C. CORN. TACITI

OPERA

EX RECENSIONE

JOH. AUGUSTI ERNESTI

DENUO CURAVIT

JER. JAC. OBERLINUS

ARGENTORATENSIS

INSTIT. LITTER. FRANCICI SOCIUS

TOMUS PRIMUS

LONDINI

EXCUDEBAT T. DAVISON

SUMTIBUS RICARDI PRIESTLEY

MDCCCXXV.

C. CORNELII TACITI

OPERA.

TOMUS PRIMUS.

LECTORI SALUTEM.

ERNESTINO TACITO tertium edendo manum admoverat vir celeberrimus, antiquarum litterarum stator eximius, FRID. AUG. WOLFIUS, in alma Halensi academia Græcæ linguæ Professor, remque ad Annalium libri secundi caput 24. *perduxerat. Ei, altius dein molienti consilium, Taciti proprio Marte elaborandi et critico adparatu instruendi, succenturiatus ego optimi viri postremas adnotationes a meis distinxi, inque sequentibus ejus vestigia, quantum pro ingenii mediocritate licuit, legere studui. Ad id autem negotii vix accesseram, quum ecce codex Budensis, quo ante hæc tria sæcula BEATUS RHENANUS fuerat usus, quique dudum putabatur deperditus, quasi Deus ex machina mihi adstitit. Eum ergo munificentia viri eximii strenuique belli Ducis DORSNERI, tormentariæ rei per Galliam præfecti, ad quem hæreditario jure pervenerat, acceptum de novo contuli, neque hujus est laboris ut me pæniteat. In recensendo Cornelio ita sum versatus, ut recentiora doctorum virorum notata in usum traherem, et ab ipso ERNESTIO, ubi visum esset, modeste libereque dissentirem. Quæ viro inmortali, de consilio suo præfanti, videbantur addenda, ita hic inserta leguntur, ut typorum discrimine facile dignoscantur. Sequitur ERNESTI præfatio anni* 1772.

Cum Suetonii Cæsares, ante hos quatuor et viginti annos, qualicunque cura mea emendatos illustratosque edidissem, jam tum erant, qui hor-

tarentur, ut eandem operam Taciti libris impenderem. Sed, cum non ignorarem, quanto plus laboris ea in re proponeretur, quam in Suetonio exhausissem, ab eo me consilio alienissimum ostendi. Nam, ut mitterem, quanto difficilior scriptor esset Tacitus, quanto major operis moles; illud maxime incommodi ea in re esse, quod nondum quisquam editorum superiorum hoc in se laboris suscepisset, ut editiones veteres accurate inter se conferret, et, unde lectio quæque nata esset, ostenderet; cum satis, tractandis interpretandisque aliquoties Taciti libris, cognovissem, non pauca esse in eorum contextu, ut duobus quidem abhinc seculis editus esset, quæ temere irrepserint, nec e bonis libris venerint: tot autem libros vel conquirere, vel comparare, quam difficile, quam molestiæ plenum esset, facile intelligi posse. Anno autem post, cum ratio institutorum meorum ita tulisset, ut aliquot Annalium libros publicis in Academia lectionibus enarrarem, animadversa exemplarium in tabernis librariis paucitate, serio rogatus sum, ut id oneris mihi paterer imponi, et novam Taciti editionem curarem. Recepto tandem negotio, ante omnia mecum constitui, quid maxime agendum, quid consilii sequendum putarem. Etsi autem videbam, nova editione iis maxime consultum iri, qui in Tacito legendo aliena ope indigerent; tamen ita me comparavi, ut non huic modo rei satisfacerem pro viribus, sed etiam operæ aliquid, si possem, navarem Tacito ipsi, sive potius iis, qui interpretis auxilio non admodum indigerent, ceterum, quid Tacitus scripserit quoque loco, quæ vera manus auctoris esset, vel doceri, vel judicare ipsi vellent. Et quoniam prior illa consilii pars procedere sæpenumero non potest, nisi de vera lectione constet,

primum omnium hoc egi, ut veluti materia ac silva critica congesta, vel ipse veras lectiones eruerem, vel acutiores ad earum indagandarum facultatem adjuvarem. In quo etsi temporis angustiæ, in quas me rationes librariæ concluserant, fecere, ut minus, quam spes esset, aut voluntas ferret, efficere potuerim; tamen vel sic me satis felicem lætor fuisse: nam profecto et in hoc genere quædam intelligi felicitas potest, in tempore offerens librorum copiam, quæ aliis idem agentibus defuerit. Etenim ab illo statim tempore tot vetera Taciti exemplaria brevi tempore nactus sum, quot nemini, qui post Lipsium ad edendos Taciti libros accesserit, ad manus fuisse sciam. Ac, ne frustra eæ copiæ mihi contigisse viderentur, hunc mihi laborem sumsi, ut ea diligenter cum exemplo eo, quod prælis accommodare cogitabam, conferendo, varietates lectionum notarem, et cujusque origines indagarem, efficeremque saltem hoc, ut, si quis post me moliri splendidiorem editionem vellet, labore eorum librorum conferendorum supersedere posset, satisque haberet, consulere eos, quorum facultas nulla mihi fuisset. Quæ res mihi attulit hoc commodi, ut lectionis Cornelianæ prope justam historiam, atque, ut ita dicam, genealogiam nectere possem, et proferre multa, quorum vel negligentia vel ignorantia Tacito et editoribus ejus sæpissime obfuisset. Superioribus sæculis, qui ad recensendos scriptores veteres accedebant, satis habebant, codices scriptos et editos consulere in locis iis, ubi hærerent ipsi, et difficultatis aliquid objectum esset. Itaque tantum lectiones librorum, ad ea loca fortasse profuturas, petebant, non universam lectionis varietatem. Ea re commiserunt, non modo ut iidem libri consulendi essent his, qui post eos ad recensendos eosdem

scriptores accederent, si quid alicubi vitii subodorarentur, sed multa etiam intacta ipsi relinquerent, quæ ex iisdem libris poterant emendari. Etenim nemo est ita lynceus, ut omnia lectionis vulgatæ vitia sua sponte videat, nec interdum pro rectis probet, quæ vitiosa sint, aut velut plana ac perspicua transeat, in quibus alii aut parum aut nihil intelligant. Casaubonus quidem (ad Suetonium) fatebatur, sibi sæpe accidisse, ut, quæ clarissima putasset, in iis hæreret, cum plana et perspicua eorum interpretatio peteretur. Inde etiam fit, ut subinde viri docti, aut, vitio lectionis animadverso, conjecturis se exerceant, aut explicare laborent, quod vitiosum est; nihil laboraturi, si librorum veterum lectiones omnes notatas haberent ab iis, quibus eorum facultas fuisset. Itaque utiliter hoc institutum est a recentioribus criticis, ut e codicibus scriptis editisque omnis lectionum varietas, etiam manifesta scripturæ vitia, notarentur; unde quantum utilitatis redundaverit ad scriptores veteres, non ignorant, qui in his litteris diligenter sunt versati. Tacito quidem quid profuerit, et ante dictum est, et post dicetur planius, ubi accuratius de instituto nostro dicendi locus venerit. Id antequam facerem, visum est diligentius de scriptis Taciti codicibus, in primisque editionibus superioribus dicere; cum ea, quæ ab aliis, velut Maittario, Fabricio, tradita sunt, partim imperfecta, partim vitiosa admodum, certe parum utilia cognoverim. Etenim historia editionum ea demum utilis est, quæ docet, unde cujusque textus ductus sit; utrum ex alia superiori repetitus, an e scriptis editisque libris ab idoneo auctore emendatus: quibus ignoratis, nihil editionum notitia, neque ad delectum in emendo, neque ad usum in emendando interpre-

tandoque, prodesse potest. Quid? quod sæpe accidit iis, qui hoc ignorant, aut non curant, ut carbones pro thesauro, eundemque textum aliquoties emant, et pretium statuant libris, non ab usu, quem inde capere possint, sed a vulgari de editoribus opinione; quam sæpe fallere, sciunt periti, et in Tacito quoque sæpe fefellisse, infra docebimus. Sed illud ipsum, quod maxime in editionum historia videndum est, nemo docere nisi is potest, qui comparandis inter se libris, indagandaque lectionis cujusque origine (quod ei necesse est, si delectum bonarum lectionum recte facere velit) qualis quæque editio esset, cognorit.

Antiquissimi Taciti codices scripti sunt *Florentini duo*; quorum alter libros sex priores (ut, auctore Lipsio, numeramus hodie; olim quinque numerabantur) Annalium continet, alter reliquos et Annalium et Historiarum, ut hodie vocantur. Ille unus est, nec alium scriptum illorum librorum codicem habemus. Nam liber Joh. Jocundi Veronensis, qui a nonnullis commemoratur, apographum illius est, atque ille ipse, quem sæpe Ursinus laudat. V. Gronov. ad A. IV, 36. Itaque non recte faciunt, qui omnium exemplorum scriptorum consensum in istis libris commemorant, quod aliquoties memini me reperire. Codex ille quondam fuit Monasterii Corbeiensis in Vestfalia, repertus ab Angelo Arcimboldo, Quæstore Leonis X, Pontificis Romani, et ad Leonem delatus; a quo quingentis aureis nummis emtus in bibliothecam, post mortem ejus, Florentinam venit. Ex eo edidit hos libros primus Phil. Beroaldus, ut mox dicetur; sed eum post accuratius excussere et cum editis contulere Curtius Pichena et Jac. Gronovius, vir in libris scriptis tritus admodum, quorum diligentia non parum Tacito pro-

fuit. Hunc codicem vetustissimum esse constat; ceterum viri docti, qui eum tractarunt, Beroaldus, Pichena, tantum universe ejus antiquitatem commemoravere, cum de alterius ætate et scriptura multi dixerint: unde factum videtur, ut de utroque codice nonnulli, tanquam de uno, loquerentur, velut ipse Abr. Gronovius V. C. in præfatione editionis Trajecti Bat. a. 1721. promulgatæ, cui parentis notas addidit; cum diversum hunc codicem esse ab altero, de quo mox, certum sit. Vid. Montefalc. *Bibl. MSS.* p. 374. Quod si Jacobo contigisset, ut ipse huic editioni præfaretur, haud dubie accuratiorem ejus codicis descriptionem haberemus. Vid. de hoc codice etiam *Monumenta Paderb.* p. 69. 79.

V. etiam Rhenanus ad A. IV, 43. et ex eo Lipsius ad A. II, 9. et in *Dispunctione codicis Mirandulani.* Ejusdem antiquitatis esse hunc codicem cum Pandectis Florentinis, ex simili utriusque orthographia conjicit Fr. Taurellus in *Præfatione ad istas Pandectas, ed. Flor.* a. 1553. Petrum Danesium, Episcopum Vaurensem, vetere codice usum, testatur Ursinus ad A. IV, 20. Capiendum hoc de exemplo Jocundi, autumat Cl. Exterus, sed ipse Ursinus quum hoc contulerit, non opus habebat ejus respectu provocare ad Danesium, quem a. 1534. in Italia veteres scriptores examinasse constat. Potius ergo Florentinum ipsum lustrasse putarim, et hunc esse, quem innuat Ursinus.

Alter Florentinus liber, Pichenæ judicio, A. C. cccxcv. scriptus est. Quem erroris coarguit scriptura libri, quæ Langobardica est: unde patet, eum tempore Langobardici in Italia imperii, aut proxime secutis sæculis, quibus scriptura Langobardica adhuc usurpabatur, decimo undecimove sæculo, (nam certior temporis in hoc genere definitio esse non potest) e vetere codice descriptum esse. Nam, quod subscriptionem in calce hanc habet:

Ego Sallustius legi et emendavi Romæ fœlix, Olibrio et Probino Coss. in foro Martis controversias declamans oratori Endelechio. Rursus Constantinopoli recognovi, Cæsario et Attico Coss. Id bene monet Th. Ryckius ad H. I. init. deberi inscitiæ librarii, qui eam subscriptionem temere e codice eo repetiit, unde Taciti libros descripserat; cujus generis et alia exempla observata sunt a viris doctis, nominatim Salmasio: nec bene vir doctus, in *Novo opere Diplom.* T. III, p. 279. aliud hujus generis exemplum negat reperiri. Joh. quidem Gerson, in libello *de laude scriptorum*, in principio, quærens, *an liceat diebus festis scribere devotionis libros gratis*, commemorat genus quoddam scribentium, quod appellat infimum, qui nullum penitus habeant intellectum eorum, quæ transcribant, qui quasi pictores appellentur. (*T. II. Opp. p.* 694.) Ejus generis scriptores cum semper fuerint vel mercenarii, vel monachi, non est mirandum, si codices tales, qualis ille Florentinus est, multi facti sunt, ex iisque superstites sunt plures: nec dubitem codices ejusmodi, pictos magis quam scriptos, extare, qui longe antiquiores habeantur, quam sint; ceterum sine fraude. Sed, ut redeamus ad librum Florentinum, ad eum primus, quod constet, Pichena accurate recensuit hos Taciti libros. Nam Juntinam editionem anni 1527. ex illo libro aliquid novi boni accepisse, non credo, cum Ant. Franc. Varchiensis, qui ei editioni præfuit, in præfatione nihil aliud commemoret, quam, se, cum ceteris Taciti libris, etiam quinque primos, a Phil. Beroaldo prius castigatos, mox vero a se iterum cognitos, dare, nec ipse comparando repererim, quod ex eo libro ductum videretur. Beroaldus an eo usus fuerit, post videbimus. De auctoritate codicis non satis con-

sentiunt viri docti. J. Gronovius quidem tantum ei tribuit, ut modum excedere videatur. V. ejus notata ad A. XI, 24. Moderatius Grævius judicat, in *ep. ad Heinsium* T. IV. *Coll. B.* p. 498. qui *exemplar, unde ille fluxit, mendosum et ab semidocto interpolatum* putat. In primis observavi, utrumque codicem subinde peccare omissione syllabæ alicujus mediæ: Vid. dicta ad A. II, 63. confusione syllabarum *de* et *di*, omissione litteræ *m* in accusativis. Habere et glossemata, constat. Vid. dicta ad XVI, 2. Ceterum ex hoc codice omnia alia scripta Taciti exemplaria fluxisse, ut J. Gronovius videtur credidisse, non audeam pro certo affirmare, etsi consensus omnium in transpositionibus, ut Hist. III, 5. 65. credibile facit. Specimen scripturæ ex L. XII. Annal. inseruit Mabillonius *Operi Diplomatico* L. V. Tab. 5. n. 5. p. 353. melius dedere *Auctores Novi Operis Diplomatici,* Tab. 49. qui et accurate de eo codice tradiderunt p. 278. 279. in primis inserenda epistola bibliothecarii Medicei super hoc codice a. 1752. ad Botarium V. C. scripta.

Pichenam decepit epigraphe codicis, putavitque, barbaricos characteres non esse Longobardicos, quippe qui sæculo IV non fuerint in usu. Hoc posterius ut verum est, ita quid inde colligendum, recte noster docuit. In eo contra adsentire huic nequeo, quod ætatem codicis nimium deprimit. Nec video, quid obstet, quo minus ad VII vel VIII sæculum referri queat. Sic Exterus quoque judicat. Veterrimum esse codicem et omnibus reliquis superiorem, et quidem inmenso intervallo, statuit Jac. Gronovius ad H. I, 77. Ex uno isto et primitus conrupto codices omnes esse propagatos, de quo hîc dubitat, ipse inferius validis argumentis adstruit.

Post hos principatum tenent *codices Vaticani,* (nam Lipsium pluribus usum, non uno, ut colligas ex eo, quod fere *Vaticanum codicem* laudat, patet ex

nota ad Dialog. de Or. init. *nam Vaticanis aberat,* sed uno ex his, antiquiori illo, ut appellat, in primis) et *Farnesianus;* quorum excerpta Lipsium habuisse, iisque adjutum esse in emendando Tacito, satis ex ejus commentario constat. Optem cum Grutero (ad Hist. IV, 86.), ut Lipsio aut alii cuidam varietates omnes horum codicum, etiam vitia librariorum, excerpere et editioni suæ adjungere placuisset. Sed id temporum istorum rationes non ferebant, ut ante dixi. Ne formam quidem codicum, scripturam, ætatem, in tot editionibus prodidit, quod merito miratur Jac. Gronov. ad Ann. I, 1. Norisius in *Epochis Syro-Mac.* Diss. III, p. 184. ed. Lips. tres codd. Vatic. commemorat, primum inter Urbinates n. 585. secundum et tertium n. 1958. et 3405. Hi duo an diversi sint a duobus recentioribus, quos Montefalconius n. 1863. 1864. adsignat, nescio. Sed Broterius V. C. quatuor reperit, quorum antiquissimus sæc. XIV extremi videretur.

Contulit *Vaticanos* codices nescio quis ante Lipsium, sed admodum negligenter, quod is queritur ad A. XIV, 8. In istis *Vaticanis* censetur nunc n. 1864. *Farnesianus* antea, quem se beneficio Fulvii Ursini adeptum Lipsius refert et ad A. XIII, 36. *Romanum* dicit. Exaratus sæc. XIV, aut ineunte XV, complectitur Annales inde ab XI, et Historiarum libros. Optimæ notæ est. Lectiones ex eo excerpsisse *Jacobum Corbinelli* et exemplo Beroaldino adscripsisse, Broterius refert. Novissime eum inspexit Jac. Gronovius. Sunt et *Vaticani* recentiores alii, n. 2965. scriptus Genuæ 1449. et n. 1958.

Addendus hic *codex Genuensis,* adhibitus ipse aut ejus similis a Puteolano in editione sua. Is plurium apographorum parens factus, ut Vaticanorum n. 2965. et 1958. item *Oxoniensium,* de quibus paullo inferius.

Lipsius etiam laudat interdum *codicem Hispanum,* qui fuit *Covarruviæ,* JCti clarissimi. Idem etiam mentionem facit *codicis Sambuci,* quem a se

consultum dicit super aliquo loco, cum Vindobonæ esset, ad H. II, 23. Ceterum nondum quisquam eo ad Tacitum emendandum usus est: nisi vero et ipse *Budensis;* ut videtur, quod Sambuci codices fere e Budensi bibliotheca venere.

Covarruviæ codicem contulit *Andr. Schottus. Budensem* eundem fuisse cum *Sambuci* codice, stare nequit, quoniam is, ex quo Rhenani manibus tritus fuit, nostras has oras nunquam reliquit; nec, si Vindobonam hinc pervenisset, facile huc remigrasset. De isto *Sambuci* videant porro litterati homines Vindobonenses.

Ante Lipsium nobilis fuit ille *Budensis codex,* e bibliotheca Corvini Regis, quo usus est Rhenanus, qui ei libro plurimum tribuit. Lipsius contra ad A. XIII, 25. non optimæ notæ fuisse censet; J. Gronovius etiam recentem et interpolatum, ad A. XI, 18. Quicquid sit, Tacito profuisse hunc librum, negari non potest.

Corvinianus ille *codex,* qui et *Regius* audit, continet Annalium libros inde ab XI, et Historiarum quinque. Titulo caret, unde Rhenano ἀνεπίγραφος dicitur. Forma gaudet folii minoris. Scriptus est in membrana tenui vitulina, charactere minuto Romano elegante quadrato ad rotundum vergente. Lineas paginæ habent 27, 28, vel 29. Exterior ejus facies auro oblita et corio rubro tecta est, cui hinc et inde insignia Regis sunt inpressa, corvum exhibentia, cujus rostro annulus conspicitur insertus ex auro. Addidisse hunc annulum insignibus paternis Corvinum, et solitum esse isto ornatu condecorare libros, docet Fr. Xystus Schier, Augustinianus, in dissertatione *de Regiæ Budensis bibliothecæ Matthiæ Corvini ortu, lapsu, interitu, et reliquiis* (cujus editio altera prodiit Viennæ anno 1799.) pag. 18. § III. Fuisse omnino ejus librorum thesauri cultum luxuriosissimum, idem observat.

De codicis Budensis antiquitate et auctoritate, ex quo is cura Beati Rhenani innotuit, varia fuere variorum judicia. Justus Lipsius ad A. XV, 44. veterem dicit æque ac Florentinum, unde non mirum, a Trillero quoque *Obs. crit.* III, 22. antiquissimum adpellari. Jac. Gronovius contra ad A. XI, 18. Ryckianum et Budensem recentissimos et interpolatos esse judicat. Repetit hoc ad H. II, 70. verum frustra ibi saltem ei succenset; vox enim, de

qua queritur, non Budensi codici, sed ingenio Rhenani debetur. Ceterum non optimæ notæ illum fuisse, Lipsius quoque pronuntiat ad A. XIII, 25. Certiora nunc de indole codicis tradere licet, quum eo ipso temporis momento, quo novam hanc editionem curare cœpi, commode mihi istius usus sit concessus. Gratum proinde criticæ artis fautoribus me facturum spero, si pleniorem ejus notitiam dedero.

Ordior a scriptura. Vocalis tertia nonnunquam accentum, sæpe punctum, habet inpositum, sæpius eo destituitur, unde dubia interdum lectio, ut A. XV, 31. et H. III, 11. 51. IV, 39. 69. in *ius, uis*. Contra *ius* clare legitur accentu super prima litera posito H. IV, 48. A. XII, 29. *iubillius, uibillius*. XII, 45. *umidium, uinidium*. XIII, 57. *iubonum, uibonum*. H. III, 13. *uinctas, iunctas*. *j* longum sive Gothicum nusquam occurrit. More medii ævi *hii* legitur pro *hi*. Contra *isdem* pro *iisdem*, antiqua forma, item *omnis, tendentis, prodentis*, et similia quarto casu. Id ipsum in Florentino quoque observavit Pichena. *Valitudo* etiam noster cum Florentino habet commune. Prisca porro forma obtinet in *adicere, obicere, inicere*.

Diphthongus nunquam sejunctis literis, sæpe per *e* caudatum, expressa, frequentius desideratur. In compositis *de* et *di, dis*, sæpe alternant. Sic *demitto, dimitto : deripere, diripere : degredi, digredi : distinere, detinere*, etc.

Præpositiones compositorum more antiquo non mutantur: sic *adlevare, adcusare, inbellis, inrumpo, inlustris*, etc. Duplicatum *d* in *redditus* pro *reditus* H. I, 65. medium ævum sapit. Græco more scribitur *Gaius, Gaianus, Gneius ;* immo A. XII, 42. *Grispinus*. Simplici elemento legitur *mile, milies, pelex, pelices*. Finale s oblongum ubivis. In medio vocum sive simplex, sive duplicatum, frequenter per litteram *x* exprimitur; sic vulgo *Vespexianus* Imp. vocatur, item *Vespaxianus*. Simili modo in Marsilii Ficini epistolis occurrit *Bexarion* Cardinalis: sic porro H. II, 71. IV, 15. *auxus* pro *ausus*, contra H. IV, 71. V, 9. *ausit* pro *auxit*. Alibi sic *Frixios, implexe, explexe, peximis, sextertium*, pro *Frisios, implesse*, etc. Sic et *extimare*, quod nunc *existimare*, nunc *æstimare* significat. V. Ernesti ad A. XIII, 17. Sic porro *illexa* pro *illæsa ;* et A. XV, 38. *fexa* pro *fessa*. Simili modo A. XIII, 13. *effulxerant* ex editione prima notavit Ernesti ad XIII, 6. ubi docet, MS. Flor. e contrario habere *disserunt*, pro quo vulgo legatur *dixerunt*. H. II, 70. est *quadrigeximum*.

Vitiis permultis scatet codex. Ea sæpe ex oscitantia librarii, nonnunquam ex similitudine litterarum orta. H. III, 44. dubium

legendumne *inclitus*, an *inditus* : item ex vicinia ; inde H. V, 10. *comprimere receptantem* pro *cœptantem*. H. III, 13. *secretorum castrorum* pro *secreta castrorum*, porro ex vocibus male sejunctis, ut H. IV, 32. *molii orare ferre* pro *molliora referre*. Lineola, quarti casus index, in nostro, ut in Florentino, sæpe deficit ; interdum temere adposita cernitur. Ista lineola, in fine vocum vocali inposita, alibi quoque litteram *m* supplet ; in aliis omissa vitium parit. Sic in Flor. quoque H. III, 47. est *contemti* pro *contemtim*. Alia etiam compendii signa perperam vel addita vel omissa multis peccatis ansam dedere. A. XVI, 29. ubi in Flor. vitiose legitur *uteret* pro *ut erat*, alius quis videtur dedisse *uteret*, inde noster *verteret*. Signum $_2$ in fine verborum, ubi notat *ur*, nonnunquam deest. Inde H. I, 31. *diffidebat* pro *diffidebatur* ; alibi *exsolverent* pro *exsolverentur*. Ex confusa lineola horizontali litteram *p* secante, cum obliqua, ortum *proinde* pro *perinde*, *provectus* pro *pervectus* H. III, 12. Omissa lineola dedit H. IV, 53. *plueret* pro *perlueret*. Compendium scribendi male intellectum vitii caussa fuit. Sic ortum A. XVI, 26. *spem* ex *sps*, spiritus. Simili modo in Guelferb. H. III, 84. ortum *speciem* pro *spem*. Apud nostrum A. XVI, 32. ex *mie*, misericordie, factum *nunc*. Glossarum et interpolationis vestigia passim : huc refero H. I, 18. *parva liberalitate*. Ibidem c. 2. *plenum gravioribus casibus*. A. XVI, 25. glossator quis *secretum* in margine exposuerat per *otium* ; noster utramque vocem in textum admisit. Insititia verba H. III, 20. noster cum Flor. et editione prima communia habet ; sed proprium nostro est H. III, 8. *post tres menses*. Majores transpositiones a criticis deprehensæ H. III, 5. et 65—69. item IV, 53. coll. c. 46. nostro etiam inhærent. Demum voces haud raro, immo integræ phrases omissæ vel transjectæ sensum turbant, ubi vana aliquoties Rhenani opera in extricando sensu tuendaque scriptura mutilati codicis. Exempla obvia. Respice H. I, 24. ubi deest *animis*. c. 77. ubi omissa *Verginio destinat—jungitur*. II, 18. *repente*. 47. *felicitati, reliquerit*. 48. *nimium*. 79. *eo ardore*. III, 58. *ubi*. 72. *stetit*. IV, 15. *quippe viribus*. 38. *præerat . . . cui una*. 58. *cordi*. V, 18. *labantem*, ne jam plura addam.

Peccata hæc codicis Budensis, quibus teste Heinsio ad A. V, 4. similia in codice Florentino occurrunt, sexcentis locis præclara probaque lectione pensantur. Non solum enim frequenter cum codice laudato conspirat, ut in accusandi casu nominum propriorum peregrinorum, *Tiridaten, Vasacen, Vologesen*, sed haud raro quoque rectiora aliis offert. Ejus generis sunt A. XI, 21. *ex se natus*. 30. et passim *discidium*. XII, 42. *interdi-*

ceret. 58. *vetera.* XIII, 6. *pleraque.* 23. *vanitatis.* 36. *adirent.* 46. *se ire.* 48. *ad saxa, ad minas.* XIV, 13. *regia.* 28. *cum iis.* 32. *transiit.* 59. *de cæde.* XV, 2. *certamina.* 68. *ex intima.* 69. *an dissimulando.* XVI, 7. *Dux partium.* 20. *invidiæ juxta.* 21. *expetibilem.* H. I, 14. *et Scribonia.* 30. *plus deest.* 77. *ex præsenti usu.* II, 3. *vovisset.* 4. *pervectus.* 7. *ceteri.* 23. *et Celsi ductu.* 43. *a parte alia.* 49. *exitium.* 76. *jam et coram.* 84. *rarissimus.* III, 6. *rumoribus.* 43. *volentibus fuit.* IV, 13. *adiit.* 22. *juxta.* 53. *super.* 55. 65. *cum maxime.* 66. *tumultus* deest. 70. *Romanus.* 76. *Germanici.* 83. *Scydrothemidi.* 84. *advectu.* V, 2. *tradant.* 6. *a latere Syriæ.* 12. *opere.* 23. *flexu.*

Ex iis, quæ de scriptura codicis dicta sunt, dubia esse posset ejus ætas. Eximius quippe litterarum nitor, frequens diphthongorum usus, quas sæculo XV, demum medio ex orco reduxit Guarinus Veronensis *in arte diphthongandi, punctandi, et accentuandi,* et constans sibilantis litteræ forma finalis oblonga suadent, ad sæc. XI, vel XII, referendum codicem; contra punctum tertiæ vocali inpositum recentius ævum sapit. Scrupulum omnem eximit formula Beati Rhenani manu primæ paginæ inscripta, quæ sic habet in summo:

Beati Rhenani sum. Nec muto dominum.
Ex dono Jacobi Spiegellii Jure consulti. An. Salut. M.D.XVIII.

in ima pagina:

Hic liber sum- plus est ex bibliotheca Budensi, jussu im- pensaque Matthiæ Corvini Hungariæ Bo- emiæque Regis scriptus.

In intervallo comparent egregie picta gentilitia Regis insignia; quadripartita sunt, et in area quidem prima et quarta octo fascias Hungaricas rubras argenteasque alternantes, in reliquis rubro colore tinctis Bohemicum leonem argenteum exhibent; medio scuto aliud impositum est minus cæruleum, quod corvum offert, ramo insistentem aureo, aureumque rostro annulum tenentem.

Est ergo hic liber ex iis, quos magno numero Matthias describi curavit. Scilicet ut Brassicani verbis, Salviano a se Basileæ a. 1530. emisso præfixis et a Schiero ad § IV citatis, utar, *Rex* iste, *quem recte librorum helluonem adpellaveris, quatuor insignes librarios Florentiæ magnis impendiis aluit, quorum unus et unicus labor erat, ut omnes melioris notæ auctores et Græcos et Latinos, quos commode ex Græcia habere non poterat* (*ad eos enim conquirendos in Græciam et Asiam aliasque regiones viros doctos miserat*) *exscriberent. Nam ipsa typographia* (*ut exigua sunt*

omnium rerum principia) nondum tam late radices egerat, ut ardentissimis illis et vere regiis votis satisfacere posset. Istorum operum correctioni et nitori Naldus Naldius, qui nascentis bibliothecæ ejus incunabula quatuor carminum libris cecinit, aliique multiplici scientia perpoliti viri invigilabant. Domi præterea triginta librarios habebat, qui libros describerent, pingerentque sub Feliče Ragusano præfecto, teste Nic. Olaho in *Hungaria sua* c. 5.

Florentiæ exaratum esse codicem Taciti et ex antiquo codice, perquam est verisimile. Italam manum prodit etiam vox *Spagna*, quæ legitur H. V, 19. Ante quam prima prodiret editio Taciti, ex prælo Spirensis Veneto circa a. 1469. emissa, scriptum esse, Brassicani verba suadent. Quem codicem antiquiorem in describendo ante oculos habuerit librarius, nemo dixerit. Forsan unus is est ex iis, qui præter Corbeiensem servantur Florentiæ, qua de re nunc facile fuerit judicare, postquam adcuratius lectionis Budensis varietas a me est indicata. Mirum videri omnino debet, codicem Budensem sæpe cum Florentino et editione principe conspirare. Verum, ut idem de Guelferbytano, Vaticano, Agricolæ codicibus adseri potest, sic contra in multis ab his et Florentino et editione prima dissidere, notata nostra satis superque declarant. Eo spectant inter alia H. III, 47. *contemtius.* 51. *flagitii.* 54. *referret.* IV, 6. *certatum.* Similia his de codicibus Vaticano quoque et Florentino, cum editione principe collatis, refert Ernestius.

Atque hæc hactenus de ætate et auctoritate codicis *Budensis.* Proximum est, ut qui factum sit, ut in nostras perveniret oras, inquiramus. Jacobi Spiegelii, Selestadiensis JC. ævo suo celeberrimi, qui Maximiliano Cæsari a manu erat et consiliis, fuisse, epigraphe laudata Rhenani docet, qui istius dono eum acceptum refert. Spiegelio autem, qui, ut ipse *in Præfatione ad Jacobi Wimphelingii expurgationem* narrat, a. 1514. Budam inviserat, a Uladislao II Rege traditus fuisse videtur. Scilicet, quod observat Schierius § VII, a morte Matthiæ, bibliotheca, quam summo studio collegerat, sensim defluere cœpit incuria dicti Regis Uladislai ejusque filii Ludovici, qui, litterarum studiis parum innutriti, doctis viris eo adfluentibus gratificaturi, præclara omnis generis opera, præsertim auctorum veterum classicorum, iis concessere, quod exemplo Cuspiniani aliorumque Schierius ostendit, qui hanc primam Budensi bibliothecæ cladem inlatam queritur, falsoque totam ejus labis caussam ad Turcos referri docet.

Quicquid sit, usus est in edendo Tacito Budensi codice Rhenanus, exque eo multa loca egregie sanitati restituit, etiamsi ne-

gari non possit, optimum virum, et criticæ rei suo tempore peritissimum, humani quid nonnunquam passum. Præterquam enim, quod manifesta peccata codicis passim suffragio suo fulcire laborat, quod in eo reprehendit Pichena ad H. I, 49. et paullo ante a me exemplis est firmatum, aliquoties in referenda codicis lectione fallitur, cujus rei specimina videbis ad A. XI, 1. 4. 10. 28. XIV, 15. 51. 60. XV, 74. H. III, 52. Est et ubi ad varietatem lectionis non adtendit, ut H. III, 79. ubi Bud. *procul urbem.* Ista indicare, hæc supplere, non neglexi. Optandum porro fuisset, ut, quod fecit nonnunquam Rhenanus, semper indicasset, emendationes, quas commendat, de suo an ex codice, depromserit. Ex hac ejus incuria factum, ut dubius hæreat Ernestius haud raro, ut ad A. XV, 53. XVI, 21. H. III, 47. 56. IV, 70. 84. etc. Id porro Rhenani silentium sæpe Ernestium in errorem induxit, ut casui tribueret, quod Budensis erat, respice ad A. XVI, 22. Id ipsum accidit et Lipsio ad H. II, 19. et Pichenæ in cod. Flor. ad A. XI, 7. Similes errores notavi ad H. I, 64. II, 99. III, 41. V, 20. Lepidum illud videri potest, quod ex hoc Rhenani silentio contrarium plane colligunt Gronovius et Ernestius. Scilicet Rhenanus ad H. II, 80. profitetur se reposuisse *hiberna* relatum ad *Germanica,* nec indicat, e Budensi an ex suo ingenio. Ernestius e Budensi putat, et, ubi simpliciter Rhenanus corrigit, id indicio esse pronuntiat, e MS. sumtam lectionem; in quo judicio egregie fallitur. Contra Gronovius ex eo silentio infert, legi in Budensi, *hiberno,* et hoc quidem loco acu rem tenet; verum id vulgo valere quod putat, et lectionem non esse e Budensi, nisi id aperte profiteatur Rhenanus, errat et ipse. Ceterum, quod etiam præter Budensis codicis auctoritatem non pauca Rhenanus inmutaverit licentiosius, non plane abs re queritur Theod. Ryckius.

Post Lipsium nemo e Taciti editoribus codice scripto usus est, quod sciamus, ante Theod. Ryckium. Is codicem habuit eum, qui quondam Rod. Agricolæ fuerat, unde *Agricolæ codex* vocatur. Ex eo quædam excerpta cum Lipsio communicavit olim Franciscus Modius; quæ Lipsius pro conjecturis potius Agricolæ, quam lectionibus codicis antiqui, habuit, ut e notis ejus apparet, vide v. c. ad A. XIV, 60. extr. Eum codicem cum

habuerit Ryckius, eoque usus sit ad corrigendum Tacitum, mirandum est, eum nihil de ætate, scriptura codicis, aliisque tradidisse, quæ scire cupiant periti, atque etiam debeant, si de codicis auctoritate judicare velint. Jac. Gronovius eum recentissimum et mire interpolatum judicat ad Ann. XI, 18. XV, 53. De interpolatione non dubitem. Habet enim nimis multa, quæ interpolationem et correctoris ingenium sapiant, ut variis locis et ipsi notavimus. Unde profecto non est negandum, Ryckium ei nimis tribuisse. Ceterum observavimus, eum in Historiarum libris, præsertim posterioribus, mire consentire cum editione prima, ut notæ nostræ ad illos libros docebunt. Eo usus est etiam Nic. Heinsius, qui ejus lectiones sæpissime adfert; nec parum ei tribuit.

Rud. Agricola antiquæ Taciti editionis, quæ princeps fuisse videtur, margini lectiones ex suo codice MS. itemque conjecturas suas adpinxerat. Id libri exemplum Franc. Modius se ad Lipsium misisse testatur Ep. XV. Nov. antiq. Lectionum. Rem narrat et Ryckius ad A. XV, 51. Inde non mirum, si Lipsius conjecturas Agricolæ putarit, quæ e codice fuerant desumta. Respice ad A. XV, 53. ubi male Agricolam subsannat Lipsius.

Idem Ryckius etiam usus est *codicis Parisiensis* excerptis, a Melch. Thevenotio acceptis; quem ille *Regium* vocat: sed in notis raro lectiones ejus commemorat. Atque ipse de eo sic statuit, ut ne cum suo quidem, nedum cum Florentino, comparet. Hujus codicis lectiones jam diligenter notatas habemus ab editore librorum Taciti nupero Broterio V. C. qui eum chartaceum esse tradit, et sub finem sæculi quintidecimi scriptum: quo tempore cum jam editi Taciti libri essent Venetiis et Mediolani, e tali exemplo sumtus esse potest. Illud operæ pretium est monere, hunc codicem con-

fundi cum Budensi a J. Gronovio ad A. V, 23. cui confusioni locum dedit Rhenanus, qui Budensem librum interdum *Regium* vocat.

Is codex *Parisinus*, antea *Du Fresnianus*, non dissimilis videtur codici Vaticano n. 1863. Est et *Parisinus* alius, isque in membrana eleganter sed vitiose scriptus, bibliothecæ Congregat. antehac Oratorii, cui inlatus fuit ab Henr. Harlæo de Sanci, ipsius Oratorii presbytero a. 1667. fatis functo. Serius oblatus is fuerat Broterio, qui similem fere codici, a Jac. Corbinelli consulto, judicavit. Usus eo est demum J. H. Dotteville, Oratorio et ipse adscriptus, in edendo Tacito, quem tertiis curis cum versione Gallica et notis emisit 8. Paris. a. 1792.

Gronoviis, Jacobo et Abrahamo, porro debemus excerpta duorum *codicum Oxoniensium*, quorum alter Collegii Servatoris I. est, deficiens nonnullis locis, ut didici e Montefalc. p. 668. alter bibliothecæ Bodleianæ; unde ille *Oxoniensis*, hic *Bodleianus* vocatur. Illius excerpta ad calcem utriusque editionis Gronovianæ reperiuntur; hujus ad calcem majoris et recentioris, quæ a. 1721. prodiit. Eorum atque etiam tertii, *Harleiani*, lectiones dedit idem Broterius, qui omnes sæculo quinto decimo medio scriptos tradit.

Inter hos Oxonienses codex *S. I.* scriptus est a. 1458; *Harleianus* a. 1452. collatus cum Vaticano n. 1863. aut simili. *Bodleianus* anni 1463. idem est forsan cum codice Franc. *Bernardi,* quem memorat Montefalc. p. 683.

Personatus quidam Pompeius Lampugnanus etiam *codicis Mirandulani* excerpta protulit, et ad Lipsium castigandum contulit in libro, cui titulus: *Collatio notarum J. Lipsii in C. Tacitum cum MS. Mirandulano. Bergomi* 1602. 8. Sub eo nomine latere *Marqu. Freherum* opinio est; quam sequi et Ryckium, ex nota ad H. III, 13. didici. Ceterum Lipsius in *Dispunctione notarum Mirandulani codicis* a. 1602. edita, subjecta deinde editionibus

exempli Lipsiani, velut Antverpiensi a. 1648. eum codicem aut nullum esse, aut nullius pretii judicat.

Videram etiam, ab I. Schegkio *ad Vellei.* p. 504. ed. Burm. laudari *codicem Herbipolensem*, qui esset in bibliotheca Episcopali. Itaque, cum primam editionem parabam, scripsi ad aliquem virum doctum in ea urbe, quocum aliquid notitiæ mihi olim hic fuerat, eumque rogavi, ut quid codicis istius esset, perscriberet, ejusque mihi copia ut fieret, perficeret. Sed nihil responsi tuli. Cum iterum ad tractandum textum accedebam, alteram editionem curaturus, ad alium virum doctum in ea urbe scripsi, quem putabam, idonea de caussa, rem suscepturum : isque fecit omnia, ut ejus libri usum mihi impetraret ; sed nihil efficere potuit, cum eum reperiri a se potuisse negaret, qui curam bibliothecæ habet. Fama etiam quondam fuit de codice antiquo Taciti, qui Bambergæ servaretur. Sed Franc. Modius, a Lipsio de eo consultus, rescripsit (T. I. *Collect. ep. Burm.* p. 107.) falsam illam famam esse, nec quicquam ibi reperiri, nisi paucas e libello de moribus Germanorum plagulas, easque recenti manu scriptas.

Eas in Lipsii usum se comparasse scribit Modius.

Multi præterea alii *codices* adhuc latent in bibliothecis, nondum excerpti ; e quibus, non dubito, quin aliquid bonæ frugis colligi possit. In MSS. *bibliothecæ Mediceæ* tres membranaceos commemorari video, ab antiquiori illo, quem Langobardicum vocant, diversos, in pluteo 68. apud eundem Montefalconium p. 374. a quibus puto non diversos esse, quos Pichena aliquoties laudat in notis ad Tacitum.

Reperi etiam a P. Victorio antiquum *codicem* Taciti *Venetum* bibliothecæ S. Marci laudari, ad

Cic. ep. II, 12. quem tamen frustra in catalogo MSS. ejus bibliothecæ, ab Ill. Theupolo edito, quæsivi. Nam codex, qui n. CCCLXXXI. exhibetur, fuitque *Bessarionis*, a. 1453. demum Bononiæ scriptus est, nec Victorio antiquus dictus fuisset. Ceterum hoc fortasse exemplo firmetur fama, quæ de codicibus bibliothecæ Venetæ, in primis ex iis, traditur, qui a Bessarione nomen habuere, subductis; de qua videat, cui lubet, librum Boerneri τοῦ μακαρίτου, de Græcis literarum in Italia instauratoribus p. 67. 68.

Inter codices porro Ottobonianos, Neapolitanos, S. Joannis in Carbonaria, Cæsenatenses, Taciti libri inde ab XI Ann. reperiuntur, sed fere recentioris scripturæ.

Extat etiam *codex* MS. membranaceus in *bibliotheca* Ducali *Guelferbytana*, cujus mihi usus benigne concessus fuit. Is fuit olim P. Candidi, qui sua manu in libro scripsit, ab se emtum esse Ferrariæ, A. MCCCCLXI, die Lunæ, XXVIII Sept. a Francisco autem Media-barba Birago dono est datus Marquardo Gudio, ex cujus bibliotheca in Guelferbytanam venit. Sed de hoc codice infra pluribus dicam.

Denique citat aliquoties Heinsius ad H. V. codicem *Spinæ*, quem nemini præterea memorari video, neque, quis qualisve ille sit, pronum est dicere.

Minor scriptorum numerus est in minoribus libellis, qui cum Taciti Annalibus et Historiis eduntur, *Germania*, *Agricola*, et *de Oratoribus Dialogo*. Quid ex iis reperiatur in Vaticanis, Lipsius non tradit, nisi quod Dialogum ab iis abfuisse scribit. Libellus de Moribus Germ. separatim notatur in MSS. *Mediceæ* bibliothecæ plut. 73. n. 6. ap. Montefalc. p. 381. et in MSS. bibliothecæ Norfolc. in

Collegio *Greshamensi*, quod Londini est. *Arundellianus* liber, cujus excerpta dedit Abr. Grono vius V. C. est ille ipse, qui sub *Bilib. Pirckheimeri* nomine laudari solet, ut monet J. Fr. Gronovius, ad Germ. c. 11. De libro *Bambergensi* supra e Modii epistola dictum est: et de *Turicensi* infra dicetur.

Julii Agricolæ scriptum exemplar nusquam notatum reperi, nec Dialogi de Oratoribus, præter Farnesianum, e quo Lipsius eum correxit; qui ita pauca scripta ejus libri exemplaria esse dicit in præfatione libri, ut vix duo aut tria in omni Europa esse putet. Nunc universe aliquid de codicibus scriptis Taciti dicendum videtur.

Ac primum libri Taciti non eodem modo in codd. inscribuntur. *Actorum* vel *Actionum diurnalium Historiæ Augustæ libros* plerumque vocari, intelligitur partim e titulis codicum apud Montefalconium (adde Lipsium ad Ann. I, 1.) et MS. Guelf. partim e veteribus editionibus Fr. Puteolani, Frobenii, a. 1519. curata. Sed non omnes libros ita habuisse, diversitas edentium arguit. In editione principe Jo. Spirensis nulla est inscriptio aut subscriptio librorum, nisi in Germania. Beroaldus inscripsit *Libros Historiarum ab excessu Augusti*: an e libro illo Corbeio-Mediceo, non possum dicere, cum nihil diserte notatum repererim. Illud video a J. Gronovio proditum, in capite L. IIII. in illo codice scriptum esse: *Incipit L. IIII. ab excessu Augusti.* Rhenanus *Annales* inscripsit; quod constanter omnes secuti sunt usque ad Lipsium, qui receptam hodie rationem invexit; de qua ipse satis dixit. Nec in prænomine Taciti consentiunt. J. Gronovius e Mediceo profert *P.* et id ei tribuitur in editionibus veteribus inde a

Beroaldo, qui e Mediceo sumsit, usque ad Lipsium, a quo *C.* prænomen substitutum est, auctore Farnesiano libro et Sidonio Apollinari. Idem etiam reperi in antiquissima editione libri de Germania, de qua infra dicemus; unde sane firmamenti aliquid accedit Lipsianæ rationi. In ed. Spirensis, in capite Germaniæ, et Puteolani, MS. Guelf. nullum prænomen expressum est. Etiam librorum non eundem numerum codices faciunt; viginti alii, alii unum et viginti. Vidi etiam codicem memorari Montefalconio, qui undeviginti tantum numeraret. Caussa diversitatis est, quod nonnulli librorum, qui nunc Historiarum vocantur, primum et secundum conjungunt, ut Guelferbytanus; quod servant et edd. Franc. Puteolani, Beroaldi, Frobenii a. 1519. ita tamen, ut lacuna sit parva initio libri secundi, et in fine subscriptum: *septimusdecimus et octavusdecimus confusi simul explicìunt:* vel *Librorum XVII ac XVIII simul confusorum finis:* et sequens liber XIXmus dicatur. Ac fortasse in iis libris, qui XIX tantum exhibent, fragmentum libri Hist. quinti adhæsit quarto, aut alius alii. Illud autem hinc plane intelligitur, in antiquioribus libris nullam inscriptionem, nullos numeros librorum fuisse, ut in editione Jo. Spirensis. Forte etiam probabile videatur nonnullis, discrimina librorum non esse a Tacito, quæ nec necessaria erant, cum per annos historia digesta esset, eaque adeo Grammaticis vel librariis deberi, ut in aliis antiquis libris: de quo, digna est, quæ legatur Perizonii *præf. ad Æliani Var. Historias.* Denique plerique codices tantum Annalium et Historiarum libros exhibent, (et in extremo alius citius desinit alio) velut Florentinus, Budensis, Vaticani, ceteri apud Monte-

falconium et Guelferbytanus. Farnesianus libellum de oratoribus habuit, unde is liber correctus est a Lipsio. Sed illud in primis dignum observatu est, animadversum et in aliis libris, quod omnes scripti libri, e quibus editi ducti, aut qui ab eruditis inspecti sunt, ex uno codice omnes fluxere. Monuit de eo dudum J. Fr. Gronovius *Observ.* L. IV. p. 30. ex loco Hist. II, 98. ubi omnes MSS. pariter, atque tali modo depravati sunt, ut planissime appareat, eam depravationem uni libro deberi. Sed eadem res intelligitur etiam ex aliis locis, in primis iis, in quibus transpositiones paginarum factæ, vel librarii vel bibliopegi vitio, in codice illo antiquiori. Nam eæ in omnibus MSS. conservatæ reperiuntur. V. ad H. III, 5. 65. Unde non una observatio nascitur, studiosis artis criticæ commendanda. Nam *primum* hinc intelligitur, omnes varietates lectionum, quas e libris scriptis notatas habemus, proprie esse varietates unius exempli, non plurium, qui ex ipso ἀρχετύπῳ fluxerint. Unde fit *secundo*, ut omnibus codicibus comparandis nihil aliud effici possit, quam ut, quid in uno illo apographo, unde ii venere, fuerit, inveniamus. Hanc *tertio* caussam esse paucitatis lectionum variantium, atque *tandem* corruptelarum et mendorum, in Tacito reliquorum, in quibus frustra se exerceant ingenia virorum doctissimorum. Hinc porro discent juvenes studiosi litterarum et artis criticæ, (cujus, ego identidem moneo juvenes, neminem plane imperitum esse debere, qui se non subinde turpiter dare, et risum criticæ rei peritis, aut bilem movere velit) discent igitur hinc, *primo*, cum de libris scriptis agatur, non tam videndum esse, quam multos numero habeamus, sed quam multos, qui velut jus sententiæ dicendæ habeant, cum de lectionis ali-

cujus veritate quæratur. Nam si tu centum codices ejusdem libri habeas, eos autem constet, ex uno apographo ductos esse, non nisi unius libri jus et vim obtineant universi. Jam porro, nonne apparet hoc exemplo, id quod fidem excedere videatur, manus quamvis multas non modo sæpissime, et toto, quod aiunt, cœlo dissentire in scriptura, etiam quæ ex eodem fonte ducta sit, sed etiam posse ac solere in eodem errore sæpe summa concordia, quasi ex compacto, consentire? *Denique* luculento exemplo intelligitur, quam sit non modo utile ad puritatem integritatemque scriptorum veterum, sed etiam necessarium, plurimas lectiones variantes esse et conquiri. In libris sex prioribus Taciti, si varias lectiones tantum codicum scriptorum dissensu æstimamus, nulla varietas lectionis est, quia unus tantum scriptus liber extat. At ea ipsa res facit, sicut in aliis libris, quorum unum tantum exemplum e vetere ævo restat, velut in Quinctiliano, Propertio, ut sæpius ingenio vel conjecturis agenda res sit, quam vellent critici, multis in locis nulla certæ aut probabilis correctionis spe relicta. Atque etiam in ceteris libris Taciti multis locis minus laboraremus, si non ex eodem apographo omnes codices fluxissent: quod ni esset, haud paullo plures lectionis varietates haberemus, haud paullo melius consultum Tacito foret. Sed hunc locum, jam satis tractatum et explanatum a pluribus, in primisque a magno Bentleio, in libro Collini calumniis adversus religionem Christianam opposito; (Francice, *Fripponerie Laique* p. 168.) hic, per talem occasionem, breviter repetiisse et inculcasse studiosis, satis putavimus esse. Et hæc quidem de scriptis libris dicta sunt: ad editos veniamus.

Primus omnium Taciti libros edidit *Joh. Spirensis*, inde a L. XI Ann. cum Germania et libro de Oratoribus, sine titulo operis et sine anni locique nota. Hanc editionem *Romanam* sæpe vocant Lipsius (interdum ut ad Ann. XII, 41. H. III, 34. *codicem* citat et *librum Romanum*) et Gruterus etiam *Vaticanam* ad H. III, 5. quos imitantur Ryckius ad H. III, 5. et Acidalius ad H. II, 51. Nam hanc ipsam intelligi, cum Romanam vocant, patet vel ex eo, quod iidem subinde etiam *primam*, Gruterus etiam *Spirensis* editionem appellat ad H. IV, 20. Nam quod uno et altero fortasse loco lectio hujus editionis discrepat ab ea, quæ de Romana commemoratur, ut H. IV, 65. ubi Lipsius ex Romana profert *adyta*, cum in ed. Spir. sit *edita*; in eo forte error aliquis intercessit, qui in hoc genere facile obrepit diligentissimis criticis. At hodie opinio tenet, Venetiis a. 1468. vel 1469. hunc librum prodiisse: V. Maittarii *Annal.* T. I. p. 66. Fabricii *Bibl. Lat.* I. p. 471. Caussa opinionis est, quod ex aliis libris constat, Joh. Spirensem officinam habuisse Venetiis, ibique artem suam exercuisse. Sed prisca illa opinio videtur locum dedisse editioni Romanæ commentitiæ, ab editione Spirensis diversæ, quæ, nescio unde, commemoratur a Fabricio, adsignaturque a. 1495. Nam talem editionem a nemine alio, præsertim idoneo auctore, commemoratam reperi. Ceterum de anno hujus editionis nihil certi est. Hoc satis constat e versibus, subjectis ejusdem artificis editioni epistolarum Ciceronis ad diversos, hoc Ciceronis opus, primum esse librum, qui Venetiis ab eo editus sit. Atqui is liber præfert annum 1469. Unde clarum videtur, aut illo ipso demum anno, aut paullo post, Taciti libros ab eo editos esse. Nam, quod in

Catal. bibl. clarissimi Francogalli *de Boze*, editionibus veteribus plenissime annus 67. huic editioni assignatur, quia in versibus ad calcem subjectis primum Joh. Spirensis opus dicatur, id falsum est: *artis gloria prima suæ*, ad artificem pertinet, non ad opus artificis.

Sed de hoc sub judice lis est. Scilicet istud tetrastichon ita habet:

Cæsareos mores scribit Cornelius; esto
Iste tibi codex: historiæ pater est;
Insigni quem laude feret gens postera: pressit
Spira premens; artis gloria prima suæ.

Chevillier in *l' origine de l'imprimerie de Paris* p. 61. loco *artis* exhibet *gentis*, per memoriæ lapsum, puto. Quæritur hic, *Spira premens* designetne *Johannem de Spira*, an *Vendelinum* ejus fratrem? De hoc explicat Fabricius l. c. quem sequitur Cl. Exterus in *editionum Taciti syllabo*. Hæc opinio videtur firmari eo, quod privilegium a Senatu Veneto die 18 Sept. a. 1469. Johanni de Spira indultum, quod nuper produxit Morellius, cujus etiam meminit Marinus Sanutus in *vitis Ducum Venetorum*, t. XXII. *SS. RR. Ital.* Muratorii col. 1168. non nisi duorum operum ex prælo Johannis progressorum mentionem facit, epistolarum scilicet Ciceronis et Plinii H. N. quodque teste Morellio (V. Panzer *Annal. typogr.* vol. III. p. 62.) in codicis, ex quo is privilegium excerpsit, margine adjectum legitur, non valere hoc, quia Magister Johannes obierit. Hunc autem ipso anno 1469. vel initio sequentis subita morte peremtum, ex epigraphe adjecta Augustino de civitate Dei patet, quem ab isto cœptum perfecit a. 1470. Vendelinus frater. (Cf. Panzer l. c. p. 64.) In hac quoque epigraphe Johannes non nisi Ciceronis epistolas et Plinii H. N. excudisse dicitur, nulla mentione facta Taciti. Verum Vendelinus Augustino inchoato a fratre demum supervenisse scribitur, neque Vendelini ullam mentionem facit privilegium Senatus. Nullum proinde dubium esse potest, quin *artis gloria prima* ad Johannem sit referenda. Et ad Taciti editionem adeoque artificis opus eam laudem pertinere, Debure in *Bibliogr. instr.* n. 4094. et ill. Rewizki, qui sub Deltophili nomine κειμήλια sua recensuit, alio argumento student evincere; observant quippe, in isto Tacito foliorum singulorum infimæ oræ adpositum esse custodem, quem in operibus a Vendelino inpressis nunquam deprehendere liceat. Valeret hoc, nisi eum foliorum cu-

stodem, in Cicerone et Plinio Johannis Spirensis æque desiderari Maittarii et Panzeri testimonio constaret. Ut ergo mirum videri debet, custodem in Tacito comparere; sic non minus et illud, quod, quum anni notam in reliquis expresserit Johannes, in Tacito id neglexerit. Sed idem dicendum est de Vendelino, qui in magna operum copia, licet rarius, aliquando tamen annum, item loci interdum, sui denique ipsius nominis mentionem omisit. Quod si indulgere conjecturæ liceat, Johannem dixerim primum artis specimen dedisse Tacitum, in quo custodem adjecerit eo, quod in codice scripto, quem sequebatur, is esset adpictus, quemque deinceps tanquam inutilem superfluumque neglexerit. Crediderim porro, Taciti opus tacite esse a Johanne excusum, nec Senatui oblatum, indeque factum, ut in privilegio laudato non memoretur, utque Ciceronis epistolæ a. 1469. inpressæ in epigraphe (cf. Panzer p. 63.) *primus labor Johannis* dicantur, scilicet quem palam vulgaverit. Id si sit, Tacitus cum Deltophilo ad a. 1468. recte referri videbitur, quod et placuit Deburio.

Hanc editionem Gruterus ad H. II, 74. ductam putat e codice Vaticano illo antiquiori, quo Lipsius maxime usus est, unde *Vatican filiam*, *Vaticanam* vocat, ut ante dixi. Sed eam rem, comparando lectiones ejus cum lectionibus MS. Vaticani, parum certam cognovi. Sane negari non potest, in hac editione multas lectiones reperiri, quæ sint Vaticano propriæ, velut A. XI, 18. XII, 11. 12. H. I, 61. III, 5. init. 6. IV, 12. et plane singulares, ut H. IV, 64. 66. 69. etc. quæ res videtur Gruterum in hanc sententiam impulisse. Sed tamen non minus notabiliter permultis locis consentit cum Florentino: velut A. XI, 4. etc. 6. med. et extr. 9. 11. 17. 18. 22. 23. etc. etc. porro H. III, 8. ita in verbo *pretiam*, ut a Vaticano dissentiat, in quo est *Retiam*: porro c. 13. in glossemate c. 20. etc. omninoque pluribus in locis, ubi plane discrepat a Vaticano, et quidem in lectionibus notabilibus: velut H. III, 7. ubi in Vatic. et *adductius*, cum in ed. Spirensis sit *audacius*.

Accedit, quod Lipsius centies lectiones editionis Romanæ laudat, ubi silet de Vaticano, et contra iis locis, ubi singulares lectiones e Vaticano profert, nullam editionis Romanæ mentionem facit, etsi easdem lectiones habet: quod, non credibile est, facturum fuisse, nisi eum excerpta tantum ex utroque libro habuisse dicamus, et iis locis nihil e Vaticano notatum fuisse. Ac de editione Romana, facile credam ita esse, inductus iis, quæ post dicam, ubi de editionibus Lipsianis sermo instituetur: non de codice Vaticano, quem ab ipso inspectum et cum editis collatum esse patet ex Mureti Var. Lect. XI, 1. Paucis, quod sentio, dicam. Cum in quibusdam cum Vaticano, in quibusdam cum Florentino consentiat, in aliis ab utroque dissentiat, habeatque quædam bona propria, ut e notis, maxime nostris, apparebit, nec tamen credibile sit, e pluribus codicibus inter se collatis editum librum istum, quod in istis primordiis artis typographicæ vix factum est, sed ex uno eoque antiquo textus illius sumtus videatur, cujus apographum acceperat Spirensis; videtur ignorari, unde illa editio fluxerit; nisi forte ex illo ipso antiquo Veneto ducta est, quem supra diximus a Victorio laudari e bibliotheca D. Marci, hodie autem in ea non reperiri. Adde dicta ad Ann. XIV, 12. Ceterum, ut libri hujus rarissimi ratio et indoles planius intelligatur; charta est pulcherrima, literæ luculentæ, margines lati, ut splendorem pulcherrimarum nostræ ætatis editionum vel æquet, vel superet; totus contextus ejusmodi, ut appareat, cum omnibus librariorum peccatis ductum esse e libro scripto; eaque de caussa codicis scripti auctoritatem obtinere posse. Nominum Persicorum, Armenicorum, ita ut Florentinus, in accusativo semper terminationem facit

en: plerumque, ubi alii *nec quidem,* ipsa exhibet *ne quidem,* ut Gronovius conjecerat: *cum primum* prope semper, ubi alii libri *nunc* vel *tunc primum: aut* vel *et* pro *ac,* sequente vocali: sæpe accuratior est aliis in distinguendis verbis *degredi* et *digredi,* similibusque, *consilium, concilium, dissidium, discidium:* ex quibus aliisque similibus patet, e bono codice ductum esse textum. Atque ut non negem, quædam esse peccata operarum, ut queritur Franc. Puteolanus, tamen permulta credo ex ipso codice scripto esse. Nam v. g. XI, 17. *omissis, sed,* pro *omisisset;* neglecta duplicatio literæ in *pelex,* et multa his gemina, similiora librarii peccato videntur quam editoris; quod librarios centies sic peccavisse observatum est. Mox *alacte* pro *alacre, silius* pro *filius,* facile typorum peccata agnosco. Quæ præterea de hoc libro dicenda habeo, mox suis locis proferentur. Hujus libri copia mihi olim facta est a I. E. Kappio V. C. nunc ego ex ipsius bibliotheca emtum habeo. Ejusdem exemplum est in bibliotheca Ducali Guelferbytana.

De raritate libri vel hinc judicare licet, quod in distrahenda bibliotheca Ducis de le Valliere pretio 740 librarum Gallicarum est venditus.

Post hanc principem editionem Maittarius T. V. P. II. p. 293. commemorat editiones Ven. 1484. et Rom. 1495. sed sine auctore ac teste: unde ejus traditioni parum tribuo. Ego quidem nuspiam vidi earum editionum mentionem eam fieri, cui fides haberi posset. Lipsius porro in præfatione editionis primæ a. 1574. ait, se usum editionis Venetæ a. CIↃCCCCXCIIII. factæ exemplo. In quo si nihil vitii habet numerus anni, nec CIↃCCCCXCIIII. est pro CIↃCCCCXCVII. eam editionem nemini præter illum

visam oportet, qui Taciti editiones commemoravere. Itaque licebit mihi de his editionibus dubitare, dum idoneis mihi documentis persuadeatur, istis locis iisque annis Taciti libros editos esse.

De adserto Lipsii vix dubitare fas esse putat Exterus; facile fieri posse, ut editio citata alicubi delitescat; sed æque facile in numeris apud Lipsium error committi potuit.

Mihi post Joh. Spirensis editionem prima visa erat, cum primum editionum varietatem recensebam, *Francisci Puteolani Venet.* 1497. forma majori, curata per *Philipp. Pinci*, sumtibus *Benedicti Fontanæ.*

Titulus hic est: *Cornelii Taciti Historiæ Augustæ.* In fine: *Cornelii Taciti historiæ augustæ: nec non de situ, moribus, et populis Germaniæ libellus, ac de oratoribus dialogus, fœliciter expliciunt· Venetiis fideliter Impresi ac diligenter emendati per Philippum pinci sumptibus nobilis viri dn̄i Benedicti fontana. Anno dn̄i Mccccxcvii. die xxii Marcii. Imperante sapientissimo dn̄o Augustino Barbadico prudentissimi ac Invictissimi Senatus Venetiarum duce serenissimo.*

Accedit in exemplo, quo utor, *Julii Agricolæ vita per Cornelium Tacitum ejus generum castissimę composita;* forma eadem, quā supra. In fine: *Venetiis per Philippum pinci: sumptibus dn̄i Benedicti fontana. Anno dn̄i Mccccxcvii· die xxii martii.*

Huic editioni præfatio præposita est Francisci ad Jacobum Antiquarium, Secretarium Ducalem; in qua se dicit multis vigiliis intentissimoque studio recognovisse Taciti libros, adjuvante *Bernardino Lanterio*, omnium Mediolanensium eruditissimo; de quo vide Saxium, loco mox laudando p. 240. Addit, Venetos impressores (vitio operarum est *veteri* in exemplo Veneto et ed. Beroaldi; pro quo *Veneti* legitur in editione Taciti, quæ loci, anni, et typographi nota caret, de qua mox) adeo inculcavisse et fœdavisse hoc divinum opus, ut non modo Cornelianæ facundiæ majestas inquinaretur,

sed vix sensus ullus conjectari posset. Hujus quoque editionis charta et typi satis elegantes sunt, sed superiorem illam Joh. Spirensis non adsequitur. Sed post nactus sum matrem hujus quasi filiæ, exemplum *Mediolani* factum, sine loci et anni nota; et matrem filia multo pulchriorem et castigatiorem. Quibus libris usus sit Franciscus cum Lanterio in corrigendo textu, non prodidit: unde in suspicionem venit J. Gronovio, forte et aliis, quasi ex ingenio multa mutaverit, etiam licentius, quam deberet. Qua suspicione eum magna parte absolvi, postquam librum Guelferbytanum contuli. Etenim in eo maximam partem lectionum inveni, in quibus ingenio indulsisse creditur. Itaque haud dubie libris scriptis usus est, ut ipse profitetur, etsi non usquequaque bonis. Spirensis exemplum ei pro basi fuisse videtur. Ceterum egregiam Taciti libris operam navavit, quod eos etiam a vitiis manifestis vel librariorum vel typographorum liberavit. Sed de Franc. Puteolano qui velit cognoscere, adeat Jo. Saxii *Hist. liter. typogr. Mediolan.* præmissam Argelati *Bibl. Script. Mediol.* T. I. qui et ipse editionem Mediolanensem facit eam, quæ sine anni et loci nota extat. Ceterum hæc est, quam Pichena, qui eam e MS. bono ductam judicat, item Ryckius, Venetam appellant, nempe, vel quod primam illam Romæ curatam putabant, vel Venetæ repetitionis modo exemplum habebant: etsi, quæ Lipsius v. c. ad A. XI, 18. e Veneta laudat, in hac non reperiuntur. Sed in talibus facile erratur, similiterque a Lipsio etiam in Romana, quam vocant, erratum est. Ego Puteolani editionem vocavi, ut ab aliis Venetis distingueretur, essetque nomen ejus et Mediolanensibus et Venetis exemplis aptum. Sunt autem hujus editionis exempla perpulchra, etiam supra Venetam Joh. Spirensis.

Extare etiam sciebam alius Venetæ editionis exempla a. 1512. curatæ a Jo. Rivio; quorum tamen nullum mihi ante primam nostram editionem contigerat videre. Nec magnopere desideraram. Etenim Ryckius, qui ejus exemplum habuit, vix bis, ni fallor, aut ter in notis mentionem ejus fecit, nec quicquam ex eo protulit, quod Tacito prodesset: unde eam collegeram e superiori illa totam ductam esse, eaque facile carere posse, qui illam haberet. Sed tamen, occasione oblata, emi exemplum ejus et inspexi. Habet autem præfatiunculam Rivii brevem, et in ea breviorem etiam professionem de opera a se navata. Opus totum, recepta novæ editionis cura, se primum, ait, percurrisse, in eoque tot errata, tot nævos reperisse, ut locis supra mille correxerit. Qui professionis modus et consensus ejus cum textu Puteolani, quem in notis indicavimus, clare indicat, editionis Venetæ proxime superioris, id est a. 1497. exemplum ab eo ita prælis typographicis accommodatum esse, ut operarum vitia tollerentur; quæ præterea vitiosa viderentur, de judicio suo corrigeret. In quo quam ei interdum infeliciter res successerit, exemplo esse potest correctio notata ad A. XI, 4. Ceterum et hanc intelligit Lipsius interdum, cum Venetam commemorat in editionibus posterioribus, ut colligi potest e nota editionis quintæ ad XI, 18. in fine. vid. ibi notam nostram.

Hanc excepit editio *Philippi Beroaldi* Junioris, nitidissimis chartis typisque, per Magistrum Stephanum Guillereti de Lothoringia, Tullensis diœceseos, Romæ 1515. Kal. Mart. Leonis X, Pont. Max. anno secundo.

Titulus iste: *P. Cornelii Taciti libri quinque noviter inventi, atque cum reliquis ejus operibus, quæ prius inveniebantur Romæ, impressi,* etc.

Præfatiunculam Beroaldi, quæ ad editionis rationem pertinet, quia brevis est, liber autem ipse rarissimus, subjecimus. *Philipp. Beroaldus ad Lectorem: Quoniam vetus codex, unde hunc ipsum describendum atque invulgandum curavi, pluribus mendis scatet, æquum videtur, lectorem in primo quasi operis limine, consilii mei, quo in toto hoc negotio usus sum, admonere. Namque errores, qui poterant nulla temeritatis nota emendari, consultis primo nonnullis eruditis et acris judicii viris, correxi. At, quæ loca majorem in se corrigendi difficultatem habere videbantur, sicut erant, reliqui, appositis interiori margini stellulis, quæ vitiosum codicem testarentur. Seposuimus vero librum in calce quinti libri, in quo per numerum chartarum stellulam ipsam cum suo numero tanquam ad caussam dicendam in judicium vocemus. Ibi dum lector aut dubitationem, aut opinionem nostram audiet, vel sententiam approbabit meam, vel meliorem ipse afferet.* Verum, etsi ea diligentia se usum ostendit Beroaldus, ad calcem libri quinti, ut illos ipsos quinque libros, jam formis excusos, cum codice vetere contulerit, et quæ operæ variassent, annotarit, tamen post eum Pichena et J. Gronovius non irritum laborem consumserunt, cum eundem veterem codicem cum editis contulere: e quorum notatis patet, Beroaldum vel per negligentiam, vel scripturæ veteris inscitiam, non raro a vera lectione libri aberrasse, quod etiam aliis olim viris doctis, et Petrarchæ in describendis Ciceronis epistolis, accidit. Sed illud monendi sunt studiosi harum literarum, ne eundem cum J. Gronovio aliisque errorem errent, nec putent, Beroaldum etiam reliquos Taciti libros Annalium et Historiarum e MS. Florentino, Langobardico illo, edidisse: quod falsissimum esse, me res docuit. Ipsa præfatiuncula

et admonitio de mendis typographicis, libro quinto subjecta, docere poterat, Beroaldum quinque illos libros tantum e MS. Corbeiensi edidisse. Nam alter ille codex, incertum est, an tum jam Florentiæ fuerit. Si fuit, quid id ad Beroaldum, qui Romæ erat? Agebatur hoc tantum, ut libri nondum editi vulgarentur. Itaque et exempla Beroaldina reperiuntur, in quibus tantum libri illi primi e codice Corbeiensi insunt. Ceteri igitur additi sunt ex editione Fr. Puteolani. Cujus rei indicium vel hoc est, quod libro XI præposita est Puteolani præfatio. Planissime autem hoc me docuit textus Romani ipsius cum Veneto comparatio. Etenim vidi, locis oppido paucis illum ab hoc discrepare: sicubi discrepet, id aut vitio operarum, aut correctoris sedulitate factum, ut fere accidit in omnibus talibus libris (vide quæ mox de Aldina editione dicentur). Sed Mediolanense exemplum non habuisse, nec operis exprimendum dedisse Beroaldum, parva res indicio est. Nam in præfatione Puteolani, quam repetitam esse dixi in editione Beroaldina, idem error operarum est, *Veteri* pro *Veneti* exprimentium, qui in Veneta; cum in Mediolanensi *Veneti* sit. Itaque frustra J. Gronovius pluribus locis (vide v. c. ad XV, 64. XVI, 1. XV, 11. not. 10. ubi mire se expedit) irascitur Beroaldo, aliter, quam in Florentino codice esset, edenti, quæritque, ubi oculos habuerit. Nempe longissime ab illo codice Florentino, sequens unum exemplum suum Venetum. Sed age, exemplis aliquot præter ea, quæ ante indicavimus, positis, rem planam faciamus. A. XIII, 14. init. et H. IV, 21. MS. Flor. *arbitrium:* Ber. priori loco *arbitrium*, altero *arbitrum*, ut Puteolanus. XIII, 21 extr. verbum *mater* abest a Flor. est

apud Ber. ubi J. Gron. *interim vox* mater *non est in vetustissimo Mediceo, undecunque eam arripuerit Beroaldus:* nempe e Puteolano; ut c. 25. *gladiatorum,* pro *gladiatores,* quod est in Flor. c. 31. *extruserat,* pro *extruxerat,* etc. Etiam peccata typographica Veneti libri servata esse in Beroaldina patet v. c. A. XIII, 49. in verbo *insedebat,* pro *incedebat;* XV, 58. in *latatum* pro *lætatum.* Dissensus a Puteolano exempla sunt XIV, 9. in *produntur,* c. 16. extr. in *eruebantur,* c. 17. in *contentione,* XV, 30. in *postero,* etc. Hujus libri exemplum habui, primum editurus hos libros e bibliotheca Ducali Vinariensi, in quam e M. Gudii bibliotheca per Schurtzfleischium illatum est; non multo post emi mihi pulcherrimum e Britannia.

Memoratu dignum est, quod in calce operis gentilitio Pontificis scuto subjectum legitur, *Nomine Leonis X, Pont. Max. proposita sunt premia non mediocria his, qui ad eum libros veteres neque hactenus editos attulerint.* In quibusdam editionis hujus exemplis deest *vita Agricolæ.* Consuli de opere hoc merentur Debure dans sa *bibliogr. instr.* n. 4905. Deltophilus p. 103. et le *Catalogue raisonné de la collection de livres de M. P. Ant. Crevenna* t. V. p. 158.

Proximam huic editioni facit Maittarius T. V. P. II. p. 273. *Romanam a.* 1517. publicatam *ex officina Minutiana,* in cujus præfatione agatur de prima editione a. 1515. Sed iste error ita perspicuus est, ut vitium operarum esse videatur. Nam Minutiana officina non Romæ, sed Mediolani fuit; nec id ullo modo ignorare potuit Maittarius. Rectius itaque hanc editionem *Mediolanensem* vocat Fabricius in *Bibliotheca Latina.* Mirum autem videri possit, duobus annis post Beroaldi editionem Romanam, aliam institutam esse, quæ illam repeteret, cum edictum Leonis extaret, adjunctum editioni Beroaldinæ, quo ducentorum aureorum pœna

proponeretur iis, qui hoc citra decennium ausi essent subjecti ecclesiasticæ jurisdictioni; ceteris, ubique gentium, excommunicatio latæ sententiæ, quam vocat Curia Romana. Sed Minutianus, sive ignorantia istius edicti, sive fallendi spe, cum audisset Tacitum pleniorem Romæ edi, per amicos Romanos consecutus est, ut sibi omnes exempli Romani plagulæ, adhuc pæne madentes a prælo, mitterentur; quas ille statim recudebat, sperans, ita suæ editionis exempla una cum Romanis proditura. Sed ea spes irrita fuit. Nam, re cognita, Leo hominem Romam evocat, rationem redditurum incepti atque etiam pœnas daturum. Sed deprecantibus iram Leonis ac pœnam ab eo viris gratiosis, cum epistola veniam peccati, quod ab ignorantia edicti, et cupiditate discipulis suis exponendi historiam Augustam, natum esset, suppliciter rogasset, obtinet a. 1516. cum venia, potestatem absolvendi operis, hac lege, ut cum Beroaldo ante decideret. Epistolæ Minutiani ad Leonem et Leonis ad Minutianum, subjectæ sunt istius editionis exemplis. V. Saxius in *Prolegom. Hist. literario-typogr. Mediolan.* p. 109. Quem virum doctissimum miror tradere, Beroaldum priores quinque libros tantum edidisse, Minutianum autem etiam reliquum corpus, a Puteolano ante Mediolani editum, addidisse, cum aliud res ipsa doceat. Nempe deceptus est vir doctus exemplo Beroaldino, in quo soli primi libri essent, de quo genere ante monui. Hujus editionis exemplum, etsi diligenter quæsitum, invenire mihi nondum licuit: nec profuturum quicquam erat, quando tota editio e Beroaldina fluxit.

Duobus annis post, hoc est 1519. Taciti opera edidit *Basileæ J. Frobenius*, ita eleganter, ut supe-

riores non modo æquaret, sed etiam prope superaret. Sed nihil aliud hic actum est, nisi ut Beroaldina repeteretur, cujus etiam præfatio notulæque adjectæ sunt. Ut tamen aliquid præcipui haberet hæc editio, additus est libellus observationum in Tacitum, ab Andr. Alciato scriptarum. Libellus deinde de moribus German. a Rhenano correctus est, de quo post dicetur. Nonnullis in locis dissentit hæc editio a Beroaldina, sed, id quod clarum est, vitio operarum; ut passim in notis monuimus: v. c. III, 73. ubi edidit *populi contumelia Rom.* pro *contum. pop. Rom.* v. not. c. 29. ubi edidit *ultro* pro *ultra.* etc. Et ista hujus exempli errata sæpe notas et correctiones peperere Rhenano, cui hujus editionis exemplum pro basi fuit, sæpe ad omnes editores sequentes propagata sunt, modo conjecturis tentata, modo etiam defensa, ut notæ nostræ docebunt. Hanc editionem *Alciati* vocavi potius quam Frobenii, ut distingueretur a ceteris quas Frobenius dedit, caveremusque confusioni diversorum exemplorum Frobenii. J. Gronovius subinde editionem Frobenii laudat, sed intelligit eam, quam nos Rhenani secundam vocamus: de qua mox dicendum.

Sed ante quam ad ceteras Frobenianas editiones accedamus, interponamus aliquid de editione *Juntina, Florentiæ a.* 1527. 8. facta: cujus exemplum post editionem nostram primam, e bibliotheca Schwarziana in nostram venit. Est autem textus Juntinus sumtus e Beroaldina, cujus et præfatio repetita est cum notulis in libros quinque, primum a Beroaldo editos: sed interdum correctus ab *Ant. Franc. Varchiensi.* Nam se dicit edere libros quinque nuper inventos cum reliquis ejus operibus, a Phil. Beroaldo juniore, viro sui sæculi

eruditissimo ante castigatos, mox vero a se iterum cognitos. In quo, clarum est, nihil, præter correctiones vitiorum typographicorum, intelligi posse, aut quæ ingenio factæ essent, conjecturisque, ubi ipse aliquid vitii esse putaret. Itaque editionis hujus criticus usus nullus est. Nec forte plus est in editione Florentina altera, quæ anno 1552. adsignatur. Sed ejus nihil nisi indicium dedere, qui eam commemorarunt: nec ejus exemplum mihi unquam sub oculos aut in manus venit. Redeamus ergo in Germaniam et ad Basileenses editiones.

Recognitionis igitur a Rhenano factæ exempla primum prodiere in eadem urbe a. 1533. ex eademque officina Frobeniana, hoc titulo: *P. Cornelii Taciti Equitis Rom. Annalium ab excessu Augusti sicut ipse vocat, sive Historiæ Augustæ, qui vulgo receptus titulus est, libri sedecim, qui supersunt, partim haud oscitanter perlecti, partim, nempe posteriores, ad exemplar manuscriptum recogniti magna fide, nec minore judicio, per Beatum Rhenanum. Nihil hic fingi, docebunt castigationes suis quæque libris additæ. Libellus de Germanorum populis, Dialogus de Oratoribus, denique de vita Julii Agricolæ non solum emaculatius prodeunt, sed et explicatius, adjunctis in hanc rem scholiis.* Hæc quoque editio pulchra est, nec multum cedit superiori. Manu scriptum exemplar, quo se usum dicit, intelligit Budense, de quo ante dictum. Editum nullum habuit, quod quidem fateatur, præter prius Basileense: quod sane mirandum in tempore eo, quo facile reperiri primæ editiones poterant. At Basileensis exempli textum ille *vulgatum* vocat, etiam ubi operarum vitio aberrat a Beroaldino, aut Beroaldini peccata et aberrationes ab editione Puteolani servat; quod non uno loco factum ani-

madvertimus atque notavimus. Sic v. c. ad A. XIII, 46. dicit: scripsimus *potentiam ei adjiceret.* Jam sic plane ediderant Puteol. Beroaldus. Sed in Basileensi erat operarum vitio *potentium.* XV, 44 extr. dicit se castigare *absumerentur:* quod tamen est in omnibus præter Basil. superioribus; in qua operæ dedere vitiose *absumeretur.* Add. not. ad H. IV, 14. 73. etc. Contra alia ejus peccata ne animadvertit quidem, velut ea, quæ ante notavimus, et plura alia. Illud in primis nos advertit, quod permultis locis, ubi cum superioribus, hoc est Veneto Puteolani et Beroaldino consentit, corrigit textum plane ut habet ed. princeps; cujus tamen nullam uspiam mentionem facit: velut A. XII, 16. 19. bis; in quo loco nobis fides ejus prope suspecta fuit; XII, 32 extr. ubi pro *Sylvarum* correxit *Silurum,* plane, ut est in editione principe. Sed facile eum absolvit tum nota viri integritas, tum multitudo locorum, quæ pariter corrigendi ed. pr. facultatem dabat. Itaque ista eum vel e libro Budensi, vel ingenio petiisse putabimus. Omnino ille sæpe ita corrigit, ut, unde correctio sumta sit, non dicat. Atque ex iis quasdam a Victorio excogitatas reperi, ut A. III, 18. 58. IV, 73. etc. quas utrum sumserit a Victorio et sub nomine suo ediderit, an cum Victorio, id quod potuit accidere, in eadem conjecturæ vestigia incurrerit, non audeam dicere. In Germania usus est editione alia Italica vetere, de qua infra dicemus. In Agricola et Dialogo de Oratoribus solo ingenio usus est. Ceterum addidit initio operis *Thesaurum constructionum et locutionum et vocum Tacito solennium,* citatis etiam ex Livio plerumque testimoniis: quem libellum rectius suis editionibus, exemplo Seb. Gryphii, addidissent Gronovii, quam Salinerii no-

tas, quas ipsi plerumque nugatorias esse judicant. Denique Alciati et Beroaldi notæ et præfationes additæ sunt éx editione superiori. Hanc editionem vocavi *Rhenani primam*. Etenim ea repetita est in eadem urbe et officina a. 1544. sed ita, ut priori illi multum pulchritudine concederet posterior; quam *Rhenani secundam* dixi. Nonnulli viri docti, nominatim Gronovius uterque, primam illam ignoraverunt, eaque de caussa Aldinam editione Rhenani priorem putaverunt (v. J. Fr. Gronov. ad XI, 6.) et mutationes textus tribuerunt Aldo, quæ Rhenano debentur. V. Jac. Gronov. ad VI, 21. 23. 43. XIII, 10. etc. An hæc repetitio facta sit sciente Rhenano, necne, (nam tum adhuc erat in vivis) non audeo dicere. Novæ quidem præfationis additum nihil est. Nec novas notas reperi, nisi forte unam, si recte memini. Ceterum a primæ lectione differt in nonnullis; quæ ego vel operis vel correctoribus tribuerim. Sic A. II, 38. e *transmerei* factum *transumere;* quod correctori debetur: Hist. II, 81. in verbis *introrsus in Pontum* præpositio *in* omissa; quod est vitium operarum, servatum usque ad Ryckium, ut alia, de quibus in notis monuimus.

Anno post editionem primam Rhenani, hoc est 1534. prodiit *Aldina* Venetiis, octonis: quæ est mera illius repetitio, sine ullo auctario aut mutatione, nisi quæ ab operis, ut fit, nata est; velut A. II, 38. III, 34. etc. Semel observavi conjecturam Rhenani in textum receptam A. IV, 47. Interdum tamen ab ea discedit, sed vitio operarum, ut XII, 12. XIII, 17. etc. quæ in notis indicavimus. Igitur facile Aldina careat, qui Rhenani editionem habet.

Eadem ratio est *Gryphianæ*, quæ Lugduni 1543. octonis prodiit, nisi quod plura operarum peccata

admisit. Additæ tamen sunt notæ Ferreti, servatusque Thesaurus Rhenani, quem dixi. Hujus editionis exemplum habeo, quod totum manu elegante ita correctum est, uti prælo paratum fuisse videatur. Cujus ea manus esset, exquirere non potui. Lipsiana quidem editione posterior correctio est: nam emendationes fere sunt e notis Lipsii, Mureti, aliorumque; in primisque id licet videre in Dialogo de Oratoribus, qui totus ad exemplum Lipsianum correctus est. Ante Pichenæ tamen recognitionem correctionem istam factam esse, patet ex eo, quod nihil emendationum Pichenæ reperitur. Novi, hoc est, quod alibi non jam esset, perparum reperi, quod in notis meis prodere non neglexi. Ceteræ Gryphianæ, quæ commemorantur, quotquot ante Lipsium prodiere, haud dubie tantum priorem illam repetunt: unde eas non magnopere requisivi: quæ post Lipsianam ἔκδοσιν vulgatæ sunt, velut Antonii Gryphii a. 1576. et 1584. duodenis, e Lipsiano exemplo ductæ sunt. Ceterum, quoties in notis nostris ed. Gryph. commemoratur, prima illa a. 1543. intelligi debet.

Fuit ergo illis temporibus, hoc est inde ab a. 1533. vulgata Taciti lectio exempli a Rhenano proditi, nisi forte *Florentina a.* 1552. octonis, quam commemorat Fabricius, prioris exempli, hoc est Beroaldini, aut Juntini prioris, hoc est a. 1527. retinens fuit; de quo nihil pronunciare in alterutram partem licet, cum mihi nunquam contigerit ejus editionis exemplum videre.

A medio autem XVI sæculo duo eruditissimi viri ad Tacitum corrigendum ingenium doctrinamque contulere, *M. Antonius Muretus*, et *Justus Lipsius.* Sed Muretum prævenit Lipsius, ut ipse Muretus testatur Var. Lect. XI, 1. admodum fa-

vens ingenio et doctrinæ Lipsii. *Deprehendimus,* inquit, *ita sæpe incurrisse utrumque nostrum in eadem vestigia, ut, qui rem non nosset, pleraque sumsisse alterum ab altero suspicaretur. Quam suspicionem a me, si nihil aliud, temporum ratio facile amolitur, neque cadere in Lipsium sinit fides ipsius et probitas, qua ille non minus, quam ingenio, excellit,* etc. Sequuntur deinde quatuor capitibus quædam Mureti conjecturæ, a Lipsianis diversæ. Sed edidit etiam Romæ 1580. Librum primum Ann. cum notis suis, aliquoties in Germania recusis. Lipsius autem Tacitum ad MSS. et editiones veteres recognitum, cum erudito commentario edidit primum *Antverpiæ* 1574. octonis, et post a. 1581. eadem forma, *Lugduni* 1585. forma majori, 1588. et 95. octonis, et sextum *Antverpiæ* a. 1600. quaternis, et forma majori, cujus exemplum in bibliotheca Dresdæ Principali vidi. Ex hac ductæ sunt ceteræ Antverpienses, post mortem ejus vulgatæ, quarum habeo eam, quæ 1648. curata est. Eæ habent hoc commodi, quod commentarius subjectus est textui, qui ante ad calcem rejectus fuerat.

Lipsianarum editionum series hæc est. I. 8. Antw. 1574. ex off. Plantini. II. 8. ib. 1581. III. fol. L. B. 1585. qua Pichena usus est. IV. 8. ib. 1588. V. fol. ib. 1589. *Justus Lipsius quintum recensuit.* VI. 8. et 12. 1595. ap. Hier. Commelinum. VII. 8. Antw. 1598. VIII. 8. L. B. eod. IX. fol. et 4. cum Velleio Paterculo Antw. 1600. *Justus Lipsius postremum recensuit.* X. fol. Antw. 1607. consultis Pichenæ notis emendatior. Accedit præter commentarios et excursus dispunctio notarum Mirandulani codicis. XI. post Lipsii mortem 8. L. B. 1619. XII. 8. Aureliæ Allobr. 1619. XIII. 12. L. B. 1621. XIV. fol. Antw. 1627. XV. fol. ib. 1637. XVI. fol. 1648. XVII. fol. ib. 1667. et 1668.

Omnino meliores Lipsianæ sunt editiones, quæ post Pichenæ ἔκδοσιν prodiere. Nam ex ea in multis

profecit, in quibusdam mentem mutavit, ut ipse dicit in præfatione editionis ultimæ. Itaque etiam in notis quædam diversitas est, et v. c. nota ad A. XIV, 13. ad verbum *reperiret*, non est in ed. 1585. nec bene fecere Gronovianæ editionis curatores, cum notas non ex ultimæ recensionis exemplo sumsere: quod nos in nostra editione correximus. Nam aliquot notulas, quæ in sexta essent, desideravimus in ed. pr. J. Fr. Gronovii, unde nostram exprimi curavimus. H. I, 2. in edd. Gron. ad verba *odio et terrore* est duplex nota Lipsii: nos e sexta reposuimus. III. extr. temere omissa est notula etiam in sexta Lips. quam nos e tertia restituimus. Usum esse Lipsium codicibus Vaticanis et Farnesiano, ante dictum, item excerptis e cod. Agricolæ. Consuluit et editiones veteres, sed non omnes ab initio. Nam in editionis primæ præfatione unam Venetam e sæculo quintodecimo commemorat, quam sibi, ait, pro libro scripto fuisse. In sequentibus paullatim et alias consuluit, ut Romanam quam vocat, id est Spirensis, Venetam alteram Rivii, Beroaldinam, Basileensem Rhenani, et Florentinam Pichenæ. Spirensis exempli excerpta tantum, nec ea accurata habuisse, iis exemplis inductus credo, quibus lectiones profert, quæ in ea non reperiuntur. Aliquot specimina posuisse, non alienum fuerit, eaque ex uno libro Hist. IV, 33. 35. 65 extr. 78 extr. quibus locis videndæ notæ nostræ. Etiam Gruterus ad H. II, 63. ex editione Rom. laudat falso *tenuit* pro *terruit:* sed in hoc facilis aberratio oculorum fuit, non ita in iis, quæ ante posuimus, locis, aliisque pluribus. Vicissim pluribus locis ei lectio editionis primæ ignota fuit. Nam pro conjectura sua interdum adfert, quod est in illa editione. Vide e. c.

notas nostras ad A. XV, 23. in voce *Atticæ*, 30. *postero*, 33. *incipere*, *ausus*, etc. Per vanitatem quidem eum aliena pro suis venditasse, non est vero simile. Cujus editionis textum ante oculos habuerit Lipsius, cum scriberet notas, prælisque accommodarit, nondum potui reperire. Vulgatus tum textus erat Rhenani. Itaque, cum dudum deprehendissem, lectionem, quam ipse *vulgatam* vocat, non semper consentire cum lectione editionis primæ Rhenani, cujus exemplum in manibus erat, putabam, secundæ Rhenani lectiones intelligi. Sed ea comparanda didici, in nonnullis quidem locis ita esse, ut suspicatus eram, sed plures, quas ille vulgatas lectiones vocet, nec ibi, nec in ulla alia superiorum, quas haberem, reperiri. Unde planum est, eum in manibus atque præ oculis habuisse editionem aliquam ignobiliorem, in qua peccata secundæ Rhen. aucta novis essent, quæ ille pro vulgatis lectionibus haberet, de more scilicet vulgari, quo eam quisque vulgatam putat, quam in suo exemplo invenit. Ea quæ sit, nondum potui reperire. Loca quidem ipsa notavi, quorum indicio alii poterunt rem deprehendere, si qui forte illius ipsius editionis exemplum habeant et attendere velint. Gratum mihi quidem fecerit, qui rem deprehensam mihi indicarit. Illud etiam de notis Lipsii criticis monere attinet; Pichenam et alios interdum commemorare Lipsii conjecturas, quæ in notis non reperiuntur. Eæ autem quærendæ sunt in margine exemplorum Lipsianorum. Vide e. g. ad A. XV, 33. Ceterum ita præclare de Tacito meritus est Lipsius, ut merito *sospitator Taciti* dicatur, ejusque commentarius in Tacitum recte a Burmanno, τῷ πάνυ, omnibus ceteris ejus libris, quamvis bonis, præferatur, in præf. ad librum *de*

Vectigalibus Pop. Rom. Fabricius in *Biblioth. Lat.* Vol. II. p. 754. tradit, in bibliotheca Senatus Lipsiensis esse codicem Taciti (ed. Lipsii a. 1585.) cum commentariis, ipsa Lipsii manu, deinde a Fr. Hotomanno, Scipione Gentili, Mich. Piccarto, emendatis auctisque. Decepit virum præclarum, qui ei hoc persuasit. In titulo libri est manus Lipsii, donantis id exemplum Hugoni Donello, nuspiam alibi. Gentilis versiculos quosdam in capite scripsit ad Scherbium, cum dono eum Scherbio librum daret. A Piccarto in capite aliquot foliis scripta est chronologia, sive supputatio annorum in Taciti libros, et stemma familiæ Augustæ Lipsianum, quod tum nondum adjectum a Lipsio erat: ab eodem capitum et sectionum minorum numeri in margine adscripti. Interdum et, sed non eadem manu, loca parallela et libri laudati, in quibus de quibusdam sententiis moralibus collectanea essent. Scholia etiam in Agricolam adscripta. Ab hoc tempore lectio vulgata esse cœpit sola Lipsiana.

Cum Lipsius jam aliquoties edidisset Taciti libros a se correctos, *Curtius Pichena,* Florentinus, edere eosdem emendatius instituit. In ea re codicibus Florentinis usum esse, supra dictum. Habuit præterea editionem Puteolani, cujus lectiones non uno loco restituit. Hic cum vulgatam lectionem memorat, semper Lipsianam ed. 1585. intelligit. Unde sæpe fit, ut vulgatam corrigere se dicat, velut e Florentino, quæ meræ depravationes operarum erant in exemplis Lipsianis, reponatque, quæ dudum in aliis editionibus fuerant. Vide v. c. ad IV, 44. 48. Atque etiam VI, 33. conjecturam Lipsii, quæ nunquam in textum venerat, pro vulgata laudat. Multa ille recepit in textum, quæ

Lipsius aliique tantum pro conjecturis posuerant in notis; unde in omnes sequentes editiones propagata jam vulgatæ lectionis auctoritatem obtinent, quam nemo ex ingenio corrigere audeat. Ceterum præclare et hunc de Tacito meritum, convenit, ejusque adeo exempli textus pro accuratissimo et emendatissimo recte habitus est. Gruterus quidem ad Cicer. Verr. V, 7. Pichenam vocat *sospitatorem Taciti, post Lipsium, unico magis unicum*. Florentinæ editionis exemplum non vidi, nec Batavæ, quam parum accurate factam esse monet alicubi J. Gronovius. Usus sum exemplo editionis Francof. 1607. quaternis curatæ, quam Gronovius Batavæ longe præfert.

Pichenæ notæ seorsim prodiere 8. Hanov. 1608.

Secuta est a. 1638. *Bernecceriana recensio*, edita Argentorati ibique recusa a. 1664. octonis, quæ Pichenæ textum prope totum servavit, pauca de conjectura doctorum virorum, etiam Freinshemii, mutavit, quæ suis locis notavimus. Accessere etiam notæ Freinshemii, in loca intacta interpretibus superioribus, aut secus accepta, dignæ claritate nominis Freinshemiani.

Hujus editionis textus, sed non paucis operarum vitiis admissis, repetitus est in editione, quæ Lugduni Bat. a. 1675. octonis facta, et a. 1685. repetita est, sub nomine *J. Fr. Gronovii*, viri summi, a quo ea editio instituta, sed non absoluta fuerat. Non usus est Gronovius libris scriptis, nec editionibus antiquioribus. Igitur subinde pro conjectura posuit, quæ in editione prima sæpe et aliis reperiuntur, ut non uno loco a nobis adnotatum est.

Non ita multo post *Theod. Ryckius* ad recognoscendum Tacitum accessit, adjutus codice Agricolæ maxime, excerptis MS. Regii editionibusque

Puteolani, Beroaldi, Rivii; ediditque Taciti libros cum notis suis Lugd. Bat. a. 1687. 12. Exprimi jussit textum Gronovianæ editionis, hoc est Berneccerianum, nisi quod nonnulla e cod. Agr. MS. Flor. cujus excerpta a J. Gronovio acceperat, et ed. Puteol. correxit, quædam etiam, sed oppido pauca, de conjectura.

Accessit post hunc ad recensendum Tacitum *Jac. Gronovius*, instructus excerptis Florentinorum librorum, et accuratissima utriusque codicis collatione cum editionis paternæ textu; unde non uno in loco textus bene correctus est. Sed ipse absolvere opus atque edere non potuit, morte præventus. Edidit filius Abrahamus et avitæ editioni patris notas addidit Traj. Bat. a. 1721. 4. Quantum ille pretii his libris statuerit, supra dictum est. Vellemus, lenius tractasset Ryckium; quem subinde in levi re ita increpat, velut patriæ salutem prodidisset. Credimus tamen, mitius virum excellenter doctum sensisse, quam scripsisse.

Hæ fere sunt editiones, quibus usi sumus in textu Taciti recensendo, cum primum eum laborem suscepimus: ceteræ minus claræ sunt, nec locum obtinent in iis, quibus jus suffragii concedatur, cum de lectione aliqua quæritur. Nam eæ ex harum aliqua ductæ et repetitæ sunt: et, si qua forte in parte discedunt, id aut operis debetur, aut non est tanti, ut propterea earum ratio in hoc censu debeat haberi. Tempus facile docebit, unde quæque derivata sit. Nam, ut ante Lipsium omnes Rhenani, editionem expressere, sic postea, Lipsium secuti sunt omnes, deinde Pichenam et Berneccerum, aut hujus sequaces.

Non tamen prorsus silentio premendi sunt *Janus Gruterus*, qui Taciti opera recognovit 8. Francof. 1607. ita ut et copioso indice

et notis variorum instruxerit Cornelium, primus quoque ejus libros in capita distinxerit. *Hugo Grotius,* cujus nitida editio prodiit L. B. 12. notis et emendationibus stipata. *M. Zuerius Boxhornius,* qui pauculis observationibus Tacitum illustravit. 12. Amst. 1643.

Sed exorti sunt duo alii operum Taciti editores Francici, qui ad criticam rationem pertinent. Primus *J. Nic. Allemannus (Lallemand)* V. C. qui a. 1760. 12. Taciti opera edidit, usus libro uno scripto Regio, cujus lectiones, in primis cum editione Spirensis consentientes, plerumque in textum e nostra sumtum recepit. Majori conatu et pluribus præsidiis librorum instructus novam editionem molitus est *Gabr. Broterius,* quam a. 1761. Programmate promiserat. Ea anno 1771. absoluta est Parisiis, quatuor magnis formæ mediæ voluminibus. Basin fecit textum recensionis nostræ, ut in programmate professus erat. Usus autem est libris scriptis, qui quidem ab aliis ante se vel omnino non adhibiti fuissent, vel non satis diligenter, Regio, (nam Allemannus lectiones ejus, in prioribus libris raro, et quibus locis jam notârat Ryckius, commemorat, ac sæpius L. XIV, ubi tacet Ryckius, et interdum utiliter, tum L. XVI.) Vaticanis, his recentioribus omnibus e quarto aut quintodecimo sæculo, et Excerptis incerti libri, in margine Beroaldino, scriptis: quorum lectiones in notis criticis exhibet, additis conjecturis interdum suis et judiciis super aliorum lectiones et conjecturas, item aliorum virorum doctorum correctionibus, in marginibus exemplorum Taciti repertis, quibus illi usi erant. Hujus viri doctissimi labor quid huic secundæ nostræ editioni in genere critico profuerit, notæ nostræ indicabunt.

Recudi curavit *Broterius* Tacitum suum octonis Parisiis a. 1776.

vol. 7. cum supplementis et notis selectis, quibus accessere *Politica, res Trajani, supplementum dialogi de Oratoribus, et fragmentum libri XCI Titi Livii, supplemento et notis illustratum.* Repetita est hæc editio, omissis, quæ ad Tacitum non pertinebant, Manhemii octonis a. 1780. vol. 5.

Abhinc egregie de Tacito promeriti sunt Professores Bipontini celeberrimi, quibus seriem classicorum auctorum Græcorum Latinorumque probe curatam debemus, *G. Chr. Crollius, Frid. Chr. Exterus,* et *Joh. Val. Embserus.* Hi id egerunt, ut Biponti 4 vol. a. 1779. octonis darent Cornelium emendatiorem et critica sua aliorumque opera illustratum. Repetiit a morte collegarum Exterus editionem, et notitiam litterariam operi præmissam aptius et dilucidius dispositam exhibuit a. 1792.

Antequam hunc locum de editionibus relinquimus, libet monere studiosos, ut discant, quæ res sit ea, quam *vulgatam, sive receptam lectionem* dicant, quam tam sæpe in ore habeant imperiti rei criticæ, cujus tantam reverentiam plerique ita profiteantur, ut reverentiam erga auctoris cujusque libros nulla in re magis ponant, quam in conservandis eorum vitiis omnibus. Vere dixit, qui homines plerumque nescire dixit, quid sibi velint, cum de recepta lectione vulgatoque textu loquantur. Plerumque vulgatam et receptam lectionem homines intelligunt, quam in suo libro habent, hoc est sæpe conjecturam in textum illatam, quod sexcenties in Tacito factum, vitium operarum, correctionem pravam male curiosi correctoris speciminum typographicorum. Itaque, quod mirere, alius aliam vulgatam lectionem et receptam habet. Intelligitur res planissime Taciti exemplo. Rhenanus vulgatam lectionem, ut vidimus, intelligebat, quicquid esset in editione Basileensi 1519. sive recte, sive prave expressum. Post eum intelligebant hoc nomine, quidquid in editione Basileensi Rhenani esset, aut in iis, quæ ex hac fluxissent: Lipsius lectionem ignobilioris et obscuræ editionis, quam

prælis typographicis accommodabat, vel maxime ejus mendas: Pichena scripturam omnem qualemcunque Lipsianæ editionis 1585. Ryckius editionis Gronovianæ, sive Bernecceri anæ. Quæ ergo est vere vulgata et recepta Taciti lectio? Profecto sæpe animadverti, vulgatæ lectionis nomen nihil esse, nisi, quod de Fortuna dixit vetus aliquis, ἀγνοίας εἴδωλον, perfugium certe inscitiæ. Non videndum est in scriptoribus antiquis, quæ vulgata lectio sit, (sunt enim sæpe in uno loco plures vulgatæ; atque etiam mendæ vulgantur, ut centies in notis ad Tacitum docui) sed quæ bona sit, e bonis libris et correctis ducta, et linguæ legibus rebusque consentiens maxime. Sed tempus est dicendi de nostra editione, quidque in ea curanda actum sit.

J. G. Græviūs existimabat, Taciti libros adhuc valde esse mendosos, mirabaturque, Lipsium de locis mendosis tam raro admonuisse in commentario suo: in *ep. ad Heins. T. IV. Collect. Burm.* p. 498. Recte. Neque id librorum modo scriptorum vitio accidit, quorum etiam optimus quisque vitiosus multis locis et interpolatus est, ut supra vidimus, notæque virorum doctorum non uno loco docent, sed etiam editorum, qui, exemplis veteribus non diligenter conquirendis comparandisque, vitia operarum non animadversa propagaverunt. Itaque dedi operam, ut, quoad diligentia conferendarum veterum editionum fieri posset, perficerem, ne ab hac parte aliquid omitteretur, quo emendatior Tacitus reddi posset. Et libris editis quidem usus sum omnibus, qui prodesse poterant, hoc est iis, de quibus ante dictum est, quorum varietatibus, quanta potui diligentia, notandis, consecutus sum, ut non modo multis locis Tacitum vitiis ope-

rarum, temere per multas editiones propagatis, liberarem, sed etiam origine cujusque lectionis reperta, quæ melior esset, judicare possem. Vellem equidem, ut mihi licuisset codices scriptos conquirere, iisque excutiendis aliquid ad Tacitum emendandum adjumenti comparare: sed, quoniam boni, qui quidem nondum in consilium ab editore aliquo vocati essent, non suppeditabant, editis contentus esse coactus sum. Usus tamen sum, cum primum edebam, ut supra indicavi, *codice Guelferbytano.* Is etsi recens est, tamen et ad lectiones nonnullas confirmandas, et ad meliores indagandas, subinde profuit. Complectitur solos libros Annalium inde ab undecimo, et Historiarum. Scriptus est in membrana, manu elegante, sed passim correctus a manu secunda; ita tamen, ut plerumque priorem lectionem adsequi liceat. Correctiones sæpissime cum lectionibus editionis primæ consentiunt; sive ex eodem codice, sive ex ipsa illa editione promtæ sunt.

In Germania recensenda usus sum etiam varietate *codicis* chartacei *Turicensis*, a Petro de Numagen, Trevirensi, Capellano S. Leonhardi prope Thuregum, ita se vocat ipse, sub finem sæc. XV scripti: quem mea caussa, pro singulari sua in me benevolentia, excerpsit J. J. Breitingerus V. C. Præterea mihi Kappius noster obtulerat editionem libelli veterrimam, qua comparanda cum vulgatis cognovi, esse illum ipsum *codicem*, quem ab *Artolpho* medico acceperat Rhenanus. Ejus ope mihi licuit reperire originem lectionum, a Rhenano in illum libellum inductarum, et ipsum libellum non uno in loco correctiorem reddere. Ita autem in multis consentit cum excerptis veteris editionis, ab Abr. Gronovio adjectis Var. Lect.

cod. Arund. ut ab initio eandem putarem. Sed deinde ita reperi differre, ut illum librum ab hoc diversum judicarem.

Quam hic editionem veterrimam Kappii dicit noster, in recensenda Taciti Germania, Rhenani exemplo, codicem dicit, minus adcurate. Iste autem *Kappianus* liber idemne fuerit cum eo, quem ab Hieron. *Artolpho* acceperat Beatus, disquirendum. Scilicet duæ sunt Germaniæ Taciti editiones veteres, diei Consulisque, typographi etiam et loci nota destitutæ, quæ in bibliotheca Argentoratensi publica extant. Harum altera formæ majoris, quæ ex prælo Frid. Creussneri Norimbergæ prodiit, charactere Gothico, cujus singulæ paginæ lineas 33 (non 35, ut apud Panzerum legitur) offerunt, in fronte sic habet: *Cai. Cornelii. Taciti. Equitis. Ro. Germania. incipit.* in fine folio II. *Laus Deo clementissimo.* Alterius, quæ mediam formam obtinet, character Johannem Gensberg Romanum typographum prodit. In fronte prorsus eadem epigraphe, quæ in priore, sed in fine folio 16. legitur, *Deo gratias.* Meminit Panzerus t. IV. *Annal. typogr.* p. 162. tertiæ editionis veteris, subjunctæ *Mirabilibus Romæ.* Verum bene viro doctissimo suboluit, non ad ipsam *Mirabilium* editionem spectare, sed cum iis esse compactam. Romanæ saltem istorum editioni a. 1515, quæ mihi est ad manus, nil aliud est adjectum. Ista ergo, quæ pro tertia venditatur, Germaniæ editio vetus, a Romana fortassis non differt. Est hoc eo magis verisimile, quod et *Mirabilia* Romæ sunt impressa et quidem eadem forma cum Taciti Germania. Duæ, quas dixi, editiones in multis conspirant. Est tamen et ubi discrepent. Sic Norimbergensis usum diphthongi habet, qua caret Romana. Hæc quoque spatium reliquit vacuum, ubi ista c. 3. Græcam vocem conruptam, sed Latinis litteris exhibet *Acriniprion,* prorsus ut liber Kappii, ex quo patet, hunc non alium esse ac Norimbergensem. Idemne porro fuerit Kappianus cum codice sic dicto Artolphi, quo usus Rhenanus, an huic potius inservierit altera ista Romana editio, an denique tertia quædam, dubium videri potest, qua de re ad ipsum Germaniæ libellum pluribus agere lubet.

Habui etiam editionem Poggii Flor. subjectam versioni Latinæ Diodori a. 1476. Venetiis, per Andream Jacobi Katharensem curatam, quam bibliotheca nostra Paullina suppeditavit. Ejus lectiones

ab initio libri indicavi, hoc consilio, ut appareret, eam plane cum editione Joh. Spirensis, cujus etiam vitia omnia servat, consentire: omnes per totum deinceps libellum enotare supersedi. Editionem Bononiensem a. 1472. laudatam Pichenæ ad c. 2. nunquam vidi, estque fortasse in eo nomine error memoriæ, Bononiam pro Mediolano suggerentis. Nam a Minutiano eo, de quo supra dixi, hunc libellum etiam separatim editum constat, ut ab Rhenano, eodem, quo cetera edidit primum, a. 1519. 8.

Constat nunc, editionem Bononiensem a. 1472. esse ipsam, primam scilicet, a Poggio Florentino emissam cum Diodoro Siculo. V. Maittaire p. 319. Panzer t. I. p. 205. Debure *Bibliogr. instr.* n. 4766.

Venit etiam in manus exemplum tale, a Jo. Rhagio Æsticampiano, viro clarissimo, proditum in hac urbe a. 1509. 4. ex priori aliqua editione.

In libro de Oratoribus non eam diligentiam adhibui in notandis lectionibus veterum editionum. Nam nec tanti putabam in isto libello, cui ego nunquam tantum pretii statuissem, quantum vulgo solet; et tanta est multitudo varietatis, nullum magnopere usum habituræ, ut nemini me gratum facturum putarem.

Sed præter libros scriptos editosque, adhibui etiam in consilium viros doctos, qui vel ex instituto in Tacito corrigendo laborarunt, vel obiter in libris suis loca corrupta emendare tentarunt; cujus generis multa notata e lectionibus meis habebam. In illis etiam fuere Groslotii *conjecturæ ad Dousam* a. 1581. missæ, quas *Syllogæ suæ epistolarum* inseruit Burmannus T. I. p. 348. et Heinsii *observationes ad libros tres priores Annalium*, quas Dorvillius, a Burmanno Secundo, V. Cl. acceptas,

Observationum Miscell. Vol. IX. inseruit. Sed nunc Heinsianas notas universas huic secundæ editioni nostræ addidimus, acceptas ab eodem Burmanno, per Fr. Oudendorpium jam tum, cum editio prima fiebat, sed serius, quam ut tum addi possent. In iis usus est uno libro scripto Agricolæ, cujus lectiones longe plures, quam Ryckius, attulit. Sæpissime conjecturis, interdum audacius, quam in poetis solebat; in quibus metri vincula conjectandi lubidinem facilius cohibent, quam in prosaicis scriptoribus. Facile intelligitur, ultimam curam defuisse, quæ limaret scripta, et fluctuationem in conjectando tolleret; quæ est interdum tanta, ut nobis quidem etiam molesta fuerit. Ceterum multum inest ingenii atque doctrinæ. E bibliotheca Ducali Vinariensi acceperam etiam, beneficio Bartholomæi, viri Venerandi, qui in aula Vinariensi, pari cum doctrinæ et sanctitatis laude, sacra faciebat, exemplum editionis Parisinæ, a Morello 1612. duodenis, ad Lipsiani textus exemplar, factæ, quod olim Heinsii fuit, passimque notatum erat ejus manu. Sed chartæ ita diffuderant transmiserantque atramentum, ut raro scripturam assequi liceret. Quæ quidem assecutus eram, vidi esse aut scholia, aut conjecturas de lectione, vel ante apud alios jam repertas, vel incognitas ante mihi. Eas notare cœperam, cum spes adferebatur de notis Heinsianis e Batavis. Itaque tum nolui diutius oculis meis vim facere.

Heinsiana quædam e Ryckii notis supplevi; in aliis ordinem restitui.

Ex eadem bibliotheca mihi submissum erat exemplum Bernecceriānæ editionis, quod Schurzfleischii manu in margine notatum diceretur. Sed

ibi quoque quam pauca repererim digna relatu, e notis nostris apparebit. Denique acceperam e bibliotheca Cizensi a J. Frid. Leisnero, viro doctissimo et vetere amicitia mihi conjuncto, qui tum ei bibliothecæ præerat, notulas Reinesii, in margine exempli scriptas, quo ille usus fuerat; e quibus nonnullas in notis meis commemoravi. Quæ autem sub Schefferi nomine ad Agricolam attuli, ea sumta sunt ex ejus observationibus, quæ in *Observ. Misc. Dorvillianis Vol. IX. T. III.* reperiuntur. Ceterum et ipse operam dedi, ut examinandis diligenter verbis Taciti omnibus reperirem, ubi vel interpolatus esset, vel corruptus. In quo tamen hac, ut debui, moderatione usus sum, ut nihil mutarem de conjectura in textu, ubi non evidentia esset ea, ut quemvis viderem probare correctionem debere, qui Latinitatis universæ, ut Cornelianæ indolem accurate cognoverit, et usum rei criticæ habeat.

Ernestinam editionem repetiit J. H. Dotteville ex PP. Oratorii, in editione curata Parisiis 8. vol. 7. Prodiit ea tertium a. 1792. adjecta versione Gallica, partim Bletterii Abbatis, partim ipsius editoris. Contulit hic denuo codicem Parisinum bibliothecæ nationalis, itemque alium congregationis suæ, cujus ductu hinc inde quædam mutavit in textu.

Sed hic mihi audaciæ invidia deprecanda est in eo, quod non uno loco me existimare, aut suspicari professus sum, Tacitum interpolatum esse, ut A. XVI, 2. in voce *visoribus*, in Germ. 39. et aliis nonnullis locis. Possim me tueri, sociis istius culpæ commemorandis. Gruterus quidem passim ἐμβλήματα agnoscit, reprehensus eo nomine a Jac. Gronovio ad L. IV Annal. et Grævius, ut supra dixi, etiam illos antiquissimos codd. Florentinos interpolatos judicabat. Sed non utar ista defen-

sione. Etenim exemplis iis doceri potest, codices Taciti etiam optimos interpolatos esse, de quo nemo hodie dubitet, postquam a Lipsio Pichenaque ea ipsa ἐμβλήματα sunt exemta. V. Lips. ad A. XIV, 8. extr. et Pich. ad H. III, 20. me ad XVI, 2. H. III, 7. 8. In primis in Tacito interpolationes factæ sunt duabus de caussis. Primo, concisus scriptor cum esset, glossæ sæpius, quam in aliis libris, in margine aut inter versus scriptæ sunt, quæ inscitia librariorum facile in textum venire potuere; sicut non uno loco docuimus, varietatem lectionis, in margine scriptam, in textum migrasse; quod et in aliis scriptoribus antiquis non raro factum. Deinde MSS. in his Guelferbytanus, docent, in margine Taciti scriptas fuisse a dominis sententias similes, versiculos poetarum, capita rerum, et similia. Sic A. XI, 7. ad verba, *sublatis studiorum pretiis etiam studia peritura*, eadem manu adscriptum est e Ciceronis Tusculanis, *honos alit artes, omnesque incenduntur ad studia gloria, jacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur.* Ibid. 31. ubi in textu codicis est *feminæ nebridibus cinctæ*, in margine est glossa, *nebridibus, pellibus cervinis*, a prima manu. XII, 7. ad verba, *cuncta feminæ obediebant*, in margine est a m. pr. *dux femina facti*, quod e Virgilio esse, sciunt omnes. Ibid. ad c. 66. extr. versus Juvenalis, *Instituitque rudes melior Locusta propinquas, per famam et populum nigros efferre maritos.* XIII, 17. juxta verba, *antiquas fratrum discordias et insociabile*, scriptum est, *Fratrum quoque gratia rara est:* et, *non capit regnum duos.* L. XV, 33. init. in margine glossa hæc est: *scena locus umbratilis, ubi fiunt demonstrationes.* Mox c. 39. extr. ad verba, *cecinisse Trojanum excidium*, in margine hemistichium Juvenalis, *Troica*

carmina scripsit. H. I, 10. ad verba, *bellum Judaicum Flavius,* ex eodem Juvenali, *cum jam semianimem laceraret Flavius orbem.* ad c. 21. verba, *nec cunctatione opus,* adscriptum Virgilianum, *rumpe moras.* ad c. 30. verba, *muliebri ornatu,* in margine iterum e Juvenali, *et pressum in faciem digitis extendere panem.* H. III, 7. ad *Galbæ imagines subversas,* additum, *et Galbam auriculis nasoque carentem,* ex eodem. Hinc, quam proclive fuerit aliquid in textum inseri, quis non videt, cum id etiam in aliis libris antiquis, ut Ciceronis, Livii, factum esse constet?

Interpretes nactus est Tacitus numero permultos, sed non admodum multos valde probandos. Sunt autem duo genera: alterum eorum, qui de emendatione corruptorum, et explicatione obscurorum laborarunt; alterum horum, qui prudentiæ civilis e Tacito discendæ magistros se professi sunt. Hujus generis magna multitudo superiori sæculo extitit. Etenim tempus fuit, quo in magno pretio ista ratio haberetur, atque adolescentes cupide et frequenter ad scholas confluerent, in quibus non tam agebatur hoc, ut Tacitus recte intelligeretur, quam ut civilis prudentia, ut jactabant, e Tacito disceretur: allicientibus stultitiam adolescentum illius rationis præconibus, qui politicas artes induere isti ætati stulte tentarent. Abiit tempus illud. Cœptum est intelligi, quam parum utilis in eo labor susciperetur. Itaque et libri ex eo genere nec requiruntur hodie, nec leguntur. Merito. Etenim hæc ratio Taciti interpretandi, quæ congerendis similibus sententiis exemplisque, et eliciendis quibusdam consectariis, ad mores vitamque humanam pertinentibus, continetur, nec ingenii aliquid requirit, nec quicquam docet, quod non sua

sponte cuivis in mentem veniat, ubi verba Taciti recte intellexerit. Verissime Gordonus, Britannus, in *Disput. historicis et politicis super Taciti libris T. I.* p. 72. "*De tous les Commentateurs Politiques de Tacite*, je n'en trouve que bien peu d'estimables: je parle de ceux, que j'ai vus, dont la plupart sont au dessous du médiocre. Ce ne sont que des compilations ennuyeuses de lieux communs, des paraphrases languissantes, où le sens de l'original est noyé dans des explications superflues: les réflexions pleines de feu de Tacite, y sont converties en maximes usées, souvent malheureusement transformées, la plupart frivoles et affectées; ce ne sont encore souvent que des idées communes, à la portée du moindre paysan, ou d'un enfant; des déclamations bouffies et ennuyeuses, fort travaillés, et où l'on n'apprend rien. Voilà ce que l'on peut dire en gros des commentaires de Boccalini, d'Annibal Scoti, de Forstnerus, de Schildius, et de plusieurs autres." Idemque mox de Amelotii conatibus recte judicat: et erit, ut opinor, tempus, cum non multo secus de Gordono judicabitur. Namque hoc genus interpretum cum altero illo critico et grammatico, ita et pretio et usu et fato comparatur, ut ascetici Theologorum libri, compendia et systemata doctrinæ concionesque populares, cum commentariis in libros divinos eruditis Masii, Merceri, Bezæ, Vitringæ, Grotii, aliorumque similium. Utiles libri illi esse possunt imperitis, tironibus; a doctioribus non magnopere leguntur et cum auctoribus fere moriuntur. Ex altero autem genere longe princeps est Justus Lipsius, quo maxime duce uti debent, qui ad Tacitum legendum accedunt. Huic proximus est Joh. Fr. Gronovius, qui justum quidem commentarium non scripsit,

ceterum notis, quamquam paucis, plurimum lucis Tacito adfudit. Itaque horum notas huic editioni addidimus. Magnam etiam laudem merito suo consecuti sunt Pichena, Freinshemius, atque Ryckius. Sed eorum notas non capiebat modus libri, qui juventuti destinabatur. Et dedimus operam, ut, quæ illi bona habent, in primis necessaria ad recte intelligendum, e notis nostris, sub eorum tamen nominibus cognosci possent; quod etiam in aliorum observatis fecimus: curavimusque, ut ne quis ceteras, quæ in editionibus Gronoviorum reperiuntur, notas magnopere desiderare posset: in quibus multa sunt hodie vulgata, sæpe etiam inepta, in primis in notis Salinerii, quæ, vix adsequor, quare dignæ habitæ sint, quæ istis editionibus insererentur, cum tam sæpe ipsi Gronovii pro gerris Siculis, fabulis, nugis repudient. Vid. ex. c. Joh. Fr. Gron. ad XII, 18. Jac. quidem Gron. ad XIV, 33. plane, *Salineriana semper claudicant et inepta sunt.* Similiterque interdum de notis Vertranii et Donati judicant: v. ad XIII, 49. 51. XV, 74. H. I, 24. extr. de notisque Lupani judicandum erat, quæ subinde falsissimæ sunt, adeoque noxiæ esse non satis peritis possunt, nisi refellantur. Eademque de caussa ceteros Taciti interpretes recentiores neglleximus, in primis Ludov. Aurelium (d'Orleans), cujus commentarium in Annales Paris. 1622. editum habemus, et Julianum Pichonum, qui in usum Delphini Tacitum edidit; cum hic nullam operæ suæ laudem tulerit, ille etiam ineptiarum et peccatorum sæpe puerilium merito arguatur. Vid. Fabrett. ad Column. Traj. p. 192. 253. etc. Unde falli patet Fabricium τὸν μακαρίτην, qui in *Bibl. Lat.* V. I. p. 475. prolato loco e Colomesio, ubi *novus sed aliquando ineptus cogitator* vocatur,

existimat, Colomesium scripsisse *non ineptus.* Accessere nuper duo Francici, Alemannus et Broterius, de quorum editionibus supra memoravimus: uterque usus est superiorum notis ad interpretationem pertinentibus: ceterum sæpe nimis pueriles notas scripsere et explicavere, quæ apud nos quidem nemo de tironibus sibi explicari velit, præsertim ex iis, qui ad Tacitum legendum accedant. Broterius etiam Dissertationes, ut vocat, addidit, in quibus plerumque loci communes antiquarii tractantur; super quos commodius erat lectores ad lexica aut antiquitatum scriptores ablegari. A nobis quidem cura habita est, ne quid inexplicatum relinqueremus, in quo hærere possent ii, qui ad Tacitum legendum admitterentur, hoc est, jam aliquantum literis Latinis eruditi; qui sane non opus habent talibus notis, quales fere sunt hæ, de quibus diximus, item quæ, ad modum Minellii scriptæ, in hac urbe a. 1714. prodiere. Neque illustrare neglevimus, ubi res postularet, quæ ab aliis aut omnino non, aut non satis illustrata videbantur; in quo tamen brevitate usi sumus, apta consilio nostro. De *Vexillariis,* quorum sæpe mentio fit apud Tacitum, diatriben ad calcem posuimus, item de *SC. quo Vespasiano Imperium datum est, et lege Regia,* admonitu J. M. Gesneri, V. C. ob raritatem orationis Gronovianæ de Lege Regia. Eam, in hac secunda recensione, etiam, per occasionem eorum, quæ interea super hoc monumento scripta sunt, locupletavimus. Adjunximus etiam duo monumenta antiqua Græca e Chishulli *Antiquitatibus Asiaticis,* ad illustrandum Taciti locum de Asylis pertinentia.

Non abs re quoque visum est, partes quasdam monumenti Ancyrani, quibus Augusti Imp. gesta illustrantur, maxime eam,

quam ex fragmento Græce verso, Pocockii industria servato, vir eximius mihique a multis retro annis amicissimus S. Croix scite emendavit, subjungere. Laudati quoque viri beneficio dissertationem de re Parthorum publica debet lector, cui hoc eo erit gratius, quo frequentior apud Tacitum gentis ejus mentio incidit.

Novos præterea, et ad usum studiosorum accommodatiores indices fieri curavimus. Nam magnum illum Berneccerianum nec modus, quem huic editioni statueramus, capiebat, nec res et ratio magnopere desiderabat. Etenim, ut mittam, pluribus locis eum esse vitiosum, (v. præf. ed. Gronov. min.) multa non habere quæ nos in eo quæsierimus; innumerabilia exhibet, quæ nemo quærat, h. e. vulgaria et ubivis obvia, quorum exempla nemo a Tacito petat. Itaque sic instituimus, ut primo res a verbis sejungeremus, conficereturque *index historicus*, multo auctior iis, qui in editionibus Pichenæ et Ryckii reperiuntur, hac quidem ex parte, qua titulus ejus desideraret: nam sententias morales neglegimus: deinde, ut in verborum indicem referretur, quicquid aut non nimis tritum, aut Tacito proprium esset, efficereturque adeo *index Latinitatis Cornelianæ*, unde et cognosci ipsa, in unum locum congesta, a studiosis, et suppleri lexica et peti formularum dicendi rariorum exempla, possent. Hujus congerendi ac digerendi laborem sibi imponi passus est olim Car. Lud. Bauerus, A. M. disciplinæ nostræ ante alumnus, nunc Rector Gymnasii Hirschbergensis in Silesia, præclari vir ingenii, idemque Ebraice, Græce, Latineque doctissimus: sed eum nos ipsi in hac repetita recensione innumerabilibus prope locis locupletiorem fecimus, cum, quicquid non vulgare, insolentius, etc. videretur, inspiceremus, an inesset, necne.

In hac nova editione quoque index aliquanto auctior comparet.

Illud quoque non alienum fuerit indicare, tex-

tum editionis Gronovianæ minoris a nobis accommodatum prælis fuisse. Etenim id subinde scire refert eorum, qui in recensendis scriptoribus antiquis versantur, ut patet ex iis, quæ de editionibus Taciti, in primisque Lipsiana, diximus. Nemo est ita vel lynceus, vel semper satis attentus, in rebus præsertim tam minutis, qui non interdum aliquid vitii in textu libri, quem tractat, prætereat. Id si nobis quoque accidit, et aliquid inde vitii in hanc nostram editionem, quod operis non debeatur, irrepsit, fontem indicavimus. Ceterum illud confirmare possumus actum hoc in primis esse, ut textus Taciti quam emendatissime exhiberetur. Itaque nec piguit me ipsum inspicere specimina typographica, et textum quidem totum quam diligentissime perlegere. Qua cura effecimus jam in prima editione, ut oppido pauca ab operis peccata remanserint, quæ in calce operis tum notata, nunc et ipsa sublata sunt. In notis Lipsianis, quas ipsi non correxeramus, plura erant, præsertim in Græcis, parte quidem priori operis; nam animadversa re, Græca ipsi inspicere cœperamus: sed et hæ nunc emendatiores reperientur.

Non tamen dissimulare licet, quod et Bipontinis aliisque observatum, multis mendis, potissimum in notis, contaminatam esse Ernesti editionem secundam, in Græcis præprimis, quæ nunc plurimum correcta. Aliquoties integras lineas omissas deprehendi, ut ad H. IV, 28. V, 10. Germ. c. 7. Immo in nota ad H. II, 4. Freinshemii observatio neglecta sensum turbavit nexu sublato. In numeris frequenter peccatum est, quod ex confusione signorum Romanorum et vulgarium ortum. Sic confusa 11 et 2 ad A. II, 48. XIV, 25. etc. Littera *l,* ubi *lege* signabat, nonnunquam reddita est per *libro.* V. ad A. II, 48. III, 19. etc. Nomina propria male posita, ut ad A. VI, 3. ubi *Suetonius* pro *Sidonio* citatur. Est et ubi Budensis codex perperam adlegatur, ut ad A. XVI, 9. item ubi Rhenanus, ut ad H. III, 22. ut alia mittam. Unde norit Ernestius, in Budensi A. XIV, 53. legi *meipse,* non capio; Rhenanus saltem non indicaverat.

Multa adhuc restant, de quibus dici, de more præfationes talibus libris scribentium, possit, de Tacito ipso, ejusque libris, qua materiam, qua formam. Sed his pleni jam sunt eruditorum libri.

De ordine tamen, quo scripta Taciti ab ipso sunt elaborata, non erit superfluum addere pauca. Scripsit nondum quinquagenarius *vitam Agricolæ,* soceri sui, vivo adhuc Nerva, circa a. C. 97. librum *de moribus Germanorum,* Consule II Trajano, anno sequente, *Historias* ab excessu Neronis ad mortem Domitiani, Divo Nerva et imperante Trajano, e quibus quatuor libri priores et quintus mutilus extant; demum *Annales* ab excessu Augusti ad Neronis usque mortem. Eorum extant libri sex primi et quintus quidem mutilus; dein post quatuor librorum lacunam reliqui, quorum ultimus quoque in fine truncatus. Ordinem operum ab editoribus esse inversum res ipsa docet. Addi solet ex more *dialogus de Oratoribus,* quem alii Quinctiliano, codices manuscripti Tacito tribuunt, qua de re vid. Ernestius in Fabricii *bibl. Lat.* t. II. p. 325 sq.

Atque etiam temerarium sit fortasse, judicium suum de Tacito interponere, cujus etiam dicendi genus is, quem supra commemoravi, Gordonus, magnus Taciti admirator, (admirantur autem maxime, et Livio aliisque, ut Plinium Ciceroni, longe præferunt omnes, qui sibi valde acuti videntur) is igitur ita defendit, ut omnes a reprehendendo deterruisse videatur. *Nemo,* inquit, *Tacitum intelligit, nisi qui Rempublicam gerat.* A perpaucis ergo, bone Tacite, intelligeris. *Tacitum esse,* Francicus quidam scriptor ait, *oportet, qui Tacitum intelligere, qui de Tacito judicare velit.* Quam modeste! Etenim ipse intelligebat haud dubie. Non dicam, quam sit in promtu cuique, pari modestia respondere, Livium, Ciceronem esse oportet, etc. Illud æquum est, quod dicam. Ego omnibus concedam, ut Tacitum Livio, Plinium Ciceroni, præferant, et utriusque genus dicendi in primis admirentur et pulcherrimum dicant. Ipsi contra

mihi concedant, Plinio et Tacito potius, quam ipsis credere; Plinio, cum se Ciceroni simillimum esse voluisse, id consequi per ingenium non potuisse, fatetur (I, 5, 12. IV, 8, 5.); Tacito, cum Livium eloquentiæ præclarum in primis (A. IV, 34.) et eloquentissimum (Agr. 10.) vocat. Dixerint magni Rhetores (sic Gordonus P. I. *Diss.* I. c. 5. probante auctore *Bibl. Britann.* T. I. p. 37.) res a Tacito scriptas non pati Livii copiam? Feram facile. Sed ipsi pari facilitate ferant me de Tacito credere, quod ipse de Seneca dixit: *Fuit illi viro ingenium amœnum et temporis illius auribus accommodatum.* Nam illud magni Baconis Verulamii (*de Augm. Scient.* L. VI. extr. p. m. 182.) ad injuriam faciundam dictum existiment, de stilo Plinii et Taciti: *Mediocribus ingeniis gratus esse solet.* Imitatorem Sallustii vulgo Tacitum vocant. Si de verbis intelligunt; non minus sæpe Virgilium et Livium imitatur, ut in notis passim indicavi, ubi quidem locus ipse cujusque statim occurrebat; haud paullo sæpius indicaturus, si non laborem quærendi, cum numeros librorum capitumque non tenebam, fugissem.

Sed satis diu lectores tenui. Itaque finem faciam, sed lectoribus peritis harum rerum rogandis, ut, si qua in re a nobis erratum repererint, quod non uno loco ne factum sit veremur, aut ignoscere nobis, aut in viam nos reducere velint; sed ita, ut nos in aliis fecimus, hoc est, secundum Ennianum illud, *Erranti comiter monstrat viam.* Scripsi Lipsiæ, mense Maio A. C. CIƆIƆCCLXXII.

Equidem in curanda hac editione, præter varia doctorum virorum observata, Joh. Frid. Hilleri, Eloq. P. P. Wittebergensis, *racemationes* inde ab a. 1777. occasione programmatum, quibus ad Orationes Academicas et alia solemnia invitabat, emissas, in

usum traxi. Quam sint egregia, quibus celeb. Thomas Wopkensius illustraverit Tacitum, ex iis judicare licuit, quæ Cl. Wolfius in notis ad primos Annalium protulit. Ægre illis carui. Dabit suo tempore vir eximius, ad quem pervenere. Ceterum hoc egi sedulo, ut quam emendatissime prodiret opus.

PAUCULA sunt, quæ adjicienda videntur. Spectant potissimum ad *Germaniam Taciti*. Scilicet statim notandum, præter codices manu exaratos, quorum antehac mentio facta, Paullum Danielem Longolium, cujus commentarios in Tacitum amplos et eruditos excerptos dedit Joh. Kappius in Taciti libello a. 1788. Lipsiæ forma octava edito, usum esse duobus MSS. chartaceis, quorum alterum *Hummelianum*, ab ipso Hummelio in *der neuen Bibliothek von seltenen Büchern* 1 *B*. *p*. 212. descriptum, nec multum supra typographiæ natales adscendentem, cum editione Rhagiana 4. Lipsiæ 1509. contulit; alterum ipsius *Longolii*, post incunabula typographiæ scriptum et a fine capitis octavi ad caput 43. procedentem. Dein ad veteres Germaniæ editiones quod adtinet, de quibus in præfatione citata pag. LX. actum est, dubio caret, Norimbergensem, e Creussneri officina, eandem esse cum codice Artolphi, quem Rhenanus contulit, et J. E. Kappii, quem excitat frequenter Ernestius. Peccavit eo uterque, quod contra morem consuetum codicem dixere, quæ editio est typis expressa. Ita scilicet Johannes Kappius aliquoties, ut ad cap. 11 et 19. codices Kappii et Longolii, item MS. Kappii et Longolii, citat, quum editionem veterem a Kappio oblatam Ernestio et MS. sive codicem Longolii nominasse deberet. Rem

sic sese habere, et codicem falso sic dictum Kappii esse revera istam editionem Norimbergensem, ex notatis nostris abunde patebit. Cf. saltem c. 13 et 20. Patebit ex iisdem, hanc ipsam esse quoque eandem cum ψευδocodice Artolphi. Obstare tamen loca quædam videntur, in quibus Rhenanus codici Artolphi contraria adscribit iis, quæ in ista editione comparent. Verum hic noscendum, Rhenanum in notandis variantibus locis editionis antiquæ admodum supine esse versatum, quod ex his ejus verbis ad caput 15. constat. "Pro *ac viritim* ex priori collatione reperi scriptum in margine voluminis mei, sed litteris pene fugientibus exolescentibusque, *ac virium*, sive *ec virium*." Docent hæc, Rhenanum a. 1533. non amplius ad manum habuisse editionem istam veterem, quam cum eo communicarat a. 1519. Artolphus, sed ex hac margini exemplaris sui adlitas antehac notulas, et quidem negligenter adeo adspersas, consuluisse a. 1533. ut fugientes literas ipse non nisi difficulter dignosceret; cujus rei specimina videsis ad cap. 1. in voce *Abnobæ*. c. 11. in *tum*. cap. 26. in *sepiant*. c. 40. in *Reudigni*. Contra editio Romana vetus differt ab ea, quam codicem Artolphi salutat Rhenanus, etsi frequenter etiam cum Norimbergensi conspiret. Dissensus exempla dabunt c. 2. *ac nunc--tunc*. c. 3. lacuna relicta. c. 5. *perinde*. c. 10. *consoletur*. c. 11. *auspicatissimum*. c 15. *ac viritim*. c. 19. *vocatur*. c. 20. *noscas*. c. 21. *utiliter*. c. 31. *raro*. c. 40. *Reudigni*. c. 44. *hinc vel illinc*. c. 45. *cadentis*. c. 46. *huc*, etc.

Sitne codex ille, ex quo Groslotius c. 22. dedit *gens non astuta aut callida*, manu exaratus, an editio quædam vetus, hariolari mihi non licuit. Editiones veteres, quas inspexi, constanter *nec*

offerunt. Aliud quid ex vetere codice suo profert idem ad c. 34. quod cum nostris minus convenit.

Meminit porro Gebaverus in Vestigiis Juris Germanici p. 920. editionis Viennensis a. 1514. excusæ forma quarta, quam et Ernestius et Bipontini editores ignorant. Error sine dubio hic hæret; Conradi Celtis editio intelligenda videtur, quæ Vindobonæ a. 1515. prodiit, memorata Panzero T. IX, v. 24.

Jam Is. Vossius ad Melam L. 3. c. 3. veterem adlegat Taciti librum, qui cap. 45. lectionis varietatem offert, in nullo nobis cognito deprehensam. Forsan idem est cum Groslotii codice, aut Fulvii Ursini, de quo videsis notata ad vitam Agricolæ c. 19.

Agricolæ vitam quod spectat, Bipontini ad cap. 3. negant a Puteolano editam. Scilicet Taciti exemplum, quod possidebant, ea carebat; in meo adest omnino, sed separatim, licet eodem anno, 1497, edita.

Ad *Dialogum de Oratoribus* tres Vaticanos codices contulit Broterius, qui Lipsii diligentiam fugerant. Is enim Germaniam, Agricolam, et Dialogum laudatum a Vaticanis abfuisse scribit. Dialogum hunc nuperus auctoris nostri interpres Dureau de Lamalle Tacito bene vindicavit; inter alia argumenta, etiam a dicendi formis Cornelio suetis, quales *famam alicui circumdare*, *inserere fortunæ, famæ*, etc.

In Lipsii notis loca auctorum ab eo excitata studiose contuli et lectorum in gratiam adcuratius indicavi, subinde etiam errata quædam emendavi. Idem in Heinsianis præstiti, quas ex Ryckii animadversionibus aliquoties auxi. Satis enim nunc constat, apud hunc sub amici nomine Nic. Heinsium latere, quod et Ernestio ad 4, 58. et Wop-

kensio ad 1, 11. visum. Unde præterea Heinsio quoque vindicanda notata ad H. 2, 74, 4. 3, 29, 3. et 34, 2. 4, 14.

Monumenti Ancyrani particulas quasdam subjungere constitueram: re probe pensitata, totum illud, omissis pauculis, ex quibus nihil extricari potest, dare decrevi, et succincte inlustrando variorum observatis mea interspersi.

Khunius, cujus animadversiones quasdam mantissæ insertas videbis, nostras est vir celeberrimus, olim Universitatis orator et historiarum professor, qui istas aliasque exemplo, quo usus erat, Taciti ad marginem adleverat. Nonnullas quoque debeo interpreti Gallo paullo ante memorato.

Ex Thomæ Wopkensii notis varia jam dare cœperat celeb. Wolfius. Istas, in Actis Societatis Trajectinæ ab Henrico Joanne Arntzenio publici juris factas, ne qua re defraudetur criticæ artis studiosus, in suis locis excerptas dare visum.

Sequitur index editionum Taciti, quæ Ernestio fuere ad manus.

1. *Jo. Spirensis* f.
2. *Franc. Puteolani* Mediolan. f.
3. *Jo. Rivii* Venet. a. 1512. f.
4. *Phil. Beroaldi* Rom. a. 1515. f.
5. Basileensis prima cum Obs. Alciati a. 1519. f.
6. Basileensis secunda, *Rhenani* prima a. 1519. f.
7. Basileensis tertia, *Rhenani* secunda a. 1544. f.
8. Florentina *Juntæ* 1527. 8.
9. *Aldina* Venet. 1534. 8.
10. Seb. *Gryphii* Lugd. 1542. 8.
11. *Lipsii* prima Antverp. 1574. 8.
12. *Lipsii* sec. ibid. 1581.
13. *Lipsii* quint. ibid. 1598.
14. *Lipsii* sexta ibid. 1600.
15. *Pichenæ* Francof. 1607. 4.
16. *Bernecceri* Arg. 1638. 8.

17. *Theodori Ryckii* Traj. 1687. 12.
18. *Haufii* Lips. 1714. 8. cum V. L. MS. Guelf.
19. *Gronovii* 1721. 4.
20. *J. N. Lallemand* Paris. 1760. 12. 3 Voll.
21. *Gabr. Brotier* Paris. 1771. 4. 4 Voll.
22. Taciti Germania per *Æsticampianum* Lips. 1509. 4.
23. *Ejusdem* ed. sec. ap. Schumannum cum Comm.
24. *Ejusdem* ed. Bas. cum Comm. 1519.

Equidem usus sum sequentibus:

1. *Franc. Puteolani*, Veneta 1497. f.
2. *Andr. Alciati*, Bas. 1519. f. verius Rhenani I.
3. *Rhenani* secunda, verius III. Bas. 1544. f.
4. *Lipsii* prima, Antv. 1574. 8.
5. *Seb. Gryphii*, Lugd. 1576. 12.
6. *Aldi Manutii* c. obs. *Paschalii*, Par. 1581. f.
7. *Curtii Pichenæ*, Francof. 1607. 4.
8. *Jani Gruteri* c. n. var. Francof. 1607. 8.
9. *Car. Auberti* c. comm. var. Par. 1608. f.
10. *Lipsii* XII. c. comment. Aur. Allobr. 1619. 8.
11. *Ejusdem* XIV. c. comment. Antv. 1627. f.
12. 13. *Matthiæ Berneggeri* utraque. Arg. 1638 et 1664. 8.
14. *M. Zuerii Boxhornii*. Amst. 1643. 12.

tum 15. seq. *Gronoviorum, Ernesti, Lallemandi, Broterii*, et *Bipontinorum;* item *J. H. Dotteville*, Par. 1792. 7 vol. 8.

In recensenda Germania adfuere mihi editiones veteres Romana et Norimbergensis. In Agricolæ vita editio Puteolani. Venet. per Phil. Pinci. 1497. fol.

C. CORNELII TACITI

VITA

PER

JUSTUM LIPSIUM

CONSCRIPTA.

CAIUS CORNELIUS TACITUS, cui vulgo P. prænomen faciunt, non illa patricia Cornelia gente, sed alia minus illustri natus est, extremis, ut opinio mea fert, Ti. Claudii Imp. temporibus. Pater avusque honores gesserint et ad Remp. accesserint, necne, ut re vestusta et incerta, nihil adfirmem: propius a vero abest, ipsum primum jus, imagines, et honores in familiam non nimis illustrem intulisse. Initium dignitatis illi sub Vespasiano fuit; a quo, Plinio auctore, Procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes Principis administravit: quæ dignitas equestri ordini diu peculiaris fuit. Reversus, a Tito, ut opinor, Quæsturam accepit: certe dignitatem suam, quam Vespasianus inchoaverat, auctam et adjutam esse a Tito, ipse in Historiis profitetur: nec aliud suspicari est, quam Quæsturam, aut si forte Ædilitatem, quia Prætura XIV demum Consulatu Domitiani auctus est. In quo erroris manifestus est eruditus vir, qui Domitiano IX, et Verginio Rufo II coss. Prætorem Tacitum constituit. Nam Tacitus quidem ipse in Annali XI, diserte ait se XV virum S. F. ac tum Prætorem ludis sæcularibus Domitiani cum cura adfuisse. Atqui ludos sæculares a Domitiano editos A. U. C. DCCCXLI, id est, quinquennio ipso posterius quam Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidæ veritatis est. Exstant nummi non pauci cum his notis: IMP. CÆS. FLAV. DOMITIANUS. AUG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIV. LUD. SÆC. FEC. Ad

Consulatum deinde satis longo intervallo, imperante Nerva, pervenit, A. U. C. DCCCL, suffectus in locum demortui T. Verginii Rufi, illius, qui delatum a Germanicis legionibus imperium constanter spreverat, quem et defunctum pro rostris Tacitus laudavit. Exsulasse eum sub Domitiano quidam tradiderunt; magis tamen, ut opinor, pro more vulgi, qui magnis viris insignes casus adfingere amat, quam quod ejus rei certus auctor sit. Ego legendo non aliud comperio, quam abfuisse eum aliquot annis ab urbe, idque eo ipso tempore quo Julius Agricola, socer ejus, mortem obierit, coss. Pompeio Conlega et Cor. Prisco, non tam exsilii necessitate, ut arbitror, quam tædio temporum et cupidine otii. Nam, quod iidem, ut omni ex parte tam anxia diligentia constet, decennium in exsilio egisse scribunt, ac demum exorato Domitiano restitutum; Latine ut loquar, inanis fabula est; ac credo eos homines, cum hoc scriberent, indormiisse bello Trojano, et illinc decennia sua sumsisse. Constat enim apud vigilantes et sobrios, Domitianum a ludis suis sæcularibus, quibus certe Tacitus Prætor Romæ adfuit, VII dumtaxat annos vixisse, octavo conspiratione suorum occisum. Hæc fere in Rep. In privata ejus vita ista sunt. Uxorem duxit A. U. C. DCCCXXX, Vespasiano VIII, et C. Julio Agricola coss. Agricolæ filiam, idque illi ad extremam ætatem concors et tranquillum matrimonium fuit. Liberos haud dubie reliquit, et ex iis, nisi conjectura fallor, longo intervallo, nepotem M. Claudium Tacitum, qui postea Imp. appellatus est (sic enim eum Imperatorem nummi appellant, non, ut vulgus, P. Annium Tacitum), qui, ut Fl. Vopiscus refert, parentem suum appellare hunc Tacitum solebat. Historiæ scribendæ senex demum vacavit, cum reliquum ætatis in foro et caussis orandis egisset. Ex Plinii epistolis, et Tacitum in principibus oratoribus fuisse, et orationes aliquot edidisse intelligimus. Æquales habuit, Fabium Quinctilianum, utrumque Plinium, Julium Florum, Secundum, Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipsanium Messallam. Scripsit primum omnium, uti post docebo, Historiarum libros ab excessu Neronis ad imperium Nervæ; deinde Annales ab Augusti excessu ad finem Neronis; quorum omnium quanta jactura et quibus

locis facta sit, in tempore memorabo. Nominantur et ejus Facetiarum libri a Fulgentio, cum hoc fragmento: *Cæsi itaque morum eclogio in filiis relicto*. Mortis ejus tempus non exprimo: natalem tamen annum propemodum inveni. Odoratus sum ex Plinii Nepotis epistola, quæ libro VII. nam ait diserte, propemodum ætate æqualem se Tacito. At Plinius incendio Vesuvini montis, quo avunculus periit, agebat, ut ipse ait, duo et vicesimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud secundo anno Titi) non dubie anno urbis conditæ DCCCXVI, Memmio Regulo et Verginio Rufo coss. At Tacitus paullo major natu, quod eadem illa epistola testatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudii, vel potius initio Neronis; vixitque, opinor, vel ad imperium Hadriani. Historiam quidem exorsus est scribere post mortem Nervæ, clarum, quoniam principio Histor. I, vocat Divum Nervam; qui honos non habetur, nisi Principi mortuo.

VETERUM SCRIPTORUM

DE

TACITO TESTIMONIA,

VEL EJUSDEM

FRAGMENTA.

Plin. Lib. VII. Nat. Hist. cap. XVI. (XVII.)

Ipsi non pridem vidimus eadem omnia in filio Corn. Taciti equitis R. Galliæ Belgicæ rationes procurantis.

Plinius Nepos lib. II. Epist. I.

Laudatus est Verginius a Consule Corn. Tacito. Nam hic felicitati ejus supremus cumulus accessit, laudator eloquentissimus.

Eodem libro, Epistol. XI.

Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime, et quod eximium orationi ejus inest, σεμνῶς.

Libro IV. Epist. XV.

Idem Cornelium Tacitum, scis quem virum, arcta familiaritate complexus est.

Libro VI. Epist. XVI.

Petis ut avunculi mei exitum tibi scribam, quo verius tradere posteris possis. Gratias ago; nam video morti ejus, si celebretur a te, immortalem gloriam esse propositam.

Libro VII. Epist. XX. ad Tacitum.

Erit rarum et insigne, duos homines, ætate propemodum æquales, non nullius in litteris nominis, alterum alterius studia fovisse. Equidem adolescentulus, cum jam tua fama gloriaque floreret, te sequi, tibi longo, sed proximus, intervallo, et esse et haberi concupiscebam.

Libro IX. Epist. XIV.

Nec ipse tibi plaudis; et ego nihil magis ex fide, quam de te scribo. Posteris an aliqua cura nostri nescio: nos certe meremur, ut sit aliqua, non dico ingenio (id enim superbum), sed studio, sed labore, et reverentia posterum.

Orosius de Domit. loquens.

Nam, quanta fuerint Diurpanei Dacorum Regis cum Fusco Duce prælia, quantæque Rom. clades, longo contextu evolverem, nisi Corn. Tacitus, qui hanc historiam diligentissime contexuit, de reticendo interfectorum numero, et Sallustium Crispum, et alios auctores quamplurimos sanxisse, et seipsum idem potissimum elegisse, dixisset.

Idem.

Dein, ut verbis Corn. Taciti utar, sene Augusto Janus patefactus, dum apud extremos terrarum terminos novæ gentes sæpe ex usu et aliquando cum damno quæruntur, usque ad Vespasiani duravit imperium.

Flavius Vopiscus in Probo.

Et mihi quidem in animo fuit, non ut Sallustios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes disertissimos imitarer viros, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, etc.

Idem in Tacito.

Corn. Tacitum scriptorem historiæ Augustæ, quod parentem suum eumdem diceret, in omnibus bibliothecis collocari jussit.

Sidonius Epist. lib. IV. ad Polemium.

Caius Tacitus e majoribus unus tuis Ulpianorum temporum Consularis, sub verbis cujusdam Germanici Ducis in historia sua rettulit, etc.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

Quam Crispus brevitate placet, quo pondere Varro,
Quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus,
Qua pompa Tacitus, numquam sine laude loquendus.

Idem in Epigram.

Et te, qui brevitate, Crispe, polles,
Et qui pro ingenio fluente nulli,
Corneli Tacite, es tacendus ori.

Illa Quinctiliani lib. X, 1, 103. * fortasse ad Tacitum referantur.

Superest adhuc et exornat ætatis suæ gloriam vir sæculorum memoria dignus, qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec immerito, ut libertas, quamquam circumcisis quæ dixisset, ei nocuerit; sed elatum abunde spiritum, et audaces sententias deprehendas etiam in iis quæ manent.

* Ambigo ideo, quia hæc vivo Domitiano Fabius scripsisse videtur. Atqui noster tunc, ut opinor, nil vulgaverat. Lips.

C. CORNELII TACITI

ANNALIUM

LIBRI PRIORES SEX.

C. CORNELII TACITI

ANNALIUM

LIBRI PRIORES SEX

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSU DIVI AUGUSTI

A N N A L I U M

LIBER PRIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Rei Romanæ status ante Augustum. 2. Ejus artes et via ad imperium. 3. Varii ab Augusto destinati successores. 4. Status rerum et affectus civium sub Augusto. Judicia de successoribus. 5. Morbus Augusti, et mors celata. Accitus ad successionem Tiberius. 6. Cædes Postumi Agrippæ. 7. Roma prona

Caii Cornelii Taciti] Id verum huic scriptori prænomen adserui. Sidonius Epist. 4, 14. ad Polemium: *Caius Tacitus e majoribus unus tuis, Ulpianorum temporum consularis.* Et ad Leonem 4, 22. *Namque et antiquitus cum Caius Cornelius Tacitus Caio Plinio Secundo paria suasisset.* Sed et epigraphe Farnesiani libri, *C. Cornelii Taciti Romanas historias scribentis ex his, qui reperiuntur, liber primus.* Publium prænomen, quod in libris tritis, a casu aut a vulgo est. Mihi autem in ipso aditu testari placet, *Odi profanum vulgus et arceo.* Lips.

Annalium] Bene Rhenanus, qui hanc inscriptionem adserit, etiam contra libros; in quibus plerisque est, *Actorum diurnalium,* vel, ut in Veneto, *Actionum diurnalium.* Qui tamen titulus non accepto referendus alicui imperito. Unde enim illi in mentem fuissent Acta, vel Diurna? sed cuipiam antiquioris ævi, qui Taciti Annales non ineptissime comparavit cum Actis urbis. Quem tamen refellit ipse Tacitus lib. 13, 31. 4, 32. 71. init. Etiam Jornandes in rebus Goth. 1, 2. Cornelium hunc citat *Annalium scriptorem.* Lips. August. Mascardus in Arte sua historica differentiam *Annalium* et *Historiarum* e Tacito discendam scribit: Annales admittere, quicquid patitur historia, sed id tradere concisius ac brevius; dein habere aliquid proprium, nempe res minus graves quam frons historiæ postulat. Sed postea fatetur, utroque scripto Taciti diligenter inspecto se caussam edere non posse, quamobrem alterum potius *Annalium,* alterum *Historiarum* nomen præferat. Nec certe dissimilis hac parte sibi Tacitus. Nam quod singuli Annales absolvunt complures annos, tot historiæ vix unum exhauriunt, ubertas materiæ facit, non index librorum. Quodsi plures historiarum libri exstarent, appareret non minus in his quam in Annalibus stilum annis, ut loquuntur, et Consulibus accommodasse Tacitum. At quod discrimen rejicit ac pro nullo putat Mascardus, id solum secutus est auctor noster. Sic enim tradunt Servius ad Æneida 1, 373. et e Verrio Flacco Gellius 5, 18. visum quibusdam antiquis, *Annales* temporum esse illorum, quos scriptoris haud vidit ætas; *Historiam* eorum, quibus interfuerit. Et, ut hujus rei obscura esset ratio, quam multa sunt, quorum significationes ab origine non diversas usus secreverit, ut certa essent cuique rei vocabula? Sed et præbet rationem evidentem, si non *Annalium,* at *Historiæ* vox dicta ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν, quod est noscere visendo vel inspicere. Plutarchus, βουλόμενος ἱστορῆσαι τὴν πόλιν. Sic καθ' ἱστορίαν ἰέναι, καθ' ἱστορίαν πλανηθῆναι, lustrandi vel visendi gratia. Palæphatus: καὶ γέγραφα ταῦτα, οὐχ' οἷα ἦν λεγόμενα, ἀλλ' αὐτὸς ἐπελθὼν καὶ ἱστορήσας· i. e. *quæ ipse adii et comperi vel contemplatus sum.* Jam cum scribit Tacitus dignitatem suam a Vespasiano inchoatam, a Tito auctam, a Domitiano longius profectam, satis demonstrat, quæ tradit in Annalibus, ea præcessisse suam ætatem, dumtaxat illam, quæ rebus intenta esse, et maturum de illis judicium facere posset. Gron.

B 2

in servitutem. Juratum in verba novi Principis. Ejus callida tergiversatio. 8. Augusti testamentum et honores eximii in funere. 9. De Augusto judicia in utramque partem. 10. Judicia sequiora. 11. Tiberius imperium subdole renuit, urgente Senatu. Rationarium imperii. 12. Asinio iratus Tiberius, 13. mox Arruntio, Haterio, et Scauro. 14. Senatus adulatio in Liviam, a Tiberio temperata. 15. Ratio comitiorum. Ludi Augustales. 16. Seditio Pannonicarum legionum, VIII, IX, XV. Concitor Percennius. 17. Hujus seditiosæ conciones. 18. Furit miles, quem moderari conatur Blæsus. 19. Legatio ad Principem. 20. Recrudescit seditio. 21. Blæsus frustra obnititur. 22. Vibuleni fallaci facinore pæne oppressus. 23. Tribuni mil. pulsi. Lucillius cæsus. 24. Drusus seditioni sedandæ missus a Tiberio. 25. Drusus litteras Tiberii recitat. 26. Militum postulata differt. Clamor. 27. Hinc tumultus acrior. Lentuli periculum. 28. Lunæ defectio seditiosos terret, nec deest occasioni Drusus. 29. Miles ponit ferociam. 30. Capita tumultus cæsa. Legiones hibernis suis redditæ. 31. Gravior oritur seditio legionum octo Germanicarum. 32. Sævitia in centuriones, Chæreæ facinus. 33. Germanicus Cæsar ad legiones e Gallia properat: 34. quas ad fidem cohortatur. 35. Eæ querelas promunt: pars imperium offerunt acriter abnuenti. 36. Remedia quæsita. 37. Oblata missio et pecunia: sic paullum oppressa seditio. 38. Vexillarii turbant: quos fortiter coercet Mennius. 39. Denuo legg. I et XX turbant. Cæsari vim, Planco mortem intentant. 40. Germanicus, filio et uxore dimissis, 41. militi pœnitentiam injicit, 42. 43. tum eum facunda oratione alloquitur. 44. Mutati pœnas in se ultro poscunt: noxios ipsi puniunt. Centuriones novi suffecti. 45. In turbidos adhuc vis paratur. 46. Trepidæ urbis rumores. 47. Tiberius iter simulat. 48. Germanici minæ. 49. Miles suos turbatores ipse cædit. 50. Furorem expiaturi, in hostem eunt. Marsi oppressi. 51. Tanfanæ templum dirutum. Insidiæ in reditu irritæ. 52. Tiberius maligne laudat Germanicum. 53. Juliæ mors et mores. Gracchus cæsus. 54. Sodales Augustales instituuntur. Histrioniæ turbæ.

55. Proximo anno in Cattos excursus. Arminius. Segestes. 56. Catti improviso oppressi. Mattium incensum. 57. Segestem obsessum liberat Germanicus. Uxor Arminii capta. 58. Segestis oratio. Segestes cum suis benigne habitus. 59. Arminius in eum et Romanos invehitur. 60. Cherusci aliique populi rebellant. Bructeri fusi. 61. Monumenta cladis Varianæ. 62. Reliquiæ illius cladis tumulatæ, improbante Tiberio. 63. Pugna cum Arminio. 64. Cæcinam loco iniquo aggreditur Arminius intrepidum. 65. Milites consternati. Cæcinæ somnium infaustum. Cæsi pæne Romani. 66. Panicus terror ut repressus. 67. Consilium Cæcinæ de recessu. 68. Felix eruptio. Germanorum clades. 69. Agrippinæ viriles curæ Tiberium offendunt. 70. Legiones æstu maris cum periculo revectæ. 71. Segimerus in deditionem acceptus. Exercitus damna suppleta. 72. Tiberii ficta modestia. Lex majestatis revocata, 73. et in minimis quibusdam exercita. Delationum pestis in-

gruit. 74. Marcellus majestatis postulatus. In eum ira Tiberii incautior. 75. Tiberii liberalitas. 76. Tiberis inundatio. Achaia et Macedonia levatæ. Drusi munus. 77. Theatri licentia coercita. 78. Templum Augusti. Centesima. 79. An aquæ Tiberi subducendæ. 80. Tiberius cur præsides raro mutarit. 81. Comitiorum confusa ratio. Hæc fere biennio gesta,

Sex. Pompeio et Sex. Appuleio, Coss.

Nerone Claudio Druso Cæsare et C. Norbano, Coss.

I. Urbem Romam a principio Reges habuere. Libertatem et Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur: neque Decemviralis potestas ultra biennium, neque Tribunorum militum consulare jus diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio; et Pompeii Crassique potentia cito in Cæsarem, Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta, discordiis civilibus fessa, nomine *Principis* sub imperium accepit. Sed veteris po-

Nerone Cl. Dr.] Ryckius rescripsit *C. Julio Druso Cæsare*, lateque in hanc sententiam disputat. Legitimum id nomen Drusi fuisse, inducto patre in familiam Cæsarum, non ambigitur. Sed legitimam illam rationem tum secuti in appellando non videntur. Nam ex ea nec pater *Tiberius* vocari debebat: similiterque mutanda foret inscriptio Vitæ Tiberianæ apud Suetonium. Ann. 1, 4. quidem habemus *Tiberium Neronem*. Et hinc fortasse judicari potest de iis, quæ Perizonius de *Silio Nervo* Consule a. U. 781. scripsit. V. ad 4, 68. Ern.

Reges habuere] Ryckius consulto initium factum putat ab hexametro, quod tali initio etiam usus esset Sallustius in Jug. c. 5., hemistichio Livius. Quæ ratio mihi levis videtur. Versus alios Taciti collectos, tum aliorum scriptorum prosaicorum indicatos vide ap. Fabric. in Bibl. Lat. Vol. 2. p. 389. s. Ern. Idem censet Fosterus in libro Anglico de Accentu et Quant. p. 155., nec subtilius auctor libelli de rhythmo Græcorum (Oxon. 1789. 8.) p. 55. Sane puerilis ista æmulatio esset. Contra quis tam surdus est scriptor, cui versus inscienti obrepat in ipso operis ingressu? Neque ita obrepunt boni versiculi. In istis, qui ex prosaicis operibus proferuntur magno numero, perpauci sunt suo nomine digni: v. c. ille hoc libro c. 71. *Quorum — armis*. Adeo plerique fracti sunt et elumbes; adeo in iis multa concurrunt, quorum quidque per se vitiosum versum facit. Atque ex hoc genere hunc quoque celebrem versum esse, ac multo magis Sallustianum, periti sentient verbo moniti; ceteris explicare longum est. Ex his igitur imperfectis numeris, minime dubito, quin hic tantus masculorum numerorum artifex illud σεμνὸν suum de industria quæsierit.

Dictaturæ ad tempus] Quas diuturnas primus Sulla fecit, Cæsar perpetuas. Et hic gradus ad Principatum: quo Præfatio ista ducit. Lips.

Ultra biennium] Ita accipio, quasi dicat, haud multo ultra biennium. Nam exacte si putas, revera ultra biennium Decemviri imperium tenuere. Livium 3, 38. et Fastos vide. Nec tamen Vertranio adsentior, *ultra triennium* sufficienti. Nam id includat, triennium eos imperasse: quod contra est, et non nisi supra biennium aliquot menses. Lips. Ita vero se tutari iste queat exemplo 37. annorum c. 9. Verum *septem* menses, quos ex tertio anno delibarunt Decemviri, non jus fuit, sed vis, et vis in dies incertior. Ceterum mirabatur P. Scriverius, cur huic uni rei adderetur notatio temporis; hinc progressus est ad utramque controversam vocem relegandam.

Nomine Principis] Non ergo tam celebre tunc *Imperatoris* nomen, ea quidem notatione. Et Augusto visum istud *Principis* minuendæ invidiæ: quia etiam olim *Princeps Senatus*. Quod exemplum non dubie secutus. Noster infra c. 9. *Non regno tamen neque dictatura, sed Principis nomine constitutam rem publicam*. Ovidius de Augusto ad Romulum Fast. 2, 142. *Tu Domini nomen, Principis ille tenet*. Dio 67, 8. de Tiberio: Πρό-

puli Rom. prospera vel adversa claris scriptoribus memorata sunt; temporibusque Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tiberii Caiique et Claudii ac Neronis res, florentibus ipsis, ob metum falsæ; postquam occiderant, recentibus odiis compositæ sunt. Inde consilium mihi, pauca de Augusto et ex-

κριτός τε τῆς γερουσίας κατὰ τὸ ἀρχαῖον ὠνομάζετο. Καὶ πολλάκις γε ἔλεγεν, ὅτι δεσπότης μὲν τῶν δούλων, αὐτοκράτωρ δὲ τῶν ϛρατιωτῶν, τῶν δὲ δὴ λοιπῶν πρόκριτός εἰμι: nec temere aliter Tacitus appellat. Inde Principatus et Principium etiam pro imperio. Sueton. Calig. 31. *Augusti principium, clade Variana; Tiberii, ruina spectaculorum memorabile factum.* Ita opt. liber, et puto sincere. Tertullianus quidem receptam eam significationem fuisse ostendit, adversus Hermog. p. 275. D. Rigalt. *In Græco,* inquit, *principii vocabulum, quod est* ἀρχὴ, *non tantum ordinativum, sed et potestativum capit principatum. Unde et* ἄρχοντες *dicuntur principes. Ergo secundum hanc quoque significationem, principium pro potestate et principatu sumetur.* Sed et glossæ Græcæ distincte, 'Αρχή: τὸ προοίμιον, *exordium*, et deinde 'Αρχή· *imperium, magisterium, præsidatus, principium.* Lips. Adde dicta Burmanno ad illum Suetonii locum. Sed tamen *principatum* ibi verum est. v. Oudendorp. ad Suet. l. c. De nomine *Principis* tirones inspiciant etiam locum Suetonii Calig. 22. Ern.

Veteris reip.] Ita Vertranio placitum, trajectis notis, quæ vulgo, *p. r.* Lips. At Mediceus verbo integro, ut nulla suspicio sit trajectionis litterarum, *populi Rom.* ut notavit Pichena, qui etiam modum loquendi *vetus populus* bene adserit. Ern. Adscripto 11, 24. Plura et alieniora afferunt alii. Tu antequam correctionem spernas, quære similius exemplum *veteris populi R.* et conf. ad 4, 32.

Detererentur] Ita recte, non *deterrerentur*. Vid. Histor. 2, 76. Horat. pari metaphora *Culpa deterit ingenî.* Lips. Si rem bene putes, versatur hic μορμὼ non levis. Sed non *deterret* tantum, qui gravem metum incutit, verum etiam qui studium alicujus qualicumque vel religione vel ratione tardat, et alia cogitatis suadet. Sic Cicero et optimi quique veterum, hinc *adhortari* vel *cohortari*, inde *deterrere* et *avocare*, ponentes. Itaque *deterrentur*, nihil est aliud quam, scribendi animum dimitterent, historiæ condendæ studium abjicerent atque deponerent, alii ob metum, partim ob stomachi fastidium. Cicero ad Att. 13, 28. *De epistola ad Cæsarem, jurato mihi crede, non possum: nec me turpitudo deterret.* Vide reliqua. Gron. *Deterrere* sic dici, vel in levissimo terriculo, inter doctos constabat. Conf. Broukh. ad Tibull. 1, 3. p. 57. Ad alterum autem, ut h. l. aptius, inclinant præter Muretum V. L. 11, 1. plures et elegantissimi translatores, Hispanus, Belga, Galli aliquot. Uter igitur sensus Tacitum, uter *decora* ingenia magis deceat, hoc unum dubitandum. Nempe generosi spiritus scriptores si adulatione sæculi *deterrentur* a tractando opere *periculosæ aleæ plenissimo*, si id aliorum studiis relinquunt, nihil illi decore suo indignum faciunt: at si *deteruntur* communi labe, infectique ad scribendum accedunt, vix eos decoro nomine dignos habeas. Jam quum Hist. 1, 1. post Actiacam victoriam dicantur magna ingenia *cessisse,* ibi prius illud, non hoc, significari apparet. Nam de ipsius Aug. principatu, et extremis quidem annis, intell. sunt verba *donec g. a. deterr.* Adeo Velleium neutra lectio tangit. Muretus vero audiendus non est, cui v. *deteri* venustatem trahere e contraria notione *gliscendi* videbatur. Denique cogita nobis ineptam juncturam enuntiationum: Exstiterunt ing. decora, donec fierent deteriora!

Tiberii Caiique] Fines designat, intra quos hi libri, qui attingunt quatuor dumtaxat principes. Ut vel hinc liqueat, Historias seorsum scriptas, finemque Annalium fuisse in fine Neronis. Lips.

Florentibus ipsis] Itaque verissima scriptio de Principibus, cum jam esse desierunt. Quod Arrianus Procemio in rebus Alexandri pro argumento habet, fideliter eas a Ptolemæo et Aristobulo traditas. Lips.

Falsæ — compositæ sunt] An *falso*, seu potius *false?* Forma proba et antiqua. Res *falsæ compositæ* non magis placent quam *fallere res gestas s. historiam,* id quod prorsus nihili est. *Falso* contra tradere, *falso* memoriæ prodere, usitatum. Sic fuerit etiam, quod commode reddatur *recentibus odiis.* Jam perpendes, an forte ex

trema tradere, mox Tiberii principatum et cetera; sine ira et studio, quorum caussas procul habeo.

II. Postquam, Bruto et Cassio cæsis, nulla jam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoque Lepido, interfecto Antonio, ne Julianis quidem partibus nisi Cæsar dux reliquus; posito *Triumviri* nomine, Consulem se ferens, et ad tuendam plebem Tribunicio jure contentum; ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paullatim, munia Senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo adversante; cum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent, ceteri nobilium, quanto quis servitio promptior, opibus et honoribus extollerentur, ac novis ex rebus aucti tuta et præsentia, quam vetera et periculosa mallent. Neque provinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populique imperio, ob certamina potentium et avaritiam magistratuum; invalido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur.

notatis ad c. 7. vulgatum defendi queat.

Nulla publica arma] Senatus populique, pro re publica et a re publica. Tantum privata nunc arma, et in propriam potentiam. Lips.

Apud Siciliam oppressus] Non mehercules apud Siciliam. In Asia oppressum eum jugulatumque consentiunt scriptores: de urbe tamen ambigitur. Dio 49, 18. cæsum vult ἐν Μιδαείῳ τῆς Φρυγίας, in Phrygiæ oppido, Midaïo, Florus 4, 8. et Appianus B.C. 5, 144. Mileti, quæ Cariæ adscripta. Sed noster victum eum saltem intelligit, et copias ejus apud Siciliam oppressas. Ita et Florus de eodem: *In Siculo freto juvenis oppressus est.* Lips. *Oppressus* s. *deletus* est Sex. Pompeius apud Naulochum. Suet. Aug. 16. Cetera Tacito sunt nihil ad rem. Nec tamen quicquam ambigitur. Captus est Midaïi, occisus Mileti. Vid. Wessel. ad Simsoni Chron. p. 1540. Reimar. ad Dion. l. c. Hic quoque male suspicax Scriverius satis putabat *Pompeianis oppressis.*

Exutoque Lepido, etc.] Eleganter, id est, exarmato, et exercitu spoliato. Nam viginti legiones ei ademit. Lips. Sic infra 4, 21. *bonis exutus.* Livius sæpe *castris, agris, fortunis, exuere.* De re v. Vellei. 2, 80. E.

Triumviri nomine] Tironum in gratiam dicam, hunc solum *triumviratum* proprie dici, ac vere. Nam fuit magistratus cum summo imperio, quem in quinquennium accepere Octavianus, Antonius, et Lepidus: ejusque nomine usi sunt, ut patet ex numis et inscriptionibus, sicut aliorum honorum. v. Casaub. ad Suet. c. 27. Pighius Annal. T. III. p. 474. Ceteri triumviratus, qui in vulgaribus libellis historicis traduntur, commentitii sunt. Nam v. c. Cæsar, Pompeius, et Crassus tantum privatim potentiæ societatem inter se inierant, neque aut publico aliquo scito accepere, aut nomine triumvirorum usi sunt etc. Ern.

Tribunicio jure contentum] v. de trib. pot. Annal. 3, 56. ubi v. Lips. Add. Spanhem. de Usu et Pr. Num. T. II. p. 424. Ern. Conf. Bleterii Diss. in Memor. Acad. Inscriptt. et b. litt. T. XXV.

Ubi militem donis] Respexit huc Victor, cum de eodem Augusto scripsit: *Illectis per dona militibus, atque annonæ curandæ specie vulgo, ceteros haud difficulter subegit.* Lips.

Populum annona] Muretus capit de copia et vilitate annonæ. Immo multo magis frumento gratuito; hæc enim illa lenta et perpetua plebis Romanæ vincula escaria. Sueton. Aug. 40. sq. Gron.

Opibus et honoribus] Ablativi sunt, uti posthac *pontificatu et cur. ædilitate.* Structura hæc legitima; ne credas Intpp. Hor. Carm. 1. 1. Sed ante illud subaudi *tanto magis,* qua de ellipsi ad c. 57. et aliis locis dicetur.

Certamina potentium] Factiones in urbe, et tum bella, quæ miseras provincias affligebant. Lips.

Avaritiam] Rapinas et extorsiones Præsidum, in populi imperio dissimulatas, aut invicem donatas. Lips.

Vi, ambitu, postremo pecunia] Ci-

III. Ceterum Augustus, subsidia dominationi, Claudium Marcellum, sororis filium, admodum adolescentem, Pontificatu et curuli Ædilitate; M. Agrippam, ignobilem loco, bonum militia et victoriæ socium, geminatis consulatibus extulit: mox, defuncto Marcello, generum sumpsit: Tiberium Ne-

cero etiam *pecuniam* solet *vim* vocare, omninoque, quæ in judiciis adhibentur præter leges et caussam, ut in Verr. 2, 31. *si aliqua se vi eripuerit ex hoc judicio*, h. e. metu, gratia, vel largitione: in singulisque locis videndum, quod genus, aut quæ intelligantur. In Quintiana autem c. 1. conjungit *vim* et *gratiam*, opponitque inopiæ et solitudini. Hoc loco per *vim* intelligo metum, per *ambitum* autem gratiam, sive studium gratiæ ineundæ. vid. c. 75, sq. Ern. Judicia repetundarum in republ. corruptissima corrumpebantur sæpe potentia, minis, quin et sicis intentandis, sæpe precibus, modo largitione, occulta primum, tandem aperta: *nunc prece, nunc pretio, nunc vi*, ut poeta ait.

Subsidia dominationi] Sic vocat item *subsidia aulæ*, eos, qui succedere in imperio possunt, aut destinari successores: propterea, quod facilius et confidentius insurgit populus adversus Principem, cujus morte fore se liberum putat, et quem si occiderit, nullum paratum videt ultorem, quam si videat, eo sublato, successorem quempiam ex eadem stirpe fore, ubi, futuri metu, præsentibus acquiescit, ut recte Muretus ad h. l. Adde mox Lipsium ad verba: *quo pluribus munimentis insisteret:* et Tacitum ipsum c. 8. extr. item Sueton. Galb. 17. Ern. Modo absolutam constructionem notabis et Græcam, eximiam brevitate. Non enim proprie ipsos, quos nominat, subsidia dicit, sed, *ut dominatio haberet subsidia in iis elatis*. Conf. c. 27, 30. init. et 49. *piaculum furoris*.

Claudium Marcellum] Magnam illam Romæ et libertatis spem. De cujus laudibus plena manu Seneca ad Marc. c. 2. Lips.

Ignobilem loco] Adeo ut ipsum generis sui nominisque pœniteret. Vid. Senecam patr. Controv. 2, 12. extr. Lips.

Bonum militia] Heinsius malebat *militiæ*. Si Cod. addiceret, non repugnarem. Delectatur enim græcismis Tacitus. Sed ablativo fere jungunt etiam alii græcismi amatores, Sallustius Jug. 13, 49. atque poetæ, ut docet Drakenb. ad Silium 10, 76. ubi similiter genitivum pro ablativo malebat Heinsius, ut in aliis locis permultis. Ern.

Geminatis consulatibus] Ideone geminatis, quia bis consul? Cave censeas, tertium enim fuisse Dio 48, 49. docet et Fasti: itemque Velleius 2, 90. *Agrippa*, inquiens, *quem usque in tertium consulatum et mox collegium Tribuniciæ potestatis, amicitia Principis evexerat.* Sed ideo id dixit: quia postremi duo consulatus Agrippæ conjuncti continentesque. Qui sane honos erat: et *raro* cuiquam ea ætate tributus, præter principes re aut destinatione. Lips. Immo nunquam. v. Pagius Appar. ad Crit. Baron. p. 26. b. Ern. *Geminatis*, nativo significatu, de continuatis consulatibus annorum 726. et 727. quos gessit cum Augusto, cui debuerat. Priorem a. 717. debuit liberis suffragiis tribuum, nondum verso statu. Is ergo huc non pertinebat.

Defuncto Marcello] Qui Baiis obiit, ut clare testatum reliquit, Elegia huic rei propria, Poëta Umber. Nec scio cur vir doctus tanto opere pertendat mortuum eum potius in Stabiano. Quid? Propertius, qui vixit id ævi, locum nescivit funestum juveni tam illustri? Scivit, sed dedit hoc, inquit, Liviæ, quæ suspicione laborabat Marcelli interempti. Nec hercle immerito. Num ergo venenum dari Baiis minus potuit, ac in Stabiano? Scilicet soluta omni crimine illa aulica Medea, si Marcellus obiit Baiis. Ego vero, vir maxime, caussam nullam video hujus tuæ tam seriæ adsertionis: placetque cum Propertio et vulgatis Servii ad Æn. 6, 862. libris mortuum eum in Baiano. Suspicionem quidem de Livia Dio 53, 33. hujusmodi inseruit: Αἰτίαν μὲν οὖν ἡ Λιουΐα τοῦ θανάτου Μαρκέλλου εἶχεν, ὅτι τῶν υἱέων αὐτῆς προετετίμητο. At Tacitus Pliniusque ea culpa non liberant etiam Augustum, Annal. 2, 41. Plinius 7, 45. inter Augusti infortunia: *Suspecta Marcelli vota, pudenda Agrippæ ablegatio.* Quasi conceperit aliquid cupiveritque contra Augustum, amore pristini status et libertatis. Lips. Vir ille maximus est Jos. Scaliger ad Propert. 3, 18, 7.

ronem et Claudium Drusum, privignos, imperatoriis nominibus auxit, integra etiam tum domo sua: nam genitos Agrippa, Caium ac Lucium, in familiam Cæsarum induxerat; nec dum posita puerili prætexta, *Principes Juventutis* appellari, destinari Consules, specie recusantis flagrantissime

Imperatoriis nominibus auxit] Non eo more, quo rei Romanæ domini, Imperatores dicti: sed quo olim, qui rem publ. militiæ feliciter gessissent. Vulgatus olim honos: non item sub Impp. qui rei prospere gestæ lauream et laudem sibi adscribi volebant auspiciisque suis. Turbat in sententia hujus loci vir doctus, et miror. Tu vide Dionem Cass. 54, 33. et 55, 6. et Velleium 2, 125. itemque ea quæ scribo ad 3, 74. extremum. Lips.

Integra etiam tum] Antiquum mendum, nimis diu repetitum, sustuli. *Dum*, quod negationibus jungitur, non erat hujus loci.

In familiam Cæsarum induxerat] Emptos domi a patre per æs et libram. Ita loquebantur, non *per assem*, ut perperam inolevit Suetonii Aug. 64. Quamquam re vera in ea formula Æs non aliud notat quam Assem. Varro de L. L. 8. p. 148. Bip. *Pro assibus nonnumquam æs dicebant antiqui, a quo dicimus assem tenentes: hoc ab ære æneaque libra.* Ritum hunc (ut omittam notata aliis) notat explicatque eleganter Clemens Alexandrinus Strom. 5. p. 574: Καὶ τὰ παρὰ Ῥωμαίοις ἐπὶ τῶν διαθηκῶν γενόμενα τάξιν εἴληχε διὰ δικαιοσύνην, ἐκεῖνα ζυγὰ καὶ ἀσσάρια, καρπισμοί τε καὶ αἱ τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις. Τὰ μὴν γὰρ ἵνα δικαίως γένηται, τὰ δὲ εἰς τὸν τῆς τιμῆς μερισμὸν, τὰ δὲ ὅπως ὁ παρατυχὼν, ὡς βάρους τινὸς αὐτῷ ἐπιτιθεμένου, ἑστὼς ἀκούσῃ, καὶ τάξιν μεσίτου λάβῃ. Triplex antiquitatis ritus, interpreti non intellectus. Æs et libra in testamentis, Vindiciæ, et Antestatio. Nam καρπισμοὺς ad vindicias adsertionemque refero: τὰς τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις, aurium tactiones, ad Antestationem. Omnia enim hæc ad familiæ mutationem pertinent, quæ per testamentum, de qua Quinctilian. Declam. 308. *Non dixerim testamentum, cui libripens deest et familiæ emptor, et cetera juri necessaria.* Agellius 4, 27. et Jurisconsulti. Lips.

Principes juventutis appellari] Quod sane ridiculum, ut principes juventutis sint, qui etiamnum in pueris. Natus autem Caius anno urbis 734. Sex. Appuleio, P. Silio Coss. At Lucius biennio toto minor, ex Dione 54, 18. in actis ejus anni. Princeps juventutis (πρόκριτον τῆς νεότητος Zonaras hic reddidit) ab Augusto invaluit, ad futurum imperium titulus et omen. Sunt numi cum inscriptione: C. L. Cæsares. Augusti. F. Cos. Des. Princ. Juvent. adpositæ effigies Caii Luciique, cum clypeis et hastis, quæ tirocinii die equites dederant, honoris Augusti caussa. Dio 55, 12: Καὶ αἱ πέλται τάτε δόρατα, ἃ παρὰ τῶν ἱππέων εἰς τοὺς ἐφήβους ἐσιόντες χρυσᾶ εἰλήφεσαν εἰς τὸ βουλευτήριον ἀνετέθη. Observa Dionem aureas hastas dicere, quas lapis Ancyranus (magnæ apud me fidei, ut quem vivus conceperit Augustus ipse) argenteas. Verba sunt, uti ad me missa beneficio viri illustris Augerii Busbequii: EQUITES. AUTEM. ROMANI. UNIVERSI. PRINCIPEM. . . . . . . HASTIS. ARGENTEIS. DONATUM. APPELLAVERUNT. quam lacunam rite expleveris: *Principem juvent. Caium.* Lips. Hodie, accuratius inspecto monumento a pluribus, lacuna sic expleta est: *Principem juventutis utrumque eorum parmis et hastis:* ut jam monuit ad h. l. Jac. Gron. Adde quos laudat ad h. l. lapidis Ancyr. Fabric. in Augusti fragm. p. 223. Ern.

Destinari consules] Et vero perfecerat. Romæ marmor de Caio: QUEM. POPULUS. COS. CREAVIT. ANNOS. NATUM. XIV. Ait annos natum quatuordecim: et addicit Dionis ratio 55, 9. qui Consulem facit designatum anno urbis 748. Tamen Augustus in jam dicto lapide XV illi annum circumdat, sed nempe, quem ingressus erat, et jam agebat. Verba sunt: *Honoris mei caussa Senatus populusque Romanus annum quintum et decimum agentis Consulis designavit, ut eum magistratum inirent post quinquennium ex eo die, quo deducti in forum.* Lips.

Destinari consules] *Designari* legendum putat, ut et ante *appellari*, Muretus. De forma verbi, subscribo, nempe *destinari* scripsisse auctorem, hoc est, designari. Suet. Cæs. 1. *flamen Dialis destinatus.* Vide Obss. 2, 8. Gron. Olim depravato sensu legebatur *destinare.* Verum cum Ryckio Ernest. posuit.

cupiverat. Ut Agrippa vita concessit, L. Cæsarem, euntem ad Hispanienses exercitus, Caium, remeantem Armenia et vulnere invalidum, mors fato propera vel novercæ Liviæ dolus abstulit; Drusoque pridem exstincto, Nero solus e privignis erat: illuc cuncta vergere: filius, collega imperii, consors Tribuniciæ potestatis adsumitur, omnesque

Caium remeantem Armenia] In Lycia mortuum eum voluit Suetonius cum Velleio, ille Aug. 65. hic 2, 102. Etiam Florus 4, 12, 42. *Massiliæ Lucius morbo solvitur: in Lycia Caius ex vulnere.* Fugerit ergo ratio memoriosum illum senem necesse est, qui in Syria tradidit defunctum. Dico Senecam in Controv. 4. pr. Sed erit fortasse, qui culpam eam in exscriptorem conferet, rescribetque, *Lycia.* Addi velim Suetonii locum Tib. c. 15. *Caio et Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto;* nec addi solum, sed et corrigi. Nam hoc de triennio, nonne nimis laxum? Apparet e Velleii l. l. *Caius,* inquit, *in urbe Lyciæ morbo obiit, cum ante annum ferme L. Cæsar Massiliæ morbo decessisset.* En, dumtaxat intervallum fecit paullo plus anni. Et ipse Suet. l. l. *duodeviginti* modo *menses* interponit. Non ergo ambiges, quin scribend. *intra biennium:* si hunc putamus sensum. Nam in alium me duxit P. Jo. Deckerius e Societate Jesu, qui refert ad *triennium* Tiberiani reditus, et vult utrumque periisse intra tres primos annos, ex quo iste Rhodo reversus. Historia approbat. Lips. Vere. Conf. Intpp. ad hunc Suetonii locum et ad illum Flori, ubi nunc legitur *Syria.*

Novercæ Liviæ] Nata exitio reipubl. hæc mulier, et suæ domus. Sed bene quod Tacitus nusquam dissimulat fraudem ejus et scelus. Plinius l. l. cautior, qui suspicionem hanc tangens, cavit sibi obscuritate sermonis: *Incusatæ filiorum mortes, luctusque non tantum orbitate tristes.* Nec enim alio traxeris ea verba, non, me quidem interprete. Lips.

Druso pridem extincto] Nempe ante annos circiter 12., priusquam Caius moreretur. Quippe Drusus obiit ex lapsu equi, in Germania, anno urbis 745. ex Dione 55. init. et Caius anno 756. Imposuerat mihi Dion olim, in cujus libro hiatus est, et anni aliquot omissi: atque ita narratur mors Caii, quasi biennio post illam Drusi. Sed, ut dixi, defectio et hiatus est, atque anni plures medii desunt: quod in Notis ad Velleium observamus. Lips.

Collega imperii] De hoc Collegio imperii ejusque initio etc. late et erudite disputat Pagius in Critic. Baron. ad a. C. 11. Sed Collegium imperii ille definit tribunicia potestate, et Proconsulari imperio. Id per se non improbem. Sed h. l. ubi a *Collega imperii* distinguitur diserte *consors tribuniciæ potestatis,* collegam imperii factum Tiberium putem dato *Imperatoris* prænomine. Clare in pari caussa Plinius de Trajano in Paneg. 8. *Simul filius, simul Cæsar, mox Imperator et consors tribuniciæ pot.* Nam quod ibi idem Pagius Proconsulare imperium intelligi disputat, ad a. C. 97. 98. 117. n. xv. nullo modo probare possum. Nam imperium extra urbem, cur præferretur urbano? Proconsulare imperium sumtum ac datum tantum cum in provincias irent: hic perpetuum intelligitur. Nec illa ratio gravis, quod, nisi *Imperatoris* nomine Procons. imp. intelligeretur, ejus in toto Panegyrico nulla mentio esset. Vide inpr. nostrum c. 7. Hoc quidem in loco videtur indicari verbis sequentibus: *omnesque per exercitus ostentatur.* Ceterum verbis *consors trib. pot.* Tacitus addere poterat *iterum.* Nam ante jam tribunicia potestate usus fuerat, vivis Caio et Lucio Cæsaribus. Ern. Satis erat laudare Velleii 2, 121. et Suet. Tib. 21. Quippe ibi narrata, quæ, si Velleium audimus, ad a. U. 765. pertinent, hanc *Collegæ* appellationem vel certe vim ejus designant. Nam nomen hoc fortasse illo tempore non fuit in usu publico. (Conf. Dio 56, 28. ad a. 766.) Perpetuum imperium proconsulare an unquam Tiberio datum sit, dubito; ea quidem vi, qua id primum Augustus, mox Germanicus accepit. Vid. Dio 53, 32. Si datum esset ista lege per Coss. lata, appellationem hanc etiam adjecisset aliquis eorum scriptorum, quos supra nominavi. Itaque virum summum ad Suet. l. c. errare opinor. Quid autem hic dicat, non satis assequor. *Imperatoris* enim nomen, quod paullo ante memorabatur Tiberio ac Druso simul tributum, nunc iterum inculcari non potuit; neque ei rei nomen *Collegæ* conveniebat.

per exercitus ostentatur; non obscuris, ut antea, matris artibus, sed palam hortatu. Nam senem Augustum devinxerat adeo, uti nepotem unicum, Agrippam Postumum, in insulam Planasiam projiceret, rudem sane bonarum artium et robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum. At hercule Germanicum, Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per adoptionem a Tiberio jussit; quamquam esset in domo Tiberii filius juvenis; sed quo pluribus munimentis insisteret. Bellum ea tempestate nullum, nisi adversus Germanos, supererat; abolendæ magis infamiæ, ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quam cupidine proferendi imperii aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ; eadem magistratuum vocabula: juniores post Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella civium nati: quotusquisque reliquus, qui rempublicam vidisset?

A. U. 767. A. C. 14.

IV. Igitur verso civitatis statu, nihil usquam prisci et integri moris: omnes, exuta æqualitate, jussa Principis aspectare; nulla in præsens formidine, dum Augustus ætate validus seque et domum et pacem sustentavit. Postquam provecta jam senectus ægro et corpore fatigabatur, aderatque finis et spes

Ostentatur] Modo huic, modo illi exercitui impositus imperator, Germanicis maxime; tanquam non ambiguus successor.

Insulam Planasiam] Atqui Siciliam vocat Scholiastes Juvenalis vetus ad 6, 158. *Agrippa*, inquit, *in Sicilia propter morum feritatem ab Augusto relegatus est*. Errat; nam de Planasia adfirmat cum nostro etiam Dio, et ait vicinam Corsicæ esse, libro extr. *55*. In qua narratiuncula quod legitur, Καὶ τὴν Ἰουλίαν, ὡς μητρυιὰν διέβαλλεν, meo judicio τὴν Λιουΐαν faciendum est. Non enim matrem suam Agrippa insectabatur (et illa vero jam relegata aberat) sed Liviam, ut probabile est, Augustæ stirpi nunquam æquam. Lips.

Nullius tamen flagitii] Imitatione Livii, si forte: qui de T. Manlio: *Filium juvenem, nullius probri compertum, extorrem urbe egit*. 7, 4. Lips.

Quo pluribus munimentis] Vere emendavi. Filii enim heredesque passim dicuntur subsidia et firmamenta regni. Tacitus H. 4, 52. *Non legiones, non classes, perinde firma imperii munimenta quam numerum liberorum.* Eurip. Med. 600. Φῦγαι τυράννους παῖδας, ἔρυμα δώμασι. Sic *subsidia aulæ* Suetonio Calig. 12., *adminicula Augusti* Senecæ Cons. ad Marc. 4. heredes imperii dicuntur: et vere. Siculus ille momar, (exprimit, quod verum est, a me indignatio) cum sua conjectura, *sed qui pluribus morum vitiis insisteret*, abeat Morboniam. Lips. In pr. editt. fuerat *monumentis*, correctum isto modo a pluribus. Conf. Lucret. 4, 1250.

Vocabula] Sed non vis aut potestas: Cæsar in se traxerat. Lips. Intimum arcanum novi status, imago prioris. Ipse paullatim exolevit *priscus mos* i. e. vetera instituta et ratio reipubl. administrandæ, magistratuum creandorum etc. ne forte disciplinam morum cogites. Mox dedi *omnes*. Jam Muretus vulgare vitium mutavit.

Nulla in pr. formidine] Eruditus quidam corr. *nullæ formidines*. Cujusmodi correctionum facilitas sæpe fraudem facit. Dixi supra de hoc genere ablativorum, e quo statim hi sunt in proximis, *vetere superbia*, *urbem magnifico ornatu* c. 9. Ubi non difficilius erat, Ciceronem in Tacitum intrudere scribendo *magnifice ornatam*.

Ægro et corpore] Velim trajici, *et ægro corpore*. Lips. Sed a Tacito solere transponi *et*, recte monet Pichena. Sic quoque tamen viris doctis omnia suspecta, et *animo* vellent interponi; non dubium est, quin τὸ *fatigabatur*, quod iidem observant, referatur ad vocem *senectus*: sed eo sensu, quo apud

novæ; pauci bona libertatis incassum disserere: plures bellum pavescere, alii cupere: pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant: "trucem Agrippam et ignominia accensum, non ætate, neque rerum experientia, tantæ moli parem: Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello, sed vetere atque insita Claudiæ familiæ superbia; multaque indicia sævitiæ, quamquam premantur, erumpere. Hunc et prima ab infantia eductum in domo regnatrice: congestos juveni consulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi, specie secessus, exulem egerit, aliquid quam

Juvenalem 10, 75. *si oppressa foret secura senectus Principis.* Nimirum postquam ipse princeps ætatis provectæ, jam et morbis cœpit attentari. Rationem reddit Tacitus, quare hominibus de republica Augusto permissa pridem securis sollicitudinem attulerit exspectatio successoris: nempe, quod videbant, illum accessisse ad finem mortalitatis, utpote valde senem, nec jam crudo viridique, sed caussario et labanti corpore: ut ille apud Phædrum leo describitur, *Defectus annis et desertus viribus.* Hic nihil prorsus necesse fuit *animi* mentionem facere. Non enim auctori cura, pingere Augustum omnibus partibus, qualis fuerit tali tempore, sed submonere de duobus illis publice notis et in oculos incurrentibus, quæ adverterunt homines, tanquam præsagia instantis mortis. At animus neque vegetus in senio vitæ longum duraturæ, neque infirmior citæ mortis prærogativa est. GRON. Exemi scrupulum virgula, quæ *ægro* præponitur, deleta. Tacito, Suetonio, aliisque nihil tritius est postposito *et,* non ad morem illum poetarum, sed ut sit *etiam, adeo,* qua vi illius voculæ nondum utitur ævum Ciceronis. Provectior ætas principis *etiam* morbis conflictabatur. Sic duo membra apte constringuntur in unum. Verbum *erat* in medio subaudire vix Latinitas sinit. Rectum et Acidal. vidit. Freinshemii conjecturæ, *animo* allinentis, et exemplo Liv. 38, 29. exemplum ipsius obverti poterat Supplem. Liv. 89, 37. Male conj. Wopkensius; *p. provectâ jam senectute æger, et corp. f.*

Imminentes — differebant] Notabis ingenium plebis, *Cui mos humili læsisse veneno Summa, nec impositos umquam cervice volenti Ferre duces:* Stat. Theb. 1, 171. LIPS.

Quamquam premantur] *Indicia* proprie non *premuntur,* sed vitia, h. l. sævitia. Itaque inclinarem in eam partem, ut Tacitum scripsisse putarem *prematur,* nisi scirem, hunc scriptorem et in aliis duriorem esse, et ab vulgari consuetudine loquendi sæpe consulto recedere. Et favet vulgatæ alius locus H. 1, 26. ERN. Immo rei ratio ac sermonis proprietas. Vitia animi premere, virtus est; id vero est coercere ea et compescere: at significationes eorum nobis incautis erumpentes premere, h. e. occultare et oculis hominum subducere, simulatio est virtutis. Haud abnuerim, figurate etiam alterum dici posse, sensu eodem, sed in alia verborum collocatione. De superbia Claudiorum vel Suetonium vide Tib. c. 2. et Livium passim.

Exulem egerit] Ita *Principem agere, et agere se paullo minus quam privatum,* in Suetonio aliisque lego. Et in nostro H. 3, 2. M. Antonio tamen Mureto, cujus scripta Venus inhabitat pariter cum Musis, legendum videtur, *exul egerit.* LIPS. Gravius videri potest ulcus subesse, quamvis perquam similis oratio sit 4, 44. sed diversa res. Quid enim aliud est *exulem agere* nisi speciem seu personam exulis induere et gerere? At secedentis specie, non exulis, Rhodi vixit Tiberius. Quid vero *exul agere* nisi verum exilium indicat? Cui rei ecquis auctor? Nullus præter frigidum rumorem, quem, ut minime probabilem, Dio 55, 9. certioribus illius secessus rationibus subjicit. Verum aliam ac veriorem caussam norat Tacitus c. 53. Ne multa: *exulem* irrepsisse putabam aliquando ex glossa librarii, cui verbum *egerit,* absolute sic toties positum, h. l. novum fuisset. Jam comparato Suet. Tib. c. 13. id me maxime in viam retrahit, quod fama vulgi hic affertur, non sententia scriptoris. Ac forsan ita tueare vulgatum, ut eodem modo dictum sit, quomodo quis Augustum dicat Romæ *egisse dominum specie antiquæ libertatis.* Sic fere etiam Hooftius vertit.

iram et simulationem et secretas libidines meditatum. Accedere matrem muliebri impotentia: serviendum feminæ, duobusque insuper adolescentibus, qui rempublicam interim premant, quandoque distrahant."

V. Hæc atque talia agitantibus, gravescere valetudo Augusti: et quidam scelus uxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses Augustum, electis consciis et comite uno, Fabio Maximo, Planasiâm vectum ad visendum Agrippam: multas illic utrimque lacrimas et signa caritatis; spemque ex eo, fore ut juvenis penatibus avi redderetur: quod Maximum uxori Marciæ aperuisse, illam Liviæ:

Aliquid] Pro *aliud quid*, ne quis hæreat, et *aliud* legendum suspicetur. Sic etiam hoc verbo uti Ciceronem et alios demonstratum est a Pearc. ad Cic. de Or. 2, 42. Drakenb. ad Liv. 6, 3. et Oudendorp. ad Suet. Tib. c. 47. Ern. Hic vero *aliquid* est *aliud quicquam*, propter negationem: quod longe rarissimum.

Interim pr., quandoque d.] Dixi corruptum olim locum mutilumque. Redeo in viam admonitu amici, qui explicat: Drusus et Germanicus nunc quidem conjuncti prement rempublicam; at olim orto, fors fuat, dissidio, eandem distrahent per bellum civile, dissipabuntque. Consule Muret. V. L. 11, 1. Lips. *Interim* est τέως, per aliquod tempus, (vivo Tiberio) parum frequens significatio. Non est h. l. *interdum*, ut explicant ad Florum 1, 26, 6.

Scelus uxoris] Hæc est tertia venenariæ hujus palma, et jure lemniscata. Tangit vero suspicionem illam de ficubus, quæ nota ex Dione 56, 30. Lips. Inter recentiores sunt, qui fidem demant atroci suspicioni, et ipsum Planasium iter, inscia Livia factum, ad vanos rumores rejiciant. Scilicet veneno grassari si voluisset mulier, id non in 76. annum mariti distulisset. Mihi nec hæc ratiuncula satisfacit ad refellendum, neque vagus rumor ad firmandum.

Maximum uxori Marciæ] Habes eleganter historiam totam in Plutarchi περὶ ἀδολεσχίας p. 508. A. quem locum, pretium puto, ut convertam pæne verbatim. *Fulvius vero Cæsaris Augusti amicus, cum jam senem eum sæpius querentem audiret de solitudine suæ domus: quodque duobus nepotibus fato functis, Postumo, qui solus reliquus, ex calumnia nescio qua exsulante, cogeretur uxoris suæ filium ad successionem imperii vocare, quamquam miserans et consilium captans revocandi ab exsilio nepotis: cum, inquam, hæc audiret Fulvius, enuntiavit suæ uxori, illa Liviæ. Livia autem acerbe cum Cæsare egit, cur, quoniam jampridem id decrevisset, non arcesseret nepotem, sed se odio invidiæque successoris objiceret? Venientem igitur, de more, mane Fulvium, et solitum illud dicentem Ave, Cæsar resalutavit, Vale, inquit, Fulvi. Atque ille id intelligens, domum se illico subduxit, et vocata uxore: Rescivit, inquit, Cæsar, non siluisse me arcana; ideo mori mihi decretum est. Uxor autem: Jure, ait, quoniam tamdiu mecum habitans vivensque, nec noveris, nec caveris intemperantiam meæ linguæ. Sed præcedam tamen ego, et accepto gladio, seipsa viro coram interemit.* Hæc Plutarchus: nec alibi tam liquide narrata res. Hoc tantum male, quod Φούλβιον ubique vocat, qui Fabius est. Fabius ille Maximus, qui Consul fuit anno urbis 742. Item, quod Marciam interfectam vult ante maritum: cum noster clare, vixisse eam, dicat, et auditos gemitus ejus in funere mariti. Atque hæc homini vera caussa mortis: ne innocuum Poëtam oneremus, aut potius ipse se, de Ponto, 4, 6, 11. *Occidis ante preces, caussamque ego, Maxime, mortis, Nec fueram tanti, me reor esse tuæ.* Est enim hic Maximus, quem Naso coluit, et ad quem Elegia non una. Sed et uxor Nasonis, propinqua Maximi, seu conjugis ejus Marciæ, ex his versibus ibid. 1, 2, 138. *Ille ego, de vestra cui data nupta domo est. Hanc probat, et primis dilectam semper ab annis Est inter comites Marcia censa suas. Est censa*, pro censuit, satis nove, immo antique. Sic *adfectatus est regnum*, pro adfectavit: *Spectatus est suem*, in Varrone lego, retineoque: *Communicati sunt*, pro communicaverunt, in Livio: *Peragratus est regionem*, in Velleio, et

gnarum id Cæsari: neque multo post exstincto Maximo, (dubium an quæsita morte) auditos in funere ejus Marciæ gemitus, semet incusantis, "quod caussa exitii marito fuisset." Utcunque se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur: neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repererit: acribus namque custodiis domum et vias sepserat Livia: lætique interdum nuntii vulgabantur, donec, provisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum et rerum potiri Neronem, fama eadem tulit.

VI. Primum facinus novi principatus fuit Postumi Agrippæ cædes; quem ignarum inermumque quamvis firmatus animo Centurio ægre confecit. Nihil de ea re Tiberius apud Senatum disseruit: patris jussa simulabat, quibus præscripsisset Tribuno, custodiæ apposito, "ne cunctaretur Agrippam morte afficere, quandoque ipse supremum diem explevisset." Multa sine dubio sævaque Augustus de moribus adolescentis questus, ut exsilium ejus Senatusconsulto sanciretur, perfecerat: ceterum in nullius unquam suorum necem duravit;

plura. Tangit hanc de Fabio tragœdiam etiam Plinius l. l.: *Juxta hæc abdicatio Postumi Agrippæ post adoptionem, desiderium post relegationem, inde suspicio in Fabium, arcanorumque proditiones.* Lips. In illo, *censa est*, explicando falli summum virum monuimus Observ. 4, 3. extr. Gron. Etiam verbum *peragrari* subtraxit. Ruhnken. ad Velleium 2, 97.

C. Navum id] Pridem emendavi firmavique, *Gnarum id Cæsari.* Caii Navi nulla persona est in hoc actu. Sic 6, 46. *Gnarum id Cæsari; eoque dubitavit de tradenda repub.* 1, 51. *Gnarum id duci; incessitque itineri et prœlio.* Sed ecce, hanc mihi quasi desponsam conjecturam, est, qui sine ullo divortio velit abducere. Ego vero non dimitto; nec enim soli Atridæ uxores suas amant, ait ille. Lips. Muretum tangit ob V. L. 11, 1. Conf. utriusque epistolas in Mureti Opp. T. 1. p. 537. et require, si potes, urbanitatem illorum temporum.

Quæsita morte] Illata, et violenta, machinatione Augusti. Lips. Voluntaria, sponte sumpta, ut bene Freinsh.

An exanimem] Prius tradunt Velleius 2, 123. Suet. Aug. 98. et Tib. 21. Dio 56, 31. quanquam hic prudentius dubitat.

Acribus custodiis] Heinsius, in Misc. Obs. Vol. IX. p. 282. emendabat *artioribus:* quod est frequens hujus verbi epitheton, ut ibi docet, permutaturque cum *acrior* ap. Justinum 38, 9. atque nostrum 3, 28. ut videtur viris doctis. Sed, quia tamen *acre* proprie dicitur de diligentia et rebus iis, in quibus diligentia spectatur, sine libris nihil muto. Sic 6, 17. opponuntur *acria initia et incuriosus finis.* Ern. De vulgato nemo ambigat. Apud Liv. 39, 19. est *custodia intentior,* voce plane συνωνύμῳ.

Centurio, ægre confecit] A Tribuno interfectum Suetonius voluit c. 22. Sed Dio 57, 3. pariter ut noster, a Centurione. Credo verum esse, ut a Centurione occisus sit, at jussu Tribuni. Lips. *Ægre,* obnitente prævalido homine, et, quantum nudis manibus poterat, ictus reddente. Annal. 16, 9. Falso Broterius misericordiam centurionis cogitabat. Ceterum *firmatus* a Sallustio cum genit. *animi* constructum erat, teste Arus. Messio libello Elocutt. Quam rarus nostro scriptori sit ablativus in hoc genere, Index docebit.

Quandoque] Sic cum Jac. Gron. reponere non dubitavi, cum Codex scriptus sic habeat, quod Beroaldus, ut vitiosum, mutavit, sequacibus editoribus posterioribus. Bonæ autem Latinitatis esse *quandoque* pro *quandocunque* docuit Gron. ad Liv. 1, 24. et alii. Ern. Prior sic correxit Muretus. A quo sumptum fortasse, in textu habet Aurelius.

Duravit] Absolutum verbi usum animadverte; uti est 14, 1. aliaque

grandnephew to Sallust the historian

neque mortem nepoti pro securitate privigni inlatam, credibile erat: propius vero, Tiberium ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, suspecti et invisi juvenis cædem festinavisse. Nuncianti Centurioni, ut mos militiæ, "factum esse, quod imperasset:" "neque imperasse sese, et rationem facti reddendam apud Senatum," respondit. Quod postquam Sallustius Crispus, particeps secretorum, (is ad Tribunum miserat codicillos) comperit; metuens, ne reus subderetur, juxta periculoso, ficta seu vera promeret, monuit Liviam, "ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: neve Tiberius vim principatus resolveret, cuncta ad Senatum vocando: eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quam si uni reddatur."

exempla ap. Quinctil. Similiter c. 7. *dabat famæ*, ubi alias semper additur *aliquid*. Mox præteritum ponitur *erat*, respectu priorum temporum. *Tum hominibus* parum credibile *videbatur*. Sic infra c. 53. *credebantur*; et 4, 74. apudque Cic. Tusc. 3, 27. *constabat*, pro quo Boherius male corr. *constat*.

Nuncianti] Legitimum verbum in hac re est *renunciare*, idque Tacito reddendum putat Drak. ad Liv. ep. 47. ubi v. exempla. Præcedentis verbi ultima syllaba potuit *re* absorbere. Ern. Legitima et propria non raro optimi scriptores spernunt consulto: id promptius erat h. l. ob memoratum *morem militiæ*. Ita deinde *Vestæ Virgines* vocantur, quæ *Vestales* sunt publico vocabulo, adeo ut Dionysio Halic. opus videretur facere τὰς Ἑστιάδας. Accedit, quod simplicia verba poetarum more præferuntur compositis. Ut c. 7. *posuit edictum* est *proposuit*, quod ipsum ibi legere volebat Muretus. Suetonium c. 22. et alios cum centurionibus loqui facile patimur.

Ut mos militiæ] Sollennia militiæ verba, Factum quod imperasti. Sueton. l. c. *Renuncianti Tribuno factum esse quod imperasset*. Et in Claud. 29. *De nece Consularis viri renunciante Centurione factum esse quod imperasset*. Lips.

Sallustius Crispus] Est ille, cujus vitam mortemque infra memorat 3, 30., Sallustii, historiarum regis, ex sorore nepos. Nominat eum Seneca inter intimos Augusti, de Clem. 1, 10. *Ignovit abavus tuus victis. Nam si non ignovisset, quibus imperasset? Sallustium et Cocceios et Duillios et totam cohortem interioris admissionis ex adversariorum castris conscripsit.* Sed cedo, quis in Seneca Duillius? Falsus, scribendumque, *Deillios* sive *Dellios*. Deillius a Seneca patre dicitur, in Suas. 1. med. *Bellissimam tamen rem Deillius dixit etc.* Græcis tamen est Dellius, Plutarcho Dionique. Item Horatio, inscriptione Odes 2, 3. ubi temere interpretes *Gellium* sufficiunt. Plutarchus in Anton. p. 943. D. eum historias quoque scripsisse ostendit: Πολλοὺς, inquit, καὶ τῶν ἄλλων φίλων οἱ Κλεοπάτρας κόλακες, ἐξέβαλον τὰς παροινίας καὶ βωμολοχίας οὐχ ὑπομένοντας, ὧν Μάρκος ἦν Σίλανος, καὶ Δέλλιος ὁ ἱστορικός: Eadem Dio 50, 13. et 23. Ad Sallustium autem istum facit, quod Plinius 34, 2. *Metallum quoddam Sallustianum appellatum*, scribit, *ab amico divi Augusti*. Lips. Conf. Ruhnken. ad Velleium p. 353.

Miserat codicillos] Ita enim receptum, quo magis cautum militibus esset, cædem mandari per libellum. Scilicet ne imperator auctoritatem posset defugere. Pulchre Herodianus 3, 11, 8. de Saturnino, et Plautiano: Ὁ δὲ Σατουρνῖνος γραμματεῖον ᾔτησε τοῦ φόνου φέρον τὰς ἐντολὰς etc. Ad quem usum duplices adhibitos, alibi lectum. Lips.

Ficta seu vera] Ficta, si a Tiberio crimen amoliretur; ne ipse ejus damnaretur a Senatu. Vera, si Tiberium auctorem ederet, ab eo puniendus aut tollendus. Lips. *Periculoso*, ablativus, et omissio prioris partic. *seu*, Græcum et poeticum colorem habent. Notatur illa sæpe ad Horat. Male ergo quidam lenium correctionum amator conj. *periculo seu ficta seu v. p.* — Metuebat, ne reus subderetur *ipse*, quum æque periculosum futurum esset etc.

Ut non aliter ratio constet] Scitum dictum, nec quidquam mutemus. A mensulariis ductum est, quibus constant rationes cum pares sunt. Plin.

VII. At Romæ ruere in servitium Consules, Patres, Eques: quanto quis inlustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuque composito, ne læti excessu Principis, neu tristiores primordio; lacrimas, gaudium, questus, adulatione miscebant. Sex. Pompeius et Sex. Appuleius Coss. primi in verba Tiberii Cæsaris juravere: apudque eos Seius Strabo et C. Turranius, ille prætoriarum cohortium præfectus, hic

Epist. 1, 9. init. Paneg. 38, 4. Usi et auctores prisci Juris lib. 1. De obseq. parent. l. penult. De re militari. Adde Valentis dictum apud Trebellium Pollionem Trig. tyr. 21. *Non sibi apud deos inferos constare rationem, quod quamvis hostem suum, Pisonem tamen jussisset occidi, virum cujus similem Rom. respubl. non haberet.* Lips.

Falsi] Heinsius conjiciebat *fassi* in Obs. Misc. V. IX. p. 283. male. Simulationem assumptam dicit, de qua exquisite *falsus* dicitur, imitatione Sallustii Cat. 10. ubi v. Cortius. Ern.

Lacrimas, gaudium] Acute Muretus V. L. 11, 3. *lacrimas gaudio, questus adulatione miscebant.* Placet rei hominisque caussa. Lips. Præmissa ratio clare indicat, hic peccatum esse, ablativo in accusativum mutando. Nam quod Salinerius et Pichena sic accipiunt, quasi Tacitus in omnibus adulationem adhibitam dicat, id frigidum est, nec caussæ præmissæ convenit. Ceterum putem etiam legi posse *lacrimis gaudium, questus adulatione miscebant.* Nam ita minus abitur a scriptura librorum, et Tacito solenne est variare modos loquendi, non omnia eodem modo atque ordine exprimere, ut attenti lectores facile observabunt. Heinsius etiam conjiciebat *adulationem*, ut ultima absorpta sit a prima sequentis verbi. Nec hoc male. Ern. Certi aliquid statuere, difficile est. Interim mihi quoque præ ceteris placet ratio Heinsii, vel Lipsii *adulationes* ob Hist. 3, 74. Certe iners est ablativus pro gerundio. Non demum nunc subjecisset *questus*, si nihil esset quod responderet huic voci. Paullo ante notabilis est ellipsis substantivi vel similis verbi, in Hist. 1, 85. expleta: *ne viderentur.* Pro *tristiores* in Cod. est *tristior.* Id Jac. Gronov. in textum retrahit, propter incredibiles, ut ait, varietates Taciti in constructione. Nec laudator defuit Cortius ad Sallust. Cat. 20.

In verba Tib. Cæsar. juravere] Rem, quæ per se satis habet indignitatis, magis turpificat Muretus, dum censet, hoc loquendi genus proprium gladiatorum, qui se addicebant lanistis; quasi ad facienda perpetiendaque omnia, quæ is, cujus in verba juratur, jusserit, obstringi sit. Immo militum est proprium, qui se devovebant imperatori. Liv. 3, 20. Eumenes apud Justin. 14, 4. *Quater intra hunc annum in mea verba jurejurando obstricti estis.* Quod hic narratur, initium sumsit in Divo, de quo Sueton. Cæs. c. 84. *item jusjurandum, quo se cuncti pro salute unius adstrinxerant.* Et mox: *confisum novissimo illo SC. et jurejurando.* Appianus, B. C. 2, 124. ὧν Καίσαρι πάντες ὠμόσαμεν, φύλακες τοῦ σώματος ἢ τιμωροὶ παθόντι τι ἔσεσθαι. Iterum c. 145. καὶ τοὺς ὅρκους, ἦ μὲν φυλάξειν Καίσαρα καὶ τὸ τοῦ Καίσαρος σῶμα παντὶ σθένει πάντας, ἢ εἴ τις ἐπιβουλεύσειεν, ἐξώλεις εἶναι τοὺς οὐκ ἀμύνοντας αὐτῷ. Nec Augusto defuit fœda Sex. Pacuvii adulatio, de qua Dio 53, 20. His exemplis cessit pudor, et Tiberio jam quasi legitimum ac solenne faciunt. Vis fuit, salutem propugnaturos et acta rata habituros. A militia etiam translatum ad gladiatores; sed horum sacramentum *uri, vinciri, virgis, ferroque necari.* Gron. Jusjurandum Cæsari præstitum ab hoc differre puto: fuit enim extraordinarium. Nec jusjurandum in acta huc pertinet, quod post oblatum Tiberio SCto, sed repudiatum, auctore Tacito infr. 72. Sueton. Tib. c. 67. In verba Tiberii jurarunt, ut Imperatoris. Vis fuit: se dicto audientes fore, imperata facturos. Ita olim milites jurasse auctor Polybius. v. Lips. Mil. R. I. 6. Ern. Confundit etiam Broterius, quum rem discere potuisset ex Mem. Acad. Inscriptt. T. XIX. edit. in 4.

Apudque eos] *Apud* Coss. emendabat Muret. Eleganter. Copula languet præ more Taciti. Minus bene idem mox pro *vetere* conj. *vigente* ex vett. librorum nescio quorum scriptura *vintere.*

C. Turranius] Et quidem primus in eo munere, ab Augusto. Nam Augustus acceptam a populo Præfecturam, nisi fallor, tenuit dum vixit: aut certo paullo ante mortem substituit

annonæ: mox Senatus, milesque et populus: nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tamquam vetere republica et ambiguus imperandi: ne edictum quidem, quo Patres in curiam vocabat, nisi Tribuniciæ potestatis præscriptione posuit, sub Augusto acceptæ. Verba edicti fuere pauca et sensu permodesto: "de honoribus parentis consulturum: neque abscedere a corpore: idque unum ex publicis muneribus usurpare." Sed, defuncto Augusto, signum prætoriis cohortibus ut imperator dederat: excubiæ, arma, cetera aulæ: miles in forum,

sibi Turranium istum. Adsero id ex Cornelii nostri verbis Annal. 11, 31. init. nisi tamen aliter accipis, ut in loco videbo. Turranii etiam mentio Senecæ de Brev. vit. 20. nescio an hujus, quia procurationem illi tribuit, non præfecturam. Nominat et Ovidius in poëtarum albo ex P. 4, 16, 29. et in doctorum, Plinii index. Sed quæras, cum præf. prætorio et annonæ in verba Tiberii jurarint, cur omissus præfectus urbis? cujus auctoritas non minor, (major immo illo Annonario) et cui proprius in urbe miles. Credo equidem omissum, quia nemo fuit. Taurus Statilius defunctus erat, cui Piso suffectus post aliquot annos a Tiberio, uti doceo clare 6, 10. Lips. De Præfecto annonæ v. Burman. de Vectigal. P. R. c. 8. p. 118. Ern.

Neque abscedere a corpore] Non reipubl. corpore, ne inducat te Maurus, sed Augusti. Datum enim honori defuncti Augusti a Tiberio, quod ab eo olim Druso 3, 5. Sed cur id e publicis muneribus? Visum ita Tiberio loqui, ad honorem Augusti: quasi magistratuum præcipue esset, et eorum, qui reipubl. primi, curare funus sermonis illius et viri supra viros. Lips. Ego vero sic intelligo: neque se discessurum ab hac una re, de funere Augusti; hoc unum, nempe *consulere Senatum de ea re*, se de publicis muneribus usurpaturum. Quam interpretationem confirmat illud, quod c. 8. dicit, *nihil primo Senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti.* Vulgaris illa interpretatio Lipsii aliorumque locum habere non posse videtur, quia privata ista pietas esset, non publicum munus: deinde, quia inde non appareret *edicti sensus permodestus*, h. e. quo indicare videretur, se principatum non affectare: denique, quia falsum est, non discessisse a corpore Augusti Tiberium, sensu proprio. Fuit enim Romæ, Senatum habuit, et de honoribus Augusto habendis egit, ut e seqq. patet. *Suprema* dicuntur de morte, in primis de funere, de quo h. l. accipienda, ut docuit Salmas. ad Solin. p. 16. 31. Ern. Ne *corpus* ad celebrationem funeris aut sermonem de ea re habendum trahamus, tum usus Latinus vetat, tum locus a Lips. laudatus aliusque Curtii 10, 7. extr., denique tempus instans verbi *abscedere*, quod, ut tempora licenter mutet Tacitus, tamen in isto sensu adhibiturus non fuerat. Illa vero palmaria est observatio Boecleri, sententiam postremi membri rursus revolvi ad primum, quasi illud de custodia cadaveris interjectum sit. Igitur hoc dicit: relaturum se de sepultura patris, cujus corpori ut assideret, pietatem poscere; hanc convocationem Senatus unum esse ex Senatoriis s. Tribuniciis muneribus, quo fungi animum induxerit: idque omitti sibi non licere, quoniam ad honorem Aug. pertineat. Quid hac oratione modestius esse potuerat in eo, quem successorem imperii sperabat Senatus omnis metuebatve? Gravis autem significatio est in ista παρενθήκῃ, eo spectans nimirum, ne quis illum jam nunc aliquid moliri suspicetur ad occupandam rempubl., videantque omnes, nihil nunc ei potius cura venerandi corporis esse, sive custodiendi sive comitandi. Nam edictum hoc fortasse Nola aut ex via Romam misisse putandus est. Nola missi sunt, qui Agrippam necarent; Nola sunt mandata ad exercitus distributa; jam Nolæ quodammodo aula fuit. Quippe haud paucos intra dies omnia illa peracta esse arguunt Kalendaria vett. Postero statim die, quam corpus in Urbem illatum erat, hic Senatus agebatur. V. Dio 56, 31. 57, 2. et 3.

Excubiæ, arma] Præcipua hæc signa tunc Principis. Conf. H. 4. 11. Lips.

Cetera aulæ] Quæ hæc cetera? puto lictores, fasces laureati, et siquid præterea tunc receptum principi distin-

miles in curiam comitabatur: litteras ad exercitus, tamquam adepto principatu, misit: nusquam cunctabundus, nisi cum in Senatu loqueretur. Caussa præcipua ex formidine, ne Germanicus, in cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium quam exspectare mallet. Dabat et famæ, ut vocatus electusque potius a republica videretur, quam per uxorium ambitum et senili adoptione inrepsisse. Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates inductam dubitationem: nam verba, vultus, in crimen detorquens, recondebat.

VIII. Nihil primo Senatus die agi passus nisi de supremis Augusti; cujus testamentum, inlatum per Virgines Vestæ, Tiberium et Liviam heredes habuit. Livia in familiam Juliam nomenque Augustæ adsumebatur: in spem secun-

guendo. Neque enim adhuc illa principatus insignia, Ignis, Diadema, Purpura: quæ reperta sequenti ævo, et ad exemplum regum. Vide Excurs. in litt. *A*. Lips.

Ex formidine] Cunctandi nempe caussa, formido ex Germanico: ne si ille tantis viribus et gratia imperium vellet, ipse turpiter abjiceretur. Melius ergo censebat non agnoscere, donec nosset ejus mentem. Lips.

Tot legiones] Octo ad Rhenum, in ripa Gallica: præcipuum, uno loco, imperii robur. Atque eæ cum suis auxiliis et equitatu, facile ad c. m. militum accedebant. Lips.

Uxorium ambitum] Matris Liviæ, quæ a marito id exambierat. Lips.

Senili adoptione] Quæ facta esset a sene jam delirante, adeoque non satis gloriosa adoptato. Ern.

Inductam dubitationem] Scribo *indutam*. Est enim *induere* nonnunquam præferre, obtendere, ostentare. Livius 1, 56. de Bruto: *longe alius ingenio quam cujus simulationem induerat*. Seneca de Benef. 2, 2. *lætus facit et induit sibi animi sui vultum*. Noster 6, 42. 15, 69. Gron. Immo *inductum* verum est. Sic Cicero pr. Cœl. 11. *oratio inducta* pro adhibita. Nempe *induere* proprie refertur non ad rem, sed ad speciem, aut ad personam, habitum, prætextum, ut in omnibus exemplis a Gron. prolatis; cujusmodi verbum hic non est. *Species dubitantis* indui potest, non *dubitatio*, ut opinor. Vulgatum defendit etiam Ryckius, sed alio modo, qui probari non potest. Ern. Mihi is modus unice probabatur, priusquam ejus auctorem legeram. *Induci* proprium est in opere tectorio, in coloribus et pigmentis; legiturque ita ap. Plinium sæpissime. Hoc vult Ryckius, etsi aliena affundit. Itaque *inducta*, ut fucus, opponuntur sinceris verisque: et quis nescit Persii *tectoria linguæ?* Ad rem conf. Aurelii Vict. de Cæss. 2.

Virgines Vestæ] More scilicet Romanorum, qui pactiones, fœdera, testamenta, pecunias etiam, deponebant in templis; et sæpissime in isto Vestæ, quod religione primum. Dio 48, 37. de pace inter Triumviros et Sextum inita: *Ταῦτά τε οὖν συνθέμενοι, καὶ συγγραψάμενοι, τά τε γραμματεῖα ταῖς ἱερείαις ταῖς ἀειπαρθένοις παρακατέθεντο.* Eadem in re Appianus B. C. 5, 73. *Καὶ ταῦτα συνεγράψαντο. καὶ ἐσημήναντο καὶ ταῖς ἱεραῖς παρθένοις φυλάσσειν ἔπεμψαν ἐς Ῥώμην.* Sed et Julianum testamentum virgini Maximæ traditum, Sueton. Cæs. c. 83. ait: M. Antonii, depositum apud Vestales, Plutarch. p. 942. E. Et generatim de templis, Ulpian. l. 111. de tabb. exhib. *Si custodiam testamenti æditũus suscepit.* Dixi et pecunias in templis deponi solere; quod verum adeo, ut quidam omnes fortunas in iis haberent, quasi custodia certa. Vid. Herodian. de templo Pacis, quod exustum sub Commodo, 1, 14, 3. Nec mirum, quia milite hæc templa custodiebantur. Tertullianus de Corona p. 127. C. ubi non vult Christianum militem scribi. Et in Apologetico p. 29. D. Ideo Juvenalis 14, 260. Castora vigilem dixit: *Et ad vigilem ponendi Castora numi*. Lips.

Livia in familiam Juliam] Ideo in numis et lapidibus exhinc fere Julia scripta aut sculpta, non Livia: quod item in Notis ad Valerium observa-

dam, nepotes pronepotesque: tertio gradu primores civitatis scripserat, plerosque invisos sibi, sed jactantia gloriaque ad posteros. Legata non ultra civilem modum, nisi quod populo et plebi CCCCXXXV, prætoriarum cohortium militibus singula nummum millia, legionariis CCC, cohortibus civium Romanorum CCCCC nummos viritim dedit. Tum

mus. Sed nomen Augustæ an recepit? Negat ecce Suetonius Claudio c. 11. Dicit ab avia id recusatum: quæ non alia quam Livia est. Mirum. Liviam enim Augustam faciunt scribuntque alii omnes: et hercle, si ambitionem feminæ novi, non recusavit. Tacit. 3, 64. 4, 16. 5, 1. Plinius 15. extr. *Livia Drusilla, quæ postea Augusta matrimonii nomen accepit.* Idem lapides sexcenti testantur et numi. Quid ergo Suetonio l. c. visum dissentire! Non ipsi quidem, sed librario, qui pervertit. Liquet enim nobis corruptum locum, scribendumque *ab viva recusatum*, vel, *ab ea viva.* Ad matrem Antoniam hæc referuntur, non ad aviam: uti docet vel ἀκολουθία sermonis. Quæ viva donata Augustæ nomine a Caligula (ταύτην τε γὰρ Αὐγούσταν εὐθὺς καὶ ἱέρειαν τοῦ Αὐγούστου ἀπέδειξε, ait Dio 59, 3.) id sprevit: et mortua nunc per Claudium recepit. Itaque in lapidibus Claudiani ævi: ANTONIAI. AUG. DRUSI. sculptum hodieque. Hoc verum: at interpretes in Suetoniano loco quam natant? qui licet ad portum se recipiant, me duce. LIPS. Emendationem optimam etiam numi firmant. In nostro autem loco *nomen Augustum* sine idonea auctoritate exsculpsit J. Gronov. ex codicis scriptura, *Augustu.* Ita quidem est ap. Lamprid. Severo c. 1. et ceteros istius classis, non apud priores. Alia ne cumulem, Plinius Paneg. 84. *cognomen Augustarum*, Suet. l. l. De nomine *Juliæ* v. Ruhnken. ad Velleium p. 311.

Sed jactantia gloriaque] Quare *jactantia?* quasi sine affectu scilicet, optimos utilissimosque patriæ legisset. LIPS.

Civilem modum] i. e. nihil præcipuum novumque in legatis, nihil regium, aut præter civium modum moremque. Nam de Falcidiæ modo accipere, (ignoscent viri magni) pravum acumen est. LIPS.

Populo et plebi CCCCXXXV.] Video placere viro docto, emendari e Sueton. 101. *Populo et plebi* CCCC. *tribubus* XXXV. ut intelligamus, ait, præter quadringenties legatum populo, etiam in singulas tribus centena millia relicta esse. Hæreo: et e vulgatis Taciti verbis eruo bonum sane sensum. Conjunctim scilicet extulit noster, quæ magis distincte Tranquillus. Ea tamen ejus mens, ut populo legatum sit quadringenties, tribubus sive plebi XXXV. Ni esset, non junxisset duas eas voces, *populo et plebi.* Sed populus ergo alius a tribubus? Alius, hac quidem in parte. Populo legavit quadringenties viritim distribuendum, et καθ' ἕνα: tribubus tricies quinquies, id est, corpori tribuum universo: veluti si collegio legem, et collegis singulis seorsum. Discrimen hoc summamque exactam neglexit Dio 56, 32., qui satis habet dicere legatum populo CCCC. Neglexi, vereor, et ego, dum in Electis motus hæsitatione aliorum tentavi corrigere in Suetonii verbis, *tribubus* XXXV. LIPS. Add. Casaub. ad Suet. l. c. et Muret. V. L. 11, 3. Distributionem alii rectius sic faciunt, ut quod Populo legaverat, in ærarium ad publ. usus delatum sit; quod tribubus, vicatim vel viritim pernumeratum.

Legionariis cohortibus civium] Bene additum, ne accipiamus etiam cohortes sociales. Ideo et Dio vertit, τῷ τε λοιπῷ πολιτικῷ πλήθει πέντε καὶ ἑβδομήκοντα δραχμάς. Itaque ille idem legiones πολιτικὰ στρατόπεδα non semel appellat, quia scripta ex civibus tantum. Fuit tamen, cum in Dione placeret, τῷ ὁπλιτικῷ πλήθει. male. Sueton. l. c. *Legionariis trecenos numos, quam summam repræsentari jussit; nam et confiscatam semper, repositamque habuerat.* Ubi *confiscatam*, in fiscis adservatam: uti Tertullianus eleganti metaphora, de fuga p. 698. B. *Felices itaque pauperes, qui animam totam in confiscato habent.* LIPS. Si rem, ut erat, edidit Tacitus, scripsit: *legionariis trecenos, cohortibus civium Romanorum quingenos numos viritim dedit.* Sic enim Suetonius, sic Dio. Hoc si obtinere nequeam, admisero Freinshemianum, *leg. autem et coh.* ea tamen conditione, ut cohortes civium Romanorum solæ sint urbanæ cohortes;

consultatum de honoribus; ex quis maxime insignes visi; "ut porta triumphali duceretur funus," Gallus Asinius; "ut legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur," L. Arruntius censuere. Addebat Messalla Valerius, "renovandum per annos sacramentum in nomen Tiberii:" interrogatusque a Tiberio, "num se mandante eam sententiam prompsisset?" "sponte dixisse," respondit; "neque in iis, quæ ad rempublicam pertinerent, consilio, nisi suo, usurum, vel cum periculo offensionis:" ea sola species adulandi supererat. Conclamant Patres, "corpus ad rogum humeris

non quæ aliæ sub certis legionibus non continebantur; quas ille adjungit. Et fuerit aut error, aut negligentia Taciti, uno ordine habentis Urbanos et Legionarios; quum tamen Urbani non in Augusti modo, sed etiam in Tiberii testamento lautius fuerint tractati. Sed, si verum licet fateri, magis placet prius. Gron. Freinshemianam rationem Ryckius dedit. Jac. Gronovius autem e Cod. Mediceo *legionariis aut cohortibus*. Legiones quidem et cohortes sæpe distingui certum est. Ego interea post *autem* interpunxi. Copula *et* potuit a Tacito ipso omitti, ut mox: *ut legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur*. *Aut*, quod in MS. esse testatus est Gronovius, vereor, ne Beroaldus recte acceperit pro *autem*. Ern. Valde vereor, ut recte acceperit. Tacitum asyndeton decebat in tali enumeratione; non adversativa *autem*, qua omnino rarius utitur, ne semel quidem in hoc toto libro; minime error in re notissima et gratæ in vulgus memoriæ. Adde quod *et* omissum post *autem*, nescio quo modo, vehementer displicet, nec illo exemplo bene defenditur; neque locum habet *aut*, cui particulæ Crollius simplicis copulæ vim tribuit, quibusdam locis male intellectis deceptus. Neque vero Broterii correctio, *leg. atque coh.*, vestigia corruptæ scripturæ cum fide sequitur. His de caussis Gronovio majori sine ulla dubitatione assentior, *aut* ex numerali nota CCC, et proximo versu CCC ex CCCCC depravata esse, atque ad hunc modum, quo feci mutanda. Tantum in re aperta et testata licet circa notas istas toties multo fœdius habitas, præsertim in tanta similitudine elementorum.

Ex quis m. i. visi] Visi sunt hi, qui statim ponuntur. Wopkens. vel expungendum hoc *visi*, vel duplex *ut* nominibus censentium præfigendum putabat.

Porta triumphali] Sueton. 100. *Inter alia complura censuerunt quidam, funus porta triumphali ducendum, præcedente Victoria.* Neque dicit id factum: quod tamen viri docti ex Dione asserunt, me mirante: qui video Dionem nihil tale, imo contra scribere 56, 31. *funus ejus ab equitibus noctu urbi illatum.* Si noctu, quid refert per quam portam? Hoc tamen Dio c. 34. *imaginem ejus e Palatio ceream, habitu triumphali, ductam; itemque alteram in curru triumphali.* Lips. Spectabant viri docti Dionis cap. 42. ubi funus non ducendum porta triumphali, sed ductum, narrat. Perperam Lipsius cogitabat de corpore e Campania in Urbem deferendo.

Porta triumphali] De hac porta videndus Alex. Donatus in Roma vetere, 1, 22. ita tamen, ut homini, quantumvis docto, ne credas, nescio quam religionem inferendi cadaver Augusti per hanc portam Romanis objectam, eaque religione vetitos, mortuum Augustum isthac recipere. Gron.

Renovandum per annos] De eo ritu dico ad 15, 67. Valuit autem hæc sententia, et voluit Tiberium jam Principem esse. neque enim alii juratur. Eoque velut offensus, rogat, quo auctore dixisset? Lips. Sacramentum *in nomen* non est aliud quam supra dictum *in verba*. Etiam militis sacramentum singulis annis renovari moris erat. Quare qui id transferendum censebat in novum principem, is primus militaris principatus fundamentis jactis libertati funus parabat. At qui potuit Messalla hanc adulationem sententiæ suæ intexere? Per egressionem puta, de qua vid. 2, 38. eoque spectare videtur verbum *addebat*. Jam ante talia plura immisturi erant Senatores: sed *nihil ille agi passus nisi de supremis Aug*. Cogi volebat.

Corpus humeris] Qui honor, nisi fallor, Sullæ habitus primo Romanorum. Appianum lege 1, 106. Civil. Lips.

Senatorum ferendum." Remisit Cæsar adroganti moderatione; populumque edicto monuit, "ne, ut quondam nimiis studiis funus divi Julii turbassent, ita Augustum in foro potius quam in campo Martis, sede destinata, cremari vellent." Die funeris milites velut præsidio stetere, multum inridentibus, qui ipsi viderant, quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc servitii et libertatis inprospere repetitæ, cum occisus dictator Cæsar aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videretur, nunc senem principem, longa potentia, provisis etiam heredum in rempublicam opibus, auxilio scilicet militari tuendum, ut sepultura ejus quieta foret.

IX. Multus hinc ipso de Augusto sermo, plerisque vana mirantibus: "quod idem dies accepti quondam imperii prin- frivolous a

Remisit Cæsar] Quid? non ergo elatum corpus humeris Senatorum? Est vero. Sueton. 100. At remittendi verbum eo valet, ut non sit factum. Lib. 3, 55. *Remissa Ædilibus talis cura.* Lib. 11, 3. *Hortantibus dehinc inediam et levem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait.* Scribo ergo, *permisit Cæsar.* Sed eam ipsam permissionem arrogantem esse vult Tacitus, quia per speciem modestiæ, et quasi pugnare cum Senatu nollet, habuit amplissimum ordinem inter vespillones. Simile illud 6, 23. de Asinio Gallo: *Consultusque Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere. Add.* De correctione nunc ambigo, quia docuit me vir ille qui omnes (Cujacium dico, quem nemo satis umquam miratus est, qui cepit, eamdem vim inesse verbo *remittendi.* Exempla apud ipsum in Obss. 21, 29.). Et sane in Irenæo etiam legi: *Remittite mortuos sepelire mortuos suos.* Lips. Sic accipio, *Remisit* in adversando, et cessit instantibus Patribus, superbus specie pudoris et modestiæ, facto eodem verecundus simul et arrogans. De Cujacii observatione, quam laudat ὁ πάνυ, vide quæ diximus Obss. 4, 2. Gron. Locis ibi excussis adde Cæs. B. G. 7, 20. med. *Er überliess es ihnen selbst, stellte es ihnen anheim.* Quod non simpliciter dissuadebat, aut significabat indecoram rem esse, mera arrogantia erat: modestia videri poterat, quod nec imperabat, nec prohibebat, quum utrumque facere posset. Temperamentum fuit ejusmodi, quo abuti solemus in collegiis, quorum pars sumus, ut, quum nostra ipsorum res agitur, eam rem ad humanitatem Collegarum rejiciamus.

In campo Martis] Primum Sullam in campo Martio, per honorem, sepultum tradit Appian. l. c. Nam alii, etiam illustres viri, extra urbem. At postea Juliæ ibi tumulus, et mox ipsius Julii, nunc Augusti, *sede destinata:* id est, in Mausoleo, quod sibi struxit. Lips.

Præsidio stetere] Tanquam metuendum fuisset, ne plebi, quæ nondum vetus servitii, exsequias divi Julii tantis studiis concelebraverat, nunc demum, postquam ad libertatem tot per annos omnium animi occalluissent, mitis domini supremum honorem turbare, seque eadem opera militibus discerpendam objicere liberet. Ita propemodum Muretus. Supervacui apparatus risorem in ipso Senatu vide ap. Dion. 57, 2.

Provisis h. in remp. opibus] Quum provisum esset, ne successuris exercitus et reliquæ opes deessent ad opprimendam rempubl.

Quod idem dies] Erit fortasse, qui hic adhæreat; cui adjutorium ego. Triplex enim ratio numerandi imperii Augustei. Alii plurimique ab Actiaca pugna numerant, cum victo Antonio potens fuit imperii solus. Ea pugna pugnata iv Nonas Septembres. Quidam a sexto ejus consulatu, cum imperium illi a Senatu firmatum, datumque cognomen Augusti: quasi is legitimi principatus primus dies. Id fuit vii Idus Januar. Atque ea ratio numerandi provinciis fere familiaris. Ita in lapide, qui Narbone: VII. QUOQUE. IDUS. JANUARIAS. QUA. DIE. PRIMUM. IMPERIUM. ORBIS. TERRARUM. AUSPICATUS. EST. THURE. VINO. SUPPLICENT. Orosius 6, 20. paullum a lapide dissentiens, viii nominat Idus. Longius recedit Censorinus, de D. N. 21., qui rejicit in xvi Cal. Febr. Ovidius Idus dumtaxat nominat Fast. 1, 587. sqq. Sed lapidem ego credo verum dicere. Tertii denique numerabant a primo

ceps et vitæ supremus: quod Nolæ in domo et cubiculo, in quo pater ejus Octavius, vitam finivisset: numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Corvum et C. Marium simul æquaverat: continuata per septem et triginta annos Tribunicia potestas: nomen Imperatoris semel atque vicies partum: aliaque honorum multiplicata aut nova." At apud prudentes vita ejus varie extollebatur, arguebaturve. Hi, "pietate erga parentem et necessitudine reipublicæ, in qua nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quæ neque parari possent, neque haberi per bonas artes: multa Antonio, dum interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse: postquam hic socordia senuerit, ille per libidines pessumdatus sit, non aliud discordantis patriæ remedium fuisse, quam ut ab uno regeretur. Non Regno tamen, neque Dictatura, sed Principis nomine constitutam rempublicam: mari Oceano aut amnibus longinquis septum imperium: legiones, provincias, classes, cuncta inter se connexa: jus apud cives, modestiam apud socios: urbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quo ceteris quies esset."

X. Dicebatur contra, "pietatem erga parentem et tempora reipublicæ obtentui sumpta: ceterum cupidine dominandi

ejus consulatu: scilicet quia is gradus et aditus ad reliquos honores. Is fuit XIV Cal. Septembres. Eam rationem secutus est quicumque ille scriptor de caussis corruptæ eloquentiæ c. 17., qui imperitasse Augustum ait annis 56., fallente numero, nisi ad hanc rationem. Quam ipsam secuti curiosi isti, qui initium imperii et finem Augusti vitæ in eumdem diem, miraculi caussa, conferebant. Satis dixi: tu abi liber et expeditus. LIPS. Conf. Monim. Ancyr. in Chishulli Antiqq. Asiat. p. 172. Noris. Cenot. Pis. p. 102. et ex vett. maxime Dio 56, 30.

Simul æquaverat] Nam Valerius sextum, Marius septimum Consul. At *Ter Latio deciesque tulit labentibus annis Augustus fasces;* ut ait Statius Silv. 4, 1, 31. LIPS. Valerii illius verum cognomen *Corvum* fuisse, non *Corvinum*, quod h. l. vulgatur, docuerunt Sigonius, Pighius, alii. Quidni ergo Medicei fidem sequamur cum J. Gronov. et Allemando?

XXXVII *annos tr. p.*] Accepit eam Aug. V Kal. Jul., ut per XXXVI annos et duos ferme menses gesserit. Dio 53, 32. cum Noris. Cenot. Pis. p. 260. sqq. Mox *nomen Imp.* illud dicitur, quod prisco more postponi solebat. Conf. Dio 52, 41.

Aliaque honorum multiplicata] v. Sueton. Aug. c. 26. s. et 57.

Necessitudine Reipubl.] Id est, necessitate: quia, ut mox loquitur, *tempora reipubl.* id poscebant, et asperum hoc remedii. LIPS.

Dum interfectores] MS. dabat *tunc*. Inde Beroald. conj. *quo*, Rhenanus *ut*, Muret. et Pichena *dum*. Jac. Gronov. *tunc, interf. p. ut ulcisc.* Acutius, ut solet.

Mari Oceano] Hoc verum, et docui in Admirandis I, 3. 4. Tamen addendum hic ex Herodiano, de Augusto 2, 11, 5. Illic distincte pleraque: noster universe, et præcipua dixit. Sed fuere alibi *Fossæ*, *Castra*, *Stipites:* quæ talia *Limites* appellat Spartianus in Hadr. 11. *In plurimis*, inquit, *locis, in quibus Barbari non fluminibus, sed limitibus dividuntur, stipitibus magnis, in modum muralis sepis, funditus jactis atque connexis, Barbaros separavit.* Fuit instar valli castrensis, aut potius Sudeti. Hic passim limitanei milites, quos Zosimus 2, 34. narrat a Constantino sublatos, magno rei Romanæ malo. LIPS.

Dicebatur contra] Uberius hanc partem exsequitur: an quia ipse in ea? non ambigo. LIPS. Propterea illum justo acrius carpit Famian. Strada Prolus. 1, 11.

concitos per largitionem veteranos, paratum ab adolescente privato exercitum, corruptas Consulis legiones, simulatam Pompeianarum gratiam partium: mox ubi decreto Patrum fasces et jus Prætoris invaserit, cæsis Hirtio et Pansa, (sive hostis illos, seu Pansam venenum vulneri adfusum, sui milites Hirtium, et machinator doli Cæsar abstulerat) utriusque copias occupavisse: extortum invito Senatu consulatum, armaque, quæ in Antonium acceperit, contra rempublicam versa: proscriptionem civium, divisiones agrorum, ne ipsis quidem, qui cepere, laudatas. Sane Cassii et Brutorum exitus paternis inimicitiis datos, (quamquam fas sit, privata odia publicis utilitatibus remittere) sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiæ, deceptos: post, Antonium Tarentino Brundisinoque fœdere et nuptiis

Largitionem] Sic cod. et edit. pr. Vulgo *largitiones*. Id cur tam sedulo repetant editores, præsertim a J. Gron. moniti, non video. Etiam magis miror paullo post ab omnibus servatum *abstulerant*, quum iidem testes et grammaticus usus singularem commendet.

Consulis legiones] D. Junii Bruti, quas in Mutinensi obsidio ad se traxit. Lips. Immo Antonii Quartam et Martiam, quæ donis promissisque corruptæ, M. Antonium consulem deseruerunt, seque cum Octavio conjunxerunt, ut recte Muretus. Gron. Cic. Philipp. 4, 2. Appian. B. C. 3, 93.

Fasces et jus Prætoris] Suadente Cicerone Philipp. V. Ern.

Extortum invito Senatu] Muretus in Commentario habet *Senatui*. Apud Ciceronem id præferendum esset. Historiam narrant Suet. Aug. 26. Dio 46, 32. sqq. Appian. B. C. 3, 48. sqq.

Acceperit] Muretus malebat *acceperat*: sc. quia mox *fecere*. Tacitus utroque modo utitur: paullo ante *invaserit*. Sed sæpius tamen plusquam-perfecto, ut attentus lector facile observabit. Ern.

Qui fecere] Muretus legi volebat *cepere*: idque probat Ryckius. Bene, ut opinor. Heinsius in Misc. Obss. V. IX. p. 283. *cæpere* esse in scriptis ait, et emendat *fecere* vel *reperere*. Sed unus modo scriptus exstat, et is habet *fecere*, teste Pichena. Agnoscit tamen Sullam proprie esse proscriptionum auctorem et repertorem. Ego non ignoro, etiam Augustum simulasse, se invitum proscribere: sed si hoc voluisset Tacitus dicere, dixisset, ut opinor, brevius: *nec ipsis laudatas*. Longe gravissima sententia est, si nec illi probarunt divisiones agrorum, ad quos fructus ex iis pervenit. Ern. Verissimæ sunt hæ duæ rationes, emendatio autem felicissima; cui futilia quædam nuper opposita sunt. Speciosius iste abuti potuisset loco H. 1, 6., ut dictum videretur de mensoribus ex partibus triumvirorum. Sed cui placere hic potest harum operarum mentio? Immo quod in hoc genere largitionum Cic. de Off. 2, 22, 79. accidere ait, ut eas ne sperata quidem gratia sequatur, in illa agrorum divisione evenisse, clare testatur Suet. Aug. c. 13. Hæc maxime auctoritas fecit, ut *cepere* dederim in textu.

Privata — remittere] Vid. Cic. post reditum in Senatu c. 8. Idem, de provinciis consularibus c. 18. Livius 9, 38. Gron.

Sed Pompeium—Lepidum] Sic Livio restituimus 24, 14. *Libertatis auctorem eis non se fore solum, sed consulem M. Marcellum, sed universos Patres.* Gron. Alia exempla ad h. l. attulit Vertranius. Sic c. 22. *cum osculis, cum lacrimis dolorem meum implevero*. c. 59. extr. bis *ne*. c. 62. pr. *ut*. etc. Add. Gron. et Drak. ad Liv. 3, 11. Ern. Seneca de Benef. 1, 1. med. *Sed difficulter, sed subductis superciliis, sed malignis et vix exeuntibus verbis.* Memini me talia etiam quater repetita legisse.

Tarentino—fœdere] Ὑστερολογία est. Nam Brundisinum fœdus aliquot annis prius Tarentino. Utrumque autem a loco, ubi ictum. Brundisinum, quod Cæsar cum Antonio coiit, Perusia capta; cum morte opportuna Fulviæ sublatum esset non dubium bellum, a. U. 714. Octavia tunc Antonio data, et provinciæ Orientis. At Tarentinum triennio posterius est: cum iterum simultate exorta, Ὁ μὲν Ἀντώνιος (verba Appiani sunt Civilium 5, 93.) ἐξ Ἀθηνῶν ἐς Τάραντα διέπλει ναυσὶ τριακοσίαις· sub prudentia Octaviæ, adnitente item Agrippa et

sororis inlectum, subdolæ adfinitatis pœnas morte exsolvisse. Pacem sine dubio posthæc, verum cruentam: Lollianas, Varianasque clades; interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Julos." Nec domesticis abstinebatur. "Abducta Neroni uxor: et consulti per ludibrium Pontifices, an concepto, necdum edito partu rite nuberet: Q. Tedii et Vedii Pollionis luxus: postremo Livia, gravis in rempublicam mater, gra-

Mæcenate, iterum compositæ res. Antonius Cæsari centum naves ad bellum Siculum, ipse illi duas legiones ad bellum Parthicum attribuit. Adi, si libido est, Plut. Antonio, p. 931. F. Dion. 48. 54. Lips.

Nuptiis sororis illectum] Octaviæ ex Ancharia; de quo instabili conjugio mire fœdatus Senecæ patris locus Suasoria prima. V. Excurs. in *B.* Lips.

Lollianas] Non impleo paginas istis, quæ alibi exposita et prompta. In hac Lolliana clade Julium Obsequentem emendo de Prodig. 131. *Insidiis Romanorum Germani circumventi, sub M. Lollio Legato, graviter vexati.* Nam contra scribo, *insidiis Germanorum Romani circumventi.* Vide præterea Sueton. Aug. c. 23. Dion. 54, 20. Eusebium Chronicis Olymp. cxc. Lips. Conf. Velleium 2, 97. et ibi Ruhnken.

Varianasque clades] Clades ea nota. sed Senecæ de illa locus non sine labe, etiam in emendatis nuper libris. Epist. 47. *Mariana clade quam multos splendidissime natos, Senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit: alium ex illis pastorem, alium custodem casulæ fecit.* Cladene Mariana? ubi ista, aut quando? Nam C. ille Marius victor, ubique, si memini, et fecit servos, non dedit. Quod de ea accipias, quam Germanis intulit: nugæ. An Germani Senatorium per militiam auspicantur gradum? Certissime rescribendum *Variana.* Hanc enim nostram intelligit: et opportuno recentique exemplo admonet, posse e summa fortuna labi ad imam. Lips.

Varrones] Fuit Licinius Varro Murena: de cujus insidiis, præter alios, Strabo 14. p. 670. Lips.

Egnatios] M. Egnatius Rufus Ædilis; de quo Dio 53, 24. Suet. c. 19. *Mox M. Egnatii, exin Plautii Rufi:* ita ibi scrib. non *Genutii.* Vide Senecam de Clem. 1, 9. Lips.

Julos] Dicere videtur jussu Augusti occisum Julum: idque et Dio prodidit 55, 10. At Velleius sua manu cecidisse eum dat intelligi 2, 100. Quid tum? nihil hæc pugnant: præcessit scilicet jussus Augusti, quem ille exsecutus sua manu. Julum autem Antonium intelligit, Triumviri filium, ad quem Horatii Oda 4, 2. Cognomen ei Africanus: quod male adhæsit Fabio, cum quo Consul fuit, apud Suetonium in Claud. c. 2. Paullo enim Fabio cognomen Maximi fuit: et sunt duæ ex ordine Horatianæ Odæ, libri quarti prima et secunda, ad hos non dubie Consules, perque eam occasionem conjunctim scriptæ. De eo Julo Seneca in De brev. vitæ c. 5. *Filia et tot nobiles juvenes, adulterio velut sacramento adacti, infractam ætatem territabant: postquam* (melius, *postque*) *iterum timenda cum Antonio mulier.* Apparet enim hunc Julum arcanum aliquod scelus (cui proximus ab adulterio gradus est) cum Julia in Augustum concepisse; uti olim cum Cleopatra ejus pater. Lips. Contra particulam hujus notæ, quæ pertinet ad Consulatum Juli et Paulli Fabii, et cognomen Africani, disputant Reinesius et Rupertus in Epistolis. Ern. et Intpp. ad Horat.

Qui Tedii—luxus] Non extrico, quis hic Tedius. Utrumne *Atedius* scribendum? ut sit ille, qui Ciceroni ad Att. 12, 4. sqq. dictus inter Cæsaris amicos. An Sex. Tedium Afrum capimus, qui Consul designatus se præcipitavit, apud Sueton. Aug. c. 27.? Leviter placet. Magis est, ut geminata ab hæsitante librario vox sit, scribamusque: *Qui Vedii Pollionis luxus.* In Seneca sane simile mendum succreverat, de Ira 3, 40. *Divus Augustus cum cœnaret apud Vedium Pollionem,* ita restituit Pincianus, cum antea, *Atedium,* legeretur. Pincianus, selectus mihi censor, et verbis modicus, re judicioque ingens. Mentio hujus Vedii luxuriæque ejus apud multos, Dionem 54, 23. Plinium 9, 23. Tertullianum de Pallio, p. 138. *B.* Hic est ille Pollio, qui testamento Cæsari Pausilipum legavit, et e cujus diruta domo facta Romæ porticus, quæ Livia dicta. Lips. *Atidius* præfectus Verris nominatur Ciceroni 3, 32.: et in . . . *Atidius Geminus* pictor. Ad Atticum 12. Epist. 4. et 24. ex

founded by Numa — these were always from the Patric

vis domui Cæsarum noverca: nihil deorum honoribus relictum, cum se templis et effigie numinum per flamines et sacerdotes coli vellet: ne Tiberium quidem caritate aut reipublicæ cura successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam sævitiamque ejus introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quæsivisse." Etenim Augustus, paucis ante annis, cum Tiberio Tribuniciam potestatem a Patribus rursum postularet, quamquam honora oratione, quædam de habitu cultuque et institutis ejus jecerat, quæ velut excusando exprobraret.

Cæsarianis appellatur *Aledius*, qui forsan hic *Atedius*, ut suspicatur et Lipsius. Alioqui posses cogitare *Q. Asellii* ex Acrone ad illud Hor. Sat. 2, 7. *Tutoque ciconia nido, Donec vos auctor docuit prætorius: Asellius quidam Prætor fuit, qui usum ciconiarum condendarum primus reperit.* Gron. In Cod. erat *nuberetque Tedii*. Hinc Beroald. conj. *qui;* cui pronomini, hucusque per editt. vulgato, nullus hic locus est, quo id cunque torseris. Illud certum puto, in eo latere nomen *Quinti*, primum propositum a Rhenano; idque nunc reductum nemo doctus reprehendet. De nomine altero et, quam occulit, persona nihil compertum habeo. Non lubet, nobiles popinones omnes simili nomine exagitare ex lustris suis, hoc ipso Tedio (seu Atedio) nihilo notiores. Si tamen nominis similitudo sufficeret, ex proximo caperem Augusti coheredem, *Q. Pedium*, cui nemo adhuc manum injecit. Sed nuperus quidam editor, admirans in notis domesticæ turpitudinis omissa adulteria, post longissimæ disputationis tædium nos mactat conjectura, quam adeo in ordinem recepit, *nuptæque tædia*. Haud vidi magis: id videt, opinor, quisque, malæ linguæ vulgi unum exemplum luxuriæ satisfacere non potuisse.

Gravior domui Cæs.] Sic rescripsit Pichena, quem editores deinceps secuti sunt: sicque conjecerat Groslotius ad Dousam, ut concinnius et Tacito dignius, sed tamen nihil mutari volebat. In MS. est *gravius*, unde Beroaldus ediderat *gravis*. Jac. Gron. *gravis* servandum censet. Sic 6, 26. *grave conscientiæ, grave famæ suæ.* Caussam affert, quod illud, reipubl. obtrudere fraudibus suis filium sævissimum, pejus sit; certum præterea, cum hoc dubium sit. Sed in criminando rumores pro certis rebus sumuntur: et in perdendis privignis major sævitia. Ern. Loquuntur prudentes, quibus publica res antiquior. Recte igitur notant Allem. et Croll., gradationem ab h. l. alienam esse. Illa ejusdem vocabuli repetitio vel sine ulla majore emphasi fieri solet. Ut c. 7. *miles in forum, miles in curiam.* Velleius 2, 125. *daturos Senatui, daturos principi leges.*

Templis et effigie numinum] Magna et insana ambitio; quam exemplo Herculis et Liberi patris excusare tamen videtur 4, 38. noster. Sed Augustus adhuc vivus, et hominem fungens, in provinciis esse colique voluit pro deo; in provinciis, non in Italia, aut Romæ. Sueton. 52. de urbe ait: Dio etiam de Italia 51, 20. Quod Tacitus scribit effigie numinum, valet in eam mentem, ut signa adposita Augusti statuis sint, quæ solent deorum; puta, radius, hasta, fulmen. Lucan. 7, 458. *Fulminibus manes, radiisque ornabit et astris.* Itaque numi etiam hodie, in quibus Augusti caput radiatum. At de flaminibus et sacerdotibus Augusti, plena omnia monimenta, et putidum sit referre. Vide pluscula in Excurs. C. Lips.

Comparatione deterrima] Sive placet, *teterrima*. De re Suetonius Tib. c. 21. *Augustum ambitione tractum, ut tali successore, desiderabilior ipse quandoque fieret.* Lips. Verum arbitror *deterrima*. Non placet *deterrimi* sine fulcro substantivi; multoque minus *teterrima*. Illud dicitur, ut *honorifica comparatio*, quæ in honorem alterius utrius partis cedit; et sic in aliis, etiam ποιητικωτέρως, permutantur attributa. Sic Germ. c. 5. terra nostra est *improcera* ob *improcera corpora* pecudum. De re, ne Augustus monstrum habeatur, vid. Ann. 4, 57. Dio 57, 3. 12. Suet. Tib. c. 23. Calig. c. 4. ipsamque rem perpende et fortunam domus principalis.

Habitu cultuque — ejus] Ad habitum spectant hæc Sueton. Tib. c. 68. *Incedebat cervice rigida et obstipa, adducto fere vultu, plerumque tacitus* etc. Ad-

XI. Ceterum sepultura more perfecta, templum et cœlestes religiones decernuntur. Versæ inde ad Tiberium preces. Et ille varie disserebat: de magnitudine imperii, sua modestia; "solam divi Augusti mentem tantæ molis capacem; se, in partem curarum ab illo vocatum experiendo didicisse, quam arduum, quam subjectum fortunæ regendi cuncta onus, proinde in civitate, tot inlustribus viris subnixa, non ad unum omnia deferrent: plures facilius munia reipublicæ sociatis laboribus exsecuturos." Plus in oratione tali dignitatis quam fidei erat: Tiberioque etiam in rebus, quas non occuleret, seu natura, sive adsuetudine, suspensa semper et obscura verba: tunc vero nitenti, ut sensus suos penitus abderet, in incertum et ambiguum magis implicabantur. At Patres, quibus unus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrimas, vota effundi; ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere: cum proferri libellum recitarique

dit pro Tacito etiam: *Quæ omnia ingrata, et arrogantiæ plena, animadvertit Augustus, et excusare tentavit sæpe apud Senatum et populum.* Atque hæc ad *habitum:* in *cultu* ejus quid notabile aut arrogans, haud nunc memini legere. Lips. Recte. Itaque verissime Heinsius in Observ. Misc. V. IX. p. 284. emendat *vultuque,* quod unicuique in mentem venire debuerat e loco Suetonii. Cervix rigida et obstipa est habitus superbior. Atque etiam Tacitus hæc duo alibi jungit: Ann. 16, 22. H. 1, 17. 2, 52., ut ibi jam notavit Heinsius, quem vide. Itaque in tanta evidentia non dubitavi rescribere *vultuque.* Adde infr. c. 33. Ern. Assenserunt Allem. et Brot. Rectius scripturam Cod. nunc reductam defendit Croll. fecitque jam Lipsius docto, ut sæpe alias, silentio. *Habitus* in primis oris et vultus est, jungiturque modo *vestitus,* modo *cultus:* cujus pars est *vestitus.* Vide Suet. Aug. c. 44. et hunc ipsum Ann. 2, 59. In tali homine cultum habitui similem fuisse, vel tacente Suetonio facile intelligitur.

Templum et cœlestes] Templum in Palatio ipso, ex decreto Senatus. Dio 56, 46. Καὶ αὐτῷ (Αὐγούστῳ) ἔν τε τῇ Ῥώμῃ ἡρῷον ψηφισθὲν μὲν ὑπὸ τῆς γερουσίας, οἰκοδομηθὲν δὲ ὑπό τε τῆς Λιουΐας καὶ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου ἐποιήθη, καὶ ἄλλοθι πολλαχόθι. Liviæ tamen soli id opus attribuit (præter Dionis et Suet. c. 47. mentem) Plinius 12, 19. Huc respicientem credo Senecam scribere, Cons. ad Polyb. 35. extremo. Puto enim id templum in Palatii vestibulo fuisse, etsi referre forsan possis ad templum Apollinis Palatini. Ceterum ἀποθέωσιν hanc Augusti, quam Tacitus commemorat, carmine singularis libri complexus videtur Ovidius, ut ipse quidem indicat, De Ponto 4, 6, 17. et alibi. Lips. Quæ hic *cœlestes religiones,* in Kalendario Amiternino vocantur *cœlestes honores,* qui Augusto decreti dicuntur a. d. XIII Kal. Octobr. Nam dissentio a Fogginio, qui illarum rerum discrimen ex Dione trahit Fast. Prænest. p. 130.

Preces] Ut onus cuncta regendi sibi imponi patiatur. Post hoc scribendum forsan *At ille.*

Modestia] Id est, moderatione, animo minime ambitioso; atque sic alibi usurpat: Mureto notatum. Lips. Quod tamen h. l. non satis convenit, ubi opponitur magnitudini. Sensus requirit *mediocritate:* quo sensu fortasse *modestia* h. l. dictum. Sic *modestia hiemis* 12, 43. Ern. Ipse Muretus accurate expl. tenuitatem virium V. L. 11, 4. Conf. Dio 57, 2. ubi Tib. ætatem et visus imbecillitatem excusat.

Ad effigiem Augusti] Quæ in ipsa curia. Apparet enim ex illis, quæ de Hortensio 2, 37. Lips.

Cum proferri libellum] Libellum eumce, quem Sueton. Aug. c. 28. *Rationarium imperii* non incommode appellat: scilicet, quia rationes eo publicæ continebantur. Videbatur autem prolatione libelli flexus paullum Tiberius, et imperium accepturus, cum curas susciperet. Vocat idem auctor et-

jussit. Opes publicæ continebantur: quantum civium sociorumque in armis: quot classes, regna, provinciæ, tributa, aut vectigalia, et necessitates ac largitiones; quæ cuncta sua manu perscripserat Augustus: addideratque consilium coercendi intra terminos imperii, incertum metu, an per invidiam.

XII. Inter quæ Senatu ad infimas obtestationes procumbente, dixit forte Tiberius, "se, ut non toti reipublicæ parem, ita, quæcunque pars sibi mandaretur, ejus tutelam suscepturum." Tum Asinius Gallus, "Interrogo," inquit, "Cæsar, quam partem reipublicæ mandari tibi velis?" Perculsus improvisa interrogatione, paullum reticuit: dein, collecto animo, respondit: "Nequaquam decorum pudori suo, legere aliquid aut evitare ex eo, cui in universum excusari mallet." Rur-

iam *Breviarium imperii* cap. ultimo. Ubi nota mihi etiam, Indicem hunc rerum Augusti certo illum esse, cujus exemplar Ancyræ positum, et curante nobilissimo Busbequio exscriptum. Nam titulus in ea ipsa tabula iste: *Rerum gestarum divi Augusti, quibus orbem terrarum imperio Populi Romani subjecit, et impensarum, quas in rempublicam populumque Romanum fecit, incisarum in duabus ahenis pilis, quæ sunt Romæ positæ, exemplar subjectum.* Ex quo haud temere collegerim, dixerimque, in Suetonio scribendum, *in æneis pilis*, non *tabulis*. De eadem re loqui utrumque, id quidem clarum est. LIPS.

Opes publicæ continebantur] Heinsius l. c. omissum conjicit *eo*. Credo Tacitum ipsum omisisse studio brevitatis, ut alibi facit in pronominibus. ERN. Exempla collegit Wopkens. ad h. l.

Necessitates ac largitiones] Necessitates vocat onera publica, quæque necessario in milites, in populum, aliasque imperii res eroganda. Livius eadem sententia 23, 48. Lampridius Alexandro c. 38. Capitolinus paullo aliter in Gord. c. 32. Tacitus 2, 27. extr. pro onere vel angore, ex ære alieno: sive et pauperie. LIPS. De larg. conf. lap. Gr. p. . . vel Chishulli Monim. Ancyr. p. 174.

Addiderat consilium] Quod consilium suum plene extollit Augustus ipse apud Julianum in Menippea de Cæsaribus p. 326. C. Spanh. Sed qui termini sive limites Rom. imperii sub Augusto? Duos nominat Julianus, Istrum et Euphratem: quibus adde Rhenum, et Oceanum, et quæ supra dixi. LIPS.

Metu, an per invidiam] Metu, quem pro ipsis habebat, *ne, studio plura quærendi, ante parta amitterent.* Atque hanc rationem ab ipso Augusto in libello datam, Dio est auctor 56, 33. LIPS. *Per invidiam*, ne quis successorum proferendo fines augeret gloriam, et latius imperasse diceretur. ERN.

Dixit forte] Excidit hoc ei in calore sermonum, quum reliqua omnia probe meditata domo attulisset. Ne fortuiti speciem artem mimi putes. Suet. c. 24. Illud non fert Latinitas.

Quam partem reip.] Explicat Dio 57, 2. Tiberius, inquit, tres fecerat reipubl. partes: prima Romam et Italiam complectebatur; altera, exercitus; tertia, provincias. Uni ex istis parem se aiebat, non omnibus. At bono histrioni detracta propemodum persona est, improvisa interrogatione Galli. LIPS.

Perculsus] Legendum puto *percussus* i. e. perturbatus et velut captus; de quo *percuti* dicitur non *percelli;* inprimisque in rebus repentinis. Sic Cic. Ep. ad Div. 9, 25. *repente percussus est atrocissimis litteris:* ubi male quidam *perculsus.* Sæpe hæc verba confundi notissimum est. ERN. Vix id probavisset Bentleius, ad cujus doctrinam Ernest. in eadem correctione ad Suet. Tib. c. 11. provocat. Nam recollectus animus vocabulum gravius poscit. Atque proprium est *percelli* in terrore et formidine ex inopinis. Adde quod altero illo Tac. ne semel quidem utitur, hoc multis in locis. Quæ res magnum in hoc genere momentum habet. Mecum sentit Wopkens. laudans H. 4, 16. et alia; adeoque in Cic. Epist. 9, 25. nonnullorum lectionem bene restituit *perculsus.*

Rursum Gallus] Vulgo *rursus.* Scripturam Codicis, auribus gratiorem, habent priscæ editt. ut c. 10. 25. 29. Alibi *adversum.*

sum Gallus (etenim vultu offensionem conjectaverat) "non idcirco interrogatum," ait, "ut divideret, quæ separari nequirent; sed ut sua confessione argueretur, unum esse reipublicæ corpus, atque unius animo regendum." Addidit laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum victoriarum suarum, quæque in toga per tot annos egregie fecisset, admonuit. Nec ideo iram ejus lenivit, pridem invisus, tamquam, ducta in matrimonium Vipsania, M. Agrippæ filia, quæ quondam Tiberii uxor fuerat, plus quam civilia agitaret, Pollionisque Asinii patris ferociam retineret.

XIII. Post quæ L. Arruntius, haud multum discrepans a Galli oratione, perinde offendit; quamquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira; sed divitem, promptum, artibus

Vultu offensionem conjectaverat] Int. e vultu Tiberii, in quo signa offensionis non satis dissimulatæ eminebant. Præpositionis hujus omissæ plura exempla sunt apud nostrum. Ern.

Laudem de Augusto] Liberiorem usum particulæ *de* sæpe notavi in optimis auctoribus Latinitatis. Fortasse ergo nihil opus Mureti correct. *Addidit de laudibus Aug.* Et magis in promptu erat *laudem Augusti;* ut natum esset mendum ex male repetita finali syllaba *de*.

Plus quam civilia] Calpurnius Flaccus Declam. 6. *Sceleratis ingeniis et plus quam civilia cupientibus non dominari instar servitutis est.* Lips.

Pollionisque patris ferociam] Sic vocabatur in aula, quod, submittentibus sese, inservientibusque aliis, paullo plus libertatis et juris sui retineret, qui, puero etiam tum privatoque Octavio, magnis legionibus imperitarat, dein adjutor partium, se judicaret commeruisse, ut regni, cujus condendi non leve momentum fuerat, particeps magis quam *famulus ultimus esset*, ut canit Ennius. Nec dubito, quin *ferociam* interpretati sint aulæ interioris ministri, quod Timagenem, cum Augustus desiisset, amare cœpit et contubernalem habuit, postquam ei domo sua ille interdixerat, ut tradit Seneca de Ira 3, 23., quod Æsernini nepotis sui casum, qui in ludo Trojæ crus fregerat, in curia graviter invidioseque questus est, teste Sueton. c. 43. (omnis enim ea invidia in principem, qui ludum ediderat, redundabat) quod bello Actiaco, cum tota Italia conjuraret pro Cæsare, unus quievit, et se discrimini subtraxit, se prædam victoris fore præfatus, ut est apud Velleium 2, 86. Hunc ego Velleium Asinii Galli clientem fuisse suspicor, atque ejus gratiæ non modo laudes patris, quas etiam cap. 36. et 62. et 73. et 76. decantat, sed etiam L. Munatii Planci, quæ cap. 63. et 67. et 74. et 76. et 83. et 95. exstant, vituperia dedisse. Nam inter Plancum et Asinium simultates intercessisse discimus ex præfatione Plinii, ubi narrat non illepide Plancum, *cum diceretur Asinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipso aut liberis post mortem Planci ederentur, ne respondere posset*, dixisse, *cum mortuis non nisi larvas luctari:* atque eo dicto sic repercussisse illas orationes, ut apud eruditos nihil impudentius judicetur. Unde colligere est, quantum fidei sit habendum convivæ apud dominum de inimico illius hæreditario male opinanti. Blandum fuisse aptumque auribus regiæ (nam ut supparasitaretur, fortunæ illius alienum erat) et inventum Augusti cognomen et Seneca in Præf. Quæst. Nat. 4. ostendunt. Virum tamen οὐ τυχόντα et res aliæ gestæ et conditum Lugdunum, oratorem summum epistolæ in decimo Ciceronis Familiarium evincunt. Denique, de quo incepimus, inter Asinium et Munatium hoc interfuisse puto, quod inter Labeonem Antistium et Ateium Capitonem: quæque Asinii *ferocia* dicta est, eandem Labeonis *insaniam* vocatam fuisse. Dio 1, 57. Ἀσίνιος δὲ δὴ Γάλλος παῤῥησίᾳ ἀεί ποτε πατρῴᾳ καὶ ὑπὲρ τὸ συμφέρον αὐτῷ χρώμενος. Gron. Ad partem hujus animadversionis pro Velleio suo accurate disputat optimus Ruhnken. 2, 63.

Arruntium divitem] Est is, qui Consul anno urbis 732. Artes in eo doctrinamque suspicit: non vane, quoniam ex Plinii Indice lib. 3. et 5. inter scriptores censitus illustres fuit. Et

egregiis et pari fama publice, suspectabat. Quippe Augustus supremis sermonibus cum tractaret, quinam adipisci principem locum suffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem possent cuperentque: "M. Lepidum" dixerat "capacem, sed aspernantem; Gallum Asinium avidum, et minorem; L. Arruntium non indignum, et, si casus daretur, ausurum." De prioribus consentitur: pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidere: omnesque, præter Lepidum, variis mox criminibus, struente Tiberio, circumventi sunt. Etiam Q. Haterius et Mamercus Scaurus suspicacem animum perstrinxere: Haterius, cum dixisset, "Quousque patieris, Cæsar, non adesse caput reipublicæ?" Scaurus, quia dixerat, "spem esse ex

scripsit, nisi fallor, Geographica. Divitias etiam commemorat; quas Seneca non fuisse ostendit a bona arte, si de eo quidem sensit De Benef. 6, 38. Sed alium ab isto, opinor, intelligit Seneca; qui sub Caio magnus, et qui ante præco. Josephum vide Antiq. 19, 1. sub fin. Lips. Ryckius intelligi potius vult eum, qui a. u. 759. Consul fuit, et, auctore Dione 58, 27. a. u. 790. se interfecit ipse: filiumque putat illius fuisse. Verum videtur. Ern. Est etiam. Diligenter id docuit Brummerus de Lege Cinc. p. 84.

Divitem, promptum] Cicero ad Famil. 2, 18. *Tres fratres, summo loco natos, promptos, non indisertos.* Lib. 1. 2, 14. in Verrem: *Heraclium hominem esse majorem natu, non promptissimum.* Lib. 4, 17. *C. Cacurii, promptissimi hominis et experientis.* Justinus 22, 2. extr. *ex plebe quoque locupletissimos et promptissimos interficit.* Agric. 3. *promptissimus quisque sævitia principis interciderunt.* Gron. Conf. Ruhnken. ad Velleii 2, 75.

M. Lepidum dixerat] Sic restituere ex Ruperti admonitione et demonstratione J. F. Gronovius et Ryckius, cum ita esset etiam in antiquioribus edd. ante Lipsium. Pichena et Freinsh. dederant *Manius Lep.* e Lipsii conjectura ad Ann. 3, 35. ubi vide. Ern. Conf. Burm. ad Velleii 2, 114.

Avidum, et minorem] Mureto legenti, *avidum, sed minorem*, Pichena assentitur: vid. ad 5, 3. Ego *at* rescripserim. Ern. Dedit hoc Brot. Animadvertat hic nobis studiosus eloquentiæ, quanta arte sine ulla affectatione variatæ sint locutiones, *suffecturi abn.* et *impares vellent.*

Si casus daretur] Nempe a fortuna. Quemadmodum H. 1, 65. *Quoties fortuna contra daret:* puta casum. A Sallustio in Jug. 56. *fortunam illis præclari facinoris casum dare.* Vide ad Livium 30, 30. Noster 11, 9. *casus Mithridati datus est occupandi Armeniam.* Lib. 13, 36. *bene gerendæ rei casum offerri.* Quorsum ergo, *si casus daret, vi ausurum?* Gron. Sic Aurelius, qui passim vapulat a Gronovio, ne nominatus quidem.

Circumventi sunt] Exquisite pro oppressi, ad perniciem redacti. Ern. *Omnes* dicit de tribus illis, quorum mortes enarrat 3, 15. 6, 23. 48. quibus tamen locis accurate lectis mirabere, cur tam affirmate loquatur de omnibus.

Non adesse caput reip.] Sententiam potius in hoc loco expedimus, quam verba. Lectio quam posui, a Ferreto est, qui adseverat, in Mediceo cod. sic scriptum. Et cur ambigimus? Sententia hercle percommoda est: offensum Tiberium, pro reliqua sua modestia, quod *caput reipubl.* nominaretur, qui tamquam veteri libertate unus vellet esse e multis. Nec absurde legeris e vulgatis, *Non esse caput te reip.?* Lips. Dicit hoc quidem Ferretus, sed aliud Pichena testatur, ibi legi corrupte; *non adesse aput te reipublicæ;* quemadmodum vulgabatur olim, antequam Rhenanus conjiceret, quod nunc habetur. Cui omnino acquiescendum censeo, et illud, *non esse caput te,* juxta miserum ac supervacaneum judico ac Vertranii, *non esse apud te caput.* Æque περίεργος Muretus cum suo, *desse caput reipubl.* quæ sit vetus scriptura, pro *deesse.* Quid quæso opus? aut quid minus est *non adest*, quam *deest?* Immo nescio quid gravius et suavius in isto. Cicero Bruto 54. *Intelligens dicendi existimator* etc. Tiberius dici sibi putavit: Quousque sines rempubl. quasi truncam et absque capite, quod scis esse atque esse debere Cæsarem,

eo, non inritas fore Senatus preces, quod relationi Consulum jure Tribuniciæ potestatis non intercessisset." In Haterium statim invectus est; Scaurum, cui implacabilius irascebatur, silentio tramisit: fessusque clamore omnium, expostulatione singulorum, flexit paullatim, non ut fateretur suscipi a se imperium, sed ut negare et rogari desineret. Constat, Haterium, cum deprecandi caussa palatium introisset, ambulantisque Tiberii genua advolveretur, prope a militibus interfectum, quia Tiberius, casu an manibus ejus impeditus, prociderat: neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustam oraret, ejusque curatissimis precibus protegeretur.

XIV. Multa Patrum et in Augustam adulatio. Alii *Parentem*, alii *Matrem patriæ* appellandam; plerique, ut nomini Cæsaris adscriberetur, *Juliæ filius*, censebant. Ille, "moderandos feminarum honores," dictitans, "eademque se temperantia usurum in iis, quæ sibi tribuerentur:" ceterum anxius invidia, et muliebre fastigium in deminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est; aramque adoptionis et alia hujuscemodi prohibuit. At Germanico

neque ex illis, qui nomen hoc ferunt, alium quam temetipsum esse posse, nisi bellum civile volumus existere? Nolebat autem sciri, Cæsarem reipubl. caput esse, quippe *ignota etiam tum Cæsarum potestate*, quam ipse *onerosam servitutem* vocabat, et Principem *servire Senatui oportere* dicebat. Nolebat suspicari homines, si Cæsar caput rerum foret, spe successionis in imperio id se nomen admisisse. Invitus audiebat per ipsum stare, quo minus rempubl. quæcunque pars, nedum caput, deficeret. Nolebat notescere, alium principem ac reipubl. caput esse non posse, qui *modestiam* loquebatur et malle privatum pati se simulabat, quum jam eo processisset et milite et provinciis occupatis, ut privatus vivere non quiret. Præterea illud, *Quousque*, impatientiam quandam et familiaritatem præfert multum rogari et rogando fatigari volentis, nec nisi tardissime exorandum sese præbituri mimum agenti contrariam. Gr. Rhenanus in contextu servavit lectionem Cod. MS. supra indicatam: sed Aldus, qui alias sequitur Rhenanum, dedit, *non adesse apud te rempublicam:* sive data opera, et de conjectura, sive casu. Ern. Quum dicit, *quousque pat.* rem in unius sitam Tiberii potestate significat. Et *caput reipubl., imperii,* Senatus dictus vulgo, ut Hist. 1, 84. et tractatur ita sæpe, nomine saltem, a posterioribus principibus.

Prociderat] Ceciderat supinus. Suet. 27. ubi rem attingit sine Consularis nomine, quum istam *expostulationem singulorum* accuratius narrasset c. 24.

Ejusque curatissimus] Ita correxi: vulgo, *et usque*. Lips.

Parentem —patriæ] Conjungenda sunt hæc, non, ut plures faciunt, *parens* κατ' ἐξοχὴν sic intell., quasi sola dici meruerit parens, quæ Tiberium peperisset. In proprio et magis genuino nomine *matris* major est affectus caritatis. Cf. Dio 57, 12. Suet. c. 50.

Ne lictorem quidem] Quo tamen vulgo feminæ principes usæ, Vestalium exemplo. Claudii quidem Agrippina, etiam duobus. Tacit. 13, 2. Lips.

Aramque adoptionis] Ludos hic facit vir doctus, equite non plaudente. Damnat lectionem veterem, et multis verbis suadet hanc novam, *æraque adoptionis:* quasi Tiberius, inquit, in æs incidi adoptionem publiceque proponi vetuerit. Mi homo, hodie nihil credo tibi. Nam notus mihi mos Romanus, quo receptum, ut propagandæ memoriæ caussa, ara aut templum statueretur virtuti reique, quam cuperent laudatam. Noster 3, 57. Ita apud eundem, cum Tiberius publico judicio ultus esset Germanici mortem: *Cæcina Severus censuit aram Ultiôni* 3, 18. Et ob amicitiam cum Sejano, 4, 74. Patres *aram Clementiæ, aram amicitiæ, effigiesque circum Cæsaris et Sejani censuere.*

Cæsari proconsulare imperium petivit: missique legati, qui deferrent, simul mœstitiam ejus ob excessum Augusti solarentur. Quo minus idem pro Druso postularetur, ea caussa, quod designatus Consul Drusus præsensque erat. Candidatos præturæ duodecim nominavit, numerum ab Augusto traditum: et, hortante Senatu, ut augeret, jurejurando obstrinxit se, non excessurum.

XV. Tum primum e Campo comitia ad Patres translata sunt: nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio Principis, quædam tamen studiis tribuum fiebant: neque populus ademptum jus questus est, nisi inani rumore: et Senatus, largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quam quatuor candidatos commendaret, sine repulsa et ambitu designandos. Inter quæ Tribuni plebei petivere, ut proprio sumptu ederent ludos, qui de nomine Augusti,

Et 15, 23. post natam ex Poppæa prolem, *Supplicationes a Senatu decretæ, et templum Fecunditati.* Eodem traho Suetonii illud in Calig. 8. præter interpretum mentem: *Addit etiam pro argumento, aras ibi ostendi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium.* Errat idem ille, dum censet, de Tiberii adoptione hic agi, cum Tacitus intelligat de Liviæ. Nam Livia testamento adoptata in familiam Juliam nomenque Augustæ: et novo exemplo, conjux facta filia mariti. Ideo dum Liviæ adulantur, decreta ara Adoptioni. Passim in lapidibus et numis, *Divi filia* lego. Ut in marmore Hispaniensi:

IVLIAE. AVG.
DIVI. F. MATRI
TI. CAESARIS. AVG. PRINCIPIS. ET. CONSERVATORIS
ET. DRVSI. GERMANICI
M. CORNELIVS. PROCVLVS
PONTIFEX. CAESARVM.

numo æreo, S. P. Q. R. DIVAE. IVLIAE. AVGVSTI. FIL. carpenti forma tracti a duobus mulis. Lips. Conf. Ruhnken. ad Velleium 2, 75. p. 322.

Proconsulare imperium] Quodne ante habebat? Nam Dio 56, 25. diserte proconsulare imperium illi tribuit, anno 764. id est, triennio ante. Sed intelligit, credo, proconsulare imperium perpetuum; quod inter titulos principatus. In oratione Alexandri apud Lamprid. 8. *Gratias vobis P. C. de Cæsareo nomine, de pontificatu max. de Trib. potestate, et proconsulari imperio: quæ omnia novo exemplo uno die in me contulistis.* Ab eadem mente Nero 12, 41. curante Agrippina, *Proconsulare imperium extra urbem habet, et Princeps juventutis appellatur.* Exemplum ab Augusto, cui decretum perpetuum proconsulare imperium Dio tradit 53, 32. Lips.

Candidatos præturæ XII.] Prætorum origo, progressus, augmentum, satis ambigue tradita: etiam ab iis, quibus hæc una cura fuit. Ego breviter rem expedivi et ad historiæ fidem; quæ vide, si vis, in Excurs. *D.* Lips.

Numerum ab Augusto] Diffuse magis Velleius 2, 124. Lips. Mox malim *jurejur. obstrinxit se, non exc.* Ern.

Tum primum comitia] Comitiorum res, amissa libertate, varie habita: ac vide omnino in Excurs. quæ huc faciunt, litt. *E.* Lips. *Submota e Foro seditio, ambitio Campo,* ait Tiberii adulator Velleius 2, 126.

Ambitu desig.] Id est, ut nec opus quidem haberent in Senatu ambire, sufficeretque sola Principis commendatio. Lips.

Ludos, qui de nomine Augusti] Verum est. Nam et in Kalend. veteri hodieque legimus, IV Id. Octob. August. id est, Augustalia. Eorum ludorum originem reperio anno 735. cum ex Græciensi et Sicula peregrinatione redux Augustus passus est inter alios honores, Τύχῃ τε ἐπαναγώγῳ βωμὸν ἱδρυθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν ἣν ἀφίξοιτο, ἔν τε ταῖς ἱερομηνίαις ἀριθμεῖσθαι, καὶ Αὐγουστάλια ὀνομάζεσθαι. Dio 54, 10. Ludique eo die ex decreto Senatus instituti, octennio posterius, Ælio Tuberone, Paullo Fabio Coss. Idem scriptor c. 34. Τὰ δὲ δὴ Αὐγουστάλια, ἃ καὶ νῦν ἄγεται, τότε πρῶτον ἐκ δόγματος ἐτελέσθη. At Suidæ v. Αὔγουστος Augustale etiam

fastis additi, Augustales vocarentur: sed decreta pecunia ex ærario, utque per Circum triumphali veste uterentur: curru vehi haud permissum: mox celebratio annua ad Prætorem translata, cui inter cives et peregrinos jurisdictio evenisset.

locus est, in quo præfecti regionum et cultores Augusti saltabant, Idibus Octobris. Video hominem alludere velle ad hos ludos, sed ita, ut eum plane non capiam. Αὐγουστεῖον, inquit, ἐκλήθη, διότι τῇ τε τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς οἱ ῥεγεωνάρχαι καὶ σεβαστοφόροι ἐχόρευον ἐν τῷ Αὐγουστείῳ, οἷον ἐν τῷ ὀψοπωλίῳ, εἰς τιμὴν Τιβερίου. Scies tamen et alios ludos fuisse, die natali Augusti, qui pariter celebrabantur in Circo, notatos Fastis, IX Kal. Octob. H. D. AUGUSTI. NATALIS. LUD. CIRC. Quorum mentio est Dioni l. c. in actis anni 743. et Suetonio, nisi fallor, c. 57. *Equites Romani natalem ejus sponte atque consensu biduo semper celebrarunt.* Quos intelligit et Ovidius de Ponto 4, 9, 115. Sed eos cave cum Augustalibus confundas. LIPS. Suidæ locus, quamquam obscurior, ludicra memorat in Tiberii, non Octaviani honorem instituta, ut contra Lips. recte demonstravit Contarenus V. L. c. 3. ERN.

Utque per Circum] Tribuni, mortuo Augusto, præfecti his ludis, ait Dio 56, 46. quasi sacri: ut id quoque cederet honori Augusti. Ludi autem ipsi, Circenses, id est, curules, et, si forte, Venatio. Quod vestem triumphalem petunt Tribuni; faciunt ad exemplum Consulum et Prætorum, quibus in Circo ludos præbentibus jus togæ pictæ, Juvenal. 11, 193. Quo versu hæsi aliquando, num pro *prædo* leg. *præda*, quia magna scilicet pecuniæ vis effundenda prætori in aurigas et equos, iisque ipse quasi præda. Conf. idem 10, 37. Nec alius sententiæ illud Cornelii nostri 12, 41. ut dicam in loco. LIPS. Justinus 16, 5. de Clearcho: *Veste purpurea et cothurnis regum Tragicorum et aurea corona utebatur.* Cf. Dio 56. extremo: Τά τε Αὐγουστάλια etc. At vir nobilis apud Tacitum corrigit, *triumphali veste veheretur*. Nimirum eam his verbis sententiam tribuit, quæ requirit ex superioribus intelligi τὸ *petivere:* tanquam sit integrum, *iidem tribuni petivere, ut per Circum triumphali veste veherentur:* sic putat duplex eorum desiderium exponi, alterum de veste, alterum de curru, quod quia mox negatum dicatur, concessum illud apparere. Me vero a vetere scriptura tenenda nondum deterret hæc ratio. Neque enim petitionem tribunorum, sed decretum Senatus aut responsum ad petitionem ea verba continere censeo: sive illi aperte utrumque postularint, sive jus edendorum ludorum complectebatur hos honores, ut etiamsi nominatim mentio de illis facta non esset, eos fuerint usurpaturi, nisi Senatus de altero vetuisset. Suppleo autem, quod compendifecit Tacitus, vel ex præcedentibus, vel ex subsequentibus. Satis enim commode intelliges, quasi dictum esset: *decreta pecunia ex ærario simulque decretum, ut per Circum triumphali veste uterentur.* Nec minus commode: *utque per Circum triumphali veste uterentur, permissum; curru vehi haud permissum.* Quale illud 13, 56. *Deesse nobis terra, in qua vivamus; in qua moriamur, non potest.* Ubi perinde dissimulatum τὸ *potest*, ut illic τὸ *permissum*. GRON. Durum mihi videtur: *ut per Circum triumphali veste uterentur.* Nam si capias *in Circo*, dum ludis præsiderent, vix credo *per* sic dici de loco: de re transitura, ut cœna, die, ludis, recte dici constat. Intelligere, dum per Circum irent, id ipsum quoque displicet. Venit in mentem suspicari, locum mutasse verba, et sic transponenda esse: *Per Circum curru vehi haud permissum,* sc. ad locum, quo escenderet ad quadrigas mittendas, et inde ad foros publicos. Livius 45, 1. *Quadrigis missis, Consul currum conscendit, et cum per Circum reveheretur ad foros publicos,* etc. Adde Plinium H. N. 34, 5. ERN. Mira crisis. Dubium esse nequit, *per C.* esse *in Circo*, quatenus certus locus Circi non significatur. *Bella per Emathios* etc. Plinii verba nihil efficiunt. Dio l. c. Καὶ γὰρ τῇ ἐσθῆτι τῇ ἐπινικίῳ ἐν τῇ Ἱπποδρομίᾳ ἐχρήσαντο, οὐ μέντοι καὶ τοῦ ἅρματος ἐπέβησαν. Ceterum prior Gronovii ratio unice vera est: *decretum ut—uterentur.* Apte comparavit Wopkens. Annal. 14, 12. Liv. 40, 44. med.

Curru vehi haud permissum] Ne prorsus æquarentur potestati majori. De curru Prætorum in Circo Juv. 10, 36. Plin. l.c. De Consulum, Plinius alter in Laudatione Trajani c. 92. extr. Scripsique de his uberius peculiari de spectaculis libro, cui Saturnalia index. LIPS.

Celebratio annuum] MS. Beroaldus,

XVI. Hic rerum urbanarum status erat, cum Pannonicas legiones seditio incessit; nullis novis caussis, nisi quod mutatus princeps licentiam turbarum, et ex civili bello spem præmiorum ostendebat. Castris æstivis tres simul legiones habebantur, præsidente Junio Blæso; qui, fine Augusti et initiis Tiberii auditis, ob justitium aut gaudium intermiserat solita munia. Eo principio lascivire miles, discordare, pessimi cujusque sermonibus præbere aures, denique luxum et otium cupere, disciplinam et laborem adspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum,

Rhenanus habent *annum*, quod Aldus correxit *annuum*, secutus conjecturam Beroaldi, volebatque servatum J. Gronov. qui tamen retinuit in contextu *annua*, quod editiones recentiores obtinet. Id venit in textum, ut opinor, sedulitate correctoris vel operarum, cum in *annuum* vitium esse putarent. Si tum primum instituti fuissent ludi Augustales, *annua* probarem: nunc friget hoc epitheton. Itaque veterem lectionem restitui. Prætori peregrino anni cujusque cura ludorum mandata. Ern. Ernestium secuti sunt Allem. et Brot. Ferri posset, si legeretur *annuum magistratum cui* etc. Nunc magistratus nomine addito frigidum et absurdum fit adjectivum; idque sibi ipsius sententiæ vi asciscit *celebratio*. J. Gron. et qui huic paruerunt, errabant in eo, quod ludos illos jam ante hoc decretum Senatus statos et quotannis celebratos putabant. Id autem non liquet ex Dione, tum locis duobus illis, tum 55, 6. 56, 29. et 46 sq. Sed ut illud pro certo sumam, quotannis celebratos esse, (credibile facit adulatio sæculi) ex uno tamen horum locorum plane apparet, a. U. 743. a Senatu rem nondum constitutam vel ordinatam fuisse in singulos annos. Neque, si id factum esset, fieri poterat, ut nunc, quasi nihil actum esset, Tribuni pl. operam suam ac sumptus offerrent, aut de modo celebrandi ulla consultatio apud Senatum oriretur. Alia quædam, quæ nostræ lectioni firmandæ fuerint, ad cap. 54. disputabo adversus Lipsium, qui hic mecum sentit in notula primæ edit. adscripta. Jam una restat dubitatio, a Freinshemio mota. Putat is, infectum verbum *vocarentur* ex obliqua oratione pendere, ne Augustalia tum demum in Fastos relata nomenque adepta videantur; petitionem ejus generis modum Tribunorum egressuram; itaque eos dicere, *ludos qui — Augustales vocantur*. At grammatica hæc ratio, apud Cic. certissima, multum cautionis habet in Tacito, quod claris exemplis alibi doceo. H. l. certe, si illud voluisset, non tanta ambage, sed simpliciter *Augustales* scripturus fuisset. Neque video, quæ lex aut mos magistratum, qui jus relationis haberet, ab illa re addenda deterrere potuerit. At Dio repugnat, aiunt. Nondum video. At licet repugnet is, qui Augustalium nomine tam parum accurate utitur, ut quemvis prope diem, in Augusti honorem celebratum, ita appellet. Illum aliquid turbare in hac re, jam Foigginius sensit l. c. p. 133. et antea Reimarus p. 827.

Ostendebat] Arguta brevitas: *mutatio principatus spem lucri ostendebat ex bello civ.* Mutatio enim illa erat prima caussa turbarum, *quæ occasionem lucri ostentabant*. Postremum hoc verbum Freinsh. in Indice Flori malebat potius quam *ostendebat*. Sane alterum Tacito frequentius est; sed ea una ratio non satis valet.

Justitium aut gaudium] Justitium, ob mortem Augusti indictum, et publicus dolor et cessatio: gaudium, ob initia Tiberii, et tunc quoque feriæ in natali imperii. Lips. Acutissime monuit Muretus, sed nulli Intpp. auditus, verba *aut g.* ex priore vocabulo perperam iterato nata, vel adjecta esse ab aliquo, qui, justitium quid esset, parum recte teneret. Fuerunt enim feriæ, gaudentibus juxta et mœrentibus indictæ ex more, sicut hodie publici luctus in morte principum. Secutam mox aut conjunctam cum justitio fuisse publicam gratulationem seu lætitiam, nusquam lego; et ineptum videtur *gaudium* de præsidis affectu privato. Ursinus malebat *ob mæstitiam aut g.* Etiam ineptius. Dicamne quod sentio? Mihi hoc totum glossam olet.

Dux olim — operarum] In theatro,

dein gregarius miles, procax lingua, et miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, et, quænam post

sicut in Circo, suæ partes et factiones: distracto videlicet favore plebis in hunc histrionem, in illum. Eæ non raro in tumultum exibant, imo pugnam, imo cædem. Dux his factionibus et signifer, levissimus quisque e plebe; cui lingua manusque ad injurias et contumelias promptæ. Ab uno exemplo disce rem totam, apud Suetonium Nerone c. 26. Operæ autem theatrales Tacito: ut Ciceroni, operæ Clodianæ: et in lapide prisco, OPERÆ VETERES A SCÆNA. Plinio etiam operæ in Circo, sed a me correcto, 8, 6. *L. Piso inductos dumtaxat* (elephantos intelligit) *in Circum, atque ut contemtus eorum incresceret, ab operariis hastas præpilatas habentibus per Circum totum actos*, ubi, *ab operis* scribendum esse confirmo. LIPS. Eorum, qui operam suam locabant ad fabulas agendas, interpretatur Muretus. Video, quid virum magnum deceperit. Sic enim Sueton. Aug. c. 43. *Ad scenicas quoque et gladiatorias operas etiam equitibus Romanis aliquando usus est.* Conf. c. 45. et Ner. 12. Itaque Salinerius quoque Lipsio cornua obvertens, *ducem theatralium operarum* facit, qui regit gregem histrionum: qualis, qui in Terentii Hecyræ et Heautontimorumeni Prologo loquitur, eum sumere sibi suoque gregi comœdias recitandas, quas alii composuerunt: et addiscendo multa, multa recitando, non ineptum ad turbas conciendas evadere. At non de his Tacitus, cui *operæ theatrales* sunt in spectatoribus, qui plaudebant ipsi primi, et fautores plausoresque histrionibus comparabant. Hi sunt, quos Plautus egregie describit in prologo Amphitruonis v. 65 sqq. ubi habes omnem operam, quam præstabant hæ operæ. Eodem pertinet infra v. 82 sqq. Nimirum *operæ theatrales* sunt *fautores delegati*. Nam quod ex Cœlio Rhodig. 5, 8. nescio quod nubilum Plauti monent illustrari, et Cœlius et ipsi tenebris circumfusi sunt. Plinius Epist. 7, 24. *At Hercule alienissimi homines in honorem Quadratillæ* (*pudet me dixisse honorem*) *per adulationis officium in theatrum cursitabant, exsultabant, plaudebant, mirabantur: ac deinde singulos gestus dominæ cum canticis reddebant: qui nunc exiguissima legata theatralis operæ corollarium accipient ab herede, qui non spectabat:* ubi longe devius a vero doctissimus Augustus Buchnerus. Corrigit se, inquit, quod id, quod Quadratillæ mimi præsente domina faciebant, non honor esset, sed adulatio turpis. Immo, corrigit, quod eos, qui Quadratillæ pantomimis studuerant, id in honorem dominæ fecisse dixerat. Scribendum: (*pudet me dixisse honorem, per adulationis officium*) ut intelligas ad posterius membrum, *immo*, vel *volui dicere.* Nisi simplicius est, (*pudet me dixisse honorem; quod est adulationis officium*) *in theatrum.* Gruterus hic aliquid esse scabri vidit. *Cursitabant*, (pergit) quasi cupidi eam videndi. Non eam, sed pantomimos ejus. *Exsultabant*, (addit) quasi exhilarati ejus aspectu. Nequaquam, sed simulantes ita se permoveri ac pertentari artificio saltantium, ut decoris obliti quiescere ac locum tenere segnes non possunt. *Plaudebant, mirabantur* (subnectit) ut gratulabundi et qui magnifacerent ipsius dotes. Non ipsius, sed pantomimorum: neque ex animo; sed ut plaudendi principium esset, utque haberent, quod imputarent dominæ. Volebant enim suos in hoc genere laudari. Lucianus περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ § 28. Denique, Sed eo non contenti, ait, *singulos etiam gestus dominæ*, et eos *cum canticis reddebant*, id est, imitabantur et exprimebant, accinentes saltando aliquid, quo dominæ laudes attollerent. Nulla hic sublatio laudum aut imitatio gestuum dominæ: sed cum Numidia præsens in theatro non fuisset, hi clientes ad patronam domum venientes narrabant εὐημερήματα pantomimorum ejus, ut scenam tenuissent, quos plausus meruissent: quin etiam addebant, quæ cantica ab tragœdo pronuntiata quibus gestibus effinxissent, ipsique eos repræsentabant saltando, in quibus placuerant maxime: nulla alia de caussa, quam ut Numidia talibus mancipiis aut libertis gauderet, ipsi cum viva cœnarent, in mortuæ tabulis angusto loco hærerent. Eodem pertinet, quod Suetonius refert de Ner. c. 20. Denique *duces theatralium operarum* sunt, quos idem Suetonius appellat in Tib. c. 37. *capita factionum.* Ad has etiam operas pertinere videntur tesseræ in reliquiis antiquariorum, inscriptæ *SP.* vel *SPECT.* vel *SPECTAVIT:* in quibus laborat Laur. Pignorius. Vult autem conductos quosdam gladiatores olim rude

Augustum militiæ conditio, ambigentes, impellere paullatim nocturnis conloquiis, aut flexo in vesperam die, et, dilapsis melioribus, deterrimum quemque congregare. Postremo, promptis jam et aliis seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat:

XVII. "Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum servorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi novum et nutantem adhuc principem precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignavia peccatum, quod tricena aut quadragena stipendia senes, et plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent: ne dimissis quidem finem esse militiæ, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo eosdem

donatos, qui spectarent: et nomina servilia iisdem *Anthus*, *Faustus*, *Ingenuus*, *Olympus*, *Repentinus*, *Hermes*, *Felix*, *Philodamus*, *Philargurus* esse illorum, a quibus, cui tessera obtigisset, pecuniam posceret; aut etiam ipsorum rudiariorum, qui spectassent: denique si nihil aliud, statuendum, hujusmodi tesseras in usu fuisse, ut spectatores inde aliquid lucrarentur. Suspicabar tesseras illas fuisse inter fastidia divitum, qui a clientibus suis frequentari spectaculum, sive ab ipsis datum, sive ad illud editori histriones, equos et aurigas, homines ad ferrum præbuissent, quibus plaudendi auctores utique deesse nollent, sua referre putarent: nomina autem esse custodum appositorum ad observandum, qui præsto fuissent, qui non: atque eos, qui officium fecissent, pro testimonio tesseris acceptis a custodibus istis et ad regem suum dispensatoremve ejus allatis cœnulam vel sportulam vel aliud quid præmioli meruisse. Gron.

Histrionali studio] Id est, studio, quod solitus erat præstare histrionibus in comparandis factionibus plausorum. Gron.

Tricena aut quadragena] Atqui vicena, ex lege, debebant tantum: et tunc *veterani* dicebantur. Suidas: Βετεράνος παρὰ Ῥωμαίοις ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας. Ἐπὶ εἰκοσαετίαν δὲ οὗτοι ἐδούλευον. Quod verum est: sed sub Principibus, ut hic dicitur, parum servatum. Lips.

Apud vexillum retentos] Attende, qui historiam principum legis. Apud antiquos simplex et una honesta missio: ab Augusti ævo facta duplex: Exauctoratio et Missio. Tacitus auctor sic distinguendi, infra c. 36. Exauctorationis ea vis, ut (exempli caussa) legio aliqua sacramento solveretur, signis aquilaque ademptis: non tamen dimitteretur protenus, sed seorsum in exercitu ageret sub uno aliquo vexillo, donec præmia solverentur et agri. Interea immunis a labore, excubiis, vigiliis et munere omni castrensi esset; excepta pugna in hostem. At plenæ missionis effectus, ut statim ab exercitu castrisque domum aut in colonias irent præmiis acceptis. Cui bono hoc inventum? inquies. Bono fisci. Vid. Sueton. Tib. c. 48. Præmia enim, de quibus mox dicam, mortuis non debebantur: sicut nec cum caussa missis, ante stipendia completa. Ideo Caligula (Suetonio narrante c. 44.) *in exercitu recensendo plerisque Centurionum maturis jam, et nonnullis ante paucissimos quam consummaturi essent dies, primos pilos ademit, caussatus senium cujusque et imbecillitatem*. Capis ergo nunc, cur hic de tricenis quadragenisque stipendiis querela: et infra totiens mentio retentionis apud vexillum, fons Pannonicæ et Germanicæ seditionis. Lips. Jac. Gronovius e vestigiis MS. conjicit legendum *tendentes*. Sed Beroaldum verum vidisse puto, cum *retentos* dedit. Est enim verbum proprium in hac re. Cf. c. 36. Mox etiam hoc capite *sub vexillo teneri*. Ern.

Alio vocabulo] Quomodo? veterani enim proprie dicebantur, non legionarii. Ita 3, 21. *Vexillum veteranorum, non plus quingenti*. Conf. H. 2, 11. Nam et Prætoriani post 16 annos habebantur sub vexillo. Dicti etiam Emeriti. Glossæ priscæ, *Emeritus*, ἀπολειτουργήσας ἢ ἀποστρατευσάμενος· iterumque *Emeritus*, ἔντιμος κατὰ στρατιωτικοὺς καμάτους. Significat *Immunes* eos fuisse, et operum vacuos. Dicti sæpe item Vexillarii: ut mox, *Vexillarii discordium legionum:* in Hist. libris, *Vexillarii* xiii. xv. legionum, etc.

labores perferre: ac si quis tot casus vita superaverit, trahi adhuc diversas in terras, ubi, per nomen agrorum, uligines paludum vel inculta montium accipiant. Enimvero militiam ipsam gravem, infructuosam: denis in diem assibus animam et corpus æstimari: hinc vestem, arma, tentoria, hinc sævitiam

De iisdem laboribus, quod addunt, mentiuntur. Lips. Postremum vocabulum huc unice pertinere, contextus arguit.

Ac si quis tot casus] Nonne melius? *si qui tot casus vitæ superaverint*. Lips. Cæsar B. G. 6, 19. *uter eorum vita superarit, ad eum pars utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit*. Virgilius Æn. 11, 244. *Atque iter emensi casus superavimus omnes*. Gron. *Vita superare* exacte respondet nostro *überleben*. Nec propter seq. plurale *accipiant* opus est Lipsii conjectura, quum *si quis* hanc commutationem libenter ferat.

Uligines paludum, vel inculta] Id quidem contra leges militares. Nam in Flacco Siculo lego p. 17. *Silvas et loca aspera in assignationem non venisse: siquid amari vel incerti soli esset, id assignatione non datum: sed militi veteranoque culturam assignatam*. Querela autem consimilis apud Sallustianum Lepidum Fragm. Hist. lib. 1. *Egregia scilicet mercede, cum relegati in paludes ac silvas, contumeliam atque invidiam suam, præmia penes alios intelligent*. Illudit enim atque imminuit Sullanas agrorum divisiones, quod pleraque palustria assignata militibus aut inculta. Lips.

Denis in diem assibus] Gordius, ut multis visum, hic nodus: nec ego tamen Alexander. Solvi enim, non abrupi: et Excurs. nostros adi in *F*. Lips. Alciatus, hunc ostendere locum, putavit, denarium decem æris esse. Quod rejicit a primo Ferretus, tanquam nihil dici potuerit alienius: planissimum enim et hinc fieri pluris esse *denarium* quam *denos æris*, Pliniumque et Volusium id confirmare; eoque ipse mirari, cur idem Plinius 33, 3. *in militari stipendio semper denarium pro decem assibus datum* scribat. Mox et Suetonium ait non congruere cum Tacito: apud eum c. 25. contendere seditiosos, *ut stipendio prætorianis æquarentur*; petisse igitur binos. Inde ut in concordiam redigat Tacitum et Suetonium, repetit, quod spreverat, denarium esse decem asses, binos petisse militem, et quod dicitur, *ut singulos denarios mererent*, explicat, singulos, vel alios decem asses, præter illos, quibus queruntur *animam et corpus æstimari*: tum, *ut denarius diurnum stipendium foret*, supra denos videlicet ordinarios asses. Vertranius notat pro ea, quæ fuerit veteris disciplinæ observatio, denarii æstimationis auctæ nullum milites commodum sensisse, quamvis in paganorum commercio denarius (in quo vetustiores denos æreos asses constituerant) sexdecim asses valuerit, Vitruvio, Plinio, et Mæciano testibus. Lipsius contra Ferretum disputat: ubi quod de denario duodecim assium explosum satis. Reprehendit etiam, quod posuerat Ferretus ex Suetonio, seditiosos æquari voluisse prætorianis; de Germanico enim id dici, non de Pannonico exercitu: sed ipse deceptus est prava lectione verborum Suetonii, quæ Torrentius correxit. Nec vero necesse est Suetonium et Tacitum idem per omnia dicere; tradidit enim uterque, quod a suis auctoribus accepit. Et sorte fuerunt aliqui primo fervore tumultus, qui clamarent æquari omnes oportere; plures ad spem profici putarunt, si dimidio contenti essent, et sic omnium nomine in postulatis ad Principem editum. Hoc secutus est Tacitus curatius rem narrans; illud Suetonius verbo periculum ex insolentia militum perstringens. Recte vero Ponzani comes: cum decem asses æreos haberent, exposcebant denarium argenteum, qui tunc sedecim assibus permutabatur. Decem illi asses nostræ pecuniæ sunt quatuor oboli aut stuferi minus duobus chalcis aut deutis: sive malis, tres stuferi et albus vel blanca. Hæc Julii Cæsaris largitio. Antea, et quidem a bello Punico secundo, quinque asses merebant diurnos, id est, nostros quindecim chalcos sive æreolos: nisi ipsos sedecim, hoc est, duos stuferos aut obolos, quos tribuit eis Polybius, et deni asses rotunde dicuntur pro denis assibus duobus trientibus. Sed de his vide, quæ diximus Pecuniæ Vet. 3, 2. Gron.

Hinc vestem, arma] Vides ergo, auctum ab Julio vel ab Augusto stipendio, abrogatam illam Gracchi legem,

centurionum et vacationes munerum redimi: at hercule verbera et vulnera, duram hiemem, exercitas æstates, bellum atrox aut sterilem pacem sempiterna: nec aliud levamentum, quam si certis sub legibus militia iniretur; ut singulos denarios mererent; sextusdecimus stipendii annus finem adferret; ne ultra sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris præmium pecunia solveretur. An prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperent, quæ post sedecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere? Non obtrectari a se urbanas excubias: sibi tamen apud horridas gentes e contuberniis hostem adspici."

XVIII. Adstrepebat vulgus, diversis incitamentis: hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina et

qua militi e publico vestem dari jussit, sine ulla stipendii detractione. Quod fugerat me admonere in Electis, cap. de stipendio. Ambigas tamen an secuti principes iterum non reduxerint Gracchi hac parte legem. Lampridius certe in Alex. c. 39; *Donavit*, inquit, *et ocreas, et braccas, et calciamenta inter vestimenta militaria:* et c. 52; *Qui acceptam a provincialibus annonam, qui vestem, qui stipendia vobis attribuit.* Lips.

Vacationes munerum] Scripsi ea de re ad libros Hist. 1, 46. Lips.

Præmium pecunia] Quale istud pecuniarium præmium? Pete ab Excurs. nostris in *G.* Lips.

Quæ binos denarios] Bini denarii decreti a Senatu Prætorianis, in honorem Augusti: ut scilicet fidelem gererent ejus curam, in salute cujus salus publica nixa. Id accidit in VII ejus Consulatu. Si tamen Dionis 53, 11. verba vera, non binos denarios meriti Prætoriani: sed tantum, 20 asses. Nam ait, τοῖς δορυφορήσουσιν αὐτὸν διπλάσιον τὸν μισθὸν τοῦ τοῖς ἄλλοις στρατιώταις διδομένου ψηφισθῆναι διεπράξατο. Si, inquam, duplum quod ceteris militibus, datum Prætorianis; constat invidiosam orationem esse nebulonis Percennii de duobus denariis, et augendæ rei. Quantum enim intersit, docui ante. At exemplum hoc stipendii Prætorianis augendi, sumptum a militia veteri; apud quos Prætoria cohors sesquiplum accipiebat, honoris caussa. Vid. Festum in Prætoria cohors *Add.* Vir doctus (*Hotomannus*) in re numaria, nuper emendari censuit, *quæ bis denos acciperent.* Nam constat ex Dione, inquit, accepisse eos saltem duplum quam alii milites: nec id plus fecerit, quam vicenos numos. Denarium autem duorum æstimatio amplior. Intelligo: vellem et ipse ea, quæ in hanc rem satis scripsi. Quis nostrum exigit ista rigide ad veri lancem? Binos denarios? sic nempe, quomodo legionarii unum denarium. Is enim eis definitus, sed solutus numquam nisi æstimatione infima et prisca. Eadem igitur fide et pretio duos denarios cepere Prætoriani. Quos quod diserte tamen exprimit Percennius, quis miretur? in seditione id facit, et ad animos scilicet vero an falso inflammandos. Lips. Simplicius forsan *acciperent*, quod marginibus allinunt. Sed potest defendi, ut sit, quæ σύνταξιν binorum denariorum consecutæ fuerint: quibus Augusti constitutio binos denarios dederit: quibus Senatus in honorem Augusti binos denarios stipendium statuerit. Fuisse autem hoc prætorianorum stipendium, nec per invidiam ultra, quam erat, augeri, probabili conjectura ex testamentis Augusti et Tiberii eruimus primi dicto loco Pecuniæ vet. Gron. Adde Schel. ad Polyb. Castr. p. 217, 218. qui Tacitum potius quam Dionem audiendum docet. Ern.

Quæ post sexdecim annos] Lapsus ergo Dio, qui 54, 25. diserte tradit, Augustum definisse annos prætoriis cohortibus duodecim, aliis sedecim. Nisi tamen id decretum mutatum postea, anno 758. Quod apparet ex eodem Dione 55, 23. ubi de præmiis militaribus, quem adi. Lips. Ceterum *redderentur* legendum, non *reddantur*, nisi servetur *acceperint*, quod vett. edd. habent. Ern. Propter temporum quidem rationes id non necessarium esse, recte vidit Croll. At *acciperent* sero invectum est ex conj. Faerni; et alterum ab J. F. Gr. bene defensum.

nudum corpus exprobrantes: postremo eo furoris venere, ut tres legiones miscere in unam agitaverint: depulsi æmulatione, quia suæ quisque legioni eum honorem quærebant, alio vertunt, atque una tres aquilas et signa cohortium locant: simul congerunt cespites, exstruunt tribunal, quo magis conspicua sedes foret. Properantibus Blæsus advenit, increpabatque ac retinebat singulos, clamitans: " Mea potius cæde

Exprobrantes] Vid. infra ad c. 35. init. ERN.

Eo furoris—agitaverint] Si ex omnibus una legio fit, una tantum aquila, unius legionis signa, unum nomen legionis sumitur; ceteræ aquilæ et signa abjiciuntur, duarum legionum nomina tolluntur: id quod e seqq. intelligitur. Nam æmulatio, qua depulsi sunt a consilio, hæc fuit, quod suam quæque aquilam, sua signa, suum nomen servari vellet. Hoc consilium furorem vocat Tacitus, ut opinor, propterea quod religionem violabat, et quidem pluribus modis: primum in aquilis et signis, quæ sanctitatem habent, ut satis notum est, et religionem, quæ dissolvitur iis sublatis et abjectis; deinde in eo, quod deserunt signa sua, quæ se non deserturos, ad quæ conventuros, nec injussu Imperatoris discessuros, juraverunt: tertio, quod legiones dissolvuntur, quæ et ipsæ sanctitatem habent. ERN.

Signa cohortium] An cohortes propria signa habuerint, diversa a signis manipulorum, disputat Lipsius de Milit. 4, 5. putatque signa cohortium esse eadem, quæ manipulorum, aut signa triariorum, sic dicta, propter dignitatem. Schelius autem p. 299. distinguit signa cohortium et manipulorum, si recte mentem ejus cepi. E verbis solis *signa cohortium* aut *cohortis* nihil intelligi tale potest: nam etiam *Legionis signa* occurrunt, et *centuriones cohortium*, et tamen intelliguntur signa manipulorum, qui sunt in legione, et duces centuriarum, quæ sunt in cohorte: deinde intelligi possunt *cohortes sociorum*, ut in loco Livii 27, 13. in quo *signa cohortium* distinguuntur a *signis manipulorum*, ut vidit Dukerus ad illum locum, post Schelium p. 315. quod tamen ab hoc loco est alienum: in quo intelligenda signa manipulorum, qui in quaque cohorte essent. ERN.

Simul congerunt cespites] Nota morem antiquum. Tribunal Imperatorium ecce in castris, etiam illa ætate cespiticium. Plin. Paneg. c. 56. Xiphilinus 62, 2. de Boodicia, regina Britanniæ: Συνήγαγε δὲ τὸ στράτευμα ἀμφὶ δώδεκα μυριάδας ὂν, καὶ ἀνέβη ἐπὶ βῆμα ἐκ γῆς ἑλώδους ἐς τὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον πεποιημένον. Eleganter. *Et ascendit*, inquit, *tribunal e terra palustri more Romano confectum.* Statius in Silvis 5, 2, 144. *Hic suetus dare jura parens, hoc cespite turmas Adfari.* Ammian. 23, 5. Lucanus 5, 316. Plutarchus in Pompeio p. 641. A. Βήματος δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ τοῦ στρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος, ὃ ποιοῦσιν αὐτοὶ, τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες, καὶ κατ-αλλήλων συντιθέντες, etc. Claudianus de bello Gild. 424 sqq. LIPS. Schel. ad Hygin. p. 142. putat non intelligi *tribunal* duci destinatum: nullum enim tum ducem seditiosorum fuisse: sed aggerem, in quo signa et aquilæ ponerentur: nam etiam apud Hyginum est tribunal, in quo tormenta ponuntur. Dicam de hoc verbi hujus sensu, quod ipse de *manipulo:* v. ad c. 65. Lipsium verum vidisse puto. Satis distinguitur collocatio signorum et exstructio tribunalis. ERN.

Quo magis conspic. s. f.] Sensus est: ut videre quisque posset, ubi essent, qui ferre injurias non possent, meliores conditiones poscerent, ubi conveniendum, quo eundum esset ei, qui se iis aggregare vellet. ERN.

Properantibus Blæsus advenit] Si fuisset in unico libro *operantibus*, non huic istud præferrem. Sueton. Claud. c. 20. Noster inf. c. 64. *Miscetur operantium bellantiumque clamor.* Cf. Veget. de re mil. 2, 22. GRON. *Properantibus* efficacius est. Non modo *operabantur*, sed etiam acriter laborabant, ut celerius perficeretur opus, item, studio incensi. Sic *properare* dicitur: ut *properare cibum* apud Virgilium, opinor. Noster 2, 6. *naves properatæ:* ibid. 31. *mortem properare:* et c. 80. *tela ad subitum usum properata:* et sic optimi quique. Vide Broukhus. ad Tibull. 4, 1, 205. ERN.

Clamitans, Mea potius cæde] Mirum videri possit, et quid caussæ, cur ob tribunal cespiticium adeo inclamet Blæsus? Nam subjungit: *Leviore flagitio legatum interficietis, quam ab Im-*

imbuite manus; leviore flagitio legatum interficietis, quam ab imperatore desciscitis: aut incolumis fidem legionum retinebo, aut jugulatus pœnitentiam adcelerabo."

XIX. Aggerebatur nihilominus cespes, jamque pectori usque adcreverat, cum tandem pervicacià victi incœptum omisere. Blæsus multa dicendi arte, " Non per seditionem et turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda," ait: " neque veteres ab imperatoribus priscis, neque ipsos a divo Augusto tam nova petivisse: et parum in tempore incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne civilium quidem bellorum victores expostulaverint; cur contra morem obsequii, contra fas disciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, seque coram mandata darent." Adclamavere, " ut filius Blæsi tribunus legatione ea fungeretur, peteretque militibus missionem ab sedecim annis: cetera mandaturos, ubi prima provenissent." Profecto juvene, modicum otium: sed superbire miles, quod filius legati, orator publicæ caussæ, satis ostenderet, necessitate expressa, quæ per modestiam non obtinuissent.

XX. Interea manipuli, ante cœptam seditionem Nauportum missi ob itinera et pontes et alios usus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt; direptisque proximis

peratore desciscitis. Capitale ergo adeo facinus illud? capitale prorsus. Nam tribunalis exstructio ascensioque, signum proprium Imperatoris; quod allocuturus milites conscenderet. Simile apud Vopiscum in Probo c. 10. Sed et allocutio ipsa soli Imperatori servata postea. Ammian. de Juliano nondum Principe 16, 12, *Et cum alloqui pariter omnes nec longitudo spatiorum extenta,* etc. Lips.

Pœnitentiam adcel.] *Pœnam* conj. Cujac. Vulgatum ἠθικώτερον, et ad misericordiam permovendam accommodatius.

Pervicacia victi] Ipsius Blæsi, et si qui alii fortiter obsisterent. Lips.

Desideria mil.] Proprium hac ætate in tali re verbum: pro quo Cicero *postulata* dixit. Sic etiam Suetonius Aug. 17. 53. etc. quæ loca jam attulit Pichena. *Postulata* vocat et ipse c. 25. ext. Ern.

Incipientes principis curas] Acidalius conjicit *incipientis.* Satis placent *incipientes curæ.* Sic Ovidio de A. 2, 648. *Incipiens omnia sentit amor.* Et Met. 12, 395. *Barba erat incipiens.* Noster H. 1, 31. *incipiens adhuc et nondum adulta seditio.* Gron. Mox rescripsi *meditarentur* pro *meditentur,* quod repudiat præcedens *tenderent* et seq. Ern. Reduxi antiquum *meditentur:* rationem attuli in præpos. Comment. Difficilius est dicere, *incipientis* præstet an *incipientes* in quo nulla est auctoritas librorum. Exemplis Gronovii contraria, si probe memini, plura sunt ap. Quinctil. et alios hujus ætatis. Ut Plin. Panegyr. c. 57. *Principes incipientes et desinentes.*

Ubi prima provenissent] Eleganter pro *successissent.* Sic etiam H. 2, 16. *inani auxilio, etiam si provenissent.* Cf. Ovid. Trist. I, 1. 39. Plin. H.N. 18, 3. Adde Interpp. ad Sueton. Vesp. c. 5. Ern.

Ob itinera] Expeditionem ergo meditabantur, eoque hæc præcurabant: neque alio fine simul in æstivis erant. Lips.

Vexilla convellunt] Freinshemius putat esse, discerpunt, frangunt. Videtur abreptus ab eo, qui exponit, fixa solo evellunt et detrahunt, abduntque non visenda militibus: quasi vexillorum reverentia militi turbanti esset pro conscientiæ flagello. Sed quod non absurdum concedit esse, e solo evellere, hoc solum verum est. Nam detrahere vexilla et solo affigere solebant, qui prorsus aut ab imperio, aut ab Imperatore desciscerent, nec sibi receptum ad pœnitentiam reliquum facerent. Hi

vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat, retinentes centuriones inrisu et contumeliis, postremo verberibus insectantur: præcipua in Aufidienum Rufum, præfectum castrorum, ira, quem dereptum vehiculo, sarcinis gravant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes: "an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret?" Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris præfectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, et eo immitior, quia toleraverat.

XXI. Horum adventu redintegratur seditio, et vagi circumjecta populabantur. Blæsus paucos, maxime præda onustos, ad terrorem ceterorum affici verberibus, claudi carcere jubet: nam etiam tum legato a centurionibus et

vero nec deficiebant, nec sacramenti religione solvi volebant: sed conditionem suam meliorem facere conabantur. Cogitandum eos Nauporti, quo missi erant, aliquamdiu tranquillos, et in officio, operique intentos fuisse, stantibus et fixis vexillis: quum tumultu castrorum comperto abjecerunt opus, injussuque et ingratiis ducum sustulerunt vexilla, et festinarunt, ne communi caussæ deessent. Quod vero ait, se nescire, quorsum ad diripiendos vicos signa prætulerint: equidem non prætulerunt signa vicorum diripiendi ergo, sed proficiscendi. Sed tamen, quemadmodum paullo ante operabantur subrectis vexillis, ut appareret militari eos munere fungi, et milites esse, non viles manus undique contractarum aut oblocantium semet operarum; sic inter movendum, ad secundam rabiem versis, stetisse vexilla, etsi non narretur, credibile satis est, et moris securitatisque caussa (non enim sine custodibus facile relinquebantur) et ut ostenderent, se milites esse, fraudatos justis, et indigne habitos, atque ob id iratos, et pignora capientes; non latrones et prædones meros. Vide quæ ad Liv. 3, 54. diximus. GRON.

Nauporto] Meminit et Velleius 2, 110. Strabo 7. p. 314. collocat in Tauriscis, situ ab Aquileia stadiis 350. sed vocat Ναύποντον, corrupte, ut opinor. LIPS.

Præfectum castrorum] Munus fuit, nescio an antiquum. Mentionem quidem ejus ante Principes nondum inveni: postea sæpius. Vide Excurs. *H.* LIPS.

Quem dereptum vehiculo] Sic e MS. pro *direptum* Pichena; recte. Sic emendabat etiam Heinsius, quem v. ad Ovid. Met. 3, 52. Mox in *ferret* est dilogia, et intelligitur proprie, relatum ad *onera,* tropice ad *itinera.* ERN.

Vehiculo] Honestiores ergo militum etiam tunc in vehiculo aut equo. LIPS.

Invictus operis] Medicea scriptura, *intus operis.* Verum censeo *vetus operis.* In Tacito H. 4, 20, *vetus militiæ,* et in Silio ipsa hæc verba 4, 532. *Gnaros belli, veteresque laborum.* LIPS. Recte recepit Pichena, Gronovius, Ryckius. Probat etiam Scheffer. in Anecd. Obs. Misc. VIII. p. 408. Ceteræ conjecturæ, ut *intentus operis,* pro exactore operis, quod placebat Heinsio l. c. *Tritus* Gronovii, aliæque aliorum minus placent: 2, 66. est *vetus stipendiis* s. *stipendii,* ut Pichena vult: contra *recens Prætura,* sive ut Heins. vult, *præturæ.* Aldus dedit *immitis,* quod Mureto placebat. ERN. Etiam Wopkensio merito placet Lipsii correctio, quæ unice vera.

Claudi carcere] In castris stativis ergo carcer: et cum exercitus moveret, eosdem catena trahebant, more militari, ut alibi dicam. Juvenal. 6, 560. LIPS.

A centurionibus] Hoc parum congruere videtur cum reliqua narratione. Centuriorum sævitiam primum querebatur seditiosa turba c. 17. ut prope semper assolebat: mox iidem contumeliis et verberibus afficiuntur: tum unus eorum occiditur; et, ne in hunc aut paucos sævitum putemus, *ceteros* omnes (non *alios*) latebræ texere c. 23. Etiam c. 28. centurionum pauci dicuntur vulgo grati fuisse; nec usquam indicium est, quando officium facere desierint. Quid igitur? num leg. *ac centurionibus ab o. q. manipularium?* Satis facilem emendationem vides; an æque necessaria sit, tute videris. Ne ipse quidem ego id puto: verum,

optimo quoque manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisque, cujus manipularis erat, cohortem, legionem, "eadem omnibus imminere," clamitantes; simul probra in legatum cumulant, cœlum ac deos obtestantur; nihil reliqui faciunt, quo minus invidiam, misericordiam, metum et iras permoverent. Adcurritur ab universis, et, carcere effracto, solvunt vincula, desertoresque ac rerum capitalium damnatos sibi jam miscent.

XXII. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces: et Vibulenus quidam, gregarius miles, ante tribunal Blæsi adlevatus circumstantium humeris, apud turbatos, et, quid pararet, intentos: "Vos quidem," inquit, "his innocentibus et miserrimis lucem et spiritum reddidistis: sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem, missum ad vos a Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima jugulavit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Responde, Blæse, ubi cadaver abjeceris? ne

nescio quo pacto, magis mihi satisfacio in accusanda quam in defendenda vulgata lectione.

Cujus manipularis erat] Melius foret sic: *m. centuriam quisque, modo cohortem, cujus manipularis erat.* Nam manipuli sunt cohortium, non centuriarum. Sed nihil muto. Etenim, etiam qui in centuriis sunt, manipulares, quia quæque centuria manipuli certi est, et a centuria milites non dicuntur, ut nec a cohortibus. Ern.

Quo minus invidiam etc.] Heinsius l. c. ablativos malebat, intellecto *commilitones;* quibus sane aptius verbum *permovere*. Invidia movetur, non permovetur: v. H. 4, 27. ubi *permovere* est pro *movere*. Ceterum Latinitas postulat scribi *permoveant*. Ern. Hæc vana sunt. *Permoveri* affectus non minus quam homo dicitur, nisi quod illud efficacius est verbo simplici. Quem locum Ernest. in animo habuerit, non reperio; sed plures attulit Croll. Is autem corrigi vult *quo omnes invidia— ira perm.* ex mala comparatione loci 15, 37. Alius vir doctus, *quo militibus invidiam* etc.

Sibi jam miscent] Suspectum est viris doctis *τὸ jam:* unde Faernus et Pichena malebant *sibi immiscent*. Me quidem particula illa non offendit, quæ habet h. l. vim augendi, ut alibi. Sensus est: non modo sui furoris socios e carcere eximunt, sed eos adeo ipsos liberatos sibi miscent, qui criminum caussa in carcere fuerant. Ern.

De commodis communibus] Pannonico et Germanico exercitui.

Per gladiatores suos] Refer ad solitum sæculi ejus morem, quo Præsides, Præfecti provinciarum, familias gladiatorum alebant, ad spectacula exhibenda. Non enim inter milites lecti, ne erres. Lips. Add. Dion. Vossium ad Cæs. B. C. I, 75. ubi etiam paullo ante legendum censet *reddet*, non necessaria conjectura. Ern. Nec bona. Elegantius est tempus instans in tali commotione.

Ubi cadaver abjeceris] Ingratus labor est Alb. Gentilis lib. 2. de nuptiis ex IC. reliquiis, quod Velleio 2, 54. impegerat Titius, *ubique ire* defendentis. Quis ignorat illam ætatem multa sibi permisisse, quæ neque Velleius neque æqualium ejus quisquam dicendi studiosus ausi? Addit e Livio corruptum *accitusque ibi*. Non melioribus utitur auctoribus in assertione Titius: quæ a melioribus petit, aut corrupta, aut aliena sunt. Ut cum e Gellio, *ubi transiret*, pro *ut transsiliret;* ex Panegyrico, *ut ubique possint ire, festinant;* ubi exstat, *ut ubique prosint, ire festinant.* Sic e Virgil. Æn. 5, 344. *Gratior et pulcro veniens in corpore virtus*, quasi voluerit ille *virtus veniens in corpus* et non *virtus in pulcro corpore οὖσα*, vel, si sit, *gratior veniens*, accidens, apparens. Tum Propertii 3, 7, 37. *arcem sedisse* vel *sidisse in cineres* (si tamen sic scripsit) quis non videt esse combustam et collapsam ruisse in cineres? At Bar-

hostes quidem sepultura invident. Cum osculis, cum lacrimis dolorem meum implevero, me quoque trucidari jube; dum interfectos, nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consulebamus, hi sepeliant."

XXIII. Incendebat hæc fletu, et pectus atque os manibus verberans: mox disjectis, quorum per humeros sustinebatur,

thius *Ubi* pro *Quo* damnasse Caprum Grammaticum, ita loqui tamen hic Tacitum, cui se quam toti gregi Caprorum credere malle festive ait Advers. 33, 5. Quicquid conentur, cum Latine loquimur, sicubi τὸ *Quo* requiritur, illic τῷ *Ubi* locus non est: et recte quidem dicimus *quo abjeceris;* sed pro eo non dixit Tacitus *ubi abjeceris,* verum more illo suo prægnantes sensus breviter efferendi pro eo, quod est, ubi non humaveris aut condideris, sed jacens, sub dio reliqueris: vel, ubi non tenui terræ injectu contectum, sed sic abjectum relinqui jusseris feris lacerandum. *Ubi abjeceris,* ubi sine justis posueris; ubi feceris, ut fœde jaceat. Hyginus fab. 165. *cantans se in aqua adspexit, et vidit se merito irrisam, unde tibias ibi abjecit.* Gron. Recte ista habent. Simplicius erit ac facilius: ubi significatio *in loco* et *in locum* concurrunt, ut h. l. *ubi* et *quo* poni possunt; non, cum sola est significatio *in locum:* sed ibi necessario *quo* dicitur. V. Clark. ad Hom. Iliad. A. 593. Ceterum in MS. est *abegeris,* quod non displicet J. Gronovio. Ern. Plura et aptissima exempla particulæ affert Wopkens. ut, Suet. Ner. c. 48. Galb. c. 20.

Sepulturam invident] Cum exstet in calamo exarato codice *sepultura,* revocandum esse censet Gruterus; ei enim casui jungi posse, pluribus alio loco ostendisse. Nimis vellem, de pluribus hic aliquid prælibasset: neque enim, quis hoc verbo sic usus sit, memini. At *sepulturam,* an *sepulturæ* scribas, ciccum non interduim; nam utrumque auctores habet optimos. Quia et cum *invidere alicui* dicitur, semper intelligi accusativum censeo, rei, quæ invidetur: et cum *invidere aliquid,* dativum personæ, cui invidetur. Cicero cum in Attio notat Tusc. 3, 9. *Quis florem liberûm invidit meûm,* non improbat *invidere aliquid alicui,* sed *invidere aliquem* pro *alicui.* Neque id veteribus placuisse video: et vereor, ne in Attio præcesserit membrum orationis, in quo esset τὸ *mihi,* in his repetendum. Scio Scioppium aliter sentire in Paradoxis, sed nihil me movet. Horatii, *ego cur acquirere pauca Si possum, invideor,* non ultra producendum est. Ovidii in Epistola Laodamiæ, (Her. 13, 137.) *Troadas invideo,* corruptum est pro *Troasin invideo,* ut animadvertit Salmasius, et merito secutus est Heinsius noster. Apud Quinctilianum 9, 3, init. liber optimus: *ut huic rei invadere; non, ut omnes veteres et Cicero præcipue, hanc rem.* Qui tamen errat: nam *invadere alicui* Plautus, Varro, Lucretius, Cicero ipse dixerunt. Quod autem cornicatur Scioppius, cum legimus, *invidit commodis eorum,* supplendum esse *invidia* vel *invidere* nominis vim habens, nihil agit. Potius *proventum* aut *continuationem.* Sic *ne hostes quidem sepulturam invident,* puta *mortuis*: *sepulturæ,* cogita τὸ γίνεσθαι vel *fieri. Invidit operi,* nempe *incrementa* vel *successum. Non invidebo exemplo,* τὸ *existere:* non prohibebo, ne fiat. Gron. Revocavi *sepulturam,* lectionem scripti et editorum ante Pichenam, qui primus sine libris induxit *sepulturæ,* sine necessitate: quod etiam improbat Heinsius l. c. qui præfert cum Grutero *sepultura:* idque exemplis firmare tendit. Ablativum verbo *invidere* jungi ab hujus ætatis scriptoribus, certum est: nec dubitare debebat Gronov. Vid. Burm. ad Quinctil. l.c. et Gesn. ibid. qui in hujus loci lectione Gruteri sententiam probat. Ern. Primus Beroald. intulit *sepulturam.* In Cod. plures testantur ablativum fuisse, quem repetii de Gesneri et Allemandi sententia. Vid. Cort. ad Plin. Epp. 1, 10. extr. etsi obloquitur Schwarz. ad Paneg. c. 86.

Hi sepeliant] Muretus et Lipsius sic ad marginem. Nam est in MS. et vulgatis *ii.* Recte *hi* receperunt Pichena et qui post eum edidere. Nimis sæpe in scriptis hæc duo pronomina permutantur, ut etiam ad Sueton. notavimus. Ern. Loquens digito ostendit commilitones. Perperam alii conj. *mei.*

Incendebat hæc] His vim addebat. Crollius conj. *intendebat* Sane *incendi* proprie dicuntur homines, non res. Sed hujus generis translationum alibi permulta exempla videbimus. Similiter infra c. 69. *Accendebat hæc.*

præceps et singulorum pedibus advolutus, tantum consternationis invidiæque concivit, ut pars militum gladiatores, qui e servitio Blæsi erant, pars ceteram ejusdem familiam vincirent, alii ad quærendum corpus effunderentur: ac ni propere, neque corpus ullum reperiri, et servos, adhibitis cruciatibus, abnuere cædem, neque illi fuisse unquam fratrem, pernotuisset, haud multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen ac præfectum castrorum extrusere: sarcinæ fugientium direptæ; et centurio Lucillius interficitur, cui, militaribus facetiis, vocabulum *Cedo alteram* indiderant; quia, fracta vite in tergo militis, alteram clara voce ac rursus aliam poscebat: ceteros latebræ texere, uno retento Clemente Julio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promptum ingenium. Quin ipsæ inter se legiones octava et quintadecuma ferrum parabant; dum centurionem, cognomento Sirpicum, illa morti deposcit, quintadecumani tuentur; ni miles nonanus preces et, adversum adspernantes, minas interjecisset.

XXIV. Hæc audita quamquam abstrusum et tristissima quæque maxime occultantem Tiberium perpulere, ut Drusum filium cum primoribus civitatis duabusque prætoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis; ex re consulturum: et cohortes delecto milite supra solitum firmatæ: additur magna pars prætoriani equitis, et robora Germanorum, qui tum custodes imperatori aderant: simul prætorii præfectus, Ælius Sejanus, collega Straboni, patri suo, datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector juveni, et ceteris periculorum præmiorumque ostentator. Druso propinquanti, quasi per

Neque illi fuisse fratrem] Num Vibulenus voluit imitari artem Volscii apud Dionys. Halic. 10, 7.? Scilicet longe minor similitudo in scriptis, præsertim poetarum, sæpe doctis videtur sufficere, ut alterum alteri ante oculos versatum putent.

Cui militaribus facetiis] Moris hujus militaris exemplum item in Aureliani vita c. 6. *Huic signum exercitus apposuerat, Manu ad ferrum.* De vite autem Centurionum, protrita jam res et conculcata. LIPS.

Cognomento Sirpicum] Caussa hujus cognomenti me fugit. An forte Sirpicus, a sirpando? quod est ligare, nodoque constringere, prisca quidem voce. Unde Sirpi, ænigmata sive nodi. Quiane verberavit obsoleto illo verbo militum aures? an quia asperior in constringendis militibus duriorque? LIPS. Probabiliter alii putant, scirpis illum usum esse pro vite.

Minas interjecisset] Hoc loco posset aliquis abuti ad defendendam vulgarem lectionem apud Sueton. Dom. c. 17. *dolum interjecit*, pro *adhibuit*, quo sensu id dici posse, ad illum locum, in Excursu negavimus. Sed et hic sunt primo, duæ partes, inter quas interponuntur minæ, quod est interjicere: deinde adhibentur ad impediendum, non ad perficiendum. ERN.

Tristissima — occultantem] Et merito. Conf. Liv. 5, 1. et 23, 5. Cæsar 7, 28. GRON.

Qui tum custodes imperatori] Recepit ergo iterum Germanos custodes Tiberius, destitutos post cladem Varianam ab Augusto. Suetonius Aug. c. 49. De custodibus istis alibi abunde. LIPS.

Ostentator] Periculorum, pœnarum, pervicacibus; præmiorum, ad meliorem sensum redituris. Non quasi ipse utriusque fortunæ exemplar, ut volunt nonnulli.

officium, obviæ fuere legiones, non lætæ, ut adsolet, neque insignibus fulgentes, sed inluvie deformi, et vultu, quamquam mœstitiam imitarentur, contumaciæ propiores.

XXV. Postquam vallum introiit, portas stationibus firmant: globos armatorum certis castrorum locis opperiri jubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt. Stabat Drusus, silentium manu poscens: illi, quotiens oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere; rursum, viso Cæsare, trepidare: murmur incertum: atrox clamor, et repente quies: diversis animorum motibus, pavebant terrebantque. Tandem, interrupto tumultu, litteras patris recitat, in quis perscriptum erat: "Præcipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella toleravisset: ubi primum a luctu requiesset animus, acturum apud Patres de postulatis eorum: misisse interim filium, ut sine cunctatione concederet, quæ statim tribui possent: cetera Senatui servanda, quem neque gratiæ neque severitatis expertem haberi par esset."

XXVI. Responsum est a concione, "mandata Clementi centurioni, quæ perferret." Is orditur "de missione a sedecim annis; de præmiis finitæ militiæ; ut denarius diurnum stipendium foret; ne veterani sub vexillo haberentur." Ad ea Drusus cum arbitrium Senatus et patris obtenderet, clamore turbatur: "Cur venisset, neque augendis militum stipendiis, neque adlevandis laboribus, denique nulla benefaciendi licentia? at hercule verbera et necem cunctis permitti. Ti-

Neque insignibus fulgentes] De cultu et incultu insignium notanda quædam observo, et promo in Excurs. litt. *I.* Lips.

Illi quotiens oculos] Is quidem mos et affectus vulgi, in turba sua audacis. Lucanus pariter in seditione 5, 259. *Quippe ipsa metus exsolverat audax Turba suos: quidquid multis peccatur, inultum est.* Et Velleius 2, 81. *Subita deinde exercitus seditio, qui plerumque contemplatus frequentiam suam a disciplina desciscit.* Lips.

Atrox clamor, et repente quies] Video expulsam priscam vocem, *repens quies.* Porro huic sententiæ Silianum illud plane geminum est 10, 396. *Clamor sæpe repens, et sæpe silentia fixis In tellurem oculis.* Clamor autem, cum terrerent, ut sequitur; quies, cum timerent. Lips. Mihi adverbium magis placet, ob ipsam variationem.

Mandata — perferret] *Perferret* reposuit e MS. Pichena. At Aurelius, Barda mea mens, ait, si excusæ lectioni patrocinarer: vultque *proferret* et *proferendis:* neque hic tantum, verum et apud Plinium 18, 3. *Viator, Vela corpus, inquit, ut proferam Senatus populique Romani mandata.* Et in Plinio quidem jam sic ediderunt: sed tamen notant, in optimo Chifleti esse *perferam.* Nec dubito, quin rectius. Neque enim perlata sunt, priusquam audita et pronuntiata: et pronuntiando traduntur, quod quid aliud, quam *perferuntur?* Similiter apud Juvenalem 6, 391. *dictataque verba pertulit,* genere loquendi Satyram admodum decenti, in precibus præsertim parum probatis a sacerdote præeunte *ad deos scilicet secundum consuetudinem,* ut habet vet. Schol. Non ergo *protulit.* Gron. C. 23. *perferendis mandatis idoneus:* c. 57. *perfert mandata.* Et tamen Broterius ineptum suum *proferre* defendit.

Denarius diurnum stipendium] Vide dicta ad c. 17. Ern.

At hercule] Forma asseverandi, quæ sermonem in sensum diversum ita traducit, ut alias *sane,* sed majore cum vi. An quisquam eorum, qui nunc supersunt principes scriptores, ita loquatur, non facile dixerim. Conf. tamen au-

berium olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitum: easdem artes Drusum retulisse: numquamne ad se nisi filios familiarum venturos? Novum id plane, quod imperator sola militis commoda ad Senatum rejiciat: eundem ergo Senatum consulendum, quotiens supplicia aut prœlia indicantur: an præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse?"

XXVII. Postremo deserunt tribunal: ut quis prætorianorum militum amicorumve Cæsaris occurreret, manus intentantes, caussam discordiæ et initium armorum: maxime infensi Cn. Lentulo, quod is, ante alios ætate et gloria belli, firmare Drusum credebatur, et illa militiæ flagitia primus adspernari. Nec multo post, digredientem cum Cæsare, ac, provisu periculi, hiberna castra repetentem, circumsistunt, rogitantes, "quo pergeret? ad Imperatorem an ad Patres? ut illic quoque commodis legionum adversaretur?" Simul ingruunt, saxa jaciunt: jamque lapidis ictu cruentus, et exitii certus, adcursu multitudinis, quæ cum Druso advenerat, protectus est.

XXVIII. Noctem minacem et in scelus erupturam fors lenivit: nam Luna claro repente cœlo visa languescere. Id miles, rationis ignarus, omen præsentium accepit, ac suis la-

ctorem Epist. 2. ad Cæs. de ord. republ. c. 4.

Numquamne nisi ad se] Verior lectio e verborum trajectu: *numquamne ad se nisi filios f.* LIPS. Ea posthac recepta est vulgo. Fortasse sine caussa, si *numquam nisi* ad totam enuntiationem pertinet, ut interdum *numquam non.*

Occurreret] Mur. et Acidal. corr. *occurrerat.* Sed in hoc verbo non semper observatur illa temporis ἀκρίβεια.

Manus — discordiæ] Ecquando manus dedere caussam discordiæ et armorum, ait ille? Certe, si, cui sunt intentatæ, is strenue repulit eas, aut ultro, quod ira dictat, occupavit. Eam enim, qui rixam quærunt, ut suam occasionem rapiunt, et quasi essent provocati, nihil non sibi licere in auctores injuriæ interpretantur. Dein tumultu cœpto advolant et aggregantur utrimque socii, et a manibus ad ferrum ac cædes transitur. Apage *annos.* GRON. Sane durus est locus. Quid si Tacitus dedit, *manus intentantes, maxime Lentulo?* Videtur in margine elogium, *caussa discordiæ et initium armorum*, scriptum fuisse, ut alibi, dein venisse in textum explendi caussa. Infra c. 32. est quidem simile quid: *ea vetustissima materia* etc. sed ibi alia structura est. ERN. Exemplum hujus structuræ erat c. 2. *subsidia dom.*, et eo modo intellexit, opinor, Gronovius. Jam quæris, cujusnam discordiæ mentio fiat, quum discordiam dudum sæviisse viderimus. Nimirum totius hujus seditionis tres quasi actus seu gradus distinguuntur, inde a c. 17, tum a 20, tum a verbis istis. Narraturus nunc est discordiam Prætorianos inter ac Pannonicos milites, iras horum novas et arma expedita in cohortem Drusi. Hujus extremi et atrocissimi actus præcipua *caussa*, i. e. occasio et materia (incentivum) fuit *intentatio* illa *manuum.*

Ante alios] h. e. aliis præstans ætate et gloria bellica: v. Ind. v. *ante.* Hominis laudes sunt 4, 44.

Luna clariore pæne cœlo] Quid hoc, *clariore pæne cœlo?* cassa palearum, si examinas. A Beroaldo ea lectio est, quam sperne: et substitue, *Luna claro repente cœlo.* Facit sententia, et prisca scriptura, *clamore pena cœlo.* Claro autem cœlo is Lunæ languor: et ideo sequitur, *postquam ortæ nubes offecere visui.* LIPS. Salinerius volebat *clariore plena cœlo*, et *clariore* positive accipiebat, et sic quoque Chifletius in epist. ad Lips. T. I. Collect. Burm. p. 727. Nerius in Annal. 1, 4. *clarore plena cœlo:* et clarorem accipit de lumine solis, quod luna recipit. Sordes istæ sunt. Verum vidit Lipsius. *Clarore* tamen etiam J. Gronovio placet. ERN.

Ac suis laboribus] Molestum hic esse τὸ *ac*, sensit Freinshemius, qui

boribus defectionem sideris adsimulans, "prospereque cessura, quæ pergerent, si fulgor et claritudo deæ redderetur." Igitur æris sono, tubarum cornuumque concentu strepere: prout splendidior obscuriorve, lætari aut mœrere; et postquam ortæ nubes offecere visui, creditumque conditam tenebris, ut sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes, "sibi æternum laborem portendi, sua facinora aversari deos," lamentantur. Utendum inclinatione ea Cæsar, et, quæ casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria jubet. Accitur centurio Clemens, et si alii bonis artibus grati in vulgus: ii vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. "Quousque filium Imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennione et Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius et Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? denique, pro Neronibus et Drusis, imperium populi Rom. capessent? quin

abesse mallet. Succurrere alio modo voluit Heinsius, emendans *hanc;* quod durum est. Melius Freinshemius judicavit. Ern. Commodissime conj. Wopkens. *accipiebat, suis lab.* Eclipsis hæc, apud Chronologos celebris, incidit in V Kal. Oct. initio hor. 3. 18′. 32″. fine h. 7. 6′. 32″. certa testis incipientis principatus Tiberiani.

Prospereque — pergerent] Frequens hoc verbum Tacito: sed nusquam, opinor, vel ipsi vel alii *pergere aliquid* est insistere instituto, agere quod in manibus habeas. Ut commodissime accipiamus, integrum foret, *prospere cessura itinera, quæ pergerent.* Sed quis hac in re sic loquitur? Prorsus censeo Tacitum scripsisse, *quæ urgerent,* i. e. quæ laborarent, quibus instarent. Horat. Sat. 2, 7. *Vitiis gaudet constanter et urget Propositum.* Et lib. 2. od. 18. *Marisque Baiis obstrepentis urges Summovere litora.* Noster 12, 12. *itaque urgeret cœpta.* Non dicit *pergeret cœpta.* Gron. Rhenanus: *quæ gererent,* quod multo est languidius. Heinsius l. c. *quo pergerent.* Davis. ad Cic. Leg. lib. 2. extr. *quæ agerent:* quod cuivis in mentem veniat. Vulgatum verum videtur. *Pergere* nostro est persequi, urgere. A. 3, 66. *si rectum iter pergeret.* Conf. 4, 20. 15, 27. etc. Adde Burm. ad Val. Flacc. 4, 690. Ern. Jam Lipsii in prima edit. conjecturæ erant, *urgerent, peragerent.* Postea eas tacite revocavit. *Pergere rem* antiquo usu est studiose tractare, in re molienda et persequenda quum maxime occupari. Cf. Wopkens. Lectt. Tull. 3, 2. Sic et alia verba neutra similis potestatis olim cum quarto casu poni solita, v. c. *petere* (iter), *contendere, properare;* ac mansit id maxime in hoc posteriore.

Igitur æris sono] Clarum exemplum vanæ religionis, ad levandos Lunæ labores. Ita enim opinio erat. Juvenalis, nimis facete de sexu tinniente 6, 441. *Una laboranti poterit succurrere Lunæ.* Livius 26, 5. Quem morem nec Christianos desiisse, discas e Divo Maximo Taurinensi Episcopo, qui nimis id indignatur et culpat homilia propria, *De defectu Lunæ.* Ait inter alia hic apta: *Cum requirerem, quid sibi clamor hic vellet, dixerunt mihi, quod laboranti Lunæ vestra vociferatio subveniret, et defectum ejus suis clamoribus adjuvaret.* Lips.

Perculsæ mentes] Hic quoque suspicari liceret, legendum *percussæ,* ut supra c. 12. sed vulgatum intelligi potest *de statu dejectæ,* quod est *perculsæ.* Ern. Vid. ad c. 12.

Stationibus] Quæ ante portas quidem, sed paullo longius; atqui et in ipsis *custodiæ* fuerunt, et has adjungit. Nos in Militia, lib. 5. Dialogo 8. Lips.

Ii vigiliis, stationibus, custodiis] Sic a Lipsio correctus locus: MS. et alii corrupte *in vigiliis. In vigiliis etc. se inserere* dici nullo modo potest. Vid. dicta de *ubi* ad c. 22. Lipsius posuit id margine: recepit Pichena, quem secuti sumus. Ern.

Denique pro N.] *Denique* h. l. pro, ut paucis absolvam, dici recte monet Freinshemius. Sic sæpe esse apud omnes scriptores, hodie notissimum est. Ern.

potius, ut novissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt, quæ in commune expostulantur: privatam gratiam statim mereare, statim recipias." Commotis per hæc mentibus, et inter se suspectis, tironem a veterano, legionem a legione dissociant. Tum redire paullatim amor obsequii: omittunt portas; signa, unum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt.

XXIX. Drusus, orto die et vocata concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenita, incusat priora, probat præsentia: negat "se terrore et minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri, ut placatus legionum preces exciperet." Orantibus, rursum idem Blæsus, et L. Apronius, eques Romanus e cohorte Drusi, Justusque Catonius, primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cum alii, "opperiendos legatos atque interim comitate permulcendum militem," censerent: alii, "fortioribus remediis agendum: nihil in vulgo modicum: terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni: dum superstitio urgeat, adjiciendos ex duce metus, sublatis seditionis auctoribus." Promptum ad asperiora ingenium Druso erat: vocatos Vibulenum et Percennium interfici jubet. Tradunt plerique, intra tabernaculum ducis obrutos: alii, corpora extra vallum abjecta ostentui.

Ut novissimi in culpam] Hoc accipiendum, quasi ad meliores militum dictum. Etsi enim omnes rebellaverant, non æque prompte, et quidam secuti magis, quam ducentes. Hos nunc excitat. Lips. Tirones a veteranis concitatos. Ii maxime in vigiliis. Accurate monuit Freinsh.

Tironem] Intelligit qui stipendia nondum complessent, abjunctos ab iis, qui sub vexillo veterani. Lips.

Nobilitate ingenita] Culpavi; nec nunc omnino capio, nisi quod videtur simile illi dicto apud Lucan. 8, 323. —*quos Lentulus omnes Virtuti stimulis, et nobilitate dolendi Præcessit.* Hinc apud Claudianum de bello Get. 376. —*Mixta sed nobilis ira.* In quibus plus scilicet aliquid intelligitur, quam dicitur. Lips. Intellige ferociam quandam et pervicaciam, ut supra appellat Tacitus, quæ non cedat periculo, non timeat libere dicere, quæ sentiat: qualis esse solet in hominibus magnæ nobilitatis. Ern.

Exciperet] Legitima ratio postulat *excipiat;* et sic Tacitum dedisse credo. Vulgatum est a librario Langobardico vel germanizante. Ern. Hoc probat Croll. Haud dubie nimis insolens h.l. videtur imperfectum; non tamen ad Taciti mentem.

E cohorte Drusi] Int. *cohortem amicorum,* quos secum duxerat de more Drusus: *comites* alias vocantur. Sic Germanici comites et amici Ann. 3, 13. in quibus Vitellius fuit et alii. Sed de his abunde dixi in Excurs. XV. ad Sueton. Ern.

Justusque — centurio] Credo eum esse, qui postea Prætorii præfectus, imperante Claudio, et Messallinæ fraude interfectus. Suadeo legas Dionem 60, 18. De primo ordine, ego in Milit. libro 2. Lips.

Ex duce metus] Ne mutemus: dictio est, quam amat Tacitus. Ita 2, 38. 11, 20. Agr. 16. A Sallustio sumpsit de republ. ad Cæs. c. 1. extr. *Neque quemquam a multis metuendum esse, quin ad eum formido ex multis recidat.* Lips.

Obrutos] Sepultos, aut properatæ scrobi injectos. Vid. ad c. 61. Necatos esse, per se apparebat et ex antecedd.

Corpora extra vallum] Ut in oppidis animadversiones extra muros; sic et in castris extra vallum. Ideo corpora hic abjecta in eum locum, qui fuit extra portam Decumanam, a castrorum tergo,

XXX. Tum, ut quisque præcipuus turbator, conquisiti: et pars, extra castra palantes, a centurionibus aut prætoriarum cohortium militibus cæsi: quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis, adeoque sævis, ut non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quæ turbine atque unda raptabantur: durabat et formido cœlestis iræ, "nec frustra adversus impios hebescere sidera, ruere tempestates: non aliud malorum levamentum, quam, si linquerent castra infausta temerataque, et soluti piaculo, suis quisque hibernis redderentur." Primum octava, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus, "opperiendas Tiberii epistolas," clamitaverat; mox desolatus aliorum discessione imminentem necessitatem sponte prævenit: et Drusus, non expectato legatorum regressu, quia præsentia satis consederant, in urbem rediit.

XXXI. Iisdem ferme diebus, iisdem caussis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto violentius: et magna spe, fore ut Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi sua cuncta tracturis. Duo apud ripam Rheni exercitus erant: cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua fortunam seditionis alienæ speculabantur: inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab unaetvicesimanis quintanisque

uti ex Vegetio discas 1, 23. Seneca de Ira 1, 16. *Damnatus extra vallum deductus est, et jam cervicem porrigebat, cum subito apparuit commilito ille.* Hirtius de bello Africano c. 46. *Sic extra vallum deducti sunt, et cruciabiliter interfecti.* Calpurnius Declam. 7. in ipso argumento: *Imperator corpora eorum extra vallum projici jussit.* Ejusdem sententiæ, quod idem Tacitus statim: *Convulsos, laniatosque, et partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum projiciunt.* Lips.

Vix tutari signa] i. e. recta habere et servare in principiis, ubi defixa. Lips. Habitum hoc in diris. Flor. 3. 11, 3. ibique Duker. Quippe signa numina legionum erant.

Desolatus] Solus relictus, μονωθεὶς, ut Glossæ vett. Lips.

Vi sua tracturis] Elegans est Freinshemii conjectura, et consentiens vocibus seditiosorum cap. extr. *tracturis.* Sed et vulgata commodum sensum habet, ut bene jam monuit Ryckius. Ern. Sicut extr. hoc cap. *sua* ad milites spectat, ita hic quoque. Si ad Germanicum spectaret, tamen *sua vis* esset ea, quam ab exercitu mutuaretur; igitur non *sua*, sed *aliena*. Tam ambigue non loquuntur veteres; nec possunt hæc ex nostrarum linguarum vitiis judicari. Quare ut omittam, quantum legiones prævalentes suarum opum fiducia deceat, (illa enim *magna spes* est militum) ad Lipsii et Freinshemii conjecturam ipsa constructio nos trahit vi sua. Et hanc conjecturam, quæ jamdudum sedem in textu meruerat, malam dicit Broterius, mire laudans sui Pellicerii nugas, *in sua c. tracturus.* Conf. c. 35. med.

Agendo Galliarum censui] Censum accipies, non qualis Romæ, ut notæ saltem essent Gallorum facultates; sed ut ex modo census tributum penderent et vectigal. Quod cum in aliis provinciis servabatur (apud Jurisconsultos titulo toto de Censibus), tum in Gallia potissimum, ditissima provinciarum. Adde sis nostra in Excurs. *K.* Lips.

Ab undevicesimanis] In Germania inferiori, hac ætate ubique XXI legionem reperio, non XIX. Itaque hic et sæpius, repone, *unaetvicesimanis.* Quæ vox remotior ab usu hodie, imposuit

initio, et tractis prima quoque ac vicesima legionibus: nam iisdem æstivis in finibus Ubiorum habebantur per otium aut levia munia. Igitur, audito fine Augusti, vernacula multitudo, nuper acto in urbe delectu, lasciviæ sueta, laborum intolerans, impellere ceterorum rudes animos: "Venisse tempus, quo veterani maturam missionem, juvenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, sævitiamque centurionum ulciscerentur." Non unus hæc, ut Pannonicas inter legiones Percennius, nec apud trepidas militum aures, alios validiores exercitus respicientium; sed multa seditionis ora vocesque: "sua in manu sitam rem Romanam; suis victoriis augeri rempublicam; in suum cognomentum adscisci Imperatores."

XXXII. Nec legatus obviam ibat: quippe plurium vecordia constantiam exemerat. Repente lymphati destrictis gladiis in centuriones invadunt, (ea vetustissima militaribus

scriptorum vulgo. Adi, si placet, ad H. 1, 61. Notas. Lips. Pichena e MS. recte, quod conjecerat Lipsius, reposuit, firmaruntque ceteri, nisi quod dederunt vulgo *unetvic.* extrita littera ea quæ una mendo fortasse caussa fuerat. Lipsianam scripturam merito præfert. Brot. etiam c. 45. *unaetvicesimæ.* Vid. ad H. 4, 78.

Prima] De legione prima, cujus sæpe in hoc libro mentio, quæque in antiquo marmore *Germanica* vocatur, vide, si lubet, erudite disserentem Bimardum in Originibus Cularonensibus c. 5, T. 1. Thes. Insc. Murator. p. 95. seqq. Ern.

Nuper actio in u. d.] Ante quinque circiter annos, nuntiata in urbe clade Variana: cum quidem Romæ subitum militem Augustus conscripsit, ad tutelam ripæ Rheni: et plerosque e libertinis. Sueton. c. 25. Dio 56, 23. Lips.

Impellere] Vulg. *implere* Ernestii Index explicabat *contagione imbuere*, nescio quo auctore: Wopkens. *exagitare, concitare*, laudatis quidem auctoribus, sed parum validis. Aures seditiosorum *implere*, animos *impellere*, Latinum est. Itaque verissimam emendationem, quæ cuivis ex c. 16. in mentem venerit, libenter reduxi in sedem suam.

Unus hæc — Percennius] Mutavi interpunctionem, ne sit *unus Percennius*, nomen propr. pro appellativo. Oritur hinc acumen quoddam, quod dubito an sit veterum linguarum.

In suum cognomentum] Si ad sua tempora Tacitus respexit, clara res: omnes enim post Tiberium fere Imperatores cognomen sumpserunt a pugnacissima gente. At quid est, quod hic milites in eo glorientur, nisi si divini et præscii futurorum? Nam ad hoc ævi solus Drusus et Germanicus cognomine illo usi, ex decreto, quod apud Dionem habes 55, 2. et si quisquam ex Imperatoribus; solus certe Tiberius. Sed correctione explico me, et omnino scrib. censeo, *adscisci imperaturos:* idque verum, cognomento illo insignitos eos, qui in spe Principatus. Præter dictos, ecce Vitellius Imp. *filium sinu retinens Germanicum appellavit.* H. 2, 59. extr. Lips. Dissentiunt Salinerius, Freinshemius, Ryckius: et *Imperatores* intelligunt duces exercituum, qualis Drusus olim, post Tiberius, tum Germanicus: quibus nomen Imperatoris datum; quod etiam Germanico passim tribuit Tacitus. Quæ mihi adhuc commodissima ratio visa est. Sensus erit: Qui Imperatores fiant, exercitui Germanico maxime præfici, ut Germanicorum cognomen accipiant, veluti omnium gloriosissimum, sive, hoc maxime cognomen petere ac sumere. Ceterum vid. inf. 2, 26. Latinitas durior est, et mire dictum in *alicujus cognomen adscisci:* sed tamen et supra c. 8. *Livia in nomen Augustæ adsumebatur.* Ern. Ibi forma lenitur zeugmate. Sed conf. 2, 60. Ad gloriationem satis erat, adhuc duos tres duces ita appellatos fuisse. Militi militaris usus nominis conveniebat. Quid de vocabulis mutetur Romæ, isti non curant: et quando illic *Imperator* usurpari cœpit pro *Principe?* Conf. Lam-

odiis materies, et sæviendi principium) prostratos verberibus mulcant, sexageni singulos, ut numerum centurionum adæquarent. Tum convulsos laniatosque et partim exanimos ante vallum aut in amnem Rhenum projiciunt. Septimius cum perfugisset ad tribunal, pedibusque Cæcinæ advolveretur, eo usque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens et animi ferox, inter obstantes et armatos ferro viam patefecit. Non tribunus ultra, non castrorum præfectus jus obtinuit: vigilias, stationes, et si qua alia præsens usus indixerat, ipsi partiebantur. Id, militares animos altius conjectantibus, præcipuum indicium magni atque implacabilis motus, quod neque disjecti, nec pauco-

prid. Severo c. 4. init. Germanico exercitui superbia creverat ex eo, quod duces tum a nulla gente præterquam a Germanis cognomentum sumpserant.

Prostratos] Ex more fustuarii. Vid. Casaub. ad Suet. Tib. c. 60. Ante hoc parenthesin feci *Ea — principium*.

Verberibus mulctant] Malim, *mulcant*, in hac significatione, Cicero pro Mil. c. 14. Liv. 29, 9. 8, 24. 26, 12. Quibus locis omnibus *multare* non æque placet. Lips. Idem in MS. repertum recte recepit Pichena et Gr. De verborum *multare* et *mulcare* permutatione frequenter actum a criticis. Ern.

Sexageni singulos] In legione plena, sexaginta centuriones. Dionysius Halic. 9, 10. et Vegetius: ego plene in Militia 2, 5—8. Lips.

Tum adolescens] Admodum 30 annorum et amplius. Quum Caligulam occideret, senior dicitur Suet. Calig. c. 56.

Nil paucorum instinctu] Rhenano placet, *vel paucorum:* nec sperno. Lips. Hoc quidem palam est, non respondere inter se τὰ *neque* et *nil;* nihiloque magis τὰ *neque* et *vel* (quod placebat Rhenano). Sed qua in voce mendum sedeat, videndum. Nihil illos offendit τὸ *disjecti*, quod me maxime. Qui enim *disjecti?* Sparsi, inquit Aurelius. Et hæc quidem vis vocis: sed an Pannonii magis sparsi? immo mox e sparsis adunati. Tale autem quid dixisse Tacitus videtur, quod in Pannoniis fuisset, et tumultum eorum minus metuendum reddidisset. Quemadmodum *paucorum instinctu:* eo enim Percennius et Vibulenus significantur. Quid moror? Taciti manus fuit: *quod nusquam distracti, nil paucorum instinctu*, hoc est, nullo loco, nulla in re discordes. Balbus ad Ciceronem Epp. ad Att. 8, 15. *ut Cæsarem et Pompeium perfidia hominum distractos rursus in pristinam concordiam reducas.* Noster 4, 40. *si matrimonium Liviæ velut in partes domum Cæsarum distraxisset.* Varro apud Non. 4, 138. *Distractione civium elanguescit bonum proprium civitatis, atque ægrotare incipit et consenescere.* Atque hinc Germaniciani formidabiliores: nam Pannonii subinde distracti: ut cum *depulsi æmulatione* c. 18. cum *ferrum inter se parabant ob centurionem, cognomento Sirpicum*, c. 23. Gron. Sed *disjectus* idem est, quod *distractus*, eoque verbo sæpe utitur noster. Vid. 1, 70. 2, 45. 3, 2. 4, 46. ut jam monuit Heinsius. Ego probem Rhenani conjecturam: *quod neque disjecti vel paucorum instinctu*, cum Pichena et aliis; quam recepit Ryckius. Non semper post *neque* sequitur *neque* vel *nec*, ut sæpe monuerunt viri docti, sed etiam *vel, aut:* v. Bentlei. ad Horat. Epod. 16, 6. item *et, ac*, ut contra Bentleium docet Burman. ad Ovid. Met. 3, 492. Atque Tacitus permultis locis usitatiorem particularum consecutionem, veluti data opera, negligit. Sic 3, 54. *neque mihi, aut vobis usui futuras.* Ern. *Aut* munus negandi sustinere, (nam vim per se non habet) ab omnibus, et recte, concessum est. Verum an simplices copulæ *et, ac*, eundem usum habeant, dubitatur, Burmannoque et aliis hac in re se opponit Ruhnken. ad Velleium 2, 45. Bentleium sequens. Neque vero Bentl. id, quod volebat, plane demonstrasse videtur, et erunt qui victum putent uno adversarii Johnsoni exemplo ex Ovid. Met. 10, 92. sqq. cui similia quamlibet multa addi possint. Sed proprietatem si sequimur, his copulis ista ne-

rum instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent; tanta æqualitate et constantia, ut regi crederes.

XXXIII. Interea Germanico, per Gallias, ut diximus, census accipienti, excessisse Augustum, adfertur. Neptem ejus, Agrippinam, in matrimonio, pluresque ex ea liberos habebat. Ipse Druso, fratre Tiberii, genitus, Augustæ nepos: sed anxius occultis in se patrui aviæque odiis, quorum caussæ acriores, quia iniquæ: quippe Drusi magna apud populum Rom. memoria, credebaturque, si rerum potitus foret, libertatem redditurus; unde in Germanicum favor, et spes eadem. Nam juveni civile ingenium, mira comitas et diversa a Tiberii sermone, vultu, adrogantibus et obscuris. Accedebant muliebres offensiones, novercalibus Liviæ in Agrippinam stimulis; atque ipsa Agrippina paullo commotior, nisi quod castitate et mariti amore quamvis indomitum animum in bonum vertebat.

XXXIV. Sed Germanicus, quanto summæ spei propior, tanto impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos et Belgarum civitates in verba ejus adigit. Dehinc, audito legionum tumultu, raptim profectus, obvias extra castra habuit, dejectis in terram oculis, velut pœnitentia. Postquam vallum iniit, dissoni questus audiri cœpere: et quidam, prensa manu ejus, per speciem exosculandi, inseruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret: alii curvata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, "discedere in manipulos" jubet; "sic melius audituros responsum: vexilla præferri, ut id saltem

gandi vis non nisi tum tribuitur, quum unius aut paucorum nominum adjectio et velut appositio fit, non quum integræ enuntiationes inferuntur cum verbo novo. Neque in his simillimæ significationis particulis non apparet usus quidam legitimus, qui aliam magis frequentet alia. Ita disjunctivam *vel* negare, paucissimis exemplis doceri poterit. Prætuli ergo *nec*, Grotii conjecturam; ac video jam, eandem placere Wopkensio. *Nil* omnino falsum duco, quia non coit cum proximis verbis, nec apte pendet aliunde. Est enim: quod non *sparsi, non impulsu paucorum agerent*. Pro *sparsis, distractis*, jam Pompeius M. *disjectam manum* dixerat, opp. *conjunctis* s. *contractis copiis* in Epist. ap. Cic. ad Att. 8. post 12.

Census accipienti] Ea forma sermonis Jurisconsulto dicta *legatio ad census accipiendos*: C. I. D. De muneribus et honoribus. LIPS.

Quia iniquæ] A virtutibus ejus ortæ. Invidebant, et erectum ingenium timebant. LIPS. *Acriores* caussæ sunt validiores. *Pertinaciores nos facit iniquitas iræ*, Seneca de ira 3, 29. Alte repetita sententia, in quam scite commentatur Muretus.

Credebaturque, si rerum] Immo prodita a Tiberio ejus epistola est, qua de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat. Quæ una caussa necis pio in patriam juveni, sed infelici. Sueton. in Tib. c. 50. LIPS. Conf. 2, 82. et Suet. Claud. c. 1.

Castitate] Qua unum maritum amabat suum. Per se castitas ferociam domare non potest; nisi ea virtute et moderationem et ceteras omnes muliebres virtutes contineri dixeris. Sed prius videtur verius, et *amore mariti* quasi explicationis caussa additum.

Exosculandi] Hæc est Cod. et antiqq. editt. scriptura, non *osculandi*, quod, nescio quare, Lips. invexit. Illud recte tuetur J. Gron. et dedit Brot. Conf. H. 1, 4. 5.

discerneret cohortes:" tarde obtemperavere. Tunc "a veneratione Augusti" orsus, flexit ad "victorias triumphosque Tiberii," præcipuis laudibus celebrans, "quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiæ" inde "consensum, Galliarum fidem" extollit; "nil usquam turbidum, aut discors."

XXXV. Silentio hæc vel murmure modico audita sunt. Ut seditionem attigit, "ubi modestia militaris? ubi veteris disciplinæ decus? quonam tribunos, quo centuriones exegissent?" rogitans; nudant universi corpora, "cicatrices ex vulneribus, verberum notas" exprobrant: mox indiscretis vocibus "pretia vacationum, angustias stipendii, duritiam operum," ac propriis nominibus incusant "vallum, fossas, pabuli, materiæ, lignorum adgestus," et si qua alia ex necessitate aut adversus otium castrorum quæruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur; qui tricena aut supra

A veneratione Augusti orsus] Ita capit hæc verba Aurelius, ut Germanicus initio orationis oculos conjecerit in imaginem Augusti signis affixam, quam sit veneratus genu flexo, et manu ori admota, mox orsus sit proloqui. Sed sic possunt accipere, qui nesciunt, quid Tacito et aliis sit *veneratio:* et certe id non omnes sciunt. Usurpant autem eam vocem pro ea, quam noluerunt dicere *venerabilitatem:* ut *veneratio Augusti* non sit actio aliorum circa eum, sed ipsi insita dignitas vel majestas. Sic 12, 41. *qui mos sacerdotibus et sacris antiquitus concessus, augebat venerationem feminæ.* De Agrippina loquitur. Seneca ad Polyb. c. 21. *qui munere fortunæ tantam venerationem receperat, ut felicitas ejus effugeret invidiam.* Justinus de cohorte Alexandri 13, 1. *ejus virtutis ac venerationis erant, ut singulos reges putares.* Ergo *a veneratione Augusti orsus,* est, orsus dicere de magnitudine ac majestate illius principis. Gron.

Quæ pulcherrima fecisset] Credo, Tacitum dedisse *pulcherrime,* quæ in hac phrasi est legitima ratio. Scio, ab ea discessisse paulatim scriptores Latinos; sed etiam, librarios eam mutasse, quod a suæ linguæ indole discreparet. Ern. Errat, ut puto. Tenue discrimen est. Si *recta, strenua* vel simile quid esset, concederem. Sed ut rem *strenue* facere dicimus, ita non dicimus *pulchre:* et *pulchrum factum* magis in usu est quam *pulchre facere,* in illa certe significatione. Ad hoc etiam exquisitior est vulgata.

Universi] In Cod. et ante Lips. erat *universa.* Etiam hoc repetit Gronovius, filius. Patri, opinor, Lipsius egregie conjecisse videbatur.

Exprobrant] Non, opinor, verbis, aut quo Germanico objicerent, sed ostendunt invidiæ faciendæ caussa et ostendendo exprobrant. Sic est etiam supra c. 18. init. Vid. locum Lucani mox allatum a Lipsio. Ern.

Pabuli — adgestus] Dan. Heinsius vix dubitabat, esse glossam e margine textui insertam vocem *lignorum,* vocis *materiæ* interpretationem. Ryckius autem per *materiam* trabes ingentes, per *ligna* virgulta, vimina etc. Contra Oudendorp. ad Sueton. Ner. 33. *materiam* de lignis dici docet, e qua sepes vel vallum fiat. Possis etiam *materiam* latius capere ut lapides contineat, sternendis viis: sed illa materia non in castra congeritur, de quibus tamen sermo. Optimum fuerit, *materiam* capere de lignis ad struendum vallum et ædificandum etc. *ligna* intelligere, quæ ad coquendum, ignes nocturnos necessaria sint. Ern. Nota est Ulpiani distinctio in Digg. 32. 1, 55. Conf. Buchneri not. ad Plin. Epp. 10, 50, 2.

Adversus otium castrorum] Seneca ep. 18. med. *Miles in media pace decurrit sine ullo hoste, vallum jacit, et supervacuo labore lassatus, ut sufficere necessariis possit.* Liv. 39, 2. Vopisc. Probo c. 9. Hæc *opere, imperio, labore, manu militari* facta dicebant. Conf. Suet. Aug. c. 18. Plin. 11, 29. Quinctil. I. O. 2, 13, 16. Servius ad Æn. 8, 652. de Gallis urbem tenentibus: *adeo*

stipendia numerantes, "mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem" orabant: fuere etiam, qui legatam a divo Augusto pecuniam reposcerent, faustis in Germanicum ominibus; et, si vellet imperium, promptos ostentavere. Tum vero, quasi scelere contaminaretur, præceps tribunali desiluit: opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille, "moriturum potius, quam fidem exueret," clamitans, ferrum a latere deripuit, elatumque deferebat in pectus, ni

ut quæ incendere non poterant, militari manu diruerent, usus in hostium opere verbo Romano. Gron.

Mederetur fessis] Similia Juliani milites, in seditione apud Lucan. 5, 274. *Jam respice canos* etc. Lips.

Neu mortem in iisdem laboribus] Hæc mutilata esse putabat Heinsius. Vitiosa esse, fortasse concedam: et putavi aliquando sic emendari posse: *neu morerentur;* orabant, ut mederetur fessis, neu sineret se mori in hac tam misera vitæ conditione. *Oro te, ne moriar* breviter dictum, pro, oro te, ne sinas me mori. Particula quidem *neu* necessario verbum requirit, eaque si est a Tacito, aut *morerentur* legendum, aut excidit *obirent*, aut simile. Etiam vulgatum defendi et explicari potest, si pro *neu* legamus *nec.* Qui dixit, *neque inopem requiem orabant*, pro orabant, ne sineret, requiem sibi a militia esse cum inopia conjunctam, idem etiam non dubitavit, ut opinor, dicere, *nec mortem in iisdem laboribus orabant*, h. e. ne se ad mortem usque iisdem laboribus vexari sineret, ne mors se in istis laboribus opprimeret. Sed prius, ut opinor, melius. Ceterum *neque inopem requiem* intelligendum, *et non inopem requiem.* De hoc usu τοῦ *neque* aliquot locis J. Fr. Gron. in Observatt. Ern. *Neu* legitimum est in prohibitione, (quippe alius generis est *neque*, ut bene docet Ernest.) nec ellipsis verbi durior hic quam c. 7. *ne læti* etc. Mollit eam post tria substantiva, *mortem, finem, requiem*, illatum *orabant*, neque erat verbum, quod cum illis tribus commode jungi posset, v. c. *daret.* Quod ille conjecit aliquando, multo est durius hac omissione.

Faustis—ominibus] An vero, *nominibus?* Sic quidem Sueton. c. 13. de Caligula: *Densissimo et latissimo obviorum agmine incessit, super fausta nomina, sidus et pullum et pupum appellantium.* Fausta nomina sunt, Di te servent Auguste, Imperator, Princeps, Felix, Victor, aliaque ab adulatione vulgi nata. Dio quidem ab hac lectione est 57, 5. Τόν τε Τιβέριον, inquit, ἐκακηγόρησαν, καὶ τὸν Γερμανικὸν αὐτοκράτορα ἐπεκάλεσαν. Lips. Ovidius 12, 218. Metam. *Felicem diximus illa Conjuge Perithoum, quod pæne fefellimus omen.* Et alibi, *et reddidit omina votis*, de salutantibus inter se. Nec aliter Sueton. l. c. *super fausta omina*, non *nomina.* Gron. *Faustum* et nominum et ominum epitheton est. At ἄκυρον est *nomen in* aliquem; et in ipsis nominibus sunt omina.

Et, si vellet imperium] Id Velleius 2, 125. ita exprimit: *Defuitque, qui contra rempubl. duceret, non, qui ducerentur.* Nec alio fine legata petunt: tanquam illum scilicet habeant pro herede. Lips.

Promptos ostentavere] Varie tentatus locus in voce *promptos.* Alii *promptas* i. e. legiones, volunt e cod. Mediceo: Heinsius *prompta*, i. e. res promptas, ut 12, 12. Ego vulgatum *promptos* probo, intellectu τοῦ *se:* sic mox, *at ille, moriturum potius:* et sic sæpe. Neque enim legiones, sed se promptos ostendebant. Verum aliud est in hoc loco, quod medelam desiderare videtur. Primum, quid faustis in Germanicum ominibus cum flagitatione pecuniæ sibi legatæ? Deinde *ostentavere* non potest pendere a *fuere.* Igitur aut sic legam: *Fuere etiam, qui—reposcerent, et, faustis in G. ominibus, si vellet imperium, promptos ostentarent.* Aut mutata interpunctione, sic: *Fuere, qui—reposcerent. Et, faustis in G. o.—ostentavere.* Ern. Apud Ciceronem hæc constructio offensionem haberet, non apud Tac. Ceterum si cui *promptos* mancum videtur, lenem medelam habet, *et se, si v. imperium.* Nec eam tamen ipse probarim.

Ferrum a latere] Recte *a latere.* Nam mos priscus gladium ex humero suspendere, et dimittere ad latus. Homer. Iliad. B. 45. Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον. Odyss. B. 3.

proximi prensam dextram vi attinuissent: extrema et conglobata inter se pars concionis, ac, vix credibile dictu, quidam singuli, propius incedentes, "feriret," hortabantur: et miles, nomine Calusidius, strictum obtulit gladium, addito, "acutiorem esse." Sævum id malique moris etiam furentibus visum: ac spatium fuit, quo Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur.

XXXVI. Consultatum ibi de remedio: etenim nuntiabatur, "parari legatos, qui superiorem exercitum ad caussam eandem traherent: destinatum excidio Ubiorum oppidum: imbutasque præda manus, in direptionem Galliarum erupturas." Augebat metum gnarus Romanæ seditionis, et, si omitteretur ripa, invasurus hostis; at, si auxilia et socii adversum abscedentes legiones armarentur, civile bellum suscipi: periculosa severitas; flagitiosa largitio; seu nihil militi, sive omnia concederentur, in ancipiti respublica. Igitur, volutatis inter se rationibus, placitum, ut epistolæ, nomine principis, scriberentur: "missionem dari vicena stipendia meritis; exauctorari, qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis: legata, quæ petiverant, exsolvi, duplicarique."

XXXVII. Sensit miles, in tempus conficta, statimque

—*Περὶ δὲ ξίφος ὀξὺ θέτ' ὤμῳ.* Conf. Virg. 8, 459. 11, 1. Nec id heroum modo sæculo, sed obtinuit postea: atque adeo apud Romanos. Claudian. de Laud. Stilic. 2, 91. *Gestatosque patri scapulis radiantibus enses.* Et Germanos. Windichindus: *Subnixi stabant* (Saxones) *parvis scutis, habentes ad renes cultellos magnos.* Ad renes enim (ut ejusmodi scriptorum atticismus est) valet ad latera. LIPS.

Quidam — incedentes] Sic quoque auctor infra c. 61. *incedunt mœstos locos, visuque ac memoria deformes.* Immo et Cicero de Invent. 2, 14. *Facilius autem ad inventionem animus incedet, si gesti negotii et suam et adversarii narrationem sæpe et diligenter pertractabit.* GRON. Conjecerat Muret. *accedentes.* Sed gravius est *incedere,* Tacito etiam usitatius. Vide Indicem.

Spatium fuit] Adstabant milites attoniti. Id fecit, ut ne furentes quidem illico sentirent Cæsarem abductum.

Oppidum Ubiorum] Intelligunt coloniam Agrippinæ, caput Ubiorum, v. Cellar. G. A. T. 1, p. 262. ERN.

Ac, si auxilia] Primum observent tirones abruptum loquendi genus: *ac civile bellum suscipi,* pro, *et, quod intelligebant, civ. b. s.* Deinde subita commutatio orationis obliquæ in rectam: *periculosa severitas* etc. cujus etiam apud Livium exempla deprehendi. Itaque non necesse, cum Heinsio in accusativos mutare nominativos. v. ad 12, 64. Ac, ne quis putet, pro *concederentur* legendum esse *concedantur;* dicitur, pro *concessa fuerint,* quomodo et alibi imperfectum ponitur. ERN. Male adhuc servatum est Pichenæ vitium *ac,* a Freinshemio jam mutatum. Ita Beroald. et reliquæ vett. et Lipsii omnes.

In ancipiti respublica] Quia sic in unico libro est, concedo. Alioqui facile, *republ.* quod habebant editi, tueare; nam quemadmodum *in ancipiti respublica* dicitur intellecto verbo *erat,* sic *in ancipiti republ.* juxta belle dicitur intellecto ejusdem verbi participio, *futura.* GRON. Hoc dubito an belle. Inde a verbis *peric. sev.* intell. *videbatur,* quod in superioribus latebat. Nunc in postremis nova commutatio orationis inepta esset, etiamsi nulla esset ambiguitas.

Legata quæ petiverant] Recte ergo in Suetonii Tib. c. 48. scriptum: *Militi, post duplicata ex Augusti testamento legata, nihil umquam largitus est:* ubi male Beroaldus *publicata.* LIPS.

flagitavit: missio per tribunos maturatur: largitio differebatur in hiberna cujusque. Non abscessere quintani unaetvicesimanique, donec iisdem in æstivis contracta ex viatico amicorum ipsiusque Cæsaris, pecunia persolveretur. Primam ac vicesimam legiones Cæcina legatus in civitatem Ubiorum reduxit, turpi agmine, cum fisci de Imperatore rapti, inter signa interque aquilas veherentur. Germanicus, superiorem ad exercitum profectus, secundam et tertiamdecumam et sextamdecumam legiones, nihil cunctatas, sacramento adigit. Quartadecumani paullum dubitaverant: pecunia et missio quamvis non flagitantibus oblata est.

XXXVIII. At in Chaucis cœptavere seditionem præsidium agitantes vexillarii discordium legionum, et præsenti duorum

In hiberna — abscessere] Malebam, *in hiberna usquam:* sed Josiæ Merceri, amici olim nostri, verissima lectio et distinctio: *Largitio differebatur in hiberna cujusque.* Nam in castris æstivis junctim legiones habebantur, in hibernis singulæ seorsim. Volebant ergo differri, et interim divelli: sed miles fraudem suspicatus abnuit. Lips. Quod ingenio assecutus est Mercerus, in cod. Med. reperit Pichena. Itaque receptum in textum. Ern.

Non—unetvicesimanique] Sic interpretor immotam priscam lectionem. Cum acquiessent primani et vicesimani, tardum fuit quintanis unetvicesimanisque exspectare, donec in hiberna veniretur: ideoque occlamitaverunt minitabundi, non se vestigium moturos, non in officio futuros, nisi et numi repræsentarentur: nec destiterunt tumultuari, donec concederet Germanicus. Hoc cum extorsissent duæ legiones improbæ, si non necessario, at prudenter placuit, ut modestioribus et moram passis ultro par honor haberetur; ne illi videntes contumaciam furoris sociis profuisse, rursus exasperarentur, et male obrutum incendium resurgeret. Gron. Extorserunt eam pecuniam in ipsis æstivis quintani et unaetv. (turbarum concitores pervicacissimi c. 31. 45.) Hi abscedere recusabant, quum jam per ceteros mora non erat. Si quid offendit, hoc est, quod continuo fisci rapti memorantur tantum in I et XX legg. Sed id eo fit, quia harum discedentium prior mentio occurrebat. Illæ autem quum poscerent largitionem, non tam pro se, quam pro communibus commodis loqui putandæ sunt.

Ex viatico amicorum etc.] *Viaticum* h. l. non accipiendum de pecunia ea, quæ de publico attribuitur in bellum, provincias ituris, ut apud Ciceronem: saltem non sola: sed ea, quam secum quisque sumsit, non modo ad certas necessitates, sed etiam ad fortuitas. Ern.

Cum fisci de Imperatore] Tangit non dubie morem priscum, quo pecunias solitum deponere ad signa: ii enim militares dii, id templum. Veget. 2, 20. Suet. Domit. c. 7. Lips.

Legiones nihil cunctatus] Immo, *cunctatas:* uti ad legiones ipsas referas. Lips. Ac sic e MS. restituit Pichena, probatque Heinsius. Ern.

At in Chaucis — et præsenti] Non bene hæc cohærere videntur, nec apta consecutio particularum, aut Tacito usitata, qui sæpe transitionem alias per *at* facit. Videtur dicendum fuisse: *At i. C. cum cœptavissent — legionum, præsenti* etc. aut simili modo. Forte scripsit Tacitus: *Et in Chaucis — at* vel *sed præsenti* etc. Video tamen et alibi durius per *et* consequentia antecedentibus subjici, ut infra c. 60. *unde major Cæsari metus: et Cæcinam — mittit.* Ern. *At* in Chaucis *quoque* turbatum est a vexillariis. Nam etiam post Varianam cladem in interiore Germania præsidia erant relicta, Chaucique socii in primis constantis fidei. Interjectum *et* egregie exprimit facilitatem et celeritatem rei.

Vexillarii discordium legionum] De Vexillariis, ne justo longior nota fiat, dicemus separatim, ad calcem operis. Ern. Ad quatuor vel quinque conjecturas de hoc genere militum accessit nuperrime nova, a reliquis paullo longius recedens, nec tamen per se improbabilis, Gallici interpretis, Lamalli. Hic suspicatur milites fuisse *primæ centuriæ*, apud quam vexillum cohortis servabatur; ex ea centuria ad graviores

militum supplicio paullum repressi sunt. Jusserat id Mennius, castrorum præfectus, bono magis exemplo, quam concesso jure: deinde, intumescente motu, profugus repertusque, postquam intutæ latebræ, præsidium ab audacia mutuatur: "non præfectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium Imperatorem violari:" simul exterritis, qui obstiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, et, "si quis agmine decessisset, pro desertore fore," clamitans, reduxit in hiberna turbidos et nihil ausos.

XXXIX. Interea legati ab Senatu, regressum jam apud Aram Ubiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones, prima atque vicesima, veteranique, nuper missi sub vexillo, hiemabant. Pavidos et conscientia vecordes intrat metus, venisse Patrum jussu, qui irrita facerent, quæ per seditionem expresserant: utque mos vulgo, quamvis falsis reum subdere, Munatium Plancum, consulatu functum, principem legationis,

casus interdum delectos factos et ad expeditiones missos esse, qui Vexillarii dicerentur.

Mennius] Heins. suspicatur *M. Ennius*, vel *Menenius*. Sic 3, 70. *L. Ennius*. Ern.

Bono magis—jure] Soli enim illi jus plectendi militis, qui exercitus rector. Et Augusti quidem instituto (quod apud Dionem 53, 13. solis Proprætoribus, sive legatis Augusti, quos gladio succinxerat, id jus fuit: postea etiam proconsulibus: universisque provinciarum rectoribus, ex lege VI. De off. præsid. Saltem, ut punirent milites gregarios, leg. IX. De custod. reorum: *Qui exercitum accipit, jus animadvertendi in milites caligatos habet.* Lips. Ego accipio: magis opportune atque utiliter, quam legitime et ex disciplina. Nam imitationem si cogites, *exemplum malum* erat, præsertim militiæ, gladio quemquam uti, cui jus utendi non est, vel in usum publicum. Unde illud Galbæ: *commilito, quis jussit?* Hist. 1, 35. Et inde ausus L. Otho Imperatoris pater *milites quosdam, quod motu Camilli ex pœnitentia præpositos suos, quasi defectionis adversus Claudium auctores, occiderant, capite punire, et quidem ante principia se coram, quamvis ob id ipsum promotos in ampliorem gradum a Claudio sciret,* quo facto gloriam eum auxisse testis Sueton. Oth. c. 1. Eodem pertinet Velleii 2, 47. cum Clodium a Milone jugulatum ait, *exemplo inutili, sed facto salutari reipublicæ.* Hic respexit ad imitationem. At Tacitus *bono exemplo* non dixit pro re imitanda, sed simpliciter pro *bene:* quemadmodum Juvenal. 13, 1. *Exemplo quodcunque malo committitur:* hoc est, male aut perperam. Bene autem factum interpretatur ob utilitatem præsentem. Gron. Rectissime: *Exemplum* est factum, facinus, non simpliciter tamen, sed quoad vel alii imitari possunt, etsi non debent, vel exemplum fit, quod intuentes alii, quid fugiendum, quid timendum sit, intelligunt. Est h. l. etiam respectus ad supplicium, quod *exemplum* vocari Latinis, posteriori de caussa, notissimum est. Ern.

Ab Senatu egressi] Sive placet, *digressi*. Vulgo est, *regressi:* sed falso, nequedum ulli missi. Intelligit legatos, vel qui a Senatu decreti ad ferendum Proconsulare imperium, de quibus supra: vel qui a Tiberio missi ad turbas sedandas, de quibus jam audierat: hoc Dio 57, 5. sentire videtur. Res sic videtur: sed ut aperte fabuler, *ab Senatu digressi* vel *egressi*, haud satis placet: magis lectio Florentini codicis, *legati ab Senatu, regressum jam:* ut a superiore exercitu regressum iterum ad Aram Ubiorum velit, ibique conventum. Ac plurimum fortasse ibi, aut Coloniæ Agrippinæ, agebat: quidni, vel in uxoris patrisque ejus gratiam? Lips. Sic etiam Mercerus et Faernus conjecerunt. Recte recepit Pichena. Rutgers. V. L. p. 73. conj. *Roma egressi*. Ern. Infeliciter. *Regressum* recte legi, prodit particula *jam*. Infra c. 57. *legati a Segeste*.

Apud Aram Ubiorum] v. ad c. 57. Ern.

Consulatu functum] Et quidem nu-

auctorem Senatusconsulti incusant: et nocte concubia vexillum, in domo Germanici situm, flagitare occipiunt: concursuque ad januam facto, moliuntur fores; extractum cubili Cæsarem, tradere vexillum, intento mortis metu subigunt:

per. Consul enim fuit anno ante, cum C. Silio. Munatium illum esse, qui Censor fuit anno 732. fuge credere. Non facile ætas fert; non Taciti verba. Dixisset enim potius a præcipuo honore, *Censura functum*. Filius, credo, ejus. Lips.

Nocte concubia vexillum] Quod vexillum? illudne, sub quo veterani habebantur? non videtur. Non enim illi solum, sed duæ legiones in eadem culpa: quarum signa aquilæque in castris, non in tabernaculo ducis. Refer ergo ad aliud vexillum, et observa ritum antiquum. Signum futuræ pugnæ, vexillum purpureum fuit, quod adservabatur merito in tabernaculo ducis, quia illi soli jus et arbitrium proponendi. Hoc insignite et κατ' ἐξοχὴν *Vexillum* dictum. Docte glossæ veteres: Ῥούσιον φάρσος, *vexillum*. At de more, Cæsar B. G. 2, 20. De bello Hisp. c. 27. Plutarchus formam ejus satis describit in Fabio p. 182. C. Τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν. Ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος. Quod Plutarchus χιτῶνα dicit, tunicam etiam Isidorus Orig. 19, 22. *Russata, quam pœniceam vocant, nos coccineam. Hac sub Consulibus Romani usi sunt milites, unde etiam Russati vocabantur. Solebat enim pridie quam dimicandum esset, ante principia poni* (vellem dixisset, *ante prætorium poni*, vel, *supra prætorium*; id enim verius) *quasi admonitio et indicium futuræ pugnæ*. Plutarchus iterum in Bruto p. 1002. D. Ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προύκειτο μὲν τῷ Βρούτου χάρακι καὶ τῷ Κασσίου σύμβολον ἀγῶνος, φοινικοῦς χιτών. Non ergo simpliciter velum fuit, sed tunicæ forma. Mansit is mos ad tempora imperii labentis. Vid. Ammian. 27, 10. Hoc illud vexillum est, quod lymphati milites postulant, et cum eo jus scilicet cædis et armorum. Lips. Non possum subscribere viris doctissimis, quibus libenter assurgo. Quorsum enim signum pugnæ, ubi nemo hostis? postquam in hiberna jam concesserant? Sed jus cædis, inquit, postulant et armorum. Itane? armorum: adversus quos? Legatos. At hi inermes. Cædis tamen, quorum? Eorundem. At etiam sacrosancti. An Germanicus, cum tandem, invitus licet, vexillum tradidit, simul jus dedit cædendi legatos? Dii meliora. Ego vero, *vexillum* intelligo, de quo legis hoc ipso capite: *Veteranique nuper missi sub vexillo hiemabant*: quod nacti erant, cum exauctorarentur. Hoc suspicabantur venisse, qui sibi ereptum atque suppressum irent, ab Senatu legatos: ideo illud in sua potestate esse optimum rebantur. Etsi autem tot erant caligæ, tot millia clavorum, ut, quamvis hoc suppressum esset, quod acceperant, aliud renovato tumultu extorquere possent; tamen ipsum omen verebantur, si, modo quod accepissent, fieret irritum. Et facile subserviebant veteranis, qui sub signis manebant, quippe metuentes, ne, si veteranis auferretur vexillum, ab sese repeterentur numi eadem vi expressi. Gron. Unum hoc quærere libet, quare vexillum veteranorum in domo Germanici servatum sit, cum legiones signa sua in castris certo loco posita haberent? Idem etiam scrupulus Ferrarium urebat Elect. 1, 3. Altera dubitatio ejus, cur unum tantum vexillum, cum duarum legionum veterani essent, nititur opinione ejus de vexillariis veteranis, de qua dicetur loco ante indicato. Ern. Prior dubitatio facile tollitur. Nam si fides veteranorum suspecta erat Imperatori, eorum vexillum ei loco pignoris esse poterat, retentum in domo sua. Ac potest huc referri adjectio ipsa, *in domo G. situm*, quæ cur facta sit, in hoc sensu statim apparet. Sed tertium quendam scrupulum video in eo, quod audax facinus ne uno quidem verbo veteranis tamquam præcipuis auctoribus assignatur, quæ res alias omitti non solet. Quamobrem ad Lipsii rationem revertor, qua milites, insigne imperatorium sibi exposcentes, significant, se imperium detrectare, tum illud rapiunt, quo adversus ipsos uti primo quoque tempore posset. Ita vero hæc vexilli efflagitatio similis est auso c. 18. quum tribunal exstruere et occupare conabantur.

Extractum cubili Cæsarem] Cave vim Cæsari factam cogites. *Extrahi* dicuntur etiam, qui strepitu aut alia re commoti, surgunt e lecto, progrediuntur. Dicuntur etiam *exciri*. Liv.

mox, vagi per vias, obvios habuere legatos, audita consternatione, ad Germanicum tendentes. Ingerunt contumelias: cædem parant; Planco maxime, quem dignitas fuga impediverat: neque aliud periclitanti subsidium, quam castra primæ legionis: illic signa et aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac, ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, (rarum etiam inter hostes) legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deûm commaculavisset. Luce demum, postquam dux et miles et facta noscebantur, ingressus castra Germanicus, perduci ad se Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum "fatalem" increpans "rabiem, neque militum, sed deûm ira resurgere," cur venerint legati, aperit: "jus legationis, atque ipsius Planci gravem et immeritum casum," simul, "quantum dedecoris adierit legio," facunde miseratur; attonitaque magis, quam quieta concione, legatos, præsidio auxiliarium equitum, dimittit.

XL. Eo in metu arguere Germanicum omnes, "quod non ad superiorem exercitum pergeret, ubi obsequia, et contra rebelles auxilium. Satis superque missione et pecunia et

1, 7. *Evander concursu pastorum trepidantium excitus.* Ern. At fores molientium necemque minantium audacia Lamallo incredibile facit vim factam non esse. Equidem nescio, quid fecerint, nisi quod eum non traxerunt pedibus. *Excire* paullo lenius vocabulum est quam nostrum.

Quam castra — amplexus] Hæreo, an distinguendum sit, *quam castra: primæ legionis illic signa.* Videntur enim duæ hæ legiones unis in hibernis fuisse: sic tamen, ut ritu Romano, quæque legio cum signis seorsum locaretur. Ideo ait, Plancum confugisse ad aquilam et signa primæ legionis. Supra, tres legiones Pannonicæ castris æstivis simul habebantur: separatæ tamen aquilæ, donec per furorem, *una tres aquilas et signa cohortium locarent,* ait Tacitus. Receptam tamen interpunctionem tueri videtur, quod sequitur, *Quantum dedecoris adierit legio, facunde miseratur:* ut videantur hæc in unius legionis castris gesta. Lips. *Castra primæ legionis* int. partem castrorum, ubi prima legio, cum Schelio ad Hygin. p. 24. Ern.

Altaria Deum] Sunt aræ, ut opinor, quæ in Principiis honori Aquilarum et castrensium Deorum erant: itemque Principum, quorum effigies in signis. Vide Militiam nostram, lib. 5. Dial. 4. Lips.

Recipitque] MS. Beroaldus *recepitque:* recte correctum postea. Ern. Vide ad 2, 7.

Fatalem increpans rabiem] *Increpans* non videtur regere *rabiem,* ut suum accusativum; sequentia non patiuntur: sed absolute ponitur. Germanicus, ne irritaret seditiosos, in fatum et deos avertit culpam, dixit, fatalem illam rabiem esse, non militum vitio, sed deorum ira resurgere. Absolute dici *increpare* notum est. Si quis tamen malit accipere pro *accusans,* (v. Gron. ad Liv. 27, 1.) et deinde intelligere, *dicens,* non repugnem. Ern. *Increpans* h. l. potestatem quam dicunt prægnantem habet, ex neutrali propria et activa mixtam, sicut Germ. *schelten.* Cf. Liv. 8, 32. extr. Fatalem rabiem et θεοβλαβείαν vocat cum increpatione.

Sed deum ira resurgere] Nempe eam rabiem. Fatalem eam rabiem esse, incusans, neque sponte militum, sed deorum ira recrudescere, ut recte Freinsh. Quod moneo, ne quem pelliceat, *res vergere,* quod non nemo conjecit, et vidi, quibus placeret. Conf. Tacitus H. 2, 38. Cicero pro Lig. c. 6. Gron.

Eo in metu] *Motu,* Faerni et Lipsii conjectura, multum arridet Allemando. Non mihi. Quum milites exprobratione Imperatoris magis perculsi quam mitigati erant, et *metuebatur,* ne cito rabies rediret, arguere G. amici omnes etc. Motus nunc non erat, immo quies aliqua.

mollibus consultis peccatum: vel, si vilis ipsi salus, cur filium parvulum, cur gravidam conjugem, inter furentes, et omnis humani juris violatores haberet? illos saltem avo et reipublicæ redderet." Diu cunctatus, adspernantem uxorem, cum "se divo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula" testaretur, postremo uterum ejus et communem filium, multo cum fletu, complexus, ut abiret, perpulit. Incedebat muliebre et miserabile agmen, profuga ducis uxor, parvulum sinu filium gerens: lamentantes circum amicorum conjuges, quæ simul trahebantur: nec minus tristes, qui manebant.

XLI. Non florentis Cæsaris, neque suis in castris, sed velut in urbe victa, facies, gemitusque ac planctus, etiam militum aures oraque advertere. Progrediuntur contuberniis: "quis ille flebilis sonus? quod tam triste? feminas inlustres —non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ uxoris, aut comitatus soliti—pergere ad Treveros, et externæ fidei." Pudor inde et miseratio, et patris Agrippæ,

Si vilis ipsi salus] Heinsius addendum censebat, *sua:* non arbitror necessarium in Tacito. Ern.

Aspernantem uxorem] Puto verius, *aspernante uxore.* Lips. Quod recte negat Heinsius; sed quod accusativos pendere vult a *cunctatus*, et huic verbo significationem morandi tribuit, de qua ad Claud. in Stilic. 2, 284. egerat, id ab h. l. alienissimum est. Ern.

Nec minus tristes qui] Lego, *quæ:* de feminis enim sermo conjugibusque amicorum. Lips. Immo *qui* verum, ut recte monet Freinsh. Intelliguntur Cæsar et amici distracti a suis conjugibus. Ern.

Velut in urbe—gemitusque] Distinctio Acidalii *sed velut in urbe victa facies* scilicet, erat, *gemitusque ac planctus*, non placet, quamvis et Freinsh. eam secutus sit. Ea, inquit, facies rerum, non florenti Cæsari et castris suis subnixo, sed urbi captæ conveniens, hoc est, discessus hic muliebris agminis trepidus atque inhonorus, gemitusque ac planctus, etiam militum animos visu audituque percussit. Gron. Sæpe doctos in fraudem illexit omissum participium verbi substantivi, quamvis ea ellipsis frequens sit et quasi propria Latini sermonis. Non est facies *urbi captæ conveniens*, sed Cæsaris, *velut in urbe capta ὄντος.* Alioquin esset *urbis victæ.*

Quod tam triste] Putant viri docti substantivum desiderari. Quasi non passim veteres hoc compendio sermonis utantur. Virgilius: *Triste lupus stabulis.* Ovidius ex P. 2, 2, 119. *Qui cum triste aliquid statuit, fit tristis et ipse.* Petronius c. 19. *Ne quid tristius exspectarem, comitatus faciebat.* Et c. 20. *si quid tristius paras.* Intelligo autem in Tacito, *genus hominum et rerum.* Gron. Sed Heinsio videtur scribendum, *quid.* Recte: et hujus corruptionis plura exempla reperi. Ern. Receptum nondum moveo, etsi locutio insolentior est, et Gronovii exempla minus idonea præter notum Virgilii. Si *triste* substantive dictum est pro *tristi facie rerum*, quo in loco *quod* recte habet, videri potest Tacitus frustra quæsivisse vocabulum, quod eam rem quam brevissime exprimeret. *Spectaculum* suppeditabat Ursinus cum aliis.

Et externæ fidei] Non ergo colonia tunc Treveri fuisse videntur: etsi in H. 4, 62. 72. sic appellat, putemque sub Claudio hoc jure demum donatos. Lips. Ceterum in hoc loco habent, quo se delectent stili Corneliani admiratores ac defensores. Mollietur tamen locus ultima sui parte, si cum Heinsio legas, *et externa fidei;* quod stilo Taciti valde conveniens est: item, si interpunxeris post *soliti:* ut sensus sit, et eas pergere ad T. qui non sint Romani, sed externi, quorum fides incerta sit. Ern. Vix Latina est Heinsii conj. Ex analogia, quæ illi obversabatur, tolerari possit *incerta fidei*, non *externa.* Fides *externa* opp. Romanæ vel sociorum: *et* additum est ἐπεξηγητικῶς. Ad Trev. quippe peregrinæ fidei *homines.* Mirifici sunt, qui *ext. fidei* pro

Augusti avi, memoria: socer Drusus; ipsa insigni fecunditate, præclara pudicitia: jam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo *Caligulam* appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æque flexit, quam invidia in Treveros: orant, obsistunt, "rediret, maneret," pars Agrippinæ occursantes, plurimi ad Germanicum regressi: isque, ut erat recens dolore et ira, apud circumfusos ita cœpit.

XLII. "Non mihi uxor aut filius patre et republica cariores sunt: sed illum quidem sua majestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent. Conjugem et liberos meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul a furentibus submoveo, ut, quicquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur; neve occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. Quid enim per hos dies inausum intemeratumve vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? *milites*ne appellem? qui

dativis habent, et *committi* subaudiunt. Priora quomodo molliora fiant, interpositæ lineolæ monstrabunt. Vulgaris grammatica poscebat, *sine centurione aut m. sine s. comitatu et insignibus imp. conj.* Adeo vulgaria odit hic scriptor.

Socer Drusus etc.] Quia *socer Drusus* non bene coit cum præcedd. deberet enim esse *soceri Drusi*, quia mortuus tum erat: interpunxerim sic; *Aug. a. memoria: socer Drusus, ipsa ins. fec.* Ern. Vis insignis est in hac commutatione. Non tam Drusi memoria, quam ipse amatissimus Imperator animis obversabatur cum miserabili nuru. Similis conversio c. 42. ad legionem XX, quæ sub Tiberio militaverat. Puncta parum juvabant.

Jam infans in castris] Caium Caligulam in castris natum versiculi prisci adfirmabant ap. Suet. c. 8. etiam Plinius in Germanica historia, apud Treveros vico Ambitarino, id est, apud hiberna legionum. Et clare hic noster. Alii aliter: vide Excurs. in *L.* Lips. Et nos in Excurs. ad Suet. Calig. Ern.

Ad concilianda studia vulgi] Ait, studia vulgi: militaris scilicet. Nam Tribuni et centuriones dignioresque militum, veste et habitu erant a gregariis distincti, ut alibi dicam accurate. At Caliga, tegmen vulgi. Infra c. 69. Non ita plene Dio expressit 57, 5. qui vertit: Ὅτι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλεῖστον τραφεὶς τοῖς στρατιωτικοῖς ὑποδήμασιν ἀντὶ τῶν ἀστικῶν ἐχρῆτο. Melius Sueton. c. 9. *Caligulæ cognomen castrensi joco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur.* Caligatus igitur, manipularis, gregarius, eadem sunt: pro militum plebe, id est, qui honorem aut gradum in castris nondum ceperunt. Suet. in Aug. c. 25. Jurisconsultus, l. ix. De custod. reorum: *Qui exercitum accipit, jus animadvertendi in milites caligatos habet:* cum exceptione dixit, quia in digniores non habet. Legi in lapide vetusto,

C. OPPIO. C. F. VEL.
OMNIBVS. OFFICIIS.
IN. CALIGA. FVNCTO.

Et ab eadem sententia Seneca de Benef. 5, 16. scripsit, *Marium a caliga ad consulatum pervenisse:* id est ab infimis ordinibus. Item Plinius 7, 43. Ventidium *inopem juventam in militari caliga tolerasse.* Quamquam non abnuam, quin caliga digniorum etiam militum, sed cum discrimine, puta aureis argenteisve clavis distinctæ. Unde cum additione *Speculatoria caliga,* ap. Suet. c. 52. et Tertull. de cor. mil. init. Lips.

Recens dolore et ira] Heinsius vult corrigi *doloris* et *iræ:* eodemque modo corrigit vulgarem lectionem in aliis locis. Mihi non placet, cum in omnibus locis *recens* cum ablativo constanter exhibeant libri scripti et editi, aliquid novari. Ern.

Quicquid istuc sc. imminet] *Istuc* quidem alienum est, et sine dubitatione rescribo *istinc,* nempe a vobis, ab exercitu seditioso. Idque memetipsum olim non animadvertisse, indignor. Ern.

Quod nomen huic cœtui dabo?] Imi-

filium Imperatoris vestri vallo et armis circumsedistis. An *cives?* quibus tam projecta Senatus auctoritas: hostium quoque jus et sacra legationis et fas gentium rupistis. Divus Julius seditionem exercitus verbo uno compescuit, *Quirites* vocando, qui sacramentum ejus detrectabant. Divus Augustus vultu et adspectu Actiacas legiones exterruit: nos, ut nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniæ Syriæve miles adspernaretur, tamen mirum et indignum erat. Primane et vicesima legiones, illa signis a Tiberio acceptis, tu tot prœliorum socia, tot præmiis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis! hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis e provinciis audienti, feram? ipsius tirones, ipsius veteranos, non missione, non pecunia satiatos: hic tantum interfici centuriones, ejici tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina: meque precariam animam inter infensos trahere?

XLIII. "Cur enim, primo concionis die, ferrum illud, quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? o improvidi amici! melius et amantius ille, qui gladium offerebat: cecidissem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius: legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen et trium legionum ulcisceretur. Neque enim dii sinant, ut Belgarum, quamquam offerentium, decus istud et claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos! Tua, dive Auguste, cœlo recepta mens, tua, pater

tatum videtur ex oratione Scipionis apud Livium, pariter in seditione militari 28, 27. Lips. Mox *vallo et a. circums.* spectat ad c. 39. concursu ad Germanici domum facto; non quod vallum circumjecissent ei retinendo.

Verbo uno compescuit] Plutarchus. Conferantur Plutarchus Cæsare p. 732. A. Dio Cass. 42, 53. Sueton. Cæs. c. 70. et Lucan. 5, 357. *Discedite castris, Tradite nostra viris, ignavi, signa, Quirites.* Lips.

Quirites vocando] Conf. Lampridius Alexandro Sev. c. 52. sq. Gron.

Augustus — exterruit] Vide Suet. c. 17. Dio 51, 3.

Illa signis a Tib.] Apparet, religionem aliquam fuisse in militia ordienda. Credo autem hanc primam legionem conscriptam, post cladem Vari. Lips.

Egregiam duci gratiam] Aut intelligendum aut addendum *ita* vel *tam egr.* Potuit absorberi particula per ultima verbi præcedentis. Sententia est e Virgil. Æn. 4, 93. Ern. Vim ironiæ frangeret talis adjectio; nec veteres ea uti solent. Neque opus est Wopkensii complemento, *egregiam hanc.*

Duci vestro] De Tiberio cum Freinsh. et aliis capio, idque patet clare e sequentibus: *ipsius tirones, ipsius veteranos.* Ern.

Qui — sineret] Pellicerius conj. *Qui ut.* Temere. Quanquam verba sic fere intell.

Ut Belgarum istud decus sit] Glorientur Belgæ. Nos jam olim Cæsaris testimonio, *omnium Gallorum fortissimi:* nos nunc Germanici, idonei et validi *subvenire Romano nomini, comprimere Germaniæ populos.* Nos Civilis voce H. 4, 76. *Gallorum robur.* Præclara ista, at non illud, Πάλαι ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι. Lips.

Tua, pater Druse, imago] Cur imaginis mentio? Suspicor hujus Drusi inter signa imaginem cultam; quia eo duce res pulcherrimæ gestæ. Nec enim solæ Impp. imagines habebantur innexæ signis, sed et aliorum, quos Imperator sibi velut æquabat. Sueton. Tib. c. 48. Hanc igitur præsentem intuens, ista pronunciat filius. Lips. Magis probo Freinshemium, qui tropice capit. Mortuorum, in deos non relatorum, imagines in signis cultas, non

Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor et gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque, quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos Senatui, obsequium Imperatori, si mihi conjugem et filium redditis, discedite a contactu, ac dividite turbidos: id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit."

XLIV. Supplices ad hæc, et vera exprobrari fatentes, orabant, "puniret noxios, ignosceret lapsis, et duceret in hostem: revocaretur conjux, rediret legionum alumnus, neve obses Gallis traderetur." Reditum Agrippinæ excusavit, ob imminentem partum et hiemem: "venturum filium: cetera

credo: neque id satis probat Stewech. ad Veget. 2, 6. p.m. 105. Ern.

Iisdem istis cum militibus] Grotius vult *commilitibus*. Sed sensum eundem in prisca lectione patere censeo: quam tamen mutari facilius ferrem, si τὸ *commiles* Latinum esse vocabulum constaret. Sed constat non esse: cur enim passim toties *commilitones* appellant? Pellexit illustrem virum locus Plinii, apud quem corrupte legitur 37, 2. *reipublicæ datum mille talentum, legatis et quæstoribus, qui oras maris defendissent, HS. bina millia, commilitibus singulis quinquaginta:* cum sit in MSS. *reipublicæ et quæstoribus, qui oras maris defendissent, datum mille talentum, militibus singulis sena millia sestertiorum.* Sic plane membranaceus bibl. Academicæ: sic complures a Budæo inspecti, qui Plutarcho et Appiano adhibitis rescribit: *Præfectis et quæstoribus, qui oras maris defendissent, datum mille talentum, militibus singulis sena millia sestertium, comitibus quinquagena.* Lib. 3. de Asse. Gron. Et tamen Ryck. recepit in textum *commilitibus*, ut necessarium, defendens Latinitatem, non modo loco Plinii, quem negat corrigendum statim ob auctoritatem Codd. a Budæo et Gronovio inspectorum, sed etiam alio Cæsaris B. C. 2, 29. denique glossis veteribus, in quibus est *συστρατιώτης, commiles*. De Plinii loco fallitur: etiam alii Codd. Harduino consulti habent *militibus*, et sic restituit Harduinus. In Cæsaris loco omnes sane libri scripti habent *commilites* vel *cummilites*, quæ varietas favet conjecturæ in hoc loco: sed locus ille, atque verbum illud haud dubie in mendo cubat, virique docti ipsum verbum *commilites* varie tentant: ut nec huic loco confidere liceat. Restat sola glossarum auctoritas, quæ vix tanta est, ut propter eam liceat Tacito inferre vocem illam contra codicem: quæ alioqui valde commoda esset. Est autem duplex ratio huic loco consulendi: vel emendando, ut deleas *cum*, dicasque irrepsisse, ut in locum Plinianum, utque infra c. 57. est *commotis* pro *motis;* ita satis fiet iis, qui hic dativos desiderant, quos ad *eluant* referant: vel explicando sic, ut velit, Divum Augustum et Drusum, istorum ipsorum militum, qui rebellassent, opera eluere maculam susceptam. Mihi posterius placet. Eadem mecum sensit J. Gr. ad h. l. quamquam in hac sententia usitatius foret *per*. Ern. *Maculam* intell. publicam, ex clade Variana aspersam Romano nomini. Hanc maculam, ne *Belgæ*, ne *exteri*, sed *iidem isti* jam mutati *milites Romani* eluant, ducibus et auspicibus Augusti et Drusi cœlestibus animis. Longe usitatius est et vero etiam gratius *cum*, quo societas operæ significatur. Conf. c. 25. 34. quamquam talia ubique plurima sunt. Ut *commiles* non videretur ævi posterioris esse, h. l. tamen nihili esset, nisi forte ad ablativos absolute positos confugeris. Davitos qui primus desideravit, dormitabat, et maculam forsan referebat ad dedecus seditione admissum.

Vos quoque etc.] Eximia peroratio. *Mutata ora et pectora* quum dicit, nemo est qui id, si velit, non ad se privatim trahere queat; postrema autem sententia ejusmodi est, ut, si qui adhuc iram retineant, in eos ceteram turbam armet, seu pœnitentia, seu metu pœnæ et cœptorum diffidentia correctam. Notavit Freinsh.

Ac dividite turbidos] *Dividite*, pro secernite, sejungite a vobis, quod est sane insolens. Ern.

ipsi exsequerentur." Discurrunt mutati, et seditiosissimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium, qui judicium et pœnas de singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro concione legiones, destrictis gladiis: reus in suggestu per tribunum ostendebatur: si nocentem adclamaverant, præceps datus trucidabatur: et gaudebat cædibus miles, tamquam semet absolveret: nec Cæsar arcebat, quando, nullo ipsius jussu, penes eosdem sævitia facti et invidia erat: secuti exemplum veterani, haud multo post in Rætiam mittuntur, specie defendendæ provinciæ, ob imminentes Suevos; ceterum, ut avellerentur castris, trucibus ×adhuc, non minus asperitate remedii quam sceleris memoria. Centurionatum inde egit: citatus ab Imperatore, nomen,

Stabant pro concione] Exemplum, nisi fallor, primum animadversionis, a milite ipso usurpatæ, quod hodie in nostra militia vulgo obtinet. Ammianus tamen id recensuit, quasi ex more prisco, 29, 5. *Cum invenisset eos exercitu circumseptos; Quid de istis nefariis, inquit, proditoribus fieri oportere contubernales devoti censetis? Secutusque adclamationem rogantium sanguine vindicari, eos qui inter Constantianos merebant, prisco more militibus dedit occidendos.* Lips.

Tanquam semet absolveret] Virg. de Sinone 2, 130. *Assensere omnes, et quæ sibi quisque timebat, Unius in miseri exitium conversa tulere.* Gron.

Ob imminentes Suevos] Quomodo Suevi Rhætiæ imminere potuerint, intelligi potest e Germ. 43. Ern. *Rætiam* cum Brot. posui ubique, non *Rhæt.* de multorum doctorum sententia. Ita lapides plurimi et optimi. *Rhenus* obvertitur, scio. Verum in talibus non Germanica origo, sed Romanorum consuetudo spectanda.

Centurionatum inde egit] Nescio an, *legit;* qua forma Senatum legere dicimus. Satis autem ambitiosa hæc lectio, militibus adhibitis quasi arbitris: cum solius id Imperatoris alias, et ex more, esset. Tale notat noster in Cæcina H. 3, 49. Etsi Germanicus tamen plenam totamque electionem militi non largitus. Lips. Non potest placere, utcunque pingatur. *Centurionatum agere* Latine dicitur, ut *agere potestatem, agere proconsulatum, agere regnum:* ubi *agere* est gerere, administrare. Item *legere centurionatum* non respuent aures Romanæ, ut *legere sortem vitæ,* si cui et hujus et cujuscumque alterius loci libera est optio. Sed neuter sermo rei, qua de Tacitus, aptus est. *Legere* autem *centurionatum,* ut *legere Senatum,* ferri non quit: Senatus enim corpus est Senatorum: an et *centurionatus* corpus centurionum? immo gradus militiæ honoratæ. Hoc modo corpora multorum, et personæ singulæ *legi* dicuntur, ut *legere Senatum, legere magistratum, legere militem, legere exercitum: munus aut officium* non dicitur *legi.* Quid igitur iste ait *agere centurionatum* poni pro legere? cum nec *legere* Latinum sit hoc sensu, neque *agere* pro legere. Quid est autem *legere censum?* Nec felicius alter, qui comparat *delectum agere.* Cur non et *agere censuram, agere experimenta, agere inquisitionem?* Sed qua in re conveniant, dicam. Nempe *delectum agit* delector, *censuram* censor, *experimenta* qui experitur, *inquisitionem* inquisitor. Sic ergo *centurionatum agit* non nisi qui centurio est: et quemadmodum *agere delectum* non est delectores recensere aut examinare, *agere censuram* censores ad obrussam exigere, *agere inquisitionem* inquisitores legere, *agere experimenta* probare δοκιμαστὰς, ita neque *agere centurionatum* est probare et recensere centuriones. Quod vero tertius inculcat, non eam fuisse electionem novorum, sed examen veterum, quis non agnoscit? sed quid hoc juvat? an *agere* est recensere, aut examinare? an *recensere* aut *examinare centurionatum* est examen centurionum instituere? Fractus igitur locus, cujus sententia satis conspicua, verba nihil Romanum sonant. Nihil hærerem, si viderem scriptum; *Centurionum inde delectum egit:* neque aliud quam, quod vocant, examen aut recensionem intelligerem. Etsi enim *delectus agi* proprie dicitur in illis, qui ex privatis milites aut centuriones

× to relieve the Centurions – to engage with their chara

ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quæ strenue in prœliis fecisset; et cui erant dona militaria, edebat: si tribuni, si legio industriam innocentiamque adprobaverant, retinebat ordines: ubi avaritiam, aut crudelitatem, consensu objectavissent, solvebatur militia.

XLV. Sic compositis præsentibus, haud minor moles supererat, ob ferociam quintæ et unaetvicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem (loco *Vetera* nomen est) hibernantium: nam primi seditionem cœptaverant; atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum: nec pœna commilitonum exterriti nec pœnitentia conversi, iras retinebant. Igitur Cæsar arma, classem, socios demittere Rheno parat, si imperium detrectetur, bello certaturus.

XLVI. At Romæ, nondum cognito, qui fuisset exitus in Illyrico, et legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incusare Tiberium, "quod, dum Patres et plebem, invalida et inermia, cunctatione ficta ludificetur, dissideat in-

fiunt; tamen hoc ipsum, quod hic agitur, qui commodius Latine pronuntiem, non reperio, et ex illis, quos jam habeas olim lectos, nova trutina libratis, alios retinere, quo sunt loco, alios rejicere, utique *delectus* est. Posset et scribi, *Centurionatus inde exegit:* ut alibi *exigere vulnera*, de quo in Observv. 1, 8. Gron. Heinsius conjicit *censum centurionum* vel *centurionalem:* quod nemini, ut opinor, probabitur. An, *centurionatim* vel *centuriatim* i. e. *per cent.* Nam verbum *centurionatus* alibi non exstat. Ern. Neque usquam exstat *centurionatim*, nec totum loquendi genus, mancum et nugatorium, *agere centurionatim* seu *centuriatim*. Hoc ergo ludenti Jac. Gronovio reddimus, a patre priorem conjecturam libentius accipimus; aut quod nuper viro docto in schedis, atque aliis ante in mentem venerat, *centurionum censuram*. Quanquam nihil horum omnium animum explet, valdeque placet modestia Mureti, inauditam vocem simpliciter explicantis *recensionem et cognitionem de centurionibus*. Quid enim? si res, cujus nulla alibi mentio, vocabulo nobis ignoto, at olim vulgari et proprio, expressa est. In hoc equidem acquiesco, quum sensum videam, verborum autem medelam quamvis fallacem et incertam putem. Hillerus in Racematt. conj. *centuriones tum in ordinem redegit* s. *coegit*, vel, antiquo servato, confert *forum*, *conventum agere*, ut *centurionatus* sit centurionum congregatio reddendi juris caussa.

Ordinem] Id est, quotæ centuriæ ductor esset: nam in eo discrimen, et dignitas: primæ, secundæ, tertiæ. Bene autem *Ordinem:* quia appellabant, *primi aut secundi Ordinis* Centurionem. Nos explicate in Milit. 2. Dial. 8. Lips.

Donaria militaria] Scilicet, torques, phaleræ, hastæ, coronæ, ex quibus promoveri ad ordines altiores milites solere, indicat etiam Lucanus 1, 356.—*summi tum munera pili Lælius, emeritique gerens insignia doni Servati civis referentem præmia quercum.* Inter omnia autem quæ noster enumerat, cur siluit censum? cujus rationem in declamatione quapiam ap. Senec. Controv. 2, 1. ostendit Portius Latro: *Censu Senatorium gradum ascendit, census in castris ordinem promovet, census judices in foro legit.* Lips. Ceterum vereor, ne terminatio in *donaria* nata sit e terminatione vocis sequentis, legendumque *dona.* Nondum reperi *donaria* dici de donis, quæ militibus dantur. Adde 6, 48. ubi similiter e *ludibria* adhæserat terminatio voci sequenti *pericularia* in MS. Ern. Elegantem et Ernestio dignam correctionem receperunt Allem. Brot. Croll. quos sequor. Vulgatum jam offenderat Latinum Latinium in Bibl. sacra et prof. p. 36. qui corr. *dona jam m.*

Apud sexag. lapidem] Sic ferme Itinerar. Antonini p.370. *Vetera* (Castra) eo loco erant, quo nunc *Santen.* Sed de his rebus, nisi quid majorem industriam flagitat, v. Ind. rerum.

terim miles, neque duorum adolescentium nondum adulta auctoritate comprimi queat: ire ipsum et opponere majestatem imperatoriam debuisse, cessuris, ubi principem longa experientia, eundemque severitatis et munificentiæ summum vidissent. An Augustum, fessa ætate, totiens in Germanias commeare potuisse; Tiberium, vigentem annis, sedere in Senatu, verba Patrum cavillantem? satis prospectum urbanæ servituti: militaribus animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem velint."

XLVII. Immotum adversus eos sermones fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare. Multa quippe et diversa angebant: "validior per Germaniam exercitus: propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiæ imminens: quos igitur anteferret? ac, ne postpositi contumelia incenderentur. At per filios pariter adiri, majestate salva; cui major e longinquo reverentia: simul adolescentibus excusatum, quædam ad patrem rejicere: resistentesque Germanico aut Druso posse a se mitigari, vel infringi: quod aliud subsidium, si Imperatorem sprevissent?" Ceterum, ut jam jamque iturus, legit comites, conquisivit impedimenta, adornavit naves: mox hiemem, aut negotia varie caussatus, primo prudentes, dein vulgum, diutissime provincias fefellit.

XLVIII. At Germanicus, quamquam contracto exercitu, et parata in defectores ultione, dandum adhuc spatium ratus,

An Aug.—potuisse] Vide Suet. Aug. c. 20. Dio 54, 20.

Immotum adversus—fixumque] Virgilius Æn. 4, 15. *Si mihi non animo fixum immotumque sederet.* Quid ergo tot per editiones in marginibus venditat ὁ πάνυ, *immotus?* GRON. Lipsius, etiam in postrema.

Quos igitur—postpositi] Male Rhenanus: *Ecquos ig. ant.* Sic enim dubitaret, an essent aliqui anteferendi: ut in illo, *Ecquis erit mecum?* At de hoc nulla dubitatio: non enim poterat esse simul duobus locis, eoque necessario alteruter exercitus erat adeundus prior. Illud ambiguum erat, utros anteferret; et hoc τῷ *quos* recte exprimitur. Male item alii delent τὸ *ac.* Sensus enim: et, si alteros utros prætulisset, angebat eum metus, ne postpositi eam contumeliam interpretarentur, et sævirent magis. GRON. Verba *timendi* ante *ne* omitti interdum, imitatione Græcorum, hodie notissimum est, nec demonstratione indiget. Igitur non opus est cum Heinsio legi *hac*, ut pendeat ab antecedentibus. Atque etiam nimis dura ista verborum collocatio foret, *hac ne postpositi contumelia.* Possis etiam intelligere, *et quidem ita* sc. anteferre, *ne* etc. ERN. *Ac* insertum est, ut melius distinguantur duo momenta: *primum* optio ipsa, *tum* metus. Male *ne* explicares *ita ut n.* Ex verbo *angebant* duo sunt ἀναλόγως elicienda: *dubitabat*, utri adeundi forent: *metuebat ne posthabiti dolerent*. Ex his minutis ellipsibus Germanum Tacitum agnosco.

Majestate salva] Vera et callida gnome. A Thucydide videri potest, 6, 11. med. Τὰ γὰρ, inquit, διὰ πλείστου πάντες ἴσμεν θαυμαζόμενα, καὶ τὰ πεῖραν ἥκιστα τῆς δόξης δόντα. LIPS.

Impedimenta] Jumenta, vehicula etc. v. Græv. et Oudendorp. ad Sueton. Calig. c. 51. ubi male quidam corrigunt *jumenta*: vid. etiam dicta ad Suet. Tib. c. 38. et Oudendorp. ad Frontin. 2, 1, 11. ERN.

Naves] Quorsum naves, si in Galliam aut Germaniam iturus? An hæc simulatio ad Pannoniam spectat? quo etsi terra, tamen et supero mari licebat trajicere. LIPS. Immo et ad Germaniam: quemadmodum Claudius, Britannica expeditione suscepta navigavit Ostia Massiliam, inde terrestri itinere Gessoriacum petiit. Suet. c. 17. GRON.

si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, præmittit litteras ad Cæcinam, "venire se valida manu, ac, ni supplicium in malos præsumant, usurum promiscua cæde." Eas Cæcina aquiliferis signiferisque, et quod maxime castrorum sincerum erat, occulte recitat, "utque cunctos infamiæ, se ipsos morti eximant," hortatur: "nam in pace caussas et merita spectari: ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios juxta cadere." Illi, tentatis, quos idoneos rebantur, postquam majorem legionum partem in officio vident, de sententia legati, statuunt tempus, quo fœdissimum quemque et seditioni promptum ferro invadant. Tunc, signo inter se dato, inrumpunt contubernia, trucidant ignaros: nullo, nisi consciis, noscente, quod cædis initium, quis finis.

XLIX. Diversa omnium, quæ unquam accidere, civilium armorum facies: non prœlio, non adversis e castris, sed iisdem e cubilibus, quos simul vescentes dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela: clamor, vulnera, sanguis palam: caussa in occulto: cetera fors regit: et quidam bonorum cæsi, postquam, intellecto, in quos sæviretur, pessimi quoque arma rapuerant: neque legatus aut tribunus moderator adfuit: permissa vulgo licentia atque ultio et satietas. Mox ingressus castra Germanicus, "non medicinam illud," plurimis cum lacrimis, "sed cladem" adpellans, "cremari corpora" jubet. Truces etiam tum animos cupido involat eundi in hostem, piaculum furoris: nec aliter posse placari commilitonum manes, quam, si pectoribus impiis honesta vulnera accepissent. Sequitur ardorem militum Cæsar, junctoque ponte tramittit duodecim millia e legionibus, sex et viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum ea seditione intemerata modestia fuit.

Quis finis] Si aures recte capiunt Latinam rationem, legendum *qui:* scio, dubitari de discrimine, et permutari sæpe. Burmannus adeo ad Phædr. p. 32. putat nos nescire, ubi veteres *qui* vel *quis* ponendum censuerint, cui adstipulatur aliquo loco ad Livium Drakenb. Arbitror tamen, in interrogatione diserta *quis* rectius esse, quamquam et *qui* sic reperiri viri docti docent: ubi non proprie interrogatur, ut hic, *qui* rectius puto. Ern. Ne hoc quidem verum est, ita universe pronuntiatum. Alioqui falsum esset Virg. illud: *Quis cultus habendo sit pecori.* Hic et aliis locis satis erit, temerarias dubitationes leviter submovere.

Pessimi quoque] Groslotius conjiciebat, *pessimi quique;* frustra: h. l. *quoque* melius. Antea boni armis usi: nunc *etiam* improbi rapiunt. Ern. Paullo ante, *cetera*, exitum rei.

E legionibus sex, et viginti] Distinctio præter historiam. Interpunge, *e legionibus, sex et viginti soc.* Quatuor enim dumtaxat legionum miles in id bellum ductus; nec plures in Germania inferiori erant. Clarum ex sqq. ubi legiones enumerat: *Mox prima legio: sinistrum latus unaetvicesimani clausere, dextrum quintani: vicesima legio terga firmavit.* Lips.

Vulnera accepissent] *Excepissent* corrigit Muret. ex librorum quorumdam scriptura *eccepissent.* Haud male, quod ablativus additus est, et ipsi se offerunt vulneribus. Quippe hæc præcipua *excipiendi* vis. Diversum est Cic. Or. de har. resp. c. 19. *Acceptis a forti adversario vulneribus adversis.*

L. Læti, neque procul, Germani agitabant, dum justitio, ob amissum Augustum, post discordiis attinemur. At Romanus agmine propero silvam Cæsiam limitemque, a Tiberio cœptum, scindit: castra in limite locat; frontem ac tergum vallo, latera concædibus munit. Inde saltus obscuros per-

Limitemque—scindit] Forte, *scandit*. Utrum autem limes hic a Tiberio structus ad secernendos discriminandosque Germanos? an potius agger et via? *Cæsia* etiam *silva*, dubites an *Hesia* scribenda: quo nomine etiam nunc eo tractu manet, in Clivensi inquam Ducatu *Heserwalt*. Quæ vox non abest, quin a Deo *Heso* nomen habeat, quem Galli Germanique *Martem* colebant. Lips. Censeo cum Mureto, *limitem* hunc ex eo genere esse, quibus, ubi flumina, mare, montes non erant, adversus incursiones barbarorum imperium Romanum muniebatur. Tacitus 2, 7. *Cuncta inter castellum Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita.* Spartianus Hadr. c. 12. *in plurimis locis, in quibus barbari non fluminibus, sed limitibus dividuntur, stipitibus magnis in morem muralis sepis funditus jactis atque connexis, barbaros separavit.* Sic Ammiano 30, 9. Valentinianus laudatur *oppidorum et limitum conditor, tempestivus.* Hos limites *scandere* quid sit, aut cui usui, non intelligo: sed si quando trans eos bellum inferebatur barbaris, aut barbari invadebant fines Romanos, tum *scindi, aperiri, rumpi* et *perrumpi* dicebantur. Velleius 2, 120. *Penetrat interius, aperit limites, vastat agros.* Vopiscus in Tacito c. 3. *nam limitem Transrhenanum Germani rupisse dicuntur, occupasse urbes validas.* Ammian. 23, 3. *Equestres hostium turmas vicino limite quodam perrupto avertisse subito prædas.* 26, 5. *Alemanni perrupere Germaniæ limites.* Hunc dicit *cœptum a Tiberio*, id est, factum, institutum; ut alibi *hortos cœptos a Lucullo*. *Scindere silvam*, non est cædere, non exscindere; nam *cædere silvam* est aut conlucare, aut hic illic arbores dejicere; *exscindere* autem est omnem omnino abolere et nullas ibi arbores relinquere. At *scinditur*, quod dividitur, aperitur, rimam aut fenestram aut intercapedinem et aliquid interlucens accipit. Sic *scindunt robora cuneis:* sic *scindit se nubes.* Sic Orion vadit *per maxima Nerei Stagna viam scindens:* sic *solum scindere;* sic *vallum scindere.* Ita ergo et *silva scinditur*, cum in ea pervium fit; cum per eam aperitur via militaris: ut relinquantur quidem utrinque arbores, tantum tamen fiat vacui, ut exercitus tuto ea commeare possit. Commodissime igitur hoc verbum et ad limitem et ad silvam refertur. Castra denique *in ipso limite* posita intellige, ut fossæ aggerisque et quicquid ibi structum erat muniendi caussa, ejus complanata pars intra castra recepta sit: non quasi præcise castra intra limitis quamvis latissimi angustias stringerentur. Sic Justino Agathocles 22, 6. *Castra in quinto lapide a Carthagine statuit.* Sic enim MSS. ut monui Pec. vet. 1, 3. Quia proxime limitem erat silva Cæsia, saltus autem omnes sunt loca insidiis nata, nec nisi caute et explorato intranda provido duci, eam non excidit totam (neque enim necesse habuit) sed longe lateque, qua e castris prospectum patere voluit, et qua exercitus ducendus erat, cecidit, hoc est, *scidit:* eo consilio, quo Cæsar B. G. 3, 29. qui videndus. Gron. Præclare hæc contra Freinshemium, qui Lipsii commentum copiose defenderat. Eadem corruptela ap. Cæs. B. G. 5, 51. De limite illo v. Cluverii Germ. antiq. 3, 9.

Latera, concædibus munitur] Alii, *munit:* ego, *munitus*, malo: muniendi hic mos a Germanis Gallisque. Ammianus 16, 11. *Difficiles vias et suapte natura clivosas concædibus clausere sollerter, arboribus immensi roboris cæsis.* Usus ea voce et Cæsar. At *Concisa* vocare videtur P. Diaconus: *Factis etiam concisis*, inquit, *per devia silvarum irruit super eos.* Lips. Non, quasi non licuisset, ea quoque vallum ducere: quid enim vetaret? sed quia tanta cæsarum arborum copia erat, ut aggesta sufficeret lateribus tutandis, contentus ea fuit, et consuluit militum labori. Prorsus ut in Morinis Cæsar 3, 29. Gron. Parem auctoritatem a MSS. habent *munitus, munitur, munit.* Nam per compendia scribebantur extremæ hæ syllabæ. Hic plane non dubito, quin auctor scripserit *munit*, idque reposui. *Scindit, locat, munit.* Mox *saltus obscuros* proprium loci nomen putat Muret. nescio quo teste. Immo Cæsiæ silvæ sunt. De itinere, quod ingreditur Germanicus, v. Bucherii Belg. Rom. 3, 4.

meat, consultatque, "ex duobus itineribus breve et solitum sequatur, an impeditius et intentatum, eoque hostibus incautum." Delecta longiore via, cetera adcelerantur: etenim attulerant exploratores, "festam eam Germanis noctem, ac solennibus epulis ludicram." Cæcina cum expeditis cohortibus præire, et obstantia silvarum amoliri jubetur: legiones modico intervallo sequuntur. Juvit nox sideribus inlustris: ventumque ad vicos Marsorum, et circumdatæ stationes, stratis etiam tum per cubilia, propterque mensas, nullo metu, non antepositis vigiliis: adeo cuncta incuria disjecta erant: neque belli timor; ac ne pax quidem, nisi languida et soluta, inter temulentos.

LI. Cæsar avidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos dispertit: quinquaginta millium spatium ferro flammisque pervastat: non sexus, non ætas miserationem attulit; profana simul et sacra, et celeberrimum illis gentibus templum, quod *Tanfanæ* vocabant, solo æquantur: sine vulnere milites, qui semisomnos, inermos aut palantes ceciderant. Excivit ea cædes Bructeros, Tubantes, Usipetes; saltusque, per quos exercitui regressus, insedere: quod gnarum duci; incessitque itineri et prœlio: pars equitum et auxiliariæ cohortes ducebant: mox prima legio: et mediis impedimentis, sinistrum latus unaetvicesimani, dextrum quintani clausere:

Hostibus incautum] Non præsidiis insessum et munitum adversus hostes. Sic, ut opinor, Livio *agmen incautum* dicitur, non quadratum, non adversus assultus hostium munitum, cui ab impetu hostili non cavit satis imperator. Ern. Conf. Mureti V. L. 11, 2. Est *incustoditum*, quod nonnumquam apponitur.

Cuncta incuria disjecta] Cicero *dissoluta* dixisset, opinor: quo illum verbo pro valde neglectis, item negligentibus, uti Lexica docent. Sic fere noster mox *solutam pacem* dixit. Ern.

Pax, nisi languida et soluta] Agitabant, inquit, tanquam nullo bello atque in media pace securi: nec tamen, ut pace homines sobrii et vigiles (quippe qui hactenus plerumque intenti et sui compotes; ut si quid subitum ingruat, aut arma aut fugam quærere norint), sed, ut saucii, ac præ poculis, ubi essent, nescientes, marcebant torpebantque. Gron. Alius dixisset: *Si modo quies, et languor, torpor temulentorum, pax dicenda est.* Saltem dixisset *ut inter temulentos.*

Legiones avidas] Non tam prædæ quam cædis. Iram effundere, animum explere volebant.

Templum, quod Tanfanæ] Quis deus, quæ dea? Quidam ἐτυμολογίζουσι quasi esset *Tænfanck*, quod lingua nostra principium rerum. At Britanni prisci, sua lingua Tan, ignem vocant. Lips. Loccenius interpretatur *Luci patronus:* ut sit e *Tan, abies,* et *fan, dominus.* D. Vossius autem ad Cæsar. B. G. 6, 17. legendum putabat *Teutanæ,* recte improbante Oudendorpio ad Lucan. 1, 445. Ern. Præter alios conf. Anton. in I. H. M. Ernestii Miscellan. Antiqq. German. p. 210. cum notis editoris.

Sine vulnere milites] Freinsh. putabat legendum, *sine vulnere militis, qui semisomnos* etc. *ceciderat.* Non est necessarium. Ern. 'Ατρώτως s. ἄτρωτοι discessere s. fuere milites nostri. Nihil durum nisi ellipsis verbi substantivi, qua nihil vulgatius.

Incessitque itineri et prœlio] Mollius idem dixit 13, 40. *Non ignaro duce nostro, qui viæ pariter, et pugnæ composuerat exercitum.* Ern. Intell. *paratus,* ut bene Muret. qui et illum locum adscripsit et Xenophontis Cyrop. c. 2. extr.

Pars equitum etc.] Est hic descriptio agminis quadrati hujus ævi, pleni et justi, et ab omni parte firmati. V. Schel. ad Polyb. p. 280. Ern.

vicesima legio terga firmavit: post ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur, immoti: dein latera et frontem modice adsultantes, tota vi novissimos incurrere: turbabanturque densis Germanorum catervis leves cohortes, cum Cæsar advectus ad vicesimanos, voce magna, "hoc illud tempus oblitterandæ seditionis," clamitabat: "pergerent, properarent culpam in decus vertere." Exarsere animis, unoque impetu perruptum hostem redigunt in aperta, cæduntque: simul primi agminis copiæ evasere silvas, castraque communivere. Quietum inde iter: fidensque recentibus ac priorum oblitus miles in hibernis locatur.

LII. Nunciata ea Tiberium lætitia curaque adfecere: gaudebat, oppressam seditionem: sed, quod largiendis pecuniis et missione festinata favorem militum quæsivisset, bellica quoque Germanici gloria, angebatur. Retulit tamen ad Senatum de rebus gestis, multaque de virtute ejus memoravit, magis in speciem verbis adornata, quam ut penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum et finem Illyrici motus laudavit, sed intentior, et fida oratione; cunctaque, quæ Germanicus indulserat, servavit etiam apud Pannonicos exercitus.

LIII. Eodem anno Julia supremum diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Augusto Pandateria insula, mox oppido Reginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberii, florentibus Caio et Lucio, Cæsaribus, spreveratque, ut imparem; nec alia tam intima Tiberio

Porrigeretur] Mihi elegantissime dictum visum est semper, pro *progrederetur*, ut longitudo agminis inter angustias exprimeretur; et sic alii quoque in simili re utuntur hoc verbo, ut etiam Lexica docent. Quo minus probo Heinsii conjecturam *progrederetur*. Ern. Quievit hostis, donec agmen *universum* silvam *ingressum* esset. Infra rem fuisset *progred*.

Leves cohortes] Intelliguntur *ceteri sociorum*, de quibus paullo supra, leviter, neque legionariis armis, armati, ut recte monet Freinsh. Ern.

Fidens recentibus] Recentis victoriæ gaudio et fiducia fretus obliviscebatur dira seditionis.

Sed intentior] Accurata magis oratione: unde *accuratæ laudes, accurata commendatio* passim. Ern. *Mit mehr Warme*. Id fieri potest brevi oratione, rem minus accurate explicante. Pauca loquitur verus affectus.

Quæ Germanicus indulserat] *Germanicis* conj. J. Gronov. ne subjectum mutetur. Quasi non res illud postulet. Seq. cap. notabile est, Cod. med. dare *Regium* sine aspiratione, quo modo nomen scribendum docuit Mazochius et alii plures.

Julia ob impudicitiam] Qui feminam hanc impudicitiæ arguant, multi testes. Seneca de Benef. 6, 32. *Augustus flagitia principalis domus in publicum emisit* etc. Plinius 21, 3. *Apud nos hujus licentiæ exemplum non est aliud, quam filia D. Augusti, cujus luxuria noctibus coronatum Marsyam litteræ illius dei gemunt:* vel, ut clarissimus Torrentius emendat, *illius describunt:* etsi ego malim, *degemunt*. De hoc Marsya, præter ea quæ dixi Antiquis 3. p. 110. Sidon. Carm. 13. *Marsyæque timet manum ac rudentem*. Id est, tribunal metuit et forum. Emendo, *tridentem*. Arnob. lib. 2. *Quia fornicem Lucilianum et Marsyam Pomponii obsignatum memoria continetis*. Vide Dionem 55, 10. Lips.

Pandateria] Plerisque vocatur *Pandataria*, quod ideo recepit Brot. Apud Melam tamen et Dionem 55, 10. nostra scriptura exstat.

Ut imparem] Taurum non ad illud jugum. Lips. Rectius alii ad genus referunt. Ern. Ut Liv. 6, 34. extr.

caussa, cur Rhodum abscederet: imperium adeptus, extorrem, infamem, et, post interfectum Postumum Agrippam, omnis spei egenam, inopia ac tabe longa peremit, obscuram fore necem longinquitate exsilii ratus. Par caussa sævitiæ in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, sollers ingenio et prave facundus, eandem Juliam in matrimonio M. Agrippæ temeraverat. Nec is libidini finis: traditam Tiberio, pervicax adulter contumacia et odiis in maritum accendebat: litteræque, quas Julia patri Augusto cum insectatione Tiberii scripsit, a Graccho compositæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris insulam, quatuordecim annis exsilium toleravit. Tunc milites, ad cædem missi, invenere in prominenti litoris, nihil lætum opperientem: quorum adventu, "breve tempus" petivit, "ut suprema mandata uxori Alliariæ per litteras daret:" cervicemque percussoribus obtulit, constantia mortis haud indignus Sempronio nomine; vita degeneraverat. Quidam non Roma eos milites, sed ab L. Asprenate, Proconsule Africæ, missos tradidere, auctore

de Fabia minore, Ambusti filia, nupta viro plebeio, *Quod juncta impari esset.* Tac. H. 2, 50. *Maternum genus impar.* Lipsianam argutiam nulli Romanorum in mentem venisse crediderim.

Tam intima caussa] De *tam* cum superlativo, vide dicta in Clav. Cic. in h. v. *Intima caussa* est verissima, gravissima, quæ maxime animum movet. ERN.

Longinquitate exsilii ratus] Id est, diuturnitate. Nam relegata Julia anno 748. ex quo ad hunc diem anni fere viginti. LIPS. Cum dicit *obscuram necem*, intelligo caussam necis. At non adeo remotum est Rhegium ab domina urbe, ut si nota illic publice foret, fama ejus Romam tardius perveniret. Nec vero, utrum diu quis exsilium toleraverit, an modo exierit, interest ad judicandum, fato an fraude humana perierit. Res igitur ipsa videtur velle, ut scribamus: *longinquitate exitii.* Quod enim non subito eam peremit, sed ægrum spiritum inter inopiam trahere aliquandiu passus est, donec contabesceret, eo speravit se posse consequi, ut fraus lateret, quemadmodum illi, qui lentis et tabificis venenis grassantur. GRON. Vulgatum verum puto. Diuturnitas exsilii faciebat, ut homines jam pæne obliti ejus, minus eam, et quæ ei acciderent, curarent. ERN. Rectissime. Relegata est hæc Julia a. U. 752. ut e Velleio et Macrob. docuit Noris. Cenot. Pis. p. 182. Dubito an *exitium* Latine dici possit *longinquum* q. *longum*.

Sempronium Gracchum] Velleius 2, 100. Vidimus et numos hujus Gracchi, TI. SEMPRONIUS. GRACCUS. IIII. VIR. Q. DESIG. id est, quatuorvir, quæstor designatus: in parte altera, DIVI. JULII. F. LIPS.

Accendebat] An *accenderat?* propter præcedens *temeraverat*. Sed sequens *credebantur* tuetur vulgatum. ERN.

Scripsit] Legitima ratio desiderat *scripserat:* neque tamen aliquid mutandum. Etiam apud Livium aliosque historicos observata sunt talia, quæ accipienda sunt, ut e persona scribentis dicta: quod aliquot locis ad Livium recte monere memini Drakenborchium. Sic c. 79. *an verterentur flumina et lacus, per quos augescit.* 2, 43. *præfeceratque, Pisonem — insita ferocia a patre Pisone, qui civili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio adversus Cæsarem juvit.* Durius est ibid. 62. *lixæ et negotiatores reperti, quos jus commercii — hostilem in agrum transtulit.* ERN. *Scripsit* est aoristus, rem vulgo notissimam simpliciter indicans; forsan etiam, exemplar litterarum ad Tac. ætatem servatum. Alio pertinet parakimenus *credebantur*, de quo ad c. 6.

Ab L. Asprenate] Credo cognomen esse gentis Noniæ. De Asprenatum claritudine et familia consulari Plinius 30, 7. Suetonius in Aug. c. 43. LIPS. Conf. Schotti de claris Rhetorr. ap. Senecam, in quo multa mentio Asprenatum.

Tiberio, qui famam cædis posse in Asprenatem verti frustra speraverat.

LIV. Idem annus novas cærimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio; ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Titios instituerat: sorte ducti e primoribus civitatis unus et viginti: Tiberius Drususque et Claudius et Germanicus adjiciuntur. Ludos Augustales tunc primum cœptos turbavit discordia, ex certamine histrionum. Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mæcenati

Verti frustra speraverat] Forte rectius *speraverit*, Freinsh. ait. Bene, ut opinor: neque enim similis satis hic locus ceteris, de quibus supra ad c. 10. ERN. Plura exempla vulgati v. in Comment. nostra.

Sodalium — sacerdotio] Idque exemplum placuit deinceps in omnibus Imperatoribus, qui facti Divi. Ita sodales Flavii, Hadrianales, Æliani, Antonini, passim in historia memorati. Lapis priscus: NERONI. CÆSARI. GERMANICI. F. TI. AUGUSTI. N. DIVI. AUGUS. PRON. FLAM. AUGUSTALI. SODALI. AUGUSTALI. Q. Q. NOVANIUS. Q. L. SÆVIUS. LIPS.

Ut quondam T. Tatius] Pugnat aperto Marte secum Tacitus H. 2, 95. ubi vult sodales Titios (ita enim scrib. non *Tatios*, ex lapid. et libris; dictique a prænomine Tatii) institutos, non retinendis sacris, sed memoriæ Tatii sacrandæ. Quæ caussa hoc loco aptior erat, fortasse et verior. Dionysius 2, 52. hanc rem non attigit, contentus dixisse, honeste sepultum Tatium, et quotannis ei publicas inferias factas. LIPS.

Sodales Tatios] Sic MS. Beroaldus, Rhenanus, Aldus: nec caussa est, cur in *Titios* mutetur. ERN. Valeat in hoc consuetudo Latina, quam præter monumenta confirmat Varro celebri loco. De his autem sacerdotibus a Tiberio institutis diligentissime expl. Noris. p. 74. sqq. et Gorius Inscriptt. ant. II. p. 54.

Tunc primum cœptos] Quomodo id verum? siquidem ludi Augustales jampridem instituti celebratique, Q. Ælio Tuberone, Paullo Fabio Coss. ut dixi supra. Rescribe igitur, *Tunc primum cœpta:* idque Tacito ipso auctore, c. 77. init. LIPS. In laudanda hac emendatione conspirant omnes, et ex Lipsii margine omnes eam assumpserunt in textum, Tacito ipso infra auctore, aiunt. Quid ille affert infra? Nempe *hoc anno cœptam theatri licentiam.* Num omnem? tamne sero? Licentiam histrionum et fautorum jamdudum sub Augusto, pantomimorum amatore studiosissimo, invaluisse, et ipsa res et historiæ loquuntur. Jam Horatius plebem in theatro viderat depugnare paratum, si discordaret eques. Non ergo hoc totum genus licentiæ *tunc invectum* dici potuit, quum ludi Augustales darentur; sed hos ludos *tunc primum datos* s. *institutos* turbavit discordia quædam. Hoc affert lectio Cod. quam non solum ferendam sed conjecturæ etiam præferendam censeo. Nam *primum cœptos* licebat dicere *ludos*, qui tunc primum solenni modo facti, et sive celebrati novum in modum, sive instaurati a Senatu essent. Non enim est dubium, quin hi iidem ludi sint, quorum pars, circense ludicrum, supra c. 15. in hunc annum Tribunis pl. concessum dicebatur. Quod rei peractæ mentio ad exitum anni differtur, illud fit ex more Taciti, quem servare solet in omnibus rebus minoris momenti et non perpetui tenoris. Denique nihil sentio in hoc genere, aut ipsa Latinitas pristinæ scripturæ plus favet quam novæ. Nam ut infra placet *cœpta discordia*, ita h. l. series verborum nos ad *cœptos ludos* revocat. Itaque hoc reduxi, nihil reverens nisi virorum secus sentientium auctoritatem.

Indulserat ei ludicro Augustus] Immo vero, quod censeo me primum advertisse, Augustus id ludicrum invenit. Suidas: Ὄρχησις, πάντιμος. ταύτην ὁ Αὔγουστος Καῖσαρ ἐφεῦρε Πυλάδου καὶ Βακχυλίδου πρῶτον αὐτὴν μετελθόντων. Emenda, Ὄρχησις παντόμιμος. Et vere Suidas. Ante Augustum sane liberaque republ. Pantomimorum nullum vestigium. Zosimus 1, 6. inter caussas labefactati imperii non vane refert, quod *Octaviani temporibus Pantomimorum saltatio prius incognita in usu esse cœperit, Pylade ac Bathyllo primis ejus auctoribus.* Quod Suidas notat, in

obtemperat, effuso in amorem Bathylli: neque ipse abhorrebat talibus studiis, et civile rebatur, misceri voluptatibus vulgi: alia Tiberio morum via; sed populum, per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere.

A. U. 768. A. C. 15.

LV. Druso Cæsare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus, manente bello; quod, quamquam in æstatem summa ope parabat, initio veris et repentino in Cattos excursu præcepit: nam spes incesserat, dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignem utrumque perfidia in nos aut fide. Arminius turbator Germaniæ; Segestes, "parari rebellionem," sæpe alias, et supremo convivio, post quod in arma itum, aperuit: suasitque Varo, "ut se et Arminium et ceteros proceres vinciret; nihil ausuram plebem, principibus amotis: atque ipsi tempus fore, quo crimina et innoxios discerneret:" sed Varus fato et vi Arminii cecidit. Segestes, quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis privatim odiis, quod Arminius filiam ejus, alii pactam, rapuerat: gener invisus, inimici soceri: quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant.

LVI. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxi-

'Αθηνόδωρος: cave ad Tiberii tempora referas, sed Augusti. Κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς ἐκείνους καὶ ἡ παντόμιμος ὄρχησις εἰσήχθη, οὔπω πρότερον οὖσα. Emenda etiam supra in Suida, Βαθύλλου. Duo Pantomimi sive histriones (vulgo enim in historia, ut hic Tacito, miscentur eæ voces) eximii, Pylades et Bathyllus. Posterior, ignis et delicium Mæcenatis. Dionem non capiunt vulgo, qui hunc amorem honeste tetigit, 54, 17. extr. Ubi tamen intelligi etiam potest, hunc Bathyllum servum Mæcenatis fuisse. Seneca pater Controv. Præf. 5. med. *Recitabat rescriptum Labieni pro Bathyllo Mæcenate* (corrige, *Mæcenatis*) *in quo suspicietis adolescentis animum, illos dentes ad mordendum provocantis.* Corruptum id nomen, apud eumdem Senecam, Præfat. 3. extr. *Si Thrax essem, Fusius essem: si Pantomimus essem, Pantillus essem: si eques, Melison.* Lege *Bathyllus essem.* Lips. Add. Scaliger. ad Euseb. p. 169. Ern.

Civile rebatur] Lege Sueton. Aug. c. 45. Ern.

Initio veris, et repentino] Mur. *et* delet, cum Acidalio. Mox iidem id inseri volunt ante *sæpe alias.* Ern. Utrumque Ciceronianum est. Quamquam *et* non raro etiam apud Cic. est *et quidem;* ac sic h. l. intell. Conf. Ind. Simile erat c. 29. *orto die et vocata concione.*

Dissidere h. in Arm. et Seg.] Sensus non obscurus: dissidere hostes, ita, ut alii in Arminii, alii in Segestis partes abeant, hi illum, alii hunc sequantur. An dictum imitatione Græcorum, qui dicunt λέγειν τι εἰς τοὺς ἀτελέστους, dicere aliquid, ut ad notitiam profanorum perveniat, et similia: de quibus eleganter egit Hemsterhusius ad Aristoph. Plutum p. 456. Ern.

Gener invisus inimici soceri] Pichena suspicatur Tacitum scripsisse, *gener invisus, inimicus socer.* Alii distinctione, quæ est in textu, succurrunt Tacito, ut enallage numeri sit. Tacitum autem variare modos loquendi, jam diximus. Sequentia docent, duo membra desiderari. Ern. Utique sunt membra duo: *gener* socero *invisus*, ipsi *soceri* (Segestes et Sigimerus: v. Velleii 2, 118.) *inimici.* Gruteri enallage, *soceros* pro uno socero interpretantis, absurdissimum acumen est. Alii virgula expuncta genitivos inducunt: scilicet ne quis socerum inviso genero amicum putet.

liarium millia, et tumultuarias catervas Germanorum, cis Rhenum colentium, Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super vestigia paterni præsidii, in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum et fluminum relicto: nam (rarum illi cœlo) siccitate et amnibus modicis, inoffensum iter properaverat; imbresque et fluminum auctus regredienti metuebantur. Sed Cattis adeo improvisus advenit, ut, quod imbecillum ætate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit. Juventus flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque, pontem cœptantes, arcebant: dein tormentis sagittisque pulsi, tentatis frustra conditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui, omissis pagis vicisque, in silvas disperguntur. Cæsar, incenso Mattio, (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum; non auso hoste terga abeuntium lacessere; quod illi moris, quotiens astu magis quam per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis juvare Cattos; sed exterruit Cæcina, huc illuc ferens arma: et Marsos, congredi ausos, prospero prœlio cohibuit.

LVII. Neque multo post legati a Segeste venerunt, auxilium orantes adversus vim popularium, a quis circumsede-

Cis Rhenum colentium] Ut erant Vangiones, Triboci, Nemetes, Treveri, Nervii: sed et pars aliqua Batavorum. Lips. Immo hi tum Galli. Ego intelligo Ubios, Sicambros, aliosque e Germania populos, ab Augusto traductos Rhenum, ut ibi colerent. Ern. Vide Mannerti Geogr. ant. 2, 1. p. 206. sqq.

In monte Tauno] Alii, *Tauro* scribunt. Ubi is, mecum alii ignorant. Lips. Nempe hæc duo nomina in libris permutantur, reperique in edd. vett. Taciti etiam pro *Tauro* esse *Taunum*. Cellar. G. A. T. 1. p. 369. probat Cluverii opinionem, qui censet esse montem contra Magontiacum, vulgo *der Heyrich*, vel *die Hoehe* dictum. Aliter Vossius ad Cæs. B. G. 6, 17. quem, si lubet, vide. Ayrmannus Gissensis peculiari libello docere instituit, intelligi debere montem haud procul Gissa urbe, quem ibi vocant *den Dyesberg*; quod aliis excutiendum relinquo. Ern. Ayrmanni opinio etsi a Mogeno Sicilimentis quibusdam 1763. editis exornata, situ tamen locorum et reliquiis veterum munitionum refellitur, confirmaturque his iisdem rebus Cluverii sententia.

Metuebatur] Sic MS. Beroaldus, Rhenanus, Aldus: nec necessaria caussa mutandi. *Auctus* in singulari accipiendus. Numerus et genus accommodantur sæpe tantum proximo. Ern. Flumina Latine *auctus* habent, flumen *auctum*. Ab hac consuetudine non temere disceditur. Correxi igitur.

Flumen Adranam] Quod Junius noster *Ederam* accipit in Hassis, qui Fuldam amnem illabitur. Lips. Probabilius Mannertus III. p. 564. in Adrana errorem Taciti notat, qui voluerit aut debuerit ponere Loganam, *die Lahne*.

Nando tramiserat] Tacite in textum recepta est a Gronoviis et Ryckio emendatio Acidalii et Pichenæ *tramiserat*. Non improbo; sensus enim plane desiderat sic legi: sed debebat etiam interpunctio ex eorum mente mutari, ut punctum esset ante *juventus*, ubi colon retinuerunt. Alii *tramiserit*. Ern.

Mattio] Ματτιακὸν Germaniæ urbs est Ptolemæo. Marspurgum Hassiæ esse, non abhorret a vero. Adfirmare enim hæc talia, in tanta mutatione temporum, stultum; et tamen suavis hodie ingeniorum lusus. Ab hoc autem Mattio, Mattiacos nostros quidni deducam? Ut non solum contermini jam et socii, sed etiam consanguinei sint Batavorum. Lips.

batur; validiore apud eos Arminio, quando bellum suadebat. Nam barbaris, quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebusque motis potior habetur. Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum: sed juvenis conscientia cunctabatur: quippe anno, quo Germaniæ descivere, sacerdos apud Aram Ubiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in spem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata; benigneque exceptus, cum præsidio Gallicam in ripam missus est. Germanico pretium fuit, convertere agmen: pugnatumque in obsidentes; et ereptus Segestes magna cum propinquorum et clientium manu. Inerant feminæ nobiles: inter quas uxor Arminii, eademque filia Segestis, mariti magis quam parentis animo, neque victa in lacrimas, neque voce supplex, compressis intra sinum manibus, gravidum uterum intuens. Ferebantur et spolia Vari-

Quanto—habetur] Ne quis, præsertim tiro, putet, hic aut aliquid vitii esse, ut legendum sit *promptior*, aut omissum aliquid, ut addatur *magis*, cautum est a nobis, cum monuimus, Tacitum libenter variare orationem: tum cavetur aliis exemplis similibus. Supra c. 52. *sed intentior, et fida oratione:* intellectu τοῦ *magis*, quod libenter omittit noster, more Græcorum: mox c. 58. *quia pacem quam bellum probabam:* c. 68. *quanto inopina, tanto majora.* Ern. In primo exemplo nulla est comparatio. Nam minime *fida* fuit oratio de Germanico. Paullo ante hic *quando* non multum differt a caussali *quod* s. *quia*, latente quadam significatione *temporis*. Sed quum tempus mox exprimatur *rebus motis*, veretur J. Gron. ne *quod* vel *quoniam* scribendum sit. In Cod. enim esse *quo*, compendium ambiguum, ex quo etiam nunc turpia nonnulla menda hærent in Cic. Epp.

Rebus commotis] Immo scribo, *rebusque motis:* ex sententia, et Taciti exemplo 14, 61. *Ducem tantum defuisse, qui rebus motis facile reperiretur.* Lips.

Nomine Segimundum] Horum et plurium ducum mentio apud Strab. 7. p. 291. Ἔτισαν δὲ δίκας ἅπαντες, καὶ παρέσχον τῷ νεωτέρῳ Γερμανικῷ λαμπρότατον θρίαμβον, ἐν ᾧ ἐθριαμβεύθη τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν σώματα καὶ γυναικῶν, Σεμιγοῦντός τε καὶ Σεγέστου υἱὸς (corrige Σεγιμοῦντός τε Σεγέστου υἱὸς, copula item deleta) Χηρούσκων ἡγεμὼν, καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ, γυνὴ δ' Ἀρμενίου τοῦ πολεμαρχήσαντος ἐν τοῖς Χηρούσκοις ἐν τῇ πρὸς Οὔαρον παρασπονδήσει. Lips.

Apud Aram Ubiorum] Frequens hujus aræ mentio. Vidi, qui vellet Bonnam nunc esse: ego vereor, ut propius abfuerit ab oppido Ubiorum. Quidquid hodie sit, puto originem ei loco a veneratione Augusti, cui novo cæliti ara illic, recepta adulatione, exstructa, uti ara Lugduni, et ad eam sacerdotes ex primoribus gentis, inter quos hic Segimundus. Lips. Sic etiam Cluverius et alii. Nonnulli intelligi putant *oppidum Ubiorum* c. 36. hodie Coloniam Agripp. v. Cellar. G. A. T. 1. p. 245. qui rem in medio relinquit. Ern. Optime illi, qui ex *Ara Ubiorum* crevisse putant *oppidum Ub.* situm in eodem fere loco, quo posthac fuit Colonia Agripp. *Annus quo descivere G.* haud dubie designatur a. U. 762. quem secuta est clades Variana, non 754. ut Ryck. scribit.

Germanico pretium] Explicant *operæ pretium.* Ita esset non *fuit*, sed *visum est.* Exquisitior mihi videtur locutio, ejusdem prope potestatis, qua est nostrum nunc tantopere frequentatum *interessant.* Nove positum in primis arguit usus H. 3, 8. *In Veronensibus pretium fuit.*

Compressis intra] Qui habitus etiam nunc Germanicis matronis (videre videor) per modestiam et decorum assumptus. Lips. Mox pro *bonæ* forte *nostræ* aut *Romanæ* legendum. Ern. Hominem non tam *Romana* societas impavidum facit, quam *cognita fides* societatis. Nullum ἐναργέστερον vocab. invenias, nullum in pari simplicitate dignius.

anæ cladis, plerisque eorum, qui tum in deditionem veniebant, prædæ data. Simul Segestes ipse, ingens visu, et memoria bonæ societatis impavidus. Verba ejus in hunc modum fuere:

LVIII. "Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei et constantiæ dies: ex quo a divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus delegi: neque odio patriæ, (quippè proditores etiam iis, quos anteponunt, invisi sunt) verum quia Romanis Germanisque idem conducere, et pacem quam bellum probabam: ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri, Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci: dilatus segnitia ducis, quia parum præsidii in legibus erat, ut me et Arminium et conscios vinciret, flagitavi. Testis illa nox, mihi utinam potius novissima! Quæ secuta sunt, defleri magis, quam defendi possunt: ceterum et injeci catenas Arminio, et a factione ejus injectas perpessus sum. Atque ubi primum tui copia, vetera novis et quieta turbidis antehabeo: neque ob præmium, sed ut me perfidia exsolvam; simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quam perniciem maluerit. Pro juventa et errore filii veniam precor: filiam necessitate huc adductam, fateor: tuum erit consultare, utrum prævaleat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita est." Cæsar, clementi responso, liberis propinquisque ejus incolumitatem, ipsi sedem vetere in provincia

Proditores etiam iis] Thucydides 3, 9. Τὸ μὲν καθεστὸς τοῖς Ἕλλησι νόμιμον ἴσμεν· τοὺς γὰρ ἀφισταμένους etc. GRON.

Idem conducere] Infinitivus pendet a *judicabam*, quod latet in mox sequente verbo *probabam*. Hac figura sæpe utitur noster, ut in sequentibus subinde monebimus. ERN. Nonnulli corr. *conduceret*, *pacem*. Vix Latine. Alius vir doctus, *conducere rebar*.

Illa nox] In qua convivium, de quo c. 55. ERN.

Maluerit] Vir doctus apud Ryckium et Heinsius malebant, *maluerint*. Sæpe sane noster plurali post collectiva utitur. Sed sine libris non muto. ERN.

Utrum prævaleat] Uter plus juris in eam habeat, et utri parere magis debeat, patri an marito mox patri. LIPS. Immo, ut puto cum Freinshemio; utrum veniam dare malit, quia Segestis, fidelis socii, filia, an punire, quia hostis, Arminii, uxor. ERN.

Veterem in provincia] Nescio an verius, *vetere in provincia*. Id enim ad securitatem Segestis, ne sedem acciperet in provincia nova, obnoxia hosti. Per veterem autem provinciam, ceperim Galliam. Infra, *Coleret Segestes victam ripam; redderet filio sacerdotium*. Tamen fieri potest, ut sedem jam ante defectionem in Gallia habuerit: atque ita, *veterem*. An *uberem* placet? an aliud e veteri scripto elicis, qui habet, *væra?* LIPS. Recepit conjecturam Lipsii Pichena cum sequentibus editoribus. Jac. autem Gronovius rescripsit *Vetera in provincia*, (*Vetera* commemorantur supra c. 45.) e scriptura cod. Medicei; quem secutus sum. *Vetus provincia* dicitur pars provinciæ, quæ prima fuit sub imperio populi Rom. aliis deinde adjectis, ut e Livii 24, 44. 25, 3. docet Freinsh. Quæ autem hic esset vetus provincia? In Germania quidem ulteriori nulla tum omnino provincia. Varus apud Vellei. 2, 118. dicitur in mediis Germanorum, hostium, finibus fuisse. Ripa citerior Rheni victa erat, c. 59. nondum ulterior. ERN. Et illam citeriorem seu *Gallicam ripam*, quæ dicebatur c. 57. significari posse *vetere provincia*, nemo

pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque Imperatoris, auctore Tiberio, accepit. Arminii uxor virilis sexus stirpem edidit: educatus Ravennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.

LIX. Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium, super insitam violentiam, rapta uxor, subjectus servitio uxoris uterus, vecordem agebant: volitabatque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Cæsarem poscens: neque probris temperabat: "Egregium patrem! magnum Imperatorem! fortem exercitum! quorum tot manus unam mulierculam avexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, neque adversus feminas gravidas, sed palam adversus armatos bellum tractare: cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quæ diis patriis suspenderit. Coleret Segestes victam ripam: redderet filio sacerdotium: hominem Germanos numquam satis excusaturos, quod inter Albim et Rhenum

dubitet. Sic 3, 74. *vetus provincia* Africæ ea pars est, quæ jampridem Carthaginiensibus adempta erat. Atque etiam *rebellis* regio opponitur *veteri prov.* non modo *nova* s. *nuper adjecta.* Conf. ad c. 59. extr. Nisi igitur *veterem* defendas, nihil acutius, nihil verius video conjectura Lipsiana, quam revocavi: *Vetera*, oppidum, alienum esse arbitror. Eum locum si nominavisset Tacitus, non adjecisset *in provincia.* At Crollius conjecit, quique ejus malus mos, in textum recepit *et æra.* Cur non *et cætera?* quod non minus lene remedium erat. Extra jocum: *Æra* pro stipendiis notus Livii et aliorum usus est; immo vir ingeniosus uti potuit loco Spartiani in Hadr. c. 6. si eundem morem barbaris stipendia pendendi jam tum fuisse constaret. Sed quid illud est, *stipendia in provincia?* Inepte frigeret hæc adjectio, nisi ordine verborum mutato, *æra et sedem.* Ita tandem aliquis sensus prodiret, non manus scriptoris.

Puer, quo mox ludibrio] Apud alios nihil reperi. Tacitus hæc narraverit, in rebus Caii aut Claudii, libris qui perierunt. Lips. Puero nomen Thumelico, matri Thusneldæ; si modo scripturæ apud Strabonem l. c. confidere licet.

Quorum tot manus] Videtur in mente habuisse locum Virgilii Æn. 4, 93. Ern.

Nunquam satis excusaturos] Forte, *accusaturus*, et statim, *ignorantiam* imp. Rom. Lips. Meo judicio recte Grotius, *homines Germanos*. Liv. 42, 19. Est genus excusandi, quod non inanibus verbis, sed rebus quæritur. Sic Statius Theb. 1, 691. *Tu modo dissimilis rebus mereare secundis Excusare tuos.* Id est, præstare, ut illis ignoscatur, ut pro purgatis habeantur. Hoc intelligit Tacitus, significatque, qui vere Germani sint, et hoc nomen tueantur, eos meminisse oportere, quoad vivant, elaborandum sibi, ut hanc maculam diversis et fortibus factis deleant, nec in eo unquam sibi satisfacere. Adde quæ diximus Observ. 2, 13. Nam, quod iste obnititur, quid est, *nunquam satis excusaturos hominem*, qui, si culpa ejus id acciderit, nemini excusandus, sed omnibus accusandus debet videri? ita dicendum erat, *amicos Segestis nunquam hominem satis excusaturos* apud alios Germanos. Freinsh. παραφράζει, Germanos hujus proditionis nota hominem nunquam liberaturos, quod ejus opera factum est. Hoc est, *nunquam excusaturos*, non *nunquam satis excusaturos.* Gron. Aliter Freinsh. qui corrigit *hominem Germanis.* Sed ne hoc quidem placet, multoque pejus Heinsii et aliorum commenta. Neque nobis satisfacit illa Gronovii, quamvis docte et eleganter explicata, ratio, neque ipsum languide additum *homines;* quod haud scio an nusquam ita in his libris legatur. Vulgatum vero *hominem* vitiosum esse, nemo dubitabit. Nam oratio statim ad *rem*, quæ inexcusabilis dicitur, conversa, *hominis*, cujus illud commis-

virgas et secures et togam viderint. Aliis gentibus, ignorantia imperii Romani, inexperta esse supplicia, nescia tributa: quæ quando exuerint, inritusque discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pavescerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quam dominos et colonias novas; Arminium potius, gloriæ ac libertatis, quam Segestem, flagitiosæ servitutis ducem, sequerentur."

LX. Conciti per hæc non modo Cherusci, sed conterminæ gentes: tractusque in partes Inguiomerus, Arminii patruus, veteri apud Romanos auctoritate: unde major Cæsari metus: et, ne bellum mole una ingrueret, Cæcinam, cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros, ad flumen Amisiam mittit: equitem Pedo præfectus finibus Frisiorum ducit: ipse impositas navibus quatuor le-

sum sit, commemorationi repugnat; quatenus objectivus casus inest his ipsis, *Quod—viderint*. Quamquam id ferendum esset, si pro hoc verbo legeretur *adduxerit* aut simile quodpiam, quod a Segeste penderet. An præterea hoc arguam, quam ridicule loquatur Arminius, qui optare videatur, ut invisus socer excusationem et veniam impetret? Sed alia quoque parte laboramus in hoc loco, siquidem *sacerdotium* ita nude positum loquentis animum non explet, et excidisse videtur aliquid, quod peregrinæ religionis contemptum indicabat. His incommodis omnibus medebitur conjectura mea: *Redderet f. sacerdotium Romanum: Germanos* etc. Jam verbum *excusare* nativa potestate fungitur: *Aliis gentibus excusatum esse Romana imperia pati; Germanos nunquam excus.* Simul sic vigor et vis additur sententiæ.

Ignorantia imperii Romani] Quasi dicat: Longinquiores gentes tutæ sunt a superbia et imperio Romano, ipso situ, et Romanos nec norunt: nos in limite, virtute nos liberavimus, et porro liberemus. Lips. Mihi videtur sensus hic esse: Aliis gentibus excusatius esse, si imperio Romano non valde resisterent. Etenim ignorare rationem imperii Romani, non expertas esse supplicia et sævitiam, nescire quæ et quanta tributa imponere soleant: Germanis veniam dari non posse, si subeant imperium Romanum, cum plane sciant, Romanorum quanta sit sævitia et avaritia, et quando se ab eo liberarint fortiter resistendo, neque subigi vel ab Augusto, vel a Tiberio potuerint etc. Ern. *Ignorantiâ* apud Tac. est, *ignorantes* seu *quod ignorabant*. Similiter c. 69. extr. *peritiâ* et sæpe alibi.

Ille delectus Tiberius] Freinsh. intelligit, ad imperium in Germania, missus in Germ. Admitterem, si esset *delegatus*. Sed longe amplius est *delectus*, et Tiberium extollendo, auget laudem eorum, a quibus vir talis irritus discessit. Ille *delectus* igitur est ille, quem unum ex omnibus dignum Augustus putavit, ut hæredem successoremque ordinaret. Gron. Quid hoc ad heroem Barbarum? Forti bellandique perito sese fortiorem fert. Intell. ergo cum Freinsh. ex optimis electum gerendo bello. Conf. c. 65. H. 1, 71. Germ. c. 10. et Tiberii orat. 2, 26.

Patriam, parentes] Clarum est h. l. *parentes* non esse, qui parent, ὑπηκόους: sed quibus vitam debemus. Vid. de hac forma loquendi Cort. ad Sallust. Catil. c. 6. Ern.

Colonias novas] Respicit morem Rom. victis populis imponendi, tamquam præsidia, colonias. Quod *novas* vocat, non indicat, alias, veteres, jam tum fuisse inter Rhenum et Albim; quod non est: sed dicitur cum respectu ad *antiqua*, antiquum, pristinum statum, in quo nullæ ibi coloniæ. Ern. Verba id parum credibile facerent, etsi nihil mussaret historia. At v. Dio 56, 18. init. *Novas col.* Arminius opponit iis, quas victoria sua deleverat. Conf. Mannerti III. p. 78.

Veteri ap. Rom. auctoritate] Non, quod amicus Rom. esset, sed quod vir fortis et prudens, cujus magna apud Rom. opinio, ut recte Freinsh. explicat. Ern.

Equitem Pedo] Credo Albinovanus

giones, per lacus vexit: simulque pedes, eques, classis, apud prædictum amnem convenere. Chauci, cum auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua urentes expedita cum manu L. Stertinius, missu Germanici, fudit; interque cædem et prædam reperit undevicesimæ legionis aquilam, cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum; quantumque Amisiam et Luppiam amnes inter, vastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionumque insepultæ dicebantur.

LXI. Igitur cupido Cæsarem invadit, solvendi suprema militibus ducique; permoto ad miserationem omni, qui aderat, exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum et sortem hominum. Præmisso Cæcina, ut occulta saltuum scrutaretur, pontesque et aggeres humido paludum et fallacibus campis inponeret, incedunt mœstos locos, visuque ac memoria deformes. Prima Vari castra, lato ambitu, et dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant: dein, semiruto vallo, humili fossa, accisæ jam reliquiæ consedisse intelligebantur: medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta vel aggerata: adjacebant fragmina telorum, equorumque artus, simul truncis arborum

Pedo, cujus fragm. exstat de navigatione Oceani. Est tamen et alius Pedo Pompeius vir illustris, quem nominat Seneca in Ludo de morte Claudii sub fin. Lips.

Per lacus] Omnes postea haustas a sinu austrino.

Teutoburgiensi saltu] Nomen etiamnum retinet inclytus Romana clade saltus, *Teuteberg*, et victoriæ cognomine insignis campus, *Winfeldt*, ad oppidulum Hornam, in Westphalia. Lips. V. Monumenta Paderb. p. 56. Ern. Quam Germanis pretium fuerit, scire, ubi Arminius suus vicerit, multorum diversæ opiniones docent. Cf. Gattereri Hist. univers. synchron. T. II. p. 721. sqq. et Mannerti III. p. 88. 98. qui locum ponit in australi parte Luppiæ in Comitatu Marchiæ vel Ducatu Westphal. Alii longius aberrarunt a situ, qui h. l. designatur; nec de saltus ipsius magnitudine quæri poterat.

Dicebantur] Heinsius, *visebantur*. Etenim, inquit, non dicebantur modo, sed erant, ut e sequentibus patet. Sed Romani tamen tantum e fama rem sciebant. Itaque vulgatum verum puto. Ern.

Deformes] In cod. Flor. est *deformides:* unde Heins. et J. Gron. scribendum putant *deformi*. Id Taciti consuetudini orationis constructionem variandi valde consentaneum. Sed quod Heins. addit insuper: *Iidem prima castra*, non placet. Ern. Multo minus Gronovianum *deformi*. *Dein pr.* Injectæ particulæ locus est alibi, non hic. Nec *deformem memoriam* probo, ut c. 24. *illuviem deformem*, cujus ille recordabatur.

Trium legionum manus] Quo argumento ex principiis colligebatur manus trium legionum? Quia quotiens plures legiones unis castris, principia suæ cuique legioni descripta; in quibus aquila et signa. Item, Principia majora. Vide Milit. Rom. Dial. 5. Lips. Adde in Analect. ad Mil. R. ad h. l. Male rationem reddit Lipsius. Nam in castris singulis etiam singula tantum principia, si vel decem legiones in iisdem castris tenderent. Neque τὸ *dimensis* ad Germanicum referendum, ut ipse dimensus sit principia, ut in Analectis putat. Sensus est: e magnitudine ambitus et principiis e disciplina Rom. dimensis intelligebant periti consuetudinis castrensis, tres legiones ibi tetendisse. V. Schelius p. 16. 17. Ern.

Semiruto vallo] Videtur bina castra designare: una ante cladem, justa, magna; altera in clade, quæ secundo die in monte quodam fecisse eos Dio 56, 21. tradit; at tertio, occidione occisos. Hæc secunda igitur describere mihi nunc videtur, semiperfecta, et ubi reliquiæ se collegerint. Lips.

antefixa ora: lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactaverant: et cladis ejus superstites, pugnam aut vincula elapsi, referebant, "hic cecidisse legatos; illic raptas aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum; ubi infelici dextra et suo ictu mortem invenerit; quo tribunali concionatus Arminius, quot patibula captivis, quæ scrobes; utque signis et aquilis per superbiam inluserit."

LXII. Igitur Romanus, qui aderat, exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente, alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes, ut conjunctos, ut consanguineos, aucta in hostem ira, mœsti simul et infensi condebant. Primum exstruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, et præsentibus doloris socius. Quod Tiberio haud probatum, seu cuncta Germanici in deterius trahenti, sive exercitum imagine cæsorum insepultorumque tardatum ad prœlia et formidolosiorem hostium credebat: "neque Imperatorem, auguratu et vetustissimis cærimoniis præditum, attrectare feralia debuisse."

Et cladis—pugnam] Mavult vir doctus in schedis, transposita copula, *Cladis—et pugnam.* Non assentior.

Suo ictu mortem invenerit] Sallust. Cat. c. 55. *Ita—dignum moribus, factisque suis exitum vitæ invenit.* Gron.

Quæ scrobes] Observo scrobium mentionem aliquoties in suppliciis: sive quia soliti puniendum in scrobe collocare, quo securius ferirent; sive, quia deposituri in ea cadaver. Vix enim est, ut ejusmodi damnati combusti fuerint, aut justa eis facta. Tacitus 15, 67. *Ne hoc quidem, inquit, ex disciplina.* Philo Judæus, εἰς Φλάκκον, apparatum supplicii ejus describens: *οἱ δὲ ἀπνευστὶ διώκοντες καταλαμβάνουσι, καὶ οἱ μὲν εὐθὺς ὤρυττον βόθρον, οἱ δὲ πρὸς βίαν εἷλκον ἀφηνιάζοντα καὶ κεκραγότα.* Add. De *Scrobe* verissime notasse me censeo, jacta in eam corpora damnatorum. Id, qui tunc mores, pro ignominia. Nec enim terra corpora condebant, sed igne absumebant. Juvat in arcano ritu Polybius, de Carthaginiensibus supplicio affectis 1, 80. extremo: Κολοβώσαντες δὲ καὶ συντρίψαντες τὰ σκέλη, ἔτι ζῶντας ἔρριψαν εἴς τινα τάφρον. Lips. Querneus Egreg. c. 7. intelligit scrobem, in qua bestiæ, quibus objecti homines. Non credo, illum morem Germanis fuisse. Ern.

Qui aderat] An inculcatum a librariis, et male repetitum ex initio superioris capitis? Ern. Quid librarios movere potuerit, ut repeterent? nam casu repetitum ipse non putat. Itaque videtur potius ex grata quadam negligentia additum.

Vetustissimis cærimoniis] Quæ adhærent Auguratui, nec violandæ erant. Exstat inscriptio Romæ, sed mutila: in qua *Germanicus Cæsar* scribitur, *Ti. Augusti F. Divi Augusti N. Divi Julii* PRON. AUGUR. FLAMEN. AUG. Infra etiam 2, 83. *Ne quis augur aut flamen in locum Germanici, nisi gentis Juliæ, crearetur.* Lips.

Adtrectare feralia] Non augures solum, sed Pontifices, et, opinor, omnes sacerdotes, arcebantur a funestis. Apparet ex facto Augusti et Tiberii, qui velo interposito, mortuos laudarunt. Idem ex Plutarcho in Sulla p. 474. A. qui scribit, *Metellam uxorem ejus obiisse:* additque καὶ τῶν ἱερέων τὸν Σύλλαν οὐκ ἐώντων αὐτῇ προσελθεῖν, οὐδὲ τὴν οἰκίαν τῷ κήδει μιανθῆναι, γραψάμενος διάλυσιν τοῦ γάμου ὁ Σύλλας, ἔτι ζῶσαν ἐκέλευσεν εἰς ἑτέραν οἰκίαν μετακομισθῆναι. Notabilis ritus, aut cærimonia: et credo pluries aut solenniter usurpatam. Sulla autem inter sacerdotes; neque scio an et augures: certe lituus comparet in quibusdam ejus numis. Sed de offensa Tiberii, credo et occultam caussam Tiberio fuisse, quod hoc factum nimis populare, et conciliando militi videbatur. Qua consimili Philippus Macedonum rex, cui bellum cum Romanis fuit, alienus ab Antiocho rege Syriæ factus, qui Macedonas cæ-

LXIII. Sed Germanicus, cedentem in avia Arminium secutus, ubi primum copia fuit, evehi equites, campumque, quem hostis insederat, eripi jubet. Arminius colligi suos et propinquare silvis monitos, vertit repente: mox signum prorumpendi dedit iis, quos per saltus occultaverat. Tunc nova acie turbatus eques; missæque subsidiariæ cohortes, et fugientium agmine impulsæ, auxerant consternationem: trudebanturque in paludem, gnaram vincentibus, iniquam nesciis, ni Cæsar productas legiones instruxisset: inde hostibus terror, fiducia militi: et manibus æquis abscessum. Mox, reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe, ut advexerat, reportat: pars equitum litore Oceani petere Rhenum jussa: Cæcina, qui suum militem ducebat, monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes Longos quam maturrime superare. Angustus is trames vastas inter paludes, et quondam a L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia gravi cœno, aut rivis incerta erant; circum silvæ, paullatim adclives: quas tum Arminius implevit, compendiis viarum et cito agmine onustum sarcinis armisque militem cum ante-

sos ad Cynoscephalas sepelierat; humaniter, sed quasi cum tacita Philippi redargutione. Vide Appianum in Syr. c. 16. Lips.

Campumque quem — eripi] Genus loquendi e Circo petitum; ubi cum quatuor currus ad carceres starent, si primo ostio missus palmam meruisset, dicebant, *occupavit et vicit:* occupatio enim est eorum, qui in vacua veniunt primi: si secundo, *successit et vicit:* si tertio, *eripuit et vicit.* Habes in lapide antiquo apud Gruterum p. 337. *Eripuit* puta *campum* præcedentibus. Silius 16, 423. *Tene, Astur, certante feret quisquam æquore palmam Erepto?* Vide Salmas. ad Solin. p. 905. Idem Silius *prærepto limite* dicit de primo. Hoc Manilio est *præcludere circum* 5, 80. *Vel prima tenentem Agmina in obliquum currus agitare malignos Obstantemque mora totum præcludere circum.* Illud *in obliquum* repræsentat Silius vs. 440. sqq. Est enim *malignus* in adversarium, qui hanc ei moram objicit; et præcludit ei Circum, in quo nullum ei locum dat antevertendi aut laudem in eo quærendi. Quod non consideravit Scaliger, cum correxit in Manilio, *perludere.* Gron.

Manibus æquis abscessum] Æquo Marte. Sallust. Cat. c. 39. med. *Æqua manu.* At Romanos, si non fusos, certe cum damno aliquo discedere coactos e conseqq. recte notarunt viri docti.

Angustus is trames] Ubi is hodie? et an est? ex Taciti tota descriptione (considera serio) inducor illum esse, qui hodieque exstat et usui est, inter paludes aut uligines, haud procul Amisia flumine, inter *Lingam*, *Weddam*, et *Cævordam.* Aliquot milliarium spatium occupant: itque per medias solus hic limes, manu factus, arenis magno opere congestis, et palis trabibusque ad marginandum defixis. Extrema palorum ævo detrita sunt, sed sub terra vel aquis reperiuntur: et Batavi nunc tam opportuno loco usi, qua aditus in Frisiam datur, valido propugnaculo, in ipso limite illo, munierunt. Vocant *Bretaniæ uligines (Bretanscheheyde)* nostra lingua: et discis jam, ubi et unde *Britannica herba* reperta aut dicta, Plinio frustra inquisitum. Est ab ista *Britannia*, sive magis *Bretannia:* et tu, sodes, Plinium vide, in Frisiis herbam hanc mire celebrantem, 25, 3. Porro isti Limites sive Aggeres, *Kaii* etiam Latinis olim dicti; quæ vox et Batavis manet. Lips. Præter Geographos, Cellarium et alios, v. Mens. Altingii Notitiam Germ. Infer. antiq. P. I. tab. II. in qua Pontium Longorum tractus designatur. Ern. Conf. Mannerti III. p. 100.

Quondam a L. Domitio] Neronis principis avo. Tac. 4, 44. Suet. Ner. c. 4. In alium sane Domitium ista non cadunt. Lips.

venisset. Cæcinæ dubitanti, quonam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castra metari in loco placuit; ut opus, et alii prœlium inciperent.

LXIV. Barbari perfringere stationes, seque inferre munitoribus nisi, lacessunt, circumgrediuntur, occursant: miscetur operantium bellantiumque clamor: et cuncta pariter Romanis adversa; locus uligine profunda, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loricis: neque librare pila inter undas poterant. Contra Cheruscis sueta apud paludes prœlia; procera membra; hastæ ingentes ad vulnera facienda quamvis procul. Nox demum inclinantes jam legiones adversæ pugnæ exemit. Germani, ob prospera indefessi, ne tum quidem sumpta quiete, quantum aquarum circum surgentibus jugis oritur, vertere in subjecta: mersaque humo, et obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat; secundarum ambiguarumque rerum sciens, eoque interritus. Igitur futura volvens, non aliud reperit, quam ut hostem silvis coerceret, donec saucii, quantumque gravioris agminis, anteirent; nam medio montium et paludum porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, unaetvicesima in lævum; primani ducendum ad agmen; vicesimanus adversum secuturos,

LXV. Nox per diversa inquies; cum barbari festis epulis, læto cantu aut truci sonore subjecta vallium ac resultantes saltus complerent; apud Romanos invalidi ignes, interruptæ

In loco] Sic 4, 47. *castris in loco communitis*. Et tamen Heinsius conjiciebat *ilico*. Ern. Cf. 13, 41.

Ut opus, et alii pr. inciperent] Frustra laborant in loco sano et nihil laboranti (np. ob defectum τοῦ *alii* in primo membro, *ut opus*). Vide nostra ad Liv. 3, 37. Gron. Non rara sc. exempla, in hac præsertim ætate, pronominis distributivi omissi, vel in priori, vel in posteriori membro: quod paullo ante etiam de particula *magis* vidimus. Mox c. 67. extr. *ut hi, mox pedes*: pro, *ut primum hi, mox*: et similiter in aliis. V. exempla plurima ap. Davis. et Oudend. ad Cæs. B. G. 1, 8. et quos hic laudat. Ern.

Inclinantes tum legiones] Heinsius *tum* vitiosum putat; cum ipse agnoscat, Tacitum sæpe in talibus uti hac particula. Freinshemio placebat *jam*. Si conjecturis indulgendum, plane delendum *tum*, ut e sequentibus mox retractum, dicerem. Ern. *Jam* mihi certum. Paullo supra c. 61. *accisæ jam reliquiæ*. Germ. c. 8. *inclinatas jam et labantes acies*. Et sic sæpius.

Quadragesimum id stipendium] Est ergo idem ille, de quo 3, 33. Lips.

Invalidi ignes] Similis prorsus descriptio Xenophontea Anab. 3, 1, 3. in desperatione pari: Ταῦτα ἐννοούμενοι καὶ ἀθύμως ἔχοντες, ὀλίγοι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἑσπέραν σίτου ἐγεύσαντο, ὀλίγοι δὲ πυρὰν ἔκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ οὐκ ἦλθον ταύτῃ τῇ νυκτί. ἀνέπαυέ τε δὲ ὅπου ἐτύγχανεν ἕκαστος, οὐ δυνάμενοι καθεύδειν ὑπὸ λύπης, καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παιδῶν, οὓς οὔποτε ἐνόμιζον ἔτι ὄψεσθαι. Porro de castrorum his ignibus in *Militia* nobis scriptum 5, 9. Lips. Gruterus mavult ignes cœnæ corporumque curandorum caussa accensos. In tali periculo ignes vigilum solere esse crebriores, et *invalidos ignes* opponi Germanorum *festis epulis*. Ad majorem speciem laudat nobis Plut. Pelop. p. 296. C. Lipsii tamen ratio melior. Romanos cibi immemores agere noctem, omittitur. Quis id non exspectet in tanta consternatione? At grandior imago mœstitiæ ac desperationis est *vigilum ignis male pervigil*, (Stat. Theb. 8, 266.) quales *ipsi*

voces, atque ipsi passim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quam pervigiles: ducemque terruit dira quies: nam Quinctilium Varum, sanguine oblitum et paludibus emersum, cernere et audire visus est, velut vocantem, non tamen obsecutus, et manum intendentis repulisse. Cœpta luce, missæ in latera legiones, metu an contumacia, locum deseruere; capto propere campo, humentia ultra. Neque tamen Arminius, quamquam libero incursu, statim prorupit: sed, ut hæsere cœno fossisque impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, utque tali in tempore, sibi quisque properus et lentæ adversum imperia aures, inrumpere Germanos jubet, clamitans, "En Varus, et eodem iterum fato victæ legiones!" Simul hæc, et cum delectis scindit agmen, equisque maxime vulnera ingerit: illi sanguine suo et lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus, disjicere obvios, proterere jacentes. Plurimus circa aquilas labor, quæ neque adversum ferri ingruentia tela, neque figi limosa humo poterant. Cæcina, dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus, circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset: juvit hostium aviditas, omissa cæde, prædam sectantium: enisæque legiones, vesperascente die, in aperta et solida. Neque is miseriarum finis: struendum vallum, petendus agger: amissa magna ex parte, per quæ egeritur humus,

(milites) fuisse paullo post dicuntur, *insomnes m. quam pervigiles.* Idem Grut. mox *interruptas voces* intelligit *militum*, non *vigilum*. Quidni utrorumque? dicat aliquis. Sed *vigilum* profecto maxime. Iis, qui per officium debebant voces emittere, pavor ora clauserat; nedum ut milites quicquam locuti sint, quibus metum silentio tegere licebat. Antitheta hic in rebus sunt, non in singulis verbis.

Interruptæ voces] Quæ, aut quorum? Vigilum. Ita capiendi auctor ipse Tacitus H. 5, 22. Duo igitur solennia Romanis vigilibus, Signum et Voces. Signum, capio buccinam: Voces istas quas interposuisse videntur munere suo functi, ad vigiles alios excitandos. Colligo ex Ambrosio Hexaëm. 5, 15. ubi militari more de vigiliis gruum: *Ceteris quiescentibus, aliæ circumeunt: post ubi vigiliarum tempus fuerit impletum, perfuncta munere in somnum se præ misso clangore componit, ut excitet dormientem, cui vicem muneris traditura est.* Lips. Post *voces* subintell. *essent*, ne colorem habeat nonnullorum emendatio, *adjacere v. oberrare.* Conf. ad c. 7. et 35.

Ducemque terruit dira quies] Lucanus 7, 26. *Dira quies et imagine mœsta diurna.* Gron.

Manum intendentis] scil. ejus manum sibi: *intendere manum* est h. l. manum injicere alicui conari, ut abstrahas. Ern.

En V. et eodem] MS. et Beroald. *et eodemque.* Hinc Pichena suspicatur, *En Varus, en eodemque:* J. Gronovius, *Varus est.* Male hic: ille scite.

Simul hæc et cum delectis] Faernus legebat, *simul hæc, cum delectis scindit agmen:* deleta, *et*, conjunctione. Infeliciter. Gron. Statius Theb. 2, 659. *Simul hæc, et crassum* etc.

Rectoribus] Heinsius, *vectoribus*, quod usitatius est de equis; *rectores* de elephantis dicuntur. Sed tamen et alia loca reperiuntur, ubi rectores equorum dicuntur, quæ omnia corrigere, ut Heinsius voluisse videtur, temerarium foret. Vid. Suet. Tit. c. 4. inpr. Drakenb. ad Sil. 17, 138. Ern. Nec cogitabat vir optimus, verbum superesse corrigendum, *regere.* Plus in his dignitatis inest quam in vulgaribus.

Circumveniebatur, ni] *Circumveniebatur et circumventus esset;* res effectum habuisset; *ni pr. l. se opposuisset.* Doctior illa neque legibus temporum contraria, structura semel notanda erat. Conf. c. 35. 63. etc.

Egeritur humus] Corbulæ et sportæ. Lips.

aut exciditur cespes; non tentoria manipulis, non fomenta sauciis: infectos cœno aut cruore cibos dividentes, funestas tenebras, et tot hominum millibus unum jam reliquum diem lamentabantur.

LXVI. Forte equus, abruptis vinculis vagus, et clamore territus, quosdam occurrentium obturbavit: tanta inde consternatio, inrupisse Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas; quarum decumana maxime petebatur, aversa hosti, et fugientibus tutior. Cæcina, comperto, vanam esse formidinem, cum tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem, obsistere aut retinere militem quiret, projectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam: simul tribuni et centuriones falsum pavorem docuerunt.

LXVII. Tunc contractos in principia, jussosque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet: "Unam in armis salutem: sed ea consilio temperanda, manendumque intra vallum, donec expugnandi hostes spe propius succederent: mox undique erumpendum: illa eruptione ad Rhenum perveniri. Quod si fugerent, plures silvas, profundas magis paludes, sævitiam hostium superesse; at victoribus decus, gloriam: quæ domi cara, quæ in castris honesta," memorat: reticuit de adversis. Equos dehinc, orsus a suis, legatorum tribunorumque, nulla ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit, ut hi, mox pedes, in hostem invaderent.

Non tentoria manipulis] Salmasius de Mil. R. putat *manipulos* h. l. esse contubernia, inductus voce *tentorii:* quæ ratio idonea non est. Poterat etiam dicere *cohortibus:* nec propterea *cohortes* contubernia. *Manipulos* pro contuberniis serior ætas dixit. V. Schel. ad Hygin. p. 4. Ern.

Funestas tenebras] Quasi vitæ finem portendentes. *Ferales* 2, 31.

Decumana maxime] Ea opposita Prætoriæ ex adverso, et plurimum remota ab hoste erat, et ab eo ibat. Vide Militiam nostram libro 5. Lips.

Cæcina projectus] Habes idem prorsus factum in Plutarchi Pompeio, sub init. Vide. Lips.

Pavorem esse] Hoc verbum deerat vulgo. Ex MS. atque editt. Beroald. et J. Gron. addidi.

Spe propius] Ingrata trajectio. Conjiciebam aliquando, *donec hostes exp. spe p. s.* Nunc pronuntiationem virgula adjuvavi.

Sævitiam] V. ad 2, 11. Ceterum aut addendum est *aliam*, aut, quod fortasse melius, id verbum aut simile intelligendum. Ern. Talia sine dubio delevisset Ernestius, si hanc editionem curasset. Mihine licebit ejus vice tacite fungi?

At victoribus decus, gloriam] Miror editores non obsecutos Pichenæ, qui e MS. post *gloriam* punctum posuit. *At* satis indicat *decus et gloriam* opponi *silvis, paludibus, sævitiæ hostium: victores fugientibus.* Ern.

In castris honesta] Olim aut nuper in militia feliciter ab iis gesta. Lips. Dona honorifica, non tam in castris reposita, quam adhuc merenda, ut bene Pichena. Ita *cara domi* ad quæ dulcis reditus: *adversa,* futura; infelicem eventum. Sic et Hooftius.

Orsus a suis] Ferri potest intelligique, quod plures suos equos distribuerit: præoptem tamen, *a suo.* Ut Cæs. B. G. 1, 25. *Cæsar primum suo, deinde omnium, e conspectu remotis equis.* Lips. Enimvero, recte monent Mercerus et Freinsh. apud Cæsarem esse sermonem de acie: ibi unus equus cuilibet, etiam duci. Ceterum plures in castris duces habere possunt. Hos omnes equos suos Cæcina distribuit fortissimis militum. Ern.

LXVIII. Haud minus inquies Germanus spe, cupidine, et diversis ducum sententiis agebat: Arminio, "sinerent egredi, egressosque rursum per humida et impedita circumvenirent," suadente: atrociora Inguiomero et læta barbaris, "ut vallum armis ambirent: promptam expugnationem, plures captivos, incorruptam prædam fore." Igitur orta die proruunt fossas, injiciunt crates, summa valli prensant, raro super milite, et quasi ob metum defixo. Postquam hæsere munimentis, datur cohortibus signum, cornuaque ac tubæ concinuere: exin clamore et impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, "non hic silvas, nec paludes, sed æquis locis æquos deos." Hosti, facile excidium et paucos ac semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quanto inopina, tanto majora offunduntur: cadebantque, ut rebus secundis avidi, ita adversis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post grave vulnus, pugnam deseruere: vulgus trucidatum est, donec ira et dies permansit. Nocte demum reversæ legiones,

Orta die proruunt fossas] Turnebus, probante Freinshemio, vult *orta die proruunt, fossis injiciunt crates.* Vide tamen, ut veteres hoc verbo utantur. Cæsar Bello Gall. 3, 26. *Celeriter ad munitiones pervenerunt, atque his prorutis.* Liv. 9, 14. et 37. Adde 22, 5. 26, 13. Frontinus 2, 5. *repente adortus et desertum proruit vallum et castra cepit.* Noster 2, 17. *prorutæ arbores.* Hist. 3, 22. *hostem postera die profligare ac proruere.* Et ibid. 23. *balista ingentibus saxis hostilem aciem proruebat.* Et sic semper: neque usquam memini me legisse *proruere* pro impetum facere, incurrere. Livii locus erat 25, 30. ubi vulgo, *ab cohorte et equitibus ex occulto proruentibus.* Sed Put. et meliores *procurrentibus.* Alter Curtii 4, 16. *Subditis calcaribus proruere in hostem.* Sic plane libri etiam optimi: sed legendum *prorumpere*, ut apud Virg. Æn. 10, 379. *et medius densos prorumpit in hostes.* Gron. Tamen Turnebi conjecturam non modo defendit, sed etiam in textum recepit Ryck. quod probari nullo modo potest. Vulgatum recte se habere puto cum Lipsio, Pichena, et Gronoviis. Ern. At vero Ryck. ducem habet Freinshemium; sequunturque et alii: ut, si de auctoritate quæris, par sit ea in partem utramque. Jam Ryckio etiam Wopkens. accedit. Ac sane alibi, opinor, nusquam legitur *fossam proruere:* tum hoc verbo neutraliter accepto facilior prodit contextus: denique ipsa obstat difficultas rei, in conspectu hostium. Ad postremum nihil admodum habeo quod respondeam, nisi quod Germano hodie nefas est exquirere, quid Germanis olim arduum fuerit aut inusitatum. Altera ratio minus valet in scriptore, qui duriores transitiones vel maxime amat. Locutio ipsa, etsi insolens et nova nobis, (nam *vallum* s. egesta, effossa terra, *prorui in fossam* dicitur; *fossa expleri*) tamen, si significationem verbi prægnantem cogites, neque ab analogia nec a more Taciti abhorret. Sed quod mihi quidem gravissimum videri solet, hoc est: sæpissime illa neutrali potestate in his libris legitur *prorumpere*, nusquam *proruere;* hoc autem non aliter quam active et proprie. Vid. Ind. in utroque.

Injiciunt crates] Duplex hic ratio transeundi fossas, ut aut proruta a labris terra complerent; aut cratibus injectis, velut ponte transirent. Utramque tangit: neque enim Turnebo assentiar legenti, *orta die proruunt, fossis injiciunt crates.* De cratibus, etiam Galli apud Cæsarem usurpant, 7, 79. *Proximam fossam cratibus integunt atque aggere explent.* Ubi etiam de *aggere:* quem et Romani huic rei usurpabant, e fascibus scilicet et levi materie. Lips.

Hosti facile excidium] Sententia desiderat *hostis*, non *hosti*, quod inolevit. Lips. Hanc correctionem recte repudiant Mercerus, Freinsh. et alii: nec scio, quid in hanc sententiam impulerit Lipsium. Ern.

Donec ira et dies] Heinsius, *donec*

quamvis plus vulnerum, eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoria habuere.

LXIX. Pervaserat interim "circumventi exercitus" fama, et "infesto Germanorum agmine Gallias peti;" ac, ni Agrippina impositum Rheno pontem solvi prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent: sed femina ingens animi munia ducis per eos dies induit, militibusque, ut quis inops aut saucius, vestem et fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes et grates reversis legionibus habentem. Id Tiberii animum altius penetravit: "non enim simplices eas curas, nec adversus externos militem quæri: nihil relictum Imperatoribus, ubi femina manipulos intervisat, signa adeat, largitionem tentet; tamquam parum ambitiose filium ducis gregali habitu circumferat, *Cæsarem*que *Caligulam* appellari velit. Potiorem jam apud exercitus Agrippinam, quam legatos, quam duces: compressam a muliere seditionem, cui nomen Principis obsistere non quiverit." Accendebat hæc onerabatque Sejanus, peritia morum Tiberii, odia in longum jaciens, quæ reconderet, auctaque promeret.

LXX. At Germanicus legionum, quas navibus vexerat, secundam et quartam decimam, itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter sicca humo aut mo-

iratis dies permisit. Vulgatum elegantius puto. Ern. Recte id tuetur Wopkens. exemplis 13, 15. H. 3, 68. 4, 14. Agr. c. 37. etc.

Impositum Rheno pontem] Qua parte Rheni iste pons? Ne trahant ad se Agrippinenses; falluntur. Apud Treveros fuit. Nam Agrippina discedens a marito, tumultu militari, in Treveros iit, ut supra lectum nobis, ibique mansit. Pons ergo eopse in loco. Strabo 4. p. 194. Μετὰ δὲ τοὺς Μεδιοματρικοὺς καὶ Τριϐόχους παροικοῦσι τὸν Ῥῆνον Τριουάγροι (puto Τριουεροὶ) καθ' οὓς πεποίηται τὸ ζεῦγμα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νυνὶ τῶν στρατηγούντων τὸν Γερμανικὸν πόλεμον. Lips. Agrippinam, mariti amantissimam, tam diu post puerperium in Treviris hæsisse, nullo modo probabile est; narrationisque series repugnat. Quocirca intell. pontem apud Novesium in Ubiis sive ap. Vetera, ubi V et XXI legg. hiemabant. Vide Ryck. ad h. l. et Mannert. p. 101.

Et fomenta] Nempe vulneribus. Solent enim hoc Imperatores conciliandis militibus: fecitque Trajanus. Vide Suidam, in λαμπάδιον, et me in Plinii Panegyr. c. 13. Lips.

Non simplices] Non unum consilium esse hujus curæ muliebris, nec id solum, quod præ se ferat, sed aliud insuper, occultum, ad cupiditatem summi imperii pertinens. Nec benevolentiam militum tantum conciliari, ut fortius contra hostes pugnet, sed ut adjutores sint in comparando imperio, et adversus se. Ern.

Compressam — seditionem] Patet hæc, ut ante *largitionem*, invidiosius dici, ex c. 41. Ern.

Odia in longum jaciens] i. e. odii materiam præparans et semina invidiæ spargens in animum Tiberii, quæ longo tempore post se exsereret. Sequentia, *quæ reconderet* etc. de Tiberio intelligenda sunt, et explicant τὸ *in longum*. Heinsii *acuens* minus elegans, quam *jaciens* puto. *In longum parare* dixit noster 3, 27. Ern. Eruditus quidam conj. *jacientis*. Eleganter, non vere, puto.

Reciproco sideret] Est hoc in eo litore Chaucorum et Frisiorum; ut mare longissime a terris recedat, et in sicco naves destituat. Ipsi navigavimus, atque experti sumus. Lips.

Sicca — æstu] Heinsius putabat, Vi-

dice adlabente æstu quietum habuit: mox impulsu aquilonis, simul sidere æquinoctii, quo maxime tumescit Oceanus, rapi agique agmen: et opplebantur terræ: eadem freto, litori, campis facies: neque discerni poterant incerta ab solidis, brevia a profundis: sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus jumenta, sarcinæ: corpora exanima interfluunt, occursant: permiscentur inter se manipuli, modo pectore, modo ore tenus exstantes, aliquando subtracto solo disjecti, aut obruti: non vox et mutui hortatus juvabant, adversante unda: nihil strenuus ab ignavo, sapiens ab imprudenti, consilia a casu differre: cuncta pari violentia involvebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eodem agmen subduxit: pernoctavere sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore; haud minus miserabiles, quam quos hostis circumsidet: quippe illis etiam honestæ mortis usus; his inglorium exitium. Lux reddidit

tellium iter fecisse relabente æstu, locumque sic castigandum: *siccata humo, aut modice uda, relabente æstu:* sive *ut modice allabente æstu.* Sed hoc nimis a vulgata scriptura recedit, nec necessarium videtur. Ern.

Sidere æquinoctii] Idem Cæsar sensit scripsitque, navigatione Britannica, in Commentariis suis 4, 28. Et vide Posidonii non abhorrentem ab usu hodierno disputationem super tota re, apud Strabon. c. 3. extr. quem tamen ipse haud juste refellit. Lips. H. l. æquinoctii auctumnalis.

Eadem freto, litori] Ex his pluribusque locis clarum, non fuisse loco litoris olim arenarias illas moles verius quam montes, quæ Oceanum hodie arcent: succrevitque majorum ævo illa arenarum vis, satione caricis, non sine monitore deo. Lips.

Incerta ab solidis] *Incerta* opponuntur solidis, quia, ubi solida non sunt, ibi lubricus, instabilis et incertus gradus. Ern.

Gurgitibus: jumenta, sarcinæ] Vulgarem hanc distinctionem mutavi de sententia Pichenæ. Jubet res; et sic jam Beroald.

Non vox et mutui] F. *aut mutui.* Nisi hoc exemplum addetur iis, de quibus diximus ad c. 32. extr.

Sapiens a prudenti] Clarum est scribi debere, *sapiens ab imprudenti.* Lips. Hoc magis probem, quam ceterorum conjecturas. *Sapiens,* ut alias, pro perito dicitur. Idem placebat Heinsio. Alias etiam *prudens* eodem sensu dicitur. Vid. Sallust. Jug. c. 49. et ibi Cort. Ern. Lampugnani larva conjecit *sapiens ab rude,* ipso probante Lipsio. Id miror. Nam ex bonorum scriptorum observatione et ex regula Plinii maj. apud Charis. I. p. 114. ac Prisc. 7. p. 767. debebat esse *rudi,* non *rude.* Pichena corr. *insciens a pr.* Freinsh. *sapiens ab rude, nil cons.* quod præ ceteris placet Ryckio et Allem. Ego nunc Lipsianum servavi; sed unice placet *ab rudi.*

Pernoctavere sine utensilibus] Sine supellectile, inquit Freinshem. Ego accipio, sine cibariis; quæ aut amissa aut corrupta erant. Neque aliter ea voce utitur Tacitus. Ut cum 2, 1. ait *vilissima utensilium annulo clausa.* Ubi Lipsius etiam, supellex penusque: sed quæcunque affert loca, penum tantum demonstrant, præter unum Plinii: ex quo ut apparet etiam vasa aurea et argentea obsignatis arcis fuisse condita, ita non de pretiosis isto loco Tacitus: sed quod servus Comicus diceret, *allium* vel *acetum obsignatum cum sale,* indignabantur. Eodem lib. c. 60. *Quasque copias frumenti et omnium utensilium quæque natio penderet.* Freinsh. hic accipi ait pro quaque re, quæ usui esse posset. Nimis laxe: immo non nisi ad victum. Lib. 3, 52. *Sperni sumptuariam legem vetitaque utensilium pretio augeri in dies.* Eum c. 55. *Luxum mensæ* appellat. 15, 39. *Subvecta utensilia ab Ostia et propinquis municipiis, pretiumque frumenti minutum.* Utique ad alendam inopem plebem. Adde Pecun. vet. 2, 7. et Pricæum ad Apuleii Milesias. Gron.

Nudo aut mulcato corpore] Heinsio placebat *udo:* eoque spectare *sine igni,* quo vestes udæ siccarentur. Immo omnes udo corpore fuisse crediderim,

terram; penetratumque ad amnem Unsingim, quo Cæsar classe contenderat: impositæ deinde legiones, vagante fama submersas: nec fides salutis, antequam Cæsarem exercitumque reducem videre.

LXXI. Jam Stertinius, ad accipiendum in deditionem Segimerum, fratrem Segestis, præmissus, ipsum et filium ejus in civitatem Ubiorum perduxerat: data utrique venia; facile Segimero, cunctantius filio; quia Quinctilii Vari corpus inlusisse dicebatur. Ceterum ad supplenda exercitus damna certavere Galliæ, Hispaniæ, Italia; quod cuique promptum, arma, equos, aurum, offerentes: quorum laudato studio Germanicus, armis modo et equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem juvit: utque cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloria, cunctos alloquio et cura, sibique et prœlio firmabat.

LXXII. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen *Patris patriæ* Tiberius, a populo sæpius ingestum, repudiavit; neque in acta sua jurari, quamquam censente Senatu, permisit: "cuncta mortalium incerta; quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico" dictitans. Non tamen ideo

non magnam partem: et si ignis eo tantum pertinet, ut siccentur udæ vestes, non opus idem iterum dici, udis corporibus memorandis. Ern.

Penetratumque — Visurgim] Ego vero hic obhæreo. Supra scriptum: *Reducto ad Amisiam exercitu, legiones ut advexerat, reportat.* Si ad Amisiam Germanicus classem conscendit, Rhenum et Galliam petiturus; quo casu nunc ad Visurgim? Tempestate, inquies. Bene; sed quomodo Vitellius, qui et ipse paullo ante ad Amisiam, et (ne tempestatem iterum suspicere) terra iit, nunc quoque ad Visurgim? Hæc si probe narrantur, Germaniam profecto petiere: non Galliam repetiere; aut fallunt me locorum omnes situs. Add. Merito hic hæsimus: at nunc me (animo hercle meo) expedivi. Nam scribendum, *ad amnem Vidrum:* quem Ptolemæus in hoc tractu novit, et ille ipse est, quem *Vechtam* hodie vocant, et ad *Gelmudam* in sinum australem, mox Oceanum, influit. Sane Taciti narratio evincit, pensitata. Ecce ad Amisiam dimisit Vitellium, ipse naves conscendit: uterque progressus, ille terra, hic mari: et ubi convenire ad amnem, nisi hic potuere? Enimvero et portus ibi a Ptolemæo locatur, Μαναρμανὶς λιμὴν, *Manarmanis*, neque abhorret *Stauriam* esse. Lips. Probat Ryckius. Sed Altingius in opere supra laudato conjicit *Unsingin:* quam conjecturam peracutam merito vocat J. Gron. Nomen minus notum facile a librariis mutari potuit in notissimi fluminis nomen, propter similitudinem scripturæ. Ern. Hoc in textum recep. Allemandus et Brot. suaseratque ante Bleterius. Hos sum secutus, non satis gravem putans injectam dubitationem de modico alveo fluvii, ut in terra olim maximis mutationibus obnoxia. Visurgim certe Tac. hac in ora melius novit, quam ut hic poneret.

Ipsum et filium ejus] Segimeri filium Sesithacum nomine. Strabo 7. p. 292. Ἔτι δὲ Σεσίθακος Αἰγιμήρου υἱὸς τῶν Χερούσκων ἡγεμόνος. Sed corrige in Strabone, Σιγιμήρου. Nam Taciti scriptura ad etymon apta ejus linguæ. Lips.

Circumire saucios] V. Liv. 8, 36. de L. Papirio Cursore. Gron.

Nomen patris — sua jurari] Adde Sueton. Tib. c. 26. 67. Dio 57, 8. Ern.

Tanto se magis — dictans] *Dictitans*, legendum putat Muretus, Pichena, et alii. Sane librarii interdum in hoc verbo lapsi sunt, et pro *dictitare* dedere *dictare*. Vid. Drak. ad Liv. 3, 20. Sed rursus 2, 65. est *dictabat*. Ern. Olim quidem ex vulgari mendo. Sed Pichena jam et multo ante Beroaldus e Cod.

faciebat fidem civilis animi: nam legem majestatis reduxerat; cui nomen apud veteres idem, sed alia in judicium veniebant: si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique male gesta republica majestatem populi Romani minuisset: facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis ejus, tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminasque inlustres procacibus scriptis diffamaverat: mox Tiberius, consultante Pompeio Macro, Prætore, "an judicia majestatis redderentur?" "exercendas leges esse," respondit. Hunc quoque asperavere carmina, incertis auctoribus vulgata, in sævitiam superbiamque ejus et discordem cum matre animum.

LXXIII. Haud pigebit referre in Falanio et Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina; ut, quibus initiis, quanta Tiberii arte, gravissimum exitium inrepserit, dein repressum sit, postremo arserit, cunctaque corripuerit, noscatur. Fala-

dederunt *dictitabat*, quod ibi quoque reposui. *Dictitare* sæpe legitur in his libris, nusquam *dictare*, forma alius potestatis propria. In illa vi nihilo certior est quam *scriptare* et *lectare*; de quibus v. Bentl. ad Hor. Serm. 1, 6, 123.

Sed alia in jud. ven.] Cicero, opinor, dixisset, *sed vis alia*. Itaque venit in mentem corrigere; *sed alia vis*, sive *vi*. *In judicium veniebat, si quis* etc. Verum Tacitus dedita opera vitare videtur similitudinem membrorum orationis, qua magna pars elegantiæ continetur. Itaque huic conjecturæ non confido. Ern. Sic intell. Sed alia erant crimina, de quibus tum quæstio habebatur. Haud paullo melius in hac junctura *res in judicium venit*, quam *persona*. Sic sæpe etiam Quinctil.

Facta arguebantur — erant] Hæc verba Petrus Danesius putabat ex alio Taciti loco irrepsisse, eaque ut prorsus ab hoc aliena, rejiciebat, consentientibus libris, ut ait Ursinus. Quid sibi velint, ignoro. Nam et loco posita sunt verba, et verissima, quod totus titulus in Digestis Ad legem Juliam majestatis docet ac demonstrat, ne post tot secula quidem tot tyrannos argui verba plane ausos sancire, etsi per interpretationem eo trahi legem paterentur. Quin et aperte Jurisconsultus: *nec lubricum linguæ ad pœnam facile trahendum est*. Sed latebra est in illo *non facile*. Interim vere Tacitus et commode de prisca vi legis. Gron.

Primus Augustus] Sullæ discipulus. Cic. Fam. Ep. 3, 11. *Veruntamen est majestas (ut Sulla voluit) ne in quemvis impune declamare liceret*. Gron.

Specie legis ejus] De famosis libellis quæri voluit ex formula legis illius, quæ olim ad alium usum lata erat. Conf. tamen Interpp. ad Cic. Epp. Famil. l. c. et Dion. 56, 27.

Cassii Severi libidine] Scribam infra ad 4, 21. Lips.

Libidine qua viros fœminasque] Nihil deperiret orationis nitori, si scriberetur, *Cassii Severi libidine, qui viros feminasque inlustres procacibus scriptis diffamaverat*. Gron. Croll. vulgato contentus est. Recte. Usui id longe est convenientius, non solum hujus ætatis, sed etiam Ciceronianæ et omnis Latinitatis. Exempla attulit Wopk.

J. m. redderentur] Sueton. Tib. 58. *an j. m. cogerentur*. *Judicia reddere* dicitur ad similitudinem τοῦ *jus reddere*. De re vide, quos laudavi ad Sueton. l. c. Ern.

Carmina, incertis auctoribus] Intelligit ea ipsa carmina, quæ exstant Sueton. c. 59. Lips.

Gravissimum exitium] Seneca de Benefic. 3, 26. Lips.

Dein repressum sit] Quando? sub Vespasiano et Tito, opinor. Nam eousque calumniis ex lege ista locus: illi minuerunt, aut sustulerunt. Iterumque *arsit*, inquit, *et cuncta corripuit*, haud dubie sub Domitiano, qui telo eo passim usus ad sæviendum. Lips. Ergo ex hoc loco non noscitur, *quomodo repressum sit* etc. Tironibus notandum est hoc genus brachylogiæ ex docta negligentia ortum, tritumque optimis scriptoribus. Ceterum eo quodammodo promittitur crebrior mentio rei gravissimæ in libris reliquis.

nio objiciebat accusator, "quod inter cultores Augusti, qui per omnes domos, in modum collegiorum, habebantur, Cassium quendam, mimum corpore infamem, adscivisset; quodque, venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset." Rubrio crimini dabatur "violatum perjurio numen Augusti." Quæ ubi Tiberio notuere, scripsit Consulibus: "non ideo decretum patri suo cœlum, ut in perniciem civium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum, inter alios ejusdem artis, interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri, quod effigies ejus, ut

Per omnes domos] Hoc est quod Ovidius de pietate sua gloriatur ex P. 4, 9, 105. *Nec pietas ignota mea est: videt hospita tellus. In nostra sacrum Cæsaris esse domo.* Non tamen ut *singulæ domus* collegia sua habuerint, (id non videtur, neque is sensus his verbis) sed quod circuibant domesticatim collegæ, et sacrum alibi atque alibi faciebant. Sparsi igitur per omnes domos, sed statis temporibus conveniebant. LIPS. Si ita esset, unde jus et potestas modico equiti legendi collegæ? Evidens puto, proprium collegium cultorum habuisse Falanium; et sic similiter ceteros. *Mimus corpore infamis* honeste de pathico. ERN.

Statuam—mancipasset] Rideamus: et eo magis, quod Jurisconsultis etiam discrimen aliquod repertum hac in re; qui tradunt; *non videri contra majestatem fieri ob imagines Cæsaris, nondum consecratas, venditas*, l. 5. et 6. D. Ad leg. Jul. maj. Ergo consecratas vendi, commissum fuit. Jure exagitat purpuratos illos stipites Tertull. Apol. p. 15. A. *Publicos æque deos fœdatis, quos in hastario vectigales habetis. Si Capitolium, si olitorium forum petitur, sub eadem voce præconis, sub eadem hasta, sub eadem annotatione Quæstoris divinitas addicta conducitur.* LIPS.

Violatum perjurio] Vulgatum, ut sanctissimum jusjurandum esset per nomen et numen Augusti. Horatius id accidisse testatur eo etiam vivo, Epp. 2, 1, 15. Sapiens ille Claudius, *jusjurandum neque sanctius sibi neque crebrius instituit, quam per Augustum:* ait Sueton. c. 11. Tertull. Apolog. p. 29. C. *Majore formidine et callidiore timiditate Cæsarem observatis, quam ipsum de Olympo Jovem: citius denique apud vos per omnes deos, quam per unum genium Cæsaris pejeratur.* Minutius Felix c. 29. *Et est eis tutius per Jovis Genium pejerare, quam regis.* Nec mentiuntur nostri scriptores, ex iis quæ legibus firmata video De jurejurando, lib. 13. sub finem. Lucanus inter ultiones sanguinis civilis hanc posuit, ut mihi videtur, facunde 7, 455.—*cladis tamen hujus habemus Vindictam, quantam terris dare numina fas est: Bella pares superis facient civilia divos. Fulminibus Manes radiisque ornabit et astris, Inque deum templis jurabit Roma per umbras.* Formulæ autem jurandi erant, per Genium, per Fortunam, per Salutem Principis. LIPS. Ceterum Freinshemio placebat *numen* legi: quod sane vulgato præferendum videtur. Librarii monachi, adsueti consuetudini loquendi ecclesiasticæ, proclives fuere in hanc permutationem, præsertim h. l. Alias notum est, hæc duo verba sæpe in libris permutari. Ceterum, quia vulgata intelligi potest, nec absurda est, de conjectura nihil immutare ausus sum. ERN. Me audentiorem facit Bentleius ad Hor. l. c. *Violari* potest *numen*, non *nomen*. Cf. Suet. Calig. c. 24. Alius generis est sacramentum in nomen, de quo supra.

Scripsit Consulibus] Errat igitur Dio fine lib. 57. qui ait, Tiberium voluisse damnari eum, qui statuam cum hortis vendidisset: sed obstitisse pudorem, quia primus a Consule sententiam rogatus esset. Nam Tiberius, ut vides, non interfuit. LIPS. Erraret Dio etiam in temporibus, si de eodem judicio loqueretur. Affert enim illud sub 10 anno principatus Tiberiani. Sed licuit ei in tali re negligentiorem esse.

Ludis, quos mater] Credo eos esse, qui Palatini postea a loco dicti, alii ab Augustalibus. Videnturque non equestres aut curules, fuisse, ut illi, sed scenici. Dio 56, 46. extr. Χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἡ Λιουΐα ἰδίαν δή τινα πανήγυριν αὐτῷ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ ἐποίησεν. ἣ καὶ δευτέρα ἀεὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀεὶ αὐτοκρατόρων τελεῖται. Conf. Sueton. Calig. c. 56. LIPS.

alia numinum simulacra, venditionibus hortorum et domuum accedant. Jusjurandum perinde æstimandum, quam si Jovem fefellisset: deorum injurias diis curæ."

LXXIV. Nec multo post, Granium Marcellum, Prætorem Bithyniæ, Quæstor ipsius, Cæpio Crispinus, majestatis postulavit, subscribente Romano Hispone; qui formam vitæ iniit, quam postea celebrem miseriæ temporum et audaciæ hominum fecerunt: nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sævitiæ Principis adrepit, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod secuti, ex pauperibus divites,

Deorum injurias] Expressit eam sententiam et Imperator libro 2. De reb. cred. *Jurisjurandi contempta religio satis deum ultorem habet.* Lips. Omissio verbi *esse* vel *fore* h. l. ita dura mihi videtur, ut librariis deberi putarem, ni similes locos reperissem, ut infr. c. 80. Additur *fore* 2, 35. Ern.

Prætorem Bithyniæ] De scriptura ambigit sidus exoriens suæ Galliæ Jos. Mercerus; nec de nihilo. Prætorem Bithyniæ? ait: nonne debuisset *Proconsulem?* Ex re quidem, et ex vero. Nam Bithynia, divisione Augusti, inter eas provincias, quæ Senatui et populo relictæ, id est, proconsulares. Dio 53, 12. et Strabo l. 17. extr. Quid dicam? Vulgatam haud tuear, nisi, si quid post Augustum in ea re mutatum: quod observes haud semel. Lips. Ita visum etiam Savilio. Sed aberravit a vero uterque: neque Lipsio, viro summo, venit in mentem, ut fit, quod norat, quod aliis Taciti in locis similibus viderat, veluti Ann. 2, 55. Prætoris nomen a Tacito poni de præside quocunque provinciæ. Unde *jus Prætoris* et *vis Prætoris* pro jure et vi magistratus provincialis passim dicitur 2, 55. 77. 4, 15. Verum jam Colerus vidit, post Ryckius ad h. l. et Perizonius de Prætorio p. 27. 28. Etiam vetere republica *Prætoris* nomen sic dici notavimus in Clave Cic. in h. v. et docuit idem Perizon. l. c. p. 23. Sic ap. Ciceronem Ep. ad Div. 2, 17. Bibulus dicitur *Prætor Syriæ*, qui fuit Proconsul. Itaque Granius Marcellus fuit sane Proconsul, et Bithynia proconsularis provincia, sed tamen communi præsidum nomine *Prætor* appellatur, neque ex hac voce ullo modo genus provinciæ et imperii judicandum. Credo verum esse, quod Dukero videtur ad Liv. 35, 29. nomina *Prætoris, Pro Prætoris, et Pro Consulis,* sæpe esse a librariis permutata: hoc quidem in loco tale quid accidisse, nullo modo concedi potest propter ea, quæ dixi. Salmasius ad M. Antonin. Capitolini c. 22. Spanhemius de V. et Pr. N. Diss. XIII. p. 594. et Norisius Cenot. Pis. Diss. V. p. 207. putant, Prætorem dici Granium, quia Bithynia provincia prætoria non consularis, in eamque mitterentur viri Prætorii, non Consulares, sive, quia Granius Prætorius, non Consularis. Nam Strabo auctor est, provinciarum populi duo genera fuisse, et alias consulares, alias prætorias dictas, quod etiam obtinuit in Cæsareis, in quas modo Consulares, modo Prætorii missi. Ern. Majestatis postulatus est Proconsul, sed actione, quæ in speciem instituta erat de repetundis. Itaque priore crimine absolutus, posteriore damnatus est, ut obscurius tradit Sueton. c. 58. Hunc enim de eodem loqui prope certum arbitror, propter insignem rei similitudinem et eundem tractum temporis.

Romano Hispone] Cujus declamationum Electa in Senecæ Controversiis non uno loco. Lips.

Qui formam vitæ iniit] Non Hisponem, sed Crispinum intelligi, recte monet Pichena. Id patebit, si consideres sequentia: *Sed Marcellum insimulabat—Addidit Hispo.* Sic etiam Ryck. qui comparat locum similem e 15, 19. Ern. Ablat. absolutus quasi in parenthesi intercurrit. Tam subitæ mutationis relationum aliud exemplum erat c. 69. extr.

Sævitia principis adrepit] i. e. sævitiæ materiam subministrando gratiam ejus colligit; quæ mox dicitur *potentia* ut sæpe. 3, 50. *muliercularum animis adrepit.* Ern.

Ex pauperibus divites] Videri possit a Demosthene, Philip. IV. p. 149. R. Καὶ γὰρ τούτων μὲν ἐκ πτωχῶν ἔνιοι ταχὺ πλούσιοι γεγόνασι, καὶ ἀδόξων ἔνδοξοι καὶ γνώριμοι. Lips.

ex contemptis metuendi, perniciem aliis ac postremum sibi invenere. Sed Marcellum insimulabat, "sinistros de Tiberio sermones habuisse:" inevitabile crimen, cum ex moribus Principis fœdissima quæque deligeret accusator, objectaretque reo: nam, quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, "statuam Marcelli altius quam Cæsarum sitam: et alia in statua, amputato capite Augusti, effigiem Tiberii inditam:" ad quod exarsit adeo, ut, rupta taciturnitate, proclamaret, "se quoque in ea caussa laturum sententiam palam et juratum:" quo ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, "Quo," inquit, "loco censebis, Cæsar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes, vereor, ne imprudens dissentiam." Permotus his, quantoque incautius efferverat, pœnitentia patiens, tulit, absolvi reum criminibus majestatis: de pecuniis repetundis ad reciperatores itum est.

Amputato capite] Quod nunc crimini datur, id receptum fuisse suo ævo Plinius indicat 35, 2. *Surdo*, inquit, *figurarum discrimine capita permutantur.* Et Caligula, simulacra numinum e tota Græcia conquisivit, quibus capite dempto suum imponeretur. Sueton. c. 22. Cur tamen Tiberius ita hic exarsit? caussa aliqua est. Nam solebant tyrannos ea ignominia afficere; videbaturque occulte quasi talem Marcellus damnasse Augustum. Hieronymus in prophetam Abacuc. c. 3. *Cum Tyrannus detruncatur, imagines quoque ejus deponuntur et statuæ, et vultu tantummodo commutato, ablatoque capite, ejus facies, qui vicerit, superponitur.* Lips.

Quo ceteris] Vix opinor hæc inter verba Tiberii fuisse. Nimis hoc superbum, aut sævum: sed interpretatione sua, et vera, addit noster. Et sequentia Pisonis argutius ad priora referuntur. Lips. De arte Tiberii in regendo sententiis suis Senatu v. Diss. in Memor. Acad. Inscriptt. T. XLVII. p. 193. sqq.

Efferbuerat] Est hoc a Beroaldo, cujus ætas in talibus hærebat. Quod edidi, codex præstat.

Pœnitentia patiens tulit] *Tanto patientius* emendant Faernus, Muretus, et alii. Non ita visum Tacito, cui pretium fuit dissimulare τὸ *tanto:* quemadmodum solent et minus brevitati studentes post *Quo* et *Quam* omittere *Eo* et *Tam:* nec leviores auctores secutus, aut hic tantum, prudentiæ lectoris intelligendum reliquit τὸ *magis.* Idem ergo sensus verborum veteris scripturæ, quasi haberetur: tanto, ut pœnitentiam commotioris animi approbaret, magis patiens vel patientius tulit. Gron. Vid. dicta ad c. 57. id ni esset, suspicarer Tacitum scripsisse, *quandoque i. e.* et quoniam. *Quando* pro *quia* etiam supra dixit, satisque usitatum est. Ita sensus planus et oratio mollior foret: his de caussis, atque insuper, quia animadvertebat, se non bene dissimulasse iram, sed incautius efferbuisse, pœnituit eum facti, reumque absolvi passus est. Ceterum Heinsius censebat legendum, *pœnitentiæ patiens*, ut alibi est *iræ impatiens.* Ern. Vir doctiss. in Bibl. crit. II, 2. p. 615. *pœnitentiæ patens.* Equidem nihil melius vidi lectione vulgo recepta. *Pœnit.* est pro participio; *patiens* pro adv. *patienter:* quare post hoc virgulam abjeci. Sensit tempestive Tiberius, aliquid imperiosum et superbum sibi excidisse: igitur colligit se et revocat; non tamen ut pœnitentiam approbet, sed quia callidum commotioris animi cito pœnitebat.

Absolvi reum] Absolvine? atqui damnatum eum Suet. c. 58. ait. Ego non concilio: nisi si repetundarum damnatus fuit, non majestatis. Quod tamen omnino Suetonius voluisse videtur. Lips.

Ad reciperatores itum] Ergo damnatus repetundarum fuit, et tum judices dati ad æstimandum. Vide sodes, quæ scribo in 14, 28. super criminis hujus pœna. Lips. Vir doctus παραφράζει, ad judices ei negotio destinatos. Quod et obscurum et χυδαῖον, nec verbis solennibus. Marcellus Donatus caussatur, Senatum recuperato-

LXXV. Nec Patrum cognitionibus satiatus, judiciis adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret, multaque eo coram adversus ambitum et potentium preces constituta: sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius, Senator, questus, "mole publicæ viæ ductuque aquarum labefactas ædes suas," auxi-

res dedisse, nusquam legi, sed, Senatu jubente, a Prætore dari solitos: ita hoc quoque loco accipiendum, non recuperatores in caussa Granii a Senatu datos, sed jussu illius cum consensu Tiberii, vel ex hujus mandato commissum judicium recuperatorium: id ostendere verba, *itum esse ad recuperatores:* aliter enim *datos* dicturum fuisse. At ille cum dicit *itum ad recuperatores*, datos dicit a Senatu judices, non qui rem, ut integram, audirent, (jam enim apud Senatum acta erat, ut et Proconsulis Asiæ Silani 3, 66. et 67.) sed qui lites æstimarent, quod et Lipsius voluit. Sic Plinius Epp. 2, 11. *Marius Priscus, accusantibus Afris, quibus Proconsul præfuit, omissa defensione, judices petit.* Et mox: *excessisse Priscum immanitate et sævitia crimina, quibus dari judices possent.* Lib. 4. epist. 9. *Censuit Bæbius Macer, consul designatus, lege repetundarum Bassum teneri; Cæpio Hispo, salva dignitate judices dandos.* Lib. 6. epist. 29. extr. *Tuitus sum Julium Bassum, ut incustoditum nimis et incautum, ita minime malum: judicibus acceptis in Senatu remansit.* In commemorata undecima epistola legimus: *Marium repetundarum pœnæ, quam jam passus erat, censuit relinquendum.* Petrus Faber 2 Semest. 35. se concoquere negat illa verba, *quam jam passus erat:* quomodo enim jam subiisse pœnam dici, de cujus criminibus tum primum Senatus, non ex appellatione, judicaret, et nondum pronuntiasset? itaque mali interpretis esse hoc additamentum, et Gruterus Buchnerusque laudant. Sed falluntur: nam ex eadem epistola discimus, cum sese ultro repetundarum Marius damnasset, neque eo contentus esset Plinius; valuisse sententiam Julii Ferocis Cos. des. *Mario quidem judices interim dandos; evocandos autem, quibus diceretur innocentium pœnas vendidisse.* Elapsum est igitur aliquid temporis, dum isti e provincia arcessuntur et ventitant; atque interea judices dati lites æstimarunt. Hinc ergo recte dicitur eam *pœnam jam passus:* et sententia Collegæ fuit, de Mario repetundarum pœna, quam per judices, a Senatu datos, jam sustinuerat, *modo consularis, modo septemvir epulonum, nunc neutrum* (quæ verba et ipsa partem exacti supplicii significant) debere Senatum sibi satisfactum putare. At crimina, de quibus tum Senatus judicabat, erant atrocia illa, quæ *ultra repetundarum legem quærebantur.* Contra Marcellum Donatum faciunt etiam, quæ scribit noster 4, 22. Gron.

In cornu trib.] V. Suet. Tib. c. 33. Ern.

Potentium preces] In judiciis. Solent enim advocatos aut deprecatores adducere potentissimos civitatis. Ex Cicerone et Asconio notum: repressitque Tiberius, quia justitiam corrumpebat. At ipse, adjungit noster, *libertatem:* nam quomodo? quia scilicet in judiciis assiduus, ea velut regebat ac temperabat, et sententiæ obnoxiæ illi erant. Lips.

Dum veritati consulitur] Neque legendum *severitati*, ut nonnullis placuit, neque *veritas*, est æquitas, sive ἐπιείκεια, sed simpliciter justitia, sanctitas, et integritas judiciorum. Vid. Cicero pro Cælio c. 9. Lib. 1. in Verr. c. 1. Lib. 5. fine. Noster 3, 16. 4, 43. *Consulere* ergo *veritati* est *operam dare, ut integrum judicium sit*, ut loquitur noster 3, 8. Sic, si patiantur judices senatorii ordinis sese corrumpi, *opinione Po. Ro. rationem veritatis, integritatis, fidei, religionis, ab hoc ordine* abjudicatum iri ait Cicero in Verrem 1, 2. Hæc si non sufficiunt, adde quæ ad Senecam de ira 2, 29. diximus. Gron. Gravissima sententia. Judicum decreta oportet esse libera, nec interventu principis ullo modo sollicitari. Nocet is libertati publicæ, dum integritati judiciorum consulit præsentia sua. Conf. Suet. Tib. c. 33. Dio 57, 7. et ineptulum Velleium 2, 129.

Pius Aurelius] Fortasse hic inter majores optimi principis Antonini: etsi nulla mentio Capitolino. Lips. De voce *Senator* vid. ad 3, 36. Ern.

Mole publicæ viæ] Ab ingentibus illis silicibus, quibus tum viæ omnes publicæ sternerentur, istam molem fu-

lium Patrum invocabat: resistentibus ærarii Prætoribus, subvenit Cæsar, pretiumque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens: quam virtutem diu retinuit, cum ceteras exueret. Propertio Celeri, Prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies sestertium largitus est, satis comperto, paternas ei angustias esse. Tentantes eadem alios probare caussam Senatui jussit, cupidine severitatis, in his etiam, quæ rite faceret, acerbus: unde ceteri silentium et paupertatem confessioni et beneficio præposuere.

LXXVI. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis plana urbis stagnaverat: relabentem secuta est ædificiorum et hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, "ut libri Sibyllini adirentur:" renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens. Sed remedium coercendi fluminis Ateio Capitoni, et L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam, onera deprecantes, levari in præsens proconsulari imperio, tradique Cæsari placuit. Edendis gladiatoribus,

isse putat Muretus. Alii per reparationem atque aggerationem viæ domum istam labefactam putant. Freinshemio aliter visum, ob locum Plinii 36, 2. ubi de columnis marmoreis in atrio Scauri collocatis. *Satisdari sibi damni infecti egit redemptor cloacarum, cum in palatium extraherentur.* Item hunc alterius Plinii, Panegyr. 51, 1. *Non, ut ante, immanium transvectione saxorum urbis tecta quatiuntur: stant securæ domus, nec jam templa nutantia.* Seneca Epist. 90. n. l. ab init. *In hunc usum pinus aut abies deferebatur, longo vehiculorum ordine, vicis intrementibus.* Ern. Nempe intelligit Freinsh. transvectionem immanium saxorum, qua domus urbis quassas l. c. etiam Plinius queritur. Nec video, quid contra dici possit, nisi malis viam jam stratam talibus saxis in vicinia domus illius.

Ærarii Prætoribus] Nova locutio. Si *ærarii* abesset, nihil dubitationis haberet *Prætoribus;* quam vocem apud Suet. Claud. c. 9. pro *Præfectorum*, frustra tamen, reponi volebat Nic. Loensis. Nunc absurdum videatur *Prætoribus*, in librisque fuisse aut PR. aut PRÆF. unde quam facile nasci potuerit *Prætoribus*, quisque videt. Similiter hæ voces permutatæ in libris ap. Liv. 25, 12. 32, 31. ubi v. Drak. et Suet. Aug. c. 33. ubi pro *Prætore urb.* reposuimus *præfecto urb.* idque probavit et imitatus est Oudendorp. Itaque non dubitarem et hic sic reponere, nisi et Hist. 4, 9. omnes libri haberent *Prætores ærarii*, item apud Frontin. de aquæd. in SCto de curatoribus aquarum p. 179. ed. Poleni; ubi tamen Scaliger *Præfecti* malebat: quod potuit ibi e compendio nasci, quia in fine SCti est, *Prætoribus, qui ærario præsint.* Adde dicta ad 13, 28. Ern. Nulla est suspicio vitii; et satis erat observare novatum sermonem, quippe nova in re. Primus Aug. curam ærarii ad Prætorios Prætoresque transtulerat. Sueton. c. 36. Idque mansit sub Tib. et Caio, teste etiam inscriptione Grut. 360, 3. ubi *Prætor Ærarii.* Dio vertit Græco more *στρατηγὸν ἐπὶ τῆς διοικήσεως.* De reliquis mutationibus v. Lips. Exc. B. ad XIII.

Tentantes eadem] Adi Senecam de Beneficiis 2, 7. Lips. Sueton. Tib. c. 47. Ern.

Achaiam ac Macedoniam] Achaiam quod ait, capies Græciam totam: nec enim aliter tunc appellabant Romani. Scriptor quispiam apud Suidam: Μόμμιος τὴν Κόρινθον εἷλεν αὐτοβοεὶ, πρωτεύουσαν παντὸς, κατὰ τοῦτο, τοῦ Ἑλληνικοῦ. Ὅθεν δοκοῦσι καὶ νῦν Ἀχαΐαν ὀνομάζειν τὴν Ἑλλάδα Ῥωμαῖοι, ἐστὶ τὸ χειρωθὲν ἔθνος, ὃ προεστὸς ἦν τότε τῆς Ἑλλάδος τὴν ὅλην μεταβαλόντες τῆς χώρας ἐπωνυμίαν. Conf. Pausan. 7, 16. extr. Lips.

Levari proconsulari imperio] Durius ergo Proconsulare imperium Præsidiali: nec caussam satis scio. Inquiro, et dico aliquid in Excurs. littera *M.* Lips. Potest fieri, ut hoc fuerit nihil aliud, quam *Optat ephippia bos piger.*

quos Germanici fratris ac suo nomine obtulerat, Drusus præsedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens: quod vulgo formidolosum, et pater arguisse dicebatur. Cur abstinuerit spectaculo ipse, varie trahebant: alii tædio cœtus, quidam tristitia ingenii, et metu comparationis, quia Augustus comiter

Memineris tamen, quod initio dixit hujus libri c. 2. extr. *Nec provinciæ eum statum abnuebant* etc. Atque istis consonant multæ apud M. Tullium præsagæ querelæ; quemadmodum in Verrem 1, 1. Unde spes impunitatis et avaritia libidoque provinciales urgendi, vexandi, exhauriendi major. Cum igitur natura ferat imperiorum, ut male apud paucos, male per conciones republica administrata, τὸ πλῆθος ἀποτεθηριωμένον πάλιν εὕρῃ δεσπότην καὶ μόναρχον, ut egregie disputat Polybius lib. 4. ita mirum non est provinciam dure habitam a magistratu senatorio, corruptis judiciis, nec ulla spe reliqua vel evadendi vel vindicandi injurias a potestatibus illatas, respicere unum, a quo sine ambagibus spes sit impetratum iri, *ubi jus, ubi injuria opus sit*, ut Junii et Vitellii loquebantur. Atque hoc significat Dio 53, 14. ubi agit de ordinatione provinciarum sub Augusto: ὕστερον δὲ ἐπειδή τινες αὐτῶν οὐ καλῶς ἦρχον, τῷ αὐτοκράτορι καὶ τὰ ἐκεῖνα προσετέθησαν. Dabat et spem meliorum ipsius Tiberii disciplina, qui miram provinciarum curam præ se ferebat: quippe qui præsidibus onerandas majore tributo eas suadentibus rescripserit, *boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere:* Sueton. c. 32. Et exemplum severitatis præbuit in procuratore Asiæ Lucilio Capitone Ann. 4, 15. Quin et contationem suam in mutandis præsidibus eodem studio consulendi provincialibus excusabat teste Josepho 18, 8. quasi animo haberet, quod apud Statium ait Eteocles: *Non parcit populis regnum breve.* Denique cogitant homines, etsi plerumque in eo decipiantur, quod ait Isocrates Nicocle: Ῥᾷόν ἐστιν ἑνὸς ἀνδρὸς γνώμῃ προσέχειν τὸν νοῦν μᾶλλον ἢ πολλαῖς διανοίαις καὶ παντοδαπαῖς ζητεῖν ἀρέσκειν. Gron. Posterior ratio est vera. Meliori conditione erant provinciæ sub Cæsaribus, quam quæ Proconsules haberent: primum, quod majores sumtus in Procons. fierent, quam legatum Cæsaris; deinde, quod facilior injuriarum ultio in hoc, quam in illo. In Proconsule ulciscendo judicium requirebatur e legibus de repetundis, quæ facile perfringebantur gratia, largitione etc. In Legato erat unius Cæsaris notio, item in Procuratore, v. c. Judææ, Præfecto Ægypti, qui facilius doceri, ad misericordiam vocari poterat et ad pœnam improborum: cujus generis exempla sunt in Philonis Legatione ad Caium et alibi. Ern.

Tradique Cæsari] Quod etiam factum. Ideoque Strabo, qui vixit medio Tiberii principatu, Achaiam et Macedoniam Cæsarianis provinciis accensuit; aliter quam Dio, qui populi. Sed mutavit iterum Claudius, qui populo restituit. Habes in Sueton. c. 25. et Dionis 60, 24. Lips.

Quod vulgus] Confirmo scrib. *quod in vulgus.* Ita prisci scriptores, et ipse Tac. 2, 59. *Multaque in vulgus grata usurpavit, incedere sine milite, pedibus intectis, et pari cum Græcis amictu.* Lips. Pichenæ (qui vulgatum probat, et *formidolosum* active capit, ut supra noster usus est) interpretationi obstat vox *dicebatur*, quod est *quidam dicebant*, ut de re non nimis certa; quale quod Tiberius cum filio in secreto egerat. Id vero non convenit populo: ejus enim affectio publice nota fuit. Rectius igitur Lipsius *in vulgus.* Cicero ad Att. 2, 22. Nisi malis, *quod vulgo formidolosum.* Sic enim amat loqui Lib. 11, 19. *formidolosum paci virum insignem.* 13, 53. *formidolosum id Imperatori.* Agric. 7. *quippe legatis quoque consularibus nimia ac formidolosa erat legio.* Et rursum c. 39. *id sibi maxime formidolosum. Vulgo* autem, quod propius horum humilitas ab istorum vilitate distabat. Ad rem pertinet, quod Sueton. de Claudio c. 34. *Quocumque gladiatorio munere vel suo vel alieno etiam forte prolapsos jugulari jubebat:* et quæ sequuntur. Et de avo Neronis ibid. 4. *Munus etiam gladiatorium: sed tanta sævitia, ut necesse fuerit Augusto clam frustra monitum edicto coercere.* At Nero ipse nondum perditus, *munere neminem occidit, ne noxiorum quidem.* c. 12. Gron. Utrum horum verum sit, haud dixerim. Adscivi tamen *vulgo*, ut aptius illi constructioni, et usui satis conveniens. Præterea *et* est *etiam;* paullo ante *quamquam* levem excusationem occultat: *nimis gaudens sanguine, quamquam vili*, ut servulorum.

interfuisset. Non crediderim, ad ostentandam sævitiam, movendasque populi offensiones, concessam filio materiem; quamquam id quoque dictum est.

LXXVII. At theatri licentia, proximo priore anno cœpta, gravius tum erupit, occisis non modo e plebe, sed militibus et centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magistratus et dissensionem vulgi prohibent. Actum de ea seditione apud Patres, dicebanturque sententiæ "ut Prætoribus jus virgarum in histriones esset:" intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusque est Asinii Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis Senatui præbebat: valuit tamen intercessio, quia divus Augustus "immunes verberum histriones" quondam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta ejus. De modo lucaris, et adversus lasciviam fautorum, multa decernuntur: ex quis maxime insignia: "ne domos pantomimorum Senator

Proximo priore anno] Burm. ad Sueton. Claud. c. 33. putat, vel alterutrum esse ex interpretatione, vel legendum *maxime priore anno*. Non veniebat viro præclaro in mentem ap. Cic. Or. 64. esse *proximum superiorem*: Nat. D. 2, 20. *orbem proximum inferiorem*. Nat. D. 3, 21. *proxime superiores*. Nempe omnes præcedentes anni sunt priores, superiores: igitur non inepte additur *proxime*. Ern. Vopisc. Probo c. 11. *proximo superiore anno*. Conf. Wopk. ad Cic. de N. D. 2, 20.

Militibus et centurione] Refer ad cohortem, quæ adsidere ludis solita: itemque nota cruentas istas seditiones, et quid nisi pugnas? ut non injuria Valerius *Theatra* dixerit *Urbana castra: quoniam hæc quoque*, inquit, *sæpenumero voluptatem et religionem civili sanguine, scenicorum portentorum gratia, macularunt*. lib. 2. c. 4. Lips.

Quia divus Augustus] Augustus ad frangendos rigidos illos animos, non dubie rei ludicræ fautor. *Ideo coercitionem in histriones magistratibus, omni loco et tempore, lege vetere permissam, ademit: præterquam ludos et scenam*, ait Sueton. c. 45. Ubi emendo, *ludis et scena*, verissima optimaque sententia. Mos vetus puniri histriones ab Ædilibus, Prætoribus, Consulibus, quovis tempore et quovis loco permittebat: arctavit Augustus, et non nisi per tempus ludorum permisit, et in loco ipso ubi peccarant, id est, in scena. Ademit etiam jus virgarum. Quod tamen redditum esse magistratibus videtur lege Julia de vi publica; non quidem nominatim, sed prudentum interpretatione. Vide Paullum Sentent. V. tit. 26. Quæ tamen coercitio relicta ab Augusto? Exsilium et carcer. Ideo infra in Tiberii principatu legis 4, 14. *Pulsi tum histriones Italia*; et alibi 13, 28. *in vincla ductos fautores histrionum*: idem ergo juris in histriones ipsos. Lips.

De modo lucaris] Lucar, merces histrionum; a lucis, qui multi circa urbem, quorum reditus destinati ad ludos. Plutarchus in Quæstt. R. p. 285. C. et Festus: ibique, magni patris magna proles. Pluscula adde ex Excurs. in N. Lips.

Ne domos pantomimorum] Magnum studium, ut video, Romanorum in has nugas hominum, imo furor. Vestibula eorum, quasi principum, frequentabantur: adhærebant egressibus, non vulgus modo, sed Eques Senatusque. Plinius 29, 1. *Nullius histrionis equorumve trigarii comitatior egressus in publico erat: cum Crinas Massiliensis*, etc. Seneca Epist. 47. *Ostendam nobilissimos juvenes mancipia Pantomimorum*. Idem Quæst. Natural. 7, 32. *Stat per successores Pyladis et Bathylli domus — mares inter se uxoresque contendunt, uter det latus illis*. Dare latus, explico, uter latero sit illis: ut hic Tacitus; *Ne egredientes, Equites Rom. cingerent*: ut Martialis 6, 68. *Eutychus ille tuum, Castrice, dulce latus*. Hanc insaniam quam bene notat damnatque Tertullianus! *Etenim ipsi actores* (ait, libello de spectaculis p. 100. A.) *et administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, arenarios illos amentissimos, quibus viris animas, feminis aut illis etiam corpora sua substernunt*,

introiret; ne egredientes in publicum equites Romani cingerent; aut alibi quam in theatro spectarentur; et spectantium immodestiam exsilio multandi potestas Prætoribus fieret."

LXXVIII. Templum ut in colonia Tarraconensi strueretur Augusto, petentibus Hispanis permissum; datumque in omnes provincias exemplum. Centesimam rerum venalium, post bella civilia institutam, deprecante populo, edixit Tiberius, "militare ærarium eo subsidio niti: simul imparem oneri rempublicam, nisi vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur." Ita proximæ seditionis male consulta, quibus sedecim stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum.

LXXIX. Actum deinde in Senatu ab Arruntio et Ateio,

propter quos in ea committunt quæ reprehendunt, quam magnifaciunt? deponunt et diminuunt ignominia et capitis minutione: quem libens adduxi, ut eruam correctione elegantem sensum: *quibus viri animas, feminæ autem illis etiam corpora sua substernunt,* idque verissimum. Vir magnus, qui conatus est ante me, non attigit. LIPS.

Aut alibi] Puto, ne domi, ne in hortis. LIPS.

Exsilio mulctandi] Etiam vinculis. Infra, 13, 28. Ex hoc decreto patrum nata lex, quæ Pandectis insita, De pœnis, lib. 28. *Solent quidam, qui volgose Juvenes appellant, in quibusdam civitatibus, turbulentibus se adclamationibus popularium* (ita vocat locum ipsum, ubi spectabat populi plebs) *accommodare, qui si amplius nihil admiserint, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur: quod si correcti in eisdem deprehenduntur, exsilio puniendi sunt.* Ait ecce diserte, Exsilio; ut hic noster. LIPS.

Templum ut — Tarraconensi] Mansit id templum ad ævum Hadriani. In ejus vita c. 12. *Tarracone hiemavit, ubi sumptu suo ædem Augusti restituit.* Item in Severi vita c. 3. Somniavit sibi dici, *ut templum Tarraconense Augusti, quod jam labebatur, restitueret.* Antea jam vivus aram illic habuerat; de qua, et palma ibi enata, jocus ejus in Fabio 6, 3, 77. Quod sequitur, *Datumque in omnes provincias exemplum,* cave acceperis, quasi litterarum exemplaria diffusa et transcripta ad omnes provincias, cum Vertranio; sed hoc ait, exemplo Tarraconensium monitos alios, ut peterent impetrarentque idem. LIPS. Templum illud hodieque multi Tarraconensium numi servant, inscripti DEO AUGUSTO.

Centesimam] Dico ad 2, 42. LIPS. Add. Burman. de Vectig. P. R. p. 70. et ad Sueton. Cal. c. 16. ERN.

Militare ærarium] Cujus inventor Augustus. Suet. c. 49. Id factum anno 759. ex Dionis 55, 25. Zonaras Agrippæ Postumi damnati bona in ærarium militare relata ait. Propriique huic ærario Præfecti. Tacitus de P. Vitellio H. 5, 8. Lapis in Samnio, L. NERATIO. C. F. VOL. PROCULO. PRÆF. ÆRARI. MILITARIS. LIPS.

Imparem oneri remp.] Quo enim citius dimittebantur (expresserant autem ut decimo sexto anno) eo plura et statim repræsentanda præmia. Ideo id indultum, revocatum. LIPS.

Sexdecim stipendiorum finem] Frein. putat multo convenientius restitui posse *sextodecimo stip.* ut error iste natus sit ex numerorum nota. Aliud enim esse, *sexdecim stipendiorum finem:* et omnium stipendiorum totiusque militiæ *finem sextodecimo stipendio* circumscriptum. Fateor sic posse accipi: sed non posse aliter accipi, et quidem pro eodem, quod substituit Freinshemius, metuo dicere. *Finis sexdecim stipendiorum* est finis militiæ complexus non plura stipendia, quam sexdecim, sistens in sexdecim stipendiis completis. Nempe *finis alicujus* non tantum est, quo finitur aliquid, sed etiam qui quodve finit. Sic Cicero Off. 1, 16. *Vulgaris liberalitas referenda est ad illum Ennii finem,* id est, quem Ennius facit vel statuit. Sic *finis sexdecim stipendiorum,* quem sexdecim stipendia statuunt. GRON.

Actum in Senatu] Tacitus hic et supra duobus modo commissam eam curam scripsit: at Dio auctor Quinqueviros a Tiberio constitutos, qui Tiberis inundationes arcerent verterentque. Vide ejus verba 57, 14. actis anni 768. Cur opus fuerit nova electione, nescio:

an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina et lacus, per quos augescit: auditæque municipiorum et coloniarum legationes: orantibus Florentinis, "ne Clanis, solito alveo demotus, in amnem Arnum transferretur, idque ipsis perniciem adferret." Congruentia his Interamnates disseruere: "pessum ituros fecundissimos Italiæ campos, si amnis Nar" (id enim parabatur) "in rivos diductus, superstagnavisset." Nec Reatini silebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes: "quippe in adjacentia erupturum: optime rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, utque originem, ita fines dederit: spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra et lucos et aras patriis amnibus dicaverint: quin ipsum Tiberim nolle, prorsus accolis fluviis orbatum, minore gloria fluere." Seu preces coloniarum, seu difficultas operum, sive superstitio valuit, ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.

LXXX. Prorogatur Poppæo Sabino provincia Mœsia, additis Achaia ac Macedonia. Id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus aut jurisdictionibus habere. Caussæ variæ traduntur:

quia præfecerat pridem Augustus. Sueton. c. 37. In monumentis frequenter, CURATOR. RIPARUM. ET. ALVEI. TIBERIS. LIPS.

An ob moderandas—flumina] Pronum foret pro *ob* conjicere *ad*, quæ duæ particulæ sæpe in libris permutantur. V. Drakenb. ad Liv. 37, 27. et est *ad* in hac forma usitatissimum. Sed nihil definire audeo. Heinsius autem putat legendum *averterentur*. Id est verbum proprium in hac re. Itaque si Ciceronem tractarem, hoc esse ab auctoris manu dicerem. In Tacito non audeo sine libris. ERN. Vide Ind. in vocab. *ob*, quod optime habet.

Idque ipsis p. adferret] h. e. *quum*, *quandoquidem id*. Negligentiam hanc in primis post partic. *ne* amat Romanus sermo. Latinus Latinius corr. *id quod*.

Interamnates] Cod. Med. dabat *Antemanates*, ex quo Pichena fecit *Antemnates*. Audacius primi editores; et vere, puto.

Sacra et lucos] Nam fluvii priscis inter deos: et res notior, quam ut exemplis firmetur. LIPS.

Patriis amnibus] Loquitur de fluviis, ut de Diis, unde etiam mox *accolas Tiberis* vocat. *Amnes patrii* sunt, a majoribus culti, quorum cultus a majoribus traditus est. ERN.

Ut in sententiam Pisonis] Ita omissa nunc res. Nerva tamen postea, sive Trajanus, ad arcendos fatales hujus fluvii et non sine omine auctus, fossam duxit: de qua Plinius sensit Epp. 8, 17. *Tiberis alveum excessit et quamquam fossa, quam providentissimus Imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatat campis, quaque planum solum, pro solo cernitur.* Legerim, *quaque planum, solus pro solo cernitur.* LIPS.

Ac Macedonia] Sic MS. et sic antea c. 76. Fidem præstamus etiam in his minutioribus. Ut supra cap. 36. reddidi *sive omnia*, c. 43. *et filium*; aliquoties, *sedecim*, non *sexdecim*, ex qua tamen scriptura c. 78. commentum suum ducebat Freinsh.

Id quoque morum Tiberii fuit] Sueton. Tib. c. 41. ERN.

Aut jurisdictionibus] Provincias inermes sic appellat, a præcipuo in iis Præsidum munere, quod sola fere jurisdictione implebatur. LIPS. In veteri republica *imperio* et *potestate* distinguebantur Præsides provinciarum. *Cum imperio* erant Proconsules fere, h. e. cum exercitu et potestate belli gerendi et quidem in provinciis vel majoribus, vel infestioribus a finitimis hostibus: *Cum potestate* autem fere Proprætores in provinciis minoribus, aut pacatis, et ab hoste tutis. Potestas erat in jurisdictione. Cicero ad Q. Fr. 1, 1, 7. *Mihi quidem videtur non sane magna varietas esse negotiorum in administranda Asia, sed ea tota jurisdictione maxime*

alii "tædio novæ curæ semel placita pro æternis servavisse;" quidam "invidia, ne plures fruerentur:" sunt qui existiment, ut callidum ejus ingenium, ita anxium judicium: neque enim eminentes virtutes sectabatur, et rursum vitia oderat: ex optimis periculum sibi, a pessimis dedecus publicum metuebat: qua hæsitatione postremo eo provectus est, ut mandaverit quibusdam provincias, quos egredi urbe non erat passurus.

LXXXI. De comitiis consularibus, quæ tum primum, illo principe, ac deinceps fuere, vix quidquam firmare ausim: adeo diversa non modo apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modo, subtractis candidatorum nominibus, originem cujusque et vitam et stipendia descripsit, ut, qui forent, intelligeretur: aliquando, ea quoque significatione subtracta, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est: plerumque "eos tantum apud se professos," disseruit, "quorum nomina Consulibus edidisset: posse et alios profiteri, si gratiæ aut meritis confiderent:" speciosa verbis, re inania, aut subdola; quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius servitium.

sustineri, Ciceronis autem provincia erat prætoria. Cum ergo commutata republ. minores provinciæ et pacatæ essent Proconsulum, majores, et ubi exercitus, a Legatis Cæsarum pro Prætore administrarentur, intelligi potest, h. l. commode provincias has per exercitus, illas per jurisdictionem exprimi. Poterat dicere, eosdem Legatos et Proconsules. Ern.

Ita anxium judicium] V. ad c. 73. extr. Ern.

Ut mandaverit quibusdam] Cf. Suet. in Tib. c. 63. Ceterum alii alias caussas tradunt. Suet. c. 41. ignaviam et negligentiam reipubl. Joseph. A. J. 18, 8. honestiorem longe, studium parcendi sociis et provincialibus. Historici imitantur populum fere: pro suo quisque ingenio, studiis, moribus, interpretatur quidque. Ern.

Quos egr. urbe non erat passur.] Fingitur ambiguitas consilii. Mandavit quibusdam provincias, quos, sive metu seu aliqua alia caussa, Romæ retinere ante statuerat. Multi hoc perperam interpretantur.

Tum primum] Secundo anno Tiberii, quo primum designavit Coss. Nam proximo priori destinarat Augustus. *Deinceps* int. de reliquis annis ejusdem Tiberii, non de successoribus ejus. Conf. Dio 58, 20.

Descripsit] Est verbum proprium, quo utuntur, cum de aliquo non nominatim dicitur, sed tamen ita, ut, qui sit, intelligatur. Sed boni auctores, velut Cicero, fere jungunt accusativo personæ: *describere aliquem*. Vide exempla in Clave Cic. in h. v. ex qua ratione dicendum erat: *origine quemque et vita, et stipendiis descripsit*: h. e. commemoranda origine, moribus et stipendiis. Sed vulg. a Tacito esse puto. Ern. Nec unquam quisquam dubitabit.

Ea quoque signific. subtracta] An originis, vitæ, stipendiorum? Ut tantum nomina ederet, quorum rationem haberi vellet. Sed additur, *ne ambitu com. turbarent*: an igitur privatim aliquando candidatos suos commendare satis habuit, in Senatu autem ignarum egit, simulacrum præbens liberæ electionis? Nimia hercle brevitas.

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER SECUNDUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Initia belli Parthici, Phraates, Vononis pater. 2. Vonones popularibus invisus. 3. Ab Artabano pulsus, ad Armenios profugus. 4. In Armenia mutatio regum. 5. Germanicus invidia Tiberii revocatus, Germanos confestim aggredi parat. 6. Classis ejus. Rhenus. 7. Irruptio in Cattos. Ara Drusi restituta. 8. Fossa Drusiana. Amisia. In rebelles Angrivarios animadversum. 9. Arminii cum fratre colloquium: 10. inde ira et jurgium. 11. Visurgim transeunt Romani. Batavorum discrimen. Cariovalda cæsus. 12. Germanicus militum animos explorat. 13. Transfugis præmium pronuntiatum a Germanis, mox castris Rom. adsultatum. 14. Germanici somnium. Ejusque 15. et Arminii orationes ad suos. 16. Locus pugnæ, campus Idistavisus. Acierum instructio. 17. Faustum augurium. Fuga Germanorum et clades. 18. Tropæum positum. 19. Quo dedecore accensi gens bellum resumit. 20. Acriter pugnatum. 21. Vincunt tandem Romani, quamquam ambiguo equitum prœlio. 22. Monumentum et titulus rerum magnificus. 23. Milites classe revecti. 24. Ex tempestate calamitas et pæne exitium. Recollecti naufragi. 25. Hac fortuna erectos denuo Germanos aggreditur Germanicus cæditque, simul aquilam Varianam recipit. 26. Tum rebus infectis avocatur a Tiberio. 27. Libo Drusus ab amico delatus. 28. Accusatus in Senatu, 29. quum patronos non reperiret, 30. nec tam sceleris quam vecordiæ convinci posset, novo jure servos torqueri in suum caput vidit. 31. Jam frustra orato principe, Libo se ipse confecit. 32. In defunctum sententiæ Senatorum. Astrologi et magi ex Italia pulsi. 33. Luxus publicus leviter coercitus, quem defendit Asinius. 34. Pisonis libertas, Urgulaniæ potentia. 35. De rebus proferendis certamen in Senatu. 36. Asinii sententia de Comitiis, a Tiberio rejecta. 37. Hortali, levamentum inopiæ suæ poscentis, orationem 38. aspere excipit Tiberius; tamen liberis ejus nonnihil largitur. 39. Clementis servi facinus. Is Postumum Agrippam se mentitus, principi curam injicit, sed 40. Sallustii Crispi dolo captus, occiditur. 41. Romæ dedicantur nova opera.

Anno proximo triumphat Germanicus. 42. Archelaus rex Cappadocum in Urbem accitus, perit. 43. Oriens turbatus committitur Germanico; Pisoni, feroci homini, Syria. 44. Drusus in Illyricum missus, Suevis contra Cheruscos auxilium petentibus. 45. Ita inter se discordes Germani accinguntur ad pugnam. Arminii ad suos oratio: 46. Marobodui item ad suos,

Atrox prœlium. Maroboduus pro victo. 47. Terræ motus in Asia. Eo afflictos sublevat Tiberius; 48. in alios non minus liberalis. 49. Templa quædam dedicata. 50. Varilia majestatis postulata. 51. De Prætore substituendo contentio. 52. Tacfarinatem et Mazippam bellum in Africa moventes fundit Camillus. Triumphalia ei decreta.

53. Germanici varia itinera. 54. Consulit in reditu Clarium Apollinem. Oraculi ratio. 55. Piso et uxor Plancina Germanicum insectantur; etiam castra corrumpunt. 56. Germanicus Armeniæ regem, Cappadociæ et Commagenæ legatos imponit. 57. Pisonis insolentia in congressu, consilio, conviviis. 58. Vonones Syria demotus.

59. Germanicus Ægyptum petit, improbante Tiberio. 60. Canopus. Thebæ priscæ. 61. Statua Memnonis. Pyramides et alia. 62. Germanorum discordia, astu Drusi. 63. Maroboduus, vi Catualdæ pulsus, confugit ad Romanos. Eadem mox fortuna Catualdæ. 64. Rhescuporis, Cotye fratris filio oppresso, Romanam divisionem egressus, illius partem appetit; 65. ipsoque per fraudem comprehenso, universam Thraciam occupat. 66. Hinc vocatus ad caussam dicendam Cotyn occidit. 67. Romam perductus et damnatus. 68. Vonones fugam tentat; at deprehensus confoditur. 69. Germanicus ægrotat, scelere, ut creditur, Pisonis, 70. cui amicitiam renuntiat veteri more. 71. Mandata familiaribus ultione, 72. datisque conjugi monitis, moritur. 73. Alexandro M. comparatus et prælatus. 74. Sentius Syriæ præficitur. 75. Agrippina properat in Urbem. 76. Pisoni, Germanici casu exsultanti, reditum in Syriam dissuadet filius; 77. suadet contra Domitius Celer, 78. ac persuadet. 79. Piso vim parans in successorem Sentium, obviam fit Agrippinæ: 80. castellum occupat: aciem struit: sed pellitur a Sentio: 81. tandem tutum ei iter Romam conceditur. 82. Ibi magna ob necem Germanici ira et luctus. 83. Honores viro decreti. 84. Livia Druso gemellos parit. 85. Scita in libidinem mulierum. Pulsa sacra Ægyptia et Judaica. 86. Capta Vestalis. 87. Frumento pretium constitutum. Novos honores aversatur Tiberius. 88. Arminii cædes et præconium.

Hæc gesta annis quatuor,

COSS. T. STATILIO SISENNA TAURO, ET L. SCRIBONIO LIBONE. C. CÆLIO RUFO, ET L. POMPONIO FLACCO. TIBERIO CÆSARE AUG. III. ET GERMANICO CÆSARE II. M. JUNIO SILANO, ET C. NORBANO FLACCO.

A. U. 769. A. C. 16.

I. SISENNA Statilio Tauro, L. Libone Coss. mota Orientis regna provinciæque Romanæ, initio apud Parthos orto; qui petitum Roma acceptumque regem, quamvis gentis Arsacidarum,

CÆLIO RUFO] Reliqui hoc in loco nomen *Cælii*, infra c. 41. mutatum ab Ernestio. Nam ibi allatæ inscriptioni alia obstat ap. Gruter. CCCCXLVIII. 8.

Gentis Arsacidarum] Strabo 15. p. 702. Τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ παρὰ τοῖς Παρθυαίοις. Ἀρσάκαι γὰρ καλοῦνται πάντες, ἰδίᾳ δὲ ὁ μὲν Ὀρώδης, ὁ δὲ Φραάτης, ὁ δὲ ἄλλο τι. Ubi Casaubonus, Immo *Arsacidæ* vocabantur, inquit, non *Arsacæ*;

ut externum adspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus a Phraate. Nam Phraates, quamquam depulisset exercitus ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat, partemque prolis firmandæ amicitiæ miserat; haud perinde nostri metu, quam fidei popularium diffisus.

et ita legendum, dictare cum Grammaticorum canonas, tum Dionem, et alibi Strabonem. Idem tamen ad 12. p. 563. Paphlagoniæ reges *Pylæmenes* vocabantur; Cappadociæ plerique *Ariarathes;* Thraciæ plurimis *Cotys* nomen fuit; Parthorum *Arsacæ:* sic ibi. Nimirum si πατρωνυμικὸν formandum sit, Grammaticorum canones Ἀρσακίδης volunt, ut *Priamides, Tydides:* sed ipsi haud dubie salutabantur et se scribebant quisque, *Arsaces*, non *Arsacides*, simul imperare cœperant, etsi prius alio nomine fuissent. Sic apud Sallust. Fragmm. e l. 4. Histor. *Rex Mithridates Regi Arsaci*, scribit. Is erat Phraates secundus, Pacori filius, gente *Arsacides*, nomine inter suos *Arsaces*. Dio 36, 28. τοῦ γὰρ Ἀρσάκου τοῦ τῶν Πάρθων βασιλέως ἀποθανόντος ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, Φραάτην τὸν διάδοχον αὐτοῦ προσεδόκασεν οἰκειώσεσθαι. Hic Arsaces erat Pacorus, quem modo nominabamus. Sic et Trogus 41, 5. testatur, memoriæ conditoris Parthos hunc honorem habuisse, *ut omnes exinde reges suos Arsacis nomine nuncupent*. Lapis vetus Romæ ap. Grut. CCLXXXVIII, 2.

SERASPADANES. PHRAATIS.
ARSACIS. REGVM. REGIS. F.
PARTHVS.
RHODASPES. PHRAATIS.
ARSACIS. REGVM. REGIS.
PARTHVS.

Recte igitur et Strabo Ἀρσάκαι. GRON. Dionis Arsaces Appiano Sanatroces est: Pacori per illa tempora nusquam mentio. Sed de omnibus his Parthorum et Armeniorum regibus Excursus vide.

Depulisset exercitus] Possit alicui in mentem venire *pepulisset*. Sed vulgatum recte habet. Paullo post: *ubi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium.* Et h. l. sermo est de Antonio: quamquam *depellere* etiam simpliciter pro *vincere* dicitur, ut 3, 73. et alibi. ERN. Fuderat etiam Oppium Statianum et alios duces. Plut. p. 933. sqq. Dio 49, 25. Mox *venerantium officia* locutio est huic ætati propria. Dial. de Eloq. c. 29. *ambitio salutantium*, ubi male corrigunt. Agric. c. 4. *illecebræ peccantium.* Ad officia illa pertinebat restitutio signorum et alia quædam, uti species numi Pelleriniani Supplem. 3. aux recueils d. medailles p. 9. 34.

Partemque prolis] Quatuor filios, si Straboni credimus, et eorum uxores duas, cum filiis item quatuor, misit Romam. Verba ejus sententiaque gemina sunt huic loco, 16. p. 748. inf. Ὁ Φραάτης καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸν ἐπιστατοῦντα τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρησεν ὅμηρα αὐτῷ, Σαρασπάδην καὶ Κεροσπάδην καὶ Φραάνην καὶ Βοώνην, καὶ γυναῖκας τούτων δύο, καὶ υἱεῖς τέτταρας δεδιὼς τὰς στάσεις καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους αὐτῷ. Tantum in iis emendaverim, Φραάτην καὶ Βονώνην. Fuerunt enim inter obsides Phraates et Vonones. Vide eumdem scriptorem 6. p. 288. Hac ipsa de re Justinus 42, 5. *Sed et filii nepotesque Phraatis obsides Augusto dati.* LIPS.

Haud perinde nostri metu] Utriusque facti hæc ratio est, non tantum venerationis adversus Augustum, ut Boxhornio placet: nam τὰ *firmandæ amicitiæ* nil nisi prætextum significant. Imperaturum Parthis oportebat esse Arsacidem. Quem gravem facile destituebant, si copiam alterius haberent, eadem stirpe prognati: sin, spes erat minus ausuros, cum deesset, quem subornarent adversus præsentem, cujusque auctoritatem sequerentur. Sic Ptolemæus Physcon arcessitum maximum a Cyrenis filium Memphitem, ne eum Alexandrini contra se regem crearent, interfecit. Hoc spectavit et Nero in Britannico tollendo: *tanto magis fovendum patribus populoque Principem, qui unus superesset e familia summum ad fastigium genita.* Ann. 13, 17. Hic ipse Phraates, cum infestos sibi optimates propter assidua scelera videret: ne esset, qui rex nominari posset, adultum filium interfici jussit, teste Trogo l. c. Eandem ob caussam hos amandavit. Nam quod Josephus A. J. 18, 2. narrat, etiam verum censeo. Phraates metuebat exemplum suum: eum metum intendit mulier quasi et ipsa pro marito timens, cum revera filio locum ad successionem pararet. Species assumpta, ut firmandæ amicitiæ obsides essent. GRON.

Fidei popularium] Eadem caussa in Strabone: nec injuria etiam liberis suis

II. Post finem Phraatis et sequentium regum, ob internas cædes venere in Urbem legati a primoribus Parthis, qui Vononem, vetustissimum liberorum ejus, accirent. Magnificum id sibi credidit Cæsar, auxitque opibus: et accepere barbari lætantes, ut ferme ad nova imperia. Mox subit pudor, "degeneravisse Parthos: petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectum: jam inter provincias Romanas solium Arsacidarum haberi, darique. Ubi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium; si mancipium Cæsaris, tot per annos servitutem perpessum, Parthis imperitet?" Accendebat dedignantes et ipse, diversus a majorum institutis; raro venatu, segni equorum cura; quotiens per urbes incederet, lecticæ gestamine, fastuque erga patrias epulas. Inridebantur et Græci comites, ac vilissima utensilium annulo clausa: sed

diffisus, ne suo exemplo se tollerent. Ipse enim Orodem patrem sustulerat, itemque fratres vigintinovem. Josephus missionem hanc obsidum ad Thermusæ uxoris artes refert, ut illis absentibus filio suo Phraataci regnum conficeret, quod evenit. LIPS.

Sequentium regum] Adeo ergo multi interjecti inter Phraatem et filium ejus hunc Vononem? Ego sane duos reperio, Phraatacem et Orodem. Sed quia confusum hoc totum stemma, et multa ejus in Tacito mentio, dedi in Excurs. super eo, quod opus, litt. *A.* LIPS.

Vetustissimum liberorum] Atqui in Strabone quartus ordine, minimusque ponitur. LIPS. Bene monet Freinshemius, intelligendum esse de tota progenie, ex qua tum natu maximus Vonones, cum legatio mittebatur. ERN. Sane nescimus, quando perierint Seraspadanes et Rhodaspes; ac potuit jure Tacitus ad illud legationis tempus respicere. Cetera discrepantia nulla est. Strabo hunc Vononem quartum ponit ordine; an ætate, nemo dixerit: nec sciebat ipse fortasse.

Auxitque opibus] Comitatu, pecunia, alia pompa instruxit, regium in morem. LIPS. Mox, *ut ferme ad nova imperia* int. solent læti esse vel lætari. ERN. *Cæsar*, Augustus. Ann. 12, 11. Missæ legationis annus ab U.C. 758. vel 759. ponitur Vaillantio et aliis, a quibus cur dissentiamus aut annum finiamus 752. nullum argumentum video.

Solium Arsacidarum] Quod et sæpius est factum, eoque velut de more, scribit Hegesippus, in oratione Agrippæ regis 2, 9. med. *Persarum superba audimus imperia, sed eorum quoque obsides vidimus: et cum ipsi pluribus nationibus imperent, offerunt liberos suos, et nobilitatem suam, servire Romanis gaudent pro fide pacis, simul ut serviendo discant suis imperare: offerunt vestes, monilia, elephantos quoque Romanis, unum tributum reges imponere.* Postrema huc faciunt, ut emendem: *elephantos: quodque Romanis unum* (vel, *summum*) *tributum.* LIPS.

Solium Arsacidarum] Claudianus Cons. Honorii 4, 214. *Si tibi Parthorum solium fortuna dedisset*, etc. Apud Hegesippum, quem tentat ὁ πάνυ, legendum censeo: *offerunt vestes, monilia, elephantos; quodque Romanis visum est tributi genus imponere.* Vel, *visum tributorum genus imponere.* GRON.

Ubi illam gloriam] Formula desiderantis et exprobrantis bonum amissum, ut recte Freinshemius. Vid. de ea Heins. ad Ovid. Heroid. 4, 150. ERN.

Raro venatu, segni equ. cura] Quæ tamen unica studia procerum regisque. Conf. Xenoph. Cyrop. 8, 1, 34. LIPS. Conf. Sueton. Calig. c. 5.

Fastuque erga patrias epulas] *Fastus* h. l. est fastidium, quod proprie in cibis dicitur, et id est etiam interdum e superbia: unde *superbus dens* ap. Horat. de fastidio, Serm. 2, 6, 87. Simplicem victum Persarum fastidiebat, adsuetus Romæ delicatioribus. ERN. Simplicem victum Parthis non tribuerim. In *epulis* cogita totum morem convivandi cum megistanibus. *Fastus* invidiose dicitur pro contemptu, de aliis quoque rebus quam cibis.

Græci comites] Vide Excurs. XV. ad Suet. ERN.

Annulo clausa] Signatorium annulum intelligit; sive, ut alii appel-

prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia; et quia ipsorum moribus aliena, perinde odium pravis et honestis.

III. Igitur Artabanus, Arsacidarum e sanguine, apud Dahas adultus, excitur, primoque congressu fusus, reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum et Romanas opes infida, ob scelus Antonii, qui Artavasden, regem Armeniorum, specie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, postremo interfecerat. Ejus filius Artaxias, memoriâ patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque regnumque tutatus est: occiso Artaxia per dolum propinquorum, datus a Cæsare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone. Nec Tigrani

lant, sigillaricium, qui habeat χαρακτῆρα. De quo Vopiscus in Aurelian. c. 50. *Uxori et filiæ annulum sigillaricium quasi privatus instituit.* Moris autem Romani, ut domi supellex penusque omnis eo signaretur, ne quid negligentia aut furto periret. Exempla in Excurs. vide litt. *B.* Lips. Vide Luciani Hermot. § 11. et de *utensilibus* ad lib. 1, 70. Gron.

Nova vitia] Vultne ipsas virtutes ignotas, habitas pro vitiis? possit sic accipi; ut comitas illa pro vilitate fuerit: sed potius est, duo dici, ut et ignotas quasdam virtutes intulerit; et nova etiam vitia, luxum videlicet, delicias, aliaque Romana. Mox, *ipsorum majoribus:* haud male etiam, *moribus.* Lips. Hoc præferunt Muretus. Freinshem. et Heinsius Obs. Misc. Vol. IX. T. III. p. 382. sive *a moribus.* Recte recepit Gron. Quod autem ad verba *ignotæ Parthis virtutes, nova vitia,* attinet, priorem Lipsii interpretationem cum Heinsio l. c. probamus. Ceterum quod hic locum sic constituendum putat: *ignotæ Parthis virtutes, novitate invisæ, et quia ipsorum a moribus alienæ, perinde odio pravis et honestis:* id nimis recedit a vulgata scriptura, nec necessarium videtur. Sensus est: virtutes Vononis, ut prompti aditus et obvia comitas, quia ignotæ ante Parthis in regibus, pro novis vitiis habebantur, omninoque et prava et honesta ejus instituta odio erant, propterea quod a moribus ipsorum aliena erant. Ern. In verbis *et quia* etc. latet explicatio quædam prioris sententiæ, Tacito non infrequens mox. Lipsio forsan amor brevitatis imposuerat.

Reparat vires] Fuga capta ad montes Mediæ, ait Joseph. 18, 3. Lips.

Perfugium Armenia] Primo Seleucia. Vide eumdem scriptorem l. c. Lips.

Ob scelus Antonii] Vere scelus: nec enim censori Tacito ludus et jocus, ut hodie, fallere fidem. Artavasdes autem Antonium expeditione Parthica deseruisse visus, fallacibus ab eo litteris excitus, in vincla habitus, et in triumpho Alexandriam ductus est. Vide Dionem et Plutarchum. Lips. Cur Parthis infida fuerit, pro noto omittit, properans statim ad scelus Antonii.

Artavasden] *Artabazen* Græci scriptores vocant, Jos. B. J. 13. extr. Dio Cass. 54, 9. et alibi, Plutarchus in Crass. p. 554. sed idem in Anton. p. 939. et Strabo 11. p. 524. et 530. *Artavasden.* Ern.

Occiso Artaxia] Josephus hunc Artaxiam filium facit Artabazis: ita enim appellat pro Artavasde, ut alibi etiam Plutarchus. Occisum eum a propinquis non dicit, dicit a Tiberio et Archelao pulsum. Horatius gloriam tribuere Tiberio videtur non pulsi solum, sed etiam occisi, Epist. 1, 12, 26. Sueton. Tib. c. 9. *Ducto ad Orientem exercitu regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit.* Dio historiam confundit, et Artabazem nominat pro Artaxia; Tigranem facit ejus fratrem 54, 9. Res autem ita habet. Artavasdes sive Artabazes, duum filiorum pater, Artaxiæ et Tigranis: ille major natu. Adi Joseph. 15, 5. Lips. De Horatii loco v. Ruhnkenium ad Vell. 2, 94. p. 384. quam caussam tamen ampliandam duco.

Datus—deductusque] Proprie *datus.* Hoc verbo in numis Augustum usum ad Suet. Tib. c. 9. observatum Torrentio et aliis. *Deducere* plane ex-

diuturnum imperium fuit, neque liberis ejus, quamquam sociatis, more externo, in matrimonium regnumque. Dein jussu Augusti impositus Artavasdes, et non sine clade nostra dejectus.

IV. Tum C. Cæsar componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanem, origine Medum, ob insignem corporis formam et præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ absumpto, stirpem ejus haud toleravere: tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eaque brevi pulsa, incerti solutique, et magis sine domino quàm in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed ubi minitari Artabanus, et parum subsidii in Armeniis, vel, si nostrâ vi defenderetur, bellum adversus Parthos sumendum erat; rector Syriæ, Creticus Silanus, excitum custodiâ circumdat, manente luxu et regio nomine: quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus.

V. Ceterum Tiberio haud ingratum accidit, turbari res Orientis; ut ea specie Germanicum suetis legionibus abstraheret, novisque provinciis inpositum, dolo simul et casibus objectaret. At ille, quanto acriora in eum studia militum, et aversa patrui voluntas, celerandæ victoriæ intentior, tractare prœliorum vias,

primit Josephi κατάγειν. Sed Suet. l. c. dicit *regnum Armeniæ Tigrani restituit*. Id si proprie capias, falsum est: sed *restituere* ibi capio pro *dare*. Vid. viros doctos ad Vell. 2, 32. et sic verbum hoc postea sæpe usurpatum etiam in constitutionibus principum. Vid. Glossar. Nomic. Cod. Theodos. h. v. Ern. Quomodo in isto genere confundi possint *restituere* et *dare*, verba per se diversa satis, nec optimis scriptoribus commutata, facillime apparet. Etiam Dio l. c. habet ἀποκαταστῆσαι.

More externo] Qui mos etiam Ægyptiis aliisque barbaris ad Orientem. Lips.

C. Cæsar] Fil. Agrippæ, in reditu ex illa provincia mortuus. De Artavasde paullo ante v. Exc.

Magis sine domino] Nam libertas legibus et magistratibus suis constat, et imperii certa forma. Itaque sine domino esse possunt, nec tamen liberi proprie dicendi. Lips. Gallofranci nuper exemplum dederunt.

Artabanus] Cui Orodem sive Herodem filium suum regem iis dedit. Josephus 18, 4. qui etiam hanc rem fusius exsequitur, paullum tamen a Tacito diversus. Lips.

In loco reddemus] Reddidit hoc ipso libro c. 68. Lips.

Novis provinciis] Accurate: non enim uni provinciæ præpositus, sed omnibus, quæ in Oriente, sive ut c. 43. dicit, quæ mari dividuntur, cum imperio Proconsulari. Ern.

Dolo simul] Dolo, quem ipse meditabatur, et in longinquis locis veneno tollere, obscuriore sic fama. Lips. *Objectare* imitatione Virgilii dixit Æn. 2, 751. nam omnino sæpe hunc imitatur. Ern.

Tractare prœliorum vias] Heinsius l. c. conjiciebat *prœliorum dubia*, ut dixit noster Hist. 2, 33. pro quo alibi est *incerta prœliorum* ibid. 77. Accommodatius ad scripturam vulgatam et eodem sensu *vices*, Acidalius. At mihi videtur Tacitus his verbis non idem dicere, quod sequentibus, sed potius, Cæsarem consultasse de modo belli cum Germanis gerendi, quæque optima esset ratio belli illius bene gerendi, et quidem comparandis et prosperis et adversis, quæ sibi antea in illo bello evenissent; unde colligebat, optimum fore, si per mare ingrederetur hostium fines. Res mihi videtur esse plana ex iis, quæ sequuntur: *fundi Germanos—media in Germania fore*: in quibus explicatur, quomodo Germanicus consultarit de bello, h. e. tractarit prœliorum vias. *Via* est modus rei gerendæ, tractandæ, consequendæ.

et quæ sibi tertium jam annum belligeranti sæva vel prospera evenissent: "Fundi Germanos acie et justis locis: juvari silvis, paludibus, brevi æstate et præmatura hieme: suum militem haud perinde vulneribus, quam spatiis itinerum, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis: longum impedimentorum agmen opportunum ad insidias, defensantibus iniquum: at, si mare intretur, promptam ipsis possessionem,

Cic. Ep. 4, 13. *omnes vias persequar, quibus putabo ad id, quod volumus, pervenire posse*, et ad Q. Fr. 1, 1. *omnes vias pecuniæ norunt*. Or. 1, 19. *docendi ratio et via*. Similiter Græci λύρης, μύθων οἶμους dicunt, de quo diximus ad Callimachi H. in Dianam. Imitatus est Thucydidem 1,122. ὁδοὶ τοῦ πολέμου. Ern. Haud probabiles sunt talium imitationum suspiciones. Neque ap. Thucyd. ὁδοὶ aliud est quam ἀφορμαί. H. l. *vias* proprie intell. non modum *belli gerendi*, etsi *viam* sic usurpat Justin. 31, 5. ac Tac. ipse *viam morum*. Optime Allemandus: *cogitare, quibus viis hostem ad pugnam eliceret*.

Quæ sibi tertium jam an. bell.] Immo plures. Nam continenter in Germanos bellum gessit, a clade Vari; excepto anno consulatus. Sed Tacitus a postrema ejus missione annos numerat, quæ fuit exacto consulatu ejus, sub Augusti mortem. Lips.

Sæva vel prospera] Verius hic esset, *scæva*, id est, sinistra. Lips. Fuit cum lascivirent in hoc vocabulo passim inculcando ingenia: sed raris processit. *Sævum* est interdum grave, durum, asperum, crucians: et sic utique non ex sententia et optatis. Sic: *sæva tempestas, sævus dolor, sævæ catenæ, sæva paupertas, necessitas. Fortuna sævo læta negotio*, gaudens adversa secundis miscere. Sallustius in Catil. c. 26. *quoniam, quæ occulte tentaverat, aspera fœdaque evenerant*. Quid hoc aliud quam *sæva?* et omnia, quam *adversa?* Gron.

Acie et justis locis] Nove dictum, pro æquis locis. Lips. Male hoc ipsum conj. Brot. *Justa l.* sunt idonea ad pugnandum: talia sunt *æqua*, plana.

Damno armorum adfici] Satis defendi vulgatum verbis, quæ leguntur 1, 71. *quod cuique promptum, arma, equos*, etc. Et hanc historiæ partem, suaque in ea verba, maxime respexisse auctorem posteriori loco putem. Ut enim ibi instrumentum utrumque belli, et arma et equos accepisse dicit Germanicum, ita hic tacite secum queri utriusque damno exercitum per expeditionem terrestrem affici. Gron. Adde Ryckium, simili modo adversantem absurdo commento Boxhornii, *armentorum*, quod iste dictum putabat de *equis*. At Muretus vocabulum plane deletum volebat, male offensus, ut opinor, junctura illa, *spatiis itin. affici*.

Promptam ipsis possessionem] Nam triremes et classem in Rheno, et ad Oceanum, ordinariam Romani habebant. At eo ævo Germani navigiorum rudes: mox quam didicerunt! Saxones, Normanni, et piratarum illa agmina dicant, qui Europam per sæcula aliquot magnis classibus cladibusque infestarunt. Lips. Nihil mutandum cum Acidalio et Boxhornio, qui volunt *profectionem*. Facile Romanis, inquit, occupatu esse *mare*. Nam *possidere* est occupare interdum. Cæsar B. G. 4, 7. *vel sibi agros attribuant, vel patiantur eos tenere, quos possederint*. Liv. 24, 45. sub f. *Caussam nactus erat, tam divitis hominis bona possidendi vendendique*, id est, invadendi vel occupandi. Idem 31, 31. *Urbem ad quam defendendam missa erat, per scelus possedit*. Neque aliter noster in vita Agric. c. 18. Gron. Restat tamen hic scrupulus, quod et in his et in aliis similibus locis verbum *possidendi*, aut *possessionis*, semper hanc vim adjunctam habet, ut id, quod invaditur, in potestatem redigatur ac pro nostro teneatur; quod est ab h. l. alienum: præterquam quod huic significationi adjectivum *ignota* non satis aptum videtur. Enimvero ex antecedentibus clarum est, non hic de occupatione esse sermonem, sed de itinere, per quod ingredi Romanus possit fines hostium. Id erat infestum terra et grave, per mare facile et tutum; quod hostibus improvisum erat, nec sciebant, hac hostes venturos. Igitur non negem mihi valde *profectionem* blandiri. Ceterum Heinsius malebat mox *ut hostibus ignotam;* sed mihi prior illa ratio melior videtur, et stilo Taciti magis consentanea. Ern. *Possessio* vel actio est τοῦ κτᾶσθαι i. e. *occupandi*, vel status et conditio τοῦ κεκτῆσθαι, *habendi:* si prius, a verbo

et hostibus ignotam: simul bellum maturius incipi, legionesque et commeatus pariter vehi: integrum equitem equosque per ora et alveos fluminum media in Germania fore."

VI. Igitur huc intendit: missis ad census Galliarum P. Vitellio et C. Antio, Silius et Anteius et Cæcina fabricandæ classi præponuntur. Mille naves sufficere visæ, properatæque: aliæ breves, angusta puppi proraque, et lato utero, quo facilius fluctus tolerarent: quædam planæ carinis, ut sine noxa siderent: plures appositis utrimque gubernaculis, converso ut repente remigio hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus stratæ, super quas tormenta veherentur, simul aptæ ferendis equis aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batavorum, in quam convenirent, prædicta, ob faciles adpulsus, accipiendisque copiis et transmittendum ad bellum opportuna. Nam

possido; si posterius, a *possideo*. Locus autem, quem prœlio delectum occupavimus, hostique eripuimus, noster habetur, utpote in potestate nostra. Jam de agro, de loco prœlii, intell. sunt verba, sic quidem: Cursu maritimo Romanis facile fore occupare hostilem agrum, æqua loca ad Visurgim seu *media in Germania*, ipsis insciis Germanis. Sic si explicasset Gronovius, nullus scrupulus restaret, nisi forte in verbis, *hostibus ignotum*. Verum quum *possessionem* de actione dixerit, aliter non potuit loqui. Si quid durum residet, in brevitate est, sed aptum rei et stylo hujus scriptoris.

Maturius incipi] Quare? nam et triremibus æstas exspectanda erat. Sed caussam credo in commeatibus, de quibus adjungit. Quia enim tarda æstas et messis in Germania, hæc exspectanda erat, ob frumenta et pabula; aut magna mole et mora, identidem ista subvehenda. Lips.

Cantio] Suspectum est viris doctis haud immerito nomen, in quo emendando sine libris frustra laboratur. Omnibus aliis tamen conjecturis præferam Ursinianam, quam et defendit Ryckius, *C. Antio*. Vid. Ryckii notam, si lubet. Ern. Sic dedi cum Broterio.

Breves, angusta puppi] Breves opponit *longis* navibus, id est, triremibus, et describit lato alveo, angusta prora et puppi, uno verbo naves hodie maris nostri. Lips.

Appositis utrimque gubernaculis] Id quidem genus navigii binis gubernaculis, hodie invisum. At noster iterum describit, H. 3, 47. vocatque *cameras*. Conf. Germ. c. 44. Reperio et apud Suidam prisci scriptoris verba, nescio an hanc ipsam rem narrantis: Πλοία μονήρη, ἔστιν ἃ καὶ δίκροτα κατεσκευάσαντο. Τινὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς πρύμνης καὶ ἐκ τῆς πρώρας ἑκατέρωθεν πηδαλίοις ἤσκηντο, ὅπως αὐτοί τε μὴ μεταστρεφόμενοι καὶ ἐπιπλέωσι καὶ ἀναχωρῶσι, καὶ τοὺς ἐναντίους ἐν τῷ παράπλῳ καὶ ἀπόπλῳ αὐτῶν σφάλλωσιν. Lips. Adde Schefferi R. Nav. 2, 5. Idem videndus *de navibus constratis*, quarum mox mentio, l. c. Mox in *super quas* etsi satis commode intelligi possunt *naves*, tamen magis placet legi *quos*, ut referatur ad *pontes*. Ern. Minime necessaria mutatio. *Pontibus str.* est pro simplici adjectivo; repugnat etiam reliqua constructio. Est: *et vehendis tormentis aptæ, et fer. e.*

Augebantur] Sine caussa hoc verbum tentatur a Faerno et Mureto aliisque, corrigentibus *agebantur*, quod verbum non convenit ultimis *in speciem ac terrorem*. Sensus est: cum accederet etiam militum alacritas, augebatur species ac terror classis. Alacritas militum intelligitur e clamore maxime. Virg. Æn. 4, 411. 5, 140. etc. Ern.

Prædicta] Vid. infr. ad c. 79. unde intelliges frustra amicum Ryckii conjecisse *dicta*. Ern.

Accipiendisque copiis] Si qua alia insula, in hac mundi pila. Lips.

Transmittendum ad bell. opp.] Acidalius corrumpit rem elegantissimam, cum legi vult *transmittendis, ad bellum opportuna*. Ovid. Met. 12, 25. Neque enim hoc mutare ausim. Plinius in Panegyr. c. 12. Gron. Mox malim *miscetur*: quamquam et aliis locis con-

Rhenus uno alveo continuus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur, servatque nomen et violentiam cursus, qua Germaniam prævehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior et placidior adfluens; verso cognomento *Vahalem* accolæ dicunt; mox id quoque vocabulum mutat *Mosa* flumine, ejusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.

VII. Sed Cæsar, dum adiguntur naves, Silium legatum cum expedita manu inruptionem in Cattos facere jubet: ipse, audito castellum Luppiæ flumini adpositum obsideri, sex legiones eo duxit. Neque Silio ob subitos imbres aliud actum, quam ut modicam prædam, et Arpi, principis Cattorum, conjugem filiamque raperet: neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam adventûs ejus dilapsi: tumulum tamen, nuper Varianis legionibus structum, et veterem aram Druso sitam dis-

junctivus sic τῷ *donec* jungitur. Ern. Postposita præpositio et subito mutata structura errori Acid. caussam dabat. In posterum nemo hic hærebit.

Vahalem] J. Gron. in Cod. Medic. reperit *Vahalam*, quod negat mutandum fuisse. Ern. At nusquam legitur ea terminatio vocabuli, quamvis inconstanter scripti in Cæs. B. G. 4, 10. Pacat. Paneg. Theodos. c. 5. Ceterum hic est anacoluthon, cui signa parentheseos parum medeantur, quum nominativi quodammodo pendeant a verbo *mutat*. Paullo ante forsan expung. *et* ante *adfl.*

Dum adiguntur naves] Conf. 11, 18. Gron. Adde H. 2, 83. 3, 47. 4, 22. Ern.

Duxit] Nisi valde fallor, Tacitus scripsit *ducit*. *Cæsar—Silium—jubet: ipse ducit.* Sic c. 25. init. C. *Silio—imperat: ipse—irrumpit.* Junguntur quidem interdum præsens et perfectum, ut c. 32. init. *bona inter accusatores dividuntur, et præturæ extra ordinem—datæ:* sed locus ille huic non est similis. Adde ad 15, 5. Ern. Satis simile erit mox. c. 20. *Scio tradit equitem campumque: peditum aciem ita instruxit* etc. et sic locis pluribus. Ut 1, 39. in Cod. erat *recepit*, non *recipit*, quod ab Ernestio inductum, ut leviculum, patienter tuli adeoque repetii. *Castellum Lupp. appositum* Aliso est, de quo mox.

Tumulum nuper] De quo supra 1, 62. Tumulus ille, non aliud quam κενοτάφιον fuit: habesque hujus ritus illustre apud Xenophontem exemplum Anab. 6, 4, 9. ubi inane sepulchrum constituitur militibus defunctis, quorum reliquiæ non faciles repertu. Et apud Virgil. Æn. 3, 303. sqq. Lips.

Veterem aram Druso] Druso mortuo cenotaphium decretum ad Rhenum ipsum. Dio 55, 2. et Suet. Claud. c. 1. Nescio an huic tumulo adjuncta ara: apparet, quia Suetonius ait, *supplicarent*. Volunt id cenotaphium ad Moguntiacum fuisse. Repugnat hic locus, qui constituit inter Lupiam et Rhenum. Sed et Ravennæ sepulchrum Drusus habuit, a Claudione ejus F. an ab Augusto ipso exstructum? Cujus memoria in lapide prisco, ibi: TI. CLAUDIUS. DRUSI. F. CÆS. AUG. GERM. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. DESIG. III. IMP. III. P. P. DEDIT. OB. MEMORIAM. PATRIS. SUI. DEC. VII. COLLEGII. FABR. M. R. HS. ∞. N. LIBERALITATE. DONAVIT. SUB. HAC. CONDICIONE. UT. QUOTANNIS. ROSAS. AD. MONUMENTUM. EJUS. DEFERANT. ET. IBI. EPULENTUR. DUMTAXAT. IN. V. ID. JULIAS. QUOD. SI. NEGLEXERINT. TUNC. AD. VIII. EJUSDEM. COLLEGII. PERTINERE. DEBEBIT. CONDICIONE. SUPRADICTA. Lips. Add. Intpp. ad Suet. l. c. Sed honorarius tumulus, qui ibi memoratur, ab hac ara diversus sit necesse est. Nam hæc est in finibus hostium, ubi annua illa cerimonia fieri non potuit, de qua tradit Suetonius. Oudend. ad Suet. hanc aram eandem facit cum honorario tumulo Suetonii et distinctam putat a monumento Magontiaco, de quo vid. quos ipse laudat. Ern. Equidem assentior Oudendorpio. Alii *sitam*, exstructam, ab ipso *Druso* explicant, locis usi dicam an abusi 3, 38. et 6, 41. Quorum locorum prior satis docet, talem græcismi ambiguitatem de industria vitari; posterior facilem medelam habebit, si ex voc. QUÆ litteram A repetas. Quamquam ibi nulla ambiguitas est præ

jecerant. Restituit aram, honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit: tumulum iterare haud visum: et cuncta inter castellum Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita.

VIII. Jamque classis advenerat, cum, præmisso commeatu, et distributis in legiones ac socios navibus, fossam, cui *Drusianæ* nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, "ut se, eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum juvaret;" lacus inde et Oceanum usque ad Amisiam flumen secunda navigatione pervehitur. Classis

illa nostri loci. Denique alieno jussu exstructi monumenti major religio, restitutionisque et decursus ratio probabilior est.

Cum legionibus decucurrit] Antiquissimi inventi Decursio in funere illustrium virorum. Homerus in funere Patrocli, Virgilius Pallantis descripsit 11, 188. Livius Pœnis etiam usitatam ostendit 25, 17. in morte Gracchi. Conf. Lucan. 8, 735. et Stat. 6, 213. sqq. LIPS.

Inter castellum, Alisonem] Distinguendum videri, *castellum*, *Alisonem*, *ac Rhenum*, pronuntiavit Vertranius; et recte, ad mentem Dionis 54, 33. Nam scribit a Druso castellum exstructum ad Lupiæ et Alisonis confluvia, quod opinor ipsum esse, quod dixit noster obsessum fuisse. Velleio tamen 2, 120. loci nomen Aliso est, et Ptolemæo 2, 11. Ἄλεισον inter Germaniæ urbes. *Vesaliam* hodiernam faciunt. LIPS. Apud Muretum *Aliso* fluvius est, qui in Mosellam erumpit. Quod ne quem inducat in errorem, sciendum, esse quidem fluvium Alisonem, non tamen Mosellæ, sed Luppiæ, qui et ipse longe infra confluentes Rheni et Mosellæ in Rhenum exit, sese miscentem; porro hic a Tacito non *Alisonem* fluvium, sed castellum, situm propter eum fluvium, eodem nomine, intelligi. GRON. Sic etiam Cluverius Germ. ant. 3, 9. Adde Monumenta Paderb. p. 2. sqq. et ibid. in Panegyr. p. 62. sqq. ERN.

Fossam, cui Drusianæ nomen] *Fossas* Suetonius plurali nomine dixit; sed unam solam fuisse constat: ideoque rectius *fossa Drusiana* singulari numero adpellatur Tacito, ut videtur Cluverio; qui augeri supra modum opus a Suetonio putat. Sed vide dicta ad Suet. Claud. c. 1. et scriptores ibi laudatos. ERN. Sic alii *fossam* in Gallia *Marianam*, alii *fossas Mar.* appellant; non ut augeant rem, sed ex solo usu Latinitatis, ut in opere paullo majore.

Precatusque Drusum patrem] Qua superstitione ante prœlium ad Isson *victor Atheniensium Philippus pater invocabatur* ab Alexandro, Curtius 3, 10. Apud Silium 15, 203. *Ac supplex patrios compellat nomine manes, Este duces bello et monstratam ducite ad urbem.* De Africano loquitur in Hispania res gerente. GRON.

Eadem ausum] Ita est. Nam et Drusus classe Oceanum tentavit; immo et pugnam navibus conseruit in Amasia fluvio, vicitque Bructeros. Strabo 7. p. 290. Εἰσι δὲ μεταξὺ καὶ ἄλλοι ποταμοὶ πλωτοὶ, ὧν ἐν τῷ Ἀμασίᾳ Δροῦσος Βρουκτέρους κατεναυμάχησε. Sed et Petrarcha auctor, arcum triumphalem Romæ sibi visum Druso Neroni huic inscriptum: e quo fracto hos dumtaxat versus a se lectos: — *ad divortia Rheni Pervasi hostiles depopulatus agros. Dum tibi Roma decus æternaque sudo tropæa, Ister pacatis lenior ibit aquis.* LIPS. Pro *ausum* melius *ausurum* existimabat Ernest. Perperam. Audere jam cœpit, qui viam ingressus est.

Lacus inde] Lacus nominat semper plures, ut 1, 60. At hodie unus, quod mare meridionale appellant. Apparet autem clare, gentes ibi terrasque fuisse pluribus lacubus interstinctas. LIPS. Canniegieter in Otiis litt. ad Isalam P. I. p. 70. sic: *lacus inde, et, Oceanum usque, ad Amisiam fl. s. n. p.* ERN.

Classis Amisiæ relicta] Locus mihi ambiguæ sententiæ et perplexæ. Vidi qui sic vellet. Classem relictam in ripa citeriore (aspectu Galliæ dico): et in hoc culpari Germanicum, quod non in ripa ulteriore. Pontibus enim tunc nihil opus fuisset, quibus nunc junxit amnem, et dies plures absumpsit. Simplex hæc sententia, fateor, et ex primo verborum aspectu. At qui scrutetur, valde, vereor, repugnet. Primum si classis in citima ripa posita, quomodo apte annectitur, militem transpositum in terras dextras? Sane eo positu, si quid ego capio, uti amnis classi lævus

Amisiæ relicta, lævo amne; erratumque in eo, quod non subvexit; transposuit militem, dextras in terras iturum: ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria, nondum adcrescente unda, intrepidi transiere: postremum auxiliorum agmen, Batavique in parte ea, dum insultant aquis, artemque nandi ostentant, turbati, et quidam hausti sunt. Metanti castra Cæsari Angrivariorum defectio a tergo nuntiatur: missus illico Stertinius cum equite et armatura levi, igne et cædibus perfidiam ultus est.

IX. Flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interflue-

fuit, ita et terræ trans amnem. Deinde, quis hic (malum) Germanici et Romanorum stupor, classem non appellere ad ulteriorem ripam, in flumine jam noto; et vanam illam operam sumere in exstruendo ponte? præsertim re nulla aut hoste impediente. Tertio, si ea res, cur *Pontes* multitudinis numero nominat? potuit enim et debuit transmitti ponte uno. Cur *Subvehendi* verbo utitur, cum verius *Transvehendi?* Nescio an hæc diluent. Mea de Taciti mente mens est: Classem relictam in ulteriore ripa fluminis, uti debuit: sed tamen in ima et mari proxima quod non debuit. Quomodo igitur tunc, inquies, amnis illi lævus? ex positura nempe navium, quas verisimile est quiescentes eas et in statione habuisse. Nempe proras in Oceanum verterunt, tamquam rediturae, nec ultra scilicet progressuræ. Pone autem milites in iis et vectores ut solet, facie ad proram versa: nonne sic lævus iis amnis et terræ in quas transponuntur dextræ? Peccatum tamen a Germanico, quod humilibus et humentibus illis locis militem exposuerit (debuisset longius subvehere): in quibus transeundis opus pontium structura. Ad mare enim æstuaria; non sic supra. Lips. Simplicissimum mihi videtur cum Cluverio, Freinshemio, aliis *Amisiam* intelligere de loco, non fluvio, *lævum amnem* de ripa læva, s. quæ læva esset ex Oceano advenientibus. Non in dextra ripa expositus exercitus, quod, iter ibi impeditius esse constaret. Sed ei incommodo occurrere debebat Germanicus, non itinere in læva parte faciendo, sed longius adverso flumine progrediendo, h. e. subvehendo exercitu. Ceterum locus utique scaber est. Imprimis in verbis: *quod non subvexit: transposuit m. d. i. terras iturum.* Si *transposuit* tollas, omnia plana sint. Error fuit et peccatum in eo, quod militem non longius subvexit in flumine, ut eum statim in dextris exponere posset, nec opus haberet pontibus. Ern.

Erratumque — subvexit] Hæc quasi quandam παρενθήκην putans, nihil scabrum video; nisi quod elegantior fortasse auctor scripsisset, *Classe A. relicta — transposuit m.* Alii male expl. *dupliciter* erratum, *primum* quod non subvexerit, *tum* quod *non* transpos. Pertinet hoc ipsum verbum *transp.* ad sinistram ripam, ut recte viderunt Intpp. modo laudati. Ad rem conf. Bucher. Belg. Rom. 3, 6. et Mannerti Geogr. III. p. 104. sqq.

Effic. pontibus] Aut per enallagen dictum, ut ap. Sueton. *fossæ Drusinæ*, aut etiam pontes super æstuaria et paludes facti, ut placet Cluverio. Sed illud melius. Sic mox c. 11. *pontes in Visurgi.* Plancus ap. Cic. ep. 10, 23. dicit, se *pontes, quos fecerat in Isara*, interrupisse. Atqui is unus fuit, ipso teste ep. 18, 15. Ern. Ex lege sermonis judicari hoc non potest. Dicuntur interdum *pontes*, ut *horti*, ut *fossæ* etc. Sed hic locorum situs favet propriæ significationi.

Batavique in parte ea] Cæsar B. G. 1, 13. Livius 38, 25. Gron. Batavi, qui inter has copias auxiliares erant. Broterius *in parte ea* expl. in iis æstuariis.

Angrivariorum defectio] Illos haud multo ante in Rom. societatem perductos puta a Germanico, eorum sedes peragrante. Id Tac. ex hac narratione suspicari nos volebat; quæ non admodum insolens ratio est. Conf. tamen Mannertum l. c.

Flumen Visurgis] Mutua Romanorum Germanorumque clade nobilis amnis; cui famam præcipue Tacitus dedit, et ipse Tacito (mirum fatum) vitam. Nam quinque hi primores libri

bat: ejus in ripa cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quæsitoque, "an Cæsar venisset?" postquam "adesse" responsum est, "ut liceret cum fratre conloqui," oravit. Erat is in exercitu, cognomento Flavius, insignis fide, et amisso per vulnus oculo paucis ante annis, duce Tiberio: tum permissum; progressusque salutatur ab Arminio; qui, amotis stipatoribus, "ut sagittarii, nostra pro ripa dispositi, abscederent," postulat; et postquam digressi, "unde ea deformitas oris?" interrogat fratrem: illo locum et prœlium referente; "quodnam præmium recepisset?" exquirit. Flavius "aucta stipendia, torquem et coronam aliaque militaria dona" memorat; inridente Arminio vilia servitii pretia.

X. Exin diversi ordiuntur: hic "magnitudinem Romanam, opes Cæsaris, et victis graves pœnas; in deditionem venienti paratam clementiam; neque conjugem et filium ejus hostiliter haberi:" ille "fas patriæ, libertatem avitam, penetrales Germaniæ deos, matrem precum sociam; ne propinquorum et adfinium, denique gentis suæ desertor et proditor, quam Imperator esse mallet." Paullatim inde ad jurgia prolapsi, quo minus pugnam consererent, ne flumine quidem interjecto cohibebantur, ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, "armaque et equum" poscentem Flavium attinuisset. Cernebatur contra minitabundus Arminius, prœliumque denuntians: nam pleraque Latino sermone interjaciebat, ut qui Romanis in castris ductor popularium meruisset.

XI. Postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cæsar, nisi pontibus præsidiisque impositis, dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus, equitem vado tramittit:

inventi Corbeiæ, quod monasterium ad Visurgim est: atque illinc depromptum vere hunc thesaurum Quæstor quidam Pontificius ad magnum Leonem detulit, donatus ab eo aureis quingentis. LIPS.

Cognomento Flavius] Jus civitatis R. acceperit necesse est, qui nomen Romanum adsciverit. ERN. Nisi potius scribendum est *Flavus*, uti Cod. nomen constanter præbet ter repetitum. Quod plane verum puto. Idem Med. cod. mox habuit *Chariovalda*, sicut *Chattos* pro *Cattis* habet Beroald. ad modum *Chaucorum*, *Cheruscorum*. Nec hoc spreverim.

Tum permissum, progressusque] Muretus *tum* delet: Heinsius, *tum, ut permissum*. Vir doctus ap. Ryckium, *id tum permissum*. Heinsiana ratio cogeret etiam τὸ *que* delere. Mureti ratio melior; nisi respici aliud tempus a Tacito putemus, quo tales congressus non permissi. ERN. *Tum* transitioni servit; alibi *ibi tum* et similia. Omisso illo abruptior foret oratio, præsertim quum verba, *Erat — Tiberio* sic interposita sint, ut etiam signis dirimi queant.

Diversi ordiuntur] Uterque caussas suas et consilia proferre cœpit, diversa inter se et contraria.

Penetrales Germaniæ Deos] Valet, *penetrales*, prisco scribendi more: id est, *penates*. Et tamen vis quædam in verbo est, quasi intimos penates. LIPS. Hæc vis nulla est, ut vidit Pichena. *Penetrales* plane synonymi sunt penatibus; nisi quod illud poetis proprium olim fuit, auctore Cicerone N. D. 2, 27. Adde Heins. ad Silium 15, 18. *Penates* sunt *Dii* patrii, ut satis notum est. Tirones videant dicta in Clave Cic. in h. v. ERN.

Haud imperatorium ratus] Cæsar B. G. 4, 17. *Cæsar his de caussis, quæ*

præfuere Stertinius, et e numero primipilarium Æmilius, distantibus locis invecti, ut hostem diducerent. Qua celerrimus amnis, Cariovalda, dux Batavorum, erupit: eum Cherusci, fugam simulantes, in planitiem saltibus circumjectam traxere: dein coorti et undique effusi, trudunt adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda, diu sustentata hostium sævitia, hortatus suos, ut ingruentes catervas globo frangerent; atque ipse in densissimos inrumpens, congestis telis, et suffosso equo, labitur, ac multi nobilium circa: ceteros vis sua aut equites, cum Stertinio Æmilioque subvenientes, periculo exemere.

XII. Cæsar, transgressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit, "delectum ab Arminio locum pugnæ: convenisse et alias nationes in silvam Herculi sacram, ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem." Habita indici fides; et cernebantur ignes: suggressique propius speculatores, "audiri fremitum equorum immensique et inconditi agminis murmur," attulere. Igitur, propinquo summæ rei discrimine, explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, secum agitabat: "Tribunos et centuriones læta sæpius quam comperta nuntiare; libertorum servilia ingenia; amicis inesse adulationem; si concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipiant, reliquos adstrepere: penitus noscendas mentes, cum secreti et incustoditi, inter militares cibos, spem aut metum proferrent."

XIII. Nocte cœpta egressus augurali, per occulta et vigi- generali, le

commemoravi, Rhenum transire decreverat: sed navibus transire neque satis tutum esse arbitrabatur etc. GRON.

E numero primipilarium] Vid. infr. 4, 72. ERN.

Planitiem saltib. circumjectam] Non quæ saltus ambiat, quomodo accipiendum esset e vulgari consuetudine loquendi, sed, quam saltus cingant. Nove dictum. Verbum *trahere* autem proprium est in hac re. ERN.

Collectosque in orbem] Conf. Livius 4, 28. et 22, 29. GRON.

Sævitia] i. e. vehementia, impetu: ut 1, 67. monuit jam Ryck. ERN.

Herculi sacram] Qualis iste Hercules, intelligetur e libro de moribus Germanorum c. 9. ERN.

Explorandos militum anim. rat.] Eustathius ad Il. B. vers. 63. "Οτι θέμις τοῖς στρατηγοῖς ἔστιν ὅτε πειρᾶσθαι τῶν στρατιωτῶν πρὸ τοῦ πολέμου, εἴτε οἰκείᾳ γνώμῃ πολεμοῦσιν, εἴτε ἀνάγκῃ· τοῦτ' ἐστὶν εἴτε προθύμως ἔχουσι πολεμεῖν, εἴτε καὶ μή· ὡς ἂν προθύμους μὲν ὄντας, ἐπιῤῥώσειαν εἰς πλέον, μὴ προθυμουμένους δὲ εἰς θάρσος ἀγάγοιεν. GRON.

Foret] Heinsius ingeniose, *ferret.* Sed in vulgato nihil est, quod offendere debeat. ERN. Nec satis Latinum esset *ferret*. *Incorrupta exploratio* dicitur, ut *judicium incorruptum* et alia. Secus Wopkens.

Penitus noscendas mentes] *Penitas*, ex Apuleii Met. 11. *Penita mente conditum*, legit Pricæus p. 242. Sed Tacitus Ciceronem sequi maluit. De orat. 1, 5. Brut. 48. Hor. Epist. 1, 18, 80. GRON.

Egressus augurali] Nihil muto. In castris Romanis ad dextram Prætorii auguraculum fuit, ubi duces auspicarentur et ex pullis auguria captarent; quod Græcis οἰωνιστήριον est. Hyginus MS. verbis tamen corruptis: *Auguratorium parte dextra prætoriatur a principalem agnovimus, ut dixi, ne et augurium recte capere potest, parte læva tribunal statuitur, ut augurio accepto*

libus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturque fama sui: cum hic "nobilitatem ducis," "decorem" alius, plurimi "patientiam, comitatem, per seria, per jocos eundem animum," laudibus ferrent, "reddendamque gratiam in acie," faterentur: simul, "perfidos et ruptores pacis ultioni et gloriæ mactandos." Inter quæ unus hostium, Latinæ linguæ sciens, acto ad vallum equo, voce magna, "conjuges et agros et stipendii in dies, donec bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset,"

insuper ascendat ad exercitum felicia hospicio adloquatur. Ita Tacito auguralis ara commemoratur in castris Corbulonis, 15, 30. Erudito tamen viro, *egressus augustali*, legend. videtur: quia in Quintiliano scriptum 8, 2, 8. *Carmen funebre, proprie nænia: et tabernaculum ducis, augustale.* Non idem mihi videbatur. LIPS. Vir ille eruditus Vertranius est, cui frustra adstipulatur Mercerus ad Alexandri dies gen. 1, 12. O.

Hygini verba sic legenda sunt: *Auguratorium parte dextra prætorii ad viam principalem adponemus, ut dux in eo augurium recte capere possit: parte læva tribunal statuitur, ut augurio accepto insuper ascendat, et exercitum felici auspicio adloquatur.* Romæ ad D. Joannis Lateran. TRAJANUS. HADRIANUS. AUG. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XX. IMP. II. COS. III. P. P. AUGURATORIUM. DILAPS. . . . Tacitus ostendit, ita tabernaculo Imperatoris adjunctum et continuatum fuisse, ut ignaris vigilibus e prætorio ingredi potuerit. Nisi verius est a parte hac sanctiore et auspiciis, quæ unius Imperatoris erant, totum prætorium *augurale* adpellatum, atque ita hic a Tacito adpellari: verba quidem id facile persuadeant. Cum enim dicit *egressum augurali* Germanicum *per occulta et vigilibus ignara*, non *per augurale*, innuit jam ante fuisse et tensionem habuisse in loco, qui *augurale* dicebatur. Et solitum veteribus, augustis ejusmodi locis, quo major inesset religio, a parte sanctiore nomina indere. Sic capitolium quondam *auguraculum* dictum fuisse, Festus scribit: *Auguraculum adpellabant antiqui, quam nos arcem dicimus, quod ibi augures publice auspicarentur.* Nescio, anne et Quintilianus confirmet hanc sententiam loco sæpius a viris doctis citato, sed non satis explicato: *Carmen funebre proprie nænia et tabernaculum ducis augustale:* an fuerat, *augurale?* Josephus B. Jud. 3, 5. constitutum inter media principum tabernacula prætorium s. στρατήγιον ναῷ παραπλήσιον ait fuisse. Hactenus Schelius ad Hyginum p. 52. Adde Burmann. ad Quintil. l. c. ERN. Haud dubie prior illa ratio præstat. Est, quasi dixisset: *Egressus augurali via occulta et v. ignota.* Quod offendit Schelium, id ipsum vel in primis ad morem Taciti pertinet. W. Titulus citatus extat apud Grut. p. 128, 4. O.

Ferina pelle] Quare ferina pelle? ut habitum mentiretur Germani, credo, qui plerumque pelliti. Germani autem multi non in castris solum, sed, ut opinor, inter ejus custodes. LIPS. Mox Heinsius in Advers. *castrorum vices* i. e. vigilias ex eleganti, doctrina probat ita dici; ita vero scribendum non adprobat. W.

Hic nobilitatem ducis, decorem alius] Sumpsit a Xenoph. Cyrop. 3, 1, 41. GRON.

Reddendamque gratiam] Sic Patroclus ad milites Iliad. Π. 270. Diodorus in excerptis lib. 35. p. 608. Wess. de Mario: μεγάλην εὔνοιαν ἐν τοῖς στρατιώταις περιεποιήσατο· πάντες γὰρ τῆς εὐεργεσίας χάριν ἀποδιδόντες ἐν ταῖς κατὰ τούτου μάχαις φιλοτιμότερον ἠγωνίζοντο, συναύξοντες αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν. Hanc qui debere se gratiam non putarent, Appio Claudio duce vincere noluerunt. GRON.

Ultioni et gloriæ mactandos] Petronius similiter c. 81. *noxio sanguine parentabo injuriæ meæ.* ERN.

Sestertios centenos] Intellige aureum Romanum (confer H. 1, 24. et Sueton. Oth. 4.) 25 denarios, nostros Imperiales vel unciales tres ipsos, Philippos duos et dimidiatum. Genera autem ista numorum et copiam quin ab ipsis habuerint Romanis, dubitare nefas. Nam ut integræ cohortes aut manipuli transirent, qui numero suo difficilem solutionem facere possent, ne Arminius quidem speravit. GRON.

Arminii nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras: "veniret dies, daretur pugna; sumpturum militem Germanorum agros, tracturum conjuges: accipere omen, et matrimonia ac pecunias hostium prædæ destinare." Tertia ferme vigilia adsultatum est castris, sine conjectu teli, postquam crebras pro munimentis cohortes et nihil remissum sensere.

XIV. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit: viditque se operatum, et sanguine sacro respersa prætexta, pulchriorem aliam manibus aviæ Augustæ accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, et, quæ sapientia

Tracturum conjuges] Ne quis putet legendum *rapturum*, quod ipsum locum haberet, et sic est supra c. 7. Verbum *trahere* eleganter in hac re, et efficacius altero illo, dicitur. Virgil. Æn. 2, 402. Ern.

Matrimonia] h. l. sunt uxores. Sic ap. Suet. Cæs. c. 51. *matrimonia provincialia* sunt uxores provincialium. ubi v. Burmann. Adde Duker. ad Flor. 1, 1. Lipsium ad Ann. 12, 65. Sed ab initio videntur sic dixisse, ut semper aliquis simul respectus ad conjugium esset id, quod proprie dicitur. In Suetonii quidem loco, quem adtulimus, potest etiam hæc interpretatio locum habere, ut nec a matrimoniis provincialium violandis abstinuerit, adulterandis eorum uxoribus. Similiter capi possunt verba Taciti l. c. *quod conjugium Principis devotionibus petivisset*; i. e. conjugem Principis, et hoc ipso conjugium ejus. Sed deinde paullatim, ut fit, etiam dictum simpliciter de uxore, sine tali respectu ad conjugium, ut in loco Taciti, in quo jam versamur. Atque sic esset etiam in loco Livii 10, 23. ubi quidam libri scripti habent, *convocatis plebeiis matrimoniis:* idque probant nonnulli viri docti, sicque laudat etiam thesaurus Gesneri. Sed adsentior prorsus Drakenborchio, qui dubitat, Livium sic scripsisse, et in textu servavit *matronis*. Ern.

Nihil remissum] Qualis facies rerum 1, 65. W.

Viditque] Muretus deleri volebat τὸ *que*. Melius Acidalius, et Heinsius, qui corrigebant: *vidit quippe se* etc. Sed nec hoc necessarium. Nam etiam τὸ *que* ponitur explicandi vi, præsertim apud historicos. Vide Drak. ad Liv. 2, 56. Noster infra c. 59. *sed cura provinciæ prætendebatur: levavitque pretia frugum* etc. Adde ad 12, 64. Ern. Locus hic male citatur. O.

Se operatum] Operandi verbum ad sacra. Tibullus 2, 5. *Tunc pubes operata Deo*. Curtius 8, 10. *Per dies decem Libero patri operatum habuit exercitum*. Restitui apud Livium 10, 39. *Dum hostes operati superstitionibus concilia secreta agunt, Amiternum oppidum de Samnitibus vi cepit*. Ita meus codex: vulgo *superati*. Lips. Cf. Brisson. ad Tibull. 2, 19. O.

Quod ait, *respersam prætextam*, scire licet, pontifices, imo sacerdotes omnes, cum Diis facerent, prætexta usos: Germanicus autem Augur. Lampridius in Alex. 40. *Accepit prætextam etiam cum sacra faceret, sed loco Pontificis maximi, non Imperatoris*. Appianus Ἐμφυλ. 1, 54. Οὕτω μὲν Ἀσελλίων ϛρατηγῶν τε καὶ σπένδων, καὶ ἱερὰν καὶ ἐπίχρυσον ἐσθῆτα ὡς ἐν θυσίᾳ περικείμενος, ἀμφὶ δευτέραν ὥραν ἐσφάζετο ἐν ἀγορᾷ μέσῃ παρὰ ἱεροῖς. Quinctilianus declamat. 340. *Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum prætextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus: quo infirmitatem pueritiæ sacram facimus ac venerabilem*. Spartianus in Hadr. 26. *Natali suo ultimo cum Antoninum commendaret, prætexta sponte delapsa caput ei operuit;* ubi corrigo, *aperuit;* quia sacrificabant capite velato. Adi et Zosimum 4, 36. ubi delata ad Gratianum Christianum Principem prætexta pontificia, et spreta. Ab hac mente Plinius placari purpura Deos scripsit, respiciens scilicet ad prætextam 9, 60. *Distinguit ab equite curiam, Diis advocatur placandis, omnemque vestem illuminat*. Lips.

Sanguine sacro] Cod. Flor. Jac. Gron. inspectus *sacri:* quod non spernam. *Sacrum* pro hostia dici, vel tritum illud, *inter sacrum et saxum*, docet. Ern. In tali formula parum momenti est; vulg. scripturam certissimam habeo. W.

Addicentibus auspiciis] Nove dictum; nam proprie aves dicuntur addicere, non auspicia. Liv. 1, 36. et sæpe. Ern.

Quæ sapientia prævisa] Recte Freinsh. quæ commoda, quasque opportunitates ad futuram pugnam providentia sua comparasset. Sed hic sensus exigit, ut

prævisa, aptaque imminenti pugnæ, disserit: "Non campos modo militi Romano ad prœlium bonos, sed, si ratio adsit, silvas et saltus: nec enim immensa barbarorum scuta, enormes hastas, inter truncos arborum et enata humo virgulta perinde haberi, quam pila et gladios et hærentia corpori tegmina: denserent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro nervove firmata, sed viminum textus, sed tenues, fucatas colore, tabulas: primam utcumque aciem hastatam; ceteris præusta aut brevia tela: jam corpus, ut visu torvum et ad brevem impetum validum, sic nulla vulnerum patientia: sine pudore flagitii, sine cura ducum, abire, fugere: pavidos adversis, inter secunda non divini, non humani juris memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorem jam Albim, quam Rhenum; neque bellum ultra; modo se, patris patruique vestigia prementem, iisdem in terris victorem sisterent." Orationem ducis secutus militum ardor: signumque pugnæ datum.

XV. Nec Arminius aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari: "Hos esse Romanos, Variani

provisa, non *prævisa*, legamus; aliud enim *prævidere*, aliud *providere*; illud animadvertere futurum est, hoc consulere in futurum. GRON. Probant Ryckius et Heinsius: recte. Est enim verbum proprium in hac re. Vide Sallust. Jug. 49. *quæ ab Imperatore decuerint, omnia suis provisa:* ubi v. Cortius. ERN. Nullum in tota concione Germanici verbum est, quo commoda a se parata aut quidquam providentia sua curatum memoret. Ut potius sese parent futuræ necessitati, milites suos hortatur, ea disserens, quæ sapienter præviderat et animadverterat ex usu futura. Neque proprie providet sapientia, sed prævidet. W.

Immensa barbarorum scuta] Dicimus in Germania, infra. LIPS.

Enata] Heinsius vult *elata;* sed bene habet vulgatum. O.

Haberi] Geri, tractari: unde *habilis*, qui facile tractari potest, Εὐμεταχείριστος, Liv. 7, 10. *habilis gladius ad propiorem pugnam.* Id. 22, 46. *gladii brevitate habiles.* Adde Gronov. ad Liv. Epit. lib. 57. ERN.

Hærentia corpori tegmina] Vide ad c. 21. ERN.

Densarent] Jac. Gron. in optimo cod. reperit *denserent*, quod sæpe mutatum in *densarent*. Vide Drak. ad Sil. 10, 15. sed poetarum verbum est, et hic potuit a librario antiquario induci. Itaque nihil mutem. ERN. Ob id ipsum mutavi, quia antiquior forma est. Vide Gifanii ind. Lucret. v. *densere* et Heins. ad Ovid. Fast. 3, 820. Rariores in grege librariorum erant tales antiquarii; neque vulgaris illa forma usquam apud Tacitum exstat, etsi nec hæc reperitur. W.

Ora mucron.] Notum illud Cæsaris: *miles faciem feri.* O.

Nervove] Id est, corio, tergore boum. Erant scuta inducta corio et ære. Ovid. Met. 12, 97. *Quod et æs et proxima rupit Terga, novena boum.* Adde Silium 4, 293. ubi similiter *nervus* pro corio dicitur. ERN.

Sed viminum textus] Sallust. Fragm. Hist. 4. *Soliti nectere ex viminibus vasa agrestia, ibi tum quod inopia scutorum fuerat, ad eam artem se quisque in formam parmæ equestris armabat.* Virg. Æn. 7, 633. *Flectuntque salignas Umbonum crates.* Ubi Servius: ut dicit Sallustius de Lucanis. *Qui de vimine facta scuta, recentibus detractis coriis, quasi glutino adolescebant.* GRON.

Primam utcumque] Vide in Germania. LIPS.

Ad brevem impetum validum] Similiter de Gallis Livius 5, 44. 10, 28. ERN.

Nulla vulnerum patientia] Videntur adumbrata e Thucydide, qui Brasidam inducit hortantem suos contra Illyrios; eosque iisdem moribus fingit 4, 126. LIPS.

Patris patruique] Drusi et Tiberii. LIPS.

Iisdem in terris sisterent] Iterum e Virgilio sumptum Æn. 3, 117. *Tertia lux classem Cretæis sistet in oris.* ERN.

exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus terga, pars fluctibus et procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, adversis Diis objiciant, nullâ boni spe: classem quippe et avia Oceani quæsita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed, ubi miscuerint manus, inane victis ventorum remorumve subsidium: meminissent modo avaritiæ, crudelitatis, superbiæ: aliud sibi reliquum, quàm tenere libertatem, aut mori ante servitium?"

XVI. Sic accensos et prœlium poscentes in campum, cui *Idistaviso* nomen, deducunt. Is medius inter Visurgim et colles, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inæqualiter sinuatur: pone tergum insurgebat silva,

That plac

Onusta vulneribus tergum] Omnino aut *onustum*, aut *terga* scribendum, placet Mureto, Acidalio, quod miratur Heinsius, cum noto et usitato auctori nostro græcismo dicatur: *pars onusta vulneribus tergum.* Viri docti non potuerunt hoc ignorare: quis enim omnino ignorat? Sed cum *pars* referatur ad *objiciant hostibus* etc. viderunt, requiri accusativum *onustum vuln. tergum*, vel *onusta vulneribus terga*, ut mox, *pars fractos artus.* Neque ullo modo constructio constat, nisi in primo illo membro intelligas *sit* vel *sint*, quod mihi verum videtur. Ern. Non mihi. *Pars* bis positum et in eadem forma orationis unum sibi verbum postulat; atque adeo *objiciant* æque bene ad *terga* refertur, quam ad *artus.* Tacitum modos constructionum variare constat, sed non ad istum modum. *Terga* autem convenientius puto quam *tergum.* Vitio plures caussæ esse potuerunt. W.

Adversis Diis] Ita correxi: vulgo, *odiis.* Lips. Et sic plane cod. Med. Ern.

Nulla boni spe] Arbitror Tacitum dedisse, *nulla bona spe.* Sic Latini semper, quod sciam; nunquam *spes boni.* Ern. Bipontinus hic nugatur, quum *boni* pro nominativo haberi jubet. W. Verum ipse post tacite errorem agnovit, adlato Cic. loco in Præf. ad t. 1. § 23. ex orat. pro red. in Sen. c. 5. O.

Avia Oceani] Hic locus mire confirmat emendationem Burmanni ap. Liv. 10, 2. *avio itinere* legentis pro *altero.* Sic infra c. 68. *avia saltuum.* Mox melius foret, *neu pulsos premeret.* Ern. Duplicatum *ne* gravius est magisque ex more. Cap. 21. *non protenderet, non colligeret.* Rectius monitum supra ad 1, 10. W.

Aliud sibi reliquum] Omnes aliquid deesse putant: quid? non convenit. *Nihil* vel *non* Rhenanus, Vertranius, Ferretus; *haud* Heinsius; *an* Lipsius; *nec* Acidalius et Ryckius; *quid* Ursinus, tamquam e MS. cujus auctoritatem in dubium merito vocat Ryckius. Grotio autem placebat *aliud quid.* Possis etiam conjicere *quid* pro *aliud.* Quæ conjecturæ omnes parem prope verosimilitudinem habent, eaque de caussa nihil licet definire. Ern. Sæpissime abest particula interrogandi, ubi aperta est interrogatio. Doctorum sedulitatem et certamen jure mirere. W.

Idistaviso nomen] Ea loca in peregrinatione vidi, et vel scriptoris hujus caussa curiosius lustravi. Animus autem mihi dicit, hunc ipsum campum esse, qui infra Bremam, mare versus, pulchre lateque se pandit, inter flumen et colles saltusque circumjectos. Non potest aptior pugnæ magnæ planities, et pro Taciti hic descriptione. Distat ab oppido Brema duobus circiter Germanicis milliaribus, circa pagum, qui *Vegesackus* dicitur. Lips. Locus videtur longius distasse Brema, quippe austro propior. W. Brotier eum quærit prope Hamelen trans Visurgim, ubi veteris nominis memoriam in arce *Eisdorp* et monte *Deister* manere perhibet. D'Anville t. 1. p. 125. G. Anc. refert fere ad Hastenbeck, quod victoria Gallorum a. 1757. celebre reddidit. Ast Mannert. t. 3. p. 109. eum ponit inter oppida Minden et Ulotho. O.

Ripæ fluminis—resistunt] Eleganter utrumque verbum dicitur in tali descriptione, ut *refugere* apud Plin. 5, ep. 6. *occurrere* apud eundem, alia epistola, et alia apud alios. *Cedere ripæ fluminis*, sive flumen ipsum dicitur, cum sinum facit aversum a campo; *montes resistere*, cum longius prominent in campum. Frustra Freinsh. volebat, *ripæ flumini.* Ripæ cum flumine cedunt campo, ut

editis in altum ramis, et pura humo inter arborum truncos. Campum et prima silvarum barbara acies tenuit: soli Cherusci juga insedere, ut prœliantibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit: auxiliares Galli Germanique in fronte: post quos pedites sagittarii: dein quatuor legiones, et cum duabus prætoriis cohortibus ac delecto equite Cæsar: exin totidem aliæ legiones et levis armatura, cum equite sagittario, ceteræque sociorum cohortes. Intentus paratusque miles, ut ordo agminis in aciem adsisteret.

XVII. Visis Cheruscorum catervis, quæ per ferociam proruperant, validissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaque invadere jubet, ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium, octo aquilæ, petere silvas et intrare visæ, Imperatorem advertere: exclamat, "Irent, sequerentur Romanas aves, propria

turning the attention

fiat latior. Ern. Non sat ista congruunt. Mihi videtur *ripæ* in dandi casu positum; et sensum esse, *ut colles ripæ fl. vel cedunt vel resistunt.* Ita scil. ibi campus fit latior, hic angustior. *Colles* ad utrumque verbum bene refertur. O.

Intentus paratusque] Libenter hæc duo verba jungunt Livius et, quem noster imitatur, Sallustius Cat. 27. *hortari, ut semper intenti paratique essent.* Jug. 49. ubi v. Cortius. Ern.

Ut ordo agminis in aciem] Peccatur hic vulgo distinguendo. Quid est enim, *ut ordo agminis,* si a sequentibus separetur? Hinc suspiciones et mutationes doctorum. Uno spiritu lege, *ut ordo agminis in aciem adsisteret:* (Editiones antiquæ, in his Rhen. Aldi, Lipsii prima ista verba uno tractu exprimunt. O.) hoc est, pro se quisque intentus ac paratus, ut, sicunde adparuisset hostis, aut signum dux daret, omne agmen presso pede staret acie structa, vel ad excipiendum, vel ad invadendum hostem. Sic infra: *hic pedes adstitit.* *Adsistere in aciem* est incessum sistere, atque inhibere formata acie, vel ita, ut stent in gradu milites ad prœliandum. Genus quoque loquendi haud vulgare. *Ut adsisteret in aciem,* est, ut adsisteret fieretque acies, vel essetque stabilis et firma acies. Sic Apuleius 3. p. 55. *fixus in lapidem steti gelidus,* ex certa Mich. Piccarti emendatione: et lib. 4. p. 72. *jacens in mortuum.* Quæ significant, defixus et quasi lapis factus: jacens et quasi mortuus. Claudianus quarto Honorii consul. 616. *Tristis conditio pulsata fronte recedit. In civem rubuere genæ.* Ubi dubium est, voluerit auctor, sic ut adscripsimus, an, *recedit In civem: rubuere genæ.* Neutrum enim improbum: sive hoc malis, quod erit, servilis conditio recedit, et fit civis; sive illud, quo exponitur, civis fit et suffunduntur genæ. *Sic relinqui in prata* Plinio 18, 28. quod non aratur, ut pratum fiat: et eidem c. 29. *in callum præcoquuntur acini; tundi in pollinem* 19, 5. *in farinam* 33, 7. *tundi in exitum ptisanæ,* ut exiret quasi ptisana, Tertulliano. De incessu hujusmodi locus est insignis Sallustii B. Jug. 49. quem incepimus explicare in Omissis Observ. 4, 10. valde infeliciter tractatus Salmasio in reliquis de re militari, p. 70. et 71. et 107. Gron.

Imperatorem advertere] Sic H. 3, 48. *Advertit ea res Vespasianum;* et Livius 1, 12. emendante me, *Adverteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri.* Nam hactenus *averteratque,* scriptum reperias, ignorantia historicæ dictionis. Ceterum, illud mirum, unde hic aquilæ nostris terris haud temere visæ. Ac subvereor, ut falsa species objecta Germanico; aliæque alites fuerint. Lips. Pygargos fuisse, *aren,* credibile est, quas etiam Plinius 10, 3. in aquilis numerat, suntque in istis regionibus non raræ, ut Aurelius ad h. l. tradit. Ern. Pygargus, quem vulturem albicillam vocat Linnæus, in iis terris utique reperitur; gregatim vero evolare haud solet. Militari fraude suis imposuit Germanicus, ut sæpe factum. Idem de Statii loco dicendum Theb. 3, 531. Romanis et Germanis fuisse in eduliis pygargum, Aurelius notat. *Jean le blanc* dicitur Gallis. O.

Sequerentur Roman. aves] Aquilas intelligit, quæ a C. Marii ævo propriæ Romanis. De quibus in Excursu C. Lips.

legionum Numina." Simul pedestris acies infertur, et præmissus eques postremos ac latera inpulit: mirumque dictu, duo hostium agmina, diversa fuga, qui silvam tenuerant, in aperta, qui campis adstiterant, in silvam ruebant: medii inter hos Cherusci collibus detrudebantur: inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere sustentabat pugnam: incubueratque sagittariis, illa rupturus, ni Rætorum Vindelicorumque et Gallicæ cohortes signa objecissent: nisu tamen corporis et impetu equi pervasit, oblitus faciem suo cruore, ne nosceretur: quidam, "agnitum a Chaucis, inter auxilia Romana agentibus, emissumque" tradiderunt. Virtus seu fraus eadem Inguiomero effugium dedit: ceteri passim trucidati: et plerosque, tranare Visurgim conantes, injecta tela, aut vis fluminis, postremo moles ruentium et incidentes ripæ operuere: quidam turpi fuga in summa arborum nisi, ramisque se occultantes, admotis sagittariis, per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixere. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit.

XVIII. Quinta ab hora diei ad noctem cæsi hostes decem millia passuum cadaveribus atque armis opplevere; repertis inter spolia eorum catenis, quas in Romanos, ut non dubio

Legionum Numina] Ita H. 3, 10. *Mox conversus ad signa et bellorum Deos.* Dionysius Hal. de iisdem 6, 45. Τιμιώτατα γὰρ Ῥωμαίοις ταῦτα ἐπὶ στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα Θεῶν ἱερὰ νομίζονται. Adeo autem signa pro Diis, uti per ea miles juraret. Livius 26, 48. *Obstringere perjurio non se solum suumque caput, sed signa militaria et aquilas, sacramentique religionem.* Tertull. apol. 16. *Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa jurat, signa omnibus Diis præponit.* Exemplum ejus sacramenti egregium apud Lucanum 1, 374. ubi Lælius Cæsari: —*per signa decem felicia castris, Perque tuos juro quocumque ex hoste triumphos.* Imo et adorata ea. Disce e Sozomeno Eccl. Hist. 1, 4. ubi de Labaro. Σημεῖον δὲ τοῦτο τιμιώτατον, καθότι ἀεὶ τοῦ βασιλέως ἡγεῖσθαι, καὶ προσκυνεῖσθαι νενόμιστο παρὰ στρατιωτῶν. Lips. TI. PLAUTIUS SILVANUS IGNOTOS ANTE AUT INFENSOS P. R. REGES SIGNA ROMANA ADORATUROS IN RIPAM QUAM TUEBATUR PERDUXIT. Sic in marmore ap. Grut. p. 453. O.

Vulnere] Quomodo vulnere? nempe demonstrando vulnere suo; cujus adspectu ad imitationem fortitudinis incenderentur. Ern.

Illa rupturus] Fortasse legendum, *erupturus*, suspicati Muretus et Ursinus. Frustra. Licet intelligere *aciem*, sive potius *se*: quod dicitur pro *erumpere*. Virgilius, qui dixit G. 4, 368. *unde se erumpit Enipeus*, idem 3, 428. *amnes rumpuntur fontibus*: quamquam et in illo loco codd. quidam habent *se rumpit*. Sed nota res est hodie. Ern. Aurelius volebat, *illac erupturus*. Commode tamen ellipsis admitti potest. Verbi usus et ap. Pomponium de aqua pluvia arcenda: *Si in meo fundo aqua rumpat, quæ ex tuo fundo venas habeat.* O.

Moles ruentium] Heins. ad Silium 14, 554. malebat *irruentium*. Frustra. Fugientium est *ruere*: multitudo eodem ruentium oppressit priores. Ern.

Alios prorutæ arbores] *Prorutæ* arbores sunt succisæ: idque probat partim vis verbi, de qua ad lib. 1, 68. partim exempla similia. Vide locum Silii a Grutero advocatum 5, 480. Dio 37, 2. Συχνοὶ δὴ καὶ κατὰ τὰς ὕλας σκεδασθέντες ἡμέρας μὲν τινὰς ἀπὸ τῶν δένδρων ὑπερυψήλων ὄντων ἀποτοξεύοντες διεγένοντο· ἔπειτα δὲ καὶ οὗτοι ὑποτμηθέντων τῶν δένδρων ἐφθάρησαν. In hunc quoque usum militi Romano secures in promptu, ut videre est Ann. 3, 46. Idem intutum suffugium cuidam dat Silius 7, 669. Gron.

Repertis i. sp. e. catenis] Fecit idem M. Antonius apud Florum 3, 7. qui

eventu, portaverant. Miles in loco prœlii Tiberium Imperatorem salutavit, struxitque aggerem, et in modum tropæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, inposuit.

XIX. Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quam ea species, dolore et ira adfecit: qui modo abire sedibus trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, juventus, senes agmen Romanum repente incursant, turbant: postremo deligunt locum, flumine et silvis clausum, arcta intus planitie et humida: silvas quoque profunda palus ambibat, nisi quod latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quo a Cheruscis dirimerentur: hic pedes adstitit: equitem propinquis lucis texere, ut ingressis silvam legionibus a tergo foret.

XX. Nihil ex his Cæsari incognitum: consilia, locos, prompta, occulta noverat, astusque hostium in perniciem ipsis vertebat. Seio Tuberoni Legato tradit equitem campumque: peditum aciem ita instruxit, ut pars æquo in silvam aditu incederet, pars objectum aggerem eniteretur: quod arduum, sibi, cetera Legatis permisit: quibus plana evenerant, facile inrupere: quis inpugnandus agger, ut si murum succederent, gravibus superne ictibus conflictabantur. Sensit dux inparem cominus pugnam, remotisque paullum legionibus, funditores libratoresque excutere tela et proturbare hostem jubet: missæ

Cretam invasit cum ingenti quidem victoriæ spe atque fiducia, adeo ut plures catenas in navibus quam arma portaret. Fecit Flaminius, in Polybio 3, 82. qui suos ita vanitatis implevit, *ut plures essent, qui ἁλύσεις καὶ πέδας καὶ τοιαύτην παρασκευὴν ferrent, quam qui arma.* Sed utriusque quis exitus? qui nunc Germanorum. Nec aliter solet magnus ille Deus, qui dejicit quidquid vane se adtollit. Lips.

Tiberium Imperatorem salutavit] Oportuerat Germanicum ipsum, qui dux et auctor facti. Sed Augustus ut auspicia servavit sibi; sic honorem omnem rei a ducibus suis legatisve gestæ. Nam qui ductu quidem suo, alienis tamen auspiciis vicerat, ne antiquitus quidem Imperator salutabatur, aut triumphabat. Hoc adulans suo Principi Horatius voluit 4, 14, 33. Et ab hac re statim, in tropæi inscriptione legis, *Exercitum Tiberii Cæsaris ea monimenta sacravisse;* non, Germanici, qui ducebat. Lips.

Locum, fl. et s. clausum] Mannert. t. 3. p. 113. lacum istum inter Visurgim et lacum Steinhuderium prope Abbatiam Luccensem, vulgo Lockum definit. O.

Quod arduum, sibi, cetera legatis permisit] Durior syllepsis. E verbo *permisit* intelligendum in priori membro *sumpsit*, *delegit*. Sed alia exempla passim in Græcis et Latinis occurrunt: et quædam alibi a nobis notata sunt. Vid. infr. c. 29. Ern. Adde Perizon. ad Sanctii Min. 4, 8. p. 713. Arntzen. ad Plin. paneg. 4, 2. Nihil facilius. W.

Murum succederent] Muretus, *ut si muro succederent:* quod rejiciunt recte Ursinus, Pichena. Adde Oudendorp. ad Cæsarem B. G. 2, 6. Nam et alii cum accusativo dixerunt *succedere*. Ern. Recteque et proprie. Nam *murum succedere* est subire, scandere; *muro succedere*, accedere. Sic Ryckius. W. Vereor, ut sat certum sit discrimen. Promiscue uterque casus ponitur. Et vel hinc mutatione non opus. V. Liv. 23, 44. 31, 45. Imo Serv. ad Virg. ecl. 5, 6. *succedere cum accus.* dicit signare prope accedere; *cum dativo*, subire, intrare. O.

Libratoresque] Sunt, qui tormentis hastas aut lapides excutiunt; quia librant scilicet, et jactus arte expendunt. Sic H. 3, 23. *vincla ac libramenta tormentorum* adpellat. Hoc verius, quam

e tormentis hastæ, quantoque conspicui magis propugnatores, tanto pluribus vulneribus dejecti. Primus Cæsar cum prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in silvas: conlato illic gradu certatum: hostem a tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant: utrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria.

XXI. Nec minor Germanis animus; sed genere pugnæ et armorum superabantur; cum ingens multitudo arctis locis prælongas hastas non protenderet, non colligeret, neque adsultibus et velocitate corporum uteretur, coacta stabile ad prœlium: contra miles, cui scutum pectori adpressum, et insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque strage hostium aperiret: inprompto jam Arminio, ob continua pericula, sive illum recens acceptum vulnus tardaverat. Quin et Inguiomerum, tota volitantem acie, fortuna magis, quam virtus, deserebat: et Germanicus, quo magis adgnosceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque, "insisterent cædibus: nil opus captivis, solam internecionem gentis finem bello fore." Jamque sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris: ceteræ ad noctem cruore hostium satiatæ sunt: equites ambigue certavere.

XXII. Laudatis pro concione victoribus, Cæsar congeriem armorum struxit, superbo cum titulo: DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS EXERCITUM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET JOVI ET AUGUSTO SACRAVISSE: de se nihil addit, metu invidiæ, an ratus, conscientiam facti satis esse. Mox bellum in Angrivarios Stertinio mandat, ni dedi-

referri ad *libralia;* quod suspicabar Poliorc. Dial. 4, 3. Lips. J. Gron. hic et ad 13, 39. in MS. repetit *libritores;* quod ille in textum recepit, fretus etiam analogia, ut ait, cum et dicatur *librile*, *libripens*, *librilla*. Non ausus sum sequi Gronovium, cum in Plinio omnes libri, quod sciam, habeant *librator;* et dicuntur h. l. non a *libra*, ut in Plinio, sed a *librando*. *Libratores* etiam sunt Cod. Theod. L. 13. t. 4. l. 2. Cod. Just. L. 10. t. 64. l. 1. Adde Schwarzium ad Plinii Paneg. 13. et nos ad 13, 39. Ern.

Genere pugnæ] Liv. 31, 35. et 32, 10. Gron.

Non colligeret] *Colligere hastam* est *reducere*, quam ante protenderas, ut hostem ferires: atque hæc contraria sunt, *protendere* et *colligere hastam*. Ita Turnebus recte Adv. 3, 25. Ern.

Scutum pectori] Diversum a Germanico. Illud planum, non sic tegebat: hoc incurvum, corpori adhærebat et circumfundebatur. Lips.

Insidens capulo] Pulchre et significanter dictum, in minoribus gladiis. In oblongis, quibus ritu Gallorum Germani utebantur, non eadem manus habitudo: neque firmiter aut tenet gladios, aut regit. Lips.

Nuda ora] Nam, ait noster in Germ. c. 6. *vix uni alterive cassis aut galea*. Lips.

Detraxerat tegimen] Idem video Cyrum minorem fecisse in pugna illa sibi extrema; cujus caussam tamen Xenophon, Anab. 1, 8, 4. ambigue refert ad morem Persarum, qui nudis capitibus pugnam inibant. Lips. *Tegimen*, quod supra, c. 14. de scuto dictum, h. l. de galea capiendum, res ipsa docet. Ern.

Conscientiam facti satis esse] Sufficere vel sapienti vel sibi. Cic. Philipp. 2, 44. *satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat*. Merito autem ambiguum relinquit, utra caussa Germanicum moverit: prior et modestiam et prudentiam ejus decet; posterior litteras et magnitudinem animi. Sic de socero suo Tacitus c. 8. *Factis*, si haberent

tionem properavissent: atque illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepere.

XXIII. Sed, æstate jam adulta, legionum aliæ itinere terrestri in hibernacula remissæ: plures Cæsar classi inpositas per flumen Amisiam Oceano invexit. Ac primo placidum æquor mille navium remis strepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effusa grando, simul variis undique procellis incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesque pavidus, et casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestive juvat, officia prudentium corrumpebat. Omne dehinc cœlum et mare omne in austrum cessit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, et rigore vicini septemtrionis horridior, rapuit disjecitque naves in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptis vel

libri, tolerarem; sed vulgatum mutari non placet. Gron. *Factis* in MS. reperit J. F. Gron. Mox pro *mandat* videtur legendum *mandabat*. Adde c. 23. extr. Ern. Cave, mutes. Id præsens satis ex more nostri. Similia apud poetas. Ovid. Met. 2, 311. *intonat et misit*. O.

Sed æstate jam adulta] Sæpe ita loquitur noster, imitatione aperta Sallustii: quam phrasin operæ est semel a juventute intelligi, ex Servianis notis, ad illud *Vere novo* Georg. 1, 43. *Id est, ait, primo mense Martio. Nam veteres per singula tempora anni, quæ in tres menses dividuntur, observant, ut sic dicant: primum mensem, novum ver: secundum, adultum: tertium, præceps. Ita de hieme, æstate, autumno: sic semper Sallustius.* Simile, quod Græci annum partiuntur: Ἱσταμένου τοῦ ἔτους, μεσοῦντος, ἢ λήγοντος. Lips. Imo ap. Thucyd. 2, 19. τοῦ θέρους καὶ τοῦ σίτου ἀκμάζοντος. Cf. H. Junii animadv. 1, 19. in Grut. lamp. t. 4. p. 347. O.

Placidum æquor] Sallust. fragm. e L. 3. *Cohors una mari placido a duobus prædonum myoparonibus circumventa*. Gron.

Effusa grando] Sub quam, occulta caussa, semper, ut aiunt, Oceanus intumescit. Lips.

Dum turbat nautas] Curt. lib. 7, 9. *Vacillantesque milites, et, ne excuterentur, solliciti nautarum ministeria turbant*. Gron.

Prudentium] V. ad 1, 70. Ern.

Mare omne in austrum] Non abnuo de vero austro; nam ille a terra naves in mare interius rapiat: quod ostendit factum, cum subdit, *disjecitque naves in aperta Oceani*. Procul igitur a litore; cui notus impegisset. Facit eodem, quod de *insulis longius sitis* adjungit: et potest *Orcades* intelligere, aut potius eas, quæ haud procul litore Frisico hodieque exstant. Nam quod *longinquas* facit; fama et redeuntes hæc auxerunt, ac timidis insolitisque maris ita visæ. Lips. Schützius in progr. scripto Jenæ a. 1781. cui adstipulatur J. Sev. Vater in anim. in locos quosd. ex Mid. Demosth. orat. Tacito etc. 8. Jen. 1796. emendat, *in æstum cessit*. Scilicet consederunt procellæ, cessavit grando, vis æstus s. fluxus dominata est, et navis humidis paludosisque terris, profundis amnibus, qui illic in mare effunduntur, Vidro s. Unsingi, Amisia, Visurgi, Albi, rigore vicini septentrionis vel proprie thrasciæ horridior, rapuit disjecitque naves in aperta Oceani. Favent huic expositioni sequentia, *postquam mutabat æstus*, ubi de refluxu sermo. O.

Qui tumidis Germaniæ terris] Pichena intelligit, montosis. Etiam in Agric. 5, 10. *terræ montesque caussa ac materia tempestatum*: idque probat Burm. ad Ovid. Her. 5, 138. *in immensis, qua tumet Ida, jugis*. *Tumores terræ* pro tumulis etiam Frontinus dixit; ut lexica docent. Pro Rhenani et Faerni conjectura *humidis* dici potest, *tumidas terras* nimis poetice dici, et in istis regionibus raros aut nullos montes. V. Lipsium ad c. 24. Ern. Ex mente Schützii unice vera lectio *humidis terris*. Quo facit et locus nostri in Germ. 5. ab Hillero adlegatus in Racem. 23. Contra *fumidis*, quod idem conjectat, nullo modo ferendum. O.

Insulas saxis abruptis] Pichena sic

per occulta vada infestas; quibus paullum ægreque vitatis, postquam mutabat æstus, eodemque, quo ventus, ferebat; non adhærere ancoris, non exhaurire inrumpentes undas poterant: equi, jumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quo levarentur alvei, manantes per latera, et fluctu superurgente.

XXIV. Quanto violentior cetero mari Oceanus, et truculentia cœli præstat Germania, tantum illa clades novitate et magnitudine excessit, hostilibus circum litoribus, aut ita vasto et profundo, ut credatur novissimum ac sine terris, mare:

e MS. cum vulgo esset *abruptas.* Perpetua prope est in hoc verbo variatio in libris, velut ap. Lucret. 2, 214. et Virgil. Æn. 3, 198. in *abruptis nubibus ignes,* ubi alii libri *abrupti,* quod quidam defendunt et illi præferunt, veluti Creechius ad Lucret. Vide Drakenb. ad Sil. 3, 196. *Abruptas* ortum credo a correctore, qui adcommodare ad sequens *infestas* volebat. MS. lectio est etiam ap. Beroald. Rhen. Aldum, Gryph. Ern. Ut quædam navium forsan in Britannicam oram et adjacentes insulas raptæ, sic aliæ ad eas videntur dilapsæ, quæ Frisiorum litori circumjacent, imo quæ ad Daniam nunc spectant, ori Albis vicinæ, ubi a Germanis capti Romani Angrivariorum ope redemti. Ita non male Vater. O.

Eodem quo ventus ferebat] Non male etiam, *eodemque quo ventus:* atque ita jam didici in Florentino esse. Livius 26, 45. *Acer etiam septemtrio ortus inclinatum stagnum eodem quo æstus ferebat.* Lips. *Mutabat* pro *mutabatur* admitto; non *ferebat* pro *ferebatur,* ut vult Freinsh. Est enim genus loquendi proprium, et *fert æstus,* ut *ferre* dicitur *via* (de quo ad Liv. 39, 27.) ut *ferentis venti.* Intelligimus et fluctus, et quicquid deprehenderat. Gron. *Eodemque quo* recte receptum a Pichena et seqq. editoribus. Sed sic jam dederant Beroald. Aldus, Rhen. Gryph. Ern.

Præcipitantur] Etsi scio inconstantem esse Tacitum in usu temporum, tamen h. l. probabile videtur, eum scripsisse *præcipitabantur,* quia antecedit *poterant,* et sequitur *levarentur.* E. Male. W.

Alvei manantes] Nec displiceret scribi, *nantes.* Lips. Mihi vero nec placet *nantes:* et multo magis miror, Freinshemio *manare* proprie esse natare. Tacitus significat, cum depressæ oneribus naves profundius mare secarent, earum summa latera propius abfuisse ab ejus superficie, atque eo plus aquæ a superurgente fluctu accepisse: levatas igitur oneribus, ut labra laterum exstarent altius aquis, et sic minus adsilientium undarum acciperent. In quo hoc est paullo insolentius, quod alvei *manare* dicuntur, cum proprie manent ipsa liquida. Sed non caret id auctoribus, et manant etiam, in quibus liquidum fluit. Sic Livius 1, 59. *manantem cruore cultrum:* Ovidius Met. 6, 312. et Seneca Herc. Fur. 391. *marmora manantia lacrimas,* de Niobe: sic Plinius 14, 20. *arbores succo manantes.* Sunt ergo *alvei manantes per latera* inrumpentem aquam magna copia recipientes. Gron. Adde Drakenb. ad Liv. l. c. Heins. ad Ovid. l. c. Similis est usus τοῦ *perfluere,* quod proprie dicitur de liquore, sed etiam de vase, ut in illo Terentii Eun. 1, 2, 25. *plenus rimarum sum, hac et illac perfluo:* pro quo male Bentleius reposuit *perpluo.* Itaque non opus cum Heinsio legere vel *alternantes latera,* vel *innatantes alterno latere,* etiam propterea, quod hic non tam de jactatione navis sermo est, quam de aqua inrumpente per latera, propter quam levanda erat navis, ne ὑπέραντλος fieret. Ern. Ex locis adlatis optime huc facit Senecæ locus, ubi itidem verbum absolute positum: *mæstus Phrygio manat in Sipylo lapis.* O.

Tantum illa clades—excessit] Heinsius supplebat *alias excessit.* Ego absolute positum verbum puto, ut sæpe alibi; ut in vita Agric. c. 42.

Aut ita vasto et profundo] Freinsh. cum antiquorum somnium esse dicit de Oceano terram undique cingente, vix adsequor, quid sibi velit: nam terram undique mari cingi, non antiquorum magis, quam horum hominum est somnium, si somnium est. In Taciti ver-

pars navium haustæ sunt; plures apud insulas longius sitas ejectæ: milesque, nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum, eodem elisa, toleraverant: sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesque apud scopulos et prominentes oras, cum "se tanti exitii reum" clamitaret, vix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu et secundante vento claudæ naves raro remigio, aut intentis vestibus, et quædam a validioribus tractæ, revertere: quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas. Collecti ea cura plerique: multos Angrivarii nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere: quidam in Britanniam rapti, et remissi a regulis. Ut quis ex longinquo revenerat, "miracula" narrabant, "vim turbinum, et inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum et belluarum formas;" visa, sive ex metu credita.

XXV. Sed fama classis amissæ, ut Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coercendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat: ipse majoribus copiis Marsos inrumpit; quorum dux Malovendus, nuper in deditionem acceptus, "propinquo luco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio

bis aliquid agnosco, quod somnium veterum vocare possis: quale et apud M. Senecam Suasor. 1. *Ita est rerum natura: post omnia Oceanus: post Oceanum nihil.* Sed illæ ipsæ terræ, quas propiorum seculorum navigatio deprehendit, quæque trans Oceanum nos coercentem jacent, Oceano cingi et contineri non desinunt. Timide autem suspicabar scripsisse Tacitum: *ita vasto et profundo, ut credatur novissimum ac sine terris mari.* G. Felix conjectura et calculo digna, quam in textum recipere nullus dubito. O.

Ejectæ] Verbum proprium et elegans de naufragiis, quam significationem inlustrat Gronov. ad Liv. 44, 19. ERN.

Elisa] Heinsius post alios mavult *enisa*, ne mortuos equos comedisse videantur. Sed primo nulla necessitas est, elisa corpora de mortuis intelligere; nam etiam *ejectus* de mortuis dicitur, ut ap. Cic. Pis. 19. *ejectum cadaver*, et de iis, qui vivi enatarunt. Deinde dixisset, opinor, *enisorum*. ERN. *Allisa* vel *illisa*, rectius.

Scopulos et prom.] Quantum ego vidi vel audivi, non sunt in eo tractu litorales scopuli. Est mollis aut arenosa terra, nec nisi arte aut opere clara. LIPS.

Claudæ naves] Livius 37, 24. *Contemplatus Eudamus hostes claudas mutilasque naves apertis navibus remulco trahentes.* GRON. Virgil. Æn. 5, 271. *amissis remis atque ordine debilis uno.* ERN.

Aut intentis vestibus] Juvenalis 12, 67. *inopi miserabilis arte cucurrit Vestibus extentis.* Noster H. 5, 23. *simul captæ lintres sagulis versicoloribus haud indecore pro velis juvabantur.* Hæc Aurelius. Unde patet, frustra Heinsium conjicere *restibus:* de navibus fune tractis statim separatim dicit. ERN.

Inauditas volucres] Nec eæ quidem sunt. Libuit istis apud ignaras aures, in his et sequentibus, τραγῳδεῖν, et narrare, quæ noster merito ambigit, *visa, sive ex metu credita*. Imo nec visa, nec credita, sed vanitate efficta. LIPS.

Propinquo loco] Malim, *luco*. Hoc autem inventa aquilarum una, et supra lib. 1, 60. altera: ergo receptæ nunc omnes, quia tertia servata militis astu. Florus tamen scripsit 4, 12. *Signa, et aquilas duas adhuc barbari possident: tertiam signifer:* etc. Parum considerate, nisi ex Livii persona et ætate loqui hominem placet. LIPS. Tertiam Claudii demum tempore receptam tradit Dio 60, 8. Vide Ryckium ad h. l.

servari," indicat. Missa extemplo manus, quæ hostem a fronte eliceret; alii, qui, terga circumgressi, recluderent humum: et utrisque adfuit fortuna. Eo promptior Cæsar pergit introrsus, populatur, exscindit non ausum congredi hostem, aut, sicubi restiterat, statim pulsum; nec unquam magis, ut ex captivis cognitum est, paventem. Quippe "invictos, et nullis casibus superabiles Romanos" prædicabant, "qui, perdita classe, amissis armis, post constrata equorum virorumque corporibus litora, eadem virtute, pari ferocia, et veluti aucti numero inrupissent."

XXVI. Reductus inde in hiberna miles, lætus animi, quod adversa maris expeditione prospera pensavisset: addidit munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus erat, exsolvendo. Nec dubium habebatur, labare hostes, petendæque pacis consilia sumere, et, si proxima æstas adjiceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, "rediret ad decretum triumphum, satis jam eventuum, satis casuum: prospera illi et magna prœlia: eorum quoque meminisset, quæ venti et fluctus, nulla ducis culpa, gravia tamen et sæva damna intulissent: se novies a D. Augusto in Germaniam missum plura consilio, quam vi perfecisse: sic Sugambros in

Ern. Suspectam Taciti et Dionis fidem habet Freinsh. ad Flori l. c.

Non ausum congredi hostem] Legerim hæc et sequentia, *Non auso c. hoste, pulso, pavente.* Lips. Sed et Hist. 5, 16. *exscindere hostem* dixit. Simile Agric. 22. *vastare nationes.* Ern.

Superabiles Romanos prædicabant] Meo judicio τὸ *prædicabant*, quod Acidalius ab interprete esse putabat, non est nisi Taciti, et verbum pro materia lectum. Neque vero Lipsius audiendus. Quin quæsita elegantia est; nec novum profecto possessoris nomen pro re possessa poni. Sic ap. Virg. Æn. 2, 311. *jam proximus ardet Ucalegon.* Adde Observ. 4, 24. *Hostem* igitur *non ausum congredi* est loca et res hostis non ausi congredi, etc. Gron.

In Hiona miles] Vera correctio Beroaldi, *in hiberna miles*, ex Taciti verbis ipsis. Rhenanus qui, *Juhiona*, legit, et ego qui serio olim refelli, digni ambo qui piemur. Lips. Rhen. ipse in edit. secunda a. 1544. emendationem probavit.

Se novies in Germaniam] Non toties in proprie Germaniam: quære in historiis et examina: sed intelligit sumitque una missiones, opinor, in Pannoniam et Illyricum. Lips. Boxhornius conjiciebat, *toties.* Ern.

Sic Sugambros] Id accidit Tiberio ipso duce. Vide Dionem 55, 6. in cujus verbis menda, Cantabrique appellantur in Germania, qui revera Sugambri: ut monui olim Antiq. lect. 1, 6. Sueton. Aug. 21. *Suevos et Sugambros dedentes se in Galliam traduxit, et in proximis Rheno agris collocavit.* Eutropius 7, 9. *Tiberius* CCCC.M. *captivorum ex Germania transtulit, et supra ripam Rheni in Gallia collocavit.* Isidorus non obscure indicat, hos ipsos esse, qui, Burgundiones postea appellati, largiter potuerunt. *Burgundiones*, inquit, *quondam a Romanis subacta interiore Germania per castrorum limites positi a Tiberio Cæsare, in magnam coaluerunt gentem: atque ita nomen ex locis sumpserunt, quia crebra per limites habitacula constituta, burgos vulgo vocant. Hi postea rebelles effecti Romanis, plusquam* LXXX. ∞. *armatorum ripas Rheni fluminis insederunt, et nomen gentis obtinuerunt.* A quo tamen diversus it Ammianus 28, 5. qui originem eorum a Romanis trahit: *Gratanter ratione gemina Principis acceptæ sunt litteræ: prima, quod jam inde temporibus priscis sobolem se esse Romanam Burgundi sciunt; dein, quod salinarum finiumque caussa Alemannis sæpe jurgabant.* Lips. De orthographia nominis vid. Duker. ad Flor. 4, 12. et Oudend. ad Suet. Aug. 21. qui

deditionem acceptos: sic Suevos Regemque Maroboduum pace obstrictum: posse et Cheruscos, ceterasque rebellium gentes, quando Romanæ ultioni consultum esset, internis discordiis relinqui." Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acrius modestiam ejus adgreditur, alterum consulatum offerendo, cujus munia præsens obiret: simul adnectebat, "si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui, nullo dum alio hoste, non nisi apud Germanias adsequi nomen imperatorium, et deportare lauream posset." Haud cunctatus est ultra Germanicus, quamquam fingi ea, seque per invidiam parto jam decori abstrahi intelligeret.

XXVII. Sub idem tempus e familia Scriboniorum Libo Drusus defertur, moliri res novas. Ejus negotii initium, ordinem, finem curatius disseram; quia tum primum reperta sunt, quæ per tot annos rempubl. exedere. Firmius Catus, senator, ex intima Libonis amicitia, juvenem inprovidum et facilem inanibus, ad Chaldæorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes inpulit: dum "proavum Pom-

probat *Sygambros:* ibi etiam de Suevis vide. Ern. Apud Eutropium legendum xxxx. m. patet ex Suetonio Tib. 9.

Maroboduum] v. Vellei. 2, 108. 109. Ern.

Romanæ ultioni consultum esset] *Esset* posui, pro *est*, Muretum secutus et Pichenam, quod Latinitatem requirere, quivis videt. Verba hæc in MSS. confundi solere, nemo nescit. Ern.

Nullo tum] Scribendum arbitror *nullo dum:* non enim e persona Taciti, sed Tiberii dicuntur: pro *nullus dum* etiam apud Liv. 29, 11. irrepserat *nullus tum*, quod mutatum a Rhen. et aliis. Vid. ibi Drakenb. Ern. In textu expressi *dum*.

Deportare lauream posset] Id est, triumphare. Triumphantes enim adscendere capitolium soliti, et laurum, quam manu tenebant, quæque in fascibus lictorum, deponere in gremio Jovis: arbitri scilicet victoriæ et auctoris. Plura in Excursu D. Lips. In lucerna sepulcrali ap. Passerium t. l. tab. 27. laurea in gremio Jovis sedentis deposita rem egregrie inlustrat.

Disseram] Ne quis tentet emendare *edisseram*, quod in hac constructione usitatius est, et alibi quoque contra libros a viris doctis inductum; etiam *disserere* cum accusativo dicitur Livio. Vid. Drakenb. ad 41, 6. et Sallustio Cat. 5. quem imitatur noster. Vid. etiam Cortium ad l. c. Ern.

Dum proavum Pompeium] Ante lucem quærere occepi hoc stemma, et vereor, ut concubium noctis sit, priusquam pertingam. Cur Liboni huic proavus Pompeius, scio; cur Cæsares consobrini. In Scribonia amita hæreo, quæ ex historiis quidem adstruitur saltem matertera major: nisi placet amitæ nomine abusum Tacitum esse. Si non est, sequitur, ut paternum genus etiam (nam de materno constat) huic adolescenti e Scriboniis sit. Et suadet hercle nomen: quia Tacito dicitur Scribonius Libo Drusus. Censeo L. Scribonio Liboni, qui consul cum M. Antonio fuit, fratrem fuisse alium Scribonium, cujus nepos iste: ita, inquam, ut maritus Pompeiæ Scribonius aliquis fuerit. Liquere res nisi ex genesi non potest; quam in Exc. vide E. Lips.

Amitam Scriboniam] Digna lectu de tota hac re apud Senec. epist. 70. Lips.

Proavum Pompeium, amitam Scriboniam] Prope temerarium est, in his aliquid audere. Video tamen, Scriboniam Augusti etiam Senecæ appellari hujus Drusi *amitam*. Video et Dioni 48, 16. et Appiano B. Civ. 5, 139. Scribonium Libonem Consulem A. U. 719. dici socerum Sex. Pompeii. Hujus igitur Scribonii filius, si Pompeiam duxit, sororis suæ filiam duxit, quæ Romanis non erant justæ nuptiæ. Nec vero Pompeiam Sex. F. possum putare, quam cum Fausti liberis conservatam

peium, amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti conjunx fuerat, consobrinos Cæsares, plenam imaginibus domum" ostentat: hortaturque ad luxum et æs alienum, socius libidinum et necessitatum, quo pluribus indiciis inligaret.

XXVIII. Ut satis testium, et, qui servi eadem noscerent, reperit, aditum ad Principem postulat, demonstrato crimine et reo, per Flaccum Vescularium, equitem Romanum, cui propior cum Tiberio usus erat. Cæsar indicium haud adspernatus, congressus abnuit: "posse enim, eodem Flacco internuntio, sermones commeare." Atque interim Libonem ornat prætura, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeo iram condiderat); cunctaque ejus dicta factaque, cum prohibere posset, scire malebat; donec Junius quidam, tentatus, ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit: celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, avidumque famæ malæ. Statim corripit reum, adit Consules, Senatus cognitionem poscit:

Hirtius B. Afr. 95. Florus 4, 2, 90. (haud dubie falso) interfectam cum patruelibus e Sulla scribunt; quod vult Rupertus, (Reines. ep. 48.) etsi alibi Hirtianam Magni, Flori Pompeiam Sexti filiam faciat. Utrobique profecto eadem designatur, et Magni filia, Cn. et Sexti soror. Relinquitur, ut suspicemur, si possimus, Sexto aliam fuisse uxorem, ex qua genuerit Pompeiam, Libonis Drusi matrem, antequam Scriboniam duceret. Gron. Adde Ryckium ad h. l. Ern.

Conjunx fuerat] Heinsius *fuerit:* bene, si e persona Firmii Cati dicta sunt. Sed potest accipi saltem hoc, *quæ—fuerat*, e persona Taciti dictum. Vid. ad 1, 53. Ern.

Et necessitatum] *Necessitates* sunt sumptus vel impensæ. Et hoc confirmant loca duo posteriora: ut et quæ 1, 11. *vectigalia et necessitates. Angustiæ* autem, quæ vox tantopere placet hic Freinshemio, quid aliud sunt quam egestas, inopia? Quæ sequitur quidem immodicos sumptus, sed non petitur ex destinato, neque ad societatem placet. Quam belle igitur, *socius libidinum et egestatis!* Imo prodigentiæ, sumptuum. Proponit ei avitam nobilitatem, ob quam ostendit, eum posse ad imperium pervenire; modo se dignum illo præstet munificentia et conviviis gratiam quærendo, (eo efficacioribus, quod ab hac ambitione remotus esset triparcus Tiberius) nec parceret pecuniæ, vel si mutuandum gravibus sub usuris esset quod donaretur: (sic enim et Julius auctor dominationis fecerat) utque ostenderet sese adjutorem consilii, quod dederat, ipse, quasi pro Libone laborans, similiter faciebat, luxuriosus et damnosus; revera, ut plures conscii fierent temerariæ ambitionis, per quos Libonem convinceret. Gron. Non possum hic accedere magno Gronovio. *Necessitates* de impensis dici, scio, sed de necessariis, ut 1, 11. et locis ibi a Lipsio allatis, non, quæ fiunt luxuriæ caussa: neque impensarum, qua sunt impensæ, et quoad sunt necessariæ, aliquis socius esse potest, nisi forte hoc sensu, ut partem conferat. Manifeste *libidines* referuntur ad *luxum*: ergo et *necessitates* ad *æs alienum*. Et sic accepere Lipsius l. c. et Freinsh. Ern. Rectiora dat Hillerus, qui Racem. 23. *libidinosas necessitates* sive sodalitates intelligit; ex quibus plura, quæ Tacitus dicit, indicia oriri poterant. *Necessitas* sic eo sensu, quo alias *necessitudo*, sumitur, ut ap. Cic. pro Roscio Am. 24. et pro Sulla 1. Conspirat et A. Gell. 13, 3.

Et qui servi e. n. reperit] Sic et alibi. Vide c. 41. *quæque aliæ nationes*. 6, 31. 15, 59.

Reperit] Aurelius, *reperti:* probant Freinsh. et Heinsius; qui insuper vult, *et qui e servis*. Vulgatum quoque commodum est, etsi altera illa ratio frequentior apud nostrum. Ern.

Per Flaccum Vescularium] Qui tamen infra 6, 10. est Vescularius Atticus insidiarum in Libonem internuntius. Lips.

et vocantur Patres, addito, "consultandum super re magna et atroci."

XXIX. Libo interim, veste mutata, cum primoribus feminis circumire domos, orare adfines, vocem adversum pericula poscere; abnuentibus cunctis, cum diversa prætenderent, eadem formidine. Die senatus, metu et ægritudine fessus, sive, ut tradidere quidam, simulato morbo, lectica delatus ad fores curiæ, innisusque fratri, et manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto ejus vultu excipitur: mox libellos et auctores recitat Cæsar, ita moderans, ne lenire, neve asperare crimina videretur.

XXX. Accesserant, præter Trionem et Catum accusatores, Fonteius Agrippa et C. Vibius, certabantque, cui jus perorandi in reum daretur; donec Vibius, quia nec ipsi inter se concederent, et Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina objecturum professus, protulit libellos, vecordes adeo,

Et vocantur Patres] Faernus legebat, *Senatus cognitionem poscit: advocantur Patres.* Frustra. *Vocari* in tali re dicitur Senatus, non *advocari.* Tum hic transitus per *et* frequens Tacito et aliis. Ern.

Veste mutata] Sordidatus. Cic. Pis. 41. A. Gell. 3, 4.

Vocem adv. pericula poscere] i. e. patrocinium. Sic Velleius 2, 66. Ciceronem *vocem publicam* adpellat. Porcius Latro contra Catilinam c. 23. *quas non adiit Senatorum voces?*

Eadem formidine] Omnes enim timebant Principis offensam. Lips.

Simulato morbo] Vere ægrotasse Dio narrat 57, 15.

Lectica delatus] Quod receptum in solis ægris. Nam lecticæ quamquam jam vulgatæ, tamen spernebantur adhuc a curiæ aditu. Sueton. de Tib. 30. *Numquam curiam nisi solus intravit: lectica quondam introlatus æger comites a se removit.* Lips.

Innisusque fratri] Puto L. Scribonio Liboni, qui hoc anno consul. Lips. Parum id probabile videtur Ryckio.

Manus — voces tendens] Vid. ad 3, 20. Ern.

Libellos et auctores] *Libellos*, qui continerent crimina: *auctores*, qui indicia fecissent. Ern.

C. Vibius] Libri scripti et editi habent *C. Livius*, pro quo Lipsius conjiciebat *Cluvius.* Post omnes consensere ex Ann. 4, 28. 29. rescribendum *Vibius.* Idque ita evidens est, ut non dubitarim cum Ryckio recipere. Dissentiunt in prænomine, cum aliis C. aliis Q. placeat; sed quia 4, 13. 28. sine prænomine in scriptis nominatur, ut etiam dedit Gronovius, optimum duxi cum Ryckio servare *C. Vibium.* Ern.

Certabantque cui jus] Ut quondam in caussa Verrina Cicero et Cæcilius: idque genus caussæ *divinationem* vocabant. Ern.

Singillatim se crimina] Ut fecit Cicero in Verrem, actione prima, et fieri voluit Nero. V. Suet. Ner. 15. et quæ ibi diximus. Ern.

Vecordes adeo] Hoc vitio Libonem non absolvo. Vereor tamen, ne Tacito hic exciderit, quale Floro 1, 7. cum τέχνασμα Tarquinii, eminentia papaverum capita demetentis, *superbiam* vocavit. Speciem stultitiæ obtendi agnosco; sed sub ea rem atrocem velatam diffiteri nequeo. Nec tam stolida quam perplexantis ea oratio videtur, qui rogare aperte non auderet, an majorem habiturus esset, quam quisquam privatorum; ad quantam accederet forsan nemo, propinquius tamen nemo accederet Principe: denique an principatu potiturus esset? Omnis superlatio, quam vocant rhetores, exprimit, quod fieri non quit, ut quod summum veri est, intelligamus. Darius pecuniam deferebat Alexandro, *quantam tota Macedonia caperet.* Et solent in consultationibus istis perplexim loqui, dum vanum e re in dubios exitus veniæ patrocinium præparant, qui spei vetitæ indulgent. Sic iste patrum nostrorum memoria consulebat, an in capitato argento suam faciem quandoque visurus esset. Gron.

ut consultaverit Libo, " an habiturus foret opes, quis viam Appiam Brundisium usque pecunia operiret:" inerant et alia hujuscemodi, stolida, vana: si mollius acciperes, miseranda. Uni tamen libello manu Libonis nominibus Cæsarum aut senatorum additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, agnoscentes servos per tormenta interrogari placuit. Et, quia vetere Senatusconsulto quæstio in caput domini prohibebatur, callidus et novi juris repertor, Tiberius, mancipari singulos actori publico jubet; scilicet, ut in Libonem ex servis, salvo Senatusconsulto, quæreretur. Ob quæ posterum diem reus petivit: domumque digressus, extremas preces P. Quirino propinquo suo ad Principem mandavit. Responsum est, " ut Senatum rogaret."

XXXI. Cingebatur interim milite domus; strepebant etiam

Quis viam Appiam] Non temere de via Appia consultavit vanum caput, quia ea inter Romanas vias longissima, et quasi regina, ut ait Statius Sylv. 2, 2, 12.—*qua limite noto Appia longarum teritur regina viarum.* Sed pertinuitne ea Brundisium usque? Negat Frontinus de Aquæductibus, qui ultra Capuam non porrigit. *Appia aqua*, inquit, *inducta est ab Ap. Claudio Censore, qui et viam Appiam a porta Capena usque ad urbem Capuam muniendam curavit.* Adfirmat tamen hic Tacitus, et Strabo prolixe 5. p. 233. et 6. p. 283. et Horatius Ep. I, 18, 20. *Brundisium melius Numici via ducat, an Appi:* aliique. Omnes bene. Nam Appius ipse non hercle ultra Capuam perduxit; ne potuit quidem, ut fines tunc erant imperii Romani. Perduxit postea sive C. Gracchus Tribunus, qui plerasque vias fecit, refecit; sive C. Cæsar, qui curator viæ Appiæ non leviter in eam impendit; sive Augustus, de quo inscriptiones priscæ, S. P. Q. R. QUOD. VIÆ. MUNITÆ. SUNT. Nam certum aliquid non alii, non ego inveni. LIPS. Plura dat On. Panvin. in descr. V. R. apud Græv. A. R. t. 3. p. 252.

Atroces vel occultas] Quæ ad mortem eorum pertinerent, aut cædem. LIPS. Potius ad defixiones magicas spectasse videtur Ryckio, quo faciunt dicta ad c. 27 et 28. Cf. et c. 69.

Vetere Senatusconsulto] Quando et a quo latum id SC. quæro? Sane antiquum est, et Cicero pro Deiot. 1. et pro Mil. 22. referre videtur ad morem majorum potius quam ad legem. Derogatum ei legi antiquitus, in caussa incesti. Pro Milone ib. Jurisconsulti excipiunt etiam adulterii crimen, fraudati census et majestatis. l. 1. C. de quæstion. l. 9. c. 41. LIPS.

Novi juris repertor Tiberius] Imo infamia hujus inventi penes Augustum: erratque noster, si non errat Dio 55, 5. Ὅτι δὲ οὐκ ἐξὸν ἦν δοῦλον κατὰ δεσπότου βασανισθῆναι, ἐκέλευσεν ὁσάκις ἂν χρεία τοιοῦδε τινὸς γένηται, τῷ δημοσίῳ αὐτὸν, ἢ καὶ ἑαυτῷ πιπράσκεσθαι, ὅπως ἀλλότριος τοῦ κρινομένου ὢν ἐξετάσηται, οἱ μὲν ᾐτιῶντο, ὅτι ὁ νόμος τῇ τοῦ δεσπότου μεταλλαγῇ καταλύεσθαι ἔμελλεν. LIPS.

Actori publico] Mancipari, mancupio tradi: πιπράσκεσθαι sive vendi, dixit Dio. Supra 1, 73. *Hortisque venditis statuam Augusti simul mancipasset.* Cf. 3, 67. Sed quis *publicus actor?* non alius, quam publicus sive servus sive libertus: proprio tamen munere, qui res rationesque reipubl. administrabat. Plura in Exc. F. LIPS.

P. Quirinio propinquo suo] Est P. Sulpicius Quirinius, qui Æmiliam Lepidam habuit uxorem; unde adfinitas. Nam ipse ignobilis. LIPS. *Quirino* est in cod. in prima Beroald. et Aldina, ut notavit J. Gron. Sic habent etiam edd. Frobenianæ. Atque sic Latini in inscriptionibus et alibi. Itaque non dubitavi, hanc scripturam post Ryckium et J. Gron. recipere. Adde Duker. ad Flor. 4, 12. Sic volebat et Matius in Verisim. ERN. Ryckius bene et ad numum provocat. Vide Vaillant NN. fam. tab. 135.

Milite domus] Qui necessitatem ostenderent, et sponte aut vi pereundum. LIPS.

Strepebant etiam in vestibulo] Velim, *strepebantque jam in v.* GRON. Ante Pichenam erat *strepebantque etiam*, vel-

in vestibulo, ut audiri, ut adspici possent: cum Libo, ipsis, quas in novissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percussorem, prensare servorum dextras, inserere gladium: atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus adpositum mensa lumen, feralibus jam sibi tenebris, duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis adcurrere liberti: et, cæde visa, miles abstitit. Accusatio tamen apud Patres adseveratione eadem peracta, juravitque Tiberius, "petiturum se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset."

XXXII. Bona inter accusatores dividuntur: et Præturæ extra ordinem datæ his, qui senatorii ordinis erant. Tunc Cotta Messallinus, "ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur," censuit: Cn. Lentulus, "ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret:" "supplicationum dies" Pomponii Flacci sententia constituti: "dona Jovi, Marti, Concordiæ, utque iduum Septembrium dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur," L. P. et Gallus Asinius, et Papius Mutilus, et L. Apronius decrevere: quorum auctoritates adulationesque retuli, ut sciretur, vetus id in republ. malum. Facta et de mathematicis magisque Italia pellendis

ut in ed. Lips. Sed vett. edd. inde a Beroaldo omnes *strepebant etiam*. ERN. Heinsius malebat *jam et in v.*

Vocare percussorem] i. e. aliquem, cujus manu periret. Hic locus confirmare potest suspicionem nostram de loco Suetonii Ner. 47. ERN.

Adpositum mensa] Groslotius *mensæ*, vel *in mensa*: hoc melius. Sed *in* potest intelligi, ut alibi. ERN.

Properavisset] scil. sibi. Cf. Brouckh. ad Tib. 4, 1, 205.

Præturæ extra ordinem] An supra numerum eos Prætores adjectos vult? certe enim unius prætura tantum vacabat. An potius, in annum proximum destinatos eos, extra sortem aleamque comitiorum? LIPS. Posterius verius. ERN. Sic et Pisonis accusatoribus aliis sacerdotia, uni suffragium ad honores promissa 3, 19. insignia Præturæ Crispino decreta 11, 4. quæstoria Narcisso 11, 38. consularia Nymphidio, triumphale decus Petronio, Nervæ, Tigellino 15, 72. Proh scelera, nec nostro sæculo ignota!

Tunc Cotta Messallinus] Cotta hic inter notas et vibices ejus secli, filius, ut Plinius ait 10, 22. Messallæ oratoris, patris optimi, degener proles. De imaginibus in funere, deque hoc interdicto, non repeto ea, quæ scripsi in Electis 1, 29. Sic Bruti et Cassii imagines abolitæ, infra libro 3, 76. LIPS.

Ne quis Scribonius] In prænominibus simile quid olim factitatum. V. Liv. 6, 20. Sueton. Tib. 1. ERN.

Ut dona Jovi, Marti] Delendam *ut* particulam putat Freinsh. recte, ut opinor. Alterum *utque* fecit, ut putaret librarius, in principio *ut* excidisse. ERN. Omisit et Crollius, bene. Expunxi.

L. P. et Gallus Asinius] Vereor, ut elapsum exscriptori sit aliquod nomen. Divinabam olim *L. Pætus, Gallus Asinius*. Pætos sane illo ævo in Senatu fuisse, docet 15, 6. ubi Cæsonius Pætus. Quid si etiam, *L. P. et Gallus Asinii?* ut prænominibus distinguat plures ejus gentis. Nam Asinii aliquot senatores, imo consulares, uti infra dicam. LIPS. Fortasse *L. Piso et Gallus Asinius*. GRON. *L. Publius* dedit Ryckius; quod probari non potest. Freinsh. etiam conjicit *Plancus* vel *Paullus*. Frustra viri docti ingenium exercent in hoc loco, quando nulla veri ansa datur, nisi una littera initialis, quæ pluribus nominibus est communis. Divinatio in talibus est, non judicium. ERN.

Facta et de mathematicis] Imo repetita potius. Nam veteri lege edictoque pridem amota e republ. illa

Senatusconsulta: quorum e numero L. Pituanius saxo dejectus est: in P. Marcium Consules, extra portam Esquilinam, cum classicum canere jussissent, more prisco advertere.

XXXIII. Proximo Senatus die multa in luxum civitatis dicta a Q. Haterio, consulari, Octavio Frontone, Prætura functo: decretumque "ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent: ne vestis serica viros fœdaret." Excessit Fronto, ac postulavit "modum argento, supellectili, familiæ." Erat quippe adhuc frequens senatoribus, si quid e republ. crederent, loco sententiæ promere. Contra Gallus Asinius disseruit: "Auctu imperii adolevisse etiam privatas opes; idque non novum, sed e vetustissimis moribus: aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam; et cuncta ad rempubl. referri; qua tenui, angustas civium domos; postquam eo magnificentiæ venerit, gliscere singulos: neque in familia et argento, quæ-

pestis. Adde quæ in Exc. *G.* Lips. De abusu nominis mathematicorum vide A. Gell. 1, 9.

Saxo dejectus est] Tarpeio; ita dicebant, sine alia additione, Plautus Trin. 2, 1, 30. *Qui in amore,* (malim *amorem*) *præcipitavit, pejus perit, quam si saxo saliat.* Lucret. 3, 1028. Lips.

Extra portam Esquilinam] Supplicia pleraque apud Romanos sumi solita extra portas: credo, ne frequenti sanguine et cæde contaminari oculi civium, aut delibari videretur libertas. Exempla in Exc. *H.* Lips.

Classicum canere] Non cuilibet e plebe doctorum notus mos. Cum civi rei capitalis dies dicta esset, classicum in celeberrimis urbis locis canebat, et postremo ante januam damnati. Plutarchus in Gracchis p. 836. Sen. de Ira 1, 16. In Commentario M. Sergii apud Varronem, L. L. 5. *Quo die comitia erunt, in arce classicum canat, endo* (sic emendo) *circumque mœros, et ante privati hujusce T. Quinctii Trogi scelerosi hominis hosticum* (lege *hostium*) *canat, et ut in campo cum primo luci adsit.* Seneca iterum huc respexit Epist. 17. Puto et Lucilius, hoc versu trochaico Sat. 26, 32. *Rauco concionem sonitu et curvis cogant cornibus.* Nec Romæ solum et inter cives servatus ille mos; sed etiam in provinciis, nisi fallunt me declamatores (et hercle vereor, ut animi ingeniique caussa fallant) apud Senecam patrem Controv. 25. de Flaminio, qui inter cœnam noxium punivit. Capito: *Fit a Præcone silentium: adhibentur deinde legitima verba: canitur ex altera parte classicum.* Cassius Severus: *Si tribunal conscenderit convivali veste: si cum classicum canere debeat, symphoniam canere jusserit.* Lips. Posteriora hæc male Cassio Severo tribuuntur, inspice locum Senecæ.

More prisco] Supplicium prisci moris quale, pete a me ad 15, 60. Lips.

Prætura functo] Qui munus scil. ipsum gesserat, alii tum erant prætorii, nomine tenus, prætoria insignia adepti, ut bene monet Freinshem.

Ne vasa auro] Vide luxum ejus ævi, et gratulare sæculo nostro. Dio 57, 15. paullo communius id concipit: quasi interdicta omnia vasa auri, nisi quæ ad sacra. Lips.

Ne vestis serica] Nolim erres: distincta genera vestium olim, byssina, bombycina, serica: quæ persequor et evolvo in Exc. *I.* Lips. Male interpretes reddunt per *habits de soye.*

Excessit] In dicenda sententia rei, de qua agebatur, aliud quid addidit: infra c. 38. id nostro est *egredi relationem.* Cf. 4, 74. 13, 49.

Modum argento] Id est, certum pondus numerumque definiri voluit: tot pondo argenti, tot servos, talem supellectilem. Lips.

Erat quippe] De hoc more vide Obs. mearum 1, 22. Gron.

Aliam apud Scipiones pecuniam] Larga significatione pecuniam dixit, ut lex xviralis, et Jurisconsulti. Lips.

Cuncta ad rempubl. referri] Aliter hæc dicta, quam vetere Latinitate. Intellige: omnia esse talia, qualis respublica ejusque conditio. Ern.

Gliscere singulos] Vir nobilis corrigit, *gliscere in singulos:* ut suppleatur, *magnificentiam.* Nam *gliscere sin-*

que ad usum parentur, nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortuna possidentis: distinctos Senatus et Equitum census, non, quia diversi natura, sed ut locis, ordinibus, dignationibus antistent, taliaque ad requiem animi, aut salubritatem corporum parentur: nisi forte clarissimo cuique plures curas, majora pericula subeunda; delenimentis curarum et periculorum carendum esse." Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorum et similitudo audientium dedit. Adjecerat et Tiberius, "non id tempus censuræ: nec, si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem."

XXXIV. Inter quæ L. Piso "ambitum fori, corrupta judicia, sævitiam oratorum accusationes minitantium" increpans, "abire se et cedere urbe, victurum in aliquo abdito et longinquo rure," testabatur: simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, et, quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoque ejus inpulit, ut abeuntem auctoritate

gulos Latine non dici putat; certe non explicare, quod auctor dicere voluerit: nisi forte senserit, unumquemque indulgere sibi et velut in lubrico ferri. Nimirum putavit, *gliscere* Latinum esse Gallicum *glisser*: quæ multum differunt. *Gliscere* Latinis est crescere. Vide Nonium c. 1. Et sæpe sic usurpat ipse Tacitus. Hic *gliscere singulos*, est augeri opibus, crescere paratu et nitore instrumenti rerumque necessariarum ad victum et cultum. Gron. Adde Gebhard. et Drakenb. ad Liv. 6, 14. Ern.

Talesque ad requiem animi] Quid est illud, *tales?* Censeo rescribendum, *dignationibus antistent, aliisque, quæ ad requiem.* Ideo (inquit bonus patronus luxuriæ) repertum discernere censum Senatorum Equitumque a plebe: non solum ut loco, ordine, dignitate præmineant, sed etiam supellectile, veste, aliisque quæ animo aut corpori cara. Potes etiam legere, *ita aliis quæ ad;* minusque recedes a scriptura. Lips. Distinguo et lego: *non quia diversi natura, sed ut locis, ordinibus, dignationibus antistent et aliis, quæ ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur.* In qua oratione multiplex ἔλλειψις obscuritatem facit, et occasionem mendo dedit. Intelligendum enim inter τὰ *sed ut* ex superioribus τὸ *quia*, et post τὸ *dignationibus* ex sequenti τὸ *antistant* intra idem comma; denique ante τὸ *antistent* particula comparativa. Est enim integrum: *non quia diversi natura sint, sed quia, quemadmodum locis, ordinibus, dignationibus antistant, sic antistent et aliis.* Gron. Sic ante emendarat Grotius, idque receptum a Ryckio: quod non sum ausus imitari, quia altera Lipsiana: *sed ut l. o. d. antistent, ita aliis, quæ,* non minus probabilis; quam etiam probavit Pichena, qui testatur se in cod. Med. reperisse *talisque.* Ern. *Talisque* ortum per errorem ex *taliaque*, ut visum Hillero Racem. 25. Ceterum hic quisque suo sensu abundet.

Confessio vitiorum] Possit legi, *consensio.* Lips. Absit, ut mutemus, quod pulcherrime dictum est. Neque vero hæc confessio est Galli, ut censuit Freinsh. qui παραφράζει, *Huic Asinii orationi non difficulter assensi sunt reliqui, qui, quod ipsi similiter animati essent, gratum habebant exstitisse virum primarium, qui iisdem, quibus ipsi tenebantur vitiis, teneri se confiteretur, et tamen obtegendæ eorum turpitudini honesta nomina reperire potuisset.* Imo, impudentia, inquit, plurium, qui prætextu et vocabulis *commodorum* et *necessariorum* luxuriam suam tantum non prodebant, et palam confitebantur, et quod hæc istis similes audiebant. *Confessio* est illorum, qui post Gallum sententias dixere: *similitudo audientium* est illorum, qui non sunt locuti, sed verbo aut manu promissa assensere, aut denique pedibus in eam sententiam iere. Defendere turpia instar confessionis est insitorum vitiorum. Ludit pari suavitate 14, 11. *adverso rumore Seneca erat, quod oratione tali confessionem scripsisset.* Gron.

vel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocata in jus Urgulania, quam supra leges amicitia Augustæ extulerat: nec aut Urgulania obtemperavit, in domum Cæsaris, spreto Pisone, vecta; aut ille abstitit, quamquam Augusta "se violari et imminui" quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus, ut, "se iturum ad Prætoris tribunal, adfuturum Urgulaniæ," diceret, processit palatio, procul sequi jussis militibus. Spectabatur, occursante populo, compositus ore, et sermonibus variis tempus atque iter ducens; donec, propinquis Pisonem frustra coercentibus, deferri Augusta pecuniam, quæ petebatur, juberet. Isque finis rei; ex qua neque Piso inglorius, et Cæsar majore fama fuit. Ceterum Urgulaniæ potentia adeo nimia civitati erat, ut testis in caussa quadam, quæ apud Senatum tractabatur, venire dedignaretur: missus est Prætor, qui domi interrogaret: cum, virgines Vestales in foro et judicio audiri, quotiens testimonium dicerent, vetus mos fuerit.

XXXV. Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret, Cn. Pisonis et Asinii Galli super eo negotio diversas sententias noscere. Piso, "quamquam abfuturum se dixerat

Liberi doloris] Eleganter. Sic ap. Cic. 12. ep. 28. *liber in ulciscendo. Liber dolor* est, cum ea dicas, facias, quæ dolor suadet, nihil timens cujusquam odium, aut iras etc. Ern. V. Horat. Epod. 4, 10. Quinctil. Declam. 11. ab initio et 18, 2.

Spreto Pisone] Hoc quoque exquisita Latinitate. Spernere dicuntur leges, judices, accusatores, qui se impune peccare posse putant, fiducia potentiæ, opum etc. Horat. Epod. 4. de libertino: *In quatuordecim sedilibus contemto Othone sedet*, ubi v. Bentl. Adde Clav. Cicer. in v. *contemnere*. Similiter καταγελᾶν νόμου dixit Lucian. in Toxari c. 2. Ern.

Ille abstitit] In cod. Gron. testatur esse *illi abscissit*. Unde conjicere licet a Tacito fuisse *abscessit*, quod eundem sensum habet. Xenoph. Mem. Socr. 2, 9. de Archidemo accusante sycophantas Critonis: ὁ δὲ οὐκ ἀπηλλάττετο, *non abscessit*, non omisit, aut deposuit accusationem. Ern.

Missus est Prætor] Quod in egregiis personis observari Paullus jubet d. 12, 2. l. 15. De jurejur. *Ad personas egregias, eosque, qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad jurandum*. Lips.

Res eo a. p.] P. Pithœus Adv. 2, ult. *res tum prolatas* ob ferias messium et vindemiarum tempore indici solitas perhibet; Crollius in eo caussam quærit, quod Princeps se abfuturum dixerat, unde mox *res dilatæ* narrentur. Rerum dilationi actus earum opponitur. Cf. Suet. Aug. 32.

Quamquam abfuturum se dixerat] Omnino sic legendum. Atqui non abfuit, ut e seqq. colligas. Ita est: sed dixerat, ut sæpe, et hæc talia ex usu aut caussa simulabat. Lips. In cod. Med. est *afuturum*: quod recepi. Millies litera *b* temere addita huic verbo, et sublata per codd. a viris doctis. v. Gebh. et Drakenb. ad Liv. 4, 2. 26, 41. et qui ibi laudantur. Ceterum etiam J. Gron. in MS. se reperisse testatur mox *agendas*, *senatum* et *posse*. Unde Taciti scripturam hanc facit: *ob id magis agendas censebat, et, absente Principe, Senatum et Equites posse sua munia sustinere, decorum reipublicæ fore*. Mirandum est, Beroaldum et Pichenam hoc non vidisse, et uno versiculo illum ter mutasse lectionem codicis, sine caussa. Ceterum in utraque lectione aliquid duri est in verbis *ob id magis*. Post *quamquam* intelligi debere *tamen*, clarum est. Ei non satis convenit *ob id magis*: sed desideratur *haud minus*. Haud mutari potuisse in *ob id*, facile intelligitur; *magis* autem et *minus* sæpe permutata esse in libris scriptis, observarunt viri docti. Vide quos laudat Drakenb. ad Liv. 45,

Cæsar, ob id magis agendum," censebat, "et, absente Principe, Senatum et Equites posse sua munia sustinere, decorum reipubl. fore." Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, "nihil satis inlustre, aut ex dignitate Populi Romani, nisi coram et sub oculis Cæsaris: eoque conventum Italiæ et adfluentes provincias præsentiæ ejus servanda," dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis utrinque contentionibus acta: sed res dilatæ.

XXXVI. Et certamen Gallo adversus Cæsarem exortum est: nam censuit "in quinquennium magistratuum comitia habenda: utque legionum Legati, qui ante præturam ea militia fungebantur, jam tum Prætores destinarentur: Princeps

24. Cetera, *et—Senatum—posse,* sunt meliora, eaque recepi. In ed. Rhenani est vitio operarum *adfuturum,* quod in Aldinam hinc irrepsit. Ern. Probarem cum Gron. et Crollio *agendas,* ni a voce *res* nimis procul abesset. Recte se habet vulgatum. Sic et *ob id magis* non mutandum. Sensus est: *multo magis* absente Principe agendum. Ratio patet.

Senatum et Equites p. sua munia s.] Equitum munia sunt judicia. Nam, etsi judiciorum administratio communis tum fuit Senatui et Equiti, tamen usus loquendi tulit, ut Equitibus, nomine quidem, solis tribueretur. Sic *decuriæ Equitum* de judicibus ap. nostrum 14, 20. et Sueton. Tib. 41. ubi v. quæ diximus in Excursu: quæ non convelluntur iis, quæ contra dixit Oudend. Adde in pr. Plinium H. N. 33, 2. Ern.

Servanda] Habeo, quo vulgatum tuear: malim tamen *servandas.* Gron. Ceterum in MS. unico est ante *et ei adfl.* Ern. *Ei* necessario exprimendum judicat Crollius. Sufficit intelligi.

Censuit in quinquennium] Non a se id invenit Gallus, sed imitari decretum C. Cæsaris voluit, de quo Appianus, in persona M. Antonii, Civil. 2, 128. Ἡμεῖς γὰρ αὐτοὶ σχεδὸν ἅπαντες, οἱ μὲν ἤρξαμεν ὑπὸ τῷ Καίσαρι· οἱ δὲ ἔτι ἄρχομεν, αἱρετοὶ πρὸς ἐκείνους γενόμενοι· οἱ δὲ ἐς τὸ μέλλον ἄρχειν κεχειροτονήμεθα. Ἐς γὰρ πενταετὲς, ὡς ἴστε, καὶ τὰ ἀστυκὰ ἡμῖν καὶ τὰ ἐτήσια, καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας διετάξατο. De quo etiam Suet. sentit in Julio 76. *Magistratus in plures annos ordinavit.* Lips. Id Vitell. 11. *Comitia in decem annos ordinavit.* Ern.

Utque legionum Legati] In exercitu duplices Legati, Consulares et Prætorii. Consularis toti exercitui, Prætorius legioni uni præsidebat. At ecce Gallus, quia multæ legiones, et plures sane quam quotannis Prætores (nam ad 25. aut 26. illo ævo erant). Gallus, inquam, hic blanditum Legatis ivit, et, ut putabat, Cæsari. Voluit illos, qui ab eo præpositi ante Præturam, jam tum Prætores designatos eo ipso facto esse, et sequenti anno inire. Quid amplius? *duodecim candidatos in singulos annos a Principe nominari.* Sed cujus rei candidatos? Legationis, an Præturæ? Si istud, tum augeatur valde Prætorum numerus, aut certe Prætoriorum: quod tamen Gallus callide suasit novo reperto, quia Cæsar juraverat Annal. 1, 14. se numerum duodenarium in Prætoribus non excessurum. At nunc potest excedere, sed alio titulo et mantello. An placet legationis candidatos accipi? et ut Cæsar quotannis omnes illos nominet, solusque comitia hæc peragat? Neque id sperno: sed sprevit valde Tiberius, qui totum hoc caput ejus sententiæ nec refutatione, imo nec repetitione, dignum censuit: et in oratione rejicit prius caput tantum, de magistratibus in quinque annos. Lips. Imo prius verum est. *In annos singulos* intellige de quinque annis, in quos magistratus ordinandi ex ipsius sententia. Ita Princeps nominabit candidatos 60. et quidem candidatos sine repulsa et ambitu designandos, ut loquitur 1, 15. utrum Præturæ tantum, an etiam Consulatus, aliorumque magistratuum, non dixerim. Etenim qualis Consulum creatio fuerit tum, incertum, auctore ipso Tacito 1, 81. Sed tamen et ibi candidatorum mentio. Itaque credam, non de sola prætura locum intelligendum esse. Ab initio quatuor candidatos nominaverat. l. c. adulator duodecim concedi vult. Ern.

duodecim candidatos in annos singulos nominaret." Haud dubium erat, eam sententiam altius penetrare, et arcana imperii tentari. Tiberius tamen, quasi augeretur potestas ejus, disseruit: "Grave moderationi suæ, tot eligere, tot differre: vix per singulos annos offensiones vitari, quamvis repulsam propinqua spes soletur: quantum odii fore ab his, qui ultra quinquennium projiciantur! unde prospici posse, quæ cuique tam longo temporis spatio mens, domus, fortuna? superbire homines etiam annua designatione: quid? si honorem per quinquennium agitent? quinquiplicari prorsus

Arcana imperii] Quare? Quia validi nimis illi electi fuissent, et potuissent tractu in Principem coire. Item, odia ferebantur in ipsum, et fortasse conspiratio, a repulsis. Et sane ea mens Taciti: quod verba illa mox ostendunt: *favorabili oratione vim imperii tenuit;* quæ resoluta igitur, et velut enervata fuisset, illa sententia. Nam addo etiam, inter arcana imperii esse, ut Princeps gratiæ et beneficii sit potens: vix aut non esset, in tam longum tempus honoribus semel datis. Lips. Alii aliter explicant hunc locum. Mihi sic videtur. *Arcana imperii* et *dominationis* apud Tacitum, id quod comparandis locis ceteris, infra 59. H. 1, 4. intelligi potest, sunt artes ab Cæsare et Augusto, suggerente in primis Mæcenate, inventæ, ad imperium summum et comparandum et retinendum, et instituta Cæsarum eodem comparata. *Arcana* vocantur, quia non in vulgus nota erant, sed occultabantur, ne animadverterentur consilia dominandi, et quod sub iis dominandi cupiditas, et vis ipsa dominationis latebat. Ergo sensus verborum Taciti hic videtur esse: omnibus apparebat, istam sententiam pertinere ad res, quæ in deliberationem Senatus non cadebant, et de quibus sententiam dicere senatores non consuessent, sed propriæ essent Imperatoribus. Nam magistratus ordinare in plures annos, candidatos nominare, erat inventum Cæsaris et Augusti, pertinens ad dominationem comparandam et retinendam. Igitur an et in quot annos ordinandi magistratus essent, quot candidati nominandi in singulos annos, Imperatoris erat videre et decernere, non Senatus. Ea porro sententia patefieri artes dominandi, quas occultas esse volebant Imperatores. Bis ergo peccabat Gallus. Primo, quod in Senatu decerni volebat, in quot annos comitia haberentur, quod fuerat Imperatorum ante, auctore Cæsare: deinde, quod significabat etiam adulatione illa, qua duodecim candidatorum nominandorum potestatem Tiberio fieri volebat, non ignorare se, in eo esse aliquid, quod ad augendam potentiam excogitassent Imperatores. Nam ignorari istas suas artes volunt dominandi cupidi, nec de iis verba fieri, quibus sibi exprobrari dominationem putant. Atque ad hunc fere modum interpretatur hunc locum etiam Ryckius. Ern.

Quasi augeretur] In Mediceo *auretur* legitur, voce admutilata. Illa vera lectio. Augebatur enim potestas, cum in ejus manum comitia tot annorum, nova ratione, darentur. Lips.

Grave moderationi suæ tot] Nam ante ita moderatus erat, ut quatuor tantum nominaret. 1, 15. Ern.

Mens, domus, fortuna] *Quæ mens*, utrum nimirum bona, an animus reipubl. infensus 4, 70. 6, 24. non ex hac tantum continuatione spei, sed undecumque. *Domus*, familia, gens, cognatio, et necessitudines: nam et horum peccata poterant efficere, ut aliquis in suspicionem veniret, et potestas ei male credi videretur. *Fortuna*, res familiaris, integra an attenuata. Gron.

Honorem per quinquennium agitent] Sermo ad invidiam rem augens. Ut 1, 69. *Compressa a muliere seditione.* Et paullo ante: *confessio vitiorum.* Designati a gerentibus magistratum potestate, non dignatione, neque gratia differunt: imo majorem sæpe gratiam habent, ut plerumque, a quibus speratur. Adorant ferme solem orientem, et semper, quæ sperant homines, ampliora sibi fingunt, quam præsentia vel inveniunt vel æstimant. Unde non mirum, si et ipsi sumerent superbiam quasi meritis quæsitam. Liv. 33, 46. Cic. in Verrem 1, 7. Verebatur igitur haud injuria, ne quis eorum, qui

magistratus, subverti leges, quæ sua spatia exercendæ candidatorum industriæ, quærendisque aut potiundis honoribus statuerint."

XXXVII. Favorabili in speciem oratione vim imperii tenuit. Censusque quorundam senatorum juvit: quo magis mirum fuit, quod preces M. Hortali, nobilis juvenis, in paupertate manifesta, superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii, inlectus a D. Augusto liberalitate decies sestertii, ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia exstingueretur. Igitur, quatuor filiis ante limen curiæ adstantibus, loco sententiæ, quum in palatio Senatus haberetur, modo Hortensii inter oratores sitam imaginem, modo Augusti intuens, ad hunc modum cœpit: "Patres conscripti, hos, quorum numerum et pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia Princeps monebat: simul majores mei meruerant, ut posteros haberent: nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam, gentile domus nostræ bonum, varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent: jussus ab Imperatore, uxorem duxi. En stirps et

tot annos in oculis et exspectatione hominum fuissent, vires colligeret ad invadendum imperium. Gron.

Spatia exercendæ] Tot mensibus aut diebus petant, et in candida sunto: tot deinde adepti gerant. Neque enim solenniter petere toto anno licebat. Atque hoc est *spatium exercendæ candidatorum industriæ*, olim legibus finitum. Lips.

Censusque quorundam senatorum] Suet. Vesp. 17. Punctum posui post *tenuit*. Est enim nova sententia. *Que* est præterea, deinde. V. dicta ad Sueton. Ner. 38. Sic infra 52. *circumferrent*. *Compulerantque* etc. Ern.

Preces M. Hortali] Ortalus scribitur in Suet. Tib. 47. Ortalus igitur Hortensiæ gentis cognomen. Cicero ad Atticum 4, 15. *Ortalus in ea caussa fuit, cujusmodi solet.* Infanda quædam de hoc ipso, nisi fallor, Hortensio Valerius Max. narrat 3, 5, 4. sed vocat Corbionem. Anne igitur scribendum *Hortalus Corbio?* an corrupta ea vox, substituendumque, *Ortalus?* alterum certe horum. Principio etiam Valerianæ narrationis emendo, *in maximo et ingeniorum et civium amplissimorum proventu.* Facio judicem nostrum Pighium, cui scriptor hic non medicinam debet, sed vitam. Sed hic Ortalus Hortensii nepos, numquid ex filio? Apparet; nam et Valerius diserte Hortensium eum appellat. Attamen filius magni illius oratoris, bello civili Brutiano, periit, præmature. Velleius 2, 71. Sed debuit scilicet jam tunc prolem sevisse, et reliquisse in urbe. Catulli Elegia, quæ ad Ortalum est: censeo eam esse ad hujus avum. Lips. Pro Ortalo ubivis viri docti posuere *Hortalum*. Simili modo Ortensius nonnunquam legitur, ut ap. Grut. 883, 4. Sequior ætas vulgo *ortus* pro *hortus* dixit. Ern.

Decies HS.] Is est ipse census senatorius, qui sub Augusto fuit: nam auxit eum et produxit. Sunt ista *vigintiquinque millia Philippicum*. Lips. *Liberalitatem decies sestertii* dicebant veteres, et scripsit haud dubie Tacitus; non *sestertium*. Gron. J. Gron. in MS. Med. clare reperit *sestertii*. Itaque non dubitavi recipere cum Ryckio. Aliis etiam locis veterum scriptorum, etiam sine libris scriptis, recepere viri docti. V. Intt. ad Sueton. Cæsar. 50. Aug. 41. Tib. 48. Ern. Vid. omnino Gron. de pecun. vet. 2, 3. Valor, quem Lipsius statuit, hodiernæ rationi non amplius congruit. Male quoque passim Eisenschmidii nostri calculum viros doctos presso pede adhuc sequi video. Sæculi spatio duplicatus argenti valor est. Decies HS. hodie Gallicæ monetæ ducenties mille libris respondet. Vide Diss. nostram de numi Rom. valore in Misc. litt. Argent. 4. 1770.

progenies tot Consulum, tot Dictatorum! nec ad invidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ, refero. Adsequentur, florente te, Cæsar, quos dederis, honores: interim Q. Hortensii pronepotes, D. Augusti alumnos, ab inopia defende."

XXXVIII. Inclinatio Senatus incitamentum Tiberio fuit, quo promptius adversaretur, his ferme verbis usus: "Si quantum pauperum est venire huc, et liberis suis petere pecunias cœperint, singuli numquam exsatiabuntur, respubl. deficiet: nec sane ideo a majoribus concessum est, egredi aliquando relationem, et, quod in commune conducat, loco sententiæ proferre, ut privata negotia, res familiares nostras hic augeamus, cum invidia Senatus et Principum, sive indulserint largitionem, sive abnuerint: non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio, intempestiva quidem et improvisa, cum aliis de rebus convenerint Patres, consurgere, et numero atque ætate liberum suorum urgere modestiam Senatus, eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere ærarium: quod, si ambitióne exhauserimus, per scelera supplendum erit. Dedit tibi, Hortale, D. Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec ea lege, ùt semper daretur: languescet alioqûi industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus aut spes; et securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignavi, nobis graves." Hæc atque talia, quamquam cum adsensu audita ab his, quibus omnia Principum, honesta atque inho-

Tot Consulum] Vaniloqua hominis oratio et falsa: ubi enim isti tot Consules, tot Dictatores? Certe ego in Hortensia gente unum Dictatorem reperio, et Consulem unum. Dictatorem anno urbis 467. secessione plebis; Consulem, P. Hortensium, hujus avum. Sed intelligit fortasse majores suos etiam ex gente materna. LIPS.

Adsequentur florente te] *Adsequantur* Acidalius. Non placet: certius enim omen in vulgata, etsi ratum non fuerit. GRON.

Inclinatio Senatus] Quare illa impedivit, aut arcuit? debuisset incitare: nam videri volebat omnia per Senatum agere. Sed hic aliud: ista inclinatio popularitatem quandam referebat, et severum Principem, quasi ad famam et gratiam componebat: spretum Tiberio. Fortasse etiam, quia sponte volebat dare, et solus gratiam, habere, non ab aliis invitatus aut impulsus. LIPS.

Preces sunt istuc] J. Gron. in MS. legit *istut*, pro *istud*: quod ille probat. Sed illud *istut*, si quidem acutius ceteris in hac voce legenda vidit Gronovius, potest esse factum ex *istuc*, pro quo sæpe librarii reposuere *istud*, ut docuere viri docti ad Liv. 28, 28. 42. etc. ERN. Bene. Sic et 1, 42. H. 1, 84.

Eandem vim] Prisca scriptura, *in me transmerei*: ex quo Beatus, *transumere*. Legebam, *eadem, invidiam in me transmittere*: vel etiam, *tandem vim*. Primo, inquit, urgent modestiam Senatus, denique velut vim mihi adhibent, et ærarium perfringunt. Vim dico, quia velut pro sententia dicunt, et Senatus assensum capiunt, aut captant: cui parere me sit necessum. LIPS. Optime habet vulgatum: nam et *vis* infertur pudori: vis etiam est, cum aliquid *extorquet improbitas*, ut loquitur Arbiter c. 87. cui concedit frontis imbecillitas. Sic 15, 36. *Ergo ut in privatis necessitudinibus proxima pignora prævalerent, ita P. R. plurimam vim habere, parendumque retinenti.* GRON. J. Gron. e prisca scriptura, quam Beroald. et Rhen. ed. pr. retinuere, legi vult *transjicere*. Aldus edidit *transmitti*, Gryph. *transmittere*. ERN. Hillerus Racem. 25. legendum suadet *transferre*; Crollius *transmovere*, citatque ex Terent. Eun. 3, 1, 8. et ex nostro 13, 35.

nesta, laudare mos est, plures per silentium aut occultum murmur excepere: sensitque Tiberius: et, cum paullum reticuisset, "Hortalo se respondisse," ait: "ceterum, si Patribus videretur, daturum liberis ejus ducena sestertia singulis, qui sexus virilis essent." Egere alii grates; siluit Hortalus, pavore, an avitæ nobilitatis, etiam inter angustias fortunæ, retinens: neque miseratus est posthac Tiberius, quamvis domus Hortensii pudendam ad inopiam delaberetur.

XXXIX. Eodem anno, mancipii unius audacia, ni mature subventum foret, discordiis armisque civilibus rempubl. perculisset. Postumi Agrippæ servus, nomine *Clemens*, comperto fine Augusti, pergere in insulam Planasiam, et fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non servili animo, concepit. Ausa ejus impedivit tarditas onerariæ navis: atque interim patrata cæde, ad majora et magis præcipitia conversus, furatur cineres, vectusque Cosam, Etruriæ promontorium, ignotis locis sese abdit, donec crinem barbamque promitteret: nam ætate et forma haud dissimili in dominum erat. Tum, per idoneos et secreti ejus socios, crebrescit "vivere Agrippam," occultis primum sermonibus, ut vetita solent, mox vago rumore apud imperitissimi cujusque promptas aures, aut rursum apud turbidos, eoque nova cupientes: atque ipse adire municipia obscuro diei, neque propalam adspici, neque diutius iisdem locis: sed, quia veritas visu et mora, falsa festinatione et incertis valescunt, relinquebat famam aut præveniebat.

Retinens] Infra 5, 11. *modestiæ retinens.* Sic etiam Cic. ad Q. Fr. 1, 2. *sui juris dignitatisque retinens.* Ern.

Dilaberetur] Arbitror Tacitum dedisse, *delaberetur.* Sic Sueton. Claud. 9. *ad eas rei familiaris angustias decidit:* quamquam ibi suspicatus sum, Suetonium scripsisse *recidit. Delabi* et *dilabi* sæpe confundi in libris, satis notum est. Infra 3, 63. *neu specie religionis in ambitionem delaberentur.* Itaque non dubitavi sic rescribere. Ern.

Ferre ad exercitus] Suet. Oct. 19. Tib. 53. Noster 4, 67. Gron.

Patrata cæde] scil. Postumi Agrippæ. Respice ad 1, 6.

Furatur cineres] Quare hoc? an, ne constaret eo argumento mortuum Postumum, quem vivum ille, et se esse, credi volebat? An caritate in dominum fecit, et alibi sepulturus? Lips.

Vectusque Coram] Apud Dionem 57, 16. leges, in Galliam profectum eum. Sed Coræ nomen ego apud geographos in hoc tractu non reperio: reperio Cosæ, quod Etruriæ oppidum fuit in sublimi colle ad mare, cum subjecto sinu. Strabo 5. p. 225. Μετὰ δὲ Ποπλώνιον Κόσσα πόλις, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης· ἔστι δὲ ἐν κόλπῳ βουνὸς ὑψηλός. Vicinum id portui Herculis Rutilius in Itin. 1, 286. locat: *Et desolatæ mœnia fœda Cosæ.* Servius de eodem ad Virg. Æn. 10, 167. *Cosæ civitas Tusciæ, quæ numero singulari etiam secundum Sallustium dicitur.* Nominat et Plinius lib. 3, 8. Itaque qui me audiet, *Cosam* hic restituet. Lips.

Relinquebat famam] Statim abeundo scilicet, priusquam bene innotesceret: *præveniebat* autem, ex inopinato et celeriter se sistendo. Ita parum gnaros relinquebat, parum providis se sistebat. Lips. Totum interpretor de abitu, idque præcipit ipse Tacitus, cum ait: *neque diutius iisdem locis, sed aut relinquebat aut præveniebat:* quid fecerit, narrat, in mutandis locis. Etsi autem *relinquere* interdum dicimur, quicquid post tergum est vel venit, proprie tamen relinquimus, quod nobiscum fuit, aut quod jam adest, cum ab eo discedimus;

XL. Vulgabatur interim per Italiam, "servatum munere Deum Agrippam:" credebatur Romæ: jamque Ostiam invectum multitudo ingens, jam in urbe clandestini cœtus celebrabant: cum Tiberium anceps cura distrahere, vine militum servum suum coerceret, an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret: modo nihil spernendum, modo non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus, reputabat. Postremo dat negotium Sallustio Crispo: ille e clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) deligit, atque hortatur, simulata conscientia adeant, offerant pecuniam, fidem atque pericula polliceantur. Exsequuntur ut jussum erat: dein speculati noctem incustoditam, accepta idonea manu, vinctum, clauso ore, in palatium traxere: percunctanti Tiberio,

prævenimus id, quod nondum adest, seu, quod post nos demum exsistit. Hoc igitur ait, abibat vel cum inciperetur spargi, vel priusquam spargeretur rumor, eum adesse. Gron.

Ostiam invectum multitudo ingens celebrabat] Freinsh. capit de sermonibus hominum. Crederem, si adjiceretur *fama, rumore, sermone, vocibus.* Nam mihi nihil exploratius, quam, quem *multitudo celebrare ingens* dicitur veteribus, eum magnam turbam comitum, anteambulonum, sectatorum secum trahere intelligi. Cic. pro Sext. 63. *Viæ multitudine legatorum undique missorum celebrabantur.* Ad Att. 4, 1. *Similis frequentia me usque ad capitolium celebravit.* De Orat. 1, 45. *Testis est hujusce Q. Mucii janua et vestibulum, quod maxima quotidie frequentia civium celebratur.* Plane sic et Tacitus loquitur, narratque, simul egressus in terram esset, magna frequentia vulgi circumfusum comitatumque incessisse per vias gaudentis, gratulantis, deducentis, mirantis. Ed quid in eo novi? Pseudogracchi et Pseudomarii juxta magnos concursus fecerunt. Neque abhorret, quod præcedit, *adire obscuro,* etc. et *relinquebat aut præveniebat.* Sic tum illic, postea Ostiæ aliter: crescunt enim et in scelere ac fraude animi parvi metu primo: rursusque pro occasione minuuntur. Quos progressus regressusque curate satis annotavit Tacitus. Ostiæ effuderant sese. In urbe sub oculis Principis minus audebant; aut, si audebant, ipse dimisit illos, monitos conducere magis rebus suis, ut minus conspectus Romam intraret. Postquam igitur mœnia irrepsit, coitiones interim clandestinæ ad eum fiebant, donec matura, si darentur, fieret seditio. XXII lapide ab urbe distare Ostiam accepit, opinor, Freinsh. e corrupto Strabonis loco 5. p. 232. cum tot alii auctores, tabulæ, itineraria XVI, quidam etiam XIII millibus contenti sint. Vide Cluverium. Gron. *Ostiam* in textu scripsi, imitatus viros doctos in Livio. *Ostia* vera scriptura, non *Hostia.* Et sic in MS. auctore J. Gron. Ern.

Servum suum coerceret] Rectum est. Etsi enim Clemens hic servus Agrippæ olim, tamen nunc Tiberii, ad quem scilicet universa Agrippæ hereditas venerat. Lips. Acidalio non inconcinne ex *suum* scribi posse *statim* videbatur. Sed multo efficacius τὸ *suum.* Justin. 42, 5. *Phraates legatos statim ad Cæsarem mittit, servum suum Tiridatem et filium remitti sibi postulat.* Gron. Groslotius volebat corrigi *tum.* Ern. Illud *tum* nullo modo ferendum.

Simulata conscientia] Freinshemii interpretationem, qui fraudis conscientiam intelligit, admittere non possum. Quemadmodum enim planus hic confideret committeretque sese illis, qui dicerent: *Scimus te non esse Agrippam, quem præfers?* Prorsus hoc erat totam tragœdiam evertere. Qua fronte poterant offerre pecuniam, fidem et pericula polliceri, qui detrahebant ei aperte personam, sub qua erat favorabilis? Non erat tam fatuus Clemens, ut crederet homines, si nihil aliud, ingenuos et militares sacramento dicturos ei, quem fugitivum esse nossent. Quin *simulata conscientia* est fingentes se conscios ac participes eorum, qui jampridem illius adventum optarint et exspectarint, adeoque conspirationis pro servato munere Deum Agrippa factæ, et velle omni modo Augusti sanguinem adversus inimicos tueri. Gron.

"Quomodo Agrippa factus esset?" respondisse fertur, "Quomodo tu Cæsar." Ut ederet socios, subigi non potuit: nec Tiberius pœnam ejus palam ausus, in secreta palatii parte interfici jussit, corpusque clam auferri: et, quamquam multi e domo Principis, equitesque ac senatores, sustentasse opibus, juvisse consiliis dicerentur, haud quæsitum.

A. U. 770. A. C. 17.

XLI. Fine anni arcus, propter ædem Saturni, ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberii; et ædes Fortis Fortunæ Tiberim juxta in hortis, quos Cæsar Dictator Populo Rom. legaverat; sacrarium genti Juliæ, effigiesque D. Augusto apud Bovillas, dicantur. C. Cæcilio, L. Pomponio coss. Germanicus Cæsar A. D. VII Kal. Junias triumphavit de Cheruscis Cattisque, et Angrivariis, quæque aliæ nationes usque ad Albim colunt: vecta spolia, captivi, simulacra montium, fluminum, prœliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. Augebat intuentium visus eximia ipsius species, currusque quinque liberis onustus: sed suberat occulta formido reputantibus, "haud prosperum in Druso, patre ejus, favorem vulgi: avunculum ejusdem, Marcellum, flagrantibus plebis studiis intra juventam ereptum: breves et infaustos Populi Romani amores."

XLII. Ceterum Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam Consulatui ejus destinavit: nec ideo sinceræ caritatis fidem adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque caussas, aut forte oblatas adripuit. Rex Archelaus quinquagesimum

Auspiciis Tib.] Eleganter Hor. 4, 14, 33. *Te copias, te consilium et tuos præbente Divos.*

Sacrarium genti Juliæ] Addito etiam ludicro circensi: quod docent verba 15, 23. At de sacrario, exemplum imitatus in gente Flavia Domitianus. Statius Silvar. 5, 1, 240.—*Æternæ modo qui sacraria genti Condidit, inque alio posuit sua sidera cœlo.* LIPS.

C. Cæcilio] Sic edidi pro *Cælio*, ex inscriptione ap. Murat. t. I. p. 301. et sic appellant Dio 57, 17. et Cassiodorus in Chron. ut jam monuit Panvinius, Blanchinus. Sic edidit etiam Brotier. V. et Massonus Vita Ovid. ad h. a. De Pomponii Consulatu v. Rezzonici Disquis. Plin. t. I. p. 146. ERN.

Triumphavit de Cheruscis] Plures gentes in hoc triumpho Strabo 7. p. 291. nominat, sed verbis corruptis: de quibus videbo in Germania Taciti. LIPS. Huc spectat numus sat obvius, qui hinc Germanicum in quadrigis triumphalibus, illinc stantem paludatum sistit, addito in area: SIGNIS RECEPT. DEVICTIS GERM. S. C. V. Eckhelii Doctr. NN. vet. vol. 6. p. 209. De vectis spoliis et simulacris v. Ovid. ex Ponto 2, 1. Hor. ep. 1. 1, 191. Flor. 4, 2, 88.

Currus quinque liberis] Ex triumphantium ritu, qui pueros minores in curru, grandiores interdum equis triumphalibus imponebant. Cicero pro Murena 5. Plutarchus, Suetonius Tib. 6. alii. LIPS.

Trecenos plebi sestertios] Tres aureos Romanos, nostros septem Philippos vel ducatones argenteos et dimidiatum. GRON. Monetæ Gall. 60 libras Turon.

Rex Archelaus] Rex Cappadocum, non Judææ tetrarcha, ut Muretus vult. Hic Herodis erat filius; ille ex posteris Archelai, Mithridatis præfecti. Archelai Judæi frater Alexander Archelai

annum Cappadocia potiebatur; invisus Tiberio, quod eum Rhodi agentem nullo officio coluisset: nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus; quia, florente C. Cæsare missoque ad res Orientis, intuta Tiberii amicitia credebatur. Ut, versa Cæsarum sobole, imperium adeptus est, elicit Archelaum matris litteris, quæ, non dissimulatis filii offensionibus, clementiam offerebat, si ad precandum veniret: ille ignarus doli, vel, si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properat: exceptusque immiti a Principe, et mox accusatus in Senatu; non ob crimina, quæ fingebantur, sed angore, simul fessus senio, et quia regibus æqua, nedum infima, insolita sunt, finem vitæ, sponte an fato, implevit. Regnum in provinciam redactum est, "fructibusque ejus levari posse centesimæ vectigal" professus Cæsar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tempus, Antiocho Commagenorum, Philopatore Cilicum, Regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: et provinciæ, Syria atque Judæa, fessæ oneribus, deminutionem tributi orabant.

Cappadocis filiam Glaphyren uxorem habuit. Gron. Confundit utrumque etiam Torrentius ad Sueton. Tib. 8. Ern. Scil. apud Suet. idem Archelaus Capp. Rex intelligitur, qui ap. nostrum; contra ap. Josephum, quem allegat Torrent. ex Antiq. 17, 11. Archelaus Ethnarcha Judææ, cujus in judicio ob contentionem cum fratre de herciscundo mortui patris regno adfuit Caius Cæsar, Augusti nepos. Cf. Noldius in Hist. Idumæa p. 196.

Quinquagesimum annum] Justa putatio. Cepit enim regnum ab Antonio, anno urbis 718. Consule Dionem 49, 32. Lips.

Versa] Non finita, sed eversa, Agrippa Postumo in exilium acto.

Veniret] Legitima ratio desiderat *venisset*: sæpe in hoc genere, nominatimque in hoc verbo, peccatum inscitia librariorum. Ern. Bene: sueta enallage.

Angore] Suet. Tib. 49. Gron. adde supra de Libone c. 30. Ern.

In provinciam redactum est] Non nunc quidem, sed paullo post a Germanico, misso ad res Orientis. Infra 42. 56. *At Cappadoces in formam provinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere.* Strabo 12. p. 534. Τῆς δὲ μεγάλης Καππαδοκίας νῦν μὲν οὐκ ἴσμεν πρώτην διάταξιν. Τελευτήσαντος γὰρ τὸν βίον Ἀρχελάου τοῦ βασιλεύσαντος ἔγνω Καῖσάρ τε καὶ ἡ σύγκλητος ἐπαρχίαν εἶναι Ῥωμαίων αὐτήν. Regnum autem Cappadociæ a Tiberio primum in provinciam redactum, consensu traditum est. Appianum quis hic audiet, qui refert ad Augustum? Verba ejus in Mithr. 105. Ἀριοβαρζάνης μὲν οὖν τὴν βασιλείαν ὅλην τῷ παιδὶ περιὼν ἐνεχείρισε, καὶ πολλαὶ μεταβολαὶ μεχρὶ Καίσαρος ἐγένοντο τοῦ Σεβαστοῦ. Ἐφ᾽ οὗ, καθάπερ τὰ λοιπὰ, καὶ ἥδε ἡ βασιλεία περιῆλθεν ἐς στρατηγίαν. Lips.

Centesimæ vectigal] Onus hoc impositum urbi et Italiæ post bella civilia ab Augusto: anno, nisi erro, 759. quo tempore ærarium militare institutum, ut tradit Dio 55, 25. Colligo ex verbis Taciti, quæ 1, 78. Non aliud autem hoc vectigal, quam centesimus rerum in auctione venalium numus. Auctor sic interpretandi Suetonius, qui ducentesimam auctionum appellat Cal. 16. *Ducentesimam auctionum Italiæ remisit*: ubi bene Turnebus Adv. 27, 20. emendat, *centesimam*. Bene, inquam, maximus ille criticus ævi nostri. Nec juvat Suetonii receptam lectionem hic locus Taciti; quia ille idem Tiberius, quasi pœnitentia beneficii, centesimam iterum instituit, ducentesima inducta. Clare Dio 58, 16. Καὶ μετὰ τοῦτο (id est, post Sejani mortem) τέλος τι διακοσιοστὴν ἔχον, ἑκατοστὴν ἤγαγε. Non narrat id Tacitus: fateor, quia ea omnis historia exstincta. At Dio idem 59, 9. ubi de Caligula, sibi constans, centesimam ab eo sublatam ait, non ducentesimam. Lips. Egregie nodum ex NN. solvit Ryckius.

XLIII. Igitur hæc, et de Armenia, quæ supra memoravi, apud Patres disseruit: "nec posse motum Orientem nisi Germanici sapientia componi: nam suam ætatem vergere, Drusi nondum satis adolevisse." Tunc decreto Patrum permissæ Germanico provinciæ, quæ mari dividuntur, majusque imperium, quoquo adisset, quam his, qui sorte aut missu Principis obtinerent. Sed Tiberius demoverat Syria Creticum Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni, vetustissimo liberorum ejus, pacta erat: præfeceratque Cn. Pisonem, ingenio violentum et obsequii ignarum, insita ferocia a patre Pisone, qui, civili bello, resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio adversus Cæsarem juvit: mox Brutum et Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur, delatum ab Augusto Consulatum accipere. Sed, præter paternos spiritus, uxoris quoque Plancinæ nobilitate et opibus accendebatur: vix Tiberio concedere: liberos ejus, ut multum infra, despectare: nec dubium habebat, se delectum, qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coercendas. Credidere quidam, data et a Tiberio occulta mandata: et Plancinam haud dubie Augusta monuit muliebri æmulatione Agrippinam insectandi:

Supra memoravi] scil. 2, 3.

Motum Orientem] Recte; quasi dicat, turbatum commotumque Orientem: alias, non peccabis si legas, *motum Orientis*. Lips. Cave faxis. Sic et *mota Orientis regna* noster 2, 1. et *res motas* 14, 61. dixit.

Majusque imperium] Id eximium jus tributum etiam olim Pompeio Magno, bello in piratas. Quod ait, sorte aut missu: dividit Proconsules a Proprætoribus Legatisque, ut vere notavi 1, 74. Lips. Cicero *imperium infinitum* vocat, quia nulli certæ provinciæ adstrictum. Tale imperium habuit olim etiam M. Antonius Creticus. Dio 53, 32. *τὸ πλεῖον τῶν ἑκασταχόθι ἀρχόντων ἰσχύειν*. Quæ super hoc loco inter Pagium et Spanhemium disputata sunt, vide in opere de Vs. et Pr. NN. t. 2. p. 469. Ern.

Creticum Silanum] Ex Junia familia hic Silanus, sed adoptione in Cæciliam transierat. Itaque nomina illi, Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus. Ex Dione 55, 30. Cassiodoro in Chron. aliisque, qui scripserunt Fastos. Consul fuit anno urbis 760. cum Nerva Silano. Lips. Cf. supra 2, 4.

Civili bello] Ita est, et nominat semel iterumque inter duces adversarios Hirtius tersissimo belli Africi Comment. 18. *M. Petreius, et Cn. Piso cum equitibus Numidis mille centum electis, peditatuque ejus generis satis grandi occurrunt.* Item 4. *Adrumeti Cn. Piso cum Maurorum circiter tribus millibus apparuit.* Lips.

Consulatum accipere] Consul fuit Cn. Calpurnius Piso cum ipso Augusto a. 731. De ministerio ejus in bello Africo, vide Hirtium initio libri. Lips.

Plancinæ nobilitate] A Dione 58, 22. Munatia Plancina dicitur: ut certum sit, eam celebris illius L. Munatii Planci filiam fuisse aut neptem. Nominat hanc ipsam Romæ lapis in ædibus Cæsiis: DIS. MANIBUS. L. MUNATI. PLANCINÆ. L. POLYCLITI. id est, Plancinæ liberti. Ern. Legitur apud Grut. p. 985, 8.

Liberos ejus] Germanicum intellige et Drusum. Lips.

Insectandi] Non muto, etsi dictio non trita. Sic 15, 5. *Vologesi penitus infixum erat, arma Romana vitandi.* Lips. Similiter ibid. 21. *maneat provincialibus potentiam suam tali modo ostentandi.* Neque Tacitus modo, sed antiquiores ac meliores etiam. V. Voss. Aristarch. 7, 53. Gron. ad Liv. 35, 49. Et hi quidem putant, cum Linacro l. 4. intelligi *consilium, voluntatem, facultatem*; quorum nihil huic loco convenit. Forte initio sic usi sunt hac forma, ut intelligeretur aliquod ejus-

divisa namque et discors aula erat, tacitis in Drusum aut Germanicum studiis. Tiberius, ut proprium et sui sanguinis, Drusum fovebat: Germanico alienatio patrui amorem apud ceteros auxerat; et quia claritudine materni generis anteibat, avum M. Antonium, avunculum Augustum ferens: contra Druso proavus eques Romanus Pomponius Atticus, dedecere Claudiorum imagines videbatur: et conjunx Germanici, Agrippina, fecunditate ac fama Liviam, uxorem Drusi, præcellebat: sed fratres egregie concordes, et proximorum certaminibus inconcussi.

XLIV. Nec multo post Drusus in Illyricum missus est, ut suesceret militiæ, studiaque exercitus pararet; simul juvenem, urbano luxu lascivientem, melius in castris haberi Tiberius, seque tutiorem rebatur, utroque filio legiones obtinente. Sed Suevi prætendebantur, auxilium adversus Cheruscos orantes: nam discessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adsuetudine, et tum æmulatione gloriæ arma in se verterant. Vis nationum, virtus ducum in æquo: sed Maroboduum Regis nomen invisum apud populares; Arminium, pro libertate bellantem, favor habebat.

modi verbum. Sed quia gerundio in talibus infinitivus substitui, salva sententia, poterat, eo pro infinitivo uti cœpere, ubi ellipsis talis esse non potest. Multa talia in omnibus linguis observare licet: adde dicta ad c. 47. et ad 13, 11. Ern. Gerund. *insectandi* ab *æmulatione* potius pendere cum Freinsh. mihi videtur. Pendet ab æmulatione.

Drusum fovebat] *Fovere aliquem* Tacitus dicit pro favere alicui. Sic infra c. 71. *si me potius, quam fortunam meam fovebatis.* Ern.

Avum M. Antonium] Tu, qui in historia tiro, hæc pete ex Tabula stirpis Augustæ, quam inserui fine librorum. Videbis autem, *avunculum* intelligi *proavunculum.* Lips.

Discessu Rom.] Videtur esse debere *decessu.* Nam Romani de Germania *decesserant,* non *discesserant.* Omnino exercitus dicitur *decedere,* cum relinquit provinciam, non *discedere.* Sæpe hæc verba confusa constat. *Decessus* est ap. Cic. Phil. 2, 38. et alibi. De usu talium ablativorum vid. Gron. ad Cic. Dom. 21. Suet. Aug. 13. Ern. Locus Cic. non bene huc trahitur. *Decedit* de provincia præfectus, qui eam successori relinquit; *discedit* loco, qui in alium se confert. Sic recte Crollius. Nil ergo mutandum. Interdum ea verba quoque promiscue usurpantur.

Vacui externo metu] Simile illi Sallustiano ap. A. Gell. 9, 12. *Postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit.* Lips. Muretus, qui e vet. libro laudat *vacue,* videtur voluisse, *vacuæ externo metu gentes, assuetudine, et tum æmulatione gloriæ.* Sed ita fuisse in unico MS. codice non puto. Gron. Cf. H. 2, 38.

Et tum] Vereor, ne τὸ *et* insititium sit, ortumque ex ultima et prima vicinorum verborum: *tum* est præterea. Si *et* genuinum est, *tum* accipiendum pro *eo tempore,* quod non satis convenit. Dudum æmulatio inter istas gentes fuerat. Nisi quis malit cum Heinsio *tum et:* ita redundabit alterutrum. Ern. *Et tum,* temporis scil. bene se habet.

Invisum apud populares] Jure. Nam hic Maroboduus adolescens, Romæ benigne ab Augusto habitus, reversus ad suos, artes et servitutem intulit externas; de quo jucunda et necessaria scitu Strabo 7. p. 290. Ἐν ταύτῃ δὲ ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν Σουήνων ἔθνη. Τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ, καθάπου τὰ τῶν Κολδούλων (suspecta lectio). Ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὸ Βουιασμὸν, (forte *Boyhaimum* quasi Boiorum domus) τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον, ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὲ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομάννους. Ἐπέστη γὰρ

XLV. Igitur non modo Cherusci sociique eorum, vetus Arminii miles, sumpsere bellum; sed e regno etiam Marobodui Suevæ gentes, Semnones ac Langobardi, defecere ad eum: quibus additis, præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientium ad Maroboduum perfugisset; non aliam ob caussam, quam quia fratris filio juveni patruus senex parere dedignabatur. Diriguntur acies, pari utrimque spe, nec, ut olim apud Germanos, vagis incursibus, aut disjectas per catervas: quippe, longa adversum nos militia, insueverant sequi signa, subsidiis firmari, dicta Imperatorum accipere. At tunc Arminius, equo conlustrans cuncta, ut quosque advectus erat, "Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc et tela Romanis derepta in manibus multorum," ostentabat: "contra fugacem Maroboduum" adpellans, "prœliorum expertem, Hercyniæ latebris defensum, ac mox per dona et legationes petivisse fœdus; proditorem patriæ, satellitem Cæsaris, haud minus infensis animis exturbandum, quam Varum Quinctilium interfecerint: meminissent modo tot prœliorum; quorum eventu, et ad postremum ejectis Romanis, satis probatum, penes utros summa belli fuerit."

XLVI. Neque Maroboduus jactantia sui, aut probris in hostem abstinebat: sed Inguiomerum tenens, "Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta, quæ prospere ciderint," testabatur: "vecordem Arminium, et rerum nescium, alienam gloriam in se trahere, quoniam tres vacuas

τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου, μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἐπάνοδον. Νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ. Ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσε, καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Λουίους (scribo Λυγίους) τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Σούμους, καὶ Βούτονας (lege Γούτονας) καὶ Μουγιλώνας, καὶ Ζιβινοὺς καὶ τῶν Σουήυων αὐτῶν μέγα ἔθνος Σέμνωνας. Ex his clara illa Taciti, quæ sequuntur: Maroboduum *Hercyniæ latebris defensum; Cæsaris satellitem:* magisque e Velleio 2, 108. LIPS.

Clientium] Sic in cod. unico est; de quo genitivo sæpe dictum a criticis: nec video, quare ei *clientum* præferatur. Similis confusio ap. Sallust. Cat. 26. ubi v. Cortius, et ad c. 11. ERN.

Quia fratris filio juveni] Juvenili prorsus ætate res magnas gessit decus illud Germaniæ. Varum fudit anno vigesimo sexto ætatis. Maroboduum nunc, anno trigesimo quinto facile collectu ex Tacito, qui eum triginta septem annos vitæ, duodecim imperii explesse scribit. Obiit autem anno 772. biennio post hanc pugnam. LIPS.

Quia fratris] Segimeri. Vellei. 2, 118. *Juvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Segimeri, Principis gentis ejus, filius, ardorem animi vultu, oculisque præferens, assiduus militiæ nostræ prioris comes, et jam civitatis Romanæ jus, equestremque consecutus gradum.* GRON.

Adversum] Sic cod. MS.

Tela Romanis direpta] *Derepta* Acidalius volebat. Recte. Sic etiam cod. MS. cf. ad 1, 20. ERN.

Vacuas legiones] Subit illud Cæsaris, se *ire ad exercitum sine duce, atque inde rediturum ad ducem sine exercitu.* Et hoc *vacuum* sæpe, carens præside, vindice, defensore, domino. Brutus ad Cic. fam. 11, 10. *Quantam perturbationem rerum afferat obitus Consulum, quantamque cupiditatem hominibus injiciat vacuitas,* i. orba respublica. Hoc libro 76. *repeteret provinciam non jure ablatam et vacuam.* 12, 50. *vacuam rursus Armeniam Rhadamistus invasit.* Et sæpe. Ambrosius in Hegesippo 2, 17. *tanquam in vacuum populum omni injuriarum genere processit.* Sed additur, inquis,

legiones, et ducem fraudis ignarum, perfidia deceperit, magna cum clade Germaniæ et ignominia sua; cum conjunx, cum filius ejus servitium adhuc tolerent. At se, duodecim legionibus petitum, duce Tiberio, inlibatam Germanorum gloriam servavisse: mox conditionibus æquis discessum: neque pœnitere, quod ipsorum in manu sit, integrum adversum Romanos bellum, an pacem incruentam malint." His vocibus instinctos exercitus propriæ quoque caussæ stimulabant: cum a Cheruscis Langobardisque, pro antiquo decore, aut recenti libertate; et contra, augendæ dominationi certaretur. Non alias majore mole concursum, neque ambiguo magis eventu, fusis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit: et transfugiis paullatim nudatus, in Marcomannos concessit, misitque legatos ad Tiberium, oraturos auxilia. Responsum est, "non jure eum adversus Cheruscos arma Romana invocare, qui pugnantes in eundem hostem Romanos nulla ope juvisset." Missus tamen Drusus, ut retulimus, pacis firmator.

XLVII. Eodem anno duodecim celebres Asiæ urbes con-

ducem fraudis ignarum. Respondeo, ideo *vacuæ legiones*, hoc est, sine duce, quia dux fraudis ignarus et improvidus: non enim cautor, ipse qui capitur. Gron. Adde ad 6, 34.

Vacuas legiones] i. e. non plenas, ut Cæsar B. G. 3, 2. *legionem, neque eam plenissimam.* In Rob. Stephani thes. exponitur per *otiosas.* (Sic saltem, ut hoc addam, Hirtius Alex. 2. *veteranas cohortes vacuas habebant.*)

Conjunx—filius] Thusnelda—Thumelicus. Cf. 1, 57, 58.

Dicessum: neque pœnitere] Acidalius vult sic distingui: *Mox c. æ. discessum, neque pœnitere: quod* (id est, quoniam) *ips. i. m. sit* etc. Ego vulgatam distinctionem probo. Sensus est: Neque illud exiguum commodum est, quod mihi debent populares, quod perfeci, ut liberum nobis sit, utrum pacem malimus sine bello, an bellum gerere, quod integra spe licet facere, quando nondum antea victi a Romanis sumus. Ern.

Et transfugis paullatim nudatus] Subscribo Lipsio emendanti *transfugiis* (in margine), quem et Freinsh. secutus: *multi subinde ex ipsius partibus ad Arminium transfugerunt; et sic cum vires suas decrescere, seque paullatim copiis exui animadverteret.* H. 2, 34. *Crebris, ut in civili bello, transfugiis.* 3, 61. *Crebra transfugia tribunorum centurionumque.* Gron. Sic et Ryckius: recte. Ern. Loca adlata suadent, ut in textum recipiatur emendatio.

Eodem anno] Terræmotus hujus mentio Plinio 2, 86. *Maximus terræ, memoria mortalium, exstitit motus Tiberii Cæsaris principatu, duodecim urbibus Asiæ una nocte prostratis.* Bonum Orosium quam fugit ratio, qui 7, 4. hunc tremorem terræ ad tempus refert mortui nostri Servatoris? quod nos quidem scimus totis quatuordecim annis posterius fuisse. Scilicet egebant hoc fuco sacræ litteræ. De eodem Strabo 12. p. 579. Καὶ τὰ περὶ Σίπυλον δὲ καὶ τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ, οὐ δεῖ μῦθον τίθεσθαι. Καὶ γὰρ νῦν τὴν Μαγνησίαν, τὴν ὑπ' αὐτῷ, κατέβαλον σεισμοί· ἡνίκα καὶ Σάρδεις καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἐπιφανεστάτας κατὰ πολλὰ μέρη διελυμήναντο. Ἐπανώρθωσε δὲ ὁ ἡγεμὼν χρήματα ἐπιδοὺς, καθάπερ καὶ πρότερον ἐπὶ τῆς γενομένης συμφορᾶς Τραλλιανοῖς ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ Λαοδικεῦσιν. Lips.

Duodecim] At tredecim eas facit Eusebius in Chronico, sed nominibus valde corruptis. *Tredecim urbes terræmotu corruerunt: Ephesus, Magnesia, Sardis, Mosthene, Megæchyero, Cæsarea, Philadelphia, Himolus, Temis, Cumæ, Myrrhina, Apollonia, Diahircania.* Emendabis *Mosthene, Ægæ, Hierocæsarea, Philadelphia, Tmolus, Te-*

lapsæ nocturno motu terræ; quo improvisior graviorque pestis fuit: neque solitum in tali casu effugium subveniebat, in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. "Sedisse immensos montes: visa in arduo, quæ plana fuerint: effulsisse inter ruinam ignes," memorant. Asperrima in Sardianos lues plurimum in eosdem misericordiæ traxit: nam centies sestertium pollicitus Cæsar, et, quantum ærario aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes a Sipylo proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægeatas, Apollonidenses, quique Mosteni ac

mnus, Cumæ, Myrina, Apollonia, Hyrcania. Lips. Vocem *Dia* in ultimo oppidorum nomine corrigendo neglexere Scaliger et Lipsius. Lege *Apollonidea*, ut est in marmore Puteolano, unde mox *Apollonidenses*.

In aperta prorumpendi] Vide ad c. 43. neque enim hunc genitivum puto ab *effugium* regi. *Prorumpere in aperta* est effugium ipsum. Si Tacitus brevitatis ubique retinens esset, posses hæc verba de glossa suspecta habere. Nam quis non per se intelligit, solitum effugium in tali casu esse, ut in aperta homines prorumpant? Atque aliquando valde proclivis in hanc partem fui. Sed non sibi in brevitate adhibenda ubique constat Tacitus. Et quis in hoc satis cautus esse potest? quis non subinde, quamvis diligens, in scribendo negligit legem, quam sibi ipse fecit? Adde ad 16, 15. Ern.

Sedisse immensos montes] Imitatur Sallustium, in cujus fragm. hist. est *tumuli sedere* p. 1003. ubi Cortius laudat Heins. et Drakenb. ad Silium 6, 647. Ern.

Visa in arduo] Heinsius conjiciebat, *enisa in arduum:* quod durius, præsertim in tali oratione, puto. Ern. Apage hunc emendandi pruritum. Perspicua sunt Taciti verba. Sic et 4, 47. *apertis in collibus visebantur.*

Asperrima in Sardianos lues] Bianoris epigramma in hanc rem est l. 1. Anthologiæ:

Σάρδιες αἱ τοπάλαι Γύγου πόλις, αἵ τ' Ἀλυάττου,
Σάρδιες, αἷς βασίλει Περσὶς ἐν Ἀσιάδι,
Αἳ χρυσῷ τὸ παλαιὸν ἐπλινθώσασθε μέλαθρον,
Ὄλβον Πακτωλοῦ ῥεύματι δεξάμεναι·
Νῦν δὲ ὅλαι δύστηνοι, ἐς ἓν κακὸν ἁρπασθεῖσαι,
Ἐς βυθὸν ἐξ ἀχανοῦς χάσματος ἠρίπετε.
Βούρᾳ κ' ἶσ' Ἑλίκῃ κεκλωσμένα, αἱ δ' ἐνὶ χέρσῳ.
Σάρδιες ἐμβυθίαις εἰς ἓν ἔκεισθε τέλος. Lips.

Pace Lipsii emendatum epigramma dedi ex editione Brunckii Anal. t. 2. p. 157.

Lues] Pestis, pernicies. Gloss. Vett. λύμη, *lues, labes:* sed *labes* pro peste et pernicie dicitur, unde *labes perniciesque* junguntur apud Cicer. Verr. 1, 1. item *labes et flamma reipubl.* pro Domo 1. *labes et ruina innocentiæ:* pro Flacc. 10. Itaque non opus est conjicere *labes*, quæ etiam pro ruina dicitur. Cic de Div. 1, 43. *labes agri Privernatis*, permutaturque cum *lues* in libris ap. Liv. 21, 36. Ern. In Livio non *labes* cum *lues*, sed *tabes* cum *labes* permutatur.

Magnetes a Sipylo] Strabo 13. p. 621. Οὐκ ἄποθεν δὲ τούτων τῶν πόλεων, οὐδ' ἡ Μαγνησία ἐστὶν ἡ ὑπὸ Σιπύλῳ, ἐλευθέρα πόλις ὑπὸ Ῥωμαίων κεκριμένη. Καὶ ταύτην δὲ ἐκάκωσαν οἱ νεωστὶ γενόμενοι σεισμοί. Scitum jam autem duas Magnesias esse, a Sipylo et a Mæandro. Tiberiani numi exstant, monumentum benevolentiæ et liberalitatis in adflictas urbes, quibus inscriptum: CIVITATIBUS. ASIÆ. RESTITUTIS. Lips. ΜΑΓΝΗΣΙΑΝ ΑΠΟ ΣΙΠΥΛΟΥ e numis laudat Ryckius. Adde Spanh. de Us. et Pr. Num. Diss. 9. t. 1. p. 656. Sic vocat etiam Plin. H. N. 5, 31. et sic habent libri quidam ap. Liv. 37, 44. ubi v. Drakenb. et Harduin. ad Plin. l. c. Ern.

Temnios] Urbs ipsa Temnus Straboni l. c. Lips. Et Plinio 5, 32. et in marmore.

Apollonienses] *Apollonidenses* s. *Apollonidienses* verum nomen est, ut sæpe vocat Cicero pro Flacco 29, 32. et alii, ubi similiter libri quidam *Apollonienses*. V. ibi interpretes. *Apollodinem* urbem vocat idem Cic. l. c. c. 21. add. Cellar. G. A. t. 2. p. 117. Ern.

Macedones Hyrcani vocantur, et Hierocæsaream, Myrinam, Cymen, Tmolum, levari idem in tempus tributis, mittique ex Senatu placuit, qui præsentia spectaret refoveretque: delectus est M. Aletus e Prætoriis, ne, Consulari obtinente Asiam, æmulatio inter pares et ex eo impedimentum oriretur.

XLVIII. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæsar haud minus grata liberalitate, quod bona Æmiliæ Musæ, locupletis intestatæ, petita in fiscum, Æmilio Lepido, cujus e domo videbatur, et Patulei divitis equitis Romani hereditatem, quamquam ipse heres in parte legeretur, tradidit M.

Quique Mosceni] Verius *Mosteni*, quo nomine urbs Lydiæ. Lips. Nam Græci vocant Μοστηνοὺς, urbem Μοστήνην, in libris, numis etc. Atque sic est etiam, teste J. Gronovio, in cod. scr. e quo hi libri editi: sic edidere Beroaldus, Alciatus, Aldus. Itaque non dubitavi recipere hanc scripturam. *Mosceni* primus Rhenanus, vitio operarum, ut opinor. Ern. Eusebius in Chron. et Nicephor. 1, 17. habent Μοσθήνη; sed numi præferunt ΜΟΣΤΗΝΩΝ ΛΥΔΩΝ. V. Eckhel. l. c. p. 109. Marmor quoque Puteol. habet ΜΟΣΤΗΝΗ.

Aut Maced. Hyrc.] Freinsh. τὸ *aut* copulative capit, dictum pro *et*; sed non probat. Ryckius legi vult *et*: malim *ac*; quod centies cum *aut* confunditur in MSS. Distincti quidem a Mostenis sunt Macedones Hyrcani, et h. l. distingui debent: alioqui numerus duodecim urbium non efficitur. Cellarius l. c. p. 115. τὸ *aut* sic explicat: prope eosdem fuisse, aut ita vicinos et permistos, ut ægre discernerentur, quamvis oppida distincta tenerent. Ern. Marmor Puteol. quatuordecim Deas urbium totidem præsides exhibet, nominibus subscriptis, in quibus Ephesus, Mostene, Hyrcania, Cibyra quoque, cujus terræmotu labefactatæ meminit noster 4, 13. Parum abest, quin hunc Taciti locum corruptum judicem. Vix enim credibile, Ephesi fatum Tacito fuisse ignotum. Forsan numerus tredecim vel quatuordecim siglis expressus errori ansam dedit; Ephesi nomen, forsan et Cibyræ, excidisse puto. *Ac* rectius quam *aut* sine dubio.

Tmolum] Etiam ab Eusebio *Tmolus* in urbibus terræmotu afflictis ponitur: item in marmore Neapolitano, quæ basis colossi Tiberiani fuit. Memoratur eadem urbs Herodoto 1, 84. Unde merito Cellarius rejicit Freinshemium, ob silentium Strabonis de hac urbe dubitantem l. c. p. 112. Ern. Scrupulum optimo viro exemisset inspectio marmoris, quod male hic Neapolitanum dicitur, si vixisset diutius. Erectum id a. u. 783. detectum est a. 1693. Puteolis, ubi hodieque conspicitur. Freinsh. autem obierat a. 1660. Plura dabit L. Th. Gronov. in Diss. 8. L. B. 1720. inserta Th. A. Gr. t. 7. et Bulifo de rebus Puteol.

Magnif. in publ. etc.] Videtur dicere debuisse *auxit C. privata liberalitate.* Sed talium negligens Tacitus est. Intelligi potest *alia*: quod in tali contextu sæpe omittitur. Ern.

Bona Æmiliæ Musæ] In tenebroso loco collineabo ad scopum et nescio an tangam. Æmiliam hanc Musam libertam fuisse, id primum pono: argumento cognominis Græci, quod scio notam servitutis. Ideo in Tacito legerim, *Musæ L. locupletis*, id est, libertæ locupletis, usitata formula scribendi. Sed cur, inquies, bona ejus petita in fiscum? cur non data patrono patronisve, uti lex jubet? Julianus ait lege 23. D. de bon. libert. *Si libertus intestato decesserit, patronum aut filium nepotemve ejus ad successionem vocari, indubitatum est.* (Verba Juliani, hic in compendium acta, paullo aliter sonant.) Ulpianus ait lege 3. D. de suis et leg. her. *Liberto intestato mortuo, primum suis deferri hereditatem verum est: si hi non fuerint, tunc patrono.* Hæc si vera: quis locus potuit esse fisco? An forte nec suus heres huic Musæ, nec patronus super quisquam fuit? Tale aliquid elicias ex Taciti verbis, dum ait, *Lepido concessit, cujus e domo videbatur*: quasi ambiguum de domo patronoque fuisset. Erant autem non Romæ solum, sed et in provinciis Procuratores sive Rationales, qui bona ejusmodi caduca legerent tollerentque. Strabo de Ægypto 17. p. 797. Ἄλλος δ' ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδεσπότων καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστι. Lips.

Servilio, quem prioribus, neque suspectis, tabulis scriptum compererat; " nobilitatem utriusque pecunia juvandam," præfatus. Neque hereditatem cujusquam adiit, nisi cum amicitia meruisset: ignotos et aliis infensos, eoque Principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterum, ut honestam innocentium paupertatem levavit, ita prodigos et ob flagitia egentes, Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium movit Senatu, aut sponte cedere passus est.

XLIX. Iisdem temporibus Deum ædes, vetustate aut igni abolitas, cœptasque ab Augusto dedicavit, Libero Liberæque et Cereri juxta circum maximum, quam A. Postumius Dictator voverat: eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio et Marco Publiciis, Ædilibus, constitutam: et Jano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius struxerat, qui primus rem Romanam prospere mari gessit, triumphumque navalem

Nisi cum amicitia meruisset] *Nisi cum*, vel quoties, inquit Tacitus, ab eo scribebatur hæres, a quo id *amicitia*, hoc est, familiaritate aut beneficiis *meruisset*. Nihil sollicitandum. Gron.

Q. Vitellium] Suetonius in Vitellio 2. satis obscure: *Quintus caruit ordine, cum auctore Tiberio secerni minus idoneos senatores removerique placuisset.* Lips.

L. Liberæque et Cereri] Male interpunctione divelluntur. Omnibus enim his tribus templum commune fieri solebat, ut patet e Cic. Verrinis, et monet Lips. in not. seq. Ern.

Quas A. Postumius Dictator] Emendo, *quam*. His enim tribus unum templum. A solo Dionysio copiosa lux huic loco 6, 94. de A. Postumio: Ἀπὸ δὲ τῶν λαφύρων ἐξελόμενος τὰς δεκάτας, ἀγῶνάς τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἐποίει καὶ ναοῦ κατασκευὰς ἐξεμίσθωσε Δήμητρι καὶ Διονύσῳ καὶ Κόρῃ κατ' εὐχήν. Vovit igitur A. Postumius, sed dedicavit C. Cassius Consul. Idem Dionysius, fine ejusce libri: Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ῥώμῃ, τόν τε νεὼν τῆς Δήμητρος καὶ Διονύσου καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθιέρωσεν, ὃς ἔστιν ἐπὶ τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις. εὐξαμένου μὲν αὐτὸν Αὔλου Ποστουμίου τοῦ δικτάτωρος. Est autem Liber, Bacchus: Libera, soror ejus Proserpina, nati ex Cerere uterque. Ideo ordo decentior in Dionysio, qui matrem religiose ubique præponit, quam in nostro, qui posthabuit. Libera autem alias Cora. Lapis Romæ, DEO. BACCHO. CERERI. ET. CORÆ. SACRATÆ. APUD. ÆGINAM. Estque eadem cum Proserpina. E Solino tolli velim glossema 5, 15. *Quem propter est demersum foramen, quo Ditem patrem ad raptus Proserpinæ libere exeuntem fama est in lucem ausum:* scribe, *ad raptus Liberæ exeuntem*, et *fama est lucem hausum.* Adde Livii locum 3, 55. *Familia ad ædem Cereris Liberi Liberæque venum iret.* Lips. Nempe librarii aut correctores putarunt; referri ad *ædes*. Sed *ædes* pertinent etiam ad sequentia templa, Floræ, Jani. Ern. De Libero Liberaque ex Cerere natis v. Cic. N. D. 2, 24. De æde istis Numinibus communi v. Liv. 41, 28.

Publiciis, Ædilibus] Sed plebis, ut tradunt Varro 4, 32. et Festus in Publiciis. Vid. in pr. Ovid. Fast. 5, 285. sqq. et ibi Neapolim. Ern.

C. Duillius] Ædes Jani ad infimum Argiletum in foro Olitorio fuit: et structam volunt Livius 1, 19. atque alii a Numa. An aliud ab illo templum noster igitur intelligit? an restitutum, aut amplius structum a Duillio fuit? Hoc putem. Lips. Immo aliud. Nam in illo Numæ, quod signum pacis et belli, instaurando mediocris liberalitas: neque id structum a Duillio dici poterat. Doctissimi sæpe viri confuderunt illam ædiculam Jani, a Numa institutam, quam describit Procopius in Goth. 1, 25. cujusque species exhibetur in numo Augusti ap. Masson. in Jano Christo nascente reserato p. 97. 66. cum aliis templis, in honorem Jani structis, quæ ceteris templis similia fuere. Ern. De Duillio notus titulus columnæ rostratæ.

de Pœnis meruit. Spei ædes a Germanico sacratur: hanc Atilius voverat eodem bello.

L. Adolescebat interea lex majestatis: et Apuleiam Variliam, sororis Augusti neptem, quia probrosis sermonibus D. Augustum ac Tiberium et matrem ejus inlusisset, Cæsarique connexa adulterio teneretur, majestatis delator arcessebat. "De adulterio satis caveri lege Julia," visum: "majestatis crimen distingui," Cæsar postulavit; "damnarique, si qua de Augusto inreligiose dixisset: in se jacta nolle ad cognitionem vocari." Interrogatus a Consule, "quid de his censeret, quæ de matre ejus locuta secus argueretur," reticuit: dein, proximo Senatus die, illius quoque nomine oravit, "ne cui verba, in eam quoquo modo habita, crimini forent:" liberavitque Apuleiam lege majestatis: adulterii graviorem pœnam deprecatus, "ut, exemplo majorum, propinquis suis ultra ducentesimum lapidem removeretur," suasit. Adultero, Manlio, Italia atque Africa interdictum est.

LI. De Prætore, in locum Vipsanii Galli, quem mors abstulerat, subrogando, certamen incessit. Germanicus atque Drusus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam,

Spei ædes] Cicero 2, 11. de Legibus: *Recte etiam a Calatino Spes consecrata est.* Livius 21, 62. *Ædem Spei, quæ in foro olitorio est, fulmine ictam.* Lips.

Sororis Augusti neptem] Utrius sororis? Octaviæ majoris, an minoris? Sane de minoris liberis aut conjugio, nihil legi: si majoris, oportet aliquam Marcellarum (duæ fuerunt) nuptam in gentem Apuleiam, et liberos habuisse. Facit, quod Dio duobus locis 54,30. et 56, 29. *Sext. Apuleium*, qui Consul fuit in Augusti morte, eum συγγενῆ Αὐγούστου appellat. Lips.

Cæsarique connexa] Duplex crimen in hac inscriptione majestatis: prius, convicia in Principes; alterum, adulterium. Quomodo istud? quia, inquit, *Cæsari connexa.* Est enim interpretatio ab ipso Augusto petita, *qui culpam inter viros ac feminas vulgatam* (noster 3, 24.) *gravi nomine, læsarum religionum, ac violatæ majestatis, adpellabat.* Ita nunc igitur delator majestatis arcessit, quia cognata Cæsari. Lips.

In se jacta etc.] Sic et Dio 57, 9. Contra tamen vide apud eundem 58,24.

Locuta secus] Maligne, inreverenter. Sic et Val. Max. 9, 11, 2.

Graviorem pœnam] De hoc loco, et pœna legitima adulterii dicendum mihi infra 4, 42. Lips.

Propinquis suis] Id est a propinquis. Amat ita loqui noster, ut 6, 41. *Ceterasque urbes, quæ Macedonibus sitæ Græca vocabula usurpant.* Sueton. Aug. 1. *Et ostendebatur ara Octavio consecrata;* id est, ab Octavio: nec crede cum interpretibus, rudi illo et ignaro adulandi ævo Octavio ipsi sacratam aram. Quod ait, *exemplo majorum*, satis notum est, ex lege Romuli uxorem ita fuisse in manu viri, ut de crimine ejus omni cum propinquis cognosceret statueretque. Dionysius auctor 2, 25. et Cato ap. Gell. 10, 23. *Vir cum divortium fecit, mulieri judex procensor est: imperium quod videtur habet. Siquid perverse tetreque factum est a muliere, mulctatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.* Livius 39, 18. *Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, ut ipsi in privato animadverterent: si nemo erat idoneus supplicii exactor, in publico animadvertebatur.* Suetonius Tib. 35. *Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui, more majorum, de communi sententia coercerent, auctor fuit.* Tacitus 13, 32. *Plautius, prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque conjugis cognovit, et insontem nuntiavit.* Adi et Valerium 6, 3. Lips. In loco Catonis lege * *mulieri judex pro censore est.*

Haterium Agrippam] Est is, qui supra 1, 77. Tribunus plebis fuit: *In-*

propinquum Germanici, fovebant: contra plerique nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex jubebat. Lætabatur Tiberius, cum inter filios ejus et leges Senatus disceptaret: victa est sine dubio lex; sed neque statim et paucis suffragiis: quomodo, etiam cum valerent, leges vincebantur.

LII. Eodem anno cœptum in Africa bellum, duce hostium Tacfarinate: is natione Numida in castris Romanis auxiliaria stipendia meritus, mox desertor, vagos primum et latrociniis suetos ad prædam et raptus congregare: dein, more militiæ, per vexilla et turmas componere: postremo non inconditæ turbæ, sed Musulanorum dux haberi. Valida ea gens et solitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma, Maurosque accolas in bellum traxit: dux et his Mazippa: divisusque exercitus; ut Tacfarinas lectos viros, et Romanum in modum armatos, castris adtineret, disciplina et imperiis suesceret: Mazippa levi cum copia incendia et cædes et terrorem circumferret: compulerantque Cinithios, haud spernendam nationem, in eadem; cum Furius Camillus, Proconsul Africæ, legionem, et quod sub signis sociorum,

tercessit Haterius Agrippa Tribunus plebei, increpitusque est Asinii Galli oratione. De propinquitate, nihil mihi compertum. Lips.

Ut numerus liberorum] Non ergo prorsus libera comitia illa Patrum, sed devincta lege. Legem quam intelligit, est Papia, quæ in magistratu et sorte provinciarum prætulit improlibus eos, quibus proles. Noster 15, 19. *Percrebuerat ea tempestate gravissimus mos, cum, propinquis comitiis aut sorte provinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios; præturasque et provincias inter Patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptaverant:* ubi clare de præturis, ut hic. Simile in tribunatu. Plinius 7, ep. 16. *Calestrium Tironem familiarissime diligo: ille me in tribunatu liberorum jure præcessit: ego illum in prætura sum consecutus, quum mihi Cæsar annum remisisset.* Lips.

Auxiliaria stipendia meritus] Sic edidere Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus, et Gryph. quod post J. Gronov. restitui. *Auxiliariis* non est e codice scripto, nec commode dicuntur *auxiliaria castra Romana. Auxiliaris,* quod jam edidit Lipsius, est e conjectura: neque satis commodum videtur. Dixisset potius *inter auxiliares.* Ern.

Musulanorum dux] Ptolemæus 4, 3. vocat Μισουλάμους; Plinius 5, 4. Misulanos. Lips. Unde Ryckius et Pichena *Musulamorum* scribendum putant, ut est 4, 24. Sed etiam ap. Plin. codd. Harduino laudati habent *Musulanos:* ut dubium esse possit, utrum hic vera Taciti manus exhibeatur, an 4, 24. Ern. Pone Cirtam ad austrum sub Audo monte eam gentem locat Ptolemæus; magis ad occasum noster, Mauris propinquos. Ad nominis rationem facit, quod et in ora Mauretaniæ maritima Musulubium Horrea occurrit.

Nullo etiam tum] Vide ad c. 26.

Disciplina et imperiis suesceret] Pichena haud scio an jure mutaverit in *disciplinæ,* quo casu alibi Tacitus utitur: nam cur non liceat variare Tacito, et eidem verbo nunc hoc, nunc alio flexu nomen jungere? juxta autem bonum et Latinum *disciplina suescere.* Vide ad Liv. 31, 35. Gron.

Cinithios] Plinio 5, 4. dicti videntur Ethini. Lips. Ptolemæus etiam habet Κινηθίους 4, 3. ut monuere docti viri. Aurelius tamen volebat *Cinyphios;* quod placebat etiam Ulitio ad Gratii Cyneg. 34. Ern. Cinyphii ad Syrtim positi nimis longe abesse videtur.

Proconsul Africæ] MS. codex *proconsule,* unde receptum a J. F. Gron. qui etiam sic laudat ad Liv. 26, 33. cum edd. vett. habeant *proconsul,* quod et servavit Ryckius. Et sæpe a libra-

in unum conductos, ad hostem duxit: modicam manum, si multitudinem Numidarum atque Maurorum spectares: sed nihil æque cavebatur, quam ne bellum metu eluderent: spe victoriæ inducti sunt, ut vincerentur. Igitur legio medio, leves cohortes duæque alæ in cornibus locantur. Nec Tacfarinas pugnam detrectavit: fusi Numidæ, multosque post annos Furio nomini partum decus militiæ: nam post illum reciperatorem urbis, filiumque ejus Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memoramus, bellorum expers habebatur: eo pronior Tiberius res gestas apud Senatum celebravit: et decrevere Patres triumphalia insignia; quod Camillo, ob modestiam vitæ, impune fuit.

A. U. 771. A. C. 18.

LIII. Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum Consules habuit: sed eum honorem Germanicus iniit apud urbem Achaiæ Nicopolim, quo venerat per Illyricam

riis τῷ *pro consule* substitutum *Proconsul*, idque restitutum a viris doctis, in primis apud Livium, ad quem passim de hac re egere Gron. et Drak. Sed in omnibus locis, ubi *pro consule* recte restitutum reperi, ponitur absolute, non cum genitivo provinciæ: ut nec dicimus *jus pro consule* et similia, sed *Proconsulis.* Igitur h. l. dum alia idonea exempla proferantur, melius putabo *Proconsul*, præsertim cum aliis in locis Taciti sic sit, ubi provinciæ nomen additur, ut 13, 1. 16, 18. item ubi alius genitivus ut 14, 46. *Proconsulem ipsius:* nisi quis *Africæ* spurium putare velit; quod sane hic redundat et per se intelligitur, Africæ Proconsulem Camillum fuisse. Ern.

In unum conductos] Heinsius non credebat, Tacitum scripsisse, *conductos — duxit:* sed *condictos* vel *coactos.* Propius ad vulgatam scripturam accedit, *contractos.* *In unum contrahere* est formula usitata Livio 7, 25. 26, 42. 44, 7. etc. *Perseus, contractis in unum omnibus copiis ducibusque* etc. Sed *in unum conducere* est etiam 4, 47. et in talibus interdum optimi scriptores sunt negligentiores, ut demonstravi in diatriba de grata neglig. or. Cicer. pro Archia 11. *in illis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt.* Ern.

Conductos—duxit] Talis cacophoniæ et alibi prostant exempla. V. mox c. 62. (et 6, 22.) item Val. Max. 6, 5, 1. *eductos—perduxit.* Cæsar B. G. 7, 65. *pelluntur—compelluntur.* Livius 41, 20. *allatus—elatus.* Sallust. Catil. 1. *indigens—eget.* Ernestius bene defendit.

Duxit: modicam m.] Colon pro puncto feci, quod est in Lips. Gron. etc. Rectius B. Rhenanus et alii antiquiores. Ern. Lips. prima a. 1574. semicolon habet.

Metu eluderent] Optime: id est, ne metu Romanarum virium traherent bellum, nulla copia pugnæ. Assidet huic illud Claudiani de laudib. Stilic. 1, 340.—*res mira relatu: Ne timeare, times; et quem vindicta manebat, Desperare vetas.* Rhenanus tamen *astu* maluit. Lips.

Nam post illum] Tamen ex eadem gente duo adhuc triumphi notantur, alter P. Furii de Gallis, anno 530. alter L. Furii Purpureonis de iisdem Gallis a. 553. Hujus autem Camilli, de quo nunc, filius credo fuit, qui imperium temporibus Claudii frustra sibi vindicavit. Lips. De armis a Camillo motis v. 12, 52. Quod de aliis familiis habet noster, id adcurate; nam prior Furius e Philorum familia fuit.

Memoramus] Sic MS. teste J. Gronovio, quod, haud dubie h. l. aptius, restituimus. Edd. *memoravimus.* Ern.

Ob modestiam vitæ] Quod ita vixerat semper, ut adpareret, eum excellere atque eminere nolle, mediocri fama contentum. Nam ab tali nihil periculi Principi. *Quietem* vocat 14, 47. Ern.

Tib. tertio] Vide Ryckium.

Achaiæ Nicopolim] Bene late *Achaiæ* nomen sumit, non pro Græcia solum

oram, viso fratre Druso, in Delmatia agente, Hadriatici ac mox Ionii maris adversam navigationem perpessus. Igitur paucos dies insumpsit reficiendæ classi: simul sinus, Actiaca victoria inclytos, et sacratas ab Augusto manubias castraque Antonii, cum recordatione majorum suorum adiit: namque ei, ut memoravi, avunculus Augustus, avus Antonius erant, magnaque illic imago tristium lætorumque. Hinc ventum Athenas, fœderique sociæ et vetustæ urbis datum, ut uno lictore uteretur. Excepere Græci quæsitissimis honoribus, vetera suorum facta dictaque præferentes, quo plus dignationis adulatio haberet.

LIV. Petita inde Eubœa, tramisit Lesbum; ubi Agrippina novissimo partu Juliam edidit: tum extrema Asiæ, Perinthumque ac Byzantium, Thracias urbes, mox Propontidis angustias et os Ponticum intrat, cupidine veteres locos et

(quod adnotavimus ad 1, 76.) sed pro Epiro, ubi sane hæc urbs est, ab Augusto structa ad Ambracium sinum: monumentum scilicet victoriæ Actiacæ. Credo ideo, quia illo ævo tota hæc regio uni Præsidi permissa, ideoque et nomine uno dicta. LIPS. In Antonini Itin. Actia Nicopolis salutatur.

Dalmatia] Codex scr. *Delmatia*, ut sæpe in numis, inscriptionibus, et libris Latinis et Græcis: nam variant monumenta. V. Cellar. G. A. t. I. p. 490. Burm. ad Sueton. Aug. 20. Ceterum scripturam codicis secutus sum.

Sacratas Augusto manubias] Intelligo, cum Mureto, templum Apollini structum e manubiis, ut mos Imperatorum in vetere republ. V. Clav. Cic. in *manub.* ERN.

Imago tristium lætorumque] Tristium, si Antonium spectaret; lætorum, si Augustum. Et ipse ab utroque, in utrumque affectus. LIPS.

Uno lictore uteretur] Vim terroremque imperii Romani ostendebant lictores, secures, fasces. Ideo cum, adempto illo metu magistratus quasi ad amicos agere volebant, removebant insignia potestatis. Sic Antonio olim in eadem urbe ait Appianus Civ. 5, 76. Ἔξοδοι ἦσαν ἄνευ σημείων αὐτῷ σὺν δύο φίλοις καὶ σὺν ἀκολούθοις δύο, εἰς διδασκάλων διατριβὰς ἢ ἀκροάσεις. Et Tiberius Rhodi: *genus vitæ admodum civile instituit, sine lictore aut viatore gymnasia interdum obambulans.* Sueton. 11. LIPS.

Vetera s. f. d. præferentes] Per *vetera dicta et facta suorum*, intelligo, quicquid majores in primis fortiter fecissent, ut ad Marathona, Salamina etc. illustriores viri magnifice dixissent: unde appareret primo, se non esse eos, quos deceret, aut qui solerent humiliter adulari, deinde honorem a se habitum non spernendum esse. *Præferentes* suspicatus sum olim corruptum, Tacitum conjeci scripsisse, *præfantes*, hoc sensu: in honoribus habendis præfatione usi sunt, ducta a majorum suorum factis ac dictis: quales præfationes, etiamsi aliunde ductæ, sunt in decretis civitatum veteribus, ut omnes sciunt, qui talia tractarunt. Ac, ne participium hoc offendat, cum elegantius fuisset *præfati*, etiam Livius eo usus est 5, 41. *Pontifice maximo præfante carmen.* Catullus de nupt. Pel. et Thet. 383. *talia præfantes* etc. Infra 3, 22. pro *proferenda* J. Gron. malebat *profanda* e scriptura cod. *profenda.* Noster 12, 22. *multa de claritudine ejus præfatus.* Sed vulgatum verum est, *præferentes* significat commemorantes. In animo habuit locum Livii 37, 37. de Iliensibus: *Iliensibus, in omni rerum verborumque honore, oriundos ab se Romanos, præferentibus.* ERN. Cum jactatione commemorantes. Cui hoc minus arriserit, legat cum Hillero Racem. 25 et 26. *proferentes.* Eam is lectionem suffulcit ex A. 3, 22 et 37. maximeque ex Cic. de Inv. 2, 35. *Majorum suorum beneficia, si qua exstabunt, proferre.*

Ubi Agrippina] Eo facit numus a Mitylenensibus in ejus honorem cusus, de quo Spanh. de V. et P. N. t. 2. p. 277 et 490. et Eckhel. Doctr. NN. vol. 6. p. 214.

fama celebratos noscendi; pariterque provincias, internis certaminibus aut magistratuum injuriis fessas, refovebat: atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, obvii aquilones depulere. Igitur ab Ilio, quæque ibi varietate

Internis certaminibus, aut magistratuum injuriis] Cicero ad Q. Fr. 1, 1, 8. Idem Lib. 3. fam. ep. 1. *Ego autem, cum hoc suscepissem, non justitia, sed etiam misericordia adductus, ut levarem miseriis perditas civitates, et perditas maxime per magistratus suos, non potui in illo sumptu non necessario negligens esse.* Et ad Att. 6, 2. *Mirabilia quædam effecimus: ita multæ civitates omni ære alieno liberatæ, multæ valde levatæ sunt: omnes suis legibus, et judiciis usæ, αὐτονομίαν adeptæ, revixerunt etc. Mira erant in civitatibus ipsorum furta Græcorum, quæ magistratus sui fecerant, quæsivi ipse de iis, qui annis decem proximis magistratum gesserant; aperte fatebantur: itaque sine ulla ignominia suis humeris pecunias populis retulerunt.* Quanquam et vox *magistratuum* Roma missos complecti possit. Item ad Att. 5, 20. *Laodiceam pridie Kal. Sext. venimus, ibi morati biduum, perillustres fuimus, honorificisque verbis omnes injurias revellimus superiores.* Gron.

Sacra Samothracum] Samothracia insula non eadem cum Imbrasia, ut censet Musarum decus: nec Imbrasus fluvius sive Parthenius in hac, sed in Ionica Samo, quæ ideo Parthenias dicta, ut discimus ex Strabone 10. p. 457. Plinio 5, 37. et Hygino fab. 14. Eustathius ad Il. N. 12. Ἡ δὲ Θρακία Σάμος λέγεται, καὶ Σαμοθράκη συνθέτως. Καλεῖται καὶ οὕτω πρὸς διαστολὴν τῆς ἑτέρας Σάμου, τῆς Ἰωνικῆς. Imo tres distinctæ Sami, de quibus docte noster Ortelius in Thes. Geogr. Ideo firmanda in Varrone prisca lectio L. L. 4, 10. *Terra et cælum, ut Samothracum initia docent, sunt Dei magni, et hi, quos dixi, multeis nominibus. Nam neque quas Samothracia* (non *Ambracia*, aut *Imbrasia*) *ante portas statuit duas virileis species ahenas, Dei magni: neque, ut volgus putat, hi Samothraces Dii, qui Castor et Pollux: sed hi mas et femina, et hi, quos augurum libri scriptos habent sic Divi potes: et sunt pro illeis, qui in Samothrace* Θεοὶ δυνατοί. Initia quæ Varro dicit, sunt hæc sacra, de quibus noster, sacra religiosa in primis etiam apud Romanos. Ideo Juven. 3, 144.—*juret licet et Samothracum Et nostrorum aras.* Suidas: Ἐν Σαμοθράκῃ ἦσαν τελεταί τινες, ἃς ἐδόκουν τελεῖσθαι πρὸς ἀλεξιφάρμακον κινδύνων τινῶν. Ἦν δὲ ἐκεῖσε καὶ τὰ τῶν Κορυβάντων μυστήρια, καὶ τὰ τῆς Ἑκάτης. Propter religionem loci confugiebant illuc olim nocentes, ut colliges ex l. 2. Anthologiæ p. 209. et facto Persei Macedonum regis apud Livium 45, 5. 6. Adde Strabonem 10. p. 470. Lips. De sacris Samothracum adde Diodorum Sic. 5, 47. Ern.

Igitur aliaque] Turbatus locus, aut mutilus. Si turbatus tantum, sic reponito: *Atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, aliaque quæ ibi varietate fortunæ et origine nostri veneranda, obvii Aquilones depulere. Igitur relegit Asiam.* Sed quæ varietas fortunæ aut origo Romanorum in Samothrace? Principium Trojanæ gentis inde: a Trojanis autem Romani. Dionysius 1, 68. Dardanum facit in hanc insulam venisse, quæ tunc Melane dicta; et pulsum inde sterilitate soli devenisse ea Phrygiæ loca, ubi post Troja. Ideo olim Dardania dicta Samothrace, ut Plinius auctor 4, 23. Bene ergo, *origine nostri.* Sed et Varro 2. Humanarum, *Dardanum Deos penates ex Samothrace in Phrygiam, Æneam ex Phrygia Italiam advexisse,* tradidit. Et quædam huic rei suggeret Servius, in illud vatis magni Æn. 3, 96. — *antiquam exquirite matrem.* Varietatem fortunæ vel ad Dardanum refer; vel ad Romanos, qui ex tam parvis magni. Fieri tamen potest, ut mutilus locus sit, fueritque aliquid de Ilio etiam insertum, fonte non dubio Romulæ gentis. Lips. Subscribo uni Freinshemio, cujus ipsa prorsus conjectura olim et mihi nata est; ut pro *aliaque quæ* sit *Ilio quæque.* Intelligimus Trojæ reliquias conspectas Germanico, non quum transiret angustias Hellesponti, et ad Στόμα Πόντου properaret, ut vult Salinerius (etsi præter ea *extrema Asiæ* a Lesbo conscendenti brevis cursus Seston et ad Europæum Hellesponti ac Propontidis latus fuerit), sed regresso, cum et alia superiora lateris Asiatici eum prælegisse otiosum credibile est. Ibi forte navibus ad Sigæum appulsis venit ei in mentem de Samothracum Diis venerandis, jamque eo velis, si daretur, et remis; sed illum e septentrionum filiis, præcipue quem Thraseiam

fortunæ et nostri origine veneranda, relegit Asiam, adpellitque Colophona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. Non femina illic, ut apud Delphos, sed certis e familiis, et ferme Mileto accitus, sacerdos numerum modo consultantium et nomina audit: tum in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumque litterarum et carminum, edit responsa versibus compositis super rebus, quas quis mente concepit: et ferebatur, Germanico per ambages, ut mos oraculis, "maturum exitium" cecinisse.

LV. At Cn. Piso, quo properantius destinata inciperet, civitatem Atheniensium, turbido incessu exterritam, oratione sæva increpat, oblique Germanicum perstringens, "quod, contra decus Romani nominis, non Athenienses, tot cladibus extinctos, sed conluviem illam nationum, comitate nimia coluisset: hos enim esse Mithridatis adversus Sullam, Antonii adversus D. Augustum socios:" etiam vetera objectabat, quæ in Macedones inprospere, violenter in suos fecissent: offensus urbi propria quoque ira; quia Theophilum quemdam, Areo judicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin navigatione celeri per Cycladas, et compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nescium, quibus insectationibus petitus foret: sed tanta mansuetudine agebat, ut, cum orta tempestas raperet in abrupta, possetque interitus inimici ad casum referri, miserit triremes, quarum

vocant, pertinaciter adversus ab incepto desistere compulit. *Igitur Ilio quæque ibi*, hoc est, igitur continuato itinere ab Ilio, quod redux a Bosporo Thracio tenuit, et illis, quæ istic loci, vel quod varia sorte celebris fortunæ ludus fuerunt, nunc splendida regna, nunc rudera et cadavera civitatum, vel quod inde origo Romanæ gentis descendit, conspecta nec sine sacro horrore et religione quadam visenda: his, inquam, relictis, ut inceperat, Asiæ oram legere pergit. Ideo *relegit*. Gron. Sed Heinsius volebat, *ab Ilio:* quod vestigiis corruptæ lectionis melius respondet: et est lenius *ab Ilio relegit* quam *Ilio*, quod recepit Ryckius. Ern. Ut non improbem vel Freinshemii, vel Heinsii, quam in textum recepi, emendationem, ita non spernendam puto conjecturam J. Sev. Vater, qui libro ad p. 146. cit. p. 35. legendum suadet, *Igitur adito Ilio* etc. ubi ellipsi nostro trita intelligit: *aditisque, quæ ibi* etc. Sic et Pichena volebat: *Igitur viso Ilio*, et paullo ante: *atque Ilium i. r. et sacra* etc. Sed in his manifesta foret contradictio.

Clarii Apollinis oraculo] Strabo tamen, qui huic ætati compar, ita loquitur de hoc oraculo 14. p. 642. tamquam nullum tunc fuerit: Κολοφὼν πόλις Ἰωνικὴ, καὶ πρὸ αὐτῆς ἄλσος τοῦ Κλαρίου Ἀπόλλωνος, ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν ποτε παλαιόν. Lips. In numis Colophonis a Domitiano ad Gallienum cusis Apollo Clarius, item Diana Claria. V. Eckhel. Doctr. NN. vol. 2. p. 511. Cf. et Plin. 2, 106.

Mileto accitus] Hinc colligit Spanhemius, Colophonem colonos accepisse Mileto, de Vs. et Pr. N. Diss. 9. p. 575. Ern.

Conluviem illam nationum] Respicit ad consuetudinem Atheniensium jus civitatis communicandi cum multis, atque adeo vendendi hominibus vilissimis ac perditis: de qua jam graviter questus Demosthenes περὶ συντάξ. p. m. 126. quod jus iis ademtum postea ab Augusto. V. Dio 54, 7. Similiter infra 3, 54. negat Romanos jam unius urbis cives esse. Ern.

Miserit triremes] Livius 23, 34. *P. Valerius Flaccus cercuros ad persequendam retrahendamque navem cum misisset.* Utrobique intelligitur *aliquot.* Gronov. MS. *triremis.* Ern.

subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piso, et vix diei moram perpessus, linquit Germanicum prævenitque: et, postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium juvando, cum veteres Centuriones, severos Tribunos, demoveret, locaque eorum clientibus suis vel deterrimo cuique adtribueret, desidiam in castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros militem sineret, eo usque corruptionis profectus est, ut sermone vulgi *parens legionum* haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat; sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse; in Agrippinam, in Germanicum contumelias jacere; quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quod, " haud invito Imperatore ea fieri," occultus rumor incedebat.

LVI. Nota hæc Germanico; sed præverti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus hominum ingeniis et situ terrarum, quo, nostris provinciis late prætenta, penitus ad Medos porrigitur; maximisque imperiis interjecti, et sæpius discordes sunt, adversus Romanos odio et in Parthum invidia. Regem illa tempestate non habebant, amoto Vonone: sed favor nationis inclinabat in Zenonem, Polemonis Regis Pontici filium, quod is prima ab infantia, instituta et cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis et quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata, adprobantibus nobilibus,

Decursibus cohortium interesse] Alia hæc decursio ab illa funebri, de qua dixi. Nam hæc exercitii fuit: solita usurpari ter quot mensibus ex institutione D. Augusti. Vegetio campicursio dicitur: quem vide 1, 27. 3, 4. Campestris decursio Suetonio in Galba 6. *Campestrem decursionem scuto moderatus:* in Nerone 7. *Indictaque decursione prætorianis, scutum sua manu prætulit.* Et sane indecorum, feminam in his spectari et velut moderari. LIPS.

Præverti ad Armenios] Ita infra 4, 32. *Aut si quando ad interna præverterent.* Curtius 6, 6. *Tamen ad Satibarzanem opprimendum præverti optimum ratus.* Apuleius Apol. p. 75. ed. Pric. *Nunc tempus est ad epistolas Pudentillæ præverti.* Plautus et Livius quoque, sed sine præpositione. LIPS.

Hominum ing. et s. t.] Sic recte Pichena: e codd. prius legebatur: *non modo ingeniis, sed situ terrarum.*

Provinciis nostris late prætenta] Possis intelligere *Armenia* ex verbis, *ambigua ea gens,* ut aliis in locis: sed non necesse. Valer. Fl. 5, 167. *Armeniæ prætentus Iber:* quem locum jam attulit Aurelius. Ibi v. Burmannus. ERN.

Polemonis regi Pontici] Melius, *regis Ponti.* Polemo autem Zenonis Rhetoris filius ad regnum pervenit concessu Antonii et Augusti; de quo vide Dionem 59, 33 et 44. in actis anni 719. Uxorem habuit Pythodorim, quam mire a prudentia aliisque virtutibus laudat Strabo 12. p. 555. et quæ nunc, mortuo marito, præerat rebus regni. Polemoni illi filius item Zeno, qui nunc Armeniæ datus rex. Strabo l. c. p. 556. Τῶν δὲ τῆς Πυθοδώριδος υἱῶν ὁ μὲν ἰδιώτης συνδιῳκεῖ τῇ μητρὶ τὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ νεωστὶ καθίσταται τῆς μεγάλης Ἀρμενίας βασιλεύς. LIPS. Conjectura Lipsii non necessaria, ut jam monuit Heinsius. ERN.

Æmulatus] Possit Sallustiano exemplo ex fragm. H. l. 3. legi *æmulus. At Pompeius a prima adolescentia Alexandri regis facta dictaque æmulus erat.* LIPS. Ut adjectivum habeat casum verbi ἀρχαϊκῶς. Vid. Cort. ad Sallust. p. 978. Sed talia, ut, ubi libri habent, non mutanda, ita non contra libros obtrudenda. ERN.

circumfusa multitudine, insigne regium capiti ejus imposuit: ceteri venerantes Regem, *Artaxiam* consalutavere; quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces, in formam provinciæ redacti, Q. Veranium Legatum accepere: et quædam ex regiis tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium speraretur. Commagenis Q. Servæus præponitur, tum primum ad jus Prætoris translatis.

LVII. Cunctaque socialia prospere composita non ideo lætum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui, jussus partem legionum ipse aut per filium in Armeniam ducere, utrumque neglexerat. Cyrri demum, apud hiberna decumæ legionis, convenere, firmato vultu, Piso adversus metum, Germanicus, ne minari crederetur: et erat, ut retuli, clementior: sed amici, accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque et Plancinam et filios variis modis criminari: postremo, paucis familiarium adhi-

Insigne regium] Zenonem itaque regem Armeniæ dedit Germanicus, sed sine ullo, ut vides, bello: addo, nec metu belli. Mirum igitur a Suetonio scribi, Cal. 1. *Germanicus ad componendum Orientis statum expulsus, cum Armeniæ regem devicisset, Cappadociam in provinciæ formam redegisset, Antiochiæ obiit.* Quem, sodes, ille regem devicit? auctoritate tota res perfecta, non armis. Videbar apposite corrigere, *dejecisset;* sed nec id plene verum; quia Vonones a Silano dudum regno amotus, ante Germanici adventum. Itaque corrigas potius, *regem dedisset.* Lips.

Ex nomine urbis] Mirum; cum jam ante plures reges eo nomine fuerint; et urbs ipsa potius nomen habuit ab aliquo regum, uti Tigranocerta. Lips. J. Gronov. conjecit, *ex conditore urbis,* sive *ex nomine conditoris urbis.* Ern.

Legatum accepere] Hiems media est, tamen æstuo. Legatum, inquit: nonne id est, Prætorem sive Proprætorem? Ita enim dicti, qui in Cæsaris provincias missi: et hos omnes legi reperio e Senatu. Si id est, quis Dionem nobis conciliet, super eadem re scribentem 57, 17. Κἀκ τούτου καὶ ἡ Καππαδοκία τῶν τε Ῥωμαίων ἐγένετο, καὶ ἱππεῖ ἐπετράπη. Si enim Equiti, quomodo Legato? Fateor, in minores provincias sæpe Equites missos, imo et libertos; sed cum Procuratorum titulo, non Legatorum. Tamen a Dione et Tranquillus est in Vespas. 8. *Cappadociæ, propter assiduos barbarorum incursus, legiones addidit, Consularemque rectorem imposuit pro Equite Romano.* Ego censeam, primo quidem Legatum impositum, sed post id mutasse. Dionem autem oculos habuisse in eo, quod obtineret, non quod obtinuisset. Lips.

Commagenis] Duplex elementum in hac voce numi requirunt.

Ad jus Prætoris] Verius esset, *Proprætoris:* sed ista miscentur, et passim in Tacito Prætor, Proprætor, Legatus, munere eodem. Strabo ad hanc rem 16. p. 749. Ἡ Κομμαγηνὴ μικρά τις ἐστίν. Ἔχει δὲ ἐρυμνὴν πόλιν Σαμόσατα, ἐν ᾗ τὸ βασίλειον ὑπῆρχε, νῦν δ' ἐπαρχία γέγονε. Nec moveat te, quod Suetonius l. c. provinciam eam factam primum vult a Vespasiano, quia Caligula regibus eam iterum tradiderat, ut narrat Dio 59, 8. *Antiocho,* inquit, *Antiochi filio Commagenen paternum regnum adjectis Ciliciæ maritimis dedit.* Uti ergo Caligula Tiberii, sic Caligulæ decretum Vespasianus rescidit. Lips. Adde dicta ad 1, 74. Ern.

Et filios criminari] Hæc de dissidio et calumniis inter Pisonem et Germanicum, quique partium utriusque ibi erant. Sed quomodo *filios* criminantur? sane unus ibi *M. Piso* filius; et *Cnæus* alter, *omne hoc tempus in urbe egit:* quod ipse Tacitus infra 3, 16. scripsit: nec paternæ fortunæ aut crimini potuit adjungi. Vide, an non *filium;* nisi et Cnæus Romæ aliquid in Germanicum; aut criminati universe sunt filiorum superbiam, contumaciam, aut tale. Lips. Videtur pluralis non urgendus, ut si *liberos* dixisset. Sic *leges* de lege una dicuntur, et infra c. 71. *parentes.* Ern.

bitis, sermo cœptus a Cæsare, qualem ira et dissimulatio gignit: responsum a Pisone precibus contumacibus, discesseruntque apertis odiis: postque rarus in tribunali Cæsaris Piso, et, si quando adsideret, atrox ac dissentire manifestus: vox quoque ejus audita est in convivio, cum apud Regem Nabatæorum coronæ aureæ magno pondere Cæsari et Agrippinæ,

Qualem ira et dissimulatio gignit] Muretus, male et contra mentem Taciti conjicit *iræ dissimulatio;* nam *iræ dissimulatio* talis potest esse, ut frontem et verba præferat summopere amantium: at *ira et dissimulatio* est, ubi insignis et nota ira sic insigni comprimitur animo, ut identidem erumpat sese ac male tegat. Accipe igitur, qualem vicissim nunc ira, nunc ejus dissimulatio gignit; qualis solet alternari inter eos, qui eodem tempore eodemque congressu frenos iracundiæ modo relaxant, modo adducunt. Gron.

Precibus contumacibus] *Precibus contumacibus,* ut Jupiter apud Nasonem Met. 2, 397. *precibusque minas regaliter addit:* quibus petebat quidem, ne ea, quæ reipubl. caussa et ex instituto egisset, in suam contumeliam verteret, (ut Pompeius apud Cæsarem initio belli civilis) simul demonstrabat, si tamen id faceret atque indignaretur, se id susque deque ferre, ut Cicero ad Appium fam. 3, 7. forsan et adjiciebat scire velle, quot sibi sint domini: Tiberio putasse soli rationem actorum reddendam. Lips.

Opertis odiis] Lego *apertis.* Lips. Scio *offensarum operta* in H. 3, 65. Attamen omnino Lipsio subscribo, et plane alterum τὸ *opertis* alienum puto. Naturaliter enim evenit, ut ex hujusmodi colloquiis, inter ingenia præsertim dissociabilia, exeant professi inimici. Et tum quæ præcedunt, tum quæ sequuntur, alterum firmant. Si odiis opertis discessissent, lenes querelas expurgatio, hanc ejus qualiscunque acceptio, et rursus aliqua mutuæ fidei species sollicitosque vultus læti excepissent. At hic sermo ira et dissimulatione mixtus, dein preces arrogantes ac nihil cedentis quid possunt gignere aliud quam odia retecta et apparentia? Jam, si nolebat sciri Piso, se cum Germanico in gratia non esse, cur rarus in tribunali Cæsaris, cur austerus, cur diversa semper sententia? Stultitiam Cicero vocat *in obscuro odio apertas inimicitias* ostendere: ad Fam. 3, 10. Denique innata utrique indoles, hoc est, et simplicitas Germanici, et ferocia Pisonis, satis refutare vulgatum videntur. Quæ Gruterus urget, ad ea responsio facilis. Aliud e colloquio *discedere odiis apertis,* hoc est, ita ut alienatorum animorum signa satis apparuerint; aliud denunciare inimicitias et omnem consuetudinem rumpere. Velim scire, Lucullus et Pompeius in Galatia digressine fuerint etiam *opertis odiis? Certatum inter Imperatores jurgiis,* inquit Velleius 2, 33. Item, annon postea quoque vixerint *apertis odiis,* quum Pompeius in provincia Luculli acta rescinderet, Lucullus Pompeii acta confirmari a Senatu prohiberet? Πομπηΐῳ δ' ἦν μὲν ἐκ τῆς στρατηγίας διαφορὰ πρὸς Λούκουλλον, ait Plutarchus; Neutrum tamen alteri amicitiam libello renuntiasse legimus. Sed *eum finem gratiæ* ponebant. Sed quibus libuisset? non utique omnes: sed qui simpliciter in gravissimis offensis agerent: sed non ita præfestine, quos honoris collegium aut provinciæ societas conglutinasset, etiam post manifesta odia. Gron. Heinsius *opertis* defendit eodem, quo Gruterus, argumento, quod amicitia post demum c. 70. renunciata. Ern. Omnino *apertis* legendum.

Coronæ aureæ] Coronæ conviviorum e floribus foliisque vulgatæ; non æque ex auro. Quas tamen non solum in illo Orientis luxu, sed etiam Romæ usum aliquem habuisse discas ex Capitolino: qui in Ælio Vero 5. scribit: *Data etiam convivis aurea atque argentea pocula et gemmata: coronas quinetiam datas lemniscis aureis interpositis, et alieni temporis floribus.* Item Ulpiano lege 19. § 13, 14. D. de auro et arg. leg. *Cedent igitur gemmæ fialis vel lancibus, inclusæ auro argentove. Sed et in coronis mensarum gemmæ coronis cedent, et hæ mensis.* At in Ægypto hunc morem Justinus tangit 18, 2. *Missi,* inquit, *a Senatu in Ægyptum legati, cum ingentia sibi a Ptolemæo Rege missa munera sprevissent, interjectis diebus ad cœnam invitatis aureæ coronæ missæ sunt, quas illi honoris caussa receptas, postera die statuis Regis imposuerunt.* Etiam Polybius 15, 31.

leves Pisoni et ceteris offerrentur: "Principis Romani, non Parthi Regis filio, eas epulas dari:" abjecitque simul coronam, et multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamen.

LVIII. Inter quæ ab Rege Parthorum Artabano legati venere: miserat "amicitiam ac fœdus" memoraturos, et "cupere renovari dextras, daturumque honori Germanici, ut ripam Euphratis accederet: petere interim, ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret." Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorumque magnifice; de adventu Regis et cultu sui, cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompeiopolim, Ciliciæ maritimam urbem, amotus est: datum id non modo precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia et dona, quibus Plancinam devinxerat.

A. U. 772. A. C. 19.

LIX. M. Silano, L. Norbano coss. Germanicus Ægyptum proficiscitur, cognoscendæ antiquitatis: sed cura provinciæ prætendebatur: levavitque apertis horreis pretia frugum: multaque in vulgus grata usurpavit; sine milite

qui ostendit tamen, Regibus tantum ex auro dari solere, aliis alias. Itaque narrat de Aristomene quodam, qui Agathocli, etsi non Regi, per adulationem ejus generis imposuit: Πρῶτος μὲν γὰρ, inquit, ὡς ἑαυτὸν ἐπὶ δεῖπνον καλέσας τὸν Ἀγαθοκλέα, χρυσοῦν στέφανον ἀνέδωκε μόνῳ τῶν παρόντων. Ὃ τοῖς βασιλεῦσιν αὐτοῖς ἔθος ἐστὶ μόνοις συγχωρεῖσθαι. Neque scio, an huc faciat, quod Laertius in Xenocrate 15. scribit: χρυσῷ στεφάνῳ τιμηθέντα ἐπ' ἄθλῳ πολυποσίας. Certe ad convivia etiam spectat. Lips.

Principis Romani] Claret sententia: quasi dicat, luxum illum alienum Romanis moribus, dignum Parthorum. Æmilius (Ferretus) tamen hic λεπτολογεῖ, et perdit multa verba. Lips.

Amicitiam ac fœdus memoraturos] Verbo signato et proprio hac in re usum Tacitum notavimus ad Plautum Pseud. 5, 1, 36. Gron.

Renovari dextras] Dextræ junctæ concordiæ signum frequens in numis.

Neu proceres gentium] Legendum putant Mercerus et Pichena, *ne proceres gentium:* hic etiam *ne is pr. g.* Nihil mutari placet. Videtur enim et genus τοῦ ἓν διὰ δυοῖν esse, et sermo legibus, pactionibus, conditionibus proprius: *Ne sit, neu faciat,* pro illo, *Ne sit, ubi vetitum faciat.* Quare autem *proceres gentium* Germanicus et Artabanus ingeniosissimo Mercero? Saltem tempus anguste captum, quasi Vonones Artabano tantummodo gravis vicinus, dum ipse et Germanicus in proximo. Quin *proceres gentium* acceperim præfectos et satrapas plurimarum gentium Parthis parentium, et *discordias,* rebelliones, defectiones, dissensiones Parthorum inter sese. Neque aliter Freinshemius, puto. Gron.

Ægyptum proficiscitur] Malit *in Ægyptum* Pichena. Frustra. Sic enim loquebantur. Liv. 45, 10. *Ad susceptam legationem peragendam navigare Ægyptum pergit.* Justinus vel Trogus 23, 2. *Uxorem genitosque ex ea duos parvulos Ægyptum, unde uxorem acceperat, remittit.* Cf. et 28, 4. Gron. Noster ante c. 54. *tramisit Lesbum.* Ern.

Cognoscendæ antiquitatis] Auditis Principes? imitamini. Hæc cognitio ad gloriam honestumque excitat; hæc parandi vias ostendit. Lips. *Caussa, nomine* intelligi, more Græcorum, vix opus monere: plura exempla notata ad 3, 7. Ern.

Apertis horreis] Publicis, opinor; ubi frumentum asservabant in plebis Romanæ, et, quod superesset, in alios usus: at ille, in caritate forte annonæ, indigis indulsit. Lips.

incedere, pedibus intectis et pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius, cultu habituque ejus lenibus verbis perstricto, acerrime increpuit, quod, contra instituta Augusti, non sponte Principis, Alexandriam introisset: nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus, aut equitibus Romanis inlustribus, seposuit Ægyptum: ne fame urgeret Italiam, quisquis eam provinciam claustraque terræ ac maris, quamvis levi præsidio adversum ingentes exercitus, insedisset.

LX. Sed Germanicus, nondum comperto, profectionem eam incusari, Nilo subvehebatur, orsus oppido a Canopo. Condidere id Spartani, ob sepultum illic rectorem navis, Canopum; qua tempestate Menelaus, Græciam repetens, diversum ad mare terramque Libyam dejectus. Inde proximum

Pedibus intectis incedere etc.] Interpretor, incessisse crepidatum palliatumque. Plura in Exc. K. Lips. Adde interpretes ad Cicer. pro Rab. Post. 10. Ern.

P. Scipionis æmulatione] Intellige Afric. maj. de quo id tradit Livius 29, 19. Ern.

Quod contra instituta] Vide Suet. Tiberio 52. et quæ dicam ad H. 1, 11. Lips.

Equitibus Romanis inlustribus] De hoc cognomine equitum infra ad 11, 4. Lips.

Claustraque terræ ac maris] Intelligit Pelusium, Paraetonium et Alexandriam. In Propertio 3, 7, 55. *Claustraque Pelusii Romano subruta ferro.* Lips. Grotius et Heinsius *que* deleri malebant, ut per appositionem dicerentur *claustra t. a. m.* quod non necessarium foret, etiam si per appositionem adderentur: nam τὸ *que* ἐξηγητικῶς capi posset. V. supra ad c. 14. sed Lipsium sequor. Nam non tam provincia vocari potest *claustra terræ marisque*, quam urbes et portus, per quos illa provincia adiri, e provincia in mare veniri potest etc. Itaque semper *claustra* videbis de urbibus, portubus, montibus celsis dici. Atque sic est in omnibus exemplis, quæ bene multa congessere Heinsius ad Velleium 1, 3. et Brouckh. ad Propert. l. c. qui et ipse hunc locum sine *que* laudat: et inter alia locum Lucani 10, 509. ubi diserte *Pharos, pelagi claustrum.* Ern. V. et infra H. 3, 2, 8.

Diversum ad mare] h. e. quod esset in contraria plaga ei, qua esset, quod petebat. Sic *diversæ fenestræ* apud Ovidium in Amor. qui sæpe hoc verbo ita utitur. Sic 3, 2. *diversa oppida.* Ern.

Libyam dejectus] Recepi post J. Gron. *dejectus* pro vulgato *delatus:* cum in MS. unico sit *delectus*, ex quo Beroaldus fecit *delatus*, cum debuisset *dejectus.* Sed ea notio hujus verbi tum nondum eruditis erat satis observata et nota: de qua vid. J. Fr. Gron. et Drak. ad Liv. 23, 34. Pichena etiam volebat addi *est:* quod omissum a librariis putabat, cum signum ejus in codice non adsequerentur. Sane durum est, id hic abesse. Ern.

Inde proximum amnis os] Acidalius volebat *inde ad proximum amnis os.* At Tacitus ea particula, qua juvare illum se putat Acidalius, uti noluit: quippe qui ad verba illa, *inde proximum amnis os* intellectum voluit ex sequenti membro τὸ *visit:* quasi esset, *inde visit proximum amnis os dicatum Herculi, mox Thebarum vestigia.* Quod haud scio an satis consideraverit et vir doctus, qui παραφράζει: *Abhinc proximum Nili ostium Heracleoticum appellatur:* quasi rationem hujus vocabuli tantum edat Tacitus; non ipsum os ingressum, et, quæ circa occurrerent visenda, adiisse et contemplatum esse significet Germanicum. Immo, *abhinc proximum Nili ostium adiit, Heracleoticum appellatum*, etc. Gron. Recte hæc a Gronovio disputantur. Sed ita minor distinctio esse debet ante *mox*, non punctum, ut est in edd. Rhenani, Gronoviorum, Ryckii et aliis, sed minor, ut in Lipsiana, qua usus sum, sicque in-

amnis os, dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud se, et antiquissimum perhibent, eosque, qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum ejus adscitos: mox visit veterum Thebarum magna vestigia: et manebant structis molibus litteræ Ægyptiæ, priorem opulentiam complexæ: jussusque e senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat, "habitasse quondam septingenta millia ætate militari: atque eo cum exercitu Regem Rhamsen Libya, Æthiopia, Medisque et Persis et Bactriano ac Scytha potitum; quasque terras Syri Armeniique et contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare, imperio tenuisse:" legebantur et indicta gentibus tributa, pondus argenti et auri, numerus armorum equorumque, et dona templis, ebur, atque odores, quasque copias frumenti et omnium utensilium quæque natio penderet, haud minus magnifica, quam nunc vi Parthorum aut potentia Romana jubentur.

terpunxi. Ern. *Os* recte ad *visit* relatum. Similia videsis 3, 6 et 47.

Herculi quem] De Hercule Ægyptio Herod. 2, 42. Melam 3, 6. Arrianum de rebus Alex. 2. p. 125. et Diodor. 1, 24. jam laudavit Muretus. Ern.

Theb. magna vestigia] Strabo 17. p. 816. Καὶ νῦν δείκνυται ἴχνη τοῦ μεγέθους αὐτῆς ἐπὶ ὀγδοήκοντα ϛαδίους τὸ μῆκος. Hic tamen latius patent *magna vestigia*: ut seqq. facile indicant, de quibus ibidem Strabo. Ern. Mirantur ista, qui recentiori ævo adiere, in his Paullus Lucas, Pococke, Savary. In primis consulendus Norden in Drawings of ruins and statues at Thebes. 4. 1741. Ceterum, quum Memphi moraretur Germanicus, Apis cibos sibi ab eo oblatos aversatus, mala ei portendisse ferebatur. Ammian. 22, 14.

Structis molibus] Intelligit obeliscos, de quorum frequentia et notis consule omnino Ammianum 17, 4. atque in hac ipsa re nos etiam in Ægyptiis admirandis. Lips. De Obeliscis v. Diodor. 1, 57. Ejus de quo hic sermo est, qui fuit Ramessis et nunc quoque Romæ visitur, omnium qui fuere maximus, forma æri incisa reperitur in Ammiano Gronovii l. c. *Litteræ* autem intelligendæ hieroglyphicæ s. potius tituli, inscriptiones litteris Ægyptiacis. Sic et Livius loqui solet. Ern. Vide Liv. 6, 1. 25, 1. De obeliscis egit pluribus Kircherus in Œdipo Ægypt. De Lateranensi, qui est ille Thebanus Ramessis, consulendus Gibert in Comm. eleg. litt. Acad. Paris. t. 35. Constantius Cæsar in circo max. erexerat; eversum restituit ope Fontanæ Sixtus V. Altus est pedes 128.

Septingenta millia] Magnitudo numeri fecit, ut nonnulli conjicerent *septuaginta*: quos refellit Voss. ad Mel. 1, 9. Ern.

Regem Rhamsen] De hac tanta potentia Ægyptiorum nihil legi, nec facile credam. Nam quod Suidas ait, Thulin quemdam Ægyptium Regem usque ad oceanum imperium tenuisse, a quo dicta sit Thule; quid tam infandum somniavit ullus ægrotus? Nescio, an hic sit Rhamses, quo regnante Ilium captum esse vult Plinius 36, 14. ubi tamen leges *Ramises*, corrupte. Lips. Quæ de scriptura nominis varia apud veteres, num idem qui Sesostris, et aliis disputantur, rectius, qui scire volent, in compilationibus historicis quærent, quam in notis ad Tacitum. Itaque de his dicendum non putavi. *Sesostrin* intelligi vult etiam Perizon. Origin. Ægypt. c. 17. Ern. Imposuisse sacerdotem Germanico, dubium esse nequit. Jactantia manifesta est. Concinit tamen ex parte ipse Strabo l. c. Nec Hermapionis ap. Ammianum interpretatio fidem meretur. In explicandis hieroglyphis desudarunt post Kircherum, Warburton, Bianchini, aliique.

Legebantur et indicta] De his prioribusque vide Strabonem l. c. qui cum Cornelio Gallo illuc profectus pleraque refert oculata fide: egregius mehercules, et non ad vulgi gustum scriptor. Lips.

Vi Parthorum] i. e. imperio. Sic

LXI. Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum: quorum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, ubi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens: disjectasque inter et vix pervias arenas, instar montium eductæ Pyramides, certamine et opibus Regum: lacusque effossa humo, superfluentis Nili receptacula: atque alibi angustiæ et profunda

alibi *vim Romanam* dixit 3, 60. H. 4, 69. Ern.

Intendit animum] Livius præfat. *Ad illa mihi pro se quisque acriter intendat animum, quæ vita, qui mores fuerint.* Gron.

Memnonis saxea effigies] Visitur, ut Plinius 36, 11. vult, in Serapis templo forma colossi: *quem*, ait, *cotidiano solis ortu contactum radiis crepare dicunt.* Juvenal. 15, 5. *Dimidio magicæ resonant ubi Memnone chordæ.* Dimidium cur vocet, explicat Strabo l. c. Τοῦ δ' ἑτέρου τὰ ἄνω μέρη τὰ ἀπὸ τῆς καθέδρας πέπτωκε σεισμοῦ γενηθέντος, ὥς φασι. qui etiam vidisse se ait, et cum multis aliis circiter horam primam diei sonitum aliquem audisse. Philostratus 6, 4. ab Apollonio eam statuam in Æthiopia visam ait: et mentitur non insolens, sive ipse, sive impurus ille magus, Nam certum est in Ægypto fuisse. Vide præter alios Pausaniam in Atticis. Lips. Hanc saxeam effigiem M. exhibet Pocockius Descr. of the East. t. I. p. 102. tab. 26, 27. cum multis inscriptionibus eorum, qui se sonum illum audisse testarentur. V. et ejus Inscr. ant. c. 9. Ern. Adde Jablonski de Memnone. 4. Frf. ad V. 1753. ad cujus p. 87. notare hic liceat legendum: C. MÆNIUS HANIOCHUS DOMO CORINTHI 7 (i. e. Centurio) LEG. XI. CL. P. F. etc.

Disjectasque inter et vix pervias] Haud scio, an recte intellexerit Freinsh. certe loquitur, quasi nolit intelligi. Quis enim assequitur *incertas arenas?* nam *dispersas* quis non putet passim jacentes, aut spargente aliquo, sive is ventus sit, portatas et passim abjectas: ut apud Maronem Ecl. 3, 87. *pedibus qui spargat arenam*, et Georg. 3, 234. *sparsa ad pugnam proludit arena?* Necdum tamen ex his scias, quæ sint Tacito *arenæ disjectæ.* Quo vocabulo significat ille proprium hujus materiæ τὸ ἀσύναπτον, ἀσύγκλωστον, quod singula corpuscula vel singuli pulvisculi ab aliis secedunt, eoque ad moliendum aut accipiendo suscipiendoque operi est inutilis. Unde ὁ Λόγος. ὅστις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον, etc. Merito igitur Tacitus ad augendum rei miraculum addit arenas inter *disjectas*, id est, solutas, dissociabiles, intractabiles, ob segregem naturam, tantas moles structas. Nam etsi hæ vento quoque, ut ubique, agitentur et jactentur, non sunt tamen, ubi sitæ pyramides, Garamantum arenæ, quæ castra obruere possint. Gron. Vix aliter explicari possunt *disjectæ arenæ*, quam facit Gronov. etiamsi alioqui falsum est, in istis locis non esse arenas, quæ vento agitentur, varientur, et obruant res etiam editas, cum hoc diserte tradat testis oculatus Strabo. Sed mihi tamen frigidum hoc epitheton h. l. videtur. Quis enim non per se intelligit, tales esse arenas? et quorsum dicat brevitatis amantissimus scriptor? In poeta tale epitheton ferendum, non in tali historico. Neque in arenis structæ sunt pyramides, sed ἐν ὀρεινῇ τινὶ ὀφρύι, ut diserte Strabo l. c. in saxis, circumdatis arenis. Suspicor Tacitum dedisse *desertas*, quod est frequens arenarum epitheton. Ut permutantur in libris *disjectus* et *defectus*, item *defectus* et *desertus*: ita et e *desertas* potuit fieri *disjectas*. Brotier rejicit hanc nostram conjecturam, sed simpliciter, ut solet. Docendum erat *mobiles* arenas Latine *disjectas* dici posse, quod non credo, nec a quoquam est demonstratum. Ern. *Disjectas* intelligo frequens vento disjici solitas, quod, qui recens adiere pyramides, testantur. Bona quoque pars illarum successu temporis est arenis tecta, unde potissimum dissensus eorum, qui de dimensione fuere solliciti. Cf. Pococke l. c. ad tab. 8. Niebuhrs Reiseb. nach Arabien, t. 1. p. 199.

Eductæ pyramides] De his Herodot. 2, 124. Diodor. 1, 63. sq. Strab. 17. p. 807. Ern.

Certamine et opibus regum] Dum certant reges, æmulatione gloriæ, opes suas jactare posteritati. Ern.

Lacusque] Mœrios lacum hominum manibus factum, Herod. ait 2, 149.

Angustiæ et profunda altitudo] Intell. Nili. Intelligunt viri docti de duobus fontibus profundissimis, de quibus Herodotus 2, 28. Sed quæ ibi

altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperii; quod nunc rubrum ad mare patescit.

LXII. Dum ea æstas Germanico plures per provincias transigitur, haud leve decus Drusus quæsivit, inliciens Germanos ad discordias; utque fracto jam Maroboduo usque in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis juvenis, nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, et tunc, dubiis rebus ejus, ultionem ausus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem, inrumpit regiam castellumque juxta situm: veteres illic Suevorum prædæ, et nostris e provinciis lixæ ac negotiatores reperti; quos jus commercii, dein cupido augendi pecuniam, postremum oblivio patriæ suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit.

LXIII. Maroboduo undique deserto non aliud subsidium, quam misericordia Cæsaris, fuit: transgressus Danubium, qua Noricam provinciam præfluit, scripsit Tiberio, non ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ. " Nam

traduntur, sunt e narratione Ægyptii, quam Herodotus ipse ridet. Eæ abyssi porro inter Syenen et Elephantinen; cum hic sermo sit de loco infra has urbes. Denique in hac interpretatione negliguntur *angustiæ Nili*, quæ non conveniunt fontibus istis. Arbitror igitur, intelligi locum, ubi Nilus, riparum angustiis coarctatus et incitatus, effecit, ut fit, altitudinem profundissimam, quam, augentes rem more suo Ægyptii, nullis mensuris penetrabilem dicebant. *Spatia* sunt mensuræ: neque opus cum Heinsio conjicere, *nulli inquirentium satis penetrabilis*, quod ne commodum quidem sensum facit, nec τερατολογίαις Ægyptiorum satis convenit. Ern. Sic et Seneca ep. 70. Liv. 38, 23. Heges. 1, 35. Lact. 6, 4.

Claustra olim Romani imperii] Alio sensu *claustra*, quam paullo ante: nam nunc terminum et finem intelligit, qui claudit. Insertum hoc autem in gratiam laudemque Trajani, qui res magnas gessit ad Orientem, limitibus imperii ad rubrum mare promotis. Eleganter apud Suidam scriptor incertus super hac ipsa re: Ῥωμαίων ἀρχή. Αὕτη τῆς Ἀσσυρίων καὶ Περσῶν καὶ Μακεδόνων τῶν πρὶν μακρῷ ὑπερῆρεν. Ὡρισαμένη πέρατα ἑαυτῆς, πρὸς μὲν ἕω, Ἰνδοὺς καὶ ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ Νεῖλον καὶ καταῤῥάκτας καὶ λίμνην Μαιῶτιν, et reliqua, quæ non dubie adtexit de rebus Trajani. Ita Tacitus 4, 4. *Quanto sit angustius imperatum:* præ quam nunc videlicet meo ævo. Lips.

Corruptis primoribus ad societatem] Concisum, sed elegans dicendi genus: corruptis primoribus et eo adductis, ut societatem secum inirent. Ductum est a Græcis. Herodotus 1, 23. de Arione: Ἀπειληθέντα ἐς ἀπορίην παραιτήσασθαι. et c. 27. κατεστράφατο ἐς φόρου ἀπαγωγήν. Noster 3, 49. *ceteris ad dicendum testimonium exterritis.* 4, 10. *corrupta ad scelus Livia.* ibid. 45. *uno vulnere in mortem affecit.* Ern.

Inrumpit regiam] Boviasmum in Hercynia silva, de quo attuli Strabonis verba ad c. 44. Lips.

Jus commercii] Quod Romanis a Maroboduo concessum, amicitiæ et honoris caussa, sive sponte, sive petentibus Romanis. Jus commercii amicitiæ, honoris, grati animi caussa dari solitum olim, testantur multa veterum civitatum decreta. Ern.

Transtulit] Debet esse *transtulerat.* Vide tamen ad 1, 53. Ern.

Nam] Aut repetendum ἀπὸ κοινοῦ *scripsit*, aut totum illud omissum, cujus ratio redditur: *Non indignum se, cui opem ferat, quem tueatur Cæsar:* cujus generis plura exempla apud veteres occurrunt, de eoque dixit ad Homerum Clarckius. Hæ rationes cui non placebunt, poterit conjicere, Tacitum scripsisse: *quam multis—prætulisset.* Ern. Priorem conjecturam Ernestii

multis nationibus, clarissimum quondam Regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam prætulisse." Responsum a Cæsare, "tutam ei honoratamque sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus ejus aliud conduceret, abiturum fide, qua venisset:" ceterum apud Senatum disseruit, "non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum, Populo Romano perinde metuendos fuisse." Extat oratio, qua "magnitudinem viri, violentiam subjectarum ei gentium, et quam propinquus Italiæ hostis, suaque in destruendo eo consilia" extulit. Et Maroboduus quidem Ravennæ habitus, si quando insolescerent Suevi, quasi rediturus in regnum, ostentabatur: sed non excessit Italia per duodeviginti annos; consenuitque, multum imminuta claritate, ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neque aliud perfugium: pulsus haud multo post Hermundurorum opibus, et Vibilio duce: receptusque Forum Julium, Narbonensis Galliæ coloniam, mittitur. Barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra, inter flumina Marum et Cusum, locantur, dato Rege Vannio, gentis Quadorum.

LXIV. Simul nunciato, "Regem Artaxiam Armeniis a Germanico datum," decrevere Patres, "ut Germanicus atque Drusus ovantes urbem introirent." Structi et arcus, circum latera templi Martis Ultoris, cum effigie Cæsarum; lætiore Tiberio, quia pacem sapientia firmaverat, quam si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporin quoque, Thraciæ Re-

firmant similia loca 3, 47. 15, 1. et 29. 16, 2.

Rebus ejus] Rhen. et alii *suis* sed codd. recte *ejus*.

Rediturus] MS. habet *reditus*: et sic edidit Beroaldus, secutusque hunc Alciatus. Unde J. Gronov. vult legi, *reditui*; quod non abhorret a Taciti more. Sed ego potius *reditus* per compendium scribendi datum puto pro *rediturus*, atque hoc recte restitutum a Rhenano. Sæpe in hoc genere peccavit in illo codice librarius. Vide mox c. 73. 83. 3, 18. 4, 5. 32. 13, 6. Cod. Bud. pro *daturum* habuit *datum*, etc. Ern.

Vibilio] Ryckius putat scr. *Vibillio*. Recte, ut opinor. Sic *Vibullius* apud Cæsarem Civ. 1, 15. nisi potius legendum *Vibidius*, quod nomen mox, et passim in inscriptionibus antiquis, occurrit. Ern. Cf. infra 12, 29.

Marum et Cusum] Marisus hic fluvius dictus Straboni 7. p. 304. Maris Herodoto 4, 49. Marisia Jornandi Get. 22. Æthico Margus. Retinet nomen hodie, et incolis adpellatur Maros. Lips. Marum quoque Plin. vocat 4, 25.

Structi et arcus] Exstat prope portam S. Sebastiani arcus dictus Drusi; sed is Drusi senioris est Germanici, de quo Suet. Claud. 1. Spectatur et in numo. Junioris Drusi arcus ævum non tulit.

Cum effigie Cæsarum] Germanici et Drusi. Lips.

Rhescuporim] Non in alio nomine magis variatum. Dio 54, 34. 55, 30. Ῥασκύποριν; Velleius 2, 129. Rhascupolin; Suetonii optimus in Vaticano codex in Tib. 37. Thrascypolin; quomodo et in Livio scriptum leges. Lucanus vocat 5, 55. —*gelidæ dominum Rascipolin oræ*. De historia autem ipsa consule Dionem 54. in actis anni 738. Lips. V. interpretes ad Suet. Tib. 37. in pr. Oudend. et Perizon. Ep. ad Heins. t. 4. Coll. Burm. p. 821. Ern. Nomina propria ex monimentis emendanda. Numus apud Cary in H. des Rois de Thrace pl. 2. habet hinc ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΟΤΥΣ, illinc ΒΑΣΙΛΕΟΣ ΡΑΣΚΟΥΠΟΡΙΔΟΣ, regni ab Augusto divisi occasione cusus. In alio ap. Eckhel. vol. 2. p. 59. legitur ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΙΔΟΣ. Cf. et Spanh. de U. et P. NN. t. 1. p. 500. Qui autem potuerit

gem, astu adgreditur. Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat: quo defuncto, Augustus partem Thracum Rhescuporidi, fratri ejus, partem filio Cotyi permisit. In ea divisione arva et urbes et vicina Græcis Cotyi; quod incultum, ferox, adnexum hostibus, Rhescuporidi cessit: ipsorumque Regum ingenia, illi mite et amœnum, huic atrox, avidum, et societatis impatiens erat. Sed primo subdola concordia egere: mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, et resistenti vim facere; cunctanter sub Augusto, quem auctorem utriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat: enimvero, audita mutatione Principis, immittere latronum globos, exscindere castella, caussas bello.

LXV. Nihil æque Tiberium anxium habebat, quam, ne composita turbarentur: deligit Centurionem, qui nuntiaret Regibus, "ne armis disceptarent:" statimque a Cotye dimissa sunt, quæ paraverat, auxilia. Rhescuporis ficta modestia postulat, "eundem in locum coiretur: posse de controversiis colloquio transigi:" nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cum alter facilitate, alter fraude, cuncta inter se concederent acciperentque. Rhescuporis sanciendo, ut dictitabat, fœderi convivium adjicit: tractaque in multam noctem lætitia, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, et, postquam dolum intellexerat, "sacra regni, ejusdem familiæ

Lipsius allegare Livium, apud quem *Thrascypolis* nulla fit mentio, non capio. In Freinsh. suppl. ad l. 123 et 128. legitur; sed illa nec Livii sunt, necdum Lipsio visa. Videtur alium quem auctorem habuisse in animo, forsan Cæsarem, qui Civ. B. 3, 4. *Rascipolin* habet. A Germanis more quodam suo præfixum *T* conjicit Cannegieter de Brittenb. c. 3. p. 32.

Ipsorumque Regum] Adeo hoc verum est, ut Cotys ille etiam litteris et poesi excultus fuerit. Ad eum enim est elegia Ovidii Ex Ponto 2, 9. et in hujus regno vates ille exsulavit. Lips.

Ipsorumque Regum ingenia, illi mite et amœnum, huic atrox] Libenter, si per codices liceret, legerem *illud mite—hoc atrox*. Verum enallage est non invenusta.

Sed primo] Rhen. et alii *et primo*. Pichena restituit *sed*, quod jam Beroaldus dederat. Idem mox *dictitabat* dedit ex cod. prius legebatur *dictabat*.

Vertere in se Cotyi data] Livius 24, 4. *Deponendaque tutela, quæ ipsi cum pluribus communis erat, in se unum omnium vires convertit*. Suet. Vesp. 4. *Ut primum provinciam attigit, proximas quoque convertit in se*. Gron.

Caussas bello] i. e. quæ res caussæ bello forent; unde fieri non poterat, quin bellum oriretur: formam loquendi, *caussæ bello*, valde usitatam Livio, multis ex eo exemplis illustrat Drakenb. ad 3, 46. Ern. Cave, audias Boxhornium, qui ad 6, 15. *caussas bello* a verbo *immittere* regi autumat. Sic et 1, 27. *caussam discordiæ*.

Ficta modestia] Qui videri cuperet, nihil novi petere, facilis paci, æquis conditionibus contentus. Ern.

Convivium adjicit] Vellem Scaligero non venisset in mentem hic respici verbo *adjicit* ad *cœnas adjiciales* p. 118. ad Varronem R. R. 3, 6. Satis enim multos traxit etiam doctos viros. At sciant tirones *adjiciales cœnas* esse nugas meras. *Aditiales* dicendum, ut P. Faber Semestr. 1, 6. Gruterus, Lipsius de magn. R. 4, 9. monuere, ab aditu sacerdotii, vel adeundo sacerdotio. Veteres etiam *aditus aditi*, ut *senatus senati* dicebant. Et interpres optimus Suet. Claud. 9. qui *aditialem* interpretatur, quæ *pro introitu sacerdotii* daretur. Gron.

Sacra regni] i. e. sanctitatem regii nominis, quod Reges sacrosancti et inviolabiles, ut recte explicat Freinsh. qui

Deos, et hospitales mensas" obtestantem, catenis onerat. Thraciaque omni potitus scripsit ad Tiberium, "structas sibi insidias, præventum insidiatorem:" simul bellum adversus Basternas Scythasque prætendens, novis peditum et equitum copiis sese firmabat.

LXVI. Molliter rescriptum, "si fraus abesset, posse eum innocentiæ fidere: ceterum neque se, neque Senatum, nisi cognita caussa, jus et injuriam discreturos: proinde, tradito Cotye, veniret transferretque invidiam criminis." Eas litteras Latinius Pandus, Proprætor Mœsiæ, cum militibus, quis Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis, inter metum et iram cunctatus, maluit patrati, quam incepti facinoris reus esse: "occidi Cotyn" jubet, mortemque sponte sumptam ementitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutavit, sed, defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum, veterem stipendiis et arcta cum Rege amicitia, eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Mœsiæ præfecit.

LXVII. Flaccus in Thraciam transgressus per ingentia promissa, quamvis ambiguum et scelera sua reputantem, perpulit, ut præsidia Romana intraret. Circumdata hinc Regi, specie honoris, valida manus: Tribunique et Centuriones, monendo, suadendo, et, quanto longius abscedebatur, apertiore custodia, postremo gnarum necessitatis in urbem traxere. Accusatus in Senatu ab uxore Cotyis damnatur, ut

bene laudat Cic. Manil. 9. adde *sanctitatem Regum* e Suet. Cæs. 6. Ern.

Ejusdem familiæ Deos] Communes *Deos patrios*, quos supra *penetrales* vocaverat: Cicero etiam pro domo 41. *familiares* appellat. V. supra ad c. 10. quamquam ibi non familiæ, sed gentis Dii patrii. Ern.

Hospitales mensas] Similis locus ap. Liv. 23, 9. ubi pater filium, conantem interficere Hannibalem, sic deterret: *Ab hospitali mensa surgis — ut eam ipsam cruentares hospitis sanguine?* Adde 15, 52. Ern.

Pomponium Flaccum] Est ipse, de quo Ovidius de Ponto 4, 9, 75. sq. Atque idem præfuit postea Syriæ, ut scribit noster 6, 27. Lips. Adde Suet. Tib. 42. et ibi not. Vellei. 2, 129. Ern.

Veterem stipendiis] Pichena, Freinsh. Ryckius volebant scribi, *stipendii*. Sed non necesse est, ut, quia sæpe Græca constructione noster utitur, propterea semper usum putemus, et ad eam rationem omnia loca, in quibus ablativus est, mutemus; cum nulli certæ legi se adstrinxerint in hoc ne quidem poetæ, nimisque multa loca in contrarium reperiantur. Vid. ad 1, 3. Deinde debebant docere, *stipendium* in singulari dici de eo, qui jam plures annos meruisset: *primum* quidem *stipendium* est ap. Nepotem Caton. 1. sed de pluribus annis non memini me legere. Dixisset opinor *veterem stipendiorum*, non *stipendii*. Itaque vulgatum non tentandum. Ern.

Præsidia Rom.] i. e. castra, sive potius locum provinciæ Rom. ubi essent præsidia Rom. qui esset in potestate Rom. Cic. pro Ligar. 9, 10. etc. V. Duker. ad Liv. 38, 11. Ern.

Circumdata hinc Regi etc.] Hic locus aut sic interpungendus est: *circumdata hinc Regi, specie honoris, valida manus: Tribunique et Centuriones* etc. aut *manu* legendum: *circumdata hinc Regi s. h. valida manu, Tribunique* etc. Tacitus, atque etiam Livius sæpe, ut poetæ, etiam primo substantivo copulam *que* addunt. Liv. 1, 43. *hastaque et gladius*, pro *hasta et gladius*: idque potuit fraudi esse librariis. Sed prius præfero, ne corrigendi necessitas sit. Ern.

procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis consiliis adversatum constabat, inque liberos Cotyis dividitur: iisque nondum adultis, Trebellienus Rufus, Prætura functus, datur, qui regnum interim tractaret, exemplo, quo majores Marcum Lepidum Ptolemæi liberis tutorem, in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam devectus, atque illic, fugam tentans, an ficto crimine, interficitur.

LXVIII. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoravi, corruptis custodibus, effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosque et consanguineum sibi Regem Scytharum, conatus est. Specie venandi, omissis maritimis locis, avia saltuum petiit: mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cujus pontes adcolæ ruperant, audita Regis fuga; neque vado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis a Vibio Frontone, præfecto equitum, vincitur:

Trebellienus Rufus] *Trebellianus* Freinshemio per analogiam videtur rectum; ut Julianus, Æmilianus, a Julio, Æmilio; sic Trebellianus a Trebellio: unde et *Trebellianum* SCtum, non *Trebellienum*, apud JCtos. quasi non perinde per analogiam dicerentur, *Allius Allienus, Nasidius Nasidienus, Aufidius Aufidienus, Gallius Gallienus, Bellius Bellienus,* et hujusmodi infinita. Sic *Matius Matienus*. Et tamen *Matianum malum* dicebant. GRON.

M. Lepidum] Valerius Max. 6, 6. Justin. 30, 3. *Mittitur et M. Lepidus in Ægyptum, qui tutoris nomine regnum pupilli administraret*. Exstant et denarii argentei cum inscriptione, M. LEPIDUS. PONT. MAX. TUTOR. REG. in parte versa, caput turritum, subscriptum, ALEXANDRIA. LIPS.

Amotum in Ciliciam memoravi] Pompeiopolim, supra 58. Sueton. Tib. 49. paullo aliter hæc narrat, et cum Tiberii probro: *Sed et Vononem Parthorum Regem, qui pulsus a suis quasi in fidem populi Romani cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliavit perfidia et occidit*. Ut Taciti narratio est, Imperator extra culpam. LIPS.

In Albanos etc.] Potius, deleto *in*, legendum *ad Armenios, inde Albanos* etc. subintellecta iterum præpositione *ad*, ut et alibi. H. 1, 46. Livius 9, 15. Vell. 2, 1. Sic et alias præpositiones *de, per, in,* repetere negligit noster. Vide 3, 9. 4, 16. 6, 51. 13, 53.

Specie venandi. Omissis] Acidalius dubitat, annon potius sic distinguendum sit: *conatus est. Specie venandi, omissis mar. locis,* etc. Potius dubites, annon delendum τὸ *est*, et continua oratione faciendum: *inde in Albanos Heniochosque ad consanguineum sibi Regem Scytharum conatus, specie venandi, omissis maritimis locis, avia saltuum petiit*. GRON.

Vibio Frontone, præfecto equitum] Bimardus in Ep. *de Inscript. et aliis monum. antiquis municipii Augusti Allobrogum* t. I. Thes. Inscr. Murator. p. 114. conjicit, hic forte legendum *L. Julio Frontone* ex inscriptione ibi prolata LIVI FRONTONI PRÆF. EQUIT. aut, si diversi sint, ab alterutro nomen accepisse *Alam Frontonianam*, cujus subinde mentio in Gruteri 414, 8. 537, 7. et Reinesii Cl. 8, 57. Inscriptionibus fiat. Hæc incerta esse, quilibet videt, etsi *Julios* et *Vibios* in libris permutari etiam 14, 28. videbimus: illud autem certum est, quod idem demonstrat contra Sucietum, qui eandem inscriptionem illustrare tentavit, *præfectum equitum* non esse, qui universo equitatui præsit; quod etiam P. Manutio videtur ad Ciceron. ad Div. 2, 17. sed qui alæ. Nunquam reperiuntur equites omnes sub uno peculiari duce fuisse, nisi cum Dictator esset, qui Magistrum equitum dixerat: sed erant sub Legatis cum legionibus: unde Crassus, Cæsaris Legatus, equitum præfectos cohortatur etc. ap. Cæsarem B. Gall. 3, 26. Præfecti porro nomen tenue, nec satis dignum eo, qui universo equitatui præsit. Græci conjungunt χιλιάρχους et ἱππάρχους, ut Appianus B. Civ. 2, 102. ut alia taceam. Nec impedit, quod simpliciter *præfectus equitum* dicitur. Nam etiam *præfecti sociorum* commemorantur, qui tamen non omnibus sociis, sed tantum cohor-

mox Remmius evocatus, priori custodiæ Regis adpositus, quasi per iram, gladio eum transigit: unde major fides, conscientia sceleris et metu indicii mortem Vononi inlatam.

LXIX. At Germanicus, Ægypto remeans, cuncta, quæ apud legiones aut urbes jusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit: hinc graves in Pisonem contumeliæ; nec minus acerba, quæ ab illo in Cæsarem tentabantur. Dein Piso abire Syria statuit: mox adversa Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit, votaque pro incolumitate solvebantur, admotas hostias, sacrificalem adparatum, festam Antiochensium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinem, quæ rursum Germanico acciderat. Sævam vim morbi augebat persuasio veneni, a Pisone accepti: et reperiebantur solo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina et devotiones, et

tibus sociorum singulis præfuere. Gravior dubitatio est Manutii l. c. ex eo, quod Labienus apud Plutarchum præfectus equitum dicitur in exercitu Pompeii, qui ante Legatus apud Cæsarem fuerat. Sed aut contemtus caussa id factum est, de quo questus est Labienus, aut aliquid tum extra ordinem constitutum est a Pompeio, propter multitudinem equitatus. Nam de C. Voluseno ap. Cæs. B. C. 3, 60. et Q. Varo ibid. non dubitanter pronunciem, præfectos alarum fuisse. Præfectos equitum esse eosdem, qui alarum, statuunt etiam Schelius ad Hyginum, p. 75. Dodwell. Annal. Vellei. 1, 15. Clarissimus locus est ap. Valer. M. 2, 7, 9. jam laudatus Bimardo, ubi C. Titius præfectus equitum præfuisse turmis equitum quibusdam dicitur. Ern.

Tentabantur] * *Dein Piso*] Ad eam quam posui notam, suspicio mihi est, ne quid desit; non enim satis plena videtur narratio. Lips. Acidalius conjiciebat *denique*, non male. Eo enim verbo utuntur Latini eleganter, ubi enarrare singula volunt, sed ad finem properant. V. Grævius ad Sueton. Aug. 23. Ern.

Admotas hostias] Sacrorum verbum est. Suetonius in Calig. 32. *Admota altaribus victima, succinctus poparum habitu;* idem significat, quod Tibullo et aliis, statuere ad aram. Lips.

Festam Antioch.] Læto habitu et candidatam. Lips.

Seleuciam] Plures Seleuciæ, atque adeo in ipsa Syria. Sed hanc puto, quæ *Pieria* cognominatur Straboni, Ciceroni, Polybio, Ptolemæo. Nam in litore maris est, parabatque navigationem Piso: tum etiam haud procul Antiochia, a qua veniebat. Lips. Ceterum *degreditur* scribendum videtur. Ern.

Digreditur] Noli mutare. Sic et 4, 49. et 74. 12, 30. et sic ante Rhenanum 3, 67.

Opperiens ægritudinem] Intellige *eventum morbi*. Ern.

Solo ac parietibus] Muretus, *parietinis* conjicit. Lips. Emendatione non opus. Intra parietes enim recondita sæpe cadavera. V. Hieron. in Ezech. 40. Talium sepulcrorum exempla in cryptis prostant tum prope Romam, tum alibi. Cf. Boldetti sopra i cimiteri de' i SS. martiri. fol. Rom. 1720.

Erutæ humanorum corporum reliquiæ] Dio sic expressit: Ὀστᾶ γὰρ ἀνθρώπων ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ ᾤκει κατορωρυγμένα καὶ ἐλασμοὶ μολίβδινοι ἀράς τινας μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχοντες ζῶντος ἔτ' εὑρέθη. Sunt hæ persuasiones a vulgo; et ideo vanæ. Apuleius callide descripsit 3. Milesiar. *Instruxit feralem officinam omne genus aromatis, et ignorabiliter laminis litteratis, et infelicium manium durantibus calvis, defletorum, sepultorum etiam cadaverum expositis multis admodum membris: hic nares et digiti, illic carnosi* (vel etiam *cariosi*) *clavi pendentium; alibi trucidatorum servatus cruor, et extorta dentibus ferarum trunca calvaria.* Ita nos eum locum totum emaculamus. Lips.

Carmina et devotiones] Est hendiadys, pro *devotionum carmina*, in quibus nomen erat Germanici; ut dubitare non liceret, devotiones ad eum pertinere. Si vellemus Tacitum cum Dione

nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres, ac tabe obliti, aliaque maleficia, quis creditur animas numinibus infernis sacrari: simul missi a Pisone incusabantur, ut valetudinis adversa rimantes.

LXX. Ea Germanico haud minus ira, quam per metum accepta; "si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret; quid deinde miserrimæ conjugi? quid infantibus liberis eventurum? lenta videri veneficia: festinare et urgere, ut provinciam, ut legiones solus habeat: sed non usque eo defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem mansura." Componit epistolas, "quis amicitiam ei renunciabat." Addunt plerique, jussum "provincia decedere:" nec Piso moratus ultra, naves solvit; moderabaturque cursui, quo propius regrederetur, si mors Germanici Syriam aperuisset.

in concordiam redigere, posset videri legendum *insculpta*, ut simul ad *carmina* referretur. Sed non est necessarium. Tacitus ultimi nominis genus secutus est. ERN.

Plumbeis tabulis] Ad magicam defixionem hoc spectat, qua nomen devovendi, in pugillaribus aut membranis aut laminis plumbeis exaratum, stilo atroci confodiebatur. Ita apud Ovid. Amor. 3, 7, 29. *Saga Pœnicea defixit nomina cera*, et Heroid. 6, 91. *Medea devovet absentes simulacraque cerea figit.* et in Grut. thes. inscr. p. 19, 6. INFANDO LATROCINIO DEFIXA MONUMENTIS ORDINIS DECURIONUM NOMINA memorantur. Laminarum plumbearum in scelesto hoc negotio mentionem facit Hieron. citatus Heinsio in Advers. et ad Ovid. l. c. Videri potest idem in ep. ad Cuper. in Burm. syll. t. 2. p. 705. *Laminas litteratas* Apul. vocat met. 3. p. 54. Cf. et Plin. 28, 4. Sen. de benef. 6, 35.

Tabe obliti] Malim, *tabo*. LIPS. Non necessarium est. Nam *tabes* etiam pro *tabo*, sanie, putredine dicitur. V. Burman. ad Quintil. Decl. 6, 3. Heins. ad Sil. 3, 342. Locum Suetonii Vitell. 10. jam laudavit Ryckius. ERN.

Aliaque maleficia] Verbum proprium in rebus magicis et veneficiis. Vid. præter laudatos Gesner. in Thes. Glossarium Nomic. Cod. Theod. in h. v. ubi Lactantius 2, 16. et egregius locus Hieronymi in Comm. in Dan. c. 2. laudantur. ERN. Nota lex Cod. 9, 18. de maleficis et mathematicis.

Haud minus ira quam per metum] His rebus non modo ira commota Cæsari, sed etiam metus injectus: sive, non modo metus injectus, sed etiam ira incensa. Heinsius conjiciebat *iræ*, intellige *fuerunt*. Male, *ira* idem est, quod *per iram*. Variavit Tacitus, ut solet, genus loquendi. ERN. Sic 1, 59. *spe vel dolore accepta*. Dein 1, 7. *per ambitum et senili adoptione:* c. 11. *metu an per invidiam:* 3, 4. *modo per silentium, modo ploratibus.*

Componit epistolas] Mox ex veteri illa et simplici vita: qua receptum, amicitiam et inimicitiam promptam habere in ore et in fronte. Adi Excurs. *L.* LIPS. Miram caussam epistolæ hujus comminiscitur Boxhornius. Quasi renuntiandæ amicitiæ non sit alia ratio, quam suspicio accepti veneni. Tacitus ipse satis significat, quid spectarit Germanicus, nempe ne limen obsideretur; ne pasceret oculos inimici, si quid sibi accideret: ne conjux et liberi essent in ejus ditione. Hoc scilicet agebat, ut e vicinia hominem abigeret. Et intellexit Piso, sive adjectum fuerit, decederet provincia, sive non adjectum. Nam qui renuntiat amicitiam, interdicit domo; qui domo, et locis suæ potestatis, ut Augustus Cornelio Gallo domo et suis provinciis interdixit, Sueton. 66. GRON.

Moderabatur cursui] Consulto tardius navigabat, et moras nectebat in cursu. *Que* h. l. commode capias adversative, pro *scil.* ERN.

Quo propius] Bene, suo quodam sensu: quid si tamen *properius?* LIPS. Vulgatum Tacito dignius puto. Concise dictum est, pro, quo minus longe abesset ab Syria, ubi, mortuo Cæsare, regrediendum esset. Ceterum *prope* et *propere* sane crebro in libris confundi,

LXXI. Cæsar, paullisper ad spem erectus, dein, fesso corpore, ubi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum adloquitur: "Si fato concederem, justus mihi dolor, etiam adversus Deos, esset, quod me parentibus, liberis, patriæ, intra juventam præmaturo exitu raperent: nunc, scelere Pisonis et Plancinæ interceptus, ultimas preces pectoribus vestris relinquo: referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus, miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat; inlacrymabunt, quondam florentem, et tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud Senatum, invocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu; sed, quæ voluerit, meminisse, quæ mandaverit, exsequi: flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, si me potius, quam fortunam meam fovebatis. Ostendite Populo Romano D. Augusti neptem, eandemque conjugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit: fingentibusque scelesta mandata aut non credent homines, aut non ignoscent." Juravere amici, dextram morientis contingentes, "spiritum ante, quam ultionem, amissuros."

passim notatum est ad Livium 31, 24. 39, 31. Drakenborchio. Ern.

Parentibus, liberis] Atqui unica parens supererat, Antonia mater, Druso pridem functo. Lips. Nempe, ut *liberi* etiam de uno filio, vel una filia dicuntur, ut multis exemplis constat, quæ etiam in lexicis reperiuntur, sic *parentes* de uno patre, vel matre. Vide et supra ad c. 57. Ern.

Intra juventam] Romano more, quibus juventa finiebatur anno 45. Lips.

Fratri] Druso. Nam Claudius ulcisci non poterat: eaque de caussa unum hic Drusum nominasse videtur. Ern.

Pessima morte] i. e. ingloria, et indigna viro forti et Imperatore. Sic *male mori* dicunt Latini, quod illustrat Cuper Obs. 1, 8. Ern.

Si quos spes meæ — movebat] Paullo durius dictum, omissione verbi, ad quod referantur *spes* et *propinquus sanguis*. Id autem intelligendum est ἀπὸ κοινοῦ ex *movebat*, in hunc modum: *si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis movet* vel *movent*. Ceterum totum dictum est pro: *non modo quos spes meæ* (quæ immatura morte ad nihilum redeunt) *et propinquus sanguis movent, sed etiam quos invidia erga viventem movebat* etc. Ern.

Muliebri fraude] Plancinam intellige: nec Liviam omitte; quam certum mihi est huic sceleri fuisse architectam. Lips. Pichena bene huc retulit locum Sophoclis e Trachiniis ap. Cic. Tusc. 2, 8. ubi Hercules moriens: *hos non hostilis dextera* etc. *corpori inflixit meo: sed feminea vi, feminea interimor manu.* Ern.

Ignavo questu] Similiter Claudian. in Eutrop. 2, 394. *ignava vota*, i. e. vota sine opera. Huc voces etiam *vota et supplicia muliebria*. Sallustii Cat. 52. ubi v. Cort. Ern.

Mandaverit] Proprie dixit, pro jusserit. Est enim verbum proprium *mandare* de morientibus, cum dicunt, quid post mortem fieri velint. Sed hoc satis notum. Ern.

Fovebatis] Vid. ad c. 43. Ern.

Fingentibus scelesta mandata] Int. sibi mandatum fuisse a Tiberio, Livia, ut ita me tractarent. Ern.

Dextram morientis contingentes] Quæ sedes fidei. Sed et apud Xenoph. 8, 7. Cyrus moriens hortatur amicos, ut dextram suam contingant. Εἴτις οὖν ὑμῶν ἢ δεξιᾶς βούλεται τῆς ἐμῆς ἅψασθαι, ἢ ὄμμα τοὐμὸν ζῶντος ἔτι προσιδεῖν ἐθέλει, προσίτω. Lips.

LXXII. Tum, ad uxorem versus, "per memoriam sui, per communes liberos" oravit, "exueret ferociam, sævienti fortunæ submitteret animum; neu regressa in urbem æmulatione potentiæ validiores inritaret." Hæc palam, et alia secreto; per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo post exstinguitur, ingenti luctu provinciæ et circumjacentium populorum. Indoluere exteræ nationes Regesque: tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes: visuque et auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem et gravitatem summæ fortunæ retineret, invidiam et adrogantiam effugerat.

LXXIII. Funus sine imaginibus et pompa, per laudes, et memoriam virtutum ejus celebre fuit. Et erant, qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarent. "Nam utrumque corpore decoro, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorum insidiis, externas inter gentes occidisse: sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus prœliatorem; etiam si temeritas abfuerit, præpeditusque sit, perculsas tot victoriis Germanias servitio premere. Quod si solus arbiter rerum, si jure et nomine regio fuisset, tanto promptius adsecuturum gloriam militiæ, quantum clementia, temperantia, ceteris bonis artibus præstitisset." Corpus antequam cremaretur, nudatum in foro Antiochensium, qui locus sepulturæ destinabatur, prætuleritne veneficii signa, parum constitit: nam, ut quis misericordia in Germanicum, et præ-

Et erant qui formam] Ursino videtur deesse particula, *ob*, legendumque *Et erant, qui ob formam, ætatem*, etc. Sed, si ita esset, non mox repeteretur. *Fatis M. A. adæquarent* magis quidem convenit ultimo membro *genus mortis*, quam ceteris, sed per σύλληψιν etiam ad formam et ætatem refertur. Multa talia ubique occurrunt. Quod addit, *ob prop. e. locorum*, indicat, tanto proniores homines in hanc comparationem fuisse, quod vicina loca essent iis, ubi Alexander perisset. ERN.

Haud multum triginta annos egressum] Obiit Germanicus anno 34. vitæ acceptæ. LIPS.

Solus arbiter rerum] Livius lib. 9, 18. *Et quo sint mirabiliores, quam Alexander, aut quisquam alius Rex; denos, vicenosque dies quidam Dictaturam, nemo plus quam annum Consulatum gessit: ab Tribunis plebis delectus impediti sunt: post tempus ad bella ierunt: ante tempus, comitiorum caussa revocati sunt: in ipso conatu rerum circumegit se annus: collegæ nunc temeritas, nunc pravitas, impedimento aut damno fuit: male gestis rebus alterius successum est: tironem, aut mala disciplina institutum exercitum acceperunt. At, Hercule, Reges non liberi solum impedimentis omnibus, sed domini rerum temporumque, trahunt consiliis cuncta, non sequuntur.* GRON.

Sepulturæ] i. e. cremando corpori: nam cineres Romæ conditi, 3, 1. 4. sic Græci τὸ θάπτειν, et sic alii quoque *sepulturam* dixere, *sepulcrum* de busto, *sepelire* pro comburere. Vide Cuperum Obs. I, 7. ERN.

Prætuleritne veneficii signa] Multi adfirmant. Plinius lib. 11, 71. *Cor negatur cremari posse in iis qui cardiaco morbo obierint, aut veneno interemptis. Certe exstat oratio Vitellii, qua reum Pisonem ejus sceleris coarguit, hoc usus argumento: palamque testatus non potuisse ob venenum cor Germanici Cæsaris cremari.* LIPS. Adde Sueton. in Calig. 1. ERN.

sumpta suspicione aut favore in Pisonem pronior, diversi interpretabantur.

LXXIV. Consultatum inde inter Legatos, quique alii Senatorum aderant, "quisnam Syriæ præficeretur:" et, ceteris modice nisis, inter Vibium Marsum et Cn. Sentium diu quæsitum: dein Marsus seniori et acrius tendenti Sentio concessit. Isque infamem veneficiis ea in provincia et Plancinæ percaram, nomine Martinam, in urbem misit, postulantibus Vitellio ac Veranio ceterisque, qui crimina et accusationem, tamquam adversus receptos jam reos, instruebant.

LXXV. At Agrippina, quamquam defessa luctu et corpore ægro, omnium tamen, quæ ultionem morarentur, intolerans, adscendit classem cum cineribus Germanici et liberis; miserantibus cunctis, "quod femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio, inter venerantes gratantesque adspici solita, tunc ferales reliquias sinu ferret, incerta ultionis, anxia sui, et infelici fecunditate fortunæ totiens obnoxia." Pisonem interim apud Coum insulam nuntius adsequitur, "excessisse Germanicum." Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa; neque ipse gaudium moderans, et magis insolescente Plancina, quæ luctum amissæ sororis tum primum læto cultu mutavit.

LXXVI. Adfluebant Centuriones, monebantque "prompta

Interpretabantur] In MS. est *interpretantur*. Sed imperfectum desiderat sane contextus orationis, quod jam habet Beroaldus. Vid. ad c. 63. Ergo, si hic contra MS. licet, cur non aliis etiam in locis? Ern.

Crimina et accusationem instruebant] Leg. 1. D. de Fide instr. *Instrumentorum nomine ea omnia accipienda sunt, quibus caussa instrui potest.* Leg. 1. D. de leg. Corn. de falsis. *Pœna legis Corneliæ inrogatur ei, qui ob instruendam advocationem testimoniave pecuniam acceperit.* Cic. pro Cluent. 67. *Cum instructum accusatorem filio suo Romam ipsa misisset.* Plin. 10. ep. 85. *Ut longiorem diem ad instruendam caussam darem.* Gron. Atque etiam *rei recipi* proprie dicuntur, item *nomina*, ut ap. Cœlium in Cicer. ad Div. 8, 8. et alibi. Ern.

Feralis rel. s. f.] Sic in eleganti anaglypho villæ Borghesiæ ap. Winkelm. in Mon. ant. ined. No. 137. sistitur Andromache, quæ, ut Tibulli verbis 1, 3, 6. utar, *legit in mæstos ossa perusta sinus*, Hectoris scil. Sic in Senecæ Herc. Œt. v. 1756. hujus cremati *reliquias cineremque jactans squallidum Alcmene gemit.* Cf. et infra 3, 1.

Et infelici fecunditate] Dubitari de hac lectione potest, an non scribendum *in felici.* Nam fuit sane fecunditas felix. Ern. Ambiguus locus. *In felici* omnino *fecunditate* obnoxia fortunæ sæpius Agrippina fuit; *infelix* tamen *fecunditas* intelligi potest ob sobolem teneram, præmatura patris morte orbam, et Tiberii odium. Recte huc trahit Crollius ex simili loco Cic. Phil. 2, 24. *Juliæ matris Antonii fecunditatem calamitosam.* Nec tamen ejus viri docti conjecturam probo, qua legendum suadet *infelix fecunditate.*

Quo intemp. accepto] Nimis elegans modus loquendi est, quam, ut τὸ *intemperanter* a librariis esse et corruptum putem. Et tamen sic Tacitus videtur ταυτολογεῖν. Nam quid est aliud, *neque ipse gaudium moderans*, quam intemperanter accipere nuncium? 13, 13. *intemperanter demissa*, i. e. non moderans demissionem. Videtur *int. acc.* commune esse Pisoni et conjugi: alterum Pisoni proprium. Ern.

Læto cultu mutavit] Quasi in gratulatione, aut quasi voti damnata. Vide Festum, in verbis *Minuitur luctus.* Quis autem fœminæ tristis, quis lætus cultus, nos in Exc. quærimus, in *M.* Lips.

illi legionum studia: repeteret provinciam, non jure ablatam et vacuam." Igitur, "quid agendum," consultanti, M. Piso filius "properandum in urbem," censebat: "nihil adhuc inexpiabile admissum, neque suspiciones imbecillas, aut inania famæ pertimescenda: discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non pœna: et ademptione provinciæ satisfactum inimicis. Quod si regrederetur, obsistente Sentio, civile bellum incipi: nec duraturos in partibus Centuriones militesque, apud quos recens Imperatoris sui memoria, et penitus infixus in Cæsares amor prævaleret."

LXXVII. Contra Domitius Celer, ex intima ejus amicitia, disseruit: "Utendum eventu. Pisonem, non Sentium, Syriæ præpositum: huic fasces et jus Prætoris, huic legiones datas: si quid hostile ingruat, quam justius arma oppositurum, qui Legati auctoritatem, et propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant: plerumque innocentes recenti invidiæ impares. At, si teneat exercitum, augeat vires, multa, quæ provideri non possint, fortuito in melius casura. An festinamus, cum Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum et indefensum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Est tibi Augustæ conscientia, est Cæsaris favor, sed in occulto: et periisse Germanicum nulli jactantius mœrent, quam qui maxime lætantur."

LXXVIII. Haud magna mole Piso, promptus ferocibus, in sententiam trahitur: missisque ad Tiberium epistolis incusat "Germanicum luxus et superbiæ; seque pulsum, ut locus rebus novis patefieret, curam exercitus eadem fide, qua tenuerit, repetivisse." Simul Domitium, impositum triremi, "vitare litorum oram, præterque insulas lato mari pergere in Syriam" jubet: concurrentes desertores per manipulos com-

Huic] Ad Pisonem referendum, facile patet. *Hic* ad remotius interdum apud optimos scriptores referri, satis hodie notum est. V. tamen Gron. Obs. 3, 16. Sanctii Minerv. 2, 9. et ibi Perizon. ERN.

Quem justius arma oppositurum quam qui] Sic olim legebatur, addito *quam* ante *qui*. Rectius Pichena τὸ *quem*, quod est in libro unico, mutavit in *quam*: quod cum Gronoviis et Ryckio secuti sumus. Adde Heins. ad Virg. Georg. 3, 309. ERN.

Propria mandata] h. e. si recte capio, ea, quibus plane definitum esset, quid ageret, ut provinciam a vi hostili defenderet. Cic. ad Att. 5, 2. *cui, deposcenti mea mandata, cetera universe mandavi: illud proprie, ne pateretur, prorogari nobis provinciam.* Ac forte legendum, qui *proprie* mandata acceperit. ERN. Intelligo *specialia*, non quæ universe cuivis dari solent: sic recte *propria*.

Rapiant] Eleganter dictum de eo, qui indicta caussa cupide condemnatur: ut *rapi* alias dicuntur, qui ante tempus acerba morte pereunt, supra c. 71. et centies alibi. ERN.

Lato mari] Equidem tolero, sed verius fortasse, *alto*. LIPS. *Latum* et *longum mare* sæpe dicitur ap. Ovidium et alios poetas; sed non eo sensu, qui huic loco conveniat. Vere Lipsium emendasse puto. *Latus* et *altus* sæpe in MSS. confunduntur. v. Drakenb. ad Liv. 5, 37. ERN. Horat. Ep. 1, 2, 20. *latum æquor* dixit simili sensu.

ponit, armat lixas; trajectisque in continentem navibus vexillum tironum in Syriam euntium intercipit. Regulis Cilicum, "ut se auxiliis juvarent," scribit; haud ignavo ad ministeria belli juvene Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnuisset.

LXXIX. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obviis navibus, quæ Agrippinam vehebant, utrimque infensi, arma primo expediere: dein, mutua formidine, non ultra jurgium processum est: Marsusque Vibius nuntiavit Pisoni, "Romam ad dicendam caussam veniret." Ille eludens respondit, "adfuturum, ubi Prætor, qui de veneficiis quæreret, reo atque accusatoribus diem prædixisset." Interim Domitius Laodiceam, urbem Syriæ, adpulsus, cum hiberna sextæ legionis peteret, quod eam maxime novis consiliis idoneam rebatur, a Pacuvio Legato prævenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monetque, "ne castra corruptoribus, ne provinciam bello tentet:" quosque Germanici memores, aut inimicis ejus adversos cognoverat, contrahit; "magnitudinem Imperatoris" identidem ingerens, et "Rempublicam armis peti:" ducitque validam manum, et prœlio paratam.

LXXX. Nec Piso, quamquam cœpta secus cadebant, omisit tutissima e præsentibus, sed castellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis desertoribus, et tirone nuper intercepto, suisque et Plancinæ servitiis, auxilia Cilicum, quæ Reguli miserant, in numerum legionis composuerat. "Cæsarisque se Legatum," testabatur, "provincia, quam is dedisset, arceri, non a legionibus, earum quippe accitu venire, sed a Sentio, privatum odium falsis cri-

Diem prædixisset] Viri quidam docti maluerunt *prodixisset*, quod est usitatum et legitimum in hac re verbum, ut omnes sciunt. Sed quia et alibi in hac re *prædicere* reperitur in libris Taciti, ut supra c. 6. et verbum significare idem potest, nihil mutandum censeo. Idem videbatur Drakenb. ad Liv. 2, 61. ubi pro *dies prodicta* libri quidam itidem habent *prædicta*. ERN.

Magnitudinem Imperatoris] *Imperatoris* nomine Germanicum intelligit, non Tiberium, Freinshemius. Ego vero *Imperatorem* omnino accipio Tiberium, nec *magnitudinem Imperatoris a Republica* sejungo. Hoc enim vult Tacitus, ingerens, armis peti rempublicam et magnitudinem Imperatoris. *Magnitudo*, majestas. Ut 3, 56. de Augusto: *simul modestiæ Neronis et suæ magnitudini fidebat*: 16, 23. *an ut magnitudinem imperatoriam cæde insignium virorum, quasi regio facinore ostentaret.* GRON. Malim cum Freinshemio intelligere *Germanicum* et *magnitudinem Imp.* referre ad *ingerens* i. e. ostentans, commendando inculcans.

Celenderis] Nominat id Josephus 17, 5. collocatque in via, qua Romam ibatur: sed in eo scriptum reperies, *Celendris*: meminit et Ptol. 5, 8. Antiquissimum id fuit, si Apollodoro fides Bibl. 3, 14. qui conditionem ejus refert ad Sandarum Tithoni nepotem. Ὃς, inquit, ἐκ Συρίας ἐλθὼν εἰς Κιλικίαν, πόλιν ἔκτισε Κελένδεριν. LIPS. *Celendris* habet etiam codex Flor. itaque a Pichena et sequentibus receptum. ERN. Legebatur prius *Celendris*, ut Strabo habet 14. p. 670. Sic et Heyne in Apollod. restituit, et recte quidem; numus quoque ap. Peller. in Asiæ tab. 73. ΚΕΛΕΝΔΕΡΙΤ(ων).

In numerum leg. composuerat] h. e. etsi non Romanos, tamen contra morem descripsit in legiones, ut numerus eorum is, qui esse soleret in legione, nomen legionis haberet. ERN.

minibus tegente. Consisterent in acie, non pugnaturis militibus, ubi Pisonem, ab ipsis *parentem* quondam adpellatum, si jure ageretur, potiorem, si armis, non invalidum vidissent." Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo et derupto; nam cetera mari cinguntur. Contra veterani, ordinibus ac subsidiis instructi: hinc militum, inde locorum asperitas: sed non animus, non spes, ne tela quidem, nisi agrestia, ad subitum usum properata: ut venere in manus, non ultra dubitatum, quam dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur: vertunt terga Cilices, seque castello claudunt.

LXXXI. Interim Piso classem, haud procul opperientem, adpugnare frustra tentavit: regressusque et pro muris, modo semet adflictando, modo singulos nomine ciens, præmiis vocans, seditionem cœptabat; adeoque commoverat, ut signifer legionis sextæ signum ad eum transtulerit. Tum Sentius "occanere cornua tubasque, et peti aggerem, erigi scalas" jussit, "ac promptissimum quemque succedere; alios tormentis hastas, saxa, et faces ingerere." Tandem victa pertinacia Piso oravit, "uti traditis armis maneret in castello, dum Cæsar, cui Syriam permitteret, consulitur." Non receptæ condi-

Ut ven. in manus] V. not. ad H. 4, 71.

Non ultra dubitatum] Nullus istiusmodi dubitationi post initam jam pugnam, locus. Scribendum existimo *non ultra dimicatum*. (Præclara et mihi hæc emendatio videtur.)

In æquum eniterentur] i. e. In eum collis locum, ubi jam æquis locis pugnare possent. Sic supra 1, 68. *æquis locis æqui Dii.* Ern.

Adpugnare] Sic codex Flor. sic Beroaldus edidit, ut advertit Gron. Atque etiam sic dedere Alciatus, Rhenanus, Aldus, Gryph. Postea temere est mutatum in *oppugnare*, donec restitutum in editione Abr. Gron. Idem verbum occurrit etiam infra 4, 48. 15, 13. Ern.

Pro muris] Recte meo judicio omnes, qui *pro muris*, ut *pro rostris*, *pro tribunali* acceperunt: nec potest placere *progressus extra muros*, ut vult Freinsh. Quousque enim progredi tuto poterat, qui extra muros, qua parte incubuerant Sentiani, nihil vacuum aut liberum habebat? Et quanto commodius hæc invidia fiebat ex alto et late conspecto loco? quantoque ad plures pertinebat et visus adflictantis sese et vox querentis ac sollicitantis? Sic igitur accipe, Pisonem circa id ipsum tempus, quo rejiciebantur et se claudebant intra munimenta sui, eodem per aversam portam rediisse a tentata classe, et, dum parant Sentiani, quæ oppugnando essent idonea, in summis mœnibus hanc tragœdiam saltasse, donec Sentius parata jam parte instrumenti canere signa et vim fieri jussit. Gron. Cf. Sallust. Jug. 94.

Occanere cornua] Occulte surreptum Sallustio est, *Jussu Metelli cornicines occanuere*. Lips. In fragm. H. 1. p. 954. ed. Cort. Ern.

Peti aggerem] Freinsh. eodem modo accipit, quo supra 1, 65. ut sit terra, cespites, struendis aggeribus ad oppugnandum, improbatque eos, qui de muris capiunt contra consuetudinem Latinam. Sed aggeres isti sunt in obsidione, non cum impetu urbs capitur, ut h. l. Si impetu non captum foret castellum, et obsidione utendum fuisset, tum demum aggerem talem peti jussisset. Nunc id est ab h. l. alienum. *Agger* haud dubie de muris capiendus. Dixit insolentius, imitatione Virgilii Æn. 10, 23. *quin intra portas, atque ipsis aggeribus murorum:* ubi clare Servius: *abusive muros et munimenta omnia aggerem dicimus.* Add. 11, 382. Ern. Cum Freinshemio iterum facio. *Peti* scilicet *agger*, i. e. materia faciendi aggeris potuit, si forte impetus in expugnando castello parum procederet.

Dum Cæsar—consulitur] Debebat esse *consuleretur:* nec nostrum quisquam in tali contextu et structura aliter diceret. Ern.

for the civil rights of the people —

tiones: nec aliud, quam naves et tutum in urbem iter concessum est.

LXXXII. At Romæ, postquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque, ut ex longinquo, aucta in deterius adferebantur, dolor, ira: et erumpebant questus: "Ideo nimirum in extremas terras relegatum: ideo Pisoni permissam provinciam: hoc egisse secretos Augustæ cum Plancina sermones: vera prorsus de Druso seniores locutos: displicere regnantibus civilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos, quam quia Populum Romanum æquo jure complecti, reddita libertate, agitaverint." Hos vulgi sermones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magistratuum, ante Senatusconsultum, sumpto justitio, desererentur fora, clauderentur domus; passim silentia et gemitus, nihil compositum in ostentationem: et, quamquam neque insignibus lugentium abstinerent, altius animis mœrebant. Forte negotiatores, vivente adhuc Germanico Syria egressi, lætiora de valetudine ejus adtulere: statim credita, statim vulgata sunt: ut quisque obvius, quamvis leviter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt: cursant per urbem, moliuntur templorum fores: juvit credulitatem nox, et promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tem-

open

Dolor, ira: et erumpebant questus] Hunc locum interpunctione planum fecimus, de qua etiam Boxhornio in mentem venerat. Imitatus est Brotier. Ordo verborum est: *At Romæ dolor et ira* sc. exarsit, *postquam Germanici valetudo percrebuit* etc. Neque ea ira premebatur, sed erumpebant questus etc. Antea dixerat, quid in provincia consecutum sit mortem Germanici, transit jam ad urbem, usitata formula. Vid. 1, 46. Ern.

In extremas terras relegatum] *Extremas terras* intellige imperii Romani. Florus 4, 1. *quod in extremis finibus mundi arma Romana peregrinabantur.* Cicero ad fratrem 1, 1. *Non ignoro, quid sociis accidat in ultimis terris, cum audiverim in Italia querelas civium.* Locorum, quæ affert pro *externis* Boxhornius, qui vult legi *externas*, alia ratio est. Gron. Add. Græv. ad Cicer. pro Lege Manil. 16. Ern.

De Druso] V. Suet. Claud. 1. Ern.

Sumpto justitio] Olim in tumultu aut calamitate a Dictatore Consulibusve indici justitium solitum, ex decreto Senatus: nunc passim in funere Principum virorum. Sic 1, 16. *Qui fine Augusti et initiis Tiberii auditis, ob justitium aut gaudium intermiserat.* De vi habituque justitii nihil melius possum Petro Fabro Sem. 2, 10. Lips. Aliud exemplum justitii sponte cœpti dat Liv. 9, 7.

Neque insignibus lugentium] Indicto enim justitio mutabant etiam vestem. Lucanus 2, 18.—*ferale per urbem Justitium, latuit plebeio tectus amictu Omnis honos, nullos comitata est purpura fasces.* Juvenalis 3, 213. *Pullati proceres, differt vadimonia Prætor.* Cf. et Seneca ep. 18. Lips. Vestis in luctu mutatæ exemplum exhibent cenotaphia Pisana.

Atque illi] Dicendum erat *hi.* Sed ut *hic* de remotiori, v. ad c. 77. ita *ille* interdum de proximo dicitur: vide quos ibi laudavimus, item quos Dukerus et Drakenb. ad Liv. 24, 29. quamquam in istis exemplis *hic* et *ille* concurrunt, quod secus est in superiori et hoc loco Taciti, ubi *hic* vel *ille* solum est. Ern.

Moliuntur templorum fores] Nam vespere hæc gesta, aut nocte, et tum clausa templa. Sueton. Cal. 6. de ipsa hac re: *Repente jam vesperi, cum incertis auctoribus convaluisse percrebuisset; passim cum luminibus et victimis in capitolium concursum est, ac pæne revulsæ templi fores, ne quid gestientes vota reddere moraretur.* Lips.

pore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursum ereptum acrius doluit.

LXXXIII. Honores, ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretique: "ut nomen ejus Saliari carmine caneretur: sedes curules Sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceæ coronæ statuerentur: ludos circenses eburna effigies præiret: neve quis Flamen aut Augur in locum Germanici, nisi gentis Juliæ, crearetur." Arcus additi Romæ et apud ripam Rheni, et in monte Syriæ Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac "mortem ob Rempubl. obiisse:" sepulcrum Antiochiæ, ubi crematus: tribunal Epi-

Amore aut ingenio validus] Per *σύλληψιν validus* ad *amorem* refertur, cui alias hoc verbum non convenit satis; qua figura Tacitus sæpe utitur. Vid. ad c. 73. etc. Ern.

Saliari carmine] Qui honos non nisi nominibus Deorum. Hoc exemplo M. Antoninus Philosophus, mortuo filio Vero, *jussit, ut nomen ejus Saliari carmini insereretur:* ita malo apud Spartianum 21. quam, *inferretur*. Lips.

Sedes curules] Spectaculis Romam transductis magno honori fuit publicus in iis locus: exempla multa. Evaluit paullatim adulatio, ut non solum vivis, sed etiam absentibus mortuisque daretur is locus, memoriæ conservandæ; loci præbiti indicium sella esset. Primum vestigium ejus ritus odorari videor in Livii verbis 2, 31. de Valerio Dictatore: *Dictator triumphans in urbem invehitur: super solitos honores locus in circo ipsi posterisque ad spectaculum datus: sella in eo loco curulis posita.* Cæsari habitus deinde idem honos, ut clare Dio 44, 6. Ἐψηφίσαντο τόν τε δίφρον αὐτῷ τὸν ἐπίχρυσον εἰς τὰ θέατρα καὶ τὸν ϛέφανον τὸν διάλιθον καὶ διάχρυσον εἰσάγεσθαι. Mox M. Marcello defuncto; de quo verba ejusdem scriptoris 53, 30. Μαρκέλλῳ δὲ καὶ εἰκόνα χρυσῆν, καὶ ϛέφανον χρυσοῦν, δίφρον τε ἀρχικὸν ἔς τε τὸ θέατρον ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πανηγύρει ἐσφέρεσθαι, καὶ ἐς τὸ μέσον τῶν ἀρχόντων τῶν τελούντων αὐτὰ τίθεσθαι ἐκέλευσε. Sed et Severus Pertinaci mortuo non unam sellam, sed tres in theatro posuit, uti apud Xiphilinum scribitur 74, 4. Καὶ χρυσῆν εἰκόνα αὐτοῦ ἐφ' ἅρματος ἐλεφάντων ἐς τὸν ἱππόδρομον ἐσάγεσθαι, καὶ ἐς τὰ λοιπὰ ἐκέλευσε θέατρα, θρόνους τε τρεῖς καταχρύσους αὐτῷ ἐσκομίσεσθαι. Lego etiam, sedes aureas in theatrum illatas Tiberio et Sejano absentibus: et miror, interpretem id vertisse, currus, apud Dionem 58, 4. Δίφρους τε ἐπιχρύσους ἐς τὰ θέατρα ἀμφοῖν ἐσέφερον. Germanico igitur decretæ ejusmodi curules sedes per trina, ut opinor, theatra inter Sacerdotum Augustalium sedes: et coronæ in iis e quercu, ob cives scilicet servatos. Hunc ritum non alibi adhuc videram explicatum. Lips. Non raro in numis coronam sellæ curuli impositam videre licet. Sic denarius Augusti coronam, Cæsaris Dict. perp. honori dicatam, in curuli sella exhibet, qua de re Dio l. c. V. Vaillant. in gente Julia, no. 59.

Sacerdot. August.] In id collegium receptus fuerat German. quinquennio ante. Cf. 1, 54.

Querceæ coronæ statuerentur] Coronæ super tales sellas etiam Cæsari quondam decretæ, sed aureæ, ut patet e loco Dionis cit. *Querceam* hic malebant, ut honoratissimam, et quia libertatis amans fuerat. Ern.

Ludos circenses] Qui honos Diis habitus, et qui divinos deinde honores meriti videbantur. Ritus non obscurus. Lips.

Mortem ob Rempubl. obiisse] Hoc Druso quoque patri ejus tributum, et voluit dictum Pedo ad Liviam v. 457. *Consul, et ignoti victor Germanicus orbis, Qui fuit heu! mortis publica caussa, legor.* Sed tu rescribe, *Cui fuit:* ad hanc mentem. Lips.

Sepulcrum Antiochiæ] Nempe in foro. V. c. 73. *sepulcrum* est bustum. ibid. Ern.

Tribunal Epidaphnæ] h. l. *tribunal* est monumentum, tumulus honorarius, ut supra vocari vidimus. Nam id verbum de aliis quoque alte exaggeratis locis dici cœptum, quam in quibus Imperatores aut magistratus jus dicerent, concionarentur. V. Schel. ad Hygin. p. 142. Et sellæ honoris caussa structæ apud Græcos, qualis Ptolemaica

daphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumve, in quis colerentur, haud facile quis numerum inierit. Cum censeretur clypeus auro et magnitudine insignis, inter auctores eloquentiæ, adseveravit Tiberius, "solitum paremque ceteris dicaturum: neque enim eloquentiam fortuna discerni: et satis inlustre, si veteres inter scriptores haberetur." Equester ordo *cuneum Germanici* adpellavit, qui *Juniorum* dicebatur; instituitque, uti turmæ Idibus Juliis imaginem ejus sequerentur. Pleraque manent: quædam statim omissa sunt, aut vetustas oblitteravit.

Adulitani monumenti apud Cosmam. Ern. De monumento Adulitano v. Chishull. in Mon. Asiat. Chr. æram anteced. Similis occurrit ap. Pococke Descr. of the East, t. 2. p. 2. p. 15. ΠΟΤΑΜΩΝΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΩ ΛΕΣΒΟΝΑΚΤΟΣ.

Epidaphnæ] Antiochia ad Orontem ambitiosum habuit suburbium, 40 stadiis ab urbe distans, Daphnen, qui ingens lucus, in quo Apollinis et Dianæ templum cum asylo. Strabo 16. p. 750. Ammian. 19, 12.

In quis colerentur] Intellige *statuæ:* nam coli etiam et adorari imagines et effigies dicuntur. Noster infra 4, 2. quem locum jam laudavit J. Gron. Sueton. Tib. 48. *quod solæ nullam Sejani imaginem inter signa coluissent.* Vulgo edd. habent *coleretur.* Sed, quod nos dedimus, est in MS. unico. Ern.

Cum censeretur clypeus] Veteris inventi fuit imagines illustrium virorum publice in templo, curiaque deponi et quasi dedicari. Sic Africani imago in capitolio, Catonis Censorii in curia collocata. Valerius Max. 8, 15, 1. *Africanus imaginem in cella Jovis O. M. positam habet; quæ quotiescumque funus aliquod Corneliæ genti celebrandum est, inde petitur: unique illi instar atrii capitolium est. Tam hercle quam superiori Catoni curia: unde effigies illius ad ejusdem generis officia expromitur. Gratum ordinem, qui utilissimum Reipubl. Senatorem tantum non semper secum habitare voluerit.* Sed cumulatius id fecit, ut apparet, Augustus, qui primarias imagines in curia collocavit, suis quasque locis distinctas; sive quis belli, sive pacis artibus claruisset. Ita supra c. 37. legimus, *Hortensii imaginem positam inter oratores:* idemque honos nunc Germanico petitus. Sed clypei nomine Tacitus cur usus? quia imagines illæ, ut censeo, instar militaris clypei rotundæ, ex ære, auro, argento. Firmamentum aut lucem Exc. noster dabit, in *N.* Lips. Tales clypeos, extantibus protomis insignes, videsis in Bronzi di Ercolano t. 1. item in Le Plat Marbres antiques de Dresde. In Augusti denariis clypeus signatus occurrit cum epigr. CLV. i. e. clypeus. Trebellius in Claudio 3. *expressam thoracem vultus* dicit. Ceterum res Germanici gestas in tabulis æneis 46. anaglyphis, a. 1772. prope Bonnam erutis, sistebantur, quas zonarius faber conflavit, duabus servatis, quæ instauratam herois valetudinem et funus exhibent. Sic res in novis Caroliquietanis a. 1773. narratur.

Adseveravit] Sic verissime restituit e cod. Flor. unico J. Gron. in quo legitur, *adseravit,* ut 3, 49. *adsevavit:* unde *adseveravit* dandum erat, non *adseruit,* quod hoc sensu non dici, constat inter doctos. Ern.

Qui Juniorum videbatur] Cur *Juniorum* dictus cuneus equestris ordinis? Ut opinor, quia equites κατ' ἐξοχὴν *juventus* dicti, unde *Princeps juventutis* pro Principe ordinis Equestris. Ern.

Uti turmæ] Ita accipio, ut in solenni illa transvectione Equitum Germanici imago pro vexillo esset, quod sequerentur. 5, 4. *Quorum imagines pro vexillis secuti essent, Duces Imperatoresque diligerent.* Aliud autem transvectio Equitum; aliud recognitio, sive censio, sive probatio: et cave ea confundas. Transvectio a Q. Fabio Rulliano instituta, ut Livius 9, 46. Valerius 2, 2, 9. auctores sunt: ejusque formam et quasi pompam graphice depinxit Dionysius 6, 13. ubi Idibus Quinctil. sive Juliis fieri solitam dicit, quia victoria ad lacum Regillum incidit in eum diem. Sed et *Castorum ædes Idibus Quinctil. dedicata,* ait Livius 2, 42. quorum honori præcipue transvectio instituta. At recognitio Equitum, olim a Censoribus singulis lustris: postea ab Imperatoribus passim facta tempore non certo: idque non aliud fuit, quam censura

LXXXIV. Ceterum, recenti adhuc mœstitia, soror Germanici, Livia, nupta Druso, duos virilis sexus simul enixa est: quod, rarum lætumque etiam modicis Penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, ut non temperaverit, quin jactaret apud Patres, "nulli ante Romanorum ejusdem fastigii viro geminam stirpem editam:" nam cuncta, etiam fortuita, ad gloriam vertebat. Sed populo, tali in tempore, id quoque dolorem tulit; tamquam auctus liberis Drusus domum Germanici magis urgeret.

LXXXV. Eodem anno gravibus Senatus decretis libido feminarum coercita, cautumque, "ne quæstum corpore faceret, cui avus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuisset:" nam Vistilia, prætoria familia genita, licentiam stupri apud Ædiles vulgaverat; more inter veteres recepto, qui satis pœnarum adversum impudicas in ipsa professione flagitii credebant: exactum et a Titidio Labeone, Vistiliæ marito, "cur in uxore delicti manifesta ultionem legis omisisset?" atque illo prætendente, "sexaginta dies ad consultandum datos, necdum

quædam in Equites equosque publicos, et quasi examen. Nos plura 1, 5. de Milit. Lips.

Duos virilis sexus] Disce ergo hinc, quod nondum alii, Tiberium illum Drusi F. Tiberii N. quem Caius sustulit, superfuisse ex his geminis: et ideo Gemellum cognominatum. Et sane numismata quædam hujus Drusi ærea exstare aiunt, in quibus expressa gemellorum capita surgentia e copiæ cornu. Lips. Is numus exhibetur ap. Torrent. ad Suet. Calig. 15. Ceterum, quia codex Flor. habet *viriles*, J. Gron. putabat Tacitum scripsisse *virile secus:* de quo vide ad 4, 62. Ern. De numo v. Eckhel. in Doctr. NN. vol. 6. p. 204 et 207.

Non temperaverit, quin jactaret] Ad verbum repetiit Suet. Cæs. 22. *quo gaudio elatus, non temperavit, quin jactaret.* Ern.

Senatus decretis] Quorum decretorum particula hæc apud Tertullianum de Pallio c. 4. *Habes spectare, quod Cæcina Severus graviter Senatui impressit, matrona sine stola in publico. Denique Lentuli Auguris consultis, quæ ita sese exauctorasset, pro stupro erat pœna; quoniam quidem indices custodesque dignitatis habitus, ut lenocinii factitandi impedimenta, sedulo quædam desuefecerant.* Lips.

Apud Ædiles vulgaverat] Minus expressa apud alios vestigia hujus moris: quæ hic in Tacito clara. Apparet autem, in stupra matronarum ordinis primi aut secundi graviter semper animadversum, ad servandum publicum decus: non tam graviter in libertinarum aut e plebe, quibus hæc militia Venerea moribus tantum non permissa; quod vel ex Horatio, Ovidio, aliisque liquere potest. Sic et illud patet, cuivis feminæ licitum fuisse vulgare corpus, modo apud Ædiles id profiteretur. Cui professioni consequens, ut jure cederet et dignitate matronali, etiam, ut opinor, ornamentis, censereturque inter togatas. Quod facile adstruo ex Suetonii verbis in Tib. 35. *Feminæ famosæ, ut ad evitandas legum pœnas jure ac dignitate matronali exsolverentur, lenocinium profiteri cœperant: quas, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exsilio affecit.* Ut ergo ibi lenocinium profitebantur ad amittendum jus matronarum, sic hic stuprum eadem fine. Plura in Exc. O. Lips.

Exacta et a Titidio] Vertranius *exactum:* cui adsentio. Lips. Faernus putabat excidisse *ratio;* nec improbat Ursinus. Ern.

Ultionem legis] Int. accusationem ex lege. Sic *injurias legibus persequi s. judicio:* item *pœnas,* apud Cic. et alios. *Legem* autem intelligit Juliam de adulteriis. Sic videbatur etiam Freinshemio. Ern.

Sexaginta dies] Dies sexaginta dati lege Julia, a die divortii, marito ad accusandum. Clarum ex l. 11. 14. 15. ad legem Juliam de adulteriis. Lips.

præterisse," satis visum de Vistilia statuere; eaque in insulam Seriphon abdita est. Actum et de sacris Ægyptiis Judaicisque pellendis: factumque Patrum consultum, "ut quatuor millia libertini generis, ea superstitione infecta, quis idonea ætas, in insulam Sardiniam veherentur," coercendis illic latrociniis, et, si ob gravitatem cœli interissent, vile damnum: "ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent."

LXXXVI. Post quæ retulit Cæsar, "capiendam virginem in locum Occiæ," quæ septem et quinquaginta per annos, summa sanctimonia, Vestalibus sacris præsederat: egitque grates Fonteio Agrippæ et Domitio Pollioni, "quod, offerendo filias, de officio in Rempubl. certarent." Prælata est Pollionis filia, non ob aliud, quam quod mater ejus in eodem conjugio manebat; nam Agrippa discidio domum imminuerat.

Actum et] Non tunc primum. Nam et Agrippa, præfectus urbi ab Augusto, sacra Ægyptia repressit: edicto, ne quis ea intra quingentos ab urbe passus exerceret. Id accidit anno 733. ut habes apud Dionem 54, 6. Sed de hoc Tiberiano edicto capiendus Seneca epist. 108. *His instinctus abstinere animalibus cœpi: et anno peracto non tantum facilis mihi erat consuetudo, sed dulcis. Quæris, quomodo desierim? In Tiberii Cæsaris Principatum juventæ tempus inciderat: alienigena tum sacra movebantur: et inter argumenta superstitionis ponebatur animalium quorundam abstinentia.* Apparetque, eum intelligere etiam Judaica sacra, qui abstinuerunt animalibus quibusdam, ut sue. Quamquam et Romani, postea diebus religiosis abstinere carne cœperint, Ægyptio ritu. Spartianus in Juliano 3. *Sæpe autem, nulla existente religione, oleribus leguminibusque contentus, sine carne cœnavit.* Lips. De Judæis sub Tiberio afflictis et Roma expulsis est locus elegans apud Philonem Legat. ad Caium p. 1015. ed. Frf. (p. 569. ed. Mangeanæ): quamquam ille, si verum dicit Philo, non ad hæc tempora pertinet. Nam a Sejano contra Judæos incensum Tiberium tradit fictis criminibus: idque, sublato Sejano, vidisse Tiberium, ideoque ad Præsides etiam provinciarum scripsisse, ut Judæis parcerent. Sed proprie huc pertinet locus Josephi 18, 3. ubi et Isiacorum et Judæorum pulsorum afflictorumque caussæ plane memorantur. Ern.

Quatuor millia] Josephus l. c. id deplorat, et ostendit in eo numero solos Judæos fuisse: cui subscribit Sueton. Tib. 36. *Judæorum juventutem, per speciem sacramenti, in provincias gravioris cœli distribuit.* Huic calamitati occasionem caussamque præbuisse stupra quædam et fraudes tectas nomine religionis, Josephus ibidem describit, in historia Paullinæ et Mundi. Lips.

Libertini generis] Hoc genus maxime Judaicis sacris addictum fuisse, etiam Philo auctor est l. c. p. 1014. (568.) Ern.

Vile damnum] Acutius quam verius puto, quod Freinsh. conjicit: *utile damnum* e Vell. 2, 46. Statius Theb. 1, 649. *jacturaque vilior orbi Mors hominum.* Gron.

Capiendam virginem] Et de verbo, et de ritu toto, scripsi in proprio syntagmate *De Vesta* et *Vestalibus*. Lips. Gell. 1, 12. Ern.

Quæ septem et quinquaginta] At lex definiebat ministerio virginum tantum annos triginta: spontanea igitur mansio Occiæ. Lips.

In eodem conjugio] Id est, univira esset, cujus rei honos. Tertull. de cast. exhort. 13. *Monogamia apud ethnicos in summo honore est: ut et virginibus nubentibus univira pronuba adhibeatur, et sic auspicii initium est. Item in quibusdam solennibus et auspiciis, ut prior sit univiræ locus. Certe Flaminica non nisi univira est.* Lips. Sive potius, non divortio abisset a marito. Patet ex iis, quæ de Agrippa subjicit. Sic placebat etiam Mercero. Ern.

Dissidio domum imminuerat] Scribendum *discidio* et hic et quotiescumque pro divortio hæc vox occurrit. Verissimum est enim, quod observavit Giphanius, male hoc nomine a Scioppio reprehensus, *dissidium* esse dissen-

Et Cæsar, quamvis posthabitam, decies sestertii dote solatus est.

LXXXVII. "Sævitiam annonæ" incusante plebe, statuit frumento pretium, quod emptor penderet, "binosque numos se additurum negotiatoribus in singulos modios." Neque tamen ob ea *Parentis Patriæ*, delatum et antea, vocabulum adsumsit, acerbeque increpuit eos, qui *divinas occupationes*, ipsumque *Dominum* dixerant: unde angusta et lubrica oratio sub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.

LXXXVIII. Reperio apud scriptores Senatoresque eorundem temporum, Adgandestrii, Principis Cattorum, lectas in Senatu litteras, quibus "mortem Arminii" promittebat, "si patrandæ neci venenum mitteretur:" responsum esse, "non fraude, neque occultis, sed palam et armatum Populum Romanum hostes suos ulcisci:" qua gloria æquabat se Tiberius priscis Imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantque. Ceterum Arminius, abscedentibus Romanis et pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit, petitusque armis, cum varia

sum animorum, *discidium* disjunctionem, quæ fit corpore, loco, domo. Vide ad Liv. 25,18. Gron. Vide, quid prosit diligentia inspiciendorum librorum. Non opus erat conjecturis, nec dicendum erat Ryckio, ante hic *dissidio* lectum, se recipere *discidio*, si inspexisset veteres editiones. Beroaldus, ut J. Gron. monuit, plane expressit *discidio*, idque e cod. unico. Sed *discidio* etiam habent editiones Alciati, Rhenani, Aldi, Gryph. Non igitur recipitur, sed restituitur *discidio*. Adde ad 3, 34. Ern.

Decies sestertii dote] Numerus hic in dote, quod observavimus, inter honestiores quasi legitimus et solemnis: notatque diserte Juvenalis 10, 335.— *et ritu decies centena dabuntur Antiquo.* Et Seneca Consol. ad Helv. 12. *Beatioresne istos putas, quorum Pantomimæ decies sestertio nubunt, quam Scipionem, cujus liberi a Senatu in dotem æs grave acceperunt?* Et Martialis non uno loco. Lips.

Decies sestertii dote] Ursino magis placet: *Et Cæsar quamvis posthabitum decies sestertium*, etc. non, *sestertii.* Fallitur: nam *dos decies sestertium* Latinum non est, sed *dos decies sestertii.* Gron. Est summa census senatorii illis temporibus. Ern.

Statuit frumento pretium] De modo pretioque annonæ, infra 15, 72. Lips. *Negotiatores* mox intellige frumentarios, ut in Sueton. Aug. 42. ubi male Casaubonus quosvis negotiatores intelligebat. Ern.

Acerbeque increpuit eos, qui etc.] Suet. Tib. 27. *Alium dicentum sacras ejus occupationes; et rursum alium, auctore eo Senatum se adisse: verba mutare, et pro auctore suasorem, pro sacris laboriosas dicere coegit.* Ern.

Ipsum Dominum] Rectissime: facta tantum suppetissent dictis. Nam Domini vox proprie non nisi in servos, aut etiam conjunctos: de quo Exc. *P.* Lips.

Scriptores Senatoresque] Non displiceat *senioresque:* primum, quia sæpe advocat noster testes ejus ævi, qui fuissent in re præsenti: ut 3, 16. *Memini audire me ex senioribus, visum inter manus Pisonis libellum:* et 11, 28. *Verum audita scriptaque senioribus tradam.* Deinde, quia peccatum et alias in ea voce, ut 13, 50. *Sed impetum ejus, multum prius laudata magnitudine animi, attinuere Senatores, dissolutionem imperii docendo*, etc. ubi certe scribo, *seniores:* ut dicam in loco. Possit tamen aliquis defendere hic senatores; quia res quasi arcano acta in Senatu. Sed viderit lector; a priori sententia Janus Douza est. Lips. Vulgatum defendunt Gruterus, Acidalius, Freinsh. quod mihi quoque magis probabile. Ern.

fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit: liberator haud dubie Germaniæ, et qui non primordia Populi Rom. sicut alii Reges Ducesque, sed florentissimum imperium lacessierit: prœliis ambiguus, bello non victus: septem et triginta annos vitæ, duodecim potentiæ explevit; caniturque adhuc barbaras apud gentes; Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur; Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.

Perinde celebris] Hanc terminationem pro masculino genere reperi etiam ap. Auctorem ad Herenn. 2, 4. in libris, quos vidi. Alias optimi scriptores masculinum genus exprimunt *celeber*, ut in aliis prope omnibus hujus formæ adjectivis; in quibus soli fortasse aut maxime poetæ interdum etiam terminationem in *is* genere masculino usurpant, quod studiosi elegantiæ in scribendo non imitabuntur. Itaque aliquando pronus fui in hanc sententiam, ut Tacitum scripsisse putarem *celebratus*. Liv. 29, 26. *partim factis fortibus, partim suapte fortuna quadam ad ingentis incrementa gloriæ celebratus*. Nam MS. codicem horum librorum sæpe contractione vitiosa verborum peccare, jam aliquoties notavimus. Vide ad c. 63. ubi *reditus* pro *rediturus* etc. et 3, 17. Frustra sæpe in lexicis et indicibus laudatur hic nominativus, ut *locus celebris* in indice Quintiliani, et in thesauro Latinæ linguæ; *celebris Deus* ex Tibullo etc. cum in locis iis, qui laudantur, casus obliqui sint. Sic Liv. 27, 1. *equestris tumultus*, sed edd. quædam vett. *equestres*, quod factum videtur ex *equester*. Similiter 27, 42. *equestris terror*. MSS. Put. Cantabr. *eques*, quod Salmasius et J. Gron. recte putant factum ex *equester*, idque restituit Drakenb. *Celebris* tamen in omnibus edd. est etiam 13, 47. 14, 19. unde et h. l. nihil mutare ausus sum. ERN.

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSU DIVI AUGUSTI

A N N A L I U M

LIBER TERTIUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Agrippina, cum urna ferali, magno planctu passim excipitur. 2. Funerum solennia. Primores urbis obvii. 3. Tiberius, Augusta, et Antonia publico abstinent. 4. Mœror publicus. 5. Tiberius, parcus visus in honorando funere, 6. excusat se et populum erigit. 7. Justitium omissum. Drusus ad Illyricos exercitus abit; 8. Piso ad Drusum, 9. inde Romam alacri animo. 10. Mox accusatur. Princeps caussam ad Senatum remittit. 11. Patroni reo quæsiti. 12. Tiberii oratio ad Patres. 13. Accusatorum criminationem 14. reus male diluit. In eum judices haud proni; populus offensissimus. 15. Plancina caussam suam dissociat. Pisonis mors, 16. dubium an jussu, et ad Tiberium codicilli. 17. Piso filius absolvitur. Plancina Augustæ precibus condonatur. Sententias in Pisonem 18. Princeps mitigat. Adulatio imprudens. 19. Drusus ovat. Vipsania moritur. 20. Tacfarinas bellum in Africa renovat: 21. id Apronii severitate opprimitur. 22. Lepida, suppositi partus, adulterii, veneficii accusata, 23. Tiberio perplexe agente, damnatur. 24. Silanus exilii veniam impetrat. 25. Lex Papia Poppæa. Delatores. 26. Excursus de legibus, quæ initio paucæ et simplices, paullatim primo, 27. dein immensum auctæ. 28. Earum correctio tentata. 29. Nero Germanici, ad honores promotus; Juliam ducit, Drusi filiam. 30. Volusii et Sallustii mors et elogium. Aulæ potentia infida.

31. Tiberius et Drusus Coss. Irreverentia juventutis notata. Viarum cura. 32. Tacfarinas turbat iterum. Lepidus Asiæ Proconsul. 33. Uxores a provinciis arcet Cæcina; 34. ei repugnat Val. Messalinus, adstipulante Druso. 35. Blæsus Proconsul Africæ. 36. Abusus imaginum Principalium 37. repressus a Druso. 38. Accusati repetundarum, majestatis. Thraciæ motum 39. Velleius comprimit. 40. Gallia ducibus Floro et Sacroviro rebellat. 41. Andecavos coercet Aviola; Turonios opprimit. 42. Florus sua manu cadit: finis Treverici tumultus. 43. Æduos turbat Sacrovir; 44. Romam percellit, non Tiberium. 45. Silius 46. Gallos fundit, crupellarios cædit. Sacrovir sibi manum infert. 47. Tiberius simulat iter in Gallias. 48. Quirini mors honestata. 49. Lutorius accusatus 50. defenditur a Lepido, 51. necatur in carcere. SC. de differenda pœna.

52. Ædiles de luxu coercendo agunt. Senatus rem remittit

ad Principem. 53. 54. hic medicinam a tempore sperandam pronuntiat. 55. Paullatim sponte mutati mores. 56. Tribunitia potestas petita Druso et 57. impetrata cum adulatione Patrum. 58. Flamen dialis ambit provinciam: 59. alii obsistunt. Drusus superbia notatur. 60—63. Imago libertatis. Asyla Græcarum civitatum Senatus examinat et modum præscribit. 64. Augustæ morbus. Tiberii in matrem non sincerus amor. 65. Tempora fœda adulatione infecta. 66. C. Silanus, repetundarum et majestatis postulatus 67. a multis urgetur et a Principe ipso, et 68. damnatur. Dolabellæ adulationem 69. reprimit Tiberius et sententias mitigat. 70. Cordus, Ennius, Capito rei. 71. Equestris Fortuna. Jus Flaminium. 72. Basilica Paulli. Pompeii theatrum. 73. Tacfarinatis petitio impudens. 74. Blæsus eum adgreditur, fratrem ejus capit; nec bellum conficit. 75. Mors Salonini, Capitonis. 76. Juniæ, cujus solenne funus. Hæc triennio gesta,

M. VALERIO ET M. AURELIO, COSS.

TIBERIO IMP. IV, ET DRUSO NERONE II, COSS.

C. SULPICIO ET D. HATERIO, COSS.

A. U. 772. A. C. 19.

I. NIHIL intermissa navigatione hiberni maris, Agrippina Corcyram insulam advehitur, litora Calabriæ contra sitam. Illic paucos dies componendo animo insumit, violenta luctu, et nescia tolerandi. Interim, adventu ejus audito, intimus quisque amicorum, et plerique militares, ut quique sub Germanico stipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis e municipiis, pars officium in Principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium; quod naviganti celerrimum fidissimumque adpulsu erat. Atque, ubi primum ex alto visa classis, complentur non modo portus et proxima maris, sed mœnia ac tecta, quaque longissime prospectari poterat, mœrentium turba, et rogitantium inter se, "silentione, an voce aliquâ egredientem exciperent?" neque satis constabat, quid pro tempore foret; cum classis paullatim successit, non ala-

Ut quique] Sic cum J. Gronovio restitui, quod præter citatos ipsi libros habet etiam ed. Rhenani, Gryphii. Alii, J. F. Gron. Ryckius *quisque*. ERN.

Fidissimumque] Sic præter libros J. Gronovio laudatos, Rhenanus. Male irrepserat *fidelissimum*, quod verbum illi etiam alibi a librariis et operis typographicis substitutum est. ERN. Ceterum apta vox. Virg. Æn. 2, 23. *Statio malefida carinis:* ib. 400. *litora cursu fida.*

Proxima maris] Legendum *mari* censent Muretus, Freinshemius, Ryckius. Sane *proxima maris* proprie sunt pars maris proxima, non loca mari vicina. ERN. Nil mutandum, nam eo sensu adjectiva vicinitatem notantia etiam cum genitivo struuntur. Sic H. 5, 16. *propiora fluminis:* et 3, 42. *per proxima litorum.* Sallust. Jug. c. 48. *Media planities deserta, præter fluminis propinqua loca:* ubi plura.

Successit etc.] Portum ingressa est. *Succedere tectis* et similia frequenter apud Virgilium in primis, et alios. Sic etiam *subire* idem Virgilius Æn. 5, 281. ubi Burmannus e Plinio Ep. 9, 26. laudat *subire portum.* Ceterum locus Virgilianus maxime illustrat nostrum. Sergesti navis amiserat remorum unum ordinem. Hinc tarde movebatur. Sed ut, de more, alacriter portum ingrederetur, *Vela facit tamen et plenis subit*

cri, ut adsolet, remigio, sed cunctis ad tristitiam compositis. Postquam duobus cum liberis, feralem urnam tenens, egressa navi, defixit oculos, idem omnium gemitus: neque discerneres, proximos, alienos, virorum feminarumve planctus; nisi quod comitatum Agrippinæ, longo mœrore fessum, obvii et recentes in dolore anteibant.

A. U. 773. A. C. 20.

II. Miserat duas prætorias cohortes Cæsar, addito, "ut magistratus Calabriæ Apulique et Campani suprema erga memoriam filii sui munera fungerentur." Igitur Tribunorum, Centurionumque humeris cineres portabantur: præcedebant incompta signa, versi fasces: atque, ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati Equites, pro opibus loci,

ostia velis: velificatione usus pro remigatione. Illustrant etiam, quæ viri docti de formula *inhibere remis,* quod faciunt ingressuri portum, dixere. Gronov. Obs. 4, 26. et alii ad Cic. Att. 13, 21. Ern.

Duobus cum liberis] Julia, in Lesbo anno superiori nata. Vid. 2, 54. et filio, nescio quo. Ern.

Feralem urnam] Respice ad notata ad 2, 75.

Defixit oculos] In terram de more tristium, e Virgil. Æn. 6, 469. Ern. Imo et in urnam. Frustra Muretus et alii; ubi omnium oculos in se convertit.

Et recentes in dolore] Bongarsius deleri volebat *in*, ut 1, 41. *recens dolore et ira*, aut ut referretur ad *anteibant.* Ern. Alias præp. *a* poni solet. Sic Virg. Æn. 6, 450. *Recens a vulnere Dido.* Auctor tamen ad Herenn. 2, 7. *Recentior in dolore.*

Magistratus Calabriæ] Municipales Duumviros, Quinqueviros, et similes interpretatur Muretus. Recte. Ern.

Incompta signa] De ornatu signorum dixi ad 1, 24. De versis fascibus, res sic habet. In dolore, quia omnia fieri præter morem amant, etiam lictores fasces præferebant inversos. Pedo in Eleg. ad Liviam 142. *Quos primum vidi fasces, in funere vidi: Et vidi versos, indiciumque mali.* Statius Theb. 6, 214.—*versis ducunt insignibus ipsi Graiugenæ reges.* Nec fasces solum suos lictores, sed milites invertebant etiam scuta et arma. Virg. Æn. 11, 93.—*et versis Arcades armis:* manentque in militia nostra hodie vestigia ejus ritus. Adde, quod non indignum monitu, versionem hanc armorum, non luctus solum notam fuisse, sed etiam transfugii et defectionis. Ammianus 26, 9. Sed quare hic, aut unde fasces? neque enim Populi Romani magistratus adfuisse video. Respondeo, signa quidem prætorianorum fuisse: at fasces ipsius Germanici defuncti, qui cineribus præferebantur, insignia nuper potestatis. Addo, quod designatores lictores suos habere soliti, qui funeris ordinem et solennia curabant. Lips.

Trabeati Equites] Trabea quid ad luctum? nihil: imo contra utebantur ea in diebus solennibus lætisque, ut in Equitum transvectione: quod Dionysius notat Ant. 6, 13. Sed et Domitiano decretum per honorem, ut quotiens Consulatum gereret, *Equites Romani, quibus fors obtigisset, trabeati et cum hastis militaribus præcederent eum, inter lictores apparitoresque.* Sic Suet. 14. Denique nusquam trabea in luctu; Equitesque Romæ toga pulla usi in funere, ut reliqui cives. Credo igitur, vestem hanc trabibus purpuræ intextis (id enim trabea) sumptam hic, non doloris indicium, sed ordinis: ad discriminandum, inquam, in coloniis Equitem a plebe, et splendorem funeri conciliandum. Trabeæ enim propriæ Equitum: (nam Grammaticorum inventa hic non moror, qui faciunt etiam Regum, Ducum, Augurum,) et ideo *trabeata agmina*, ipsi Equites Statio, in Epulo Domitiani Silv. 4, 2, 32. *Hic cum Romuleos proceres, trabeataque Cæsar Agmina mille simul jussit discumbere mensis:* et 5, 2, 15. ad Crispinum; quem locum fusius adscribam, quia mei eget:—*non te series inhonora parentum, Obscurum proavis, et priscæ lucis egen-*

vestem, odores, aliaque funerum solennia, cremabant: etiam quorum diversa oppida, tamen obvii, et victimas atque aras Diis Manibus statuentes, lacrimis et conclamationibus dolorem testabantur. Drusus Tarracinam progressus est, cum Claudio fratre liberisque Germanici, qui in urbe fuerant. Consules, M. Valerius et C. Aurelius (jam enim magistratum occœperant) et Senatus ac magna pars populi viam complevere, disjecti, et, ut cuique libitum, flentes: aberat quippe adulatio, gnaris omnibus, lætam Tiberio Germanici mortem male dissimulari.

III. Tiberius atque Augusta publico abstinuere, inferius majestate suâ rati, si palam lamentarentur, an, ne, omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna actorum scriptura, reperio, ullo insigni officio functam; cum, super

tem Plebeia de stirpe tulit: non sanguine cretus Turmali trabeque ac remis, et paupere clavo Augustam sedem et Latii penetrale Senatus Advena pulsasti: sed præcedente tuorum Agmine. Vere enim emendo, *non sanguine cretus turmali, trabeaque Remi, nec paupere clavo:* id est, non tu ex plebe satus, imo nec ex ordine Equestri; quem deinde describit tribus notis, luxuria non indecora ingenii, ut solet in illo poeta. *Turmalem sanguinem* vocat; quia propriæ Equitum turmæ: *trabeam Remi*, quia ii trabeati, exemplo Regum: *pauperem clavum*, id est, angustum et arctum, qui ordinis Equestris. LIPS. Quæ de trabea hic disputantur, partim confirmantur, partim emendantur a Rubenio de Lato Clavo 1, 5. De usu trabeæ in funere Germanici Lipsio consentit Ferrar. de Re Vestiar. P. 1. l. 2, 6. ERN.

Funerum solennia] Observa hunc ritum, quod alibi defunctis, et usto jam cadavere, nihilominus non aras tantum statuebant, sed struebant et accendebant rogos, quasi verum ibi funus et cadaver esset. Ostendit hic locus, et Senecæ ad Marciam, c. 3. de Druso, hujus patre, qui in Germania obierat, et reliquiæ item relatæ: *Mater longo itinere reliquias Drusi sui prosecuta, tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quasi toties illum amitteret.* Ait, *per omnem Italiam:* in coloniis nempe et municipiis, qua transibant: ut hic. LIPS.

Diversa oppida] Vide dicta ad 2, 60. ERN.

C. Aurelius] Sic cod. Flor. edd. Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi, Gryphii. *M.* est ex emendatione, ducta e catalogo Coss. in Dionis libris, et Cassiodoro, quorum, ut recte judicat Jac. Gron. non est ea auctoritas, ut propterea aliquid in Tacito contra cod. scriptum debeat mutari. ERN. De Consulibus ipsis vid. notata Ryckii ad h. l.

Magistratum occœperant] Ergo Januario hæc mense gesta. LIPS.

Disjecti] Satis hoc mirum, ubi Coss. et Senatus; qui solent ordine et composite incedere sive stare. Sed hic apparet aliter factum, sparsosque fuisse. An quia sponte venerant? an id quoque testando dolori? cui confusio videtur adhærere, nec decori cura. LIPS. Possis etiam ad solum populum referre. ERN.

Aberat quippe adulatio] Reddit rationem, quare incompositi, sine arte, sine ambitione, atque ut natura dabat, doluerint: nempe quia et vere lugebant, sibi lugebant, non Principi, suo dolori dabant, non alieno commodabant et venditabant lacrimas: dolendo non adulabantur Tiberium, quippe quem nemo ignorabat gaudere morte Germanici, utcumque tristitiam fingeret. GRON.

Matrem Antoniam] Hæc illa est Antonia Drusi, quam Plinius 7, 18, ait, numquam spuisse: illa, quam Valerius 4, 3, 3. mire laudat a continentia et amore in conjugem. LIPS.

Apud auctores rerum] Sic hoc ipso libro c. 30. *C. Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor.* ERN.

Diurna actorum scriptura] De actis diurnis abunde dictum a nobis ad Suet. Excursu 1. Dixit autem inverse pro *diurnorum actorum scriptura*, cujus formæ multa exempla apud prosaicos

Agrippinam et Drusum et Claudium, ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine præpediebatur, seu victus luctu animus magnitudinem mali perferre visu non toleraverit. Facilius crediderim, Tiberio et Augusta, qui domo non excedebant, cohibitam, ut par mœror, et matris exemplo avia quoque et patruus attineri viderentur.

IV. Dies, quo reliquiæ tumulo Augusti inferebantur, modo per silentium vastus, modo ploratibus inquies: plena urbis itinera, conlucentes per campum Martis faces: illic miles cum armis, sine insignibus magistratus, populus per tribus, "concidisse Rempubl. nihil spei reliquum," clamitabant; promptius apertiusque, quam ut meminisse imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetravit,

hujus ætatis. Vid. dicta ad eundem Sueton. Excursu 9. Add. ad 4, 32. Ern.

Perferre visu non toleravit] *Visu* est ablativus absolutus, pro *si videret*, ut c. 14. Sed qui modus loquendi, *perferre toleravit?* *Perferre* et *tolerare* idem est. Nisi *toleravit* idem est, quod *ausa est*, quod non puto; τὸ *perferre* pro insititio habendum videtur, quo in margine quis τὸ *toleravit* explicavit. Sed tamen et sic duriusculum est, *magnitudinem non toleravit*, pro, non putavit se tolerare posse. An fieri possit, *non speravit?* Ern. Pleonasmus iste non infrequens est. Sic *ferre et perpeti*, *perferre et pati* ap. Cic. Phil. 3, 11. Horat. Ep. 1, 15, 17. Hillero τὸ *tolerare* idem videtur ac τολμᾶν, *audere*, ut ap. Budæum in Comm. Gr. L. p. 467. (999.) ἀνέχειν et ὑπομένειν jungi docentur. Sane salva est lectio recepta.

Par mœror et m. e.] Heinsius concinnius fore putat, *pari mœrore et m. e.* Non puto. In *par mœror* intell. *videretur*. Ern. Par luctus externus scil. *esset*. Ita verbum substantivum frequens subauditur, ut 1, 7. H. 1, 5. 3, 31. 4, 18. Vita Agric. 35.

Per silentium vastus] Pichena malebat *vastum*. At mihi falli vir optimus videtur. Nam si *vastum silentium* accipimus, tam dies inquies fuit silentio quam ploratibus. At quid est *per silentium inquies?* Apud Ovidium in regia Somni Met. 11, 602. *Muta quies habitat.* Apud Statium *pressisque silentia pennis Muta sedent.* Si ἀντὶ τοῦ *inquies* apud Tacitum esset *varius*, tolerarem. At Tacitus utrique proprium assignat verbum. *Dies magna* dicitur, qua magna res gesta est: *dies faustus*, quo quid feliciter evenit. Sic *dies vastus per silentium* est pars diei silentium habens, quasi in vasta solitudine. Interdum præ nimio dolore stupentes conticuerant et in tanta multitudine erat silentium loci vasti et deserti; interdum ploratus quietem turbabat. Sic c. 9. *die frequenti*, est parte diei, qua hominum frequentia in publico versatur. Gron. Idem tropus apud Ennium in Iphig. notatur a Servio ad Æn. 1, 56. ubi *vasta virgo* pro desolata.

Conlucentes per campum] Dixit ad morem priscum, quo ii, qui funus prosequebantur, cereos manibus gestabant, candelas, funalia, faces. Donatus id obtinuisse eo censet, quia noctu olim cadavera solita efferri. Super hoc more Excurs. in *A.* Lips.

Miles cum armis] Sic 1, 8. *Die funeris milites velut præsidio stetere.* Gron. Sic etiam Muretus. Non credo. Etiam funeri Drusi milites cum armis adfuere, sed non præsidii caussa, verum ut cum populo exsequias celebrarent. Albinovanus ad Liviam v. 217. *Armatæque rogum celebrant de more cohortes; Et pedes exsequias reddit Equesque Duci.* Ern.

Sine insignibus Magistratus] id est, sine toga prætexta, sine anulis, sine lato clavo. Quæ omnia accurate mihi dicta in scripto de funeribus singulari. Lips.

Populus per tribus] An in tribus divisus et digestus, ut unaquæque tribus suum proprium locum haberet? Non puto. Videtur intelligi simpliciter populus universus, et modus loquendi adhibitus iste, ut prioribus membris aptius responderet ultimum. Ern.

quam studia hominum accensa in Agrippinam; cum "decus patriæ, solum Augusti sanguinem, unicum antiquitatis specimen" adpellarent, versique ad cœlum ac Deos, "integram illi sobolem, ac superstitem iniquorum," precarentur.

V. Fuere, qui "publici funeris pompam" requirerent, compararentque, "quæ in Drusum, patrem Germanici, honora et magnifica Augustus fecisset: ipsum quippe asperrimo hiemis Ticinum usque progressum, neque abscedentem a corpore simul urbem intravisse: circumfusas lecto Claudiorum Liviorumque imagines: defletum in foro, laudatum pro rostris: cuncta a majoribus reperta, aut quæ posteri invenerint, cumulata. At Germanico ne solitos quidem, et cuicumque nobili debitos honores, contigisse. Sane corpus, ob longinquitatem itinerum, externis terris quoquo modo crematum: sed tanto plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negavisset: non fratres, nisi unius diei via, non pa-

Solum Augusti sanguinem] Non vere: plures erant, ut Lepidi et Silani, ex Julia nepte; sed reliquos velut degeneres, credo, arguunt, hanc solam Augusto dignam. Lips.

Unicum antiquitatis specimen] Perfectissimum exemplar antiquæ virtutis feminæ apud Romanos: formam loquendi copiose illustrat, more suo, Broukhusius ad Propertium 4, 11, 93. Ern.

Superstitem iniquorum] Forsitan *inimicorum*, Rhenanus. Hodie notissimum est, *iniquos* etiam inimicos dici. *Dii iniqui* sunt inimici, adversi, irati, ut exemplis non sit opus. Ern.

Publici funeris pompam] i. e. Talem, qualis esse deberet in funere publico, qualis in funere Drusi fuisset, ut facile patet e sequentibus: sic recte Freinsh. et alii. Non posuissem hæc, nisi Vertran. ad h. l. nota doceret, posse alicui hæc obscura videri et male intelligi. De funere publico alio loco dicetur. Ern.

Ticinum usque] Vide quædam non vulgata apud Valerium Max. 5, 5. Lips.

Claudiorum Juliorumque imagines] Drusus hic in Juliam familiam *ne adoptione quidem* venit: unde ergo in pompa funebri imagines illi gentis Juliæ? nisi forte, quia mater deducta in domum Augusti. Hæc et talia de summo pectore dici possunt; at mihi nondum eviluit conjectura mea, *Liviorum.* Caussa duplici primum, non præposuisset Claudios Juliis Tacitus. Id nefas: deinde cum a patre latæ imagines, cur omissæ a matre, quæ præsertim antiquæ, et multæ? Lips. Add. Epist. Quæst. 4, 3. Sic et Muretus, Freinsh. et alii. *Julii* et *Livii* sæpe in libris scriptis permutantur, ut (et *Livius* et *Lælius*) ap. Liv. 22, 35. Est hæc emendatio, mea opinione, ita certa, ut eam in textum receperim, etsi e nota Ryckii intellexi, tamen alicui vulgatum rectum videri posse. Quamquam ejus ratio admodum levis. Nec quisquam poterit docere, vitricorum imagines, omissis maternis, in funeribus prælatas; estque id credere perabsurdum. Ceterum, qui *Juliorum* defendere et nos reprehendere volet, id debebit docere. Frustra obloquitur etiam Mattius Opinion. 1, 19. qui conatur ostendere, adoptatum in Juliam familiam Drusum. Ea omnia falsissima sunt. Nec magis valet Broterii ratio, qui ob Augusti benevolentiam dicit Juliorum imagines prælatas. Sit ita. Sed, an propterea Liviorum imagines remotæ; saltem et hæ debebant commemorari. Ern.

Sane corpus] Ferendum esse, quod corpus sine solita magnificentia crematum; quia procul Roma id factum sit. 11, 23. *fruerentur sane vocabulo civitatis.* Ern.

Quanto prima] Legendum, *quando*, putabat Muretus: male. Dixit more suo, pro, quanto magis ab initio, statim post mortem, sors negavisset debitos honores sepulturæ. Vid. ad 1, 57. Ern. Similis structura 1, 68. 4, 48. 6, 45.

Non fratrem] Scribe, *fratres;* nisi sui et historiæ oblitus Tacitus. Duo enim Germanico superstites fratres, Claudius natura, adoptione Drusus,

truum, saltem portâ tenus, obvium. Ubi illa veterum instituta? propositam toro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, et laudationes et lacrimas, vel doloris imitamenta?"

VI. Gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi sermones, monuit edicto: "Multos inlustrium Romanorum ob Rempubl. obiisse; neminem tam flagranti desiderio celebratum: idque et sibi et cunctis egregium, si modus adjiceretur:

semperque eo nomine etiam hunc noster insignit. Scripsit autem supra, Drusum et Claudium Tarracinam usque progressos. Lips. Mirifici sunt homines eruditi in defendenda vulgata: Claudium non pro homine habitum; qui tamen supra memoratur: per invidiam, unum commemoratum; quasi hoc esset invidiam facere, si aperte mentiaris. Supra 2, 71. etiam commemoratur *frater:* sed ibi alia ratio est, ut ibi dixi. Una ratio vulgatæ defendendæ est, si dicas intelligi *ullum, aliquem:* Sed Lipsium verum vidisse puto. Ern. Recte *fratres.* Nec obstat, quod dicendum foret obvios. Ad proximum substantivum refertur *obvium*, ut sæpe solet.

Veterum instituta] Bene instituta dixit, quia idoneis de caussis, et virtutis studii injiciendi caussa mores isti recepti, ut præclare demonstrat Polybius 6, 51. quem locum velim legi in primis a tironibus. Ern.

Toro effigiem] Ritum fuisse arbitror, ut, si cadaver adhuc vegetum et coloratum, ipsum in toro sive lecto ostenderetur: sin autem (ut in peregre functis, aut diu functis) aut non esset cadaver, aut decore proponi non posset, tum effigies cerea ejus loco in lecto ostenderetur. Colligo ex hoc loco, tum Dionis de Augusto, qui Nolæ obierat 56, 34. *lectus erat*, inquit, *ex auro et ebore, purpureis auratisque stragulis; in cujus ima parte cadaver arcæ inclusum latebat; effigies autem ejus cerea triumphali habitu supra apparebat.* Idem in Pertinacis funere, quod ei Severus sollenniter duxit, adnotavit idem scriptor 74, 4. et in ipsius Severi Herodianus 4, 3. Lips. Ceterum Muretus, Grotius, Ryckius scribi volunt *propositam*, quod est verbum proprium in hac re: Græci dicunt similiter προτιθέναι, ut Herodianus l. c. Verum puto. Sic noster Hist. 1, 78. *fuere qui imagines Neronis proponerent*, ubi v. Gronov. et in Diatr. in Stat. c. 6. Præpositiones *pro* et *præ* in compositis centies permutantur in libris. Saltem longe melius hoc, quam Jac. Gronovii *repositam* e Virgil. Æn. 6, 220. *membra toro defleta reponunt. Propositam* etiam probat Heins. in Obs. Misc. l. c. p. 388. quem etiam vide ad Petron. c. 40. ubi si quis vellet scribi *toralia reposuerunt toris*, facilius probarem, quam in h. l. Ern. *Propositam* in textum recepi. Sic et Suet. Galba 10.

Vel doloris imitamenta] Simile in Claudii funere, 13, 4. *Ceterum peractis tristitiæ imitamentis.* Lips. *Vel* non disjunctive capio cum Freinshemio, sed pro *saltem*. Sensus est, ut, si non vero dolore moverentur, saltem imitarentur simularentque dolorem. Nam istis ipsis rebus, quæ commemoratæ sunt, imitari dolorem solent, eædemque l. c. imitamenta doloris dicuntur. Ern.

Gnarum id Tiberio fuit] Delendum putat Muretus verbum *fuit.* Sic 1, 5. *gnarum id Cæsari:* item 2, 20. *nihil ex iis incognitum Cæsari.* Sed nulli tali legi se adstrinxit Tacitus, omittens interdum hoc verbum, interdum addens. Non bene viri docti, quod semel aut aliquoties dixit Tacitus, id eum ubique ac semper cogunt dicere. Nemo ita in dicendo ac scribendo constans, ac semper sibi similis est. Ern.

Monuit edicto] Ita moris ætate illa, ut Princeps populum peccantem aut exorbitantem alloqueretur per libellum, coerceretque. Eo respicit metaphora scita Senecæ epist. 94. *Præcepta sapientiæ, quæ affectus nostros velut edicto coercent et obligant:* et cave quidquam ibi mutes. Lips.

Idque et sibi et cunctis] An non magis, *et functis?* in vulgata mihi frigus. Lips. Mihi multo majus frigus in τῷ *functis.* Quid enim? an *functis* vel mortuis egregium erat, quod nemo eorum tam flagranti desiderio celebratus esset? Immo et sibi, inquit, honestum decensque esse, et omnibus, qui sic Germanicum desiderarent. Maluit autem dicere *cunctis*, quam *Populo Romano*, quia mox voce *populi* usurus erat. Nam gravi luctu et sibi honorem habitum significat, cui proximus erat Germanicus, et ipsos lugentes laudem mereri, quod sic testarentur, quanti virtutes ejus facerent. Gron. Recte. Sed *id-*

non enim eadem decora Principibus viris et Imperatori Populo, quæ modicis domibus aut civitatibus: convenisse recenti dolori luctum, et ex mœrore solatia: sed referendum jam animum ad firmitudinem, ut quondam D. Julius, amissa unica filia; ut D. Augustus, ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus vetustioribus exemplis: quotiens Populus Romanus clades exercituum, interitum Ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. Principes mortales, Remp. æternam esse: proin repeterent solennia; et," quia ludorum Megalesium spectaculum suberat, " etiam voluptates resumerent."

VII. Tum, exuto justitio, reditum ad munia; et Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis

que esse vitiosum suspicor, pro eoque legendum *itaque*. Clarum enim videtur, e consuetudine majorum colligi, quid deceat. Ern. Bene Crollius commentum hoc rejicit. Recte se habet *idque*. Perperam quoque suspectum est Ernestio τὸ *adjicere*. Ulpianus l. 1. de Offic. Procons. *Non in totum xeniis abstinere debebit Proconsul, sed modum adjicere*. Noli mutare.

Non enim eadem decora] Sententia commoda: non eadem decere Principes viros primoresque in Republica, et ipsum Imperatorem; eadem, inquam, quæ populum. Huic luctum permitti, at non illis. Plane hoc ipsis Tiberii verbis quasi expressum voluit Pedo v. 347. *Non eadem vulgusque decent, et culmina rerum*. Ennius poeta, apud D. Hieronymum in Epit. Nepotiani: *Plebs hocce regi antistat; in loco licet Lacrimare plebi, Regi honeste non licet*. Similia Euripides in Iphigenia v. 446. At vero in Taciti verbis, legebam olim: *Non enim decora eadem Principibus viris et Imperatori Populo. Modicis domibus*, etc. Populus Imperator et Princeps, Romani sunt: ideoque contra, de *modicis civitatibus* mox sequitur. Probat Pichena, sed hoc amplius vellet: *Populo, quæ mod. d. a. civitatibus. Convenisse*, etc. Lips. Olim erat: *et Imperatori Populoque: modicis d. a. civitatibus convenisse* etc. quod nunc est in textu e MS. unico restitutum a Pichena. Ern. Cum Pichena faciunt Muretus et Acidalius.

Recenti dolori] Sic MS. Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus, quod cur mutaretur, nulla necessitas fuit. Itaque restituimus, pro *dolore*. Ern.

Ex mœrore solatia] Satis acute Joh. Chifletius in ep. ad Lipsium in Burm. Syll. t. l. p. 727. substituere tentat *silentia*. Verum id non necesse. *Expletur quippe lacrimis egeriturque dolor*. Ovid. Trist. 4, 3, 38.

D. Julius] V. Sen. Cons. ad Marc. c. 14.

D. Aug.] Respice ad 1, 3.

Abstruserint] Acidalius conjiciebat, *absterserint*: frustra, ut opinor. Vulgatum exquisitius est. Ern. Sic et 15, 5. *metu abstruso*. Cf. et Arnzenius ad Plin. paneg. c. 45. ubi *bonos otio aut situ abstrusos et quasi sepultos*.

Funditus amissas nobiles] Respicit Fabiam familiam, et vulgarem traditionem sequitur, de qua Perizon. Anim-adv. Hist. c. 5. p. 193. s. Ern.

Megalensium spectaculum suberat] Vides ergo, multum temporis intercessisse a die mortis Germanici. Nam mortuus ipse extremo Novembri; quod facile colligo ex Suetonii verbis scribentis in Calig. 6. *Et, ut fato functum palam factum est, non solatiis ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: duravitque etiam per festos Decembris mensis dies*: id est, per Saturnalia, quæ medio Decembri. At Megalensium spectaculum, de quo nunc, incidit in Nonas Apriles; per quas, LUDI. MATRI. MAG. ut in Kalendario notatum. Lips. In cod. MS. est *Megalesium*, et in edd. veteribus: itaque restitui. Sic et in aliis auctoribus boni libri scripti et editi habent. Vid. copiose de hac scriptura dicentem Dukerum ad Liv. 34, 54. Ceterum miror, Ryckio τὸ *suberat* suspectum esse, et pro eo velle rescribi *subierat*, quod *subesse*, pro instare, non reperiatur. Si *subire* est prope accedere, adpropinquare, cur non *subesse* prope esse, adesse? et sic Plancus ad Cic. 10, 21. *subesse propinquis locis*. Ern. Sic et Cic. pro Mil. 16. Hegesipp. 1, 8. Ovid. Met. 11, 234.

spe petendæ a Pisone ultionis, et crebro questu, "quod, vagus interim per amœna Asiæ atque Achaiæ, adroganti et subdola mora, scelerum probationes subverteret." Nam vulgatum erat, "missam," ut dixi, "a Cn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subita morte Brundisii exstinctam, venenumque nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore signa sumpti exitii reperta."

VIII. At Piso, præmisso in urbem filio, datisque mandatis, per quæ Principem molliret, ad Drusum pergit: quem haud fratris interitu trucem, quam remoto æmulo, æquiorem sibi sperabat. Tiberius, quo integrum judicium ostentaret, exceptum comiter juvenem, sueta erga filiosfamiliarum nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, "si vera forent, quæ jacerentur, præcipuum in dolore suum locum," respondit; "sed malle falsa et inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse." Hæc palam, et vitato omni secreto: neque dubitabantur præscripta ei a Tiberio, cum incallidus alioqui et facilis juventa, senilibus tum artibus uteretur.

IX. Piso, Dalmatico mari tramisso, relictisque apud Anconam navibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adsequitur legionem, quæ e Pannonia in urbem, dein præsidio Africæ, ducebatur: eaque res agitata rumoribus, "ut in agmine atque itinere crebro se militibus ostentavisset." Ab Narnia, vitandæ suspicionis, an, quia pavidis consilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras,

Petendæ e Pisone ultionis] Freinsh. conjicit, *spe petendæ* etc. Heinsius *ultioni:* sed deinde corrigit se, et vulgatam defendit aliis Taciti locis c. 9. 27, 41. quibus alia addi facile possent. Ita intelligendum *caussa*. Sed an dicimus, *erecti sunt animi propter petendam ultionem?* Immo, *in ultionem, ad petendam ultionem*. Liv. 21, 20. *erecti in expectationem belli*. Cic. Phil. 4, 5. *erecti ad libertatem recuperandam*. Sed pro eo dices tu quidem *libertati recuperandæ*, stilo Taciti, non *propter libertatem recuperandam*. Ceterum Freinshemii conjecturam veram puto. Literæ *spe* semel in antiquis libris scriptæ bis legendæ erant; cujus negligentia aut inscitia et alia loca corrupta. Sperabant, Drusum ultionem sumturum a Pisone: ecce ille abit ad exercitum. Ern. Loca ab Heinsio allata nil probant. Ibi *caussa* subauditur, quod hic non valet. Excidisse puto *spe;* restitui.

Vagus interim] Heinsius conjicit *itinerum*. Frustra. Ern.

Ut dixi] Cf. 2, 74.

Quem haud fr. int. t. quam] Pro, *non tam:* ellipseos τοῦ *tam* in hac constructione etiam alia exempla notata Mureto ad h. l. Vid. Cortius ad Sall. Jug. c. 100. et Drakenb. sæpe ad Livium. Similiter noster loquitur infra c. 17. Et 13, 23. *tam* ante *quam* aberat a cod. Budensi. Ern.

Sueta erga fil.] Mos igitur fuit, Principem donare aliquid filiis Præsidum, qui e provinciis redirent, atque ipsum adirent. Exempla velim notari. Lips.

Erga filiosfamiliarum] *Filiosfamiliarum*, una voce legendum monuit Mercerus, et recepit Pichena. In cod. Flor. sic esse testatur Jac. Gron. Vett. edd. habent *filios familiarum*. Ern.

Præscripta et a Tiberio] Melius, *præscripta ei*. Lips.

Se militibus ostentav.] Quod alias dicitur *venditare, jactare*, h. l. *ostentare* dixit: verbis factisque legionis gratiam captasset. Ern.

Vitandæ suspicionis] Pichena mavult *suspicioni*. Sed utrumque Tacito in usu. V. cap. 7.

has no right to take a part in the trial

quia navem tumulo Cæsarum adpulerat; dieque et ripa frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, et vultu alacres incessere. Fuit inter inritamenta invidiæ domus foro imminens, festa ornatu, conviviumque et epulæ, et celebritate loci nihil occultum.

X. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud Consules postulavit. Contra Vitellius ac Veranius, ceterique, Germanicum comitati, tendebant, "nullas esse partes Trioni; neque se accusatores, sed rerum indices et testes, mandata Germanici perlaturos." Ille, dimissa ejus caussæ delatione, "ut priorem vitam accusaret," obtinuit, petitumque est a Principe, "cognitionem exciperet:" quod ne reus quidem abnuebat, studia populi et Patrum metuens; contra, "Tiberium spernendis rumoribus validum, et conscientiæ matris innexum esse: veraque aut in deterius credita, judice ab uno facilius discerni: odium et invidiam apud multos valere." Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quaque ipse fama distraheretur. Igitur, paucis familiarium adhibitis, minas accusantium et hinc preces audit, integramque caussam ad Senatum remittit.

Die frequenti] sc. casu aliquo, ut ap. Sueton. Calig. c. 15. ubi v. dicta. Ern.

Vultu alacres incessere] Ut ille ap. Livium 2, 61. Appius, et alii contemnentes accusationem. V. Sueton. Tiber. c. 2. Ern.

Festo ornatu] Ob lætitiam domini redeuntis. Ornatum festum intelligit laurum et lucernas. Juvenalis 6, 79. *Ornentur postes, et grandi janua lauro.* De lucernis vide quæ notavi in Electis 1, 4. et adde egregium Arriani locum in Serm. Epicteti 1, 19. Ἠξίωται δημαρχίας. πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται, ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας. Ἔρχεται εἰς οἶκον, εὑρίσκει λύχνους ἁπτομένους. ἀναβαίνει εἰς τὸ καπιτώλιον, ἐπιθύει. Idem 2, 17. Τέκνον, ἂν σωθῇς, ἅψω λύχνους, ταῦτ' ἐστὶ τὰ τοῦ φιλοσόργου. Μέγα σοι ἀγαθὸν ἔσται σωθέντι, τοιούτῳ καὶ λύχνον ἅπτειν ἄξιον. Nec lucernas solum in diebus ejusmodi festis, sed etiam funalia cereosque accendebant. Panegyristes Theodosii c. 37. *Quid portas virentibus sertis coronatas? quid aulæis tardantes plateas, accensisque funalibus auctum diem referam?* ubi ex optimo libro lego, *aulæis undantes plateas.* Lips. In MS. est *festa ornatu,* idque expressere Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus: neque erat mutandum, cum sit exquisitius eo, cui cedere coactum est. Supra 2, 69. *Festa plebs* int. ornatu. Itaque nec Pichenæ conjectura opus: *festa, ornata.* Paullo post *ac* additum ex antiquis edd. Ern.

Esse partes Trioni] *Trionis* malebat Muretus, quod est usitatius sane; sed etiam dativum bene habere puto cum Heinsio, qui comparat e c. 40. *libertati resumendæ tempus;* quod similiter tentat Pichena, conjiciens *libertatis.* Ern.

Cognitionem exciperet] Nodum in scirpo quærunt, qui *acciperet* vel *reciperet* tentant. *Exciperet* est admitteret. Gron. Similiter *excipere desideria, preces* Suet. dixit Aug. 73. item *excipere* pro suscipere sæpe occurrit. Ern. Cf. Burm. ad Suet. Jul. 73. ubi *simultates excipere.*

Consc. matris] Respice ad 2, 77. et 82.

Judice ab uno facilius discerni] Non Tacitus hoc dicit, sed Piso post pessimum ministerium vanissimæ spei serviens. Verius sanctior Regis præceptor Pol. 3, 11. Διὰ τοῦτο καὶ κρίνει ἄμεινον ὄχλος πολλά, ἢ εἷς ὁστισοῦν. ἔτι μᾶλλον ἀδιάφθορον τὸ πολύ. καὶ καθάπερ ὕδωρ τὸ πλεῖον, οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀλίγων ἀδιαφθορώτερον· τοῦ δ' ἑνὸς ὑπ' ὀργῆς κρατηθέντος, ἢ τινὸς ἑτέρου πάθους τοιούτου, ἀναγκαῖον διεφθάρθαι τὴν κρίσιν. ἐκεῖ δ' ἔργον ἅμα πάντας ὀργισθῆναι καὶ ἁμαρτεῖν, etc. Gron. Adde, quæ adolescentes Regium imperium desiderantes dicunt ap. Liv. 2, 3. E.

Distraheretur] Usitatius et frequentius est *differre,* hoc sensu; quod etiam noster habet 1, 4. mox c. 12. Ern.

XI. Atque interim Drusus, rediens Illyrico, quamquam Patres censuissent, " ob receptum Maroboduum, et res priore æstate gestas, ut ovans iniret," prolato honore, urbem intravit. Post quæ reo, " L. Arruntium, T. Vinicium, Asinium Gallum, Æserninum Marcellum, Sex. Pompeium patronos" petenti, iisque diversa excusantibus, M. Lepidus et L. Piso et Livineius Regulus adfuere, adrecta omni civitate, " quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo: satin' cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius." Iis haud alias

Post quæ] Sic Pichena e cod. MS. emendavit; prius legebatur *postquam*.

T. Arruntium] Nic. Faber, vir quem probitas et eruditio juxta amant (veris, nec ambitiosis laudibus utor) notis ad Senecam patrem legendum censet, *Lucium*, non *Titum*, verissime: est illustris ille vir, Senator et Consularis, Augusti judicio dignus Principatu: Tacito nostro sæpe nominatus. Lips. Idem placet Ryckio, qui eundem esse putat, de quo noster 1, 13. Ern. CS. a. u. 759. Ejus *sanctissimæ artes* prædicantur 6, 7. *Raræ frugalitatis virum* Seneca dicit ep. 114. Plura dat Brummer. ad Leg. Cinc. c. 7.

Fulcinium] Quid? Fulcinium Trionem patronum petit Piso? atqui is accusationem ejus petiit, obtinuitque; et mox etiam exsequitur. Ambigo de lectione, nisi alius aliquis Fulcinius ab isto. Lips. Muretus emendabat *T. Arellium Fuscum*, qui fuit nobilis orator, aliquoties memoratus Senecæ in controversiis. Ryckius conjiciebat *T. Vinicium:* id consentire cum scriptura MS. in quo *Fulnicius*, testatur J. Gronovius; quod est nomen *T. Vinicius;* idque cum Gronovio recepimus; etsi in prænomine adhuc dubium reliquum est, annon potius M. esse debeat. Nam *M. Vinicium* oratorem novi e 6, 15. *T. Vinicius* non occurrit. Sed *T.* magis consentit vestigiis scripturæ *Fulcinius* in MS. et sunt plures Vinicii oratores, quorum mentio apud veteres. Ern.

Marcellum] Eprium nomine, cujus celebre ingenium in foro. Lips. De quo in Dial. de Orat. c. 8. Sed bene Freinsh. vidit, *Æserninum Marcellum* esse conjunctim legendum, ut edidere Gronovii, Ryckius. Fuit Æserninus Marcellus Asinii Pollionis nepos. V. Suet. Aug. 43. Ern.

Sex. Pompeium] Est ille, qui supra cum Apuleio Consul; quem Valerius Max. amicum patronumque suum nimis plena manu laudat 4, 7. Vocat clarissimum ac disertissimum virum. Et 2, 6, 8. adsignificat Proconsulem eum Asiæ fuisse, comite se: vocat ibi, *virum ut omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimum:* additque *facundissimum sermonem ore ejus, quasi e beato quodam eloquentiæ fonte, manasse.* Nec dissentit Ovidius, qui vitam illi suam fortunasque non uno loco refert acceptas. V. ex Ponto 1, 4, 5. L. 4. ut appareat, hunc Sextum amicum unice fuisse Musis studiisque; et ideo a nobis fugitivam memoriam ejus non frustra retractam. Lips.

M. Lepidus] Utrum est is, de quo 1, 13. et infra c. 35. an alter, de quo 4, 56. Prioris dignitas et gravitas non patitur credere, nisi forte propinquus Pisonis fuit. Alterius socordia, quæ ei objicitur, vix sinit credere, idoneum patrocinio suscipiendo fuisse. Sed potest etiam alius ab his esse. Fuere enim plures Pisones. Ern.

L. Piso] Orator, de quo 2, 34. Fratrem Cn. Pisonis putat Muretus. Ern.

Livineius] Primam litteram geminandam, ut sit, *L. Livineius*, ut in veteribus numis scribitur, monet Muretus. De scriptura ipsius nominis concedo: et sic est 14, 17. quamquam ibi editi olim *Lividineius:* de prænomine dubito; cum etiam infra absit, et Tacitus in ponendis omittendisque prænominibus variet. Ern.

Quæ fiducia reo] Imitatus est illud Virgilii, *quæ sit fiducia capto.* Æn. 2, 75. ut jam monuit Muretus. Ern.

Satin'—iis haud alias intentior populus] Τὰ *ac premeret* in unico libro posteriori (ubi nunc vulgo est *ac promeret*) loco meram esse delirationem librarii, Pichenæ subscribo: neque aut inde faciendum *an promeret*, aut tam puerilis atque ὀχληρώδους, ut Lucilius recte judicat, lusus lenocinio τὸ σεμνὸν suum condonasse Tacitum censeo. *Satin'* dixit, non *Utrum*, ut alteram quoque dubitationis partem necesse fuerit adscribi. Quæ præterea hic mo-

intentior populus, plus sibi in Principem occultæ vocis aut suspicacis silentii permisit.

XII. Die Senatus Cæsar orationem habuit meditato temperamento: "Patris sui Legatum atque amicum Pisonem fuisse, adjutoremque Germanico datum a se, auctore Senatu, rebus apud Orientem administrandis: illic contumacia et certaminibus asperasset juvenem, exituque ejus lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis dijudicandum. Nam, si Legatus officii terminos, obsequium erga Imperatorem, exuit, ejusdemque morte et luctu meo lætatus est; odero, seponamque a domo mea, et privatas inimicitias non vi Principis ulciscar: sin facinus, in cujuscunque mortalium nece vindicandum, detegitur; vos vero et liberos Germanici, et nos parentes, justis solatiis adficite: simulque illud reputate, turbide et seditiose tractaverit exercitus Piso; quæsita sint per ambitionem studia militum; armis repetita provincia; an falsa hæc in majus vulgaverint accusatores; quorum ego nimiis studiis jure succenseo. Nam quo pertinuit, nudare

liuntur vel ipse Pichena, qui putat legendum, *is haud alias intentior: populus plus* etc. vel Gruterus, qui *ac premeret*, utroque loco delet, vel Acidalius, qui *iis* delet, ea me non afficiunt. Nam de Tiberio, quod significat toties, quid opus nunc repeti? Dein illa *populus plus sibi permisit*, curta et manca oratio est, nisi populus idem *haud alias intentior* accipitur. Accedit, quod, cum tria posuerit, quæ tum occupabant cogitationes hominum et suspensas habebant, parum commode, duobus transmissis, de tertio aliquid interjicitur, quod nemo ignorabat. Quin, si verum volumus, omnis hæc periodus nihil aliud est, quam repetitio et explicatio *τῶν arrecta omni civitate*, quæ præcidi oportuerat mentione facta rerum, quæ cunctos etiam quietos sollicitarent. Quasi esset: His, inquam, arrecta omnis civitas, his intentus populus magis quam unquam alias, plus etiam sibi juris fecit aut in aurem loquendi de Principe aut in sermonibus repente vel obstinate tacendi, neque exspectato sono ora solvendi. Est enim, ubi et silentium sit genus libertatis. Docent apud nostrum Pætus Thrasea Helvidiusque Priscus ejus gener. Gron. Alterum *ac premeret* s. *an promeret* confidenter delere jubet etiam Heinsius. Recte. Mox *is*, e Pichenæ sententia, recepit Ryckius. Broterius conjicit, *iis intentior populus, haud alias plus sibi* etc. non male. Ern. Frustra Muretus ex similitudine verborum *premeret, promeret*, elegantiam quæsitam perhibet. Resecandum *an promeret*, quod jam Lipsius in edit. ultima omisit.

Cohiberet ac premeret] Synonymia hæc est et Plinii in Paneg. c. 4.

Patris sui Legatum] In Hispania, ut apparet ex seq. Lips.

Adjutorem] Justinus 13, 6. cum, quæ Eumeni essent attributæ provinciæ, dixisset: *adjutores ei dantur cum exercitibus frater Perdiccæ Alcetas* etc. Livius 6, 22. *Volscum bellum M. Furio extra ordinem decretum. Adjutor ex Tribunis sorte L. Furius datus, non tam e Republ. quam ut collegæ materia ad omnem laudem esset.* Suetonius Tib. 63. *per legatos et adjutores suos.* Gron.

Non Principis ulciscar] Ita emendavimus: tamen, cum vetus lectio sit, *novi Principis,* aptius, ut nunc censeo, ex ea feceris, *non ut Princeps:* sive mavis *non vi Principis.* Non utar potestate, quam Princeps habet: sed noxas mihi illatas, ut privatus, ulciscar. Lips. Primum etiam Faerno, Vertranio, aliisque, alterum Ant. Augustino, Ursino, tertium Mureto, Mercero, Freinshemio placuit. In hoc dissensu mihi licere putavi sequi, quod scripturæ MS. esset convenientissimum, *non vi:* etsi video, in hac lectione esse etiam corrigendum, ut in altera, *non ut Princeps, sed* pro *et:* quod non est in prima, quæ vulgo hodie est in libris, *non Principis.* Ern.

corpus, et contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tanquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista, et scrutanda sunt? Defleo equidem filium meum, semperque deflebo: sed neque reum prohibeo, quo minus cuncta proferat, quibus innocentia ejus sublevari, aut, si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit: vosque oro, ne, quia dolori meo caussa connexa est, objecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentia et cura valet, juvate periclitantem: ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quod in curia potius, quam in foro, apud Senatum, quam apud judices, de morte ejus anquiritur. Cetera pari modestia tractentur: nemo Drusi lacrimas, nemo mœstitiam meam spectet, nec, si qua in nos adversa finguntur."

XIII. Exin "biduum criminibus objiciendis" statuitur, "utque, sex dierum spatio interjecto, reus per triduum defenderetur." Tum Fulcinius vetera et inania orditur: "ambitiose avareque habitam Hispaniam:" quod neque convictum noxæ reo, si recentia purgaret; neque defensum absolutioni erat, si teneretur majoribus flagitiis. Post quem Servæus et Veranius et Vitellius, consimili studio, sed multa eloquentia Vitellius, objecere; "odio Germanici, et rerum novarum studio, Pisonem vulgus militum, per licentiam et sociorum injurias, eo usque corrupisse, ut *parens legionum* a deterrimis adpellaretur: contra, in optimum quemque, maxime in comites et amicos Germanici, sævisse: postremo, ipsum devotionibus et veneno peremisse: sacra hinc et im-

Contrectandum oculis] Sic etiam Lactantius de Opif. D. c. 1. quem locum male tentat Clericus in arte Crit. P. 3, 1, 9, 6. V. Heumann. in Parergis Crit. p. 147. et Intt. Lactantii l. c. Cicero etiam Tusc. 3, 15. dixit *mente contrectare*: quod dici non posset, nisi et diceretur *oculis contrectare*. Ern.

In curia] scil. populi studia metuebat Tiberius.

Pari modestia] Ea æquitate, qua caussæ privatorum apud judices solent, aut debent tractari. Ern.

Adversa finguntur] Nihil me movet Acidalii, aliquid post hæc verba excidisse, suspicio. Sed quia Tacito fere *adversa* sunt, quæ *secundis* opponuntur, hic eum scripsisse censeo, *diversa*. Ea enim et ipse et optimi quique sæpe accipiunt pro istis, quæ aliter *contraria* dicimus. Vide indicem. Justinus 3, 4. *oraculi diversa sententia fuerat*. Suet. Julio 1. *diversarum partium habebatur*. Nemo, inquit, Drusi lacrimas, meam mœstitiam spectet, ne incitetur illis ad condemnandum innoxium: nemo, quæ in contrarium de nobis falso sparguntur, ne sontem eo facilius absolvat. Gron. Si vulgatum verum est, pertinent verba ad rumores de morte Germanici a Tiberio læte accepta. Ern.

Ambitiose avareque] Illud refer ad exercitus, hoc ad socios, sive provinciales; mox *licentia* et *injuriæ sociorum* commemorantur. Add. initium c. seq. Ern.

Servæus] De hoc ipso Tacitus 6, 7. *Quintus Servæus post hæc et Minutius Thermus inducti. Servæus Prætura functus et quondam Germanici comes*. Lips. Vide et 2, 56.

Sacra — immolationes nefandas] De quibus 2, 75. *nefandæ* dicuntur, quia impie in Cæsarum domum. Sic etiam Freinsh. et Ryckius capiunt. Ern.

molationes nefandas ipsius atque Plancinæ: petitam armis Remp. utque reus agi posset, acie victum."

XIV. Defensio in ceteris trepidavit: nam neque ambitionem militarem, neque provinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adversum Imperatorem inficiari poterat: solum veneni crimen visus est diluisse: quod ne accusatores quidem satis firmabant, "in convivio Germanici cum super eum Piso discumberet, infectos manibus ejus cibos," arguentes: quippe absurdum videbatur, inter aliena servitia, et tot adstantium visu, ipso Germanico coram, id ausum: offerebatque familiam reus, et ministros in tormenta flagitabat. Sed judices per diversa implacabiles erant: Cæsar, ob bellum provinciæ inlatum; Senatus, nunquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse: "* scripsissent" expostulantes: quod haud minus Tiberius quam Piso abnuere. Simul populi ante curiam voces audiebantur: "non temperaturos manibus, si Patrum sententias evasisset:" effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias, ac devellebant, ni

Petitam armis Remp.] Nempe bello provinciæ inferendo, ut mox. Ern.

Acie victum] Respice ad 2, 80.

Cum super eum Piso] Interior ergo discubuit Germanicus, ut dignissimus: de quo ordine sedendi non omnia mihi dicta in Convivio: dicam alibi plene et apertis tibiis. Lips.

Tot adstantium visu] Legendum videtur Pichenæ et Heinsio *visus*. Sed tamen utcunque ferri potest, *visu*, id est, in oculis tot adstantium. Immo a Tacito est: sic supra c. 3. *magnitudinem mali perferre visu non toleravit*, ubi vide not. Sensus: si tot adstantes viderent: si tot adstarent, qui videre possent. Tacitum porro constructiones libenter variare, id quoque jam aliquoties vidimus. Ern.

Ministros in tormenta] Servos Germanici, qui tum ministeria mensæ obiissent. Ern.

Nunquam satis credito] Ita Livius 4, 51. 29, 37, 39, 56.

Scripsissent expostulantes] Alieno loco hæc inserta. Mihi sententia præclare reddi videtur, si iis amotis legas: *Senatus, nunquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse: simul populi ante curiam voces audiebantur.* Quo tamen illa quæ superant remittenda sint, mihi non liquet. Lips. Verba: *quod haud m. T. q. P. a.* Muretus supra poni volebat, post *arguentes:* quod nescio, an cuiquam probabile videri possit. Multo frigidior est ratio Schefferi in Obs. Misc. t. 8. 290. Frustra conjecturæ super hoc loco exercentur. Ern. Hillerus Racem. 26. putat, ex cap. 16. lacunam posse compleri, legendumque, *quæ Tiberius et Piso scripsissent, expostulantes,* i. e. obnixe vel acriter petentes, quo sensu occurrit hoc verbum 12, 46. compositum pro simplice. Alii malunt, *quæ Piso et Plancina scripsissent* ex 2, 78. Broterius supplet *et quæ,* quod mihi satis arridet.

Effigiesque Pisonis] Id solet in damnatis. Juvenalis 10, 58.—*descendunt statuæ restemque sequuntur.* Lips.

Devellebant] Sic rescripsimus pro vulgato *divellebant*, quod est ab h. l. alienum. *Devellebant* est revellebant sc. a basibus. Sic reposuimus ap. Sueton. Domit. 22. ubi omnes libri ante habebant *divellebant,* secutusque est exemplum nostrum Oudendorpius. Codex MS. sæpissime in hac syllaba vitiosus est, ut jam aliquoties vidimus. Ad *devell.* refer mox *protectæ.* Ceterum restat aliquid difficultatis in diversitate temporum, *traxerant—devellebant,* foretque pronum corrigere *devellerant.* Sed non arbitror id necessarium. Partim jam devellerant et trahebant ad Gemonias, partim adhuc moliebantur, et devellere tentabant. Ern. Forsan enallage adest, *traxerant* pro *traxissent,* in eo erant, ut traherent. Sic sæpe Poetæ. Τὸ *divellebant* sanum perhibet Hiller. Racem. 27. jam traxisse scil. populum istas effigies in Gemonias, et discerpturum fuisse,

jussu Principis protectæ repositæque forent. Igitur inditus lecticæ, et a Tribuno prætoriæ cohortis deductus est; vario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur.

XV. Eadem Plancinæ invidia, major gratia: eoque ambiguum habebatur, quantum Cæsari in eam liceret: atque ipsa, donec mediæ Pisoni spes, "sociam se cujuscumque fortunæ, et, si ita ferret, comitem exitii" promittebat. Ut secretis Augustæ precibus veniam obtinuit, paullatim segregari a marito, dividere defensionem cœpit: quod reus postquam sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis, durat mentem, Senatumque rursum ingreditur: redintegratamque accusationem, infensas Patrum voces, adversa et sæva cuncta perpessus, nullo magis exterritus est, quam quod Tiberium sine miseratione, sine ira, obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu perrumperetur: relatus domum, tamquam defensionem in posterum meditaretur, pauca conscribit obsignatque, et liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur: dein, multam post noctem, egressa cubiculo uxore, "operiri fores" jussit: et cœpta luce, perfosso jugulo, jacente humi gladio, repertus est.

XVI. Audire me memini ex senioribus, visum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgaverit; sed amicos ejus dictitavisse, "litteras Tiberii et mandata in Germanicum continere: ac destinatum promere apud Patres,

quum Princeps inhiberet. Sic fere jam reddidit Perrotus.

Mortis exactor sequeretur] Exactor, qui præpositus ad exigendum perficiendumque, et quasi custos. Livius 2, 5. de Bruto filios plectente: *Ei qui spectator erat amovendus, eum ipsum fortuna exactorem supplicii dedit.* Plinius Ep. 9, 37. *Ac deinde ex meis aliquos operis exactores, custodes fructibus ponam.* Romæ marmor epitaphium (ap. Grut. 594, 2.): M. AURELIUS. AUGG. NN. LIB. EPAPHRODITUS. EXSACTOR. OPERUM. DOM. NN. Tacitus in suppliciis fere usurpat, ut 11, 37. *Denuntiat Centurionibus, qui aderant, exsequi cædem . . . custos et exactor e libertis Euodus datus.* Ambrosius lib. de Tobia cap. 9. *Dum vadis cum adversario tuo ad magistratum, da operam liberari ab illo, ne forte producat te ad judicem, et judex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem.* Sed et ἁπλῶς reperio, quasi muneris nomen, Exactor: ut in Museo Carpensi (ap Grut. l. c. n. 3.): SEX. POMPEIUS. FAUSTUS. SEX. POMPEII. EXACTOR. LIPS.

Comitem exitii] Proclive est conjicere *exilii: comes exilii, fugæ* sæpe occurrit: quod et Huetio placuit. Cicero ad Div. 13, 71. *itinerum, navigationum, laborum et periculorum meorum omnium socius et comes.* Adde infra 4, 13. Sed vulgatum verum puto, propter verba, *si ita ferret* sc. res, fortuna: quæ, de ultimo malo sermonem esse, arguunt. ERN. Ante Huetium jam Paschalius in margine: magis placet *exilii.*

Redintegratamque accusationem] Valde inclino ad *redintegrataque accusatione,* quod certe elegantius foret: sed et vulgatum ferri potest; quod et in audiendis criminibus molestia est. ERN. Omnino rectius, *redintegrataque adcusatione.*

Adversa et sæva] Sic Catilinæ post primam Ciceronis orationem in Senatu habitam eo nomine, cum maledicta in Consulem congereret: *Obstrepere omnes; hostem atque parricidam vocare.* GRON.

Ac destinatum promere] Ejusdem sententiæ fuit, quod Suetonius scripsit, in Tib. 52. *Quem* (Pisonem) *mox hujus criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent:* loco hodie non corrupto solum, sed defecto. Conatur tamen ingeniose

Principemque arguere, ni elusus a Sejano per vana promissa foret: nec illum sponte exstinctum, verum immisso percussore:" quorum neutrum adseveraverim: neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui nostram ad juventam duraverunt. Cæsar, flexo in mœstitiam ore, "suam invidiam tali morte quæsitam" apud Senatum, * crebrisque interrogationibus exquirit, "qualem Piso diem supremum noctemque exegisset." Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultius respondente, recitat codicillos, a Pisone in hunc ferme modum compositos: "Conspiratione inimicorum, et invidia falsi criminis oppressus, quatenus veritati et innocentiæ meæ nusquam locus est, Deos immortales testor, vixisse me, Cæsar, cum fide adversum te, neque alia in matrem tuam pietate: vosque oro, liberis meis consulatis; ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunæ meæ non est adjunctus, cum omne hoc tempus in urbe egerit; M. Piso repetere Syriam dehortatus est: atque utinam ego potius filio juveni, quam ille patri seni cessisset! eo impensius precor, ne meæ pravitatis pœnas innoxius luat. Per quinque et quadraginta annorum obsequium, per collegium Consulatus quondam D. Augusto, parenti tuo, probatus, et tibi amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, salutem infelicis filii rogo." De Plancina nihil addidit.

Torrentius: *ni Sejanus secreto obstaret.* Lipsius. Ern.

Nostram ad juventam] Latissimo sensu, ad a. 43. valet. V. Ryckius.

*Apud Senatum * crebrisque*] Putant vulgo, post *Senatum* aliquid, velut *queritur*, excidisse, ideoque asteriscum ponunt indicandæ lacunæ: quod negat Ryckius ita esse, sed intelligi tale verbum posse. Non negem, id latere posse in verbis *flexo in mœstitiam ore*, sed ita copula *que* locum non haberet; quæ indicat verbum præcessisse, quod ipsa cum *exquirit* conjungeret. Ern. Excidisse *queritur*, non verisimile, quia præcedit *quæsitam*. Malim, *refert*. Hiller. Racem. 27. subaudit, *aut, dicit*. Cum Ryckio facit Lallemand.

Atque illo pleraque] Non fugiet corruptio loci attentum lectorem. Quis enim erit, ad quem hæc referantur, *Atque illo?* nullum certe nomen præivit. Puto mutila esse: nisi sint; scribe, *Atque filio*. Est enim εὔλογον, filium Pisonis attulisse parentis codicillos, et ab eo quæsisse Tiberium singulatim de morte. Lips. *Filio* placet etiam Ryckio. Alii *illo* ad libertum referunt: sed ita vox liberti post *crebrisque* exciderit necesse est. Verum non mihi fit credibile, libertinum in Senatum admissum, et tamdiu præsentem fuisse, ut crebro interrogari a Tiberio posset, qui ne signatores quidem testamenti paterni in Senatum admiserat ad signa sua agnoscenda, qui non Senatorii ordinis essent, auctore Suetonio in Tib. c. 23. Nam quod Broterius, in hoc ipso Suetonii loco libertum Cæsaris, dicit, recitantem in Senatu Augusti testamentum commemorari, id non satis est ad refellendum. Nam in tali brevi ministerio potuit adhiberi, non præsens esse; cum res agerentur. Pro *atque* Heinsius malebat, *ad quæ*. Ern. Hiller. l. c. *illo* refert ad Senatum, in quo diversimode, sapienter, inconsulte, responsum. Sed ex Senatu non potuit Tiberius exquirere, qualem Piso diem supremum noctemque exegisset.

Quatenus veritati] Melius, *quatinus*, id est, quoniam. Lips. Nempe e distinctione Grammaticorum vulgari: quod placet etiam Mureto. Sed ei distinctioni usus contrarius est. V. Ducker. ad Flor. 1, 5. et quos laudat Drakenb. ad Liv. 2, 55. E.

Per collegium] Quian' Augusto collega, an quia Tiberio ipsi? Utrumque enim verum: et Consul cum Augusto fuit a. u. 731. Consul iterum cum Tiberio a. 747. Lips. Non video, quare neget Freinsh. Augusti collegam in Consulatu fuisse Pisonem, cum ei Consula-

XVII. Post quæ Tiberius adolescentem crimine civilis belli purgavit: "patris quippe jussa nec potuisse filium detrectare:" simul "nobilitatem domus, etiam ipsius, quoquo modo meriti, gravem casum" miseratus. Pro Plancina cum pudore et flagitio disseruit, "matris preces" obtendens: in quam optimi cujusque secreti questus magis ardescebant: "Id ergo fas aviæ, interfectricem nepotis adspicere, adloqui, eripere Senatui? quod pro omnibus civibus leges obtineant, uni Germanico non contigisse! Vitellii et Veranii voce defletum Cæsarem: ab Imperatore et Augusta defensam Plancinam! perinde venena, et artes tam feliciter expertas, verteret in Agrippinam, in liberos ejus, egregiamque aviam, ac patruum sanguine miserrimæ domus exsatiaret." Biduum super hæc, imagine cognitionis, absumptum; urgente Tiberio liberos Pisonis, "matrem uti tuerentur." Et, cum accusatores ac testes certatim perorarent, respondente nullo, miseratio, quam invidia, augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta, Consul, (nam, referente Cæsare, magistratus eo etiam munere fungebantur) "nomen Pisonis radendum fastis," censuit; "partem bonorum publicandam: pars, ut Cn. Pisoni, filio, concederetur, isque prænomen mutaret.

tus in fastis adsignetur cum Augusto, sive ordinarius ille fuit, sive suffectus, ut Capitol. fastorum auctoritatem sequentibus placet. Ern.

Perinde] Hæc est scriptura MS. quam expressere Beroaldus et Alciatus. Utrum data opera, an culpa operarum mutatum sit in *proinde*, nescio. Nam æque hæ proclives in hanc confusionem ac librarii, de quibus centies hoc observatum est a doctis viris. Jam in Rhenani ed. et Aldi *proinde* reperitur. Atque habet aliquid commodi *proinde*. Videntur enim ratiocinari: quia in Germanico impune fuit, idem experiri licebit in Agrippina etc. Tum *perinde* quod significare potest, jam inest in verbo *verteret*. Sed tamen non ausus sum ab antiqua lectione discedere, non satis gravi, ut opinor, necessitate urgente. Ern.

Biduum super hæc etc.] Ryckius putat, necessario legendum *super hac imagine*: nam *super* cum accusativo hic locum non habere: idque recepit Broterius. Sane nondum mihi locum occurrere memini, in quo esset *super hæc* pro *in his*, sive *his*. Sed tamen etiam durum *super imagine cognitionis absumere*. An Tacitus dedit, *biduum per hæc, imagine cognitionis, absumtum?* quod rei, et Taciti consuetudini aptissimum. Ern. Crollius *super hæc* reddidit per *post hæc*; Hillerus per *præter hæc*, ut ap. Liv. 2, 17. et 3, 1. et ap. nostrum 13, 18. et passim. Mihi videtur esse *in his*. Sic Curt. 8, 4. extr. *super vinum et epulas*. Stat. Theb. 1, 676. *Non super hos Divum tibi sum quærendus honores*, i. e. inter sacra. Tralatitia metathesis, pro *super biduum*, plus quam biduum, *hac imagine* etc. ut H. 3, 19. *Utque cumulos super — incessere*. c. 26, *quæ super cuncta*. 4, 40. *tali super re*. Sic et Ann. 4, 5. *Misenum apud* etc.

Miseratio quam invidia augebatur] *Magis* post *miseratio* intelligendum; cujus formæ multa exempla a doctis sæpe notata sunt: quod obiter monendum fuit, ne tirones aliquid excidisse putarent. Vid. quos laudat Cortius ad Sall. Catil. c. 8. init. Ern. Græcismum in his notat recte Vechnerus in Hellenol. 1, 5. Hom. Il. 1, 117. Βούλομ' ἐγὼ λαὸν σόον ἔμμεναι, ἢ ἀπολέσθαι.

Magistratus etiam] Non vane id notat: prisco enim more, magistratus a judicandi onere immunes. Cicero in Verrem 1, 10. et alii. Lips. Referente Principe Consules sententiam rogabantur.

Isque prænomen mutaret] Quod et factum: nisi Dio mihi imponit, qui 59, 20. Lucium (non Cnæum) Pisonem, Cn. Pisonis et Plancinæ filium præfuisse Africæ sub Claudio tradidit. Lips.

M. Piso exuta dignitate, et accepto quinquagies sestertio, in decem annos relegaretur, concessa Plancinæ incolumitate, ob preces Augustæ."

XVIII. Multa ex ea sententia mitigata sunt a Principe: "ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonii, qui bellum patriæ fecisset, Juli Antonii, qui domum Augusti violasset, manerent:" et M. Pisonem ignominiæ exemit, concessitque ei paterna bona; satis firmus, ut sæpe memoravi, adversum pecuniam, et tum pudore absolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, cum Valerius Messallinus, "signum aureum in æde Martis Ultoris," Cæcina Severus, "aram ultioni statuendam," censuissent, prohibuit: "ob externas ea victorias sacrari," dictitans; "domestica mala tristitia operienda." Addiderat Messallinus, "Tiberio et Augustæ et Antoniæ et Agrippinæ Drusoque ob vindictam Germanici grates agendas," omiseratque Claudii mentionem. Et Messallinum quidem L. Asprenas, Senatu coram, percunctatus est, "an prudens præterisset?" ac tum demum nomen Claudii adscriptum est. Mihi, quanto plura recentium seu veterum revolvo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obversantur: quippe fama, spe, veneratione, potius omnes destinabantur imperio, quam, quem futurum Principem fortuna in occulto tenebat.

XIX. Paucis post diebus Cæsar auctor Senatui fuit, "Vitellio atque Veranio et Servæo sacerdotia tribuendi." Fulcinio "suffragium ad honores" pollicitus, monuit, "ne facundiam violentia præcipitaret." Is finis fuit ulciscenda

Exuta dignitate] Senatoria videlicet. Ita inferius scriptum, *exuere ordinem.* Lips.

Quinquagies sestertio] Sunt nobis, *centum vigintiquinque millia Philippicum.* Videsis opes ejus ævi, etiam ab hoc exemplo, et quomodo vel exsuli provisum. Vere ergo Seneca Cons. ad Helv. 12. *Eo temporum luxuria prolapsa est, ut majus viaticum exsulum sit, quam olim patrimonium Principum fuit.* Lips. Frustra laborant Muretus et Ursinus: ille delens *sestertio,* hic *sestertium* legens. Gron. Monetæ Gallicæ decies centena millia librarum.

Relegaretur] In cod. scr. et edd. antiquis est *relegatur.* Lipsius correxit: nam supra dixit, *concederetur.* Recte. Fallitur J. Gron. defendens *relegatur,* quasi non penderet a *censuit:* quod secus est. Quid sententiæ dictionem secutum sit, post demum memoratur. Vid. ad 2, 63. 14, 15. 22. E. *Relegaretur* quoque legi vult Paschalius.

Signum aureum] Martis intelligit Freinshemius. Recte: ut facile e seq. colligas. Ern.

Ob externas ea victorias] *Victoria* edidit Beroaldus, apposita stellula, velut loco desperato. Victorius ad Cic. ep. 1, 19. corrigit *victorias* duplicata litera sequente. Sed sic jam correxerat Rhen. quem alii secuti sunt. Ern.

Is finis fuit ulciscenda Germ. morte] Videtur in mente habuisse Livianum illud 1, 44. *is finis censendo factus est:* quamquam hæc forma sæpe occurrit ap. eundem 2, 30. *Is finis populationibus fuit.* Sed in istis locis dativo junctum putatur, e consuetudine Livii, cujus exempla bene multa ibi congessit Drakenb. In priori quidem nihil impedit etiam ablativum putari *censendo.* Etenim et in aliis formulis antique ponitur pro dativo, ut in his: *Triumviri auro argento ære f. f. Comitia Conss. creandis.* Sic mox ablativi sunt in isto: *Drusus urbe egressus repetendis auspiciis.* V. 14, 4. Ern. Rectius *ulci-*

Germanici morte, non modo apud illos homines, qui tum agebant, etiam secutis temporibus vario rumore jactata: adeo maxima quæque ambigua sunt, dum alii quoquo modo audita pro compertis habent; alii vera in contrarium vertunt: et gliscit utrumque posteritate. At Drusus, urbe egressus repetendis auspiciis, mox ovans introiit: paucosque post dies Vipsania, mater ejus, excessit, una omnium Agrippæ liberorum miti obitu: nam ceteros, manifestum, ferro, vel creditum est, veneno aut fame exstinctos.

XX. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum a

scendæ mortis, ut c. 43. et vulgo. Neque huc recte refertur 14, 4.

Non modo apud illos homines—etiam secutis temporibus] Conjunctionis *sed* post negationem *non*, et *non modo* omissæ frequentia exempla sunt apud Livium et Sallustium. v. Gronov. et Drak. ad Liv. 28, 39. Cortium ad Sall. Catil. 18. quos noster libenter imitatur. Ern. Conjectura hæc frequens anxie quæsita imitationis Livii, Sallustii, aliorum, quam maxime mihi displicet. Locutus est Tacitus pro more sui temporis, neque istis egebat scribendi exemplis.

Adeo maxima quæque] Similis querela Thucydidis 1, 20. Οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰς ἀκοὰς τῶν προγεγενημένων, καὶ ἢν ἐπιχώρια σφίσιν ᾖ, ὁμοίως ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων δέχονται. et statim: Οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὶ τὰ ἕτοιμα μᾶλλον τρέπονται. nec dubium, quin ad hæc loca respexerit noster. Lips.

Audita pro compertis h.] In cod. scr. est *audire*, in ed. item Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi: defenditurque a Jac. Gron. ut substantive dictum. Sed *comperta* sane desiderant *audita*, recteque sic correctum textum puto. Deberet enim esse: *quoquo modo audire pro comperire habent*, non *pro compertis*. Vid. Vechneri Hellenol. 1, 10. Ceterum *audita* primum reperi in ed. Gryphiana mea. Ern.

At Drusus urbe egressus] Quæras, quo hæc egressio et reditio? Ad morem priscum, quo obtinuit, ut, qui e provinciis cum imperio redirent, illud ipsum amitterent, simul intrassent urbem. Ideo Livius 26, 9. *Quinto Fulvio ne minueretur imperium, si in urbem venisset, decernit Senatus.* Et magis ad lucem Taciti, quod Dio 53, 32. tradit, Augusto decretum perpetuum Proconsulare imperium, ita ut nec, si intra urbem venisset, minueretur, neve necessum esset ἀνανεοῦσθαι τὴν ἀρχὴν, id est, renovare sive repetere auspicia. Nam auspicii nomine etiam imperium hic cape. Sed cui rei Druso opus fuit repetito imperio? ad ovationem. Nam qui triumphans ovansque urbem ingreditur, cum imperio id facit in illum diem: Drusus autem imperium amiserat, ingressus urbem ob fratris sui mortem. Debuit ergo repetere, ut ovaret. Ejus sententiæ sunt, quæ apud Ciceronem legis, spem triumphi abjicientem ad Att. 7, 7. *Utar ea porta, quam primam videro:* et apud Cœlium ad Cic. ep. 6. *Neque enim stulte Appius, qui, simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in urbem, triumphique postulationem abjecerat.* Apud Ulpianum l. ult. De off. Proconsul. *Proconsul portam Romæ ingressus deponit imperium.* Iterum apud Cic. ad Att. 7, 1. *Mihi valde placet de triumpho nos moliri aliquid; extra urbem esse cum justissima caussa.* Lips. Quid libera republ. fuerit *repetere auspicia*, vide docentem H. Valesium ad Liv. 3, 30. apud quem pluribus locis *repetita auspicia*, a magistratibus commemorantur. Ern.

Miti obitu] Miti obitu, id est, citra vim, et ex fato. Sed videamus. M. Agrippæ tres uxores fuerunt. Prima, Pomponia Attici filia, conciliante eas nuptias M. Antonio Triumviro: ex ea genuit Vipsaniam, de qua hic Drusi matrem. Altera, Marcella, Octaviæ filia: ex ea quoque liberi, si Suetonio fides, diserte id in Augusto tradenti: etsi nihil de iis postea reperias, et videatur ea proles non fuisse vitalis. Tertia uxor, Julia: ex ea nati Caius et Lucius, Cæsares, Postumus Agrippa, Agrippina et Julia. In his plerisque vera Taciti nota. Caius enim et Lucius veneno crediti periisse; Agrippina, fame; Postumus, ferro. Juliam excipio, cujus mortem 4, 71. ita narrat ipse Tacitus, ut ex natura videatur, ferri aut veneni nulla mentione. Lips.

Camillo memoravi, bellum in Africa renovat, vagis primum populationibus, et ob pernicitatem inultis: dein vicos exscindere, trahere graves prædas: postremo, haud procul Pagida flumine, cohortem Romanam circumsedit. Præerat castello Decrius, impiger manu, exercitus militia, et illam obsidionem flagitii ratus. Is cohortatus milites, "ut copiam pugnæ in aperto facerent," aciem pro castris instruit. Primoque impetu pulsa cohorte, promptus inter tela occursat fugientibus, increpat signiferos, "quod inconditis, aut desertoribus miles Romanus terga daret:" simul excepta vulnera, et, quamquam transfosso oculo, adversum os in hostem intendit; neque prœlium omisit, donec, desertus suis, caderet.

XXI. Quæ postquam L. Apronio, nam Camillo successerat, comperta; magis dedecore suorum, quam gloria hostis anxius, raro ea tempestate et e vetere memoria facinore, decimum quemque ignominiosæ cohortis sorte ductos fusti

Pagida flumine] Quem alio nomine Belum dici Plinius 5, 17. ait. Lips. Mentionem Plinii h. l. alienam esse, quod Plinianus ille fluvius Pagida in Phœnice est, non in Africa, recte monuit Ryckius. Ern. Forsan hodie flumen est *Abeadh*.

Inconditis] Disciplinæ militari nulli, nedum Romanæ, adsuetis. Sic *inconditum agmen* dixit Curtius 4, 14. et alii. Ern.

Simul excepta vulnera] Varietas interpungendi hujus loci indicare videtur, eum non eodem modo intellectum ab editoribus. Nam veteres edd. punctum habent ante et post hæc verba: quam interpunctionem servant Lipsianæ, quas vidi. Gronovianæ contra jungunt præcedentibus et sequentibus, commatibus tantum positis. Ryckius puncto sejungit ab antecedentibus, sed conjungit sequentibus. Sed nemo aliquid animadversionis huic loco addidit. Enimvero quæri potest, ad quod verbum vel expressum, vel intelligendum, hæc verba referantur. Id hoc modo indagabimus. *Excepta vulnera* sunt haud dubie Decrii, non, primo impetu fugatorum militum. Igitur non ad antecedens referri verbum possunt, nec excepta sunt post illa dicta; nondum enim in hostem rursus irruerat: itaque non intelligi potest *sunt*, quod videntur voluisse, qui hæc verba a ceteris separarunt punctis. Nihil aliud igitur restat, nisi, ut putemus, Decrium signiferis et militibus ostendisse vulnera, quæ ipse exceperit, fortiter pugnando, iisque ostendendis et exprobrare ignaviam et fortitudinem incendere voluisse, ut alii simili tempore fecere. Unde fit, ut aut verbum huic rei exprimendæ positum, velut *ostendit*, vel *ostentat*, *nudat*, exciderit, aut e sequentibus *os in hostem intendit*, intelligendum sit; quod tamen durius esse, omnes, ut opinor, videbunt. *Ostendit* potuit excidere, quod sequens membrum verbo simili finiretur. Neque indecorum Tacito duo juncta membra verbis ὁμοιοτελεύτοις ponere, cum etiam Livius verbum *ostendere* ipsum bis aliquo loco sic ponat. Ceterum similia loca plura memini me apud auctores reperire. Virgilius Æn. 5, 357. quamquam alia in caussa: *Et simul his dictis faciem ostentabat*, ubi multi libri *ostendebat*. Ern. Paschalius mutilum locum putabat. Supplet Ernesti; cujus ratio si cui non arridet, intelligere poterit, *simul excepta (sunt ab eo) vulnera*: adposito colo.

Excepta vulnera et—os in hostem intendit] i. e. obvertit. Sic interpungo. (Idem a nobis factum.)

Sorte ductos, etc.] Totidem Sallustiana verba Servius citat ad Æn. 2, 201. *Sorte ductos fuste necat*: quod ad Crassum referendum videri in decimatione cohortis unius, vere observavit noster Douza. Lips. E. MS. *fusti* restituit Pichena, cum ante vulgo legeretur *fuste*, similiter ap. Vellei. 2, 78. extr. ubi edd. *fuste percussit*, MS. *fusti*, quod late adserit, etiam Taciti loco allato, Heinsius ad illum locum. *Fusti* etiam infra 14, 8. meliores libri: item ibid. c. 44. De supplicio autem

necat. Tantumque severitate profectum, ut vexillum veteranorum, non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, præsidium, cui Thala nomen, adgressas, fuderint: quo prœlio Rufus Helvius, gregarius miles, servati civis decus retulit; donatusque est ab Apronio torquibus et hasta. Cæsar addidit civicam coronam, "quod non eam quoque Apronius, jure Proconsulis, tribuisset," questus magis, quam offensus. Sed Tacfarinas, perculsis Numidis, et obsidia adspernantibus, spargit bellum; ubi instaretur, cedens, ac rursum in terga remeans: et, dum ea ratio barbaro fuit, irritum fessumque Romanum impune ludificabatur: postquam deflexit ad maritimos locos, inligatus præda, stativis castris adhærebat: missu patris Apronius Cæsianus, cum equite et cohortibus auxiliariis, quis velocissimos legionum addiderat, prosperam adversum Numidas pugnam facit, pellitque in deserta.

XXII. At Romæ Lepida, cui, super Æmiliorum decus, L. Sulla, ac Cn. Pompeius proavi erant, defertur, "simulavisse partum ex P. Quirino, divite atque orbo:" adjiciebantur "adulteria, venena; quæsitumque per Chaldæos in domum

hoc tirones legant Polyb. 6, 36. Lipsium Milit. 5, 18. Ern.

Thala] Positio urbis incerta. Oppidum magnum et opulentum Sall. vocat Jug. 75. Shaw, Travels in Barbary, t. 1. p. 2. ch. 5. in Byzacio conjicit esse *Ferre-anah*, olim et *Telepte*, quæ sedes episcopalis medio ævo.

Torquibus] Cf. Cuperi ep. ad Sperling. 52.

Apronius jure Proconsulis] Huc refer illud Suetonii 32. *Corripuit Consulares exercitibus præpositos, quod de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent; quasi non omnium tribuendorum ipsi jus haberent.* Lips. Proconsul is in numo Drusi Cæs. memoratur ap. Vaillant in NN. Col.

Obsidia adspernantibus] id est, cum nollent obsidere aut oppugnare ultra præsidia Romana, male bis terque accepti. Lips.

Spargit bellum] Non est late extendit, ut Freinsh. in Indice interpretatur: sed diversis locis vel diviso exercitu vel vagando gerere. Hoc quidem loco, ut sequentia clare arguunt, significat, cum copiis vagari incertis locis, et ubique circumferre bellum, ut Livius loqui solet. Cum diviso exercitu locis diversis bellum geritur, dicitur etiam *distrahi* bellum. Formulam *spargere bellum* posteriori hoc sensu illustrat Burmann. ad Val. Fl. 5, 488. Lucan. 3, 64. Ern.

Adhærebat: missu patris] Hic locus in editis interpunctione laborat, eaque caussa videtur fuisse, quare editores, inde ab Rhenano et Aldo, *missuque* dederint, cum e cod. MS. Beroaldus *missu* edidisset, quod a Pichena restitutum est. Fraudi fuit omissio copulæ ante *inligatus*, quæ est sane hoc loco durior, sed tamen a Taciti oratione non aliena. Antecedens est: *postquam deflexit ad maritimos locos*, (et) *inligatus præda, stativis castris adhærebat*: jam deinde consequens, de rebus Tacfarinatis conversis: *missu patris Apronius Cæsianus . . . prosperam pugnam facit* etc. Igitur post *adhærebat* colon posuimus. *Adhærebat* MS. non *hærebat*, ut editi. *Hærere* sane usitatius et elegantius dixisset; hincque correctio nata. Pro *inligatus* frustra Heinsius conjiciebat *inlectatus*. *Illigatus* est, qui Livio sæpe *impeditus præda*. Ern.

L. Sulla—proavi] Hoc late demonstrat et probabiliter, fatente ipso Jac. Gronovio, Norisius ad Cenot. Pis. p. 257. Ern.

Quæsitumque per Chaldæos] Quod semper capitale. *Cui autem opus est perscrutari super Cæsaris salute, nisi a quo aliquid adversus illum cogitatur, vel optatur? aut post illum speratur et sustinetur? Non enim ea mente de caris consulitur, qua de dominis,* ait apposite ad hanc rem Tertull. Apol.

Cæsaris:" defendente ream Manio Lepido, fratre. Quirinus, post dictum repudium adhuc infensus, quamvis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haud facile quis dispexerit illa in cognitione mentem Principis: adeo vertit ac miscuit iræ et clementiæ signa: deprecatus primo Senatum, "ne majestatis crimina tractarentur:" mox M. Servilium, e Consularibus, aliosque testes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat: idemque servos Lepidæ, cum militari custodia haberentur, transtulit ad Consules; neque per tormenta interrogari passus est de his, quæ ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum, Consulem designatum, dicendæ primo loco sententiæ: quod alii civile rebantur, "ne ceteris adsentiendi necessitas fieret:" quidam ad sævitiam trahebant; "neque enim cessurum, nisi damnandi officio."

35. Lips. Formam loquendi J. Gron. illustrat e Propertii 1, 7. *Atque aliquid duram quærimus in dominam:* quod tamen ibi aliter dicitur. Ern.

Manio Lepido] Is Q. filius eo prænomine Consul cum T. Statilio Tauro a. u. 763. occurrit in tab. Narbon. ap. Grut. p. 229.

Post dictum repudium] Non ita capies, quasi alibi dixerit de eo repudio: sed *dicere* repudium usurpat, quod *mittere* vulgo; id est, postquam repudiasset eam Quirinus. Repudiarat autem ante annos 20. Sueton. Tib. 49. Lips.

Vertit] Quidnam? an *signa iræ et cl.* non putem. Intelligam *se*, mutavit sæpe orationem, modum agendi. Ern. Commode *vertit* ad accusativum refertur, nec opus absolute sumi.

Ad proferenda] Vid. ad 2, 53. Ern.

Reticere] Acidalius volebat legi *reticeri.* Sensus est, quæ, ante simulaverat, se reticeri velle. Verba duriora sunt et vix sana. Negat Broterius: utinam docuisset, *velut voluerat* sic dici. Ern.

Militari custodia] Militarem custodiam, uti se habuit, paullo uberius explicavi, non tibi veterane, sed tibi tiro, in Excurs. nostris in *B.* Lips. De custodia apud magistratus idem agit ad 6, 3. Ern.

Consulem designatum] Appianus Civil. 2, 5. Σιλανὸς μὲν δὴ πρῶτος ἔλεγεν, ὃς ἐς τὸ μέλλον ᾕρητο ὑπατεύειν. ὧδε γὰρ Ῥωμαίοις ὁ μέλλων ὑπατεύσειν πρῶτος ἐσφέρει γνώμην, ὡς αὐτὸς, οἶμαι, πολλὰ τῶν κυρουμένων ἐργασόμενος, καὶ ἐκ τοῦδε εὐβουλότερόν τε καὶ εὐλαβέστερον ἐνθυμησόμενος περὶ ἑκάστου. Lips. Adde Sallust. Cat. 50. Ern.

Neque enim cessurum nisi damnandi officio] Boxhornius putat, ex his liquere, primo cedentem loco, ultimo sententiam Drusum dixisse, et quidem *damnandi officio*, id est, ut sic auctis damnantium suffragiis Lepida damnaretur. Scilicet adeo inops erat Tiberius paratorum ad damnandum, quos vellet perdere, ut, quæ vinceret absolventes una, Drusi sententiam in postremum differendam haberet. Unde autem constat Drusum ultimo loco sententiam dixisse? Neque enim, quod censuerunt aliqui priores mitius, prior etiam Rubellius Blandus, cui Drusus accessit, inde sequitur hunc post omnes demum rogatum. Varia illa judicia fiebant in Senatu, simulatque Drusum Tiberius sententiæ primo loco dicendæ, ut Consulem designatum, necessitate solvisset. Qui pejorem in partem hoc interpretarentur, conjiciebant, eum velle Lepidam condemnari: nam, si absolvi vellet, utique non erat passurus, ut gratiam, quam initurus erat primus auctor clementiæ, alius occuparet. Quod eventus comprobavit. *Neque enim cessurum, nisi damnandi officio*, est, non enim daturum aliis priorem locum, nisi ad invidiosam caussam damnandi. Ut recte et alii omnes acceperunt. Gron. Ferrar. in Elect. 1, 10. conjicit *adsensurum* frustra. Quid est *adsentiri damnandi officio?* si esset *damnantibus* alia res esset. Nunc quæritur, quare primo loco in censendo cedat. Altera conjectura est, ne quod ipse censuisset, ceteris necessario censendum videretur, tamquam volente Tiberio, qui filio subjecisset, quid censeret. Altera, quia damnari vellet Lepidam Tiberius: cujus sententiæ primum auctorem nollet esse filium. Vid. etiam J. Gronov. Ern.

XXIII. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem intervenerant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili "majores suos" ciens, "ipsumque Pompeium," cujus ea monumenta et adstantes imagines visebantur, tantum misericordiæ permovit, ut, effusi in lacrymas, "sæva et detestanda Quirino" clamitarent, "cujus senectæ atque orbitati, et obscurissimæ domui, destinata quondam uxor L. Cæsari, ac D. Augusto nurus, dederetur:" dein tormentis servorum patefacta sunt flagitia, itumque in sententiam Rubelli Blandi, a quo aqua atque igni arcebatur: huic Drusus adsensit, quamquam alii mitius censuissent: mox Scauro, qui filiam ex ea genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius: "compertum sibi etiam ex P. Quirini servis, veneno eum a Lepida petitum."

XXIV. Inlustrium domuum adversa (etenim haud multum distanti tempore Calpurnii Pisonem, Æmilii Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus, Juniæ familiæ redditus: casum ejus paucis repetam. Ut valida D. Augusto in Remp. fortuna; ita domi inprospera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas urbe depulit, adulterosque earum morte aut fuga punivit: nam culpam, inter viros ac feminas vulgatam, gravi nomine "læsarum religionum" ac "violatæ majestatis" adpellando, clementiam majorum, suasque ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis, memorabo, si, effectis in quæ tetendi, plures ad curas vitam produxero.

Ea monumenta] De ipso theatro accipienda esse, quod Pompeius exstruxerat, quodque Pompeii theatrum sæpe vocatur, recte monuit Freinsh. *Monumenta* sunt ædificia publica, alicujus cura sumtuve exstructa. Vid. Clavis Ciceron. in h. v. Ern. De theatro Pompeii vide 14, 20.

Et obscurissimæ domui] Abunde infra hoc ipso libro. Lips.

Destinata uxor L. Cæsari, ac D. Augusto nurus] Non alibi quam in lapide reperi hanc historiam, qui Bergomi visitur, PUDENS. M. LEPIDI. L. GRAMMATICUS. PROCURATOR. ERAM. LEPIDÆ. MORESQUE. REGEBAM. DUM. VIXI. MANSIT. CÆSARIS. ILLA. NURUS. ATTEIUS. PHILOLOGUS. DISCIPULUS. Post damnationem demum positus lapis videtur: et Pudenti adscripta gloria, tamquam illo vivo Lepida casta, bona. Lips. Hanc inscriptionem exhibent Gruterus p. 653. et alii. Ea suspecta est Ryckio ad h. l. primo, quia *nurus Cæsaris* dicitur, cum tantum destinata fuerit: deinde, quia pater ejus M. dicitur, cum Q. prænomen habuerit: tertio, quia contra rationem temporis Atteius Pudentis discipulus vocatur. Primæ duæ rationes dubitandi evanescent, si hanc inscriptionem non de hac Lepida, sed de alia, quæ Drusi conjunx fuit, cujus pater M. Lepidus, quæ post patris mortem damnata est, (vid. 4, 20. 6, 40.) accipiamus; ad quam video eam relatam esse a Peschvicio in Comm. de Familia Cæsarum August. § 92. Egit de hac inscriptione etiam Norisius l. c. Ern. Peschvicius sibi parum constat. Nam § 10. eum titulum ad hanc nostram refert, quæ hic destinata D. Augusti nurus, rectius pronurus, dicitur.

In Remp.] Malim *in Republica*: opponitur enim *domi*, et exprimit, quod alias opponitur τῷ *domi*, *foris*, *publice*. Sic et Huetio placuisse, testatur Broterius: negat ipse necessarium esse. Sed non docet *fortunam in Remp.* dici Latine. Ern. Sic variare orationem amat noster, nec quid mutandum.

Effectis in quæ tendi] Heinsius conjiciebat; *in quæ intendi*, ut alibi *intendi ad curas* H. 2, 67. sed etiam *tendere* rectum est. *Tendere in aliquid* est conari aliquid, suscipere: quo sensu sæpe dici *tendere* etiam lexica docent,

D. Silanus, in nepti Augusti adulter, quamquam non ultra foret sævitum, quam ut amicitia Cæsaris prohiberetur, exsilium sibi demonstrari intellexit: nec, nisi Tiberio imperitante, deprecari Senatum ac Principem ausus est, M. Silani fratris potentia, qui per insignem nobilitatem et eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, Patribus coram, respondit, "se quoque lætari, quod frater ejus e peregrinatione longinqua revertisset: idque jure licitum, quia non Senatusconsulto, non lege pulsus foret: sibi tamen adversus eum integras parentis sui offensiones: neque reditu Silani dissoluta, quæ Augustus voluisset." Fuit posthac in urbe, neque honores adeptus est.

XXV. Relatum deinde de moderanda Papia Poppæa, quam senior Augustus, post Julias rogationes, incitandis cælibum pœnis et augendo ærario sanxerat: nec ideo conjugia et

intellectu pronominis *se*, sive etiam *animum*. Ut dicimus *intendere iter*, *cursum*, et *tendere*, apud Livium 23, 34. Add. Drakenb. ad Silium 10, 73. Sic etiam dici potest *tendere animum* et *intendere*. Sed pro *tendi* legendum *tetendi*. Nam prima syllaba in talibus perfectis sæpissime excidit. Vid. exempla bene multa ap. Drakenb. ad Liv. 37, 53. quo in loco pariter codex non unus *tendisse* pro *tetendisse*, quod recte illi prætulit Drakenb. Ceterum non ignoro locum Senecæ Herc. Fur. 538. *rates carbasa tenderant*. Nam in altero Propertii 3, 6, 37. qui laudari solet, Broukhusius recte dedit et defendit *nexisse*. Groslotius volebat *tendo*. Ern. Rectius *quæ intendi:* ut apud Sallust. Jug. c. 104.

Plures ad curas] Vid. ad 4, 11. Ern.

Qui per insignem nobilitatem et eloq.] Elegans conjectura Acidalii: *qui super insignem nobilitatem et eloquentia præcellebat. Et* pro etiam. Ern. Lege cum Acidalio *præter i. n. et* (etiam) *eloq. p.* sed per *nobilitatem* intellige dignitatis splendorem, ut 6, 29. et confer 14, 19.

Licitum, quia non SC. non lege] Observa: triplex ratio, sive via, a patria abeundi. Primum, jussu decretoque Senatus, quasi Reip. interesset. Quæ ratio validissima, nec facile veniam aut indulgentiam inveniebat. Ideo Augustus in Agrippa Postumo, *multa de moribus adolescentis questus, ut exsilium ejus SC. sanciretur, perfecerat*. Ann. 1, 6. Altera ratio, per judices et sententiam ex lege. Hæc quoque firma, et olim usurpata: at tertia novitia, cum Princeps in exsilium mittebat, quæ verius relegatio tantum erat, et velut a parente publico, nam et patribus domi ac privatim hoc jus, facta. Ovidius omnes tangit Trist. 2, 135. *Nec mea decreto damnasti facta Senatus; Nec mea selecto judice jussa fuga est. Tristibus invectus verbis* (*ita Principe dignum*) *Ultus es offensas, ut decet, ipse tuas. Adde, quod edictum, quamvis immite minaxque, Attamen in pœnæ nomine lene fuit. Quippe relegatus, non exsul, dicor in illo.* Gradatim ibi vides tres has species: et levissimam ac lenissimam tertiam, quæ auctoritate magis, quam jure constat. Cum tamen edicta Principum vim legis haberent, verbo *legis*, et hanc speciem Tacitus est complexus: et, cum nulla harum intervenisset, aperte quidem, Tiberius redeundi merito gratiam fecit. Lips.

De moderanda Papia Poppæa] Lex apud veteres in multa fama, et usu: de qua ubertim disseruimus in Excurs. et multa ad Taciti aliorumque lucem, in C. Lips.

Incitandis cælibum pœnis] Id est, augendis atque intendendis. Lips. Pichena puta etiam *incitatas pœnas* dici fortasse, quia jacebant, nec erant in usu. Locum haberet hæc interpretatio, si legeretur *excitandis*. Vid. Obs. 2, 16. Gron. Ceterum, si pœnæ cælibatus auctæ sunt, ante legem Papiam Poppæam tales pœnæ fuerint, necesse est. Cum autem nulla talis lex ante fuerit, ut docuit Lipsius in Exc. pœnæ intelligendæ sunt de notis censorum: de quibus idem Lipsius. Heinsii conjecturæ, *irritandis*, *invitandis*, argutiores sunt, quam ut probare possim. Ern. *Incitare pœnas* est augere pœnas. Sic et *incitare celeritatem* Cic. de Orat. 1, 20. *proceritatem* Colum. 4, 33. Groslotius in Syll. Burm. t. 1. conjiciebat *incitan-*

educationes liberum frequentabantur, prævalida orbitate. Ceterum multitudo periclitantium gliscebat, cum omnis domus delatorum interpretationibus subverteretur: utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, ut de principiis juris, et quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum sit, altius disseram.

XXVI. Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eoque sine pœna aut coercitionibus agebant: neque præmiis opus erat, cum honesta suopte ingenio peterentur; et, ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At, postquam exui æqualitas, et pro modestia ac pudore ambitio et vis incedebat; provenere dominationes; multosque apud populos æternum mansere. Quidam statim, aut postquam Regum pertæsum, leges maluerunt. Hæ primo, rudibus hominum animis, simplices erant: maximeque fama celebravit Cretensium, quas Minos; Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Atheniensibus quæsitiores jam et plures Solon perscripsit. Nobis Romulus, ut libitum,

dum cælibum p. et augendi ærarii scil. caussa. Paschalius verba *inc. c. p. et a. a.* pro glossemate habet et uncis includit; aut, si sint Taciti, pro *incitandis* jubet legi *intendendis*.

Prævalida orbitate] Quia id genus omnes captabant, colebant. Seneca Cons. ad Marc. 19. *In civitate nostra plus gratiæ orbitas confert, quam eripit: adeoque senectutem solitudo ad potentiam ducit, ut quidam odio filiorum simulent, et liberos ejurent, et orbitatem manu faciant.* LIPS. Paschalium si audias, magna transpositione hic opus est. Post verba laudata inserenda existimat ex c. 28. *acriora ex eo vincla* etc. usque ad *levamentum fuere:* tum verba c. 28. *lege Papia Poppæa* abundare putat.

Domus subverteretur] Sic e MS. restituit Pichena, quem secutus est Jac. Gron. Sic habent etiam edd. Beroaldi, Alciati, Rhenani et Aldi, Gryphii. Recentiores *subverterentur*. ERN.

Suopte ingenio peterentur] *Suopte ingenio* refertur ad *honesta*, non ad *vetustissimi*. Sic Liv. 2, 30. *Sed curæ fuit Consulibus et senioribus Patrum, ut imperium, suo vehemens, mansueto permitteretur ingenio.* GRON. Acidalius autem et Ursinus referebant ad *vetustissimi*, malebantque *peterent*, cum etiam sequatur *cuperent;* quod non adeo displicet: neque tamen contra libros aliquid mutem, et, ut sæpe dixi, Tacitus variat libenter modos loquendi. *Suopte ingenio* autem non referam ad *honesta:* non quæritur jam de rebus per se honestis, sed ad *peterentur*. *Suopte ingenio pet.* est *sponte*, quod opponitur *præmiis*. Sine præmiorum spe petebantur honesta, insito amore honesti, etc. ERN.

Incedebat] Oriebatur, ut 15, 37. *postquam tenebræ incedebant.* Liv. 29, 24. *timorque in exercitu incederet;* ut J. F. Gron. rescripsit: aut invaserat animos, grassabatur, ut multis locis apud Livium. Vid. Gronov. ad l. c. Adde 4, 46. ERN.

Cretensium] De Cretensium Rep. et legibus lege Polybium 6, 43. ubi negat primo Spartanæ similem, deinde laudandam fuisse: quod Xenophontem, Platonem, Ephorum, et Callisthenem tradidisse dicit: quibus adde Aristotelem de Rep. 2, 9. ERN.

Ac mox Atheniensibus q. j. et pl. Solon p.] Malim *ac mox Atheniensibus* (vel potius *Atheniensium*) *quas* etc. (Facile pronomen a sequente voce absorberi potuit; ni ex more suo variare orationem voluerit noster.)

Solon] Cod. MS. *Solo:* quæ terminatio et ipsa proba est, ut sæpe docuere viri docti in talibus nominibus. Vide, quem hic laudat Jac. Gronovius, J. F. Gronovium, ad Senec. Agam. 514. Nominatim ap. Valer. M. 8, 9. in MSS. est *amantissimus patriæ Solo*, ut l. c. tradit Gron. ERN.

Nobis Romulus] Viri docti jam laudarunt locum Pomponii in l. 2. de Origine Juris. *Initio civitatis nostræ po-*

imperitaverat: dein Numa religionibus et divino jure populum devinxit: repertaque quædam a Tullo et Anco: sed præcipuus Servius Tullius sanctor legum fuit, quis etiam Reges obtemperarent.

XXVII. Pulso Tarquinio, adversum Patrum factiones multa populus paravit tuendæ libertatis, et firmandæ concordiæ: creatique decemviri, et accitis, quæ usquam egregia, compositæ duodecim tabulæ, finis æqui juris: nam secutæ leges, etsi aliquando in maleficos ex delicto, sæpius tamen dissensione ordinum et apiscendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaque ob prava, per vim latæ sunt. Hinc Gracchi et Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor, nomine Senatus, Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socii. Ac ne bello quidem Italico, mox civili, omissum, quin multa et diversa sciscerentur; donec L. Sulla Dictator, abolitis vel conversis prioribus, cum plura addidisset, otium ei rei haud in longum paravit; statim turbidis Lepidi rogationibus, neque multo post Tribunis reddita licentia, quoquo vellent, populum agitandi. Jamque non modo in commune, sed in singulos homines latæ quæstiones: et corruptissima Republ. plurimæ leges.

XXVIII. Tum Cn. Pompeius tertium Consul, corrigendis moribus delectus, et gravior remediis, quam delicta erant, suarumque legum auctor idem ac subversor, quæ armis tuebatur, armis amisit. Exin continua per viginti annos discordia: non

pulus sine certa lege, sine jure certo, primum agere instituit: omniaque manu a Regibus gubernabantur. Ern.

Finis æqui juris] Non de extremo tempore capiam cum Freinsh. sed de absolutione et perfectione juris. Tabulis XII perfectis absolutum quoddam juris æqui corpus extitit, quam ei laudem Cicero et alii tribuunt: neque ei quicquam accessit magnopere novis legibus. Sic Ciceroni Planc. 25. *Consulatus* dicitur *finis honorum populi:* eodemque modo Tuscul. 2, 1. *finis sperandi* est summum, quod quis sperare potest. Ceterum ea, quæ sequuntur, ex historiis illustrare, nihil attinere putavi, cum ex omnibus historiæ R. compendiis, Floro, Velleio etc. cognoscere de iis liceat. Ern. Hillerus Racem. 27. cum Freinsh. sentit, quia postea quoque *multa et diversa sint scita*, in quibus per vim latis æquitas desiderata sit. Ast Ernestinæ interpretationi favent Cic. de Orat. 1, 44. ubi *Leges XII tabb. bibliothecas omnium philosophorum et auctoritatis pondere et utilitatis ubertate superare* dicit: et Liv. qui 3, 34. eas *fontem omnis publici privatique juris* vocat.

Lepidi rogationibus] De quibus Florus 3, 23. et quædam Sallust. in Fragm. l. 1. Lips.

Licentia] Per legem tribunitiam, quam Cicero vocat, sive Pompeiam, latam a Pompeio in primo Consulatu, qua Tribunis plebis jus pristinum restituit. Vid. Clav. Cic. Ern.

In singulos homines] Per privilegia, ut Ciceroni accidit, quæ per leges sacratas et XII tabularum irrogare nefas erat. Ern.

Auctor idem ac subversor] Nam leges de ambitu et judiciis tulit: et in suis amicis non servavit, imo perrupit. Ex Dione, Asconio, aliis. Lips. Adde legem de jure magistratuum et de petitione Cæsaris absentis. Sueton. Cæs. c. 28. De Tribunitia potest. quam sustulisse videtur, Tribunis, qui intercesserant pro Cæsare, armis persequendis, vide Cæs. B. C. 1, 5. 7. Ern.

Per viginti annos discordia] Rotundus numerus, non verus. Nam a Pompeii

mos, non jus: deterrima quæque impune, ac multa honesta exitio fuere. Sexto demum Consulatu Cæsar Augustus, potentiæ securus, quæ Triumviratu jusserat, abolevit: deditque jura, quis pace et Principe uteremur. Acriora ex eo vincla, inditi custodes, et lege Papia Poppæa præmiis inducti, ut, si a privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret: sed altius penetrabant; urbemque, et Ita-

II Consulatu ad Augusti VI, intersunt anni 24. Lips.

Abolevit] Uno edicto. Vid. Dio 53, 2. Ern.

Quis pace et Principe] *Quibus uteremur*, est, quod cum Pomponio dicas, *aleremur;* regeremur, viveremus. *Pace*, id est, per pacem terra marique ab ipso restitutam, nullo jam civilium armorum metu, eoque non talia, qualia Triumviratu jussa, quæ sæpe temporum erant, non justitiæ; præsentis et paucorum, non perpetuæ publicæque utilitatis. *Pace* igitur jam reducta, sed *et Principe*, nempe instituto, introducto, exorto, summæ rei præposito, velut eorum vindice ac defensore. Per pacem sub Principe, quia pacis interfuit omnium potestatem ad unum conferri; cui scilicet ea non posset eripi, jamdudum parata, confirmata, succincta armis inter victos aut inermes atque imbelles. Gron.

Acriora ex eo vincla] Assentior Pichenæ, *arctiora*. Lips. Nisi forte magis ad vim verbi *vincula*, quam ad verbum ipsum respexit. *Custodias* quidem *acres* supra habuimus 1, 5. Sed ibi *custodiis* aptius verbum est, quam h. l. vinculis. Ern.

Inditi custodes, et lege P. P. præmiis inducti] Hæc verba quam varie tentata sint, non dicam. Muretus *inditi* et copulam *et* deleri volebat. Sed verbum *inditus* frequens est Tacito, nec ejusmodi, ut a librariis ortum videatur. *Inditi custodes* haud dubie bene dicuntur, pro impositis: hæc enim duo verba in multis modis loquendi permutari possunt, ut *indere* et *imponere nomen, castellum rupi* 4, 46. etc. ut etiam monuit Gronovius in nota proxima. Sed *inditi* sive *impositi legum custodes* non possunt intelligi, nisi de magistratibus, hac de caussa constitutis, ut videant, ne qui contra leges peccent: nam accusatores, qui et ipsi custodes legum dicuntur 4, 30. *alliciuntur*, non *imponuntur*. Tales ab Augusto nulli constituti sunt. Itaque mihi in mentem venit, sic esse legendum: *acriora ex eo vincula indita, custodes ex lege P. P. præmiis inducti. Vincula indita* non raro occurrunt: etiam Tacitus noster sic dixit 11, 1. Durius porro est *custodes lege P. P. præmiis inducti:* nec est frustra illud *et*, quod in codice est, et corruptum reliquæ corruptioni locum dedit. *Legis præmia* et *ex lege* promiscue dici, nulla dubitatio est. Sic infra c. 55. *obsequium inde in Principem et æmulandi amor, validior quam pæna ex legibus et metus:* quamquam, si quis malit τὸ *et* delere, nulla alia voce reposita, non valde repugnem: etenim et sic dici potuit. Heinsius quoque vidit aliquid ex hac emendatione, sic enim vult rescribi: *arctiora ex eo vincula indi, ac custodes l. P. P. præmiis induci.* Nostrum lenius esse, omnes, ut opinor, videbunt. Pro *inducti* possis etiam conjicere *inlecti:* ut infra, 4, 30. dicuntur *elici:* sed non necessarium puto. Ern.

Lege Papia Poppæa præmiis inducti] Delatores scilicet accusatoresque. Sueton. Nerone 10. *Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit:* ut appareat præmia magna fuisse, et fortean tertiam aut semissem. Lips.

Visi a privilegiis etc.] Legendum *ut si*. Lips. Accipio, *ut si:* de reliquo bonam spem habeo. Ab eo tempore, inquit, quod legibus, pace et Principe, usi sumus; quod pax reducta et novo imperii nomine, nova potestate, Principe, juncta locum juri et judiciis dedit; acrius stringebant et impediebant leges, severiusque (si non et sævius interdum) animadversum, et exercita vindicta in illos, qui tenerentur: nec tanta impunitas et suffugia, quanta in libertate, aut per motus civicos, vel grassantes, vel impendentes. Neque enim ut prius, exspectatum, donec alicui forte liberet diserto inimicitias exsequi nomine deferendo, aut magistratus mulctam diceret, de qua ad populum certaretur; sed *inditi custodes et præmiis inducti:* hoc est, capita legibus addita, quibus præmia definiebantur accusatoribus, delatoribus, quadruplatoribus, sycophantis, tanquam bonis viris et custodibus legum et cognitoribus populi ac defensoribus. Vel Papia

liam, et quod usquam civium, corripuerant: multorumque excisi status: et terror omnibus intentabatur; ni Tiberius statuendo remedio, quinque Consularium, quinque e Prætoriis, totidem e cetero Senatu sorte duxisset, apud quos exsoluti plerique legis nexus modicum in præsens levamentum fuere.

XXIX. Per idem tempus Neronem, e liberis Germanici, jam ingressum juventam, commendavit Patribus, utque "munere capessendi Vigintiviratus solveretur, et quinquen-

Poppæa quam insigniter illos invitat! sed minore invidia, cum populus in partem prædæ vocaretur, et magna specie æquitatis, ut, quum tanta privilegia maritatis et patribus essent proposita, si tamen ab illis per matrimonia et susceptos liberos appetendis cælibes cessarent, eorum in relicta et legata juri populus omnium parens succederet, atque iis ut caducis frueretur. *Inditi*, impositi, ut 4, 46. *castella rupibus indita*, et 11, 1. *vinclis inditis*. *Custodes*, ut 4, 30. Cicero Div. in Cæcil. de repetundis 5. *cujus legis non modo a Populo Rom. sed etiam ab ultimis nationibus severi custodes requiruntur*. Adde in eadem c. 20. et 21. Ut et pro Roscio Amerino c. 20. Illud, *ut si non utilitate publica* etc. neque invenio in Tacito, nec requiro, aut eo locum quasi mancum suppleri existimo. Potuit hoc Augusto in mente aut prætextum tantæ acerbitati fuisse: Tacitus, si hominem novi, sentiebat non opus esse præmiis; delatores qui non castigat, et esse patitur, satis invitare. Pergit: ceterum non intra æqua stetit delatorum impotentia: neque enim satis habebant ea criminari, quæ palam erat lege obligari; sed velut altius introspicientes et penitius scrutati vim et sententiam legis casus et criminum genera infinita commenti erant, ut propemodum nemo insons esset: et pari vehementia per omnes imperii Romani partes, quicquid ubique civium esset, nihil sæpe minus exspectantes in jus raptabant. Non enim capio, *sed hæc altius*. Tacitus, cum effert *penetrabant* et *corripuerant*, intellectum voluit *custodes* isti custodiendi, sive accusatores. Gron. *Altius penetrabant*, dixit ut 2, 36. plus sibi arrogabant, quam lex et consilium legislatoris volebat. Ceterum cum Gronovio et Ryckio credo, nihil deesse: ideoque et asteriscum, qui hic erat post *ut si*, removi: *ut si* retinui, quod jam Gronov. receperat. Ern.

Multorumque excisi status] Hoc est quod antea dixit: *omnisque domus delatorum interpretationibus subvertebantur*. Et calumniæ multæ in hac lege circa ingenuitatis jura, et similia: ut periclitaretur non dubie multorum status. Plinius Paneg. 34. de iisdem: *Vidimus delatorum judicium quasi grassatorum, quasi latronum. Non solitudinem illi noviter, sed templum, sed forum insederant: nulla jam testamenta secura, nullus status certus, non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum Principum avaritia. Advertisti oculos*, etc. Quibus in verbis emendo, *Non solitudinem illi, non iter:* quod perperam cooleverat, *noviter*. Itinera sane insident obsidentque grassatores. Lips.

Per idem t.] Vide Sueton. Tib. 54.

Capessendi Vigintiviratus solveretur] Non ergo aditus ad majores honores, nisi illo adepto? Apparet ex his verbis, itemque e Dione de Claudio 60, 5. Τοὺς γαμβροὺς τότε ἐν τοῖς εἴκοσιν ἀνδράσιν ἄρξαι, καὶ μετὰ τοῦτο πολιαρχῆσαι ἐν ταῖς ἀνοχαῖς, ἐκέλευε, καὶ ὀψέ ποτε πέντε ἔτεσι θᾶσσον τὰς ἀρχὰς αἰτῆσαι σφίσιν ἐπέτρεψε. Vigintiviros aperuit nobis solus Dio 54, 26. Triumviros Monetales, Triumviros Capitales, Quattuorviros Viales, Decemviros Stlitibus. Instituti sunt hoc numero ab Augusto (antea ad viginti sex erant) a. 741. Dionem adi, atque etiam Festum in voce Præfecturæ; cujus locum Cujacius emendavit Observ. 11, 24. Lips.

Quinquennio maturius] Vides ergo, quam aberret vir doctus et Italiæ suæ suada, qui negat, legitimam ullam ætatem Quæsturæ fuisse. Fuit. Præter hunc locum, Spartianus in Juliano c. 1. *Quæstor, ante annum, quam legitima ætas sinebat, designatus est.* Sueton. Calig. 1. *Quæsturam quinquennio ante quam per leges liceret, et post eam Consulatum, gessit.* Sed quænam illa? Vide in Excurs. *D.* Lips.

nio maturius, quam per leges, Quæsturam peteret," non sine inrisu audientium postulavit: prætendebat, "sibi atque fratri decreta eadem, petente Augusto:" sed neque tum fuisse dubitaverim, qui ejusmodi preces occulti inluderent: ac tamen initia fastigii Cæsaribus erant; magisque in oculis vetus mos, et privignis cum vitrico levior necessitudo, quam avo adversum nepotem. Additur Pontificatus, et, quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum lætæ, quod Germanici stirpem jam puberem adspiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis et Juliæ, Drusi filiæ. Utque hæc

Prætendebat sibi] Vide Dionem de Tiberio 53, 28. in actis a. 730. de Druso, 54, 10. in actis a. 735. LIPS.

Qui ej. pr. occulti illuderent] Heinsius *occulte*. Sed videsis 4, 12. 40. 67. 14, 32. Sallust. Jug. c. 61. Frontinum Strat. 2, 5, 8. Vopiscum in Aurel. c. 24.

Ac tamen initia] Frustra Muretus, *hæc tamen*. *Ac tamen* exprimit Græcorum *καί τοι*, quo in argumentando utuntur. Enimvero tum facilius ferri tales preces poterant, quod in recenti imperio mollius tractandi hominum animi, et occultanda dominatio, memoresque adhuc erant homines veteris Reipublicæ, qua peterentur talia a Senatu. ERN. Sic et *ac tamen*, 6, 30.

Magisque in oculis] Quasi dicat: tamen alii non illudebant, et attendebant, hæc initia et gradus ad Principatum esse. Quæsturam, inquam, extra ordinem aut ætatem datam, et solutionem a Vigintiviratu; itemque attendebant vetus et ab Augusto institutum non recens a Tiberio; quod si ille fecisset, qui vitricus tantum istorum erat, Tiberii et Drusi, cur non Tiberius in nepotibus usurparet, magis junctis? Nepotibus tamen, adoptione, cum sanguine propatruus eorum esset. LIPS.

Additur Pontificatus] De Nerone agit Germanici F. quem tamen ego Pontificem in lapidibus, qui data opera honori ejus et memoriæ positi, non lego. Exstat urna (a Caligula, ut e Suetonio colligas, dicata) Romæ: (ap. Grut. p. 237.) OSSA. NERONIS. CÆSARIS. GERMANICI. CÆSARIS. F. DIVI. AUG. PRON. FLAMIN. AUGUSTALIS. QUÆSTORIS. Et in Hispania marmor, quod amicus noster Carolus Clusius descripsit: (ib. p. ead.) NERONI. CÆSARI. GERMANICI. F. TI. AUGUSTI. N. DIVI. AUG. PRON. FLAMINI. AUGUSTALI. SODALI. AUGUSTALI. Ubi cum Flamen utrobique insculpatur, non Pontifex, subvereri in mentem venit, ne in cognato honore Tacitus si forte aberrarit. LIPS. Tacitum cum lapidibus sic conciliat Ryckius, ut dicat, decretum esse primum inter Pontifices locum, qui vacaret postea: id cum longius videretur, datum interea Flaminium. Ceterum his inscriptionibus addenda alia ex Thes. Mur. t. 1. p. 188. NERONI CÆSARI GERMANICI CÆSARIS F. TI. CÆSARIS AUGUSTI N. FLAMINI AUGUSTALI SODALI TITIO FRATRI ARVALI FETIALI QUÆSTORI EX S. C. ERN.

Quo primum die] Id est tirocinii die, sive togæ virilis, quo, auspicii caussa, tirones a patre proximisque solenni officio in forum deduci, et inde in capitolium solent. Notat Plutarchus in Bruto et Valerius Max. 5, 4. *M. Cotta eo ipso die, quo togam sumsit virilem, protenus, ut e Capitolio descendit, C. Carbonem, a quo pater ejus damnatus fuerat, postulavit.* Suet. in Aug. 26. *Duodecimum et rursus tertium decimum biennio post Consulatum, magno, id est* 17. *annorum intervallo, ultro petiit, ut Caium et Lucium filios amplissimo præditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum.* In Tiberio 15. *Romam reversus, deducto in forum filio Druso.* Munera etiam sportulasque dari tirocinio solere, observabis hic ex Tacito, et Suetonii Ner. 7. *Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donativum proposuit.* et Calig. 10. Nec in Principum modo liberis, sed vulgo id servatum, disco ex Plinio Ep. 10, 117. *Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, solent totam Bulen atque etiam e plebe non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulos dare.* LIPS.

Nuptiis Neronis] Quod igitur supra est 2, 42. *Silani filiam Neroni vetustissimo liberorum Germanici pactam*, pactam desponsamque fuisse credimus,

secundo rumore, ita adversis animis acceptum, quod filio Claudii socer Sejanus destinaretur: polluisse nobilitatem familiæ videbatur, suspectumque jam nimiæ spei Sejanum ultra extulisse.

XXX. Fine anni concessere vita insignes viri, L. Volusius, et Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen Præturam egressa: ipse Consulatum intulit, Censoria etiam potestate legendis Equitum decuriis functus, opumque, quis domus illa inmensum viguit, primus adcumulator. Crispum, Equestri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adscivit: atque ille, quamquam prompto ad capessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate Senatoria, multos triumphalium consulariumque potentia anteiit: diversus a veterum instituto, per cultum et munditias; copiaque et adfluentia luxu propior: suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par, eo acrior, quo somnum et inertiam magis ostentabat. Igitur, incolumi Mæcenate, proximus; mox præcipuus, cui secreta Imperatorum inniterentur, et interficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate provecta, speciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuit, idque et Mæcenati acciderat; fato potentiæ, raro sempiternæ, an satias capit, aut illos, cum omnia tribuerunt, aut hos, cum jam nihil reliquum est, quod cupiant.

nuptam deductamque non fuisse. Aut, si fuit, fatum abstulit, et locum huic fecit. Lips.

Secundo rumore] Sensus planus est h. l. vel ex antitheto. Sed non male legentur, quæ, Heinsius probavit ad nobilem locum Virgil. Æn. 8, 90. ubi navigantes dicuntur *iter celerare rumore secundo*. Ern.

Quod filio Claudii] Explicat Sueton. Claud. 27. *Drusum Pompeiis impuberem amisit, piro per lusum in sublime jacto, et hiatu oris excepto, strangulatum: cui et ante paucos dies Sejani filiam despondisset:* ita enim eum locum in Antiquis 2, 6. olim restituimus. Vide initium lib. 4. Lips.

Videbantur] Immo *videbatur:* nempe Tiberius. Nam quod Freinsh. intelligit, *ii, quibus auctoribus id gestum erat*, non videtur hic locum habere. Gron.

Ultra] Sic MS. Beroaldus. Vitio operarum et negligentia correctorum, ut opinor, irrepsit *ultro* (quod jam Alciati, Rhenani, et Aldi ed. habet) ut sæpe alias in scriptis et editis libris. *Ultra extulisse* Sejanum videbatur, *quam satis esset, quam oporteret*, quæ interdum adduntur ab auctoribus, interdum omittuntur. *Ultro* Latinitati et sententiæ melius convenire pronunciat Broterius, sed non docet. Ern.

Consulatum intulit] In fastis nondum notatus L. Volusii Consulatus. Suffectum Cons. fuisse, apertum est, recteque monet Broterius. Ern.

Censoria etiam potestate] Munusne illud intelligit, quod Augustus instituit, Triumviratum recognoscendi equites? de quo Suet. 37. an potius lectas ab eo decurias judicum vult, (quod Censorium olim munus) honore a Principe dato. Lips. Mihi prius verum videtur, propterea, quod munus legendorum judicum nunquam mandatum privato reperitur, ut dixi in Excursu 14. ad Suetonium; nec Censoriæ potestatis pars, judices legere: sed Prætoriæ, libera Republica, Cæsarum sub principatu. Ern.

Luxu] Pro luxui, antique. vid. Voss. de analog. 2, 18. Cf. infra c. 33. 34.

Speciem m. q. vim] Hoc sensu Vell. 2, 30. *imaginem sine vi* dicit ex emendatione Heinsii. Vide Ruhnken. ad h. l. Cf. et noster c. 60. item 6, 43. 15, 14.

A. U. 774. A. C. 21.

XXXI. Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus Consulatus, patris atque filii collegio insignis: nam biennio ante Germanici cum Tiberio idem honor, neque patruo lætus, neque natura tam connexus fuerat. Ejus anni principio Tiberius, quasi firmandæ valetudini, in Campaniam concessit, longam et continuam absentiam paullatim meditans; sive, ut, amoto patre, Drusus munia Consulatus solus impleret. Ac forte parva res, magnum ad certamen progressa, præbuit juveni materiem apiscendi favoris. Domitius Corbulo, Prætura functus, de L. Sulla, nobili juvene, questus est apud Senatum, "quod sibi inter spectacula gladiatorum loco non decessisset." Pro Corbulone ætas, patrius mos, studia seniorum erant: contra Mamercus Scaurus et L. Arruntius aliique Sullæ propinqui nitebantur: certabant orationibus, et memorabantur "exempla majorum, qui juventutis inreverentiam gravibus decretis notavissent:" donec Drusus apta temperandis animis disseruit: et satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sullæ, et oratorum ea ætate uberrimus erat. Idem Corbulo, "plurima per Italiam itinera, fraude mancipum et incuria magistratuum, interrupta et impervia," clamitando, exsecutionem ejus negotii libens suscepit: quod haud perinde publice usui habitum,

Tam connexus] Suspicor, Tacitum scripsisse, *connexis*. Gron.

Sive ut amoto] Non desideratur alia portio alternativæ orationis, ut Ferreto visum; etiamsi non apparet, priori parti τὸ *sive* præpositum, quod ei fraudi fuit. Sic 2, 24. *visa, sive ex metu credita*. Hoc facile alii assecuti. Sed vim τοῦ *meditans* haud scio, an satis perceperint. Id enim non est cogitans, sed in antecessum experiens, prætentans, prægustans, et ei quasi proludens. Ut *meditari* dicimur, in quo nos exercemus ad discendum: et morbi genus in difficultate respirandi *meditationem mortis* vocat Seneca ep. 54. ubi notavimus. Pro eo *discere* ponit in Hercule Furente v. 1076. Somnum alloquens: *genus humanum cogis longam discere mortem:* id est, meditari. Gron.

Materiem] Sic MS. et edd. vet. Gron. Sic et 1, 76.

Quod sibi inter spectacula] In theatro olim discreta loca: nondum ut vides, in circo aut amphitheatro. Alias, caussa non fuisset huic querelæ. Discrevit primus Claudius Imp. et *in circo*, (Suetonii verba sunt c. 21.) *propria Senatoribus constituit loca, promiscue spectare solitis*. Tamen Augusti temporibus decretum Patrum fuit, *ut quoties quid spectaculi usquam publice ederetur, primus subselliorum ordo vacaret Senatoribus*, ait idem Suet. Aug. 44. Sed id extra urbem dumtaxat fuit firmum. Lips.

Memorabantur exempla majorum] Si animus est, consule Electa mea 1, 23. et adde, quod in Plutarchi Gracchis p. 856. scribitur, C. Veturio mortem illatam, quia Tribuno in forum venienti non decessisset. Lips.

Oratorum ea ætate] Dico 6, 29. Lips. *Ea* recte adjecit Ferretus.

Fraude mancipum] *Mancipes* hic, qui vias publicas reficiendas quæstus sui caussa redimebant. Hyginus: *Viæ publicæ et Curatores accipiunt, et per redemptores muniuntur*. Lapis Romæ in hortis Carpensibus: (ap. Grut. p. 622, 2.) CN. CORNELIO. CN. F. SAB. MANCIPI. VIÆ. APPIÆ. Sed qui *magistratus?* credo, intelligit minores, id est, Curatores viarum, qui ab Augusto. Vide Excurs. in *E*. Lips.

Exsecutionem ejus negotii] Non nunc tantum, sed et postea iterum sub Caio; et vir, cetera magnus, hæsit in his calumniæ sordibus, bonis omnibus invitis. Vide Dionem 59, 15. Lips.

quam exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus et hasta sæviebat.

XXXII. Neque multo post, missis ad Senatum litteris, Tiberius, "motam rursum Africam incursu Tacfarinatis," docuit; "judicioque Patrum deligendum pro Consule gnarum militiæ, corpore validum, et bello suffecturum:" quod initium Sex. Pompeius agitandi adversus M. Lepidum odii nactus, "ut socordem, inopem, et majoribus suis dedecorum, eoque etiam Asiæ sorte depellendum," incusavit, adverso Senatu, qui "Lepidum mitem magis, quam ignavum, paternas ei angustias, et nobilitatem sine probro actam, honori quam ignominiæ habendam" ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africa decretum, "ut Cæsar legeret, cui mandanda foret."

XXXIII. Inter quæ Severus Cæcina censuit, "ne quem magistratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur;"

Quorum in pecuniam] In possessorum videlicet, qui agros haberent viæ vicinos. Quasdam enim vias collaticia pecunia tueri finitimi debebant: ut vulgo hodie. Hyginus MS. *Viæ publicæ auctorum nomina obtinent, et Curatores accipiunt, et per redemptores muniuntur. Nam et quarundam tutelæ a possessoribus, per tempora, certa summa exigitur.* Lips.

Pro Consule] Sic cod. MS. et Beroaldi editio et Alciati, idque post J. Gron. restituimus. V. ad 2, 52. Ern.

M. Æmilium Lepidum] Est Q. filius, Consulis a. 732. ipse Consul a. 763. Ryckius edidit *Manius*. Recte, si est is, de quo c. 22. quod tamen videtur adhuc dubitari posse. Ern.

Asiæ sorte depellendum] Disputant, utrum jam sortitus fuerit, an adhuc debuerit sortiri. Ego vero non sortitum, nec sortiendum habuisse censeo. Sortiri solebant Asiam et Africam. Sed, quia extra ordinem deligebatur, cui mandaretur Africa, restabat Asia sola. Quid igitur sorte opus? Porro de his sortiebantur duo Consularium omnium vetustissimi. Horum priorem fuisse Man. Æmilium Lepidum accipimus: ita ad hunc jam Asia sine sortitione pertinebat. Hactenus etiam obtinuisse potest dici, nempe spe ac destinatione, et sua, et omnium, qui non essent ei malevoli, et ea si careret, veniente anno, inde depellebatur. Quid ergo est? Impedivit virum doctissimum vocabulum *sors*, quod putavit locum non habere, nisi utique urna intercessisset. At *sors* nihil aliud hic Tacito, quam provincia, sive sorte, sive sine sorte haberetur, ideo, quia rite ac solenniter non nisi per sortem habebatur; ut sæpe apud Livium. Sic 42, 31. *Illud quoque præcipuum datum sorti Macedoniæ, ut Centuriones militesque veteres scriberet, quos vellet, Consul, usque ad quinquaginta annos.* Sic cum Cicero *conjunctionem sortis, necessitudinem sortis*, dicit, nihil aliud dicit quam communis provinciæ conjunctionem et necessitudinem. Ep. 2, 19. *ad eam necessitudinem, quam nobis sors tribuisset, consuetudinem quoque accedere:* hoc est, provincia conjuncta. Invitis omnibus scriptis ita tenendum; nec magis Victoria ad edendum *fors*, quam Gebhardo ad probandum *accidere*, fuit intima caussa. Sed et frustra captatur τὸ *depellere*. Neque enim id aliter dicitur quam *dejicere honore* Livio 4, 44. 39, 41. et *detrudere* Suetonio in Julio 24. *detrudendi Domitii caussa:* non sane quem jam habebant, in cujus possessione erant, sed quem petebant, spe tantum et votis sibi despondebant. Gron.

Honori quam] Respice ad c. 17.

Uxor comitaretur] Olim id insolens. Declamatores apud Senecam patrem Controv. 25. de Flaminino. *Hic est Flamininus, qui, exiturus in provinciam, uxorem a porta dimisit:* et alius: *In hoc tecum uxorem non misimus? ut salva provincia sit, optemus meretrici bonam mentem:* ita lego locum eum et distinguo. Nec in crebro usu etiam temporibus Augusti, ut ex Suetonii verbis apparet c. 24. *Disciplinam severissime rexit: ne Legatorum quidem cuiquam, nisi gravate, hibernisque de-*

multum ante repetito, "concordem sibi conjugem, et sex partus enixam: seque, quæ in publicum statueret, domi servavisse, cohibita intra Italiam, quamquam ipse plures per provincias quadraginta stipendia explevisset. Haud enim frustra placitum olim, ne feminæ in socios aut gentes externas traherentur: inesse mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, et Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant. Non imbecillum tantum et imparem laboribus sexum, sed, si licentia adsit, sævum, ambitiosum, potestatis avidum: incedere inter milites, habere ad manum Centuriones: præsedisse nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum. Cogitarent ipsi, quotiens repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus objectari: his statim adhærescere deterrimum quemque provincialium: ab his negotia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria: pervicacibus magis et impotentibus mulierum jussis; quæ, Oppiis quondam aliisque legibus constrictæ, nunc vinclis exsolutis domos, fora, jam et exercitus regerent."

XXXIV. Paucorum hæc adsensu audita, plures obtur-

mum mensibus, permisit uxorem invisere. Sed irrepsit: et Germanico Agrippina in provinciis comes, ipsi Augusto Livia. Lips. Vid. et Ulpian. l. 4. § 2. D. de off. Pro.

Quadraginta stipendia] Est ergo idem ille Cæcina, de quo 1, 64. *Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.* Lips.

Præsedisse nuper feminam] Tangit Plancinam: supra 2, 55. *Nec Plancina se intra decora feminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse.* Lips. Quod in isto loco dixerat *interesse*, h. l. invidiose augens rem, vocat *præsidere:* nisi capias lenius, pro præsentem esse, et loco ac sede insigni spectare: quod *præsidere* subinde significat. V. ad Sueton. Tib. 6. Porro, ut ibi legionum nulla mentio, ita hic equitum. Legiones ibi cohortium nomine intelligi possunt. Nec tamen necessarium puto pro *cohortium* scribere *equitum*. Ern.

Decursu] Ut mox *luxu* c. 30.

Duorum egressus coli, duo esse prætoria] *Egressus coluntur* prosequendo, deducendo; qui honos habebatur in provincia magistratui. *Duo prætoria*, si de castris sermo esset, caperem de duobus tentoriis, quorum altero Dux, altero uxor tenderet, ut plura prætoria memorantur, ubi plures in exercitu Duces. Sic Livius 25, 22. *tria prætoria* in obsidione Capuæ memorat, quod duo Proconsules et unus Proprætor obsidioni præerant. Sed non est sermo de bello et castris, ut contextus facile docet. Nec credibile, duobus diversis palatiis in provincia habitasse Præsidem et uxorem. Igitur pronus sum in hanc partem, ut credam, per *prætorium* h. l. intelligi turbam hominum, quæ versari ante prætorium solet, ut præsto sit, si quid velit, appareat, deducat, comitetur: quo sensu prætorium dici, dudum demonstravit Perizonius de Prætorio p. 120. idque contextui consentaneum; nisi quis malit per αὔξησιν dici, et significari, duo prope prætoria esse. Ern.

Oppiis—legibus] De lege Oppia v. Liv. 34, 1. Ern.

Vinclis exsolutis] Acidalius conjicit *exsolutæ*. Plautus enim Trucul. 4, 3, 10. *At si verum mihi eritis fassæ, vinclis exsolvemini.* Sed tamen noster supra 28. *exsoluti plerique legis nexus;* infra 39. *ad exsolvendum obsidium.* Unde apparet, *exsolvere* interdum prorsus idem quod solvere. Statius Silv. 1, 6, 4. *Saturnus mihi compede exsoluta.* Denique Tacitus H. 3, 12. *vincitur: sed exsoluta statim vincula.* Inserere autem *non modo*, ut idem vult, incivile est. Gron. Legebatur prius *non vinclis exs.* unde Rhen. bene fecit *nunc v. exs.*

babant, "neque relatum de negotio, neque Cæcinam dignum tantæ rei censorem." Mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla, ineratque imago paternæ facundiæ, respondit: "Multa duritie veterum in melius et lætius mutata: neque enim, ut olim, obsideri urbem bellis, aut provincias hostiles esse: et pauca feminarum necessitatibus concedi, quæ ne conjugum quidem Penates, adeo socios non onerent; cetera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. Bella plane accinctis obeunda: sed revertentibus post laborem, quod honestius, quam uxorium levamentum? At quasdam in ambitionem aut avaritiam prolapsas. Quid? ipsorum magistratuum nonne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in provinciam mitti. Corruptos sæpe pravitatibus uxorum maritos: num ergo omnes cælibes integros? Placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus Reipubl. postulantibus: remissum aliquid postea, et mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignaviam alia ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, si femina modum excedat: porro ob unius aut alterius imbecillum animum male eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque. Simul sexum natura invalidum deseri, et exponi suo luxu, cupidinibus alienis: vix præsenti custodia manere inlæsa conjugia: quid fore, si per plures annos, in modum discidii, oblitterentur? Sic obviam irent iis, quæ alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis meminissent." Addidit pauca Drusus de matrimonio suo: "nam Principibus adeunda sæpius longinqua imperii. Quotiens D. Augustum

Vall. Mess.] Cf. Brouckh. ad Tibull. 2, 5.

Multa duritie veterum] Cod. scr. et edd. vett. *duritie*. Dubium videri potest, utrum *duritiæ*, vel *duritiei* (sæpe enim in libris scriptis permutantur, v. g. *spe* et *spei*, *die* et *diei*. V. Drakenb. ad Liv. 9, 37.) an *e* vel *a duritie* dederit Tacitus. Sed genitivus sane Taciti consuetudini convenientior, unde recepisse videntur recentiores editores. An *duritie* dictum pro *duritiei*, ut ap. Virgilium *die* pro *diei* in illo G. 1, 208. *libra die noctisque p. u. f. h.* ut mox et c. 30. dicit *luxu* pro *luxui* et similia? V. Cortium ad Sall. Jug. c. 52. Si Livium non decet *pernicie* pro *perniciei* 5, 13. cur Tacitum dedeceat? In hac ambiguitate, optimum duxi, veterem lectionem servare. Heinsius volebat, *duritiæ veteris*. Ern. Cf. A. Gell. 9, 14. Vel *duritie* est pro *duritiei*, vel exponendum *multa ex duritie*.

Melius et lætius] Consensu dicunt viri docti, legendum *in melius et lætius*; idque non dubitavi recipere: adeo certa et evidens res est: τὸ *in* a finali *m* præcedentis vocis sæpe interceptum, observarunt viri docti: item ab initiali sequentis: innumeris prope locis ad Liv. Drakenb. Ern. Potiss. ad 37, 1.

Adeo non] Pro *nedum* 6, 15. dixit, cum aliis hujus ætatis scriptoribus. Vide et H. 4, 80. Ern. Adde ib. 3, 39.

Post laborem] Insititium et a glossa ortum putabat Bongarsius. Sane, si abesset, nemo desideraret; sed nec idonea est delendi caussa, cum sæpe similia occurrant. Ern.

In modum dissidii obliterentur] Scribe *discidii*, hoc est, divortii. Quasi divortium cum eis factum esset. Ut 2, 86. *Agrippa discidio domum imminuerat*. Gron. Atqui sic habent edd. veteres Beroaldi, Alciati, Rhenani: adde ad 2, 86. Primus *dissidii* dedit Aldus, vitio, ut opinor, operarum; nam alias fere sequitur Rhenani editionem. Ern.

in Occidentem atque Orientem meavisse, comite Livia? se quoque in Illyricum profectum; et, si ita conducat, alias ad gentes iturum, haud semper æquo animo, si uxore carissima, et tot communium liberorum parente, divelleretur." Sic Cæcinæ sententia elusa.

XXXV. Et proximi Senatus die, Tiberius, per litteras castigatis oblique Patribus, "quod cuncta curarum ad Principem rejicerent," M. Lepidum et Junium Blæsum nominavit, ex quis Proconsul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentius excusante se Lepido, cum "valetudinem corporis, ætatem liberum, nubilem filiam" obtenderet: intelligereturque etiam, quod silebat, avunculum esse Sejani Blæsum, atque eo prævalidum. Respondit Blæsus, specie recusantis, sed neque eadem adseveratione, et consensu adulantium haud jutus est.

Tot communium liberorum parente] Non plus trium: infra c. 56. *Esse illi conjugem, et tres liberos.* Lips.

Proximi Senatus die] Usitatius dixisset *proximo Senatus die.* Sed etiam alterum rectum est. Sueton. Cæs. 79. *proximo Senatu L. Cottam sententiam dicturum.* Ern.

M. Lepidum] Duone ergo Lepidi eo tempore prænominibus iisdem? Nam alius certe ab isto, qui Proconsul Asiæ c. 32. Non censeo: Manium censeo prænomen fuisse huic, non Marcum, facili scriptorum in nota ea lapsu. Et hercle Manium Lepidum supra reperies clare, Lepidæ, quæ damnata, fratrem. Diversa etiam ingenia istorum. Marcus, ignavus, secors: Manius, prudens, gravis, sævis aliorum adulationibus adversus, quem Tacitus ex professo laudat 4, 20. Repono ergo ubique Manium, in eo Lepido qui in Senatu et in urbe. Lips. Sed v. ad 1, 13. Hic quoque Gronovius debebat restituere M. pro Lipsiano *Manius;* ut fecit Ryckius. *Manius Lepidus* est Proc. Asiæ, de quo ante c. 32. ubi tamen v. quæ dixi. Ern.

Sed neque eadem adseveratione, et consensu adulantium] Quid velit Tacitus, satis video; sed hoc ita sit expressum, ut ille voluit, necne, parum mihi liquet. Contrarium enim verba menti sonare videntur. Si *auditus est consensu adulantium,* videtur ei contigisse, quod desiderare se fingebat, et valuisse excusatio. Valde itaque mallem; *et consensu adulantium adjutus est.* Intellige, visa est frangi et expugnari ejus modestia, ut honestius remitteret, ac delatum honorem susciperet. Non ita intente serioque sese excusavit: et, ut majori cum specie desisteret, subvenerunt pudori ejus, et juverunt eum, quasi cuneis factis obturbantes per adulationem et cogentes scilicet judicio Cæsaris et Senatus cedere. Ut 1, 8. *Remisit Cæsar adroganti moderatione.* 12, 41. *Et Cæsar adulationibus Senatus libens cessit, ut vicesimo ætatis anno Consulatum Nero iniret.* Hi non *auditi* sunt; quippe orationi eorum repugnabatur: sed *adjuti* in eis, quæ specie recusantium flagrantissime cupiebant. Verbum sic habes 11, 38. *Juvitque ejus oblivionem Senatus.* 12, 3. *Prævaluere hæc adjuta Agrippinæ illecebris.* Et eodem 61. *Claudius facilitate solita, quod uni concesserat, nullis extrinsecus adjumentis velavit.* Suet. Vitellio. 4. *Neroni acceptior peculiari merito, quod, præsidens certamini Neroneo, cupientem inter citharædos contendere, nec quamvis flagitantibus cunctis promittere audentem, ideoque egressum theatro, revocaverat quasi perseverantis populi legatione suscepta, exorandumque præbuerat.* Hic quoque adjutus, non auditus. Noster quoqne 14, 10. *Atque eum auctore Burrho prima Centurionum Tribunorumque adulatio firmavit.* Et hoc adjuvandi genus. Gron. Enimvero *consensu adulantium adjuvari,* idem est, quod alterum. Consensus adulantium adjuvare simulatorem non aliter potest, nisi, ut credatur id, quod credi vult. Itaque legerem *nec consensu adul.* vel *auditus* vel *adjutus* est, si in cod. scripto esset illud *auditus.* Nunc Jac. Gronovii indicio constat, *auditus* esse conjecturam Beroaldi, quam pro

XXXVI. Exin promptum, quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuique licentia, impune probra et invidiam in bonos excitandi, adrepta imagine Cæsaris; libertique etiam ac servi, patrono vel domino cum voces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. Igitur C. Cestius, Senator, disseruit: "Principes quidem instar Deorum esse: sed neque a Diis, nisi justas, supplicum preces audiri, neque quemquam in capitolium aliave urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur. Abolitas leges et funditus versas, ubi in foro, in limine curiæ, ab Annia Rufilla, quam fraudis sub judice damnavisset, probra sibi et minæ intendantur, neque ipse audeat jus experiri, ob effigiem Imperatoris oppositam." Haud dissimilia alii, et quidam atrociora circumstrepebant; precabanturque Drusum, "daret ultionis exemplum," donec accitam convictamque attineri publica custodia jussit.

XXXVII. Et Considius Æquus, et Cœlius Cursor, Equites Rom. quod fictis majestatis criminibus Magium Cæcilianum, Prætorem, petivissent, auctore Principe, ac decreto

lectione codicis secuti sint posteri editores, cum in codice sit *haud justus;* ex quo ille fecit *haud iutus;* quod nos quoque secuti sumus, ut melius conveniens scripturæ codicis et sententiæ, quam vulgatum *auditus*. Participium *iutus*, ne cui insolens videatur, est etiam 14, 4. Delectatur noster simplicibus, non admodum usitatis: sic *paratus* pro apparatus infra c. 52, 55. *Vincire* pro *devincire* 4, 10. *firmare* pro *affirmare*, 6, 6, 50. *noscere* pro *cognoscere*, ibid. 9. *premere* pro *opprimere*, Hist. 4, 2. E.

Incedebat deterrimo cuique etc.] V. ad c. 26. Idem c. 60. sic expressit *crebrescebat Græcas per urbes licentia asyla statuendi*. Ern.

Arrepta imagine Cæsaris] Græci moris fuit, ad vim injuriamque arcendam, confugere ad templa, statuas, aras. Eo genere tutelæ frequenter supplices utebantur, frequentissime servi. Vide nostra in Excurs. *F*. Lips.

C. Cestius Senator] Nescio, an moris Tacito inter titulos addere, *Senator*. Et quid hic opus? aut quis nesciat, in Senatu non nisi Senatorem disseruisse? Ambigo (non enim affirmo) an non *Senior* substituendum, ad discrimen; quia reperio illo ævo duos Cestios fuisse, patrem et filium. 6, 7. *Admonuit Cestium patrem*. An magis placet, *Senatu?* quod esset in Senatu, ellipsi Tacito percrebra. Lips. Sed etiam 1, 75. est *Pius Aurelius, Senator*, ubi non suspectum Lipsio. Discriminis caussa ab aliis ejusdem nominis additum non dicam, non enim tollitur Lipsii dubitatio; sed ut distinguatur a Consularibus, Prætoriis etc. Solet enim et alibi tale quid addere, ut c. 31. *Domitius Corbulo, Prætura functus*, adde 2, 33. Plura exempla congessit Ryckius ex ipso Tacito, ubi Senatoris nomen additur, ut 2, 27. 6, 38. 12, 42. Ern. Adde 1, 75. et Suet. Aug. 53. C. Cestii pyramidem, quæ Romæ exstat, ad hunc non pertinere, docet Ryckius ad 6, 31.

Fraudis sub judice damnavisset] i. e. perfecisset, ut ea ab judice damnaretur fraudis. V. dicta ad Sueton. Tib. 8. Ern.

Audeat jus experiri] A glossa videtur, *Jus. Experiri* enim, pro jure agere, frequentissimum priscis. Lips. Olim tuebamur hunc locum Observ. 2, 11. Gron. Nempe *jus experiri* h. l. est, uti potestate per leges data, abducendi convictum fraudis, donec judicatum solvat. Mox pro *et quidam* Heinsius *et quidem*. Ern.

Convictamque] Non fraudis, quod frustra tentassent, sed probrorum et minarum, quas intendisset Cestio. Ern.

Publica custodia jussit] Publicam custodiam, puto carcerem; discretamque a militari. Lips.

Senatus, puniti. Utrumque in laudem Drusi trahebatur: "ab eo in urbe, inter cœtus et sermones hominum, obversante, secreta patris mitigari:" neque luxus in juvene adeo displicebat: "huc potius intenderet, diem editionibus, noctem conviviis traheret, quam solus, et nullis voluptatibus avocatus, mœstam vigilantiam et malas curas exerceret."

XXXVIII. Non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordum, Proconsulem Cretæ, postulaverat repetundis; addito majestatis crimine, quod tum omnium accusationum complementum erat. Cæsar Antistium Veterem, e primoribus Macedoniæ, absolutum

Huc potius intenderet] Seneca de Benef. 7, 20. *Si marmora et vestes desideraverit, nihil oberit cuiquam id, quo luxuria ejus instruitur: militem et arma non suggeram. Si pro magno petet munere artifices scenæ et scorta et quæ feritatem ejus emolliant, libens offeram. Cui triremes et æratas non mitterem, lusorias et cubiculatas et alia ludibria Regum in mari lascivientium mittam.* Juven. Sat. 4, 150. *Atque utinam his potius nugis tota illa dedisset Tempora sævitiæ; claras quibus abstulit urbi Illustresque animas impune, et vindice nullo.* Gron.

Diem ædificationibus] Verane hæc lectio? si est, interpretor in Druso notari studium ædificandi, et crebras insanasque substructiones, ex sententia scriptoris Græci apud Suidam: Οἰκοδομήματα Ἀσσύρια καὶ δαπανηρὰς λειτουργίας χαίρειν ἐάσαντας, χρὴ τοὺς ἄρχοντας ἄρχειν. Ψεκτέος γὰρ ὁ ἄρχων ὁ χαίρων οἰκοδομήμασιν εὐπρεπέσιν. Nam hoc tolerabile, præquam illud Ferretti. *Ædificationibus*, ait, *pro eo quod est emendandis rebus: nisi in verbo mendum sit.* Sed est profecto, me quoque judice, mendum. Quis enim apud Romanos viro Principi ædificationes vitio dedit? laudi potius; ut M. Agrippæ, Augusto, aliisque. Et, ut vitium sint, quis scriptor id prodidit de Druso? cujus monumentum ullum ædificiumve suspicione non tango. Lego, *editionibus*: convenienter sane ad Drusi mores. Nam editiones, proprie spectacula muneraque; editores, qui ea præbent, uti in Saturnalibus dixi. Diem ergo trahebat Drusus editionibus sive spectaculis; noctem, conviviis epulisque. Notant utrumque id vitium in eo scriptores. Noster 1, 76. *Edendis gladiatoribus Drusus præsedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens, quod in vulgus formidolosum, et pater arguisse dicebatur.* Ubi vides describi studium ejus in gladiatores, non sine sævitiæ nota. Nec in gladiatores modo, sed et histriones scenicosque. Dio 57, 14. Τοῖς τε ὀρχησταῖς οὕτω προσέκειτο, ὥστε καὶ στασιάζειν αὐτοὺς, καὶ μηδ' ὑπὸ τῶν νόμων, οὓς ὁ Τιβέριος ἐπ' αὐτοῖς ἐσενηνόχει, καθίστασθαι. Iterum c. 13. Τῷ δὲ Δρούσῳ τῷ υἱεῖ, καὶ ἀσελγεστάτῳ καὶ ὠμοτάτῳ, ὥστε καὶ τὰ ὀξύτατα τῶν ξιφῶν Δρουσιανὰ ἀπ' αὐτοῦ κληθῆναι, ὄντι, καὶ ἤχθετο, καὶ ἐπετίμα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ πολλάκις. Crudelis ergo Drusus, et ideo cruentis illis spectaculis gaudens; quæ sibi non in publico solum, ut opinor, sed sæpe domi repræsentabat et in hortis. De ebrietate ejus, vide eumdem c. 14. Hæc Taciti mens, hæc lectio, me quidem judice. Sed qui gladii illi Drusiani, quos Dio nominat? vide, si lubet, in Excurs. G. Lips. *Editionibus* quoque legit Muretus. Paschalius volebat *ambulationibus*, donec vera lectio ex incorrupto aliquo exemplari promatur.

Complementum erat] Plinii verbis, *unicum crimen eorum, qui crimine vacabant.* Lips.

E primoribus Macedoniæ] Muretus conjiciebat, scriptum fuisse *e pr. Maced.* h. e. *e provincia Macedoniæ.* Quasi non Suet. in Octavio 79. *Ut quidam e primoribus Galliarum confessus sit inter suos* etc. Idem Tiber. 49. *Præterea Galliarum et Hispaniarum, Syriæque et Græciæ principes confiscatos.* Gron. Sed hoc non tollit dubitationem Mureti, quam sine dubio monuit nomen Romanum, et res ipsa, nempe inter primores provinciarum plures tum cives Romani. Sed tamen nec hoc sufficit. Homo Romæ judicatus est, quod provinciali non satis convenit. Ern.

adulterii, increpitis judicibus, ad dicendam majestatis caussam retraxit, ut turbidum, et Rhescuporidis consiliis permixtum, qua tempestate, Cotye interfecto, bellum adversus nos volverat. Igitur "aqua et igni interdictum reo," adpositumque, "ut teneretur insula, neque Macedoniæ neque Thraciæ opportuna." Nam Thracia, diviso imperio in Rhœmetalcen et liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentia nostri, discors agebat; neque minus Rhœmetalcen, quam Trebellienum, incusans, popularium injurias inultas sinere. Cœletæ Odrusæque et Dii, validæ nationes, arma cepere, Ducibus diversis, et paribus inter se per ignobilitatem: quæ caussa fuit, ne in bellum atrox coalescerent. Pars turbant præsentia, alii montem Hæmum transgrediuntur, ut remotos populos concirent: plurimi ac maxime compositi, Regem urbemque Philippopolim, a Macedone Philippo sitam, circumsidunt.

Cotye fratre] Minime hercle fratre, sed (Tacito ipsi si fides) *fratris filio.* Ita enim 2, 64. scriptum: *Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat; quo defuncto Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri ejus, partem filio Cotyi permisit.* Et Velleius 2, 129. *Qua ille prudentia Rascupolim, interemtorem fratris sui filii, Cotyis, evocavit.* Quin humani ergo aliquid Tacitus hic passus sit, nemo negaverit. Lips. Mihi non fit credibile, lapsum Tacitum in re ea, quam non obiter tractaret, (in quo genere etiam aliis tale quid accidit) quam alio loco recte tradidisset. Itaque pronior sum in Mureti conjecturam, e compendiaria scriptura FR. F. vulgatam lectionem ortam, cum librarii eam non adsequerentur, aut τὸ F. temere omisissent. Neque dubitarem sic rescribere, ut fecit Broterius, nisi altera loci emendandi ratio superesset, ut e margine in textum venisse hoc verbum diceremus, sive adscriptum a non satis perito, sive depravatum casu, aut vitio librarii aliquo. Quorsum enim addat rem paullo ante traditam? Jac. Gronovii correctionem *et fratre,* probare non sinunt verba *qua tempestate,* nec ordo verborum. Ern. Expungo *fratre;* e margine irrepserat. Paschalius quoque exulare jubet. Acute Heinsius ad Velleium 2, 129. *fraude interfecto.*

Cœlaletæ Odrusæque et alii] A Plinio 4, 18. *Celætæ* dicuntur: a Dione 54, 34. Σιαλέται, sed corrupte. Qui autem, *Alii?* Populi nomen, sed perversum. Placuit in Epistolicis 5, 24. *Astii* reponi: et caussam vide. At nunc verum censeo, *Dii,* quæ vox abiit in *alii,* linea tantum diducta. Similis error notatus mihi infra, in Agricolæ vita 31. Dii autem, montani Thraces. Locuples auctor Thucydides 2, 96. Παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θρακῶν πολλοὺς, οἱ Δῖοι καλοῦνται τὴν Ῥοδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες. Lips. Pro *Cælaletas* scribendum *Cœletas* e Ptolemæo, Plinio, Livio, putat Ryckius. Vere, ut opinor, et sic edidi. Locus Livii tamen 38, 40. incertus, cum ibi e mera conjectura sic legatur. Pro *Odrusæ* alii *Odrussæ,* quæ nil differunt: denique pro *et alii,* rescripsi *et Dii,* ut Lipsius voluit. Dixisset *et aliæ v. n.* Recepit et Broterius. Ern. Ptolem. 3, 11. Κοιλητικὴ ϛρατηγία. Lectio *Dii* dubia esse nequit.

Turbant præsentia] Paschalius conjectat, *tentant præsidia,* ingeniose magis quam vere.

Philippopolim] Describit eam Strabo l. 7. p. 320. in Astorum regione: Ὑπέρκειται δὲ τοῦ Βυζαντίου τὸ τῶν Ἀστῶν ἔθνος, (ex Livio, Ἀϛίων leg. esset) ἐν ᾧ πόλις Καλύβη Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου, τοὺς πονηροτάτους ἐνταῦθα ἱδρύσαντος. Dicta eadem est Trimontium, Poneropolis, Δουλώνπολις, caussis claris e Strabone. Lips.

A Mac. Philippo sitam] Ne quis *positam* legendum putet, cavet ipse Tacitus aliis locis similibus. V. ad 2, 7. nec opus cum Freinsh. emendare *Macedoni Philippo.* Nulla necessitas est credendi, Tacitum semper Græcismo usum, ut jam aliquoties monui. Ern.

XXXIX. Quæ ubi cognita P. Velleio, (is proximum exercitum præsidebat) alarios equites ac leves cohortium mittit in eos, qui prædabundi, aut adsumendis auxiliis, vagabantur. Ipse robur peditum ad exsolvendum obsidium ducit. Simulque cuncta prospere acta: cæsis populatoribus, et dissensione orta apud obsidentes, Regisque opportuna eruptione, et adventu legionis: neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine.

XL. Eodem anno Galliarum civitates ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœptavere; cujus exstimulator acerrimus, inter Treveros Julius Florus, apud Æduos Julius Sacrovir. Nobilitas ambobus et majorum bona facta, eoque Romana civitas olim data, cum id rarum, nec nisi virtuti pretium esset. Ii secretis conloquiis, ferocissimo quoque adsumpto, aut quibus ob egestatem ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula et cœtus

P. Velleio] Sunt, qui illum velint esse, cujus Breviarium historiæ in manu, serium, doctum quantumvis opus, sed plenum adulationis fœdissimæ, cujus me pudet. Nec abnuerim, quin ille sit. Meruit servitio tam projecto evehi ad res magnas: quamquam modicus originis, ut ipse fateri videtur, et diu tantum Trib. militum, postea Præfectus Ti. Cæsaris per novem annos aut Legatus, ait ipse l. 2. Prænomen tamen illi in vulgatis libris est, Caius; nec id moveor. Nam Priscianus l. 6. eumdem Marcum appellat; noster hic Publium. Quam confundi illa soleant, doctus scio. Lips. In cod. MS. est *P. Vellæo*, unde Beroaldus fecit *Velleius;* quo occasionem huic notæ datam ait Jac. Gron. Sed, an *Vellæus* aliud nomen est quam *Velleius?* Sic *Cneius* et *Cneus* scribitur, et alia similiter. Ceterum vix credam h. l. intelligendum historicum, cum ipse nihil de hac expeditione dicat in historia sua, quæ ultra hoc tempus porrigitur: non prætermissurus utique, ut putat Ryckius ad h. l. Ern.

Exercitum præsidebat] Sæpe hac forma utitur noster, ut 4, 5. 72. 12, 29. intellectu τοῦ *ad* vel *apud*. Ern.

Et majorum bona facta] Rhen. conjiciebat *bene facta*. Male: ut *bene dicta* et *bona dicta*, quamquam hoc ἀρχαϊκῶς: sic *bona facta* et *bene facta*. Infra c. 65. *prava dicta factaque;* qui locus jam laudatus Gronovio fil. Ern.

Componunt] Consilium capiunt, inter se conveniunt. Infrequens constructio verbi cum infinitivo.

Per conciliabula et cœtus] Scio quidem nunc vulgo ita loqui doctos etiam homines, ut *conciliabula* dicant per contemptum quantumvis magna et frequentia concilia, sed, ubi quis veterum ita locutus sit, etiamnum quæro. Romanis vicorum aut oppidulorum, quæ jus nundinarum haberent numero erant ut cum *fora et conciliabula* jungunt. Extra hæc *conciliabulum* haud dubie concilium minus, aut minus frequens est. Nec *conciliabula et cœtus* aliter dicuntur, quam *concilia et cœtus*. Cicero in Somn. Scip. 3. *concilia cœtusque hominum jure sociati.* Item de Sen. 23. *in illud divinum animorum concilium cœtumque proficiscar.* De fin. 2, 24. *opiniones, quæ apud populum, quæ in omni cœtu concilioque proferendæ sunt.* Idem pro domo 28. *quoniam plebi quoque urbanæ majores nostri conventicula et quasi concilia quædam esse voluerunt.* Non magis apud Tacitum *conciliabula* vel per contemptum vel tantummodo de clandestinis his dicuntur, quam Ciceroni *conventicula*. Sed nec *concilii* tam honesta appellatio est, ut non et interdum de clandestinis cœtibus usurpetur. In Tacito igitur ut non excludo congressus quoque secretos, ita expressum censeo id ipsum, quod Florus ait de Vercingentorige 3, 10. *ille festis diebus et comitialibus, quum frequentissimos in lucis haberet, ferocibus dictis ad jus pristinum libertatis erexit.* Sed tempus Florus, loca Tacitus designat. Per minora et majora populorum concilia, per vicos et oppida mercatuum

seditiosa disserebant, "de continuatione tributorum, gravitate fœnoris, sævitia ac superbia præsidentium:" et "discordare militem, audito Germanici exitio: egregium resumendæ libertati tempus, si ipsî florentes, quam inops Italia, quam imbellis urbana plebes, nihil validum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent."

XLI. Haud ferme ulla civitas intacta seminibus ejus motus fuit: sed erupere primi Andecavi ac Turonii; quorum Andecavos Acilius Aviola, Legatus, excita cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coercuit. Turonii legionario milite, quem Visellius Varro, inferioris Germaniæ Legatus, miserat, oppressi, eodem Aviola duce, et quibusdam Galliarum primoribus; qui tulere auxilium, quo dissimularent defectionem, magisque in tempore efferrent. Spectatus et Sacrovir, intecto capite, pugnam pro Romanis ciens, "ostentandæ," ut ferebat, "virtutis:" sed captivi, "ne incesseretur telis, agnoscendum se præbuisse," arguebant. Consultus super eo Tiberius, adspernatus est indicium, aluitque dubitatione bellum.

XLII. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quæ, conscripta Treveris, militia disciplinaque nostra habebatur, ut, cæsis negotiatoribus Romanis, bellum inciperet: paucique equitum corrupti; plures in officio mansere. Aliud vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebantque saltus, quibus nomen *Arduenna*, cum legiones utroque ab exercitu, quas Visellius et C. Silius adversis itineri-

aut sacrorum tempore, per loca, et tempora ubi quibusque magno aut aliquo numero coire ipsis inter se licebat. Gron.

Gravitate fœnoris] Ita hoc habet. Provinciales et oppida, cum tributis gravibus premerentur, aliisque extra ordinem oneribus, pecuniam mutuam capiebant a divitibus illis Romanis, idque grandi fœnore. Unde hæc querela, et in Cicerone exempla jam tunc sunt: et Dio scribit 62, 2. *Senecam caussam rebellioni Britannicæ sub Nerone dedisse, quod quadringenties* HS. *grandi fœnore creditum, subito universum repetiisset.* Lips. V. Cicer. ad Att. l. 6. passim. Ern.

Libertati] Pichena malebat *libertatis.*

Civitas intacta seminibus ejus motus] Durior est modus loquendi, *intacta seminibus m.* nec placet nobis: quippe *seminibus* non convenit *intactus.* Ern.

Acilius Aviola] Hic ille ipse, quem Plinius 7, 53. insigni exemplo, elatum in rogo revixisse tradidit, et, quia subveniri non potuit, vivum exustum. Nam quod Onufrius in Comm. in fastos, aliique ad illum Acilium referunt, qui Consul extremus Claudio, desinant licet erroris, manifestus ἀναχρονισμὸς est. Nam ecce Valerius (quem scripsisse omnes scimus Tiberio imperante) 1, 8, 12. eamdem historiam recensuit. Quomodo autem ille operi suo inseruerit, quod post Claudium gestum? Lips.

Visellius Varro] Nominatur in lapide Romæ: (ap. Grut. p. 197, 3.) L. VISELLIUS C. F. VARRO CURATOR. RIPARUM. ET ALVEI. TIBERIS. Hicne, an alius? Lips.

Dubitatione] Heinsius, *dilatione;* male: *dubitatio* est cunctatio; cum deliberamus quid agendum sit, et in neutram partem decernimus. Vid. ad 4, 42. Ern.

Cæsis negotiatoribus Rom.] Nam hi erant, qui fœnore gravi premebant provinciales, ut e Cic. l. c. patet. Adde diatriben nostram de negotiatoribus Rom. Ern.

Vulgus obæratorum] More Galliæ. Vide Cæsarem, Commentar. 1, 4. Lips.

Aut clientium] Quorum summa fides in patronos. Cæsar B. G. 7, 40. Ern.

bus objecerant, arcuerunt: præmissusque cum delecta manu Julius Indus, e civitate eadem, discors Floro, et ob id navandæ operæ avidior, inconditam multitudinem adhuc disjecit. Florus incertis latebris victores frustratus, postremo, visis militibus, qui effugia insederant, sua manu cecidit. Isque Treverici tumultus finis.

XLIII. Apud Æduos major moles exorta, quanto civitas opulentior, et comprimendi procul præsidium. Augustodunum, caput gentis, armatis cohortibus Sacrovir occupaverat, et nobilissimam Galliarum sobolem, liberalibus studiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquosque eorum adjungeret, simul arma, occulte fabricata, juventuti dispertit. Quadraginta millia fuere, quinta sui parte legionariis armis; ceteri cum venabulis et cultris, quæque alia venantibus tela sunt: adduntur e servitiis gladiaturæ destinati, quibus more gentico, continuum ferri tegimen, (*cruppellarios* vocant) in-

Visis militibus] Heinsius, *obvius militibus*. Est durum adsuetis Latinitati meliori, *visis mil.* Sed a Tacito esse, non dubitari potest. Nam eodem modo et alibi dixit, ut H. 3, 62. Ern. Forsan *visus*.

Nobilissimam] MS. lectio est *nobilissimarum*, pro quo recte repositum *nobilissimam*. Ceterum, utrum *et nob.* an *nobilissimamque*, vel *ob nobiliss.* legendum, quorum istud Lipsio, illud Pichenæ, hoc Acidalio placet, difficile est dicere. Heinsius etiam putabat, *nobilissima G. sobole l. st. i. operata.* Ern. Recte Boxh. adsentit Lipsio: τὸ *et* ab ultima syllaba vocis præcedentis est absumtum.

Liberalibus studiis ibi operatam] Digna res nota, quod jam tunc ea urbs hospitium Musarum. Nam Rhenano quæ læva mens fuit, cum gloriam eam transferre voluit ad Augustoclivienses? Scilicet indigni hac gloria nos Galli. Tueor et retineo in Excurs. *H.* Lips. De studiis Gallorum v. et Strabo 4. p. 195. Cato quoque Cens. Orig. 2. *Pleraque Gallia res duas industriosissime persequitur, rem militarem et argute loqui.*

Ibi] Sic Rhen. prius male *sibi*.

Operatam] Boxhornius vult *operantem*. Quasi *operati studiis* dici nequeant, qui cum maxime studiis attendunt. Livius 4, 60. *rem familiarem saltem acquiescere eo tempore, quo corpus addictum atque operatum Reipubl. esset.* Plinius 26, 2. *sedere in scholis operatos.* Gron.

Gladiaturæ destinati] E Gallia genus gladiatorum, qui Mirmillones; quorum arma hic descripta. V. Saturn. nostra. Lips.

Quibus more gentico] Tertull. de anima 39. *pro gentica, pro avita, pro publica aut privata devotione.* Habet etiam Avienus Festus in Ora Maritima. Gron. Sic et noster 6, 33.

Cruppellarios vocant] Non alibi ea vox mihi lecta. Hæsi, ne *clibanarios* scribendum esset. Nazarius in Laud. Constantini 22. *Quæ enim illa fuisse dicitur species; quam atrox visu! quam formidolosa operimento ferri equi atque homines pariter obsepti! Clibanariis in exercitu nomen est: superne omnibus tectis, equorum pectoribus demissa lorica, et crurum tenus pendens, sine impedimento gressus a noxa vulneris vindicabat.* Ammianus 16, 10. *Sparsique cataphracti equites, quos clibanarios dictitant.* Iterumque c. 12. *Norant enim, licet prudentem ex equo bellatorem, cum clibanario nostro congressum, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse.* Vocem peregrinam et Persicam esse, suadeor Lampridii verbis in Severo 56. *Centum millia equitum eorum fudimus cataphractarios, quos illi clibanarios vocant.* Alioqui non incommode a Græco κλίβανος deduxeris, quod σκεῦός τι σιδηροῦν, ἐφ' ᾧ τοὺς ἄρτους ὀπτοῦσι, definit Moschopulus. Et clibanus apud Leonem Imp. passim, pro thorace quo pectus tegitur. At hic tamen nihil mutem: et fortasse cruppellarii pedites fuerunt, non equites. Sane ex Taciti narratione, non colliges pugnasse eos ex equis. Lips. *Crupellearios* habet MS. edd. Beroaldi. Alciati, Rhenani, Aldi, quam scripturam

ferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Augebantur hæ copiæ, vicinarum civitatum, ut nondum aperta consensione, ita viritim promptis studiis, et certamine Ducum Romanorum, quos inter ambigebatur; utroque bellum sibi poscente: mox Varro, invalidus senecta, vigenti Silio concessit.

XLIV. At Romæ, "non Treveros modo et Æduos, sed quatuor et sexaginta Galliarum civitates descivisse: adsumptos in societatem Germanos: dubias Hispanias:" cuncta, ut mos famæ, in majus credita. Optimus quisque, Reipubl. cura, mœrebat: multi odio præsentium, et cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur: increpabantque Tiberium, "quod, in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. An Julium Sacrovirum majestatis crimine reum in Senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent: miseram pacem vel bello bene mutari." Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an compererat, modica esse et vulgatis leviora.

etiam secutus est Cangius in Gloss. Ern. Rhen. et Aldus duplici *p* efferunt; Cangius simplici, ut Lipsius et alii, quod improbat Jac. Gron. Boxh. ab. Hebr. *cirbel*, amicivit, texit, unde a *cirbelah*, tegumentum, dictos hariolatur. Alii ex eo, quod ferreæ vestis mole impediti, ictibus inferendis inhabiles, torperent membris quasi capti. Sic Broterius refert ad Celt. *cropet*, torpere, de qua voce v. Lepelletier in dict. delal. Bret. Hillerus ad Germ. *krüppel*, Angl. *cripple*, G. inf. *kræpel*, Wallis *crupl*, paralyticus. Ipse in Gloss. Scherz. contuli Hesychii γρυπάλιον, senecio. Lipsius in marg. notavit *cruppes*, παχύς. Idem forsan cum Mureto verum vidit, vocem e *clibanarios* corruptam.

Viritim pr. studiis] Sensus est, etsi nondum ita aperte favebant, ut publice mitterentur copiæ, tamen nemo impediebatur, quo minus ad id bellum iret voluntarius; in eoque prompta hominum studia fuere, multis eam militiam adpetentibus. Ern.

Quatuor et sexaginta] In certas gentes videntur Galliam divisisse. Strabo 4. p. 192. Lugduni aram Augusto exstructam ait, a communi Galliæ, cum inscriptione LX gentium. Quod in numis etiam M. Antonii legimus, LUGDUNI. A. XL. libentius ad gentium numerum retulerim, quam, ut alii, ad annorum coloniæ conditæ (add. Quæst. Epist. 2, 21). Appianus in Celtico 4, 2. ampliore numero, ἔθνη τετρακόσια, in Galliis ponit, πόλεις ὑπὲρ ὀκτακοσίας. Lips. Omnes Galliæ civitates indicari putat Freinsh. usus locis similibus, ubi numerus rerum ponitur pro universitate, ut Liv. 4. 23. Cic. N. D. 2, 37. Sed numerus civitatum Gallicarum incertus est. Petr. de Marca de Primatu Lugd. p. 278. vult legi *quatuor et septuaginta*. Loqui ait Tacitum de populis Galliæ; quippe et Turonios et Andegavos in civitatibus ponat; et de universo corpore Galliarum, quod LXXIV populis constiterit, additis ad LX populos trium Galliarum, XIV Narbonensis provinciæ, quas ei tribuit Ptolemæus. Ern.

Altitudine animi] Non est ea, quæ vulgo dicitur, eadem cum magnitudine animi, sed quam Sallustius B. Jug. 95. vocat *ingenii altitudinem*, quam recte Cortius dicit esse in iis, qui consilia sua ita celant, et abditos tenent sensus suos, ut assequi non liceat: qui etiam laudat Turneb. Adv. 3, 15. Casaubon. ad Cic. Epist. ad Att. 4, 6. Polybius vocat βάθος in Excerpt. p. m. 1441. (27, 10.) ad quem locum videndus Valesius: Cicero βαθύτητα ad Att. l. c. et 5, 10. 6, 1. Tunstallus in Epist. ad Midletonum, p. 114. interpretatur *prudentiam*, ex 1, 8. non male: est enim illa altitudo pars prudentiæ; sed illud accuratius. Atque sic etiam

XLV. Interim Silius, cum legionibus duabus incedens, præmissa auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi, et Æduis contermini sociique, in armis erant. Mox Augustodunum petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite: "ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur; viderent modo adversos et adspicerentur: id satis ad victoriam." Duodecimum apud lapidem Sacrovir copiæque patentibus locis adparuere: in fronte statuerat ferratos, in cornibus cohortes, a tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare "veteres Gallorum glorias, quæque Romanis adversa intulissent: quam decora victoribus libertas: quanto intolerantior servitus iterum victis."

XLVI. Non diu hæc, nec apud lætos: etenim propinquabat legionum acies; inconditique ac militiæ nescii oppidani neque oculis neque auribus satis competebant. Contra Silius, etsi præsumpta spes hortandi caussas exemerat, clamitabat tamen: "Pudendum ipsis, quod Germaniarum victores adversum Gallos tamquam in hostem, ducerentur: una nuper cohors rebellem Turonium, una ala Treverum, paucæ hujus ipsius exercitus turmæ profligavere Sequanos: quanto pecunia dites et voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Æduos evincite, et fugientibus consulite." Ingens ad ea

ceperim apud Ciceron. Off. 1, 25. quem locum non bene tentant Pearcius et Chapmannus, ut alio loco ostendam. Sic Ovidius Am. 2, 4. 16. *ex alto dissimulare:* ubi vide Burm. qui recte de profundo silentio capit. Similiter *altitudinem animi* et in loco nostro, et apud Cic. Off. 1, 25. capere video Drakenb. ad Livium 4, 6. Ern.

Glorias] Cic. Planc. 24. *gloriæ dispares.* Gell. 2, 27. *compendio gloriarum.*

Quanto intolerantior iterum servitus victis] Gellius 19, 7. inter ea quæ notat ex Livio: *item, curis intolerantibus,* pro *intolerandis.* Et hinc *intolerantia morum Tiberii,* qui scilicet ferri nequirent, Suet. 51. Gron. Non ergo necessarium cum Grotio corrigere *intoleratior* ex 12, 11. ubi *toleratior* occurrit; quamquam et ibi MS. Reg. habet *tolerantior.* Ern.

Neque oculis neque] Sallustianum est apud Nonium 4, 110. *Formidine attonitus, neque animo, neque auribus, aut lingua competere.* Etiam tale hoc Livii 5, 42. *Romani ne auribus quidem atque oculis satis constare poterant.* Lips. Adde Cortium ad Sallust. fr. p. 953. et quos ibi laudat. Ern. Nonius reddit *competere,* rei meminisse aut constanter valere.

Rebellem Turonium] Itane *Turonium,* an verius *Andecavum?* Ipse quidem c. 41. narravit: *Andecavos Acilius Aviola, excita cohorte quæ Lugduni præsidium agitabat, coercuit: Turonii, Legionario milite, quem Visellius Varro miserat, oppressi.* Lips.

Et fugientibus consilite] Video Freinsh. interpretari: *ite, vincite, aut potius sponte jam fugientes cursu sequimini.* Sed, quem auctorem apud alium invenire est *consilire* pro cursu sequi? aut quem apud omnino *consilire?* Nam et, quod Muretus addit ex Livio, fucatum: est enim 24, 28. ubi nihil melius, quam omnium codicum *consulere:* et quod ex nostro Ursinus 6, 36. non stat bono talo; legendum enim, *occultos consilii,* ut Acidalius et Freinsh. viderunt. Quid, si legamus, *et fugientibus consulite,* id est, trepidos et tantum non jam fugientes exuite, detractisque armis et insignibus militaribus, leviores et fugæ paratiores reddite. Gron. *Consulite* placet etiam Heinsio, sed alio sensu, nempe, ut dictum sit pro *parcite.* Idem placebat Ryckio; nec dubito verum esse. Idem volebat

clamor: et circumfudit eques, frontemque pedites invasere: nec cunctatum apud latera. Paullum moræ attulere ferrati, restantibus laminis adversum pila et gladios: sed miles, correptis securibus et dolabris, ut si murum perrumperet, cædere tegmina et corpora: quidam trudibus aut furcis inertem molem prosternere; jacentesque, nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimes linquebantur. Sacrovir primo Augustodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illic sua manu, reliqui mutuis ictibus occidere: incensa super villa omnes cremavit.

XLVII. Tum demum Tiberius, ortum patratumque bellum, Senatui scripsit: neque dempsit aut addidit vero; sed "fide ac virtute Legatos, se consiliis superfuisse:" simul caussas, cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adjunxit, "magnitudinem imperii" extollens; "neque decorum Principibus, si una alterave civitas turbet, omissa urbe, unde in omnia regimen: nunc, quia non metu ducatur, iturum, ut præsentia spectaret componeretque." Decrevere Patres vota pro reditu ejus supplicationesque, et alia decora. Solus Dolabella Cornelius, dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit, "ut ovans e Campania urbem introiret." Igitur secutæ Cæsaris litteræ, quibus "se non tam vacuum gloria" prædicabat, "ut,

Græv. in ep. ad Heinsium t. 4. Collect. Burm. p. 497. qui et alibi in cod. Med. esse *consilere* monet pro *consulere*, interpretaturque *parcite*. Itaque non dubitavi recipere. Ern. Ex ingenio dederant *consulite* J. Fr. Gron. et Heinsius. Id Jac. Gron. in cod. antiquo legi docet; sed male explicit, occidite, ne cogantur fatigari fuga. Heinsius pro sua interpretatione adfert Lucani 7, 318. *ne cædere quisquam Hostis terga velit; civis, qui fugerit, esto:* et ex nostro 13, 40. *refugos non sequerentur.* Crusius in Observat. miscellis novis legit *consistite.* Rectius Heinsii *consulite,* pro parcite. Sic 15, 18. collato c. 61. et H. 3, 82. Item Ann. 13, 40. 14, 38. Curt. 4, 1.

Incensa super villa] Cod. MS. et Beroaldus et Alciatus *ingressa:* pro quo in Rhenani, Aldi edd. *incensa:* recte, ut opinor; Jac. Gronovius tamen malebat *ingesta;* bene, si sequeretur, *omnes obruit, oppressit,* aut simile quid. Nunc *omnes cremavit* desiderat mentionem incendii. Ern.

Superfuisse] Adfuisse, opem tulisse. Vid. intt. ad Gellium 1, 22. quem locum hic jam laudavit Muretus. Ern. Potius vicisse, superasse, reddendum Hillerus Racem. 28. censet ex Gellii l. c. ut in isto Cic. ap. Gell. *doctrina superfuit.*

Neque decorum Principibus] Nam in minoribus bellis, Principi, ut Claudianus ait de bello Gild. 384. *Vindictam mandasse sat est.* Et ipsa Roma huic rei apud eumdem vatem de 6. Cos. Hon. 411.—*medium non deserit umquam Cœli Phœbus iter; radiis tamen omnia lustrat.* Lips.

Omissa urbe] Pichena et Jac. Gron. putant, intelligi ex antecedentibus *proficisci ad id bellum:* sed Freinsh. legendum censet *omisisse urbem.* Sane illa repetitio h. l. durior est, ut et Ryckiana, qui e seq. intelligi volebat *duci.* Corruptela potuit nasci e compendiaria scriptura *omisse.* Sed etiam Heinsii remedium satis lene; *omissam urbem.* Ern. Hillerus l. c. supplendum putat *ire,* omissum ob sequens *iturum.* Pro Heinsio facit, quod sæpe librarii lineolas finalibus vocalibus loco litteræ *m* imponere neglexerint. Recte Freinshemius et Aurelius *omisisse urbem* pro *omittere.*

Metu ducatur] Acidalius mavult *motu;* sed metus ex motu intelligitur. Nil mutandum.

post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in juventa aut spretos triumphos, jam senior peregrinationis suburbanæ inane præmium peteret."

XLVIII. Sub idem tempus, "ut mors Sulpicii Quirini publicis exsequiis frequentaretur," petivit a Senatu. Nihil ad veterem et patriciam Sulpiciorum familiam Quirinus pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed impiger militiæ, et acribus ministeriis, Consulatum sub D. Augusto, mox, expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis, insignia triumphi adeptus; datusque rector C. Cæsari, Armeniam obtinenti, Tiberium quoque, Rhodi agentem, coluerat: quod tunc patefecit in Senatu: laudatis in se officiis, et incusato "M. Lollio," quem, "auctorem C. Cæsari pravitatis et discordiarum," arguebat: sed ceteris haud læta memoria Quirini erat, ob intenta, ut memoravi, Lepidæ pericula, sordidamque et præpotentem senectam.

XLIX. Fine anni, C. Lutorium Priscum, Equitem Romanum, post celebre carmen, quo Germanici suprema defleverat, pecunia donatum a Cæsare, conripuit delator, objectans, "ægro Druso composuisse, quod, si exstinctus foret, majore præmio vulgaretur." Id C. Lutorius in domo P. Petronii, socru ejus Vitellia coram, multisque inlustribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Ut delator exstitit, ceteris ad dicen-

Publicis exsequiis] De quibus v. Gutherium de Jur. Man. 2, 1. Ern.

Consulatum sub] Consul fuit a. u. 742. cum M. Valerio Messala. Quirinius a Dione, Josepho, Tacito constanter appellatur; ut mirer, cur maluerit Onufrius, Quirinus. Lips. Sed vide ad 2, 30. extr. Ern.

Mox expugnatis per Ciliciam] Tangit historiam solus, quod sciam, Strabo 12. p. 569. Τοὺς δὲ Ὁμοναδέας Κυρίνιος ἐξεπόρθησε λιμῷ, καὶ τετρακισχιλίους ἄνδρας ἐζώγρησε καὶ συνῴκισεν εἰς τὰς ἐγγὺς πόλεις. Τὴν δὲ χώραν ἀπέλιπεν ἔρημον τῶν ἐν ἀκμῇ. At idem is etiam in Africa gessit, si Floro accredam, aut certe veteribus ejus libris. Nam 4, 12, 41. ubi legitur: *Marmaridas atque Garamantas Furnio subigendos dedit*, alter meus scriptus codex, *Curinio*, alter *Quirino* refert: et puto recte. Lips. Vid. ibi viros doctos et inpr. Duker. Ern.

Datusque rector] Diu etiam post in Syriam missus, ad census describendos: de qua re multa Josephus 18, 1. 2. et seq. Et mentio ejus apud Lucam in historia sacra. Lips.

Coluerat] Prudentior Archelao, qui *Rhodi agentem nullis officiis coluerat*, 2, 42. Ern.

Incusato M. Lollio] Ita emendavi olim, cum vulgo esset *M. Folio*. Hausi emendationem facile ex historia, quæ apud Suet. 12. *Namque privignum Caium Orienti præpositum, cum visendi gratia trajecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollii, comitis et rectoris ejus.* Item Plinium 9, 58. et Velleium 2, 102. Fuit enim hic Lollius C. Cæsari rector, quo more Principibus juvenibus etiam nunc dantur: et post illum P. Sulpicius Quirinus, Tiberio amicus. Caussa errori, quod in priscis libris sine geminatione fere, *Lolio*. Lips.

Pravitatis et discordiarum] Sic Livius 4, 26. *pravitas Consulum discordiaque inter ipsos*, ubi vide nostra. Gron.

Ut memoravi] Scilicet c. 22.

C. Lutorium Priscum] Vulgo, *Clutorium*. Sed Dio auctor sic emendandi, apud quem 57, 20. est, Γαΐος Λουτώριος. Error ex adhæsu notarum, ut infra *Panteius*, qui est P. Anteius. Mentio hujus aut alterius Lutorii apud Plinium 7, 40. ubi tamen male, *Sutorio Prisco*. Lips.

Conripuit delator] Curtius 10, 1. Gron.

Ad dicendum testimonium exterritis]

dum testimonium exterritis, sola Vitellia, "nihil se audivisse," adseveravit: sed arguentibus ad perniciem plus fidei fuit; sententiaque Haterii Agrippæ, Consulis designati, indictum reo ultimum supplicium.

L. Contra M. Lepidus in hunc modum exorsus est: "Si, P. C. unum id spectamus, quam nefaria voce C. Lutorius Priscus mentem suam et aures hominum polluerit, neque carcer, neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus, in eum suffecerint: sin flagitia et facinora sine modo sunt, suppliciis ac remediis Principis moderatio, majorumque et vestra exempla temperant; et vana a scelestis, dicta a maleficiis differunt; est locus sententiæ, per quam neque huic delictum impune sit, et nos clementiæ simul ac severitatis non pœniteat. Sæpe audivi Principem nostrum conquerentem, si quis, sumpta morte, misericordiam ejus prævenisset: vita Lutorii in integro est; qui neque servatus in periculum Reipubl. neque interfectus in exemplum ibit: studia illi, ut plena vecordiæ, ita inania et fluxa sunt: nec quidquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed muliercularum adrepit: cedat tamen urbe et, bonis amissis, aqua et igne arceatur. Quod perinde censeo, ac si lege majestatis teneretur."

LI. Solus Lepido Rubellius Blandus e Consularibus adsensit: ceteri sententiam Agrippæ secuti; ductusque in carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud Senatum incusavit, cum extolleret "pietatem, quamvis modicas Principis injurias acriter ulciscentium;" deprecaretur "tam præcipites verborum pœnas:" laudaret Lepidum, neque Agrippam argueret. Igitur factum SC. "ne decreta Patrum ante diem decimum ad ærarium defer-

Ita territis metu periculi, ut dicerent testimonium contra C. Lutorium: formam loquendi supra jam illustravimus 2, 62. Sed etiam Livius 7, 42. *multitudinem ad arma consternatam esse.* Ern.

Ne serviles quidem] id est, patibula crucesque. Lips.

Vita Lutorii in integro est] Sententia mihi mallet, *esto*. Lips. Non necessarium puto cum Pichena. Vult dicere: atqui Lutorius adhuc vivit, non sibi vim attulit: sinamus locum fieri Principis misericordiæ; præsertim cum nec servatus periculum Reip. allaturus sit etc. Ern.

Studia illi etc.] *Vecordiam* intelligit, quam supra *vaniloquentiam* dixerat, dementiam: *inania* et *fluxa* vocat, quippe nihil cuiquam nocitura studia. Ern.

Rubellius Blandus] Forsan is, notante Ursino, qui in numo æneo IIIVIR A.A.A.F.F. cujus etiam mentio 3, 23. 6, 27, 45.

Pietatem quamvis modicas] Sic vocabatur tum temporis, quæ veriore vocabulo est *sæva adulatio* 4, 20. Sueton. August. 66. *laudavit quidem pietatem tantopere pro se indignantium.* Domitiano 11. *Permittite, P. C. a pietate vestra impetrari.* Ovidius Metam. 1, 204. *Nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum, Quam fuit illa Jovi.* Non melior *pietas* Vitellianorum H. 2, 69. Gron.

Verborum pœnas] Recte, quia verba, non facta Lutorii pœna adfecta sunt. Nec male tamen, *reorum pœnas*, argumento decreti, quod secutum. Lips.

Ante diem decimum] Interciderat nota numeri, quam nos certis auctori-

rentur; idque vitæ spatium damnatis prorogaretur:" sed non Senatui libertas ad pœnitendum erat; neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.

A. U. 775. A. C. 22.

LII. C. Sulpicius, D. Haterius coss. sequuntur: inturbidus externis rebus annus, domi suspecta severitate adversum luxum, qui inmensum proruperat ad cuncta, quis pecunia prodigitur. Sed alia sumptuum, quamvis graviora, dissimulatis plerumque pretiis, occultabantur; ventris et ganeæ paratus, adsiduis sermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquæ parcimoniæ durius adverteret. Nam, incipiente C. Bibulo, ceteri quoque Ædiles disseruerant, "sperni sum-

bus restituimus. Suetonio Tiber. 75. *Nam cum SC. cautum esset, ut pœna damnatorum in decimum semper diem differretur.* Dione 57, 20. Καὶ δόγμα τι παραδοθῆναι ἐκέλευσε, μήτ' ἀποθνήσκειν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν τὸν καταψηφισθέντα ὑπ' αὐτῶν, μήτε τὸ γράμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ γενόμενον, ἐς τὸ δημόσιον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἀποτίθεσθαι. Qui et idem repetit, fine libri 58. Nec aliud Seneca sensit de tranquill. 1, 14. *Credisne illum decem medios usque ad supplicium dies sine ulla solicitudine exegisse?* Mansisse videtur id decretum, donec Theodosius Imp. clementissime convicto et damnato reo dies indulsit triginta vitæ: in l. Si vindicari C. De pœnis. Sidonius ergo non abest quin falsus sit, l. 1. Epist. 7. qui id tribuit SC. Tiberiano. *Ex vetere,* inquit, *SC. Tiberiano triginta dierum vitam post sententiam trahit.* Hæc satis certa videbantur: at turbant me Declamatores; inter quos Quinctil. Themate declam. 313. *Damnatorum,* inquit, *supplicia in diem tricesimum differantur.* Et in ipsa Declam. *Et mihi videtur ideo constituta esse lex, quæ damnatum post tricesimum diem puniri voluit, quoniam videbat legum lator posse fieri, ut deciperetur accusator.* Item Calpurnius Flaccus (Pithœo nostro auctores hos debemus) Declamat. 25. *Pœna raptoris in diem trigesimum differatur.* Nam vixisse istos ante Theodosii longe ævum, satis claret. An igitur exolescentem retulit dumtaxat, ratamque Tiberianam legem habuit Theodosius, et in Tacito, Dione, Seneca, suspicamur de mendo? An potius Declamatores illi in transcribendo vitiati a posteris sunt, et ad posteriorem illam legem aptati? Mehercle hæreo, eo magis, quod Quinctilianum illum Augusti ævo vixisse volunt: quod ex hoc loco non potest. LIPS. Jac. Sirmondus hæc sic conciliat, ut novo aliquo SCto postea, incertum quo tempore, viginti dies adjecti sint, et tamen iste numerus dierum tributus sit primo illi SCto, quod de spatio temporis inter condemnationem et supplicium primum sub Tiberio factum sit: quale quid sæpe in aliis legibus factum. Vide quæ diximus ad Suet. Excursu 24. Eam rationem probat Ryckius ad h. l. merito. ERN.

Ad ærarium deferrentur] In ærario tabulæ publicæ et acta Senatus. Livius 39, 4. *Verum, cum sint notissimæ sibi cum Consule inimicitiæ, quid ab eo posse quemquam æqui exspectare, qui per infrequentiam furtim factum SC. ad ærarium detulerit?* Nec ante rata, donec delata: interea Auctoritas dicebatur, non SC. ut ex Cic. Ep. ad Div. 8, 8. et Dione 55, 3. jam alii notarunt. Vide similem in Tacito locum 13, 28. de multis Ædilium. LIPS.

COSS. sequuntur: inturbidus etc.] Consules h. l. pro anno dicuntur, sensusque hic: sequitur annus quo C. S. D. H. Consules fuere. Igitur sequentia per appositionem capienda, eique rei interpunctionem accommodavi: 6, 40. *Q. Plautius, S. Papinius Coss. sequuntur: eo anno* etc. ERN.

Sperni sumptuariam legem] Augusti sumptuariam intelligit, de qua Agellius 2, 24. *Postremo lex Julia ad populum pervenit, Cæsare Augusto imperante, qua profestis quidem diebus ducenti finiuntur; Kalendis, Idibus, Nonis, et aliis quibusdam festis, trecenti: nuptiis autem et repotiis HS. millies esse. Etiam dicit Capito Ateius edictum Divine Augusti an Tiberii Cæsaris,* etc. Quo loco claram mendam per occasio-

ptuariam legem, vetitaque utensilium pretia augeri in dies; nec mediocribus remediis sisti posse:" et consulti Patres integrum id negotium ad Principem distulerant. Sed Tiberius, sæpe apud se pensitato, an coerceri tam profusæ cupidines possent? num coercitio plus damni in Remp. ferret? quam indecorum adtrectare, quod non obtineret; vel retentum ignominiam et infamiam virorum inlustrium posceret: postremo literas ad Senatum composuit, quarum sententia in hunc modum fuit:

LIII. "Ceteris forsitan in rebus, P. C. magis expediat, me coram interrogari et dicere, quid e Republ. censeam: in hac relatione, subtrahi oculos meos, melius fuit, ne, denotantibus vobis ora ac metum singulorum, qui pudendi luxus

nem tollo, legoque: *nuptiis autem et repotiis sestertii mille. Esse etiam dicit Capito*, etc. Sestertium millies ad nuptias ut definiat ulla lex? non potest: nimis immane est. At sestertii mille conveniunt, et συμμετρίαν habent cum numero priore, ducentorum trecentorumque. Ceterum hanc Tiberii curam intellexit Plinius 33, 2. hoc diversus, quod C. Sulpicium Galbam Ædilem nominat, non C. Bibulum, rejicitque in annum sequentem, quo consules Vetus et Pollio. *Tiberii demum*, inquit, *principatus nono anno, in unitatem venit Equester ordo; anulorumque auctoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss.* a. u. c. 775. *quod miremur, futili pæne de caussa; cum C. Sulpicius Galba, dum juvenalem famam apud Principem popinarum pœnis aucupatur, questus esset in Senatu, vulgo institores ejus culpæ defendi anulis.* Fieri tamen potest, ut iterata tunc ea inquisitio. Lips. Emendationem Lipsii in Gellio omnes post editores recte recepere. Ern.

Vetita utensilium pretia augeri] Freinsh. *supellectilium prohibitam taxationem non modo retineri, verùm etiam indies augescere.* Mirum omnibus partibus. Tu accipe; et in cibaria et convivia plus plusque indies, quam concessum sit, impendi. De ganeæ namque paratibus agunt: et *utensilia* quæ sint, diximus ad 1, 70. Gron. Adde Suet. Tib. 34. in quo loco, planum est, ad ea, quæ hoc anno in Senatu acta sunt, respici maxime, neque solum ad 2, 33. ut videbatur ibi Burmanno, hinc vocem *mullos* ap. Suetonium tentanti, quod ibi (2,33.) macelli nulla mentio. Vide dicta in Excursu ad locum Suetonii. Ern.

Nec mediocribus remediis sisti posse] Sic rectissime restituit Pichena, cum ante legeretur *remediis resisti*, de conjectura edentium: nam in cod. MS. est *remedii isti:* recte adeo receptum Gron. et seq. Gronovius adscripserat, videndas notas suas ad Livium 4, 12. Ern.

Negotium ad Principem distulerant] Pro usitatiori *rejecerant:* quia illud ipsum *rejicere* habet dilationem judicii, sententiæ; eaque de caussa hæc verba permutantur. Livius 41, 8. *legati, qui ad novos magistratus* (i. e. in proxime futurum annum) *dilati erant.* Cic. ad Att. 1, 4. *in mensem Quintilem rejecti sumus.* Ern.

Ad Principem distulerant] i. e. differentes remiserant. Sic et Livius 26,51.

Plus damni] E numero scilicet periclitantium, et malitia delatorum. Itemque ex infamia, ut addit, tot illustrium. Lips.

Obtineret] Exhibui lectionem MS. et edd. Beroaldi et Frob. pr. quam restituit J. Gronovius. Rhenani ed. habet *obtineretur;* quod secutæ sunt editiones post factæ: estque convenientius contextui. Sed quia et *obtineret* intelligi potest, et Tacitus, ut sæpe jam diximus, amans est variandæ constructionis, non pro certo audeam dicere, *obtineretur* esse Taciti manum. Ern.

Ne, denotantibus vobis ora etc.] Non videtur esse, quod vulgo hoc verbum significat, *designare:* quo sensu simplex et compositum promiscue dicuntur: nam quod Cicero in Catil. 1, 1. dixit, *notat et designat oculis ad cædem unumquemque nostrum*, id pro Lege Manil. 3. dixit, *una litterarum significatione cives Romanos trucidandos denotavit:* sed *observare:* pro quo cum *notare* dicatur, ut ap. Virgil. Ecl. 3, 68. *locum ipse notavi, aeriæ quo congessere palumbes*, etiam *denotare* dici potuit. Ern.

arguerentur, ipse etiam viderem eos, ac velut deprenderem. Quod si mecum ante viri strenui, Ædiles, consilium habuissent, nescio, an suasurus fuerim, omittere potius prævalida et adulta vitia, quam hoc adsequi, ut palam fieret, quibus flagitiis impares essemus. Sed illi quidem officio functi sunt, ut ceteros quoque magistratus sua munia implere velim: mihi autem neque honestum silere neque proloqui expeditum, quia non Ædilis, aut Prætoris, aut Consulis partes sustineo: majus aliquid et excelsius a Principe postulatur: et, cum recte factorum sibi quisque gratiam trahant, unius invidia ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, et priscum ad morem recidere adgrediar? villarumne infinita spatia, fami-

Deprenderem] Hic quoque secutus J. Gronovium, exhibui scripturam codicis; non quo concinnior sit, ut ille ait, aut pro certo audeam affirmare, Tacitum sic scripsisse, sed quia scripturam codicis exhibendam putavi, ubi ambiguum esset, utrum Tacitus dedisset. Unius codicis auctoritas non satis est, ut credam, Tacitum sic dedisse. Codices Liviani bene multi multis locis exhibent *prendere, prensus*. Vid. Drakenb. ad 2, 29. nec tamen ille recepit. Etiam in Sueton. Calig. 39. cod. Med. tert. habet *comprensis*, sed alii *comprehensis*, ut editur. Itaque non magnopere peccasse in Tacitum puto viros doctos, cum h. l. *deprehenderem* ediderunt; eorumque exemplum secutus essem, nisi scirem, Tacitum poetarum rationem et aliis in rebus secutum esse, contra consuetudinem elegantiorum scriptorum. Sed tamen mihi *deprehenderem* verius videtur. *Deprehendere* editur in Agricola 7. nescio, an e MSS. sed permultis aliis locis in omnibus scriptis et edd. reperitur. Ern.

Viri strenui] Insanam epithetorum, quibus vulgo utimur, luxuriam reprehendi, facile fero. Sed principium ejus a Cicerone, vel Tiberio, vel Tacito petere cum Freinshemio, est jocari. Non dubito, quin *viri strenui* sint, acres, vigilantes, intenti, suique muneris et officii memores, quod in hoc ipso demonstrarint negotio. Prorsus sic Fabius apud Livium 28, 40, *quemadmodum jam certa provincia Africa Consulis, viri fortis ac strenui, sit*. Et Parmenio apud Curtium 7, 2. *Rex expeditionem parat in Arachosios: strenuum hominem et nunquam cessantem!* Quæ nequaquam addidissent illi, nisi res præsens eo duceret. Gron.

Villarumne infinita spatia] Muretus male de amplitudine fundorum capit, quæ nihil ad leges sumtuarias pertinet. De ædificiis villarum, urbium magnitudinem habentium, intelligendum. Seneca de benef. 7, 10. Ern.

Familiarum numerum] Numerum servorum Romanis eum reperio, qui non facile fidem inveniat moribus nostris. Tacitus 14, 43. Pedanio Costæ (Secundo) tribuit quadringentos: Plinius 33, 47. Cæcilio cuidam Isidoro quinquies mille. Et hi nihil dicunt præ Athenæo 6, 20. Πρὸς ταῦτα ἀπαντήσας ὁ Λαρήνσιος ἔφη· Ἀλλὰ Ῥωμαίων ἕκαστος, ἴδας δ' ἀκριβῶς ταῦτα, ὦ καλὲ Μασσούριε, πλείστους ὅσους κεκτημένος οἰκέτας. Καὶ γὰρ μυρίους καὶ δισμυρίους, καὶ ἔτι πλείους δὲ πάμπολλοι κέκτηνται οὐκ ἐπὶ προσόδοις δὲ, ὥσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων ζάπλουτος Νικίας, ἀλλ' οἱ πλείους τῶν Ῥωμαίων συμπροϊόντας ἔχουσι τοὺς πλείστους. Seneca de tranq. an. 8. *Feliciorемne tu Demetrium Pompeianum vocas, quem non puduit locupletiorem esse Pompeio? Numerus illi quotidie servorum, velut imperatori exercitus, referebatur; cui jamdudum divitiæ esse debuerant duo vicarii et cella laxior.* Tot servi, si Deo placet, uni servo! Ut non injuria queratur et culpet Plinius 33, 6. *mancipiorum legiones, et in domo turbam externam, ac servorum quoque caussa nomenclatorem adhibendum.* Nec Romæ solum hæc copia; etiam Athenis. Thucydidem auctorem habeo, ex ea urbe, bello Peloponnesiaco, idque uno tempore, transfugisse ad hostem super viginti millia servorum; et quidem servorum, qui manuarias operas exercerent. Quantam vim in urbe suspicari debemus fuisse reliquam? Verba ejus hæc 7, 27. Τῆς τε γὰρ χώρας ἁπάσης (οἱ Ἀθηναῖοι) ἐστέρηντο, καὶ ἀνδραπόδων πλέον ἢ δύο μυριάδες ηὐτομολήκεισαν. Καὶ τούτων πολὺ μέρος χειροτέχναι. Lips. Adde Senec. de benef. 7, 10. Ern.

liarum numerum et nationes? argenti et auri pondus? æris, tabularumque miracula? promiscuas viris et feminis vestes? atque illa feminarum propria, quis, lapidum caussa, pecuniæ nostræ ad externas aut hostiles gentes transferuntur?

LIV. "Nec ignoro, in conviviis et circulis incusari ista, et modum posci: sed, si quis legem sanciat, pœnas indicat, iidem illi, civitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem, clamitabunt. Atqui, ne corporis quidem morbos veteres, et diu auctos, nisi per dura et aspera coerceas: corruptus simul et corruptor, æger et flagrans animus, haud levioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit. Tot a majoribus repertæ leges, tot, quas D. Augustus tulit: illæ oblivione, hæ, quod flagitiosius est, contemptu abolitæ, securiorem luxum fecere: nam, si velis, quod nondum vetitum est, timeas, ne vetere: at, si prohibita impune transcenderis, neque metus ultra, neque pudor est. Cur ergo olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur: quia unius urbis cives eramus: ne inritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus: externis victoriis aliena, civilibus etiam nostra consumere didicimus. Quantulum istud est, de quo Ædiles admonent! quam, si cetera respicias, in levi habendum! At, hercule, nemo refert, quod Italia externæ opis indiget, quod vita Populi Romani per in-

Familiarum numerum et nationes] Possis nationes de multitudine capere. Seneca l. c. *familia bellicosis nationibus major.* Sed multitudo indicatur verbo *numeri*. Igitur potius de servis e variis nationibus intelligendum e 14, 44. Et aliis locis veterum constat, in hoc quoque magnificentiam quæsitam. Ern.

Æris] De vasis Corinthiis intelligendum, quorum in hac caussa mentio ap. Sueton. Tib. 34. sed præterea etiam de aliis ornamentis supellectilis ex ære: de quibus v. Meursium de Luxu. Ern.

Promiscuas viris et feminis vestes] Sericas intellegit Coasque, quibus abstinebant nec viri. Carpit non semel gravissimus auctor Seneca ut Ep. 123. (122.) *Non videntur tibi contra naturam vivere, qui commutant cum feminis vestem? Non vivunt contra naturam, qui exspectant* (corrigo *expetunt*) *ut pueritia splendeat tempore alieno?* et 114. *Quod vides istos sequi, qui aut vellunt barbam aut intervellunt; qui labra pressius tondent et abradunt, servata et submissa cetera parte: qui lacernas coloris improbi sumunt, qui perlucentem togam.* Et Plinius 11, 27. *Nec puduit has vestes* (de Cois loquitur) *usurpare etiam viros, levitatem propter æstivam. In tantum a lorica gerenda discessere mores, ut oneri sit etiam vestis.* Plura pete e Clem. Alexandr. Pædag. 3, 3. cujus index, πρὸς τοὺς καλλωπιζομένους τῶν ἀνδρῶν. Lips.

Lapidum caussa pecuniæ] Gemmas intelligit, et in primis uniones, quorum feminis ad inaures creber usus. Vide Excurs. I. Lips. Plinius 12, 41. *Arabiæ etiamnum felicius mare est; ex illo namque margaritas mittit: minimaque computatione millies centena millia sestertium annis omnibus India et Seres peninsulaque illa imperio nostro adimunt.* Gron.

Unius urbis cives] Quasi dicat, at nunc ex omni orbe mixtio sumus. Undique gentes civitate et honoribus donatæ, itemque non donatæ, confluximus. Quæ vera sunt de illo ævo: vel Senecam ad Helviam vide c. 6. Lips. Adde ad 2, 55. et Dionys. Halic. 4, 23. seq. Ern.

Ne inritamenta] Paschalius in margine: hic deest *at nunc*, aut aliquid tale. Credo, id referebat potius ad *externis victoriis*. Sed ibi sufficit intelligi.

Vita Populi Rom. per incerta] Quia e Sicilia, ex Africa, ex Ægypto, frumentum advehebatur, ut notum est, et

certa maris et tempestatum quotidie volvitur: ac, nisi provinciarum copiæ et dominis et servitiis et agris subvenerint, nostra nos scilicet nemora nostræque villæ tuebuntur? Hanc, P. C. curam sustinet Princeps: hæc omissa funditus Remp. trahet. Reliquis intra animum medendum est: nos pudor; pauperes necessitas; divites satias in melius mutet. Aut, si quis ex magistratibus tantam industriam ac severitatem pollicetur, ut ire obviam queat; hunc et laudo, et exonerari laborum meorum partem fateor: sin accusare vitia volunt, dein, cum gloriam ejus rei adepti sunt, simultates faciunt, ac mihi relinquunt, credite, P. C. me quoque non esse offensionum avidum; quas cum graves, et plerumque iniquas, pro Rep. suscipiam, inanes et inritas, neque mihi aut vobis usui futuras, jure deprecor."

LV. Auditis Cæsaris litteris, remissa Ædilibus talis cura; luxusque mensæ, a fine Actiaci belli ad ea arma, quis Ser. Galba rerum adeptus est, per annos centum profusis sum-

jam ad h. l. monuere alii. Similiter loquitur infra 12, 43. Ern.

Ac nisi etc.] *Ac* non videtur huic loco convenire. Suspicor, Tacitum scripsisse *nam:* ut ratio redderetur præcedentium verborum. Mox toti contexto et formæ argumentationis esset convenientius *quod si,* quam *aut si.* Sed hoc quoque utcunque defendi posse video. Paullo post Heinsius corrigit *parte,* pro *partem,* intellecto *me.* Ern. Nil mutandum: non enim ratio redditur, sed continuantur res ad Senatum referendæ. Sic recte Hillerus Racem. 29. qui et bene τὸ *aut si* tuetur.

Exonerari laborum meorum partem fateor] Heinsius *parte,* subaudito *me.* Equidem malim *parte me* expressis verbis (ex quo facile potuit oriri *partem*) sed et vulgatum probum censeo. Sic H. 4, 37. *ad liberandum obsidium.*

Simultates faciunt] Jos. Mercerus, *fugiunt:* at ego *jaciunt,* verum puto. Semina simultatum illi spargunt, me volunt colligere acerbos fructus. Mox etiam, *remissam curam* interpretantur *permissam:* nam ita Suet. Tib. 34. *Annonam macelli Senatus arbitrio quotannis temperandam censuit, dato Ædilibus negotio popinas ganeasque usque eo inhibendi, ut ne opera quidem pistoria vænalia proponi sinerent.* Sed hoc sane ad publicum luxum, et divitum istorum, non spectat: magis ad pretia rerum (prior quidem pars) et reliqua ad plebeculæ disciplinam. Nihil quidem nunc actum, Tacitus ita clare dicit, et post orationem etiam ostendit, ut calumnia sit aliter interpretari. Et age, dissentiat a Suetonio: an rarum est? Lips. Mercerus et Grotius legendum putant, *faciundas mihi relinquunt,* quod probat etiam Ryckius. Heinsio Lipsiana ratio placebat. Sed *faciundas* melius puto. Quod ad *remissam curam* attinet, Lipsium sequitur Freinsh. Pichena contra pugnat pro *permissa, relicta,* usus loco Taciti 3, 10. *remittere caussam integram ad Senatum,* item 1, 8. *remisit Cæsar arrog. moder.* Sed uterque locus est alienus. Nam in illo construitur cum *ad,* neque tamen significat proprie permittere: in hoc, *remittere* non esse permittere, patet ex iis, quæ ibi a Lipsio et Gronovio dicta. Nec Broterius ullum exemplum idoneum attulit pro hac significatione, defunctus magnifica ratione, quod res ita sit comperta, ut exemplis supersedere potuerit. Lipsianæ interpretationi, quam Freinsh. sequitur, obstare videtur, quod Ædiles illam curam non petierant, sed ad Senatum detulerant Principemque, ab iisque emendari rem voluerant. Sed tamen et Latinitas et sequentia non aliter patiuntur intelligi. Ern. *Simultates facere* habet quoque Ovid. Am. 1, 8, 82.

Plerumque iniquas] A pravis caussis animisque ortas, non ex merito meo. Lips. *Neque mihi aut vobis.* Vid. ad 1, 32. Ern.

Rerum adeptus est] Faciebam olim, *rem Romanam adeptus:* nunc non muto. Est archaismus, et sic dictum, ut *rerum potiri.* Nam ita 6, 45. *Nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur.* Lips.

ptibus exerciti, paullatim exolevere. Caussas ejus mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ prolabebantur: nam etiam tum plebem, socios, regna colere, et coli licitum: ut quisque opibus, domo, paratu speciosus, per nomen et clientelas inlustrior habebatur: postquam cædibus sævitum, et magnitudo famæ exitio erat, ceteri ad sapientiora convertere: simul novi homines e municipiis et coloniis atque etiam provinciis, in Senatum crebro adsumpti, domesticam parcimoniam intulerunt: et, quamquam fortuna, vel industria, plerique pecuniosam ad senectam pervenirent, mansit tamen prior animus. Sed præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque: obsequium inde in Principem et æmulandi amor, validior quam pœna ex legibus et metus: nisi forte rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut, quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoque ætas multa laudis et artium, imitanda posteris, tulit. Verum hæc nobis * majores certamina ex honesto maneant.

LVI. Tiberius, fama moderationis parta, quod ingruentes accusatores represserat, mittit litteras ad Senatum, quis

Per nomen et clientelas ill. hab.] Ut superiora: *ut quisque opibus d. p. speciosior* respondent verbis, *plebem socios, regna colere;* sic hæc verbo, *et coli:* int. *a plebe sociis, Regibus.* Atqui socii et regna sunt *clientelæ.* De sociis notissimum: Cappadociam clientelam Catonis vocat Cicero Ep. 15, 4. ubi etiam Cyprum insulam, quæ fuit sociorum, sic appellat. Unde fit, ut alterum verbum videatur debere respondere *plebi,* veniatque in mentem *per urbem.* Sed potest *per nomen et clientelas illustrior* accipi pro *nomine et clientelis,* et *habebatur,* pro *erat;* neque necessarium est, omnia sibi accurate respondere. Ern.

Pervenirent] *Pervenissent* temporum ratio requirit, et sic a Tacito scriptum puto. Possis etiam conjicere *pervenerant;* quod esset sane rectius ex antiquiori et meliori Latinitate: sed Tacitus sæpe τῷ *quamquam* conjunctivum jungit, ubi contextus non desiderat, ut h. l. Ern.

Obsequium inde in Principem] Simillimum, quod Panegyristes ad Theodosium 14. *Tuæ Imperator, epulæ mensis communibus parciores . . . . hinc certatim in omnes luxuriæ pudor, parcimoniæ cultus inolevit: et, quiescentibus legum minis, subiit quemque* (ita lego) *privatim pœnitentia.* Lips.

Verum hæc nobis] In funesto hoc loco olim conclamavi. Forte, *nobis in majores,* id est, adversum majores; medicina, quæ huic mortuo non faciet vitam. Lips. Sic etiam Vertranius, probatque Ryckius. Et sæpe τὸ *in* absorberi ab litera *m* vel præcedente, vel sequente, alibi notatum. Eodem redit *erga* Rhenani, *adversus* Faerni. Salinerius locum sanum putat, orationemque hic converti ad majores, i. e. veteres Romanos: idemque placet Heinsio. Id mihi durius videtur, et oratori, quam annalium scriptori, aptius. Ceterum comparem locum huic ex 15, 21. *Maneat provincialibus, potentiam suam tali modo ostentandi.* Broterio placet Boxhornii ratio: *Verum hæc nobis majores,* sc. exempla reliquere. *Certamina ex honesto maneant.* Ern. Boxhornii conjecturam in textu jam occuparat Paschalius. Lipsii emendatio sic satis arridet. Sic *in* pro *erga* vel *adversus* frequens. *Certare* tamen *in quem* vix invenias. Salinerii apostrophe jam placebat Lampugnano in Collat. Cod. Mirand. Acidalius volebat, *quorum, scil. posterorum h. n. in m. c.* etc. Crollius conjectabat: v. h. n. *meliora* i. e. profutura magis c. etc. Hillerus mavult *majora,* Racem. 2. quippe de virtute instituenda.

"potestatem Tribuniciam" Druso petebat. Id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne *Regis* aut *Dictatoris* nomen adsumeret, ac tamen adpellatione aliqua cetera imperia præmineret. M. deinde Agrippam socium ejus potestatis; quo defuncto, Tiberium Neronem delegit, ne successor in incerto foret: sic cohiberi pravas aliorum spes rebatur: simul modestiæ Neronis, et suæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo Tiberius Drusum summæ rei admovet; cum, incolumi Germanico, integrum inter duos judicium tenuisset. Sed principio litterarum veneratus Deos, "ut consilia sua Reip. prosperarent," modica de moribus adolescentis, neque in falsum aucta, retulit: "esse illi conjugem et tres liberos, eamque ætatem, qua ipse quondam a D. Augusto ad capessendum hoc munus vocatus sit. Neque nunc propere, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis, triumphalem et bis Consulem, noti laboris participem sumi."

LVII. Præceperant animis orationem Patres: quo quæsitior adulatio fuit: nec tamen repertum, nisi, "ut effigies Principum, aras Deum, templa et arcus," aliaque solita censerent; nisi quod M. Silanus ex contumelia Consulatus honorem Principibus petivit: dixitque pro sententia, "ut publicis privatisve monimentis, ad memoriam temporum, non Consulum nomina præscriberentur, sed eorum, qui Tribuniciam potestatem gererent." At Q. Haterius cum, "ejus diei Senatus-consulta aureis litteris figenda in curia," censuisset,

Pot. Trib. Druso pet.] Huc Vaillant in NN. Col. sub Tib. refert numum, quo Tarraconenses Juliæ recuperatam valetudinem et Druso Tribuniciam pot. gratulati videntur.

Augustus reperit] Ita cum Tacito plerique scriptores tradiderunt; quos refellit Dio 42, 20. ubi diserte scriptum, *Cæsarem admisisse, ut Dictator in integrum annum diceretur, et Tribuniciam potestatem per omne ævum haberet.* Non ergo vocis auctor Augustus. Sed hoc tamen verum, Cæsarem eo titulo publice non usum; usus est primus Augustus, et dedit ei splendorem: ideoque origo ejus non immerito relata ad ipsum. Lips. V. ad 1, 2.

Præmineret] Gutherius de Off. domus Aug. 1, 39. legi vult *præmuniret*, quod nulla fuerit in Trib. pot. eminentia, sed summa securitas et optimum munimentum contra conjurationes. Verum Augustus in eo honore, qui civile quiddam et populare habebat, eminentiam quæsisse videtur. Quod addit Gutherius, vix a probatis auctoribus receptum *præminendi* vel *præeminendi* verbum, in eo fallitur; hoc sæculo feri cœpit. Noster sic 12, 12. Seneca Controv. 4.

Eamque ætatem qua] Egit ergo Drusus tunc trigesimum sextum annum. Nam Tiberius natus est L. Munatio Planco, M. Lepido iterum Coss. a. u. 712. A quo die anni medii triginta sex ad Tribuniciam ejus potestatem; quæ delata a. u. 748. Lips.

Publicis privatisve monimentis] Mureto, Pichenæ, aliisque legendum videtur, *privatisque*. Quod non opus esse putat Ryckius, si ante *publicis* intelligatur *vel*. Sed illud lenius. *Ve* et *que* non raro in libris permutantur. V. Drakenb. ad Liv. 24, 10. et quos ibi laudat. Ern.

Atque Haterius] Non dubie scribendum, *At Q. Haterius:* idque illi prænomen. Simile in Suetonii Vitellio mendum cap. 1. *Exstatque elogii ad Q. Vitellium libellus.* Scribo, *exstat Q. Longini:* vel, ut Muretum video velle, *Q. Clodii.* Lips. Ern.

deridiculo fuit senex, fœdissimæ adulationis tantum infamia usurus.

LVIII. Inter quæ, provincia Africa Junio Blæso prorogata, Servius Maluginensis, Flamen Dialis, ut Asiam sorte haberet, postulavit, "frustra vulgatum," dictitans, "non licere Dialibus egredi Italia: neque aliud jus suum, quam Martialium, Qui-

Tantum infamia usurus] Hæc corrupta esse si largiar Heinsio, tamen remedium, *tantum infamia ausurus*, vereor, ut idoneum sit. Ceterum sic interpungendum, *deridiculo fuit senex fœdissimæ adulationis, tantum infamia usurus*, i. e. nullum alium fructum ex hac sententia nisi adulatoris infamiam relaturus. Si quis malit interpungi post *senex*, ut *f. a.* ad *infamia* referatur, non repugnem. Ern.

Servius Malug.] Reinesius in margine adscripserat, forte *Sergius Mal.* item infra c. 71. putabatque esse Sergium Cornel. Lentulum Malug. qui a. u. 763. Consul suffectus cum C. Junio Blæso fuit. De Consulatu verum est. Sed de prænomine fallitur vir magnus. *Servius* est prænomen, non *Sergius*. V. viros doctos ad Sueton. Galb. 1. et *Servius* usitatum Maluginensibus prænomen, ut e Livio notum est, apud quem plures hoc prænomine occurrunt. Ern.

Ut Asiam sorte haberet] Non difficilis hic nodus, si memineris, quæ ad caput 32. monuimus. Asia et Africa in sortem mittebantur, et de illis sortiebantur duo Consularium vetustissimi. Sed Africa tum temporis sine sorte prorogabatur Junio Blæso. Ergo et citra sortem vetustissimo Consularium cedebat Asia. Is erat Ser. Cornelius Maluginensis; eoque postulabat, *ut Asiæ sortem haberet*. Ita enim scripsisse Tacitum mihi pro explorato est. Intelligo Asiam provinciam. Quod miror non animadvertisse virum singularem Josiam Mercerum, qui solus hic sapuit, potius quam decurreret ad rem absurdam, etiam, qui sine sorte haberet, *sorte obtinere* dictum. Nusquam hoc, sed *sortem*, hoc est provinciam, quæ, nisi extra ordinem aliquid incidisset, sorte deferebatur. *Ut Asiæ sortem haberet*, id est, ut Asiam alteram provinciarum, quas sortirentur Consulares, quando altera earum Africa Junio Blæso prorogata esset, et sic neutra in sortem mitteretur, ipse ut istam ante omnes alios Consulatu functus citra sortem haberet. Quam etiam nactus esset, nisi Diale Flaminium obstitisset. Ideo sequenti c. 71. *Ita sors Asiæ in eum, qui Consularium Maluginensi proximus erat, conlata.* Provincia nimirum Asiæ sine sortitu. Neque his adversantur illa, *porro si hi duxissent provincias*, quæ primus recte cepit Mercerus. Loquitur enim, ut more atque ex instituto fiebat, nisi necessario aliquid præter morem statuendum esset. Et ex antecedente intelligitur consequens: nam, si Dialibus Flaminibus sortiri concessum, sequebatur, ut, quoties sine sorte transibat alterutra harum provinciarum ad primum Consularium, si Flamen is Dialis esset, non posset excludi. Gron. Emendationem Gronovii probat Ryckius; recte, ut opinor. Ern.

Dialibus egredi Italia] Adeo non egredi, ut nec urbe abesse iis liceret una nocte: quod lege in Camilli oratione apud Livium 5, 52. *Flamini Diali*, inquit, *noctem unam manere extra urbem nefas est.* Lips.

Neque aliud jus suum] Ed. pr. *jussum;* pro quo *jus suum* legendum vidit Victorius ad Cic. Brutum p. 544. Sed sic jam correxerat et ediderat B. Rhenanus, quem merito secuti sunt ceteri. Ern.

Martialium, Quirinaliumque] Atqui nec his quidem antiquitus egredi Italia concessum. Valerius 1, 1, 2. *Metellus vero Pont. Max. Postumium Consulem, eumdemque Flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne a sacris discederet, multa indicta, urbem egredi passus non est; religionique summum imperium cessit.* Cf. et Epitoma Livii 19. Et de Quirinali Livius 37, 51. *Priusquam in provincias Prætores irent, certamen inter P. Licinium Pont. Max. fuit et Q. Fabium Pictorem Flaminem Quirinalem, quale patrum memoria inter L. Metellum et Post. Albinum fuerat. Religio ad postremum vicit, ut dicto audiens esset Flamen Pontifici.* Eadem cærimonia Pontificem Max. tenuisse videtur ex Liviana epitome 59. *Adversus eum P. Licinius Crassus Consul, cum idem Pont. Max. esset, quod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus,*

rinaliumque Flaminum: porro, si hi duxissent provincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo Populi scita, non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe Pontifices Dialia sacra fecisse, si Flamen valetudine aut munere publico impediretur: duobus et septuaginta annis post Cornelii Merulæ cædem neminem suffectum; neque tamen cessavisse religiones. Quod si per tot annos possit non creari, nullo sacrorum damno, quanto facilius abfuturum ad unius anni Proconsulare imperium? Privatis olim simultatibus effectum, ut a Pontificibus Maximis ire in provincias prohiberentur: nunc, Deum munere, summum Pontificum etiam summum hominum esse, non æmulationi, non odio, aut privatis adfectionibus obnoxium."

LIX. Adversus quæ cum Augur Lentulus aliique varie dissererent, eo decursum est, "ut Pontificis Max. sententiam opperirentur." Tiberius, dilata notione de jure Flaminis, decretas ob Tribuniciam Drusi potestatem cærimonias temperavit; nominatim arguens "insolentiam sententiæ, aureasque litteras contra patrium morem." Recitatæ et Drusi epistolæ, quamquam ad modestiam flexæ, pro superbissimis accipiuntur: "Huc decidisse cuncta, ut ne juvenis quidem,

prælio victus et interemptus est. Sed scire licet, quædam ex his cum ævo mutasse. Alias aperte falsis exemplis se juvet hic Flamen. Lips. Cicero Phil. 11, 8. *Crassus Pontifex M. Flacco collegæ Flamini Martiali multam dixit, si a sacris discessisset: quam multam populus remisit: Pontifici tamen Flaminem parere jussit.* Ern.

Porro si hi duxissent] Offendo in hac phrasi. Forte, *si hi duo rexissent.* Duo, Martialis et Quirinalis: vel, *si hi direxissent.* Aliquis tamen fortasse ad sortem haud male traxerit; et *duxerint*, id est, sorte extraxerint. Lips. Vide notam Gronovii proxime præcedentem. Rutgersius autem Lect. Venus. c. 25. putat, *duxissent* pro *rexissent*, expressum esse e Thucydidis ἡγεῖσθαι et ἐξηγεῖσθαι τὴν πόλιν, τὴν Πελοπόννησον. Ern. Ex cod. Mirand. Lampugnanus tuetur τὸ *duxissent:* recte, ut puto. *Sorti* convenit *duci.* Cic. Div. 1, 18. *oracula, quæ æquatis sortibus ducuntur.* Acidalius quoque reddit, *sortiti essent.*

Duobus et septuaginta annis] Constat ratio. Nam Merula interfectus a. u. 668. Suffectus Flamen novus ab Augusto, a. u. 644. Notat Dio 54, 36. Κἀν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ, ait, ὅ, τε ἱερεὺς τοῦ Διὸς πρῶτον μετὰ τὸν Μερούλαν ἀπεδείχθη. Non turbat, quod Julius Cæsar Flamen Dialis destinatus fuerit, teste Suetonio 1. quia tantum destinatus, et a Sulla eodem sacerdotio mox multatus est. Facit huc Suetonii illud Aug. 31. *Nonnulla ex antiquissimis cærimoniis paulatim abolita restituit, ut Salutis augurium, Diale Flaminium.* Lips. Vossius tamen ad Vellei. 2, 43. vult legi *sex et sept.* qui numerus efficitur etiam Lipsii calculo. De Cæsaris Flaminio cum Lipsio sentit Burm. ad Vell. l. c. Wesseling. Obs. 2, 18. Ern.

Non æmulationi] Est e Mureti emendatione: libri omnes, *æmulatione.* Acidalius præterea volebat deleri *aut* post *odio.* Ern.

Dilata notione] *Notionem* pro *cognitione* posuit. Cic. pro Dom. 13. *quæ omnis notio Pontificum esse debuit.* ad Att. 11, 20. *notionem differre.* Adde infra 6, 12. extr. Gron. ad Liv. 27, 25.

Huc decidisse] Sic MS. edd. præter laudatas J. Gronovio, Beroaldi et Aldi, etiam Alciati, Rhenani, Gryphii. At Lipsianæ, quis ego utor, habent *recidisse*, item Bernecceri: sed tamen credo Tacitum scripsisse *recidisse*, quocum in libris sæpe permutatur *decidere.* V. Burm. ad Suet. Cæs. 17. et nos ad Claud. 9. aut *cecidisse* ut H. 3, 13. Sensus enim est; eo rem jam rediisse, huc redacta esse omnia. Ern.

tanto honore accepto, adiret urbis Deos, ingrederetur Senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet? Bellum scilicet, aut diverso terrarum distineri, litora et lacus Campaniæ cum maxime peragrantem: sic imbui rectorem generis humani: id primum e paternis consiliis discere. Sane gravaretur adspectum civium senex Imperator, fessamque ætatem, et actos labores prætenderet: Druso quod, nisi ex adrogantia, impedimentum?"

LX. Sed Tiberius, vim Principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis Senatui præbebat, postulata provinciarum ad disquisitionem Patrum mittendo. Crebrescebat enim Græcas per urbes licentia atque impunitas asyla statuendi: complebantur templa pessimis servitiorum: eodem subsidio obærati adversum creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur. Nec ullum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi, flagitia hominum, ut cærimonias Deum, protegentis. Igitur placitum, ut mitterent civitates jura atque legatos. Et quædam, quod falso usurpaverant, sponte omisere: multæ vetustis superstitionibus aut meritis in

Auspicia saltem] Lucem dat Livii locus 22, 1. de C. Flaminio, qui ante initum Consulatum profectus ab urbe. *Quod enim illi justum imperium, quod auspicium esse? Magistratus id a domo, publicis privatisque Penatibus, Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis rite in capitolio nuncupatis, secum ferre: nec privatum auspicia sequi: nec, sine auspiciis profectum, in externo ea solo nova æque integra concipere posse.* Vide etiam, quæ de auspiciis infra scribo 4, 36. Lips. Ern.

Bellum scilicet] Non male etiam, *bello*, sive, *bello eum*; sed distinctione adhibita commode servaveris illud prius. Lips. Immo: quia liber unicus *bellum*, male et non recte subjicies *bello*, etsi oratio reliqua id facile ferat. *Bellum scilicet*, id est, bellum esse scilicet, quod moretur Drusum. Quo genere loquendi cur offendare, nulla ratio est. Sic Silius 7, 42. *Ad portas bellum:* quod Obs. 1, 17. vindicavimus. Gron. Mox Heinsius legi volebat, *aut diversa terrarum distinere.* Ern. Dura ellipsis, cui vel Lipsii vel Heinsii emendatio bene medetur. Lallemand. *bello* mavult.

Tum maxime peragrantem] *Cum maxime*, Rhen. et Muretus voluere. Et sic est in MS. unde restitutum a Pichena. Ern.

Sed Tiberius] Ante hæc verba aliquid desiderari Paschalius putat. Perperam, si quid video.

Asyla] Ad totum hunc locum de asylis et jure asylorum in Græcis civitatibus non pœnitebit contulisse Spanhemium de Usu et Præst. Num. Diss. 9, 5. Ern. Adde Eckhelii doctr. NN. vet. vol. 4. p. 306.

Complebantur templa] Tribus ergo generibus hominum perfugium in asylis, servis, obæratis, maleficis. De maleficis servisque Plutarchus περὶ Δεισιδαιμονίας, p. 166. Ἔστι δούλῳ φεύξιμος βωμὸς, ἔστι καὶ λῃσταῖς ἀβέβηλα πολλὰ τῶν ἱερῶν. καὶ πολεμίους φεύγοντες, ἂν ἀγάλματος λάβωνται ἢ ναοῦ, θαῤῥοῦσιν. De obæratis idem de vitandis usuris p. 828. Ἡ μὲν γὰρ Ἄρτεμις ἡ ἐν Ἐφέσῳ τοῖς χρεώσταις, ὅταν καταφύγωσιν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς, ἀσυλίαν παρέχει καὶ ἄδειαν ἀπὸ τῶν δανείων. Et Sallustius eleganter de Pompeio, Ep. ad Cæsarem 1, 2. *Eoque per omne tempus belli, quasi sacro atque inspoliato fano, debitores usi.* Adde, quæ de asylis Pollux c. 1. Εἰ δὲ καὶ ἄσυλόν τι εἴη, τοῦτο καὶ κρησφύγετον λέγε, καὶ φύξιμον, καὶ ἱεροὺς ὅρους, ἐφ' ὅσον τοῖς οἰκέταις ἀσφάλεια. Lips. Cf. et supra c. 36.

Jura] i. e. tabulas, litteras, monumenta, quibus jura niterentur, inspicienda Senatui, ut judicaret, utrum jus asyli esset necne. Ern.

Populum Romanum fidebant. Magnaque ejus diei species fuit, quo Senatus majorum beneficia, sociorum pacta, Regum etiam, qui ante vim Romanam valuerant, decreta, ipsorumque Numinum religiones introspexit, libero, ut quondam, quid firmaret, mutaretve.

LXI. Primi omnium Ephesii adiere, memorantes, " non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonam, partu gravidam, et oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea Numina: Deorumque monitu sacratum

Primi omnium Ephesii] Quibus Diana culta celebri illo templo. Statuam ejus describit Minucius Felix c. 21. *Diana interim est alte succincta venatrix: et Ephesia mammis multis et verubus exstructa:* ubi repono, *uberibus exstructa.* De toto hoc Asylo eleganter Strabo 14. p. 641. Ἄσυλον δὲ μένει τὸ ἱερὸν καὶ νῦν καὶ πρότερον. τῆς δὲ ἀσυλίας τοὺς ὅρους ἀλλαγῆναι συνέβη πολλάκις. Ἀλεξάνδρου μὲν ἐπὶ στάδιον ἐκτείναντος, Μιθριδάτου δὲ τόξευμα ἀφιέντος ἀπὸ τῆς γωνίας τοῦ κεράμου, καὶ δόξαντα ὑπερβαλέσθαι μικρὰ τὸ στάδιον. Ἀντωνίου δὲ πλησιάσαντος τούτῳ καὶ, συμπεριλαβόντος τῇ ἀσυλίᾳ μέρος τι τῆς πόλεως. Ἐφάνη δὲ τοῦτο βλαβερὸν, καὶ ἐπὶ τοῖς κακούργοις ποιοῦν τὴν πόλιν· ὥς τ' ἠκύρωσεν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ. Cui descriptioni, caussa non est, ut aliunde quippiam addam. Lips. In loco Minucii Felicis perperam hærent viri docti, cum Lipsio pro *verubus* legentes *uberibus*, vel cum aliis *tuberibus*. Frustra quoque Wowerus transponi verba jubet, quasi *verubus exstructa* non ad Ephesiam pertineat. Vindicias loci egit, et Minucium ab inepta tautologia liberavit Holstenius in Ep. ad Card. Barberinum de fulcris s. verubus Dianæ Ephesiæ. fol. Rom. 1688. ubi ex numis potiss. ostendit, ferreis fulcimentis statuam Deæ sustentari solitam. Simile quid de Dioscurorum signis refert Prudentius contra Symm. 1, 319. ubi intrusere quoque scioli *solo* pro *veru.* Numus Otaciliæ ap. Vaillant præfert epigraphen: ΑΡΤΕΜΙϹ ΕΦΕϹΙΑ ΑϹΥΛΟϹ. Strabonis δὲ πλησιάσαντος nihil esse, Xylander bene vidit. Quid, si legas, Ἀντωνίου διπλασιάσαντος τοῦτο? Istam Antonii indulgentiam Ephesius celebrat numus, jugatis Triumvirorum capitibus insignis, quem ex Vaillantio exhibet Chishull. p. 152.

Dianam atq. Apoll. etc.] Mirifice hæc illustrant numi Ephesini, in quibus Apollo et Diana, item Cenchrius fluvius, Amazones duæ Ephesia et Smyrnæa jungentes dexteras, porro templa quatuor, Dianæ, Apollinis, Liberi, Herculis. V. Eckhel. vol. 2, p. 512. sq.

Locum Ortygiam] Scribendum, *Lucum.* Strabo l. c. p. 639. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ παραλίᾳ μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης ἐστὶ καὶ ἡ Ὀρτυγία, διαπρεπὲς ἄλσος παντοδαπῆς ὕλης, κυπαρίττου δὲ τῆς πλείστης. διαῤῥεῖ δὲ ὁ Κέγχριος ποταμὸς, οὗ φασι νήψασθαι τὴν Λητὼ μετὰ τὰς ὠδίνας. Ἐνταῦθα γὰρ μυθεύουσι τὴν λοχείαν καὶ τὴν τροφὸν τὴν Ὀρτυγίαν, καὶ τὸ ἄδυτον, ἐν ᾧ ἡ λοχεία, καὶ τὴν πλησίον ἐλαίαν, ᾗ πρῶτον ἐπαναπαύσασθαί φασι τὴν Θεὸν απολυθεῖσαν τῶν ὠδίνων. Quæ sola satis illustrant hunc totum Græcanicæ fabulæ locum. Vide tamen, si lubet, Epigramm. Græcum l. 4. εἰς ναούς, ubi Ephesum vocat Dianæ τὰν τροφόν. Lips. *Lucum* recepit Pichena, idque nos cum Gronoviis et Ryckio secuti sumus. Probat et Torrentius ad Sueton. Tib. 1. *Locus* et *lucus* etiam in aliis libris confunduntur. Ap. Livium 1, 8. pro, *inter duos lucos,* cod. Lips. habet *inter duos locos* etc. Pichena insuper volebat addi *et,* item mox *ibi* pro *ubi;* quod non necessarium puto. Ern. *Lucum* primus dederat Victorius in Var. Lect. 34, 9. Sic et Paschalius in margine.

Oleæ quæ tum] Paullo aliter Strabo, ut vidisti, qui vult post partum demum innisam oleæ quietis caussa. Lips. Callim. H. in Del. 209. palmam pro olea laudat. Ceterum parturientem ei acclinatam tradit. V. ibi Spanhemius: de *tum etiam* supra dictum. Ern.

Adnisam] Est, se reclinantem, quod illustrat Heinsius ad Virgil. Æn. 4, 690. non parientem, ut capit Vossius

nemus. Atque ipsum illic Apollinem, post interfectos Cyclopas, Jovis iram vitavisse. Mox Liberum patrem, bello victorem, supplicibus Amazonum, quæ aram insederant, ignovisse. Auctam hinc, concessu Herculis, cum Lydia poti-retur, cærimoniam templo: neque Persarum ditione deminutum jus. Post Macedonas, dein nos servavisse."

LXII. Proximi Magnetes L. Scipionis et L. Sullæ constitutis nitebantur; quorum ille Antiocho, hic Mithridate pulsis, fidem atque virtutem Magnetum decoravere, uti "Dianæ Leucophrynæ perfugium inviolabile foret." Aphrodisienses posthac et Stratonicenses Dictatoris Cæsaris, ob vetusta in partes merita, et recens D. Augusti decretum

de Analog. 3, 31. notatus ab Heinsio l. c. Ern.

Supplicibus Amazonum] Aliquid ea de re Pausanias 4, 31. ubi de templo Dianæ Ephesiæ. Lips. Verbum porro *insidere* proprium de hac re. Gr. καθέζεσθαι ἐπὶ τῆς ἑστίας ap. Palæphatum 41. sive καθέζεσθαι simpliciter Demosth. de Coron. 31. Thucyd. 3, 28. ἐπὶ τοὺς βωμοὺς καθίζουσι. Ern.

Proximo Magnetes etc.] Freinsh. aliique volunt *proximi*. Sic mox, *Aphrodisienses posthac*, ut sane videatur verbum ordinis hic desiderari. cf. 2, 47. Sed Heinsius malebat, *e proximo*: h.e. repetitis juribus non e longinquo, ut Ephesii fecerant, sed e proximo. Sic c. 63. *propiora Sardianos* etc. cui contrarium, quod mox est: *altius Hierocæsarienses exposuere.* Lector eligat. Ern. Non dubitavi reponere *proximi*.

Decoravere] Freinsh. malebat, *decoraverint*, vel *decoravissent*. Frustra. Sic paullo ante c. 61. *Liberum patrem supplicibus Amazonum, quæ aram insederant, ignovisse*, et sic centies noster, ut jam alibi notavimus. Interdum tamen illo modo legitimo utitur, ut c. 63. *nam Smyrnæos* etc. itaque libri audiendi. Ern.

Dianæ Leucophryenæ] Scribe, *Leucophrynæ*. Ejus Deæ templum in Magnetibus descripsit Strabo l. 14. p. 647. Caussam cognominis ad feminam aliquam, quæ ibi condita, referre ex Arnobio possis l. 6. *In Didymæo Milesio Cleochum dicit habuisse suprema Leandrus: funeris Leucophrynæ monumentum in fano apud Magnesiam Dianæ esse Myndius profitetur ac memorat Zeno.* Et Clemente in Protrept. c. 3. p. 29. Ἐνταῦθα τῆς Λευκοφρύνης τὸ μνημεῖον, οὐκ ἄξιον παρελθεῖν, ἑπομένους Ζήνωνι τῷ Μυνδίῳ, ἣ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ κεκήδευται. Vel ad Tenedon insulam, quæ olim appellata Leucophrys, ubi Dianæ sanctissimum templum. Xenophon rerum Græcarum, 3, 14. Τὸ δ' Ἑλληνικὸν στράτευμα ἐς Λεύκοφρυν ἀπῆλθε, ἔνθα ἦν Ἀρτέμιδος ἱερὸν μάλα ἅγιον, καὶ λίμνη. ejusque exemplo et cognomine fortasse ædificatum in Magnetibus istud. Pausan. 1, 26. *Magnetes, quibus ex regis liberalitate imperavit Themistocles, Leucophrynen Dianam colunt.* At Appianus Ἐμφυλ. 5, 9. etiam alterum ejus Deæ fanum locat Mileti, cognomento pari. Τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Ἀρσινόην, inquit, ἱκέτιν οὖσαν ἐν Μιλήτῳ τῆς Λευκοφρύνης Ἀρτέμιδος, πέμψας ὁ Ἀντώνιος ἀνεῖλε. Et Pausanias aram Athenis, cui a Themistoclis filiis dicata statua. Lips. *Leucophryene* quoque vitiose legebatur ap. Strabonem. Numus autonomus extat ΜΑΓΝΗΤΩΝ. ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ, ΛΕΥΚΟΦΡ. . . . . et Hadriani ΛΕΥΚΟΦΡΥΣ ΜΑΓΝΗΤΩΝ. exhibet Dianam πολύμαστον stantem, adminiculis fultam, victoriis hinc et inde circa caput volitantibus. V. Eckhel l. c. p. 525. seq.

Posthac] Acidalius *post hos*, Heinsius *post hæc*, vel *post has*, sc. civitates. Noster 6, 7. *Q. Servæus posthac et Minucius Thermus inducti*; ubi pariter Acidalius tentat *post hæc*, et Lipsius 12, 62. Permulta ad hanc rationem loca tentare liceret, ut ap. Sueton. Domit. 13. etc. Ern.

Recens D. Augusti decretum] Cæsaris decretum non extat: sed hoc ipso sæculo ex Oriente allatum est decretum Senatus Rom. quo confirmantur concessa Aphrodisiensibus a Cæsare Dictatore et Triumviris, quod hoc ipsum esse videtur Chishullo, de quo hic sermo. Id edidit ille in Antiquit. Asiat. t. 1. p. 152. cum epistola Antonii Triumviri, eodem pertinente. Hæc veneranda an-

attulere. Laudati, "quod Parthorum inruptionem, nihil mutata in Populum Romanum constantia, pertulissent." Sed Aphrodisiensium civitas Veneris, Stratonicensium Jovis et Triviæ religionem tuebantur. Altius Hierocæsarienses exposuere, "Persicam apud se Dianam, delubrum, rege Cyro, dicatum:" et memorabantur "Perpernæ, Isaurici," multaque alia Imperatorum nomina, qui non modo templo, sed duobus millibus passuum eandem sanctitatem tribuerant. Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiæ Veneri auctor Ærias, post filius ejus, Amathus, Veneri Amathusiæ, et

tiquitatis monumenta, quia liber Chishulli, his inprimis in terris, rarissime reperitur, nos ad calcem hujus voluminis describi curavimus. Idem p. 155. edidit antiquissimum Stratonicensium decretum, pertinens ad cultum Jovis et Hecates, in quo mentio juris asyli e decreto Romanorum, his verbis: *Τὴν πόλιν ἄνωθεν τῇ τῶν προεστώτων αὐτῆς μεγίστων Θεῶν [προνοίᾳ Χρουσαορέως Διὸς καὶ Ἑκά]της, ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ συνεχῶν κινδύνων σεσῶσθαι, ὧν καὶ τὰ ἱερὰ ἄσυλα, καὶ ἱκέται, καὶ ἱερὰ σύγκλητος, δόγματι Σε[βαστοῦ Καίσαρος καὶ] τῆς τῶν κυρίων Ῥωμαίων αἰωνίου ἀρχῆς, ἐποιήσαντο προφανεῖς ἐναργείας.* Quæ uncis inclusa sunt, supplevit de conjectura Chishullus. Ern.

Laudati quod Parthorum] Parthorum irruptionem intelligit, quæ duce Labieno; de qua et de hac ipsa Stratonicea Dio 48, 26. *Ὁ δὲ δὴ Λαβιῆνος ἐν τούτῳ τήν τε Κιλικίαν κατέσχε, καὶ τῆς Ἀσίας τὰς ἠπειρώτιδας πόλεις παρεστήσατο, πλὴν Στρατονικείας· τὰ μὲν πλεῖστα ἄνευ πολέμου, Μύλασα δὲ καὶ Ἀλάβανδα διὰ κινδύνων ἑλών.* Lips. Recte Acidalius, immo Lipsius *laudantis*. Gron. Sc. Augusti. Sed in hac emendatione comma esse debet post *attulere*, ut Acidalius voluit. Ern.

Sed Aphrodisiensium civitas] Muretus *sed* delet. Acidalius, *pertulissent: seque Aphr. c. Veneris; St. Jo. et Triviæ religione tuebantur*. Perperam. *Tuebantur religionem*, ut supra, *flagitia hominum ut cærimonias Deum protegentis*. Gron. Etiam Heinsius volebat, *religione se tuebantur*. Ern. Urbs Cariæ intelligitur. Veneris cultum ipsum urbis nomen prodit. Conspirant numi. V. Eckhel p. 576.

Stratonicensium] Stratonicea Cariæ urbs est, et templa duo in suburbano agro habet, *Jovis Chrysaoris, et Hecates* sive *Triviæ in Laginis*. Strabonem vide 14. p. 660. Notat et Pausanias 5, 21. *quod olim ea urbs et regio Chrysaoris dicta fuerit*, nimirum ab hoc templo. Lips. Jovis Chrysaoris cultum numus Pellerini in Mel. 1. p. 9. præ se fert. Triviæ honorem in aliis ara ignita inter duas tædas ardentes indicat. V. Eckhel p. 590. Ab Hecates cultu Stratoniceam Hecatesiam quoque vocatam, Stephanus testatur.

Religionem tuebantur] forsan *religione nitebantur*, ut c. 63. et 4, 55.

Hierocæsarienses] Oppidum est in Lydia. Lips.

Persicam Dianam] Atque ipsi Lydi illi *Persici* cognomen habent, velut inde oriundi. Pausanias notat 5, 27. *Sunt*, inquit, *Lydis, qui Persici cognominantur, templa in Hierocæsarea oppido, et Hypæpis. In utroque templo ædicula sive cella est cum aris; super his cinis: eoque ingressus Sacerdos sive Magus* (ad magicam enim Pausanias hoc miraculum refert) *tiara caput velatus, foco arida ligna imponit; et Deum nescio quem barbarico sermone* (Persico, opinor) *invocans, ubi desiit, statim e lignis sponte purissima flamma emicat et adsurgit.* Id se vidisse Pausanias testatur; et non dubie hinc templo religio, et jus mox Asyli. Lips. Succurrit et hic numus, in quo hinc caput Dianæ, adscripto ΠΕΡϹΙΚΗ, illinc ara ignita, miraculi index. V. Eckhel Doctr. NN. vet. vol. 3. p. 103. et Spanh. ad Callim. in Dianam v. 37.

Rege Cyro dicatum] Freinsh. corrigit, *Regi Cyro*, quod probat Ryckius. Sed potuit indicare voluisse, structum antiquissimis temporibus, regnante Cyro, qui Lydos vicit, et colonos eo misit. Parum interest. Ern.

Paphiæ Veneri] Templum ejus in numo Drusi a Cypriis cuso, ap. Vaill. in NN. Col. Plura v. ad H. 2, 3.

Veneri Amathusiæ] De ea v. Holstenium ad Steph. de Urb. p. 29. Ern.

Jovi Salaminio Teucer, Telamonis patris ira profugus, posuissent.

LXIII. Auditæ aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copia fessi Patres, et quia studiis certabatur, Consulibus permisere, "ut perspecto jure, et si qua iniquitas involveretur, rem integram rursum ad Senatum referrent." Consules super eas civitates, quas memoravi, "apud Pergamum Æsculapii compertum asylum," retulerunt; "ceteros obscuris ob vetustatem initiis niti: nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cujus imperio Stratonicidi Veneri templum dicaverint; Tenios ejusdem carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem ædemque jussi sint: propiora Sardianos: Alexandri victoris id donum: neque minus Milesios Dario Rege niti: sed cultus Numinum utrisque, Dianam aut Apollinem venerandi. Petere et Cretenses simulacro D. Augusti." Factaque Senatusconsulta, quis, multo cum honore, modus tamen præscribebatur, jussique "ipsis in templis figere æra, sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur."

LXIV. Sub idem tempus Juliæ Augustæ valetudo atrox necessitudinem Principi fecit festinati in urbem reditus; sin-

Jovi Salaminio] Cur in numis Cypriorum Salaminium Jovem agnoscere dubitet Eckhel l. c. vol. 3. p. 88. non video. Locus hic noster rei favet.

Quorum] int. negotiorum, vel legatorum. Alioqui foret pronum corrigere *quarum*. Ern.

Æsculapii comp. as.] De templo Æsculapii Pergameno v. Eckhel vol. 2. p. 468.

Nam Smyrnæos] V. ad 4, 56. Ern.

Stratonicidi Veneri] In decreto Smyrnæorum in Marmor. Oxon. p. 6. Seleucus Callinicus dicitur declarasse τὸ ἱερὸν τῆς Στρατονικίδος Ἀφροδίτης ἄσυλον εἶναι. quem locum huic Taciti illustrando prodesse bene monet Spanhem. Diss. 9, 5. V. et Wesseling. Probab. 333. Ern. Eandem cum Urania Venere putat esse. Stratonicidem Patinus in Comm. in Mon. Ulpiæ Marcellinæ ap. Polen. in thes. t. 2. p. 1124. Ita dictam in honorem Stratonices, aviæ Seleuci II Callin. qui id asylum sanciverit, Broterius conjectat.

Tenios ejusdem carmen] Insulæ Teni, quæ inter Cycladas, cultores. De hac re, Strabo l. 10. p. 487. *Tenus insula oppidum habet non magnum, sed extra illud in luco Neptuni templum, dignum sane, quod spectetur:* et de magno ibi conventu addidit. Lips. *Carmen* est oraculum, ut sæpe apud alios. Ern. In NN. quoque Teniorum Neptunus vel ejus attributa.

Dario Rege uti] Scribo, *niti*. Lips. Recepit Pichena cum sequentibus editoribus. Ern.

Dianam aut Apollinem] Sardiani Dianam cognomento Colœnen, cujus templum μεγάλην ἁγιστείαν ἔχει, ait Strabo l. 13. p. 626. Milesii Apollinem venerabantur, cognomento Didymæum. De quo idem Strabo l. 14. p. 634. et Suet. Calig. cap. 21. Lips. Ceterum et hic *venerandi* pro infinitivo: utrisque esse cultus numinum hos, ut D. et A. maxime venerarentur ac colerent. Ern. ΔΙΔΥΜΕΥΣ ΜΙΛΗΣΙΩΝ in NN. Caligulæ et Claudii spectatur. V. Eckhel vol. 2. p. 531. Colœne Diana non occurrit.

Petere] Sic Bernegg. recte: in Lipsianis legebatur *petiere*. Paschalius *petere* in textu habet.

Modus tamen præscribebatur] Non satis considerate ergo elapsum hoc Tranquillo Tib. 37. *Abolevit et jus moremque asylorum, quæ usquam erant.* Dumtaxat moderatus est et temperavit. Lips. At vide, quæ ad illum locum diximus in Excursu, probata nuper Oudendorpio ad Suet. Ern.

Facere aras] Curtius Pichena in scripto esse ait, *fiere æra:* atque ita *figere*, pulcherrime emendat. Voluit nempe Senatus, in ære sculpi et proponi hæc decreta, et has suas modificationes. Lips.

cera adhuc inter matrem filiumque concordia, sive occultis odiis. Neque enim multo ante, cum, haud procul theatro Marcelli, effigiem D. Augusto Julia dicaret, Tiberii nomen suo postscripserat; idque ille credebatur, ut inferius majestate Principis, gravi et dissimulata offensione abdidisse. Sed tum "supplicia Diis, ludique magni" ab Senatu decernuntur, "quos Pontifices et Augures et Quindecimviri, Septemviris simul et Sodalibus Augustalibus, ederent." Censuerat L. Apronius, "ut Feciales quoque iis ludis præsiderent." Contradixit Cæsar, distincto sacerdotiorum jure, et repetitis exemplis: "neque enim unquam Fecialibus hoc majestatis fuisse: ideo Augustales adjectos, quia proprium ejus domus sacerdotium esset, pro qua vota persolverentur."

LXV. Exsequi sententias haud institui, nisi insignes, per honestum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus

Marcelli effigiem D. Augusto] Nota morem, haud etiam notum, statuas effigiesque dedicandi certis Diis, cujus vestigium in hoc lapide vetusto: (ap. Grut. p. 227, 3.) P. VEIDIUS. P. F. POLLIO. CÆSAREUM. IMP. CÆSARI. AUG. ET. COLONIAI. BENEVENTANAI. Pollio enim ibi non aliud quam effigiem Cæsaris Imp. dedicat consecratque Augusto et coloniæ suæ. Et clarius in Strabone 14. p. 657. Ἦν δὲ καὶ ἡ Ἀναδυομένη Ἀφροδίτη ἣ νῦν ἀνάκειται τῷ Θεῷ Καίσαρι ἐν Ῥώμῃ, τοῦ Σεβαστοῦ ἀναθέντος τῷ πατρὶ τὴν ἀρχηγέτιν τοῦ γένους αὐτοῦ. Etiam Dionysius Antiq. 2, 54. scribit, *Romulum ex manubiis Vulcano dedicasse quadrigas aureas, simulque suam effigiem.* Hunc morem in Græcia quoque fuisse, Diogenes mihi præit in vita Platonis 3, 20. ubi ait, Mithridatem quandam Platonis statuam in Academia dedicasse, cum inscriptione ista: Μιθριδάτης ὁ Ῥοδοβάτου Πέρσης Μούσαις εἰκόνα ἀνέθετο Πλάτωνος, ἣν Σιλανίων ἐποίησε. LIPS. Sed bene vidit Freinsh. post *Marcelli* interpungendum esse. ERN.

Gravi — abdidisse] Quoties ad h. l. venio, sollicitor ad credendum, Tacitum scripsisse, *accepisse*. Nam, præterquam quod contextus et forma orationis hoc verbum desiderat; id ipsum, quod exprimitur verbo *abdidisse*, jam est in *dissimulata*, ne quis credat vim orationis imminui. ERN. Cave mutes. Τὸ *abdidisse* vim habet non modo occultandi, sed alta mente reponendi.

Supplicia] Sallustianum verbum pro supplicationibus Catil. 9. et alibi. ERN. Sed sic jam Plautus, Livius, alii.

Ludique magni] Ludi magni, iidem cum Romanis. Quia autem ludi plerique sacri Diis, et instituti ad eos placandos, visum est, ut cura eorum editioque Sacerdotibus esset. Non omnibus tamen; sed collegiis Sacerdotum quatuor, quæ ista: Pontifices, Augures, Septemviri epulones, Quindecimviri. Dio 53, 1. de ludis Actiacis Agrippæ: Καὶ αὕτη μὲν (scilicet ἡ πανήγυρις ἡ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ πρὸς τῷ Ἀκτίῳ) διὰ πέντε ἀεὶ ἐτῶν, μέχρι οὗ ἐγίγνετο, ταῖς τέσσαρσιν ἱερωσύναις ἐκ περιτροπῆς μέλουσα. λέγω δὲ τοὺς ποντίφικας, καὶ τοὺς οἰωνιστὰς, τούς τε ἑπτὰ καὶ τοὺς πεντεκαίδεκα ἄνδρας καλουμένους. Idem 58, 12. de iis, quæ decreta post mortem Sejani. Ἐψηφίσαντο δὲ ἑορτὴν διά τε τῶν ἀρχόντων καὶ διὰ τῶν ἱερέων ἁπάντων (ὃ μὴ πώποτε ἐγεγόνει) ἀχθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ ἐτελεύτησε, καὶ ἵππων ἀγῶσι καὶ θηρίων σφαγαῖς ἐτησίοις, διά τε τῶν ἐς τὰς τέσσαρας ἱερωσύνας τελούντων, καὶ διὰ τῶν τοῦ Αὐγούστου θιασωτῶν ἀγγέλλεσθαι (ἀγάλλεσθαι), ὃ οὐδέποτε ἐπεποίητο. Quibus verbis interpretis errorem esse scio, qui vertit, *per quatuor collegia Pontificum*, imperite, cum debuisset *Sacerdotum*. Pontificum sane collegium unum est. Quod dicit autem Dio, non antea pronuntiatos ludos curatosque per quatuor collegia et Augustales; id si sensit, errat, et refellit hominem clare hic, qui in manu, Taciti locus. Ceterum ad curationem sacerdotalem pertinet Cornelii et ille locus 11, 11. *Iisque ludis intentius adfui, sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor; quod non jactantia refero, sed quia collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura.* LIPS.

annalium reor, ne virtutes sileantur, utque pravis dictis factisque ex posteritate et infamia metus sit. Ceterum tempora illa adeo infecta, et adulatione sordida fuere, ut non modo primores civitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat, sed omnes Consulares, magna pars eorum, qui Prætura functi, multique etiam pedarii Senatores certatim exsurgerent, fœdaque et nimia censerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quotiens curia egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui solitum, "O homines ad servitutem paratos!" Scilicet, etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam projectæ servientium patientiæ tædebat.

LXVI. Paullatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum, Proconsulem Asiæ, repetundarum a sociis postulatum, Mamercus Scaurus e Consularibus, Junius Otho Prætor, Brutidius Niger Ædilis, simul corripiunt, objectantque "violatum Augusti numen, spretam Tiberii majestatem:" Mamercus, antiqua exempla jaciens, "L. Cottam a Scipione Africano, Ser. Galbam a Catone censorio, P. Rutilium a M. Scauro accusatos." Videlicet Scipio et Cato talia ulciscebantur, aut ille Scaurus, quem proavum suum, opprobrium majorum Mamercus, infami opera dehonestabat! Junio Othoni, litterarum ludum exercere, vetus

Pravis dictis factisque] Vide supra ad c. 40. Ern.

Ex posteritate et infamia] i. e. infamia apud posteros. *Posteritas* pro memoria. H. 2, 53.

Claritudo s. o. protegenda] Qui metu periculi e claritudine sua imminentis (etenim clarissimos quosque Tiberius, quia metuebat, oderat, et pluribus locis tradit noster) cogebantur se demittere, et humiliter obsequendo vitare periculum. Ern.

C. Silanum] Ryckius non dubitat esse eum, qui Cons. a. 763. cum P. Dolabella fuit; quod secus videbatur Ruperto, qui Consulem fuisse dubitabat ex eo, quod c. 69. tantum Senatorii ordinis mentio. Id argumentum si valet, nec Prætorium fuisse dicemus. Loquitur ibi in Senatu: vult misericordia commovere ex eo, quod sui ordinis fuerit. In quo parum referebat, utrum Consularis, an Prætorius, pedariusve esset. Ern.

Jaciens] int. instituti sui, accusationis susceptæ defendendæ caussa. Ern.

L. Cottam] Cicero Div. in Verrem 21. ibique Asconius: et Valerius 8, 1. Lips.

Ser. Galbam] De Galba ibidem Cicero c. 20. et Valerius: de Rutilio Livius Epit. 70. Cicero in Bruto 30. et Oratore 2, 69. Orosius 5, 17. Lips.

Opprobrium majorum] Sallustianum est. Lips.

Junio Othoni] Declamator fuit eo ævo notus. Seneca pater et ipsum et genus ejus dicendi describit, non sine nota Controv. 9. Ait, illum usum tecto genere dicendi et suspicioso, ubi minime opus, et cum aperte liceret agere. *Bene*, inquit, *de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere*. Acumen joci reddo, scriboque *legere*. Acta publica sunt, nec aliud tam vulgo promptum notumque; adeo ut proverbii loco Seneca filius alibi dixerit, *Beneficia in acta non mitto*, id est non publico, non divulgo. Quid autem magis ridiculum, quam acta publica alicui recitare in aurem? Subtilis ergo in id vitium hominis jocus, quem belle æmulatus est Martialis 1, 90. *Garris in aurem semper omnibus Cinna, Garris et illud, teste quod licet turba. Adeone penitus sedit hic tibi morbus, Ut sæpe in aurem, Cinna, Cæsarem laudes?* Nec enim dubito, quin oculos habuerit ad breve illud Scauri acutumque dictum. Lips. Scripsit *Colorum* libros, Seneca auctore l. c. Quid sit *color* v. Quintil. 4, 2, 88. Adde Juvenal. 6, 280.

ars fuit: mox Sejani potentia Senator, obscura initia impudentibus ausis propellebat. Brutidium artibus honestis copiosum, et, si rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum, festinatio exstimulabat, dum æquales, dein superiores, postremo suasmet ipse spes anteire parat; quod multos, etiam bonos, pessum dedit, qui, spretis, quæ tarda cum securitate, præmatura, vel cum exitio, properant.

LXVII. Auxere numerum accusatorum Gellius Poplicola et M. Paconius; ille Quæstor Silani, hic Legatus. Nec dubium habebatur, sævitiæ captarumque pecuniarum teneri reum: sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa; cum, super tot Senatores adversos, facundissimis totius Asiæ, eoque ad accusandum delectis, responderet solus, et orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat: non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eo quod ipse creberrime interrogabat: neque refellere, aut eludere dabatur: ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsivisset. Servos quoque Silani, ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat: et, ne quis necessariorum juvaret periclitantem, majestatis crimina subdebantur, vinclum et necessitas silendi. Igitur, petito paucorum dierum interjectu, defensionem sui deseruit, ausis ad Cæsarem codicillis, quibus invidiam et preces miscuerat.

Propolluebat] Nic. Faber, *perpolluebat*. Groslotius noster *propellebat*: bono pariter et prompto sensu. Lips. Pichena *Prætor polluebat*, idque tanquam certissimum recepit in textum. Acidalius *protollebat*: alii *propalabat*, vel *porro polluebat*, quod in paraphrasi sequitur Freinsh. Heinsius *præpollebat*, quod non patiuntur obscura initia. Jac. Gronovius *provolvebat*. J. F. Gronovius recepit *propellebat*, servavitque Ryckius. Idque ceteris certe conjecturis melius puto. Probat etiam Burm. ad Suet. Calig. 30. Vulgatum defendi posset e 6, 25. ubi *provixisse* pro porro vixisse. Ern. Hiller. Racem. 6. conjicit *protegebat*, ex gemello Velleii loco 2, 100. *Singularem nequitiam supercilio truci protegens*. Obstat, quod vox nimium a vulgata lectione aberrat. Eo sensu *obtegere* habet Cic. in Vatin. 5.

Brutidium artibus honestis] Vera laus. Non solum enim inter oratores rhetoresque locum habuit, recensente Seneca non semel, sed etiam historiam scripsit, ut ex fragmentis apparet, cum laude. Pete ea a Seneca patre, in Suasoria de morte Ciceronis. Puto eumdem esse, quem signavit Juvenalis 10, 82.—*pallidulus mi Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram*. Lips.

Iter pergeret] Sic et 15, 27. H. 3, 69. Cf. Burm. ad Val. Flaccum 4, 690.

M. Paconius] Quem post illa reum majestatis Tiberius interfecit, admonitu scurræ cujusdam. Suet. Tib. 61. Lips.

Voce, vultu, eo quod] Lipsius *et quod*. Acidalius *premeret voce, vultu: eoque quod ipse creberrime interrogabat*. Non arbitror necessariam copulam, nam explicat *voce premere*. Ern.

Neque—dabatur] Timore, ut opinor, ne refellendo et eludendo augeret iram. Ern.

Interrogarentur] Sic emendavit Paschalius.

Ausis] Faernus *missis*: nempe quia *ausus* passive nuspiam dicitur. Lenius Ryckius *ausus codicillos*: *missis* quare in *ausis* mutarent librarii, nulla ratio esse potuit. Idem videbatur Heinsio, et Groslotio (quamquam idem etiam *missis, ausis*) idque verum puto. Ern. *Missis* friget. Groslotius non *ausis* sed *orsis* conjectabat. Ast et verbum ipsum *audere* et ejus participia passive sumta occurrunt. Liv. 39, 8. *pleraque per vim audebantur*. ib. c. 55. *ad talia audenda*. Cf. et Nepos 1, 4. Velleius 2,

LXVIII. Tiberius, quæ in Silanum parabat, quo excusatius sub exemplo acciperentur, libellos D. Augusti de Voleso Messalla, ejusdem Asiæ Proconsule, factumque in eum Senatusconsultum recitari jubet. Tum L. Pisonem sententiam rogat: ille, multum de "clementia Principis" præfatus, "aqua atque igni Silano interdicendum," censuit, "ipsumque in insulam Gyarum relegandum." Eadem ceteri, nisi quod Cn. Lentulus, "separanda Silani materna bona, (quippe alia parente geniti) reddendaque filio" dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem

56. Ovid. Met. 2, 328. *magnis excidit ausis.* 11, 242. *potiri auso.* Noster 13, 47. *nullius ausi capax.* Quidni ergo potuit hoc participio et adjective uti? Mecum sentit Hillerus.

Ausis codicillis] *Audere codicillos* sensu prægnante est audere mittere, ut plenius, 6, 30.

Invidiam] Virulentam odii publici concitationem. Sic et 1, 21. 2, 37.

Voleso Messalla] Cujus sævitiæ clarum exemplum in Seneca de ira 2, 5. ubi item vocat eum Asiæ Proconsulem sub Augusto. *Volesus nuper sub D. Augusto Proconsul Asiæ, cum trecentos una die securi percussisset, incedens inter cadavera vultu superbo, quasi magnificum quiddam conspiciendumque fecisset, Græce proclamavit, O rem regiam! Quis hæc rex fecisset? non fuit hæc ira, sed majus malum et insanabile.* Nec plura super eo mihi comperta. Lips. Lapides vulgo *Volesus;* in fragm. Capitol. *Volusus.*

Materna bona—alia parente geniti] Certe hæc implexa. Pichena interpretatur, Silano fuisse matrem et novercam: materna autem bona intelligi, veræ matris, quæ separanda a novercæ, ac filio danda, ut aviæ paternæ. Ego caussæ nihil video, cur bona matris non fuerint Silani hic rei, et simul igitur cum paternis, pari jure, confiscanda. Mihi semper aliquid occulti vulneris in hac scriptura visum, et sententiam affirmare pæne audeam, etsi vix scripturam. Sed hæc quoque fortasse fuerit: *quippe tali parente geniti:* vel, *quippe illa parente,* per admirationem. Enimvero Lentulus separari materna bona per honorem voluit, et respectu illius parentis, quæ ex Augusti sanguine scilicet esset. Hoc in Silanis verum est: et Tacitus noster 13, 1. *Silanum abnepotem D. Augusti* facit: et Plinius 7, 11. *D. Augustus neptis suæ nepotem genitum vidit, quo excessit anno.* Stemma tamen seriatim hoc texere difficile sit. Quod si in lectione nihil mutas, tum ego interpretari capiar, duas matres Silano huic reo fuisse, veram et novercam. Noverca autem bona maxima ex parte Silano reliquerat, in gratiam mariti; vel obsequiis, ut fit, privigni capta. Nunc censet Lentulus separanda ea bona, quippe cum *non ea parente genitus esset:* sed adventicia illa, et ex indulgentia data, filio item indulgenda. Hæc dixerim, nec mihi firma aut proba, ut præmisi. Scripsit ad me ex Hispania vir doctus, in veteri libro se legisse, *quippe alta parente,* quod ad nostrum illum sensum faciat, sed mallem aliud verbi. Lips. Lipsianæ emendationi similis est Freinshemiana, *quippe Julia parente geniti.* Sed illa melior; quod in hac vox *parente* friget: præterquam, quod merito dubitatur de Julia, an Silani parens fuerit: 4, 44. *Antonia, Octavia genita:* et sic centies. Sed tamen 13, 12. *Senecio, liberto Cæsaris patre genitus:* et c. 45. *Ollio patre genita.* Duriores nec æque probabiles sententiæ, primum Grotii, qui *Manlia* sive *Mallia,* dein Reinesii Epist. 50. qui Cornelia volebat. Nam et idem vitium est, quod in Freinshemiana, et si matris cujuscunque, si modo nobilis, ista vis est, cur non et in aliis illa ratione utuntur Senatores? Idemque dicendum de Heinsii conjectura; *Ælia,* ut Sejano hoc daretur. Ern. Ingeniose Hillerus Racem. 4. *Dia* legit, unde in *alia* pronus lapsus. Simile quid v. ad 39. Supponit autem cum Freinsh. Juliam ipsi matrem fuisse, quæ in Deos relata.

Cornelius Dolabella] Præter cæteros adulator, qui supra censuit, ut Tiberius ovans urbem iniret; cujus mentio in prisco lapide conjunctim cum hoc C. Silano: (ap. Gruter. p.176.) P. CORNELIUS. P. F. DOLABELLA. C. JUNIUS.

longius sequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, "ne quis vita probrosus et opertus infamia, provinciam sortiretur: idque Princeps dijudicaret: nam a legibus delicta puniri: quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, provideri, ne peccaretur?"

LXIX. Adversum quæ disseruit Cæsar: "non quidem sibi ignara, quæ de Silano vulgabantur; sed non ex rumore statuendum: multos in provinciis, contra quam spes aut metus de illis fuerit, egisse: excitari quosdam ad meliora magnitudine rerum; hebescere alios: neque posse Principem sua scientia cuncta complecti: neque expedire, ut ambitione aliena trahatur: ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint: sic a majoribus institutum, ut, si anteissent delicta, pœnæ sequerentur. Ne verterent sapienter reperta, et semper placita: satis onerum Principibus, satis etiam potentiæ: minui jura, quotiens gliscat potestas: nec utendum imperio, ubi legibus agi possit." Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, si propria ira non impelleretur, addidit, "insulam Gyarum inmitem et sine cultu hominum esse: darent Juniæ familiæ, et viro quondam ordinis ejusdem, ut Cytheram potius concederet: id sororem quoque Silani, Torquatam, priscæ sanctimoniæ virginem, expetere." In hanc sententiam facta discessio.

LXX. Post auditi Cyrenenses, et, accusante Anchario

C. F. SILANUS. FLAMEN. MARTIAL. COSS. EX. S. C. FACIUNDUM. CURAVERUNT. IDEM. QUE. PROBAVERUNT. LIPS.

Vulgabantur] Valde inclino eo, ut *vulgarentur* scribendum putem. Sed scio talia etiam aliis locis reperiri. Itaque non ausus sum mutare: sic 4, 10. bis indicativus pro conjunctivo in tali oratione: *inierat, struxerat*. ERN.

Minutura, quoties] Ne deliberare quidem quemquam puto, quin conjectura nostra vera sit, *Minui jura, quoties glis. pot.* præclara et ex usu rerum gnome. LIPS.

Ut Cyth.] *Ut* ex MS. adjecit Pichena.

Cytheram potius] In MS. *Cythonum* (immo Cythenum, Gronovio auctore). Putes *Cythnum* fuisse, quæ insula est juxta Atticam, sub Eubœa, nostro alibi, Ptolemæo item et Plinio, nominata. LIPS.

Torquatam] Cujus memoriam servat marmor Romæ: (ap. Grut. p. 310.) JUNIÆ. C. SILANI. F. TORQUATÆ. VIR. VEST. MAXIMÆ. JUVENIO. L. itemque alterum in hortis Vaticani mihi lectum: (ib. p. 25.) JUNONI. JUNIÆ. C. SILANI. F. TORQUATÆ. SACERDOTI. VESTALI. ANNIS. LXIIII. CÆLESTI. PATRONÆ. ACTIUS. L. LIPS. Adde Sponii Miscell. er. ant. p. 150. ERN. De Torquata disputantes v. Rupertum et Reinesium, Ep. 48 et 50.

In hanc sententiam facta discessio] Quomodo discessio facta? Immo videntur omnes hoc probasse, nec dignum Cæsare, per discessionem experiri, Cæsaris an alius sententia sequenda. Nempe in unam Cæsaris sententiam discessio facta: eam cum Consul repetiisset et pronuntiasset, jussit discedere in partes, ut appareret, hanc sententiam probare Senatores. Atque ita omnes ad Cæsaris partes, subsellium, accessere. Nam, auctore Varrone, per discessionem fit SC. cum consentitur, ap. Gellium 14, 7. ERN.

Post auditi Cyrenenses] Fluctuavi in hoc loco: supra enim scriptum eadem de re c. 38. *Ancharius Priscus Cæsium Cordum Proconsulem Cretæ postulaverat repetundis.* Mirum videbatur, agere Cyrenenses in illum, qui alienæ provinciæ rector: et inclinabam ut substituerem, *Cretenses*. Dispulit

Prisco, Cæsius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium, Equitem Romanum, majestatis postulatum, "quod effigiem Principis promiscuum ad usum argenti vertisset," recipi Cæsar inter reos vetuit; palam adspernante Ateio Capitone, quasi per libertatem. "Non enim debere eripi Patribus vim statuendi: neque tantum maleficium impune habendum: sane lentus in suo dolore esset; Reip. injurias ne largiretur." Intellexit hæc Tiberius, ut erant magis, quam ut dicebantur: perstititque intercedere. Capito insignitior infamia fuit, quod, humani divinique juris sciens, egregium publicum et bonas domi artes dehonestavisset.

LXXI. Incessit dein religio, quonam in templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustæ Equites Romani voverant Equestri Fortunæ: nam etsi delubra ejus

hanc caliginem Strabo, apud quem libro ultimo in divisione provinciarum lego, Cretam cum Cyrenaica ejusdem Proconsulis fuisse. Ab hac mente Suet. Vespas. 2. *Quæstor Cretam et Cyrenas provinciam sorte cepit.* Ubi male quidam libri, *provincias.* Lips.

Lentus in dolore] Patiens, non ulciscendi cupidus. Cicero Or. 2, 45. *lente ferre,* opponit τῷ irasci. Liv. 22, 14. *tendentem ad mœnia Hannibalem lenti spectamus:* ubi v. Drakenb. item late de hac voce ejusque variis et contrariis significationibus agentem Vossium ad Catull. p. 213. Ern.

Reip. injurias ne largiretur] Ne condonaret injurias Reip. illatas. Alias ista forma significat condonare alicui injurias Reip. caussa; quod ab h. l. alienum est. Ern.

Capito insignitior infamia fuit] Sic ex MS. restituit Pichena. Ante erat *insignior*. Heinsius insuper vult *infamiæ*, ubique scilicet inferciens illum genitivum; quod non convenire, jam aliquoties diximus. Ern.

Egregium publicum] Ita dictum, ut vulgo bonum publicum, et Livio 2, 1. *pessimum publicum.* Rhenanum risi scribentem, *Obscurus locus est* (censeo Delphos mittamus ad consulendum) *aut certe mendosus, qui forsan sic legi debeat; Se, Remp. et bonas domi artes.* Lips. Paschalius emendare parabat, *ingenium publice.* Non opus est.

Equestri Fortunæ] Valde me permulcet illa *Fortuna Sequestris;* sed et inventor (Gruterus) et approbator (Pichena) tam belli cognominis, explicando ejus tædium faciunt. *Sequester* meo judicio non a *sequor,* quod Gellio creditum, sed a *secus* quasi *secuster,* ut a *magis magister,* a *minus minister,* dictus, quoniam intervenit dissidentibus ipse neutrarum partium, semotus ab utroque, et liber a caussis eorum, aliusque atque certantes. Duas autem personas significat: vel arbitri, medii, interpretis, quam notionem illi duriter captant; vel custodis, penes quem res controversa deponitur, l. 110. D. de V. S. Plautus Mercat. 4, 3, 36. *Immo sic sequestro mihi data est.* Rudente 4, 3, 78. *nisi pars datur, Aut ad arbitrum reditur, aut sequestro ponitur.* Cato apud Gellium 20, 11. *Per Deos immortales, nolite vos sequestro ponere.* Hoc est, nolite custodiam vestri committere cuiquam præter vosmetipsos: nolite vos, cum liberi sitis, fiduciarios reddere, et cuiquam in potestatem dare. Paullus l. 6. D. Depositi: *Proprie autem in sequestre est depositum, quod a pluribus in solidum certa conditione custodiendum reddendumque traditur.* Unde observant, *sequestre* genus esse depositi. At ego Paulli verba corrupta esse censeo, neque unquam Latinis dictum aliquid *esse sequestre* aut *in sequestre.* Scribe: *Proprie autem sequestro est positum, quod a pluribus* etc. Idem spectavit Tertull. de resurr. 51. *Hic sequester Dei atque hominum appellatus ex utriusque partis deposito commisso sibi.* Et c. 63. *In deposito* (caro) *est apud Deum per fidelissimum sequestrem Dei et hominum, Jesum Christum.* Et de patientia 15. *Adeo satis idoneus patientiæ sequester est Deus, si injuriam deposueris penes eum, ultor est.* Hanc quoque vim hujus vocabuli considerarunt, qui *Fortunæ Sequestri* pro Augustæ valetudine

Deæ multa in urbe, nullum tamen tali cognomento erat. Repertum est, ædem esse apud Antium, quæ sic nuncuparetur, "cunctasque cærimonias Italicis in oppidis, templaque et Numinum effigies, juris atque imperii Romani esse:" ita donum apud Antium statuitur. Et, quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum adversus Servium Maluginensem, Flaminem Dialem, prompsit Cæsar, recitavitque decretum Pontificum: "quotiens valetudo adversa Flaminem Dialem incessisset, ut, Pontificis Maximi arbitrio, plusquam binoctium abesset: dum ne diebus publici sacrificii, neu sæpius quam bis eundem in annum." Quæ, Principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam, et provinciarum administrationem Dialibus non concedi: memorabaturque L. Metelli, Pontificis Maximi, exemplum, qui Aulum Postumium, Flaminem, attinuisset. Ita sors Asiæ in eum, qui Consularium Maluginensi proximus erat, conlata.

LXXII. Iisdem diebus Lepidus ab Senatu petivit, "ut basilicam Pauli, Æmilia monimenta, propria pecunia firma-

donum voverunt, nempe, ut ejus salutem apud Fortunam deponerent, et huic illam custodiendam mandarent. Quod etiam votum, postquam eam Dea sartam tectam habuisse visa, solverunt. Ut Domitianus in capitolii oppugnatione ex incendio *Jovi Custodi* servatus. Gron. De hac voce videre etiam Heinsium ad Ovid. Fast. 1, 287. jubet Jac. Gronovius. De re adde not. seq. Ern.

Nullum tali cognomento erat] Mirum vero. Nam et Livius 40, 40. et Valerius 1, 1, 20. auctores sunt, Q. Fulvium Romæ dedicasse ædem Fortunæ Equestri. Nominat et Julius Obsequens 113. *C. Claudio*, inquit, *M. Perpenna Coss. bubo, in æde Fortunæ Equestris comprehensus, inter manus exspiravit.* Incendio consumptam suspicemur, nisi obstaret P. Victor, qui eam collocat in regione IX urbis suo etiam ævo. Fatebor ingenue, aliud, quod pro Tacito dicam, non habeo. Lips. Huic dubitationi obviam ire voluere, qui *Sequestri Fortunæ* legi voluere. Quod ut argutius, ita Lipsianum simplicius ac mollius: idemque placet Nardino de Vet. V. R. 6, 3. Freinshemio, Phil. a Turre in mon. vet. Antii c. 1. Equestrem ordinem Fortunæ Equestri vota fecisse pro Livia, nihil mirum, et studio assentandi mirifice convenit, quod minus apparet in Fortuna Sequestri. Illud etiam contra dici potest, (quod alias viri docti libenter usurpant, velut Gronovius in Dea Modestia, quam sibi videntur quidam 4, 7. reperisse, in Obs. 3, 10.) *Fortunæ Sequestris* nullam ap. veteres mentionem esse. Neque vero quæritur, quo nomine appellari potuerit, sed quo appellata fuerit, aut appellari in tali re ab tali ordine sueverit. Inscriptio, in qua *Fortuna Equestris*, est apud Grut. p. 75. n. 4. Alia ap. Murat. t. 1. p. 81. n. 5. Ern. Gruteri *Sequestrem* præferunt Ryckius, Lallemand. etc. Verum sic nova fingere pro lubitu non licet. Videtur Broterio templum Fortunæ Equestris, quod in reg. 9. fuerat; postea in reg. 7. esse structum. Habet quippe P. Victor in hac regione *templum novum Fortunæ*.

Plusquam binoctium] Ita in MS. Medicæo, ablegatis aliis vocibus; placetque. Licere Flamini abesse, sed consulto et consciscente Pontifice, etiam plusquam binoctium; sed dumtaxat in adversa valetudine, et cum exceptionibus quæ sequuntur. Vulgata tamen lectio erat, *dum ne plusquam:* sed novitia cum sit, quis moretur? Lips. In mendo cubare vulgatam subolucrat et Paschalio.

L. Metelli Pontif.] Auctorum loca adduxi ad c. 58. Lips.

Æmilia monumenta] Bene Æmilia monumenta: non enim unius Æmilii opus. Æmilius Paullus, qui postea cum C. Marcello Consul, duas Basili-

ret ornaretque:" erat etiam tum in more publica munificentia: nec Augustus arcuerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuvias, aut exundantes opes, ornatum ad urbis et posterum gloriam conferre: quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, avitum decus recoluit. At Pompeii theatrum igne fortuito haustum, Cæsar exstructurum pollicitus est, "quod nemo e familia restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeii." Simul laudibus Sejanum extulit, "tamquam labore vigilantiaque ejus tanta vis unum intra damnum stetisset." Et censuere Patres, "effigiem Sejano, quæ apud theatrum Pompeii locaretur." Neque multo post Cæsar, cum Junium Blæsum, Proconsulem Africæ, triumphi insignibus attolleret, "dare id se," dixit, "honori Sejani," cujus ille avunculus erat.

cas, veterem refecit, novam locavit: auctor Cicero ad Att. 4, 16. Novam interventu bellorum civilium non perfecit ipse, (ut hallucinari video virum inter antiquarios primum) perfecit sub Augusto Paullus Æmilius, qui Consul a. 720. et postea Censor. Dio 49, 41. Καὶ τὴν στοὰν τὴν Παύλου καλουμένην Αἰμίλιος Λέπιδος Παῦλος ἰδίοις τέλεσιν ἐξῳκοδόμησε, κἀν τῇ ὑπατείᾳ καθιέρωσεν. Eam incendio consumptam refecit 20 annis post alius Æmilius, ut narrat idem Dio 54, 25. Ἡ μὲν οὖν στοὰ μετὰ τοῦτο, ὀνόματι μὲν ὑπ' Αἰμιλίου, ἐς ὃν τὸ τοῦ ποιήσαντος ποτὲ αὐτὴν γένος ἐληλύθει, τῷ δὲ ἔργῳ ὑπ' Αὐγούστου καὶ ὑπὸ τῶν τοῦ Παύλου φίλων ᾠκοδομήθη. Et nunc post annos 35. iterum collapsam, firmavit ornavitque Manius Lepidus, is de quo dixi supra. LIPS. Sine caussa urget vir summus pluralem, qui in hoc verbo etiam de unius tali opere dicitur. Sic ap. Cicer. pro Milone 7. Clodius dicitur interfectus *in majorum suorum monimentis*, i. e. in via Appia, ab Appio Cæco munita. Et noster 4, 7. *monimenta Pompeii* vocat theatrum Pompeii. cf. 3, 23. De basilicis dixi ad Sueton. Excursu 5. ERN. Cf. Plin. 36, 24.

Erat etiam t. i. m. p. mun.] Paschalius hæc uncis inclusit, addito: hoc totum non adduci possum, quin sit tralatitium.

Arguerat Taurum] Scribendum *arcuerat*, id est vetuerat, prohibuerat. Tauri amphitheatrum intelligit in campo Martio: Marcii Philippi ædem Herculis Musarum: Balbi theatrum. Vide Sueton. Aug. 29. Dionem 51, 23. et 54, 25. LIPS. Recte Lipsius. Alterum vix Latinum. *Arcuerat conferre*, ut Senecæ defendimus in Hippolyto v. 805. *tu licet asperos Pugnacesque Deos viribus arceas, Et vasti spatio vincere corporis.* Et solenne librorum vitium est. Ovidio diu fuit Met. 15, 72. *Primusque animalia mensis Arguit imponi:* pro *Arcuit.* Statio diu Theb. 2, 629. *cur inficiatus honora Arguerim fama*, (et male defendit Gebhardus) pro *Arcuerim.* Val. Flacco 4, 317. *hæc Amycum tandem manus arguit ausis:* pro *arcuit.* GRON. Nec Latinitas nec res patitur *arguerat* legi: non Latinitas, tum propter ea, quæ Gron. dixit, tum propter constructionem: deberet enim sequi *contulisse*, aut, *quod contulissent*, non res: nam Augustus etiam impulerat, auctore Suet. 29. *non arcuerat* est, *hortatus erat.* Itaque non dubitavi recipere *arcuerat.* Librarii medii ævi in multis verbis *g* pro *c* scripsere, ut *vagare* pro *vacare.* Vid. H. 1, 44. ERN. Bene habet vulg. *arguerat;* ut 4, 12. *inhiare — arguerent:* 5,8. *arguebant obtulisse:* Livius 37, 28. *juvisse — arguit;* etc.

Recoluit] Repetiit, ut dicimus *recolere morem.* ERN.

Tanta vis unum intra damnum] int. ignis, incendii, quale quid frustra addi volebat Muretus. Et solet *vis* absolute poni pro ea re, cujus vis exseritur, sentitur, ut 4, 62. pro ruina: *quos illa vis perculisset.* V. Heinsius in Misc. Obs. 1. p. 396. ad Val. Flacc. 7, 333. ERN.

Apud theatrum Pompeii] De ea Seneca ad Marciam 22. *Decernebatur Sejano statua, in Pompeii theatro ponenda, quod exustum Cæsar reficiebat: exclamavit Cordus; tunc vere theatrum perire.* LIPS.

LXXIII. At tamen res Blæsi dignæ decore tali fuere: nam Tacfarinas, quamquam sæpius depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, ut legatos ad Tiberium mitteret, "sedemque" ultro "sibi atque exercitui suo" postularet, aut "bellum inexplicabile" minitaretur. Non alias magis sua Populique Rom. contumelia indoluisse Cæsarem ferunt, quam, "quod desertor et prædo, hostium more ageret. Ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam urenti, quamquam Sertorii atque Mithridatis ingentibus bellis labaret Respublica, datum, ut pacto in fidem acciperetur: nedum, pulcherrimo Populi Romani fastigio, latro Tacfarinas pace et concessione agrorum redimeretur." Dat negotium Blæso, "ceteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi; ipsius autem Ducis quoquo modo potiretur."

LXXIV. Et recepti ea venia plerique: mox adversum artes Tacfarinatis haud dissimili modo belligeratum. Nam quia ille, robore exercitus impar, furandi melior, plures per globos incursaret eluderetque, et insidias simul tentaret, tres incessus, totidem agmina parantur: ex quis Cornelius Scipio Legatus præfuit, qua prædatio in Leptinos, et suffugia Gara-

Depulsus] Victus, superatus. V. ad 2, 1. Ern.

Bellum inexplicabile] i. e. perpetuum, finem non habiturum. Sic ap. Liv. 39, 51. *inexplicabile odium* habent multi codd. et edd. ante Ascensianam, post quam *inexpiabile* receptum est, quod etiam Drakenb. servavit, ut apud eundem 4, 35. *inexpiabile bellum* dicitur, quod alicui et hic posset in mentem venire pro correctione. Idem Liv. 37, 52. *inexplicabilem facilitatem* vocat, cujus exitus nullus est: adde dicta in Clave Cic. in h. v. Ern.

Sua Populique Rom. contumelia] Verba hæc transposita, suadente Lipsio, in hunc ordinem se reposuisse ait Pichena. Parerem, si, jubente unico codice, dixisset. Quod quando non ausus, illam juncturæ vulgaris horum verborum immutationem, *sua Populique contumelia Romani*, haudquaquam auribus accidere meis ingratam, quin et aliquid magnificum præferre mihi videri, fateor. Gron. Atqui sic est in cod. MS. teste Jac. Gronovio, sic in ed. Beroaldi. Prima Alciati editio, casu haud dubie, dedit *Populique cont. Ro.* unde in ed. Rhenani, Aldinam, aliasque deinceps venit. Talia multis in locis acciderunt veterum scriptorum, quæ etiam ambitiose defenduntur, in quibus acumina, magnificentiam et nescio quid, sæpe doctissimi homines quærunt. Ern.

Hostium more ageret] sc. bellum vocans, quod latrocinium est; postulata edens, qualia hostis in justo bello solet. Ern.

Ingentibus bellis labaret] Acidalius, etsi non damnat *labaret*, tamen putat fore, cui verbum id grave nimis videatur, magisque probet, *laboraret*. Et confunduntur sane hæ voces subinde a librariis: sed magis, ut *labare* in *laborare* mutent, quam contra. v. Drakenb. ad Liv. 22, 61. 32, 30. Illud favet conjecturæ, quod MS. pluribus locis tali contractione peccat. V. ad 2, 53. Ern.

Mox—belligeratum] Quanto brevius ille copiosus et verbosus, ut putatur ab imperitis, Livius dixisset idem, quod brevitatis laude florens Tacitus: *Mox Tacfarinas suis artibus petitus*, e l. 22, 16. qui videtur esse fundus sententiæ Cornelianæ. Ern.

Eluderetque] i. e. impetu facto et assultu resiliret subito, nec copiam sui pugnæque faceret: 4, 25. *infensus miles memoria laborum et adversum eludentes optatæ toties pugnæ.* Ern.

In Leptinos] Intelligi putant, qui Leptim Africæ urbem colunt, qui *Leptitani* vocantur, (v. H. 4, 50.) nus-

mantum: alio latere, ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriam manum Blæsus filius duxit: medio, cum delectis, castella et munitiones idoneis locis imponens, Dux ipse arcta et infensa hostibus cuncta fecerat; quia, quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, et sæpe a tergo erat: multique eo modo cæsi, aut circumventi. Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, præponitque Centuriones virtutis expertæ: nec, ut mos fuerat, acta æstate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris provinciæ componit: sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos et solitudinum gnaros, mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat: donec, fratre ejus capto, regressus est, properantius tamen, quam ex utilitate sociorum; relictis, per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blæso tribuit, ut *Imperator* a legionibus salutaretur; prisco erga Duces honore, qui bene gesta Rep. gaudio et impetu victoris exercitus conclamabantur: erantque plures simul Imperatores, nec super ceterorum æqualitatem. Concessit quibusdam et Augustus id vocabulum; ac tunc Tiberius Blæso postremum.

LXXV. Obiere eo anno viri inlustres, Asinius Saloninus,

quam *Leptini;* unde *Leptitanos* rescribi volebant Freinsh. et Ryckius. Esse autem debent, qui Leptim parvam tenebant. Sed scire velim, quomodo e finibus Leptitanorum suffugium esset in Garamantas, cum Leptis sit ad mare, Garamantes in interiori Africa. Ern.

Impune traherentur] Diriperentur, vexarentur, perderentur. Supra c. 54. *hæc cura omissa Remp. funditus trahet,* i. e. perdet, evertet. Ern. Sallust. fragm. 4, 7. *quin socios, amicos—trahant, excidant.*

Mutantem mapalia] i. e. castra, quæ mapalia pro tentoriis habebant. Add. 4, 25. *positis mapalibus consedisse* etc. *Mapalia* illa qualia fuerint, discas e Livio 30, 3. qui etiam c. 5. *casas* vocat. adde Cort. ad Sall. Jug. c. 18. Ern. Hodie *beetel schar,* domus pellium. Shaw, Travels in Barb. t. 1. p. 220.

Conclamabantur] Appellabantur; quo verbo Cicero de hac re utitur ad Div. 2, 10. sed clamore exercitus: unde *conclamari* noster dixit. Simile est illud Ciceronis Phil. 6, 1. *cum vos universi—a me conservatam esse Rempublicam conclamastis.* Poterat dicere *me conservatorem Reip. conclamastis.* Ern.

Tiberius Blæso] Distinguo locum, *Blæso postremum. Obiere eo anno,* non levi ad historiam momento. Olim et libera Rep. multi Impp. dicti, ut quisque rem suis auspiciis bene gessisset. Displicuit Augusto, et ut reliquos honores in se, sic et hoc nomen traxit: quod communicatum postea cum paucis, et fere non nisi ex gente Augusta. Tiberius tamen hic Blæsum Imperatoris nomine insignit; eumque e privatis postremum: id est, ut postinde soli Principes eo titulo sint usi, nemini ultra concesso subditorum. Velleius 2, 125. *Junius Blæsus, Proconsul in Africa, ornamenta triumphalia, cum appellatione Imperatoria meruit.* Neque etiam indignum nota, quod observamus in nummis et inscriptionibus, Imperatoris titulum cum Principis est, præponi; cum victoris, subjungi hoc modo: *Imp. Cæsar Augustus,* etc. contra *Junius Blæsus Imp. M. Tullius Cicero Imp.* Quod etiam e Suetonii Julio 76. colligas, cujus id inventum. Lips. Hæc distinctio est in MS. teste Pichena. Ceterum videtur aptius esse *at tunc,* quam *ac tunc;* quæ inter se confundi solere supra dictum. Ern. De Tib. Blæso v. Epp. Sperlingii et Cuperi ap. Polen. t. 4. p. 146 et 153.

Asinius Saloninus] Asinio Pollioni oratori et historico filius natus Asinius Gallus, quem captis Salonis Delmatica urbe agnomento dixit Saloninum.

M. Agrippa et Pollione Asinio avis, fratre Druso, insignis, Cæsarique progener destinatus: et Capito Ateius, de quo memoravi, principem in civitate locum studiis civilibus adsecutus; sed avo Centurione Sullano, patre Prætorio. Consulatum ei adceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium, iisdem artibus præcellentem, dignatione ejus magistratus anteiret: namque illa ætas duo pacis decora simul tulit: sed Labeo incorrupta libertate, et ob id fama celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi, quod Præturam intra stetit, commendatio ex injuria; huic, quod Consulatum adeptus est, odium ex invidia oriebatur.

LXXVI. Et Junia sexagesimo quarto post Philippensem aciem anno, supremum diem explevit, Catone avunculo genita, C. Cassii uxor, M. Bruti soror. Testamentum ejus multo apud vulgum rumore fuit; quia, in magnis opibus,

Servius auctor in Virg. ecl. 4, 1. Etsi id cognomen Tacitus et Dio illi nusquam tribuunt, contenti dixisse Asinium Gallum. Is Saloninus duxit Vipsaniam, Agrippæ filiam, dimissam paullo ante a Tiberio, qui ex ea sustulerat Drusum. Hoc est quod Tacitus 1, 12. scripsit: *Nec Gallus ideo iram ejus lenivit, pridem invisus, tamquam ducta in matrimonium Vipsania, M. Agrippæ filia, quæ quondam Tiberii uxor fuerat, plusquam civilia agitaret.* Habuit ex ea liberos complures; virilis sexus istos, C. Asinium Saloninum, de quo hic: Asinium Gallum, de quo Suetonius Claud. 13. et Dio 55, 5. Asinium Pollionem, qui Consul a. u. 776. de quo Plinius 33, 8. Tacitus 1, 12. Dio in Syll. Coss. et Fasti: Asinium Agrippam, de quo 4, 34. Asinium Celerem, quem Consularem Plinius nominat 9, 31. et ponit sub Principe Caio. Nec vanum est, quod tribuo tam multos. Jubet hoc Tacitus 6, 23. ubi de morte Asinii Galli patris: *Scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi judicium Consulari seni, tot Consularium parenti.* Cui loco abunde lucem fecerint ista. Superest, ut virum doctum (Vertranium) eripiam e luto, qui hæret, quomodo hic Asinius Saloninus Drusi frater mortuus dicatur, quem Suetonius et Dio vivum ponunt Claudii ævo? Nam Suetonius ecce l. c. *Conspiraverant ad res novas Gallus Asinius et Statilius Corvinus, Pollionis ac Messallæ oratorum nepotes:* et Dio 60, 27: Ἀσίνιος δὲ δὴ Γάλλος, ὁ τοῦ Δρούσου πρὸς μητρὸς ἀδελφὸς, ἐπεβούλευσε μὲν τῷ Κλαυδίῳ, etc. Itaque quasi in pugna clara concludit: *Quid verum sit, Deus aliquis viderit.* Immo ego homo. Frater enim hic Salonini, non ipse: ne ultra turbes, et in simpulo, quod dicitur, excites fluctus. LIPS.

Cæsarique progener] Uti aliquam duceret e liberis Germanici. LIPS.

De quo memor.] Scil. 1, 76. 79. 3, 74.

Consulatum] Quem cepit inter suffectos a. u. 759. Lapis priscus Romæ: C. ATEIO. CAPITONE. C. VIBIO. POSTUMO. COS. LIPS.

Labeo incorrupta libertate] Patrem æmulatus, virum præclarum et prudentem, qui bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit. Appianus 4, 135: Λαβεὼν δὲ, ἐπὶ σοφίᾳ γνώριμος, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος τοῦ κατ' ἐμπειρίαν νόμων ἔτι νῦν περιωνύμου, . . . τοῦ πιστοτάτου τῶν οἰκετῶν τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ περιστρέψας αὐτὸν, ὡς ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐλευθεροῦν, ἐπιστρεφομένῳ ξίφος ἔδωκε, καὶ τὴν σφαγὴν ὑπέσχε. LIPS. Exemplum libertatis vide ap. Sueton. Aug. 54. ERN.

Junia, Catone avunculo] D. Junius Silanus, qui, Consul cum L. Licinio Murena, uxorem habuit Serviliam sororem M. Catonis. Ex iis nata hæc Junia, soror M. Bruti per matrem (nam Bruti pater fuit M. Junius Brutus) Tertia vel Tertulla cognomento: de qua notus Ciceronis jocus ap. Suet. Jul. 50. *Tertia deducta est.* Diversa igitur ab hac Junia, de qua Velleius 2, 68. *M. Lepidus juvenis, Lepidi ejus qui IIIVIR fuerat R. C. filius, Junia Bruti sorore natus.* Nam hæc uxor Lepidi fuit, nisi si ante Cassii, quod non opinor. LIPS.

cum ferme cunctos proceres cum honore nominavisset, Cæsarem omisit: quod civiliter acceptum: neque prohibuit, quo minus laudatione pro rostris ceterisque solennibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, Manlii, Quinctii, aliaque ejusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quod effigies eorum non visebantur.

Manlii, Quinctii] Quare Manlii? quia Junii Silani, innexi Manliæ genti. T. Manlius Torquatus filium in adoptionem dedit D. Silano; de quo Cic. 1, 7. de Fin. Valerius 5, 8, 3. De Quinctiis nihil dum reperi. Lips.

Præfulgebant] *Negatus* enim *honor gloriam intendit*. 4, 26.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU DIVI AUGUSTI
ANNALIUM
LIBER QUARTUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Tiberius sævit. Caussa penes Æl. Sejanum, cujus ingenium et mores. 2. Is ad dominationem adspirat, quo ut perveniat, Romæ in castra Prætoria militem conducit. 3. Druso, Tiberii filio, insidiatur per uxorem ejus, stupro pollutam. 4. Drusus Germanici togam virilem sumit. Status publicus, numerus legionum, 5. earum et cohortium et classium loca exponuntur. 6. Civilis administratio qualis hactenus. 7. Sejanus potentiam auget, 8. sublato per venenum Druso. Tiberius animum obfirmat, Senatum erigit, eique filios Germanici duo commendat, ut imperii heredes. 9. Funus Druso inlustre. 10. 11. Falsa de Drusi ab incauto patre necati fama. 12. Populi favor filiis Germanici noxius. Iis et Agrippinæ Sejanus insidias struit.

13. Tiberius legationes et accusationes civitatum et provinciarum audit. 14. De asylis actum; Histriones Italia pulsi. 15. Alter ex Drusi liberis obit. Item Lucilius Longus, Principis amicus. Capito damnatus. 16. Lex lata de Flamine Diali. Vestalibus habitus honos.

17. Solennia vota pro Principe. Iis inserti Nero et Drusus: hinc odium Tiberii, quem Sejanus stimulat. 18. Hic Germanici amicos adgreditur. 19. Silius damnatur. 20. Uxor ejus Sosia in exilium pellitur. M. Lepidi moderatio. 21. Piso accusatus obit. Cassius Severus in saxum Seriphium relegatur. 22. Plautius Silvanus perit.

23. Tacfarinatem, bella rursus moventem, 24. Dolabella opprimit, 25. et cædit. 26. triumphalia non impetrat. Ptolemæus munera accipit. 27. Servilis motus semina per Italiam oppressa.

28. Q. Vib. Serenus, a filio accusatus. 29. 30. Amorgum reportatur. Præmia delatoribus statuta. 31. P. Suilius deportatur. Firmius Senatu movetur. 32. 33. Judicium de his annalibus.

34. Cremutius Cordus, historiæ scriptor, ob Bruti et Cassii laudes accusatus, libere se defendit, et 35. vitam abstinentia finit. Libri ejus cremati. 36. Cyzicenis ademta libertas. 37. 38. Templi honorem, ab Hispanis oblatum, Tiberius spernit. 39. Sejanus, nimia fortuna socors, Liviam sibi uxorem a Principe petit, qui 40. modeste negat, et Sejani rationes refellit.

41. Hic, augendæ potentiæ, Tiberio secessum ab urbe suadet, 42. auditis in caussa Votieni Montani contumeliis, persuadet.

43. Romæ legationes Græcorum auditæ de jure asylorum. 44. Mors Lentuli, Domitii, Antonii. 45. L. Piso Prætor a quodam agreste interficitur. 46. Thraces montani rebellantes 47—51. a Sabino pelluntur, cæduntur, obsidentur, frustra eruptione facta, se dedunt.

52. Claudia Pulchra, Romæ adulterii accusata, damnatur. 53. Agrippina maritum petit, nec impetrat. Ei 54. Sejanus insidias struit. 55. Undecim urbes Asiæ de templo Tiberio struendo certant. 56. Prælati Smyrnæi. 57. 58. Tiberius dubia de caussa in Campaniam abscedit, arcto comitatu. 59. In spelunca repentino lapidum lapsu periclitatus a Sejano servatur: hinc major ejus fides. Neronem Germanici adgreditur et 60. calumniis subvertit. 61. Mors Asinii Agrippæ et Q. Haterii.

62. 63. Amphitheatri casu Fidenis multa hominum millia debilitata vel obruta. 64. 65. Romæ incendium deurit Cœlium montem. 66. Varus accusatur. 67. Princeps Capreas in insulam se abdit. 68—70. Titius Sabinus turpi fraude circumventus damnatur ipsis anni Kalendis. 71. Tiberius mentem suam recludi indignatur. Julia neptis Augusti obit. 72. Frisios, quod avare habiti, rebellantes, 73. L. Apronius repressum it, parum feliciter. 74. Turpis adulatio Senatus. Sejani adrogantia. 75. Cn. Domitius Agrippinam, Germanici filiam, accipit uxorem. Hæc sexennio fere gesta,

C. ASINIO, C. ANTISTIO, COSS.
CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE, COSS.
COSSO LENTULO, ASINIO AGRIPPA, COSS.
CN. LENTULO GÆTUL. C. CALVISIO, COSS.
M. LICINIO CRASSO, L. CALPURNIO PISONE, COSS.
AP. JUNIO SILANO, P. SILIO NERVA, COSS.

A. U. 776. A. C. 23.

I. C. Asinio, C. Antistio coss. nonus Tiberio annus erat compositæ Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter prospera ducebat) cum repente turbare fortuna cœpit: sævire ipse, aut sævientibus vires præbere. Initium et caussa penes Ælium Sejanum, cohortibus prætoriis Præfectum, cujus

Compositæ Reip. flor. d.] Copula intell. sed melius foret, *composita Rep. florentis domus.* Ern.

Ælium Sejanum] Funestum hoc Romanis caput patrem habuit Seium Strabonem; sed, in adoptionem datus alicui ex Æliis, dictus mutato inflexoque, ut solet, patris nomine, L. Ælius Sejanus. Id enim prænomen illi Dio dat 57, 19. At in nummo æreo legi, adfirmat mihi quidam, Tiberium Sejanum, cujus hæc inscriptio: TI. CÆSAR. DIVI. AUGUSTI. F. AUGUSTUS. AUGUSTA. BILBILIS. parte altera, corona e quercu: TI. ÆLIO. SEJANO. Non vidi ego. Lips. In nummo est L. non TI. uti exhibetur a Valente in Nummis Famil. Rom. Non accurate vel inspexit, vel exscripsit, qui cum Lipsio communicavit. In antica parte est: TI. CÆSAR DIVI AUG. F. AUGUSTUS. in aversa: AUGUSTA BILBILIS TI. CÆSARE. V. L. ÆLIO SEJANO. Estque cusus Tiberio quintum Consule cum Sejano: quod exprimitur in corona querna, non laurea, ut dicit Ryckius, qui alias et ipse jam de nummo monuit. Ern. Imo vero et in laurea. Sic ap. Val. in NN. Col. t. l. p. 66.

de potentia supra memoravi: nunc originem, mores, et quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulsiniis, patre Seio Strabone, Equite Romano, et prima juventa C. Cæsarem, D. Augusti nepotem, sectatus, non sine rumore, Apicio, diviti et prodigo, stuprum veno dedisse; mox Tiberium variis artibus devinxit adeo, ut obscurum adversum alios, sibi uni incautum intectumque efficeret: non tam sollertia, (quippe iisdem artibus victus est) quam Deum ira in rem Romanam, cujus pari exitio viguit ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax: sui obtegens, in alios criminator: juxta adulatio et superbia: palam compositus pudor, intus summa apiscendi libido, ejusque caussa modo largitio et luxus, sæpius industria ac vigilantia, haud minus noxiæ, quotiens parando regno finguntur.

ubi quoque Sejani prænomen L. in eo Bilbilis municipium.

Supra mem.] 1, 24. 3, 72.

Quo facinore] Nece Drusi, quem veneno sustulit. Lips.

Dominationem captaverit] Probum videbatur: et captavit certe, non cepit. Tamen cum in Medicæo sit, *raptum perit*, placet quod Pichena efformat, *raptum ierit*. Lips. Paschalius conjectabat *cæptaverit*. *Raptum ire* occurrit et H. 2, 6.

Genitus Vulsiniis] Quia ergo Vulsiniensis Sejanus, ideo acute et non sine morsu Juvenalis 10, 74.—*idem populus, si Nortia Thusco Favisset, si oppressa foret secura senectus Principis, hac ipsa Sejanum diceret horâ Augustum.* Nam Nortia, vel potius, ut libri meliores, Nurscia, Volsiniensium peculiaris Dea. Livius 7, 3. *Volsiniis quoque clavos indices numeri annorum fixos in templo Nursciæ Etruscæ Deæ comparere, diligens talium monumentorum (auctor) Cincius adfirmat.* Ubi velim deleri minutum illud glossema, quod circumscripsi. Tertull. Apol. 24. *Asculanorum Ancaria Dea, Volsiniensium Nurscia, Ocriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia.* Lips. Ap. Livium *Nortia* legunt critici; in Tertull. malunt *Æscul. Ancharia D. V. Nortia, O. V. S. Hostia.*

Patre Seio Strabone] Qui et ipse prætoriis cohortibus præfuit: sed, in Ægypti administrationem misso, solus deinde filius. Ob hæc officia attollit magnifico elogio Velleius 2, 127. *Sejanus Ælius, principe Equestris ordinis patre natus, materno vero genere clarissimas, veteresque et honoribus insignes, complexus familias.* Quod autem maternum genus? Junium, ut opinor: hoc argumento, quod *Junius Blæsus Proconsul Africæ, avunculus* ei fuit. Tacitus 3, 72. Lips.

Apicio diviti] Quod idem Dio adfirmat 57, 19. qui M. Gavium Apicium nominat. Sed Apicios ejusdem notæ et luxus tres reperio. Primum, qui Athenæo nominatus 4, 19. qui veteri Rep. vixit, quemque a Posidonio celebratum ait, et auctorem fuisse, ut Rutilius in exsilium mitteretur: alterum, qui Augusti et Tiberii ævo; de quo noster hic, et Seneca Cons. ad Elbiam 10. *Apicius nostra memoria vixit, qui in ea urbe, ex qua aliquando Philosophi ut corruptores juventutis abire jussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplina sua sæculum infecit.* Quin idem Plinio 10, 68. dictus *nepotum omnium altissimus gurges:* et de cujus deliciis volumen Appioni Grammatico scriptum lego in Athenæi 7, 12. At tertium, qui in imperio Trajani, cujus mentio apud Suidam in Ὄστρεα. *Τραιανῷ ἐν Πάρθοις ὄντι καὶ τῆς θαλάσσης ἀπέχοντι ἡμερῶν πολλῶν ὁδὸν Ἀπίκιος ὁ ὀψοφάγος ὄστρεα νεαρὰ διεπέμψατο, ὑπὸ σοφίας τεθησαυρισμένα,* si tamen Trajani ibi vox incorrupta. Lips. Quædam contra monet Contarenus Var. Lect. c. 27. Ern.

Prodigo stuprum veno dedisse] Ita e MS. jam edidere Pichena et J. Gron. pro vulgato *venum*. Eodem modo loquitur noster 13, 51. 14, 15. Sic volebat enim Perizon. ad Sanctii Minervam 3, 3, 139. Ern.

Corpus illi etc.] Hic locus non bene interpungitur in vulgatis libris, divulsis subinde, quæ jungenda erant, junctis, quæ divellenda. Ludit, ut solent scriptores in exprimendis moribus, per antitheta. Ern.

II. Vim Præfecturæ, modicam antea, intendit, dispersas per urbem cohortes una in castra conducendo; ut simul imperia acciperent, numeroque et robore et visu inter se fiducia ipsis, in ceteros metus crederetur. Prætendebat, "lascivire militem diductum: si quid subitum ingruat, majore auxilio pariter subveniri: et severius acturos, si vallum statuatur procul urbis inlecebris." Ut perfecta sunt castra, inrepere paullatim militares animos, adeundo, adpellando: simul Centuriones ac Tribunos ipse deligere. Neque Senatorio ambitu

Dispersas per urbem] Non per urbem modo, sed per oppida vicina dispersæ fuerunt Prætoriæ cohortes, ex Suetonii Aug. 49. *Neque unquam plures quam tres cohortes in urbe esse passus est, easque sine castris: reliquas in hiberna et æstiva circa finitima oppida dimittere assuerat.* Lips.

Metus crederetur] Monuit me Josias Mercerus, legendum videri, *dederetur*, vel *dideretur*, quod verbum sane ubique in Tacito velut fataliter corruptum. In cod. aiunt esse *crederetur:* si quis aliud forte eruet. Lips. Sic interpretor: ut multitudinem suam noscendo, robur æstimando, vultus omnium singuli familiariores habendo certi fierent de fiducia inter sese, deque metu sui apud cæteros; se, quicquid esset audendum, confidere inter se, aliis metum facere posse. Vide 3. Observ. 10. Gron. Mercerus post suam sententiam ipse retractavit, probavitque Savilii conjecturam *crearetur*, quam verissimam esse puto: ei proximam specie Faernianam *oriretur*, sive potius *oreretur*, quod in libris scriptis esse potuit, ut ap. Sueton. Tib. 37. ubi etiam in textum recepit Burmannus, quem vide et ad Cæs. c. 64. Paullo magis a scriptura vulgata abit Grotiana, *cresceret*. Quicquid sit, *crederetur* certe alienum et corruptum. Non enim hoc credi volebat, ne a militibus quidem, se in hoc conductos in unum locum, ut metui essent aliis. Ut sibi plus fiderent, id sua sponte existebat. Quorsum enim ista, quæ sequuntur, prætendisset? Accedit aliquid momenti etiam e Dione, qui de hac re tradens 57, 19. sic dicit: ὥστε τὰ παραγγέλματα καὶ ἀθρόους καὶ διὰ ταχέων λαμβάνειν, καὶ φοβεροὺς πᾶσιν, ἅτε καὶ ἐν ἑνὶ τείχει ὄντας, εἶναι. Adde c. 24. Atqui Dio e Tacito hoc, ut multa alia, sumsit. *Crearetur* placet etiam Freinshemio et Ryckio. Ern. item Broterio. Contra *cresceret* Ursinus et Muretus legebant. Ast Crollius conjicit *inderetur*, quod commode admitti posset. V. *indere* in Indice. Bene Savilius *crearetur*. (Cf. et c. 59. et 6, 50. 11, 8. H. 1, 20.)

Procul urbis inlecebris] Quomodo hoc verum? nam castra ista ad ipsam urbem fuerunt, juxta portam Viminalem, et hoc antiquarii nostri hodie docuerunt: vel Onufrium in urbe Roma vide. Adde hæc Scholiastis prisci in Juvenalem 10, 95. *Juxta aggerem primus posuit castra Sejanus, id est super Diocletianas; quæ dicta sint Castra Prætoria.* Sunt ipsa, quæ dixi; nam agger Tarquinii est ad Viminalem, et infra, Diocletianæ. Sed quod quærebam, quomodo igitur *procul urbis illecebris?* Non nimis hercle: nisi quod non in mediis ipsis, et quod amoti a consuetudine vulgi. Item, quod vallo clausi, et licentia cohibita: quo adspectum. Lips.

Neque Senatorio ambitu] id est, neque nolebat a Senatu ambiri, coli: cum et eos promoveret, ac posse ibi doceret. Lips. *Senatorius* utique formatur a *Senator*, non a *Senatus*, ut vult Freinsh. neque tamen propterea significat tantum, quod est unius Senatoris, aut singulorum in Senatu; sed etiam potest significare, quod est Senatorum, et sic Senatus vel totius corporis. *Ambitus Senatorius* est ambitio in Senatu. Neque hoc faciebat, ut extolleret clientes suos: id enim ei largiebatur Tiberius, non aliqua factio in Senatu: sed hoc extollere erat via ad potentiam in Senatu. Itaque facile admitto *ambitu ornandi*, quod ex MS. notat Pichena. Non cessabat etiam in Senatu se venditare, ac gratiosum et potentem reddere. Qua ratione? nempe non patiendo ad honores et imperia pervenire, nisi quibus ipse apud Tiberium suffragatus esset. Quo animadverso, quis dubitaret hunc patronum adoptare? Gron. Sic *municipalis ambitio* c. 62. de studio gratiæ municipum captandæ. Ern. *Ornandi*, quod est in codice, bene habet; restitui.

abstinebat, clientes suos honoribus aut provinciis ornandi; facili Tiberio atque ita prono, ut *socium laborum*, non modo in sermonibus, sed apud Patres et Populum celebraret, colique per theatra et fora effigies ejus, interque principia legionum sineret.

III. Ceterum plena Cæsarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant: et, quia vi tot simul corripere intutum, dolus intervalla scelerum poscebat: placuit tamen occultior via, et a Druso incipere, in quem recenti ira ferebatur: nam Drusus, impatiens æmuli et animo commotior, orto forte jurgio, intenderat Sejano manus, et contra tendentis os verberaverat. Igitur cuncta tentanti promptissimum visum, ad uxorem ejus Liviam convertere; quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incensus, adulterio pellexit: et, postquam primi flagitii potitus est, (neque femina, amissa pudicitia, alia abnuerit) ad conjugii spem, consortium regni,

Coli] Sacrificiis et adoratione. Dio 58, 2, 4, 11.

Interque principia legionum sineret] Inter militaria signa, ait Suet. Tib. 48. de quo ritu abunde in libris Histor. et Milit. Rom. Lips. Adde ad 1, 61. Ern.

Et quia vi etc.] Harlæus putabat legendum *eripere* et mox delendum *tamen:* dicturum fuisse *simul aggredi.* Atqui aggredi et de medio tollere *corripere* est, non *eripere.* Justinus 3, 1. *Exuentem se ac nudatum gladio trajicit; tum et filios ejus corripi jubet.* Nec deleverim τὸ *tamen:* id enim tacite demonstrat ambitionis tantæ et Sejani indolem; datque intelligendum, quamquam ægre ferret ambitio incitata hanc moram, et properaret ad vota Sejanus, *placuit* ei *tamen occultior via.* Posses alioqui et *tandem* legere. Gron. Arbitror, Gronovium verum vidisse. Sed ante *et* media distinctio esse debet, qua facilior fit ille sensus, et *tamen* aptius. Itaque sic interpunxi. Ern.

Intenderat Sejano manus] Intendere manus, principium et caussa jurgii etiam hodie apud Italum vulgus; 1, 27. *Postremo deserunt tribunal, ut quis Prætorianorum militum amicorumve Cæsaris occurreret, manus intentantes, caussam discordiæ et initium armorum.* 13, 14. *Simul intendere manus, aggerere probra.* Seneca de clem. 1, 25. *Conclamatio civitatis et fuga est, et Diis ipsis manus intenduntur.* At quod sequitur Sejani os palma percussum a Druso, aliter apud Dionem 10, 2. et Zonaram 57, 22. legas; qui Drusum percussum volunt a Sejano. Itaque eorum fide rescribit hic Vertranius, *Et hic contra tendentis os verberaverat.* Neutri mihi persuadent; non illi sententiam, non hic lectionem. Sejanum non tam prorupta audacia fuisse crediderim, ut ultro verberarit Principis Romani filium Tribunicia potestate, et imperii consortem: et convenit magis in mores Drusi, cui adeo promptæ ad verbera manus, ut hac de caussa Castor sit cognominatus, teste Dione ipso 57, 14. Lips.

Ad uxorem ejus Liviam] Suetonius Livillam semper vocat; ut Claudillam, quam noster Claudiam. Nec te moverit: ὑποκόρισμα est, ut Secundilla, Tertulla, Quartilla, in feminarum nominibus per blanditias frequens. Sic in Museo Carpensi lapis de hac ipsa Livia: (ap. Grut. 312, 4.) SECUNDA LIVILLÆ MEDICA TI. CLAUDIUS CÆSARIS. L. CELER. ÆDITUUS. A. VESTA. Lips.

Adulterio pellexit] Pro *in* vel *ad adulterium* more poetarum. 6, 45. *amore juvenem inlicere:* sic enim ibi capiendum puto. Ern. In dativo accipe *adulterio:* unde minus recte adfertur locus 6, 45.

Neque femina, amissa pudicitia, alia abnuerit] Freinsh. Tacitum scripsisse suspicatur *abnueret:* non ego; et miror nodum in scirpo quæri. Gron. Recte etiam Gruterus Faerni conjecturam *abnuit* rejicit. Ern.

et necem mariti impulit. Atque illa, cui avunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac majores et posteros municipali adultero fœdabat; ut, pro honestis et præsentibus, flagitiosa et incerta exspectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus, amicus ac medicus Liviæ, specie artis frequens secretis. Pellit domo Sejanus uxorem Apicatam, ex qua tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia adferebat.

IV. Interim anni principio Drusus, ex Germanici liberis, togam virilem sumpsit; quæque fratri ejus Neroni decreverat Senatus, repetita. Addidit orationem Cæsar, multa cum laude filii sui, "quod patria benevolentia in fratris liberos foret:" nam Drusus (quamquam arduum sit, eodem loci potentiam et concordiam esse) æquus adolescentibus, aut certe non adversus habebatur. Exin vetus et sæpe simulatum proficiscendi in provincias consilium refertur. "Multitudinem veteranorum" prætexebat Imperator, et "delectibus supplendos exercitus: nam voluntarium militem deesse; ac, si suppeditet, non eadem virtute ac modestia agere: quia plerumque inopes ac vagi sponte militiam sumant:" percensuitque cursim numerum legionum, et quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque exsequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socii Reges, quanto sit angustius imperitatum.

V. Italiam utroque mari duæ classes, Misenum apud et Ravennam, proximumque Galliæ litus rostratæ naves præsidebant, quas Actiaca victoria captas Augustus in oppidum

Avunculus Augustus] id est, major avunculus. Nam Antoniæ filia Livilla, Antoniæ mater Octavia. Ern.

Municipali adultero] Quasi diceret, ne Romano quidem. Nam municipales tunc minus honorati, aut pares urbanis censebantur. Ita Juvenalis 8, 238. per contemptum: *Municipalis eques.* Florus 3, 18. *Municipalia prodigia.* Erat autem Sejanus Vulsiniis natus. Lips. Cic. Phil. 3, 6. *Videte, quam despiciamur omnes, qui sumus e municipiis.*

Eudemus] In criminatione medicorum non omisit eum Plinius 29, 1 (8). *Jam vero et adulteria etiam in principum domibus, ut Eudemi in Livia Drusi Cæsaris.* Lips.

Fratri ejus Neroni] Biennio ante. Cf. 3, 29.

Filii sui] Addidit *sui*, quia ante liberi Germanici, vel filius Germanici. Ern.

Drusus—æq. adol.] Ad concordiam Drusi et Germanici, adoptione fratrum, refertur numus Illicitanus ap. Vaillant in NN. Col. t. 1. p. 78. in quo ad aram adoptionis stantes manus jungunt: itemque Sardianus a C. Asinio Pollione ProCS. percussus, qui eos sedentes, lituumque et simpulum tenentes exhibet cum epigr. ΔΡΟΥΣΟΣ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ. ΚΑΙΣΑΡΕΣ. ΝΕΟΙ. ΘΕΟΙ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΟΙ. Cf. Eckhel. D. NN. vet. Vol. 6. p. 211.

Multit. veteran.] scil. qui missionem peterent, ut Paschalius monet.

Quod—quæ tum Romana etc.] i.e. ut in *his, quæ tum.* Sic et apud Cicer. N.D. 2, 9. et in Verr. 1, 46. Vide ad Divin. 2, 41. in Lect. Tullianis.

Quanto sit angustius] Recte et dictum in Trajani laudem, qui fines imperii promovit. Dixi supra. Lips.

Duæ classes] Hæc et sequentia explico ubertim in Admirandis 1, 5. Lips. Vid. Sueton. Aug. 49. Ern.

In opp. Forojul.] Eo referunt con-

Forojuliense miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum juxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ, recens perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Juba Rex acceperat donum Populi Romani. Cetera Africæ per duas legiones; parique numero Ægyptus. Dehinc initio ab Syria usque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercita: accolis Ibero Albanoque et aliis Regibus, qui magnitudine nostra proteguntur adversum externa imperia. Et Thraciam Rhœmetalces ac liberi Cotyis; ripamque Danubii legionum duæ in Pannonia, duæ in Mœsia attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis, quæ, positu regionis a tergo illis, ac, si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur: quamquam insideret urbem proprius miles, tres urbanæ, novem prætoriæ cohortes, Etruria ferme Umbriaque

jectura numum Augusti Vaillant in NN. Col. t. 1. p. 5. et Spanh. de Præst. NN. t. 1. p. 687.

Octo legiones] Divisæ per varia castra et castella. Florus de Druso 4, 12. *Per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit.* Quæ non dubia origo nobilium in eo tractu oppidorum. LIPS.

Hispaniæ recens perdomitæ] Ab Augusto, Livius 28, 12. de Hispania: *Ita ergo prima Romanis initia provinciarum, quæ quidem continentis sint: postrema omnium nostra demum ætate ductu auspicioque Augusti Cæsaris perdomita est.* Propter Cantabros scilicet et Astures, quos ipse devicit. LIPS. Sueton. Aug. 21. 81. ERN.

Juba rex] Filius Jubæ ejus, qui a Cæsare victus est, paterque Ptolemæi a Caligula interfecti. Sueton. Cal. 26. 35. ERN.

Cetera Africæ, per duas] Ain' tu duas? Atqui una legio adtributa Africæ ab Augusto Tiberioque, te ipso teste non uno loco. H. 4, 48. scribis: *Legio in Africa, auxiliaque tutandis imperii finibus, sub D. Augusto Tiberioque Principibus, Proconsuli parebant.* Et Ann. 2, 52. *Furius Camillus Proconsul Africæ, legionem, et quod sub signis sociorum, ad hostem duxit.* H. 2, 97. *In Africa, legio cohortesque, delectæ a Clodio Macro.* Vidimus hunc nexum, et solvemus. Unam legionem ordinariam Africæ fuisse, verissimum est. Unde hic ergo duæ? Per bellum Tacfarinatis abducta e Pannonia legio, et in Africam missa. Supra 3, 9. *Piso adsequitur legionem, quæ e Pannonia in urbem, dein præsidio Africæ ducebatur.* Ea ibi mansit biennium paullo amplius, iterumque in Pannoniam remissa. Hoc ipso libro, 23. *Cæsar post res a Blæso gestas, quasi nullis jam in Africa hostibus, reportari nonam legionem jusserat: nec Proconsul ejus anni P. Dolabella retinere ausus fuerat, jussa Principis magis quam incerta belli metuens.* At enim, quia, quo loco quæque legio hoc ipso anno fuerit, decretum scribere Tacito, et nondum ea abducta; ideo duas ecce in Africa collocavit, in Pannonia duas. Atqui tres in ista debuerat: quod clarum vel ex iis, quæ in seditione trium Pannonicarum legionum dicta supra. Ubi etiam recensita hæc nona. LIPS.

Dehinc initio ab Syria usque ad flumen] Muretus adhæsit ad hunc locum voluitque legi *initio ab Syriæ*, dictum per transpositionem pro *ab Syriæ initio*, probavitque Acidalius. Sed quorsum dixerit, *ab initio Syriæ?* Ego τὸ *initio* insititium puto: *hinc, ab Syria usque ad Euphraten flumen quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercita:* aut ex *inde* natum. *Coercita* e MS. dedit Pichena pro vulgato *coercitum:* talia sæpe apud Tacitum attentus lector observet. ERN. Crollius legit *Dehinc interior Syria* etc. quod Syria laxiori sensu ab Ægypto ad Euphraten usque protendi dicitur Melæ 1, 11. Straboni 16. p. 749. Adde Plin. 5, 13.

Totidem apud Dalmatiam] Dalmatia Augusto tradita, perpetuumque præsidium in ea decretum a. u. 743. Antea inermis fuit. Adi Dionem 54, 34. LIPS.

Tres urbanæ, novem prætoriæ cohor-

delectæ, aut vetere Latio, et coloniis antiquitus Romanis. At apud idonea provinciarum sociæ triremes alæque et auxilia cohortium: neque multo secus in iis virium; sed persequi incertum fuerit, cum, ex usu temporis, huc illuc mearent, gliscerent numero, et aliquando minuerentur.

VI. Congruens crediderim, recensere ceteras quoque Reipubl. partes, quibus modis ad eam diem habitæ sint: quando Tiberio mutati in deterius Principatus initium ille annus attulit. Jam primum, publica negotia, et privatorum maxima, apud Patres tractabantur: dabaturque primoribus disserere: et in adulationem lapsos cohibebat ipse: mandabatque honores, nobilitatem majorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando; ut satis constaret, non alios potiores fuisse: sua Consulibus, sua Prætoribus species: minorum quoque magistratuum exercita potestas; legesque, si majestatis quæstio eximeretur, bono in usu. At frumenta et pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus Equitum Romanorum agitabantur. Res suas Cæsar

tes] Vigilum autem cur omittit? quæ numero et robore supra urbanas. Septem enim cohortes erant, institutæ jam inde ab Augusto. Caussa hæc: quia id ævi, inter legitimos justosque milites, vigiles non censebantur. Itaque in omnibus bellis civilibus Galbæ, Othonis, Vitellii, rara eorum mentio, nullus usus. E libertinis lecti erant, vile genus, et Vulcani potius ministri, quam Martis. Itaque nec Præfecti vigilum inter illustres dignitates mentio Tacito usquam: cujus auctoritas tamen adolevit, sicut et militum ipsorum, uti ex Pandectis aliisque scriptoribus clarum. Dicam de hoc omni urbano milite, cum cura, ad libros Historiarum. LIPS. Mercerus inclinat corrigere *decem prætoriæ*, quia sic tradit Dio 55, 24. et inscriptio antiqua ap. Gruter. p. 258, 8. Vulgatum numerum defendit Lipsius de Magnitud. R. 1, 4. erroris arguens Dionem. Fabrettus autem mavult utrumque pro suo ævo intelligere, quod res variavit cum in prætoriis, tum in urbanis cohortibus: quem vide in Inscr. p. 127. f. ERN.

Et colonis] Potius, *coloniis*. LIPS.

Sociæ triremes] Ut classis in Danubio; classis in Rheno, in Ponto. LIPS.

Neque multo secus] Dicit clare, non minus virium roborisque in auxiliis fuisse, quam in legionibus; ex quo magnitudinem opesque videas imperii Romani. LIPS. *Neque multo secus*, i. e. *neque multo minus:* ut alias ponitur *secius*. Terent. Andr. 3, 2, 27.

Sed persequi incertum fuit] Lipsius restituit *fuerit*, pro *fuit*. ERN.

Huc illuc mearent] Attendant tirones, observentque aliam auxiliorum et legionum rationem fuisse. Legiones certas stationes habuisse, etsi non plane immutabiles, ut exempla apud nostrum docent, contra quam nonnulli putarunt; auxiliis autem nullum certum locum attributum fuisse. ERN.

Recensere ceteras etc.] Pro, *recensere, quibus modis ceteræ quoque r. p. ad eam d. h. s.* quæ ratio elegans in primis Græcis habetur, ut animadversum Kustero ad Aristophanem et aliis. ERN.

Inlustres domi artes] Eloquentiam, juris scientiam, etc. quæ *civilia studia* vocat 3, 75. *pacis artes* sæpe Cicero, ut pro Murena 14. ERN.

Species] Ornamenta eadem, dignitas, quæ vetere Republica. *Speciem* de Consule dixit etiam Cicero in Pison. c. 11. Adde ad Suet. Cæs. 77. ERN.

Frumenta etc.] Decumæ ex agris publicis et vectigalibus, ut in Sicilia. Per *pecunias vectigales* non modo scriptura et portorium, sed cetera etiam, quæ ab Augusto instituta sunt, vectigalia intelligenda. *Cetera publicorum fructuum* sunt tributa provincialibus imposita. ERN.

Agitabantur] Seneca epist. 119. *Jam ego paraveram fiscos: circumspiciebam, in quod me mare negotiaturus immitterem, quod publicum agitarem.* Suet. Vespas. 1. *publicum quadragesimæ in Asia egit.* GRON.

spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex fama mandabat; semelque adsumpti tenebantur, prorsus sine modo, cum plerique iisdem negotiis insenescerent. Plebes acri quidem annona fatigabantur: sed nulla in eo culpa ex Principe: quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obviam iit, quantum impendio diligentiaque poterat. Et, ne provinciæ novis oneribus turbarentur, utque vetera sine avaritia aut crudelitate magistratuum tolerarent, providebat: corporum verbera, ademptiones bonorum aberant.

VII. Rari per Italiam Cæsaris agri: modesta servitia: intra paucos libertos domus: ac, si quando cum privatis disceptaret, forum et jus. Quæ cuncta, non quidem comi via, sed horridus ac plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur: nam, dum superfuit, mansere; quia Sejanus, incipiente adhuc potentia, bonis consiliis notescere volebat; et ultor metuebatur, non occultus odii, et crebro querens, "incolumi filio, adjutorem imperii alium vocari: et quantum superesse, ut collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo: ubi sis ingressus, adesse studia et ministros: exstructa jam, sponte Præfecti, castra: datos in manum milites: cerni effigiem ejus in monimentis Cn. Pompeii: communes illi cum familia Drusorum fore nepotes:

Res suas] Fiscum primum, ejusque curam, deinde etiam, ut opinor, provincias suas. De posterioribus colligo e Sueton. Tib. 41. quamquam ille socordiæ tribuit. Ern.

Rari per Italiam] Non latifundia, ut postea, ex honorum publicatione, et reorum damnationibus parta. Lips.

Modesta servitia] Non de paucitate servorum, sed modestia recte Freinsh. accipit. Non attingebant Rempublicam; non potentes nimis, insolentes erant, ut postea. Ern.

Non quidem comi via] Acidalius haud dubitat legendum *cum vi*. Si hoc voluisset, dixisset, opinor, simpliciter, *vi*, aut *per vim*. Putavit vir doctus, hæc verba referenda esse ad *retinebat*, quod non est. Tiberius ista non mutaret, etsi alias horridus et formidolosus erat, non facilis, comis. Si quid mutandum esset, mallem *comi vita* i. e. moribus. Sed non est necessarium. *Comi via* intell. *morum*. Supra 1, 54. *Tiberio alia morum via:* et *non quidem* est pro *etsi non*. *Comis* bene opponitur *horrido* non uno sensu. Ern. Plane sic Plin. 35, 10. *Ti. C. minime comis Imperator*.

Ultor] Drusus scilicet.

Cerni effigiem ejus] Statuam æneam in theatro Pompeii. Dio 57, 21. Lips. *In monim. Cn. P.* apud theatrum ejus, 3, 72. Ern.

Communes illi] Consideremus, quæso. Suetonius Claudii filio Druso desponsam Sejani filiam scribit c. 27. in Claudio: nec alius sententiæ est, quod noster 3, 29. dixit, Claudii filio Sejanum socerum destinatum. Hæc certa, clara: sed quomodo hic Drusus queritur, communes illi fore cum Drusorum gente nepotes? Locum non habet ea querela, vana est; si vere idem Suetonius scribit, Drusum exstinctum post paucos dies, quam ei Sejani filia esset desponsa. Desponsa autem ante biennium, ut ex Taciti supra verbis clarum: ante biennium ergo exstinctus, et simul connubii nepotumque spes. An aliud aliquid est, quo noster hic respexit? nemo dicet. In Zonara 11, 2. lego, *Juliam* Drusi filiam desponsam Sejano: corrupte; quia scribendum *Liviam;* intelligitque Germanici sororem, de qua infra dicemus, Drusi majoris prolem. Quid nugamur? cum omnia scrinia excussserimus, non inficiabimur, quin Tacitus guttam attigerit e flumine Lethes. Lips. Videtur Freinshemio Tacitus hic loci cumulare voluisse

precandam post hæc modestiam, ut contentus esset." Neque raro, neque apud paucos talia jaciebat: et secreta quoque ejus, corrupta uxore, prodebantur.

VIII. Igitur Sejanus, maturandum ratus, deligit venenum, quo paullatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur: id

Sejani facinora, neque eas querelas præcise ad hoc tempus restringendas.

Precandam post hæc Modestiam] Mirum genus loquendi, quasi Modestia inter Deas. Et cave tamen immutes: simile illud e 15, 17. *Sic quoque optimam Fortunam orandam, ut pedes confectis itinerum spatiis equitem assequeretur.* LIPS. Hæc ita accipiunt viri docti, quasi *Modestia* inter Deas censeretur. Eo sensu mihi nihil videtur frigidius. Poetarum est, fingere Numina, quæ non sunt; non historicorum. Precanda modestia est, quæ juberi non potest, sed rogari debet. Post hæc atque talia eo ait evectum Sejanum, uti non imperari ei amplius modestia possit, sed rogare necesse habeat eum, qui velit continere et efficere, ut contentus sit, intraque illum modum consistat. Ita de Pompeio Cicero de fin. 2, 18. *Sed finge non solum callidum eum, qui aliquid improbe faciat, verum etiam præpotentem: ut M. Crassus fuit, qui tamen solebat uti suo bono: ut hodie est noster Pompeius, cui recte facienti gratia est habenda; esse enim, quam vellet, iniquus, justus, poterat impune.* Pompeius et Sejanus hactenus pares: precanda eorum modestia erat, ut contenti essent; et recte facientibus gratia erat habenda. Vel potius, precandam post hæc a Diis, quos veros putabant, illi modestiam: rogandos Deos, ut hanc illi darent: abiit enim id e potestate nostra. Tale est apud M. Senecam Contr. 25. *ut salva provincia sit, optemus meretrici bonam mentem.* Tale Medeæ apud Ovid. Met. 7, 37. *quamquam non ista precanda, sed facienda mihi.* Hic addit, quod Tacitus vult intelligi: precandam, quia manu facere nemo queat. Cicero epist. 1, 8. *Commutata tota est ratio Senatus, judiciorum, rei totius publicæ; otium nobis exoptandum est.* Significat nimirum, se et alios, qui debebant, id præstare non posse. Plato 6. de Legibus p. 757. διὸ τῷ τοῦ κλήροι ἴσως ἀνάγκη προσχρήσασθαι, δυσκολίας τῶν πολλῶν ἕνεκα, Θεὸν καὶ ἀγαθὴν τύχην καί τοτε ἐν εὐχαῖς ἐπικαλουμένους, ἀπορθοῦν αὐτοὺς τὸν κλῆρον πρὸς τὸ δικαιότατον. Precari autem tam dicimus *rem a Diis alicui*, quam *Deos aliquid* aut *pro aliquo*. Infra c. 39. *Neque fulgorem honorum unquam precatum.* Lib. 12, 65. *amplecti Britannicum robur ætatis quam maturrimum precari.* Hæc in Obs. 3, 10. dicta. Tamen Freinsh. defendit Deam Modestiam, et hæc subtiliora quam veriora putat. In quo illud festivum, si recipiatur sensus, quem Tacito attribuimus, tamen fore, ut constet sensus, quo ille delectatur, nempe exorandum esse Modestiæ numen. Tanquam cum dicitur *precandam modestiam*, non possit intelligi, vel *Sejani* vel *Sejano a Diis*, qui eo creverat, ut coerceri, atque adeo modestia ei imperari non posse videretur. Tanquam verbo *precandam* necessario statuatur singularis Dea Modestia, a qua modestiam peti oporteret. Male igitur Horatius lib. 1. Sat. 4, 17. *Dî bene fecerunt, inopis me quodque pusilli Finxerunt animi.* Debuisset dicere, *Modestiæ numen bene fecit, quod me modestum finxit:* non venit enim scilicet illa modestia virtus et animal, nisi a peculiari numine Modestia: quemadmodum nemini potest optari, nisi ab eo unico Numine, quod eam conferre possit. Ego tamen Deam nullam, sed quæ sanis facile modestiam ingeneraret, Adrastiam, Rhamnusiam, Nemesin novi. Nam Plautus risum captat. Quid multa? quod illi mire elegans, id mihi κακόζηλον, et gravitati cum Taciti, tum materiæ indignum videtur. GRON. Verissima sunt quæ Gronovius disputat. Itaque veteres edd. secutus, *modestiam*, litera initiali minuta rescripsi, ut fecit jam Ryckius. ERN. Pro Modestia Dea pugnat Crollius, ea potissimum ratione, quod, modestiam in Sejano nullam fuisse, probe Drusus nosset. Cultas quoque Romæ virtutes *Clementiam*, *Moderationem*, ex numis Tiberii patet. Cf. Eckhel. t. 6. p. 187. Valet hoc, si reddas, *precandam ejus modestiam* non item, si, *precandam ei a Diis modestiam*. Duriuscula tamen pronominis omissio. Quem Plauti locum signet Gron. non video.

Adsimularetur] Videretur: ut tabes e veneno imitaretur fortuitum morbum, similitudinem fortuiti morbi haberet.

Druso datum per Lygdum spadonem, ut octo post annos cognitum est. Ceterum Tiberius, per omnes valetudinis ejus dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto, necdum sepulto, curiam ingressus est: consulesque, sede vulgari per speciem mœstitiæ sedentes, honoris locique admonuit; et effusum in lacrimas Senatum, victo gemitu, simul oratione continua erexit. "Non quidem sibi ignarum, posse argui, quod tam recenti dolore subierit oculos Senatus: vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adspici a plerisque lugentium: neque illos imbecillitatis damnandos: se tamen fortiora solatia e complexu Reipubl. petivisse." Miseratusque "Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum, et vergentem ætatem suam, ut Germanici liberi, unica præsentium malorum levamenta, inducerentur," petivit. Egressi Consules, firmatos adloquio adolescentulos deductosque ante Cæsarem statuunt. Quibus adprehensis, "Patres conscripti, hos," inquit, "orbatos

Adsimulare est imitari: de quo verbo vid. Gron. Diatr. in Stat. c. 6. Ern.

Ut octo post annos] Recte: eo ipso videlicet anno, quo interfectus Sejanus, cum Apicata, ejus uxor, hæc scelera prodidit. Vide Dionem 58, 11. Lips.

Consules sede vulgari] id est, in sedibus Prætorum aut Tribunorum, ut Dio interpretari videtur in morte Augusti 56, 31. Ἐκαθέζοντο δὲ οἱ μὲν πολλοὶ, ὥς που ἕκαστος εἰώθει, οἱ δ' ὕπατοι κάτω ἐν τοῖς βάθροις, ὁ μὲν τῷ τῶν στρατηγῶν, ὁ δὲ τῷ τῶν δημάρχων. Nec dissimile est, quod Suetonius scribit c. 23. Claudium *de majore negotio acturum, medium inter Consulum sellas Tribunicio subsellio sedisse.* Humiles autem Senatorum omnium sedes, altæ Consulum et excelsæ. Lucanus 5, 15. *Ut primum mœstum tenuere silentia cœtum, Lentulus e celsa sublimis sede profatur.* Lentulus enim ibi Consul: et alius poeta quispiam (Ovid. ex Ponto 4, 5, 18.): *Conspicuum signis cum premet altus ebur.* Intelligit Consulis sellam curulem, in qua, ornatus caussa, signa. Idem ib. 4, 9, 28. *Signa quoque in sella nossem formata curuli, Et totum Numidæ sculptile dentis opus.* Lips. Immo in subselliis Senatorum communibus, quo loco Senatori cuique sedere licebat. Nam subsellia Prætorum et Tribunorum non possunt profecto *sedes vulgaris* appellari. Non, quia Augusto mortuo in subselliis tribunitiis ac prætoriis sedere Consules luctus caussa, propterea et nunc idem fecere, ut recte monet Ryckius. Etenim ista non more aliquo et instituto certo fiebant, sed sponte, et ut cuique suggerebat ingenium; in quo genere nihil certi est. Ern.

Victo gemitu] Int. suo: vix dignum admonitione, nisi doctos viros dubitasse viderem. Ern.

Propinquorum alloquia] Alloquia, proprie in consolatione, notatum aliis. Lips.

Vix diem adspici] Ita enim moris, ut limine et domo se continerent in luctu. Plinius 9, 13. *Mitto ad Arrium: rogo ut veniat: quoniam me recens adhuc luctus limine contineret.* Lips.

E complexu Reip.] *Complexum* pro cura Reip. negotiis capit Freinsh. Infra 13. *negotia pro solatiis accipiens.* Et dicitur *complecti* pro curare aliquem: sed *complexum* pro cura dici, non credo. Sensus est: se maluisse in complexum Reipublicæ ruere, velut matris, atque ibi levamentum doloris quærere, hinc solatia satis fortia petere. Cic. ad Div. 4, 6. *habebam, quo confugerem, ubi conquiescerem, in cujus sermone et suavitate omnes curas doloresque deponerem:* et mox: *non nunc domo mœrens ad Remp. confugere possum, ut in ejus bonis acquiescam.* Ern.

Rudem adhuc nepotum, et verg. etc.] *R. a. nepotum* ad Tiberium pertinet, non ad matrem Tiberii; itaque distinctionem sustuli. *Rudis nepotum* est nondum expertus suavitatem e nepotibus, qui solent prope cariores et dulciores esse filiis. Ern.

Adprehensis] Cod. *adprensis*: quod non ausus sum recipere, ob ea, quæ

parente, tradidi patruo ipsorum, precatusque sum, quamquam esset illi propria soboles, ne secus, quam suum sanguinem, foveret ac tolleret, sibique et posteris conformaret. Erepto Druso, preces ad vos converto, Diisque et patria coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis majoribus genitos, suscipite, regite: vestram meamque vicem explete. Hi vobis, Nero et Druse, parentum loco: ita nati estis, ut bona malaque vestra ad Rempubl. pertineant."

IX. Magno ea fletu, et mox precationibus faustis, audita: ac, si modum orationi posuisset, misericordia sui gloriaque animos audientium impleverat: ad vana, et totiens inrisa revolutus, "de reddenda Republ. utque Consules, seu quis alius, regimen susciperent," vero quoque et honesto fidem dempsit. Memoriæ Drusi eadem, quæ in Germanicum, decernuntur, plerisque additis, ut ferme amat posterior adulatio. Funus imaginum pompa maxime inlustre fuit, cum origo Juliæ gentis, Æneas, omnesque Albanorum Reges, et conditor urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Attus Clausus, ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur.

X. In tradenda morte Drusi, quæ plurimis maximeque fidis auctoribus memorata sunt, retuli: sed non omiserim eorumdem temporum rumorem, validum adeo, ut nondum exolescat. "Corrupta ad scelus Livia, Sejanum Lygdi quoque spadonis animum stupro vinxisse: quod is ætate atque

dixi ad 3, 53. quæ multo magis in hoc verbum conveniunt. Nec ipse Jac. Gronovius recepit. Ern.

Conformaret] Sic MS. edd. Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi: post irrepsit vitio operarum *confirmaret*, quod est in Lipsianis, quas vidi, solenni confusione illorum verborum, de qua vide dicta in Clave Cic. Pichena restituit *conformaret*, idque Gronovius et Ryckius secuti sunt. *Conformaret sibi et posteris* i. e. monendo, fovendo redderet dignos se, patruo, et honestos posteris atque utiles. Si *confirmaret* magis placeat, sensus est, fovendo, provehendo efficeret, ut in iis et ipse et posteritas subsidia haberet. Ern. Heinsius explicat *confirmaret*, educaret, aleret. Sed rectius omnino *conformaret*. Malim *confirmaret*. i. e. fidos amicosque redderet. Sic 1, 71. H. 5, 4. Sallust. Jug. 45. *exercitum brevi confirmavit*.

Plerisque additis] Multis pluribus, de consuetudine hujus ætatis. Sic Suet. Cæs. 52. et multis aliis locis. Noster infra c. 20. *pleraque in melius flexit*, ubi recte Muretus interpretatur *multa*. *Posterior adulatio* opponitur adulationi recenti, et ejus initiis, quæ sunt modestiæ retinentiora. Ern. *Plerisque additis*, multis, compluribus, ut 6, 22. 11, 8. H. 4, 61. Imo sic jam Nepos Timoth. 4. Cicero de Invent. 1, 36. de Offic. 1, 14. et pro Sextio c. 35.

Appius Clausus] Lego *Atta Clausus*, vel *Attus*. Adi lib. 12. Annal. Lips. *Attus* est in MS. ut etiam 12, 26. MSS. habent. Itaque Pichena et qui post ediderunt, receperunt. Recte, ut enim Gronovius judicat, qui se consuli vult ad Liv. 2, 16. adde viros doctos ad Suet. Tib. 1. Ante erat in edd. *Appius*. Ern. Cf. et 11, 24.

Corrupta ad scelus] Ad interitum marito struendum. Corruperat eam Sejanus adulter, ut ejus opera ad tollendum Drusum uteretur. Qui de adulterio accipiunt, non cogitant, id jam esse in voce *corrupta*, et *flagitium* potius dicturum Tacitum fuisse, si hoc voluisset. Ern. *Scelus* pro cæde scelesta: sic 6, 33. 12, 47. 16, 23. etc.

Vinxisse] Usitatius est in hac re compositum *devincire*. Cic. Planc. 15. 18. *largitione devincire tribus*. Cluent. 64. *ut eum nuptiis alligatum simul, et testamenti spe devinctum possit habere in potestate*. Sed Tacitus simplicia

forma carus domino, interque primores ministros erat: deinde, inter conscios ubi locus veneficii tempusque composita sint, eo audaciæ provectum, ut verteret, et, occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem, quæ prima ei, apud filium epulanti, offerretur: ea fraude tum senem, postquam convivium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse; atque illo ignaro, et juveniliter hauriente, auctam suspicionem, tamquam metu et pudore sibimet inrogaret mortem, quam patri struxerat."

XI. Hæc vulgo jactata, super id, quod nullo auctore certo firmantur, prompte refutaveris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius, tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque sua manu, et nullo ad pœnitendum regressu? Quin potius ministrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, insita denique, etiam in extraneos, cunctatione et mora, adversum unicum, et nullius ante flagitii compertum uteretur. Sed, quia Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Cæsaris, et

compositis in multis præfert. Vid. ad 3, 55. et 6, 45. *pacto matrimonio vincire:* quamquam et devincire dixit, v. c. 12, 64. ERN.

Lygdus] Haud dubie spurium est, et a glossa ortum. ERN. Expunxi igitur post *is.*

Ubi locus tempusque] Sic non modo MS. ut Pichena notavit, et edd. Beroaldi et Aldi, ut J. Gronovius, sed etiam Alciati, Rhenani. Casu in Lipsianis excidit copula, ut opinor, quod alii temere imitati. Sed pro *sint*, vel *sunt*, ut nonnullæ edd. habent, legendum *fuerint*, vel *fuerant*, temporum ratione postulante. Sic mox *postquam convivium inierat.* Mox *verteret*, int. se, consilium. ERN. In Lipsiana Antwerp. 1627. jam restituta est copula. Hæc enallage temporis occurrit et 14, 11.

Ea fraude tum senem—tradidisse] Valde vereor, ne pro *tum* legendum sit *captum*, *inductum*, aut simile quid: sed *captum* optimum. Potuit etiam Tacitus scripsisse *ea captum fraude;* ubi facilior corruptela fuit. Non nego *ea fraude* simpliciter dici potuisse, et sic intelligi posse, etsi durius foret; sed illud *tum* ab h. l. alienum et frigidissimum. Possis etiam *exceptum* ad fraudem referre, nam id verbum in insidiis dicitur; sed esset alieno loco, et melius ad *poculum* refertur. ERN. Muretus notat, alibi legitur *captum.* Heinsius vult *deceptum.* Non opus. Sana lectio vulgata. *Exceptum* nullo modo ad *fraudem* referri potest. Non necesse, cum eruditis refingi *ea fraude captum senem.* Alibi quoque *tum* ita ponitur, ut 1, 64. Post *ea fraude* facile desideratur *captum.* (Sic mecum facit Wopkens.)

Juveniliter hauriente] i. e. avide, strenue, celeriterque, ut ille apud Virgilium, qui *impiger hausit*, Æn. 1, 742. Dixit imitatione Græcorum, qui *νεανικῶς* pro *strenue*, *acriter*, *νεανικὸς* pro *strenuus*, *impiger* dicunt. ERN.

Hæc vulgo jactata] Et credita Orosio, qui 7, 3. tradit, Drusum a Tiberio veneno exstinctum. At me non valde movent ejusmodi scriptores, legitimæ historiæ (dicam iratis quorumdam auribus) dehonestamenta. LIPS.

Exitium offerret] Sic Cic. pro S. Roscio c. 13. *mortem obtulerit.* Cf. et c. 14. et pro Sextio c. 21.

Nullo ad pœnitendum regressu] Exquisite dictum pro *ad mutandum, si pœniteret.* Ita *non muto*, *non pœnitet*, promiscue dicuntur. Vid. Bentleius ad Terent. 1, 1, 13. Livius 24, 26. simili fere sententia; *quod adeo festinatum ad supplicium, neque locus pœnitendi, aut regressus ab ira relictus esset:* quem locum, qui est de liberis Hieronis jussu populi interfectis, haud dubie in animo habuit Tacitus, aut alterum 42, 13. *unde receptum ad pœnitendum non haberent.* ERN.

Facinorum omnium repertor] Sumtum e Virgilio Æn. 2, 164. *scelerumque inventor Ulysses*, ut jam monuit

ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa et inmania credebantur: atrociore semper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris, per Apicatam Sejani proditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus est: neque quisquam scriptor tam infensus exstitit, ut Tiberio objectaret, cum omnia alia conquirerent intenderentque. Mihi tradendi arguendique rumoris caussa fuit, ut, claro sub exemplo, falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis, quorum in manus cura nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia, avide accepta, veris, neque in miraculum corruptis, antehabeant.

XII. Ceterum, laudante filium pro rostris Tiberio, Senatus populusque habitum ac voces dolentum, simulatione magis, quam libens, induebat, domumque Germanici revirescere, occulti lætabantur. Quod principium favoris, et mater Agrippina, spem male tegens, perniciem adceleravere. Nam Sejanus, ubi videt, mortem Drusi inultam interfecto-

Muretus: ubi cod. Græv. habet *repertor*. Vid. ibi Burm. Ern.

Et immania credebantur] Alios libros *inania* habere, ait Muretus: nescio quos. Sed vulgatum verum esse, sequentia docent. Ern.

Atrociore semper fama] Id valet, spargi plurimum et credi atrocia aut tragica, de morte dominantium. Lips.

Per Apicatam Sejani proditus] Sic dictum, ut ab eodem Virgilio *Hectoris Andromache*, Muretus notavit. Ern.

Falsas auditiones] De rumoribus dixit etiam Cicero Planc. 23. *fictas auditiones*. *Depellerem* est repudiandas, rejiciendas docerem, monerem. Ern.

Quorum in manus cura nostra venerit] Haud scio, qui sint illi libri antiqui, in quibus Muretus esse dicit *scripta*. Sed *cura* sic ut 3, 24. *si effectis, in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero*. Ovidius de Ponto 4, 16, 38. *quorum quod inedita cura est*, ex felicissima restitutione Heinsii. Idem 2, 4, 16. *Hoc pretium curæ dulce recentis erat*. Martialis 10. ep. 2. *Festinata prior decimi mihi cura libelli*. Gron.

Laudante filium] Velo quidem interposito, ne Pontificis Maximi oculi adspectu cadaveris funestarentur. Seneca Consol. ad Martiam 15. *Tiberius Cæsar, et quem genuerat, et quem adoptaverat, amisit: ipse tamen pro rostris laudavit filium, stetitque, in conspectu posito corpore, interjecto tantummodo velamento, quod Pontificis oculos a funere arceret*. Recenset eumdem ritum Dio 54, 28. in funere Agrippæ, sed caussam ejus ignorare fatetur, et quam Seneca dedit, refellit. Verba sunt: *Τόν τε λόγον τὸν ἐπ' αὐτοῦ εἶπε, παραπέτασμά τι πρὸ τοῦ νεκροῦ παρατείνας; ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα διὰ τί ἐποίησεν. εἴρηται δὲ ὅμως τοῖς μὲν, ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, τοῖς δὲ, ὅτι τὰ τῶν τιμητῶν ἔπραττεν. οὐκ ὀρθῶς φρονοῦσιν. οὔτε γὰρ τῷ ἀρχιερέῳ ἀπείρηται νεκρὸν ὁρᾷν, οὔτε τῷ τιμητῇ, πλὴν ἂν τὸ τέλος ταῖς ἀπογραφαῖς μέλλῃ ἐπάξειν.* Hæc Dio; sed ego existimo, de Pontifice Senecam vera dicere; sacer enim: ideoque non ipsum solum arceri aspectu funesto, sed et statuas Deorum voluerunt. Quæ si in loco positæ, ubi supplicia et cædes, velari eas mos fuit, aut transferri. Notat ipse Dio 60, 13. *Claudius*, inquit, *delectabatur gladiatoribus, et præsertim meridianis. Ideo plerosque servos, qui dominos sub Caio aut Tiberio calumniati erant, hoc modo perdebat. Eorumque tantus fuit numerus, ut Augusti statuam eo loci positam jusserit transferri; ne aut semper adspiceret cædes, aut et semper velata esset*. Ceterum de Pontifice, in Judæorum ritu, simile Philo notat, de Monarchia 2. p. 827. *a cadavere arceri*. Lips.

Revirescere] Sic MS. sic vett. edd. Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi. In Lipsianam editionem, vitio operarum aut correctoris, irrepsit *reviviscere*; non enim tacitus recepisset et contra libros Lipsius; unde in sequentes edd. venit, donec vetus restituit J. Gronov. Adde H. 3, 7. Ern.

ribus, sine mœrore publico esse, ferox scelerum, et quia prima provenerant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia successio: neque spargi venenum in tres poterat, egregia custodum fide, et pudicitia Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam ejus insectari, vetus Augustæ odium, recentem Liviæ conscientiam exagitare, "ut superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis inhiare dominationi," apud Cæsarem arguerent. Adque hæc callidis criminatoribus, (inter quos delegerat Julium Postumum, per adulterium Mutiliæ Priscæ inter intimos aviæ, et consiliis suis peridoneum, quia Prisca in animo Augustæ valida) anum, suapte natura potentiæ anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

XIII. At Tiberius, nihil intermissa rerum cura, negotia pro solatiis accipiens, jus civium, preces sociorum tractabat: factaque, auctore eo, Senatusconsulta, "ut civitati Cibyraticæ

Spargi venenum] Verbum proprium in ea re, quo usus etiam Cicero Catil. 2, 10. *qui spargere venena didicerunt*. Ern.

Exagitare] Irritare, instigare. Sic *plebem exagitare* dixit Sallust. Catil. 38. Ceterum sensus est; et Augustam odio vetere, et Liviam recentis sceleris conscientia instigavit: usus est callide odio Augustæ et conscientia Liviæ, ut eas incitaret in Agrippinam, permoveretque, ut eam arguerent etc. Ern.

Ut superbiam, fecunditate] Muretus emendabat *superbam* sic: *superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis inhiare dominationi*; quod etiam placebat Grutero, mihique verissimum videtur. *Subnixa* melius et magis e consuetudine Latinorum referetur ad *popular. studiis* quam ad *fecunditate*. *Subnixis opibus* dixit, ni fallor, Livius. Quintil. 6, 3. *fultus ope*. Noster 11, 1. *propinquitatibus validis subnixus:* et sic alibi quoque. Ern. Placet et mihi hæc lectio, tuendæ tamen priori vide H. 1, 17. 13, 14.

Atque hæc callidis criminatoribus] Acidalius *Adque hæc*, vel *Ac super hæc*, vel, *Adhæc*. Rectissime. Nam alias constructio et sensus non constant. Novum artificium narrare incipit. *Atque* et *adque* in libris permutari notum est. Itaque non dubitavi rescribere, *adque*. Broterius hanc correctionem non probabilem dicit, sed nulla caussa commemorata, nec serie orationis vulgatæ demonstrata, quam nos nullam videmus. Ern. Crollius pristinæ lectioni *atque* adhæret: *hæc a callidis* regi autumat eo modo ac sensu, quo *artes edoctos, rem gnaros* dicimus. Sic verbum *efficiebat* ad Sejanum referendum, quo et ex Acidalii mente respicit. Alia ratione vulgatum tuetur Barthius in versione Germanica; hæc ipsi Livia est, non improbabili conjectura.

Julium Postumum] Estne ille, qui Præfectus Ægypto postea? de quo Romæ lapis: (ap. Grut. 113, 1.) PRO. SALVTE. TI. CLAVDI. CAESARIS. AVG. GERMANICI. PONT. MAX. TRIB. POT. VII. COS. IIII. IMP. XV. P. P. CENSORIS. . . . LIBERORVMQVE. . . EX. VOTO. SVSCEPTO. C. IVLIVS. SEX. F. COR. POSTVMVS. PRAEF. AEGYPTI. Vix puto. Claudii enim ævo ille floruit, non hoc Tiberiano. Lips.

Mutiliæ Priscæ] Freinshemius putat eamdem esse, quæ vitiose apud Dionem 58, 4. Πουπλία Πρίσκα, facili ob similitudinem literarum lapsu, pro Μουτιλία, C. Gemini Rufi uxor. Ern. Falli Freinshemium Ryckius inde probat, quod Prisca Taciti adultera; Dionis, mariti amantissima fuit.

Pravis sermonibus t. s. perstimulare] Sic apud Livium, quamquam de alius ingenii homine, Demetrio, 40, 23. *missus hic comes, cum simplicitatem juvenis incauti, et suis haud immerita succensentis, assentando, indignandoque et ipse vicem ejus, captaret*. Ern.

apud Asiam, Ægiensi apud Achaiam, motu terræ labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium." Et Vibius Serenus, Proconsul ulterioris Hispaniæ, de vi publica damnatus ob atrocitatem morum, in insulam Amorgum deportatur. Carsidius Sacerdos, reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem juvisset, absolvitur; ejusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exsilii, admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. Illic adultus, inter extorres et liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur: neque tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac, ni Ælius Lamia, et L. Apronius, qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, et paternis adversis foret abstractus.

XIV. Is quoque annus legationes Græcarum civitatum habuit: Samiis "Junonis," Cois "Æsculapii delubro, vetustum asyli jus ut firmaretur," petentibus. Samii decreto Amphictyonum nitebantur, quis præcipuum fuit rerum om-

Ægiensi] In MS. est *Ægiensi*, unde Beroaldus dedit *Æginensi*. Sed Rhenanus, Aldus, et secuti dedere *Ægirenses*. Utrum vitium sit typographicum in ed. Rhenani pro *Æginensi*, an data opera sic correctum sit, quia *Ægina* nulla in Achaia; sed *Ægira*, non pro certo dicam: quamquam magis in hoc inclino. Sed Tacitus etiam potuit dedisse *Ægiensi* ab *Ægio*, Achaiæ urbe, nobilitata quondam concilio Achæorum Liv. 38, 30. idque præfert J. Gron. Itaque et recepi, quippe magis consentaneum lectioni codicis quam est altera illa correctio. Ern. Rhen. data opera posuit *Ægirensi*; nam et in margine addidit *Ægira*. Ceterum parum refert, *Ægirensi* an *Ægiensi* legas.

Proconsul ulterioris Hispaniæ] id est Bæticæ, quæ populo relicta, et ideo in ea Proconsul. Plura distinctius de Hispaniæ divisione infra ad H. 1, 13. Lips. Cod. *Procons.* Unde Beroaldus expressit *Proconsule*, quod secutus est Jac. Gronovius: at vide, quæ dixi ad 2, 52. Certe ex hujus loci scriptura nihil definiri potest. Ern.

Ob atrocitatem temporum] Placet olim emendatio, *atrocitatem morum*, quam velim distinctione juvari hoc modo: *de vi publica damnatus ob atrocitatem morum, in insulam.* Facilis exscribentium lapsus repetitione syllabæ, *tem morum*. Etsi non sum ignarus, a Suetonio *temporum atrocitatem* dictam, Calig. 6. sed hic, ut censeo, parum opportune. Puto autem pertinuisse ad Serenum caput hoc legis Juliæ: *Julia de vi publica tenetur, qui, cum imperium potestatemve haberet, civem R. adversus provocationem necaverit, verberaverit, jusseritve quid fieri, aut quid in collum injecerit ut torqueatur.* Lips.

Carsius Sac.] Sic MS. et edd. Reinesius in margine scripsit, *an Carsidius?* ex inscr. ap. Grut. p. 767. n. 10. ubi hæc ipsa conjectura Reinesii adscripta in ed. sec. adjuvatur non parum observatione ad 2, 63. sed multo certiori argumento intelligitur, *Carsidius* esse legendum ex 6, 48. ubi *Carsidius Sacerdos*: sic enim ibi scribendum, non *Grasidius*. Itaque non dubitavi recipere in textum. Ern.

Pater Sempronius] Qui adulter in Julia, supra 1, 53. Lips.

Sordidas merces] i. e. quarum mutatio sordida homini nobili genere nato. Vivebat e questu sordido, i. e. indigno nobilitate sua. Non tam ad merces, aut certum mercium genus respicitur, sed ad mercaturam universam, quæ sordida putabatur et indecora nobili homini. Sic mox c. 14. *levissima oblectatio*, est hominum levium, indigna gravi viro. Ern.

Neque tamen] Sic Gron. ex codice.

Decreto Amphictyonum] De hoc concilio Græciæ, quod bis quotannis, vere et autumno, celebratum, missis civitatum legatis, cognoscere licet e Demosthenis Or. de Corona c. 49. 50. 51.

nium judicium, qua tempestate Græci, conditis per Asiam urbibus, ora maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas: et accedebat meritum ex loco. Nam cives Romanos templo Æsculapii induxerant, cum, jussu Regis Mithridatis, apud cunctas Asiæ insulas et urbes, trucidarentur. Variis dehinc et sæpius inritis Prætorum questibus, postremo Cæsar "de immodestia histrionum" retulit: "multa ab iis in publicum seditiose, fœda per domos tentari: Oscum quondam ludicrum, levissimæ apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum et virium venisse, ut auctoritate Patrum coercendum sit." Pulsi tum histriones Italia.

XV. Idem annus alio quoque luctu Cæsarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis exstinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium lætorumque socius, unusque e Senatoribus Rhodii secessus comes. Ita, quamquam novo homini, censorium funus,

Copiosa de Amphictyonibus collectanea dedit van Dalen in Diss. ad antiq. et marmora Diss. 6. Ern.

Oscum ludicrum] Quod celebratum Romæ, non Romana lingua. Strabo 5. p. 233. *Ἴδιον δέ τι τοῖς Ὄσκοις καὶ τῷ τῶν Αὐσονίων ἔθνει συμβέβηκε. τῶν μὲν γὰρ Ὄσκων ἐκλελοιπότων, ἡ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις· ὥστε καὶ ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατά τινα ἀγῶνα πάτριον, καὶ μιμολογεῖσθαι.* Censent idem cum Atellanis ludis: nec errant. Nam Atella, Oscorum urbs. Sermo autem Oscus, diversus a Latino. Titinnius ap. Festum in v. Oscum: *qui Osce et Volsce fabulantur, nam Latine nesciunt.* Quo et Campani usi videntur, et, ut Livius alibi me docet, Samnites. Lips. Adde Liv. 7, 2. Ceterum de pantomimorum saltatione sermo est, de qua dictum ad 1, 54. cf. ad 14, 21. Ern. Oscæ linguæ specimen docte exponit I. B. Passerius. fol. Rom. 1774.

Lucilius] Sic Gron. ex cod. prius erat *Lucillius.*

Censorium funus] Quæri video, quid sit censorium funus. Vertranius censuit, id esse, in cujus nimiam pompam, ut in opus censorium, animadvertere Censoribus licuisset, nisi jussus Prætoris adfuisset. Nimis velim, ad manum mihi laurus sit, quam mordeam: ita præcordia mihi saliunt ad risum. Alii idem putant funus publicum, funus censorium, funus indictivum. Non audio: arbitror ego, funus publicum et indictivum eadem: nec aliud esse, quam cum denuntiatur et indicitur publicitus per præconem; censorium, partem ejus esse: id est, ut omne censorium funus publicum sit, (qui enim aliter honoratum esse potest?) at non omne publicum, censorium. Ut inter magistratus honoratissimi Censores, isque cumulus quasi reliquarum dignitatum; sic inter funera illud primo loco. Itaque Capitolinus de Pertinace 15. *Funus imaginarium ei et censorium ductum est, et ab ipso Severo funebri laudatione honoratus est.* Tacitus de Sabino fratre Imperatoris H. 4, 47. *Funusque censorium Flavio Sabino ductum.* Et 13, 2. *Decretum Claudio censorium funus et mox consecratio.* Qua ergo nota eximium hoc funus? Credo ista, ut omnia in eo purpurea essent, vestes stragulaque; in aliis, tantum purpura prætexta. Non obscure annuere mihi videtur Polybius 6, 53. Postremo Græce sic habent: *Ἐὰν μὲν ὕπατος ἢ στρατηγὸς ᾖ γεγονὼς, περιπορφύρους* (intellige *ἐσθῆτας λαμβάνουσι*) *ἐὰν δὲ τιμητὴς, πορφυρᾶς, ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκὼς, διαχρύσους.* Publico autem funeri opponitur tacitum, id est, sine pompa, sine designatore, sine ludis, præcone, indictione, silens et quietum. Seneca de Tranquill. 1, 1. *Quid opus est sæculis duratura componere? Vis tu nunc id agere, ne te posteri taceant? Morti natus es: minus molestiarum habet funus tacitum.*

ADD. E Polybii verbis suspicere, distinctum censorium funus a triumphali fuisse, et hoc dignius. Mihi ita non videtur: primum, quia nemo Latinorum triumphale nominat; deinde, quia censorium reperio Principibus ipsis ductum, ut Claudio, ut Pertinaci,

effigiem apud forum Augusti, publica pecunia Patres decrevere: apud quos etiam tum cuncta tractabantur, adeo ut Procurator Asiæ, Lucilius Capito, accusante provincia, caussam dixerit, magna cum adseveratione Principis, "non se jus, nisi in servitia et pecunias familiares, dedisse: quod si vim Prætoris usurpasset, manibusque militum usus foret, spreta in eo mandata sua: audirent socios." Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam ultionem, et quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decrevere Asiæ urbes "templum Tiberio matrique ejus ac Senatui." Et permissum statuere: egitque Nero grates ea caussa Patribus atque avo, lætus inter audientium adfectiones, qui, recenti memoria Germanici, illum adspici, illum audiri rebantur: aderantque juveni modestia ac forma, principe viro digna, notis in eum Sejani odiis, ob periculum gratiora.

XVI. Sub idem tempus, "de Flamine Diali, in locum Servii Maluginensis defuncti legendo, simul roganda nova lege" disseruit Cæsar. "Nam patricios, confarreatis paren-

quos constat honestissimo affectos: tertio, quia illa ipsa ornamenta, quæ triumphali tribuit Polybius, reperire est in isto. Vide Xiphil. in Severo 74, 4. Currum huic intervenisse, ritu triumphantium, non opinor. Nam quod in Propertio legis 4, 11, 102. *Cujus honoratis ossa vehantur equis:* verius est, *aquis;* et ille ipse poeta superiori ejus libri Elegia, in amne infero distinxit duplices sedes et navigationes. Quod in Dione etiam 56, 34. scriptum, funere Augusti imaginem ejus unam (tres enim fuerunt) vectam ἐφ' ἅρματος πομπικοῦ, id est, *curru triumphali,* ut interpretes volunt: ego mallem, *curru pompali;* et carpentum intelligam, quo per pompam circensium Dii transvecti. Hoc enim novi honoris genus apposite tributum novo Divo. Lips. Idem sentit Casaubonus ad Capitolin. Pert. c. 15. idemque deinde *funus regium, imperatorium* dictum. Nempe etiam *censorium* omnino dictum est de eo, quod esset honoratissimum, pulcherrimum, ut docet Salmasius ad Capitolin. Anton. Phil. c. 22. Ryckius tamen sequitur Gutherium, qui de i. man. 2, 2. publicum et censorium nil differre putat. Eorum sententia adjuvatur duabus rationibus: prima quod Dio 58, 19. L. Pisoni Præf. Urbis tribuit δημοσίαν ταφήν, noster Ælio Lamiæ Præf. Urbis *censorium funus* 6, 27. altera, quod ib. 11. Præfectus Urbi effertur *publico funere*, ib. c. 27. alius Præfectus *censorio*. An dicemus, Dionem genus pro specie posuisse? non eodem funere sepultos Pisonem et Lamiam? Non credo. Clarum autem erit comparanti, Dionem ibi exscripsisse Tacitum. Ern. Vide porro Cic. Phil. 9, 7. Spartian. in Sev. 7.

Apud forum Augusti] Ubi in utraque porticu ab ipso Augusto locatæ statuæ omnium veterum Ducum. Suet. 31. Lips.

Procurator Asiæ] Eadem omnia e Tacito Dio 57, 23. Lips.

Damnatur] Exilio. Dio 57.

Templum T. m. q. e. ac S.] Huc facit numus Smyrnensis, in quo hinc Tiberius, illinc Livia et Senatus. V. Spanh. de Præst. NN. t. 1. p. 139.

Et permissum statuere] int. templum, quod decreverant. Nam non licuit tales honores, ut templa, dies festos, in honorem Cæsaris instituere et usurpare, nisi præsciis et consentientibus ipsis. Atque interdum etiam res negata est. V. infra c. 37. Ern.

Egitque N. grates—gratiora] Paschal. in margine: *aut desunt hic multa, aut hæc supra reponenda sunt post illa* (c. 9.) *fidem dempsit.* Negari nequit, commode illuc referri posse, neque, ubi leguntur, bene necti cum præcedentibus; sed vix credibile, a librariis transpositionem factam tanto intervallo.

Nam patricios confarreatis parentibus] Non alibi tam expressi ritus in legendo Diali. Ait, *patricios.* Quia, cum quindecim Flamines essent, ex iis

tibus genitos, tres simul nominari, ex quis unus legeretur, vetusto more; neque adesse, ut olim, eam copiam, omissa confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retenta: pluresque ejus rei caussas adferebat: potissimam penes incuriam virorum feminarumque: accedere ipsius cærimoniæ difficultates, quæ consulto vitarentur: et quando exiret e jure patrio, qui id Flaminium apisceretur, quæque in manum Flaminis conveniret. Ita medendum Senatus decreto, aut lege: sicut Augustus quædam ex horrida illa antiquitate ad præsentem usum flexisset." Igitur tractatis religionibus, placitum, "instituto Flaminum nihil demutari." Sed lata lex, qua "Flaminica Dialis, sacrorum caussa, in potestate viri, cetera promiscuo feminarum jure ageret:" et filius Maluginensis patri suffectus. Utque glisceret dignatio Sacerdotum, atque ipsis promptior animus foret ad capessendas cærimonias, de-

tres primi, instituti a Numa, non nisi ex Patribus legebantur, iique majores dicti: alii etiam e plebe, appellatique Flamines minores. Addit, *confarreatis parentibus;* quia, ut Plinius ait 18, 3. *in sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat.* Triplex enim matrimonii contrahendi mos, usu, farre, coemptione. Antiquissimum genus, farre videtur, quod Dionysius 2, 25. adpellat γάμον κατὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους, eratque necessum, non solum Flaminem nasci confarreatis parentibus, sed et ipsum cum Flaminica farre jungi. Servius Danielis in excerptis a Pithœo ad Georg. 1, 31. *Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant; usu, si, verbi gratia, mulier anno uno cum viro, licet sine legibus, fuisset; farre, cum per Pontificem Max. et Dialem Flaminem per fruges et molam salsam conjungebantur: unde confarreatio appellatur, ex quibus nuptiis patrimi et matrimi nascebantur; coemptione vero atque in manum conventione, cum illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat, ut, si quis prior fuisset defunctus, locum hereditatis justum alteri faceret.* Iterum ad Æn. 4, 104. *Quid enim est aliud dextræ, quam in manum convenire; quæ conventio eo ritu perficitur, ut aqua et igni adhibitis duobus maximis elementis, natura conjuncta habeatur: quæ res ad farreatas nuptias pertinet, quibus Flaminem et Flaminicam jure Pontificio in matrimonium necesse est convenire.* Et ib. ad v. 374. *Mos fuit Flamini ac Flaminicæ, ut per farreationem in nuptias convenirent, sellas duas jugatas, ovili pelle superinjecta poni ejus ovis, quæ hostia fuisset; et ibi nubentes velatis capitibus in confarreatione Flamen ac Flaminica residerent. Confarreationes autem tonitru dirimit.* Pulchræ reliquiæ. Adde Festum in *Diffarreatio*, et Arnobium lib. 4. *Uxores enim Dii habent, atque in conjugalia fœdera conditionibus veniunt ante quæsitis. Usu, farre, coemptione, genialis lectuli sacramenta conducunt.* LIPS.

Et, quando exiret] Defectum locum censeo, et deesse quæ ad cæremoniarum difficultatem pertinent. Qui cautus cærimoniæque Flaminio adjunctæ, habes apud Agellium 10, 15. LIPS. Aliter sentio cum Vertranio, Mercero, aliis, qui locum integrum putant. *Quando* est *quia*, ut sæpe apud nostrum, quod et notavit Muretus: tres caussas commemorat Tacitus; in quibus tradendis, variat, more suo, formam loquendi. Jac. Gronovius testatur in codice esse *accederet*, unde colligit, Tacitum scripsisse *accedere et ipsius c.—et quando.* ERN.

Flaminica Dialis] Flaminia appellari mulier ipsa videtur, ex lapide prisco: MARCELLA. FLAMINIA. AUGUSTÆ. LIPS. Flaminiam alii distingui volunt e Festo, qui flaminiam facit Sacerdotulam, quæ Flaminicæ præministret. Sed monimenta antiqua non consentiunt. In Inscr. ant. ap. Reines. Cl. 5. n. 48. memoratur *Flamen Martialis et Æmilia Flaminia uxor;* et insc. 49. *Flavia Flamina Flavial.* ubi v. Reinesium. ERN. In lapide ap. Smetium Ins. ant. f. 77, 12. legitur male *Flamina*, sed in indice emendatum, *Flaminica*, ad quod non attendit Grut. p. 459, 9.

Maluginensis] Cf. 3, 58, 71.

cretum "Corneliæ virgini," quæ in locum Scantiæ capiebatur, "HS. XX. et quotiens Augusta theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret."

A. U. 777. A. C. 24.

XVII. Cornelio Cethego, Visellio Varrone coss. Pontifices, eorumque exemplo ceteri Sacerdotes, cum pro incolumitate Principis vota susciperent, Neronem quoque et Drusum iisdem Diis commendavere; non tam caritate juvenum, quam adulatione: quæ moribus corruptis perinde anceps, si nulla, et ubi nimia est. Nam Tiberius, haud unquam domui Germanici mitis, tum vero "æquari adolescentes senectæ suæ," impatienter indoluit: accitosque Pontifices percunctatus est, "num id precibus Agrippinæ, aut minis, tribuissent." Et illi quidem, quamquam abnuerent, modice perstricti, (etenim pars magna e propinquis ipsius, aut primores civitatis erant) ceterum in Senatu oratione monuit in posterum, "ne quis mobiles adolescentium animos præmaturis honoribus ad superbiam extolleret." Instabat quippe Sejanus, incusabatque "diductam civitatem, ut civili bello: esse, qui se partium Agrippinæ vocent: ac, ni resistatur, fore pluris: neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quam si unus alterve maxime prompti subverterentur."

XVIII. Qua caussa C. Silium, et Titium Sabinum adgreditur: amicitia Germanici perniciosa utrique; Silio et, quod ingentis exercitus septem per annos moderator, partisque

HS. XX.] Lege, *sestertium vicies:* nam plus esse debet, quam antea datum, quia dignationem augere, et cupiditatem capessendi Sacerdotii injicere voluit. Atqui antea 2, 86. jam dederat *decies sestertium:* ergo jam duplum. ERN.

Sedes inter Vestalium] Quibus locus e regione Prætoris. Suet. Aug. 44. *Solis virginibus Vestalibus locum in theatro separatum, et contra Prætoris tribunal dedit.* LIPS.

Vota susciperent] De quibus dicam 16, 22. Exc. B. Ceterum notat Dio 57, 24. hoc anno prima decennalia Tiberii Cæsaris celebrata, quorum originem pete ab eodem scriptore 53, 16. LIPS.

Mobiles adolescentium animos] Qui adhuc inclinare se in partem deteriorem possent, neque ita cogniti essent, ut de eorum constantia certi esse possent. Suet. Tib. 54. de eadem re: *non debere talia præmia tribui, nisi expertis et ætate provectis.* Adde, quæ ipse de se dixit apud Sueton. 67. quare Patris patriæ appellationem sibi dari nollet. Hæc non dixissem, nisi viderem, Acidalium hic hæsisse. ERN. Acidal. putabat legendum *nobiles.* Conjectura Acidalii vana. Liv. 6, 34. *parvis mobili rebus animo.*

Maxime prompti] Cicero 2. ad famil. ep. 18. *tres fratres, summo loco natos, promptos, non indisertos, te nolo habere iratos.* Justinus 22, 2. *ex plebe quoque locupletissimos et promptissimos interficit.* Noster in Agricola 3. *multi fortuitis casibus, promptissimus quisque sævitia Principis interciderunt.* GRON. Ceterum temporum ratio desiderat *subvertantur.* ERN. Enallage sueta.

C. Silium et Titium Sabinum] *Titurium Sabinum* Muretus legendum putat; quo nomine fuit quidam D. Julii Cæsaris Legatus. ERN. Vide B. G. 5, 24. Noti quoque sunt NN. Titurii Sabini in NN. fam.

Silio et, quod] Sic interpungendum, ut jam monuit Acidalius: Silio etiam hæc caussa pernicici, hoc perniciosum fuit, etc. ERN. De Silio v. 1, 31. 2, 6. 3, 43.

apud Germaniam triumphalibus Sacroviriani belli victor, quanto majore mole procideret, plus formidinis in alios dispergebatur: credebant plerique, auctam offensionem ipsius intemperantia, immodice jactantis, "suum militem in obsequio duravisse, cum alii ad seditiones prolaberentur: neque mansurum Tiberio imperium, si iis quoque legionibus cupido novandi fuisset." Destrui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia eo usque læta sunt, dum videntur exsolvi posse: ubi multum antevenere, pro gratia odium redditur.

XIX. Erat uxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinæ invisa Principi. Hos conripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: inmissusque Varro Consul, qui, "paternas inimicitias" obtendens, odiis Sejani per dedecus suum gratificabatur. Precante reo "brevem moram, dum accusator Consulatu abiret," adversatus est Cæsar: "solitum quippe magistratibus, diem privatis dicere: nec infringendum Consulis jus, cujus vigiliis niteretur, ne quod Respubl. detrimentum caperet." Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multa adseveratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro Consul, aut illud Respubl. esset, coguntur Patres; silente reo, vel, si defensionem cœptaret, non occultante, cujus ira premeretur. "Conscientia belli Sacrovir diu dissimulatus, victoria per avaritiam fœdata, et uxor Sosia," arguebantur: nec dubie repetundarum criminibus hærebant: sed cuncta quæstione majestatis exercita, et Silius inminentem damnationem voluntario fine prævertit.

XX. Sævitum tamen in bona, non, ut stipendiariis pe-

Quanto majore mole procideret] Quanto majoris dignitatis, et gloriæ esset, quantoque altiore adeo e fastigio rueret. Notum illud Claud. in Ruf. 1, 22. *tolluntur in altum, ut lapsu graviore ruant*. Ern. *Procideret* Muretus dedit; legebatur *procederet*.

Dispergebatur] Ita Pichena e cod. prius erat *dispergatur*.

Pro gratia odium redditur] Seneca epist. 19. *Quidam quo plus debent, magis oderunt. Leve æs alienum debitorem facit; grave, inimicum*. Lips.

Multa adseveratione] Cum magna severitatis et gravitatis specie, nove dictum. Cf. c. 42. et 6, 2. Ern. Item 13, 18.

Aut Varro Consul] Harlæus corrigit *per Varr. Consulem*. At tu cave tam infeliciter corrigenti auscultes. Cicero 7. fam. 30. *sella Q. Maximi, quem illi Consulem esse dicebant*, ib. 9. epist. 14. *quem quidem, post te Consulem, solum possumus vere Consulem dicere*. Et 4. epist. 1. *te frustra in Senatum, sive potius in conventum Senatorum esse venturum*. Gron. Similiter Cicero in Philippicis sæpe negat Consulem esse Antonium. Sed tamen inde sensus commodus non fit. Non enim quæritur, an dignus Consulis nomine Varro, sed an, qui Consulis potestatem habeat, accusator esse possit salva æquitate; quod ea prematur reus. Ern.

Uxor Sosia] Iis nominibus, de quibus Cæcina queritur 3, 33. Ceterum Jac. Gronovius sic vult distingui: *Coguntur Patres. Silente reo—premeretur: conscientia belli—arguebantur*. Ern.

Non ut stipendiariis] id est, Gallis provincialibus, quos exhauserat. Lips. Alibi, *provinciales*, aut *socios* vocat, ut

cuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: sed et liberalitas Augusti avulsa, computatis singillatim, quæ fisco petebantur: ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exsilium pellitur Asinii Galli sententia, qui "partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur," censuerat: contra M. Lepidus "quartam accusatoribus, secundum necessitudinem legis, cetera liberis" concessit. Hunc ego

supra c. 13. 15. sed in omnibus fere provinciis erant civitates tributariæ, sive stipendiariæ. Itaque ab his hoc loco provinciales dicti. Vide, quæ dixi in Clave Cic. in h. v. ERN.

Sed liberalitas Augusti avulsa] Alii aliter, in loco, ut solet, obscuro: et fere intelligunt, avulsis separatisque iis, quæ Augustus dono ei dederat, reliqua petita in fiscum. Ego putarem, illa vel maxime obnoxia fuisse, et ut ab ingrato repetenda. Sed meo judicio, nihil hic de primo Augusto, de Tiberio ipso sermo est; et hic denique avaritiam ejus se revelasse, antea occultam. Legerem pro hoc sensu, *Augusti convulsa.* Supra 3, 18. Tacitus dixit, *Tiberium adversus pecuniam satis firmum fuisse*, et alibi sic ostendit. LIPS. Recte negat Freinshemius, Tiberium hic intelligi, qui nuspiam a Tacito Augustus vocatur. Obscuritatem loco attulit Taciti consuetudo perpetua, non probata illa meliori ætati, variandæ constructionis in singulis membris. Sensus est: non tam de repetundis accusatus est, cujus criminis convinci poterat, quam majestatis. Et tamen in bona impetus factus: non quo sociis rederentur, quibus eripuisset; etenim illi non repetebant, nec de repetundis reus fuerat: sed ut Augusti dona, ab hominis ingrati et majestatis convicti bonis avellerentur. Itaque summa facta est omnium, quæ Augustus dedisset, eaque in fiscum petita. Hæc inter se optime cohærent, et ita accepit etiam Freinsh. Computatio facta est nominum, ut in caussa repetundarum fieri solebat: de qua constat e Cic. Verrinis. Adde supra 1, 74. Locus similis est mox 23. *erat illi prædarum receptor ac socius populandi Rex Garamantum; non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quæ ex longinquo in majus audiebantur.* ERN. Sic et Brot. Danesius, teste Ursino, ex cod. vet. post *sed* addit *et*, probante Extero. Videtur omnino requiri; adjeci.

Diligentia] Est avaritia, studium pecuniæ augendæ, cupiditas pecuniæ. Sic optimis scriptoribus, sæpe tamen etiam in bonam partem *diligentia* dicitur, ut cum *paterfamilias diligens vocatur.* Cicero Verr. 1, 48. *qui in ea re adventitia et hereditaria tam diligens et attentus esset.* ERN.

M. Lepidus] Sic Ryckius recte. Cf. dicta ad 1, 13. 3, 35.

Secundum necessitudinem legis] Legis, ut censeo, Juliæ de majestate. Nam, quod alii de Papia suspicantur, refuto. Dicit a me Tacitus, qui cuncta in hac quæstione exercita scribit lege majestatis. Quarta autem præmium, non in hac solum, sed etiam de repetundis lege: de qua ipsa nihil abnuo, quin hic accipiamus. Asconius in Verrem non uno loco ostendit, quadruplatores dictos a præmio quartæ, quam consequebantur. Innuit ipse Cicero lege et more id receptum. *Non enim*, inquit, *spolia C. Verris, sed existimationem Populi Rom. concupivi.* Fortasse et in criminibus aliis præmium idem. Ideo vulgare præmium id interpreter in Paullo l. 13. De jure fisci: *Heredem*, ait, *ejus ultra vulgare præmium nihil consecuturum.* De lege majestatis auctor mihi adfirmandi Josephus 19, 2. ubi de servis, quos Caius in dominos emittebat: ῥᾴδιον γὰρ, inquit, ψευσαμένοις τε κατὰ τῶν κυρίων πεπιστεῦσθαι, καὶ τὰ χρήματα ἐνδείξασιν αὐτῶν. ἅμα ἐλευθέροις τε εἶναι καὶ πλουσίοις, μισθῷ τῶν κατηγοριῶν, διὰ τὸ ἆθλα αὐτοῖς προκεῖσθαι τὰς ὀγδόας τῶν οὐσιῶν. Si octava servo, bene colligo, libero quartam. Nec in servili accusatione aliud capere persuadeor, quam crimen majestatis. Illud moneo, Principum ævo, non tam ex lege quam arbitrio Senatus præmia decreta. L. 6, 47. *Qua damnata, cum præmium accusatori decerneretur, Junius Otho Trib. pl. intercessit.* Sic 16,12. *Liberto et accusatori præmium operæ* (non pecunia ulla, sed) *locus in theatro inter Tribunicios viatores datur.* Interdum certa pecunia attributa, ut Eprio Marcello quinquagies HS. Thrasea damnato: Regulo septuagies HS. et Sacerdotium, damnato Crasso. Tacitus A. 16, 33. H. 4, 42. Nec prætereundus hic Dionis locus, qui de

Lepidum, temporibus illis, gravem et sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab sævis adulationibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat, cum æquabili auctoritate et gratia apud Tiberium viguerit. Unde dubitare cogor, fato et sorte nascendi, ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque, inter abruptam contumaciam, et deforme obsequium, pergere iter, ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta, haud minus claris majoribus, sed animo diversus, censuit, "cavendum Senatusconsulto, ut quamquam insontes magistratus, et culpæ alienæ nescii, provincialibus uxorum criminibus, perinde quam suis, plecterentur."

XXI. Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque, ut retuli, "cessurum se urbe ob factiones accusatorum," in Senatu clamitaverat, et, spreta potentia Augustæ, trahere in jus Urgulaniam, domoque Principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius civiliter habuit: sed in animo, revolvente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonem Q. Granius secreti sermonis incusavit, adversum majestatem habiti: adjecitque, "in domo ejus venenum esse, eumque gladio accinctum introire curiam:" quod, ut atrocius vero,

præmiis eorum qui Cæsaris percussores accusabant 46, 49. *χρήματα*, inquit, *ἐκ τῆς τοῦ ἁλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου, εἴ τινα ἄρα ἔχων ἦν, τό, τε μηκέτι μητ' αὐτὸν, τούς τε υἱεῖς, τούς τε ἐγγόνους αὐτοῦ στρατεύεσθαι, ἐλάμβανον.* Ut videantur legis ejus Pediæ exemplo instituta præmia accusatorum. Lips. Ern.

Pleraque] pro *plerumque*, per Græcismum.

Mess. Cotta] Cf. 5, 3. 6, 5.

Cavendum SC.] Et cautum non dubie hoc anno. Si enim ante, quorsus hæc sententia? Tamen Ulpianus de officio Proconsulis l. 4, 2. decretum id refert ad Cottam et Messallam Coss. id est, ad quartum ante annum. Ait: *Proficisci quidem Proconsulem melius est sine uxore: sed et cum uxore potest, dummodo sciat Senatum, Cotta et Messalla Coss. censuisse futurum, ut, si quid uxores eorum, qui ad officia proficiscuntur, deliquerint, ab ipsis ratio et vindicta exigatur.* Vir doctissimus (Cujac. Obs. 6, 30.) conatur legere, *Senatum Cotta Messalino consulente censuisse;* acute: sed, me judice, non exsolvet ullum acumen Domitium hac culpa. Lips. Muretus etiam conjicit *censente.* Ern.

Feroci viro] Ex iis, quæ mox et pluribus 1, 12. tradita sunt, apparet, *ferociam* h. l. in bonam partem dici, de homine forti, qui non timeat offensiones potentum, libere dicat, quæ indignitate sua movent animum. Ern.

Ut retuli] Vide 2, 34.

Pisonemque gravius] Mendum arguunt multa. Primum, quod accusator nemo expressus, ut solet: quod Tiberius ipse incusasse eum dicitur, insolens Imperatori: quod pars accusationis spreta dicitur, ut atrocior vero; quod non evenisset Principe accusante. Ne quis dicat, non legitimam accusationem fuisse, tantum Principis mandatum: ecce addit, *celerorum receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam.* At reus recipi sine accusatore non potuit. Lego igitur, *Pisonem Q. Granius.* Granii Romæ non ignoti jam inde a Lucilii ævo, apud quem Granius præco: et infra 6, 38. Granius Marcianus, supra 1, 74. Granius Marcellus. Lips.

Venenum esse] Quo fine? an ut Cæsari præberet, an potius ipse in necessitate uteretur? atque ita liberior scilicet, proviso exitu, ferociorque agitaret. Et apparet ita mox factum, ac mortem sumpsisse. Lips.

tramissum: ceterorum, quæ multa cumulabantur, receptus est reus; neque peractus, ob mortem opportunam. Relatum et de Cassio Severo exsule, qui sordidæ originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, ut judicio jurati Senatus Cretam amoveretur, effecerat: atque illic eadem actitando, recentia veteraque odia advertit; bonisque exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit.

XXII. Per idem tempus Plautius Silvanus, Prætor, incertis caussis, Aproniam conjugem in præceps jecit: tractusque ad

Reus, neque peractus] h. e. sed accusatio, reo mortuo, non potuit ad exitum perduci, ut reus condemnaretur: hoc enim sensu hæc ætas dixit *reum peragere* et secuta. V. Budæus ad Pand. p. m. 300. Sed Plinius ep. 3, 9. ter dixit pro *reum facere: Salvius Liberalis legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandasset provincia, reos peregissent.* Atque sic antiquiores dixere. Ovid. Trist. 1, 1, 24. *et peragar populi publicus ore reus:* ubi male Ciofanus priori sensu capit; nam sequitur, *neu, cave, defendas:* et sic est etiam Pont. 4. ep. 6, 30. Valer. M. 6, 2, 4. ubi itidem male Vorstius. Livius 4, 42. etc. Non igitur simpliciter verum, quod Budæus tradit. Ern.

Cassio Severo] Qui primus flexisse dicitur ab illa recta et vetere dicendi via; quem et historiam scripsisse comperior ex Tertulliani Apolog. 10. et Suet. Vitellio 2. Ejus laudes vide apud Senecam patrem l. 3. Exc. Contr. initio. Lips. Cf. et Quintil. 10, 1.

Per immodicas inimicitias] Suspectum. Lips. Oblatrando, accusando, violento ingenio inimicos sibi sine modo suscitaverat.

Ut judicio jurati Senatus] Quod sub Augusto ei accidit, scriptis etiam librisque abolitis. Sueton. Calig. 16. noster 1, 72. Ait, *judicio jurati Senatus;* quod erat, cum Senatus Deum testem advocabat, se censiturum, quod e fide sua reque publica videretur. Livius 42, 21. *Ut juratus Senatus decerneret, qui eam rem quæreret decerneretque.* 30, 40. *Patres igitur jurati (ita convenerat) ita censuerunt, uti Consules provincias inter se compararent.* Appianus B. C. 2, 127. Τούτου μόνου δεξάμενοι τὸ λεχθὲν οἱ ἕτεροι, ᾔτουν σφίσι ψῆφον ἀναδοθῆναι περὶ τοῦ Καίσαρος ἐπὶ ὅρκῳ. Tacitus infra c. 31. *P. Suillium amovendum in insulam censuit tanta contentione animi, ut et jurejurando obstringeret [illegible] se.* Morem eum postea obtinuisse in omni Senatu, idque lege quadam Trajani, colligas ex Plinii verbis, Epist. 5, 14. *Quinetiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, perlata lege de Senatu habendo, jurare coegit, e Republica esse quod censuisset.* Græci id vocabant ἱερὰν συμβουλήν: et formula ejus eleganter expressa apud Xenoph. περὶ ἀναβ. Κύρου 5, 6. in oratione Hecatonymi. Εἰ μὲν συμβουλεύοιμι ἃ βέλτιστά μοι δοκεῖ εἶναι, πολλά μοι ἀγαθὰ γένοιτο· εἰ δὲ μὴ, τἀναντία. αὕτη γὰρ ἡ ἱερὰ συμβουλὴ λεγομένη εἶναι δοκεῖ μοι παρεῖναι. Sed is mos quando primum cœpit? haud temere dixerim. Puto tamen Coriolani ævo, in cujus caussa Tribuni plebis volunt et impetrant, ut *Senatus juratus sententiam dicat, uti solet in consessu judicum,* Dionysius ait 7, 39. Lips.

Saxo Seriphio] Vere, *saxo.* Vide Strab. 10. p. 487. Lips.

Consenuit] Bene, *consenuit.* Nam annis 25. in exsilio hæsit. Eusebius Chron. *Cassius Severus orator egregius: 26. exsilii sui anno, summa inopia, moritur: vix panno verenda contectus.* Lips.

Plautius Silvanus] Similis at non eadem res narrata Quinctil. 7, 2. *Id autem genus de quo novissime dixi, non solum in scholis sæpe tractatur, sed etiam in foro. Nam id est in caussa Nævii Apruniani* (lego *Nonii Aproniani*) *solum quæsitum, præcipitatane esset ab eo uxor, an se ipsa sua sponte jecisset. Quam actionem equidem solam in hoc tempus emiseram: quod ipsum fecisse seductum juvenili cupiditate gloriæ fateor.* De hoc ipso autem Plautio lapis: (ap. Grut. p. 453.) TI. PLAVTIO. M. F. A. N. SILVANO. AELIANO PONTIF. SODAL. AVG. III. VIR. A. A. A. F. F. Q. TI. CAESARIS LEGAT. LEG. V. IN. GERMANIA. Lips. Male lapidem ad hunc Silvanum referri, jam monuit Mercerus; nam ille Vespasiani ad tempora vixisse dicitur. Non vidit Lipsius integrum titulum. Ern. Cf. Ep. 27. Reinesii ad Rupertum.

Cæsarem ab L. Apronio socero, turbata mente respondit, tamquam "ipse somno gravis atque eo ignarus, et uxor sponte mortem sumpsisset." Non cunctanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum; in quo reluctantis et impulsæ vestigia cernebantur. Refert ad Senatum; datisque judicibus, Urgulania, Silvani avia, pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum, quasi Principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Urgulania. Reus, frustra tentato ferro, venas præbuit exsolvendas. Mox Numantina, prior uxor ejus, accusata, "injecisse carminibus et veneficiis vecordiam marito," insons judicatur.

XXIII. Is demum annus Populum Romanum longo adversum Numidam Tacfarinatem bello absolvit. Nam priores Duces, ubi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant: jamque tres laureatæ in urbe statuæ, et adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui, Ptolemæo, Jubæ filio, juventa incurioso, libertos regios, et servilia imperia bello mutaverant. Erat illi prædarum receptor ac socius populandi Rex Garamantum; non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quæ ex longinquo in majus audiebantur: ipsaque e provincia, ut quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Cæsar, post res a Blæso gestas, quasi nullis jam in Africa hostibus, reportari nonam legionem jusserat: nec Proconsul ejus anni, P. Dolabella, retinere ausus erat, jussa Principis magis, quam incerta belli, metuens.

Tanquam ipse somno gravis etc.] Sat horrida ellipsis Corneliana, cui similes 1, 65. 2, 15. 3, 3. 6, 43. H. 1, 88. 2, 19. etc.

Urgulania] Urgulanii in gente Plautia sunt. Lapis: (ap. Grut. p. 452.) M. PLAVTIVS. M. F. VRGVLANIVS. et Suetonii Claudio 26. Plautia Urgulanilla, non Herculanilla, ejus uxor; quod recte monuit ex veteri libro Torrentius. LIPS.

Sibi impetrando] Corrigo, *ubi impetrando.* LIPS. Cod. MS. *sub*, quod quomodo ortum sit, facile intelligi potest. ERN.

Tres laureatæ] Furii Camilli, L. Apronii, Junii Blæsi. De statuis triumphalibus Plinius 33, 46. et Tacitus in Agricola 40. *Igitur triumphalia ornamenta, et illustris statuæ honorem, et quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in Senatu jubet.* LIPS. Cf. 2, 52. 3, 21, 72.

Raptabat Africam] Non, *reptabat*, ut vulgo. Alibi: *Igitur raptare inter se, immittere latronum globos.* LIPS. V. Fabri Sem. 2, 16.

Ptolemæo Jubæ filio] Quem Caius postea interfecit. Sueton. c. 26. *Ptolemæum regis Jubæ filium consobrinum suum (erat enim et is M. Antonii ex Selena filia nepos) interfecit.* Seneca de Tranq. 11. *Ptolemæum regem Africæ, Mithridatem Armeniæ, inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est: alter, ut, meliore fide mitteretur, optabat.* Ex verbis Senecæ apparet, dimissum Ptolemæum, sed per viam, jussu Caii, interfectum. LIPS.

Bello mutaverant] Maluerant bellum gerere, belli pericula subire, quam servili libertorum imperio subesse. Nam *servilia imperia* sunt libertorum, quibus nimium potestatis permiserat Ptolemæus, et per contemtum servi vocantur, ut alibi apud nostrum videbimus fieri. ERN.

Cum exercitu incederet] Verbum *incedendi* habet aliquam gravitatis significationem, ut sæpe monuerunt viri docti. Itaque eleganter dicitur de exercitus justi, et gravis armaturæ, itinere. Similiter mox *incessus* dicitur, item 3, 74. ERN.

E provincia] Africæ, Romanis subjectæ.

Nonam] Cf. 3, 9.

Proconsul ejus ann P. Dolabella] Cujus memoriam in Illyrico servat

XXIV. Igitur Tacfarinas, disperso rumore, "rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eoque paullatim Africa decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti, quibus libertas servitio potior, incubuissent," auget vires, positisque castris, Thubuscum oppidum circumsidet. At Dolabella, contracto, quod erat militum, terrore nominis Romani, et, quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium, locorumque opportuna permunivit: simul Principes Musulanorum, defectionem cœptantes, securi percutit. Dein, quia pluribus adversum Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non gravi, nec uno incursu consectandum hostem vagum; excito cum popularibus Rege Ptolemæo, quatuor agmina parat, quæ Legatis aut Tribunis data: et prædatorias manus delecti Maurorum duxere: ipse consultor aderat omnibus.

XXV. Nec multo post adfertur, "Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus consedisse; fisos loco, quia vastis circum saltibus claudebatur." Tum expeditæ cohortes alæque, quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulque cœptus dies, et concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros: præpeditis Numi-

lapis: (ap. Grut. p. 396.) P. CORNELIO DOLABELLAE. COS. VII. VIRO. EPVLON. SODALI. TITIENSI LEG. PROPR. DIVI AVGVSTI ET. TI. CAESARIS. AVGVSTI CIVITATES. SVPERIORIS PROVINCIAE. HILLYRICI. LIPS. Adde numum Tiberii, in cujus aversa Livia sedens velata cum epigraphe: PERMISSV P. DOLABELLAE PROCOS. ap. Vaillant NN. Col. t. 1. p. 91.

Proconsul ejus anni] Cod. MS. et Beroaldus, Alciatus, *Proconsule ejus anni*, quod recepit Gronovius: sed vereor, ne ultima littera orta sit ex initiali sequentis, et Tacitus dederit *Proconsul;* quod sensisse videntur, qui a Beroaldo discesserunt: adde ad 2, 52. Et mirum, hic servasse Beroaldum scripturam codicis, cum 2, 52. non servarit. ERN.

Thubuscum oppidum] Mauritaniæ Cæsariensis: alias Tubusuptus et Succubæ dictum. LIPS.

Primo sui incessu] *Sui*, ut otiosum plane et nulli usui, Acidalius volebat mutari in *statim*. Mallem et ipse, si codex scr. faveret, aut necessitas aliqua urgeret. ERN. Hiller. Racem. 30. conjicit legendum *sub incessu*. Sic Cæs. B. G. 8, 49. *sub discessum suum*. Id. B. C. 1, 27. *sub profectione*. Flor. 2, 11. *sub adventu hostis*. Verum Heinsius, cui id pridem placuerat, monet, nostrum quoque dicere *sui servitutem*, *cultum*, *metum*, *famam*. Boxh. male tuetur pristinam lectionem *sibi*.

Legatis aut Tribb.] Sic codex scr. pro quo Beroaldus dedit *ac* sine necessitate: non tot habebat legatos Dolabella, ut omnibus legatum præponere posset. Itaque partim Legatis, partim Tribunis dedit. ERN.

Positis mapalibus] V. ad 3, 74.

Fisos loco, quia vastis] Forte Tacitus scripsit, *qui vastis*. GRON. Crederem, si Cicero auctor esset, aut Livius. In Tacito et alia ejusmodi loca reperias, ubi τὸ *quia* durius dicatur. 6, 4. *Haterius invidiosior fuit, quia—meditabatur*, et sic sexcenties. ERN.

Præpeditis equis] Recte Freinsh. dictum judicat pro compeditis: πεποδισμένους appellat Xenophon loco per omnia huic simili; παιδ. 3, 3. de Assyriis: πεποδισμένους γὰρ ἔχουσι τοὺς ἵππους ἐπὶ ταῖς φάτναις· καὶ, εἴτις ἐπ' αὐτοὺς ἴοι, ἔργον μὲν νυκτὸς λῦσαι ἵππους, ἔργον δὲ χαλινῶσαι, ἔργον δὲ ἐπισάξαι. Atque eadem de Persis ἀνάβ. 3, 21. οἶτε γὰρ ἵπποι αὐτοῖς δέδενται, καὶ ὡς ἐπιτοπολὺ πεποδισμένοι εἰσὶ, τοῦ μὲν φεύγειν ἕνεκα, εἰ λυθείησαν. Abhis igitur Persis, proge-

darum equis, aut diversos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositæ turmæ, cuncta prœlio provisa: hostibus contra, omnium nesciis, non arma, non ordo, non consilium: sed pecorum modo trahi, occidi, capi. Infensus miles memoria laborum, et adversum eludentes optatæ toties pugnæ, se quisque ultione et sanguine explebant. Differtur per manipulos, "Tacfarinatem omnes, notum tot prœliis, consectentur: non, nisi Duce interfecto, requiem belli fore." At ille, dejectis circum stipatoribus, vinctoque jam filio, et effusis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inulta morte effugit. Isque finis armis impositus.

XXVI. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Sejano tribuens, ne Blæsi, avunculi ejus, laus obsolesceret. Sed neque Blæsus ideo inlustrior, et huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insignes captivos, cædem Ducis, bellique confecti famam deportarat. Sequebantur et Garamantum legati, raro in urbe visi, quos, Tacfarinate cæso, perculsa gens, et culpæ nescia, ad satisfaciendum Populo Rom. miserat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusque e Senatoribus, qui scipionem eburnum, togam pictam, antiqua Patrum munera, daret, "Regemque et socium atque amicum" adpellaret.

XXVII. Eadem æstate mota per Italiam servilis belli se-

nitoribus suis (Sallust. Jug. c. 18. vide) fortassis hunc morem retinuerunt Numidæ. *Pedicam* appellare videtur respectu ad hanc rem Livius 21, 36. Ern.

Differtur per manipulos] Sive imperium Ducum, sive cohortatio mutua militum. Imperium Ducum voce dicitur per exercitum. Dicitur et *dare tesseram* apud Sueton. Galb. 6. item *signum dare* apud eundem Cal. 56, 58. Ern.

Dilectis circum] Mercerus *disjectis*. Ego etiam statim, *offusis undique*, mallim. Lips. Quin potius forsan *dejectis*, id est, prostratis. Sic Phædrus fab. 2, 1. *Super juvencum stabat dejectum leo.* Martialis 1. ep. 61. *Non nisi dejecta pascitur ille fera*, ex felici, ut puto, conjectura C. Barthii, ubi vulgo etiam *delecta*. Neque abest longe nostri 11, 29. *uxore dejecta plus potentiæ ostentando*. Gron. Hoc exprimendum curavi pro *deletis*, quod nunc, e Pichenæ conjectura, editos obtinet. Lectionem cod. *delectis* vitiosam esse, convenit. Pro eo haud dubie et elegantius est *dejectis*, quam *deletis*, etiamsi hoc quoque recte dicitur, ut infra c. 51. et scripturæ cod. convenientius. Sic 2, 60. vidimus *delectus* in eodem codice esse pro *dejectus*. Nec displicet mox cum Lipsio legi *offusis*. Vid. tamen ad H. 2, 70. de verbo *erumpere*. Ern.

Sejano tribuens] int. *hoc*, ne quis erret, non, *triumphalia*. Sejano, vel petenti, vel sponte in hoc gratificari volebat. Ern.

Et culpæ nescia] Imo, *culpæ conscia*: atque ita scribo. Nam supra 23. ait, *prædarum receptorem et socium prædandi fuisse Garamantum Regem, missis levibus copiis.* Non ergo extra culpam. Lips. Jac. Gronovius putat excidisse *non*: lenior Ryckii medela *nec culpæ nescia*. Ern. Vide et 3, 74.

Antiqua Patrum munera] Et valde quidem antiqua. Siquidem Porsenæ Regi ea missa lego apud Dionysium 5, 35. *Ἡ δὲ τῶν Ῥωμαίων βουλὴ, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Τυῤῥηνῶν συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο Πορσίνῳ μὲν πέμψαι θρόνον ἐλεφάντινον καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα, ὑφ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο.* Nec prius vestigium, opinor, ejus ritus. Lips. Adde Liv. 30, 15. ubi v. Drakenb. Ern.

mina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtisius, quondam prætoriæ cohortis miles, primo cœtibus clandestinis, apud Brundisium et circumjecta oppida; mox positis propalam libellis ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus et ferocia servitia: cum, velut munere Deum, tres biremes adpulere ad usus commeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus Quæstor, cui provincia, vetere ex more, Cales evenerat. Is, disposita classiariorum copia, cœptantem

T. Curtisius] Reinesius malebat *Curtilius;* quod nomen est apud Cicer. ad Att. 14, 6. 10. nostrum 13, 56. et alibi. Itaque non displicet ea conjectura. Vide tamen supra ad c. 13. Ern.

Cales evenerat] Utrum *Calles* hic legimus, an *Cales?* Si *Calles*, interpretor ex Suetonii loco in Julio 19. *Opera ab optimatibus data est, ut provinciæ futuris Consulibus minimi negotii, id est, silvæ callesque decernerentur.* Ut antiquitus quidem calles (eo nomine intelligimus curam publicorum saltuum calliumque, in quibus pecora pascebantur, ære aliquo constituto) provincia Quæstorum fuerit; interdum et Consulum, si bella nusquam aut hostis. Sed nec *Cales* mihi displiceat; ut in eo oppido Quæstoris fuerit sedes. Sic enim in Livio lego, Pisas Consulibus decretas, et Tarentum Prætoribus: et lib. 25, 3. *Nero Prætor Suessulam sortitur*, quibus oppidorum nominibus loca scio intelligi vicina. Veteri autem Rep. ante Sullam, cum octo Quæstores essent, exque iis duo militares, duo urbani, satis constat, quatuor reliquos provincias in Italia, aut certe Sicilia habuisse; externis provinciis imperio nondum adjunctis. Eas puto sic constituendas, (quid enim nisi arbitrium interponam in re casca et obscura?) aquariam (vide Antiquas meas 1, 12.) sive frumentariam, Ostiæ: cujus mentio Cic. pro Cn. Plancio, pro Muræna 8. et interrogatione in Vatinium testem 5. cui Quæstori ora tota maris inferi, subvectio frumenti, res nautica, aliaque talia curæ; secundam Gallicam, Arimini. Meminit Suetonius in Claudio 24. *Detracta Quæstoribus Ostiensi et Gallica provincia, curam ærarii Saturni reddidit.* Video ibi virum doctum velle, *callium provinciæ*, erudite fateor et acute; et tamen sustinet assensionem meam Plutarchi locus Sertorio p. 569. quem Quæstorem designatum ait Galliæ Circumpadanæ: Ταμίας, inquit, ἀποδείκνυται τῆς περὶ Πάδον Γαλατίας: tertiam Calibus, ad Vulturnum flumen, qui Quæstor tractui Campano Sidicinoque præfuit Brundisium usque. Eam non alio tibicine fulcire possum, quam hoc loco. Quartam adhuc quæro; nisi si fuerit in Sicilia Lilybæi: argumento, quod ea prima provinciarum facta; et quod etiam inferiori ævo, cum missus illuc Prætor, semper in Sicilia duo Quæstores, Syracusanus et Lilybætanus. Lips. *Calles* est scriptura codicis MS. quam expressere Beroaldus, Rhenanus, Aldus, etc. restituit Ryckius, J. Gronovius, sequitur Burmannus de Vectig. P. R. p. 107. Lipsianæ edd. habent *Cales*, unde in alias venit, sicque laudat Pighius Ann. t. 1. p. 468. non probans eos, qui *Calles* emendent, quod *Cales* esset in edd. antiquis, quas non inspexerat. Ceterum non dubitandum, quin Tacitus scripserit *Cales*. Primo, non potest doceri, *silvas callesque* fuisse ordinariam quæstoriam provinciam; quod esse debet, si Curtio Quæstori sorte evenerunt calles *e vetere more*. Extraordinaria autem illa provincia fuit decreta, cum res et necessitas postularet; unde Cæsari et Bibulo decreta. Neque tum extra ordinem data erat Curtio: quippe bello illo servili exorto, cum jam illam provinciam obtineret, nec Quæstori bellum servile mandatum fuisset; multo minus sine militibus, quos nullos eum habuisse planum est. Aliud est, calles provinciam habere, ut latronibus, paucis cum militibus, obviam eat; aliud bellum cum servis gerere, quod cum exercitu factum omni tempore: idque non videtur cogitasse Ryckius. Jam porro rem maritimam mandatam fuisse Curtio, patet e sequentibus. Nam, qua ope opprimit servos? nempe per classiarios, quos sub manu habebat. Ergo maritimam rem curavit et maritimam provinciam habuit: quæ nulla alia esse potuit, quam Calena, quam appellari a Dione maritimam provinciam, observavit jam Pighius, etsi non indicato loco. Denique non raro librarii pro *Cales* scripserunt *Calles:* veluti ap. Livium 8, 16. 29, 15. ubi

cum maxime conjurationem disjecit. Missusque a Cæsare propere Staius, Tribunus, cum valida manu, Ducem ipsum, et proximos audaciæ, in urbem traxit, jam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ gliscebat inmensum, minore in dies plebe ingenua.

XXVIII. Iisdem Consulibus, miseriarum ac sævitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, (nomen utrique Vibius Serenus) in Senatum inducti sunt; ab exilio retractus, inluvieque ac squalore obsitus et tum catena vinctus pater, orante filio. Præparatus adolescens multis munditiis, alacri

bene monet Drakenb. etiam alibi scribas sic errasse. In nostro etiam in aliis verbis hæc littera duplicatur temere, ut in *Sillanus* pro *Silanus*, *molliri* pro *moliri*, in Guelf. in *callones*, *colloni*, et sexcentis aliis. Editor nuperus, Broterius, defendit *calles*, sed non explicat; repudiatque provinciam *Caleticam;* quam sane nemo fando audivit, ut ipse dicit: sed *Calenam* nemo debet ignorare, quæque a nobis hic satis demonstrata est. Ern. Cic. pro Plancio male citatur; locus exstat in Vatin. 5.

Captantem cum maxime] Sic est in cod. MS. et sic Rhenanus, et Muretus legendum putabant, cum in editis esset *tum maxime*. Ern.

Staius Tribunus] Dubitant, num *Statius* legendum sit; nempe ob insolentiam nominis *Staius*, quæ etiam ap. Livium 10, 20. fecit, ut librarii e *Staio* facerent *Statium*. Sed hoc nomen idoneis exemplis ibi vindicavit J. Fr. Gronovius. Reinesius putat esse *M. Staium Flaccum*, qui a. u. 784. Duumvir Nolæ fuit, ut tradit fragmentum fastor. municipal. Nolæ repertum, ap. Gruterum p. 1087, 1. Ern.

Nomen viri, Q. Vibius] Puto legendum totum locum, *reus pater, accusator filius, (nomen utrique Vibius Serenus) in Senatum inducti sunt:* quod postea firmatum a veteri lectione didici, quæ est, *virique* (sive potius *utrique*, si Pichenæ fides). Nec male etiam coiverit hiulca alias oratio, trajectis verbis: *reus pater, accusator filius, in Senatum inducti sunt. Nomen viri Q. Vibius Serenus, ab exsilio retractus*. Lips. Malebam, *reus pater, accusator filius*, (*nomen utrisque Quintis Vibiis Serenis*) *inducti sunt*. Gron. Elegans, sed non necessaria correctio, vide ad 5, 1. Sed in eo aliquid vidisse puto Pichenam, cum τὸ *sunt* suspectum habuit, idque hic, ut opinor, frigere sentient, si qui, Taciti stilo adsueti, attendent. Quod vero id mutari vult in *senex*, non id quidem absonum, sed tamen non sufficit loco constituendo. Clarum est, Tacitum primum loqui de utroque simul; deinde utriusque habitum describere; denique utriusque dicta contraria memorare. Jam in altera parte desideratur verbum; non enim possunt hæc pendere ab *inducti sunt*, propter verba *perorante filio:* nec commode hæc particula incipit a verbis. *ab exilio retractus*. Igitur credo, inserendum esse *stabant*, quod latere puto in *sunt*. *Stant* quidem et *sunt* confundi multis exemplis constat. Si porro cum Jac. Gronovio legas *pater, orante filio*, de quo mox, et *præparatus*, optime conformata prodibit oratio: *stabant, ab exilio retractus, illuvieque ac squalore obsitus et tum catena vinctus pater, orante filio: præparatus adolescens multis munditiis, alacri vultu*. Verbum *stare* valde usitatum in tali narratione apud nostrum etiam: 1, 25. *stabat Drusus silentium manu poscens*. *Stabat* inseri volebat etiam Acidalius, sed servato τῷ *sunt*. Ern. Lipsii verba male interpolavit Ernesti. Pichena non in MS. legi *utrique* refert, sed ex *virique* sic emendandum conjicit. Muretus quoque legit, *nomen utrique Vibius Serenus*.

Perorante filio. Præparatur adolescens multis munditiis] Audio virum magnum et meritis in litteras clarum Err. Memmium legere, *Perorante filio pater. Paratur adolescens*. Et rei et hominis caussa quis non comprobet? Lips. Magis placet Jac. Gronovii sententia legentis *pater, orante filio:* etenim nondum perorabat filius, sed orabat caussam: et deinde *præparatus*. Ern. Suum cuique. Illa Jac. Gronovii emendatio Lampugnani est, sive M. Freheri, ut putant, qui Mirandulano codici acceptum refert, et bene

vultu: "structas Principi insidias, missos in Galliam concitores belli," index idem et testis dicebat; adnectebatque, "Cæcilium Cornutum, Prætorium, ministravisse pecuniam:" qui tædio curarum, et, quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinavit. At contra reus, nihil infracto animo, obversus in filium, quatere vincula, vocare "ultores Deos, ut sibi quidem redderent exsilium, ubi procul tali more ageret, filium autem quandoque supplicia sequerentur." Adseverabatque, "innocentem Cornutum et falsa exterritum: idque facile intellectu, si proderentur alii: non enim se cædem Principis et res novas uno socio cogitasse."

XXIX. Tum accusator "Cn. Lentulum et Seium Tuberonem" nominat; magno pudore Cæsaris, cum primores civitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero, defecto corpore, tumultus hostilis et turbandæ Reip. arcesserentur. Sed hi quidem statim exempti. In patrem ex servis quæsitum: et quæstio adversa accusatori fuit; qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, "robur et saxum,

monet, id *perorante filio* factum ex *pr* pro *pater*. Est autem scita lectio; minus commoda Heinsii, quam vide. Si quis malit pro *sunt* legere *senex* cum Pichena, non mutandum *perorante*, pro accusante, ut monent Bipontini. Ast eorum conjectura, legentium, *peroranti filio præparatur*, ingeniosa est; verum non unquam credo dictum, *reum accusatori præparari*. Respice c. 13. *Præparatus* legendum monebat Venturius, teste Pichena.

Cæc. Cornutum] Amisenum numum, qui in aversa Romam Deam exhibet, adscripto: ΕΠΙ ΓΑΙΟΥ ΚΑΙΚΙΛΙΟΥ ΚΟΡΝΟΥΤΟΥ Vaillant in NN. Cæciliæ gentis ad hunc nostrum refert. Contra Eckhel in D. NN. vet. vol. 2. p. 347. coll. p. 396. ad septimum Romæ sæculum rejicit, quod si sit, is Cornutus ex primis fuerit, necesse est, qui Pontum, Mithridate devicto, rexere. Lepidus est more suo Harduinus, qui in Hist. Aug. ex NN. restit. Othonis tempori tribuit numum, erroris insimulans Tacitum, quod Cornutum sub Tiberio posuerit.

Falsa exterritum] Paschal. subaudiebat *accusatione*. Græcismum agnoscit Pichena pro *falso*. Crollius negat esse opus, quia sic quoque dicatur *contremiscere injurias, horrere arma* etc. Malim cum Mureto *falso*, ut H. 2, 8.

Robur et saxum] *Robur*, ait Festus, *in carcere is locus, quo præcipitatur maleficorum genus, quod ante arcis robusteis includebatur*. Livius 38, 59. *Ut in carcere instar furis et latronis vir clarissimus includatur, et in robore ac tenebris exspiret, deinde ante carcerem nudus projiciatur*. Plautus Pœnulo 5, 3, 33. *Vos ego jam detrudam ad molas, inde porro ad puteum atque robustum codicem*. Et allusit per jocum idem Capteiveis 5, 2, 9. *At ego faciam ut pudeat, nam in ruborem te totum dabo:* ubi malim scribi, *in robur*. Nec tamen omiserim, hic in Tacito *robur* videri potius supplicii locum, quam custodiæ. Valerius ita accepit, 6, 3, 1. *Quinetiam familiares Gracchorum, nequis Reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt:* et Lucanus 2, 25. *Sæva Tribunicio maduerunt robora tabo*. Itemque Calpurnius Declam. 5. *Video carcerem publicum, saxis ingentibus structum, angustis foraminibus tenuem lucis umbram recipientem. In hunc conjecti, robur Tullianum prospiciunt: et quoties jacentes ferrati postis stridor excitat, exanimantur et alienum supplicium aspectando* (ita inibi lego) *suum discunt*. Ex quo clare discas, robur hoc in Tulliano fuisse, id est carceris inferiore loco. Livius 34, 44. *Pleminius in inferiorem demissus carcerem est, necatusque*. Lips. Immo *Tullianum* est *robur* ipsum, ut clare patet ex illo Calpurnii loco: quamquam ibi Pithœus e vet. cod. *robur Tullianumque*, ut etiam est in ed. Burmanni. Sed etiam sine hoc loco intelligi potest. *Robur* enim dictum Tullianum, quia roboreis pa-

aut parricidarum pœnas" minitantium, cessit urbe: ac retractus Ravenna, exsequi accusationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium adversus exsulem Serenum: nam post damnatum Libonem, missis ad Cæsarem litteris, exprobraverat, "suum tantum studium sine fructu fuisse;" addideratque quædam contumacius, quam tutum apud aures superbas, et offensioni proniores: ea Cæsar octo post annos retulit, medium tempus varie arguens; etiam si tormenta, pervicacia servorum, contra evenissent.

XXX. Dictis dein sententiis, "ut Serenus more majorum puniretur," quo molliret invidiam, intercessit. Gallus Asinius, "Gyaro aut Donusa claudendum," cum censeret, id quoque adspernatus est, "egenam aquæ utramque insulam" referens, "dandosque vitæ usus, cui vita concederetur:" ita Serenus Amorgum reportatur. Et, quia Cornutus sua manu ceciderat, actum "de præmiis accusatorum abolendis, si quis majestatis postulatus, ante perfectum judicium, se ipse vita privavisset:" ibaturque in eam sententiam, ni durius, contraque morem suum, palam pro accusatoribus, Cæsar, "inritas leges, Remp. in præcipiti," conquestus esset: "subverterent potius jura, quam custodes eorum amoverent." Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, et pœnis quidem nunquam satis coercitum, per præmia eliciebantur.

XXXI. His tam adsiduis, tamque mœstis, modica lætitia interjicitur, quod C. Cominium, Equitem Romanum, probrosi in se carminis convictum, Cæsar precibus fratris, qui Senator erat, concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, et quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle: neque enim socordia peccabat; nec occultum est, quando ex veritate, quando adumbrata lætitia, facta Imperatorum celebrentur: quin ipse, compositus alias, et velut eluctantium

rietibus, olim saltem, cinctum fuit. Vide loci descriptionem apud Sallust. Catil. 55. et ibi Cortium. Per *saxum* intelligitur mons Tarpeius, unde præcipitati facinorosi. Ern.

Post damnatum Libonem] At in damnatione Libonis nulla mentio hujus Sereni, nullæ partes. Lips. At vide 2, 30. Ern. Latere ibi sub nomine *C. Livii* (rectius *Vibii*) suspicatur bene Gruterus. De eo respice et c. 13.

More majorum] Cf. dicta ad 2, 32.

Intercessit Gallus Asinius] Vulgo vitiosa distinctio. Scribe totum locum, *intercessit. Gallus Asinius G. a. D. claudendum censere:* id est, censebat. Intercedendi aspernandique verba ad Cæsarem ipsum referenda sunt, qui jure Tribuniciæ potestatis intercessit decreto, invidiæ minuendæ. Lips. Ut nunc editur, habet cod. MS. auctore Pichena. Sed sic aliquid deest, velut *cum*, quod videbatur Mureto et Ryckio. An *censuerat* fuit? Illud autem plane non necessarium, cum Freinshemio conjicere mox pro *aut*, *Cotta*. Ern. Mihi haud dubium, excidisse *cum;* restitui.

Socordia peccabat] Socordia nostro fere est stultitia, inscitia, etiam stupor, dementia. Adde mox c. 35. extr. 39. init. Ern.

Compositus et velut eluctantium verborum] Alias ita loquebatur, ut difficultas quædam dicendi appareret, ut viderentur verba cohiberi, nec libere prodire posse. Ern. Hinc emendandus Statius Theb. 4, 790. *Et teneris meditans verba illuctantia labris*, lege *eluctantia*.

verborum, solutiùs promptiusque eloquebatur, quotiens subveniret. At P. Suilium, Quæstorem quondam Germanici, cum Italia arceretur, convictus, pecuniam ob rem judicandam cepisse, "amovendum in insulam" censuit, tanta contentione animi, ut et jurando obstringeret, "e Repub. id esse." Quod aspere acceptum ad præsens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens ætas præpotentem, venalem, et Claudii Principis amicitia diu prospere, nunquam bene, usum. Eadem pœna in Catum Firmium Senatorem statuitur, "tamquam falsis majestatis criminibus sororem petivisset." Catus, ut retuli, Libonem inlexerat insidiis, deinde indicio perculerat: ejus operæ memor Tiberius, sed alia prætendens, exsilium deprecatus est; quo minus Senatu pelleretur, non obstitit.

XXXII. Pleraque eorum, quæ retuli quæque referam, parva forsitan et levia memoratu videri, non nescius sum: sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteres Populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fusos captosque Reges, aut, si quando ad interna præverterent, discordias Consulum adversum Tribunos, agrarias frumentariasque leges, plebis et optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arcto et inglorius labor. Inmota quippe, aut modice lacessita pax, mœstæ urbis res, et Princeps proferendi imperii incuriosus erat. Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa, primo adspectu levia, ex quîs magnarum sæpe rerum motus oriuntur.

XXXIII. Nam cunctas nationes et urbes populus, aut

P. Suilium, Quæstorem] Gloriatur ipse in oratione contra Senecam 13, 42. *Se Quæstorem Germanici; illum domus ejus adulterum fuisse.* Lips.

Ob rem judicandam] Sic MS. Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus, Seb. Gryphius, Lipsius (in iis exemplis, quæ inspexi). Id mutatum, operarum vitio, ut opinor, seu correctoris, cui notius *ob rem judicatam*, maleque defensum a Ryckio. Restituit recte Jac. Gronov. Ern. Sic Cic. in Verr. 2, 32. et 48.

Judicio perculerat] Vertranius malebat *indicio*, probabili conjectura: nam Cato *indicium* tribuitur diserte 2, 27. Quia etiam inter accusatores fuit c. 30. et, qui occasionem dedit judicio in Libonem habendo, potest sane *judicio perculisse* utcunque defendi. Sed *indicio* tamen melius, et sic laudat hæc verba Gronovius ad c. 59. Itaque etiam prætuli. Ern.

Veteres Pop. R. res] Freinshemius ex 1, 1. malebat *veteris*, probante Ryckio. Sic 6, 42. *veterum Regum honores.* At contra 3, 3. *diurna actorum scriptura*, pro *diurnorum a. s.* ubi vide. Utrumque recte dici potest. Ern.

Ad interna præverterent] vel, redirent, tanquam a peregrinatione: nam multis locis verbum hoc sic capere licet, unde etiam ap. Plin. 5. ep. 15. codex *revertor:* vel interna potius tractarent. Horat. Sat. 1, 3, 38. *illuc prævertamur..* V. Gronov. ad Plin. 28, 8. Cort. ad Plin. 5, 15. Ern.

Nobis in arcto] E Virgil. Georg. 4, 6. *In tenui labor, at tenuis non gloria,* ductum Muretus notavit. Ern.

Incuriosus erat] Acidal. delet *erat.*

Rerum motus oriuntur] Lego, *monitus oriuntur.* Non enim ullos motus ex accusatione aliisque talibus oriri vult, sed rerum salubrium exempla monitionesque. Qui revera pulcherrimus historiæ fructus. Lips. Probat Freinsh. Sane sequentia docent, hoc aut simile quid requiri. Planius enim hæc mox explicantur. vid. ad 2, 53. Ern.

primores, aut singuli regunt: delecta ex his et consociata Reipubl. forma, laudari facilius, quam evenire, vel, si evenit, haud diuturna esse potest. Igitur, ut olim, plebe valida, vel, cum Patres pollerent, noscenda vulgi natura, et, quibus modis temperanter haberetur, Senatusque et optimatium ingenia qui maxime perdidicerant, callidi temporum et sapientes credebantur: sic, converso statu, neque alia re Romana, quam si unus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit: quia pauci prudentia honesta ab deterioribus, utilia ab noxiis, discernunt; plures aliorum eventis docentur: ceterum ut profutura, ita minimum oblectationis adferunt: nam situs gentium, varietates prœliorum, clari Ducum exitus retinent ac redintegrant legentium animum: nos sæva jussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium, et easdem exitu caussas conjungimus; obvia rerum similitudine

Delecta ex his etc.] Sensum esse arbitror eum, quem Freinsh. putavit: civitatem, quæ sit ex his tribus mixta et temperata, ut omnium commoda complectatur, incommoda vitet, facilius laudari et optari, quam inveniri; et si uspiam sit, diuturnam esse non posse. Neque dubito, Tacitum in animo habuisse cum alios politicos, tum Polybium, qui 6, 9. sqq. Romanam Remp. laudat hoc nomine, quod omnium illarum trium formarum commoda complexa sit, vitatis singularum vitiis, eamque solam Rempublicam perfectam esse dicit, quæ sit e tribus istis temperata. Talem autem formam vocat primo *delectam ex illis tribus*, nempe qua partes suas: quæ fiat, ut Longinus, quamquam in alia re, dicit Sect. 10. ἐκλογῇ τῶν λημμάτων καὶ συνθέσει. In altero verbo dubitatio est. Codex habet *consciata*, unde Beroaldus fecit *constituta*, quod secuti sunt omnes editores. Jac. Gronovius autem putabat, Tacitum dedisse *concinnata:* ita edere non ausus. Ego autem non dubitavi edere *consociata*, unde *consciata* ortum esse, clarum est. Sic e *sociorum* sæpe in libris factum est *suorum*, non alia de caussa, quam quod scriptum esset *sciorum*. Vid. Drakenb. ad Livium 23, 16. contra e *consciorum* in MS. Guelf. 15, 59. factum est *consociorum*. *Consociare* est *conjungere*, quocum verbo sæpe jungit Cicero. Ita fit Respublica, quæ constat e trium formarum bonis delectis et in unum consociatis et conjunctis. Apud Cic. ad Div. 3, 3. *consociatissima* voluntate bene edidit Victorius: alii inde fecere *constantissima*. Liv. 24, 24. rem *consociatam*—incaute aperit, pro compositam et constitutam de conjuratione, consilio plurium. Recepere hanc lectionem editores Francici. Ern. Gebaverus in Diss. de regio ap. Germ. nom. legi vult *exasciata*, pro numeris omnibus perfecta, qua voce sic utitur Plautus Asin. 2, 2, 92.

Temperanter haberetur] Ita tractaretur, ut neque irritaretur sævitia, insolentia, acerbitate, neque assentando corrumperetur. Ern.

Neque alia rerum] Emendavi, *neque alia re Rom.* Rem Romanam hoc sensu non semel dixit. Lips. Probant hanc emendationem Acidalius, Freinshemius, qui tamen etiam vulgatum explicari posse putat. Ryckius malebat *neque alio rerum*, ut referretur ad *statu*. Sed hunc modum loquendi, sive hanc structuram verborum durissimam esse, quivis sentiat. Ego Lipsium sequor. Scriptum fuit *alia re Rom.* inde natum vitium. Sensus est: etsi non in regno vivimus, nec Regem habemus, sed civitatem et Rempublicam; tamen forma Reip. administrandæ, quæ nunc est, nil differt a regno, nisi nomine. Ern.

Ceterum ut profutura] Dixit idem Thucyd. 1, 22. Καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν ἀτερπέστερον φανεῖται. Lips.

Retinent etc.] Videtur in animo habuisse locum e nobili Ciceronis ep. ad Luccei. 5, 12. *Varietas in scribendo, plena cujusdam voluptatis, quæ vehementer animos hominum in legendo retinere possit.* Ern.

Et easdem exitu caussas] id est, pares exitus a paribus caussis. Passim

et satietate. Tum, quod antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neque refert cujusquam, Punicas Romanasve acies lætius extuleris: at multorum, qui, Tiberio regente, pœnam vel infamiam subiere, posteri manent: utque familiæ ipsæ jam exstinctæ sint; reperies, qui, ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi objectari putent: etiam gloria ac virtus infensos habet, ut nimis ex propinquo diversa arguens. Sed ad incœpta redeo.

A. U. 778. A. C. 25.

XXXIV. Cornelio Cosso, Asinio Agrippa coss. Cremutius Cordus postulatur, novo ac tunc primum audito crimine, quod, editis annalibus, laudatoque M. Bruto, C. Cassium *Romanorum ultimum* dixisset. Accusabant Satrius Secundus et Pinarius Natta, Sejani clientes: id perniciabile reo, et Cæsar truci vultu defensionem accipiens; quam Cremutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorsus est: "Verba mea, P. C. arguuntur: adeo factorum innocens sum. Sed neque hæc in Principem, aut Principis parentem, quos lex majestatis amplectitur: Brutum et Cassium laudavisse dicor: quorum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine ho-

damnati, ob suspiciones, delationes; innocentes, aut illustres. Vidi qui legeret, *easdem exitii*. Lips. Is est Pichena. Sed sequentia reclamant. Ern.

Obvia rerum similitudine] In quibus rebus similitudo perpetua celeriter satietatem affert legentibus. Ern.

Pœnam vel infamiam] Cod. scr. Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus cet. habent *infamias:* idque restituit Jac. Gron. Lipsianæ *infamiam*, data opera, an casu, et lapsu operarum, nescio. Ceterum verum puto, eaque de caussa retinui. Scriptum fuit *infamiā:* adhæsit litera *s* ex initio sequentis verbi. Non me moveret alias pluralis, etsi nullum aliud exemplum in hoc verbo occurrit, quo alias argumento uti solent libenter viri docti. Sed Tacitus dixisset opinor etiam *pœnas*. Ern.

Ut animus ex propinquo] Legam, *ut nimis ex prop.* Si laudes nuperam virtutem, offendis; at de antiquis ferre possumus, ut ævo dissitis, et oggerere, *aliud sæculum* fuisse. At, si propinqua laudes, arguis et uris qui dissimiles. Si voles etiam, *ut animos ex propinquo*, non refutem. Lips. Sic etiam Mureto placebat: recepit Pichena. Ern. Eo lubentius, quod in cod. repererat *animis*. Dein *ex propinquo*, ut H. 2, 64. e *proximo*.

Ad incœpta] Sic reperi in edd. omnibus. Cod. scr. habet *ancepto*, quod Jac. Gronovius putat factum ex *ad cœpta*. Ern.

C. Cassium Romanorum ultimum] Hoc quidem Bruti ipsius elogium fuit de Cassio jam mortuo; publiceque dixit, Ἔσχατον ἄνδρα Ῥωμαίων τὸν Κάσσιον. Plutarchus in Bruto p. 1005. Inde ergo magnificam eam vocem Cremutius sumpsit. Neque aliter *Romanus quispiam, Philopœmenem laudans, ultimum Græcorum dixit;* quod in eodem Plutarcho leges p. 356. At in similem sententiam de Bruto, et ad Brutum, Lucanus canit 7, 588. *O decus imperii, spes o suprema Senatus, Extremum tanti generis per sæcula nomen*. Lips. Suet. Tib. 61. Brutum et Cassium *ab* eo *ultimos Romanorum* vocatos dicit. Ern.

Satrius Secundus, et Pinarius Natta] Alterius mentio Senecæ in Cons. ad Marciam, hujus Cremutii filiam, c. 22. *Propone*, inquit, *illud acerbissimum tibi tempus, quo Sejanus patrem tuum clienti suo Satrio Secundo congiarium dedit. Irascebatur illi ob unum aut alterum liberius dictum; quod tacitus ferre non potuerat, Sejanum in cervices nostras non imponi quidem, sed descendere:* scribo, *escendere;* id est, pedetentim et per gradus Imperatorem fieri. Lips.

nore memoravit. Titus Livius, eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut *Pompeianum* eum Augustus adpellaret: neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam *latrones et parricidas*, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe ut insignes viros nominat. Asinii Pollionis scripta egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Corvinus Imperatorem suum Cassium prædicabat: et uterque opibusque atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cœlo æquavit, quid aliud Dictator Cæsar, quam rescripta oratione, velut apud judices, respondit? Antonii epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent: carmina Bibaculi et Catulli, referta contumeliis Cæsarum, leguntur: sed ipse D. Julius, ipse D. Augustus, et tulere ista, et reliquere; haud facile dixerim, moderatione magis, an sapientia: namque spreta exolescunt; si irascare, agnita videntur.

XXXV. "Non adtingo Græcos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita: aut, si quis advertit, dictis dicta ultus est. Sed maxime solutum et sine obtrectatore fuit, prodere de iis, quos mors odio aut gratiæ exemisset. Num cum armatis Cassio et Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli civilis caussa, populum per conciones incendo? an illi quidem, septuagesimum ante annum perempti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas ne victor quidem abolevit,

Latrones et parricidas] Adspexit ad has servilis adulationis voces idem Lucanus, de Pompeii cæde 8, 609.—*scelus hoc quo nomine dicent, Qui Bruti dixere nefas?* Qui poeta ubique tam liberi, imo licentis stili, in Principes est, ut mirer ea scripta sub Principe, et quidem tali. Lips.

Asinii Pollionis scripta] Qui 17 libros Historiarum scripsit, auctore Suida. Citat Suetonius, et alii. Lips.

Opibusque] Acidalius τὸ *que* deleri vult, ne tribus verbis ter concurrat ingratius. Potuit etiam Tacito tale quid excidere, cum aliis exciderit, haud paullo studiosioribus suavitatis, Ciceroni et Livio. Cic. pro Quint. c. 11. *qui quia, quod nunquam debitum est.* Nat. D. 1, 20. *quod, quia, quem ad modum natura* etc. Vid. plura in Diatribe nostra *de grata negligentia Orationis.* Mox in *quid aliud* intellige *fecit*, ellipsi Græcis et Latinis frequenti. Ern.

Rescr. oratione] Anticatone. Plut. in Cæs. p. 733.

Sed multa cum acerbitate] Melius *et.*

Ipse D. Julius etc.] Suet. Jul. 73. Plut. in Cic. p. 886.

Namque spreta exolescunt] Muretus leg. *Nam quæ spreta exolescunt.* Ern. Ursinus volebat, *namque quæ spr. ex.*

An illi quidem] Pichena, *at illi quidem*, interrogationis nota in verbo *retinent* deleta. Sic et Boxhornius. Male: nam τὸ *num* supra ea vi est, qua *utrum:* itaque hoc alterum est duorum, quæ interrogare instituit. Gron. Paschal. quoque in marg. habet *at.* Broterius accipit *an* pro *annon*, ut sæpe alias. Sed id rarius. V. tamen Ovid. Her. 17, 247.

Septuagesimum ante annum] Rotundum numerum posuit, non verum, qui erat 66. Facilis supputatio. Nam bellum Philippense a. u. 711. at nunc 778. Lips.

Quas nec victor quidem abolevit] Genus mendi, quod passim insedit, et jamdudum nimis secure doctis hominibus transmittitur. Scribe, *quas ne victor quidem abolevit.* Gron. Ab hoc tempore plurimis in locis mendum hoc au-

sic partem memoriæ apud scriptores retinent? suum cuique decus posteritas rependit: nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassii et Bruti, sed etiam mei meminerint." Egressus dein Senatu, vitam abstinentia finivit. Libros per Ædiles cremandos censuere Patres; sed manserunt, occultati et editi. Quo magis socordiam eorum inridere libet, qui præsenti potentia credunt exstingui posse etiam sequentis ævi memoriam: nam contra, punitis ingeniis, gliscit auctoritas: neque aliud externi Reges, aut qui eadem sævitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperere.

ctoritate codd. sublatum. V. copiosissimum exemplis Drakenb. ad Livium 1, 10. et quos ille laudat: cf. infra H. 2, 76. 79. 82. etc. Hic et ubique in Tacito correximus, ubi nondum ab superioribus editoribus factum. Ern. In locis Taciti hic citatis istud *ne* in Lipsianis et Ryckii editionibus deprehendo. De statua Bruti ænea Mediolani posita v. Plut. in Bruto p. 1011.

Vitam abstinentia finivit] Distincte totam historiam Seneca (l. c.): *Usus itaque balneo, et quo plus imponeret, in cubiculum se quasi gustaturus contulit; et dimissis pueris, quædam per fenestram, ut videretur edisse, projecit a cœna. Deinde quasi* (corrupta interpunctio ab ignaris moris prisci: scribe, *projecit. A cœna deinde quasi.* Mos vulgo obtinebat, ut in balneo, aut statim post balneum, aliquid sumerent, quod vocabant gustare et gustum, et deinde nihilominus venirent ad legitimam cœnam) *jam satis in cubiculo edisset, abstinuit; alteroque die et tertio idem fecit. Quarto ipsa infirmitate corporis faciebat indicium ...... Cognito consilio ejus, publica voluptas erat, quod e faucibus avidissimorum luporum educeretur præda. Accusatores, Sejano auctore, adeunt Consulum tribunalia: queruntur mori Cordum, ut interpellarent quod coegerant. Adeo illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæstione, an mortis rei perderentur. Dum deliberatur, dum accusatores iterum adeunt, ille se absolverat.* Quem locum eo libentius adscripsi, ut ab aliis depositum emendarem. Corruptum enim illud, *an mortis rei perderentur;* et ad Œdipum relegat nos Pintianus. In libro manuscripto legi, *proderentur:* itaque cum adseveratione emendo, *an morte rei prohiberentur.* Probat ipse Seneca, statim: *Fles, quod quemquam tuorum mori necesse fuit? Pæne non licuit.* Lips. Dio 57, 24. Crem. Cordum manum sibi inferre coactum scribit; sed id de quovis modo mortis voluntario dici ostendit Marc. Donatus ad h. l.

Libros per Ædiles] Alias id per Triumviros factum. In vita Agricolæ 2. *Delegato Triumviris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur.* Alias per Prætorem. Valerius 1, 1, 12. *Græcos Numæ libros L. Petillius Prætor urbanus ex auctoritate Senatus per victimarios igne facto in conspectu populi cremavit.* Primus Romanorum hanc ingenii sui pœnam subiit Labienus. Vide pulchra apud Senecam patrem lib. 5. Controv. initio. Lips. Cf. 14, 50. Suet. Cal. 16.

Occultati, et editi] Occultati a filia, et ab eadem postea editi. Itaque nihil muto. Vertranio tamen placet, *et abditi.* Non moris Tacito, bina verba ponere ejusdem rei. Vidi Senecæ Consolat. ad Marciam 1. Scripserat hic Cremutius bella civilia et res Augusti; extantque fragmenta, ex quibus genus dicendi colligas, in Suasoria Senecæ de morte Ciceronis. Lips. Recte Vertranii conjecturam repudiat Lipsius. Sed vide, an potius legendum sit *redditi.* Seneca l. c. *Ingenium patris tui in usum hominum reduxisti, et a vera illum vindicasti morte, ac restituisti in publica monimenta libros, quos vir ille fortissimus sanguine suo scripserat.* Certe jamdudum editi fuerant, nunc restituti. Adjuvat conjecturam etiam alius nostri locus 16, 5. *dissimulatum ad præsens et mox redditum odium:* ubi tamen Groslotius malebat *editum.* Frustra. Broterius hanc correctionem meliorem judicat Vertraniana, sed acumine carere. Quod acumen intelligat, non dicit. Ern. Crollius præfert *editi,* scil. describendi jam copia facta. Cf. Ulpian. l. 1. D. de edendo. Vertranius malebat *abditi.* Hac emendatione non opus esse, recte judicat Lipsius; sed ratio, quam adlegat, non valet. Bina enim verba ejusdem rei ponit haud raro noster. H. 1, 88. *occultare et abdere*

XXXVI. Ceterum postulandis reis tam continuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus, Præfectum urbis, Drusum, auspicandi gratia tribunal ingressum, adierit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium: quod a Cæsare palam increpitum, caussa exsilii Salviano fuit. Objecta publice Cyzicenis "incuria cærimoniarum D. Augusti," additis "violentiæ crimi-

pavorem. Similia 3, 11. H. 2, 77. Germ. 22. Ita et Cicero N. D. 1, 18. de Offic. 1, 35. etc.

Præfectum urbis Drusum] Capio Drusum Germanici filium. Moris enim, ut Latinarum diebus præficeretur urbi adolescens aliquis ex prima nobilitate. Dico adolescens, quoniam, ut Mutius ait, *ex ea ætate præfectus fiat, quæ non sit Senatoria:* apud Agell. 14, 8. Dio tamen indicare videtur ab Augusto id institutum 49, 42. Ἐν δὲ ταῖς ἀνοχαῖς αἱρετοὶ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πολίαρχοι παῖδες ἄνηβοι ἐξ ἱππέων, ἀλλ' οὐκ ἐκ βουλευτῶν γεγονότες, ἦρξαν. Ita et Nero Præf. urbi a Claudio Sueton. 7. Lips. *Urbis* est in cod. scr. et edd. vett. Ern. Apud Gell. pro *Mutius* lege *Junius*.

Auspicandi gratia] Moris, ut quicunque munus aut magistratum caperent, primo ejus die leviter aliquid delibarent, auspicii saltem caussa. Asconius ad illud Cic. in Verrem: *Qui auspicato a Chelidone surrexisset.* 1, 40. *Auspicari dicuntur ineuntes magistratus; et quia chelidon, id est hirundo, urbem frequentat, facere urbanam provinciam Chelidonis auspicio meretricis dicit esse susceptam.* Itaque appellabant primum illum auspicalem diem. Panegyristes Maximiani c. 6. *Illum tamen primum Consulatus tui auspicalem diem tacitus præterire nullo modo possum: quo tu solus omnium consecutus es, ut quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum esse videbatur, tunc primum potuerit sufficere peragendis; unoque sol curriculo...et officia te Consulis inchoantem videret, et Imperatoris implentem.* Non alia fax clarior ad hunc ritum: et bene ait, incipiendis rebus; quia tantum leves quædam et tralaticiæ caussæ proponi solent, dicis gratia. Suet. Nerone 7. *Auspicatus est et jurisdictionem Præfectus urbi* (ita lego, non, *Præfecti urbis*) *sacro Latinarum, celeberrimis patronis non translaticias, ut assolet, et breves, sed maximas plurimasque postulationes certatim ingerentibus, quamquam interdictum a Claudio esset.* Nec magistratus solum, sed etiam privati homines vulgo Kal. Januariis artes suas, religionis ominisque caussa, auspicabantur. Ovidius Fast. 1, 167. *Tempora commisi nascentia rebus agendis, Totus ab auspicio ne foret annus iners. Quisque suas artes ob idem delibat agendo, Nec plus quam solitum testificatur opus.* Seneca ep. 84 (83). *Ille tantus psychrolutes, qui Kal. Januariis in Euripum saltabam: qui anno novo, quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in Virginem desilire.* Suetonium eodem traho Ner. 46. *Kal. Januariis auspicanti, Sporus annulum muneri obtulit, cujus gemmæ scalptura erat Proserpinæ raptus.* Illud proprium studiosis, ut auspicarentur lucubrationes suas nocturnas, ut opinor, Vulcanalibus ipsis. Apparet ex Plinii verbis epist. 5, 5. ad Macrum de avunculi sui vita studiisque: *Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi caussa, sed studendi.* Vulcanalia autem IX Kal. Sept. Lips. Videtur *auspicandi* verbum aliter h. l. dictum, quam putat Lipsius: nempe non de eo, quod boni ominis caussa initio cujusque magistratus faciebant, sed de initio jurisdictionis, et primo gradu honorum gerendorum et Reip. capessendæ. Solebant Principum liberi et nepotes ab hac Præfectura auspicari, h. e. initium facere honorum et Reip. administrandæ. Patet e loco Suetonii in Ner. c. 7. Ern.

Quod a Cæsare palam increpitum] Jure, quia, ut dixi, non seriæ caussæ, sed leves quædam tunc agi solitæ; multo minus capitales, et ominis sævi ac scævi. Lips.

Objecta publice Cyzicenis] Publice referendum ad *Cyzicenis* non ad *objecta:* exquisite pro *Cyzicenæ civitati.* Vid. Suet. in nota proxima. Sic contrario sensu *privatim:* Cicero, *nulla me privatim injuria pepulit.* Ern.

Incuria cærimoniarum D. Augusti] Quod fanum honori ejus cœptum non perfecissent, et quod cives quosdam Rom. in vincla habuissent. Dio 54, 7. et Suet. 37. *Cyzicenis, in cives Rom. violentius quædam ausis, publice libertatem ademit, quam bello Mithridatico meruerant.* Ademerat sane Cyzicenis libertatem et Augustus, ob cives item

nibus adversum cives Romanos:" et amisere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumsessi, nec minus sua constantia, quam præsidio Luculli, pulso Rege. At Fonteius Capito, qui Proconsul Asiam curaverat, absolvitur, comperto, ficta in eum crimina per Vibium Serenum: neque tamen id Sereno noxæ fuit; quem odium publicum tutiorem faciebat; nam, ut quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leves, ignobiles, pœnis adficiebantur.

XXXVII. Per idem tempus Hispania ulterior, missis ad Senatum legatis, oravit, "ut exemplo Asiæ delubrum Tiberio matrique ejus exstrueret:" qua occasione Cæsar, validus alioqui spernendis honoribus, et respondendum ratus iis, quorum rumore arguebatur, "in ambitionem flexisse," hujuscemodi orationem cœpit. "Scio, P. C. constantiam meam a plerisque desideratam, quod Asiæ civitatibus, nuper idem istud petentibus, non sim adversatus: ergo et prioris silentii defensionem, et quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cum D. Augustus sibi atque urbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque ejus vice legis observem, placitum jam exemplum promptius secutus sum, quia cultui meo veneratio Senatus adjungebatur. Ceterum, ut semel recepisse veniam habuerit, ita per omnes provincias effigie Numinum sacrari, ambitiosum, superbum: et vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur.

XXXVIII. "Ego me, P. C. mortalem esse, et hominum officia fungi; satisque habere, si locum principem impleam, et vos testor, et meminisse posteros volo; qui satis superque

Rom. flagris cæsos, sed mox restituit; uti apud Dionem reperies 54, 7. et 23. actis anni 734. et 740. Strabo 12. p. 576. Cyzicum liberam fuisse ait suo etiam ævo; ex quo vides, magnum illum scriptorem desiisse vivere aut scribere, ante hunc Tiberii annum. Lips. Ex mente Ryckii, quod Augusti benefactoris sui cultum intermiserint.

Nam ut quis districtior] Plane ex illo Sallustiano oraculo, sub Tyrannis Jug. 31. *Quam quisque pessume fecit, tam maxime tutus est.* Lips. *Districtus* est acerbus, sævus, gravis, ut recte Freinsh. Ern.

D. Augustus sibi] Exemplum hujus adulationis a Persis, de quibus apud Q. Curtium postremus servorum Cleo 8, 5. *Persas non solum pie, sed etiam prudenter Reges suos inter Deos colere: majestatem enim imperii salutis esse tutelam.* Eadem Augusto mens, sed ut leniret invidiam, non sibi soli permisit templa statui, sed conjunctim urbi Romæ, quæ jampridem scilicet inter Deas. Suet. 52. *Templa quamvis sciret etiam Proconsulibus decerni solere, in nulla tamen provincia nisi communi suo Romæque nomine recepit.* Ita a communi Asiæ Pergami statutum templum, de quo hic Tacitus, et denarii veteres; in quibus templi forma cum inscriptione: COM. ASIAE. ROM. ET. AVG. id est, Commune Asiæ Romæ et Augusto: de quo satis multa Dio 51, 20. in actis anni 725. Facit quod in lapidibus legimus, FLAMINI. ROM. ET. AVG. et apud Rufum templum Romæ et Augusti in ipsa urbe. Lips. De numo cit. v. Spanh. t. 2. p. 650. Eckhel D. NN. vet. t. 2. p. 466.

Omnia facta dictaque] Quod de se hic Tiberius, tribuit illi etiam Strabo 6. extremo: *Tiberius,* inquit, *successit Augusto:* Κανόνα τῆς διοικήσεως καὶ τῶν προσταγμάτων ποιούμενος ἐκεῖνον. Lips.

Vener. Senatus] Cf. supra c. 15.

memoriæ meæ tribuent, ut majoribus meis dignum, rerum vestrarum providum, constantem in periculis, offensionum pro utilitate publica non pavidum, credant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies et mansuræ: nam quæ saxo struuntur, si judicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, cives, et Deos ipsos precor: hos ut mihi ad finem usque vitæ quietam et intelligentem humani divinique juris mentem duint; illos, ut, quandoque concessero, cum laude et bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei prosequantur." Perstititque posthac secretis etiam sermonibus adspernari talem sui cultum: quod alii "modestiam," multi, "quia diffideret," quidam, "ut degeneris animi," interpretabantur. "Optumos quippe mortalium altissima cupere. Sic Herculem et Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos, Deum numero additos. Melius Augustum, qui speraverit. Cetera Principibus statim adesse: unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam: nam contemptu famæ, contemni virtutes."

Ut majoribus meis] An *si* vel *ubi*, quod sæpe a librariis in *ut* mutatur. V. Drakenb. ad Livium 24, 15. et quos ibi laudat. Broterius *ut* interpretatur *cum;* quod sic dici Latinis non docet, nec ipse scio. Ern. Recte Crollius: non ita ingrata erit posteritati mea memoria, ut non *me* credant m. m. d. Illud *me* excidisse putabat Broterius. Addit tamen posse intelligi. Nihil mutatione opus, ab Ernestio tentata.

Pro sepulchris spernuntur] i. e. non secus ac sepulcra. Atqui Cicero in sepulcris sanctitatem esse dicit Phil. 9. et statuis præfert c. 6. Nec acumen sententiæ video, si templa mortuorum et eorum sepulcra sperni dicantur, etsi oppositio in templis et sepulcris clarior est. An Tacitus scripsit *pro sepultis?* non secus atque ipsi mortui et sepulti, quorum honori et memoriæ talia tribuuntur. Nam ejusmodi quid, quod ad hominem pertineat, requirere videntur illa, *si judicium posterorum in odium vertit*. De vi præpositionis in hac forma vid. Heins. ad Ovid. Heroïd. 3, 98. Ern. Commode Hiller. Rac. 30. notat, non hic agi de sepulcris universe; verum de tumulis eorum, qui in odium posterorum inciderint.

Deos et Deas ipsas] Optime; nec, ut alii, *Deas* rejicias. Est sollennis precatio, exemplo Græcorum. Demosth. de cor. 1. Θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις: et sæpius. Est a fonte Homerico Il. Θ. 5. Κέκλυτέ με πάντες τε Θεοὶ, πᾶσαί τε Θέαιναι. Lips. In cod. MS. bis est *et Deos*, inde veteres editores dedere *et Deas*. Jac. Gron. autem emendabat *exteros*. Malim Pichenam sequi, qui illam inanem repetitionem librarii putabat. Nam etiam *socii* sunt *exteri*. Ern.

Quandocunque] Cod. scr. *quandoque*, ut 1, 6. editi omnes *quandocunque*.

Multi quia diffideret] Forsan rectius, *quasi diffideret;* sed alterum, licet durius, placuisse nostro puto, quia sic etiam Sallust. Jug. c. 82.

Melius Augustum, qui speraverit] Fatetur ipse in litteris ad dissimillimum sibi successorem: *Benignitas enim mea me ad cælestem gloriam efferet,* Sueton. 71. Livius 1, 7. *Hæc tum sacra Romulus una ex omnibus peregrina suscipit; jam tum immortalitatis virtute partæ, ad quam eum sua fata ducebant, fautor.* Gron.

Principibus statim adesse] Legendum *affatim adesse,* Muretus putabat, quod sequentia videntur postulare. Ern. Crollius *statim* prima longa sumit pro perpetuo, æqualiter, ut apud Ter. Phorm. 5, 3, 7. ubi v. Donatus. Hillerus a vulgari significatione non recedit; *statim* quippe, cito, ab initio principatus cetera adsunt. Utroque sensu emendatione nil opus.

Prosperam memoriam] Chifletius tentat *posteram* in ep. ad Lips. t. 1. Coll. Burm. p. 728. ut Horat. Carm. 3. ult. dixit *postera laude*. Vulgatum melius. De *prospera fama* vide ad cap. 52. Ern.

XXXIX. At Sejanus, nimia fortuna socors, et muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia, componit ad Cæsarem codicillos: moris quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire: ejus talis forma fuit: "Benevolentia patris Augusti, et mox plurimis Tiberii judiciis ita insuevisse, ut spes votaque sua non prius ad Deos, quam ad Principum aures conferret. Neque fulgorem honorum unquam precatum: excubias ac labores, ut unum e militibus, pro incolumitate Imperatoris malle. Attamen, quod pulcherrimum, adeptum, ut conjunctione Cæsaris dignus crederetur: hinc initium spei. Et, quoniam audiverit, Augustum, in conlocanda filia, nonnihil etiam de Equitibus Romanis consultavisse: ita, si maritus Liviæ quæreretur, haberet in animo amicum, sola necessitudinis gloria usurum: non enim exuere imposita munia: satis æstimare, firmari domum adversum iniquas Agrippinæ offensiones; idque liberorum caussa: nam sibi multum superque vitæ fore, quod tali cum Principe explevisset."

XL. Ad ea Tiberius, laudata pietate Sejani, suisque in eum beneficiis modice percursis, cum tempus, tamquam ad integram consultationem, petivisset, adjunxit: "Ceteris mor-

Nimia fortuna socors] h. l. intelligam vecors, demens. Vid. ad 31. Ern. Lipsius in margine emendabat *vecors*.

Flag. Livia] Cf. supra c. 3.

Moris quippe tum erat] Probus sapiensque mos, et quem ego sane laudem. Repertorem ejus C. Cæsarem fuisse, moneatur a me juventus. Ita enim Plutarchum accipio in Cæsare p. 716. *Λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν, Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν κατὰ πρόσωπον ἔντευξιν ὑπὲρ τῶν ἐπειγόντων, τοῦ καιροῦ, διά τε πλῆθος ἀσχολιῶν, καὶ τῆς πόλεως τὸ μέγεθος, μὴ περιμένοντος.* Quod referri non nisi ad amicos præsentes posse, clarum est. Tenuit coluitque eumdem morem Augustus, qui *sermones cum singulis, atque etiam cum Livia sua, graviores, non nisi in scriptis et e libello habebat; ne plus minusve loqueretur.* Suet. 84. Lips.

Conjunctione Cæsaris] Filia ejus Claudii filio desponsa. Lips.

Etiam de Equitibus Romanis] Suet. Aug. 63. *Agrippa defuncto, multis ac diu etiam ex Equestri ordine circumspectis conditionibus, Tiberium privignum suum elegit.* Lips.

Non exuere imposita munia] int. Præfecturam prætorii, munus Equestre: nolle altius ascendere, ad majores honores provehi, ut ea de caussa hoc matrimonium expetat. Sic c. 50. *sua quisque munia servarent immoti:* maneret quisque in loco, faceretque mandata. Ern.

Liberorum caussa] Non hoc dicit, quod in fronte videtur, velle se matrimonium, liberorum caussa, uti formula et lex erant; sed firmandæ Drusi domus, quæ desolata jam illo mortuo erat, contra Agrippinam. Firmandæ, inquam, liberorum Drusi gratia; et ut illos (nepotes Tiberii) tueretur. Sequentia id adfirmant, alioqui longinqua: *nam sibi satis vitæ,* etc. quasi dicat, de se non angi, aut sua posteritate; felice, si cum Principe vivat, obeatque. Lips. Immo suorum liberorum caussa; ut bene interpretatur Freinshemius. Suam domum firmari volebat adversus Agrippinam, et quidem liberorum maxime nomine: nam de se non magnopere laborare, quippe satis sibi diuturnam vitam fore, si modo ad Tiberii finem vivat, atque interea cum ipso vivat. Ern.

Ad integram consultationem] i.e. nullis dolis aut præjudiciis corruptam: ut Sallust. Jug. c. 108. *Consulta sese omnia cum illo integra habere.*

Ceteris mortalibus] Vix abest, quin ad Sallustium respexerit, quem non legit solum sedulo, sed sublegit. Nam apud eum Cæsar pari sententia disserit in Cat. 51. *Aliis alia licentia est, P. C.*

talibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diversam esse sortem; quibus præcipua rerum ad famam dirigenda: ideo se non illuc decurrere, quod promptum rescriptu: posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Drusum, an in Penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem et aviam, propiora consilia: simplicius acturum: de inimicitiis primum Agrippinæ; quas longe acrius arsuras, si matrimonium Liviæ velut in partes domum Cæsarum distraxisset: sic quoque erumpere æmulationem feminarum, eaque discordia nepotes suos convelli: quid, si intendatur certamen tali conjugio? Falleris enim, Sejane, si te mansurum in eodem ordine putas, et Liviam, quæ C. Cæsari, mox Druso, nupta fuerit, ea mente acturam, ut cum Equite Romano senescat. Ego ut sinam, credisne passuros, qui fratrem ejus, qui patrem, majoresque nostros, in summis imperiis videre? Vis tu quidem istum intra locum sistere: sed illi magistratus et primores, qui, te invito, perrumpunt, omnibusque de rebus consulunt, excessisse jam pridem Equestre fastigium, longeque antisse patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque invidiam tui, me quoque incusant. At enim

qui demissi in obscuro vitam agunt, si quid iracundia deliquere, pauci sciunt: fama atque fortuna eorum pares sunt. Qui magno imperio præditi, in excelso ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novere. Ita in maxima fortuna minima licentia est. Lips. *In eo stare*, utilitatis finibus contineri, ad solam utilitatem referri. Mox, *Vis tu quidem intra istum locum sistere.* Ern.

Velut in partes] int. factionum; mox *quid* int. fiet. *Convelli* autem est ad discordiam redigi, et odia, cum filii Drusus et Germanicus bene concordes fuerint, et certaminibus proximorum inconcussi 2, 43. Ern.

Falleris enim, Sejane] Respondet illi parti, *Non enim exuere se imposita munia.* Lips.

C. Cæsari] Augusti filio. Lips. sc. per adoptionem. Ern.

Intra i. l. sistere] Hæc est antiqua et vera lectio, cui male quidam supposuere *subsistere*, fato quodam verbi illius. Vid. Gronov. ad Livium 4, 12. *Sistere* est continere se, coercere: sic infra c. 48. *dum populatio lucem intra sisteretur.* Ern.

Qui, te invito, perrumpunt] i. e. ut ego arbitror, fines istos, intra quos continere te vis, modestiam tuam; qui vim faciunt modestiæ tuæ: te, velut principem civitatis, salutant, omnibusque de rebus consulunt. Atque hanc interpretationem et contextus ipse desiderat, et sequentia c. 41. *tacita suspicionum deprecatur.* Nam non ita obtusus erat Sejanus, ut non sentiret, hic per ambages sibi objici a Tiberio istas primorum salutationes et obsequia. Itaque excogitavit deinde, quomodo, salva potentia, adeuntium cœtus arceret, ne receptando materiam criminantibus inimicis, atque adeo suspicanti Tiberio, præberet. Infra c. 67. *ne quis quietem ejus inrumperet* i. e. turbaret adeundo, appellando, petendo etc. Ern.

Omnibusque de rebus consulunt] Senatores igitur intelligere videtur, qui publice consulunt, et de Rep. censent. Neque de privatis ceperim, qui Tiberio consilium darent. Lips. Male. Vide not. præcedentem. Ern.

Excessisse jam pridem] Quare? aut quo in facto? Credo, quia Prætoriis honoribus insignitus Sejanus a Tiberio, atque ita velut exemtus Equiti, et insertus in Senatum. Sed et postea Consulem eum fecit et Senatorem palam. Suetonii igitur scriptio, adfirmantis (in Tito c. 6). *Præfecturam Prætorii, numquam ad id tempus, nisi ab Equite Rom. administratam*, nonne legenda caute? videtur: et cum exceptione hujus, atque etiam alius (ut alibi dicam) exempli in Clemente Arretino lib. 4. hist. Lips. Ern.

Patris mei amicitias] id est, amicos. Intelligit Augusti Agrippam aut Mæcenatem. Lips.

Augustus filiam suam Equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si, cum in omnes curas distraheretur, inmensumque attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset, C. Proculeium, et quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipubl. negotiis permixtos. Sed, si dubitatione Augusti movemur, quanto validius est, quod M. Agrippæ, mox mihi conlocavit? Atque ego hæc, pro amicitia, non occultavi: ceterum neque tuis, neque Liviæ destinatis adversabor. Ipse quid intra animum volutaverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad præsens referre: id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istæ tuusque in me animus mereantur; datoque tempore, vel in Senatu, vel in concione non reticebo."

XLI. Rursum Sejanus, non jam de matrimonio, sed altius metuens, "tacita suspicionum, vulgi rumorem, ingruentem invidiam" deprecatur. Ac ne adsiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, ut Tiberium ad vitam, procul Roma, amœnis locis degendam inpelleret. Multa quippe providebat: sua in manu aditus, litterarumque magna ex parte se arbitrum fore, cum per milites commearent: mox

Mirum hercule etc.] Sensus est: non debemus mirari, si Augustus aliquando deliberavit, an Equiti filiam collocaret. Etenim ille pro sua prudentia, qua rem quamque, in primisque tantam, ab omni parte considerabat, cogitabatque, quid publice privatimque nasci a conjugio tali posset, videbat, tali conjunctione tantum attolli homines, ut facile possent spiritus sumere, et sibimet ipsi molesti esse, si jam per se nobiles et honorati essent. Itaque cogitavit, an non melius et tutius foret, Equitem generum deligere, qui, expers Reipublicæ, procul ab honoribus et negotiis publicis egisset. Nam tamen majorem ceteris ista conjunctione fore, et nihil contra se moliturum. Ern.

C. Proculeium] Qui frater Varronis Murenæ, illius, qui in Augustum conspiravit; cujus etiam soror Mæcenati uxor. Dio 54, 3. Laudat eum Horatius Od. 2, 2, 5. *Vivet extento Proculeius ævo, Notus in fratres animi paterni.* Lips.

Dubitatione] hoc est, deliberatione; cui mox opponitur decisio. Neque hæc est argumentatio: si consiliis Augusti movemur, moveamur eo, quod Agrippæ mihique filiam suam collocavit: quasi diceret, nam et hoc inter ejus consilia fuit. Verum longe fortius est, si movemur dubitatione Augusti, multo magis moveri debemus ejus decisione; nam de Equestribus conditionibus deliberavit quidem; at longe aliud probavit decrevitque, et ipso pacto exsecutus est. Lips. *Dubitare* etiam Cicero pro considerare, deliberare, dixit pro Rosc. Am. 31. de Offic. 1, 3. et noster infra c. 57. extr. Ern.

Non jam] Sic Muretus, Pichena, Ursinus: prius legebatur *non tam*.

Altius metuens] Metuebat non tam, ne matrimonii istius spes irrita esset, sed ne majora incommoda sequerentur. Mox *deprecatur*, intellige, vel coram, vel potius per epistolam alteram. Ern. Sic 16, 29. Petron. Sat. c. 128.

Per milites commearent] Observa litteras per milites solere transmitti, et quidem per eos, qui speculatores dicti. Plutarchus in Galba p. 1056. Nymphidium Præfectum prætorio valde offensum scribit, quod Consules litteras et diplomata, μὴ παρ' αὐτοῦ, καὶ σφραγῖδα καὶ στρατιώτας λαβόντες ἀνέπεμψαν. Nec alius sententiæ illud Taciti H. 2, 73. *Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ Vitellio accesserit, postquam speculatores e Syria Judæaque adactum in verba ejus Orientem nuntiavere.* Hæc clara, et firmandæ Suetonii scripturæ, quæ in om-

Cæsarem, vergente jam senecta, secretoque loci mollitum, munia imperii facilius tramissurum: et minui sibi invidiam, adempta salutantum turba; sublatisque inanibus, vera potentia augere. Igitur paullatim negotia urbis, populi adcursus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus "quietem et solitudinem; quis abesse tædia et offensiones, ac præcipua rerum maxime agitari."

XLII. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano, celebris ingenii viro, cognitio, cunctantem jam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet Patrum cœtus vocesque, quæ plerumque veræ et graves coram ingerebantur: nam, postulato Votieno, "ob contumelias in Cæsarem dictas," testis Æmilius, e militaribus viris, dum studio probandi cuncta refert, et, quamquam inter obstrepentes, magna adseveratione nititur, audivit Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur, adeoque perculsus est, ut "se vel statim, vel in cognitione purgaturum," clamitaret; precibusque proximorum, adulatione omnium, ægre componeret animum. Et Votienus quidem majestatis pœnis adfectus est: Cæsar objectam sibi

nibus fere MSS. Cal. 44. *Magnificas Romam litteras misit, monitis speculatoribus, ut vehiculo ad forum usque et curiam pertenderent.* Depravarunt vulgo, *sæpe latoribus.* LIPS.

Vergente jam senecta] Suspicor legendum *urgente*, ut Cicero de Sen. c. 1.

Vera potentia augere] Accipiunt passive, pro *augeri*, quomodo etiam alibi noster dixit imitatione Sallustii fr. hist. l. 1. p. 947. ed. Cortii, quem ibi vide. Adde Duker. ad Liv. 3, 6. Itaque non opus videtur, cum Rhenano et Marcilio emendare *augeri*, aut cum Mureto *veram potentiam.* Sed tamen credo, *augeri* legendum. Nam, ubi *augere* passive reperitur, semper ita est, ut possit intelligi *se*, aut aliud pronomen tale; velut in loco Sallustii: *ignoscendo Populi R. magnitudinem auxisse;* atque ita capiebat ibi recte Cortius, quem de aliis talibus verbis vid. Excurs. 6. ad Jug. c. 85. Sed id hic fieri non potest. Atque etiam concinnior fit oratio. Ceterum elegans est etiam, quod Ryckius vult: *vera potentiæ*, ut alibi *inania famæ* dixit: quamquam non semper illa exquisitiori forma utitur noster, sed subinde etiam tritiori. ERN. Heinsius jam volebat legi *vera potentiæ*, ut c. 59. *vana rumoris*, c. 46. *edita montium* etc. Id placuerat et Paschalio. De passiva significatione τοῦ *augere* et similium v. Gell. 18, 12. Legendum cum Rhenano *vera potentia agere*, scil *se*, i. e. veram sibi potentiam esse, ut H. 2, 58. 5, 1. Ann. 6, 27. 2, 73. Germ. c. 46. vel cum Mureto *veram potentiam augere*, scil. *se:* ut H. 3, 45.

Votieno Montano] Cujus inter celebres oratores mentio Senecæ Contr. 28. et Præf. lib. 4. Etiam inter poetas Ovidio ex Ponto 4, 16, 11. *Quique vel imparibus numeris, Montane, vel æquis Sufficis, et gemino carmine nomen habes.* LIPS.

Cunctantem] *Nutantem* Muretus et Acidalius volunt legi. Sed id verbum ab hoc loco alienius videtur. *Dubitantem* potius emendarem. Sed nihil correctione opus. *Cunctari* deliberandi significationem habet, sed cum nondum decreveris. Sueton. Domit. 2. *diu cunctatus, an duplum donativum militi offerret.* Vid. Gronov. obs. 1, 18. Cort. ad Sall. Cat. 52. ERN.

Magna adseveratione] Vide ad c. 19. possis etiam h. l. capere pro constantia. ERN.

Vel statim, vel in cognitione] h. e. ni fallor, vel statim ab edito testimonio Æmilii, vel post, ubi de istis rebus cognitio, disceptatio, futura esset. Freinshemius autem malebat corrigere in *concione:* quæ duo verba etiam alibi confunduntur. V. Intt. ad Sueton. Tit. 6. et infra Hist. 2, 79. ERN. Paschal. in margine: forte *concione.*

Majestatis pœnis adfectus est] Quibus pœnis, propius disce ex Eusebio in

adversus reos inclementiam eo pervicacius amplexus, Aquiliam, adulterii delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Gætulicus, Consul designatus, lege Julia damnasset, exsilio punivit; Apidiumque Merulam, "quod in acta D. Augusti non juraverat," albo Senatorio erasit.

XLIII. Auditæ dehinc Lacedæmoniorum et Messeniorum legationes, de jure templi Dianæ Limnatidis, quod "suis a majoribus, suaque in terra dicatum," Lacedæmonii firmabant annalium memoria vatumque carminibus: "sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum, ac post C. Cæsaris et M. Antonii sententia redditum." Contra Messenii, "veterem inter Herculis posteros divisionem Peloponnesi" protulere, "suoque Regi Dentheliatem agrum,

Chron. *Votienus Montanus Narbonensis orator in Balearibus insulis moritur, illuc a Tiberio relegatus.* Lips.

Lege Julia damnasset] Adulterii pœnæ quæ olim, non in promptu: reclusi, qua potui, et tenebris prisci ævi radium aliquem novæ lucis dedi, in Excursu. Lips. Cf. 2, 50.

Albo Senatorio] Album τὸ λεύκωμα, id est, tabulæ albatæ, in quibus nomina aliudve quid inscriptum. Sic legis album Prætoris, album Decurionum, album Judicum, et in Tertull. adv. Marc. 5, 1. album Apostolorum. Senatorum autem album primus instituit Augustus a. u. 746. cum recenso Senatu mulctas infrequentibus imposuisset, et simul definisset numerum, intra quem SC. non fieret. Eas ad res visum necessarium album, quod renovatum quotannis, et in Curia propositum. Dio 55, 3. Τά τε ὀνόματα συμπάντων τῶν βουλευόντων ἐς λεύκωμα ἀναγράψας ἐξέθηκε, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν κατ' ἔτος οὕτω ποιεῖται. Lips. De albo v. Salmas. de mod. Usur. p. 678. Ern.

Dianæ Limenetidis] Scripturam eam juvare aliquid Callimachi versus videntur in Dianæ Hymno v. 38.—Καὶ μὲν ἀγυιαῖς Ἔσσῃ καὶ λιμένεσσιν ἐπίσκοπος, quasi eadem illa Dea viis præsit portubusque. At tu nihil ambigens repone, *Limnatidis.* Ita historia hic postulat, et consensio scriptorum. Sive enim a Limnis vico (qui aliter Amyclæ dictus) Messeniæ; sive ἀπὸ τῆς λίμνης, a palude, agnominata ea Dea, certe *Limnatis* scribendum sive *Limnetis.* Prioris sententiæ Strabo esse videtur l. 8. p. 361. Τὸ δ' ἐν Λίμναις τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν, Λιμναῖον, ἐφ' ᾧ Μεσσήνιοι περὶ τὰς παρθένους ὑβρίσαι δοκοῦσι τὰς ἀφιγμένας ἐπὶ τὴν θυσίαν, ἐν μεθορίοις ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας. Ὅπου κοινὴν συνετέλουν πανήγυριν καὶ θυσίαν ἀμφότεροι. Nec dissimilia l. 6. p. 257. At a lacu derivat clare Pausanias 4, 31. 7, 20. itemque Artemidorus 2, 35. qui Dianam in somniis visam boni ominis piscatoribus esse vult, quoniam et Λιμνῆτις dicatur. Lips. Idem sentiunt Ferretus, Vertranius, et Heinsius ad Ovid. Met. 5, 48. De Diana Limnatide, item Limenetide, laudatur hic Meursius in Laconicis 1, 2. Cod. MS. habet *Limenatidis.* Ern. Meursius *Limenatidem* Dianam a *Limnatide* distinguit: istam a portu dictam in confinio Lacones et Messenios communi cultu veneratos, de cujus templi jure tum disceptatum sit; hujus a lacu nominatæ fanum, λιμναῖον, aliud in Laconia, aliud in Messenia fuisse. Prioris, *Limenetidis,* nomen quoque in Anthol. 6, 3. reperisse tradit. Ast ibi non Diana, sed mullus, τρίγλα λιμενίτις, occurrit. Potius ad Callimachi locum a Lipsio cit. poterat provocare. Verum Strabonis et Pausaniæ consensus de *Limnatide* Dea et conjectura Meursii et codicis auctoritate merito prævalet. Legendum *Limnatidis.*

Veterem inter Herculis posteros] In tria regna Argivum, Lacedæmonium, et Messenium. V. Isocratis Archidamum p. 282. et collecta Prideausio ad Marm. Oxon. Ep. 6. Ern.

Dentheliatem agrum] Lectionis et historiæ obscuræ locus. Placet, *Regi Penthilo Eleatem agrum.* Penthilus Arcadiæ, et, nisi fallor, Messeniorum rex, filius Orestis. Strabo 13. p. 582. Ὀρέστου δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον, διαδέξασθαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πένθιλον λέγουσι, καὶ προελθεῖν μέχρι Θράκης ἑξήκοντα ἔτεσι τῶν Τρωϊκῶν ὕστερον. ὑπ' αὐτὴν τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθο-

in quo id delubrum, cessisse: monimentaque ejus rei sculpta saxis et ære prisco manere: quod si vatum, annalium ad testimonia vocentur, plures sibi ac locupletiores esse: neque Philippum potentia, sed ex vero statuisse: idem Regis Antigoni, idem Imperatoris Mummii judicium: sic Milesios, permisso publice arbitrio, postremo Atidium Geminum, Prætorem Achaiæ, decrevisse." Ita secundum Messenios datum. Et Segestani "ædem Veneris, montem apud Erycum, vetu-

δον. Velleius 1, 6. *Post Orestis interitum filii ejus, Penthilus et Tisamenus, regnavere triennio. Tum, fere anno octogesimo* (Strabo numeravit annos dumtaxat sexaginta) *post Trojam captam, centesimo et vigesimo quam Hercules ad Deos excesserat, Pelopis progenies, quæ omni hoc tempore, pulsis Heraclidis, Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur.* Tempora et res satis conveniunt: disconvenit fortasse Tacitus, qui Regem ipsum e posteris Herculis facere videtur. At, cum omnia Græcorum scrinia excussi, qui progeniem Herculis prodidere, interque alios Theophilum l. 2. adversum gentes, Penthilum nullum reperio. Turbat etiam, quod Pausanias 4, 1. ubi Messeniorum reges ordine enumerat, neminem recenset hoc nomine. Quid si legas ergo *Pentheo Eleatem agrum?* quid si, *Temeno?* qui certe inter Heraclidas est. Sed is Argis regnum habuit, ut Pausanias auctor 2, 18, 19. Quem eumdem in hac historia si sequimur 4, 3. Cresphonti nomen fuit Messeniorum Regi, cui in divisione per fraudem liquescentis sortis, terra ea obvenit, Scripserim ergo *suoque Regi dein Eleatem agrum.* Eleatem sane retineo, quia Strabo mihi auctor 8. p. 345. totam regiunculam inter Dymen et Messenam Eleam vocatam fuisse. *Dentheleatem*, sive potius *Dentheletem* recipere non possum, quia Thraciæ ii populi; apud quos qui potuit esse hoc templum? Dixi multa: si erro, da sodes coronam; quia taurum toties non ferire difficile est, ait ille.

ADD. Mercerus *Tegeatem*, aut *Thuriatem* mallet; et cum eo Pausanias profecto, quem vide 4, 31. Nec enim ἔργα facio, historiarum hæc πάρεργα. LIPS. Mercerum sequitur etiam Freinsh. Meursius autem in Laconicis 1, 2. emendat *Deltheniatem* e Stephano, qui habet, Δελθάνιοι, πόλις μία τῶν περιμαχήτων Μεσσηνίων καὶ Λακεδαιμονίων. Verum ibi Holstenius e litterarum ordine turbato colligit legendum Δενθάλιοι, quod probat Ryckius, negatque rationem esse, cur potius Tacitus e Stephano, quam hic ex illo corrigatur. Chifletius ep. ad Lips. t. 1. Coll. Burm. pag. 728. *suoque Regi datum Heliatum agrum cessisse.* ERN. Mercerus non pro *Tegeate*, sed pro *Thuriate* agro pugnat. Ceterum nota, ut dicta intelligi queant, in cod. legi, *suoque recident Heliatem*. . unde Rhen. conjectabat primus, *suoque Regi Penthelo Eleatem.*

Vatum, annalium ad testimonia] *Vates* sunt poetæ, quorum testimoniis veteres usos in dirimendis controversiis de finibus, satis notum est e Strabone et aliis, observatis Menagio ad Laert. 1, 47. Meursio in Solone c. 7. laudatis Fabricio Bibl. Gr. Vol. 1. p. 345. *Annales* sunt libri historicorum. Ceterum durior est copulæ omissio, quæ supra addita est. ERN. Mihi vix dubium est legendum, *quod si vatum annaliumque testimonia advocentur. Ad*, omissum a librario, adjectum deinceps alieno loco.

Publice] Sive decreto civitatum litigantium, sive Reipublicæ Milesiorum, quod placet Freinshemio. ERN.

Montem apud Erycum] Imo *Erycem.* Eryx enim Siciliæ ille mons dictus, descriptus Polybio 1, 55. cum ipso templo, et Straboni in 6. p. 272. De eo Virgilius Æn. 5, 759. *Tum vicina astris Erycino in vertice sedes Fundatur Veneri Idaliæ.* Et ad ejus instar etiam Romæ templum erectum Veneris Erycinæ ad portam Collinam, de quo Ovidius Rem. Am. 549. et Livius 22, 10. 23, 30. 40, 34. At illud mirum, quod noster hic Tiberio tribuit, id Suetonium Claudio adscripsisse c. 25. *Templum in Sicilia Veneris Erycinæ, vetustate collapsum, ut ex ærario P. R. reficeretur, auctor fuit.* An Suetonius id scripsit ἀλογιστί? an vere instauratum iterum a Claudio fuit? Quod tamen haud facile creditu, tam pauco annorum intervallo. LIPS.

state dilapsam, restaurari" postulavere; nota memorantes de origine ejus, et læta Tiberio: suscepit curam libens, ut consanguineus. Tunc tractatæ Massiliensium preces, probatumque P. Rutilii exemplum: namque eum, legibus pulsum, civem sibi Smyrnæi addiderant, quo jure Vulcatius Moschus, exul, in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum, ut patriæ, reliquerat.

XLIV. Obiere eo anno viri nobiles, Cn. Lentulus, et L. Domitius. Lentulo, super Consulatum et triumphalia de

Male tentatur *Erycum*, ut ap. Cic. Verr. 2, 8. ab aliis, quo loco Ryckius defendi vulgatum posse putat. Adde Cicer. Verr. 2, 47. et quæ diximus in Clave Cicer. in Ind. Geogr. In universum sunt plura nomina, quæ duobus modis formantur, ut bene notat Jac. Gronovius, altero rariori. Sic vulgatum est *Arabs*, habetur tamen etiam *Arabus* ap. Virg. Æn. 7, 605. ubi v. Serv. Ovid. Her. 15, 76. ubi v. Heins. et Burm. Adde Bimard. Diss. 1. c. 5. p. 26. t. 1. Thes. Murat. Inscr. Ceterum pro *delapsam* edidi *dilapsam*, Latinitate jubente. Cic. Marc. 8. *omnia quæ dilapsa jam fluxerunt:* quidam libri male *delapsa.* v. Græv. Liv. 4, 20. *Ædem Feretrii Jovis, quam vetustate dilapsam refecit:* quem locum in animo habuit Tacitus; ubi v. Drakenb. ERN. De Eryce v. et Mela 2, 7. Curam susceptam Tiberius videtur commisisse C. Considiano Noniano, teste numo, in quo hinc caput Veneris cum epigraphe C. CONSIDI NONIANI. S. C. illinc templum in monte, adscripto ERVC. V. Ryckium ad h. l. In numis Segestæ Havercamp. in Comm. ad Parutam p. 670. siglas ⌑IB. legi jubet TIB. quasi Segestani se, Tiberio ob beneficia accepta obstrictos, Tiberienses vocarint. Id commentum jure respuit Gabriel L. Castellus Princeps Turris Mutiæ, in eximio opere, quod ipsius munificentiæ acceptum refero, quo veteris Siciliæ numos exhibet, p. 64. ad tab. 63. et conjicit potius, numerales siglas, ignotæ Segestanorum epochæ indices esse, in aliis quippe ⌑IA. ⌑IE. ⌑II. occurrit. Simul hinc corruit conjectura P. Burmanni Sec. qui in Comm. ad numos Siciliæ Dorvillii tab. 1. p. 393. exponebat ΤΙΒΕΡΙΟΝ ΚΑΙΣΑΡΑ ΤΙΜΑΙ.

Ut consanguineus] Quia Segestani pariter a Trojanis orti. Panegyricus tamen scriptor (Eumenius c. 3.) ad solos in Sicilia Mamertinos eam gloriam transfert: *Imputavere se origine fabulosa*, inquit, *in Sicilia Mamertini, in Asia Ilienses.* LIPS. Segesta ab Ænea condita ferebatur. Dionys. Hal. A. R. 1, 52. Cic. Verr. 4, 33. Eryx, Veneris filius, Æneæ frater. Virg. Æn. 5, 24. et 412.

P. Rutilii exemplum] De quo Ovidius ex Ponto 1, 3, 63. *Et grave magnanimi robur mirare Rutili, Non usi reditus conditione dati. Smyrna virum tenuit, non Pontus et hostica tellus.* Velleius 2, 13. Cicero Font. 13. Seneca ep. 24. omnes scriptores. LIPS. Cf. Val. M. 6, 4, 4.

Lentulo super Consulatum] Plures Lentuli sub hoc ævum, et vereor, ut confuderint quosdam viri docti. Lentulum Augurem eumdem fuisse cum hoc Gætulico censent. Non consentio ego; primum, quia ille semper Auguris cognomine, quasi ad discrimen adfectus; quod desiisset, facto loco agnomini meliori. Ubi, inquam, ille Augur nominatur, nusquam adjectum Gætulici nomen. Iterum, quia huic Auguri liberi nulli. Colligo ex Suetonii Tiberio, qui 49. ait *Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuerit, angore et metu ad fastidium vitæ a Tiberio actum; et ut ne quo nisi ipso herede moreretur.* Non tam impudens Tiberius, (præsertim hoc imperii sui ævo) qui id exprimeret ab homine, cui suus heres. At Lentulo Gætulico filius, uti docebo, cognomine eodem. Denique notari Augurem, ut inertem, sine ingenio, sine lingua, a Seneca video: illum laudari a Tacito hic et 1, 27. *Maxime infensi Cn. Lentulo, quod is ante alios ætate et gloria belli firmare Drusum credebatur, et illa militiæ flagitia primus aspernari.* Non movet me, quod opes magnas Gætulico Tacitus tribuit, magnas item Auguri Seneca Suetoniusque. Disparitas enim elucet eo ipso. Gætulico gloriæ fuerunt opes innocenter partæ et modeste habitæ, ait noster; vitio Auguri, cujus sordes et sterilitatem notat Seneca his verbis de

Gaetulis, gloriae fuerat bene tolerata paupertas, dein magnae opes innocenter paratae, et modeste habitae. Domitium decoravit pater, civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Caesaris misceretur. Avus Pharsalica acie, pro optimatibus, ceciderat: ipse delectus, cui minor Antonia, Octavia genita, in matrimonium daretur. Post exercitu flumen Albim transcendit, longius penetrata Germania, quam quisquam priorum: easque ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit et L. Antonius, multa claritudine generis, sed inprospera: nam patre ejus, Iulo Antonio, ob adulterium Juliae morte punito, hunc, admodum adolescentulum, sororis nepotem, seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exsilii tegeretur. Habitus tamen supremis honor; ossaque tumulo Octaviorum inlata per decretum Senatus.

XLV. Iisdem Consulibus, facinus atrox in citeriore Hispania admissum a quodam agresti nationis Termestinae: is Praetorem provinciae, L. Pisonem, pace incuriosum, ex im-

Benef. 2, 27. *Cn. Lentulus Augur divitiarum maximum exemplum, antequam illum libertini pauperem facerent (hic quater millies HS. suum vidit: proprie dixi: nihil enim amplius quam vidit) ingenii fuit tam sterilis, quam pusilli animi. Cum enim esset avarissimus, nummos citius emittebat, quam verba, tanta illi inopia erat sermonis.* Censeo ergo, diversum ab Augure Gaetulicum fuisse; censeo tamen, non pugno. Sed et Gaetulici duo, pater filiusque. Pater ecce, qui hoc anno mortuus; filius, qui sequenti Consul. Nominant Fasti. Dio 59, 22. Tacitus ipse 46. Velleius clarissime 2, 116. *Sed Cossus etiam victoriae testimonium in cognomen filii contulit, adolescentis in omnium virtutum exempla geniti.* Filius est, cui locus inter doctos; cujus historiae et poemata laudantur a priscis. Historia a Suetonio Cal. 8. *Cn Lentulus Gaetulicus Tiburi genitum scribit.* Poemata a Martiale in ep. praem. l. 1. Sidonio ep. 2, 10. et carm. 9, 260. et Probo. Leguntur et hodie quaedam Graeca 3. et 6. Anthologiae, ubi corrupte titulus, Γετουλίου pro Γαιτουλικοῦ. Supervixit iste ad Caii Principatum, interfectus ab eo, cum Germaniae praefuisset decem annos. Dio l. c. Lips.

Modeste habitae] h. e. sine insolentia a divitiis et profusione. *Paratae* est in MS. et sic vett. edd. et adhuc Rhen. et Aldus. In Lipsianas *partae* irrepsit vitio operarum. *Paratae* restituit Pichena. Ern. Rhen. 1519. *paratae*, sed 1544. *patae*, vitiose; unde ortum *partae*.

Domitium decoravit pater] Vide Suetonium in Nerone 1. Velleium 2, 72. Lips.

Ipse delectus] Sic Pichena ex *dejectus* codicis; prius erat *deletus*.

Cui minor Antonia] Vertranius, Muretus volunt scribi *major* e Suetonio, qui Ner. 5. majorem Domitio, Cal. 1. minorem Germanico tribuit. Sed etiam infra 12, 64. *minor* dicitur, ubi v. Lipsium. Jac. Gronovius succurrere voluit legendo *cui minori*, h. e. cum adhuc aetate esset ea, qua nondum magistratum gessisset; quod mihi durum videtur. Ern.

Iulo Antonio] Cf. 3, 18.

Sororis nepotem] Natus enim ex Iulo Antonio et Marcella Octaviae F. Consule Augusti nostrum stemma. Lips.

Specie studiorum] Strabo 4. p. 181. et noster in Agric. 4.

Nationis Termestinae] Termisum oppidum clarum in Hispaniis agnoscit Appianus Hisp. 99. Τερμισὸν δὲ μεγάλην πόλιν, ἀεὶ δυσπειθῆ Ῥωμαίοις γενομένην, ἐξ ἐρυμνοῦ κατήγαγεν ἐς τὸ πεδίον, καὶ ἐκέλευσεν οἰκεῖν ἀτειχίστους. Et credo me vere emendasse illud Sallustii fragm. l. 3. *Hi saltibus occupatis Termestinorum agros invasere:* ubi vulgo, *tum externorum agros.* Oppidum ipsum Termes Plinio 3, 4. dictum; unde Termestini. Lips.

proviso in itinere adortus, uno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos adtigerat, dimisso equo, per derupta et avia sequentes frustratus est, neque diu fefellit: nam, prehenso ductoque per proximos pagos equo, cujus foret cognitum: et repertus, cum tormentis edere conscios adigeretur, voce magna, sermone patrio, "frustra se interrogari," clamitavit: "adsisterent socii ac spectarent: nullam vim tantam doloris fore, ut veritatem eliceret:" idemque cum postero ad quæsitionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoque caput adflixit, ut statim exanimaretur. Sed Piso Termestinorum dolo cæsus habetur; qui pecunias, e publico interceptas, acrius, quam ut tolerarent barbari, cogebat.

A. U. 779. A. C. 26.

XLVI. Lentulo Gætulico, C. Calvisio coss. decreta triumphi insignia Poppæo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis inculti, atque eo ferocius agitabant. Caussa motus, super hominum ingenium, quod pati delectus, et validissimum quemque militiæ nostræ dare adspernabantur; ne Regibus quidem parere, nisi ex libidine, soliti, aut, si mitterent auxilia, suos ductores præficere, nec nisi adversum accolas belligerare. Ac tum rumor incesserat, fore, ut disjecti, aliisque nationibus permixti, diversas in terras traherentur. Sed, antequam arma inciperent, misere legatos,

Uno v. in mortem adfecit] v. ad 2, 62. Groslotius tentat *adecit*, ἀρχαϊκῶς pro *adegit*. Sordes istæ sunt. Ern. Sic c. 62. *in mortem adflixerat*. Cf. et 14, 8. Vell. 2, 85. Obsequens de Prod. c. 129.

Idemque cum postero] Vertranius notat, *deest hic nomen, dic*. Imo judicium hic tibi. Solens priscis sine additione dicere, hesterno, cottidiano, anno, horno, postero, et fere adverbiorum in morem. Exempla, juventutis caussa, sint ista. Tacitus 15, 57. *Postero, cum ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellæ*, etc. Plautus Capt. 3, 5, 67. *Nisi cottidiano sesquiopus confeceris:* ubi perperam legas, *cottidianos*, vulgo. Sic idem ille anno non semel dixit, ut alibi notavi et correxi. Sic Cicero lib. 4. ad Att. anniversario, item voluntario, commodo, et plura. Hesterno etiam eadem ratione mihi lectum. Lips.

Ad quæsitionem] ἀρχαϊκῶς. Sic variis locis Plautus. Utrum Tacitus, aliis quoque locis antiquarius, an librarius talis dederit, pro certo non dicam. Ern. Ast ap. Plautum Capt. 2, 2, 3. Cist. 2, 3, 48. etc. legitur ubivis *quæstioni, quæstione:* in Cas. 3, 1, 16. *inquisitioni*.

Qui pecunias] Plinius 10. epist. 28. *Nunc Reipubl. Prusensium impendia, reditus, debitores excutio; quod ex ipso tractatu magis ac magis necessarium intelligo. Multæ enim pecuniæ variis ex caussis a privatis detinentur: præterea quædam minime legitimis sumptibus erogantur.* Et ep. 34. *Erit enim pecunia, ex qua fiat, primum ea quam revocare a privatis et exigere jam cœpi.* Idem in Panegyr. 70. *Præfuerat provinciæ Quæstor unus ex candidatis, inque ea civitatis amplissimæ reditus egregia constitutione fundaverat.* Adde nostrum 13, 48. et quæ ad 2, 54. notavimus. Gron.

Qui montium editis] Hi sunt, quos ὀρεινοὺς Θρᾷκας Thucydides appellat describitque 2, 96. Παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θρακῶν τοὺς πολλοὺς τῶν αὐτονόμων καὶ μαχαιροφόρων, οἳ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ῥοδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες. Quod ait eos *αὐτονόμους*; idem Tacitus voluit, cum hic scripsit, *ne Regibus quidem nisi ex libidine parere solitos*. Lips.

"amicitiam, obsequiumque" memoraturos; "et mansura hæc, si nullo novo onere tentarentur: sin, ut victis, servitium indiceretur, esse sibi ferrum et juventutem, et promptum libertati, aut ad mortem, animum." Simul castella, rupibus indita, conlatosque illuc parentes et conjuges ostentabant, "bellumque impeditum, arduum, cruentum," minitabantur.

XLVII. At Sabinus, donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo e Mœsia cum legione, Rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, veniret; addita præsenti copia, ad hostem pergit, compositum jam per angustias saltuum. Quidam audentius apertis in collibus visebantur; quos Dux Romanus, acie suggressus, haud ægre pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communitis valida manu montem occupat, angustum et æquali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna vis armata, aut incondita, tuebatur: simul in ferocissimos, qui ante vallum, more gentis, cum carminibus et tripudiis persultabant, mittit delectos sagittariorum. Ii dum eminus grassabantur, crebra et inulta vulnera fecere; propius incedentes eruptione subita turbati sunt, receptique subsidio Sugambræ cohortis, quam Romanus promptam ad pericula, nec minus

Promtum libertati aut ad mortem] Sic variare noster amat. Cf. c. 9. item 12, 55. 14, 38.

Donec exercitus in unum conduceret] Si bene attenderis, animadvertes, alterutrum horum, *donec exercitus in unum conduceret*, et *dum Pomponius Labeo cum legione* etc. *veniret*, prorsus esse supervacuum, et idem omnino garrulitate inepta dicere. Qua possumus liberare Tacitum, si scribamus: *At Sabinus, donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus responsis, cum Pomponius Labeo e Mœsia cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, venissent, addita præsenti copia ad hostem pergit.* Neque aliter ab auctore fuisse censeo. Gron. In cod. est *quam*, non *dum*; et *venire*, non *veniret*; unde Jac. Gron. sic locum concinnat: *mitibus responsis; postquam Pomp.—venere, addita* etc. Vulgatum non recte habere, quivis sentiet, et alterutro modo corrigendum esse. Ern. Bipontini legunt *quum—venere.* Broter. *donec—conduceret* uncis includit.

Rex Rhœmet.] Cf. 2, 67. 3, 38.

Aut incondita] Recte. Rhenanus, *at incondita*, præter Taciti mentem. Lips. Rhenani conjecturam Aldus expressit. Muretus etiam *armata* delebat, et vir doctus in ed. Gryphii, corrigens, *magna vis sed incondita.* Lectio vulgata vera, infra 49. *multitudo bellatorum, imbellium.* Ern. Paschal. in marg. *at* vel *haud:* hoc volebat et Heinsius. Vulgatum bene habet.

More gentis] Notat barbaricum eum ritum eleganter Thucydides in orat. Brasidæ 4, 126. Οὗτοι δὲ τὴν μέλλησιν μὲν ἔχουσι τοῖς ἀπείροις φοβεράν. Καὶ γὰρ πλήθει ὄψεως δεινοὶ, καὶ βοῆς μεγέθει ἀφόρητοι. Ἥ τε διακενῆς ἐπανάσεισις τῶν ὅπλων ἔχει τινὰ δήλωσιν ἀπειλῆς. προσμῖξαι δὲ τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὰ οὐχ ὅμοιοι. Ubi scribi velim, πλήξει ὄψεως, quod Tacitus transtulit ad Germanos, *corpus visu torvum.* De hoc ritu in loco plura. Lips.

Crebra et inulta vulnera] Freinsh. *inulta* legendum vidit: et sic habent veteres edd. Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi, Gryphii. In Lipsianis irrepsit vitio typographorum *multa*, quod negligentia editorum in posteras edd. venit, correctum primum a Jac. Gronovio. Priores quidem Lipsii edd. velut a. 1574. et 1585. habent *inulta.* At ultima sive sexta *multa.* Ern.

cantuum et armorum tumultu trucem, haud procul instruxerat.

XLVIII. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoravi: iisque permissum "vastare, urere, trahere prædas, dum populatio lucem intra sisteretur, noctemque in castris tutam et vigilem capesserent." Id primo servatum: mox versi in luxum, et raptis opulenti, omittere stationes, lascivia epularum aut somno et vino procumbere. Igitur hostes, incuria eorum comperta, duo agmina parant; quorum altero populatores invaderentur, alii castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisque periculo intentus, sonorem alterius prœlii non acciperet: tenebræ insuper delectæ augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facile pelluntur: Thracum auxilia, repentino incursu territa, cum pars munitionibus adjacerent, plures extra palarentur, tanto infensius cæsi, quanto "perfugæ et proditores, ferre arma ad suum patriæque servitium," incusabantur.

XLIX. Postera die Sabinus exercitum æquo loco ostendit, si barbari, successu noctis alacres, prœlium auderent: et postquam castello aut conjunctis tumulis non degrediebantur, obsidium cœpit per præsidia, quæ opportune jam muniebat: dein fossam loricamque contexens, quattuor millia passuum ambitu amplexus est: tum paullatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere claustra, arctaque circumdare: et struebatur agger, unde saxa, hastæ, ignes propinquum jam

Armorum tumultus] Est sonus, crepitus, e concussis telo scutis, de quo multa veterum sunt loca: *tumultum* hoc sensu etiam dixit Horatius. ERN.

Raptis opulenti] Sic e MS. vere restituit Pichena; et sic video exhiberi in Lipsiana Antverpiensi 1648. (item 1627.) e Pichena, ut opinor. Quæ ab ipso vivo curatæ sunt, fere habent *rapti opulentia*, ut Ber. Alciati, Rhenani, Aldi, Gryph. quod an data opera scriptum sit necne, nescio. In Lipsianis est etiam *capti*, quod male vulgatis omnibus tribuit Pichena, cum haud dubie operarum vitio pro *rapti* in Lipsianas venerit. ERN.

Incursu—palarentur] Sic Pichena e cod. prius legebatur *concursu—pabularentur*.

Tumulis non degrediebantur] Sic e MS. pro vulgato *digrediebantur* recte a Pichena repositum. Sall. Jug. 49. *monte degrediens:* ubi v. Cortium et quos laudat. Noster Hist. 1, 61. *Peninis jugis degredi.* Adde viros doctos ad Livium 40, 22. ad Hist. 2, 66. ERN. Vide notata ad c. 74.

Jam muniebat] *Immuniebat*, hoc est, in tumulis istis muniebat, sicut infra 11, 19. *ne jussa exuerent, præsidium immunivit*, Freinshemius conjiciebat. Possis etiam *communiebat*. ERN. *Immuniebat* probat et Heinsius.

Loricamque contexens] id est, exiguum vallum, et sepem e cratibus, aut sepis instar: ideoque hic, *contexens*. Vide Poliorcetica nostra 2. Dial. 2. LIPS. Loricæ interdum vimineæ ex cratibus pluteisque, interdum ex lapide aut terra. Interdum etiam pro ipso vallo dicuntur, sive, quia pars valli, sive quia vallum loricæ usum præstat iis, qui post vallum stant. v. Schelius ad Hygin. p. 126. Nihil sane impedit, quo minus et hic de vallo capiatur, cum fossæ jungatur, neque alia valli mentio. Neque verbum *contexens* impedit, ut opinor, cum *texere* pro struere, ædificare, dicatur apud Cic. ad Att. 4, 15. et Suetonium. ERN.

in hostem jacerentur. Sed nihil æque, quam sitis, fatigabat, cum ingens multitudo bellatorum, imbellium, uno reliquo fonte uterentur. Simul equi, armenta, ut mos barbaris, juxta clausa, egestate pabuli exanimari: adjacere corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat: pollui cuncta sanie, odore, contactu. Rebusque turbatis malum extremum discordia accessit; his deditionem, aliis mortem, et mutuos inter se ictus parantibus: et erant, qui "non inultum exitium, sed eruptionem" suaderent, neque ignobiles, quamvis diversi sententiis.

L. Verum e Ducibus, Dinis, provectus senecta, et longo usu vim atque clementiam Romanam edoctus, "ponenda arma, unum adflictis id remedium," disserebat. Primusque se cum conjuge et liberis victori permisit: secuti ætate aut sexu imbecilli, et quibus major vitæ quam gloriæ cupido. At juventus Tarsam inter et Turesim distrahebatur: utrique destinatum, cum libertate occidere: sed Tarsa "properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus," clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro: nec defuere, qui eodem modo oppeterent. Turesis sua cum manu noctem opperitur, haud nescio Duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis: et ingruebat nox, nimbo atrox, hostisque, clamore turbido, modo per vastum silentium, incertos obsessores effecerat: cum Sabinus circumire, hortari, "ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia servarent immoti, telisque non in falsum jactis."

LI. Interea barbari catervis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, præustas sudes, decisa robora jacere: nunc virgultis et cratibus et corporibus exanimis complere fossas: quidam, pontes et scalas ante fabricati, inferre propugnaculis, eaque prensare, detrahere, et adversus resistentes cominus niti: miles contra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles provolvere. His partæ

Simul æque armenta] Malim, *Simulque armenta*. Possit etiam, *Simul equi, armenta*. Sed hoc præfero. Lips. Probat Pichena. MS. *eque* Jac. Gronovius: *uno reliquo fonte uterentur simul. Æque armenta* etc. Quod mihi quidem non placet. Ern. Τὸ *equi* expungendum censet Grut. quod eorum rarior in montibus usus. Videtur ortum ex *Simulque*.

Malum extremum discordia] Neque nollem, *malorum extremum*. Ceterum ad vitam et usum notanda gnome: quam adfirmat item Polybius 5, 93. Διόπερ ἦν, inquit, ἀμφισβητήσεως, φιλοτιμίας, ὀργῆς τῆς ἐν ἀλλήλοις πάντα πλήρη. Τοῦτο γὰρ δὴ φιλεῖ γίγνεσθαι, καὶ περὶ τὰ κοινὰ πράγματα καὶ περὶ τοὺς κατ' ἰδίαν βίους, ὅταν ἐλλίπωσιν αἱ χορηγίαι τὰς ἑκάστων ἐπιβολάς. Hæc talia, quisquis vir es, observa et decerpe, serios historiarum fructus. Lips.

Propugnaculis, eaque prensare] Dubitat turres esse Freinshemius: recte. Intellige *loricam*, quam c. 49. textam dixit: noster 1, 68. *proruunt fossas, injiciunt crates, summa valli prensant.* Ut muri, sic valla propugnacula dicuntur, unde urbs, castra defendantur. Ern.

Muralia pila] Majora iis, quæ in acie jacerentur, quod facilius dejiciuntur et

victoriæ spes, et, si cedant, insignitius flagitium; illis extrema jam salus, et adsistentes plerisque matres et conjuges, earumque lamenta addunt animos: nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera inprovisa: suorum atque hostium ignoratio: et montis anfractu repercussæ, velut a tergo, voces, adeo cuncta miscuerant, ut quædam munimenta Romani, quasi perrupta, omiserint: neque tamen pervasere hostes, nisi admodum pauci: ceteros, deleto promptissimo quoque aut saucio, adpetente jam luce, trusere in summa castelli; ubi tandem coacta deditio, et proxima sponte incolarum recepta: reliquis, quo minus vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi et sæva hiems subvenit.

LII. At Romæ, commota Principis domo, ut series futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra, sobrina ejus, postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens Prætura, modicus dignationis, et quoquo facinore properus clarescere, "crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in Principem et devotiones" objectabat. Agrippina semper atrox, tum et periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac forte sacrificantem patri reperit: quo initio invidiæ, "Non ejusdem," ait, "mactare D. Augusto victimas, et posteros ejus insectari: non in effigies mutas divinum spiritum transfusum; sed imaginem veram, cœlesti sanguine ortam, intelligere discrimen, suscipere sordes: frustra Pulchram præscribi,

majori cum vi. Cæs. B. G. 7, 82. jam laudavit Freinshemius. ERN.

In summa castelli] Sic cod. MS. editi *ad summa*. ERN.

Sponte incolarum] MS. *incorum*, ex quo primum editum *inimicorum*, quod alienum, animadvertente Beroaldo ipso in notis: deinde e correctione Mureti edidit Pichena, quod sequentes editores recte secuti sunt. Jac. Gronovius tamen suspicabatur *vicorum*. ERN. Crollius conjicit *istorum*.

Præmatura montis Hæmi et sæva hiems] Forsan legendum *præter naturam montis Hæmi*. Sic *natura montis* Liv. 38, 20. et 26. Cæsar B. G. 1, 21. Sane singularis dictio *montis hiems*.

Comm. P. domo] Per Drusi mortem, 4, 8.

Claudia Pulchra sobrina] Dionem adi, qui 59, 19. historiam hancce recensuit inter acta Caii, ubi de Domitio. Sobrina hæc Claudia quomodo Agrippinæ fuerit, nondum reperi: hoc tantum, filium ejus Quinctilium Varum, desponsum filiæ Germanici; quod ostendo infra. LIPS.

Recens Prætura] Heinsius volebat *Præturæ*: frustra, ut jam alibi notavimus. ERN.

Atrox] i. e. ferox, impotens animi, iras occultare nescia, animosa. V. infra 60. Talis et *atrox Catonis animus* ap. Horat. 2, 1, 24. ERN.

Quo initio invidiæ] int. faciendæ. Hinc initium et occasionem invidiæ faciendæ, dicendi ea, quæ invidiam Tiberio facerent, sumsit. Sic mox c. 53. *invidiam et preces orditur:* 6, 29. *culpam invidia velavisse;* i. e. invidia ipsi facienda velare tentasse: 15, 19. *magna cum invidia Senatum adeunt*. ERN.

Sed imaginem veram] Mallem etiam paullo rectius, *sed imaginem veram, cœlesti sanguine ortos, intelligere discrimen*. GRON. Quidam etiam malunt *se imaginem v.* sed vulgati idem sensus. ERN. *Se* malunt Muretus, Lipsius, Heinsius etc.

Intelligere discrimen] Periculum scire, quod immineret, *sordes suscipere*, ut in reatu propinquorum. De se Agrippina sentit. LIPS.

Suscipere sordes] Hoc ad Agrippinam, quæ ipsa in sordibus, ut videtur, ob reatum Pulchræ sobrinæ. LIPS.

cui sola exitii caussa sit, quod Agrippinam stulte prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiæ, ob eadem adflictæ." Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere; correptamque Græco versu admonuit: "non ideo lædi, quia non regnaret." Pulchra et Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, divulgato ingenio, et secuta adseveratione Cæsaris, qua "suo jure disertum" eum adpellavit: mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quam morum forma fuit; nisi quod ætas extrema multum etiam eloquentiæ dempsit, dum fessa mente retinet silentii impatientiam.

LIII. At Agrippina, pervicax iræ, et morbo corporis inplicata, cum viseret eam Cæsar, profusis diu ac per silentium lacrimis, mox invidiam et preces orditur: "subveniret solitudini, daret maritum: habilem adhuc juventam sibi, neque aliud probis, quam ex matrimonio, solatium: esse in civitate .... Germanici conjugem ac liberos ejus recipere dignaren-

Frustra Pulchram præscribi] *Præscribere* est prætexere, obtendere. Frustra occultari consilium sui perdendi Pulchra in discrimen vocanda, tanquam hæc peteretur, non per latus ejus ipsa. Ern.

Sosiæ] Cf. c. 19.

Græco versu admonuit] Suet. c. 53. extulit, *Si non dominaris, filiola, injuriam accipere existimas?* ex quo Canterus noster divinat. Εἰ μὴ κρατεῖς, τεκνίον, ὑβρίζεσθαι δοκεῖς. Sed non est dubium, quin ad Jasonis vocem aspexerit Tiberius, quam ille in Tragœdia quapiam emiserit: cujus mens hæc et verba apud Aristotelem Polit. 3, 4. Καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως Ἰάσων ἔφη, πεινῆν, ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι. Lips. Pichena et J. Gronovius testantur in MS. esse *non*, quod cur spernatur, nulla caussa est. Sine interrogatione exprimit Tacitus, quod Suetonius cum interrogatione, quia præcedit *admonuit*, cui hoc aptius, ut facile quivis sentiet. Pichena, ut Suetonio similem Tacitum faceret, scripsit *num*, quod illud verbum non patitur: unde nemo imitatus est. Ern. Cum Pichena iterum facit Crollius, neque τὸ *correptum admonuit* repugnare putat interrogationi. Parum, puto, interest. Male. Hillerus pristinam lectionem præfert, *ideo lædi*. Codicis lectio *num* aut *non* requirit.

Suo jure disertum] Et sane magnificat eum ubique Quinctilianus, quem senem ab se adolescentulo cultum ait 5, 7. Lips. Freinsh. comparat locum Cic. pro Arch. 8. *suo jure noster ille Ennius sanctos appellat poetas*, ubi *suo jure* ad poetas, non ad Ennium pertineat, propter sequentia, *quod quasi Deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur*. Sed hæc est interpretatio Ciceronis. *Appellavit* est appellandum dixit: simile est illud c. 26. *missus, qui Regemque et socium atque amicum appellaret*, i. e. a Senatu appellatum diceret, nunciaret. Cicer. Arch. 11. *prædicationem nobilitatemque despiciunt*, i. e. despiciendam dicunt, docent. Ern.

Morum forma] An Tacitus *fama* scripsit? quod epitheton desiderare res videtur: *prosperam famam* dixit etiam Hist. 1, 14. *secundam* Cicero ad Q. Fr. 1, 1. et alii. Eademque sententia alibi quoque utitur Tacitus. Mox etiam *eloquentiæ demsit* de fama capiendum. Sic contra c. 61. *Haterius eloquentiæ, quoad vixit, celebratæ*. Supra c. 38. *prospera sui memoria*, quæ statim explicatur per *famam*: 15, 59. contra pro *forma corporis* male MS. Bud. *fama*. Idem visum Cannegietero in Rescriptis Boxhornio de Catone c. 31. Ern. *Fama* quoque Heinsius, sublato operarum vitio.

Invid. et preces] Cf. 3, 67.

Esse in civitate Germanici] Non ego medicus huic loco: vidi (Groslotius) qui legeret, *esse in civitate, qui Germanici c.* Sed in manuscripto cum palam lacuna sit, *civitate .... Germanici*, cur non defectum arbitremur? Lips. Supplementum illud probat Vertranius,

tur." Sed Cæsar, non ignarus, quantum ex Republ. peteretur; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. Id ego, a scriptoribus annalium non traditum, reperi in commentariis Agrippinæ, filiæ; quæ Neronis Principis mater, vitam suam et casus suorum posteris memoravit.

LIV. Ceterum Sejanus mœrentem et improvidam altius perculit, inmissis, qui, per speciem amicitiæ, monerent, "paratum ei venenum, vitandas soceri epulas." Atque illa, simulationum nescia, cum propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos adtingere cibos: donec advertit Tiberius, forte, an quia audiverat: idque quo acrius experiretur, poma, ut erant adposita, laudans, nurui sua manu tradidit. Aucta ex eo suspicio Agrippinæ, et intacta ore, servis tramisit: nec tamen Tiberii vox coram secuta, sed obversus ad matrem, "Non mirum," ait, "si quid severius in eam statuisset, a qua veneficii insimularetur." Inde rumor, "parari exitium: neque id Imperatorem palam audere; secretum ad perpetrandum quæri."

LV. Sed Cæsar, quo famam averteret, adesse frequens Senatui, legatosque Asiæ, ambigentes, "quanam in civitate templum statueretur," plures per dies audivit. Undecim urbes certabant, pari ambitione, viribus diversæ: neque

Muretus, Gruterus, Ryckius. Jac. Gronovius autem Agrippinæ nomen excidisse putat: *esse in civitate, Agrippinam G. c. ac liberos qui recipere dignarentur.* Illud lenius puto, etsi nihil definio. Ceterum invidiose dictum facile patet. Aliter corrigit Rutgers. Lect. Venusin. c. ult. Interpungit post *esse:* et *civitate* putat factum ex *orvitate*, i. e. *orbitate*. *In orbitate* (sua) *Germ. c. ac l.* etc. *dignaretur.* Malherbius ap. Gevart. Elect. 3, 3. conjicit: *Solatium in ea ætate, Germanici c. a. l.* etc. Ern. Paschalius etiam supplebat *qui*. Crollius recte monet, majorem indicari lacunam a Pichena, quam quæ sic expleatur; supplet ergo: *qui Augusti neptim.* Heinsius volebat, *esse in civitate tanta, qui.* Hillerus, *esse in civ. nobiles multos, qui. Dignarentur* ex cod. dedit Pichena, prius erat *dignaretur*, quod Acidalius pro superbia feminæ passive accipiendum statuit, *qui* ab ipsa *dignaretur.*

Ex Rep. peteretur] Cui, illo conjugio cum Augusti nepte, velut alterum caput dabatur. Ideo de *metu* sequitur, quem silentio dissimulavit. Lips.

Commentariis Agrippinæ filiæ] Quæ mulier perita et industria præter sexum. Citat eam Plinius indice libri 7. vocatque Agrippinam Claudii, scilicet uxorem. Et libro 7, 6. *Neronem paullo ante Principem, pedibus genitum parens ejus scribit Agrippina.* Non pertinent ad hanc, ut vir doctus nuper censuit, Augusti laudes apud Suet. 86. *Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans: sed opus est, inquit, dare te operam, ne moleste scribas aut loquare.* Manifestus est ἀναχρονισμός; pertinent ad matrem hujus, quæ Augusto neptis: ista proneptis. Nec dubium, quin hæc quidem vivo Augusto plane adhuc puera. Lips.

Servis tramisit] Qui ad fulcra lecti, ex more. Lips.

Famam averteret] Et populi sermones alibi occuparet. Eo enim fine ipse in Senatu creber, et res illustriores actæ, ne vacare ipse privatis videretur, neve populo de iis loqui esset. Lips. Suet. Calig. 48. *Confestimque urbem petiit, deflexa omni acerbitate in Senatum, cui ad avertendos tantorum dedecorum rumores palam minabatur.* Nota fabula de cane Alcibiadis. Gron.

Templum statueretur] Illud, quod destinatum Tiberio et Senatui a communi Asiæ. Lips.

multum distantia inter se memorabant, "de vetustate generis, studio in Populum Romanum, per bella Persi et Aristonici aliorumque Regum." Verum Hypæpeni, Trallianique, Laodicenis ac Magnetibus simul, tramissi, ut parum validi. Ne Ilienses quidem, cum "parentem urbis Romæ Trojam" referrent, nisi antiquitatis gloria, pollebant. Paullum addubitatum, quod Halicarnassii, "mille et ducentos per annos, nullo motu terræ mutavisse sedes suas, vivoque in saxo fundamenta templi" adseveraverant. Pergamenos (eo ipso nitebantur) æde Augusto ibi sita, satis adeptos creditum. Ephesii Milesiique, hi Apollinis, illi Dianæ cærimonia occupavisse civitates visi. Ita Sardianos inter Smyrnæosque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitavere, ut consanguinei: nam "Tyrrhenum Lydumque, Atye Rege genitos, ob multitudinem divisisse gentem: Lydum patris in terris resedisse; Tyrrheno datum, novas ut conderet sedes: et Ducum e nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italia: auctamque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Græciam populis, cui mox a Pelope nomen:" simul "litteras Imperatorum, et icta nobiscum fœdera bello Macedonum, ubertatemque fluminum suorum, temperiem cœli, ac dites circum terras" memorabant.

LVI. At Smyrnæi, repetita vetustate, "seu Tantalus, Jove ortus, illos, sive Theseus, divina et ipse stirpe, sive

Neque multum dist. int. se] Sic cod. prius *inter se dist.*

Per bella Persi] Hæc forma genitivi in libris antiquis sæpe obvia, sæpe temere mutata: de qua v. Gron. et Drak. ad Liv. 42, 25. Usus etiam Sallustius H. 1. auctore Prisciano: *a primordio urbis ad bellum Persi Macedonicum:* quem imitatus Tacitus videtur. Ibi v. Cortius, p. 934. Ern.

Magnetibus] Patet tamen ex nummo Gallieni, Magnetes per se solos duobus sæculis post potuisse ludos celebrare. Vid. Eckhel. vol. 3. p. 107.

Ut parum validi] Int. divitiis, quo etiam mox *pollebant* spectat: alias *validæ urbes* a magnitudine, munimentis, copiis, militaribus dicuntur potius. Ern.

Ilienses] Huc nummi varii Iliensium in honorem Romæ. Cf. Eckhel. vol. 2. p. 484.

Halicarnassii] Cod. *Alicarnasii*, quod defendit Jac. Gron. ad Herodoti titulum, non ego. Ern.

Mutavisse] Scite Paschal. in margine: forte *nutavisse*.

Templi] Solide struendi scilicet.

Atye Rege genitos] Atys, Herculis et Omphales filius, e duobus filiis sorte jacta alterum retinuit Lydum nomine, alterum in Italiam misit coloniæ deducendæ, cui nomen Tyrrhenus, et ab eo Tyrrhenia terra. Ita fere Strabo 5. p. 219. convenienter ad Taciti verba: et Tertull. de spectaculis 5. *Lydos ex Asia transvenas in Etruria consedisse, Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri successerat,* (lego *cesserat*, sive, *secesserat*) *regni contentione.* Paullo diversus tamen ab istis Dionysius 1, 27. Cf. et Velleius 1, 1. Lips. De Atye et ejus progenie v. Dionys. l. c. Scalig. Canon. Isag. l. 2. p. 159. l. 3. p. 327. qui primos Reges Lydorum Atyadas facit, a quo discedit Rupertus ad Besold. p. 104. et 112. Ern.

Cui mox a Pelope nomen] Quem Pelopem, vulgo Phrygem, Pausanias 5, 1. et quidam Lydum faciunt. Lips.

Seu Tantalus Jove ortus] Variantes has sententias super condita Smyrna notabis passim. De Theseo et Atheniensibus, sensit Epigrammatarius 4, 4. Εἰς εἰκόνα Πεισιστράτου, ubi Athenienses hoc argumento Homerum sibi vindicant: Ἡμέτερος γὰρ ἐκεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολιήτης, Εἴπερ Ἀθηναῖοι Σμύρναν

una Amazonum condidisset;" transcendere ad ea, quis maxime fidebant in Populum Romanum officiis, missa navali copia, non modo externa ad bella, sed quæ in Italia tolerabantur: "seque primos templum Urbis Romæ statuisse, M. Porcio Consule, magnis quidem jam Populi Romani rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica urbe, et validis per Asiam Regibus:" simul "L. Sullam testem" adferebant, "gravissimo in discrimine exercitus, ob asperitatem hiemis, et penuriam vestis, cum id Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes, qui adstabant, detraxisse corpori tegmina, nostrisque legionibus misisse." Ita rogati sententiam Patres, Smyrnæos prætulere. Censuitque Vibius Marsus, "ut M. Lepido, cui ea provincia obvenerat, super numerum legaretur, qui templi curam susciperet:" et quia Lepidus ipse deligere, per modestiam, abnuebat, Valerius Naso, e Prætoriis, sorte missus est.

LVII. Inter quæ, diu meditato prolatoque sæpius consilio, tandem Cæsar in Campaniam, specie dedicandi templa,

ἀπῳκίσαμεν. De Amazone, quæ nomen Smyrnæ a se dederit, initio libri 14. Strabo. Ceterum lapides nummique hoc opidum Zmyrnam scribunt, non ut obtinuit per sigma. Lips. Et sic scribitur etiam in codice MS. h. l. et supra 3, 63. V. Jac. Gronov. ad h. l. vide etiam de hac scriptura Pierium in Castig. ad Virg. Æn. 7, 648. Ern. De Z initiali vocis Smyrna v. querentem litt. Σ ap. Lucianum in Jud. vocalium.

Se primos templum urbis] Observabit Philologus. Accidit hoc a. u. 558. Secuti exemplum sunt Alabandenses annis 24. circiter posterius: gloriantur apud Livium 43, 6. *Alabandenses templum Urbis Romæ se fecisse commemoraverunt, ludosque anniversarios ei Divæ instituisse.* Prudentius de hac Dea in Symm. 1, 219. — *colitur nam sanguine et ipsa More Deæ, nomenque loci ceu Numen habetur: Atque Urbis Venerisque pari se culmine tollunt Templa, simul geminis adolentur thura Deabus.* Ubi vides, commune Romæ templum in ipsa urbe cum Venere fuisse. Ad hanc quoque Divam ille poeta: *Exaudi, Regina, tui pulcherrima mundi, Inter sidereos, Roma, recepta polos.* Claudianus in monte Palatino collocat, ubi Provincias facit Romæ supplicantes in 1. Cos. Stilich. 2, 227. *Conveniunt ad tecta Deæ, quæ candida lucent Monte Palatino.* Lips.

In concionem nunt.] Recte sic, Pichena judice: *nuntiatum* idem quod perlatum. Sunt, quibus legendum videatur *in concione*, sed, utroque modo dici, liquet ex notatis ad Justinum 19, 2. et 34, 2. Lactantius M. Persec. c. 46. *Nunciatur in castra.*

Omnes, qui adstabant, detraxisse] Vera ratio Latinitatis postulat *adstarent.* Ern.

Prætulere] Sic cod. Ad rem ipsam spectat numus Smyrnæ, in quo signum Tiberii in medio templo. V. Spanh. de Præst. NN. t. 1. p. 139. Eckhel. v. 2. p. 547.

Super numerum] Eum, qui aut usitatus esset in quaque provincia, aut in SC. præfinitus, quo provincia decreta fuisset. Olim quidem SC. numerus definitus, quo provincia ornabatur. Ceterum, quia Lepido optio Legati data, videtur tum moris fuisse, ut Præsides in Provinciis Senatus et Populi Legatos legerent, ut olim libera Rep. quamquam et tum variatum in ea re. V. dicta in Clave Cic. Ern.

Deligere] Sic e cod. Pichena: prius erat *deligi se.* Muretus dabat *deligi a se.*

Cæsar in Campaniam] Vox abest sententiæ explendæ. Lego, *Cæsar iit Campaniam.* Lips. Pichena putabat *iit, profectus est*, intelligi posse, usus loco Cic. ad Att. 2, 8. *Cogito in Tusculanum*, qui huic non est similis. Vel excidit verbum, vel, ut Lipsius putat, latet in præpositione, vel ab ea absorptum est. Ern. Crollius *tandem* vertit in *tendit* vol *tendere.* Satis audacter. Hillero Racem. 31, 32. bene habere vulgatum videtur; *inter quæ*

apud Capuam Jovi, apud Nolam Augusto, sed certus procul urbe degere. Caussam abscessus quamquam, secutus plurimos auctorum, ad Sejani artes retuli; quia tamen, cæde ejus patrata, sex postea annos pari secreto conjunxit, plerumque permoveor, num ad ipsum referri verius sit, sævitiam ac libidinem, cum factis promeret, locis occultantem. Erant, qui crederent, in senectute corporis quoque habitum pudori fuisse: quippe illi prægracilis et incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies ac plerumque medicaminibus

respicere ad certamina urbium, *tandem* respondere *τῷ diu*, ellipsin verbi non esse ingratam, nec in motu ad locum insuetam. Heinsius volebat, *adit Campaniam*. De ellipsi verborum *ire*, *proficisci*, et similium, vide Dukerum ad Florum 3, 6. Acute tamen hoc loco Lipsius *iit in C.*

Apud Nolam] Loco, ubi mortuus. Adi Dionem 56, 46. in extremo: Suet. 40. Lips. Ceterum e cod. MS. *templa* pro vulg. *templum* rescripsi: templum Jovis Capuæ *Capitolium* dictum ap. Sueton. l. c. Ern.

Ad Sejani artes retuli] Supra c. 41. Ern. Adde, quod Imperator se magis tutum ibi crederet post ea, quæ ex Votieno audierat, c. 42.

Sex postea annos] Abiit urbe Tiberius a. u. 779. nec rediit: abiit vita a. 790. Undecim ergo abfuit continuos annos. Errorem Plutarchi non dissimulo, aut potius exscriptoris, Libello de exsilio p. 602. ubi legitur Tiberius septem annis Capreas inhabitasse. Verba sunt: Τιβέριος δὲ Καῖσαρ ἐν Καπρέαις ἑπτὰ ἔτη διῃτήθη μέχρι τῆς τελευτῆς. Falsum. Nec juverit eum, quod non statim Capreas secessit. Vix enim in Campania hæsit dimidiatum annum, ut liquet ex Cornelio nostro. Damna ergo lectionem, nisi mavis Plutarchum, et scribe δέκα vel ἕνδεκα ἔτη. Etiam in Suetonii loco, ubi de hac absentia, adhæresco c. 51. *Toto quidem triennio, quo vivente matre abfuit, semel omnino eam, nec amplius, quam uno die ac paucissimis vidit horis:* et malim, *toto biennio*. Egressus enim Tiberius fine a. 779. obiit illa principio a. 782. ut ex Tacito clarum. Non ergo fuerunt inter toti tres anni. Lips. *Annos conjunxit* est, sex annos continuos, post illos quinque superiores annos, mansit in eodem secreto. Sic *Consulatus conjungere* Suet. Cal. 17. dixit. Ern.

Plerumque permoveor] Est, sæpe venit in mentem, dubito, an verius sit, etc. *Plerumque* pro sæpe, jam supra vidimus; et verbum *moveri*, *permoveri* e contextu intelligendum: diciturque etiam ingenium moveri. Ern.

Promeret] Sic 12, 59. *sævissima quæque promere*. Cf. Græv. ad Lact. de m. persec. 21.

Quippe illi prægracilis] Pugnat hæc delineatio e diametro cum Suetonii verbis 68. *Corpore fuit amplo atque robusto: statura, quæ justam excederet: latus ab humeris et pectore: ceteris quoque membris usque ad imos pedes æqualis et congruens.* De veritate, secundum neutrum pronuntio. Quod sequitur, *ulcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta:* explicat idem Suetonius: *facie honesta, in qua tamen crebri et subtiles tumores.* In cujus verbis vitium; quid enim est *subtilis tumor?* Libri aliquot Pulmanni nostri *subiti tumores:* nihilo melius. At tu me duce scribe, *substilli tumores;* vel etiam, *substilles.* Non potuit magis aptiore verbo exprimi liquor saniesque, quæ in ejusmodi tumoribus minutatim stillat. Ita *substillum* Festo, *tempus ante postque pluviam, quod jam stillaret aut nondum desiisset.* Tertull. de pall. 2. *Aut imbres ruunt, et si qua missilia cum imbribus, de hinc substillum, et denuo sudum.* Cato de R. R. 156. in Stranguria usurpat: *Nunc de iis, quibus ægre lotium it, quibusque substillum est.* Lips. De loco Suetonii vide ibi dicta. Ceterum paullo ante vulgo *in senectute quoque c. h.* Ordinem verborum e MS. refinximus, qui est haud dubie elegantior. Ern. Lampugnanus e cod. suo Mirand. dat *prægravis*, quod in dispunctione non improbat Lipsius, imo sibi vindicare videtur. Non opus est. Cum Hillero distinguo tempora. Suetonius de vegetis Tiberii annis, Tacitus de senecta ejus decrepita et effœta loquitur.

Medicaminibus] Galenus de compos. medicam. per gen. 5, 12. pastillos præscribit ad herpetas Tiberii.

interstincta: et Rhodi secreto vitare cœtus, recondere voluptates insuerat. Traditur etiam, matris impotentia extrusum, quam dominationis sociam adspernabatur, neque depellere poterat, cum dominationem ipsam donum ejus accepisset. Nam dubitaverat Augustus, Germanicum, sororis nepotem, et cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: sed, precibus uxoris evictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adscivit: idque Augusta exprobrabat, reposcebat.

LVIII. Profectio arcto comitatu fuit: unus Senator, Consulatu functus, Cocceius Nerva, cui legum peritia: Eques Romanus, præter Sejanum, ex inlustribus, Curtius Atticus: ceteri liberalibus studiis præditi, ferme Græci, quorum sermonibus levaretur. Ferebant periti cœlestium, "iis motibus siderum excessisse Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur:" unde exitii caussa multis fuit, properum finem vitæ conjectantibus vulgantibusque: neque enim tam incredibilem casum providebant, ut undecim per annos libens patria careret. Mox patuit breve confinium artis et falsi: veraque quam obscuris tegerentur: nam "in urbem non regressurum," haud forte dictum: ceterorum nescii egere, cum propinquo rure aut litore, et sæpe mœnia urbis adsidens, extremam senectam compleverit.

LIX. Ac forte illis diebus oblatum Cæsari anceps periculum auxit vana rumoris; præbuitque ipsi materiem, cur amicitiæ constantiæque Sejani magis fideret. Vescebantur in villa, cui vocabulum *Speluncæ*, mare Amuclanum inter Fun-

Tiberio Germanicum] Memoria rei in numo Tiberii Tarraconensi, in cujus postica *Drusus* et *Germanicus Cæss.* Vaill. NN. Col. t. 1. p. 82.

Arcto comitatu] De Comitibus Impp. abunde dictum ad Sueton. Exc. 15. Ern. Sic Cic. in Verr. 4, 30. *Comitatu Regio fuit.* Contra in Catil. 3, 2. *cum magno comitatu* (ubi tamen etiam in aliis *cum* abesse Ernestius notavit).

Cocc. Nerva] Cf. 6, 26.

Ex inlustribus] Vid. ad 11, 4. Ern.

Curtius Atticus] Est ille, quem 6, 10. subversum artibus Sejani ait, et ad quem Ovidii El. 2, 4. et 7. De Ponto. Lips.

Levaretur] Amicus Ryckii, Heinsius fortasse, *oblectaretur:* interpretatio hæc est, non emendatio. Ern. Sic et Virgil. Æn. 8, 309. Sedul. 1, 318.

Iis motibus siderum] i. e. ut vulgo loquuntur, ea constellatione, quam Græci θέμα, συνδρομὴν vocant, etc. In eoque et motus ratio habetur, per quem fiunt certi positus siderum. Gellius 14, 1. Chaldæos profiteri, *de motu deque positu stellarum dicere posse, quæ futura sint.* Noster infra H. 2, 78. *responsa vatum et siderum motus.* Ern.

Casum] Sic conjiciebat Freinshem. legendum pro *caussam*. Verum vidit. Sed non opus conjectura erat inspicienti vett. edd. Beroaldi, Aldi, Rhenani, Alciati, Gryph. in quibus est totidem litteris *casum* atque etiam in MS. Errore operarum primum irrepsit *caussam*, cui paullo ante præcedens verbum *caussam* locum fecit. Sequentes editores negligentia inspiciendarum vett. edd. vitium propagarunt. Ern. *Casum* habet Rhen. 1519. *Caussam* id. 1544. unde in sequentes.

Ut undecim per] Conjunctio *ut* pendet a verbo *casum*, in quo latet *futurum esse:* cujus generis exempla plura diligentes veterum scriptorum et Græcorum et Latinorum lectores observabunt. Neque enim rem tam incredibilem eventuram providebant, ut, etc. Ern.

Haud forte dictum] Non temere, sine idonea caussa; unde veritas prædictionis. Ern.

Villa, cui vocabulum Speluncæ] Præ-

danosque montes, nativo in specu: ejus os, lapsis repente saxis, obruit quosdam ministros: hinc metus in omnes et fuga eorum, qui convivium celebrabant. Sejanus genu vultuque et manibus super Cæsarem suspensus, opposuit sese incidentibus: atque habitu tali repertus est a militibus, qui subsidio venerant. Major ex eo: et, quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatque indicis partes adversus Germanici stirpem, subditis,

torium Suetonius appellat c. 39. more sui sæculi, quo omnes villæ elegantiores et non rustici usus, Prætoria dictæ. Nomen illi a re, quia imposita vel adjuncta huic nativæ speluncæ. Id secutos in positura villæ Romanos, docet Senecæ locus de villa Vatiæ ep. 55. *Speluncæ sunt duæ,* inquit, *magni operis, laxo atrio, paries manufactus,* (scribo, *pares manufactis*) *quarum altera solem non recipit, altera usque in Occidentem tenet.* Ceterum hoc ipso in facto recensendo non sine censione Suetonium dimitto; cujus vulgati libri: *In Prætorio, cui Speluncæ nomen erat, incænante eo complura et ingentia saxa fortuito superne delapsa sunt:* et aio rescribendum, *in cænantem eum.* Addo, hodieque nomen manere, et oppidulum esse, extremis montibus Fundanis, ad mare adjacens. Lips. Adde Strab. 2. p. 233. qui prope Terracinam dicit esse σπήλαια μεγάλας κατοικίας καὶ πολυτελεῖς δεδεγμένα: male ibi vertitur *ædes.* Immo *triclinia, diætas* etc. adde dicta ad Sueton. l. c. ubi dixi, Prætorii nomine posse etiam intelligi triclinium illud ipsum, in quo cœnabat Tiberius, quod non placet Oudendorpio. Ego vero non negavi, totam villam Speluncam dictam; sed dicta tamen sic est a triclinio in spelunca, atque ipsum etiam triclinium sic potuit vocari. Ern. Spelunca, hodie *Sperlonga,* unde et *mar di Sperlonga.* In loco Suetonii male Lipsius vult *in cœnantem:* id si factum foret, qui evasisset?

Mare Amuclanum inter] Amyclæ duplices. Alteræ Laconum quæ silentio perierunt, ut parœmia est; alteræ Italorum, inter Cajetam et Terracinam, quas a serpentibus deletas crediderunt Solinus 2, 32. 7, 8. Pliniusque 3, 9. Ab his Amyclis, mari illi nomen. Lips. Ern. De Amyclis Laconicis silentio perditis v. Serv. ad Virg. 10, 564. Cf. Erasmi adagia 1, 9, 1.

Genu, vultuque] Hæc positio facile capitur, si cogitas jacentem in lecto Tiberium, ut solent vescentes. Ipse igitur tali habitu super eum, ut tueretur. Lips.

Major ex eo] i. e. potentior. Sic Latini *crescere* dicunt, ut Cicero Cluent. 28. etc. Add. Burm. ad Ovid. Her. 15, 117. Ern.

Adsimulabatque judicis partes] Freinsh. in ed. 1638. adsentiebat Mureto, *indicis* legenti, quod probe gnarus fuerit Sejanus, quantum invidiæ apud omnes, apud Tiberium etiam ipsum suspicionum, movere potuisset. Idem postea (in paraphrasi) sic exposuit: *Quapropter occasione illa ad subvertendos Germanici liberos usus, tamquam judicis officio contra eos fungebatur, exclamabatque, quantam illi animadversionem mererentur, qui adversus beneficia Principis tam ingrati forent.* At ego subscribo Mureto, et malo *indicis.* Hoc enim ipso libro cap. 28. *index idem et testis dicebat.* Cap. 31. *Catus Libonem inlexerat insidiis, deinde indicio perculerat:* 6, 9. *ni Celsus urbanæ cohortis Tribunus, tum inter indices, Appium et Calvisium discrimini exemisset.* Justinus 32, 2. *Ad cujus rei probationem immittit indices, testes subornat.* Et mox *testes indicesque torquere.* Talem se gerebat apud Tiberium Sejanus, tanquam invitus, fide ac devotione cogente, Principi domus suæ vomicas indicaret. Gron. Verissime. Nam hoc interpretatio ipsius Taciti desiderat: *subditis, qui accusatorum nomina sustinerent.* Faernus insuper volebat, *adsumebatque,* non adsecutus vim verbi *adsimulabat,* de qua supra: nec videtur probabile, librarios notam vocem in exquisitiorem mutasse. Ern. Pichena et Grut. aliique et Crollius præferunt *judicis* ex eadem ratione, ex qua Muretus, Gronovius, Ernesti *indicis,* quia subornarit, qui accusatorum nomina sustinerent. Certe hoc ad utrumque valet. Potuit ipse *judex* subdere accusatores; potuit et *index.* Aliud est enim subornare indices, aliud accusatores. Mihi magis verosimile fit *indicem* hic, quam *judicem,* egisse. Ce-

qui accusatorum nomina sustinerent, maximeque insectarentur Neronem, proximum successioni, et, quamquam modesta juventa, plerumque tamen, quid in præsentiarum conduceret, oblitum, dum a libertis et clientibus, apiscendæ potentiæ properis, exstimulatur, "ut erectum et fidentem animi ostenderet: velle id Populum Romanum, cupere exercitus; neque ausurum contra Sejanum, qui nunc patientiam senis et segnitiam juvenis juxta insultet."

LX. Hæc atque talia audienti nihil quidem pravæ cogitationis; sed interdum voces procedebant contumaces et inconsultæ; quas adpositi custodes exceptas auctasque, cum deferrent, neque Neroni defendere daretur, diversæ insuper solicitudinum formæ oriebantur: nam alius occursum ejus vitare: quidam, salutatione reddita, statim averti: plerique inceptum sermonem abrumpere: insistentibus contra inridentibusque, qui Sejano fautores aderant. Enimvero Tiberius torvus, aut falsum renidens vultu: seu loqueretur, seu taceret juvenis, crimen ex silentio, ex voce: ne nox quidem secura; cum uxor vigilias, somnos, suspiria matri Liviæ, atque illa Sejano, patefaceret: qui fratrem quoque Neronis, Drusum, traxit in partes, spe objecta principis loci, si priorem ætate, et jam labefactum demovisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiæ et solita fratribus odia, accendebatur invidia, quod mater Agrippina promptior Neroni erat: neque tamen Sejanus ita Drusum fovebat, ut

terum in nota ex Gronovio hic transscripta utraque Ernestiana editio in gravi mendo cubat, omissa priori opinione Freinshemii, ad quam istud *Idem postea* ... refertur. Supplevi.

Ut erectum et fidentem animi ostenderet] Forte melius, *animum*, Pichena. Male. Vulgatum exquisitius est, et stilo Taciti convenientius: int. *se*. Ern.

Adpositi custodes] Argutatur Freinsh. cum *appositi* ita dictum putat, ut ap. Virgil. Æn. 6, 90. *Teucris addita Juno*, i. e. affixa, ut non recederet, sed intentissime observaret. *Addita* ibi est infesta, inimica, ut Servius recte interpretatur. Adde ibi Burm. et Gronov. ad Senec. Herc. F. 1237. Juno sponte inimica est, hic appositi sunt a Sejano. Ern.

Defendere daretur, diversæ insuper] Acidalius putat, post vocem *daretur*, pauca quædam deesse, quæ illam periodum absolvant, et ab integro scribenda sequentia, quæ cum superioribus necti in unam periodum nequeant: *diversæ insuper solicitudinum formæ oriebantur*. Sane *insuper* hic durius est, nec commodum sensum habet. Ern. Crollio *insuper* est continenter, quod vereor, ut probet. Mihi videtur significare *super his, exinde*, ob exceptas acutasque et in vulgus sparsas voces. Levi mutatione lege *his super*.

Occursum ejus vitare] Pulchra et graphica descriptio eorum, qui amant, metuunt, volunt, nolunt jungi. Et simillima in Sidonio, de sese delato ob Satyram ep. 1, 11. *Alii tamen mihi plus quam deceret ad genua volvi; alii, ne salutarent, fugere post statuas, occuli post columnas; alii tristes vultuosique junctis mihi lateribus incedere*. Lips.

Falsum renidens vultu] Distinguo sic: *renidens vultu, seu loqueretur, seu taceret juvenis, crimen ex silentio, ex voce*. Turbant vulgo. Lips. Rectissime. Ern. Sic ap. Apuleium Met. 6. *renidens exitiabile, risu maligno*. Sil. Ital. 1, 398. *sævum arridens*. Cf. Pricæus ad Apul. Apol. p. 12.

Cum uxor] Julia Drusi F. quæ Neroni nupta; quamque postea Claudius, Messallinæ dolo, interfecit. Sueton. Claud. 29. et Dio 60, 18. Lips.

Promptior Neroni] Alii mallent *pronior*, quod verum puto: sæpe sic

non in eum quoque semina futuri exitii meditaretur; gnarus, præferocem et insidiis magis opportunum.

LXI. Fine anni excessere insignes viri, Asinius Agrippa, claris majoribus quam vetustis, vitaque non degener; et Q. Haterius, familia senatoria, eloquentiæ, quoad vixit, celebratæ: monimenta ingenii ejus haud perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quam cura vigebat: utque aliorum meditatio et labor in posterum valescit, sic Haterii canorum illud et profluens cum ipso simul exstinctum est.

A. U. 780. A. C. 27.

LXII. M. Licinio, L. Calpurnio coss. ingentium bellorum cladem æquavit malum inprovisum: ejus initium simul et finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, Ati-

Sueton. Ner. 40. Galb. 12. etc. Constructio cum dativo fraudi fuit, quam etiam Lipsius non concoquebat, adscribens loco Suetonii Ner. 40. *quis cum dativo?* Permutari in MSS. istas voces notatum Heinsio ad Ovid. Rem. Am. 522. et aliis alibi. *Studia promtiora in aliquem* sunt 13, 8. sed hoc aliud est. Contra H. 2, 74. *in Titum pronior.* Ceterum, si *promtior* verum est, significat, facilior ad gratificandum etc. Ern. *Promtus* etiam sic 12, 1. Rectius *pronior.*

Asinius Agrippa] Censeo filium Asinii Galli; ideoque addit, clariores illi majores, quam vetustiores. Nam Asinia gens in lucem protracta ab Augusto, qui non injuria extulit avum hujus, Pollionem. Lips.

Claris—quam] Omisso *magis.* V. 3, 17. Cf. A. Schotti Obs. hum. 5, 34.

Q. Haterius, eloquentiæ celebratæ] Inter declamatores recenset Seneca pater Contr. 6. inuritque eamdem notam quam hic Tacitus. *Q. Haterius,* inquit, *pulcherrimam imaginem movit. Cœpit enim subito quo solebat cursu orationis scribere* (vellem, *describere*), *quasi exaudiret aliquem tumultum, vastari omnia ac rapi, comburi incendiis villas, fugas agrestium, et cum omnia implesset terrore, adjecit, Quid exhorruisti adolescens? socer tuus venit.* De eodem homine vitioque corrigendus Seneca filius epist. 40. *Namque Echeri cursum, suis temporibus oratoris celeberrimi, longe abesse ab homine sano volo:* lege, *Nam Q. Hateri.* Elegans in hanc rem Augusti jocus ap. Sen. Exc. Contr. 4. in præf. *Haterius noster sufflaminandus est:* quod a curribus tractum. Ad hunc hominem Eusebiana ista refer in Chronicis: *Q. Haterius,* (male in eo *Atherius*) *promptus et popularis orator, usque ad 90 prope annum in summo honore consenescit.* Lips.

Vigebat] Placebat, probabatur, florebat. Vid. ad Sueton. Ner. c. 20. Ern.

Canorum et profluens] Suavitas vocis et volubilitas verborum, facilitas in dicendo. Cicero Or. 2, 38. 3, 7. Idem Tusc. 5, 18. *profluenter loqui.* Ern.

Nam cœpto apud Fid.] In hoc loco vereor, ne quid turbatum sit a librariis: idque animadversuros, qui hæc cogitent. Si verba, *cœpto a. F. theatro,* stant suo loco, amphitheatrum non ab Atilio institutum est, sed ab alio; quod sequentia et res ipsa non patiuntur. Amphitheatra lignea, quale hoc, temporaria erant, et ab editore muneris struebantur. Ergo Atilius amphitheatrum instituit et struxit. Igitur Tacitum sic dedisse putem: *Nam Atilius quidam, libertini generis, cœpto* (i. e. instituto ut 11, 1. *horti cœpti a Lucullo*) *apud Fidenam amphitheatro, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit* etc. Ita omnia plana, et optime cohærentia. Verba, *quo sp. gl. celebraret,* aut sic accipienda: *in quo amphitheatro,* quæ est facillima ratio; aut, si hoc sensu supervacua ista verba videantur, quod ex ipso amphitheatri verbo intelligitur, quod in his verbis inest, sic: ut eo frequentiores homines ad spectaculum gladiatorum concurrerent, frequentiores ludos efficeret; quod tali amphitheatro structo longe plures spectare possent. *Celebrare* pro frequens efficere exquisite dicitur: ut Sallust. Jug. 85. *seque remque publicam celebravere,* i. e. celebriores fecere. Cicero de Or. 1, 45. *celebrandæ senectuti perfu-*

lius quidam, libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit; ut qui non abundantia pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordida mercede id negotium quæsivisset. Adfluxere avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre secus omnis ætas, ob propinquitatem loci effusius: unde gravior pestis fuit, conferta mole, dein convulsa, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: inmensamque vim mortalium, spectaculo intentos, aut qui circum adstabant, præceps trahit atque operit. Et illi quidem, quos principium stragis in mortem adflixerat, ut tali sorte, cruciatum effugere.

gium, de re, quæ efficit, ut senis domus celebretur, frequentetur. Atque id convenit etiam sequentibus, ubi docetur, hominem istum in eo munere quæstum spectasse. Lectores eligant. Sensus igitur loci est: Atilius quidam, libertinus, munus editurus, ædificare instituit amphitheatrum, sed id neque solidis fundamentis imposuit, neque ipsum satis firmiter coagmentavit. Caussa erat, quod neque tantos sumtus sustinebat res hominis, neque gratiæ et gloriæ caussa id munus edebat, sed propter quæstum: unde quam levissima impensa defungi volebat. Ern. Transpositionem Ernestinam probat et Broterius. Transpositio necessaria non videtur; idem enim dicere voluisse Tacitum existimo.

Apud Fidenam] Hist. 3, 79. *Fidenas:* et sic libri omnes apud Sueton. Tib. 40. item apud Livium 2, 19. Unde merito dubitandum cum Burmanno ad Suet. l. c. an lectio hujus loci incorrupta sit, necne. Mihi posterius videtur. *Fidenam* tamen libri omnes ap. Virg. Æn. 5, 773. Ern.

Atilius quidam libertini generis] Ergone permissum libertis edere ludos? Apparet. Suetonius tamen aliud indicare videtur Claudii cap. 28. De Harpocra magnæ gratiæ apud Imp. liberto: *Cui*, ait, *lectica per urbem vehendi, spectaculaque publice edendi jus tribuit.* Sed credo vetitum Romæ tantum, non in municipiis coloniisque. Lips. De libertino esse capiendum patet e 2, 85. Ern.

Nec municipali ambitione sed, etc.] *Ambitio municipalis* est studium gratiæ municipalium comparandæ, ut ad honores municipales, ut Duumviratum, pervenias: quo sensu etiam *ambitionem urbanam*, ni fallor, legi, de iis qui Romæ talia facerent: quamquam etiam talis ambitio esse potest in eo, qui jam honores consecutus est, et gratiam famamque talibus captat. Sed quod *sordidæ mercedis* caussa munus illud editum dicit, id indicio est, hominem non gratuito admisisse spectatores, sed accepta pecunia sive mercede: unde intererat hominis quam maximam spectatorum copiam adfluere. Eam mercedem quæstum Tacitus vocat sordidum; quia quæstus alioqui in talibus non solebat spectari, sed gratia, et gloria. Ern.

In sordida mercede] Pichena putat legendum, *in sordidam mercedem.* Placet. Sensum ante declaravi. Ern. Subscribo Pichenæ emendanti, quia sic et 11, 6. Germ. 24. et Livius 21, 43.

Virile ac muliebre secus] Tacitus scripsit, *virile ac muliebre secus.* Vide ad Livium 26, 47. Gron. Recte. Et sic esse in MS. magna adseveratione testatur Jac. Gronovius; unde post eum recepimus, ut nuper fecimus in Suet. Aug. 44. et post nos Oudendorpius. Inscitia verbi viri docti non crediderunt oculis suis, in MS. *secus* esse, sed *sexus* legerunt; unde etiam Beroaldus genus conformavit, et edidit, *virilis ac muliebris sexus.* Ern. Elegantius et certioris Latinitatis est *sexus*, ut 6, 12. (de voce *secus* v. Charisium apud Putschium, p. 61.)

Præceps trahit] Sic MS. non *in præceps*, ut est in edd. quibusdam. Adde 6, 17. Ern.

Ut tali sorte etc.] Brevitatis studium fecit, ut hic interpretes hærerent. Etiam Freinsh. non satis assecutus est, explicans, effugisse cruciatum, quoad in tali casu potuerint. Plenum erat: *et illi quidem—adflixerat, ut tali sorte, felices, qui cruciatum effugissent:* hoc res et sequens *miserandi magis* deside-

Miserandi magis, quos, abrupta parte corporis, nondum vita deseruerat: qui per diem visu, per noctem ululatibus et gemitu, conjuges aut liberos noscebant. Jam ceteri fama exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari: etiam quorum, diversa de caussa, amici aut necessarii aberant, pavere tamen: neque dum comperto, quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus.

LXIII. Ut cœpere dimoveri obruta; concursus ad exanimos, complectentium, osculantium: et sæpe certamen, si confusior facies, et par forma, aut ætas, errorem adgnoscentibus fecerat. Quinquaginta hominum millia eo casu debilitata vel obtrita sunt: cautumque in posterum Senatusconsulto, "ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res; neve amphitheatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatæ." Atilius in exsilium actus est. Ceterum, sub recentem cladem, patuere procerum domus, fomenta et medici passim præbiti: fuitque urbs per illos dies, quamquam mœsta facie, veterum institutis similis, qui, magna post prœlia, saucios largitione et cura sustentabant.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, cum ignis violentia urbem ultra solitum adfecit, deusto monte Cælio: "feralemque annum" ferebant, "et ominibus adversis susceptum Principi consilium absentiæ," qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes; ni Cæsar obviam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates apud Senatum ab in-

rat. Sed illud *felices* intelligendum reliquit Tacitus. Ern. Sic Cic. Brut. 28. *ut temporibus illis.* Commodum sensum ista non habent, nisi mutemus hoc modo distinctionem: *Et illi quidem—ut tali sorte cruciatum effugere,* (ita) *miserandi magis, quos* etc. Forsan etiam legendum *letali* vel *fatali,* sed hoc minus blanditur.

Qui per diem visu etc.] Sive illi ipsi, de quibus ante, sive alii, expertes quamvis mali, qui interdiu videbant, noctu audiebant miserias suorum. Ern.

Quinquaginta hominum millia] Nihil mutemus. Suetonius et Orosius 7, 4. *supra* viginti hominum millia periisse eo casu aiunt; noster quinquaginta, sed latius sumens, debilitatos, non solum obtritos. Lips.

Quadringentorum millium] Lipsii computatio ad 10,000 Philippeos argenteos redegit; sed imperialibus totidem numis maxime respondere eam summam putat Freinshemius. Haudquaquam. Immo, si materiæ sinceritas et præstantia comparetur, ne Philippi quidem sufficient; tantum abest, ut imperiales. Quadringenta sunt centum millia denarium sive drachmarum. Drachmam autem vel denarium esse octavam partem imperialis nummi concessit ad 1, 17, 6. Decem igitur millia imperialium non assurgunt ultra 80,000 drachmarum, hoc est, 320,000 nummum sestertium. At Philippus decem denariis aut drachmis respondet. Ergo 10,000 Philippeum sunt 100,000 denariûm, quadringenta millia nummum sestertium. Gron. Ceterum hic modus pecuniæ muneris ipsius facultatem dat, non amphitheatri struendi. Ern. Monetæ Gallicæ 80,000 libræ. Is ante Augustum census fuerat Equestris.

Veterum institutis similis] Livius 2, 47. *Neque immemor ejus, quod initio Consulatus imbiberat, reconciliandi animos plebis, saucios milites curandos divídit Patribus. Fabiis plurimi dati; nec alibi majore cura habiti.* Justinus 28, 4. de Spartanis post pugnam ad Sellasiam bello Cleomenico: *Patentibus omnes domibus saucios excipiebant, vulnera curabant, lapsos reficiebant.* Gron.

lustribus, famaque apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam et ultro accitos munificentia juverat. Adduntur sententiæ, ut mons Cælius in posterum *Augustus* adpellaretur: quando, cunctis circum flagrantibus, sola Tiberii effigies, sita in domo Junii Senatoris, inviolata mansisset. "Evenisse id olim Claudiæ Quinctæ, ejusque statuam, vim ignium bis elapsam, majores apud ædem Matris Deum consecravisse: sanctos acceptosque Numinibus Claudios: et augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem Dii ostenderint."

LXV. Haud fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus *Querquetulanum* cognomento fuisse, quod talis silvæ frequens fecundusque erat: mox *Cælium* adpellitatum a Cæle Vibenna, qui dux gentis Etruscæ, cum auxilium adpellatum ductavisset, sedem eam acceperat a Tarquinio

Sine ambitione] Nihil gratiæ tribuens, sed necessitati omnia. Sic Cicero *ambitiosas preces* opponit *necessariis*. Tirones videant Clav. Cic. in h. v. Ern. Non *preces* sed *rogationes ambitiosas* habet Cic. ad Div. 6, 12.

Augustus appellaretur] Vide Suetonium cap. 48. Lips.

Claudiæ Quinctiæ] Duo nomina gentilitia huic feminæ? Non est Romanum. Scribo, *Claudiæ Quintæ*. Tertia, Secunda, Quarta, Quinta, mulierum agnomina ab ordine nascendi. Ita Livio 40, 37. *Calpurnius Piso necatus a Quarta Hostilia uxore dicebatur*. In vetusto lapide, QUARTA. LIVIA. et alibi QUINTA. NONIA. Eoque exemplo hic Quinta Claudia. Judicium meum firmat historia, quia Ap. Claudio hujus patri quinque filiæ fuerunt. Cic. Cat. 11. *Quattuor robustos filios et quinque filias Appius regebat, et senex et cæcus*. Male ergo in scriptore de Viris illustribus Livia Claudia. Quod ad historiam hanc miraculumque habes apud solum, nisi aberro, Valerium, 1, 8, 11. *Possunt et illa miraculorum loco poni . . . quod Q. Claudiæ statua in vestibulo templi Matris Deum posita, bis ea æde incendio consumpta, prius P. Nasica Scipione, L. Bestia; item M. Servilio et L. Lamia Coss. in sua basi flammis intacta stetit*. Lips. Sic e MS. restituit Pichena. Ern. Emendationem Lipsii Pichena firmat e cod. De matre Deum recepta a Claudia v. Ovid. Fast. 4, 305.

Bis elapsam] A. u. 643. et 756.

Augendam cærimoniam loco] i. e. sanctitatem, nomine Augusti imponendo. Freinshemius ad consecrationem loci refert. Sed illud, opinor, suffecerit. Ern. Sic et *cærimonia legationis* ap. Cic. pro Rosc. Am. 39. *sepulcrorum*, Tusc. 1, 12.

Querquetulanum cognomento] Rarior loquendi ratio. Ammianus 15, 7. Valvomeres cognomento.

A Cæle Vibenna] Mutant annales, in nomine, in tempore, in re: nomen illi Cælem noster et Varro faciunt 4, 8. Cœlium Dionysius 2, 36. et Tabula Claudiana, quæ Lugduni. Tempus adventus ejus ad Romulum Varro et Dionysius retulere: ad Tarquinium, Tacitus et Claudius in tabula dicta. Festus, (ut Fragmenta sunt) de Tarquinio item inseruit, sed dispescuit nomen; et Cælem ac Vibennam facit duos fratres. In re ipsa, Dionysius, Romam migrasse eum, impulsum Romuli fama; Tacitus, auxilii ferendi caussa; Claudius, exactum varia fortuna pulsumque, describunt. Tabulæ illius Claudianæ verba digna adscribi. Lips. Leges potius infra in Exc. ad 11, 24. Ceterum Varro non *Cælem*, sed *Cœlium Vibennum* vocat; Festus *Cælem*, et rem refert ad Romuli tempora; de *Vibenna* silet.

*Auxilium appellatum * tavisset*] Hæc scriptura, aiunt, codicis Medicæi, quam servavere Beroaldus et Alciatus. Varie restituunt. Putem, τὸ *appellatum* e priore linea repetitum frustra, delendumque. Ita legerim, *cum auxilium tulisset*. Lips. Varie tentatus a viris doctis. Aldus edidit *appellitavisset*, ut Rhenanus conjecit. Non enim uno loco ita fecit Aldus. *Ductavisset* conjecere Ferretus, Vertranius. *At bella tum ductavisset* Pichena, Acidalius, Faernus *appellatus tulisset*, quod probare videtur Ursinus.

Prisco; seu quis alius Regum dedit: nam scriptores in eo dissentiunt: cetera non ambigua sunt; magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitasse, unde *Tuscum vicum*, e vocabulo advenarum, dictum.

LXVI. Sed, ut studia procerum et largitio Principis adversum casus solatium tulerant, ita accusatorum major in dies et infestior vis sine levamento grassabatur: corripueratque Varum Quinctilium, divitem et Cæsari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ, matris ejus, condemnator: nullo mirante, quod diu egens, et parto nuper prœmio male usus, plura ad flagitia adcingeretur. Publium Dolabellam socium delationis exstitisse, miraculo erat, quia claris majoribus, et Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Restitit tamen Senatus, et "opperiendum Imperatorem" censuit: quod unum urgentium malorum suffugium in tempus erat.

LXVII. At Cæsar, dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, "ne quis quietem ejus inrumperet," concursusque oppidanorum, disposito milite, prohibe-

Appellatus probo. *Ductavisset* est verbum Sallustianum Jug. 70. ubi v. Cortius; quo noster etiam utitur Hist. 2, 100. *Auxilium appellari* quoque est bona phrasis. Sic Tribuni dicuntur appellari, sc. auxilium. Obstat, quod *ductare exercitum* est ducere exercitum, præesse exercitui; cum hic desideretur potius *adducere*. Conjeci aliquando, *cum auxilium ab illo*, sive *belli*, *tentavisset* sc. Rex Romanus, vel *tentavissent* Romani, e Virgilii Æn. 3, 146. *unde laborum tentare auxilium jubeat*, i. e. petere. Sed potius accipiendi verbum desideratur, quam petendi. Chifletius conjecit in ep. ad Lipsium t. 1. p. 728. Coll. Burm. *cum in auxilium appellatus itavisset.* Non placet. Ern. Obstat, quod Dionys. Hal. 2, 36. Cœlium sponte, non adpellatum adventasse scribit. Neque, quum paullo ante legatur *adpellitatum*, Tacitus iterum posuerit *adpellatum.* Ryckius vult, *ad bella tum tulisset;* Crollius, *adportavisset.* Forsan legendum, *ad bella ductavisset: tum* potuit facile ex *duc* oriri.

Unde Tuscum vicum] Aliter visum Livio, qui 2, 14. cognominatum vult a reliquiis exercitus Porsenæ, qui e fuga receperant se Romam, victi ad Ariciam a Cumanis. *Pars*, inquit, *perexigua duce amisso, quia nullum propius perfugium erat, Romam inermes et fortuna et specie supplicum delati sunt. . . . His locus ad habitandum datus, quem deinde Tuscum vicum appellarunt.* Varro item leviter dissentit. *Hi post Cœlis obitum*, inquit, *quod nimis munita loca tenerent, neque sine suspicione essent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus Vicus Tuscus, et ideo ibi Vortumnum stare, quod is Deus Etruriæ.* De Vortumno quod ait, confirmat Propertius 4, 2, 3. *Tuscus ego, Tuscis orior, nec pœnitet inter Prælia Volscinos deseruisse focos:* ubi perperam *Volscinos*, quia Volsci in Etruria non fuerunt. Libri manuss. *Volsanos*, quos sequor, aut certe, *Volsinios*. Lips.

Adversum casum solatium tulerant] *Adversis casuum* conjicit Muretus. Sic 3, 24. *illustrium domuum adversa solatio adfecit D. Silanus.* Ern. Heins. *adversum casus.* Bene.

Varum Quinctilium] Censeo filium esse infelicis patris, qui in Germania cæsus. Sed, quomodo Cæsari propinquus? Credo, quia Germanici filiam duxerat uxorem. Seneca 1. Controv. 1, 3. *Declamaverat apud illum hanc controversiam Varus Quinctilius, tunc Germanici gener et prætextatus.* Itaque absocer illi Tiberius fuit. An etiam propinquus alia de caussa? Puto, quia Claudia Pulchra Vari mater, sobrina Agrippinæ dicitur supra; nec tamen ultra reperi. Lips.

Claudiæ — condemnator] Supra c. 52. Adde de v. *condemnare* supra dicta. Ern.

rentur; perosus tamen municipia et colonias, omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii dijunctam. Solitudinem ejus placuisse maxime crediderim, quoniam inportuosum circa mare, et vix modicis navigiis pauca subsidia: neque adpulerit quisquam, nisi gnaro custode: cœli temperies hieme mitis, objectu montis, quo sæva ventorum arcentur: æstas in Favonium obversa, et aperto circum pelago peramœna: prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret. Græcos ea tenuisse, Capreasque Telebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus et molibus insederat; quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultos in luxus et malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum et credendi temeritas, quam Sejanus, augere etiam in urbe suetus, acrius turbabat, non jam occultis adversum Agrippinam et Neronem insidiis: quis additus miles, nun-

Capreas] Scholiastes Juvenalis ad hæc poetæ, 10, 93. — *angusta Caprearum in rupe sedentis: Sedentis*, inquit, *significat et divem turpiter vixisse Capreis Tiberium.* Corrige, *et diu et turpiter.*

Pauca subsidia] id est, stationes et tutiora loca, in quibus naves subsidere, et suffugium habere possent. Lips. Sic et Turneb. Adv. 3, 9. Ern. *Subsidium* in gen. locus tutus. 2, 63.

Faciem loci] Sub Tito scil. Cf. Plin. ep. 6, 16. et 20.

Telebois habitatas] Ideo Teleboæ pro ipsis Capreis, Ausonio: — *viridesque resultant Teleboæ.* Virgilius caussam nominis tangit Æn. 7, 735. — *Teleboum Capreas dum regna teneret.* Emit, sive permutavit eas cum Rep. Neapolitanorum Imp. Augustus, traditis earum vice Pithecusis, sive, ut Suet. appellat, Ænaria, Aug. 92. Notat Dio 52, 43. et clare Strabo lib. 5. p. 248. Ab hac caussa ergo Capreæ in censu Cæsarum: quam Tiberius 12 villarum nominibus insedit, ait noster. Iis villis nomina fuisse censeo 12 Deorum ex Suetonio, qui Capreis adsignat *Villam, cui nomen Jovis*, cap. 65. Sed et Pharus in ea insula, usui nautis. Idem c. 74. *Turris Phari terræ motu Capreis concidit;* quod ponit inter omina Tiberianæ mortis. Exstructa iterum, ex his Statii versibus: *Teleboumque domos, trepidis ubi dulcia nautis Lumina noctivagæ tollit Pharus æmula Lunæ.* Lips. Sine adspiratione hoc nomen scribendum recte monuit Ryckius. Ern.

Duodecim villarum] Neque corrigendum aliquid censeo, nec tamen satisfaciunt interpretationes, quas adhuc editas vidi. *Duodecim villarum nominibus et molibus* est, duodecim villis clarorum nominum ob veteres possessores, nec minus substructionum magnificentia conspiciendis. Gron. Recte Gronovius: nisi, quod non clara nomina ob veteres possessores intelligenda, sed quæcunque, etiam Deorum. Nam *villa Jovis* diserte apud Suet. commemoratur. Ern. Crollius legi vult, *d. v. montibus et molibus.* Hiller. Rac. 32. *culminibus et m.* Duodecim villarum loca detegere sategit ante viginti annos Accuccius, medicus. Indicat ea, et omnis generis monumenta, inde ab a. 1786. a se Capreis detecta, describit Norb. Hadrawa in epistolis Italice editis et Germanice versis, 4. Dresdæ 1794. In iis templorum, aquæductuum, tessellatorum pavimentorum, vasorum etc. frequens mentio.

Tanto occultior in luxus] Scribo, *occultos:* quanto magis olim intentum, tanto magis nunc resolutum dicit in luxus occultos et malum otium. Gron. Verissime. Ern. Paschal. conjectat *oculatior*, frustra. Recte sic. Vide notata ad 3, 29.

Quis additus miles] Honoris specie additos putat Pichena, revera ad custodiam. Sed honoris species non convenit apertis Sejani insidiis. Ceterum hic potius est, ut dicamus *addendi* verbum exquisitius dici, cum significatione in deteriorem partem; de qua laudavi ad c. 60. Gron. ad Senecam.

tios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat: ultroque struebantur, qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem D. Augusti amplecti, populumque ac Senatum auxilio vocare. Eaque spreta ab illis, velut pararent, objiciebantur.

A. U. 781. A. C. 28.

LXVIII. Junio Silano, et Silio Nerva coss. fœdum anni principium incessit, tracto in carcerem inlustri Equite Romano, Titio Sabino, ob amicitiam Germanici: neque enim omiserat conjugem liberosque ejus percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes, unus; eoque apud bonos laudatus, et gravis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. Opsius, Prætura functi, adgrediuntur, cupidine Consulatus; ad quem non nisi per Sejanum aditus; neque Sejani voluntas nisi scelere quærebatur. Compositum inter ipsos, ut Latiaris, qui modico usu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris jacere fortuitos primum sermones: mox laudare constantiam, "quod non, ut ceteri, florentis domus amicus, adflictam deseruisset:" simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, disserebat. Et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate

Plautus Aulul. 3, 6, 20. *Argus, quem quondam Jovi Juno custodem addidit.* Sic capio Virgil. G. 1, 150. *Mox et frumentis labor additus;* i. e. mox frumenta a variis malis cœperunt infestari, ut sequentia docent, velut rubigine, carduo, lolio etc. Sed etiam 6, 14. *custodes additi* occurrunt, sine tali vi, ut opinor, et clare 13, 18. Ern.

Struebantur qui monerent] Notabilis verbi usus cum adcusativo personæ, ut 11, 12. Sic et *moliri* 12, 22. Cf. et Val. Flaccus 1, 535.

Celeberrimo fori] Non tam celeberrima fori parte, ut apud Suet. Aug. 1. *celeberrima parte oppidi:* etenim quorsum diceret effigiem Augusti celeberrima fori parte esse, quod quisque sciebat; quam *frequenti foro,* sive quo tempore forum plenissimum est hominibus, qui adcurrere, misereri, opem ferre possunt? Mox, haud scio, an melius *ab* deleatur: *eaque spreta illis — objiciebantur.* Ern. Intelligo potius, parte fori celeberrima, alias dici oportuerat *celeberrimo foro.*

Silio Nerva] Perizonius ep. ad Heinsium Coll. Burm. t. 4. p. 760. *Silianum* verum putat, cum patre Silio natus, ab A. Nerva adoptatus fuerit, et filius, de quo 15, 48. a Phlegonte Mirab. 23. corrupte Σιλανιανὸς, in inscr. vet. diserte *Silianus* vocetur: et sic ibi legi vult Lipsius; ad quem locum plura. Vide tamen dicta ad Ann. 1. breviar. Ern.

Inlustri Equite R. Titio Sabino] Titum prænomen illi dat Plinius 8, 61. *Ap. Junio,* ait, *P. Silio Cos. cum animadverteretur ex caussa Neronis, Germanici F. in T. Sabinum et servitia ejus.* Lips.

Et gravis iniquis] Est, ut opinor, invisus iis, qui odissent eos. Mox restitui veterem lectionem *Petitius R.* pro Lipsii *Petilius,* quod id nomen in inscriptionibus pluribus ap. Muratorium recitavi. Ern. In Lipsiana 1574. legitur *Petitius,* in ed. 1627. *Petitius,* et in marg. *Petilius.* In lapidibus utrumque nomen frequens.

Quærebatur] Eleganter, pro *parabatur, parari poterat.* Virgil. Æn. 4, 647. *non hos quæsitum munus in usus,* i. e. repertum, paratum. c. 74. *Sejani congressus per ambitum et societate consiliorum parabatur.* 6, 4. *Sic Regulo salus, et Trioni dilatio exitii quæsita,* i. e. parata. Ern.

mortalium animi, effudit lacrimas, junxit questus; audentius jam onerat Sejanum, sævitiam, superbiam, spes ejus: ne in Tiberium quidem convicio abstinet. Iique sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem arctæ amicitiæ facere. At jam ultro Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores suos, quasi ad fidissimum, deferre.

LXIX. Consultant, quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acciperentur: nam loco, in quem coibatur, servanda solitudinis facies; et, si pone fores adsisterent, metui visus, sonitus, aut forte ortæ suspiciones erant. Tectum inter et laquearia tres Senatores, haud minus turpi latebra, quam detestanda fraude, sese abstrudunt; foraminibus et rimis aurem admovent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum et in cubiculum trahit; præteritaque et instantia, quorum adfatim copia, ac novos terrores cumulat. Eadem ille et diutius, quanto mœsta, ubi semel prorupere, difficilius reticentur. Properata inde accusatio, missisque ad Cæsarem litteris, ordinem fraudis, suumque ipsi dedecus narravere. Non alias magis anxia et pavens civitas, egens adversum proximos:

Junxit questus] Arbitror legendum *junxitque questus: que* absorbuit prima in *questus*. Ern.

Speciem arctæ amicitiæ facere] Muretus et Faernus legebant *fecere*. Placet. *Tamquam vetita miscuissent* est, tamquam consilia prava agitassent, aut socii scelerum fuissent. Ern.

Ortæ suspicionis erat] Hæc est Rhenani conjectura. Cod. MS. Lectio et vett. edd. est *ortæ suspiciones erant*. Mihi *metus visus* aliquid duri habere videtur. Quid si Tacitus dedit, *metu visus, sonitus, aut forte ortæ suspiciones erant*, sive etiam *metui*, unde *metus* facile fieri potuit? Ern. Sequor cum Crollio conjecturam hanc, quæ codici maxime congruit.

Tectum inter et laquearia] Di Deæque auctores perdant tam scelestæ fraudis, cujus tamen exemplum ab Ephoris esse, moneo juventutem, Pausaniam Spartæ Regem, cum ad Ephoros detulisset Argilius quidam proditionis, et occultæ cum Rege societatis, eamque in rem litteras ejus ostendisset; ut tamen ipsi coram ea audirent cognoscerentque, commenti fraudem sunt, ut in templum perfugeret Argilius, quasi ad aram, ubi Pausaniæ in os hæc exprobraret, apud conscium non negaturo; Ephori autem in occulto laterent, duplici quodam tabulato disclusi. Pete hæc a Thucydide disertim narrante 1, 133. Nec dubitabis, quin perfidiæ novum exemplum sit a facto illo. Lips. Cicero Topicis: *Multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt; ut Staterio nuper accidit, qui ea locutus est, bonis viris subauscultantibus pariete interposito, quibus patefactis in judiciumque prolatis rei capitalis jure damnatus est*. Gron. Aptius exemplum e Valer. M. 6, 7, 2. attulit Jac. Gronovius, ubi *inter camaram et tectum cubiculi abditi memorantur*: de camara, sive laqueari tectis subjuncto vide dicta ad Sueton. Ner. 34. Ern.

Quanto] Sic Cod. MS. Beroaldus, Alciatus. Ex eo in ed. Rhenani, operarum vitio factum *quando*, quod Aldus et sequentes tenuere; donec vetus restitutum a Pichena, Gronoviis. Ern. Rhen. prima 1519. habet *quanto*; in secundam mendum irrepsit.

Reticentur] Paschal. forsan *retinentur*; siquidem reticeri non amplius possunt, quæ semel prorupere.

Egens adversum proximos] Litterula addita restituo, *tegens*. Dictio similis in Cicerone, pro Roscio Am. 40. *Tecti esse ad alienos possumus: socium vero cavere qui possumus?* Lips. Alii aliter tentant. Frustra omnes. Conjectura est, non vett. librorum lectio *egit, etiam*, ut vult Muretus; quod alioqui bonum sensum efficeret. Vulgatum defendit Jac. Gronovius, intelligens *fide*, qua

congressus, colloquia, notæ ignotæque aures vitari: etiam muta atque inanima, tectum et parietes circumspectabantur.

LXX. Sed Cæsar, solemnia incipientis anni, Kal. Januariis, epistola precatus, vertit in Sabinum, "corruptos quosdam libertorum, et petitum se," arguens, ultionemque haud obscure poscebat: nec mora, quin decerneretur: et trahebatur damnatus; quantum, obducta veste et adstrictis faucibus, niti poterat, clamitans, "sic inchoari annum, has Sejano victimas cadere." Quo intendisset oculos, quo verba acciderent, fuga, vastitas: deseri itinera, fora: et quidam regrediebantur, ostentabantque se rursum, id ipsum paventes, quod timuissent. "Quem enim diem vacuum pœna, ubi

destituta civitas merito *egens* dicatur: quod an aliis placeat, nescio. Ego intelligam potius *consilii*. Nesciebant homines an etiam proximis satis crederent. Simile est, quod c. 74. dicit: *anxia erga Sejanum*. Sed facile largiar, locum sanum non esse. Ern. Sanum putat Crollius, quia, qui suspiciosus et solus agit, egens videatur. Pichena volebat, *egerat*.

Tectum et parietes circumspectabantur] Acidalius mavult *suspectabantur*, sed eodem sensu et alterum verbum usurpatur, ut H. 4, 8. Sallust. Jug. c. 72. Cic. in Pisonem c. ult.

Sollennia incipientis anni] Illudit nobis vir doctus (Vertranius) dum interpretatur, Tiberium ipso Kalendarum die a Senatu Populoque strenas per epistolam exegisse: et id multis verbis. Quanto proclivius et verius erat dicere, Tiberium initio epistolæ *præfatum* (ita scripserim, quam *precatum*) de Kalendis novi anni, quæ festæ et sacræ vulgo? Nec, *precatus*, damno sententia ista; ut sacra auspiciaque ejus diei prima epistola veneratus Cæsar sit. Ita supra legi. *Sed principio litterarum veneratus Deos*. Sane dies ille, siquis alius, religiosus in vulgus. Plinius 28, 5. *Primum incipientis anni diem lætis precationibus invicem faustum ominamur*. Templa aperiebant, vota concipiebant pro sua quisque publicaque salute. Prudentius in Symm. 1, 237.—*Jano etiam celebri de mense litatur Auspiciis epulisque sacris: quas inveterato, Heu miseri! sub honore agitant, et gaudia ducunt Festa Kalendarum*. Vide et Ovid. Fast. 1, 175. Sed et ludi tum in palatio. Julianus in Misopog. p. 339. Εἴργω τῶν θεάτρων ἐμαυτὸν ὑπ' ἀβελτηρίας, οὐδ' εἴσω τῆς αὐλῆς παραδέχομαι τὴν θυμέλην, ἔξω τῆς νεομηνίας τοῦ ἔτους. At de stipe strenisque quæ est ratio? cum adeo adversatus eum morem Tiberius sit, (homo alias abhorrens omnes ejusmodi vitæ amœnitates) ut plerumque extra urbem Kalendis ipsis egerit, ne admitteret strenas. Clare Dio 57, 8. Τούτου δ' οὖν ἕνεκα ἔξω που ταῖς νουμηνίαις διῆγε, καὶ ἵνα μηδένα τῶν ἀνθρώπων ἄσχολον περί τε τὰς νέας ἀρχὰς καὶ περὶ τὴν ἑορτὴν ἔχοντα ποιῇ, ἢ καὶ ἀργύριον παρ' αὐτῶν λαμβάνῃ. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν Αὔγουστον ἐπὶ τούτῳ ἐπῄνει, διὰ τὸ πολλὴν δυσχέρειαν ἐν αὐτῷ, πολλὴν δὲ καὶ ἀνάλωσιν ἐκ τῆς ἀντιδόσεως γίγνεσθαι. Religionem et auspicia Kalendarum illustrabit etiam hic D. Maximi locus, viri docti, vetusti, (ævum illius ante mille annos) e sermone, cui titulus, *De Kalendis Januariis increpatio*. In quo multa apposite in hanc vanitatem: et istud: *Novum annum Januarias appellant Kalendas, cum vetusto semper errore et horrore sordescant. Auspicia etiam vanissimi colligere se dicunt: ac statum vitæ suæ inanibus indiciis æstimantes per incerta avium ferarumque signa, imminentis anni futura rimantur; cum utique apud Deum solum sit notitia futurorum*. At de Epulis illo die, vide omnino epist. 64. (22.) D. Augustini ad Aurelianum. Lips. *Januarias* edidit Beroaldus, quem ceteri secuti sunt. In cod. MS. est *Januarius*, unde *Januariis* debebat edere, ut nos post J. Gron. fecimus. Ern. Freinsh. jam volebat Januariis.

Traheb. damnatus] De supplicio Sabini et fide canis ejus v. Plin. 8, 61.

Fuga, vastitas] Auctor vitæ Lucani: *Adeo ut quondam in latrinis publicis, clariore strepitu ventris emisso, hemistichium Neronianum, maxima consessorum fuga, pronuntiarit, Sub terris tonuisse putes*. Gron.

Ubi inter sacra et vota] Nihil enim

inter sacra et vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla et laqueus inducantur? non prudentem Tiberium tantam invidiam adiisse: quæsitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quo minus novi magistratus, quo modo delubra et altaria, sic carcerem recludant." Secutæ insuper litteræ, grates agentis, "quod hominem infensum Reipubl. punivissent:" adjecto, "trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias," nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur, in Neronem et Agrippinam intendi.

LXXI. Ni mihi destinatum foret, suum quæque in annum referre, avebat animus anteire, statimque memorare exitus, quos Latinius atque Opsius, ceterique flagitii ejus repertores, habuere, non modo postquam C. Cæsar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio; qui scelerum ministros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatus, et oblatis in eandem operam recentibus, veteres et prægraves adflixit: verum has atque alias sontium pœnas, in tempore trademus. Tum cen-

triste publice privatimque primo illo die patrabant: nedum ut punirent. Plutarchus in Mario p.482. Καὶ προσελθὼν (ὁ Μάριος) αὐταῖς καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἔτους ἀρχῇ, Σέξτον τινὰ Λικίνιον κατεκρήμνισεν, ὃ κᾀκείνοις καὶ τῇ πόλει τῶν αὖθις ἐδόκει κακῶν γεγονέναι σημεῖον μέγιστον. Nec mirum, si Romani diem illum eximium habuerint a pœna: quippe qui omnes dies festos. Seneca pater Exc. controv. 5, 4. *Accusatus est a fratre parricidii, et damnatus. Diebus festis intercedentibus, pœna ex lege dilata est.* Suet. de Tiberii sævitia 61. *Nullus a pœna hominum cessavit dies, ne religiosus quidem et sacer.* Philo Judæus contra Flaccum p. 976. Τοῖς ὀρθῶς πολιτευομένοις τῶν ἀρχόντων .. ἔθος ἐστὶ μηδένα κολάζειν τῶν κατακρίτων, ἄχρις ἂν αἱ ἐπιφανεῖς γενέθλιοι καὶ πανηγύρεις αὗται τῶν ἐπιφανῶν σεβαστῶν διεξέλθωσιν. Similis Athenis lex, ut in morte Socratis Xenophon expressit Mem. 4, 8. Ἀνάγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μετὰ τὴν κρίσιν τριάκοντα ἡμέρας βιῶναι, διὰ τὸ Δήλια μὲν ἐκείνου τοῦ μηνὸς εἶναι, τὸν δὲ νόμον μηδένα ἐᾶν δημοσίᾳ ἀποθνήσκειν, ἕως ἂν ἡ θεωρία ἐκ Δήλου ἐπανέλθῃ. Sed et videntur Romani etiam in bello, per Kalendas istas, abstinuisse ab armis. Subindicat Appianus B. C. 5, 34. Νουμηνίας δὲ ἔτους ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν οὔσης, φυλάξας ὁ Λούκιος τὴν ἑορτὴν, ὡς ἀμελείας τοῖς πολεμίοις αἰτίαν, ἐξέθορε νυκτὸς ἐπὶ τὰς πύλας αὐτῶν. Lips.

Non imprudentem] Scriptus codex *prudentem:* sed male. Objicit libere Sabinus, de industria et consulto Tiberium hæc patrare, ut omnibus constaret, omni tempore omnia in reos licere. Ita nemo excuset, inquit, tamquam ignarus aut incogitans hunc diem polluisset. Lips. Non Sabinus ista dixit: sed homines vulgo cogitavere, ideoque timuere. Jac. Gronovius defendit *non prudentem,* et servat, sed ita, ut interrogative capiat. Quod probare non possum. Si Tacitus dixit *non prudentem invidiam adiisse?* inepte subjiciuntur ista: *quæsitum meditatumque.* Præterquam quod interrogatio ab hoc contextu aliena est. Ern. Lectionem codicis recte defendit Crollius. Non sunt verba Sabini, sed vulgi, culpam quamvis simulate a Tiberio, Sejani artibus decepto, in hunc rejicientis. Id firmata verbis Sabini: *has Sejano victimas cadere,* ad cujus dolos referenda et sequentia, *quæsitum meditatumque* etc. Lipsii ratio contra placebat Freinshemio et Ryckio. Paschalius admittit *non imprudentem,* et post *quæsitum* semicolon ponit; ast in explicando sensu haud feliciter versatur.

Latinius atque Opsius] De Opsio in his libris nihil: de Latinio habes 6, 4. Lips.

Veteres et prægraves] Groslotius *ut prægraves.* Ern.

suit Asinius Gallus, cujus liberorum Agrippina matertera erat, "petendum a Principe, ut metus suos Senatui fateretur, amoverique sineret." Nullam æque Tiberius, ut rebatur, ex virtutibus suis, quam dissimulationem, diligebat: eo ægrius accepit, recludi, quæ premeret: sed mitigavit Sejanus, non Galli amore, verum ut cunctationes Principis opperiretur: gnarus, lentum in meditando, ubi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta conjungere. Per idem tempus Julia mortem obiit, quam neptem Augustus, convictam adulterii, damnaverat, projeceratque in insulam Trimerum, haud procul Apulis litoribus. Illic viginti annis exsilium toleravit, Augustæ ope sustentata; quæ, florentes privignos cum per occultum subvertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat.

LXXII. Eodem anno Frisii, transrhenanus populus, pacem exuere; nostra magis avaritia, quam obsequii inpatientes. Tributum iis Drusus jusserat modicum, pro angustia rerum,

Agrippina matertera erat] Nimirum, quia Vipsania uxor Asinii, consanguinea Agrippinæ soror: id est, eodem patre Vipsanio natæ ambæ, diversa matre. Vide nostrum stemma. Lips.

Ut rebatur] Ad sequentia refer. Putabat hanc virtutem esse, non erat. Lips.

Cunctationes Principis] *Cunctationes* non apte aut recte *aperiri* mihi dicuntur, sive quis mallet, *operiri*. Ego *cogitationes* magis scribam. Tum explico: Sejanum mitigasse Tiberium, quia non nolebat frigus et lentitudinem illam excitari, ac cogitationes ejus produci; ut denique voti sui compos fieret, duobus illis afflictis: quod prævidebat fore, ut Tiberius occultam adhuc iram promeret, et atroce facto ostenderet, cum non ultra lateret. Et sane ita evenit, statimque initio anni proximi duo illi (Agrippina et Nero) accusati et damnati. An quis etiam *operirentur* mallet? Tum esset, mitigasse ideo Sejanum, quia nondum maturum videbatur sensus Principis aperiri, excusavitque Asinium ejus dicti: ut scilicet majus odium mora conciperet, et denique tristibus factis efferret. Lips. Quidquid occinant, verum censeo, *opperiretur*, quod Mureto placuit. Hoc est, ut subserviret ingenio Principis et specie clementiam suadentis daret ei occasionem cunctandi differendique Gallum in maturius odium: sciens illum gaudere mora et quodam tractu consiliorum; postquam decresset, non pœnitere, sed a verbis immitibus ad sæva supplicia procedere. Sustinebat igitur ad tempus, donec major et accumulata offensio uno impetu Gallum prosterneret. Sed et supererat Julia Augusta, cujus ambo ad exserendum omne odium in domum Germanici mortem avide exspectabant. Gron. Certe totum illud, quod sequitur, usque ad *conjungere* clarum est, si quis attendat, ad solum Asinium Gallum pertinere. Quod si est, neque *aperirentur*, neque *operirentur* locum habet. *Opperiretur* etiam Ryckio non displicet. Ern. Item Acidalio et Pichenæ; sed hunc ad vulgatum retraxit Salinerius. Placet hoc mihi cum aliis.

Julia] Juliæ filia, quæ nupta Æmilio Paullo. Scholiastes Juvenalis in Sat. 6, 158. *a barbaro relegatam* scribit: sed corrigendum, *ab avo*. Lipsius. Ern.

Convictam adulterii] Cf. 3, 24.

In insulam Trimerum] Sic cod. MS. et vett. edd. habent, estque adhuc in Lipsianis. Freinshem. recepit *Tremetum*, quia hodie est *Tremiti*, quod deinde in alias propagatum est, donec vetus *Trimerum* restituit Jac. Gron. Ern.

Tributum iis jusserat] Pro tributum imposuerat. Neque vero hoc exemplo patet, *jubere* dativo jungi, de quo infra, cum præcipiendi vim habet. Sed dicitur hic, ut ap. Livium *imperium alicui jubere*, et similia, in quibus intelligitur *esse*, aut simile quid, 26, 41. ubi v. Dukerus. Ern. Locus Livii hic nihil efficit; ibi quippe est: *mihi*

"ut in usus militares, coria boum penderent:" non intenta cujusquam cura, quæ firmitudo, quæ mensura; donec Olennius, e primipilaribus, regendis Frisiis impositus, "terga urorum" delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. Ac primo boves ipsos, mox agros, postremo corpora conjugum aut liberorum, servitio tradebant. Hinc ira et questus: et, postquam non subveniebat, remedium ex bello: rapti, qui tributo aderant, milites, et patibulo adfixi. Olennius infensos fuga prævenit, receptus castello, cui nomen *Flevum:* et haud spernenda illic civium sociorumque manus litora Oceani præsidebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniæ Proprætori cognitum, vexilla legionum e superiore provincia, peditumque et equitum auxiliarium delectos, accivit; ac simul utrumque exercitum Rheno devectum, Frisiis intulit; soluto jam castelli obsidio, et ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus et pontibus, traducendo graviori agmini, firmat: atque interim, repertis vadis, alam Canninefatem, et quod peditum Germanorum inter nostros

imperium juberent dari. Contra ibi 42, 28. *cui jussum erat creare,* et ap. nostrum 13, 15. *Britannico jussit, exsurgeret:* et 40. quibus *jusserat, ut resisterent.* Sic et *æmulari quem* et *cui* dicitur.

In usus militares] Nempe ad scuta, ad tentoria militum, etiam ad machinarum paratum. Simile tributum in Bosporo, tempore Græcanicorum Imperatorum, pensum Cedrenus docet ad a. C. 527. et appellat τὰς συντελείας τῶν βοῶν. Addit autem (quam vere nescio) *Bosporo inde nomen esse: ἀπὸ τοῦ τελεῖν Ῥωμαίοις κατ' ἔτος ἀντὶ χρημάτων βόας.* Lego et *equos datos a Dalmatis,* in tributo: idque medio et inferiore ævo. LIPS. Adde de Mil. 5, 5. ERN.

E primipilaribus] int. Centurionibus: quorum quanta dignitas fuerit, ex h. l. facile intelligitur, tum ex aliis Taciti et Suetonii etc. Vide Lipsium l. c. 2, 8. ERN.

Modica domi armenta] Aliter est nostro ævo, et eminent. LIPS.

Et, postquam non subveniebat] Legendum, *subveniebatur;* aut, *nemo subveniebat.* LIPS. Sic et Rhenanus, Muretus, et alii: receptum deinde *subveniebatur* a Pichena et aliis. Servavi lectionem MS. Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi etc. cum J. Gronovio, quia explicari potest, intellecto *Olennius.* Utrum Tacitus dederit *subveniebat* necne, pro certo non dixerim. ERN.

Qui tributo aderant] int. exigendo; quorum opera, vi, tributum exercebatur. *Adesse* Livio et Sallustio exquisite dicitur in deteriorem partem, ut vim, odium, ferociam, sævitiam indicet, quod huic loco valde aptum. Sall. Jug. 50. *infensi adesse atque instare:* ubi v. Cortius. Si quis tamen malit simpliciter capere pro *adjuvare,* ut 12, 1. *fautores aderant,* non valde repugnem: sed illud melius. Livius sæpe *adesse* jungit dativo rei, posteriori sensu. V. Drakenb. ad 6, 38. ERN.

Cui nomen Flevum] Scribo libris Histor. LIPS. Heinsius *Flevo,* ex more nostri, ut 3, 28. 5, 1. 13, 12. 15, 37. Sed 11, 4. *quibus Petra cognomentum.*

Germaniæ Proprætori] MS. Beroaldus et Alciatus *Proprætore.* Post *Proprætori* editum ab Rhenano, Aldo. *Proprætore* reposuit J. Gron. sed v. ad 2, 52. ERN. Rhen. 1519. *proprætore:* 1544. *proprætori.*

Vexilla leg.] V. ad 1, 38. ERN.

Alam Canninefatem] Cujus mentio Vulsiniis in lapide (ap. Grut. p. 385, 1.): PRAEF. EQVITVM. ALAE. PRIMAE. CANNANEFATVM. LIPS. Sic scribitur etiam 11, 18. in ed. pr. ERN.

merebat, circumgredi terga hostium jubet: qui jam acie compositi, pellunt turmas sociales, equitesque legionum, subsidio missos. Tum tres leves cohortes, ac rursum duæ; dein tempore interjecto, alarius eques inmissus; satis validi, si simul incubuissent: per intervallum adventantes, neque constantiam addiderant turbatis, et pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni, Legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum, tradit: atque ille, dubia suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis, vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, et, acri pugna hoste pulso, recipiunt cohortes alasque, fessas vulneribus. Neque Dux Romanus ultum iit, aut corpora humavit; quamquam multi Tribunorum Præfectorumque, et insignes Centuriones cecidissent. Mox compertum a transfugis, nongentos Romano-

Pellunt turmas sociales] Rhen. sic emendavit pro *pelluntur*, quod est in MS. idque Aldus ceterique secuti. Sed Jac. Gron. legendum potius censet: *pellunt, vi. Turmæ sociales sunt*, equites ex alis, quæ sunt sociorum. Primo pars equitatus alarii impetum fecit, mox equitatus legionarius, tandem universus alarius eques. Ern. Rhen. 1519. *pelluntur*: 1544. *pellunt*. Ni mendum sit in edit. J. Gron. 1721. hic in codice legi *pellunt vi* testatur: unde mirum, Pichenam legere *pellunt*, nec indicare lectionem codicis.

Alarius eques immissus] Rectissime Freinsh. ita rescripsit, pro vulgato tum, *acrius*, idque servatum seq. editoribus. Sed in eo nescio, an assentiendum sit viro doctissimo, quod equites alarios et legionum sic distinguit, ut illos ex sociis, hos e Romanis sumptos dicat. Nam istis temporibus equitatus omnis e sociis videtur fuisse: sed dividebatur sic, ut pars adjungeretur legionibus, quarum olim quæque equites trecentos habuerat alæ nomine, post quingentos fere, pars cohortibus sociorum; qui equites alarii dicti. Olim aliter fortasse fuit. Nam Livius, qui 35, 5. et 40, 40. clare distinguit *legionarios equites* et *alarios*; in posteriori loco mox *legionarios equites* vocat *Romanos*. *Alarii equites, postquam Romanorum equitum tam memorabile facinus videre* etc. Sed, licet fortasse *Romanos equites* interpretari, qui cum Romanis erant; ut illi *alarii* etiam *equites sociorum* dicuntur, non, quia e sociis lecti (quamquam hoc quoque) sed quia cum ipsis pugnant. Sic et Victorius ad Cic. Epist. 2, 17. judicat. Neque tamen hic aliquid pro certo affirmem. Ceterum hoc loco refellitur Schelius, qui ad Hyginum p. 68. contra Salmasium disputans, legioni etiam sub Imperatoribus equites trecentos attribuentem, negat Tacitum, aut alium ætatis ejus, quæ sub Imperatoribus fuit, scriptorem uspiam *legionarii equitis* mentionem fecisse, contenditque nullos alios, nisi alarum, equites illis temporibus fuisse: cum hic diserte *legionum equites* et *alarii* distinguantur; qui locus virum summum fugit. Etiam Hist. 1, 57. *equites legionis* occurrunt. Equites legionum quidem fuere, idque concedere Salmasio debebat, sed non ex ordine Equestri. Idem tamen Diss. de Agmine Vespasiani p. 295. corrigit se, et, cum alas Pannonicas et Mœsicas interpretatus esset equitatum legionum Pannonicæ et Mœsicæ, (de quo vid. ad Hist. 3, 2.) addit: *Hæ alæ, quia ex civibus conscriptæ et legionibus adjunctæ, in inscriptionibus ejus ætatis equites legionis etiam appellantur*. Quod ait de civibus Romanis, dubium videtur, necdum idoneis locis inductus sum, ut credam. Nam legionibus etiam sociorum equites additos fuisse jam Cæsaris et liberæ Reipublicæ extremis temporibus, clarum est e loco Hirtii B. Alex. 34. ubi Cn. Domitius legioni XXXVI, equites centum a Deiotaro, totidemque ab Ariobarzane adjungit. Nempe Romani onerosissima militiæ in socios transtulere, inque his equitum præstandorum munus. Ern.

Dux Romanus] Pichena conjicit *Romanos*.

Insignes Centuriones] Sunt, quos alibi vocat *primorum ordinum* primipilares. Ern. Cf. 2, 11.

rum, apud lucum, quem *Baduhennæ* vocant, pugna in posterum extracta, confectos: et aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis, quondam stipendiarii, villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.

LXXIV. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen; dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque Senatus in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita, quamquam diversis super rebus consulerentur, "aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque circum Cæsaris ac Sejani censuere:" crebrisque precibus efflagitabant, "visendi sui copiam facerent." Non illi tamen in urbem, aut propinqua urbi degressi sunt: satis visum, omittere insulam, et in proximo Campaniæ adspici. Eo venire Patres, Eques, magna pars plebis, anxii erga Sejanum, cujus durior congressus, atque eo per ambitum, et societate consiliorum parabatur. Satis constabat, auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo servitium spectanti: quippe Romæ sueti discursus; et magnitudine urbis incertum, quod quisque ad negotium pergat: ibi, campo aut litore jacentes nullo dis-

Quem Baduhennæ vocant] A nomine Deæ Padæ: hodie *Holt Pade*: de quo accurate dicentem vide Mens. Altingium in Not. Batav. et Fris. ant. t. l. p. 14. Ern.

Quond. stipendiarii] Qui stipendia olim in exercitu Romano meruerat. Sic ap. Liv. 8, 8.

Diversis super rebus] hoc est, aliis, quam de quibus relatio facta esset. Ern.

Aram Clem.] Sic ara adoptionis, 1, 14.

Digressi sunt] Legendum est *degressi sunt*, non *digressi*. Aliter est ante c. 73. *ad sua tutanda digressis rebellibus:* nam ibi non modo castellum relinquitur, sed homines etiam diversi abeunt, quod hic secus est. Vid. supra ad c. 49. 6, 1. H. 2, 51. etc. Ern. Verbum *digredi* mutare in *degredi*, nulla ratio erat. De pluribus enim una eundem in locum abeuntibus *digredi* quoque dici solet itemque de uno abeunte, ut 2, 69. 6, 1. 13, 18. H. 3, 69. Idem valet, ubi de *digressu* vel abitu ex loco editiore fit mentio, ut supra c. 49. et 12, 30. H. 2, 100. Val. Flaccus 6, 754.

Societate consiliorum] *Per ambitum et societate consiliorum* est familiares ejus prensando et conscientia atque opera ad illa, quæ identidem machinabatur. Neque enim *consiliorum* vocabulo accipio tantum illam summam consiliorum omnium de invadendo imperio, sed quævis vel directo vel per cuniculos eo ducentia cœpta; immo et nonnulla huc proprie non tendentia et in quibus odio interdum solummodo aut libidini, ut solent potentiæ impotentes, indulgebat. Sed Freinshemius, quomodo, inquit, societas consiliorum iniri potuit ante congressum? Quasi scelerum ministris et pretiosis emptoribus desint proxenetæ, pararii, sequestres, commendatores. Ne longius abeamus, Firmius Catus et Tiberius societatem coierunt perdendi Scribonii Libonis citra congressum 2, 28. Suetonius Othone 5. *Ac primo quinque speculatoribus commissa est res: deinde decem aliis, quos singuli binos produxerant.* Et plenæ aulæ, immo vita omnis; mirificis inter absentes, ignotos antehac, aut etiam invisos, sociandorum consiliorum viis. Gron. Ryckius tamen Freinshemii interpretationem præfert, quasi plures societatem inter se junxissent, ut, qui prius admissus esset, ceteris aditum pararet. Gronovius verum vidit. Idque patet ex eo, quod, qui ambitu et societate consiliorum parassent aditum, male alacres dicuntur Romam redisse, cum iis gravis infaustæ amicitiæ (quæ societate consiliorum parta esset) exitus immineret. Ern.

crimine, noctem ac diem, juxta gratiam aut fastus janitorum perpetiebantur: donec id quoque vetitum: et revenere in urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat: quidam male alacres; quibus infaustæ amicitiæ gravis exitus imminebat.

LXXV. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, cum coram Cn. Domitio tradidisset, in urbe celebrari nuptias jussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem delegerat: nam is aviam Octaviam, et per eam Augustum avunculum præferebat.

Gratiam aut fastus janitorum perpetiebantur] Simile illud Ciceronis ad Div. 6, 14. *cum omnem illius conveniendi indignitatem pertulissem.* Ceterum est σύλληψις in his verbis, cum *perpetiebantur* proprie tantum τῷ *fastus* conveniat: cujus generis exempla jam supra notavimus. Ern.

Donec idque vetitum] Alii τὸ *que* explicant *quoque:* alii *quoque* corrigunt; quod probo. Centies *quoque* in *que* mutatum et adjunctum voci præcedenti, ut *hodieque* pro *hodie quoque*. Vid. Burm. ad Suet. Claud. 19. Tit. 1. imprimisque Drakenb. ad Liv. 5, 26. Recepi nunc, quia vulgatum non est bene Latinum, hoc cuilibet in mentem veniat, fuisse dicendum. Ern. Sic et Muretus, Heinsius etc.

Male alacres] Perperam, stulte, sine caussa, interpretatur Freinsh. Non male. Malim tamen, re sibi perniciosissima læti: ut *male ingeniosus*, qui, ut Ovidius ait Trist. 2, 342. *in pœnas suas ingeniosus est:* qui perit ingenio suo. Sic *mala gaudia* Virgil. Æn. 6, 278. quæ perniciem afferunt. Atque hunc sensum sequentia desiderant. Ern.

Coram Cn. Domitio] Occurrit in numo a Panormitanis in hon. D. Augusti cuso ap. Vaill. NN. Col. t. 1. p. 39.

Aviam Octaviam] Quia filius L. Domitii ex Antonia majore. Antonia autem ex Octavia et M. Antonio sata. Avunculus ergo major illi Augustus. Est autem hic Domitius, qui pater Principis Neronis. Lips.

crimine, noctem ac diem, juxta gratiam aut fastus janitorum perpetiebantur: donec id quoque vetitum: et revertere in urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat: quidam male alacres, quibus infausta laetitia gravis exitus imminebat.

LXXV. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, cum coram Cn. Domitio tradidisset, in urbe celebrari nuptias jussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Caesaribus sanguinem delegerat: nam is aviam Octaviam, et per eam Augustum avunculum praeferebat.

Male alacres] Pejorem, nimis, sine causa, [illegible] Ernesti. Non male. [illegible] infausta fuit: ut male [illegible] qui, ut Ovidius ait, Trist. [illegible] qui perit [illegible] Sic [illegible] Virgil. [illegible] quae [illegible] Atque hanc [illegible] desiderat. Ernesti.

Neptem Cn. Domitio] [illegible] Dom. D. Augusti [illegible] Ceterum [illegible] Antonia [illegible] Antonia et M. Antonio [illegible] Augusto. [illegible] Principis [illegible]

Gravibus aut aliqua [illegible] Sancte illud [illegible] ad [illegible] Caesare [illegible] cum per[illegible] exempla jam [illegible]

[illegible] quod potest [illegible] ut [illegible] Vid. [illegible] ad Suet. Claud. [illegible] Tit. I. [illegible] ad Liv. 5. 36. [illegible] Boxh. ad [illegible] 82 et [illegible]

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER QUINTUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Liviæ Aug. mors et elogium. 2. Tiberius etiam mortuæ iniquus. 3. Sejani potentia crescit. Agrippina et Nero a Principe accusantur. 4. In eos populi favor, 5. irato Tiberio. Triennii acta desunt.

6. Sejanus detecta cupidine imperii pervertitur, 7—9. cum magna amicorum strage.

10. Pseudo-Drusum persequitur Poppæus Sabinus. 11. Discordia Consulum. Hæc gesta annis circiter tribus,

C. RUBELLIO GEMINO, C. FUFIO GEMINO, COSS.
M. VINUCIO QUARTINO, C. CASSIO LONGINO, COSS.
TIBERIO CÆSARE V, L. ÆLIO SEJANO, COSS.

A. U. 782. A. C. 29.

I. Rubellio et Fufio coss. quorum utrique Geminus cognomentum erat, Julia Augusta mortem obiit, ætate extrema, nobilitatis per Claudiam familiam, et adoptione Liviorum Juliorumque, clarissimæ. Primum ei matrimonium et

Rubellio et Fufio Coss.] *Fufio* bene editur pro *Fusio*, quod vett. edd. habent. Nulli tum *Fusii*, ut bene docent viri docti passim ad Ciceronem et alibi. Et sic habent etiam inscriptiones apud Fabrettum p. 217. et Murator. ad a. 775. *C. Fufius Geminus, L. Rubellius Geminus.* Sic et Pagius in Crit. Bar. et Noris. in Ep. Consul. Ern. Ad Dionem male provocat Ryckius. Coss. quippe seriem, quæ in cod. deest, libro 58. præmisit Leunclavius, Reimaro teste.

Geminus] Burmannus ad Vellei. 2, 12. corrigit *Geminis*: adde Gronovium supra ad c. 28. ubi similiter pro *nomen utrique Vibius Serenus*, volebat legi, *nomen utrisque Quintis Vibiis Serenis*, et ad Livium 1, 1. Elegans est correctio, ut ibi quoque dixi, quam in Livio amplecterer; sed Tacitus sic pluribus locis. Vid. 11, 4. unde nihil definire audeo. Ern. Heins. quoque volebat *Geminis*.

Julia Augusta mortem obiit] De cujus vitæ annis dissensus est scriptorum. Plinius 14, 8. annos ei tribuit 82. *Julia*, inquit, *Augusta 82 annos vitæ Pucino rettulit acceptos, non alio vino usa.* At Dio 58, 1. Ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ait, ἡ Λιουΐα μετήλλαξεν, ἓξ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ζήσασα. Sed labor, ut Plinium a Dione corrigendum censeam. Lips.

Liviorum Juliorumque] Duas ergo familias complexa per adoptionem Livia. Ipsa enim e Claudiis, unde et cognomen tenuit Drusillæ. Sed pater ejus insertus adoptione in Livios, quod hic Tacitus voluit dictum. Nec aliter accipies quod scriptum 6, 51. *Quamquam mater in Liviam et mox Juliam familiam adoptionibus transierit.* Non enim ipsa, sed pater: cui nomen apud Velleium 2, 75. Livius Drusus Claudianus. Vocat simpliciter Dio 44, 48. Livium Drusum: et, cum a Bruto stetisset, post pugnam Philippensem

liberi fuere cum Tiberio Nerone, qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumviros pacta, in urbem rediit. Exin Cæsar cupidine formæ aufert marito, incertum an invitam; adeo properus, ut, ne spatio quidem ad enitendum dato, Penatibus suis gravidam induxerit. Nullam posthac sobolem edidit; sed, sanguini Augusti, per conjunctionem Agrippinæ et Germanici adnexa, communes pronepotes habuit. Sanctitate domus priscum ad morem, comis ultra quam antiquis feminis probatum, mater inpotens, uxor facilis, et cum artibus mariti, simulatione filii, bene composita. Funus ejus modicum, testamentum diu inritum fuit: laudata est pro rostris a C. Cæsare pronepote, qui mox rerum potitus est.

II. At Tiberius, quod supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutata amœnitate vitæ, "magnitudinem negotiorum" per literas excusavit: honoresque memoriæ ejus ab Senatu large decretos, quasi per modestiam, inminuit, paucis admodum receptis, et addito, "ne cælestis religio decerne-

manus ait adtulisse sibi. Clara hæc e Suetonio Tib. 3. *Ex hac stirpe (Claudia) Tiberius Cæsar genus trahit, et quidem utrumque: paternum a Tiberio Nerone, maternum ab Ap. Pulchro; qui ambo Appii Cæci filii fuerunt. Insertus est et Liviorum familiæ adoptato in eam materno avo.* Ad quæ verba tamen interpretes connivent. Lips. Sic et Ryckius ad 6, 51. Grævius ad Suet. l. c. Sed quod dicunt, adoptatum jam nata filia, id non necessarium statuere ob verba 6, 51. alias etiam nepote jam nato factam adoptionem dicendum foret. Nam et hic ap. Suetonium dicitur insertus Liviorum familiæ. Ern.

Sanguini Augusti] Nam Germanicus Druso ortus, Liviæ sanguis: Agrippina ex Julia, sanguis Augusti. Lips.

Mater impotens] Non videntur mihi interpretes cepisse mentem Taciti. Non enim ei *mater impotens*, indulgens juri materno in liberos, et id extendens, quod Romæ parvum aut nullum erat; sed indulgens στοργῇ et studio potentiæ filii, cui adversus domum mariti, et adversus Rempublicam, et adversus nepotem ex modestiore filio, omni bono maloque modo favit ac servivit. Prorsus ut hic idem sit *mater impotens*, quod 1, 10. *gravis in Rempublicam mater, gravis domui Cæsarum noverca.* Gron.

Uxor facilis] Nemo melius explicaverit, quam ipsa Livia, cujus hoc inter apophthegmata Dio recenset 58, 2. *Interrogante quodam, qua ratione et arte Augustum ita sibi devinxisset, ac pæne subjecisset? respondit:* Ὅτι αὐτή τε ἀκριβῶς σωφρονοῦσα, καὶ πάντα τὰ δοκοῦντα αὐτῷ ἡδέως ποιοῦσα, καὶ μήτε ἄλλο τι τοῦ ἐκείνου πολυπραγμονοῦσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μήτε αἰσθάνεσθαι προσποιοῦσα. En facilitatem. Lips. Adde Sueton. Aug. 71. Ern.

Cum artibus mariti, simulatione filii, bene composita] Aut anguste aut laxe nimis capiunt. Interpretor: et marito, cui erat difficile probari, et bene comparatum haberi, sive ipsi, sive per famam ob magnas multiplicesque, interdum ambiguas, sæpe bonas ejus artes; et filio, quem dissociabilem et molestum reddebat tecta et obscura natura, unice respondens, conveniens, digna visa, et quasi a fatis lecta, quæ utrumque, quantum erat salubre, temperaret. Gron. *Bene composita* ductum, ut opinor, ab Horatio *bene compositum par.* Ern.

Diu irritum fuit] v. Sueton. Tib. 50. 57. Ern.

Cælestis religio] Quam tamen postea ei tribuit Claudius effigie ejus in templo Augusti consecrata, sacrisque, quæ Vestales facerent, institutis: edicto etiam, ut per nomen ejus feminæ jurarent. Dio 60, 5. et Suet. Claud. 11. Exstant nummi, DIVVS. AVGVSTVS. PATER. caput radiatum, ara ante pedes: parte aversa P. Q. S. R. DIVAE. IVLIAE. AVGVSTI. FIL. carpentum, cui subjuncti duo muli. Nec dubito, quin consecrata hæc Julia habitu et nomine

retur; sic ipsam maluisse." Quin et parte ejusdem epistolæ increpuit "amicitias muliebres," Fufium Consulem oblique perstringens. Is gratia Augustæ floruerat, aptus adliciendis feminarum animis; dicax idem, et Tiberium acerbis facetiis inridere solitus, quarum apud præpotentes in longum memoria est.

III. Ceterum ex eo prærupta jam et urgens dominatio: nam, incolumi Augusta, erat adhuc perfugium; quia Tiberio inveteratum erga matrem obsequium, neque Sejanus audebat auctoritati parentis anteire: tunc, velut frenis exsoluti, proruperunt: missæque in Agrippinam ac Neronem litteræ, quas pridem adlatas, et cohibitas ab Augusta, credidit vulgus: haud enim multum post mortem ejus recitatæ sunt. Verba inerant quæsita asperitate: sed non arma, non rerum novarum studium; "amores juvenum, et inpudicitiam" nepoti objectabat: in nurum ne id quidem confingere ausus, "adrogantiam oris et contumacem animum" incusavit, magno Senatus pavore ac silentio: donec pauci, quis nulla ex honesto spes, (et publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur) "ut referretur," postulavere, promptissimo Cotta Messallino, cum atroci sententia: sed aliis a primoribus, maximeque a magistratibus, trepidabatur: quippe Tiberius, etsi infense invectus, cetera ambigua reliquerat.

IV. Fuit in Senatu Junius Rusticus, componendis Patrum

Junonis. Prudentius in Symm. 1, 251. *Adjecere sacrum, fieret quo Livia Juno, Non minus infamis thalami sortita cubile, Quam cum fraterno caluit Saturnia lecto.* Quamquam eo nomine adfecta a poetis etiam viva. Ovidius ex P. 3, 1, 145. *Cum tibi contigerit vultum Junonis adire.* Ut autem Livia habitu Junonis, sic Drusilla a Caio consecrata Veneris, cognomento Pantheæ. Auctor Dio 59, 11. Quo refero inscriptionem priscam (ap. Grut. 59, 3.): VENERI. CAELESTI. AVGVSTAE. SACR. NVMMIA. C. F. DORCAS. S. P. F. C. LIPS. Nummum, de quo Lipsius, dedere Occo, Golzius, alii. Eum ad Juliam, Augusti filiam, referendum putabat Reinesius Var. lect. 1, 21. ast in ep. 35. ad Rupertum errorem agnovit. Harduinum quoque ad Plin. H. N. 7, 46. eo nomine reprehendit Eckhel. in D. N. N. vet. vol. 6. pag. 158.

Prærupta et vergens] Ita reposui et intelligo, cadentem aut præcipitem: non ultra in statu. Vulgo *urgens*, quod sævum explicant, nescio quo exemplo. LIPS. Recte sane Pichena defendit *urgens*, i. e. sævior ac violentior, quod Tacitus voluit. Sed quærit Lipsius, quo exemplo? Satis est exemplorum, modo absit captio. *Urgens* est premens, gravis, onerosa, injusti jugi aut oneris. Qua re? nempe ob sævitiam et violentiam. Varro: *Qui pote plus, urget.* Justinus 22, 5. *Nec enim moraturos in ejus obsidione hostes, cum sua urgeantur:* id est, vexentur, male habeantur, in periculo sint. GRON. Virgil. G. 1, 146. *duris urgens in rebus egestas.* Cic. Tusc. 3, 25. *opinio magni præsentis atque urgentis mali.* ERN.

Adlatas et cohibitas] Acidalius malebat *sed.* Vulgatum verum. Pluribus locis sic loquitur Tacitus, ut 6, 21. ubi similiter Acidalius et alii *sed* corrigunt: quæ loca omnia sic tentare non ausim: 11, 5. *quadringentis numorum millibus Suillio datis; et cognita prævaricatione.* ibid. 38. *nec ille quæsivit; poposcitque poculum.* 12, 30. *subjectis, dum adipiscerentur dominationis, multa caritate, et majore odio postquam adepti sunt.* ERN.

Cotta Mess.] De hoc v. 6, 5.

Componendis Patrum actis] Duplicia acta reperio, Senatus, Populique. Acta Senatus alio nomine Commentarii Senatus, Tacito 15, 74. Acta populi, alias diurna, alias publica. Dixi di-

actis delectus a Cæsare, eoque meditationes ejus introspicere creditus: is, fatali quodam motu (neque enim ante specimen constantiæ dederat) seu prava solertia, dum, inminentium oblitus, incerta pavet, inserere se dubitantibus, ac monere Consules, "ne relationem inciperent:" disserebatque, "brevibus momentis summa verti posse, quandoque Germanis * titium pœnitentiæ senis." Simul populus, effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumsistit curiam, festisque in Cæsarem ominibus, "falsas litteras, et Principe invito exitium domui ejus intendi," clamitat: ita nihil triste illo die patratum. Ferebantur etiam, sub nominibus Consularium, fictæ in Sejanum sententiæ; exercentibus plerisque per occultum, atque eo procacius, libidinem ingeniorum: unde illi ira violentior, et materies criminandi: "spretum dolorem Principis ab Senatu: descivisse populum: audiri jam et legi novas con-

stincte de utrisque, quia confundi video non a juventute, sed et a doctis: dixi, inquam, in Exc. A. Lips.

Imminentium oblitus] Mala præsentia et pericula negligit præ futuris. Plus scilicet timebat ab heredibus, quos destinabat, quam a Tiberio. Lips. Mox, *brevibus momentis*, exquisite dictum. Aptius alias et usitatius est *levibus:* sed voluit etiam temporis rationem habere. Ern.

Monere] Acidal. volebat *movere*.

Dandumque interstitium] In Flor. *quandoque Germanicis stitium* (immo *titium*) *pœnitentiæ senis*. Posset elici, *dandumque Germanicis interstitium* (sive placet *spatium*) *pœnitentiæ senis*. Suadebat iste, saltem vel Germanicorum memoriæ magnæ, (Drusi avi, et filii, qui pater aut maritus horum) Germanicorum, inquam, memoriæ hoc largiendum, ut spatium esset pœnitentiæ senis. Posse enim illum ad bonam mentem redire, si tempus medium esset, nec jussio ejus statim patraretur. Sane aliquid de Germanicis fuit; etsi locus fortasse non plenus. Lips. Simillima est Boxhornii conjectura: *dandumque Germanico interst. p. s.* sed in utraque est aliquid duri. Nam, si *Germanicis* vel *Germanico* est dativus, pendens a *dandum;* quo referetur *pœnitentiæ?* Rhenanus emendavit *dandumque interstitium pœnit. s.* idque in textum receptum secuti sunt postea editores inde ab Aldo usque ad Ryckium et J. Gronovium, qui lectionem cod. MS. reposuerunt. Certe in hac emendatione male negligitur vox codicis *Germanicis*. Mihi probabile videtur Tacitum scripsisse, *dandumque in Germanicis spatium pœnitentiæ senis*. Volebat dicere, quia res pertineret ad Germanicos, non esse festinandum: quæ sententia huic loco valde convenit. Vid. supra 4, 11. Germanicos non intelligo præcise filios Germanici junioris, ut Broterius videtur putasse, qui *in Germanicis* ferri posse negat, sed ut Lipsius, de familia Germanicorum. Ceterum in textum inferre non sum ausus. Lacuna post hæc apud Beroaldum, Alciatum, et Ryckium; mihi nihil amplius deesse videtur. Heinsium legisse, *dandumque domui Germanici interstitium pœnitentiæ senilis*, didici ex ep. Grævii t. 4. Collect. Burm. p. 505. idque placuisse Grævio, nisi quod *senis* tuebatur. Broterius conjicit: *quandoque Germanici stirpem, ubi spatium pœnitentiæ senis, resurgere*. Ern. Crollius ita emendare studet: *verti: posse quandoque Germanicis locum pœnitentia senis reddi*. Hiller. Racem. 6, 7. *q. Germanici tacturam pœnitentiam senem* vel *q. Germanici subituram pœnitentiam seni*. Cuncta dubia.

Festisque in C. ominibus] Ursinus, P. Faber de Magg. Rom. c. 2. volebant *faustis*. Idemque placet Burmanno ad Ovid. M. 6, 448. ubi etiam videndus Heinsius, qui locum Lucani 3, 101. quo ad vulgatum defendendum hic utuntur, corrigit, quod in editione sua secutus est Burmannus. Verum puto: atque sic etiam 12. ext. pro *festis vocibus* legendum *faustis*. Ern. Pichena tuetur *festis*.

Ab Senatu] Distingue contra vulgus, *spretum dolorem Principis ab Senatu, descivisse populum*. Lips.

ciones, nova Patrum consulta: quid reliquum, nisi ut caperent ferrum? et, quorum imagines pro vexillis secuti forent, Duces Imperatoresque deligerent?"

V. Igitur Cæsar, repetitis adversum nepotem et nurum probris, increpitaque per edictum plebe, questus apud Patres, "quod fraude unius Senatoris Imperatoria majestas elusa publice foret: integra tamen sibi cuncta" postulavit: nec ultra deliberatum, quo minus, non quidem extrema decernerent, id enim vetitum; sed, "paratos ad ultionem, vi Principis impediri" testarentur. * * *

A. U. 784. A. C. 31.

VI. * Quatuor et quadraginta orationes super ea re habitæ, ex quis ob metum paucæ, plures adsuetudine, * "mihi pudorem aut Sejano invidiam adlaturum censui. * * * versa est fortuna, et ille quidem, qui conlegam et generum adsciverat, sibi ignoscit: ceteri, quem per dedecora fovere, cum scelere insectantur. * miserius sit, ob amicitiam accusari, an amicum accusare, haud discreverim. * non crudelitatem, non clementiam cujusquam experiar, sed liber, et mihi

Novas conciones, nova P. consulta] i. e. seditiosa, ad res novas pertinentia. Ern.

Vi principis impediri testarentur] Malum tuum, Corneli, fatum! Non paginæ aliquot, sed libri hic perierunt, quibus gesta fere triennii continebantur, de Agrippinæ liberumque ejus exitu, de Sejani spe conatuque, de ejusdem cum agmine amicorum strage, de Liviæ flagitiis et morte; ad summam, flos quasi historiæ tuæ. Adeo bonis illis patribus cura otiumque fuit describere Orosios et Vopiscos, et hujusmodi quisquilias præ tuo auro. Lips.

Quatuor et quadraginta orationes] Quæ præeunt, gesta sunt Fufio et Rubellio Coss. initio anni: hæc autem C. Memmio Regulo et Fulcinio Trione. Ita interciderunt acta pleraque anni 782. acta omnia anni sequentis, quo Coss. M. Vinucius et L. Cassius; item hujus anni, quo ex Kal. Maii suffecti Tiberio et Sejano Consules Regulus et Trio. Lips.

Mihi pudorem, aut] Ἀποσπασμάτιον ex oratione cujuspiam damnandi ob Sejanum, uti et sequens membrum. Lips. Permixtionem hic se hujus et sequentis libri detexisse putant Bipontini; huc trahenda scil. quæ 6, 40. leguntur. Blæsum certe fuisse socium ejus, qui hic locutus.

Generum] Latissimo sensu. V. ff. l. 136. de V. S. De cetero cf. 6, 8.

Ob amicitiam accusari, an amicum accusare] Boxhornius *accusari* deleri vult, et pro *accusare* legi *accusari*. Nihil muto. *Accusare amicum* est facere, quod illi, qui, quem per dedecora foverant, nunc insectabantur; quod Satrius Secundus, ex emissario et satellite Sejani conjurationis index. Hi, modo sic subterfugerent Tiberium sævientem, neque ab sese neque a vulgo pro *miseris* habebantur. Ut et quivis improbi, quamdiu pœnam evitant. At hic noster cum philosophis *miserum* censet et felix scelus; ac perinde *miseros* dicit, qui prodendo fidem, et ejurando amicum, sese tutantur, et qui, quod non inficientur amicitiam, in periculo versantur. Scilicet, ut, cum utrimque miserum sit; hinc, quia turpitudo adest, inde, quia fulmen damnationis imminet, ostendat, justius se consilium cepisse, forti, ut illi putabant, exitu hoc anceps evadendi. Gron.

Non crudelitatem] Magni animi voces, vel abrupti: et similes a Vibio Virio prolatæ, quem Livius sua manu moriturum ita loqui facit, 26, 13. *Cruciatus contumeliasque, quas sperat hostis, dum liber, dum mei potens sum, effugere morte præterquam honesta, etiam levi, possum.* Lips.

ipsi probatus, antibo periculum. Vos obtestor, ne memoriam nostri per mœrorem, quam læti, retineatis, adjiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt."

VII. Tunc, singulos, ut cuique adsistere, adloqui, animus erat, retinens aut dimittens, partem diei absumpsit, multoque adhuc cœtu, et cunctis intrepidum vultum ejus spectantibus, cum superesse tempus novissimis crederent, gladio, quem sinu abdiderat, incubuit. Neque Cæsar ullis criminibus aut probris defunctum insectatus est, cum in Blæsum multa fœdaque incusavisset.

VIII. Relatum inde de P. Vitellio et Pomponio Secundo: illum indices arguebant, "claustra ærarii, cui præfectus erat, et militarem pecuniam rebus novis obtulisse:" huic a Considio, Prætura functo, objectabatur "Ælii Galli amicitia, qui, punito Sejano, in hortos Pomponii, quasi fidissimum ad subsidium, perfugisset:" neque aliud periclitantibus auxilii, quam in fratrum constantia fuit, qui vades exstitere. Mox, crebris prolationibus, spem ac metum juxta gravatus Vitellius, petito, per speciem studiorum, scalpro, levem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finivit. At Pomponius, multa morum elegantia et ingenio inlustri, dum adversam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit.

Ne memoriam nostri] Et hic nihil corrupti, ut videtur Boxhornio: ne difficile quidem quicquam memori τὸ *quam* esse *magis quam*, jamdudum in nostro, in Plauto, in aliis observatum. *Ne memoriam nostri per mœrorem, quam læti, retineatis*, est, ne recordatio mei et mortis hujus vos magis contristet quam lætificet: ut mortem meam malitis plausu quam planctu prosequi; ut malitis eam laudare quam lugere. Vide Senecam ad Marciam c. 2. et 3. Octavia Marcelli memoriam retinuit per mœrorem: Livia Drusi, post primum illum doloris impetum, læta. GRON.

Tunc singulos] Quis iste? dignus erat quem nossemus, ob constantiam mortis. LIPS.

Singulos ut cuique adsistere] Et hæc, uti sunt, illibata conservo. Τῷ *adsistere* respondet τὸ *retinens:* τῷ *alloqui* τὸ *dimittens*. *Adsistere* hic est, genus officii, quod si decubuisset ille magnanimus, fuisset *adsidere*. Qui venerant, ut adsisterent, ut ei præsto essent, ut præsentiam commodarent tanti viri supremis, eos retinebat; iis vultu, nutu, verbis significabat gratum sibi esse, quod adessent. Qui vero, ut brevi alloquio, sive ob id ipsum, quod agebatur, sive ob aliud negotium, potiti discederent, eos cum responso sedate placideque nihil turbatus dimittebat. GRON. Hæc opposita conjecturis Vertranii et Boxhornii; quorum ille *ut quique adstitere*, hic *ut cuique adstiterat*. Videntur non sensisse, *adsistere* referri ad *animus erat*. ERN.

Cum in Blæsum] Mallem deleta vocula, *cum Blæsum*. LIPS. Non ego. Memini enim id dictum, ut apud Livium 27, 1. *ipse in Fulvii similitudinem nominis increpans:* et 30, 20. *in se quoque ac suum ipsius caput exsecratum*. Vide utrobique notas. GRON.

P. Vitellio et Pomp. Sec.] Vitellius Prætorius vir erat: de Pomponio vide ad 11, 13. ERN.

Velii Galli amicitia] Lege *Ælii*, cujus gentis cognomen Gallus. LIPS.

In fratrum constantia] Suetonius Vit. 2. ita narrat, ut de uno fratre modo dicat. *Publius*, inquit, *post Præturæ honorem, inter Sejani conscios arreptus, et fratri in custodiam datus, scalpro librario venas incidit . . . . et obligari curarique se passus, in eadem custodia morbo periit*. LIPS. Adde ad 6, 3.

Per speciem studiorum] Doctus enim fuit, et scripta reliquit. Tertull. de anima c. 46. *In Vitellii commentariis conditum est*. LIPS.

IX. Placitum posthac, "ut in reliquos Sejani liberos adverteretur;" vanescente quamquam plebis ira, ac plerisque per priora supplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius inminentium intelligens, puella adeo nescia, ut crebro interrogaret, "quod ob delictum, et quo traheretur? neque facturam ultra:" et, "posse se puerili verbere moneri." Tradunt temporis ejus auctores, "quia, Triumvirali supplicio adfici virginem, inauditum habebatur, a carnifice, laqueum juxta, compressam; exin, oblisis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abjecta."

X. Per idem tempus Asia atque Achaia exterritæ sunt, acri magis, quam diuturno rumore, "Drusum, Germanici filium, apud Cycladas insulas, mox in continenti visum:" et erat juvenis haud dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis, velut agnitus, per dolumque comitantibus. Adliciebantur ignari fama nominis, et promptis Græcorum animis ad nova et mira: "quippe elapsum custodiæ, pergere ad paternos

Filius] natu minor. Major statim post patris supplicium quasi paternæ conspirationis socius necatus videtur.

Puella adeo nescia] Illa ipsa quæ sponsa Claudii filio; ut hic notat Dio 58, 11. Lips.

Verbere moneri] i.e. castigari, puniri. Sic *objurgari flagris* Sueton. Oth. 2. Ern.

Triumvirali supplicio affici virginem] Triumviri, qui alias Judices capitales, prorsus iidem Romæ, qui undecimviri Athenis. Munus eorum præesse carceri, punire damnatos, itemque cognoscere de furtis admissisque servorum, aut ejusmodi viliorum capitum ad Mæniam columnam. Quod idem in Atheniensibus fuisse, disco ex Suida. Ἕνδεκα, inquit, *ἀρχὴ ἐν Ἀθήναις ἐπιμελομένη τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κατακρίτων, ἐφ' ἣν ἀνήγοντο οἱ κλέπται καὶ οἱ ἀνδραποδισταί.* Nec ambigo, quin Romanis exemplum inde. Alia de his habes apud Rævard. 2. Var. et Fabrum Sem. 2, 6. quæ non recoquam ego. Sed, cur ait, inauditum virginem adfici triumvirali supplicio, id est, laqueo? Id quidem ita ceperim, quasi non simpliciter virginem dixerit, sed impubem investemque. Lex enim non tam virginitati ignotum cautumque voluit, quam ætati. Ita nec pueros interfici fas, nisi toga sumpta et relatos in viros. Hinc apud Dionem scriptum, a Triumviris in proscriptione jussum puerum quemdam togam virilem sumere, ut scilicet jure posset interfici, 47, 6. Καὶ ἄλλα τε, ait, *διὰ τοῦτο πολλὰ παρενομήθη, καὶ παιδίσκον τινὰ ἐς ἐφήβους ἐσήγαγον, ἵν' ὡς εἰς ἄνδρας ἤδη τελῶν ἀποθάνῃ.* Apuleius 2. apol. de puero præcoci malitia, ed. Pric. p. 95. *Hoc magis noxius, quod cum venia perniciosus est: et nondum pœnæ, jam injuriæ sufficit.* Quam caussam et hic subesse arbitror, ut compressa devirginataque mulier videretur et plena annis. Lips. De triumviris capital. cf. ff. 1. t. 2, 30.

Per idem tempus] Hic Ryckius Apicatæ fata periisse putat, et asteriscum ponit.

Drusum] De vero Druso v. 6, 23.

Libertis, velut agnitus comitantibus] Scribendum opinor, *velut agnitum;* ut pendeat a *comitantibus.* Nam intelligere, *velut agnitus esset a se,* in hoc positu durum est. Ern. Hoc maxime placet. Immo sic jam Lampugnanus dedit e cod. suo Mirand. Muretus volebat, *per dolum comitantibus.* Acidalius, *per dolumque comitatus.*

Quippe lapsum custodiæ] Forte *elapsum.* Lips. Idem placet Rhenano, Faërno, et aliis. Recte: item *custodia* pro *custodiæ,* quod est in veteribus omnibus. Id ego sequi non sum ausus, cum *elabi* etiam dativo jungatur, ut lexica docent. Alioqui Tacitus libenter accusativum jungit, ut Ann. 1, 61. Unde suspicari possis, Tacitum scripsisse *custodias,* idque pro *custodiæ* acceptum a Beroaldo. Sic Hist. 3, 59. *locorum notitia custodias Vitellii elapsum.* Ern.

exercitus, Ægyptum aut Syriam invasurum," fingebant simul credebantque. Jam juventutis concursu, jam publicis studiis frequentabatur, lætus præsentibus, et inanium spe; cum auditum id Poppæo Sabino. Is, Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoque curabat. Igitur, quo vera, seu falsa anteiret, Toronæum Thermæumque sinum præfestinans, mox Eubœam, Ægæi maris insulam, et Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthiense litus, angustiasque Isthmi evadit: marique alio Nicopolim, Romanam coloniam, ingressus, ibi demum cognoscit, sollertius interrogatum, " quisnam foret," dixisse, " M. Silano genitum;" et, multis sectatorum dilapsis, adscendisse navem, tamquam Italiam peteret: scripsitque hæc Tiberio: neque nos originem finemve ejus rei ultra comperimus.

XI. Exitu anni, diu aucta discordia Consulum erupit: nam Trio, facilis capessendis inimicitiis, et foro exercitus, " ut segnem Regulum ad opprimendos Sejani ministros," oblique perstrinxerat: ille, nisi lacesseretur, modestiæ retinens, non modo retudit conlegam; sed, " ut noxium conjurationis," ad disquisitionem trahebat. Multisque Patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

Et inanium spe] i. e. inani spe. Heinsius tamen ad Velleium 2, 30. legendum putat *inanium specie* ex 13, 8. *super experientiam sapientiamque etiam inanium specie validus:* sed ibi alia res. Hic vulgatum ferri posse arbitror. Ern. Freinsh. credebat legendum *immanium*. *Inania* apud Tacitum non tam potentia dicitur, quæ falso exspectatur, quam quæ inani constat pompa, magis specie quam re atque vi notabilis sit, 4, 41. 15, 31. Cum itaque *inania* ejusmodi jam haberet hic Drusus potius quam speraret, malim cum Heinsio legere *inanium specie.*

Achaiam quoque curabat] Ex decreto illo 1, 76. 80. quo *Achaiam et Macedoniam onera deprecantes levari Proconsulari imperio tradique Cæsari, placuit.* Lips.

Toronæum Thermæumque sinum] Quorum ille ad Toronen Macedoniæ urbem; hic juxta Macedoniam, Axii fluvii receptor. Lips.

Ibi demum cognoscit] Locus inter mancos. Nec enim ubi, aut quomodo deprehensus fugitivus ille, narratum. Post *cognoscit* * ergo ponenda nota. Et statim scribe, *interrogato.* Lips. Immo sanus locus in MS. cod. in ed. Beroaldi, ubi sic exhibetur, ut nunc post Pichenam editur. Irrepserat vitio operarum *dixit se,* in ed. Rhen. pr. Id secuti sunt Aldus, Gryphius cet. Hinc difficultas, et emendandi conatus. In Basileensi Alciati quidem a. 1519. adhuc est *dixisse*. Ern.

M. Silano] De quo 2, 59. 6, 20.

Neque nos] At repererunt Zonaras 11, 3. et Dio 58, 25. qui missum eum ad Tiberium tradiderunt, Caligulæ nuptias Antii celebrantem. Lips.

Noxium conj.] Imitatur Sallustium, qui *noxium* de eo dicit, qui culpæ consors est. V. B. Jug. 42. ubi Cortius hunc locum laudare non neglexit. Usus est constructione Græca. Livius Latina 7, 20. *in Faliscos eodem noxios crimine.* Ern.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU DIVI AUGUSTI
A N N A L I U M
LIBER SEXTUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Tiberii fœdæ libidines. 2. In Sejani et Liviæ memoriam sævitur. Togonii adulationem Princeps inridet; 3. Gallionis increpat et punit. Paconianus. 4. Latiaris. Dissidium Consulum sedat Maximus. 5. Cotta Messallinus accusatus. 6. Tiberii confessio. Tyrannorum occulta supplicia. 7. Cæcilianus, Servæus, Thermus damnati. Delationes crebræ. 8. M. Terentius, ob Sejani amicitiam accusatus, egregie et libere se defendit, et 9. absolvitur. Vestilius se interimit. Plures gregatim accusati.

10. L. Pisonis P. U. mors et funus. 11. Præfecturæ urbis origo et progressus. 12. De Sibyllinis carminibus consultatio. 13. Seditio Romæ ob gravitatem annonæ coercita. 14. Equites Romani conjurationis crimine cadunt.

15. Germanici filiæ L. Cassio et M. Vinicio locatæ. 16. Fœneratores accusati: repressæ usuræ. 17. Liberalitate Cæsaris fides refecta. 18. Iterum accusationes majestatis et 19. omnes societatis cum Sejano rei necati.

20. C. Cæsar Claudiam ducit. Tiberii præsagium de Ser. Galba. 21. Ars Chaldæa. Thrasyllus. 22. De fato dubitatio. 23. Asinius Gallus obit. Mors Drusi miseranda. 24. In eum atrox Tiberii animus. 25. Agrippina perit inedia. 26. Cocc. Nerva sponte vita decedit. 27. Mors Ælii Lamiæ, Flacci Pomponii, M. Lepidi.

28. Phœnix in Ægypto visa. Super ea narrationes et judicia. 29. Labeo sponte moritur, invidiam amoliente Tiberio. Scaurus damnationem anteit. 30. Varii cives urbe exacti. Gætulicus mira fiducia evadit.

31. Parthis Artabanum amoturis et petentibus Regem Tiberius dat Phrahatem et, 32. hoc mortuo, Tiridatem destinat. Orienti Vitellium præficit. 33—35. Parthos Armenii invadunt; hos Albani Iberique Thessalis orti juvant. 36. Artabano in Scythiam profugo, 37. Tiridates sufficitur. 38. Romæ Tiberius sævire pergit. 39. Poppæus Sabinus obit.

40. Mors Vibuleni Agrippæ, Tigranis, Æmiliæ Lepidæ. 41. Clitas Cappadoces, Regi suo rebelles, reprimit Trebellius. 42. Tiridates insigne regium accipit, 43. mox Procerum dissidio pellitur, 44. Artabano restituto.

45. Grave incendium Romæ Tiberius liberalitate mitigat. Macro Caligulam captat. 46. Tiberius de successore deliberat: ejus præsagium de Caligula. Morbum dissimulat. 47. Acutia damnatur. Albucilla impietatis in Principem defertur. 48. Arruntius tædio temporum venas resolvit. 49. Papinius se præcipitat. 50. Tiberius defectionem suam tegit, Chariclis medici astu compertam. Finit oppressus. 51. Ejus varii casus et mors. Gesta hæc annis circiter sex,

CN. DOMITIO, M. FURIO CAMILLO, COSS.
SER. SULPICIO GALBA, L. CORNELIO SULLA, COSS.
PAULLO FABIO, L. VITELLIO, COSS.
C. CESTIO GALLO, M. SERVILIO RUFO, COSS.
Q. PLAUTIO, SEX. PAPINIO, COSS.
CN. ACERRONIO, C. PONTIO, COSS.

A. U. 785. A. C. 32.

I. CN. DOMITIUS et Camillus Scribonianus Consulatum inierant, cum Cæsar, tramisso, quod Capreas et Surrentum interluit, freto, Campaniam prælegebat, ambiguus, an urbem intraret, seu, quia contra destinaverat, speciem venturi simulans: et sæpe in propinqua degressus, aditis juxta Tiberim hortis, saxa rursum et solitudinem maris repetiit, pudore scelerum et libidinum; quibus adeo indomitis exarserat, ut, more regio, pubem ingenuam stupris pollueret: nec formam tantum et decora corpora, sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines majorum, incitamentum cupidinis habebat: tuncque primum ignota ante vocabula reperta sunt, *sellariorum* et *spintriarum*, ex fœditate loci ac

Cn. Domitius] Initium sexti libri arbitrario hic jure constitui, non certo. Cui enim probes tantam vim rerum, quantam dixi, trienniique gesta uno libro cum sequentibus inclusa fuisse? Secrevi igitur, non quia liqueret mihi initium in his demum verbis faciundum; sed quia magnitudinem resque gestas æstimanti, ita videbatur. Denique, ut scires saltem, hunc vulgo quintum librum in duos esse tribuendum. LIPS.

Camillus Scribon.] Ex h. l. Camillum hunc Consulem ordinarium merito faciunt Pagius in Crit. Baron. ad h. a. et Norisius in ep. Cons. t. 2. opp. p. 864. quem sequitur, motus inscriptione antiqua (ap. Grut. p. 1087.) Bimardus in Antiq. Cularonensibus c. 5. p. 95. t. 1. Thes. Inscr. Mur. Alii Fastorum concinnatores suffectum faciunt. ERN.

Digressus] Hic quoque *degressus* legendum ex iis, quæ sæpe viri docti de horum verborum discrimine docuere. Vid. ad 4, 74. Sic infra c. 30. *in insulas demoti*, non *dimoti*. ERN. Crollius præfert *digressus*.

Juxta Tiberim hortis] Hortos Cæsaris accipio, de quibus Horat. S. 1, 9, 18. *Trans Tiberim longe cubat is prope Cæsaris hortos.* Ii vicini Naumachiæ fuerunt, siquidem eadem de re Suetonius Tiber. 72. *Bis omnino toto secessus tempore Romam redire conatus, semel triremi usque ad proximos naumachiæ hortos subvectus est, disposita statione per ripas Tiberis, quæ obviam prodeuntes submoveret.* Vide iis de hortis et Sueton. Julio 83. LIPS.

Saxa rursum et solitudinem maris] Capreas insulam ita vocat, ubi non ita ut in continenti ab hominibus frequentari Cæsar potuit.

Sellariorum et spintriarum] Vide, si lubet, Suet. Tiber. 43. et Turnebum 5, 1. Qui tamen non satis explicant, cur sellarii dicti a fœditate loci. Sed ego non violo te, Pudor. LIPS. V. Interpretes ad Suet. l. c. ERN. *Sellariolas popinas* habet Martialis ep. 5, 71. Cf. et Lamprid. in Heliog. 5.

multiplici patientia: præpositique servi, qui quærerent, pertraherent, dona in promptos, minas adversus abnuentes; et, si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita, velut in captos, exercebant.

II. At Romæ, principio anni, quasi recens cognitis Liviæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoque ac memoriam ejus, et "bona Sejani ablata ærario, ut in fiscum cogerentur:" tamquam referret. Scipiones hæc et Silani et Cassii, iisdem ferme aut paullum inmutatis verbis, adseveratione multa censebant; cum repente Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat, "deligere Senatores, ex quis viginti, sorte ducti et ferro accincti, quotiens curiam inisset, salutem ejus defenderent." Crediderat nimirum epistolæ, "subsidio sibi alterum ex Consulibus" poscentis, "ut tutus a Capreis urbem peteret." Tiberius tamen, ludibria seriis permiscere solitus, egit grates benevolentiæ Patrum: "sed quos omitti posse? quos deligi? semper ne eosdem? an subinde alios? et honoribus perfunctos, an juvenes? privatos, an e magistratibus? quam deinde speciem fore, sumentium in limine curiæ gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret." Hæc adversus Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitionem sententiæ suadere.

III. At Junium Gallionem, qui censuerat, "ut Prætoriani, actis stipendiis, jus apiscerentur in quatuordecim ordinibus

In effigies quoque ac memoriam ejus] Crebra talium mentio: disce semel hunc morem, si placet, e nostro Excurso in A. Lips. In Sejani quoque memoriam post necem ejus sævitum est. Sic ex Fastis nomen ejus erasum, immo et in nummis de industria extritum. V. Eckhel. D. NN. vet. vol. 6. p. 196.

* *Tum retulere Scipiones*] Stigmatias locus non frustra. * Desunt enim quædam. Vel hoc argumento, quod retulisse Scipiones dicit: at relatio Consulum erat, censio tantum Senatorum. Possit, si forte, legi, *ut in fiscum cogerentur, Coss. retulere. Scipiones hæc, et Silani et Cassii,* etc. Sed ut rectum sit, non sanatum vulnus. Lips. Sed postea, cognita lectione codicis MS. unici *tam referret Scipiones,* quam Beroaldus mutavit in *tum retulere,* correxit *tamquam referret* in Dispunct. not. Mirand. codicis: quam emendationem Pichena in textum recte recepit. *Vere Lipsius et Pichena,* addit Gronovius, *ceteri nugantur.* Eas nugas commemorare non est necesse. Ern. *Tanq. referret:* scilicet ineptias a Senatoribus prolatas sic Tacitus irridet.

Gratis] Sic MS. Beroaldus, Alciatus, Rhenanus: Aldus *grateis,* alii *gratias.* Illud post Jac. Gronovium restituimus. Ern.

Honoribus perfunctos, an juvenes?] Quidam ergo in Senatu, honoribus nondum functi. Quod manavit ab Augusto: *qui liberis Senatorum, quo celerius Reip. adsuescerent, protenus virili togæ latum clavum inducere, et curiæ interesse permisit:* ait Sueton. Aug. 38. Tacitus 13, 25. *Julius Montanus Senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset.* Plura ibi. Lips. Enimvero semper putem, in Senatum lectos quosdam, nondum ullo honore functos. Ern.

Neque ultra abolitionem sententiæ suadere] hoc est, nihil aliud præter sententiæ abolitionem, suasit: nec eo ulterius progressus est, ut recte Pichena. Ern.

Jun. Gallionem] Senecæ fratrem. Cf. 15, 73.

In quatuordecim ordinibus sedendi] Tamquam Equites essent. Caussam sententia sumpsit a Primipilaribus, qui, functi militia, Equites censeban-

sedendi," violenter increpuit; velut coram rogitans, "quid illi cum militibus? quos neque dicta Imperatoris, neque præmia nisi ab Imperatore accipere par esset: reperisse prorsus, quod D. Augustus non providerit: an potius discordiam et seditionem a satellite Sejani quæsitam, qua rudes animos nomine honoris ad corrumpendum militiæ morem propelleret?" Hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus: et, quia incusabatur facile toleraturus exsilium, delecta Lesbo, insula nobili et amœna, retrahitur in urbem, custoditurque domibus magistratuum. Iisdem litteris Cæsar Sextium Paconianum, Prætorium, perculit, magno Patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delectumque a Sejano, cujus ope dolus C. Cæsari pararetur: quod postquam patefactum, prorupere concepta pridem odia; et summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret.

IV. Ut vero Latinium Latiarem ingressus est, accusator

tur. Simile voluit in Prætorianis. Vide me in Milit. lib. 2. Dial. 8. LIPS.

Quos neque dicta Imperatoris] Hæret sententia, fortasse explicanda, si legas, *dicta non Imperatoris*, negatione inserta. LIPS. Sed post delendam vocem *Imperatoris* censuit, quod etiam visum Grotio. Rhenano (Heinsio, Ryckio) aliisque placet, *neque dicta nisi Imperatoris:* in his etiam Groslotio, qui tamen alterum præfert. ERN. Acidal. *edicta*.

Delecta Lesbo] Qui simpliciter relegabantur, habebant arbitrium insulæ. V. l. 7. D. de interd. et releg.

Custoditurque domibus magistratuum] Præter carcerem et custodiam militarem, custodia alia duplex; apud magistratus, et apud vades. Apud magistratus, cum reus Consuli, Prætori, Ædili, (interdum et Senatorii, etiam non e magistratu) committebatur, quod non nisi in reis illustrioribus usurpatum, eaque custodia libera dicta. Sallustius in Catil. 47. *Senatus decrevit, uti abdicato magistratu Lentulus itemque ceteri in liberis custodiis haberentur: itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum ædilis erat, Cethegus Q. Cornificio, Statilius C. Cæsari, Ceparius Cn. Terentio Senatori traduntur.* Cicero in Bruto 96. *Domi teneamus eam septam liberali custodia;* quasi si alia illa servilis. Jul. Firmicus: *In custodia quandoque, sed libera exponetur.* Et sane hæc libera, digniorum tantum et plerumque Senatorum. Hieronymus contra Vigilantium: *Sint ergo non tetro aliquo carcere, sed amœna et libera custodia, tamquam Patres quidam ordinis Senatorii.* Dio optime 58, 3. de Asinio Gallo, qui hanc custodiam φυλακὴν ἄδεσμον vocat, id est liberam et sine vinclis: additque, πρός τε γὰρ τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἐτηρεῖτο, ἔξω τῆς τοῦ Τιβερίου ἀρχῆς. Τότε γὰρ πρὸς τῶν στρατηγῶν ἐφυλάχθη, ἵνα μὴ φύγῃ, οὐ μὰ Δί', ἀλλ' ἵνα μὴ τελευτήσῃ. Sidonius ep. 1, 7. de Arvando: *In capitolio custodiebatur a Flavio Asellio hospite, Comite sacrarum largitionum.* Custodia apud vades, cum eorum periculo fidejussoribus reus tradebatur. Tacitus 5, 8. *Nec aliud periclitantibus auxilii, quam in constantia fratrum fuit, qui vades exstitere.* Clariusque de eadem re Suetonius Vitell. 2. *Publius post Præturæ honorem inter Sejani conscios arreptus, et in custodiam fratri datus.* Ulpianus l. 1. De custod. reorum: *De custodia reorum æstimare Proconsul solet, utrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, an fidejussoribus committenda.* Symmachus l. 1. Epist. *Statui, ut Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur.* LIPS.

Sestium Paconianum] Sextius Paconianus scribitur infra: *Nec dispares Trebellieni Rufi et Sextii Paconiani exitus.* LIPS.

Per idem odia] Emendo *concepta pridem*. LIPS. Sic etiam Faernus et Pichena. Salinerium, *per idem* explicantem, *iisdem de caussis*, nugari vere judicat Gron. ERN.

Ingressus est accusator Acrius] Re-

ac reus juxta invisi, gratissimum spectaculum præbebatur. Latiaris, ut retuli, præcipuus olim circumveniendi Titii Sabini, et tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa Consules anni prioris invasit, " cur, mutua accusatione intenta, nunc silerent? metum prorsus et noxiam conscientiæ pro fœdere haberi: at non Patribus reticenda, quæ audivissent." Regulus, " manere tempus ultionis, seque coram Principe exsecuturum:" Trio, " æmulationem inter collegas, et, si qua discordes jecissent, melius oblitterari," respondit. Urgente Agrippa, Sanquinius Maximus, e Consularibus, oravit Senatum, " ne curas Imperatoris conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis." Sic Regulo salus, et Trioni dilatio exitii quæsita. Haterius invisior fuit, quia somno aut libidinosis vigiliis marcidus, et ob segnitiam, quamvis crudelem Principem non

stitui non male, *aggressus est, accusator ac reus juxta invisi.* Paconius et Latiaris odiorum duo nomina. Itaque gaudium Patrum fuit perculso Paconio a Cæsare; gaudium alterum nominato, ab eo indice, Latiari. Lips. *Ac reus* probant et alii, receptumque a Pichena et seq. editoribus: *ingressus* servatum: recte. Sallustius Jug. 28. *Calpurnius acriter Numidiam ingressus est, multos mortales et urbes aliquot pugnando capit;* ubi codd. quidam *aggressus.* Opportune ibi Cortius attulit locum Justini 41, 4. *cum prædonum manu Parthos ingressus,* ubi itidem Tan. Faber volebat *aggressus;* quamquam video, et ibi, et hic de motu capi posse: nam etiam *Parthos* interpretari licet fines Parthorum. Sed omnino *ingredi* pro *aggredi* dicitur, etiam ap. Cicer. de Senect. 4. Acad. 4. 6. v. Burm. ad Virg. G. 2, 175. Simile infra c. 16. *magna vis accusatorum in eos inrupit:* quod proprie dicitur de iis, qui infestis armis impetum faciunt in fines. Si quis putet, Tacitum in mente habuisse locum Sallustii, possit etiam conjicere, *ut vero L. L. i. e. accusator acrius, juxta invisum, g. s. p.* Ita non opus mox emendare *præbebant,* quod Lipsio in Dispunctionibus placet, et Mureto ac Pichenæ; aut cum Acidalio transponere verba, *ingressus est, gratissimum spectaculum præbebatur, accusator ac reus juxta invisi.* Ern. Malim cum Lipsio *adgressus est.*

Ut retuli] 4, 68.

Intenta] Pichena volebat *intentata*; sed ipse dein sanum vulgatum judicavit, ut supra *intenta pericula.*

Metum prorsus et noxam] Si examinas, stabis a Groslotio legente, *noxæ conscientiam.* Ego etiam velim, *habere,* non *haberi,* sententia volente. Lips. MS. Beroaldus, Alciatus *noxiam,* quod verum puto. Primus mutavit Rhenanus, quem secutus est Aldus, Gryph. cet. Pichena etiam conjicit *noxiam conscientiam.* Si hoc licet, malim *et obnoxiam conscientiam:* nam *ob* potuit absorberi a præcedente copula. *Obnoxia conscientia* est hujus, qui, sibi male conscius, non audet alterum offendere, ne ab ipso prodatur, ne ipse in periculum incurrat: nam tales homines *obnoxios* dici, satis hodie notum est. V. Gron. ad Senec. de Ira 3, 8. Ern. Bip. etiam volunt *noxiam conscientiæ: noxia* scil. culpa est; *noxa* damnum. Groslotium sequitur Muretus.

Sanquinius maximus] Verius, ut grandiori littera notes, *Sanquinius Maximus,* ut sit ejus gentis cognomen. Nam maximum ævo inter Consulares fuisse, non placet, nec verum est. Consul enim suffectus demum fuit ante annos quattuor a. u. 781. Præfectum urbis eum fuisse comperior sub Caio, ex Dionis corruptis verbis, 59, 13. Τριάκοντα δὲ δὴ ἡμέρας ἦρξε, (Caius videlicet) καίτοι Λουκίῳ' Απρωνίῳ τῷ συνάρχοντι ἓξ μῆνας ἐπιτρέψας, καὶ αὐτὸν Σαουΐνιος Μάξιμος, πολιαρχῶν διεδέξατο: scribe, Σαγκίνιος, et hunc cape, qui tunc Præf. urbi et secundum Consul. Præfuit et inferiori Germaniæ, ex Tacito 11, 18. *Chauci nulla dissensione domi, et morte Sanquinii alacres.* Lips. Mox *quæsita* v. 4, 68. Ern. Reimarus restituit Σαγκουΐνιος. Cf. c. 7. et 11, 18.

metuens, inlustribus viris perniciem, inter ganeam ac stupra, meditabatur.

V. Exin Cotta Messallinus, sævissimæ cujusque sententiæ auctor, eoque inveterata invidia, ubi primum facultas data, arguitur pleraque: C. Cæsarem, quasi incestæ virilitatis, et, cum die natali Augustæ inter Sacerdotes epularetur, * *no-*

Inter ganeam ac stupra] Sic MS. cod. pro quo, errore operarum, apud Alciatum *ganeum:* quod secuti sunt omnes, usque ad Pichenam, qui vetus restituit. Ern. Cf. 3, 52.

*Arguitur pleraque * C. Cæsarem*] Ne hunc quidem locum, ex Ædilitio edicto, perhibeo sanum integrumque. Remedium aliquod, si legas; *Arguitur pleraque: C. Cæsarem quasi incestæ virilitatis, et, cum die natali Augustæ inter Sacerdotes epularetur, novemdialem eam cœnam dixisset*, ut, inquam, τὸ *dixisset*, reducas etiam ad priora, statimque eodem exemplo legas, *addidisset.* Sed metuo, ut hæc, cum Aristophane, sit συκίνη ἐπικουρία. Lips. *Pleraque*, ut sæpe multa. Crimina plurima in eum sunt congesta, velut etc. Reliqua Lipsii conjectura sane non magis aliis, quam ipsi placet. Melius Muretus, Ursinus, Acidalius, *arguitur pleraque in C. Cæsarem*, etc. Nam τὸ *in* non raro a præcedente *que* in libris absorptum est, et hic additum, sensum commodum facit. Sed non negem, mihi valde blandiri Freinshemianam rationem: *Caiam Cæsarem, quasi incertæ virilitatis, dixisse.* Exemplis ab eo allatis ex Homer. Il. ζ. 235. Sueton. Cæs. 49. et Xiphilino 62,6. Addas accommodatissimum e Cicerone de Orat. 2, 68. *Cum Q. Opimius Consularis, qui adolescentulus male audisset, festivo homini Egilio, qui videretur mollior, nec esset, dixisset: Quid tu, Egilia mea, quando ad me venis cum tua colu et lana? Non pol, inquit, audeo; nam me ad famosas mater vetuit accedere.* Adde Suet. Calig. 36. Non dubito, ita Tacitum scripsisse. Idem placet Ryckio, a quo etiam locum Ciceronis jam allatum video, itemque J. F. Gronovio ad Senec. de Vit. Beat. c. 13. qui, præter locum Ciceronis, alium similem ex Egesippo de Exc. Hierosol. 1, 31. affert. Et sic licebit legere τὸ C. quod est in MS. et edd. prioribus ad Lipsianas usque, etiam Ryckiana, et Jac. Gronovii. Ern. Grut. *pleraque* mutat in *plorasse.* Satis inepte. Commentum Freinshemii valeret, si in cod. Ɔ. i. e. C. inversum compareret: sic enim *Caia* notabatur. Bip. præferunt lectionem istam: *arguitur, pleraque*, i. e. plura *in C. Cæs.* etc.

Quasi incestæ virilitatis] Constabit sententia jocusque, *incertæ virilitatis.* Atque ita scribe: sic alibi: *Abdus ademptæ virilitatis.* Notat autem, Caligulam quasi ambigue virum, quique, ut Suetonius ait l. c. pudicitiæ neque suæ neque alienæ pepercerit. Infra c. 9. *Sive composuerat quædam in C. Cæsarem ut impudicum, sive facto habita fides.* Jocus aliquis in verbis, quasi dicas, androgynum eum fuisse, ἀμφοτέραν ἀφροδίτην τηρώμενον, Lips. Querneus in Egreg. c. 12. explicat e Suetonii verbis, *pudicitiæ neque suæ neque alienæ pepercerat:* ut sit virilitas incesto contaminata stupro. Ern. Bipont. conjiciebant *infestæ virilitatis*, ut in utraque voce ambiguitas esset, detorsioni obnoxia. Dein vero vulgatum *incestæ* retinent eo sensu, ut non Cottæ id dictum, sed per arguentium calumniam sic detortum credant. Broterius quoque nil mutandum censet vel ob id, quod a Suet. 24. *Drusillam vitiasse* scribitur *prætextatus adhuc.*

Die natali Augustæ] Immo vero, *Augusti.* Liviæ quidem natalem post mortem ejus epulo ludisve celebratum, non invenio. Nec vero Tiberius, alias haud pronus in matrem, id permiserit: eum etiam minores quosdam honores, a Senatu ei decretos, vetuerit abrogaritque. Dionem vide 60, 5. ubi de iis, quæ Liviæ decreta: verbum nullum de natali. At de Augusti certum est; cujus vitalis dies annuis ludis epulisque celeber. Repete ea, quæ scripsi de Augustalibus ludis ad 1, 15. Lips. Recepit in textum Pichena. Verum puto; etsi non ignoro, etiam vivæ natalem celebrari potuisse, ut Sejani ap. Dionem 58, 2. Ern.

Inter Sacerdotes epularetur] Observa ergo, illo die epulum fuisse, et, ut, apparet, per collegia. Dio auctor, Senatores tunc convivatos in capitolio 54, 26. τὰ γενέθλια, inquit, τοῦ Αὐγούστου ὁ Ἴουλος, ὁ τοῦ Ἀντωνίου παῖς, στρατηγῶν, καὶ ἱπποδρομίᾳ καὶ σφαγαῖς θηρίων ἑώρτασε· καὶ ἐν τῷ καπιτωλίῳ

vendialem eam cœnam dixisse: querensque de potentia M. Lepidi ac L. Arruntii, cum quibus ob rem pecuniariam

καὶ ἐκεῖνον καὶ τὴν βουλὴν, κατὰ δόγμα αὐτῆς εἱστίασεν. Videtur idem scriptor hoc convivium extendere ad vulgus etiam hominum ib. 30. Καὶ αὐτὸν, διά τε ταῦτα καὶ διὰ τἄλλα, ἀνδριάσι τε ἐκ συντελείας ἐτίμησαν, καὶ τῷ, τοῖς τε ἀγύνοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις καὶ συνθεᾶσθαι τοῖς ἄλλοις, καὶ συνδειπνεῖν ἐν τοῖς γενεθλίοις αὐτοῦ, δοῦναι. Sed fallor, aut hoc de iis tantum, qui quæve Senatorii gradus. Post Principes servarunt, immo lætitiam ejus diei etiam auxerunt. D. Maximus quædam mihi suppeditat sine prævaricatione non omittenda, Serm. in Vigiliis Natalis Dominici. *Lætitia quanta sit*, inquit, *quantusque concursus, cum Imperatoris mundi istius Natalis celebrandus est, bene nostis: quemadmodum Duces ejus et Principes, omnes etiam militantes, accurati sericis vestibus, accincti operosis cingulis auro fulgente preciosis, ambiant solito nitidius in conspectu Regis incedere.* Et paullo post: *Deinde, quia in die Natalis sui sciunt eum largum futurum ac donaturum plurima vel ministris suis, vel his, qui in domo ejus abjecti putantur et viles: tanta prius thesauros ejus replere divitiarum varietate festinant, ut inquantum erogare voluerit, intantum prærogatio copiosa non desit, et ante voluntas donandi deficiat quam substantia largiendi. Hæc autem ideo sollicite faciunt, quia majorem sibi remunerationem pro hac sollicitudine sperant futuram.* Quibus in postremis nota mihi morem donandæ stipis Principi; natum, ut opinor, ex more Augusti, qui Kalendis, et alias, solitus largiter munera capere et dare. Lips.

* *Novendialem eam cænam*] Caussam joci paullo altius petendam. Mortuis, ritu Romano, non ante diem nonum parentabatur. Tunc iis justa, ludi, epulæ, inscriptio, et funeri finis. Donatus Phorm. 1, 1, 6. *In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, ut in funere nonus, quo parentalia concluduntur.* Poetæ alludunt. Ut Virgil. Æn. 5, 64. *Præterea, si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit.* Ut Statius in Archemori funere Theb. 6, 238. *Roscida jam novies cælo dimiserat astra Lucifer.* Et ab ea mente Justinianus in Novella quadam scribit, *in nonum diem fieri* μνήμας *defunctorum*, Glossæ: *Novemdialia*, Ἔννατα ἐπὶ νεκροῦ ἀγόμενα. Augustinus in Genesim 1. Q. 182. *Nescio utrum inveniatur alicui sanctorum in scripturis celebratum esse luctum novem dies, quod apud Latinos novemdial appellant.* Nono ergo illo die, præter alia, cæna funebris epulæque. Jul. Obsequens 112. *In sacro novemdiali cæna, Deæ posita, a cane adesa, antequam delibaretur*, etsi ambigo, an id ad sacrum novemdiale referendum; quod solitum fieri (instituit Tullius Rex, de quo Livius abunde 1, 31.) post lapidum imbrem. Tertull. de Testim. animæ c. 4. *Vocas securos mortuos, si quando extra portam cum obsoniis et mattiis* (aliquid Suidas in Μελιττοῦττα) *tibi potius parentans ad busta recedis, aut a bustis dilutior redis.* Idem de Resurr. carnis c. 1. *At ego magis ridebo vulgus tunc quoque, cum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gulosissime nutrit: iisdem ignibus et promerens et offendens.* Eam vocat Apuleius cænam feralem c. 4. Florid. *Procul igitur faces abigerent procul ignes amolirentur, cænam feralem a tumulo ad mensam referrent.* Et Juvenalis 5, 84. — *dimidio constrictus gammarus ovo Ponitur, exigua feralis cæna patella.* Ubi nota ova (quia adhiberi ad lustrationem solita) videri in ejusmodi cænis tralaticia fuisse, uti lentem et salem: ἃ νομίζουσι Ῥωμαῖοι πένθιμα, καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν, ait in Crasso Plutarchus c. 36. t. 1. p. 555. Licet in Appiani Parth. eadem narrantis, φακοὺς καὶ μάζαν, lentem et libum. Sane certos quosdam cibos proprios fuisse huic mortuali cænæ, docet etiam Xiphil. in Domit. 67, 9. ubi de simulato illo sepulcrali epulo: Καὶ μετα τοῦτο πάνθ᾽ ὅσα περ ἐν τοῖς ἐναγίσμασι καθαγίζεται, καὶ ἐκείνοις μέλανα ἐν σκεύεσιν ὁμοίως προσηνέχθη. Hanc cænam silicernium vocatam, docent Nonius, Festus, et Tertull. Apolog. 13. *Quo differt ab epulo Jovis silicernium? a simpuvio obba? ab aruspice pollinctor?* Hunc morem transisse ad Christianos, etiam Augustinus narrat, et leviter excusat 8, 27. de civit. Dei. *Quicunque*, inquit, *epulas suas eo* (ad sepulchra martyrum) *deferunt: quod quidem a Christianis melioribus non fit, et in plerisque terris nulla est talis consuetudo: tamen quicunque id faciunt, eas cum apposuerint, orant, et auferunt ut vescantur.* Et 6, 2. Confess. de matre sua. *Cum ad memorias sanctorum,*

disceptabat, addidisse, "illos quidem Senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus:" neque cuncta a primoribus civitatis revincebatur: iisque instantibus, ad Imperatorem provocavit: nec multo post litteræ adferuntur, quibus, in modum defensionis, repetito "inter se atque Cottam amicitiæ principio, crebrisque ejus officiis" commemoratis, "ne verba prave detorta, neu convivalium fabularum simplicitas in crimen duceretur," postulavit.

VI. Insigne visum est earum Cæsaris litterarum initium: nam his verbis exorsus est: "Quid scribam vobis, P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, Dii me Deæque pejus perdant, quam perire me quotidie sentio, si scio." Adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. Neque frustra præstantissimus

sicut in Africa solet, pultes et panem et merum attulisset: addit mox, vetitum ab Ambrosio, *quod illa parentalia superstitioni gentilium essent simillima.* Paullini locum huic rei subtexo, in Felicis Natali 9. — *ignoscenda tamen puto talia, parvis Gaudia quæ ducunt epulis, quia mentibus error inrepit rudibus: nec tantæ conscia culpæ Simplicitas pietate cadit, male credula sanctos Perfusis halante mero gaudere sepulchris.* Ubi rusticulos suos in Italia excusat, quod usi vel abusi per simplicitatem veteri gentilium more, ad sepulchrum ipsum D. Felicis. Legam, *pietate caret.* Ad eas ergo novemdiales epulas hic allusum: et, cum natalis Augusti celebraretur, dies lætus auctorque vitæ, videri sibi Cotta ferales potius eas epulas dixit: sive, quia ille natus exitii caussa multis (sic Heinsius), sive quia ante novem forte dies, multi a Tiberio animadversi interfectique. Quod placet: et mirum, ni exciderit is jocus (verior liberiorque, quam ut Cottam deceat) post stragem Sejani: non absimile Plauti illud Aulul. 2, 4, 45. *Cocus ille nundinalis est, in nonum diem Solet ire coctum:* id est, feralis novemdialisque, et qui mortuis tantum parat in cænam, ut præit nobis bene Festus. LIPS. Crollio videtur Cotta natalitiam Augustæ post Tiberii secessum proxime celebratam dixisse *novendialem*, quod ab eo tempore *Augustæ*, imperii ante sociæ et æmulæ, potentia videri poterat intermortua. Cf. 4, 57. Broterius cum Huetio putat, hæc dicta esse viva, sed morti proxima, Livia. Gruterus taciturnum fuisse convivium volebat ob metum ex multiplici cæde ortum.

Querensque de potentia] Sic bene ex MS. restituit Pichena, pro vulgato *querentemque.* Sed, quod inde colligit, legendum e conjectura Lipsii *dixisset*, et mox *addidisset;* idque in textum recipit: in eo fugit illum ratio: *querens* pendet ab *arguitur.* ERN.

M. Lepidi] Manii, ut sæpe. LIPS. Immo *Marci*, ut supra ostensum ad 1, 13. 3, 35. ERN. Sic et cod. MS.

Neque cuncta a primoribus] Vere puto correxisse Pichenam, Bernecciorum, *eaque cuncta.* Jac. Gronovii ratio: *illos quidem Senatus: me autem? tuebitur Tiberiolus meus me: quæ cuncta etc.* multis modis displicet. Dixisset opinor, *me autem quis?* deinde in responsione Tiberioli nomen primo loco posuisset, et omisisset τὸ *me* etc. ERN. Prorsus adsentior Bipontinis, servandam lectionem receptam. Quia scil. non in cunctis revictus erat, ideo ad Cæsarem provocare potuit. Ceterum cod. habet *cuncta:* in editis legitur *cunctatus, contatius.*

Convivales fabulæ] Sunt ipsi sermones quicunque, inter convivium facti. Sueton. Aug. 70. *cœna ejus in fabulis fuit*, sc. hominum, vulgi: in sermonibus vulgi versata est. ERN.

In crimen duceretur] Sallust. Jug. c. 85. *in conscientiam duceret.*

Quid scribam] Eadem habet Suet. Tib. 67.

Quomodo] Cod. *quando* Pichena.

Perire me] Sic cod. Male ergo recentiores id *me* omittunt. GRON.

In supplicium verterent] i. e. vertebantur, cedebant. Frustra ergo Ren. Vallinus ad Boeth. Cons. 4. met. 2. emaculandum putat *ipse quoque in supplicium verterat,* quia de solo Tiberio sermo.

sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse adspici laniatus et ictus; quando, ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis, animus dilaceretur: quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur.

VII. Tum, facta Patribus potestate statuendi de "Cæciliano Senatore, qui plurima adversum Cottam prompserat," placitum, "eandem pœnam inrogari, quam in Aruseium et Sanquinium, accusatores L. Arruntii:" quo non aliud honorificentius Cottæ evenit; qui nobilis quidem, sed egens ob luxum, per flagitia infamis, sanctissimis Arruntii artibus dignitate ultionis æquabatur. Quintus Servæus posthac, et Minucius Thermus inducti: Servæus, Prætura functus, et quondam Germanici comes: Minucius, Equestri loco; modeste habita Sejani amicitia: unde illis major miseratio. Contra Tiberius, "præcipuos ad scelera" increpans, admonuit C. Cestium patrem, "dicere Senatui, quæ sibi scripsisset:" suscepitque Cestius accusationem: quod maxime exitiabile tulere illa tempora, cum primores Senatus infimas etiam delationes exercerent, alii propalam, multi per occultum: neque

Præstantissimus sapientiæ] Credo, Socrati hoc elogium, et jure, tribuit. Apud Platonem sane de Rep. 9. p. 579. gnome talis: Ἔστιν ἄρα τῇ ἀληθείᾳ, κἂν εἰ μὴ τῷ δοκῇ, ὁ τῷ ὄντι τύραννος, τῷ ὄντι δοῦλος τῆς μεγίστης θωπείας καὶ δουλείας, καὶ κόλαξ τῶν πονηροτάτων . . . καὶ πένης τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται, ἄν τις ὅλην ψυχὴν ἐπίστηται θεάσασθαι. καὶ φόβου γέμων διὰ παντὸς τοῦ βίου, σφαδασμῶν τε καὶ ὀδυνῶν πλήρης. Sed et ante et postea (magnus enim locus est) plura huic rei Socrates effatur, et istis similia, etsi noster contraxit. Lips.

Firmare solitus] Muret. *Adfirmare*. Frustra. Vide ad 3, 35. iterum sic dixit infra c. 50. Ern. Sic et c. 28. et H. 2, 5.

Recludantur tyrannorum mentes] Claudian. in Rufin. 2, 504. *Pectus inustæ deformant maculæ*. Ubi videndus Barthius. Cicero de Off. 3, 21. *Hunc tu quas conscientiæ labes in animo censes habuisse? quæ vulnera?* Gron.

Aruseium] Reinesius malebat *Aruleium* in c. 40. quæ conjectura huc quoque pertinet. Id nomen occurrit ap. Grut. p. 961, 6. Ern.

Sanctissimis Arruntii artibus] De eo dixi supra ad 1, 13. 3, 11. At de accusatione ejus, nihil in libris qui nunc sunt. Lips. De morte ejus v. c. 48.

Q. Servæus posthac] Acidalius malebat *post hæc*. V. ad 3, 62. ubi corrigebat *post hos*. Ern.

Inducti] Ammianus Marcell. 22, 3. *Et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cum id voluminis publici contineret exordium; Consulatu Tauri et Florentii, inducto sub præconibus Tauro*. Gron. *Inducti*, accusati. Proprie tamen inducti in Senatum ad dicendam caussam. Ern. Apul. Met. 3. *Reus capitis inducor*.

C. Cæstium patrem] Duo ergo Cestii Romæ, pater filiusque? Non inveni. Fuit, qui Cæstium Pium vellet legi, quia frequens declamatoris ejus Senecæ mentio. Mihi, si quid mutandum, placeat, *Cæstium Prætorem*; potuitque objici error ex notis. Cæstius quidem Prætor fuit, ille ipse, uti divino, de quo Romæ inscriptio: C. CESTIVS L. F. POB. EPVLO. PR. TR. PL. VII. VIR. EPVLONVM. Itaque apparet scribendum *Cestius*, littera spreta, quoniam et in nummis L. CESTIVS. Lips. Conjectura Lipsii, ut demonstrat Ryckius, refellitur ex eo, quod huic Cestio apud Dionem 58, 25. cognomen Galli, fuitque Consul cum M. Servilio infra c. 31. Ern.

discerneres alienos a conjunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetustate obscurum: perinde, in foro, in convivio, quaqua de re locuti, incusabantur, ut quis prævenire et reum destinare properat; pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudine et contactu. Sed Minucius et Servæus damnati, indicibus accessere. Tractique sunt in casum eundem Julius Africanus, e Santonis, Gallica civitate, Sejus Quadratus: originem non reperi. Neque sum ignarus, a plerisque scriptoribus omissa multorum pericula et pœnas, dum copia fatiscunt, aut, quæ ipsis nimia et mœsta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obvenere, quamquam ab aliis incelebrata.

VIII. Nam ea tempestate, qua Sejani amicitiam ceteri falso exuerant, ausus est Eques Romanus, M. Terentius, ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud Senatum ordiendo: "Fortunæ quidem meæ fortasse minus expediat, adgnoscere crimen, quam abnuere: sed, utcunque casura res est, fatebor, et fuisse me Sejano amicum, et, ut essem, expetisse, et, postquam adeptus eram, lætatum. Videram conlegam patris regendis Prætoriis cohortibus; mox urbis et militiæ munia simul obeuntem: illius propinqui et adfines honoribus auge-

Quid repens] Sic MS. et edd. Sed jam Jucundus Veronensis in apographo correxit *recens:* nam hic est cod. vet. quem laudat Ursinus, qui hanc correctionem, quæ et Mureto in mentem venit, probabat. Sane *repens* proprie pro repentino dicitur, et tum male ei *recens* substituitur. V. Gronov. et Drakenb. ad Livium 8, 29. sed non de nuper orto vel facto. Ceterum, quia sic etiam est 11, 24. nihi mutandum censeo, sed credo, paullatim dictum pro *recens*. ERN. Cf. H. 4, 25.

Destinare properat] Non abjecerim *poterat*. LIPS. Sic etiam Muretus, vel *properabat*. ERN. Heins. *properarat*.

Indicibus accessere] id est, servati sunt, quia indicium professi. Ita supra c. 3. *Summum supplicium decernebatur, nisi indicium professus foret*. LIPS.

Originem] Ant. Augustinus, teste Ursino, in citato vet. codice reperit *cujus originem*.

Amplecti] Heinsius conjicit, *palam amplecti*.

Fatebor et fuisse me] Tota hæc Terentii oratio, ut et caussa, simillima est illi Amyntæ apud Curtium 7, 1. Et membra sane aliquot sunt, quæ dicas illinc translata. Nam Amyntas ita: *Amicitiam, quæ nobis cum Philota fuit, adeo non inficior, ut expetisse quoque nos, magnosque ex ea fructus percepisse, confitear. An vero Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes pæne amicos tuos dignatione vincentem, cultum a nobis esse miraris? Tu, Hercule, si verum audire vis, Rex, hujus nobis periculi caussa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ adscendimus. Is apud te fuit, cujus et gratiam expetere, et iram timere possemus.* Et mox: *Igitur, si hoc crimen est, paucos innocentes habes, immo Hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt; sed totidem, quot volebant, esse non poterant. Ita, si a consciis amicos non dividis, nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt.* Quæ delector, ita me Deus amet, exscribere candidissime et disertissime dicta. At postrema verba etiam correctiuncula juvo et interpunctis. *Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt; sed totidem, quot volebant, esse non poterant. Ita, sed si a consciis*, etc. Prorsus ita legendum, ex Amyntæ quidem mente; quod facile videbis, qui ipse eam habes. LIPS.

bantur: ut quisque Sejano intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus: contra, quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur, nec quemquam exemplo adsumo: cunctos, qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Sejanum Vulsiniensem, sed Claudiæ et Juliæ domus partem, quas adfinitate occupaverat, tuum, Cæsar, generum, tui Consulatus socium, tua officia in Republ. capessentem, colebamus. Non est nostrum, æstimare, quem supra ceteros, et quibus de caussis extollas. Tibi summum rerum judicium Dii dedere: nobis obsequii gloria relicta est. Spectamus porro, quæ coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima juvandi nocendive potentia: quæ Sejano fuisse, nemo negaverit: abditos Principis sensus, et si quid occultius parat, exquirere, inlicitum, anceps: nec ideo adsequare. Ne, P. C. ultimum Sejani diem, sed sedecim annos cogitaveritis: etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac janitoribus ejus notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta hæc defensio et promiscua dabitur? immo justis terminis dividatur: insidiæ in Rempubl. consilia cædis adversum Imperatorem, puniantur: de amicitia et officiis, idem finis et te, Cæsar, et nos absolverit."

IX. Constantia orationis, et, quia repertus erat, qui efferret quæ omnes animo agitabant, eo usque potuere, ut accusatores ejus, additis, quæ ante deliquerant, exsilio aut morte multarentur. Secutæ dehinc Tiberii litteræ in Sex. Vestilium, Prætorium, quem, Druso fratri percarum, in cohortem suam transtulerat. Caussa offensionis Vestilio fuit, seu

Sordibus conflictabantur] Respicit ad sordes reorum. Sensus igitur est: aut metuebant perpetuo accusationes, aut ab accusatoribus vexabantur. Ern.

Novissimi consilii] Nempe de Tiberio tollendo, quod Tiberio patefactum per Antoniam, Germanici matrem. Joseph. Ant. Jud. 18, 6. V. Ryckius ad h. l. Conjurationis hujus mentio infra c. 14. et alibi. Ern.

Claudiæ et Juliæ] Claudiæ per filiam, Juliæ per se, qui Liviam duxerat Germanici sororem. Lips. Sed utrumque destinatum tantum fuit. Sejanus Liviam ducere voluerat 4, 39. et ducturus credebatur: Sejani filia destinata Claudii filio, auctore Dione 58, 11. Mox *Tiberii gener* dicitur, ob opinionem destinatæ ipsi Liviæ. Ceterum in MS. et editione Beroaldi est *et Claudiæ et Juliæ*, sine *sed*; quod defendit Jac. Gronovius. Et extant sane alia hujus generis loca. Ern. Crollius legit *at*.

Nec ideo assequare] Breviter Tacitus, hoc sensu: *et illicitum est et vanum: nam, utcumque scruteris, haud assequere*. Gron. Heins. vult *nec adeo*.

Satrium atque Pomponium] *Satrius* est ille, qui Cremutium accusavit 4, 34. *Pomponium* puto, *Quintum* prænomine, qui *moribus inquies*, ait noster infra c. 18. hæc et talia *factitari a se prætendebat, ut periculis Pomponii Secundi fratris mederetur*: de quo 5, 8. Lips. Hunc Satrium Ryckius putat conscium conjurationis fuisse, et Antoniæ dixisse, unde *conjurationis index* dicatur infra c. 47. Eodem ex numero Pomponium putabimus. Ern.

In cohortem suam] Cohortem amicorum; ita enim vocabant exemplo Prætoriæ cohortis. Seneca de Clem. 1, 10. *Sallustium et Cocceios et Deillios et totam cohortem primam interioris admissionis ex adversariorum castris conscripsit*. Ubi vides, plures fuisse amicorum cohortes (cf. Suet. Tib. 46.

composuerat quædam in C. Cæsarem, ut inpudicum, sive ficto habita fides: atque ob id convictu Principis prohibitus, cum senili manu ferrum tentavisset, obligavit venas; precatusque per codicillos, inmiti rescripto, venas resolvit. Acervatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul ac Sabino Calvisio, majestatis postulantur, et Vinicianus Pollioni patri adjiciebatur, clari genus, et quidam summis honoribus: contremuerantque Patres; (nam quotus quisque adfinitatis aut amicitiæ tot inlustrium virorum expers erat?) ni Celsus, urbanæ cohortis Tribunus, tum inter indices, Appium et Calvisium discrimini exemisset. Cæsar Pollionis ac Viniciani Scaurique caussam, ut ipse cum Senatu nosceret, distulit, datis quibusdam in Scaurum tristibus notis.

X. Ne feminæ quidem exsortes periculi: qua occupandæ Reipubl. argui non poterant, ob lacrimas incusabantur:

Cal. 19.) et quasi gradus. Quod originem habuit a Graccho et Livio Tribunis. Idem scriptor, de benef. 6, 34. *Apud nos primi omnium C. Gracchus et Livius Drusus instituerunt segregare turbam suam, et alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios cum universis. Habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt et secundos, numquam veros* (legerim *numquid*, interrogatione sententia erecta). Itaque dicebantur amici primæ, secundæ, tertiæ admissionis, ex ordine, quo admittebantur. Ille ipse ib. 33. *Non sunt isti amici, qui agmine magno januam pulsant, qui in primas et secundas admissiones digeruntur.* Lampridius in Alex. 20. *Moderationis tantæ fuit, ut amicos non solum primi ac secundi loci, sed etiam inferioris, ægrotantes viseret.* Et Tiberius ipse amicos solitus describere in tres classes. Vide Suet. c. 46. Ab hoc more admissiones manarunt, admissionales, (quos Arrianus describit Diss. 4, 5. *οἱ ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος καὶ οἱ ἀποκλείοντες τοὺς εἰσιόντας.*) et officium admittendi. Admissionum ejus facilitatem in Trajani laudatione Plinius admiratur c. 47. Alexandrum *quasi unum e Senatoribus, patente velo, admissionalibus remotis, salutatum esse* Lampridius scribit c. 4. et Accoleius *magister admissionum* nominatur in Flavii Aureliano c. 12. Id munus fuit libertorum, ut clarum ex Suetonii Vespas. 14. *Quidam ex officio admissionis, simul expellens, abire Morboniam jusserat.* Fuit autem is libertus Phœbus. Plinius hoc idem ostendit loco non sano, 33, 12. *Fuit et alia Claudii principatu differentia, in solis his, quibus admissionem liberti ejus dedissent, imaginem Principis in annulo ex auro gerendi, magna criminum occasione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani Imp. abolevit, æqualiter publicando Principem:* quem corrigo, *quibus admissionum liberti jus dedissent.* Quod ait, criminum occasionem fuisse, refer ad ea, quæ de imagine Principis dicta mihi ad 3, 36. et quæ Seneca de Benef. 3, 26. Lips. Adde Excurs. 15. ad Suet. Ern.

Seu composuerat] Forsan ab auctore scriptum erat, *quod composuerat.* Ad H. 1, 18. *seu* est pro *seu quod:* hoc loco autem durior est illa dicendi ratio.

Precatusque] Heins. *deprecatusque.*

Annius Pollio] Est ille, qui postea in Neronem conjuravit, amicorum ejus præcipuus. 15, 56. Lips.

Vicinianus] Lego, *Vinicianus:* auctore Dione 60, 15. qui hunc Annium Vinicianum conjurasse in Claudium cum Scriboniano adserit. Lips. Sic et MS. Est ergo in Beroaldi ed. error vel scriptoris, vel operarum, quem Alciatus et ceteri secuti sunt. Ern.

Nosceret] Pro cognosceret. V. ad c. 12. cf. supra ad 3, 35. Ern.

Qua occupandæ Reip.] Muretus corrigit *quia*. Pichena probat: recte. Huetius corr. *quæ*. Ern. *Qua* pro *quatenus*, Heinsius. Pichena quoque *τὸ qua* non improbat.

Ob lacrimas incusabantur] Heu, misera conditio sub tyrannis, ubi nec liber, liberrimus affectuum dolor! Claudianus hoc pulchre exprimit in Ruf. 1, 259. — *tacitique sepultos Suspirant gemitus, indignarique verentur.* Lips.

necataque est anus Vitia, Fufii Gemini mater, quod filii necem flevisset. Hæc apud Senatum: nec secus apud Principem Vescularius Atticus ac Julius Marinus ad mortem aguntur, e vetustissimis familiarium Rhodum secuti, et apud Capreas individui. Vescularius insidiarum in Libonem internuntius: Marino participe, Sejanus Curtium Atticum oppresserat: quo lætius acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obiit; nullius servilis sententiæ sponte auctor, et, quotiens necessitas ingrueret, sapienter moderans. Patrem ei Censorium fuisse memoravi: ætas ad octogesimum annum

Fufii Gemini] Qui ante Consul 5, 1, 2. Lips.

Vescularius Atticus] Sic MS. et edd. vett. *Flaccus*, quod est in ed. J. F. Gronovii, est ex correctione Pichenæ, qui 2, 28. bis Flaccus dicitur. Potuit duplex cognomen habere, ut videtur Ryckio: nec id rarum illis temporibus. Ern. Groslotius in Syll. Burm. t. 1. p. 349. putat, id cognomen *Attici* ex sequentis *Curtii* cognomine huc tractum, et aut delendum aut in *Flaccus* esse mutandum.

Rhodum secuti] Forte, *e vetustissimis familiarium Rhodum secutis*. Gron.

Curtium Atticum] Equitem R. ex inlustribus, qui Tiberio comes Capreas: supra 4, 58. Lips.

Sua exempla] Phædrus 1, 26. *Sua quisque exempla debet æquo animo pati.* Ern. Sic et Livius 7, 38. 29, 27. Ovid. Am. 1, 4. 46. Seneca Herc. Fur. 735. Cf. Gron. ad 13, 16.

Per idem tempus] Quid ergo Josepho, 18, 6, 10. Zonaræque in mentem venit, vivum eum facere Tiberio jam defuncto? Nec enim alium habeo, de quo possint illa intelligi: *a Caio binas epistolas missas, unam ad Senatum de Tiberii morte et suo imperio; alteram ad Pisonem Præf. urbis, qua jubebat Agrippam e castris transferri in priscas suas ædes.* An imposuit Syro celebritas nominis Pisonis, et per Syrum (nam ab illo hausit) Græco? An alius aliquis Piso tunc Præfectus? quod non reperi: huic quidem Pisoni Ælius Lamia suffectus est, de quo Dio 58, 19. Τόν τε Πείσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησεν. . . . Καὶ Λούκιον ἀντ' αὐτοῦ ταμίαν ἀνθείλετο, ὃν πρόπαλαι τῇ στρατιᾷ προστάξας κατεῖχεν ἐν τῇ Ῥώμῃ: scribe Λαμίαν. Ridiculus interpres, qui vertit *Lucium ei Quæstorem suffecit*, inductus puerili errato. Sed ille ipse paullo post obiit, ut habes mox in nostro: et successit Lentulus Cossus. Disco ex Seneca epist. 84. (83.) *L. Piso urbis custos, ebrius ex quo semel factus fuit, majorem partem noctis in convivio exigebat, usque in horam sextam fere dormiebat: hoc erat ejus matutinum. Officium tamen suum, quo tutela urbis continebatur, diligentissime administravit. Huic et D. Augustus dedit secreta mandata, cum illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit; et Tiberius proficiscens in Campaniam, cum multa in urbe et suspecta relinqueret et invisa: puto, quia illi bene cesserat Pisonis ebrietas, postea Cossum fecit urbis Præfectum, virum gravem, moderatum, sed mersum vino et madentem.* Lego ex libro MS. *ebrius ex quo semel factus est, fuit:* id est, post unam illam ebrietatem (quæ tam bene cesserat, et cujus pretium Præfecturam ipsam habebat, ut Plinius scribit 14, 28. et Suet. Tib. 42.) semper placuit ei esse ebrium. Jacet alioqui sententia, nec a me erigi potest. Lips. De dissensu Taciti et Josephi, et iis, quæ hic de Josepho Lipsius dicit, alio loco dicetur commodius. Neque enim Tacito illustrando profuerit ista disputatio. Ern. Zonaras perperam hic allegatus videtur.

L. Piso Pontifex] Nescio, an ex notis error, scribendumque, *Piso P. U.* id esset, Præfectus urbi. Lips. Sic etiam Muretus et alii; recte: nam, etiam si Pontifex fuisset, tamen potius Præfectura urbis commemoranda erat. Vulgatam tamen lectionem defendit ill. Rezzonico Disquis. Plin. t. 1. p. 288. not. 3. ex inscriptione ap. Murator. Thes. Inscr. p. 584. ubi *L. Calpurnius Piso, Pontif. Cos.* commemoratur, quem putat esse hunc ipsum, dissentientibus Maffeo et Muratorio. Ern.

Censorium fuisse memoravi] Non quidem in his libris, qui extant. Tamen intelligi vult L. Pisonem socerum C. Cæsaris, qui Censor cum Appio Claudio a. u. 704. quo ipso anno, ut

processit: decus triumphale in Thracia meruerat: sed præcipua ex eo gloria, quod Præfectus urbis recens continuam potestatem, et insolentia parendi graviorem, mire temperavit.

XI. Namque antea, profectis domo Regibus, ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur, qui jus redderet, ac subitis mederetur: feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numam Marcium, et ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium inpositos: dein Consules mandabant: duratque simulacrum, quotiens ob ferias Latinas præficitur, qui Consulare munus usurpet. Ceterum Augustus bellis civilibus Cilnium Mæcenatem, Equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præposuit. Mox, rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumpsit e Consularibus, qui coerceret servitia, et quod civium audacia turbidum, nisi vim metuat:

ratio ætatis Tacito constet (ait enim vixisse octoginta annos) natus fuisse debuit hic Piso. LIPS.

In Thracia meruerat] Velleius 2, 98. *Atrox in Thracia bellum ortum, omnibus ejus gentis nationibus in arma accensis, L. Pisonis, quem hodieque diligentissimum atque lenissimum securitatis urbanæ custodem habemus, virtus compressit.* Vide et Dionem 54, 34. LIPS.

Præfectus urbi recens] Ideo *recentem* dici putant, quia ab Augusto Præfectura urbis instituta, quam Piso gessit, diversa a vetere, de qua mox: ut adeo *Præfectus urbis recens* sit, e recenti genere. Sed hunc loquendi modum durissimum esse, omnes vident, neque credo quemquam sic locutum. *Præfectus recens* est recens creatus, nuper factus; quod alienum est. Supicabar Tacitum scripsisse, *creatus;* sed id languidum esse sentio. Nec tamen melius quid reperi. ERN. Bip. *recens* ad *continuam* referunt; q. d. potestatem non multo ante, ab Augusto scil. continuam factam. Hillero contra Rac. 32. *recens Præfectus* est non multo ante constitutus, ut Suet. Tib. 1. *Romam recens conditam* dicit. *Recens* ad *continuam* referendum, (quod et Bipontinis visum et mihi) *nam antea in tempus deligebatur.* Tentabam alioquin *gerens cont. potestatem.* Mallem de reliquo *Præfectus urbis.*

Feruntque ab Romulo Dentrem Romulium] Quia ap. Liv. 10, 1. *M. Livius Denter* occurrit, conjiciunt nonnulli, hic *Livium* pro *Romulium* legendum; quasi necessario ille Livianus Denter e posteris illius primi Præfecti; et non genti quoque Romuliæ sive Romuleiæ usitatum cognomen esse potuerit. ERN. In nonnullis istis sunt Muretus, Ursinus.

Numam Marcium] Est pater Anci Marcii, Regis Numæ Pompilii gener, quocum prænomen Sabinum Numa commune habuit. Ejus mentio ap. Liv. 1, 20. ubi Pontifex a Pompilio creatus dicitur: ad q. l. v. Sigonius. Vid. de hoc Numa Marcio Spanhem. de Us. et Pr. N. Diss. 10. t. 2. p. 19, 20. ubi recte repudiat Merceri conjecturam *Numæ nepotem Marcium*, quod et placuerat Reinesio Inscr. Class. V. n. 2. ERN. Intellige; quam et improbarat Reinesius.

Sp. Lucretium] Livius 1, 59. ERN.

Ferias Lat.] V. de his 4, 36.

Cilnium Mæcenatem] Non ut receptum est, *Cillinium.* Cilnius enim gentile nomen patris hujus et altoris Musarum; cui domus prisca Arretium, ut olim ex Livio 10, 3. docui, (v. Lect. Antiq. 1, 22.) et adde Silii versus hujusce rei 7, 29. *Cilnius Arretî Tyrrhenis ortus in oris, Clarum nomen erat;* etsi ibi quoque vulgo, *Cilinus.* Nam Silius, ut solet, historiam exornat flore hominum sui superiorisque ævi. Præfecit autem Romæ Italiæque Mæcenatem Augustus per bellum Siculum. Consule Dionem 49, 16. in actis anni 718. LIPS. Adde de gente Cilnia Demsterum in Etruria regali 2, 54. quem cum aliis laudat Drakenb. ad Livium l. c. ubi etiam de varietate MSS. in hoc nomine. ERN.

Coerceret servitia] Circumscribit potestatem Præfecturæ, quæ tamen au-

primusque Messalla Corvinus eam potestatem, et paucos intra dies finem, accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam provecta ætate, egregie toleravit. Dein Piso, viginti per annos pariter probatus, publico funere, ex decreto Senatus, celebratus est.

XII. Relatum inde ad Patres a Quintiliano, Tribuno plebei, "de libro Sibyllæ," quem Caninius Gallus Quindecimvirum "recipi inter ceteros ejusdem vatis, et ea de re Sena-

cta. Suadeo, legas Dionem in Orat. Mæcenatis 52, 21. Lips.

Primusque Messalla Corvinus] Tradit idem Eusebius Chronico: *Messalla Corvinus*, inquit, *primus Præfectus urbis factus, sexto die magistratu se abdicavit, incivilem potestatem esse contestans*. At Dio 54, 6. in actis a. 733. ita narrat, ut M. Agrippam primum faciat Præfectum urbi; cui mox a. 738. c. 19. Taurum sufficit, hujus Corvini nulla mentione. Lips. Omnino excogitavit novum, quod frustra negat Vertranius: et quidem, (licet alia obtenderet) ut frangeret jus Prætorum, magistratus, quem a populo creari sinebat; tam felici successu, ut Boethius lib. 3. de cons. phil. scribat: *Prætura magna olim potestas, nunc inane nomen est, et Senatoris census gravis sarcina*. Recte Suet. Aug. 37. etsi Torrentius quoque non tam instituisse, quam auxisse et ornasse notet. Nomine usus est vetere; sed res et potestas toto genere distabat. Itaque eopse tempore, quo hic urbano milite succinctus Præfectus urbi vigebat volitabatque maxime; tamen quotannis Latinarum caussa quidam alius urbi præficiebatur. Cæterum de his Taciti deque Eusebii vel Hieronymi verbis, eodem pertinentibus, quæ disputamus adversus Scaligerum (ad Eus. p. 167.) vide Observat. in Ecclesiast. Script. cap. 19. Gron. Heinsius in Ep. ad Perizon. t. 4. Coll. Burm. p. 805. in Hieronymo legendum putat, *inhabilem se esse potestati contestans*. Probat Perizonius in responsione p. 809. nisi quod τὸ *se* non desiderat. Ern.

Finem] Heins. emendare studebat, *sed finiens*, vel *finitam*. Non opus.

Taurus Statilius] De hoc v. Ryckius ad 2, 1.

Viginti per annos probatus] Ligat me nodus. Quid? viginti per annos Præfectus Piso? Fuerit ergo necesse est ab a. u. 765. nam ab eo die in hoc tempus viginti ipsi anni. Atqui Augustus tunc vixit, imperavitque. Quomodo ergo verum, quod Plinius Suetoniusque consensu tradiderunt, a Principe Tiberio Pisonem factum Præf. urbis, propter bidui assiduam compotationem? illius verba sunt l. 14. *Eaque commendatione* (ebrietatis scilicet) *credidere L. Pisonem urbis Romæ curæ ab eo delectum, quod biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum jam Principem*. Nota ea, *apud ipsum jam Principem*. Suet 42. *Postea Princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco et L. Pisone, noctem* (dissentit Plinius, qui ait duas noctes) *continuumque biduum epulando potandoque consumpsit; quorum alteri Syriam provinciam, alteri Præfecturam urbis confestim detulit*. Ait diserte, *postea Princeps*. Atqui vel ab initio principatus Tiberii ad hunc diem Pisonianæ mortis anni duntaxat 17. Sed hoc amplius ex Suetonio colliges, factum Pisonem Præfectum, sub idem tempus, quo Pomponius Syriæ Prætor. Ille autem Syriæ non ante annum 773. præponi potuit: (Mœsiam enim provinciam administrabat a. 772. uti ex Taciti 2, 66. clarum) non ergo tot annos Piso Præfectus urbi. His rationibus cogor, ut in Tacito restituam, *Piso decem per annos;* quia Pomponium Syriæ præfuisse ante a. 75. non probabile. Sit ergo hic error ex notis geminatis. Lips. Sic censet etiam Norisius ad Cen. Pis. Diss. 2, 16, 12. Sed Pagius Crit. Bar. t. 1. p. 7. defendit vulgatum, non bene, ut docui ad Sueton. Tib. 42. ubi pluribus de h. l. actum. Summa redit huc, ut suspicarer, hic scriptum fuisse XV, et inde factum XX. Nam X, et V, sæpe in libris scriptis permutantur. Altera ratio, quam ibi proposui, ut numerus certus pro incerto dictus sit, probatur Jac. Gronovio, et Broterio. Ern.

Quindecimvirum] Sic cod. MS. quod cum Jac. Gronovio recepimus. Beroaldus mutavit in *Quindecimvir*, offensus insolentia constructionis. Intellige, e numero Quindecimvirum. Hist. 1, 31. *Tribunorum Subrium et Cerium milites*

tusconsultum," postulaverat: quo per discessionem facto, misit litteras Cæsar, modice Tribunum increpans, "ignarum antiqui moris ob juventam." Gallo exprobrabat, "quod scientiæ cærimoniarumque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegii, non, ut adsolet, lecto per magistros æstimatoque carmine, apud infrequentem Senatum egisset." Simul commonefecit: "quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse Augustum, quem intra diem ad Prætorem urbanum deferrentur, neque habere privatim liceret:" quod a majoribus quoque decretum erat, post exustum sociali bello capitolium, quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam et Italicas colonias, carminibus Sibyllæ, una seu plures fuere, datoque Sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni Quindecimvirum is liber subjicitur.

XIII. Iisdem Consulibus, gravitate annonæ juxta seditionem ventum: multaque, et plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quam solitum adversum Imperatorem: quis commotus, incusavit Magistratus Patresque, "quod non publica auctoritate populum coercuissent:" addiditque, "quibus e provinciis, et quanto majorem, quam Augustus, rei frumentariæ copiam advectaret." Ita castigandæ plebi compositum Senatusconsultum, prisca severitate: neque segnius

adorti: et sic alibi. V. Sanctii Minerv. 4, 3. p. 544. et ibi Perizon. Ern.

Lecto per magistros] Magistri sunt Sacerdotum. Valerius 1, 1, 9. *A patre suo collegii Saliorum magistro jussus.* Plinius 28, 3. *Quindecimvirum collegii magister.* In lapide (ap. Grut. p. 313, 3.): ORDO. SACERDOTVM. MAGISTRO. SVO. Et Sueton. Calig. 22. Domit. 4. Capitolinus in Ant. Phil. 4. *Fuit in eo sacerdotio et vates et præsul et magister.* Lips.

Sanxisse Augustum] Pete e Suetonio 31. in Aug. Lips.

Neque pr. h. liceret] Arbitror, legendum *neve*, quod interdum in libris cum *neque* permutatur. Ern.

Sociali bello] Quid ais? Sociali sive Italico bello capitolium flagravit? Non alios, sed te, in te advoco, qui scribis Hist. 3, 72. *Capitolium flagrasse L. Scipione, C. Norbano Coss.* a. u. 671. Atqui tunc jamdiu positum sociale bellum. Tullius tibi adsit, a memoriæ vitio non excuset. *Civili bello* scripsisse omnino te ex historia oportuit. Lips.

Quantum potuissent] Latinitas postulat *possent.* Ern. Enallage satis trita.

Notioni Quindec.] Verbum proprium in hac re, v. ad 3, 59. Ern.

Gravitate annonæ] Vid. ad 11, 4. Ern.

Majorem, quam Augustus] Aliquid hac de re scripsi in Electis 1, 8. de Annona. Sed modum tributi Ægyptiaci, qui tunc me latuit, erui ex Sex. Victore, in Augusto: *Hujus,* inquit, *tempore ex Ægypto urbi annua ducenties millia frumenti inferebantur:* velim interseri, *centena millia modium frumenti:* quæ vox, littera saltem notata, M, ut solet, periit. Lips. Frustra tentat Aurelium Victorem. Sic enim et Seneca de brev. vitæ c. 18: *Cogita, non id egisse te ab ætate prima, omni cultu studiorum liberalium, ut tibi multa millia frumenti bene committerentur.* Nec aliter Polybius 5, 1. Καὶ σίτου προσθεῖναι μυριάδα. Gron.

Neque segnius] Forte, *sequius.* Lips. Similiter locum Sallust. B. Jug. 75. extr. *nihilo segnius bellum parare,* tentat Cortius, et vult legi *sequius* pro *secus, secius,* quocum in libris permutatur. Vide quos ibi laudat Cortius et Davis. et Oudendorp. ad Cæs. B. C. 2, 7. etc. Ut credam, multis locis *segnius* irrepsisse pro *secius,* propter scripturam veterem *sequius;* tamen h. l. non concedam: respondet enim *neque segnius* præcedentibus *prisca severitate:* non ita commode *secius* vel *secus.* Ern.

Consules edixere: silentium ipsius non civile, ut crediderat, sed in superbiam accipiebatur.

XIV. Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius, Equites Romani, cecidere conjurationis crimine. Ex quis Geminius prodigentia opum ac mollitia vitæ amicus Sejano; nihil ad serium. Et Julius Celsus, Tribunus, in vinclis laxatam catenam et circumdatam in diversum tendens, suam ipse cervicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam, desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. Sane is repertus apud fretum Siciliæ, retractusque per Centurionem, nullas probabiles caussas longinquæ peregrinationis adferebat: mansit tamen incolumis, oblivione magis, quam clementia.

A. U. 786. A. C. 33.

XV. Servio Galba, L. Sulla coss. diu quæsito, quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar, postquam instabat virginum ætas, L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum

Neque segnius] i. e. minus acriter, minus sedulo, ut 11, 15. Cf. Arntzenius ad Victorem in Cæsar. 40, 20.

Sanus repertus] Quasi dicat, illuc tantum itare solitos ægros? Suspecta lectio. Mercero placebat, *sane is*. Lips. Et aliis pluribus: recte receptum est a viris doctis in textum. Ern.

Ser. Galba, L. Sulla] Duobus simul prænominibus usum quemquam privatum Romæ temporibus istis, nedum gentem, putare est βεκκεσεληνίζειν et nostros mores miscere antiquis. Galbam autem non simul Lucium et Servium vocatum, sed *mutato prænomine*, cum Servius a patre appellatus esset, adoptatum a noverca *pro Servio Lucium usque ad tempus imperii*, dein rursus omisso Lucio Servium *usurpasse* prænomen, testis Suetonius. Gron. Hæc opposita sunt F. Ursino, qui ad h. l. produxerat eburneæ tesseræ inscriptionem *L. Sulp. L. Sulla*, de qua v. etiam dicta ad Suet. Galb. 4. eamque cum Tacito sic conciliaverat, ut Sulpiciam gentem duobus simul prænominibus usam diceret; quod sane probari non potest. Ceterum, cum Galba prænomine *Lucii* usque ad imperium usus sit, clarum est, in fastis Consularibus scriptum esse debuisse *L. Galba*, ut in tessera. Utrum hoc Tacitus posuerit, et librarii mutarint, an Tacitus usus sit data opera prænomine, quo tum vulgo appellaretur in libris, non pro certo dicam. Sed posterius mihi propius verum videtur. Ern. Cf. Murat. t. 1. p. 303.

L. Cassium] Ita recte, estque ille, qui Consul cum M. Vinicio Quartino fuit a. u. 783. Nam Suetonius diserte notat, Drusillam collocatam L. Cassio Longino Consulari. Pomponius de Origine juris manum adiit viris magnis, (Onufrio in fastis et Ant. Augustino de fam. Rom.) qui scribenti credunt, C. Cassium Longinum illum, qui Jurisconsultus, Consulem fuisse cum Quartino Tiberii temporibus. Atque censent, hunc ipsum esse, qui progener Cæsari nunc factus. Mihi cautio est, ne temere credam homini, etiam alias fallaci. Erras. Non est hic, Pomponi, juris antistes ille, quem censes. Primum, quia Tacitus inter elogia morum generisque, laudem ei nullam tribuit juris; deinde, quia prænominibus diversi. Lucius hic est; Caius ille tuus, constanti veterum scripto. Cassiodorus ecce L. Cassium et M. Vinicium Coss. nominat: Suetonius in Caio 57. *Lucium Cassium Longinum*: et Tacitus in hoc loco. Diversi vita etiam, et morte. Jurisconsultus ille in honore sub Claudio fuit, Syriam administravit, pulsus a Nerone, per Vespasianum rediit, et omne illud tempus vixit: iste sub Caio Proconsul Asiæ, et, monentibus sortibus caveret Cassium, a tyranno cæsus est. Sueton. l. c. et Dio 59. 29. qui tamen male Caium vocat. Denique, quid respondes ad illud Taciti,

genus: Calibus ortus, patre atque avo Consularibus, cetera Equestri familia erat; mitis ingenio, et comptæ facundiæ. Cassius plebei Romæ generis, verum antiqui honoratique, et severa patris disciplina eductus, facilitate sæpius, quam industria commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Juliam, Germanico genitas, conjungit: superque ea re Senatui scripsit, levi cum honore juvenum: dein, redditis absentiæ caussis admodum vagis, flexit ad graviora et offensiones ob Rempubl. cœptas, "utque Macro Præfectus Tribunorumque et Centurionum pauci, secum introirent, quotiens curiam ingrederetur," petivit; factoque large, et sine præscriptione generis aut numeri, Senatusconsulto, ne tecta quidem urbis, adeo publicum consilium numquam adiit, deviis plerumque itineribus ambigens patriam et declinans.

XVI. Interea magna vis accusatorum in eos inrupit, qui pecunias fœnore auctitabant, adversum legem Dictatoris Cæ-

facilitate sæpius, quam industria, commendabatur? Demit ecce illi industriam ingeniumque: et audeant dicere, hæc convenire in magnum illum sacerdotem. Plura de hoc C. Cassio, 16, 7. Lips. Pomponius defenditur a Mercero ad h. l. et Cujacio ad D. 1. t. 2. de orig. Juris, et aliis. Sed hoc nihil ad nos. V. Rupertus et Reinesius in Epistolis p. 140. 160. 199. et Ryckius ad h. l. Ern.

Calibus ortus] Hic est M. ille Vinicius (placet aliis Vinucius scribi, etsi Dio semper Οὐϊνίκιος), ad quem historiam suam Velleius misit, cuique indecore et serviliter blanditur. Produxit vitam ad Claudium, et a Messalina, quia pudorem servavit, interfectus. Habes in Dione 60, 27. Pater ejus Publius, Consul a. u. 755. Avus Marcus a. 735. Lips. *Calibus* Pichena sic restituit, prius legebatur *Callibus*.

Facilitate] i. e. comitate, a qua *faciles* dicuntur apud nostrum non uno loco. *Facilitatem* sic dixit etiam Suet. Claud. 29. ubi cod. Harlem. male *felicitate*, quod hic quoque placebat Pichenæ, recte reprehenso a Freinsh. Adde ad Agric. 3. Ern.

Admodum vagis] Nescio, an melius, *vanis*: ut caussas dicat futiles levesque. Tamen non male, *vagis*, quasi alienis et parum certis. Lips. *Vagis* verum puto, i. e. longe repetitis, et cum fluctuatione quadam, ut appareret, eum laborasse, nec a vera animi sententia protulisse. Sic 15, 54. *vagi sermones* tribuuntur ei, qui lætitiam simulare contendit. Ern.

Ob Remp. cœptas] An magis, *captas*, an cum Mureto, *susceptas?* Lips. Planum est, Tacitum posuisse verbum, quod significaret *susceptas*. An hoc ipsum posuerit, dubito. Quid enim induxisse dicamus librarios, ut mutarent? Magis inclino in *captas*. Sic *benevolentia capitur* dixit Cicero Offic. 2, 9. idque permutatur cum *cœptus*. V. Lips. Lect. Ant. 5, 4. Add. ad Hist. 2, 79. aut *exceptas:* Sueton. Cæs. 73. *simultates excepit:* in quo hæret Burmannus: defendimus nos, probante Oudendorpio. Ern. *Captas* Faernus volebat. Bene sic, ut c. 30. *adfinitatem sibi cœptam*. 12, 10. *cœptam amicitiam*. H. 4, 61. *cœpta arma*.

Ambigens patriam] Beato placuit, *ambiens*. Vulgatam tueri videtur, quod supra scriptum, *Campaniam prælegebat, ambiguus an urbem intraret;* ni suspecta esset dictionis novitas. Lips. *Ambiens* etiam Ferretus. Sed *ambigens* verum puto, etsi nullum aliud ejus verbi sic usurpati exemplum prolatum scio: olim quidem sic dictum, *ambages* argumento sunt. Ambagibus circumibat urbem et declinabat, quoties ad eam accessisset. Ern.

Adversum legem Cæsaris] Suggerit eam legem aperte, quod sciam, solus Dio 41, 38. Ἐπειδή τε συχνοὶ πολλὰ χρήματά τε ἔχειν καὶ πάντα αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ καὶ χρυσίῳ κεκτῆσθαι. Et alludunt alii scriptores, ut Sueton. Tiber. 49. dum scribit quosdam damnatos, *quibus nihil aliud sit objectum*,

saris, qua "de modo credendi possidendique intra Italiam" cavetur; omissam olim, quia privato usui bonum publicum postponitur. Sane vetus urbi fœnebre malum, et seditionum discordiarumque creberrima caussa: eoque cohibebatur, antiquis quoque et minus corruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis sanctum, "ne quis unciario fœnore amplius exerceret," cum antea ex libidine locupletium agitaretur: dein rogatione Tribunicia ad semuncias redacta, postremo vetita versura: multisque plebis scitis obviam itum fraudibus, quæ, totiens repressæ, miras per artes rursum oriebantur.

quam quod partem rei familiaris in pecunia haberent. Partem, scilicet, majorem quam pro lege. In qua Suetonii vera sententia eruenda: Scholiastæ sunt frustra. Reliquum pecuniæ conferri Cæsar voluit in agros. Lips. Non credo locum Dionis huc pertinere. Nam, si quis sequentia legat, reperiet, Cæsarem præfinisse modum, non credendæ, sed domi habendæ pecuniæ, non modo in numis, sed etiam in supellectili aurea et argentea: voluisse ea lege efficere, ut hoc plures cogerentur credere pecunias, nec eas comprimerent, in arcaque haberent, neve copia pecuniæ paratæ esset materia rerum novarum; quo spectare etiam locum Suetonii Tib. 49. diximus ad illum locum. Lipsium tamen secutus est in notula ad Dionis locum J. A. Fabricius. Ceterum non dubito, legem hic innui Treboniam, qua fidem publicam constituit, et, ut ei in posterum caveretur, rem omnem fœnebrem et pecuniariam. Nam Dio 58, 21. vocat hanc Cæsaris legem περὶ τῶν συμβολαίων. Id interpres Latinus vertit, *de contractibus*, male: verte, *de pecuniis creditis;* quas ita vocari, multis locis planum est: vid. Gesnerum et Reizium ad Luciani Asinium init. ubi aliquis dicitur peregre abiisse propter πατρικὸν συμβόλαιον, *ad exigendam syngrapham*, pecuniam, quam pater alicui credidisset, ut ille Tiresias ap. Callimachum H. in Cererem v. 78. τέλθος ἀπαιτήσων. Hic igitur locus Dionis huc pertinet. Ern. In Callimacho Erysichthon est, de quo sermo, Triopæ filius.

Duodecim tabulis sanctum] At eam sanctionem Livius ad M. Duellium Trib. pl. refert post 12. tabulas aliquot annis. 7, 16. *C. Marcio, Cn. Manlio Coss. de unciario fœnore a M. Duellio Tribuno pl. rogatio est perlata: et plebs aliquando eam cupidius scivit, accepitque.* Lips. Crediderim, neglectam, ut alias sæpe, instauratam et severius sancitam nova lege. Ern.

Unciario fœnore] h. e. ne quis in centum asses plus menstrui fœnoris exigeret, quam unciam, h. e. unum assem pro centenis in annum: ita recte explicant Muretus ad h. l. Sigonius ad Livium, Salmas. de modo usurar. p. 291. J. Fr. Gronovius in Antexegesi priore de centesimis usuris et fœnore unciario p. 63. sqq. Ern.

Dein rogatione Tribunicia] Decem annis post illam Duellii. Livius 7, 27. *T. Manlio Torquato, C. Plautio Coss. semunciarium tantum ex unciario fœnus factum.* Lips. V. Salmas. l. c. Ern.

Postremo vetita versura] id est, sublatum omne fœnus; quod ambigue Livius 7, 42. posuit in actis anni 412. quinto anno post semunciam constitutam: *Præter hæc*, inquit, *invenio apud quosdam L. Genutium Tribunum pl. tulisse ad populum, ne fænerare liceret.* Magis cum Tacito adfirmat Appianus B. C. 1, 54. Τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου κατὰ τὸ ἄστυ οἱ χρῆσται πρὸς ἀλλήλους ἐστασίασαν· οἱ μὲν πράττοντες τὰ χρέα σὺν τόκοις· νόμου τινὸς παλαιοῦ (Genutii legem intelligit) προσαγορεύοντος, μὴ δανείζειν ἐπὶ τόκοις, ἢ ζημίαν τὸν οὕτω δανείσαντα, προσόφλειν. . . Ἔθους δὲ χρονίου τοὺς τόκους βεβαιοῦντος, οἱ μὲν κατὰ τὸ ἔθος ᾔτουν, οἱ δὲ οἷον ἐκ πολέμων τε καὶ στάσεων ἀνεβάλλοντο τὰς ἀποδόσεις. εἰσὶ δ' οἱ καὶ τὴν ζημίαν τοὺς δανείσαντας ἐκτίσειν ἠπείλουν. Lips. Similiter *versuram* explicat Salmas. l. c. p. 292. late. Adde Gronovium in Antexegesi poster. p. 162. nempe esse mutuum, quod sub fœnore sumatur; unde frustra tentarunt quidam (ut Acidalius) rescribere *usura.* Ceterum Salmasius non dubitat, talem legem latam, sed statim neglectam. Nempe nemo erat, qui crederet gratis: unde sua sponte lex irrita facta. Ern.

Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quæstio evenerat, multitudine periclitantium subactus, retulit ad Senatum: trepidique Patres (neque enim quisquam tali culpa vacuus) veniam a Principe petivere: et, concedente, annus in posterum sexque menses dati, quis, secundum jussa legis, rationes familiares quisque componerent.

XVII. Hinc inopia rei nummariæ, commoto simul omnium ære alieno; et quia, tot damnatis, bonisque eorum divenditis, signatum argentum fisco vel ærario adtinebatur. Ad hoc Senatus præscripserat, "duas quisque fœnoris partes in agris per Italiam conlocaret." Sed creditores in solidum adpellabant: nec decorum adpellatis, minuere fidem. Ita primo concursatio et preces: dein strepere Prætoris tribunal: eaque, quæ remedio quæsita, venditio et emptio, in contrarium mutari; quia fœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secuta vilitate, quanto quis obæratior, ægrius distrahebant; multique fortunis provolvebantur: eversio rei familiaris dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæsar, disposito per mensas millies

Et concedente] Ferri posse, ait Pichena, mallet tamen, *eo concedente*. Ern. Subaudi *illo*, ut 1, 5. 3, 33. 14, 53.

Commoto ære — alieno] id est, dum creditor quisque pecuniam creditam repetit eodem tempore, ut mox tradit Tacitus. Ern.

Duas quisque fœnoris partes] Sueton. Tiber. cap. 48. Simile quod Plinius epist. 6, 19. de Senatu sui ævi: *Patrimonii tertiam partem conferre jussit in ea, quæ solo continerentur*. Capitolinus de M. Antonino 11. *Jussit, ut Senatores peregrini quartam partem in Italia possiderent*. Lips. Vide dicta ad Sueton. l. c. Ceterum video, hæsisse Muretum in verbo *fœnoris*, pro eoque conjecisse *patrimonii*, e loco Suetonii et similibus. *Fœnus* dicitur de numis, qui sub fœnore ponuntur a fœneratoribus, de quibus hic maxime sermo. Sic dici *fœnus* dudum docuit Salmasius de Usuris p. 24. in pr. Gronov. in Mantissa de pecun. vet. c. 1. Ejus rei ignoratio etiam locis quibusdam Livii tenebras offudit. Ern.

Creditores in solidum appellabant] Int. debitores; qui proprie *appellari* dicuntur, cum pecunia credita ab ipsis reposcitur, cum de solutione monentur, ut mox; notissimum illud, *optima nomina non appellando fiunt mala*. Etiam *solidum* proprium in hac re verbum. Cic. pro Rab. Post. 17. *solidum solvere*. Quintil. 5, 10. *solidum petere*. Ern.

Concursatio] More Ciceronis dicta de eo, qui anxie laborat de re aliqua, adeundo, allegando, petendo. Cicer. ad Div. 1, 1. *Libonis et Hypsæi non obscura concursatio et contentio:* quem locum in mente habuisse Tacitus videtur. Ern.

Pecuniam mercandis agris condiderant] Salmasius putat legendum *in mercandis agris*, et *condere* idem quod *ponere, collocare*, verba in hac re tritissima. Pichena putat abscondidisse divites pecuniam, ut obæratos redigerent ad necessitatem vilissimo pretio vendendi sibi agros. Gronovius Mantiss. de pec. vet. c. 1. p. m. 417. Pichenam sequitur hactenus, ut pecuniam in arca compressam a divitibus putet, ut paratiores essent ad occasionem bene emendi. Verum vidisse arbitror. Ern.

Ægrius distrahebant] Quia emtores, necessitate vendendi cognita, simulabant, sibi non opus agris, et alia similia, ut fit, ut quam minimo pretio emerent. Ern.

Famam præceps dabat] Hic quoque (Muret. Acidal.) inculcatum eunt *in*. Vid. ad 4, 62. Ern. *In præceps* noster mox c. 49. et 4, 22. Sed omissa præpositione et 4, 62. et apud alios, Auson. in Mosella 271. Ammianum 29, 1. Victorem in Cæs. 12.

Millies sestertio] Sic legendum, ut est in MS. et editis, non *sestertium*, ut Muretus, Ursinus volunt: de quo genere ad 2, 86. mentio facta est. Gron.

sestertio, factaque mutuandi copia sine usuris per triennium, si debitor populo in duplum prædiis cavisset. Sic refecta fides, et paullatim privati quoque creditores reperti: neque emptio agrorum exercita ad formam Senatusconsulti; acribus, ut ferme talia, initiis, incurioso fine.

XVIII. Dein redeunt priores metus, postulato majestatis Considio Proculo; qui, nullo pavore diem natalem celebrans, raptus in curiam, pariterque damnatus interfectusque. Et sorori ejus Sanciæ aqua atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, "hæc et hujuscemodi a se factitari," prætendebat, "ut, parta apud Principem gratia, periculis Pomponii Secundi, fratris, mederetur." Etiam in Pompeiam Macrinam exsilium statuitur, cujus maritum Argolicum, socerum Laconem, e primoribus Achæorum, Cæsar adflixerat. Pater quoque inlustris Eques Romanus, ac frater Prætorius, cum damnatio instaret, se ipsi interfecere. Datum erat crimini, "quod Theophanen Mitylenæum, proavum eorum, Cn. Magnus inter intimos habuisset: quodque defuncto Theophani cœlestes honores Græca adulatio tribuerat."

XIX. Post quos Sex. Marius, Hispaniarum ditissimus, defertur "incestasse filiam," et saxo Tarpeio dejicitur. Ac, ne dubium haberetur, magnitudinem pecuniæ malo vertisse, aurarias ejus, quamquam publicarentur, sibimet Tiberius seposuit: inritatusque suppliciis, cunctos, qui carcere adtinebantur, ac-

Prædiis cavisset] Pichena vocem, *prædiis*, non spernit, tamen ambigit, num verius, *prædibus*, usus loco Livii 22, 60. ubi prædes et prædia junguntur. Cur autem *prædibus* potius quam *prædiis*, si unum sufficit? nam prædes tamen cavent prædiis suis, et qui prædiis cavent, prædes sunt. Ern. Adde Cic. Verr. 1, 54.

Pomponii Sec.] Vide 5, 8.

Inlustris Eques] Vid. ad 11, 4.

Theophanen Mitylenæum proavum] Horum avus fuit M. Pompeius Theophanes, Asiæ Procurator, Tiberio ex intimis amicis. Strabo 13. p. 617. Οὗτος δὲ (Θεοφάνης) καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπῆρξε, καὶ Πομπηΐῳ τῷ Μάγνῳ κατέστη φίλος, μάλιστα διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν, καὶ πάσας συγκατώρθωσεν αὐτῷ τὰς πράξεις. . . . Καὶ ἑαυτὸν πάντων Ἑλλήνων ἐπιφανέστατον ἀνέδειξεν. υἱόν τε ἀπέλιπε Μάκρον Πομπήϊον, ὃν τῆς Ἀσίας ἐπίτροπον κατέστησέ ποτε Καίσαρ ὁ Σεβαστός. Καὶ νῦν ἐν τοῖς πρώτοις ἐξετάζεται τῶν Τιβερίου φίλων. Lips. De Theophane vide e Cicerone congesta in Clave. Burm. ad Vellei. 2, 18. et Ryckium ad h. l. qui de suspicione Freinsh. ad 1, 72. *avum* legendum putat: nam Theophanis filium fuisse Pomponium illum ap. Strabonem, hujus hos duos. Si Strabo non fallit, verum est. Ern. *Theophanen*, sic cod. Gron.

Magnitudinem pecuniæ malo vertisse] De qua vide Dionem 58, 22. et de hac historia tota: nescio, an hic idem ille Marius, qui ante annos aliquot postulatus. 4, 36. *Drusum, auspicandi gratia tribunal ingressum, adiit Calpurnius Salvianus in Sex. Marium.* Lips.

Sex. Marius] Ex ea gente quoque in numis Calagurritanis occurrit Duumvir apud Vaill. in NN. Col. sub Augusto.

Aurariasque ejus] pro *etiam aurarias* accipit Salinerius, et Heinsius ad Vellei. 1, 8, 2. neque tentandum fuisse a Faerno, qui *argentarias ejus* legebat, contendit. Neque tamen persuadet, neque J. Gronovio, neque mihi. Aut delendum τὸ *que* puto, aut legendum *quoque*. Vid. ad 4, 74. Id lenius puto, quam J. Gronovii conjecturam; *magnitudinem pecuniæ malo vertisse aurariasque, eas, quamquam.* Ern. Id *que* abundare, vix dubium; delevi. Sic jam Muretus et Acidalius. De aurariis Hispaniæ v. Plin. 33, 21.

Inritatusque suppliciis] Supplicationibus reorum, ac periclitantium, in-

cusati societatis cum Sejano, necari jubet. Jacuit inmensa strages: omnis sexus, omnis ætas: inlustres, ignobiles, dispersi, aut aggerati: neque propinquis aut amicis adsistere, inlacrymare, ne visere quidem diutius, dabatur; sed circumjecti custodes, et in mœrorem cujusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tiberim traherentur; ubi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non contingere. Interciderat sortis humanæ commercium vi metus: quantumque sævitia glisceret, miseratio arcebatur.

XX. Sub idem tempus C. Cæsar, discedenti Capreas avo comes, Claudiam, M. Silani filiam, conjugio accepit; inmanem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, non exsilio fratrum rupta voce; qualem diem Tibe-

terpretatur Pichena. Quis autem pro Cæsaris hostibus supplicare auderet? Potius *suppliciis* est sanguine, cæde. Significat crudelitatem ejus non exsatiatam multitudine punitorum, sed ultro incitatam, ut grassari cuperet in plures. Gron.

Jacuit immensa strages] Mirum tragœdias eas verborum Tacitum miscere, si interfecti non plures viginti. Ita enim Suet. 61. *Viginti uno die abjecti, tractique, inter eos pueri et feminæ.* Sed numerum eum, re ipsa admonente, corruptum dixero: substituoque, ∞. id est, mille; quod fatuus exscriptor interpretatus est viginti. Certe de majori numero fatebitur, qui Taciti verba vigilans leget. Menda numerorum in Suetonio plura, et quædam magnæ rei: ut Nerone 12. *Exhibuit ad ferrum etiam quadringentos Senatores, sexcentosque Equites Romanos.* Quadringenti Senatores, dimidia Senatus pars; quos omnes depugnasse in arena, fuge credere. Corrigo *quadragenos.* De Equitibus etiam malim *sexagenos,* firmante conjecturam Xiphil. 61, 9. qui auctor est pugnasse tantum Equites triginta. Simile in Claud. 32. *Convivia et ampla et assidua agitavit, ac fere patentissimis locis, ut plerumque sexcenteni simul discumberent.* Scribo, *plerumque sexageni.* Sexcenti convivæ epulum publicum, non convivium. Plura hujus generis alias. Statim etiam in Taciti verbis lego, *interciderat sortis his commercium vi, metu.* Lips. Muretus in loco primo Suetonii *ducenti* corrigit, alii aliter, ut fit, in re incertissima. V. Casaub. et Burm. ad Suet. l. c. quasi non, ut aliis in rebus, diversos auctores potuerint sequi. Ern.

Aggerati] Sic Pichena e cod. prius erat *aggregati* in nonnullis editionibus.

Diutius] Displicet hoc Heinsio, qui legendum conjicit *tutis* pro *tuto.*

Sortis humanæ] Sors humana mors est et inopinati aut incerti casus. Ita 1, 61. *Permoto ad miserationem exercitu ob casus bellorum et sortem hominum.* At sortis ejus *commercium* est miseratio et agnitio similis fortunæ, quæ omnibus potest evenire. Hanc sequitur auxilium vel solatium, et sepultura, communi quodam jure. Lips. Sive persuasio, sortem humanam, aliorum hominum adversa ad nos pertinere, communia esse, ut ille Terentianus nihil humani a se alienum putat, eaque de caussa misericordiam, auxilium, deberi. Ern.

Vi metus] Lipsius, *vi, metu;* quod etiam Freinsh. placebat. Ern.

Immanem animum etc.] Adde Sueton. Calig. 10. Ern.

Qualem diem] Corrupte. Videntur verba huc tralata ex pagina sequenti: *quem tum annum qualem diem haberet.* Vertranius conatur, *qualem die Tiberius,* hoc sensu; Caligula talem habitum induebat, qualem Tiberius quoquo die induisset. Conjectura, quam ego non emerim sestertio nummo. Lips. Dixi Observ. 1, 2. non modo nihil hic esse mendi, sed et verba exquisita. *Qualem diem induisset:* id est, qualem animum vultumque quoquo die sumpsisset vel gessisset Tiberius, talem et ipse induens ac præ se ferens. Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν etc. Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγησι. Gron. Rectissime, etsi inest aliquid duri. *Habitum* de vultus atque oris specie dici, notum est, et supra jam vidimus. Huetius corrigebat *qualem in diem,* quod etiam Broterius recepit in textum, intellecto *habitum.* Ern. Acidal. volebat, *vultu, qualem T. induisset* Bencius in Syll. Burm. t. l. p. 75. *qualem*

rius induisset, pari habitu, haud multum distantibus verbis. Unde mox scitum Passieni, oratoris, dictum percrebuit: "Neque meliorem unquam servum, neque deteriorem dominum fuisse." Non omiserim præsagium Tiberii, de Ser. Galba, tum Consule: quem accitum, et diversis sermonibus pertentatum, postremo Græcis verbis in hanc sententiam adlocutus, "Et tu, Galba, quandoque degustabis imperium," seram ac brevem potentiam significans, scientia Chaldæorum artis, cujus apiscendæ otium apud Rhodum, magistrum Thrasyllum habuit, peritiam ejus hoc modo expertus.

XXI. Quotiens super tali negotio consultaret, edita domus parte ac liberti unius conscientia utebatur. Is, litterarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam saxis domus inminet) præibat eum, cujus artem experiri Tiberius statuisset, et regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio incesserat, in subjectum mare præcipitabat, ne index arcani existeret. Igitur Thrasyllus, iisdem rupibus inductus, postquam percunctantem commoverat, "imperium" ipsi, et futura sollerter patefaciens, interrogatur, "an suam quoque genitalem horam comperisset: quem tum annum, qualem diem haberet?" Ille, positus siderum ac spatia dimensus, hærere primo, dein pavescere, et, quantum introspiceret, magis ac magis trepidus ad-

idem: quod nemo, credo, probaverit. Aliquando suspicabar, *diem* ex voce præcedente natum. Verum haud dubie in verbo *induisset* e sequentibus intelligendum *habitum,* ut 4, 12. Bene hoc vidit Heinsius, qui *de die,* et Barthius, qui *in diem* rescribebat, quod veritati magis propinquum.

Passieni] De eo v. Torrent. ad Ner. c. 6. Lips. Excurs. A. ad l. 12. et Ryckium ad h. l. Ern. Cf. et Sen. Contr. exc. 3. præf. et passim.

Præsagium Tiberii] Pugnat Suetonius, qui non Tiberio sed Augusto præsagium hoc tribuit; nec de Consule Galba, sed puero. Lege eum cap. 4. A Tacito stant Josephus 18, 6. et Dio 57, 19. Lips. Quid si dicamus, Tacitum duplex præsagium Augusti et Tiberii confudisse? nam verba *seram ac brevem potentiam significans,* non conveniunt satis verbis, *tu quandoque degustabis imperium.* Ern.

In hanc sententiam adlocutus] Tali casu verbum *est* haud raro omittitur.

Et tu Galba] Hoc de Consule Tiberius: at Suetonius de puero refert, *Augustum apprehensa ejus buccula dixisse,* καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραγεύσῃ. Quæ sunt ipsa, quæ hic Tiberio adscribuntur: quod idem cum nostro et Dio facit. Ita censeat aliquis, Suetonium vel alios auctores secutum vel memoriola lapsum; etsi potuit uterque diverso tempore prædixisse, sed itane verbis iisdem? Lips. Apud Suetonium ex melioribus libb. jam legitur παρατρώξῃ. Gron. Ceterum *est* excidisse videtur. Ern.

Thrasyllum] Qui etiam de re medica libros composuisse videtur, laudante Plinio plus uno loco. Pete fuse hæc a Dione 55, 11. Lips.

Super negotio consultaret] MS. codex *super ta negotio:* unde, *super tali negotio,* vel, *super eo negotio,* scil. præscientiæ, conjecit Pichena. *Tali* probo. *Consultaret* int. aliquem, scientiam illam professum. Sic Plin. pan. 76. *consultare aves.* Ern.

Domus imminet] Non dicit *imminebat:* nam extabat adhuc, et ostendebatur ac visebatur peregrinantibus, ut fit: forte tamen dedit Tacitus *imminebat,* et syllaba excidit, ut sæpe in hoc MS. factum vidimus. Ern.

Pavescere] MS. *pavescente,* unde J. Gronovius conjicit *pavescens:* non displicet. Ern.

Quantum introspiceret] Acidalius volebat *quanto,* sed non opus. Cf. H. 2, 99. Livius 32, 5.

mirationis et metus, postremo exclamat, "ambiguum sibi ac prope ultimum discrimen instare." Tum complexus eum Tiberius, "præscium periculorum et incolumem fore," gratatur; quæque dixerat, oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet.

XXII. Sed mihi, hæc ac talia audienti, in incerto judicium est, fato-ne res mortalium et necessitate inmutabili, an forte volvantur: quippe sapientissimos veterum, quique sectam eorum æmulantur, diversos reperies; ac multis insitam opinionem, "non initia nostri, non finem, non denique homines Diis curæ: ideo creberrime et tristia in bonos, et læta apud deteriores esse." Contra alii, "fatum quidem congruere rebus," putant, "sed non e vagis stellis, verum apud principia et nexus naturalium caussarum:" ac tamen "electionem vitæ" nobis relinquunt; "quam ubi elegeris, certum inminentium ordinem: neque mala vel bona, quæ vulgus putet: multos, qui conflictari adversis videantur, beatos, ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos; si illi gravem fortunam constanter tolerent, hi prospera inconsulte utantur." Ceterum plurimis mortalium non eximitur, quin "primo cujusque ortu ventura destinentur: sed quædam secus, quam dicta sint, cadere, fallaciis ignara dicentium: ita corrumpi fidem artis, cujus clara documenta et antiqua ætas et nostra tulerit." Quippe a filio ejusdem Thrasylli prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longius abierim.

Præscium periculorum et incolumem] Acidalius, *præscium periculorum, sed incolumem,* conjicit, ut supra *5*, 3. Intellige ex *gratatur,* dicit, aperit. Ern. Acidalio placebat *sed.* Verum *et* sæpe adversativam significationem habet, nec sollicitandum in locis seq. 1, 13. *5*, 3. 11, 23. 13, 22. H. 2, 46. 3, 19.

Creberrima et tristia] Freinsh. non dubitat legendum esse, *creberrime tristia,* deleto *et.* J. Gron. suspicatur *creberrima tristia.* Illud melius puto, sed ut *et* servetur, et deinde *et læta* scribatur. Ern. Cod. habet *creberrima et tristia.*

Quam ubi elegeris] Etsi *quam* ad *vitam* referri potest, tamen durius videtur, nec satis dignum Tacito, *electionem vitæ; quam ubi elegeris.* An, *quam ubi feceris,* aut, *quam ubi decreris,* vel potius, *nam ubi decreris.* Martialis 2, 64. *Dum te caussidicum, dum te modo rhetora fingis, et non decernis, Taure, quid esse velis.* Ern. Nil mutandum. Vide dicta ad 2, 49.

Prospera utantur] ἀρχαϊκῶς, ut alia. Catonem et Plautum etc. sic dixisse, Lexica docent. Ern.

Plurimis mortalium non eximitur] Sic MS. Beroaldus. Rhenanus primus dedit *eximi,* incuria operarum, ut puto: non enim video, quid inducere ad corrigendum potuerit, cum *eximitur* desiderent antecedentia. Hinc venit in Aldi, aliasque edd. *Eximitur* restituit Pichena, et ita irritas fecit conjecturas interpretum. *Eximi* defendit J. F. Gronov. Obs. 2, 14. ut dictum pro *eximi non potest.* Mox *et antiqua ætas et n.* MS. Beroaldus; *et* prius, post Beroaldum et Alciatum, neglectum, restituit idem. Ern.

Fidem artis] Cui ipse Tacitus parum fidit. V. H. 1, 22.

Et antiqua ætas] Illud *et* ex cod. restituit Pichena.

In tempore memorabitur] Non est in libris, qui supersunt, id vaticinium; ne in Suetonio quidem. Lips. Sed apud Xiphil. 61, 2. ubi narrat, astrologum quendam prædixisse, Neronem et imperaturum et matrem interfecturum. Ern.

XXIII. Iisdem Consulibus Asinii Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremptum haud dubium: sponte, vel necessitate, incertum habebatur: consultusque Cæsar, "an sepeliri sineret," non erubuit permittere, ultroque incusare "casus, qui reum abstulissent, antequam coram convinceretur." Scilicet, medio triennio defuerat tempus subeundi judicium Consulari seni, tot Consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur, cum se miserandis alimentis, mandendo e cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam, præscriptum fuisse Macroni, si arma ab Sejano tentarentur, extractum custodia juvenem, (nam in palatio adtinebatur) ducem populo inponere: mox, quia rumor incedebat, "fore, ut nurui ac nepoti conciliaretur Cæsar," sævitiam quam pœnitentiam maluit.

XXIV. Quin et invectus in defunctum, "probra corporis, exitiabilem in suos, infensum Reipubl. animum" objecit: "recitarique factorum dictorumque ejus descripta per dies" jussit: quo non aliud atrocius visum: adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent: et potuisse avum audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi quod Actii Centurionis et Didymi liberti epistolæ servorum nomina præferebant, ut quis egredientem cubiculo Drusum pulsaverat, exterruerat: etiam sua verba Centurio, sævitiæ plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adjecerat, quis primo (alienationem mentis simulans) quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox, ubi exspes vitæ fuit, meditatas, compo-

Asinii Galli mors] Quem eodem die et convivam Tiberii fuisse, et eo subornante damnatum, narrat Dio 58, 3. in actis anni 783. Est ille, qui filius Pollionis Asinii librum edidit, quo patrem Ciceroni comparavit: cui rescripsit Imp. Claudius. V. Suet. 41. et Plinius ep. 7, 4. Agellius 17, 1. Eusebius in Chron. notat, *Asinium Gallum diris suppliciis mactatum anno ante T. Livii mortem*. Lips. Stemma Asiniorum ad h. l. dedit Ryckius. Ern.

Medio triennio] id est, toto triennio, quod a tempore accusationis ad mortem ejus effluxerat. Ern.

Tot Consularium parenti] Plures enim filios habuit, qui Consules. Vide ea, quæ notavi ad 3, 75. Lips.

Tomento] Cf. Plin. 27, 61. Dioscor. 3, 132.

Descriptum fuisse] Muretus *præscriptum*. Lips. Et sic Jucundus scripserat in apographo suo, unde laudat Ursinus. Arbitror, vulgato aliquid defensionis reliquum esse. *Describere* exquisite dicitur pro imperare, mandare etc. ubi aut pluribus ac per partes imperatur aliquid, aut ubi imperantur plura simul, rei perficiendæ aut avertendæ necessaria. V. dicta in Clave Cic. in h. v. Tiberius, in disponendo opprimendi Sejani negotio, Macroni mandarat de Druso; unde, ei hoc *descriptum* fuisse recte et eleganter, ut opinor, dicitur. Horat. Art. P. 86. *descriptas servare vices*, i. e. mandatas. Sed quoniam *præscriptum* est in MS. (et sic edidere Beroaldus et Alciatus) non dubitavi hoc præferre: miror, quo modo Rhenano in mentem venerit *descriptus*, quod expressit etiam Aldus: Pichena *præscriptum* in MS. non vidit; Jac. Gronovius non restituit. Ern.

Probra corporis] int. impudicitiam, quam 11, 2. *mollitiam* vocat. Ern.

Recitarique factorum etc.] Intelligendum, ut opinor, *plurima*, aut simile quid. Genitivum cum tali ellipsi, more Græco, supra quoque vidimus. Add. Burm. ad Sueton. Ner. 37. Ern.

Alienationem m. simulans] Recte Bahrdtius hæc pro glossemate habet.

sitasque diras inprecabatur: "ut, quemadmodum nurum filiumque fratris et nepotes domumque omnem cædibus complevisset, ita pœnas nomini generique majorum et posteris exsolveret." Obturbabant quidem Patres, specie detestandi: sed penetrabat pavor et admiratio, callidum olim, et tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, ut, tamquam demotis parietibus, ostenderet nepotem sub verbere Centurionis, inter servorum ictus, extrema vitæ alimenta frustra orantem.

XXV. Nondum is dolor exoleverat, cum de Agrippina auditum, quam, interfecto Sejano, spe sustentatam, provixisse reor, et, postquam nihil de sævitia remittebatur, voluntate exstinctam: nisi si, negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimvero Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, "inpudicitiam" arguens, "et Asinium Gallum adulterum, ejusque morte ad tædium vitæ compulsam." Sed Agrippina, æqui inpatiens, dominandi avida, virilibus curis feminarum vitia exuerat. "Eodem die defunctam, quo biennio ante Sejanus pœnas luisset, memoriæque id prodendum," addidit Cæsar; jactavitque, "quod non laqueo strangulata, neque in Gemonias projecta foret." Actæ ob id grates, decretumque, "ut quintumdecimum Kal. Novembris, utriusque necis die, per omnes annos, donum Jovi sacraretur."

Imprecatur] Heins. *imprecabatur;* bene.

Nurum filiumque fratris et nepotes] Intellige *interfecerit*, quod latet in sequentibus: *domum cædibus complevisset.* Vid. ad c. 21. et alibi. Ita non opus cum Acidalio suspicari, vocem periisse. Ern. Incommode subaudieris *interfecisset.* Forsan in fine legendum *confecisset:* vel *in nurum—domumque omnem cædibus omnia complesset.* Usus is præpositionis occurrit 12, 35. item 4, 52. Sic et Sallust. Jug. 31. Liv. 22, 24.

Dimotis parietibus] Parietes non, ut aulæa aut plagulæ lecticæ dimoventur, sed *dejiciuntur.* Itaque legendum *demotis:* sæpe hæc verba confusa docent viri docti. V. Burm. ad Quinctil. 7, 3. Sic infra c. 30. *in insulas demoti sunt*, non *dimoti.* Supra 4, 60. *labefactum demovisset*, ubi etiam est pro *dejecisset:* 11, 38. *effigies demovendas.* Ern.

Provixisse] Porro vivere voluisse, vitam retinuisse. Aliud exemplum nondum reperi, aut proditum vidi. 3, 66. *propolluebat* pro porro polluebat; ubi tamen corrigunt viri docti. Ern. Forsan legendum *spe sustentatam primo, vixisse;* i. e. in vita mansisse: vel *vitam produxisse.*

Æqui impatiens] Heinsius ep. ad Græv. Coll. Burm. t. 4. p. 130. *obsequii impatiens:* nam illud probrosum esse. Frustra 2, 42. *Regibus æqua, nedum iniqua insolita.* Sic judicat etiam Grævius in resp. ad Heinsium, qui et ipse post agnovit errorem. Ern. In loco cit. 2, 42. legitur *nedum infima.* Sic plane Statius Theb. 3, 603.

Grates] Diis actas Pichena putat, ut 14, 64. 15, 74. Tiberio, Freinshemius et Ryckius e Suet. 53.

Quintum decimum] Sic MS. non *quintodecimo*, ut est in editis recentioribus: nam Beroaldus, Rhenanus, Aldus, Gryph. illud habent. Similiter aliis locis loquitur Tacitus 12, 69. *tertium ante idus Octobres*, ut jam docuit Jac. Gronovius; ubi similiter mutatum in *tertio*, restituit Pichena. Ern. Ursinus supplere tentabat A. D. Sed sat est subintelligi. Ad rem ipsam commode Ryckius notat, in Fastis Rom. ex ævo Constantii Imp. publicatis a Lambecio, ad XV Kal. Nov. legi *Jovi liberatori.* Exstant in thes. Græv. t. 8.

XXVI. Haud multo post Cocceius Nerva, continuus Principis, omnis divini humanique juris sciens, integro statu, corpore inlæso, moriendi consilium cepit. Quod ut Tiberio cognitum, adsidere, caussas requirere, addere preces, fateri postremo, "grave conscientiæ, grave famæ suæ, si proximus amicorum, nullis moriendi rationibus, vitam fugeret." Aversatus sermonem Nerva, abstinentiam cibi conjunxit. Ferebant gnari cogitationum ejus, quanto propius mala Reipubl. viseret, ira et metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterum Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Cn. Pisoni, et palam læta morte Germanici, cum Piso caderet, precibus Augustæ, nec minus inimicitiis Agrippinæ defensa erat: ut odium et gratia desiere, jus valuit; petitaque criminibus haud ignotis, sua manu, sera magis quam inmerita supplicia persolvit.

XXVII. Tot luctibus funesta civitate, pars mœroris fuit, quod Julia, Drusi filia, quondam Neronis uxor, denupsit in domum Rubellii Blandi, cujus avum, Tiburtem, Equitem Romanum, plerique meminerant. Extremo anni mors Ælii Lamiæ funere censorio celebrata, qui, administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus, urbi præfuerat: genus illi decorum; vivida senectus; et non permissa provincia dignationem addiderat. Exin, Flacco Pomponio Syriæ Proprætore defuncto, recitantur Cæsaris litteræ, quis incusabat, "egregium quemque, et regendis exercitibus idoneum, abnuere id mu-

Nerva continuus Principis] Celeber juris auctor, de quo Pomponius, *Hic etiam Nerva Cæsari familiarissimus fuit.* Consul fuit cum Vibio Rufino a. 775. Lips. Cf. et 4, 58.

Ferebant gnari] Dio Cassius 58, 21. tradit, caussas fuisse tum alias, tum hanc, quod Tiberius leges Cæsaris περὶ τῶν συμβολαίων, i. e. *de pecuniis creditis*, renovare voluisset, unde fidem labefieri et alios motus oriri viderit; eamque caussam fuisse, quare Tiberius postea rem moderaretur, et illud millies gratuitum daret. Dicendum esset potius, quod renovasset: nam Nerva ἀπεκαρτέρησε, post transactam caussam illam. Ern.

Dum intentatus] Ab accusatoribus, periculis nondum appetitus, nondum vexatus. Ern.

Precibus Aug.] Cf. 3, 17.

Denupsit] Extra cognationem suam nupsit, interpretatur Muretus. Id esset potius *enupsit*, verbo Liviano. Si dixisset, infra nobilitatem gentis, ferrem facilius: sed arbitror, simpliciter pro *nubere* capi posse. Vid. 15, 37. Sueton. Ner. 29. *Doryphoro liberto, sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit.* Sic et Ovid. M. 12, 196. ubi B. a. l. usus est. Add. Heins. ad illum locum. Ern.

Cujus avum Tiburtem] At pater ejus tamen Consularis, de quo 3, 51. *Solus Lepido e Consularibus Rubellius Blandus adsensit.* Consul suffectus fuit a. 771. Lips. Ryckius illum ipsum Consularem hic intelligi putat. Ern.

Funere Censorio] Vide supra ad 4, 15. Ern. Lamiam celebrat Horat. 1, 26. et 3, 17.

Imagine t. exs.] Numquam enim provinciam adiit. De hoc usu Tiberii v. 1, 8.

Flacco Pomponio] De eodem Suetonius Tib. 42. *Postea Princeps in ipsa publicorum morum correctione, cum Pomponio Flacco et L. Pisone, noctem continuumque biduum epulando potandoque consumpsit; quorum alteri Syriam provinciam, alteri Præfecturam urbis confestim detulit.* Ubi aliquot libri, *Pompeio Flacco*, male: est enim ille ipse, qui ante 15 annos Mœsiæ præfuerat. Cf. 2, 66. Lips.

nus: seque ea necessitudine ad preces cogi, per quas Consularium aliqui capessere provincias adigerentur;" oblitus Arruntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum jam annum adtineri. Obiit eodem anno et M. Lepidus, de cujus moderatione atque sapientia in prioribus libris satis conlocavi: neque nobilitas diutius demonstranda est: quippe Æmilium genus fecundum bonorum civium, et qui eadem familia, corruptis moribus, inlustri tamen fortuna egere.

A. U. 787. A. C. 34.

XXVIII. Paullo Fabio, L. Vitellio coss. post longum sæculorum ambitum, avis phœnix in Ægyptum venit, præbuitque materiem doctissimis indigenarum et Græcorum, multa super eo miraculo disserendi: de quibus congruunt, et plura ambigua, sed cognitu non absurda, promere libet. Sacrum Soli id animal, et ore ac distinctu pinnarum a ceteris avibus diversum, consentiunt, qui formam ejus definiere. De numero annorum varia traduntur: maxime vulgatum quingentorum spatium: sunt, qui adseverent, mille quadringentos

M. Lepidus] Iterum, *Manius*. Lips. Vide dicta ad 3, 35.

Conlocavi] De mendo suspectum habet hoc verbum Muretus, et in promtu foret corrigere *commemoravi*. Sed etiam *ponere*, sic fere dicitur. Cicero de Fin. 2, 26. *Posuisti etiam, dicere alios*, i. e. commemorasti: est enim de disputatione sermo. De Legibus 2, 3. *Magnus ille noster, me audiente, posuit in judicio* etc. i. e. dixit. Ern. Heins. volebat *concumulavi*, vel verbum tollendum suadebat. Hillerus Rac. 32. sq. *cumulavi*. Aptius certe vulgatum. Ceterum provocat Tacitus ad 1, 13. 4, 20. Sic *ponere* pro dicere, adfirmare Cicero N. D. 1, 23. Pro Cœlio, c. 7. in Verr. 2, 38.

Corruptis moribus] i. e. temporibus malis et morum pravitate corruptis, ut sæpe, ne quis ad familiam proprie referat: quod tamen ipsum quoque licebit, si quis malit, hoc sensu; qui ex illa familia mali cives fuere, tamen illustri fortuna usi sunt. Ern.

Paullo Fabio, L. Vitellio Coss.] Dio 58, 27. Solinus c. 33. Plinius 10, 2. biennio posterius venisse eum volunt, Q. Plautio, Sex. Papinio Coss. Vereor, ut stare sententia Taciti possit, contra tot testes. Nota autem ex Dione 58, 24. hos ipsos Consules post celebrata decennalia Tiberii pœna adfectos: quod tacuit noster. Ex quo non vane dixerim, narrationi huic annali deesse quædam; non enim Consulum supplicium certe omisisset. Lips. Negat Muretus, Consules interfectos fuisse. Vitellius quidem, Imperatoris pater, Caligula et Claudio Impp. vixit. Sueton. Vitell. c. 2. Ern. Quæ hic loco alieno traduntur de phœnice, anno suo restituenda et ad c. 40. ableganda censent Bip. ubi legendum, *Eo anno post longum sæc. amb.* etc.

Et ore ac distinctu] Haud mutem; nam os ei etiam eximium, *cristis faciem caputque* (ait Plinius) *plumeo apice cohonestantibus*. Ingeniose alioqui Pichena, *colore ac*. Lips. Vulgatum defendit Jac. Gronovius ex noto carmine de phœnice. Plinius sane 10, 2. etiam *faucium* (ubi quidam libri *faciem*) *et capitum* ornatum tradit. Item Græviius epist. ad Heins. t. 4. Coll. Burm. p. 512. Ern. Heins. dabat *decore*.

Formam ejus definiere] MS. codex *deffinere*; sed literam *d*, a recenti manu, et legendum *effinxere*, Pichena censet. Non credo. *Effingere* non est, ut opinor, describere. Ern. Bip. *depinxere*. Verum *definire* veteres quoque de iis dixisse, quæ in sensus cadunt, ex Cic. Top. 5. docet Hill. Racem. 33. Idem *effingere* pro *describere* apud Cic. ad Herenn. 4, 49. poni ostendit.

Quingentorum spatium] Cf. Seneca ep. 42. Mela 3, 8.

sexaginta unum interjici; prioresque alites Sesostride primum, post Amaside dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem, cui Heliopolis nomen, advolavisse, multo ceterarum volucrum comitatu, novam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura: inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt: unde nonnulli falsum hunc phœnicem, neque Arabum e terris credidere, nihilque usurpavisse ex his, quæ vetus memoria firmavit: confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem adfundere, ex qua fœtum oriri: et primam adulto curam sepeliendi patris: neque id temere, sed sublato murrhæ pondere, tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque Solis aram perferre

Sexaginta unum] Nimis minutum aut curiosum de *uno* anno. Itaque Muretus sententiam expedisse mihi videtur: *sexaginta: unum in terris.* Neque enim probabile, hoc omissum, de unitate. Lips. Idem placet Ursino, Pichenæ; nisi quod ille insuper conjicit, e CDLX factum esse CIƆCDLX, quod fortasse et ap. Plin. l. c. reponendum esse, ubi anni eduntur DCLX. Sed Salmasius ad Solinum p.388. b. vulgatum defendit, intelligitque annum magnum canicularem Ægyptiorum, qui anno millesimo quadringentesimo sexagesimo primo circumagitur, auctore Censorino c. 18. Apud Plinium quidem l. c. traditur, Manilium statuisse, vitam phœnicis finiri anni magni conversione. Id si probetur, sequentia de aliis debent accipi. Nam inter Amasin et Ptolemæum Euergeten tantum spatium temporis non intercedit. Sed in rebus fabulosis et nugatoriis nihil certi reperiri potest. Videnda etiam,quæ de hoc loco disputat Perizonius in Origin. Ægypt. c. 16. Ern. Nil hic mutandum. De tempore hic solum agitur, unde alienum videri posset de phœnicis unitate quid addi, judice Pichena. Fabulosus ille ales confictus videtur ad significandam periodum istam zodiacam. Cf. notata Bip. De phœnice vid. et Bochartus de animal. 6, 5.

Sesostride primum] Sic ex emendatione doctorum virorum legitur. Nam Beroaldus edidit *Soside.* Jac. Gronovius autem mavult *Sesoside*, e vestigiis scripturæ, quæ est in MS. *aliter esse Soside. Sesosis* vocatur etiam a Diodoro Sic. 1, 53. et aliis. Ern.

Amaside] Perizonius l.c. p.312. aut *Anysi* vel *Anyside* legendum, aut certe Herodoti Anysin intelligendum putat, si hic locus ad aliquam veri speciem revocari debeat. Ern.

Confecto annorum numero] Heins. *annorum M numero:* probat Grævius l. c. Ern. Sic et vetus carmen de phœnice v. 59. et Martialis 5, 7.

Suis in terris] Heinsius conjiciebat *surculis e thuris;* quam emendationem Grævius in ep. ad Heins. t. 4. Coll. Burm. p. 505. pro certissima habet, nisi quod τὸ *e* abesse vult. Est sane peringeniosa. Melior tamen altera ejusdem *surculis tureis.* Ern.

Murrhæ pondere] Heins. conjicit *saburræ;* sed v. Mela 3, 8. Herod. 2, 73.

Tentatoque per longum iter] id est, cum prius tentaverit: sic sæpe historici loquuntur, Sallustius, Livius, et Tacitus noster. Lips. Heinsius *itinere;* probat Grævius l. c. Recte. Ern. Bip. contra: *tentatoque* scil. *pondere p. l. iter.*

Subire patrium corpus] Salmasius ad Solin. l. c. legendum censet *subicere:* non enim *subire* corpus, quod verbum dicatur de onere imposito, quod dorso, capite, humeris feratur; sed pedibus ferre globum myrrheum cavatum, in locum cavatum subjecto patre: hoc esse *subicere corpus*, antique pro *subjicere.* Refellitur ab Is. Vossio ad Melam 3, 8. ed. Gron. qui variare veteres in modo portandi docet ex Artemidori Onirocriticis, ubi dicit, eum, qui phœnicem a se pingi somniarit, eo paupertatis venturum, ut parentis cadaver, more phœnicis, suis humeris efferre cogatur. 4, 49. Bene hæc. Neque dubium est, Tacitum in animo habuisse Virgilianum illud Æn. 4, 599. *quem*

atque adolere. Hæc incerta et fabulosis aucta. Ceterum adspici aliquando in Ægypto eam volucrem non ambigitur.

XXIX. At Romæ, cæde continua, Pomponius Labeo, quem præfuisse Mœsiæ retuli, per abruptas venas sanguinem effudit; æmulataque est conjunx Paxæa: nam promptas ejusmodi mortes metus carnificis faciebat: et quia damnati, publicatis bonis, sepultura prohibebantur: eorum, qui de se

subiisse humeris confectum ætate parentem. Atque etiam non nimis proprietas verbi in talibus urgenda. Defendebat etiam Heinsius et hoc et *adolere*, teste Grævio l. c. Ern.

Atque adolere] Salmasius l. c. vult *neque adolere*: nam cineres jam in aram deferri, et ibi relinqui, non comburi corpus. Sed Tacitus certe putavit *corpus* patrium deferri, sicque accepit Herodotus 2, 73. cujus tota narratio hoc clamat. Idem dicit, phœnicem patrem suum in templo Heliopolitano θάπτειν, idque fieri in ara, noster et alii tradunt. Illud autem θάπτειν in ara quomodo fieri quæso potest, nisi cremando; sive ipse abjecerit in ignem, sive sacerdotibus comburendum reliquerit? Qualis autem modus narrandi; *in aram perferre, neque adolere?* Non potius omisisset Tacitus hoc addere? Idem judicandum de Ryckiano, *atque avolare.* Ern.

Cæde continua] Absolute capiendum est, cum Romæ cædes continuæ fierent; ideoque post ea verba interpunxi: nam alioqui plurium nomina sequi deberent. Et sic edd. vett. usque ad Lipsianas. Fortasse tamen alicui videatur legendum, *at Romæ cædes continua*, *vel continuæ*, ut sit summa capitis 29 et 30. Et alibi vel nominativi pro ablativis accepti, vel in ablativos mutati. V. ad 11, 2. init. Ern.

Retuli] Supra 4, 47.

Paxæa] Sic cod. teste Gron.

Sepultura prohibebantur] Sepultura luctuque adfinium prohiberi, nisi magnorum scelerum damnatos (puta parricidii, perduellionis; idemque suspendiosos) non moris apud priscos. Invaluit sub Tyrannis, ideoque quasi novum, in Tiberii sævitia Sueton. notat, c. 61. *Interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerent:* itemque, *Nemo punitorum non in Gemonias abjectus, uncoque tractus.* Qui autem tracti, Tiberis eis sepultura. Idem in publicatione bonorum fuit, quæ apud antiquos in crimine perduellionis et hostilitatis tantum exercita, et fortasse parricidii: ita Sp. Mælii *bona contacta pretiis regni mercandi vendere atque in publicum redigere Quæstores jussi*, ait Livius 4, 15. ita Ciceronis damnati, a Clodio; M. Lepidi, a Senatu publica facta, quia secutus Antonii sectam. Primus publicationem ad omnia crimina (publica intelligo) traxit Cæsar; qui, ut Suetonius ait c. 42. *pœnas facinorum auxit: et, cum locupletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimoniis exsulabant; parricidas, (ut Cicero scribit) bonis omnibus, reliquos dimidia parte multavit.* Tenuit ea lex sub Augusto; qui tamen, cum multis divitibus vel dimidia pars nimiæ essent opes, et in ipso exsilio caussa luxus, sanxit, ut iis omnibus, quibus aqua et igni interdictum, (id est Jurisconsultorum verbo, deportatis) non plus possidere liceret quingentis millibus nummum. Dio 56, 27. Intenditque iterum sævitiam eam Tiberius, lata lege, qua interdictis aqua et igni adempta omnis testamenti factio. Idem Dio 57, 22. Quam legem interpretans Caius 1, 8. Qui test. fac. possunt: *Si cui aqua et igni interdictum sit*, inquit, *ejus nec illud testamentum valet, quod ante fecerit, nec id quod postea. Bona quoque, quæ tunc habuit cum damnaretur, publicabuntur.* Lips.

Qui de se statuissent] Non mirum, quia ne damnati quidem, nec peracti rei. Dio hæc omnia exprimere voluit, in actis anni 784. 58, 15. Ἐς τε τὴν ἀγορὰν τὰ σώματα ἁπάντων ἐῤῥίπτετο, καὶ μετὰ τοῦτο ἐς τὸν ποταμὸν ἐνεβάλλετο. Ἤδη δὲ καὶ ὅπως οἱ παῖδες τῶν οὐσιῶν αὐτοὺς κληρονομῶσιν: ubi puero mendum clarum, scribendumque μὴ κληρονομῶσιν, inserta voce. Ideo enim abjecta corpora tractaque, ne liberi succedere in bona possent, quæ jam publica ut damnatorum palam punitorumque. Mirum, ex sequentibus Dionis verbis interpretem id non vidisse. Bona ergo manebant, siquis prævenisset damnationem, et testamenta. Sed quid in præmiis accusatorum? nihilo secius dari solere, ostendit Taciti locus supra 4, 30. *Et, quia Cornutus sua manu ceciderat, actum de præmiis accusatorum abolendis, siquis majestatis postulatus ante perfectum judicium seipse vita privavisset: ibaturque*

statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Sed Cæsar, missis ad Senatum litteris, disseruit, "morem fuisse majoribus, quotiens dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere: id se repetivisse in Labeone: atque illum, quia male administratæ provinciæ aliorumque criminum urgebatur, culpam invidia velavisse: frustra conterrita uxore, quam, etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse." Mamercus dein Scaurus rursum postulatur, insignis nobilitate et orandis caussis, vita probrosus. Nihil hunc amicitia Sejani, sed labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultius exercebat: detuleratque argumentum tragœdiæ, a Scauro scriptæ, additis versibus, qui in Tiberium flecterentur. Verum ab Servilio et Cornelio, accusatoribus, "adulterium Liviæ, Magorum sacra" objectabantur. Scaurus, ut dignum

in eam sententiam, ni durius contraque morem suum palam pro accusatoribus Cæsar, inritas leges, et Remp. in præcipiti conquestus esset. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, per præmia eliciebantur. Dari non solere, Seneca in narranda Cremutii morte, quæ sub hoc Tiberii tempus, in Cons. ad M. 22. *Cognito consilio ejus,* inquit, *publica voluptas erat, quod e faucibus avidissimorum luporum eriperetur præda. Accusatores adeunt Consulum tribunalia, queruntur Cordum mori, ut interpellarent quod coegerant. Adeo illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæstione, an morte rei prohiberentur.* Nec satis scio, quomodo in concordiam reducam eos locos. Sub Claudio et Nerone fortean aliud fuerit: et Senecam deceperit mos sui ævi. Lips. Adde Paull. Res. Sent. 5, 12. et ibi interpretes. Ceterum Latinitas postulat *statuerant* sive *statuissent,* quod video exhiberi in titulo notæ Lipsianæ, nuspiam in textu reperi. Ern. Perperam hic Dionis locum emendare velle Lipsium, Reimarus docet.

Morem fuisse majoribus] V. supra 2, 70. et ibi Lipsium, et quæ diximus ad Suet. Calig. 3. Ern. Adde Sen. de ira 3, 23.

Criminum urgebatur] In promtu foret corrigere *arguebatur,* quod facile potuisset converti in *urguebatur;* præsertim cum nullum aliud exemplum hujus generis profertur. Sed, quando omnes, qui cod. MS. inspexerunt, repererunt *urgebatur,* credamus id esse a Tacito, et intelligamus Græco more dictum, pro *urgeri criminibus,* ut Tacitus alibi loquitur. Hist. 4, 43. intellecto *nomine,* aut alius talis vocis. Supra 5, 11. *noxius conjurationis,* ubi vide dicta. Ern. Perizonius ad Sanctii Minervam 2, 3, 3. dictionem Cornelianam esse nunquam mihi persuadebit. Quin rescribamus potius *criminum vi urgebatur,* vel *criminum arguebatur.* (Non video, cur non *urgere* hic sit instantius adcusare. Multa sunt apud Tacitum audacter dicta.)

Invidia] Vid. dicta ad 4, 52. Ern.

Mamercus Scaurus] Male hic a Dione 58, 24. Μάρκος. De probrosa ejus vita lege Senecam de Benef. 4, 31. aut potius non lege impuritatem hominis et ἄῤῥητον μῖξιν. Notat eum brevi stigmate Tertull. de Pallio c. 5. *Dabo catharcticum impuritati Scauri, et aleæ Curii, et vinolentiæ Antonii.* Lips. Quem vide et ad Senecam l. c. Ern.

Rursum] Cf. c. 9.

Sejani, sed labefecit] An transpositio facta est, legendumque, *Sejani labefecit, sed* etc. Ern. Verbum *labefecit* a transpositione viri eruditissimi defendimus ad H. 1, 83.

Argumentum tragœdiæ] Cui nomen Atreus fuit. Versus, qui in Tiberium flecti videbatur, ex Euripide: Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας χρεὼν φέρειν. Adi Dionem l. c. Lips.

Ab Servilio et Cornelio] Cornelio fuit cognomen Tbusci. Seneca pater Suasoria 2. *Thuscus ille, qui Scaurum Mamercum, in quo Scaurorum familia exstincta est, majestatis reum fecerat; homo quam improbi animi, tam infelicis ingenii.* Lips.

veteribus Æmiliis, damnationem anteit; hortante Sextia uxore, quæ incitamentum mortis et particeps fuit.

XXX. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, pœnis adficiebantur; ut Servilius Corneliusque, perdito Scauro famosi, quia pecuniam a Vario Ligure, omittendæ delationis, ceperant, in insulas, interdicto igni atque aqua, demoti sunt. Et Abudius Ruso, functus Ædilitate, dum Lentulo Gætulico, sub quo legioni præfuerat, periculum facessit, "quod is Sejani filium generum destinasset," ultro damnatur, atque urbe exigitur. Gætulicus ea tempestate superioris Germaniæ legiones curabat, mirumque amorem adsecutus erat; effusæ clementiæ, modicus severitate, et proximo quoque exercitui, per L. Apronium socerum, non ingratus: unde fama constans, ausum mittere ad Cæsarem litteras, "adfinitatem sibi cum Sejano haud sponte, sed consilio Tiberii, cœptam: perinde se, quam Tiberium, falli potuisse: neque errorem eundem illi sine fraude, aliis exitio habendum: sibi fidem integram, et, si nullis insidiis peteretur, mansuram: successorem non aliter, quam indicium mortis, accepturum: firmarent velut fœdus, quo Princeps ceterarum rerum potiretur, ipse provinciam retineret." Hæc, mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quod unus omnium Sejani adfinium incolumis multaque gratia mansit: reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque fama, quam vi, stare res suas.

A. U. 788. A. C. 35.

XXXI. C. Cestio, M. Servilio coss. nobiles Parthi in urbem venere, ignaro rege Artabano. Is, metu Germanici

Sexitia] Lipsius in margine *Sextia;* recte, ut opinor. ERN. Sic ergo posui.

Omittendæ delationis] int. caussa: de quo genere loquendi jam supra dictum. *Capere pecuniam* autem est formula propria de iis, qui contra leges pecuniam accipiunt, qui corrumpi se pecunia patiuntur. V. Clav. Cic. in h. v. ERN.

Lentulo Gæt.] Is Consul a. 779. Vide 4, 46.

Effusæ clementiæ, modicus severitate] Primum, ne quis tentet *effusus,* quia mox *modicus,* cautum est observatione sæpe inculcata, de consuetudine Taciti variandæ constructionis contra consuetudinem elegantiorum scriptorum: infra c.47. *vetustis honoribus et illustris studiis:* deinde conjectura Mureti, Pichenæ etc. *severitatis* refellitur frequentia exemplorum contrariorum in ipso Tacito, de qua jam alibi actum. Sed, quomodo differunt *effusæ clementiæ* et *modicus severitate?* nam *clementia* est moderatio severitatis. *Effusam clementiam* arbitror esse in condonatione aut levitate pœnarum; severitatis moderationem in disciplinæ militaris parum accurata et acri exactione. ERN. Sic H. 1, 69. *inmodicus sævitia.* (Sed et Agr. 40. *cultu modicus.*)

Per L. Apron.] Cf. 4, 73.

Indicium mortis] Videtur *indicium mortis* pro indicta morte vel indictione mortis dixisse. GRON. Nihil arbitror impedire, quo minus *indicium* pro signo accipiamus mortis sibi imminentis. *Judicium* quidem, quæ est Freinshemii conjectura, vix commodum sensum parit. ERN.

C. Cestio] Is ap. Dionem in Serie Coss. Gallus cognominatur. Differt a C. Cestio, cujus pyramis Romæ. V. Ryckius.

fidus Romanis, æquabilis in suos, mox superbiam in nos, sævitiam in populares sumpsit; fretus bellis, quæ secunda adversum circumjectas nationes exercuerat, et senectutem Tiberii, ut inermem, despiciens, avidusque Armeniæ, cui, defuncto Rege Artaxia, Arsacen, liberorum suorum veterrimum, inposuit, addita contumelia, et missis, qui "gazam, a Vonone relictam in Syria Ciliciaque," reposcerent: simul "veteres Persarum ac Macedonum terminos," seque "invasurum possessa Cyro, et post Alexandro," per vaniloquentiam ac minas jaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familia, ac perinde opibus, et proximus huic Abdus, ademptæ virilitatis: non despectum id apud barbaros, ultroque potentiam habet. Ii, adscitis et aliis primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei inponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque, aut nondum adultis, Phrahaten, Regis Phrahatis filium, Roma poscebant: "Nomine tantum et auctore opus, ut, sponte Cæsaris, genus Arsacis ripam apud Euphratis cerneretur."

XXXII. Cupitum id Tiberio: ornat Phrahaten, accingitque paternum ad fastigium: destinata retinens, consiliis et astu res externas moliri, arma procul habere. Interea, cognitis insidiis, Artabanus tardari metu, modo cupidine vindictæ

Æquabilis in suos] i. e. lenis, mitis, æquus, justus. Nam *æquabilis* interdum dicitur pro *æqualis*, ut ap. Cicer. Off. 2, 11. *æquabilis prædæ partitio.* Sed *æqualitatis* verbo notio justitiæ adhæsit: nam *æqualis* v. c. *partitio* est eadem justa; et hinc etiam civilitatis, lenitatis. Vid. Clav. Cic. ERN.

Senectutem Tiberii ut inermem] hoc est, liberis carentem. Vide dicta ad 1, 3. Sic etiam Freinshemius; a quo sine caussa idonea dissentit Jac. Gronovius. ERN.

Artaxia] Cui Germanicus diadema imposuerat, 2, 56.

Imposuit] Temporum ratio desiderat *imposuerat*, sicut etiam ante est *exercuerat:* et sic Tacitum scripsisse puto. Frustra obloquitur Broterius; nam exempla similia non docent, tam parum Latine scripsisse auctores, sed sæpe imperitos librarios male descripsisse. ERN.

A Vonone] De hoc 2, 1. 4, 58. 68.

Non despectum] Ex instituto Cyri apud Xenoph. 7, 5. qui custodiam curamque sui corporis solis commisit eunuchis: et intimam aulam ex hoc semiviro genere constituit, quasi fidissimo. Itaque deinceps in honore. Sed et Persæ primi privasse viro creduntur. Stephanus de Urb. Σπάδα, οὐδετέρως, κώμη Περσική, ἐν ᾗ πρώτῃ εὐνουχισμὸς γέγονεν. Petronius c. 119. *Persarum ritu, male pubescentibus annis Surripuere viros, exsectaque viscera ferro In Venerem fregere.* Alii ad Semiramim referunt, ut Ammianus 14, 6. Utramque famam posuit Claudianus in Eutrop. 1, 339. — *seu prima Semiramis astu Assyriis mentita virum, ne vocis acutæ Mollities, lævesque genæ se prodere possent, Hos sibi conjunxit similes: seu Persica ferro Luxuries vetuit nasci lanuginis umbram.* Ubi scriptum etiam, *Parthica:* nullo vitio, quia populi ii tunc confusi. LIPS. Unde factum, ut *Eunuchi* pro primoribus, magnatibus dicerentur, ut docent viri docti ad Actor. 5, 27. ERN.

Phrahaten] Cf. 2, 1, 2.

Nomine et auctore] *Nomine* refer ad *genus Arsacis: auctore* autem ad *sponte Cæsaris* i. e. jussu, ut supra. ERN.

Ut sponte C.] In edit. c. n. v. 1608. non nemo emendandum in margine notavit *et sponte.*

Modo cupidine vindictæ inardescere] Desiderari alterum *modo*, concedo: sed inserendum esse, ut cum Mureto vult Acidalius, nego cum Jac. Gronovio.

inardescere: et barbaris cunctatio, servilis; statim exsequi, regium videtur. Valuit tamen utilitas, ut Abdum, specie amicitiæ vocatum ad epulas, lento veneno inligaret; Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam, dum, omisso cultu Romano, cui per tot annos insueverat, instituta Parthorum insumit, patriis moribus inpar, morbo absumptus est. Sed non Tiberius omisit incepta. Tiridaten, sanguinis ejusdem, æmulum Artabano, recuperandæque Armeniæ Iberum Mithridaten deligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat: et cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit: eo de homine, haud sum ignarus, sinistram in urbe famam, pleraque fœda memorari: ceterum, regendis provinciis prisca virtute egit. Unde regressus, et formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudii, turpe in servitium mutatus, exemplar apud posteros adulatorii dedecoris habetur: cesseruntque prima postremis, et bona juventæ senectus flagitiosa oblitteravit.

XXXIII. At ex regulis, prior Mithridates Pharasmanen perpulit, dolo et vi conatus suos juvare; repertique corruptores ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt: simul Iberi magnis copiis Armeniam inrumpunt, et urbe Artaxata potiuntur. Quæ postquam Artabano cognita, filium Oroden

Tacitus sic et alibi; neque modo in hac particula, sed etiam in aliis. Ern. Facile elabi potuit alterum *modo*, si credatur Tacitus ita scripsisse, *tardari metu modo, modo cupidine*. Sic et supra prius omissum 4, 50. et apud Liv. 26, 15. Victor. Cæs. 42, 20. item *primo* ante *mox* 1, 67. et ante *dein* 12, 64. 13, 56.

Lento veneno illigaret] Sic Hercules ap. Sophoclem in versione Latina Cic. Tusc. 2, 8. *Ipse illigatus peste interimor textili*, de veste venenata; ubi in Græco Sophocles est χειρωθείς. Sed Cicero ad vestem respexit, de qua ante dixerat *irretire*. Hic *illigare* videtur vim impediendi habere, ut in illo Virgilii Æn. 10, 794. *inutilis inque ligatus*. Ern.

Insumit] Sic MS. Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus cet. Lipsius tacite edidit *sumit*. Pichena correxit *resumit*, quod inde in alias edd. fluxit. Jac. Gronovius restituit *insumit*, quod imitati sumus. Tacitum sic scripsisse non affirmem. *Sumit* verum puto. *In* natum est e finali præcedentis verbi, ut sæpe alibi. Ern. Recte sic omnino. Boxhornius, item Hillerus malebant *induit*. Cui bono? Lege *sumit*, ut apud Senecam de Ira 3, 8. Livium 3, 68. Vide et ad 14, 44.

Pleraque] In marg. edit. cit. non nemo *pluraque*: non male.

Exemplar apud posteros] Corrigamus ergo Senecam, ubi vulgo Natur. Quæst. 4. præf. *Alius adulatione clam utetur; alius ex aperto palam, rusticitate simulata, quasi simplicitas illa, non ars sit. Plancus artifex ante Villeum maximus, aiebat, non esse occulte, nec ex dissimulato blandiendum:* et legamus, *ante Vitellium*. Villeus enim ignotus: at Vitellii hujus mirum in adulando ingenium, etiam Suetonius celebrat c. 2. in Vitellio, et Dio 59, 27. Plancus autem in Seneca est is, qui apud Fulviam Antonii magnus: de cujus adulatoriis moribus Appianus B. Civ. 5, 50. Lips.

Ad scelus cogunt] Ad interficiendum veneno Arsacen, ut recte Muretus. Ern.

Urbe Artaxata] Malim, *urbem*. Tamen et Artaxatam et Tigranocertam priore numero noster aliique scripserunt. Lips.

Filium Oroden] Omnis hæc historia apud Josephum 18, 2. Lips.

ultorem parat, datque Parthorum copias, mittit, qui auxilia mercede facerent. Contra Pharasmanes adjungere Albanos, accire Sarmatas; quorum sceptuchi, utrimque donis acceptis, more gentico, diversa induere. Sed Iberi, locorum potentes, Caspia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt: at qui Parthis adventabant, facile arcebantur: cum alios incessus hostis clausisset; unum reliquum, mare inter et extremos Albanorum montes, æstas impediret: quia flatibus Etesiarum implentur vada; hibernus Auster revolvit fluctus, pulsoque introrsus freto, brevia litorum nudantur.

XXXIV. Interim Oroden, sociorum inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, et detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula: ac sæpe, in modum obsidii, stationibus cingebat; donec Parthi, contumeliarum insolentes, circumsisterent Regem, poscerent prœlium. Atque illis sola in equite vis: Pharasmanes et pedite valebat: nam Iberi Albanique, saltuosos locos incolentes, duritiæ

Datque Parthorum copias] MS. *dat Parthorumque*, quod Jac. Gronovio placet, non mihi. Sed in copulis aliquid hic turbatum amplius credo. An scripsit Tacitus: *dat Parthorumque copias, et qui auxilia mercede facerent.* Certe illud *mittit* cum per se friget, tum quia est sine copula. Ern. Forsan legendum *mittitque, qui.* Copula ob sequens pronomen potest excidisse. Acuta est Ernestia conjectura. Forsan legi posset *ad Parthorumque copias mittit, qui*—vel *dat P. copias mittitque qui.*

Accipere Sarmatas] Profecto fuit, *acciere Sarmatas;* id est, arcessere et advocare. Lips. Puto *accire.* Gron. Recte. Sæpe in libris huic verbo substituitur *accipere.* V. Drak. ad Liv. 10, 19. 23, 17. Itaque non dubitavi recipere, ut alibi viri docti fecere. Ern. Legendum esse *accire*, dubito: *accipere* in auxilium sic etiam occurrit, 2, 40. Adde quæ ad 12, 6.

Sceptuchi] Sic Hom. Il. β. 86. Strabo 11, p. 496.

Caspia via Sarmatam] Seneca Thyeste 374. *Aut qui Caspia fortibus Recludunt juga Sarmatis.* Gron. Sunt *portæ Caspiæ* Suetonii Ner. 19. V. Ryckius. Ern. *Caspia via, Caucasia* potius. Pylæ scil. Caucasiæ Sarmatis per Iberos in Armeniam transitum dabant. V. Ryck. ad h. l. et S. Croix mém. sur les pays situés entre la mer noire et la mer Caspienne p. 139. *Portas Caucasias multis Caspias dictas* jam observavit Plin. 6, 12.

At qui Parthis adventabant] Nempe Sarmatæ, qui diversa, ut dixit, more gentis induerant; et hodie faciunt Tartari, qui ea loca tenent. Lips.

Mare inter et] Mare, nempe Caspium: et res ita habet. Extremi fines Albanorum, versus Sarmatiam, Caspium mare tangunt. Ad illud usque, perpetuis fere montibus a Sarmatis separantur: ergo aditus in Albaniam, per litoris ejus oram et plana vicina. Sed hæc quoque, inquit, clausa tunc Sarmatis; quia ab Oriente Etesiæ flabant, et undas fluctusque in plana impellebant, atque ita restagnabant. Transitus autem Sarmatis non alius in Armeniam, quam per Albanos per illud litus. Lips. V. Ryck. ad h. l.

Æstas imp.] Defendi potest: nam Etesiæ ventus æstivus. Sed forte *æstus* scripsit Tacitus. Ern. De Etesiis v. Plin. 2, 47. Colum. 11, 2.

Infensare pabula] Usitatius est *infestare;* sed *infensare* eadem analogia dicitur. Sic 13, 37. *infensare bello Armeniam:* item ut *infestum agmen* sæpe Livius: sic noster *infensum* 15, 10. etc. Ern.

Sæpe, modum obsidii] Addi præpositionem, *sæpe in modum*, voluit Muretus, Groslotius, et Acidalius. (item Pichena.) Recte. Prima verbi sequentis absorbuit præpositionem, ut sæpe alibi. Ern. Restitui.

Sola in equite vis] Miror, nemini in mentem venisse, aut *solo* aut *tota*, cum supra in *veteres* 4, 32. hæserint. *Sola* est *una*, quod etiam sic dicitur 4, 59. *Sola necessitudinis gloria usurum.* Ern.

patientiæque magis insuevere. Feruntque "se Thessalis ortos, qua tempestate Iason, post avectam Medeam, genitosque ex ea liberos, inanem mox regiam Æetæ vacuosque Colchos repetivit." Multaque de nomine ejus, et oraculum Phryxi celebrant: nec quisquam ariete sacrificaverit, credito, vexisse Phryxum: sive id animal, seu navis insigne fuit. Ceterum, directa utrimque acie, Parthus "Imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum; contraque ignobilem Iberum mercenario milite," disserebat: Pharasmanes, "integros semet a Parthico dominatu: quanto majora peterent, plus decoris victores, aut, si terga darent, flagitii atque periculi laturos:" simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde prædam ostendere.

XXXV. Enimvero apud Sarmatas non una vox Ducis; se quisque stimulant, "ne pugnam per sagittas inirent; impetu et cominus præveniendum." Variæ hinc bellantium species; cum Parthus, sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæreret: Sarmatæ, omisso arcu, quo brevius valent, contis gladiisque ruerent; modo equestris prœlii more, frontis et tergi vices; aliquando, ut

Thessalis ortos] Strabo lib. 11. p. 498. qui de oraculo item Phryxi, et vetita arietis cæde, his verbis: Ἐν τῇ Μοσχικῇ τὸ τῆς Λευκοθέας ἱερὸν, Φρίξου ἵδρυμα, καὶ μαντεῖον ἐκείνου, ὅπου κριὸς οὐ θύεται. At aliter Justinus, qui hos ad Orientem Albanos deducit ex Italia ab Albano monte. Ejus verba 42, 3. *Cum Albanis fœdus percussit* Iason, *qui Herculem ex Italia ab Albano monte, cum, Geryone exstincto, armenta ejus per Italiam duceret, secuti dicuntur: quique memores Italicæ originis, exercitum Cn. Pompeii, bello Mithridatico fratres salutavere.* Lips.

Inanem regiam vacuosque Colchos] *Inanem* int. liberis, qui succedere parenti possint. Sic *vacua domus* ap. Sallust. Catil. 15. facta est sublato filio: ubi plura Cortius. infra c. 51. *vacui Penates. Vacui Colchi*, qui Regem non habent. Sic *vacua Armenia* 12, 50. *provincia*, quæ præsidem non habet 2, 76. *legiones* 2, 46. quæ sine duce. *Mulier vacua* 13, 44. quæ sine marito. Ern.

Multaque de nomine ejus] id capio, loca sive templa de nomine ejus dici. Ita Strabo l. c. p. 503. *Iasonem, cum Armenio Thessalo, profectum usque ad mare Caspium:* Ὡς, inquit, μαρτυρεῖ τά τε Ἰασόνεια, καὶ ἄλλα ὑπομνήματα. Iasonea, acceperim sacella aut templa Iasonis honori. Justinus l. c. *Iasoni totus fere Oriens, ut conditori, divinos honores templaque constituit.* Quem etiam vide super hoc reditu in Colchos, Medea rursum adsumpta; ut hic noster tetigit. Lips. Cf. Strabo 1. p. 45.

Disserebat] Magis pro sententia esset, *differebat*. Lips. *Disserebat* verum est. Etiam alibi disserendi verbo tali loco utitur. Hist. 4, 69. *At Julius Auspex vim Romanam pacisque bona dissertabat.* Adde infr. 44. 12, 2. 20. 35. 38. V. Obs. Misc. Nov. t. 2, 3. Sed Acidalii conjecturam, paullo ante *mercenarium militem* legendum, probo. Ern. Bene. Significat dictitabat, commemorabat, ut 1, 4. Consule etiam mox ad c. 49.

Quo brevius valent] Puta, quam Parthi: hi enim ex propinquo invalidi, quæ res P. Ventidio de illis victoriam dedit. Frontinus Strateg. 2, 2, 5. *adeo se admovit, ut sagittas, quibus ex longinquo usus est, cominus applicitas eluderet.* Florus 4, 9. *passus est hostem castris succedere, donec, absumpto jactus spatio, adimeret usum sagittarum.* Val. Flaccus Argon. 2, 524. *Jam brevis et telo volucri non utilis aer.* Gron. Nihil impedire arbitror, quo minus *brevius* pro *breviter* dictum accipiamus, non diu. Ern.

Equestris] Sic Rhen. emendavit: legebatur prius *equites tres*.

Frontis et tergi vices] Scribo, *vice:* et sententiam expedio. A Sallustio

conferta acies, corporibus et pulsu armorum pellerent, pellerentur. Jamque et Albani Iberique prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super eques, et a propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharasmanes Orodesque, dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subveniunt, conspicui, eoque gnari, clamore, telis, equis concurrunt: instantius Pharasmanes: nam vulnus per galeam adegit; nec iterare valuit, prælatus equo, et fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi, falso credita, exterruit Parthos, victoriamque concessere.

XXXVI. Mox Artabanus tota mole regni ultum iit: peritia locorum ab Iberis melius pugnatum: nec ideo abscedebat, ni, contractis legionibus, Vitellius, et subdito rumore, tamquam Mesopotamiam invasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, versæque Artabani res; inliciente Vitellio, "desererent Regem, sævum in pace, et adversis prœliorum exitiosum." Igitur Sinnaces, quem antea infensum memoravi, patrem Abdagesen aliosque occultos consilii, et tunc continuis cladibus promptiores, ad defe-

est, qui in histor. fragm. *More equestris prœlii, sumptis tergis atque redditis.* Et in Jug. 59. *Quibus illi freti, non uti equestri prœlio solet, sequi, dein cedere; sed adversis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem.* Frontis et tergi vice, id est, alterna mutatione, modo frontis, modo tergi. LIPS. Muretus et Acidalius malunt intelligi *erant*, vel *essent*, vel *facerent*; quod durum est, quia commune tribus membris subjectum *Sarmatæ*. ERN. *Erant* subaudit quoque Broterius. Gruterus accusativum absolute poni putat, ut H. 1, 44. 2, 78. (ubi v. Ern.) 3, 61. 4, 18. 19. Bipont. intelligunt *secundum vices*, uti apud Liv. 1, 9. extr. Legendum videri posset *per fr. et t. vices*, ni potius cum Acidalio subaudiendum esset *ipsis essent*. Talis ellipsis exempla asperioris extant apud Tacitum. Vide ad 1, 64. 2, 15. H. 1, 88. 2, 19. et mox ad c. 43.

Conferta acies] Sic correximus, quod omnes edd. obtinet *conserta*, quod esse vitiosum dubitari non potest, et non uno loco pro *conferta* a librariis obtruditur. Liv. 3, 70. *quibus conferta peditum acies cessisset:* ubi cod. Harlei. *conserta*: 22, 28. *conferto agmine mittit equites:* multi scr. et editi *conserto*: illud recte tuetur Drakenb. quem vide, et quos ibi laudat. Adde infra 12, 35. 14, 36. ERN. Bipont. præferunt *conserta*. Mihi secus videtur.

Falso credita] Lego *dedita* vel *didita*. At Josephus revera occisum eum tradit 18, 2. LIPS. *Didita fama* est 11, 1. Sed etiam Hist. 4, 34. est in libris *credita fama*, idque contra Lipsium et Rhenanum recte defendit Gronov. Obs. 3, 10. p. 520. Vulgatum igitur et hic servandum. In Gesneri tamen Thes. L. L. ex his locis omnibus laudatur *didita fama*. ERN.

Tota mole regni] Ita Florus 3, 5, 14.

*Ultimi * id peritia*] Nisi quid desit (nec puto hercle, quoniam tota hac narratione belli externi concisus Tacitus) commodo restituemus: *regni ultum iit: peritia l. a. I. m. pugnatum.* Amat ita loqui noster, et Sallustius Jug. 68. *Quam maxima cura ultum ire injurias festinat.* LIPS. Recepit Pichena et secuti editores. ERN.

Antea] Sic cod. Provocatur autem ad c. 31. 32.

Occultos consulit] Scribo, *conligit*. LIPS. Quomodo jam conligit, si demum ad defectionem trahit? Melius Faernus et Freinsh. *consilii:* idque non dubitavi recipere, quia in MS. non est *consulit*, ut id propterea ferendum sit, sed *consilit;* ut edidere etiam Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus, Gryphius: quod dubitari non potest e *consilii* factum; nam non raro in hac litera lapsi scribæ. v. Sciopp. Art. Crit. p. 56. *Occultus consilii* dicitur, ut alibi *manifestus consilii*. ERN. Imo 4, 7. *occultus odii, ambiguus consilii.* H. 2, 83. 4, 21.

ctionem trahit: adfluentibus paullatim, qui, metu magis, quam benevolentia, subjecti, repertis auctoribus sustulerant animum. Nec jam aliud Artabano reliquum, quam, si qui externorum corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres, quis neque boni intellectus, neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumptis, in longinqua et contermina Scythiæ fugam maturavit, spe auxilii; (quia Hyrcanis Carmaniisque per adfinitatem innexus erat) atque interim posse Parthos, absentium æquos, præsentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari.

XXXVII. At Vitellius, profugo Artabano, et flexis ad novum Regem popularium animis, hortatus Tiridaten, "parata capessere," robur legionum sociorumque ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cum hic more Romano suovetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset, nuntiavere accolæ, "Euphraten nulla imbrium vi, sponte et inmensum adtolli; simul albentibus spumis, in modum diadematis, si-

Parthos absentium æquos] Prorsus idem consilii datum, et successu simili, Regi Chilperico, ratione item pari, in Francia. Vide Aimoinum 1, 7. Lips.

Suovetaurilia daret, ille equum] De suovetaurilibus dico ad H. 4, 53. De equo res sic habet. Sollennis Persarum victima Soli, equus. Justinus 1, 10. *Solem unum esse Deum Persæ credunt, et equos eidem Deo sacratos ferunt.* Xenophon 4, 5. περὶ Κύρου ἀναβάσ. Καὶ ἵππον ὃν εἰλήφει παλαιότερον, δίδωσι (Ξενοφῶν) τῷ κωμάρχῃ ἀναθρέψαντι καταθῦσαι, ὅτι ἤκουσεν αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τοῦ Ἡλίου, δεδιὼς μὴ ἀποθάνῃ. Et 8, 3. Κύρου παιδείας. Πρῶτον μὲν ἤγοντο τῷ Διῒ ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέσσαρας . . . μετὰ δὲ τούτους, ἵπποι ἤγοντο θῦμα τῷ Ἡλίῳ. Idemque Pausaniæ in Lacon. 20. notatum. At de amne nihil nobis lectum. Sed et aliis gentibus victima, equus: apud Romanos, Marti. Festus in *Equus*. Et apud Mysios: Florus 4, 12. *Illi statim ante aciem, immolato equo, concepere votum*, etc. Apud Massagetas item Soli. Strabo 11. p. 513. Θεὸν δὲ Ἥλιον μόνον ἡγοῦνται, τούτῳ δὲ ἱπποθυτοῦσι. Pugnat cum superioribus, quod idem Strabo 15. p. 727. de Carmanis scribit: Ὄνον τε θύουσι τῷ Ἄρει, ὃν Πέρσαι σέβονται θεῶν μόνον. Alii enim Persis Solem, quem Mithram dicunt, Deum unicum tribuunt, non Martem, ut hic (per oblivionem forte) Strabo. Lips. Adde ad Hist. 4, 53. Ern. De suovetaurilibus v. Dionys. 4, 22.

In modum diadematis] Ad diadematis formam adspicit; quam, si vacat, a me cape. Diadema commune olim insigne Regum, non aliud quam fascia tenuis cingens caput. Seneca ep. 80. *Vides illum Scythiæ Sarmatiæve Regem insigni capitis decorum? si vis illum æstimare, totumque scire qualis sit, fasciam solve: multum mali sub illa latet.* Florus 3, 19. *Ipse veste purpurea argenteoque baculo, et regium in morem fronte redimita.* Atque ea fascia alba. Tacitus hic: *albentibus spumis, in modum diadematis.* Silius 16, 241. de Juba rege: — *regnique insigne vetusti Gestat læva decus, cinguntur tempora vitta Albenti.* Plinius 11, 16. *Regibus apum in fronte macula, quodam diademate candicans.* Ab hac caussa, *quidam e turba* (apud Suet. Jul. 79.) *statuæ Cæsaris coronam lauream candida fascia præligatam imposuit:* quasi diadema illi attribuens. Et apud Valerium 6, 2, 7. Pompeio, *candida fascia crus alligatum habenti, Favonius non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema.* Corrige Hegesippum B. Jud. 2, 1. *Quid enim sella aurea, allatumque diadema, nisi regni forent insignia?* et scribe, *albatumque*. Apud Persas paullo aliter; quibus nec omnino candidum diadema, nec capiti nudo circumplexum, sed cidari sive tiaræ. Xenophon 8, 3, 7. *Habebat Cyrus diadema circum tiaram, uti et cognati ejus idem insigne ferebant.* Curtius 3, 3. *Cidarim Persæ vocabant regium capitis insigne: hoc cærulea fascia albo distincta circuibat.* Quæ verba ἐξ ἐπιπολῆς pronuncio parum sana.

nuare orbes; auspicium prosperi transgressus." Quidam callidius interpretabantur, "initia conatus secunda, neque diuturna: quia eorum, quæ terra cœlove portenderetur, certior fides; fluminum instabilis natura simul ostenderet omina raperetque." Sed ponte navibus effecto, tramissoque exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus in castra venit; exsul quondam, et Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoque civitate Romana donatus: mox, repetita amicitia Regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui, Euphrate et Tigre, inclytis amnibus, circumflui, Mesopotamiæ nomen acceperunt. Neque multo post Sinnaces auget copias: et columen partium Abdageses gazam et paratus regios adjicit. Vitellius, ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque: hunc, "Phrahatis avi et altoris Cæsaris, quæ utrobique pulchra, meminerit:" illos, "obsequium in Regem, reverentiam in nos, decus quisque suum et fidem retinerent:" exin cum legionibus in Syriam remeavit.

XXXVIII. Quæ duabus æstatibus gesta, conjunxi, quo requiesceret animus a domesticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio post cædem Sejani, quæ ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta, vel abolita, pro gravissimis et recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio, ingruentes accusatores haud perpessus, supremis tabulis multa et atrocia in Macronem, ac præcipuos liberto-

Damnat ipse Curtius 6, 6. de Alex. *Itaque purpureum diadema distinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, vestemque Persicam sumpsit.* Si purpureum, quomodo cæruleum? nec sane cæruleum colorem inter regios aut principales legi. An illic scribendum, *coccinea fascia?* an, *hoc cæruleum?* ut insigne capitis tali colore fuerit, non fascia ipsa. De medicina enim certa alius viderit, non hic mihi cognomen Sullæ. Lips.

Prosperi transgressus] Rhen. sic correxit. Ante erat *prospere:* secutus est Aldus cum ceteris. Ern.

Adjicit] MS. et edd. *adicit:* Ryckius *adjicit* edidit, bene: nam sic alias scribitur in his libris: quo argumento Burmannus repudiat scripturam cod. Memmiani optimi *Delmaticum* ad Sueton. Aug. 20. *Adici* etiam ed. pr. 12, 1. et tamen ibi *adjici* editur. V. de hac scriptura in libris Drak. ad Liv. 2, 10. Ern.

Retinerent] Ita e manuscripto Pichena: vulgo, *retineret.* Ern.

Fulc. Trio] De hoc v. 2, 28. 5, 11. 6, 4.

Supremis tabulis] Quæ testamentorum licentia adeo recepta, ut plerique ingeniorum petulantiam non alio velo exercerent. Ita Fabricius Veiento *multa et probrosa in Patres et Sacerdotes composuit, iis libris, quibus nomen Codicillorum dederat,* ait Tacitus 14, 50. Et ab hac mente in Augusto Suetonius 56. *Jocis quoque quorumdam invidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne Senatus quidquam constitueret, intercessit.* Ab hac, inquam, mente: nec virum doctum, C. Sigonium, quisquam audiat corrigentem, *de inhibenda scommatorum licentia.* Enimvero exempla hujus libertatis in extrema tabula habebis in Tacito plura. Et hæc autem et quæ sequuntur, tantum non ad verbum convertit Dio 58, 25. addito, Trionem vita interfecisse seipsum: quod nescio an intelligi satis habuerit Tacitus; an expressum ab eo per ignaviam describentium exciderit. Lips.

rum Cæsaris, composuit, ipsi "fluxam senio mentem, et continuo abscessu velut exsilium" objectando. Quæ, ab heredibus occultata, recitari Tiberius jussit: patientiam libertatis alienæ ostentans, et contemptor suæ infamiæ, an scelerum Sejani diu nescius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus, Senator, a C. Graccho majestatis postulatus, vim vitæ suæ adtulit: Tatiusque Gratianus, Prætura functus, lege eadem extremum ad supplicium damnatus.

XXXIX. Nec dispares Trebellieni Rufi et Sextii Paconiani exitus: nam Trebellienus sua manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in Principem factitata, strangulatus est. Hæc Tiberius non mari, ut olim, divisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed urbem juxta; eodem ut die, vel noctis interjectu, litteris Consulum rescriberet; quasi adspiciens undantem per domos sanguinem, aut manus carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus concessit vita, modicus originis, Principum amicitia Consulatum ac triumphale decus adeptus; maximisque provinciis per quatuor et viginti annos inpositus; nullam ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erat.

A. U. 789. A. C. 36.

XL. Q. Plautius, Sex. Papinius coss. sequuntur. Eo anno, * neque quod L. Aruseius morte adfecti forent, adsuetudine malorum, ut atrox, advertebatur; sed exterruit, quod

Et continuo abscessu] Faernus legebat *et continuum abscessum*. Ern. Sensus: *ob continuum abscessum*. Huet. volebat *continuos abscessus*.

Trebellieni Rufi] Illius, qui, Prætura functus, tutor a Senatu liberis Cotyis Thraciæ Regis datus fuit. 2, 67. 3, 38. Lips.

S. Paconiani] De hoc c. 3, 4.

Ob carmina illic in Principem factitata] Video esse, qui transponant, *ob carmina in Principem factitata, illic strangulatus est*. Quasi carmina extra carcerem facta. Fallunt, falluntturque. Ante triennium enim hic Paconianus in carcere fuit, et, quia indicium professus erat, retentus, donec carmina exitium illi maturavere. Lege initium libri hujus. Lips.

Urbem juxta] Tusculi, aut in Albano. Dio 58, 24. Lips.

Manus carnif.] Sic e cod. Pichena.

Poppæus Sabinus concessit vita] Sua sponte, non fato. Vide Dionem 58, 25. Lips. Male, e versione Latina. In Græco est ἤδιστα mortuum esse ante, quam in accusatores incideret. Ern. De eo v. 1, 80. 4, 46. 5, 10.

Per quatuor et viginti annos] Muretus dubium movit ex eo, quod Tiberius tantum 23 annos imperavit, et Pomponius Labeo sub Tiberio octo annos præfuerit Mœsiæ. Sabinus Mœsiæ præpositus vivo Augusto a. u. 763. addita est Macedonia et Achaia a. 768. Adhuc præerat a. 779. Macedoniæ et Achaiæ 4, 46. sed Mœsiæ Pomponius Labeo, fortasse sub Sabino; nam ejus jussu legionem ducit in Thraciam: item a. 782. ut patet e 5, 10. Unde jam anni 19 efficiuntur. Quando ex istis provinciis Romam redierit, non traditur. Tacito autem credo, hoc ipso anno in provincia mortuum esse; quod probabile fit ex 1, 80. et clarum est e Dione, qui l. c. in actis hujus anni mortem ejus refert, et in provinciis fuisse ἐς ἐκεῖνο τοῦ χρόνου, successoremque habuisse Regulum. Ern.

Eo anno neque quod L. Aruseius] Desunt non dubie propria aliquot nomina eorum, qui damnati occisique

Vibulenus Agrippa, Eques Romanus, cum perorassent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu venenum hausit; prolapsusque ac moribundus, festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesque jam exanimis laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem, Armenia quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio supplicia civium effugit. At C. Galba, Consularis, et duo Blæsi, voluntario exitu cecidere: Galba, tristibus Cæsaris litteris provinciam sortiri prohibitus; Blæsis sacerdotia, integra eorum domo destinata, convulsa distulerat: tunc, ut vacua, contulit in alios: quod signum mortis intellexere; et exsecuti sunt. Et Æmilia Lepida, quam juveni Druso nuptam retuli, crebris criminibus maritum insecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus; post a delatoribus corripitur ob servum adulterum: nec dubitabatur de flagitio: ergo, omissa defensione, finem vitæ sibi posuit.

XLI. Per idem tempus Clitarum natio, Cappadoci Archelao subjecta, quia nostrum in modum deferre census, pati

Vertranius labentem locum immissa voce fulcit. *Eo anno, neque quod alii, neque quod L. Aruseius:* sed tibicine non bono. LIPS. Suspicabar: *quod L. Aruseii morte adfecti forent*, ads. *m. ut atrox advertebat*. Particulam *neque* tolero. Videtur enim compendium in sermone, significans, *non dico alia, sed neque*. *Lucios* autem *Aruseios* intelligo patrem una cum filio. Idque erat exemplum non inter vulgaria ponendum, et quod invidiam conflare posset; quemadmodum quod Octavianus statuit in Aquilios Floros Sueton. 13. et Dio 51, 2. *Advertebat* est convertebat in se ac movebat hominum oculos, et linguas, aut saltem arcanas iracundias. Ut 2, 17. *octo aquilæ silvas petere et intrare visæ advertere Imperatorem.* Et sic belle eadem vox eadem inclinatione ad utrumque verbum subauditur. *Advertebat* homines, ut *exterruit* homines. GRON. De nomine *Aruseii*, vid. supra ad c. 7. ERN. Istud de Aruseiis licentius a Gronovio fictum, quam dignum aut probabile, judicat Crollius, cujus conjecturam de transpositione supra ad 5, 6. adtuli. Pro Gronovio pugnat Hillerus Racem. 33 et 34. vel, si minus placeat ejus commentum, legi suadet, ... *adfectus foret*. Equidem, si de duobus Aruseiis constaret aliunde, cum Gronovio facerem; nunc potius cum Lipsio alia quædam nomina excidisse arbitror. *Advertebatur* bene habet, noli mutare.

Vibulenus Agrippa] Vibilius dicitur Dioni 58, 21. LIPS.

Laqueo vexatæ] Ut publicatis bonis sepultura prohiberetur. Cf. c. 29.

Duo Blæsi] Sic bene edidere Ryckius et Jac. Gron. ante edebatur *Blæsii* et *Blæsiis:* nam in MS. mox *Blæsis*. ERN.

Galba tristibus Cæsaris litteris] Frater est illius, qui postea Princeps. Suet. Galb. 3. *Caius attritis facultatibus urbe cessit, prohibitusque a Tiberio sortiri anno suo Proconsulatum, voluntaria morte obiit.* LIPS.

Æmilia Lepida, quam juveni Druso nuptam retuli] Nusquam id in his libris scriptum. LIPS.

Juveni Druso] Germanici filio, qui periit a. 786. Vid. c. 23. ERN.

Intestabilis] Vid. c. 51. extr. ERN.

Pater Lepidus] Mortuus paucis annis ante. Vid. c. 27. ERN.

Clitarum natio Cappadociæ, Archelao subjecta] Male vulgo, *Citarum*. Iidem Clitæ, Cilices, non Cappadoces dicuntur ab eodem Tacito 12, 55. *Nec multo post agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum est.* Ideo hic legerim, *Clitarum natio, Cappadoci Archelao subjecta*. Nam Cilicia cognomento Trachea proprios Reges habuit ad tempora Vespasiani. Cave enim, de Archelao acceperis Cappadocum Rege, qui pridem mortuus, et regnum ejus in provinciam redactum. Nescio tamen, an hic Archelaus ejus filius fuerit: ideo Cappadox dictus. Postea a Pichena monitum, in scripto sic etiam esse. LIPS. In cod. est *Cietarum*, teste Pichena. Noris. ad Cenot. Pis. 2, 16, 10. ubi

tributa adigebatur, in juga Tauri montis abscessit: locorumque ingenio sese contra inbelles Regis copias tutabatur; donec M. Trebellius, Legatus, a Vitellio, Præside Syriæ, cum quatuor millibus legionariorum et delectis auxiliis missus, duos colles, quos barbari insederant (minori *Cadra*, alteri *Davara* nomen est) operibus circumdedit; et erumpere ausos ferro, ceteros siti, ad deditionem coegit. At Tiridates, volentibus Parthis, Nicephorium et Anthemusiada, ceterasque urbes, quæ Macedonibus sitæ Græca vocabula usurpant, Halumque et Artemitam, Parthica oppida, recepit, certantibus gaudio, qui Artabanum, Scythas inter eductum, ob sævitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium, Romanas per artes, sperabant.

XLII. Plurimum adulationis Seleucenses induere, civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti, opibus aut sapientia delecti, ut Senatus: sua populo vis: et, quoties concordes agunt, spernitur Parthus; ubi dissensere, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocant, accitus in partem, adversum omnes valescit. Id nuper acciderat, Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo usu: nam populi imperium juxta libertatem; paucorum dominatio regiæ libidini propior est. Tum adventantem Tiridaten extollunt veterum Regum honoribus, et quos recens ætas largius invenit: simul probra in Artabanum fundebant, "materna origine Arsacidem, cetera degenerem." Tiridates rem Seleucensem populo permittit. Mox, consultans, "quonam die solennia regni capesseret?" litteras Phrahatis et Hieronis, qui validissimas præfecturas

h. l. citat, habet *Calitarum*. Porro cod. habet *Cappadoci*, recentior manus addiderat *e*, unde error in vulgatos libros transiit. Archelaus iste filius est ejus, de quo 2, 42, 56.

Macedonibus sitæ] Frustra Faernus jubet reponi *a Maced.* ut 3, 38. Verum et 2, 7. legitur *Druso sitam*. Sic Dukerus apud Florum 2, 8, 7. legi vult *positam majoribus*, et in nostro 3, 38. *Macedoni Philippo sitam*. V. ejus ind. in *ponere*.

In barbarum corrupta] int. *nomen*, ut e sequentibus intelligitur, sive *morem*, quod malim. Isocrates in Evag. ἐκβαρβαροῦν vocat. Ern.

Populi imperium juxta libertatem] i. e. parum abest a libertate, quæ contraria Regum dominationi. Imitatus est Thucydidem 3, 62. ubi oligarchia dicitur esse ἐγγυτάτω τυράννου, quem locum laudavit illustrandæ Cornelianæ sententiæ caussa Muretus. Id 1, 13. ἐγγύτατα τοῦ νῦν τρόπου. Ern.

Materna origine Arsacidem] Verissimam esse, putat Ryckius, conjecturam Freinshemii corrigentis *paterna origine*. Nam Artabanus diserte *Arsacidarum e sanguine* dicitur 2, 3. nec alium Parthi nisi Arsacidem ferebant (cf. c. 31.) nec oppositio aliter constat. v. Freinsh. et Ryckium. Melius totum epitheton abesset. Sufficiebat enim *origine Arsacidem*. Sed scriptores in talibus non semper accuratissimi sunt. Ceterum argumenta illa non sunt omni exceptione majora. Etiam e filiabus posteri sanguinis nostri sunt, et e sanguine nostro; neque de eo dubitavere Lipsius ad A. 3, 4. extr. Gronov. ad 4, 52. aut quisquam alius, quod sciam. Ergo et materna origine natus ex Arsacidis est e stirpe et genere Arsacidarum, et genus Arsacis. Tamen non abhorreo a conjectura Freinshemii, præsertim quod *Arsacides* dicitur. Ern. Ex mente Broterii *materna origine* Arsaciden dixere, ut spurium indigitarent.

obtinebant, accipit, "brevem moram" precantium. Placitumque, "opperiri viros præpollentes:" atque interim Ctesiphon, sedes imperii, petita: sed, ubi diem ex die prolatabant, multis coram et adprobantibus, Surena, patrio more, Tiridaten insigni regio evinxit.

XLIII. Ac, si statim interiora ceterasque nationes petivisset, oppressa cunctantium dubitatio, et omnes in unum cedebant: adsidendo castellum, in quod pecuniam et pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta: nam Phrahates et Hiero, et, si qui alii delectum capiendo diademati diem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidia in Abdagesen, qui tum aula et novo Rege potiebatur, ad Artabanum vertere. Isque in Hyrcanis repertus est, inluvie obsitus, et alimenta arcu expediens: ac primo, tamquam dolus pararetur, territus; ubi data fides, "reddendæ dominationi venisse," adlevatur animum, et, "quæ repentina mutatio?" exquirit. Tum Hiero "pueritiam Tiridatis" increpat; "neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud inbellem externa mollitia, vim in Abdagesis domo."

XLIV. Sensit vetus regnandi, falsos in amore, odia non fingere: nec ultra moratus, quam dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, et præveniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiam: neque exuerat pædorem, ut vulgum miseratione adverteret: non fraus, non preces, nihil omissum, quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Jamque multa

Ctesiphon sedes imperii] Ut Herodianus ait 3, 9. ἔνθα ἦν τὰ βασίλεια τοῦ Παρθυαίου. Ea urbs, sive pagus potius vicinus Seleuciæ. Strabo 16. p. 743. Πλησίον δ' ἔστι κώμη Κτησιφῶν λεγομένη, μεγάλη. ταύτην δ' ἐποιοῦντο χειμάδιον οἱ τῶν Παρθυαίων βασιλεῖς. Plinius 6, 30. *Ctesiphontem juxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi.* Et conditorem ejus Vardanem regem facit Ammianus 23, 6. Pugnat tamen iis Procopius de bello Persico 2, 28. *Apud Assyrios civitates duæ maximæ sunt Seleucia et Ctesiphon, Macedonum ædificia.* De urbis hujus situ et duplici munitissima arce lege Gregorium Naz. Orat. 4. in Julianum. Lips.

Surena patrio more] Nomen dignitatis et quidem proximæ a Rege apud Parthos; cujus mentio apud Strab. 16. p. 747. Plutarchum in Crasso c. 56, 59. p. 561, 562. Zosim. c. 3, 15. Ammian. 24, 2. 30, 2.

Dubitatio et omnes] Freinsh. mavult *oppressa cunctantium dubitatione, omnes* etc. nec enim facile subaudiri in tali oratione subjunctivum vel imperfectum. Sic elegantius fore, video. Ac fortasse etiam sic scripsit Tacitus. Sed τὸ *erat* aut *fuisset* non solere omitti, falsum est. Itaque nihil definio. Ern. Subaudi *erat:* id Taciti stilo consuetum. Vide c. 35. et H. 2, 17.

Adsidendo castellum] Pro obsidendo, ut supra 2, 81. 4, 48. *adpugnare* pro oppugnare. Accusativus a præpositione, quæ in verbo est, pendet. Ern.

Haud concelebraverant] Turbas dedit hic scriptura corrupta codicis *haci;* quam Beroaldus fideliter expressit; item Alciatus: pro eo Rhenanus et Aldus dedere *non;* quod secuti sunt omnes ad Pichenam, qui recte *haud* restituit. Faernus in *navi* mutabat, addito *non.* Ern.

Falsos in amore odia non fingere] Aur. Victor Schotti in Constantino M. *Quippe humanæ mentes frustratæ boni spe, asperius offenduntur, cum mutato rectore flagitioso ærumnarum vis manet.* Gron.

Quam dum] Sic Muretus emendavit; legebatur prius *quantum.*

manu propinqua Seleuciæ adventabat; cum Tiridates, simul fama, atque ipso Artabano perculsus, distrahi consiliis, iret contra, an bellum cunctatione tractaret. Quibus prœlium et festinati casus placebant, "disjectos et longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse," disserunt, "proditores nuper hostesque ejus, quem rursum foveant." Verum Abdageses, "regrediendum in Mesopotamiam," censebat, "ut amne objecto, Armeniis interim Elymæisque et ceteris a tergo excitis, aucti copiis socialibus, et quas Dux Romanus misisset, fortunam tentarent." Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, et Tiridates ignavus ad pericula erat: sed fugæ specie discessum: ac, principio a gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani: donec Tiridates, cum paucis, in Syriam revectus, pudore proditionis omnes exsolvit.

A. U. 790. A. C. 37.

XLV. Idem annus gravi igne urbem adficit, deusta parte Circi, quæ Aventino contigua, ipsoque Aventino: quod damnum Cæsar ad gloriam vertit, exsolutis domuum et insularum pretiis. Millies sestertium ea munificentia conlocatum; tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis ædificationibus. Ne publice quidem, nisi duo opera, struxit, templum Augusto, et scenam Pompeiani theatri; eaque perfecta, contemptu ambitionis, an per senectutem, haud dedicavit. Sed æstimando cujusque detrimento quatuor progeneri Cæsaris, Cn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque nominatione Consulum P. Petronius. Et pro ingenio cujusque quæsiti decretique in Principem honores: quos omiserit receperitve, in incerto fuit, ob

Artabano perculsus] Sic recte reposuit Rhenanus, cum edd. Beroaldi et Alciati, et MS. haberent *percussus*: de quorum verborum solita permutatione sæpe monitum est a viris doctis. Rhenanum statim Aldus secutus est. Ern.

Ignavus] Sic e cod. Pichena; prius erat *ignarus*.

Gravi igne] Idem et eodem modo tradit Dio 58, 26. Sed Suet. Tib. 48. existimatur dissentire, montem Cœlium nominando pro Aventino. Vid. Muretus ad h. l. Frustra. Tum quoque pecunias tribuit, cum Cœlius deustus est. Vid. 4, 64. Hanc munificentiam Suetonius prætermisit, ut monuit Lipsius. Ern.

Millies sestertium] Sunt vicies quinquies centena millia Philippicum. Egregia munificentia, et quam mirum est Suetonio non dictam, aut neglectam! Nam, ubi ex proposito de hac re, Tiberii cap. 48. *Publice munificentiam bis omnino exhibuit, proposito millies HS. gratuito in triennii tempus; et rursus dominis insularum, quæ in monte Cœlio deflagraverant, pretio restituto.* Sed utraque hæc munificentia præivit, et in Tacito narrata est: hæc posterior et insignis Suetonium effugit. Lips. Summa ista vicies centenis millibus librarum Francicarum respondet.

Ædificationibus. Ne publice] Freinsh. sic volebat interpungi: *ædificationibus, ne publice*. Ern.

Templum Augusto] Vide Sueton. 47. in Tib. et 21. Calig. qui leviter dissentit. Ille enim semiperfecta opera fuisse ait, quæ noster perfecta. Lips.

propinquum vitæ finem. Neque enim multo post supremi Tiberio Consules, Cn. Acerronius, C. Pontius, Magistratum occepere; nimia jam potentia Macronis, qui gratiam C. Cæsaris, numquam sibi neglectam, acrius in dies fovebat, inpuleratque, post mortem Claudiæ, quam nuptam ei retuli, uxorem suam Enniam inmittendo amore juvenem inlicere, pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur. Nam, etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa in sinu avi perdidicerat.

XLVI. Gnarum hoc Principi; eoque dubitavit de tradenda Rep. primum inter nepotes; quorum Druso genitus, sanguine et caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus: Germanici filio robur juventæ, vulgi studia; eaque apud avum odii caussa. Etiam de Claudio agitanti, quod is, composita ætate, bonarum artium cupiens erat, inminuta mens ejus obstitit. Sin extra domum successor quæreretur, ne memoria Augusti, ne nomen Cæsarum in ludibria et contumelias verterent, metuebat: quippe illi non perinde curæ gratia præsentium, quam in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium, cui inpar erat, fato permisit; jactis tamen vocibus, per quas intelligeretur providus futurorum: namque Macroni, non abdita ambage, "Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari" exprobravit. Et C. Cæsari, forte orto sermone, L. Sullam inridenti, "omnia Sullæ vitia, et nullam ejusdem virtutem habiturum," prædixit: simul

Inmittendo] Hoc verbum quo referatur, non video. Nam ordo verborum est: *Macro impulerat uxorem suam Enniam, illicere juvenem amore* etc. An vitium est in *impulerat*, legendumque *instituerat?* quod verbum in consiliis talibus frequens est. *Amore illicere* quid sit, dictum ad 4, 3. *Vincire* pro devincire. V. ad 4, 10. Broterius omnia sana putat; *Macro,* inquit, *uxorem s. Enniam immittendo, eam impulerat.* Sed quæ est ista Latinitas? quid differunt *immittere* et *impellere?* Ern. Recte Crollius *immittendo* ad *amore* trahit, ut hic expressi. Sic *inpulerat* consuetum sensum servat, ut 14, 60. H. 3, 4.

Inmittendo amore] Sic hæc jungenda. Vide Senecam in Herc. Œtæo 554.

Dominationis apisceretur] V. Lips. ad 3, 55. Frustra Pichena *dominationem*. Ern.

Commotus ingenio] i. e. vehemens, iracundus, ferox etc. unde ap. Cicer. in Brut. c. 34. junguntur *fervidior et commotior*. Ern. Nonnemo *commodus*, teste Acidalio. Vulgatum rectius.

In sinu avi] Casaubonus ad Suet. Cal. 10. legi vult *aviæ*, et intelligit Liviam, apud quam primo educatus est; quod recte rejicit Ryckius. Ern.

Gnarum hoc] int. ferocis et fervidioris ingenii esse Caium, et vitia ejus premi dissimulando. Ern.

Composita ætate] h. e. placida et a vehementioribus animi motibus aliena, quibus obnoxii juvenum animi esse solent. Ern.

Verterent] Sic Pich. e cod. neutraliter.

Occidentem ab eo deseri] Gloria acuti dicti penes Pompeium, qui Sullæ abneganti triumphum confidenter dixit ap. Plut. in Pomp. c. 22. p. 625. Ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες, ἢ δυόμενον προσκυνοῦσιν. ὡς αὐτῷ μὲν αὐξανομένης, μειουμένης δὲ καὶ μαραινομένης ἐκείνῳ τῆς δυνάμεως. Fons dicti ab eo, quod plerisque populis religione receptum, salutare Solem orientem, ut alibi dicam. Lips. Sic ap. Stat. Theb. 1, 170. *venturus amatur.*

crebris cum lacrimis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: "Occides hunc tu," inquit, "et te alius." Sed gravescente valetudine, nihil e libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans; solitusque eludere medicorum artes, atque eos, qui post tricesimum ætatis annum ad internoscenda corpori suo utilia vel noxia alieni consilii indigerent.

XLVII. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus semina jaciebantur. Lælius Balbus Acutiam, P. Vitellii quondam uxorem, majestatis postulaverat; qua damnata, cum præmium accusatori decerneretur, Junius Otho, Tribunus plebei, intercessit: unde illis odia, mox Othoni exsilium. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo, conjurationis indice, fuerat, defertur inpietatis in Principem: connectebantur, ut conscii et adulteri ejus, Cn. Domitius, Vibius Marsus, L. Arruntius. De claritudine Domitii supra memoravi. Marsus quoque vetustis honoribus et inlustris studiis erat. Sed "testium interrogationi, tormentis servorum, Macronem præsedisse," commentarii ad Senatum missi ferebant: nullæque in eos Imperatoris litteræ suspicionem dabant, invalido ac fortasse ignaro, ficta pleraque, ob inimicitias Macronis notas in Arruntium.

XLVIII. Igitur Domitius, defensionem meditans, Marsus, tamquam inediam destinavisset, produxere vitam: Arruntius,

In patientia] Legendum, *impatientia*, Muretus putabat; quod ego non intelligo. Ceterum vulgatum sanum non puto. Videtur legendum, *intemperantia f. s.* Sueton. c. 72. *nihil ex ordine quotidiano prætermitteret, ne convivia quidem ac ceteras voluptates, partim intemperantia, partim dissimulatione.* Melius certe nihil succurrit. Ern. Crollius sic: *et patientia . . .* ut illud *et* respondeat τῷ *que* sequenti. Hillerus vel *impatientia* cum Mureto, vel *impotentia,* præ ardore libidinis scil. legendum putat, vel servandum *in patientia,* animo contra dolores obdurato. *Inpatientia firmitudinem,* i. e. simulans, se obduruisse in patientia, ut Cic. in Verr. 5, 13. Idem pro Balbo c. 27. *in sententia firmiores.*

Solitus eludere] Tiberianum hoc apophthegma etiam Plutarchus inseruit præceptis de valetudine tuenda c. 49. p. 136. sed corruptus, vereor in numero: ἤκουσα Τιβέριόν ποτε Καίσαρα εἰπεῖν, ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, καὶ προτείνων ἰατρῷ χεῖρα, καταγέλαστός ἐστιν. Nam post sexagesimum annum ait, quod noster tricesimum non dubie verius. Rescripserim, ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη, juvante etiam Suetonio c. 68. *Valetudine prosperrima usus est . . . quamvis a trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adjumento consilioque medicorum.* Lips. ubi v. dicta a nobis. Ern.

Unde illis odia] id est, ipsis inter sese, quæ Balbus exsecutus est accusando et damnando Othonem. Gron.

Satrio Secundo] Ille idem est, qui supra 4, 34. cliens Sejani, et nunc, ut apparet, ejus eversor. Lips. Ryckius ad c. 8. suspicatur, ab eo conjurationem Antoniæ patefactam, quod ipse aut nollet, aut non posset Principem adire. Ern. Sic bene se habet, quod Jos. 18, 6. scribit, per Antoniam indicium factum.

Supra] 4, 75.

Vetustis hon. et illustris st.] Vide supra ad c. 30. Ern.

Testium interrogationi] Ea qualis olim fuerit, tirones cognoscent e dictis in Clav. Cic. in h. v. Mox *commentarii* intell. in quos, quæ testes, et servi torti edidissent, relatum erat. Ern.

cunctationem et moras suadentibus amicis, "Non eadem omnibus decora," respondit: "sibi satis ætatis: neque aliud pœnitendum, quam quod inter ludibria et pericula anxiam senectam toleravisset, diu Sejano, nunc Macroni, semper alicui potentium invisus; non culpa, sed ut flagitiorum inpatiens. Sane paucos et supremos Principis dies posse vitari: quemadmodum evasurum inminentis juventam? An, cum Tiberius, post tantam rerum experientiam, vi dominationis convulsus et mutatus sit, C. Cæsarem, vix finita pueritia, ignarum omnium, aut pessimis innutritum, meliora capessiturum, Macrone duce? qui, ut deterior, ad opprimendum Sejanum delectus, plura per scelera Remp. conflictavisset: prospectare jam se acrius servitium, eoque fugere simul acta et instantia." Hæc vatis in modum dictitans, venas resolvit. Documento sequentia erunt, bene Arruntium morte usum. Albucilla inrito ictu a semet vulnerata, jussu Senatus in carcerem fertur. Stuprorum ejus ministri, "Carsidius Sacerdos, Prætorius, ut in insulam deportaretur; Pontius Fregellanus amitteret ordinem Senatorium; et eædem pœnæ in Lælium Balbum" decernuntur: id quidem a lætantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur, promptus adversum insontes.

XLIX. Iisdem diebus Sex. Papinius, Consulari familia, repentinum et informem exitum delegit, jacto in præceps corpore: caussa ad matrem referebatur; quæ, pridem repudiata, adsentationibus atque luxu perpulisset juvenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inveniret. Igitur accusata in Senatu, quamquam genua Patrum advolveretur, "luctumque communem, et magis inbecillum, tali super casu, feminarum

Ludibria et pericula] Scriptus codex, *pericularia*. An *pericula varia?* Lips. Forte, *et pericula tot anxiam*. Gron. *Vir* conjicit Jac. Gronovius, quod omnium minime placet. Nihil addendum puto, et appendiculam illam *ria* adhæsisse e fine vocis *ludibria*. Alias propius scripturam esset *talia*. Adde ad 1, 44. Ern.

Conflictavisset] Pro afflictavisset: etiam passivum sic interdum licet accipere, ut in Agric. c. 22. *exercitus sævis tempestatibus conflictatus;* afflictatus, male vexatus. Ern.

Carsidius Sacerdos] Sic pro *Grasidius* rescripsi ex iis, quæ dicta sunt ad 4, 13. Commune utriusque hominis cognomen utriusque nominis scripturæ prodest.

Id quidem a lætantibus] Acidalius delet *a*. Non enim a lætantibus decretas pœnas; sed eas pœnas lætantibus fuisse, id est, gratas in alios. Annal. 1, 59. *Ut quibusque bellum invitis, aut cupientibus, erat*. Sed quid impedit, quo minus et Senatores lætati sint, sibi occasionem datam ulciscendæ improbitatis? Ern. Si deleas *a*, dicendum erat *omnibus lætantibus*. Forsan legendum *et quidem* vel *idque quidem a læt*. Sed *id tantum*, *id ipsum*, occurrit etiam 14, 6. H. 3, 63. apud Cic. de Divin. 1, 16. pro Cluentio 5. Cf. ad 16, 20.

Consulari familia] Cf. c. 40.

Perpulisset juvenem ad ea] Intelligit incestum simile, quale objectum Ciceroni in Tulliolam; de quo infami sermone Servius ad illud Virgil. 6, 623. *Hic thalamum invasit natæ*. Lips. Cf. Muret. V. L. 1, 12.

Genua advolveretur] Sic et 1, 13. 15, 71. H. 4, 81.

Luctumque communem] Anne etiam, *lectum?* Lips. Cur *lectum?* immo *luctum* verum est. Cicer. Verr. 1, 44. *Atque ego non dubito, quin, ut mihi, cui filia maxime cordi est, res hæc acerba*

animum," aliaque in eundem dolorem mœsta et miseranda diu ferret, urbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum juventæ exiret.

L. Jam Tiberium corpus, jam vires, nondum dissimulatio deserebat: idem animi rigor: sermone ac vultu intentus, quæsita interdum comitate quamvis manifestam defectionem tegebat: mutatisque sæpius locis, tandem apud promontorium Miseni consedit, in villa, cui L. Lucullus quondam dominus. Illic, eum adpropinquare supremis, tali modo compertum: erat medicus, arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines Principis solitus, consilii tamen copiam præbere. Is, velut propria ad negotia digrediens, et per speciem officii, manum complexus, pulsum venarum adtigit: neque fefellit: nam Tiberius, incertum an offensus, tantoque magis iram premens, "instaurari epulas" jubet, discumbitque ultra solitum; quasi honori abeuntis amici tribueret. Cha-

videatur atque indigna, sic unicuique vestrum, qui simili sensu atque indulgentia filiarum commovemini. Luctus communis est, quem omnes parentes in morte liberorum capiunt: sequitur deinde de præcipuo feminarum et matrum. Mox, *alia in eundem dolorem* dicta, ut 11, 3. *verba in eandem clementiam.* Ern.

Miseranda diu ferret] Emendo, *miseranda differret*, conjunctis vocibus, quas diduxerant. Lips. Probant Acidalius, Ryckius. Sensus est: spargeret in omnes, qui aderant. Putem tamen etiam vulgati commodum sensum esse, si accipiatur pro *jactaret*, sc. sermone: quomodo *ferre* sæpe dicitur ap. Livium, nostrum, et alios. Viri docti ac Scheff. in Obs. Misc. t. 8. p. 291. *diu fleret.* Ern. Boxh. et Heinsius dabant *dissereret*, quod non displicet Crollio. *Differret* probant Lallemand. et Broterius. Potius *dissereret*, ut 4, 50. 5, 4. 12, 2. 14, 13.

Exiret] Forte *exisset.* Ferri tamen et vulgatum potest. Ern. V. et Sen. de ira 3, 18.

Jam vires, nondum dissimulatio deserebat] Manifeste imitatur Livium 1, 25. *Romanas legiones jam spes tota, nondum tamen cura deseruerat.* Ern.

In villa, cui L. Lucullus] De ea fere his verbis Plutarchus in Mario c. 55. p. 424. *Villam in Misenensi Marius amœnam et mollius exstructam possidebat, quam deceret virum militarem et tot bellorum victorem. Eam aiunt* LXXV ∞. *denarium emisse Corneliam, nec multo post L. Lucullum quingentis millibus denarium et ducentis. Tantum brevi luxuria crevit, et civitas invaluit in abundantes opes.* Lips.

Charicles] De hoc v. Galenus de comp. med. 9, 2.

Per speciem officii] Nescio an, *per speciem osculi.* Ea quidem mens. Suet. 72. *cum manum sibi osculandi caussa apprehendisset.* Lips. Vulgatum quoque rectum et verum est. Idem Sueton. Cæs. 82. *assidentem conspirati, specie officii, circumsteterunt.* Sed *officium* h. l. est in osculando. Ern.

Neque fefellit: nam Tiberius] Non magis hic opus plaustris castigationum, quam plaustris nugarum, quas sæpe castigationibus opponit Salinerius. *Neque fefellit*, omnino vult intelligi *Tiberium*, vel *Chariclem.* Neque latuit, inquit; neque hoc egit ita caute, ut Tiberius non sentiret dolum et arcana sua tentari. Argumentum hujus rei et Charicles et qui circa erant interpretabantur, quod tenuit hominem, quasi cœna viatica prosecuturus et apparatis epulis secum discumbere jussit, et solito longius in triclinio duravit, ut eum ambiguum redderet, seseque firmiorem probaret, quam fortassis arteria promisisset. Quidam, gnari morum ejus, et quantopere nollet intima sua nosci, etiam graviter offensum dicebant, et ut hoc quoque dissimularet, magis benignitatem et amici honorem fingere. Hinc apparet vis et necessitas particulæ, neque ad divinos eundum. Gron. Scil. Egnatius ad Suet. refert id *neque fefellit* ad Tiberium, quod perperam displicebat Salinerio.

ricles tamen, "labi spiritum, nec ultra biduum duraturum," Macroni firmavit. Inde cuncta conloquiis inter præsentes, nuntiis apud Legatos et exercitus festinabantur. XVII Kal. Aprilis, interclusa anima, creditus est mortalitatem explevisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperii primordia C. Cæsar egrediebatur; cum repente adfertur, "redire Tiberio vocem ac visus, vocarique, qui recreandæ defectioni cibum adferrent." Pavor hinc in omnes: et ceteri passim dispergi; se quisque mœstum aut nescium fingere: Cæsar, in silentium fixus, a summa spe novissima exspectabat: Macro intrepidus, "opprimi senem injectu multæ vestis," jubet, "discedique ab limine." Sic Tiberius finivit, octavo et septuagesimo ætatis anno.

LI. Pater ei Nero, et utrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liviam et mox Juliam familiam adoptionibus transierit. Casus prima ab infantia ancipites: nam proscriptum patrem exsul secutus, ubi domum Augusti privignus introiit, multis æmulis conflictatus est, dum Marcellus et Agrippa, mox Caius Luciusque Cæsares, viguere. Etiam frater ejus, Drusus, prosperiore civium amore erat. Sed maxime in lubrico egit, accepta in matrimonium Julia, inpudicitiam uxoris tolerans, aut declinans. Deinde Rhodo regressus, vacuos Principis Penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus ferme et viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diversa: egregium vita famaque, quoad

Firmavit] Vid. ad c. 6. Ern.

XVII Kal. April.] Haud dubie *septimodecimo*, ut malebant antiqui. Neque aliter apud Suetonium scribendum et pronuntiandum cap. 73. Gron. Latius Jac. Gronovius firmat parentis emendationem consuetudine Taciti, et scriptura codicis MS. XVII, quam *decimo septimo* expressit Beroaldus. Ego scripturam codicis reposui, sed ea sic est legenda, ut Gronovius voluit. De die ipso vide dicta ad Sueton. c. 73. Ern. De dissensu scriptorum circa diem quo obiit Tiberius, v. Reimarus ad Dion. 58, 28.

Octavo et septuagesimo ætatis anno] Vel, ut Victor, post septuagesimum octavum annum et mensem quartum. Dio tamen anno toto diversus ab istis, qui l. c. ait vixisse ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἡμέρας ἐννέα. Et hercle verius, si Suetonio credendum, et actis; qui natum Tiberium ponunt a. u. 712. Munatio et Lepido coss. XVI Kal. Dec. mortuus autem est, consensu omnium, a. 790. XVII Kal. Aprilis. Quamquam et Dionis rationes non plane ad eum calculum pariaveris. Lips.

Mater in Liviam — transierit] Non quod ipsa adoptata sit, sed quod pater. Et tamen transisse in Liviam familiam dici potest, ut Tiberius ap. Sueton. c. 3. insertus ei familiæ dicitur. Vid. ad 5, 1. Deinde pro *transierit* haud dubie legendum *transierat*. Ern. Sic *quamquam* cum subjunctivo 1, 24. 4, 24. Cic. Fam. ep. 4, 14. 13, 68.

Aut declinans] Toleravit in urbe, et coram; declinavit, cum Rhodum secessit. Lips.

Vacuos Principis Penates] Vide ad c. 34. Ern. Nullis jam æmulis, mortuis Marcello, Agrippa, C. et L. Cæss.

Tempora illi diversa etc.] Improprie de *tempore*, *die*, *anno*, *æstate* dici solent, quæ conveniunt hominibus ipsis, aut rebus tunc contingentibus, ut 1, 28. 2, 40. 3, 4. Cic. pro Ligario c. 2. Durior etiam hæc locutio h. l. unde Pichenæ emendatio mihi placeret, ni constans esset scriptura librorum. Plura ad Justin. 23, 4.

Egregium vita famaque] Verba

privatus, vel in imperiis sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere: idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: intestabilis sævitia, sed obtectis libidinibus, dum Sejanum dilexit timuitve: postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam, remoto pudore et metu, suo tantum ingenio utebatur.

egregium, occultum, subdolum, commode atque eleganter referri ad τὸ *tempus* docuimus Obs. 1, 2. GRON. Non hoc ceperat Pichena, qui legendum putabat *egregius . . . occultus ac subdolus;* nec Acidalius, qui referebat ad *illi*, et dabat *egregio . . . occulto ac subdolo.*

Intestabilis sævitia] Murcius *inde stabilis sævitia:* tum vagum inter bona malaque fuisse, mox in sævitia stabilem et firmum. Adde 5, 3. Sed cave vel sic vel quidquam mutes; nam *intestabiils,* detestabilis. GRON. Sic dicitur supra c. 40. ERN.

TOMI PRIMI FINIS.

LONDINI:
EXCUDEBAT T. DAVISON, WHITEFRIARS.

C. CORNELII TACITI

OPERA.

TOMUS SECUNDUS.

C. CORN. TACITI

OPERA

EX RECENSIONE

JOH. AUGUSTI ERNESTI

DENUO CURAVIT

JER. JAC. OBERLINUS

ARGENTORATENSIS

INSTIT. LITTER. FRANCICI SOCIUS

TOMUS SECUNDUS

LONDINI

EXCUDEBAT T. DAVISON

SUMTIBUS RICARDI PRIESTLEY

MDCCCXXV.

C. CORNELII TACITI

ANNALIUM

L. XI.—XVI.

C. CORNELII TACITI

ANNALIUM

LIB. XI.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU DIVI AUGUSTI
ANNALIUM
LIBER UNDECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1—3. Valerius Asiaticus a Suilio et Sosibio accusatus fraude Messallinæ et Vitellii evertitur, et hilare moritur. 4. Somnium sævitiæ caussa. 5. In perfidiam advocatorum lex Cincia flagitatur. 6. 7. Præmiis pro patrocinio modus ponitur a Principe.

8. Parthi discordant. Gotarzes pulsus vires reparat. 9. Pacem init cum Bardane; 10. hic victor a suis cæditur.

11. Ludi sæculares. Domitius Nero destinatur imperio. 12. Messallina Silium deperit. 13. Claudius aliud agit. Leges fert. Novas litterarum formas vulgat. 14. De litterarum inventoribus. 15. Claudius Haruspices firmat.

16. Italicus Rex Cheruscis petentibus datur: 17. mox de eo discordia gentis et bellum. 18. Rebellantes Chaucos Corbulo reprimit. Is severe agit in milites. 19. Frisios componit. Gannascum cædit. 20. Ardor ejus a Claudio repressus. Fossam inter Mosam et Rhenum ducit. Insignia triumphi ei indulta. 21. Sic et Curtio Rufo. 22. Nonius perit. De spectaculo gladiatorum et Quæstoribus.

23. Galli civitatem plenam adfectant et, 24. Principe patrocinante, 25. impetrant, et primo quidem Ædui. Patricii suppleti. Lustrum conditum.

26. Messallina, amore vecors, 27. Silio palam nubit. 28. Turbantur aulici. 29. 30. Narcissus per pellices rem defert. 31. Claudius trepidat. Messallina bacchatur; 32. preces per Vestalem parat. 33. Narcissus Principem nutantem incitat, 34. preces amolitur, 35. 36. sontium, in his Mnesteris, supplicium urget. 37. 38. Messallinam, languente Principe, dein ignaro, cædi curat. Hæc gesta annis fere duobus

C. VALERIO ASIATICO, M. VALERIO MESSALLA, COSS.

A. VITELLIO, L. VIPSTANO, COSS.

Hunc librum ἀκέφαλον esse ne moneri quidem necesse est. Desunt autem, a fine libri 6. ad hujus initium, res gestæ annorum circiter decem. In quibus C. Caligulæ principatus in universum, et Claudiani imperii primores anni sex perierunt. Olim adolescens contexui Caianam historiam, et initia Claudii Corneliano exemplo stiloque. Distuli aut sprevi edere: postea in migrationibus meis, ut alia quædam, periit mihi hic labor, fraude an casu, non dicam. LIPS.

A. U. 800. A. C. 47.

I. NAM Valerium Asiaticum, bis Consulem, fuisse quondam adulterum ejus, credidit: pariterque hortis inhians, quos ille, a Lucullo cœptos, insigni magnificentia extollebat, Suilium accusandis utrisque inmittit. Adjungitur Sosibius, Britannici educator, qui, per speciem benevolentiæ, moneret Claudium, "cavere vim atque opes Principibus infensas:

Adulterum ejus] Poppææ, ut apparet. LIPS.

Credidit] Messallina scilicet.

A Lucullo cœptos] Libri vett. *a Lucullo emptos:* iidem *extollebat*, non, quod Rhenano supponere visum, *excolebat*. Luculliani horti infra sæpius nominati; et in Principis res pervenerunt, manseruntque ad ætatem Trajani. De iis quidem Plut. in Luc. c. 81. p. 518. Ὅπου καὶ νῦν, ἐπίδοσιν τοιαύτην τῆς τρυφῆς ἐχούσης, οἱ Λουκουλλιανοὶ κῆποι τῶν βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦνται. LIPS. Alii tamen codd. a Pichena et Schotto inspecti *cœptos:* quod verum est. Atque hoc est etiam in prima ed. (quanquam vitio operarum est *captos* pro *cœptos*) item Puteol. Rivii. Mox pro *extollebat* frustra Rhenanus scripsit *excolebat*, ut etiam est in ed. Puteolani, quam haud dubie veteris editionis nomine intelligit Rhenanus ad h. l. nisi Rivianam dixit, quæ pariter sic habet. *Extollebat* est augebat, insigniores reddebat, ornabat. 6, 42. *Tiridaten extollunt veterum Regum honoribus.* Adde ad 13, 21. Rhenanum tamen secutus est Aldus, Gryph. ERN. Cod. Bud. clare habet *ceptos...extollebat.* De hortis cf. c. 32.

Sosibius] Nescio, an ille sit, qui Arnobio nominatus l. 4. p. 144. *Nam ab Hippocoontis liberis ipsum Sosibius Herculem cruciatum rettulisse pronunciat:* itemque Clementi Alex. Ad gentes p. 10. Suidas etiam literatoris meminit hoc nomine in Σωσίβιος. LIPS. Libertus, pædagogus, sive etiam servus adhuc. Anicetus libertus, Neronis olim educator, est 14, 3. Tales *educatores* ap. Cic. Planc. 33. Mentio etiam educatoris in inscriptione ap. Murat. p. 1021, 1. ERN.

Vim atque opes pr. infensas] *Vis* est potentia, quo sensu non uno loco dixit noster: *vis Parthorum* 2, 60. est potentia Parthorum: de *infensas* vid. ad 6, 34. ERN.

Auri vim atque opes] In vulgatis est, *caveri vim:* et turbant in restituendo loco Rhenanus et Maurus. Mihi veræ lectionis auctor Farnesianus liber in quo *cauri*, *c* littera superius adpicta: et historia ipsa, quoniam auri vis Asiatico caussa necis. Dio 60, 27. Ὁ δ' Ἀσιατικὸς ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πλούτου, ὑφ' οὗπερ καὶ ἀπέθανεν. et, si otium est, adde reliqua, cum iis quæ apud Zonaram 11, 9. excerpta. *Auri vis*, optima dictio, quam iterum usurpat noster 16, 1. *Specum altitudine immensa, quo magna vis auri contineretur.* Quod Vertranius interpunctione juvari locum existimat, *per speciem b. moneret, Claudium caveret, vim atque opes;* quasi Sosibius Asiaticum monuisset, non Claudium: clare sequentia adspernantur. Denique, quid hoc sit, vim esse Principibus infensam? quasi non cuivis etiam e plebe. Nam omnis certe vis omnibus mala. LIPS.

ADD. Repugnaverunt mihi quidem e supervacuo, in verissima emendatione, quam probet iis vel Aristoteles Polit. 4, 11. Οἱ μὲν ἐν ὑπεροχαῖς εὐτυχημάτων ὄντες, ἰσχύος καὶ πλούτου, καὶ φίλων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἄρχεσθαι οὔτε βούλονται οὔτε ἐπίστανται. Ex quo vides, Sosibium nimis vere monuisse, *aurum et opes Principibus infensa.* LIPS. Sic (*auri vim*) esse in cod. Flor. Pichena confirmat, negant alii, et ibi esse *caveri*, quod restituit Jac. Gron. estque in ed. pr. Puteolani etc. Sed *moneret* desiderat aut *caveret*, quod est in cod. Agr. aut cum Guelf. *cavere.* Sic 4, 67. *qui monerent perfugere ad Germanicos exercitus.* Video quidem a Salinerio laudari *orabant caveri insidias*, c 13, 13. Sed ibi Flor. *cavere*, idque recte repositum a Pichena. Igitur non dubitavi et hic sic rescribere. Si quis tamen malit e cod. Agr. *caveret*, non valde repugnem. Sed tamen *caveret* videtur esse correctio librarii, ita affecti, ut Pichena ad 13, 3. h. e. putantis, infinitivum vitiosum esse. ERN. Fallitur egregie Rhen. quum priorem codicis Bud. lectionem fuisse tradit, *caveri indeque.* Sunt hæc a secunda manu, restantque vestigia, quæ docent, adfuisse *auri vim atque.* Simile quid in cod. Flor. versari, dissensus Pichenæ et Gronovii ostendit. Ingeniose Bipontini ex cod. Farn.

præcipuum auctorem Asiaticum interficiendi Cæsaris: non extimuisse concionem Populi Romani, fateri, gloriamque facinoris ultro petere: clarum ex eo in urbe, didita per provincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multisque et validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes promptum haberet." At Claudius, nihil ultra scrutatus, citis cum militibus, tamquam opprimendo bello, Crispinum, Prætorii præfectum, misit; a quo repertus est apud Baias, vinclisque inditis, in urbem raptus.

II. Neque data Senatus copia: intra cubiculum auditur, Messallina coram, et Suilio "corruptionem militum, quos pecunia et stupro in omni flagitio obstrictos" arguebat, exin

lectione exsculpunt *Valerii*, ubi *moneret* idem, quod *doceret*. Putant, Sosibium ista geminatione nominis augendæ invidiæ et fidei gratia usum; fuisse quippe Valerio opes gentilitias et Asiatici cognomen majores spiritus et ferociam Principibus infensam signare. Addunt, solere nostrum et alias eos, de quibus dicit, mox gentilitio nomine, mox cognomine efferre, ut 5, 4. *Neronem Cæsarem, Germanici f.* H. 3, 11. *Aponium Saturninum.* Mihi recepta lectio bonum fundere sensum videtur.

Interficiendi Cæsaris] Interpunxi post *Cæsaris*, ne sequentia a præcedentibus pendeant. Nam caput est duplex: primum, quod auctor præcipuus fuerit Cæs. interficiendi; alterum, quod id etiam palam tulerit in concione; idque non animadversum, quia Tacitus non dixit, *nec ext.* Sed id non erat necesse. ERN.

Non extimuisse concionem] Ex scriptis legas, *non extimuisse concione Populi Rom. fateri, gloriamque.* Id est, in concione. Quod autem ait, præcipuum auctorem interficiendi Cæsaris Asiaticum, addicit ei Seneca de Tranq. 2, 18. *Ea referam, quæ illum* (Caium) *exitio dederunt: Asiaticum Valerium in primis amicis habebat, ferocem virum et vix æquo animo alienas contumelias laturum. Huic in convivio, item in concione*, (forte, *cognitione*, cum videlicet adsessor ei consiliariusque Asiaticus esset) *clarissima voce, qualis in concubitu esset uxor ejus, objecit. Di boni! hoc virum audire, Principem scire, et usque eo licentiam pervenisse, ut non dico Consulari, non dico amico, sed tantum marito, Princeps et adulterium suum narret et fastidium?* Vide Josephum Ant. 19, 1, 20. LIPS. Rhenanus e cod. Bud. volebat *concionem*, quod est etiam in ed. princ. sublato mox *fateri*: quod non quidem ab ipso, sed ab aliis tamen in textum receptum, etiam Lipsio. Quod nunc est, restituit Pichena e libris, estque in MS. Guelf. etiam in ed. Puteolani, et Rivii. De re ipsa vide narrationem Dionis 59, 30. Ceterum res hic invidiose augetur. Nam proprie non fassus est tale quid, sed se optare dixit, ut interfecisset ipse Caium. Locus Senecæ a Lipsio allatus extat de Constantia c. 18. ERN. Sequor Bipontinos, qui *concionem* codicis Bud. admittunt, et recte distinguunt.

Dedita per provincias] Sive mavis, *didita.* Lucretius 4, 240. —*rerum simulacra feruntur Undique, et in cunctas jaciuntur didita partes.* Virgilius 8, 132. *Cognatique patres, tum terris didita fama Conjunxere tibi.* LIPS. Sic Faernus, et MS. Guelf. a pr. manu, et cod. Flor. unde recte receptum. Confunduntur hæc verba a librariis non raro. Ap. Virgil. Æn. 7, 144. pro *ditur* libri permulti *deditur.* Vide ibi viros doctos. ERN. Cod. Bud. *didita* a r. m.

Promptum haberet] Alter Vatic. *porpretii haberet.* Nihil elicio, quod anteferam vulgatæ. LIPS. Bip. forsan *pro pretio* aut *operæ pretium.*

Crispinum] Vide de hoc 12, 42.

Neque data Senatus copia] Interpunctio vulgata indicat, pro ablativis accipi verba: quod etsi non plane abhorret, tamen potius pro nominativis accipienda: ita et elegantior oratio, et Tacito dignior. Ei rei interpunctionem accommodavi. ERN.

Suilio corruptionem militum] Sic cod. Flor. Guelf. ed. pr. Puteolan. Riv. Beroaldi, Alciat. Rhen. Ald. Gryph. ERN. Item Bud.

In omni flagitio] Rhen. malebat *in omne flagitium*, ut supra *ad scelus cor-*

"adulterium Poppææ," ac postremum "mollitiam corporis" objectante: ad quod victo silentio, prorupit reus, et, "Interroga," inquit, "Suili, filios tuos: virum me esse fatebuntur:" ingressusque defensionem, commoto majorem in modum Claudio, Messallinæ quoque lacrimas excivit: quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium, ne elabi reum sineret: ipsa ad perniciem Poppææ festinat, subditis, qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent; adeo ignaro Cæsare, ut, paucos post dies, epulantem apud se maritum ejus, Scipionem, percunctaretur, "cur sine uxore discubuisset?" ad quod ille, "functam fato," responderit.

rupta 4, 10. *ad facinus omne* H. 1, 72. Verum puto. Melius certe, quam quod Grutero placebat; *omni flagitio:* quod tamen ferrem, si ante τὸ *et* abesset. ERN. Vulgatæ lectioni favent 15, 44. *in crimine convicti:* 13, 36. *in contumelia detenti.* Plaut. Cas. 2, 8, 71. *tenere in noxa.* Bip.

Ac postremum] Adverbialiter, 1, 74. *perniciem aliis ac postremum sibi invenere.* Guelf. habet *ad postremum;* non male: sed τὸ *ad* videtur natum ex eo, quod mox sequitur *ad quod.* ERN. Bud. *ac p.*

Mollitiam corporis] Impudicitiam: *probra corporis* dixit 6, 24. Sic *mollis* ap. Suet. Cal. 56. V. Burm. ad Phædr. 4, 14. Adde 15, 49. ERN.

Victo silentio] Veteres, *indicto;* recte: ut prorupisse ad loquendum intelligamus, etsi silentium ante jussum. LIPS. Quia codd. optimos auctores habet τὸ *victo*, quid moramur alterum, quod utcumque versabis, nihil ex eo sani exsculpes? Nec placet tamen, quod Salinerius et Pichena scribunt Asiaticum *vicisse silentium.* Qui enim ἀπεκαρτερεῖ, nec se continet diutius, is vincitur, non vincit. Itaque silentium ejus victum est ab impudentia Suilii. *Victo silentio* est victa patientia. GRON. Ed. pr. *inito.* An *finito* fuit? Confunduntur enim in libris *inire* et *finire.* Vid. Drakenb. ad Liv. 35, 7. 44, 34. *Finis silentii* est ap. Cic. Marc. 1. Sed *victo* melius, eo sensu, quo Gronovius vult. Ea lectio præter cod. Flor. et Guelf. est in ed. Puteol. Ber. Alc. Rhen. Ald. *Indicto*, quod in scr. et edd. quibusdam reperitur, nihili est. ERN. Bud. et Covarr. *victo.* Sic et 4, 8. *victo gemitu.*

Filios tuos etc.] Quos indicat, mollitie infames esse. *Vir* opponitur *pathicis, cinædis:* sic ap. Sueton. Vesp. 13. *ego tamen vir sum.* ERN. Brot. ex codd. *virum esse me.* Ast *v. me esse* Bud. et alii.

Sine uxore discubuisset] Discis hinc, uxores vulgo adhiberi solitas ad convivia. Æm. Probus in præf. *Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium?* Et olim quidem cubantibus viris sedere solitæ, (ut Servius ex Varrone notat, ad Virg. 7, 176. *Perpetuis soliti patres considere mensis:* et Valer. Max. 2, 1, 2. De matrim. ritu:) postea etiam accumbere. In accubitu ille mos, ut recumberent in sinu virorum. Ovid. ad puellam, quæ cum viro cænatura Am. 1, 4, 5. *Alteriusque sinus apte subjecta fovebis? Injiciet collo cum volet ille manum?* Iterumque v. 35. *Nec premat indignis sinito tua colla lacertis, Mite nec in rigido pectore pone caput.* Sed et amicæ puerique meritorii non aliter jacebant apud amatores. Id vocabant interiorem jacere. Scipio in Orat. adv. Gallum ap. Gell. 7, 12. *Qui in conviviis adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica interior* (etsi Agellii in libris *inferior* scriptum: non item male) *accubuerit . . . cumne quisquam dubitet, quin idem fecerit, quod cinædi facere solent?* Itaque arguit ecce mollitiam a decubitu ipso. Suet. in Cæs. 49. Cæsarem a Dolabella dictum ait, *spondam interiorem regiæ lecticæ:* non ab alia caussa, ne interpretes ultra hallucinentur. Eodem faciunt Tranquilli verba de Caii libidinibus c. 24. *Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit, plenoque convivio singulas infra se vicissim collocabat, uxore supra cubante.* Nam sorores infra se, id est in sinu, collocabat, quasi justas uxores; legitima consorte loco pulsa. Nec aliud Cicero significat ad Div. 9, 26. *Infra Eutrapelum Cytheris accubuit.* Livius 39, 43. de scorto: *Tum illam infra eum accubantem negasse, umquam vidisse quemquam securi ferientem.* Ubi liber optimus, *in terra eum:* ut videatur fuisse, *intra:* et forte sic in prioribus. LIPS.

Atque ille f. f. responderet] Non

III. Sed consultante super absolutione Asiatici, flens Vitellius, commemorata "vetustate amicitiæ, utque Antoniam, Principis matrem, pariter observavissent," dein, percursis "Asiatici in Remp. officiis, recentique adversus Britanniam militia," quæque alia conciliandæ misericordiæ videbantur, "liberum ei mortis arbitrium" permisit: et secuta sunt Clau-

potest hoc cum præcedente ita cohærere, ut *responderet* ab *ut* pendeat. Nam ignorantia Cæsaris non potuit facere, ut Scipio sic responderet. Sed Scipio sic respondit, rei tegendæ caussa, ne Cæsarem epulantem perturbaret aut Messallinam irritaret. Scribendum arbitror, *respondebat*, vel *respondit*. Acidalius vidit, qui corrigit *respondere*. ERN. Bene, credo, Heinsius: *ad quod ille . . . responderit.*

Sed consultanti—commemorata] Vid. mox notam ad v. *permisit*. ERN. Bud. *consultanti.*

Antoniam] De qua lapis Romæ (ap. Grut. p. 236.) ANTONIAI AVGVSTAI DRVSI SACERDOTI. DIVI AVGVSTI MATRI. TI. CLAVDI. CAISARIS. AVG. P. P. LIPS.

Liberum ei] Satis confuse ista, ut pleraque omnia hoc libro: quem scio interpolatum a mala et imperita manu. Sententia tamen hæc ex Dione 60, 29. ut subornatus Vitellius, quasi Valerii nomine, culpam agnoscentis, peteret mortis arbitrium: idque a Claudio concessum. LIPS.

Ei] Bud. *illi*. Heins. volebat *reo*.

Permisit] Interpres est, qui mavult *super supplicio*, quam *super absolutione*: neque enim se capere, quo colore Vitellius potuerit effundere lacrimas ob novissimum amici casum, et mortem ejus decernere, si Princeps ostendisset se ad mitiora inclinare. Non legerat, aut intellexerat parum, quæ præclare hic Mercerus. Et miror, ipsum Lipsium admonendum fuisse. Tacitus enim suavissimo lepore, in re inexspectata narranda, verbis quoque utitur, quæ illudunt παρὰ προσδοκίαν, et fallunt exspectationem legentis: et tamen suum illud σεμνὸν servat. Etiam Messallina commota erat, quæ jure injuria perditum volebat Asiaticum; nedum Claudius, cui nullum in eum proprium erat odium. Ergo, auditis partibus, rogaturus sententias, aliquid jecit, ex quo apparebat, placatum, et absolventes æquis auribus admissurum esse. Hic Vitellius, memor præcepti Messallinæ, docuit, quid esset apud Tacitum alibi, *pessimi inimicorum laudantes*, quid *ornandum et tollendum*, mirificaque machina hominem μετέωρον et instabilem circumegit. Lacrimæ enim illæ detestabiles, et commemoratio amicitiæ meritorumque rei, et captatio misericordiæ fidem ei fecere benevoli: qui mox idem petens pro beneficio et rei et suo nomine voluntariam mortem, duplici miserum præjudicio gravat, tanquam, qui semetipse, et quem homo benevolentissimus ac precator supplicio dignum agnosceret. Id satis fuit Claudio, perinde hic, ut prius, *nihil ultra scrutato*, et jamdudum, quæ dixisset ipse Asiaticus, oblito. Sed quemadmodum hic eventus, contrarius principio totique actioni Vitellii, frustratus est haud dubie, quotquot in consilio erant, fraudis ignari, multosque Romæ, dum fama facti seritur: ita Tacitus etiam facete supplantat legentem, atque eo ipso ejus attentionem excitat, mirantemque ac destitutum, indignitatem negotii, scelus Vitellii, vanitatem cruentam Claudii aut cogitando invenire, aut aliunde exquirere compellit. Illa enim omnia, consultans super absolutione Princeps, flens Vitellius, amicitia, patrona communis et eadem Principis mater, res gestæ domi bellique, misericordia implorata, calculum album large promittebant; quum subito, velut scorpii cauda, niger apparet: *liberum ei mortis arbitrium permisit*: hoc est, rogavit Principem et suo et Asiatici nomine, ut ei tanquam confesso convictoque concederetur sponte mori, non sub carnifice. Rursus εἰρωνευόμενος: *Et secuta sunt Claudii verba in eandem clementiam.* Itaque locus hic mihi videtur singularis, et cui antiqua illa L vel X præfigi debeat: tantum abest, ut accusandus aut labefactandus sit. GRON. De re nihil habeo, quod contra dicam. Sed, an istius facetæ supplantationis Cornelianæ pars etiam est, recedere a regulis grammaticis, et fallere lectorem, verbum adjungendo, quod superioribus nullo modo conveniat? Miri sunt interdum doctissimi homines. Cum in mentem venit, omnia possunt non modo defendere, sed etiam exornare, ut pulcherrima sint. Ego nullo modo inducere

dii verba, in eandem clementiam. Hortantibus dehinc quibusdam inediam et lenem exitum, "remittere beneficium," Asiaticus ait: et usurpatis, quibus insueverat, exercitationibus, lauto corpore, hilare epulatus, cum, se "honestius calliditate Tiberii, vel impetu C. Cæsaris periturum," dixisset, "quam, quod fraude muliebri, et inpudico Vitellii ore

possum animum, ut credam Tacitum dixisse, *Claudio, consultanti super absolutione Asiatici, Vitellius ei liberum mortis arbitrium permisit.* Viri docti omnes tantum in verbo *permisit* adhæsere; quod ego non repugnem accipi posse pro *petit ut permittatur.* Sed constructio tota vitiosa est, idque voluit Lipsius, qui alioqui et ipse sensum loci satis perspexit: neque narratio perfecta est. Itaque saltem *consultante* legendum, vel *consultantibus*, quod prope magis placet; et tum *permisit* erit permittendum censuit: quamquam id ipsum aptius foret, si de damnatione Asiatici consultatio esset. Cui hoc non placet, poterit cum Acidalio, *commemorat vetustatem amic.* qui tamen ultima etiam sic ordinat: *secuta sunt Claudii verba in eandem clementiam; et liberum ei mortis arbitrium permisit:* ex quo nova difficultas oritur. Neque enim apparet, quid Vitellius voluerit, et quomodo absolutionem impedierit, quod sane nec lacrimis nec meritorum commemoratione fieri potuit. Nec ei rei conveniunt sequentia, quæ arguunt, duriora consilia fuisse. Quorsum enim Cæsari opus de clementia dicere, si de absolutione actum erat? An, quia ante dictum, commotum Cæsarem fuisse, putarunt librarii, *condemnationem* esse alienam, et e *condemnatione* vel *damnatione* fecere *absolutione*? Sin hoc durius est, possis conjicere *accusatione*. ERN. Sall. Catil. 51. *Leges... exsilium permitti jubent.* Ne quem τὸ *absolutione* offendat, Dio hac occasione utitur verbo ἀπολύειν l. c.

In eandem cl.] Sic 6, 49. *alia in eundem dolorem mæsta et miseranda ferret.* ERN.

Hortantibus dehinc quibusdam] Excidit vocula, puto: scribendumque *quibusdam ad inediam*, si non imposuit olim mihi Orbilius meus. LIPS. Veteres dixere et *hortari aliquem* et *hortari ad aliquid* et *hortari aliquid.* Dedimus auctoritates ex Attio, Ovidio, Justino vel Trogo, Seneca, Statio ad duos horum, postremum nominatos. (ad Senec. ep. 121. Diatrib. in Stat. c. 35.) Accedat Gellius 13, 23. *Hæc mera veritas Tusculani hominis.... plus hercle promovet ad exhortandam parsimoniam sustinendamque inopiam, quam Græcæ præstigiæ.* Accedat, ut etiam defendatur, Vegetius 1, 28. sic proscribens: *De adhortatione rei militaris Romanæque virtutis.* Lemma ridiculum, inquit P. Scriverius: adhortatur auctor ad rem militarem Romanamque virtutem; non virtus aut militia ipsa loquitur: quare scribe, *ad rem militarem Romanamque virtutem.* At, o bone, qui adhortatur ad rem militarem Romanamque virtutem, is juxta commode, et exquisitius etiam, dicitur *adhortari rem militarem Romanamque virtutem,* aut facere vel scribere *hortationem rei militaris et Romanæ virtutis.* Quid ipso de Cicerone dicam? ad Att. 7, 14. *Pacem quidem hortari non desino.* Sic certe lectum olim: et sic in MS. est Helmæstadiensi. Quare vellem, quibus MSS. plurium copia fuit, non tam negligentes transiisse hunc locum, et verbo attigisse, qua fiducia subjecerint: *Equidem ad pacem hortari non desino.* Nam et sic ad Att. 6, 2. *partes istius officii sunt pueri Ciceronis, sive jam adolescentis; quod quidem illum soleo hortari.* Et ad Q. fratrem 1, 1. *Sed quid ego te hæc hortor, quæ tu facere potes tua sponte?* GRON.

Lenem exitum] *Levem* ed. princ. Puteol. Riv. Aldi: vitio, ut opinor, operarum, in prima quidem. ERN. Bud. *lenem.*

Et usurpatis] Copulam Pichena restituit e vet. libris.

C. Cæs.] Bud. *G. Cæs.* more Græco. Sic ubivis.

Periturum] Int. *fuisse*, cujus sane hic durior ellipsis est. ERN.

Quam quod fraude muliebri, et impudico Vitellii ore caderet] Gruterus rotundiorem longe fore putat orationem, si recisis *quod* et *caderet*, scribemus; *quam fraude muliebri, et impudico Vitellii ore.* De particula subscribo: et vitium est, quale apud Livium 28, 43. curavimus. Verbum facile tolero. GRON. Sed *quod* etiam ferri potest, et loco Justini 19, 3. defenditur a Jac. Gron. qui tamen huic

caderet," venas exsolvit: viso tamen ante rogo, jussoque "transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur:" tantum illi securitatis novissimæ fuit.

IV. Vocantur post hæc Patres, pergitque Suilius addere

non similis est: nam ibi præcedit *ferre*, post quod necessario requiritur *quam quod*. Ern.

Impudico Vitellii ore] Quiane inter Ligures Vitellius? an quia, ut Suetonius ait Vit. 1. *amore libertinæ perinfamis: etiam salivis ejus melle commixtis, quotidie ac palam arterias et fauces pro remedio fovebat.* Lips.

Securitatis nov.] Vacuitatis a timore, constantiæ, tranquillitatisque. MS. Guelf. Edd. pr. Alciati, J. F. Gron. *novissime*. Melius *novissimæ* puto, respicique ad Virgilii 6, 231. 11, 825. *mandata et verba novissima*. Ern.

Pergitque Suilius addere reos] Neque corrigendum est *agere*, cum Ursino, neque hoc magis ex antiquo auctore sumptum, quam ex quotidiana Romani oris consuetudine, nobis ex sat certis auctorum locis observanda, qua *addere* est augere, vel alios aliis addere. Infra c. 13. *Ac novas literarum formas addidit*, id est, invenit et prioribus addidit. 1, 54. *Idem annus novas cærimonias accepit, addito Sodalium Augustalium sacerdotio*: i. instituto et addito iis, quæ antiquitus habebantur. Tale Plinii 22, 7. *Addidere vivendi pretia deliciæ.* Quod etiam non cepere, ut ibi docemus. Sic igitur *addere reos* est alios corripere et Poppææ atque Asiatico addere. Gron.

Equites Romanos illustres] Qui sunt Equites illustres? Neque enim temerarium est certe, quod totiens is titulus repetitus. Ut 4, 58. *Eques Romanus ex illustribus Curtius Atticus.* 6, 18. *Pater quoque illustris Eques Romanus ac frater Prætorius.* 15, 28. *Die pacta Tiberius Alexander, illustris Eques Romanus, minister bello datus.* Mox c. 35. *Eadem constantia et illustres Equites Rom. cupidos maturæ necis fecit.* Suspicor ego sic dictos, qui non quidem Senatores, sed et censum habebant et spem Senatoriæ dignitatis: immo etiam ordinis ejus insigne, id est latum clavum. Colligo, quod Tacitus Equites illustres cum Senatoribus conjungit pari gradu. 2, 59. *Acerrime increpuit, quod contra instituta Augusti......Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut Equitibus Rom. illustribus, seposuit Ægyptum.* Et clare 16, 17. *Mella et Crispinus Equites Romani, dignitate Senatoria.* Hæreo, an ad hanc rem Dionis verba accommodem 59, 9. Τοῦ τε τέλους τοῦ τῶν ἱππέων ὀλιγανδροῦντος, τοὺς πρώτους ἐξ ἁπάσης καὶ τῆς ἔξω ἀρχῆς τοῖς τε συγγένεσι καὶ ταῖς περιουσίαις μεταπεμψάμενος κατελέξατο, καὶ τισιν αὐτῶν καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ βουλευτικῇ, καὶ πρὶν ἄρξαι τινὰ ἀρχὴν, δι᾽ ἧς ἐς τὴν γερουσίαν ἐσερχόμεθα, χρῆσθαί τι ἐπὶ τῇ τῆς βουλῆς ἐλπίδι ἔδωκε. Πρότερον γὰρ μόνοις, ὡς ἔοικέ, πως τοῖς ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ φύλου γεγενημένοις τοῦτο ποιεῖν ἐξῆν. Hæreo, inquam, an ea faciant istuc: apta quidem, sed a Caio id statutum Dio ait: illustrium autem titulus ante eum. Refero ergo potius ad Augustum, (etsi de veste negare non possumus, quin sit a Caio) qui a. 742. legem tulit, ut ex Equitibus, qui non minus decies sestertio possiderent, eligerentur a magistratibus, e quibus Tribuni Senatoresque fierent; qui gesto Tribunatu aut retinerent Senatorium ordinem, si vellent, aut iterum redirent ad Equestrem. Verba sunt Dionis 54, 30. Τὴν δὲ δημαρχίαν ὀλίγων σφόδρα.... αἰτούντων, ἐνομοθέτησεν, ἐκ τῶν ἱππέων, τῶν μὴ ἔλαττον πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας κεκτημένων, προβάλλεσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἕνα ἕκαστον, κἀκ τούτων τὸ πλῆθος τοὺς ἐνδέοντας αἱρεῖσθαι. εἰ μὲν καὶ βουλεύειν μετὰ τοῦτο ἐθέλοιεν, εἰ δὲ μὴ, ἐς τὴν ἱππάδα αὖθις ἐπανιέναι ἐξεῖναι. Qui ergo in hoc seminario Senatus Equites, dicti illustres. Reperio et insignes, ut c. 5. *Samius insignis Eques Romanus*: iterumque c. 22. *Cn. Novius insignis Eques Rom.* Item splendidos, ut Plinius Ep. 6, 15. *Passienus Paullus splendidus Eques Rom.* et ep. 25. *Scribis, Robustum splendidum Equitem Rom.* Et Cicero ipse non semel in Verrem, ut 2, 71. Sed hi duo tituli infra illum non dubie; et a fama ducti opibusque. Alii ab istis illustres sunt: qui in codice Justin. l. 1. t. 29. et Cassiodoro in Epp. passim et Var. 6, 11. Lips. Equites illustres jam liberæ Reip. temporibus occurrunt apud Ciceronem Verr. 3, 24. Sed ibi opponuntur obscuris, ut inspicienti locum patebit, et sic dicuntur etiam ap. Livium 30, 18. ubi vide Dukerum. Sub Imperatoribus autem dicti, qui censum Senatorium haberent, et lato clavo, per-

reos Equites Romanos inlustres, quibus Petra cognomentum: at caussa necis, quod domum suam Valerii et Poppææ congressibus præbuissent. Verum "nocturnæ quietis species" alteri objecta, "tamquam vidisset Claudium spicea corona evinctum, spicis retro conversis: eaque imagine gravitatem annonæ dixisset." Quidam "pampineam coronam albentibus

missu Imperatoris, uterentur, idque institutum ab Augusto, dictique etiam *Equites laticlavii*. Vide in pr. Ryckium ad Ann. 2, 59; qui tamen Livii Equites illustres male huc trahit cum Pichena. ERN.

Quibus Petra cognomentum] A quibus ala Petrina, opinor, nominata H. 4, 49. itemque in Notitia imperii c. 89. LIPS. Ibi *Petriana* vocatur.

At caussa necis ex eo] Flor. cod. *ac*. Non sane satis aptum h. l. *at*, quod deleri, aut pro eo *et* legi volebat Acidalius: nec magis *ac* placet. Fortasse Tacitus scripsit: *quibus P. cognomentum*, vel *cognomen* (ut habet ed. pr.) *erat: caussa etc.* Terminatio verbi *cognomen* potuit absorbere primam syllabam τοῦ *erat*. Neque semper verbum substantivum omittit Tacitus. Ann. 5, 1. *quorum utrique cognomentum Geminus erat*. Deinde delevi *ex eo*, quod non est in Guelf. ed. Puteolani, Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi etc. nec satis dignum Tacito. ERN. Bud. habet.

Mnesteris et Poppææ congressibus] Veterum editionum lectio, *Valerii et Poppææ*, apta sane ad historiam, quia Valerio Asiatico objectum adulterium Poppææ: et forte Equitibus istis, quod interpretes et administri. Libri tamen scripti *Nesteris*, aut *Nestoris*. Ex quo Rhen. *M. Nestoris*, nec recte. Germanum illi Pantomimo nomen *Mnester;* vel lapidis fide, qui in ædibus Crepanicorum Romæ (ap. Grut. p. 615.) TI. IVLIO. AVG. L. MNESTERI. Nescio ergo, an Poppææ etiam adulterium objectum dilecti hujus mimi: in quo et Messallina deperiit. Ceterum hæc Poppæa illa est, quæ, cunctas ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam reliquit filiæ, quæ scortum sive uxor Neroni; quam genuit ex priore marito, T. Ollio. LIPS. Rhenanum secutus est, ut solet, Aldus. Ego veterem lectionem, quæ etiam Ryckio placebat, restitui: estque in Guelf. De Valerii et Poppææ adulterio quæstio erat, non Mnesteris. Is nec accusatus, nec damnatus tum erat; quod necessarium foret, si hic nomen ejus locum haberet. ERN. Bud. *mnesteris* habet, vel *in nesteris*, non *nestoris*, ut Rhen. refert. In marg. recentior manus *Valerii*.

Spicea corona evinctum] Quæ Cereris propria, et Sacerdotum item Arvalium, ut Plinius notat 18, 2. Corona ea, alias non infelix, omen triste habuit, quod spicis esset retro conversis: sicut quod ante pugnam in Philippis, corona inversa Cassio imposita. LIPS. Cf. Plut. in Bruto c. 56. p. 1002.

Gravitatem annonæ dixisset] Frustra *prædixisset*, vel *significari dixisset* Rhenanus, et *prædixisse* Heinsius. Nam et *dicere* ponitur pro *prædicere*, ut Heinsius ipse docet ad Virgil. Ecl. 1, 17. et locis ibi citatis. Huc referebat etiam Burmannus locum Virg. Æn. 7, 370. *Sic dicere Divos;* ubi tamen hoc sensu dici non puto. Porro illud quoque non probandum, quod pro *gravitatem*, Ursinus et Muretus volunt legi *caritatem*, quomodo etiam hunc locum laudat Burm. l. c. Nam *gravitas annonæ* est etiam 6, 13. Nempe, *gravitas* dicitur de omnibus, quæ male affecta sunt, non bene se habent: unde *gravitas corporum* ap. Cicer. Tusc. 3, 1. Adde Acad. 2, (4) 17. quod bene contra Bentleium, *pravitas* corrigentem, defendit Schultens ὁ μακαρίτης in Comm. ad Prov. Salom. c. 25. extr. Id. de Fin. 4, 12. *gravitate membrorum et cruciatu dolorum siquis quem levet*. V. Davies. ERN.

Quidam pampineam coronam] Consentit cum interpretatione hujus somnii Artemidorus 1, 79. ubi observat, coronam e vite præter Dionysiacos artifices mortem ac vincla significare, propter pampinos implicatos et inflexos. Similia crimina valuisse apud Constantium, non inscite Ammianus narrat 15, 3. *Mercurius solenniorum appellatus comes......si per quietem quisquam vidisse aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in pejus, patulis Imperatoris auribus infundebat: et ob hoc homo, tamquam inexplicabili obnoxius culpæ, gravi mole criminis pulsabatur. Hæc augente vulgatius fama, tantum aberat, ut proderet quisquam visa nocturna, ut ægre homines dormisse sese præsentibus faterentur externis; mærebantque docti*

foliis visam, atque ita interpretatum," tradidere, "vergente autumno mortem Principis ostendi." Illud haud ambigitur, qualicumque insomnio ipsi fratrique perniciem adlatam. Sestertium quindecies, et insignia Præturæ Crispino decreta. Adjecit Vitellius sestertium decies Sosibio; "quod Britannicum præceptis, Claudium consiliis, juvaret." Rogatus sententiam et Scipio; "cum idem," inquit, "de admissis Poppææ sentiam, quod omnes, putate, me idem dicere, quod omnes:" eleganti temperamento inter conjugalem amorem, et Senatoriam necessitatem.

V. Continuus inde et sævus accusandis reis Suilius, multique audaciæ ejus æmuli; nam cuncta legum et Magistratuum munia in se trahens Princeps materiam prædandi patefecerat: nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quam advocatorum perfidia; adeo, ut Samius, insignis Eques Romanus, quadringentis nummorum millibus Suilio datis, et cognita prævaricatione, ferro in domo ejus incubuerit. Igitur, incipiente C. Silio, Consule designato, cujus de potentia et exitio in tempore memorabo, consurgunt Patres, legemque

quidam, quod apud Atlantæos nati non essent, ubi memorantur somnia non videri. Lips. In h. l. lege *somniorum ap. c.* et p. p. *inexpiabili.*

Vergente autumno] Farnes. *vertente.* Lips. Illud melius. Ceterum verbum *ostendi* eleganter de prædictionibus et significationibus futuri. Mox Guelf. *ambigebatur.* Ern. Bud. *vergente.*

Sentiam] Si hæc scriptura Taciti, in qua nemo hæreat, unde monstra lectionum, quæ sunt in MSS. Florentinis *assenessentiam:* ex quo in ed. pr. *assenescentiam* expressum? Alii duo codd. Medic. *assentiam.* MS. Guelf. *Sententiam: sentiam* ed. Puteol. Riv. Ern. Bud. *assentiam.* Bip. forsan *uxoris sentiam.*

Eleganti temperamento] Etenim hæc duplicem sensum habent, alterum dignum amore conjugali: nemo credit vera esse, quæ Poppææ objecta sunt, nemo probat factum, nec ego: alterum periculo vitando aptum: credo, quæ objecta sunt, et eadem, quæ ceteri Senatores, decerno. *Elegantia* autem est in eo, quod *figura* est in his verbis, ut Suetonius vocare solet, eaque prudenter adhibita; in quo ipso est elegantia: tirones videant Clavem Cicer. in h. v. Rivius, deceptus vitiosa interpunctione, *idem dicere: quod omnes* etc. addidit de suo *interpretati sunt.* Omnino pessime in hac editione textus interpunctus est; sed fere ut in Puteolani editione. Ern.

Magistratuum munia] Farnes. *nece* refert pro *munia.* Deleo vero utrumque, ut glossema; scriboque, *cuncta legum et magistratuum in se trahens.* Lips. Male. Supra 1, 2. de Augusto: *munia Senatus, mag. legum in se trahere.* Ern.

Incubuerit] Ed. pr. *succubuerit:* et mox *potentiæ exitio.* Sed vulg. est jam ap. Puteolanum. Ern. Bud. *in cubuerit.*

Memorabo] Vide c. 12. et 35.

Legemque Cinciam flagitant] Certa ea scriptura ex libris et historia. Legem de donis et muneribus (muneralem apte Plautus dixit ap. Festum) tulit M. Cincius trib. pl. a. u. 549. Retulit iterum Augustus evanescentem vetustate, et firmavit novo consulto Senatus. Dio 54, 18. Καὶ τοὺς ῥήτορας ἀμισθεὶ συναγορεύειν, ἢ τετραπλάσιον, ὅσον ἂν λάβωσιν, ἐκτίνειν ἐκέλευσε. Noto eo, nequis miretur, cum plebiscitum fuerit, vocari Senatusconsultum a Tacito 13, 42. *Ejus opprimendi gratia repetitum credebatur SC. pænaque Cinciæ legis adversus eos, qui pretio caussas oravissent.* Et Plinio Ep. 5, 21. *Caussa dilationis Nepos Prætor, qui legi de muneribus præposuerat breve edictum, admonebat accusatores, admonebat reos, executurum se, quæ SC. continerentur. Suberat edicto SC. hoc omnes, qui quid negotii haberent, jurare, priusquam agerent, jubebantur, nihil se ob advocationem cuiquam dedisse, promisisse, cavisse. His enim verbis et mille præterea et venire advocationes, et emi, ve-*

Cinciam flagitant; qua cavetur antiquitus, "ne quis, ob caussam orandam, pecuniam donumve accipiat."

VI. Deinde, obstrepentibus his, quibus ea contumelia parabatur, discors Suilio Silius acriter incubuit, "veterum oratorum exempla" referens, "qui famam in posteros, præmia eloquentiæ cogitavissent pulcherrima: alioquin et bonarum artium principem sordidis ministeriis fœdari: ne fidem quidem integram manere, ubi magnitudo quæstuum spectetur: quod si in nullius mercedem negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia et injurias foveri, ut, quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis ferat: meminissent C. Asinii et Messallæ ac recentiorum,

tabantur. Sed id, SC. credo fuisse a Trajano. Cetera super hac lege vide apud Manutium de legg. 18. cujus scrinia non compilo. Legem Titiam quisquis hic reposuit (ea enim scriptura in vulgatis) Rhemmiæ pœna dignus ipse. LIPS. *Cincia* ed. princeps. Sed Guelf. edd. Puteol. Beroaldi, Alciati, Rhen. Aldi etc. *Titia:* male. Notus est Fr. Brummeri de h. l. commentarius. Adde Schulting. Jurispr. Just. p. 561. ed. Lips. ERN. Bud. *Titiam.* V. et Augustin. de Legg.

Discors Suilio] Hæc verba non significant, hac in caussa Silio aliud, aliud Suilio visum, ita ut nihil exprimant, nisi quod ex sequentibus satis noscitur, et jure prætereantur interpreti; sed volunt, nobiles publicasque inter Silium et Suilium fuisse simultates, quod dedita opera interjecit Tacitus, ut intelligeremus, actionem eam, etsi foret in commune utilis, non tamen tam amore egregii publici, quam odio et cupidine inimicum ulciscendi, a Silio inceptam esse. GRON.

Fœdari] Ovid. Am. 1, 10, 39. *Turpe, reos emta miseros defendere lingua.*

Ne fidem quidem integram manere] Quum Rhenani lectionem, e Budensi proditam, *nec fidem integ.* neque ex Vaticanis Vertranius et Lipsius, neque ex Florentinis Pichena sollicitarint, vero simile est, eos codices istam adfirmasse. Illa autem non infimæ notæ editio, non magis quam Frobeniana a. 1519. quam Aldina 1534. et omnes, quæ præcesserunt Rhenani recensionem, habent et hanc et alias audaciæ primitus edentium notas: quos eadem, opinor, efficaciæ objecta inanis species a veteri scriptura discedere compulit. *Nec fidem* est quod alii exprimerent, *sed nec fidem*, vel, *nec vero fidem.* GRON. Aldina ed. non præcessit Rhenani recensionem, sed anno post secuta est, eamque plerumque sequitur. Hic tamen ab ea recedit et habet *ne quidem:* et hoc habent MSS. laudati Ryckio (in his Flor.) item Guelf. et ed. princeps, Puteol. Itaque recte defendunt Ryckius et Jac. Gron. ERN. Male cepere critici verba Rhenani. Is enim recte refert, in Bud. legi, *ne fidem int.* (omisso *quidem*), unde ipse fecerit: *nec fid. int.*

In nullius m.] Acid. *nullius in m.*

Negotia tueantur] Facile credo, esse hic aliquid scabri. Lipsianæ ad marginem ostendunt in MSS. esse *negotiantur.* Forte: *Quod si in nullius mercedem negotia eant, pauciora fore.* Sic 3, 50. *qui neque servatus in periculum Reipublicæ, neque interfectus in exemplum ibit.* 14, 61. *Itur in principis laudes.* GRON. *Tueantur* a barbarica ætate et manu esse Jac. Gronovius judicat, qui e cod. Med. *quod si in nullius mercedem negotia sint*, legi vult: quod et recepit Broterius. Ea si est Taciti manus, scire velim, quomodo inde *tueantur* factum: quod non erit barbarum, si intelligas *oratores* vel *advocati.* Si nec sic placet, lege *curentur. Curare* et *tutare* confunduntur in MSS. V. Cortius ad Sallust. Jug. 14, 19. idque est verbum proprium. ERN. Bud. *negotiantur.* Heins. volebat: *quod si sine ullius mercede neg. tueantur* vel *sustineantur.* Bip. *vertantur.*

Pauciora fore] In marg. cod. Bud. alii *potiora.*

Meminissent C. Asinii] Omisi verba, quæ non reperi in libris scriptis, aliunde inculcata. LIPS. Nempe *T. Galbæ*, quod est in vett. In MS. Flor. est *gali Asinii Messalæ:* ex quo J. Gron. fecit *Galli, Asinii, Messallæ*, itaque edidit. Adjuvat ed. pr. in qua est *Gauinii Assinii M.* Nam *u* potest esse factum ex *ll*, ut contra in eadem 13, 14. pro *demouet* est *demolliet*, et *nii*

Arruntii, et Æsernini: ad summa provectos incorrupta vita et facundia." Talia dicente Consule designato, consentientibus aliis, parabatur sententia, qua "lege repetundarum tenerentur;" cum Suilius, et Cossutianus, et ceteri, qui non judicium (quippe in manifestos) sed pœnam statui videbant, circumsistunt Cæsarem, ante acta deprecantes. Et, postquam adnuit, agere incipiunt:

VII. "Quem illum tanta superbia esse, ut æternitatem famæ spe præsumat? usui et rebus subsidium præparari, ne quis inopia advocatorum, potentioribus obnoxius sit: neque tamen eloquentiam gratuito contingere: omitti curas familiares, ut quis se alienis negotiis intendat: multos militia, quos-

adhæsisse e sequente nomine, ut supra in *ludibria pericularia*. Contra dici potest primum illud *gali* factum videri e *Gaii:* deinde vel maxime hoc, quod c. 7. in reponsione ad hanc sententiam *Asinius* et *Messalla* commemorantur soli, nec credibile, eum, qui primo loco propositus esset, omissum fuisse in refellendo, cum etiam cetera nomina recentiorum accurate repetantur. Itaque retinui lectionem a Lipsio inductam. Corruptelæ locum illud dedisse potest, quod librarii putarent, nomen, non prænomen, hic esse debere, quod Messalla sine prænomine poneretur: cum etiam recentiores critici hoc non semper concoxerint, ut nota proxima, et infra in Hist. libris videbimus. Ern. Bud. *Galli*, *Asinii*, *Messalæ*.

Messalæ] N. Heinsius volebat *M. Messallæ:* probat Ryckius. Sc. quia in vulgatis erat ante *C. Asinii:* quod tamen non esse consequens, patet vel ex eo, quod sæpe in Consulibus edendis alterum sine, alterum cum prænomine, ponit, v. c. 6, 1. Ern.

Ad summa provectorum] Videtur quidem rotundiorem facere periodum τὸ *provectorum:* et ideo sic ausi corrigere, qui primas editiones curaverunt. Sed neque spernendum est, quod constare membranis clamat mihi silentium eorum, quibus harum copia fuit. Livium imitatus dixisset: *Quos ad summa provectos*. Id pronomen omissum brevitatem Taciti haudquaquam dedecet. Gron. Adde ad Plin. 35, 4. Ed. princeps plane habet *prævectos*, haud dubie vitio operarum pro *provectos.* Hoc cum et cod. Bud. Flor. et alii ap. Ryckium habeant, et ipse secutus sum. *Provectorum* est in ed. Puteol. et seqq. plerisque. Et sic est etiam in Guelf. Ern.

Consentientibus] MS. ap. J. Gron. *censentibus.* Absolute *censere* etiam est 13, 26. *nec deerant, qui censerent; sc.* quod alii dixissent. Consentit Guelf. Ern.

Et, postquam annuit tacens] Veteres, *tacere.* Lego, *postquam annuit, agere incipiunt.* Lips. Sic cod. Reg. ap. Ryckium. Cod. Agric. *dicere.* Flor. *postquam annuit, tacere incipiunt*, quod est in ed. pr. Inde Freinsh. corrigit *jacere*, quod placet Ryckio: male. Sequitur enim justa oratio, de qua *jacere* non dicitur. Sed nec melius Jac. Gronovii *facere*, intellecto *gratiam*, cujus ellipseos exempla desidero. Puteolanus autem ex eo fecit *tacens*, quod Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus, ceterique secuti sunt: est tamen in Guelf. Ego *agere* probo et recepi. Melius enim puto lectionem MS. sequi, quam conjecturam Puteolani. Ei lectioni favet etiam interpunctio cod. Flor. et cod. Agr. cujus lectio est glossa τοῦ *agere*. Corruptela est nata e duplicatione finalis in *annuit*, quod genus frequens est in codd. Ern. In Flor. cod. alia manus, sed antiqua, superne adposuit *agere*. Bud. habet *tacere*, ex quo r. m. fecit *tacens*. Boxh. volebat *placere*. Hillerus Racem. 34. *aspere*, ut ap. Cic. de Orat. 1, 53.

Quem illum tanta superbia esse] Sic MSS. et ed. pr. At Guelf. Puteolanus *ullum*, vitiose: quis enim ita loquitur? et id tamen Beroaldus, Alciatus, Rhen. Aldus, aliique secuti sunt. 12, 36. *avebant scire*, *quis ille tot per annos opes nostras sprevisset*. Ern. Bud. *illum*.

Usui et rebus subsidium præparari] scil. eloquentia comparanda. Eloquentiam comparari hoc consilio, ut prosit amicis, reip. Ed. pr. *præparare*. Mox Guelf. *potentibus*. Ern. Bud. *præparare . . . potentibus*.

Ut quis se a. n. intendat] Id *se* abundare judicabat Heins. item Acid.

dam exercendo agros tolerare vitam: nihil a quoquam expeti, nisi cujus fructus ante præviderit. Facile Asinium et Messallam, inter Antonium et Augustum bellorum præmiis refertos, aut ditium familiarum heredes Æserninos et Arruntios, magnum animum induisse: prompta sibi exempla, quantis mercedibus P. Clodius, aut C. Curio, concionari soliti sint: se, modicos Senatores, quieta Rep. nulla, nisi pacis, emolumenta petere. Cogitaret plebem, quæ toga eniteseeret: sublatis studiorum pretiis, etiam studia peritura." Ut minus decora

qui legi volebat *impendat se*. Sed bene res habet, dicimus *intendere animum*, quidni et *se?* Imo id verbum ubi absolute ponitur, talis accusativus subauditur.

Multos militia] Ad eam sententiam Sallustius: *Humillimus quisque in arvis, aut militia, nullius honestæ rei egens, satis sibi, satisque patriæ erat:* ut vere emendavit nobilissimus noster Dousa. LIPS.

Exercendo agros] Poeticum est, e Virgilio sumtum Æn. 7, 798. Dixit tamen etiam Columella 8, 1. *exercere rus*. Noster iterum Germ. 29. et alii, ut plura alia, a poetis dicta. ERN.

Nisi, cujus fructus ante providerit] Sic ed. pr. Post inductum a Puteolano *providetur*; quod in *providerit* rursus mutavit e cod. Bud. Rhenanus. Pichena e cod. Flor. *præviderit* scripsit, quod est etiam in Guelf. id Ryckius secutus est et J. F. Gron. Sed J. Gronovius docet, in cod. Flor. esse *providerit*. ERN. Et in cod. Agric. Planius tamen mihi hic videtur *præviderit*. Sic et Bip.

Refertos] Bud. *refectos*.

Qui a Republica] Quidam scripti, *qui et a:* ex quo Pichena, *quieta Rep.* et mox deinde, *petere*. Assentior. LIPS. At J. Gronovius sic mavult: *Se modicos Senatores: quieta Rep. nulla nisi pacis emolumenta. Petere ut cogitaret.* Etenim omnes scr. et edd. habent *peterent;* quod non est de nihilo. Nec antiquam lectionem arbitror spernendam *qui a Rep. nulla nisi pacis emol. peterent.* MS. Guelf. *qui et a Rep.* ERN. Sic et Bud. et Flor.

Cogitare plebem] Displicent quæ scripsi olim, et induco. Vett. *cogitaret.* Scribo, *cogitare et plebem, qua toga enitesceret:* id est, etiam quemvis e plebe occupatum esse, ut emergeret se, et nitidiore toga uti posset. Sed revera (iterabo hunc animi mei sensum) et narrationes et orationes istæ, turbatæ, concisæ. Confer sodes, hunc XI librum cum uno quovis e primoribus: jurabis, elapsum eum imperitorum manibus, velut e pugna aliqua Cannensi. LIPS. Scripsit omnino Tacitus: *cogitaret plebem, quæ toga enitesceret.* Nec satisfaciunt interpretes. *Togam* utique Freinsh. accipit laxe nimis. Ea enim pacem pacisque artes omnes etsi aliquando possit complecti, tamen hic arctius nihil aliud significat, quam eloquentiam forensem. Ut Livio 22, 26. de C. Ter. Varrone: *togaque ac forum placuere, proclamando pro sordidis hominibus caussisque.* Plinius epist. 1, 22. *in toga negotiisque versatur: multos advocatione, plures consilio juvat.* Florus 4, 12. *ut primum togas et sæviora armis jura viderunt.* Reliquus autem sensus: meminisset, magnam partem plebeios ac de plebe esse, qui enitescerent atque in lucem se proferrent toga et caussidicina: qui non possent tam magnum induere animum, et operam illam gratuitam præstare, nisi esurire domi et fame perire velint, dum alios beatos faciunt. Nam, quod dicere Tacitum faciunt, plebi non esse aliam viam ad dignitates, falsum est, ut norunt rerum Romanarum periti. Pejus et ridicule, qui proprie accipit, quasi vellet Tacitus, ut plebs cogitet, quomodo niteat toga, sic oratorem cogitare quomodo niteat oratio. GRON. Rectissime hæc. Et plane ed. pr. et Puteol. sic habent. Guelf. *cogitaret—qua.* Ceterum *enitescere* ætas hæc sic dixit. Plin. Pan. 4. et alibi. ERN. Lipsium sequuntur Heins. et Bip. Mihi potior videtur lectio a Gron. recepta, quæ et Ferrario placet de re vest. 1, 33. Bud. *cogitaret p. qua.*

Ut minus dec.] Hæc interpunctio debetur Freinshemio. Ante male interpungebatur post *decora*. Ceterum in reliquis hæreo: quæ si sine vitio sunt, *frustra* est, sine idonea caussa, qua moveri debeat ad decernendum secundum ea. Sed ita *frustra* non dicitur. Arbitror, Tacitum dedisse, *ut m. decora hæc, ita haud frustra dicta. Princeps cap. p. p. modum*, deleto *ratus*, quod est ab interpolatore, qui vitiosa interpunctione deceptus, explendæ sententiæ ad-

hæc, ita haud frustra dicta Princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, usque ad dena sestertia, quem egressi repetundarum tenerentur.

VIII. Sub idem tempus Mithridates, quem imperitasse Armeniis, et ad præsentiam Cæsaris vocatum memoravi, monente Claudio, in regnum remeavit, fisus Pharasmanis opibus. Is Rex Iberis, idemque Mithridatis frater, nuntiabat, "discordare Parthos; summaque Imperii ambigua; minora sine cura haberi." Nam inter Gotarzis pleraque sæva (qui necem fratri Artabano conjugique ac filio ejus præparaverat, unde metus ejus in ceteros) accivere Bardanen. Ille, ut erat

didit *ratus:* nisi id factum e *motus.* Ern.

Usque ad dena sestertia] Eandem summam Nero etiam definiit, credo: de quo Suet. 17. *Item, ut litigatores pro patrociniis certam justamque mercedem darent.* Sæpius enim relata hæc lex, cum perrumperet improbitas forensis. Eandem summam capere et Trajanus advocatis permisit, sed dumtaxat post negotia peracta. Plinius ep. 5, 21. *Peractis tamen negotiis permittebantur pecuniam dumtaxat decem millium dare.* Nam decem millia *HS.* idem quod dena *HS.* idem quod centum aurei; ut alibi docebo. Quod honorarium patrono Ulpianus tribuit in singulas caussas, l. 1. D. De variis et extr. cognit. Lips. Vide, ad hunc locum quæ scripsimus Pecuniæ Veteris, 2, 5. Gron. Suetonium Neroni tribuere, quod Claudio erat tribuendum, judicat Grævius ad l. cit. Verum Claudius modo terminum constituit, quem egredi nefas esset; Nero contra pro unoquoque genere caussæ certam mercedem definiisse videtur. Ita Ernesti ad Suet.

Quem egressi] *Quem,* id est, modum. Sic e Flor. Pichena vett. edd. *quæ.* Ern. Bud. *quæ.*

Vectum memoravi] In libris scilicet, quibus descriptæ res Caii. Dio 60, 8. rem breviter tangit: Τὸν Μιθριδάτην τὸν Ἴβηρα, ὃν ὁ Γάϊος μεταπεμψάμενος ἐδεδέκει, οἴκαδε πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ἀπέπεμψεν. Quod hic in Tacito est, *vectum;* manuss. *vinctum.* Legerim, *ad præsentiam Cæsaris vectum vinctumque memoravi.* Quamquam Seneca non vinctum modo, sed in exsilium missum fuisse significat, de Tranquill. 11. *Ptolemæum Africæ Regem, Armeniæ Mithridatem, inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est* (Mithridates scilicet): *alter, ut meliore fide mitteretur, optabat.* Lips. Restitui *vinctum,* quod MSS. quidam et ed. pr. habent, et hic desiderari etiam Lipsius vidit. Quæ forma loquendi *ad præsentiam alicujus vehi?* Omnino nescio, quid sit *ad præsentiam,* quod cum *vectum* jam est in ed. Puteol. reperique et in Guelf. Ab ed. pr. abest. Tacitum quidem sic scripsisse non credo. Ern. Bud. *victum* et in marg. al. *vectum.* Bene Bip. *vocatum,* quo redditur Dionis μεταπεμψάμενος. *Vinctum* admitti posset, si adderetur *adductum, vectum,* vel simile quid.

Præparaverat] Nihil certius mihi, quam Tacitum scripsisse *properaverat,* quod et Mureto visum. Ut libro 2, 31. *petiturum se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset.* l. 1. Cod. de his qui par. *Si quis parentis aut filii aut omnino adfectionis ejus, quæ nuncupatione parricidii continetur, fata properaverit.* Virgilius 9, 400. *an sese medios moriturus in hostes Inferat, et pulchram properet per vulnera mortem.* Vulgatum vix Latinum est, neque elegantius *paraverit.* Gron. Sic noster etiam alibi loquitur, 13, 17. sed tamen vulgatum non adeo absurdum aut contra analogiam dictum puto. *Præparare alicui necem* est moliri, per venena, ut *profectionem præparare* apud Sueton. Tib. 38. pro moliri. Quod si tamen vi aperta sustulit, *properare* necessarium est. Verum ab initio hujus parentheseos legendum puto *quippe necem.* Syllaba *ne* absorpsit ultimam τοῦ *quippe.* Semper Tacitus in tali parenthesi hac particula utitur; ut ante c. 6. Acidalius etiam *ejus* post *metus* deleri vult. Recte. Noster alibi: *unde metus in omnes.* Exemplum Jac. Gronovii alienum est. Ern. Bud. *præparaverat.*

Acciv. Bardanen] Paullo aliter Jos. Ant. 20, 2.

magnis ausis promptus, biduo tria millia stadiorum invadit, ignarumque et exterritum Gotarzen proturbat: neque cunctatur, quin proximas Præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem ejus abnuentibus. In quos, ut patris sui quoque defectores, ira magis, quam ex usu præsenti, accensus, implicatur obsidione urbis validæ, et munimentis objecti amnis, muroque, et commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes, Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renovat: coactusque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit.

IX. Tunc, distractis Orientis viribus, et, quonam inclinarent, incertis, casus Mithridati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simul Ibero exercitu campos persultante. Nec enim resistere Armenii, fuso, qui prœlium ausus erat, Demonacte, Præfecto. Paullulum cunctationis adtulit Rex minoris Armeniæ, Cotys, versis illuc quibusdam procerum; dein litteris Cæsaris coercitus, et cuncta in Mithridaten fluxere, atrociorem, quam novo regno conduceret. At Parthi Imperatores, cum pugnam pararent, fœdus repente iciunt, cognitis popularium insidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat, congressique primo cunctantur, deinde complexi dextras, apud altaria

Biduo] Deest in Bud.

Tria millia] Est ingens cursus in biduo: sed noctes etiam haud dubie assumptæ. Faciunt *trecenta septuaginta quinque* milliaria Romana: est idem cursus, quem Hannibal confecit, a Scipione victus: et vide me, si voles, Centuria Epist. ad Italos, epist. 59. LIPS.

Gotarzen proturbat] Sic jam ed. princ. Id deinde mutatum in *perturbat*, quod est in ed. Puteolani: restituit Rhenanus. Consentit Guelf. ERN. Bud. *perturbat.*

Præfecturas] Satrapias, ut Herodotus appellat 1, 192. *Præfecti* satrapæ. ERN.

Viribus] Bud. *copiis.*

Vi militis R.] Int. conversa, aut simile quid, quod latet in *persultante* c. Συλλήψεως hujusmodi exemplum jam non unum vidimus. *Campos persultare* e Livio est 34, 20. quam *sæpe in agro eorum impune persultavissent.* ERN.

Nec enim resistere Armenii] Sic ed. pr. Puteol. et e cod. Bud. Rhenanus, Aldus. Alii *restitere.* ERN.

Dein literis Cæsaris coercitus] Sic e Flor. Pichena: sic ed. pr. ERN. et Bud.

Fœdus repente faciunt] Non ut in libris hodie, *jaciunt.* Bene etiam Maurus, *iciunt.* Porro an hic *Bardanes* sit, quem in eo tractu, Regem a se visum et conventum Apollonius apud Philostratum dicit 1, 21. nescio. Ætas patiatur: sed et ibi notatur, *pulsum eum regno fuisse, et tertium tunc annum iterum regnasse.* LIPS. *Iciunt* cod. Agr. quod non spernendum puto. Suet. Claud. 25. *fœdus in foro icit.* Vid. ad 12, 62. Ex eo factum *jaciunt* in MSS. et edd. pr. sqq. ERN. Bud. *jaciunt. Iciunt* cum Bip. in textum recipio.

Gotarzes fratri patefecerat] Ita reposuit Rhenanus, quod Aldus ceterique secuti sunt. MSS. ed. pr. ceteræque ante Rhen. *patefecit.* Broterius edidit *fratris f.* quod, auctore Josepho A. J. 20, 3. frater Gotarzis Artabanus fuit, cujus filius Bardanes. Non ausim imitari: quia filius Artabani interfectus cum patre dicitur c. 8. ita, ut eum unum habuisse videatur; et potuit duos fratres, alterum Artabanum, alterum Bardanem habere. ERN. Bud. *patefecerat.* Muretus volebat *patri.*

Cunctanter] Ed. pr. *cunctantur;* quod mihi longe melius videtur. Dubitant primo, quid agant: deinde confirmati dextras complectuntur. Forma

Deum pepigere, "fraudem inimicorum ulcisci, atque ipsi inter se concedere." Potiorque Bardanes visus retinendo regno: at Gotarzes, ne quid æmulationis exsisteret, penitus in Hyrcaniam abiit: regressoque Bardani deditur Seleucia, septimo post defectionem anno; non sine dedecore Parthorum, quos una civitas tamdiu eluserat.

X. Exin validissimas Præfecturas invasit: et reciperare Armeniam avebat, ni a Vibio Marso Syriæ Legato, bellum minitante, cohibitus foret. Atque interim Gotarzes, pœnitentia concessi regni, et, revocante nobilitate, cui in pace durius servitium est, contrahit copias: et huic contra itum ad amnem Erinden: in cujus transgressu multum certato, pervicit Bardanes, prosperisque prœliis medias nationes subegit ad flumen Sinden, quod Dahas Ariosque disterminat. Ibi modus rebus secundis positus: nam Parthi, quamquam victores, longinquam militiam adspernabantur. Igitur ex-

etiam narrandi Tacito convenientior. ERN. Recte.

Deinde c. d.] *Dein c. d.* Bud. contra c. 2. pro *exin* habet *exinde*.

Exin validissimas præfecturas invasit] MSS. ed. pr. *invisit:* quod tamen in exemplo nostro antiqua manus correxerat *invasit:* et sic edidere Beroaldus, Alciatus, Rhenanus etc. Sed ante jam Puteolanus. Et ita est in Guelf. ERN. Rhen. in Bud. legi ait *invisit:* debebat addere, id esse a r. m.

Et reciperare Armeniam *] Non sanus locus; de quo velut in tenebris micabo. Libri scripti voce auctiores, *reciperare Armeniam habebat.* Et rectumne illud? ut sit Græcorum ἔχω, ἀντὶ τοῦ δύναμαι: quomodo Cicero, Apuleius, Agellius, aliique e Latinis interdum. An *havebat?* an *audebat?* verbum quidem infarciendum est, ruenti sententiæ sustentandæ. Veneta editione, *reciperare Armeniam parabat*, expressum invenies. In Vat. opt. (siquid hoc ad rem) *habeat*, scribitur; littera alia superne adjecta. Quid si etiam, *reciperare Armeniam ibat?* sive *vadebat?* LIPS. Optime Rhenanus et Salinerius, qui *reciperare* pro *reciperabat* volunt. Vide Obs. 2, 14. GRON. *Habebat* est etiam in ed. pr. *parebat* in MS. Guelf. Codex Agr. adeo addit *in animo.* Mihi dicta a Gronovio l. c. nondum satisfaciunt. Nam exemplum infinitivi desidero in hac structura, sequente *ni.* Taciti quidem perpetua est consuetudo, in hac forma orationis verbum finitum usurpare. Hæc dubitatio dum idoneis exemplis tollatur, liceat mihi credere, legendum esse *reciperabat.* Verbum *parabat* in MSS. tribus reperit Broterius, ediditque Puteol. et inde Ber. quos Broterius secutus est. Ego eos imitari non ausus sum, quia in eo verbo minus est, quam res requirit; ideoque interpolatorem redolet. ERN. Bud. a r. m. *recuperare* et in marg. *parabat.* Bip. *habebat* h. e. poterat. Sed id *habebat* in codd. ortum videtur ex *avebat*, ut recte Heinsius. Cui hoc non placet, legat *reciperabat.*

A. Vibio] Præpositio est in MSS. ed. pr. Omisit Puteolanus, non demum Beroaldus, ut vult Jac. Gron. qui restituit. ERN. Bud. *nisi a V.* Sed hoc *a* a r. m.

Foret] Bud. *esset:* et mox *vocante.*

Amnem Erinden] Ed. pr. *Eriden.* Ryckius conjicit, *Charindam*, qui a Ptolemæo 6, 2. inter Hyrcaniam et Mediam ponitur, memoratus etiam Ammiano 23, 6. ERN. Bud. *Erindem.*

Ad flumen Ginden] Vett. *Sinden.* Gyndes fluvius nominatur etiam Senecæ Ira 3, 21. *Cyrus cum Babylonem oppugnaturus festinaret ad bellum, Gynden late fusum amnem vado transire tentavit*, et quæ sequuntur: e quibus hauris sententiam Tibulliani versus 4, 141.—*aut rapidus Cyri dementia Gyndes:* ubi male vett. libri, *Cydnus.* Nam et Herodoto Gyndes, 1, 189. LIPS. Ed. Puteol. aliæque vett. edd. *Gynden.* At ed. pr. MSS. etiam Guelf. *Sinden:* quod restituit Broterius; nam *Gyndes* Babylonius est alienus, de quo v. Broukh. ad Tib. p. 372. ERN. Bud. *Sinden.*

Longinquam militiam] Sic ed. pr. quod restituit (ex Bud.) Rhenanus, inducto inde a Puteolano *quamque.* Guelf.

structis monimentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parta, regreditur; ingens gloria, atque eo ferocior et subjectis intoleratior: qui, dolo ante composito, incautum, venationique intentum, interfecere, primam intra juventam, sed claritudine paucos inter senum Regum, si perinde amorem inter populares, quam metum apud hostes quæsivisset. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res inter ambiguos, quis in regnum acciperetur: multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdaten, prolem Phrahatis, obsidio nobis datum: dein prævaluit Gotarzes; potitusque regiam, per sævitiam ac luxum adegit Parthos mittere ad Principem Romanum occultas preces, quis, "permitti Meherdaten patrium ad fastigium," orabant.

XI. Iisdem Consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam, quarto et sexagesimo, quam Augustus ediderat, spectati sunt. Utriusque Principis rationes prætermitto, satis narratas libris, quibus res Imperatoris Domi-

longinquam amicitiam. Ern. In Puteol. non est *quamque*, sed *quanquam*. In Frob. 1519. *quamque:* quod Rhen. omisit.

Nec cuiquam—parta] Sic dedit e cod. Bud. pro *nec enim cuiquam—parata* Rhenanus. *Enim* etiam ab ed. princ. abest. Rhenanum statim secutus est Aldus. Ern. Bud. a l. m. habebat *parata*. Rhenanus male ad eum provocat.

Subjectis intolerantior] Jam diximus ad 3, 45. *curis intolerantibus* pro *intolerandis* dixisse Lævium: ut *intolerantior* possit esse minus tolerandus. Gron. Mox pro *apud hostes* ed. pr. *inter*. Ern. Grotius volebat *intoleratior*, quod placet. Cf. 12, 11.

Turb. P. res, inter etc.] Muretus ita: *turb. P. res. Inter a. q. i. r. acciperetur, multi* etc.

Prolem Phrahatis] Non filium, ne erres, sed nepotem ex Vonone. Ipse Tacitus infra 12, 10. Lips.

Obsidio n. d.] Ryckius suspicatur, *obsidium* dici per appos. pro *obsidem*, et ex Agr. cod. citat 51, 1. *temeritate obsidii*, ubi in aliis *obsidis*. *Obsidium* pro statu obsidis sumi notat Gesnerus in thes.

Potitusque regia] Vat. opt. *regiam*. Itaque scripsit. Lips. Sic et Flor. ed. pr. *Regia* dedit Puteol. et seqq. sic MS. Guelf. Ern. Cod. Agr. *rerum*.

Permitti Meherdaten] Vide Obs. 2, 13. Gron. i. e. ut potestatem daret eundi in patriam et capessendi regni. Adde Gruter. ad Martialem 10, 12. Drak. ad Liv. 3, 70. Ern. Scil. nonnulli legendum suadebant *remitti*, quod Grut. inprobat.

Quarto et sexagesimo] Plinius 7, 49. *Eo minus miror Stephanionem, qui primus togatas saltare instituit, utrisque secularibus ludis saltasse, et D. Augusti, et quos Claudius Consulatu suo quarto fecit; quando sexaginta tres non amplius interfuere anni.* Lips.

Rationes prætermitto] Quæ tamen claræ sunt. Augustus enim priscam institutionem secutus est, et edidit quintos ludos sæculares anno centesimo et nono (decimo debuisset, si paruisset arctæ legi) exacto. Claudius ita rationem instituit, ut centesimo quoque anno censuerit celebrandos; quasi sæculum rotundo centum annorum numero definiens. Itaque, insuper habita computatione Augusti et prisca, rettulit nunc octingentesimo urbis anno, se IV, et L. Vitellio III Coss. Plura si cupis, vade ad Onufrii Panvinii ea super re libellum; viri industrii, diligentis, et cui Romanæ memoriæ (curam tantum ferre potuisset aut limam) debent, debebuntque. Lips. Immo Claudius celebravit ludos sæculares urbis conditæ, sæculum centum annis finiens, ut post alii Imperatores fecere, ultimusque Philippus millesimo ab U. C. anno: sed Augustus celebravit ludos sæculares e præscripto oraculi, quod est ap. Zosimum 2, 6. qui etiam c. 5. ritus horum ludorum narrat, primumque celebrati sunt a. U. 353. L. Valerio Potito quartum Trib. mil. Cos. pot. ab Augusto a. U. 737. C. Furnio et C. Junio Silano coss. quintum. Quibus rationibus autem Au-

tiani composui: nam is quoque edidit ludos sæculares; iisque intentius adfui Sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor: quod non jactantia refero, sed quia conlegio Quindecimvirum antiquitus ea cura, et magistratus potissimum exsequebantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio, Circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Trojæ inirent, interque eos Britannicus, Imperatore genitus, et L. Domitius, adoptione mox in Imperium et cognomentum Neronis adscitus, favor plebis acrior in Domitium, loco præsagii acceptus est: vulgabaturque, " adfuisse infantiæ dracones in modum custodum;" fabulosa et externis miraculis adsimulata: nam ipse, haudquaquam sui detractor, unam omnino " anguem in cubiculo visam," narrare solitus est.

XII. Verum inclinatio populi supererat, ex memoria Germanici, cujus illa reliqua soboles virilis: et matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sævitiam Messallinæ; quæ semper infesta, et tunc commotior, quo minus strueret crimina et accusatores, novo et furori proximo amore detinebatur. Nam

gustus usus sit, non constat. Nam, si initium numerandi duxisset ab a. 353. cecidissent in a. 793. sive a quartis a. U. 605. incidissent in a. 715. in quo ponit Zosimus c. 4. sed falso, et dissentiente Censorino c. 17. qui in a. 737. ponit. Sed hæc disputare non est hujus loci. Videant, qui volunt, Pagium Diss. Hypat. P. 2. c. 10. et qui de ludis sæcular. scripsere. Ern.

Collegio Quindecimvirum] Ideo Horatius in Carm. Sæc. 70. *Quindecim Diana preces virorum Curet.*——Et in nummis Augusti: IMP. CAES. AVG. LVD. SAEC. XV. S. F. id est, *Quindecimviri sacris faciundis.* Quamquam ad eos et aliorum ludorum curam pertinuisse, alibi mihi dictum. Lips.

Magistratus potissimum] Hoc ad id spectat, quod Prætorem se tunc præmisit; eoque, inquit, gnarum hujus rei et permixtum. Lips.

Pueri nobiles] Male Spanh. de Pr. NN. diss. 12, 2. ad Britannicum et Neronem hos restringit. Inter eos fuisse clare Tacitus refert.

Ludicrum Trojæ] Cf. Serv. ad Virg. Æn. 5, 545. Suet. Jul. 39. Aug. 43. Dio 43, 23.

L. Dom. adoptione] Huc Vaill. NN. Col. in Ner. trahit nummum Babbæ cusum c. epigr. NERO CLAVDIVS CAESAR.

Infantiæ ejus] Abest a Guelf. *ejus:* bene. Ern. et a Bud. Bip. conjiciunt: *adf. infanti duos dr.* ingeniose: firmatur per sequens *unam.*

In modum custodum] Genios enim specie anguium apparere opinio erat, ut multis locis poetarum patet. V. Heins. et Drakenb. ad Silium 2, 585. Gorius ad Donii Inscr. ant. p. 44. Ern.

Miraculis adsimulata] Flor. *adsimilata:* quod recepit Pichena. Ego hanc notam potius ætatis in librario puto, qui Tacitum et æquales ejus nunquam *assimilare*, ut sequiorem ætatem, scripsisse arbitror, et de eo ad Statium c. 6. dicere cœperim. Gron. MS. Agr. ed. Puteol. et seqq. *assimulata.* Sed Guelf. ed. pr. *assimilata:* de verbo jam supra dictum. Ern. Bud. *adsimilata.*

Sui detractor] Burm. ad Ov. Met. 5, 246. putat fuisse *detractator*, et pro eo in MSS. datum *detractor.* Verum puto. Sic H. 1, 83. libri quidam *detractione* pro *detractatione.* Ern.

Unam omnino anguem] Paullo aliter Xiphil. 61, 2. qui exuvias duntaxat serpentis ad caput Neronis pueri inventas ait: idque vates ita interpretatos, magnam potentiam ab homine sene capturum, quia serpentes positis exuviis senectutem exuerent. En vanitatem! Lips. Adde Sueton. Ner. 6. Ern.

Detinebatur] *Distinebatur* edd. omnes, quas inspexi, præter primam, quæ habet *detinebatur.* Verba illa sæpe in MSS. confundi constat, v. Drakenb. ad Liv. 5, 20. atque etiam in editis. Proprie quidem *detinere* est retinere, quocum etiam confundi solet, ab aliqua re abstrahere. *Distinere* autem in diversas partes trahere. Itaque in distinendo duæ

in C. Silium, juventutis Romanæ pulcherrimum, ita exarserat, ut Juniam Silanam, nobilem feminam, matrimonio ejus exturbaret, vacuoque adultero potiretur. Neque Silius flagitii aut periculi nescius erat: sed certo, si abnueret, exitio, et nonnulla fallendi spe, simul magnis præmiis, opperiri futura et præsentibus frui, pro solatio habebat: illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum, egressibus adhærescere; largiri opes, honores: postremo, velut translata jam fortuna, servi, liberti, paratus Principis apud adulterum visebantur.

XIII. At Claudius, matrimonii sui ignarus, et munia Censoria usurpans, "theatralem populi lasciviam" severis edictis increpuit, "quod in P. Pomponium, Consularem," (is

ad minimum res intelligi debent, in detinendo sufficit una. Hinc fit, ut, cum res sit una, trahatque non in diversas et plures, sed unam partem, *detinere* dicendum sit. Hæc si ita sunt, ut puto, h. l. *detinebatur* est vera lectio, non *distinebatur*, quam quia ed. pr. habet, non dubitavi reponere. Similis locus est ap. Cicer. Phil. 9, 2. *putat nos alio bello detineri*, sc. quo minus eum coerceamus; sic ibi vulgo bene legitur: male alii *distineri*. Si dixisset simpliciter *putat nos distineri*, rectum esset; intelligeretur enim, duobus bellis: sed additum *alio bello* desiderat *detineri:* noster dicit *attineri* 13, 27. Sic hic Messallina *distinebatur* studio ultionis et amore; sed amore *detinebatur*. Consideret quis exempla verbi *distinere* a Drakenb. l. c. Heins. ad Ovid. Her. 8, 69. et aliis, collecta, ita esse reperiet. Atque hinc facile in aliis locis judicabit. Grævius observatiuncula de hoc verbo captus, id interdum male obtrudit scriptoribus. Sic Justino 29, 2. recte restituit *distineri*, male obtrusit 6, 6. ERN. Bud. *detinebatur*.

C. Silium] De hoc c. 5. et 35. et 4, 18, 19. et Juven. 10, 330. De Junia Silana 13, 19.

Vacuo adultero] Vide ad 6, 34. Cic. Catil. 1, 6. *domum novis nuptiis vacuefecisses*. Liv. 1, 46. *cum domos vacuas novo matrimonio fecissent*. Guelf. ed. pr. *adulterio*, ut infr. c. 26. init. *adulteriorum* pro *adulterorum*. Sed MS. Guelf. etiam in fin. cap. *adulterium* pro *adulterum*. Ceterum hæc sententia non pendere potest a præcedente supra *ut*, sed a tota præcedente sententia. Nam Messallina exturbavit uxorem e matrimonio Silii, quo sola frueretur adultero. Itaque suspicatus sum legendum esse, *vacuo quo ad. p.* vel, *quo vacuo a. p.* ERN. Sic jam Ryck.

Illa] Si sequens statim periodus non ab *at* inciperet, crederem hic intercidisse *at* per finalem præcedentis verbi syllabam. Silius sperabat rem latere posse, at illa, quomodo res lateret, nihil curabat. Vix dubito, Tacitum scripsisse *ipsa*. ERN.

Egressibus adhærescere] Qui mos Romæ colendi potentiores. LIPS. Idem factum interdum pantomimis supra proditum, item a Plinio juniori, scimus, amore, sicut h. l. ERN. Bud. *et gressibus*.

Paratus Principis] Cf. c. 30. et 35.

Munia Censoria usurpans] De anno cœptæ a Claudio Censuræ v. Pagium Crit. Bar. A. C. 48. de Censura ipsa dicta ad Suetonii Claud. 16. ERN.

Severis edictis increpuit] Pichena et Gruterus velut e MSS. restitutum jactant *severis edictis*. At ego in omnibus meis edd. pr. Puteol. Ber. Alc. Rhen. Aldi *edictis* reperi. In Lipsianas vitio operarum irrepsit *dictis*, quod et in ultimæ recensionis exemplo (1600. 4.) reperi. In iis, quæ post mortem facta sunt, *edictis* reperi, ut 1645. ERN. Cod. Covarr. et Bud. *edictis*.

In P. Pomponium Consularem] Qui Consul fuit a. 782. iterum sub Caio, a. 794. Sed de prænomine illustris viri et poetæ, quæro. Hic Publius dicitur: infra 12, 27. Lucius, *Deinde L. Pomponius Legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas*, etc. Loqui enim eum de hoc poeta, docent quæ subjunxit: *decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ ejus apud posteros, in quis carminum gloria præcellit.* At Dioni 59, 6. est Quintus: Ἔπειτα τοὺς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὄντας ἀπέλυσεν· ὧν εἷς ἦν Κύιντος Πομπώνιος, ἑπτὰ ὅλοις ἔτεσιν ἐν τῷ οἰκήματι μεθ᾽ ὑπάτειαν κακωθείς. Quæ ipsa de hoc vate accipienda, clarum ex iis, quæ Tacitus 5, 8. Ubi cum de-

carmina scenæ dabat) "inque feminas inlustres, probra jecerat." Et lege lata sævitiam creditorum coercuit, "ne in mortem parentum pecunias filiis-familiarum fœnori darent." Fontesque aquarum, ab Simbruinis collibus deductos, urbi intulit. Ac

scripsisset custodiam hujus Pomponii apud fratrem, addit: *At Pomponius multa morum elegantia, et ingenio illustri, dum fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit.* Et sunt ab eo tempore ad liberationem e custodia anni septem. Hanc nominis litem dabam secundum Dionem (quippe integre perscriptum apud eum prænomen est) nisi submonuisset Tacitus fratrem poetæ fuisse Quinctum, 6, 18. *Sanciæ aqua et igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is, moribus inquies, hæc et hujusmodi a se factitari prætendebat, ut, parta apud Principem gratia, periculis Pomponii Secundi fratris mederetur.* Itaque nihil constituo. Est autem hic, non Atellanarum scriptor, (qui L. Pomponius Bononiensis dictus, Ciceroni, Senecæ, Macrobio, Nonio, Festo, laudatus) sed tragœdiarum. Quintil. 10, 1, 98. *Eorum, quos viderim, longe princeps Pomponius Secundus, quem senes parum tragicum putabant, eruditione ac nitore præstare confitebantur.* Plinius epist. 7, 17. *Pomponius Secundus, scriptor tragœdiarum: siquid forte familiarior amicus tolleret, dum ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, Ad populum provoco.* Hic est, quem tanti Plinius alter fecit, ut vitam ejus miserit in scripta. 14, 6. *Nobili exemplo docuimus, referentes vitam Pomponii Secundi vatis, cœnamque quam Principi dedit.* Et 13, 26. *Ita sunt longinqua monumenta Tiberii Caiique Gracchorum manus, quæ apud Pomponium Secundum vatem civemque clarissimum vidi annos fere post ducentos.* LIPS. De Consulatu Pomponii primo, nondum mihi res liquida. In fastis quidem Coss. suffecti traduntur eo anno *Q. Pomponius et Sanquinius* ab Onufrio, sed nullo argumento. In ed. Almeloveenianorum Fastorum pro testimonio laudatur inscr. ap. Grut. p. 1087. n. 1. Sed ibi *A. Plautius* et *L. Nonius* eduntur, quos suffectos eo anno facit etiam Muratorius in Thes. Inscr. p. 302. Sed tota illa ἔκδοσις vitiis plena est, omninoque optandum, ut aliquis vir in his rebus accurate versatus, nominatim Hagenbuchius, hanc curam in se suscipiat, et fastos Consulares constituat potius illustretque universos, quam epistolam Consularem tantum scribat, cujus edendæ spem ab eo fieri video.—Sed de Hagenbuchio irrita vota fuere. Cui nunc provinciam hanc deferri cupiamus, non reperimus. ERN.

Lege lata] Tirones caveant, ne hæc e prisco more intelligant, velut ad populum de eo relatum fuerit. Comitia populi tum nulla. Senatus-consultum intelligendum est. Sic ap. Suet. Claud. c. 23. dicitur *obrogasse* legi Papiæ Poppææ: id factum SCto. Ceterum *lata* non aptum videatur esse his temporibus, quibus leges *fiunt, dantur* etc. sed non *feruntur*. Sufficiebat *lege sævit. cr. coercuit.* Sed tamen et H. 4, 47. legem tulisse Domitianus dicitur, cum relationem de lege sancienda in Senatu fecit. ERN.

Sævitiam creditorum] Exquisite sic vocat avaritiam et lucri sordidum studium, quam et *acerbitatem* vocant, unde *acerbissimi fœneratores* Cic. ad Att. 6, 1. Simile est, quod *cruentas usuras* dicunt. Ceterum verba *lege—coercuit* excidere in MS. Guelf. ERN.

Ne in mortem parentum] Quæ circumscriptio juventutis jam ante vetita Lætoria lege. Sed paullo aliter. Nam Lætoria lex saltem caverat iis, qui intra 25 annos; alios insuper habuerat: Claudius universe constituit de omnibus filiis-familiarum, etiam supra legitimam ætatem. Lætoria etiam lex, fœnoris aut pecuniæ nulla mentione, simpliciter vetabat, *minorem vigintiquinque annis stipulari*, id est ἐπερωτᾶσθαι, ait Priscianus, sive stipulanti respondere. De ea non dubie Plautus sensit Pseud. 1, 3, 68. *Perii! an non tum me lex perdit quinta vicenaria? Metuunt credere omnes.* Et Rud. 5, 3, 25. *Ni dolo malo instipulatus sies: nive etiamdum siem Quinque et viginti natus annos.* Asperius eamdem Claudii legem rettulit Vespasianus Suet. c. 11. *ne filiorum-familias fœneratoribus exigendi crediti jus umquam esset, ne post patrum quidem mortem.* Satis multa JCti ad SC. Macedonianum. LIPS. MS. Guelf. *in morte*, male. ERN. Sic et Bud.

Ab Simbruinis collibus] Vett. *Sub imbruinis.* Lego, *sub imbrivinis.* Pror-

novas litterarum formas addidit vulgavitque; comperto, Græcam quoque litteraturam non simul cœptam absolutamque.

XIV. Primi per figuras animalium Ægyptii sensus mentis effingebant; (ea antiquissima monimenta memoriæ humanæ inpressa saxis cernuntur) "et litterarum semet inventores" perhibent; "inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamque adeptos, tamquam repererint, quæ acceperant." Quippe fama est, "Cadmum, classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis ejus auctorem fuisse."

sum addi eam voculam placet. Non enim ex ipsis collibus deductam aquam vult; sed fontes aquarum, qui sub collibus, Romam perductos. Locus ipse in melioribus Livii libris, *Imbrivium*, 8, 30. et Silio 8, 370.—*gelidoque rigantur Imbrivio.* Apud Celsum tamen Simbruinas item aquas legas 4, 5. *Consistere in frigidis medicatisque fontibus, quales Cutiliarum Simbruinarumque sunt, salutare est.* LIPS. *Sub imbruinis* omnes vett. libri (in his et Bud.) ad Rhenanum, qui e Taciti A. 14, 22. correxit *Simbruinis*. Veterem lectionem reduxit e Flor. Pichena, quem secuti sunt Gronovii: Ryckius autem Rhenanum. E Lipsii correctione laudat hunc locum Sigonius ad Livium l. c. Sed Livii locus nil prodest Lipsio. Est enim Livianum *Imbrivium* s. *Imbrinium* potius, diversum ab loco hoc, unde aquæ deductæ, ut monuere Ortelius et Cluverius ap. Drakenb. ad l. c. qui edidit *Imbrinium.* Apud Silium 8, 371. meliores libri habent *Simbruvio:* atque id defendit N. Heinsius, ediditque Drakenb. Ergo non dubitandum, hic quoque *Simbruinis* vel *Simbruvinis* scribendum esse, præsertim cum infra 14, 22. hæc scriptura sit in omnibus editis. Sed quia, ut recte monuit Jac. Gronovius, non est de nihilo, quod in MSS. est *sub Imbr.* ex ejus mente edendum curavi *ab Simbruinis.* Non male, ut opinor, Hesselius suspicatur in Vibio Sequ. v. *Anien*, corruptum nomen *Simbruini lacus* in *Velinum* p. 8. ERN. Adde, quæ ipse ad h. l. Vibii notavi p. 53. De stupendo opere ipso, quo Curtium et Cæruleum fontes Claudius urbi intulit, v. Plin. 36, 24. qui *nihil magis mirandum in toto orbe terrarum fuisse* adserit.

Comperto Gr. qu.] Ed. pr. *Comperit quoque Græcam.* Puteol. *comperto quoque.* ERN. Sic et Bud.

Primi per figuras animalium] Non animalium solum, sed et rerum mutarum; quæ hieroglyphicæ notæ dictæ. Litteras tamen postea Ægyptiis sive Isis regina tradidit, sive Mercurius: sed ita, ut priscas illas notas, quas ἱερὰς dicebant, Sacerdotes retinerent: alias, quas πανδήμους, vulgus. LIPS. Specimen scripturæ hujus extat in obelisco Ramessis, de quo 2, 60. ERN.

Et antiquissima monumenta] Lego *ea antiquissima.* LIPS. Sic et Freinsh. qui hæc ut in parenthesi dicta accipit: estque durior hic crebra repetitio copulæ, præsertim in oratione Taciti. ERN. Recte vidit Freinshem. sequor.

Fama est etc.] In totum hunc locum de literis Græcis e Phœnice in Græciam perlatis, inde in Italiam, qui velut justum commentarium desiderat, legat disp. Scaligeri in Animadvers. ad Eusebii Græca p. 110. et Montefalcon. Palæogr. Gr. 2, 1. sqq. atque etiam Edm. Chishullum ad Inscr. Sigeam in Antiqu. Asiaticis, ut alios taceam: in primisque inspiciat ap. Chishullum tabulam p. 24. in qua naturæ et orbis alphabetum exhibetur. ERN.

Cadmum] Atque ita creditum plerisque scriptoribus: ut Clementi Alex. Strom. 1, 16. Κάδμος δὲ Φοῖνιξ ἦν, ὁ τῶν γραμμάτων Ἕλλησιν εὑρετὴς, ὥς φησιν Εὔφορος (verius, Ἔφορος), ὅθεν καὶ Φοινικήϊα τὰ γράμματα Ἡρόδοτος κεκλῆσθαι γράφει. Q. Curtius 4, 4. *Si famæ libet credere, hæc gens* (Phœnices) *litteras prima aut docuit, aut didicit.* Isidorus 1, 3. *Græcarum litterarum usum primi Phœnices repererunt...... Hinc est, quod Phœniceo colore librorum capita describuntur, quia ab ipsis litteræ initium habuerunt.* Quod ait de colore capitum sive titulorum in libris, verum et vetus est. Ovidius Trist. 1, 1, 7. *Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.* Caussa tamen inepta, et ex pectore Isidori. De Cadmo inventore, Agenoris f. vide et Plinium 7, 57. et Suidam in Φοινικήϊα. LIPS.

Quidam "Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, et temporibus Trojanis Palamedem, Argivum," memorant, "sexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem, ceteras reperisse." At in Italia Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigines Arcade ab Evandro didicerunt: et forma litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. Sed nobis quoque paucæ primum fuere: deinde additæ sunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adjecit, quæ usui, imperitante

Cecropem Atheniensem, vel Linum] Cecropem tamen plerique Ægypto ortum fatentur, et illinc intulisse litteras. Linus est Apollinis et Terpsichoræ filius, de quo Suidas: Λέγεται δὲ πρῶτος οὗτος ἀπὸ Φοινίκης γράμματα εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν. Ita vides in diversitate sententiarum, consentire tamen omnes de Phœnice, aut Ægypto: et bene Plinius, nunquam dubitasse ait l. c. quin litteræ ab Assyriis essent. Lips.

Temporibus Trojanis Palamedem] Videamus. Trojanis temporibus repertæ primum litteræ? Imo, sive Cadmus, sive Cecrops eas reperit, trecentis propemodum ante id bellum annis. Quin et Orpheus Poeta vixit scripsitque major illo ævo. At quidam ita memorant de Palamede. Sed vix tamen aliqui veterum; et ad fidem rerum emendes: *Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, sedecim litterarum formas, et Trojanis temporibus Palamedem Argivum tres memorant, mox alios ac præcipue Simonidem ceteras reperisse.* Ita res habet. Sedecim litteræ primo: Palamedes tres addidit, ut Isidorus l. c. censet: sive quatuor, ut Plinius 7, 57. Suidas in Παλαμήδης (et per me quidem in Tacito etiam legeris, *Palamedem Argivum* 4, *memorant:* nam ex notis omissis confusisque hic error) alias Simonides Pythagorasque. Possis etiam verbis non trajectis scribere: *Quidam Cecropem Atheniensem vel Linum Thebanum. Et temporibus Trojanis Palamedem Argivum memorant* 4 *litterarum formas*, etc. Etsi fateor tamen, in Gorgiæ declamatione pro Palamede eum dici *auctorem litterarum* ἁπλῶς et indefinite. Itaque non nimis pertendo: etsi pro mea sententia licet Irenæum etiam addas advers. Hæres. 1, 12 (15). Lips. Taciti lectionem vulgatam defendit Casaubonus ad Sueton. Claud. c. 41. prolatis Græcorum scriptorum locis, idem de Palamede tradentium. Ern.

In I. E. ab C. Dam.] Id falsum videtur. Nam ante habuere litteras Pelasgicas, ut e monumentis antiquis docuere doctissimi viri, quæ sunt Cadmeis antiquiores. Ern.

Arcade ab Evandro] Sive a Carmenta ejus matre, ut visum aliis. Lips.

Et forma] Sic MS. Guelf. ed. pr. et Puteol. Itaque frustra Jac. Gronovius obloquitur Rhenano, qui hanc lectionem antiquiorem vocat. Postquam Beroaldus *formæ* dedit, sive lectionem cod. Flor. *formas* sic corrigens, sive errore operarum, ut credo, id secuti sunt ceteri. *Forma* recte restituta. Male J. Gronovius defendit *formas.* Etenim directa oratione uti cœpit Tacitus. Ern. Bud. *forma.*

Veterrimis Græcorum] Intelligit Phœnicias. Rem ita esse, videbit, qui Chishulli tabulam ante laudatam, aut etiam ceteros, quos laudavi, inspiciet. Swintonus autem diss. 5. c. de priscis Rom. literis p. 13. veterrimas intelligit Pelasgicas s. Etruscas, et litteras Latinas non recentes, quæ Taciti ætate fuere, sed antiquiores, quæ eædem cum Etruscis. Falso. Nam Tacitus diserte Phœnicias h. e. Cadmeas antiquissimas facit. Ern.

Sed nobis quoque paucæ] Latinis primo non nisi 16 litteræ. Kappa Sallustius ludimagister invenit: gamma Spurius Carvilius: litteram X ætas Augusti. Lips.

Claudius tres litteras adjecit] Suet. 14. *Novas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maxime necessarias addidit.* Uterque esse litteras tres ait. Sed quærimus eas: et quibusdam visum promptius, dubitare de Suetonii scriptura. Non adhibebo id mantelium ignaviæ meæ ego. Planissime tres Claudius reperit. Æolicum digamma, cujus facies litteræ Ⅎ inversæ. Quinctil. 1, 7, 27. *Nec inutiliter Claudius Æolicam illam Ⅎ ad hos usus litterarum adjecerat.* Et

eo, post oblitteratæ, adspiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.

12, 10, 29. *Æolicæ quoque litteræ, qua cervom servomque dicimus, etiamsi forma a nobis repudiata est, vis tamen manet.* Hanc non Claudius solus inter litteras habendam censuit, sed et Varro, si credimus Annæo Cornuto. *Hanc litteram,* inquit in Orthographia ap. Cassiod. n. 1. in Putschii sylloge p. 2281. *Terentius Varro dum vult demonstrare, ita præscribit :* VA. *Qui ergo in hac syllaba sonus est, idem litteræ erit.* Hoc digamma etiam hodie in lapidibus Claudianis (ap. Grut. p. 196. 236. 238.) TERMINAℲIT AMPLIAℲITQVE. et DIℲI. AVGVSTI. De hac ergo clarum. Secundam eruo e Prisciano 1. p. 557. antisigma. Ait ; *Huic S præponitur P et loco Ψ fungitur. Pro quo Claudius Cæsar antisigma* X *hac figura scribi voluit : sed nulli ausi sunt antiquam scripturam mutare.* Antisigma ideo, quia duo sigma obverso dorso ͻC. Hac enim semilunæ figura prisci Græci sigma formabant. In tertia littera hæremus : nec auxilio est Grammaticorum manus. Non ille, qui AI diphthongum fuisse censet, quia in Claudii ævo lapidibus, ANTONIAI. DIℲAI. et similia scripta. Constat enim, antiquitus creberrime usurpatam hanc diphthongum. Non etiam ille, qui litteram nescio quam inventam a Claudio leniendo R putat, ex corruptis Velii Longi verbis : in quibus prioribus de Æolico digamma saltem egisse Velium scio. Sed nec Martianus Capella, qui sic scribit l. 3. *Huic litteræ S Divus Claudius P adjecit aut C propter ψ et ξ Græcas, psalterium, saxa.* Censet enim ille, a Claudio novum X repertum, quod vanum puto, quia X in usu temporibus jam Augusti, ut diserte monet Isidorus 1, 4. Sed et X inter eas a Varrone et Quinctiliano 1, 4, 9. censetur, quæ non necessariæ. Varro in Fragmento quopiam ex libro de Grammatica : *Litterarum partim sunt, et dicuntur, ut* A, B ; *partim dicuntur, et non sunt, ut* H, *et* X ; *partim sunt, neque dicuntur, ut* φ, ψ. Ex quibus verbis non absurde collegeris, duabus his litteris, quæ necessariæ Varrone teste, novam formam induisse Claudium nomenque. Et de ψ, quidem clarum, cui Antisigma respondit : de φ Claudiano, neglexerunt tradere Grammatici, et ego non divino. Phi quidem littera, non dubie necessaria, et alius ejus sonus quam F, uti monuit etiam Quinctil. 12, 10. 29. Hæc in re Grammatica nugamur : et omittere licuisset, si Claudii liber exstaret, quem de ratione harum litterarum edidit. LIPS. Vide interpretes Suetonii et Claudii locum, et Taylorum in primis ad Marm. Sandvic. p. 48. ERN. *Propter syllabæ finalis, quæ per duo u scribenda est, sonum declarandum, repertam esse novam litteram, quæ digamma adpellatur,* scribit Gellius 14, 5. Cf. et Priscianus 1, 4. De hac littera nullum dubium ; nec vero ætatem tulisse, jam ex Quinctil. l. c. patet. De secunda et tertia Crollius ex his istius auctoris verbis 1, 4, 7 et 8. *An cujuslibet auris est* etc. infert, litteras, a Claudio introductas, fuisse et necessarias et Latinæ scriptioni proprias, quod de digammate valet. Earum alteram medium inter I et V, alteram inter I et E, sonum exhibuisse. Priorem hariolatur ex antisigmate ͻ et littera I junctis sic ͻI fuisse conflatam, alteram esse eam, quæ in quibusdam monumentis occurrat, hanc II, ut in FIICIT pro FECIT. Exemplum dabit Museum Schœpflini p. 34. Broterius tres Claudii litteras esse statuit, Ⅎ pro V, ͻC pro PS vel Ψ, et Ⱶ pro sono inter I et V medio. Sed heus ! sic conjecturarum satis.

In ære publicandis plebiscitis] Ego vero cum Imperatoribus tollo hæc plebiscita ; quæ vim usumque Claudii temporibus habere non potuerunt, omni potestate tralata ad unum. Quære exempla in historia Principum, non invenies. Legerim, *publicandis scitis.* Sciti nomen generale est, et ad decreta omnia pertinet ac jussa. Et haud dubie ea scriptura observata non solum in plebiscitis (ut demus ea fuisse) sed in legibus aliis edictisque. LIPS. Grotius longe melius, qui sic scribi locum volebat : *publicandis plebi SCtis.* quod mihi verissimum videtur cum Ryckio. Librarii cum compendium scribendi *SC.* non intelligerent, satis constat vel mediocriter in his litteris versatis, quam varie corruperint hoc verbum. Sic et Hœschelius volebat et Schefferus 'Ανεκδ. Gr. p. 291. Obs. Misc. vol. 8. p. 291. De re adde Sue-

XV. Retulit deinde ad Senatum, super collegio Haruspicum, "ne vetustissima Italiæ disciplina per desidiam exolesceret: sæpe adversis Reip. temporibus accitos, quorum monitu redintegratas cærimonias, et in posterum rectius habitas: primoresque Etruriæ sponte, aut Patrum Romanorum impulsu, retinuisse scientiam, et in familias propagasse: quod nunc segnius fieri, publica circa bonas artes socordia, et quia externæ superstitiones valescant, et læta quidem in præsens omnia; sed benignitati Deum gratiam referendam, ne ritus sacrorum, inter ambigua culti, per prospera oblitterarentur." Factum ex eo SC. "viderent Pontifices, quæ retinenda firmandaque Haruspicum."

XVI. Eodem anno Cheruscorum gens Regem Roma petivit, amissis per interna bella nobilibus, et uno reliquo stirpis regiæ, qui apud urbem habebatur, nomine *Italicus*. Paternum huic genus e Flavio, fratre Arminii, mater ex Cattumero, Principe Cattorum erat: ipse forma decorus, et armis

ton. Claud. 41. qui eas litteras etiam in multis libris, actis diurnis et titulis operum restitisse suo tempore tradit. Inscriptiones antiquas, in quibus digamma adhuc visitur, laudavi ad Sueton. l. c. ubi v. Intt. ERN. De plebiscitis v. Gell. 10, 20.

Vetustissima] Quam ipsi Romani liberos suos capere volebant, ac publice mittebantur. Vide Valerium de Relig. 1, 1. et Ciceronem de Divin. 2, 23. LIPS.

Temporibus accitos] *Accitis* MSS. vett. edd. omnes. Sed *accitos* verum est, idque constructio desiderat. Sic volebat etiam Groslotius in Syll. Burm. t. 1. p. 350. ERN. *Accitos* ex cod. vet. dedit Ursinus. Bud. *accitis*.

Valescant] Ed. Puteol. *invalescant*, et omnes deinceps ad Pichenam, qui e MS. Flor. restituit *valescant*, quod etiam ed. princeps habet. Tacitum simplicibus delectari supra notatum. ERN. Bud. *valescunt*.

Referendam, ne] Non videtur cepisse vir insignis, Freinshemius, quum judicavit, hoc membrum a proximo τελεία ὑποστιγμῇ separandum. Neque enim novum argumentum est, aut stimulus hortationis differens ab eo, quo jam usus est: sed id ipsum, quod brevius attigerat, persequitur explicatius. *Gratia*, quam Diis referri censet, hæc est una, ut cerimoniæ, rebus Romanis multo minoribus aut in arcto servatæ diligenter, temporibus secundis ne negligantur. Intelligimus enim *gratiam*, non quæ verbis haberetur, aut aliis suppliciis, sed si fieret tum, ex quo appareret, in hoc genere cultus gratos esse erga Deos. Ut 2, 13. milites promittunt Germanico se *gratiam in acie* relaturos. Deinde τὸ *gratiam* accipiendum, quasi dixisset *eam gratiam* vel *hanc gratiam*. GRON. Freinsh. scil. a *ne* novum duci argumentum putabat, quod secus est.

Quæ retin. firm. Haruspicum] Intelligo sane: sed non videtur Claudius voluisse delectum fieri, quid negligendum, quid servandum; sed disciplinam priscam retineri et servari. Itaque videtur decretum esse, ut Pontifices de disciplina illa retinenda et firmanda viderent. Suspicatus sum excidisse *disciplina:* quæ essent disciplina Haruspicum retinenda firmandaque; phrasi antiqua et bona, quam sæpe corruperunt librarii inscitia priscæ Latinitatis. Et intelligendum *forent*. ERN.

Roma petivit] MS. vett. edd. *Romæ*. Aldus e Rhenani conjectura recepit primus *Roma* (ut 12, 14.), quem ceteri recte secuti sunt. ERN. Bud. *Romæ*.

Italicus] Ryckius e cod. Agric. profert probatque *Italicus*, et sic in sequentibus etiam exhibere MS. Flor. Et sic, quoad posteriora loca, etiam ed. pr. Itaque non dubitavi restituere. Vulgo *Italus*. ERN. Bud. *Ytalus*.

E Flavio] Cf. 2, 9.

Ex Catumero] In Vatic. est, *Actumero:* Strabone 7. p. 292. Οὐκρόμερος ἡγεμὼν Κάττων, id est, *Ucromerus:* vel ad etymon Germanicum verius, *Acromerus*. LIPS. *Actumero* etiam ed. pr. MS. Bodl. *Cactumero*. ERN. Bud. *Actumero*. Ex Bodl. videtur scribendum *Cattumero*.

equisque, in patrium nostrumque morem, exercitus. Igitur Cæsar auctum pecunia, additis stipatoribus, hortatur "gentile decus magno animo capessere. Illum primum, Romæ ortum, nec obsidem, sed civem, ire externum ad Imperium." Ac primo lætus Germanis adventus, atque eo magis, quod, nullis discordiis inbutus, pari in omnes studio ageret: celebrari, coli, modo comitatem et temperantiam nulli invisam, sæpius vinolentiam ac libidines, grata barbaris, usurpans. Jamque apud proximos, jam longius clarescere, cum potentiam ejus suspectantes, qui factionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur, "adimi veterem Germaniæ libertatem, et Romanas opes insurgere: adeo neminem, iisdem in terris ortum, qui principem locum impleat, nisi exploratoris Flavii progenies supra cunctos adtollatur? Frustra Arminium præscribi: cujus si filius, hostili in solo adultus, in regnum venisset, posse extimesci, infectum alimonio, servitio, cultu, omnibus externis: at, si paterna Italico mens esset, non alium infensius arma contra patriam ac Deos Penates, quam parentem ejus, exercuisse."

XVII. His atque talibus magnas copias coegere: nec pauciores Italicum sequebantur: "non enim inrupisse ad invitos, sed accitum," memorabant: "quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, avo Cattumero præberet: nec patrem rubori, quod fidem adversus Romanos, volentibus Germanis, sumptam, numquam omisisset: falso libertatis vocabulum obtendi

Atque eo magis, quod nullis] Veteri Covarr. abesse *magis*, Gruterus testatur. Abest etiam ab ed. pr. *Celebrari, coli*, pro celebrabatur, colebatur. Ern. *Magis* abest a Bud.

Jamque apud proximos, jam longius clarescere] Sic vett. edd. usque ad Rhenan. qui e cod. Bud. recepit: *i. apud pr. longius* (omisso altero *jam*); quod secutus est Aldus. *Apud*, quod e Flor. se restituere ait Pichena, in omnibus veteribus est, primumque in Lipsiana reperi *ad*. Ern. Bud. *apud*.

Principem locum impleat] Hoc ex Flor. dedit Pichena, et sic Tacitus alibi. Vett. edd. omnes et MSS. alii *principis*. Ern. Sic et Bud.

Supra cunctos adtollatur] Rhenanus se castigasse dicit *attollatur*, et *solo*, et *posse*, pro *extollatur*, *loco*, *posset*. At omnia ista sunt in ed. pr. nisi quod *attollitur* vitio operarum, et *venisse posse Testimesci*. Puteolanus induxit *extollatur*, *loco*, et *posset;* sed tamen e MSS. Nam et Guelf. *loco* et *posset*. Ern. Bud. habet *attollatur*..*solo*...*posset*. *Temitesci*.

Arminium præscribi] Qui illi patruus, et tamquam in ejus gratiam honoremque Principatu ornatus esset. Lips. Cf. 4, 52.

Infectum alimonio] Ita e Flor. Pichena. Sed sic etiam ed. pr. Puteolanus mutavit in *alimonia*, ut est in Guelf. unde in ceteras edd. fluxit. Add. Burm. ad Sueton. Calig. 42. Mox Guelf. *ac*. Ern. Bud. *alimonio*..*at*.

Quam parentem ejus exercuisse] Omnes volunt *parentem* scribi. Non paruissem, nisi plane sic esset in ed. pr. Puteolanus dedit *parentes* cum ceteris omnibus. Ern. Sic et Bud.

Cattumero] Hic Bud. *Catumero*.

Nec patrem rubori] Quia sic est in MS. Flor. et ed. princ. *esse* etiam abest a MS. Covarruv. non dubitavi hoc præferre vulgato: *nec patrem illi rubori esse*. Et sic placebat Jac. Gronovio. Sic e cod. Agric. laudat probatque Heinsius in Obs. Misc. t. 9. p. 383. ad 2, 2. Forma loquendi iterum occurrit 14, 55. et est a Livio 45, 13. Ern. Bud. *nec patrem robori*. De re ipsa v. 2, 9, 10.

ab iis, qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias, habeant." Adstrepebat huic alacre vulgus; et magno, inter barbaros, prœlio victor Rex; dein secunda fortuna ad superbiam prolapsus pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus refectus, per læta, per adversa, res Cheruscas adflictabat.

XVIII. Per idem tempus Chauci, nulla dissensione domi, et morte Sanquinii alacres, dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam incursavere, duce Gannasco; qui natione Canninefas, auxiliaris et diu meritus, post transfuga, levibus navigiis prædabundus, Gallorum maxime oram vastabat, non ignarus, dites et inbelles esse. At Corbulo provinciam ingressus, magna cum cura, et mox gloria, cui principium illa militia fuit, triremes alveo Rheni, ceteras navium, ut quæque habiles, per æstuaria et fossas adegit: lintribusque hostium depressis, et exturbato Gannasco, ubi præsentia satis composita sunt, legiones, operum et laboris ignaras, populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit; ne quis agmine decederet, nec pugnam, nisi jussus, iniret: stationes, vigiliæ, diurna nocturnaque munia, in armis agitabantur. Feruntque "militem, quia vallum non accinctus, atque alium, quia pugione

Ab iis] Bud. *ab his.*

Magno inter barbaros prœlio victor Rex] Forte, *magno ut inter.* LIPS. Sed etiam alibi et apud alios *ut* interdum in tali forma omittitur. ERN. Acid. conjicit *magnus.*

Dein] Sic cod. Flor. Guelf. ed. pr. *dehinc* a Puteolano venit. ERN. Bud. *deinde.*

Morte Sanquinii] Sanquinii Maximi, de quo ad 6, 4. LIPS.

Canninefates] Plin. 4, 29. *Cannenufates.* Apud Grut. p. 385. *Cannanefates.*

Auxiliaris, et diu meritus, post transfuga] Vaticana scriptura, *auxiliare esd in meritis.* Fortasse, *auxiliaris, dein emeritus.* Nam et auxilia, illo ævo, credam adstricta ad militiæ certum modum. Mercero placet, *Auxiliare æs diu meritus.* LIPS. Farnesianus codex MS. *auxiliare ex drumentis:* unde conjiciebat olim Lipsius, *auxiliaris ex frumentariis:* postea omnem hanc annotationem expunxit. Quod in conjectura facile fero: sed scripturam vetusti codicis insuper haberi nolim: quippe in qua videam vestigia veritatis adhoc usque latentis. Eam esse credo: *auxiliaris et dux gentis.* Juvat quod legitur 4, 46. de Thracibus: *ne Regibus quidem parere, nisi ex libidine, soliti, aut, si mitterent auxilia, suos ductores præficere.* GRON. Cod. Flor. *auxiliare ex diu meritis*, unde Jac. Gronovius faciebat *auxiliare æs diu meritus* cum Mercero. Cod. Bud. et Agr. *auxiliaris ex diu meritis*, quod probat Ryckius. Reg. *auxiliares diu meritis.* Ed. pr. *auxiliare esd in meritis:* quod favet et ipsum Mercero. Puteolanus, *auxiliaris et diu meritus:* unde hæc lectio in ceteras edd. fluxit. MS. Guelf. *et ex diu m.* Lectionem quidem textus vitiosam esse, facile est sentire. ERN. Bud. plane ut Flor. nam *auxiliaris* est a r. m.

Gloria] Bud. *cum gloria.*

Cui principium illa militia fuit] Referendum hoc ad *gloriam*, non ad Corbulonem pro *cujus gloriæ princ. i. m. f.* ERN.

Ceteras navium] Rhen. ita se emendasse dicit pro *ceteras naves:* at *ceteras navium* est in ed. pr. et Puteol. *Naves* dedere Beroaldus, Alciatus: nescio unde. ERN. Bud. *navium.*

Æstuaria et fossas] Per Drusianam fossam, et lacus, qui plures tunc, in unum meridionalem coiverunt. LIPS. Mox Guelf. *deprehensis.* ERN. Bud. *depressis.*

Operum et laboris ignaras] Farnes. *ignavas.* LIPS. Sic et ed. pr. MSS. Guelf. et alii: quod recepit Broterius. *Ignaras* est, non adsuetas labori. ERN. Bud. *ignavas* a l. m.

Vallum non accinctus] Aliud est, ac si dixisset, *discinctus.* Non accinctum fodere, est sine gladio fodere; discin-

tantum accinctus foderet, morte punitos:" quæ nimia, et incertum an falso jacta, originem tamen e severitate Ducis traxere: intentumque et magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam adversus levia credebatur.

XIX. Ceterum is terror milites hostesque in diversum adfecit: nos virtutem auximus: barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum post rebellionem, clade L. Apronii cœptam, infensa, aut male fida, datis obsidibus consedit apud agros, a Corbulone descriptos. Idem Senatum, magistratus, leges imposuit: ac, ne jussa exuerent, præsidium inmunivit; missis, qui majores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo adgrederentur: nec irritæ aut degeneres insidiæ

ctum fodere, est soluta fluxaque tunica in morem muliebrem. At ex disciplina erat, cum gladio opus facere. Vegetius 3, 8. *Milites gladio cincti fossam aperiunt.* LIPS.

Foderet] Freinsh. vult *cæderet* aut *ferret*. Sed, si *vallum* pro aggere castrorum accipimus, qui e terra et cespite fit, nihil impedit, quo minus *foderet* rectum sit. ERN.

Quæ nimia et incertum an falso jacta] Ed. pr. *quæ nimia e. i. a. f. acta*, vitiose sive pro *jacta*, sive pro *aucta*, sed illud potius credo, atque hanc esse lectionem cod. Flor. testatur Pichena. Sic et est in MS. Guelf. nisi quod *actam* scripsit librarius, ad *originem* temere referens. Non igitur Rhenanus demum sic dedit, ut vult videri: nec *nimia* pro conjectura debebat a Pricæo rejici. Mox Puteol. *munia* et *jacta vel aucta* edidit, quod secuti sunt Beroald. Alc. Rhenanus autem, Aldus, Lipsius edidere *nimia et falso jacta*, quod nescio cur a Gronovio mutatum, et *vel aucta* additum sit. Mihi autem *jacta* vel potius *jactata* magis placet, quam *aucta*. Nam τὸ *augere* jam est in *nimia*: deinde *falso* aptum est τῷ *jactata* non τῷ *aucta*: huic enim frustra additur, cum per se intelligatur, nec addi soleat. Aliud est *in falsum augere*, h. e. augendo falsum efficere, aliud *falso augere*. Porro aliud est *jacere*, aliud *jactare*. Illud dicitur, cum aliquis interdum aliquid, obiter, suspicionis movendæ, pungendi, irridendi caussa, dicit: vide nostrum A. 1, 10. 2, 55. 4, 7. 68. 6, 31. 46. 11, 13. 12, 64. etc. Adde quæ de h. v. viri docti ad Livium 25, 4. et alibi dixerunt: hoc, cum palam, crebro, apud omnes: in primisque *jactari* dicuntur res, quæ fama celebrantur. Pro *jactatus* a librariis subinde scriptum *jactus* docebit Drakenb. ad Liv. 10, 37. item *actus* pro *jactus* ap. Quintil. 9, 2, 37. Liv. 25, 4. etc. ERN. Pricæus ad Apul. Met. 1. p. 7. τῷ *nimia* substituebat *immania*.

Falso jacta] Venet. editio *jacta, aucta*, hæsitante librario utrum præferret, utrumque adscripsit. Ego quidem hic malim, *falso aucta*. LIPS. Veneta editio est Riviana, in qua sic est. Ed. Put. *jacta vel aucta*. ERN. Bud. *acta*, ut Flor. Puteol. *jacta vel aucta*. Sic et Alciati. Sed Rhen. *jacta*. Bip. præferunt *aucta*.

Nos virtutem auximus] Vereor ut scripserit, *virtute auximus*. Augendi verbum patiendi significatu, ut infra. LIPS. Recte dissentit Mercerus. ERN.

Post rebellionem] Non, ut receptum, *per rebell.* Historia ipsa narrata 4, 73. LIPS. *Post* cod. Flor. ed. pr. *Per* a Puteolano inductum. Idque habet etiam Guelf. mox *et male f.* ERN. Bud. *post*.

Præsidium immunivit] Ita MSS. At vulgi lectio, *inde munivit*. Suspicari possis, antique fuisse *endomunivit*. Uti apud Livium 5, 39. *Juventutem militarem Senatusque robur in arcem capitoliumque conscendere: armisque et frumento collatis, ex loco inde munito Deos hominesque et Romanum nomen defendere:* scripserim, *endomunito*. LIPS. Nihil hic sollicitandum. Nam eadem vis est verbi, quam correctionibus quærunt. Sic Suet. Tib. 39. *in prætorio, cui Speluncæ nomen, incœnante eo, complura eaque ingentia saxa fortuito superne delapsa sunt.* Ut *incœnante eo*, est quum ibidem cœnaret ille, sic *immunivit* est ibidem munivit. GRON. Acidalius conjecerat, *inibi munivit*. ERN. Bud. *inmunivit*.

Degeneres insidiæ] Non indignæ nomine Romano, aut ipso Corbulone, quia nempe in transfugam, et militiæ

fuere adversus transfugam et violatorem fidei. Sed cæde ejus motæ Chaucorum mentes, et Corbulo semina rebellionis præbebat; ut læta apud plerosque, ita apud quosdam sinistra fama: "cur hostem conciret? adversa in rempublicam casura: sin prospere egisset, formidolosum paci virum insignem, et ignavo Principi prægravem." Igitur Claudius adeo novam in Germanias vim prohibuit, "ut referri præsidia cis Rhenum" juberet.

XX. Jam castra in hostili solo molienti Corbuloni hæ litteræ redduntur. Ille, re subita, quamquam multa simul offunderentur, metus ex Imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, quam "beatos quondam Duces Romanos!" signum receptui dedit. Ut tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium et viginti millium spatio fossam perduxit, qua incerta Oceani

desertorem. Hoc enim est, quod *fidei violatorem* dicit, id est, sacramenti. Lips. MS. Guelf. *ac degen.* Ern.

Cum prospere egisset] Josiæ Merceri lectio verior, *sin prospere*, et approbata quibusdam libris. Sententia: adversa Reip. nocitura; prospera, ipsi Corbuloni. Lips. Recte. Cod. Flor. *casuras inprospere*, quod expressit ed. pr. nisi quod, sive vitio operarum, sive quod ita descriptum e cod. esset, habet *casurus in.* Puteol. habet *casura: cum*, ut est in Guelf. sensum autem potius cum Freinshemio puto, homines calumniatos dixisse, Corbulonem animos majores sumturum et Claudio periculosum futurum. Ern. Bud. *casura ni.* Sed r. m. ex *ni* fecit *cum.*

Igitur Claudius adeo] Sic cod. Flor. Oxon. Guelf. edd. pr. Puteol. Beroaldi, a qua hic discedit ed. Alciati exhibens *Ideo Cl. adeo*, vitio haud dubie operarum, nam sequi Beroaldum solet: atque hinc *ideo* in ceteras venit, Rhen. Aldi, etc. Restituit *igitur* Jac. Gron. Ern. Bud. *Igitur Claud. adeo.*

Prolocutus] Rhenanus ita se emendasse ait pro *perlocutus*, quod sc. in Alciati ed. repererat. Sed ed. pr. et Puteol. sic jam habent. Ern. Bud. *prolocutus.*

Beatos quosdam Duces] Corruptione litteræ periit huic dicto Venus. Scribe, *quondam*, id est, olim libera Rep. Persuadet Dio, qui sic extulit 60, 30. ὦ μακάριοι οἱ πάλαι ποτὲ στρατηγήσαντες. Lips. Recte. Sed edd. omnes *quosdam.* Ern. Pro *quosdam*, quod et in Bud. pugnat Salinerius.

Ne tamen miles] Sententia scripturam eam damnat. Lege ergo *Ut tamen.* Lips. Sic et Gruterus et Pichena volebant: recte. In cod. Flor. est *vi*, quod confundi solere cum *ut*, docet post alios Drakenb. ad Liv. 4, 51. Ed. pr. et MS. Reg. plane habet *ut.* Puteolanus *ne* invexit, quod est et in Guelf. Ern. Et in Bud. De otio v. c. 18.

Inter Mosam Rhenumque] Dio consentit 60, 30. διετάφρευσε, inquit, πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ῥήνου καὶ τοῦ Μόσου, σταδίους ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιστα. Nam stadia centum LXX milliaria conficiunt XXIII, duobus stadiis et semi minus: ita ut septem stadia cum dimidio pro milliari capias; quod Plutarchus, Suidas, aliique monuerunt. Interpres tamen Dionis milliaria XXI vertit; et addit, non convenire illi cum Corneliana ratione. Lips. Quæ de hac fossa varie a viris doctis disputantur, commemorare nihil attinet. V. Ryckium ad h. l. Cellar. G. A. t. 1. p. 211. Altingium t. 1. p. 47. et 114. qui sequitur Cluverium, qui putabat esse fossam, quæ a Leida Delphos, hinc ad vicum Mæseland ducta, tandem ad propinquum vicum Sluys Mosæ jungitur. Ern. Plura et ipse olim in Diss. de jungend. mar. fluviorumque moliminibus, et Lalande in traité des canaux navigables. Par. 1778.

Fossam perduxit] Hæc est lectio ed. pr. quam et MS. Guelf. exhibet, quam restituere non dubitavimus. Est verbum proprium in ea re. Cæsar B. G. 7, 36. *fossam—a majoribus castris ad minora perduxit.* Dio l. c. διετάφρευσε πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ῥήνου, καὶ τοῦ Μόσου, quod est ipsissimum *perduxit fossam* etc. Nam *perducere fossam* dicitur ut *perferre legem.* Puteolanus deinde pro *perduxit*, dedit *produxit*, unde in omnes

vetarentur. Insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamvis bellum negavisset. Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus quærendis venis argenti; unde tenuis fructus, nec in longum fuit: at legionibus cum damno labor, effodere rivos, quæque in aperto gravia, humum infra moliri: quis subactus miles, et quia plures per provincias similia tolerabantur, componit occultas litteras, nomine exercituum, precantium Imperatorem, "ut, quibus permissurus esset exercitus, triumphalia ante tribueret."

XXI. De origine Curtii Rufi, quem gladiatore genitum

edd. venit *produxit*. Jac. Gronovius autem valde pugnat pro *præduxit*, sic compendium MS. Flor. legit, idque in textum recipit. In quo falli virum clarissimum putamus. Verbum *præducere* dicitur illud quidem de fossis sæpe et ap. nostrum 14, 32. sed semper cum vi muniendi, in castris, in obsidionibus, arcendi caussa, intercludendi etc. factis, ut patet ex omnibus exemplis, quæ collegit præter Lipsium, quem ipse laudat de Mil. 5, 5. Heinsius et Drakenb. ad Silium 10, 411. aliique: unde ipse comparat cum Græco προβάλλεσθαι· quod est ab h. l. alienissimum. Est pacis opus, non belli, recipiendæ aquæ factum, non arcendæ. Ern. Bud. *produxit*.

Qua incerta Oceani vetarentur] Recte, non *vectarentur*. Dio l. c. interpretatur, ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τοῦ ὠκεανοῦ πλημμυρίδι ἀναῤῥέοντες πελαγίζωσιν. Fuisse ergo, necessum est, fossam eam inferioris Bataviæ parte, inter Rhenum veterem Mosamque; ubi fere ubique inter duos fluvios XXIII milliarium intervallum. Supra agrum Batavum, inter Mosam et adhuc integrum Rhenum, esse non potuit; quoniam illic certe periculum nullum ab æstu. Vertranius, cui legi placet *vitarentur*, (hoc sensu, ut fossam eam perduxerit, qua commeari a Mosa ad Rhenum posset, ne Oceani pericula necessum esset subire) non placet. Multo minus Ferretus, qui μετέωρος certe fuit, cum Mosam hic cum Mosella confudit, et ea scripsit quæ rideant Batavorum pueri. Lips. Recte Lipsius. *Vetarentur* est arcerentur, prohiberentur, ne restagnando terris nocerent. Adde Observ. 1, 5. Gron. Et sic edd. vett. Ern. Flor. Agr. Bud. etc. *vetarentur*.

Qui in agro] Muretus volebat *quia*: minus bene.

In agro Mattiaco] Suspectum esse, et potius *Maciaco*, vel *Mazyaco* legendum videri (qui populi Africæ sunt) docui in Saturn. 2, 1. Lips. Vide quæ diximus de Pec. Vet. 4, 9. Gron. *Mattiaco* placet Rhenano, defenditque Cluver. Germ. Ant. 3, 7. Non in Africa ista gesta: quod e c. 21. patet, triumphi insignia nactum ante, quam in Africam venisset. Ern. Bud. *machiacho*. In Hassia argenti fodinas extare hodieque, notum.

Effodere rivos] Omnes MSS. et edd. ante Lipsium habent *et fodere*. Ceterum melius puto, intelligo fossas, quibus aquarum rivi e metallis deducantur. Ern.

Triumphalia ante tr.] Nempe ne triumphalium consequendorum caussa militibus molestias crearent, quales Corbulo et Rufus creassent. Ern.

De origine Curtii Rufi] Est, qui hunc censeat esse illum, qui memoriam scripsit rerum Alexandri, pure mehercules et Latine. Modius certe noster, cujus censuræ Curtius non leviter debet, testatum reliquit, cognomen ei Rufi tribui a libris. Pugnare tamen ætas videatur, siguidem ad Augustum referenda illa sunt e libro ejus 10, 9. *Proinde jure meritoque Populus Rom. salutem se Principi suo debere profitetur, cui noctis, quam pœne supremam habuimus, novum sidus illuxit. Hujus hercule, non solis, ortus lucem caliganti reddidit mundo, cum sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum exstinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subita serenitate discussit? Non ergo revirescit solum, sed etiam floret imperium. Absit modo invidia, excipiet hujus sæculi tempora ejusdem domus utinam perpetua, certe diuturna posteritas.* Sed non sunt: nec quidquam hic de sidere Julio, ut nugantur. Refutant sequentia: quoniam Augustus cum ad imperium venit, non exstinxit bellorum faces, non gladios condidit; sed accendit, eduxit. Refutat et ille locus e 4, 4. de

quidam prodidere, neque falsa prompserim, et vera exsequi pudet. Postquam adolevit, sectator Quæstoris, cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto, vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris ultra modum humanum, et audita est vox: "Tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro Consule venies." Tali omine in spem sublatus, digressusque in urbem, et largitione amicorum, simul acri ingenio, Quæsturam, et mox, nobiles inter candidatos, Præturam Principis suffragio adsequitur: cum hisce verbis Tiberius dedecus natalium ejus velavisset, "Curtius Rufus videtur mihi ex se natus." Longa post hæc senecta, et adversus superiores tristi adulatione, adrogans minoribus, inter pares difficilis, Consulare imperium, triumphi insignia, ac postremo Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præsagium inplevit.

XXII. Interea Romæ, nullis palam, neque cognitis mox

urbe Tyro. *Multis ergo casibus defuncta, et post excidium renata, nunc tamen, longa pace cuncta refovente, sub tutela Romanæ mansuetudinis acquiescit.* Nam ait et agnoscit *longam pacem* in re Romana. An ea sub initia Augusti? imo viginti annorum bella. Itaque priora illa refero ad C. Caligulæ cædem, et confusionem quæ secuta; senatu imperium abrogante, milite et plebe stabiliente. Hæc sunt illa sine capite discordia membra; et Claudius ipse, novum sidus. Tamen incerta hæc mihi, fateor: et facile manum dedero, siquis adferet verisimiliora. Lips. Esse historiæ scriptorem putat etiam Ryckius. Non est hujus loci aut consilii nostri ista disputatio. Ern. Non esse historicum, ex silentio Taciti post alios infert Brotier.

Sectator Quæstoris] Vatic. *Sector:* nec sperno. Ad hastam enim sectiones exercebant. Vulgatam tamen firmat Plinius de hoc ipso Curtio Rufo ep. 7, 27. *Tenuis adhuc et obscurus obtinenti Africam comes hæserat.* Ait enim, comes. Lips. Non solet sectoris nomen magistratibus jungi. *Sectatores* et *assectatores* magistratuum dicuntur tenues homines, qui se adjungunt, quæstus alicujus caussa. V. Cicer. pro Rab. Post. 8. *Gabinii comes vel sectator.* Gabinius autem Proc. Syriæ. Verr. 2, 26. 11. *Africanus vetus assectator.* Cf. Balb. 2. Sector autem alicujus est, qui ejus bona sub hasta emit, ut Antonius in Philippica 2, 15. *sector Pompeii.* Ern. Bud. *sectator.*

Oblata ei species muliebris] Plinius super eodem miraculo l. c. *Inclinato die spatiabatur in porticu: offertur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque: perterrito, Africam se futurorum prænunciam dixit: iturum enim Romam, honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eamdem provinciam reversurum, ibique moriturum.* Quod ait ultra modum humanum: semper ita antiqui, ut fidem Divinitatis adstruant ejusmodi idolis. Virgilius Æn. 2, 773. *Visa mihi ante oculos, et nota major imago.* Juvenalis 13, 221.—*tua sacra et major imago Humana, turbat pavidum cogitque fateri.* Xenophon 8, 7. παιδείας. Ἔδοξεν αὐτῷ προσελθὼν κρείττων τις ἢ κατ' ἄνθρωπον, εἰπεῖν· συσκευάζου, ὦ Κῦρε. ἤδη γὰρ εἰς Θεοὺς ἄπει. Tacitus H. 1, 86. *Erupisse cella Junonis majorem humana speciem.* Lips.

Videtur mihi ex se natus] MS. Guelf. ed. pr. *esse natus:* quod est illud ipsum, quod Rhenanus e cod. Budensi dedit *ex se natus.* Puteolanus dederat *ex senatu.* Est autem ambiguitas in verbis. Nam *ex se nati* dicuntur, qui majores ciere non possunt, obscuri homines genere; verum etiam, qui ipsi sibi nomen peperere, non a majoribus accepere. Ergo indicavit Tiberius, Rufum obscuro loco ortum, et sibi aliquid nominis peperisse. Ern. Sic *Cicero ex se ortus.* Phil. 6, 6.

Mox] Heinsius vult *noxæ* ad Vellei. 1, 12. probat Græv. ad Flor. 3, 10. non Jac. Gronovius, nec ego. Respicit ad tormenta mox adhibita ad reperiendam caussam. Ern.

caussis, Cn. Nonius, Eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium Principem: nam, postquam tormentis dilaniabatur, de se non inficiatus conscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem Consulibus P. Dolabella censuit, "spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui Quæsturam adipiscerentur." Apud majores virtutis id præmium fuerat, cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas

Cn. Nonius eques Rom.] Ed. pr. *S. N. Nonius*, quod est ortum e scriptura cod. Flor. *Gn. Nonius;* abestque *insignis*. Puteol. *Cn. Novius eques Rom.* et sic sequentes veteres; item MSS. plures ap. Broterium, qui restituit. In Lipsianis *insignis* additur, quod recte Gronovii et Ryckius omisere. *Nonius* prætuli. Ern. Bud. *Novius Eques Rom.* prænomen *Gn.* a r. m. — *insignis* abest.

Ferro accinctus reperitur] Ideo Claudius primus (et fortasse hac occasione) scrutatores instituit, qui promiscue omnes ad Principem salutandi vel qua alia caussa venientes excuterent. Suet. 35. *Salutatoribus scrutatores semper apposuit, et quidem omnibus, et acerbissimos.* Quos tamen Vespasianus iterum sustulit, narrante eodem Suetonio 12. Verba Dionis ad hunc morem digna legi 60, 3. Κλαύδιος τάτε ἄλλα ἀκριβῶς ἐφυλάττετο, καὶ πάντας τοὺς προσιόντας οἱ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἐρευνᾶσθαι ἐποίει, μή τι ξιφίδιον ἔχωσιν. ἔντε τοῖς συμποσίοις πάντως τινὰς στρατιώτας συνόντας εἶχε. καὶ τοῦτο μὲν ἐξ ἐκείνου καταδειχθὲν, καὶ δεῦρο ἀεὶ γίγνεται. ἡ δὲ δὴ ἔρευνα ἡ διὰ πάντων διὰ Οὐεσπασιανοῦ ἐπαύσατο. Mansit igitur de militibus: at de scrutatione Vespasianus sustulit. Mos iste scrutandi vetus, et Græcis quoque. Tangit Plutarchus in Timoleonte 21. p. 245. ubi Dionysium, jam exsulem, irrisum a quodam ait, *qui intrans ad eum vestem excussit, ut tyrannis fieri solet.* Lips.

De se non in—conscios] Non integer locus vel indicio libri Farnesiani, qui cum lacuna refert: *De se novi : : : : : : conscios.* Videmur non incommode explere posse: *de se Novius confessus, conscios non edidit.* Lips. Edidi scripturam codicis Flor. potius quam conjecturam *Novius*, quam primus Puteolanus edidit, extatque in Guelf. Farn. cod. *novi* - - - quod edidit Ryckius. Ed. pr. habet *de sonoī* vitiose pro *de se non in:* (nisi virgula est alieno loco, edique debuit *nōi*, ut in eodem libro 12, 58. *itesceret* pro *nitesceret*) nulla sequente lacuna. Quicquid sit, etiam hinc confirmatur Jac. Gronovii conjectura, quam verissimam puto: *de se non inficiatus.* Bene Pichena comparat locum Livii 24, 5. *de se ipso haud cunctanter fassus, conscios celabat:* quem in animo habuisse nostrum facile patet. Heinsius conjecit e cod. Farnes. vestigiis *de se novissime confessus.* Sed illud *novissime* friget, ut bene monuit idem Gron. Ern. Bud. *de se novius conscios n. ed.* absque lacuna. Sanum sic esse locum, judicat Broterius post Gruterum. Ellipsin scil. admittunt et ita distinguunt: *de se Novius: c. n. e.* Lipsii conjecturæ favet cod. Agric. qui, teste Ryckio, habet *de se confessus c. n. e.* Displicet hoc Acidalio, quod in re manifesta confessione non esset opus. Ex hac ratione Bip. conjiciunt, *de se noxiam fassus.* Verum in ista confessione non potest alius esse sensus, nisi noxiæ. Hinc non spernenda lectio cod. Flor. mihi videtur, a Gronovio, quem sequor, egregie suppleta. Barth. Adv. 45, 3. expungit *de*, reliqua sana perhibet: *se Novius, conscios non edidit.*

Spectaculum gladiatorum] Suet. c. 24. *Collegio Quæstorum, pro stratura viarum, gladiatorium munus injunxit.* Quod mutavit Nero, qui censuit, *ut ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset*, ait Tacitus 13, 5. Iterum induxit Domitianus, notante Suetonio c. 4. et perseveravit. Tertull. de Spectac. 12. *Transiit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viventium, Quæsturas dico, et magistratus, et Flaminia, et Sacerdotia.* Plura de his, proprio libro. Lips.

Qui Quæsturam apiscerentur] Pro peterent, apisci vellent: contextus facile docet: et esse deberet; *adepti essent*, si sensu vulgari diceretur. Ern. Rhen. e Bud. *adipiscerentur:* prius legebatur *adipiscentur.* Ceterum v. Lips. ad 13, 5.

Ne ætas quidem dist.] Ut post factum est, inductis legibus annalibus;

quidem distinguebatur, quin prima juventa Consulatum ac Dictaturam inirent. Sed Quæstores, Regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt: quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque Consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem Populus mandaret: creatique primum Valerius Potitus et Æmilius Mamercus, LXIII anno post Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur.

de quibus dicere h. l. nihil attinet. Mox cod. Fl. et ed. pr. *et* non *ac*, ut ceteræ. ERN.

Ac Dictaturas] Bud. *et Dictaturam;* bene. Rarior dictaturæ usus; nulla ergo ratio pluralis numeri.

Sed Quæstores, Regibus] De Quæsturæ origine, ratione etc. qui volet cognoscere plura, adeat inprimis Pighium in Annal. ad a. U. 244. *Tum* abest a MS. Guelf. ERN. In Bud. adest *tum*, abest *etiam*.

Quod lex curiata] Intelligitur lex de modo potestatis, quæ Regibus esset in populum: repetita est a Bruto, ut Coss. eadem potestas esset, quæ Regibus fuisset. Eam Taciti temporibus adhuc superfuisse ex h. l. clare patet. ERN.

Mansit Coss. potestas deligendi] Videtur dissentire Plutarchus in Valer. Popl. c. 38. p. 110. sed vide notam ad verba *LXIII. a. p. T. e.* ERN.

Valerius Potus] Ita libri scripti. Lego, *Potitus*, quod Valeriæ gentis cognomen est. In vulgatis Valerius Postumius, imperite. Est autem ille ipse, qui Consul postea a. u. 284. Quod clare ex Dionysio hauries 9, 51. LIPS. Ed. pr. *Potus*, Puteol. dedit *Postumius*, ut est in Guelf. quod omnes secuti sunt ad Lipsium usque. Eadem editio habet copulam *et*, quæ e cod. Flor. accessit, neglecta inde a Puteolano, usque ad Pichenam, qui restituit. Pro *Potus* recte restitutum *Potitus*. ERN. Bud. *Val. post. et emilius.*

LXIII *anno post*] Error numeri: nisi placet de primis Quæstoribus totos XL annos a Livio et Dionysio discrepare Tacitum. Nam a. u. 269. Q. Fabio Ser. Cornelio coss. Livio 2, 41. primi Quæstores nominati L. Valerius et Cæso Fabius: itemque Dionysio 8, 77. At ex hac Taciti putatione, circa a. demum u. 308. Quæstores statuamus, necesse est. Quod falsum esse, liquet vel ex eo, quod Livius et Dionysius post annum illum 269. sæpius jam Quæstores nominant. Corrige hic ergo, XXIII *anno;* ut ratio constet. In altero tamen Quæstore manet adhuc dissensus: qui Livio et Dionysio est Cæso Fabius, non Mam. Æmilius, ut nostro. Nam Plutarchus plane diversus, qui P. Veturium et M. Minucium nominat. LIPS. Eadem repetit Ryckius ad h. l. nec se expedit. In ed. pr. non per LXIII exprimitur numerus, sed est *sexagesimo tertio anno.* Ceterum Tacitus cum Livio et Dionysio, Plutarcho item, facile componetur sic: Plutarchus tradit Quæstores primos, a Regibus exactis: Livius et Dionysius nihil, nisi qui illo anno Quæstores fuerint, qui diem dixerint Sp. Cassio; qui fuit annus XXIII a Regibus exactis: Tacitus autem qui primi Quæstores a populo creati sint; quod attendenti facile patebit, monuitque jam Drakenb. ad Liv. 4, 41. Plutarchus dissentit in hoc, quod jam Valerium Poplicolam concessisse populo creationem Quæstorum dicit, a populoque creatos Veturium et Minucium. Verum aut alios auctores secutus est uterque, aut ea tantum liberalitas Valerii fuit, quam ceteri Consules non sunt imitati, donec lege populo creatio Quæstorum vindicata aut permissa est. Abramius ad Ciceronis Phil. 2, 20. sic conciliat Tacitum Plutarcho et Junio Grachano, qui etiam sub Regibus a populo creatos scripsit, ut Reges quidem Consulesque ipsi elegerint, sed populus lege curiata probarit electionem. Sed ea ratio per legem curiatam sanciendi jam constituta serior est, et instituta ad usurpandam vetustatis memoriam. Lata disp. ad h. l. est viri docti in Miscell. Obs. t. 10. p. 257. in pr. p. 287. qui per transpositionem conciliari Livio et Plutarcho posse Tacitum existimat sic: *Creatique primum, qui Romæ curarent: dein, gliscentibus negotiis, duo additi, Potitus et Æmilius Mamercus, 90 anno post Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Mox* etc. Videntur, quibus otium est, hæc excutienda. MS. Guelf. habet *annos.* ERN. Bud. verbis expressis: *sexagesimo tertio.* Bip. nodum bene solvunt. Tacitus suos sibi auctores habuisse putandus est.

Ut rem militarem comitarentur] Tacitum a Livio et aliis discrepare, monet Pighius l. c. quod primum duos

Dein, gliscentibus negotiis, duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiaria jam Italia, et accedentibus provinciarum vectigalibus. Post, lege Syllæ, viginti creati supplendo Senatui, cui judicia tradiderat: et, quamquam Equites judicia recuperavissent, Quæstura tamen, ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium, gratuito

militares Quæstores creatos dicat, deinde demum additos duos urbanos, cum Livius tradat 4, 43. ab initio duos urbanos tantum fuisse, additos deinde duos alios, qui Consulibus in bellum profectis adessent. Verba sunt: *Moles discordiarum inter plebem ac Patres orta est; cœpta ab duplicando Quæstorum numero, ut, præter duos urbanos Quæstores, duo Consulibus ad ministeria belli præsto essent.* Ego rem omnem sic concipio. Fuere Quæstores semper, sed a Coss. ab initio creati, nisi ubi magistratuum ambitio, ut Poplicolæ, populo permitteret. Sed, cum Coss. opus videretur in bellis ministerio Quæstorum, propter rem pecuniariam, necessarium visum est, Quæstores creari a populo comitiis curiatis, ut rem militarem possent attingere, quod injussu populi et sine lege curiata non licet. Id apparere videtur, ut arbitror, ex eo, quod etiam semper Quæstoribus, Consulem, qui imperium haberet, secuturis, lege curiata, dicis caussa, ut ipsis Procons. opus fuit, ut existimat Gruchius, quamquam dissentiente Sigonio. Cicero Phil. 2, 20. objicit Antonio, quod, Quæstor creatus, statim ad Cæsarem in provinciam cucurrerit *sine SC. sine sorte, sine lege.* Ergo Quæstores cum ante semper in urbe curassent ærarium, cœperunt jam etiam bellis interesse: ideoque, cum prope perpetua bella essent, prope semper aberant ab urbe Quæstores. Hinc consilium natum est, ut præter duos illos, quibus liceret in bellum ire cum Consulibus, crearentur alii duo, qui assidui in urbe essent, quique Quæstores urbani dicerentur, cum antea Quæstores simpliciter dicerentur. Ceterum MS. Guelf. habet *commilitarem*, corrupte. Vide ad 1, 43. Ern.

Curarent] Sic 4, 36. et Sall. Catil. 9. *Rempubl. curarent.*

Mox duplicatus numerus] Epitome Livii 15. *Quæstorum numerus ampliatus est, ut octo essent.* Quod accidit circiter a. u. 488. Lips.

Viginti creati supplendo Senatui] Uti a Cæsare Dictatore quadraginta, eadem, ni fallor, caussa. Vide Dionem, 43, 47. Lips.

Post lege Syllæ viginti creati supplendo Senatui] Nam Senatores fiebant maxime, qui magistratum inferiorem gessissent. Solos Quæstorios in Senatum lectos a Censoribus, ut cum Sigonio vult Pichena, non credo. MS. Guelf. *supplemento.* Ern.

Equites judicia recuperavissent] Non ut adimerentur omnino Senatui, sed ut cum Equitibus etiam communicarentur, quod factum esse constat lege Aurelia L. Cottæ. Ern.

Facilitate tribuentium] Steph. Pighius ad a. U. C. 672. hæc verba accipit, quasi Sulla tulerit, ut quotannis isti XX Quæstores, partim populi suffragio, partim Consulum beneficio crearentur: nam Tacitus, inquit, profecto dixisset *populi*, non *tribuentium facilitate*, si solus populus Quæsturam tunc dedisset. Idem ei apertius ostendere Cicero videtur in Interrogatione, quum c. 5. ait Vatinium Quæsturæ candidatum, *invitis omnibus, non populi, sed Consulis beneficio extremum adhæsisse.* Ea enim verba docere, uno Quæstore populi suffragiis creato, alterum mox renuntiatione Consulis e turba candidatorum adjici potuisse; atque alternatim usque ad extremum. Et id fortassis eo instituisse Sullam, ne nimis diu extraherentur comitia in tanto Quæstorum numero. Hæc somnia sunt inanissima. *Beneficium Consulis* Ciceroni nihil est aliud, quam Consulis, qui comitiis præerat, studium et contentio in commendando Vatinio, et vehemens pro eo supplicatio, quod rogandi genus cum semper sit gratiosum, tum sunt interdum, quibus nihil sit, quod rogantibus non jure se concessurum populus putet, hi multis sæpe indignis profuerunt et suffragia quamvis invitis extorserunt. Neque inepte Nic. Abramus, posse et fraudis suffragiorum punctis adhibitæ suspicionem motam credi. Nam Tacitum non solum intelligere populum, et solita sua subtilitate usum, quum *tribuentium* maluit, facile largimur: quippe et populum et Senatum et Principes comprehendens verbum ponere debuit. Ita *facilitate tribuentium* libera Republica et jure comitiorum penes populum est

concedebatur, donec sententia Dolabellæ velut venundaretur.

A. U. 801. A. C. 48.

XXIII. A. Vitellio, L. Vipstano coss. cum de supplendo Senatu agitaretur, primoresque Galliæ, quæ *Comata* adpellatur, fœdera et civitatem Romanam pridem adsecuti, jus adipiscendorum in urbe honorum expeterent, multus, ea super re, variusque rumor. Et studiis diversis apud Principem certabatur, adseverantium, " non adeo ægram Italiam, ut Senatum suppeditare urbi suæ nequiret: suffecisse olim indigenas consanguineis populis, nec pœnitere veteris Reip.

studiis tribuum; postea partim Senatus, ad quem translata comitia sub Tiberio; partim Principum suos candidatos sine metu repulsæ obducentium. Gron.

Velut venundaretur] Quod jam nemo, quamvis dignus, Quæstor fieri vel auderet, vel posset, nisi qui valde dives, et perferendis munerum impensis esset. Ern.

L. Vipsanio] Sic edd. omnes: Ryckius cum Ruperto ep. 48. ad Reines. vult *Vipstano* e vestigiis codd. Flor. et Agr. quorum ille *Vipsana*, hic *Vipsano* habet. *Vipsana* etiam Guelf. mox c. 25. *Vipsanus*. Infra quidem hoc nomen eodem argumento pluribus locis receptum. Quidni ergo et hic recipiamus? Ern. Bud. *Vipsana*.

Fœdera et civitatem] Duplex Gallia, Cisalpina, Transalpina. Cisalpini iterum duplices, Cispadani, Transpadani. Ex his, qui cis Padum, jus civitatis assecuti sunt post bellum Marsicum: qui trans Padum, jus Latii eodem tempore, ferente Pompeio Strabone, qui pater Magni. Ea lex, Pompeia dicta. Sed, non contenti Latinitate, Transpadani turbas sæpe moverunt; incitante etiam post Quæsturam C. Cæsare. Nec enim de aliis Suetoniana illa capio Jul. 8. *Decedens ergo ante tempus colonias Latinas, de petenda civitate agitantes, adiit, et ad audendum aliquid concitasset, nisi Consules conscriptas in Ciliciam legiones paullisper ob idipsum retinuissent.* Donec ille Cæsar Dictator primum transtulit eos in civium jus, narrante Dione 41, 36. Τοῖς Γαλάταις, τοῖς ἐντὸς τῶν Ἄλπεων ὑπὲρ τὸν Ἠρίδανον οἰκοῦσι, τὴν πολιτείαν, ἅτε καὶ ἄρξας αὐτῶν, ἀπέδωκε. At de Transalpinis non liquide pureque aliquid scriptum reperio, nisi quod Strabo ostendit Cavaros Salyesque civitate donatos, tempore tamen non expresso l. 4. p. 186. Πάντας, inquit, οὕτω προσαγορεύουσι (Cavarorum nomine, scilicet) τοὺς ταύτῃ βαρβάρους, οὐδὲ βαρβάρους ἔτι ὄντας, ἀλλὰ μετακειμένους τὸ πλέον εἰς τὸν τῶν Ῥωμαίων τύπον καὶ τῇ γλώττῃ, καὶ τοῖς βίοις, τινὰς δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ. Donatos tamen non dubium est ab Augusto: tuncne, cum Italiam ad Alpes promovit? an potius in diuturna illa peregrinatione, cum ad res Galliæ constituendas biennium continuum ille egit? Quod obiter suadere Dio videtur 54, 25. qui Augustum in ea peregrinatione libertatem et jus civitatis aliis dedisse ait, aliis ademisse. Civitatem autem accipimus, sine jure suffragii, quod nunc a Claudio demum adsecuti. Lips. De loco Strabonis v. Spanh. de O. R. 2, 15. p. 92. qui per πολιτείαν male vult intelligi Reip. formam. Ern.

Apud Principem] Sic cod. Bud. et alii, item edd. vett. Recentiores quædam *Principes*, male.

Indigenas consanguineis] Sensus videatur. Olim Latinos (qui indigenæ) suffecisse Romanis, sanguine et affinitate cum iis junctis: cur non nunc tota Italia? Possis etiam, *indigenas consanguineos populos*; eodem sensu. Lips. Accipio interpretationem Pichenæ: *indigenas* sc. Italiæ, Romanis *consanguineis* suis olim suffecisse: sed ei obstat τὸ *populis*. *Populum Romanum*, non *Populos Romanos* novimus. Ergo aut inducenda vox ea, ut sit, *suffecisse olim indigenas consanguineis*: aut *populos* faciendum, ut sit, *suffecisse olim indigenas consanguineis populos*: aut denique scribendum, *suffecisse olim indigenas consanguineo populo*; nempe Italicos populo Romano, qui Etruscos, Latinos, Sabinos etc. miscuerit, et unum

Quin adhuc memorari exempla, quæ priscis moribus ad virtutem et gloriam Romana indoles prodiderit. An parum, quod Veneti et Insubres curiam inruperint, nisi cœtus alienigenarum, velut captivitas, inferatur? quem ultra honorem residuis nobilium, aut si quis pauper e Latio Senator, fore? oppleturos omnia divites illos, quorum avi proavique, hostilium nationum Duces, exercitus nostros ferro vique ceciderint; D. Julium apud Alesiam obsederint. Recentia hæc: quid si memoria eorum inoriretur, qui capitolio et ara Romana

ex omnibus sanguinem ducat; ut ait Florus libro 3, 18. Et hoc præfero. Gron. Lipsius in prioribus edd. conjecerat *cum consanguineis populis:* sed hanc conjecturam post damnavit et sustulit in posterioribus edd. Jac. Gronovius *indigenas consanguinei populi:* quia in cod. Flor. *cosanguines:* mira ratio. Ern. *Consanguineis populis* sexto casu dici Heins. putat, quod arrisit Bahrdtio.—Bip. postremam Gronovii conjecturam in textum receperunt. Mihi *consanguinei populi* sunt, qui in Romanam Rempubl. confluxere e vicinia et sanguinem cum Romanis miscuere: sic dandi casus subsistere potest. Ita fere et Hillerus Rac. 34.

Veneti et Insubres] Qui populi Transpadani. Ex his colligas, Cavaros, de quibus Strabo l. c. pleno civium jure non fuisse. Eos enim potius hic nominassent. Lips.

Nisi cœtus alienigenarum] Quod sane haud diu post evenit: adeo ut Augustinus vere scripserit: *Numquid non multi Senatores in aliis terris, qui Romam ne facie quidem norunt?* De civit. 5, 17. Lips. Cod. Ursini *inseratur*. Verum captivitati non convenit.

Aut si quis pauper] Negandi vim habet: quasi dicat; an aliquis etiam pauper e Latio Senator fiet? non fiet: posset etiam *aut ecquis*. Lips. Non male Acidalius conjicit: *quem—nobilium, aut, si—senator, fore;* i. e. quem honorem ultra fore nobilibus aut Senatoribus pauperibus e Latio. Sed vulgatum etiam defendi potest, et intelligi dictum pro pauperibus Senatoribus e Latio. Ed. pr. *senatus*. Ern. Acid. conjectura optimum sensum exhibet. Adsumsere Bip. Recepi et ego.

Ferro vique ceciderint] Ita in meis libris, et recte. Vulgo, *ferro ignique*. Simile mendum scio esse in Suetonii Claudio 21. *Diu cunctatus, an omnes igni ferroque absumeret, tandem e sua sede prosiluit.* Lege, *vi ferroque*. Lips. Sic cod. Flor. Guelf. et alii ed. pr. At Puteol. et sequentes *ignique*. Ern. Bud. *ferro vique*, ut Flor.

Inoriretur] MSS. Flor. Agr. Guelf. ed. pr. *moreretur*. Puteol. et seqq. *inoriretur*. Ex illo J. Gronovius facit *moveretur*. Heins. *renovaretur*. Illud melius. Putem *inoriretur* ferri posse, quamquam est verbum insolens. Librarii ex *inoreretur* fecere *moreretur*, ut alibi *multus* ex *inultus* et similia. *Oreretur* pro *oriretur* sæpe est in libris antiquis. Vid. Burm. ad Sueton. Cæs. 64. Aptius h. l. videtur verbum, quod significet *veniret in mentem*, quam quod, *commemoraretur*. Adde not. seq. Ern. Bud. *moreretur*. Acid. pro *inoriretur* dabat *iniretur* et pro *ara*, *arce*. Infrequens est *inoriri;* apud Frontin. tamen Strateg. 2, 1. in plur. codd. legi *inoriente ... die* testatur Oudend. nec proinde id verbum compositum Latio ejiciendum.

Qui capitolio et ara Romana] Locus fractus corruptusque, uti oratiuncula hæc tota. Nec ista Attius Navius pater Augurum restituerit, sine libris: nedum ut Beatus nobis persuadeat germanam lectionem esse, *qui capitolio et ara Romana? manibus eorundem parceretis?* Est enim, *inquit*, aposiopesis; subaudiendumque, potiti sunt: qua figura mediusfidius vellem ipse usus esset. Mei libri, *memoria eorum moreretur qui capitolio et ara Romana manibus eorumdem per se satis*. Lips. Tentabam: *Recentia hæc: quid si memoria eorum inoriretur, qui capitolium et arcem Romanam, mœnibus eorundem prostratis?* Intelligo, obsederint, ædificiis urbis adflictis incensisque. Ista, quæ recensuerat, ferro vique cæsas legiones, D. Julium apud Alesiam obsessum, recentia et memoriæ nondum exoletæ. At, quanto graviore invidia premi posse Gallicum nomen, quanto minus dignos curia Romana visum iri, si mentio etiam fiat illorum, qui mœnibus incensis ac prostratis circa montem Tarpeium et arcem per sex menses

manibus eorumdem per se satis* fruerentur sane vocabulo civitatis: at insignia Patrum, decora Magistratuum, ne vulgarent."

XXIV. His atque talibus haud permotus Princeps, et statim contra disseruit, et, vocato Senatu, ita exorsus est: "Majores mei (quorum antiquissimus Clausus, origine Sabina, simul in civitatem Romanam, et in familias patriciorum adscitus est) hortantur, uti paribus consiliis Remp. capessam, transferendo huc, quod usquam egregium fuerit. Neque enim ignoro, Julios Alba, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo, et, ne vetera scrutemur, Etruria Lucaniaque, et omni Italia, in Senatum accitos. Postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terræ, gentes,

minacissimi pependerint. GRON. Hæc saltem commodum sensum habent. Sed alias rationes afferemus, et lectoribus electionem relinquemus. MSS. Flor. Guelf. Vat. habent *per se satis;* ita editio pr. exhibet. Sed Jac. Gronovius scripturam códicis Flor. aliter legendam putat, atque ex ea conjicit *pestem minati sunt*, pro *ara, arci*. Ceterum Puteolanus edidit *prostratis*, quod omnes secuti sunt præter Ryckium, qui *per se satis* dedit. Nerius in Analect. l. 4. conjiciebat *prostrati*. Heinsius in ep. ad Periz. in Coll. Burm. t. 4. p. 783. sic locum totum refingit: *quid si memoria eorum iteretur, quis pro capitolio et arce Romana manubias Deorum pensastis* vel *depensastis*, vel *repensastis*. Perizonius respondens Heinsio p. 788. probat *manubias Deorum;* et est sane elegantissima conjectura: et præterea conjicit *pensastis:* ceterum veretur, ne hic lacuna sit; quod valde probabile est. ERN. Bud. *per se satis.* Qui hic adlegatur, Nerius, estne Jos. Nerius, cujus commentaria in Tacitum extant, an potius Salinerius? huic saltem eam conjecturam tribuit Gron. Reddit autem *capitolio et ara prostrati* per *strati pro cap. et ara.* Heinsii *manubias* non est ex ipsius ingenio; in cod. Agr. legitur *manubiis eorum per se satis.* Addo, quæ insanabili curando vulneri a variis frustra licet sunt adlata. Freinsh. *Q. si m. cor. inoriretur, qui, capta olim et arsa Roma, manibus eorundem prostrati fuerint.* Justus G. Vossius G. F. *Q. si m. e. inor. qui, cap. et ara Rom. mœnibus eorundem prostratis fruerentur? Sane vocab. civ.* (omisso *sed*) *ins. P. d. m. ne v.* Broterius: *Q. si m. e. renovaretur, qui, cap. et arce Rom. manibus eorundem fere superatis, pretium P. R. mille pondus auri fecerint.* Bip. *Quid si m. Senonum recoleretur, qui, captis olim a se Romanis, manubiis eorum dein processerint satis.* Sub *eorum* latere *Senonum* jam Heinsius conjecerat. Sic conspirare hæc putant Bip. cum iis, quæ cap. seq. leguntur. Hiller. Rac. 34. *Q. si m. Senonum moveretur, qui, capitolio et arce Rom. per se salvis, manibus ædes prostrarint.*

Sed insignia patrum] Addidi *sed*, e vestigiis ed. pr. quæ habet, *et insignia: et* ortum est, cum finalis præcedentis verbi absorbuisset literam *s;* quod satis constat huic particulæ sæpe accidisse. Si quis tamen malit *at*, non valde repugnem. Locus similis supra 3, 5. *sane corpus—quoquo modo crematum: sed tanto plura decora mox tribui par fuisse.* Vide tamen infra ad c. 30. ERN. Aptius *at.* Bud. copula caret.

Ita exorsus est] Quæ oratio Principis, memoriæ caussa, Lugduni habita, celeberrima urbe Galliarum, et in æs incisa. Tabula manet illic etiam nunc; et dignum lectu exemplar ejus, quod, exscriptorum fide, proposui in Exc. A. eo magis, quod multa in eo ad Taciti lucem. LIPS. Mox ed. pr. *Claudius.* Puteol. *Clausus* cum seqq. ERN. In nupera quoque urbis obsidione salva suo loco perstitit tabula, quod rei antiquariæ amicis gratum fore confido.

Orig. Sabina] Cf. Suet. Tib. 1.

Coruncanios Camerio] Cicer. Planc. 8. Tusculanos facit, ut jam monuit Ryckius, item pro Sull. 7. In quibus locis nihil movendum bene monet Perizon. An. Hist. p. 193. quod in rebus tam antiquis varios auctores sequi potuerint Cicero et Tacitus. ERN.

Postremo ipsam] Romanam civitatem. ERN.

Sed terræ gentesque] Codd. Flor. Agr. et ed. pr. absque copula, *sed terræ, gentes.* Heinsius conjiciebat *integræ gentes.* ERN. Copulam non habet Bud. nisi a r. m.

in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, et adversus externa floruimus, cum Transpadani in civitatem recepti, cum, specie deductarum per orbem terræ legionum, additis provincialium validissimis, fesso Imperio subventum est. Num pœnitet, Balbos ex Hispania, nec minus insignes viros e Gallia Narbonensi transivisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis et Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi, quod victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. Advenæ in nos regnaverunt. Libertinorum filiis Magistratus mandari, non, ut plerique falluntur, repens; sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnavimus: scilicet Volsci et Æqui numquam adversam nobis aciem instruxere! Capti a Gallis sumus: sed et Tuscis obsides dedimus, et Samnitium jugum subivimus. Attamen, si cuncta bella recenseas, nullum breviore spatio, quam adversus Gallos, confectum: continua inde ac fida pax. Jam moribus, artibus, adfinitatibus nostris mixti, aurum et opes suas inferant potius, quam separati habeant. Omnia, P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuere: plebei Magi-

Deductarum per orbem] In colonias nempe deductarum. Iisque mixti e provincialibus fere semper aliqui, eodem jure. LIPS.

Num pœnitet] Sic edd. omnes quas vidi, præter Gronovianas, in quibus est *non:* vereor ut consulto. Sic tamen est in MS. Guelf. qui et *non* exhibet vitiose pro *num* c. 29. ERN. Bud. *num.*

Viros] Sub hac voce familiæ cujusdam nomen latere putat Muretus: placet et Acidalio.

Dein cives] Bud. *eodem cives:* non male. Sed r. m. ex *eodem* fecit *dein.*

Libertinorum filiis] Hoc illud est, quod Suet. notat in Claudio 24. *Appium Cæcum Censorem, proauctorem generis sui, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit: ignarus, temporibus Appii et deinceps aliquamdiu libertinos dictos, non ipsos, qui manu mitterentur, sed ingenuos ex his procreatos.* Et notat vere. Nam libertorum filii adeo a curia remoti temporibus priscis, ut nec in militiam sint admissi: et bello Italico libertini primum militare cœperunt, ut notat Epitome Liviana 74. LIPS. Ed. pr. *mandaret.* ERN.

Non, ut plerique falluntur, recens] Non hercle antiquius, quam a Cæsare. Primus ille libertorum filios allegit in Senatum, et magistratu ornavit. Dio 43, 47. καὶ παμπληθεῖς μὲν ἐπὶ τὴν γερουσίαν, μηδὲν διακρίνων, μήτ' εἴ τις στρατιώτης, μήτ' εἴ τις ἀπελευθέρου παῖς ἦν, ἐσέγραψεν. LIPS. MS. Guelf. *fallimur.* ERN.

Non, ut plerique falluntur, repens] Sic cod. Flor. et ed. pr. Ceteræ usque ad Pichenam *recens:* quia etiam sic est in MS. 6, 7. nec credibile librarios *recens* mutasse in *repens*, cum contra sæpe factum sit: *repens* etiam hic servavi. Vid. ad 6, 7. Mox iisdem auctoribus libris dedi *instruxere* pro vulg. *struxere.* Præcedens littera, ut sæpe, absorpsit primam syllabam. Sic etiam cod. Reg. apud Ryckium, et Vatic. ap. Lipsium in margine. ERN. Bud. *repens,* unde r. m. *recens:* mox idem *instruxere.* Sic et Vat.

Breviore spatio] Ita, si Galliam Comatam spectas, de qua hic agitur: nam decimo anno a Cæsare perdomita est. Aliter in aliis, quod historiæ dicent. LIPS.

Omnia, P. C. quæ nunc] Pulchram et acutam sententiam reperio a Synesio Cyrenensi Episcopo, haud disparibus sane verbis, expressam in epist. 57. πολλὰ τῶν δεόντων ὁ χρόνος ἐξεῦρε, καὶ διωρθώσατο. οὐχ ἅπαντα πρὸς παραδείγματα γίνεται, καὶ τῶν γενομένων ἕκαστον ἀρχὴν ἔσχε...ἡμεῖς ἀρχὴν δῶμεν ἔθει βελτίονι. Simile, sed breviter, Tertull. adv. Marc. 1, 9. *Omnis res anterior posteriori normam præministravit.* LIPS.

stratus post patricios; Latini post plebeios; ceterarum Italiæ gentium post Latinos. Inveterascet hoc quoque: et quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit."

XXV. Orationem Principis secuto Patrum consulto, primi Ædui Senatorum in urbe jus adepti sunt: datum id fœderi antiquo, et quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum Populo Romano usurpant. Iisdem diebus in numerum patriciorum adscivit Cæsar vetustissimum quemque e Senatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus *majorum* et L. Brutus *minorum gentium*

Orationem Principis] Sunt, qui putent, Galliæ Comatæ universæ civitatem optimo jure hoc SC. datam, eoque alludi a Seneca de Benef. 6, 19. idque ipsi Lipsio ad Senec. l. c. videtur. Id falsum esse, verba Taciti sequentia arguunt, e quibus patet, ad solos primores Æduorum beneficium pertinuisse. Non vero exemplo utitur ibi Seneca, sed ficto, ut Philosophi solent. Itaque etiam Hispanias adjungit, quibus Senecæ temporibus jus civitatis datum non constat. V. plura contra disserentem Spanhem. in Orb. Rom. 1, 15. init. Ern.

Soli Gallorum fraternitatis nomen] In Panegyrico Flaviensium nomine ab Eumenio apud Constantinum dicto 2. *Quænam igitur gens toto orbe terrarum in amore Romani nominis Æduis se postulet anteponi? qui primi omnium inter illas immanes et barbaras Galliæ gentes plurimis Senatus-consultis fratres Populi Rom. appellati sunt; et, cum a ceteris Rhodano ad Rhenum usque populis ne pax quidem posset nisi suspecta sperari, soli consanguinitatis nomine gloriati sunt.* Et postea 3. *Imputavere se origine fabulosa in Sicilia Mamertini, in Asia Ilienses: soli Ædui non metu territi, non adulatione compulsi, sed ingenua et simplici caritate fratres Populi Rom. crediti sunt.* Bene ait, crediti. Neque enim aliunde, ut credo, fratres, quam ex sermone communi Gallorum Germanorumque, quo fideles socii, fratres amicique dicuntur; non quia ab Iliaco sanguine, ut suggerunt quidam. Sed, quod Tacitus dicit, solos Æduos id nomen usurpasse, repugnat Lucanus, qui tribuit etiam Arvernis 1, 426. *Et docilis rector monstrati Belga covini, Arvernique ausi Latio se fingere fratres Sanguine ab Iliaco populi.* Et lapis antiquus, qui Batavis (ap. Grut. p. 499, 13.) GENS. BATAVORVM. AMICI. ET. FRATRES. ROM. IMP. quæ inscriptio eruta armamentario Britannico, ad ostium veteris Rheni. Tamen Diodorus etiam pro Tacito 5, 25. Ἡ Γαλατία κατοικεῖται μὲν ὑπὸ πολλῶν ἐθνῶν διαφόρων τοῖς μεγέθεσι. . . ὧν ἐστιν ἓν πρὸς Ῥωμαίους ἔχον συγγένειαν παλαιὰν καὶ φιλίαν, τὴν μέχρι τῶν καθ᾽ ἡμᾶς χρόνων διαμένουσαν. Lips. Adde Cicer. ep. ad Div. 7, 10. et ibi Manut. Ern.

Usurpant] Bud. *usurpabant.*

Vetustissimum quemque e Senatu] Aliud patricii, aliud Senatores. Senatores multi e plebe, ut septuennibus pueris notum. Claudius igitur, ne exstingui, et intermori patriciorum familias pateretur, antiquissimum quemque e plebeis Senatoribus rettulit in Patres. Dico antiquissimum; sive ætatis ratione, seu potius temporis, quo in Senatu fuit. Hæc clara Taciti mens. At vir juris et antiquitatis consultus, (Vertranius) quasi in Cimmerios delatus esset, ita hic cæcutit. Vertit se in omnes formas, et tandem definit scribendum esse; *vetustissimum quemque e se natum.* Sapis lector, et non rides? Lips.

Romulus majorum] Tacitus sensisse videtur, omnes patricios, qui a Regibus lecti (plures enim Reges post Romulum legerunt) majores fuisse; qui a Bruto, minores. Livius tamen 2, 1. et alii, contra: cujus rei confusam veritatem vide apud Onufrium in Fastis, quem non exscribo. Sed Tacito, ut opinor, auctores sui. Lud. Vives tamen, patrum ævo doctrina celebri, verbis aliquot insertis hic legebat: *Romulus majorum gentium, L. Tarquinius minorum, Brutus conscriptorum appellaverant:* cujus epistolam ea super re publicavit amicus meus, dum vixit, G. Canterus in Notis suis (Nov. Lect. 2, 24. in Grut. Lamp. t. 3. p. 563). At mihi nondum animus adsentiendi; nec tibi quidem, si cum judicio excusseris, quæ Onufrius per satyram et confuse, ut solet, collegit. Lips. Canteri correctionem refellit Arnzenius ad Victorem 6, 6. Filius ejus in Miscell. c. 1. p. 11. a Livio non dis-

adpellaverant; exhaustis etiam, quas dictator Cæsar lege Cassia, et Princeps Augustus lege Sænia sublegere. Lætaque hæc in R. P. munia, multo gaudio Censoris inibantur. Famosos probris quonam modo Senatu depelleret, anxius, mitem et recens repertam, quam ex severitate prisca, rationem adhibuit, monendo, "secum quisque de se consultaret, peteretque jus exuendi ordinis: facilem ejus rei veniam: et motos Senatu, et excusatos simul propositurum: ut judicium Censorum, ac pudor sponte cedentium permixti, ignominiam mollirent." Ob ea Vipstanus Consul retulit, "*Patrem Senatus* adpellandum esse Claudium: quippe promiscuum *Patris Patriæ* cognomentum: nova in Remp. merita non usitatis vocabulis honoranda." Sed ipse cohibuit Consulem, ut nimium adsentantem: condiditque lustrum, quo censa

sentire Tacitum disputat, existimans et Prisco et Bruto lectos Senatores minorum gentium dictos, Brutinos etiam Conscriptos, ut visum jam Augustino de Legg. c. 7. et a Tacito Bruto uni tribui, quia is posterior tales legit. Contra est, quod Livius Bruti Senatores dicit ex Equitibus fuisse, quia patriciorum numerus non suffecerit Senatoribus legendis: sed gentes tum majores tum minores sunt patriciorum. ERN.

Lege Cassia] De lege hac nominatim nuspiam traditur. Rem tradit Sueton. Cæs. 41. *Patricios allegit:* sed id fecit potestate, quam lex Cassia dederat. ERN.

Augustus lege Sænia] Ille idem Vives scribit *Servia.* Jus et mos Belgæ, dissentiendi ab Ibero. *Sænia* enim vera lectio. Colligo ex Dione 52, 42. extr. qui hunc patriciorum delectum confert in a. u. 725. τότε τῶν εὐπατριδῶν γένος, inquit, συνεπλήθυσε, τῆς βουλῆς οἱ δῆθεν ἐπιτρεψάσης τοῦτο ποιῆσαι. Ex quo vides, *SC.* aliquod fuisse ejus rei, sive legem. Legibus nomina a Consulibus: et Consul suffectus prioris anni L. SAENIVS in monumentis. Vertranium ergo, qui *Sentiam* reposuit, non audiemus. LIPS. Non *SC. sive legem:* sed SC. et legem. Monum. Ancyr. Pilæ prioris tab. 2. init. *Patriciorum numerum auxi Consul quintum jussu Populi et Senatus.* Nam legem non Tribunitiam semper præcedit SC. scriptoresque modo legem solam, modo SC. modo utrumque memorant, positoque uno, semper alterum intelligendum, neque ullo modo dissensus inter scriptores fingendus, aut ipsi reprehendendi hoc nomine. Vertranii conjecturam sequitur Hotomannus de Leg. Rom. 1, 1. ERN.

Multo gaudio Censoris inibantur] Sic MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. Puteol. Rhen. Ald. aliæque. Sed cod. Farn. edd. Ber. Alciat. *Cæsaris:* male. Vid. c. 13. ERN. Grut. volebat *mutuo gaudio.*

Mitem et recens repertam] Repertam ab Augusto. Habes in Dione 52, 42. in extremo. LIPS. Adde Sueton. Aug. 35. ERN.

Ex severitate prisca] Hallucinor, aut scribendum voce addita, *haud ex severitate.* Sententiam eam esse, id mihi certum. Hæc ita scripseram; sed ecce Pichena ex Flor. vere emendat, *repertam quam ex:* sententia illa mea, id est (Corneliana phrasi) *potius quam.* LIPS. Plane sic ed. pr. Sed Puteolanus *quandam* induxit, quod Rivius et alii secuti sunt. ERN. Bud. *quam ex s. p.*

Jus exuendi ordinis] Solos Ciliciæ abite nebulones. Enimvero Latinitas scribi vult *ordine;* aut potius, *exuendi ordinis.* Ita 3, 17. *Piso exuta dignitate in decem annos relegatur.* LIPS. *Exuendi* recepit Ryckius, quem secutus sum. Noster H. 2, 86. *Senatorium ordinem exuerat:* secutus est Broterius. ERN. Bud. *exeundi.*

Et excusatos] Bud. *excusatosque.*

Ut judicium Censorum] Faernus legebat, *ut judicium Censorium,* etc. Sic supra c. 13. *munia Censoria:* sed, quia collegam habuit L. Vitellium, Suet. Vit. 2. infra 12, 4. vulgatum sine libris tentari, non est necessarium. ERN.

Patrem Senatus] Quod imitati sibi sumpserunt Balbinus et Pupienus Augusti. In Nummis: IMP. CAES. PVPIEN. MAXIMVS. AVG. Tum parte versa: PATRES SENATVS. LIPS.

sunt civium LXIX centena, XLIV millia. Isque illi finis inscitiæ erga domum suam fuit: haud multo post, flagitia uxoris noscere ac punire adactus, ut deinde ardesceret in nuptias incestas.

XXVI. Jam Messallina, facilitate adulteriorum in fastidium versa, ad incognitas libidines profluebat; cum "abrumpi dissimulationem" etiam Silius, sive fatali vecordia, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus, urgebat. "Quippe non eo ventum, ut senectam Principis opperirentur: insontibus innoxia consilia; flagitiis manifestis subsidium ab audacia petendum: adesse conscios, paria metuentes. Se cælibem, orbum, nuptiis, et adoptando Britannico paratum: mansuram eandem Messallinæ potentiam, addita securitate, si prævenirent Claudium, ut insidiis incautum, ita iræ properum." Segniter hæ voces acceptæ, non amore in maritum; sed, ne Silius summa adeptus sperneret adulteram, scelusque, inter ancipitia probatum, veris mox pretiis æstimaret. Nomen tamen matrimonii concupivit, ob magnitudinem infamiæ, cujus

LXIX *centena, et* XLIIII *millia*] Convenit cum Cassiodori ratione sexaginta novem centena millia exprimentis; cum libris haud plane convenit, e quibus Vatic. ille fidus exprimere videtur *quinquaginta octo centena et octogintaquatuor millia et* LXXII. Nec miremur de granditate numeri; cum jam tunc sub Augusto (nondum tot populis in civitatem acceptis) censa reperiam *quadragies centena millia.* Lapidis inscriptio quam obtrudunt, TEMPORIBVS CLAVDII TIBERII FACTA HOMINVM ARMIGERVM OSTENSIONE IN ROMA SEPTIES DECIES CENTENA MILLIA LXXXVII. parum vera aut fida mihi est: et tamen, cum de his saltem, qui arma ferrent, agat, nihil nobis obstat. LIPS. Ed. pr. LVIIII. LXXXIIII. LXXII. et sic cod. Flor. sed cod. Agr. pro LVIIII. habet LVIII. MS. Guelf. LVIIII. LXXII. Ed. Put. LXVIIII. *centena et* CXLIIII. *millia*, et sic quoque Rivius Ber. Alc. Rhen. Ald. Atque hinc effícta est ea, quæ nunc obtinet, lectio. ERN. In Bud. turbati sunt numeri. Cassiodori ratio nec in ed. Fornerii nec Garetii cum Tacito convenit.

Facilitate adulteriorum] Sic edidi ex ed. pr. ceteræ omnes *adulterorum.* Etsi nihil interest admodum; tamen lectionem ed. pr. prætuli, quod et fecit Broterius. ERN. Bud. *adulterorum.*

Sive fatali vecordia, etc.] Acidalius vel deleri *sive*, vel *ipse* legi vult. *Ipse* non patitur τὸ *etiam.* *Sive* sequente *an* est etiam 14, 59. alias sane *sive* omittere noster solet. ERN.

Ut senectam Principis opperirentur] Cod. Flor. (et Bud. a r. m.) *senecta pr. opperiretur*, quod recepit Pichena. Ed. pr. *senecta pr. opperirentur.* Sed Puteolanus *senectam* edidit, quod et Spirensis edere voluisse videtur: idque ceteri secuti sunt, atque haud dubie verum est. Res enim pertinet non modo ad Silium, sed etiam ad Messallinam. Saltem legendum *senectam opperiretur.* Mox frustra Acidalius, Heinsius, et Ryckius malunt *flagitii manifestis:* nam et vulgatum sensum bonum habet, nec Tacitus in oppositionibus sibi similis esse solet, ut jam sæpe vidimus. ERN.

Flagitiis manifestis] Sic 1, 3. *subsidia dominationi:* ut non sit opus cum Acidalio, Heinsio, et aliis legere *flagitii*, etsi et hoc bonum sensum pareret.

Ne Silius summa adeptus] Sic prim. ed. Beroaldi; nescio an consulto: nam Puteolanum alias sequitur in his libris. Ceteræ omnes *summam*, etiam MSS. Rhen. qui e MS. Bud. dedit *summam*, int. rerum: idque Aldus secutus est, ceterique usque ad Lipsium, qui *summa* reddidit. *Summam* etiam MS. Guelf. ERN.

Ob magnitudinem infamiæ] Elegantissima gnome, cujus acumen non cepit Ferrettus. Explicat unus Seneca ep. 123. (122.) *Nolunt solita peccare, quibus peccandi præmium infamia est:* ubi tamen male, et præter reliquum judicium, Pincianus, *in fama est*, legi voluit. Ita autem est: hominibus perditis et ad flagitia projectis, ipsa infamia

apud prodigos novissima voluptas est. Nec ultra exspectato, quam dum sacrificii gratia Claudius Ostiam proficisceretur, cuncta nuptiarum solennia celebrat.

XXVII. Haud sum ignarus, fabulosum visum iri, tantum ullis mortalium securitatis fuisse, in civitate omnium gnara et nihil reticente, nedum Consulem designatum, cum uxore Principis, prædicta die, adhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum caussa, convenisse: atque illam audisse

voluptas est. Audi Valerium Max. 6, 9. De mutatione morum: *Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemo, neque illecebris tantum, sed etiam ipsa infamia gaudens.* Ubi addo voculam e libro veteri, *neque illecebris ejus tantum:* sententia omnino volente. LIPS. *Prodigos* int. famæ. Qui famam prodigunt atque contemnunt, tandem eo amentiæ veniunt, ut ipsa infamia delectentur, appetantque ea, unde vel maxima infamia veniat. ERN.

Sacrificii gratia Ostiam] Immo rei frumentariæ gratia, ait Dio 60, 31. pellicum caussa, Victor. Sed sacrificium credo a Claudio institutum rei frumentariæ caussa, in Castorum æde. Id enim numen ibi cultum, ventorum marisque caussa. Ita lego apud Ammianum 19, 10. in summa inopia frumenti, Tertullum qui Præf. annonæ, *apud Ostiam in æde Castorum sacrificasse, tranquillitatemque mare mollivisse.* Id sacrum perpetuum fuit, et suspicor a Claudio institutum, qui portum illum celebrem et fanum Ostiæ exstruxit. Celebrabatur sollenni quadam lætitia, mense Maio; ideoque post sæcula Maiuma dictum. Suidas: Μαϊουμᾶς. πανήγυρις ἐγένετο ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα, τὴν παράλιον καταλαμβάνοντες πόλιν τὴν λεγομένην Ὀστίαν, οἱ τὰ πρῶτα τῆς πόλεως τελοῦντες, ἡδυπαθεῖν ἠνείχοντο, ἐν τοῖς θαλαττίοις ὕδασιν ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. Julianus in Antiochico p. 362. Ὑμῶν δ' ἕκαστος ἰδίᾳ μὲν εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὰς ἑορτὰς . . . τοῦ Μαϊουμᾶ χρήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως οὐδεὶς θύει. Nec aliud intellexit Æthicus in Cosmogr. *Tiberis insulam facit inter portam urbis et Ostiam civitatem, ubi Populus Rom. cum urbis Præfecto vel Consule, Castorum celebrandorum caussa egreditur, sollennitate jucunda.* Ubi vides, Castorum sollenne et Maiumam idem esse. Hanc originem Maiumæ nec inscitam, nec alienam a vero puto. LIPS.

Nedum Consulem designatum] Non beneficium Principis exprobrat hic titulus Silio, sed personæ ejus eminentiam respicit, in qua nihil esse poterat obscurum: adeoque magis mirum et minus credibile sit hujus loci hominem ad tantum vecordiæ fuisse progressurum. Cæterum, quod oratio scabra et rudis Vertranio videtur, id facile vitaveris, si memineris, Taciti verba sic esse accipienda, ut ante τὰ *nedum Cons. des.* intelligamus τὰ *et quemquam:* quasi esset, *tantum ullis mortalium securitatis inesse:* et *in civitate omnium gnara et nihil reticente* quemquam, *nedum Consulem designatum, cum uxore Principis*, etc. *convenisse.* His duabus voculis, quas studio brevitatis auctor noster fecit lucri, per intellectum appositis, nihil hac parte restat difficultatis. GRON.

Qui obsignarent] Int. tabulas dotis, sive, ut mox vocat, nuptiales tabulas. V. Sueton. 26. qui Claudium inter signatores fuisse tradit. De tabulis nuptialibus v. Lipsium ad c. 30. ERN.

Suscipiendorum liberorum caussa] Ea formula in nuptiis legitimis sollennis, ad conjugii verum finem. *Nec enim ob aliud*, ait Augustinus de sancta virg. 7. *femina nubit, quam, ut mater fiat:* unde et matrimonium ominis caussa dictum. Ideo Græci definiunt, γάμον, σύνοδον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς κατὰ νόμον, ἐπὶ γνησίων τέκνων σπορᾷ. Et apud Athenienses (ait Isidorus Pelusiota 3. epist. 243): Ἡ συνάφεια ἡ κατὰ νόμον ἐπ' ἀρότρῳ παίδων ἐλέγετο γένεσθαι. Menander etiam pulchre, apud Clementem Strom. 2. p. 421. Παίδων σπόρῳ τῶν γνησίων δίδωμί σοί Γε τὴν ἐμαυτοῦ θυγατέρα. Et Augustus senile quoddam conjugium injustum pronunciavit, *quoniam non quærendorum liberum caussa initum*, ait Valerius 7, 7. In ipsis autem tabulis ea verba solita exprimi. Augustin. De civitat. D. 14, 18. *Quid concubitus conjugalis, qui secundum matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit caussa liberorum?* Adde et Suet. Jul. cap. 52. LIPS.

Auspicum verba, subisse, sacrificasse apud Deos: discubitum inter convivas: oscula, complexus: noctem denique actam licentia conjugali. Sed nihil compositum miraculi caussa, verum audita scriptaque senioribus tradam.

XXVIII. Igitur domus Principis inhorruerat: maximeque, quos penes potentia, et, si res verterent, formido, non jam secretis conloquiis, sed aperte fremere, "Dum histrio cu-

Auspicum] Bud. *Haruspicum.*

Subisse, sacrificasse] Verbum *subisse*, corruptum judico. Forsitan, *nupsisse*, id est, sollenni luteo flammeo, qui mos novis nuptis, faciem velasse. Scripsi et sensi ita olim: at nunc delibero etiam atque etiam, et ambigo, an subeundi verbum non hic germanum et inter legitima nuptiarum. Quinctilianus suspicionem facit in sermone Declam. 247. *Dicit pars diversa: non fuisti uxor: non subsisti cum illo.* Legerim, *non subiisti.* Et subitionem hanc intelligam, sive cum deducta subiret mariti domum; sive de jugo: modo is ritus tamen satis certus. Lips. *Subisse verba* videtur dici, cui alius *verba præivit.* v. Obs. 2, 4. Gron. Quod satis probabiliter disputatur ibi. Et priori Lipsii conjecturæ favet primo locus e Declamatione, ubi hodie e MSS. legitur *nubsisti.* V. ibi Schultingius: deinde, quod verbo nubendi in ea re etiam utitur Suetonius, nec credibile satis, Tacitum solennissimum ritum, cum ceteros memoraret, omisisse. Ceterum post *Deos* colon posui, ut est in edd. primis, et mox bis. Ern. Heinsius deesse quid putat, ut *templa subisse.* Bip. vel *nupsisse* legendum putant, vel intelligendum *subisse* velum nuptiale.

Discubitum inter convivas] Et quidem forma nuptiali: quæ volebat, ut nova nupta in gremio mariti jaceret. Morem eum exprimit Juvenalis 2, 119. —*ingens Cœna, sed et gremio jacuit nova nupta mariti:* quasi ecce id inter sollennia nuptiarum. Apuleius de nuptiis Psyches Met. 6. *Accumbebat summum thorum maritus, Psychen gremio suo complexus.* Ideo recte in Catullo 61, 171. *Adspice intus ut accubans Vir tuus Tyrio in thoro Totus immineat tibi.* Nec recte magnus ille censor, quem unum æmulor mirorque, *adspice imus*, emendavit. Imusne in illo geniali suo epulo maritus? imo summus, vel Apuleio teste. Intus accubare, ut intus canere. Interior autem maritus, respectu sponsæ ad quam hic sermo. Siquid tamen mutandum, legerim, *unctus;* qui mos Romanis in omni convivio solenni. Lips.

Tradam] Magis pro mente, *trado:* jam enim illa incredenda scripsit. Lips. Ferri potest, si pro conjunctivo præsentis accipiatur. Si quid mutandum, malim, *tradiderim*, e quo, per compendium scripto, *tradam* fieri potuit. Liv. 1, 46. *pluribus tamen auctoribus filium ediderim:* et sic centies idem et alii. Nam cur *trado* in *tradam* mutarint librarii, vix intelligi potest. Ern.

Verterent] Bud. *verterentur.*

Dum industria cubiculum] Regem olim feci, qui emendasset hunc locum: itaque concursum a multis ad coronam, et non unus mihi indicavit scribendum: *Dum histrio cubiculo Principis occultatur, dedecus;* verissime: intelligit enim Mnesterem illum Pantomimum, qui diu in deliciis Messallinæ. Libri scripti non longe abeunt ab hac lectione, *dum instruo cubiculum Principis exultavero, dedecus.* Possis extrema item scribere, *cubiculo Principis exsultat, vere dedecus.* Lips. Simplicissimum, *dum histrio cubiculum Principis exsultaverit, dedecus quidem illatum, sed exscidium procul abfuisse.* Illud Salmasii eruditum, *exsultare* esse ἐξορχεῖσθαι. Quod melius intelliges, ubi consideraveris, quæ vir insignis Hen. Savilius notavit ad Chrysostomum in Psalmos, eo verbo usos veteres, Andocidem, etc. et recentiores Lucianum, Plutarchum, Chrysostomum, pro καταισχύνειν, ὑβρίζειν· metaphora sumpta ἀπὸ τῶν ἐκπομπευόντων τὰ μυστήρια. ut idem sit τῷ Χρυσοῤῥήμονι ἐξορχήσασθαι τὴν πολιτείαν τὴν πατρῴαν, quod Maccab. 1. βεβηλῶσαι τὰ σάββατα καὶ ἑορτὰς καὶ μιᾶναι ἁγίασμα. Quamquam ipsum illud ἐξορχεῖσθαι τὰ μυστήρια etiam translatum putem: et omnia ista dici ex eo, quod saltabatur in scena, ita ut ἐξορχεῖσθαι τινὰ sit κωμῳδεῖν. Proprie *exsultantur* οἱ κωμῳδούμενοι et τὰ κωμῳδούμενα· quemadmodum *saltatur fabula, Cyclops, Niobe;* quemadmodum *canticum desaltatur* (ut ap. Suet. Cal. 54). Quæ ab histrionibus et mimis in pulpito repræsentantur; publicantur uti-

biculum Principis insultaverit, dedecus quidem inlatum; sed discidium procul abfuisse: nunc juvenem nobilem, dignitate formæ, vi mentis, ac propinquo Consulatu, majorem ad spem

que atque invulgantur; inde ἐξοϱχεῖσθαι τὰ μυστήϱια dicuntur οἱ ἐξαγοϱεύοντες. Sed et derisui sunt ac ludibrio: inde ἐξοϱχεῖσθαί τινα est ὑβϱίζειν, πϱοπηλακίζειν. Hinc etiam Tacitus sumsit, ut diceret *exsultari* ab histrione *cubiculum Principis*, id est, infamari, inhonestari, contaminari, conspurcari: quorum verborum aliquo aut simili usus fuisset, si de quovis alio homine quam scenico loqueretur. Artificium hominis et genus vitæ impetrarunt, ut hoc verbum mallet, qui ubique decora personis animadvertit et tribuit. Nec Lucilius aliter multo videtur dixisse apud Nonium 4, 178. *debelles me atque deuras, exsultes, sollicites.* Dum histrio cubiculum Principis polluit et in eo quasi in scena exsultat, *dedecus quidem illatum.* Intelligo *domui.* Itaque placet *exscidium*, non *dissidium*, non *discidium.* Et hoc ipsum *exscidium* grandius quam *exitium.* Horatius ode 3, 16, 11. *concidit Auguris Argivi domus ob lucrum Demersa exscidio.* GRON. Hæc erudite disputari non negem; sed tamen nondum moverunt, ut me conjecturæ meæ, quæ, cum primum locum hunc consideravi, venit in mentem, et quam postea Franc. Medicis jam tributam reperi apud Pichenam, me pœnituerit; *dum histrio cubiculum Principis persultaverit:* nam hoc quoque verbum est contumeliæ indicandæ usitatum, et ab artificio hominis non alienum. Vide supra c. 9. quamquam ad contumeliam respici non est necessarium, ut mox videbimus. Simile illud Catull. ep. 29. *Et ille nunc superbus—perambulabit omnium cubilia:* et ep. 6. *lecti argutatio inambulatioque.* Ubi *argutatio* non de crepitu lecti cum Statio intelligenda, sed eodem fere sensu, quo *inambulatio. Argutatio pedum* v. c. est saltantium, ut *fullones* etiam dicti in fragm. veteris scriptoris (Titinnii) apud Nonium 4, 34. *pedibus argutari*, quod haud dubie a saltatoribus ductum. Sic *argutiæ digitorum*, de molliori et nimis artificiosa gesticulatione digitorum apud Cicer. in Orat. c. 18. et *arguta manus* de Orat. 3, 59. Gell. 1, 5. *manus inter agendum argutæ admodum est gestuosæ.* In Salmasii et Gronovii ratione non modo est aliquid ad sensum contorti, sed etiam ταυτολογία. Nam si *exsultare cubiculum Principis* est infamare, polluere; quorsum sequitur demum *dedecus allatum?* Nonne hoc ipso patet, in verbo præcedente dedecoris rationem habendam non esse? Itaque non indignor Pichenæ, qui *persultaverit* recepit. Sed age varietatem lectionis indicabimus. Cod. Flor. *histrio* et *exsultavero.* Reg. *instruo, exultavero.* Agr. *inservit c. p. adulterio.* Ed. pr. *instruo c. p. exultavero.* MS. Guelf. ed. Puteol. *industria c. p. occulit adulteros:* quod omnes secuti sunt ad Pichenam usque, qui dedit, ut supra dictum est. J. Fr. Gron. *histrio—exultaverit*, quod Ryckius servavit. Conjecturis aliis onerare librum nil attinet. Vulgatum quomodo explicet Gesnerus, v. in Thesauro L. L. in *exultare.* Aliter quoque Gronovium olim intellexisse hunc locum, patet e nota ad Liv. 29, 6. ERN. Groslot. in Syll. Burm. t. 1. p. 3. lectionem Puteolani tuetur. Rhen. in Bud. adfuisse perhibet *inclusum in..* Mihi manifesto adparet, scriptum fuisse, *industria c. p. exultavero;* unde r. m. fecit, *inclusa in cubiculum principis exultat cum adultero.* Bip. legunt *insultaverit* i. e. invaserit, ut ap. Ter. Eun. 2, 2, 54. vel ludibrio sibi habuerit, ut A. 4, 59. Sic et Hiller. Rac. 7. Levis hæc mutatio planum sensum reddit.

Sed excidium] In Flor. est, *sed et scidium:* e quo Pichena *dissidium.* Sed profecto plus quam dissidium hic timebatur, et *exitium*, atque extrema. LIPS. Bud. *excidium.* Tac. videtur scripsisse *exscidium.* Lall. præfert *discidium*, ut c. 30. Sic et Bip. quos sequi lubet.

Dignitate formæ, juventa] Ita lego, non *forma.* Dignitas formæ proprie de viris, uti notat vetus litterator Agrætius (ap. Putsch. p. 2269.) illud, *juventa*, suspectum facit Vatic. qui refert, *Vimentis.* Ex quo Palmerius diductum legebat, *vi mentis.* LIPS. *Vi mentis* est in cod. Flor. Ed. pr. *jumentis* corrupte pro *vi mentis:* ut mox *dejunctum* pro *devinctum* ibidem expressum est: unde natum videtur *juventa*, ut Puteol. et ceteri, donec Pichena *vi mentis* edidit, quod tamen et MSS. habent. *Forma* MS. Guelf. omnes vett. edd. ad Lipsium usque. ERN. Bud. *forma.* Idem habuerat *vimentis*, unde factum *juventa.*

accingi: nec enim occultum, quid post tale matrimonium superesset." Subibat sine dubio metus reputantes, "hebetem Claudium et uxori devinctum, multasque mortes jussu Messallinæ patratas." Rursus ipsa facilitas Imperatoris fiduciam dabat, "si atrocitate criminis prævaluissent, posse opprimi damnatam ante quam ream. Sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur, utque clausæ aures etiam confitenti forent."

XXIX. Ac primo Callistus, jam mihi circa necem C. Cæsaris narratus, et Appianæ cædis molitor Narcissus, flagrantissimaque eo in tempore gratia Pallas agitavere, "num Messallinam secretis minis depellerent amore Silii, cuncta alia dissimulantes:" deinde metu, ne ad perniciem ultro traherentur, desistunt: Pallas, per ignaviam; Callistus, prioris quoque re-

Mortes] Sic Lactant. *de mortibus persec.* Aristoph. Plut. v. 483. θανάτους εἴκοσι.

Sed in eo etc.] *In eo* abest ab ed. pr. Ceteræ omnes habent. Mox pro *utque* puto legendum *neque*: alias dura ellipsis statuenda. Sensus enim est: hoc modo timendum et cavendum esse, ne Messallinæ defensio audiretur a Claudio, neve, etiam si non defenderet crimen, sed confiteretur, tamen deprecanti et culpæ veniam oranti, facilem se præberet et exorabilem. Si *utque* est a Tacito, intelligendum *timendumque ut c. a.* etc. vel *efficiendumque ut.* ERN. Bud. *utque.* Broter. legi vult *utique*, certe, omnino. Bip. reddunt per *et quomodo*; sic τῷ *verti discrimen* jungitur ap. Quinctil. 6, 1, 37.

Circa necem Cæsaris narratus] C. Cæsaris Caligulæ; cujus necis conscius particepsque fuit hic libertus, narrante Josepho 19, 1, 10. Scilicet autem, Tacitum hoc narrasse in libris, qui de Caligula. LIPS. *Circa necem* MS. Flor. Edd. omnes ad Pichenam *circa mortem.* Mox *C. Cæsaris* legendum, quia *Cæsar* simpliciter dici solet Dictator, cum aliis viris doctis credo. ERN. Bud. *necem.*

Appianæ cædis molitor] Vide Sueton. 37. in cujus verbis, *Nec multo post ex composito irrumpere Appius nunciatus, qui pridie ad id temporis ut adesset, præceptum erat: quasi plane repræsentaretur somnii fides, accersi statim, ac mori jussus est*, menda est. Quo enim accersi jubetur, qui jam aderat? Non fugit Torrentium qui ex libris legit, *arcessi*, pro accusari, ut interpretatur. Mihi, *arceri*, verum videatur; ut exclusum eum a Claudio intelligamus, nec admissum. Transscripserim etiam, *arceri, ac statim mori.* Historiam pete a Dione 60, 14. LIPS.

Eo in tempore] Ita Flor. Guelf. ed. pr. Vulgo, *eo tempore*, inde ab ed. Puteol. restituit Pichena. ERN. Bud. *in eo tempore.* Sic 13, 47.

Num Messallinam secretis] Obscura examinanti, nec scio an satis nexa. Sententia videtur, deliberasse libertos bifariam: primo, an ad Claudium deferrent, quæ pars prævivit: hic jam, an ipsam Messallinam secreto de Silio monerent, alia adulteria dissimulantes. Destitere ab utroque alii: *Narcissus perstitit*, sed in sententia priore, id est de Claudio admonendo. LIPS. MS. Guelf. *non*, male: v. ad c. 24. Mox ed. pr. *ultra* male pro *ultro.* Sed hæc verba crebro etiam in MSS. confusa sunt. Sensus: ne non modo nihil proficerent, sed insuper etiam perirent. ERN. Bud. *ultra* a r. m.

Prioris quoque regiæ] Sub Caio, apud quem in gratia potentiaque fuit. Dio, ubi de Domitio Afro 59, 19. Et eleganter Seneca ep. 47. *Stare ante limen Callisti dominum suum vidi, et cum, qui illi impegerat titulum, qui inter redicula (rejicula) mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi.* Sed fuit non minus magnus apud Claudium: estque ille ipse, cui Scribonius Largus medicus ejus ævi opus suum inscribit, et appellat C. Julium Callistum. LIPS. *Acribus* MS. Guelf. edd. pr. Puteol. Riv. Beroald. Alc. *Acrioribus* Rhen. Ald. etc. *Acribus* restitui, ut volebat etiam J. Gronovius. *Acrioribus* est e conjectura, ducta a consuetudine Taciti. Mox Guelf. *persistit*: similem confusionem supra notavimus. ERN. Bud. *acrioribus.*

giæ peritus, et potentiam cautis, quam acribus, consiliis tutius haberi. Perstitit Narcissus, et, solum id inmutans, ne quo sermone præsciam criminis et accusatoris faceret, ipse ad occasiones intentus, longa apud Ostiam Cæsaris mora, duas pellices, quarum is corporibus maxime insueverat, largitione ac promissis, et, uxore dejecta, plus potentiæ ostentando, perpulit, delationem subire.

XXX. Exin Calpurnia (id pellici nomen), ubi datum secretum, Cæsaris genibus provoluta, "nupsisse Messallinam Silio," exclamat: simul Cleopatram, quæ idem opperiens adstabat, "an comperisset?" interrogat: atque illa adnuente, "cieri Narcissum," postulat. Is, "veniam in præteritum petens, quod ei cis Vectium, cis Plautium dissimulavisset, nec nunc adulteria objecturum," ait: "nec domum, servitia, et cete-

Et solum id immutans] MSS. Flor. Reg. *ut*, quod habet etiam ed. pr. Puteol. edidit *et*, quem secuti sunt Beroaldus, Riv. Alciatus, Freinsh. Gron. Rhenanus delevit *et*, secutis Aldo, Pichena, Lipsio, Ryckio, nec est in cod. Agr. Mihi *et* verum videtur, tum propter libros, in quibus est et MS. Guelf. tum propter consecutionem. Si *et* deletur, debet esse punctum ante *ipse*, ut est in vett. edd. neque solum in iis, qui *et* non habent, et ed. Beroaldi, ut ait J. Gronovius, sed etiam ceteris, ed. pr. Puteol. Sed quis non sentit, frigere jam τὸ *ipse*, quod sic non ponitur, nisi in oppositione aut distributione: quamquam ne sic quidem satis recte positum est, nisi ante legas vel *facerent*, vel, *ne—præscia—fieret.* Jac. Gronovius vult *at:* quod mihi non placet. ERN. Bud. *ut.*

Quarum is corpori] Vatic. *corporibus.* LIPS. Sic et ed. pr. Recepi: aliæ omnes *corpori.* ERN. Bud. *q. is corporibus assueverat.*

Cis Vectium, cis Plautium] Emendavi præeunte Vaticano, qui habebat, *cis Vecticis Plautio.* Et vere. Duo enim famosi in hac Messallina et quasi primorum ordinum adulteri, Vectius Valens et Plautius Lateranus; quos tamen dissimulasse, et siluisse se dicit. Sed, an magis pro hac sententia, *bis Vectium, bis Plautium?* An, *circa Vectium?* Non accusatos quidem illos, aut certe iterum excusatos, sequentia etiam dicunt. Ceterum famosi, ut dixi, hi adulteri. De Vectio, mox noster, et Plinius de medicis 29, 4. *Exortus mox est Vectius Valens, adulterio Messallinæ Claudii Cæsaris nobilitatus.* Item Scribonius Largus c. 22. *Hoc medicamentum Apuleii Celsi fuit, præceptoris Valentis et nostri.* De Plautio mox, et 13, 11. *Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum reddidit Senatui.* At viri docti desperatam hujus loci restitutionem censebant; cum vulgo esset, *cis Vectium Plautium.* LIPS. Scribendum, *quod ei cis Vectios, cis Plautios dissimulavisset.* Quid? patrata, sed sistentia, neque ultra tales et hanc fœditatem excurrentia Messallinæ *adulteria.* Quam vocem differt in membrum sequens. Particula *cis* idem vult quod *intra.* Sic *cis Tiberim:* sic Plauto Most. 1, 1, 17. *cis paucas tempestates.* Ut mox 12, 22. *Vis Agrippinæ citra ultima stetit.* Veniam peto, Cæsar, inquit, quod tacui, dum Vectiis, dum Plautiis mœchis contenta fuit Messallina, dum intra hos et horum similes libidinem stitit. GRON. Ut Lipsius e Vat. laudat, ita est in ed. pr. Sic etiam citat scripturam cod. Flor. Pichena. Sed J. Gronovius testatur, ibi esse *cis Vecticis* (ap. Pich. *Vetticis*) *Plaucio.* Cod. Agr. *Cicios, Vectios, Plautios.* Unde conjiciebat Heinsius *Cincios.* Utrum *Cincios*, an *Titios* e c. 35. an aliud quid hic legendum sit, non dicam; ceterum hanc lectionem optimam puto. Illa *cis Vectium* etc. sunt sane duriora: hæc facillima. Broterius edidit *Titios, Vectios, Plautios:* et mox, *nec nunc Silio a. o.* e vestigiis ed. pr. quæ habet *simul*, quod sane placet. Nam ad eum ista pertinere res docet. Itaque certe ad eum ista referenda sunt. ERN. Bud. *cis veticio plautio.* Bip. conjiciunt, *quod incestæ uxoris flagitia diss*.....nomenclationem quippe nec esse plenam, nec bene respondere sequenti *nec nunc.*

Ne domum, servitia, et ceteros for-

ros fortunæ paratus reposcere: frueretur immo iis: at redderet uxorem, rumperetque tabulas nuptiales." "An discidium," inquit, "tuum nosti? nam matrimonium Silii vidit populus et Senatus et miles: ac, ni propere agis, tenet urbem maritus."

XXXI. Tum potissimum quemque amicorum vocat: primumque rei frumentariæ præfectum, Turranium, post Lusium Getam, Prætorianis inpositum, percunctatur. Quibus fatenti-

tunæ paratus reposceret] Contaminatissimum locum Ferretus esse vult; qui mihi castus, purus. Invidiosa concessione libertus: Fruatur sane, inquit, Silius domo tua, servis, veste, et gaza omni regia, (nam hæc tralata ab adultera ad Silium, notante etiam Dione, 60, 31.) reddat saltem uxorem. Lips. Freinshemius legi vult, *nec—reposcere*. Verum puto. *Paratus* jam in ed. pr. non demum Rhenani. Puteolanus dedit *apparatus*, quod exhibet Guelf. et ed. Riv. Ern. Bud. *paratus*. Freinsh. emendatio placet et Bip. imo sic jam Acidalius. *Paratus* occurrit et c. 12.

Frueretur immo etc.] Ed. pr. habet, *frueretur immo et his: redderet uxorem*. Puteol. autem edidit, quod nunc obtinet, *f. i. iis, et redd.* Si satis commode hic intelligi posset *et his*, præferrem lectionem ed. pr. *Redderet uxorem*, haberet majorem vim, meo sensu, absolute dictum. Sed quid est, quod Silium præter ista frui vult? Itaque *frueretur immo iis* vel *his* verum puto. Ceterum hic quoque correxi *sed*. Vide supra ad c. 23. simillima hic ratio. Scio, pluribus locis Taciti *et* prope idem esse, quod *sed*, ponique, ubi alii *sed* dicant, ideoque tentanda talia loca negavi. Vide ad 5, 3. 6, 21. Verum aliter est in figura ea, qua hic Tacitus utitur, et c. 23. Broterius dedit *at is*. Sane *at* bene; sed *is*, quod e MS. Regio addidit, languet nimis. Ern. Bud. *et*, rectius *at*.

Rumperetque tabulas nuptiales] Ad legitimum matrimonii actum tabulæ et signatores adhibiti. Tabulis et dos continebatur, et illa sollennis conjugii caussa, liberum quærendorum. Juvenalis 2, 119. *Signatæ tabulæ, dictum, feliciter!* Apuleius Apol. p. 76. ed. Pric. *Quod in villa, non in oppido tabulæ sint consignatæ, quarto et ultimo loco objecere.* Meminerunt non semel jurisconsulti: et proprio huic rei libro Brissonius, cujus accuratæ diligentiæ doctrinæque non a me, non ab aliis quidquam addo. Ut ergo eæ tabulæ matrimonio firmando, sic eædem ruptæ, disparando. Juvenal. 9, 75.—*tabulas quoque ruperat, et jam Signabat, tota vix hæc ego nocte redemi.* De his tabulis locum accipio, qui in priscis Glossis: Λεγούσης τινὸς γυναικὸς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἰδίου υἱοῦ ἀφηρῆσθαι ἀπὸ τινὸς, αὐτόν τε υἱὸν ἴδιον εἶναι, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀνήκειν τὴν ἐπίδοσιν, ἠρνήσατο ἄλλος, ἀπεκρίθη γυνὴ, ῥωμαϊκὴν αὐτὴν γεγενῆσθαι. καὶ δέλτους μὲν γεγράφθαι, γάμους δὲ μὴ γεγονέναι. μὴ δυνηθέντος οὖν αὐτὸν ἀποδεῖξαι υἱὸν ἴδιον εἶναι, περὶ οὗ ἐπράττετο, ὁπότε μὴ εἴη σὸς υἱὸς, τὴν ἐπίδοσιν ἀπόδος. Lips.

An dissidium, inquit, tuum nosti?] Et hic Tacitus scripsit, *discidium*. Numquid scis tibi nuntium remissum? divortium tecum fecisse Messallinam? Gron. Quid opus verbis? Ed. pr. habet *discidium*: unde restituimus. Ceterum etiam *an* mihi frigere videtur. Fortius foret *non*. Ern. Bud. et Agr. *discidium*.

Potissimum amicorum] Aut *potissimos* legendum, aut *quemque* addendum, dudum, et vere monuerunt viri docti Lipsius, Mercerus, Freinsh. Ern. Item Acidalius. Cod. Agr. *potiss. quemque*, teste Heinsio.

Rei frumentariæ Præf. Turranium] Dixi aliquid ad 1, 7. et videtur primus in hoc munere fuisse. Tamen ambigo de tota hac sententia, et ne verius legi: *Tum potissimos amicorum vocat, primumque rei fr. Præf.* hac mente: vocat præcipuos amicos, ac primo Turranium, deinde Getam. Lips. *Turranium* jam ed. pr. non primus Rhenanus. Puteol. *Turranus*. Ern. Bud. *Turanium*.

Lusium Getam] Id illi verum et gentile nomen, non *Lucium*, aut *Luscium*. Duo autem hoc tempore Prætorii Præfecti, Lusius Geta et Rufus Crispinus. Lips. *Lusius* h. l. ed. pr. at 12, 42. *L. Geta*. Ern. Bud. *Lusium*.

Quibus fatentibus tum c. c.] Libri mei scripti *tacentibus*. Lips. At MS. Flor. ed. Put. Beroald. etc. *fatentibus: quibus* edd. omnes MS. Flor. J. Gron. *quis*. Sed *tum* hic nullo modo ferri potest, nec est in ed. pr. Ern. Bud. *fatentibus*. Acid. mavult *tacentibus*, ignaris scil. quid Principi consulerent. *Tum* non est in Bud.

bus, certatim ceteri circumstrepunt, "iret in castra, firmaret Prætorias cohortes, securitati ante, quam vindictæ consuleret." Satis constat, eo pavore offusum Claudium, ut identidem interrogaret, "an ipse Imperii potens? an Silius privatus esset?" At Messallina, non alias solutior luxu, adulto autumno, simulacrum vindemiæ per domum celebrat. Urgeri præla, fluere lacus: et feminæ pellibus accinctæ adsultabant, ut sacrificantes vel insanientes Bacchæ: ipsa crine fluxo, thyrsum quati-

Eo pavore offusum] Cod. Agr. *eo pavoris effusum*. Genitivum probat Heins.

Adulto autumno, simulacrum vindemiæ per domum celebrabat] Adulto autumno, id est mense Octobri. Itaque etiam in horologio veteri Romæ signatum eo mense, VINDEMIÆ SACRUM LIBERO. Et persuasum mihi, non aliud esse hoc vindemiale festum, quam sacra Liberi, quæ C. Cæsar primus Romæ celebravit; etsi Athenienses mense Novembri celebrasse, in Philostrati 4, 21. legi. De ipsa re, Servius ad Virg. ecl. 5, 29. *Daphnis et Armenias*, etc. *Hoc*, inquit, *aperte ad Cæsarem pertinet, quem constat primum sacra Liberi patris transtulisse Romam.* Ideo nummus percussus Cæsari, in cujus parte C. VIBIUS RUFUS. et impressa ara, cui persona histrionia imposita, item thyrsus, et tigris adjuncta; ad memoriam non dubie hujus rei. Lampridius in Heliog. 11. *Cum ad vindemiam vocasset amicos nobiles, et ad corbes sedisset, gravissimum quemque percontari cœpit, an esset promptus in Venerem...Posteaquam senes vidit erubescere, contulit se ad juvenes; a quibus cum audiret ætati congrua, gaudere cœpit, et dicere vere liberam* (emendo, *Liberi:* in eo enim lusum, quasi ea libertas vindemialis digna vere Libero Deo) *vindemiam esse, quam sic celebrarent. Ferunt multi, ab ipso primum repertum, ut in vindemiarum festo multa in dominos jocularia et audientibus dominis dicerentur.* Capitol. in Antonino Pio 11. *Vindemias privati modo cum amicis agebat.* Videturque ritus postea Imperii fuisse, ut Princeps extra urbem dies aliquot lasciviret et vacaret huic vindemiali festo. Paullus Diac. De gestis Longob. 3, 12. *Procedente itaque Tiberio ad villam, ut juxta ritum Imperialem triginta dies ad vindemiam jocundaretur, Sophia vocatum ad se Justinianum voluit ad Imperium sublimare.* Idem festum magnam coronam dictum esse, suspicor ex Tertulliani his verbis de cor. 7. *Sed et alias Liberum principem coronæ plane laureæ...etiam vulgus agnoscit, cum dies in illum solemnes magnam appellat coronam.* Alia ab hoc festo, ne erres, Liberalia: quæ antiquæ liberæque Reip. et incidebant in XV Kalend. Apriles. De queis Varro L. L. 5. et Kalendarium Romanum. LIPS. *Adulto autumno*, ut *adulta æstate* 2, 23.

Per domum celebrat] Gregorius Tur. 5, 31. *Procedente autem eo ad villam, ut juxta ritum imperialem* XXX *diebus ad vindemiam jocundaretur.* GRON. Rhenanus, Aldus, Lipsius *celebrabat.* Ceteri *celebrat*, quod servavimus, etsi sequitur *adsultabant.* In tali genere narrandi nulla in temporibus constantia. 2, 65. se excipiunt *onerat, scripsit, firmabat.* MS. Guelf. habet *simulabat.* ERN. Bud. *celebrabat.*

Feminæ pellibus accinctæ] Codd. Oxon. Guelf. *nebridibus;* quod Jac. Gron. doctius, quam pro librariorum captu, videbatur. *Nebrides*, pelles damarum, quibus Bacchæ incingebantur: unde ap. Statium Theb. 2, 664. *nebrides* et *thyrsi* junguntur. Sed poetarum illud verbum est, quod aliquis ad marginem codicis sui adscripsit, unde in textum venit. V. ad H. 2, 98. ERN.

Ut sacrificantes vel insanientes Bacchæ] Muretus delet *ut insanientes Bacchæ*, probatque Acidalius, nescio quare. Nam nebridibus incinctæ sacrificabant Bacchæ, ut scholiastes ad Statii l. c. docet. ERN.

Ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens, juxtaque Silius, hedera vinctus, gerere cothurnos] Eodem habitu Antonium depingit Velleius, qui Liberum se ferebat 2, 82. *Cum Liberum patrem appellari se jussisset, cum redimitus hedera coronaque velatus aurea, et thyrsum tenens, cothurnisque succinctus, curru velut Liber pater vectus esset Alexandriæ.* De cothurnis etiam Virgil. G. 2, 8. — *nudataque musto Tinge novo mecum direptis crura co-*

ens, juxtaque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos, jacere caput, strepente circum procaci choro. Ferunt, Vectium Valentem, lascivia in præaltam arborem connisum, interrogantibus, "quid adspiceret?" respondisse, "tempestatem ab Ostia atrocem:" sive ceperat ea species, seu forte lapsa vox in præsagium vertit.

XXXII. Non rumor interea, sed undique nuntii incedunt, qui, "gnara Claudio cuncta et venire promptum ultioni," adferrent. Igitur Messallina Lucullianos in hortos, Silius, dissimulando metu, ad munia fori digrediuntur. Ceteris passim dilabentibus, adfuere Centuriones, inditaque sunt vincula, ut quis reperiebatur in publico, aut per latebras. Messallina, tamen, quamquam res adversæ consilium eximerent, ire obviam, et adspici a marito, quod sæpe subsidium habuerat, haud segniter intendit, jussitque, "ut Britannicus et Octavia in complexum patris pergerent." Et Vibidiam, virginum Vestalium vetustissimam, oravit, "Pontificis maximi

thurnis. De thyrso, præter alios Justinus ep. ad Zenam c. 6. Ὥσπερ αἱ Βάκχαι διὰ σχήματος εἰρηνικοῦ τὰς λόγχας ἐν τοῖς θύρσοις περιφέρουσιν. Vide et Plinium 16, 62. Athenæus ejusmodi Bacchi insignia in Pyrrhicha saltatione recepta fuisse ostendit 14, 7. Ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς πυῤῥίχη Διονυσιακή τις εἶναι δοκεῖ, ἐπιεικεστέρα οὖσα τῆς ἀρχαίας. Ἔχουσι γὰρ οἱ ὀρχούμενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων· προΐενται δ' ἐπ' ἀλλήλους, καὶ νάρθηκας καὶ λαμπάδας φέρουσιν. Ὀρχοῦνταί τε τὰ περὶ τὸν Διόνυσον, καὶ τὰ περὶ τοὺς Ἰνδούς, καὶ τὰ περὶ τὸν Πενθέα. Quæ verba lucem dare volo iis, quæ hic præcedunt, *feminæ pellibus accinctæ assultabant, velut sacrificantes vel insanientes Bacchæ.* Lips. Cod. Oxon. *Crine fuso.* Deinde Guelf. *hedera junctus,* confusione frequenti librariis in istis syllabis. Mox c. 33. idem liber *vis* pro *jus.* Adde ad 12, 16. 29. Ern.

Ferunt, Vectium] Bud. *Fertur, verticium.*

Ceperat ea species] Si vera hæc lectio, intell. *animum.* Sive ea species animo oblata est prospicientis etc. Ern.

Undique nuntii incedunt] Freinsh. frustra *incidunt:* veluti nimis lento altero. *Incedunt* est crebrescunt, repente superveniunt. V. ad 3, 26. Alias et *incidunt* aptum, et sæpe pro *incidere* librarii dedere *incedere.* V. Drakenb. ad Liv. 9, 24. Ern.

Lucullianos in hortos] De quibus initio hujus libri. Tamen et Luciliana prædia reperio, et hic in MSS. constanter hortos Lucilianos. Lapis Romæ (ap. Grut. p. 594.) D. M. CRESCENTIS. NEPOTI. FORTVNATI. CAESARIS N. SER. EXACTORIS. PRAEDIORVM. LVCILIANORVM. Lips. Quia haud dubie Luculli horti intelliguntur, de quibus c. l. quod clare patet e loco Jo. Antiocheni, quem ad c. 37. affert J. Fr. Gron. *Lucullianos* etiam contra libros legendum. MS. Flor. h. l. *Fucilianos,* ut Guelf. infra c. 37. *Lucilianos,* ut ed. pr. a qua non longe abit cod. Bud. *Fultianos, Lucianos. Lucculliani* horti occurrunt ap. Plut. in Lucull. 81. p. 518. Sed ap. Sext. Rufum et Aurelium Victorem reg. IX urbis Romæ *Lucullani* dicuntur. V. Ryckius ad h. l. Utrumque rectum. Ern. De cod. Bud. ita cape: hic habet *fultianos,* sed duæ primæ litteræ secundam manum sensere: c. 37. clare *lucianis.*

Dissimulando metu] MS. Guelf. *dissimulato.* Illud melius: dissimulandi metus caussa. Flor. Bud. *metum:* male. Ern.

Digrediuntur] Ita Flor. et ed. pr. Ceteri *digreditur.* Illud recte restituit Pichena. Ern. Bud. *digreditur.*

Quamquam res adversæ consilium eximerent] Sic MSS. Flor. Bud. Agric. Guelf. ed. pr. Ceteri scripti et edd. *adimerent.* Illud merito prætuli. Ern. Cf. 13, 15.

Jussitque, ut] Hoc quoque exemplum adscribetur iis, quibus viri docti hanc constructionem verbi *jubere* defendunt. V. Drakenb. ad Liv. 32, 16. et quos laudat et ipse et Dukerus ad 23, 21. Ern.

Vibidiam] Bud. *urbidiam.*

Vetustissimam] Est eadem, quæ

aures adire, clementiam expetere." Atque interim, tribus omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium urbis pedibus emensa, vehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat; nulla cujusquam misericordia, quia flagitiorum deformitas prævalebat.

XXXIII. Trepidabatur nihilominus a Cæsare: quippe Getæ, Prætorii præfecto, haud satis fidebat, ad honesta, seu prava, juxta levi. Ergo Narcissus, adsumptis, quibus idem metus, "non aliam spem incolumitatis Cæsaris," adfirmat, "quam si jus militum, uno illo die, in aliquem libertorum transferret: seque," offert, "suscepturum." Ac ne, dum in urbem vehitur, ad pœnitentiam a L. Vitellio et P. Largo

virgo maxima dicitur. Nam ab ætate præerat, et sic dicebatur. Nos in *Vesta*. Lips. *Vetustissimam* esse, quæ *maxima* est, facile concesserim, cum plerumque, quæ dignatione ac loco, præcederet etiam ætate, certe annis Sacerdotii. Sed *maxima* proprie princeps collegii, ut *Pontifex maximus*, *Augur maximus*, *Curio maximus*. In quo Lipsius de Vesta cap. 7. nudum latus objecit Gutherio de jure Pontif. 1, 4. qui tamen ipse hac occasione ingerit, quæ nunquam defendet. Quid est enim *Pontificem maximum* dici, quod maximi esset imperii? et nuncupatum a potestate et imperio, quod utrumque maximum legibus Romanis sit assequutus. Nugæ de Pontificum imperio: Sigonio, cui obtrectat, manus dare debuerat. *Maximus* autem, qui primum inter eos locum teneret, collegiumque cogeret atque ei præsideret. Pari judicio *Prætorem maximum* facit urbanum, quem M. Tullius dixerit *primum*. Verba Cic. in Pis. 1. *Me cum Quæstorem in primis, Ædilem priorem, Prætorem primum cunctis suffragiis Populus Romanus faciebat*. Quemadmodum nullus nuncupatione propria *Quæstor* est *in primis*, nec *Ædilis prior*, ita nec *Prætor primus:* tantummodo ante collegas se renuntiatum significat. Sed nec in Prætoribus, quales intelligimus, qui jure dicundo præessent, ullus *maximus*. *Majorem* et *minores* novi. Festus: *Majorem Consulem L. Cæsar putat dici vel eum, penes quem fasces sint; vel eum, qui prior factus sit; Prætorem autem majorem urbanum, minores cæteros*. Quemadmodum autem *Consul maximus* non dicebatur ille major, ita nec major ille *Prætor maximus*. Sicubi autem occurrit hic titulus, *Prætor maximus* est maximus magistratus. Ut apud Livium 7, 3. *Ut qui Prætor maximus sit, idibus Septembribus clavum pangat*. Hunc ut haberent, Dictator dictus L. Manlius. Olim enim *Prætores*, qui postea *Consules*, a Bruto nempe Tarquinioque ad communicatum cum plebe Consulatum, cum magistratui jure dicundo datum hoc nomen; iis autem, qui antehac *Prætores* fuerant dicti, *Consulum*. Festus in *Prætoria porta*. Livius, quem margini Gutherius allevit, 25, 12. ex vate Marcio Prætorem nominat, *qui jus populo plebique dabit summum*, non *Prætorem maximum*. Nihilo magis eum juvat Festi: *Maximum Prætorem dici putant alii eum, qui maximi imperii sit; alii, qui ætatis maximæ*. Veriorem esse priorem sententiam liquet ex Livio. Addit: *Pro collegio Augurum decretum est, quod in Salutis augurio Prætores majores et minores appellentur; non ad ætatem, sed ad vim imperii pertinere*. Hoc aut consentit cum illis verbis, quæ supra adduximus; aut ibi *Prætores majores et minores*, ipsi fuere Consules et Prætores: nam imperium minus Prætor, majus habebat Consul, ut ex Messalla refert Gellius 13, 15. Gron. Mox cod. Agric. *ediret*, *expeteret*. Ern.

Eripiuntur] MS. Reg. *expuuntur*. Ed. pr. *reperiuntur:* ceteræ *eripiuntur*. An *excipiuntur*, vel *egeruntur?* Post forte melius *spem inc. Cæsari*. V. Intt. ad Liv. 1, 36. Ern. Bud. *eripiuntur*. Heins. *excipiuntur* probant et Bip. Hiller. Rac. 8. conjicit *exportantur*.

P. Largo Cæcina] Fratre, opinor, C. Cæcinæ Largi, qui Consul cum Claudio fuit, a. u. 795. et in Consulatu interfectus. Quem intelligit Asconius, in pro M. Scauro: *Scauri domum possidet nunc Longus Cæcina, qui Consul fuit cum Claudio*, scribe *Largus:* et disce hinc, quæ Asconii certa ætas. Lips. Ryckius putat, Consulem ipsum illum gratiosum intelligi, legendumque *C. Largo*. Broterius edidit *et P. L. C.*

Cæcina, mutaretur, in eodem gestamine sedem poscit sumitque.

XXXIV. Crebra post hæc fama fuit, inter diversas Principis voces, cum modo incusaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam conjugii et infantiam liberorum revolveretur, non aliud prolocutum Vitellium, quam, "O facinus! o scelus!" Instabat quidem Narcissus, "aperire ambages et veri copiam facere:" sed non ideo pervicit, quin suspensa, et, quo ducerentur, inclinatura responderet, exemploque ejus Largus Cæcina uteretur. Et jam erat in adspectu Messallina, clamitabatque, "audiret Octaviæ et Britannici matrem;" cum obstrepere accusator, "Silium et nuptias" referens: simul codicillos, libidinum indices, tradidit, quibus visus Cæsaris averteret. Nec multo post urbem ingredienti offerebantur communes liberi; nisi Narcissus "amoveri eos" jussisset. Vibidiam depellere nequivit, quin multa cum invidia flagitaret, "ne indefensa conjunx exitio daretur." Igitur, "auditurum Principem, et fore diluendi criminis facultatem," respondit: "iret interim virgo et sacra capesseret."

XXXV. Mirum inter hæc silentium Claudii: Vitellius ignaro propior: omnia liberto obediebant: "patefieri domum adulteri, atque illuc deduci Imperatorem" jubet. Ac primum in vestibulo, effigiem patris Silii, consulto Senatus abolitam, demonstrat: tum, quidquid avitum Neronibus et

quod in MS. Reg. est *a P. L. C.* non male. Pro *mutaretur* MS. Guelf. *invitaretur*. ERN.

P. Largo Cæcina] Cod. Bud. *P. Cecina.*

In eodem gestamine etc.] Id est, gestatoria sella, quæ a Claudio deducta in vulgi usum, ut docui. Sic 14, 4. *Gestamine Baulos pervectam.* Apparet tamen in uno gestamine plures sellas fuisse, ut hic vides in Narcisso, qui eodem gestamine sellam poscit sumitque. LIPS. Nullam necessitatem video sellæ intelligendæ, cum etiam *lecticæ gestamen* sit 2, 2. Sed recte Ryckius monuit, carpentum intelligendum. Neque enim quatuor in sella gestatoria sedes, nec in lectica, ut opinor: nec *sedes* de lectica commode dicitur. *Gestatio* quidem etiam de navi, vehiculo, dicitur ap. Celsum 2, 15. Ceterum *assumitque* cod. Flor. unde lectio vitiosa ed. pr. *positus sumitque*. ERN. De *gestamine* v. Scheffer. de re vehic. Bud. *poscit sumitque.*

Post hæc] Bud. *post hac.*

Cum obstreperet accusator] Acidalius et Freinsh. corrigunt *obstrepere:* et propter structuram orationis, et, quia, si finite ponere voluisset verbum, *obstrepebat* dicendum fuisset. Recte. ERN.

Vibidiam depellere nequivit, quin] *Quin* cod. Flor. Guelf. et ed. pr. restituit Pichena pro vulg. *quæ*. ERN. Bud. *quæ.*

Igitur auditurum] Sic MS. Flor. teste Jac. Gron. ad c. 19. Guelf. et ed. pr. quod cur non et hic restituatur, ut ibi? Vulg. *ergo*. ERN. Bud. *igitur.*

In vestibulo effigiem patris Sil. consulto Senatus abolitam demonstrat] In atrio sive in vestibulo ædium imagines majorum uti hic Silii patris. Sed enim Silius Legatus olim inferioris Germaniæ damnatus crimine majestatis cum uxore Sosia Galla, ut 4, 19. narratum: ideoque et imagines abolitæ, quas tamen filius restituerat. Criminatur ergo id libertus. LIPS.

Quidquid habitum Neronibus] Lege, *avitum:* quod monuit me IC. Claudius Chiffletius. LIPS. Sic et Faernus volebat. Confundi ista verba in libris notum est. V. Græv. ad Cic. Or. pr. Cluent. et infra 13, 34. Mox MSS. Flor. Guelf. Bud. et ed. pr. *erumpentem*, quod restituimus: vulgo *prorumpentem*. Add. ad H. 2, 70. ERN.

Drusis, in pretium probri cessisse: incensumque et ad minas erumpentem, castris infert, parata concione militum; apud quos, præmonente Narcisso, pauca verba fecit: nam, etsi justum, dolorem pudor impediebat. Continuus dehinc cohortium clamor, "nomina reorum et pœnas" flagitantium: admotusque Silius tribunali, non defensionem, non moras tentavit, precatus, "ut mors acceleraretur." Eadem constantia et inlustres Equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum, custodem a Silio Messallinæ datum, et indicium offerentem Vectium Valentem et confessum, et Pompeium Urbicum, ac Saufellum Trogum ex consciis "trahi ad supplicium" jubet. Decius quoque Calpurnianus, Vigilum Præfectus, Sulpicius Rufus, Ludi Procurator, Juncus Virgilianus, Senator, eadem pœna adfecti.

Cohortium clamor deh. cont.] In Guelf. et aliis MSS. ap. Broterium hic ordo: *Continuus dehinc cohortium clamor:* melior, ut puto. Ern. Sic et Bud.

Inlustres Eq. R.] Bud. *illustres viros eq. R.*

Cupidos maturæ necis] *Maturæ* deest in Bud.

Custodem Silio ac Messallinæ datum] Quis dederit Silio custodem? Claudiusne, qui omnium ignarus? Logi. In Vat. est: *custodem Messallinæ dat.* aliena deinde manu adpictum, *ac Silio.* Lego igitur: *custodem Messallinæ datum:* vel etiam, *custodem a Silio Messallinæ datum.* Alterum quidem verum est, ut hic Titius sive a Claudio adpositus uxori custos, sive a Silio, ut amicæ. Utrumque enim solens Romanis. De maritis, Tibullus 1, 6, 9. *Ipse malus docui, quo posset ludere pacto Custodes.* De amatoribus, Propertius 2, 5, 29. *Quos igitur tibi custodes, quæ limina ponam?* Misellus ille custos, cui id monstrum commissum, quod non Argus cum Mercurio custodisset! Vertranius inexplicabilem locum censet, nisi custodem pro exactore interpretemur, scilicet qui mortis pœnas exigat. Verum merumque somnium. Lips. Sine dubio illa, castas imitata, per blanditias hunc ἀοιδὸν a marito novo ipsa exegit. Martialis 10, 69. *Custodes das Polla viro, non accipis ipsa.* Tales ille, qui *dominam nec vir nec fœmina* servabat adversus Nasonem Am. 2, 3. Juvenalis 6, 347. *quis custodiat ipsos custodes?* Gron. Plane sic MS. Flor. Edd. vett. omnes *custodem Silio ac Messallinæ dat.* Lipsius edidit *datum.* Quod nunc est, Pichena edidit. Mox pro *Urbicum* MS. Guelf. *Vibium,* et *tradi* pro *trahi,* utrumque male. Ern. Bud. *Silio et Mesaline dant.*

Indicium offerentem] Bene confessum. Nam indicium, ait in Eunucho 5, 7, 13. Donatus, proprie est ejus, qui una peccaverit. Asconius ad illud Cic. in Div. ad Q. Cæc. 11. *Quapropter si indicium tibi postulas dari; ait: Index est, qui facinoris, cujus ipse est conscius, latebras indicat, impunitate proposita.* Quæ tamen impunitas circumscripta est: quia, ut idem notat, *Certa sunt, in quibus impunitas indici datur, ut in caussa proditionis, majestatis, et si quid hujusmodi.* Lips.

Et confessum] Bud. copula caret, quod probat Rhen. In voce *confessum* latere nomen cujusdam e consciis, putat Lall. quod verosimile.

Saufellum Trogum] Vatic. *Saufelium.* Scribo, *Saufeium:* et induxit librarios illud *l* longiusculum, ut *L.* scriberent. Horum omnium mentio Senecæ in Menippæa de Claudii morte; ubi tamen disjunctim scribe *M. Helvius, Trogus.* Qui hic etiam Traulus, male fortasse in Seneca, *Sex. Trallus.* Lips. *Saufelium* ed. pr. Ern. Bud. *Saufelum,* quod Lipsii conjecturam firmat: facilis in ea littera lapsus.

Trahi] Bud. *tradi.* Rhen. in *trahi* mutandum suadet.

Decius quoque Calpurnianus] Scripti libri, *Decrius.* Puto, *Decrius:* quod nomen et infra invenies. Lips. *Deorius* ed. pr. Mox *Luncus Virgil.* Guelf. *Juncius.* Glandorpii Onomasticum laudat ex h. l. *Junium Virgil.* nescio, quo libro auctore. Ceterum verum videtur. Mox de *Procuratore ludi* vid. ad 13, 22. Ern. Bud. *Decrius q. Calphurnianus vigiliis præfectus...Juncus V.*

XXXVI. Solus Mnester cunctationem adtulit, dilaniata veste, clamitans, "adspiceret verberum notas, reminisceretur vocis, qua se obnoxium jussis Messallinæ dedisset. Aliis largitione, aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam: nec cuiquam ante pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur." Commotum his, et pronum ad misericordiam Cæsarem perpulere liberti, "ne, tot inlustribus viris interfectis, histrioni consuleretur: sponte an coactus tam magna peccavisset, nihil referre." Ne Trauli quidem Montani Equitis Romani defensio recepta est: is modesta juventa, sed corpore insigni, accitus ultro, noctemque intra unam a Messallina proturbatus erat paribus lasciviis ad cupidinem et fastidia. Suilio Cæsonino, et Plautio Laterano mors remittitur: huic, ob patrui egregium meritum: Cæsoninus vitiis protectus est, tamquam, in illo fœdissimo cœtu, passus muliebria.

XXXVII. Interim Messallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnulla spe, et aliquando ira: tanta, inter extrema, superbia agebat. Ac, ni cædem ejus Narcissus properavisset, verterat pernicies in accusatorem. Nam Claudius, domum regressus et tempestivis epulis delinitus, ubi vino incaluit, "iri" jubet, "nuntiarique miseræ" (hoc enim verbo usum ferunt) "dicendam ad caussam postera die adesset." Quod ubi auditum, et languescere ira, redire amor, ac, si cunctarentur, propinqua nox, et uxorii cubiculi memoria timebantur; prorumpit Narcissus, denuntiatque Centurioni-

Mnester] Sic Bud. unde Rhen. male *M. Nestor*.

Obnoxium jussis Messallinæ] Commentum feminæ lepidum. Mimum istum deperibat Messallina; sollicitat. Ille tergiversari, metuere Imperatorem. Quid ergo, si maritus ipse jubeat? inquit. Et cum marito egit, quasi opera Mnesteris aliqua in re illi usus. Ille vocatum mimum male accipit, jubet in omnibus uxori obediat pareatque. Paruit; et id jussum valere sibi nunc vult ad veniam obtinendam et vitam. Dio 60, 22. LIPS.

Perpulere] Bud. *pepulere*.

Tam magna peccavisset] Reposuisse se e Budensi pro *tam magne peccavisset*, Rhenanus ait. At sic et ed. pr. MS. Oxon. *patravisset:* quod non spreverim. *Magna* MS. Guelf. sed sine *tam*. ERN.

Ad cupidinem et fastidia] Sic MSS. Flor. edd. Puteol. Ber. Alc. Rhen. Ald. Gry. Pich. Gron. Ryck. At ed. pr. Lips. *fastidio:* in ed. pr. et MS. Guelf. est etiam *perturbatus:* male. ERN. Bud. *proturbatus...fastidia*.

Ob patrui egregium meritum] A. Plautii, suspicor, qui Britanniam Claudio subegit. Cf. Agr. 14. LIPS.

Passus muliebria] Simile illorum inventum in Suetonii Domit. 10. *Qui se, quo facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probaverant.* Dii Deæque istos, non corpore non animo viros! Adeo turpior omni morte hæc fuga mortis. LIPS.

Lucullianis in hortis] Jo. Antioch. Malala: τῶν μὲν βασιλείων ἐξωσθεῖσα, περὶ δὲ τοὺς Ἀσιατικοῦ κήπους πλανωμένη, ὧν ἕνεκα τὸν δείλαιον Ἀσιατικὸν μικρῷ πρόσθεν ἀπολωλέκει. GRON.

Tanta] Bud. a r. l. *tantum*.

Verterat pernicies in accusatorem] Sic ed. pr. recte: restituit Rhenanus. Puteol. Ber. Alc. *perniciem*, etiam MS. Guelf. Mox MS. idem *incaluit*, et omnes vett. præter Rhen. quem sequitur Lipsius. Porro *ferunt* abest a cod. Oxon. ERN. Bud. *pernicies* a r. l. Sic *vertere* neutraliter 2, 20. 4, 31. 6, 19. 13, 37. 14, 31.

Temp. epulis] Ad quas temperius s. maturius solita hora conveniebatur. V. Cic. ad Att. 9, 1 et 13. Cf. Manutii Quæs. p. ep. 1, 5. et Salmas. ad Vopisci Flor. 6.

Prorumpit Narcissus] Sic MS. Flor.

bus et Tribuno, qui aderant, "exsequi cædem: ita Imperatorem jubere:" custos et exactor e libertis Euodus datus. Isque raptim in hortos prægressus, reperit fusam humi, adsidente matre Lepida, quæ, florenti filiæ haud concors, supremis ejus necessitatibus ad miserationem evicta erat; suadebatque, "ne percussorem opperiretur: transisse vitam, neque aliud, quam morti decus, quærendum." Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum inerat: lacrimæque et questus inriti ducebantur; cum impetu venientium pulsæ fores, adstititque Tribunus per silentium, at libertus increpans multis ac servilibus probris.

XXXVIII. Tunc primum fortunam suam introspexit,

recte. (Sic et Bud.) Nam sequitur *denuntiatque*. Ante Pichenam omnes *prorupit*. Confusio præsentis et perfecti frequens est in his libris, v. ad 15, 5. Mox ed. pr. *pergressus*, vitiose pro *prægressus*, quod habent edd. Puteol. Ber. Alc. Ryck. J. Gron. denique MS. Fl. idque secuti sumus. MS. Guelf. Rhenanus e Bud. *progressus*, item Ald. Lips. Jac. Gron. male, ut etiam contextus docet: similis confusio infra 14, 13. ERN.

Euodus] Scribendum foret *Euhodus*, ut ap. Grut. 611, 12.

Assidente matre Lepida] Quænam hæc Lepida? Ego vero reperisse me censeo famosæ feminæ (Messallinam dico) stirpem et matrem. Suetonius scribit 26. *Post has Valeriam Messallinam Barbati Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit:* ubi dissimulant interpretes, quomodo hic Valerius Claudio consobrinus. Dicam ego. Ex L. Domitio et majore Antonia natus est Cn. Domitius, pater Neronis Principis, et item Lepida amita ejusdem, de qua infra. Hæc Lepida est illa ipsa, quæ nupta Valerio Messallæ, et quæ hic Messallinæ dicta mater. At Claudius natus ex Druso et minore Antonia, uti clarum. Stemma istud:

M. ANTONIUS III. vir. — OCTAVIA.	ANTONIA *major.* L. DOMITIUS *maritus.*	CN. DOMITIUS. AGRIPPINA *uxor.*	NERO IMP.
		DOMITIA LEPIDA. VALERIUS MESSALLA *maritus.*	VALERIA MESSALLINA *uxor Claudii.*
	ANTONIA *minor.* DRUSUS *maritus*	GERMANICUS. CLAUDIUS IMP.	

Vides ergo, Claudium et Lepidam Domitiam (id enim duplex illi nomen fuisse alibi ostendo) vere consobrinos. Atque hac ratione forte maritum ipsum Lepidæ Suetonius dixerit Claudii consobrinum. Tamen tutius putarim legi, *Barbati Messallæ et consobrinæ suæ filiam.* Sententia quidem non alia est: et hæc Lepida Neronis amita, Messallinæ mater. Suet. Claudii c. 26. LIPS. In loco Suetonii errasse Lipsium existimat Perizonius in epistola ad Heinsium t. 4. Coll. Burm. p. 801. 802. Sed res ea non est hujus loci. Qui rationem Perizonii cognoscere volent, adeant ipsum. Dissentit etiam a Lipsio Ryckius. ERN. Periz. Lipsio opponit A. 12, 64. ubi *Lepida* dicitur *minore Antonia genita.* Diversum stemma concinnavit Ryckius.

Neque aliud] Bud. *neque quicquam aliud.*

Morte decus] Placet, *morti*, ut in Veneto. (Riviano.) LIPS. Sic MS. Guelf. ed. pr. Puteol. Ber. Alc. Rhenanus *morte* dedit, quod Aldus secutus est et cett. Mox *cum impetu* ed. pr. quod e MS. Flor. reposuit et Pichena, ut mox *adstititque:* ceteræ vett. *tum* et *adstitit.* Post ex eodem MS. bene Pichena dedit *at* pro vulg. *ac.* Denique MS. Guelf. *increpitans;* quod non displicet. Amat Tacitus frequentativa. ERN. Bud. *morti.* Forsan operarum vitio ap. Rhen. legitur *morte;* nil enim monet. Porro Bud. *tum impetu...astititque...ac lib...et servit.*

ferrumque accepit, quod frustra jugulo ac pectori, per trepidationem, admovens, ictu Tribuni transfigitur. Corpus matri concessum. Nuntiatumque Claudio epulanti, "perisse Messallinam," non distincto, sua an aliena manu: nec ille quæsivit: poposcitque poculum et solita convivio celebravit. Ne secutis quidem diebus, odii, gaudii, iræ, tristitiæ, ullius denique humani adfectus signa dedit; non, cum lætantes accusatores adspiceret, non, cum filios mœrentes. Juvitque oblivionem ejus Senatus, censendo, "nomen et effigies privatis ac publicis locis demovendas." Decreta Narcisso "Quæstoria insignia;" levissimum fastidii ejus, cum supra Pallantem et Callistum ageret. Honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, tristitiis multis.

Ictu Tribuni transfigitur] Malim, *transigitur*. Lips.

Priv. ac publ.] *Ac* Rhen. ex Bud.

Levissimum fastigii ejus] Hæc cum lineis postumis, corrupta, hiulca, nec juvant aut discrepant libri, nisi quod, *tristitiis inultis*, non *flagitiis*, uti substituisse fatetur Rhenanus. Ego ab ejusmodi ulceribus sanandis, sani hominis censeo, abstinere manum. Nam sine librorum ope irrita abierit Hygia ipsa. Lips. MSS. Flor. Vatic. duo et ed. pr. *fastidii*, quod ego recipere non dubitavi, convenientissimum impotenti et arroganti liberto. Gratia liberti non dicitur Latinis, ut opinor, *fastigium*. Nec obstat, ut Ryckio videtur, quod hic laudare Narcissum voluisse Tacitus videatur. Vult dicere, eum honorem Narcissi superbiæ parum satisfecisse, cum in aula primum gratiæ locum teneret. Plin. Pan. 55. *Ut appareat, non superbia et fastidio te amplissimos honores repudiare, qui minores non dedigneris*. Ubi pariter in cod. Vatic. *fastigio* ap. Schwarzium ad h. l. Ceteri scr. (in his Agr. et Reg. Ryckii) et edd. *fastigii*. Enimvero nec sic locum persanatum puto. Quis enim dicat *leve fastidii* vel *fastigii*? Immo *fastidio* vel *fastidiis* potius legendum. Ern. Bud. *fastigii*, quod Rac. 35. præfert Hiller. Bene quippe id convenire favori, quo libertos ceteros apud Claudium vicerit Narcissus. At potior omnino altera lectio, *fastidii* i. e. arrogantiæ.

Cum supra Pallantem] Sic in MS. Flor. esse testis J. Gron. scripta per compendium voce *supra*, quod etiam in aliis locis, ut supra c. 16. in verbis *supra cunctos attollatur*, occurrit: sane jam, dejecta Messallina, principem locum tenuit inter libertos potentes. Ryckius edidit *super*. V. ad 12, 9. ed. pr. mox *egeret* vitiose pro *ageret*. Ceterum ista in parenthesi accipienda, si *honesta* refertur ad *insignia quæstoria*, ut opinantur; sed vide mox. Ern.

Honesta quidem etc.] Hæc vulgo referuntur ad *Quæstoria insignia*, sed nullo commodo sensu: nec patiuntur sequentia, quæ profecto non orta sunt e Quæstoriis insignibus, omninoque illis Senatus decretis. Primus Ryckius, ut opinor, vidit, esse epiphonema, quale Tacitus, aliique historici, solent addere in fine rerum magnarum. Sed ego insuper existimo, hic verba quædam excidisse, quorum in his ratio reddatur, velut: *hæc tum acta flagitiis Messallinæ ulciscendis*: aut, *hæc supplicia a Messallina et adulteris sumta*: aut simile quid. Inspiciat lector aliarum talium narrationum clausulas, ut A. 3, 19. inpr. hoc ipso libro c. 26. Nam verba *honesta quidem, sed ex quibus* etc. necesse est habeant aliquid, ad quod referantur; quod hic nusquam est. Ern.

Flagitiis inultis] MSS. fere *tristitiis multis* vel *inultis*. Vid. notam Lipsii proxime præcedentem. Ed. pr. *tristitiis ultis*, et paullo ante *quis*: Ed. Puteol. et seqq. *flagitiis multis*, nescio unde. Rhen. Ald. etc. *flagitiis inultis*, e conjectura Rhenani. *Flagitiis multis* nullum commodum sensum habet in hoc contextu. Messallina flagitiosa: sed Agrippina facinorosa et scelerata. Itaque præfero *tristitiis multis*: sed id corruptum videtur e *tristitiæ multis*, sive *tristissima multis*. Sensus; Recte quidem Messallina cum adulteris punita: sed ea origo novorum malorum: nam hinc multa nata sunt publice noxia, et privatis tristissima: quæ deinde in sequentibus libris traduntur. Ern. Bud. *tristitiis inultis*. Bip. conjiciunt *tristitiis mutatis* i. e. ut tristibus tristiora succederent. Hiller. Rac. 35. *astutiis multis*.

fortunaeque ejus, quod [illegible] [illegible] concessum. Nuntiatumque Claudio epulanti, perisse Messalinam, non distincto, sua an aliena manu. Nec ille quaesivit; poposcitque poculum, et solita convivio celebravit. Ne secutis quidem diebus, odii, gaudii, irae, tristitiae, ullius denique humani affectus signa dedit; non, cum laetantes accusatores aspiceret, non, cum filios maerentes. Juvitque oblivionem ejus Senatus, censendo, nomen et effigies privatis ac publicis locis demovendas. Decreta Narcisso quaestoria insignia, levissimum fastidii ejus, cum super Pallantem et Callistum ageret. Honesta quidem, sed ex quis deterrima orerentur, tristitiis multis.

[illegible]

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER DUODECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. 2. Claudius de matrimonio cum libertis deliberat. 3. Agrippina, Germanici fratris ejus filia, aliis prælata, L. Silano, cui desponsa Octavia, insidias struit, 4. administro Vitellio, 5—7. cujus artibus inducti Senatus Populusque infames nuptias probant. 8. Silanus mortem sibi consciscit. Seneca ab exilio redux studiis Neronis præest, 9. cui despondetur Octavia.

10. Parthi Regem Roma petunt Meherdatem, 11. quem, missum a Claudio, Cassius in regnum ducere conatur. 12. Obstat fraus Abgari et 13. Izatis. 14. Victus Meherdates Gotarzi traditur. Hoc mortuo regnum in Vononem, dein Vologesem transfertur. 15. Mithridati, regnum Ponti reciperare niso, Romani resistunt et Cotys et Eunones. 16. Uspe urbe capta, 17. Zorsines deserit Mithridatem, qui, 18. supplex Eunoni, 19—21. per eum a Principe veniam impetrat Romamque perducitur.

22. Agrippinæ artibus Lollia cedere Italia jubetur, Calpurnia pervertitur. 23. Salutis augurium. Pomerium Urbis prolatum: 24. et qui olim protulerint.

25. Nero Domitius a Claudio adoptatur auctoritate Pallantis. 26. Britannicus depressus. 27. 28. Colonia in Ubios deducta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. 29. 30. Vannius Suevorum Rex a suis pulsus.

31. In Britannia turbantes reprimit Ostorius Icenos, 32. Cangos, Brigantes. 33—35. Silurum Regem Caractacum vincit. 36. Is, Romam perductus, 37. mascule Cæsarem adloquitur et veniam impetrat. 38. 39. Britanni vires reparant. Ostorius, obtentis triumphi insignibus, obit. 40. Ei Didius suffectus. Bellum intestinum Venutii et Cartismanduæ.

41. Neroni virilis toga maturatur, posthabito Britannico. 42. Burrus Prætorio præfectus. Agrippinæ adrogantia. Vitellio favet. 43. Prodigia Romæ. Caritas annonæ.

44—47. Bellum Armenios inter et Iberos. Rhadamistus Pharasmanis filius Iberus specie fœderis Mithridatem invadit, vinclis onerat, interimit. 48. Quadratus, Syriæ præses, de ultione deliberat. 49. Pelignus Rhadamistum temere regium insigne sumere hortatur. 50. Parthi Armeniam invadunt. 51. Rhadamistus a suis pellitur. Zenobia conjunx, ab eo vulnerata, ægre servatur.

52. Furius Scribonianus relegatus. SC. de mathematicis. 53. SC. Claudianum de feminis, quæ servis conjungerentur. Adulatio in Pallantem. 54. Felix et Ventidius turbant Judæam. Quadratus quietem reddit. 55. Motus in Cilicia sedat Rex Antiochus.

56. Lacus Fucinus emissus et in eo navale spectaculum, 57. et convivium cum periculo. 58. Nero ducit Octaviam. 59. Statilius Taurus eversus. 60. Procuratorum in provinciis auctoritas aucta. 61. Cois concessa immunitas. 62. 63. Byzantiis tributum ad tempus remissum: ejus urbis situs.

64. Prodigia Claudianæ necis. 65. Lepidæ mors indicta. Narcissi liberæ voces. 66. 67. Claudium Agrippina veneno tollit. 68. Nero primordia Imperii capit. 69. Funus et consecratio Claudii. Gesta hæc annis sex,

C. POMPEIO, Q. VERANNIO, COSS.
C. ANTISTIO, M. SUILIO RUFO, COSS.
TI. CLAUDIO V, SER. CORNELIO ORFITO, COSS.
P. CORNELIO SULLA, L. SALVIO OTHONE, COSS.
D. JUNIO SILANO, Q. HATERIO, COSS.
M. ASINIO MARCELLO, M' ACILIO AVIOLA, COSS.

A. U. 802. A. C. 49.

I. Cæde Messallinæ convulsa Principis domus, orto apud libertos certamine, quis deligeret uxorem Claudio, cælibis vitæ intoleranti, et conjugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarserant: suam quæque nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare. Sed maxime ambigebatur inter Lolliam Paullinam, M. Lollii Consularis filiam, et Juliam Agrippinam, Germanico genitam: huic Pallas, illi Callistus, fautores aderant: at Ælia Petina, e familia Tuberonum, Narcisso fovebatur. Ipse modo huc,

Deligeret] Lips. *diligeret*. Istud restituit Pichena. Sic et cod. Bud.

Cælibi vitæ intonanti] In MSS. quibusdam *cælibis:* et vellet Pichena, *cælibis vitæ intoleranti*. Illud vulgatum, nescio quo modo, mihi pro moribus et sermone Claudii videtur. Lips. Recte Pichena: quem omnes postea editores secuti sunt. *Cælibis* ed. pr. Ceteræ omnes *cælibi*. MS. Agric. *insolenti:* quæ est glossa τοῦ *intoleranti*. *Intonanti* restituit J. Gronovius, defensione et explicatione verborum promissa, non adlata. Ern. *Intonanti* probat et Urs. Lipsius adv. Lampugn. id tuetur ex Liv. 3, 48. *quum hæc intonuisset*. Ryckium perperam in suas partes trahit J. Gron.

Ac digna tanto matrimonio] Forte *dignas*. Gron. Frustra, judice Nic. Heinsio Obs. Misc. t. 9. p. 289. et Burm. ad Sueton. Claud. 38. Cic. Tusc. 1, 24. *tam natura putarem vitam hominis sustentari, quam vitis, quam arboris. Hæc enim etiam dicimus vivere:* non *has*. Sed sæpe de hac re critici, et frequentia sunt exempla in primis apud Græcos. Sed tamen MSS. Flor. Guelf. *dignam*, et ed. Puteol. Beroald. Rhen. Ald. etc. int. *se*. Livius 1, 47. *defuisse, qui se regno dignum putaret*. Ern. Bip. præferunt *dignam*. Brot. et Lall. *digna*.

M. Lollii Consularis filiam] Non prisci illius Lollii, qui moderator C. Cæsari datus, ne erres, sed filii ejus; qui tamen quando Consul fuerit, ignoro. Tempora suadent, et clarissime Plinius 9, 58. qui hanc Lolliam Paullinam neptem illius Lollii appellat. Lips. *Filiam* abest a Guelf. Ern. Et a Flor. item a Bud. Adjecta videtur ab editoribus.

At Ælia] Sic Rhen. e Bud. prius legebatur *et*.

modo illuc, ut quemque suadentium audierat, promptus, discordantes in consilium vocat, ac "promere sententiam et adjicere rationes" jubet.

II. Narcissus "vetus matrimonium, familiam communem," (nam Antonia ex Petina erat) "nihil in Penatibus ejus novum," disserebat, "si sueta conjunx rediret; haudquaquam novercalibus odiis usuram in Britannicum et Octaviam, proxima suis pignora." Callistus "inprobatam longo discidio, ac, si rursus adsumeretur, eo ipso superbam: longeque rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuam æmulatione, et privignis parentis loco futuram." At Pallas id maxime in Agrippina laudare, "quod Germanici nepotem secum traheret, dignum prorsus Imperatoria fortuna, stirpem nobilem, et familiæ Claudiæ quæ posteros conjungeret;

Ut quemque suadentium audierat promptus] Muretus, *pronus*. Non male: sed h. l. facilius *promtus* feram, quam 4, 60. ERN. Acid. *pronus*.

Discordantes in consilium vocat] Sic non modo MSS. Agr. et Reg. ap. Ryckium, sed et Guelf. et omnes vett. edd. quas inspexi. Primum *concilium* in ed. Lipsii vidi, in quam haud dubie vitio operarum irrepsit. *Consilium* restituit Ryckius. Frustra illud servavit J. Gron. nixus cod. Flor. Mox ed. pr. *addicere* pro *adjicere* e scr. vetere *adicere*. ERN.

Familiam communem] Muretus *filiam*: probant Acidalius, et Ryckius. Recte. *Familiam* de uno capite dici, nondum reperi. ERN.

Antonia] V. Suet. Claud. 26, 27.

Novercalibus odiis usura in Britannicum] Sic ed. Puteol. aliæque vett. MSS. edd. pr. Lips. Pich. *visura Britannic.* unde Heinsius corrigebat, *ursura*, probante Ryckio et Burm. ad Valer. Fl. 7, 93. ubi, *odiis urgete tyranni caput.* Insolentia participii facit, ut dubitem. MSS. tres ap. Broterium *usuram*, quod ei non displicet. ERN. Bip. *visuram Brit.* Provocant ad Sen. Exc. Controv. 4, 6. *quid alterum novercalibus odiis intueris?* Sed ibi ed. Lipsii, Gronovii etc. et Bip. *oculis*.

Longo dissidio] Immo *discidio*, ut supra sæpius. GRON. Sic ed. pr. Puteol. autem *dissidio* cum seqq. ERN. MS. Reg. et Agr. *discidio*.

Germanici nepotem] MS. Guelf. *nepotes*, quod defendere licet similibus apud nostrum exemplis. ERN.

Et familiæ Claudiæ] Expediri sententia potest: tamen mavelim scribi, *et familiæ Claudiæ, quin posteros conjungeret*: ut quasi hortantis ea sint liberti. LIPS. Ego vero illud, *dignum prorsus Imperatoria fortuna*, Neroni detrahi nunquam patiar. Significat enim, dignissimam Augusto lare, dignam Cæsarea domo partem. Deinde accipio quidem Lipsii *quin*, et sagaciter odoratum Muretum puto, non omnia locum suum tenere: sed quem appellavit auctor *dignum Imperatoria fortuna*, eum eodem ordine vocari *stirpem nobilem*, parum acre parumque decens mihi videtur. Scribo autem: *quin stirpem nobilem et familiæ Claudiæ posteros conjungeret.* Hoc est, magnopere suadere, ut diductam nunc in duas domus primæ nobilitatis gentem revocaret in unam, et Claudii nominis posteros, seque et fratris nepotem, matre illius uxore ducta, Penatibus consociaret, ne matrona felicis et probati uteri, ætate habili et indeflexa, conjugio suo quemcumque alium extolleret ac nobilitaret. Sic infra c. 20. *quin arriperet oblata et servaret exsulem.* GRON. In cod. Agr. est *dignam*: quod merito placet Ryckio. Non enim conveniens videtur, Pallantem destinare Neronem Imperatorem. Reliqua Heinsius sic constituebat: *stirpe nobilem* (sc. Agrippinam) *et familiæ Juliæ Claudiæque posteros conjungere. Conjungere* etiam Freinshemio placebat. Nec longe hinc discedit J. Gronovius: *stirpem nobilem etiam Juliæ Claudiæque posteros conjungere.* Ryckius denique: *stirpe nobilem, et familiæ Claudiæ quæ posteros conjungeret.* Mihi facillimum videtur, quod etiam Mureto in mentem venit: *stirpem nobilem et quæ familiæ Claudiæ posteros conjungeret*, sc. matrimonio cum Agrippina ineundo. In ed. Puteol. et inde Riv. est punctum ante *stirpem*, quod huic conjecturæ favet; item colon in ed. pr. et aliis vett. ERN. Acid. *Stirpem nobilem et f. Claud. posteros conjungeret*: deleto *quæ*. Sic *stirps nobilis* est Nero. Potius mihi est Agrippina. Recte Bip.

ne femina expertæ fecunditatis, integra juventa, claritudinem Cæsarum aliam in domum ferret."

III. Prævaluere hæc, adjuta Agrippinæ inlecebris, quæ, ad eum, per speciem necessitudinis, crebro ventitando, pellicit patruum, ut prælata ceteris, et nondum uxor, potentia uxoria jam uteretur. Nam, ubi sui matrimonii certa fuit, struere majora, nuptiasque Domitii, quem ex Cn. Ænobarbo genuerat, et Octaviæ, Cæsaris filiæ, moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano desponderat Octaviam Cæsar, juvenemque et alia clarum, insigni triumphalium et gladiatorii muneris magnificentia, protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo principis, cui non judicium, non odium erat, nisi indita et jussa.

IV. Igitur Vitellius, nomine Censoris serviles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum provisor, quo gratiam Agrippinæ pararet, consiliis ejus inplicari, serere crimina in Silanum, cui sane decora et procax soror, Junia Calvina, haud multum ante Vitellii nurus fuerat: hinc initium accusationis: fratrumque non incestum, sed incustoditum amorem ad infa-

monent, si *dignum* legas, id in contumeliam Britannici dictum fore.

Ne femina etc.] Broterius e MS. Reg. edidit *nec f.* quod narrationem postulare putat. Frustra: non cepit satis sensum V. C. Intelligendum est: verendum esse, ne f. quod genus ellipseos frequens est apud Latinos scriptores. Mox dubium est, utrum *expertæ fecunditatis*, an *experta fecunditatis* dederit Tacitus: sed quia in cod. Agr. illud est, et Tacitus libenter constructionem variat, cum Ryckio prætuli. *Experta fecunditatis* aliud significat, quam res hic desiderat: nam *expertus* cum genitivo est tritus in aliqua re usu. Ern.

Prævaluere hæc] MS. Guelf. *prævaleres:* mox abest *quæ*, item ab aliis MSS. ap. Broterium. Ern. Et a Bud.

Juvenemque et alia clarum] Ita diserte Vatic. vereque. Transmarina forma sermonis est, νεανίσκον τά τ' ἄλλα λαμπρὸν, crebrumque apud Latinos, *homo cetera bonus*, et similia: in Agellio, *homo pleraque non indiligens*. Lips. Sic MS. Flor. Sed MSS. Guelf. et alii; edd. vett. *alias*. Mox ed. pr. male *insignia*. MS. Guelf. *munificentia*. V. ad H. 3, 34. Ern.

Nisi indita et jussa] Muretus, *indicta*. Lips. Sic et Acidalius, Pichena. At sic oritur tautologia. *Indita* sunt, quæ subjiciuntur, suggeruntur ab aliis. Ern. Heins. *induta*.

Serviles fallacias obtegens] Dubitavi ne prisco verbo scrib. *serviles pellacias*. Apud Lucretium scriptum 2, 559. *Subdola cum ridet placidi pellacia ponti:* et convenientior huic sententiæ visa ea vox. Non enim tam fraudes erant, quam adulationes humiles et demissæ ad pelliciendam parandamque gratiam Agrippinæ, ut addit noster. Lips. Sed adulationes maxime ad fallendum comparantur. Ern.

Serere crimina in Silanum] Sic edd. Puteol. Beroald. Alc. Gronoviorum, Ryck. quod verum puto. Ceteræ *ferre*. Vitellius materiam criminandi suggerebat, quod est *serere crimina*, non *ferre:* cujus formulæ loquendi etiam exempla desidero. Confundi hæc verba in libris docet Drakenb. ad Sil. 5, 235. Ern. Rhen. e Bud. *ferre*.

Et procax] Heins. *sed procax*.

Fratrisque non incestum] Vatic. *fratrumque*, quod probo. In reliqua scriptura pendeo animi. Vulgatam si ferimus, sententiam esse volo: tractum in crimen esse non amorem incestum inter fratrem sororemque, sed tantum incustoditum: id est, amorem parum cautum circumspectumque, et qui sine crimine, rapi tamen in crimen potuerit. Simillimum illud Plinii ep. 6, 29. *Tuitus sum Julium Bassum, ut incustoditum nimis et incautum, ita minime malum.* Siquid mutandum, legerem, *incustoditum sermonem.* Ex Seneca certe clarum, non aliud vere objectum huic Silano, quam verba adversus sororem nuptialia, et parum cauta. Ait in Ludo de morte Claudii: *Qui, quantum quidem in ipso fuit, damnatum incesti L. Silanum gene-*

miam traxit: et præbebat Cæsar aures, accipiendis adversum generum suspicionibus caritate filiæ promptior. At Silanus, insidiarum nescius, ac forte eo anno Prætor, repente per edictum Vitellii ordine Senatorio movetur, quamquam lecto pridem Senatu, lustroque condito: simul adfinitatem Claudius diremit; adactusque Silanus ejurare magistratum, et reliquus Præturæ dies in Eprium Marcellum conlatus est.

A. U. 803. A. C. 50.

V. C. Pompeio, Q. Verannio coss. pactum inter Claudium et Agrippinam matrimonium jam fama, jam amore inlicito firmabatur: nec dum celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductæ in domum patrui fratris filiæ. Quin et incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erum-

rum suum occidit. Oro propter quid? Sororem suam festivissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Junonem vocare: ita enim restitui eum locum nuper. Lips. Recte omnino. Sic Seneca Medea v. 56. *ad Regum thalamos*, id est, Regis et puellæ regiæ. Dein idem v. 59. *Sceptrigeris colla tonantibus*, hoc est, Jovi et Junoni. Neque erat, cur penderet animi ὁ πάνυ in tam commoda explicatione reliqui. Non fœdam et scelestam libidinem, sed simplicem nimis et incautam, eoque malignæ interpretationi obnoxiam consuetudinem et conversationem arripuit in crimen. Apud Senecam in ludo scribendum: *Si mehercules a Saturno petisset hoc beneficium, cujus mensem toto anno celebravit, non tulisset illud. Nedum ab Jove, quem, quantum quidem in illo fuit, damnavit incesti. L. Silanum enim generum* etc. Eodem pertinet ibidem: *unum abnepotem L. Silanum. Videris, Jupiter, an in caussa mala? certe in tua.* Vide quæ ibi notavi. Gron. Sic MS. etiam Flor. ed. pr. Idemque voluit exprimere scriptor cod. Bud. qui dedit *fratrem.* Ceteræ edd. ad Pichenam *fratrisque. Fratres* dici de fratre et sorore, exempla docent in Gesneri thesauro prolata, et a Bentleio et Burmanno, locis ibi citatis. Ern.

Accipiendis] Heins. *arripiendis*, ut 15, 54. V. et mox c. 6.

Per edictum Vitellii] Nam Censores edicta proponebant. Livius 43, 16. *Multis equos ademerunt: in ea re quum Equestrem ordinem offendissent, flammam invidiæ adjecere edicto, quo edixerunt, ne quis eorum* etc. Plinius 13, 5. *Urbis a. 565. P. Licinium Crassum L. Julium Cæsarem Censores edixisse, ne quis venderet unguenta exotica.* Idem 14, 16. *P. Licinius Crassus L. Julius Cæsar Censores edixerunt, ne quis vinum Græcum Amineumque octonis æris singula quadrantalia venderet.* Suet. de Rhet. *De iisdem interjecto tempore Cn. Domitius Ænobarbus et L. Licinius Crassus Censores ita edixerunt.* De quo ante, *item Censorium edictum subjiciam.* Ne quem frustretur, qui *edictum*, tacentibus aliis, explicat album Censorium cum Senatorum nominibus, quod postquam Augustus publicarit primus, ex eo *edictum* sit appellatum. Nihil aliis cum Senatoribus; solo cum Silano negotium in hoc edicto Vitellio fuit. Gron.

Jam fama] Distinguunt libri mei, *matrimonium, jam fama.* Et recte: quoniam ante istos Consules matrimonium pactum. Supra enim scriptum c. 3. *quæ ubi matrimonii sui certa fuit.* Statim etiam e Farnes. scripseris, *deductæ in domum patrui fratris filiæ.* Lips. Sic et MS. Flor. Contra edd. vett. *filia deducta.* Ern.

Quin et incestum] Sententiam loci censeo: Fruebantur quidem matrimonii bonis Claudius et Agrippina: an non securi? quia et incestum subesse videbatur, nondum firmatis ejusmodi nuptiis; et periculum ne populus, ab exemplo, passim usurparet, publico malo. Lips. Gerræ Siculæ male πολιτικοῦ, quæ hic Boxhornius. Freinshemio Catone simus contenti. Claudius haud erat intacti superstitione animi. Immo, quo mente commotior, eo paullo infirmior unus multorum, eo superstitiosior. Docetque id etiam Suet. in vita ejus 22. Semper autem incesta in prodigiis habita, in expiandis et procurandis, in iis, quibus iram Deorum putabant denuntiari. Reliqua pete a Freinshemio. Gron. Cf. c. 8.

peret, metuebatur. Nec ante omissa cunctatio, quam Vitellius suis artibus id perpetrandum sumpsit. Percunctatusque Cæsarem, "an jussis Populi an auctoritati Senatus cederet?" ubi ille, "unum se civium, et consensui inparem," respondit, "opperiri intra palatium" jubet: ipse curiam ingreditur, summamque Remp. agi obtestans, veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque: "Gravissimos Principis labores, quis orbem terræ capessat, egere adminiculis, ut domestica cura vacuus, in commune consulat. Quod porro honestius Censoriæ mentis levamen, quam adsumere conjugem, prosperis dubiisque sociam; cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus adsuefactus, sed qui prima ab juventa legibus obtemperavisset?"

VI. Postquam hæc favorabili oratione præmisit, multaque Patrum adsentatio sequebatur; capto rursus initio, "Quando maritandum Principem cuncti suaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimonia insignem. Nec diu anquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret: datum ab ea fecunditatis experimentum: et congruere artes honestas. Id vero egregium, quod, provisu Deum, vidua jungeretur Principi, sua tantum matrimonia experto:

Civium et consensui] Delenda copula, vel, quod verius, addenda vox scriptori elapsa, *civium et S. consensui:* id est, Senatus. Ita respondebit Claudii oratio Vellianæ. Tamen aliquis ceperit (aut jam cepit) quasi esset, *unum se civium, et consensui inparem:* quod ego non probem, nec certe Princeps unus e vulgo civium est: non. LIPS. Vulgatum frustra a Lipsio tentatur aliisque. MS. Reg. ed. Puteol. *consensu*, pro *consensui*, non male. ERN. Intellige *Senatus et Populi.*

Summamque Reip. agi] Scribo, *summamque Rempublicam.* LIPS. Sic MS. Flor. unde cum Ryckio et J. Gronovio recepi. De forma loquendi *summa Respublica* hodie nota omnia, sed *summa Reip.* idem est. Vide quæ dixi in Clave Cic. in v. *summa.* Nimis viri docti adamarunt observationem de *summa Republica.* ERN.

Orbem ter. capessat] i. e. curet. Supra 11, 34. *iret virgo et sacra capesseret.* Adde infra 15. Mox pro *commune* Guelf. *concionem.* ERN.

Censoriæ mentis levamen] *Censoriæ*, non *Cæsareæ:* ut Acidalius (ex cod. Farn. qui habet *Cæsaris*) et Pichena volunt. Non Censorum erat exigere matrimonia. Censor adigebat solenne jusjurandum: *Tu ex animi tui sententia uxorem habes?* teste Gellio 4, 20. Huc pertinet oratio Q. Cæcilii Metelli Numidici, *quam in censura dixit ad populum de ducendis uxoribus*, ut est apud eundem 1, 6. Vel *de prole augenda*, ut inscribit Suetonius, qui et Augustum eam senatui recitasse et populo per edictum notam fecisse scribit c. 89. Itaque Censor uxore legibus ducenda exemplum salubre prodebat populo. Claudius autem non modo forte, sed certe Censor, et post longum intervallum, Augusto, et aliis Magisterio morum contentis. Sueton. 16. *Gessit et Censuram intermissam diu post Paullum Plancumque Censores.* Quod honestius levamen ei, qui non nomen modo Censoris et officium, sed et mentem, castam illam, sanctam, integram, dignamque Censore unico et morum custode, præstaret? GRON. Mox Guelf. *dubiis* sine copula. ERN.

Non luxui] Cod. Oxon. *luxu*, quod verum videtur; nam sic in dativo libenter veteres, etiam noster. V. Oudendorp. ad Suet. MS. Guelf. *et volupt.* ERN.

Anquirendum] Sic Pich. e Flor. vulgo *inquirendum.*

Vidua jungeretur] Vidua Agrippina, mortuo, sub initia imperii Claudiani, Crispo Passieno, cui post Domitium nupserat. Plinius libro 16. *Arborem mori eximiam ætate nostra adamavit Passienus Crispus bis consul, orator, Agrippinæ matrimonio et Nerone privigno clarus.* Sueton. Nerone: *Verum Claudio imperium adepto, non*

audivisse a parentibus, vidisse ipsos, adripi conjuges ad libita Cæsarum: procul id a præsenti modestia: statueretur immo documentum, quo uxorem Imperator acciperet. At enim, nova nobis in fratrum filias conjugia: sed aliis gentibus solennia, nec lege ulla prohibita: et sobrinarum diu ignorata tempore

solum paternas opes recuperavit, sed et Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. Tamen idem ille Passienus antea maritus Domitiæ sororis Ænobarbi. Quod ex Quinctil. colligas 6, 2, 50. Apud Senecam de hoc eodem Natur. Quæst. 4. præf. *Crispus Passienus, quo ego nil novi acutius in omnibus rebus, maxime in distinguendis,* (omnino scrib. *distringendis*) *et curandis vitiis, sæpe dicebat, adulationi opus esse non claudere ostium, sed aperire; et quidem sic, quemadmodum amicæ solet; quæ, si impulit, grata est; gratior, si effregit.* Iterum scribe, *sed operire,* id est, leviter obducere, opponere ostium; ne pereat dicto sua Venus. Pluscula etiam in Excurs. *A.* vide. LIPS. MSS. Senecæ: *adulationibus non claudere ostium, sed aperire.* Scribendum igitur: *adulationi nos non claudere ostium, sed opponere; et quidem sic, quemadmodum amicæ opponi solet:* hoc est, non obserare aut repagulis firmare, sed sine sera, dempto obice, manibus tantummodo obtendere, vel objectum sustinere ac prætendere. Nam *operire,* in quo et Gruterus argutatur, ipsum claudere est. Terentius Phorm. 5, 3, 33. *Jamne operuit ostium?* Noster 3, 15. *egressa cubiculo uxore operiri fores jussit.* GRON.

Vidisse ipsos] Principe Caio. LIPS.

Documentum, quo uxorem] Nugax oratio: quid enim? non antea Imperatoribus semper uxor? semper. Quid ergo opus ei rei documento? Tu corrige, *quomodo uxorem.* Id enim vult adulator homo, prodendum esse posteris exemplum, ut Imperator uxorem Senatu suasore et auctore capiat. LIPS. Quicquid obtrectent Lipsio Pichena et Freinshemius, multo magis resipit Latium vetus, *statueretur immo documentum, quomodo uxorem Imperator acciperet,* quam alterum. Hoc enim vult, tempus venisse, ut exemplum prodatur, idque jam prodi posse, quod respicientes quoque admoniti secuturi Principes discant, qualiter et quemadmodum matronam introducere in Penates deceat Augustum. Adhuc enim nullum exemplum conjugii Cæsarum salubre extabat. Adde quæ scripsimus Obs. 4, 11. GRON. Sic et Ryckius: recte. Mox Guelf. *connubia.* ERN. Lamp. *quo* explicat per *secundum quod:* non male. In Flor. teste Gron. post *Imperator* est lacuna; eam Brot. replet verbis *fratris filiam;* Bip. malunt *vacuam* ex 13, 44. Acumen in *arripi—acciperet* notat Pichena. *Acciperet* scil. ex arbitrio vel consensu populi: sic non necesse est addi quidquam; nec lacunam habet Bud.

Sobrinarum] Sobrinas appellat, tamen palam est, intelligi debere de consobrinis. Quis enim hoc censeat, eos, quos proprie sobrinos legum auctores appellant, arceri inter se nuptiis? nunquam factum. Sed veteres hæc miscebant: vocularum haud æque curiosi captatores. In glossis priscis legas; Ἀνεψιὸς, *consobrinus, sobrinus.* Alibi: Θεῖα πρὸς μητρὸς, *consobrina.* Et Ἐξάδελφος, ἐκ δύο ἀδελφῶν θηλειῶν, *consobrinus.* Quid, quod Velleius simili libertate, 2, 3. *consobrinum Ti. Gracchi* Scipionem Nasicam appellat; qui Jurisconsultorum finitione sobrinus sit? LIPS.

Tempore addito percrebuisse] Malim, *tempore percrebuisse,* rejecta voce quæ glossographum sapit: aut potius invertam, *tempore adeo:* et id verum puto. De re ipsa Plutarchus auctor in Caussis, quæst. 6. diu apud Romanos sobrinarum conjugia (ἀνεψιὰς ipse appellat, et bene vertit Xylander) fuisse invisa: cœpisse tamen a levicula caussa, quam ipse denarrat, factumque decretum populi, Πᾶσιν ἐξεῖναι γαμεῖν ἄχρις ἀνεψιῶν, τὰ δὲ ἀνωτέρω κεκωλῦσθαι. id est, *licere omnibus ducere usque ad consobrinas, supra autem vetari.* Hoc quando proprie cœperit, non dicit: satis vetus esse, ex Livio discas; apud quem 42, 34. ita loquitur Sp. Ligustinus: *Cum primum in ætatem veni, pater mihi uxorem fratris sui filiam dedit:* imo quasi in laudem hoc recenset. Sane conjugia ea deinceps crebra: et sic inter illustres M. Marcellus Juliam Augusti F. duxit, sibi sobrinam; aliique plures. Sustulit tamen eas ipsas nuptias Theodosius, de quo Victor. *Tantum,* inquit, *pudori tribuit et continentiæ, ut consobrinarum nuptias vetuerit, tamquam sororum:* permiseruntque iterum Arcadius et Ho-

addito percrebuisse: morem adcommodari, prout conducat, et fore hoc quoque in his, quæ mox usurpentur."

VII. Haud defuere, qui certatim, "si cunctaretur Cæsar, vi acturos" testificantes, erumperent curia. Conglobatur promiscua multitudo, "Populumque Romanum eadem orare," clamitat. Nec Claudius ultra exspectato, obvium apud forum præbet se gratantibus: Senatumque ingressus, "decretum postulat, quo justæ inter patruos fratrumque filias nuptiæ etiam in posterum statuerentur." Neque tamen repertus est, nisi unus, talis matrimonii cupitor, T. Alledius Severus, Eques Romanus, quem plerique, "Agrippinæ gratia inpulsum," ferebant. Versa ex eo civitas, et cuncta feminæ obediebant, non per lasciviam, ut Messallina, rebus Romanis inludenti: adductum et quasi virile servitium: palam severitas, ac sæpius superbia: nihil domi inpudicum, nisi dominationi expediret: cupido auri inmensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur.

VIII. Die nuptiarum Silanus sibi mortem conscivit: sive

norius 1, 19. C. De nuptiis. LIPS. *Addito* scripti et edd. omnes; et verum puto cum Freinshemio, pro procedente tempore: mox *orare* cod. Fl. Oxon. ed. pr. et ceteræ ante Rhenanum, qui (e Bud.) *rogare* substituit. ERN. Plin. 11, 108. *addita ætate.*

Decretum postulat] Zonaras 11, 10. Ψήφισμα ἐποιήσαντο, ἐξεῖναι Ῥωμαίοις ἀδελφιδᾶς ἄγεσθαι. Ait Tacitus fratrum filias: et stricte capias; non enim licuit sororum. Quod notavit accurate et diffuse, quantum satis est, Cujacius obs. 13, 16. quem non exscribo. Nec sustulit Nerva hoc SC. ut idem vera interpretatione collegit. De Claudii hoc facto Tragicus Octavia 1, 141. *Genitamque fratris conjugem captus sibi Toris nefandis flebili junxit face:* ubi melius leges, *genitamque fratre conjugem captam.* Domitianus imitatus exemplum est, qui Juliam habuit filiam Titi. LIPS.

Talledius Severus] *T. Alledius* scribo: et vidi postea ita citare hunc locum Beroaldum. In monumentis priscis (ap. Grut. p. 667, 2.) M. ALLIDI in Juvenali 5, 118.—*tibi habe frumentum, Alledius inquit.* Quod noster unum imitatorem sceleris ejus facit; Suetonius dissentit, qui duos c. 26. Noster, credo, non habuit curæ nescio quem recensere libertinum. Vocat etiam Equitem R. quem ille Primipilarem. Nec aberrat, quoniam primi pili comes gradus Equestris. Martialis 6, 58. *Et referes pili præmia clarus eques.* LIPS. Recepere Ryckius et Pichena, et alii: sic volebat etiam Torr. ad Suet. Claud. l. c. ERN.

Ut Messallina] MSS. tres ap. Broterium et ed. Beroaldi *Messallinæ*, quod recepit Broterius: non bene: nec enim pendere potest ab *obediebant.* Sensus est, non per lasciviam illudebat rebus Romanis, ut Messallina fecerat, sed etc. ERN.

Addictum quasi] Arbitrio meo, transponantur verba, *addictum et quasi virile.* Lectioni stabiliendæ (nam ego olim solicitavi) est, quod apud eundem Tacitum de Mor. Germ. 43. scribitur: *Trans Lygios Gothones regnantur, paullo jam addictius quam ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem.* Nec pœnitet tamen prorsus conjecturæ, *adductum*, præsertim quæ firmatur cod. Bud. et Flor. de quo verbo in H. 3, 7. LIPS. *Adductum et quasi* est in MS. Guelf. ed. pr. At Puteol. *additum quasi et vile*, vitiose: quod secuti sunt Riv. Beroald. et Alciatus. Sed Rhenanus *addictum quasi et virile*, et seqq. usque ad Pichenam. ERN. Bud. *adductum quasi et v. s.*

Die nuptiarum] Mala ergo distinctio, et historiæ vitiandæ, in Suetonio obtinuit 29. *Silanus abdicare se Prætura, mortique initio anni coactus. Die ipso Claudii et Agrippinæ nuptiarum in quinque et triginta Senatores trecentosque amplius Equites animadvertit.* Apage: nulla cædes nuptiali ejus die lecta, scribeque *initio anni coactus, die ipso Cl. et Ag. nuptiarum. In quinque*, etc. LIPS.

eo usque spem vitæ produxerat, seu delecto die, augendam ad invidiam. Calvina, soror ejus, Italia pulsa est. Addidit Claudius, "sacra ex legibus Tulli Regis, piaculaque apud lucum Dianæ per Pontifices danda:" inridentibus cunctis, quod pœnæ procurationesque incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina, ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam exsilii pro Annæo Seneca, simul Præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem studiorum ejus, utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret, et consiliis ejusdem ad spem dominationis uteretur: quia Seneca fidus in Agrippinam, memoria beneficii, et infensus Claudio, dolore injuriæ, credebatur.

IX. Placitum dehinc, non ultra cunctari: sed designatum Consulem, Memmium Pollionem, ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, qua oraretur Claudius, "despon-

Calvina soror ejus] Fortasse illa, quæ vitam produxit ad Vespasiani imperium, de qua Suet. Vespas. 23. *Cum mausoleum repente patuisset....ad Juniam* (male enim editum suppositumque a scholiastis *Juliam*) *Calvinam e gente Augusti pertinere dicebat.* Nam Silani isti inter abnepotes Augusti fuerunt, ut dicam. LIPS.

Italia pulsa est] Si pulsa tantum, quid ita commentator Juvenalis scribit eam a se interfectam? *Calvina*, inquit, *Prætoris cujusdam soror, quæ se occidit tamquam infamis in fratrem* (lego *fratre*) *Claudii temporibus.* Hoc notat ad illud c. 3, 133.—*donat Calvinæ vel Catienæ.* Homo errat. LIPS.

Sacra ex legibus Tulli] Non alia sacra piaculaque accipio, quam quibus Tullus olim Rex in Horatio sororiam cædem luit expiavitque. Livius 1, 26. *Itaque, ut cædes manifesta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri, ut filium expiaret pecunia publica: is, quibusdam piacularibus sacrificiis factis, (quæ deinde genti Horatiæ tradita sunt) transmisso per viam tigillo, velut sub jugum misit juvenem.* Similiaque Dionys. 3, 22. qui addit, ea sacra per Pontifices facta: convenienter cum iis, quæ hic Tacitus. LIPS. Alia piacula intelligenda, vere judicat Ryckius. ERN.

Apud lucum Dianæ] Plin. 16, 19. *Est in suburbano Tusculani agri colle, qui Corne appellatur, lucus antiqua religione Dianæ sacratus a Latio.*

Inridentibus cunctis] Et hercle ridiculum, quod Claudius Silani cum sorore incestum piacularibus sacris lueret: ipse in eadem culpa. Nam piacula istæc cave alio referas, quam ad crimen Silani. LIPS.

Veniam exsilii] Relegatus enim Seneca post Quæsturam a Claudio in Corsicam insulam, ob suspicionem adulterii cum Julia Germanici filia, Vinicii uxore. Cujus criminis scena a Messallina fuit. Scena dico. Non enim reipsa expetit in te hæc culpa, o Romani nominis et sapientiæ magne sol.

Tali magistro adolesceret] Magno, magno magistro: utili privatim et publice, si Neronis indoles, aut Romana fata, voluissent. Sed ad historiam adde hæc scholiastis in Juvenalis Sat. 5, 109. *Seneca sub Claudio, quasi conscius adulteriorum Juliæ, Germanici filiæ, in Corsicam relegatus, post triennium revocatus est. Qui etsi magno desiderio Athenas intenderet, ab Agrippina tamen, erudiendo Neroni in palatium adductus, sævum immanemque natum et sensit cito et mitigavit: inter familiares solitus dicere; non fore sævo illi leoni, quin, gustato semel hominis sanguine, ingenita redeat sævitia.* LIPS. Mox *uterentur* MS. Flor. Ceteri scr. et edd. *uteretur* ad Pichenam usque. Illud verum: nam et mox est *inducunt:* intellige Agrippinam cum libertis et ceteris instrumentis impotentiæ; quamquam ibi Broterius dedit *inducit* e MSS. et ed. pr. Post bene e cod. Fl. *oraretur* pro vulg. *hortaretur* restituit Pichena. Puteol. Riv. *oraret.* ERN. Restitui *uteretur:* ad Agrippinam hoc solam pertinet, ut prius *impetrat.* Quod sequitur *inducunt*, respondet bene τῷ *placitum*, quod ad ipsam cum consilio; nec displicet, si quis cum Mureto legere malit *inducit.*

dere Octaviam Domitio:" quod ætati utriusque non absurdum, et majora patefacturum erat. Pollio haud disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet: despondeturque Octavia, ac, super priorem necessitudinem, sponsus jam et gener Domitius, æquari Britannico, studiis matris, arte eorum, quis, ob accusatam Messallinam, ultio ex filio timebatur.

X. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, ut retuli, Meherdaten missi, Senatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt: "Non se fœderis ignaros, nec defectione a familia Arsacidarum venire; sed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accedere adversus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique juxta intolerandam. Jam fratres, jam propinquos, jam longius sitos, cædibus exhaustos: adjici conjuges gravidas, liberos parvos, dum socors domi, bellis infaustus, ignaviam sævitia tegat. Veterem sibi ac publice cœptam nobiscum amicitiam: et subveniendum sociis, virium æmulis, cedentibusque per reverentiam. Ideo Regum obsides liberos dari, ut, si domestici imperii tædeat, sit regressus ad Principem Patresque, quorum moribus adsuefactus Rex melior adscisceretur."

XI. Ubi hæc atque talia dissertavere, incipit orationem Cæsar "de fastigio Romano, Parthorumque obsequiis:" seque D. Augusto adæquabat, "petitum ab eo Regem" referens, omissa Tiberii memoria; quamquam is quoque miserat. Addiditque præcepta (etenim aderat Meherdates) "ut non dominationem et servos, sed rectorem et cives cogitaret; clementiamque ac justitiam, quanto ignara barbaris, tanto tole-

Majora patefacturum] i. e. facultatem majorum perficiendorum, aditum ad majora daturum. Mox *super priorem* bene e cod. Flor. Pichena. Ante vulgati omnes *secundum:* ut 11, 38. Ern. In Flor. *s'*. Vulgo huic compendio solet adponi *r*. Bud. habet *secundum*.

Ut retuli] 11, 10. Lips. Mox *mandataque* cod. Fl. Guelf. ed. pr. Put. omnesque ad Rhenanum: restituit Freinshemius. Ern. Sic et Bud.

Sed filium Vononis, nepotem Phrahatis accedere] MS. Fl. Bud. Agr. Reg. Guelf. ed. pr. *accedere*, quod recte restituerunt Ryckius et Jac. Gronov. Puteol. dedit *accersere*, quia ante *expetere*, 6, 31. *poscere* etc. ut opinor; quod sequitur Rivius. Verum in Guelf. vett. edd. est *et filium*. An Tacitus scripsit *ut—accederent?* id certe accuratius antecedentibus opponeretur. Item Jac. Gronov. legi vult *dominationum intoleranda:* quia ultima vox sic in cod. Fl. Non placet mihi. Ern. Bud. *sed et:* ubi Rhen. *et* vitiose positum putat pro *ad*. Hoc et Broterio visum. *Accedere* Rhen. probat, sed retinet *accersere*. Prius istud sæpe noster absque repetita præpositione usurpat, ut c. 31 et 33. item 2, 58.

Bellis infaustus] Elegantissimi ingenii et doctrinæ noster Modius (ep. 99. in Grut. Lamp. vol. 5.) observat e libro vetere, (Cod. Agric.) *belli infaustus;* recte: ea forma, qua militiæ clarus. Lips. Ed. pr. *bellisque*. Ante eadem *adicit* vitiose pro *adici*, scriptura sæpe obvia, sed non constante. Vitio operarum in ed. Puteol. irrepsit *abjici*, quod propagatum est ad Rhenanum usque, qui verum restituit. Ern. Bud. scilicet habet *adici*, ut alias pro *adjici*. Bip. conjectant *addici* vel morti vel servituti; quæ ellipsis dura nimis mihi videtur. Ryckii cod. *belliquc*.

Is quoque miserat] Et quidem tres miserat, Vononem, Phraatem, Tiridatem. Adi 2, 1. 6, 30. sq. Lips.

Quanto ignara barbaris] Ita edidi e Vatic. Farnesiano erat *ignota*, vulgo

ratiora capesseret." Hinc versus ad legatos, extollit laudibus "alumnum urbis, spectatæ ad id modestiæ: ac tamen ferenda Regum ingenia, neque usui crebras mutationes. Rem Romanam huc satietate gloriæ provectam, ut externis quoque gentibus quietem velit." Datum post hæc C. Cassio, qui Syriæ præerat, deducere juvenem ripam ad Euphratis.

XII. Ea tempestate Cassius ceteros præminebat peritia legum: nam militares artes per otium ignotæ, industriosque aut ignavos pax in æquo tenet. Attamen, quantum sine bello dabatur, revocare priscum morem, exercitare legiones, cura, provisu perinde agere, ac si hostis ingrueret: ita dignum majoribus suis, et familia Cassia ratus, per illas quoque gentes celebrata. Igitur excitis, quorum de sententia petitus Rex, positisque castris apud Zeugma, unde maxime pervius amnis, postquam inlustres Parthi, Rexque Arabum Acbarus

ignoratiora. Phrasis vulgata et obvia in Tacito. LIPS. Sic scriptor libri Flor. dare voluit, in quo est *ignata:* sic ed. pr. et MSS. ap. Brot. pro quo Puteol. *ignoratiora* dedit, quod in omnibus est usque ad Lipsium, qui *ignara* recte restituit. Guelf. *ignorantiora.* ERN. Bud. *ignara*, quod Rhen. probavit, sed in textum non admisit. Usus vocis frequens Sallustio B. Jug. 18. *ignara lingua:* 52. *regio hostibus ignara.* Cf. Gell. 9, 12. Non. Marc. 2, 465.

Tanto toleratiora capesseret] Fluctus hic interpretes movent in simpulo. Vid. Obs. 1, 14. GRON. Sic e cod. Flor. dedit Pichena. Vett. edd. omnes *tolerantiora.* *Toleratiora* sunt gratiora. Nam, ut Græci τὸ πάσχειν etiam de rebus bonis dicunt, sic *tolerari* dici possunt etiam grata et bona. Sic *vita tolerari* dicitur sæpe, nulla molestiæ significatione adjuncta. Possis etiam sic capere: eas virtutes tolerabilius reddere regium imperium. Sed non est necesse. Frustra viri docti tentarunt corrigere *lætiora*, *gratiora* etc. ERN. Nullus dubito, quin et 3, 45. et 11, 10. legendum sit *intoleratior.* Homo dici potest *tolerantior laborum;* ast *labor* aliis *toleratior*, sic et homo homini.

Ac tamen ferenda Regum ingenia] Ed. pr. *at tamen.* Rhenano quoque *ac tamen* (cod. Bud.) suspectum, quod omnes a Puteol. habent. Mox ed. pr. *posthac*, ceterum totus locus sic, ut nunc editur, ibidem expressus est. Ceteræ edd. omnes ad Pichenam: *velit datam. Posthæc—ad Euphratis jubet.* ERN. Sic Bud. a r. m. Prius enim plane, ut teste Pichena Flor. habet et a Mureto restitutum Gron. recepit et Ern. aliique.

Ceteros præminebat] Vatican. *ceteris præerat.* Accipio. LIPS. Ita etiam ed. pr. Et est sane exquisitius dictum: nec dubitarem restituere, nisi suspicio superesset, id repetitum a librario e præcedentibus. *Præeminebat* ceteri omnes: nisi quod Gronovianæ et Ryck. *præminebat*, quod secutus sum, quia sic omnes vett. edd. c. 33. et supra aliquoties MS. Flor. unicus. Post dedi *aut* e MS. Flor. ed. pr. pro *ac*, quod ceteri habent omnes, nisi quod etiam Rhenanus sic volebat, non parentibus operis. *Ac* sequente vocali inusitatum veteribus fuisse, sæpe monuere viri docti. ERN. Bud. *præminebat:* quod hic rectius, quia mox præcessit *præerat.* *Aut* Bud. quoque habet.

Exercere legiones] Vett. *exercitare.* LIPS. Sic et cod. Flor. unde restituit Pichena. Mox *ratus* abesse testatur J. Gronovius a cod. Flor. nec in ed. pr. compareret, unde valde credibile fit, id esse insititium. Nec, id ipsum, aut *ferens*, *dictitans*, intelligi, alienum a Taciti stilo. ERN. Bud. habet *ratus*, dein lacunam.

Per illas quoque gentes] Ob Cassium illum, qui τυραννοκτόνος, cujus in Syria prospera res post cladem Crassi. LIPS. Cf. Dio 40, 28.

Abbarus] Solenne illis Regibus nomen, ut Ptolemæus Ægyptiis. Vatic. *Acbarus* semper scriptum, et Appiano Ἄκβαρος: in nummis antiquis, Ἄβγαρος. LIPS. Budensis mox *Acbarus*, mox *Abbarus.* Flor. Guelf. et Reg. constanter *Acbarus:* ed. pr. *Aebarus* vitio operarum pro *Acbarus*, ut cod. Agric. unde id cum Jac. Gronov. recepi. Ryckius maluit *Abgarus* sequi, scripturam nummorum, de quibus vid. Spanhem.

advenerat, monet Meherdaten, "barbarorum inpetus acres cunctatione languescere, aut in perfidiam mutari: itaque urgeret cœpta." Quod spretum fraude Acbari, qui juvenem ignarum, et summam fortunam in luxu ratum, multos per dies adtinuit apud oppidum Edessam. Et vocante Carrhene, "promptasque res" ostentante, "si citi advenissent," non cominus Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petunt, id temporis inportunam, quia hiems occipiebat.

XIII. Exin nivibus et montibus fessi, postquam campos propinquabant, copiis Carrhenis adjunguntur: tramissoque amne Tigri, permeant Adiabenos, quorum Rex Izates societatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occulta et magis fida inclinabat. Sed capta in transitu urbs Ninos, vetustissima sedes Assyriæ, et Arbela, castellum insigne fama,

de U. et P. N. t. l. p. 126, 534. qui acriter *Abgarus* defendit. Vales. ad Euseb. H. E. 1, 13. utrumque rectum esse defendit, sed præfert Ἄγβαρος, *Acbarus*, ob consensum Græcorum et Latinorum scriptorum. Scilicet, non quæritur, utrum sit per se rectius, sed utrum vulgo inter Græcos et Latinos tritius. Ern.

Carrhene] Jac. Gronovius notat, in MS. Flor. scribi sine aspiratione: semel uno *r*. Ed. pr. semper *Carene*: sed ibi etiam infra *Parracis*, et in aliis quoque verbis una litera pro duplici. Sic et Guelf. Ern.

Quia hiems occipiebat] MSS. Reg. Agr. ed. pr. *occupabat*: et sic placebat Mureto. Ceteræ edd. *occipiebat*. Ern. Bud. *occipiebat*. Rectius forsan *occupabat*, nam hiems jam erat adulta. Ea dicendi forma occurrit et Germ. 22.

Campos] Sic Flor. Reg. Agr. Alii et Bud. *campis*. Eadem diversitas apud Liv. 30, 25.

Quorum Rex Juliates] Ita edidi ex meis libris. Vulgo tamen, *Hyliates*: et statim infra, *Ezates*, etiam in manuss. Scito, verum nomen esse *Jazates*. Ita enim appellatur constanter Josepho 20, 2, 3. ubi et historia omnis explicita de origine hujus Regis et progressu. Narrat autem Josephus, Judaicæ religionis eum et matrem Helenam fuisse; multaque alia, quæ operæ sit legere. Lips. *Juliates* ed. pr. et mox *Ezates*, ut Guelf. Mox eadem *per occulta et magis fida*, ut post Rhenanus dedit e cod. Bud. cum intermediæ edd. dedissent *occultam et m. fidam*. Ern. Ap. Jos. *Izates* vocatur in ed. Froben. et Haverc. In hac tamen p. 958. in vers. Lat. *Jazetes* dicitur in nota *h*. Bud. *Yliates*: mox *Ezates*.

In transitu urbs Ninos] *In transitu* est, dum eas regiones transeunt. De Nino porro ne dubites, quam funditus a Cyaxare et Nabuchodonosore deletam scimus: instaurata post videtur, sed ut ad pristinam magnitudinem non rediret. Sic videtur cum aliis, tum Cellario G. A. T. II. p. 660.

Castellum insigne fama] Attentum lectorem non fallet vitium. Quid enim? An Ninon castellum vocat, quam paullo ante urbem? Et utrumne apud Ninon postremum Darii cum Alexandro prœlium fuit? Imo haud procul Arbela, apud pagum Gaugamela. Inseruerim ergo vocem, *sedes Assyriæ, et Arbela castellum insigne fama*: aut certe, si satis sit id intelligi, addita copula, *sedes Assyriæ et castellum*. Lips. Ryckius e MS. Agr. recepit *et Arbela, c. i. f.* Sed illum codicem interpolatum non uno loco contendit Jac. Gronovius, nec probat Ryckii factum. Pichena posteriorem Lipsii conjecturam recepit. Ego vitium esse in h. l. non ambigam. Nam potuit quidem Tacitus periphrasi uti; sed tum debuit dicere: *c. i. f. ad quod —Persarum opes conciderunt:* non sic, ut est in vulgatis. Nunc clarum est, nomen loci præcessisse, de quo aliquid addat, ut ante de Nino. Itaque recepi lectionem codicis Agr. Unde Gronovius didicerit, præclaram urbem fuisse, nescio: Curtius *vicum* appellat. Ern. Pichenam sequuntur Bip. Bud. *sed. Ass. cast. i. f.* absque copula. Si quid supplendum, Bip. potius *Gaugamela* id esse volunt, rectius tamen plane nomen omitti censent. Ceterum Arbela Strabo 16. p. 737. κατοικίαν ἀξιόλογον, et Arrian. 3. p. 173 πόλιν vocat. Ast Gaugamela hoc teste l. 6. p. 399. vicus erat non magnus nec celebris. Unde factum, ut

quod, postremo inter Darium atque Alexandrum prœlio, Persarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes, apud montem, cui nomen *Sambulos*, vota Diis loci suscipiebat, præcipua religione Herculi; qui, tempore stato, per quietem monet Sacerdotes, " ut, templum juxta, equos venatui adornatos sistant:" equi, ubi pharetras telis onustas accepere, per saltus vagi, nocte demum, vacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus Deus, qua silvas pererraverit, nocturno visu demonstrat; reperiunturque fusæ passim feræ.

XIV. Ceterum Gotarzes, nondum satis aucto exercitu, flumine Corma pro munimento uti: et, quamquam per insectationes et nuntios ad prœlium vocaretur, nectere moras, locos mutare, et missis corruptoribus, exuendam ad fidem hostes emercari. Ex quis Izates Adiabeno, mox Acbarus, Arabum cum exercitu, abscedunt, levitate gentili, et quia experimentis cognitum est, barbaros malle Roma petere Reges, quam habere. At Meherdates, validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione suspecta, quod unum erat reliquum, rem in casum dare, prœlioque experiri statuit. Nec detrectavit pugnam Gotarzes, deminutis hostibus ferox. Concursumque magna cæde et ambiguo eventu; donec Carrhenen, profligatis ob-

Arbelis potius gloria pugnæ adscriberetur.

Præcipua rel. Herculis] MSS. Flor. Oxon. Guelf. et edd. Puteol. Rivii *Herculi:* quod non spernendum, i. e. sed maxime vota suscepit Herculi. Ed. pr. etiam *præcipuæ*. Vulgati sensus: sed maxima religione ibi Hercules colitur. Mox *stato* e Fl. cod. Pichena vett. edd. *statuto*. Illud verum esse, Latinitas docet, estque et in aliis MSS. ap. Broterium. ERN. Bud. *præcipua rel. Herculi.*

Telis onustas] Vatic. *telis omissis onustas:* nec scio quid voce ea faciam. Forte, *telis omnigenis onustas*. LIPS. Sic et ed. pr. Acidalius conjiciebat *missilibus*. Credo, vitiosam et veram scripturam a librario fuisse conjunctam, quod vitiose scriptum delere nollet: nam *omissus* et *onustus* confundi possunt. Ante pro *ubi* MS. Oxon. *ut*, et Guelf. ERN.

Rursus] Cod. Agr. *rursum*. Sed v. 13, 14.

Qua silvas pererraverit] Vulgo, *quas silvas pererraverint*. Florentini lectionem reposuit Pichena. *Pererraverit* ed. pr. MS. Guelf. ERN.

Mox Acbarus Arabum, cum exercitu abscedunt] Pichena conjicit *et Rex Abbarus Arabum c. ex.* et tantum de Arabum exercitu intelligi, cum Izates privatus fuerit, nec copias adduxerit. Hæc non excidissent viro præstantissimo, si Josephum et Zonaram inspexisset; aut animadvertisset c. 12. legendum: *Adiabenos, quorum Rex Izates*. Intelligo tamen, esse in hac narratione, quo aliquis, acutum videns, facile offendatur: eique hoc remedii censeo, ut scribamus: *Ex quis Izates Adiabeno, mox Abbarus Arabum cum exercitu, abscedunt.* Si non dixisset supra c. 12. *Rexque Arabum Abbarus*, admitterem Farnesianum, tanquam Izati nunc eum titulum temperasset apponere, quia c. 13. dederat. Sed, quum superius utrumque Regem appellasset, fatua hic ea mentio in altero. Non minus fatuum *Izates Adiabenus*, tanquam id antea non percepissemus. Nihil commodius quam *Adiabeno*, ut intelligas ex proximo, *cum exercitu*. GRON. Placet Ryckio et mihi. ERN. Emendo sic cum Bip.

Roma petere Reges] Schegkius ad Vellei. 2, 102. e cod. Herbipol. laudat *Romam:* idque probat, et exemplis illustrat. Adde Burm. ad Ovid. Met. 7, 296. Et sic plane exhibent MS. Guelf. ed. princ. Mox cod. Bud. Guelf. et ed. pr. Rhen. Aldi, Gryph. non habent *erat*. ERN.

versis longius evectum, integer a tergo globus circumveniret. Tum omni spe perdita, Meherdates, promissa Parrhacis, paterni clientis, secutus, dolo ejus vincitur, traditurque victori. Atque ille, "non propinquum, neque Arsacis de gente, sed alienigenam et Romanum," increpans, auribus decisis vivere jubet, ostentui clementiæ suæ, et in nos dehonestamento. Dein Gotarzes morbo obiit, accitusque in regnum Vonones, Medos tum præsidens. Nulla huic prospera aut adversa, quis memoraretur: brevi et inglorio imperio perfunctus est; resque Parthorum in filium ejus Vologesen translatæ.

XV. At Mithridates Bosporanus, amissis opibus vagus, posteaquam Didium, Ducem Romanum, roburque exercitus abisse cognoverat, relictos in novo regno, Cotyn, juventa rudem, et paucas cohortium, cum Julio Aquila, Equite Romano; spretis utrisque, concire nationes, inlicere perfugas: postremo, exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioque ejus potitur. Quæ ubi cognita, et jam jamque Bosporum invasurus habebatur, diffisi propriis viribus Aquila et Cotys, quia Zorsines, Siracorum Rex, hostilia resumpserat, externas et ipsi gratias quæsivere, missis legatis ad Eunonen, qui Adorsorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam adversus rebellem Mithridaten ostentantibus. Igitur pepigere, "equestribus prœliis Eunones certaret; obsidia urbium Romani capesserent."

XVI. Tum composito agmine incedunt; cujus frontem et terga Adorsi, media cohortes et Bosporani tutabantur, nostris in armis. Sic pulsus hostis, ventumque Sozam, op-

Medos tum præsidens] Ita e Fl. edidit Pichena: quam constructionem supra vidimus 3, 39. 4, 5. etc. Editi ante Pichenam omnes *Medis*. ERN. Sic et Bud.

Mithridates] Dio Mithridatem quemdam nominat, prolem magni illius; cui Claudius regnum Bospori largitus sit. 60, 8. Sed is alius debet fuisse ab isto. LIPS.

Et jam jamque Bosporum invasurus habebatur] Sic omnes editi, nisi quod ed. pr. *januamque* vitiose pro *jamjamque*, et *invasurum*. Rhenanus dicit se delevisse *et jam*, et pro *habebatur* scripsisse *videbatur:* sed operæ vulgatum dedere; quod non tentandum est. *Invasurus habebatur* pro, erat, dicebatur. Virgil. 12, 134. *tumulus, qui nunc Albanus habetur:* noster infra c. 23. *jure, quo Sicilia haberetur*, i. e. *esset* etc. Mox bene Pichena dedit *diffisi* e lectione cod. Fl. *diffisis:* quod est etiam in ed. pr. Ceteri *diffisus*. ERN. Rhen. *etiam* delevit auctoritate Bud.

Soracorum Rex] Farnes. *Siracusorum*. Vera scriptura, *Siracorum*. Nam et a Strabone in 11. p. 506. Τὰ τῶν Σιράκων φῦλα dicuntur. Populi sunt ad Caucasum. LIPS. *Syracusorum* etiam Flor. Guelf. Reg. ed. pr. Puteol. *Syracusarum* Alc. *Soracorum* primus dedit Rhenanus: infra Guelf. ed. pr. *Seracos*. Ryckius recepit *Siracorum*. Initium ejus vocis certe desiderant scripti. Sed scriptura MSS. potest etiam facta esse e *Siracenorum* vel *Seracenorum*. Nam Ptolem. 5, 9. vocat Σηρακηνοὺς, et scriptura Strabonis 11. p. 492. Σειρακούς. ERN.

Adorsorum genti] Straboni, Plinio, Ptolemæo, hi populi dicti *Aorsi:* inter Scythas. LIPS. Quod recepit Ryckius. ERN.

Nostris in armis] Aliter exaudio, quam vulgus: id est, nostri in lateribus erant, et ad armos. Nec enim solos

pidum Dandaricæ, quod desertum a Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri, relicto ibi præsidio, visum. Exin in Siracos pergunt, et transgressi amnem Pandam, circumveniunt urbem Uspen, editam loco, et mœnibus ac fossis munitam; nisi quod mœnia, non saxo, sed cratibus et vimentis, ac media humo, adversum inrumpentes invalida erant: eductæque altius turres, facibus atque hastis turbabant obsessos: ac, ni prœlium nox diremisset, cœpta patrataque expugnatio eundem intra diem foret.

XVII. Postero misere legatos, "veniam liberis corporibus" orantes: "servitii decem millia" offerebant: quod adspernati sunt victores, quia trucidare deditos sævum, tantam multitudinem custodia cingere arduum: belli potius jure caderent: datumque militibus, qui scalis evaserant, signum cædis. Excidio Uspensium metus ceteris injectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amnesque et urbes juxta perrumperentur. Igitur Zorsines, diu pensitato, Mithridatisne rebus extremis, an patrio regno consuleret; postquam prævaluit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæsaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum et victorem, tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit; quia navium quasdam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum

Romanos in armis fuisse censendum; sed cum Aorsi in fronte agminis et tergo essent, in medio Bosporani, Romanos latera tutatos esse. Nisi tamen legendum, *nostris armis*, ut dicat Bosporanos, Romano ritu instructos armatosque: quod malo. LIPS. Posterius verum puto. Mox *Sozam* cod. Fl. ed. pr. Sed ceteri *Soza.* Item *Dandaricæ*, quod se correxisse pro *Dandaridæ* dicit Rhenanus, est in ed. pr. ERN. Romano more instructos cum Lipsio intelligunt Pich. Heins. alii. Favent loca 2, 52. 3, 43. Hirt. B. Al. 34. Nec tamen delenda præpositio, ut recte monent Acid. et Bip. Bud. habet *nostri in armis*, ubi Rhen. supplet *erant.* Porro Bud. *Soza Dandarice*, quod recepit Rhen. sc. terræ. Nec ea re suspecta debebat esse Rhenani fides Ernestio in præf. ed. 2dæ p. XXXII. Haud raro Bud. cum edit. pr. conspirat.

Sed cratibus junctis] Vatic. *cratibus et vimentis*, probo. LIPS. Sic et Flor. Reg. Agr. Ed. pr. transpositis vitiose, ut alibi, literis *jumentis.* Cod. Bud. *cratibus vinctis ac vimentis. Junctis*, quod est in ed. Puteol. et Riv. factum e *vinctis*, quod est in Guelf. ut ante *jumentis* e *vimentis.* Vid. ad 11, 31. *Vinctis* autem natum est e glossa. Broterius edidit *cratibus revinctis*, per conjecturam: *vimentis* improbat, quia nuspiam id verbum apud Latinos occurrit. *Media humo* illustrabit Cæsar B. G. 7, 23. ERN. De cod. Bud. sic habeto. Clare adparet, scriptum fuisse per errorem bis *ac vimentis*, dein secundam manum ex priori fecisse *vinctis.* Hinc Rhen. conjectabat *vinctis sarmentis.* Etsi *vimentum* non occurrat apud scriptores, analogiæ tamen non repugnare cum Ryckio arbitror. Ex *media* in Bud. r. m. fecit *modica*, quod et in Flor. superscriptum.

Ut belli potius jure caderent] Hæc verba pendent ab *aspernati sunt.* Acidalius autem malebat transponere post *signum cædis.* Non absurda conjectura. Forte tamen *ut* delendum, quod etiam hic, propter frequentiam τοῦ *u*, ingratum est. *Belli potius jure caderent*, multo fortius et efficacius erit, et ita Tacitus aliis quoque locis. Mox pro *perrump.* vitiose edd. vett. *prorump.* usque ad Rhenanum. ERN. In Bud. tamen est *prorumperentur*; ergo Rhen. ex ingenio.

Apud eff. Cæsaris] Qualis ferebatur in signo militari. Cf. 15, 24. et Suet. Cal. 14.

delatas circumvenere barbari, præfecto cohortis et plerisque Centurionum interfectis.

XVIII. Interea Mithridates, nullo in armis subsidio, consultat, cujus misericordiam experiretur. Frater Cotys, proditor olim, deinde hostis, metuebatur: Romanorum nemo id auctoritatis aderat, ut promissa ejus magni penderentur. Ad Eunonen convertit, propriis odiis non infensum, et recens conjuncta nobiscum amicitia validum. Igitur cultu vultuque quam maxime ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusque ejus provolutus, "Mithridates," inquit, "terra marique Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum. Utere, ut voles, prole magni Achæmenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt."

XIX. At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, et prece haud degenere permotus, adlevat supplicem, laudatque, "quod gentem Adorsorum, quod suam dexteram petendæ veniæ delegerit." Simul legatos litterasque ad Cæsarem in hunc modum mittit: "Pop. Romani Imperatoribus, magnarumque nationum Regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam: sibi et Claudio, etiam communionem victoriæ esse. Bellorum egregios fines, quotiens ignoscendo

Plerisque Centurionum] A Rhenano est, ex emendatione, ut ait, codicis Bud. Nam mei manuss. itemque editiones antiquæ, *plerisque Consularium*; (ut Guelf.) quidam *consiliarium* (ut cod. Fl.). Verum puto, *auxiliarium*. Nam præit de Præfecto cohortis. LIPS. *Centurionum* verum esse puto. Magnæ semper cladis signum apud historicos, interitus multorum Centurionum: infra c. 28. *Præfectus tamen et octo Centuriones cecidere:* sic alibi. Pichenæ conjectura est *classicorum* vel *classiariorum:* N. Heinsii, *commanipularium;* J. Gronovii, *contubernalium*. Mox ed. pr. *id auctoritatis:* item Puteol. et MS. Guelf. pro quo temere Beroaldus et Alciatus *ejus auctor:* restituit verum Rhenanus. ERN. Is recte monet de Bud. nam et in hoc prius erat *Consularium*, ut habent cod. Reg. et Agr. teste Ryckio.

Propriis odiis infensum] Franc. Modius e Rodolphi Agricolæ codice negationem inserit, *non infensum*. Quod approbo. Non enim Eunones a se Mithridatem oderat, sed in gratiam aspectumque Romanorum. LIPS. Idem placet Gronovio, vel *nullis:* cujus notam contra Salinerii ineptias omisi. Ceterum malui prius exhibere cum Ryckio, quod est in MS. quam *nullis* cum Freinsh. de mera conjectura, etsi nixa loco Taciti 15, 64. *nullo proprio in Paullinam odio:* J. Gronovius dedit *inoffensum*. Mox Guelf. *maxime* sine *quam*. ERN.

Prece haud degenere permotus] Scripsisse se, uti ante, *permotus*, Rhenanus ait: at ita jam ed. pr. *Promotus* est in ed. Puteol. vitio operarum, ut opinor, quod servat Rivius. Ed. pr. etiam *degeneri*. Mox frustra Rhenanus *quod* deleri volebat. ERN. In Bud. vitiose est *premotus*. Ibi est *quod g. Ad. quod* etc.

Petendæ v. d.] Cod. Agr. inserit *exemplum*.

Etiam communionem victoriæ esse] Sic Flor. Guelf. ed. pr. Puteol. Riv. Ceteræ *ex communione victoriæ*, ad Pichenam usque. Illud Taciti stilo convenientius, ob varietatem constructionis, qua delectatur. ERN. Bud. *communionem*.

Quoties ignoscendo transigatur] Mihi multo potius *transigatur*, in quo intelligo *res, controversia, id quod bello quæritur*. Sic H. 3, 46. *Affuit, ut sæpe alias, fortuna Populi Romani, quæ Mucianum viresque Orientis illuc tulit; et quod Cremonæ interim transegimus*. Annon hic quoque verbum absolute ponitur? Numquid autem conventio utriusque partis consensu inita accipienda est? Non secus in Agricola 34. *Transigite cum expeditionibus: imponite quinquaginta annis magnum diem*. GRON. Sic et MS. Guelf. ed. pr. idque restituit Rhenanus (e Bud.) cum *transigantur* dedissent Puteol. Riv. Beroald. Alciatus: idque

transigatur. Sic Zorsini victo nihil ereptum. Pro Mithridate, quando gravius mereretur, non potentiam, non regnum precari; sed ne triumpharetur, neve pœnas capite expenderet."

XX. At Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitavit tamen, accipere captivum pacto salutis, an repetere armis rectius foret. Huc dolor injuriarum, et libido vindictæ adigebat. Sed disserebatur contra: "Suscipi bellum avio itinere, inportuoso mari: ad hoc Reges feroces; vagos populos; solum frugum egens: tum tædium ex mora, pericula ex properantia, modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ, si pellerentur. Quin adriperet oblata, et servaret exsulem; cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus supplicii fore." His permotus scripsit Eunoni, "meritum quidem novissima exempla Mithridaten, nec sibi vim ad exequendum deesse: verum ita majoribus placitum, quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum: nam triumphos de populis regnisque integris adquiri."

XXI. Traditus post hæc Mithridates, vectusque Romam per Junium Cilonem, Procuratorem Ponti, ferocius, quam pro

frustra defendit Freinsh. Ceterum etiam *bellum transigi* recte dicitur, nec de eo dubitandum erat. Noster Hist. 2, 38. *singulis veluti ictibus transacta sunt bella.* Livius 9, 12. *transigere cum Publilio certamen*, quod tuetur Drakenb. ERN.

Non potentiam, non regnum] Sic MS. Guelf. quod ut elegantius et stilo Taciti congruum recepi; alii *neque regnum.* Secutus est Broterius rationem nostram. ERN.

Pœnas capite expenderet] Farnes. *exciperet.* At de more ipso plectendi in carcere triumphatos Duces, suadeo omnino legas Fabrum Semestr. 2, 3. LIPS. Cod. Agr. *excip.* unde Ryckii amicus conjiciebat, *exigerent.* ERN. Bud. *expenderet.* Bip. recepere *exciperet.* Sed *expendere pœnas* tritum. Sic Cic. Tusc. 2, 10. *Pœnas fato Jovi expendisse.* Cf. Virg. Æn. 11, 258.

At Claudius] Sic J. Gron. e MS. Flor. Idem est in Guelf. ed. pr. Ceteri libri *atque.* ERN. Bud. *at.*

Hinc dolor injuriarum] Forte *huc dolor.* LIPS. Recte. Mox ed. pr. *adjacebat.* Post eadem *ad hoc:* ut Rhen. (e Bud.) dedit. Sic Guelf. ERN. Pich. etiam in marg. *huc.* In Bud. supra *dolor* a r. m. scriptum *libido.*

Vagos populos] Guelf. corruptissime *pulsos.* Mox melius *periculum.* ERN.

Cui inopi] Flor. Guelf. ed. pr. *quin inopi: Cui* verum est. Ante ed. pr. *pelleretur.* ERN. Heins. *quia.*

Quanta pervicacia in hostem] A Mureto est, qui ingeniose veram lectionem pervidit: nam vulgo erat *quantalibet pertinacia in hoc tentata. Pervicacia* autem in Vatic. scriptum. LIPS. Ed. pr. *quanta pervicacia in hoc tentata. Pervicacia* pro constantia in bonam partem non semel est apud nostrum. ERN. Fallitur Lips. quum vulgo *pertinacia* scribi refert. Saltem Beroaldi editio et Rhen. habent *pervicacia.* Bud. propius accedit ad emendationem Mureti: *quanta pervicacia in hoc tempta benef.* quod r. m. porro magis etiam corrupit. De *pervicacia* indicem consule.

Mithridates] Eum putat esse Ryckius, de quo sermo 12, 15. contra mentem Lipsii, qui negat ad h. l.

Junium Colonem] Hic et infra emendo *Cilonem.* Dio auctor 60, 33. faceta narratione inserta super hoc homine. Præfuerat Bithynis, inquit; (nam Bithynia adjuncta, ut opinor, Ponticæ administrationi) et præfuerat nequiter, avare. Questi Bithyni apud Claudium sunt, poposceruntque pœnas. Cum parum intellexisset Claudius in turba strepituque adstantium, quid dixissent Bithyni, alios interrogat. Ibi Narcissus pronus in Cilonem, audaci mendaci edidit, gratias eos agere Ciloni. Tum ille: præsit ergo eis alterum biennium. Dicitur autem Dioni Ἰούνιος Κίλων, et firmat Velius Longus (ap. Putsch. p. 2234.). *Cilones*, ait, *vocantur homines*

fortuna, disseruisse apud Cæsarem ferebatur. Elataque vox ejus in vulgum hisce verbis: "non sum remissus ad te, sed reversus: vel, si non credis, dimitte et quære." Vultu quoque interrito permansit, cum rostra juxta, custodibus circumdatus, visui populo præberetur. Consularia insignia Ciloni, Aquilæ Prætoria decernuntur.

XXII. Iisdem Consulibus, atrox odii Agrippina ac Lolliæ infensa, quod secum de matrimonio Principis certavisset, molitur crimina et accusatorem, qui objiceret "Chaldæos, magos, interrogatumque Apollinis Clarii simulacrum, super nuptiis Imperatoris." Exin Claudius, inaudita rea, multa de claritudine ejus apud Senatum præfatus, "sorore L. Volusii genitam, majorem ei patruum Cottam Messallinum esse, Memmio quondam Regulo nuptam: nam de C. Cæsaris nuptiis consulto reticebat:" addidit "perniciosa in Remp. consilia, et materiem sceleri detrahendam. Proin, publicatis bonis, cederet Italia." Ita quinquagies sestertium, ex opibus inmensis, exsuli relictum. Et Calpurnia inlustris femina pervertitur, quia formam ejus laudaverat Princeps, nulla libidine, sed fortuito sermone: unde vis Agrippinæ citra ultima stetit. In Lolliam mittitur Tribunus, a quo ad mortem adigeretur. Damnatus et lege repetundarum Cadius Rufus, accusantibus Bithynis.

XXIII. Galliæ Narbonensi, ob egregiam in Patres reverentiam, datum, "ut Senatoribus ejus provinciæ, non ex-

angusti capitis et longi: chilones a brevioribus labiis dicti. Glossæ: *cilo*, προκέφαλος. Declamator in Sallustium c. 6. pro hominibus nequam improbisque accepit: *Quidquid impudicorum, cilonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum in tota urbe fuit.* Vide Festum in *Chilo* et *Cilo*. LIPS.

Sorore L. Volusii genitam] De cujus gentis nobilitate Rutilius in Itiner. 169. *Qui Volusî antiquo derivat stemmate nomen; Et Reges Rutulos, teste Marone refert.* LIPS.

Memmio quondam Regulo] Vide Sueton. in Caio 25. itemque Dionem 59, 12. Statim vox *nuptiis* abest Farnes. codici: et illæsa sententia potest. LIPS. Cf. 14, 47. Male ed. ant. *Mennio.*

Et materiem sceleri] Ed. pr. *materiem celeriter detrahendam. Materiem* primus Rhen. dedit (e Bud.). Mox Acidalius putat *ita* incongruum, legique vult *at*, vel expungendum; frustra. Sensus est: his dictis Senatus motus decrevit exsilium et publicationem bonorum, sed ut quinquagies relinqueretur e bonis. De divitiis Lolliæ Plinius 9, 58. ERN.

Cadius Rufus] Male ego olim, *Claudius*; male vir doctus, in Re nummaria, *Cordius* restituit. Est ille, de quo H. 1, 77. *Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant.* Si mutamus, legerem *Tadius*. LIPS. Firmant *Cadius* nummi ap. Pellerinum in nummis urbium t. 3. p. 227. Cod. Reg. *Claudius*. Agr. *Cœlius*. Vir doctus ap. Ryckium *Canius* e Martial. 3, 20. Mox pro *in Patres* ed. pr. *in partes*, solenni etiam in scriptis confusione. ERN. H. 1, 77. cod. Agr. habet *Candius*: inde conjectura de *Canio* firmari posset.

Ut Senatoribus ejus provinciæ] Libera Rep. liberum Senatoribus peregrinari etiam rei privatæ caussa. Id tantum excogitatum, ut legatio libera peteretur a Senatu sumereturque; quo majori abessent cum dignitate. Cicero sæpe. At, lapsa rep. in servitutem, Senatoribus etiam adempta hæc libertas. Augustus id instituit imperio firmando, et nequis illustriorum commeare ad exercitus aut conciliare milites provincialesve posset. Dio eleganter 52, 42. Προσαπεῖπε πᾶσι τοῖς βουλεύουσι μὴ ἐκδημεῖν ἔξω τῆς Ἰταλίας, ἂν μὴ αὐτός τινι κελεύσῃ, ἢ καὶ ἐπιτρέψῃ. Καὶ τοῦτο καὶ δεῦρο ἀεὶ φυλάσσεται. Quamquam præivisse ad hoc factum Augusto Julius videtur:

quisita Principis sententia, jure, quo Sicilia haberetur, res suas invisere liceret." Ituræique et Judæi, defunctis Regibus, Sohemo atque Agrippa, provinciæ Syriæ additi. Salutis augurium, quinque et viginti annis omissum, repeti, ac deinde continuari, placitum. Et pomerium auxit Cæsar, more prisco;

qui sanxit, nequis Senatoris filius nisi contubernalis aut comes magistratus peregre proficisceretur, ait Sueton. 42. Ubi libido mihi legendi, *nequis Senator Senatorisve filius.* Si enim filiis interdictum; major ratio, ut Senatoribus ipsis. In usu autem, ut commeatus peregrinandi a Cæsare ac Senatu peterentur. Sueton. Calig. 29. *Prætorium virum ex secessu Anticyræ...propagari sibi commeatum sæpius desiderantem, cum mandasset interimi*, etc. quo loco rejecta vocula scripserim, *Prætor. virum secessu Ant.* Sed Claudius a se solo id peti primus instituit. Sueton. 23. subobscure: *Commeatus a Senatu peti solitos sui beneficii fecit:* cui lucem do ex Dione 60, 25. Τοῖς δ' οὖν, inquit, αἰτουμένοις, ὥστε ἔξω τῆς Ἰταλίας ἀποδημῆσαι, ἐφίει μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸν ἄνευ τῆς βουλῆς. Τοῦγε μὴν καὶ νόμῳ τινὶ αὐτῷ δοκεῖν ποιεῖν, δόγμα γενέσθαι ἐκέλευσε. Vide et l. 22. D. Ad municipalem. Atque in primis Cassiodorum; apud quem expressa formula ipsa dandi hujus per Principem commeatus Variar. 3. epist. 21. Augustus tamen in hoc decreto suo Siciliam exceperat: sicut nunc Claudius Narbonensem, quia utraque provincia vicina et quasi suburbana. Dio 52, 42. Πλὴν γὰρ ὅτι ἔς τε τὴν Σικελίαν καὶ ἐς τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ Νάρβωνα, οὐδαμόσε ἄλλοσε βουλευτῇ ἀποδημῆσαι ἔξεστιν. Ad hoc Claudianum interdictum respexit Suidas, etsi id paullo aliter effert, in Κλαύδιος. Ait: Νόμον προὔθηκε, μὴ δύνασθαι βουλευτὴν ὑπὲρ ἑπτὰ σημεῖα τῆς πόλεως ὁδεύειν, χωρὶς τῆς τοῦ Βασιλέως κελεύσεως. LIPS. *Non exquisita Principis sententia* iis modo Senatoribus permissum in Sic. et G. N. proficisci, qui in ea possessiones haberent. Dio l. mox c.

Sohemo atque Agrippa] Quorum ille Arabum Ituræorum, hic Judææ Rex. Sohemus autem scribendum, aut certe Soæmus ex Dione; non Sohennius, ut edition. vulgatæ. Dio de Caligula 59, 12. Ἐν δὲ τούτῳ, Σοαίμῳ τὴν τῶν Ἰτυραίων τῶν Ἀράβων...καὶ Πολέμωνι τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ψηφισαμένης δὴ τῆς βουλῆς ἐχαρίσατο. De Agrippa et mutatione secuta vide Josephum 19, 8, 9. qui tamen nihil aperte de contributione Judæorum in Syros. Immo vero etiam nunc ut ante, Præsides suos sive Procuratores habebant, qui adspiciebant quidem Legatum Syriæ, sed non assidue audiebant. Quin et Agrippa junior Rex etiam fuit, patre defuncto. Quomodo igitur *provinciæ Syriæ additi* noviter, cogitandum sit, aut a peritioribus rogitandum. LIPS. Ed. pr. *Sohema*, vitiose in terminatione. ERN.

Salutis augurium] Quod e tenebris primus eruit Politianus, quem licet legas Miscell. cap. 13. Dionem 37, 24. 51, 20. Festum in voce *Maximus Prætor.* Sed numerus in Tacito satin' verus? delibero. Nam suprema mentio capti hujus augurii apud Dionem 51, 20. est a. u. 725. cum et Janus item ab Augusto clusus: atqui ab eo die ad hunc 802. u. a. non 25. uti hic scriptum, sed 77. intersunt anni. Ut ergo verus justusque hic numerus sit, a Tiberio repetitum id augurium necesse est Cornelio Cethego, Visellio Varrone coss. a. u. 777. LIPS. Adde interpr. ad Sueton. Aug. c. 31. Cic. de Div. 1, 47. *Augurium* autem pro omine dicitur; de quo vid. Burm. ad Suet. Aug. 95. ERN.

Pomerium urbis] Idque lapis etiam nunc testatur Claudiani ævi, Romæ (ap. Grut. p. 196.): TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CAISAR. AVG. GERMANICVS. PONT. MAX. TRIB. POT. VIIII. IMP. XVI. COSS. IIII. CENSOR. P. P. AVCTIS. POPVLI. ROMANI. FINIBVS. POMERIVM. AMPLIAↃIT. TERMINAↃITQ. Auxit, post Britanniam Romano imperio adjectam. LIPS. Apud Gruterum est etiam altera inscr. p. 1078, 10. pertinens ad pomerium ab Augusto prolatum: C. MARCIVS. L. F. L. N. CENSORINVS. ET. C. ASINIUS. C. F. GALLVS. COS. EX. S. C. FIN. POMER. TERMIN. In MS. Guelf. non est *urbis:* et, quoniam in inscriptionibus allatis et aliis auctorum Latinorum locis pomerium simpliciter dicitur, ut ap. Cic. N. D. 2, 4. Liv. 1, 44. et c. 24. nostrum, id verbum et hic sustuli. ERN. In posteriori Grut. loco omissa vox POMER. Sed v. Pigh. Ann. ad a. u. 745. In lapidibus scribi solet *pomerium.* Sic et Græci. Alias *pomœrium*, quasi post mœros s. muros. Liv. 1, 44. *Urbis* est in Bud.

quo iis, qui protulere Imperium, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamen Duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi L. Sulla et D. Augustus.

XXIV. Regum in eo ambitio vel gloria, varie vulgata. Sed initium condendi, et, quod pomerium Romulus posuerit, noscere, haud absurdum reor. Igitur a foro boario, ubi æreum tauri simulacrum adspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi cœptus, ut magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatiis interjecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad curias veteres, tum ad sacellum Larium: forumque Romanum et capitolium non a Romulo, sed a T. Tatio additum urbi credidere. Mox pro fortuna pomerium auctum. Et, quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu et publicis actis perscriptum.

A. U. 804. A. C. 51.

XXV. C. Antistio M. Suilio coss. adoptio in Domitium,

L. Sulla et D. Augustus] Non defendo te, Corneli: erras. Etiam C. Cæsar auxit interjectus inter eos duos. Agellius auctor 13, 14. Dio 43, 50. Ταῦτά τε ἐποίει, καὶ νόμους εἰσέφερε, τό, τε πωμήριον ἐπὶ πλεῖον ἐπεξήγαγε. Apud eumdem Antonius in laudatione Cæsaris funebri 44, 49. Ὁ καὶ τὸ πωμήριον αὐτῆς (τῆς πόλεως) ἐπαυξήσας. Cicero ad Attic. 13, 20. *De urbe augenda quid sit promulgatum, non intellexi: id sane scire velim.* Juvat tamen aliquid nostrum, quod Suetonius, exactæ in tabulis diligentiæ, nihil hujus in Julio commemorat: et forsan concepta a Julio res, perfecta demum ab Augusto. Nam ille nugator apud Senecam de Brev. vit. 14. ridiculus, qui *Sullam ultimum Romanorum protulisse pomerium tradidit; quod numquam provinciali sed Italico agro acquisito mos proferre apud antiquos fuit.* Vide, quæ huc faciunt, apud Vopiscum in Aureliano 21. Lips.

Regum in eo ambitio] Consule Onufrium in urbe Roma. Lips.

Interjecti lapides] Sunt *cippi pomerii*, quos Varro vocat L. L. 4, 32. columellæ positæ pomerii designandi caussa. Ern.

Mox ad curias veteres] Ita manuss. et recte, Varro de L. L. l. c. *Curiæ duorum generum. Nam et ubi curarent Sacerdotes res divinas, ut curiæ veteres; et ubi Senatus humanas, ut curia Hostilia.* Festus: *Novæ curiæ ad compitum Fabricium ædificatæ, quod parum amplæ veteres a Romulo factæ.* Plautus Curc. 4, 1, 19. *Sub veteribus ibi sunt qui dant, quique accipiunt fœnore.* Liv. 44, 16. *Ædes P. Africani pone veteres ad Vortumni signum laneasque* (scribe, *lanienasque*) *et tabernas conjunctas in publicum emit.* Ovidius easdem intelligit Fastor. 3, 139. *Janua tunc Regis posita viret arbore Phœbi: Ante tuas fit idem, curia prisca, fores.* Lips. Loca Plauti et Livii ad veteres tabernas pertinent, non ad curias veteres. Ern.

Ad sacellum Larium] MSS. Flor. Guelf. Agr. *larum:* idque exprimere voluerunt operæ ed. pr. quæ habet *larem.* Ejus scripturæ multa e libris scriptis exempla vide ap. Oudend. ad Suet. Domit. 17. intelliguntur autem *Lares publici:* porro Ryckius interpungit post *forum Romanum.* Sic et alii voluere, ut quatuor anguli Romæ ab initio quadratæ explerentur. Sed etiam Dionys. 2, 50. forum numerat in partibus Tatio demum recepto additis, sed ab ipso et Romulo communiter, ut videtur. Si placet post *for. R.* interpungi, legam deinde *at Capit.* Ern.

Publ. actis perscriptum] Sic MSS. Flor. Guelf. Reg. Agric. Ed. pr. J. Gron. Ryck. Ceteri *præscriptum*, vitiose. Verba illa in scriptis et editis olim sæpe permutari notum est. Guelf. addit etiam *est.* Ern. Bud. a l. m. *perscriptum.*

Adoptio in Domitium] Agnosce ergo,

auctoritate Pallantis, festinatur; qui obstrictus Agrippinæ, ut conciliator nuptiarum, et mox stupro ejus inligatus, stimulabat Claudium, " consuleret Reipublicæ: Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud D. Augustum, quamquam nepotibus subnixum, viguisse privignos: a Tiberio super propriam stirpem Germanicum adsumptum. Se quoque accingeret juvene, partem curarum capessituro." His evictus, biennio majorem natu Domitium filio anteponit, habita apud Senatum oratione in eundem, quem a liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosque ab Atto Clauso continuos duravisse.

XXVI. Ceterum actæ Principi grates, quæsitiore in Domitium adulatione: rogataque lex, qua " in familiam Clau-

lector, et tolle librarii errorem (non enim ipsius Suetonii, puto) Neronis c. 7. *Undecimo ætatis anno a Claudio adoptatus est, Annæoque Senecæ jam tunc Senatori in disciplinam traditus.* Adoptatus Nero XI ætatis anno? Falsum, vel te judice et indice, Suetoni. Nam idem scribis XVII anno ad Imperium eum pervenisse, quod et Tacitus et Dio adstruunt. Atqui ab hoc die ad imperium anni intersunt non quinque. *Duodecimo*, ergo in Suetonio scribendum, si ratio quidem constatura est. Lips. Ed. pr. *Optio:* item MS. Guelf. qui et infra, h. c. habet *orationem* pro *adoptionem*. Paulo post ed. pr. *pueritiam robur circumdaret.* Ern.

Se—accingeret juvene] Ed. pr. *accingeret: juvenem p. c. capessiturum.* Ern.

Biennio majorem natu] Freinsh. corrigit *triennio* ex 13, 6. 15. ubi eodem fere tempore Neroni XVII, Britannico XIV anni tribuuntur. Ryckius autem natalibus utriusque comparatis e Suet. Ner. 6. et Claud. 27. quatuor annis majorem Neronem facit. Dodwellus denique Præl. Camden. 5, 6. *quinquennio* corrigendum censet: primam vocis partem notis numeralibus scriptam fuisse: e V, factum II, quem lapsum librariorum frequentem esse in libris scriptis: quod etiam pluribus locis ad Livium notavit Drakenb. Si Tacitum sibi constare velimus, Freinshemius hic potius audiendus erit. Mox Guelf. *habita ante ad Senatum.* Mox *eundem* videtur indicare, in nulla parte immutatam a Claudio orationem: alias esse debebat *eum.* Ern. *Triennio* probant Bip. item Brot. Tres annos et duo menses inter Neronis et Britannici natales intercessisse, notat etiam Eckhel. in D. NN. vet. vol. 6. p. 260.

Nullam antehac adoptionem] Atqui Tiberius Germanicum adoptavit, uti notum. Excusabunt id curiosi, quod Tiberius jam e Claudiis migrarat in gentem Juliam. Lips.

Atta Clauso] Secuti sumus spectatæ fidei codicem Vat. qui disertim habet *Atto Cluso:* superius tamen aliena manu I addito, ut fieret *Attio.* Ut mirer, Jurisconsultum Vertranium scribere duos Vat. *Accio Clauso*, referre. Sed ille quidem nobis imposuit: ego si fallo, tum mihi quivis oculos *Istos, suppositis eruito manibus.* Facit a Vatic. in eadem bibliotheca vetus Sueton. qui initio libri tertii, *Atta Claudio* refert. Et quidni probabile, cum Clausus recens e Sabinis esset, prænomen eum habuisse terminatione Sabinum? Emendandus ita, me judice, Livius 2, 16. *Atta Clausus, cui postea Appio Claudio Romæ nomen fuit.* 10, 8. *Principem nobilitatis vestræ, seu Attam Clausum, seu Ap. Claudium vultis.* De Clauso, manifeste post Virgilium Silius 17, 33. *Hic, prisca ducens Clausorum ab origine nomen, Claudia.* Et Ovidius in Fastis 4, 305. *Claudia Quincta genus Clauso referebat ab alto.* Lips. *Atto* Flor. cod. quod verum est. Vide supra ad 4, 9. Edd. pr. Rhen. Ald. etc. *Appio.* Puteol. Beroald. Alc. *Actio.* Ern.

Quæsitiore in Domitium adulatione] Pichena bene sic e cod. Fl. ubi est *quæstiore.* Ed. pr. *quæstore*, ut Guelf. quod ex eodem ortum. A Puteol. ad Pichenam editum erat *exquisitiore.* Tacitus sæpe simplici illo utitur, ut vel index docet. Ern.

Rogata lex] Curiata apud Pontifices. Vid. Hist. 1, 15. Mox tentor legere *fortuna mœrore:* sed vulgatum etiam, quamquam durius, ferri potest. Ern.

diam et nomen Neronis transiret." Augetur et Agrippina cognomento *Augustæ*. Quibus patratis, nemo adeo expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunæ mœror adficeret: desolatus paullatim etiam servilibus ministeriis, intempestiva novercæ officia in ludibria vertebat, intelligens falsi: neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt: sive verum, seu periculis commendatus, retinuit famam sine experimento.

XXVII. Sed Agrippina, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci inpetrat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem, Rheno transgressam, avus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germania trepidatum adventu Cattorum, latrocinia agitantium. Inde L. Pomponius, Legatus, auxi-

Desolatus paullatim] Ita capio. Britannicus spoliatus exutusque paullatim non solum honestiore comitatu, sed etiam servulis; cum Agrippina eos, quasi ad alia officia operasque, avocaret. Desolatus, μονωθεὶς, solus relictus: uti 1, 30. *Nonanus opperiendas Tiberii epistolas clamitaverat; mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte prævertit*. Lips. Add. Gronov. Obs. 4, 21. Ern.

Intempestiva novercæ officia] Sic correxi ex ed. pr. deleta præpositione *per*, quam ceteri libri omnes habent. Viri docti frustra quærunt sensum commodum *per int. n. o.* referentes ad *desolatus*. Tum sequentia nullum sic commodum sensum habent; at deleto *per*, omnia bene procedunt. Noverca volebat officiosa videri; sed id faciebat inepte. Itaque Britannicus, intelligens fraudem, ridebat inepta officia. Nihil clarius esse potest. Mox *falsi* etiam est in Guelf. et ed. pr. sequentes usque ad Rhenanum *falli se*. Post a Guelf. abest *ei* post *segnem:* quod placeret, nisi scirem, atque alibi exemplis positis monuissem, Tacitum id pronominis, etiam præter necessitatem et elegantiam, ponere solere. Ern. Bud. *per i. n. off.* ubi Rhen. putabat τὸ *verto* absolute poni; frustra: delenda præpositio. Dein *falsi* Rhen. e Bud.

Sive verum; seu periculis] Desistite medici: nullum hic vulnus. Sive, inquit, revera non segnis illi indoles fuit; sive pericula, et ex periculis favor, hanc ei famam circumdederunt. Alternans hic sermo per Tacito familiaris: 3, 31. *Longam et continuam absentiam paullatim meditans, sive ut amoto patre Drusus munia Consulatus solus obiret*. 2, 22. *De se nihil addidit metu invidiæ, an ratus conscientiam factis satis esse*. Et exempla obvia. Lips. Recte. Livius 1, 4. *seu ita rata, seu quia Deus auctor culpæ honestior:* ed. pr. bis habet *sive*. Mox *retinuit* est pro *obtinuit*. *Commendatus* sc. favori hominum, favorabilior factus. Ern. Bud. *sive v. sive p.*

Deduci impetrat] Sic Guelf. ed. pr. Puteol. ceteræque. In Lipsianas *imperat* vitio operarum irrepsisse puto: unde Freinshemio nota nata. Ern.

Ex vocabulo ipsius] Parum ἀναλόγως ergo vulgo Colonia Agrippina dicitur, etsi ita passim in Æthico et Itinerario Antonini: melius Agrippinensis aut Agrippinensium. Etiam Claudia agnominata, fide lapidis, quem totum adscribamus ad gratiam celeberrimæ urbis (ap. Grut. p. 436.): M. MARIO. M. F. STEL. TITIO. RVFINO. COS. LEG. LEG. I. MINER. P. F. CVR. COL. CLAVD. AVG. AGRIPPINENSIVM. PROCOS. PROV. SICILIAE. CVR. AMITERNOR. PRAET. TR. PL. Q. PROV. MACEDON. SEVIR. TVRMAR. EQ. ROM. TRIB. LATICL. LEG. I. ADIV. P. F. IIII. VIRO. STLITIBVS. IVDIC. Quo jure deducta colonia fuerit, Paullus lib. 2. De censibus D. 50. 15. *In Germania inferiore Agrippinenses juris Italici sunt*. Lips.

Avus Agrippa] Quod factum credo Agrippa et L. Gallo Coss. a. u. 717. ex Dione 48. 49. Lips.

Adventu Cattorum] Muret. *Caucorum*. Ed. pr. *Canthorum*, et mox c. 28. *Canthi*. Nempe tum scribebant Catthi, ut est in ed. Put. hinc *Canthi* effecti. MS. Guelf. *Cactorum:* at post *Cathi*. Ern.

Deinde L. Pomponius Legatus] Parum cohæret narratio. Cui rei enim

liares Vangionas ac Nemetas, addito equite alario, monuit, "ut anteirent populatores, vel dilapsis inprovisi circumfunderentur." Et secuta consilium Ducis industria militum, divisique in duo agmina, qui lævum iter petiverant, recens reversos, prædaque per luxum usos et somno graves, circumvenere. Aucta lætitia, quod quosdam e clade Variana quadragesimum post annum servitio exemerant.

XXVIII. At, qui dextris et propioribus compendiis ierant, obvio hosti, et aciem auso, plus cladis faciunt; et præda famaque onusti, ad montem Taunum revertuntur, ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti, cupidine ulciscendi, casum pugnæ præberent. Illi metu, ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis æternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem et obsides misere; decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ ejus apud posteros, in quis carminum gloria præcellit.

XXIX. Per idem tempus Vannius, Suevis a Druso Cæsare inpositus, pellitur regno; prima imperii ætate clarus acceptusque popularibus; mox, diuturnitate in superbiam mutans, et

illud *deinde?* Vereor, ut exciderint ea, quæ de Sulpicii Galbæ et P. Gabinii expeditione adversum Cattos Marsosque Dio narravit 60, 8. Quamquam ea gesta annis aliquot ante. Lips. Acidalius succurrebat corrigendo *proinde*. Sed videtur hic lacuna esse. In ed. pr. punctum est post *deinde*. Non moveret me, cum valde vitiosa et absurda sæpe sit in hoc libro interpunctio: sed hic non de nihilo esse videtur, non modo rei caussa, sed etiam quia idem punctum in editione Puteolani Riviique expressum est, item in Guelf. MS. Mox eadem ed. pr. *Vangionas*, ut MS. Flor. ed. Puteol. Alciati, J. Gron. Primus mutavit Rhenanus in *Vangiones*, sive operæ. Ern. Punctum post *deinde* in ed. Puteol. parum juvat, nam et istam particulam punctum præcedit. Lampugn. e cod. Mirdare se profitebatur *proinde*, quam plumbaturam parum firmam vocat Lipsius. Verum sic sæpe Cic. ut Catil. 2, 5. Verr. 5, 71. Sall. Jug. 49. Plin. ep. 7, 1. Hillero Rac. 36. placet *inde* eodem sensu, i. e. quam ob rem. Hoc verum puto. Bud. *Vangionas*. De Pomponio v. 5, 8. 11, 13. de Orat. 13.

Addito equite alario monuit] Codex Bud. Guelf. habet *monitos:* unde opinatur Rhenanus scribendum, *addit, equite alario monito:* sane et ed. pr. *monito*. Vulgatum est a Puteolano. Vix aliquid certi dici posse arbitror, propter suspicionem lacunæ. Sed monitum Pomponii non modo ad equites pertinuisse, sed etiam pedites, patet e sequentibus. Mox *dilapsis* Guelf. ed. pr. Puteol. Riv. Ber. Alc. ut e cod. Flor. dedit Pichena. *Delapsis* est a Rhenani editione. Mox Guelf. *militis*. Singularis etiam alibi pro plurali restitutus in hac voce. Ern. Bud. *dilapsis*, et mox *militum*.

Quadragesimum post annum] Justa supputatio. Clades illa enim accepta a. 763. Lips. *Quadr. post* ed. pr. et sequentes usque ad Rhenanum, qui (e Bud.) *post* præposuit. Restituit in locum e cod. Fl. Pichena. Post *Taunum* se correxisse pro *Taurum* dicit Rhen. At sic jam ed. pr. *Taurum* fluxit a Puteolano: sed est et in scriptis, velut Guelf. de Tauno monte dictum est ad 1, 56. Ern. Bud. *Taunum*.

Suevis a Druso] Non genti toti Suevorum, sed iis, qui Maroboduum et Catualdam Reges comitati erant; *qui a Druso, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum et Cusum locati sunt, dato Rege Vannio gentis Quadorum*, ait noster 2, 63. Vannii regnum in parte describit Plinius 4, 25. *Campos et plana Iazyges Sarmatæ, montes vero et saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem, a Moro* (nescio an corrig. *Maro*) *sive is Duria est, a Suevis regnoque Vanniano dirimens eos*. Lips.

Mox diuturnitatem] Lego *diuturnitate*. *Mutans*, pro mutatus, quod apparet ex MSS. Varro: *In priore verbo*

odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. Auctores fuere Vibillius, Hermundurorum Rex, et Vangio ac Sido, sorore Vannii geniti. Nec Claudius, quamquam sæpe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens, si pelleretur: scripsitque P. Atellio Histro, qui Pannoniam præsidebat, " legionem, ipsaque e provincia lecta auxilia, pro ripa componeret, subsidio victis, et terrorem adversus victores, ne, fortuna elati, nostram quoque pacem turbarent:" nam vis innumera Lygii, aliæque gentes adventabant, fama ditis regni, quod Vannius XXX per annos prædationibus et vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques e Sarmatis Iazygibus erat, inpar multitudini hostium: eoque castellis sese defensare, bellumque ducere statuerat.

XXX. Sed Iazyges, obsidionis inpatientes, et proximos per campos vagi, necessitudinem pugnæ adtulere, quia Lygius Hermundurusque illic ingruerant. Igitur degressus castellis Vannius, funditur prœlio: quamquam rebus adversis, laudatus, " quod et pugnam manu capessiit, et corpore adverso vulnera excepit." Ceterum ad classem, in Danubio opperientem, perfugit. Secuti mox clientes, et, acceptis agris, in Pannonia locati sunt. Regnum Vangio

graves prosodiæ quæ fuerunt, manent: reliquæ mutant. Lips. Sic cod. Fl. ed. pr. *Diuturnitatem* est a Puteolano. Mox ed. pr. *Vibillius;* quod se in vett. libris reperisse jam Muretus notavit, et ita e cod. Flor. et Agr. edidit Ryckius, probante J. Gronovio; quem nos sequimur. Add. 2, 63. *Jubillius* quomodo e *Vibillius* factum, intellige e nota ult. ad c. 16. Sic ed. pr. hoc ipso capite *jus* pro *vis*. Ern. Bip. suadent leg. *mutatus*.

Sido] Ille ipse, qui postea in partibus Vespasiani. H. 3, 5. *Trahuntur in partes Sido atque Italicus, Reges Suevorum.* Lips.

P. Attilio Histro] Vatic. et Flor. *Atellio*. In veteri inscriptione reperio hominem; quæ sic habet fide Aldi (ap. Grut. p. 443.): SEX. PALPELIO. P. F. VEL. HISTRO. LEG. TI. CLAVDI. CAESARIS. AVG. PRO. COS. PR. TR. PL. X. VIR. STL. IVDIC. TR. MIL. LEG. XIV. GERMANICAE. COMITI. TI. CAESARIS. AVG. DATO. SVB. DIVO. AVG. Quæ si ad illum referenda, quod ego censeo, legend. hic, *scripsitque Palpelio*. Lips. *Attellio histro* etiam cod. Agr. ed. pr. Guelf. *Attilio hystro* est a Puteol. *Palpelio* placet Ryckio. Ern.

Pannoniæ præsidebat] Quidam scripti, *Pannoniam:* nec raro ita noster. 4, 5. *Galliæ litus rostratæ naves præsidebant.* Iterumque: *Litora oceani præsidebat.* Lips. Sic Fl. MS. unde restituit Pichena. De forma hac loquendi jam alibi monitum. Ern. V. ad c. 14.

Terrori adv.] Ed. pr. *terrorem;* quod verum puto. Tacitus amat variare constructionem; et studium intempestivum conformandi sequentia præcedentibus sæpe obfuit Tacito, ut aliquot jam locis vidimus. Vid. v. c. supra c. 19. extr. His scriptis inspicio notam J. Gronovii. Ecce sic MS. Fl. Igitur recepi. Contra Guelf. *tempore*. Ern. Sic et Bud.

Triginta per annos] Legitima ratio esset 33. *per annos*. Lips.

Illic ingruerant] Sic MSS. Fl. Guelf. edd. pr. Put. Ber. Alc. Mutatum a Rhen. (e Bud.) in *ingruebant:* restituit Pichena. Item post *capessiit;* nisi quod Put. Riv. Ber. Alc. *capessuit* pro *capessivit*. Frustra Rhen. dedit *capessit*, quod est in Guelf. Pichena illud restituit. Ern.

Degressus castellis] Haud dubitanter ita rescripsi pro vulgato *digressus:* sic 4, 49. pro *tumulis non digrediebantur* recte repositum *degrediebantur*. Add. ibid. c. 74. Ern.

Secuti m. clientes et a. a.] *Et* videtur tollendum. Ern.

ac Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide: subjectis, suone an servitii ingenio, dum adipiscerentur dominationes, multa caritate, et majore odio, postquam adepti sunt.

XXXI. At in Britannia P. Ostorium, pro Prætore, turbidæ res excepere, effusis in agrum sociorum hostibus, eo violentius, quod novum Ducem, exercitu ignoto, et cœpta hieme, iturum obviam non rebantur. Ille gnarus, primis eventibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: et, cæsis qui restiterant, disjectos consectatus, ne rursus conglobarentur, infensaque et infida pax non Duci, non militi, requiem permitteret, detrahere arma suspectis, cunctosque ca-

Egregia adversus nos fide] Ita Vatic. Livius, 5, 35. *Quamquam adversus Rom. nulla eis amicitia.* Noster 3, 29. *Et privignis cum vitrico levior necessitudo, quam avo adversus nepotem.* At vulgo *apud nos fide* legeris, non Latine. LIPS. *Adversus* etiam MS. Flor. ed. pr. Paullo ante idem MS. Guelf. et ed. Puteol. *partivere*, ceteri *partiti sunt* ad Pichenam usque. Illud verum, ductumque e Sallust. Jug. 43. putat Ryckius, unde etiam Servius ad Æn. 1, 198. *partiverant* laudat. Sed ibi recte Cortius rescripsit *paraverunt*. Sæpe active *partire* dixit Plautus. Paullo post arbitror legendum *dominationis* ut 6, 45. *dum dominationis apisceretur.* Sed sic jam vir doctus apud Ryckium. ERN. Item Heins. Ast Pich. volebat *dominationem.*

Suorum an s. i.] Cod. Agr. præmittit *incertum*, quod est manifestum glossema.

P. Ostorium Proprætorem] Flor. *proprætore*: quod J. Gron. recte recepit, valde huic formæ favens. Ceteri omnes sc. (it. Bud.) et edd. *proprætorem*, præter Guelf. qui et ipse *proprætore* exhibet. Hic quidem recipi nil vetat. ERN. Sic et Bip.

Cæsis qui restiterant] Sic Latinitas postulat. Vulgati omnes (et Bud.) vitiose *restiterunt*; quod nullo modo ferendum ultra. Ferri etiam posset *resisterent.* Adde ad c. 32. ubi Acidalius ne *cœptabant* quidem in tali constructione probabat; quod tamen facilius ferri potest. ERN.

Cinctosque castris Antonam] Aciem omnem habui ad hunc locum, nec quidquam pervidi. Libri vett. *cunctisque castris.* Forte: *detrahere arma suspectis, cinctisque: castris Antonam ad Sabrinam* (Ptolemæo est *Sabriana*) *fluvium cohibere parat.* Sive, ut Agricola legebat, *junctisque castris.* Antona sane civitas videtur, manetque hodie Northamptona: quasi dicas septemtrionalis Hammonis civitas. Nam *ton* priscis Britannis semper civitas. Olim divinavi, *cinctosque castris, Antona et Sabrina fluviis*, eo sensu, ut hostem vagum et metuentem pugnæ partim castris, partim fluminibus cingeret, et ab effusa populatione arceret. Sed ludimus aleam, in loco fortasse non pleno. LIPS. MS. Fl. *cunctaque castris*, ed. pr. *cunctasque castris:* et mox *Sabnam.* Ceteri ut est in textu. Pichena conjiciebat *cunctosque ultra A. et S.* sensu probabili. *Submovere* alias de hac re dicitur ap. Suetonium. Camdenus (in Brit. p. 375.) *Antonam* pro *Aufona* irrepsisse putabat, qui est fluvius hodie dictus *Avon*, cum *Sabrina* transversam insulam secans ita, ut boreales partes petenti necessario alteruter sit transeundus: idque placebat etiam Cellario G. A. t. 1. p. 323. et Broterio. *Cunctosque* verum esse puto, ex lege disjunctionis: suspectis detraxit arma, omnes submovere et coercere fluminibus castellisque volebat. Si *ultra* durior correctio videtur, possis etiam sic legere: *castris Aufona et Sabrina fluviis cohibere parat:* h. e. submovere ultra flumina illa, et dispositis idoneo loco castris coercere, ne transire fluvios et turbare provinciam et socios possent. ERN. *Cinctos* Camdenus refert ad *hostes, castris ad Aufonas* majorem scil. et minorem, quorum alter ad ortum, alter ad occasum vergit, *et Sabrinam fl.* cohibendos. Hillerus mavult *cinctos* referri ad *fluvios*, quos *castris* circumdatos Dux Rom. clauserit, ne agmen infensum illos trajicere posset. Eodem sensu Ryckii amicus præferebat *junctos.* Mihi placet Pichenæ *cunctos* et cum Bip. insero *ad:* sic omnia plana. Bahrdt in vers. Germ.

stris ad Auvonam et Sabrinam fluvios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, valida gens, nec prœliis contusi, quia societatem nostram volentes accesserant: hisque auctoribus circumjectæ nationes locum pugnæ delegere, septum agresti aggere, et aditu angusto, ne pervius equiti foret. Ea munimenta Dux Romanus, quamquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perrumpere adgreditur, et distributis cohortibus turmas quoque peditum ad munia accingit. Tunc, dato signo, perfringunt aggerem suisque claustris inpeditos turbant. Atque illi conscientia rebellionis, et obseptis effugiis, multa et clara facinora fecere. Qua pugna filius Legati, M. Ostorius, servati civis decus meruit.

XXXII. Ceterum clade Icenorum compositi, qui bellum inter et pacem dubitabant: et ductus inde in Cangos exercitus. Vastati agri, prædæ passim actæ; non ausis aciem hostibus, vel, si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Jamque ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam adspectat; cum ortæ apud Brigantas discordiæ retraxere Ducem, destinationis certum, ne nova moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis, qui arma cœptarant, interfectis, in reliquos data venia, resedere: Silurum gens, non atrocitate, non clementia mutabatur, quin bel-

sequitur Ernesti conjecturam: *castris Aufona et Sabrina fluviis c. p.*

Prœliis concussa] Farn. *contust.* Lips. Sic et Flor. ed. pr. Ceteræ edd. ad Pichenam usque *concussa*. *Contundere* verbum elegans pro frangere, debilitare, quo usus et Sallust. Jug. 43. *nostræ opes contusæ, hostiumque auctæ erant:* ubi similiter codd. quidam *concussæ*. Vid. ibi Cort. Ern.

Turmas quoque peditum] Ego scio, numquam turmas peditum dici; quod tamen libri omnes præ se ferunt. Possit legi, *turmas, quodque peditum*. Addo, Pichenam distinctione expedire, *Turmas quoque, peditum ad munia accingit:* id est, turmas equitum (qui immunes) jubet peditum officia fungi. Lips. Frustra addidisset *quodque peditum*, cum cohortes jam nominasset. Verum vidit Pichena. *Peditum* pendet a *munia*. Equites non uno loco apud Livium equis descendere, et munia peditum præstare jubentur. Mox pro *qua* Guelf. *contra*. Ern.

Ductus in Cangos exercitus] Promontorium Καγγανῶν etiam Ptolemæus 2, 3. in Britannia agnoscit: sed, qui fuerint proprie hi populi, certant. Ego hoc scio, vicinos Icenis fuisse, et cum iis restituendos Cæsari 5, 21. Corrupte enim ibi legas, *Cenimagni, Segontiaci, Bibroci, missis legationibus, sese Cæsari dediderunt.* Nam Cenimagni nusquam lecti inter Britanniæ gentes. Divido, et scribo: *Iceni, Cangi.* Capio judicem te, Gulielme Camdene, qui Britanniæ tuæ nebulas claro ingenii sole nuper illustrasti. Lips. MSS. Fl. Vat. Guelf. ed. pr. *inde Cangos:* unde Pichena conjiciebat *inde in C.* quod verum puto. Etiam aliis locis librarii *inde* pro *inde in*, et *in* pro *inde in* dedere. V. Burm. ad Sueton. Cæs. 35. et ad Vesp. 5. Mox *jamque*, quod e Fl. dedit Pichena, habet etiam Guelf. ed. pr. idemque mox *Brigantas*. Vid. supra ad c. 27. Sic c. 34. *Siluras*. Ern. Ap. Cæs. Camdenus legit *Iceni, Regni*. Davies. nil mutat.

Qui arma cœptabant] Forte *cœptarant*, Acidalius. Favet ed. pr. *cœperant*, quod est aut pro *ceperant*, aut *cœptarant:* hoc malim. Infra quoque idem liber *excœpissent*. Adde ad c. 31. Ern.

Silurum gens] Ita correxit (ex ingenio) Rhenanus. Superiores edd. *Sylurarum:* ed. pr. *Dilurum:* sed dein recte *Siluras:* nisi quod c. 38. *Siluas*, quod omnes libri habent 14, 29. Ern. Bud. *Siluarum*.

lum exerceret, castrisque legionum premenda foret. Id quo promptius veniret, Colonia Camulodunum, valida veteranorum manu, deducitur in agros captivos, subsidium adversus rebelles, et inbuendis sociis ad officia legum.

XXXIII. Itum inde in Siluras, super propriam ferociam, Caractaci viribus confisos; quem multa ambigua, multa prospera extulerant, ut ceteros Britannorum Imperatores præmineret. Sed tum astu, tum locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordovicas, additisque, qui pacem

Colonia Camalodunum] Quod oppidum antea Regum in eo tractu sedes. Dio 60, 21. Καμουλόδουνον τὸ τοῦ Κυνοβελλίνου Βασίλειον appellat. At Camalodunum lapidi prisco insculptum, eccisti: (ap. Grut. p. 439.) CENSITOR. CIVIVM. ROMANORVM. COLONIAE. VICTRICENSIS. QVAE. EST. IN. BRITANNIA. CAMALODVNI. Duplex autem eo nomine oppidum, alterum in Brigantibus, alterum in Trinobantibus, colliges ex Ptolemæo l. c. Plinioque 2, 77. Nescio, an nomen illis a peculiari aliquo et indigena Deo: cujus forsan mentio in hoc lapide: (ap. Grut. p. 56.) CAMVLO. SANC. FORTISS. SAC. TI. CLAVDIVS. TI. F. QVIR. TERTIVS. MIL. COH. VII. PR. 7. VERI. L. D. D. D. *Camulus indigena Deus*, idem qui Mars. LIPS. Codd. Flor. Agr. Oxon. Guelf. edd. vett. omnes *Camulodunum:* quod verum est, ut etiam scriptura Græca docet. Sic etiam Itiner. Anton. Sed inscr. a Lipsio allata, et nummus antiquus *Camalod.* quod defendunt Camdenus p. 322. et Cellarius. Hic quidem, quid libri desiderent rescribi, quæritur. ERN. Urbs ista in Trinobantibus *Cambodunum* est, non *Camalodunum*.

Imbuendis sociis ad officia legum] Veteranos eo deductos ait, a quibus et illi, qui essent in armis, repellerentur, et, qui in ditione, legibus et imperiis Romanis adsuefierent, sub fascibus vivere addiscerent. GRON.

Caractaci viribus] Dio 60, 20. Καταράκατον nominat, alii *Catacratum:* Zonaras *Caratacum*. *Caradocum* vocasse videntur Britanni. Certe etiam hodie locus est, et in eo parietinæ arcis, quem *Caer Caradoc* vocant; id est oppidum sive arcem Caradoci. LIPS. Ed. pr. *Caratacum* semper, h. l. etiam Guelf. ERN. Ex nummo thes. Brit. cum epigraphe CARIC Haymius t. l. p. 145. hunc Regem *Carictacum* nominandum præcipit. Verum non certum esse, istum nummum Britanniæ deberi, nec hic quicquam mutandum, censet Eckhel in Doctr. NN. vet. vol. 1. p. 80.

Sed astu, tum] Amplector Flor. scripturam. *Sed tum astu, locorum fraude prior:* ut sit sensus, astu translatum ab eo bellum, quia fraude ex locorum peritia prior esset. Monuit Pichena. LIPS. Cod. Agr. *Sed tamen astu, locorumque fraude prior:* et sic editio prim. nisi quod τὸ *que* abest. Jac. Gronovius e cod. Flor. conjiciebat, Tacitum scripsisse, *Sed tum astu, loco, tum fraude prior:* quod si cui placet, feram. Ego lectionem cod. Fl. præferam huic conjecturæ. Sed tamen locum non satis sanum puto. Quantum e sequentibus colligere licet, tantum loco callide delecto valebat Caractacus: nullius alius astus mentio. Itaque suspicor, e vestigiis scripturæ, *sed tamen astu*, legendum, *sed ea tempestate, locorum f. p.* Sæpe Tacitus *ea tempestate* 1, 3. 3, 6. etc. In Guelf. est *tum astu, tum loco f.* ERN. Pro *astu* Bip. conjectant leg. *iste*, vel istud glossema putant. Mihi cum Hill. Rac. 8. cod. Guelf. veram lectionem servare videtur, alterum *tum* a præcedente *astu* absorptum est in aliis.

Ordovicas] Ita correxit (ex ingenio) Rhenanus. Ed. pr. *Ordolicas*, Puteol. Alc. (et cod. Bud.) *Ordolucas*. MS. Guelf. *prælium in Ordolucas;* cujus confusionis plura post exempla reperiet lector. Britanniæ populus est. ERN.

Pacem nostram] Libri aliquot editionum veterum, *pacem in iram*. Ego legerim, *pacem an iram nostram*. Duplex scilicet stimulus capiendi arma in Romanos; sive quod pacem et servitutem multi timerent, sive quod extrema ab iratis. LIPS. Freinsh. *parem injuriam:* alii aliter. Frustra moliuntur. *Pax* eleganter interdum est idem quod imperium. Seneca de Clem. 1, 1. *Hæc tot millia gladiorum, quæ pax mea comprimit*. Cap. 4. *Hic casus Romanæ pacis exitium erit: hic tanti*

nostram metuebant, novissimum casum experitur; sumpto ad prœlium loco, ut aditus, abscessus, cuncta nobis inportuna, et suis in melius essent. Tunc montibus arduis, et, si qua clementer accedi poterant, in modum valli saxa præstruit: et præfluebat amnis vado incerto, catervæque meliorum pro munimentis constiterant.

XXXIV. Ad hoc gentium Ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda spe, aliisque belli incitamentis. Enimvero Caractacus huc illuc volitans, "illum diem, illam aciem, testabatur, aut reciperandæ libertatis, aut servitutis æternæ initium fore:" vocabatque nomina "majorum, qui Dictatorem Cæsarem pepulissent, quorum virtute vacui a securibus et tributis, intemerata conjugum et liberorum corpora retinerent." Hæc atque talia dicenti, adstrepere vulgus; gentili quisque religione obstringi, "non telis, non vulneribus cessuros."

XXXV. Obstupefecit ea alacritas Ducem Romanum: simul objectus amnis, additum vallum, inminentia juga, nihil nisi atrox et propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles prœlium poscere, "cuncta virtute expugnabilia," clamitare. Præfectique ac Tribuni paria disserentes, ardorem exercitus

fortunam populi in ruinas aget. Sed et c. 8. *tibi in tua pace armato vivendum est.* In regno vel imperio tuo, quod pace contines, ubi aliis pacem præstas. De Provid. 4. *Omnes considera gentes, in quibus Romana pax desinit.* Plinius 27, 1. *Immensa Romanæ pacis majestate non homines modo diversis inter se terris gentibusque, verum etiam montes et excedentia in nubes juga partusque eorum et herbas quoque invicem ostentante.* Arrianus in Epict. 3, 22. Ἂν τίς σε δαίρῃ, κραύγαζε τὰς ἐν τῷ μέσῳ, ὦ Καῖσαρ, ἐν τῇ σῇ εἰρήνῃ οἷα πάσχω. Ergo *pacem nostram metuunt*, qui detrectant imperium nostrum: qui verentur, ne et ipsi veniant in ditionem nostram. Sic quoque supra Tacitus 29. *terrori adversus victores, ne fortuna elati nostram quoque pacem turbarent:* hoc est, in fines nostros facerent incursiones; nos quoque adorirentur. Gron. *Pacem in iram* est in ed. pr. Ceteræ inde a Puteol. omnes *pacem nostram:* recte. Sic *pacari* Romanis scriptoribus dicuntur, quæ sub Imperium Romanum rediguntur armis. Ern.

Saxa præstruit] Sic ed. pr. et MS. Oxon. At Puteol. et sequentes omnes usque ad Pichenam *saxis:* male; cum præcedat *montibus arduis.* Ern.

Catervaque majorum] Lego *catervæque nationum.* Solitum ita Britannis Gallisque struere aciem per nationes, ut discreta virtus eluceret. Lips. Placet Pichenæ, quia sequitur *ductores gentium.* Sed hi pertinent ad reliquum exercitum: et tantum pars copiarum pro munimentis stabat, non *catervæ nationum.* Nec sequar Ryckium, qui e cod. Agr. rescripsit *caterva majore*, nec Barthium, qui Adv. 45, 3. *Moniorum* vel *Maniorum:* quæ gens insulam *Moniam* vel *Maniam* habitavit, corrigi volebat. Nihil melius vidi, quam quod Freinsh. voluit: *catervaque armatorum*, s. *catervæ*, ut in Agric. c. 37. quod optime consentit iis, quæ dicuntur c. 35. init. ubi *propugnatores* dicuntur. Ern. Sequor Bip. qui e 13, 56. 16, 5. H. 2, 82. Sall. Jug. 13. ostendunt, *meliores* sæpe notare fortiores.

Pro munimentis] Ante munimenta, ut 2, 80. Cf. 3, 20. Sed alibi instar munimentorum: sic 12, 14. 14, 37.

Aut servitutis æternæ] Nescio, an elegantius veriusque *aut servitutis æternæ fore*, voce deleta. Lips. *Initium* deleri vult et Acidal. qui provocat ad 3, 20. et Germ. 6.

Quisque religione] Guelf. (Bud.) et ed. pr. *religioni quisque:* it. Puteol. Alc. Rhen. Ald. Gryph. Lips. Bene *religione*, cum sequentibus, i. e. suæ quisque gentis more jurat: nam *religio* est religiosa adseveratio. Sic et correxerat docta manus in Gryphiana. Ern.

Ardorem incendebant] Vett. edd. om-

incendebant. Tum Ostorius, circumspectis, quæ inpenetrabilia, quæque pervia, ducit infensos, amnemque haud difficulter evadit. Ubi ventum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in nos, et pleræque cædes oriebantur. Posteaquam, facta testudine, rudes et informes saxorum compages distractæ, parque cominus acies; decedere barbari in juga montium. Sed eo quoque inrupere ferentarius gravisque miles; illi telis adsultantes, hi conserto gradu: turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumve tegmina, et, si auxiliaribus resisterent, gladiis ac pilis legionariorum; si huc verterent, spathis et hastis auxiliarium sternebantur. Clara ea victoria fuit, captaque uxore et filia Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti.

XXXVI. Ipse (ut ferme intuta sunt adversa) cum fidem Cartismanduæ, Reginæ Brigantum, petivisset, vinctus ac victoribus traditus est, nono post anno, quam bellum in Britannia cœptum. Unde fama ejus evecta insulas et proximas provincias pervagata, per Italiam quoque celebrabatur: ave-

nes *intendebant*, ut volebat N. Heinsius, et est in MS. Reg. ap. Ryckium, et Guelf. (it. Bud. a l. m.) *Intendere* pro augere, sæpe dici apud nostrum, scio: sed, an satis commode jungatur *ardori*, dubito. Itaque *incendebant* secutus sum, quod tacite receptum est, nescio an e MS. In Agr. cod. esse colligo, quia Ryckius nihil notavit, cum de regio moneret. Et sic correctum est in Gryphiana. Ern.

Decedere barbari in] Acidalius malebat *recedere:* alius ap. Ryckium *secedere.* Neutrum placet. Vulgatum defendi potest, intellectu *prœlio* vel *munimentis. Decedere prœlio* dici, pluribus exemplis docet Dukerus ad Liv. 34, 47. *Decedere præsidio, vallo,* dici posse, nemo dubitat. Decedebant prœlio et munimentis, ut in montes evaderent. Ern. l. c. Dukerus potius docet, *decedere* prœlio rarius dici quam *excedere.*

Conferto gradu] Freinsh. volebat *conserto* e 6, 35. ubi *conserta acies:* et sic est in MSS. ap. Broterium. Sed *conferto gradu* nihil est, quam *conferto agmine* ap. Liv. 22, 28. quod recte defendit Drakenb. etsi libri quidam *conserto.* Adde ad 6, 35. Ern. Cæsar quoque B. G. 1, 24. *confertissima acies.* Plin. 18, 7. *confertis taleis*, sed ad *gradum* aptius quadrat *conserere.*

Spathis et hastis auxiliarium] Observa diversa arma inter legionarios auxiliaresque: illis gladios et pila; his spathas et hastas tribuit. Spathas autem, *gladios majores* interpretatur Vegerius 2, 15. Lips. Mirum est barbarum vocari verbum *spathæ* a Lupano, quod Græcum et ipsius Menandri est in Μισουμ. 2. Gron. Cf. Pollux 10, 31.

Cartismanduæ] Ed. pr. *Cartimandam* vocat, nisi quod h. l. *Cartimandus* scriptum. Ed. Puteol. h. l. *Cartimanduam* vocat, post semper *Cartimandam*, et sic omnes vett. variant. Sed Hist. 3, 45. constanter *Cartismandua.* Puteol. *Carthimandua*, et sic ceteri vett. Ern.

Nono post anno] Atqui bellum cœpit Claudio tertium, L. Vitellio secundum coss. ut Dio clare tradidit 60, 19. nec inde ad hunc diem plus annos septem numeraveris, ut suspicio jure numeralis mendi sit. Pugnant etiam hæc cum iis, quæ H. l. c. scribuntur: *Carthismandua*, inquit, *Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate; et auxerat potentia, postquam, capto per dolum Rege Caractaco, instruxisse triumphum Claudii Cæsaris videbatur.* Nam triumphus Claudii aliquot annis anterior: nec in eo hercle ductus iste Caractacus. Ut nihil dici possit, quin Tacitum in Historiis aut memoria fefellerit, aut provexerit color quidam scriptionis. Lips. Ryckius putat, initium supputationis ducendum a bello intestino, quod Romanos in Britanniam traxerit. Ern.

Provincias pervagata] MS. Guelf. *civitates* in textu, sed *provincias* in margine. Mox idem *ruebantque visere:* vulgatum verum esse, series narrationis satis indicat. Ern.

bantque visere, quis ille tot per annos opes nostras sprevisset. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat: et Cæsar, dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe, ut ad insigne spectaculum, populus. Stetere in armis Prætoriæ cohortes, campo, qui castra præjacet. Tum, incedentibus regiis clientelis, phaleræ torquesque; quæque externis bellis quæsierat, traducta: mox fratres, et conjunx et filia: postremo ipse ostentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu: at non Caractacus, aut vultu demisso, aut verbis, misericordiam requirens. Ubi tribunali adstitit, in hunc modum locutus est:

XXXVII. "Si, quanta nobilitas et fortuna mihi fuit, tanta rerum prosperarum moderatio fuisset, amicus potius in hanc urbem, quam captus, venissem: neque dedignatus esses claris majoribus ortum, pluribus gentibus imperitantem, fœdere pacis accipere. Præsens sors mea, ut mihi informis, sic tibi magnifica est: habui equos, viros, arma, opes: quid mirum, si hæc invitus amisi? Non, si vos omnibus imperitare vultis,

Castra præjacet] Vatic. *castris.* Et statim lego *regiis clientelis.* LIPS. *Castris* etiam ed. pr. Reliquæ a Puteolano inde omnes *castra.* Post rescripsi *tum* pro *tunc:* quod alienissimum esse omnes vident, et aliis quoque locis pro *tum* scribitur: *tunc* est eo tempore; *tum*, post, quo facto. Secutus est Broterius. Mox ante Lipsium omnes *clientulis*, estque sic in MSS. *Clientuli* occurrunt infra in Dial. de Or. c. 36 Neque ego spreverim. Per contemtum, ut de Reguli barbari clientibus, dici putem. Denique an non durum, *incedere* de clientelis dici? Pro *traducta* ed. pr. *tradita.* ERN.

Ex metu: at non] Locus prava distinctione laborabat in omnibus edd. præter ed. pr. quæ habet punctum post *requirens*, ubi in ceteris est comma. Atque etiam post *ex metu* colon esse debebat, non punctum. Nisi vero τὸ *non* est alieno loco: *At Caractacus non vultu demisso aut verbis m. requirens, ubi* etc. quod sane melius puto, placetque Broterio. Denique, si *ex metu* abesset, nemo desideraret. Nam *degeneres pr.* sunt meticulosæ. Si genuinum est, *degeneres pr.* sunt humiles nimis. ERN.

Pluribus gentibus imperitantem] Ita e Flor. edidit Pichena: nescio an recte, cum mox iterum *imperitare* recurrat. Sed hoc leve. Ed. pr. Lips. *imperantem.* Ceteræ veteres omnes *imperitans*, vitiose e Puteolano pro *imperitantem.* Id unde ortum sit, lectio Guelf. indicabit: *non dedignatus essem* (passive) *cl. m. ortus, p. g. imperitans fœdere pacem accipere.* ERN. Plane sic Bud. a l. m. unde r. m. fecit *imperitans.*

Nam, si vos, omnibus imperitare] Falso vero hoc et inepte dicitur. Idne consequens, ut, qui velit, quod velit possit? Ego me Britannis Regem esse volo: illi accipiant? Emendo priorem voculam, et *num* lego; atque ita sententiam interrogatione inspiro. Ego, inquit, vobis me opposui: quid mirum? An quia vos omnibus imperare vultis, omnes statim imperari etiam velint? non hercules animosi nos et liberi. LIPS. Sic editum ab illo tempore, usque ad Ryckium, qui edidit *non si*, e MS. Agr. et conjectura Mureti, Grotii: quod est sane elegans, et generoso Caractaci animo aptum. Constantiam enim quandam et firmitatem animi indicat, quamquam, etiam in simplici argumentatione adhibetur, ut patet e Cicer. Top. c. 3. *Non, si uxori vir legavit omne argentum, quod suum est, idcirco, quæ in nominibus fuerunt, legata sunt*, quem locum attulit Ryckius. Noster 14, 48. *Non, quicquid nocens reus pati mereretur, id statuendum.* Constantiæ servit in loco noto Suetonii Aug. 97. et Terentii Eun. I. 1, 4. *Non, si me obsecret.* Recepit Broterius. Ego quia *num* scripturæ vulgatæ *nam* similius, hoc secutus sum. Sed tamen et supra *num* et *non* confundi vidimus. ERN. Citatis adde H. 3, 20. *Non, si pateant portæ.* Acid. etiam *num*, et magis *non*, probat.

sequitur, ut omnes servitutem accipiant. Si statim deditus traderer; neque mea fortuna, neque tua gloria inclaruisset, et supplicium mei oblivio sequeretur: at, si incolumem servaveris, æternum exemplar clementiæ ero." Ad ea Cæsar veniam ipsique et conjugi et fratribus tribuit. Atque illi, vinclis exsoluti, Agrippinam quoque, haud procul alio suggestu conspicuam, iisdem, quibus Principem, laudibus gratibusque venerati sunt: novum sane et moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis præsidere: ipsa semet parti a majoribus suis imperii sociam ferebat.

XXXVIII. Vocati posthac Patres, multa et magnifica super captivitate Caractaci disseruere: "neque minus id clarum, quam cum Syphacem P. Scipio, Persen L. Paullus, et si qui alii vinctos Reges Populo Rom. ostendere." Censentur "Ostorio triumphi insignia;" prosperis ad id rebus ejus, mox ambiguis: sive, quod, amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit; sive hostes, miseratione tanti Regis, acrius ad ultionem exarsere. Præfectum castrorum et legionarias cohortes, exstruendis apud Siluras præsidiis relictas, circumfundunt. Ac, ni cito e vicis et castellis proximis subventum foret, copiæ tum occidione occubuissent.

Oblivio sequeretur] Lego *sequetur*, et distinctione sententiam expedio: *Et supplicium mei, oblivio sequetur: at si incolumem*, etc. Lips. Sic jam ante Rhenanus. Ego recipere in textum non dubitavi propter evidentiam, haud paullo majorem, quam ante in *clientelis*: quod tam constanter ab omnibus e Lipsii conjectura, ut alia, editur. Secutus me est Broterius. Ern. *Supplicium* Salinerio hic est supplicatio, ut 3, 64. male. *Sequetur* Rhen. ex ingenio; nam *sequeretur* in Bud. et hoc aptius.

Vinclis exsoluti] Cod. Flor. et Bud. *absoluti*. Sic Beroald.

Laudibus gratibusque] Edd. vett. *gratiisque;* quod nunc editur MS. Bodl. habet. Ern.

Signis R. præsidere] i. e. inter signa militaria loco edito, tribunali, Imperatoris modo, sedere. V. dicta ad Sueton. Tib. 6. Mox *posthac* vett. edd. omnes, de quo supra satis dictum. Ern. ad 3, 4.

Vinctos Reges] Sic e Flor. restituit Pichena. At ita dudum ed. pr. idem exhibet MS. Guelf. et alii ap. Broterium. Intermediæ omnes *victos*. Paullo post MS. Reg. ed. pr. *sive quod hostes*. Ern.

Ac, ni cito vicis] Editione prisca, et quibusdam scriptis, *cito nuntiis*. Suspicor, *ni citis nuntiis e castellis*, nisi placet, *ni cito municipiis et castellis*. Malim etiam mox: *promptissimus quisque e manipulis cecidere*. Et, *cohortes expeditas opposuit*. Lips. Intelligit ed. pr. sed sic etiam edd. Puteol. Riv. MSS. Flor. Guelf. Muretus conjiciebat *ac ni cito e vicis* etc. Sed Gronov. Obs. 2, 20. vulgatum defendit: ceterum sententiam non expedit. Nam profecto non subventum vicis et castellis, sed Præfecto castrorum et cohortibus, in struendis novis præsidiis occupatis, munientibus. Itaque non displicet mihi Mureti conjectura, quæ et aliis placuit, nisi præpositio omissa est consulto, ut in nominibus urbium. *Vici* intelliguntur, in quibus præsidia militaria essent. V. Gronov. ad Agricol. c. 41. *Castella vicique* sæpe junguntur ut ap. Liv. 9, 38. ubi pariter turbant librarii in *vicique*. Neque tamen Lipsii conjecturas spreverim, præsertim priorem. Ern. Bud. quoque *nuntiis et*. Rhen. tamen *vicis et*. Mureti conjecturam suam faciunt Faern. Acid. Heins. Ingeniose Bip. emendant *nuntiasset et*. Sed vel sic puto leg. *e castellis*.

Occidione occ.] Vitiose vett. edd. *copiarum obsidione occubuissent*. Rhen. primus ex ingenio dedit *copiæ tum occidione occubuissent*. Muretus eleganter corrigit præterea *occidissent*, quod etiam adscripserat vir doctus in marg. Gryphianæ. Est propria Latinorum formula, *occidione occidere*, ut ap. Liv. 2,

sent. Præfectus tamen et octo Centuriones, ac promptissimus quisque manipularis cecidere: nec multo post pabulantes nostros missasque ad subsidium turmas profligant.

XXXIX. Tum Ostorius cohortes expeditas opposuit: nec ideo fugam sistebat, ni legiones prœlium excepissent. Earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugere hostes, tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc prœlia, et sæpius in modum latrocinii per saltus, per paludes, ut cuique sors, aut virtus; temere, proviso: ob iram, ob prædam: jussu, et aliquando ignaris Ducibus. Ac præcipua Silurum pervicacia, quos accendebat vulgata Imperatoris Rom. vox: "ut quondam Sugambri excisi et in Gallias trajecti forent, ita Silurum nomen penitus exstinguendum." Igitur duas auxiliares cohortes, avaritia Præfectorum incautius populantes, intercepere: spoliaque et captivos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant: cum, tædio curarum fessus, Ostorius concessit vita; lætis hostibus, tamquam Ducem haud spernendum, et si non prœlium, at certe bellum, absumpsisset.

51. ubi etiam libri quidam *obsidione*. V. Drakenb. ERN. Ap. Lact. D. I. 5, 6. *occisione deleverat,* ubi alii *occidione*.

Quisque manipulus] Verius, *e manipulis*. LIPS. Pichena *manipularis*. Lipsianum prætulerim,ob consuetudinem Taciti. H. 1, 57. *promtissimi e legatis*. Sed tamen frequentissime genitivum jungit, unde forte malit quis *manipularium*. ERN. Præfero *manipularis*, ut 1, 20. 21. et 15, 12. ubi v. not. Bip. Sunt autem *manipulares* primores militum s. principes quos nominat Veget. item principales 2, 7.

Pabulantes nostros missasque] Hanc esse veram lectionem putamus, quæ totidem literis est in ed. Puteolani, unde non dubitavimus restituere: secutusque est nos Broterius. Codd. Flor. Guelf. *pabulantis nos ipsos missasque:* ed. pr. *pabulatum nosipsos missasque*, unde volebat J. Gronovius *hos ipsos*. Atqui proxime de interfectis præcesserat. E *nostros* factum est *nosipsos*. Beroaldus et Alc. dedere *pabulantis nostros missasque*. Quæ nunc obtinet lectio *pabulantis nostros, ipsasque missas* primum reperitur in ed. Rhen. 1533. unde duxere Aldus, Gryphius, ceteri. Itaque suspicor in nota Rhenani esse vitium operarum, dicit enim se scripsisse *pabulantes nostros ipsos*. ERN. In Rhen. ed. 1544. plane eadem diversitas in textu et nota.

Cohortes expeditas exposuit] Cur *exposuit?* An in navibus fuerant? Legitimum verbum erat *submisit*. Tolerabilius erat *expromsit*. ERN. Bip. *opposuit*, cum Lipsio: rectius.

Pro meliore fuit effugere] Sensus; post existimatum est, nos superiores fuisse, a nostra parte melius pugnatum esse. De usu hoc præpositionis *pro* v. Cort. ad Sall. Jug. 22. Sed mox videtur legendum, *et fugere*. Rationem enim videtur reddere velle, cur, cum æquo Marte discesserint, tamen postea se victores crediderint. In tali re noster copula *et* utitur. Fugere sane hostes, inquit, sed tamen tenui damno etc. ERN.

Provisa] Verius, *provisu*. LIPS. MS. Flor. *proviso*, quod recepit recte Pichena. ERN. Et secuti recentiores.

Ac præcipua] Rectius conjunctionem abfuturam putat Freinsh. Si quid mutandum, malim *At*, quod hic aptissimum fore, facile omnes sentient. ERN.

Sicambri exciti] Ferretus in notis hic *exciti:* et Ursinus pro correctione Faerni laudat *excisi*. At in omnibus editis meis *excisi* reperi. Et posset *exciti* defendi. Nam Sugambri proprie non deleti, sed suis sedibus exciti in Galliam traducti sunt; estque id fere proprium in ea re verbum. Sed gens excisa dici potest, cum mota sedibus suis aliis immiscetur, ut nomen proprium habere desinat. Et sic h. l. capiendum. ERN. Flor. *excisi*. Sic et Bud.

Et in G. tr. f.] Ursin. cum Faerno *aut in G. tr. f.*

XL. At Cæsar, cognita morte Legati, ne provincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is propere vectus, non tamen integras res invenit, adversa interim legionis pugna, cui Manlius Valens præerat: auctaque et apud hostes ejus rei fama, quo venientem Ducem exterrerent, atque illo augente audita, ut major laus compositis, vel, si duravissent, venia justior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant; lateque persultabant, donec adcursu Didii pellerentur. Sed, post captum Caractacum, præcipuus scientia rei militaris Venutius, e Brigantum civitate, ut supra memoravi, fidusque diu et Romanis armis defensus, cum Cartismanduam reginam matrimonio teneret; mox orto discidio, et statim bello, etiam adversus nos hostilia induerat. Sed primo tantum inter ipsos certabatur, callidisque Cartismandua artibus fratrem ac propinquos Venutii intercepit. Inde accensi hostes, stimulante ignominia, ne feminæ imperio subderentur, valida et lecta armis juventus regnum ejus invadunt: quod nobis prævisum; et missæ auxilio cohortes acre prœlium fecere; cujus, initio ambiguo, finis lætior fuit. Neque dispari eventu pugnatum a legione, cui Cæsius Nasica præerat. Nam Didius, senectute gravis, et multa copia honorum, per ministros agere, et arcere hostem, satis habebat. Hæc, quamquam a duobus, Ostorio Didioque, Proprætoribus, plures per annos gesta, conjunxi, ne divisa, haud perinde ad memoriam sui valerent. Ad temporum ordinem redeo.

Atque illo augente audita] J. F. Gron. conjecit, *atque ille augere audita*, non probante filio. Ex ratione oppositionis debebat esse *ipso augente*. Et hostes augebant, et Dux ipse res auctas perscripserat Romam. Ern.

Ut major laus compositi] Judicavi deesse olim aliquid: male. Scribe tantum, *compositis*, et sententia liquida erit. Lips. Id postea recte receptum, quamquam obloquitur J. Gron. Quorsum enim referetur commode *duravissent*, si ante singularis est? Ern. Flor. *compositi*, quod præfert Lallem.

Jugantum civitate] Legit, *Brigantum* Rodolphus: et sane ex H. 3, 45. ita apparet. Nam quod hic ait, supra se rettulisse, non lego id quidem in his libris. Lips. Ed. pr. *Evigantum:* an id factum e *Brigantum?* Sed e reliqua illius libri ratione colligo, operas dare voluisse aut debuisse *e Jugantum*, quod omnes ceteri habent et MS. Guelf. Vid. ad c. 16. Vett. edd. et MSS. mox *Venutius* omnes. Quis primus *Venusius* dederit, nescio. Sed sic libri H. l. c. Ern. Omnino leg. *Brigantum*, quod et recepere Bip. e c. 32. et H. l. c. *Jugantes* ignorant Geographi. Camdenus p. 558. conjectabat, forsan Cantianos (vulgo *the Gaint*) intelligendos, ipse tamen potius *Brigantum* reponendum censet. Bud. *evigantum:* idem *Venutius*.

Mox orto dissidio] *Discidio* et hic scribendum censeo. Gron. Sic MSS. Flor. Agr. ed. pr. *dissidio* est a Puteolano invectum. Ern. Cf. 2, 86.

Ne feminæ imperio subderentur] Vereor, Tacite, ut mens tibi præsens. In tuis moribus, non in Britannorum fuisti, cum hæc scripsisti. Numquid illis ignominiosum subdi feminæ? Te igitur audi. *Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare.* Quod clare testatur Boadicæa tua 14, 35. Lips.

Ostorio Didioque] Nomina hæc a glossa quadam adjecta putat Freinsh. Mox τὸ *nunc* abest a cod. Flor. et deleri volebat J. Gron. Cum in omnibus editis esse dicit, fallitur. Non habet Puteolani ed. et Rivii: abest et a MS. Guelf. Itaque delevi. Vulgo: *nunc ad tempp. ordinem redeo.* Ern. Abest et a Bud.

A. U. 805. A. C. 52.

XLI. Ti. Claudio quintum, Ser. Cornelio Orfito coss. virilis

Ser. Corn. Orfito] Hujus consulatus, collega Claudio, notatur etiam inscriptione ap. Fabrettum p. 473. ubi ei idem, quod h. l. nomen tribuitur. Male quidam vocant *Sergium*, alii etiam *Scipionem*, ut in Fastis Panvinii et Almeloveenii etc. Nomen *Scipionis* ductum putant e Dione. Sed bene docet Fabrettus in Descript. lacus Fucini memb. 2. indicem Consulum libri 60. Dionis a Leunclavio consarcinatum utcunque e Xiphilino. Ern.

Virilis toga Neroni maturata] Bene, maturata. Non enim ex ritu Populi Rom. debebatur ante expletum annum XIV. At ipse ineunte cepit. Tertull. De anima 38. *Jura civilia abhinc* (id est a XIV anno) *agendis rebus attemperant*. Idem de virginib. veland. 11. *Ethnici feminas quidem a* XII *annis, masculos vero a duobus amplius ad negotia mittunt*. Nec alius sententiæ illud Cornelii infra 13, 15. *Turbatus his Nero, et propinquo jam die, quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat.* Nota, quod ait, explebat: quia tunc referendus in viros, et ideo ab eo metus. Vetus Horatii interpres indicatum id voluit, dum scribit, *Nobiles pueros prætexta veste sub disciplina usque ad annum decimumquintum usos:* scilicet, quia tunc toga eam mutabant virili. Hoc verum est: nec velim pendere ultra viros doctos in tirocinii legitimo die. Nam, quod Augustus aliique serius ceperint togam, ab alia quavis caussa fuit, non a lege, aut more. Lips. De Augusto fefellerunt Lipsium verba Suetonii c. 8. vulgo corrupta: *Decimum annum agens aviam Juliam defunctam pro concione laudavit, quadriennio post virili toga sumpta.* Sed sic jubent ex Nic. Damasceno Florida in Exc. ap. Constant. Porph. p. 474. Ὅτι Καῖσαρ, περὶ ἐννέα ἔτη μάλιστα γεγονὼς, θαῦμά τε οὐ μικρὸν παρέσχε Ῥωμαίοις, φύσεως ἀκρότητα δηλώσας ἐν τοιᾷδε ἡλικίᾳ, καὶ, ὅπου τοῖς ἀνδράσι πολὺς ἐγγίνεται θόρυβος, ἐν πολλῷ ὁμίλῳ δημηγορήσας. Nempe ἀποθανούσης αὐτῷ τῆς τιτθῆς. Mox: Κατέβαινε δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ ἔτη μάλιστα γεγονὼς τεσσαρεσκαίδεκα ὥστε ἀποθέσθαι μὲν αὐτὸν ἤδη τὴν περιπόρφυρον ἐσθῆτα, ἀναλαβεῖν δὲ τὴν καθαρὰν, σύμβολον οὖσαν τῆς εἰς ἄνδρας ἐγγραφῆς. Atque ita penes utrumque scribendum recte judicavit Henr. Valesius ad h. l. Neque aliter legas suadeo apud Quintil. 12, 6. *Cæsar Augustus, decem natus annos aviam pro rostris laudavit.* Etsi vulgo ibi quoque *duodecim*. Corrigenda et Vita Virgilii: *Initia ætatis Cremonæ egit usque ad virilem togam, quam* XVII *anno natali suo accepit, iisdem illis Consulibus, quibus erat natus.* Repone: *quam quintodecimo natali suo accepit.* Nam Consules illi, Cn. Pompeius Magnus M. Licinius Crassus, fuerunt primum a. U. C. 683. iterum 698. Capitolinus Marco 4. *Virilem togam sumpsit quinto decimo ætatis anno.* Aug. Buchnerus cum ad Plinii Epist. 2, 14. *qui nuper togas sumpserunt*, observat, describi septemdecim annorum ætatem, quod sexdecim annos nati togam puram, prætexta posita, sumerent, vulgarem secutus est errorem Manutiorum, Sigonii, aliorum. Ex quibus Aldus in Quæsitis 3, 1. Ciceroni filio datam in exitu sextidecimi anni togam virilem scribit, qui natus fuerit Cotta et Torquato coss. Atqui L. Julio Cæsare C. Marcio Figulo natum scribit ipse ad Atticum 1, 2. hoc est a. U. C. 689. Tirocinium autem ejus fuit Lentulo et Marcello coss. a. U. C. 704. hoc est, quintodecimo. Idem perperam accipit, quod est apud Ovidium Fast. 3, 771. quasi velit ille, pueris non exspectato ætatis anno XVI, per unum solummodo diem Baccho dicatum toga pura uti licuisse. Nam, *quare toga libera detur*, est, quare dari soleat, non in istum diem modo, sed in perpetuum, tum cum in viros transcribuntur; et *pueris* est, qui adhuc prætextam gesserunt. Petrus Servius in Juvenilibus Feriis argumentum firmissimum censet, quod legimus apud Valerium Max. 5, 4, 4. a M. Cotta, quo die togam virilem sumpsit, ut e capitolio descendit, postulatum Carbonem; *minorem* autem *septem et decem annis Prætor postulare vetat:* l. 1. §. 3. D. de postul. Id mihi nullius ponderis videtur: facile namque legibus annariis aut eximia virtus aut gratia illustris solvitur. Quem et vehementer falli puto in verbis Cicer. pro Cælio 5. *Nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga constitutus.* Nam, inquit, prætexta puerilis non adeo dimissa ac protracta erat, ut brachio eam colligi oporteret; virilis autem cum longius deflueret latius pateret, ac multum

toga Neroni maturata, quo capessendæ Reipubl habilis videretur. Et Cæsar adulationibus Senatus libens cessit, "ut vicesimo ætatis anno Consulatum Nero iniret: atque interim designatus, Proconsulare imperium extra urbem haberet, ac *princeps juventutis* adpellaretur." Additum nomine ejus donativum militi, congiarium plebi. Et ludicro circensium, quod adquirendis vulgi studiis edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphali cum veste, transvecti sunt. Spectaret populus, hunc decore Imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriusque præsumeret. Simul, qui Cen-

laciniosa esset, brachio manuque colligenda erat. Hæc somnia mera: nec minus, quæ inde colligit, vere, cum sumeretur toga, uno brachio cohibitam: quasi *cohibere brachium toga* nihil sit aliud, quam togam liberam induere; et olim statum annum ejus sumendæ fuisse, postea incertum. Cicero enim significat primo post sumptam togam anno puberes modestiæ specimen dedisse cohibito intra togam dextro brachio, neque exserto: quali cum semper esset Cethegus, ferocior habitus est, et meruit illud Lucani 2, 543. *exsertique manus vesana Cethegi.* *Olim* autem particula obliquam habet insectationem temporum, quum, sublatus haud quidem, multo tamen solutior iste mos esset, crescente indies licentia et lascivia juventutis. Sic igitur habendum, non XVI, aut XVII, non incertum omnino atque arbitrarium, sed quintumdecimum solennem ac legitimum tirocinii annum fuisse; nisi qua eum gravis caussa proferret; quod raro fiebat inter bonos ac pios propter avida vota parentum: quemadmodum, qui Rempubl. capesserent, annum petitionis non obire metuebant. GRON. Annum ætatis XIV, tum absolutum fuisse tempus togæ virilis sumendæ, non modo sub Imperatoribus, sed etiam ante, late docet Dodwellus in Præl. Camden. præl. 5. ubi etiam Damascenum audiendum putat. Adde Ryckium ad h. l. ERN.

Libens cessit] *Libens* est in Guelf. ed. pr. Sed Puteol. ed. habet *liberis*, vitio, ut puto, operarum; quod propagatum ad Rhenanum: in cujus ed. totum verbum desideratur, nec esse dicit in codice suo: corrigit tamen *libens* in notis: abest etiam ab ed. Aldi, Gryphii. Lipsius restituit *libens* tacitus. ERN.

Vicesimo ætatis anno] Decretum frustra. Consulatum enim iniit decimoseptimo ætatis anno, sed jam Princeps, et legum securus. LIPS.

Proconsulare Imperium] Initium fastigii Cæsaribus; quod ea mente etiam Germanico tributum fuit 1, 14. LIPS. Ubi vide et de *Principe Juv.* ad c. 3. *Extra urbem* Procons. imperio additur etiam ap. Capitolin. Aurel. c. 6. Igitur recte Ryckius hinc refellit Salmasium, qui in Capitolino verba *extra urbem* pro supervacuis deleri volebat. In eo fallitur, quod non satis credit Salmasio, Procons. imperium non nisi extra urbem fuisse, motus exemplis eorum, qui a Tiberio quamquam provinciis datis, tamen in urbe retinebantur. Nam hoc præter morem factum. Salmasius verum dixit. Noster 1, 14. propterea Proncons. imperium non postulatum Druso dicit, *quia Consul designatus, præsensque* fuerit. ERN.

Triumphalium] Vitiosum esse, non dubitari potest. Utrum legendum *triumphali in* (ut Acidalio) vel *cum veste*, ut Freinshemio placet, an *triumphantium*, ut (itidem) Acidalio visum, incertum. Sed posterius tamen malim. Liv. 5, 41. *quæ augustissima vestis triumphantibus.* *Triumphali veste* correctum est in ed. Gryph. et citat Lipsius in ep. ad Nic. Florentium ap. Modium ad Liv. 31, 11. ubi etiam de vestitu triumphantium agitur. Vestes triumphales toga picta et tunica palmata. V. Ruben. R. V. 1, 21. ERN. Toga picta in nummo Augusti ad a. u. 729. pertinere videtur, quo data Augusto potestas singulis Januarii Kalendis coronæ et triumphalis vestis gerendæ. V. Eckhel Doctr. NN. vet. vol. 6. p. 114.

Simul qui] Sic e Flor. cod. Pichena, quod secuti sunt posteri. Sic et Guelf. ed. pr. Puteol. *Simulque qui* est a Beroaldo. Ed. pr. etiam *miserebantur*, ut Guelf. ERN.

turionum Tribunorumque sortem Britannici miserabantur, remoti fictis caussis, et alii per speciem honoris: etiam libertorum, si quis incorrupta fide, depellitur, tali occasione. Obvii inter se, Nero *Britannicum* nomine, ille *Domitium*, salutavere. Quod, ut discordiæ initium, Agrippina multo questu ad maritum defert: "sperni" quippe "adoptionem, quæque censuerint Patres, jusserit Populus, intra Penates abrogari: ac, nisi pravitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem." Commotus his, quasi criminibus, Claudius, optimum quemque educatorem filii exsilio ac morte adficit, datosque a noverca custodiæ ejus imponit.

XLII. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni Prætoriarum cohortium cura exsolverentur Lusius Geta, et Rufius Crispinus; quos Messallinæ memores et liberis ejus devinctos credebat. Igitur, "distrahi cohortes ambitu duorum,

Tali occasione obvii] Quæ hæc occasio? Non enim præcessit: nec ad circenses velim referri. At tu distingue, *Etiam libertorum siquis incorrupta fide depellitur, tali occasione. Obvii inter se*, etc. Removendi enim ministros fidiores occasio, nata ex hoc, quod denarrat, facto. LIPS.

Jusserit populus] Rogata enim lex fuit, qua in familiam Claudiam, et nomen Neronis transiret, ut ait supra 26. LIPS.

Pravitas tam infensa docentium] Ita accipio, quasi dicat, magistros eos esse ad iras et offensas. Romanus tamen priscæ editionis codex et Agr. *Pravitas tam impensa*, præfert, quod magis approbo: id est, grandis, immodesta. LIPS. Intelligit editionem primam, quam vocare soleo. Sed *infensa* verum esse, contextus facile vincit: arceri vult homines pravos, qui infensum illum animum, et infensa dicta inspirarent Britannico. ERN. Bud. *infensa*.

Eruptura] Cod. Agr. *erupturam*.

Quasi criminibus] Freinsh. suspectam sibi hanc lectionem factam ait ex eo, quod Veneta ed. (i. e. Puteolani vel Rivii) habeat *quamquam*. Id falsum est. Nam *tamquam*, ut cod. Oxon. Guelf. exhibet. Ceteræ omnes (et Bud.) *quasi*. *Quasi crimina* putant, ficta: quod genus loquendi illustrat Burm. ad Ovid. Art. Am. 1, 429. Sed mihi prope melius videtur, sic intelligere. His non aliter commotus est Claudius, quam si crimina vera essent, quod Agrippina dixerat, impulsu libertorum a Britannico *Domitium* vocatum Neronem. Atque sic etiam in ceteris locis, quæ afferri solent, τὸ *quasi* explicari posse arbitror, nec necesse esse, ut pro adjectivo *fictus* positum putetur. ERN.

Claudius] Suspectam hujus nominis interpositionem faciunt libri, a quibus plane abest MSS. Flor. Reg. Agr. et aliis, ed. pr. Primus Puteolanus, quod sciam, addidit *Claudius*, quem omnes postea secuti sunt. Jac. Gron. igitur putabat delendum id nomen, referendumque verbum *commotus* ad *maritus*. Sed aures meæ id non ferunt, et, nisi vehementer fallor, aut *Claudius* hic necessarium est, aut pronomen *is*, vel *ille*. Igitur, nisi Tacitus scripsit *Commotus is, quasi cr.* aut *ille commotus his* etc. Claudii nomen abesse non potest. Id dum idoneis libris docetur, manebo in lectione vulgata, quæ et ipsa, ut opinor, e libris scriptis ducta est. Reperi quidem ipse in Guelf. MS. ERN. Bud. habet *Claudius;* bene: quod et Rhen. expressit.

Rufius] Sic recte e cod. Flor. et Reg. restituit Ryckius, ut ex aliis MSS. idem nomen restitutum est ap. Sueton. Ner. c. 35. secutusque exemplum J. Gron. Consentit MS. Guelf. Ed. pr. habet *Ruffus* h. l. aliis modo *Rufrius*, modo *Ruffus;* quæ varietas etiam ap. Suetonium occurrit. Ceteræ edd. omnes *Rufus*. Mox eadem ed. pr. *Burrus* ut cod. Flor. et inscr. vett. et in aliis scriptoribus libri boni; non *Burrhus*. Itaque illam scripturam secutus sum. Adde Castalionem Obs. Dec. 5, 8. ERN. Bud. *Ruffius*. De eo v. et 13, 45.

et, si ab uno regerentur, intentiorem fore disciplinam," adseverante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranium, egregiæ militaris famæ, gnarum tamen, cujus sponte præficeretur. Suum quoque fastigium Agrippina extollere altius: carpento capitolium ingredi, qui mos Sacerdotibus et sacris antiquitus concessus, venerationem augebat feminæ; quam Imperatore genitam, sororem ejus, qui rerum potitus sit, et conjugem et matrem fuisse, unicum

Sacerdotibus et sacris] Emendatio a libris est. Nam vulgata quid ineptius, *et sacris Druidibus?* qui nihil ad res moresque Romanos. Ex qua voce tamen Pithœus Advers. subsec. 1, 5. acute *virginibus* faciebat. Sacerdotes, Vestales capio: sacra, Deos ipsos statuasque, quas pompa circensi traduci in carpentis moris fuit. De Vestalibus, Prudentius in Symm. 2, 1087. *Fertur per medias ut publica pompa plateas, Pilento residens molli.* Idemque de Sacerdotibus feminis universe Artemidorus adsignificat 1, 58. ubi curru in somniis per urbem vehi, liberis mulieribus et virginibus bona Sacerdotia ait portendere. Scilicet, quia id Sacerdotum insigne. De Diis aut consecratis Sueton. Claudio 11. *Matri carpentum, quo per circum duceretur.* Idem Calig. 15. *Matri circenses carpentumque instituit, quo in pompa traduceretur.* Olim tamen commune fuisse videtur, ut matronæ vulgo carpentis uterentur ad sacra. Ovidius Fast. 1, 619. *Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant, Hæc quoque ab Evandri dicta parente reor.* Livius 34, 1. *Ne mulier juncto vehiculo nisi sacrorum publicorum caussa veheretur.* Sed exolevit scilicet ille mos, utique post repertas lecticas: et mansit saltem in veneratione Sacerdotum Deorumque. Prima Messallina honorem hunc a Senatu cepit: Καὶ τῇ Μεσσαλλίνῃ, ait Dio 60, 22. τὴν προεδρίαν, ἣν καὶ ἡ Λιουΐα ἐσχήκει, καὶ τῷ καρπέντῳ χρῆσθαι, ἔδοσαν. et juxta eam Agrippina nunc, de qua idem scriptor c. 33. Καὶ ἡ μὲν ταχὺ καὶ αὐτὴ Μεσσαλλίνα ἐγένετο, καὶ μάλιστα, ὅτι καὶ τιμὰς ἄλλας τε καὶ τῷ καρπέντῳ ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι, παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. Posteaque etiam Præfecti prætorio (Cassiodor. 6, 3. in formula Præf. præt. Symmachus 10. dist. 17.) carpentis usi, et (nisi Vopisci locus in Aureliani initio fallit) etiam Præf. urbis. Et mos satis certus: hæreo in Corneliana saltem lectione. Ait, in capitolium ingredi carpento, concessum Agrippinæ; quid? in capitolium tantum? vereor, ut nimis anguste; et certe non ad exemplum Messallinæ, quæ etiam carpento mariti sui currum secuta, triumphantis. Denique Dio laxe, ἐν ταῖς πανηγύρεσι, ait: id est, per festos omnes dies lætosque. Nec tamen muto quidquam, aut repono. Carpenti formam veram erues ex nummis Agrippinæ; et qui differat a rheda, aliquid apud Pausaniam 5, 9. in descriptione Olympiæ ludorum. LIPS. De usu carpentorum vide, quæ contra Lipsium disputat Ryckius ad h. l. Pro *mos* Ursinus malebat *honos*; quod verum puto. ERN. Opinionem Lipsii de Vestalibus inprobat et Scheffer. de re vehic. 2, 17. Pro *capitolium ingredi* Lallem. mallet *circum ingredi*, quod magis cum Dionis verbis congruit.

Sacris Druidibus] Vox reicula unde irrepserit, merito quæro: non enim fortuita est, nec a librario temere inculcata. Galli sane olim usi carpentis: scio, sed pugnæ caussa, non honoris: nec Druides soli, sed vulgus. Suspicari liceat (proinde ut fracti hi libri sunt) scriptum hic aliquid de Druidibus fuisse; quorum religionem nomenque, quantum in se fuit, Claudius sustulit, Seneca in Menippæa Claudiana et Suetonio c. 25. teste. Etsi Plinio ad Tiberium id referre visum, 30, 4. *Tiberii Cæsaris*, inquit, *Principatus sustulit Druidas Gallorum, et hoc genus vatum medicorumque.* Sed Tiberium scilicet in urbe tantum sustulisse, Claudium in Gallia ipsa. LIPS. Ed. pr. non habet vocem *Druidibus*, quam primus edidit Puteolanus, quem ceteri secuti sunt. Est in MS. Guelf. et aliis ap. Broterium. ERN. *Druidibus* est in Bud. sed mediæ litteræ ejus vocis r. m. sensere; quid prius scriptum fuerit, non satis adparet. Bip. conjiciunt leg. *sacrorum Regibus.* In loco Plinii Rezzon. in Disq. Plin. t. 1. p. 139. ostendit ex MS. legendum *Tib. Claudii Cæs.*

Unicum ad hunc diem exemplum est] Inter Romanos dumtaxat: alias parum cauta adfirmatio: sicut et illa Pliniana 7, 42. nisi restringas ad Græcos. *Una*

ad hunc diem exemplum est. Inter quæ præcipuus propugnator ejus, Vitellius, validissima gratia, ætate extrema (adeo incertæ sunt potentium res) accusatione conripitur, deferente Junio Lupo, Senatore. Is crimina majestatis et cupidinem imperii objectabat. Præbuissetque aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis quam precibus mutatus esset, ut accusatori aqua atque igne interdiceret. Hactenus Vitellius voluerat.

XLIII. Multa eo anno prodigia evenere. Insessum diris avibus capitolium: crebris terræ motibus prorutæ domus: ac, dum latius metuitur, trepidatione vulgi, invalidus quisque obtriti. Frugum quoque egestas, et orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus, sed jura reddentem Claudium circumvasere clamoribus turbidis, pulsumque in extremam fori partem vi urgebant, donec militum globo infensos perrupit. Quindecim dierum alimenta urbi, non amplius, superfuisse constitit: magnaque Deum benignitate, et modestia hiemis, rebus extremis subventum. At, hercule, olim ex Italia legionibus longinquas in provincias com-

feminarum in omni ævo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ Regis filia, Regis uxor, Regis mater fuit. Nam apud Ægyptios aliosque barbaros sunt exempla. Lips.

Hactenus Vitellius voluerat] Potuisset enim sævire in mortem ejus; sed contentus hac quasi deportatione fuit. Lips. Ante ed. pr. *interdicat.* Puteol. *interdiceretur.* Correxit Rhen. (e Bud.) Mox edd. omnes ante Pichenam *proruptæ* et *obtritus: et accipiebantur* ante Rhenanum. Ern. Bud. *obtritus... accipiebatur.*

Vi urgebant] Sic e Flor. dedit Pichena. Sic et ed. pr. habet: a ceteris ante Pichenam *vi* abest. Mox Ryckius recte restituit *infensos* cum J. Gronov. e Flor. Reg. Agric. sic et ed. pr. habet. Ceteræ *infestos.* Vid. ad 6, 34. at eadem ed. pr. vitiose *prorupit.* Ern. Bud. non habet *vi:* idem *infestos...perrupit.*

Quindecim dierum alimenta] id est, canon dierum XV. Majus autem isto periculum sub Caio, cum septem aut octo certe dierum cibaria tantum superfuisse Seneca notat ad Paullinum 18. Lips.

Modestia hiemis] Ita capio, ut dicat modesta et quieta, præter solitum, hieme anni, frumentum navibus subvectum; quod alias hieme advehi, non moris. Vide Suet. 18. Hæc scriptura codicum: alii tamen, *modestia urbis,* (ut Guelf.) alii, *molestia hiemis* reponunt: male, male. Lips. *Modestia hiemis* ed. pr. Ern. Bud. *modestia hyemis,* sed Rhen. reponendum judicat *molestia hyemis;* in textu tamen servavit *modestia urbis,* ut est in Puteol.

At hercule olim] Querela, quæ expressa videri possit ex illa Varroniana de R. R. 2. pr. *Igitur, quod nunc intra murum fere patres familiæ correpserunt...et manus movere maluerunt in theatro ac circo, quam in segetibus ac vinetis, frumentum locamus qui nobis advehant, qui saturi fiamus, ex Africa et Sardinia.* Post bella certe civilia, et fusum tantum sanguinis, Italiæ inducta vastitas. Lucani ea in re sententias operæ sit legere lib. 7. passim. Lips. Mox *ex I. reg.* est a Rhenani codice. Sine præpositione ed. Puteol. cum seqq. At ed. pr. *Italia reg.—portabat.* Etiam MS. Flor. *portabat.* Mihi *regionibus* suspectum est. Cur enim non potius dixisset *ex Italia?* Arbitror, Tacitum dedisse *Italia* (vel *ex Italia*) *legionibus—commeatus portabant,* vel *portabatur.* De *legionibus* certe non dubitandum. Ita magis augetur fecunditas Italiæ et pristina copia: nec fere nisi ad exercitus frumentum exportatum. Ern. Pichena conjicit etiam *portabatur* vel *portabantur,* atque sic plane Bud. quem sequor hactenus, ut reliqua ex Ernesti mente refingam.

meatus portabantur; nec nunc infecunditate laboratur: sed Africam potius et Ægyptum exercemus, navibusque et casibus vita Populi Romani permissa est.

XLIV. Eodem anno bellum, inter Armenios Iberosque exortum, Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter se motuum caussa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, materna origine ex pellice Græca, concessu fratrum, regnum adeptus: Iberos Pharasmanes, vetusta possessione; Armenios frater ejus Mithridates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius, nomine Rhadamistus, decora proceritate, vi corporis insignis, et patrias artes edoctus, claraque inter accolas fama. Is, "modicum Iberiæ regnum senecta patris detineri," ferocius crebriusque jactabat, quam ut cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes juvenem potentiæ promptæ, et studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, et "Armeniam" ostentare, "pulsis Parthis datam Mithridati a semet," memorando: sed "vim differendam, et potiorem dolum, quo incautum opprimerent." Ita Rhadamistus, simulata adversus patrem discordia, tamquam novercæ odiis inpar, pergit ad patruum: multaque ab eo comitate, in speciem liberum, cultus, primores Armeniorum ad res novas inlicit, ignaro et ornante insuper Mithridate.

XLV. Reconciliationis specie adsumpta, regressus ad patrem, "quæ fraude confici potuerint, prompta" nuntiat, "cetera armis exsequenda." Interim Pharasmanes belli

Afr. et Æg. exercemus] Sic 13, 54. *patrium solum exercebant.*

Exortum, Parthis quoque etc.] MS. Guelf. *exortum est, Parthisque ac Romanis* etc. Vulgatum melius. ERN.

Potentiæ promptæ] Malo, *promptum.* LIPS. Freinsh. autem malebat *properum* e 4, 59. *clientes apiscendæ potentiæ properi:* sed deinde tamen delabitur eo, ut velit potius *impotentiæ promtæ.* Mihi prior conjectura magis placet; nec tamen satisfacit. Nam potentia vix satis apta huic loco; aptior foret *audacia promta.* Si vulgatum verum est, intelligendum sic: qui facile prorumperet ad potentiam usurpandam. Mox ed. pr. *urgentibus:* quæ varietas supra jam observata est. ERN.

Ignaro et ornante insuper Mithridate] Ita emendavi, nescio an recte. Distinctione potius peccatum est, scribendumque, *Ignaro et ornante i. Mithridate, reconciliationis specie*, etc. sententia continuante. LIPS. Sic et Flor. Vulgo, *orante:* quod etiam MSS. ap. Broterium habent; et ed. pr. dare voluit: sed vitio operarum prima præcedentis verbi syllaba repetita factum *ignorante.* Distinctionem Lipsii habent ed. pr. Puteol. Riv. Ber. et Alc. sequente mox *Regressusque:* sed copulam cum puncto præcedente sustulit Rhenanus; quod ceteri secuti sunt. Ego, quod nunc est, verum puto. Non solent Latini ablativos consequentiæ bis ponere in eadem periodo, nullis aliis verbis interpositis. Paullo ante etiam Guelf. et ed. pr. *in spem liberum.* ERN. Bud. itidem distinctionem Lipsii habet, et dein *orante . . . regressus* sine copula: porro *in spem liberum.* In Flor. legi *ornante*, Jac. Gron. negat.

Quæ fraude confici] Ita emendavimus. Male vulgo, *qua fraude confici potuerit, promte nuntiat.* Sententia est: parata sibi promtaque, quæ ad fraudem spectent: cetera vim requirere. LIPS.

caussas confingit: "prœlianti sibi adversus Regem Albanorum, et Romanos auxilio vocanti, fratrem adversatum, eamque injuriam excidio ipsius ultum iturum." Simul magnas copias filio tradidit: ille inruptione subita territum, exutumque campis Mithridaten, compulit in castellum Gorneas, tutum loco ac præsidio militum, quis Cælius Pollio Præfectus, Centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quam machinamenta et astus oppugnationum: at nobis ea pars militiæ maxime gnara est. Ita Rhadamistus, frustra vel cum damno tentatis munitionibus, obsidium incipit: et, cum vis negligeretur, avaritiam Præfecti emercatur, obtestante Casperio, "ne socius Rex, ne Armenia, donum Populi Romani, scelere et pecunia verterentur." Postremo, quia multitudinem hostium Pollio, jussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit, ut, nisi Pharasmanen bello absterruisset, T. Ummidium Quadratum, Præsidem Syriæ doceret, quo in statu Armeniæ forent.

XLVI. Digressu Centurionis, velut custode exsolutus Præ-

Eruptione subita] An potius *inruptione?* Freinsh. ait. Defixos in solam Pichenæ editionem habuit oculos: nam omnes Lipsianæ, quas vidi, et antiquiores *irruptione*. Pichenam secutus et Gruterus, incuria magis ut puto, quam consilio. Gron. Sic ed. pr. Puteol. etc. Et tamen etiam in J. F. Gronovii ed. *eruptione* irrepsit: forte, quia e Freinshemiana facta est, in qua itidem *eruptione*. Ern. Bud. *irruptione*. Sic et cod. Agr.

Scelere et pecunia verterentur] Sic cod. Bud. apud Rhen. et Agr. Atque idem dare voluerunt Flor. Reg. et ed. pr. in quibus est *uterentur*. Itaque id Tacito reddidi. Secutus est nos Broterius. *Vertere* dixit pro evertere, perdere. Virgil. Æn. 1, 24. *Tyrias olim quæ verteret arces*, ubi v. Burmann. Add. 5, 810. Noster supra 3, 54. *Verti civitatem clamitabant*. Vid. etiam Drakenb. ad Silium 15, 411. *Venderetur* induxit Puteolanus: sed tamen e MSS. nam sic etiam Guelf. exhibet. *Scelere et pecunia vendere* non arbitror satis bene dici. Ern. Bud. *verterentur*, ubi τῷ *n* pro more impositum '. Id ubi neglectum, legitur *uterentur*. Rhen. male Puteolanum secutus.

T. Vinidium Quadratum] Vatic. liber, *Tumidum*. Verum nomen, *Numidium*. Ex Josepho 20, 6, 2. qui vocat diserte, Νουμίδιον Κοδράτον τῆς Συρίας προεστηκότα. Sed et Plinius in epistolis non uno loco docet gentile nomen Quadratorum Numidium esse. Ita 7, 24. Numidia Quadratilla nominatur: 6, 11. Numidius Quadratus adolescens. Lips. Cod. Flor. et ed. pr. *tummidium*, quo ducunt etiam vestigia codd. Reg. et Agr. Vera scriptura est *T. Umidium*, ut docuere viri docti, Salmasius ad Spartiani Hadr. 15. Rupertus ad Reines. ep. 21. in primisque Spanhemius de U. et P. N. t. 2. p. 7. Norisius in Epoch. Syro-Maced. Diss. 3. p. 183. Clare ed. pr. *Umidium* 13, 8. 9. sed 14, 26. *Immidii*, ubi codd. Vaticani, teste Norisio, *Ummidii*, et cod. Med. Etiam Guelf. 13, 9. *humidius:* alibi mox *Vinidius*, mox *Numidius*. Itaque non dubitavi hoc nomen cum J. Gronovio hic reponere, ut in Josepho fecit Hudsonus 20, 6. et de Bell. Jud. 2, 12, 5. et sic etiam restituendum Plinio ll. cc. ubi etiam quidam scripti *Umidius*, frustra repudiante Cortio. Adde Bentlei. ad Horat. Serm. 1, 1. 96. ubi pariter libri variant, *Vinidius*, *Numidius*, *Uvidius*, *Unidius*, *Umidius*, *Ummidius*, postremum defendente et illustrante Bentleio. Adde item viros doctos ad Varr. R. R. 3, 3. ubi vulgo *Immidius*, pro quo *Ummidius* legendum recte censent Scaliger, Ursinus, Bentleius. Frustra igitur h. l. *Numidium* et ceteris Taciti locis rescripsit Ryckius. Ceterum in inscriptione vetere ap. Norisium l. c. prænomen C. tribuitur huic Præsidi. Ern.

Velut custode exsolutus Præfectus]

fectus, hortari Mithridaten ad sanciendum fœdus, " conjunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharasmanen, et cetera necessitudinum nomina" referens, " filiam ejus in matrimonio haberet; quod ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Iberos, quamquam in tempore validiores; et satis cognitam Armeniorum perfidiam: nec aliud subsidii, quam castellum, commeatu egenum: ne dubitaret armis incruentas conditiones malle:" cunctante ad ea Mithridate, et suspectis Præfecti consiliis, quod pellicem regiam polluerat, inque omnem libidinem venalis habebatur. Casperius interim ad Pharasmanen pervadit, " utque Iberi obsidio decedant," expostulat. Ille propalam incerta, et sæpius molliora respondens, secretis nuntiis monet Rhadamistum, " oppugnationem quoquo modo celerare." Augetur flagitii merces, et Pollio occulta corruptione inpellit milites, ut " pacem" flagitarent, " seque præsidio abituros" minitarentur. Qua necessitate Mithridates diem locumque fœderi accepit, castelloque egreditur.

XLVII. Ac primo Rhadamistus in amplexus ejus effusus, simulare obsequium, " socerum" ac " parentem" adpellare. Adjicit jusjurandum, " non ferro, non veneno vim adlaturum:" simul in lucum propinquum trahit, " provisum illic

Quia silent omnes, compellor credere sic in MSS. eos reperisse. Alioqui si *custodiæ* in illis quoque, ut ante Rhenanum editi, blandiebatur magis *custodia*. Gron. Ed. pr. *custode:* quod Rhenanus restituit (e Bud.). Sic et MS. Guelf. Ern.

Et satis cognitam—perfidiam] MS. Guelf. *cognita perfidia*. Mox e MSS. Flor. Reg. cum Ryckio edidi *subsidii*, ut mox c. 15. init. pro *præsidii*. Ern.

Commeatu] Cod. Farnes. *commeatuum*, quod placuit viro docto, in margine ed. Gryph. Mihi illa homœoteleuta non valde placent. Ern.

Ne dubitaret armis] Appono calculum τὸ *quam* delentibus, sive conjectura est ea Groslotii in Syll. Burm. t. 1. p. 350. et Gruteri: et multo magis, si verum est, quod jacit Ursinus, inventos libros veteres, qui particulam damnarent. Labes non ab iis, qui docendi erant, quid *arma*, quid *dubitare*, quid *dubitare armis* esset, sed ab his, qui non concoquebant *incruentas conditiones armis malle*. Neque enim protritum hoc loquendi genus: elegans tamen. Apuleius Apolog. p. 83. ed. Pric. *Persuaserat idem Pontianus matri suæ; ut me aliis omnibus mallet.* Subaudiebam antea *experiri*, quod et ad *armis* et ad *conditiones* satis commode referri videbatur. Sed illud magis placet. Gron. Atque hoc recepit Ryckius, et Broterius. Ed. pr. *dubitare*, sicut cod. Reg. Gronovium verum vidisse puto. Ern.

Quam incruentas conditiones] Ego, *incruenta conditione*. At Groslotius τὸ *quam* deletum it. Lips.

Celerare] Sic MSS. Flor. Reg. Agric. Guelf. ed. pr. idque recte restitutum a Ryckio et J. Gronov. Rhen. (e Bud.) dedit *accelerare*, quod hinc in sequentes edd. venit. *Celerare* iterum dixit c. 64. Mox Guelf. *occulta pollutione*. An voluit dare *pollicitatione?* Sed forte *Pollio* scribæ obfuit. Ern. Heins. *acceleraret*.

Seque præsidio abituros minitarentur] Pichena vitium aliquod hic latere suspicatur, quod in Flor. corrupte legitur: *seque præsidium ammis minitarentur*. Ed. pr. pro *abituros* habet itidem corrupte *præsidium quominus*. MS. Reg. præsidium *cominus*, Agr. *tradituras*. Unde Freinsh. eleganter suspicatur legendum *præsidium omissuros*. Vulgatum est in Guelf. Ern. Bud. a r. m. *præsidio abituros:* a 1. videtur fuisse *præsidii ammis*. Bip. lenius et verius putant *præsidii immunes*.

Provisum illic sacrificium] Superfluit verbum alterum: quid enim refert provisum sacrificium, an imperatum dixeris? Vera, puto, lectio: *provisu suo illic sacrif.* sive etiam, *provisum illic*

sacrificium imperatum" dictitans, "ut Diis testibus pax firmaretur." Mos est Regibus, quotiens in societatem coeant, inplicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque præstringere: mox, ubi sanguis artus extremos suffuderit, levi ictu cruorem eliciunt atque invicem lambunt: id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc, qui ea vincula admovebat, decidisse simulans, genua Mithridatis invadit, ipsumque prosternit; simulque, concursu plurium,

ac sacrif. paratum. Video, alios explicare vulgatum, provisum ibi sacrificium, quod imperasset: sed ubi de imperato legitur? nisi intelligit a seipso imperatum. Lips. Timide suspicabar: *simul in lucum propinquum trahit renisum, illic sacrificium paratum dictans.* Vel, *renitentem*, i. e. tergiversantem, quod nihil boni præsagiret animus: sequentem tamen, quia suæ potestatis esse desierat. Gron. Ryckio placebat Heinsii conjectura: *provisum illic sacrificio imperato.* Melior J. Gronovii ratio: *promissum illic sacrif.* nec tamen satis placet. Dum meliora proferantur, credam, *imperatum* esse, quod Præfectus præsidium Romanum jusserit: nam ante dixerat de Mithridate, *diem locumque fœderi accepit;* aut esse glossam verbi *provisum.* Ern. Grut. aut *provisum* aut *imperatum* tolli jubet. Acid. *imperatum* rejicit. Bip. pro *imperatum* conjiciunt *penetrale*, quod Penatibus diis in luco interiori fieret. Sed nulla mutatione opus. *Provisum* est *paratum*, *præparatum.* Sic ap. Cæs. B. G. 6, 10. *rem frumentariam providet:* ap. Liv. 6, 6. *arma, tela, frumentum provideat.*

Implicare dextras] Morem hunc sanciendæ privatim publiceque amicitiæ usitatos esse Scythas, Armenios, et in ea ora gentes, legi. De Scythis Lucianus in Toxari, sive de Amicitia 37. Ἀφ' οὗ γὰρ ἐντεμόντες ἅπαξ τοὺς δακτύλους, ἐνσταλάξωμεν τὸ αἷμα εἰς κύλικα, καὶ, τὰ ξίφη ἄκρα βάψαντες, ἅμα ἀμφότεροι ἐπισχόμενοι πίωμεν, οὐκ ἔστιν ὅ, τι μετὰ τοῦτο ἡμᾶς διαλύσειεν ἄν. Mela 2, 1. *Ne fœdera quidem incruenta sunt: sauciant se qui paciscuntur, exemptumque sanguinem, ubi permiscuere, degustant.* De Armeniis Valerius 9, 11, 3. ext. *Sariaster adversus patrem suum Tigranem Armeniæ Regem ita cum amicis consensit, ut omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque eum invicem sorberent.* Et universe Tertull. Apol. 9. *Legite necubi relatum sit, diffusum brachiis sanguinem ex alterutro degustatum, nationes quasdam fœderi comparasse. Nescio quid et sub Catilina degustatum est.* Atque is mos, patrum etiam ævo, passim repertus ab Hispanis, apud Barbaros novi orbis. Sed nec Romanis ipsis ignota cruenta potio, quæ assiratum iis dicta, quoniam assir, sanguis, ut aiunt Glossæ. Festum ita capio: *assiratum apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino et sanguine temperatum, quod Latini prisci sanguinem assir vocarent.* Etsi fortasse ea potio olim in sacris: quod suadere videtur Sallustius 22. *Fuere*, inquit, *qui dicerent, Catilinam humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse: inde, cum post exsecrationem omnes degustavissent, sicuti in solennibus sacris fieri consuevit, aperuisse consilium suum.* Ait enim consuetum id in sollennibus sacris. Silius videatur innuere 2, 426. *Parte alia supplex infernis Annibal aris Arcanum Stygia libat cum vate cruorem.* Lips. Mox edd. ante Rhenanum, *suffuderit*, quod melius puto, sed deleto *in.* Non enim nodo facto effunditur sanguis in artus, sed suffundit articulum, ut omnes sciunt. Et sic video placuisse etiam N. Heinsio apud Ryckium. Nec displicet J. Gronovio, qui tamen etiam putat scriptum esse potuisse, *in artus se extremos suffuderit.* Illud melius puto. Etiam cod. Flor. Guelf. edd. vett. pr. Put. Alc. Rhen. Ald. Gryph. *perstringere*, quod non mutandum fuisse putat J. Gronovius. Ovid. Met. 10, 495. *perstringere* dixit pro constringere vel comprimere. Sed ibi libri variant, aliis *constringere*, aliis *præstringere* exhibentibus, Itaque *præstringere* verum puto, cui centies substitutum alterum. Ern. Locis a Lipsio citatis adde Herod. 4, 70. Bud. habebat *in artus extremos suffuderit*, unde r. m. *se effuderit.* Heinsii emendationem recepere Bip. quos sequor. Bud. *perstringere.*

injiciuntur catenæ, ac compede (quod dedecorum barbaris) trahebatur: moxque vulgus, duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant contra, qui tantam fortunæ commutationem miserarentur. Secutaque cum parvis liberis conjunx cuncta lamentatione complebat. Diversis et contectis vehiculis abduntur, dum Pharasmanis jussa exquirerentur. Illi cupido regni fratre et filia potior, animusque sceleribus paratus: visui tamen consuluit, ne coram interficerentur. Et Rhadamistus, quasi jurisjurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem et patruum expromit; sed projectos in humum, et veste multa gravique opertos necat. Filii quoque Mithridatis, quod cædibus parentum inlacrymaverant, trucidati sunt.

XLVIII. At Quadratus, cognoscens proditum Mithridaten, et regnum ab interfectoribus obtineri, vocat consilium, docet acta, et, an ulcisceretur, consultat. Paucis decus publicum curæ: plures tuta disserunt: "Omne scelus externum cum

Injiciuntur catenæ, ac compedes] Hæsi ipse olim in his vinclis: unde facile me nunc expedio, scriboque: *injiciuntur catenæ: ac compede, quod dedecorum barbaris, trahebatur.* Ad morem Romanum Tacitus narrat. Injecta, inquit, catenæ: immo et oblonga compede per viam tractus: qui ritus apud Romanos quidem receptus est in custodia militari; at apud barbaros dedecori habetur et ignominiæ summæ. Verissima lectio sententiaque. Ita Athenion Manium Aquillium (quasi per summam ignominiam) tractum describit ab equite catenam longam habente: quem locum omnino vide transcriptum a me ex Athenæo 5, 14. supra De custodia militari, 3, 22. Lips. Nihil sani sensus, utcumque torqueant, premant, invertant. Scribe: *injiciuntur catenæ ac compedes: quo dedecore barbaris trahebatur:* hoc est, quo vinculorum dehonestamento addito vel imposito, e lustris illis producitur, et in conspectum turbæ præsentis datur, vilissimis e Scythia calonibus et lixis custodum vice stipantibus, quibusdam et tenentibus catenas. Nam hoc auget contumeliam, non Centuriones, non milites saltem justos fuisse, quibus custodia credita. Quamquam et τὸ *barbaris* ad mores Rhadamisti et suorum referri possit, ut sit: Quibus vinculis tam pudendis oneratus et tractus ostenditur vulgo a Rhadamisto et comitibus vere barbaris. Immo et dandi casu, ingeritur oculis barbarorum Armeniorum et Iberorum. *Trahi* dicuntur, quicunque offeruntur catenati. Æneid. 2, 57. *Ecce manus juvenem interea post terga revinctum Pastores magno ad regem clamore trahebant.* Gron. Mihi ista correctio durior videtur. Ryckius Lipsii sententiam probat, quæ est melior. Jensius suspicabatur *ac compedes, et, quod dedecorum* etc. Ern. Quæ Lipsius ad 3, 22. se transcripsisse ait, ad Excursum B. ad istum librum dein transtulit. Abl. *compede* habet et Hor. 4, 11. et Colum. R. R. 8, 2.

Et erant contra] Cod. Florent. *contra*, ut Pichena notat. Ego vero eam notam puto temporis, qua factum est illud exemplar: nam ævo meliore non sic loquebantur. Gron. Etiam ed. pr. *econtra.* Id, post Pichenam receptum, ejecere rursus recte Ryckius et J. Gron. qui originem mendi callide indagat, et in eo se jactat, adorans alioqui vestigia scripturæ Mediceæ. In ed. pr. 13, 37. ubi alii *si copiæ contra ducerentur*, illa *si copia econtra duceretur:* ubi vides adeo numerum verbi mutatum a librario vitio scripturæ decepto. Guelf. quidem *contra* exhibet. Idem mox *abducuntur* pro *abduntur.* Sane, abditos fuisse, *contecta vehicula* satis indicant. Sueton. Tib. 64. *Nurum et nepotes nunquam aliter, quam catenatos obsutaque lectica, loco movit.* Ern.

Fortunæ commutationem] Male vulgo, *commotionem.* Lips. *Commutationem* ed. pr. Ern. Bud. a r. m. *mutationem.*

Omnes scelus externum] Sententiæ reddita lux, si scribas, *Omne scelus*, littera detracta: ut sint verba ex oratione censentium. Lips. Non video, cur plau-

lætitia habendum: semina etiam odiorum jacienda, ut sæpe Principes Romani eamdem Armeniam, specie largitionis, turbandis barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamistus male partis, dum invisus, infamis: quando id magis ex usu, quam si cum gloria adeptus foret." In hanc sententiam itum. Ne tamen adnuisse facinori viderentur, et diversa Cæsar præciperet, missi ad Pharasmanen nuntii, " ut abscederet a finibus Armeniis, filiumque abstraheret."

XLIX. Erat Cappadociæ Procurator Julius Pelignus, ignavi animi, et deridiculo corporis juxta despiciendus; sed Claudio perquam familiaris, cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret. Is, auxiliis provincialium

dam Lipsio; non enim *omne* magis huc congruit, quam *quoddam*, aut quodvis hujusmodi additamentum. Prorsus aliud quid in ea voce latet, de quo inveniendo non multum quidem mihi polliceor: esse tamen poterat, *plures tuta disserunt, monentes, scelus externum cum lætitia habendum.* GRON. Venit in mentem legendum *quippe*, quo etiam alibi, in ratione sententiæ reddenda utitur Tacitus, vel *immo:* quæ verba corrumpi potuerunt in vulgatam scripturam. Pro *externum* cod. Reg. ed. pr. *æternum.* Mox Rhenanus (e Bud.) et Danesius volebant *in eandem Armeniam*, quod non probo. ERN. Bip. J. Fr. Gronovium frustra Lipsio repugnare judicant. Hiller. Rac. 36. suadet leg. *omnino.* Bud. a 1. m. *eternum.*

Si cum gloria adeptus] Scribo hæc omnia: *quanto id magis ex usu, quam si cum gloria adempta forent?* At nunc (ultimis curis) video, explicare Pichenam quod vulgatum est: Magis hoc ex usu Romano, si cum infamia, quam si cum gloria regnum adeptus; quia scilicet incertior futurus, odiisque magis obnoxius. Non damno. LIPS. Paullo post MS. Fl. *juberet* pro *præciperet.* ERN. Bud. *præciperet.* Bip. præferunt *juberet:* parum interest.

Deridiculo corporis juxta conspiciendus] Memoratur hic, quod nollem, quibus MSS. copia fuit, silentio transiisse. Video enim fateri Rhenanum se fecisse *despiciendus*, nulla mentione vett. librorum. In quibus si erat *conspiciendus*, profecto mutandum non fuit, quippe quod sit insignis, insignitus, et non secus atque hæc tam in deteriorem quam in meliorem partem flectatur. Suetonius Claudio 4. *ne quid faciat, quod conspici ac derideri possit.* Homero *conspiciendus* ἐπόψιος Ιλ. γ. 42. λώβην τ' ἔμεναι καὶ ἐπόψιον ἄλλων. Vide nostra Observata in SS. Eccl. c. 19. et ad Livii 4, 13. GRON. Adde Ryckium ad h. l. Jac. Gron. *conspiciendus* esse ait a Beroaldi licentia. At sic ante Puteolanus edidit: et sic est in MS. Guelf. Ed. pr. *despiciendus*, quod restituit Rhen. (e Bud.) Id non video, quare displiceat magno Gronovio. *Juxta* indicat, verbum referendum etiam ad ignaviæ vitium. Atqui ignaviæ proprius contemtus. Suet. Domit. 15. *Clementem, patruelem suum, contemtissimæ inertiæ.* Quod autem quidam (Mur. Acid.) malunt *ignavo* vel *ignavia*, non necessarium puto, ut etiam visum Gronovio. ERN.

Cum privatas olim] Deprecor invidiam: sed profecto hunc locum, siquem alium, propitiis Musis restitui, hoc modo: *Cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret.* Claudius ante imperium vilis, abjectus, scurris et sordidissimis hominibus convixit: *e quorum contubernio super veterem segnitiæ notam, ebrietatis quoque et aleæ infamiam subiit*, ait Sueton. 5. Inter eos hic Pelignus. Libri veteres, quorum vestigia instití, habent, *cum privatis olim conversationes curaret, iners otium objectaret:* unus Vatican. *cursationes*, pro *conversationes.* LIPS. *Oblectaret* tamen codd. Flor. Guelf. Reg. edd. Puteol. Rivii etc. *objectaret* ed. pr. Verissime emendavit Lipsius, idque recte recepit Freinsh. probatum etiam Casaub. ad Suet. Claud. 8. Mox *Pelignus* spurium esse, eidem Freinshemio assentior. Etiam alibi sic peccatum in Tacito vidimus 4, 10. ERN. Bud. *privatas.* Agr. *privatus.* Lipsius egregie locum sanavit. Dein Bud. *oblectaret.* Post *is* positum *Pelignus*, e margine repetitum, delevi.

Scurrarum] Istos *copreas* dicit Suet. Tib. 61. et Claud. 8. ubi v. Torrent. et Casaub.

contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis, quam hostes prædatur, abscessu suorum, et incursantibus barbaris, præsidii egens, ad Rhadamistum venit: donisque ejus evictus, ultro "regium insigne sumere" cohortatur, sumentique adest auctor et satelles. Quod ubi turpi fama divulgatum, ne ceteri quoque ex Peligno conjectarentur, Helvidius Priscus, Legatus, cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore ut consuleret. Igitur propere montem Taurum transgressus, moderatione plura, quam vi, composuerat; cum "redire in Syriam" jubetur, "ne initium belli adversus Parthos exsisteret."

L. Nam Vologeses, casum invadendæ Armeniæ obvenisse ratus, quam, a majoribus suis possessam, externus Rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremque Tiridaten deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Iberi; urbesque Armeniorum, Artaxata et Tigranocerta, jugum accepere. Deinde atrox hiems, seu parum provisi commeatus, et orta ex utroque tabes, percellunt Vologesen, omittere præsentia: vacuamque rursus Armeniam Rhadamistus invasit, truculentior quam antea, tamquam adversus defectores, et in tempore rebellaturos. Atque illi, quamvis servitio sueti, patientiam abrumpunt, armisque regiam circumveniunt.

LI. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quam pernicitas equorum, quis seque et conjugem abstulit. Sed conjunx gravida, primam utcumque fugam, ob metum hostilem et mariti caritatem, toleravit: post, festinatione continua, ubi quati uterus et viscera vibrantur, orare, "ut morte honesta contumeliis captivitatis eximeretur." Ille primo amplecti, adlevare, adhortari, modo virtutem admirans, modo timore æger, ne quis relicta potiretur. Postremo, violentia amoris, et faci-

Ne cæteri quoque] Non est obscurum, quid velit. Ne de Peligno conjectura in alios fieret: ne Romanorum alii, quibus armorum jus, si quiescerent, approbare Peligni facinus et ratum habere crederentur. Terent. Heaut. 3, 3, 13. *Ego de me conjecturam facio.* GRON. In fine capitis MS. Guelf. *juberetur.* ERN.

Perpellunt Vologesen] Pichena ex Flor. edidit *percellunt.* Rectius vulgo *perpellunt.* Vide quæ notamus ad Liv. 3, 30. GRON. *Percellunt* est in Guelf. ed. pr. et ceteris usque ad Rhen. Paullo ante *deinde* dedi e Flor. Guelf. et vett. edd. Post *rebellaturos* bene Rhen. (ex ingenio) scripti et ante editi *bellaturos.* Mox *circumveniunt* habent codd. Agr. Guelf. quod primus edidit Rhen. (e Bud.) Ed. pr. *circumvenerunt*, quod est etiam in cod. Reg. Sed Puteol. primus dedit *circumeunt*, quod Rivius, Beroaldus, et Alciatus secuti sunt. Cod. Flor. *circumveunt.* ERN. Bud. a l. m. *percellunt*, unde 2. m. fecit *propellunt.* Rhen. dein *perpellunt.* Hoc mihi aptius videtur et Gronovii ratio potior. Ast MSS. consensus jubet reponi *percellunt*, etsi cum infinito construi nusquam videam, nec satisfaciant, quæ Bip. ad h. l. Bud. *dein.*

Ubi quati uterus] Durum est conjungi *quati et vibrantur.* In promtu est, cum Heinsio corrigere *quatitur.* Sed nil mutandum. Simile exemplum est 15, 27. extr. etsi illum quoque locum tentat Freinsh. item 15, 11. extr. Simillimus omnium locus est H. 3, 31. a nullo tentatus. Sæpe sic etiam Sallustius. ERN.

norum non rudis, destringit acinacem, vulneratamque ripam ad Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur: ipse præceps Iberos ad patrium regnum pervadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placida inluvie, spirantem ac vitæ manifestam advertere pastores, et dignitate formæ haud degenerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent; cognitoque nomine et casu, in urbem Artaxata ferunt: unde publica cura deducta ad Tiridaten, comiterque excepta, cultu regio habita est.

A. U. 806. A. C. 53.

LII. Fausto Sulla, Salvio Othone coss. Furius Scribonianus in exsilium agitur, quasi "finem Principis per Chaldæos scrutaretur:" adnectebatur crimini "Junia mater ejus," ut "casus prioris" (nam relegata erat) "inpatiens." Pater Scriboniani, Camillus, arma per Dalmatiam moverat: idque ad clementiam trahebat Cæsar, quod stirpem hostilem iterum conservaret. Neque tamen exsuli longa posthac vita fuit: morte fortuita, an per venenum extinctus esset, ut quisque

Destringit acinacem] Sic in cod. Flor. esse primus vidit J. Gronov. Editi ante Ryckium omnes *distringit*. Sed etiam sine codicis auctoritate sic corrigendum erat, ut hodie omnes norunt. Cf. 1, 32 et 44. Mox cum eodem Ryckio et Gron. dedi *ripam ad:* quod præter MS. Flor. habet ed. pr. estque solenne Tacito præpositiones postponere. Sed mihi suspicio corruptelæ oborta dudum est in verbis, *ripam ad Araxis trahit, flumini tradit*. Non dicam de vicinia verborum *trahit* et *tradit:* saltem dixisset *trahens*, aut *et flumini tradit*. Puto Tacitum scripsisse, *vulneratamque ripam ad Araxis flumini tradit*. MS. Guelf. *traditam*. Mox pro *ne* MSS. Oxon. Guelf. *ut*, quod probat Jac. Gron. ut corpus etiam auferretur, sc. a flumine, nec in manus hostium veniret. Ern. Bud. *ut etiam corpus non auferretur:* sensus idem, scil. ab hostibus. Bud. *destringit*.

Præceps Iberos] Cod. Agr. *ad Iberos:* unde Heinsius volebat legi, *ad Iberos, patrium in regnum*. Sed, ut nomina regionum sine præpositione ponit sæpe Tacitus, ita etiam nomen populi pro regione positum esse potest. Virg. Ecl. 1, 65. *sitientes ibimus Afros*. Ern.

Placida illuvie] Videri *eluvie* legendum diximus ad Livii 1, 4. Gron. Sic 13, 57. *eluvies maris*. Ern. Bud. *illuvie*. Bip. mallent *alluvie*. Lall. *eluvie*.

Advertere pastores] Sic 2, 17. *Octo aquilæ petere silvas visæ advertere Imperatorem*. Id verbum ea notione reddendum Livio 1, 12. de Metio Curtio in paludem conjecto: *adverteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri:* id est, converterat illuc animos oculosque Sabinorum. Nam libris omnibus, *averterat*, scriptum, alio sensu. Lips. Immo *advertere* h. l. est *animadvertere:* quomodo Græci προσέχειν dicunt, int. νοῦν. Ern.

Camillus] Legatus Dalmatiæ, de cujus bello civili vid. Suet. Claud. 13. Paullo ante ed. pr. *mater viva ejus*. In margine Gryph. video notatum *Vibia*. Cod. Vat. *Vinia*. Ern.

Quod stirpem hostilem iterum conservaret] Sic e Flor. pro vulgato, *qui stirpem*, dedit Pichena. At mihi multo magis se probat aliorum *qui:* est enim, quale Terentii Andr. 4, 1, 40. *nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos, qui auscultaverim*. Heaut. 3, 3, 28. *Dii te eradicent, Syre, qui me istinc extrudis*. Justinus 39, 5. *Ptolemæo regnum redditur, qui neque cum matre bellum gerere voluisset, nec a fratre armis repetere, quod prior possedisset*. Cicero ad famil. 5, 22. *Neque minus est Spartiates ille Agesilaus perhibendus, qui neque pictam, neque fictam, imaginem suam passus est esse*. Et talia ὅσα κόνις. Gron. *Quod* est etiam in Guelf. ed. pr. Idque verum est. *Qui* h. l. durum videtur. Cod. Reg. et ed. pr. *interritum* pro *iterum*. Ern. Bud. *quod st. h.* bene.

Morte fortuita, an per venenum ex-

credidit, vulgavere. "De mathematicis Italia pellendis" factum Senatusconsultum, atrox et inritum. Laudati dehinc oratione Principis, "qui ob angustias familiares ordine Senatorio sponte cederent," motique, "qui remanendo inpudentiam paupertati adjicerent."

LIII. Inter quæ refertur ad Patres "de pœna feminarum, quæ servis conjungerentur:" statuiturque, "ut ignaro do-

tinctus esset] Mitius faceremus, *exstinctum esse*, quam si cum Mureto et Acidalio deleremus, quorum hic etiam *mortem fortuitam*. Sed nihil mutandum: a fronte namque horum verborum subauditur τὸ *utrum:* quemadmodum in omnibus fere istis, ubi *incertum an*, vel *dubium an*, vel *an* solum in hanc sententiam interponitur. GRON. Ed. pr. *extincta*, ut ad *vitam* referatur: et sic cod. Reg. Gronovii conjectura est in cod. Agr. ERN. Bud. *extinctus esset.*

Ut ignaro domino etc.] Non prompta lectio sententiaque hujus loci; mihi quidem. Nam aliis omnia liquent. Aiunt, non dubiam sententiam esse hanc: mulierem liberam, quæ cum alieno servo solita sit, domino insciente, servam fieri, velut proprio consensu: et natos item ex iis liberos non haberi. Itaque nunc nuper ecce emendavit vir doctus; *et ignaro domino ad id prolapsa, in servitutem, ceu consensisset; et, qui nati essent, pro liberis ne haberentur.* (Torr. ad Suet. Vesp. 11.) Sed mihi, per bonam gratiam, jus sit dissentire. Nego, alterum illud membrum, de natis ex eo cœtu in servitutem habendis, usquam reperiri in legum libris: aio, contra, jus esse. Favor libertatis exposcit, ut nati e libera sint liberi: adeoque superveniens calamitas matris, nocere ei, qui in utero est, non debet, ut sufficiat, matrem liberam vel medio tempore habuisse. Paullus Sentent. 2. tit. 24. Martianus l. 5. D. De statu hominum. Quo jure ergo servi isti? Clementius vulgata lectio aiebat, *pro libertis haberentur:* sed non verius. Quomodo enim libertus, qui numquam servus? Adde, quod manuscriptis vestigium nullum ejus membri: verba, inquam, ea, *et qui nati essent*, absunt manuscriptis omnibus, etiam Budensi. Ut mihi quidem Farnesiani codicis scriptura certa sit: *ut ignaro domino ad id prolapsa, in servitute: si consensisset, pro liberta haberetur.* Optime. Duplex videlicet ejus SCti membrum, in eas quæ ignaro, quæque sciente domino, peccatum id peccassent. Et si quidem ignaro, ait lex, serva esto; sin volente, habetor pro liberta. Omnino enim propositum legislatori a servili contubernio abstinere lubricum sexum; et sive sciente, sive inscio domino, ea mixtio, posuit pœnam: sed ἀναλόγως, et pro gradu noxæ intentiorem, remissioremque. Sed cui rei, inquies, fuerit pro liberta? Huic, ut vinculo aliquo teneatur domino servi, ad operas libertorum, aliaque ejus ordinis præstanda. Jus item domino in feminæ bonis; et quicquid in veram libertam. Sed recte, *pro liberta:* non enim liberta vere. Rettulit hoc ipsum decretum postea (credo quia aboleverit, licentia temporum, et inusu) Vespasianus Princeps, de quo Suet. 11. *Auctor Senatui fuit decernendi, ut, quæ se servo alieno junxisset, ancilla haberetur:* ita tamen, ut apud Jurisconsultos nomen manserit consulti Claudiani: non a Claudio Pallante, qui repertor, sed a Claudio Principe, qui rettulit. Tertullianus item adspexit, ad uxorem 2, 8. *Nonne insuper censuerunt* (Romani) *servituti vindicandas, quæ cum alieno servo, post dominorum denuntiationem, in consuetudine perseverarunt?* Plura ad hanc rem petes, si operæ tibi est, a P. Fabro Semestr. 1, 25. Revera enim ad asciam factum, quidquid dedolavit ille faber. LIPS. Frustra pugnat Salinerius pro verbis, quæ Taciti non sunt, et specie inhibendi correctiones genus corrigendi maxime anceps et rarissime felix tuetur. Budensis, Farnesianus, Florentinus agmine facto ejurant, quod de filiis alibi nusquam se legisse fatetur et Salinerius. Idque sine dubio sarcinatorum cujusdam est, leviter corruptos locos, qui littera una alterave dempta, vel addita, vel mutata, restituebantur, pro ingentibus hiatibus supplentium. Pellexit in fraudem vox *libertis*, quam quo referret, quia non videbat, ipse aliquid commentus interposuit: cui locus non erat, si, ut est in Farnesiano, *liberta* reperisset. At, inquit, sic nati statim matrem a servi complexibus habuerunt servam. Hoc parum est pro Jureconsulto loqui, quem scire oportebat, non pro serva habitam, nisi post trinas de-

mino ad id prolapsæ in servitute; sin consensisset, pro libertis haberentur." Pallanti, quem "repertorem ejus relationis" ediderat Cæsar, "Prætoria insignia; et centies

nuntiationes. Deinde hoc non eo valebat utique, ut mancipium fieret (nisi forte in humilibus et egentibus personis) quam, ut et suam et adsumti mariti libertatem ab hujus domino emere compelleretur. Itaque caute Tacitus, *in servitute haberetur.* Quemadmodum enim aliud est *esse in libertate*, aliud *esse liberum*, teste Fabio declam. 340. sic et aliud est *servam esse*, aliud *in servitute esse.* Roganti Lipsio, quemadmodum libertus esse possit, qui servus nunquam fuit? reponit, quo pacto liberta dicatur, quæ non servierit; hæc paria non sunt: mulieris enim culpa est subeuntis jugum, cui leges eam infamiam statuerunt: nulla culpa fœtus est. Quin rem diligentius consideranti liquebit, nihil tale nec potuisse de natis ex eo conjugio constitui, nec necesse fuisse, cum jure communi satis cautum esset. Nam, qui ante denuntiationes istas provenerant, nec servi erant, nec libertini, sed ingenui, quia non mutabat mulier statum, nisi postquam dominus servi denuntiasset. Si vero, factis denuntiationibus, non abstinuit servo mulier, neque libertatem utriusque redemit, et plane serva facta est; si quod inde nascitur, conceptum est, antequam mater justam servitutem subiret, haud dubie liberum est; quod simul concepit et parit jam ancilla, servum est ex communi jure. Quod autem P. Faber, *ingrato* pro *ignaro* reponi suadet, quod fit invito, ut apud Terentium Eun. 2, 1, 14. Donatus interpretetur, fallitur. Neque enim id procedit, nisi in uno *ingratiis:* sic enim loquimur *ingratiis meis*, *ingratiis alicujus fieri*, quod fit me vel aliquo invito: et de hoc agit Donatus. Illa vero *ingrata*, quæ ex Catullo 73. in ingr. et Plauto Amph. 1, 1, 10. Turnebus Adv. 13, 13. explicat, non invita sunt, sed quæ sunt ingratis et non reddentibus vicem, aut cum gratia excipientibus collocata. GRON. Lectio Farnes. cod. a Lipsio probata totidem verbis est in MS. Agr. nisi quod habet *sin* pro *si.* Atque sic edidit Ryckius, sic correxerat vir doctus in ed. Gryph. Id probat J. Gronovius hactenus, ut malit *prolapsa* in pluralem numerum, quam *libertis* et *haberentur* in singularem mutari, propter auctoritatem MS. Flor. quocum consentit (Bud. et) ed. pr. Eum nos secuti sumus. Vitio operarum in ed. Gron. expressum est *consensissent.* Vulgo erat: *prolapsa in servitutem consensissent, et qui nati essent pro libertis haberentur.* Verba *et qui nati essent* absunt a MSS. Flor. Bud. Agr. Reg. ed. pr. Iidemque libri habent *servitute.* De re adde Schulting. ad Paull. Rec. Sent. 2, 21. in Jurispr. Ante-Just. qui verba *ignaro domino* de initio rei intelligenda putat: re comperta dominum denunciare debuisse, et, si tunc perseveraverit mulier, factam ancillam, ut Paullus dicat. Conjecturas Gundlingii, J. C. Schwarzii et Heumanni super h. l. vide in actis Erud. a. 1732. p. 290. et 1733. p. 431. Eas nemo facile probabit. Heumannianæ etiam Latinitas adversatur. Corrigit enim *ei qui nati essent*, *pro l. h. ei* sc. feminæ. Liberi nascuntur *ex matre patri*, non *matri.* Ita fert vulgata loquendi consuetudo. ERN. Cod. Bud. prævenit emendationem Gronovii; habuit enim a l. m. *prolapse in servitute sin consensisset* etc. unde posterior manus fecit *prolapsa*, et ex *sin*, *sui*, et in margine adlevit *et qui nati essent.* Hæc verba in textu primus exhibet Puteol. unde sumserit, non pronum est dicere. Pugnant pro iis certatim JCti, inter quos Gravina in Orig. jur. civ. de Legg. n. 31. et Gundling. in Gundlingianis part. 36. *libertis* mutant in *liberis*, quia sit juris communis ex muliere lasciva, nondum ancilla, natos liberos esse et ingenuos. Contra Jac. Gothofredus ad l. 1. C. Theod. ad SC. Claud. et P. Burgius in Electis c. 8. servant *libertis.* Meum non est, tantas componere lites. Id vero vix mihi dubium esse potest, male pro vetere lectione venditari, in qua de *natis* fit mentio; quippe pro qua codex nullus adfertur, nisi quod pseudo-Lampugn. ad Mirand. suum provocat, cujus fides dudum est conclamata. Itaque in Gronoviana interpretatione adquiesco. Cf. et Barbeyrac sur le Droit de la G. et de la P. de Grotius 2, 20, 5.

Pallanti Prætoria insignia] De quo inscriptio: TI. CLAVDIVS. AVG. L. PALLAS. HVIC. SENATVS. OB. FIDEM. PIETATEM. QVE. ERGA. PATRONOS. ORNAMENTA. PRAETORIA. DECREVIT. ET. HS. CENTIES. QVINQVAGIES. CVIVS. HONORE. CONTENTVS. FVIT. Et indignatur jure in hoc facto major Plinius 35, 58. (ad Pallantem enim ea refero) *Hoc est insigne venalitiis gregibus, opprobriumque insolentis fortunæ: quos et nos adeo potiri*

quinquagies sestertium" censuit Consul designatus, Barea Soranus: additum a Scipione Cornelio, "grates publice agendas, quod, Regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem usui publico postponeret, seque inter ministros Principis haberi sineret." Adseveravit Claudius, "contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsistere." Et fixum est ære publico Senatusconsultum, quo libertinus, sestertii ter millies possessor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur.

LIV. At non frater ejus, cognomento *Felix*, pari moderatione agebat, jam pridem Judææ inpositus, et cuncta

rerum vidimus, ut Prætoria quoque ornamenta decerni a Senatu, jubente Agrippina Claudii Cæsaris, viderimus: tantumque non cum laureatis fascibus remitti illo, unde cretatis pedibus advenissent. Itemque minor epistol. 8, 5. LIPS. Inscriptionem istam spuriam pronunciat Harduinus ad Plinium l. c. quod hactenus verum est, quoad verba præponuntur *Ti. Claudius Aug. L. Pallas:* ut ostendit Ryckius ad h. l. Nam Pallas fuit libertus Antoniæ, dictusque adeo *Antonius Pallas*, ut frater *Antonius Felix*, quamquam hic et *Claudius* ap. Josephum dicitur, vide Lipsium mox ad c. 54. init. Quicquid sit, caput inscriptionis a Lipsio additum: cetera inscriptio spuria non est, quippe prodita a Plinio Ep. 7, 29. 8, 6. quo loco etiam fragmenta monimenti in honorem Pallantis facti. ERN.

Quinquagies HS.] Sic MSS. Flor. Reg. Agr. Guelf. edd. pr. Puteol. omnes usque ad Pichenam, in cujus ed. *quinquagesies* vitio operarum irrepsit haud dubie. Et id tamen omnes secuti sunt usque ad J. Gronovium, qui vetus restituit. ERN. *Quinquagies* etiam ap. Plin.

Barea Soranus] Lego in lapide Q. MARCIO. BAREA. T. RVSTIO. NVMMIO. GALLO. COSS. Si de isto, habemus viri celebris gentile nomen. LIPS. Hæc inscr. est ap. Grut. p. 107, 8. Sed ex alia, quæ est apud eundem p. 235, 10. ubi iidem COSS. patet, fuisse sub Tiberio, post quartum Consulatum, et anno quidem, ut videtur Pighio, 778. Calvisio de Lentulo Gætulico coss. ordinariis. Ceterum vel sic gentile nomen Barearum hinc cognoscitur. ERN.

Regibus Arcadiæ ortus] Vide quæso, mancipium hoc togatum Pallantem ad Regum stirpem refert: credo, quia Pallas aliquis Virgilio aliisque inter Arcadum Reges. O opprobrium omnium Scipionum; et dignissime domino Pallante! Nos, hunc nequissimum servum trans mare advectum inter vænales, ex Plinio scimus, et eundem Antoniæ matri servisse, ex Josepho 18, 6, 6. qui Πάλλαντα appellat τὸν πιστότατον τῶν δούλων αὐτῆς. Ab ea ergo ad Claudium pervenit. LIPS.

Fixum est publice] Ita libri scripti, et non abhorret a Corneliana phrasi. At vulgo, *ære publico*, legas, non sine additamenti suspicione. LIPS. In MS. Flor. est lacuna, sed in margine alia manu scriptum *ære.* Cod. Reg. Agr. ed. pr. *publice*, sine lacuna. *Ære publico* primum reperio ap. Puteol. Utrum sequare, nil referre arbitror. Est enim utrumque ineptum: *ære publico* et *publice* nihil esse potest, nisi sumtu ærarii: quod quorsum additur? nam omnia sic SCta fixa. Si *publice* intelligas de loco publico, num alia privato loco fixa? Suspicor, scriptum fuisse sic: *foro D. Julii Cæs.* aut sine *Cæs.* Nam Plin. Ep. 8, 6. auctor est, positum SC. ad statuam D. Julii loricatam, loco celeberrimo urbis: idque ille ut indignissimum notat. Itaque non videtur hoc Tacitus omisisse, aut omittere debuisse. Atqui ista statua fuit in foro D. Julii, ut auctor est alter Plinius H. N. 34, 5. Opponit nobis Broterius locum Plinii citatum, in quo nos nil reperimus, quod emendationi nostræ obesset: nam *æs* et *monimenta publica* nihil dubitationis habent; at *æs publicum*, et *publice* figere. ERN.

Felix jampridem] Non hercle ita pridem, si Josepho in gentili historia credendum. Præpositus enim demum Judææ est, post damnatum Cumanum. Josephus Ἰουδ. ἁλώσ. 2, 12, 8. clare: Μετὰ ταῦτα, inquit, Ἰουδαίας μὲν ἐπίτροπον Φήλικα τὸν Πάλλαντος ἀδελφὸν ἐκπέμπει τῆς τε Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας καὶ Περαίας. Ut fortasse hic rescribendum sit, *Felix haud pridem Judææ impositus.* Hunc libertum Claudium Felicem Josephus 20, 6. Suidas in Κλαυδ. Zonaras 6, 15, 6. nominant:

malefacta sibi inpune ratus, tanta potentia subnixo. Sane præbuerant Judæi speciem motus, orta seditione, postquam C. Cæsari haud obtemperatum esset; cognita cæde ejus,

at Antonium Felicem Tacitus H. 5, 9. *Antonius Felix per omnem sævitiam ac libidinem, jus regium servili ingenio exercuit.* Ne te turbet: scies, plerosque istos e libertis Antoniæ matris fuisse: eoque binomines, alias Principis, alias patronæ mortuæ nomen tulisse. LIPS. (Cod. Agr. et) Ed. pr. *tum pridem:* unde possis conjicere *tum quidem*: nam *pridem* et *quidem* subinde confunduntur in libris scriptis. Sed non necessarium puto aliquid mutare. Nam e sequentibus patet, Judææ nomen hic latius sumtum, et non modo proprie sic dictam Judæam, sed etiam Samariam et Galilæam intelligendam. Judæa propria Felici demum attributa est artibus iis, quæ hoc capite narrantur, h. e. Cumano damnato, ut e loco cit. Josephi patet, et Euseb. H. E. 2, 19. ubi eo anno missi Roma Felicis mentio. V. Valesium. Similiter in Actis Apost. 24, 10. Felix dicitur a multis annis Judæis præfuisse. Atqui ea res acta tribus aut quatuor annis post Cumanum damnatum. ERN. Apud Zonaram l. c. Felix absque prænomine legitur. Bud. *jam pridem.*

Inpune] Heins. supplet *abitura;* sufficit intelligi.

Cognita cæde Caii *] Lacuna hic et hiatus, quem tamen ab historia facile explevero. Tangit enim motum illum Judæorum, qui Caligula imperante fuit, ob statuas ejus in templo erigi et coli jussas, Tacitus H. 5, 9. *Dein jussi a C. Cæsare effigiem ejus in templo locare, arma potius sumsere: quem motum Cæsaris mors diremit.* Et disce rem omnem e Josepho 2, 10. Ἁλώσεως, itemq. Ἀρχαιολ. 18, 8. Tangit, adsero, illum motum, argumento claro in his verbis: *Cognita cæde Caii.* Et, *manebat metus, nequis Principum eadem imperitaret.* Qui aliter medicinam adferunt, aberrant. Sed quid hoc, inquiunt, ad Felicem, qui tanto post successit? Nam ille quidem motus Petronio Procuratore fuit. Dicam, repetit rem ab alto Tacitus, et initia recenset motuum secutorum, quos auxit accenditque infelix iste Felix. Apud Suidam tamen alterius mentio turbæ, cui componendæ Felix electus: Στασιασάντων, (inquit l. c.) τῶν Ἰουδαίων κατὰ Χριστιανῶν, ἄρχοντα ἐπέστησεν αὐτοῖς Κλαύδιον Φήλικα, κελεύσας αὐτῷ τιμωρεῖσθαι τούτους. LIPS. Suspicabar, pro *postquam* scribendum *quamquam;* et quia ἀντὶ τοῦ *Caii*, quidam libri *ejus*, fuisse: *quamquam cognita cæde Caii edicto ejus haud obtemperatum esset.* Nam, quod illud fuerit edictum, voluit auctor repeti ex quinto historiarum. Videbatur sublata caussa motus morte furiosi Principis. Narrat autem Tacitus nihilominus, quæ jamdudum coquebatur, seditionem ortam, etsi Caius interfectus et edictum ejus abolitum foret. Quid ita? quia supererat metus, etc. GRON. Nihil adhuc melius vidi conjectura Gronovii, et vix operæ pretium, referre alias conjecturas. Rhenanus: *post quam, cognita cæde Caii, haud obtemperatum. Sed manebat:* vel, *Postquam, c. c. C. jussis haud obtemperatum esset, manebat metus.* Faernus: *postquam cognito, Caii jussis haud obtemperatum esse, manebat m.* Heinsius: *haud obtemperatum est, et manebat.* Ed. pr. sic habet: *postquam cognita cæde ejus haud obtemperasset: monebat metus.* Puteol. *postquam c. c. ejus h. obtemperatum esset. Sed manebat m.* et sic sequentes usque ad Rhen. sec. quæ dedit e conjectura *p. c. c. Caii, h. o. esset: manebat m.* quod omnes secuti sunt. Manus docta in ed. Gryphii sic correxit: *postquam cognita cæde ejus haud temperatum esset. Sed m. m.* an e MS. nescio. Ceterum, ubi hæc comparo cum historia, non invenio, quid huic loco faciam. Dicit, Judæos quidem fecisse, quæ speciem seditionis haberent: sed Felicem ista delicta non idoneis remediis coercuisse, verum auxisse cum Cumano. Hic scire velim, an ullo modo sermo esse possit de motibus, qui statim a morte Caii fuerint. Nam nulli fuerunt. Statim enim Judæa tradita est Agrippæ, quo mortuo demum, novi Procuratores missi, Fadus primum, dein Alexander, sub quibus nulla seditionis mentio. Tum, quomodo, cum tantum *speciem motus* prætulisse dicantur, *seditio orta* dicitur? Arbitror, esse lacunam bene magnam post *imperitaret.* Initium loci totius de Caii tempore intelligo. Nam species motus est in non parendo. Verba *cognita cæde ejus* transposita credo, et ad *manebat metus*, referenda, sic: *Cognita cæde ejus, manebat metus.* Sed deinde deest, quod sententiam, *postquam—obtemperatum esset*, expleat: id debet pertinere ad Caii voluntatem de statua.

sedata: manebat metus, ne quis Principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempestivis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars provinciæ habebatur: ita divisis, ut huic Galilæorum natio; Felici Samaritæ parerent, discordes olim, et tum, contemptu regentium, minus coercitis odiis. Igitur raptare inter se, inmittere latronum globos, componere insidias, et aliquando prœliis congredi, spoliaque et prædas ad Procuratores referre. Hique primo lætari, mox gliscente pernicie, cum arma militum interjecissent, cæsi milites. Arsissetque bello provincia, ni Quadratus, Syriæ rector, subvenisset. Nec diu adversus Judæos, qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent: Cumanus et Felix cunctationem adferebant, quia Claudius, caussis rebellionis auditis, jus statuendi etiam de Procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter judices ostentavit, receptum in tribunal, quo studia adcusantium deterrerentur: damnatusque flagitiorum, quæ duo deliquerant, Cumanus: et quies provinciæ reddita.

Ern. Post *orta seditione* deesse, quæ caussam seditionis indicarint, judicat Acid. Brot. ita supplet: *sp. m. o. sed. ob C. Cæs. effigiem in templo locandam; p. c. c. ejus h. o. esset, m. m.* Hill. Rac. 36. sic: *Sane jam pridem* (hoc e superiore loco huc ille transfert) *pr. Jud. sp. m. o. sed. p. q. jussi a Caio* (hoc sic, ut H. 5, 9.) *h. obtemperaverant. Cogn. c. c. m. m.* Bip. Rhenanum male voculam *sed* post *esset* omisisse censent, quæ veri vestigium præbeat. Eorum admodum probabilem emendationis conjecturam in textum recepi. Bud. cum Puteolano concordat, verum *sed*, quod hic orationi inserit, iste τῷ manebat a 2. m. superpositum habet.

Ita divisis, ut huic] Vide, an scripserit Tacitus: *cui pars provinciæ habebatur, ita divisæ, ut huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent.* Gron. Verum puto. Ed. pr. *divisit.* Ern. Sub *divisis* f. intelligitur *partibus.*

Felici Samaritæ parerent] Apud Josephum Felicis adhuc nullæ partes: contraque Cumanus a Samaritis stetisse legitur. Sed tu eum vide, non una in re a nostro dissentientem 20, 5, 6. Lips. Dissensus Taciti et Josephi manifestus est. Eum sic voluerunt quidam componere, ut, cum Josephus tradit, dejecto Cumano missum Felicem, id non sic capiant, quasi Roma tum missus sit, sed e Peræa: ut Noris. Cenot. Pis. 2, 16. § 13. probante Pagio Crit. B. ad A. C. 48. Quod est nihili. Mitti simpliciter dicuntur centies, nulla Romæ mentione, qui in provincias eunt. Jam proclive est dicere cum Wesselingio ad Simsoni Chron. p. 1647. in re Judaica plus fidei habendum Josepho. Et ego plurimum tribuo Josepho alias. Sed hic, ut pro Tacito judicem, facit primo rei magnitudo et insolentia, quæ non sinit hæc ficta credere. Novum enim est, duos Procuratores Judæis esse eodem tempore, quod Tacitus sine idoneis auctoribus vix scripserit. Accedit Lucæ auctoritas, sive potius Paulli, qui Felicem multos annos Judæis præfuisse dicit, anno, postquam Cumanus damnatus est, tertio aut quarto. Id multo rectius dicetur, si Felix una cum Cumano missus est anno octavo imperii Claudiani: quem annum de Cumano edit diserte Josephus: isque sequendus erat, non ii, quos cum alii, tum Valesius edunt ad Euseb. H. E. 2, 19. Ern.

Damnatus flagitiorum] Aperte magis et distincte scriptor Judæus. Negat a Quadrato damnatum Cumanum, sed ipsum cum Celere Tribuno missum ad Cæsarem, qui de re cognosceret statueretque. Ita Cumano exsilium irrogatum: Celerem remissum Hierosolyma et vicatim discerptum. Lips. Frustra de his verbis sollicitus est Acidalius; quasi novum sit *flagitia delinquere;* addique vult, *unus luit Cumanus.* Nam *delinquere quid* utique dicimus: ubi

LV. Nec multo post agrestium Cilicum nationes, quibus *Clitarum* cognomentum, sæpe et alias commotæ, tunc, Trosobore Duce, montes asperos castris cepere: atque inde decursu in litora aut urbes vim cultoribus et oppidanis, ac plerumque in mercatores et navicularios, audebant. Obsessaque civitas Anemuriensis, et missi e Syria in subsidium equites, cum præfecto Curtio Severo, turbantur: quod duri circum loci, peditibusque ad pugnam idonei, equestre prœlium haud patiebantur. Dein Rex ejus oræ Antiochus, blandimentis adversus plebem, fraude in Ducem, cum barbarorum copias dissociasset, Trosobore, paucisque primoribus interfectis, ceteros clementia composuit.

LVI. Sub idem tempus, inter lacum Fucinum amnemque Lirin, perrupto monte, quo magnificentia operis a pluribus viseretur, lacu in ipso navale prœlium adornatur; ut quondam Augustus, structo cis Tiberim stagno, sed levibus navigiis, et minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesque et undeviginti hominum millia armavit, cincto ratibus ambitu, ne

quid intelligas, nisi *flagitium* vel *scelus*? Sed et Papinianus l. 38. § 4. D. Ad leg. Jul. de adulteriis: *cum alias adulterii crimen, quod pubertate delinquitur, non excusetur ætate.* Quo autem istud *luit*? An dubium est, quemquam, qui *damnatus flagitiorum* dicitur, pœnas pependisse, nisi diserte addatur, unde veniam meruerit post sententiam? GRON.

Trosobore] MS. Flor. *Troxob.* Ed. pr. *Aresoboro.* Cod. Vat. *Arosoboro.* Mox rescripsi e Flor. Guelf. ed. pr. *et oppidanis* pro *ac opp.* ERN. Bud. *Trosobore...et opp.*

Mercatores et navicul.] De his et eorum immunitate v. l. 5. D. de jure immun.

Magnificentia operis] Quæ ex Eusebii sive Hieronymi nota in Chronico elucebit. *Claudius*, inquit, *circa hæc tempora Fucinum lacum exsiccavit, undecim annos triginta hominum millibus sine intermissione operantibus.* LIPS. adde Suet. c. 20. ERN.

Cis Tiberim stagno] De quo Suet. Aug. 43. *Edidit navale prœlium circa Tiberim cavato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est.* LIPS.

Claudius triremes] Censemus reponi numerum debere, scribimusque, *Claudius centum triremes.* Tot enim fuisse, credimus Dioni 60, 33. Οἱ δὲ ναυμαχήσαντες, inquit, θανάτῳ καταδεδικασμένοι ἦσαν, καὶ πεντήκοντα ναῦς ἑκάτεροι εἶχον, οἱ μὲν Ῥόδιοι, οἱ δὲ Σικελοὶ ὀνομασθέντες. Si utrimque naves quinquaginta, in universum ergo centum. Idemque numerus in Xiphilino. At ecce Suetonius duodenas dumtaxat nominat c. 21. *Hoc spectaculo*, ait, *classis Sicula et Rhodia concurrerunt duodenarum triremium singulæ.* Falso. Omitto Dionem: sed quomodo hominum illa vis in duodenis utrimque navibus? quando undeviginti millia pugnasse hanc navalem pugnam Tacitus exprimat diserte. Non ergo abest, quin ad Dionis reique fidem corrigendus Tranquillus sit, *quinquagenum triremium.* LIPS. Probat Acidalius. At vir doctus in margine Gryph. correxerat *tr. qu. duodecim et vig. m. n.* ERN. Marc. Donatus in Suet. addi jubet, *et quadriremium.* Idem ἑκάτεροι Dionis reddit *utrique junctim*, quod redit fere ad calculum Suetonii; nam utrinque esset ἑκατέρωθεν.

Cincto ratibus ambitu] Quid si, *cratibus*, aut *trabibus*? Tale quid substitueris non invito Dione, qui lacum muro ligneo circumdatum scribit l. c. τεῖχός τε περὶ τὴν λίμνην ξύλινον κατεσκεύασε, καὶ ἰκρία ἔπηξε. Ejus ergo quasi valli tutelæ præpositus Prætorii miles. LIPS. Frustra. Nam mox in ratibus adstitisse dicuntur prætoriani, ut bene monuit Acidalius. Mox *ac tamen spatium* vett. edd. ante Rhenan. Hic dedit *attamen* cum ceteris. *Ac tamen* verum puto, quod et Guelf. exhibet. ERN. Bip. pro *amplexus* conjiciunt *amplius.*

vaga effugia forent; ac tamen spatium amplexus, ad vim remigii, gubernantium artes, inpetus navium, et prœlio solita: in ratibus Prætoriarum cohortium manipuli turmæque adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultæ ballistæque tenderentur. Reliqua lacus classiarii tectis navibus obtinebant. Ripas et colles, ac montium edita, in modum theatri multitudo innumera complevit proximis e municipiis, et alii urbe ex ipsa, visendi cupidine aut officio in Principem. Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde aurata, præsedere. Pugnatum, quamquam inter sontes, fortium virorum animo: ac, post multum vulnerum, occidioni exempti sunt.

LVII. Sed perfecto spectaculo, apertum aquarum iter. Incuria operis manifesta fuit, haud satis depressi ad lacus ima vel media. Eoque, tempore interjecto, altius effossi specus, et contrahendæ rursus multitudini gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin et convivium, effluvio lacus adpositum, magna formidine cunctos adfecit; quia vis aquarum prorumpens proxima trahebat, convulsis ulterioribus, aut fragore et sonitu exterritis. Simul Agrippina, trepidatione Principis usa, ministrum operis Nar-

Ad vim remigii, gubernantium artes, impetus navium, et prœlio solita] Sic expressit e Flor. MS. Pichena pro vulgari: *ad vim remigii, et gubernantium artes, impetusque navium prœlio solitos.* Plane sic etiam ed. pr. nisi quod *soliti* habet pro *solita:* ut Guelf. Ac sic fere etiam Puteol. nisi quod et post *remigii* copulam ponit, quem secuti sunt Riv. Beroald. et Alc. estque in Guelf. Ern. Et Bud. qui habet etiam *soliti.*

Classiarii tectis navibus] Ita restitui, pro, *rectis.* Tectæ naves, idoneæ ad pugnam; αἱ τὰ καταστρώματα ἔχουσαι, uti Thucydides appellat 7, 40. Lips. *Tectis* edd. pr. Puteol. Vereor, ne *rectis* vitio operarum irrepserit in Beroaldinam editionem Romanam, unde in ceteras fluxerit: nam Beroaldus tantum repetiit textum Puteolani. Frustra *rectis* defendit Acidalius, tanquam *rectæ naves* opponantur *ratibus. Cœnam rectam* novi, non *naves rectas.* Ante ed. pr. vitiose *traderentur* pro *tenderentur.* Ern.

Agrippina chlamyde aurata] Dio l. c. etiam Neronem adjungit: Ὁ δὲ Κλαύδιος, ὅ, τε Νέρων στρατιωτικῶς ἐστάλησαν, ἥ τε Ἀγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. Plinius 33, 19. *Nos vidimus Agrippinam Claudii Principis, edente eo navalis prœlii spectaculum, adsidentem ei, indutam paludamento, auro textili, sine alia materia.* Lips. Vett. edd. *præsidere,* et MS. Guelf. (item Bud.) Mox copula post *iter* non est in MSS. Flor. Bud. ed. pr. Orta est e finali τοῦ *iter.* Et melius abest. Itaque delevi. Ern.

Inter sontes] Puteol. *inter insontes.* Sed Dio l. c. θανάτῳ καταδεδικασμένοι ἦσαν. Alias insontes æque ac sontes pugnare solebant. V. Cic. Tusc. 2, 17.

Ad lacus ima vel media] Dixerat, *ad lacus ima:* quod ut melius intelligeretur, adjecit *vel media:* inde namque colligimus, id ei esse imum, quod in medio lacus foret, ubi plerumque maxime profundum est. Gron. Unde irrita Mureti conjectura delentis *ima vel,* et Heinsii legentis *lacunæ media. Lacunam* de tanto lacu dici ab historico non credo. Ern.

Altius effossi specus] De laborioso hoc opere vide Plinium 36, 24. Quod ante Claudium tamen conceperat D. Julius, (Sueton. Jul. 44.) non inceperat: nec rite perfecit ipse Claudius, quoniam manus postea admovit et Hadrianus. Spartianus in ejus vita 22. Lips. Vide ad Sueton. Claud. 20. et Fabrettum in Descr. Emissarii lacus Fucini. Ern.

Fragore et sonitu exterritis] Aliquid est in hac oratione monstri. Nam, cum audimus, *convulsis ulterioribus,* intelligimus *membris operis;* cum autem, *aut fragore et sonitu exterritis,* non possumus hoc de iisdem accipere, sed de con-

cissum incusat "cupidinis ac prædarum:" nec ille reticet, "inpotentiam muliebrem nimiasque spes ejus" arguens.

A. U. 807. A. C. 54.

LVIII. D. Junio, Q. Haterio coss. sedecim annos natus Nero Octaviam, Cæsaris filiam, in matrimonium accepit. Utque studiis honestis et eloquentiæ gloria nitesceret, caussa Iliensium suscepta, "Romanum Troja demissum, et Juliæ stirpis auctorem Æneam," aliaque haud procul fabulis vetera facunde exsecutus, perpetrat, "ut Ilienses omni publico mu-

vivis, qui super ista discumbebant, et qui circa erant. Requirit tamen filum orationis, ut eadem sint *convulsa* ista et *exterrita*. Si quid video, Tacitus scripsit *exterritos*; ut id referatur ad τὸ *cunctos*. Exterritos, inquit, partim eo, quod sentiebant labefactari et convelli tigna, continuata illis, quæ abstrahebantur, partim fragore ac sonitu tum prorumpentium aquarum, tum soluti operis. Suet. Claudio 32. *Convivatus et super emissarium Fucini lacus, ac pæne submersus, cum emissa impetu aqua redundasset.* Quem locum in promptu cum haberet Aurelius, tamen offensus voce *convivii* eo usque delirat, ut *compluvium* subjecerit. Sed *convivium* hic cœnatio est, triclinium, vel locus ita structus, ut caperet convivas. Sic 15, 37. *publicis locis struere convivia.* Neque aliter accipiendum H. 1, 82. *Militum impetus ne foribus quidem palatii coercitus, quo minus convivium irrumperent.* Sic et incertus auctor Panegyrici Maximiano et Constantino dicti 6. *imago illa in Aquileiensi palatio ad ipsum convivii posita adspectum.* Ubi etiam male tentarunt. Gron. Sed si *exterritos* corrigimus, etiam delendum erit *aut*, tamquam additum, ut *exterritis* cum *convulsis ulterioribus* conjungeretur. Et tamen durior est orationis structura. MSS. Regius (Bud. a 1. m.) ed. pr. *exterriti* habent. MSS. Oxon. et Guelf. *ulterioribus* addunt *sublicis*. Ern.

Narc. incusat] Cf. Exc. e Dionis l. 60. ap. Constant. Porphyr. ed. a Vales. p. 677.

D. Junio, Q. Haterio coss.] Non concilio in hac omni narratione Tacitum cum Suetonio. Noster matrimonium cum Octavia, caussarum dictiones, ad Consules refert, quos posuit: Suetonius c. 7. gesta hæc vult toto anno ante, Claudio quintum et Cornelio Orfito coss. Nec enim de alio Claudii Consulatu intellexeris illa: *Apud patrem Consulem pro Bononiensibus Latine, et pro Rhodiis atque Iliensibus Græce verba fecit. Nec multo post duxit uxorem Octaviam.* At inter eum Consulatum, et hunc Taciti annum, interjecti Faustus Sulla et Salvius Otho. Uter verior, mihi sane non liquet. Lips. Mox MS. Guelf. *C. Cæsaris*: male. Ern. Junius is *Silanus* a Nerone interfectus. V. 15, 35. Cf. Vales. ad Exc. Dionis.

Gloria nitesceret] Profecto in Groslotii mei correctionem inclino, *notesceret.* Lips. Et confunduntur sane in libris hæc verba, ut *enitescere* et *enotescere*. V. Schwarz. ad Plin. pan. p. 9. 493. Sed *nitescere* plus est quam *notescere*, adeoque melius h. l. sic *enitescere*, pro quo simplex posuit more suo, pro illustrari, clarescere. V. Schwarz. l. c. p. 493. Cod. Flor. etiam *enitesceret*, quod recepit Lallem. Ern. et Bip. Sed Bud. *nitesceret*.

Romanum Troja demissum] Nihil deesse ostendimus ad illud Livii 3, 2. *quod et Romanus ira odioque pugnabat.* Gron. Nempe *Romanus* ponitur pro Romanis, populo Romano, ut ap. Livium sæpe pro exercitu Romano. Grotius putabat addendum *nomen*. *Demissus* pro ortus dixit imitatione Virgilii Æn. 1, 292. et alibi. Ern.

Aliaque haud procul fabulis vetera] Correxit Rhen. (e Bud.) cum ante esset *vera*. Lipsius in prima ed. conjecerat *verum*, quod placet Acidalio, sive *ceterum*. *Verum* est in cod. Agric. unde recepit Ryckius. Ed. Puteol. *vera facunditate*. Eo verbo etiam Plautus usus in Trucul. 2, 6, 13. Ea lectio fortasse nonnullis non displiceat. Quod nunc editur, verum puto. Ern. Bip. præferunt *vera*, fabulis confinia. Provocant ad Flor. quem a nemine allegari video. Vera falsis mixta fuisse, recepta lectio ipsa innuit.

Impetrat, ut Ilienses] Liber vet. *perpetrat*, recte. Sed quid? non jam ante immunes Ilienses? immunes pridem. Primus Alexander, post pugnam

nere solverentur." Eodem oratore Bononiensi coloniæ, igni haustæ, subventum centies sestertii largitione. Redditur Rhodiis libertas, adempta sæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant. Tributumque Apamensibus, terræ motu convulsis, in quinquennium remissum.

LIX. At Claudius sævissima quæque promere adigebatur ejusdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum, opibus

ad Granicum amnem, ἐλευθέραν καὶ ἄφορον eam urbem pronunciavit, ait Strabo 13. p. 593. Certamen deinde Romanis, in honestanda urbe, ut credebant, parente: in fœdere quod cum Antiocho, immunitas Iliensibus data, et Rhœteum ac Gergithum concessa: ut auctor est Livius 38, 39. Epistola deinde Græca Senatus Populique Romani ad Seleucum Regem missa (Suetonii verba sunt Claud. 25.) *amicitiam et societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset.* Sulla etiam, Asiam constituens, eosdem ἐλευθέρους ἠφίει, καὶ Ῥωμαίων ἀνέγραφε φίλους, ait Appianus Mithr. 61. An hoc mutatum postea (et sæpe solet) nescio: Julius quidem Cæsar iterum et agrum et libertatem dedit et immunitatem: nec imminuit Tiberius aut Augustus. Strabo l. c. p. 595. Καῖσαρ ὁ Θεὸς χώραν τε δὴ προσένειμεν αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀλειτουργησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε. καὶ μέχρι νῦν συμβαίνουσιν ἐν τούτοις. Quis ergo ea abstulit, ut opus fuerit sive reddi a Claudio, seu firmari? An Caligula? nihil lectum. Credo equidem, nemo: sed vel Claudius adjecit aliquid ad immunitatem olim datam, effecitque ut plenissima uterentur, (atque ideo Tacitus scripserit, *ut omni publico munere solverentur*, quasi antea non omni) aut concessa, sed publicanorum improbitate mota, sanxit in perpetuum stabilivitque. Suet. l. c. *Iliensibus quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit.* Callistratus l. 17. D. De excusat. *Iliensibus et propter inclytam nobilitatem civitatis, et propter conjunctionem originis Romanæ, jam antiquitus et Senatusconsultis et Principum constitutionibus plenissima immunitas tributa est, ut etiam tutelæ excusationem habeant.* Lips. *Perpetrat* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. et alii ap. Broterium, ed. pr. Ern. Immunitatis Iliensium typus equus est libere pascens. V. NN. Col. ap. Vaillant, t. 1. p. 221. et t. 2. p. 45. Pro *munere* amicus Ryckii volebat *onere*, ut 2, 42. 4, 6. sed *immunitas* est exemptio publ. onerum s. munerum. V. 12, 61. 13, 51.

Redditur Rhodiis libertas] Adempta nuper ab ipso Claudio, propter cives quosdam Romanos in crucem actos, ut notat Dio 60, 24. Sed restituta, orante Nerone, cujus honori jure Epigramma illud adsero, quod nomine Antiphili legitur primo Anthologiæ εἰς νήσους. Nec enim alio spectat, quam ad hoc factum (in Brunckii anal. t. 2. p. 174.).

Ὡς πάρος ἀελίου, νῦν Καίσαρος ἡ Ῥόδος εἰμὶ
Νᾶσος, ἴσον δ' αὐχῶ φέγγος ἀπ' ἀμφοτέρων.
Ἤδη σβεννυμέναν με νέα κατεφώτισεν ἀκτὶς
Ἅλιε, καὶ παρὰ σὸν φέγγος ἔλαμψε Νέρων.
Πῶς εἴπω; τίνι μᾶλλον ὀφείλομαι; ὃς μὲν ἔδειξεν
Ἐξ ἁλὸς, ὃς δ' ἤδη ῥύσατο δυομέναν.

Argutum Epigramma, et comparat Neronem ecce cum Sole: quia, ut ille Rhodum retexet radiis fecitque oriri; sic iste pressam et occidentem restituit, reduxitque in lucem. Lips. Potest etiam respexisse poeta ad nummum Rhodiorum in honorem Neronis cusum, in quo Nero caput radiatum habet, propter famam, de qua Dio apud Xiphil. 61, 2. recens natum Neronem radiis circumdatum apparuisse; qua specie etiam exhibetur in nummo Nicæensium. Ern.

Apamensibus] Sic MS. Flor. Guelf. et ed. pr. idque secutus sum. Ceteræ edd. inde a Puteolano *Apamiensibus*, nisi quod Ryckius e MS. Agr. *Apamensibus* dedit. Quia et *Apama* et *Apamea* et *Apamia* recte dicitur, etiam adjectivum varie formari potest. Sed usitatissimum est, quod nos exprimi curavimus. Ceterum Apameam Phrygiæ intelligit Ryckius. Ern.

Sæviss. q. promere] Sic Græv. ap. Lact. de mort. p. vult: *promere exitium.*

inlustrem, hortis ejus inhians, pervertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri, Africam imperio Proconsulari regentis, postquam revenerant, pauca "repetundarum crimina," ceterum "magicas superstitiones" objectabat. Nec ille diutius falsum accusatorem indignamque sortem perpessus, vim vitæ suæ adtulit, ante sententiam Senatus. Tarquitius tamen curia exactus est: quod Patres, odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ, pervicere.

LX. Eodem anno sæpius audita vox Principis, "parem vim rerum habendam, a Procuratoribus suis judicatarum, ac si ipse statuisset:" ac, ne fortuito prolapsus videretur, Senatus quoque consulto cautum, plenius quam antea et uberius. Nam D. Augustus, "apud Equestres, qui Ægypto præsiderent, lege agi, decretaque eorum perinde haberi" jusserat, "ac si magistratus Romani constituissent:" mox alias per provincias, et in urbe pleraque concessa sunt, quæ olim a Prætoribus

Indigna sorte] MSS. Reg. Agr. Ed. Pr. *indignasque sortes;* unde Nic. Heinsius corrigebat *indignasque sordes* i. e. immeritum reatum: quod verum puto. Ed. pr. *Tarquitius* constanter. Guelf. Puteol. et vett. edd. ceteræ *Tarquinius*, male; de Tarquitio v. Ryckium ad h. l. Adde 14, 46. Ern. Bud. *indigna sorte.* Bip. recte *indignamque sortem:* quippe sordes reus suscipit vel deponit, sortem vel casum patimur. Cf. 16, 9. De Tarquitio memoratu dignus Neronis nummus, cujus veram epigraphen dedit Cl. Eckhel. in NN. vet. anecd. p. 187. et in Doctr. NN. vet. vol. 2. p. 403.

Exactus] Missum putat Ryckius specie honoris in Bithyniam pro Consule. Cf. 14, 46.

A Procuratoribus suis judicatarum] Defunguntur vulgo leviter interpretatione hujus loci, et alterius Suetoniani comparis Claud. 12. *Ut rata essent, quæ Procuratores sui in judicando statuerent, a Senatu precario exegit.* Referunt enim ad Procuratores rei familiaris in provinciis: quibus datum nunc jus volunt cognoscendi statuendique inter privatos et fiscum, in re pecuniaria quidem; non enim criminum: argumento l. 2. C. Si advers. fis. l. 8. § Transactiones. D. De transact. et l. 1. C. De jurisd. omn. judic. Itaque non aliud Tacitum tam longa et querula oratione indignari, quam jurisdictionem Procuratoribus mandatam in re et caussa fiscali pecuniaria; eorumque decreta firma a Claudio habita et rata. Sed mihi profecto, et, credo, Tacito alia mens est; cui lucem dare conamur in Excurs. B. Lips. Ego Procuratores rei privatæ omnes intelligam. Nam de Procuratoribus, vice Præsidum procurantibus minores provincias, non sit valde mirum, eorum judicata valere. Et Tacitus in fine capitis simpliciter, et sine exceptione vocat *libertos, quos rei familiari præfecerat.* Et consilium Claudii arguit. Vult enim ostendere, quomodo administratio Reip. quæ maxime judiciis exercendis continetur, a Senatu paullatim ad Equites, ab his ad libertos domi forisque venerit. Procuratores etiam in majoribus provinciis ex Equitibus et libertis Cæsarum. Vid. 13, 1. Ern.

Apud Equestres] Nove hoc dictum, pro Equitibus, vel ordinis Equestris hominibus, nec ante Tacitum reperiri, recte monet Dukerus ad Liv. 33, 26. similiter infra 13, 10. *Julius Densus Equester*, quod, non memor hujus loci Muretus, tentabat, corrigens *Eques R.* probante Acidalio. Mox pro *proinde* Pichena malebat *perinde.* Id, quia MS. Guelf. addicit, recepi. Ern. Cod. Agr. *ap. Equites.*

Lege agi] Quæ sit *legis actio,* docet Pompon. de orig. jur. § 5.

In urbe pleraque concessa] In urbe Equitibus Romanis late datum jus: uti ab Augusto Mæcenati in Præfectura urbis, uti Præfecto Prætorio semper: quia is ex Equite ad tempora Vespasiani. Sed de Procuratoribus Cæsaris in urbe aliquod jus, extra res fisci. Ulpianus l. 9. de Off. Pro CS. ap. Schulting. in Coll. LL. Mos. et Rom. t. 14. *Frequens est etiam legis Fabiæ*

noscebantur. Claudius omne jus tradidit, de quo totiens seditione aut armis certatum, cum Semproniis rogationibus Equester ordo in possessione judiciorum locaretur; aut rursum Serviliæ leges Senatui judicia redderent; Mariusque et Sulla olim de eo vel præcipue bellarent. Sed tunc ordinum diversa studia: et quæ vicerant, publice valebant. C. Oppius et Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis et arbitria belli tractare. Matios posthac et Vedios et cetera Equitum Romanorum prævalida nomina, referre nihil adtinuerit; cum Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, sibique et legibus adæquaverit.

LXI. Retulit dein "de inmunitate Cois tribuenda;" multaque "super antiquitate eorum" memoravit: "Argivos, vel Cœum, Latonæ parentem, vetustissimos insulæ cultores:

cognitio in tribunalibus Præsidum: quamquam quidam Procuratores Cæsaris usurpaverint, quam Romæ, tam in provinciis. Lips. Ceterum hic proprie nondum de Procuratoribus loquitur, sed de Equitibus. Unde non opus Ryckiana animadversione de Procuratoribus in urbe; de quibus si sermo hic jam esset, firmaret id ea, quæ ante contra Lipsium dixi. Ern.

Serviliæ leges] Plures eo nomine: sed una judiciaria, quam tulit Q. Servilius Cæpio Consul, de qua Cicero sæpius et Asconius in pro M. Scauro. Lips.

Bellarent] Sic scr. et edd. ante Rhen. qui frustra (e Bud.) mutavit in *bellarunt*. Itaque cum J. Gronovio restituimus. Mox *quæ vicerant* MS. Flor. (Bud.) edd. pr. Puteol. ceteræque veteres ante Lipsium. An data opera, e libris scr. editum sit *qui*, nescio. Ego veterem lectionem restitui: intell. *studia*. Eleganter et sæpe *studia* dicuntur *valere*, *vincere*. Sensus est: quæ partes vicerant, eæ consequebantur, ut plurimum in Rep. possent, judicia administrarent: non, ut unus omnia posset; ut post bellum Cæsarianum factum. Ern.

Matios posthac et Vedios] Vedium intelligit Pollionem, et B. sive Cn. Matium. Etsi libri hic omnes inepte *Macchyos*, vel *Matthios*. C. Matii, qui inter amicos Julii Cæsaris, mentio Suetonii c. 52. *Quæ scire C. Matium, C. Oppium, reliquosque Cæsaris amicos:* item Ciceroni ad Trebat. Ep. 7, 15. *Quum in C. Matii suavissimi doctissimique hominis familiaritatem venisti.* Et, quia Cicero elogio doctissimi ornat, censui olim, eumdem esse cum illo, qui Mimiambos et Iliada scripsit, quem Agellius 15, 25. Macrobiusque Sat. 2, 16. laudant, ut hominem impense doctum. Sed tamen cum Cnæi prænomine, uti et apud Plinium 12, 6. Cn. Matius legitur inter amicos Augusti. *Cn. Matius, ex Equestri ordine, D. Augusti amicus.* Qui fortasse alius ab illo primo, et de quo hic sermo. In lapide quodam (ap. Grut. p. 654.) geminata littera sculptum legi P. MATTIVS CHARITON. Lips. Sic et ap. Gell. et Macrob.

Libertos, quos rei familiari] Juvare videtur eos, qui Claudianum scitum ad Rationales tantum referunt. Frustra. Procuratores enim omnes primo rei familiari sive fisco præfecti, sed imago imperii quibusdam adjuncta. Lips.

Cois tribuenda] Sic se castigasse dicit Rhen. (e Bud.) pro *restituenda*. At sic etiam edd. pr. Puteol. Riv. Alterum est a Beroaldo et Alciato. Infra post *scientia* in Guelf. abest *ipse:* non bene. Ern.

Argivos vel cum Latonæ parente] Certissima emendatio est et elegantis ingenii clara index, quam a Josia Mercero accepi; *Argivos vel Cœum Latonæ parentem.* Pater enim ejus Deæ Κοῖος vel Κεῖος. Hesiodus Theog. 404.

Φοίβη δ' αὖ Κοίου πολυήρατον ἦλθεν ἐς εὐνήν,
Κυσσαμένη δ' ἤπειτα Θεὰ Θεοῦ ἐν φιλότητι
Λητὼ κυανόπεπλον ἐγείνατο.

Et ab eo nomen ipsi insulæ datum. Huic ipsi rei gryphus in Athenæi 10, 21. ex veteri carmine:—μήτηρ δ' ἐστ' ἀριθμοῖο παῖς, *numeri mihi filia mater. Significatur Latona*, inquit Athenæus, *Cœi filia; quia Macedones numerum Cœum agnominant.* At de Xenophonte quod additur, est ille medicus, cujus Diogeni Laertio mentio in fine Xenophontis Socratici: Τρίτος, ἰατρὸς Κῶος. Lips. Cœus ipse cœli et terræ filius.

mox adventu Æsculapii artem medendi inlatam, maximeque inter posteros ejus celebrem fuisse," nomina singulorum referens, et quibus quisque ætatibus viguissent. Quin etiam dixit, "Xenophontem, cujus scientia ipse uteretur, eadem familia ortum: precibusque ejus dandum, ut omni tributo vacui in posterum Coi sacram et tantum Dei ministram insulam colerent." Neque dubium habetur, multa eorumdem in Pop. Rom. merita, sociasque victorias potuisse tradi. Sed Claudius facilitate solita, quod uni concesserat, nullis extrinsecus adjumentis velavit.

LXII. At Byzantii, data dicendi copia, cum "magnitudinem onerum" apud Senatum deprecarentur, cuncta repetivere; orsi "a fœdere, quod nobiscum icerant, qua tempestate bellavimus adversus Regem Macedonum, cui, ut degeneri, Pseudophilippi vocabulum inpositum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, et piratico bello adjutum Antonium," memorabant: "quæque Sullæ aut Lucullo aut Pompeio obtulissent:" mox "recentia in Cæsares merita; quando ea loca insiderent, quæ transmeantibus terra marique Ducibus exercitibusque, simul vehendo commeatui opportuna forent."

LXIII. Namque arctissimo inter Europam Asiamque divortio, Byzantium in extrema Europa posuere Græci, quibus,

Hesiod. v. 136. *Parentem* habet Flor. At Bud. cum aliis male *parente*.

Tantum Dei ministram] Sic MSS. Fl. Bud. Farn. ed. pr. Ceteræ omnes ante Pichenam *tanti*, etiam Lips. quod male defendit Ryckius e cod. Agr. cui adstipulatur Guelf. Vult non nisi Deo servire insulam, non etiam hominibus, tributo pendendo. Vitiose etiam ed. pr. aliæque vett. *haberetur*. Ern. Sic et Bud. et Agr. codd.

Potuisse tradi. Sed] Sic feliciter restituit Rhen. e cod. Bud. qui habebat *patuisse tradidisset. Claudius*, ut Guelf. Ed. pr. *potuisset tradidisset. Claudius*. Puteolanus primus dedit, *patuisse Claudius*. Ern. Beroald. *patuisse: Claudius*.

At Byzantii] Ed. pr. *Byzantiis:* mox *jecerant*, ut MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. pr. Put. Ber. Alc. Rhen. Ald. *Icerant* reperi in Gryph. Pich. Lips. etc. Liceret corrigere *fecerant*, ut 11, 9. e *jaciunt* factum *faciunt*. Ern.

Missas posthac copias] Quid *posthac*? ergo Antiochus et Perses post Pseudophilippum? minime: tempore hi anteeunt: sed scilicet Byzantii primum, ut validius, fœdus memorant, quod tempore Pseudophilippi coiit: tum addunt de auxiliis varie latis. Itaque *posthac*, non tempus rei gestæ, sed dictæ notat. Malim tamen, *post hæc*, eo sensu. Lips. Frustra: *posthac* idem est, et sic dictum 3, 62. et 6, 7. Ern.

Adjutum Antonium] Capio non de celebri notoque Antonio, qui Triumvir; sed de M. Antonio, qui Curator oræ maritimæ cum infinito imperio, sub initia Piratici belli, de quo illud Sallustii innotuit in fragm. l. 3. *M. Antonius perdundæ pecuniæ genitus, vacuusque a curis nisi instantibus*. Vide Ciceronem et Asconium in Verrem 1, 23. 2, 3. Lips. Mox *commeatui* volebat Pichena. Et sic ed. Gryph. sed vulgatum verius, sive dativum velis, sive ablativum. De dativis in *u* supra jam vidimus c. 5. et constructionem similem cum ablativo 3, 19. Ern. Bud. *commeatui*, quod præfero cum Pich. et Bip.

Vehendo commeatui] Heins. *subvehendo*. Sic cod. Agr. apud Ryck.

Posuere Græci] Pleraque historia Spartanis adscribit conditam hanc nobilem urbem, et fatalem imperiorum sedem. Justinus 9, 1. et Isidorus Orig. 15, 1. a Pausania Rege; Claudianus a Byzante quodam non obscure exstructam vult: in Eutrop. 2, 83.—*hoc Byzas Constantinusque videbunt?* In

Pythium Apollinem consulentibus, "ubi conderent urbem?" redditum oraculum est, "quærerent sedem cæcorum terris adversam." Ea ambage Chalcedonii monstrabantur, quod priores illuc advecti, prævisa locorum utilitate, pejora legissent. Quippe Byzantium fertili solo fecundoque mari; quia vis piscium innumera, ponto erumpens, et obliquis

Joanne Sarisberiensi de nugis Curialium (in quo centone multos pannos purpuræ agnosco, et fragmenta ævi melioris) lego 1, 5. *Chilon Lacedæmonius jungendæ societatis caussa missus Corinthum, Duces et seniores populi ludentes invenit in alea. Infecto itaque negotio reversus est, dicens, se nolle gloriam Spartanorum, quorum virtus constructo Byzantio clarescebat, hac maculare infamia, ut dicerentur cum aleatoribus contraxisse societatem.* At alii non conditam a Pausania, sed saltem expugnatam tradiderunt; inter quos Æm. Probus 1, 2. Ammiano vero est *Atticorum colonia*, 22, 8. LIPS.

Prævisa locorum utilitate] Ad sententiam fortasse aptius, *parum visa locorum utilitate.* Ideo enim cæci, oraculo dicti. Apud Strabonem denarrata tota res 7. p. 320. Τὸν Ἀπόλλω, inquit, φασὶ τοῖς κτίσασι τὸ Βυζάντιον ὕστερον, μετὰ τὴν ὑπὸ Μεγαρέων Χαλκηδόνος κτίσιν, χρηστηριαζομένοις, προστάξαι ποιήσασθαι τὴν ἵδρυσιν ἀπεναντίον τῶν τυφλῶν· τυφλοὺς καλέσαντα τοὺς Χαλκηδονίους, ὅτι πρότερον πλεύσαντας εἰς τοὺς τόπους, ἀφέντες τὴν πέραν κατασχεῖν, τοσοῦτον πλοῦν ἔχουσαν, εἵλοντο τὴν λυπροτέραν. Habes eadem in Herodoto 4, 144. nisi quod illic dictum hoc et scomma in Chalcedonis Megabyzo Satrapæ tribuit. Septemdecim autem annis conditam Chalcedona ante Byzantium, ibidem etiam traditum. LIPS. *Parum visa* placet etiam Pichenæ. At J. Gronovio *imprævisa.* Quid impedit, quo minus *prævisa*, quod omnes libri habent, sint non visa, prætervisa, ad formam Græci verbi παροςᾷν? Atque sic ap. Horat. Serm. 1, 3. 25. *prævideas mala*, legunt et intelligunt viri præclari Rutgersius, Bentleius, Heinsius, Cuningamus. Et sic jam monuit N. Heinsius ap. Ryckium. ERN. Bud. et Agr. *provisa*, pessime. Flor. cum aliis *prævisa.* Perperam hoc verbum pro *prætervidere* apud Horatium sumi, Gesnerus judicat. Bip. Lipsii conjecturam in textum recepere.

Vis piscium in Pontum] Falsa lectio: damnata ab historia, et a libris. Nam libri omnes, *vis piscium in Metapontum erumpens.* Ex quis vere corriges, *vis piscium innumera Pontum erumpens.* Ita scilicet res est: copia ista piscium (pelamydes sunt) non intrantes e mari Ægæo Pontum, ut vulgata lectio suadet, sed exeuntes erumpentesque capiuntur. Fœtura enim eorum in paludibus Mæotidis est; atque inde adulti, grege facto, Pontum Propontidemque intrant: atque ibi captura. Strabo clare 7. p. 320. Γεννᾶται οὖν τὸ ζῶον, (pelamydem intelligit) ἐν τοῖς ἕλεσι τῆς Μαιώτιδος. ἰσχύσαν δὲ μικρὸν, ἐκπίπτει διὰ τοῦ στόματος ἀγεληδὸν, καὶ φέρεται παρὰ τὴν Ἀσιανὴν ἠϊόνα μέχρι Τραπεζοῦντος καὶ Φαρνακίας. Et post pauca addit: Ἐπειδὰν δὲ ἤδη συνάψῃ ταῖς Κυανέαις, καὶ παραλλάξῃ ταύτας, ἐκ τῆς Χαλκηδονιακῆς ἀκτῆς λευκή τις πέτρα προσπίπτουσα φοβεῖ τὸ ζῶον, ὥς τ' εὐθὺς εἰς τὴν περαίαν τρέπεσθαι. παραλαβὼν δὲ ὁ ἐνταῦθα ῥοῦς ἅμα καὶ τῶν τόπων εὐφυῶν ὄντων πρὸς τὸ τὸν ἐκεῖ ῥοῦν τῆς θαλάττης, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ Κέρας τετράφθαι φυσικῶς, συνελαύνεται δεῦρο, καὶ παρέχει τοῖς Βυζαντίοις καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων πρόσοδον ἀξιόλογον. Eademque ex Aristotele colliges De Hist. Animalium 15, 10. Pliniani codicis mendum non sileo in hac narratione 9, 20. *Est in Euripo*, ait, *Thracii Bospori...in ipsis Europam Asiamque separantis freti angustiis, saxum miri candoris, a vado ad summa perlucens, juxta Chalcedonem in latere Asiæ. Hujus adspectu repente territi, semper adversum Byzantii promontorium, ex ea caussa appellatum Chrysoceras, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantii est, magna Chalcedonis penuria. Opperiuntur autem Aquilonis flatum, ut secundo fluctu exeant e Ponto: nec nisi intrantes Pontum Byzantii capiuntur.* Quid? non capiuntur nisi intrantes Pontum? contra ante dixit, capi exeuntes e Ponto, non intrantes; quod verissimum est. Itaque alii vice Ponti, *Propontidem* substituunt: Pincianus totum locum rescribit confidentius, *nec nisi infantes tunc Byzantii capiuntur.* Fortasse verius, simplicius certe, *intrantes portum Byzantii*, ut ad ipsum oppidum, et in portu fuerit ea captura. Nam cornu illud, ad quod deferebantur, fuit προσεχὲς τῷ Βυζαντίῳ τείχει, ut Strabo ait: imo, ut Plinius, in

subter undas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Unde primo quæstuosi et opulenti; post, magnitudine onerum urgente, "finem aut modum" orabant, adnitente Principe, qui "Thracio Bosporanoque bello recens fessos juvandosque" retulit. Ita tributa in quinquennium remissa.

A. U. 808. A. C. 55.

LXIV. M. Asinio, M' Acilio coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigiis. Signa ac tentoria militum igne cœlesti arsere. Fastigio Capitolii ex-

ipso illo promontorio, quod Cornu vocant, Byzantium urbs. Atque ibi in multos sinus scissum, tamquam ramos (εἰς οὓς ἐμπίπτουσα ἡ πηλαμὺς ἁλίσκεται) faciebat urbi illi portum.

Add. Ad correctionem nostram et exitum piscium e Ponto, facit valde Sallustii locus apud Servium 4. et Juvenalis interpretem Sat. 4, 42. *Qua tempestate vis piscium Ponto erumpit.* Tamen, ne callide dissimulem, vulgatam lectionem D. Ambrosius affirmare videtur, Hexaem. 5, 10. *Pisces*, inquit, *ex plurimis locis, a diverso sinu maris, innumeri, velut communi consilio convenientes, conjuncto agmine flatus aquilonis petunt, et ad illud Septemtrionalium mare partium quadam naturæ lege contendunt. Dicas, si ascendentes videas, rheuma quoddam esse: ita proruunt, fluctusque intersecant, per Propontidem in Euxinum Pontum violento impetu profluentes.* Sed mox addit, ingruente hieme, et, postquam ibi fœtificaverint immenso agmine regredi. Vide locum: et utramvis lectionum defendi posse, tu defendes. Lips. Edd. vett. itidem in *Metapontum* usque ad Rhenanum, qui dedit *in pontum:* quod omnes secuti sunt, donec Lipsius feliciter correxit *innumera pontum;* quod recepit J. F. Gronovius. Broterius etiam correxit et edidit *Ponto* e loco Sallustii ap. Schol. Juvenalis l. c. In vulgata int. *in.* Post Guelf. pro *urgente* habet *vergente*, de qua confusione jam supra admonuimus. Ern. *Erumpere nubem* Virg. dixit Æn. 1, 584. *nebulam* Val. Fl. 5, 466. subaudita præpos. *per.* Durior foret ellipsis particulæ *in.* Quidni ergo cum Sall. legamus *ponto?*

Obliquis subter undas] Quærunt, quæ hæc *saxa obliqua?* Ego dicam: e littore Chalcedonis saxa a latere se ostendunt; et velut ex transverso (Straboni scriptum) atque ea igitur fugiunt. At Franciscus Medices, quia Strabo idem et Plinius *candidum saxum* id dicunt, vellet hic legi, *albis*, vel *albidis*, pro voce, *obliquis.* Vellem et ego hominis caussa: quis enim Musicus Medices non amet? sed non possum hanc peraudacem conjecturam. Lips.

Thracio Bosporanoque bello] Thracium bellum intelligit, quod cum Thracibus montanis gestum, Duce Poppæo Sabino; Bosporanum, quod cum Rege Mithridate. De illo noster 4, 46. de hoc supra 15. et 21. Lips.

M. Asinio etc.] Vett. edd. vitiose *Asilinus.* Index coss. ap. Dionem *Asinio* dat prænomen *Q.* et *Acilio Manius.* De Acilio concedo, quia id solenne Aciliorum prænomen, ut e Cicerone et Livio notum est; idque prænomen exprimendum curavi, cum vulgo sit *Marcus.* De Asinio non discedo a libris, qui in *M.* consentiunt. Index coss. in Dionis exemplaribus, cujus fidei dictum supra ad c. 41. Ern.

Signa enim ac tentoria] Delevi *enim* auctoribus MS. Flor. ed. pr. Non opus est ista particula; nec in tali narratione utitur ea Livius, vide v. c. 31, 12. add. nostrum 14, 12. 15, 47. Mox *apium* editur inde a Pichena e MS. Flor. et Reg. ceteri scr. et edd. vett. *apum.* Supra contra 24. MS. Fl. habebat *Larum* pro *Larium.* De illo genitivo *apium* v. Drakenb. ad Silium 8, 637. et quos ibi laudat; item de hoc prodigio: sed in primis ad Liv. 4, 33. ubi tamen Livio *aptum* adserit. Ern. De prodigiis istis v. Suet. 46.

Examen apum] Quod semper inter portenta, cum visum loco insolenti. Silium Ital. emendari velim l. c. de prodigiis, quæ ante pugnam Cannensem: *Obseditque frequens castrorum limina bubo: Nec densæ trepidis absunt se involvere nubes Cessaruntque aquilis: non unus crine corusco Regnorum eversor rubuit lethale cometes:* scribique: *Nec densæ trepidis apium*

amen apium insedit; biformes hominum partus; et suis fetum editum, cui accipitrum ungues inessent. Numerabatur inter ostenta deminutus omnium magistratuum numerus; Quæstore, Ædili, Tribuno, ac Prætore et Consule, paucos intra menses, defunctis. Sed in præcipuo pavore Agrippina, vocem Claudii, quam temulentus jecerat, "fatale sibi, ut conjugum flagitia ferret, dein puniret," metuens, agere et celerare statuit, perdita prius Domitia Lepida, muliebribus caussis: quia Lepida, minore Antonia genita, avunculo Augusto, Agrip-

se involvere nubes Cessarunt aquilis. Nubes apium, examina vocat, quæ insederunt signa. Quod sequitur, *suis fetus editus*, libris omnibus erat *fetum editum:* et fortasse nominandi casu sic dixerint etiam antiqui. Lips.

Biformes hominum p.] Ryckius intelligit *hippocentaurum*, quem Plin. H. N. 7, 3. tradit Claudio imperante Romam ex Ægypto allatum in melle. Et dicuntur Centauri διφυεῖς biformes: ap. Cic. Tusc. 2, 8. *biformatus impetus* de Centauro. Sed, quia plurali numero utitur Tacitus, arbitror, etiam de aliis et pluribus intelligi posse, etiam hermaphroditis, quibus *duplex*, *ambigua natura* a Latinis tribuitur. Sic ob duplicem faciem biformis Janus ap. Ovid. Fast. 1, 89. Androgyni autem etiam apud Livium 31, 12. inter prodigia et quidem obscenissima. Ceterum conjunxi cum sequentibus, ut est in ed. pr. Puteol. Ber. Alc. Primus (e Bud.) diremit Rhenanus interposito puncto, quem omnes secuti sunt. Deinde MSS. et edd. vett. omnes *fetum editum;* et MS. Flor. edd. vett. ante Rhenanum *inessent*, pro quo hic dedit e cod. Bud. *erant:* idque secuti sunt usque ad Pichenam. *Fetus editus* unde venerit, nescio. Male autem Ryckius hæc conjungit cum *numerabatur*. *Inter prodigia numerari* dicitur h. l. de re, quæ proprie non est, sed propter eventum pro prodigio habetur. Ex quo genere est mors magistratuum ex omni genere. Sed fetus suis cum accipitris unguibus semper prodigium fuit. Non animadverterunt viri docti, intelligendum *nunciabatur*, *ferebatur*. Sæpe apud Livium et nostrum oratio subito e recta fit obliqua, et contra. V. ad 1, 36. Sed si libri faverent, tamen præferrem nominativos. Ern. Sic Bip. Contra Lall. subintelligit *nunciabant*, *ferebant*, quod admitti potest. Singulare est, quod refert Phlegon de mirab. c. 23. *Corn. Gallicani uxor Romæ infantem edidit capite Anubidis.* Alia v. ap. Fortun. Licetum.

Deminutus] Sic cod. Flor. et Bud. vulgo *diminutus*.

Perdita prius Domitia] Nemo tam inconspectus in legendo, qui vitium non videat male hærentis et incoibilis orationis. Domitia, inquit, perdita est; et subdit quasi de alia, quia inter Lepidam et Agrippinam æmulatio exercebatur. Corrige vero, et reduc aberrantem vocem: *perdita prius Domitia Lepida levibus et muliebribus caussis: quia minore Antonia genita.* Scilicet Cn. Domitio duas fuisse filias, quarum utraque Domitia gentis nomine dicta; sed minor, de qua hic, discriminandi caussa, cum Lepidæ cognomine. Ea nunc ad mortem adacta. Suetonius Ner. 7. *Amitam Lepidam ream testimonio coram adflixit, gratificans matri, a qua rea premebatur.* At Domitia altera supervixit, et mentio ejus 13, 19. estque veneno sublata a Nerone, paullo post mortem matris. Vide Suet. Ner. 34. et Xiphil. 61, 17. Lips. Nempe ante erat: *p. p. D. levibus et m. c. quia Lepidâ;* quod primum reperi apud Puteol. et MS. Guelf. In MS. Flor. et ed. pr. est *Domitiale mul. caussis:* hinc *levibus et* formatum, cum deberet esse *Lepida*, ut Lipsius voluit et Torr. ad Suet. Ner. 5. Librarius deinde voluit resarcire peccatum, et alieno loco scripsit *Lepida;* quamquam etiam altero loco nomen illud ferri posse arbitror. Itaque post Freinsh. Gronov. et Ryckium dedi *Domitia Lepida muliebribus caussis.* Ern. Bud. *levibus et mul. c.* Vox *Domitia* suppleta in marg. Pichena primus locum restituit, præiverat Lipsius.

Minore Antonia genita] Culpant me, quod non scripserim, *majore*. Non me, sed Tacitum. Ita enim iterum sensit scripsitque noster 4, 44. *Cn. Domitius electus, cui minor Antonia Octavia genita in matrimonium daretur.* At enim Suet. et Plut. aliter. Quid ergo? novum est, ut dissensus aliquis scriptorum sit? Et tamen Plut. clare id non dicit: clare Suet. fateor, plus uno loco: sed cur ar-

pinæ sobrina prior, ac Cnei, mariti ejus, soror, parem sibi claritudinem credebat: nec forma, ætas, opes multum distabant; et utraque inpudica, infamis, violenta, haud minus vitiis æmulabantur, quam si qua ex fortuna prospera acceperant. Enimvero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem prævaleret. Nam Lepida blandimentis et largitionibus juvenilem animum devinciebat, truci contra ac minaci Agrippina, quæ filio dare Imperium, tolerare imperitantem nequibat.

LXV. Ceterum objecta sunt, "quod conjugium Principis devotionibus petivisset, quodque, parum coercitis per Calabriam servorum agminibus, pacem Italiæ turbaret." Ob hæc mors indicta, multum adversante Narcisso, qui, Agrippinam magis magisque suspectans, prompsisse inter proximos ferebatur, "certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verum ita de se meritum Cæsarem, ut vitam usui ejus impenderet. Convictam Messallinam et Silium. Pares iterum accusandi caussas esse, [si Nero imperi-

biter ego inter eos sim? Solvo me judicatu isto; et bono veterique ritu, juro mihi non liquere. Lips. Intelligit Torrentium ad Sueton. l. c. Ern.

Agrippinæ sobrina prior] Sive quod jurisconsulti suggerunt, *sobrina propior*; etsi eadem vis alteri illi voculæ. Lepida autem Germanico, patri Agrippinæ, consobrina fuit. Filiæ ergo Germanici Lepida sobrina propior. Res satis clara ex stemmate nostro Augusti. Lips. Mox *ejus* post *mariti* abest a MS. Guelf. eleganter. Sed vide dicta supra. Ern.

Cnei mariti ejus] Domitii. Cf. 13, 10. Freinshemium offendit, quod Agrippinæ maritus tantum prænomine notetur: sed sic Pompeium quoque apud Cic. Cnei nomine vocari et frequens ita apud Romanos factum, præterea Cnei prænomen Domitiæ genti familiare fuisse, docet Spanhem. de Pr. NN. t. 2. p. 30.

Impudica, infamis, vinolenta] Malim *violenta*, ut superba et commota animo utraque fuerit. De vini nota nihil legi. Lips. Sic MSS. Guelf. ed. Puteol. Beroald. Alciat. Ceteri libri (et Bud.) *vinolenta*. Illud restituit Pichena (e Flor.). Mox c. 67. pariter verba hæc confusa. Ern.

Quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat] Freinsh. addendum putabat *volebat*. Sed non profecto *volebat* tantummodo, quippe quæ jamdudum dedisset; sed intelligendum *quibat*. Agrippina eo usque valebat in republica, penes Claudium, apud se, ut filio Imperium pararet: sed non erat tam potens sui, ut toleraret regnantem. Genus loquendi Observ. 4, 2. illustravimus. Gron. Rectissime; hujusque generis exemplum jam supra observavimus. Eum sequitur et Grævius in epistola ad Heins. qua respondet ejus conjecturæ *daret* t. 4. Coll. Burm. p. 498. et 505. Add. ad 13, 56. Ern.

Quod conjugium Principis] id est, conjugem. Nam, ut Claudii conjugium ipsa ambierit, non lectum. Abusa ergo vetitis artibus ad perniciem Agrippinæ. Sic *servitium* pro servo, et *matrimonium* pro matrona alibi notavi, et *clientelas* pro clientibus, in Tacito. Lips. Atque etiam MSS. Flor. et Reg. *conjugem*: quod videtur esse e glossa. Ceterum non necessarium *conjugium* de conjuge capere. V. quæ supra ad 2, 13. de *matrimonio* dixi. Mox *indicta*, quod edidit Rhenanus pro *indita*, est jam in ed. pr. Ern. Rhen. sic forsan ex ingenio, nam Bud. *indita*.

Pares iterum accusandi] Ita hæc distinguenda sunt, etsi suspecta mendi. Lips. Explicandum potius quam mutandum hunc locum existimo; et id tentavimus Obs. 1, 22. Gron. Commoda sane est sententia paraphraseos Gronovianæ. Sed vereor, ne plus sit in paraphrasi, quam in verbis Taciti. Verba, *Pares—imperitaret*, sic explicat: *Sane imputari Neroni posse convictam Messallinam et Silium; sed rursus convincendam Agrippinam cum Pallante: quod si faceret, ut necessario faciendum sit, si Cæsarem salvum ve-*

taret. Britannico successore, nullum Principi meritum, ac] novercæ insidiis domum omnem convelli, majore flagitio, quam si inpudicitiam prioris conjugis reticuisset, quamquam ne inpudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero: ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere." Hæc atque talia dictitans, amplecti Britannicum: "robur ætatis quam maturrimum" precari: modo ad Deos, modo ad ipsum tendere manus, "adolesceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores ulcisceretur."

LXVI. In tanta mole curarum, Claudius valetudine adversa conripitur, refovendisque viribus mollitie cœli et salubritate aquarum, Sinuessam pergit. Tum Agrippina, sceleris olim certa, et oblatæ occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultavit: "ne repentino et præcipiti facinus proderetur: si lentum et tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius et, dolo intellecto, ad amorem filii rediret. Exquisitum aliquid" placebat, "quod turbaret mentem, et mortem differret." Deligitur artifex talium, vocabulo

---

lit, *implacabilem Neronem habiturum, si, quamvis eversa matre, fortuna illi det imperium.* Potuit sane ita disputare Narcissus: sed in verbis hoc ubi est? quæ per Latinitatem nihil aliud significare possunt, quam, si contingat, ut Nero imperitet, idem esse agendum in Agrippina, quod fecisset in Messallina. Atqui id est falsum: id Narcissus dicere noluit. Vivo Claudio accusanda Agrippina erat. Nempe, commemorato, quid pro Principe egerit, quid agendum sit, incipit docere, quid se futurum sit, primum, si Nero succederet, salva matre (quippe non successurus erat, damnata et sublata Agrippina); deinde, si Britannicus, sublata aut viva noverca. Hic igitur clarum puto, deesse, quod respondeat primæ sumtioni: *Si Nero imperitaret.* Non enim apparet, quare tum sibi metuendum putet. Nam, ut dixi, de matre accusando eversa cogitari hic non potest, quod tum non imperaturus erat. Ergo post hæc verba lacunam esse puto, et punctum ponendum post *esse.* Jam in alterius sumtionis ὑποβολῇ, verba, *nullum Principi meritum*, explicat, *nihil esse*, *quod ei imputet:* an vero hoc verba Latina sonant? Quis dixit unquam *nullum est ei meritum*, pro, nihil mihi (aut alii) debet, nullum meum est in eum meritum? Hoc saltem doceri debebat. Dixisset potius, *nullum sibi meritum*, aut simile quid. Atque etiam *Principis* nomine Claudius videtur intelligendus; nam vivo Claudio, non appellaret sane Britannicum *Principem.* Si per πρόληψιν dici objicias, tamen hic frigebit verbum, cum pronomine tantum opus sit, Principisque futuri nomen jam insit in *successore.* Atque hac de caussa nec probem Acidalii conjecturam, *nullum e Principe metum:* quod etiam est falsum; nam dicit, se etiam Britannico imperante periturum. Credo verum esse, quod Ferrarius voluit Elect. 1, 1. *nullum Principi metum;* si, sublata Agrippina, Britannico successio certa, Claudium quidem ab uxoris insidiis tutum fore: *at* se, evertenda Messallina, tot turbarum in domo Cæsaris caussam attulisse, ut hoc nomine Britannicus supplicium sumturus sit. Sed varietatem lectionis addamus: MS. Reg. ed. pr. *impeditaret.* Porro MS. Flor. *ad novercæ.* Pro *habere* Grotius malebat *haberi*, quod probat Ryckius: *metum.* *At* scripsit etiam manus docta in margine Gryphii. Ern. Uncinis inclusa abolenda censet Freinsh. Pro glossis ad principium spectantibus Bip. quoque habent. Iis refectis sat planus mihi sensus videtur. Hill. Rac. 8. 9. levi mutatione succurrendum putat. Si *Nero imperitaret* (ἀποσιώπησις, subaudito: sibi esse pereundum). *Brit. successore, nullum percipi meritum, nunc nov.* etc.

Sinuessam pergit] Sinuessanæ aquæ H. 1, 72. et Plinio 31, 4. commendatæ, ob vim quamdam salubrem. Lips.

Propera] Agr. cod. *præpropera.*

Ne repentino] int. cavendum, metuendum, more Græcorum; ut supra jam notavimus 1, 47. Ern.

Locusta, nuper veneficii damnata, et diu inter instrumenta regni habita. Ejus mulieris ingenio paratum virus, cujus minister e spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, et explorare gustu solitus.

LXVII. Adeoque cuncta mox pernotuere, ut temporum illorum scriptores prodiderint, "infusum delectabili cibo boletorum venenum, nec vim medicaminis statim intellectam, socordiane Claudii an vinolentia:" simul soluta alvus subvenisse videbatur. Igitur exterrita Agrippina, et, quando ultima timebantur, spreta præsentium invidia, provisam jam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille, tamquam nisus evomentis adjuvaret, pinnam, rapido veneno inlitam, faucibus ejus demisisse creditur; haud ignarus, summa scelera incipi cum periculo, peragi cum præmio.

LXVIII. Vocabatur interim Senatus, votaque "pro incolumitate Principis" Consules et Sacerdotes nuncupabant, cum jam exanimis vestibus et fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis Imperio componuntur. Jam primum Agrippina, velut dolore victa, et solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, "veram paterni oris effigiem" ad-

Inferre epulas et explorare] Sic 13, 16. *Quia cibos potusque ejus dilectus ex ministris gustu explorabat.* Cui id munus, is passim in lapidibus dicitur prægustator: in quodam etiam, A. POTIONE. Athenæus 4, 21. Ὃν νῦν καλοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι προγεύστην, τότε οἱ Ἕλληνες προτένθην ὠνόμαζον. Mos, qui libera Rep. ignotus Romanis: quem tamen cœpisse conjicio ab Augusto, non vano argumento lapidis qui Romæ (Grut. p. 602.): GENIO. CAELI. HERODIAN. PRAEGVSTATOR. DIVI. AVGVSTI. IDEM. POSTEA. VILLICVS. IN. HORTIS. SALLVSTIANIS. DECESSIT. NONIS. AVGVSTIS. M. COCCEIO. NERVA. C. VIBIO. RVFINO. COSS. Tenuitque Tiberius, de quo lego (ap. Grut. p. 582, 1.): TI. CLAVDIVS. FLAMMA. CLAVSVS. TI. AVG. PRAEGVSTATOR. et deinceps alii. Traductum morem opinor a Persis maxime, de quis Xenophon, 1, 3. παιδείας. Οἱ τῶν βασιλέων οἰνοχόοι, ἐπειδὰν ἐνδιδῶσι τὴν φιάλην, ἀρύσαντες ἀπ᾽ αὐτῆς τῷ κυάθῳ, εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐκχεάμενοι, καταῤῥοφοῦσι· τοῦ δὴ, εἰ φάρμακα ἐγχέοιεν, μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς. Ubi et ritum habes prægustandi. LIPS. Mox pro *pernotuere* cod. Bud. habet *notuere.* Illud h. l. melius. Plus enim est *pernotescere* quam *notescere.* ERN. In priori lapide ap. Grut. loco CAELI legitur COETI.

Socordiane Claudii, an vinolentia] Mire hic turbant libri. MS. Flor. *socordiane, an Claudii vi, an vinolentia.* Agr. *socordia mentis a Claudio bibi an vinolentia.* Ed. pr. *socordiam necis ad Claudii hi an vinolentia:* sequentes edd. *socordiane an Claudii vinolentia.* Rhenanus, ut est in textu nostro, item Aldus, Gryphius, Lipsius, Pichena. Quinam sint vulgati, qui habeant *violentia*, auctore Pichena, nescio: est tamen in Guelf. ERN. Bud. *soc. ne an Claudii vi an violentia:* sic a l. m. sed 2. m. delevit *an* et *vi* et dedit *vinolentia.*

Simul soluta alvus] MSS. Bud. Guelf. et aliis ap. Brot. *solutam alvum:* quod negat mutandum Rhenanus. Sed consensus ceterorum librorum sequendus: etiamsi alias *videtur* etiam dictum reperitur cum accusativo, ut *dicitur*, *fertur* etc. Vid. Duker. ad Flor. 2, 6. 45. et quos ibi laudat. Sæpe sic Livius. ERN.

Dum res firmando] MS. Flor. *dum res forent firm.* et sic ed. pr. MS. Reg. Agr. etiam *forent*, sed insuper *dum que, dum, quæ:* unde Jac. Gronovius volebat corrigi, *dum res foris firm.* respiciens ad milites foris excubantes. Heinsius *dum, quæ e re forent firmando* etc. malim, *dum, quæ forent f. i.* Sive nos sive Gronovium sequare, melius erit vulgata. Paullo ante ed. pr. *vexabatur interim Senatus.* ERN. Vulgatum Bud. habet.

pellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque et Octaviam, sorores ejus, adtinuit, et cunctos aditus custodiis clauserat, crebroque vulgabat, "ire in melius valetudinem Principis," quo miles bona in spe ageret, tempusque prosperum, ex monitis Chaldæorum, adventaret.

LXIX. Tunc, medio diei, tertium ante idus Octob. foribus palatii repente diductis, comitante Burro, Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubiis adest. Ibi, monente Præfecto, festis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitavisse quosdam ferunt, respectantes rogitantesque, "ubi Britannicus esset?" mox, nullo in diversum auctore, quæ offerebantur, secuti sunt. Inlatusque castris Nero, et congruentia tempori præfatus, promisso donativo, ad exemplum paternæ largitionis, *Imperator* consalutatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta: nec dubitatum est apud provincias. "Cœlestesque honores Claudio" decernuntur, et funeris solenne, perinde ac D. Augusto, celebratur; æmulante Agrippina proaviæ Liviæ magnificentiam. Testamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio privignus injuria et invidia animos vulgi turbaret.

Adventaret] Sic MSS. præter Bud. e quo *attentaret* reposuit Rhen. quod nec intelligi potest. Secuti tamen id sunt editores ad Pichenam usque, estque et in Guelf. et aliis ap. Broterium. Mox *tertium*, quod e MS. Flor. dedit Pichena, omnes habent ante Rhenanum, qui edidit *tertio*. Ern. Bud. *atemptaret...tertio*.

Nero egreditur etc.] Pr. ed. vitiose *aggreditur*. Sed deinde *ad cohortem*, ut dedit post (e Bud.) Rhenanus, cum intermediæ edd. dedissent *a cohorte*. Porro omnes vett. *ibi*, quod se e Flor. edidisse dicit Pichena pro *ubi*, quod in Lipsiana demum reperitur, vitio operarum. *Festis vocibus* omnes habent, ut 5, 4. pro quo legendum videtur *faustis*. Ern. Bud. *ibi*.

Ad exemplum paternæ largitionis] Promisit ergo viritim *quinadena sestertia*, ut Suet. in Claudio expressit c. 10. sive ut Josephus 19, 4. *quina millia drachmarum*, quæ sunt *sestertia vicena*, sive nobis *quingenti Philippei*. Nam, quod olim ex Dione dixi, de centenis nummis, erravi: ea enim donatio a Claudio usurpata singulis deinceps natalibus Imperii sui. Lips. Ern.

Cœlestesque hon.] Huc DIVOS CLAVDIVS in nummo Neronis.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

C. CORNELII TACITI

AB

EXCESSU DIVI AUGUSTI

ANNALIUM

LIBER TERTIUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Silanus Proconsul Asiæ veneno necatus Agrippinæ fraude. Narcissus ad mortem actus. 2. Laus Burri et Senecæ. 3. Claudius Censorio funere elatus laudatur a Principe. 4. Bona Neronis initia. Multa Senatus arbitrio constituta. 5. Agrippinæ viriles curæ. 6. Parthi Armeniam adfectant. De Nerone varia judicia vulgi. 7. Is curam belli suscipit. Parthi amittunt Armeniam, cui 8. præpositus Corbulo. 9. Vologeses dat obsides. Nero dissidium Ducum componit.

10. Nero civiliter agit et 11. Clementiam ostentat. 12. Acten amat, 13. matre fremente, mox frustra blandiente, cujus hinc fracta potentia. 14. Pallas libertus cura rerum demotus. Agrippina ad minas ruit. 15—17. Britannicum Nero præcipiti veneno tollit et ejus funus festinat. 18. Matrem indignantem custodibus privat, domum separat. 19—22. Derelicta, rerum novarum incusata se purgat. Accusatores ejus puniti. 23. Pallas et Burrus delati. 24. Theatris major species libertatis data. Urbs lustrata.

25. Neronis nocturna lascivia. Montanus, cum Principe per tenebras congressus, mori adactus. Histriones Italia pulsi. 26. 27. Actum de libertis ingratis in servitutem revocandis, sed non peractum. 28. Tribunorum et Ædilium cohibita potestas. 29. Ærarii cura varie habita. 30. 31. Illustrium aliquot damnationes. L. Volusius fato concedit. Amphitheatrum Neronis. Præsides ludos edere prohibiti. 32. Vitæ dominorum consultum. Pomponia Græcina, superstitionis externæ rea, insons nuntiatur. 33. Rei P. Celer, Cossutianus Capito, Eprius Marcellus.

34. Messalla Consul, Neronis liberalitas. 35. Cum Parthis rursus discordia de Armenia. Corbulonis disciplina, virtus, severitas. 36. Pactius Orphitus, contra imperium pugnans fususque extra vallum tendere jussus. 37. Tiridates bello infensat Armeniam, legatos ad Corbulonem mittit, 38. qui fraudem sibi per colloquium paratam eludit et 39—41. Armeniæ castella capit, Artaxata adgreditur et, decedente hoste, capit, igne delet. Ob hæc Neroni et Diis honores. 42. P. Suilius reus in Senecam invehitur, 43. deportatur. 44. Octavius Sagitta amore vecors Pontiam tergiversantem ferro transverberat. Liberti mira fides.

45. Poppæam Sabinam amare Nero occipit. Istius genus, forma, opes, mores, matrimonia, adulter. 46. Ejus maritus Otho, ut amoveatur, Lusitaniæ præficitur. 47. Corn. Sulla, Principi suspectus, Massiliam mittitur. 48. Puteolis concordia restituta. 49. De numero gladiatorum Syracusis edendorum disceptatio. Thraseæ Pæti opinio. 50. Vectigalia contra Neronis impetum retenta. 51. Publicanorum iniquitas temperata. 52. Proconsules rei absoluti.

53. L. Vetus ope Mosellæ et Araris Rhenum cum Oceano jungere parat. Obstat Ælii Gracilis invidia. 54. Frisii juxta Rhenum sedes figere frustra conantur. 55. Eosdem agros Ansibarii occupant fato eodem. 56. Boiocali constantia. Ansibarii deleti. 57. Catti ab Hermunduris fere ad exitium gentis cæsi. Ignes terra editi vix oppressi. 58. Ficus Ruminalis. Gesta hæc annis quatuor,

IMP. CLAUDIO NERONE, L. ANTISTIO VETERE. Q. VOLUSIO, P. CORNELIO SCIPIONE. IMP. CLAUDIO NERONE II, L. CALPURNIO PISONE. IMP. CLAUDIO NERONE III, VALERIO MESSALLA, COSS.

A. U. 808. A. C. 55.

I. PRIMA novo Principatu mors Junii Silani, Proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ patratur: non

Junii Silani] Crebro in historia horum temporum mentio Silanorum, et confusa; quæ, cautio mihi est, ne turbet juventutem. Ea re, non stemma quidem ejus familiæ ponam (arduus ille et fortasse vanus labor); sed illustrissimos quosque, quo Imperatore, quoque exitu fuerint, exsequar, cum temporum nota. Exordio a Tiberio Principe; quia quæ supra, nihil ad Spartam meam.

C. Junius, C. F. Silanus, Consul fuit cum P. Corn. Dolabella a. 762. sub Augusto; Proconsul Asiæ sub Tiberio, damnatusque repetundarum, et projectus in Cytheram insulam. Supra 3, 66. sq.

M. Junius, M. F. Silanus, Consul fuit sub Tiberio a. 771. Proconsul Africæ fuit. H. 4, 48. *Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens.* Socer fuit Caii Caligulæ et ab eodem interfectus. Sueton. 12, 23. item Dio 59, 8. 61, 6.

D. Junius, M. F. Silanus, Marci prioris frater. Is, adulter in Julia nepte Augusti, in exsilium ivit; rediitque per gratiam et potentiam M. fratris sui. Fuit posthac in urbe, neque honores adeptus est. 3, 24.

Ap. Junius Silanus, Consul fuit sub Tiber. a. 780. Consocer Claudii dicitur Suetonio, propter L. Silanum filium ejus Octaviæ sponsum. Proconsul Hispaniæ, et maritus Lepidæ matris Messallinæ: a Claudio, incerto crimine, occisus. Dio 60, 14. Sueton. 29. et 37.

Ejus duo filii *L. Silanus*, et *M. Silanus*. Lucius gener Claudii fuit, Octaviæ sponsus, Agrippinæ artibus ad mortem actus. Marcus Consul fuit cum Valerio Asiatico a. 799. in quo error insignis Onufrii, qui Asiatico collegam dat Messallam, quem Dio 60, 27. refutat et Fasti Græci. Proconsul Asiæ fuit et a Nerone nunc interfectus. De eo Plinius 7, 11. *D. Augustus, in reliqua exemplorum raritate, neptis suæ nepotem vidit genitum, quo excessit anno, M. Silanum, qui, cum Asiam obtineret post Consulatum* (malim scribi, *pro Consulatu*), *Neronis Principis successione, veneno ejus sublatus est.* Etsi Plinius scelus hoc Neroni adscribit, quod noster rejicit in matrem.

Fuit et *D. Junius Silanus*, Consul a. 806. LIPS.

Paratur] Aurelius, Freinsh. Ryckius malunt *patratur*, quo verbo in hac re alibi noster utitur, 2, 39. 4, 57. etc. Et confunduntur hæc verba non raro in libris scriptis. V. Cortius ad Sall. Jug. 13. *Mortem, perniciem parare*, dicitur illud quidem, sed cum dativo. ERN. Rectius *patratur*. Probat et Lall. Recepere Bip.

quia ingenii violentia exitium inritaverit, segnis et dominationibus aliis fastiditus, adeo, ut C. Cæsar *pecudem auream* eum adpellare solitus sit: verum Agrippina, fratri ejus L. Silano necem molita, ultorem metuebat, crebra vulgi fama, "anteponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, et Imperium per scelus adepto, virum ætate composita, insontem, nobilem, et," quod tunc spectaretur, "e Cæsarum posteris:" quippe et Silanus D. Augusti abnepos erat. Hæc caussa necis: ministri fuere P. Celer, Eques Romanus, et Helius, li-

Exitium irritaverit] *Exitium* legendum putant viri docti. Recte. Nam hic exitus violentus, cædes intelligenda. V. dicta ad Sueton. Domit. 15. ubi *exitium* Casaub. Grævius et nuper Oudendorpius. Add. infr. c. 17. *crebris ante exitium diebus.* Porro e Guelf. rescripsi *irritaverat*, pro vulgato *irritaverit*, quod in hoc contextu et narratione directa locum non habet. Utrumque secutus est Broterius. Ern. Cod. Agr. *exitium.* Ast Bud. *exitum*, quod placebat Rhenano, quia sic 15, 74. H. 2, 5. 8, 31. Bud. *irritaverat* et a 2. m. *rit.* hoc præfero cum Bip. quia non de vera aut certa caussa sermo.

Dominat. aliis] Sub Ti. C. et Claudio.

C. Cæsar pecudem auream] Vereor, ut scriptori nostro constet ratio. Non enim in hunc M. Silanum expetit Caii dictum, sed in illum alterum, qui ejus socer. Dio clare 59, 8. Ὁ δὲ δὴ πενθερὸς αὐτοῦ Μάρκος Σιλανὸς... ἐπειδὴ βαρὺς αὐτῷ ὑπό τε τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν... ἑαυτὸν κατεχρήσατο... ὁ δὲ Γάϊος τά τε ἄλλα ἰσχυρῶς προεπηλάκιζε, (καί τοι οὕτω καλῶς περὶ αὐτοῦ φρονῶν, ὥστε καὶ χρυσοῦν αὐτὸν πρόβατον ὀνομάζειν) καὶ ὅπως μηκέτι πρῶτος ἐπιψηφίζηται. etc. Cui ut assentiar, ætas Silani me inducit. Natus enim est extremo, ut Plinius ait, Augusti anno; a quo ad hunc diem anni dumtaxat quadraginta sunt. Non ergo in ea ætate hic adolescens formidini aut contemtui aliis dominationibus esse potuit, cujus adhuc οὐδεὶς λόγος. Sed, ut in homine Tacitus, sic in dicto aberrat Græcus. Putat enim laudis honorisque fuisse, quod revera probri fuit, et salse jactum in hominem divitem, sed ignavum, hebetem, oviculam meram. Lips. Dionem in sensu dicti et homine errare, docet Ryckius. Mox vereor, ne *eum* e terminatione proximi verbi ortum sit. Ern.

L. Silano] Convenit cum historia; tamen libri scripti, *C. Silano.* Lips. *C.* ed. pr. *L.* Puteol. et seqq. omnes. *C.* correctum in margine Gryph. Mox quia verba *et quod tunc spectaretur* e persona Taciti dicuntur, videtur esse debere *spectabatur*, sed illud est in omnibus libris. Ern. De Silano v. 12, 4, 8.

Silanus D. Augusti abnepos] Præit ad stemma aliquomodo Plinius, qui eum nepotem scribit Augusti neptis. Atqui Augusto e Julia filia neptes duæ, Julia et Agrippina. E Julia hunc derivo, hoc modo:

JULIA, Aug. F. cui vir M. Agrippa.	JULIA, cui vir L. Æmilius Paullus, Suet. Aug. 64.	ÆMILIA LEPIDA proneptis Augusti Suet. Claudio 26. cui vir Ap. Junius Silanus claro argumento, quia Suet. eum consocerum Claudii vocat. Postea tamen alteri Lepidæ maritus, quæ mater Messallinæ. Ex Dione.	M. SILANUS de quo hic. L. SILANUS Claudii gener.

Stemma hoc satis certum est. Ne fallat te tantum Dio, qui 60, 14. Lepidam matrem Messallinæ, uxorem tribuit Appio, sed sub finem vitæ. At M. ille Silanus Augusti abnepos genitus fuit vivo Augusto. Appium hunc Silanum intelligit Augustus in epistola quadam, vocatque adfinem Claudii ob hoc matrimonium, apud. Sueton. Claud. 4. *Curare eum ludis Martialibus triclinium Sacerdotum, non displicet nobis, si est passurus, se ab Silano filio homine sibi adfini admoneri, ne quid faciat, quod conspici et derideri possit.* Lips.

P. Celerius] Infra 33. et H. 4, 18. *P. Celer* dicitur. *P. Celerem, accusante Asia, quia absolvere nequibat Cæ-*

bertus, rei familiari Principis in Asia inpositi. Ab his Proconsuli venenum inter epulas datum est apertius, quam ut fallerent. Nec minus properato Narcissus, Claudii libertus, de cujus jurgiis adversus Agrippinam retuli, aspera custodia et necessitate extrema ad mortem agitur; invito Principe, cujus abditis adhuc vitiis, per avaritiam ac prodigentiam, mire congruebat.

II. Ibaturque in cædes, nisi Afranius Burrus, et Annæus Seneca obviam issent. Hi rectores Imperatoriæ juventæ, et (rarum in societate potentiæ) concordes, diversa arte ex æquo pollebant: Burrus militaribus curis et severitate morum; Seneca præceptis eloquentiæ et comitate honesta: juvantes invicem, quo facilius lubricam Principis ætatem, si virtutem adspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen utrique unum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem; quo auctore, Claudius nuptiis incestis et adoptione exitiosa semet perverterat. Sed neque Neroni infra servos ingenium; et Pallas, tristi adrogantia modum liberti egressus, tædium sui moverat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, signumque, more militiæ, petenti Tribuno

sar, traxit senecta, donec mortem obiret. Nam Celer, interfecto, ut memoravi, Silano Proconsule. Hic ergo corrige. LIPS. Sed etiam *Helius* rescripsi pro *Ælius*, ut jam voluit Ryckius e Suet. Ner. 23. et Dione 63, 12. Edd. pr. Puteolan. aliæque vett. omnes *Elius* sine adspiratione; quod frustra mutatum est in *Ælius*. Romani Helii nulli sunt, ut docuit Perizonius in Trig. diss. p. m. 151. et de nummis Consular. p. 235. At hic est nomen Græcum liberti. MS. Guelf. plane *Helius* exhibet, et ante *Celerius*. Mox *his* e cod. Fl. Pichena. Sic et ed. pr. Vulg. *iis*, de qua confusione supra dictum. ERN.

Retuli] V. 12, 65.

Ad m. agitur] Cod. Agr. *adigitur ad m.* Idem mox *ni* pro *nisi*.

Pari in societate pot.] Si quid mutandum, legam; *paris in societate potentiæ*. Sed vix opus, etsi alii conantur. LIPS. Boxhornius e vestigiis cod. Flor. qui habet, *et parum in societate potentia et concordes*, corrigit, (*et rarum in societate potentiæ*) *concordes*. Feliciter, ut puto. Sic supra 1, 39. *ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, (rarum etiam inter hostes) Legatus P. R. Romanis in castris sanguine suo altaria Deum commaculavisset.* Item c. 56. *nam (rarum illi cælo) siccitate et omnibus modicis inoffensum iter properaverat.* 6, 10. *Per idem tempus L. Piso Pontifex (rarum in tanta claritudine) fato obiit.* GRON. Cum MS. Fl. consentit MS. Reg. et Agr. ed. pr. nisi, quod alterum *et* est ante *potentia*. Puteol. *pari in societate, potentiaque*, ut est in Guelf. *que* delevit Rhenanus. *Potentiæ* primum in Lips. edd. reperi. *Parem societatem potentiæ*, pro *paris*, ferrem. Nam adjectiva etiam in aliis Tacitus permutat, ut supra vidimus, atque etiam alii, in primis poetæ. V. Excurs. 9. ad Suet. Sed Boxhornium verum vidisse puto, cujus correctionem secutus est Broterius. Idque judicavit etiam Heinsius. Recepit Ryckius. ERN. Item Lall. et Bip. Ipse quoque recepi. In Bud. τὸ *que* a 2. m. erat adjectum.

Malæ domin.] Sic ed. pr. Beroald. Alc. sed Guelf. Put. *malis*; quod (e Bud.) restituit Rhenanus, idque secuti sunt Aldus, Gryphius: sane proprie hoc adjectivum referendum erat ad *cupidines*. Verum vid. not. præced. et sic ὁμοιοτέλευτα vitantur. ERN.

Incestis et adopt.] Cf. 12, 2. 5, 25.

Infra servos ing.] Vell. 2, 83. *Infra servos cliens.*

Signum more militiæ] Signum sive tessera semper Tribunis data, etiam Rep.

dedit, OPTIMÆ MATRIS. Decreti et a Senatu "duo lictores, flaminium Claudiale," simul Claudio "Censorium funus," et mox "consecratio."

III. Die funeris laudationem ejus Princeps exorsus est. Dum "antiquitatem generis, Consulatus, ac triumphos majorum" enumerabat, intentus ipse et ceteri; "liberalium" quoque "artium" commemoratio, "et, nihil regente eo Reip. triste ab externis accidisse," pronis animis audita: postquam ad "providentiam sapientiamque" flexit, nemo risui temperare, quamquam oratio, a Seneca composita, multum cultus præferret; ut fuit illi viro ingenium amœnum, et temporis ejus auribus adcommodatum. Adnotabant seniores, quibus otiosum est vetera et præsentia contendere, "primum ex iis, qui rerum potiti essent, Neronem alienæ facundiæ eguisse." Nam Dictator Cæsar summis oratoribus æmulus; et Augusto prompta ac profluens, quæ deceret Principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, qua verba expenderet, tum validus sensibus, aut consulto ambiguus. Etiam C. Cæsaris

antiqua. Livius 28, 24. *Forma tamen Romanorum castrorum constabat... quod Tribunos et jura reddere in principiis sinebant, et signum ab iis petebant, et in stationes ac vigilias ordine ibant.* Dabatur a Consule, Prætore, eove qui exercitui toti præerat. Idem Livius ib. 27. *In Prætorio tetenderunt Albius et Atrius, classicum apud eos cecinit, signum ab iis petitum est.* At prætorii Tribunus a solo Principe. Ideo supra 1, 7. inter signa accepti imperii Tacitus, posuit: *Defuncto Augusto, signum Prætoriis cohortibus, ut Imperator, dederat.* Super hac re plura in Excursu A. LIPS.

Duo lictores, Flaminium Claudiale] At Liviæ decretus lictor tantum unus, et idipsum recusante Tiberio (1, 14.). Flaminium Claudiale quomodo ad honestandam facit Agrippinam? Credo, ut ipsa Flaminica Claudii esset: exemplo Liviæ, quæ Augusti. Nam eam Sacerdotem Augusti fuisse docui ad 1, 10. velimque addi Paterculi locum, quem viri docti emendare conati frustra 2, 75. *Livia Romanarum eminentissima, quam postea conjugem Augusti, vidimus, quam transgressi ad eos Sacerdotem ac filiam.* Legunt, *quin transgressa ad eos Sacerdotem pæne habuit ac Flaminem:* quasi ad Liviam ipsam referenda sint, quæ mortua cœlesti religione culta per Flamines ac Sacerdotes. Campas loquuntur et floccos: tu lege mecum, *quam transgressi ad Deos.* Livia enim est, quæ mariti sui in Deos relati et Sacerdos fuit et filia. Satis dictum supra. LIPS. De Flaminio Claud. v. Panvin. de Civ. Rom. 2. p. 173.

Censorium funus] Respice ad 4, 15.

Intentus etc.] Cod. Agr. *Intentis ipso et ceteris.*

Temporis ejus] Sic MS. Flor. ed. pr. Ceteri *illius.* Illud cum J. Gronovio recepimus. Mox *otium est* ed. pr. Beroald. et ceteræ usque ad Pichenam. *Otiosum est* MSS. Flor. Guelf. ed. Puteol. Pich. seqq. e quo per compendium scribendi factum *otium* videri potest: sed tamen durum est *otiosum est—contendere:* mollius multo *otium* videtur. ERN. *Otiosum* habent et Ven. et Bud. Eodem modo H. 2, 38. occurrit *vacuum fuit concupiscere.*

Quæ deceret Pr.] Durior hæc interpositio, quod sensit Acidalius, qui conjiciebat *qua*, i. quatenus: possis etiam *quæque.* Sed non satisfacit. ERN. Cod. Agr. *et quæ deceret.* Ceterum nil hic duri. *Quæ* i. e. qualis, ut recte Hill. Rac. 37. De re ipsa Suet. 86.

Tum validus] Ed. pr. *validis:* ceteræ omnes *validus.* *Validis* consentit consuetudini Taciti variandæ constructionis in talibus. Mox *ac* MS. Guelf. vett. omnes ad Rhen. qui e cod. Bud. dedit *aut*, quod melius. ERN.

C. Cæsaris] Qui etiam libros scripsit de arte dicendi, ut vult Suidas: Γαΐος Καῖσαρ, ὃς ἐπεκλήθη Καλλιγόλας, ῥητορικὴν τέχνην ἔγραψε Ῥωμαϊκῶς· quem tamen puto ego falli: eosque Germanici fuisse. LIPS. Heinsius malebat *C. Cæsari.* Burm. ad Suet. Cal. 53.

turbata mens vim dicendi non conrupit. Nec in Claudio, quotiens meditata dissereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis vividum animum in alia detorsit: cælare, pingere, cantus aut regimen equorum exercere: et aliquando, carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinæ ostendebat.

IV. Ceterum, peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus, "et de auctoritate Patrum, et consensu militum" præfatus, "consilia sibi et exempla capessendi egregie Imperii" memoravit: "nec juventam armis civilibus, aut domesticis discordiis, imbutam: nulla odia, nullas injurias, nec cupidinem ultionis adferre." Tum "formam futuri Principatus" præscripsit, ea maxime declinans, quorum recens flagrabat invidia. "Non enim se negotiorum omnium judicem fore, ut, clausis unam intra domum adcusatoribus et reis, paucorum potentia grassaretur. Nihil in Penatibus suis venale, aut ambitioni pervium: discretam domum et Remp. Teneret antiqua munia Senatus: Consulum tribunalibus Italia, et publicæ provinciæ adsisterent. Illi Patrum aditum præberent: se mandatis exercitibus consulturum."

turbatam mentem interpretatur iratam; quo sensu *turbatus* dici, satis probat. Adjuvat Suet. qui l. c. dicit *irato et verba et sententias suppetiisse*. Sed ego potius capiendum puto de mentis valetudine: de qua idem Suet. c. 50. Valetudo mentis, quæ ei sive e morbo, sive e philtro accidit, non corrupit ejus vim dicendi. Mox ed. pr. *dissererentur*, ut MS. Flor. quod et ipsum bonum est: item *cælare*, *pingere*, uterque liber sine copula, quam primus Puteolanus addidit, non Beroaldus. ERN. Bud. a l. m. *discerentur*. Pro *in alia* cod. Agr. *ad puerilia*, manifesto glossemate. Bud. *cælare et pingere*.

Egregie] Edd. ante Rhenanum *egregii*: et sic MS. Guelf. Sed *egregie* melius est. ERN. Sic et Bud.

Clausis intra dom.] Exemplum habes 11, 2.

Consulum tribunalibus Italia] Polybius 6, 13. Ὁμοίως καὶ ὅσα τῶν ἀδικημάτων, τῶν κατ' Ἰταλίαν, προσδεῖται δημοσίας ἐπισκέψεως, λέγω δὲ, οἷον προδοσίας, συνωμοσίας, φαρμακείας, δολοφονίας, τῇ συγκλήτῳ μέλει περὶ τούτων. πρὸς δὲ τούτοις, εἴ τις ἰδιώτης ἢ πόλις τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν, διαλύσεως ἢ ἐπιτιμήσεως ἢ βοηθείας ἢ φυλακῆς προσδεῖται, τούτων πάντων ἐπιμελές ἐστι τῇ συγκλήτῳ. Qui locus unicus verbis Taciti est illustrandus. GRON.

Publicæ provinciæ] Spectat ad divisionem Augusteam. Claudius pleraque omnia ad se traxerat; at Nero populi provincias (eæ enim publicæ) earumque controversias solis Consulibus curæ fore: se Cæsarianis provinciis, in quibus exercitus, velle consulere præ-dixit. LIPS.

Illi Patrum aditum] Non muto. Consules, inquit, præbeant provincialibus aditum Patrum. At hæc oratio Senecæ adeo grata Patribus, ait Xiphil. 61, 3. ὥστε καὶ ἐς ἀργυρᾶν στήλην ἐγγραφῆναι, καὶ ἐν ταῖς νέαις τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἀρχαῖς ἀναγινώσκεσθαι ψηφισθῆναι. Nec novum id Senatus decretum; excipio de argento. Nam et antea semper Principum orationes in æs incisæ, et Kalendis Jan. recitatæ. Morem quem non nimis notum suggerit mihi Dio 60, 10. Τότε δὲ λόγους τινὰς ἐν τῇ νουμηνίᾳ τοῦ τε Αὐγούστου καὶ τοῦ Τιβερίου κατὰ δόγμα ἀναγινωσκομένους, ὥστε καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας τοὺς βουλευτὰς παρατείνεσθαι, ἔπαυσεν· ἀρκοῦν εἶναι φήσας, ἐν ταῖς στήλαις αὐτοὺς ἐγγεγράφθαι. Lucem hinc do Plinii Paneg. 75. *Acclamationes nostras*, inquit, *ne qua interciperet oblivio, P. C. in publica acta mittendas, et incidendas in ære censuistis. Ante orationes Principum tantum ejusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus curiæ claudebantur.* Et ab hoc ritu est, quod Q. Haterius 3, 57. censet, *ejus diei Senatus consulta aureis litteris in curia figenda.* Ingerunt et jurisconsulti, apud quos locis ali-

V. Nec defuit fides. Multaque arbitrio Senatus constituta sunt: "Ne quis ad caussam orandam mercede aut donis emeretur: ne designatis Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset." Quod quidem adversante Agrippina, "tamquam acta Claudii subverterentur," obtinuere Patres; qui in palatium ob id vocabantur, ut adstaret, obditis a tergo foribus velo discreta, quod visum arceret, auditum non adimeret. Quin et legatis Armeniorum, caussam gentis apud Nero-

quot orationes hæ Principum laudatæ. Sed nec ab alia caussa evenisse crediderim, quod Claudii oratio Lugduni nostro ævo reperta in tabula æris. LIPS.

Ne quis ad caussam etc.] Cf. 11, 7.

Edendi gladiatores necessitas] Pertinet ad abolendum Claudii scitum, qui, auctore Dolabella, sanxit, *spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui Quæsturam adipiscerentur*. V. 11, 22. Ubi suspecta vox, *adipiscerentur*. Cur enim hic ἐμφατικῶς scriptum, *Ne designatis quidem*; nisi, quia antea ex ea sanctione, dabant etiam candidati? Atque ita in Lampridii Alexandro lego c. 43. *Quæstores candidatos* (malim *Quæsturæ*) *ex sua pecunia jussit munera populo dare, sed ut post Quæsturam Præturam acciperent*. Ceterum hoc Neronis decretum abolevit iterum Domitianus: de quo Suetonius 4. LIPS. *Quidem* deleri volebant Acidalius et Ursinus. Potuit e sequentibus huc trahi, ut c. seq. *alii* ante *anquirebant* in ed. pr. Si est a Tacito, sensus est, ne Quæstoribus saltem quod tantum designati essent, necesse esset edere gladiatores. ERN. *Quidem* omnino delendum: sic et Bip.

Qui in Palatium] Puto in templum (Vide Sueton. Aug. 29.) Apollinis Palatini. Supra 2, 37. *Quatuor filiis ante limen curiæ adstantibus, cum in palatio Senatus haberetur*. LIPS. In cubiculum potius, credo, propter sequentia. Idque etiam interdum sub aliis Impp. factum, exemplo D. Julii, qui caussam Deiotari in cubiculo cognovit, ut patet ex oratione Cic. c. 2. Add. 11, 2. Nam quæ J. Gronovius paullo post de abditis et occultis foribus in templo illo, ea contorta sunt. ERN.

Abditis a tergo foribus velo discreta] Melius, *obditis*. Intelligit autem vela, quæ prætenta foribus: quibus etiam Claudius se texit. Sueton. 10. *Prorepsit ad solarium proximum, interque foribus prætenta vela se abdidit*. Et Heliogabalus, narrante Lampridio 14. *Subito militum strepitu exterritus, in angulum se condidit, objectuque veli cubicularis, quod in introitu cubiculi erat, se texit*. Julius Pollux describit 10, 7. Πρὸ μὲν τοῦ κοιτῶνος ἐπὶ ταῖς θύραις, παραπετασμάτων σοι δεῖ, εἴτε ἁπλοῦν εἴη τὸ παραπέτασμα λευκὸν ἐξ ὀθόνης, εἴτε καὶ πολύχρουν. Id velum levabatur, in admissionibus. Seneca, epist. 80 (81). *Non crepuit subinde ostium, non allevabatur velum*. Lamprid. in Alexandro 4. *Salutabatur quasi unus de Senatoribus, patente velo, admissionalibus remotis*. Inde apud JCtos caussas cognoscere levato velo: id est palam omnibus admissis, l. 5. C. De Naufragiis: *De submersis navibus decernimus, ut levato velo istæ caussæ cognoscantur*. Ad hæc et talia vela facit lapis vetus Romæ (ap. Grut. p. 599, 7.). TI. CL. THALLVS. PRAEPOSITVS. VELARIORVM. DOMVS. AVGVSTANAE. Erant tamen et alia vela in cœnationibus arcendi frigoris, itemque ornatus caussa: de quibus Seneca Quæst. Nat. 4, 13. et Tertullianus de habitu muliebri 1, 8. LIPS. Conjiciebam *obdito a tergo foribus velo discreta. A tergo*, puta sedentis Principis, *discreta velo*, quod *obditum* erat foribus, in quibus stabat ipsa. GRON. Vulgata est in omnibus scr. et edd. nisi quod Bud. *additis*. Ryckius putat vulgatum intelligi posse, *adstitisse a tergo tapetis, foribus prætenti*: quod nullo modo procedit. Nam ordo verborum esse debet *adstaret discreta velo*: id quomodo interjectum fuerit, et quare, additur; nempe apertis foribus, quæ in aliud cubiculum ferrent, prætentum a tergo. Atque hæc desiderant Gronovii correctionem. ERN. Malim cum Bip. Lipsium sequi.

Aditus non adimeret] Imo vero adimebat aditus: nec adiri conspicive Agrippina voluit. Scribo, *auditus*. LIPS. Recepit Freinsh. et secuti editores. Pichena tamen malebat *auditum*, quod est in margine MS. Bodleiani. *Adire* et *audire* sæpe in libris confusa. V. Burm. ad Suet. Tib. 27. Drakenb. ad Liv. 8, 2. ERN. Lipsius dabat *auditus*, ut c. 16. *visus*. Rectius Bip. mihique videtur *auditum*, ut antea *visum*.

nem orantibus, escendere suggestum Imperatoris, et præsidere simul parabat; nisi, ceteris pavore defixis, Seneca admonuisset, "venienti matri occurreret." Ita, specie pietatis, obviam itum dedecori.

VI. Fine anni, turbidis rumoribus, "prorupisse rursum Parthos et rapi Armeniam," adlatum est, "pulso Rhadamisto," qui sæpe regni ejus potitus, dein profugus, tum quoque bellum deseruerat. Igitur, in urbe sermonum avida, "quemadmodum Princeps, vix septemdecim annos egressus, suscipere eam molem aut propulsare posset? quod subsidium in eo, qui a femina regeretur? num prœlia quoque, et oppugnationes urbium, et cetera belli, per magistros administrari possent," anquirebant. Contra alii, "melius evenisse," disserunt, "quam si invalidus senecta et ignavia Claudius militiæ ad labores vocaretur, servilibus jussis obtemperaturus. Burrum tamen et Senecam multarum rerum experientia cognitos: et Imperatori quantum ad robur deesse? cum octavodecimo ætatis anno Cn. Pompeius, nonodecimo Cæsar Octavianus, civilia bella sustinuerint. Pleraque in summa fortuna, auspiciis et consiliis, quam telis et manibus geri. Daturum plane documentum, honestis an secus amicis uteretur, si Ducem, amota invidia, egregium, quam si pecuniosum et gratia subnixum per ambitum deligeret."

VII. Hæc atque talia vulgantibus, Nero et "juventutem proximas per provincias quæsitam supplendis Orientis legio-

Escendere suggestum] Probissima vox; et reperi ita in Farnesiano, sicuti paullo post in Vatican. *anquirebant.* Nemo autem tinctus hac meliori litteratura, cui non ista hodie nota. LIPS. Utrumque est etiam in Flor. De verbo *escendere* pleni hodie criticorum libri, ejusque confusione cum *ascendere.* Post etiam *disserunt* bene Pichena e MS. Flor. pro *dixerunt* post *evenisse:* hoc enim verbo libenter utitur Tacitus. Litteræ istæ sæpe confusæ. Infra c. 13. in ed. pr. *effulxerant* pro *effulserant* etc. c. 17. pro *et sibi* est *exili.* ERN. *Disserunt:* sic et 14, 13. Vocem eam hic delendam judicabat Ursinus. Pro *num prœlia* cod. Agr. *multi prœlia.* Littera *x* loco *s* frequens in MSS. Ita in Bud. *sextertium, extimare, illexa, Vespexianus* etc.

Multarum rerum exp.] MS. Corb. *multa:* quod placet. ERN.

Pleraque in summa fortuna] Magnam, ait, partem res etiam a Principe in bello gerendas ejus esse indolis, uti melius per Legatos, sive ministros, et mandata, quam per ipsum præsentem, armatum, et concursantem, vel satagentem, expediantur et transigantur. Suetonius Octav. 21. *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, Aquitaniam,* etc. *Auspiciis suis,* id est per Legatos suos, ubi ipse non intervenit, nec præsens fuit. GRON. Nempe int. *magis,* cujus ante *quam* omissi exempla plura ad h. l. notavit Rhenanus. Alii malunt *pluraque,* quod et MSS. quidam et edd. Puteol. Riv. Ber. etc. habent, placetque Broterio. Credo Tacitum, si hoc voluisset, *plura* scripturum fuisse, sine copula: *pleraque* est multa, ut sæpe apud scriptores hujus ætatis. ERN. *Pleraque* Rhen. e Bud. dedit: bene, ut puto.

Si Ducem etc.] Varie tentatur hic locus, quem nulla medela egere arbitror. Dixerant, Principes in bellis plus consiliis valere, quam vi. Subjiciunt: quantum consilio valeat, quam bonos consiliarios habeat, statim clarum fore ex eo, si Ducem bello præficeret potius egregium, nihil invidens virtuti, quam, si divitem et gratiosum. *Magis, potius* intelligi statim vidimus, et *si* repeti, etiam elegans est. In ed. pr. est *deligent:* unde conficere liceret *deligerent,* ut simul ad amicos Principis referretur: *et si Ducem*

nibus admoveri, legionesque ipsas propius Armeniam conlocari," jubet: "duosque veteres Reges, Agrippam et Antiochum, expedire copias, quis Parthorum fines ultro intrarent: simul pontes per amnem Euphratem jungi. Et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenen Sohemo cum insignibus regiis mandat." Exortusque in tempore æmulus Vologeso, filius Vardanes; et abscessere Armenia Parthi, tamquam differrent bellum.

VIII. Sed apud Senatum omnia in majus celebrata sunt sententiis eorum, qui "supplicationes, et diebus supplicationum vestem Principi triumphalem, utque ovans urbem iniret, effigiesque ejus, pari magnitudine ac Martis Ultoris, eodem in templo," censuere: præter suetam adulationem læti, quod Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat: videbaturque locus virtutibus patefactus. Copiæ Orientis ita dividuntur, ut pars auxiliarium, cum duabus legionibus, apud provinciam Syriam, et Legatum ejus Quadratum Ummidium remaneret; par civium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus alisque, quæ apud Cappadociam hiemabant: socii Reges, prout bello conduceret, parere jussi. Sed studia eorum in Corbulonem promptiora erant; qui, ut famæ inserviret, quæ in novis cœptis validissima est, itinere propere confecto, apud Ægeas, civitatem Ciliciæ,

Rhen. (e Bud.) Ald. Gr. Ern. Cod. Agr. *delegerit.*

Admovere] Pichena malebat *admoveri*, quia mox est *collocari*, et *jungi:* placet. Ern. Consentiunt Acid. Bip. quod nexus postulat. Bud. habet *admovere.*

Agrippam et Jocchum] Agrippam intelligit Agrippæ filium, cognomento Juniorem, qui Galilææ, Trachonitidis, et partis Judææ Rex: de quo Josephus 20, 7. satis. Sed Jocchus iste quis? Utrum *Bocchus* rescribendum? an potius, expleta voce *Antiochus?* Quod verum censeo. Intelligit Antiochum, Regem Commagenes, et in parte Ciliciæ: de quo Josephus 19, 5. Ἀντίοχον δὲ ἣν εἶχεν βασιλείαν ἀφελόμενος, Κιλικίας μέρει τινὶ καὶ Κομμαγηνῇ δωρεῖται. Et Dio 60, 8. Confirmat eam scripturam noster infra c. 37. qui in auxiliis Corbulonis Antiochum nominat: iteratque hoc mandatum. *Simul*, inquit, *Antiochum Regem monet, proximas sibi Præfecturas petere.* Vaticano tamen est *Lochium.* Lips. MS. Flor. et *Jocchum:* quod edd. omnes habent præter ed. pr. quæ exhibet *Lochium*, ut Vatic. Reg. Agr. et Guelf. in quo est *Locchum.* Ryckius recepit *Antiochum*, quem cum J. Gronovio secuti sumus. Mox ed. pr. *omnem Euphraten*, vitiose pro *amnem*, quod verbum omnes edd. et scr. habent, nec tentandum erat, cum ab aliis sæpe sic dicatur, etiam brevitatis amantibus. Ern.

Minorem Armeniam Aristobulo] Josephus 20, 8. Τὴν τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας προστασίαν Ἀριστόβουλος, Ἡρώδου τῆς Χαλκίδος βασιλέως παῖς, ὑπὸ Νέρωνος ἐγχειρίζεται· et addit, id factum τῷ πρώτῳ τῆς Νέρωνος ἀρχῆς ἔτει, convenienter plane cum Tacito. Lips.

Sophenen Sohemo] Nescio, an idem sit, qui a Caio constitutus Arabum Ituræorum Rex, auctore Dione 59, 12. Sed apud eum Σοαῖμος dicitur: et fortasse ita hic scribendum. Lips. Ed. pr. *Sohæmo:* sed *Sohemus* etiam probabat Lipsius ad 12, 23. ex quo loco etiam patet, Sohemum Ituræae Regem dudum mortuum fuisse, ut bene jam monuit Ryckius. Ed. pr. *Sophenen:* recte. Ceteræ *Sophenem*, usque ad Ryckium. Ern. Sohemus, de quo hic, idem est cum eo, qui H. 2, 81. 5, 1. occurrit.

Dom. Corbulonem] De hoc v. 3, 31. 11, 18. 20.

Quadratum Vinidium] *Numidium*, ut supra. Lips. Immo *Ummidium*, ut supra demonstratum 12, 45. Ern.

Apud Egas] Libri mei, *Ægæas*, et recte. Id enim Ciliciæ oppidum. Strabo 14. p. 676. Μετὰ δὲ Μαλλὸν Αἰγαῖαι πολίχνιον ὕφορμον ἔχον. Lips. Lucanus

obvium Quadratum habuit, illuc progressum, ne, si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, et, super experientiam sapientiamque, etiam specie inanium validus.

IX. Ceterum uterque Vologesen Regem nuntiis monebant, "pacem quam bellum mallet, datisque obsidibus, solitam prioribus reverentiam in Populum Romanum continuaret." Et Vologeses, quo bellum ex commodo pararet, an, ut æmulationis suspectos, per nomen obsidum, amoveret, tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. Accepitque eos Centurio Histeius, ab Ummidio missus forte priore de caussa, adito Rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est, "ire" Præfectum cohortis, Arrium Varum, "et reciperare obsides" jubet. Hinc ortum inter Præfectum et Centurionem jurgium ne diutius

tamen 3, 227. *et extremæ resonant navalibus Ægæ.* Sic enim legendum puto: non *externæ.* Stephanus: Αἰγαὶ πολλαί· πόλις Κιλικίας, etc. Plinius 5, 22. *oppidum Ægæ liberum, amnis Pyramus, Portæ Ciliciæ.* Philostratus de vita Apollon. 1, 12. Κἀκεῖνα τῆς ἐν Αἰγαῖς διατριβῆς...'Ο δὲ ἐῤῥῶσθαι φράσας, οἷς ἔπραττεν (ἐν Ταρσοῖς ἄρα ἀγορὰν ἦγεν) ἐξωρμήθη εἰς τὰς Αἰγάς. Idem Vit. 2, 4. in Antiocho: 'Αντίοχον τὸν Σοφιστὴν αἱ Κιλίκων Αἰγαὶ ἤνεγκαν. Apud Dionem 47, 30. est: καὶ τοὺς Ταρσέας ἑκουσίως προσλαβὼν φρουρούς τινας αὐτοῦ ἐν Αἰγέαις ὄντας ἐνίκησε. Sed ibi quoque Xylander mavult ἐν Αἰγαῖς. Quare vereor, ne et Strabo scripserit, Μετὰ δὲ Μαλλὸν Αἰγαί. Et mox Μετὰ δὲ Αἰγὰς 'Ισσός. GRON. *Ægeas* tamen MSS. Flor. Reg. Agr. Guelf. ed. pr. Unde merito receptum. ERN.

Specie inanium validus] Restitui, meo animo, vere. Corbulo, inquit, non solum vera virtute sapientiaque magnus, sed etiam animos allicere peritus specie inanium; id est, gestibus, verbis, habituque externo. At nostri censores quam hic mente, ut ait ille, exsensa! Beatus legit, *spe animum validus,* pro animorum, inquit. Vertranius, *spe immanium* scilicet rerum. Cum bona gratia, abite, quæso, et cucurbitas pingite. LIPS. *Specie* MSS. Flor. (sed deinde *inanimum*, ut ed. pr.) Guelf. ed. Puteol. Beroald. Alciat. Sed ed. pr. *spem*, ceteræ *spe*. Sic ed. pr. etiam ante *spem pietati* pro *specie:* ac sæpe istæ voces confusæ. Caussa est, quod cum per compendium scriberetur *spē*, ut in ed. pr. c. 31. signum compendii omissum est. Sensus est: etiam alia inerant viro, quæ quidem ad bellum et Remp. gerendam nil valent, ceterum magnam vim habent ad animos imperitorum conciliandos. ERN. Bud. habet *spe in animum validus.* Bip. legunt *specie in animum validus,* quomodo 3, 24. *valida* dicitur *Augusti in Remp. fortuna.* Mihi potior lectio Puteolani, Beroaldi etc. eademque Veneti cod. teste Pichena, et a Lipsio restituta, ab Ernestio bene exposita. *Inania* dicuntur, ut H. 2, 30. *inanis favor.*

Ex æquo modo] Nisi fallor, τὸ *modo* παρέλκει: aut certe cum Mercero legam, *ex commodo.* LIPS. *Ex commodo*, quod voluerant Muretus et Mercerus, recte Pichena recepit, e vestigiis MS. Fl. *ex quo modo.* Antiqui in nonnullis verbis QV. pro C. scribebant, quod librarii antiquarii interdum imitati sunt. Sic in nobili SCto contra Bacchanalia, *Indoquoltod,* pro *in oculto:* hæc enim vera ibi lectio, non *indovolgod*, ut vult ill. Maffeus in Istoria dipl. p. 124. Ceteri libri habent *ex æquo modo.* Sensus est, ut majorem opportunitatem belli parandi nancisceretur, laxamento belli accepto. ERN. Bud. a l. m. videtur habuisse *æquo modo.*

Centurio Hostorius] Vat. cod. *Centurio Histius.* Parum, aut nihil est; tamen infra post triennium in his locis *Istius Capito* est, *castrorum præfectus.* LIPS. Cod. Flor. *Histeius.* Reg. Guelf. Agr. ed. pr. ceteræque *Histerius*, usque ad Rhen. qui *Hostorius* dedit cum seq. Ryckius putat *Insteius* e c. 39. recepit Lallemannus. ERN. Brot. *Histeius.*

Priore de caussa] Mureto accedo, *prior ea de caussa*, legenti. LIPS. Sed sic interpungendum, ut nunc est, non post *missus*. Bud. *priore de caussa:* quod non debebat mutari: planus sensus, ob aliud negotium forte missus erat ad Regem, quem nunc adiit, ut acciperet obsides. Sic et Bip.

Reciperare obsides] Sic Flor. edd. pr. Pich. seqq. Ceteræ edd. *recipere*, ut et Guelf. Illud melius: volebat obsides sibi præreptos auferri Ummidio. ERN.

Ne diutius externis] Sic MSS. Flor.

externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus Legatisque, qui eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, et inclinatione quadam etiam hostium, Corbulonem prætulere. Unde discordia inter Duces; querente Ummidio, "præerepta, quæ suis consiliis patravisset:" testante contra Corbulone, "non prius conversum Regem ad offerendos obsides, quam ipse, Dux bello delectus, spes ejus ad metum mutaret." Nero, quo componeret diversos, sic evulgari jussit: "Ob res, a Quadrato et Corbulone prospere gestas, laurum fascibus Imperatoriis addi." Quæ, in alios Consules egressa, conjunxi.

X. Eodem anno, Cæsar "effigiem Cn. Domitio patri, Consularia insignia Asconio Labeoni," quo tutore usus erat, petivit a Senatu: sibique "statuas, argento vel auro solidas," adversus offerentes prohibuit. Et, quamquam censuissent Patres, "ut principium anni inciperet mense Decembri" quo ortus erat Nero, veterem religionem Kalendarum Januariarum inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt inter reos Carinas Celer, Senator, servo accusante, aut Julius Densus, Equester, cui favor in Britannicum crimini dabatur.

A. U. 809. A. C. 56.

XI. Claudio Nerone, L. Antistio coss. cum in acta Princi-

Bud. ed. pr. Rhenan. et seqq. Ast Ven. Guelf. Puteol. Beroald. Alc. *quod ne;* quod melius puto. Sic mox: *Unde discordia inter duces.—Nero, quo componeret diversos.* Ubi *diversi* sunt discordes, simultatem exercentes. Post *inclinationem quandam* (Bud. Ven.) Guelf. Puteol. etc. sed ablativi meliores e consuetudine Taciti. Ern. In Bud. *quod* a 2. m. superscriptum est. Melius id putat Rhen. et post *jurgium* punctum locat. Parum referre arbitror.

Fascibus Imperatoriis] De fascibus Imperatorum sive Principum (nec enim alios hic intelliges) docebo juvenes: fors fuit, et quosdam senes. Olim non nisi Magistratus Populi Romani, aut qui cum imperio in provinciis, fascibus usi. Quid ergo Princeps in urbe, si nullum gereret ordinarium Magistratum? Nihilo secius fasces duodecim illi. Origo rei ab Augusto; cujus honori Senatus decrevit a. u. 735. uti Consulari potestate semper esset, fascibusque duodecim uteretur. Dio 54, 10. Ὁ δὲ Αὔγουστος τὴν τῶν ὑπάτων ἐξουσίαν διὰ βίου ἔλαβεν· ὥστε καὶ ταῖς δώδεκα ῥάβδοις ἀεὶ καὶ πανταχοῦ χρῆσθαι, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀεὶ ὑπατευόντων ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ δίφρου καθέζεσθαι. Eumque morem tenuerunt Principes secuti: ita ut laurum tamen fascibus non adderent, nisi in victoria: uti hic factum. At statim per adulationem irrupit, ut omnium Principum fasces, et semper laureati essent: eaque nota maxime distinctus a vulgo Princeps. Herodianus de Gordiano 7, 14. Εἵπετο δὲ αὐτῷ πᾶσα ἡ βασιλικὴ πομπή. τῶν μὲν στρατιωτῶν καὶ. . . νεανίσκων, ἐν σχήματι τῶν κατὰ Ῥώμην προϊόντων δορυφόρων. αἵ τε ῥάβδοι ἐδαφνηφόρουν, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον εἰς τὸ διαγνῶναι τὰς βασιλικὰς ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν. Capitolinus in Maximinis 14. *Inde Carthaginem venit cum pompa regali, et protectoribus, et fascibus laureatis.* Quando id cœperit, ignoro: paullatim quidem non solum laureati admissi fasces, sed et aurati. Claudianus in 6. Cons. Honorii 644.—*agnoscunt rostra curules Auditas quondam proavis: desuetaque cingit Regius auratis fora fascibus Ulpia lictor.* Lips.

Consularia insignia] Cod. Flor. et Bud. *et Cons. ins.*

Recepti sunt inter reos] Sic MS. Flor. Guelf. et editi omnes veteres, non Beroaldus tantum et Aldus, ut tradit J. Gron. Lipsius habet *in*, nescio, an primus et operarum vitio. *Inter* restituit J. Gronovius. Sic noster loquitur etiam 3, 70. Ern.

Equester] Vide dicta ad 12, 60.

Acta Principum] Non, ut receptum, *Principis*. Jurabant enim in acta non unius, qui imperitabat, sed et priorum. Dicam multa ad 16, 22. Exc. A. Lips.

pum jurarent Magistratus, "in sua acta conlegam Antistium jurare" prohibuit; magnis Patrum laudibus, ut juvenilis animus, levium quoque rerum gloria sublatus, majores continuaret. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem, ob adulterium Messallinæ ordine remotum, reddidit Senatui, "clementiam suam" obstringens crebris orationibus, quas Seneca, testificando, quam honesta præciperet, vel jactandi ingenii, voce Principis vulgabat.

XII. Ceterum infracta paullatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertæ, cui vocabulum *Acte* fuit: simul adsumptis in conscientiam Othone et Claudio Senecione, adolescentulis decoris; quorum Otho familia Consulari, Senecio liberto Cæsaris patre genitus, ignara matre, dein frustra obnitente, penitus inrepserat per luxum et ambigua secreta; ne severioribus quidem Principis amicis adversantibus, muliercula, nulla cujusquam injuria, cupidines Principis explente;

Ut juvenilis animus] Sensus est, ut, cum intelligeret, etiam e tam levi re tantam gloriam nasci, tantasque laudes, cupido injiceretur rebus majoribus patrandis porro majorem laudem petendi. ERN.

Plautium Lateranum] Supra 11, 36. LIPS. Guelf. *Plantium*. ERN.

Ordine remotum] Simplex, *motum* malebat Acidalius. Sed Suetonius Vitell. 2. *Quintus caruit ordine, cum auctore Tiberio secerni minus idoneos Senatores removerique placuisset*. GRON. Sed locus Suetonii non satis similis huic. An *ordine removere* quisquam dixerit, docendum erat: *Senatores minus idoneos secernere et removere*, sive etiam *submovere*, quin dici possit, nulla dubitatio est. Et Gronovius ipse ap. Livium 45, 15. *tribu remoti* corrigit *moti:* idque non displicet Drakenb. qui tamen in textu servat *remoti;* ad quod defendendum loco Taciti uti poterat. In eodem loco Livii est etiam *Senatu emoveri*. Ceterum ob locum Livii, et quia *removeri* in similibus, et sine præpositione, dicitur, ut ap. Suet. Tib. 34. *quæstura removere:* add. Burm. ad c. 42. h. l. vulgatum non tentandum puto, in quo omnes libri consentiunt: nisi quod a MS. Ox. abest *ordine*. ERN.

Vel jactandi ingenii] Contaminarant impuræ manus, *caussa jactandi*. At vox ea eleganter abest Vatic. LIPS. Item a Flor. Modus loquendi elegans. *Vulgabat jactandi ingenii*, quo usus noster etiam Hist. 4, 42. *accusationem subisse, nec depellendi periculi, sed in spem potentiæ videbatur*. Liv. 4, 30. *cernentes piacula pacis Deum exposcendæ*. Et sæpe librarios cum in aliis, tum in hac formula *caussa* addidisse, sæpe docuerunt viri docti. V. Cort. ad Sall. Cat. 6. Sed tamen hic aliquid scrupuli residet ex eo, quod putem, librarios daturos fuisse *jactandi ing. caussa*, si vocem addidissent velut temere omissam, non, quod rarius est, *caussa jact. ing.* Ea forma passim tamen usus Livius. V. Gronov. ad 31, 12. Sic etiam Græci Xenoph. M. S. 4, 7. ἕνεκα πορείας. *Caussa* addunt omnes vett. edd. *Vel* inde a Rhenano (e Bud.). *Caussa* primus omisit Lipsius. ERN. Cod. Budensi 2. m. adlevit *caussa*.

Cui vocabulum Acte] Ex Asia oriunda mulier; cujus genus Nero (ut splendorem ei adstrueret) ad Attalum Regem porrigebat. Xiphil. 61, 7. LIPS. Suet. 28. *Submissi Consulares, qui regio genere ortam pejerarent*.

Obnitente] Ita Rhen. bene ex Bud. *obmittente*. Prius legebatur *obtinente*.

Penitus inrepserat] Scribe, *irrepserant:* ad Senecionem enim pertinet et Othonem, non ad Acten. LIPS. Recepit Pichena. MSS. et edd. vett. omnes *irrepserat*. Nec video, cur singularis hic tantopere displiceat, cum etiam c. 15. sit *nox et lascivia exemerat*. *Ambigua secreta* pertinent ad rem amatoriam. ERN. Adde 12, 45. *Præfectus —Centurio præerat*.

Ne severioribus quidem] Libri scripti, *senioribus*. LIPS. Etiam Flor. ed. pr. MS. Guelf. ERN. Sic et Bud. et Agr. Cf. etiam 14, 54. Pichena tamen vulgatum præfert.

Muliercula, nulla] Qui attenderit, observabit, hic nimis crebram esse con-

quando uxore ab Octavia, nobili quidem et probitatis spectatæ, fato quodam, an quia prævalent inlicita, abhorrebat: metuebaturque, ne in stupra feminarum inlustrium prorumperet, si illa libidine prohiberetur.

XIII. Sed Agrippina "libertam æmulam, nurum ancillam," aliaque, eundem in modum, muliebriter fremere. Neque pœnitentiam filii aut satietatem opperiri: quantoque fœdiora exprobrabat, acrius accendere, donec, vi amoris subactus, exueret obsequium in matrem, Senecæque permitteret. Ex cujus familiaribus Annæus Serenus, simulatione amoris

structionem per ablativos consequentiæ. Sensit quidem Heinsius, correxitque *mulierculæ explenti.* Ego suspicarer, Tacitum scripsisse *mulierculam explere,* pro, quo minus expleret; quod ei non insolens. Sed vulgatum ferri potest. Ern.

Nurum ancillam] De *Acte* sermo, quæ liberta. Sic ap. Sall. in Fragm. Hist. 1. *Tarrula et Scyrus servi* audiunt, qui liberti.

Senecæque permitteret] Hærere me jubent libri. Nam Farnes. *seque neci permitteret.* Vatic. *seque permitteret:* addito superius, *neci.* E quibus, *seque Senecæ,* occurrebat, nisi aliud latet. Tamen de Seneca fuisse, verba subsita statim dicunt. Lips. Pichena, meo judicio, εἰς αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν τὸν κάλαμον βάψας, *Senecaque permitteret.* In re ancipiti et dubiæ interpretationis artifici brevitate defungitur, ne in alteramutram partem pronior appareat. Seneca, etsi jam ab initiis imperii Neronis unum cum Burro certamen habuisset adversus crudelitatem et superbiam Agrippinæ, semper tamen in filio aluerat debitam matri pietatem. Et, quoties ab ea se ille insolentius asperiusque tractatum doleret, quamvis instigantibus haud dubie statim assentatoribus, non permiserat eum matri diu irasci, nedum frenum mordere, sed gravibus et honestis monitis exulceratam mentem sanaverat. Nunc per ipsius impotentiam eo res erat redacta, et sic commota ferocia sævi adolescentis, ut necessario esset silendum de matre, aut exspectandum, ut ipse, cum illa quateretur foras, qui solus, aut cum altero illo, in aula verum dicebat, et in posterum et ad hæc mitiganda et omnibus bonis totique Reipublicæ fieret inutilis. Ergo *permisit,* hoc est, tacuit, desiit obniti, et hac parte veri molles auriculas radere, nec retinuit palam responsantem, et, quæ adhuc clam fecerat, oculis ingerentem. Quod nec laudare voluit Tacitus, et accusantur frustra, quæ cogunt tempora. Ideo sic transmittit. Nam, quod sequitur de Annæo Sereno, non accipiendum, quasi faverit amori Neronis Seneca contra matris voluntatem suæ gratiæ caussa; sed, quum judicaret, hunc ei ludum dandum majoris mali evitandi ergo, eo ipso, quod comparaverat personam, cujus nomine liberalitas Neronis velaretur, fovebat reverentiam matris, et filium retinebat, ut cum aliqua verecundia indulgeret ætati. Sed salubre consilium austeritas Agrippinæ et æmulatio vana irritum reddidit. Gron. Farnesiano consentit Reg. et ed. pr. Flor. *seque nece permitteret.* Agr. *seque nec ei.* Editi præter pr. omnes *senecæque p.* nisi quod Ryckius dedit *seque Senecæ p.* quod secutus sum. *Senecæque* est mera conjectura Puteolani: *seque* cum in omnibus scriptis sit, nullo modo repudiandum. In *Senecæ* prima syllaba exciderat, ob mox præcedens *seque.* Et primæ syllabæ in propriis omissæ exemplum supra habuimus *Jochum* pro *Antiochum* c. 7. Antea Nero in potestate Agrippinæ fuerat. V. supra c. 1. Nunc se Senecæ permittit, ut ille Remp. curaret, seque adjuvaret consilio, opera: illi obsequi potius cœpit, quam matri. Ern. Bud. *Seneceque permitteret,* quod retinuit Rhen. sed notavit se malle *se Senecæque p.* Non ergo est ista mera Puteolani conjectura. In margine quoque Flor. idem istud legitur. Recepere Bip. quasi absolute positum, ut ap. Ter. Adelph. 5, 9, 38. *Tibi pater permittimus.* Mihi ellipsis videtur adesse, subaudito *se.* Auribus sane gratior est lectio et Tacito digna. De re ipsa cf. Dio 61, 3. et infra 14, 1.

Annæus Serenus] Qui Præfectus vigilum Neronis. Plinius 22, 47. *Fungi familias nuper interemere et tota convivia, Annæum Serenum, Præfectum Neronis vigilum et Tribunos et Centuriones. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi?* De hoc amico suo capiendus Se-

adversus eandem libertam, primas adolescentis cupidines velaverat, præbueratque nomen, ut, quæ Princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palam largiretur. Tum Agrippina, versis artibus, per blandimenta juvenem adgredi, "suum potius cubiculum ac sinum" offerre, "contegendis, quæ prima ætas, et summa fortuna expeterent." Quin et fatebatur "intempestivam severitatem," et suarum opum, quæ haud procul imperatoriis aberant, copias tradebat: ut nimia nuper coercendo filio; ita rursum intemperanter demissa. Quæ mutatio neque Neronem fefellit, et proximi amicorum metuebant, orabantque, "cavere insidias mulieris, semper atrocis, tum et falsæ." Forte illis diebus Cæsar, inspecto ornatu, quo Principum conjuges ac parentes effulserant, deligit vestem et gemmas, misitque donum matri, nulla parsimonia, cum præcipua, et cupita aliis, prior deferret. Sed Agrippina, "non his instrui cultus suos, sed ceteris arceri," proclamat, "et dividere filium, quæ cuncta ex ipsa haberet." Nec defuere, qui in deterius referrent.

XIV. Et Nero infensus iis, quibus superbia muliebris innitebatur, demovet Pallantem cura rerum, quis a Claudio impositus, velut arbitrum regni agebat: ferebaturque, degrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse: "Ire Pallantem, ut ejuraret." Sane pepigerat Pal-

neca epist. 63. *Hæc tibi scribo, siquidem Annæum Serenum carissimum mihi tam immodice flevi, ut, quod minime velim, inter exempla sim eorum, quos dolor vicit.* Et inscripsit eidem libros suos de Tranquillitate, monumentum amoris. LIPS. Mox *celaverat* ed. pr. et sic correxerat manus docta in marg. Gryph. Fortasse verum. Sed tamen et 6, 29. *culpam invidia velare:* idque h. l. melius. ERN.

Ille palam largiretur] Sine dubio corrigendum *ipse*, quia opponitur *Principi*. *Princeps* largiebatur, *ipse* palam dabat. Confusionis hujus et alia exempla sunt, etiam supra notatæ. ERN.

Summa fortuna] Hoc se dare jactat Rhen. (e Bud.) At ita et edd. pr. Puteol. In ed. Beroaldi irrepserat vitio operarum *forma*, quod servarat Frobenius s. Alciatus, ut cetera. Nam *fortuna* et *forma* etiam in scriptis permutantur. ERN. Similia v. ad 11, 6.

Orabantque cavere insidias] Sic e Flor. restituit Pichena pro vulgato *caveri*, recte: malebat idem *caveret* cum Rhenano, frustra. Vid. ad 11, 1. *Cavere* etiam ed. pr. Guelf. Mox *domum matri* edd. vett. usque ad Rhen. et Guelf. ERN. Bud. *cavere...donum.* Infinitivi is usus frequens nostro. Sic 12, 46. *monet celerare:* 16, 11. *nuntiat abjicere.* H. 2, 46. *jubebant habere.*

Superbia muliebris] MS. Guelf. et alii ap. Broterium *ferocia mulieris;* fortasse melius: libenter enim eo verbo utitur Tacitus, ut de Agrippina Germanici. ERN.

Demovet Pallantem cura rerum] A rationibus Claudii fuit ex Sueton. 28. et lapide, in quo sculptum: PALLANS. CAES. N. SER. ADIVTOR. A. RATIONIBVS. LIPS. Mox *arbitrium* MSS. Flor. Guelf. nec modo Beroaldus, ut J. Gron. ait, sed ante Puteolanus, e quo ille sumsit, post Alciatus. At ed. pr. ceteræque omnes *arbitrium.* Similiter variatur H. 4, 21. ubi tamen ed. pr. *arbitrium*, Puteol. contra *arbitrum* cum Beroaldo et seqq. Utrumque eodem redit. Utrum Tacitus dederit, non dicam. ERN. Agr. *demoliri P. a cura*, quod probat Heins.

A Claudio inpos.] Cf. 12, 53.

Digrediente eo] MSS. Fl. Reg. Bodl. *degrediente.* Si intelligendum est de palatio, ut J. Gronovius censet, nec dubitare sinunt sequentia, *magna prosequentium multitudine*, verum est. Vid. ad 4, 49. Adde Hist. 3, 67. *palatio degreditur*, ubi v. Gron. ERN.

Ire Pallantem] Ambigua et obscura verba, quia et post *ire*, et post *Pallan-*

las, "ne cujus facti in præteritum interrogaretur, paresque rationes cum Republ. haberet." Præceps post hæc Agrippina ruere ad terrorem et minas: neque Principis auribus abstinere, quo minus testaretur, "adultum jam esse Britannicum, veram dignamque stirpem suscipiendo patris imperio, quod insitus et adoptivus per injurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum veneficium. Id solum Diis et sibi provisum, quod viveret privignus. Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rursus

tem interpungere licet. Quibus hoc placet, ambigunt, quid intelligendum sit. *Procurationem* quidam, ut Ryckius. Sic H. 3, 68. *ejurare Imperium:* supra 12, 4. *Magistratum.* Sed ita nullum acumen apparet: nec convenit sequentibus, et quorsum deponeret, quod jam ademtum erat. Aurelius putat respici ad illud, *ejurare bonam copiam:* exire Pallantem aula, ut illam prosequentium multitudinem aliis cederet: quod paullo melius puto. Inest enim faceti quid. Sed cum eo quomodo conveniunt sequentia? Nam particula *sane*, e consuetudine Taciti, indicat, rationem reddi dicti, idque confirmari. Heinsius ep. ad Græv. t. 4. Coll. Burm. p. 515. volebat corrigi *ejurarent:* idque placebat Grævio; qui tamen vulgatum defendi posse putabat, si intelligeretur *multitudinem.* Sed ille ait, p. 517. se elegantiæ caussa sic corrigere; unde clarum, eum interpungi voluisse post *ire:* ire multitudinem illam, ut Pallantem ejurarent. Qui sensus et ipse commodus est: modo ita sequentia convenirent. Sed nihil melius habeo. Ed. pr. *evitaret.* Ern. Bud. *evitaret* et in marg. ab eadem manu *al. ejuraret.* Subintelligo cum Bip. *regnum.* Bahrdt subaudiendum putat *rationes.*

Ne cujus facti] Sic ed. pr. Rhenanus, ceteri. Intermedii Puteol. Beroald. Alc. *cujusque.* *Interrogaretur* est rationem reddere cogeretur, ut reus fieret, ut 14, 46. Cic. pro Domo 29. Mox *ad terrorem* etiam ed. pr. non *in:* item *posthac.* Ern.

Paresque rationes] Id est, (uti jurisconsulti loquuntur,) ut pariator esset, sive ἀλοίπαστος: nec reliqua ulla haberet. Sic *parem rationem facere* Seneca dixit epist. 19. et de Benef. 6, 40. item Jurisc. l. ult. D. De doli except.— l. 22. D. De manum. testam. Lips. Colum. 1, 8, 13. *nec patitur villicum paria cum rationibus domini facere.* Sic et ib. 11, 1, 24. Pallas compensandis operis Reip. præstitis pares cum Rep. rationes faciebat. Bip.

Ad terrorem et m.] Sic Flor. Bud. et edd. vet. alii *in.*

Inde vilis rursus Burrus] Vatic. *bibil.* Suspicari possis, num *debilis* legendum. Debilitas enim loco probri, quia et sacris olim arcebantur, et decreto Augusti etiam Senatu. Sequitur autem de hoc ipso Burro, *trunca scilicet manu.* Suspectum æque τὸ *rursus*, quod hic nulli rei. Puto fuisse, *rufus:* glossema scilicet ad cognomen Afranii, Burrhus. Nam Latini Burrhum, rufum dicebant, a Græco: Glossæ, *Burrhum*, ξανθὸν πυῤῥόν. Vide Festum. Lips. Scribo: *Audiretur hinc Germanici filia; debilis rursus Burrus et exsul Seneca.* Nam, cum inveniretur *devilis*, ut solet has inter se literas permutare manus vetusta, adjecit aliquis τὸ *in*, ut esset, quod τῷ *hinc* responderet. Sed particula *rursus* ejus vice fungitur, et est idem, quod inde vel vicissim. Gron. Verum vidit Gronovius. Quod si a lectione vetere *inde vilis*, quam primum reperi apud Puteolanum, estque etiam in cod. Agric. discedendum est, et conjectura ponenda, malo ponere *debilis*, ut voluit Gron. quam *inde debilis*, ut Lipsio placuit. Nam in hac *rursus* molestum est, ut e nota Lipsii apparet. Ei incommodo occurrit Broterius, delendo *rursus.* Syllaba *de* ex conjectura repetitur. In illa nihil est incommodi. *Indebilis* MS. Flor. (Bud.) Reg. ed. pr. et inde factum *inde vilis.* *In* natum est e terminatione præcedentis verbi *filia.* Non est prætereundum, J. Gronovium e vestigiis cod. Oxon. qui habet *inde mancinus rursus*, ut Guelf. legi velle: *hinc Germanici filia et Britannicus, rursus Burrus et exul Seneca.* Ern. In cod. Bud. ex *indebilis* 2 m. fecit *inde uilis:* quod egregie respondet sequenti *exsul Seneca.* Scil. *vilis rursus* est a pristina potentia dejectus. *Debilis* et *trunca manu*

Burrus et exsul Seneca; trunca scilicet manu, et professoria lingua, generis humani regimen expostulantes." Simul intendere manus, adgerere probra, "consecratum Claudium, infernos Silanorum manes" invocare, et "tot inrita facinora."

XV. Turbatus his Nero, et propinquo die, quo quartum decimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare secum, modo matris violentiam, modo ipsius indolem, levi quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem late quæsivisset. Festis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra, regnum lusu sortientium, evenerat ea sors Neroni. Igitur ceteris diversa, nec ruborem adlatura: ubi Britannico jussit,

tautologiam offerret insolitam Cornelio. *Inde debilis*, quod et Pichenæ placebat et Ryckio, præterea ingrato sono peccat.

Trunca scilicet manu] Agricola adnotavit *tunicata manu:* a sene, an a libris? Et sane videtur mollitiam Burrho objectare et tunicas manicatas. Lips. Frustra sudat hic Marcellus. *Trunca manu* omnino respicit Burrum, et *professoria lingua* Senecam. Nec necessum, totam ut manum præcisam habuerit: sufficit digito uno aut altero captum fuisse: idque incommodum accepisse, dum in acie sternit hostem, est verisimile. Ergo id insigne virtutis non magis arcuit eum Præfectura Prætorii, quam claudicatio ex vulnere Sp. Carvilium dehonestavit, quem mater, quoties gradum faceret, jubebat meminisse bellicæ gloriæ; aut herniæ, quam in equo dies noctesque persedendo nactus erat, M. Servilium pœnituit. Gron. *Professoria lingua* est hominis scholastici et declamatoris. In *irrita facinora* sine caussa hærebat Rhen. Dolet, se frustra tot facinora patrasse parandæ potentiæ. Ern. Quod Lipsius de mollitia Burro objecta adfert, stare nequit. Cf. 12, 42. 13, 2. 14, 51. Marcellus ridicule *trunca manu* reddebat: sine multitudine adhærentium. *Silanorum manes*, intellige *Junii* et *L.* Cf. supra c. 1. Id Bud. sat clare adfuit *inrita*, nec video, cur dubitarit Rhen. Displicet id verbi Bip. qui substituere parant *jurare*, quod non satis capio. Magis quoque probant Acidalii conjecturam, qui *et tot irrita facinora* e superiori loco huc recidisse conjicit, verbis *suum veneficium* subjicienda.

Quo quartum decimum etc.] Adeoque togam virilem acciperet. Vid. dicta ad 12, 41.

Ut quidem experimento cognitam] Elegans est Freinshemii conjectura *levi quidem:* quale quid sequentia desiderant. MSS. Reg. et Agric. habent quidem *quo tum*, in qua lectione non opus foret illo epitheto; sed ita totus locus fit frigidus. Freinsh. verum vidit. *Quæsivisset* est conciliasset, parasset, ut sæpe. Ern. *Levi* probat et Brot. recepere Bip. Vix dubium est, quin sit vera lectio: vocis præcedentis ultima ejus vocis primam absorpsit. Heins. conjectabat *futilis.* Acid. *vili.*

Inter alia æqualium ludicra] Interpretes ad illustrationem loci adferunt, quæ Pollux scribit, 9, 7. Βασιλίνδα, inquit, ἐστὶν, ὅταν διακληρωθέντες, ὁ μὲν Βασιλεὺς προστάττη τὸ πρακτέον, ὁ δὲ ὑπηρέτης εἶναι λαχὼν πανταχόθεν ἀπεκπονῆ. Magis facit Arriani locus Diss. Epicteti 1, 25. Ἐν Σατορναλίοις λέλογχε Βασιλεύς. Ἔδοξε γὰρ παῖξαι ταύτην τὴν παιδιάν. Προστάσσει, σὺ πίε, σὺ κέρασον, σὺ ᾆσον, σὺ ἄπελθε, σὺ ἐλθέ. Ὑπακούω, ἵνα μὴ παρ' ἐμὲ λύηται ἡ παιδιά. Et maxime Luciani in Saturnalibus: Ὁρᾷς ἡλίκον τὸ ἀγαθὸν, ἔτι καὶ Βασιλέα μόνον ἐφ' ἁπάντων γενέσθαι, τῷ ἀστραγάλῳ κρατήσαντα. Ὡς μήτε ἐπιταχθείης γελοῖα ἐπιτάγματα, καὶ αὐτὸς ἐπιτάττειν ἔχοις, τῷ μὲν αἰσχρόν τι περὶ αὐτοῦ ἀναβοῆσαι, τῷ δὲ γυμνὸν ὀρχήσασθαι, καὶ, ἀράμενον τὴν αὐλητρίδα, τρὶς τὴν οἰκίαν περιελθεῖν. Lips. In loco Pollucis nullus sensus, lege πᾶν τὸ ταχθὲν ὑπεκπονῆ.

Regnum lusu sortientium] Eo ritu, quo regna conviviorum; id est, talo. Ex Luciani supra verbis. Flor. etiam *ludicra R. regnum:* quod valet, *Romanum.* Lips. Ed. pr. adeo *Rō.* MS. Reg. Guelf. *Ro.* Agr. *Rome.* Ern. Bud. etiam *R. regnum.* Videtur valere *Romæ.* De lusu v. Hor. Ode 1, 4, 18.

Ruborem allatura] Sic MSS. Flor. Guelf. non, ut J. Gronovius queritur, solus Beroaldus et Aldus, sed etiam auctores cujusque, Puteolanus, Rhenanus, et imitatores Rivius, Alciatus,

"exsurgeret, progressusque in medium, cantum aliquem inciperet," inrisum ex eo sperans pueri, sobrios quoque convictus, nedum temulentos, ignorantis; ille constanter exorsus est carmen, quo, "evolutum eum sede patria rebusque summis" significabatur. Unde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox et lascivia exemerat. Nero, intellecta invidia, odium intendit: urgentibusque Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neque jubere cædem fratris palam audebat, occulta molitur: "parari que venenum" jubet, ministro Pollione Julio, Prætoriæ cohortis Tribuno, cujus cura adtinebatur damnata veneficii nomine *Locusta*, multa scelerum fama. Nam, ut proximus quisque Britannico neque fas neque fidem pensi haberet, olim provisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque, exsoluta alvo, parum validum, sive temperamentum inerat, ne statim sæviret. Sed Nero, lenti sceleris inpatiens, minitari Tribuno, jubere "supplicium veneficæ, quod, dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur." Promittentibus dein "tam præcipitem necem, quam si ferro urgeretur," cubiculum Cæsaris juxta, decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum.

Gryphius. Quo auctore MS. *illatura* invectum sit in Lips. Pichenæ etc. nescio. Ed. pr. adhuc exquisitius *oblatura*, quod mihi supra librariorum captum videtur, eique sæpe substituitur *afferre* in istis formulis, in quibus et *offerre* et *afferre* rectum est, ut *mortem*, *mœrorem*, *pudorem*, *luctum* etc. V. Drakenb. ad Liv. 34, 23. et quos ibi laudat. Interea unum illum librum sequi non sum ausus, sed *allatura* edidi. Mox pro *ubi* frustra Acidalius volebat *uni*. De constructione verbi *jussit*, qua hic noster utitur, supra satis dictum ad 11, 32. Ern.

Constanter exorsus est carmen] Vetus illud ex Ennio tritum (ap. Cic. Tusc. 3, 19.): *O pater, o patria, o Priami domus Septum altisono cardine templum*, etc. Lips. *Constanter* est sine metu et hæsitatione, promte: quo sensu sæpe apud nostrum *constantia* dicitur. *Carmen exorsus*, est phrasis Liviana. Deinde, etsi intelligo *summisque rebus*, et supra dictum est c. 13. *summa fortuna*, tamen hic vereor, ne vera Taciti manus sit *rebusque suis*. Nam nec dixit *sede Cæsarea*, aut simile quid, sed tantum *patria*, ut indicaret, sibi erepta sua, quæ sibi deberentur. Nam in hoc proprie injuria est, ex illo miseratio. Pro *suus* librarios interdum dedisse *summus*, docebit præter alios Drakenb. ad Liv. 5, 11. extr. Mox *jubere* pro glossa deleri vult Acidalius. Verum videtur: cum præsertim statim sequatur *jubet*. Porro Heinsius malebat, *occultam molitur*: bene. Item *pararique* dedi e cod. Flor. quod Broterius imitatus est. Editi omnes præter J. Gron. sine copula. Voluit tamen sic edere Pichena: sed operæ non paruerunt. Ern. *Constanter*, ut ap. Justin. 1, 5. Cf. Gron. ad Agr. 27. Bud. *rebus summis* absque copula, appositive, ut Rhenano placet. Idem *occulta...parari*. In edit. Pichenæ Frf. 1607. omnino legitur *pararique*.

Pollione Julio] Puto eum esse, qui postea Præf. Prætorio fuit, sub Othone. Vide Plutarch. in Othone 24. Lips.

Olim provisum] Vide 12, 41.

Quod dum] Bis *dum* in ed. pr. Put. non demum in ed. Rhen. Beroald. et Alc. edd. casu, ut opinor, omisere. *Securitatem* omnes præter pr. quæ habet *securitate*: idem voluit dare Rhenanus, sed operæ non paruere. Itaque et Aldus, Gryph. illud habent, quod verum est. Ceterum saltem esse debebat *respiciant*, *parent*. Ern. Bud. bis *dum*: item *securitate*. Rhen. id explicat *ob securitatem*.

Urgeretur] Agr. *necaretur*, manifesta glossa.

Cognitis venenis] Nempe experimentis factis in animalibus. v. Sueton. Ner. c. 33. Ern.

XVI. Mos habebatur, Principum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus sedentes vesci, in adspectu propinquorum, propria et parciore mensa. Illic epulante Britannico, quia cibos potusque ejus delectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum, aut utriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac præcalida et libata gustu potio traditur Britannico: dein, postquam fervore adspernabatur, frigida in aqua adfunditur venenum, quod ita cunctos ejus artus pervasit, ut vox pariter et spiritus raperentur. Trepidatur a circumsedentibus, diffugiunt

Sedentes vesci] Suet. super eodem ritu, Claudii 32. *Adhibebat omni cœnæ et liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur.* Idem in Augusto 64. de nepotibus ejus: *Neque cœnavit una, nisi in imo lecto adsiderent.* Ubi scripserim, *nisi ut imo.* Ex quibus vides, pueros sedisse ad fulcra pedesque parentum. Sedisse, dico. Spernebant enim etiam tunc accubitum a pueris, a servis; quasi luxuriæ ritum illi ætati ordinive non decorum. De servis, Plautus Sticho 5, 4, 21. *Potius in subselliis Cynice accipiemur, quam in lecto.* Ib. 3, 2, 32. *Non postulo equidem med in lecto accumbere, Scis tu med esse imi subsellii virum.* Donatus in vita Terentii: *Jussus ante Cæcilio recitare, ad cœnantem cum venisset, quod erat contemptiore vestitu, subsellio juxta lectulum residens legisse dicitur: post paucos vero versus, invitatus ut accumberet, cœnasse una.* Senecam sic accipio de tranquillit. 2, 15. (sive de Const. Sap. 15.) *Non accipiet sapiens contumeliam, si in convivio Regis recumbere infra mensam vescique cum servis, ignominiosa officia sortitis, jubebitur.* Qua contumelia a Caio Pomponius Secundus adfectus, qui cibum cum eo cepit, παρὰ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθήμενος, ait Dio 59, 29. scilicet quasi Vejovis illius servus. Nec alio Plutarchus respexit, cum in Convivio suo c. 10. reliquos quidem accumbentes facit, at Æsopum, qui servus, sedentem in subsellio apud Solonem. Lips. De ritu isto v. Ciacconius de triclinio p. 5. et Ursinus in append. p. 252.

Quia cibos potusque] MSS. Vett. edd. omnes, *cibus p. e. d. e. ministri gustu explorabatur:* quod vitiosum esse omnes vident. Ursinus *ex* delendum putabat. Sed pariter delendum foret *delectus*, quod ad cibum potumque non commode refertur. Hodierna lectio est e correctione Danesii, ut puto. In qua tamen *delectus ex ministris* languidius est, quam pro celebrata Taciti brevitate. Ern.

Innoxia adhuc ac præcalida] Retuli ad calidæ potionem in Electis 1, 4. et velim ei capiti addi Arriani locum 1, 13. Ὅταν δὲ θερμὸν αἰτήσαντός σου μὴ ὑπακούσῃ ὁ παῖς, ἢ ὑπακούσας χλιαρώτερον ἐνέγκῃ, ἢ μηδ' εὑρεθῇ ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὸ μὴ χαλεπαίνειν, μηδὲ ῥήγνυσθαι, οὐκ ἔστιν ἀρεστὸν τοῖς Θεοῖς; qui simillimus illi Senecæ, quem adduxi, de Ira 2, 25. Ceterum ex hac potione gustasse etiam Titus credebatur *Britannicum juxta cubans*, ait Suet. Titi c. 2. Miror, cur *cubans* scripserit; nam ille vero *sedit*, ut hic in Tacito, cum Britannico scilicet *simul, ac paribus disciplinis, et apud eosdem magistros institutus*, ut ipse Suetonius ibi scripsit. Nec probabile, in pari ætate, Titum supra dominum honore affectum. Sed exciderit hoc Suetonio, pro vulgato more scribenti. Lips.

Frigida in aqua] Ita factum et Alexandro, ab eadem caussa et cautione. Justinus 12, 14. *In qua frigida venenum habuerunt, quam prægustatæ jam potioni supermiscerunt.* Est error hac in re, opinor, Æliani in Hist. Anim. 5, 29. qui diserte vult, venenum ei in cibo datum, non potu. Μυρίοι γ' οὖν, inquit, καὶ πίνοντές τι κακὸν κατέπιον, ὡς Ἀλέξανδρος, καὶ ἐσθίοντες, ὡς Κλαύδιος ὁ Ῥωμαῖος καὶ Βρεταννικὸς, ὁ τούτου παῖς. Atqui de potu et Tacitus et Suetonius adfirmant. Lips. *Affunditur* MS. Flor. ed. pr. quamquam ibi est *eff.* vitiose pro *aff.* Rhen. et seqq. At Puteol. cum sequacibus, Beroaldo et Alc. *infunditur.* Mox MS. reg. delet *ejus* post *spiritus*, recte: repetitum est temere e præcedentibus. Ern. Rhen. e Bud. *affunditur:* ut 6, 28. H. 5, 23. Idem habet *vox ejus par. et sp. r.*

Trepidatur a circumsedentibus] Sic

inprudentes. At, quibus altior intellectus, resistunt defixi, et Neronem intuentes. Ille, ut erat reclinis, et nescio similis, "solitum ita," ait, "per comitialem morbum, quo primum ab infantia adflictaretur Britannicus, et redituros paullatim visus sensusque." At Agrippinæ is pavor, ea consternatio mentis, quamvis vultu premeretur, emicuit, ut, perinde ignaram fuisse ac sororem Britannici Octaviam, constiterit: quippe sibi supremum auxilium ereptum, et parricidii exemplum intelligebat. Octavia quoque, quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnes adfectus abscondere didicerat. Ita post breve silentium, repetita convivii lætitia.

XVII. Nox eadem necem Britannici et rogum conjunxit, proviso ante funebri paratu, qui modicus fuit. In campo tamen Martis sepultus est, adeo turbidis imbribus, ut vulgus

vett. edd. ante Rhenanum omnes: quod cur ab eo in *trepidatum* mutaretur, nulla gravis satis caussa erat. Et tamen omnes postea id secuti sunt. ERN. *Trepidatum* e Bud.

Quo primum ab infantia afflictaretur Britannicus] *Primum* corruptum esse omnes vident. Utrum corrigendum sit *prima*, cum Acidalio, an *plurimum* cum Freinshemio, non pro certo dicam. Illud consuetudini loquendi convenientius videtur. *Primum* et *plurimum* etiam alibi in MSS. confunduntur, ut ap. Liv. 5, 37. *Plurimum* pro sæpe dicitur. *Britannicus* sane supervacuum est: unde deleri volebat Muretus (et Acid.). Sed, quia hæc nominis proprii redundantia jam aliquot locis observata est, incipio vereri, ne Tacitus ejus auctor sit. ERN. *Prima* habet cod. Agr.

Is pavor emicuit] An *eminuit?* id enim est verbum proprium de animi motibus vultu se prodentibus, quamvis premantur. V. præter alios Oudend. ad Suet. Cal. 15. *Emicare* vix conveniat consternationi et terrori. Et confunduntur ista verba in libris. In loco etiam Cic. ap. Quintil. 9, 2, 40. in multis est *emicabat*, cum ap. Ciceron. sit *eminebat*. ERN.

Ac sororem B. O.] Hoc ordine dedimus ex ed. pr. quamquam ibi omissum *ac*. Vulgo inde a Puteol. *Ac Octaviam, sor. Br.* Illum ordinem meliorem esse, primum per se, tum, ne *ac* durius cum vocali concurrat, facile apparet. Ita non opus conjectura Faerni *atque*. Broterius mallet deleri *Octaviam*. ERN.

Parricidii exemplum intelligebat] Scylla Ovidio Met. 8, 116. *Cives odere merentem, Finitimi exemplum metuunt.* Seneca Troad. 241. *Suique victor operis exemplum horruit, Didicitque Achilles et Dea natos mori.* GRON.

Octavia quoque] Scribe, *Octaviæ:* is pavor videlicet fuit. LIPS. Dura conjectura. ERN.

Ita post breve silentium] Tale Statii Theb. 2, 262. *In Regem conversi omnes formidine prima: Mox audisse negant.* GRON. Mox ed. pr. *communi* pro *convivii:* quod confirmat lectionem a nobis Suetonio redditam in Ner. 33. ubi vulgo *sermone communi:* nos ex Cortianis Exc. dedimus *sermone convivii;* quod etiam e cod. Vindob. profert Oudend. sed pro glossa τοῦ *communi* habet. An hic quoque *convivii* est glossa ejus verbi? ERN.

Nox eadem] Miror ergo, quomodo vera, quæ Græci tradiderunt, Britannici corpus gypso multo oblitum a Nerone fuisse, ne livor appareret e veneno; sed pluviam coortam eluisse gypsum, dum cadaver per forum effertur, omniumque oculis scelus subjecisse. Hæc Zonaras 11, 12. hæc Dio 61, 7. Scite, sed parum vere: ut Taciti quidem narratio est. Nam hæc omnia operire nox potuit. LIPS. Mox *paratu*, quod in MS. Flor. habet etiam ed. pr. Idem Rhenanus (e Bud.) edere voluit, sed operæ non paruerunt; itaque in sequentibus mansit *apparatu*, usque ad Pichenam. Etiam supra ista verba confusa vidimus. ERN.

In campo tamen Martis sepultus] Non tamen ibi combustus: sed reliquiæ ejus in urna illatæ, ut opinor, monumento Augusti. LIPS. *Martis* ex Flor. edidit Pichena: vulgo, *Martio.* Sic et c. 31. ERN.

iram Deum portendi crediderit adversus facinus, cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias et insociabile regnum æstimantes. Tradunt plerique eorum temporum scriptores, "crebris ante exitium diebus, inlusum isse pueritiæ Britannici Neronem:" ut jam non præmatura, neque sæva mors videri queat, quamvis inter sacra mensæ, ne tempore quidem ad complexum sorori dato, ante oculos inimici properata sit, in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro prius quam veneno pollutum. Festinationem exsequiarum edicto Cæsar defendit, a majoribus institutum referens, "subtrahere oculis acerba funera, neque laudatio-

Cui plerique ignoscebant] Omnino *ignoscebant*, non *ingemiscebant*, ut vult Acidalius. Philo περὶ πρεσβείας p. 1001. Ἀπιστοῦντες, εἰ οὕτως ἀθρόως ἐνδέδεκται τροπὴν, ὁ πρὸ μικροῦ χρηστὸς καὶ φιλάνθρωπος, ἴσός τε καὶ κοινωνικὸς εἶναι νομισθεὶς Γάϊος, ἀπολογίας ἐσκόπουν. καὶ διερευνῶντες εὕρισκον. ἐπὶ μὲν τῷ ἀνεψιῷ καὶ συγκληρονόμῳ τοιαῦτα φάσκοντες, ἀκοινώνητον ἀρχὴν, θεσμὸς φύσεως ἀκίνητος· οὗτος ἃ παθεῖν ἐμέλλησεν ἂν ὑπ' ἀδυνατωτέρου, προέθηκεν ἰσχυρότερος ὤν. ἄμυνα τοῦτ' ἔστιν, οὐκ ἀνδροφονία. τάχα δὲ καὶ προνοητικῶς ἐπ' ὠφηλείᾳ τοῦ σύμπαντος ἀνθρώπων γένους τὸ μειράκιον ἐκποδὼν γεγένηται, τῶν μὲν τούτῳ, τῶν δὲ ἐκείνῳ προσκεκληρωμένων. ἐξ ὧν ταραχαὶ, ἐμφύλιοί τε καὶ ξενικοὶ πόλεμοι συνίστανται. etc. Sic enim legendum, ubi editur: ἠμύνατο. τουτέστιν οὐκ ἀνδροφονία. GRON. *Etiam* abest a Guelf. ERN.

Insociabile regnum æstimantes] i. e. cogitantes, reputantes. Atque ita Puteol. Beroald. Alc. Sed Rhen. et Pichena e Fl. cod. edidere *existimantes*, decepti scriptura *extimantes*, quæ est etiam in cod. Agr. Guelf. et ed. pr. Puteolanus recte legit et edidit *estimantes*: nam *x* pro *s* scribi in vett. libris et edi, ante monuimus ad c. 6. et *extimare* pro *æstimare* olim scriptum esse, etiam Gesnerus monet in Thes. L. L. et sic est in ed. pr. 15, 2. *a Diis extimatur*. Add. ad H. 1, 14. Alioqui non ignoro, *extimare* fere scribi pro *existimare*, et huic verbo alieno sæpe loco substitui *æstimare*, de quo pleni criticorum libri, quos laudat Drakenb. ad Liv. 34, 2. Sic *existimare* recte defenditur, ubi de judicio sermo est, quamquam etiam ibi *æstimare* defendit Cortius ad Sallustium, non dicam, quam bene: non, ubi cogitandi, reputandi significatio requiritur, ut h. l. Ignoscebant, qui reputabant antiquas discordias, quæ inter fratres illos fuissent, et regni societatem nullam esse posse: quod sane non est *existimare*. De insociabili regno sententia sumta e Livio 1, 14. *Infida regni societas*. ERN. Bud. habet totidem litteris *existimantes*. Pichena e Flor. dedit *extimantes*, additque *vulgo* (male scil.) *existimantes*. Neuter ergo deceptus.

Illusisse] Prisci aliquot, *illusum esse*: scribe, *isse*. *Ludere* autem et *illudere*, in re Veneris usurpant: sed hoc fere in fœda. Suet. Tib. 45. *Feminarum capitibus illudere*. LIPS. *Illusum esse* MSS. Flor. (Bud.) Reg. Agr. Guelf. etc. edd. pr. et ceteræ ante Rhen. e cujus correctione editum est *illusisse* usque ad J. F. Gron. qui Lipsii conjecturam recepit. Salmasium, qui *illusum esse* active capit, refellit Ryckius. Si *illusisse* libris scriptis adjuvaretur, sane præferrem: nunc sequar Gronovii exemplum: alias *isse illusum* proprie est tentasse, instituisse illudere, omninoque conatum alicujus rei indicat magis quam effectum: ut 4, 73. *nec ultum iit* est, nec *tentavit ulcisci*. Sed videtur h. l. *ire* dictum, ut in rebus amatoriis solet: *ire ad famosas, ad meretrices*: Gell. 3, 2. extr. *mulier, quæ ante d. IV Kal. I. usurpatum isset*: i. e. ad virum, ut usurparetur: sic h. l. isse ad Britannicum, ut ejus pueritiæ illuderet: intelligendumque cum effectu, ut ibi. ERN.

Ad complexum sorori] Sic omnes edd. nec e MSS. varietatem notatam reperi. Sola ed. princ. *sororum*: quod non spreverim. Nam et altera soror *Antonia* erat, quamvis non ὁμογάστριος, eaque adhuc viva. Mox *id a majoribus institutum* omnes libri: at ego non dubito, quin τὸ *id* natum sit e finali præcedentis verbi: plane enim non friget modo, sed legibus dicendi repugnat. Sequi enim deberet *ut*. Itaque delevi. ERN. Modius in novant. ep. 99. legit *sororium*, quod probant Bip.

Subtrahere oculis acerba funera] No-

nibus, aut pompa detinere. Ceterum et sibi, amisso fratris auxilio, reliquas spes in Repub. sitas: et tanto magis fovendum Patribus Populoque Principem, qui unus superesset e familia, summum ad fastigium genita." Exin largitione potissimos amicorum auxit.

XVIII. Nec defuere, qui arguerent viros gravitatem adseverantes, " quod domos, villas, id temporis, quasi prædam divisissent." Alii necessitatem adhibitam credebant a Principe, sceleris sibi conscio et veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obstrinxisset. At matris ira nulla munificentia leniri, sed amplecti Octaviam: crebra cum amicis secreta habere: super ingenitam avaritiam, undique pecunias, quasi in subsidium, conripere, Tribunos et Centuriones comiter excipere; nomina et virtutes nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere; quasi quæreret ducem et partes. Cognitum id Neroni, " excubiasque militares," quæ, ut conjugi Imperatoris olim, tum et ut matri servabantur, " et Germanos," super eundem honorem, custodes additos, " degredi"

ta ritum. Acerba enim et immatura funera, quæ intra tirocinii diem, pompa funebri aut laudatione non dignata. Vide me ad Senecæ de brevit. vitæ c. ult. LIPS. Mox ed. pr. *neque laudationibus retinere*. ERN. Bud. *neque laud. aut pompam detinere preces effundere*: hoc Rhen. putat emendandum: *præceps effundere* scil. funus e sandapila aut loculo.

Viros gravitatem asseverantes] In Senecam et Burrum criminatio spectat: quam deluit tamen leviter ipse Tacitus, Senecæ ubique volens et amicus: aliter quam ille Bithynus, qui inimicitias cum Seneca indictas exercet, et ex professo. LIPS. Dedi *defuere* ex Flor. ed. pr. *Domos*, *villas* pro *villasque* ex iisdem et MS. Agr. Guelf. *prædam* ex iisdem et MS. Reg. cum Ryckio et J. Gronovio pro *prædas*. *Asseverare* h. l. est præ se ferre. ERN. Bud. *defuere*.. .*domos villas*.. .*predam*.

In subsidium corripiens] Vel *corripere*. LIPS. Recte. ERN. Recepi cum Bip.

Quæ ut conjugi Imperatoris] Emendavi verissime: *quæ ut conjugi Imperatoris olim*, *tum*: jampridem, inquit, excubiæ Agrippinæ: Claudio quidem vivo, ut conjugi Principis; Nerone imperante, ut matri. LIPS. Omnes MSS. ap. Ryckium et Guelf. *solitum ut*; nisi quod Agr. *et matri*: unde Ryckius rescripsit *quæ*, *ut conjugi Imperatoris solitum*, *et matri servabantur*, ut Faerno placuerat, quod secutus est etiam Broterius, qui et in MSS. reperit *et ut*. Ego malim cum J. Gronovio *ut* retinere et lectionem MSS. sequi, bonam illam et intelligendam, etsi duriusculam, quam conjecturam Lipsii recipere, quam nec ipse in textum recepit. Hæsitatio orta est ex eo, quod in edd. esset vox divulsa *soli tum*. In ed. pr. est *soli cum ut matri*, sed in eo libro non semel ultima *tum* divellitur, et in *cum* mutatur. Puteolanus cœpit edere *et ut matri*, quod omnes secuti sunt. ERN. Sequor Lipsium et Pichenam. Bud. habet *solitum ut*, sed 2. m. τὸ *ut* vertit in *ita*, quod ferri posse judicant Bip. Lall. *solitum et*.

Germanos super eundem honorem] Duplex ergo custodia Agrippinæ, uti et Principi ipsi: Prætoriani milites, Germanique. Suet. 34. *Abductaque militum et Germanorum statione, contubernio quoque ac Palatio expulit.* Jampridem vero Germanis habitus is honos; et ante eos Hispanis. Nam Julius Cæsar Hispanorum cohortem habuerat custodiæ suæ. Sueton. in Jul. 86. et Calagurritanorum manum Augustus, Sueton. 49. Sed ii dimissi: et eorum vicem allecti Germani. Quos ipsos metu aliquo et suspicione ob Vari cladem (Sueton. l. c.) dimiserat; sed mox, ut opinor, recepit Augustus. Habuit certe eos inter initia Principatus Tiberius, ex Tacito, 1, 24. *Robora Germanorum, qui tum custodes Imperatori aderant*: aliique ad Galbam usque, *qui cohortem Germanorum, olim a Cæsaribus ad cu-*

jubet. Ac, ne cœtu salutantium frequentaretur, separat domum, matremque transfert in eam, quæ Antoniæ fuerat: quotiens ipse illuc ventitaret, septus turba Centurionum, et post breve osculum digrediens.

XIX. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quam fama potentiæ, non sua vi nixa. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas feminas, amore an odio, incertum. Ex quibus erat Junia Silana, quam matrimonio C. Silii a Messallina depulsam, supra retuli; insignis genere, forma, lascivia, et Agrippinæ diu percara: mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum, nobilem juvenem, a nuptiis Silanæ deterruerat Agrippina,

stodiam corporis institutam atque multis experimentis fidelissimam, dissolvit. (Cf. Suet. 12.) Sed et post eum iterum recepta, uti clarum ex historia inferiore. Imo et externi Reges vitam suam commisere istis. De Herode quidem (apud Joseph. 17, 8.) lego Judææ, habuisse eum in satellitio Germanos. Faveo tibi, pugnacissima et fidelissima gens, faveo hanc laudem, quæ tamen propria quodammodo Batavorum. Uti enim hodie Helvetii, sic illi olim eximii visi ad hoc munus. Itaque indiscriminatim modo Batavi ii custodes appellati, modo Germani. Batavos Suet. Cal. 43. nominat, Plutarchus in Othone, Dio apertissime 55, 24. Ex cujus verbis etiam disces, equites peditesque in hac manu fuisse, sicut et in Constitutione Hadriani inter Vexillationes Palatinas Batavos equites seniores junioresque recensitos reperies. Ad hos non dubie custodes illa Arriani spectant de oblongis gladiis, quorum et nunc Germanæ genti usus, Dissert. 4, 7. *Δείκνυέ μοι τὰς μαχαίρας τῶν δορυφόρων. ἰδοὺ, ἡλικαί εἰσι, καὶ πῶς ὀξεῖαι; τί οὖν ποιοῦσιν αἱ μεγάλαι αὗται μάχαιραι καὶ ὀξεῖαι; ἀποκτιννύουσι.* Reperio et Frisios in hoc numero, vicinos scilicet Batavis ingenio situque. Lapis, Interamnæ: (ap. Grut. p. 600.) HILARIVS. NERONIS. CAESARIS. CORPORIS. CVSTOS. NATIONE. FRISAEO. LIPS. Mox *degredi* pro *digredi* legendum sc. de statione. Vid. dicta ad c. 14. et 54. Sic *statio cohortis demoveri* dicitur c. 24. certe, cum abeunt custodia et statione milites, *degrediuntur.* Itaque sic correxi. ERN.

Antoniæ] Majoris, ut opinor, quæ avia Neronis. ERN.

Non sua vi n.] Omnes vett. edd. MS. Guelf. (et Bud.) *nixa:* quod sine caussa, ac tacite mutatum est in *nixæ* in Lips. ed. forte non a Lipsio: monuisset enim. At hinc in omnes alias venit. Mox *amore an odio incertas* MS. Bud. et ed. pr. *Incertum* verum. Idem *Julia* omnes vett. vitiose. Nam *Silani* sunt e *Juniis*, et *Junia* dicta est 11, 12. ERN.

Supra retuli] 11, 12. Credo, sororem esse Marci Luciique Silanorum. LIPS. Contra, ex mente Reinesii et Ryckii, filia fuit M. Junii Silani, CS. a. 772. de quo ad 2, 59. 13, 1. soror Juniæ Claudillæ, prioris conjugis Claudii Imp.

Forma, lascivia] Romana vetus editio, *forma, lascivia*, non displicet. LIPS. Sic MSS. Flor. Guelf. ed. pr. et veteres omnes ad Rhen. ed. in qua *forma lasciva* videtur esse vitium operarum, quod Aldus ceterique fideliter, ut alia, expresserunt. Pichena *lascivia* restituit. Mox MS. Guelf. *præcara*, sed scriptum *precara.* Laudatur hoc verbum e Ter. Phorm. 3, 3, 25. sed ibi libri meliores *perc.* exhibent. Itaque de hoc verbo adhuc dubitandum videtur. ERN. *Forma lasciva* ap. Rhen. non est vitium operarum; e Bud. desumsit, et sic se emendare profitetur; male. Mox Bud. *percara.*

Sextium Africanum] Scribe, *Sex.* ut prænomen sit. 14, 46. *Census per Gallias a Q. Volusio et Sex. Africano Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano.* Nobilitatem hanc Africani repetendam arbitror a Julo Antonio, Marcellæ marito, cui cognomen Africano. Ei filius L. Antonius 4, 44. supra: et hic, ut opinor, nepos. LIPS. Frustra; ut bene docet Ryckius. ERN. T. Sextius Africanus occurrit in fragm. Fratrum Arvalium ap. Grut. p. 119. et ap. Phlegontem Mirab. 25. Cf. et Spanh. de Præst. NN. Diss. 10. t. 2. p. 65.

"inpudicam et vergentem annis" dictitans; non ut Africanum sibi seponeret, sed ne opibus et orbitate Silanæ maritus potiretur. Illa, spe ultionis oblata, parat accusatores ex clientibus suis, Iturium et Calvisium, non vetera et sæpius jam audita deferens, "quod Britannici mortem lugeret, aut Octaviæ injurias evulgaret;" sed, "destinavisse eam, Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu a D. Augusto, ad res novas extollere; conjugioque ejus et jam imperio Remp. rursus invadere." Hæc Iturius et Calvisius Atimeto, Domitiæ, Neronis amitæ, liberto, aperiunt. Qui, lætus oblatis, (quippe inter Agrippinam et Domitiam infensa æmulatio exercebatur) Paridem histrionem, libertum et ip-

Ne opibus et orbitate Sil.] Explicari et ferri posse scio: sed tamen non celabo, mihi in mentem venisse *ne opibus ex orbitate s. m. potiretur.* ERN.

Spe ultionis obl.] *Caussa* addunt vett. omnes inde a Puteolano; quod Faernus corrigebat *casu.* Quorum librorum auctoritate sublatum sit, non reperio. Ego non reperi in ed. pr. in qua corrupte *speculationes* pro *spe ultionis* ut in Guelf. qui tamen et ipse *caussa* habet. ERN. Bud. *speculationis caussa oblata.*

Iturium] Verius, *Titurium*, atque ita scribunt libri veteres 14, 12. Simile mendum ad Q. Fratrem 3, 7. *Ad Labienum et ad Ligurium litteras dabo.* Malim, *Titurium*, qui in Cæsaris legatis. LIPS. Mox cod. Fl. *differens.* Ceterum v. Interp. ad Valer. Fl. 1, 753. ERN. Bud. a 1. m. *differens* a 2. *deferens.*

Rubellium Plautum] Recte Plautum. Noster 14, 22. *Et omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Julia familia.* Iterum 57. *Compertoque Plautum et Syllam maxime timeri.* 16, 10. *Interfectum esse Rubellium Plautum, generum L. Veteris.* Græcisque constanter semper Πλαῦτος. Ubi ergo frons, *Plancus* aut *Blandus* substituentium? At enim pater illi fuit Rubellius Blandus. Homo inconspecte, an nescis plerosque filiorum cognomine a patribus diversos fuisse hoc ævo? Taciti una aut altera pagina tibi testis. In Juvenali ergo corrige Sat. 8, 39.—*tecum est mihi sermo Rubelli Plaute, tumes alto Drusorum sanguine.* Suetonius, qui A. Plancium quemdam juvenem nominat, non tibi imponet: alius est ab isto, ut dicam 14, 59. ubi de morte hujus Plauti. Quod ait Tacitus, pari eum gradu a D. Augusto fuisse ac Neronem, id clarum. Rubellius Blandus maritus Juliæ Drusi filiæ fuit: ex iis genitus hic Rubellius Plautus. Tabulam nostram adi. LIPS. Tangit Torrentii notam ad Suet. Ner. 35. quem excusat Ryckius ad h. l. ERN. V. et 16, 10.

Conjugioque ejus etiam Imperio Remp. rursus invadere] Faernus legebat, *Conjugio ejus etiam Imperium rursus.* Ursinus vero, *Conjugioque petito Remp. rursus invadere:* et sic fere Muretus, qui tamen relinquit *ejus etiam.* Pichena *pacto:* quo verbo sæpe utitur in hac re Tacitus. Sed in hac lectione friget *etiam.* In MSS. est vel *perio*, ut in Fl. et Reg. vel *potiri ac*, ut in Oxon. Guelf. vel *imperium*, ut in Agr. Vulg. est in omnibus edd. J. Gronovius corrigit: *conjugioque ejus clam petito.* Lenissimum est J. Fr. Gron. in Obs. 1, 22. p. 171. *conjugioque ejus, et jam imperio*, i. e. mox vel statim. ERN. Bud. habebat *imperio*, ex quo 2. m. fecit *potiri.* Emendatio Gron. vix dubia esse potest. Hill. Rac. 37. legit: *conjugioque ejus etiam imperium potiri ac R. juv.*

Atimeto Domitiæ] Ætas non abnuit, quin sit ille libertus, de quo hodie inscriptio in ædibus Cæsiorum (ap. Grut. p. 607): ATIMETVS. PAMPHILI. TI. CAESARIS. AVG. L. L. ANTEROTIANVS. cum carmine Romano Græcoque, in mortem HomonϾæ conjugis. E domo enim Pamphili Tiberiani liberti transire ad hanc Domitiam potuit. De eodem fortasse Scribonii Largi locus est, sed vitiatus, § 119. *Cassii medici*, inquit, *colice bona, multis nota propter effectus, vera hæc est: ut ab ejus servo Atimeto accepi, Legato Tiberii Cæsaris.* Quomodo enim servus legatus Cæsaris sit? Scribam, *legato Tiberio Cæsari:* hac mente, ut a Cassio moriente legatum relictus sit Tiberio. LIPS.

sum Domitiæ, inpulit, "ire propere, crimenque atrociter deferre."

XX. Provecta nox erat, et Neroni per vinolentiam trahebatur; cum ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis luxus Principis intendere. Sed tunc compositus ad mœstitiam, expositoque indicii ordine, ita audientem exterret, ut non tantum matrem Plautumque interficere, sed Burrum etiam demovere Præfectura destinaret, tamquam Agrippinæ gratia provectum et vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est, "scriptos esse ad Cæcinam Tuscum codicillos, mandata ei Prætoriarum cohortium cura: sed ope Senecæ dignationem Burro retentam." Plinius et Cluvius, nihil dubitatum

Atrociter deferre] h. e. tempore et modo, quo maxime commoveret Neronis animum: sic apud Ciceronem, *atroces literæ*. Ern.

Lusus Principis intendere] Nec male, *luxus*. Lips. *Lusus* edidit Rhen. e cod. ut puto Bud. quod secuti sunt omnes, usque ad Pichenam. Ante Rhen. omnes *luxus*. Ea res me in hac voce non movet, propter ea, quæ dixi ad c. 6. et quod sæpe hæ litteræ in MSS. confusæ. Deinde *lusum intendere* convenit histrioni, non *luxum int*. Porro *lusus* opponitur *mæstitiæ et terrori*, non *luxus*. Non autem intelligendus lusus puerilis, ut Pichena putabat, sed lætitia convivantium, comissantium, quæ augebatur ab histrionibus, scurris, aretalogis, et similibus. Opponuntur lusus et seria. Lusus est, quicquid fit voluptatis atque hilaritatis caussa, etiam Venus, ut sæpe docuere viri docti. Histrio facit, ut hilariores sint homines, non ut luxuriosiores. Si dixisset *luxus exhilarare*, nihil dubitarem. Similiter ap. Livium 1, 5. pro *per lusum et lasciviam*, multi *luxum*, ubi v. Gron. et Drakenb. Idem 40, 13. *tempus lusus, convivii et comissationis*. Adde c. 24. init. Ern. Bud. habet *luxus*, quod Rhen. mutavit ex ingenio. Bip. recepere *luxus*, pro epularum lætitia, quod placet.

Fabius Rusticus] Historias eorum temporum scripsit: de quo elogium nostri, in Agr. 10. *Livius veterum, Fabius Rusticus, recentium eloquentissimi scriptores*. Lips.

Ad Cæcinam Tuscum codicillos] Bene et ad ritum ejus ævi, codicillos. Nam officia omnia administrationesque dari a Principe moris in codicillis. Tacitus in Agr. 40. *Credidere plerique missum e secretioribus ministeriis libertum codicillos, quibus ei Syria dabatur, tulisse*. Sidonius Ep. 1, 11. *Vacante aula turbataque Repub. solus inventus est, qui ad Gallias administrandas fascibus prius, quam codicillis, ausus accingi*, etc. Ingerit idem non conniventi lectori Suet. Claud. 29. *Suppositos, aut etiam palam immutatos, datorum officiorum codicillos*. Et Arrian. Dissert. 3, 7. Ἀλλὰ καὶ κριτής εἰμι τῶν Ἑλλήνων. Οἶδας κρίνειν, τί σε ἐποίησεν εἰδέναι; Καῖσάρ μοι κωδίκελλον ἔγραψε. Γραψάτω σοι, ἵνα κρίνῃς περὶ τῶν μουσικῶν, καί τί σοι ὄφελος; Zeno Imp. l. 1. C. t. 49. Ut omnes judices: *Aut codicilli alterius administrationis oblati*: et l. 12. C. De Dignitat. *Judices, qui se furtis et sceleribus fuerint maculasse convicti, ablatis codicillorum insignibus et honore exuti*, etc. Lampridium vere interpretemur ex istis, in Alexandro 49. *Pontificatus et Quindecimviratus et Auguratus codicillares fecit, ita ut in Senatum allegerentur*. Codicillares, id est, tribuit eos ipse per codicillos, cum antea cooptari a collegis, partim a plebe, solerent. De iisdem codicillis interpretor Suetonii locum Tib. 42. *Alteri Syriam provinciam, alteri Præfecturam urbis confestim detulit; codicillis quoque jocundissimos et omnium horarum amicos professus*. Cæcina Tuscus, quem hic nominat, est ille, qui postea Præf. Ægypti a Nerone relegatus est. Suet. 35. *Tuscum nutricis filium relegavit, quod in procuratione Ægypti balneis, in adventum suum exstructis, lavisset*. Dionem corrige 63, 18. Τί δὲ, ὅτι καὶ Κίνναν Τοῦσκον ὑπερώρισεν, ὅτι τῆς Αἰγύπτου ἄρχων ἐλούσατο ἐν τῷ βαλανείῳ, ὃ ἐκείνῳ, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀλεξανδρίαν ἥξοντι ἐποιήθη: et scribe, τί δὲ, ὅτι Καικίναν. Superfuit tamen Neroni, et nominat iterum noster H. 3, 38. *Apud Cæcinam Tuscum epulari multos, præcipuum honore Junium Blæsum, nuntiatur*. Lips.

Plinius] In libris Historiarum, quos a fine Aufidii Bassi composuit triginta et unum, ipse in Præf. ad Titum: *Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque*

de fide Præfecti, referunt. Sane Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cujus amicitia floruit. Nos consensum auctorum secuti, quæ diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, et interficiendæ matris avidus, non prius differri potuit, quam Burrus necem ejus promitteret, si facinoris coargueretur: "sed cuicumque, nedum parenti, defensionem tribuendam: nec accusatores adesse, sed vocem unius ex inimica domo adferri. Refutare tenebras et vigilatam convivio noctem, omniaque temeritati et inscitiæ propiora."

diximus opere justo, temporum nostrorum historiam orsi a fine Aufidii Bassi. Eosdem libros intelligit, 2, 85. *Nec minus mirum ostentum et nostra cognovit ætas, anno Neronis Principis supremo, sicut in rebus ejus exposuimus.* Et 106. *Amnes retro fluere et nostra vidit ætas, Neronis Principis supremis, sicut in rebus ejus retulimus.* Credo autem, scripsisse Aufidium a bellis civilibus ad res Claudii aut paullum infra. Certe vixit ea ætate, et viri optimi (ita appellat) constantiam in lenta morte Seneca describit epist. 30. Citantur bina ejus fragmenta in Suasoria 7. pro Cicerone. LIPS.

Cluvius] Non *Clivius*. Est Cluvius ille Rufus, vir Consularis, qui hujus inferiorisque ætatis historiam scripsit. Plinius ep. 9, 19. *Ita secum aliquando Cluvium locutum, scis, Virgini, quæ historiæ fides debeatur: proinde, si quid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas.* Emenda Plutarchum in Othone, apud quem sub initium male Κλαύδιος Ῥοῦφος scriptum et versum. Nominat aliquotiens noster ut 14, 2. et Sueton. Ner. 21. LIPS. *Clivius* omnes vett. edd. ERN.

Nos consensum] Omnes edd. sequuntur lectionem inductam a Puteolano: *n. c. a. secuturi quæ diversa prodiderint, s. n. i. trademus.* At primum MS. reg. ed. pr. *secuti*, sicque correxerat vir doctus in margine Gryph. Idque haud dubie verum. Nam jam tradidit, in quibus auctores hactenus consensere. Et apud Livium, nostrum, aliosque in talibus locis perfectum reperitur. Sed *trademus* fecit, ut futurum poneretur. Post omnes scripti (in his Bud.) et ed. pr. *qui diversa pr.* quod recte correctum *quæ:* nam res dicuntur tradi, non scriptores. Denique aut *tradimus* vel *tradidimus* scripsit Tacitus, aut simul indicat, quid in reliqua historia facturus sit. Sed videtur hic potius loqui de re ea, quam tradiderat, in eaque quid fecerit monere, ut solent scriptores rerum gestarum. Et in talibus locis sæpe temporum confusio. Sic 14, 64. pro *memoravimus* MS. Guelf. *memorabimus:* male. ERN.

Non prius differri potuit] i. e. adduci, ut cædem matris differret. *Differri* cum accusativo personæ optimi scriptores dicunt. V. ad Sueton. Vesp. 23. etc. ERN.

Sed vocem unius ex inimica domo] Hæsito, num scrib. *vocem mimi ex inimica domo.* De Paride enim: et fatalis quidam librariorum in iis vocibus error. LIPS. Præter necessitatem locus tentatur. Et fatum est verbi *mimus* et *mimicus*, ut auctoribus obtrudantur, ut observat Burm. ad Suet. Tib. 24. quamquam ibi alieno loco. ERN.

Refutare tenebras] Hæret sententia: quam explicari posse puto, si legas, *reputaret tenebras.* LIPS. Veram esse credo Lipsii correctionem. Si de insidiis illa nocte ab Agrippina structis detulisset Paris, rectum esset *refutare*, videreturque Tacitus in animo habuisse, quæ Demetrius apud Livium 40, 15. refellendi criminis a fratre impacti caussa, dicit. Nunc nihil tale est, et clarum, Burrum suadere, ne alieno tempore, cum cogitandi et judicandi recte facultas non sit, aliquid gravius in matrem statuat. *Refutare* et *reputare* confunduntur in libris, ut *refellere* et *repellere.* Mox MSS. Oxon. Guelf. *inscientiæ* pro *inscitiæ.* Similiter ap. Liv. 22, 25. pro *temeritatem et inscitiam* libri quidam *inscientiam*, quod præferebat J. Fr. Gronovius: quem vide ibi et Drakenb. sæpe sane *inscientiæ* substituta *inscitia.* ERN. Lamp. e Mir. dabat, *hanc ref. ten.* quod probat Lips. si ita verus vetusque liber. Huetius exponit ita: tenebras et noctem convivio vigilatam etc. accusationem refutare. Id enim temporis delegisse accusatores, ne a sobriis et vigilantibus falsitas agnosceretur. Bip. *refutare* scil. *se ten.* vel *refutaret* (ipse Nero) *ten.* pro rejicere, rejiceret, ut ap. Cic. pro Rabirio 44. et Quinctil. 10, 6, 6. Cf. Gesner. in thes.

XXI. Sic lenito Principis metu, et luce orta, itur ad Agrippinam, ut nosceret objecta dissolveretque, vel pœna lueret. Burrus iis mandatis, Seneca coram, fungebatur: aderant et ex libertis arbitri sermonis. Deinde a Burro, postquam crimina et auctores exposuit, minaciter actum. Agrippina ferociæ memor, "Non miror," inquit, "Silanam, numquam edito partu, matrum adfectus ignotos habere. Neque enim perinde a parentibus liberi, quam ab inpudica adulteri mutantur. Nec, si Iturius et Calvisius, adesis omnibus fortunis, novissimam suscipiendæ accusationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidii, aut Cæsari conscientia subeunda est. Nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem, si benevolentia mecum in Neronem meum certaret: nunc, per concubinum Atimetum et histrionem Paridem quasi scenæ fabulas componit. Baiarum suarum piscinas extollebat, cum meis consiliis adoptio, et Proconsulare jus et designatio Consulatus et cetera apiscendo Imperio præpararentur. Aut existat, qui cohortes in urbe tentatas, qui provinciarum fidem labefactatam, denique servos vel libertos ad scelus corruptos arguat. Vivere ego, Britannico potiente rerum, poteram? at, si Plautus, aut

Et luce orta] Non bene videtur *luce orta* conjungi cum præcedentibus. Puto *et* delendum, *luce orta itur ad A.* Ern.

Pœnas lueret] MS. reg. Ed. pr. *pœna lueret*, quod non spernam; est enim exquisitius, et in hac forma peccatur non raro a librariis. Liv. 30, 37. *pecunia luere Karthaginienses:* scr. et edd. multi *pecuniam.* Ceteri omnes *pœnas.* Recepit etiam Broterius. *Nosceret* ante est cognosceret, audiret. Mox *et* ante *a Burro*, quod delevit Rhen. (e Bud.) non est in ed. pr. alterum ante *Agripp.* est, ut in cod. Fl. et Guelf. Ern. Bud. *penas.*

Neque enim perinde] Primum ed. pr. *proinde.* Deinde sensus est, parentes amorem erga liberos non ita transferunt in alios, liberosque adeo odisse incipiunt, ut impudicæ amorem ab adultero uno ad alium, etiam levi de caussa. Verbum *mutari* magis convenit adulteris quam liberis, sed utrisque jungitur: cujus generis plura jam observavimus. Verum *mutare* elegans in re amatoria. Propert. 1, 12, 18. *Si despectus potuit mutare calores, sunt quoque translato gaudia servitio.* V. Gron. Diatr. in Stat. c. 35. p. 224. ubi hunc Taciti locum afferre non neglexit. Mox quod Gruterus ait in omnibus edd. fere esse vitiose *anni* pro *anui*, id falsum est. Vett. edd. omnes, quas inspexi, *anni.* Ern. Sic et Bud.

Quasi scenæ fabulas] Eleganter. Livius in oratione Demetrii 40, 15. quam ante laudavi, itidem *nocturnam fabulam* de crimine insidiarum nocturnarum. Ern. Lact. de m. pers. 30. *Componitur scena, qua manifesto facinus teneretur.*

Piscinas excolebat] Codd. Flor. Guelf. Oxon. ed. pr. Puteol. *extollebat:* unde restitui. *Excolebat* ceteræ edd. A. Beroaldo, an ab operis, primum mutatum venit in ceteras. *Extollere hortos* habuimus 11, 1. Mox *apiscendo* e MSS. Flor. Agr. pro *adipisc.* cum Ryckio et J. Gron. Ern. Ut 3, 27. 4, 59. 6, 3, 45. Bud. *adipiscendo.*

Aut existat] Sic Rhen. edidit (e Bud.). Superiores *at:* item post Aldus. Rhenanum sequuntur Pich. Lips. etc. Gryphius *ut*, quod laudat et in notulis Ferretus. Sed est vitium haud dubie operarum pro *at.* Utrumque commodum est. Sed *aut* fortius. Servit enim hortationi, præsertim cum irrisione, aut minis, aut saltem indignatione. Mox ed. pr. *labefactam.* Ern. Bip. præferunt *at* cum Acid.

Vivere ego Britannico] Lege nota interrogandi, *Vivere e. B. p. r. poteram?* Sequentia scripserim, *Remp. judicatusve obtinuerit:* id est, si Plautus rerum, judiciorumve potiretur. Rodolphus legit *Remp. invasurus.* Lips. Quid de vexatissimo loco mihi videre-

quis alius, Remp. judicaturus obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba, inpatientia caritatis aliquando incauta, sed ea crimina objiciant, quibus, nisi a filio, absolvi non possim." Commotis, qui aderant, ultroque spiritus ejus mitigantibus, "conloquium filii" exposcit: ubi nihil pro innocentia, quasi diffideret; nec beneficiis, quasi exprobraret, disseruit; sed ultionem in delatores et præmia amicis obtinuit.

XXII. Præfectura annonæ Fenio Rufo; cura ludorum, qui a Cæsare parabantur, Arruntio Stellæ; Ægyptus C. Bal-

tur, exposui Observ. 1, 22. Gron. Quæ probare non possum, quia primum cum Lipsio interrogative capit; deinde responderi sumit his ad crimen de luctu super Britannici morte. Nam Tacitus clare dicit c. 17. hoc non objectum esse. Ergo nec dilutum est defensione. Nec de hoc jam quærebatur. Sensus est: quorsum ego dejicere imperio filium tentem? quo dejecto, et Plauto, vel alio quo imperante, ne illud quidem boni habitura sum, quod imperante Britannico habuissem, nempe securitatem. Quod est maxime solenne argumentum in defensionibus omnibus. Satis scio, esse apud Livium locum persimilem, quem jam reperire non possum. Jam, quod ad verba attinet, difficultas quæritur in verbo *judicaturus;* quod varie tentatum est. Lipsii *judicatusve* non placet, quia potestas judicandi jam est in *Remp. obtinere.* Nec *vindicaturus* Salmasii I. A. R. p. 375. probo, quod placuit etiam Rutgersio Venus. Lect. p. 415. Non credibile est, voluisse pungere filium. Nec Agricolæ *invasurus* verum puto. Alienum enim futurum in hoc verbo. Dixisset *adortus*, aut simile quid, in perfecto. *Judicaturus* verum putabo, dum melius quid e libris scriptis proferatur, idque additum verbo *obtinuerit* ἐξηγητικῶς. Si Plautus Remp. obtinuerit, adeoque potestatem judicia exercendi nactus fuerit: quod sequentibus optime convenit. Nisi quis malit prorsus pro glossa deleri, cujus sane speciem habet, quando, ut dixi, judicandi potestas per se intelligitur: idque placuisse video viro docto in margine ed. Gryph. Ceterum ab initio MS. Guelf. ed. pr. pro *potiente* habent *potito:* deinde edd. vett. (et cod. Bud.) *ac si*, vitiose. Denique MS. Flor. ed. pr. non habent *mater* post *a filio:* estque sane frigidum ibi verbum illud: unde delevi. Demetrius ap. Livium 40, 15. *quid mihi spei esset, nisi patrem judicem haberem?* Ern. Salmasii *vindicaturus* rejicit Des. Heraldus in anim. ad Salmas. p. 365. sed is multo magis aberrat, dum legit, *Remp. obtinuerit, judicata res est.* Post *poteram* cum Lips. Gron. et Bip. interrogandi signum posui.

Quasi diffideret] Rodolphus adnotavit, *quasi defenderet.* Lips. Immo *diffideret*, hoc est, paveret, sollicita esset, laboraret, defensionis egere caussam suam putaret. Id enim anceps, et apud malignos venit in suspicionem culpæ. Justinus de Alexandro et Philippo medico 11, 8. *Oculos in vultum legentis intendit. Ut securum conspexit, lætior factus est.* Suet. Oct. 55. *Etiam sparsos de se in curia famosos libellos nec expavit.* Gron. Post *beneficiis* aut addendum, aut intelligendum *de.* Ern.

Senio Rufo] *Fenius* illi nomen: atque ita semper infra. Cf. 14, 51. Rarius gens Fenia occurrit. Extat tamen ap. Vaill. in NN. Aug. FENIVS IIVIR CALAGVRR. t. 1. p. 25. et L. FENIVS ACHILLEVS ap. Grut. p. 782. alibi *Fænius* apud eundem.

Cura ludorum Arruntio Stellæ] Inter dignitates ergo ea res fuit: sic 11, 35. *Sulpicius Rufus ludi procurator.* In lapide prisco Tibure (ap. Grut. p. 489.) CVRAT. MVNERIS. PVBLICI. GLADIATORI. Apud Sueton. Cal. 27. *Curator munerum ac venationum.* Lips. Add. Guther. Off. D. A. 3, 35. Ern.

Ægyptus C. Balbillo] De hoc Seneca Nat. Quæst. 4, 2. *Balbillus virorum optimus, in omni litterarum genere rarissimus, auctor est, cum ipse Præfectus obtineret Ægyptum*, etc. etsi male vulgo, *Babillus.* Corruptum et in Plinio idem nomen l. 19. proœmio. *Galerius a freto Siciliæ Alexandriam septima die pervenit, Babilius sexta, ambo Præfecti:* scribe, *Balbillus.* In lapidibus nominatur quidam TI. IVLIVS. BALBILLVS. SACERDOS. SOLIS. Lips.

billo permittuntur. Syria P. Anteio destinata: sed variis mox artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est. At Silana in exsilium acta. Calvisius quoque et Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumptum, validiore apud libidines Principis Paride, quam ut pœna adficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est.

XXIII. Deferuntur dehinc "consensisse Pallas ac Burrus, ut Cornelius Sulla, claritudine generis et adfinitate Claudii," cui per nuptias Antoniæ gener erat, "ad Imperium vocaretur." Ejus accusationis auctor exstitit Pætus quidam, exercendis apud ærarium sectionibus famosus, et tum vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quam gravis superbia fuit: quippe, nominatis libertis ejus, quos conscios haberet, respondit: "nihil unquam se domi, nisi nutu aut manu, significasse, vel, si plura demonstranda essent, scripto usum, ne vocem consociaret." Burrus, quamvis reus, inter judices sententiam dixit. Exsiliumque accusatori inrogatum, et tabulæ exustæ sunt, quibus oblitterata ærarii nomina retrahebat.

Syria P. Anteio] Inepte vulgo, *Pantello:* errore duplici. Conjectura nostra certo firmatur e 16, 14. *Simul annuam pecuniam a P. Anteio ministrari cognoscit; neque nescium habebat Anteium caritate Agrippinæ invisum Neroni.* LIPS. Commodius foret, *Syria P. Anteio destinata, qui variis.* GRON. Malim *sed* cum Heinsio, sive *at:* sed v. ad 5, 3. ERN. Bud. *et.* Præstat *sed,* non *at,* quod mox sequitur. *Anteius* quondam e Legatis Germanici, 2, 6.

Corn. Sulla] De hoc v. 12, 52.

Cui per nuptias] Sic Rhenanus legi voluit, sed non recepit: unde post etiam in edd. *qui* mansit, usque ad Lipsium, ni fallor. *Qui* et *cui* sæpe in libris confunduntur. Adde supra ad c. 9. ERN. In edit. Rhen. a. 1544. omnino receptum *cui,* et quidem ex ingenio, nam Bud. *qui.*

Apud ærarium sectionibus] Emendis bonis, quæ a Præfectis ærarii sub hasta venderentur. Tales enim auctiones sunt *sectiones;* qui emunt bona, *sectores:* de quibus videant tirones dicta in Clave Ciceron. Sic Claudii bona sub edicto Præfectorum venalia apud ærarium pependerunt. Suet. Claud. c. 9. Mox *vanitatibus* omnes edd. ante Rhen. Vitiose. *Vanitas* est falsa dicentis, calumniantis. Sic ap. Cic. Tusc. 3, 1. *Vanitati* opponitur *veritas.* Nisi quis malit de studio captandæ gratiæ accipere, de qua apud eundem Ciceronem *vanitas* dicitur. Post a cod. Bud. abfuit *tam,* quod placet Rhenano, ut intelligatur *magis* ante *quam.* *Tam* omitti ante *quam,* vidimus 3, 8. ERN. Bud. *vanitatis:* bene, unde Rhen. *manifestus* frequenter sic cum genitivo. V. Ind.

Ne vocem consociaret] Idem, quod Cicero dicit *sermonem communicare.* In hoc superbia, non dignari libertos, quibuscum loquare, cum ipse libertus sis. Frustra Marcilius *consauciaret.* ERN.

Monimenta retrahebat] Diximus *oblitterata ærarii nomina* legendum videri de Pecunia 4, 3. Zonaras de Romano Argyropulo 17, 12. ἵνα γὰρ τῶν ἀπολωλότων ἰσοστάσια κτήσεται, πράκτωρ ἀντὶ κρατοῦντος ἐγένετο καὶ πικρὸς λογιστὴς, παῖδας πατέρων γεγηρακότα χρέα πραττόμενος, καὶ πυρκαϊὰς ἀνάπτων κατὰ τῶν ὑπηκόων, ἅσπερ ὁ χρόνος ἤδη πολὺς πρεσβεύσας κατέσβεσεν, ἢ τέως κατέχωσεν ὑπὸ σποδιᾷ. Ἐντεῦθεν πολλοὶ τῶν πατρώων οἰκιῶν καὶ ἀγρῶν ἀπηλαύνοντο, καὶ τὴν πρὶν εὐκληρίαν ἐκδιδυσκόμενοι, εἰς πενίαν λαμπρὰν συνηλαύνοντο. GRON. Rectissime. Nam tabulæ, in quibus vetera nomina, sunt illa quidem monumenta ærarii, sed non solæ. Itaque verba latius patent, quam sensus patitur; et *tabulæ* jam commemoratæ sunt. *Nomina ærarii oblitterata,* sunt veteres ærarii debitores apud Suetonium. Res est ita clara et certa, ut recipere non dubitaverim. Imitatus est Lallemannus. Nam quod J. Gronovius, nimia veneratione

XXIV. Fine anni, statio cohortis, adsidere ludis solita, demovetur, quo major species libertatis esset; utque miles, theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret; et plebes daret experimentum, an, amotis custodibus, modestiam retineret. Urbem Princeps lustravit, e responso Haruspicum, quod Jovis ac Minervæ ædes de cœlo tactæ erant.

A. U. 810. A. C. 57.

XXV. Q. Volusio, P. Scipione coss. otium foris, fœda domi lascivia; qua Nero itinera urbis et lupanaria et diverticula, veste servili in dissimulationem sui compositus, pererrabat, comitantibus, qui raperent venditioni exposita, et obviis vulnera inferrent, adversus ignaros adeo, ut ipse quoque exciperet ictus, et ore præferret. Deinde, ubi " Cæsarem esse, qui

cod. Fl. in quo non credit tot litteras frustra scriptas, vult *emolumenta;* id nihil est. *Emolumenta* sunt reditus, vectigalia, de quibus nuspiam sermo, cum de quadruplatoribus agitur. ERN. *Monumenta* cod. Flor. Bud. Reg. Agr. etc. Emendationem Gronovii recepere et Bip.

Statio cohortis] Non repeto, quæ scripsi Epistolic. Quæst. 3, 18. LIPS.

Utque miles] Bud. *ut miles.*

Urbem pr. lustravit] Ejusdem ritus mentio H. 1, 87. et apud Livium sæpe. Facta lustratio prodigiorum caussa, amburbiali sacrificio, h. e. circumducta circa urbem victima expiatoria. V. Duker. ad Liv. 35, 10. qui laudat Salmas. ad Vopisc. Aurel. c. 19. ERN.

Q. Volusio, P. Scipione] Ita mei libri, idque Fasti comprobant. Lapis Neapoli: (ap. Grut. p. 9.) Q. VOLVSIO. SATVRN. P. CORNELIO. SCIP. COS. AVGVSTALES. QVI. (NERONI.) CLAVDIO. CAESARI. AVGVST. ET. (AGRIPPINAE.) AVGVSTAE. I. O. M. ET. GENIO. COLONIAE. LVDOS. FECERVNT. XIII. XII. K. MART. Nominat et Phlegon in Admirandis c. 27. Q. Volusium, P. Scipionem COSS. LIPS. *P. Scipione* ed. pr. At Puteol. et seqq. usque ad Lipsium *Cepione*, ut est et in Guelf. vitiose. Atque etiam in duabus inscriptionibus ap. Gudium p. 19. et 24. est *P. Cornelius Cæpio.* Sed veretur Wesselingius ad Simsoni Chron. p. 1654. ne ea scriptura e corruptela hujus loci nata sit. ERN.

Ad venditionem exposita] An ergo interdiu id factum? Nam noctu non merces sunt expositæ. Immo noctu. Verbum non nimis urgendum est. Tabernæ effractæ sunt, in quibus res venales. Vid. Sueton. Ner. 26. Ceterum *ad* abest a Flor. unde Gron. conjicit *venum.* In ed. pr. est *venditioni*, quod mallem. An in venerabili illo codice tot literæ frustra scriptæ sint? Consentit Guelf. ERN. Bud. *ad venditionem.* Sed præstat lectio ed. pr. absque dubio ex cod. quodam hausta.

Exciperet ictus] Sic MSS. Flor. Guelf. Reg. (Agr. Bud.) Edd. pr. Puteol. Beroald. Alc. ceteræque veteres usque ad Lips. qui cum sequentibus habet *acciperet*, quod propagatum est. J. Gron. adscribit Rhenano. At in prima ejus ed. a. 1533. quam expressere Aldus, Gryphius, est *exciperet.* Unde patet, in posteriores edd. Bas. vitio operarum irrepsisse. Restituit vetus J. Gronovius. ERN.

Et ore præferret] Vera lectio. Beatus Maurusque frustra adlaborant in scriptura codicis Budensis; quem ex hoc aliisque locis scias fuisse non optimæ notæ. Legunt tamen illi, *et ore se Cæsarem præferret.* Inepte. Hoc noster voluit clare, excepisse eum ab ignaris ictus, et læsa facie prætulisse. Plinius 13, 43. de Thapsia: *Nero Cæsar claritatem ei dedit initio imperii, nocturnis grassationibus converberatam faciem illinens sibi cum thure ceraque, et secuto die contra famam cutem sinceram circumferens.* LIPS. Non pugnant inter se Tacitus et Plinius, ut Acidalius putat. Tacitus narrat id, quod fiebat, quodque fit naturaliter: Plinius, quemadmodum id, quod factum erat, celaretur ac dissimularetur. Sed et plerumque inter existentia mala et inventa remedia temporis aliquid intercedit. GRON. *Et ore præferret* ed. pr. ut cod. Flor. quod recte omnes servant. Lectio cod. Bud. est etiam in Oxon. Guelf. Liber Agr. *perferret.* E lecti-

grassaretur," pernotuit, augebanturque injuriæ adversus viros feminasque insignes, et quidam, permissa semel licentia sub nomine Neronis, inulti propriis cum globis eadem exercebant, in modum captivitatis nox agebatur. Julius Montanus, Senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus forte per tenebras cum Principe, quia vi attentantem acriter repulerat, deinde agnitum oraverat, quasi exprobrasset,

one Oxon. J. Gronovius conjiciebat *ore cicatricem præferret.* Vir doctus in margine Gryphii verba *ore præ* delevit. Ceterum vulgatam lectionem defendit (nisi quod et ipse vult *exciperet*) et copiose illustrat N. Heinsius ad Vellei. 2, 116. ERN. Bud. vitiose, *et fore se Cæs. præf.* unde Rhen. fecit, *et ore se C. p.* Non ergo multum laborat. Ryckius *Cæsarem* e seq. membro huc inlatum putat. Lectionem Flor. recentiores editores certatim sequuntur. De auctoritate codicis Bud. in præfatione dictum.

Deinde, ubi C.] Hæc periodus exitum non habet. Apparet, copulam ubiubi esse delendam. Acidalius primam delet, *augebantur*; ut sit punctum post *insignes*: J. Gron. ultimam, ante *in modum.* Illud magis placet. ERN. Omnino, ultima deleta, apodosis bene se habet.

Feminasque insignes] Farn. *illustres.* LIPS. Sic et Agr. ERN.

Et quidam permissa semel licentia] Sic MS. Flor. ed. pr. Pichena, Gron. uterque, Ryckius. Ceteri *quidam simili lic.* ERN.

Multi propriis] Melius, *inulti.* LIPS. Sic MS. Flor. Pich. Ryck. ERN.

In modum captivitatis] Divino scribend. *in modum captæ civitatis.* Ea enim facies potius, quam carceris custodiæve. LIPS. Immo *captivitatis* verum: quo verbo utitur noster etiam 11, 23. 16, 16. ubi *captivitas urbium.* Et deberet esse *captæ urbis*, non *civitatis.* ERN.

Julius quidem Montanus] Si memoria mihi firma, poeta quidam eo nomine apud Senecam patrem laudatur. LIPS. Locus est controv. 16. sed diversus ille ab hoc. *Quidem* abest a MS. Bud. et Guelf. a man. pr. quod non omnino displicet. Nam *quidem* addi solet exemplis, quæ superiorum confirmandorum caussa adferuntur; quod hic non esse videtur. Quidam editi exhibent *quidam*, sed non e scriptis: melius tamen est vulgato. Ceterum hujus generis nominibus non solet addi, sed obscuris. ERN. Hill. Rac. 37. defendit *quidem* e loco simili Cic. de Sen. 9. *Cyrus quidem.* Mihi rectius abesse videtur.

Sed qui nondum honorem] Suet. 26. laticlavium vocat: tu scito. Ante et sub hoc ævum mos, ut liberi Senatorum lato clavo induerentur una cum virili toga, curiæque interessent. Ab Augusto institutum, qui *liberis Senatorum, quo celerius Reip. adsuescerent, protinus virili togæ latum clavum inducere, et curiæ interesse permisit.* (Suet. 38.) A quo more Ovidius Trist. 4, 10, 28. *Liberior fratri sumpta, mihique toga est: Induiturque humeris cum lato purpura clavo.* Iidem ergo laticlavii: iidem capessendis honoribus destinati. Noster 14, 40. *Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus.* Statius Silv. 3, 124. *Notus adhuc tantum majoris munere clavi.* Alii sunt Tribuni laticlavii, de quibus hæc non capio. Julius ergo Montanus Senatorii quidem loci, sed qui Magistratum adhuc nullum cepisset, et tantum laticlavius. LIPS.

Quia vi attentantem] MS. Flor. Reg. Bud. *via temptantem*, quod est etiam in ed. pr. MS. Guelf. *qui avia tent.* Cod. Agr. *vi attentantem.* Et sic volebant Rhenanus, Danesius. Hoc cum J. Gron. recepimus. Nam consentit vitiosis MSS. lectionibus. Vulgo inde a Puteolano *vim tentantem.* ERN. Bud. *qui avia t.* unde suum Rhen. quem recte editores plurimi secuti.

Deinde agnitum oraverat] Miror hic silere, qui manu exaratorum codicum fuere compotes. Videtur enim scripsisse Tacitus, *deinde et agnitum oraverat.* Huc pertinet illud M. Senecæ: *Nihil est crudelius, quam sic offendere, ut magis sis offensurus, si satisfecerit.* GRON. Rhen. e Bud. notavit *adagnitum.* Ryck. idem e suo: habet et ed. pr. Ryckius probat correctionem Gronovii. Ap. Tertullianum est *adagnitio.* Mox MS. Flor. (Bud.) ed. pr. *plerosque gladiatores*, quod restitui pro *gladiatorum*; quamquam hoc quoque recte dicitur. J. Gron. nescit, unde Beroaldus genitivum sumserit: scil. e Puteolano,

mori adactus est. Nero autem, metuentior in posterum, milites sibi et plerosque gladiatores circumdedit, qui rixarum initia modica et quasi privata sinerent; si a læsis validius ageretur, arma inferrent. Ludicram quoque licentiam et fautores histrionum velut in prœlia convertit inpunitate et præmiis, atque ipse occultus et plerumque coram prospectans; donec, discordi populo, et gravioris motus terrore, non aliud remedium repertum est, quam ut histriones Italia pellerentur, milesque theatro rursum adsideret.

XXVI. Per idem tempus actum in Senatu "de fraudibus libertorum," efflagitatumque "ut adversus male meritos revocandæ libertatis jus patronis daretur." Nec deerant, qui censerent. Sed Consules, relationem incipere non ausi ignaro Principe, perscripsere tamen consensum Senatus: "ille au-

quem in his libris secutus est. Tacitus non semper *plerique* cum genitivo dixit. Post frustra Muretus (e conjectura) *sererent*. Nero serebat certamina; milites resisti sinebant modice. Sed *inferrent* a Puteol. Beroald. Alc. editum, a Pichena (e Ven.) restitutum est, cum Rhenanus cum sequacibus, Aldo, Gryphio, Lipsio *inferebant* edidisset, quod est in Guelf. Credo, in MS. Rhenani fuisse *inserebant*. Nam sic est in ed. pr. quod elegantius videri potest, quam ut sit vitium librariorum aut operarum. Ita sensus foret: non uno impetu adoriebantur resistentes Neroni, sed paullatim se immiscebant certamini. Neque necessarium est, conjunctivum esse, quem puto correctioni Puteolani deberi. Sed huic rei obest *si*. Nam *cum* in hac lectione et sententia esse debet, ut opinor. Ern. Bud. clare habet *inferebant*. Contra *inserebant* cod. Agr. quod placet Heinsio, qui confert 5, 4. H. 1, 23. 2, 61. Vit. Agr. 10. de Orat. 10.

Fautores histrionum] Legit *favores* Acidalius. Immo eleganter Tacitus idem verbum duabus rebus diversa significatione attribuit. Quo in genere frequentissimus Ovidius, neque infrequens noster. *Licentia ludicra in prœlia converti* recte dicitur: paullo audacius, nec minus recte *fautores histrionum*: ut *versus in furorem*, *versus in pœnitentiam*: *in misericordiam naufragi versi* Justino, nostro *diuturnitate in superbiam mutans*. Quinetiam (de eodem, alio modo, ut in formulis erat) verbis in istis, *licentiam ludicram et fautores histrionum* potest intelligi figura, quam ἓν διὰ δυοῖν vocant: ut apud Justinum 2, 2. *Lanæ usus ac vestium*, quod est, vestium e lana usus, *laboribus et bellis*, pro laboribus belli. Sic *licentiam ludicram et fautores histrionum* est licentiam ludicram fautorum histrionalium. Gron. Cf. 1, 77. et mox c. 28. Histriones sunt pantomimi de q. 14, 21.

Et gravioris motus terrore] Rhen. (e Bud.) *ex gravioris motus terrore* edidit, cum sequacibus. Sic Guelf. Putavit *discordi populo* esse dativum: quod si esset, mallem *terrori*. Mox Groslotius volebat *milesve*: cur enim milites theatro assidere, si histriones Italia pulsi? Verum videtur. Ern.

Revocandæ libertatis jus] Non ergo ratum Claudii judicium, qui *ingratos, et de quibus patroni quererentur, revocavit in servitutem*: Sueton. 25. In quo Claudius exemplum Atheniensium secutus videri potest, apud quos *convictus a patrono libertus ingratus jure libertatis exuitur*, ait Valerius 2, 6, 6. et Plutarch. in Solone. Judicavit ergo quidem ita Claudius, sed in legibus et more Romano aliud fuit, uti audiemus. Lips. Sic mihi quoque placere ostendi ad Sueton. l. c. *Patronis* abest MS. reg. et ed. pr. Ern. De Claudii constitutione v. l. 5. D. de jure patron. Apud Plut. l. c. ne γρῦ quidem, sed v. Petiti LL. Att. p. 181. de act. ἀποστασίου.

Relationem incipere non ausi] Nempe intelligendum, ea, de quibus dictum, prolata per egressionem relationis, et a Coss. postulatum, ut de ea re referrent ad Senatum: quod illi facere dubitaverant. *Relationem incipere* est etiam 5, 4. V. in pr. Gron. Obs. 1, 22. nos ad Suet. Cæs. c. 20. Ern.

Perscripsere tamen consensum Senatus: ille auctor] Puto leg. interpungendumque, *perscripsere tamen consensum*

ctor constitutionis fieret, ut inter paucos, ei sententiæ adversos:" quibusdam, coalitam libertate inreverentiam eo prorupisse, frementibus, "vi ne, an æquo cum patronis jure agerent, sententiam eorum consultarent, ac verberibus manus ultro

Senatus illi, an auctor constitutionis fieret, ut inter paucos et sententiæ diversos. Firmant illa Taciti 14, 19. *At Consules perficere Senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari.* LIPS. Favent MSS. Flor. Bud. Guelf. edd. pr. Put. et reliquæ vett. omnes, quæ habent *ille an.* *An* casu omissum puto, quod non habent Pich. Lips. et seqq. At cod. Agr. plane *illi, an a. c. f.* unde recepit Ryckius, quem sequimur. Nam id saltem est in scripto: *ille auctor* clare est vitium operarum, posteris propagatum editoribus. Broterius e MS. reg. dedit, *ille jam auctor.* Mox credo vere Freinshemium corrigere *ei sententiæ*, quod placebat etiam Ryckio. Nam, si capias *et* cum J. Fr. Gronovio Obs. 1, 22. p. 177. pro *etiam*, ut 1, 4. *ægro et corpore*, tamen friget, ut opinor. Nam haberet vim augendi, quæ huic loco non convenit. An enim mirum est, sententiæ per egressionem relationis dictæ adversari quosdam? Minimum in tali re est sententia, tali modo dicta. Ceterum, nullo modo potuerunt Coss. postulare, quod videtur Gronovio l. c. ut, quod pro sententia dictum erat a Senatoribus, relationem egressis, ratum habeat, et constitutionem esse sineret sine relatione. Nullæ tum constitutiones factæ sine relatione: ergo quærunt, an sententia illa placeat, velitque relationem fieri. Cf. 15, 22. ERN. Bud. male *in consensum Sen.* Bip. jure extrudunt *an*, rejectum jam ab aliis, ex sequenti *auctor* huc irrepsit. Sensus sic planus. Similis fere locus 14, 49. Totum hunc locum quomodo refingere laboret Jac. Gothofredus, v. ad Cod. Theod. 2, 22. de hæred. petit.

Coalitam libertate] i. e. confirmatam et auctam, ut 14, 1. *coalita vetustate imperii audacia.* Adde Hist. 4, 55. sumta metaphora ab arboribus et plantis, quæ *coalescere* dicuntur, cum radicibus adhæserunt terræ, nec convelli possunt. ERN.

Vi an æquo cum patronis] Occisus locus, ita vivam et sentiam ego. Ecce tamen vespillones aliquot (non enim medicos) ad hoc funus. Est qui legat, *Vi an æquo cum patronis jure agerent, sententiam eorum confutarent, ac verberibus ultro manus intenderent, implere vel pœnam suam dissuadentes.* Alius, *ut ne æquo cum p. i. a. s. e. conculcarent: ac v. v. m. intenderent, implerentve p. s. d.* Parcite boni viri; non vos, non ego restituemus sine libris: a quibus nihil hic juvor. Ludibria tamen mea hæc: *ut jam nec æquo cum patronis jure agerent. Sententia eorum consultari, an verberibus manus ultro intenderent, impune vel pœnam suetam dissuadentes.* Ad manuum intentionem facit aliquid locus e 3, 36. *Libertique etiam ac servi, patrono vel domino, cum voces, cum manus intentarent, ultro metuebantur.* LIPS. Ego hæc sic lego: *vine an æquo cum patronis jure agerent? sententiam coram confutarent, an verberibus manus ultro intenderent? impellere pœnam suam dissuadentes:* h. e. parum abesse, quin dubium facerent, vine cum patronis agere, an æquo jure, ut pares cum paribus, velint: parum abesse, quin irrumperent in curiam, non modo, ut sententiam contra se dictam arguant, sed etiam ut manus intentent sententiæ auctoribus: denique quid aliud agere adversantes, quam ut arcessant pœnam suam, et in se ruinam trahant. Vid. Obs. 1, 22. p. 178. GRON. De corrupto misere, et tam varie tentato loco vix attinet dicere. Illud video, ab initio *ut* necessarium esse, propter verba, *irreverentiam eo prorupisse.* Deinde, non potuisse timere, ne in curiam irrumperent liberti etc. nam cum hæc per egressionem relationis dicerentur, non potuere illi scire: adeoque hoc valde improbabiliter diceretur. Sed facilius hic est, alius sententiam refellere, quam ipsum quid certi proferre. Vir doctus in exemplo Gryph. sic correxerat: *Ut nec æquo c. p. i. a. sed jam coram insultarent, ac verberibus manus ultro intenderent, impune vel pœna sua gaudentes.* Broterius sequitur correctionem Huetii, *ut æquo i.* i. e. ut jam se æquarent patronis, et cum iis jure agerent. *Insultarent*, et *impune* arbitror verum esse, et de contemtu pœnæ a dominis timendæ sermonem esse in extremo, ratio subjecta plane docet. ERN. Quæ leguntur in textu, ea sunt, quæ Pichena e cod. Flor. repræsentat. Bud. plane sic, nisi quod habeat *vi an equo* omisso *ne*, a 2. m.

intenderent, inpulere vel pœnam suam dissuadentes. Quid enim aliud læso patrono concessum, quam ut vicesimum ultra lapidem in oram Campaniæ libertum releget? Ceteras actiones promiscuas et pares esse. Tribuendum aliquod telum, quod sperni nequeat. Nec grave manumissis, per idem obsequium retinendi libertatem, per quod adsecuti sint. At criminum manifestos merito ad servitutem retrahi, ut metu coerceantur, quos beneficia non mutavissent."

adjecto, quod nihil ad rem. In ed. Ven. apud Juntas pro *ui* est *ut*. Restituendi locum desperatum spes nulla. Conjecturas variorum dant Bip. suamque addunt, quæ sic habet: *eo pr. fr. ut vine an æquo c. p. i. ag. s. coram cons. ac v. m. u. int. impuniti* (vel *mulctam*) *v. p. diss.* Addo Hill. Rac. 12. *ut ne æquo quidem c. p. i. ag. ac s. eorum cons. sed v. m. ultro int. inhibere vel p. s. diss.*

Læso patrono concessum] Quando id, aut qua lege patrono concessum, quærimus. Suspicor esse ab Augusto, qui, ut Dio ait, 55, 13. constituit τὰ δικαιώματα οἷς οἵτε ἄλλοι πρὸς τοὺς ἐλευθερουμένους, καὶ αὐτοὶ οἱ δεσπόται σφῶν γενόμενοι χρήσοιντο: id est, *jura, quibus erga libertos cum alii, tum ipsi patroni uterentur.* Et relegatio quidem est ab exemplis ævi prisci. Ut enim patres olim filios rus relegabant pœnæ et molestiæ caussa, (uti Roscius Amerinus, uti Torquatus a patribus relegati leguntur) sic patronis relegandi libertos jus nunc tribuit sive quis alius, sive Augustus. Sed in numero num qua ratio? et cur non ultra XX lapidem? Nihil reperio. Præfectus quidem urbi intra centesimum lapidem cognoscebat; ultra, Præfectus Prætorio; ut notat Ulpianus in fragm. Pithœanis tit. de plagiariis et l. 1. De off. Præf. urbis, l. 9. De offic. Procons. Eoque exemplo Severus Imp. Prætorianos milites ultra centesimum lapidem abesse ab urbe jussit, apud Herodianum 2, 43. Et Prosper Aquit. de Symmacho; quem, cum aram Victoriæ restitui postulasset, *iratus Princeps statim a suis aspectibus pulsum in centesimo lapide, rhedæ non stratæ impositum, ea die manere præcepit.* Dio tamen 52, 21. ubi de Præfecto urbis, jurisdictionem ejus angustius terminat, ἔξω τῆς πόλεως μέχρι πεντήκοντα καὶ ἑξακοσίων σταδίων: ea essent milliaria circiter 87. nisi in Dione rescribendum sit, ἑπτακοσίων, quod puto. Sane ad Præf. urbis pertinuisse, audire patronos querentes de libertis, ex Ulpiano clarum l. 1. De off. Præf. urbis. Sed Tacitus patrono ipsi hanc relegationem, ut apparet, tribuit: nec tamen videtur usurpari potuisse, sine auctoritate majori. LIPS. Locum Dionis ex ipso Dione emendari potuisse, Reimarus docet.

In oram Campaniæ] *Oram Campaniæ* novi ex H. 3, 60. *Jam Misenensem classem et pulcherrimam Campaniæ oram descivisse. Moram* autem *Campaniæ*, ut corrigit Petitus (in Leg. Att. p. 183.) Latine quid hic sit, ignoro. *Centesimum ultra lapidem* scribendum, vicisse mihi videntur Lipsius et Camillus Peregrinus in opere docto de Capua diss. 1, 6. Mirum tamen, *in oram Campaniæ* libertos relegari. Sed sciendum, neminem relegatum proprie in Campaniam; nedum omnes, et nusquam alio. Relegatio fiebat ultra centesimum. At locum ultra centesimum quilibet sibi legebat ipse, qui solum vertebat. Ex his igitur aliquos, præcipue lautiores, Campaniam prætulisse, atque huic invidiæ occasionem dedisse, satis est verisimile. In exemplo est Etruscus apud Statium Silv. 3, 162. *molles Campani litoris oras, Et Diomedeas concedere jussus in arces.* Itaque isthæc ἐπεξήγησις ita explicanda est: *centesimum ultra lapidem*, puta *in oram Campaniæ*: verbi gratia *in oram Campaniæ*: quæ pœna quanta sit, ex eo noscas licet, quod profugi delicati in Campania subsidere possunt, et subsederunt quidam: nam et ora Campaniæ ultra centesimum est. GRON. Sic etiam Gothofred. ad Cod. Theod. L. 2. t. 22. de lib. ademtione t. 1. p. 217. ed. Lips. ERN. Conf. et Ryck.

At criminum] Sic cod. Fl. Guelf. ed. pr. Pichena et seqq. *Ac* Puteol. cum ceteris ad Pich. quod ab h. l. alienum esse, facile intelligitur. Mox *mutavissent* ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. Puteol. autem cum Beroald. Alc. et MS. Guelf. *commutavissent.* Parum refert. Sed utrumque vitiosum et sine sensu esse puto. An Tacitus scripsit *quos beneficia non continuissent*, aut simile quid; ut sit imitatio sententiæ Ciceroni-

XXVII. Disserebatur contra: "Paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere: nihil universorum juri derogandum: quippe late fusum id corpus. Hinc plerumque tribus, decurias, ministeria Magistratibus et Sacerdotibus, cohortes etiam in urbe conscriptas. Et plurimis Equitum, plerisque Senatoribus, non aliunde originem trahi. Si separarentur libertini; manifestam fore penuriam ingenuorum. Non frustra majores, cum dignitatem ordinum dividerent, libertatem in communi posuisse. Quin et manumittendi duas species institutas, ut relinqueretur pœnitentiæ aut novo beneficio

anæ: *ut quos honestas in officio continere non posset, metus coerceret.* Nisi malis *non* deleri, natum e *com.* Ern.

Decurias] Judicumne decurias intelligit, an potius scribarum? Puto, scribarum. Qui ordo late fusus Romæ, et non inhonestus. Liberti autem ordinem cum pretio certo emebant, uti e Cicerone haurias in Verrem 3, 79. *Ad eos me scribas revoca: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis ac scenicorum corollariis, cum decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinem civitatis se venisse dicunt.* Et p. p. de iisdem: *Mirabimur, turpes aliquos esse in eo ordine, quo cuivis pretio licet pervenire?* Scribæ ii, divisi per decurias. Sueton. in Claudio 1. *Corpus ejus per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obviis scribarum decuriis, ad urbem devectum.* Reperiesque sparsim Quæstorios scribas, Ædilitios, Prætorios, item scribas ærarii Prætorii, etc. Lips. Non erat dubitandum, sed pro certo ponendum, intelligi decurias scribarum atque etiam viatorum, præconum, lictorum etc. Nam ii quoque in decurias descripti. v. nos ad Suet. Aug. 57. ubi itidem *decuriæ* hoc sensu occurrunt. Nam, quod ministeria magistratuum separatim memorantur: etiam scribæ sunt ministri magistratuum. Sed tamen scribarum decuriæ in primis honestæ. Unde *decuriam emere* de scriba ap. Cicer. l. c. Ern.

Ministeria Magistratibus] Lictores, viatores, præcones, calatores, præcias. Lips.

Cohortes etiam in urbe] Cohortes vigilum, quæ scriptæ primo ex milite libertino. Strabo 5. p. 235. Dio 55, 26. Lips.

Si separentur] Sic inde a Rhenano editur. Priores, a Puteolano, *separarentur:* quod nescio cur a Rhenano repudiatum sit, cum non minus h. l. rectum sit. Cod. Reg. Ed. pr. *separantur:* videntur dare voluisse *separarentur.* Quare cum et codd. Fl. Guelf. *separarentur* habeant, restitui. Ern. Perinde est. Rhen. Budensem erat secutus.

Manumittendi duas species] Libertas duplex, justa, non justa. Justa, quæ vindicta, censu, testamento data; non justa, quæ inter amicos, in convivio, per epistolam. Seneca de vita beata c. 24. *Hominibus prodesse natura jubet, servi liberive sint; ingenui an libertini; justæ libertatis an inter amicos datæ.* Recteque libri veteres aliquot in Suetonii Aug. 40. *Servos non contentus multis difficultatibus a libertate, multoque pluribus a libertate justa, removisse.* Justa illa qui manumissi, plane pleneque liberi; qui altera, vinclo adhuc quodam, ut Tacitus ait, atinebantur servitutis. Imo retrahi poterant in servitutem. Fragmentum quoddam JC. veteris a Puteano. *Hi, qui domini voluntate in libertate erant, manebant servi: et manumissores audebant in servitute denuo eos per vim ducere. Interveniebat Prætor, et non permittebat manumissum servire:* et addit post, *Sed nunc habent propriam libertatem, qui inter amicos manumittuntur, et fiunt Latini Juniani.* Scite ergo ob hunc iteratæ (hæ sunt iterationes, quarum mentio, Justin. Novell. 78.) servitutis metum Messenio servus apud Plautum, qui inter amicos manumissus subjicit Men. 5, 9, 88. *Sed meliore est opus auspicio, liber perpetuo ut siem.* Lips. De retractione in servitutem mox quæretur. Ern.

Pœnitentiæ, aut novo beneficio] Pœnitentiæ, ut retraheres in servitutem: beneficio, ut vindicta liberares. Ita apud Plinium epist. 7, 16. *Facile deflectet ad te, si voles vindicta liberare, quos proxime inter amicos manumisisti.* Lips. Non adsentior magno Lipsio, nec illo fragmento Puteaneo,

locus: quos vindicta patronus non liberaverit, velut vinculo servitutis adtineri. Dispiceret quisque merita, tardeque concederet, quod datum non adimeretur." Hæc sententia valuit. Scripsitque Cæsar Senatui, "privatim expenderent caussam libertorum, quotiens a patronis arguerentur: in commune nihil derogarent." Nec multo post ereptus amitæ libertus Paris,

quod ante ab ipso prolatum est, mihi persuaderi patior, ut tum patronis jus fuisse credam, libertatem, etiam non justam, adimendi. Libertorum coercitio tempore Augusti facta ap. Præfectum Urb. ex lege Ælia Sentia, ut patet e fragmento ejus ap. Ulpian. l. 30. ff. qui et a quibus manumiss. Genera pœnarum traduntur in tit. ff. de Præf. Urb. in primis § 10. Sed in his nulla libertatis ademtio. Atque hæc ratio mansit, donec Claudius cœpit revocare ingratos in servitutem, sed decretis, non lege, ut ante dictum. Nam, si lex fuisset, frustra jam demum ea peteretur. Atque etiam alii Imperatores post subinde duriora in libertos decrevere: nulla lege de libertatis amissione sancitum ante Commodi tempora. Is initium fecit statuendi, quæ ad libertatis amissionem vim facerent, l. 6. ff. § 1. de agnosc. et alend. liberis: *primum eos in potestatem patronorum redigi et ministerium dominis præbere cogi: sin autem nec hoc modo admoneantur, vel a Præside emtori addicentur et pretium patronis addicetur.* Quæ contra disputat Cujacius Obs. 10, 33. refellit Gothofr. ad Cod. Theod. l. c. qui et alia loca legum affert, e quibus patet, post Commodi tempora libertatis ademtionem valuisse. Maxime perspicuus est locus, Paulli l. 10. ff. de manum. testam. § 1. laudatus Schultingio in Jurispr. Ante-Just. p. 573. ed. Lips. *cum hodie placeat, libertatem adimi posse.* Atqui is vixit sub Severo et Caracalla. Si ergo Commodus *primum* sanxit in potestatem patronorum redigi vendique libertos ingratos, et sui temporis id jus demum fuisse testatur Paullus, non potest jam Neronis tempore libertatis ademtio jure inducta fuisse. Quæ igitur est ista *pœnitentia?* Nempe, quæ opponitur *novo beneficio.* Qui libertatem non justam dat, spem tamen dat plenæ, sibique locum relinquit novi beneficii tribuendi: itaque libertus patrono manet quodammodo obnoxius; et, ut post ait Tacitus, vinculo servitutis attinetur, nempe ob cupiditatem justæ libertatis. Pœnitentiæ est, non dare unquam justam libertatem, cujus spem feceris; quod fit, si prioris beneficii pœnitet. Ern.

Quos vindicta patronus non liberaverit] Cur *vindictæ* tantum mentionem facit? Nempe, quia primo manumissionis per testamentum nulla hic ratio habenda erat; quod, qui sic manumissi sunt, post mortem patroni demum liberi fiunt, erga eum adeo ingrati esse non possunt: deinde manumissio per censum rarissime contingebat, cum census raro ageretur. Nam propterea censum omissum esse, quod, ut ap. Ciceronem Crassus ait de Or. 1, 40. *ex jure civili potest esse contentio, cum quæritur, is, qui domini voluntate census sit, continuone, an ubi lustrum conditum, liber sit?* non puto. Per calumniam id quæri potuisse, credo: juris recepti id fuisse, ut revocari voluntas domini posset, cum jam census esset servus, sed nondum lustrum conditum, nego. Ern. L. un. C. de Latin. lib. toll. *Persona, in quam simul et libertas et servitus concurrunt.* Qui proinde et servis et liberis accenseri poterant, eorum sortem Justin. *mediam* nominat. Canneg. de mut. Rom. nom. sub Princ. rat. p. 36.

In commune nihil derogent] Muretus (et Acid.) *derogarent;* recte, nam ante dixerat, *expenderent;* pendetque utrumque a *scripsit.* In hoc genere sæpe peccatum. V. ante not. 4. Recepit et Broterius. Ern. Codd. in his Bud. *derogent.* Bene Pichena. In his Tacitus non adeo religiosus.

Ereptus amitæ libertus] Zamiam ergo aliquando in nos molitus Ulpianus, cum scripsit l. 3. De condict. cav. data: *Neratius etiam libro Membranarum refert, Paridem Pantomimum a Domitia Neronis filia, decem, quæ ei pro libertate dederat, repetisse per judicem:* filiamque eam Neroni fecit, quæ est amita, magna sua librariive culpa. Sed librarium id peccasse, clementius est, scribendumque, *Neronis amita,* aut potius, *Neronis consilio,* quod firmat Tacitus, qui Neronis jussu patratum id ingenuitatis judicium ait. Lips. Brot. pro *amitæ* scribendum conjicit *Domitiæ.*

quasi jure civili; non sine infamia Principis, cujus jussu perpetratum ingenuitatis judicium erat.

XXVIII. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam inter Vibullium Prætorem et plebei Tribunum Antistium ortum certamen, quod inmodestos fautores histrionum, et a Prætore in vincula ductos, Tribunus "omitti" jussisset. Comprobavere Patres, incusata "Antistii licentia:" simul prohibiti Tribuni, "jus Prætorum et Consulum præripere, aut vocare ex Italia, cum quibus lege agi posset." Addidit L. Piso, designatus Consul, "ne quid intra domum pro potestate animadverterent: neve multam ab iis dictam Quæstores ærarii in publicas tabulas ante quatuor menses referrent: medio temporis contra dicere liceret; deque eo Consules statuerent." Cohibita arctius et Ædilium potestas, statutumque, "quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel pœnæ inrogarent." Eo Helvidius Priscus, Tribunus plebis, adversus Obultronium Sabinum, ærarii Quæstorem, contentiones proprias exercuit, "tamquam jus hastæ adversus inopes inclementer augeret." Dein Princeps curam tabularum publicarum a Quæstoribus ad Præfectos transtulit.

XXIX. Varie habita ac sæpe inmutata ejus rei forma: nam Augustus permisit Senatui, deligere Præfectos: dein, ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero Prætorum, qui præessent: neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius Quæstores rursum inposuit, iisque, ne metu offensionum segnius consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur

Vibullium] Vett. edd. omnes *Bibulium:* sed idem nomen est. Mox *et a Prætore* omnes edd. Sed τὸ *et* supervacuum, quod et a MS. ap. Broterium abest. ERN.

Comprobavere Patres] Int. Prætoris factum, non Tribuni, ut Muretus voluit, corrigens propter ea *non probavere*, quod placet Broterio. ERN. Item Ursino. Acid. volebat *composuere*, quod non plane displicet Lallem. Verum, puncto ante *comprobavere* posito, nil mutandum.

Prohibiti Tribuni] Non mirum. Quippe qui nec Romæ vocationem habuerint, auctore Varrone: cujus verba in Agellii Noct. 13, 12. in Italia multo minus, quippe cum potestas eorum urbis dumtaxat finibus terminaretur. Vide Dionys. 8, 87. LIPS.

Quæstores ærarii] Redundat *ærarii:* sed tum sic mos loqui. Sic 1, 75. habuimus *Prætores ærarios:* nempe, ut non omnes Prætores ærarii curam habent, nec omni tempore habuerunt, ita nec Quæstores. Itaque discriminis caussa sic dicti. ERN.

Medio temporis] Sic cod. Bud. alii *tempore*. Cf. Index.

Eo Helvidius] Sic libri omnes. J. Fr. Gron. *et* volebat. Recte. Mox *Obultronium* MSS. Flor. Bud. Guelf. *Oblutr*. At edd. vett. omnes ante Rhen. *Obutronius*. Jac. Gron. putat verum esse *Autronius*. ERN.

Varie habita, ac sæpe immutata] Quam varietatem breviter exposui, cum temporum luce, in Excurs. B. Illinc ad variam Taciti, plures locos pete. LIPS.

Honores permisit] Sic omnes edd. vett. E cod. Fl. Pichena notat *promisit*, quod tacite recepit J. F. Gron. itemque Ryckius et J. Gron. estque et in Guelf. Ego *permisit* melius puto. Voluit enim dicere, dedit, mandavit, pro quo est *permisit*. ERN. Bud. quoque a l. m. habebat *promisit*.

ætatis eum primum magistratum capessentibus. Igitur Nero Prætura perfunctos et experientia probatos delegit.

XXX. Damnatus iisdem Consulibus Vipsanius Lænas, "ob Sardiniam provinciam avare habitam." Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, "quod Præfectus remigum, qui Ravennæ haberentur, velut infimam nationum, Italiam luxuria sævitiaque adflictavisset," veneno damnationem antevertit. C. Aminius Rebius, ex primoribus peritia legum et pecuniæ magnitudine, cruciatus ægre senectæ, misso per venas sanguine, effugit: haud creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregia fama concessit; cui tres et nonaginta anni spatium vivendi, præcipuæque opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malitia fuit.

A. U. 811. A. C. 58.

XXXI. Nerone secundum, L. Pisone Consulibus, pauca memoria digna evenere; nisi cui libeat, laudandis fundamentis et trabibus, quis molem amphitheatri apud Campum Mar-

Igitur Nero Prætura perfunctos] Omnes libri *præfectura;* quod vitiosum esse, omnes agnovere scribendumque *Prætura:* primum recepit Pichena. Suet. Claud. 24. *Prætura functos* vocat: ubi v. Torr. Ern.

Antevertit] Bud. *anteiit.* Sic et Flor. teste Pichena.

Aminius Rebius] Libri vett. *C. Aminius:* nescio an *Caninius Rebilus?* Certe (et doleo) ignotus mihi, quicumque hic laudatus Jurisconsultus. Lips. Ed. pr. *Cominius Robius*, quod favet conjecturæ Lipsii. Ern. Bud. *Amminius Rebius.* Agr. *C. Annæus Rebius.* Si *Rebilus* legendum, erit *Caniniæ* gentis, ut ap. Liv. 42, 28. Cf. Sen. de Benef. 2, 27. ubi *Rebilus* dives et infamis occurrit.

L. Volusius] De hujus senio Plinius 7, 49. *Nuper L. Volusius Saturninus omnium, quos in Consulatu sententiam rogaverat, superstes fuit.* Præfectum eum urbi fuisse colligas ex altero Plinii loco ib. 12. *Nuper L. Volusio Saturnino in Præfectura urbis exstincto, notum, e Cornelia Scipionum gentis, Volusium* (intelligit Plin. Q. Volusium, qui Cos. a. 809.) *Saturninum, qui fuit Consul, genitum post 62. annum.* Et de divitiis ejus Tacitus 14, 56. *Et, quantum Volusio longa parcimonia quæsivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest.* Sed et tota Volusiorum domus dives. Tacitus 3, 30. *Volusio vetus familia, neque tamen Præturam egressa: ipse Consulatum intulit...opumque, quis domus illa immensum viguit, primus accumulator.* Lips. Mox Lipsius malebat *amicitia* pro *malitia.* Alias sane noster loquitur sic, pluriumque Impp. amicitia floruisse homines dicit. Vellem viri docti, qui contra Lipsium disputarunt, unum locum attulissent, quo probassent, *offensam malitiam* Latine dici, et hoc sensu, quem hic locus desiderat. Si vera est lectio vulgata, intelligenda est sic: inoffensis tot Principibus, qui tanta malitia essent, ut a viro bono facile offenderentur. Ern. De Volusio adde Colum. 1, 7. Lipsii *amicitia* probat Lallem.

Molem amphitheatri] Quod totum e ligno struxit. Sueton. c. 12. Vide librum nostrum, si placet, de Amphitheatro. Lips. *Extruxerat* cod. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. Edd. pr. Rhen. et seqq. At Puteol. cum sequacibus, h. e. Rivio, Beroaldo et Alc. *extruserat:* quod erat in Put. vitium operarum. *Adstruxerat*, quod est in ed. J. F. Gron. servavitque Ryckius, simile vitium puto, cum J. Gronovio. Sed videtur etiam corrigendum *extruxerit.* Alias quidem sic noster, eaque est legitima ratio: supra c. 20. *Nos quæ diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus:* et sic alibi. Mox ed. pr. post *res illustres* addit *scribendas.*

tis Cæsar exstruxerat, volumina inplere: cum ex dignitate Populi Romani repertum sit res inlustres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare. Ceterum coloniæ, Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatæ sunt: plebeique congiarium quadringeni nummi viritim dati, et sestertium quadringenties ærario inlatum est, ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque quintæ et vicesimæ venalium mancipiorum remissum, specie magis, quam vi; quia, cum venditor pendere juberetur, in partem pretii emptoribus accrescebat. Edixit Cæsar, “ ne quis Magistratus aut Procurator, qui provinciam obtineret, spectaculum gladiatorum aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet.” Nam ante non minus tali

ERN. De amphitheatro v. Plin. 16, 40.

Diurnis urbis actis] Cf. de his 16, 22.

Quadrageni nummi] Illiberalis liberalitas. Corrigo, *quadringeni*: et do auctorem Suet. 10. *Divisis populo viritim quadringenis nummis, Senatorum nobilissimo cuique* etc. LIPS. Altera summa decem Philippos vel ducatones, altera unum facit. GRON. Sic cod. Fl. Guelf. edd. pr. Puteol. et seqq. omnes, nisi quod fere *quadrigeni* exhibent, ex quo male factum *quadrageni*, quod est in Lips. Etiam ap. Suet. Ner. 10. in eadem re sic variatur, ut *quadrigeni* sit in scr. pro *quadringenis*. V. Oudend. ERN. Bud. *quadrigenti*.

Sestertium quadringenties] Alciatus subintelligi vult *centena millia*. Quadringenties centena millia nummum, summa quadringenties sestertio eadem est. Et tamen quum dicitur, *quadringenties sestertium*, non intelliguntur *centena millia*, sed tantummodo *centenum*. Nam in omnibus, quæ per adverbia sic enuntiantur, a *decies* usque in infinitum siletur intelligiturque *centenum*. Vocabulum autem *sestertium* significat pondus mille nummorum; quot scilicet nummi sestertii in argentum sestertium vel libram argenti sestertiam, hoc est, duas et selibram, imputabantur. Igitur *quadringenties sestertium*, et *quadringenties centena sestertia*, *et quadringenties centena millia nummum sestertium*, idem. Errat non minus Alciatus, cum *decies æris* dici breviter pro decem millibus æris probat ex loco Livii, in quo cum scribitur, *qui supra CCC millia usque ad decies æris*, ex proximo subaudiendum, quod deest, nemo non videt. Vide Pecuniam Vet. 2, 5. GRON.

Vectigal quoque quintæ et vicesimæ] Ampla Populi Rom. vectigalia: nullum, censeo, amplius eo, quod e servis, libertisque. Rem eam paullo uberius a capite mihi tractanti, aut gratia aut venia esto. Antiquissimum vectigal vicesimæ reperio, quæ ad libertos. Institutum a. u. 397. C. Marcio, Cn. Manlio coss. Livius 7, 16. *Ab altero Consule* (Cn. Manlio) *nihil memorabile gestum, nisi quod legem novo exemplo ad Sutrium in castris tributim, de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit. Patres, quia ea lege haud parvum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt.* Ea vicesima semper exhinc exercita, ad tempora Principum inferiorum. Itaque non infrequens memoria in libris. Ab hac aurum vicesimarium derivo, quod in sanctiore ærario: de quo Livius 27, 10. *Consulibus aurum vicesimarium, quod in sanctiore ærario ad ultimos casus servaretur, promi placuit.* Plura ad hoc vectigal, in Excursu C. et quæ ad Tacitum faciunt, vide. LIPS. Ubi etiam vide a nobis notata. Ceterum remissum est hoc vectigal in gratiam civium Rom. qui fere emtores: venditores externi: ut bene monet Pichena. ERN.

Qui provinciam] Sic correxit Rhen. ex ingenio. Ante erat *in provincias*, vitiose, ut in Guelf. ERN. In Bud. erat a l. m. *in provincia*, omisso *qui*. Sic et Puteol.

Tali largitione] Int. ludis edendis, in quibus pecuniæ profusio et largitio; quia sumtus fit in gratiam populi. Hanc ipsam largitionem vocat mox *ambitum*, h. e. benevolentiæ et gratiæ aucupationem, per quam consequuntur, ut ab accusatione tuti sint. Per *libidinem* intellige non modo Venerem improbam, sed etiam injustitiam, sævitiam, maxime avaritiam. ERN.

largitione, quam conripiendis pecuniis, subjectos adfligebant; dum, quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant.

XXXII. Factum et SC. ultioni juxta et securitati, "ut si quis a suis servis interfectus esset, ii quoque, qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent, inter servos supplicia penderent." Redditur ordini L. Varius, Consularis, avaritiæ criminibus olim perculsus. Et Pomponia Græcina, insignis femina, Plautio, qui ovans se de Britanniis retulit, nupta, ac "superstitionis externæ" rea, mariti judicio permissa. Isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque conjugis cognovit, et insontem nuntiavit. Longa huic Pomponiæ ætas, et continua tristitia fuit. Nam post Juliam, Drusi filiam, dolo Messalinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu, nisi

Propugnant] Ven. *propugnabant*. Sic et Bud. a 2. m.

Factum SC.] Quod Pisonianum dictum, in l. Senatus. De SC. Silan. et Neronianum a Paullo, Sentent. 3, 5. Certe conditum vulgatumque est Nerone II, et Pisone coss. Latum ea de re et antea sub Augusto, P. Cornelio Dolabella, et C. Silano coss. unde nomen SC. Silaniani; sed minus plene. Dixerunt plura ante me Vertranius hoc loco, et J. Cujacius Observ. 1, 18. LIPS.

Lurius Varius] MS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. omnes ante Rhen. *Lurius*. Rhen. dedit *Lusius* forte ex 11, 31. 12, 42. Credo, cum Ursino et Mureto, legendum *L. Varius:* ut est in MS. Agr. Interim antiquam scripturam restitui cum J. Gronovio, qui fallitur, cum Beroaldum primum sic edidisse dicit. *Lurii* in inscr. antiquis passim occurrunt, sed est nomen gentile, ut *Variorum*. ERN. Nullum dubium, quin cod. Agr. veram lectionem habeat, quod et Acidalio visum.

Pomponia Græcina] Soror filiave Pomponii Græcini qui Consul sub Augusto; et ad quem Elegiæ Ovidii. De Ponto 1, 6. 2, 6. 4, 9. LIPS. Filiam Ryckius putat. ERN.

Qui ovans se de Britanniis retulit] Virg. Georg. 4, 180. *Fessæ multa referunt se nocte minores.* Et Æn. 7, 286. *Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis Sæva Jovis conjux.* Horat. Sat. 1, 6, 114. *Inde domum me Ad porri et ciceris refero laganique catinum.* GRON. Hæc Alciato opposita, corrigenti *quem de Britannis ovasse retuli.* Groslotius e libro edito laudat *ovationem*, sed et illud probat. MS. Guelf. *Britannis*. ERN.

Superstitionis externæ rea] Christianismi credo accusatam hanc feminam, sive, ut tunc confundebant, Judaismi; non ergo superstitionis, sed religionis. Etsi universe fateor, genus hoc ad θρήσκειαν et inanem externumque cultum nimis pronum. Strabo l. 7. p. 297. pulchre et ex Veri adyto: Ἅπαντες γὰρ τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγοὺς οἴονται τὰς γυναῖκας. Αὗται δὲ καὶ τοὺς ἄνδρας προκαλοῦνται πρὸς τὰς ἐπιπλέον θεραπείας τῶν Θεῶν καὶ ἑορτὰς καὶ ποτνιασμούς· σπάνιον δ' εἴτις ἀνὴρ καθ' αὑτὸν ζῶν εὑρίσκεται τοιοῦτος. LIPS. Sic censent et alii, Rhenanus, Agricola, Ryckius. ERN. Christianæ religioni tum frequens ista macula inusta. V. 15, 44. Suet. Ner. 16. Plin. ep. 10, 97.

Insontem nuntiavit] Ita libri omnes: nisi quod Ursinus e cod. vet. laudat, *pronunciavit*. Fides sit penes auctorem, ut aiunt. Ceterum ita legendum et alii censent. Forte *judicavit* fuit. Sed Vulgatum defendi potest sic: Neroni et Senatui, caussa cognita, nunciavit, insontem repertam esse. ERN. *Pronuntiavit* probant Mur. Acid. Brot. Contra Hill. Rac. 38. malit *enuntiavit*.

Post Juliam Drusi filiam] Duas enim Julias Claudius sustulit, suasu sive jussu Messallinæ: alteram Drusi, alteram Germanici prolem. Sueton. 29. et Dio 60, 8. et 18. Seneca in Ludo. LIPS.

Per quadraginta annos] Luctus hic, ut clarum, ob Juliam interfectam. Ab ejus ergo cæde quadraginta anni? Falsum. Nam et cæsa paullo ante expeditionem Claudii in Britanniam, uti e Dione liquebit tibi. Scribe, fidejubente me, *quatuordecim annos*. Mors enim Juliæ in annum incidit urbis 716. a quo ad hunc Neronis Consulatum justi 14. anni. LIPS. At bene Gruterus et Freinsh. monent, non tempus intelligi, quod a cæde illa ad hunc usque annum effluxerit, sed usque ad mortem feminæ, quam longævam fuisse dicit. Male ergo quatuordecim in textum recepit Pichena. ERN.

lugubri, non animo, nisi mœsto, egit. Idque illi, imperitante Claudio, inpune, mox ad gloriam vertit.

XXXIII. Idem annus plures reos habuit: quorum P. Celerem, accusante Asia, quia absolvere nequibat Cæsar, traxit, senecta donec mortem obiret: nam Celer, interfecto, ut memoravi, Silano, Proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant "maculosum fœdumque, et idem jus audaciæ in provincia ratum, quod in urbe exercuerat." Sed pervicaci accusatione conflictatus, postremo defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, a quo Lycii res repetebant, eo usque ambitus prævaluit, ut quidam accusatorum ejus exsilio multarentur, "tamquam insonti periculum fecissent."

A. U. 812. A. C. 59.

XXXIV. Nerone tertium Consule, simul iniit Consulatum Valerius Messalla, cujus proavum, oratorem Corvinum, D. Augusto, abavo Neronis, conlegam in eo Magistratu fuisse, pauci jam senum meminerant: sed nobili familiæ honor auctus est, oblatis in singulos annos quingenis sestertiis, quibus Messalla paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoque Cottæ et Haterio Antonio annuam pecuniam statuit Princeps, quamvis per luxum avitas opes dissipassent. Ejus anni principio, mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Roma-

Ad gloriam vertit] Sic absolute, ut alias.

Traxit senecta] Faernus corrigebat *sententiam*, probante Ursino, male, cum clarum sit, *traxit* referri ad *F. Celerem*. Immo interpunge, *traxit, senecta donec*. Ern. Interpunctum ita in Bud.

Ut memoravi] Supra c. 1.

Cossutianum Capitonem Cilices] Hunc aut alium sui ævi intelligi Juvenalis voluit Sat. 8, 9. 2. *quam fulmine justo Et Capito et Tutor ruerint damnante Senatu, Piratæ Cilicum*. Sed magis certo Fabius 6, 1, 14. *Egregie nobis adolescentibus dixisse accusator Cossutiani Capitonis videbatur, Græce quidem, sed in hunc sensum: Erubescit Cæsarem timere*. Lips. *Maculosum fœd.* v. ad Hist. 2, 30. Ern.

Eprio Marcello] Ad hunc Eprium Marcellum Seguinus sel. NN. p. 103. recte refert nummum, in quo hinc ΘΕΟΝ ΣΥΝΚΛΗΤΟΝ, illinc ΕΠΡΙΩ ΜΑΡΚΕΛΛΩ Γ. ΑΝΘΥ. in area ΚΥ. quem Cypriis tribuit. Verum Eckhel. D. NN. vet. vol. 2. p. 493. ostendit, ad Cymen spectare Æolidos.

Insonti periculum fecissent] Sic loquitur etiam 16, 19. Mox Puteol. cum Ber. et Alc. *init.* Ed. Rhen. etc. *iniit.* Ern. Cf. et 14, 28. Alios *facessere per.* ut 1, 74. H. 4, 43.

Iniit Consul.] Sic Rhen. e Bud. Puteol. *init.*

Val. Messalla] Pater ejus Cos. a. 773. avus 751. proavus Corvinus a. 723. Cf. 3, 2.

Cujus proavum oratorem] Vulgo *auctorem*, pessime. Lips. Ed. pr. et sequentes omnes veteres *oratorem*. In Gryph. primum reperi *auctorem*, quod unde ductum sit, nescio. Ern. Bud. *oratorem*.

In singulos annos quingenis sestertiis] Hunc ergo Suet. intellexit 10. *Senatorum nobilissimo cuique annua salaria, et quibusdam quingena constituit*. Lips.

Aurelio Cottæ] Cos. is a. 773. Cf. 3, 2. et 17.

Haterio Antonio] Cos. a. 806. Cf. 13, 58.

Avitas opes] Vulgo, *habitas*, errore tralatitio. Lips. Vid. ad 11, 35. Ern.

Mollibus adhuc initiis prolatatum] Restituisse se (e Bud.) *prolatatum* pro vulg. *prolatum* dicit Rhen. At illud ed. pr. Puteol. sed ed. Beroaldi, forte operarum vitio, et Alciati *prolatum*. Sic tamen et MSS. Agr. Guelf. Ern.

nosque de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridaten dati a se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere: et Corbulo dignum magnitudine Populi Romani rebatur, parta olim a Lucullo Pompeioque recipere. Ad hæc Armenii, ambigua fide, utraque arma invitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac, libertate ignota, illuc magis ad servitium inclinantes.

XXXV. Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quam contra perfidiam hostium erat: quippe Syria transmotæ legiones, pace longa segnes, munia Romanorum ægerrime tolerabant. Satis constitit, fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigilias inissent: vallum fossamque, quasi nova et mira, viserent; sine galeis, sine loricis, nitidi et quæstuosi, militia per oppida expleta. Igitur dimissis, quibus senecta aut valetudo adversa erat, supplementum petivit: et habiti per Galatiam ac Cappadociam delectus: adjectaque ex Germania legio, cum equitibus alariis, et peditatu cohortium: retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme sæva adeo, ut obducta glacie, nisi effossa humus, tentoriis locum non præberet. Ambusti multorum artus vi frigoris, et quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusque miles, qui fascem lignorum gestabat, ita præriguisse manus, ut oneri adhærentes, truncis brachiis deciderent. Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omni-

Illuc magis] Sic ed. pr. ceteræque omnes: Rhen. *illic* malebat, Lipsius *illud*. Immo *illuc* verum est. *Illuc:* ad Parthos, hoc est, *ad servitium*. Sed aut *ad servitium* spurium est, aut addendum *et*, vel *adque* legendum. ERN. Bud. *illuc*.

Munia Romanorum] Freinsh. corrigit *armorum:* probatque Ryckius. Jac. Gronovius putat fuisse *Ro. armorum*, inde factum *Romanorum*. *Militia*, *disciplina*, sane *Romana*, sæpe occurrit, asperitatis indicandæ caussa. Horat. Serm. 2, 2. 10. *Si Romana fatigat militia adsuetum græcari*. ERN.

Nitidi et quæstuosi] Comti et ornati more urbanorum et molliorum: quanquam Cæsar etiam suos milites *nitere* posse dicebat. Dein negotiantes in oppidis, de more Romanorum, qui in provincia essent. Mox Guelf. *Galatiamque*. ERN. Flor. *Galiciam*. Bud. a l. m. *Galitiam*. Gron. forsan *Ciliciam*. Sed v. 15, 6.

Senecta] Flor. et Bud. *senectus*.

Ambusti m. artus vi frig.] Sic *frigus adurere* dicitur Virg. Georg. 1, 93. et *nives urere*, Lucan. 4, 52. Cf. Aristot. Meteor. 4, 5.

Ita præriguisse manus] Significat, ipsas manus, frigore præmortuas, una cum fasce devolutas vel abjectas. Negat aut ridet vir quidam, scriptis et genere nobilis, (Mich. Montanus) olim mihi serio inter amicos. Atqui et Dio notat in illo tractu vim frigoris esse; (49, 31. actis a. 718.) et Annales Turcici, (ex vers. Leunclavii ad a. mox cit.) *supra Trebizium Soleimanni milites, cum Parthos insequerentur, tanto frigore oppressos, ut plurimi manus pedesque amitterent*. Hoc nostro ævo factum a. 1535. neque igitur sic mirandum illud Taciti, aut ridendum. Scio, et a gnaris similia aut majora asseri, qui in Septemtrione fuerunt. LIPS. *Deciderent* ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. At Puteol. Ber. Alc. *reciderent*, male. Ceterum, *præriguisse* non cohæret præcedentibus, scribendumque videatur, *annotatumque*, *militi*, *qui* etc. nisi ex *annotatus* intelligas, *notatum est ei*, vel simile quid; quod sane durius est. ERN.

bus ostendere. Dehinc, quia duritiam cœli militiæque multi abnuebant, deserebantque, remedium severitate quæsitum est. Nec enim, ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia prosequebatur, sed, qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idque usu salubre, et misericordia melius adparuit: quippe pauciores illa castra deseruere, quam ea, in quibus ignoscebatur.

XXXVI. Interim Corbulo, legionibus intra castra habitis, donec ver adolesceret, dispositisque per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam priores adirent, prædicit. Curam præsidiorum Pactio Orphito, Primipili honore perfuncto, mandat. Is, quamquam incautos barbaros, et bene gerendæ rei casum offerri scripserat, "tenere se munimentis, et majores copias opperiri," jubetur. Sed rupto imperio, postquam paucæ e proximis castellis turmæ advenerant, pugnamque imperitia poscebant, congressus cum hoste funditur. Et damno ejus exterriti, qui subsidium ferre debuerant, sua quisque in castra trepida fuga rediere. Quod graviter Corbulo accepit: increpitumque Pactium, et Præfectos militesque "tendere omnes extra vallum" jussit: inque ea contumelia detenti, nec, nisi precibus universi exercitus, exsoluti sunt.

XXXVII. At Tiridates, super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adjutus, non furtim jam, sed palam bello infensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur, depopulari, et, si copiæ contra ducerentur, eludere, huc quoque et illuc vo-

Priores adirent, prædicit] Probum, quod in Romano libro est, *priores auderent*. Vellem etiam *edicit*. LIPS. MS. Fl. *audirent*. Agr. Guelf. *adirent:* et sic edd. omnes ante Pichenam. Nam Lipsius *auderent* non in textum recepit: quem imitatus sum. Cum *inire pugnam*, *adire labores*, *discrimen* et similia dicantur, cur non etiam *adire pugnam?* Non necessaria periculi significatio in tali edicto. Liv. 8, 6. *edicunt Consules, ne quis extra ordinem in hostem pugnaret:* et si esset, in verbo *adeundi*, quoque exprimeretur. Nec juvat cod. Flor. Nam *adire* et *audire* in MSS. confunduntur, ut supra notatum, et alii notarunt. Porro *edicere* est quidem verbum ordinarium in tali re, sed etiam *prædicere*. Liv. 23, 19. *quia prædictum erat Dictatoris, ne quid absente eo rei gereret:* quod recte defendit Gronovius, hoc ipso Taciti loco allato. Ceterum Romanum librum intelligo MS. Vaticanum. Nam ed. pr. quam alibi vocat Romanum librum, habet *adiret*. ERN. Bud. *adirent*. Pichenæ *auderent* recepere. Lall. Brot. Bip. Probat et Mod. ep. 99.

Pactio Orphito] *Paccii et Pacciæ* satis frequentes in vetustis lapidibus. GRON. Muretus volebat *P. Attio*. ERN.

Tendere omnes extra vallum] Quod pœnæ militaris genus antiquum. Livius 10, 4. *Cohortes, quæ signa amiserant, extra vallum sine tentoriis destituit.* Valerius 2, 7, 15. *Neve quis eorum intra castra tenderet, neve locum extra assignatum vallo aut fossa cingeret, neve tentorium ex pellibus haberet.* Vide et Polyb. 6, 36. Sed proprie de hac ipsa re sic Frontinus Strat. 4, 1, 20. *Domitius Corbulo in Armenia duas alas et tres cohortes, quæ ad castellum initio hostibus cesserant, extra vallum jussit tendere.* LIPS. Mox Rhenano placet *diuque ea contumelia:* sufficere videtur *detenti*, quod moram indicat. Suspicio tamen corruptelæ nascitur ex ed. pr. quæ exhibet *quandoque*. ERN. Bud. receptam lectionem habet. Similis struendi ratio 11, 2. 15, 44.

Huc quoque et illuc volitans] Lego primum *hucque et illuc*, deinde, ut in libro opt. *pugna exterrere*. Vera sententia, scriptioque. Nam hoc ait, Ti-

litans, plura fama, quam pugna exterrere. Igitur Corbulo, quæsito diu prœlio, frustra habitus, et exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit vires, ut Legati Præfectique diversos locos pariter invaderent. Simul Regem Antiochum monet, "proximas sibi Præfecturas petere." Nam Pharasmanes, interfecto filio Rhadamisto, "quasi proditore," quo fidem in nos testaretur, vetus adversus Armenios odium promtius exercebat. Tuncque primum inlecti Insechi, gens ante alias socia Romanis, avia Armeniæ incursavit. Ita consilia Tiridati in contrarium vertebant: mittebatque oratores, qui suo Parthorumque nomine expostularent; "cur, datis nuper obsidibus, redintegrataque amicitia, quæ novis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ possessione depelleretur? Ideo nondum ipsum Vologesen commotum, quia caussa, quam vi agere mallent. Sin perstaretur in bello, non defore Arsacidis virtutem fortunamque, sæpius jam clade Romana expertam." Ad ea Corbulo, satis comperto, Vologesen defectione Hyrcaniæ adtineri, suadet Tiridati, "precibus Cæsarem adgredi: posse illi regnum stabile, et res incruentas contingere, si omissa spe longinqua et sera, præsentem potioremque sequeretur."

ridatem ostendisse potius arma, quam intulisse; et plura exterruisse adventus sui fama, quam pugna. Lips. Optime Lipsius: *hucque et illuc volitans, plura fama quam pugna exterrere.* Sic. 15, 38. *arctis itineribus hucque et illuc flexis.* Nam in illo *extrahere* nihil sani sensus, quicquid conetur Salinerius. Gron. *Exterrere* MS. Flor. Guelf. edd. pr. Put. Ber. Alc. *Extrahere* recepit Rhen. (e Bud.) et seqq. usque ad Pich. MS. Corb. *exercere*, quod placet Broterio. Ern. Rhen. putabat *extrahere* temporis moram indicare.

R. Antiochum] Commagenæ Regem, ut supra dictum 13, 7. Lips. Hoc ordine MS. Fl. edd. vett. ante Rhen. in cujus ed. casu transposita verba. Veterem ordinem J. Gron. restituit. Sed leve hoc, nec audax error, ut ille ait, suetus in minutiis tragœdiari. *Præfecturæ* autem sunt partes Armeniæ, quibus sui Præfecti, Satrapæ, ut supra jam vidimus 11, 8. Adde mox c. 39. Ern.

Pharasmanes] Rex Iberiæ 11, 8.

Proditore suo] Scribo, *sui.* Lips. Pronomen abest a MS. Fl. Et potuit nasci e sequente *quo.* Ern. *Suo* non habet cod. Agr. habet Bud. Rectius abest.

Tuncque primum illecti Insechi] Copula est e Fl. addita a Pichena: est etiam in Guelf. Priores edd. omnes *quoque.* In nomine variant libri. MS. Vat. *Insechi*: Flor. *Insochi*, auctore J. Gron. Pichena legit *Insechi.* Ed. pr. *Insichi.* Ceteræ omnes ante Pichenam *Isichi.* J. Gron. recepit *Insochi*, quod verbum etiam inseruit Melæ 1, 19. 79. nescio, quam bene. Apud Stephanum quidem male e Ταόχοις facit Ἰνσόχους, ut eum inspicienti facile patebit. *Insechi* et *Insichi* idem nomen. Ern. Pontici populi ap. Steph.

Ante alias socia] Nostro scilicet tempore socii et fidi super alios, etsi tunc illecti. Ita possis capere, fateor; nec displicet tamen meum vetus: *gens haud alias.* Lips.

In contrarium vertebant] Sic MS. Fl. Agr. ed. pr. ut voluerat Muretus. Et sic sæpe Tacitus. Cæteræ edd. usque ad Ryck. (it. cod. Bud.) *vertebantur.* Mox edd. ante Pichenam omnes (et Bud.) *mallet. Mallent* est e Fl. Item post additum ex eodem *jam*, ut Mureto placuerat. Idque est etiam in ed. pr. et MS. Corb. (et Bud.) Ern.

Redint. amicitia] Huc advocat Vaill. in NN. Col. sub M. Aurelio t. 1. p. 180. nummum Carrharum Mesopot. quo se cives ejus φιλορωμαίους prædicant. Cf. et Eckhel. D. NN. vet. vol. 3. p. 506.

XXXVIII. Placitum dehinc, "quia, commeantibus invicem nuntiis, nihil in summam pacis proficiebatur, conloquio ipsorum tempus locumque destinari. Mille equitum præsidium," Tiridates, "adfore sibi," dicebat; "quantum Corbuloni cujusque generis militum adsisteret, non statuere, dum, positis loricis et galeis, in faciem pacis veniretur." Cuicumque mortalium, nedum veteri et provido Duci, barbaræ astutiæ patuissent. Ideo arctum inde numerum finiri, et hinc majorem adferri, ut dolus pararetur: nam equiti, sagittarum usu exercito, si detecta corpora objicerentur, nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamen intellectu, "rectius de his, quæ in publicum consulerentur, totis exercitibus coram dissertaturos," respondit. Locumque delegit, cujus pars altera colles erant, clementer adsurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieque pacto, prior Corbulo socias cohortes et auxilia Regum pro cornibus, medio sextam legionem constituit; cui accita per noctem, aliis ex castris, tria millia tertianorum permiscuerat, una cum aquila, quasi eadem legio spectaretur.

Nihil in summa pacis] Faernus (probante Urs. Acid.) volebat *in summam pacis*. Muretus *in summam* (deleto *pacis*). *In summam pacis* verum est, idque non dubitavi recipere. Liv. 3, 61. *parvaque certamina in summam totius profecerant spei:* ubi plures codd. *in summa*. V. ibi Drakenb. qui pluribus exemplis illustrat. Adde Gron. ad Senec. Controv. 1. præf. Potest quidem etiam dici *in re aliqua proficere*, sed de re præsenti, ut *in litteris proficere*; ubi de re futura sermo, accusativus necessarius est. Adde etiam Hist. 2, 16. ubi *in summam* recte recepit Freinsh. et seqq. Vide ergo inconstantiam virorum doctorum. Ern. Bud. *in summa*.

In faciem pacis ven.] i. e. ut esset species et imago quædam pacis; non belli. Sic *facies* sæpe, et tota constructio Tacito frequens. Ern.

Veteri et provido Duci] Cujus eruditionis etiam et studii in litteris signum, quod Plinius aliquotiens Corbulonem inter auctores laudat, quorum opera usus: uti Indice lib. 5. et 6. Patrem egregio viro fuisse suspicor Pomponium, aut Orfitum, suadente Plinio 7, 4. *Vestilia, C. Herdicii ac postea Pomponii Orfiti* (scribe ex libris, *Pomponii atque Orfiti*) *clarissimorum civium conjux, ex his quattuor partus enixa, Sempronium septimo mense genuit, Suilium Rufum undecimo, Corbulonem septimo, utrumque Consulem: postea Cæsoniam Caii Principis conjugem, octavo.* Lips. Mox *barbaræ astut.* more poetarum dixit, pro *barbari astutiæ*. Et similia jam vidimus, in quibus viri docti hæsere. Ern.

Majorem afferri] Si me audis, scribe, *et hinc majorem ferri:* hoc est, permitti, concedi, tolerari. Gron. MS. Agr. *offerri*, ut Danesius et Acidalius voluerant: idque recepit Ryckius. Ed. pr. locum sic exhibet: *ideo arctum non numerum finiri, et huic majores afferri.* Gronovium sequor. Ern. Gron. tamen id *ferri* in textum non recepit. Ast Guerinus, Bahrdt, aliique interpretes expressere.

Ut dolus pararetur] Sic MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. Pichena. Intermediæ omnes edd. *patraretur*. Sequentes *parar.* quod verum, et Tacito usitatum. Mox *nam* abest MSS. tribus ap. Broterium (et a Bud.). Ern. Rhen. laudat *pararetur*, nec tamen recepit.

Dissimulato tamen intellectu] Ad Taciti phrasim magis, *intellecta*. Lips. Acidalius, *intellectum*. Quasi necessarium, Tacitum semper eodem modo loqui. Immo *intellectu* exquisite dictum, nec *intellecta* mutasset librarius. Ern.

Quasi eadem legio] Int. cujus esset ista aquila: tertianorum. Sed in MS. Guelf. non est *eadem*. Melius fortasse. Ern.

Tiridates, vergente jam die, procul adstitit, unde videri magis, quam audiri posset. Ita, sine congressu, Dux Romanus abscedere militem, sua quemque in castra, jubet.

XXXIX. Rex, sive fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur, sive, ut commeatus nostros Pontico mari ac Trapezunte oppido adventantes, interciperet, propere discedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur, præsidiis nostris insessos: et Corbulo, ne inritum bellum traheretur, utque Armenios ad sua defendenda cogeret, exscindere parat castella. Sibique, quod validissimum in ea Præfectura, cognomento *Volandum*, sumit; minora Cornelio Flacco Legato, et Insteio Capitoni castrorum Præfecto, mandat. Tum, circumspectis munimentis, et quæ expugnationi idonea, provisis, hortatur milites, " ut hostem vagum, neque paci aut prœlio paratum, sed perfidiam et ignaviam fuga confitentem, exuerent sedibus, gloriæque pariter et prædæ consulerent." Tum, quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo vallo inducit, alios scalas mœnibus admovere, multos tormentis faces et hastas incutere jubet. Libratoribus funditoribusque adtributus locus, unde eminus glandes torquerent; ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari undique motu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiam diei partem nudati propugnatoribus muri, obices portarum subversi, capta escensu munimenta,

Procul adstitit] Cod. Agr. *abstitit*; ut ap. Virg. 6, 259. *absistite luco*. Cf. Rhen. ad c. 56.

Sibique quod] MS. Guelf. non habet *quod*. ERN.

Cognomento Volandum] Sic ed. pr. ut e cod. Bud. edidit Rhen. et post eum omnes. Mediæ edd. *Vallandum*, ut MS. Guelf. ERN.

Isteo Capitoni] Ex lapid. *Insteio*. Mirum ni idem, qui supra Hostorius dicitur, ubi de recipiendis obsidibus actum. Certe Vatic. liber eo loci, *Histeus*, non *Hostorius* præferebat. Nec moveor, quod ibi Centurio dicitur, hic Præfectus castrorum. Potuit enim honore esse auctus. LIPS. *Insteio* cod. Flor. ed. pr. *Isteo* a Puteolano fluxit. ERN. Bud. *Instello*. Receptum *Insteii* nomen habet Vell. 2, 16. et lapis ap. Grut. p. 362. et 172. Cf. et Cujac. Obs. 10, 37. Respice ad c. 9.

Libratoribus] Hic quoque J. Gron. intrusit suum *libritoribus*. At vide ad 2, 20. MS. Guelf. ed. pr. et ceteræ edd. omnes *libratoribus*: idque verum est. ERN.

Unde eminus glandes torquerent] Libratores ergo glandes torquebant? immo tela, lapidesque. Integer locus, quod mirere, apud Calepinum legitur: *unde eminus lapides et glandes torquerent*. LIPS. Potuit Calepinus in mente habere locum Sallust. Jug. 57. *pars eminus glande aut lapidibus pugnare*. Noster quoque Hist. 5, 17. jungit *saxa* et *glandes*. Verum arbitror etiam saxa illa, quæ a libratoribus mittuntur, *glandium* nomine intelligi posse. Nam etiam silices funda mittuntur, et libratores tantum majores lapides mittunt. ERN.

Pari undique motu] Ita MSS. Fl. (Bud.) Guelf. edd. pr. Puteol. Ber. Alc. Rhen. Ald. Gryph. At Lips. et sqq. *metu*, quod sine libris, et operarum aut correctoris culpa, irrepsisse puto. J. Gron. e Flor. restituit. Ceterum etsi *motu* servavi, idque intelligi potest, *pari undique belli mole ingruente*, tamen *metu* facilius et usitatius in tali re est. Cum par undique periculum esset, distinebantur, (*ancipitem metum* vocat Livius) nec subsidium laborantibus ferri poterat. Itaque, si constaret e bonis libris esse *metu*, præferrem. ERN.

omnesque puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis: et imbelle vulgus sub corona venundatum: reliqua præda victoribus cessit. Pari fortuna Legatus ac Præfectus usi sunt, tribusque una die castellis expugnatis, cetera terrore, et alia sponte incolarum in deditionem veniebant, unde orta fiducia caput gentis, Artaxata, adgrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ, si amnem Araxen, qui mœnia adluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur: procul, et latioribus vadis transiere.

XL. At Tiridates, pudore et metu, ne, si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur; si prohiberet, impeditis locis seque et equestres copias inligaret; statuit postremo, ostendere aciem, et dato die prœlium incipere, vel simulatione fugæ locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanum circumfundit, non ignaro Duce nostro, qui viæ pariter et pugnæ composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum delectis: recepta inter ordines inpedimenta, et tergum mille equites tuebantur: quibus jusserat, "ut instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentur." In cornibus pedes, sagittarius, et cetera manus equitum ibat, productiore cornuum sinistro, per ima

Caput gentis Artaxata] Conditam ab Artaxia rege, suasu Annibalis Pœni. Plutarchum adi in Lucullo c. 65. LIPS. ERN.

Et dato die] id est, primo die dato, cum illuxisset. Ita Annal. 4. *datoque tempore non reticebo:* id est, oblato. LIPS. Pichena conjicit *claro die*, frustra. Vir doctus ap. Ryckium *nato*, quod nimis poeticum. Mox *incedebat* ed. pr. ut post (e Bud.) castigavit Rhen. In Puteol. ed. est *insedebat*, vitio operarum, ut facile intelligitur: tamen id expressere Rivius, Beroaldus, et Alciatus. ERN.

Mediis decumanorum dilectis] Miratur Grotius, non vidisse viros tot eruditos, nullum his verbis esse sensum: mutatione opus levi: *mediis decumanorum dilecti.* Mediis locis scilicet (præcessit enim latere dextro et sinistro) incedebant lectissimi legionis decimæ. Multo magis mirum τὸν πάνυ non vidisse, *medios* esse, qui mediam aciem tenerent, qui in medio incederent: deinde *mediis decumanorum delectis* dici, verbi substantivi participio intellecto: perinde ac si esset; quum medii forent ex decuma legione delecti; quum medios haberent decumanorum delectos. GRON. Mox Guelf. *cominus insisterent.* ERN.

In cornibus pedes, sagittarius] Sic edd. omnes inde a Puteolano. Sed ed. pr. *pedites sagittariique.* Copulam quidem etiam Muretus et Acidalius addi volebant. Itaque recepissem lectionem ed. pr. nisi ceterorum MSS. auctoritas obstaret, e quibus nil varietatis notatum a quoquam video: unde suspicor, in iis vulgatum fuisse. Et id eodem redit, modo interpungatur post *pedes*, ut fecimus. ERN. Bud. etiam absque copula.

Productior cornu in sinistro] Expeditior omnino et verior erit lectio, *productiore cornuum sinistro.* E cornibus, inquit, productius erat sinistrum, et caussam addit. LIPS. *Productiore cornu in s.* cod. Fl. (quamquam non satis consentiunt, qui inspexere) ed. pr. et seqq. ad Rhenanum, qui (e Bud.) dedit *productior*, quod est et in MS. Oxon. Guelf. MS. Agr. *productiore eorum sinistro.* Atque etiam ultima in *productiore* in cod. Flor. est inducta. Ego malui scripturam Rhenani sequi, quæ mihi commodissima videtur omnium, quam meram conjecturam. *Productior* int. manus equitum peditumque. Ceterum licet suspicari, *cornu* e margine irrepsisse: brevitatis quidem si satis retinens Tacitus, non posuit. ERN. Parum quidem refert, utrum præferas. Planius tamen videtur *productius cornu* dici. Unde Lipsii lectionem restitui cum Bip. Ryckius Agr. cod. habere testatur

collium, ut, si hostis intravisset, fronte simul et sinu exciperetur. Adsultare ex diverso Tiridates, non usque ad jactum teli, sed tum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines et diversos consectari posset. Ubi nihil temeritate solutum, nec amplius quam Decurio equitum, audentius progressus et sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmaverat, propinquis jam tenebris abscessit.

XLI. Et Corbulo, castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioque circumdaret, agitavit, concessisse illuc Tiridaten ratus. Dein, postquam exploratores adtulere "longinquum Regis iter, et, Medi an Albani peterentur, incertum," lucem opperitur: præmissaque levis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemque eminus inciperet. Sed oppidani, portis sponte patefactis, se suaque Romanis permisere: quod salutem ipsis tulit. Artaxatis ignis inmissus, deletaque et solo adæquata sunt; quia nec teneri, sine valido præsidio, ob magnitudinem mœnium; nec id nobis virium erat, quod firmando præsidio, et capessendo bello divideretur: vel, si integra et incustodita relinquerentur, nulla in eo utilitas, aut gloria, quod capta essent. Adjicitur miraculum, velut Numine oblatum: nam cuncta extra, tectis tenus, sole inlustria fuere; quod mœnibus cingebatur, ita repente atra nube coopertum, fulguribusque discretum est, ut, quasi infensantibus Deis, exitio tradi crederetur. Ob hæc consalutatus *Imperator* Nero: ex Senatusconsulto "suppli-

productiore cornu sinistro. Cf. et Mod. ep. 99.

Si laxare ordd.] Si efficere posset, ut Romani ordines laxarent, ac deinde ipse distractos persequi et urgere posset. Mox, quod e MS. Fl. dedit *obsidioque* pro *obsidioneque* Ryckius et J. Gronov. est etiam in ed. pr. Alterum induxit Puteol. non Beroaldus, illius imitator. *Obsidium* sæpius Tacitus, quam *obsidio*. ERN. *Obsidio* et Agr. Bud. *obsidione*.

Audentius] Cod. Agr. *ardentius*.

Solo æquata] Ed. pr. *adæquata*, quod recipere non dubitavi, cum sit Tacito usitatum verbum. Vid. 12, 60. 15, 9. etc. Etiam Liv. 1, 29. *omnia tecta adæquat solo*, et alii. ERN.

Quia nec teneri] Verbum deest, unde pendeat *teneri*: unde Grotius malebat *tenere*, ut referretur ad *erat*. Sed potest intelligi *poterant*, quod in seqq. quodammodo latet. ERN.

Velut Numine oblatum] Farnesiano superadditum, *velut Deum numine*. LIPS. Frustra: nam simpliciter quoque dicitur *Numine*. ERN.

Cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuere] Puto, *cuncta extra, tecta tenus*: sive, quod in Flor. esse postea didici, *tectis*. Sententia. Extra urbem, usque ad tecta domusque, omnia sole liquida. LIPS. Posteriorem correctionem recepere Gronovii: scripturam cod. Fl. Pichena et Ryckius: superiores omnes edd. habent *tecta hactenus*. *Hactenus*, sive de loco, sive de tempore capias, ineptum est, nec sensum commodum habere potest: primamque syllabam natam esse arbitror e prima in *tecta* vel *tectis*. *Tenus* jungitur quidem interdum etiam accusativo: sed quia tamen MS. Flor. clare *tectis* habet, hoc præferendum puto. ERN. Bud. *tecta hactenus.*

Fulguribus discretum] Modus loquendi ductus a poetis, qui fulguribus *nubes dividi* dicunt. Horat. C. 1, 34. 5. *Diespiter igni corusco nubila dividens*; et sic sæpe alii. MS. Guelf. *fulgoribus*. ERN.

Ob hæc consalutatus Imp.] Primum MS. Guelf. *consulatus*, sed superne adjecta *t*, ut fieret *consultatus*. Deinde, quod per compendium erat *Impcr.* id in ed. pr. est *nuper*: sive in MS. illud vitium fuit, sive descriptor codicis intulit.

cationes" habitæ: "statuæque et arcus et continui Consulatus Principi: utque inter festos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de ea esset," aliaque, in eandem formam, decernuntur, adeo modum egressa, ut C. Cassius, de ceteris honoribus adsensus, "si pro benignitate fortunæ Diis grates agerentur, ne totum quidem annum supplicationibus sufficere," disseruerit "eoque oportere dividi sacros et negotiosos dies, quis divina colerent, et humana non inpedirent."

XLII. Variis deinde casibus jactatus, et multorum odia meritus reus, haud tamen sine invidia Senecæ, damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, et mutatione temporum, non, quantum inimici cuperent, demissus; quique se nocentem videri, quam supplicem mallet. Ejus opprimendi gratia repetitum credebatur Senatusconsultum, pœnaque Cinciæ legis, adversus eos, qui pretio caussas oravissent: nec Suilius questu aut exprobratione abstinebat, præter ferociam animi, extrema senecta liber, et Senecam increpans: "infensum amicis Claudii, sub quo justissimum exsilium pertulisset. Simul studiis inertibus, et juvenum inperitiæ suetum, livere his, qui vividam et incorruptam eloquentiam tuendis civibus exercerent. Se Quæstorem Germanici: illum domus ejus adulterum fuisse. An gravius existimandum, sponte litigatoris præmium honestæ operæ adsequi, quam conrumpere cubicula Principum feminarum? Qua sapientia, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies sestertium paravisset?

Deinde pro *et SCto* est *ex SCto;* quod verum est: porro vitiose *supplicationesque* post *Dis grates*. Tandem *et æque oportere dividi . . . colerent. Colerent* quidem etiam MS. Flor. Guelf. ceteræque edd. ante Rhenanum: qui, quare *colerentur* reposuerit, idque tam constanter secuti sint editores, non assequor. Ego cum J. Gronovio *colerent* restitui. Ern. Bud. *consulatus . . . colerentur.*

C. Cassius] V. 12, 11. Cf. Ryck. ad 6, 15.

Legis Cinciæ] i. e. SCti facti ante ad legem Cinciam emendandam, quo pœna constituta. Nam lege Cincia, quæ proprie dicta, nulla pœna constituta fuit. Vide dicta in Excurs. 24. ad Suetonium. Ern. Cf. 11, 5. sq.

Livere his] Sic MS. Flor. cui concinit ed. pr. *lividæ his:* MS. Guelf. Puteol. *invidere:* quod omnes secuti sunt ad Pichenam. *Livere* pro invidere frequens huic ætati. Distinguuntur tamen *livere* et *invidere* in Dial. de Orat. c. 25. Ceterum omnes ante Rhenanum habent *juvenem*, pro quo ille recte dedit *juvenum*. At MS. Guelf. *a juventute imperita suetum.* Ern. Bud. a l. m. *livere*, quod 2. m. in *invidere* mutavit. Idem *juvenem*. Rhen. ex ingenio correxit.

Se Quæstorem Germanici] Suilius Quæstor, Germanico bello. Annal. 4, 31. *At P. Suilium Quæstorem quondam Germanici.* Adulterum Senecam in Julia Germanici filia fuisse vult. Dixi ante. Lips. Mox Guelf. *sponte a litigatoribus.* Vulgatum exquisitius et verius. Ern.

Existimandum] Sic Rhen. e Bud. Put. *estimandum.*

Ter millies sestertium] Summa eadem divitiarum Senecæ, expressa a Dione 61, 10. qui omnes res relictas habet, præut culpet virum inculpatum. Ita adulterium illi objicit cum Agrippina: pullarium eum fuisse ait, idemque vitium ab illo insitum Neroni: caussam auctoremque interfectæ matris: aliaque, quæ homo vanus, præter fidem præterque omnium mentem, conviciatur velut e plaustro. Quibus odii caussis? aut

Romæ testamenta et orbos velut indagine ejus capi. Italiam et provincias inmenso fœnore hauriri. At sibi labore quæsitam et modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quam veterem ac domi partam dignationem subitæ felicitati submitteret."

XLIII. Nec deerant, qui hæc iisdem verbis, aut versa in deterius, Senecæ deferrent. Repertique accusatores, "direptos socios, cum Suilius provinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum" detulere. Mox, quia inquisitionem annuam inpetraverant, brevius visum, urbana crimina incipi, quorum obvii testes erant. Ii, "acerbitate accusationis Q. Pomponium ad necessitatem belli civilis detrusum: Juliam

quo mendacii pretio? Nam Seneca tanto anterior, non injuria, non beneficio cognitus illi. Sed credo, judicii quædam morumque perversitas fuit, quæ eundem illum in Ciceronem exacuit, quæ in Cassium, Brutum, omnesque bonos. Caveat ab his, moneo, juventus: et e campis illis ita antiquitatum et historiæ flores legat, ut non colligat venena. At, quod ad divitias elegantiamque Senecæ attinet, vide lector et lege egregium ejus libellum De vita beata; quem scripsit non alia re, quam ut ora obstrueret calumniatoribus istis: præsertim a c. 17. LIPS. V. et Dio 62, 2. Cf. Gron. Pec. vett. 4, 11.

Orbos—capi] Captatorum putida studia Romæ ob spem hereditatis captat noster et arguit. Cf. Germ. 20.

Olim partam] Ex aliis libris liceat, *diu partam*. LIPS. *Ac olim* est a Puteol. Sed pr. ed. habet *ac deo:* unde videtur nata Rhenani conjectura *adeo:* quod plane est in MSS. Oxon. et Guelf. MS. Flor. *ac dō*. Unde Lipsius, Pichena, fecere *diu:* J. Gronovius putat esse *domi:* quod præcedentibus aptissimum est. Interea sequamur, quod recentiores edd. obtinet *ac diu*, quamquam nobis suspectum. ERN. Bud. a 1. m. *ac deo*, ut in ed. pr. unde 2. m. *ab eo*. Placet *domi*. Sic et Lall. et Bip. *diu*, *olim* redundant ob veterem.

Felicitati submittere] Lege *submitteret*. LIPS. Vett. omnes *submittere*, et MS. Guelf. (et Bud.) Mox *aut versa* non erat in MS. Bud. nec est in Guelf. et aliis ap. Broterium. Rhenanus putabat abesse commode (retinuit tamen). Saltem *aut* servari deberet. ERN.

Inquisitionem annuam impetraverant] Cicero act. Verr. 1, 2. *Itaque, cum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguam postulavissem, invenit iste, qui sibi in Achaiam biduo breviorem diem postularet: non ut is idem conficeret diligentia et industria sua, quod ego meo labore et vigiliis consecutus sum. Etenim ille Achaicus inquisitor ne Brundisium quidem pervenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obii, ut omnium populorum privatorumque injurias cognoscerem.* Asconius in Orat. pro Scauro: *Subscripserunt Triario in Scaurum L. Marius L. F. M. et Q. Pacuvii fratres, qui inquisitionem in Sardiniam itemque in Corsicam insulas dies tricenos acceperant.* Plinius Epist. 3, 9. *Addiderunt Bætici, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt, nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt:* p. p. *Norbanum Licinianum Legatum et inquisitorem.* Et mox: *non Legati nomen, non inquisitionis officium.* Quæ firmant lectionem Flor. *impetraverant*, indignam, quam silentio Lipsius transmitteret. Aurelius *impetraverat*, interpretatur, annum ad purgandam innocentiam, contra morem et rationem. Et tamen alium sensum id verbi non habet. GRON.

Suburbana crimina] Cur autem *suburbana*? omnia ista in urbem perpetrata. Vereor, ne *sub* ortum sit e terminatione præcedentis verbi. *Urbana crimina* opponuntur *provincialibus*, de quibus ante, ut apud Cic. in Verrinis. Mox ed. pr. MS. Guelf. *hi* pro *ii*, ut sæpe aliis locis. ERN. Recte vidit Ern. Sequor, deleto *sub*.

Q. Pomponium] Nihil legi: qui sequuntur, ii fere nominati Senecæ in Ludo. LIPS. De Q. Pomponio 6, 18. de Sabina P. 11, 2, 4. de Val. Asiatico 11, 2, 3. Corn. Lupus sub Tiberio ProCS. Cretæ teste nummo, de quo Eckhel. D. vet. NN. vol. 2. p. 302.

Drusi filiam, Sabinamque Poppæam ad mortem actas: et Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumventos: jam Equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudii sævitiam" Suilio objectabant. Ille, " nihil ex his sponte susceptum, sed Principi paruisse," defendebat, donec eam orationem Cæsar cohibuit, " compertum sibi," referens, " ex commentariis patris sui, nullam cujusquam accusationem ab eo coactam." Tum " jussa Messallinæ" prætendi, et labare defensio. " Cur enim neminem alium delectum, qui sævienti, inpudicæ, vocem præberet? Puniendos rerum atrocium ministros, ubi pretia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent." Igitur, adempta bonorum parte (nam filio et nepti pars concedebatur; eximebanturque etiam, quæ testamento matris, aut aviæ acceperant) in insulas Baleares pellitur; non in ipso discrimine, non post damnationem fractus animo: ferebaturque, copiosa et molli vita secretum illud toleravisse. Filium ejus, Nerulinum, adgressis adcusatoribus, per invidiam patris et crimina repetundarum, intercessit Princeps, tanquam satis expleta ultione.

XLIV. Per idem tempus, Octavius Sagitta, plebei Tribunus, Pontiæ, mulieris nuptæ, amore vecors, ingentibus donis adulterium, et mox, ut omitteret maritum, emercatur, suum matrimonium promittens, ac nuptias ejus pactus. Sed, ubi mulier vacua fuit, nectere moras, " adversam patris voluntatem" caussari, repertaque spe ditioris conjugis, promissa exuere. Octavius contra modo conqueri, modo minitari, " famam perditam, pecuniam exhaustam" obtestans: denique salutem, quæ sola reliqua esset, arbitrio ejus permittens. Ac, postquam spernebatur, " noctem unam ad solatium" poscit, " qua delinitus, modo in posterum adhiberet." Statuitur nox. Et

Jussa Mess. prætendi] Ed. pr. (et cod. Bud.) *protendi*. Mox *delectum* ut MS. Flor. et Agr. quod cum J. Gron. recepi. Ceteræ (et cod. Bud.) *electum*. MS. Guelf. *neminem allectum*; vitiose. Post *delegare aliis scelera* exquisite, pro in alios auctores transferre: sumta forma loquendi a re pecuniaria. Cicero exemplum præivit Or. pr. Font. 4. *quid si hoc crimen optimis nominibus delegare possumus.* V. plura in Clave Cic. in h. v. ERN.

Filio et nepti pars concedebatur] Ablego te ad Cujacium, Obs. 6, 23. qui ante me abunde dixit. LIPS. Mox *acceperant* accipe de filio et nepte, aut solis, aut Suillio patre simul. Ita non opus cum Mercero *acceperat*. Quod porro Freinsh. conjicit *aviæ ceperant*; in MS. Flor. esse testatur J. Gronovius *aviæ*, quod recepit Broterius; Freinshemii conjecturam Lallemannus. ERN. Bud. *avi*: sed rectius Flor.

Octavius contra modo conq.] A MS. Bud. aberat *modo*, a Guelf. abest *contra modo*. Idem mox *ostentans*, quod hic non alienum foret: sed sæpe in illo libro *ostentare* scribitur pro *obtestari*: et *obtestans* h. l. efficacius. ERN. Bud. ut Guelf. non habet *contra modo*, ad quod non satis attendit Rhen. Bud. etiam *obtestans*; alterum illud videtur pertinere ad Guelf.

Postquam spernebatur] Verbum proprium in re amatoria, cum non redamere, sed fastidiare; de quo copiose, ut solet, Broukhus. ad Tibull. 1, 4, 77. p. 93. ubi h. l. non omisit. *Modum adhiberet*, int. amori: deponeret amorem. ERN.

Pontia consciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille, uno cum liberto, ferrum veste occultum infert. Tum, ut adsolet in amore et ira, jurgia, preces, exprobratio, satisfactio; et pars tenebrarum libidine seposita. Ex qua æstu incensus, nihil metuentem ferro transverberat, et accurrentem ancillam vulnere absterret cubiculoque prorumpit. Postera die manifesta cædes: haud ambiguus percussor: quippe mansitasse una convincebatur. Sed libertus "suum illud facinus" profiteri, "se patroni injurias ultum esse." Commoveratque quosdam magnitudine exempli: donec ancilla, ex vulnere refecta, verum aperuit: postulatusque apud Consules a patre interfectæ, postquam Tribunatu abierat, sententia Patrum ex lege de sicariis condemnatur.

XLV. Non minus insignis, eo anno, inpudicitia magnorum Reip. malorum initium fecit. Erat in civitate Sabina Poppæa, T. Ollio patre genita, sed nomen avi materni sumpserat; inlustri memoria Poppæi Sabini, Consulari et triumphali decore præfulgentis: nam Ollium, honoribus nondum functum, amicitia Sejani pervertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animum: quippe mater ejus, ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter et formam dederat: opes claritudini generis sufficiebant: sermo comis, nec absur-

Libidine seposita] Viri doctiss. malunt *libidini:* qui casus legitimus. Infra c. 54. *agri vacui et militum usui sepositi*, et alibi. Sed nil impedit intelligere *in libidine*, *per libidinem*. *Seposita* est absumta, s. ut Bernecc. in Indice, exacta. Si dativus verus sit, est, tributa, impensa. ERN. Bud. *libidine*. Sed emendatio dubia esse nequit.

Et questu incensus] Hæc lectio edita est a Puteolano, quam falsam esse J. Gronovio concedo. Nam *questus* jam præterierat. MS. Flor. *et quastim census*. Agr. et ed. pr. *et quæsiti census*. Gron. hinc facit, *et quasi incensus*, sc. amore ex usu libidinis, simulans se remollitum; quod nec significat *incensus*, nec huic loco aptum est. Ego tentavi, *atque ita infensus*, vel *sic*. Ubi statiaverat libidinem, tandem infestus, ardens sc. ira ex injuria, transfigit feminam. *Atque ita* formula frequentissima in eventu rei tradendo, ut omnes sciunt. *Infensus* poterat abesse, sed quoties Livius similiter ponit *infestus?* Qui meliora dederit, ei ego plaudam primus. Broterius: *qua statim inc.* ERN. In Bud. adfuerat a 1. m. *quæstum census*: 2. m. inde fecit *quæstu incensus*. Bip. conjectant *ex qua succensus*. Hill. Rac. 9. *atque æstu incensus*, ut ap. Virg. Æn. 4, 532. Malim *Ex qua æstu incensus*.

Injurias ultum esse] Mallem, *ultum isse*. LIPS. Vid. ad c. 17. Mox *commoverat* cod. Bud. Copulam sæpe in tali contextu ap. nostrum reperi. ERN.

Postquam trib.] Nam Magistratus postulari et accusari non possunt. Sed mox pro *et* videtur scribendum *ex:* quorsum enim copula? ERN. Bene. Facilis erat lapsus.

Et lege de sicariis] Edd. vett. ante Rhen. omnes habent *Cornelia*, non demum Beroaldi, ut J. Gron. tradit. Sed recte deletum auctoribus MSS. Flor. Budensi, Oxon. Guelf. quibus consentit Guelf. cum aliis ap. Broterium. ERN. Sustulit et Jac. Gron.

Magnorum Reip. malorum] Sic ex Flor. dedit Pichena, sic ed. pr. Mediæ omnes *majorum:* superior nullum Reip. malum attulerat. ERN. Bud. *majorum*.

Ollium honoribus nondum functum] Atqui Quæstorium eum fuisse Suetonius autumat 35. Sed Quæstura fortasse non tam honos, quam aditus ad honorem. Ipse tamen Tacitus 12, 64. Quæsturam inter Magistratus recensuit, Agellius, et alii. LIPS.

Mater ejus] Poppæa, de qua 11, 1. sq.

Nec absurdum ingenium] E Sallustio imitatum, qui Cat. 25. de Sempronia: *Ingenium ejus haud absur-*

dum ingenium: modestiam præferre et lascivia uti: rarus in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret adspectum, vel quia sic decebat. Famæ nunquam pepercit, maritos et adulteros non distinguens: neque adfectui suo, aut alieno obnoxia: unde utilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufii Crispini, Equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit, juventa ac luxu, et quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur: nec mora, quin adulterio matrimonium jungeretur.

XLVI. Otho, sive amore incautus, laudare "formam elegantiamque uxoris" apud Principem; sive ut accenderet, ac, si eadem femina potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adjiceret. Sæpe auditus est consurgens e convivio Cæsaris, "se ire ad illam, sibi concessam" dictitans, "nobilitatem, pulchritu-

dum, posse versus facere. Lips. Quod alias *amœnum*, *facetum*. Nam supra c. 14. *non absurde dixit*, pro facete, lepide. Ern.

Velata parte oris] Ad æmulationem credo mulierum Arabiæ, de quibus Tertull. De virg. vel. 17. *Arabiæ feminæ ethnicæ non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, ut, uno oculo liberato, contentæ sint dimidiam frui lucem, quam totam faciem prostituere.* Sed caussa in hoc nobili scorto, et in illis dispar. Lips.

Rufi Crispini Equitis] Alii *Crispi.* Sed Crispinum ei cognomen. Plut. in Galba, noster 15, 71. et clarissime Seneca, seu quis alius (non enim certe Philosophus) in Octavia, ubi Poppæa inducitur v. 728. sq.—*venientem intuor Comitante turba conjugem quondam meum Gnatumque: properat petere complexus meos Crispinus, et intermissa libare oscula.* Rufinus Crispinus filius ejus a Suetonio nominatur c. 35. Lips. Immo *Rufii Crispini:* nam sic filius dicitur ap. Sueton. l. c. in bonis libris: et sic supra 12, 42. dedimus. Vett. edd. (it. cod. Flor. Bud. Agr.) *Ruffi Crispi*, usque ad Lipsium, qui *Crispinus* dedit. Ryckius primus, uti nos. Ern.

Filium genuerat] Is mari mersus jussu Neronis. Suet. 35.

Quin adult. matrim. jung.] Paullo aliter H. 1, 13. Scil. Tacitus prius historiam scripserat, meliora dein dedit in Annalibus. Cf. et Plut. in Galba 25. p. 1061. et Suet. Oth. 3.

Otho, sive amore incautus, etc.] Vere incautus: et simillima vecordia ille Candaules apud Justinum 1, 7. *Hic uxorem, quam propter pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus voluptatum suarum tacita conscientia. . . prorsus, quasi silentium damnum pulchritudinis esset.* Vecordia inquam simili, sed et fato. Lips. Acidalius hic transposita membra putat, et verba *laudare formam principem*, post *adjiceret* poni vult. Putem, Tacitum sic dedisse, quia paullo longior altera ratio facti. Si tamen placeat transpositio, malim illa verba statim poni post nomen *Othonis:* quod mollius et probabilius. Ern.

Vinculum potentiam ei adjiceret] Sic editi omnes præter ed. pr, quæ habet, *id quoque vinculum potentiæ adjiceret. Vinculum potentiæ* dicitur, ut *vinculum amicitiæ* ap. Cic. pro Plancio 2. quod potentiam, h. e. gratiam, firmat et stabilem reddit: atque, ut frequens est ap. eundem, *novum vinculum accessit*, sic hic *novum vinculum potentiæ adjecit.* Itaque mihi valde blanditur ista lectio; præsertim cum durum sit *vinculum potentiam adjicit.* Vinculum non auget potentiam, sed firmat. Ern.

Sibi concessam dictitans] Adhæresco. Forsan, *sibi concessam a Dis jactans nobilitatem, pulchritudinem.* Aut, *sibi concessam Dis dignam nobilitatem.* Budensi aiunt legi, *ubi concessam dictitaret:* ex eo divinabam, *ubi congestam delibaret.* Lips. Ita difficilis hic locus visus, ut Grævius fassus sit, se ex eo non expediri. Primum var. lect. notabimus. MS. Fl. habet, ut est in textu, nisi quod *seque* ante *ire;* unde J. Gron. conjicit *quippe:* frustra, ut opinor, cum nil præcesserit, cujus ratio reddatur. MS. Agr. consentit cum Budensi. Ed. pr. habet

dinem, vota omnium et gaudia felicium." His atque talibus inritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primum per blandimenta et artes valescere, "inparem cupidini, et forma Neronis captam" simulans: mox, acri jam Principis amore, ad superbiam vertens, si ultra unam alteramque noctem adtineretur, "nuptam esse se" dictitans, "nec posse matrimonium amittere, devinctam Othoni per genus vitæ, quod nemo adæquaret. Illum animo et cultu magnificum: ibi se summa fortuna digna visere: at Neronem, pellice ancilla et adsuetudine Actes devinctum, nil e contubernio servili, nisi abjectum et sordidum traxisse." Dejicitur familia-

ubi. Guelf. Puteol. Ber. Alc. Rhen. Ald. Gryph. *ibi.* Lips. et ed. seqq. *sibi.* *Dictitaret* etiam MS. Agr. Perizon. An. Hist. p. 173. corrigebat *divinitus* pro *dictitans:* quod ridet J. Gronovius. Ego dudum locum sic corrigendum putavi: *sæpe auditus est, cum surgens e convivio Cæsaris ... dictitaret nobilitatem:* quod verissimum puto. Nuper autem, cum collectionem epistolarum a Burmanno editam percurrerem, si quid esset, quod Tacito prodesset, reperi t. 4. p. 671. N. Heinsium similiter correxisse, nisi, quod ille, *cum consurgens.* Ubi mirum est, Grævium non capere potuisse τὸ *cum* post *auditus est;* interrogantem, *quid factum est, cum dictitaret?* At nihil Ciceroni et Livio usitatius; estque in eo elegantia. Cic. ep. ad Div. 3, 7. *a Pausania audivi, cum diceret.* Sed Heinsius etiam pro *sibi* vult *uni,* ut Acidalius. Ern. Equidem cum Pichena sentio, nihil hic difficultatis adesse. Intelligitur, *sibi* a Diis vel a propitia sorte *concessam dictitans nob.* etc. Bud. omnino habet *ubi c. dictitaret. Seque* Flor. stare nequit. Bud. *se* absque copula, recte. Heins. non pro *sibi* vult *uni,* sed junctim *uni sibi.*

Vota omnium, gaudia felicium] Inscriptio vetus apud Grut. p. 637. QVOD. OMNES. ROGANT. SED. FELICES. IMPETRANT. Gron.

Accepto aditu] Muretus *hoc cæpto.* Acidalius *occæpto.* Heinsius *arrepto.* Non video, quare locum tentent. Nero laudibus feminæ incensus, cupit illam videre. Hoc modo cum illa aditum accepisset etc. Si dicitur *aditum dare,* cur non et *accipere?* Mox Heinsius vult deleri *se,* probante Grævio l. c. in Syll. B. At sæpe apud nostrum pronomina sic posita, item apud Suetonium, ubi abesse possent. V. ad Sueton. Cæs. c. 7. Ern. Bud. *accepto aditu.* Mox deerat *se,* intrusum a m. 2. Sic Heinsii votis codex respondet; delevi, elegantior dictio evadit.

Matrim. amittere] MS. Agr. *omittere:* probat Grævius l. c. et sic supra c. 44. *omittere maritum.* At idem *amittere,* quod omittere, dimittere. Sic *amittere occasionem* Liv. 7, 34. ubi v. Drakenb. Confundi hæc verba in libris, aliis infra locis videbimus. Ern.

Quod nemo adæquaret] Vidi qui legeret, *quod Nero non adæquaret.* Ego, *Nero haud æquaret.* Lips. Quasi recordaretur de Antonii et Cleopatræ fabulis, quod significat Plut. in Anton. 92. Αὐτοὶ δὲ τὴν μὲν τῶν ἀμιμητοβίων ἐκείνην σύνοδον κατέλυσαν· ἑτέραν δὲ συνέταξαν, οὐδέν τι λειπομένην ἐκείνης ἁβρότητι καὶ τρυφαῖς καὶ πολυτελείαις, ἣν συναποθανουμένων ἐκάλουν. Scholiastes vetus Juvenalis ad Sat. 2, 99. *Hunc incomparabilis vitæ bello civili Vitellius vicit apud Bedriacum.* Gron. Lipsii conjectura non videtur consentire arti feminæ, quæ ita offenderet Neronem. Sanus locus; nisi quis malit, *quo n. adæquaret* sc. Othonem. Mox *digna visere* ed. pr. Rhen. et seqq. At Puteol. Ber. Alc. *dignam visere,* ut Guelf. et ut Faernus volebat. Putavi ante vitium operarum esse in ed. Puteol. quod ceteræ secutæ essent, ut solent. *Visere* frustra Grævius corrigebat *videre,* Heinsius *intueri.* *Visere* sæpe etiam Livius dixit pro *videre.* V. Drakenb. ad 1, 31. Noster infra c. 54. *quo magnitudinem populi viserent:* ib. *comiter a visentibus acceptum:* 14, 1. *ubi audiret potius contumelias Principis, quam viseret.* Mox MS. Guelf. et alii, *magnifico.* Ern. Bud. *magnificum.* Idem a 1. m. *dignam,* a 2. *digna.* Rhen. editio a. 1544. habet *dignam,* etsi in adnot. præferat *digna.*

Nil e contubernio servili] Proprie: non enim nuptiæ cum servis, sed contubernium. Lips.

ritate sueta, post congressu et comitatu, Otho; et postremo, ne in urbe æmulatus ageret, provinciæ Lusitaniæ præficitur: ubi usque ad civilia arma, non ex priore infamia, sed integre sancteque egit, procax otii et potestatis temperantior.

XLVII. Hactenus Nero flagitiis et sceleribus velamenta quæsivit. Suspectabat maxime Cornelium Sullam, socors ingenium ejus in contrarium trahens, callidumque et simulatorem interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Cæsaris, usu et senecta Tiberio abusque domum Principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Mulvius in eo tempore celebris nocturnis inlecebris erat: ventitabatque illuc Nero, quo solutius, urbem extra, lasciviret. Igitur, "regredienti per viam Flaminiam compositas insidias, fatoque evitatas, quoniam diverso itinere Sallustianos in hortos remeaverit, auctoremque ejus doli Sullam," ementitur: quia forte, redeuntibus ministris Principis, quidam, per juvenilem licentiam, quæ tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque servorum quisquam, neque clientium Sullæ agnitus: maximeque despecta, et nullius ausi capax natura ejus, a crimine abhorrebat: perinde tamen, quasi convictus esset, cedere patria, et Massiliensium mœnibus coerceri jubetur.

XLVIII. Iisdem Consulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diversas ordo plebsque ad Senatum miserant: illi

Ne in urbe æmulatus ageret] Grotius corrigit *æmulus:* Heinsius *augeret.* Illud melius, sed tamen non necessarium. Ern. Grotii conjecturam probat Broterius. Heinsius suam ex 1, 52. firmare laborat, quod et Grævio placebat in Syll. Burm. t. 4. p. 670.

Potestatis temp.] Vertranius ex libro Pontificali (i. e. Vatic.) adfert *egestatis temp.*

Corn. Sulla] Is Consul a. 804. V. 12, 52. Gener Claudii fuit per nuptias Antoniæ. V. c. 23.

A Tiberio usque] Vatic. *Tiberio avo usque* ex quo fecerim, *Tiberio abusque,* deleta priore præpositione. Lips. Vaticano consentit Flor. (Bud.) Guelf. Agr. ed. pr. Lipsii correctionem cum J. Gronovio veram puto. Mox *Mulvius* vera scriptura, non *Milvius.* V. Cort. ad Sall. Cat. 45. et quos ibi laudat. Post *celebris* omnes edd. V. ad 2, 88. extr. *Ventabat* idem MS. et ed. pr. Eadem mox *solutus.* Ern. Emendationem Lipsii probant Heins. et Bip. Sequor et ego. Sic et 15, 37. *Oceano abusque.* Cod. Agr. *Mulvius.* Bud. *Solutius.*

Maximeque despecta] Copulam *que* ex Flor. restituit Pichena, quæ est etiam in Guelf. et ed. pr. *A crimine abhorrebat* est, erat ejusmodi, ut non videretur probabile, eum tale quid ausum esse, ut crimen objectum verisimile non esset. Ita eleganter *abhorrere* Ciceroni et Livio dicitur, Cic. pro Cœl. 4. *Cælius longe ab ista suspicione abhorrere debet.* Ern.

Massiliensium mœnibus] Relegandi genus tunc frequens. Sic Julia oppido Rheginorum ab Augusto clausa: Silanus a Nerone Bario municipio Apuliæ: Dolabella in coloniam Aquinatem ab Othone sepositus. Lips.

Quas diversas Senatorius ordo] Certe delendum τὸ *Senatorius,* et obsequendum scriptis id vocabuli non agnoscentibus; quod miror in nos usque judicium esse dilatum. Quemadmodum enim Romæ *ordo amplissimus, ordo florentissimus,* pro Senatu, sic in municipiis *ordo* sæpe pro Decurionibus ponitur. Tacitus ipse H. 2, 52. *Onerabat paventium curas ordo Mutinensis, arma et pecunias offerendo.* Ammianus Marc. 22, 9. *Ordo squalens occurrit et populus nimium quantum antehac florentissimus:* de Nicomediensibus. Idem 25, 9. *Et hoc quidem suppliciter ordo et populus precabatur.* Vide indicem Inscript. Grut. cap. 9. Gron. Rectissime. Non enim est in MSS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. Est additamentum Puteolani, non Beroaldinum, ut J. Gron. vocat; sed

"vim multitudinis, hi Magistratuum et primi cujusque avaritiam" increpantes. Cumque seditio, ad saxa et minas ignium progressa, necem et arma perliceret, C. Cassius adhibendo remedio delectus: quia severitatem ejus non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte Prætoria: cujus terrore, et paucorum supplicio, rediit oppidanis concordia.

XLIX. Non referrem vulgatissimum Senatusconsultum, quo "civitati Syracusanorum egredi numerum, edendis gladiatoribus finitum, permittebatur;" nisi Pætus Thrasea contra dixisset, præbuissetque materiem obtrectatoribus arguendæ sententiæ: "Cur enim, si Remp. egere libertate Senatoria crederet, tam levia consectaretur? quin de bello, aut pace, de vectigalibus et legibus, quibusque aliis Romana continentur, suaderet dissuaderetve? Licere Patribus, quotiens jus dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent, expromere, relationemque

tamen e MSS. siquidem et Guelf. habet. Ceterum tamen cum Ryckio et J. Gronovio delevi. Sed præterea MS. Flor. *plebs* copula supra scripta: ed. pr. *plebs et ordo*, quod longe mollius: ceteræ *ordo plebesque*. Ceterum pro *diversas* Guelf. et alii ap. Brot. *divisas*. Ern. Bud. *quas divisas ordo plebsque*. Otto de Ædil. Colon. p. 60. docet, perperam æstuare viros doctos, ubi *Senatoris* hic nomen legunt, siquidem mille locis *Senatores* dicuntur coloniarum, ut et SC. municipalia occurrunt in lapidibus. Verum non de hoc, credo, ambigitur; sed, an Tacitus contra morem hic adjecerit vocem *Senatorius*? hoc negatur, et recte quidem. Vid. et Gorius Inscr. t. 2. p. 192. ad lap. p. 189.

Primi cujusque] An *primi* peculiaris dignitas in Senatu, ut ap. Cic. pr. R. A. 9. *decem primi Amerini*, et Verr. 2, 67. *Magistratus et decem primi*: ap. Liv. 39, 15. *deni principes*. V. Græv. ad Cic. l. c. et Noris. ad Cenot. Pis. 1, 3. Sic videtur Ryckio. Mox MS. Bud. eleganter *ad saxa*, *ad minas*. Horat. Ep. 1, 1. 46. *per mare pauperiem fugiens per saxa*, *per ignes*. Post ed. pr. *pelliceret*. Puteol. *perliceret* cum seqq. ut Guelf. Tacite post Lipsium receptum *proliceret*, nescio unde; quod tamen eodem redit. Pro *Scribonios fratres* ed. pr. *consobrinos fratres*. At *Scribonii fratres*, etiam H. 4, 41. Ern. L. 1. D. de Muner. et Hon. occurrit *decemprimatus* et 1, 3. ib. *decaproti* memorantur. Bud. *perliceret ... Scribonios* male quidam *Scribonianos*. De iis vid. Dio in Excerptis 63, 17.

Numerum edendis gladiatoribus] Augustus edixit a. u. 732. Μήθ' ὁπλομαχίαν ... πλεονάκις ἢ δὶς ἐν ἑκάστῳ ἔτει, μήτε πλειόνων εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν ποιεῖν. Dio 54, 2. Simile edictum antea a Senatu, de quo Sueton. Julii 10. *Cum multiplici undique familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne majorem cuiquam habere Romæ liceret.* Saturnalia nostra vide. Lips. Ed. pr. *civitatem*. Ern. *Tiberius quoque munerum impensas corripuit et paria gladiatorum ad certum numerum redegit.* Suet. 34. Triginta parium mentio in lap. ap. Grut. p. 352.

Materiem] Sic Flor. Bud.

Quibusque aliis Romana] Insero vocem, *res Romana continetur*. Sequentia emendavi, distinxi, sublata confusione, quæ in libris. Lips. Ed. pr. sane *continetur*. Guelf. Puteol. *continentur*, quod omnes secuti sunt. At in MS. Bud. *continerentur*. Utrumque rectum, si modo *Romana* verum; sed Lipsii correctionem veram puto. Ern. Verba Rhenani non cepit Ern. Ex eo, quod in Bud. legitur *contineretur*, infert Rhen. apparere legendum *continerentur*.

Suaderet dissuaderetve] Nihil notatum video, unde hæc lectio sit, quæ jam est in edd. Lips. Nam ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. *suadere dissuadereve licere*: Puteol. Ber. Alc. idem sine *ve*. Sed illud melius: nam in hoc verbum non est, ad quod referatur *quin*, ut alia incommoda taceam. De re vide Gronov. Obs. 1, 22. Ern.

in ea postulare. An solum emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largius ederentur? Cetera per omnes Imperii partes perinde egregia, quam si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quod si summa dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum?" Thrasea contra, rationem poscentibus amicis, "non præsentium ignarum," respondebat, "ejusmodi consulta corrigere; sed Patrum honori dare: ut manifestum fieret, magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui animum etiam levissimis adverterent."

L. Eodem anno, crebris populi flagitationibus, inmodestiam publicanorum arguentis, dubitavit Nero, "an cuncta vectigalia omitti juberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret." Sed inpetum ejus, multum prius laudata "magnitudine animi," adtinuere Senatores, "dissolutionem Imperii" docendo, "si fructus, quibus Resp. sustineretur, deminuerentur: quippe, sublatis portoriis, sequens, ut tributorum abolitio expostularetur. Plerasque vectigalium societates a Consulibus et Tribunis plebis constitutas, acri etiam

Quam si non Nero] Acidalius vult *quasi non Nero*. Et sic plane in ed. pr. Intelligendum autem, hæc non in Senatu dicta, sed in sermonibus privatis, cœtibusque. Post *quod si*, quod e MS. Flor. edidit Jac. Gron. est et in (Bud. Agr. et) ed. pr. Id mutatum in *quæ*, ut opinor, propterea, quod *summa* ad *dissimulationem* referebatur. Sed *summa* opponuntur *inanibus*. Ern.

Immodestiam public.] i. e. avaritiam: mox vocat *cupidines*. Vid. dicta ad Sueton. Tit. c. 4. et inde natam sævitiam, sive, ut post vocat, acerbitatem. Ern.

Vectigalia omitti] Tentat Pichena *remitti*, etsi timide. Quis librarius hæreret in *remitti*, idque in *omitti* mutaret? *Omitti* est aboleri; et de hoc dubitabatur: mox *abolitio* diserte memoratur, et *tollere*, quod plus est, quam *remittere*; nam *remissio* plerumque fit ad tempus; *abolitio* in perpetuum. Etiam Sueton. Vesp. 16. dixit *omissa vectigalia*: ad quem locum confirmandum loco Taciti bene utitur Duker. neque ullo modo ibi videndum, an aliquis MS. liber habeat *remissa*: qui si reperiretur, a librario, ita, ut Pichena ad h. l. affecto, corruptum dicerem. *Vectigalia* autem proprie, h. e. de portoriis, accipit Burmannus de Vect. P. R. c. 5. p. 66. et sane post *portoria* sola commemorantur. Ern.

Attinuere Senatores] Fero: sed præfero meum illud, *seniores*. Lips. Sed illud est in omnibus libris. Ern.

Sequens] Frustra Acidalius (cum Mur.) tentat *sequi*: int. *esse*. Cicero Or. 2, 53. *non esse consequens*. Tusc. 5, 8. *alterum alteri consequens est*. Ern.

Plerasque vectigalium societates] Quæ hæc conjuratio est, ut tot viri docti corrigant *necessitates*? *Socii* et *societates* pro publicanis toties apud unum Ciceronem commemorantur, ut annotare loca pigeat. Vide ad fam. 13, 9. Et tamen in his quoque Manutius erravit ad orat. pro Plancio, c. 9. *Vel quod erat pater is, qui est princeps jam diu publicanorum; vel quod is ab sociis unice diligebatur*. Quia, inquit ille, perquam rarum, ut ab sociis publicani diligantur: ubi enim vectigalia exiguntur, ibi fere contentiones odiaque nascuntur. Quasi *Socii* sint hic provinciales, et hi momentum in comitiis istis fecerint. Immo *ab sociis* est, a publicanis. Sed captant verbum *constituere*, frustra: nam *vectigalium societates*, nihil aliud sunt quam ipsa vectigalia, ipsa publica; nullum enim publicum alicujus ponderis quod non exerceretur a societate. Gron. Mox *tum* quod Rhenanus (e Bud.) addidit, est etiam in ed. pr. et in hac præterea *acri in Remp*. In eadem est etiam *erog*. quod Rhen. se correxisse dicit. *Irrog*. natum credo, quod esset scriptum: ut in ed. pr. *errog*. Guelf. *erogationum*. Ern. Rhen. est qui *necessitates* conjiciebat, nec tamen in textum recepit. Probavere Mur. Acid. Male provocatur ad 1, 11. Urs. e cod. vet. *acri etiam tum P. R. lib.* sic et Mur. Acid.

Populi Rom. tum libertate: reliqua mox ita provisa, ut ratio quæstuum et necessitas erogationum inter se congruerent. Temperandas plane publicanorum cupidines, ne, per tot annos sine querela tolerata, novis acerbitatibus ad invidiam verterent."

LI. Ergo edixit Princeps, "ut leges cujusque publici, occultæ ad id tempus, proscriberentur: omissas petitiones non ultra annum resumerent: Romæ Prætor, per provincias, qui pro Prætore aut Consule essent, jura adversus publicanos extra ordinem redderent: militibus inmunitas servaretur, nisi in iis, quæ veno exercerent." Aliaque admodum æqua, quæ brevi servata, dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæque, et quæ alia exactioni-

Verterent] Lall. supplendum *se* præcipit; sed frequenter absolute ponitur.

Leges cujusque publici] *Publicum* hic non civitas, aut commune cujusque oppidi, uti censent: sed τὸ δημόσιον, τελωνία. Plautus Trucul. 1, 2, 41. *Illa, haud ego, habuit publicum, pervorse interpretaris.* Seneca ep. 120. (119.) *Jam ego paraveram fiscos: circumspiciebam, in quod me mare negotiaturus immitterem, quod publicum agitarem, quas arcesserem merces.* Suet. Cal. 40. *Additumque ad caput legis, ut tenerentur publico, quæ meretricium quæve lenocinium fecissent.* Seneca iterum epist. 102. (101.) *Ille, qui et mari et terra pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæstus, accesserat:* ubi male substituunt, *publicanos*. Lips. Publicani non vectigalia vetera renovabant, sed nova inveniebant. Nam, cum lex, sive formula, et capita conductionis non essent vulgata, exigebant quibusdam nominibus, quibus concessum non erat per legem, neque unquam fuerat. Has vocat *novas acerbitates* et *nomina exactionum illicitarum.* Exemplum est apud Cic. 3. in Verr. 3, 78. *Ex omni pecunia, quam aratoribus solvere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant; primum pro spectatione et collybo, deinde nescio pro quo cerario. Hæc omnia, judices, non rerum certarum, sed furtorum improbissimorum sunt vocabula.* Cæsar B. C. 3, 32. *Multa præterea ad avaritiam excogitabantur. In capita singula servorum ac liberorum tributum imponebatur. Columnaria, ostiaria, frumentum, milites, remiges, arma, tormenta, vecturæ imperabantur. Cujus rei modo nomen reperiri poterat, hoc satis esse ad cogendas pecunias videbatur.* Sic igitur isti quoque faciebant. Et licebat dolere, non recusare obnoxiis, quod illi se jure suo uti, et nihil nisi ex lege flagitare mentirentur. Hæc illis latebra sublata est legibus cujusque publici proscriptis: unde didicerunt, a quibus exigebatur, quid deberent, quid non deberent. Frustra etiam ex Suetonii Vesp. 1. probat, quod aliunde satis constat et probari non est necesse. Ibi enim sincerior lectio; *publicum quadragesimæ in Asia egit*, non *publicanum*. Adde Obs. 4, 23. Gron. In locis a Lipsio citatis alienus est e Suet. Cal. 40. nam ibi *publicum* est ærarium, quod sæpe ita vocatur, ut ap. Liv. 2, 9. *arbitrium salis in publicum sumtum.* Ern.

Prætor, per prov.] Cf. l. 1. D. de Public. et Vectig.

Quæ veno exercerent] *Quæstuosi* milites supra vocantur c. 35.

Quadragesimæ quinquagesimæque] Portorium id fuit, explicatum Quinctil. in parte, Declam. 359. *Præter instrumenta itineris, omnes res quadragesimam publicano debeant.* Sed abolitio hæc Neroniana, non firma: certe Symmachi ævo iterum præbita Quadragesima, ut discas e l. 5. epist. 65. *Quadragesimæ portorium non recte poscitur a Senatoribus candidatis, quia nostri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet... Quæso igitur, ut humanitatem nostri ordinis editoribus impartias, et ursorum transvectionem cupiditati mancipum subtrahas.* Etiam Quinquagesima; de qua ib. ep. 62. *Quæstores ordinis nostri numquam ferarum suarum portorium contulerunt. ... Nunc a fratre meo Cynegio V. C. quinquagesimæ vectigal exigitur, quod solos ursorum negotiatores, utpote quæstui servientes, oportet agnoscere.* De hac quadragesima capio Suetonium Vesp.

bus inlicitis nomina publicani invenerant. Temperata apud transmarinas provincias frumenti subvectio: et, "ne censibus negotiatorum naves adscriberentur, tributumque pro illis penderent," constitutum.

LII. Reos ex provincia Africa, qui Proconsulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum et Pomponium Silvanum absolvit Cæsar; Camerinum adversus privatos et paucos, sævitiæ magis, quam captarum pecuniarum crimina objicientes. Silvanum magna vis accusatorum circumsteterat, poscebatque "tempus evocandorum testium:" reus "illico defendi," postulabat. Valuitque pecuniosa orbitate et senecta, quam ultra vitam eorum produxit, quorum ambitu evaserat.

LIII. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio Ducum, qui, pervulgatis triumphi insignibus, majus ex eo decus sperabant, si pacem continuavissent. Paullinus

1. *Hujus filius publicum quadragesimæ in Asia egit*, *manebantque* (lego, *mantantque*, quia pervenisse eas ad suum ævum subindicat Tranquillus: vel potius, *monebantque*) *imagines sub hoc titulo*, ΚΑΛΩΣ ΤΕΛΩΝΗΣΑΝΤΙ. At in Caligul. c. 40. alia hercle ab ista: temporaria dumtaxat, et quæ cum impuro illo periit: *Exigebatur pro litibus atque judiciis ubicumque conceptis quadragesima summæ, de qua litigaretur.* Sed et quinquagesimam venalium, de qua supra, disparo ab ista; sicut quinquagesimas illas Cic. in Verr. 3, 10. sq. quæ ad aratores pertinuerunt decumanosque. Lips. Non portorium, sed *quadragesimam litium* abolitam cum Cujacio Obs. 6, 28. aliisque statuit, et simul Spanhemium, qui de V. et P. N. diss. 13. t. 2. p. 550. s. Taciti fidem impugnat, e nummo Galbæ, in quo XXXX REMISSA extat, refellit Burm. de Vectig. P. R. c. 5. p. 65. s. iis rationibus, quibus facile cessurum quemque putem. Mox *exactionibus* bene correxit Rhen. superiores *ex auctionibus*. Ern. Telonarii statuam cum titulo ΚΑΛΩΣ ΤΕΛΩΝΗΣΑΝΤΙ dat Boissard. in topogr. urb. part. 3. t. 1. fol. 51. *Exactionibus* Rhen. ex ingenio dedit: nam Bud. a 1. m. *exauctionibus*.

Frumenti subvectio] Quæ hæc subvectio? illane, quæ Romam? ex Africa et Ægypto puta, aliisque provinciis ad alimenta plebis. An intelligit, in ipsis provinciis modum positum, quo et quatenus frumenta sua adveherent? Fraudes enim et hic committi solere, et molestias objici provincialibus, e Taciti Agr. 19. disces. *Emere*, inquit, *ultro frumenta, et vendere cogebantur. Devortia itinerum et longinquitas regionum indicebatur, ut civitates a proximis hibernis in remota et avia deferrent; donec, quod omnibus in promtu erat, paucis lucrosum fieret.* Lips. Ern.

Et ne censibus] Mutuare huic loco lumen a P. Fabro Sem. 1, 25. Lips.

Habuerant] Sic Rhen. ex ingenio. Bud a 1. m. *habuerunt*.

Sulpicium Camerinum absolvit] Sed eumdem paullo post cum filio interfecit. Ἐγκαλέσας σφίσιν ait Xiphil. 63, 18. ὅτι Πυθικοὶ ἐκ προγόνων ἐπικαλούμενοι, οὐκ ἐπαύσαντο πρόσρημα τοῦτ' ἔχοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τοῦ Νέρωνος νίκας τὰς Πυθικὰς ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ἠσέβουν. Qui Dionis sive abbreviatoris ejus corruptus locus, scriboque, Ὅτι Ποιτικοὶ ἐκ προγόνων etc. Sulpicii enimvero non Pythici, sed Poetici cognominati, uti liquere potest ex Fastis. Quod cognomen ad injuriam suam trahebat Nero, quia ipse solus victor, solus Pythicus. Notabit ergo philologus similitudinem aliquam inter eas voces, veteri germanaque pronunciatione fuisse. Lips. *Sulp. Camerini* mentio in fragm. Fratrum Arvalium ap. Grut. p. 118. *Pythicus* dicitur ap. Pigh. in Annal. t. 3. p. 590. ad a. 808.

Pomponium Silvanum] Est cum Pompeium Silvanum in Tacito (H. 2, 86.) reperias; est cum Poppæum. Librariorum ea varietas sit, an hominum, alibi videbo. Lips. Infra dedi ex MS. Flor. ed. pr. *vitam eorum:* deinde ex iisdem et Guelf. *Pompeius et Vetus.* Ern.

Ambitu] Sic Rhen. e Bud. Sed et Puteol. ita. Alibi *ambitum*. Faernus volebat *impetum*, quod ridet Grut.

Paull. Pomp. etc.] De Paullino Pompeio v. Plin. 33, 50. Ei Seneca in-

Pompeius et L. Vetus ea tempestate exercitui præerant. Ne tamen segnem militem adtinerent, ille inchoatum ante tres et sexaginta annos a Druso aggerem coercendo Rheno, absolvit: Vetus Mosellam atque Ararim, facta inter utrumque fossa, connectere parabat, ut copiæ per mare, dein Rhodano et Arare subvectæ, per eam fossam, mox fluvio Mosella in Rhenum, exin Oceanum decurrerent: sublatisque itinerum difficultatibus, navigabilia inter se occidentis septentrionisque litora fierent. Invidit operi Ælius Gracilis, Belgicæ Legatus, deterrendo Veterem, " ne legiones alienæ provinciæ inferret, studiaque Galliarum adfectaret: formidolosum id Imperatori" dictitans, quo plerumque prohibentur conatus honesti.

LIV. Ceterum continuo exercituum otio, fama incessit, " ereptum jus Legatis ducendi in hostem." Eoque Frisii juventutem saltibus aut paludibus, inbellem ætatem per lacus admovere ripæ, agrosque vacuos, et militum usui sepositos, insedere, auctore Verrito et Malorige, qui nationem eam regebant, in quantum Germani regnantur. Jamque fixerant domos, se-

scripsit L. de Brev. vitæ. L. Ant. Vetus Cos. fuit a. 808. vid. c. 11.

Inchoatum a Druso aggerem] Intelligitne fossam Drusianam, Isalæ hodie cognomine insignem? quæ Rhenum imminuit, exhausit, et quasi coercuit? An potius aliud opus in Gallica ripa, quo tumidum et vagum cum pernicie accolarum amnem reprimeret? Videtur: et refero ad aggerem istum, quæ H. 5, 19. scripta: *Quin et diruit molem, a Druso Germanico factam, Rhenumque prono alveo in Galliam ruentem, disjectis quæ morabantur, effudit.* Vidi, qui molem eam vellent esse Drusoburgum, ad Isalam nunc situm. Næ illi falluntur. Nam qui potest? In Galliarum ripa ea moles fuisse debuit, non in Germaniæ; uti facto Civilis, Tacitique verbis ratio constet. Refellere quidem igitur aliena possim, firmare adhuc ipse nihil. LIPS. Ryckius LXVI redigit, ducto initio numerandi ab A. U. 745. quo Drusus Consul in Germania mortuus. Sed non necesse est terminum temporis, cujus annos Tacitus tradit, ponere in anno eo, cujus res jam exponuntur. Turbæ ex ea re ortæ hic traduntur. Opus quidem ipsum aliquot annis ante cœptum est. De aggere ipso vide H. l. c. ERN.

Mosellam atque Ararim] Deus bone, utile, magnum, regium vel Romanum plane opus! Sic Carolus Magnus Danubium et Rhenum statuit; alii alia; sed omnes statuerunt tantum: et nescio, quæ vis ab alto fere impedit, mutari hæc per Naturam statuta. LIPS. Paullo post pro *exin* ed. pr. *dein.* Pichena volebat *et in*, quod non necesse puto. ERN. Abhinc multa stupenda ejus generis opera perfecere Galli. Sic Mediterraneum mare cum Atlantico junctum. Neque dubium, quin consilium id L. Veteris exsecutura sit nostra ætas. Ceterum ex hoc loco, Sequanos tum ad Germaniam superiorem relatos, infert Perreciot ap. Grandidier in Hist. d'Als. t. l. p. 168. Id ni esset, L. Veterem consilium illud capere non potuisse. Obstitit autem Gracilis, quia pars fossæ per Belgicam erat ducenda.

Ælius Gracilis] E libris *Ælius Gracchus.* LIPS. Sic et MS. Agr. At ed. pr. *invidit operi ejus Gracilis:* fuit *Elius:* ut in seqq. Guelf. *helius*, ut ante Lips. edebatur. Mox vett. edd. *Vetere*, usque ad Rhen. *Veterem* MSS. Flor. Agr. Deinde idem MS. Agr. *cohibentur*, eleganter. Ceterum ad h. l. v. Marca Primat. Lugd. p. 160. ERN. In Bud. a l. m. erat *veteres.*

Quo] E scribendi compendio MS. elicit Pichena *quomodo.* Sed magis arridet vulg.

Malorige] Ammian. Marc. 15, 5. *Malarichum* dicit. Germ. fuerit *Malrich.*

In qua tum Germani regnabant] Flor. *in quantum Germani*, optime: id est, quatenus Germanis quidem est regnum, qui in semilibertate. LIPS.

mina arvis intulerant, utque patrium solum exercebant; cum Dubius Avitus, accepta a Paullino provincia, minitando "vim Romanam, nisi abscederent Frisii veteres in locos, aut novam sedem a Cæsare inpetrarent," perpulit Verritum et Malorigen preces suscipere. Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea, quæ barbaris ostentantur, intravere Pompeii theatrum, quo magnitudinem populi viserent. Illic, per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum "consessum caveæ, discrimina ordinum, quis Eques, ubi Senatus" percunctantur, advertere quosdam cultu externo in sedibus Senatorum: et "quinam forent," rogitantes, postquam audiverant, "earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute et amicitia Romana præcellerent;" "nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse," exclamant, degrediunturque et inter Patres considunt: quod comiter a visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, et bona æmulatione. Nero civitate Romana ambos donavit: "Frisios

Omnes conjecturas irritas fecit cod. Fl. cujus lectio editur inde a Pichena. Ed. pr. *in quam tunc Germani regnabant.* ERN. Bud. *in quam tum Germani regnabant.* Passiva dictio rectior, ut H. 1, 16. G. 43. De re ipsa G. 11.

Jamque fixerant domos] Castigat Rhen. (e Bud.) *Jamque finxerant domos.* Immo *fixerant*, id est posuerant, collocaverant. Juven. Sat. 3, 2. *Laudo tamen, vacuis quod sedem figere Cumis Destinet.* GRON. Edd. ante Rhenan. omnes *fixerant.* ERN.

Utque p. s. ex.] Bud. *atque p. s. ex.* Minus bene.

Dubius Avitus] Labor, ut scribam, *Vibius Avitus*, inducente me Plinio, qui Neronis temporibus præsedisse Galliæ Germaniæque inferiori, Vibium Avitum significat 34, 18. *Statuam Avernorum cum faceret, provinciæ Vibio Avito præsidente.* Antea suspicabar de Didio: fallebar. LIPS. Male; nam et apud Plinium optimæ membranæ *Dubio Avito*, non *Vibio.* GRON. Lipsium sequitur cum Bucherio, Eccardo, Harduinus ad Plinium, *Dubius* pro barbaro et Rom. inaudito repudians, et Broterius, Gronovium Ryckius. Sane tum multa Romæ nomina barbara, nec ante Romæ audita; nec mirum, ut monuit recte Jac. Gron. ad c. 32. in nomine *Lurii.* ERN. *Dubius* codd. Flor. Bud. Agr. etc.

Advertere quosdam cultu externo] Armenios et Parthos, sedentes in Senatu, uti eleganter Suetonius loquitur. Morem autem eum fuisse, et hunc honorem bene meritis sociis, didici e Justino; qui de Massiliensibus 43, 5. *Ob quod meritum et immunitas illis decreta, et locus spectaculorum in Senatu datus.* Item Josepho, qui decretum C. Cæsaris et Senatus recitat pro Judæis 14, 10, 6. in hæc verba: Δίδοσθαί τε Ὑρκανῷ, καὶ παισὶ τοῖς αὐτοῦ, καὶ πρεσβευταῖς τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πεμφθεῖσιν, ἔν τε πυγμῇ μονομάχων καὶ θηρίων, καθεζομένους μετὰ τῶν συγκλητικῶν θεωρεῖν. Dio 68, 15. Ὅτι ὁ Τραιανὸς τοὺς πρεσβευτὰς, τοὺς παρὰ τῶν Βασιλέων ἀφικνουμένους, ἐν τῷ βουλευτικῷ θεάσασθαι ἐποίει. Etsi vetuerat id ante, sua quadam caussa, Augustus: ut in Suetonio leges 44. interdicto tamen non firmo. Sed ait Justinus ecce, in Senatu, et Suet. Dom. 8. *in Equite spectare*: nec errent ultra, qui apud Suet. in Claudio, *in Senatoriis*, tentant reponere. Sed, quod de legatis his ad Neronis tempora Tacitus retulit, eximium et antiquæ nostræ simplicitatis factum: Tranquillo visum Claudio attribuere 25. Errat, me judice, Tranquillus. LIPS.

Degrediunturque] Sic bene e MS. Flor. dedit Pichena. Vett. omnes *digred.* ut alibi. Vid. ad 4, 49. 74. etc. ERN.

Bona æmulatio] Libri aliquot, *æmulatione*: ex quibus junctim tunc scribam, *quasi impetus antiqui et boni æmulatione*: et sane sic fuit. LIPS. *Impetus* est repentinus animi ex honesto motus. Ut c. 50. *Sed impetum ejus,*

decedere agris" jussit. · Atque illis adspernantibus, auxiliaris eques repente inmissus, necessitatem adtulit, captis cæsisve, qui pervicacius restiterant.

LV. Eosdem agros Ansibarii occupavere, validior gens, non modo sua copia, sed adjacentium populorum miseratione; quia pulsi a Chaucis, et sedis inopes, tutum exsilium orabant. Aderatque iis, clarus per illas gentes, et nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, "vinctum se rebellione Cherusca, jussu Arminii," referens, "mox, Tiberio et Germanico Ducibus, stipendia meruisse. Quinquaginta annorum obsequio id quoque adjungere, quod gentem suam ditioni nostræ subjiceret. Quotam partem campi jacere, in quam pecora et armenta militum aliquando transmitterentur? Servarent sane receptos gregibus, inter hominum famam; modo ne vastitatem et solitudinem mallent, quam amicos populos. Chamavorum quon-

multum prius laudata magnitudine animi, attinuere seniores. Antiquum, quod quodammodo excedit modum sæculi, et antiquitati laudatæ par est. *Æmulatio* autem *bona*, ut alibi *prava*. Sic igitur accipe: *quasi* quod esset *impetus antiqui et bona æmulatione* fieret. GRON. *Bona æmulatione* MSS. (Bud. et alii) et edd. vett. ante Rhen. qui dedit *æmulatio*. ERN. Scil. Rhen. finalem *ne* a seq. vocis capite huc putat accessisse librarii oscitantia. Juretus ad Symm. 4, 56. legit *boni æmulatio*. Heins. volebat *bonæ æmulationis*.

Ansibarii] Ed. pr. *Ansivarii*: et infra *Ampsivarii*. In loco Ammiani 22, 10. ex quo Rhen. Ansuarios laudat, putatque eosdem cum his, *Attuarii* hodie leguntur, quæ est gens Francorum. Vid. ibi Lindenbr. et Vales. Male igitur e loco Taciti colligit Rhen. Francos e Chaucis prodisse. Mox ed. pr. *Boiaculus*. MS. Guelf. *Biocalus*. ERN. Bud. *Amsibarii*.

Quinquaginta annorum] Libri vett. *quadraginta*. A clade certe Variana ad hoc ævum, quadraginta sex circiter anni sunt. LIPS. Edd. vett. Guelf. *quinquaginta*: recte, numero rotundo, etsi aliquot anni ad veritatem desint. ERN. Bud. habebat *et quinquaginta annorum obsequio. Id. q.* Sic et Puteol. Ante *quinq.* punctum posuit Gruterus. Copulam ante *quinq.* habent et codd. Flor. et Agr. In Bud. 2. m. bene delevit. Heins. volebat *sed*.

Quotam partem campi] Forte, *Quo tantam*, aut, *quo eam*. Vulgatam etiam tolero, et capio. LIPS. *Jacere* dicitur campus, qui non colitur, nullos fructus edit. Aliter *agri jacere* dicuntur ap. Petron. c. 44. nempe, cum non sunt in magno pretio, cum pretia eorum jacent, ut Cicero loquitur pro Rosc. Com. 12. ERN.

Servarent sane receptos] Scriberem, *exceptos* et *famem*. LIPS. Editi, ut est in omnibus scriptis et edd. ante Freinsh. qui de conjectura edidit *receptus* et *famem*; quorum illud quidem commodum sensum habet, non hoc, in hoc quidem loco. *Receptos* int. agros vel campos, ex antecedente. *Agri recepti gregibus*, sunt concessi, dati gregibus alendis. *Recipi* eleganter dicuntur, quæ excipiuntur, reservantur. V. Gron. ad Senecæ Cons. ad Marc. c. 10. atque idem est quod ante c. 54. *sepositus usui militum*: ap. Livium 1, 53. *reliquam captivam pecuniam in ædificationem templi seposuit*. Porro *inter hominum famam*, intellige, si modo campi illi sint inter homines, iis locis, ubi homines sint, habitent; quod clarum est e seq. *modo ne vastitatem et solitudinem mallent. Hominum famam*, sive *famam* pro locis habitatis illa ætas dixit, idque illustrat Gronov. Obs. 1, 4. ubi hunc locum similiter explicat. Freinsh. conjectura tamen recepta in edd. J. Fr. Gronovii, (non ab ipso) Ryckii, et, prima parte, Jac. Gronovii. Mox *sicuti* MS. Flor. ed. pr. ERN. Satis arridet conjectura Bip. quam recepi: sensus; ab hominum nunc viventium memoria. Bud. *receptos gr. inter hom. famam*.

Chamavorum] Pro his *Menapiorum* legendum suspicatur Spener Not. Germ. ant. 4, 3, 30. et loco *Tubantum* ponendum *Sugambrorum* vel *Sugambrum* Cluver. Germ. ant. 3, 12. In tot tantisque populorum mutationibus vix certi

dam ea arva, mox Tubantum, et post Usipiorum fuisse. Sicuti cœlum Diis, ita terras generi mortalium datas: quæque vacuæ, eas publicas esse." Solem deinde respiciens, et cetera sidera vocans, quasi coram interrogabat, "vellentne contueri inane solum? potius mare superfunderent adversus terrarum ereptores."

LVI. Et commotus his Avitus, "patienda meliorum imperia. Id Diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios judices, quam se ipsos, paterentur." Hæc in publicum Ansibariis respondit: ipsi Boiocalo, "ob memoriam amicitiæ daturum agros:" quod ille, ut proditionis pretium adspernatus, addidit: "deesse nobis terra, in qua vivamus; in qua moriamur, non potest:" atque ita, infensis utrimque animis, discessum. Illi Bructeros, Tencteros, ulteriores etiam nationes, socias bello vocabant. Avitus, scripto ad Curtilium Manciam, superioris exercitus Legatum, "ut Rhenum transgressus, arma a tergo ostenderet;" ipse legiones in agrum Tencterum induxit, excidium minitans, nisi caussam suam dissociarent.

quid definiri posse judicat Broterius. Cf. G. 32, 33. Mox *sicuti* cod. Flor. et Bud.

Quæque vacuæ] Suspicor dedisse Tacitum, *quasque vacuas, eas publicas esse:* et hoc exemplum addendum iis, quæ notavimus Obs. 2, 14. GRON. *Sunt* etiam ab ed. pr. abest, ut a Flor. MS. delevit Pichena: copulam addidit Rhenanus. ERN. E Bud. in quo *sint* a 2. m. adjectum.

Solem respiciens] MS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. *despiciens:* quod ridicule defendit, in textum receptum, Jac. Gronovius, quasi radios in terram missos a sole adspexerit. *Respiciens* inde a Puteolano omnes. Rhenanus conjiciebat *aspiciens.* At *respicere* pro adspicere etiam 14, 8. Pro *deinde* MS. Guelf. *idem.* ERN. Hill. Rac. 38. conjicit *suspiciens:* sed id jam occuparat Heinsius. Gruterus a glossa putat esse *respiciens* et *vocans.* Utrumque commode abesse posset.

Et commotus his Avitus] Turbata et trunca forsitan. Lego tamen, *Nec commotus his Avitus, patienda m. imperia ait. Dis quos,* etc. LIPS. Mox MS. Guelf. et duo alii ap. Broterium, *qui darent, qui adimerent,* quod sequentibus bene convenit. ERN. Bud. *quid —quid.*

Neque alios judices quam se ipsos paterentur] Nec male deleveris τὸ *se,* ut τὸ *ipsos* referatur ad *Deos.* Libro 15, 24. *quoniam Dii, quamvis potentium populorum arbitri, possessionem Parthis non sine ignominia Romana tradidissent.* Horatius Od. 3, 1, 5. *Regum timendorum in proprios greges; Reges in ipsos imperium est Jovis.* GRON.

Deesse nobis terra] Sic primus edidit Rhen. de conjectura: totidemque verbis est in MS. Agricolæ. Ed. pr. corrupte, *decere nobis terram vivam:* Puteol. *deesse nobis terra viva,* quod secutus est Beroald. *terram vivam* etiam MS. Flor. Guelf. unde J. Gron. faciebat *terra in vitam.* Pichena conjicit, *terra vivis;* utrumque bonum, illud melius et elegantius. Sic *habere in sumtum.* Illud autem est corrumpere, non corrigere, quod N. Heinsius ep. ad Græv. t. 4. Coll. Burm. 498. vult, atque etiam est in margine ed. Gryph. adscriptum, *terra potest:* quasi non melius e seq. intelligatur. Vide hoc genus loquendi copiose illustratum a Gronovio Obs. 4, 2. p. 26. Adde ad 12, 64. ERN. Bud. a 1. m. *deesse nobis terram vivam in q. m. n. p.* Bip. emendationi Rhenani substituunt hanc: *d. n. terram in vitam, in q. m. n. p.* Quippe homine forti et desperato magis dignam sic fore orationem putant. Quod ad ellipsin, similem habes H. 1, 8. *Et pacis artibus, bellis inexpertus.*

Curtilium Manciam] Phlegon. De admir. 27. *Curtilius Mancias Legatus in Germania exercitum duxit Q. Volusio et P. Scipione* COSS. LIPS. MS. Guelf. *Ab Avito scriptum ad C. M.* ERN.

Igitur absistentibus his, pari metu exterriti Bructeri, et ceteris quoque aliena pericula defendentibus, sola Ansibariorum gens retro ad Usipios et Tubantes concessit: quorum terris exacti, cum Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod juventutis erat, cæduntur: inbellis ætas in prædam divisa est.

LVII. Eadem æstate, inter Hermunduros Cattosque certatum magno prœlio, dum flumen, gignendo sale fecundum et conterminum, vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi, religione insita, "eos maxime locos propinquare cœlo, precesque mortalium a Deis nusquam propius audiri: inde, indulgentia Numinum, illo in amne illisque silvis salem provenire, non, ut alias apud gentes, eluvie maris arescente unda, sed

Absistentibus] Ita Rhen. ex Bud. *asistentibus:* prius legebatur *assistentibus.* Cf. 2, 31, 34. H. 3, 74. 4, 32.

Pari metu exterriti Bructeri, et ceteris] Flor. lectio, et ed. pr. Ceteræ (et Bud.) *exterritis Bructeris, et ceteris.* Mox *quoque* abest a MS. Bud. ERN.

Pericula deserentibus] MS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. *defendentibus:* quod interpretatur J. Gron. *a se arcentibus,* vultque servari, cum ipse interea vulgatum teneat. Ac, nisi *aliena pericula defendere* e consuetudine Latine loquentium esset, potius pericula ab aliis propulsare, quam communionem alieni periculi vitare, eam lectionem, propter librorum auctoritatem, reciperem: nunc vulgatam retineo et ipse, dum melius quid reperiatur; quum interea fatear, me nescire, an ducta sit e libro scripto. Eam primus induxit Rhenanus, corrigens lectionem superiorum edd. in quibus erat *deferentibus* (nam sic est in ed. Puteol. Ber. Alc. non *deserentibus*, ut J. Gronovius e Beroaldina laudat) sive vitium operarum in ed. Puteol. fuit, quod sequerentur ceteri, sive ita ille e MS. edidit, quod credo. Etiam infra 14, 33. confunduntur *deferentibus* et *defendentibus.* Id si est, tanto magis libet suspicari, Tacitum dedisse *defugientibus.* Ac fortasse in mente habuit locum Cæsaris B. G. 6, 13. *iis omnes decedunt*, (pro quo noster *absistere*) *aditum eorum sermonemque defugiunt.* Notio *deserendi* est jam in *sola;* quod est *deserta.* ERN. Restitui cum Bip. *defendentibus.* Rhen. hoc non posse stare putabat, nisi legatur *periculo.* Verum æque dicimus *defendere vim, injuriam, bellum* etc. imo Cic. pro Murena 3. *de civium periculis defendendis.*

Dum flumen gignendo sale] Non abhorret certe a fide, ut hoc flumen Sala fuerit? argumento vel nominis ipso. Flumen nobile, mihi carum, domicilii olim caussa, et Andreæ Ellingeri, medici primarii, cujus fides et doctrina, magna mihi, dum vivam. LIPS. Mox *libidinem* est a Rhen. superiores omnes *libidine.* Illud tamen verum est. Mox Guelf. *vi, armis.* ERN. Eccard de Orig. Germ. 2, 35. Salam Franconicum hic designari docet, cui adjacet Kissinga, prope quam adhuc sal excoquitur. Cf. Thœldenii halograph. p. 177. De salinis istis iterum certatum tribus sæculis post, quum Burgundii Cattorum, Alamanni Hermundurorum sedes occupassent. Ammian. Marc. 28, 5.

Salem provenire] Jac. Gronov. notat e MS. Flor. *item:* et plane sic est in MS. Guelf. et ed. pr. *Salem* ceteri omnes. Mox idem Guelf. (et Bud.) *arentem*, male. ERN. A Bud. abest *salem:* 2. m. adjecit *item.*

Eluvie maris arescente unda, sed] Muretus *arescente, sed unda.* At ipsa de re Plin. 31, 39. *Galliæ Germaniæque ardentibus lignis aquam salsam infundunt.* Varro R. R. 1, 7. *In Gallia Transalpina intus ad Rhenum, cum exercitum ducerem, aliquot regiones accessi, ubi salem nec fossicium, nec maritimum haberent, sed ex quibusdam lignis combustis, carbonibus salsis pro eo uterentur.* Ubi lego, *intus Rhenum*, particula addititia rejecta. LIPS. Isidorus Orig. 16, 2. *nam aquis maris sponte gignitur, spuma in extremis litoribus vel scopulis derelicta, et sole decocta.* GRON. Muretum sequitur Broterius. ERN.

super ardentem arborum struem fusa, ex contrariis inter se elementis, igne atque aquis concretum." Sed bellum, Hermunduris prosperum, Cattis exitio fuit, quia "victores diversam aciem Marti ac Mercurio" sacravere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebant. Sed civitas Juhonum, socia nobis, malo inproviso adflicta est: nam ignes, terra editi, villas, arva, vicos passim conripiebant, ferebanturque in ipsa conditæ nuper coloniæ mœnia: neque extingui poterant; non, si imbres caderent, non fluvialibus aquis, aut quo alio humore; donec inopia re-

Ex contrariis inter se elementis] Ex MS. Flor. Guelf. edd. omnes ante Rhenanum, qui (Bud. secutus) delevit. Pichena restituit. Idem MS. Flor. *alimentis*, vitiose. Initia hic et materia, ex qua sal fiat, non alimenta memorantur. *Concreta* scripti et editi olim omnes. *Concretum* est e correctione Lipsii, quam ille tamen non recepit in textum, sed Pichena et seq. ERN.

Cattis exitio fuit] Non dissimulo hallucinationem et παρόραμα viri docti nostratis, qui ab hac pugna initia derivat Batavæ genti. Censet enim, victos pulsosque eo prœlio, Cattos devenisse maritimos locos, ubi nunc Batavia est, et originem dedisse inter Belgas nobilissimæ genti. Cæcitatem! Batavi noti celebresque diu ante hanc ævo Neronis pugnam: et Cattorum migratio, de qua Tacitus de Germ. 29. non dubie antiquior. *Batavi*, inquit, *non multum ex ripa, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, et seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani Imperii fierent.* LIPS. Sic omnes edd. inde a Puteol. ad Pichenam, qui e MS. Flor. dedit *exitiosius*. Ed. pr. *exitiosum*. Melius est *exitio fuit*; præsertim, cum Tacitus variare soleat formam orationis. ERN. Bud. *exitiosum fuit*: sed 2. m. syllabam *sum* erasit.

Cum ita victa occidioni] Placet Danesii conjectura, *cuncta viva*. LIPS. MS. Flor. (Bud.) edd. omnes *cuncta victa*, idque defendit Freinsh. ad Flor. 4, 2. et ad h. l. Faernus quoque conjecit *viva*. At J. Fr. Gronovio neutrum placet, sed *victi*; cuncta, quæ victus antea possedit. ERN. Provocat Freinsh. ad Cæs. B. G. 6, 17. et 1 Sam. 15, 3.

In ipsos vertebant] Sic est in MS. Flor. et ed. pr. ut Rhen. conjecerat: idque ut Taciti stilo convenientius rescripsi, cum J. Gronovio. Vulg. (et Bud.) *vertebantur*. ERN.

Civitas Juhonum] De hoc igne nimia mira. Pighius, amicus noster, censebat, *Hujonum* scrib. quoniam in agro cognomine, hodie lapis multus sub terra fossilis, idoneus concipere ignem. Sed ego ambigo, ne ea gens in Germania ipsa alibi fuerit, non in Belgica: et quidam libri, *Vibonum*. LIPS. *Vibonum* MS. Fl. (Bud.) Agr. Guelf. Nempe sæpe in libris scriptis *vi* et *iu* permutantur, centies in ed. pr. Taciti, ut jam supra notavi. Nullum igitur hinc argumentum pro corruptela vulgatæ lectionis. Ed. pr. *Jubionum*, Puteol. *Juhonum*, et sic ceteri. N. Heinsius conjiciebat *Ubiorum*, quod etiam M. Altingio Not. G. ins. P. 1. p. 83. et Cellario probatur. Ryckius *Æduorum*, intelligitque incendium Lugdunense, de quo etiam 16, 13. quod nescio, an quisquam probaturus sit. Cluverus G. A. 3, 8. in Ducatus Bergensis austrina parte civitatem Juhonum ponit. Grævius ep. ad Heins. t. 4. Coll. B. p. 673. non urbem, sed gentem, Rempublicam intelligit. ERN. Sic et Cluver. l. c. Ita *civitas* et ap. Cæs. B. G. 2. Justin. 41, 5. etc. Apud historicos sæpe *Vibii* pro *Ubiis* ponuntur. Rhen. volebat *Bibonum* et intelligebat tractum, quem vocat, Bibensem, Bebenhusen, Bebelingen. Wustemann. de Hermunduris, § 10. *Tubonum* vel *Tubantorum* legendum præcipit. De Lugd. incendio v. et Sen. ep. 91.

Corripiebant] Ed. pr. *arripiebant*, quod rectum est, et fortasse illi præferendum: etiam 14, 8. *arripere servos*, pro corripere; et sic sæpe Livius. V. Drakenb. ad 3, 13. ERN.

Humore niterentur] Aiunt corruptum hoc verbi, *niterentur*; aut potius Flor. cod. exemplo delendum. Dissentio, et promptum est *niterentur exstinguere*, ordinari. LIPS. Ego vero non dubitavi delere verbum, quod etiam (a Bud. et) ab ed. pr. abest, et in quo ceteri MSS. ita variant, ut planum sit, id verbum e

medii, et ira cladis, agrestes quidam eminus saxa jacere, dein, residentibus flammis, propius suggressi, ictu fustium, aliisque verberibus, ut feras absterrebant: postremo tegmina corpori derepta injiciunt, quanto magis profana et usu polluta, tanto magis oppressura ignes.

LVIII. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos et quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus et arescente trunco deminutam, prodigii loco habitum est, donec in novus fetus revivesceret.

margine et a glossa natum esse. Nam MS. Agr. habet *perfunderentur*, Oxon. *uterentur*. Omitti vult etiam Cort. ad Sall. B. C. 3. p. 22. ubi similia exempla. J. Gronovius vocat donum Beroaldi. Immo Puteolani, sive cod. quem ille habuit. Nam est et in Guelf. Verum deleto hoc, consequens erat, ut etiam deleretur alterum *si*: ut vidit Pichena, frustra repugnante J. Gronovio. Atque credo, hoc ipsum *si*, frustra a librariis repetitum, occasionem dedisse inserendi verbi, ad quod referretur. Decepit librarios inscitia consuetudinis Cornelianæ, substantiva periphrastice exprimendi. Sufficiebat *non imbribus*. Ei periphrasi deinde adjungit substantiva nuda. Sic paullo ante c. 56. *quod juventutis erat: imbellis ætas*. Secutus nos est Broterius. Ern. Rhen. servavit *niterentur* et suadebat legere *reniterentur*, quod placebat Vertranio et Danesio. Frustra.

Agrestes quidam] Ed. pr. *agrestis*: mox *resistentibus flammis*, ut in Guelf. Ceteræ omnes (et Bud.) *residentibus*, quod verum. Paullo post correxi *derepta*, pro *direpta*, ut Ryckius e cod. Agr. Ern.

Profana et usu polluta] Adde vocem e prisca editione, *et usu viliori polluta*. Vestes vult sanguinis aut seminis notis sordentes. Lips. Intelligit ed. Puteol. quam sequuntur Riv. Beroald. Alc. estque et in MS. Guelf. At ed. pr. MS. Bud. (Agr.) omnesque a Rhenano edd. eo verbo carent, recte; quorsum enim addatur? Ern.

Ruminalem arborem] De ficu Ruminali et Navia digna lectu Scaliger in Festum, illustrissimum ingenium nostri ævi. Lips. Adde Salmas. ad Solin. p. 800. Ern. Plin. 15, 20.

Quæ super octingentos et quadraginta ante annos] Damno numerum; nam hic annus u. c. 811. Romulus autem Remusque xviii dumtaxat annos nati, cum facta Roma est: non ergo plures ab infantia eorum ad hunc diem annis triginta. Facilis putatio ex Dionysio, Livio, et aliis. Ita ergo hic emendem, et *octingentos et triginta* scribam, ne Tacitus manifesta sit in culpa. Lips. *Oct. et trig.* probat Acidalius et putat *et quadraginta* ortum ex *atque triginta*, quod recepere Bip. In Bud. post *ante* legitur *per*, unde Rhen. conjicit *perennans*.

Revivesceret] Ita e Flor. Pichena edidit; cui consentit Guelf. *Reviviscere* superiores omnes. Sed ante idem liber Guelf. non habet *habitum est*. Ern.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU DIVI AUGUSTI
ANNALIUM
LIBER QUARTUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Nero matris cædem agitat, incitante Poppæa. 2. Agrippina incestum tentat; an Nero potius? 3. De cæde matris deliberat Nero. Aniceti consilium. 4. Agrippinæ cum Nerone, scelus celante, convivium. 5. Mari mergenda ægre evadit. Acerronia remis conficitur. 6. Agrippina dissimulat. 7. Nero trepidat, cum Burro et Seneca deliberat. Anicetus cædem Agrippinæ suscipit et 8. perpetrat. 9. Agrippinæ viles exsequiæ. 10. Nero conscientia vecors adulatione erigitur. 11. Litteris ad Senatum matrem etiam post fata criminatur. 12. Senatus turpiter adulatur. Thrasea Pætus virum se præstat. Nero mite ingenium adfectat.

13. Urbem intrat anxius; blanditias expertus, in omnes libidines se effundit; 14. citharœdus, auriga, nobiles ad paria flagitia adigit. 15. Juvenalia. Nero in scena. Augustanos conscribit. 16. carmina pangit: philosophos ridet. 17. Cædes inter Nucerinos et Pompeianos occasione gladiatorii spectaculi. 18. Blæsus damnatur. Strabo absolvitur. 19. Mors Domitii Afri, M. Servilii. 20. Quinquennale ludicrum Romæ. Varia de ludis fama, eorum vituperia, 21. laudes et excusatio. Nero eloquentiæ victor. 22. Portentis commotus Rubellium Plautum in exilium agit.

23. Corbulo Mardorum latrocinia punit. 24. percussorem vitat, Tigranocerta capit. 25. Hyrcanos in societatem recipit. 26. Tiridatem arcet ab Armenia, quam tradit Tigrani; Syriæ præficitur. 27. Puteoli, Tarentum, Antium, coloniæ. 28. Comitia Prætoria. Vibius damnatus.

29. Clades Britannica. Suetonius Monam invadit, 30. incolas domat. 31. Iceni, Boadicea duce, et Trinobantes rebellant, 32. Camalodunum expugnant: Petilium Cerialem cum nona legione fundunt; 33. a Suetonio desertum Londinium et Verulamium spoliant, cives et socios Romanorum trucidant. 34—37. Boadiceam ferocientem superat Suetonius. Ipsa veneno vitam finit. Pœnius Postumus gladio se transfigit. 38. Classicianus, Suetonio discors, res turbat. 39. Missus Polycletus hostibus est irrisui. Suetonio Petronius Turpilianus successor datus.

40. 41. Ob falsum testamentum damnati. 42. Pedanius Secundus, urbis Præfectus, a servis cæsus. 43. 44. In eos lege agi vult C. Cassius, et 45. contra aliorum sententiam obtinet.

Populum supplicio renitentem Nero increpat. 46. Tarquitius Priscus damnatus. Census per Gallias actus. 47. Mors et laus Memmii Reguli. 48. Antistius majestatis delatus, 49. a Thrasea defensus. 50. Fabricius Veiento, calumniæ reus, Italia pellitur.

51. Burri mors, laus, successores Rufus et Tigellinus. 52—54. Criminationes discutere parat Seneca apud Cæsarem et commeatum petit, qui 55. 56. subdole respondet. 57—59. Rufum imminuit Tigellinus, Plauto et Sullæ periculum struit, eos opprimit.

60. Nero, ducta Poppæa, Octaviam amolitur: tum hanc revocat, 61. lætante populo. Poppææ mox honos repositus: ejus doli. 62—64. Aniceti scelere Octavia in exilium pulsa necatur in Pandataria. Temporum infelicitas. 65. Libertos Doryphorum et Pallantem veneno tollit Nero. Seneca incusatur. Piso Neroni insidiatur. Gesta hæc annis circiter quatuor,

C. VIPSTANO, C. FONTEIO CAPITONE. IMP. NERONE IV, COSSO CORNELIO LENTULO. C. CÆSONIO PÆTO, C. PETRONIO TURPILIANO. P. MARIO CELSO, L. ASINIO GALLO, COSS.

A. U. 813. A. C. 60.

I. Caio Vipstano, Fonteio coss. diu meditatum scelus non ultra Nero distulit, vetustate imperii coalita audacia, et flagrantior in dies amore Poppææ, quæ sibi matrimonium et discidium Octaviæ, incolumi Agrippina, haud sperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incusare Principem, et "pupillum" vocare, "qui jussis alienis obnoxius, non modo Imperii, sed libertatis etiam indigeret. Cur enim differri nuptias suas? formam scilicet displicere et triumphales avos? an fecunditatem et verum animum? timeri, ne uxor saltem

Caio Vipsanio] Vulgati *Vipsano.* Viri docti Vipstanum eum nominant. Vide Fulvii nummos, in Apronia gente. Lips. Quum alteri consulum nullum prænomen addatur; id autem fuerit non aliud, quam quod præscribebat collega, suspicor Tacitum scripsisse, *Caiis.* De gente *Vipstana* vide Ruperti et Reinesii alternas Epist. 48 et 53. Gron. *Vipstano* verum esse, clarum est ex inscriptionibus ab Ursino, Sponio, et Grutero editis, quas vide ap. Ryckium et J. Gron. ad h. l. unde sic cum illis ipsis edi curavimus. Edd. vett. omnes *Vipsano;* recentiores, ut Lipsii, J. Fr. Gron. *Vipsanio.* Ern. Flor. et Bud. *Vipsano.* Cf. et ad H. 1, 76.

Flagrantior in dies amore] Intelligi potest *flagrantior.* Melius tamen *flagrantiore:* quod Tacitum dedisse credo. Nam *et* conjungit hæc cum *audacia coalita*, non cum nomine Neronis. De vi verbi *coalescere* supra dictum. Ern. *Flagrantiore* volebat Acidalius. Sic edidere Bipontini. Præfero vulgatum.

Dissidium Octaviæ] Ut sæpe supra, *discidium.* Gron. Sic MS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. ed. pr. Ryckii, Gron. fil. *dissidium* Puteol. cum seqq. Ern.

Incusaret—vocaret] Sic MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. veteres omnes: idque verum. At recentiores, Lipsius et seqq. infinitivos dedere, nescio an e libris. Ern. Utut sit, hæc lectio planior est, quam sequor cum Pich. et Bip. Vertranius putabat transponenda esse verba sic: *cr. cr. incus. P. et per fac. p. voc.*

Triumphales avos] Unum tantum, Poppæum Sabinum. Lips. Parentes, liberos, filios, et similia in plurali dici, etiam cum de uno sermo est, hodie notissimum. Ern. De Poppæo 4, 39.

An fecunditatem et verum animum] Distinguo, *verum animum? timeri, ne uxor.* Nam quod Erricus Memmius

injurias Patrum, iram populi adversus superbiam avaritiamque matris, aperiat. Quod si nurum Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis conjugio: ituram quoquo terrarum, ubi audiret potius contumelias Imperatoris, quam viseret, periculis ejus inmixta." Hæc atque talia, lacrimis et arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat; cupientibus cunctis infringi matris potentiam, et credente nullo, usque ad cædem ejus duratura filii odia.

II. Tradit Cluvius, "Agrippinam ardore retinendæ potentiæ eo usque provectam, ut medio diei, cum id temporis Nero per vinum et epulas incalesceret, offerret se sæpius temulento comptam et incesto paratam. Jamque, lasciva oscula et prænuntias flagitii blanditias adnotantibus proximis, Senecam contra muliebres inlecebras subsidium a femina petivisse: inmissamque Acten, libertam, quæ, simul suo periculo, et infamia Neronis anxia, deferret, pervulgatum esse incestum, gloriante matre, nec toleraturos milites profani Principis imperium." Fabius Rusticus, "non Agrippinæ, sed Neroni cupitum id," memorat, "ejusdemque libertæ astu disjectum." Sed, quæ Cluvius, eadem ceteri quoque auctores prodidere, et fama huc inclinat: seu concepit animo tantum inmanitatis Agrippina, seu credibilior novæ libidinis meditatio in ea visa est, quæ, puellaribus annis, stuprum cum Lepido, spe domi-

legebat, *uterum annuum*, acutius quam verius censeo. Lips. Sic emendabat etiam Faernus, placebatque Ursino, Freinshemio, et aliis. Sed *verum animum* probo, h. e. verum amorem: nam opponitur mox *infesta Neroni uxor*. *Verus animus* est etiam Hist. 1, 15. unde jam laudavit Ryckius. Heinsius ap. Græv. t. 4. Coll. epp. B. p. 672. corrigit: *a. f. et v. a. timeri? neve uxor* etc. quod mire placet Grævio, hoc sensu: neve, si uxor ejus sim, si non alia, at injurias, quibus a Patribus afficitur, et odium populi in Agrippinam aperiam. Ern. H. 1, 15. legitur *verus adfectus*, i. e. dissimulare nescius.

Posset, reddatur] Acidalius vel *possit*, vel *redderetur* legendum censet. Probo posterius propter sequentia. Ern.

Othonis conjugio] Vide 13, 45, 46.

Ardore ret. A. p.] Sic scr. et edd. præter Corbei. qui habet *Agripp. a. r. p.* quod melius recte judicat Broterius: nam vulgata structura durior est. Ern. Omnino restituenda Tacito proba lectio.

Medio diei, cum id temporis] Romani ergo epulabantur die medio? Non vulgo quidem: non item viri serii, sobrii, sicci. Sed describit Tacitus Neronis convivium adolescentis madidi, vere tempestivum. De quo, itemque de intempestivo, vide utiliter notata in Excurs. A. Lips. Mox edd. ante Rhen. male *lascivia*. Copula, quam e MS. Flor. addidit Pichena, est etiam in ed. pr. Sed iidem libri et MSS. Agr. Guelf. *flagitiis*, ut et ceteræ edd. ante Rhen. Post *proximis* colon posui, ut est in edd. ante Rhen. Ern. In edit. Beroaldi per errorem legitur *lascivia*. Puteol. jam habet *lasciva*. Sic et cod. Bud. Colon ab Ernestio positum sustuli, ne causa ab effectu sejungatur.

Suo periculo etc.] Heinsius malebat, *sui periculi et infamiæ N. anxia*: ut 4, 12 et 59. Habet tamen et Liv. 25, 40. *anxius gloria*: et Suet. Ner. 36. *anxius ea re.*

Seu concepit] Sic edidi e MS. Flor. et ed. pr. nam mox etiam *visa est*. Atque sic etiam placebat J. Gronovio. Vulgo *conceperit*. Ern. Ita Bud.

Stuprum cum Lepido] Qui Lepidus antea maritus Drusillæ, convictus postea conjurationis in Caium. Suet. Cal. 24. Dio 59, 11 et 22. itemque stupri in Agrippinam et Livillam. Rutilius in Itin. de Lepidis v. 293. *Haud procul*

nationis, admiserat, pari cupidine usque ad libita Pallantis provoluta, et exercita ad omne flagitium patrui nuptiis.

III. Igitur Nero vitare secretos ejus congressus: abscedentem in hortos, aut Tusculanum, vel Antiatem in agrum, laudare, "quod otium lacesseret." Postremo, ubicumque haberetur, prægravem ratus, interficere constituit: hactenus consultans, "veneno, an ferro, vel qua alia vi:" placuitque primo venenum. Sed inter epulas Principis si daretur, referri ad casum non poterat, tali jam Britannici exitio; et ministros tentare arduum videbatur mulieris, usu scelerum adversus insidias intentæ: atque ipsa præsumendo remedia munierat corpus. Ferrum et cædes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat; et, ne quis, illi tanto facinori delectus, jussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, classi apud Misenum Præfectus, et pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinæ invisus. Ergo, "navem posse componi," docet, "cujus pars, ipso in mari per artem soluta, effunderet ignaram: nihil tam capax fortuitorum, quam mare; et, si naufragio intercepta sit, quem adeo iniquum, ut sceleri adsignet, quod venti et fluctus deliquerint? Additurum Principem defunctæ templum et aras, et cetera ostentandæ pietati."

hinc petitur signatus ab Hercule portus: Vergentem sequitur mollior aura diem. Inter castrorum vestigia sermo retexit Sardoam, Lepido præcipitante, fugam. Litore namque Cosæ cognatos depulit hostes, Virtutem Catuli Roma secuta ducis. Ille tamen Lepidus pejor, civilibus armis Qui gessit sociis impia bella tribus.... Insidias paci moliri tertius ausus, Tristibus excepit congrua fata reis. Quartus Cæsareo dum vult irrepere regno, Incesti pœnam solvit adulterii? Primum mali fati Lepidum intelligit, qui cum Q. Catulo dissensit post obitum Sullæ, et in Sardinia periit. Alterum, qui triumvir. Tertium, qui conspiravit in Augustum, illius filium. Quartum, de quo hic. Sed cur poeta ait, incestum ejus adulterium cum Agrippina et Livia? ideo, quia maritus Drusillæ Lepidus; et cum Agrippina etiam sanguine junctus. Credo enim, hunc Lepidum natum ex Æmilio Paullo et Julia, nepte Augusti. At Julia soror Agrippinæ, quæ mater Caii et sororum. Hinc clarum, cur Caius successorem illum Imperii destinaverit, et quinquennio maturius, quam per leges Magistratum capere voluerit, quod Dio tradidit 59, 22. Erat enim sanguinis gentisque Augustæ, pari cum Caligula gradu. Præter rem hæc dixi, ad Suetonii historiæque lucem. LIPS. Is Lepidus filius fuit M' Lepidi, qui Consul cum Statilio Tauro a. 764.

Exercita] Pricæus ad Apul. Met. 9. p. 563. vult exercitata, sed non necesse. Sic enim et 4, 11. H. 4, 4. etc.

Otium lacesseret] i. e. capesseret, uti inciperet. ERN. Heinsius conjiciebat *capesseret.*

Prægravem] Bud. *prægrave.*

Placuitq. pr. venenum] Paullo aliter Suet. 34.

Metuebat] Acidalius malebat *metuebant* aut *metuebatur*, vel ante etiam *non reperiebat.* Sed non necesse est, ut Tacitum eodem modo omnia enunciasse putemus. Mox MS. Fl. (Agr.) et ed. pr. *classi.* Ceteræ edd. (et c. Bud.) *classis*, utroque modo loquitur Tacitus. ERN.

Navem—docet] Suet. Ner. 34. ipsum Neronem commentum esse tradit. Dio 61, 12, 13. etiam occasionem inventi tradit. Paullo post MS. Flor. (Bud.) Guelf. Hard. Bodl. *pietati*, quod etiam habet Puteol. et vett. omnes præter princ. Recentiores *pietatis* præter J. Gronov. quod et in MSS. reperit Broterius (et in Agr. Ryckius). *Pietati* exquisitius est. ERN. Genit. tamen etiam sic 3, 7 et 9.

Templum et aras etc.] Respice 1, 11.

IV. Placuit sollertia, tempore etiam juta, quando Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, "ferendas parentum iracundias et placandum animum," dictitans, quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetque Agrippina, facili feminarum credulitate ad gaudia. Venientem dehinc, obvius in litora, (nam Antio adventabat) excipit manu et complexu, ducitque Baulos. Id villæ nomen est, quæ, promontorium Misenum inter et Baianum lacum, flexo mari adluitur. Stabat inter alias navis ornatior, tamquam id quoque honori matris daretur: quippe sueverat triremi, et classiariorum remigio vehi: ac tum invitata ad epulas erat, ut occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit, exstitisse proditorem, et Agrippinam, auditis insidiis,

Tempore etiam juta] Ita libri manuss. Lips. Sic et Guelf. et ed. pr. quamquam inversa prima syllaba, ut alias. Add. ad 3, 35. Ceteri ante Lipsium (et c. Bud.) *adjuta*. Et sic laudat Victorius ad Cicer. ep. ad Div. 2, 12. Ern. Lactant. opif. D. 10. *juta offensione dentium.*

Quinquatruum festos dies] Sueton. 34. solemnia Quinquatruum vocat. Horatius item Quinquatrus festas. Caussa, quia ii dies Minervæ, læti pueris, virisque. De pueris, Horatius Ep. 2, 2, 197. —*puer ot festis Quinquatribus olim, exiguo gratoque fruaris tempore raptim.* Et Symmachus 5, 85. *Nempe Minervæ tibi sollenne de scholis notum est; ut fere memores sumus etiam procedente ætate puerilium feriarum. Ad eum diem convivium tibi paramus.* Feriæ ergo pueris: at viris etiam ludi et spectacula gladiatorum. Ovidius, de quinque his diebus Fast. 3, 811. *Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro. Caussa, quod est illa nata Minerva die. Altera, tresque super rasa celebrantur arena, Ensibus exsertis bellica læta Dea est.* Hinc disce, secundum Quinquatruum diem natalem ejusce poetæ fuisse. De Tristib. 4, 11. *Lucifer amborum natalibus adfuit idem: Una celebrata est per duo liba dies. Hæc est armiferæ de festis, quinque Minervæ, Quæ fieri pugna prima cruenta solet.* Natus ergo sexto post Martias Idus. Sed et moris, ut ii dies jucunde hilariterque traducerentur. Augustus ad Tiberium ap. Suet. Aug. 71. *Nos, mi Tiberi, Quinquatrus satis jucunde egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus.* Lips.

Acciperetque Agrippina] Assentior Pichenæ, *deciperetque* (ex ingenio) scribenti, nisi placet, *alliceretque.* Lips. Edd. vett. omnes (et c. Bud.) præter pr. acc. *Agrippinam—venientem.* Lectio, quæ inde a Bernecсero editur, est e correctione Freinshemii, quam ille cum seqq. editoribus recepit, eademque placebat Acidalio (et Ryckio). Ea confirmatur ed. pr. in qua est *Agrippina,* sed interpunctio post *venientem,* ut fortasse casu irrepserit nominativus. De interpunctione Fr. non dubitem. De cetera lectione, Nerius in Analect. 1, 10. defendit vulgatam, et interpretatur *deciperet,* ut Pichena corrigebat: usus auctore Nonio, qui 4, 15. locum e Lucilio profert: *sic veteratorem illum vetulum lupum Annibalem acceptum,* ubi *accipere* interpretatur *decipere.* Sed, ut in illo loco sic possis intelligere, *accipere* per se, et in Taciti contextu id significare, non credo. *Rumorem accipere* nil aliud significare potest, quam *audire. Deciperet* vel *alliceretque* legendum puto, propter sequentia. Ern. *Accipere* audire est cum adsensu et voluptate, ut *accipere omen* ap. Cic. de divin. 1, 46.

Ducitque Baulos] Antea Hortensii villa; tunc in Principum bonis. De ea non ineleganter Symmachus, ejus possessor Ep. 1, 1. *Huc deus Alcides stabulanda armenta coegit, Eruta Geryonis de Lare tergemini. Inde recens ætas corrupta Boaulia Baulos Nuncupat, occulto nominis indicio. Ab Divo, ad proceres dominos fortuna cucurrit, Fama loci obscuros ne pateretur heros. Hanc celebravit, opum felix Hortensius, aulam, Contra Arpinatem qui stetit eloquio.* Fuit etiam Antoniæ Drusi, uti e Plinio disces 9, 55 (81). Lips. Paullo post in ed. pr ut in MS. Flor. (et Bud.) *matri:* unde colligit J. Gron. *id quoque honoris matri daretur:* quod non displicet. Etiam in Guelf. littera *s* erasa est. Ern.

Proditorem] Bud. *proditionem.*

an crederet ambiguam, gestamine sellæ Baias pervectam. Ibi blandimentum sublevavit metum: comiter excepta superque ipsum conlocata. Nam pluribus sermonibus, modo familiaritate juvenili Nero et rursus adductus, quasi seria consociaret, tracto in longum convictu, prosequitur abeuntem, arctius oculis et pectori hærens, sive explenda simulatione, seu perituræ matris supremus adspectus quamvis ferum animum retinebat.

V. Noctem sideribus inlustrem et placido mari quietam, quasi convincendum ad scelus, Dii præbuere. Nec multum erat progressa navis, duobus e numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quis Crepereius Gallus haud procul gubernaculis adstabat, Acerronia, super pedes cubitantis reclinis, "pœnitentiam filii, et reciperatam matris gratiam," per gaudium memorabat; cum, dato signo, ruere tectum loci, multo plumbo grave: pressusque Crepereius et statim exanimatus est. Agrippina et Acerronia eminentibus lecti parietibus, ac forte validioribus, quam ut oneri cederent, protectæ

Gestamine sellæ] Priscis libris abest vox *sellæ*. Atque ita sane locutus 11, 33. *In eodem gestamine sedem poscit sumitque.* De gestatoria sella, in Electis 1, 19. Libri iidem *Baulos*, non *Baias*, male, ex Sueton. 34. Nam Dio hæc parum clare 61, 13. et olim mihi imposuit. LIPS. *Sellæ* omnes editi, et MSS. Flor. (Bud.) Agr. *Baulos* iidem MSS. Guelf. et ed. pr. quod recte repudiant viri docti. Nam a Baulis sella pervecta est Baias. ERN.

Blandimentum sublevavit metum, comiter excepta] Suspicabar: *Ibi blandimenta sublevarunt metum comiter exceptæ, superque ipsum collocatæ.* GRON.

Superque ipsum collocata] Ergo is locus in convivio honestior, quotiens duo accumberent: idque recte, (dissentiant licet) scio monuisse olim. Non refellit me alter Taciti locus 3, 14. *In convivio Germanici cum super eum Piso discumberet, infectos cibos manibus ejus arguentes.* Scito enim tres discubuisse, mediumque inter eos Germanicum. LIPS.

Et rursus adductus] id est, severus, compositus, gravis. In Historiis 3, 7. super hac voce. LIPS.

Arctius oculis et pectori hærens, sive explenda simulatione] Sic accipio; cum surrexisset Agrippina, et abitum pararet, prosequutus est eam ac deduxit comes ad littus, in ipso autem digressu oculos et ubera ejus dissuaviatus est, ultra modum veræ affectionis. Suetonius: *atque in digressu papillas quoque exosculatus.* GRON. Recte hæc. Ceterum frustra tentant statim viri docti (Pich. Lips. etc.) *explendæ simulationi:* nam etiam ablativos hoc sensu recte et exquisite dici, supra demonstratum est. Vide ad 3, 19. ERN.

Ex quis] Sic MSS. Flor. Agr. ed. pr. quod cum Ryckio et J. Gron. secutus sum. Ceteræ edd. (et c. Bud.) *quibus. Acerronia* ed. pr. et sic nomen hoc in optimis libris apud Suet. Tib. 73. et inscriptionibus antiquis scribitur. (ap. Muret. p. 1621. vulgo *Aceronia.*) Mox ed. pr. ut MS. (Bud.) Agr. Guelf. *recuperatam.* Heinsius autem volebat legi *matri.* ERN. Sic et Faern. URSINUS.

Tectum loci] Est *camara* Suetonii 34. lacunar diætæ in puppi. *Locus* de eo, ubi quis diversatur, diversorio, hospitio. V. Græv. ad Cic. ep. ad Div. 16, 21. Mox *est* MSS. Flor. Agr. edd. pr. Puteol. vett. omnes J. Gron. Pichena factum conjiciebat ex *at. Pressus* autem est pro oppressus, ut Hist. 4, 2. ERN. Tò *est* non habet Bud.

Eminentibus tecti parietibus, ac forte validioribus, quamvis oneri cederent] Video esse, qui legant, *quam ut oneri:* haud ab re. At mihi etiam vox *parietibus*, non firma; et quid si *arietibus?* Sane in Cæsare 4, 17. 13, 9. ubi pontem in Rheno struit, *sublicæ obliquæ pro ariete adiguntur.* Et videntur fabri

sunt: nec dissolutio navigii sequebatur, turbatis omnibus, et, quod plerique ignari etiam conscios inpediebant. Visum dehinc remigibus, "unum in latus inclinare, atque ita navem submergere." Sed neque ipsis promptus in rem subitam con-

metaphora sic appellasse ligna sustentantia, et modice inclinata instar arietis subsilientis, aut capræ: unde et *capreoli* vulgo. Lips. Recte hæsit Lipsius in *tecti parietibus*; qui intelligi non possunt, quicquid J. Gronovius obloquitur, etiamsi non planum tectum sumas, sed arcuatum fingas: eratque docendum, ab ullo uspiam tabulas lacunaris vel camaræ parietes dici. At etiam inepte tectum concavum fecissent, et contra consilium: nam, quod dicit parietibus niti undiquaque tectum, id falsum est primo in lacunari, quod suspenditur potius; deinde, si nititur parietibus, cubiculi illi vel diætæ sunt, non tecti. Quod dicit, partem tantum tecti delapsam, fingit, non docet. Nam dicitur *ruisse tectum*, non *pars tecti*: et machinamentum haud dubie fuit, per quod suspensum arte tectum repente delaberetur: moles plumbi addita, non ut rueret tectum, sed ut magna vi rueret, eliderετque subjectos. Si porro pars tecti non delabitur, atque ita in vacuo Agrippina, non potest dici *protecta* esse: quod verbum clare docet, aliquid obstitisse, quare tectum, quamvis magna mole ruens, tamen ipsam cum Acerronia non opprimeret. Tum velim scire, quomodo pars tecti non delapsa *eminentes parietes* dici possit. His et aliis moveor, ut lectionem cod. Agric. *lecti parietibus* certissimam putem, et cum Ryckio in textum inferre non dubitaverim, cum eandem editio prima exhibeat; unde apparet, eam etiam in alio bono et antiquo codice fuisse. (omnino sic in Bud.) Broterius etiam in Vaticanis duobus et Regio reperit. Corruptio orta est e vicinia verbi *tectum*. Quia parietes lecti erant eminentiores, h. e. qui extarent altius, ut arcerent, quæ illaberentur, et validiores, ut onere ruentis tecti non confringerentur, illæsa in lecto mansit Agrippina cum Acerronia. Memini me audire ac legere, sic infantes in cunis vivos et salvos, collapsis tectis, mansisse. Tum tota forma orationis docet legendum esse *quam ut*. Sic 13, 22. *validiore apud libidines Principis Paride, quam ut pœna afficeretur*: idque cum Pichena, aliisque recepi. MSS. Flor. (Bud.) edd. vett. omnes *quamvis*, usque ad Pichenam, qui emendavit ex ingenio. Sic placebat etiam Groslotio, Acidalio. Ern. Mirum videri potest, Rhenanum ad lectionem Budensis sui codicis non attendisse, qui clare id *lecti* habet. In eodem Bud. *ac* ante *forte* omissum est; commode potest abesse.

Nec dissolutio n. sequebatur] i. e. procedebat, succedebat. Mox *etiam*, quod e Flor. (ac Ven.) addit Pichena, est etiam in Guelf. ed. pr. omnibusque vett. Casu excidisse puto. Ern. In Bud. tamen non legitur.

Visum dehinc] Imo, *jussum*, ut libri aliquot (ut Ven.) a navarchis et fraudis auctoribus vel actoribus. Sane remiges id a se non excogitarunt: et additur, nec jussos omnes statim consensisse. Lips. Non possum hic sequi Lipsium. Si *jussum* fuisset, facilis consensus: quod alii non consentiunt, alii contra nituntur, planum facit, consilium id paucorum fuisse, ut bene monuit jam Freinsh. Quare cum *visum* libris firmetur, MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. Edd. pr. Rhen. et seqq. id secutus sum cum Ryckio et J. Gronovio. *Jussum* edidere Puteol. Riv. Ber. Alc. Pichena, J. F. Gron. Ern.

Unum in latus] Heins. Misc. Obs. t. 9. p. 385. notat in MS. Agr. non esse *unum*. Contra Guelf. addit ab initio *ratem*. Vereor, ne hic aliquid corruptelæ sit. Post idem in margine *demere* pro *dedere*. An fuit, *et alii contra nitentes ademere facultatem celerioris in mare jactus*. Certe *jactus* est remigum, non Agrippinæ. Mox Pichena in MS. Fl. ait esse *imprudentia*: idque plane sic est in ed. pr. (et sic a 1. m. in Bud.) Credo, natum e terminatione vocis præcedentis; non enim εὔφωνον. Eadem ed. et Guelf. non habent copulam *et* ante *ut*. MS. Flor. autem (et Bud.) *utque*, quod multo mollius: unde recepi. *Fors* iidem libri (cum Bud.). Ceteræ edd. ante Pich. male *sors*, ut Guelf. *Fors offert* aliquoties Terentius (ut Hec. 3, 3, 26. Ph. 1, 2, 88.): *quæ fors obtulit arma* etiam Virgilius, ni fallor. V. Gronov. ad Liv. 1, 9. Guelf. *quæque sors*. Ern. Respicit ad Virg. Æn. 7, 554. *Quæ fors prima dedit, sanguis novus imbuit arma.*

sensus, et alii, contra nitentes, dedere facultatem lenioris in mare jactus. Verum Acerronia inprudens, dum, "se Agrippinam esse, utque subveniretur matri Principis," clamitat, contis et remis, et, quæ fors obtulerat, navalibus telis conficitur. Agrippina silens, eoque minus agnita, unum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde occursu lenunculorum, Lucrinum in lacum vecta, villæ suæ infertur.

VI. Illic reputans, ideo se fallacibus litteris accitam, et honore præcipuo habitam: quodque litus juxta, non ventis acta, non saxis inpulsa navis, summa sui parte, veluti terrestre machinamentum, concidisset; observans etiam Acerroniæ necem; simul suum vulnus adspiciens; solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur; misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, "benignitate Deum, et fortuna ejus, evasisse gravem casum: orare, ut quamvis periculo matris exterritus, visendi curam differret: sibi ad præsens quiete opus." Atque interim, securitate simulata, medicamina vulneri, et fomenta corpori adhibet: "testamentum Acerroniæ requiri, bonaque obsignari" jubet: id tantum non per simulationem.

Occursu lenunculorum] Hæc est vera lectio, quæ extat MS. Flor. (Bud. a 1. m.) Guelf. edd. pr. ceterisque ante Rhen. qui induxit *lembunculorum*, quod libros obtinuit usque ad Ryckium. Etiam apud alios in hac voce turbatum, ut ap. Gell. 10, 25. ubi MS. Schefferi *remunculus* (v. de Mil. nav. 2, 2.) ut etiam h. l. habet MS. Agr. quod non displicet Ryckio, qui tamen temere e Scheffero id Manuscriptis ap. Gellium tribuit. v. Gronov. ad Gell. l. c. Item ap. Cæs. B. C. 2, 43. ubi MS. Ciaccon. *lembunc.* ap. Valer. M. 1, 5. ext. 1. ubi v. Periz. et Torren. ap. Sallust. fr. Hist. 2. ubi etiam Cortius edidit *renunculo.* Ern. Cf. Nonius 13, 8. Ammian. 14, 2. item lapides ap. Grut. p. 398, 7. et p. 1077.

Vecta v. s. infertur] Sic e MS. Fl. bene dedit Pichena. Consentit ed. pr. Ceteræ inde a Puteol. *vectam inferunt*, ut est in Guelf. Ern. et Bud.

Illic reputans etc.] Coacervatio rerum Agrippinæ, factum cogitanti, oblatarum, impeditiorem orationem facit. Ut nunc editur, inde ab Rhenano, antecedens est ab *illic* ad *intelligerentur;* consequens a *misit.* Sed MS. Guelf. Flor. (Bud.) ed. pr. Puteol. cum sequacibus, *misitque.* Unde suspicabatur J. Gronovius, totum illud superius conjungendum esse cum *infertur.* Sane etiam Puteol. (et Bud.) initium novæ sententiæ facit *Misitque:* sed in istis primis edd. interpunctioni non multum tribuendum, ut sciunt, qui eas tractarunt; et *illic reputans* etc. formam habet novæ sententiæ. Verumtamen, si τὸ *que* genuinum est, aliter esse non potest: sed profecto durum; nam secundum Latinitatem bonam deberet esse, *illata reputavit* etc. Ceterum et hoc, et quod vulgatur, melius est, quam cum Ryckio e MS. Agr. post *remedium esse* inserere *putavit*, quod recte improbat etiam J. Gronovius. Frigidum sane est *reputans putavit;* et pendet illa propositio ab *reputans*, quomodocunque de ceteris statuatur. Ern. Bip. reponunt *misitque*, verum sic illud *Illic reputans*, a quo periodum ordiuntur, non habet, quo referatur. Legunt etiam *intelligeretur.* Sub *intelligerentur* Acid. et Heins. subaudiebant *rata.* Ego ad *insidias* referri puto. Sensus: si fingeret, insidias non intelligi.

Id tantum non] *Non* abest ab MS. Reg. et ed. pr. Guelf. *id tamen per simul.* Turbare solent librarii in hac formula. V. Drak. ad Liv. 4, 2. Hoc loco accipiunt pro tantummodo non: id unum non per simulationem fecit. Sed quæ hic simulatio et causa simulandi esse potuerit, non intelligo, ut id addi necesse fuerit. Mox ante Rhen. edd. omnes *addito*, male. Ern. *Non* abesse a quibusdam MSS. non spernendum putat Lall. Hiller. Rac. 11. *tantum non* exponit per propemodum. Utcunque

VII. At Neroni nuntios patrati facinoris opperienti, adfertur, "evasisse ictu levi sauciam, et hactenus adito discrimine, ne auctor dubitaretur." Tum pavore exanimis, et "jam jamque adfore," obtestans, "vindictæ properam, sive servitia armaret, vel militem accenderet, sive ad Senatum et Populum pervaderet, naufragium et vulnus et interfectos amicos objiciendo: quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrus et Seneca reperirent;" quos statim acciverat, incertum an et ante gnaros. Igitur longum utriusque silentium, ne inriti dissuaderent, an eo descensum credebant, ut, nisi præveniretur Agrippina, pereundum Neroni esset. Post Seneca, hactenus

accipias, simulationis qui mentio hic fieri possit, non apparet. *Adito* Rhen. ex ingenio.

Quod contra subsidium sibi] Romana editio, *suffragium sibi?* Nec damno. Sane suffragari, adjuvare et opem ferre est; ut refragari, obsistere. Inde et refragium, quod Græcis ἐναντιότης. Hegesippus 5, 27. *Gubernator obliquat velorum sinus, et sine refragio scinditur fretum:* eaque voce et alii usi. LIPS.

Quod contra subsidium sibi] Sic omnes inde a Puteol. in ed. pr. *suffragium.* Inde Groslotius corrigebat *suffugium*, quod probabile fit e loco Senec. de Ira I, 11. ubi non unus liber habet *suffragia* pro *suffugia*, quamquam illud ibi probant Gruterus et Lipsius, male, ut opinor: deinde Ovidii Nuc. 119. ubi *suffragium* pro *suffugium*, etiam contra metrum irrepserat, ejectum jam ab Erasmo aliisque editoribus doctis. Unde apparet, valde pronos librarios in hanc confusionem fuisse. Sed acquiesco in vulgata, quia nihil simile e MSS. notatum video, ut in *subsidium* consentire videantur. ERN. Groslotii *suffugium* probant Bip. Grutero placebat *suffragium.*

Nisi quid Burrus et Seneca expergiscerentur] MS. Bud. et Guelf. habent *expurgent*, sed ille erasa priori scriptura. Flor. *expergens.* Agric. *expromerent:* quod recepit Ryckius. Ed. pr. *expertes.* Vulgatum est a Puteolano, non Beroaldo, in quem frustra invehitur J. Gronovius; ipse mire in h. l. inconstans, modo *expurgent*, modo *expurgetis*, modo *expergetis* tentans; quibus omnibus nihil sani inest. Quidam voluerunt *expedirent.* ERN. Boxh. expungebat τὸ *quid.* Heins. conjiciebat *expergiti suggerant.* Hiller. Rac. 11. probat τὸ *expromerent*, quod habes 13, 49. vel *exputent*, ut ap. Cic. ep. 10, 24. vel *expiscarentur*, quod et mihi in mentem venerat, quo sensu Cic. in Pison. 28. *Nihil expiscatus est:* et ep. 9, 19. Pichenæ placebat *reperirent:* hoc cum Bip. recepi: vulgatum certe stare nequit.

Incertum an et ante ignaros] Fides tibi, Corneli, magis curæ, quam Dioni, qui 61, 12. Senecam auctorem impulsoremque unicum Neroni ejus criminis facit: idque a fide dignis multis traditum esse.

'Αλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθε.

LIPS. Hoc Tacitus addit, ut aliquid daret invido rumori, qui utrumque hujus culpæ alligavit; quod Tacitus affirmare noluit. Et sine dubio intelligit *ignaros* insidiarum in Agrippinam, non hujus tantum irriti cœpti. Neque obstant argumenta Vertranii. Quid enim? Burrus *promisit Agrippinæ mortem, si facinoris coargueretur:* ergo et conscius fuit, cum sine crimine, sine accusatione, interficeretur? Dein, Seneca Acten immisit, ut præveniret incestum, ergo parricidium probavit. Immo tum nemo credebat, *ad cædem* matris *filii odia duratura.* Denique Dio cum compluribus suis hac in re nulla fide dignus est, optimorum e Romanis obtrectator. GRON. Vir doctus in ed. Gryph. correxerat *gnaros.* ERN. Si certe legendum, ni *et* velis delere, quod fecerat Ernestius. Ceterum Dionis h. l. fidem fulcire laborat Reimarus.

Longum utriusque sil.] MS. Agr. *utrinque.* Ed. pr. *utrumque.* Heinsius conjiciebat *utrique.* Mox *an* MSS. Flor. Bud. ed. pr. sequentes *et.* Sed *an* bene restituit Pichena. Reddit, more suo, caussas silentii, sed dubitanter et duplici conjectura. Post pro *post* Guelf. *prior*, male. ERN. Pro *promptior* Bud. *promtius.*

promptior, respicere Burrum, ac sciscitari, "an militi imperanda cædes esset?" Ille "Prætorianos toti Cæsarum domui obstrictos, memoresque Germanici, nihil adversus progeniem ejus atrox ausuros," respondit: "perpetraret Anicetus promissa." Qui, nihil cunctatus, poscit summam sceleris. Ad eam vocem Nero, "illo sibi die dari Imperium, auctoremque tanti muneris libertum," profitetur: "iret propere, duceretque promptissimos ad jussa." Ipse, audito, "venisse missu Agrippinæ nuntium Agerinum," scenam ultro criminis parat: gladiumque, dum mandata perfert, abjicit inter pedes ejus: tum, quasi deprehenso, "vincla injici" jubet, ut, "exitium Principis molitam matrem, et pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumpsisse," confingeret.

VIII. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quasi casu evenisset, ut quisque acceperat, decurrere ad litus. Hi molium objectus, hi proximas scaphas scandere: alii, quantum corpus sinebat, vadere in mare, quidam manus protendere: questibus, votis, clamore diversa rogitantium, aut incerta respondentium,

Ac sciscitari] Sic legendum putavit Freinsh. Vere enim ille observat, quæ sequuntur e solo adspectu intelligi non potuisse. Accedit verbum *respondit*, quod disertam interrogationem supponit. Itaque cum sic sit in MS. Agr. non dubitavi cum Ryckio recipere, pro vulgato *ac si scitaretur*. Forte tamen Tacitum tantum dedit *scitari*. Ed. pr. *ac si scitaretur*. Sed eadem ante *respiceret*. Mox MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. *memoresque*. Sequentes *et memores*, præter J. Gron. Ern. In Bud. *despiceret B. ac sciscitaretur*. Bip. reponunt *ac si scitaretur*, quod non sit credibile, Senecam clare interrogasse; verum quod sequitur, *respondit*, id ita factum docet.

Imp. cædes esset] Cod. Agr. *imp. nex esset*.

Poscit summam sceleris] id est, peragere cupit, quod cœpit agere, et extremam velut manum sceleri imponere. Lips. Sive potius, sibi totam rem mandari, se præfici ei negotio cupit, pollicitus peragere cœpta. Mox MS. Flor. (Bud. Agr.) ed. pr. *ad eam vocem:* ceteri *illam*, male. Ern.

Illo sibi die] Sic legitur e correctione Rhenani. Superiores omnes *illos invidiæ*. MS. Guelf. (et Bud.) corrupte, *illos in brevi die*. Ern.

Hi molium objectus scandere] De his molibus ad Baias Cassiodorus Variar. 9, 6. *Quantis ibi molibus marini termini decenter invasi sunt? quantis spatiis in visceribus æquoris terra promota est?* Strabo lib. 5. p. 245. Ἡ δὲ πόλις ἐμπορεῖον γεγένηται μέγιστον, χειροποιήτους ἔχουσα ὅρμους, διὰ τὴν εὐφυΐαν τῆς ἄμμου. Διόπερ τῇ χάλικι καταμίξαντες τὴν ἀμμοκονίαν, προβάλλουσι χώματα εἰς τὴν θάλατταν. Virgilius 9, 710. *Qualis in Euboico Baiarum litore quondam Saxea pila cadit.* Ausonium in ea re corrigo ep. 9, 30. *Vel quæ Baianis pendent fluitantia pilis.* Male enim hactenus *palis*. Enimvero pilæ illæ e saxo, ut Virgilius: in eademque voce Livius corrig. 1, 26. *Modo intra illam pilam, et spolia hostium:* male vulgo *illa pila* intelligit columellam, quam Dionysius στηλίδα dixit, spoliis Curiatiorum insignem. *Horatia pila*, apud Propert. 3, 2, 7. tela ipsa sunt: nequis eo me refutet. At de pilis his ad Baias, etiam Seneca epist. 77. *Omnis in pilis Puteolorum turba consistit.* Lips. De molibus istis v. et Horat. ode 3, 1, 33. Pilarum prope Puteolos hodieque ingentes visuntur reliquiæ.

Questibus, voti:] Edd. ante Rhen. *vocis*, conjunguntque cum *clamore*, male: *questus* sunt dolentium Agrippinæ vicem et periculum; *vota* pro salute ejus nuncupata. Mox *rogitantium* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. restituit Pichena (et Danes.). Ceteri editi ante Pichenam *rogantium*. De verbo *arripere* vid. ad 13, 57. Ern. In Bud. est *vocis*, quod Rhen. correxit ex ingenio. *Rogitantium* præferebat et Rhen. sed non expressit. Bud. mox *dejecti* et *obripit*.

omnis ora compleri: adfluere ingens multitudo cum luminibus, atque, ubi incolumem esse pernotuit, ut ad gratandum, sese expedire, donec adspectu armati et minitantis agminis disjecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractaque janua, obvios servorum adripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adstabant, ceteris terrore inrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, et ancillarum una: magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo a filio, ac ne Agerinus quidem: aliam fere litore faciem nunc, solitudinem ac repentinos strepitus et extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, "Tu quoque me deseris?" prolocuta, respicit Anicetum, trierarcho Herculeo, et Oloarito, Centurione classiario, comitatum: ac, "si ad visendum venisset, refotam nuntiaret: sin facinus patraturus, nihil se de filio credere; non imperatum parricidium." Circumsistunt lectum percussores, et prior trierarchus fusti caput ejus adflixit: jam in mortem Centurioni ferrum destringenti, protendens uterum, "Ventrem feri," exclamavit: multisque vulneribus confecta est.

IX. Hæc consensu produntur. Adspexeritne matrem exanimem Nero, et formam corporis ejus laudaverit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eadem,

Aliam fere litore nunc] Sic edidit Puteolanus, quod omnes secuti sunt. At MS. Fl. et ed. pr. *aliam fore laterct faciem.* MS. Agr. *aliam fere latere faciem, nunc:* unde Ryckius conjicit, *aliam ante fores faciem.* Broterius, *aliam fores ante rerum faciem.* Sed locus corruptus est, nec sine MSS. medela parata. MS. Guelf. et ipse *fore* habet: cetera, ut sunt in editis. Ern. Conjiciunt Bip. *aliam portendere faciem.* Triller. Obs. crit. 2, 21. *aliam fore litore faciem, si lætarentur.* Hiller. Rac. 10. et 11. *aliam verens litoris faciem.* Omnia vana.

Fusti caput] *Fusti* MS. Flor. (Bud. a 1. m.) ed. pr. Lips. Pich. est seqq. Puteol. autem ceterique veteres editi *fuste*, male. Vid. ad 3, 21. Ern.

Nam in mortem Centurioni ferrum destringenti] *Nam* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Agr. edd. pr. Puteol. seqq. Faernus et Groslotius corrigebant *jam.* Credo verum esse, quod Acidalius conjecit, *caput ejus afflixit non in mortem;* qua forma loquendi non uno loco utitur Tacitus, ut 4, 45. 62. Hoc viso, Centurio ferrum destringit. At ne hic quidem in mortem illo ictu percussit, nam multis demum vulneribus confecta est. *Destringenti* recte Ryckius et J. Gron. Ern. Cum Bip. reposui *jam*, quod respondet τῷ *prior.* Bud. *distringenti*, ut vulg.

Multisque vulneribus confecta est] Sustuli insigne glossema aliquot versuum, qui huc transcripti e Senecæ Octavia (368. s.) verbatim. Eaque omnia jure desunt Vaticano. (Bud. habet.) Non visum id ante me, ne ab eo quidem, qui codices Vaticanos inspexisse jactat, miror et indignor. Hæc Agrippinæ mors. At Philostratus de Vita Apollonii 4, 38. adfirmavit, naufragio periisse Agrippinam solutili illa nave. Adeo ille et genere et partibus scriptionis suæ nugator est. Lips. Verba illa insititia etiam absunt ab ed. pr. sed mox edidit Puteolanus, imitantibus iis, qui secuti sunt. Mox *produntur* pro *traduntur* edidi cum J. Gronovio. Sic cum MSS. (Bud.) Guelf. Flor. Oxon. ed. pr. Puteol. quam hic deserit Beroaldus vitio sane operarum, ut patet e dictis in præfatione. Rivius habet ut Puteol. sequentibus ceteris. Mox sequens *tradiderint* errorem peperit. Ern.

Formam corp. ejus] *Ejus* abest a c. Agr.

Sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant] Boethius 2. carm. 6. *Fratre qui quondam ferus interempto, Matris effuso maduit cruore: Corpus et visu gelidum pererrans, Ora non tinxit lacrimis, sed esse Censor extincti potuit decoris.*

convivali lecto, et exsequiis vilibus: neque, dum Nero rerum potiebatur, congesta aut clausa humus: mox domesticorum cura, levem tumulum accepit, viam Miseni propter, et villam Cæsaris Dictatoris, quæ subjectos sinus editissima prospectat. Accenso rogo libertus ejus, cognomento Mnester, ipse ferro se transegit; incertum caritate in patronam, an metu exitii. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina contempseratque: nam consulenti super Nerone, responderunt Chaldæi, "fore ut imperaret matremque occideret:" atque illa, "Occidat," inquit, "dum imperet."

X. Sed a Cæsare, perfecto demum scelere, magnitudo ejus intellecta est. Reliquo noctis, modo per silentium defixus, sæpius pavore exsurgens et mentis inops, lucem opperiebatur, tamquam exitium adlaturam. Atque eum, auctore Burro, prima Centurionum Tribunorumque adulatio ad spem firmavit, prensantium manu gratantiumque, "quod discrimen inprovisum et matris facinus evasisset." Amici dehinc adire templa, et, cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia victimis et legationibus lætitiam testari: ipse, diversa simula-

GRON. Add. Suet. Ner. 34. pro *adspexerit* frustra amicus Ryckii *inspexerit*. Nam et illud pro *inspicere* dicitur. V. Drakenb. ad Liv. 42, 5. ERN.

Convivali lecto] Mox funebri, et legitime parato. LIPS. Mox recte editur *humus* e MS. Flor. a 1. m. consentiente ed. pr. *Humo* primus edidit Puteolanus. (Sic et Bud.) Non enim hæc pendent a prioribus, nec ullo modo per Latinitatem hic ablativus locum habet. ERN.

Levem tumulum] Hodieque in ea regione sepulcrum Agrippinæ ostenditur. Supersunt et rudera villæ Cæsaris.

Quæ subjectos sinus] Apte ad hunc locum Seneca epist. 51. *C. Marius et Cn. Pompeius et Cæsar exstruxerunt quidem villas in regione Baiana, sed illas imposuerunt summis jugis montium. Videbatur hoc magis militare, ex edito speculari longe lateque subjecta.* LIPS.

Ipse ferro se tr.] *Se* abest a MS. Fl. et ed. pr. quæ et habet *ipso*. Unde J. Gronovius conjicit: *cognomento Mnesteris, se f. t.* aut *is se ferro tr.* illud melius, sed tamen non necessarium. Putem *ipse se*. Nam *se* sæpe ita excidit. Sic 13, 46. pro *esse se*, MS. Guelf. *esse:* et alibi centies in libris scr. ERN. Bud. *ipse ferro se.*

Atque illa] Heins. *ad quæ illa.*

Perfecto demum scelere] Ita sit: currimus ad scelus præcipites, quod, sedente impetu, veris mox pretiis æstimamus. Aurea gnome, sumptane a Menandro? certe ab illo antea sic elata, apud Stobæum Serm. 4. Οὐδεὶς ξύνοιδεν ἐξαμαρτάνων, πόσον Ἁμαρτάνει τὸ μέγεθος, ὕστερον δ' ὁρᾷ. LIPS. *Reliquo*, quod se emendasse ait Rhenanus, (e Bud.) est jam in ed. pr. ERN. Puteol. *reliquum.*

Tamquam exitium allaturam] Barthius *exitum* i. e. finem mœroris. Quasi non tam tristium expectatio torqueat et cruciet, quam lætorum delectat. Petronius c. 125. *Dii Deæque, quam male est extra legem viventibus! quicquid meruerunt, semper expectant.* Seneca ep. 105. *Dat Pœnas, quisquis exspectat; quisquis autem meruit, exspectat.* GRON.

Prensantium manu] Sic edidimus etiam h. l. cum aliis in locis Taciti sic sit e bonis libris. V. ad Hist. 1, 36. 66. ubi tamen alii *prehensare*. Sed sæpe hoc illi substituitur, corrigiturque. V. Drakenb. ad Liv. 1, 47. 4, 48. etc. Certe in MS. Flor. et ed. pr. est *pressare*, quod est, ut opinor, pro *prensare;* nam etiam sic variatur Hist. 1, 36. Porro dedimus ex iisdem libris *manu*. Nam ablativus in hac formula etiam l. l. c. c. *Prehensantium manum* primus edidit Puteolanus, quem omnes secuti sunt; et sic est in Guelf. ERN. Sic et in Flor. Ven. et probat Pichena. Bud. *pressantium manum*. Agr. *manu*.

tione, mœstus, et quasi incolumitati suæ infensus, ac morti parentis inlacrimans. Quia tamen non, ut hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obversabaturque maris illius et litorum gravis adspectus (et erant, qui crederent, sonitum tubæ collibus circum editis planctusque tumulo matris audiri) Neapolim concessit, litterasque ad Senatum misit, quarum summa erat:

XI. "Repertum cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, et luisse eam pœnam conscientia, qua scelus paravisset." Adjiciebat crimina longius repetita; quod "consortium Imperii, juraturasque in feminæ verba Prætorias cohortes, idemque dedecus Senatus et Populi speravisset: ac, posteaquam frustra optata sint, infensa militi Patribusque et plebi, dissuasisset donativum et congiarium, periculaque viris inlustribus instruxisset. Quanto suo labore perpetratum, ne inrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret?" Temporum quoque Claudianorum obliqua insectatione, cuncta ejus dominationis flagitia in matrem transtulit, "publica fortuna extinctam" referens: namque et nau-

Morti parentis] MS. Flor. Guelf. (Bud.) ed. pr. Puteol. omnesque veteres *morte*. Dativus solennis huic verbo et *illacrimare morti* dixit Cicero N. D. 3, 33. At nec ablativum vitiosum dixerim. Intelligendum *in*. Ita *illacrimare* absolute dicitur, ut sæpe, Virgil. Georg. 1, 480. *illacrimat templis ebur*, i. e. in templis. Ceterum post *testari* colon, et post *illacrimans* punctum esse debet. Tacite mutatum est in *morti*, nescio an e libris scriptis, habentque Lips. Pichena. Mox *obversabaturque* bene Pichena e MS. Flor. Ante edd. omnes sine copula. ERN. ut Bud.

Locorum facies] *Facies* non est in MS. Oxon. Sane, ut Gron. judicat, commode abesse potest, et, si satis retinens brevitatis fuit Tacitus, debet. Fuit fortasse, qui *vultum* de locis non concoqueret, nec meminisset illius Ovidiani Met. 1, 6. *unus erat toto naturæ vultus in orbe*. Etiam Virgilius 5, 848. *maris vultum* dixit. Sed, ut sæpe dixi, nemo, nec Tacitus, ita brevitatis servans est, ut nuspiam aliquid redundare sinat. Nec tam severa constantia ab ullo scriptore exspectanda. Mox *circum* abest a Guelf. ERN.

Luisse eam p. c.] Hæc est lectio MS. Flor. Guelf. edd. pr. et ceterarum ante Rhen. qui *ea* edidit, nec necessitate urgente, nec εὐφωνίᾳ ferente. Igitur bene delevit Pichena. ERN. Bud. *eam penam ea consc.* et sic Rhen. Heins. pro *eam* volebat *clam*.

Adjiciebat] Bud. *adiciebat*, ita frequenter, ut in aliis antiquis codicibus.

Posteaquam frustra oblata] Perspicuum mendum. Farnes. *ablata*. Forte intercisæ voces explendæ; *frustra ab illa tentata sint*. Aut potius adhæreamus Romanæ lectioni, *optata sint*. Interpretor, posteaquam frustra ea voluerit voveritque Agrippina. LIPS. Conjiciebam *ac posteaquam frustra tentasset:* nempe quæ dixit speravisse. GRON. Omnes editi, quos vidi, (ut Put. it. c. Bud.) *oblata*. Per Rom. lectionem, quam Lipsius laudat, intelligam Vaticani cod. MS. nam in ed. pr. est *oblatu*. Quæ autem sit, ex qua Acidalius laudat *captata*, nescio. Sic volebat J. Gronov. MS. Flor. *ablata* ut Farnes. *optata* recepit Freinsh. et Ryck. Mox *militi* edidi pro *militibus*, ex MS. Flor. et ed. pr. (sic et Bud.) *Instruxisse* vitiose utraque Gronoviana. ERN. Rhen. conjiciebat *frustrata sit:* id et Danesio placebat, teste Ursino. Heins. *cœptata* vel *conata*. Groslotius legit *optata*.

Responsa daret] Id tentarat. V. 13, 5.

Obliqua insectatione] Vulgo, et libris scriptis, *oblita*, Ferrettus, *obita*. Nostra emendatio certa videtur ex ratione prisca scribendi, *oblica*. LIPS. *Oblita* etiam MS. Fl. (Bud.) ed. pr. at *obliqua* MS. Agr. ERN.

Publica Fortuna exstinctam] Et inprimis ipsius privata. Hinc illud, jure laudatum Quinctil. 8, 5. Africani Oratoris ad Neronem super hac morte: *Rogant te, Cæsar, Galliæ tuæ, ut felicitatem tuam fortiter feras*. LIPS. Sed

fragium narrabat; quod fortuitum fuisse, quis adeo hebes inveniretur, ut crederet? aut a muliere naufraga missum cum telo unum, qui cohortes, et classes Imperatoris perfringeret? Ergo non jam Nero, cujus inmanitas omnium questus antéibat, sed adverso rumore Seneca erat, "quod oratione tali confessionem scripsisset."

XII. Miro tamen certamine procerum decernuntur "supplicationes apud omnia pulvinaria, utque Quinquatrus, quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarentur: aureum Minervæ simulacrum in curia, et juxta Principis imago statueretur: dies natalis Agrippinæ inter nefastos esset." Thrasea Pætus, silentio vel brevi adsensu priores adulationes transmittere solitus, exiit tum Senatu; ac sibi caussam periculi fecit, ceteris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoque crebra et inrita intercessere: anguem enixa mulier: et alia in concubitu mariti fulmine exanimata: jam sol repente obscuratus, et tactæ de cœlo quatuordecim urbis regiones: quæ adeo sine cura Deum eveniebant, ut multos post annos Nero impe-

Latinorum mos, quæcunque præter modum salutaria *fortunæ Pop. R.* attribuere. Ern.

Namque et naufragium narrabat] Lipsius corrigebat *jamque:* quod, mea sententia, recte repudiat Pichena, etsi alias pro *præterea* recte ponitur, ut mox c. 12. *jam sol repente obscuratus. Nam* commode referri potest ad præcedentia. Argumentum ejus, quod dixerat, publicam Fortunam consulere voluisse Romanis, erat a fortuito naufragio. Quod si non placet, *namque* accipe pro *quid? quod, præterea.* Etenim *nam* transitionibus servit eleganter. V. Manut. ad Cic. ep. 3, 11. 5, 20. Mox ed. pr. et *quod fort. fuisset.* Etiam aliæ ante Rhen. *fuisset. Qui perfringeret* i. e. qui speraret, se interficere Cæsarem posse, qui cohortibus et classe munitus esset. Verbum elegans, pro quo etiam dicitur *perrumpere.* Ern. Rhen. ex ingenio dedit *fuisse;* nam Bud. *fuisset.*

Oratione tali] Quinctil. l. c. l. 8. de hac oratione: *Facit quasdam sententias sola geminatio: qualis est Senecæ in eo scripto, quod Nero ad Senatum misit occisa matre, cum se periclitatum videri vellet: Salvum me esse adhuc nec credo, nec gaudeo.* Lips.

Quinquatrus ludis annuis] Nonne jam ante celebrabantur? Dixi enim de gladiatoribus. Sed puto, hic intelligi scenicos ludos annuos, aut circenses. Lips. Vett. edd. *quinquatria.* Sed jam P. Victorius ad Cic. ep. 2, 12. monuit, mendum esse, et in vetere cod. Bibliothecæ D. Marci esse *Quinquatrus,* ut supra c. 4. Ed. pr. etiam corruptius *quinquatrii:* quod tamen veram scripturam indicat. Nam MSS. interdum *quinquatriis* faciunt e *quinquatrus,* ut ap. Liv. 26, 27. Suet. Aug. 71. ubi v. Oudend. et Ciceronem l. c. *Quinquatria* citat e Liv. 44, 20. etiam diligentissimus Drakenb. sed ibi est *quinquatribus.* Ap. Sueton. Domit. c. 4. consentire libros editos in *quinquatria* video, sed id vitiosum puto, et in aliis locis ap. Suetonium est *quinquatrus.* Mox Flor. Guelf. ed. pr. *insidiæ essent.* Ern. Bud. *quinquatrium* a l. m. unde 2. *tria.*

Exitium senatui ac sibi] Locus, qui mutilus videatur, et non est. Nihil enim narratur, in quo Thraseas offenderit. At scribe mecum fidenter, *exiit tum Senatu.* Hoc enim solo sibi discrimen peperit magnus ille vir, quod Senatu egressus est, cum de Agrippina referretur. Xiphil. 61, 15. Ὁ Πούπλιος δὲ Θρασέας Παῖτος ἦλθε μὲν ἐς τὸ συνέδριον, καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἐπήκουσεν· ἀναγνωσθείσης δὲ αὐτῆς ἐξανέστη τε εὐθὺς, πρὶν καὶ ὁτιοῦν ἀποφήνασθαι, καὶ ἐξῆλθε· διότι, ἃ μὲν ἤθελεν, εἰπεῖν οὐκ ἠδύνατο, ἃ δὲ ἠδύνατο, οὐκ ἤθελε. Tacit. 16, 21. hunc ipsum locum respiciens: *Olim utrisque infensus, et accedentibus caussis in Thraseam: quod Senatu egressus est, cum de Agrippina referretur, ut memoravi.* Lips. Recepit Pichena. Ern.

Jam sol rep. obsc.] Cf. Plin. H. N. 2, 70. (72.)

Sine cura Deum eveniebant] Ἐπικουρίζει et hic et alibi noster. Lips. i. e.

rium et scelera continuaverit. Ceterum, quo gravaret invidiam matris, eaque demota, auctam lenitatem suam testificaretur, feminas inlustres, Juniam et Calpurniam, Præfectura functos Valerium Capitonem et Licinium Gabolum, sedibus patriis reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Lolliæ Paullinæ cineres reportari, sepulcrumque exstrui permisit: quosque ipse nuper relegaverat, Iturium et Calvisium, pœna exsolvit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exsilio Tarentum regressa, labante jam Agrippina, cujus inimicitiis conciderat, vel tum mitigata.

XIII. Cunctanti in oppidis Campaniæ, "quonam modo urbem ingrederetur: an obsequium Senatus, an studia plebis reperiret," anxio, contra deterrimus quisque, quorum non alia regia fecundior exstitit, "invisum Agrippinæ nomen, et morte ejus accensum populi favorem," disserunt: "iret intrepidus, et venerationem sui coram experiretur." Simul "prægredi" exposcunt; et promptiora, quam promiserant, inveniunt: obvias tribus; festo cultu Senatum; conjugum ac liberorum agmina, per sexum et ætatem disposita; exstructos, qua incederet, spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus, ac publici servitii victor, capitolium adiit, grates exsolvit; seque in omnes libidines effudit, quas male coercitas qualiscumque matris reverentia tardaverat.

XIV. Vetus illi cura erat, curriculo quadrigarum insistere:

apparuit, in his portentis nil divini fuisse, non portendere iis Deos perniciem Neronis voluisse, ut iis creditum est, quæ ante mortem Claudii evenere. Irridet igitur potius portenta, et eorum vanitatem indicat. ERN.

Juniam] Calvinam, de qua 12, 4, 8. De Calpurnia, ib. 22. Statim, *Prætura functos*, lego. LIPS. Recte. ERN. Sic et Grut. conjectabat, nil tamen temere mutandum judicat. De Lollia Paull. itidem 12, 22. De Silana 13, 19. et 22.

Iturium] Urs. e cod. vett. *Titurium*. Sic et Agr.

Repeteret anxio] Libri quidam (Flor. Ven.) *reperiret:* quod merito Pichena probat. Dubitabat scilicet et angebatur, an Senatum obsequentem, plebem faventem reperiret. LIPS. Sic etiam Guelf. ed. pr. et omnes ante Rhen. qui male e MS. Bud. induxit *repeteret*. Melius mox *regia* dedit (e Bud.) pro *regio*, quod in superioribus erat. ERN.

Prægredi exposcunt] Sic MS. Flor. recte, ut divinarat Grotius. Verbum *exposcunt* indicat, non rogasse, ut Nero progrediendo experiretur, sed sibi hoc dari voluisse, ut prægrediendo tentarent animum populi: supra c. 7. *poscit summam sceleris*, et alibi. Vett. edd. (et c. Bud.) omnes *progredi*, usque ad Gronovium. *Prægredi* et *progredi* sic confunduntur ap. Liv. 35, 30. init. Adde supra 11, 37. ERN.

Vetus illi copia erat] Ita libri prisci (et Bud.). Substituerunt, *cura:* ad sententiam non male. Nescio an, *copido*, sive *cupido*. LIPS. *Cura* libri edd. omnes a Puteol. ad Lips. qui *copia* reposuit: quod est in MSS. et ed. pr. Id ergo tamen servare malui, quia sensum aptum habet, *copia* nullum. Nam sequens, *nec minus fœdum studium*, indicat, hic verbum desiderari, idem significans, quod *studium*. *Copiam* de permissione matris et præceptorum accipit Ryckius, quod esse alienissimum facile patet. Si liber proferetur, in quo *cupido*, statim *cura* dimittetur. v. Sueton. Ner. c. 22. ubi de studio equorum curulium. ERN. *Cupido* probant et Mur. et Pich. ut 15, 33. Bip. reponunt *copia* eorum scil. quæ ad aurigandum pertinent: *vetus* intelligunt a majoribus accepta. Verum cum verbo *insistere* minus bene cohæret. Hiller. Rac. 38. dat *vetus illi*

nec minus fœdum studium, cithara ludicrum in modum canere, cum cœnaret; quod "Regibus et antiquis Ducibus factitatum" memorabat: "idque vatum laudibus celebre, et Deorum honori datum. Enimvero cantus Apollini sacros; talique ornatu adstare, non modo Græcis in urbibus, sed Romana apud templa, Numen præcipuum et præscium." Nec jam sisti poterat; cum Senecæ ac Burro visum, ne utraque pervinceret,

culpa erat, quod propius accedit ad vulg. *copia*.

Curriculo quadr. ins.] Non adesse certaminibus quadrigariorum, ut e Sueton. l. c. colligas, sed quadrigas agere, e Latinitate: infra 15, 44. *habitu aurigæ curriculo insistens*. ERN. Huc Vertranius refert nummum Neronis, in quo quadrigis insistens auriga cum epigr. ΕΥΤΥΜΙΟΣ. (in al. ΕΥΤΙΜΙΟΣ, ΕΥΘΥΜΙΟΣ). Sed spectat ad celebrem aurigam, qui et in Trajani nummis occurrit. V. Patini Thes. NN. p. 104. Cf. p. 144.

Cithara ludicrum in modum] Non etiam displiceat, *ludiorum*. Nummos certe cusit illa bellua, in quibus ipse citharœdico habitu, in tunica oblonga, citharam percutiens. Describit eum habitum graphice Apuleius 2. Flor. in persona Bathylli: *Eique prorsus citharœdicus status, Deam conspiciens, canenti similis: tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes dejectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamyda velat utrumque brachium adusque articulos palmarum. Cetera decoris instrumentis dependent. Cithara baltheo cælato apta, structim sustinetur; manus ejus teneræ, procerulæ, læva distantibus digitis nervos molitur; dextra psallentis gestu suo sabulum* (lege *pulsabulum*) *citharæ admovet, ceu parata percutere.* Ita enim locum eum legimus, distinguimus. Et, quod ait de chlamyda deque cingulo, etiam illa apparent in Neronianis nummis: excipio, quod non brachia velat, sed ab humeris dependet chlamys. LIPS. Non video, quare *ludiorum* legatur. Multo exquisitius est *ludicrum in modum*, eodem sensu, ut in ludis fieri solet, quæ *ludicra* dicuntur. Sic ap. Sueton. Ner. c. 11. *ludicræ partes* sunt histrionum, sive ludiorum. Mox ed. pr. *cum celaret*, quod fortasse aliquis defendet e Suet. c. 22. item *quis regibus—memoret*. MS. Flor. *qis regium memorat:* unde Jac. Gron. *quasi regium et—memorans:* quod mihi parum placet. MS. Guclf. (et Bud. a l. m.) *quis regum e. a. d. factum memorabat*. Forte fuit, *antiquis regum et ducibus f. memorabat*. Vel si brevitas jactata Taciti fert *priscis regum et a. d. f. m.* Relativum sæpe inculcatum est in Tacito. ERN. Mox c. 16. occurrunt *ludicræ artes*. De re ipsa v. Suet. 21. Nummum, in quo Nero citharœdus, exponit Eckhel. in D. NN. vet. vol. 6. p. 276.

Quod Regibus et antiquis Ducibus] Ita in Panegyrico illo ad Pisonem, qui hoc ævo scriptus, inserta eadem defensio v. 157. *Nec pudeat pepulisse lyram, cum pace serena Publica securis exultent otia terris.... Ipse fidem movisse ferox narratur Achilles.* Quem, Ovidio ablatum, viri docti tribuunt Lucano. Neutri ego. Ab Ovidio ætas abjudicat; ab Lucano conditio scribentis. Nam ille quicumque poeta ignotus fuit, obscura domo fortuna tenui: et humilius blanditur Pisoni, quam ut decuerit Lucanum. Ait ecce v. 241.—*tu, Piso, latentem Exsere: nos humilis domus, at sincera parentum, Sed tenuis Fortuna sua caligine celat.* At Lucanus certe notus, celeber, per se, perque uxorem prædives. Adde Senecam patruum in aula, qui huic humili et tenui protendere manum potuisset, præ Pisone. Sed et decimo nono ætatis anno scriptum hoc carmen: nam ait v. 248. *Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas Cœperit, et nondum vicesima venerit æstas.* Quod non convenit in ætatem Lucani, præsertim cum scriptum sit diu post Consulatum Pisonis, et paullo ante detectam, ni fallor, conjurationem. Certe post Consulatum diu; quoniam et eloquentiæ ejus specimen Neapoli præbitum celebrat: quod scimus contigisse nos quinquennali certamine, cum Nero in eadem urbe Græcanica copiam fecit suæ vocis, annis aliquot post Pisonis Consulatum, quem iniit a. u. 810. Sed nec Statius hujus carminis mentionem facit, cum omnia minima scripta ejus recenseat Silv. 2, 7. LIPS.

Ne utroque pervinceret] Putarem, *ne utrumque;* id est, ne duo illa ex-

alterum concedere: clausumque valle Vaticana spatium, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo. Mox ultro vocari Populus Romanus, laudibusque extollere, ut est vulgus cupiens voluptatum, et, si eodem Princeps trahat, lætum. Ceterum evulgatus pudor non satietatem, ut rebantur, sed incitamentum adtulit. Ratusque dedecus amoliri, si plures fœdasset, nobilium familiarum posteros, egestate venales, in scenam deduxit; quos fato perfunctos, ne nominatim tradam, majoribus eorum tribuendum puto: nam et ejus flagitium est, qui pecuniam ob delicta potius dedit, quam ne delinquerent. Notos quoque Equites Romanos operas arenæ promittere subegit donis ingentibus; nisi, quod merces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis adfert.

XV. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos, *Juvenalium* vocabulo, in quos passim nomina

torqueret, alterum indulgere, ut in eo acquiesceret. Lips. At *utraque* verum, quod e MS. Fl. protulit Pichena, habetque ed. pr. Ceteræ inde a Puteolano veteres *utroque*, ut Guelf. Bodl. Ern. . Bud. *utroque*, sed 2. m. *utrumque*. Bip. *utraque* scil. libido. Potius sexto casu ponitur, subaudito *parte*, durior quippe altera ellipsis.

Valle Vaticana spatium] Credo id a Plinio denotari 36, 15. *Tertius obeliscus Romæ, in Vaticano Caii ac Neronis Principum circo.* Lips. Suet. l. c. *hortos* ponit. Sed ii in valle Vaticana. Add. Ryck. ad h. l. Mox *laudibusque* quod e Fl. dedit Pichena, etiam Guelf. ed. pr. pariter ut *eodem:* quod est etiam in ceteris ante Rhen. qui (e Bud.) dedit *eo:* denique etiam *evulgatus*, quod in *vulgatus* mutatum a Puteol. restituit Rhen. (e Bud.) Muretus tamen et Acidalius præferebant *vulgatus:* frustra. *Evulgare* dixit etiam Liv. 9, 46. similia ap. nostrum *emunire*, *emercari*, et alia. In quo genere verborum libenter variavere librarii. V. Cuningam. ad Horat. p. 235. ut alios taceam. Ern. Bud. *laudibus* absque copula. Circi rudera hodieque restant. Obeliscus, qui olim ibi, a Sixto V erectus est ante ædem D. Petri.

Ratusque dedecus amoliri] Romana editio, *dedecus molliri*, quod ego præfero. Lips. Sic etiam MS. (Bud. Flor. Agr.) Bodl. alii *moliri*. At Puteol. *amolliri* pro *amoliri*, ut sequentes omnes habent. *Molliri* probant etiam Freinsh. et J. Gronov. Simile est *invidiam mollire* supra 4, 30. Sed tamen nescio, quomodo magis placet *amoliri*, nec credo *molliendi* verbum esse aptum dedecori et turpitudini, in qua nulla acerbitas aut asperitas, ut in invidia intelligi potest. Et credibilius est, Neronem dedecus voluisse omne tollere, quam tantum minuere. Rom. ed. quam Lipsius laudat, non est Beroaldina, sed prima. Ern. Habet tamen et noster 11, 25. *ignominiam mollire*, quod hic placebat et Modio ep. 99.

Ne nomin. tradam] At Dio nominat. V. Xiphil. 61, 17.

Nam et ejus] Ed. pr. non habet *nam;* quod melius videtur. Duplex ratio silentii affertur, prima, ut majoribus parcatur; deinde, quia flagitium magis Neronis, quam ipsorum. Ern.

Equites Rom.] Respice ad 1, 16.

Instituit ludos juvenalium] Qui privati et per domum celebrati aut in hortis. Tacitus 15, 33. *Acriore in dies cupidine Nero agitabatur promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum aut hortos cecinerat juvenalibus ludis.* Mansit nomen ludorum posteriori ævo, et Imperatores, quos in palatio ludos dabant Kalendis novi anni (de quibus e Juliano monui ad 4, 70.) juvenalia videntur appellasse ab exemplo hoc Neronis. Sidonius in Narb. v. 307. *Janus forte suas bifrons Kalendas... Sumendas referebat ad curules. Mos est Cæsaribus die bis uno (Privatos vocitant) parare ludos. Tunc cœtus juvenum sed aulicorum Ælæi simulacra torva campi Exercet spatiantibus quadrigis.* Et addit post descriptionem curulium ludorum v. 428. *Jam vero juvenalibus peractis.* Ut videantur ii ludi, tunc quidem, scenicum nihil habuisse. Atque ita distinguit etiam, nisi fallor, Capitolinus in Gordianis 4.

data: non nobilitas cuiquam, non ætas, aut acti honores inpedimento, quo minus Græci Latinive histrionis artem exercerent, usque ad gestus modosque haud viriles. Quin et feminæ inlustres deformia meditari: exstructaque apud nemus, quod navali stagno circumposuit Augustus, conventicula et cauponæ et posita veno inritamenta luxus: dabanturque stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloria consume-

Cordus dicit, in omnibus civitatibus Campaniæ, Piceni, Umbriæ, de proprio illum per quatriduum ludos scenicos et juvenalia edidisse. Quod notari volo. Neronis tamen ævo et instituto, scenici: ex Tacito hic et Plinio, qui 37, 7. ad hos ludos respiciens, ait Neronem *peculiari theatro in hortis primum cantasse, et Pompeiano prælusisse.* Non prætereo notam Xiphilini, qui 61, 19. hos ludos institutos vult per caussam positæ a Nerone primæ barbæ. Et hercle ea nominis caussa. Juvenalia enim dicta, quia ut tirocinii die pueros exuebant, sic barba rasa juventutem, transibantque tunc in viros. Unde illud Domitiæ amitæ blandientis Neroni votum: *Simul hanc excepero, mori volo,* Sueton. c. 34. itaque is dies Romanis pariter festus. De Octaviano Dio 48, 34. Ἀμέλει τὸν πώγωνα ὁ Καῖσαρ τότε πρῶτον ξυράμενος, αὐτός τε μεγάλως ἑώρτασε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι δημοτελῆ ἑορτὴν παρέσχε. Καὶ ὁ μὲν καὶ ἔπειτα ἐπελειοῦτο τὸ γένειον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι. Alia huic ritui in Excurs. B. LIPS. Vox *theatro* abest a MS. Oxon. et alio ap. Brot. Mox *gestus modosque* vir doctus (Heins.) ap. Ryckium emendabat *gestus motusque* ex 15, 37. quod non displicet. *Modi non viriles* sunt *gestus motusque non viriles*, ut supra *in modum ludicrum.* Tum *modi* magis de voce et cantu, quam de gesticulationibus dicuntur. ERN.

Feminæ inlustres] Qualis Ælia Catella, quæ octogenaria saltavit. V. Dio l. c. ap. Xiphil.

Navali stagno circumposuit Augustus] Ad Tiberim; deque eo stagno supra 12, 56. *Augustus structo cis Tiberim stagno.* Et Suetonius Aug. 43. At nemus illud est, quod *Cæsarum nemus* appellatum. Vide et hic Xiphil. 62, 15. (et ibi Reim.) LIPS. Mox *veno*, quod se correxisse (e Bud.) dicit Rhen. est jam in ed. pr. In Puteol. ed. irrepserat *vero* operarum errore: id fideliter servatum a Rivio, Beroaldo, et Alciato. MSS. Vaticani (et Agr.) deinde ap. Vertran. *luxuriæ:* ed. pr. *luxui:* ut supra *caussæ bello* 2, 64. *fundamenta urbi* ap. Liv. 1, 12. Noster *incitamenta ingeniis allaturas* infra c. 21. ERN.

Dabanturque stipes] Cui rei datæ stipes? ad ludosne? Ita olim sane Apollinaribus ludis factum reperio. *Prætor edixit*, ait Livius 25, 12. *ut populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret.* Plinius 33, 48. *Populus Romanus stipem spargere cœpit Sp. Postumio, Q. Marcio coss. Tanta abundantia pecuniæ erat, ut eam conferret L. Scipioni, ex qua'is ludos fecit.* Quæ verba ne te fallant. Nam stipes, de qua Livius, multis annis prior notatione Pliniana. Sed voluntariam, credo, Plinius intellexit, illa fuit ex edicto. Sed et Augustus stipem Prætoribus dari ad ludos voluit, innuente Dione 54, 2. Τοῖς μὲν στρατηγοῖς τὰς πανηγύρεις πάσας συνέταξεν, ἔκτε τοῦ δήμου δίδοσθαί τι αὐτοῖς κελεύσας· nisi tamen τὸ δημόσιον intelligi voluit potius, quam δῆμον. Stipes alias usitate dabantur Diis, et ad res sacras. Seneca de Benef. 7, 4. *Omnia Deorum sunt: tamen Diis posuimus domum, et stipem jecimus.* Et Ep. 116. (115.) *Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, nec auro argentoque suspenso, nec in thesauros stipe infusa, sed pia et recta voluntate.* Varro de L. L. 4, 36. *Diis cum thesauris assem dant, stipem dicunt.* Ita in capita fontium, quæ sacra, stipem jaciebant. Plinius Epist. 8, 8. de Clitumno: *Fons purus et vitreus, ut numerare jactas stipes, et relucentes calculos possis.* Seneca Quæst. Natural. 4, 2. de Nili venis: *In hæc ora stipem Sacerdotes, et aurea dona Præfecti, cum sollenne venit sacrum, jaciunt.* LIPS. Hic stipes datæ a Nerone, ut statim per libidinem absumerentur. Gruterus comparat factum Augusti ap. Sueton. c. 98. Mox non placet mihi: *nec ulla moribus —plus lib. addidit quam illa colluvies.* Delendum puto *ulla*, intelligendumque quid, quidquam. Puto, me similia exempla reperisse. ERN. De stipe fontibus

rent. Inde gliscere flagitia et infamia; nec ulla moribus olim corruptis plus libidinum circumdedit, quam illa conluvies. Vix artibus honestis pudor retinetur; nedum, inter certamina vitiorum, pudicitia aut modestia aut quidquam probi moris reservaretur. Postremo ipse scenam incedit, multa cura tentans citharam et præmeditans adsistentibus. Facies accesserat, cohors militum, Centuriones Tribunique et mœrens Burrus ac laudans. Tuncque primum conscripti sunt Equites

injici solita v. Caylus Rec. d'Antiq. t. 2. pl. 98. ubi exemplum in nummo Nemausensi.

Reservaretur] Ed. pr. *reservatur*, unde possis conjicere *reservetur*: sed sollennis illa præsentis et imperfecti confusio. Vid. ad 3, 17. extr. ERN.

Postremo] Sic emendavit Lipsius. Bud. et edit. priores *postremus*.

Ipse scenam inscendit] Restitui ex libris. Vulgo, *ipse scenas incedit*. LIPS. *Scenam incedit* MSS. Flor. Vatic. Agr. ed. pr. *Scenas incedit* Guelf. (Bud.) ed. Rhen. et seqq. usque ad Lipsium. Puteol. Beroald. Alciat. *scenas ascendit*. Lipsius edidit *scenam inscendit*, quod sequentes imitati sunt. Ego lectionem MSS. secutus sum, quæ a Tacito non aliena, ut jam Rhenanus monuit. Sic 1, 61. *incedunt locos mœstos*. ERN. Cf. et mox c. 22.

Assistentibus familiaribus] Falso. Nam Vatic. *absistentibus facies*. Farnes. *assistentibus facies*. Similisque lectio Budensis, quod facile odoreris e Rhenano conjectante, *absistentium facie*. Utrumne *assistentibus facibus*? Certe noctu ad lumen etiam hi ludi exerciti: sequiturque, *Hi dies ac noctes plausibus personare*: et ait postremum in scenam venisse Neronem. Ergo ad lumen. Infra etiam 20. *Noctes quoque dedecori adjectas*. Sed et Sueton. Calig. 18. *Quondam etiam et nocturnos ludos præbuit accensis facibus*. Noster iterum infra 21. *Lætitiæ magis, quam lasciviæ dari paucas totius quinquennii noctes, quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat*. Vos divini conferte operam, si mihi Phœbus hic non favit. LIPS. Etiam MS. Flor. Guelf. *assistentibus facies* et ed. pr. *abs. facies*. Vulgatam induxit Puteolanus. Muretus corrigebat *fonascis* s. *phonascis*. In MS. Fl. ultimæ voci superscriptum *homines*. Hinc J. Gronovius conjiciebat *assistenti histrionum aciei*, quod an aliquis probaturus sit, nescio. Qui *homines* adscripsit, voluit indicare, illo corrupto vocabulo homines significari. Vulgata an e MS. ducta sit, nescio. Sed valde consentit iis, quæ Suetonius narrat c. 21. apud quem pariter amicorum intimi adfuisse dicuntur. Ac fortasse inde correctionem Puteolanus sumsit. ERN. Bud. *assistentibus facies abscesserat*. Agr. *assistentibus ceteris*. Heins. vult *ass. amicis*. Bip. *præmeditans* i. e. præludens *assistentibus*. *Facies* i. e. facies principalis ex milite Prætoriano, Burro etc. *accesserat*. Eo fere sensu *facies* accipitur 1, 41. et ap. Cic. Phil. 8, 8. Hoc, etsi duriusculum videatur, sequi lubet, quia vim codicibus non adfert. Hiller. Rac. 11. parum adposite: vel *avertentibus facies omnibus*, vel *accendentibus faces familiaribus*.

Accesserat cohors militum] Ita legend. non, quia Suet. l. c. ita narrare videtur, sed quia res poscit. Nam Suetonius de alio ibi et publico theatro. LIPS. Nempe ante in edd. erat *abscesserat*, male. Mox ed. pr. *Centurionesque*. ERN.

Mœrens Burrus, ac laudans] Unus ergo hic tantum Præfectus Prætorio: nec pugnat Suetonius, qui duos nominat, quia Tacitus de juvenali ludicro adhuc loquitur; de publico theatro Suetonius, capite dicto. LIPS. Verba quidem Taciti non indicant, unum tantum Præfectum Præt. adfuisse, sed Burrum, cum mœreret animo, tamen voce laudasse: de altero nihil præcipui erat, quod traderet. Mox vir doctus in ed. Gryph. deleverat *que*. Post Muretus pro *in spe* malebat *spe*, quod non displicet. At, quod idem deleri vult *hi*, quod et a MS. Bud. aberat, non probo: sed interpunctio mutanda, ut fecimus, et est in MS. Guelf. Vulgo punctum est post *personare*, et comma ante *quasi*. ERN. Acid. *volebat in spem*: Bip. forsan *et spe*. Fallitur et fallit Rhen. dum abesse pronomen *hi* a Regio i. e. Bud. codice refert. Clare legitur post punctum *Hi dies* etc.

Romani, cognomento *Augustanorum*, ætate ac robore conspicui, et pars ingenio procaces, alii in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare formam Principis vocemque Deum vocabulis adpellantes: quasi per virtutem clari honoratique agere.

XVI. Ne tamen ludicræ tantum Imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium adfectavit, contractis, quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis ætatis nati, considere simul, et adlatos vel ibidem repertos versus

Augustanorum] Suet. paullo aliter c. 20. Idem c. 25. *Augustianos* vocat.

Carminum quoque studium] Plinius 37, 12. *Domitius Nero in ceteris vitæ suæ portentis, capillos quoque conjugis suæ Poppææ in hoc nomen adoptaverat, quodam etiam carmine Succina appellando.* Intellexit et Seneca hunc poetam Quæst. Natur. 1, 5. *Ut ait Nero Cæsar disertissime, Colla Cytheriacæ splendent agitata columbæ.* Laudat eum Martialis 8, 70. *Carmina qui docti nota Neronis habet:* et 9, 27. *Ipse tuas etiam veritus Nero dicitur aures, Lascivum juveni cum tibi lusit opus.* Lips.

Nec dum insignis ætatis] Forte leg. *quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis. Ii alternatim considere simul.* Muretus 15, 2. cui scriptor hic noster in amoribus, et jure, corrigit: *quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis erat. Ii considere simul: et natos ibidem versus connectere, atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere.* Non damno: germana tamen esse non credo. Ceterum ab hoc Cornelii judicio Tranquillus dissentit c. 52. Lips. Meo judicio rem acu tetigit hactenus Muretus (id visum et Ryckio) post quem, quæ alii tentarunt quum considero, miror quemquam hiscere ausum: adeo nihil est, quod cum ejus conjectura putem comparandum. Quod si elidi τὸ *nati* ferre nequeunt, faciamus, *nec dum insignis erat ad famam:* vel *insignis erat: hi acciti considere simul.* Tales enim quæsivit, qui callerent versuum faciendorum studio, sed nihil dum edidissent, aut eo nomine celebres essent. *Insignis ad famam* ut Ciceroni de legib. 3, 8. *insignis ad deformitatem puer.* Quod autem Tacitum et Suetonium committunt; utrumque verum, sed in diversis opusculis, existimo tradidisse. Neque enim dubito, quin et potuerit scribere versibus Nero, et quædam scripserit sine cujusquam auxilio. Et in hujusmodi tabulas incidit Suetonius. Sed et, quum repentinus hic impetus ei venisset, dum festinat, omnis moræ impatiens, et gestit eloquentiæ auctoribus accenseri, atque illam laudem rapere potius, quam mereri; non tantum sumpsisse temporis et otii et secessus, quantum justa cura requirit: ideoque hos adjutores adhibuisse, facile credo Tacito, et id tyranni juvenis, lascivientis et luxuriantis, indoli valde conveniens mihi videtur. Licet et suspicari factum id in opere, quod parabat ad instantem commissionem. Gron. Idem videbatur viro docto in ed. Gryph. ubi hunc locum ad mentem Mureti correxerat. Jac. Gronovius addi vult *laus: nec dum insignis erat laus.* J. F. Gronovii *acciti* probari non potest, quia id jam est in *contractis*. Broterius locum sic constituit: *quibus a. p. facultas, nec dum insignis. Ætate pares considere simul* etc. Ego nihil expedio destitutus libris melioribus. Ern. Addo aliquot conjecturas. Pich. *necdum ins. erat. Ii jussi cons.* Triller. Obs. crit. 2, 21. *nec tam insignis artis gnari.* Hill. Rac. 16. τὸ *nati* vertit in *vates.* Danesius et Ursin. *necdum ins. ætatis vatibus.* Quid si legas, *contr. q. al. p. f. necdum insignis artis vatibus, cons.* Demum Bip. sic: *necdum insignia arte conati.*

Et allatos] Pichena conjicit *oblatos* e cod. Fl. ubi est *ablatos.* Ego vero haudquaquam hoc sollicitandum censeo. *Allatos* est domi meditatos. Quod ad primum quidem congressum non congruit: sed, postquam semel studia junxere, vix est, ut unquam discesserint, quin præcepissent animis proximi conventus materiam, et ad eam aliquid domi per habentes carmina somnos natum possent afferre. Sed et ad illos, quos subito ad jussum principis effuderant, emendandos aliquid domi potuit subnasci, et inde allatum in regia repertis addi. Gron. Sed ita Mureti correctio probatur tan-

connectere, atque ipsius verba, quoquomodo prolata, supplere: quod species ipsa carminum docet, non inpetu et instinctu, nec ore uno fluens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus inpertiebat post epulas, ut contraria adseverantium discordiæ eruerentur: nec deerant, qui ore vultuque tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent.

XVII. Sub idem tempus, levi contentione atrox cædes orta, inter colonos Nucerinos Pompeianosque, gladiatorio spectaculo, quod Livineius Regulus, quem motum Senatu retuli, edebat: quippe oppidana lascivia invicem incessentes, probra, deinde saxa, postremo ferrum sumpsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo reportati sunt in urbem multi e Nucerinis, trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum aut parentum mortes deflebant. Cujus rei judicium Princeps Senatui, Senatus Con-

tum usque ad *simul.* Mox *quoquo modo* bene Pichena e Flor. Sed sic et Guelf. ed. pr. omnesque veteres. Vitium operarum fuit *quoque modo*, in editione ea, qua Pichena usus est. Velut id reperi in ed. Lips. 1585: correctum in aliis. Ern. Bud. *ablatos* sed a 2. m. *adlatos.*

Nec uno ore fluens] Miror, hic neminem tentasse *fluentium*, cum alibi talia tententur in Tacito et aliis. Nam *fluens* et *species* non bene conveniunt. Sed illa ἀκρίβεια non semper a Tacito servata est, ad poeticam rationem inclinante. Vide ad 4, 32. Mox in ed. pr. abest *tempus.* Ern.

Utque contraria asseverantium discordiæ eruebantur] Malim nihil hic mutari: nam illud, *utque eruebantur*, habet quandam ἔμφασιν, quam in nulla earum, quas subjiciunt, lectione reperio. Illæ namque significant modo, quid fieret: hoc etiam vanum, simulatum, fucatum fuisse, quod fiebat. Perinde namque est, quasi dixisset, *et quasi eruebantur;* et volebat videri se id agere, ut variæ et diversæ sectarum opiniones cognoscerentur et excuterentur. Nam τὸ *Ut* similitudinis est, ut bene Salinerius animadvertit. Gron. Rhenanus conjiciebat *quærerentur;* quod maxime mihi placuit ante ex iis, quæ vidi. Emphasin illam Gronovianam vix assequor, nec *utque eruebantur* est *et quasi.* MSS. Flor. *rueretur*, Bud. *ruerentur.* Agr. *eruerēt.* Guelf. *atque eruebantur.* Ed. pr. *ruerēt:* sed puto, virgulam errore operarum ex ultima litera in vicinam translatam. Puteol. *eruerentur.* Beroald. cum seq. omnibus *eruebantur.* Credo Tacitum scripsisse *riderentur.* Juvat etiam, quod subjicitur: fuisse tamen etiam, qui non riderent cum Principe, sed, dum ille rideret Philosophos disputantes, severo vultu adsiderent. MSS. Fl. Reg. (Bud.) et ed. pr. mox *ore vultuque* pro *voce v.* quod recepi; et quia sequitur *spectari*, et quia alibi quoque *os* et *vultus* junguntur, ut ap. Virgil. 9, 251. et alibi. Ern. Bip. reponunt *eruerentur*, quod verum puto: *e* initiale a finali præcedentis vocis est absorptum. Sed sic rectius legetur: *ut c. ass. d. eruerentur*, quod visum et Hillero Rac. 38. Bud. a 1. m. habebat *atque c. ass. d. ruerentur:* unde 2. m. fecit *utque.* Bip. conjectant porro, *ut qui c. asseverarent, in discordias ruerent.* Ernestinæ conjecturæ *viderentur* prælusit jam Heinsius. Scopo Neronis omnino hæc convenientior. Paullo ante Bud. *impartiebat*, ut edit. veteres.

Levi contentione] MS. Fl. *intentione:* Puteol. item ed. pr. *intentio*, unde possis conjicere *levi initio* vel *levi ab initio:* sed ultima syllaba excidit. Intelligenda tamen præpositio *ab*, quam in hac formula omittere noster solet, ut infr. c. 32. Beroaldus primus edidit *contentione*, ut est in Guelf. quod omnes secuti sunt. Mox. vett. edd. *Lividineius:* male. (Bud. *libidini ejus.*) Recte hic et 3, 11. editur *Livineius*, ut e cognomine apparet. Ern.

Retuli] Libro deperdito.

Invicem incessente] Lege, *incessentes.* Lips. Mox edd. pr. Puteol. ceteræque vett. MS. (Bud.) Guelf. *deportati* sc. e spectaculo, et MS. Fl. (Bud.) ed. pr. *aut parentum*, non *ac*, ut sequentes. Ern.

sulibus permisit: et rursus re ad Patres relata, prohibiti publice in decem annos ejusmodi cœtu Pompeiani, collegiaque, quæ contra leges instituerant, dissoluta: Livineius, et qui alii seditionem conciverant, exsilio multati sunt.

XVIII. Motus Senatu et Pedius Blæsus, accusantibus Cyrenensibus, "violatum ab eo thesaurum Æsculapii, delectumque militarem pretio et ambitione corruptum." Iidem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem, Prætoria potestate usum, et missum disceptatorem a Claudio agrorum, quos Regi Apioni quondam habitos, et Pop. Rom. cum regno relictos, proximus quisque possessor invaserant, diutinaque licentia et injuria, quasi jure et æquo nitebantur. Igitur abjudicatis agris, orta adversus judicem invidia: et Senatus, "ignota sibi esse mandata Claudii, et consulendum Principem," respondit. Nero, probata Strabonis sententia, "se nihilominus subvenire sociis, et usurpata concedere," scripsit.

Re ad patres relata] Sic scripsi e MS. Flor. et ed. pr. ut etiam videbatur J. Gronovio, pro *delata*, quod est in (Bud. et) omnibus aliis edd. intelligendumque de relatione, quam Coss. re caussaque cognita, fecere. Non jam *res deferri* ad Senatum poterat, quod factum erat, re nunciata Senatui, et ultione petita: sed, quam pœnam statui vellet, quæsitum. Similiter plerique codd. ap. Liv. 21, 6. *tunc delata res ex integro ad Senatum:* sed ex MS. Flor. et Cantabrig. recte Gronovii correxerunt *relata*, atque ita edidit Drakenb. ERN.

Livineius] Bud. hic *Lividineius.*

Pedius Blæsus Sen. mot.] Postea restitutus. H. 1, 77.

Delectum militarem etc.] i. e. in delectu militari inique versatum esse, et vacationem militiæ dedisse pro pecunia, aut gratiæ caussa iis, qui ætatem militarem haberent, et stipendia facere deberent etc. ERN.

Apionis quondam habitos] Lego, *Regi Apioni.* Rufus hac de re: *Cyrenas cum ceteris civitatibus Libyæ Pentapolis Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus. Libyam supremo Regis Apionis arbitrio sumus assecuti.* Item Eutropius 6, 11. *Quo tempore Libya quoque Romano imperio per testamentum Apionis, qui Rex ejus fuerat, accessit, in qua inclytæ civitates erant, Berenice, Ptolemais, et Cyrenæ.* Appianus in extremo Mithridatico: Τοῖς Ῥωμαίοις Κυρήνην Ἀπίων βασιλεὺς τοῦ Λαγηνῶν γένους νόθος ἐκ διαθήκης ἀπέλιπεν. Factum hoc a. u. 660. C. Cœlio L. Domitio coss. Sed, ut moneam, in verbis Rufi vereor ut menda sit, licet occultior. Quis ille *Ptolemæus antiquior?* Plerique omnes Ægyptii Reges Ptolemæi, et parum proba aut recepta discriminis hæc nota. Ausim rescribere, *Ptolemai Apionis;* nam hic sane Rex Ptolemæus fuit, sed cognomento Apion. Appianus Civil. 1, 111. *Sequenti anno, Populus Romanus duabus provinciis ex testamentis Regum est auctus, Bithyniam Nicomede relinquente, Cyrenen Ptolemæo ex Lagidis, cui Apioni cognomentum fuit.* LIPS. *Regi Apioni* bene probat Ryck. ex 11, 35. Lipsius olim conjiciebat *avitos* pro *habitos*, sicque correxerat vir doctus in ed. Gryph. sed illud melius; *Regi habitos*, i. e. possessos: ad 11, 35. 13, 34. ERN. Bud. et alii *Regis Apionis*, quod servat Brot. In loco Appiani lege Λαγιδῶν, ut Civ. 1, 111.

P. R. c. Regno relictos] A. U. 658. teste Julio Obseq. c. 109. Cf. Vales. ad Amm. Marc. 22, 16.

Nero, probata] Sic primus edidit Pichena, cum ante esset *Princeps*, e vestigiis MS. Flor. *ne probata*, ut et habet Guelf. nisi quod tamen addit *Princeps.* J. Gronovius tamen malebat, *Nero rata.* At in ed. pr. est *ne improbata:* quod verbum etiam exhibet MS. Agr. nisi quod ille addit, *tum princeps non.* Mihi venit in mentem, *nec improbata S. s.* Sæpe Tacitus eventum rei tradit initio facto ab *et.* Principis verbum e proximo intelligi potest. Et nescio, quomodo aptius huic loco videtur *non improbata sententia*, quam *probata*, et multo magis *rata.* Nam rata quidem sententia illa non fuit, cum nihil ex ea actum sit, nec agri veteribus possessoribus ademti. Omnino *rata sententia* dici, pro, cum ratam sententiam esse jussisset, vix credo. ERN.

XIX. Sequuntur virorum inlustrium mortes, Domitii Afri et M. Servilii, qui summis honoribus et multa eloquentia viguerant. Ille orando caussas, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris, et elegantia vitæ; quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus.

A. U. 814. A. C. 61.

XX. Nerone quartum, Cornelio Cosso coss. quinquennale ludicrum Romæ institutum est, ad morem Græci certaminis; varia fama, ut cuncta ferme nova: quippe erant, qui "Cn. quoque Pompeium incusatum a senioribus" ferrent,

Et elegantia vitæ, quam clariorem] Trajecerim, *et quem elegantia vitæ clariorem effecit.* Lips. *Elegantiam* accipio in optimam partem, et prorsus, ut de Pomponio Secundo 5, 8. *At Pomponius multa morum elegantia et ingenio illustri.* Ille autem, *ut par ingenio, ita morum diversus*, non Servilius est, sed Domitius. Quam, inquit, elegantiam vitæ Servilii effecit clariorem Domitius, ut par ingenio, ita morum diversus. Fecisse dicitur Domitius, quod, ut homines facerent, occasionem dedit. In contrarium Cicero ad fam. 12, 9. *Tu velim animo sapienti fortique sis, ut tua moderatio et gravitas aliorum infamet injuriam.* Gron. Verissima hæc, et omnes aliorum conjecturas inanes reddunt. Sed tamen excidisse puto nomen proprium, quod post *effecit* necessario desideratur: *quam clariorem effecit Afer.* Nam ad hunc certe ista pertinent. Ern. Frustra in hoc loco constituendo laborant interpretes. Sanus est, nec medicina eget. *Eloquentiam*, qua, *ut ingenio, par Domitio fuit Servilius*, hic *elegantia vitæ clariorem effecit*, quippe *morum* ab Afro *diversus*, i. e. honestiore vita conspicuus, quam Afer. Is enim *Afer*, ut noster ait 4, 52. *prosperiore eloquentiæ quam morum fama fuit.* Fraudi fuit Gronovio, Ernestio, Hillero Rac. 38. aliis, quod Afrum elegantia morum eminuisse putarent. Nec ferenda conjectura Bip. qui ex *vitæ quam* effingunt *uterque eam*, quasi vitæ elegantia tribuatur utrique. Ita jam in versione Itala locum reddiderat Davanzati, perperam.

Nerone IV, Corn. Cosso coss.] Quorum mentio in lapide Romæ (ap. Grut. p. 8, 5.): ET. GENIO. VENALIC. P. ACILIVS. CERDO. VOTVM. SOLVIT. NERONE. CAESARE. AVG. IIII. COSSO. LENTVLO. COSS. F. COS. Lips. Aliam inscr. vide ap. Ryckium. Ern.

Quinquennale ludicrum] Est hoc ipsum, quod noster 16, 4. *lustrale certamen* appellat. Quod longo intervallo post reduxit et firmavit Gordianus Junior Imp. de quo apposite Victor. c. 27. *Eoque anno lustri certamine, quod Nero Romam invexerat, aucto firmatoque, in Persas profectus est.* Exemplum autem, credo, Nero sumsit a Neapolitis, de queis Strabo lib. 5. p. 246. Νυνὶ δὲ πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς, μουσικός τε καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείους ἡμέρας, ἐνάμιλλος τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα. Nota quod ait, νυνὶ δέ. Institutum enim id certamen ejus ævo in honorem Augusti. Suetonius clare Aug. 98. et in Claud. 11. Herodes etiam Judææ Rex theatrum et certamen quinquennale condidit, ad honorem gratiamque Augusti, ut Josephus narrat 15, 8. Sunt et nummi Neroniani, in quibus mensa cum corona et lebete, inscripti: CERTA. QVINQ. ROM. CO. SC. id est, *Certamen Quinquennale Romæ constituit.* Lips. Quidni exemplum sumserit a ludis quinquennalibus Actiacis ap. Sueton. Aug. c. 98. Sed forte etiam sponte instituturus fuerat. Vid. de his ludis Neronis Scalig. Emend. temp. p. 469. et ad 16, 2. Ern. De nummis Neronis v. Eckhel. D. NN. vet. vol. 6. p. 264. De re ipsa Suet. 12. A Neapolitisne sumserit Nero exemplum ludicri quinquennalis, dubitat P. Faber agonist. 3, 15.

Pompeium incusatum, quod] Perpetuum sane theatrum Pompeius condidit primus a. u. 689. Antea subitaria erant, et Censorum jussu plerumque disjecta. Tertull. de Spectac. 10. *Sæpe Censores renascentia theatra destruebant, moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lascivia providebant.... Itaque Pompeius Magnus solo theatro suo minor, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quan-*

"quod mansuram theatri sedem posuisset: nam antea subitariis gradibus et scena in tempus structa ludos edi solitos: vel, si vetustiora repetas, stantem populum spectavisse, ne, si consideret, theatro dies totos ignavia continuaret. Spectaculorum quidem antiquitas servaretur, quotiens Prætores ederent, nulla cuiquam civium necessitate certandi. Ceterum abolitos paullatim patrios mores, funditus everti per accitam lasciviam, ut, quod usquam corrumpi et corrumpere queat, in urbe visatur, degeneretque studiis externis juventus, gymnasia et otia et turpes amores exercendo, Principe et Senatu auctoribus; qui non modo licentiam vitiis permiserint, sed vim adhibeant:

doque memoriæ suæ Censoriam animadversionem, Veneris ædem superposuit. Donec, præcipitantibus moribus, exstruxerunt ipsi Censores. Valerius 2, 4, 2. *Theatra inchoata quidem sunt a Messalla et Cassio Censoribus, ceterum auctore Scipione Nasica omnem apparatum operis eorum subjectum hastæ vænire placuit.* Appianus Civil. 1, 28. Τῷ δ' αὐτῷ χρόνῳ Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον, οὗ Λεύκιος Κάσσιος ἦρκτο, καὶ ἤδη που τέλος ἐλάμβανεν· ὡς καὶ τόδε στάσεων ἄρξον ἑτέρων, ἢ οὐ χρήσιμον ὅλως Ἑλληνικαῖς ἡδυπαθείαις Ῥωμαίους ἐθίζεσθαι. Eamque in rem SC. interpositum, quod legis nomine Tertullianus intellexit in Apolog. 6. *Quonam illæ leges abierunt, ...quæ theatra stuprandis moribus orientia, statim destruebant?* Velleii locus addatur, qui corruptus vulgo, 1, 15. *Cassius Censor, a Lupercali in Palatium versus, theatrum facere instituit; cui in demoliendo eximia civitatis severitas et Consul Cæpio restitere.* Scribe, *in emoliendo* et *Scipio.* Lips.

Antea subitariis gradibus] Ausonius in prol. ad Lud. 7. Sap. 14. *Ædilis olim scenam tabulatam dabat Subito excitatam, nulla mole saxea.* Lips.

Stantem populum spectavisse] Valerius l. c. ait: *SC. cautum, nequis in urbe propiusve passus mille, subsellia posuisse, sedensve ludos spectare vellet.* Sessionem tamen adstruere Livius 1, 35. et Dionysius videntur 3, 68. sub Tarquinio Rege: *Loca divisa Patribus Equitibusque, ubi spectacula sibi quisque facerent, fori appellati. Spectavere furcis duodenos ab terra spectacula alta sustinentibus pedes.* Sed tantum in Circo. Lips.

Ne si consideret] Omnes hic *ne si cons.* scribendum censent, cum vulgo sit in scriptis et editis *si consideret.* Solus Ryckius in textum recepit *ne*, et mo ante *spectaculorum* idem delevit, auctore cod. Agr. quem nos imitati sumus. Nempe loco motum est τὸ *ne*, quod e sequente versu huc retrahendum erat. Etiam J. Gronovius secutus est, sed tacite, Ryckium, ne confiteretur, aliquid boni esse in cod. Agr. præsertim, quod non esset in Florentino. Ern.

Quoties P. R. sederet] Libri scripti (in his Bud.) *Prætor sederet.* Facile et vere emendes, *Prætores ederent.* Enimvero editionem ludorum Magistratibus incubuisse, præsertim Prætori, notum iis, qui in vestibulo versantur antiquitatis. Facit huic parti illa responsio: *Nec proinde Magistratus rem familiarem exhausturos*, etc. Lips. Ed. pr. *Prætor sederet:* et sic ceteræ usque ad Rhen. qui edidit *quoties P. R. sederet.* Lipsius vere correxit: recepit Pichena. Ern.

Necessitate certandi] Secutus sum manuscriptos. Vulgata scriptio tamen recta adæque, *spectandi.* Utrumque enim factitatum sub his comœdis Principibus, ut viri illustres et ad certandum cogerentur et ad spectandum. Nec displiceat geminari, *necessitate spectandi aut certandi.* Lips. *Certandi* edd. omnes ante Rhen. qui edidit *spectandi*, quod secuti sunt omnes usque ad Lipsium. *Certandi* etiam MS. (Bud. et) Guelf. Ern. *Spectandi* posset defendi ex 16, 5.

Funditus everti] Libris meis abest τὸ *everti*, et omiseris recte. Scribi etiam possit *et verti.* Lips. *Everti* edd. omnes habent, nisi quod in pr. corrupte *eunti* (ut c. Agr.). Omitti posse censebat etiam Muretus. Acidalius *verti* volebat, quo sæpius Tacitus utatur, quam *everti* (ut 4, 42.). Ego abesse posse non credo: esse enim ante deberet *aboleri*, non *abolitos.* Tum, quid est *abolitos paullatim funditus?* Immo, cum ante paullatim aboliti sint, nunc repente funditus everti per peregrinam lasciviam. Ern. Bud. etiam *everti.*

Proceres Romani, specie orationum et carminum, scena polluantur: quid superesse, nisi ut corpora quoque nudent et cæstus adsumant, easque pugnas pro militia et armis meditentur? An justitiam augurii, et decurias Equitum egregium judicandi munus expleturos, si fractos sonos et dulcedinem vocum perite audissent? Noctes quoque dedecori adjectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed, cœtu promiscuo, quod perditissimus quisque per diem concupiverit, per tenebras audeat."

XXI. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina prætendebant: "Majores quoque non abhorruisse spectaculorum oblectamentis, pro fortuna, quæ tum erat; eoque a Tuscis accitos histriones, a Thuriis equorum certa-

Specie orationum et carminum] Ad musicum certamen referto. LIPS. Immo etiam ad oratorium. v. c. 21. Ante *proceres* colon scripsimus, ut est etiam in ed. pr. Ita difficultas tollitur, quam fingit Acidalius, eoque aut *ut* addi, aut *pollui* corrigi vult. Pendet scil. membrum a superiori *ut*. Mox possis conjicere *cæstus sumant*, ut ex ultima præcedentis verbi nata sit syllaba prima in vulgato: est enim usitatius in tali re simplex: sed etiam Agric. 3. *assumere fiduciam*, pro quo alii potius *sumere fiduciam*. ERN. De cæstu v. Servius ad Æn. 5, 401.

An justitiam augurii] Vitium, cui medendo impar ego. LIPS. *Fracti soni* non significant aliquid ad artem pertinens, sed id, quod Seneca dicit *non virile*, cum in Hercule Furente canit v. 450. *Ad non virilem tympani movit sonum. Decuriæ* autem *Equitum* ut nihil respiciunt militarium muniorum, ita nec augurali ullus hic est locus disciplinæ. Tamen est etiam, qui sensui serviisse ait sese, absque cura verborum, quæ Lipsius corrupta credat. Hoc autem velle Tacitum, vaticinatur: ubi posthac inventum iri severitatem judicis et sanctimoniam sacerdotis inter homines gnaros mollium sonorum et numerorum musicorum? Id elici satis commode putat ex infra scriptis, quæ positis hic respondent: *nec cuiquam judici grave aures studiis honestis et voluptatibus concessis impartire*. Ubi etiam sine cura, opinor, verborum, interpretatur judicem nihil perdere gravitatis. Interim hoc posteriore in loco, quid est, quod confirmet illam castimoniam Sacerdotis? De solis judicibus excusat, quia de solis judicibus mota erat invidia. Desinamus nugari et audiamus solum Pichenam, qui corrigit *an institutos Augustanos et d. E.* Posset legi, *An institutos Augustanos e decuriis Equitum*, sed non est necesse. Nam *institutos Augustanos et decurias Equitum* per ἓν διὰ δυοῖν dicitur de iisdem, prorsus ut 13, 25. *ludicram licentiam et fautores histrionum*: c. 46. *Pellice ancilla et assuetudine Actes.* Num, inquit, adolescentulos secundi ordinis (qui conscripti sint cognomento Augustanorum, aliquando in decurias judicum allegendi) paratius et religiosius caussas audituros, si molliter et dulce canenti Cæsari artificiose plaudere et docte atque ingeniose acclamare didicissent? Nam hoc est *perite audire* (ut apud Suet. 22. *solus scire audire Græcos*) *plausibus personare formamque Principis et vocem Deum vocabulis appellare*, quemadmodum interpretatus ipse Tacitus c. 15. Quod quia fiebat assidue, *dies et noctes*, ideo justior hæc invidia in tam male perdentes tempus, quod collocare deberent in sanctissimo judicum officio discendo, cui destinabantur. GRON. Broterius locum sanari putat, una copula transposita *et egr. i. m.* Justitiam augurii intelligit auguratum. ERN. Brot. ita explicat: an augurum, an judicum muneribus pares futuros homines etc. Equidem cum Salinerio initium periodi refero ad *proceres*, et post *Equitum* comma tollo, hoc sensu: an proceres curatius executuros, quæ ad jus augurii pertinent; an Equites, quæ ad munus judicandi? Bip. *augurii* mutant in *augures*, et per justitiam intelligunt jus, juris rationem summam, de qua Cic. de Legg. 2, 12.

Ac tamen] Ed. pr. *attamen*. Licentia illa uti cupiebant, sed sub honestioribus nominibus. ERN.

Spectaculorum oblectamentis] Farnes. *oblectamenta*: vere. LIPS. Edd. omnes ablativum habent. ERN.

A Tuscis accitos histriones] Freinsh. pro *Tuscis* putat legendum *Oscis* ex 4,

mina: et, possessa Achaia Asiaque, ludos curatius editos: nec quemquam Romæ, honesto loco ortum, ad theatrales artes degeneravisse, ducentis jam annis a L. Mummii triumpho, qui primus id genus spectaculi in urbe præbuerit. Sed et consultum parcimoniæ, quod perpetua sedes theatro locata sit potius, quam inmenso sumptu singulos per annos consurgeret ac strueretur. Nec perinde Magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitandi Græca certamina a Magistratibus caussam fore, cum eo sumptu Resp. fungatur: oratorum ac vatum victorias incitamentum ingeniis adlaturas: nec cuiquam judici grave, aures studiis honestis et voluptatibus con-

14. Frustra. Nam et Livius 7, 2. *ludiones ex Etruria acciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant.* Atque etiam nomen Tuscum est, auctore eodem Livio ibid. *quia hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum.* Nempe ludus ipse ab Oscis est, ut noster tradit 4, 14. Livius l. c. histriones ex Etruria venere, cum ludi jam essent, ut clarum e Livio, ut magis excitarentur, fierentque jucundiores. ERN.

A Thuris equorum certamina] Atqui Livius 1, 35. etiam equos a Tuscis derivat. *Ludicrum fuit, equi pugilesque, ex Etruria maxime acciti.* Et, cum equorum certamina antiquissima Romæ sint, vix videntur ea petiisse tam longinque. Magna Græcia certe et illa ora, in qua Thurii, non tam pernota tunc Romanis. Quæ tamen frons mea a Tacito dissentientis? Thurii vicini Tarentinis, ab iisque eversi, ut Strabo narrat: quorum olim Sybaris, oppidum celebre deliciis. Ab Augusto colonia illuc deducta, Copiæ. LIPS. Vir doctus in marg. ed. Gryph. *Tyriis:* nescio unde, aut quare. ERN.

Ludos curatius editos] Germana Cornelii vox, non *accuratius*, ex libris. LIPS. Sic et Guelf. ed. pr. Puteolanus dedit *accuratius.* ERN.

Nec quemquam] Sic Pich. e codd. vet. prius *neque q.*

Ducentis jam annis] Et paullo pluribus, quoniam triumphavit de Achæis et Corinthiis Mummius a. u. 603. LIPS. Ceterum *Mummii* MS. Flor. ed. pr. non *Mumii,* ut est in edd. ceteris usque ad Ryckium. ERN. Consentiunt lapides Capitolini.

Qui primus id genus] Quod genus? gymnicosne? inclinabam, sed primus athletas dedisse legitur in Ædilitate Æmilius Scaurus, multis post annis. Potes igitur capere ludos Græcos. Nam antea noti tantum Osci et Latini. Cicero ad Marium 7, 1. *Non enim puto te Græcos aut Oscos ludos desiderasse; præsertim, cum Oscos vel in Senatu spectare possis, Græcos vero ita non ames, ut nec ad villam tuam via Græca ire soleas.* Hos triplices ludos Tranquillus in Julio intelligit 39. *Ludos regionatim urbe tota dedit, et quidem per omnium linguarum histriones.* Et Aug. 43. *Ludos fecit nonnunquam vicatim, ac pluribus scenis, per omnium linguarum histriones.* LIPS.

Consurgeret ac strueretur] Haud dubie elegantius et ad brevitatem aptius foret, si abesset *ac strueretur,* quod habet speciem glossæ. Nam *surgere* et *consurgere* eleganter dicuntur, quæ *struuntur, ædificantur:* quorsum ergo idem bis dicitur, et suavitas tropi explicatione exstinguitur? Admiratores brevitatis et elegantiæ Cornelianæ facile largientur, delendum esse. Sed tamen omnes scripti et edd. habent, et Tacitum sibi in brevitatis cura non satis constare semper id quoque jam alibi monuimus. Igitur ἐπέχω. Si Cicero aut Livius esset, non dubitarem esse insititium: magis tamen inclino in partem eam, ut Tacito abjudicem, propter frequentiam glossematum, quibus ejus libri interpolati sunt. V. ad 16, 1. ERN. *Destrueretur* invenit in libro quodam J. Ad. Nodell. in crit. obs. edit. Campæ 1781. Verum exergasia vulg. bene habet.

Efflagitandi Græca certamina] Certaminis vox ad gymnasium spectare potius videtur, quam ad scenam. Sed in scena ipsa certamen quoddam victoriæ. LIPS.

Nec cuiquam judici grave] Respondetur ad verba, *an institutos Augustanos et decurias Equitum egregium judicandi munus expleturos.* Judicium caussarum forensium et carminum orationumque bene conjungi. Cicero pro Arch. 10. *aures poetis dedere* dixit. ERN.

cessis inpertire: lætitiæ magis quam lasciviæ dari paucas totius quinquennii noctes, quibus, tanta luce ignium, nihil inlicitum occultari queat." Sane nullo insigni dehonestamento id spectaculum transit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia, redditi quamquam scenæ, Pantomimi certaminibus sacris prohibebantur. Eloquentiæ primas nemo tulit, sed, "victorem esse Cæsarem," pronuntiatum. Græci amictus, quis per eos dies plerique incesserant, tum exoleverant.

Totius quinquennii] Ita scripserim, non, *potius*. Lips. Bud. *potius*.

Ac ne modica quidem] *Immodica* legendum videtur, quæ videlicet excitari solebant pantomimorum certamine. Supra 1, 77. et 13, 25. Gron. Sane verbum *exarsere* vehementius est, quam pro *ne modica quidem*. At contra mihi *immodica* non videntur pati *ne quidem*. Igitur vulgatum huic conjecturæ præfero. Si quid tamen tentandum, malim *ne solita quidem*. Ern. Non opus. Sensus est, ne mediocres quidem plausus orti sunt. *Exardescere* sæpe non plus significat, ut H. 2, 38. Vell. 2, 48. Cf. Hiller. Rac. 38.

Pantomimi certaminibus sacris] Certamina sacra, sive ἱεροὺς ἀγῶνας, ὧν τὰ ἆθλα ἐν στεφάνῳ μόνῳ, definit Pollux 3, 30. Tale hoc Neapolitanum, quod et ἱερὸς ἀγὼν a Strabone dicitur l. 5. p. 246. Lips.

Eloquentiæ primas partes] Farnesiano abest *partes*: recte. Lips. Item a Flor. et ed. pr. Ern.

Græci amictus] Libri leviter aberrant. Nam Farnes. *Ciratiam jactam quo*. Vatican. *Græciam jactus ta quo*. Dixi aberrant; nam vera lectio hæc: *Græci etiam amictus, quis per eos dies p. incesserant*: vel, *quos p. e. d. p. ingesserant*. Græcanicum scilicet hoc certamen fuit, et ideo amiciebantur plerique ad morem Græcum, palliati crepidatique. Hæsi olim, sed expedivit me plane Dio 60, 6. de hoc ipso spectaculo, Neapoli: Ἐπεὶ ἔν γε τῇ Νεαπόλει καὶ παντάπασιν ἰδιωτικῶς ἔζη. Τά τε γὰρ ἄλλα Ἑλληνικῶς καὶ αὐτὸς καὶ οἱ συνόντες οἱ διητᾶτο, καὶ ἐν μὲν ταῖς τῆς μουσικῆς θεωρίαις ἱμάτιον καὶ κρηπῖδας, ἐν δὲ τῷ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλάμβανε. Et simile, quod in Commodo tradit 72, 17. quotiens theatrum ingrederetur, solitum sumere χλαμύδα ὁλοπόρφυρον τὸν Ἑλληνικὸν, τρόπον, καὶ στέφανον ἔκ τε λίθων Ἰνδικῶν καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον. Ex his facile intelligo restituoque Suetonii locum Domitiani 4. *Certabant etiam et prosa oratione Græce Latineque, ac præter citharœdos chorocitharistæ quoque et psilocitharistæ. In stadio vero cursu etiam virginum certamini præsedit crepidatus purpureaque amictus toga Græcanica, capite gestans coronam auream*. Corrigo et distinguo: *et psilocitharistæ: in stadio vero cursu etiam virgines. Certamini præsedit*, etc. Vera lectio, vera mens: certasse, præter citharœdos, etiam chorocitharistas, et in stadio, certamine cursus, etiam virgines. At certamini toti quinquennali præsedisse Domitianum ritu Græco, purpurea toga, et corona ornatum. Dixit enim togam: mallem chlamydem, uti idem scriptor Neronis c. 25. reditum in urbem describens, habitu Græcanico: *in veste purpurea, distinctaque stellis aureis chlamyde*: ubi, *veste*, glossematium puto, deleoque. Item Dio supra, et Capitolinus in Pertinace 8. *Purpureasque chlamydes Græcanicas*. Lips. Scribo, *incessirant*: quos, inquit, per eos dies toga posita gestatos plerique arguebant, jam vulgares tum erant, et sero reprehendebantur. Gron. MSS. Flor. (Bud.) Guelf. *Græci amictus*, ut est in omnibus edd. præter pr. quæ habet *Græciam jactus* ut MS. Vatic. Mox MSS. præter Guelf. omnes (et Bud.) et ed. pr. *quo*: unde Pichena colligebat, legendum *quomodo*. Id recepit Berneggerus: *Quos*, quod edd. omnes inde a Puteol. habent, estque in Guelf. restituit J. F. Gron. In *quo* nihil impedit, quo minus intelligas *amictu*, etsi pluralis præcedit; cujus formæ exempla ap. Græcos et Latinos sunt: sic mox c. 22. post *stagna*, in *cui* intelligi posse *stagno* putabat J. Gronovius. Groslotius malebat *quis*. Sed *quos* melius. *Incesserant* (al. *incessiverant*) int. conviciis. Gronovii *incessirant*, defendam, si in libris occurrat: corrigendo nulli obtrudam. Ern. Bip. præferunt *quis* pro *quibus* usi erant. Mihi quoque magis hæc lectio arridet. Dein Bud. *exoluerant*.

XXII. Inter quæ et sidus cometes effulsit; de quo vulgi opinio est, tamquam mutationem regnis portendat. Igitur, quasi jam depulso Nerone, quisnam deligeretur, anquirebant: et omnium ore Rubellius Plautus celebrabatur, cui nobilitas, per matrem, ex Julia familia. Ipse placita majorum colebat, habitu severo, casta et secreta domo, quantoque metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam, quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui *Sublaqueum* nomen est, ictæ dapes, mensaque disjecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine Deum destinari credebant: fovebantque multi, quibus, nova et ancipitia præcolere, avida et plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus iis Nero, componit ad Plautum litteras, " consuleret

Inter quæ etc.] Cf. Sen. N.Q. 7, 17. sq. et Octav. v. 231.

Tamquam mutationem Regis p.] Bentleius ad Lucan. 1, 529. corrigit *Regnis*. Sane admodum probabiliter. Broterius recepit in textum. Ern. Ita et Bip. recte.

Anquirebant] Sic cum J. Gron. correxi vulgatum *inquirebant*, e MS. Flor. adjuvante loco simili 13, 6. ea verba et alibi confusa. Secutus est Broterius. MS. Agr. et ed. pr. *perquirebant;* quod certe malim, quam *inquir.* quod est in omnibus edd. reliquis. Mox *celebrabatur* est a Pichenæ correctione, quæ jam Mureto in mentem venerat. Nam MSS. (Bud. etiam et Agr.) edd. superiores omnes *celebratur*. At J. Gronov. in MS. Flor. legit *celebratus*, idque recepit. Præsens imperfecto sæpe in Tacito substitutum esse, jam vidimus. V. c. 15. Ern. In Bud. a 1. m. fuisse videtur *anquirebant*.

Rub. Plautus] Cf. mox c. 57. et 13, 19.

Apud Simbruina stagna, cui Sublaqueum nomen est] Plinius 3, 12. (17.) *Anio lacus tres amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaceo* (ita enim potius scribend. quia a lacu) *defert in Tiberim*. Addubito, num vox Tacito desit, legendumque, *villa cui Sublaqueum nomen*. Certe Neronis villa Sublacensis Frontino 2. de Aquæduct. cognita. Æmoinus 2, 16. *Benedictus pater in loco, qui Sublacus dicitur, qui ab urbe Roma* 40 *millibus abest . . . effulsit.* Philostratus 4, 43. De vita Apollonii, ad hanc rem addit, calicem Neronis, quem jam ori admoverat, fulmine excussum. Lips. Suspicor a Tacito fuisse, *discumbentis Neronis apud Simbruina stagna* (*loco Sublaqueum nomen est*) *ictæ dapes:* ut H. 4, 26. *nec ausi ad hostem pergere* (*loco Gelduba nomen est*) *castra fecere*. Sic et restituendum apud Florum 3, 3. *Prioresque Theutonos sub ipsis Alpium radicibus assequutus* (*locum Aquas Sextias vocant*) *quo* (*fidem Numinum !*) *prælio oppressit ?* Gron. Gronovii correctio probatur Ryckio, et est sane usitata ista ratio nostro, et Livio in primis. Sed tamen nulla necessitas sic loquendi; et, ut recte monet J. Gronovius, relativo noster non minus sæpe utitur. Ipse intelligit *stagno*, non male. Immo cur non *loco*, quod non raro per ellipsin abest? Vir doctus in ed. Gryph. correxerat *quis*. De Simbruinis collibus v. ad 11, 13. *Stagna* sunt tres lacus Plinio memorati. MS. Guelf. pro *ictæ* habet *jactæ*. Ern. Ryck. supplet *loco, cui*. *Villa, cui Subl.* legit Cluver. Ital. ant. 2, 10. Boxh. pro *cui* vult *quibus*. De Simbruinis stagnis dixi ad Vib. Seq. p. 53.

Hunc illum numine Deum destinari credebant] Groslotius, Rhenanus, et Grotius *hinc* corrigunt. Quasi non alterum multo sit elegantius. (Bud. *hunc*.) Virgilius Æn. 4, 675. *Hoc illud germana fuit? me fraude petebas?* Petronius c. 101. *hic est Cyclops ille et archipirata, cui vecturam debemus.* Gron. Sic supra *quem illum*, ubi frustra tentabant *ullum*. Mox *præcolere nova et ancipitia* est colere, præteritis tutis et præsentibus. Ern.

Consuleret sibi et turbis] Volebam, *sibi et urbi:* sed notat in Flor. legi *consuleret quiet. urbis:* ex quo apposite Pichena, *quieti urbis*. Sed sic tamen prius illud deest *sibi:* nec abeo a mea conjectura. Lips. Repugnat Pichenæ Lipsius, passus ἀνθρώπινόν τι. Neque enim τὸ *sibi* vel Neronis vel Taciti ora-

quieti urbis, seque prave diffamantibus subtraheret: esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tuta et inturbida juventa frueretur." Ita illuc cum conjuge Antistia et paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupido infamiam et periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Marciæ, ad urbem deductæ, nando incesserat: videbaturque potus sacros, et cærimoniam loci corpore loto polluisse, secutaque anceps valetudo iram Deum adfirmavit.

XXIII. At Corbulo, post deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis, metum hostium intenderet, vel, si pepercisset, clementiæ famam adipisceretur; illuc pergit, non infenso exercitu, ne spem veniæ auferret, neque tamen remissa cura, gnarus, facilem mutatu gentem, ut segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari, pro ingenio quisque, alii preces offerre, quidam deserere vicos, et in avia digredi: ac fuere, qui se speluncis, et carissima secum, abderent. Igitur Dux Romanus diversis artibus, misericordia adversus supplices, celeritate adversus profugos, inmitis iis, qui latebras insederant, ora et exitus specuum, sarmentis virgultisque completos, igni exurit. Atque illum, fines suos prægredientem, incursavere Mardi,

tio necessario requirit, ut, si absit illud, manca vel vitiosa debeat putari. Posset id tenere locum, si constarent cætera. *Sibi et turbis* (ut in Bud.) tolerari nequit: et arguitur ab antiqua manu, ex qua corrector indoctior fabricavit vulgatum, cum faciendum haberet, quod Pichena. Tum *consuleret urbi*, quam laxum! At *consuleret quieti urbis* tale, nihil ut possit expressius aut definitius. GRON. MS. Corb. Ed. pr. *sibi e turbis*. Mox *prava*. ERN. Sic et Bud.

Iisdem] Bud. *Isdem*: ita frequenter.

Aquæ Marciæ] Vera lectio: frustra turbant libri, qui partim, *aquæ marginæ*, partim *morgio* referunt. LIPS. Hoc habet ed. pr. Sed inde a Puteol. vulgatum est in omnibus edd. In MS. Guelf. a manu pr. *Marsiæ*, a sec. *Marsyæ*. Mox Heinsius e cod. Agric. corrigebat *incestarat*. V. ad Vellei. 2, 73. Sed hic narrat Tacitus modo, quid fecerit, de polluta aqua statim sequitur. Recte igitur et a Ryckio hæc correctio rejicitur. ERN. Ex h. l. clare patet ap. Ryckium, amicum, quem citare solet, esse Heinsium.

Corpore toto polluisse] Imo, *corpore loto*. Fontes et capita aquarum priscis sacra: in iisque natare nefas. Plinius ep. 8, 8. de Clitumno: *Pons terminus sacri profanique: in superiori parte navigare tantum, infra etiam natare concessum*. Imo in quibusdam aquis navigare etiam vetitum. Ib. ep. 20. de lacu Vadimonis: *Nulla in hoc navis (sacer enim est) sed innatant insulæ*, etc. Seneca epist. 41. de his cæremoniis: *Magnorum fluminum capita veneramur; subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes, et stagna quædam vel opacitas vel immersa altitudo sacravit*. LIPS. *Loto* etiam volebat Heins. ep. ad Græv. t. 4. Coll. Burm. p. 424. valdeque probat Grævius ibid. p. 426. Recte. Sic supra confusa *tecti* et *lecti*: c. 5. ERN. Bud. *toto corpore*. Recepi *loto* cum Bip.

Post deleta Artaxata] V. 13, 41.

Ad occupanda Tigranocerta] Sic MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. Rhen. et sequentes omnes. At Puteol. Beroald. Alc. *occupandum*, quod ipsum quoque rectum est, nec inusitatum bonis scriptoribus. Mox *infidam ad occasiones* est, si occasio opportuna deficiendi daretur, defecturam facile. ERN.

In avia digredi] Proprie dicimus *in avia degredi*: sed, quia non omnes easdem partes petiere, sed fuga illa etiam dispersi sunt, vulgatum ferendum puto. ERN.

Fines suos prætergredientem] MS. Flor. (et Bud.) *prægredientem*. Ed. pr. (et c. Agr. *in f. s.*) *progredientem* vitiose, pro *prægredientem*: quod non

latrociniis exerciti, contraque inrumpentem montibus defensi: quos Corbulo, inmissis Hiberis, vastavit, hostilemque audaciam externo sanguine ultus est.

XXIV. Ipse exercitusque, ut nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam et labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad hæc penuria aquæ, fervida æstas, longinqua itinera, sola Ducis patientia mitigabantur, eodem plura, quam gregario milite, tolerante. Ventum dehinc in locos cultos, demessæque segetes, et ex duobus castellis, in quæ confugerant Armenii, alterum inpetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Unde in regionem Taurantium transgressus, inprovisum periculum vitavit: nam haud procul tentorio ejus, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, seque auctorem et socios per tormenta edidit: convictique et puniti sunt, qui specie amicitiæ dolum parabant. Nec multo post legati Tigranocerta missi, patere mœnia adferunt, intentos populares ad jussa. Simul hospitale donum, coronam auream, tradebant. Accepitque cum honore; nec quidquam urbi detractum, quo promptius obsequium integri retinerent.

XXV. At præsidium regium, quod ferox juventus clau-

spernendum cum J. Gronovio puto. Sic *prævehi* pro *prætervehi* sæpe, etiam apud nostrum, ut suo loco videbimus. Et *prægredi* quoque sic Livio aliisque usurpatum, et adsertum a viris doctis. V. J. F. Gronov. et Drakenb. ad Liv. 29, 32. Similiter hæc verba in libris confunduntur ap. eundem 35, 30. ubi *prægredi* præfertur. Recepit et Broterius. MS. Guelf. habet quidem *prætergred.* sed ut literæ *æter* sint in litura. ERN.

Carne pecudum propulsare] Ut Tacitus, sic et Cæsar B. G. 7, 17. *usque eo, ut complures dies milites frumento caruerint, et pecore, e longinquioribus vicis adacto, extremam famem sustentarent.* Nempe carere frumento militi Romano extrema fames est. GRON.

Ad hæc] Bud. *Ad hoc.* Mox Agr. *aquarum penuria.*

Eodem plura quam gr.] Ed. pr. *eodem plura gregario milite toleranti.* Unde suspicor Tacitum scripsisse *eadem plura gregario milite tolerantis.* Nam, si accurate perpendas, non *eodem*, sed *ipso* Latinitas postulat. Tum ablativi prope nimis frequentes: quamquam *tolerante* ad *patientia* referri potest. ERN. Bud. *quam gr. m. toleranti.*

Alterum impetu captum] Vox addita, auctore Vatic. LIPS. Nempe *captum*, quod etiam Guelf. ed. pr. exhibent. ERN.

Tauraunitium] Sic cum J. Gron. rescripsimus, qui ita reperit in MS. Flor. Vereor tamen, ne verum sit *Tauranni-tium*, quod est in ed. pr. consentitque cod. Guelf. Agr. Quod Beroaldum primum exhibuisse dicit idem *Taurauntium*, fallitur: secutus est Puteolanum, qui ita habet. *Taurantium* esse a Lipsio dicit Ryckius: sed ita jam reperio in Gryphiana, operarum, ut opinor, vitio; nam alioqui Rhenanum sequitur, qui dedit *Taurauntium.* ERN. In Rhen. forsan vitium hæret, nam Bud. habet *Taurantium.* Agr. *Tauramnitium.*

Vitavit] Acid. conjicit *vix vitavit.*

Non ignobilis barbarus] Unus Megistanum: estque ille ipse, de quo Frontinus sic narrat 2, 9. *Domitius Corbulo, cum Tigranocertam obsideret...in quemdam ex Megistanis, quos ceperat, animadvertit, caputque ejus ballista excussum, intra munimenta hostium misit. Id forte decidit in medium concilium, quod tum cum maxime habebant Barbari: ad cujus conspectum velut ostento consternati ad deditionem festinaverunt.* LIPS.

Ad præsidium regium etc.] *Præsidium* accipe de castello, ut supra 3, 21. Id milites impositi, fortitudine freti, clauserant, cum contra Tigranocertis mœnia paterent. Frustra Muretus *quo f. i. clausa erat*, et non animadversa ele-

serat, non sine certamine expugnatum est: nam et prœlium pro muris ausi erant, et pulsi intra munimenta aggeris demum, et inrumpentium armis cessere; quæ facilius proveniebant, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantque Hyrcani ad Principem Romanum, societatem oratum, "adtineri a se Vologesen pro pignore amicitiæ," ostentantes: eos regredientes Corbulo, ne Euphraten transgressi hostium custodiis circumvenirentur, dato præsidio, ad litora maris rubri deduxit; unde, vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeavere.

XXVI. Quin et Tiridaten, per Medos extrema Armeniæ intrantem, præmisso cum auxiliis Verulano Legato, atque ipse legionibus citis, abire procul, ac spem belli amittere subegit: quosque nobis, ob Regem, aversos animis cognoverat, cædibus et incendiis perpopulatus, possessionem Armeniæ usurpabat: cum advenit Tigranes, a Nerone ad capessendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, Regis Archelai nepos, sed quod diu obses apud urbem fuerat, usque ad servi-

gantia vulgati. Pro *regium* MSS. Bud. Guelf. et ed. pr. *legerat.* (Agr. *incrat.*) Forte latet hic nomen istius castelli. Mox MSS. Fl. (Bud. Agr.) Guelf. edd. vett. omnes *et irrumpentium;* quod restituit J. Gron. Recentiores copulam omiserant. Ryckius pro *aggeris* vult *aggeribus* sc. obsidentium. (Cf. H. 3, 20.) Non displicet: aggeribus demum muro injunctis, et irrumpentibus hostibus cessere. Ern.

Hyrcano bello distinebantur] Scribendum *detinebantur.* Sic Livius 27, 12. *Hannibalem acerrimo bello detineret.* Apud Cic. Phil. 11, 2. est quidem in recentioribus libris *distineri bello:* sed edd. vett. omnes *detineri.* Ern.

Ad litora maris Rubri deduxit] Valde equidem hic nunc hæreo, olim et in primis editionibus transitum aut neglectum. Ad quod *mare rubrum* Hyrcanos (de iis sermo) deduxit? Illud Ægyptium, quod vulgo sic appellant? ingens via sit, et nec sic in fines suos, nisi per Parthorum, intrarint. An alterum illud magnum et Indicum? ita solent veteres, fateor: sed nec hic ei locus, aut omnis Chorographia me fallit. Sunt enim Hyrcani ad mare Caspium ipsum siti, procul ab omni Indico: et pone, vel flexu magno isse, tamen Parthorum fines omnia illa maritima fere tangebant. Plinius 6, 26. (29.) *Persæ rubrum mare semper accoluere;* atque aliæ sub Parthis gentes. Considera, et inspice (oculorum res est) abeunt a patria millibus millium; et in discrimina ipsa veniunt, quæ vitabant. Quod dicam, non habeo, nisi si scripsit Tacitus, *ad litora maris sui.* Nam Tacitum ut imperitiæ accusem, durum improbumque sit: et mea ista lectio haud ab re sit, ex Armenia cum præsidio, brevi flexu, deductos ad mare, juxta quod habitabant. Supra Euphratem igitur iverint, per montana et finitima Iberiæ ad suum mare. Lips. Vide quæ contra pro vulgata disputat Ryckius ad h. l. Ern. Paucis. Duxit per Syriam ad sinum Persicum s. Indicum. Non enim licebat aut itinere terrestri, nisi per vastas regiones, quæ Parthis parebant, aut maritimo: periculosum quippe Caspium mare.

Spem b. amittere] Hic quoque Acidalius tentat *omittere;* sed supra jam ei satisfactum: *amittere* est omittere, dimittere. Ern. *Omittere* c. Agr. probat Heins.

Quosque nobis etc.] Lectio vulgata est a Puteolano. At MS. Flor. et ed. pr. *q. n. ab Rege animis cog.* sed syllaba *ge* in Fl. superscripta, ut *ab re* fuisse videatur. Unde J. Gron. conjicit *abhorrere.* MS. Agr. *q. n. alienos a. c.* Guelf. *adversos animis.* De confusione *advers.* et *avers.* infra dicetur. *Animis* pro *animi* recepi. Mox a codd. Oxon. Guelf. et aliis abest *delectus.* Et commode sane abfuerit. Ern.

Usurpabat] Bud. *occupabat* et in marg. *exurpabat,* puto pro *usurpabat.* Vocem *delectus* habet Bud.

lem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam favore Arsacidarum: at plerique, superbiam Parthorum perosi, datum a Romanis Regem malebant. Additum et præsidium, mille legionarii, tres sociorum cohortes, duæque Equitum alæ, quo facilius novum Regnum tueretur. Pars Armeniæ, ut cuique finitima, Pharasmani Polemonique et Aristobulo atque Antiocho parere jussæ sunt. Corbulo in Syriam abscessit, morte Ummidii Legati vacuam ac sibi permissam.

XXVII. Eodem anno, ex inlustribus Asiæ urbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo a nobis remedio, propriis opibus revaluit. At in Italia vetus oppidum, Puteoli, jus coloniæ et cognomentum a Nerone adipiscuntur. Veterani

Additum et præsidium] Sic Fl. (Bud.) Guelf. et ed. pr. Vulgo, *additum etiam præsidium*, a Puteol. usque ad Pichenam. Post Freinsh. bene, ut opinor, corrigit, *equitum alæ, quo facil. n. r. tueretur. Pars* etc. Sic videbatur etiam Ryckio. At isti violentiæ, ut vocat, valde adversatur J. Gron. Quid ad tuendum regnum prosunt aliorum incrementa? MS. Guelf. *tuerentur*. ERN. Heins. malebat *Add. ei præs.* Recte Ernesti probat emendationem Freinshemii, quam in textum recipere nullus dubito. In Bud. quoque, etsi conjunctio adsit ante *quo*, nova tamen periodus infit a *Pars*.

Pars Nipolique] Latet in corruptione nomen alicujus Regis. Forte *Thrascypolique*, qui dynasta alibi in finitimis Armeniæ locis. LIPS. Ego divinabam: *Pars Armeniæ, ut cuique finitima, Pharasmani Polemonique et Aristobulo atque Antiocho parere jussæ sunt.* Iberus est Pharasmanes jamdudum per filium Rhadamistum insidiatus fratris Mithridatis regno, Armeniæ; unde cum absterreretur a Romanis, partim ut horum gratiam mereretur, partim proprio metu filium interfecit, et ex eo adversus Tiridatem Corbuloni militavit. Vide nostrum 12, 44. etc. Item 13, 37. ubi et mentio de Antiocho, quemadmodum sæpius alibi. Polemo notissimus Rex Ponti, Josepho Κιλικίας Ant. 20, 7. et ap. nostrum H. 3, 47. commemoratur. Aristobulus 13, 7. Josephus 20, 8. Τὴν Μικρᾶς Ἀρμενίας προστασίαν Ἀριστόβουλος, Ηρώδου τῆς Χαλκίδος Βασιλέως παῖς, ὑπὸ Νέρωνος ἐγχειρίζεται. GRON. Felicem correctionem merito vocat Ryckius, quam et in textum recepit Broterius. MS. Fl. (et Bud.) *Pars Armenia eunt cuique*: ut et ed. pr. MS. Agr. *per Armeniam eunt cuique*. Sequentia ib. sic: *pars manipulique*: ed. pr. *pars impulique*. Vulgata est a Puteolano, quæ tamen et in Guelf. extat, nisi quod mox *visæ* pro *jussæ* habet. ERN. Gronovium sequor cum Bip. Probat et Lall.

In Syriam abscessit] Ita emendavit Lipsius (probante Pichena). Editi ante omnes *accessit*. ERN. Sic et Bud.

Ummidii] Respice ad 12, 45.

Puteoli jus coloniæ] Puteoli, ais, adipiscuntur jus coloniæ? Ego vero advocationem peto, ut deliberem. Nonne enim jampridem id oppidum eo jure? Liquet ex Livio 34, 44. Velleioque 1, 15. qui coloniam Puteolis deductam volunt a. u. 660. P. Scipione Africano II, Ti. Sempronio coss. Sed et lapides testantur hodie (ap. Grut. p. 110, 7. 115, 9.): AB. COLONIA. DEDVCTA. ANNO. XC. *et* AEDILIS. COLON. PVTEOLANORVM, *et*, GENIO. COLONIAE. PVTEOLANORVM. An colonis eorumque posteris intermortuis, colonia esse desiit? an tempore interjecto transiit ad municipale jus? Ciceronis certe ævo municipium fuit, non colonia. Oratione pr. M. Cœlio 2. *Nam, quod est objectum, municipibus adolescentem non esse probatum suis, nemini umquam præsenti Puteolani majorem bonorum habuerunt*, etc. Concutit me tamen iterum Frontinus in Catalogo coloniarum, cujus verba e MS. (ap. Gœs. p. 139.) *Puteoli, colonia Augusta. Augustus deduxit: ex uno latere iter populo debetur ped. xxx. Ager ejus in jugeribus veteranis et Tribunis legionariis est adsignatus.* Colonia ergo adhuc recenti ævo. Recreat Agellius 16, 13. qui ostendit, sæpe commutari solere colonias in municipia, et contra. Nisi tamen Cornelii verbis ea vis, ut velit universum oppidum incolasque (plures autem inquilini ejus loci, ob commercia et mare) præter eos, qui restabant ex colonis Augusteis, colonico jure donatos. Et

Tarentum et Antium adscripti: non tamen infrequentiæ locorum subvenere, dilapsis pluribus in provincias, in quibus stipendia expleverant: neque conjugiis suscipiendis, neque

sane, duplex hoc genus hominum in coloniis fuisse, e Cicerone clarum, pro Sulla 21. ubi dissidia etiam inter Pompeianos (ii erant cives veteres) colonosque recenset. Alterum horum nisi sit, tu videris: mea in his salebris hæret navis. ERN.

ADD. Placet eruditissimo nostro Pighio truncum locum esse, ob caussas, quas in commentario dixi. Itaque supplet voce addita, *Puteoli novum jus coloniæ*. (In Herc. Prodic. p. 357.) Ipsum vide. Nam nos sententia nostra non demovemur, quam in extrema nota posuimus, de toto oppido in coloniæ jus nunc translato. LIPS. Probat hanc Lipsii sententiam Pagius Crit. ad A. C. 60. adnotans, illo anno decennalia Imp. Proconsularis a Nerone celebrata: moris autem fuisse, colonias deducere, novas urbes condere, aut veteribus nova nomina dare, per occasionem talium solennium. ERN. Contra Lipsium hic pugnat Cam. Peregrinus in Camp. Fel. diss. 2, 19. ubi per vetus oppidum intelligit eam partem, quæ principio condita fuit in supercilio non admodum spatiosi montis, quæ tum colonia fuerit per aliquam prærogativam denuo impetratam quasi renovata. In notis ad h. l. observatur de cetero, municipii et coloniæ vocabula sæpe promiscue usurpari. Ryck. e Flor. legit *apiscuntur*, ut alibi.

Tarentum et Antium adscripti] *Et Antium* abest a MS. Bud. Sed edd. omnes habent, unde in aliis MSS. reperiri patet: et de colonia Antium missa tradit etiam Suet. 9. Porro, quod in provincias dilapsi sunt, in quibus stipendia explessent, causa fuit, quod ibi multis noti essent, et negotiari et similia facere suevissent. ERN.

Neque conjugiis suscipiendis] Milites itaque olim sine uxore ut apparet: nec ritu, sed lege id vetitum ait Dio 60, 24. Τοῖς στρατευομένοις ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἐδύναντο ἔκ γε τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγαμηκότων δικαιώματα ἔδωκε. Resolvisse hoc jus Severus Imp. videtur, si recte capio Herodianum 3, 25. Τοῖς στρατιώταις, inquit, πολλὰ συνεχώρησεν, ἃ μὴ πρότερον εἶχον... Καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε, γυναιξί τε συνοικεῖν. Certe enim de conjugio legitimo capiendum videtur, quia contubernii militibus, opinor, semper jus. A Junone arcebant eos, non a Venere Romanæ leges. Testis Livius 43, 3. qui quatuor millia hominum a Senatu petisse oppidum, ubi habitarent, ait, qui nati in Hispaniis ex militibus Romanis et mulieribus Hispanis, cum quibus nullum connubii jus. Imo peregrini milites, id est, non cives, non amicas modo habuisse videntur, sed uxores: nisi me inducunt frustra tabulæ Vespasiani et Domitiani ævo, quibus insculptum, *civitatem datam militibus e classe Ravennate et cohortis III; Alpinorum itemque connubium cum uxoribus, quas tunc habuissent, cum est civitas eis data, aut quas postea duxissent.* Tamen pugnat in eam sententiam Tertullianus, qui suo etiam ævo cælibes fuisse milites ostendit. Ævum autem ejus sub Severi: ait in Exhort. ad Castit. 12. *Scilicet solis maritorum domibus bene est? Perierunt cælibum familiæ, spadonum, militum, aut peregrinantium sine uxoribus? Non enim et nos milites sumus?* Severi ergo permissus aut ad Prætorianos tantum pertinuit; aut verba arte capienda, ut tantum permiserit συνοικεῖν γυναιξὶ, cohabitare feminis, sub eodem tecto agere et contubernales habere, non legitimas uxores. Sed non repugnat, inquies, toti huic sententiæ Livius, qui diserte uxores militibus attribuit? Ut ecce 21, 41. in Scipionis exhortatione ad milites: *Unusquisque se non corpus suum, sed conjugem ac liberos armis protegere putet.* Et alibi. Respondeo, temporaneam tunc (bello Punico secundo) militiam fuisse, nec legibus suis, ut postea, devinctam. Capiebantur, mittebanturque milites, non pro stipendiorum tempore, sed bellorum. At, perpetua et firma XXV. annorum militia instituta, hoc quoque inductum de cælibatu. Sane etiam jurisconsulti hac caussa, caussam solvendi matrimonii militiam numerant. L. 60. *Bona gratia dissolvi matrimonium illud dicitur, quod propter sacerdotium, sterilitatem, valetudinem, militiam, retineri non potest.* LIPS. Ceterum vinculum orationis ante *neque* desideratur: refertur enim ad *veterani*, ut præcedens *non subvenere*. ERN.

alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim, ut olim, universæ legiones deducebantur, cum Tribunis et Centurionibus, et sui cujusque ordinis militibus, ut consensu et caritate Remp. efficerent: sed ignoti inter se, diversis manipulis, sine rectore, sine adfectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in unum conlecti; numerus magis, quam colonia.

XXVIII. Comitia Prætorum, arbitrio Senatus haberi solita, quod acriore ambitu exarserant, Princeps composuit, tres, qui supra numerum petebant, legioni præficiendo. Auxitque Patrum honorem, statuendo, "ut, qui a privatis judicibus ad Senatum provocavissent, ejusdem pecuniæ periculum facerent, cum iis, qui Imperatorem adpellavere:" nam antea vacuum id solutumque pœna fuerat. Fine anni Vibius Secundus, Eques Romanus, accusantibus Mauris, repetundarum damnatur, atque Italia exigitur, ne graviore pœna adficeretur, Vibii Crispi, fratris, opibus enisus.

Non enim, ut olim, universæ legiones] Exprimit deductionem veterem Hyginus: (ap. Gœs. p. 160.) *Multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, et ad laboriosam agriculturæ requiem primo tirocinii gradu pervenire. Nam cum signis et aquila et primis ordinibus ac Tribunis deducebantur.* LIPS. Mox *sui cujusque ordinis* corrigebat Groslotius. Plane sic MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. veteresque omnes: ut *suis*, quod hodie in edd. est, ab errore operarum natum putem. Illud restitui, quod elegantior Latinitas postulat. ERN.

Remp. efficerent] Idem est, quod Livius dicit 1, 8. *coalescere in populi unius corpus.* ERN. In cod. Bud. a 2. m. adjectum *repente:* 1. m. etiam dederat *quo acriore:* et *jussitque* loco *auxitque.*

A privatis judicibus ad Senatum] Lucis caussa, rem appellationum a capite deduxi ad hoc Neronis ævum, in Excurs. C. atque illinc lucem istis pete. LIPS.

Cujus ii] Bud. egregie *cum iis*, quod recepi.

Vibius Secundus] Ed. pr. habet *Julius*, ut et H. 4, 43. Sed H. 2, 10. et 4, 41. *Jubius*, quod est, inversa prima syllaba, *Vibius.* V. ad 12, 16. extr. ERN. Bud. pessime *niuius.* Sed mox recte *Vibii Crispi.* De hoc v. de Orat. 8. At Agr. *Julii Crispi.*

Ne graviore pœna afficeretur] An ergo in crimine repetundarum pœna gravior, quam relegatio? Attente legas, quia nec relegatio quidem. Olim sane exsilium fuit, et æstimatio, uti Asconius notat in Verrem Act. 1, 13. et Cicero subindicat non semel: sed secuta lex Julia immutavit. Ex ea pœnam fuisse, adfirmo amissionem ordinis, et æstimationem; nihil ultra: id est, qui damnatus eo crimine esset, Senatu moveretur, et judices acciperet ad æstimandam litem. Docet Suetonius in Julio 43. *Repetundarum convictos, etiam ordine Senatorio movit.* Sed et hauries ex Tacito infra 48. *Exin a Cossutiano Capitone, qui nuper Senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui reciperaverat.* Is autem repetundarum lege damnatus 13, 33. Et H. 1, 77. *Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio aut Nerone ceciderant.* Apertius ex Plinio ep. 2, 11. ubi *Marius Priscus, accusantibus Afris, sponte Senatu abiit, et judices petiit, omissa defensione:* scilicet, quasi ea ratione satisfactum legi: et 4, 9. cum *Bassum Bæbius Macer lege repetundarum teneri censuisset;* mitigans *Cæpio, salva dignitate judices dandos* pronuntiavit: id est, uti in Senatu remaneret, facta saltem æstimatione. Vide Epistolas ipsas, et volens favebis sententiæ huic. Ab hac re Suetonianis verbis lumen, Oth. 2. *Tantum potentia,* inquit, *valuit, ut damnatum repetundis Consularem virum, priusquam plane restitutionem ei impetrasset, non dubitaret in Senatum ad agendas gratias introducere.* Motus enim illic quicumque Senatu erat; sed Otho quasi plane restitutum in Senatum introduxit. Hæc ergo ordinaria pœna: sed

A. U. 815. A. C. 62.

XXIX. Cæsonio Pæto, Petronio Turpiliano coss. gravis clades in Britannia accepta. In qua neque A. Didius Legatus, ut memoravi, nisi parta retinuerat, et successor Veranius, modicis excursibus Siluras populatus, quin ultra bellum proferret, morte prohibitus est: magna, dum vixit, severitatis fama, supremis testamenti verbis ambitionis manifestus: quippe multa in Neronem adulatione addidit, " subjecturum ei provinciam fuisse, si biennio proximo vixisset." Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia militiæ et

gravius et plerumque extra ordinem in id crimen animadversum, pro delicti modo. Atque ea Macri mens leg. 7. ad leg. Jul. repet. *Hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur; et plerumque vel exsilio, vel etiam durius, prout admiserint: quid enim, si ob hominem necandum pecuniam acceperint? vel . . . interfecerint innocentem?* Eademque ratione Plinius scripsit Ep. 2, 11. *excessisse Priscum immanitate et sævitia crimina, quibus dari judices possent, cum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset.* Nec aliter capies, quod hic Vibius relegatus est: exsilii etiam pœnam meritus, nisi frater intercessisset; sicut et 3, 68. C. Silano Proconsuli Asiæ repetundarum damnato, aqua atque igni interdictum, ob insignem scilicet sævitiam. Lips.

Favore enixus] Quidam libri *opibus enixus.* Lips. Primus Pichena edidit *fratris opibus enisus* e vestigiis c. Flor. *frisoribus.* Concinit Bud. Guelf. *fratri sororibus.* MS. Corb. laudat Broterius. In ed. pr. est *fratri enisus*, sed vacuo spatio interjecto, ut aut lacuna in MS. fuerit, aut extricare descriptor nil potuerit. In ceteris edd. ante Pichenam est *fratris favore*, eodem sensu, sed haud dubie e conjectura Puteolani. Ern.

Cæsonio Pæto] Freinsh. et Lipsius putant *Cæsonium Pætum* esse eundem, qui 15, 6. *Cæsennius Pætus* dicitur. Sed bene Ryckius ostendit diversos, ex inscriptionibus duabus ap. Gruterum; quarum altera hunc *Cæsonium* Consulem exhibet, cum *Petronio*, altera *L. Cæsennium Pætum* cum *P. Calvisio Rusone.* Ern.

Petr. Turpil.] Filio ejus, qui sub Aug. IIIvir, et cujus nummi exstant.

Avius Legatus, ut memoravi] Atqui A. Didium eum vocavit 12, 40. et Didium Gallum in Agricolæ vita 14. Ut ambigere possis, num rescribend. *A. Didius.* Plura tamen cognomina habere potuit, more sui sæcli. Lips. Ego vero non dubitavi rescribere *A. Didius*, ut volebat vir doctus in marg. Gryph. inductus primum ed. pr. in qua (ut in Bud.) est *Adjutus*, in quo satis perspicua vestigia veræ lectionis: deinde ratione, quod, si vel maxime duo cognomina Didio fuere, non credibile videtur, Tacitum eundem hominem alio nunc, quam supra, nomine appellaturum fuisse, veluti de alio homine loqueretur. MS. Guelf. *Alutus.* Recepit et Broterius, qui laudat *Bimardi* Diss. de vita, rebus gestis, et nummis T. Didii Cos. et gente Didia p. 19. Mox *Veranius* MSS. Fl. (Bud.) Guelf. ed. pr. Ceteræ ante Pichenam *Verannius.* Ern. Cf. Vit. Agr. 14.

Nisi parta] Bud. *nisi ut parta.*

Silvas populatus] Emendo, *Siluras populatus;* cum ea enim Britanniæ gente tunc maxime bellum. Consule Tacitum 12, 32. Lips. Recepit Pichena. Ante edd. omnes *silvas.* Ern. Bud. *silvas.*

Supremis testamenti verbis] Glossematium est τὸ *verbis:* et statim, *subjecturum ei provinciam fuisse*, lego: capioque Britanniam ipsam, quæ nondum perdomita. Lips. Acidalius etiam *testamenti* delet. Hoc vero est vim facere. *Suprema* de morte dici scio, non de testamento. Ego vulgatum sanum puto. In ultima testamenti parte ambitionem prodidit, ut innuit verbum *addidit.* Sic ap. Cic. Ep. 2, 13. *extrema pagella me pupugit chirographo tuo.* Ed. pr. *supremi test. verbis*, quod eodem redit, sed exquisitius est, pro *verbis in extremo testamento scriptis:* sed mox *provinciam* MS. Flor. non *provincias.* Ern. Bud. *supremis t. v. . . . provincias:* et mox *timore populi.*

rumore populi, qui neminem sine æmulo sinit, Corbulonis concertator: receptæque Armeniæ decus æquare, domitis perduellibus, cupiens. Igitur Monam insulam, incolis validam et receptaculum perfugarum, adgredi parat, navesque fabricatur plano alveo, adversus breve litus et incertum. Sic pedes: equites vado secuti, aut altiores inter undas, adnantes equis, transmisere.

XXX. Stabat pro litore diversa acies, densa armis virisque, intercursantibus feminis, in modum Furiarum, quæ veste ferali, crinibus dejectis, faces præferebant: Druidæque circum, preces diras, sublatis ad cœlum manibus, fundentes, novitate adspectus perculere milites, ut, quasi hærentibus membris, inmobile corpus vulneribus præberent. Dein, cohortationibus Ducis, et se ipsi stimulantes, ne muliebre et fanaticum agmen pavescerent, inferunt signa, sternuntque

Igitur Monam insulam] Credo, hunc locum esse, quem aspexit Jornandes in Goth. 2. *In extrema Britanniæ parte Memma, quam Cornelius Annalium scriptor narrat.* Corrigo enim, *Mona.* Lips. Intelligenda *Mona* ea, quæ magis versus austrum sita, hodie *Anglesey* dicitur, diversa a Mona Cæsaris B. G. 5, 13. Mox *litus* abest ab ed. pr. (et a cod. Agr.) A suis libris abfuisse dicit Lipsius in editione prima. Etiam Broterius in quibusdam MSS. non reperit delevitque. Volebantque deleri Muretus et Acidalius. Frustra. *Brevia et incerta maris* scio; similiter dici *breve et incertum*, nec scio, nec credo. In omnibus MSS. Taciti non raro verba integra omissa. Ern. *Litus* etiam in Bud. a 2. m. adjectum.

Sic pedites: equites vado secuti] Videtur Tacitus scripsisse *vada;* pergentes qua vada ducebant. Gron. Ryckius defendit vulgatum ex eo, quod Cæs. B. G. 1, 6. *vado transire* dixit. At non quæritur, an Latinum sit, *vado sequi*, sed an hic locum habeat; quod non puto. Deberet enim sequi *aut adnando equis.* At nunc dicit equites transisse, partim quærendis vadis, partim dum adnatant equis. Sed MS. Fl. (Bud.) ed. pr. habet *pedes*, quod cum J. Gron. restituimus. Idem codex *tramisere*, ut alibi. Ern. (Bud. *vados*, duplicato *s* seq. vocis.)

In modum Furiarum, quæ] Semper credidi, hic excidisse pronomen *quæ.* Id repertum jam in ed. pr. restituimus. Recepit pariter Broterius, repertum et in MSS. Reg. Corb. Sed videatur esse alieno loco, ponendumque ante *in modum Furiarum:* quod hoc maxime Furiis similes erant, quod faces gestabant. Sed potest prius illud *in modum Fur.* referri ad cursum. Nam et Liv. 4, 33. *fanaticum cursum* habet. Qui vulgatum mavult, punctum faciet post *feminis. Feralis vestis* eadem est, quæ furialis, in morem Furiarum facta: similique sensu *feralem habitum* dixit Florus 1, 12, 7. quamquam ibi de toto apparatu dixit. Ceterum *feralem vestem* aut de *vittis* capiam, quas in habitu furiali memorat Florus: non enim credibile, feminas illas, præsertim barbaras, sibi vestes fecisse, quales a poetis tribuuntur Furiis: aut legam *vitta* e Floro l. c. ubi in furiali habitu vittæ ponuntur. *Crines dejecti* sunt fluentes, non collecti in nodum: neque ullo modo opus cum Acidalio corrigere *disjectis* vel *rejectis.* Ceterum præ oculis habuisse Tacitus videtur locum Livii 4, 33. adde 7, 17. Ern. Bud. non habet pronomen *quæ. Feralis vestis* forsan nigra Vid. Germ. 43. Cf. Hiller. Rac. 17.

Druidæque circum] Cod. Agr. addit *frementes.* Glossema ductum e Virg. Æn. 1, 60.

Perculere milites] Frustra vir doctus in ed. Gryph. corrigit *perpulere.* Terror hic est, qui percellit, stupefacit, non perpellit. Et Livius l. c. in re simili *Romanos exterruit. Milites* e Flor. edidit Pichena, quod secuti Gronovii: Ryckius *militem* servavit. Ut hic porro *fanaticum agmen*, sic ab simili re Livius l. c. *fanaticum cursum* dixit. Denique *involvere flammis* etiam dixit Virgil. Georg. 2, 308. Ern. Bud. *militem.* Sic et Agr.

obvios, et igni suo involvunt. Præsidium posthac inpositum victis, excisique luci, sævis superstitionibus sacri: nam cruore captivo adolere aras et hominum fibris consulere Deos, fas habebant. Hæc agenti Suetonio, "repentina defectio provinciæ" nuntiatur.

XXXI. Rex Icenorum Prasutagus, longa opulentia clarus, Cæsarem hæredem, duasque filias scripserat, tali obsequio, ratus, regnumque et domum suam procul injuria fore: quod contra vertit; adeo, ut regnum per Centuriones, domus per servos, velut capta vastarentur. Jam primum uxor ejus, Boadicea, verberibus adfecta, et filiæ stupro violatæ sunt. Præcipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, avitis bonis exuuntur, et propinqui Regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia, et metu graviorum (quando in formam provinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellationem Trinobantibus, et, qui alii nondum servitio fracti, resumere libertatem occultis conjurationibus pepigerant; acerrimo in veteranos odio: quippe in coloniam

Præsidium posthac impositum victis] Rectius *vicis*. Sic appellat, quæ habebant pro captu gentis oppida. *Vici* Marsorum 1, 50. Adde quæ scripsimus Observ. 1, 20. GRON. *Vicis* edidit Rhen. (e Bud.) quod omnes imitati sunt usque ad Pichenam, qui e MS. Fl. (et Ven.) ed. Puteol. dedit *victis*, quod etiam MS. Guelf. edd. pr. Beroaldi, Alc. habent, Gronovius pater *vicis* ediderat: filius et Ryckius *victis*; quod et nos servavimus propter auctoritatem librorum, quibus quatuor alii ap. Broterium accedunt. Ceterum fere locis imposita præsidia reperies. ERN. Non spernendum *vicis* judicat Ryckius, si alicujus scripti auctoritate nitatur. Habet autem Bud. Parum interest.

Cruore captivo adolere aras] De hac Britannis, Gallis, Germanis, communi immanitate, dicam ad libellum De moribus Germaniæ. LIPS.

Longa opulentia clarus] Scribo, *longe*, ut sit, longe notum clarumque fuisse, propter opes. Iceni autem in libris scriptis, *Tigeni* sunt. LIPS. Etiam in ed. pr. At ceteræ usque ad Rhen. et MS. (Bud.) Guelf. *Igeni*. Porro ed. pr. *Phrasuragus*. *Longa* bene defendunt Gruterus et Pichena, pro *diuturna*, antiqua. Sic 1, 8. Augusto *longa potentia* tribuitur: *longa decora* infra c. 53. Mox *regnumque et domum* e MS. Fl. (Bud.) Guelf. et ed. pr. ERN. Bud. *Prasutagus*.

Boodicia] Dioni, Βουνδουΐκα est: Tacito infra c. 37. *Boudicea*; in vita Agricolæ 16. *Voadica*, scriptum. Est illa, quam perplexe Gildas *Leænam dolosam* appellat, *quæ rectores sibi relictos trucidavit*. LIPS. *Ejus* e MS. Flor. addidit Pichena. Sic et ed. pr. MS. Guelf. et al. In iisdem libris est post *rebellationem*, quod restituit Pichena. *Rebellionem* est in duobus MSS. ap. Brot. Habetur etiam in quibusdam MSS. ap. Liv. 8, 14. Sed Livii ætate vox ea non usitata fuit, recteque repudiata est a Drakenb. Bis eo verbo usus est Valerius M. 7, 3, 9. ext. ERN. In Bud. *Boodicia* .. *rebellationem*. Idem post *uxor* non habet *ejus*. Scribo cum Rapino in Hist. Angl. et Bip. *Boadicea*.

Servitio assuefacti] Scripta veraque lectio, *servitio facti*. LIPS. Sic MSS. Flor. Reg. ed. pr. Cicero dicit *factus ad aliquid*. MS. Agr. *fracti*. Puteolanus dedit *assuefacti*, quod est et in (Bud.) Guelf. et aliis tribus ap. Brot. et omnes secuti sunt usque ad Pichenam. Sane *factum ad aliquid esse* refertur potius ad naturam et ingenium, quam ad consuetudinem, ad quam hic referri, indicat τὸ *nondum*: nec posterioris generis exemplum memini me reperire. Ipse Tacitus distinguit mox c. 56. *factus natura, et consuetudine exercitus*. Igitur vereor, ne verum sit *sueti*, quo sæpe noster utitur, ut supra c. 27. vel *fracti*. ERN. Hoc et Bip. probant, quumque firmetur cod. Agr. accepi sine hæsitatione.

Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, "captivos, servos" adpellando: foventibus inpotentiam veteranorum militibus, similitudine vitæ, et spe ejusdem licentiæ. Ad hæc templum, D. Claudio constitutum, quasi arx æternæ dominationis adspiciebatur; delectique Sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, exscindere coloniam, nullis munimentis septam: quod Ducibus nostris parum provisum erat, dum amœnitati prius, quam usui consulitur.

XXXII. Inter quæ, nulla palam caussa, delapsum Camuloduni simulacrum Victoriæ, ac retro conversum, quasi cederet hostibus. Et feminæ in furorem turbatæ, "adesse exitium," canebant. Externosque fremitus in curia eorum auditos; consonuisse ululatibus theatrum, visamque speciem in

Templum D. Claudio] De eo Seneca in Menippæa: *Parum est, quod templum in Britannia habet, quod nunc* (lego, *hunc*) *barbari colunt et ut Deum orant.* Quod in Tacito est, *ara dominationis*, libenter scripserim, *arra:* quasi id templum pignus et arrabo æternæ servitutis. Quamquam et aras sane habuisse Claudium in Britannia fateor: Poeta ejus ævi ad ipsum: *Oceanusque tuas ultra se respicit aras. Qui finis mundo est, non erit imperio.* Nec tamen hic in Tacito templum ideo dixeris aram. LIPS. Immo *arx*, ut vult Freinshemius, quod merito receptum inde a Berneggero. V. Freinsh. ad h. l. qui e Tacito satis illustrat. *Ara* est perfugium, ut *ara sociorum* ap. Cicer. Verr. 5, 48. lex de repetundis: quod alienum. *Arx* est munimentum, firmamentum, sedes, ἐπιτείχισμα, unde fit impetus dominantium. Et forte respexit Tacitus ad locum Cic. in Pison. 5. *templum illud fuit arx civium perditorum, . . . castellum forensis latrocinii.* Similiter dixit idem aliquo loco in Verrinis: pro Ligar. 7. simili sensu Africa dicitur *arx provinciarum omnium.* ERN. In Bud. *ara.*

Dilectique Sacerdotes] Legebantur enim Pontifices Flaminesque Claudio ex provincialibus ipsis; quibus in sacra victimasque ejus Divi multi faciendi sumptus. Vide Arriani verba, quæ adduxi 1, 10. LIPS.

Omnes fortunas] Bud. *omnis f.* ut sæpe apud eundem.

Cederet] Cod. Agr. *cedens.*

Feminæ in furore turbatæ] J. Gron. *feminas in furore* capit ita dictum, ut *miles in hasta*, et *turbatæ*, ut *turbata mente*, 4, 22. repudiatque Faerni correctionem *in furorem*, et cod. Agr. lectionem *furore.* Sufficiebat sane *in furore*, i. e. per furorem, dum vaticino furore correptæ sunt. Nam *feminæ turbatæ*, cum de vatibus sermo est, sunt profecto furentes, alienatæ animis: sic *turbidus Orestes* ap. Val. Fl. 7, 147. Pythiaque *turbata* non uno loco. Ab ejus rei intellectu, Faerni non inelegans conjectura videbitur. ERN. Bud. *in furore turbatæ.* Bip. recepere *in furorem.* Puto, recte, sequor.

Externosque fremitus in curia eorum auditos, consonuisse ululatibus theatrum] Prodigia eadem recenset Dio 62, 1. Ἔκ τε τοῦ βουλευτηρίου θροῦς νυκτὸς βαρβαρικὸς μετὰ γέλωτος, καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου θόρυβος μετ' οἰμωγῆς, ἐξηκούετο. LIPS.

Visamque speciem in æstuario] Quam speciem? aliquid deest, aut latet. In Dione hoc editur, statim post illa dicta: Οἰκίαι τέ τινες ἐν τῷ Ταμέσᾳ ποταμῷ ἔφυδροι ἑωρῶντο. Ergo legebam, *visamque ædium speciem.* Sed enimvero Pichena in Flor. esse asserit, *in æstuario tam esæ subversæ coloniæ.* Itaque nihil verius, quam quod sentit, *Tamesæ* scribendum. Nimirum species subversæ coloniæ, quæ apparuerat, signum erat evertendæ; et hæ sunt istæ Dionis ædes, sed subversæ, dirutæ, incensæ. LIPS. Cum MS. Fl. consentit plane ed. pr. sed in ceteris paullo corruptius *in æstuamootam ese.* Sed hinc apparet, unde Puteolani lectio efficta, *notam esse subversæ coloniæ*, quod omnes deinde usque ad Pichenam secuti sunt: estque sic in MS. Guelf. ERN. et Bud. In loco Dionis Reimarus legit ὕφυδροι. Mox Bud. *trahebantur:* dein *imperatore* male pro *procuratore.*

æstuario Tamesæ subversæ coloniæ; jam Oceanum cruento adspectu; dilabente æstu, humanorum corporum effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebant. Sed, quia procul Suetonius aberat, petivere a Cato Deciano, Procuratore, auxilium. Ille haud amplius, quam ducentos, sine justis armis misit: et inerat modica militum manus. Tutela templi freti, et inpedientibus, qui occulte rebellionis conscii, consilia turbabant, neque fossam aut vallum præduxerunt, neque, motis senibus et feminis, juventus sola restitit: quasi media pace incauti, multitudine barbarorum circumveniuntur. Et cetera quidem inpetu direpta, aut incensa sunt: templum, in quo se miles conglobaverat, biduo obsessum expugnatumque. Et victor Britannus Petilio Ceriali, Legato legionis nonæ, in subsidium adventanti obvius, fudit legionem, et, quod peditum, interfecit. Cerialis cum equitibus evasit in castra et munimentis defensus est. Qua clade et odiis pro-

Manus, tutela templi freti. Et impedientibus] *Tutela* (video enim non omnes capere, ut oportebat) hic septum est et aliqua non magni operis munitio. Sic Varro R. R. 1, 14. *Nunc de septis, quæ tutandi caussa fundi aut partis fiant, dicam. Earum tutelarum genera quatuor.* Gron. *Freti* refertur ad *militum manus*, et Latine sic dici potest; etsi nobis tum propter vicinum *templi* non satis placet, tum propter sensum non commodum. Nam, quorsum hoc memoratur? De ordinario præsidio dicitur, non de novo, quod sine justis armis venerat. Et non dixisset opinor *tutela*; nam nemo sic: sed aliter etc. *Tutelam templi* intelligo præsidium templi, quale fuit in Hierosolymitano et aliis: in *freti* forte aliquid latet, quod nondum assequor. Conjiciebam *spreti* scilicet Britannis; sed non satisfacit. Forte spurium est verbum, nam commode absit. Ern.

Et impedientibus etc.] Ter initium fieri ab *et* sane non admodum elegans: sed negligam tamen. Verum primum *et* mihi suspectum est; et diligentius contextum inspicienti spero appariturum, *at* vel *sed* desiderari. Sed ne sic quidem satis apte cohærens reliqua oratio. Itaque Acidalius ante *quasi* inserebat *ita*. Ryckius, auctore Freinshemio, sic interpunxit: *m. m. manus: Tutela t. f. et imped.* Non repugnem. Sed tamen facile intelligitur, deesse *sed*, aut aliud verbum, quod cum superioribus aliquo modo conjungat. Ed. pr. pro *imped.* habet *inobedientibus:* it. MSS. Reg. Corb. Ern. Freinsh. sequor cum Brot. Lall. Bip. Dein Bud. *impedientibus qui occulte:* bene. Idem *preduxerunt*, quod recte Rhen. recepit: prius legebatur *produxerunt.* Dein Bud. *senibus aut feminis.*

Qui occulti rebellionis conscii consilia turbabant] Sic e Flor. cui Guelf. consentit, pro vulgato, *occultæ rebellionis*, edidit Pichena: sane rebellio non occulta erat, sed conscii. Idem est in ed. pr. Sed, quia meis auribus durum est *qui occulti conscii*, (nec Tacitum sic scripsisse credo) corrigas non male *occulte:* atque ita fuisse videtur in libris, e quibus *occultæ* editum est, cum editor *e* pro *æ* scriptum putaret, ut sæpe est in scriptis et olim editis. Multo tamen melius putem, et Tacito dignius *occulti rebellionis*, deleto *conscii*, quod e verbi sequentis initio glossave nasci potuit. Sic 6, 36. *occultos consilii.* Post *neque motis* etc. intellige, *et non motis.* Faernus corrigebat *amotis*, quod est verbum proprium in hac re: Heinsius *submotis, remotis.* Sed etiam infra *movetur* pro amovetur c. 60. Ern.

Pæto Ceriali] Scribe, *Petilio.* Ita enim statim dicitur: estque ille, qui bellum Germanicum sub Vespasiano administravit. Lips. Recepit recte Pichena. Ed. pr. (et Bud.) habet *Petio.* Post *medios*, quod Rhen. dedit (e Bud.) etiam ed. pr. At Puteol. Ber. Alc. *medius:* hoc quoque rectum: id habet Guelf. Ern.

vinciæ, quam avaritia in bellum egerat, trepidus Procurator Catus in Galliam transiit.

XXXIII. At Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ non insigne, sed copia negotiatorum et commeatuum maxime celebre: ibi ambiguus, an illam sedem bello deligeret, circumspecta infrequentia militis, satisque magnis documentis temeritatem Petilii coercitam, unius oppidi damno servare universa statuit. Neque fletu et lacrimis auxilium ejus orantium flexus est, quin daret profectionis signum: et comitantes in partem agminis acceperat. Si quos inbellis sexus, aut fessa ætas, vel loci dulcedo adtinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit; quia barbari, omissis castellis præsidiisque militarium, quod uberrimum spolianti et defendentibus intutum, læti præda et aliorum segnes, petebant. Ad septuaginta millia civium et sociorum, iis quæ memoravi locis, cecidisse constitit: neque enim capere, aut venundare, aliudve quod belli commercium, sed cædes, patibula, ignes, cruces, tamquam redditturi supplicium, ac prærepta interim ultione, festinabant.

Transiit] Sic recte Rhen. e Bud. prius *transit*.

Londinium copia negotiatorum] Etiam hodie: eoque nomine princeps Britanniæ urbs. Commeatum proprie accipit, uti Suetonius, Ner. 20. *Alexandrini, qui de novo commeatu Neapolim confluxerant:* Græcis κατάπλουν. Ammianus 27, 8. de hac urbe; *Londinium vetus oppidum, quod Augustam posteritas appellavit.* LIPS. *Commeatuum* est e Flor. sic et ed. pr. Variandæ orationis caussa, aut, ut simile esset præcedenti, dixit pro *commeantium*. Ceteræ usque ad Pich. *commeatu*. Consentiunt MSS. (Bud.) Reg. Corb. ERN.

Et comitantes] Acidalius vult interpungi post *signum*, et legi *acceperat*. De interpunctione consentit ed. pr. alterum series orationis et sensus desiderat. ERN. Bene.

Præsidiisque militarium] Bene Pichena *militaribus*, ut est inf. c. 45. ERN. Muretus volebat *militum*.

Et deferentes in tutum] Repone lectionem scriptam, *et defendentibus in tutum:* quæ in prima recensione, mea culpa me fugit. Cetera etiam Mercerus ingeniose sic concinnat: *quod uberrimum spolianti, et defendentibus intutum, læti præda et aliorum segnes, petebant.* Alacres ad prædam, segnes ad cetera. Mihi tamen probaretur, *et laborum segnes.* LIPS. *Spoliant* MSS. omnes et edd. vett. *spolianti* est e verissima correctione Merceri. J. Gronovius tamen malebat *spoliatu*. *Defendentibus intutum* etiam MSS. Fl. (Bud. a 1. m.) Corb. et ed. pr. Ceteræ ante Lips. omnes *deferentes in tutum:* hæc verba confundi in libris etiam supra 13, 56. vidimus. Denique *segnes* est a Mercero. MSS. (in his Bud.) et edd. olim *insignes: in* natum est e finali præcedentis. *Occasionum segnis* est 16, 14. ERN.

Septuaginta millia civium] At Dio, in pleraque hac historia Taciti velut interpres, periisse ait 62, 1. μυριάδας ὀκτὼ τῶν τε Ῥωμαίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. ut hic LXXX fortasse verior scriptura sit. LIPS. *Cecidisse* MSS. Fl. Guelf. et alii. ed. pr. Ceteri libri *occid.* ERN.

Patibula, ignes, cruces] Diversa hæc igitur, patibula et cruces? quodam sensu. Patibulum enim proprie, in quo suffixus homo expanditur, transverso tamen ligno. Crux vero etiam, cum is erecto simplicique stipiti adfigitur, sive infigitur: diximus abunde in libellis *De Cruce.* LIPS.

Tamquam reddituri supplicium] Potius, *reddituris*. LIPS. Non assecuti sunt viri docti, qui de hoc loco egere, elegantiam. *Reddituri supplicium* verum est. Imitatus est Livium, qui simili ratione dixit *reddere cladem*, 24, 17. *quo minus accepta ad Cannas redderetur hosti clades*, ibid. 20. Heins. ad Vellei. 2, 35. legi vult *redditum supplicium:*

XXXIV. Jam Suetonio quartadecima legio cum vexillariis vicesimanis, et e proximis auxiliares, decem ferme millia armatorum erant; cum omittere cunctationem et congredi acie parat: deligitque locum arctis faucibus et a tergo silva clausum; satis cognito, nihil hostium, nisi in fronte, et apertam planitiem esse, sine metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, levis circum armatura, conglobatus pro cornibus eques adstitit. At Britannorum copiæ passim per catervas et turmas exsultabant, quanta non alias multitudo, et animo adeo fero, ut conjuges quoque testes victoriæ secum traherent, plaustrisque inponerent, quæ super extremum ambitum campi posuerant.

XXXV. Boadicea, curru filias præ se vehens, ut quamque nationem accesserat, "solitum quidem Britannis, feminarum ductu bellare," testabatur: "sed tunc non, ut tantis majoribus ortam, regnum et opes, verum ut unam e vulgo libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulcisci: eo provectas Romanorum cupidines, ut non corpora, ne senectam quidem, aut virginitatem inpollutam relinquant. Adesse tamen Deos justæ vindictæ: cecidisse legionem, quæ prœlium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidem et clamorem tot millium, nedum impetus et manus perlaturos. Si copias ar-

non male, sed tamen sine necessitate: ceterum vim verborum bene assecutus: laudans e Senec. de Ira 2, 32. *dulce est dolorem reddere.* Mox idem vult *præcepta*, quod et in MS. uno reperit Broterius. Vulgatum verbo *festinabant* aptius videtur. ERN. Bud. *prær. int. ult.* absque præmisso *ac.* Bip. conjiciunt leg. *promti interim ultioni*, ut 11, 32.

Vexillariis vicesimariis] Vere arbitror Acidalium correxisse *vicesimanis*, ut est c. 37. et alibi. Si vel maxime forma verbi, hoc quidem sensu, nihil vitii haberet; tamen non credibile est, Tacitum istis homœoteleutis usurum fuisse. Librarius temere terminationem præcedentis verbi repetiit, ut alibi. V. ad 11, 6. Itaque non dubitavi cum J. Gronovio *vicesimanis* recipere. ERN.

Levis c. armatura, conglob.] Sic e MSS. Fl. et Agr. restituere hunc locum Ryckius et J. Gronovius: cum ante vulgo esset (ut in Bud.) *levi c. armatura conglobatus.* Consentit MS. Reg. *Levis* est etiam in ed. pr. ERN.

Quanto non alias m.] Vid. Dio 62, 8.

Plaustrisque imponerent] Bud. *pl. super imponerent.*

Sed tunc non etc.] Ursin. et Boxh. conjiciunt *Se tunc non.* Acid. *Sed se...*

Confectum vulneribus c.] Sic ed. pr. et recentiores omnes præter J. Gron. At a Puteolano veteres reliquæ omnes *consectum:* item MSS. Oxon. Corb. et Jes. ap. Brot. qui recepit. Non displicet. Horat. Epod. 4, 11. *flagellis sectus.* Sed quia *confectum* etiam MS. Flor. (Bud.) et Guelf. hoc prætuli. Gronovius ap. Liv. 26, 46. probat *cædendo confectus*, pro concisus, *confractus*, ut ibi alii libri habent: quidni *verberibus confectus* dicatur? Tum in ed. Puteol. etiam alio loco observavimus *s* expressum pro *f.* Atqui ab illa ed. reliquæ ductæ, ut in præfatione ostendimus. ERN.

Ne str. tot millium] Fuisse enim in acie hostili δώδεκα μυριάδας, id est, centum viginti millia hominum, Dio annotavit 62, 2. Noster omisit, ut pleraque alia, in hac narratione; non incuria, aut culpa sua, sed, quod facile odorere, librariorum exscriptorumve, qui hos libros pessime admutilarunt. LIPS. At vett. edd. omnes *militum*, ut MS. Guelf. (et Bud.) sed *millium* melius. ERN.

matorum, si caussas belli secum expenderent, vincendum illa acie, vel cadendum esse. Id mulieri destinatum: viverent viri et servirent."

XXXVI. Ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat: qui, quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes et preces miscebat, "ut spernerent sonores barbarorum, et inanes minas: plus illic feminarum, quam juventutis adspici: inbelles, inermes cessuros statim, ubi ferrum virtutemque vincentium totiens fusi agnovissent: etiam in multis legionibus paucos esse, qui prœlia profligarent: gloriæque eorum accessurum, quod modica manus universi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantum, et pilis emissis, post umbonibus et gladiis, stragem cædemque continuarent, prædæ inmemores: parta victoria, cuncta ipsis cessura." Is ardor verba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat vetus miles et multa prœliorum experientia, ut, certus eventus, Suetonius daret pugnæ signum.

XXXVII. Ac primum legio gradu inmota, et angustias loci pro munimento retinens, postquam propius suggressus hostis certo jactu tela exhauserat, velut cuneo erupit. Idem auxiliarium inpetus: et eques, protentis hastis, perfringit, quod obvium et validum erat. Ceteri terga præbuere, difficili effugio, quia circumjecta vehicula sepserant abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat; confixaque telis

Viverent viri et serv.] Bud. *viverent et viris serv.*

Qui, quamquam] *Qui* abest MSS. Reg. (Bud.) Corb. ed. pr. non male. Ern.

Sonores barb.] Vatic. *sonores:* atque ita scripsisse Tacitum pertendo. Alibi, *sonorem alterius prœlii non audirent.* Lips. Sic et Flor. Reg. (Bud.) ed. pr. Ern.

Ubi ferrum—agnovissent] Sententia a Livio sumta, qui ea non uno loco utitur, et noster quoque aliis locis H. 2, 4. 4, 50. Mox *esse* abest ab ed. pr. Ern. Et a cod. Bud.

Quod modica manus] Sic MSS. Flor. (Bud.) Oxon. Reg. alii, et ed. pr. ut volebat Acidalius; quod Tacito restituimus cum Ryckio. Supra c. 32. *modica manus, tutela templi freti:* ceteri libri *manu.* Mox recte *conferti.* Vid. ad 6, 35. Ern.

Ut certus eventus] Vett. edd. usque ad Rhenanum *eventu:* etiam cod. Agr. et alii ap. Broterium, cui placet ob *εὐφωνίαν*: nec mihi displiceret, nisi nimis insolens esset constructio. Ferretus *se eventi* alibi legisse dicit. Vellem dixisset, ubi. Id haud dubie, si in bono libro esset, præferrem; nam ista homœoteleuta offendunt aures nimis, quamquam talia etiam melioribus scriptoribus, nominatim Livio, interdum excidere. Ern. Bud. *certo eventu.*

Propius suggressus hostis] Certitudo hæc jactuum non videtur ad hostes referenda (paucissimi enim e Romanis cecidere, ut addit) sed ad ipsos Romanos: ideoque legam, *suggressis hostibus;* atque ea veritas. Lips. Pichena contra ad hostes refert, et *incerto jactu* legit; quod recte repudiat Freinsh. Nam, si propius suggressus hostis demum misit tela, incertus jactus non fuit. Itaque aut Lipsius audiendus, aut aliud quid vitii in *certo* latet; forte *crebro.* Nam profecto *certus jactus* non satis convenit verbo *exhaurire,* si ad hostes verbum hoc pertinet. Mox *cuneo* MSS. Flor. Vat. Guelf. edd. vett. usque ad Rhen. qui (e Bud.) dedit *cuneus:* *cuneo* restituit Pichena. Post *perfringunt* MSS. Reg. Jes. ed. pr. non male, nec abhorrens a Taciti more. Ern. Bud. *perfringit.* Rhen. pro *cuneus* per errorem dedit *cuneis.*

Sepserant abitus] Bud. *sepserant ambitus.* Mox *octingenta m. Br. occidisse tr.*

etiam jumenta corporum cumulum auxerant. Clara et antiquis victoriis par ea die laus parta: quippe sunt, qui paullo minus quam octoginta millia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis ferme interfectis, nec multo amplius vulneratis. Boadicea vitam veneno finivit. Et Pœnius Postumus, Præfectus castrorum secundæ legionis, cognitis quartadecimanorum vicesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudaverat, abnueratque, contra ritum militiæ, jussa Ducis, se ipsum gladio transegit.

XXXVIII. Contractus deinde omnis exercitus sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque copias Cæsar, missis e Germania duobus legionariorum millibus, octo auxiliarium cohortibus, ac mille equitibus: quorum adventu nonani legionario milite suppleti sunt; cohortes alæque novis hibernaculis locatæ, quodque nationum ambiguum aut adversum fuerat, igni atque ferro vastatur. Sed nihil æque, quam fames, adfligebat serendis frugibus incuriosos, et omni ætate ad bellum versa, dum nostros commeatus sibi destinant: gentesque præferoces tardius ad pacem inclinant; quia Julius Classicianus, successor Cato missus, et Suetonio discors, bonum publicum privatis simultatibus inpediebat: disperseratque, "novum Legatum opperiendum esse: sine hostili ira et superbia victoris clementer deditis consulturum." Simul in urbem mandabat, "nullum prœlio finem exspectarent, nisi succederetur Suetonio:" cujus adversa pravitati ipsius; prospera ad fortunam Reipublicæ referebat.

Vitam veneno finivit] Dio 62, 12. morbo: ἀποθανούσης, ait, ἐν τούτῳ τῆς Βουδουίκης νόσῳ. Lips. Sed, nisi fallor, legendum τόπῳ. Ern.

Pœnius Postumus] Reinesio placebat *Hœnius*. Et est *Hœnia* familia clara, ex qua Consul a. u. 894. T. Hœnius Severus. Sed et *Pœnii* in monimentis antiquis occurrunt, etsi minus nobiles. Ern.

Auxiliarium cohortibus] Sic cum J. Gron. edidi e MS. Flor. ed. pr. (sic et Bud.) Ceteræ *auxiliariorum*. Mox forte melius fuerit *vastatum*. Post ed. pr. *versos*; unde conjicias *omni æstate ad bellum versos*. Ern. Bud. *versa*.

Serendis frugibus incuriosos] Heins. fors. *serendæ frugis*. Sed noster etiam H. 2, 17. *melioribus incuriosos*.

Simul in urbe mandabat] Vett. edd. usque ad Rhen. *in urbe*, quod et MS. Guelf. (et Bud.) exhibet. V. ad c. 36. extr. *mandare in urbem*, pro mittere, qui nunciarent, s. literas, quibus nunciarent, illa ætas dixit sæpe, quamquam ita etiam antiquiores, sed raro. v. ad Sueton. Calig. 25. Ern. *In urbem* Rhen. ex ingenio.

Nullum prœlio finem] Ἀκύρως. legerem, *bello*; aut certe, *prœliorum*. Lips. Probat Gruterus. Possis etiam *prœliis*. Atque etiam verba *bellum* et *prœlium* sæpissime in MSS. confundi, satis constat, atque in ipso Tacito, ut infra bis videbimus; unde merito priorem Lipsii conjecturam probes. Ern. *Bellum* haud raro pro *prœlio* poni, Cortius docet ad Sall. Cat. 9. Ita hic forsan v. *prœlium* pro *bello*. Cf. et Hiller. Rac. 39.

Prospera, ad fortunam Reip.] In Rom. edit. legas, *prospera fortunæ*. At sententia tota sumpta a Sallustio; cujus fragmentum in similes calumniatores ap. Non. 4, 403. *Ad hæc, rumoribus, adversa in pravitatem; secunda, in casum, fortunam in temeritatem declinando, corrumpebant*. Lips. Edit. Rom. intellige princ. aliam a Beroaldina, quæ habet a Puteolano *ad f. reip.* cum seqq. omnibus. *Reip.* est haud dubie a Puteolano.

XXXIX. Igitur ad spectandum Britanniæ statum missus est ex libertis Polycletus, magna Neronis spe, posse auctoritate ejus, non modo inter Legatum Procuratoremque concordiam gigni, sed et rebelles barbarorum animos pace componi. Nec defuit Polycletus, quo minus, ingenti agmine Italiæ Galliæque gravis, postquam Oceanum transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet. Sed hostibus inrisui fuit, apud quos, flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat: mirabanturque, quod Dux et exercitus, tanti belli confector, servitiis obedirent. Cuncta tamen ad Imperatorem in mollius relata: detentusque rebus gerendis Suetonius, quod post paucas naves in litore remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello, "tradere exercitum Petronio Turpiliano," qui jam Consulatu abierat, jubetur. Is, non inritato hoste, neque lacessitus, honestum pacis nomen segni otio inposuit.

XL. Eodem anno Romæ insignia scelera, alterum Senatoris, servili alterum audacia, admissa sunt. Domitius Balbus erat Prætorius, simul longa senecta, simul orbitate et pecunia insidiis obnoxius: ei propinquus Valerius Fabianus, capessendis honoribus destinatus, subdidit testamentum,

Nam in MSS. est *ipsius*, ut Flor. Bud. Guelf. ed. pr. Tum ille cod. *fortunam*, hi (Bud. Guelf.) *ad fortunam*. Ed. pr. *fortunæ*. Unde varietas corrigentium nata. J. Gron. volebat *Imperii*. Quid si, *cujus adversa pravitati ipsius, prospera fortunæ referebat?* ut illud alterum *ipsius* temere ex antecedentibus repetitum sit. Ern. Cf. Agr. 27.

Postquam] Bud. *posteaquam*.

Cognita libertorum potentia] In MSS. Bud. Guelf. ed. pr. Puteol. est, *libertinorum*. Sed vulgatum rectum, intellectu Cæsaris, de cujus solis libertis sermo. Ern.

Detentusque rebus gerendis Suetonius] Faernus legebat, *demotusque rebus gerundis*, quod verum videtur. Sic 13, 14. *demovet Pallantem cura rerum* etc. nam hoc melius consentit exercitibus. Ern.

Quod post paucas] Scribe, *postquam paucas*. Gron. MSS. Flor. Guelf. *quod post p.* Bud. *quod perpaucas*, sine relativo. Agric. *quod postpaucas*. Florentino consentit ed. pr. Puteol. autem dedit *qui quod post p.* quod Beroaldus et Alciatus secuti sunt. Male ergo Ryckius Beroaldum dicit induxisse *qui post p.* Rhenanus, *quod perpaucas*, cum sequacibus Aldo, Gryphio: sed post lectio *quod post* restituta a Lipsio, Pichena, Ryckio. In ed. Gron. patr. est *qui post*, nescio unde. Sed id tamen repetiit filius. *Quod* verum puto, si *demotus* verum. Sin *detentus*, necessarium est, cum Gronovio corrigere *postquam*. Sed illud tota res suadet, ut credamus. *Post* deinde aut delendum, aut e cod. Bud. *perpaucas* legendum. Ab ed. pr. etiam abest *durante*. Ern. Sic cape: Post relationem Imperatori factam *Suetonius* aliquamdiu *detentus est rebus gerendis, sed, quod postea paucas naves in l. r. in his* (sic Bud.) *amiserat, quasi durante bello* etc. ubi non opus cum Mureto legere *quamquam dur. b.* Ergo lectio recepta bene se habet: *tanquam* indicat, bellum jam deflagrasse, quum Petronius Suetonio surrogaretur.

Alterum Senatoris] Sic MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Oxon. ed. pr. idque consentit magis stilo Taciti; unde restitui: vulgo *senatoria*. Mox pro vulg. *ejus propinquus*, dedi cum J. Gron. *ei*, quod in MSS. Flor. Guelf. Bud. Agr. et ed. pr. est *et*. Et sic dudum conjecit Rhenanus. *Ejus* est e conjectura Puteolani. Ern. Cum Rhenano faciunt et Muretus, Acidalius.

Domitius Balbus] Reinesius ad marginem scripserat: *an est Domitius Tullus, de quo simile quiddam narrant?* Plin. Ep. 8, 18. Dissimilem rem, qui inspexerit Plinium, videbit. Ern.

adscitis Vinicio Rufino, et Terentio Lentino, Equitibus Romanis. Illi Antonium Primum et Asinium Marcellum sociaverant. Antonius audacia promptus; Marcellus Asinio Pollione proavo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quod paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabulas iis, quos memoravi, et aliis minus inlustribus, obsignat: quod apud Patres convictum: et Fabianus Antoniusque, cum Rufino et Terentio, lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria majorum, et preces Cæsaris, pœnæ magis, quam infamiæ exemere.

XLI. Perculit is dies Pompeium quoque Ælianum, juvenem Quæstorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum: eique Italia, et Hispania, in qua ortus erat, interdictum est. Pari ignominia Valerius Ponticus adficitur, quod reos, ne apud Præfectum urbis arguerentur, ad Prætorem detulisset, interim, specie legum, mox prævaricando, ultionem elusurus. Additur Senatusconsulto: " qui talem operam emptitasset,

Vicio Rufino] Vett. *Vincio*. Lips. MSS. Flor. Oxon. Bud. Agr. Guelf. ed. pr. At ceteræ edd. omnes *Vicio*. Corrigunt *Vinicio*. Etiam *Vincios* occurrere in monumentis antiquis, notavit bene Ryckius: sed tamen *Rufinus* esse cognomen *Viniciorum*, ex iisdem patere. Ern. *Vinicio* jam Rhen. volebat. Consentiunt Faernus, Mercerus. Recipio cum Bip.

Antonium Primum] Illum, qui postea acerrima fax Vespasiano ad civile bellum; cujus multa in Histor. libris 3 et 4. mentio. Lips.

Fabianus tabulas iis] Manuduxit me ad veram hanc lectionem Vaticanus, qui *tabulasiis* refert. Reliqui omnes *tabulariis*. Quantillus error, quantas tenebras? Nam JCti nostri misere torquentur in tabulariis istis eruendis. Alciatus eos putat, quos nunc tabelliones vocamus: contra Ferretus obsignatores et scriptores testamenti. Vertranius postremo, tanquam cornicum oculos, rescribendum censet, *Fabianus tabularius iis*. Lips. *Tabulasiis* quoque MSS. Flor. sed ita ut *s* erasum et *r* recentiori manu rescriptum esset. Etiam ed. pr. *tabulariis*: sed Guelf. *tabellariis*. Ern. Bud. *tabulariis*.

Lege Cornelia damnantur] id est, ordine Senatorio moventur. Nam, quamvis legis Corneliæ ordinaria pœna deportatio sit, et bonorum publicatio, tamen in honestioribus submotio etiam ordinis admissa est. Tacitus H. 2, 86. *Primus Antonius legibus nocens, et tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala Senatorium ordinem reciperaverat.* Paullus Sent. 5, 15. *Hi, qui falsum vel alia testimonia dixerunt, aut in exsilium aguntur, aut in insulam releganatur, aut curia submoventur.* Lips. Cf. idem Sent. 4, 7, 1.

Pompeium] Sic Flor. Bud. alii: male vulgo *Pompeianum*.

Ad Prætorem detulisset] Quem Prætorem? urbanumne? Non opinor: nec enim ejus in crimine cognitio. Olim sane proprius peculiarisque Prætor, qui constitutis quæstionibus perpetuis cognosceret de Falso. Eum hic intelligi credo. Etsi enim pleraque judicia in Senatu aut apud Præf. urbis, et Prætorum potestas imminuta; mansit tamen, opinor, veteris ritus imago quædam et umbra, quam Ponticus hic pro re amplexus, non sine sua fraude. At *Præfectum urbis omnia crimina omnino sibi vindicasse* ab Ulpiano traditum est, l. I. De offic. Præfect. urbis: non quidem ab Augusto, (falluntur, qui id censent; et Augustus jus tantum ei dedit in servos; et quod civium audacia turbidum, nisi vim metuat) sed crescente paullatim, concessu Principum, ut solet, nova potestate. Lips.

Additur SCto] Sic MSS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. Ryckius, J. Gron. cf. H. 4, 45. Ceteræ edd. *SCtum*, quod sane speciosum est. Non enim videtur, in decretis Senatus de pœnis singulorum sancitum esse de generibus criminum. Potuere librarii verbo *additur* decipi, ut

vendidissetve, perinde pœna teneretur, ac publico judicio calumniæ condemnatus."

XLII. Haud multo post Præfectum urbis, Pedanium Secundum, servus ipsius interfecit: seu negata libertate, cui pretium pepigerat, sive amore exoleti infensus, et dominum æmulum non tolerans. Ceterum cum, vetere ex more, familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitaverat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innoxios protegebat, usque ad seditionem ventum est: Senatuque in ipso erant

SC. acciperent *Senatusconsulto*. Mox *venditassetve* e MS. Agr. edidit Ryckius, quod videtur natum, dum librarius hoc verbum præcedenti conformat. Post ed. pr. *perinde*, sine *ut*, quod inde a Puteol. omnes habent, usque ad Pichenam, estque et in Guelf. Delevimus deinde etiam *si*, post *ac*, quod non est in (cod. Agr. nec in) ed, pr. delerique voluit Faernus. Ern. Bud. *vendidissetue* (hoc *ue* delevit 2. m.) *ut perinde..ac si*. Id *ut* non habet Flor.

Judicio calumniæ condemnatus] Eum, qui prævaricatus sit, quive prævaricatorem emerit, fecerit, punit hoc SC. calumniæ pœna. Ea est talio et infamia, uti colligas ex l. penult. et l. 4. D. de prævaricat. Lips. Mox ed. pr. *interficit*. Ern. Bud. *interfecit*. De pœna cf. Paull. Sent. 5, 4, 11.

Cui pretium pepigerat] Moribus receptum, uti servus interdum cum domino quasi pacisceretur in certum pretium; quod si exsolvisset, liber esset. Id pretium e peculio servi, vel adventicio lucro. Seneca Ep. 80. *Mancipia quoque conditionis extremæ, et in his sordibus nata, omni modo exuere conantur servitutem; peculium suum, quod comparaverunt ventre fraudato, pro capite numerant.* Virgilius eo respiciens, Ecl. 1, 33. *Nec spes libertatis erat, nec cura peculî.* Et vetus sane ille mos, cujus vestigia plura in Plauto: ut Aulul. Strobilus reperto thesauro 5, 8. *Quin ego illi invenisse me hanc prædam dico, atque eloquor? Igitur orabo, ut manu me mittat, ibo atque eloquar.* Gripus servus, Rudente 4, 2, 23.—*ad herum veniam docte atque astute, Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, ut sim liber.* Et clarius in Casina 2, 5, 7. *Quid ista tu me libertate territas? Vobis invitis atque amborum ingratiis Una libella liber possum ego fieri.* Quod non aliter intelligendum, quam ut cum hero jam ante pactus fuerit in libram. Et in hanc sententiam scripsit Hermogenianus adversus dominum consistere servis licere, *siqui suis nummis redemptos se, et non manumissos contra placiti fidem, adseverent*. l. 53. D. de judiciis. Item Ulpianus: *Qui se dicit suis nummis redemptum, si hoc probaverit, exinde liber erit, ex quo redemptus est.* Interdum vero imaginaria quædam emptio, interposita persona tertia, adhibebatur; de qua l. 4. de Manumiss. Quod si dominus non servaret fidem, querela servo Romæ apud Præf. urbi, apud Præsidem in provinciis, ex constitutione Divorum fratrum fuit l. 5. ib. Lips.

Amore exoleti infensus] *Amore* edd. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. omnes ut et MS. Guelf. Sed Puteol. Riv. Beroald. Alciat. *amori*. Pro *infensus* Pichena malebat *incensus*. (sic c. Agr.) Sane infensus animus exprimitur sequentibus. Ern. Ryckius præfert *infensus*, ne idem bis dicatur; sed hoc potius de *infensus* valet.

Cum vetere ex more] Bene, veteri ex more. Nam etiam libera Rep. id obtinuit, ex epistola Servii Sulpicii de cæde Marcelli in Cic. Epp. 4, 12. *Ego tamen ad tabernaculum ejus perrexi: inveni duos libertos et pauculos servos: reliquos aiebant profugisse metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset.* Hunc priscæ severitatis ritum firmavit postea SC. Silanianum sub Augusto, itemque nunc Neronianum, de quibus Cujacium vide Obs. 1, 18. et 10, 33. Addo, ne feminas quidem immunes exceptasque fuisse: suasus Taciti infra verbis, *numerum, ætatem, aut sexum miserantium:* item rescriptio Hadriani l. I. de SC. Silaniano. Lips. Cf. 13, 32.

Senatusque, in quo] Expeditior sententia, *Senatuque in ipso*. Lips. MS. (Flor. Bud. Oxon.) *Senatusque in quo ipso:* idemque exhibent edd. Rhenan. et seqq. usque ad Bernegg. qui Lipsii correctionem recepit cum seq. nisi quod in pr. est *ipse*. At Puteol. dedit *Sena-*

studia nimiam severitatem adspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quis C. Cassius, sententiæ loco, in hunc modum disseruit:

XLIII. "Sæpenumero P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta et leges majorum nova Senatus decreta postularentur: neque sum adversatus; non, quia dubitarem, super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum, et, quæ converterentur, in deterius mutari; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer. Simul, quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando Respublica consiliis eguisset: quod hodie evenit, Consulari viro domi suæ interfecto, per insidias serviles, quas nemo prohibuit aut prodidit, quamvis nondum concusso Senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite hercule inpunitatem. At, quem dignitas sua defendet, cum Præfectura urbis non profuerit? quem numerus servorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra avertit? An, ut quidam fingere non erubescunt, injurias suas ultus est interfector? quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus ultro, dominum jure cæsum videri.

XLIV. "Libet argumenta conquirere in eo, quod sa-

tus in q. i. quod secuti sunt Ber. Riv. Alc. Lipsius verum vidit. Nam nihil est, ad quod nominativus *Senatus* referatur. Mox MS. Flor. et ed. pr. vitiose *multandum:* recte contra *ex quis*, ut sæpe. Vulg. *quibus* usque ad Ryckium. Ern. Bud. *mutandum... ex quibus.*

C. Cassius] Legum probe gnarus 12, 12. Cf. Ryck. ad 6, 15. Paullo post Bud. *melius ac rectius.*

Quod h. evenit] Sic MSS. ed. pr. Rhen. et seqq. In ed. Puteol. *venit* vitio operarum: id tamen tenuere Riv. Beroaldus, Alciatus. Ern.

At, quem dignitas sua defendet] Rhen. e MS. Bud. notat *ut quem:* ex aliis nil notatum video. At mirum, ni hic dissentiat MS. Flor. cum dissentiat ed. pr. quacum tam sæpe convenit illi optime. Ea habet, *ut quem dignitas sua defendat, cui Præfectus urbis non profuit? Præfectus* haud dubie pro *Præfectura.* Certe *at* h. l. non satis commodum, ut sensit etiam Rhenanus, qui volebat *ecquem.* In illo autem ironia belle continuatur. Vulgatum est a Puteolano, qui hæc sequentibus similia efficere voluit. Guelf. *atque d. s. defendet, vel cui præfectura urbis non profuit.* At MS. Reg. ap. Brot. *ut quem.* MS. Corb. *et quem*, quod favet conjecturæ Rhen. Mox MSS. plures ap. Brot. *cui.* Ern. Rhen. servavit *at quem.* Bud. *cum præfectus urbis:* unde 2. m. fecit *cui præfectura.* Mox idem *opem ferat:* et p. p. *anne.*

Ne in metu quidem] Agr. *ne sui m. q. p. n. avertit:* probat Heins.

Avertit] Suspicor Tacitum scripsisse, *quam ne in metu quidem pericula nostra advertunt.* Sic habes verbum exquisito illo usu, quo esse solet interdum apud nostrum et Livium. Gron. Ut edidi, est in edd. vett. omnibus, unde restituit jam Ryckius (ex Agr.). *Advertit* edidit Lipsius et seqq. quod et MS. (Bud. et) Guelf. exhibet. Elegans tamen est J. F. Gronovii conjectura. Ern.

Quia de paterna pecunia] Abite sinistræ manus: nihil mutandum. Εἰρωνικῶς ista et ἐξ ἀντιστάσεως capienda sunt. Lips.

Libet argumenta conquirere] Interrogationis nota est a Freinshemio, et sic placebat Ursino. Sensus est: Frustra argumentis demonstrabimus, quod majores, nobis haud paullo sapientiores, re satis deliberata jam decrevere. Sequentia Rhenanus sic cum antecedentibus conjungenda censet: *ac si nunc*

pientioribus deliberatum est? Sed et, si nunc primum statuendum haberemus; creditisne, servum interficiendi domini animum sumpsisse, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sane consilium occuluit, telum inter ignaros paravit: num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia præveniunt. Servi si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios, postremo, si pereundum sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta majoribus nostris fuere ingenia servorum, etiam cum in agris aut domi-

primum st. haberemus. Ern. Bud. *Sed si.*

Animum insumpsisse] Sic MSS. edd. pr. Puteol. Ber. Alc. sed Rhenanus (e Bud.) correxit *sumsisse.* Vetus restituit Ryckius, sequente J. Gronovio. Ego quoque veterem lectionem retinui, sed vereor, ne *sumsisse* melius sit. Ryckius ad Statium Theb. 12, 643. provocat: *dignas insumite mentes cœptibus.* Sed ibi *cœptibus* videri potest esse dativus. Aliud autem est *mentem insumere alicui*, aliud *mentem insumere* simpliciter. Illa forma sæpe apud nostrum ut 3, 44. 16, 23. hujus nullum exemplum mihi, quod sciam, alibi occurrit. In MS. Guelf. syllaba *in* est in litura, potuitque nasci, ut alibi, e finali litera præcedentis verbi. Ern. Bene Bip. sequuntur Budensem.

Occuluit] Flor. *occultavit.*

Num excubias transiret] Nocturnas ergo ad limen excubias servorum habuerunt domini potentiores. Quod tu mihi, philologe, observa. Quinctil. Declam. 1. pro Cæco: *Dicitur cæcus sine rectore, sine duce ... per inane longum, per tot offensa limina, per excubantes servulos errasse cum ferro; cubiculum deinde patris ingressus.* Idem Declam. 2, 16. pro Cæco: *Tu sentis, quando senem vicerit lassitudo curarum.... Scis pariter, an una quiescentium fores vallaverit cura servorum.* Apuleius Met. 2. *Pueros ablegat arbitrio nocturni gannitus:* qui alioqui de more procubabant Silius 1, 66. ad hunc ritum de Annibale: *Sæpe etiam famuli turbato ad limina somno Expavere trucem per vasta silentia vocem.* Vide et Appianum Civ. 2, 99. in Catonis morte, et Tacitum in Othonis H. 2, 50. Lips.

Multa sceleris indicia præveniunt servi si] Retineo veterem interpunctionem: et *præveniunt* non accipio, ut sit, præcedunt, ante scelus existunt; sed, ut sit, occupant, præcipiunt, deprehendunt, antequam scelus eventum habeat. Sic alibi noster *præventam gratiam*, id est, occupatam. Hæc illi *si prodant*, extra periculum sumus; si dissimulant et succumbimus sceleri, manente SC. Silaniano, *non inulti* peribimus. Gron. At hæc non est vetus interpunctio, sed ea, quam nos exhibuimus; quæ est in ed. pr. Puteol. Beroald. Alc. In ed. Rhenani mutata est, sed tacite, et vitiose, ut manifestum est. Sic enim habet (e Bud.) *præveniunt servi, si prodant. Possumus:* et tamen hoc secuti Aldus, Gryphius etc. Inde factum deinde, *præveniunt servi: si prodant, possumus.* Et hæc est vetus Gron. interpunctio. Sensus est planus in vetere interpunctione, quam nos restituimus. Multa sceleris indicia se exserunt ante, quam facinus patretur, nec ita tale consilium premi potest, quin indicia quædam, vel per imprudentiam, erumpant. Ea si servi animadversa prodant, nihil a servis timendum est. Ern.

Possumus singuli inter pl.—anxios] Hæc sunt, ut mihi videtur, vitiosa. Nam hæc conjunctim haud dubie capienda sunt, *possumus singuli inter plures tuti*, ut mox, *inter nocentes non inulti.* Quid jam fiet reliquis, *inter anxios?* Scire velim, unde ista sint? In pr. ed. *anxios* non est. Quid in libris aliis scriptis sit, non reperio notatum. Guelf. quidem *anxios* habet, quod a Puteolano editum, omnes secuti sunt. Vereor, ne ita supplere maluerit aliquis, quam *inter* illud delere, quod librarius, per errorem scriptum, delere noluerat, ut sæpe factum scimus. Si deleas cum *anxios*, belle procedit oratio. Nisi quis malit, alium nominativum ante ista verba excidisse, quia sequitur *postremo;* quod saltem duo membra præcedentia exigere videntur. An *securi?* Sed etiam ap. Cic. Mur. 23. *denique* est, præcedente uno tantum membro. Ern. Non video, quid sibi hic velit Ern. Tria membra hic adsunt, egregie disjuncta. Opponuntur *singuli pluribus, tuti anxiis, non inulti nocentibus.*

bus iisdem nascerentur, caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra, aut nulla sunt, conluviem istam non nisi metu coercueris. At quidam insontes peribunt. Nam et ex fuso exercitu, cum decimus quisque fusti feritur, etiam strenui sortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos utilitate publica rependitur."

XLV. Sententiæ Cassii, ut nemo unus contra ire ausus est, ita dissonæ voces respondebant, "numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam" miserantium. Prævaluit tamen pars, quæ supplicium decernebat: sed obtemperari non poterat, conglobata multitudine et "saxa ac faces" minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit, atque omne iter, quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidiis sepsit. Censuerat Cingonius Varro, ut liberti quoque, qui sub eodem tecto fuissent, Italia deportarentur. Id a Principe prohibitum est, "ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sævitiam intenderetur."

XLVI. Damnatus iisdem Consulibus Tarquitius Priscus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno Patrum gau-

Nam et ex fuso exercitu] Neque interrogationis notam admiserim, nec negandi particulam, quam fatetur satis Pichena in Flor. non apparuisse, quum ex Veneto accessit. Est autem oratio brevis, continens rationem ejus, quod non ponitur, sed intelligitur ex præcedenti. Quasi foret, *At quidam insontes peribunt*. Pereant sane; neque id hoc solum casu contingit: *nam et ex fuso exercitu* etc. *etiam strenui sortiuntur;* id est, sortem trahunt inter decimandos, et sæpe accipiunt iniquiorem, pereuntque insontes. Neque enim *sortiuntur* παθητικὸν, ut volunt. Cicero in Verr. 2, 29. *Dic, inquit, illi adesse non possunt. Nam hercle, inquit Minucius, me quoque Petilius, ut sibi in consilio essem, rogavit: et simul a subselliis abire cœpit.* Intelligitur, immo et ego, inquit Minucius, adesse non possum: *nam hercle me* etc. Pluribus alibi hoc in sermone compendium illustramus. GRON. Rectissime. Et plane sic est in ed. pr. Rhen. (e Bud.) Ald. Gryph. Alterum dedit Puteol. quem secuti Riv. Ber. et Alc. A MSS. Flor. Guelf. etiam abest *non*. Ac mirum, cur lectionem Puteol. receperint recentiores. Bene igitur antiquius ac verius restituere Ryckius et J. Gron. In *fusti* (sic Bud.) hic quoque variatur, ut supra c. 8. ERN. Puteol. *Num et ex fuso...non sort.?* Acid. *Non et ex f...sort.?* Bip. conjiciunt, *Nonne ex f.*

Ut nemo unus] In MS. Guelf. *unus* est in litura. Fuerat *bonus*. (Sic Bud.) Sed *unus* verum est. Mox in eodem est *dubiam*, absorpta syllaba *in*, ut sæpe, a præcedente litera. ERN. Bud. a 1 m. *indubiam innocentiam:* unde 2. m. fecit *indubie*. Admitti posset deleto *ac* præcedente.

Et saxa ac faces] Sic MSS. Flor. Guelf. et edd. omnes ante Rhenan. qui (e Bud.) copulam *et* delevit. Notum est Virgilianum Æn. 1, 150. *jam faces et saxa volant*. MSS. idem etiam et edd. Puteol. Ber. Alc. habent *minante*. Sed frequentativis gaudet noster. Mox *incenderetur* scripti (Bud. a 2. m.) et edd. omnes ante Pichenam, qui conjecturam Rhenani et Merceri recepit primus, idque secuti sunt ceteri. ERN. Bud. *minitante*. Idem *incenderetur* a 2. m.

Tarquitius Pr.] Hujus *M. Tarquitii* ProC. nomen in nummo Claudii et Neronis, apud Patinum, Valentem, cuso a Nicomediensibus: unde patet, statim ab accusatione, quæ facta est anno ante mortem Claudii, accepta provincia missum Proconsulem. Quod in nummo Neronis est M. Ταρκυτίου Πριτανικ. id puto esse cum viris doctis vitiosum. Sed, ut cum Spanhemio putem, esse potius pro Πρίσκου (vid. de Us. et Pr. Num. t. 2.

dio, qui accusatum ab eo Statilium Taurum, Proconsulem ipsius, meminerant. Census per Gallias a Q. Volusio et Sextio Africano Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se, per nobilitatem, Volusio atque Africano: Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.

XLVII. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantia, fama, in quantum, præumbrante Imperatoris fastigio, datur, clarus; adeo, ut Nero, æger valetudine, et adulantibus circum, qui "finem Imperio adesse" dicebant, "si quid fato pateretur," responderit, "habere subsidium Rempublicam." Rogantibus dehinc, "in quo potissimum?" addiderat, "in Memmio Regulo." Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, et quia nova generis claritudine, neque invidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum a Nerone, præbitumque oleum Equiti ac Senatui, Græca facilitate.

A. U. 816. A. C. 63.

XLVIII. P. Mario, L. Asinio coss. Antistius Prætor, quem in Tribunatu plebis licenter egisse memoravi, probrosa

p. 593.) quam cum Perizonio Πρυτανικοῦ ap. Ryckium ad 12, 59. Ceterum libri, ita ut supra, variant inter *Tarquitius* et *Tarquinius*. Ern. Bud. *Tarquitius*. *Interrogare* pro accusare occurrit et 16, 21.

Qui accusatum ab eo Statilium Taurum] Supra 12, 59. Lips. Guelf. (et Bud.) *quia*. MS. Flor. *proconsule*, quod recepit J. Gron. Ceteri omnes scripti (etiam Bud.) et editi *proconsulem*: recte. Vid. ad 2, 52. Pro *ipsius* MSS. Reg. Corb. ed. pr. *ipsi*. Ern. Bud. *ipsius*. Ryckius præfert *quia*, quod et Flor. et Agr. et ed. Ven. habent. Mihi hiatus qui ex seq. voce oritur, displicet. Mox Bud. *valitudine*, sic sæpius.

A Q. Volusio, etc.] Ed. pr. *Volusino*. V. Lips. ad c. 56. sed deinde MSS. Flor. (Bud.) Reg. Corb. Agr. *Sextio* pro vulg. *Sexto*, quod cum Ryckio et J. Gron. recepimus. *Supra tulere* i. e. fecere, ut plus ipse gloriæ, laudis, gratiæ ferret. Ern.

Eo anno] MS. Reg. *codem anno*, ut supra *iisdem* coss. Mox in *præumbrante imp. f.* ductum verbum e Græco ἐπισκιάζειν, quo sic utuntur elegantissimi, Demosthenes, Lucianus, et alii. Ern.

Addiderat] Sic edidi ex MS. Guelf. et ed. pr. cum in ceteris omnibus sit *addiderit*. Atqui illud necessarium est in recepta ab omnibus interpunctione. *Addiderit* requirit *et rogantibus dehinc*. Ern. Bud. *addiderat*.

Gymnasium] Hac occasione vide quæ de Demetrio Cynico referat Philostr. in v. Apoll. 4, 42.

Præbitumque oleum] Si oleum populo tantum præbitum, nihil novum aut Græcanicum: præbuit ante P. Scipio, quem Ædilem dedisse congium olei in vicos singulos Livio credo 25, 2. Dedit et C. Cæsar post victoriam Africanam. Τόν τε δῆμον, inquit Dio 43, 31. λαμπρῶς εἱστίασε, καὶ σῖτον ἔξω τοῦ τεταγμένου καὶ ἔλαιον προσέδωκεν αὐτῷ. Etiam M. Agrippa in Ædilitate oleum et salem, ut auctor idem Dio 49, 43. Sed nemo eorum ad gymnasium, quod hic Nero. Plinius 15, 5. *Usum olei ad luxuriam vertere Græci, in gymnasiis publicando.* Adde Sueton. 12. Lips. Exemplum talis Græcæ facilitatis in Seleuco Nicatore ap. Jos. A. J. 12, 3. qui etiam Judæis a præfectis gymnasiorum pecuniam ad oleum emendum dari jussit. Ern. Oleum in eo gymnasio præbitum aut ad ludorum gymnicorum, aut ad thermarum, quæ ibi, usum, existimat P. Faber Agonist. 3, 16.

P. Mario, L. Asinio coss.] Nomen hujus primi Consulis corrupte legas in vetusta Persii vita nuper cum Juvenalis Scholiaste edita: *Decessit Persius VIII Kalend. Decembr. Rubrio Mario, Asinio Gallo COSS.* scribe, *Publio Mario*, cui cognomen fuit Celsus. Lips. Cf. et Grut. Inscr. p. 1106, 7.

Quem in Tribunatu licenter egisse memoravi] 13, 28. Lips.

adversus Principem carmina factitavit, vulgavitque celebri convivio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin a Cossutiano Capitone, qui nuper Senatorium ordinem, precibus Tigellini, soceri sui, receperat, majestatis delatus est. Tum primum revocata ea lex: credebaturque haud perinde exitium Antistio, quam Imperatori gloria quæsita, ut condemnatus a Senatu, intercessione Tribunicia morti eximeretur. Et, cum Ostorius, "nihil audivisse," pro testimonio dixisset, adversis testibus creditum: censuitque Junius Marullus, Consul designatus, "adimendam reo Præturam, necandumque more majorum." Ceteris inde assentientibus, Pætus Thrasea, multo cum honore Cæsaris, et acerrime increpito Antistio, "non, quidquid nocens reus pati mereretur, id, egregio sub Principe, et nulla necessitate obstricto Senatu, statuendum," disseruit: "carnificem et laqueum pridem abolita: et esse pœnas legibus constitutas, quibus, sine judicum sævitia et temporum infamia, supplicia decernerentur. Quin in insula,

A Cossutiano Cap.] De hoc 11, 6. 13, 33.

Tum primum revocata etc.] Locus haud dubie vitiosus, eaque de caussa, varie tentatus. Libri non magnopere variant, nisi quod edd. Puteol. Beroald. Alc. *ne condemn.* ed. pr. *exponeret*, pro *eximeretur;* utrumque vitiose: denique MS. Flor. *ut* non habet, quod in Guelf. est in litura. (Bud. habet *ut.*) Tentatur correctio sic, ut alii, auctore Mercero, *qua* corrigant, alii cum Mureto *quæreret:* Acidalius *credebaturque quæsisse:* Freinsh. *credebaturque—gloria quæsita:* Jac. Gronovius denique *credebaturque quæri, uti:* quod ille etiam in contextum recepit. De *credebaturque* haud ambigo; nam non lex quæsivit gloriam Neroni, sed accusator et ipse Nero: de altera parte nihil dum definire audeo. Magis tamen inclino in *quæsitam.* Etenim non videtur dicere velle Tacitus, quid homines de re judicarint ante eventum, sed quid post eventum: ex quo videbant, Neronem spe falsum sua et accusatorem. Si ante caussam actam sic credidissent, nihil impedisset, quo minus durius statuerent. Sed offensio Neronis et rescriptum indicabat, voluisse materiam habere gloriæ. Atque ante qui scire poterant? ERN. Bud. vulgatum habet, *credebatur, quæ... gloriam quæsivit.* Freinshemii emendationem meam feci. Ryckius probavit, nec tamen recepit.

Intercessione tribunicia] Intercessione ipsius Cæsaris, qui ita clementiæ gloriam pararet. LIPS. Ad instar Augusti 1, 2.

Junius Marullus Consul designatus] Inter suffectos non dubie Consules. Sed in hunc ipsum annum, Annæum Senecam et Trebellium Maximum COSS. referunt viri docti in opere Fastorum; et loca sunt, quæ annuunt. Ausonius tamen in Panegyrico Senecæ Consulatum aperte detrahit: *Dives Seneca, nec tamen Consul, arguetur rectius quam prædicabitur non erudiisse indolem Neronis, sed armasse sævitiam:* quo loco video esse qui negationem subtrahant, legantque, *Dives Seneca, tamen Consul.* LIPS. V. Pigh. ad a. 814. et Vinet. ad h. l. Ausonii, qui Consules suffectos parum curasse videtur.

Obstricto Senatu] Vett. edd. ante Rhenanum *Senatui:* si copula *et* abesset, probarem; nunc *Senatu* verum est. ERN. Bud. *Senatu:* et sic jam Puteol. contra Beroald. *Senatui.*

Carnificem et laqueum] Respondent illi decreto, *more majorum necandum.* Ex quo clare discis, quid *punire* Tacito *more majorum.* LIPS. Add. Suet. Ner. 39. ERN.

Quin in insula] Hæc lectio a Pichena inducta, velut ex ed. Veneta Puteol. Sed in ea est *quin in insulam;* ut in MS. Guelf. ed. Beroald. Alc. Ceterum veram puto. MS. Flor. *qui in insula.* Agr. *qui in insulam.* Ed. pr. *qui ne insula.* Rhenanus *quin insula*, quod omnes usque ad Pichenam secuti sunt. ERN. Bud. *qui insula.*

publicatis bonis, quo longius sontem vitam traxisset, eo privatim miseriorem, et publicæ clementiæ maximum exemplum futurum."

XLIX. Libertas Thraseæ servitium aliorum rupit: et, postquam discessionem Consul permiserat, pedibus in sententiam ejus iere, paucis exemptis; in quibus adulatione promptissimus fuit A. Vitellius, optimum quemque jurgio lacessens et respondenti reticens, ut pavida ingenia solent. At Consules, perficere Senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari. Ille, inter pudorem et iram cunctatus, postremo rescripsit, "nulla injuria provocatum Antistium, gravissimas in Principem contumelias dixisse: earum ultionem a Patribus postulatam, et, pro magnitudine delicti pœnam statui, par fuisse: ceterum se, qui severitatem decernentium inpediturus fuerit, moderationem non prohibere: statuerent ut vellent: datam etiam absolvendi licentiam." His atque talibus recitatis, et offensione manifesta, non ideo aut Consules mutavere relationem, aut Thrasea decessit sententia, ceterive, quæ probaverant, deseruere: pars, ne Principem objecisse invidiæ viderentur; plures numero tuti; Thrasea sueta firmitudine animi, et ne gloria intercideret.

L. Haud dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus

Eo privatim miserior] Lego, *eo privatim miseriorem;* et sermonis textus ita postulat. LIPS. Recte; nec dubitavi recipere. Faernus malebat *futurus;* sed accusativi cum infinitivo sunt in superioribus. ERN.

Silentium aliorum] Vett. *servitium.* At velim consideres satin' sana hæc tota narratio sit. Antea prædixit, *tum primum revocata ea lex credebatur, quæ haud perinde exitium Antistio, quam Imperatori gloriam quæsivit, ut condemnatus a Senatu, intercessione Tribunicia morti eximeretur.* Quid? condemnatusne Antistius a Senatu? Contra video: in insulam seponitur. Idem intercessione Cæsaris morti eximitur? Falsum: nec quidquam in tota re, quod Neroni clementiæ gloriam, sævitiæ potius invidiam, parere possit. Ego sane æstuo; nec cuneum reperio huic nodo. Nisi placet cum Josia Mercero elegantissimo juvenum legi, *qua haud perinde,* ut ad accusatorem referas, non ad legem; qui non tam exitium eo facto quærebat, quam gloriam Principi. Sed hominis consilium Thraseæ sententia subvertit. LIPS. *Servitium* omnes edd. ante Rhen. qui *silentium* invexit: non bene. Notior formula *silentium rumpere,* imposuit sive ipsi, sive MS. Bud. librario. Pichena bene vetus restituit. Sensus est, παῤῥησία Pæti fecit, ut ceteri quoque libere decernerent. ERN. Omnino in Bud. *silentium,* unde Rhen. At *servitium* fere sic 15, 61.

Paucis exemtis] Flor. habet, *exeptis.* Forte, *exceptis,* Pichena inquit. Foret id sane melius. Sed a scriptura illa nihil extrices. Virgula super *e* omissa est. Ed. pr. *exēptis.* ERN. Sic et Bud.

Et respondenti reticens] Sic etiam Livius 23, 12. ubi v. J. Fr. Gron. ERN.

Data etiam absolvendi] Melius e priscis, *datam etiam abs. licentiam.* LIPS. Nam sic MSS. Flor. (Bud. a 1. m.) Guelf. edd. pr. Puteol. Ber. Alc. idque bene restituit Pichena. Ablativi sunt a Rhenano. *Licentia* dicitur illa quidem etiam in bonam partem apud nostrum, ut 1, 26. sed forte hic non absurdum sit, existimare, data opera ambiguitatem quæsitam. Ceterum in Guelf. (it. ed. Put. Ber.) est *et* pro *etiam,* fortasse melius. Vide tamen ad c. 36. extr. ERN.

Fabricius Veiento] Puto illum esse, qui A. Fabricius Dioni dicitur, quique Prætor, canes Circensibus ad currus adjunxit pro equis. LIPS. Ryckius de eo laudat Plinium ep. 4, 22. Juvenal. Sat. 4, 113. Mox bene Pichena *quod multa* e MSS. Flor. pro *qui m.* Sic

est, "quod multa et probrosa in Patres et Sacerdotes composuisset, iis libris, quibus nomen *codicillorum* dederat." Adjiciebat Talius Geminus, accusator, "venditata ab eo munera Principis, et adipiscendorum honorum jus:" quæ caussa Neroni fuit suscipiendi judicii: convictumque Veientonem Italia depulit, et libros exuri jussit, conquisitos lectitatosque, donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi oblivionem adtulit.

LI. Sed gravescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur: concessitque vita Burrus, incertum valetudine, an veneno. Valetudo ex eo conjectabatur, quod in se tumescentibus paullatim faucibus, et inpedito meatu, spiritum finiebat: plures, jussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, inlitum palatum ejus noxio medicamine, adseverabant: et Burrum, intellecto scelere, cum ad visendum eum Princeps venisset, adspectum ejus aversatum, sciscitanti hactenus respondisse,

etiam ed. pr. MS. (Bud.) Guelf. Ern. Bud. *Vegento*.

Nomen Codicillorum dederat] Noto, fuisse morem, uti in testamentis convicia quædam et probra liberius scriberent: quæ ante Augustum inobservata et permissa; scilicet, quia supremis illis tabulis et voci, danda videbatur aliqua libertas. Frenum injicere Senatus voluerat; sed ille idem Princeps, ut Suet. ait c. 56. *de inhibenda testamentorum licentia ne Senatus quidquam constitueret, intercessit*. Ea enim germana lectio, germana mens ejus loci: non ut vir doctus substituit, *scommatorum*. Exempla in Tacito passim, de iis, qui supremis tabulis multa atrocia in Macronem, in Tiberium, aliosque potentes composuerint. Hoc exemplo ergo maledicentiæ suæ cavens Veiento, inscripsit opicos et Oscos eos libros Codicillos. Lips.

Talius Gem.] Muretus volebat *T. Allius*, idque olim probabat Lipsius, rejecit postea. Nec spernendum putat Ryckius, proferens ex inscr. vetere *Q. Allium Max. Consulem*. *Talia* occurrit ap. Murator. p. 1501, 2. Mox MS. Bud. et Guelf. a manu sec. *vendicata*, male. Post idem Guelf. *indicii*. Ern.

Valetudine an veneno] Sic Rhen. ex scriptura, ut ait, Regii codicis i. e. Bud. quod secus est, nam is clare habet *valitudine aut veneno*, ut Puteol. Beroald.

Quod in se tumescentibus] Muretus corrigit *intumescentibus*. Placet. Certe *in se* vitiosum est. Ern. *In se* idem esse ac *per se* autumat Hiller. Rac. 39. Sic *per se* quædam *intumescere* docet Celsus 7, 2. i. e. *vitio intus orto*. Heinsius eo sensu apud Senecam ep. 95. sumi *tabem* tradit *in se* putrescentium.

Impedito meatu spiritum finiebat] Hæc corrupta esse credo, legendumque, *et imped. meatu spiritus, finiebat*, sive etiam *finierat*. *Spiritus meare* dicitur, ut ap. Curtium 3, 5. *Finire* autem simpliciter pro mori, noster cum aliis dixit 6, 50. Id ignorans librarius e *spiritus* fecit *spiritum*. Adjuvat MS. Guelf. in quo est *spiritu*. Litera *s* absorberi potuit ab initiali sequentis verbi. Denique hæc conjecerunt homines post mortem Burri. Itaque melius *finierat;* quod et sequentia desiderant. Ern. *Animam finire* Ovid. dixit Met. 7, 591.

Illitum palatum ejus] *Ejus* habet MSS. Flor. Guelf. et edd. vett. ante Rhen. qui auctore MS. Bud. delevit, ut mox *cum*. Tacitus, etsi brevitatem alias affectans, libenter hoc pronomine sine necessitate utitur, ut supra jam notavimus. Item infra hoc capite *veterem imp. atque inf. in eo secutus*. Cicero et Livius sine *in eo* dixissent: c. 59. *talem eum centurio trucidavit;* sufficiebat *talem:* c. 62. *accitum eum Cæsar admonet*. Ciceroni et Livio suffecisset *accitum Cæsar admonet*, quamquam et Livius interdum sine necessitate pronomen addit. V. not. ad Suet. Cæs. 7. Ern.

Adspectum ejus aversatum, sciscitantique hactenus respondisse, Ego me bene habeo] Heinsius sic distinguit: *sciscitantique, hactenus, respondisse, ego me*

"Ego me bene habeo." Civitati grande desiderium ejus mansit, per memoriam virtutis, et successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia et adulteria: quippe Cæsar duos Prætoriis cohortibus inposuerat: Fenium Rufum, ex vulgi favore, quia rem frumentariam sine quæstu tractabat: Sofonium Tigellinum, veterem inpudicitiam atque infamiam in eo secutus. Atque illi pro cognitis moribus fuere: validior

bene habeo. Acute: et illud *hactenus*, ut Burri, non Taciti, etiam præfert Aurelii lectio, verba ista, *hactenus ego me bene habeo*, alio charactere formata exhibens. Commode tamen, *hactenus respondisse*, potest exponi, hoc tantum. Vide Observ. in Eccles. cap. 22. In eo autem responso quæ vis sit, dicet Seneca Epist. 24. *sicut illum Cn. Pompeii socerum Scipionem, qui contrario in Africam vento relatus, cum teneri navem suam videret ab hostibus, ferro se transverberavit, et quærentibus, ubi imperator esset, Imperator, inquit, bene se habet. Vox hæc illum parem majoribus fecit, et fatalem Scipionibus in Africa gloriam non est interrumpi passa*, etc. GRON. Hoc verum. Sed MS. Flor. (et Bud.) et ed. pr. habent *sciscitanti*, sine copula *que;* quod secutus sum. Mox ed. pr. *flagitia adultima*, vitiose pro *adulteria.* Etiam a Flor. abest copula. Sed, nisi Tacitum parum accurate scripsisse dicamus, hic aliud quid latet. Nam *adulteria* sunt in *flagitiis.* Nisi vero voluit generi hanc speciem addere, ut in quam in primis flagitiosus esset. Post Rhen. malebat *tractaverat.* Immo *tractarat.* ERN. Bud. *tractabat.*

Sofonium Tigellinum] Tigellinum libri appellant, et Græci, quibus semper Τιγελλῖνος. Sophronium corrupte epitoma Dionis: Ofonium Tacit. H. 1, 72. Quod ait de vetere infamia, intelligit credo stuprum ejus cum Agrippina matre Neronis; qua caussa a Caio in exsilium pulsus. Dio 59, 23. ἐν τούτοις δὲ τότε φεύγουσι καὶ ὁ Τιγελλῖνος ὁ Σωφόνιος, ὡς καὶ Ἀγριππῖνην μεμοιχευκὼς, ἐξέπεσεν. Mentio clara hominis, imo brevis vitæ descriptio, in scholiaste veteri Juvenalis ad versum 1, 155. *Pone Tigellinum. C. Fulcinius* (corrigendum, *C. Ofonius*) *Tigellinus, patre Agrigentino, Scylaceum relegatus juvenis, egens, verum admodum pulcher, in concubinatum a Bincio et Lucio Domitio maritis Agrippinæ et Fulviæ sororum Cæsaris, atque in utrisque uxoribus suspectus, ob hoc urbe submotus.* Plura illic vide, sed hæc corrige: *a Vincio et Lucio;* itemque *Agrippinæ et Liviæ, sororum C. Cæsaris.* Nihil certius. Nam M. Vinicius Liviam Germanici filiam uxorem habuit, et L. Domitius Agrippinam. Tacitus 6, 45. Idem Tigellini nomen corruptum odoror in Hegesippi 4, 20. ubi de Nerone. *Et ideo,* inquit, *nequissimis se Nymphidio et Gemellino præcipue credendum putavit.* Gemellinum hunc nusquam reperias, et suppone fidenter *Tigellino.* Adprobat, quod ipse subdit desertum Neronem ab utroque; quod historiæ, et nominatim de Tigellino Tacitus, prodiderunt. LIPS. *Offonium* vel *Ofonium Tigillinum* vett. edd. usque ad Lipsium. ERN. Sic et Bud.

Ac quæ illi pro cognatis moribus] Non displicet Farnesiana scriptura: *atque illi pro cognitis moribus fuere:* id est, præscitum antea, qui mores utriusque. Vatic. refert, *progenitis moribus:* tentabam, *pro gentis majoribus;* quasi commendatione vitiorum pro natalibus usus. Humilitatem quidem generis ejus notat idem Tacitus H. 1, 72. *Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœda pueritia.* Forte et sic leg. *ut qui illi pro geminis moribus faveret.* Geminum, simile. Emeritus ergo Tigellinus favorem Neronis similitudine morum vitiorumque. Sed, ne dissimulem, Farnesiana lectio firmari omnino a Victore videtur, phrasim hanc æmulante, imo sumente a Tacito, in Othone: *Qui potentia dies fere quinque et octoginta, præcognitis moribus, potitus, postquam a Vitellio pulsus est, mortem sibi conscivit.* Atque ita Victor: tamen ingeniosus Mercerus divisim illa Farnesiani codicis legebat, *illi pro cognitis:* tales, quales jam ante noti. LIPS. Sive potius, ita valuere, ut mores cogniti cujusque ferebant. Ita certe vult Mercerus, atque id sequentia desiderant; in quibus explicatur distincte de singulis, quid sit, *pro cognitis moribus esse.* Ceterum correctionem Merceri recepit primus Pichena, quem ceteri secuti sunt. MSS. Fl. (Bud.) Guelf. *atque illi pro cognatis moribus fuere:* quod J. Gronovius ex-

Tigellinus in animo Principis, et intimis libidinibus adsumptus: prospera populi et militum fama Rufus; quod apud Neronem adversum experiebatur.

LII. Mors Burri infregit Senecæ potentiam; quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, et Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecam adoriuntur, "tanquam ingentes et privatum supra modum evectas opes adhuc augeret, quodque studia civium in se verteret, hortorum quoque amœnitate et villarum magnificentia quasi Principem supergrederetur." Objiciebant etiam, "eloquentiæ laudem uni sibi adsciscere, et carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamentis Principis palam iniquum, detrectare vim ejus equos regentis; inludere voces, quotiens caneret. Quem ad finem nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur. Certe finitam Neronis pueritiam, et robur juventæ adesse: exueret magistrum, satis amplis doctoribus instructus majoribus suis."

LIII. At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus iis, quibus aliqua honesti cura, et familiaritatem ejus magis adspernante Cæsare, tempus sermoni orat: et accepto, ita incipit: "Quartusdecimus annus est, Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum: octavus, ut Imperium obtines: medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio ejus. Utar magnis exemplis,

plicat *congenitis*, quos juvenes velut insitos secuti erant, nec ad honores provecti emendarant. Mirum. Immo, si Tacitus ita dedit, sensus est: ita apud quemque favorabiles fuere, ut cuique similes moribus erant. Nam ut Græcis σύμφυτος est, pro similis, sic *cognata* Latinis, similitudine quadam inter se conjuncta, similia. Ryckius e cod. Agr. dedit: *quæ illi pro cognitis moribus fuere:* male. Ed. pr. *atque illi prægenitis moribus fuere.* Ern.

Ex intimis libidinibus] Vatic. *in intimis*, esset, ad intimas libidines electus. Lips. MS. Flor. *et intimis*, ut edidit Rhen. (e Bud.) Consentit ed. pr. nisi quod est *et in intimis:* idque secutus sum cum J. Gron. *Ex intimis* est a Puteolano. Sed id h. l. non convenit. Esset enim, cum ante intimis ejus libidinibus conscius fuisset; atque socius potius et adjutor nunc sumitur. Ceterum sic etiam est in Guelf. Ern. In Rhen. 1544. errore typographi servatum est *ex*, etsi castigationes profiteantur positum *et*.

Ad deteriores inclinabat] Bud. habebat *ad terrores*, unde 2. m. *ad errores*, truncato vocis capite.

Et privatum modum evectas] Sic recentiores: unde colligo, in MS. Flor. nullam esse præpositionem. (nec est in Bud. nisi a 2. m.) At vett. edd. inde a Puteolano omnes *supra modum*. Sane *evectas* præpositionem desiderat: nec dicitur pro *egressas*, aut *supergressas*, sed est simpliciter *sublatas*. Quia ergo illud *supra* e MSS. est; quippe quod est et in Guelf. restitui. In ed. pr. est *et in privatum modum:* unde conjicias *et ultra privatum modum.* (sic cod. Agr.) *Privatim* male Puteol. Beroald. et Alc. (*privatum* Rhen. e Bud.) Dein Guelf. *hortorumque am.* Mox *quasi* est propemodum. Cic. Acad. 4, 26. *quasi pedalis.* Pro *supergrederetur* (quod in Bud.) MS. Guelf. *prægrederetur.* Ern.

Carmina crebrius factitare] Tragœdiasne, quæ ejus nomine feruntur? Non, opinor, et alibi video. Lips.

Exueret magistrum] Relinqueret, amoveret: a Græcis sumtum; qui dicunt ἐκδύσασθαί τινα, pro repudiare, inprimis de magistris. Sequens sententia est e Cic. ad Div. 1, 7. extr. Ern.

nec meæ fortunæ, sed tuæ. Abavus tuus, Augustus, M Agrippæ Mitylenense secretum; C. Mæcenati, urbe in ipsa, velut peregrinum otium permisit: quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus jactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis, præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ tuæ adhibere potui, quam studia, ut sic dixerim, in umbra educata, et quibus claritudo venit, quod juventæ tuæ rudimentis adfuisse videor? grande hujus rei pretium. At tu gratiam inmensam, innumeram pecuniam circumdedisti: adeo, ut plerumque intra meipse volvam: egone, Equestri et provinciali loco ortus, proceribus civitatis adnumeror? Inter nobiles, et longa decora præferentes, novitas mea enituit? Ubi est animus ille, modicis contentus? Tales hortos instruit, et per hæc suburbana incedit, et tantis agrorum spatiis, tam lato fœnore exuberat? Una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui.

LIV. "Sed uterque mensuram implevimus, et tu, quantum Princeps tribuere amico posset, et ego, quantum amicus a Principe accipere. Cetera invidiam augent: quæ quidem,

Atavus tuus Augustus] Immo *abavus*. Lips. Sic ipse noster vocat supra 13, 34. unde cum Ryckio recepi. Ern. Cf. Seneca de Clem. 1, 10.

Quid munif. adhibere] MS. Agr. addit *tuæ*. Sensus est, qua re potui promereri munificentiam tuam: qui sine illa vocula non constat. Itaque recepi. Secutus est Broterius, qui idem in MSS. tribus reperit. Ern. In Bud. deest.

Studia in umbra educata etc.] Quæ in vita privata tractavi, formavi. Sumtum e Cicerone, ni fallor; apud quem de Legg. 3, 6. etiam sunt *umbracula eruditorum* et *otium*, quæ opponuntur *soli et aciei*, h. e. administrationi Reip. Non hic de schola cogitandum cum Pichena, ut jam monuit Freinsh. Etiam *educata oratio* est ap. Cic. Ern. Potius *eloquentia*. Sic in Orat. 13.

E quibus claritudo venit] Sic ed. pr. et seqq. omnes. At J. Gronov. e MS. Flor. *et quibus*, ut conjecerat Acidalius. Mox *circumdedisti* MSS. Flor. Bud. Guelf. recepit Pichena. Veteres edd. omnes (in his Rhen.) *dedisti*. Deinde Fl. Bud. Oxon. edd. pr. veteresque omnes *meipse*, quod temere in *meipsum* (a Rhen. quoque) mutatum, restituit Ryckius. Ern. *Et quibus* nexus postulat. Ita quoque habebat Bud. a 1. m. Usum verbi *circumdare* apud nostrum dabit Index. Unde sciat Ern. in Bud. legi *me ipse*, non capio. Saltem in Castigat. Rhenanus id tacet, nisi forsan in edit. sua priore a. 1519. dederit, quæ in altera a. 1544. desiderantur. Prior ista mihi non ad manus.

Longa decora] i. e. antiqua. v. ad c. 31. *Decora* sunt majorum imagines et eorum honores, res gestæ. Sed MS. Flor. et ed. pr. *cura*, quod J. Gronovius factum conjicit e *jura*. Mox MS. Reg. et ed. pr. *emicuit*. Ern. Bud. *decora* a 2. m. Idem *enituit*.

Hortos instruit] Vides hic opes Senecæ in villis, agris, pecunia. Sed quid est *instruit*? referri ad statuas, tabulas, aliumque ornatum potest; etsi Flor. codex, *exstruit*, quod ad ædificia ibi superba et nova. Lips. *Exstruit* cum MS. Flor. habet ed. pr. Simile supra fuit, *hortos extollebat*: unde non omnino spernendum putem. Ed. pr. etiam *talis*. In verbo *incedit* est significatio ostentationis et superbiæ, de qua sæpe viri docti dixere. V. Cort. ad Sall. Jug. 31. *Fœnore* possis etiam ad reditus ex agris referre; primum propter epitheton *lato*; deinde quia c. 55. *horti*, *fœnus*, *et villæ*, nulla *agrorum* mentione. Ern. *Exstruit* habet et cod. Agr. Sed Bud. *instruit*. De his Senecæ divitiis vid. et Juven. Sat. 10, 16.

Cetera invidiam augent] MS. Flor. *agent*, quod J. Gron. factum putat ex *alent*. Sic et ed. pr. ubi antiqua manus correxit *augent*. Confundi *agere* et *alere*, notum est. V. viros doctos ad Cicer. pro

ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem jacent; sed mihi incumbunt: mihi subveniendum est. Quomodo in militia, aut via, fessus adminiculum orarem; ita, in hoc itinere vitæ, senex, et levissimis quoque curis inpar, cum opes meas ultra sustinere non possim, præsidium peto. Jube eas per Procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam; sed traditis, quorum fulgore præstringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum revocabo. Superest tibi robur, et tot per annos

Arch. c. 7 et. Virgil. Æn. 5, 231. Nec *agent* absurdum, aut ab h. l. alienum. Dicitur enim pro acuere, excitare, incitare, ἐρεθίζειν. v. Gebh. ad Liv. 10, 14. Sed tamen *augent* verum puto, cui non raro in MSS. *agere* substituitur, ut ap. Livium, l. c. Vid. ibi Drakenb. item ad 3, 3. 27, 9. Add. infra ad c. 58. etiam 15, 10. pro *augeretur* ed. pr. *ageretur*. Nec futurum huic loco convenit. Ern. Bud. *augent*, bene.

Infra tuam magn. jacent] *Jacent* et mox *incumbunt* MS. Guelf. (et Bud.) edd. pr. Puteol. Beroald. Alc. ut ad *cetera* referantur: quod restitui. Adjuvant *mortalia*, quæ melius de bonis humanis, quam de vitiis, velut invidia, capiuntur: item sequentia: *quomodo in militia* etc. in primis verba, *cum meas opes ultra sustinere non possim. Cetera* quæ sint, vid. c. 56. extr. Ceteri libri edd. habent *jacet* et *incumbit;* quæ lectio orta est ex eo, quod ad *invidiam* referri putabant. Ern.

Quomodo in militia] Intelligit Optiones, quia adjutores Centurionibus dati. Festum corrigo, *Optio qui nunc dicitur, antea appellabatur accensus. Is adjutor dabatur Centurioni a Tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, Centurionibus permissum est optare, et nomen ex facto sortitus est:* legoque, *a Tribuno, militemque ex eo tempore.* Lips. Mox ed. pr. *possum.* Post *eas* abest a Guelf. Ern. Bud. pro *quomodo* male *quo.* Dein *eas* non habet. Per *adminiculum in militia,* J. Fr. Gron. referente et probante Ryckio, potius caussariam missionem intelligit. Vox ipsa *adminiculi* petita ex agricultura. V. Sen. de Clem. 2, 7.

Quorum fulgore perstringor] Cannegieterus Diss. ad Avian. p. 320. corrigit *præstringor.* Verum videtur. Cic. Vatin. 10. *Dignitas et splendor præstringebat oculos Vatinii:* ubi similiter quidam MSS. et edd. *perstringebat.* Adde Drakenb. ad Silium 1, 358. Sensus est: relictis iis, quorum invidia mihi obest, tempus omne animo impendam, quod hortorum et villarum cura absumit. Ern. Bud. *perstringor.* Sed omnino *præstringor* rectius, quod et Bip. recepere.

Et tot per annos nixum fastigii regimen] Hæc vitiosa esse, facile intelliget, qui attenderit, perspicueque volet interpretari, conservata Latinitate. Nam, quod Maphæus, per tot annos sustinuisse imperii onus; Gronovius Obs. 2, 4. bene magno tempore fundata potentia; bonus sensus est, sed e contextu sumtus, non e verbis ipsis, in quibus ille non inest. Nec probabilis Grotii conjectura *enisum fastigio,* i. e. ad fastigium. Grotianæ sententiæ sufficeret *nixum.* Cicero Planc. 27. *huc per me nixus ascendi;* sed illa sententia ab h. l. aliena. Idem ille J. F. Gronovius ap. Ryckium conjicit *nixum fastigio;* ut *fastigium* dictum sit pro imperio, potentia, ut 15, 1. Sed et hic manet difficultas, quod non convenit *tot per annos.* Illud mihi videtur esse clarum, hoc quæri; an Nero jam per se, sine Senecæ auxilio, possit imperare. Ei sententiæ quæ lectio vel correctio maxime convenit, ea est optima. Sed ei sic satis congruit lectio MSS. (Bud.) Agr. Guelf. ed. pr. *tot per annos visum fastigii regimen.* Vidisti, inquit, tot per annos, quomodo summum imperium tractari, Respublica regi debeat, habesque adeo usum rerum idoneum, ut tibi non amplius opus sit auxilio meo. Sed vereor, ut satis prudenter ista dicta sint, et sine offensione Neronis dici potuerint; et ne *visum* factum sit e *nisum,* ut factum passim in libris veteribus. V. Heins. ad Ovid. A. A. 2, 660. Drakenb. ad Sil. 5, 284. item ad Livium pluribus locis. Interim nihil melius aut vidi, aut ipse excogitare potui. Ern. Hiller. Rac. 10. legit *fixum fastigii regimen,* eo sensu, quo ap. Cic. Ac. Q. 4, 9. *stabile, quod movere nulla ratio queat:* et pro Rabirio

nixum fastigio regimen: possumus seniores amici quieti respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui et modica tolerarent."

LV. Ad quæ Nero sic ferme respondit: "Quod meditatæ orationi tuæ statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum prævisa, sed subita expedire docuisti. Abavus meus, Augustus, Agrippæ et Mæcenati usurpare otium post labores concessit: sed in ea ipsa ætate, cujus auctoritas tueretur, quidquid illud et qualecumque tribuisset: attamen neutrum datis a se præmiis exuit. Bello et periculis meruerant: in his enim juventa Augusti versata est. Nec mihi tela et manus tuæ defuissent, in armis agenti. Sed quod præsens conditio poscebat, ratione, consilio, præceptis pueritiam, dein juventam meam fovisti. Et tua quidem erga me

9. Verum, quæ addit de imperiis ex Stoica doctrina fato fixis, ab hoc loco sunt aliena. Probo emendationem Bip. *nixum fastigio*, i. e. Imperatoria dignitate. Favent huic sententiæ loca nostri 14, 1. H. 1, 16. 2, 76. Sed ita jam Ryckius cum J. Fr. Gronovio.

Possumus seniores amici] Non usquequaque placet. Vatic. *quietem* præfert. Forsan, *possumus seniores amici quietem jure spondere*. Fuit, cum inculcatam vocem e sequenti linea putarem, legeremque rejecta, *poscimus seniores amici quietem*. Quid si, *quietem respondere?* Apuleius phraseos hujus approbator Apol. 2. *Hascine gratias bonus filius matri respondes?* LIPS. At tu vide, si lubet, Observ. 2, 4. GRON. Ibi sic interpretatur: nos seniores amici satisfacimus tibi etiam quiete, otium lacessendo, et in reliquum viribus tuis confidendo. Quæ sane interpretatio valde arridet. Sed tamen hic restat mihi scrupulus, quod ita sententia hæc non satis apta argumento Senecæ. Vult abire cura Reip. h. e. ad quietem et otium redire. Tu vales ætatis robore, et habes imperium satis firmum. Ergo ego senex possum deponere illud onus. Quod sane non satis commode videtur exprimi per *satisfacere quiete*. Etiam MSS. Vatic. Bud. ed. pr. habent *quietem:* forte et Flor. quod plerumque ille cum pr. ed. consentit. Non abhorrebat animus a conjectura, Tacitum scripsisse, *possumus seniores amici quietem repetere* vel *resumere*. Error in verbo oriri potuit, quod mox est *respondit: quiete* primus edidit Puteol. idemque exhibet Guelf. Sed sensus forte est; possumus vicissim quietem sumere, vel quiete uti, posteaquam tu, nobis laborantibus quievisti; quod *respondere* esse potest e Græcorum imitatione, qui ἀντιστρέφειν sic dicunt, et ἀντίστροφα. Et sic alii quoque *respondere* dixere. Broterius mavult cum Petavio *quietem respicere*. ERN. Heinsius egregie conjicit *quieti respondere*, ad quam scil. senium ipsum nos invitat. Sic et Bip. Hiller. Rac. 10. volebat *quietem retinere*.

Ad summa vexisse] Heins. *evexisse*. Non male.

Qui tolerarent] Sic ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. at Puteol. Ber. Alc. *tolerarunt:* et sic fuit in Guelf. a man. pr. ERN.

Avus meus Augustus] Legam, ut supra, *abavus*. LIPS. Quod rescripsi. Ryckius mire, *avos Latina lingua etiam ultra secundum gradum vocat:* recte: verum, ubi pro majoribus ponuntur, et non nisi in plurali; *avum meum* posse de alio, quam de mei parentis patre, dici, id vero etiam atque etiam nego. Mox MS. Flor. (et Bud.) *ac tamen*, quod et Mureto et Acidalio placebat. Vulgatum probo. Mox *in ea ipsa ætate;* an *ipse?* ERN. *Ipse* cod. Agr. Probant Faern. Lall.

Quicquid illud etc.] *Illud* abest a cod. Agr. Faernus malebat *illis*, quod placet Lall.

Bello et periculis meruerant] Sic Guelf. ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. At Puteol. Ber. Alc. *bellis*. Acidalius autem putabat excidisse *at*. Est enim objectio. ERN.

Et tua quidem etc.] Primum non redundat, ac pæne ineptum est, *dum vita suppetet?* Vereor, ut genuinum sit. Deinde ed. pr. *obnoxiæ*, et mox *inferre*

munera, dum vita suppetet, æterna erunt: quæ a me habes, horti et fœnus et villæ, casibus obnoxia sunt: ac, licet multa videantur, plerique, haudquaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Unde etiam rubori mihi est, quod præcipuus caritate, nondum omnes fortuna antecellis.

LVI. "Verum et tibi valida ætas, rebusque et fructui rerum sufficiens; et nos prima Imperii spatia ingredimur: nisi forte aut te Vitellio ter Consuli, aut me Claudio postponis. Sed, quantum Volusio longa parsimonia quæsivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin, si qua in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, revocas; ornatumque robur subsidio impensius regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam; nec quies, si reliqueris Principem; sed mea avaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quod si maxime continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam paret, inde gloriam sibi recipere." His adjicit complexum et oscula, factus natura, et consuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis.

pro *referre.* Mox *rubori mihi est* et Livius dixit 45, 13. Ern.

Et fructui rerum sufficiens] *Fructui* contra JCtum Parisiensem, qui *functui* corrigebat, late defendit Salmasius ad Jus Att. et Rom. c. 16. p. 373. Ern.

Claudio præponis] Si quid video, aut negatione insita scribend. *non præponis*, aut mutandum in *postponis.* Certe et Nero judicio ante Claudium, et Seneca omni re ante Vitellium. Lips. *Postponis* et aliis placitum. Et id esse in MS. Fl. auctor J. Gron. in Reg. Broterius, qui recepit in textum, quem sequor. Interpretatio vulgati: nisi plura Vitellio te accepisse, me plura Claudio dedisse putas, angustior est, quam pro re et antecedentibus. Ern. Vulg. *præponis* tuetur post Salinerium Pichena. In *postponis* recentiores omnes conspirant. Bud. *præponis.* Agr. *anteponis.*

Volusio longa parcimonia] Dixi supra: addo hoc nomen in Vatic. constanter semper scribi, *Volusino.* Porro de divitiis Volusiorum Silii egregius locus est, huc alludentis 5, 261. *Occumbis, generose Volux, nec clausa repostis Pondera thesauris, patrio nec regia quondam Præfulgens ebore et possessa mapalia soli Profuerint.* Lips. Broterius corrigit *vel quantum* aut *et q.* cum Acidalio, quod placet. Ed. pr. *Volusino.* Ern. In Bud. a 2. m. *sed si q.* Agr. *sed an q.*

In te mea liberalitas] MS. Flor. ed. pr. *in me mea libertas:* de quo vide J. Gron. Vulgatum verum. *Parsimonia* et *liberalitas* opponuntur apte. Ern. Bud. a 1. m. *in me mea liberalitas.*

Inornatumque robur] *Inornati* vox displicet, cum sequantur verba parum illi congrua. Malim, *inordinatumque*, id est, incompositum ætatis hujus robur. Nec displicet sane Faerni, *innatumque robur.* Lips. Frustra conjecturis indulsere viri docti. Bene e MS. Flor. *ornatum* rescripsit Pichena: quo loco tamen ab alia manu additum ī tradit. At MS. Agr. ed. pr. plane *ornatum* habent. Robur, quod tu præceptis, consilio ornasti, instruxisti. Ern. Bud. *inornatumque. Ornatum* recepere certatim recentiores. Bip. non a *regis*, sed ab *ornatum* pendere judicant abl. *subsidio.*

Unde amico infamiam paret] Quod mihi olim sponte in mentem venit, e grammatica ratione, legendum esse *paret* pro vulg. *parat*, id deinde ap. Ryckium reperi esse in MSS. Flor. et Agr. E MS. Reg. protulit etiam Broterius. Veteres edd. *parit:* id corrigere debebat Rhen. *paret*, non *parat*, quod omnes habent, usque ad Ryckium: item MS. Guelf. Ern. Bud. *parat.*

Factus natura] Libri ita. Vulgo, *facetus.* Lips. *Facetus* in quatuor MSS. reperit Broterius. Sed *factus* verum est. Ern. Bud. *facetus.*

Seneca (qui finis omnium cum dominante sermonum) grates agit: sed instituta prioris potentiæ commutat: prohibet cœtus salutantium: vitat comitantes; rarus per urbem; quasi valetudine infensa aut sapientiæ studiis adtineretur.

LVII. Perculso Seneca, promptum fuit, Rufum Fenium inminuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus: validiorque in dies Tigellinus, et malas artes, quibus solis pollebat, gratiores ratus, si Principem societate scelerum obstringeret; metus ejus rimatur: compertoque, Plautum et Sullam maxime timeri, Plautum in Asiam, Sullam in Galliam Narbonensem nuper amotos; "nobilitatem eorum, et propinquos huic Orientis, illi Germaniæ exercitus," commemorat. "Non se, ut Burrum, diversas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare: cui caveri utcumque ab urbanis insidiis præsentia; longinquos motus quonam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad nomen Dictatorium, nec minus suspectos Asiæ populos claritudine avi Drusi. Sullam inopem; unde præcipuam audaciam: et simulatorem segnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otii, sed veterum Romanorum imitamenta præferre: adsumpta etiam Stoicorum adrogantia sectaque, quæ turbidos et negotiorum adpetentes faciat." Nec ultra mora. Sulla, sexto die pervectis Massiliam percussoribus, ante metum et rumorem interficitur, cum epulandi caussa discumberet. Relatum caput ejus inlusit Nero, tamquam præmatura canitie deforme.

LVIII. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus ejus curabatur; et spatium itineris ac maris

Cum dominante sermonum] Quibusdam abest vox *sermonum*, nec ego requiram. Lips. At est in Flor. (Bud.) Guelf. ed. Puteol. seqq. Omisit Lipsius, restituit Pichena. Abest ab ed. pr. et MS. Reg. Ern.

Plautum et Sullam] De isto supra c. 22.

Præsentia; longinquos] Flor. (et Bud.) est *præsentiora;* ex quo alii, *præsentiore*; ego, *præsenti opera* vellem, si tamen vulgata mutanda. Lips. Freinshemius *præsenti cura*, quod in MS. Agr. repertum recepit Ryckius. Vulgatum verum puto. Ipsa præsentia in nonnullis rebus valet plurimum. Et hic clare opponitur *longinquitati*. Ceterum *præsentiora* etiam habet ed. pr. Ern. Heins. *præsenti cura* probat: inde τὸ *præsentiora* videtur ortum. Abhinc *præsentia* omne punctum tulit.

Nec minus suspectos] Scribo, *suspensos*. Lips. Nempe ut melius conveniat verbo *erectas;* quod elegantius sane foret, necessarium non est. Ern Bip. recepere *suspensos*.

Sullam, simulatorem segnitiæ] Sæpe sic evenit, ut, qui maxime ambitiosi, occultent. Pulchre et ad Taciti lucem Seneca in Œdipo v. 682. *Certissima est regnare cupienti via, Laudare modica, et otium ac somnum loqui. Ab inquieto sæpe laudatur quies.* Ejusdem sententiæ illud nostri est: *cujus disparem mitioremque naturam contra interpretabatur.* H. 4, 86. Lips. Add. 13, 47. Ern. In loco Senecæ pro *laudatur* alii *simulatur*.

Relatum caput ejus] MS. Flor. habet, *prælatum caput ejus.* Si *perlatum* esset, quod est in MS. Agr. probari posset. Atque sic conjiciebat fuisse Pichena; sed *relatum* eodem redire vidit. Id est in (cod. Bud. et) edd. omnibus; ut et mox c. 59. Mox, *quia pluribus* etiam ed. pr. in sequentibus, usque ad Rhenanum, est *quia a pluribus*. Ern. Rhen. Bud. secutus præpositionem sustulit.

Spatium itineris ac maris] A MS. Guelf. abest *ac maris*. Ern.

tempusque interjectum moverat famam: vulgoque fingebant, "petitum ab eo Corbulonem," magnis tum exercitibus præsidentem, si clari atque insontes interficerentur, præcipuum ad pericula: "quin et Asiam favore juvenis arma cepisse; nec milites, ad scelus missos, aut numero validos, aut animo promptos: postquam jussa efficere nequiverint, ad spes novas transisse." Vana hæc, more famæ, credentium otio augebantur. Ceterum libertus Plauti celeritate ventorum prævenit Centurionem, et mandata L. Antistii, soceri, adtulit: "effugeret segnem mortem, otium: suffugium et magni nominis miseratione reperturum bonos, consociaturum audaces: nullum interim subsidium adspernandum: si sexaginta milites (tot enim adveniebant) propulisset; dum refertur nuntius Neroni,

Petitum Corbulonem] i. e. tentatum, ut deficeret a Nerone, et cum Plauto consilia conjungeret. *Magnis tum*, quod e MS. Fl. dedit Pichena, etiam ed. pr. Eadem post *ut clari:* sive *ubi* verum est, sive *et si*, quod malim. Nam copula h. l. vix commode abesse potest. *Ut* etiam in MS. Guelf. sed in margine: in textu est *ne*. Ern. Bud. etiam habet *ne*, sed a 2. m. Sensus, qui præcipue sese exponeret periculis, ut impediret, ne clari etc. Si legas *si clari*, intelliges, si periculum immineret claris etc.

Hæc in ore famæ] Modius noster in Novoantiquis ep. 15. legit, *more famæ*, et *augebantur*, acute. Ita H. 4, 50. *More famæ in majus innotuere*. Lips. Vix est, ut non scripserit Tacitus *odio*. Sic H. 1, 51. *Sed plurima ad fingendum credendumque materies in ipsis castris odio, metu, et, ubi vires suas respexerant, securitate*. Gron. *More* verum esse docuit post MS. Flor. estque etiam in ed. pr. et MS. Agric. unde merito receptum a Pichena. Idemque Modii e conjectura recepit *augebantur*, cum ante esset *agebantur:* recte. Vid. supra ad c. 54. *Credentium otio* feram, et habet commodum sensum. Si tamen *odio* placeat, legendum, opinor, erit, *præsentium odio*, non *credentium*, ut alibi noster loquitur. Boxhornius non male notavit, illud *una* non satis commode poni in fine præcedentis orationis: sed, quod id mutari vult in *vana* (quamquam hæc verba non raro in libris permutantur) et ad sequentia referri, id non necessarium videtur. Placet tamen Broterio. Interpunctio vitiosa est, quam nos e pr. ed. correximus. Ed. Puteol. interpungit post *hæc*. Vulgatam post *una* induxit Beroaldus. Ern. Dubium vix est, quin Boxh. verum viderit. Recipio *vana* cum Bip. Bud. habebat *more* a 1. m. Idem *agebantur*. Recte interpunxit Ernesti.

Otium, suffugium] Suspecta. Lips. Optime hunc locum emendatum puto a N. Heinsio, qui legendum putabat *odii suffugium*. Juvat MS. Agricolæ, qui habet *ocii suffugium*. *Odium* autem et *otium* facile confusa in libris, etiam ob scripturam. Solebant enim scribere per *c* librarii, ut etiam in ed. pr. semper exprimitur. *Mors segnis* est vel quæ infertur inulta ab aliis, vel quam sibi quis ipse infert inultus. Sensus ergo est, ne sineret se inultum perire. Nam talem mortem esse quidem odii suffugium, liberare ab odio; at nihil aliud nisi miserationem habere inanem: homines quidem misericordia moveri, si vir magnus tali morte pereat, sed eam misericordiam nihil prodesse. Petavius corrigebat *otiosum suffugium*, quod probat et Broterius. Sed *otiosum* lenius est pro re: si esset *ignavum suffugium*, secus foret: *et* pro *at* sæpe Tacitus, vid. ad 5, 3. Mox *adveniebant* ed. pr. Rhen. sed Puteol. Ber. Alc. *veniebant*. Deinde legitima Latinitas postulabat *referretur* et *permearet;* et sæpe in hoc genere peccatum in libris Taciti a librariis vidimus. Ern. Bip. conjiciunt *ocius suffugium esse m. n. m.* quod illustrant ex Sall. Cat. 40. *miseriis suis remedium mortem exspectare*. Hiller. Rac. 22. tuetur vulg. Mihi locus interpunctione sanari posse videtur ita: *effug. s. m. otium: suff. et m. n. miseratione r. b.* etc. *Miseratione* a 2. m. habet Bud.

Propulisset] Bud. male *protulisset*.

dum manus alia permeat, multa secutura, quæ ad usque bellum evalescerent: denique aut salutem tali consilio quæri, aut nihil gravius audenti, quam ignavo, patiendum esse."

LIX. Sed Plautum ea non movere: sive nullam opem providebat inermis atque exsul, seu tædio ambiguæ spei, an amore conjugis et liberorum, quibus placabiliorem fore Principem rebatur, nulla sollicitudine turbatum. Sunt, qui "alios a socero nuntios venisse" ferant, "tamquam nihil atrox inmineret; doctoresque sapientiæ, Cœranum Græci, Musonium Tusci generis, constantiam opperiendæ mortis, pro incerta et trepida vita, suasisse." Repertus est certe, per medium diei, nudus exercitando corpori. Talem eum Centurio trucidavit, coram Pelagone, spadone, quem Nero Centurioni et manipulo, quasi satellitibus ministrum regium, præposuerat. Caput interfecti relatum: cujus adspectu, (ipsa Principis verba referam) "Quin," inquit, "Nero, deposito metu, nuptias Poppææ, ob

Quæ ad usque bellum evalescerent] Sic MS. Fl. Agr. Guelf. edd. omnes. Ab Oxon. abest *bellum*. Rhenanus conjicit, *quoad usque bellum evalesceret*. Ern.

Cœranum Græci, Musonium Tusci] Cœranus mihi irrepertus; nisi quod Plinius Indice libri 2. inter auctores, quos delibitavit, recenset *Ceranum*. In Senecæ Ep. 66. valde celebratur hujus ævi *Claranus* quidam Philosophus: numquid ibi *Cœranus*? aut magis, in Tacito *Claranus*? Sed Musonius notior, qui Vulsiniis in Etruria natus, *Equestris ordinis, studium philosophiæ et placita Stoicorum æmulatus est*, ait noster H. 3, 81. Nomina illi C. Musonius Rufus, uti ex Tacito H. 4, 40. et Plinio colliges Ep. 3, 11. Supervixit ad imperium Vespasiani, ut jure culpes Suidam, interfectum eum a Nerone, bis adfirmantem. Vide eum in voce Μουσώνιος et Κορνοῦτος. Melius veriusque Philostratus 7, 16. qui Musonium Tyrrhenum in Gyaron insulam projectum a Nerone scripsit. Unde rediit, cum ille abiisset. Lips. Ed. pr. Puteol. *Cœranum*, quod restituit Rhenanus (e Bud.) cum in ed. Beroald. errore operarum factum esset *Coëtanum*, quodque secutus Alc. De Musonio adde Ryck. ad h. l. Ceterum a Guelf. totum hoc *Cœranum—generis* abest. Ern. De Musonio v. et 15, 71. ubi in exilium actus scribitur et de philosophia laudatur.

Constantiam opperiendæ mortis] Heinsius corrigebat, *oppetendæ mortis*, quod verum videtur: (et Boxh. probat.) in Guelf. est *opprimendæ*, alterum in margine. Mox ed. pr. *et coram P.* Ern.

Centurioni et manipulo] Parum proprie *manipulo*. Erant sexaginta tantum (v. c. 58.), qui non faciunt manipulum, ut male Ferretus ad h. l. putabat. Dicitur igitur h. l. vel pro centuria, quæ sexaginta ad minimum habebat, aut pro manu quacunque. Pro centuria apud Tacitum dici, etiam Schelio ad Hygin. p. 4. placebat, ubi rectius h. l. usus esset. In locis, qui ibi e Libro 1. laudantur, proprie verbum accipi potest. Ern.

Caput interfecti relatum] Non ergo idem hic ille Plautus, cujus necem Suetonius rettulit c. 35. Non hercle idem, multa obstant. Primum ille inter pueros, aut certe ætate inferior quam Nero: (stupro enim ante mortem illi cognitus) at iste grandior. Ille Romæ fuisse debuit, cum cæsus est; in Asia iste. Ille viva Agrippina, hic mortua pridem interfectus. Itaque illum cum libris aliquot verius est, A. Plautium vocari, filium fortasse ejus, qui de Britannis triumphavit. Cum nostro isto si confundis (quod faciunt plures), quomodo vel hac parte Tacitum cum Suetonio junges, qui diversissima Neronis verba depromunt? Dio an de hoc Plauto locutus sit 62, 14. nescio. Τόν γ' οὖν Πλοῦτον (scribo Πλαῦτον) ἀποκτείνας, ἔπειτα τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ προσενεχθεῖσαν οἱ ἰδὼν, Οὐκ ᾔδειν, ἔφη, ὅτι μεγάλην ῥῖνα εἶχεν. Nam et ea verba diversa ab istis. Quis tamen neget, quin et hæc potuerit adjungere? Lips.

Referam] Bud. *referebant*. Mox *hujusmodi*.

Quin, inquit] MS. Flor. (et Bud.) *Cur i. N. et posito metu*. Etiam MS.

ejusmodi terrores dilatas, maturare parat, Octaviamque conjugem amoliri; quamvis modeste agat, et nomine patris, et studiis populi gravem?" Sed ad Senatum litteras misit, de cæde Sullæ Plautique haud confessus, verum "utriusque turbidum ingenium esse, et sibi incolumitatem Reip. magna cura haberi." Decretæ eo nomine "supplicationes, utque Sulla et Plautus Senatu moverentur," gravioribus tamen ludibriis, quam malis.

LX. Igitur accepto Patrum consulto, postquam cuncta scelerum suorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam, "sterilem" dictitans. Exin Poppææ conjungitur. Ea diu pellex, et adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octaviæ inpulit, "servilem ei amorem" objicere: destinaturque reus, cognomento *Eucerus*, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus. Actæ ob id de ancillis quæstiones, et vi tormentorum victis quibusdam, ut falsa adnuerent, plures perstitere sanctitatem dominæ tueri. Ex quibus una instanti Tigellino, "castiora esse muliebria Octaviæ" respondit, "quam os ejus." Movetur tamen primo, civilis discidii specie: domumque Burri, et prædia Plauti, infausta dona,

Guelf. edd. vett. ante Rhen. *cur*, sed mox *Nero deposito*. Hinc J. Gron. locum sic constituit: *Curre Nero*, et ....*maturare para*. Quod mihi non placet. Dixisset, opinor, *matura* et *amolire*, quam *para maturare*. Nam τὸ *para* ita jam esset in *curre*. Tacitus quidem alibi in tali cohortatione dixit *iret propere*: sed semet aliosve incitantium maxime solennis particula *quin* est, ut nemo nescit. *Quin* confunditur et aliis locis cum *cur* et *cum*; quod pro *cur* in antiquis libris, ut etiam in MS. Guelf. h. l. scribebatur *quor*. Ceterum si quis malit *paras*, non repugnem. ERN. In Bud. *Cur*... .*parat*. Ubi 2. m. præmisit verbo *non*. Hiller. Rac. 13. conjicit, *quin*.. .*para*... *amolire*; ubi *quin* hortantis est. *Paras* Mureti probat Acid. Pich. etsi hic vulg. non rejiciat.

Modeste agat, et] MSS. Flor. Guelf. edd. vett. ante Rhen. *ageret*, *nomini*, absorpta copula. Mox Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. *cædibus*. ERN. Rhen. *agat et* ex ingenio. *De cæde* e Bud.

Gravioribus tamen ludibriis quam malis] Vulgatam sic interpretabar: quæ severa tamen adulatio non tam aggravabat augebatque mala, indignas nimirum cædes Sullæ Plautique, quam mimica, vana, ludicra mala veris addebat. GRON. Recte Freinsh. pro *tamen* malebat *jam*: graviora fuisse illa ludibria ipsis malis.

Mox *suorum* e MS. Flor. addidit Pichena. Est etiam in ed. pr. Neque commode abfuerit. ERN. *Jam* habet cod. Agr. *Suorum* Bud.

Eucerus natione Alexandrinus] *Eucerus* scripti et edd. *Eucœrus* a correctione Freinshemii venit, qui putabat esse Græcum Εὔκαιρος, quod incertum. Post *Alexandrina* MSS. Flor. (Bud.) Ox. Guelf. edd. vett. omnes. ERN.

Canere tibiis doctus] Flor. (et Agr.) *canere per tibias*. An forte, *canere pares tibias?* LIPS. *Per tibias* etiam ed. pr. Jac. Gron. comparat, *vita per virtutem acta*, frustra. Mox MS. Guelf. vitiose *persistere satietatem* etc. ERN. Bud. *canere tibias* omisso *per*. Heins. conjicit *canere tibias perdoctus*. Hiller. Rac. 21. *c. tibiis perdoctus*, ut Cic. pro Balbo 27.

Ex quibus una] Nomen liberrimæ ancillæ, Pythias, ex Dione 62, 13. LIPS.

Civilis dissidii specie] id est, divortii. LIPS. Immo *discidii*, ut est in MS. Flor. (Bud.) Guelf. Agr. ed. pr. aliquoties jam correctum sic in Tacito. Restituit h. l. Ryckius. Pro *movetur* sine necessitate viri docti (Faern. Pich. Acid.) corrigunt *amovetur*. Vid. dicta supra ad c. 32. Mox MS. Fl. (et Bud. a 1. m.) *domumque B. pr. Pl.* quod

accipit: mox in Campaniam pulsa est, addita militari custodia. Inde crebri questus, nec occulti per vulgum; cui minor sapientia, et, ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula sunt. His Nero, haudquaquam pœnitentia flagitii, conjugem revocavit Octaviam.

LXI. Exin læti Capitolium scandunt, Deosque tandem venerantur. Effigies Poppææ proruunt: Octaviæ imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroque ac templis statuunt: repetitam venerantur. Itur et in Principis laudes.

placet J. Gron. In ed. pr. est *prædiaque*. Ern.

His haudquaquam Nero] Mutila, fracta, et in quibus restituendis sine libris frustra allaborem. In eadem noxa, sequentia. In Agricolæ tamen codice notatum: *His motus Nero, an pœnitentia flagitii*, sed ingenio, ut opinor, duce. Lips. Hoc tamen recepit Ryckius. *Motus Nero* sane etiam MSS. Oxon. Guelf. estque usitata Tacito formula *his motus*, etsi non perpetua. MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. omnesque vett. *his:* quod Tacito non absonum, ut Pichena et Jac. Gron. jam docuere, 15, 12. *his atque talibus:* 15, 25. *talibus literis*. Si quid tentandum esset, mallem *ab his*. Sed *his* tenendum. Post *quamquam* MS. Flor. ed. pr. *tanquam* MS. Bud. Oxon. item Guelf. sed alio loco: *haud quaquam*, edd. inde a Puteol. omnes. Utrumvis e duobus posterioribus placeat. *Nero* tamen vitiosum est, sive loco, sive scriptura: loco, si *tanquam;* scriptura, si *haud quaquam:* legendumque *vera*. Forte tamen alicui placeat scriptura libri Guelf. *His motus Nero, tanquam pœnitentia flagitii.* Broterius corr. *His motus Nero, haud quaquam p.* et sic edidit. Ern. Bud. *his tanquam* (sed hoc a 2. m. nam prius aderat *quamquam*) *Nero pœn.* etc. *His* scil. questibus motus: ita jam Lampugn. et Pichena. Expressum esse particip. *motus* sequente *Nero*, *an* in cod. Agr. et quidem a prima manu, testatur Ryckius; quod non impedit, quo minus ex ingenio librarii, ut alia ejus codicis, sit profectum. Ex Puteol. lectione *his haud quaquam Nero p. fl.* effinxit Acid. *his auditis, tanq. p. fl. Nero* etc. quod sequuntur Bip. ita: *his auditis Nero tq. p. fl.* Improbat id Hiller. Rac. 21. et ad lectionem Broterii redit: aut omisso *motus* efficit, *his Nero haudquaq. p. fl.* quæ fere vulgata, sic modice mutata, potest admitti, ni malis *his Nero tq. p. fl.*

Deosque tandem venerantur] *Tandem* eleganter additum ad indicandum desiderium rei factæ diuturnum. Longum nimis visum hominibus hoc videre; esse tamen Deos, esse cœleste Numen, ut ille apud Livium ait. Lipsio olim suspectum τὸ *tandem:* sed mutavit sententiam. Mullerus intelligi mavult, *tandem*, post multas simulatas gratias Diis actas, serio venerantur. Bona sententia est, sed non est in verbis Taciti. Ern. Bip. legunt *Deosque laude venerantur*, ut 12, 37.

Spargunt floribus] Sparsio illa florum recepta in eos, quos honore honestos volebant, quosque benevolentia prosequebantur. Liv. 33, 33. *Omnes tendere ad Imperatorem Romanum, ut ruente turba in unum, adire, contingere dextram cupientium, coronas lemniscosque jacientium, haud procul periculo fuerit.* Capitolinus in M. Anton. 4. *In Saliatu omen accepit Imperii, coronis omnibus in pulvinar ex more jacentibus, aliæ aliis locis hæserunt, hujus velut manu capiti Martis aptata est:* ubi recte scripseris *coronas*, et *jacientibus*. Ovidius de Germanico triumphante Trist. 4, 2, 49. *Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum; Undique jactato flore tegente vias.* Herodianus 1, 18. de Commodi adventu in urbem: Τοιοῦτον δὲ θεασάμενοι τὸν Βασιλέα οἱ Ῥωμαῖοι εὐφημίαις τε παντοδαπαῖς καὶ στεφάνων καὶ ἀνθέων βολαῖς ὑπεδέχοντο. Virgilius Æn. 6, 884. *Purpureos spargam flores, animamque nepotis His saltem accumulem donis.* Lips.

Repetitum venerantium] Hæc est lectio antiquorum librorum, ut MSS. Flor. Bud. ed. pr. unde restituit Rhenanus, cum Puteol. et seqq. dedissent *venerantur*, ut est in Guelf. Cod. Agr. *expetitur venerantibus*, quod recepit Ryckius. Grotius conjiciebat *reperitur veneratio*, Harlæus *repetita veneratione;* sensu uterque commodo. At

Jamque et palatium multitudine et clamoribus complebant, cum emissi militum globi verberibus et intento ferro turbam disjecere. Mutataque, quæ per seditionem verterant, et Poppææ honos repositus est. Quæ semper odio, tum et metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, provoluta genibus ejus; "Non eo loci res suas agi, ut de matrimonio certet (quamquam id sibi vita potius), sed vitam ipsam in extremum adductam a clientelis et servitiis Octaviæ, quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi, quæ vix bello evenirent. Arma illa adversus Principem sumpta: ducem tantum defuisse; qui, motis rebus, facile reperiretur. Omitteret modo Campaniam, et in urbem ipsam pergeret, ad cujus nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cujusquam offensionem? An, quia veram progeniem Penatibus Cæsarum datura sit, malle Populum Romanum tibicinis Ægyptii sobolem Imperatorio fastigio induci? Denique, si id rebus conducat, libens, quam coactus, acciret dominam, vel consuleret securitati justa ultione. Et modicis remediis primos motus consedisse: at, si desperent uxorem Neronis fore Octaviam, illi maritum daturos."

LXII. Varius sermo, et ad metum atque iram accommodatus, terruit simul audientem et accendit. Sed parum valebat

J. Gronovius propius ad scripturam *repetitu venerantium*. Jos. Nerius Anal. 1, 5. *repetitum venere Antium*. Carum oppidum Neroni fuisse, sæpeque ibi egisse, satis constat. Vid. 15, 23. Probat, et in versione sequitur Mullerus. Ryckium sequitur Broterius. Ern. Heinsius lectionem Puteol. Beroaldi et seq. bene, ut puto, emendat, una litterula mutata: *repetitam* scil. Octaviam *venerantur*. Suam fecere et Bip. transpositis phrasibus ita, ut expressi.

Emissi mil. globi] Sic Bud. a 2. m. videtur adfuisse *emissorum*.

Turbam disjecere] Sic MSS. (Bud.) Reg. Corb. ed. pr. quod non displicet. Ern. Imo vero unice admittendum. Sensere et Bip. vulgo *turbatos*.

Et Poppææ] Copulam addidit e Flor. Pichena: sic et ed. pr. Mox *tum et* MSS. Ed. pr. (et Bud.) habet *tumet* una voce. Puteol. edidit *tumens*, quod est et in MS. Guelf. *tum et* Rhenanus. Ern.

A clientelis et serv.] Sic ed. pr. Pich. seqq. At Puteol. et seqq. (et Bud.) *clientulis*, eadem varietate, qua supra. Mox dedi *ausi* ex ed. pr. et vett. omnibus, quas vidi, item MS. Guelf. In recentiori aliqua ed. irrepserat *ausis*, vitio correctoris, ut opinor, qui ad *servitiis* male referebat, et genus non concoquebat. Id propagatum est a Lipsio usque ad Gronovium, qui e MS. Fl. correxit. Talia etiam sine libris debebant corrigi. Ceterum *ausi* refer ad *clientes* et *servos*, qui latent in *clientelis* et *servitiis*, cujus generis exempla plura in Tacito et aliis. Paullo post pro *cierentur* male Guelf. *cerneretur*. Ern.

An, quia veram etc.] Hic aliquid turbatum est. Nam argumentatio non procedit; quod facile animadvertet, qui attendet. Atque etiam libri variant. Nam ed. pr. habet *mallet P. R. quam tib.* etc. Igitur puto verum esse; *an, quia veram progeniem P. C. datura sit?* (immo) *malle Populum R.* (sc. veram progeniem Cæsarum) *quam tibicinis Ægyptii sobolem Imperatorio fastigio induci*. Id non displicet Broterio. *Mallet Populus Rom.* etiam MS. (Bud. et) Guelf. Ern.

Primos motus consedisse] i. e. considere potuisse, opprimi potuisse, s. considere solere. Mox *ac* pro *at* malebat Acidalius. Lipsius etiam olim *an* corrigebat, sed eam conjecturam deinde damnavit: in ed. a. 1585. adhuc est; in ultima non. Ern. Bud. *primos motus consecutos consedisse*.

suspicio in servo, et quæstionibus ancillarum elusa erat. Ergo confessionem alicujus quæri placet, cui rerum quoque novarum crimen adfingeretur. Et visus idoneus maternæ necis patrator, Anicetus, classi apud Misenum, ut memoravi, Præfectus, levi post admissum scelus gratia, dein graviore odio: quia malorum facinorum ministri quasi exprobrantes adspiciuntur. Igitur accitum eum Cæsar "operæ prioris" admonet: "solum incolumitati Principis adversus insidiantem matrem subvenisse: locum haud minoris gratiæ instare, si conjugem infensam depelleret: nec manu aut telo opus: fateretur Octaviæ adulterium. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, et secessus amœnos" promittit, "vel, si negavisset, necem" intentat. Ille insita vecordia, et facilitate priorum flagitiorum, plura etiam, quam jussum erat, fingit, fateturque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat Princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi non inops exsilium toleravit, et fato obiit.

LXIII. At Nero, "Præfectum in spem sociandæ classis corruptum," et incusatæ paullo ante "sterilitatis" oblitus, "abactos partus conscientia libidinum, eaque sibi comperta," edicto

Quæstionibus ancillarum eluserat] Jacobo Lectio erudito juveni adsentior scribenti, *elusa erat.* Lips. Idem placebat Faerno, Pichenæ: idque, ut evidens, recepimus, exemplo virorum doctorum, qui hoc modo sæpe veram lectionem restituere. Nam frequens iste error in MSS. vide exempla plurima ap. Drakenb. ad Liv. 23, 29. sed ed. pr. et seqq. usque ad Rhen. *illuserat.* Ante *servo* (Bud. et) ed. pr. Sequentes usque ad Rhen. *servitio.* Ern. Rhen. e Bud. dedit *eluserat.* Ursinus conjecerat *illusum erat.* Freinsh. præferebat *eluserat*, quasi neutraliter sumtum, ut *vertere*, *mutare* solent.

Graviorum facinorum ministri] Itane tam obtusæ cuiquam aures, ut non offendantur illa fatua repetitione vocis, *graviore odio, quia graviorum?* Nos vero sine dubitatione recipimus scripturam Florentinam (*malorum*, teste Pich.). Plautus Menæchm. 5, 7, 15. *O facinus indignum et malum!* Tibullus 2, 4, 25. *Illa malum facinus suadet.* Noster 12, 8. *At Agrippina, ne malis tantum facinoribus notesceret.* Gron. Recte *malorum* etiam ed. pr. (*majorum* Bud.) *Graviorum* MS. Guelf. et id præferebat Schurzfleischius. Eadem post, pro *minoris gratiæ*, habet *minoris ergo.* Deinde mihi τὸ *vel* post *promittit* suspectum: saltem melius abesset, ut quisque facile sentiet. Sed, scilicet, non, ut quidque elegantius, ita verius, in tali præsertim scriptore. Ern. Grut. suspicabatur *majorum fac.* ut in Bud.

Facilitate pr. fl.] Ed. pr. *judiciorum;* sed *flagitiorum* verum est. (sic Bud.) Mox pro *jussum* Acidalius malebat *jussus;* quod et ipse præferrem, si libri alicujus auctoritate firmaretur. Similiter neutrum male in vulgatis plerisque c. 65. Ern.

In spem s. c. corruptum] Sic MSS. Fl. ed. pr. quod mutatum in *spe* a Puteol. (estque sic et in [Bud. et] Guelf.) restituit Pichena. Sensus est, corruptum esse Anicetum, ut tentaret classem, cui præesset, eamque ad societatem consiliorum adversus Cæsarem adduceret. Sic 4, 10. *corrupta ad scelus Livia:* 2, 62. *corruptis primoribus ad societatem.* Similiter *spes regni* sæpe dicitur de iis, qui regnum affectant. Infra 15, 42. *spes irrita* pro conatu irrito. Ern.

Paullo ante] c. 60.

Dicto memorat] Legendum hic, *edicto memorat*, idem Lectius, quem nominavi, docuit me vere. Nam Principes per edicta populum affabantur, ut notum. Lips. *Dicto* omnes editi ante Pichenam, qui primus *edicto* recepit: recte; nam talia aut ad Senatum scribebantur, aut edicto publicabantur. *Edictum* et *dictum* etiam apud Livium in MSS. confusa 7, 35.

memorat: insulaque Pandataria Octaviam claudit. Non alia exsul visentium oculos majore misericordia adfecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ, a Tiberio; recentior Juliæ memoria obversabatur, Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis adfuerat: læta aliqua viderant, et præsentem sævitiam melioris olim fortunæ recordatione adlevabant. Huic primum nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre et statim fratre: tum ancilla domina validior: et Poppæa non nisi in perniciem uxoris nupta: postremo crimen omni exitio gravius.

LXIV. Ac puella, vicesimo ætatis anno, inter Centuriones et milites, præsagio malorum jam vita exempta, nondum tamen morte acquiescebat. Paucis dehinc interjectis diebus mori jubetur: cum jam "viduam se et tantum sororem" testaretur, communesque "Germanicos," et postremo "Agrippinæ" nomen cieret, "qua incolumi, infelix quidem matrimo-

8, 7. 9, 14. ubi v. Drakenb. et infra 15, 36. pro *edicto testificatus*. MS. Bud. et Guelf. *dicto*. ERN.

Insulaque Pandataria] Quid ergo in mentem illi poetæ ignobili venit (non enim Senecæ, cum certis argumentis post mortem ejus scripta ea Tragœdia sit) qui relegare Octaviam in Ægyptum videtur v. 969.—*data vela fretis Ventisque, petat puppis rector Tandem Phariæ litora terræ*. Nisi si hoc vult, Alexandrina dumtaxat navi avectam Octaviam. Id enim contentiosus aliquis possit parum εὐλόγως dicere: alias reposuerim ego, *Pandatariæ litora terræ*. LIPS. In margine Guelf. adscriptum, *nunc appellatur Ischia*. ERN.

Melioris olim fortunæ recordatione allevabant] Sic MS. Flor. Guelf. edd. vett. usque ad Rhen. qui *elevabant* induxit (e Bud.). Illud Pichena restituit. *Allevare* est consolari, lenire: quomodo etiam Cicero dixit, ut et *allevationem* pro diminutione mali. Tusc. 3, 29. Brut. 12. Fin. 1, 12. etiam noster 12, 51. ERN.

Huic primum nuptiarum dies] *Primum* omnes scripti, et editi ante Pichenam, qui conjecturam Lipsii *primus* recepit: male; nam clarum est τῷ *primum* respondere *tum* et *postremo*. Itaque *primum* restitui, et ei sententiæ interpunctionem accommodavi. ERN. Bud. quoque *primum*.

Ac puella] Edd. Puteol. Ber. Alc. *at*, quod placebat Mureto. (Bud. *ac*, quod recepit Rhen.) *Puellam* de nupta etiam dici, apud poetas inprimis, satis notum. Mox *jam vita exemta* MSS. Flor. Agr. ed. pr. quod jam J. Gron. restituit, explicans, cum jam vita ei nulla inesset. Ego potius capio intellectu præpositionis *de* vel *ex*, nec necesse est cum N. Heinsio corrigere *vitæ*, quod placebat Ryckio. *Eximere* cum ablativo sæpe Livius ut 9, 21. *ad eximendos obsidione socios*, quod pluribus exemplis illustrat Drakenb. repudiatis MSS. qui *ab* addunt. MS. (Bud. et) Guelf. *a vita*, ut edd. inde a Puteol. habent. Post pro *morte* Heinsius malebat *morti*. Sed illud quoque rectum. Cicer. Mil. 37. *qui morte ejus acquierunt:* idque, ni fallor, jam supra monitum. ERN.

Communeque Germanici] Accipere possis, appellasse Octaviam patris nomen, qui Germanicus dictus, uti et Nero. Commune igitur utrique. Tamen, cum in priscis libris sit *communesque*, nata mihi lectio, *cum manesque Germani;* ut fratrem appellaverit sublatum, et deinde matrem. LIPS. Nihil opus hac correctione. Non enim ultionis exposcendæ caussa ciet, sed misericordiæ movendæ, in quo manes alieni sunt. MSS. Flor. Agr. edd. pr. et seqq. usque ad Rhen. *communesque Germanicos*, quod bene restituit Freinsh. Utriusque, Octaviæ et Neronis, majores erant Germanici. Rhenanus dedit e Bud. *communeque Germanici*, quod omnes deinceps secuti sunt, ut solent, usque ad Freinsh. et sic habet etiam MS. Guelf. Verbum *ciere* proprium in tali re verbum. ERN.

nium, sed sine exitio, pertulisset." Restringitur vinculis, venæque ejus per omnes artus exsolvuntur: et, quia pressus pavore sanguis tardius labebatur, præfervidi balnei vapore enecatur. Additurque atrocior sævitia, quod caput amputatum, latumque in urbem, Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad eum finem memoravimus, ut, quicumque casus temporum illorum, nobis vel aliis auctoribus, noscent, præsumptum habeant, quotiens fugas et cædes jussit Princeps, totiens grates Deis actas, quæque rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus, si quod Senatus-consultum, adulatione novum, aut patientia postremum, fuit.

LXV. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfecisse creditus est; Doryphorum, quasi adversatum nuptiis Poppææ; Pallantem, quod inmensam pecuniam longa senecta detineret. Romanus secretis criminationibus incusaverat Senecam, ut C. Pisonis socium; sed validius a Seneca eodem crimine perculsus est. Unde Pisoni timor, et orta insidiarum in Neronem magna moles, sed inprospera.

Restringitur vinculis] Sive int. manus post tergum; sive potius pro *constringitur*, *adstringitur* capiendum: ut supra 13, 55. *respicere* pro *adspicere*, et alia similia in hoc et aliis, præsertim hujus ætatis scriptoribus. v. ad Suet. Aug. c. 78. Ern.

Additurque atrocior sævitia] Malebam *atrocius sævitia*, hoc est, gravius ludibrium crudelitate. Sic libro seq. *Adjecisse Deos dignum Arsacidarum. Dignum*, *atrocius*, res digna, res atrocior. Gron. Etiam Heinsius *atroci hoc sævitiæ*. Sed vulgatum verum puto. Nam et hoc sævitiæ est; primum lacerari mortuæ corpus; deinde caput, velut maleficæ, circumferri; tertio permittere, ut æmula ejus aspectu pascat oculos: hoc enim est in verbis, *Poppæa vidit*. Ern. *Atrocior sævitia*. Flor. Bud. Agr.

Dona ob hæc] Hic locus sic habet in ed. pr. *Dona ob hæc templis decreta, quæ ad finem memorabimus. Quicunque...noscent*, *præsumtum habebunt* etc. *Quæ* etiam est in Guelf. et e MS. Fl. notat J. Gronovius, unde colligo, cetera quoque sic esse, ut in ed. pr. Nam in vulgata lectione *quæ* ineptum. Vulgatum est a Puteolano, idque melius puto. *Memorabimus* habet et Guelf. V. ad 13, 20. Ern. Bud. a 2. m. habet *quæ.. memorabimus:* prius aderat *quod.*

Veneno interfecisse creditum est] Vel, *creditus est*. Vide Sueton. Nerone 35. Lips. *Creditus* MS. Fl. Agr. ed. pr. idque jam receptum Ryckio: idem volenti J. Gronovio operæ non paruere. Ern. Bud. *creditum est.*

Doryphorum] Est nomen sive cognomen liberti proprium. Fortasse et in hoc Xiphilini loco, in Nerone 61, 5. Δορυφόρῳ, τῷ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέποντι, πεντήκοντα ἅμα καὶ διακοσίας μυριάδας δοθῆναι ἐκέλευσε. *Qui a libellis erat.* Ita ergo verterim, et munus nostri Doryphori eruerim: at interpres, *Prætoriana cuidam militi* fecit, qui non solent profecto a libellis aut talibus officiis esse. Lips.

Romanus] F. Romanus Hispo, de quo 1, 74.

Sed improspera] MS. Guelf. a manu sec. *improspecta*. Vulgatum verum est. Ern.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU DIVI AUGUSTI
ANNALIUM
LIBER QUINTUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. 2. Vologeses Rex Parthorum bellum mente volvit, instigantibus fratre Tiridate et Monobazo Adiabeno, quem Tigranes vexarat. 3. Corbulo Syriæ tuendæ providet. 4. Parthi Monese Duce Tigranocerta obsident. 5. Vologesi Corbulo inducias offert et inpetrat. 6. Cæsennii Pæti Armeniæ recens præfecti vanitas, 7. 8. ferocia, inperitia, jactantia. 9. Ab invadenda Syria Corbulo absterret Parthos, qui 10. Armeniæ et Pæto incumbunt. Hic ægre Corbulonem auxilio vocat, 11. Parthis prementibus. 12. Is, in Armeniam profectus, fugientes objurgat, suos hortatur. 13. Vologeses instat Pæto. 14. Disceptatio inter Romanos et Parthos, ex qua 15. Pæti fœda compositio. 16. Corbulo in Armeniam venit. 17. Pæto increpito Syriam repetit. 18. Romæ inania de Parthis tropæa. Frumentum plebis. Vectigalia.

19. SC. de simulatis adoptionibus. 20. 21. Claudius Timarchus Cretensis adcusatur, quod Thrasea Pætus ad bonum publicum vertit. 22. Decretum, grates Præsidibus non agendas. Portenta. 23. Ob filiam Neroni natam inmodica gaudia et frustranea. In Thraseam Principis odium.

24. Legati Parthorum Romæ inrisores. 25. Bello Armeniaco præficitur Corbulo. Pætum Cæsar facetiis insectatur. 26. Corbulo in Armeniam ducit exercitum. 27. Legatos Parthorum audit. Defectores Armenios ulciscitur. 28—30. Tiridates a Corbulone pacem petit et, posito apud effigiem Cæsaris insigni regio, inpetrat, comiterque excipitur a Corbulone. 31. Vologesis pro fratre sollicitudo.

32. Alpinos maritimos Nero in jus Latii transfert. Equitum Rom. in circo locos sedilibus plebis anteponit. Feminæ inlustres Senatoresque in arena. 33. Nero ipse Neapoli scenam inscendit. 34. Theatrum ruit. Beneventi Nero munus Vatinii spectat. 35. Torquatum Silanum mori adigit. 36. Iter frustra meditatur in Orientem. 37. Convivia luxu fœda celebrat, ministro Tigellino. Pythagoræ nubit. 38. Clades Romæ ex incendio, forte, an dolo Principis, qui 39. in remedium multa popularia usurpat. 40. 41. Cladis magnitudo. Novæ urbis condendæ consilium. 42. Ex patriæ ruinis inmensam domum exstruit

Nero. Majora frustra molitur. 43. Novæ urbis facies. 44. Petita Diis piacula, frustra. Incendii invidia in Christianos devoluta, misere excruciatos. 45. Italiam, socios, templa spoliat Nero; aversantem id Senecam veneno petit.

46. Gladiatorum eruptio apud Præneste. Classis ad Misenum amissa. 47. Prodigia. 48. Conjuratio Pisonis in Neronem. 49. 50. Conjuratorum nomina, mores, odiorum in Neronem caussæ. Iis accedit Rufus, Præfectus Prætorio. Subrii inpetus. 51. Epicharis classem tentans proditur. 52. Conjuratorum inpetus retardatus a Pisone ob sacra mensæ. 53. Aliud conjuratorum consilium. 54. Scevini inprudentia. Milichus servus herum defert, qui egregie se defendit, sed muliebri astutia deprehenditur. 55. 56. Natalis conjurationem fatetur, Pisonem, Senecam nominat, Lucanus matrem. 57. Epicharis, tormentis dilacerata, mirum fidei exemplum præstat. 58. Nero reos audit, quos violenter urget Rufus, dissimulata conscientia. 59. Piso, neglectis amicorum monitis, occiditur. Ejus testamentum et uxor. 60. 61. cædes Laterani et Senecæ: hujus defensio spreta, 62. supremi sermones, 63. amica contentio cum uxore, 64. cujus mortem inhiberi Nero imperat. Senecæ cruciatus, mors, funus. 65. Ipse destinatus Imperator. 66. Rufus proditur. 67. Subrii Flavii, 68. Aspri, aliorum constantes voces et exitus. Rufi mollities. 69. Nero Vestinum quamvis insontem interimit; 70. mox Lucanum, Senecionem, Quinctianum, Scevinum. 71. Simulata per urbem gaudia. Indicibus præmia, suspectis militiæ vacatio, aliis exsilia, 72. Turpiliano, Nervæ, Tigellino triumphalia, Nymphidio Consularia insignia data. 73. Nero adversum rumores se purgat. Gallionis periculum. 74. SC. ob servatum Neronem. Pugio Scevini dicatus Jovi Vindici. Gesta hæc annis paullo amplius tribus,

C. MEMMIO REGULO, VERGINIO RUFO. C. LECANIO BASSO, M. LICINIO CRASSO. P. SILIO NERVA, C. JULIO ATTICO VESTINO, COSS.

A. U. 816. A. C. 63.

I. INTEREA Rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus, Regemque alienigenam Tigranen Armeniæ inpositum; simul, fratre Tiridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire ultum volens; magnitudine rursum Romana, et continui fœderis reverentia, diversas ad curas trahebatur: cunctator ingenio, et defectione Hyrcanorum, gentis validæ, multisque ex eo bellis inligatus. Atque illum ambiguum novus insuper

Defectione Hyrcanorum] Sic edd. ante Rhen. qui induxit *dissensione*, quod secuti sunt omnes usque ad Pichenam. *Defectione* verum esse patet etiam e 13, 37. extr. *Illigatus* est impeditus: ut l. c. *defectione Hyrcanorum attineri Vologesen:* alias deberet esse *defectioni*. ERN. Bud. habebat a 1. m. *defensione:* inde Rhen. legendum duxit *dissensione;* sed in marg. est ab antiqua manu *defectione*. De hac v. 14, 25.

Novus insuper nuntius cont.] Ed. pr. *novis et insuper:* conjeci *novæ ins. contumeliæ*. Sed idem est sensus vulgati. ERN.

nuntius contumeliæ exstimulat: quippe egressus Armenia Tigranes Adiabenos, conterminam nationem, latius ac diutius, quam per latrocinia, vastaverat: idque primores gentium ægre tolerabant: "eo contemptionis descensum, ut ne Duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia habiti." Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, "quod præsidium, aut unde peteret?" rogitans. "Jam de Armenia concessum: proxima trahi, nisi defendant Parthi: levius servitium apud Romanos deditis, quam captis, esse." Tiridates quoque regni profugus, per silentium aut modice querendo, gravior erat. "Non enim ignavia magna imperia contineri: virorum armorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna æquius, quod validius. Et sua retinere privatæ domus; de alienis certare, regiam laudem esse."

II. Igitur commotus his Vologeses concilium vocat, et proximum sibi Tiridaten constituit, atque ita orditur: "Hunc ego, eodem mecum patre genitum, cum mihi, per ætatem, summo nomine concessisset, in possessionem Armeniæ deduxi; qui tertius potentiæ gradus habetur: nam Medos Pacorus ante ceperat: videbarque, contra vetera fratrum odia et cer-

Egressus Armenia] Cod. Agr. *Armeniam*, ut c. 45. *cubiculum*.

Obsidis] Cod. Agr. *obsidii*, ut alibi ap. nostrum *servitium*, *clientelæ*, *transfugia*, *adulteria*, etc.

Accendebat dolorem eorum] *Dolorem eorum* intelligo earum rerum, ex iis rebus Vologesi natum: ut e seqq. patet. Sed melius sane *eorum* abesset; nam et sensus salvus et sonus melior foret, ac fortasse e terminatione præcedentis verbi natum est. Broterius ad Vologesen et primores gentium refert. Sed Monobazi querelæ non apud primores gentium, sed Vologesen, fusæ. ERN.

Monobazus] De hoc cf. Joseph. 20, 4.

Proxima trahi: et nisi etc.] Transpositione copulæ sententiam explicandam sic: *proxima trahi, nisi defendant Parthi: et levius servitium*, Acidalius putabat. Vulgatum vitiosum esse, dubitari non potest. Sed *et* ante *proxima* ponendum: quod ita evidens est, ut ita corrigere non dubitaverim. Ultimis verbis tecte minatur deditionem, ni succurrat Vologeses. ERN. Ernestium sequuntur Lallem. et Brot. Acidalium Bip. Equidem copulam tanquam superfluam delevi. Bud. *et nisi*.

Per silentium haud modice querendo] Muretus et Acidalius volebant *per silentium, aut modice*: quos probat Ryckius. Sed nihil mutandum censent Freinshemius, Boxhornius, J. Gronovius. Vivum exemplum, J. Fr. Gronovius ait, est ap. Cæs. B. G. 1, 32. in Sequanis. Sane silentium, ut Longinus ait sect. 9, 3. interdum quavis oratione fortius. Sed id in omnibus exemplis, quæ proferri video, tantum est in exprimenda πάθους magnitudine, non in sensibus talibus, consiliis, cohortationibus, cujus generis est, quod sequitur, in quo diserta oratio desideratur. Itaque *aut* verum puto, quod jam edidit Beroaldus, et nuper Broterius. Mox *contineri* est retineri. ERN. Bip. *haud modice* referunt ad *accendebat*, et *querendo* ad *gravior*. Sic incisio facta et in Bud. post *modice*. Verum *accendebat* nimis longe abest, et querela ipsa exponitur: partim ergo *per silentium*, partim *modice querendo gravior* fuit: unde præferenda lectio Mureti *aut*, quæ particula frequens cum *haud* commutatur in codd.

Et certamina] Emendavit *certamina* Rhenanus. Nam Puteol. et seqq. habent *certamen*. Puteolanus forte non assecutus est ed. pr. lectionem, in qua est *certamen in*, quod est corruptum pro *certamina*, quamquam MS. Guelf. plane *certamen*. Sensus est: videbar rem ita composuisse, ut nulla odia et certamina talia inter nos esse possent, qualia semper fere inter fratres de regno fuere. Mox *pax lacessita* est violata. ERN.

tamina, familiæ nostræ Penates rite composuisse. Prohibent Romani, et pacem, ipsis numquam prospere lacessitam, nunc quoque in exitium suum abrumpunt. Non ibo inficias: æquitate quam sanguine, caussa quam armis, retinere parta majoribus malueram: si cunctatione deliqui, virtute corrigam. Vestra quidem vis et gloria in integro est, addita modestiæ fama; quæ neque summis mortalium spernenda est, et a Diis æstimatur." Simul diademate caput Tiridatis evinxit; promptam equitum manum, quæ Regem ex more sectatur, Monesi, nobili viro, tradidit, adjectis Adiabenorum auxiliis: mandavitque, Tigranen Armenia exturbari, dum ipse, positis adversus Hyrcanos discordiis, vires intimas, molemque belli ciet, provinciis Romanis minitans.

III. Quæ ubi Corbuloni certis nuntiis audita sunt, legiones duas cum Verulano Severo et Vettio Bolano subsidium Tigrani mittit, occulto præcepto, "compositius cuncta, quam festinantius, agerent:" quippe bellum habere, quam gerere malebat. Scripseratque Cæsari, "proprio Duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam, ingruente Vologese, acriore in discrimine esse." Atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat: tumultuariam provincialium manum armat: hostiles ingressus præsidiis intercipit. Et, quia egena aquarum regio est, castella fontibus inposita: quosdam rivos congestu arenæ abdidit.

In integro est] Bud. a 1. m. *integra est.*

Ex more sectatur] Sic e MS. Fl. edidit J. Gronovius; sic est etiam in ed. pr. *sectabatur* est a Puteolano: quod ipsum quoque rectum esset, si e libris melioribus esset: sic tamen MS. (Bud.) Guelf. Adde Tacitum inf. c. 33. extr. Ern.

Sectatur] id est, sectari solet.

Tigranen Arm. exturbari] Ed. pr. *exturbat.* Puto, Tacitum scripsisse *exturbet*, aut saltem *exturbare.* Jussit Monesen cum istis copiis Tigranen exturbare Armenia, et restituere Tiridaten. *Exturbari* est a Puteol. et sic ceteræ edd. omnes, et MS. G. Putarunt *mandare* esse pro nunciare, ut alibi; quo sensu sane *exturbari* sequi deberet. Similiter infra c. 28. *operiri imperavit*, male in nonnullis libris, pro *operire.* Mox *compositis* dedit Rhenanus et seqq. ad Pichenam usque. Ern. Bud. a 1. m. *depositis*, a 2. m. *compositis.*

Vectio Bolano] Scribe, *Vettio*, ex lapide (ap. Grut. p. 128, 5.): C. CALPVRNIO. PISONE. M. VETTIO. BOLANO. COS. De hujus Bolani bellica gloria Statius Silvar. 5, 2, 34. ad filium ejus Crispinum:—*rigidi summam Mavortis agebat Corbulo, sed comitem belli sociumque laboris. Ille quoque egregiis multum miratus in armis Bolanum, atque illi curarum asperrima suetus Credere.* Lips. *Vettio* MS. Flor. *Vetio* MS. Agr. ed. pr. Itaque jam Ryckius et J. Gron. rescripsere: de eaque scriptura v. Ryckium ad h. l. Ante ed. pr. pro *certis* habet *cunctis*, quod non spernam. Sic *omnium nunciis perfertur*, Cic. ad Q. Fr. 2, 12. Ern.

Festinatius agerent] *Festinantius* ed. pr. Rhen. (e Bud.) sqq. Ern.

Hostiles ingressus] Intelligo loca, per quæ ingredi provinciam soleant aut possint Parthi. Nam nondum ingressi eo tempore. *Intercipere* exprimit Græcorum διαλαμβάνειν; Polybius 5, 99. et alii sæpe de impositis itineri præsidiis utuntur. Ern.

Et, quia egena] Non videtur hoc factum, quod jam olim esset, sed ut posthac esset. Forte Tacitus: *Et, quo egena aquarum regio esset, castella fontibus imposita.* Gron. Verissime. Ern. Probat Lall. Cod. Agr. *egens.*

Congestu terræ abdidit] Sic ed. pr.

IV. Ea dum a Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneses, ut famam sui præiret, non ideo nescium aut incautum Tigranen offendit. Occupaverat Tigranocerta, urbem copia defensorum et magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius, amnis haud spernenda latitudine, partem murorum ambit: et ducta ingens fossa, qua fluvio diffidebatur. Inerantque milites et provisi ante commeatus; quorum subvectu pauci, avidius progressi et repentinis hostibus circumventi, ira magis, quam metu, ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla cominus audacia, raris sagittis: neque clausos exterret, et semet frustratur. Adiabeni, cum promovere scalas et machinamenta inciperent, facile detrusi, mox, erumpentibus nostris, cæduntur.

V. Corbulo tamen, quamvis secundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, misit ad Vologesen, qui expostularent "vim provinciæ inlatam: socium amicumque Regem, cohortes Romanas circumsideri: omitteret potius obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum." Casperius, Centurio, in eam legationem delectus, apud oppidum Nisibin, septem et triginta millibus passuum a Tigranocerta distantem, adiit Regem, et mandata ferociter edidit. Vologesi vetus et penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præsentia prospere fluebant: inritum obsidium: tutus manu et copiis Tigranes: fugati, qui expugnationem sumpserant: missæ in Armeniam legiones: et aliæ pro Syria, paratæ ultro inrumpere: sibi inbecillum equitem pabuli inopia: nam exorta vis locustarum ambederat quidquid herbidum aut frondosum.

Rhen. (e Bud.) et seqq. At Puteol. Ber. Alc. *obdidit*, quod et e vet. cod. laudat Ursinus: vitiose. *Arenam obdidit*, at non *rivos*. Male recepit Ryckius. Ern. Ursinus in vet. c. reperit, *congestis arenæ obdidit.*

Occupaverat Tigranocerta] Sic MS. Flor. defenditque J. Gron. Quia sic etiam ed. pr. id secutus sum. Vulgo *qui occupaverat*, inde a Puteol. V. ad c. 19. 44. Ern. Bud. *qui occup. Tigranocertam.*

Magnitudine mœnium validam] Adeo, ut Appianus Mithr. 84. producat mœnia Tigranocertæ in altitudine ad quinquaginta cubitos, quæ in imo adaptata equorum stabulis. Lips. Mox etiam ed. pr. *inerantque milites*, quod e MS. Fl. recepit jam Pichena. (Sic et Bud.) Post, *quorum subvectu* est, qui commeatus dum subvehuntur in urbem et conquiruntur. Ern.

Circumsidere] Sic omnes scripti et edd. præter cod. Agr. in quo est *circumsideri*, quod Ryckius recepit: recte; nam et passivum præcedit, et res ipsa ita postulat: omissio copulæ post *Regem* corruptelæ locum fecit. Ern.

Omitteret potius] Lego *ocius*, non *potius*. Lips. Sic Faernus. Boxh. *protinus:* alterutrum verum est. Ern. Pichena probat vulg.

A Tigranocerta distantem etc.] Genus femininum supra 14, 24. jam occurrit, et in ed. pr. etiam mox *Monesen amittere Tigranocertam jubet.* Mirum tamen, Tacitum eodem loco genus variare, supra et hic. Mihi res suspecta, et vereor, ne vitiosum sit; etsi non nescio, etiam ex Appiano exemplum proferri. Mithr. 67. Mox aut *adiit* legendum pro *adit*, aut *edit.* Sic c. 7. ed. pr. *hostia opera fuga perrumpit, seque vallo extulit:* bene a Puteol. correctum *perrupit.* Add. ad 11, 37. Sed *adiit* MS. G. quod recepi: nam sequitur *edidit.* De *vitandi* pro *vitare* diximus ad 2, 43. Ern. Bud. *adit.* De gerundio v. et c. 21.

Pabuli inopia] MSS. Oxon. Guelf. dirimit ab antecedentibus, et habet *pabuli inopiam:* mox MS. Flor. et ed. pr. *nam exorta vi locustarum aberat.* (Bud.

Igitur, metu abstruso, mitiora obtendens, "missurum ad Imperatorem Romanum legatos, super petenda Armenia et firmanda pace," respondet. Monesen "omittere Tigranocerta" jubet; ipse retro concedit.

VI. Hæc plures, ut "formidine Regis et Corbulonis minis patrata," magnifice extollebant. Alii, "occulte pepigisse," interpretabantur; "ut, omisso utrimque bello et abeunte Vologese, Tigranes quoque Armenia abscederet. Cur enim exercitum Romanum a Tigranocertis deductum? cur deserta per otium, quæ bello defenderant? An melius hibernavisse in extrema Cappadocia, raptim erectis tuguriis, quam in sede regni modo retenti? Dilata prorsus arma, ut Vologeses cum alio, quam cum Corbulone, certaret; Corbulo meritæ tot per annos gloriæ non ultra periculum faceret." Nam, ut retuli, proprium Ducem tuendæ Armeniæ poposcerat, et adventare Cæsennius Pætus audiebatur: jamque aderat, copiis ita divisis, ut quarta et duodecima legiones, addita quinta, quæ recens e Mœsis excita erat, simul Pontica et Galatarum Cappadocumque auxilia Pæto obedirent; tertia et sexta et decima legiones, priorque Syriæ miles, apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum usu sociarent partirenturve. Sed neque Corbulo æmuli patiens; et Pætus, cui satis ad gloriam erat, si proximus haberetur, despiciebat gesta, "nihil cædis, aut prædæ, usurpatas nomine tenus urbium expugnationes" dictitans: "se tributa ac leges, et, pro umbra Regis, Romanum jus victis inpositurum."

VII. Sub idem tempus legati Vologesis, quos ad Principem missos memoravi, revertere inriti: bellumque propalam sumptum a Parthis: nec Pætus detrectavit, sed duabus legionibus, quarum quartam Funisulanus Vettonianus eo in tempore,

etiam *vi.*) Reliquæ vett. edd. MS. G. (et Bud.) *abcderat*. Sed Pich. Lips. et seqq. *ambederat* dederunt, an e libris, nescio. Ern.

Omittere Tigranocerta] Ed. pr. *amittere Tigranocertam*. Ea duo verba confundi supra jam vidimus ad 14, 26. *Amittere* verum puto, cui centies alterum usitatius substitutum; quamquam et paulo ante est *omittere*. Ern. Bud. *Tigranocertam*. Mihi *omittere* rectius videtur, quod et Bud. habet.

Magnifice extollebant] Sic edidi ex ed. Puteol. quam expressit Beroaldus et Alciatus. Pro eo Rhen. e cod. Bud. ut opinor, reposuit *ac magnifica*, quod inde in omnes edd. venit, nisi quod quædam, *et* pro *ac*: et sic quoque MS. Guelf. Mureto tamen placebat magis *magnifice*; idque ego, ut Latinius, prætuli. Sed non celabo, in ed. pr. esse tantum *patrata extollebant*, quod fortasse optimum. Eadem mox *Tigranocertis*, sine præpositione. Ern. Bud. præpos. habet. Idem *patrata ac magnifica*. Agr. *peracta ac m.*

Ut retuli] Cap. 3.

Cæsennius Pætus] Qui male in Dionis eclogis, quas nuper Fulvius Ursinus dedit, Σέννιος scribitur. Enimvero Κεσέννιος Πέτος etiam in Josepho scribitur, diciturque Excidii 7, 21. (7.) An hic ipse, qui sub Nerone præfuerat, etsi parum bona fama? ætas haud neget. Lips. Add. ad 14, 29. Ern. Apud Grut. in th. Inscr. p. 651, 6. et passim legitur *Cæsennius*. In Dione etiam 62, 20. et ap. Josephum Καισέννιος Παῖτος.

Cui satis ad gl.] Hiller. Rac. 16. legit *cui non satis ad gl. erat*. Alias enim dicendum fuisset, *fuerat*.

Funisulanus Vettonianus] Sic MS. Flor. ed. pr. *Funisolanus* etiam MS. Agr. *Funisulanus* bis occurrit ap. Cic.

duodecimam Calavius Sabinus, regebant, Armeniam intrat, tristi omine: nam in transgressu Euphratis, quem ponte transmittebat, nulla palam caussa, turbatus equus, qui Consularia insignia gestabat, retro evasit: hostiaque, quæ muniebantur, hibernaculis adsistens, semifacta opera fuga perrupit seque vallo extulit: et pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat.

VIII. Ceterum Pætus, spretis ominibus, nec dum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ provisu, rapit exercitum trans montem Taurum "reciperandis," ut ferebat, "Tigranocertis, vastandisque regionibus, quas Corbulo integras omisisset." Et capta quædam castella: gloriæque et prædæ nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam cum cura, habuisset. Longinquis itineribus percursando, quæ obtineri nequibant; conrupto, qui captus erat, commeatu, et instante jam hieme, reduxit exercitum, composuitque ad Cæsarem litteras, quasi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas.

IX. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præsidiis insedit: et, ne ponti injiciendo inpedimentum hostiles turmæ adferrent, (jam enim subjectis campis magna specie volitabant) naves magnitudine præstantes et connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque et balistis proturbat barbaros; in quos saxa et hastæ longius permeabant, quam ut contrario sagittarum jactu adæquarentur. Dein pons continuatus, collesque adversi per socias cohortes, post legionum castris occupantur, tanta celeritate et ostentatione virium, ut Parthi, omisso paratu invadendæ Syriæ, spem omnem in Armeniam verterent.

ad Att. 5, 4. 10, 15. Vulg. *Famisulanus Vect.* MSS. Bud. Guelf. *Fimisul.* Mox MS. Med. *tramittebat*: edd. omnes *transm.* Ern. Egregium titulum, qui ad hunc *Funisolanum* spectat, haud ita pridem repertum, exhibet Broterius. Multiplices in eo viri honores enumerantur.

Calavius Sabinus regebat] Freinsh. ad 6, 9. volebat *Calvisius*, eundemque esse, qui H. 1, 48. memoratur. Ern. Bud. *regebant*. Recepit Rhen. Ursinus volebat *Flavius Sabinus*.

Turbatus equus, qui] Mos infrequens, et inobservatus, de hoc equo. Geminum tamen locum habes in Plutarchi Crasso 36. qui inter prodigia pariter futuræ cladis sic narrat: Ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος, βίᾳ συνεπισπάσας τὸν ἡνίοχον εἰς τὸ ῥεῖθρον, ὑποβρύχιος ἠφανίσθη. Item Obsequens 129. inter ea quæ Pansæ Consuli haud læta evenerunt: *Equus phaleratus in ipsius conspectu festinans concidit.* Dionys. Ant Rom. 10, 24. qua parte de L. Quinctio agit Dictatore jam electo: Ὡς δὲ ἐγγὺς ἦν, ἵππους τε αὐτῷ φαλάροις κεκοσμημένους εὐπρεπέσι προσῆγον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις... ἐσθῆτας τε ἁλουργὰς καὶ τὰ ἄλλα παράσημα, οἷς πρότερον ἡ τῶν Βασιλέων ἐκεκόσμητο ἀρχὴ, προσήνεγκαν. Ut appareat, equum unum pluresve cum ornatu Imperatorio, et Consulari (si eum Magistratum Dux gessisset) e publico datos, non aliud, quam specimen et notam dignitatis. Tacitus hic Consularia insignia ait, quia Cæsennius Pætus ille ipse est, qui ante annum Consul cum Petronio Turpiliano fuerat. Lips. At vid. ad 14, 29. Ern.

Spretis ominibus] Sic edd. omnes inde a Puteolano. MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. *omnibus*, solita istorum verborum confusione: id vitium etiam est in ed. J. F. Gron. Ern.

Et ne ponti] Bud. *ut ne ponti.*

X. Ibi Pætus, inminentium nescius, quintam legionem procul in Ponto habebat; reliquas promiscuis militum commeatibus infirmaverat; donec, adventare Vologesen magno et infenso agmine, auditum. Accitur legio duodecima, et, unde famam aucti exercitus speraverat, prodita infrequentia; qua tamen retineri castra et eludi Parthus tractu belli poterat, si Pæto aut in suis, aut in alienis consiliis, constantia fuisset. Verum, ubi a viris militaribus adversus urgentes casus firmatus erat, rursus, ne alienæ sententiæ indigens videretur, in diversa ac deteriora transibat. Et tunc, relictis hibernis, "non fossam neque vallum sibi, sed corpora et arma in hostem data," clamitans, duxit legiones, quasi prœlio certaturus. Deinde, amisso Centurione et paucis militibus, quos visendis hostium copiis præmiserat, trepidus remeavit. Et, quia minus acriter Vologeses institerat, vana rursus fiducia, tria millia delecti peditis proximo Tauri jugo inposuit, quo transitum Regis arcerent: alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. Conjunx ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, abditi, data in præsidium cohorte, ac disperso milite, qui, in uno habitus, vagum hostem promptius sustentavisset. Ægre compulsum ferunt, ut instantem Corbuloni fateretur: nec a Corbulone properatum, quo, gliscentibus periculis, etiam subsidii laus augeretur. "Expediri" tamen "itineri singula millia ex tribus legionibus, et alarios octingentos, parem numerum e cohortibus," jussit.

XI. At Vologeses, quamvis, "obsessa a Pæto itinera,

Unde famam etc.] MS. Flor. ed. pr. *fama speraverat*, quod recte J. Gron. monet corrigendum fuisse *fama sperata erat*. Sic 14, 62. ex *elusa erat* factum *eluserat*. Sed Puteol. potius correxit *famam speraverat*. (Sic et Bud.) Atque ita omnes post eum edidere. In Rhenani ed. sec. editum, nescio qua de caussa, aut unde, *sperat*, quod Lipsius ceterique temere omnes secuti sunt. Ego interea veterem lectionem reposui. Ceterum *fama sperata erat* verum puto. *Infrequentia* int. signorum: *infrequentia signa* sæpe Livius: sive etiam legionum. Ern. Bip. conjiciunt *proditur infrequentia*.

Tria millia delecti peditis] Sic e MS. Flor. edidit Pichena, ceterique secuti: idem est in ed. pr. Intermediæ edd. (et c. Bud.) *delectorum*. Post, pro *quo* Muretus malebat *quæ*; Gron. pater *qui*; quod verum puto. Mox *Arsamosata* etiam ed. pr. *Asamosata* MS. Guelf. Put. Ber. Alc. illud verius. Vid. Ryckius. Sed Polybius habet *Armosata*, et nummus musei medicei, quod Broterius cum Harduino ad Plin. 6, 9. (10.) præfert. Non consentiunt semper barbaris in nominibus scriptores. *In uno* MS. Flor. (Bud.) ed. pr. Pichena cum seqq. Ceteri *in unum*. Ern. Rhen. e Bud. *Arsamosata*. Sic et Ptol. 5, 13. Nummus citatus spurius videtur Harduino. Rectius in eo ΣΑΜΟΣΑΤΕΩΝ, ut est ap. Vaill. in NN. Gr. Imp. p. 56.

Et ægre comp.] Copulam habent MS. Fl. et edd. ante Rhenanum, qui delevit, nisi quod ed. pr. *ut* pro *et*: restituit Pichena. Si libri auctoritate Rhenanus delevit, probo. In MS. Guelf. quidem non est a prima manu, sed supra adscripta. Ern. In Bud. fuerat omissa, sed prima manus superposuit. Sufficiunt hæc, ut commode deleri queat.

Instantem fateretur] Durum mihi semper visum. MS. Guelf. *instatem*. Credo verum esse *necessitatem*. Ern. Ferretus subaudit vel *hostem* vel *metum ex hoste*. Hiller. Rac. 10. supplet *tempestatem*, quæ sæpe pro periculo ponitur, ut ap. Cic. Cat. 1, 9. Vell. 2, 100.

hinc peditatu, inde equite," accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtrivit, uno tantum Centurione, Tarquitio Crescente, turrim, in qua præsidium agitabat, defendere auso, facta sæpius eruptione, et cæsis, qui barbarorum propius suggrediebantur, donec ignium jactu circumveniretur. Peditum si quis integer, longinqua et avia; vulnerati, castra repetivere: "virtutem Regis, sævitiam et copias gentium," cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum, qui eadem pavebant. Ne Dux quidem obniti adversis, sed cuncta militiæ munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, "veniret propere, signa et aquilas et nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: se fidem interim, donec vita suppeditet, retenturos."

XII. Ille interritus, et parte copiarum apud Syriam relicta, ut munimenta Euphrati inposita retinerentur; qua proximum et commeatibus non egenum, regionem Commagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petivit. Comitabantur exercitum, præter alia sueta bello, magna vis camelorum, onusta frumenti, ut simul hostem famemque depelleret. Primum e perculsis Pactium, primipili Centurionem, obvium habuit, dein plerosque militum; quos, diversas fugæ caussas obtendentes, "redire ad signa, et clementiam Pæti experiri" monebat; "se nisi victoribus inmitem esse." Simul suas legiones

Hinc peditatu, inde equite] MS. Bud. *hinc equite*. Post Faernus *sed* delebat, quod est sane alienum ac durum. Deinde *factaque* MS. Flor. (Bud.) ed. pr. Denique *per longinqua* vitiose ed. Puteol. et seqq. *per* natum e terminatione præcedentis verbi: abest ab ed. pr. delevit Rhen. Ern. *Hinc..hinc* est et ap. Liv. 39, 11.

Circumveniretur] Bud. *circumvenirentur*: et mox *Nec Dux q.*

Missis iterum] Sic MSS. Flor. Bud. Agr. edd. pr. Rhen. et seqq. omnes. At codd. Ox. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. *item*, quod natum e compendio scripturæ: et sæpe in MSS. istæ voces confunduntur. V. Burm. ad Suet. Cæs. 36. Drakenb. ad Liv. epit. 14. Freinsh. conjiciebat *identidem*. Mox *retenturos* bene editum a Pichena ex MS. Flor. est etiam in (Bud. et) ed. pr. In ceteris ante Pichenam est *retenturum*: item post *sueta bello*, pro *assueta*. Ern. Sic scil. Flor. item Bud.

Vis camelorum] De usu camelorum in bello v. Schel. ad Hygin. p. 94. *Frumenti* MSS. Flor. (Bud. Agr.) Guelf. edd. pr. Put. ceteræque vett. omnes, etiam Lips. priores: at in ultima s. sexta *frumento*, quod deinde in sequentes edd. propagatum est. Etiam Plaut. Aul. 4, 2. 4. *aulam onustam auri* dixit. Itaque veterem lectionem servavi; sive Tacitus ipse sic scripsit, quod non abhorret, sive librariis antiquariis debetur. Ern.

Pactium primipili Centurionem] At supra 13, 36. perfunctum eo honore ait: *Curam præsidiorum Pactio Orfito primipili honore perfuncto mandat.* Lips. Agr. *Pacuvium.*

Se nisi victoribus immitem esse] Frustra exercet acumen suum Salinerius homo optimus, quum obscuri nihil sit. Non enim, si 13, 36. *Pactius Orphitus primipilaris* jussu Corbulonis præsidio præpositus commemoratur, et hic *Pactius Centurio primipili* a Pæto venire dicitur, ideo et omnes milites hic obvios Corbuloni Ducem eum cum Pæto mutasse necesse est. Lib. 13, 40. sunt cum Corbulone tertia et sexta legio et decima: easdem obtinet hoc lib. c. 6. Pætus quartam et quintam et duodecimam. Nec *diversas fugæ caussas obtendere* est falsis nominibus uti Corbulonis sævi, Pæti mitis. Eoque nec ulciscitur hic Corbulo quicquam privati doloris, neque amara irrisione ludit; sed voce plena gravitatis et disciplinæ pro-

adire, hortari, priorum admonere, novam gloriam ostendere: "non vicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana, duasque in iis legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus præcipua servati civis corona Imperatoria manu tribueretur, quod illud et quantum decus, ubi par eorum numerus apisceretur, qui adtulissent salutem, et qui accepissent?" His atque talibus in commune alacres, (et erant, quos pericula fratrum aut propinquorum propriis stimulis incenderent) continuum diu noctuque iter properabant.

XIII. Eoque intentius Vologeses premere obsessos, modo vallum legionum, modo castellum, quo inbellis ætas defendebatur, adpugnare, propius incedens, quam mos Parthis, si ea temeritate hostem in prœlium eliceret. At illi vix contuberniis extracti: nec aliud quam munimenta propugnabant: pars jussu Ducis, et alii propria ignavia, ut Corbulonem opperi-

fugos redire ad signa, et duci, cui a Cæsare attributi essent, caussam probare jubet, si forte veniam det ille; se nullam fugæ excusationem accipere, nec desertoribus ignoscere. GRON. Nec veniam daturum ante, quam victoria emendassent peccatum. Ita sensus bonus efficitur. Sed tamen ita videtur esse debere, *immitem fore*. Et ne sic quidem satis mihi hic sensus cum reliqua Corbulonis oratione consentire videtur. Forte melius victores intelligentur Parthi. Se immitem et ultorem venisse non militibus Romanis, sed victoribus Parthis. ERN.

Quod illud et q. d.] Agr. *Quod illud esse et q. d.*

Numerus adipisceretur] Malo *adspiceretur*, etsi non ignorem Plautum et Tacitum ipsum alibi adipiscendi verbum ποιητικῶς esse usos. LIPS. Placet etiam Freinshemio, recepitque Pichena, qui testatur in MS. Fl. esse *apisceretur*, ut alibi; quod recepere Ryckius et J. Gron. Si maxime legamus *adspiceretur*, tamen nulla commoda sententia efficitur. Nam *par numerus servantium et servatorum*, quomodo decus auget? immo magnus servatorum numerus auget, præsertim in paucitate servantium. Aliud hic quid et acutius lateat, necesse est, si non frigidissimum verborum lusum captavit Tacitus. *Adipisci* est verbum usitatum in his præmiis. Plinius 7, 30. (31.) *omnium triumphorum lauream adepte majorem.* Ergo intelligo *coronam civicam*: servatores eam adipiscuntur, ob servatos in castris milites; servati, ob auxilium cohortibus Romanis latum, quæ Tigranocertis obsidebantur ante, sed eorum adventu liberatæ sunt. Vid. c. 5. Corona civica autem non proprio sensu intelligenda, sed tropice, ut in talibus solet, pro decore, honore, et gloria. Ita tamen probabilem sensum arbitror existere. Neque vero tales sententiæ ad vivum resecandæ. Acumen quæsitum est in eo, quod etiam servati quodammodo honorem servantium consequuntur; quod habet aliquid παράδοξον. Ceterum offendor etiam *eorum*, quod melius abesset: an Tacitus dedit *eam*, vel *coronam*? ERN. Bud. *adipisceretur*. Paschalius Lipsii conjecturam probat. Bip. lectionem Flor. recepere. Quod ad rem, acceptam ab Imperatore coronam civis servatus servatori civi dabat. V. Gell. 5, 6. Cf. Cuperus in Expl. gemmæ Aug. ap. Polen. t. 2. p. 204.

His atque talibus] V. ad 14, 60. extr. Post *adpugnare* bene e MS. Flor. Pichena. V. 2, 81. MS. Agr. (Bud.) ed. pr. *ad pugnam*: vulgo *oppugnare*. Mox *nec aliud* edd. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. aliæ *ne aliud*. ERN. *Adpugnare* est et 4, 48.

Aut metu] De lectione hujus loci optime Rhenanus, qui *metu* delevit et pro *aut* scripsit *ut*. Ex *ignavia ut*, litera male repetita, *ignavia aut*, factum. Suppleverunt *metu*, qui nesciebant, *ignaviam* hic nihil aliud esse quam metum. Sæpe veteres has voces, *ignavus, segnis, ignavia, segnities*, usurpant in illis, quibus abest virtus aut viro digna audacia, quos *poltrons* dicimus. Illis, inquit, abunde magnum erat munimenta defendere: nonnullis, quia edixerat dux, ne quis castris exiret;

entes, ac, si vis ingrueret, provisis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis: "neque eandem vim Samnitibus, Italico populo, aut Hispanis, ac Parthis, Romani Imperii æmulis. Validam quoque et laudatam antiquitatem, quotiens Fortuna contra daret, saluti consuluisse." Qua desperatione exercitus Dux subactus, primas tamen litteras ad Vologesen, non supplices, sed in modum querentis composuit, "quod pro Armeniis, semper Romanæ ditionis, aut subjectis Regi quem Imperator delegisset, hostilia faceret: pacem ex æquo utilem: nec præsentia tantum spectaret: ipsum adversus duas legiones, totis regni viribus advenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum juvarent."

XIV. Ad ea Vologeses, nihil pro caussa, sed "opperiendos sibi fratres, Pacorum ac Tiridaten," rescripsit: "locum illis tempusque consilio destinatum, quo de Armenia cernerent;

aliis non aliter facturis, si signa ferri jussisset (ita erant perculsi) præferentes, se tanquam in stativis Corbulonem exspectare. *Ut opperientes*, quemadmodum præcedenti libro, *utque eruebantur*. Illud *provisis exemplis* pari lepore Ovid. Met. 9, 506. ubi Byblis: *At non Æolidæ thalamos timuere sororum. Unde sed hos novi? cur hæc exempla paravi?* GRON. Hæc bene Gron. Cum igitur *metu* non sit in MS. Flor. (et Agr.) ed. pr. sed tantum *aut Corbulonem;* in Budensi autem *ut* non *aut*, Rhenani correctionem secutus sum, quam etiam Ryckius adoptavit. *Metu* primus edidit Puteol. quem Ber. et Alc. secuti sunt. Revocavit Berneccerus. ERN. De Bud. cod. sic habeto. *Metu* plane deest, non a 1. m. tantum, ut refert Ryckius; dein non habet *ut*, sed *aut*, quod ex ingenio bene emendavit Rhen. Pichenæ non displicebat *aut metu*, modo a libris foret.

Aut Pœnis Rom. Imperii æmulis] Freinsh. corrigit *aut Hispanis:* respici enim ad Numantinam cladem; nec ullas hic Pœnorum partes. Recte ille: sed non satis. Lege, *Nec eandem vim Samnitibus, Italico populo, aut Hispanis, quam Parthis, Romani imperii æmulis.* GRON. Quod Jac. Gron. Samnitas et Pœnos iterum conjungi objicit in Germ. c. 37. id nihil est. Ibi de cladibus Romano Pop. illatis universe dicitur; hic de exercitu sub jugum misso, quod a Pœnis alienum est. *Pœnos* correxit, qui meminerat, eos sæpe Romani Imperii æmulos dici. Quod Broterius negat, Numantinos æmulos imperii R. fuisse, id sane speciosum est; sed ea verba non ad vivum resecanda. Fuere certe Romanis valde periculosi. ERN. Bip. legunt, *neque e. v. Samn. Numantino p. ac Parthis* etc. Recte *ac Parthis* in textum recepere; sed ingrata repetitio est vocis *Numantino*. Malo Gronovium sequi. Librarii, quum *Hispanos* mutassent in *Pœnos*, omisere *quam* vel *ac Parthis*, quasi superflua, quæ vero deesse, omnes sentiunt interpretes.

Q. F. contra daret] Bud. *contradiceret*, quod recte rejecit Rhen. Cf. H. 1, 65.

Pacem ex æquo utilem] Bud. *utili*. Inde Rhen. placebat *pace ex æquo utili*. Mox Bud. *ne præs.*

Quid de Arm. cernerent] MS. Guelf. *qui*, quod accipiendum pro *quo;* quod e vet. cod. laudat Ursinus, et est in MS. Agr. Ed. pr. *quod*. Unde mihi non dubium est, hic *qui* aut *quo* legendum esse. *Quo* et *quod* millies in libris confunduntur: et h. l. etiam e seq. voce litera adhæsit: *qui* autem pro *quo* sæpe, ut ap. Liv. 3, 39. in MS. Guelf. membranaceo. Atque etiam verbum *cernere* accusativum illum *quid* vel *quod* plane respuit, cum absolute dicatur, ut omnes sciunt. Itaque sic correxi. Secutus nos est Broterius. In ceteris Gronovio assentior, nec probo Ryckium, qui e MS. Agr. rescripsit, *locum illis tempusque consilio destinatum, quo de Armenia cernerent, quod se fastigioque dignum Arsacidarum;* quæ interpolata esse, in promtu est. Et tamen probat etiam Grævius, ep. ad Heins. t. 4. Coll. Burm. p. 187. etiam Heinsius *illis:* sed ante p. 158. conjecerat Grævius *adjecisse Deos dignam Arsacida rem:* Heinsius autem p. 163. *dignum vi Arsacidarum—statuere* ex Ann. 2, 3. id-

(adjecisse Deos dignum Arsacidarum) simul et de legionibus Romanis statuerent." Missi post a Pæto nuntii, et "Regis colloquium" petitum, qui Vasacen, Præfectum equitatus, ire jussit. Tum Pætus, "Lucullos, Pompeios, et si qua Cæsares obtinendæ donandæve Armeniæ egerant;" Vasaces, "imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos," memoravit. Et multum invicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterum testis iis quæ pepigissent, adhibetur. Placuitque "liberari obsidio legiones, et decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque et commeatus Parthis tradi: quibus perpetratis, copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos."

XV. Interim flumini Arsaniæ (is castra præfluebat) pontem

que placebat Grævio p. 170. ERN. *Illis* omnino rectius puto. Mox Bud. habet *quid*. Τὸ *cernere* explicat Zinzerling in Crit. juven. promuls. c. 3. per *certare*, ut ap. Ennium, Plautum, Virg. etc. Sed potius est pro decernere.

Adjecisse Deos dignum] Locus de quo tria verba non possum hiscere. LIPS. Ego vero locum hunc sanum integrumque et tantum explicandum contendo. Sensus, ut brevissime dicam: tum temporis hoc ipso in loco fore opportunum consultare, quid decernerent de Armeniæ possessione simul, et (quam Dii rem dederint dignam Arsacidarum majestate) quid statuerent de legionibus Romanis, quam illis legem pacis darent. *Consilio quid cernerent*, breviter est, quo tractaretur, quid decernerent, quem finem controversiæ de Armenia imponerent. Ut 13, 56. *Arbitrium quid darent, quid adimerent. Adjecisse Deos.* Deum benignitate accessisse materiam deliberandi multo ampliorem et vix speratam, sed dignissimam magnitudine Parthica, nimirum, quid placeat fieri de legionibus Romanis: adeo eas in potestatem esse. Vel, Deos fecisse, ut ipse adjicere superiori orationi sequentia verba posset. Seneca de benef. 1, 10. *Cæterum idem semper de nobis pronuntiare debemus, malos esse nos, malos fuisse* (*invitus adjiciam*) *et futuros esse*. Hæserunt in hoc verbo et apud Livium 10, 7. GRON. Bip. conjiciunt *dignum regno Arsacidarum* et intelligunt *Armeniam*. Verum *dignum* cum genitivo occurrit et alibi, ut recte monet Zinzerling l. c. per ellipsin scilicet.

Et si qua Cæsares] Sic conjecit Pichena e scriptura MS. Flor. *et si quaces*, ut est etiam in ed. pr. Berneccerus recepit, quem omnes deinde secuti sunt. Superiores, *si qui Duces*; quod est in MS. Guelf. Sane post Pompeium nulli Duces, sed Cæsares de Armenia aliquid egerant. Mox MS. Fl. (Bud. Agr.) ed. pr. *largiendive* pro *donandive*; quod cum Ryck. et Gron. secutus sum. Alterum verbum variavit: credibile est etiam, hoc variasse Tacitum. *Imaginem* et *vim* illustrat Heinsius ad Vellei. p. 259. ERN. Bud. *et si quaces*: unde 2. m. *et si qui duces*. Agr. *et Scipiones*, pessime. *Cæsares* Pichena dedit, secutus Freinshemius. *Vasaces* Rhen. e Bud. prius legebatur *Vasates*. Mox Bud. *memorat*.

Fluvio Arsameti] Non alibi lectus nobis hic Arsametes: et omnino arbitramur falsum. Magis, quia in Dionis fragmentis (edidit haud ita pridem Fulvius Ursinus) hic ipse fluvius *Arsanias* dicitur. Verba Dionis 62, 21. Ἀφῆκεν αὐτὸν προδιομολογησάμενος, ἵνα τὸν ποταμὸν αὐτῷ Ἀρσανίαν ζεύξωσι. Nominat et ante, Ῥάνδειαν τῷ πρὸς Ἀρσανίᾳ ποταμῷ οὖσαν. *Randeian* (oppidum, sive vicum ubi Pætus obsessus) *ad Arsaniam fluvium sitam*. Plinius quoque Arsaniam agnoscit, et in Euphratem labi facit 5, 24. (20.) Sed et Plutarchus in Lucullo 31. Itaque corrigi prorsus velim in Tacito *Fluvio Arsaniæ* (*etenim is castra præfl.*) litteris postremis in aliam voculam reformatis. Emendabis iterum infra. LIPS. *Arsaniæ etenim* receptum a Pichena. Sane et MS. Fl. Agr. ed. pr. *Arsanieti*, sed *etenim* cum Ryckio omisi; quippe sola Lipsii conjectura nixum. *Præfluebat* ed. pr. Rhenanus et seq. At mediæ inter ed. pr. et Rhen. *perfluebat*, et sic MS. Guelf. (et Bud.) male: sic 11, 37. *prægressus* et *pergressus* confusa. ERN. Bud. *flumini Arsameti*. Pro *is castra pr.* J. Gron. malebat *cis c. pr.*

inposuit, specie sibi illud iter expedientis: sed Parthi, quasi documentum victoriæ, jusserant: namque iis usui fuit: nostri per diversum iere. Addidit rumor, "sub jugum missas legiones," et alia ex rebus infaustis, quorum simulacrum ab Armeniis usurpatum est. Namque et munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum excederet, et circumstetere vias, captiva olim mancipia, aut jumenta adgnoscentes abstrahentesque. Raptæ etiam vestes, retenta arma, pavido milite et concedente, ne qua prœlii caussa exsisteret. Vologeses, armis et corporibus cæsorum adgregatis, quo cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quærebatur, postquam superbiam expleverat. Flumen Arsaniam elephanto insidens, et proximus quisque Regem vi equorum perrupere, quia rumor incesserat, "pontem cessurum oneri dolo fabricantium:" sed qui ingredi ausi sunt, validum et fidum intellexere.

Specie sibi illud iter experientis] Immo *expedientis* Grotius ait; et sic videtur fuisse in MS. Guelf. a prima manu, sed correctum alia in *experiendi*. Syllabæ *ped.* clara adhuc vestigia. Et correxissem statim locum, nisi dubius fuissem ob librum Guelf. utrum *expedientis*, an *expediendi* scribendum esset. *Sibi* nullo modo patitur *experientis*. Nunc, cum Broterius *expedientis* in MSS. duobus reperit, recepi; ut ille fecit. Ern. Bud. *experientis* et a 2. m. *experiendi*. *Expedientis* jam Lipsius conjiciebat in marg. edit. 1. Bip. præferunt *experientis* i. e. *tentantis*.

Namque iis usui fuit] Ex Taciti sequenti narratione judices legendum *neque iis usui fuit*. Et firmat certe Dio, qui in hac re (ut sæpe) velut interpres Taciti l. c. Ἵνα τὸν ποταμὸν Ἀρσανίαν ζεύξωσιν· οὐχ ὅτι γεφύρας ἐδεῖτο (πεζῇ γὰρ αὐτὸν διεληλύθει) ἀλλ' ἵνα ἐνδείξηται σφίσιν, ὅτι κρείττων αὐτῶν ἦν. Lips. Placet Pichenæ et aliis. Contra disputat Freinsh. qui tamen se torquet in verbis Dionis πεζῇ γὰρ αὐτὸν διεληλύθει, non assecutus magis, quam Lipsius, sensum. *Pedes et sine ponte flumen transierat*, nempe adveniens. Itaque etiam abiens poterat sic facere. Ern.

Addidit rumor] Cui rumori Suet. 39. etiam fidem habet. Lips. Mox *namque et*, item *excederet* MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. omnes et inde a Pichena recentiores: ceteræ *nam et*, *decederet*, quod e superioribus repetitum a Rhenano. Sed hic intelligendum *munimentis castrorum*, non *Armenia*. Ern. Bud. *namque mun.* dein *decederet*, quod recepit Rhen.

Adgnoscentes] Bud. *adnoscentes*. Sic passim.

Adgregatis] Heins. dabat *aggeratis* instar tropæi.

Fama moderationis] Ed. pr. addit *nam:* atque id manus secunda, Candidi sc. adjecerat in MS. Guelf. Mox idem cod. (et Bud.) *in elephanto*. Ern.

Proximus quisque Regi vi equorum] Suspicor de loci defectu. Nonne plerique Parthorum in equis, (talis illorum militia) non solum proximi Regis? certe. Adde quod Dio l. c. disertim narrat: *Regem quidem elephanto, alios sine usu ullo pontis, ut prius, transisse.* Αὐτὸς μὲν (ὁ Βασιλεὺς) ἐπ' ἐλέφαντος, οἱ δὲ ἄλλοι, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἀνεχώρησαν. Itaque fidenter, fortasse et feliciter, expleo: *et proximus quisque Regi, alii vi equorum perr.* Hac mente Rex quidem in elephanto, et in simili bellua ejus exemplo primores transmisere, aliud vulgus in equis. Lips. MSS. Flor. Guelf. (Bud.) Agr. ed. pr. *Regem*, quod exprimendum curavi; etenim est exquisitius: unde mutatum hic, ut centies alibi, in notiorem casum. Sic et MSS. alii ap. Broterium. Lipsius sine necessitate *alii* addi vult. Proximi Regi secuti sunt eum: cetera multitudo libere et varie vel ponte, vel natando transiere. Mox *fidum* firmat etiam ed. pr. MS. (Bud. et) Corb. at *firmum* ceteræ edd. ante Rhen. et MS. Guelf. Ern.

XVI. Ceterum obsessis adeo suppeditavisse rem frumentariam constitit, ut horreis ignem injicerent: contraque prodiderit Corbulo, "Parthos inopes copiarum, et pabulo adtrito, relicturos oppugnationem, neque se plus tridui itinere abfuisse." Adjecit, "jurejurando Pæti cautum apud signa, adstantibus iis, quos testificando Rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur litteræ Neronis, an paci adnueret." Quæ ut augendæ infamiæ composita, sic reliqua non in obscuro habentur: una die quadraginta millium spatium emensum esse Pætum, desertis passim sauciis; neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quam si terga in acie vertissent. Corbulo, cum suis copiis apud ripam Euphratis obvius, non eam speciem insignium et armorum prætulit, ut diversitatem exprobraret: mœsti manipuli, ac vicem commilitonum miserantes, ne lacrimis quidem temperare: vix præ fletu usurpata consalutatio. Decesserat certamen virtutis et ambitio gloriæ, felicium hominum adfectus: sola misericordia valebat, et apud minores magis.

Contraque prodiderit Corbulo] In commentariis, opinor, aut historia harum rerum. Plinius certe Corbulonem inter scriptores censuit, Indice lib. 5. et 6. Lips. Contra Ryckius inter amicos potius et epistolis ad Imperatorem ea prodidisse Corbulonem putat, quia, si in justa historia, non videatur, Tacitum ei fuisse contradicturum.

Itinere] Sic Rhen. e Bud. prius legebatur *itineri*.

Cautum apud signa] Specta, juvenis: juramenta Romanorum apud signa, id est, uti ego interpretor, apud principia: illic enim signa; et plerosque castrorum solennes actus apud principia notabis celebratos. Dabo exempla, et labore meo levabo tuum. Jus in principiis dictum. Livius 28, 24. *Tribunos tamen jura reddere in principiis sinebant.* Edicta ibi proposita. Vulcatius in Avidio Cassio 6. *Nam statim et ad signa edici jussit, et programma in parietibus fixit, ut, si quis cinctus inveniretur in Daphne, discinctus rediret.* Litteræ lectæ et habitæ allocutiones. Spartianus in Pescennio 4. *Itaque nisi litteras recitandas ad signa, quibus*, etc. Tacitus 1, 67. *Contractos in principia milites jussit cum silentio audire.* Castigatio et interdum animadversio ibi. Suet. Oth. 1. *Ausus est milites quosdam capite punire, et quidem ante principia se coram.* Frontinus Stratag. 4, 1, 15. *M. Cato memoria tradidit, in furto comprehensis dextras esse præcisas, aut, si lenius animadvertere voluissent, in principiis sanguinem missum.* Signum etiam pugnæ propositum. Isidorus Orig. 19, 22. *Russata pridie quam dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio et indicium futuræ pugnæ.* Lips. Mox *referrentur* MSS. edd. omnes veteres, nisi quod in MS. (Flor. Bud.) Guelf. ed. pr. *referentur*. Pichena vulgo esse ait *referantur*, quod in Lips. reperi, e Rhen. sec. ductum. Ern.

Quadrag. mill.] Vide Veget. 1, 9.

Insignium et armorum] In Bud. copula deest. De re v. 1, 24. ubi *non lætæ legiones neque insignibus fulgentes:* unde et hic Heins. pro *eam* conjiciebat *lætam*.

Ut diversitatem exprobraret] i. e. ut pudorem illis incuteret, qui non eo apparatu venissent, sed longe dissimili, nempe qui fugientium esse solet. Ern. Cod. Agr. *adversitatem*.

Ne lacrimis quidem temperare] MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. omnes *temperare*, quod nescio cur in *temperavere* mutavit Rhenanus, (ego scio, e Bud.) secutis omnibus, præter J. Gron. quocum vetus restituimus. Mox MS. Guelf. ut Budensis et ed. pr. vitiose *consolatio*. Ern.

Et apud minores magis] *Minores* hoc loco sunt *inferiores fortuna.* Et hoc magis miseratio usurpata, quia infelices illi longe deterioris conditionis erant, quam ipsi, nec invidia obstaret miserationi. Ern.

XVII. Ducum inter se brevis sermo secutus est. Hoc conquerente "irritum laborem: potuisse bellum fuga Parthorum finiri;" ille "integra utrique cuncta" respondit: "converterent aquilas et juncti invaderent Armeniam, abscessu Vologesis infirmatam." "Non ea Imperatoris habere mandata," Corbulo: "periculo legionum commotum, e provincia egressum: quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoque optimam Fortunam orandam, ut pedes, confectus spatiis itinerum, alacrem et facilitate camporum prævenientem equitem adsequeretur." Exin Pætus per Cappadociam hibernavit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntii, "detraheret castella trans Euphraten, amnemque, ut olim, medium faceret:" ille, "Armeniam quoque diversis præsidiis vacuam fieri," expostulabat. Et postremo concessit Rex: dirutaque, quæ ultra Euphraten communierat Corbulo, et Armenii sine arbitro relicti sunt.

XVIII. At Romæ tropæa de Parthis arcusque medio Capitolini montis sistebantur, decreta ab Senatu, integro adhuc bello, neque tum omissa, dum adspectui consulitur, spreta conscientia. Quin et, dissimulandis rerum externarum curis, Nero frumentum plebis, vetustate conruptum, in Tiberim jecit, quo securitatem annonæ ostentaret: cujus pretio nihil

Hæc conquerentium: irritum] Reddere sententiam possis, nescio an verba, si legas; *hic conqueri, tantum irritum laborem;* vel *hoc conquerente.* Brevis sermo ducum, inquit. Corbulo querebatur, frustra se properasse et laborem eum sumpsisse, cum ille auxilium non exspectasset. Pætus contra integra omnia, etc. Palmerius noster malebat, *hujus conquerentis irritum laborem, illius integra utique omnia.* LIPS. *Hæc conquerentium* ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seq. At *hoc* MSS. Flor. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. Conjecturam Faerni aliorumque (Mur. Pich. Acid.) *hoc conquerente* recepit Bernecc. cum seq. Mihi potius Tacitus scripsisse videtur *huic conquerenti,* et τὸ *um* adhæsisse e terminatione verbi sequentis; quod genus vitii jam aliquoties observavimus. Mox Querneus Egreg. p. 65. b. *finiri* mutat in *finire,* ceteris servatis, ut vulgo edita sunt. ERN.

S. q. optimam Fortunam orandam] Quia Fortunæ nomen de Dea est, *optimam* mihi suspectum fit, cum in hac phrasi, quam et apud Livium aut Ciceronem legi, nude dicatur. ERN. Ita 4, 7. *Modestiam precandam.* Mox Bud. *Dein P.*.

Amnemque ut olim medium faceret] Sic MSS. Flor. Guelf. edd. vett. ante Rhen. qui (e Bud.) induxit *ut omnium:* vetus restituit Pichena. Par ratio sequentis *dirutaque.* Rhenanus (e Bud.) dedit *diruptaque,* male: illud Pichena reddidit. Sed libri scripti et ed. pr. *diruta quæque,* transposita copula. ERN.

Armenii sine arbitro] Sic MSS. Flor. Agr. ed. pr. i. e. sine domino, ut 1, 26. MSS. Oxon. (Bud.) Guelf. *sine arbitrio,* ex qua lectione factum ab editoribus (et in Bud. a 2. m.) *suo arbitrio,* quod habent omnes edd. præter J. Gron. qui vetus restituit. ERN.

Frumentum plebis] Sic (Bud. et) edd. omnes, pro quo Muretus malebat *publicum;* quod placet et Broterio, moto inscriptione ap. Gruterum (p. 244, 4.) ubi *plebs* dicitur accepisse *fr. publicum.* MS. Guelf. a pr. manu *plebi;* secunda supra adposuerat *s. Plebi* non spernam; quod plebi destinatum, dividendum servabatur in horreis. Vid. 2, 59. ERN.

Securitatem annonæ sistentaret] Ita scripsi, nec pœnitet. Libri omnes, *sustentaret:* P. Faber Sem. 2, 16. *ostentaret.* Suspicor, antiquis usurpatum *sistentare* pro ostentare; argumento etiam Plautini versus Truc. 2, 2, 14.— *tu vero clurinum pecus Advenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus.* Sic enim duo manuscripti in Vatican. tertius,

additum est, quamvis ducentas ferme naves, portu in ipso, violentia tempestatis, et centum alias, Tiberi subvectas, fortuitus ignis absumpsisset. Tres dein Consulares, L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis præposuit, cum insectatione priorum Principum, "qui gravitate sumptuum justos reditus anteissent: se annuum sexcenties sestertium Reipubl. largiri."

XIX. Percrebuerat ea tempestate pravissimus mos, cum propinquis comitiis, aut sorte provinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, Præturasque et provincias inter patres sortiti, statim emitterent manu, quos adoptaverant. Qui magna cum invidia Senatum adeunt, "jus naturæ, labores educandi, adversus fraudem et artes et brevitatem adoptionis" enumerant: "satis pretii esse orbis, quod multa securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta et obvia haberent. Sibi promissa legum diu exspectata

sustentatum: et in eodem poeta alibi, *extentatum* reperio. Si quis tamen *sustentaret* servat, possis interpretari, sustentatam servatamque ea ratione ipsam opinionem copiæ frumentariæ, cum et in Tiberim abjiceret leviter corruptum. LIPS. Scribe, *sic ostentaret:* nam *sustentare* alienum; *sistentare* verbum nihili. GRON. Sed τὸ *sic* friget, et inest jam in *quo*. Itaque malim simpliciter *ostentaret*, ut e MS. Agr. dedit Ryckius, et volebat Heinsius. ERN. Lips. olim conjiciebat *suæ ostentaret*. Bip. τὸ *sustentaret* exponunt per fulciret. Lall. recepit *ostentaret*, quod et mihi unice placet.

Tiberi subvectas] Cod. Bud. et Agr. *Tiberim*. Mox *absumpsisset* Rhen. e Bud. legebatur *assumpsisset*.

Ducennium Geminum] Qui sub Galba Præfectus urbi H. 1, 14. LIPS. De Pisone v. 13, 31. De Pomp. Paullino 13, 53. et Sen. de Brev. vitæ c. 18.

Gravitate sumtuum justos reditus anteissent] Cur *justos reditus?* Reditus justi per Latinitatem sunt sufficientes ad sumtus necessarios. Nec, si legitimos, æquos, intelligas, sensus commodus est. An Tacitus dedit *publicos*, i. e. ærarii, quia Nero de suo se dicit dare quotannis ærario. ERN. Pro *anteissent*, quod videtur esse occupassent, vel justo citius absumsissent, Bip. malunt *auxissent*.

Pravissimus mos] In MS. Flor. *pravissimos*, eademque manu correctum *pravus mos*, quod præfert J. Gron. Etiam in Guelf. *pravissimus* est a manu sec. deleto, quod ante erat, nova voce versiculi finem longe excurrente, ut ante breviorem vocem ibi fuisse appareat. ERN. Bud. vulgatum tenet.

Orbi fictis adoptionibus] Quæ fraus olim etiam usurpata et reprehensa a Scipione his verbis (ap. Gell. 5, 19.): *In alia tribu patrem, in alia filium suffragium ferre. Filium adoptivum tam procedere, quam si se natum habeat.* Quamquam censeo, Scipionem non aliud intellexisse, quam notionem Censoriam: et cum ii inquirerent, qui uxores, quinque liberos haberent; malo quodam more, eos qui adoptassent non habuisse pro improlibus. Adde ad Taciti lucem l. 2. D. De vacat. muner. LIPS.

Qui magna cum invidia] Sic edd. omnes. At *qui*, quod ad *patres* refertur, abest a MSS. Fl. Guelf. (Agr. Bud.) ed. pr. et commode abest. Itaque delevi. Vid. ad c. 4. Si tamen *qui* est a Tacito, arbitror transpositum, et ante *jus naturæ* ponendum: *adeunt, qui—enumerant.* Sane *patres* longius abest ab *adeunt*. *Invidia* quid h. l. sit, vid. ad 4, 52. ERN. Restitui *qui* cum Bip. Non enim indicatur, si omittas, qui sint illi, qui Senatum adierint, scil. patres veri. Id *qui* habent Puteol. et seq.

Adeunt, jus naturæ, labores etc.] Sic hunc locum restituit Rhenanus. MSS. Fl. Bud. *adeuntibus naturæ*. Guelf. *adeunt; ubi naturæ, laboresque*, sed τὸ *que* deletum. Ed. pr. *adeuntibus ne.* Ceteræ ante Rhen. *adeunt, ibi naturæ munus.* Pro *jus* possis etiam conjicere *vim*. Et sic e MS. Corb. notavit Broterius. ERN.

in ludibrium verti, quando quis sine solicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum vota repente adæquaret." Factum ex eo Senatusconsultum, " ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici juvaret, ac ne usurpandis quidem hereditatibus prodesset."

XX. Exin Claudius Timarchus, Cretensis, reus agitur, ceteris criminibus, ut solent prævalidi provincialium, et opibus nimiis ad injurias minorum elati: una vox ejus usque ad contumeliam Senatus penetraverat, quod dictitasset, " in sua potestate situm, an Proconsulibus, qui Cretam obtinuissent, grates agerentur." Quam occasionem Pætus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat, " provincia Creta depellendum," hæc addidit: " Usu probatum est, P. C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia Cinciam rogationem; candidatorum ambitus Julias leges; Magistratuum avaritia Calpurnia scita pepererunt. Nam culpa, quam pœna, tempore prior; emendari, quam peccare, posterius est. Ergo adversus novam provincialium superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium judicio esse.

XXI. " Olim quidem non modo Prætor, aut Consul, sed privati etiam mittebantur, qui provincias viserent, et, quid de cujusque obsequio videretur, referrent: trepidabantque gentes de existimatione singulorum. At nunc colimus externos et adulamur: et quomodo ad nutum alicujus grates, ita promptius adcusatio decernitur: decernaturque et maneat pro-

Ne usurpandis quidem] Ne ad solidi capacitatem: argumento l. 51. D. de Legatis 11. Vide quæ notavi ad legem Papiam 3, 25. Lips. *Quidem* abest a Bud. et abesse potest. De re v. et Gell. 5, 19.

Grates agerentur] Grates illæ non erant nihili; proderant ad sequentes honores. V. Plin. paneg. 71.

Hæc addidit] Bud. *hoc add.*

Cinciam rogat.] Notatis ad 11, 5. et 13, 42. adde Ranchini Var. Lect. 2, 7.

Nam culpa quam pœna] Similis gnome in Tertull. *Nemo postfutura reprehendit, quæ ignorat futura: emendatio culpam non antecedit.* Lips. Mox *provinciarum* ante Pichenam edd. omnes; etiam MS. Guelf. nisi quod ed. pr. *provinciam.* Ern. Flor. *provinciarium:* inde Pichenæ emendatio, ut Faernus jam conjecerat.

De æstimatione singulorum] In MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. Put. est *de extimatione*, quod etiam esse potest *de existimatione.* Atque ita puto hic accipiendum. Nam legati, missi ad res inspiciendas, est *judicare*, h. e. *existimare*, non *æstimare.* V. Gron. ad Liv. 4, 41. 34, 2. Itaque *existimatio* dicitur de eo, cui potestas cognoscendi, judicandi data, quam fuisse tali legato, dubitari nequit. Quam ob rem sic edidimus. *Verbi existimationem* dixere etiam Cicero et Cæsar. Secutus est nos Broterius. Ern. Secutus et Lallem. Non Bip. qui restituerunt *æstimatione*, provocantes ad Livii l. c. Sed is est in dubio. Parum, puto, interest.

Decernaturque et maneat] Si non fractus locus, scribo sententia ducente, *decernatur, ne maneat.* Nisi per ironiam hæc dicta capies, et simulata quadam concessione. Quo sensu nihil mutem. Lips. Omnia sana sunt. Ern. Imo major in vulg. vis est. Lipsius ipse sensit in notis novissimis. Sic et Pich. et Freinsh. Ceterum hic sane gerundium a subaudito *facultas* pendere potest, ut supra c. 5. forsan a voce *studium.* Alia vide ad 2, 43. *Suam* non habet Bud.

vincialibus potentiam suam tali modo ostentandi: sed laus falsa et precibus expressa perinde cohibeantur, quam malitia, quam crudelitas. Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quam dum offendimus. Quædam immo virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversum gratiam animus. Inde initia Magistratuum nostrorum meliora ferme, et finis inclinat, dum, in modum candidatorum, suffragia conquirimus: quæ si arceantur, æquabilius atque constantius provinciæ regentur: nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita, vetita gratiarum actione, ambitio cohibebitur."

XXII. Magno adsensu celebrata sententia: non tamen Senatusconsultum perfici potuit, abnuentibus Consulibus ea de re relatum. Mox, auctore Principe, sanxere, "ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud Senatum Proprætoribus Proveconsulibus grates, neu quis ea legatione funge-

Perinde cohibeantur] (Sic Bud. sed) MS. Guelf. a sec. man. *cohibeatur*, ut volebat Acidalius. Si pluralis verus est, referendus simul ad malitiam et crudelitatem. ERN.

Virtutes odio sunt] Vulgo, qui eas gravatur. LIPS.

Et finis inclinat] Primum *et* dictum pro *sed, at*, ut sæpe alias. V. ad 5, 3. *inclinat*, intellige in partes deteriores. Mox Groslotius malebat *æquabilius* pro *æqualius*. Etsi hoc quoque defendi potest: tamen quia *æquabilius* est in ed. pr. et Sallustius sic conjunxit *æquabilius atque constantius* Catil. 2. ut inde haud dubie sumserit, *æquabilius* recepimus. Secutus nos est Broterius. ERN. Et Lall.

Ambitio cohibetur] Legerem *cohibebitur*. LIPS. Verum est. ERN.

Abnuentibus Consulibus ea de re relatum] Atqui, *licere Patribus, quoties jus dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in ea postulare*, supra 13, 49. scripsit Tacitus: similique sententia 2, 38. lego, *A majoribus concessum egredi aliquando relationem, et, quod in commune conducat, loco sententiæ promere*. Licuisset ergo Consulibus referre ea de re ad Patres; sed iis aliter visum. Jus relationis autem solis Consulibus; nec sine relatione perfici potuit ullum SC. Ideo Vespasiano concessum, VTI. EI. SENATVM. HABERE. RELATIONEM. FACERE. REMITTERE. LICERET. Ideo sequentibus Principibus honoris caussa datum jus tertiæ, quartæ, quintæ relationis; id est, me interprete, ut, quoties Consules ipsi non essent, tres nihilominus, quatuor aut quinque relationes facere possent, qua de re cumque iis visum. Sollennia relationum verba e Suetonii Calig. 15. hæc didici: *Quod bonum felixque sit C. Cæsari, de N. Patres conscripti, quid fieri placet?* LIPS. Lipsius igitur substantive cepit *relatum*, ut est etiam H. 1, 30. quamquam alio sensu. Alii videntur intellexisse *relatum* pro *relatum esse*: unde Boxhornius D. Heinsii correctionem probat: *nec. abn. C. ea de re relatum.* Schefferus in 'Ανεκδ. Obs. Misc. t. 8. p. 292. sic interpungit: *Consulibus: ea de re relatum mox auctore Principe. Sanxere, ne* etc. Ingeniose utique, et sic prope est in ed. pr. *Consulibus: ea de re latum mox auctore Principe sanxere.* Lipsius verum vidit. Quæ per egressionem relationis dicta erant, a Coss. erant ex integro referenda, si SCtum fieri deberet. V. ad 13, 26. Et Tacitum delectari hac forma verborum, notum est. ERN. *Relatum* pro relatione positum, noli dubitare. Noster et alibi eo substantivo utitur. V. H. 1, 30. et Germ. 3. Contra 2, 38. habet *egredi relationem*.

Sanxere, ne quis] Reperio, jam ante sanxisse id Augustum: de quo Dionis verba ista 56, 25. Τῷ ὑπηκόῳ προσπαρήγγειλε, μηδενὶ τῶν προστασσομένων αὐτοῖς ἀρχόντων μήτε τῆς ἀρχῆς χρόνῳ, μήτε ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι σφᾶς, τιμήν τινα διδόναι, ὅτι τινὲς μαρτυρίας παρ' αὐτῶν καὶ ἐπαίνους προσπαρασκευαζόμενοι, πολλὰ διὰ τούτων ἐκακούργουν. Sed diversum tamen hoc Neronianum consultum; quoniam illud Augusti post diem permittit laudationes: hoc plane et plene tollit. LIPS.

Proveconsulibus] Vales. ad Amm. 30, 5. corrigit *Proqueconsulibus*, quod sane rectius; nam de utrisque pari modo cavetur. Et sæpe in his particulis pec-

retur." Iisdem Consulibus gymnasium ictu fulminis conflagravit, effigiesque in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ, celebre Campaniæ oppidum, Pompeii, magna ex parte proruit. Defunctaque virgo Vestalis Lælia, in cujus locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.

A. U. 817. A. C. 64.

XXIII. Memmio Regulo, et Verginio Rufo coss. natam sibi ex Poppæa filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, adpellavitque *Augustam*, dato et Poppææ eodem cognomento. Locus puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. Jam Senatus "uterum Poppææ" commendaverat Diis, votaque publice susceperat; quæ multiplicata exsolutaque. Et additæ "supplicationes templumque Fecunditati, et certamen ad exemplar Actiacæ religionis" decre-

catum: ut ap. Suet. Aug. 43. *majorum minorumve*, pro *minorumque*. Ern.

Motu terræ] Dissentit Seneca, qui Nat. Q. 6, 1. ad sequentes Coss. refert hunc terræ motum expressim: *Pompeios celebrem Campaniæ urbem... desedisse terræ motu, Lucili, virorum optime, audivimus; et quidem diebus hibernis, quos vacari a tali periculo majores nostri solebant promittere.* (Observa. Ergo statim Consulibus novis, ut anni totius necessario in alterutro error sit.) *Nonis Februarii fuit hic motus, Regulo et Verginio Coss.* Et hercle tam adseverat id distincte, ut credam, vitium esse non Taciti, (non id convenit in fidei et diligentiæ unicæ scriptorem) sed Ægisthi alicujus; cujus adulteria et trajectiones compluries agnosco in hac regia vere sponsa. Lips. Dixi ad 1, 68. (ubi *prorupere* non *prorumpere* volui in verbis Curtii) apud bene Latinos semper ποιητικῶς poni τὸ *proruere*. Auctor quidem Ætnæ vulgo v. 307. *rupes aliquas penitusque cavernas Proruere.* Sed cum Scaliger ibi testetur, vett. lib. habere *provehere*, censeo scribendum, *procidere*. Quemadmodum et apud Val. Flaccum 7, 599. *In caput inque humeros ipsa vi molis et iræ Procidit*, ubi editur *proruit*. Tale vitium et hic oblatum Tacito, qui scripserat, *Et motus terræ.* Ut Livius 22, 5. *Eum terræ motum, qui multarum urbium Italiæ magnas partes prostravit, montes lapsu ingenti proruit.* Senec. Nat. Q. 6, 1. *hic motus Campaniam magna strage vexavit.* Gron. Verum puto. Ern. Probat et Lallem. Sed sic dicendum fuerat *Pompeios*. Majorem cladem urbs hæc passa 16 annis post, incendio Vesuviano deleta, nostro demum ævo ex Orco quasi suscitata. Detectæ faciem civibus suis exhibuit Cl. Hamiltonus, quam cum Germania communicarunt Bernoullius Berolinensis et Chr. G. de Murr, itemque G. H. Martini.

Memmio Regulo et Verginio Rufo Coss.] Restitue iis prænomina vera ex lapide, præter mentem Onufrii Fastorum scriptoris, (ap. Grut. p. 8.) VOTVM. SOLVERVNT. L. M. L. VERGINIO. RVFO. C. MEMMIO. REGVLO. COSS. Lips.

Locus puerperio colonia Antium fuit] Abest verbum *fuit* a MSS. Bud. Guelf. et aliis, ed. Rhen. et seqq. usque ad Pichenam. Ern. Qui dedit e Flor. et ed. Ven.

Jam Sen. uterum] Ante *uterum* legebatur *interim*, quod Rhen. sustulit: deerat in Bud. ubi 2. m. intrusit.

Templum Fecund.] Huic Fecunditati celebrandæ Neronem cudi curasse, hariolatur Spanh. de Præst. NN. nummum, in quo pisces varii generis, symbolum scil. fecunditatis. V. diss. 4, 13. t. 1. p. 231.

Ad exemplar Atticæ religionis] Panathenæa Atheniensium intelligi volunt, de quibus apud Græcos obvii loci. Dubito; nam Panathenæis respondebant Romanæ Quinquatrus, nescio an hoc certamen novum. In libris etiam vacillare scripturam video; quorum Vaticanus optimus *accicæque* præfert, Farnesianus *anciatæ*. An fuit *Actiacæ religionis*, sive potius *regionis*? Nec enim major hic, quam in aliis ludis, religio. Enimvero in Suetonio lego, Augusti 18. ab eo Principe institutos *Nicopoli apud Actium ludos quinquennales, quo celebratior ejus victoriæ memoria in posterum esset.* Et durasse eos ad inferiora

tum: "utque Fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Jovis locarentur: ludicrum circense, ut Juliæ genti apud Bovillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur:" quæ fluxa fuere, quartum intra mensem defuncta infante. Rursusque exortæ adulationes, censentium "honorem Divæ et pulvinar ædemque et Sacerdotem." Atque ipse ut lætitiæ, ita mœroris inmodicus egit. Adnotatum est, omni Senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum inmoto animo prænuntiam inminentis cædis contumeliam excepisse. Secutam dehinc vocem Cæsaris ferunt, qua, "reconciliatum se Thraseæ," apud Senecam jactaverit, ac Senecam Cæsari gratulatum. Unde gloria egregiis viris et pericula gliscebant.

XXIV. Inter quæ, veris principio, legati Parthorum mandata Regis Vologesis, litterasque in eandem formam, adtulere: "se priora et totiens jactata, super obtinenda Armenia, nunc omittere, quoniam Dii, quamvis potentium populorum arbitri, possessionem Parthis, non sine ignominia Romana, tradidissent. Nuper clausum Tigranen: post Pætum legionesque, cum opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis adprobatam

tempora, Mamertinus in Paneg. docet c. 9. *Urbs Nicopolis conciderat...et certamen ludicrum, lustris omnibus solitum frequentari, intermiserat temporis mœsti deforme justitium.* Fuit autem certamen triplex, gymnicum, musicum, et equestre, ut Dio tradit 51, 1. Hæc mea olim mens, sed ut multa in hac ἀρχαιολογίᾳ incerta, nec unquam eruenda, hic etiam dissentiunt, et vir pereruditus (P. Faber) tuetur vulgatam lectionem, et explicat in Agonistici sui 3, 29. Lips. *Actiacæ* firmat ed. pr. quæ plane habet *acciacæ*, quod est etiam in MS. Guelf. a manu sec. tamen. Nam ante fuit, ut e lemmate marginis patet, *atricæ:* e quo forte *atticæ* a Puteolano factum. Vulgata lectio, *atticæ*, inde a Puteolano editos obtinet. Mihi *Actiacæ* placet, quod et cum Broterio recepi, qui et in MS. Reg. reperit, non *Antiatis* vel *Antiatinæ* Grotii, quod Ryckius probabat. Nam *certaminis* verbum indicat Græci ritus ludos fuisse; quales Actiaci. *Atticæ* si aliud esset, quam conjectura, non adeo displiceret: nam Græcorum certaminum forma sane ex Attica petita. Quia vero Actiaci ludi ab Augusto instituti, maximoque in honore erant, non abhorret, ad eorum exemplar certamen decretum esse. Quod J. Gronovius e lectione MS. Flor. conjicit *Acciereæ*, ab ἀξίερος, an alicui placere possit, dubito. Ern. *Atticæ* non est ex mera conjectura; Bud. habet *Actice religionis.* P. Faber volebat *anticæ* i. e. *antiquæ.* Bip. cum Mureto legunt *Antianæ*, quod Antium Neronis patria fuit, et colonia, Fortunæ templo celebris, quodque forma vocis ap. Plin. 3, 6. (12.) occurrit, *in Antiano Astura.* Verum certamina Antii celebrata in honorem Fortunæ, nullibi legitur; de Actio res nota. Itaque Gron. sequi malo et Brot. In cod. Agr. est *Antiacæ.*

Locarentur] Sic MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. J. Gron. Ceteri libri *collocarentur.* Parum refert. Nam verbum *locare* hic malim sensu ponendi, quam pro redemtoribus faciendum mandare, accipere. Ern.

Juliæ gentis apud Bovillas] 2, 41. *Sacrarium genti Juliæ effigiesque D. Augusto apud Bovillas dicantur.* Lips.

Honorem Divæ] Cf. 16, 6. et not. ad 16, 21. ubi nummus ea occasione cusus.

Adnotatum est] Sic Rhen. e Bud. prius legebatur *adnotandum est.*

Unde gloria] Sic MSS. (Flor. Bud. etc.) et edd. vett. omnes. Non ergo vulgo est *gloriæ*, ut Pichena scribit. In Lipsianis reperi, in quas e Rhen. sec. fluxit, ubi est vitium operarum. Mox *inter quæ* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. pr. Pich. seqq. Ceteræ *interim.* Ern.

vim: datum et lenitatis experimentum. Nec recusaturum Tiridaten, accipiendo diademati in urbem venire, nisi Sacerdotii religione adtineretur. Iturum ad signa et effigies Principis, ubi, legionibus coram, regnum auspicaretur."

XXV. Talibus Vologesis litteris, quia Pætus diversa, tamquam rebus integris, scribebat, interrogatus Centurio, qui cum legatis advenerat, "quo in statu Armenia esset?" "omnes inde Romanos excessisse," respondit. Tum intellecto barbarorum inrisu, qui peterent, quod eripuerant, consuluit inter primores civitatis Nero, "bellum anceps, an pax inhonesta placeret?" nec dubitatum de bello. Et Corbulo, tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cujus alterius inscitia rursum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur inriti remittuntur, cum donis tamen, unde spes fieret, non frustra eadem oraturum Tiridaten, si preces ipse adtulisset. Syriæque exsecutio Cincio, copiæ militares Corbuloni permissæ; et quintadecima legio, ducente Mario Celso, e Pannonia adjecta est. Scribitur Tetrarchis ac Regibus, Præfectisque et Procuratoribus, et qui Prætorum finitimas provincias regebant, "jussis Corbulonis obsequi:" in tantum ferme modum aucta potestate, quem Populus Romanus Cn. Pompeio, bellum Piraticum gesturo, dederat. Regressum Pætum, cum graviora metueret, facetiis insectari satis habuit Cæsar, his ferme verbis: "Ignoscere se statim, ne, tam promptus in pavorem, longiore solicitudine ægresceret."

Sacerdotii religione] Quænam hæc religio, docet Plin. 30, 2. (6.) Magus quippe fuit Tiridates, qui *navigare non poterat, quoniam exspuere in maria, aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam fas ei non erat.*

Ad effigies Principis] Quæ scil. inter signa colebantur.

An pax in hoste] Fortasse rectius, *an pax inhonesta placeret.* LIPS. Sic dudum Victorius correxerat ad Caton. R. R. c. 80. e vet. cod. qui habebat *inhosta*, h. c. Flor. ut docet Pichena. Recepit Pich. Vett. edd. a Puteol. *in hoste*, ut MS. (Bud.) Guelf. Ed. pr. *in hostes.* ERN.

Syriæque exsecutio] Executionem pro administratione usurpat fortasse, uti alibi, *negotii ejus exsecutionem libens suscepit.* Seneca: *Differam hæc in presenti. Desiderant enim longam et propriam exsecutionem.* Addubito tamen, num leg. *Syriaque Sex. Cincio.* LIPS. Pro *Cincio* MS. Flor. *Cicio*, MSS. Agr. (Bud.) Guelf. ed. pr. *Citio.* At Pighius legendum censet *Cestio*, probante Ryckio ad h. l. (et Lallem.) quod recepit Broterius. At vereor, ut rationes temporum recte subductæ sint. Pagius quidem ad a. C. 66. Cestium a. C. 65. demum in Syriam missum, et a. 66. belli Judaici initium factum putat. De quo, alio forte loco a nobis dicetur et commodius et diligentius. ERN.

Præfectis et Procuratoribus] *Præfectos* per enallagen dictos puto. Solus enim Ægypti Præses intelligendus. Et Ægypti statim mentio et militum inde acceptorum. *Procuratores* intelligendi, non rei privatæ Cæsaris, sed qui provincias minores regerent, ut Judæam. ERN.

Quem Populus Rom.] *Quem* habent edd. inde a Rhenano (e Bud.) omnes, MS. Guelf. idque probabat J. Fr. Gron. Edd. ante Rhen. *quam*, quod malebat Freinsh. *Quem* verum est, nisi *quam* factum est e *quantum*, ut sæpe alibi. Pro *in tantum* dici potest *in eum:* unde commode sequi potest *quem.* De Pompeii infinito imperio, lege Gabinia accepto, v. Plutarch. in Pomp. c. 40. p. 631. et Dion. Cass. 36, 6. ERN.

XXVI. At Corbulo, quarta et duodecima legionibus, quæ, fortissimo quoque amisso et ceteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem et crebris ac prosperis laboribus exercitum, in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam, quæ, per Pontum agens, expers cladis fuerat, simul quintadecimanos, recens adductos: et vexilla delectorum ex Illyrico et Ægypto, quodque alarum cohortiumque: et auxilia Regum in unum conducta apud Melitenen, qua transmittere Euphraten parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem vocat, orditurque magnifica "de auspiciis Imperatoriis, rebusque a se gestis," adversa "in inscitiam Pæti" declinans: multa auctoritate, quæ viro militari pro facundia erat.

XXVII. Mox iter, L. Lucullo quondam penetratum, apertis, quæ vetustas obsepserat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legatos haud adspernatus, adjungit iis Centuriones, cum mandatis non inmitibus: "non enim adhuc eo ventum, ut certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quædam Parthis evenisse, documento adversus superbiam: proinde et Tiridati conducere, intactum vastationibus regnum dono accipere; et Vologesen melius societate Romana, quam damnis mutuis, genti Parthorum consulturum. Scire, quantum intus discordiarum, quamque indomitas et præferoces nationes regeret. Contra Imperatori suo inmotam ubique pacem, et unum id bellum esse." Simul consilio terrorem adjicere, et Megistanas Armenios, qui primi a nobis defecerant, pellit sedibus, castella

Apud Melitenen] Ptolemæo 6, 3. Μιλιτινὴ, Susianæ pars. Lips. At hic Cappadociæ Melitene intelligenda, ut bene Ryckius. Nam illa longe ultra Euphraten: hanc Euphrates ab ortu præterfluit. Vid. Cellar. G. A. t. 2. p. 298. Ern.

Lustratum rite exercitum] Mos exercitum recens acceptum lustrare: exemplum aliud est Æmilii Paulli ap. Plut. in Æmil. c. 61. p. 274. τὴν δύναμιν ἐν Μακεδονίᾳ παρέλαβον, καὶ τὸν εἰωθότα συντελέσας καθαρμὸν αὐτῆς etc. item C. Flaminii ap. Cic. de Divin. 1, 35. Idem factum ante, quam res geri inciperentur, ut a Cæsare B. G. 8, 52. Quomodo lustratio facta, notum est e Livio 1, 44. Mox *Imperatoris* habent MSS. (Bud.) et edd. pr. *Imperatoris*, quod vulgato *Imperatoriis* prætuli. Ern.

Adversa in inscitiam Pæti declinans] Ita legendum vidit Freinsh. idque recte receptum. Vett. edd. vel *adversam in inscitiam*, ut ed. pr. aut *adversam inscitiam*, ut MS. Guelf. (Bud.) ed. Puteol. et seqq. usque ad Freinsh. Vid. supra 14, 38. Ern.

Iter L. Lucullo] Plutarchum lege. Lips.

Non enim adhuc eo ventum] MS. Flor. (Bud.) ed. pr. *nec enim adhuc*. Ern.

Scire quantum] Sententiam adjuveris, si scribas *sciret*. Lips. Immo intellige *se*. Ern. Si quid mutandum, mallet Freinsh. *sciri*. Sic et Heins.

Simul consilio] Comptiora hæc Freinsh. fore putat, si sic legamus: *simul, ut consilio terrorem adjiceret, Megistanas* etc. Placet. Sed infinitivum tamen et verbum finitum etiam alibi jungi vidimus. Vid. ad 12, 51. Mox ed. pr. *pepulit*. Ern. Probat Freinsh. conjecturam Lallem. Recepere Bip. Verum vulg. et alia ap. nostrum exempla habet.

Megistanas] Summates, optimates. Cf. Suet. Cal. 5. et Marci 6, 21.

Pellit sedibus] Bud. *pellit a sedibus*. Sed mox *cum barbaris delectus est*.

eorum exscindit, plana, edita, validos invalidosque pari metu complet.

XXVIII. Non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam barbaris habebatur, eoque consilium ejus fidum credebant: ergo Vologeses neque atrox in summam, et quibusdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diemque conloquio poscit. Tempus propinquum, locus, in quo nuper obsessæ cum Pæto legiones erant, cum a barbaris delectus esset, ob memoriam lætioris sibi rei, non est a Corbulone vitatus, ut dissimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamia Pæti angebatur: quod eo maxime patuit, quia filio ejus, Tribuno, ducere manipulos atque operire reliquias malæ pugnæ imperavit. Die pacta Tiberius Alexander, inlustris Eques Romanus, minister bello datus, et Vivianus Annius, gener Corbulonis, nondum Senatoria ætate, sed pro Legato quintæ legioni inpositus, in castra Tiridatis venere, honori ejus, ac, ne metueret insidias, tali pignore. Viceni dehinc equites adsumpti. Et, viso Corbulone, Rex prior equo desiluit: nec cunctatus Corbulo. Sed pedes uterque dextras miscuere.

Ergo Vologeses neque atrox in summam] Sensus est: Vologesen, quoad summam rem, de qua agebatur, non ferocem ac durum fuisse; admisisse orationem legati; tantum inducias quibusdam præfecturis petiisse, quæ a Corbulone adfligebantur. Viris doctis, qui corruptum locum putarunt, tenebras, ut opinor, offudit τὸ *neque*, sequente *et*, de quo jam supra vidimus. Ern. H. 2, 16. *nihil in summam profutura.* Freinsh. pro *et* volebat *aut.*

Cum—delectus esset] MS. Fl. (Bud.) ed. pr. *est:* unde J. Gronovius ad c. 10. vult *tum delectus est*—et deinde *Corbuloni non vitatus*, quod in iisdem libris est *Corbulo non vitatus.* Sed in hac lectione friget *tum.* Mox Rhen. (e Bud.) dedit *angebatur*, cum ante esset *augebatur*, quod etiam est in MS. Guelf. edd. Lips. Gryph. aliis: nec video, cur prorsus damnetur. Operiendis his reliquiis infamia Pæti tegebatur quodammodo. Sed tamen antecedentibus *angebatur* aptius videtur. Vir doctus in ed. Gryph. correxerat *agebatur:* frustra. Ern.

Operire reliquias malæ pugnæ imperavit] *Operire* MS. Guelf. (Bud. a l. m.) edd. vett. omnes. *Operiri* edd. Lipsii male. Vid. ad c. 2. extr. Ern.

Tiberius Alexander] Qui Procurator Judææ post Caspium Fadum. Idem antea Alexandriæ Alabarches. Josephus 20, 5. Lips. Mox Ægypto præfectus. H. 1, 11. 2, 79. filius Alexandri, Alabarchæ Alexandriæ: teste Josepho A. 20, 3. qui Philonis Judæi frater. ib. 18, 10.

Minister bello datus] i. e. adjutor, exactor, arbiter adjunctus a Nerone. V. Gronov. Obs. 2, 20. Ern.

Vivianus] MS. Flor. ed. pr. *Vinianus;* quod cum J. Gron. verum puto. MS. Agr. *Vimanus*, idem est, *ni* mutatum in *m.* MSS. plures ap. Broterium, Guelf. edd. inde a Puteol. *Vivianus.* Ern. Bud. *Vivanus.*

Nondum Senatoria ætate] Quæ est annus vigesimus quintus, ut alibi monui. Lips.

Honore ejus] *Honori* emendavit Lipsius, Pichena recepit. Atqui H. 1, 44. *non honore Galbæ.* Adde Observ. 4, 16. Gron. Bip. quoque recepere *honori.* Bud. *honore.*

Dextras miscuere] Quod apud Persas sanctissimi fœderis. Josephus 18, 9. Ὁ δὲ Ἀρτάβανος τούς τε πατρῴους Θεοὺς ἐπώμνυτο, μηδὲν κακὸν δράσειν αὐτοὺς...καὶ τὴν δεξιὰν ἐδίδου. ὅπερ μέγιστον παρὰ πᾶσι τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις παράδειγμα τοῦ θαρσεῖν γίνεται τοῖς ὁμιλοῦσιν. Οὐ γὰρ ἂν ψεύσαιτό τις δεξιῶν ὑπ' αὐτοῦ δόσεως γενομένης, οὐδὲ πιστεύειν ἐνδοιάσειεν, εἰ τοιάσδε ἀσφαλείας δόσις γένοιτο, παρὰ τῶν ἐν ὑποψίᾳ ἀδικήσειν καθεστηκότων. Firmat Gemistus Plethon l. 2. De rebus Græc. *Persarum rex Mentorem, quod dextram dedisset, (maxima enim*

XXIX. Exin Romanus laudat juvenem, "omissis præcipitibus, tuta et salutaria capessentem." Ille "de nobilitate generis" multum præfatus, cetera temperanter adjungit: "Iturum quippe Romam, laturumque novum Cæsari decus, non adversis Parthorum rebus supplicem Arsaciden." Tum placuit, Tiridaten ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere: et conloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interjectis, magna utrimque specie, inde eques compositus per turmas, et insignibus patriis, hinc agmina legionum stetere, fulgentibus aquilis signisque et simulacris Deum, in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, et sedes effigiem Neronis, sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subjecit: magnis apud cunctos animorum motibus; quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes aut obsidio: "at nunc versos casus: iturum Tiridaten ostentui gentibus, quanto minus quam captivum?"

XXX. Addidit gloriæ Corbulo comitatem epulasque: et ro-

hæc apud Persas fides) *conservavit.* LIPS.

Signisque et simulacris Deum] Videnda, si lubet, quæ de signis in Militia scripsi. Multa et varia fuerunt, et clypeis imaginibusque ornata; et ideo sic disposita et erecta comparat cum *Deum templo.* Ita enim distinguendum videtur: quia simulacra etsi Deorum ibi fortasse, pleraque tamen Principum erant, et qui rerum tunc potiebantur. Nisi quis censet, ad ornatum, in sollenni illa velut pompa, etiam statuas Deorum adhibitas et dispositas; quod in aliorum arbitrio et opinatione relinquo. LIPS. Immo *simulacris Deum* conjungendum. Dii in signis culti, et inter eos Cæsarum imagines. Unde apud Manilium 1, 797. Augustus dicitur Julium Cæsarem per signa videre, magnumque Quirinum in cœtu Divum: quod huc referebat Rupertus in epist. Reines. p. 670. ERN. Humani quid hic passus Rupertus. Ex mente Manilii *per signa* cœlestia *Tonantem socium* habet *Augustus, cœlum regens.* Saniora dat Stewech. ad Veget. 2, 6. p. 122.

Sedes effigiem Neronis] De ea re Dio in Eclogis nuper publicatis (in ed. Reim. 62, 23.): Ἀλλὰ καὶ βῆμα ὑψηλὸν ἠγέρθη. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἰκόνες τοῦ Νέρωνος ἐστάθησαν. Similis sedes sive suggestus etiam Romæ in castris Prætoriis. Tacitus H. 1, 36. *In suggestu, in quo paullo ante aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem collocant.* Ergo statua hæc, ut apparet, in sede: exemplo scilicet Deorum, qui sic plerumque ficti. Plinius Paneg. 52. *Jamdudum illi radiatum caput, et media inter Deos sedes, auro staret aut ebore.* LIPS.

Cæsis ex more victimis] Eum morem suggerunt Claudianus De laud. Stilic. 1, 59.—*penetralibus ignem Sacratum rapuere adytis, rituque juvencos Chaldæo stravere Magi. Rex ipse micantem Inclinat dextra pateram, secretaque Beli, Et vaga testatur volventem sidera Mithram.* Et Sidonius Paneg. Leonis (vel Anthemii bis Cos.) v. 83.—*Magis juratur ab illis Ignis et unda Deus: necnon rata pacta futura Hic Divos testatur avos. Chaldæus in extis Pontificum de more senex arcana peregit Murmura.*—Strabo etiam aliquid de ritu victimas immolandi l. 15. p. 732. Μερίσαντος δὲ τοῦ μάγου τὰ κρέα τοῦ ὑφηγουμένου τὴν ἱερουργίαν, ἀπιᾶσι διελόμενοι, τοῖς Θεοῖς οὐδὲν ἀπονείμαντες μέρος. Τῆς γὰρ ψυχῆς φασι τοῦ ἱερείου δεῖσθαι τὸν Θεὸν, ἄλλου δὲ οὐδενός. Ὅμως δὲ τοῦ ἐπίπλου τι μικρὸν τιθέασιν, ὡς λέγουσί τινες ἐπὶ τὸ πῦρ. Docte ergo de omento Catullus inseruit c. 90. *Gnatus ut accepto veneretur carmine Divos, Omentum in flamma pingue liquefaciens:* ut ante me vulgavit magnus filiarum Mnemosynes antistes. LIPS.

Et rogitante Rege caussas] Videtur edidisse Tacitus *rogitantem Regem.* Id enim requirunt his respondentia, *admiratione prisci moris adfecit.* GRON.

gitante Rege caussas, quotiens novum aliquid adverterat: ut, initia vigiliarum per Centurionem nuntiari, convivium buccina dimitti, et structam ante Augurale aram subdita face accendi;

Per Centurionem nuntiari] Qui vigilias ordine obibant. H. 2, 29. *Varus, deflagrante paullatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias Centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* Obibat ergo Centurio, et rediens nunciabat Duci recte habere. Polybium vide 6, 34. LIPS. *Nunciari* edd. pr. Rhen. (e Bud.) sqq. omnes. At mediæ et MS. Guelf. *enunciari.* ERN.

Convivium buccina dimitti] Circuivi olim hunc ritum, non tetigi. At nunc in manum mihi dat Polybius 14, 3. *Est ea Romanis consuetudo, ut tempore convivandi, cuncti tubicines ac buccinatores ad tentorium Ducis personent, ad hoc, ut nocturnas custodias suis locis per id temporis constituant.* O locum opportunum, et huic rei unicum! e quo etiam Livio lux, qui morem hunc, sed obscurius, tangit 30, 5. *Tribunis edicit, ut, ubi Prætorio dimisso signa concinuissent, extemplo educerent e castris legiones. Ita, ut imperaverat, signa sub occasum solis efferri sunt cœpta.* Scribit uterque de Scipionis astu, quo castra Syphacis clam invasit. Germanorum principum mos nescio an originem trahat istinc. Certe receptum Dynastis etiam hodie, ut convivium ineant ad sonum tubæ. Quod ipsum Alexandrum Macetam fecisse observo, ex Athenæo 12, 9. Ἐγίνετο δὲ τὰ δεῖπνα πρὸς σάλπιγγα, τότε μὲν ἐν τοῖς γάμοις, καὶ ἄλλως δὲ ἀεὶ, ὅτε τύχοι σπενδοποιούμενος, ὥστε πᾶν εἰδέναι τὸ στρατόπεδον. At enim, quia hic de fine et de buccina tantum, videsis me in Militia Rom. Dial. 5, 9. propius certiusque hæc explicantem. LIPS. Athenæus 4, 2. ἕως ἐσάλπισε τὸ εἰωθὸς τοῦ τελευταίου δείπνου σημεῖον. Τοῦτο γὰρ τὸ Μακεδονικὸν οἶσθα ἔθος ἐν ταῖς πολυανθρώποις εὐωχίαις γινόμενον. GRON.

Structa ante auguralem] Hæsi et in hoc loco olim: quem nunc quidem perambulo levi pede. Lego, *structam ante augurale aram.* Non enim vult structum aliquid accensumve ante aram fuisse (non ille mos) sed in ipsa, quam collocat ante augurale, locum in dextra Prætorii parte, ut docuimus ex Hygini verbis 2, 13. Sed quis iste ritus? nisi fallor, ille ipse qui in privatorum etiam conviviis, carpendi aliquid e dapibus et libandi in honorem Deorum: hoc tamen discrimine, quod vulgo in focum libamenta ea illata, sedem scilicet Larium: hic in aram, paullo augustius, et pro splendore Imperatoris. Et de libatione quidem varii testes: proprie ad hunc morem isti, Homerus in Achillis convivio 9, 219. — Θεοῖσι δὲ θῦσαι ἀνώγει Πάτροκλον ὃν ἑταῖρον. Ὁ δ' ἐν πυρὶ βάλλε θυηλάς. Dionysius Antiq. 4. 2. Ἀπὸ τῆς ἑστίας τῶν Βασιλέων, ἐφ' ἧς ἄλλας τε συντελοῦσι Ῥωμαῖοι ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν δείπνων ἀπαρχὰς ἁγίζουσι. Plutarchus de Fort. Rom. c. 19. p. 323. facit Ocrisiam ἀπάργματα καὶ λοιβὴν λαμβάνουσαν ἀπὸ Βασιλικῆς τραπέζης, καὶ... ὥσπερ εἰώθει, τῷ πυρὶ ἐπιβάλλουσαν. Silius pulcherrime 7, 182. *Distinxit dulces epulas, nulloque cruore Polluta castus mensa Cerealia dona Attulit, ac primum Vestæ detersit honorem Undique, et in mediam jecit libamina flammam.* Persius in patella poni et deferri solere ostendit 3, 26.—*cultrixque foci secura patella.* Ubi vetus interpres: *Quia delibantiæ* (puto *delibatæ*) *dapes in ea positæ ad focum feruntur.* Inde *patellarii Dii* Plauto Cistell. 2, 1, 46. inde Varroni scriptum: *Deos colere, et dare in patellam* μικρὸν κρέας. Tibullus huc aspexit, Lares compellans 1, 1, 36. *Adsitis Divi: nec vos e paupere mensa Dona, nec e parvis spernite fictilibus.* Etiam Livius 39, 43. *Inter pocula atque epulas, ubi libare Diis dapes et bene precari mos esset.* Denique Horatius Sat. 2, 6, 66.—*vernasque procaces, Pasco libatis dapibus*, satyrice et ambiguo sensu: sive quia non pasceret vernas, nisi prius libatis dapibus; sive quia e libatis dapibus. Et hoc postremum, ut religio poetæ fuit, magis censeam ex ejus mente. Non enim semper comburi libamenta ea mos, sæpe apponi tantum, et mox edi. Artemidorus hoc clare notat de sacrificulis eo cibo se sustentantibus 3, 3. LIPS. Rectissime Lipsius. Unde merito hæc emendatio recepta a sequentibus editoribus. *Structam* etiam habent MSS. Flor. Guelf. Agr. edd. omnes ante Rhen. qui (e Bud.) male *structa* dedit, cum deberet *augurale*, pro *auguralem*, quod est in omnibus scr. et edd. ante Pichenam. ERN. Bud. *auguralem.*

cuncta in majus adtollens, admiratione prisci moris adfecit. Postero die "spatium" oravit, "quo, tantum itineris aditurus, fratres ante matremque viseret:" obsidem interea filiam tradit litterasque supplices ad Neronem.

XXXI. Et digressus, Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis reperit, non incuriosum fratris: quippe et propriis nuntiis a Corbulone petierat, "ne quam imaginem servitii Tiridates perferret: neu ferrum traderet, aut complexu provincias obtinentium arceretur, foribusve eorum adsisteret: tantusque ei Romæ, quantus Consulibus, honor esset." Scilicet externæ superbiæ sueto non inerat notitia nostri: apud quos vis Imperii valet, inania transmittuntur.

XXXII. Eodem anno Cæsar nationes Alpium maritimarum in jus Latii transtulit. Equitum Romanorum locos sedilibus

Cuncta in majus attollens] Sic MSS. Flor. (Agr. Bud.) Guelf. edd. vett. omnes. Recentiores, jam Lipsianæ, *extollens*, e Rhen. sec. Ego vetus secutus sum. H. 2, 90. 3, 9. est *laudibus attollere*, et alibi quoque apud nostrum pro *extollere* dicitur. ERN.

Postremo die] Forte, *postero*. Nam noctem eam mansit, uti apparet ex vigiliis nunciatis. LIPS. *Postero* MS. Flor. edd. pr. Beroald. Alc. Pichen. et seqq. *Postremo* MSS. Guelf. Bud. ed. Puteol. Rhen. et seqq. usque ad Pichenam. Nos illud cum Lipsio probamus; placebatque N. Heinsio. ERN. *Postremo* tuetur Rhen. ad totum tempus scil. respiciens, quo semel iterumque congressi sunt.

Neu ferrum traderet] Persæ enim et Parthi omnes semper de more cincti. Ammianus 3, 6. *Omnes promiscue vel inter epulas festosque dies gladiis cincti cernuntur; quem Græcorum veterum morem primos abjecisse Athenienses, Thucydides est auctor.* At de ritu ponendi apud Magistratus ferri, in Electis mihi dictum, cap. de lictoribus. LIPS.

Aut complexu] Duplex ritus. Priorem illustro e Spartiani Severo, de quo Legato Africæ c. 2. *In ea legatione, cum eum quidam municipum suorum Leptitanus, præcedentibus fascibus, ut antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus eum sub elogio præconis cecidit. Legatum Populi Rom. homo plebeius temere amplecti noli.* Interdicti ergo provinciales complexu. Sed nec in fores statim illis aditus: uti eleganter Salvianus de Gubernat. 3, 82. *Intra januas non modo illustrium potestatum, sed etiam Præsidum aut Præpositorum, non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut judex vocaverit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprii dignitas introire permiserit; ita ut, si quispiam fuerit insolenter ingressus, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundiæ atque existimationis suæ labe multetur.* Quod augendæ dignitati usurpatum a Præsidibus; uti privatim a quibusdam per superbiam Romæ. LIPS.

Tantusque ei Romæ] *Ei* ex Flor. a Pichena additum, quod est etiam in ed. pr. (Contra deest in Bud.) Mox *inerat* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. J. Gron. Ceteri *erat*. *Vis* porro *imperii* MS. Flor. teste J. Gronovio, scil. in excerptis, quibus usus est Ryckius. Mirum, Pichenam, qui conjiciebat legendum esse *vis*, id in codice Flor. non vidisse. Sed ita in MSS. scribitur *jus* et *vis*, ut facile etiam a legentibus permutentur. In codice quidem Agr. *vis* esse testatur Ryckius. In meis libris omnibus est *jus*. Sed *vis* verum est, nam opponuntur *inania*: ideoque cum Freinsh. Gron. Ryckio secutus sum. Vid. Heins. ad Velleium p. 258. ERN. In Bud. Rhen. legit *jus*. Dubia lectio est. Magis videtur *vis* legendum.

Equitum Rom. locos] Recte et ordine capienda hæc legendaque, ne cum aliis abeas errabundus. Ita autem in circo sedendi (nam de theatro alius mihi locus) res fuit. Ad Augusti ævum spectaculum id Senatus, Eques, Plebes inibant indiscreti: nam Roscia lex et Julia theatralis, de scena tantum caverant, non de curulibus ludis. Qui quoniam antiquissimi, religione quadam, censeo, et simul non alienandæ plebi, servatus in iis mos

plebis anteposuit apud circum: namque ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil, nisi de quatuordecim ordinibus, sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora: sed feminarum inlustrium Senatorumque plures per arenam fœdati sunt.

A. U. 818. A. C. 65.

XXXIII. C. Lecanio, M. Licinio coss. acriore in dies

priscus. Cornelio Cinna demum et Valerio Messalla coss. a. u. 758. mutavit Augustus. Dio 55, 22. Καὶ τὰς ἱπποδρομίας χωρὶς μὲν οἱ βουλευταὶ, χωρὶς δὲ οἱ ἱππεῖς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους εἶδον, ὃ καὶ νῦν γίγνεται. Sed ita, ut saltem juberet seorsim spectare Senatum, seorsim Equitem: non tamen loca illis certa adsignaret stataque. Itaque in alia atque alia regione circi spectabant (sedilibus videlicet his aut illis a plebe occupatis) donec tollendæ confusioni Claudius Imp. Senatui attribuit certam mansuramque sedem. Suet. 21. *Circo Maximo, marmoreis carceribus auratisque metis . . . exculto, propria Senatoribus constituit loca, promiscue spectare solitis.* Ait promiscue: magis vere proprieque, vage. Eam enim Suetonii mentem esse, libens Dioni concredo, rem eam explicanti cum cura, 60, 7. Ἑώρων μέν που καὶ πρότερον ἐν αὐτῷ (de circo prædixit) ἰδίᾳ καὶ κατὰ σφᾶς ὡς ἕκαστοι, τό, τε βουλεῦον καὶ τὸ ἱππεῦον καὶ ὁ ὅμιλος, ἀφ' οὗπερ τοῦτ' ἐνομίσθη. Οὐ μέντοι καὶ τεταγμένα σφίσι χωρία ἀπεδέδεικτο. Ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τήν τε ἕδραν τὴν νῦν οὖσαν τοῖς βουλευταῖς ἀπέκρινε. Καὶ προσέτι τοῖς ἐθέλουσι σφῶν ἑτέρωθί που, καὶ ἐν γε ἰδιωτικῇ ἐσθῆτι θεάσασθαι, ἐπέτρεψε. Sed Claudius Senatui tantum; Equiti ecce nunc Nero. Sueton. 11. *Circensibus loca Equiti secreta a ceteris tribuit.* Plinius 8, 7. satis ostendit nova exædificata ea loca fuisse: *Cæsar Dictator,* inquit, *euripis arenam circumdedit, quos Nero Princeps sustulit, Equiti loca addens.* Quod in fine verborum Dionis est, nolim negligas. Nam etiam post loca divisa promiscue licuit spectare Senatoribus, sed in veste, ut ait, privata. Exemplum in Plinio epist. 9, 23. ubi Corn. Tacitus hic ipse noster in Equestribus spectat, etsi Senator. *Numquam majorem,* ait Plinius, *cepi voluptatem, quam nuper ex sermone Corn. Taciti. Narrabat, sedisse se circensibus proximum Equiti Rom.* etc. Hæc satis ad Taciti mentem: nam de linea, de cancellis, de loco feminarum alibi dico ubertim. Lips.

Sedilibus, quod induxit Rhen. (e Bud.) etiam ed. pr. habet. Ern.

Indiscreti inibant] Sic infra, *Inisse eum domesticam scenam.* Lips. *Inibant* etiam MS. Guelf. (Bud.) Edd. ante Rhenanum omnes *ibant.* Post *priora* ante Rhen. (qui e Bud.) ed. pr. Ceteræ et MS. Guelf. *priori.* Ceterum id intelligendum de iis, quos XIV gradus non capiebant, in tantum aucto Equitum numero. Ern.

Feminarum inlustrium Senatorumque] Cur invertitis, censores? Non enim, inquiunt, probabile, feminas descendisse in arenam. Boni viri, quam bene sentiunt de sexu, quo nihil abruptius, cum semel frenum excussit ingeniti pudoris! Sed discite et credite priscis, non in caveam solum feminas venisse, sed in arenam. Juvenalem omitto Satyra 6, 255. sq. Suetonius ecce in Domit. 4. *Venationes gladiatoresque et noctibus ad lychnuchos dedit: nec virorum modo pugnas, sed et feminarum.* Et Statius de iisdem ludis Silv. 1, 6, 53. *Stat sexus rudis insciusque ferri, Et pugnas capit improbus viriles. Credas, ad Tanaim ferumque Phasim Thermodontiacas calere turmas.* Adeoque id verum et vulgatum, ut Severo imperante cavendum SC. fuerit μηκέτι μηδεμίαν γυναῖκα μονομαχεῖν. ait in Severo Xiphil. 75, 16. Lips. Hæc opposita Rhenano, qui edidit *f. i. s. filiorum plures;* e MS. Bud. ut puto. (Sic est.) *Filiorum* etiam Guelf. habet, idque editum usque ad Lipsium: abest ab omnibus ante Rhen. edd. Gruterus autem pro *feminarum* legendum putat *familiarum.* Audiendus Lipsius. Ern. De *nobilibus funera sua vendentibus* vide et Juven. 8, 192. Cf. et 14, 14. ap. nostrum.

C. Lecanio] Ap. Plin. 26, 1. (4.) vocatur *Q.* nam non videtur ab hoc diversus ille. Sed hic constanter omnes libri *C.* In utro vitium sit, haud facile dictu. Quæ ibi in nota de hoc Lecanio e Dalecampio repetuntur ab Harduino, corrigi possunt e Ryckio ad h. l. aut Lambecio Bibl. Vindob. 2, 7. Ern.

cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum, aut hortos, cecinerat, juvenalibus ludis, quos, ut parum celebres et tantæ voci angustos, spernebat. Non tamen Romæ incipere ausus, Neapolim, quasi Græcam urbem, delegit: "inde initium fore, ut transgressus in Achaiam, insignesque et antiquitus sacras coronas adeptus, majore fama studia civium eliceret." Ergo contractum oppidanorum vulgus, et quos e proximis coloniis et municipiis ejus rei fama civerat; quique Cæsarem per honorem, aut varios usus sectantur, etiam militum manipuli, theatrum Neapolitanorum complent.

XXXIV. Illic, plerique ut arbitrabantur, triste, ut ipse, providum potius et secundis Numinibus, evenit: nam egresso, qui adfuerat, populo, vacuum et sine ullius noxa, theatrum conlapsum est. Ergo, per compositos cantus, grates Diis atque ipsam recentis casus fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriæ trajectus, apud Beneventum interim consedit, ubi gladiatorium munus a Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdissima ejus aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus; primo in contumelias adsumtus; deinde optimi cujusque criminatione eo usque valuit, ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos præmineret.

XXXV. Ejus munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem a sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia, super Juniæ

Cupidine adigebatur] Lipsius ubi h. l. citat ad 14, 15. legit *agitabatur*. An ex ingenio?

Aut hortos] Bud. a 1. m. *et hortos*. De *juvenalibus ludis* v. 14, 15.

Non tamen Romæ incipere ausus] Sic primus edidit Pichena e recentioribus, deleto *scenas*, e judicio Lipsii (in marg. ed. 2. sqq.) et MS. Flor. At sic dudum ed. pr. Similiter *scenis* deletum, quod post *transgressus* est in MS. Guelf. (Bud.) ed. Rhen. sqq. at non in edd. ante Rhen. Lips. et seqq. Paullo post pro *civerat* Rhen. (e Bud.) Ald. Gryph. *acciverat*. Ern. Scil. prius ut in Bud. legebatur *u. t. R. inc. scenas ausus:* et mox *ut transgr. scenis*.

Arbitrabantur] Bud. *arbitrantur*.

Gladiatorium munus] Sic Pich. e Flor. Ast Rhen. e Bud. *gladiatorum m.*

Vatinius inter fœdissima ejus aulæ ostenta] De hoc sutore Vatinio Martial. 14, 96. *Vilia sutoris calicem monumenta Vatini Accipe, sed nasus longior ille fuit*; cujus epigrammatis argutiam non cepit Turnebus. (Adv. 9, 24.) Ego sententiam puto, cum quatuor nasos oblongos haberet ille Vatinianus calix; tamen longiorem iis fuisse Vatinii nasum. Notatque callide eum, ut acrem et sagacem inquisitorem criminatoremque. Ita enim fuit. Xiphilinus eum, ait 63, 15. adeo hostem optimatibus fuisse, ut semper in ore haberet, *μισῶ σε, Καῖσαρ, ὅτι συγκλητικὸς εἶ.* De populo ipso Juvenalis 5, 46. *Tu Beneventani sutoris nomen habentem Siccabis calicem nasorum quattuor.* Lips. *In contumelias adsumtus*; ut esset inter copreas, ut Suetonius vocat Tib. 61. rideretur que ab aulicis. Muretus malebat *inter cont.* ita *contumeliæ* pro copreis, quod durum puto. Mox pro *valuit* Acidalius malebat *evaluit*. Deinde *malos* e MS. Fl. bene Pichena; nam hæc constructio Corneliana. Rhen. (e Bud.) cum seqq. dederat *malis*; ut est in ed. pr. (et c. Agr.) Ceteræ ante Rhen. *etiam aliis*. MS. Guelf. *et in aliis præemineret*. Ern. Pricæus ad Apul. Met. 6. p. 325. legit *magis præmineret*. Sed nil mutandum. Ibi Apul. quoque habet *præminentes*.

Torq. Sil.] Consul a. 806. V. 12,

familiæ claritudinem, D. Augustum atavum ferebat. Jussi adcusatores objicere, "prodigum largitionibus, neque aliam spem quam in novis rebus esse: quin eum homines habere,

58. Prius Bud. *isdem* pro *iisdem*, ut solet.

D. Augustum atavum] Sic scr. edd. omnes præter Ryckium, qui ex admonitione Ruperti ep. 60. p. 542. ad Reines. et Valesii ad Excerpt. Dionis 62, 27. edidit *abavum*. Fuisse enim fratrem M. et L. Silanorum, abnepotum Augusti, Agrippinæ fraude interfectorum 13, 1. Sed res mihi nondum satis liquida; de qua etiam Reinesius dubitabat. Itaque non ausus sum Ryckium imitari. Ern.

Jussi accusatores obj.] Sic edidi cum Ryckio pro *jussi id*, quod est in MS. Guelf. atque edd. omnibus, præter princ. Etiam in MS. Budensi *id* erat a manu sec. adscriptum. Nec est in Flor. Agr. nec sententia fert: non enim jussi sunt objicere genus, sed quæ sequuntur. Ern. Bud. *obicere:* sic ubivis *adicere*, *inicere*, etc. quæ forma Ryckio displicet.

Prodigum largitionibus] Heins. forsan *largitionis*. Sed Plin. quoque H. N. 9, 17. (31.) *hoc pisce prodigus*.

Nobiles habere, quos] Nobilium vox mihi suspecta, atque alii examinanti. Qui enim isti tam viles nobiles, qui alteri suæ sortis ad tale officium se submitterent? Imo nec Principes ipsi nobiles ad ea munera habebant, sed libertos. Primus Vitellius (verba Taciti H. 1, 58.) *ministeria Principatus, per libertos agi solita, in Equites Romanos disposuit.* Sed nec ea dispositio firma; vix cœpta abiit: eoque Spartianus c. 22. Hadrianum Imp. quasi primum auctorem ejus rei laudat: *Ab epistolis, a libellis, primus Equites Rom. habuit.* Dionis locus 52, 33. non me movet, oratione Mæcenatis ad Augustum; ubi suadet *ad epistolas et ad libellos adjutores quosdam ex Equitibus adsumi.* Nam id Dio inseruit (ut solet, et alias monui) ad ævi sui morem; atque illinc sumpsit. Sub Augusto certe non sic fuit. Quid ergo ad Taciti nunc locum? corruptum esse, et aut vocem eam *nobiles* exsecandam abjiciendamque esse, male infarctam; aut mutandam, *quin eum nonnullos habere.* Lips. Merito hi *nobiles* suspecti Lipsio. Contra quem qui disputat (Boxhorn.) *Urbem, quam dicunt Romam, Melibœe, putavi Huic nostræ similem.* Nemo enim Principum Augustorum, a primo hujus nominis ad hunc dumtaxat, quemquam ingenuum, nedum nobilem, adeo contempsit, ut ei hujusmodi officium delegaret. Hoc ille non cepisse ostendit sese, cum interpretatur Cæsares, more Principum malorum, ita depressisse veterem nobilitatem. Immo pudor hic erat Principum et suspectus non nobilitatis modo veteris recentisque, sed etiam civium et minimorum de plebe Quiritium, non abuti eis pro servis et libertis: his enim ista mandabantur. Quod igitur ne Princeps quidem audebat, quis tulisset in privato? Sed nec nobilium quisquam re atque existimatione integra vel se vel liberos suos sic abjiciebat, ut non dico apud aliquem inter nobiles clarissimum, sed vel apud Cæsarem, vernarum aut vindicta suorum locum, quamvis lautum et libertinum patrimonium spondentem, subirent aut subire paterentur. Perditi autem et deplorati, ad bestias illi aut cultrum se locare malebant. Itaque, quin sedeat hic ulcus, nihil ambigo. Spartianus de Hadriano l. c. *Ab epistolis et a libellis primus Equites Romanos habuit.* Nemo igitur ante illum. Accedit quod 16, 8. Tacitus hæc ipsa respiciens et quodammodo repetens: *præficeretque rationibus et libellis et epistolis libertos.* Hæc postrema vox, aut aliqua, quæ id genus familiarium significare possit, desideratur. Certum hoc, non arbitrarium, censeo. Quæ vero sit illa, quærendum. Conjiciebam, *Quin eum domi lib. habere.* Illud *domi lib.* (i. libertos; quo compendio passim lapides antiqui) potuit injuria ævi et per ignorantiam librariorum degenerare in *nobiles*. Gron. Lectio vulgata est a Rhenani conjectura. MSS. vett. edd. habent *qui ne ignobiles* vel *innobiles haberet* vel *habere*. Ryckius conjicit, *quin eum homines habere.* Jac. Gron. rejecta Ryckii conjectura, *quin eum ob id et habere*, quod nemini, ut opinor, placebit. Broterius edidit *nec ignobiles h.* Mihi Ryckii ratio placet magis. Immo et *homines*, pro glossa deleverim: *nobiles* quidem vel *non ignobiles* hic locum non habent, ut e subjecta ratione patet: *nomina summæ curæ* etc. Mox *appellet* ed. pr. Rhen. (e Bud.) et sqq. omnes. At MS. Guelf. Puteol. Ber. Alc. vir doctus in marg. Gryph. *appellaret;* quod prope magis placet, sc. ut referatur ad *jussi*, quod imperfectum requirit. Ern. Bud. *qui ne innobiles habere.* Inde Rhen. conjicit *quin eum*

quos ab epistolis et libellis et rationibus adpellet, nomina summæ curæ et meditamenta." Tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. Et, cum damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interscidit, secutaque Neronis oratio ex more: "quamvis sontem et defensioni merito diffisum, victurum tamen fuisse, si clementiam judicis exspectasset."

XXXVI. Nec multo post, omissa in præsens Achaia, (caussæ in incerto fuere) urbem revisit; provincias Orientis, maxime Ægyptum, secretis imaginationibus agitans. Dehinc edicto testificatus, "non longam sui absentiam, et cuncta in Republica perinde inmota ac prospera fore;" super ea profectione adiit

vel *quin etiam nobiles habere.* Heins. parum abludit a scripto, conjectans, *quin eum non viles habere.* Magis inde recedunt Bip. vestigia legentes Gronovii et recipientes, *quin cum libertos habere.* Vulgatum tenet Gutherius de Off. dom. Aug. 3, 5. *nobiles* ingenuos intelligens, quorum res arctiores essent. Mihi Ryckii conjectura præferenda videtur, *quin cum homines*, ubi quis pro glossa in margine adjecerit *nobiles*, unde tandem orta vulgata lectio.

Nomina summæ curæ] Jam capio, olim caligavi. Hæc, inquit, nomina, *ab epistolis, a libellis*, sunt summæ curæ nomina, id est, Imperii et Principatus, nempe ejus meditamenta. Significat, eo ipso quod talia officia et nomenclaturas Torquatus in domo habeat, jam nunc incipere et meditari imperare. Cur enim has imagines ejus usurpat? Nam alii privati *a manu* habent, non ab *epistolis, libellis*, et talia: ac conveniunt in Principes solos. Lips. Quia fere idem per idem interpretantur viri optimi, sic habe: ea esse nomina ministeriorum Principis, et quandam Principatus meditationem, prolusionem, mimum. Gron.

Omissa in præsens Achaia] In quam cantandi caussa ivit, et libertate eam donavit, uti Sueton. aliique tradidere. Illud Pausaniæ mirum 7, 17. *Neronem Græciæ libertatem reddidisse, sine ullo Imperii detrimento; quoniam pro ea Sardiniam prædivitem insulam in provinciæ formam redegerit.* Aberrat; et intelligi voluit Alpes Cottianas, quæ solæ cum Ponto Polemoniaco in provinciam a Nerone redactæ. Sardinia quidem, una cum Sicilia, prima provinciarum.

Add. Interpreti hercules succenseo (etsi fido alias et docto, Romulus Amasæus est) qui me, ut injuste Pausaniam arguerem, fecit. Nam ipsum Græce nuper editum cum vidi, (antea numquam fuit copia) verba ejus in aliam sententiam hæc reperi, Ach. 17. καὶ ἐλεύθερον ὁ Νέρων τὴν Ἑλλάδα ἀφίησιν ἁπάντων, ἀλλαγὴν πρὸς δῆμον ποιησάμενος τὸν Ῥωμαίων. Σαρδὼ γὰρ τὴν νῆσον ἐς τὰ μάλιστα εὐδαίμονα, ἀντὶ Ἑλλάδος σφίσιν ἀντέδωκεν. Quorum verborum vera hæc sententia: *Omnium immunem et liberam Nero relinquit Græciam, permutatione quadam cum Populo Romano facta. Sardiniam enim insulam beatam et uberem pro Græcia ei attribuit.* Ita palam lati erroris illius Pausanias liberatur; qui non hoc vult, ut Sardinia tunc demum provincia sit facta, non hercules, non; sed ut cum populo permutata. Hoc tamen ipsum an vere? ambigas jure; quia Strabo libro ultimo, et Dio 53, 12. Sardiniam jam inde a prima divisione Augusti collocant inter populares. Quod si mutatum a mediis Principibus, Dionem id non monuisse profecto mirum est. Lips. Mox ed. pr. *caussæ incertæ fuere.* MS. Reg. *machinationibus*, sed cum obelo. Ita Ursinus et Muretus volebant: male. In illius itineris cogitatione nullis machinationibus opus erat. Ern. Acid. quoque rejicit.

Dehinc edicto] *Dehinc* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. ceteræque veteres. *Dein* est a Rhenano, quod in omnibus ceteris est. Pro *edicto* MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. aliæque veteres *dicto;* male. Vid. ad 14, 63. *Edicto* primus dedit Rhenanus (ex ingenio). Mox *perinde* bene e MS. Flor. Pichena. Ed. pr. (et Bud. a l. m.) *in reperiendi.* Ceteri scr. (et Bud. a 2. m.) et edd. *exinde.* Sensus: omnia bene se habitura, non minus, quam si ipse Romæ esset. Ern.

capitolium. Illic veneratus Deos, cum Vestæ quoque templum inisset, repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione nunquam timore vacuus, deseruit inceptum, "cunctas sibi curas amore patriæ leviores" dictitans. "Vidisse civium mœstos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cujus ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti adversum fortuita adspectu Principis refoveri. Ergo, ut in privatis necessitudinibus proxima pignora prævalerent, ita Populum Romanum vim plurimam habere, parendumque retinenti." Hæc atque talia plebi volentia fuere, voluptatum cupidine, et, quæ præcipua cura est, rei frumentariæ angustias, si abesset, metuenti. Senatus et primores in incerto erant, procul an coram atrocior haberetur: dehinc, quæ natura magnis timoribus, deterius credebant, quod evenerat.

XXXVII. Ipse, quo fidem adquireret, nihil usquam perinde lætum sibi, publicis locis struere convivia, totaque urbe quasi domo uti. Et celeberrimæ luxu famaque epulæ fuere, quas a Tigellino paratas, ut exemplum referam, ne sæpius eadem prodigentia narranda sit. Igitur in stagno Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum convivium aliarum tractu navium moveretur: naves auro et ebore distinctæ: remigesque

Illic veneratus Deos] Sic MS. Flor. ed. pr. et sic edidit Pichena. Ceteri, *veneraturos.* MS. Guelf. *veneraturus.* Illud quidem (scil. vulgatum) sensus requirit. Ern. Bud. non habet *illic*, sed *adiit cap. veneraturus Deos.*

Plebi volentia] Sic MSS. Flor. Bud. (a 2. m.) Guelf. edd. vett. nisi quod vitio, ut opinor, operarum in ed. Put. Ber. *valentia:* (sic Bud. a 1. m.) illud restituit bene Pichena illustratque Lipsius ad H. 3, 52. Rhenanus ediderat e conjectura *volenti*, quod elegans, et Taciti stilo conveniens, si a libris scriptis esset, illustraturque ab ipso ad h. l. et aliis passim: sed, ut sæpe dixi, non necesse est credere Tacitum semper eodem modo loqui. *Volentia* sunt grata, jucunda. Ern. Græcismus, quem Rhen. requirebat, occurrit 1, 59. H. 3, 43. Agr. 18. placebat et Ferreto. Sic et Sall. fr. hist. 4. *Volentia plebi facturus.*

Nihil usquam perinde lætum sibi] Mihi hoc lucet. Vertranium malle, (item Faernum) *nihil usquam periculosum sibi*, insipientia est. Clare hoc ait: Nero, uti reipsa ostenderet, nullum sibi locum præ Roma esse: struxit in publico convivia, etc. Lips. Codices hic turbant. Flor. *locum locis.* Bud. *perinde locum sibi lætum publ. locis:* inde Rhen. conjectura; *nihil usquam periculosum sibi, lætus p. l.* etc. Sed ipse vulg. tenet.

Publicis locis struere convivia] Suet. 27. *Cænitabatque nonnunquam et in publico, Naumachia præclusa, vel Martio Campo, vel Circo Maximo.* Lips. Mox *a Tig. par.* MS. Flor. ed. pr. quæ vera lectio: hinc factum *quasi Tig.* in MS. Guelf. (Bud. a 1. m.) edd. Puteol. Ber. Alc. unde correctione Rhen. factum, *quas Tigellino.* Vetus restituit Pichena: et sic notatum in marg. Gryph. Deinde *exemplum referam* MS. Fl. ed. Rhen. seqq. nisi quod Bernecc. Gron. Ryckius *exemplar.* MS. (Bud.) Guelf. et Put. Riv. *exemplum feram.* Beroald. Alc. *exempla referam;* unde *exemplar* natum. Ern.

Famaque] Cod. Agr. *infamiaque:* glossa.

In stagno Agrippæ] Cujus mentio Straboni; itemque nemoris, de quo hic, l. 13. p. 590. de Lampsaco: Ἐντεῦθεν δὲ μετήνεγκεν Ἀγρίππας τὸν πεπτωκότα λέοντα, Λυσίππου ἔργον. Ἀνέθηκε δὲ ἐν τῷ ἄλσει τῷ μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τοῦ Εὐρίπου. Ammianus, puto, idem intellexit 29, 6. *Inter quæ porticum excitavit ingentem lavacro Agrippæ contiguam, Boni Eventus cognomine.* Lips.

Aliarum tractu navium] Sic atque

exoleti per ætates et scientiam libidinum componebantur: volucres et feras diversis e terris et animalia maris Oceano abusque petiverat: crepidinibus stagni lupanaria adstabant, inlustribus feminis completa: contra scorta visebantur, nudis corporibus: jam gestus motusque obscœni: et, postquam tenebræ incedebant, quantum juxta nemoris, et circumjecta tecta, consonare cantu et luminibus clarescere. Ipse, per licita atque inlicita fœdatus, nihil flagitii reliquerat, quo conruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen *Pythagoræ* fuit, in modum solennium conjugiorum denupsisset. Inditum Imperatori flammeum: visi Auspices, dos et genialis torus et faces nu-

hoc ordine verba in ed. pr. haud dubie suavius, quam quod post Pich. (e Flor.) editur *convivium navium a. t. Navium* non est in MS. (Bud.) Guelf. a pr. man. sed a sec. in margine: abest item ab ceteris edd. ante Pich. Putavi posse intelligi *ratium*, propter verbum *aliarum*. Broterius putat, me ignorasse rates, nec ratem a rate agi posse. Immo bene novi et vidi rates; et intellexi non rates vulgari, sed poetarum sensu, in primis *naves actuarias*, quas in rate majori movenda commemorat Livius 21, 28. nam statim post diserte *naves* appellantur. Quia *aliarum*, servato *navium*, durius est, forte quis putet verum esse *actuariarum*. Mox pro *maris Oc. a. u.* Heinsius malebat *mari Oc. a. u.* Verum puto. Non animalia marina petiverat, sed terrestria. Si marinas ex Oceano belluas, quæ stagno innarent, dixisset *animalia maris Oceani*, sive e *mari Oceano*, non *Oceano ab usque*. ERN. Duri quid habeat vulg. lectio, non video; nec mutandum quidquam censeo: *rates* et *naves* synonymæ sunt, *ratis* ergo *aliarum tractu navium* bene *mota* dicitur. *Multarum* malebant Bip. Sed, si multæ sunt, aliæ sunt. Potest ratis alio quoque modo moveri, puta contis, remis, quod hic non factum indicatur.

Inlustribus feminis completa] Corrigo in hac sententia Sueton. 27. *Insignes ganeæ et matronarum institorio copas imitantium*, legoque, *institoria*, pro locis ipsis. LIPS.

Et contra] *Et* non habet Bud. Bene abest.

Nudis corporibus] Ita receptum in prostitutis, ut nudæ ostenderent quidquid sui. Juvenalis 6, 122.—*tum nuda papillis Constitit auratis.* Lampridius Heligab. 26. *Et, cum ad meretrices habitu muliebri processisset, papilla ejecta.* Optime omnium Dio, in eodem monstro 79, 13. Γυμνός τε ἀεὶ ἐπὶ τῆς θύρας αὐτοῦ ἑστὼς, ὥσπερ αἱ πόρναι, καὶ τὸ σινδόνιον χρυσοῖς κρικοῖς ἐξηρτημένον διασείων, τούς τε παριόντας ἁβρᾷ τε καὶ κεκλασμένῃ τῇ φωνῇ προσεταιριζόμενος. LIPS.

Et, postquam tenebræ incedebant] Sic omnes scr. (et ipse Bud.) et edd. At Rhenanus et Heinsius ap. Ryckium malunt *incidebant*: male. *Incedebant* est oriebantur, ingruebant, se intendebant, uti Livius loquitur 1, 57. Vide 3, 26. Etiam ap. Silium 8, 339. hoc genus loquendi tentatum est ab Heinsio et Drakenb. qui tamen mutat sententiam, et *incedere* ibi et h. l. defendit ad Liv. l. c. ERN.

Cui nomen Pythagoras] At Doryphorum vocat Suetonius 29. facitque eum Neronis libertum. Enimvero errare Tranquillum aio, quoniam Doryphorus ante mortuus. Tacitus 14, 65. *Eodem anno potissimos libertorum veneno interfecisse creditus est: Doryphorum, ut adversatum nuptiis Poppææ.* A Tacito etiam Dio stat 62, 28. LIPS. Sed Suetonius in alia re Doryphorum memorat. Et potuit alius hoc nomine esse. ERN. *Pythagoram* Sulp. quoque Severus adpellat.

Missi auspices duo] E Sulpicio Severo, qui locum hunc transscripsit, aperte leg. videtur *auspices, dos et gen.* Melius etiam *visi* quam *missi*. Verba Sulpicii l. 2. *Inditum Imperatori flammeum, dos et genialis torus et faces nuptiales: cuncta denique, quæ vel in feminis non sine verecundia conspiciuntur, spectata.* Victor de hac re c. 5. *Amictus nubentium virginum specie, palam Senatu, dote data,*. . . .*in manum convenit.* Sed et in Suetonio 28. mentio dotis: nec hercle in his legiti-

ptiales: cuncta denique spectata, quæ etiam in femina nox operit.

XXXVIII. Sequitur clades, forte, an dolo Principis, incertum; (nam utrumque auctores prodidere) sed omnibus, quæ huic urbi per violentiam ignium acciderunt, gravior atque atrocior. Initium in ea parte circi ortum, quæ Palatino Cælioque montibus contigua est: ubi per tabernas, quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur, simul cœptus ignis et statim validus, ac vento citus, longitudinem circi conripuit: neque enim domus munimentis septæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interjacebat. Inpetu pervagatum incendium plana primum, deinde in edita adsurgens, et rursum inferiora populando, anteiit remedia velocitate mali, et obnoxia urbe arctis itineribus hucque et illuc flexis, atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta paventium feminarum, fessa senum ac rudis pueritiæ ætas,

mis nuptiis omitti debuit. LIPS. *Dos* firmat etiam MS. Fl. ap. J. Gron. ad h. l. nec de eo dubitandum: in MS. Guelf. *duos* est a sec. manu; in litura sunt *uo*, ultima in non rasa charta; sed duas literas erasas et ultimam *s* fuisse apparet. *Visi* est e conjectura Rhenani, quam recepere Bernecc. Gron. uterque, Ryckius. Scripti et edd. vett. *misit;* recentiores quidam, ut Lipsius, *missi. Visi* verum esse non credo, quia statim sequitur *spectata*. Jac. Gronovius conjiciebat *instita:* non male. Heinsius in margine Morell. plane delebat *missi* vel *misit*. ERN. Bud. *misit auspices Deos*. Vix est, ut non adsentiar Hillero, qui Rac. 21. verba *visi auspices* prorsus expungit, quippe a Severo omissa, qui presso pede hic Tacitum sequitur.

An dolo Pr. incertum] Adserunt hoc clare Suet. 38. et Dio 62, 16.

Gravior atque atrocior] Bud. *gravius atque atrocius*.

Per tabernas, quibus] Nam ibi, id est, in Velabro olearii. Plautus Capt. 3, 1, 29. *De compacto rem gerunt, quasi in Velabro olearii*. Ideo a Victore in regione 11 Circi Maximi, locata ædes *Herculis Olivarii*. Sed et Thurarius vicus istic. Denique purpura serica, aliæque merces. Martialis 11, 28. *Nec nisi prima velit de Thusco vellera vico*. LIPS. Videtur tabernas intelligere extra circum in vico. At ego intelligo tabernas, quæ in parte externa circi fuere, auctore Dionysio Halic. 3, 68. p. 201. ἔξωθεν περὶ τὸν ἱππόδρομον ἑτέρα στοὰ μονόστεγος, ἐργαστήρια ἔχουσα ἐν αὐτῇ, καὶ οἰκήσεις ὑπὲρ αὐτά. Officinæ hic quidem, sed et hæ tabernæ, in hisque materia alendo igni. Clarum est locum Taciti inspicienti accurate, in ipso circo cœptum incendium, et quidem in tabernis, quæ in ea parte circi essent. ERN.

Et rursum] Rursus absque copula. Bud. *Et rursus* Flor.

Enormibus vicis] Livius 5, 55. post Gallicum incendium, id excusat. *Festinatio curam exemit vicos dirigendi, dum omisso sui alienique discrimine, in vacuo ædificant:* et addit, *formam urbis esse occupatæ magis, quam divisæ similem*. LIPS. Mox *ad hoc* ed. pr. Rhen. (e Bud.) seqq. at MS. Guelf. edd. Put. Ber. *adhæc*, quod eodem redit. ERN.

Fessa ætate aut] Sentio corruptionem et amolior: *Fessa, aut rudis pueritiæ ætas,* superfluenti voce inducta. Describit in incendio infirmi sexus pavorem et ætatis. Ætas infirma duplex, pueritia, senectus. Hanc noster vocat fessam. 14, 33. *Si quos imbellis sexus aut fessa ætas attinuerat*. H. 1, 12. *Fessa jam ætate Galbæ*. Annal. 1, 46. *An Augustum fessa ætate totiens in Germaniam commeare potuisse?* LIPS. Varie tentatus locus. Ryckius e cod. Agr. dedit *fessa senum ac rudis pueritiæ ætas;* cui favet cod. Ursini, in quo erat *fessa ætate senes*. At J. Gronovius repudiat ob similitudinem constructionis, mavultque deleri *ætas*. Id argumentum nihili est. Nam similitudinis istius plura in Tacito haud corrupta exempla occurrunt. Ceterum, quia illius codicis suspecta fides, non ausus sum Ryckium imitari, ut fecit Broterius. Neque porro video, quare J. Gronovius senes feminas tan-

quique sibi, quique aliis consulebant, dum trahunt invalidos, aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta inpediebant: et sæpe, dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumveniebantur: vel, si in proxima evaserant, illis quoque igni conreptis, etiam, quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremo, quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis, diurni quoque victus, alii caritate suorum, quos eripere nequiverant, quamvis patente effugio, interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis, restinguere prohibentium, et quia alii palam faces jaciebant, atque esse sibi auctorem vociferabantur: sive ut raptus licentius exercerent, seu jussu.

XXXIX. Eo in tempore Nero, Antii agens, non ante in urbem regressus est, quam domui ejus, qua palatium et Mæcenatis hortos continuaverat, ignis propinquaret. Neque tamen sisti potuit, quin et palatium et domus et cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato et profugo campum Martis ac monumenta Agrippæ; hortos quinetiam suos patefecit: et subitaria ædificia exstruxit, quæ multi-

tum intelligi velit. Immo senes universi et ætas tenera cuncta impedimento erant. Pichenæ placebat *fessa annis, aut r. p. æ.* Lector eligat. Post pro *pars morans* in MSS. Flor. et Reg. *pars mora;* quod non displicet. ERN. Optima mihi visa lectio cod. Agr. Nec obstat, quod is codex passim sit interpolatus; non raro enim plane habet egregia. Freinsh. volebat *fessa ætas aut rudis pueritia.* Bip. codicem Ursini sequuntur. Hiller. Rac. 20. legit *fessæ ætatis aut rudis pueritiæ* (deleto *ætas*). Bud. vulgatum servat *fessa etate aut rudis pueritie etas;* nisi quod pro *fessa* habet *fexa*, ut sæpe hac duplici utitur. Idem mox *pars morans.*

In eodem casu reperiebantur] Aut delendum est τὸ *etiam*, ut sit, *illis quoque igni correptis, quæ longinqua crediderant;* aut scribendum, *reperiebant*, hoc sensu: illi ipsi, qui evaserant in proxima, quæ tuta putabant, ubi viderunt, se frustra gavisos et instare ignem, properarunt ulterius ad quæ non accessurum periculum certe persuasum habebant: sed illa quoque correpta flammis reperiebant. GRON.

Fortunis diurni quoque victus] Vix credam, sic dedisse Tacitum. Qui enim modus loquendi, *fortunæ diurni victus?* An fuit *diurni inopia victus*, aut excidit verbum, unde genitivus penderet? aut *diurno q. victu*, ut placet Broterio? ERN. Bip. arrepta conjectura Ernestii, legunt *diurni inopes victus.* Hiller. l. c. servat vulg. fortunæ scil. facultates sunt omnis generis, adeoque et victus.

Nequiverant] Bud. *nequirant.*

Vociferabantur] Ed. pr. *vociferabant:* et sic correxit manus sec. in MS. Guelf. cum ante fuisset vulgatum: similiter ap. Varr. R. R. 3, 9. *vociferant* magno consensu librorum: sed sæpe in hac voce formam activam librarii dedere. V. Drakenb. ad Liv. 7, 12. 8, 38. Mox MS. Guelf. ed. pr. *jussum*, quod non spernendum videtur. Melius tamen videtur *jussi*, ut Huetius corrigebat. ERN.

Eo in tempore] Grotius corrigebat, *Eo enim tempore*, quod valde placet Broterio. ERN. Sed v. idem 13, 47.

Mæcenatis hortos continuaverat] Horti Mæcenatiani in Esquiliis. Bis autem a Nerone ædificata domus, productaque ad Esquilias ipsas. Suet. 31. *Domum a Palatio Esquilias usque fecit; quam primo transitoriam, mox, incendio absumptam restitutamque, auream nominavit.* Priorem ergo nunc intellige. LIPS.

Monumenta Agrippæ] Quæ pluria in eo campo. Vide Dionem 54, 28. LIPS. Qualia thermæ, pantheon. In loco Dionis non nisi monumenti sepulcralis Agrippæ fit mentio, quod itidem in campo Martio.

tudinem inopem acciperent: subvectaque utensilia ab Ostia et propinquis municipiis; pretiumque frumenti minutum usque ad ternos nummos. Quæ, quamquam popularia, in inritum cadebant, quia pervaserat rumor, "ipso tempore flagrantis urbis, inisse eum domesticam scenam, et cecinisse Trojanum excidium, præsentia mala vetustis cladibus adsimulantem."

XL. Sexto demum die, apud imas Esquilias, finis incendio factus, prorutis per inmensum ædificiis, ut continuæ violentiæ campus et velut vacuum cœlum occurreret. Nec dum posito metu, redibat levius rursum grassatus ignis, patulis

Municipiis] Bud. *beneficiis*, manifesto errore.

Pretiumque frumenti minutum] Apparet ergo, non plane gratuitum frumentum fuisse; nisi tamen intelligit de eo, quod supra annonarium modum supraque menstruam tesseram capiebant. Sane et antea mentio pretii fuit c. 18. *Frumenti pretio nihil additum est, quamvis ducentas fere naves*, etc. itemque post hoc libro c. 72. *Addiditque militibus sine pretio frumentum, quo antea ex modo annonæ utebantur.* Hæc autem ratio conciliandi favoris pulchre et ex sui sæcli ritu descripta Lucano in Julii persona 3, 54. *Quoque modo vanos populi conciret amores: Gnarus, et irarum caussas, et summa favoris Annona momenta trahi: namque adserit urbes Sola fames, emiturque metus, cum segne potentes Vulgus alunt: nescit plebes jejuna timere.* LIPS. De *utensilibus* dictum ad 1, 70. ERN.

In irritum cadebant] Sic et c. 51. Utrobique Bud. absque præpositione: contra H. 3, 53. habet *in irritum.*

Pervaserat rumor] MSS. Guelf. Harl. *rumore*. Ed. pr. *rumori:* sive ultima litera e seq. voce adhæsit, sive fuit *in ipso tempore*. Sed vulgatum verum puto. (Sic Bud.) Est enim solennis formula dicendi. Vid. Drakenb. ad Liv. 5, 18. ERN.

Sexto demum die] At Suetonius ait, sex dies septemque noctes ea clade sævitum. Uterque longe abit a lapide prisco, qui novenos commemorat dies, Romæ ad Basilicum Petri, EX. VOTO. SVSCEPTO. QVOD. DIV. ERAT. NEGLECTVM. NEC. REDDITVM. INCENDIOR. ARCENDORVM. CAVSSA. QVANDO. VRBS. PER. NOVEM. DIES. ARSIT. NERONIANIS. TEMPORIBVS. ET. HAC. LEGE. DEDICATA. EST. NE. CVI. LICEAT. INTRA. HOS. TERMINOS. AEDIFICIVM. EXSTRVERE. Conciliari facile noster potest, quia mox addit, ignem rediisse. Primum ut incendium sex dierum fuerit; alterum, trium. Suetonium, aut lapidem certe, non excuso. LIPS. Fragmentum inscr. edidit etiam Reines. Cl. 7. n. 19. non memor, integram esse apud Gruterum 61, 3. ERN.

Proruptis per immensum ædificiis] Lege omnino *prorutis*, de quo verbo diximus ad 1, 68. Incendium *prorumpit* et mare *proruptum* et similia: sed ædes *proruuntur*, ut incendium ruina exstinguatur. GRON. Sic placebat et Groslotio; recte. Vid. Intt. ad Cæsar. B. G. 3, 26. ubi similiter libri MSS. *proruptis*, ut alibi. Add. Drakenb. ad Liv. 4, 29. Recepit et Broterius. ERN. Item Lall. Bip.

Redibat. * *Levis*] Inussi notam: tamen legi potest, sententia incolumi, *rediit, at levius rursum grassaturus ignis.* LIPS. Distinctio Lipsii est a Rhenano; quæ nunc est, a Pichena. MSS. mire turbant, ut haud liceat aliquid certi extricare. Flor. *necdum p' metus aut rediebat levis. i. rursum grassatus ignis.* Guelf. *necdum post metus aut residebat levis: nec dum posito metu satis credebatur, cum levis rursum grassatus ignis:* quæ sunt e duobus codd. ducta, ut facile apparet, Agric. *nec dum posito, metus redibat non levis, et rursum grassatus ignis:* quod recepit Ryckius. Alteram lectionem MS. Guelf. Muretus pro conjectura dedit, eaque est etiam in edd. Put. Beroald. Ed. pr. *necdum metus post aut redibat levis, et rursum grassatus ignis.* Quod Rhenanus dedit, *necdum posito metu redibat. Levis* etc. omnes deinde secuti sunt usque ad Pichenam: quod Heinsius in margine Morell. corrigit, addito *haud* ante *levis.* Larga materia est exercendi conjecturas, exitum vix habituras. Broterius e vestigiis MS. Corb. et ed. pr. textum sic concinnavit: *nec. dum p.*

magis urbis locis; eoque strages hominum minor: delubra Deum et porticus amœnitati dicatæ latius procidere. Plusque infamiæ id incendium habuit, quia prædiis Tigellini Æmilianis proruperat: videbaturque Nero condendæ urbis novæ et cognomento suo adpellandæ gloriam quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma dividitur: quarum quatuor integræ manebant, tres solo tenus dejectæ: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera et semiusta.

XLI. Domuum, et insularum et templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed vetustissima religione, quod Servius Tullius Lunæ, et Magna ara fanumque, quæ præsenti Herculi Arcas Euander sacraverat, ædesque Statoris Jovis, vota Romulo, Numæque regia, et delubrum Vestæ, cum Penatibus Populi Romani, exusta. Jam opes, tot victoriis quæsitæ, et Græcarum artium decora, exin monimenta inge-

metu, redibat haud levis, et rursum grassatus ignis. Cur autem non haud leviter r. gr. ignis, sed etc. Nam *ignis levis* omnino non admodum placet. Ern. Bud. a 1. m. *necdum post metus redibat levis rursus gr. i.* Bene Rhen. inde dedit *necdum posito metu.* Bene dein Acid. vidit legendum *levius grassatus ignis*, quia scil. *patulis locis et strages hom. minor.* Itaque cum Hillero Rac. 20. repono: *necd. pos. metu, redibat levius r. gr. i.* Bip. malunt *necd. posito*, (sedato incendio) *metus redibat haud levis*, vel, quod longe nimium aberrat, *necdum penitus desæviebat clades et r. gr. i.*

Tigellini Æmilianis] Puto legendum *in Æmilianis.* Æmiliana enim locus extra urbem ad campum Martium, conjunctus tamen continensque urbi. Varro R. R. 3, 2. *Eorum ædificia, qui habitant extra portam Flumentanam, aut in Æmilianis.* Sueton. Claudio 18. *Cum Æmiliana pertinacius arderent.* Est tamen in ipsa urbe et vicus Æmilianus regione VII, nominatus Sex. Rufo. Lips. Sic placebat etiam Casaub. ad Suet. Claud. l. c. et Heinsio in marg. Morell. Verum puto cum Ryckio. In MS. Guelf. manus sec. erasit ultimam literam in *Æmilianis.* Ern.

Videbaturque Nero] Sulpicius Severus Sac. Histor. l. 2. mutuatus hoc est a Tacito: *Sed opinio omnium invidiam incendii in Principem retorquebat, credebaturque Imperator gloriam innovandæ urbis quæsisse.* Lips.

In reg. XIV.] Lapis ap. Grut. p. 249, 8. MAGISTRI VICORVM REGIONVM XIV.

Ser. Tullius Lunæ] Templum Lunæ in Aventino reperio: apud Livium 40, 2. *Forem ex æde Lunæ, quæ in Aventino est, raptam tulit*, etc. Rufus in regione XII. *Templum Lunæ in Aventino magnum.* Ovidius Fast. 3, 883. *Luna regis menses: hujus quoque tempora mensis Finit Aventino Luna colenda jugo.* Suspicabar de Lua matre antea: sed fallo. Lips. Cod. Agr. *Lucinæ.*

Præsenti Herculi] Rem narrant Liv. 1, 7. Dion. Hal. 1, 40. Contra Ovid. Fast. 1, 581. ipsum sibi Herculem *constituisse*, ait, *quæ maxima dicitur ara.*

Ædes Jovis Statoris] Tres ejus columnæ hodieque supersunt.

Cum Penatibus Pop. R.] Potest intelligi de Diis patriis, quorum simulacra Troja ab Ænea in Italiam allata, et in æde Vestæ servari credebantur. Atque etiam est nummus ap. Lips. de Vesta c. 9. in quo inscriptio *Vesta Penates P. R.* nisi malis intelligere ædem Deorum Penatium, quam cum regia Numæ et templo Vestæ conjungit, et in regione octava ponit S. Rufus. Sic capit Oudend. ad Sueton. Aug. 76. et sic capi posse jam monuit Lipsius l. c. Ern.

Græcarum artium decora] Statuæ et tabulæ magnorum artificum. Lips.

Monimenta ingeniorum] Libri veterum scripti, multi ab ipsis auctoribus, qui in privatis aut publicis bibliothecis perierunt. O justam querelam! et si tunc, quid nunc post barbaros dicam? Jure laboramus in restituendis. Lips.

niorum antiqua et inconrupta: quamvis, in tanta resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerint, quæ reparari nequibant. Fuere, qui adnotarent, XIV Kalend. Sextiles principium incendii hujus ortum, quo et Senones captam urbem inflammaverant: alii eo usque cura progressi sunt, ut totidem annos mensesque et dies inter utraque incendia numerent.

XLII. Ceterum Nero usus est patriæ ruinis, exstruxitque domum, in qua haud perinde gemmæ et aurum miraculo essent, solita pridem et luxu vulgata, quam arva et stagna et in modum solitudinum hinc silvæ, inde aperta spatia et prospectus; magistris et machinatoribus Severo et Celere, quibus ingenium et audacia erat, etiam quæ natura denegavisset, per artem tentare, et viribus Principis inludere. Namque,

Incorrupta] Bip. putant *igne corrupta*, quæ tamen reparari poterant. Lall. probat *quæsitas*.

Quamvis in tanta etc.] *Quamvis* refero ad *multa*, et corrigo supra *opes t. v. quæsitas*. Ac fortasse etiam *quamvis* loco motum est; nam jungi adjectivo suo solet. Seniores meminerant permulta decora et monimenta etc. quæ reparari nequibant, cum urbs ipsa longe pulchrior resurrexisset. Alias oratio non constat. Ceterum libri scr. et edd. fluctuant inter *meminerint* et *meminerant*: hoc verum puto. Ern. *Meminerint* Bud. et Flor. Rectius omnino. Præferunt et Bip. Aliquid vitii hic hærere videtur.

XIV Kal. Sextiles] Satis mirus ille dierum concursus et convenientia, et ab arcanis Providentiæ caussis. Sicut et in templo Hierosolymitano, Josephus notat, 6, 4. Excidii, *eodem mense et die a Tito incensum, quo olim a Babylonio rege fuisset*. Quis autem proprie ille dies Romani incendii? notatur a Tacito *decimusquartus Kal. Sextilium*; sed cum manifesto errore vel librarii, vel ipsius potius, ut vult vir doctissimus in Temporum emendatione l. 5. p. 472. *Nam omnes veteres*, inquit, *incendium illud evenisse non* XIV, *sed* XVI *Kalend. Sextilis tradunt*. Fateor, miratum me cum legerem, et Taciti caussa sedulo inquisivisse. Sed profecto omnis me ratio fugit, aut hic virum illum magnum: et a capite rem inquisivi in Excurs. A. Lips. Magnus Scaliger diem cladis Alliensis in animo habuit, eumque confudit cum die occupatæ et incensæ urbis. Atque ipse errorem in ed. tertia correxit, ut jam notavit Ryckius. Ern.

Inflammaverant] Ed. pr. (et c. Agr.) *inflammaverint*, quod ipsum quoque rectum; et præferrem, si plures libri haberent. Ern. Bud. *inflammaverant*.

Totidem annos mensesque] Tricæ curiosorum hominum, quas non extrico. Computem ab urbe condita? dispar ratio. A Troja incensa? æque dispar. Facile collectu tibi ex Fastis. Ut mihi nunc videntur, tenebræ sunt, quas non illustret ipse Phœbus. Lips. Si de iis, qui tempore incendii vixere, loquitur, ut ante, verum vidit Acidalius, qui corrigi voluit *numerarent*; si de scriptoribus, *numerent* quoque rectum est. Sed illud probo. Ern. Ad tricas curiosorum hominum refer commentum Sam. Petiti, qui Obs. 2, 13. legendum perhibet, *ut Thoth iidem annos—numeraret*.

Usus est patriæ ruinis] Obscurius dictum. De spatio intelligit Pichena; quod sequentibus maxime convenit. Videndum tamen, an etiam respiciat id, quod Sueton. 38. tradit: *pollicitus cadaverum et ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit*: et infra c. 52. dicitur *domum extruxisse civium spoliis*. Ern.

Arva et stagna] Suet. c. 34. et Martialis magis distincte loca ipsa describens 1, 2, 5. *Hic, ubi conspicui venerabilis amphitheatri Erigitur moles, stagna Neronis erant. Hic, ubi miramur velocia munera, thermas, Abstulerat miseris tecta superbus ager*. Lips.

Inde aperta spatia] Bud. *hinc ap. sp.* ut supra c. 11.

Viribus pr. illudere] Sic H. 2, 94. *pecuniæ illudere*. Simile illud Sallustii Cat. 20. *postremo omnibus modis*

"ab lacu Averno navigabilem fossam usque ad ostia Tiberina depressuros," promiserant, squalenti littore, aut per montes adversos: neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia; ac, si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis caussæ. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Averno juga connixus est: manentque vestigia irritæ spei.

XLIII. Ceterum, urbis quæ domui supererant, non, ut post Gallica incendia, nulla distinctione, nec passim erecta, sed dimensis vicorum ordinibus et latis viarum spatiis,

pecuniam trahunt, vexant: ubi v. Cort. Ern.

Ab lacu Averno] Plinius 14, 6. (8.) *Antea Cæcubo erat generositas, quod jam intercidit, et incuria coloni locique angustia: magis tamen fossa Neronis, quam a Baiano lacu Ostiam usque navigabilem inchoaverat.* Lips. Mox ad *depressuros* in margine Guelf. *defossuros;* quæ est glossa. Illud elegans. Cic. Verr. 5, 27. *saxum in mirandam altitudinem depressum:* et non uno loco Plinius major, in delectu talium verborum curiosus. Ern.

Squalenti litore] id est arido, sine arboribus, aut frondibus, aut herbis, et nedum aqua, omni prorsus carens humiditate. Sic Pichena bene. Est autem Græcum (ex αὐχμηρὸν) et poeticum; quod genus non refugit Tacitus: sic *squalentes campi, arenæ, squalida arva.* V. Drakenb. ad Silium 12, 373. Usus tamen est et Curtius 7, 4. sed paullo aliter: *squalida siccitate regio.* At ed. pr. habet *sequenti;* et sic correctum in MS. Guelf. cum ante fuisset *squalenti. Sequens litus* eleganter diceretur, quod est in locis mollibus et planis, ubi nulla saxa, montesve occurrunt, nec difficilis fodientium labor, ut *cera sequi* ap. Plin. ep. 7, 9. Ac, si oppositio esset inter litus sequens, et quod per montes duceretur, præferrem: nunc sequentia sane *squalenti* desiderant, nec est oppositio talis. Ern.

Connixus] Bud. *enixus*, unde Rhen. forsan *annisus.*

Ceterum urbis] Mullerus corrigit, *cetera urbis, quæ* etc. in ceteris nobiscum sentit. Placeret, si quid præcederet, ad quod illa *cetera* referri possent. Nunc, quoniam tantum addere aliquid velle videtur iis, quæ de conatis Neronis dixerat, *ceterum* aptius videtur. Ern.

Quæ domus supererant] Pugnat in se sententia. Si enim supererant, quomodo erectæ? quod in dirutas incensasque convenit. Putarim legend. *quæ domus perierant.* Lips. Hoc dicit Tacitus: Ceterum domus in locis, quæ urbi, post tantum spatii detractum, et regia sua immensa occupatum, reliqua fecerat Nero, ædificatæ, non ut etc. Tanta parte recisa, quæ supererant struendæ domus urbis, seu quibus urbs censeretur et habitaretur, non erectæ etc. Posset et *urbi* legi; sed necesse non est. Gron. Bona sententia est et rebus consentiens, quam ante indicavit Salinerius probavitque Pichena, sed quam e verbis non eruas. Hinc cum Ryckio et Gronovio recepi *domui*, quod hic in Flor. se vidisse testatur, Pichena non vidit: intelligoque domum Neronis. Sed verbum *erectæ* non convenit, quia neutraliter capiendum est, *quæ supererant*, quod necessarium est per Latinitatem, cum Ryckius contra consuetudinem loquendi intelligat *partes.* Itaque correxi *erecta* e MS. Guelf. Reg. ed. pr. Sed idem MS. Guelf. habet *domuum:* nec Tacito alienum, *quæ domuum.* Edd. ante Ryckium omnes *domus.* Domos ædificandas hic locum non habere, patet etiam ex eo, quod mox *ædificiorum* frigidum et supervacuum foret. Ern. Bud. *domus*, sed in marg. a 2. m. *domuum*, et mox *erecta.* Hæc Bip. placent, qui dedere *quæ domuum sup....erecta* hoc sensu; quod ceterum urbis erat ex iis, quæ domuum supererant, s. ex reliquiis, exstructa ædificia. Verum Ryckii et Gronovii, quos et Brot. et Lall. sequuntur, potior mihi videtur sententia, quia cap. præced. immensam illam novam Neronis domum, quæ urbis fere instar esset, descripserat auctor, unde quæ sequuntur sic bene cohærent: *quæ isti immensæ domui supererant* etc. Adde, quod *domui* in Regio cod. quoque reperit Lallem.

Non ut post Gall. inc.] Cf. Liv. 5, 55.

cohibitaque ædificiorum altitudine ac patefactis areis, additisque porticibus, quæ frontem insularum protegerent. "Eas porticus," Nero "sua pecunia exstructurum, purgatasque areas dominis traditurum," pollicitus est. Addidit præmia, pro cujusque ordine et rei familiaris copiis: finivitque tempus, intra quod effectis domibus aut insulis adipiscerentur. "Ruderi accipiendo Ostienses paludes" destinabat, "utique naves, quæ frumentum Tiberi subvectassent, onustæ rudere decurrerent: ædificiaque ipsa, certa sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanove solidarentur; quod is lapis ignibus inpervius est. Jam aqua, privatorum licentia intercepta, quo largior et pluribus locis in publicum flueret, custodes et

Cohibita ædificiorum altitudine] Quod jam ante Augustus fecerat, eadem fini; id est, ad incendia arcenda et maxime ruinas, Strabo l. 5. p. 235. Πρὸς δὲ τὰς συμπτώσεις τὰ ὕψη τῶν καινῶν οἰκοδομημάτων καθελὼν, καὶ κωλύσας ἐξαίρειν ποδῶν ὁ τὸ πρὸς ταῖς ὁδοῖς ταῖς δημοσίαις. Sed et ante Augustum Rutilius orationem dixerat, De modo ædificiorum. Et Augustus quidem pedes 70 tollere permisit: Trajanus dumtaxat 60; ut notat Sex. Aurelius epit. 13. qui modus fortasse et Neronianus fuit. LIPS. Copula e Flor. accessit et Agr. per Ryckium. Est etiam in ed. pr. (In Bud. deest.) Mox *eas* MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. ed. pr. et vett. omnes. Casu *easque* irrepsit in Rhen. sec. inde in Lips. ERN.

Adipiscerentur] Ryck. e Flor. *apiscerentur.*

Quæ frumentum Tiberi subvectassent] Sic MS. Guelf. (Agr.) ut edidit Rhen. (e Bud.) cum seqq. at MS. Flor. ed. pr. *subvecta essent*, non *subvectæ*, ut edd. Puteol. Beroald. male. Ut e passivis interdum contractione activa facta, vid. ad 14, 62. sic distractione passiva. Sic mox c. 45. pro *oravisse* ed. pr. *oratus esse.* *Utique* MSS. Flor. Guelf. edd. vett. ante Rhenanum, qui (e Bud.) dedit *utque.* Vetus restituit J. Gron. ERN. Similia occurrunt in *illusisse* et *illusum esse* 13, 17. et *propulsasse* et *propulsatos esse* apud Apulei. in Apol. ubi v. Pric. ad p. 39.

Saxo Gabino Albanoque] Eadem vis Sabino lapidi tributa ab Isidoro 16, 4. *Sabinus lapis,* inquit, *fuscus addito oleo etiam lucere fertur. Est et quidam viridis lapis vehementer igni resistens.* Sed corrigo, *Gabinus*, e Strabone l. c. p. 238. Γάβιοι μὲν ἐν τῇ Πραινεστίνῃ ὁδῷ κειμένη, λατόμιον ἔχουσα ὑπουργὸν τῇ Ῥώμῃ μάλιστα τῶν ἄλλων. De his similibusque lapidibus imperviis igni vide Vitruvium 2, 7. LIPS. Confundit cum saxo e lautumiis Gabinis lapidem Sabinum, et perperam apud Isidorum hunc in illud commutat. Lapis Sabinus e silicum genere fuit, et propterea non sic aptus ædificiis. Clare Plinius 36, 18. (29.) e quo transscripsit Isidorus: *Varro tradit, Sabinum silicem fuscum addito oleo etiam lucere.* Altera verborum Isidori pars de lapide viridi itidem e Plinio est l. d. c. 22. (49.) Reinesius. ERN.

Albanove] Sic MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. ed. pr. Put. Ber. *Que* casu, ut opinor, irrepsit in ed. Rhen. unde ad ceteras propagatum. Vetus restituit e MSS. Ryckius. Mox dedimus *ignibus*, quod habent MSS. Flor. (Bud. Agr.) Guelf. edd. vett. ante Rhen. omnes: quod jam e Flor. dedit J. Gronov. ERN. Pich. dedit *igni.* Sic jam Rhen.

Quo largior etc.] Freinsh. *quo* deletum cupit, planiorem sic locum fore ratus.

Custodes] Puto custodes istos castellarios appellatos, quia dividiculis (uti veteres dicebant) sive castellis aquarum Præfecti. Lapis Romæ (ap. Grut. p. 601, 7.): CLEMENTI. CAESARVM. N. SERVO. CASTELLARIO. AQVAE. CLAVDIAE. De castellis Hesychius, Vitruvius, Plinius, et Jurisconsulti, tit. D. De aqua quotidiana. Sed et ad tutelam aquarum familiæ publicæ institutæ: *quæ in aliquot ministeriorum species diducuntur, villicos, castellarios, curatores, silicarios, tectores, aliosque opifices*, ait Frontinus l. 2. LIPS. Mihi omnia hic sana et integra. Τὸ *ut* non requiro cum Faerno, quippe quod ex superiori, *utque naves*, intellectu repetam non ad hoc tantum: *custodes* accipio ἐπισκόπου; et procuratores,

subsidia reprimendis ignibus in propatulo quisque haberet: nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambirentur." Ea, ex utilitate accepta, decorem quoque novæ urbi adtulere. Erant tamen, qui crederent, "veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum et altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur: at nunc patulam latitudinem, et nulla umbra defensam, graviore æstu ardescere."

XLIV. Et hæc quidem humanis consiliis providebantur. Mox petita Diis piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano et Cereri Proserpinæque, ac propitiata Juno per matronas, primum in capitolio, deinde apud proximum mare; unde hausta aqua templum et simulacrum Deæ prospersum est; et sellisternia ac pervigilia celebravere

aquas publicas privatorum licentia intercipi prohibituros, et eas uberiores crebrioresque præstituros: et ad hoc vocabulum subaudio ex sequente membro verbum *haberet*. *Aqua*, antehac *privatorum licentia intercepta* etc. *custodes haberet*, i. e. constituerentur ac præessent castellis et salientibus passim in publico certi homines, qui operam darent, ne tantum inde ducerent derivarentque in suum privati, ut partim siccarentur, alibi parum humoris ejacularentur. Habes in lapidd. antiquis (ap. Grut. p. 483.): L. VARRONIO. L. F. PAL. CAPITONI. SCRIBAE. AEDILICIO. etc. CVRATORI. AQVARVM. Item (ib. p. 381.): L. CAESONIVS. C. F. QVIR. LVCILLVS. MACER. RVFINIANVS. etc. CVRATOR. AQVARVM. ET. MINVCIAE. Item: M. GRANIVS. M. F. M. N. CERDO. CVR. AQVAR. ALLIFIS. Denique paterfamilias *quisque in propatulo*, sive in vestibulis ædium, *subsidia reprimendis ignibus haberet*, hoc est, quodvis instrumentum incendiis compescendis; si non omnia singuli, ac nemo non aliqua et fere complura. GRON. Freinsh. *custodes* intelligit servos, *insularios* dictos, insulis scil. ob latronum aut ignium metum adpositos. Zinzerling in Crit. juv. prom. c. 39. pro *custodes* reponi vult *siphones*, quorum quippe mentio in apparatu simili ap. Plin. ep. 10, 42. et Ulp. l. 12. § 18. D. de instr. leg. In Bud. voci *custodes* 2. m. addidit *imposuit*, ut mox, post *ambirentur*, *statuit*.

Mox petita a Diis piacula] Deleo præpositionem; vult enim conquisita piacula sive sacrificia piacularia et sacra, quæ Diis fierent. GRON. Recte, ut judicat etiam Ryckius. Itaque non dubitavi delere, cum minus perspicua passim in hoc scriptore recepta sint vulgo. Petita sunt piacula e Sibyllinis libris, non a Diis, sed ea facta Diis, ut statim traditur: mox *Deum placamenta*. Ceterum initium hujus capitis illustrare conatus est Vignolius, Berolinensis nuper sacerdos, in Hist. Crit. de la Républ. des lettres, t. 8. p. 81. seqq. parum feliciter, ut speciminibus aliquot mox proferendis patebit. ERN.

Vulcano et Cereri etc.] Vignolius videtur existimasse, hæc sacra facta diebus festis, cuique in Kalendario Rom. sacris. Nam eos dies indagat, et hinc argumenta ducit pro tempore ortæ persecutionis adversus Christianos. Frustra. Extraordinariæ istæ supplicationes fuere, quæ die factæ sunt ea, quam Cæsar vel Senatus decrevisset. ERN.

Prospersum] Cod. Agr. *perspersum*.

Lectisternia ac pervigilia] Probe omnino *lectisternia*, cum tamen in vet. Budensi et Flor. sit *sellisternia*: non nefas suspicari *solisternia*; ut intelligat feminas, (receptissimo tunc ritu) corpora in humum abjecisse, ad aras Deorum repsisse. Lucan. 2, 30. *Hæ lacrimis spargere Deos, hæ pectora duro Adflixere solo.* Statius Silv. 5, 1, 162... *omnibus aris Illacrimat, signatque fores et pectore terget Limina.* Et in Livio, Polybio, Apuleio, exempla. LIPS. At ego non dubitavi cum Ryckio et J. Gronovio recipere *sellisternia*, quod præter MS. Flor. et Bud. etiam Guelf. a manu prima habuit, sed correctum est alio atramento in *lectisternia*, sed ita, ut omnes literæ veteres adhuc appareant. *Sellisternia* proprie Deabus, *lectisternia* Diis, ut clarum e loco Valer. M. 2, 1. 2. et *sellisterniorum* etiam alibi mentio:

feminæ, quibus mariti erant. Sed non ope humana, non largitionibus Principis, aut Deum placamentis, decedebat infamia, quin jussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, et quæsitissimis pœnis adfecit, quos, per flagitia invisos, vulgus *Christianos* adpellabat. Auctor nominis ejus Christus, Tiberio imperitante, per Procuratorem Pontium Pilatum supplicio adfectus erat: repressaque in præsens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modo per Judæam, originem ejus mali, sed per urbem etiam, quo cuncta undique atrocia aut pudenda confluunt celebranturque. Igitur primo conrepti, qui fatebantur, deinde, indicio eorum, multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii, quam odio humani generis, convicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut

quæ loca diligenter collegit Chimentellus de honore bisell. c. 31. Adde Ryck. ad h. l. *Sellisternia* etiam probat Græv. ad Cic. Har. R. c. 27. At Vignolius l. c. p. 151. utrumque verbum locum habere putat; quod ap. Livium 5, 13. *lecti strati* dicuntur *Apollini*, *Latonæ*, *Dianæ*, *Herculi*, *Mercurio*, *Neptuno*. Add. 22, 10. Ceterum omnes edd. ante Ryckium *lectisternia*. Ern. Sic et c. Agr. Ita et Bud. in marg.

Sed non ope humana] Hæc et quæ sequuntur transscripsit iterum Sulpicius l. 2. *Neque ulla re Nero efficiebat, quin ab eo jussum incendium putaretur. Igitur vertit invidiam in Christianos, actæque in innoxios crudelissimæ quæstiones: quin et novæ mortes excogitatæ, ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi, aut flamma usti. Plerique in id reservati, ut, cum defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur.* Lips.

Quæsitissimis] Bud. *exquisitissimis.*

Vulgus Christianos appellabat] Sive *Chrestianos*, ut scripsere per inscitiam illi: quod nomen ortum demum observo imperio Claudii extremo. Suidas: Ἐπὶ Κλαυδίου Βασιλέως Ῥωμαίων, Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου χειροτονήσαντος Εὐόδιον ἐν Ἀντιοχείᾳ, μετωνομάσθησαν οἱ πάλαι λεγόμενοι Ναζωραῖοι καὶ Γαλιλαῖοι, Χριστιανοί. Sed et Judæi appellati antea, quod frustra negitant quidam. Aperte Arrianus 2, 9. Ὅταν τινα ἐπαμφοτερίζοντα ἴδωμεν, εἰώθαμεν λέγειν, Οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται. Ὅταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πάθος, τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ᾑρημένου, τότε καὶ ἔστι τῷ ὄντι καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος. Ait, τοῦ βεβαμμένου: qui ergo tincti et baptizati, præter Christianos? Suetonius Claud. 25. *Judæos, impulsore Chresto, assidue tumultuantes, Roma expulit.* Lips. Mox *qui* ante *Tiberio* cum J. Gronovio delevi, quia nec in ed. pr. est: quod passim Tacito additum, ut supra c. 4, 19. Ern. Abest et a Flor. Sed Bud. habet. De nomine *Chrestus* v. Lact. D. Inst. 1, 4, 7.

Pontium Pilatum] Qui sextus Procurator Judææ, cum potestate Præsidis, fuit. Vide Josephum Antiq. 18, 3. Miror autem, cur *Syriæ Procuratorem*, nimis diffuse, Tertullianus dicat in Apol. 21. *Pontio Pilato Syriam tunc ex parte Romana procuranti.* Lips.

Exit. superstitio] Cf. Act. 18, 2. Plin. ep. 10, 97.

Primo] Flor. et Bud. *primum.*

Odio humani generis] Faernum legisse aiunt, *Odio generis convicti.* Sed non ea mens Taciti: est ipsa, quam H. 5, 5. expressit de Judæis: *Apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed adversus omnes alios hostile odium.* Et Arnobius dicit l. 1. Christianis hoc objectum; quia scilicet diversa omnia in moribus et sacris, itemque contagem et congressum eorum, theatra et circos, fugiebant. Lips. *Convicti* scripti (in his Bud.) et edd. ante J. Gron. omnes, præter Flor. unde hic (et Pichena) edidit *conjuncti;* quod ille (et Pich.) interpretatur, confessis adjuncti sunt: sed id verba *in crimine*, deinde *odio g. h.* non patiuntur, nec sensus inde commodus erui potest. Cic. pro Sulla c. 30. *quoties quisquam est in hoc scelere convictus:*

crucibus adfixi, aut flammandi, atque, ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, et circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel curriculo insistens. Unde, quamquam adversus sontes et novissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tamquam non utilitate publica, sed in sævitiam unius, absumerentur.

XLV. Interea conferendis pecuniis pervastata Italia, provinciæ eversæ, sociique populi et quæ civitatum liberæ vocantur. Inque eam prædam etiam Dii cessere, spoliatis in urbe templis, egestoque auro, quod triumphis, quod votis, omnis

et sic aliquoties Suet. ut Claud. 14. ubi quoque male cod. Harlem. *conjunctos*. Tit. 9. ubi liber scr. *convinctos*. Mox MS. Guelf. *ea pereuntibus*, ut e Bud. edidit Rhenanus. Ern.

Aut flammandi] Videtur significare Sulpicius 1 c. *ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi aut flamma usti. Plerique in id reservati, ut, ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur.* Sive malis *alimentis*, aut *materia*. H. 2, 21. *fraude illata ignis alimenta credidit.* Ovidius Met. 14, 533. *picem et ceras alimentaque cætera flammæ Mulciber urebat.* Gron. *Flammandi* scr. (in his Bud.) et edd. omnes præter cod. Agr. in quo *flammati*, quod placet Ryckio. Sed sive hoc, sive illud placeat, sive aliud quid, τὸ *atque* molestum est; quod mihi delendum videtur. *Flammare*, et supplicium hoc illustrat Scaliger Emend. temp. p. 471. Ern. De isto cruciatu v. et Juven. 8, 235. Ex Sulpicii verbis Tacitum emendare parat Hiller. Rac. 20. legit quippe *aut flammati plerique, ubi def.* etc.

In usum nocturni luminis] Pro lychno et lucerna. Credo Juvenalem ad hoc sævitiæ genus spectasse 1, 155. *Pone Tigellinum: tæda lucebis in illa, Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant:* quos versus scio et vulgus interpretum, et egregium Turnebum, longe secius accipere. Ceterum prima hæc exercita in nostrum nomen crudelitas; sanguinis dico: nam Claudius antea tantum expulerat. Sueton. 25. Tertull. Apol. 5. *Consulite commentarios vestros, in illis reperietis, Neronem primum in hanc sectam, tum maxime Romæ orientem, Cæsariano gladio ferocisse.* Lips. MSS. Flor. (Bud.) Oxon. Guelf. ed. pr. *in usu.* Ern.

Circense ludicrum edebat] Hic iterum mire argutatur Vignolius et fallitur. Miratur, nec Lipsium, nec Ryckium aliquid suæ adnotationis ad hæc verba dedisse. Ipse e verbis *plebi permixtus* colligit, sermonem esse de *ludis plebeiis;* eorum initium fuisse, ex Kalendarii indicio, d. XV Nov. unde planissimum esse contendit, adflictionem Christianorum Neronianam cœpisse d. XV Nov. Ἀῤῥοι. Extraordinarii isti ludi fuere, quales Nero et alias, cupidus istius artificii circensis, edidit, auctore Tacito, in hortis suis. Ludi plebeii editi sunt ab Ædilibus Curul. auctore Cicer. Verr. 5, 14. Nec e verbis *permixtus plebi* ullo modo colligi potest, plebeios ludos fuisse. Ern. Plebeii quoque Ædiles plebeios ludos celebrabant. Liv. 31, 4.

Vel circulo insistens] Ego persevero legere *vel curriculo*, sententia plane volente. Nero, inquit, interdum quasi spectator immiscebatur plebi, interdum currui insistebat, ut aurigator. Proprie insistebant. Plinius Epist 9, 6. *Quo magis miror tot millia virorum, tam pueriliter, identidem currentes equos, insistentes curribus homines, videre.* At Neronem currus rexisse, nimis notum: Plinium leviter emendo, 28, 17. (72.) *Feruntque et Neronem Principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario* (imo *trigarium*) *approbare vellet.* Approbare trigarium, valet, ostendere se legitimum aurigam et agitatorem equorum. Lips. *Curriculo* MS. Agr. unde recepit Ryckius, quod vel sic recipiendum erat, sensu et verbo *insistens* flagitante: supra 14, 14. de eodem Nerone: *vetus illi cura erat curriculo quadrigarum insistere.* Ern. Bud. *circulo.*

Inque eam prædam] Bud. *in eamque prædam.*

Auro, quod triumphis] Aurum e tri-

Populi Romani ætas prospere, aut in metu, sacraverat. Enimvero, per Asiam atque Achaiam non dona tantum, sed simulacra Numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Carinate. Ille libertus, cuicumque flagitio promptus; hic, Græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat.

umphis, coronarium capio; quod jam per alios innotuit: sive etiam, quod ab Imperatoribus per triumphos illatum. E votis, quod Senatus in re trepida Jovi aliisque Diis vovebat. Petronius 88. *Ipse Senatus, recti bonique præceptor, mille pondo auri capitolio promittere solet.* Aut ipsi Consules Prætoresve, in provincias et ad bellum ituri. Livius 31, 9. *Ludos Jovi, donumque vovere Consulem, cui provincia Macedonia evenisset, jussit.* Ib. c. 14. *Tum P. Sulpicius, secundum vota in capitolio nuncupata, paludatus cum lictoribus profectus.* Et exempla in Livio sparsim. Lips. De auro e triumphis, posterior ratio vera. Sæpe ap. Livium, Plinium, aliosque commemorantur illatæ templis a triumphantibus res pretiosæ ex auro; quæ domi habere religio erat, malebantque ad ornanda templa Deorum, quam suas domos conferre, ut Cicero etiam in Verrinis docet. Querneus Egreg. c. 14. p. 60. intelligit manubias s. pecuniam e præda divendita, cujus pars templis illata. Male. Ea pecunia in ærarium illata est. Mox pro *prospere* Acidalius *prospera re*; quod probo. Ern.

Simulacra Numinum abripiebantur] Pausanias 10, 7. *Non postremo Neronis impietatem Dei donaria effugere potuerunt. Is enim æneas quingentas, partim Deorum, partim hominum, sustulit imagines.* Plinius ait 34, 8. (19, 23.) clarissima quæque signorum *violentia Neronis in urbem convecta, et in sellariis domus aureæ disposita fuisse.* Lips.

Acrato ac Secundo] Prior horum nominatus et Dioni Chrysostomo, et tota res et rapina hæc denarrata: sed nomen corruptum est in libris. Verba in oratione, quam *Rhodiacam* inscripsit: Ἴστε γὰρ Ἀκράτων ἧκε μόνος, τὴν οἰκουμένην σχεδὸν ἅπασαν περιελθὼν, τούτου χάριν, καὶ μηδὲ κώμην παρεὶς μηδεμίαν, ὡς κἀνθάδε ἧκε. Corrupta, inquam, priora palam, et viri duo doctissimi mederi prætentarunt: ego faciam. In scripto codice aiunt esse: Ἀκράτων ἐκεῖ μόνος. Lego, ἴστε γὰρ, Ἄκρατος ἐκεῖνος, τὴν οἰκουμένην. Vertenda: *Nostis enim, Acratus ille, omnem orbem fere pervagatus, illius rei gratia* (statuas auferendi, et talia ornamenta) *et nullum pagum etiam aut vicum omittens, ut huc etiam venerit.* Hæc vera lectio, et Tacitus firmat, quod ad nomen attinet: in re autem, lucem a Dione etiam ipse capit, capietque: locum totum vide. Volebam etiam legere, Ἄκρατος τοῦ ἡγεμόνος, ex vulgata editione; quod esset, *Acratus Principis*, libertus scilicet aut servus: sed verius habeo, quod dixi. Lips. In ed. Morelli fol. Par. 1623. is homo dicitur Κράτων.

Secundo Carinate] Suspicari possis, Rhetorem illum esse, quem Dio 59, 20. scribit a Caio in exsilium missum, quia contra Tyrannos declamitaverat; quemque Juvenalis tangit 7, 204. *Sicut Thrasymachi probat exitus, atque Secundi Carinnatis.* Tinctum eum eloquentia litterarumque studiis, Taciti consequa verba indicant. Lips. MS. Fl. (Bud.) Guelf. *Caprinate.* Ab ed. pr. plane abest. In margine Guelf. nomen scriptum eo compendio, quod in Flor. auctore J. Gronovio: unde patet id esse *Caprinate*, non *Caprenate*, ut legebat Pichena. Ern.

Ore tenus exercitus] h. e. ut posset de philosophia, virtutibus vitiisque, Græcorum more, disserere. Nescio, quare offendat hic loquendi modus Rhenanum, qui *ore tenus* auctoritate MS. Bud. deleri malebat, nec sic dici putabat. Immo oppositio hoc verbum desiderat, et commode sic dicitur. Exercuerat se homo Græca doctrina hactenus, ut ore ac lingua se philosophum probaret. Adde 16, 32. Ern.

Non induerat] Tentabam, *imbuerat.* Nunc adfirmo vulgatam scripturam: et perplacet metaphoræ honestas, qua ipsa usus Agellius 2, 29. de Æsopo fabulatore; *qui*, inquit, *res salubriter ac perspicienter animadversas in mentes animosque hominum cum audiendi quadam illecebra induit;* non, ut corrumpunt, *induxit.* Lips. Verbum *inducre*, ad hunc modum dictum ex Gr. ἐνδύσασθαι, copiose illustrat et h. l. *induerat* defendit Gataker. Advers. 1, 9. Ern. Claud. in 2. Cons. Stil. 121. *his mori-*

Ferebatur "Seneca, quo invidiam sacrilegii a semet averteret, longinqui ruris secessum oravisse, et, postquam non concedebatur, ficta valetudine, quasi æger nervis, cubiculum non egressus." Tradidere quidam, "venenum ei per libertum ipsius, cui nomen *Cleonicus*, paratum jussu Neronis; vitatumque a Seneca, proditione liberti, seu propria formidine, dum simplici victu et agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, profluente aqua vitam tolerat."

XLVI. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Præneste, tentata eruptione, præsidio militis, qui custos aderat, coerciti sunt; jam "Spartacum et vetera mala" rumoribus ferente populo, ut est novarum rerum cupiens pavidusque. Nec multo post clades rei navalis accipitur; non bello; quippe haud alias tam inmota pax: sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero jusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores, quamvis sæviente pelago, a Formiis movere: et gravi Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis littoribus inpacti, triremium plerasque et minora navigia passim amiserunt.

XLVII. Fine anni vulgantur prodigia, inminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non alias crebrior, et sidus cometes,

bus induit annos. Hoc loco motus, simulque frequenti apud nostrum usu contrario metaphorico vocis *exuere* motus, P. Faber Sem. 2, 16. ab emendando loco manum abstinuit. Cf. et Barth. ad Claud. Arnz. ad Plin. Paneg. c. 81. Burm. ad Petron. c. 4. Vide et Gell. 2, 29.

Ferebatur Seneca] Rhen. e Bud. sic restituit: prius erat *ferebant Senecam.*

Oravisse] Ed. prima *oratus esse.* Respice ad c. 43. ubi *subvectassent.*

Valetudine] Bud. solet *valitud.*

Dum persimplici victu] In tantis opibus magna et rara abstinentiæ laus. Ipse de se Ep. 84. (83.) *Panis deinde siccus et sine mensa prandium, post quod non sunt lavandæ manus. Dormio minimum. Consuetudinem meam nosti: brevissimo somno utor et quasi intervigilo:* ubi ex veteri libro adsero, *et quasi interjungo*, ab aurigis metaphora. Ep. 109. (108.) *Inde in omnem vitam unguento abstinemus, quoniam optimus odor in corpore est nullus. Inde vino caret stomachus: inde in omnem vitam balneum fugimus:* et plura ibidem. LIPS. MS. Flor. *persimplici*, quod receptum a Pichena. Vulgo ante *pro simplici.* Mox MS. Bud. *tolerabat*, forte *toleraret.* ERN. Bud. bene *dum simplici victu.* Sic Rhen. Habet tamen et noster c. 48. *perseverum.*

Qui custos adesset] MS. Corb. *aderat.* ERN. Sic et c. Agr. Recepi cum Bip.

Mala rumoribus] Hic pessime Bud. *malorum moribus.* Mox pro *ferente* Heins. conjicit *serente*, haud ita male.

Dum promontorium Miseni] Classis Romana in portu Misenensi ordinariam stationem habebat, uti Alexandrina Puteolis, ut Strabo 17. p. 793. indicat. Promontorium hoc infame naufragiis, uti e Seneca colligas epist. 78. (77.) ubi de Alexandrinis navibus: *Cum intravere Capreas et promontorium, ex quo Alta procelloso speculatur vertice Pallas, ceteræ velo jubentur esse contentæ.* Statius Silv. 3, 2, 23. *Prima salutavit Capreas, et margine dextro Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Minervæ.* Libabant ergo procellosæ illi Palladi nautæ, periculo maris defuncti. LIPS.

Et sidus cometes sanguine illustri semper Neroni expiatum] Grotius delebat *semper*, quod raro cometæ apparent; nec nisi semel ante apparuerat cometes sub Neronis imperio. (a. u. 813. cf. 14, 22.) Ergo mallem *Neroni* delere, aut pro eo *tyranni* legere; quod melius. Auctor mihi Sueton. Ner. 36. ubi de eodem comete agitur: *Ut ex Babilo astrologo didicit, solere Reges talia ostenta cæde aliqua illustri expiare, atque a semet in capita procerum depellere* etc. ERN.

sanguine inlustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorumve animalium partus abjecti in publicum, aut in sacrificiis, quibus gravidas hostias inmolare mos est, reperti. Et in agro Placentino, viam propter, natus vitulus, cui caput in crure esset: secutaque haruspicum interpretatio: "parari rerum humanarum aliud caput; sed non fore validum, neque occultum; quia in utero repressum, aut iter juxta editum sit."

A. U. 819. A. C. 66.

XLVIII. Ineunt deinde Consulatum Silius Nerva et Atticus Vestinus, cœpta simul et aucta conjuratione, in quam certatim nomina dederant, Senatores, Eques, miles, feminæ etiam, cum odio Neronis, tum favore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignesque familias paterna nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes. Namque facundiam tuendis civibus exercebat, largitionem adversus amicos, et ignotis quoque comi sermone et congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul gravitas morum, aut voluptatum parsimonia: lenitati ac magnificentiæ, et aliquando luxui indulgebat: idque pluribus probabatur, qui, in tanta vitiorum dulcedine, summum Imperium non restrictum nec perseverum volunt.

XLIX. Initium conjurationi non a cupidine ipsius fuit:

Gravidas hostias immolare] Pauca super eo sacrorum ritu. Trahere huc possis illud Festi: *Confeta sus, quæ cum omni fetu adhibebatur ad sacrificium.* Lips. Adde eundem Festum in *horda:* quem locum jam laudavit Ryckius. Ern.

Quia in utero repressum] Intellige: quia caput jam in utero loco suo motum et retro versum sit, ut cum crure demum prodierit; s. brevius, corruptum ac vitiatum sit. Cic. Brut. 4. *omnis fœtus repressus, exustusque flos siti veteris ubertatis exaruit.* Porro vel *et* legendum, vel *aut* pro *et* accipiendum. Muretus corrigebat *at*, quod et ipsum rectum: et quod idem *non in u. r.* id probare cum Broterio non possum, qui adeo in textum recepit: nam *iter juxta editum* refertur necessario ad alterum membrum *neque occultum:* prius igitur ad imbecillitatem; quare negatio locum non habet. Ern.

Silius Nerva] E fastis et lapidibus *Silanus Nerva.* Lips. Sic etiam Perizonio placebat, item Norisio in ep. Consulari. Vid. tamen ad 4, 68. Ern. Sed ibi ex lapid. *Silianus.*

Facundiam tuendis civibus] Has omnes laudes ejus cecinit quicumque ille adolescens poeta, in Panegyrico ad Pisonem. Lips. Mox MS. Reg. *largitiones*, non male. Deinde malim *comis sermone et congressu;* etsi vulgatum quoque ferri posse video. Ern. Bip. malunt *communis*, ut ap. Nepotem in Attico 3. *communis infimis.* Adde Cic. ad Div. ep. 4, 9.

Lenitati ac magnificentiæ] Verbum *lenitati* nimis bonum est, quam ut h. l. aptum sit: et *gravitas* videtur requirere *levitati.* Levitas autem est in sumtibus ad captandam gratiam, aut ad speciem majorem induendam. Ern.

Pluribus probabatur] Aut ita dicuntur h. l. *plures*, ut οἱ πολλοὶ, etiam πλείονες, ap. Græcos de populo; aut legendum mox *volebant*, si de majori hominum, qui tum fuere, numero intelligatur. Ern.

Non a cupidine] Ego quoque cum J. Gronovio *cupidine* recepi, quod id etiam in MS. Guelf. ed. pr. reperi. Ceteræ edd. omnes *cupiditate*, quod tamen eodem redit. Ante *conjurationis* MSS. plures et ed. pr. Vulgatum exquisitius est. Ern. *Cupidine* habent et Flor. Agr. Bud. Hic etiam *conjurationi*, sed Agr. *conjurationis.*

nec tamen facile memoraverim, quis primus auctor, cujus instinctu concitum sit, quod tam multi sumpserunt. Promptissimos Subrium Flavium, Tribunum Prætoriæ cohortis, et Sulpicium Asprum Centurionem exstitisse, constantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiusque Lateranus, Consul designatus, vivida odia intulere. Lucanum propriæ caussæ accendebant, quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratque ostentare, vanus æmulatione. Lateranum, Consulem designatum, nulla injuria, sed amor Reipubl. sociavit. At Flavius Scevinus et Afranius Quinctianus, uterque Senatorii ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capessivere: nam Scevino dissoluta luxu mens, et proinde vita somno languida: Quinctianus mollitia corporis infamis, et a Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias ultum ibat.

L. Ergo, dum "scelera Principis, et finem adesse Imperii, deligendumque, qui fessis rebus succurreret," inter se aut inter amicos jaciunt, adgregavere Tullium Senecionem, Cervarium Proculum, Vulcatium Araricum, Julium Tugurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, Equites Romanos: ex quibus Senecio, e præcipua familiaritate Neronis, speciem amicitiæ etiam tum retinens, eo pluribus

Subrium Flavium] Dioni 62, 24. dicitur Σούβιος Φλάβιος· et statim Σουλπίκιος Ἄπρος, qui nostro est *Asper*. Lips. Ex Tacito emendandum esse Dionem, recte judicat Reimarus.

Premebat Nero] Sed idem tamen post mortem famam ei non invidit, id est legi et edi permisit. Hoc vult inscriptio vetus (ap. Grut. p. 354, 2. qui eam suspectam habet): M. ANNAEO LVCANO CORDVBENSI POETAE BENEFICIO NERONIS FAMA SERVATA. Gaude liberrime poetarum: litasti genio Æternitatis. Lips.

Prohibueratque ostentare, vanus assimulatione] Quinquennali ludicro, cum Orpheum Lucanus recitasset, coronatus contra Neronem est; quod ægre tulit citharœdus Princeps. Statius Silv. 2, 7, 58. *Ingratus Nero dulcibus theatris, Et noster tibi præferatur Orpheus.* Sed quid sibi vult hic *vanus adsimulatione*? An, quod Nero vano et irrito conatu assimulare et reddere Lucani versus voluit? Ita scriberes *assimilatione*. Sed non placet: ne Farnesianum quidem scriptum, *vana assimulatione*. Lego clarius, *vanus æmulatione*. Lips. *Æmulatione* placet etiam Ursino et Freinshemio, sed simul *vana: vanus æmulatione* Heinsio in marg. Morell. *Vanus adsimulatione*, non intelligo. *Ostentare* pro ostendere, i. e. edere, recitare etc. Ern. Bip. sequuntur Lipsii conjecturam. Sequor et ego. Freinsh. volebat *vanissima æmulatione*, quod ad vulg. probe accedit. Jac. Gron. in subsidium vulgatæ lectionis adfert ex 16, 17. *adsimulatas Lucani literas.*

Afranius Quinctianus] MS. Guelf. edd. veteres plures *Quintilianus*. Ern. Bud. *Quintianus.*

Quinctianus molli corpore] Farnes. *mollitie corporis.* Ita Latinis dicta, ἡ θήλεια νόσος. Ovidius: *Mollis erat, facilisque viris Pacantius heros.* Lips. Sed MS. Flor. *mollitia corporis.* Ed. pr. *mollitie:* idque receptum Pichenæ. Vid. ad 11, 2. Ern. Bud. *molli corpore.*

Et finem adesse Imperii] MS. Reg. Agr. Corb. ed. pr. *Imperio*, melius e Taciti more. Ern. Bud. *Imperii.*

Antonium Natalem] Non arbitror illum esse, quem Seneca cum probro describit ep. 87. *Nuper Natalis tam improbæ linguæ, quam impuræ, in cujus ore feminæ purgabantur.* Lips.

Senecio e præcipua] Ergon' ille, qui 13, 12. una cum Othone familiarissimus Neroni ostenditur, libidinum ejus in Acten administer et interpres? Putem: sed ibi Claudius Senecio dicitur, hic Tullius. Itaque me sustineo. Lips.

periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat: ceteris spes ex novis rebus petebatur. Adscitæ sunt, super Subrium et Sulpicium, de quibus retuli, militares manus, Granius Silvanus et Statius Proximus, Tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus et Venetus Paullus Centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo Præfecto videbatur, quem, vita famaque laudatum, per sævitiam inpudicitiamque Tigellinus in animo Principis anteibat, fatigabatque criminationibus, ac sæpe in metum adduxerat, quasi "adulterum Agrippinæ, et desiderio ejus ultioni intentum." Igitur, ubi conjuratis, Præfectum quoque Prætorii in partes descendisse, crebro ipsius sermone facta fides; promptius jam de tempore ac loco cædis agitabant. Et "cepisse inpetum" Subrius Flavius ferebatur, "in scena canentem Neronem adgrediendi; aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus." Hic occasio solitudinis; ibi ipsa frequentia, tanti decoris testis, pulcherrimum animum exstimulaverant; nisi inpunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus adversa.

LI. Interim cunctantibus prolatantibusque spem ac metum, Epicharis quædam, incertum quonam modo sciscitata, (neque illi ante ulla rerum honestarum cura fuerat) accendere et arguere conjuratos; ac postremo lentitudinis eorum pertæsa, et in Campania agens, primores classiariorum Misenensium labefacere, et conscientia inligare connixa est tali initio. Erat

Super Subrium] Libri mei, *per Subrium*. LIPS.

Granius Silvanus] Bud. *Gaius Silanus*.

Maximus Scaurus] Spanhem. de Us. et Pr. Num. t. 2. p. 37. corrigit *Mamercus*, quod nuspiam Scauris hoc cognominis tribuatur. De antiquioribus temporibus concedo. At his temporibus cognomina multiplicata; unde nihil certi sine libris dici posse arbitror. ERN.

Aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret] Conjiciebam: *cum madens vino per noctem*. GRON. Mullerus malit, *aurea in domo*, quæ sc. ita ampla, ut urbis instar haberet. c. 42. Cf. mox c. 52. Prodest etiam, quod sequitur, *huc illuc*, quod ædibus aptius videtur, quam urbi. Sic placebat et Mureto, non probante Broterio, qui cum Huetio de incensa domo Neronis accipit. Sed conjuratos voluisse domum Neronis incendere, vix credam. ERN. Non video, cur non, qui tollere monstrum hominis parabant, domo ejus ignem injicere tentassent. Sic vanæ sunt doctorum conjecturæ, et sanus locus. Acid. *ardente* exponebat crebris luminibus et facibus inlustri. Bip. placet conjectura Gron. quam emendant ita: *cum madens homo*, sic pro indignitate scil. collato 13, 25. Cum incendio, cujus ipse Nero exemplum dederat, bene convenit ista *huc illuc cursitatio*. At Heins. dabat *marcente domo*, i. e. familia nocturnis comessationibus marcida.

Spem ac metum] Nec male, *spe ac metu*. LIPS. Probat Acidalius, conjiciens etiam *spem inter ac metum*. Vulgatum interpretor conatum cum spe ac metu conjunctum. Vid. ad 14, 63. supra c. 42. *spes inrita* pro conatu inrito. ERN.

Quonam modo sciscitata] id est, unde aut per quem odorata de conjuratione. Sperne Vertranii *suscitata*. LIPS. Mox *accendere et arguere* est accendere arguendo, velut ignavos esse ac tardos etc. Post *labefacere* est avertere a fide in Neronem. ERN.

Erat Chiliarchus] Ita libri. Vulgo *navarchus*. Bene Chiliarchus, pro Tribuno: sicut et Centuriones reperies plus semel in classe. LIPS. *Navarchus* etiam MSS. (Bud.) Guelf. et alii, at

Chiliarchus in ea classe Volusius Proculus, occidendæ matris Neronis inter ministros, non ex magnitudine sceleris provectus, ut rebatur. Is mulieri olim cognitus, seu recens orta amicitia, dum "merita erga Neronem sua, et quam in inritum cecidissent," aperit, adjicitque questus, et "destinationem vindictæ, si facultas oriretur," spem dedit, posse inpelli, et plures conciliare: nec leve auxilium in classe; crebras occasiones; quia Nero multo apud Puteolos et Misenum maris usu lætabatur. Ergo Epicharis plura: et omnia scelera Principis orditur: "neque se jactare, quod inane esset; provisum, quonam modo pœnas eversæ Reipublicæ daret: accingeretur modo navare operam, et militum acerrimos ducere in partes, ac digna pretia exspectaret." Nomina tamen conjuratorum reticuit. Unde Proculi indicium inritum fuit, quamvis ea, quæ audierat, ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, et cum indice composita, nullis testibus innixum facile confutavit. Sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone, haud falsa esse, etiam quæ vera non probabantur.

ed. pr. *Chiliarchus*, et MSS. Reg. Corb. Ern.

Si facultas oriretur] MS. Guelf. *oreretur* a manu pr. ut sæpe in scriptis. Ceterum promtum esset conjicere *offerretur*. Ern.

Ergo Epicharis plura: et omnia] Pichena interpretatur, plura promsit et conjurationem aperuit. Si Tacitus sic scripsit, vix alius sensus esse potest; nisi quod non de conjuratione capiam, quam sequentibus prodit. Sed sane nimis abrupta hæc oratio; unde plerisque corruptus locus videtur: neque tamen adhuc satis commodam emendationem vidi. Sensus quidem hic desideratur: Ergo hoc initio oblato perficiendi consilium, accendere animum hominis tentans, addit dictis plura, quæ hanc vim habitura sperat, de injuria ei facta. Ern.

Neque Senatui quid manere] Vatic. codicis scripturam (quæ et Flor. et Agr.) expressi: nec dissentit Farnesianus, nisi quod refert, *quod manere*. (Sic et Bud.) Quis Castor aut Pollux liberat me ab hoc æstu? Forte, *neque se nautam quidem manere;* quasi attollens conjuratorum numerum splendoremque id dicat mulier: etiam ipso cessante, provisum viris melioribus quomodo nefarius ille pœnas daret. Lips. Non lubet conjecturas virorum doctorum adscribere. Adeo parum in iis opis ad locum sanandum, adeo longe a scriptura et sensu recedunt institutæ orationis. Ego conjeci Tacitum scripsisse *neque salvi quid manere.* Est conclusio orationis de sceleribus Principis et facinoribus: hinc commodus transitus ad *pœnas eversæ Reipublicæ:* Reipublicæ eversæ aptissimum *nihil salvi.* *Eversæ* bene e Flor. Pichena. Sic etiam MS. Guelf. ed. pr. omnesque ante Rhen. qui primus (e Bud.) *versæ* dedit: quod tamen etiam sic dicitur apud nostrum (3, 54.) probaturque Gronovio ad Senec. de Benef. 5, 16. Ern. Lall. supplet *potestatis* quid *ac dignitatis*, quod non plane spernendum. Hiller. Rac. 19. levi mutatione efficit, *ne Senatum quidem manere*, scil. in fide, quo sensu id verbi H. 1, 76. et passim. Sic fere jam Grotius, qui conjiciebat, *neque Senatui fidem manere.* Bip. e lectione Puteolani, qui, cod. Genuensi usus, ita dedit: *neque Senatui quod inane esset*, quod secuti Rhen. et Alciatus, ingeniose exculpunt, quod vero perquam simile: *neque se jactare, quod inane esset.* Recipiendum puto; verum cum Rhen. tollendum quod sequitur *sed*, ex posteriori syllaba vocis præcedentis ortum.

Navare operam] Sic habent MSS. Flor. (Bud.) Oxon. Guelf. et mox *ducere.* Recte. Nam sic *accingi* construitur. Unde bene receptum a Ryckio et J. Gronovio. Edd. antea omnes *navaret* ac *duceret.* Mox edd. ante Rhen. MS. Guelf. vitiose *multum* pro *militum*. Ern. Bud. *militum.*

Quæ vera n. probabantur] i. e. quorum veritas nondum, ob testium defectum, patebat. MSS. Reg. Guelf. *pro-*

LII. Conjuratis tamen, metu proditionis permotis, placitum maturare cædem apud Baias in villa Pisonis; cujus amœnitate captus Cæsar creber eo ventitabat, balneasque et epulas inibat, omissis excubiis et fortunæ suæ mole. Sed abnuit Piso, "invidiam" prætendens, "si sacra mensæ, Diique hospitales cæde qualiscumque Principis cruentarentur: melius apud urbem, in illa invisa et spoliis civium exstructa domo, vel in publico patraturos, quod pro Republica suscepissent." Hæc in commune: ceterum timore occulto, ne L. Silanus, eximia nobilitate disciplinaque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus, imperium invaderet; prompte daturis operam, qui a conjuratione integri essent, quique miserarentur Neronem, tamquam per scelus interfectum. Plerique, "Vestini quoque Consulis acre ingenium vitavisse Pisonem" crediderunt, "ne ad libertatem moveretur, vel, delecto Imperatore alio, sui muneris Rempublicam faceret." Etenim expers conjurationis erat; quamvis super eo crimine Nero vetus adversus insontem odium expleverit.

LIII. Tandem statuere, circensium ludorum die, qui

bantur, solenni in libris Taciti aberratione, ut sæpe vidimus. Add. c. 59. Rectum etiam esset *probarentur*: sed *probabantur* (Bud. et) omnes edd. et a Tacito non abhorrens. Mox *permotis*, quod e Flor. addidit Pichena, etiam MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. et vett. omnes. In recentioribus et Lipsianis excidit, casu, ut opinor. Idem pro *cujus amœnitate* legendum putat *quo*, *ejus amœn.* ex quo facile fieri potuit *quoius*, *cujus*. Heinsius autem *creber eo* ap. Ryckium, et in marg. Morell. Lipsius *crebro eo*. ERN. Hic Heinsium sequor cum Bip. Bud. pro *placitum* habet *placuit*, et mox *balnea*.

Fortunæ suæ mole] Intelligi posse putavi, nixus vel fretus. Ac veritus sum, ne tale verbum exciderit; esset enim durior ellipsis. Sed pendet ab *omissis*, et intelligendum est, *et fortunæ suæ mole omissa*, i. e. apparatu solito, comitatu etc. Sic ὄγκος dicitur Græcis. Josephus 18, 6, 9. ὄγκον πραγμάτων de imperio. ERN.

Ne L. Silanus] De quo inferius 16, 7. sq. LIPS. Augusti abnepos, filius ejus, de quo 13, 1.

A conjuratione integri] MS. Bud. *conjurationem*: unde Rhenanus corrigebat *conjuratione*, quod est in ed. pr. aut *conjurationis*. Ceteri libri in vulgato consentiunt, quod verum puto. ERN. Verba Rhenani male cepit Gron. Rhen. scil. refert, in Bud. esse *conjuratioñ integri*, quod legendum *conjuratione* aut *conjurationis integri*. Ipse tamen servat vulg. cum præpositione, quæ omissa in Bud.

Ne a libertate moveretur] Vatic. *ne ad libertatem moraretur*. Ducit me sententia, ut legam, *ne aut libertatem moliretur*. Duplex videlicet a Vestino metus: ne aut homo acer ad libertatem populum vocaret, aut alium a Pisone Principem deligeret. LIPS. Videndum an fuerit, *ne a libertate moveretur*. Justinus 2, 9. *Hujus virtute cum admonita civitas libertatis esset*. GRON. Lectio Vatic. cod. est etiam in libro Agric. ed. pr. unde Brot. recepit *ad libertatem*. Vulgata est in MSS. Flor. (Bud.) Guelf. et in edd. inde a Puteol. omnibus: eamque veram puto. *Libertate moveri* dicitur, qui dulcedine ejus captus, ejus maxime rationem habet: ut *pecunia moveri* amantes pecuniæ, qui ejus spem in omnibus sequuntur. Si *a* displiceat, possis corrigere *aut*, præsertim cum libri quidam habeant *ad*. ERN. Pichenam si audias, cod. Flor. habet *ne ad libertate moreretur*, unde bene ex ipsius et Mureti et aliorum sententia, *ne ad libertatem* Populo Rom. restituendam *moveretur*. Gruterus malebat *Libertate* scil. Dea. Ceterum quoad sensum non differt lectio, quam probat Ernesti et sequitur Lall.

Die, qui Cereri celebratur] Qui dies pridie Idus Apriles, ita notatus Kalen-

Cereri celebratur, exsequi destinata; quia Cæsar, rarus egressu, domoque aut hortis clausus, ad ludicra circi ventitabat, promptioresque aditus erant lætitia spectaculi. Ordinem insidiis composuerant, "ut Lateranus, quasi subsidium rei familiari oraret, deprecabundus et genibus Principis accidens, prosterneret incautum premeretque, animi validus et corpore ingens: tum jacentem et inpeditum Tribuni et Centuriones, et ceterorum ut quisque audentiæ habuisset, accurrerent trucidarentque;" primas sibi partes expostulante Scevino, qui pugionem templo Salutis (in Etruria), sive, ut alii tradidere, Fortunæ Ferentino in oppido, detraxerat, gestabatque vel-

dario veteri: LVDI. CERERI. et biduo ante LVDI IN CIRCO. Infra noster: *utque circensium Cerealium ludicrum, pluribus equorum cursibus celebraretur.* Dio 47, 40. inter prodigia refert, quod *Ædiles Cereri, loco circensium et equestrium ludorum, gladiatorios exhibuerint.* Ovidium adde Fast. 4, 389. sq. et nummum veterem: MEMMIVS AED. CERIALIA PREIMVS FECIT. Quod Cæsaris et Tulli ævo factum. Vide Politianum Miscell. c. 85. LIPS. MS. Guelf. ed. pr. *diem*, male. Broterius bene, ut opinor, e Kalendariis antiquis docet diem XIX Apr. intelligendum, s. XIII Kal. Mai. *Domoque* etiam ed. pr. ut Fl. MS. ERN. Bud. *domo.* De nummo v. Eckhel in Doctr. NN. vett. vol. 5. p. 252.

Genibus Pr. accidens] Sic bene Rhen. (ex ingenio) Edd. superiores omnes, MS. Guelf. (et Bud.) *accedens.* Mox *ingens*, quod idem (e Bud.) dedit. MS. Guelf. ed. pr. ceteræ ante Rhen. *vigens.* ERN. *Corpore ingens*, ut H. 1, 53. Bip. magis placet *vigens.*

Ut quisque audentiæ] Lectio a Vatic. est. Farnes. *audaciæ habuisset:* corrupte triti libri, *audivisset.* LIPS. *Audentiæ* etiam ed. pr. MS. Guelf. *audaciæ*, et edd. ante Rhen. qui induxit, nescio quare, *audivisset*, (ego scio e Bud.) quod servatum est ad Lipsium usque. ERN.

Templo Salutis in Etruria] Quantum intelligere potui, sic plerique capiunt, ut templo, sive Salutis, sive Fortunæ fuerit in Ferentano oppido Etruriæ: unde Cluverius corrigit *Ferentino*, ut est ap. Sueton. Oth. 1. quod probabat Ryckius: recepit Broterius. Omninoque nullos *Ferentanos* agnoscit J. F. Gron. ad Liv. 9, 15. etsi Strabo l. 5. p. 226. diserte Φερεντανὸν Etruriæ memorat. Sed dubium esse potest, an *in Etruria* etiam ad oppidum Ferentanum referendum sit. Saltem modus loquendi vix pati videtur. Dixisset opinor: *templo Salutis, s. u. a. t. Fortunæ, Ferentano in Etruria oppido.* Si porro *in Etruria* proprie ad Salutis templum refertur, ut videtur voluisse Heinsius, qui in margine Morell. verbis *Ferent. in oppido* adscripsit *in Sabinis:* nimis indefinite locus templi et contra consuetudinem accurate scribentium indicatur. Itaque putem, *in Etruria* esse e nota addita verbis *Ferent. in oppido*, qualis illa Heinsiana, quæ postea in textum irrepsit. Atque sic definitio illa loci Ferentano in oppido erit communis utrique, aut templum Salutis Romanum intelligeretur, quod in monte Quirinali fuit votum a Junio Bubulco et pictum a Q. Fabio. Id templum Salutis simpliciter centies apud veteres dicitur, ut apud Obsequentem c. 71. 103. sed illud verius. Nam c. 55. inducitur ipse Scevinus dicens, pugionem illum olim regione patria cultum fuisse. ERN. Uncinis includenda *in Etruria*, quippe e marg. intrusa. *Ferentino* rectius dici videtur. Ap. Strabonem quoque Φερεντινόν. In fine pro *regione patria* legendum *religione patria.*

Detraxerat] Ut donaria in templis, cum consecrantur, *reponi*, sic, cum auferuntur, *detrahi* proprie dicuntur. Sic plane, ut apud nostrum, *gladius delubro detractus* ap. Suet. Vit. 8. *Detracta templis dona* Ner. 32. Detrahi etiam clypei, imagines dicuntur suspensæ in templis, aut curiis etc. ERN.

Gestabatque velut] Gestabatne pugionem? non is mos Romæ, et per hanc vanitatem homo se palam retexisset. Aliud omnino verbi fuisse suspicor: *servabatque, jactabatque*, aut tale. LIPS. *Jactabat* placet Heinsio. ERN. Bip. reddunt, amabat, maxime colebat.

ut magno operi sacrum. "Interim Piso apud ædem Cereris opperiretur, unde eum Præfectus Fenius et ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antonia, Claudii Cæsaris filia, ad eliciendum vulgi favorem:" quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamvis absurdum videretur, aut inanem ad spem Antoniam nomen et periculum commodavisse, aut Pisonem, notum amore uxoris, alii matrimonio se obstrinxisse; nisi si cupido dominandi cunctis adfectibus flagrantior est.

LIV. Sed mirum, quam inter diversi generis, ordinis, ætatis, sexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint; donec proditio cœpit e domo Scevini; qui pridie insidiarum multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignavit; promptum vagina pugionem, de quo supra retuli, "vetustate obtusum" increpans, "asperari saxo, et in

Magni operis sacrum] Pichena ex Flor. colligit, *magno operi*. Neque ego olim male, *magnis operis*, multitudinis numero. Lips. Vulgatum tamen Græcismo posset defendi. Apollonius Rhodius 2, 688. Εἰ δ' ἄγε δὴ νῆσον μὲν ἑώου Ἀπόλλωνος· τὴν δ' ἱερὴν κλείωμεν. Strabo l. 14. p. 682. Εἶτ' ἄκρα Πηδάλιον, εἰς τὴν ὑπέρκειται λόφος τραχὺς, ὑψηλὸς, τραπεζοειδὴς, ἱερὸς Ἀφροδίτης. Lucianus Hermotimo 40. Κάλπις ἀργυρᾶ πρόκειται ἱερὰ τοῦ Θεοῦ. Nam *magnis operis* omnino male. Plinius 11, 37. (63.) *Lupi dexter caninus in magnis habetur operibus*. Gron. MS. (Bud.) Guelf. *magni operis:* sic edd. ante Pich. præter pr. quæ habet *magnoperis*, ut in cod. Agr. quod idem est cum Flor. *magno operis*. Ceterum genitivus non male defenditur a Gronovio. Sic dixit ipse Cicero Verr. 1, 18. *insula horum Deorum sacra putatur*, et similiter alii. Ern. Pro *magni operis* Bip. vellent *magnopere*.

Quamvis absurdum videretur et inane, aut ipsi Antoniam nomen et periculum commodavisse] Rodolphus peracute, *aut inani spei Antoniam*. Hi tales homines, si ad criticam serio se dedissent, quid non pervidissent? Et tamen nos Pelei placemus nobis in hac machæra. Lips. Quod nunc est in textu debetur Pichenæ, qui sic correxit e Flor. lectione *aut inane aut spem*, quæ est etiam in ed. pr. Prius *aut* etiam est in MS. Guelf. Quod Agricolæ tribuit Lipsius pro conjectura, est in MS. Agr. unde Ryckius in textum recepit: quem sequerer, si istius codicis idonea auctoritas esset. Ern. V. et notata ad c. 55. ubi quid simile. In cod. Agr. ubi *aut spem*, in marg. additur a l. m. *alii ad*, quo indicatur, alia exempla habere *inane ad spem;* inde conjectura Pichenæ, teste Gron.

Sed mirum, quam inter diversi generis, ordinis, ætatis, sexus, taciturnitate omnia cohibita] Certe mirum, in lubrico et præpeti hoc sermonis. Simile plane, quod Claudianus miratur, conspiratione militari in Ruffinum 2, 283.—*nec quisquam tanta de plebe repertus, Proderet incautis qui corda minantia verbis. Quæ non posteritas, quæ non mirabitur ætas, Tanti consilium vulgi potuisse taceri, Aut facinus tam grande tegi?* Et plura, quæ addit. Lips. *Dites* Rhen. e Bud. prius *divites*. Cf. H. 2, 56.

Donec proditio cœpit] Plutarchus de Garrul. 9. longe aliter elatam et apertam narrat conjurationem. Sed ne tibi imponat, non istam. Duplex enim in Neronem conjuratio, Pisoniana et Viniciana, ut auctor Sueton. 36. Ad Vinicianam ergo refer illa Plutarchi. Lips. Plutarchum quoque de Pisoniana loqui, docet Ryckius ex eo, quod Viniciana Beneventi conflata et detecta, auctore Suet. Ner. 30. Apud Plutarchum autem Romæ mentio. Ern.

Et in mucronem ardescere jussit] Lucanus 7, 139. *nisi cotibus asper Exarsit mucro*. Forte tamen Cornelius, *et mucrone ardescere jussit*. Gron. *In mucronem* Tacito dignius puto. J. Gronovius comparabat e c. 63. *membris in eum pallorem albentibus*. H. 1, 43. *in cædem ardere*. Et ea lectio est in MS. Flor. (Agr. et) ed. pr. Ceteri scripti et edd. usque ad Bernecc. sine præ-

mucronem ardescere" jussit; eamque curam liberto Milicho mandavit. Simul adfluentius solito convivium initum: servorum carissimi libertate, et alii pecunia donati: atque ipse mœstus et magnæ cogitationis manifestus erat, quamvis lætitiam vagis sermonibus simularet. Postremo "vulneribus ligamenta, quibusque sistitur sanguis, parare" eundem Milichum monet; sive gnarum conjurationis et illuc usque fidum, seu nescium et tunc primum adreptis suspicionibus, ut plerique tradidere de consequentibus. Nam, cum secum servilis animus præmia perfidiæ reputavit, simulque inmensa pecunia et potentia obversabantur, cessit fas et salus patroni, et acceptæ libertatis memoria. Etenim uxoris quoque consilium adsumpserat, muliebre ac deterius: quippe ultro metum intentabat, "multosque adstitisse libertos ac servos, qui eadem viderint: nihil profuturum unius silentium: at præmia penes unum fore, qui indicio prævenisset."

LV. Igitur, cœpta luce, Milichus in hortos Servilianos pergit: et, cum foribus arceretur, "magna et atrocia adferre" dictitans, deductusque ab janitoribus ad libertum Neronis, Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, "urgens periculum, graves conjurationes," et cetera, quæ audierat conjectaveratque, docet. Telum quoque in necem ejus paratum ostendit, accirique reum jussit. Is raptus per milites, et defensionem orsus, "ferrum, cujus argueretur, olim religione patria cultum, et in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum," respondit. "Tabulas testamenti sæpius a se, et incustodita dierum observatione, signatas. Pecunias et libertates servis et ante dono datas, sed ideo tunc largius, quia, tenui jam re familiari et instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enimvero liberales semper epulas struxisse, et vitam amœnam et duris judici-

positione. ERN. Sic Bud. Ap. Lucan. quoque 7, 139. *cotibus asper exarsit mucro.*

Magnæ cogitationis manifestus] Seneca in Controv. 2, 5. (13.) *Tyrannus suspicatus est, sive isti aliquid excidit, sive magna consilia non bene vultus tegit.* LIPS.

Vagis sermonibus] Cod. Agr. *variis.* Sed *vagi sermones* et ap. Claudian. in Probi et Ol. Cons. 1, 31. *Vagus rumor* H. 3, 25.

Parare eumdem Milichum] Sententia apta est: tamen libri illud verbi redarguunt: quorum partim *fartiebat eumdem;* alii, *partiebatque;* nonnulli, *partiebatur.* Quid veri, quæro. LIPS. Primum est MS. Bud. alterum Flor. et Guelf. tertium ed. pr. *Parare* Puteol. edidit, nescio an e MS. ERN. Forsan e cod. Genuensi. Hiller. Rac. 34. conjicit *ligamenta . . . sarcire.*

Et illuc usque fidum] Sic MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. ante Rhen. omnes: in hujus ed. primum comparet *hucusque,* quod vitio operarum invectum puto: sed id tenuere omnes usque ad J. Gronov. ERN.

De consequentibus] Grotius conjiciebat *conscientibus;* male. Tradere est historicorum. Intelligo de scriptoribus, qui post illa tempora vixere ac scripsere. Sic Cicero dixit *consequens* et *posterum tempus* synonymice. ERN. Brot. explicat de istorum mandatorum consequentiis. Heins. pro glossa habet.

In hortos Servilianos] Cf. H. 3, 38. Suet. 47.

Epaphroditum] Qui a libellis fuit, de quo Suetonius Neron. 49. Et Domit. 14. Est ille ipse, cui nobilis servus Epictetus fuit. Suidas et Arrianus 1, 1. LIPS.

bus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla jussu suo, sed, quia cetera palam vana objecisset, adjungere crimen, ut sese pariter indicem et testem faceret." Adjicit dictis constantiam: incusat ultro "intestabilem et conosceleratum," tanta vocis ac vultus securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset, "Antonium Natalem multa cum Scevino ac secreto conlocutum, et esse utrosque C. Pisonis intimos."

LVI. Ergo accitur Natalis: et diversi interrogantur, "quisnam is sermo, qua de re fuisset?" cum exorta suspicio, quia non congruentia responderant: inditaque vincla. Et tormentorum adspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis, totius conspirationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisone primum fatetur. Deinde adjicit Annæum Senecam, sive internuntius inter eum Pisonemque fuit, sive ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum, cognito Natalis indicio, Scevinus quoque, pari inbecillitate, an cuncta jam patefacta credens, nec ullum silentii emolumentum, edidit ceteros: ex quibus Lucanus Quinctianusque et Senecio diu abnuere. Post, promissa inpunitate conrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Atillam matrem suam, Quinctianus Glitium Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum præcipuos, nominavere.

LVII. Atque interim Nero recordatus, Volusii Proculi

Adjungere crimen visum se—facere] Non erat hoc crimen, fomenta parasse; sed conjurasse. Itaque legam, *crimini, cujus se pariter indicem et testem faceret.* Et vero libri etiam quidam *faceret* præferunt. LIPS. Mihi sedet, Acidalium rem acu tetigisse: *adjungere crimen, cujus;* i. e. adjicere hanc quoque calamniam, quam et deferat ipse, et sibi tanquam testi credi velit. GRON. Lectio, quæ in textu hodie est, inducta est a Pichena, ut consentanea scripturæ MS. Flor. eademque est in MS. Agr. (nec ex ingenio Agr. ut Pich. putabat) ante jam prolata et probata a Modio ep. 15. At MS. Flor. Jac. Gron. contendit, potius Acidalii conjecturæ favere. Est in codice *l; sisse.* Ex quo ego neque *ut sese* neque *cujus se* eruam. Est enim *Iussisse:* unde quidam liber Gronovio citatus etiam habuit *jussisse.* MS. Guelf. edd. a Puteol. omnes usque ad Pichenam *visum: se—facere.* MS. Bud. *vixisse;* ed. pr. *dixisse. Pariter—faceret.* ERN. Ex lectione Bud. *vixisse* Rhenanus conjiciebat leg. *nixum se p. ind. et t. f.*

Ac secreto collocutum] Farnes. *secreta,* et ad oram, *Seneca:* non probo. Statim e libris edidi, *An cuncta jam patefacta credens;* non ut (et in Bud.) obtinuerat, *ante.* Notum et creberrimum Tacito dicendi genus. LIPS. *Secreta* etiam MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. quod recepit Broterius. ERN.

Ergo accitur Natalis] Sic MSS. Flor. Guelf. Agr. edd. ante Rhenanum omnes, qui (e Bud.) edidit *accitus.* Vetus cum Ryckio restituimus. ERN.

Cum exorta susp.] Bud. *tum.* Mox c. Agr. *Sed torm. adsp.*

Conjurationis] Sic Lipsius. At Flor. Bud. et edd. vet. *conspirationis.* Dein Bud. male *magis ignarus.* Pro *peritior* Faernus dabat *paratior*, sed simul mutat *arguendi* in *arguenti*, Pricæus in *urgenti*, scil. Neroni. Bip. legunt *arguendi promtior.* Lall. *apertior*, quod placet, quippe proxime ad vulg. accedens. Sic Cic. pro Mur. 25. *ut semper fuit apertissimus.*

Quinctianus] Bud. *Quintilianus.*

Glitium Gallum] Ita scribendum nomen, non *Glicium.* Frequens in lapidibus *Glitiorum* mentio. V. Grut. in ind. Sed *Glitii* quoque *Galli* epitaphium, ante duo sæcula Veiis repertum, exhibet Nardinus in Veiis ant. 2, 2. Cf. thes. Ital. ant. t. 8. parte 3. p. 56.

indicio Epicharin adtineri, ratusque muliebre corpus inpar dolori, "tormentis dilacerari" jubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium, ne a femina spernerentur, pervicere, quin objecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemptus. Postero, cum ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellæ, (nam dissolutis membris insistere nequibat) vinclo fasciæ, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit cervicem, et, corporis pondere connisa, tenuem jam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier, in tanta necessitate, alienos ac prope ignotos protegendo, cum ingenui et viri et Equites Romani Senatoresque, intacti tormentis, carissima suorum quisque pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque et Senecio et Quinctianus passim conscios edere, magis magisque pavido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepsisset.

LVIII. Quin et urbem, per manipulos occupatis mœnibus, insesso etiam mari et amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per fora, per domos, rura quoque et proxima municipiorum, pedites equitesque, permixti Germanis, quibus fidebat Princeps, quasi externis. Continua hinc et juncta agmina trahi, ac foribus hortorum adjacere. Atque, ubi dicendam ad caussam introissent, "lætatum erga conjuratos, sed fortuitus sermo et subiti occursus, si convivium, si spectaculum simul inissent," pro crimine accipi: cum, super Neronis ac

Gestamine sellæ] Eadem sævitia est, quam tangit Ammianus 29, 2. *Promiscue juvenes aliique, membris omnibus capti, ad supplicia sellis gestatoriis ducebantur.* Lips. De fascia pectorali mulierum, quæ et *strophium* dicitur, v. quos citavi in Clav. Cicer. in *strophium*. Ern. Cf. Non. Marc. 14, 8.

Connisa] Bud. *connixa*.

Senatoresque intacti tormentis] Ita Farnes. optime. Vatic. *intactis*, littera una redundante. Ex quo fonte vulgatus error, *in tantis*. Res clara. Insigni laude, ait, dignanda libertina mulier, quæ toties pressa constanter indicare abnuerit ignotos; cum viri et Senatores etiam proxima pignora sua proderent sine tormentis. Lips. *Intacti* placuerat ante Faerno, Agr. *Intactis* etiam MS. Flor. ed. pr. At MS. (Bud.) Guelf. *in tantis* vitiose, ut omnes edd. a Puteol. usque ad Lipsium. Ern.

Carissima suorum quisque pignorum proderent] Sic recte MSS. Fl. Guelf. edd. ante Rhen. omnes, qui (e Bud.) dedit *carissima quoque s. p.* Vetus restituit Pichena. Ern. In Bud. legitur *pignora*.

Lætatum erga conjuratos] Arrisisse aliquando quacumque occasione cuiquam e conjuratis; frontem exporrexisse, et vultum hilariorem finxisse ad adventum, aspectum, obitum, occursum, alloquium, dictum, gestum motumve alicujus. Nihil hic suspectum. Gron. *Lætatum* MS. Guelf. ed. pr. In ed. Put. est *latatum*, vitio operarum; sed id servatum usque ad Rhenanum, qui *lætatum* (e Bud.) restituit. Verum post dedi *sed fortuitus sermo*, ut est in MS. Guelf. et aliis ap. Broterium, edd. pr. Puteol. Ap. Beroaldum vitio operarum irrepsit *si*, (nam alioqui sequitur Puteolanum) quod temere propagatum est. Sensus est: non modo lætatum esse erga conjuratos crimen erat, sed etiam cum iis forte collocutum etc. Variat deinde orationem et pergit, *si convivium* etc. *Non modo* omitti ante *sed*, supra jam vidimus, estque non rarum in Tacito. Ern. *Si fort. sermo* est et in Bud. et bonum sensum exhibet; præstat tamen *sed*. Bip. mallent *et*: parum refert.

Tigellini sævas percunctationes, Fenius quoque Rufus violenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed, quo fidem inscitiæ pararet, atrox adversus socios. Idem Subrio Flavio adsistenti adnuentique, an inter ipsam cognitionem destringeret gladium, cædemque patraret, renuit, infregitque inpetum jam manum ad capulum referentis.

LIX. Fuere, qui, prodita conjuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Scevinus, hortarentur Pisonem, "pergere in castra, aut rostra escendere, studiaque militum et populi tentare: si conatibus ejus conscii adgregarentur, secuturos etiam integros: magnamque motæ rei famam, quæ plurimum in novis consiliis valeret. Nihil adversum hoc Neroni provisum: etiam fortes viros subitis terreri; nedum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo confieri, quæ segnibus ardua videantur. Frustra silentium et fidem in tot consciorum animis et corporibus sperari. Cruciatu aut præmio cuncta pervia esse. Venturos, qui ipsum quoque vincirent, postremo indigna nece adficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Rempublicam, dum auxilia libertati invocat. Miles potius deesset, et plebes desereret; dum ipse majoribus, dum posteris, si vita præriperetur, mortem adprobaret?" Inmotus his, et paullulum in publico versatus, post domi secretus, animum adversum suprema firmabat, donec manus mili-

Sed quo fidem] Acid. et Freinshem. mallent *et q. f.* Mox Bud. *stringeret.*

Retinuit, infregitque] Faernus dudum *renuit* legebat: probaturque a quibusdam libris, et rectum est. Annuerat Flavius, iste renuit. LIPS. *Renuit* MSS. Flor. et alii, ed. pr. (At Bud. *retinuit, infregit imp.* Sed *renuit* probat etiam Pricæus ad Apul. Met. 6. p. 300. Pichena putat, scriptum fuisse *rennuit* indeque ortum *retinuit.*) Paullo ante Ryckius e MS. Agr. dedit *innuenti*, ut placuerat Acidalio. At etiam *annuere* pro *innuere* dicitur, ut ap. Cicer. pro Quint. c. 5. *simul atque sibi hic annuisset, Numeraturum se dicebat*, ut omnes scripti; sed et ibi contra libros Lambinus edidit *innuisset:* male, ut judicant Gruterus et Passeratius. Reperit tamen Broterius *innuentique* et in tribus aliis MSS. ERN. Bud. *annuenti.*

Rostra escendere] Libri scripti. LIPS. Vulgo ante *conscendere.* ERN. Sic Bud.

Multa conficri] Sic bene e Flor. (et ed. Ven.) Pichena pro *fieri*, quod est in omnibus aliis. Mox MS. Guelf. *consociorum*, male. V. ad 4, 33. Verbo *corporibus* respicitur ad tormenta, quæ pauca corpora perferre ac vincere possunt. Post *cruciatu* pro dativo accipiendum. Atque etiam ed. pr. *cruciatui*, sicut cod. Reg. ERN. Bud. *consciorum ... cruciatu.*

Miles potius deesset] Delevi *dum* et punctum feci, ut Acidalius volebat, quia non modo sic MS. Flor. sed etiam (Bud.) Guelf. in quo male manus sec. supra adscripsit *dum.* Atque ita plane sensus desiderat. Melius esse deseri a milite et plebe, et Reip. caussa mori cum gloria. Mox *immotus his* e MS. Guelf. ed. pr. dedi pro *iis.* Illa est Corneliana formula. ERN. Bud. *inmotus his.* Sic solet iste codex. Mox habet *quis Nero,* puto *quis* pro *quibus.* Sed bene vulg.

Animum firmabat] Sic recte MS. Flor. edd. vett. ante Rhen. (qui [e Bud.] dedit *firmat*, quod est etiam in Guelf. cf. c. 51. extr.) sequitur enim *adveniret*, pro quo rectius esset *advenit.* Restituit Pichena. Contra bene mox Rhen. (ex ingenio) edidit *tamquam.* Edd. superiores omnes et MS. Guelf. (et Bud.) *quamquam.* ERN.

tum adveniret, quos Nero tirones aut stipendiis recentes delegerat: nam vetus miles timebatur, tamquam favore inbutus. Obiit, abruptis brachiorum venis. Testamentum fœdis adversus Neronem adulationibus amori uxoris dedit; quam degenerem, et sola corporis forma commendatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla; priori marito, Domitius Silus: hic patientia, illa inpudicitia, Pisonis infamiam propagavere.

LX. Proximam necem Plautii Laterani, Consulis designati, Nero adjungit, adeo propere, ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permitteret. Raptus in locum servilibus pœnis sepositum, manu Statii, Tribuni, trucidatur, plenus constantis silentii, nec Tribuno objiciens eandem conscientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ, lætissima Principi, non quia conjurationis manifestum compererat,

Recens stipendiis] Heins. malebat *stipendii*, ut 4, 52. *recens Præturæ*, sed et illud ex ipsius ingenio. Cf. notata ad 1, 41.

Nomen mulieris] Sic omnes scr. et edd. non *mulieri*, ut Acidalio placebat. *Atria* MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. Puteol. *Arria* ed. Beroald. seqq. omnes, nescio, an e libris scr. Etiam *Atrii* et *Atriæ* reperiuntur. *Silius* Rhen. (e Bud.) sqq. MSS. Guelf. at MS. Flor. *Silus*, ed. pr. *Sillus*. Edd. ante Rhen. *filius*, male: de cognomine *Silus* v. Drakenb. ad Liv. 32, 28. ERN.

Breve mortis arbitrium] Profecto breve. Nam Nero *mori jussis non amplius quam horarium spatium dabat*. LIPS.

Servilibus pœnis sepositum] Disce ergo clare, lector, locum certum fuisse in pœnam servorum viliumque capitum. Quem illum? *Sestertium*, ut opinor. Ita enim locus, non Romæ, sed extra urbem, ubi cruces, patibula defixa, cadavera abjecta, aliaque quæ ad supplicia plebis. Plutarchus in Galba 28. Τὸν δὲ Γάλβα τοῖς Πατροβίου καὶ Οὐιτελλίου δούλοις ἐδωρήσαντο. Λαβόντες δὲ ἐκεῖνοι, καὶ πάντα τρόπον αἰκισάμενοι καὶ καθυβρίσαντες, ἔῤῥιψαν ἢ τοὺς ἀπὸ τῶν Καισάρων κολαζομένους θανατοῦσιν. Ὁ δὲ τόπος Σηστέρτιον καλεῖται. Extra urbem, dico, is locus (errant qui de Gemoniis suspicantur) vel nominis argumento. Sic enim dictus, quia semitertio ab urbe milliari. Ea quidem ratio appellandi recepta Romanis. Ita *Septimum*, Palatium sub urbe, Justiniani, l. 34. C. De donation. *Decimum*, suburbanum Carthaginis Procopio. *Septimum*, Hostiense, Symmachi villa, ep. 6, 8. *Quartum* Latinæ, apud eumdem 9, 64. *Quartum* Pollionis, ap. Martialem 3, 20. Credo, fuisse extra portam Esquilinam: et odorari videor corruptionem ejus verbi in commentatore Horatii, uti Cruquius, sedulæ industriæ interpres, eum edidit ad Epod. 5. *Esquilinus mons Romæ ex septem montibus. Hinc Esquilina porta Romæ dicitur, ad sessorium, ubi certus erat locus sepulchrorum ad corpora pauperum aut sceleratorum viliumque comburenda, aut canibus projicienda.* Legerim *ad sestertium*. Sicut in Vita Cypriani; *Cum venisset ad eum locum, qua dicitur Sextus, quarto ab urbe milliari*: emendatum ab aliis recte, *sextertius*. LIPS.

Plenus constantis silentii] Egregii viri mortem plenius Arrianus descripsit 1, 1. Λατερανός τις ἐν Ῥώμῃ κελευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἀποκεφαλισθῆναι, ἐκτείνας τράχηλον, καὶ πληγεὶς, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν πληγὴν ἀσθενῆ γενομένην ἐπ' ὀλίγον συνελκυσθεὶς, πάλιν ἐξέτεινεν. Ἀλλὰ καὶ ἔτι πρότερον, προσελθόντι Ἐπαφροδίτῳ τῷ ἀπελευθέρῳ τοῦ Νέρωνος, καὶ ἀνακρίναντι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ συγκρουσθῆναι, Ἄν τι θέλω, φησὶν, ἐρῶ σου τῷ κυρίῳ. O excelsum animum et supra omnem hanc terrenam fæcem! LIPS.

Conjurationis manifestum compererat] MSS. Flor. Oxon. non habent *manifestum*, placetque J. Gronovio, quod *manifestus conjurationis*, et *compertus conjurationis* nil differunt. *Manifesto compertus* bene dici, ipse agnoscit. Accipe igitur adjectivum dictum pro adverbio: in salvo erit vulgata lectio. Mox *uti* MSS. Flor. Guelf. ed.

sed ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat. Solus quippe Natalis et hactenus prompsit: "missum se ad ægrotum Senecam, uti viseret conquerereturque, cur Pisonem aditu arceret? melius fore, si amicitiam familiari congressu exercuissent." Et respondisse Senecam: "sermones mutuos et crebra conloquia neutri conducere: ceterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti." Hæc ferre Cranius Silvanus, Tribunus Prætoriæ cohortis, et, "an dicta Natalis suaque responsa nosceret," percunctari Senecam jubetur. Is, forte, an prudens, ad eum diem ex Campania remeaverat, quartumque apud lapidem, suburbano rure, substiterat. Illo propinqua vespera Tribunus venit, et villam globis militum sepsit. Tum ipsi, cum Pompeia Paullina uxore et amicis duobus epulanti, mandata Imperatoris edidit.

LXI. Seneca, "missum ad se Natalem, conquestumque nomine Pisonis, quod a visendo eo prohiberetur, seque rationem valetudinis et amorem quietis excusavisse," respondit. "Cur salutem privati hominis incolumitati suæ anteferret, caussam non habuisse: nec sibi promtum in adulationes ingenium: idque nulli magis gnarum, quam Neroni, qui sæpius libertatem Senecæ, quam servitium expertus esset." Ubi hæc a Tribuno relata sunt, Poppæa et Tigellino coram, quod erat sævienti Principi intimum consiliorum, interrogat, "an Seneca voluntariam mortem pararet?" Tum Tribunus, "nulla pavoris signa, nihil triste in verbis ejus aut vultu deprehensum," confirmavit. Ergo "regredi, et indicere mortem" jubetur. Tradit Fabius Rusticus, "non eo, quo venerat, itinere reditum, sed flexisse ad Fenium,

pr. Ern. Bud. habet *manifestum compererat.* Mox *ut f. gr. quoniam.* Dein *exercuisset.*

Tribunus cohortis] Sic post Lipsianas operarum vitio editum, ad Jac. Gronovium, qui restituit *prætoriæ*, quod MSS. et edd. veteres habent. Ern. Bud. *Granius S. prætoriæ coh.*

Ex Campania] Ubi extremis annis multus fuit, rarior in aula, et sapientiæ studiis occupatus. *Epistolæ* ibi et *Quæstiones Naturales* sub hoc tempus structæ. Lips.

Quartumque apud lapidem] In villa sua Nomentana, ut volunt, qui vitam nobis scripsere. Sed ambigo, quia Nomentum longius aberat et duodecimo fere lapide. Nisi si tractus eo versus hucusque Nomentanus diceretur. Lips.

Villam globis militum sepsit] *Globis* non *globus* MSS. Fl. (Agr. Bud.) Guelf. ed. pr. unde recipere non dubitavi. Sic et cod. Reg. at Corb. *globus.* Ad invadendum *globus* sufficit: ad obsidendos omnes villæ aditus *globi* requiruntur. Ern.

Cum Pompeia Paullina uxore] Quam nobilissimam feminam Dio appellat; filiam fortean Pompeii Paullini, qui supra Consularis dicitur, et vectigalibus publicis præpositus. Lips. Mox *a visendo* MSS. Flor. Guelf. a man. sec. edd. vett. ante Rhen. Ryck. Gronov. Rhenanus (Bud. secutus) deleverat præpositionem, quæ et MSS. tribus ap. Broterium abest. Item *seque* Fl. (Bud.) Guelf. ed. pr. quod restituit Pichena. Guelf. etiam *ratione* et *amore* ut edd. ante Pich. præter pr. Ern. Bud. *rationes val. et amore q.* Sed sub *s* punctum positum delendum indicat et leg. *ratione.*

Nec sibi promptum] Ipse de se ad Neronem: *Non blandiar auribus tuis; nec enim mihi hic mos est. Maluerim veris offendere, quam placere adulando.* Lips.

Nulla pavoris signa] Lege hæc cum sequentibus; et admitte, sodes, calumnias Dionis. Lips.

Itinere reditum, sed] MS. Guelf. *redditum.* MS. Reg. et ed. pr. *reditu-rum.* Ern. Bud. *reditum.*

Præfectum, et expositis Cæsaris jussis, an obtemperaret," interrogavisse; monitumque ab eo, "ut exsequeretur;" fatali omnium ignavia: nam et Silvanus inter conjuratos erat, augebatque scelera, in quorum ultionem consenserat. Voci tamen et adspectui pepercit. Intromisitque ad Senecam unum ex Centurionibus, qui "necessitatem ultimam" denuntiaret.

LXII. Ille interritus poscit "testamenti tabulas:" ac, denegante Centurione, conversus ad amicos, "quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur," quod unum jam et pulcherrimum habebat, "imaginem vitæ suæ relinquere," testatur: "cujus si memores essent, bonarum artium famam, tum constantis amicitiæ laturos." Simul lacrimas eorum, modo sermone, modo intentior, in modum coercentis, ad firmitudinem revocat, rogitans; "ubi præcepta sapientiæ? ubi tot per annos meditata ratio adversum imminentia? Cui enim ignaram fuisse sævitiam Neronis? Neque aliud superesse, post matrem fratremque interfectos, quam ut educatoris præceptorisque necem adjiceret."

LXIII. Ubi hæc atque talia in commune disseruit, complectitur uxorem, et, paullulum adversus præsentem fortitu-

Quod unum jam et tamen pulcherrimum] *Et tamen* MS. Flor. (et ed. Ven.) teste J. Gron. Guelf. ed. pr. et ceteræ ante Rhen. qui (e Bud.) fecit *jam tamen et.* Pichena velut e MS. Flor. et ed. Puteol. *jam attamen*, quod falsum est, et secuti sunt tamen omnes usque ad Ryckium, qui velut e Flor. dedit *jam tamen pulch.* Sed *et tamen* restituit J. Gron. Mihi vero illud *tamen* friget; et alias Tacitus *et* pro *at* sæpe, sed semper sine *tamen;* unde vereor, ne ex *jam et* natum sit. Deinde *habeat* e Flor. edidere Ryckius et J. Gron. Conjunctivus hic quidem melior, sed *haberet* esse deberet, non *habeat*, quia præcedit *prohiberetur.* Itaque *habebat* servavi, quod e Taciti persona dictum accipe; nam, si Seneca dixisset, jactantius foret: quare etiam *habeat* displicet. Aliis quoque locis tales indicativos vidimus, quos dixi accipiendos esse e persona narrantis, ut sæpe etiam apud Livium. Ern. Bud. *hebat* vitiose pro *habebat.* Certatim *habeat* recepere post Ryckium et J. Gron. Brot. Lall. Bip. Verum recte monet Ern. jactantiam istam ingenio Senecæ non convenire. Sunt ergo verba Taciti, quod litteris mutatis indicavi, servato *habebat*, quod Ern. restituit, et deleto *tamen*, quod sensum turbat. Sic sentit et Hiller. Rac. 15.

Cujus si memores essent, etc.] Faernus delebat *bonarum artium:* at Muretus et Acidalius pro *tam* legunt *tum*, quod placet Ryckio, estque illo lenius, placuitque viro docto in marg. Gryph. Melius, opinor, deleatur. Ern. Bud. pro *tam* habet *jam.* Bip. sub ea voce latere putant *æternam*, et *bonarum artium* uncinis includunt, tanquam spuria. Mihi secus videtur. Si imaginem vitæ suæ intueantur et sequantur amici, fore spondet moriturus Seneca, ut et *bonarum artium* et *constantis amicitiæ famam ferant.* Sic demum plenus loco sensus constat. Ergo incidendum post *essent*, non post *artium*, et pro *tam* legendum *tum.* Is hujus particulæ usus admodum frequens est, omisso, cui alias respondit, *cum* vel *tum* prioris membri.

Velut in commune] Semper mihi visum est frigere τὸ *velut*, nec ulla caussa est, cur addatur. Vere enim ista in commune disseruit. Ecce MS. Guelf. habet *ultro*, i. e. insuper, amplius, alia plura disseruit. Sed MS. Reg. non habet *velut;* itaque cum Broterio delevi. Ern. Bene deest et in Bud.

Adversus præsentem formidinem mollitus] Liber Flor. *fortitudinem;* quod Pichena explicat, contra ingenitam ac præsentem fortitudinem. At ego *formidinem* retineam; sed a Seneca amoliar in uxorem, legamque *mollitam.* Quod si de Seneca, legam,

dinem mollitus, rogat oratque, "temperaret dolori, nec æternum susciperet, sed, in contemplatione vitæ per virtutem actæ, desiderium mariti solatiis honestis toleraret." Illa contra, "sibi quoque destinatam mortem," adseverat, manumque percussoris exposcit. Tum Seneca, gloriæ ejus non adversus, simul amore, ne sibi unice dilectam ad injurias relinqueret: "Vitæ," inquit, "delinimenta monstraveram tibi, tu mortis decus mavis: non invidebo exemplo. Sit hujus tam fortis exitus constantia penes utrosque par, claritudinis plus in tuo fine." Post quæ eodem ictu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus et parvo victu tenuatum lenta effugia

adversus præsentia formidine mollitus. Nimirum adspectu illo complexuque amatæ et amantis uxoris, et cogitatione instantium, sensit metus aliquos motus; sed compressit et evicit, statimque uxorem ad robur etiam hortatur. LIPS. Scribendum, *paullulum adversus præsentem formidine mollitus* diximus Obs. 2, 20. GRON. Nempe adversus præsentem uxorem mollitus est cogitatione periculi, in quo ipsa esset: qui est percommodus et loco aptissimus sensus. Sed nescio, cur adversus *præsentem* dixerit, et quæ vis isti verbo: nam et ante præsens erat, et sufficiebat *eam.* Contra, etsi fero, et credo Senecam mollitum paullulum fuisse; homo enim erat, et sensu humanitatis non vacuus; tamen mihi non satis cohærere videntur *mollitur et orat.* Itaque fateor mihi placere *molitus*, quod in MS. Guelf. et ed. pr. extat, et haud dubie e scriptis sumtum a Mureto. Broterius sic et in MSS. duobus reperit. *Moliri adversus formidinem*, elegantissimum genus loquendi, quod a librariis esse non credo. Ita sensus optimus procedit. Quædam in commune dixerat: jam quædam proprie uxori dicturus, eam amplectitur. Hic vero movetur humanus animus aliquo timore, non de se, sed de uxore, quam amabat vehementer. Sed non vult sentiri motum istum, ne obsit confirmaturo uxorem: igitur contra molitur pugnatque opprimere, ne erumpat. Sic ap. Virgil. Æneas 4, 332. *obnixus curam sub corde premebat. Tandem pauca refert.* His de caussis non dubitavi recipere. Idem placebat viro docto in marg. Gryph. recepitque Broterius. *Mollita* pro *molita* etiam MS. Guelf. H. 1, 73. Add. ad 14, 14 apud Terent. Heaut. 2, 2, 11. in vett. edd. quibusdam est, dum *molliuntur*, pro *moliuntur.* ERN. Bud. vulg. exprimit. Mihi lectio Pichenæ potior videtur. Eam recipio cum Bip.

Rogat oratque] Bud. *orat rogatque.*

Temperaret dolori, ne æternum susciperet] Legendum *temperaret dolorem æternum suscipere.* Vide 2. Obs. 20. GRON. Recte. *Dolorem* MS. Fl. Guelf. ERN. Flor. *temp. dolorem æt. susciperet.* Inde emendatio Gronovii, recisa una litterula. Sed bene habet vulg. quod et in Bud. Pro *ne* tamen recte cum Heinsio *neu* vel *neve*, vel cum Bip. *nec* ponetur. Lallem. Gronovium sequitur. Bud. mox *delenimenta.*

Ne æternum susciperet] Quid hic turbent aut rescribant, nescio; creber et velut ex formula sermo erat de *æterno*, id est, magno et insolabili dolore. Lucretius 3, 921.—*æternumque Nulla dies nobis mærorem e pectore tollet.* In lapidibus: *Æterno dolore adflictus.* Rogat ergo parce et modice, id est sapienter, dolere. LIPS.

Parvo victu tenuatum] Cuilibet in mentem veniat *parco;* nam *parcus victus* cui ignotus? Itaque cum J. Gron. in Flor. vidisse se testatus esset, primum scriptum fuisse *parco*, deinde deleto verbo inscriptum *parvo*, et ipse et Ryckius recepere *parco.* Ego servo *parvo.* Nam, *parvum victum* dici posse, nec J. Gronovius negat: et dicitur h. l. melius quam *parcus;* nam non solum parum cibi sumsisse indicat, sed etiam tenuem, levem, a quo parum nutrimenti ac succi venerit, ut noster ipse narrat supra c. 45. ubi *persimplicem victum* vocat; qui est *parvus*, non *parcus.* Porro non illa recens manus fuit, quæ pro *parcus parvus* rescripsit, sed, ut ipse fatetur, vetus. Nempe librarius scripserat *parco*, dein cum rursus inspexit exemplar suum,

sanguini præbebat, crurum quoque et poplitum venas abrumpit. Sævisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret, atque ipse visendo ejus tormenta ad inpatientiam delaberetur, suadet, "in aliud cubiculum abscedere." Et novissimo quoque momento suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quæ, in vulgus edita ejus verbis, invertere supersedeo.

LXIV. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac, ne glisceret invidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus, servi libertique obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignaræ: nam, ut est vulgus ad deteriora promptum, non defuere, qui crederent, "donec inplacabilem Neronem timuerit, famam sociatæ cum marito mortis petivisse: deinde, oblata mitiore spe, blandimentis vitæ evictam:" cui addidit paucos postea annos, laudabili in maritum memoria, et ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut ostentui esset, multum vitalis spiritus egestum. Seneca interim, durante tractu et lentitudine mortis, Statium Annæum, diu sibi amicitiæ fide et arte medicinæ probatum, orat, "provisum pridem venenum," quo damnati publico Atheniensium judicio exstinguerentur, promeret: adlatumque hausit frustra, frigidus jam artus, et clauso corpore adversum vim

vidit *parvo.* Itaque correxit. Ed. pr. habet *cum parvo v.* Fuit forte in MS. *tum.* ERN. Bud. *parvo.*

Suadet in aliud cubiculum abscedere] *Abscedere* MS. Guelf. edd. ante Rhen. omnes. Rhen. e MS. Bud. *abscederet*, quod omnes secuti sunt. ERN. In Bud. est *absceder̄ et nov.* lineola τῷ *r* inposita, quam videtur non attendisse Rhen. unde ad sequaces ejus error defluxit.

Invertere supersedeo] Meis, adeoque aliis verbis narrare. *Invertere* idem est, quod commutare, commutatis verbis dicere; non pervertere, corrumpere, ut accepit Rhenanus, qui propterea malebat *innectere.* Sic *oratio conversa et mutata* ap. Cicer. Partit. c. 7. i. e. aliis atque aliis verbis expressa. ERN. Hiller. Rac. 15. pro *invertere* forsan leg. conjicit *inserere* vel *inferre.* Heins. *insertare.*

Inhibere mortem] Ita primus edidit Freinsh. e conjectura Rhenani, idque omnes secuti sunt exemplum, præter Ryckium. *Imperat* abest a MSS. Flor. Bud. ed. pr. *Inhiberi* contra habent omnes scr. et edd. unde suspicio non levis, *imperat* potius excidisse. Quia Broterius *inhiberi imperat* in tribus MSS. reperit, habentque edd. Put. Rivii etc. cum ipso recepi. *Inhiberi* est impediri. ERN. Quum codd. habeant *inhiberi*, sat clare patet, omissum esse *imperat*, quod in aliis bene suppletur.

Incertum an ignaræ] i. e. an ita jam e sanguinis nimia detractione defecerit animo, ut non intelligeret ac sentiret, sibi obligari brachia. Nullo modo cum Acidalio tentandum *ingratæ*, pro *invitæ.* ERN.

Mitiore spe] C. Agr. *meliore*; glossa.

Et lentitudine mortis] Sic MSS. Guelf. (Bud.) et alii ap. Broterium: edd. Put. Riv. Lips. sqq. At vett. *lenitudine*; vitiose. *Tractu durante* int. sanguinis; qui dicitur *trahi*, cum per venas emittitur. Sensus: cum sanguis nimis diu flueret tardeque effunderetur, adeoque nimis lentam mortem fore appareret. ERN.

Venenum, quo] Cicutam. LIPS.

Frigidus jam artus] Sic habent MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. Itaque cum J. Gronovio recepi, cum præsertim et Tacitus et alii historici hunc Græcismum non refugiant. V. J. F. Gron. ad H. 1, 42. et J. Gron. ad h. l. MSS. Flor. et Bud. etiam *cluso corpore.* Ultima verba male Gruterus pro glossa habet. ERN.

veneni. Postremo stagnum calidæ aquæ introiit, respergens proximos servorum, addita voce, "Libare se liquorem illum Jovi Liberatori." Exin balneo inlatus, et vapore ejus exanimatus, sine ullo funeris solenni crematur. Ita codicillis præscripserat, cum etiam tum prædives et præpotens supremis suis consuleret.

LXV. Fama fuit, Subrium Flavium cum Centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, destinavisse, "ut, post occisum opera Pisonis Neronem, Piso quoque interficeretur, tradereturque Imperium Senecæ, quasi insontibus claritudine virtutum ad summum fastigium delecto." Quin et verba Flavii vulgabantur: "Non referre dedecori, si citharœdus demoveretur et tragœdus succederet:" quia, ut Nero cithara, ita Piso tragico ornatu canebat.

LXVI. Ceterum militaris quoque conspiratio non ultra fefellit, accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscium et inquisitorem non tolerabant. Ergo in-

Stagnum calidæ aquæ] Non solet: et scribit ipse, *in omnem vitam balneo se abstinuisse:* sed nunc usurpat primum et postremum, maturandæ morti, et ut sanguis efflueret, vel ut venenum in calidum corpus permearet. *Stagnum* autem intelligit *solium*, opinor. LIPS.

Libare se liquorem] Ita Thraseas moriturus 16, 35. *Libemus, inquit, Jovi Liberatori.* Caussa viris magnis, hujus in supremis joci, a more Græciæ, qui discessuri e convivio libabant Jovi Servatori; sic isti e vita, Jovi Liberatori. Athenæus 15, 5. in fragmento, quod Canterus, olim amicus noster, publicavit: τῷ δὲ μετὰ δεῖπνον κεκραμένῳ πρώτῳ προσδιδομένῳ ποτηρίῳ Δία σωτῆρα ἐπιλέγουσι. Suidas in Ἀγαθοῦ Δαίμ. Ἔθος εἶχον οἱ παλαιοὶ, μετὰ τὸ δεῖπνον πίνειν Ἀγαθοῦ Δαίμονος, ἐπιῤῥοφοῦντες ἄκρατον, καὶ τοῦτο λέγειν Ἀγαθοῦ Δαίμονος. Ἄλλοι δέ φασι τὸ πρῶτον ποτήριον οὕτω λέγεσθαι, χωρίζεσθαι δὲ μέλλοντες, Διὸς Σωτῆρος. Adde huc, si vis, plura ab Erasmo in Chil. 2, 8, 1. in Prov. *Servatori tertius.* LIPS.

Balneo illatus] Sicco et Laconico, ut videtur: nam addit *vapore exanimatum*, acri illo et ardenti. LIPS. Mox *perscripserat* edd. Puteol. Ber. Alc. ERN. Bud. *prescripserat.*

Cum etiam tum prædives, etc.] hoc est, quos scripserat eo tempore, quo adhuc divitias, potentiam haberet, nondum demotus cura rerum publ. Nam morte denunciata non licuisse testamentum scribere, supra vidimus. Pro *etiam tum* Heinsius et Ryckius *etiam num*, qua correctione et alibi usi sumus. ERN.

Occisum opera Pisonis] Sic MSS. Flor. Guelf. ed. pr. Restituit primus Pichena; superiores ceteræ omnes *ope.* (Bud. *operc.*) Mox *insonti claritudine virtutum*, (h. e. propterea, quod virtutibus, sine cujusquam noxa, ad eam claritudinem, dignitatemque venisset) scripti et edd. omnes præter Flor. qui habet *insontib'*, et ed. pr. *insontibus:* unde Pichena conjicit *insonti et clar. v.* ut jam conjecerat Acidalius. ERN. Bip. adripiunt *insontibus* Flor. cod. quod optime convenit. Intelligitur *ab insontibus* (crimine necati Neronis) *delecto.* Habet *insontibus* et pr. ed. Amat noster omittere præpositiones *e*, *in*, *ab*. Sic 6, 41. *Macedonibus sitæ.*

Si cithar. demoveretur] Sic J. Gron. e Flor. bene 13, 14. *demovet Pallantem cura rerum:* ex quo loco et alium supra correximus. Consentiunt MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. Etiam sine libris corrigendus locus erat. *Non referre dedecori* est non minui dedecus, non prodesse ad dedecus minuendum. ERN. Ryck. *dedecori* habet pro genit. adjectivi subaudito *quid.*

Accensis quoque indicibus ad prodendum Fenium Rufum] Vocem *quoque* addunt MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. pr. Put. Ber. Alc. Rhen. etc. unde casu excidisse postea puto. Nam in Lips. desidero. ERN. Ex superiori linea huc irrepsisse id particulæ puto, delendum omnino.

stanti minitantique renidens Scevinus, "neminem," ait, "plura scire, quam ipsum." Hortaturque ultro, "redderet tam bono Principi vicem." Non vox adversum ea Fenio, non silentium, sed verba sua præpediens et pavoris manifestus, ceterisque, ac maxime Cervario Proculo Equite, ad convincendum eum connisis, jussu Imperatoris a Cassio milite, qui ob insigne corporis robur adstabat, conripitur vinciturque.

LXVII. Mox eorundem indicio Subrius Flavius Tribunus pervertitur, primo "dissimilitudinem morum" ad defensionem trahens, "neque se armatum cum inermibus et effeminatis tantum facinus consociaturum:" dein, postquam urgebatur, confessionis gloriam amplexus, interrogatusque a Nerone, quibus caussis ad oblivionem sacramenti processisset: "Oderam te," inquit: "nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti: odisse cœpi, postquam parricida matris et uxoris, et auriga, et histrio, et incendiarius extitisti." Ipsa retuli verba, quia non, ut Senecæ, vulgata erant: nec minus nosci decebat militaris viri sensus incomptos et validos. Nihil

Renitens Scevinus] Imo, *renidens:* et statim, *redderet jam bono Principi vicem.* Lips. Dudum sic rescribere oportuit. Nam sic MSS. Flor. Guelf. edd. pr. Put. Beroald. In ed. Alciati operarum vitio (nam Beroaldum exprimit) irrepsit *renitens*, idque propagatum usque ad Pichenam. Lipsium modestia critica impediit in textu reponere *renidens*. Adeo sæpe magni viri errata typographica per modestiam non audent tollere. Ern. Rhen. *renitens* e Bud.

Verba sua præpediens] MS. Guelf. a man. sec. *propediens;* item mox *cum Vario Proculo.* Ern. Bud. *præpediens.*

Eorundem indicio] E Flor. Pich. consentiunt MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. Ceteri *eorum.* Copula *et*, post *inermibus* ab eodem inserta, est et in ed. pr. item infra post *auriga,* ubi etiam MS. Guelf. et edd. ante Rhen. habent. (Utrobique in Bud. deest.) MS. Oxon. etiam *inermis;* quod et ipsum recte dici constat, et a nostro alibi hæc forma usurpatur, ut H. 3, 6. Ern.

Oblivionem sacramenti] Non temere sacramenti mentio: nam milites sub Impp. ante omnia jurabant in Principis salutem. Pulchre Arrianus 1, 14. Τῷ Θεῷ ἔδει καὶ ἡμᾶς ὀμνύειν ὅρκον, οἷον οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι. Ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τὴν μισθοφορίαν λαμβάνοντες ὀμνύουσι, πάντων προτιμήσειν τὴν τοῦ Καίσαρος σωτηρίαν. Tertull. allusit docte, ut solet, De corona militis 11. ubi dissuadet Christiano militiam: *Credimusne, humanum sacramentum divino superduci licere; et in alium dominum respondere post Christum; et ejerare patrem ac matrem et omnem proximum, quos et lex honorari præcepit?* Nam expressit propemodum formulam ipsam; quam attentus lector hauriet e Suet. Calig. 15. *De sororibus auctor fuit, ut omnibus sacramentis adjiceretur, Neque me liberosque meos cariores habeo, quam Caium et sorores ejus;* ubi scribendum aio, *habebo.* Quod juramentum Dio etiam communicare cum Senatoribus videtur, in acta jurantibus anno novo, de ipso Caio 59, 9. Περὶ δὲ τοῦ Αὐγούστου τοῦ τε Γαΐου τάτε ἄλλα, ὥσπερ εἴθιστο, καὶ ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων, καὶ ἐκεῖνον καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ προτιμήσουσιν, ὤμοσαν. Apposite ergo hic Nero a milite quærit, cur, oblitus sacramenti, perditum ire voluerit, in cujus salutem juraverat. Lips. Post cum Broterio *et auriga*, addita copula, edidi e MS. Corb. Ern. Flor. habet πολυσύνδετον. Sed Bud. ita *p. paricida m. et ux. hauriga ystrio et inc. fuisti.*

Et incomtos, et validos] Assentior Rhenano *incomtos, sed validos.* Lips. Immo *et* firmatur MS. Guelf. edd. vett. omnibus: nec mutandum erat a Pichena sine libris, et *sed* inducendum, quod omnes deinde secuti sunt. Nam sæpissime Tacitus *et* sic ponit, restituiturque supra c. 62. Adde notata

in illa conjuratione gravius auribus Neronis accidisse constitit, qui, ut faciendis sceleribus promptus, ita audiendi, quæ faceret, insolens erat. Pœna Flavii Veiano Nigro Tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi jussit, quam Flavius, ut "humilem et angustam" increpans, circumstantibus militibus, "Ne hoc quidem," inquit, "ex disciplina:" admonitusque, fortiter protendere cervicem, "Utinam," ait, "tu tam fortiter ferias." Et ille multum tremens, cum vix duobus ictibus caput amputavisset, sævitiam apud Neronem jactavit, "sesquiplaga interfectum a se" dicendo.

LXVIII. Proximum constantiæ exemplum Sulpicius Asper Centurio præbuit: percunctanti Neroni, "cur in cædem suam conspiravisset?" breviter respondens, "non aliter tot flagitiis ejus subveniri potuisse." Tum jussam pœnam subiit.

ad 5, 3. Sed nimis multa exempla observavimus, quæ notare supersedimus. Ceterum sententia sumta est, ut permultæ aliæ, e Livio 4, 41. *Adversus hæc Tempanii oratio incomta fuisse dicitur, ceterum militariter gravis.* Si esset mutandum, scriberem tamen *at.* Ern.

Et validos] Hæc desunt in Bud. Rhen. spuria credebat, et leg. putabat *sed incomptos*, non *sed validos*, ut Lipsius refert.

Veiano Nigro Tribuno] Tribuni ergo interdum supplicium ipsi manu sua sumebant. Uti supra c. 60. Lateranus *manu Statii Tribuni trucidatur*, cui caput incisum esse, ex Arriano didicimus. Et 11, 38. Messallina *ictu Tribuni transfigitur.* Apud Senecam etiam scriptum ep. 4. *Caius Cæsar jussit Lepidum Decio Tribuno præbere cervicem.* Notari volo; nam alias speculatores fere ad supplicia sumenda destinati; non insignes milites. Lips.

Scrobem effodi jussit] V. Lips. ad 1, 61. Adde Gruterum in Suspicion. libello, unde huc excerptus locus in edd. Gronoviorum. Sed MS. Bud. habuit *angustum;* unde Rhen. fecit *quem F. u. h. e. angustum:* quod nunc est, e vet. cod. protulerat Faernus et recepit Pichena. Sed *quamvis* tamen est in MSS. Guelf. Bud. edd. vett. ante Rhen. unde Freinsh. conjiciebat *qua visa.* Ern.

Ne hoc q. inquit, ex disc.] Bud. *ne h. q. ex d. inquit.* Tales transpositiones frequentes habet ille codex, quas notare nil attinet. Semel indicasse sufficiat.

Protendere cervicem] Habitum hunc eorum, qui gladio feriendi, describit Panegyristes in Theodosii laudatione 41. *poplitem flectere, cervicem extendere ad plagam fortasse non unam.* Quod supplicii genus tamen ignotum Reip. priscæ, etiam in militia. Ideo Lucanus 8, 673.—*nondum artis erat caput ense rotare.* Cœpit sub Impp. statimque in creberrimo usu. A militia cœpisse credo, et in milites primo aque militibus usurpatum. Suet. Calig. 32. *Miles, decollandi artifex, quibuscumque e custodia capita amputabat.* Seneca de Ira 1, 16. *Damnatus extra vallum deductus est, et jam cervicem porrigebat, cum subito apparuit ille commilito, qui occisus videbatur. Tunc Centurio supplicio præpositus condere gladium speculatorem jubet:* et exempla obvia post Augustum. Honestior autem pœna gladii, quam securis, ab eaque mente illam Antonini Caracallæ vocem capio ap. Spartian. 4. cum securi Papinianus occisus esset, *Gladio te exsequi oportuit meum jussum.* Xenophon eleganter de Cyri expedit. 2, 6. de cæde Menonis Thessali: Μετὰ δὲ τὸν τῶν ἄλλων θάνατον στρατηγῶν τιμωρηθεὶς ὑπὸ Βασιλέως ἀπέθανεν, οὐχ ὥσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ, ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλὰς, ὅπερ κάλλιστος θανάτων ἐδόκει εἶναι, ἀλλὰ ζῶν αἰκισθεὶς ἐνιαυτὸν, ὡς πονηρὸς, λέγεται τελευτῆς τυχεῖν. Lips. *Admonitusque* est e MS. Flor. a Pichena: sic et ed. pr. Ceteri scr. et edd. veteres sine copula. Ern.

Sesquiplaga interfectum] Caligulæ præceptum: *Ita feri, ut mori se sentiat.* Lips. Suet. 30.

Subveniri posse] Legi voluit *obveniri* optimus et doctissimus Faber: interpretaturque resisti et obviam iri. Probabili per se conjecturæ fidem demit Suetonius, qui ad hæc ipsa verba respiciens scripsit c. 36. *Cum quidam crimen ultro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi*

Nec ceteri Centuriones in perpetiendis suppliciis degeneravere. At non Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit. Opperiebatur Nero, ut Vestinus quoque Consul in crimen traheretur, violentum et infensum ratus: sed ex conjuratis consilia cum Vestino non miscuerant, quidam, vetustis in eum simultatibus, plures, quia præcipitem et insociabilem credebant. Ceterum Neronis odium adversus Vestinum ex intima sodalitate cœperat, dum hic ignaviam Principis penitus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, sæpe asperis facetiis inlusus; quæ, ubi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. Accesserat repens caussa, quod Vestinus Statiliam Messalinam matrimonio sibi junxerat, haud nescius, inter adulteros ejus et Cæsarem esse.

LXIX. Igitur, non crimine, non adcusatore existente, quia speciem judicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus, Gerelanum Tribunum cum cohorte militum in-

non possent, nisi morte, succurrere, dedecorato flagitiis omnibus. Et clare Dio, qui 62, 24. vertit: Ὅτι ἄλλως σοι βοηθῆσαι οὐκ ἠδυνάμην. Sententia ergo animosior tenenda, ex horum scripto et interpretamento, videtur. LIPS. Cicero de Verr. 1, 3. *ut ego hunc unum ejusmodi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damnari expediret.* Seneca ep. 77. *Hoc istis respondendum est, quibus succursura mors est.* Noster 6, 49. *Perpulisset juvenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inveniret.* GRON. Ceterum libri variant inter *potuisse* et *posse*. Illud melioribus libris nititur; est enim in MSS. Flor. Guelf. edd. primis; et convenit Græcis Dionis, qui habet ἠδυνάμην. Dionem autem e Tacito hausisse, supra notatum est. *Posse*, a Rhenano e Bud. editum, propagatum est usque ad Pichenam; et aptius est, magisque consentit loco Suetonii. Mox *degeneravere* MSS. ed. pr. Rhen. (e Bud.) et seqq. i. e. se degeneres et timidos ostendere. *Denegavere* vitiose Puteol. Riv. Ber. Alc. ERN.

Sed ex conjuratis] Hæc est lectio vett. librorum Flor. Guelf. Oxon. etc. Etiam ed. pr. *et conjuratis*, vitio operarum pro *ex*. Ordo verborum est, quidam ex conjuratis, vetustis in eum simultatibus, consilia non miscuerant, plures, etc. Itaque non dubitavi recipere pro vulgato *conjurati.* Secutus est Broterius. Probabat etiam valde J. Gron. sed non recepit; recepturus, haud dubie, si plurium librorum consensum cognitum habuisset. Modus loquendi jam supra notatus est. Etiam infra c. 71. pro *e tribunis Granius*, quidam dedere *et Tribunus.* ERN. Bud. *et conjurati*, quæ copula sane male posita ostendit aliter legendum. Mox Bud. *Neroni.*

Ex intima s.] MSS. Reg. Corb. ed. pr. *ex nimia.* Vulgatum melius. ERN. Bud. *ex intima;* quod rectius omnino, ut e seq. *penitus* patet. Servant quoque Brot. et Lall. Secus visum Bip. qui provocant ad Mart. 12, 34.

Ferociam amici] Haud dubie, *animi.* LIPS. Immo *amici* verum est. (Sic Bud.) Metuebat hominem, qui etiam amicus tamen ferocia in amicum uteretur. Et Tacitus semper ferociam simpliciter dicit. Mox dedi *repens caussa* e Guelf. et ed. pr. et vett. omnibus, (sic et Bud.) quod, ut sæpe alias, vitio operarum mutatum in *recens*, in ed. Lips. ERN.

Statiliam Messallinam] Quæ postea Neroni uxor. Sueton. 35. LIPS. Cf. Ryck. ad 2, 1.

Et Cæsarem] Sic Rhen. dedit e Bud. Legebatur prius *ad C.*

Quia speciem judicis induere non poterat] *Judicis* verum est, atque ita habent Guelf. Puteol. Beroald. Alc. At (Flor. et Agr. et) ed. pr. *indiciis*, vitiose. Rhen. (e Bud.) edidit *indicii*, male. Freinsh. *judicis* restituit. (ex ed. Ven.) Deinde Guelf. *inducere*, solenni varietate. ERN. Bud. *induere.* Rhen. *indicis* non spernendum judicabat Ryck. Sed is dabat *indicii.*

Gerelanum trib.] Reinesius in margine conjicit *Ceretanum.* ERN.

mittit; jubetque "prævenire conatus Consulis, occupare velut arcem ejus, opprimere delectam juventutem;" quia Vestinus inminentes foro ædes decoraque servitia et pari ætate habebat. Cuncta eo die munia Consulis inpleverat, conviviumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu; cum ingressi milites, "vocari eum a Tribuno," dixere. Ille, nihil demoratus, exsurgit: et omnia simul properantur: clauditur cubiculo, præsto est medicus, abscinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita voce, qua semet miseraretur. Circumdati interim custodia, qui simul discubuerant, nec, nisi provecta nocte, omissi sunt, postquam pavorem eorum, ex mensa exitium opperientium, et imaginatus et inridens Nero, "satis supplicii luisse," ait, "pro epulis Consularibus."

LXX. Exin M. Annæi Lucani cædem imperat. Is, profluente sanguine, ubi frigescere pedes manusque et paullatim ab extremis cedere spiritum, fervido adhuc et compote mentis pectore, intelligit; recordatus carmen a se compositum, quo vulneratum militem, per ejusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos retulit: eaque illi suprema vox fuit. Senecio posthac et Quinctianus et Scevinus, non ex priore vitæ mollitia, mox reliqui conjuratorum periere, nullo facto dictove memorando.

LXXI. Sed compleri interim urbs funeribus, capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico

Decoraque servitia et pari ætate] Existimo, pædagogia describit: id est, cœtum elegantium puerorum, quos composita veste, facie, capillis, in publico habebant, et plerumque una ætate: sic dicta, quia sub pædagogo. Martialis 3, 56, 30. *Et, pædagogo non jubente, lascivi Parere gaudent villico capillati.* Plura super istis in Excursu B. LIPS. Copulam *et* non habet Bud.

Conviviumque celebrabat] Sic MSS. Flor. Guelf. ed. pr. Recte; nam sequitur *exsurgit*, sc. e convivio: non ergo *celebrarat*, ut Puteol. Ber. Alc. unde Rhen. (sed e Bud.) fecit *celebrat*. Vetus restituit Pichena. ERN.

An diss. metu] Sic Rhen. e Bud. Legebatur prius *aut*.

Miseraretur] Bud. male *misereretur*.

Omissi sunt] Sic MSS. Flor. Guelf. ed. Puteol. quod recepi, etsi alterum *emissi*, quod reliquæ edd. habent, etiam bonum sensum habet. Sed *omissi* melius, quia maxime hic respicitur ad discessum custodiæ. Omissi sunt ergo a custodibus. Verbum *omittere* et nostro et aliis dicitur de iis, quæ non custodimus: ut *munimenta omittere* 4, 51. ERN. Rhen. *emissi*. Bud. tamen *omissa*, vitiose licet pro *omissi*.

Ex mensa exitium opperientium] Non dubitavimus servare *ex mensa*, quod e conjectura Franc. Medicis recepit Freinsh. Firmant MSS. Flor. (Agr.) Guelf. edd. ante Rhen. omnes, qui habent *et mensæ*. Rhenanus edidit cum seqq. *imminens*, quod sane hic friget: non imminebat exitium, sed opperiebantur velut imminens. ERN. Bud. habet *in mense*; hinc emendatio Rhenani, cui vulg. *et mensæ* enorme mendum est visum. Secus judicat Ryckius. Non dubium tamen, quin *ex mensa* vera sit lectio.

M. Annæi] Sic feliciter restituit Rhen. (ex ingenio.) Libri omnes varie corrupti in hoc nomine. ERN.

Versus ipsos retulit] Sunt haud dubie isti 3, 635. *Scinditur avulsus, nec sicut vulnere sanguis Emicuit lentus, ruptis cadit undique venis, Discursusque animæ diversa in membra meantis Interceptus aquis.* LIPS. Vertranius credebat intelligi versus 9, 805—814.

Quinctianus] Bud. *Quintilianus*.

interfectis, agere grates Deis, ornare lauru domum, genua ipsius advolvi et dextram osculis fatigare. Atque ille, gaudium id credens, Antonii Natalis et Cervarii Proculi festinata indicia inpunitate remuneratur: Milichus, præmiis ditatus, *Conservatoris* sibi nomen, Græco ejus rei vocabulo, adsumpsit. E Tribunis Granius Silvanus, quamvis absolutus, sua manu cecidit: Statius Proximus veniam, quam ab Imperatore acceperat, vanitate exitus conrupit. Exuti debinc Tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Statius Domitius, "quasi Principem non quidem odissent, sed tamen existimarentur." Novio Prisco, per amicitiam Senecæ, et Glitio Gallo atque Annio Pollioni, infamatis magis, quam convictis, data exsilia. Priscum Antonia Flaccilla conjux comitata est; Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum et integris opibus, post ademptis; quæ utraque gloriam ejus auxere. Pellitur et Rufius Crispinus, occasione conjurationis, sed Neroni invisus, quod Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Verginium Flaccum et Musonium Rufum

Ornare lauru domum] De hoc ritu v. Plin. 15, 30. (39.)

Genua ipsius] i. e. Neronis: quod non notassem, nisi Pichenam ad Deos retulisse viderem. Et est exquisitior ratio hujus pronominis pro nomine usurpandi, cum ex oppositione intelligi, ad quod referatur, potest: opponuntur *Dii* et *ipse*. Sic sæpe Græci. Auctor Homerus 3. Iliad. α. ψυχὰς—αὐτοὺς, *ipsos* i. e. corpora. ERN.

E Tribunis Granius S.] Bud. *Et Tribunus Gaius.*

Vanitate exitus corrupit] Faernus *velocitate* legebat pro *vanitate*, quod Ursinus probabat. Probarem et ego, si libri auctoritate niteretur. Sensus enim commodus: mors paullo post consecuta irritam veniam fecit. Sed vulgatum eodem modo accipere licet: quamquam verbum *vanitate* aliquid amplius indicare videtur, nempe in quo culpa fuit Statii, ut sensit etiam Mullerus. ERN.

Sed t. existimarentur] Hæc est lectio omnium scriptorum et edd. ante Pichenam. *Extimarentur* de more scriptum in MSS. (Bud. quoque) et edd. primis. Pichena de sola conjectura dedit *extimerentur*; quod omnes post eum edidere, cum sit ab sententia alienum. Si non oderunt Principem, quare extimentur? At etiam ii non ferendi, qui putantur odisse Principem. ERN. Rhen. bene *extimarentur* reddidit *existimarentur*. Bip. præferunt *extimerentur.*

Novio Prisco per a.] In MS. Guelf. manus sec. *Nævio*. *Novius Priscus* occurrit ap. Gruterum p. 104. n. 6. Ryckius et alii dedere *Nonio*. Sed pro *per* legendum videtur *propter*. Vix enim credam dici recte, *exilium datur per amicitiam*. Compendium scripturæ locum corruptioni fecit, unde sæpe hæc verba confusa. Vid. Drakenb. ad Liv. Epit. 84. ERN. Bud. *Novio Prisco per* i. e. ob *am. S.* Sic 1, 24. *per officium*. Cf. index.

Egnatia Maximilla] In NN. ap. Ursinum occurrit *Egnatius Maxsumus*. Cf. Spanh. de Præst. NN. t. 2. diss. 10. p. 71.

Rufius Crisp.] Flor. Bud. *Rufrius*. Agr. *Ruffrius*. Sed v. 12, 42. 13, 45.

Quæ utraque gloriam ejus auxere] Sic dedimus e MSS. et edd. vett. Ante erat *eis*, quod sive casu irrepsit, sive culpa ejus, qui hoc ad utramque pertinere putabat. Primum reperi in ed. Lips. sed sine admonitione. *Ejus* etiam Broterius edidit. Ceterum non negem, mihi *quæ utraque* duriora videri. Et quorsum additum *utraque* dicamus? An forte fuit a Tacito: *magnis utraque pr.—quæ gloriam eis auxere.* ERN. Bud. *ejus*.

Verginium Rufum] Mancus locus: censeoque immissa voce legendum, *Verginium et Musonium Rufum*; aut, *Verginium et Rufum*. Ecce enim de Musonio caussam statim subjecit ejus pulsi: et Dio 62, 27. narrata conjuratione, Ῥοῦφος μέντοι Μουσώνιος, inquit, ὁ φιλόσοφος ἐπὶ τούτοις ἐφυγαδεύθη. Sed

claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia juvenum eloquentia, Musonius præceptis sapientiæ, fovebat. Cluvidieno Quieto, Julio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Julio Altino, velut in agmen et numerum, Ægæi maris insulæ permittuntur. At Cadicia, uxor Scevini, et Cæsonius Maximus, Italia prohibentur, reos fuisse se, tantum pœna experti. Atilla, mater Annæi Lucani, sine absolutione, sine supplicio dissimulata.

LXXII. Quibus perpetratis, Nero, et concione militum habita, bina nummum millia viritim manipularibus divisit, additque sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonæ utebantur. Tum, quasi gesta bello expositurus, vocat Senatum, et triumphale decus Petronio Turpiliano Consulari, Cocceio Nervæ Prætori designato, Tigellino Præfecto Prætorii tri-

Verginius iste quis est? Non enim ille, opinor, illustris, de cujus exsilio non apud Tacitum, non apud Plinium usquam lectum. Et quomodo potuit? qui Germaniæ et legionibus præfuit his ipsis annis? Fuerit ergo ejus ævi Rhetor, quem Persii vetusta vita commemorat. *Studuit*, inquit, *apud Grammaticum Remmium Palæmonem et apud Rhetorem Verginium Flaccum.* Ubi tamen vetustus codex B. Vulcanii *Flavum* habet. Est ille ipse, de quo Fabius 3, 1, 21. *Scripsit de eadem materia* (Rhetoricorum) *non pauca Cornificius, Celsus, et Lænas, et ætatis nostræ Verginius, Plinius, Rutilius*; nominatque et alias. Lips. Bip. *Virginium Fl. et Musonium Rufum. Musonii* nomen addendum, patet e seq. De eo Philostr. v. Apoll. 4, 12. 7, 16. *Virginius* apud Quinctil. et alibi memoratur, 3, 6, 44. 4, 1, 23. 7, 4, 24. et 11, 3, 126. ubi Flavius cognominatur: hinc emendatio Bip. quam sequor. *Virginium* in *Verginium* mutarunt librarii ut *Virgilium* in *Vergilium*. Bud. habet *Virginium Ruffum.* Ceterum cognomen potius *Flaccus* fuerit, ut est in vita Persii: nam *Flavius* nomen gentis esse solet; est tamen et cognominis loco c. 50.

Cæsenius Maximus] Scrib. *Cæsonius*, et Martiali ab hac historia fœneranda lux. 7, 43. ad Ovidium quendam: *Maximus ille tuus, Ovidi, Cæsonius hic est, Cujus adhuc vultum vivida cera tenet. Hunc Nero damnavit, sed tu damnare Neronem Ausus es, et profugi, non tua fata, sequi. Æquora per Scyllæ magnus comes exulis isti, Qui modo nolueras Consulis ire comes. Si victura meis mandantur nomina chartis, Et fas est cineri me superesse meo: Audiet hæc præsens venturaque turba, fuisse Illi te, Senecæ quod fuit ille suo.* Ubi discis, et Consulem fuisse hunc Cæsonium, et inter Senecæ amicos; quæ caussa certe damnationis. Lips. Recepit Pichena primus. Ern. Adde et sequens epigramma 44. Bud. habet *Cesenius.*

Atilla mater L.] MS. Bud. Fl. ed. pr. *Acilia.* (Agr. *Acillia.*) Guelf. a pr. m. *Atinia*, sec. *Atilia*, ut habent vett. edd. Puteol. Ber. etc. Ern. Respice ad c. 56.

In supplicio] Romana editio, *sine absolutione, sine supplicio*, probissime. Lips. Sic et MS. Fl. *sin suppl.* unde rec. Pich. Ern. Bud. *in supplicio.*

Addiditque sine pretio frumentum] Suet. Neron. 10. *Constituit Prætorianis cohortibus frumentum menstruum gratuitum.* Severus Imp. modum frumenti etiam auxit, de quo Herodianus 3, 25. Καὶ τὸ σιτηρέσιον αὐτοῖς πρῶτος ηὔξησε, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε. Iterumque Antoninus ejus F. patrata cæde Getæ. Idem scriptor 4, 9. Προστίθησι δὲ τῷ σιτηρεσίῳ ἄλλο τοῦ τελουμένου ἥμισυ. Lips.

Petronio Turpiliano] Hoc verum. Scr. (in his Bud.) et edd. vett. *Turpiano*, male, ut patet e libro superiori, c. 29. (et 39.) Mox *apud palatium quoque* MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. qui (e Bud.) primus *quoque* post *eorum* posuit: restituit Pichena. Denique *dedit etiam* ante *Consularia* abest a MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. pr. Puteol. unde recte deletum a Bernecc. Primus dedit Beroaldus, nescio unde, aut quo casu, cum alias Puteolanum sequatur. Ern. Pro *Præfecto Pr.* Bud. habet *Præfecturam Prætorii.* Verum ea dignitate jam erat ornatus. Cf. 14, 51. Nec nexus verborum id admittit.

buit; Tigellinum et Nervam ita extollens, ut super triumphales in foro imagines, apud palatium quoque effigies eorum sisteret: Consularia insignia Nymphidio; de quo, quia nunc primum oblatus est, pauca repetam: nam et ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina ortus, quæ corpus decorum inter servos libertosque Principum vulgaverat, ex C. Cæsare se genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus et torvo vultu erat; sive C. Cæsar, scortorum quoque cupiens, etiam matri ejus inlusit.

LXXIII. Sed Nero, vocato Senatu, oratione inter Patres habita, edictum apud populum et conlata in libros indicia confessionesque damnatorum adjunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, "tamquam viros insontes ob invidiam aut metum exstinxisset." Ceterum cœptam adultamque et revictam conjurationem, neque tunc dubitavere, quibus verum noscendi cura erat, et fatentur, qui post interitum Neronis in urbem regressi sunt. At in Senatu cunctis, ut cuique plurimum mœroris, in adulationem demissis, Junium Gallionem, Senecæ fratris morte pavidum, et pro sua incolumitate supplicem, increpuit Salienus Clemens, "hostem et parricidam" vocans: donec consensu Patrum deterritus est, "ne publicis malis abuti ad occasionem privati odii videretur, neu composita aut oblitterata mansuetudine Principis novam ad sævitiam retraheret."

Forte quadam] Bud. *sorte quadam*, ut ap. Liv. 36, 35. Sed utrumque recte dicitur. Nam et ap. Liv. 1, 4. legitur *forte quadam*.

Vocato Senatu] Hæc verba mihi suspecta sunt, quia jam paucis versiculis ante Senatum Nero vocasse dicitur. Si de alio conventu Senatus hic sermo, quod non abnuam, tamen non credibile mihi, hæc verba esse ab elegante scriptore. Saltem addidisset *iterum*, aut aliud quid. Ern.

Tamquam viros insontes] MSS. Flor. (Bud. Agr.) Guelf. et edd. vett. magno consensu *viros et insontes*; unde Freinshemio placebat *claros et insontes*. Faernus autem addit *claros*, quod probo. Ern. Bip. emendant *veros*, i. e. sinceros, justos, *et insontes*. Mox Bud. *nec tunc*.

Et fatentur] Ergo, quo tempore Tacitus ista scripsit, ii adhuc vixere. Quod ni sit, legendum *fatebantur*, idque mihi vero similius videtur. Pro imperfecto præsens irrepsisse in Tacitum non uno loco vidimus. Ern.

Ut cuique plurimum mœroris] E jactura suorum scilicet. Hi maxime effusi in adulationem, ne dolere viderentur. Ern.

Junium Gallionem] Quem Nero post interfecit. Dio 58, 18. In Eusebio autem clarius: *Junius Annæus Gallio, frater Senecæ, egregius declamator, propria se manu interfecit, mortem ejus Nerone in suam præsentiam differente*. Hoc confert illud Chronicon in annum hunc eundem, quo Lucanus et Seneca occisi. Mirum, in Tacito nihil esse, si tamen hoc tempore ea cædes. Lips. Ultima verba Eusebii male addita. V. Ryck. ad h. l. qui Gallionem, cum Usserio et aliis, putat esse eum, cujus in Actis Apostol. 18, 12. mentio. Ern.

Neu compositam et obliteratam mansuet. etc.] Prave scriptum, et in contumeliam Neronis. Valde scilicet Principem laudent, si obliteratam clementiam ejus dicant, id est, abolitam et sepultam. Ne dubita scribere, *composita et obliterata mansuetudine Principis*. Hoc volunt; ne ea, quæ obliterata jam essent et tantum non deleta ex animo Principis, ille renovaret, et novæ sævitiæ materiem suggereret. Lips. *Compositam aut* vel *et obliteratam mansuetudinem* scr. et edd. omnes. Lipsii correctionem recepere inde a Bernecc. omnes. Possis etiam conjicere, excidisse *re*, cum scri-

LXXIV. Tum "dona et grates Deis" decernuntur, "propriusque honos Soli, (cui est vetus ædes apud circum, in quo facinus parabatur) qui occulta conjurationis Numine retexisset: utque Circensium Cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur: mensisque Aprilis *Neronis* cognomentum acciperet: templum Saluti exstrueretur eo loci, ex quo Scevinus ferrum prompserat." Ipse eum pugionem apud capitolium sacravit, inscripsitque "Jovi Vindici." In præsens haud animadversum: post arma Julii Vindicis, ad auspicium et præsagium futuræ ultionis trahebatur. Reperio in commentariis Senatus, Cerialem Anicium, Consulem designatum, pro sententia dixisse, "ut templum D. Neroni quam maturrime publica pecunia poneretur." Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale fastigium egresso, et venerationem

ptum fuisset *neu composita re et obliterata, mansuetudinem p. n. a. s. retraheret:* inde *compositam et obliteratam* facta, ut ad *mansuetudinem* referrentur. Ern. Bip. *neu compositam* i. e. pacatam *aut obliteratam* i. e. ultione criminum obscuratam *ad n. s. r.* Sed Lipsii correctio absque dubio optima, planissima. In codd. frequenter per errorem ablativis in fine lineola accusativi index imposita, quod omnino hic in Bud. factum, et dubio procul in aliis.

Decreta dona et grates Deis decernuntur] τὸ *decernuntur* redundat, ut opinor. Lips. Dubius sum tamen, utrum *decreta* an *decernuntur* aboleam: neque enim minus belle, *Tum dona et grates Deis decernuntur.* Gron. Jac. Gronovius aliter succurrere voluit, legendum censens, *tum cetera dona:* male. Nam quæ supra c. 71. Milicho, Petronio, aliis, data, *dona* vocari non possunt. Intelliguntur dona Diis data, quæ cum supplicatione (nam de ea capiendæ *grates*) junguntur et ap. Liv. 36, 2. *Dona et grates Diis* sunt, quæ ibi dicuntur *supplicatio et dona ad omnia pulvinaria.* Ceterum non abhorret animus, in *decreta* latere aliud verbum, quod nondum mihi succurrit. Lipsianam rationem defendere licet e 16, 1. ubi temere additum *latuerint* post *occulta.* Ern. Juretus volebat *decora dona.* Hiller. Rac. 18. *discreta.* Tollo *decreta.*

Ædes apud circum] De qua Tertull. de Spectaculis 8. Lips. Post *mensis quoque A.* MSS. Reg. Corb. ed. pr. quod recepit Broterius. Ern. et Bip. Bud. *mensisque.* Parum interest.

Apud capitolium sacravit] Ritu veteri et recepto. Suet. Cal. 24. *Tres gladios in necem suam præparatos, Marti ultori, addito elogio, consecravit.* Idem Vitellio 10. *Pugionem, quo se Otho occiderat, in Agrippinensem coloniam misit, Marti dedicandum.* Dio in Antonino Caracalla: 77, 23. Καὶ τὸ ξίφος, δι' οὗ τὸν ἀδελφὸν ἀπεκτόνει, ἀναθεῖναι τῷ Θεῷ ἐτόλμησε. Sed et apud Græcos Olympias *gladium, quo Rex* (Philippus) *percussus erat, Apollini sub nomine Myrtales consecravit,* ait Justinus 9, 7. Tertull. pulchre de Resurr. carnis: *Gladius bene de bello cruentus, et melior homicida, laudem suam consecratione pensabit.* Lips.

In præsens haud animadversum] Sensus: Tum quidem (παραχρῆμα, ut Xenophon, aliique) nemo animum advertit, et præsagium aliquod in ea re notavit. Acidalius addebat *quod;* Freinsh. melius *id:* sed neutrum necessarium puto. Vulgatum Taciti mori aptius. Ern.

Post arma Julii Vind.] Suet. 40.

Venerationem hominum] Muretus et Ursinus corrigebant *Numinum:* Jac. Gronovius *cœlitum. Numinum* placebat etiam Schurzfleischio. Oppositionis lex tale quid desiderat. *Mortali fastigio* opponitur *veneratio Numinum:* MSS. et edd. vett. addunt *item* ante *hominum,* quod sustulit Rhenanus. Broterius e MS. Reg. et sensu dedit *ven. Deum,* non male. Ern. Illud *item* ortum erat e vitiosa scriptura, quam Bud. servat, *veneratio item hom.* pro *venerationem hom.* Non video, quomodo Rhen. asserere potuerit, *item* non esse in libro manuscripto. Ipse dedit *venerationem,* emendans

hominum merito, quorundam dolo ad omina sui exitus vertebatur: nam Deum honor Principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit.

scil. Bip. sic locum constituunt: *et ven. merito: item, hominum quorundam ad omina dolo*, i. e. inani sollertia rebus, ubi evenere, omina quærendi, *in signum exitus*, præsagium mortis, *verteretur*. Mihi simplicior longe emendatio in mentem venit, quam Hillero etiam placuisse video Rac. 19. *quorundam dolo ad omina sui exitus verteretur*, vel, ut Hill. *vertebatur*.

Quod ad omina olim sui exitus verteretur] Liquida apertaque sententia. *Olim* tantum sit significatione futuri; quod pueris non ignotum. At nostri critici (Rhen. sic conjectabat) ex Budensi codice, *quod clam ad omen ac dolum*, legunt, non sine meo risu. LIPS. Suspicabar ex scriptura Flor. *Fuerunt tamen, quos id omen propinqui exitus adverteret.* Tertio enim post anno periit. H. 2, 70. *Lætus ultro et tam propinquæ sortis ignarus:* et c. 5. *exitu demum Neronis positis odiis in medium consulere:* item c. 48. *mereri se festinato exitu clementiam victoris.* GRON. Scriptura Fl. est: *quorundam ad omnia dolum sui exitus verteretur.* Sic et Bud. et Guelf. nisi quod hic *dolo*, ed. pr. *solum*. Lectio vulgata est a Puteolano. In *quorundam* putem latere aliud quid. Nam *quod* hic durum et parum aptum. Broterius dedit *q. a. o. solum sui e. v.* quod nullo modo placet. ERN.

Nam Deum honor Principi non ante habetur, quam agere inter homines desierit] Tertull. pulchre et apposite huic rei Apol. 34. *Si non de mendacio erubescit ejusmodi adulatio, hominem Deum appellando, timeat saltem de infausto: Maledictum est, ante apotheosin, Deum Cæsarem nuncupare.* LIPS. Falsum id in Augusto, liquet ex Horatio et Manilio, inquit Huetius. At vir doctiss. non attendit, Augustum quidem poetis dictum esse Deum, et in provinciis aras et sacra habuisse; verum non in urbe. Neronem in provinciis adpellatum fuisse Deum, testatur nummus ex ære minimo, ab Harduino laudatus in Sel. Opp. p. 724. ΝΕΡΩΝ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΘΕΟΣ capite laureato. Ex aversa parte, ΙΟΤΛΙΟC ΑΝΔΡΟΝΙΚΟC ΕΤΕΡΓΕΤΗΣ ΛΑΟΔΙΚΕΩΝ. Sic Broterius.

C. CORNELII TACITI
AB
EXCESSU DIVI AUGUSTI
ANNALIUM
LIBER SEXTUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. 2. Inludit fortuna vanitati Neronis per Bassum, qui thesaurum in Numidia defossum jactat, quem 3. Nero frustra quærit. 4. Lustrali certamine victoria cantus oblata Neroni et corona facundiæ. 5. In eo spectaculo auditorum molestia et Vespasiani periculum. 6. Poppæam mortuam laudat Nero apud rostra.

7—9. Pulsi Cassius et Silanus necantur. 10. 11. L. Vetus cum Sextia socru et Pollutia filia perit. 12. Adcusatoris præmia. Mensium nova nomina. 13. Turbine ventorum vastata Campania. Pestilentia. Lugdunensem cladem Princeps solatur. 14. 15. Sosiani fraude Chaldæorum consultores, P. Anteius et Ostorius Scapula, delati mortem jussi properant. 16. Taciti super tot cladibus querelæ. 17. Rufius Crispinus coactus se interficit. Mella falsis litteris circumventus, similique arte Cerialis. 18. 19. C. Petronius, erudito luxu notus, Tigellini invidia exosus, venas sibi incidit, flagitia Principi codicillis exprobrat. 20. inde Siliæ exilium.

21. 22. Thraseam Pætum adcusant Cossutianus et Eprius; 23. Baream Soranum Ostorius Sabinus. 24. Ad Neronem codicillos dat Thrasea. Is Patres vocari jubet. 25. 26. Consultat Thrasea, an in curia defensionem tentet. 27. Nero Senatum armis obsidet, infrequentiam Patrum arguit. 28. 29. Marcellus Eprius Thraseam, Helvidium, Agrippinum, Montanum, 30. Ostorius Baream cum filia Servilia adcusant. 31. Eorum miserabilis defensio in Senatu. 32. Egnatius pseudostoicus perfide in Soranum agit; cui 33. Cassius Asclepiodotus egregiam fidem præstat. Thraseæ, Sorano, Serviliæ datur mortis arbitrium. Helvidius, Paconius, Italia pulsi. Montanus patri concessus. Adcusatores remunerati. 34. Thrasea libat Jovi Liberatori. Anni unius hæc gesta, quia reliqua libri Fatum invidit.

C. SUETONIO, L. PONTIO TELESINO, COSS.

A. U. 819. A. C. 66.

I. Inlusit dehinc Neroni fortuna, per vanitatem ipsius et promissa Cesellii Bassi; qui, origine Pœnus, mente turbida,

Et promissa] Ita e Flor. Pichena edidit. Idem (in Bud. et) a manu pr. fuit in Guelf. estque in MSS. tribus ap. Broterium, ed. (Ven.) Puteol.

nocturnæ quietis imaginem ad spem haud dubiam retraxit: vectusque Romam, Principis aditum emercatus, expromit, "repertum in agro suo specum altitudine inmensa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, sed rudi et antiquo pondere: lateres quippe prægraves jacere, adstantibus parte alia columnis; quæ per tantum ævi occulta augendis præsentibus bonis. Ceterum, ut conjectura demonstraret, Didonem Fenissam, Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidisse, ne novus populus nimia pecunia lasciviret, aut Reges Numidarum, et alias infensi, cupidine auri ad bellum accenderentur."

II. Igitur Nero, non auctoris, non ipsius negotii fide satis spectata, nec missis, per quos nosceret, an vera adfer-

Riv. At edd. pr. Beroald. *ex promisso*, quod etiam est a manu sec. in Guelf. Reg. et edd. omnibus usque ad Pichenam. Lectionem MS. Fl. dubiam facit tamen Jac. Gronovius: non quo ipse aliam notarit, sed, quod frater *et promisso* notavit, quod ille Tacito non indignum docet. In quo non fallitur. Sed frater fortasse falsus est. Argumentum e Beroaldo nihili est. Falsum enim, eum hos libros e Flor. edidisse. Ceterum, si *et promisso* libri idonei certa auctoritate firmaretur, id præferrem. ERN. In Regio quoque cod. Lall. reperit *ex promisso*, putatque Tacitum dedisse *et promisso*, ut 1, 2. *quum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent.* Mox c. Agr. *et Principis.*

Mente turbida] i. e. male sana, furiosa; pro quo verbo *turbidus* sæpe apud poetas dicitur. In MS. Guelf. marg. pro varia lect. notatur *torvida*. Sed est idem verbum alia et inusitatiori scriptura. *Bassum* Equitem Rom. vocat Sueton. Ner. 31. *Retraxit* pro more istius ætatis pro simplici *traxit* dicitur, quod alias in hac forma dicitur. V. ad Suet. Aug. c. 77. ERN.

Præsentibus bonis latuerint] *Latuerint* non est in MSS. Flor. Bud. ed. pr. et bene deletum. Non opinor *occulta* addidisset Tacitus, si *latuerint* dedisset; quod ceterum est in MS. Guelf. edd. (Ven. et) ceteris omnibus, usque ad Bernecc. ERN.

Demonstret] Sic legitur hodie e conjectura Freinshemii cum in omnibus scr. (Bud. quoque) et edd. sit *demonstrat*; quod vitiosum esse, dubitari non potest. Sed in Guelf. syllaba ultima erasa est, et in litura scriptum *t*, fuitque, quantum oculis adsequi licuit, *demonstrarit* vel *demonstraret*: hoc verum puto. Syllabam illam imperfecti sæpe in MSS. Taciti excidisse, sæpe monuimus. Secutus nos est Broterius. ERN.

Didonem Fenissam] Hæc scriptura est MS. Flor. (et Bud.) quæ et in edd. Lips. Freinsh. Gronoviorum reperitur, et a J. Gronovio defenditur. MS. Guelf. (et Agr.) *Phœnissam*, et edd. vett. omnes. (et Ryck.) Ex eodem Flor. J. Gronov. dare voluit *Dido*, quæ forma est ap. Virgil. Æn. 4, 383. sed operæ non paruerunt. ERN.

Et alias infensi] Heins. conjicit leg. *ei.*

Nec missis visoribus] Ita *invisores* Apuleius dixit, etsi alio quodam sensu, 1. Florido: *Siquis forte in hoc pulcherrimo cœtu ex illis invisoribus meis malignus sedet.* Mirum, ni Sallustio quoque hæc vox restituenda apud Fabium 9, 3. *Unde usque eo processum est, ut non pœniturum, pro non acturo pœnitentiam; et visuros, ad videndum missos idem auctor* (Sallustius) *dixerit.* Puto *visores*: et hinc sumsisse nostrum. LIPS. Hæc conjectura Lipsii fugit novissimos Quintiliani editores. Est autem vana: nam de verbis sermo est, non substantivis; et participium ibi esse debere, docet præcedens alterum insolens *pœniturum*. Miror, non potius conjecisse, legendum hic ex illo loco *visuris*. *Visoribus* omnes libri. Ut supra *visere* pro inspicere; ita h. l. *visor*. Sed ego plane pro insititio habeo. Nam et supervacuum est, et longe elegantius, *missis, qui noscerent*. Cum nemo alius scriptor bonus hoc verbo usus sit, credo in margine scriptum fuisse, et hinc in textum venisse. Nam, qui veteres codices tractarunt, non ignorant, sæpe in margine verba scripta esse a possessoribus codd. quibus indicaretur, de quo in textu ageretur. Talium magna copia in MS. Guelf. diversa manu scriptorum. Sic et in ed. pr. post c. 17.

rentur, auget ultro rumorem, mittitque, qui velut paratam prædam aveherent. Dantur triremes et delectum remigium juvandæ festinationi: nec aliud per illos dies populus creduli-

ante verba, *adsimulatis Lucani literis*, legitur, *finguntur literæ;* quod clarum est in margine scriptum migrasse in textum. Adde in primis exemplum luculentum ex ed. pr. ad Hist. 1, 89. et *flabra Aquilonis* H. 2, 98. *vineæ* 3, 20. ut alia taceam. Et similia in aliis libris veteribus scriptis et editis reperi. *Visores*, barbara ætate dicti, qui ad rem inspiciendam mitterentur, de qua lis, quæstio esset: ipsam inspectionem dixere *visum*, *visionem:* etiam testes, qui rei gestæ interfuissent, *visores* appellati, ut Cangius docet in lexico. Delevit et Broterius. Ern. *Visoribus* habet etiam Bud. Servavit Lall. Retinent Bip. qui similia alibi occurrere docent, *risores*, *provisores*, *sessores*, *notores*, *cupitores*. Probarem, ni vocem, antiquis insuetam auctoribus, medio ævo tritam fuisse nossem, unde facile potest a sciolo quodam margini esse adlita.

An vera adferrentur] Sic edd. Puteol. Beroaldi, Alc. Gronoviorum, Ryckii. At MSS. edd. pr. Rhen. (e Bud.) usque ad J. F. Gron. *assererentur*. Flor. lectionem dubiam facit, quod ibi est *adferre* et deinde initio sequentis versiculi *rentur*, in eoque MS. cum vox dividitur, ultima syllaba fere repetitur ab initio alterius versus: unde colligunt, scribam *adferrentur* dare voluisse. Ego *assererentur* verum esse non credo: sed propter consensum librorum suspicor fuisse *asseverarentur*, ut supra pro *asseveravit* vidimus *asseruit* 2, 83. et mox c. 3. de eadem re eodemque homine: *dum hunc vel illum locum promissi specus adseverat*. Adsentitur Broterius. Ern. Sic et Mur. Acidal.

Velut partam prædam] Legit *paratam* Acidalius. Idque mihi, cum primum hunc locum legi, in mentem venit, adeoque necessarium visum est, ut *partam* pro mendo typographico haberem: quod secus esse, deinde ex aliis libris didici. Itaque non dubitavi, etiam contra libros recipere, æquis, ut spero, intelligentibus omnibus. Primum *præda parta* per Latinitatem aliter dici non potest, nisi de præda ea, quæ labore constet, aut opera qualicunque tua, ut *pax parta*, *divitiæ partæ*, et alia similia. At *præda parata* est, quæ sine sudore et sanguine venit, estque solenne talis prædæ epitheton, ut apud Ovid. Her. 8, 82. pro qua et *oblatam* dixit Met. 3, 246. Noster in seqq. *obvias opes* et a Diis delatas vocat; item c. 3. *oblatas*. Similiter *victoria parata*, apud Petronium c. 15. ubi recte Burmannus Livio 5, 6. in simili loco *paratam victoriam*, pro *parta* reddi vult, quod, recipiendum et sine libris, in MSS. inventum deinde, recepit Drakenborchius; qui plura ibi congessit, pluribus locis sic correctum recte, ostendit, sæpissimeque in uno Livio ea verba commutata. Ern. Bud. male *partem prædam veherent.*

Prædam aveherent] Sic edidi pro *adveherent*, quod est in libris, quos vidi, omnibus, recepitque etiam Broterius. Nam etsi hoc quoque sensum habet, intellectu *Romam:* tamen illud est legitimum verbum et ordinarium in hac re: et sæpe ei illud substitutum est in MSS. quippe etiam *avehere aliquid domum* dicitur, non *advehere*, ut imperiti librarii subinde dedere, apud Liv. 9, 4. 45, 33. et *Carthaginem avehere* 38, 42. ubi itidem prope omnes libri *advehere*. Ut adeo non dubitandum, quin hic quoque *aveherent* verum sit. V. Drakenb. ad Liv. 9, 4. Aliter est infra c. 14. ubi *missæ liburnicæ*, *advehiturque Sosianus*. Nam ille arcessendus, adducendus erat, ut ederet indicium. Ern.

Dantur triremes et delectum navigium juvandæ festinationi] Valde placet Boxhornii conjectura, *delectum remigium*. Vide quæ notamus ad Liv. 26, 51. Gron. Rectissime. Jac. Gronovius quidem defendit vulgatum, intelligitque naves, oneri avehendo delectas; sed vir doctissimus non attendit satis verba *juvandæ festinationi*, quæ sine *remigium* intelligi non possunt. *Remigium* est multitudo remigum. Ern. Occurrit et alibi apud nostrum. V. 3, 1. 14, 39.

Nec aliud per illos dies populus plus credulitate] Fefellerat me optimus Pichena, opinatus in MS. esse *populus plus:* unde tentabam, quod dictum est: nam *populum* et *plebem* sæpe distingui ex Livio Plinioque notavimus ad Senecam de ira 3, 18. Sed, ipso libro Florentiæ inspecto, inveni nil aliud quam *popls.* quod est *populus*, non *populus plus;* statimque emendavi conjecturam meam aliquot annis ante, quam suam Marcus proderet, cui

tate, prudentes diversa fama, tulere. Ac forte quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur: a narratoribus oratoribusque præcipua materia in laudem Principis adsumpta est: "non enim tantum solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed nova ubertate provenire terram, et obvias opes deferre Deos;" quæque alia, summa facundia nec minore adulatione, servilia fingebant, securi de facilitate credentis.

III. Gliscebat interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblatis, quas multos per annos prodigeret. Quin et inde jam largiebatur; et divitiarum exspectatio inter caussas paupertatis publicæ erat: nam Bassus, effosso agro suo latisque circum arvis, dum hunc vel

tamen laudem suam non invidemus. GRON. Pichena *populus plus* non e MS. Flor. sed ed. Veneta (et nonnullis aliis) laudat. Boxhornius verum vidit. *Plus* abest et a MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. Rhen. sqq. Habet Puteol. Ber. Alc. Tum iidem omnes *prodentis*, quod cum nil aliud esset quam *prudentes* (ut supra *torvida* pro *turbida* et sexcenta alia), cepere librarii pro genitivo participii a *prodere*, et ei rei numerum verbi accommodavere, dederuntque *tulerat*, pro *tulerunt*, aut ut e Flor. editur, *tulere*. *Prudentes tulere* primus edidit Gronovius, quod verum est. Miror Ryckium recipere dubitasse. Terminatio *at* videtur nata ex *ac*, quod non est in MS. Guelf. ERN. Nec in Bud. Idem *tulerat*.

Oratoribusque præcipua] Vatic. (et Bud.) *abaratoribus oratoribusque*. Legerim, *ac rhetoribus oratoribusque;* vel, *ac vatibus oratoribusque*. Certe, et vates et oratores musico illo agone certasse scimus. LIPS. Etiam Flor. *nnaratoribus oratoribusque*. At MS. Guelf. ed. pr. aliæque vett. ut Vatic. In Agr. libro *ab auctoribus*, quod placet Ryckio, qui de poetis accipit, quos tamen *auctores* ita simpliciter, et nulla ante carminis mentione facta, dici non docet, nec doceri potest: de historicis dicitur. Jac. Gronovius pro certo venditat, inque textum recipit *ab actoribus*, quod imitari non audeo. Nam de poetis hic sermonem esse, clarum est. Ii *actores* non dicuntur. Mihi Lipsianum *ac vatibus* magis placet, sive potius, ut minus a vestigiis corruptæ scripturæ recedatur, *ab cantoribus*. Nam musicum certamen fuit, et carmina canebantur ab auctoribus. Nero ipse sua carmina, certe quæ sua putari volebat, cecinit: et c. 4. junguntur *victoria cantus* et *facundiæ corona*, et c. 21. Thrasca canit in ludis Patavinis tragico habitu, haud dubie suum carmen. Spero non improbaturos viros doctos hanc correctionem. *A vatibus* recepit Broterius. ERN. Pich. volebat *ab adulatoribus*, quia mox adulationis mentio. Hill. Rac. 16. vel hoc probat vel Lipsii *ac vatibus*. Bip. legunt *a narratoribus*, i. e. poetis, quibus scil. tribuuntur narrationes, narratiunculæ ap. Quinct. 2, 4. 1, 9. Etsi hoc non satis arrideat, recipiendum puto, quippe quod proxime ad Flor. lectionem accedit.

Provenire terras] *Nova ubertate provenire terras* est novo genere fœtus esse fecundas et fertiles. Sic Plautus in Turcul. 2, 4, 33. *Cumque bene provenisti salva, gaudeo.* Et eadem fabula 2, 6, 35. *Cum tu recte provenisti, cumque es aucta liberis, Gratulor.* GRON. *Terram* MSS. Flor. Guelf. (Bud.) et alii, ed. pr. quod recepi. Edd. ceteræ ante Rhen. *terræ:* locus ipse verbi indicat, id verum non esse. Rhenanus dedit (ex ingenio) *terra* cum seqq. At a Lipsio inde editum *terras*. Post *servilia* vereor, ne *ingenia* exciderit. Nam *servilia* intelligi possunt in *adulatione*, nec iis aptum verbum *fingebant*. ERN. Reg. etiam *terram* ap. Lall. *Servilia* accusandi casu dici ostendit sequens *securi:* intelliguntur commenta putida, ingenuis viris indigna. V. Hill. Rac. 16.

Veteres opes] Cf. Sueton. 41.

Effosso agro] Simillima stultitia Pompeii exercitum incidit, cum is in eadem Africa, contra Domitium et Iarbam, militaret. Nam, cum quidam thesauros aliquos casu reperissent, fuere, qui dicerent persuaderentque, totum eum locum auri plenum, a cladibus Pœnorum ibi repositi. Atque ita miles avidus ad fodiendum se dedit per plures dies, Pompeio ridente simul et indignante, tantam illam multitudinem stulta

illum locum promissi specus adseverat, sequunturque non modo milites, sed populus agrestium, efficiendo operi adsumptus, tandem, posita vecordia, "non falsa ante somnia sua, seque tunc primum elusum," admirans, pudorem et metum morte voluntaria effugit. Quidam, "vinctum, ac mox dimissum," tradidere, "ademptis bonis, in locum regiæ gazæ."

IV. Interea Senatus, propinquo jam lustrali certamine, ut dedecus averteret, offert Imperatori "victoriam cantus," adjicitque "facundiæ coronam," qua ludicra deformitas velaretur. Sed Nero, "nihil ambitu, nec potestate Senatus opus esse," dictitans, "se æquum adversus æmulos, et religione judicum meritam laudem adsecuturum," primo carmen in scena reci-

avaritia et labore fatigari; donec tandem fessi et inriti clamarent, *Duceret jam quo vellet, satis se pœnarum stultitiæ suæ dedisse.* Plut. in Pomp. c. 11. LIPS. ERN.

Dum hunc vel illum locum, etc.] Ita MSS. Flor. (Bud.) edd. inde a Puteol. omnes, nisi quod hic (et Bud.) habet *promi*, vitio, ut opinor, operarum, sequente, ut solet, Rivio: quod Beroaldus correxit *promissi.* Ed. pr. MS. Agr. non habent *promissi specus.* At MSS. Oxon. Guelf. *dum hoc vel illo loco promi specus.* Mox *antea* e Flor. recepit Pichena, cum seqq. Ego *ante* servavi, quod omnes alii libri (et Bud.) habent, ut multitudo ὁμοιοτελεύτων vitaretur. ERN.

Seque tunc primum el.] *Tunc* sane referri potest ad tempus, quo somnium habuit: sed melius puto *nunc.* Bene opponuntur *antea* et *nunc;* non *antea* et *tunc.* Pro *primum* Broterius malit *primo* e MS. Reg. et ed. pr. Sed id sensus non patitur. ERN. Bud. *primum.* Bud. quoque *tunc.* Nec video, cur non æque opponi possit τῷ *ante.*

Lustrali certamine] Sive quinquennali. Quod hic quidem anno sexto celebrari, miratur vir doctissimus, et erroris, cui latebra non sit, pæne Tacitum accusat. Nam debebat quinto celebrari, inquit, quatuor dumtaxat annis interjectis. An distulisse Neronem aliquis dixerit? ille vero antevenire solet, cupidine certaminum, et ante præstitutam diem revocare, quod Suetonius in Nerone 21. scripsit. Hæc vir ille magnus. Ego autem siquid video, aut firmiter numero, abnuo Tacitum ultra quintum annum produxisse. Ecce institutum est Nerone IV, Cornelio Cosso coss. a. u. 813. nunc secundo editur Silio et Attico coss. a. 818. Certe ab illo ad istum ipsi anni quatuor intersunt, et quinto nunc anno editur; aut omnes calculi me fallunt. LIPS. Vir magnus est Scaliger Em. temp. p. 469. 470. Petavius Doctr. Temp. L. 11. c. 15. defendit Tacitum, ex eo, quod iste agon quinquennalis fuerit, i. e. quinque solidis annis vertentibus instauratus, ad modum lustri Romani, non Olympiadis. Victoriam Neronis alteram, ab Eusebio notatam, non fuisse secundi agonis Neronei, de quo Tacitus. Sane Tacitus ipse *secundum lustrum* vocat: de annis quinque solidis id in hoc agone accipiendum esse, constare hodie ait Pagius Crit. Bar. ad a. C. 60. Cum eum agona *ad modum Græcorum certaminum* institutum sæpe idem dicit, id de ritu et genere ludorum potius, quam tempore accipiendum. Neque tamen commode Eusebius de alius certaminis corona accipitur, quod quale fuerit et qua de caussa institutum, non dixerit utique Petavius. Quid? quod etiam sic anni non conveniunt. Nam primum agona recte dicit ab Eusebio conferri in a. periodi Jul. 4772. secundum a Tacito conferri in a. 4778. Atqui Suetonius etiam ante legitimum tempus revocatum dicit; quod non nisi de secundo accipi potest, partim propter modum loquendi, quo Suetonius utitur; partim quia bis tantum illum agona celebravit Nero. Sed hæc aliis diligentius excutienda relinquimus. Mox *adjicitque*, quod e Flor. edidit Pichena, etiam in Guelf. et ed. pr. De *ambitu* dictum ad 1, 15. ERN. Bud. *adicitque*, more suo.

Se æquum] Quasi diceret, se æqualem et parem in hoc certamine. Sed non displicet, quod olim conjeci, *seque unum adversus æm.* LIPS. Prius melius. *Seque* conjiciebat Acidalius. ERN. Deleto *et* ante *relig.*

tat: mox, flagitante vulgo, "ut omnia studia sua publicaret," (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans; ne fessus resideret, ne sudorem, nisi ea, quam indutui gerebat, veste detergeret; ut nulla oris aut narium excrementa viserentur. Postremo flexus genu, et cœtum illum manu veneratus, sententias judicum opperiebatur ficto pavore. Et plebs quidem urbis, histrionum quoque gestus juvare solita, personabat certis modis plausuque composito. Crederes lætari: ac fortasse lætabantur, per incuriam publici flagitii.

V. Sed qui remotis e municipiis, severamque adhuc et

Excrementa viserentur] MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. *viserent*, subaudi, *spectatores*. Puteolanus ex eo fecit *viserentur*, quod omnes secuti sunt. Ern.

Flexus genu] Imo et sollennia histrionum verba hæc pronuncians, Κύριοί μου εὐμενῶς μου ἀκούσατε. Ex quo intelligis, quid *principium* apud Suet. sit Nero 21. *Utque constitit peracto principio, Nioben se cantaturum per Cluvium Rufum pronunciavit.* Anteloquium scilicet illud citharœdicum, emerendi favoris; uti et principia quædam, legitimo carmine, olim oratorum. De adoratione manu, dico ad H. 1. Lips. Parabat, ut videtur, ad c. 36. *adorare vulgum*, notare quædam, sed promissis non stetit.

Et cœtum illum manu veneratus] In culpa ponit Tacitus. Tamen Imperatoribus postea id servatum, ut solenni ritu populum adorarent in circo. Claudianus pulchre De VI Cons. Honorii 611. *O quantum populo secreti numinis addit Imperii præsens species! quantamque rependit Majestas alterna vicem! cum regia circi Connexum gradibus, veneratur purpura, vulgus; Consensuque cavæ sublatus in æthera vallis Plebis adoratæ reboat fragor.* Lips. Mox *plebs urbis* MSS. ed. pr. Rhen. (e Bud.) etc. at Puteol. Riv. Ber. Alc. *verbis*, male. *Juvare gestus*, est favore, plausu, incitare studium histrionis. Liv. 1, 25. *tum clamore Romani adjuvant militem suum;* quod idem c. 12. vocat *favore addere animum.* Ern.

Certis modis plausuque composito] Ars enim, si displicet, utriusque rei; acclamandi et plaudendi. Itaque addit, *cum manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnaros.* In edicto Theoderici Regis ad populum Rom. ep. 1, 31. Variar. Cassiodori: *Soletis aera ipsum mellifluis implere clamoribus, et uno sono dicere, quod ipsas quoque belluas delectet audire: profertis voces organo dulciores; et ita sub quadam harmonia citharæ concavum theatrum per vos resonat, ut tonos possit quilibet credere, quam clamores.* Modulatum hunc clamorem concentum appellat Plinius in Paneg. c. 2. *Et populus quidem Rom. dilectum Principum servat, quantoque paullo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat.* Dio 73, 2. Εὐρύθμως ἐκβοᾷν, in Pertinace: Ὅσα τε εἰώθασιν ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ τῇ τοῦ Κομμόδου θεραπείᾳ εὐρύθμως πως ἐκβοᾷν, ταῦτα τότε μετασχηματίζοντες ἐς τὸ γελοιότατον ἐξῇδον. Vide quædam hujus rei ad H. 1. Lips. Respicit ad H. 1, 35. *ruere in plausus*, sed et hic tacet.

Per injuriam p. f.] Hoc nullum sensum habet. *Incuriam* correxere Acidalius et Boxhornius, idque cuivis in mentem veniat; quod est evidentiæ signum. Unde recipere non dubitavi. Ern. Sequuntur Lall. et Bip. Sequor et ego. Contra Broterius vulg. tenet, et cum Huetio ita exponit: etsi sibi injuria per publicum hoc flagitium fieret, et magnum sibi dedecus consciseeretur. Verum præpositio *per* caussæ vim habet, et male sic in adversativam detorquetur.

Severamque adhuc] Rod. Agricola legebat, *severaque*, et, *retinente Italia.* Lips. Recepit Freinsh. cum seqq. Ryckius autem ex ipso cod. Agr. dedit *et adhuc antiqui:* nihil refert. Scripti et edd. vett. omnes *severamque a. e. a. m. retinentes Italiam*, quod restituit Broterius. Sane ob unum item librum non mutanda erat lectio, quæ tamen explicari potest. Mox *longinquas* edidit Pichena velut e Flor. pro *longas*. Sed in codice illo est *lonquas*, quod nihil aliud est quam *longas*. Sic illam scripturam in MS. Livii capit Drakenb. ad 4, 18. Enimvero omnes alii libri habent *longas:* et, *longus* pro *longinquus* dici, hodie notissimum est.

antiqui moris retinentes Italiam, quique, per longas provincias, lasciviæ inexperti, officio legationum aut privata utilitate, advenerant, neque adspectum illum tolerare, neque labori inhonesto sufficere; cum manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnaros, ac sæpe a militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum inpari clamore aut silentio segni præteriret. Constitit, plerosque Equitum, dum per angustias aditus et ingruentem multitudinem enituntur, obtritos, et alios, dum diem noctemque sedilibus continuant, morbo exitiabili conreptos: quippe gravior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palam, et pluribus occultis, ut nomina ac vultus, alacritatem, tristitiamque coeuntium scrutarentur. Unde tenuioribus statim inrogata supplicia, adversus inlustres dissimulatum ad præsens et mox redditum odium. Ferebantque "Vespasianum, tamquam somno conniveret, a Phœbo liberto increpitum, ægreque meliorum precibus obtectum: mox inminentem perniciem majore fato effugisse."

VI. Post finem ludicri, Poppæa mortem obiit, fortuita mariti iracundia, a quo gravida ictu calcis adflicta est: neque

Vid. Drakenb. l. c. et ad Sil. 6, 628. Itaque *longas* restitui. ERN. Agricolæ lectionem probat Acid. recepit Lallem. Bud. servat vulgatam, quæ bonum sensum fundit, quicquid contra dicat Ryckius. Olim Pichena, nuper Brot. et Bip. quoque retinuere. Dein Bud. habet *longas*. Bip. dedere *longinquas*. Mox Bud. *lasciviam experti*, male.

Officio legationum] De his legationibus urbium v. l. 4. D. de Legat.

Quippe gravior inerat metus] O ludos, o ineptias, sed cruentas et tristes! Nam mors comes aut exsilium, si quis segniter audivisset scilicet hunc Phœbum. Philostratus scite narrat 4, 39. *Apollonium venisse Romam et in hospitium quoddam per hæc tempora divertisse. Ibi autem hominem quendam, scenico habitu, citharam tenentem et pulsantem, cantantem etiam, sed rudi et absona voce, supervenisse, qui solitus esset urbem ita perambulare et Neronis carmina cantillare: quæ siquis aut negligentius audisset, aut mercedem condignam non dedisset, ab eo tamquam impietatis reus conviciis petebatur et in carcerem ducebatur. Chordam præterea, usu detritam et fractam, quæ in ipsa Neroniana cithara fuisset, ut ceimelium aliquod in arcula ferebat; atque eam emptam sibi duabus minis ferebat: nec cuiquam porro venditurum, nisi qui præstantissimus in ea arte esset, et aliquando Pythiis vicisset.* Atque addit, Apollonium ipsum et comites ejus, cum adfici non viderentur, accusatos ab eo, ut *divinæ vocis contemptores*, sed mercedula tamen data hominem placasse. LIPS. Mox pro *redditum odium* Groslotius (in Syll. Burm. t. l. p. 353.) malebat *editum*: id firmari posset c 4, 35. sed ibi vid. ERN. In Bud. a 1. m. erat *editum*; inde 2. m. fecit *redditum*.

Vespasianum a Phœbo] Hoc igitur periculum Romæ adiit, ut hic Tacitus; sed simile in Achaia, de quo Suetonius Vespas. 4. *Peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cum cantante eo aut discederet, aut præsens obdormisceret, gravissimam contraxit offensam; prohibitusque non contubernio modo, sed etiam publica salutatione.* Itaque sæpius in ista re subrusticus et vere Sabinus vir peccavit. Quod porro ad Phœbum, is libertus admissionum fuit, ex Suet. Vespas. 14. De eo lapis: TI. CLAVDIO. AVG. L. PHOEBO. CLAVDIA. PANAITYCHIS. LIPS.

Majore fato effugisse] Videtur respexisse ad poetis jactata *fata magna, majora*: de quibus copiose Bentlei. ad Horat. Ep. 2, 1, 6. Sensus: quia majoribus rebus destinatus erat, nec posset adeo a Nerone perimi. ERN.

enim venenum crediderim, quamvis quidam scriptores tradant, odio magis, quam ex fide: quippe liberorum cupiens, et amori uxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos; sed, Regum externorum consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloque Juliorum infertur. Ductæ tamen publicæ exsequiæ, laudavitque ipse apud rostra "formam ejus, et quod divinæ infantis parens fuisset," aliaque fortunæ munera pro virtutibus.

VII. Mortem Poppææ, ut palam tristem, ita recordantibus lætam, ob inpudicitiam ejus sævitiamque, nova insuper invidia Nero complevit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum: quod primum indicium mali: neque in longum dilatum est. Sed Silanus additur: nullo crimine, nisi quod Cassius opibus vetustis et gravitate morum, Silanus claritudine generis et modesta juventa, præcellebant. Igitur missa ad Senatum oratione, "removendos a Republica utrosque," disseruit: objectavitque Cassio, "quod inter imagines majorum etiam C. Cassii effigiem coluisset, ita inscriptam: *Dux Partium*: quippe semina belli civilis et defectionem a domo Cæsarum

Ut Romanus mos] Cod. Agr. *Romanis.*

Differtum odoribus] Plinius de Arabia 12, 18. (41.) *Periti rerum adfirmant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero Princeps novissimo Poppææ suæ die concremaverit.* Lips. Si non combusta Poppæa in rogo, quomodo *concrematum* tantum aromatis? Nam ante dixerat Plinius, aromata adhiberi *urendis defunctis.* Plinius videtur audisse, absumtum tantum in funere Poppææ, et retulisse hic, e more solito, ad combustionem. Tacitus audiendus. Ern.

Tumulo Juliorum] Supra 3, 4. et 9. *tumulus Augusti et Cæsarum* salutatur.

Divinæ infantis parens] V. 15, 23.

Ita recordantibus lætam] Muretus *recondentibus*, quod illi *palam* opponitur. Acidalius probat (it. Lall.). Certe vulgatum vitiosum est. Forte fuit, *ita lætam, recordantibus impud. e. s.* Mox eleganter Acidalius, *neque in longum dilatus est:* sed non necessario. Intellige *malum.* Ern. *Recordantibus*, i. e. in mentem revocantibus flagitia Poppææ. Sic sensus planus, nec quicquam mutandum. Multo minus admittenda expositio Bip. qui reddunt; cogitantibus sibi posse accidere, quæ aliis. Cf. Hiller. Rac. 18.

C. Cassium] De hoc cf. 6, 15. 12, 11. 12. Plin. ep. 7, 24. De *Silano* 15, 52.

Silanus] Suspicor eumpse esse, cui postea statua in foro posita, curante Capitone. Qua de re Plinii epistola tota 1, 17. ad Corn. Titianum. Corrupte hoc nomen scriptum in Comm. Juvenalis ad illud Sat. 1, 33.—*magni delator amici. Heliodorum dicit Stoicum Philosophum, qui Licinium Silanum condiscipulum suum ... testimonio oppressit.* Lege *L. Junium.* Lips. Post *objectatumque* MS. Corb. (et Agr.) non male. Ern.

Duci partium] Budensis codex *Dux*, non male. Hæc autem historia est, quam eleganter Ambros. l. Offic. tangit. *Si tyranni aliquis habeat imaginem, nonne obnoxius est damnationi? Memini, legisse me quosdam capitali supplicio damnatos, quia Bruti et Cassii interfectorum Cæsaris imagines asservarent.* De titulis autem imaginum scripsi in Electis, 1, 29. Lips. Forte *ita* vitiosum est. Ita mollior dativus. Nam non potuit esse in imagine scriptum *Duci partium*, quasi ea imago ipsi consecrata esset, et honori ejus posita; quia fuit inter ceteras gentis imagines, sed in titulis nomini subjectis fuit etiam Dux partium Pompeianarum. Miror, hoc Broterium non assecutum esse. Ern. Lectio Bud. unice vera. Expressi. Paulo ante Bud. non habet *etiam.* Commode potest abesse.

quæsitam. Ac, ne memoria tantum infensi nominis ad discordias uteretur, adsumpsisse L. Silanum, juvenem genere nobilem, animo præruptum, quem novis rebus ostentaret."

VIII. Ipsum dehinc Silanum increpuit iisdem, quibus patruum ejus Torquatum, "tamquam disponeret jam Imperii curas, præficeretque rationibus et libellis et epistolis libertos:" inania simul et falsa: nam Silanus, intentior metu et exitio patrui, ad præcavendum exterritus erat. Inducit posthac, vocabulo indicum, qui in Lepidam, Cassii uxorem, Silani amitam, "incestum cum fratris filio et diros sacrorum ritus" confingerent. Trahebantur, ut conscii, Vulcatius Tullinus ac Marcellus Cornelius, Senatores, et Calpurnius Fabatus, Eques Romanus; qui, adpellato Principe, instantem damnationem frustrati, mox Neronem, circa summa scelera distentum, quasi minores evasere.

IX. Tunc consulto Senatus "Cassio et Silano exsilia" decernuntur; "de Lepida Cæsar statueret." Deportatusque in insulam Sardiniam Cassius, et senectus ejus exspectabatur.

Ac ut memoria] Lego *ac ne*. LIPS. Frustra interpretantur, quod vitiosum est. Recte Lipsius et Faernus, *ac ne*. Hoc enim significat; et, quasi non sufficeret infamis ac damnati hominis memoriam renovasse palamque coluisse, (quod quid aliud, quam parricidium ejus probare et ad simile scelus præsentes vocare ?) adjunxisse partibus, etc. Vel etiam: Et, ne ad rebellionem stimulandam una hostis Cæsarum imagine niteretur, in qua præter nomen nihil est additamenti, assumpsisse Silanum, etc. GRON. Res ita evidens est, ut *ne* recipere non dubitarim; præsertim, cum *ut* ne sit quidem in Florent. ERN. Nec in Bud. nec Agr. nec Regio Lall. Credo, id *ne* ob sequentem syllabam *me* excidisse et ab hac esse absorptam.

Animo prœruptum] Non *promptum*, ex Vaticano. Præruptus, uti præfractus, de iis, qui rigida effrænique audacia sunt. Ita Cicerone pro Roscio Amer. 24. *Prorupta audacia*, dicta. LIPS. *Prœruptum* MS. Flor. (Bud.) et a pr. manu fuit in Guelf. at sec. mutavit in *promtum;* quod est etiam in (cod. Agr. et) edd. pr. ceterisque usque ad Lipsium. *Prœrupta dominatio* est 5, 3. ERN.

Disponeret Imperii curas] Cf. 15, 35.

Inania] Bud. *et inania*. Sic et Flor. et Ven. sed Pichena sustulit copulam.

Ad prœcavendum exterritus] Frustra in hac forma loquendi hærent Ursinus et Gruterus et Heinsius, qua aliquoties usus est ante Tacitus. Vid. ad 2, 62. ERN.

Lepidam] Duas filias C. Appio Silano peperit Æmilia Paulla; Juniam Calvinam, de qua 12, 4, 8. et hanc Juniam Lepidam. RYCK.

Vulcatius Tullinus] Credo, *Tertullinus:* supervixitque ad principatum Vespasiani H. 4, 9. *Vulcatius Tertullinus tribunus plebei intercessit*. LIPS. Bud. *Volcatius*.

Marcellus Cornelius] Quem Galba deinde interfecit H. 1, 37. *Quam gloriam ad Principatum attulit, nisi occisi Obultronii Sabini et Cornelii Marcelli in Hispania?* Noto eo, quia Tacitus ipse admonet, evasisse eos hoc discrimen et Neroni superfuisse. LIPS.

Calpurnius Fabatus] Ille prosocer Plinii Secundi. LIPS. Ad quem pertinet inscriptio ap. Gruter. p. 382. quam ad h. l. protulere Alciatus et Ryckius. ERN. Cf. Plin. ep. 5, 12. 7, 32.

Tunc consulto Senatus] Sic MSS. Flor. Bud. Agr. Guelf. ed. pr. quod recepit Ryckius. Ceteræ edd. *Senatusconsulto*. ERN. In Flor. et Bud. est *consulto Senatu*, quod probat Vertranius.

Senatus jus exspectabatur] Vulnus, cui non medeor. Palmerius legit (ita ab Hieron. Berchemio accepi, veteri meo amico) *Senatus jussus spectabatur*. Franc. Medices, *et senectus ejus exspectabatur*. At de exsilio Cassii convenienter cum Tacito Pomponius

Silanus, tamquam Naxum deveheretur, Ostiam amotus: post municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clauditur. Illic, indignissimum casum sapienter tolerans, a Centurione, ad cædem misso, conripitur: suadentique, "venas abrumpere," "animum quidem morti destinatum," ait, "sed non permittere percussori gloriam ministerii." At Centurio, quamvis inermem, prævalidum tamen, et iræ quam timori propiorem cernens, premi a militibus jubet. Nec omisit Silanus obniti et intendere ictus, quantum manibus nudis valebat, donec a Centurione vulneribus adversis, tamquam in pugna, caderet.

X. Haud minus prompte L. Vetus, socrusque ejus, Sextia, et Pollutia filia, necem subiere; invisi Principi, tamquam vivendo exprobrarent, interfectum esse Rubellium Plautum, generum Lucii Veteris. Sed initium detegendæ sævitiæ præbuit, interversis patroni rebus, ad adcusandum transgrediens Fortunatus libertus, adscito Claudio Demiano, quem, ob flagitia vinctum a Vetere, Asiæ Proconsule, exsolvit Nero, in præmium adcusationis. Quod ubi cognitum reo, seque et libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occulta custodia circumdant. Aderat filia, super ingruens periculum, longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti, mariti sui, viderat: cruentamque cervicem ejus amplexa, servabat sanguinem et vestes respersas; vidua, inplexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi quæ mortem arcerent.

De orig. juris: *Caius Cassius Longinus plurimum in civitate auctoritatis habuit, donec eum Cæsar* (Nero, non Claudius, uti censent) *pelleret; expulsusque ab eo in Sardiniam, revocatus a Vespasiano.* De eximia ejus scientia noster 12, 12. *Ea tempestate Cassius ceteros præeminebat peritia legum.* Plinius Epist. 7, 24. *Lætor, quod domus C. Cassii, hujus qui Cassianæ scholæ princeps et parens fuit, serviet domino non minori.* LIPS. Acu rem tetigit Fr. Medices. Sic 13, 33. *P. Celerem, quia absolvere nequibat Cæsar, traxit, senecta donec mortem obiret.* GRON. Recepi *senectus ejus*; est enim evidens, ita legendum esse. Certe *ejus* habent libri boni, Flor. Agr. Guelf. (Bud. Reg. ap. Lall.) ed. pr. Id igitur repudiari non debet. Itaque, si maxime Tacitus non scripsit *senectus ejus*, sed aliud quid, tamen tolerabilius est *senatus* mutari in *senectus*, quam *ejus* in *jus*; unde nulla sententia commoda fit, cum illud clarum et Tacito dignum sit. Quo magis veniam facti me consecuturum spero. Heinsius insuper malebat *respectabatur*, i. e. considerabatur: existimabant, cum senex esset, etiam sponte mox moriturum. ERN. Supra 11, 26. habes etiam *senectam opperiri.*

Pollutia] Supra 14, 22. dicitur *Antistia*, quod verum nomen a patre Antistio, ni duplex illi nomen fuerit. Sic Lallem.

Interfectum esse] Ferendum utcunque. Sed mihi probabile, veram scripturam fuisse *interfectum a se.* Dicitur quidem *exprobrare* etiam cum infinitivo; sed tamen plerumque, præsertim apud nostrum, cum accusativo; estque sic haud paullo elegantius. Mox *ad accusandum* MSS. Flor. Guelf. (Bud. Agr.) ed. pr. Put. Ber. Alc. Rhen. Recentiores vulgo *accusationem.* ERN.

Sang. et vestes resp.] Cod. Agr. *sanguine vestes respersas.*

Vidua implexa luctu continuo] *Implexa* natum ex superioris lineæ iterata voce *amplexa*, Acidalius putat. Habet aliquam speciem: et ita mollius adderetur *nec ullis alimentis*, ubi male Ryckius e cod. Agr. addidit *usa.* Sed ego nil muto. Cic. Tusc. 5, 1. *angoribus et molestiis implicati animi.* Sequentes ablativi absolute capiendi: hac varietate sæpe Tacitus utitur. V. c. 1, 15. init. ERN. Tril-

Tum, hortante patre, Neapolin pergit. Et, quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, "audiret insontem, neve Consulatus sui quondam conlegam dederet liberto," modo muliebri ejulatu, aliquando, sexum egressa, voce infensa, clamitabat, donec Princeps inmobilem se precibus, invidiæ, juxta ostendit.

XI. Ergo nuntiat patri, "abjicere spem, et uti necessitate." Simul adfertur, "parari cognitionem Senatus et trucem sententiam." Nec defuere, qui monerent, "magna ex parte hæredem Cæsarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere:" quod adspernatus, ne vitam, proxime libertatem actam, novissimo servitio fœdaret, largitur in servos, quantum aderat pecuniæ: et, "si qua asportari possent, sibi quemque deducere, tres modo lectulos ad suprema retineri," jubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt venas, properique, et singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur: pater filiam, avia neptem, illa utrosque intuens, et certatim precantes "labenti animæ celerem exitum, ut relinquerent suos superstites et morituros." Servavitque ordinem fortuna: ac seniores prius, tum cui prima ætas, exstinguuntur. Adcusati post sepulturam, decretumque "ut more majorum punirentur." Et Nero intercessit, "mortem sine

lerus Obs. crit. 3, 2. leg. suadet *impleta;* Bip. *inflexa.* Bud. *implexa.* Locus Cic. allegatus huic vulgato favet. Nec obstat vox soni similis lineæ præcedentis; sic paullo post etiam *egressus*, *egressa*, propius sese contingunt.

Quondam collegam] Primo imperii ejus anno. LIPS. *Liberto dederet* Ciceronianum est, h. e. in liberti gratiam condemnaret insontem. Rosc. Amer. c. 3. et alibi. Noster iterum c. 20. ERN.

Immobilem se precibus et invidiæ juxta ostendit] Fortassis, *invidia*, nec precibus nec reverentia famæ, aut maligni rumoris metu moveri. GRON. Ryckius probat *invidia*, quam scil. Neroni excitabat Veteris filia. Bip. recepere. Bud. habet *invidiæ juxta* absque copula: bene, ut videtur. Adverbialiter sumta particula cum dandi casu struitur, credo, rectius quam cum ablativo. V. similem locum ap. Liv. 24, 19.

Ut relinquerent] Sic omnes scr. et edd. præter Flor. (et Bud.) qui habet *relinqueret;* quod recepit Jac. Gronovius, referens ad animam labentem. Mox pro *prima* Acidalius malebat *proxima*, quod non displicet, quia præcessit *prius*. Post *extinguitur* MSS. Bud. Guelf. Agr. ed. pr. Vulgatum melius, quia exquisitius. ERN. Bud. *seniorem.* Flor. *seniore.* Acid. volebat *seniores*, quod rectum videtur; intelliguntur Vetus et Sextia, tum *prima ætas* est juventus scil. Pollutiæ. *Proxima* pro glossa habent Bip. idque merito.

More majorum] Quid hoc, v. 2, 32. et ap. Suet. 49.

Mortem sine arbitrio permittens] Cl. Faber bis huncce locum attigit. Primo ei visum legere, *mortem libero arbitrio;* post maluit, *suo arbitrio.* Quod postremum magni vatis effatum jure placet: magis tamen meum, *mortem sine arbitro.* Et adseverem, eam Cornelii scripturam esse, a Flor. etiam codice, ut postea comperi, approbatam. *Mors sine arbitro*, libera, sine domino, sine judice. Simile 1, 26. *An præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse?* LIPS. Scribendum esse, *mortem sine arbitrio remittens*, docuimus Obs. 4, 2. GRON. *Sine arbitrio* plerique libri scripti, et edd. vett. Pichena et Ryckius, Freinsh. recepere *sine arbitro;* quod sane melius. Quia Broterius in MSS. tribus reperit, recepi et ipse. ERN. Faber Sem. 1, 4. 2, 7. prius volebat *ejus arbitrio*, dein *libero* vel *suo.* Bud. habet *sine arbitrio.* Pichena in Flor. et Ryckius in Agr. reperere *sine arbitro*, quod om-

arbitro" permittens. Ea, cædibus peractis, ludibria adjiciebantur.

XII. P. Gallus, Eques Romanus, quod Fenio Rufo intimus et Veteri non alienus fuerat, aqua atque igni prohibitus est. Liberto et adcusatori præmium operæ, locus in theatro inter viatores Tribunicios, datur. Et mensis, qui Aprilem, eumdemque *Neroneum*, sequebatur, Maius *Claudii*, Junius *Germanici*, vocabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito, qui id censuerat, "ideo Junium mensem transmissum, quia duo jam Torquati, ob scelera interfecti, infaustum nomen Junium fecissent."

XIII. Tot facinoribus fœdum annum etiam Dii tempestatibus et morbis insignivere. Vastata Campania turbine ventorum, qui villas, arbusta, fruges passim disjecit: pertulitque violentiam ad vicina urbi: in qua omne mortalium genus vis pestilentiæ depopulabatur, nulla cœli intemperie, quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus, complebantur: non sexus, non ætas periculo vacua: servitia perinde et ingenua plebes raptim exstingui, inter con-

nino præstat. Mox de *Fenio Rufo* v. 15, 66, 68.

Inter viatores Tribunicios] Qui spectasse videntur non abjuncto a Tribunis loco, uti ad obsequia apparere possent. Hoc autem inter præmia; quia Tribunos honestissimo loco spectasse, vel hinc colligas, quod Cæsari Julio inter honores decretum: *ut semper sella curuli sederet, excepto per ludos: tum enim sessio ei in Tribunicio subsellio, inter eos, qui quoque anno Tribuni essent, concedebatur.* Dio 44, 4. Itemque postea Augusto, *ut in subselliis Tribunorum plebis sederet.* Dio 49, 15. Lips. De viatoribus multa Marcellus Donatus ad h. l. Ern.

Neroneum] Cf. 15, 74.

Junius Germanici] Obhæreo. Series quidem mensium ita postulat: sed, si *Junius* in hoc numero, quomodo additur *Junium transmissum*, quia infaustus esset? Itaque olim reponebam, *Julius Germanici.* Sed libri mihi opponuntur, itemque ratio, quod facta injuria D. Julio videtur, si illi mensis suus ademptus. Quid dicam? verba tamen sequentia de Junio abnuunt, etsi alii conantur pro *transmissum* rescribere *transnominatum.* Lips. Si *transmissum* cum Freinshemio explices omissum e Fastis nomine, obliteratum ejus mensis nomen, in dedecus familiæ Juniæ, nihil restet difficultatis; idque placet Ryckio. Sed vereor, ut *transmittere mensem Junium* hoc significet. Nam *transmittere aliquid* est tacere, silere, non, ei nomen adimere. Broterius *mensem* deleri vult; nescio quo. Ern. *Transmittere* omnino est præterire, negligere, sicque oblivioni tradere. Cf. 4, 21, 55. 15, 31.

Cornelio Orfito] Is Consul a. 804. V. 12, 41.

Duo jam Torquati] Cf. 13, 35. et 16, 8.

Infaustum nomen Junium fecissent] Emendavit sic Lipsius, et firmat Florent. qui habet, *nomen junctum.* At ed. pr. ceteri libri *Junii tum;* male. Forte fuit *Juniorum.* Ern. Bud. quoque *junctum.*

Ad vicina urbi] Sic MSS. Reg. Agr. ed. pr. At sequentes *ad mœnia urbis*, ut MSS. Flor. Guelf. In MS. Bud. Oxon. *mœnia vicina urbi.* J. Gron. probat *mœnia urbis;* et intelligit ædes urbis. Ceterum patet falsum esse, quod ille ait, *vicina urbi* esse a Rhenano, qui in ed. pr. et sec. habet *mœnia urbis*, ut Aldus, Gryphius. Revocavit Lips. Ern. Ast Rhen. legendum suadet *vicina urbi*, ut H. 4, 46.

Vis pestilentiæ] De hoc morbo Suet. 39.

Perinde et ingenua plebes] Dedi *et* ex ed. pr. pro vulgato *ac*, quod non solet ante vocalem dici, et in nostro quoque supra aliquoties e libris emendatum. MS. Guelf. (et Bud.) plane caret copula. Sed facilius *et* hic excidebat, quam *ac*. Hist. 4, 43. *perinde dives et eloquentia clarus.* Ern.

jugum et liberorum lamenta; qui, dum adsident, dum deflent, sæpe eodem rogo cremabantur. Equitum Senatorumque interitus, quamvis promiscui, minus flebiles erant; tamquam communi mortalitate sævitiam Principis prævenirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonensem Africamque et Asiam habiti sunt, supplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetudine fessi sacramento solvebantur. Cladem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est Princeps, ut amissa urbi reponerent: quam pecuniam Lugdunenses ante obtulerant, turbidis casibus.

A. U. 820. A. C. 67.

XIV. C. Suetonio, L. Telesino coss. Antistius Sosianus, factitatis in Neronem carminibus probrosis, exsilio, ut dixi, multatus, postquam, id honoris indicibus, tamque promptum ad cædes Principem, accepit, inquies animo, et occasionum haud segnis, Pammenem, ejusdem loci exsulem et Chaldæorum arte famosum, eoque multorum amicitiis innexum, similitudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios et consultationes non frustra ratus, simul annuam pecuniam a P. Anteio ministrari cognoscit. Neque nescium habebat, Anteium caritate Agrippinæ invisum Neroni, opesque ejus præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamque caussam multis exitio esse. Igitur, interceptis Anteii litteris, furatus etiam libellos, quibus dies genitalis ejus et eventura secretis Pammenis occultabantur, simul repertis, quæ de ortu vitaque Ostorii Scapulæ composita erant, scribit ad Principem,

Delectus] Bud. *dilectus*. Mox *valitudine*.

Cladem Lugdunensem] Cladem ex incendio conceptam, quod denarrat et deplorat Seneca epistola tota 92. Accidit centesimo anno a colonia deducta, eodem Seneca observante: ut solatium hoc tarde adhibitum a Nerone sit, septimo post incendium anno. Nam deducta Lugdunum a Munatio Planco a. u. 711. Lips. Hujus cladis vestigia et nunc apparere Lugduni docemur ab auctore Antiquitatum Lugdunensium p. 248. qui tamen de summa pecuniæ a Nerone datæ non recte sentit. Ern.

L. Telesino coss.] Nomen ei L. Pontius Telesinus ex Velleio. Laudat ut philosophum et insignem virum plus uno loco Philostratus 4, 40. 7, 11. (8, 12.) eumdemque exsulasse ea re sub Nerone scribit. Lips. Immo *C. Luccius* vel *Lucius Telesinus*, ut Inscr. (ap. Grut. p. 1102.) demonstratum Ruperto ep. 48. p. 447. Adde Ryckium ad h. l. et Pagium Crit. Bar. ad h. a. Unde putem, fuisse in Tacito *Lucio Telesino*, et librarios, qui prænomen esse putarent, hinc dedisse *L. Telesino*. Prænomen ei *C.* unde Ryckius putat, Tacitum scripsisse *Caiis Suetonio* et *Lucio* vel *Luccio Teles.* ut 14, 1. volebat. Ern.

Ut dixi] Cf. 14, 48.

Innixum] Rectius *innexum* Lipsius et Freinsh. putant. Bene. Ern. Bud. *annixum*.

Nuntios et consolationes] Omnino lego *consultationes*: et jam notavit Pichena, sic in Flor. esse. Verbum ejus artis. Juvenalis 6, 574.—*quæ nullum consulit, et jam Consulitur.* Noster c. 30. *Quæ caritate erga parentem non tamen aliud consultaverat, quam de incolumitate domus.* Paullo ante scribo, *multorum amicitiis innexum*, non *innixum*. Lips. *Consultationes* habet et ed. pr. Itaque non solo Flor. nititur. Nec comparem huic *consultatores* Ryckii e cod. Agr. Recte recepit Pichena. *Simul* etiam Guelf. ed. pr. Ceteræ ante Rhen. *simulque*. Ern. *Consultationes* astrologorum, auspicum, forsan et magicas. Bud. *consolationes*, et mox *simul nimiam*.

Ostorii Scapulæ] Cf. 12, 31. 14, 48.

"magna se, et quæ incolumitati ejus conducerent, adlaturum, si brevem exsilii veniam inpetravisset: quippe Anteium et Ostorium inminere rebus, et sua Cæsarisque fata scrutari." Exin missæ liburnicæ, advehiturque propere Sosianus. Ac, vulgato ejus indicio, inter damnatos magis, quam inter reos, Anteius Ostoriusque habebantur: adeo ut testamentum Anteii nemo obsignaret, nisi Tigellinus auctor exstitisset. Monitus prius Anteius, "ut supremas tabulas moraretur." Atque ille, hausto veneno, tarditatem ejus perosus, intercisis venis, mortem adproperavit.

XV. Ostorius longinquis in agris, apud finem Ligurum, id temporis erat: eo missus Centurio, qui cædem ejus maturaret. Caussa festinandi ex eo oriebatur, quod Ostorius multa militari fama, et civicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorumque scientia, metum Neroni fecerat, ne invaderet pavidum semper, et reperta nuper conjuratione magis exterritum. Igitur Centurio, ubi effugia villæ clausit, jussa Imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem adversum hostes sæpe spectatam in se vertit. Et, quia venæ, quamquam interruptæ, parum sanguinis effundebant,

Monitus pr. Anteius] Acidalius et Freinsh. malebant ablativos. Sed libri constanter vulgatum servant, idque satis commodum est. Nam quod Flor. *monitus pr. Anteio*, error librarii est. Tigellinus negabat, periculum signatoribus fore; sed Anteium bene facturum, si nihil cunctaretur, sed ocius testamentum scriptum morte ratum faceret. Testamentum morantur, qui non moriuntur, ut id cognosci et ad effectum venire non possit. Ern. Ablativos habet cod. Agr. quod probant Ryck. et Lall. Bud. ubivis *Panteium* nominat.

Apud finem Ligurum] Non aspernabilis forte conjectura nostra, *apud Fanum Ligurum.* Is locus Templum alio nomine dictus. In vita Agricolæ c. 7. *Classis Othoniana licenter vaga, dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur.* Livius tamen 33, 37. *Finem Ligurum* etiam appellat: *Redeuntes inde Ligurum extremo fine, agmen Romanum incidunt;* sed alio, nisi fallor, et communi magis sensu. Lips. Aliud exemplum e Livio attulit Rhenanus. Omnino sæpe is *finem* in singulari hoc sensu dixit. V. Gronov. ad 38, 15. item Drak. ibid. aliisque locis. Itaque nihil hic mutandum. Ern.

Ex eo oriebatur] Gruterus has voces abundare, nec ab auctore manasse putat. Prius verum; et sufficiebat *caussa festinandi*, vel *caussa fest. ex eo.* Sed non propterea hæc non a Tacito, qui innumerabilibus locis brevitatis legem migravit, ut jam aliquoties monuimus. Si velimus severi esse, totum illud *caussa f. ex e. o.* abesse potest. Sed contra libros in talibus nil tentandum. Ed. pr. habet illa quidem *exoriebatur;* sed hic *eo* absorptum esse facile patet. Add. ad 2, 47. Ern.

Civicam coronam] Filii ergo M. Ostorii ista mors. Nam de eo 12, 31. scriptum: *Qua pugna filius Legati M. Ostorius servati civis decus meruit.* Pater sane in ipsa Britannia obiit. Lips.

Ne invaderet pavidum semper] Intell. post *invaderet, se:* in reliquis brevitate usus Tacitus, in ratione timoris reddenda. Nihil hic tentandum. Ern. Bip. legunt *in pavidum*, quod Puteol. habet *invaderetur*, hanc terminationem ex præpos. *in* ortam rati. Freinsh. inde volebat *ut pavidum.*

Jussa Imperatoris] Ita primus dedit Beroaldus, nescio unde. Nam in ed. Puteol. est *jussa inde.* MS. Flor. *in p.* Guelf. Oxon. *inde post.* Bud. *inpost Ostorio*, unde Rhenanus conjicit *jussa mox* vel *post:* ed. pr. *jussa in. P. Ostorio*, quod e Flor. ductum videatur. Huic Ostorio prænomen *M.* fuisse e 12, 31. patet, non *P.* Ern.

hactenus manu servi usus, ut inmotum pugionem extolleret, adpressit dextram ejus, juguloque occurrit.

XVI. Etiam si bella externa et obitas pro Republica mortes tanta casuum similitudine memorarem; meque ipsum satietas cepisset, aliorumque tædium exspectarem, quamvis honestos civium exitus, tristes tamen et continuos adspernantium. At nunc patientia servilis, tantumque sanguinis domi perditum, fatigant animum, et mœstitia restringunt. Neque aliam defensionem ab iis, quibus ista noscentur, exegerim, quam, ne oderint tam segniter pereuntes. Ira illa Numinum in res Romanas fuit, quam non, ut in cladibus exercituum aut captivitate urbium, semel editam transire licet. Detur hoc inlustrium virorum posteritati, ut, quomodo exsequiis a promiscua sepultura separantur, ita, in traditione supremorum, accipiant habeantque propriam memoriam.

XVII. Paucos quippe intra dies, eodem agmine, Annæus Mella, Cerialis Anicius, Rufius Crispinus, ac C. Petronius cecidere. Mella et Crispinus, Equites Romani, dignitate Senatoria: nam hic quondam Præfectus Prætorii, et Consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine conjurationis in Sardiniam exactus, accepto jussæ mortis nuntio, semet interfecit. Mella, quibus Gallio et Seneca, parentibus natus, petitione honorum abstinuerat per ambitionem præposteram, ut Eques Romanus Consularibus potentia æquaretur: simul

Quam ne oderim tam segniter pereuntes] Caussam reddit, cur non oderit, hoc est, non omiserit eorum mentionem. Id enim *odisse* vocat. Non aliter me defendam, quam ut rogem, concedant mihi, non odisse et punire silentio ignaviam sic, instar pecorum, cædi se præbentium: vel, cum viri fortes forent, quorum mortis contemptus usui magno esse potuisset, ita mortem perdentes. Nestor apud Ovidium Met. 12, 575. *Nec tamen ulterius, quam fortia facta silendo, Ulciscar fratres.* GRON. Verissime. Rhenanus, Lipsius, Grotius malebant *oderint*. At ista non foret defensio et excusatio Taciti, quæ hic desideratur. *Oderim* libri omnes (etiam Bud.) præter cod. Agr. qui habet *oderint*. *Defensio* pro excusatione dicta. Nullo alio nomine me ab iis excusatum haberi velim, defendique hoc institutum meum. Sequens sententia est a Cicerone, qui bellum civile ita excusat. Mox ed. pr. *semel edito:* et edd. ante Rhen. omnes *ac sepultura*, male. ERN. Recte puto Bip. reposuisse *oderint*. Petit a lectoribus auctor, ut defensionem hanc segniter pereuntium admittant, neque eos oderint, cum fatalis Deorum ira subsit. Dent igitur illorum posteritati, ut inlustrium nominum memoria conservetur. Mox Bud. *edicto*. Dein *a proxima sepultura*, male. *Captivitas urbium* occurrit et H. 3, 70.

Annæus Mella] Bud. *Mela*. Mox *Ruffus Crisp.* sed respice ad 12, 42.

Ac Petronius] Sic MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. omnes, qui primus, ex ingenio, prænomen *C.* addidit. Si e MS. id natum ex ultima τῆς *ac*. Broterius putat esse T. Petronium, de quo Plin. 37, 2. (7.) et auctorem libri, cujus pars extat. ERN. Quum mox *C. Petronius* iterum dicatur, nil obstat, quo minus et hic; saltem cod. Flor. et Agr. c. 18. sic habent. Item Bud.

Dignitate Senatoria] Non enim revera Senatores, sed opibus ac splendore cuivis Senatorum pares. Equites illustres. LIPS. Vide ad 11, 4.

Quondam Præfectus Prætorii] Sub Claudio 11, 1. LIPS. *Nuper .. exactus*. Cf. 15, 71. Bud. *nuperrime* De *Gallione* v. 15, 73.

adquirendæ pecuniæ brevius iter credebat, per procurationes administrandis Principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adjumentum claritudinis: quo interfecto, dum rem familiarem ejus acriter requirit, adcusatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. "Mixta inter patrem filiumque conjurationis scientia" fingitur, adsimulatis Lucani litteris; quas inspectas Nero "ferri ad eum" jussit, opibus ejus inhians. At Mella, quæ tum promptissima mortis via, exsolvit venas: scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generumque ejus, Cossutianum Capitonem, erogabat, quo cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitii querens, ita scripsisse: "se quidem mori nullis supplicii caussis; Rufium autem Crispinum et Anicium Cerialem vita frui, infensos Principi:" quæ composita credebantur; de Crispino, quia interfectus erat, de Ceriale, ut interficeretur: neque enim multo post vim sibi adtulit, minore quam ceteri miseratione, quia proditam C. Cæsari conjurationem ab eo meminerant.

XVIII. De C. Petronio pauca supra repetenda sunt. Nam

Per procurationes] Ad quas soli equites aut liberti admissi. Lips. Cf. 2, 59.

Dum rem familiarem] De Annæo Mella sermo est, qui pater Lucani. Atqui de illo Eusebianum Chron. *L. Annæus Mella, Senecæ frater et Gallionis, bona Lucani filii sui a Nerone promeretur.* Quæ si vera lectio, opinandum a fisco aut fiscalibus quædam abrepta et retenta. Sed ego ambigo, neque censeo publicata bona, quia sua manu cecidit et damnationem prævenit. Quod si est, bene in Eusebio corrigas, et ad hæc Taciti: *ob bona Lucani filii sui a Nerone perimitur.* Lips. Nempe Fabius ille videtur debuisse Lucano certis nominibus; quæ dum nimis diligenter exigit, ejus odium commovit. Debebat ille Mella in animo habere illud Verris ap. Cicer. Verr. 1, 48. in re adventitia et hereditaria non oportere nimis diligentem et attentum esse. Ern. De Lucani opibus v. Juven. 7, 79.

Ita scripsisset, se quidem mori nullis supplicii caussis] Tacitum reliquisse censeo; *Additur, codicillis, tamquam de iniquitate exitii querentem, scripsisse.* Gron. Placet. MSS. et edd. in vulg. consentiunt, nisi quod inter *scripsisse* et *scripsisset* fluctuant. Edd. pr. Rhen. (e Bud.) seqq. hoc habent, Puteol. Ber. illud, itemque MS. Guelf. Mox *tamen* est e Flor. Ceteri scr. (Bud. quoque) et edd. *autem.* Ern. Sequor cum Bip. Puteolani lectionem, eo quo distinxit modo. Dein negat Ryckius, in Flor. legi *tamen;* potius ibi est *autem*, quod et recepit. Ego quoque aptius puto.

Conjurationem] Conjurationem Æmilii Lepidi, de qua Suetonius Cal. 24. et Dio 59, 22. Lips.

De C. Petronio] Quem viri docti eum censent, cujus fragmenta hodie purissimæ impuritatis. De quo etiam delibero; sicut et de prænomine, quod apud Plinium 37, 2. (7.) Titus est; itemque Plutarchum in libello, Πῶς ἄν τις διακρίνοι τὸν κόλακα τοῦ φίλου c. 35. p. 60. Loqui eos de hoc eodem, res indicio est. Plinii verba: *Titus Petronius Consularis moriturus, invidia Neronis Principis, ut mensam ejus exheredaret, trullam murrhinam* CCC HS. *emptam fregit.* Plutarchi: Ἢ τοὺς ἀσώτους καὶ πολυτελεῖς εἰς μικρολογίαν καὶ ῥυπαρίαν ὀνειδίζωσιν, ὥσπερ Νέρωνα Τῖτος Πετρώνιος. Reperio et *Publium Petronium*, nisi fallor, hunc eumdem: de quo ita Scholiastes vetus Juvenalis, in illud 6, 638. *sed clamat Pontia, feci. Pontia*, inquit, *Publii Petronii filia, quam Nero convictam* (lego, *quem N. convictum*) *in crimine conjurationis damnavit.* Nam Pontia quidem ob aliud scelus veneno extincta est, ut addit. Lips. *Supra repetenda* phrasis Sallustii, pro qua alii, *altius repet.* Vid.

illi dies per somnum, nox officiis et oblectamentis vitæ transigebatur: utque alios industria, ita hunc ignavia ad famam protulerat: habebaturque non ganeo et profligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaque ejus quanto solutiora et quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratius, in speciem simplicitatis, accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ, et mox Consul, vigentem se ac parem negotiis ostendit: dein revolutus ad vitia, seu vitiorum imitatione, inter paucos familiarium Neroni adsumptus est, elegantiæ arbiter; dum nihil amœnum et molle adfluentia putat, nisi quod ei Petronius adprobavisset. Unde invidia Tigellini, quasi adversus æmulum et scientia voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem Principis, cui ceteræ libidines cedebant, adgreditur, amicitiam Scevini Petronio objectans, conrupto ad indicium servo, ademptaque defensione, et majore parte familiæ in vincla rapta.

XIX. Forte illis diebus Campaniam petiverat Cæsar, et Cumas usque progressus Petronius illic adtinebatur. Nec tulit ultra timoris aut spei moras: neque tamen præceps vitam expulit, sed incisas venas, ut libitum, obligatas, aperire rursum et adloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiæ gloriam peteret. Audiebatque referentes, nihil de inmortalitate animæ et sapientium placitis, sed levia carmina et faciles versus. Servorum alios largitione, quosdam verberibus adfe-

Cort. ad Catil. c. 5. (cf. Jug. c. 5.) Tum *pauca supra* MSS. Flor. Guelf. ed. pr. aliæque vett. quod temere inversum est inde a Rhenano, qui (e Bud.) dedit *de C. Petronio supra*. *Pauca r. s.* male. Nihil de eo supra. Ern. Negat Ryck. itemque Lallem. Petronium Arbitrum hic posse intelligi.

Illi dies per somnum] Vide verum hunc adversipedem, ut Latini appellant. Dies noster illi nox erat, et nox pro die. Pulchre omnino istos homines vere perversos Seneca describit et culpat ep. 123. (122.) *Lucet? somni tempus. Quies est?* (pro nocte quietem dixit: atque ita locum interpretor ac distinguo) *nunc exerceamur, nunc gestemur, nunc prandeamus. Jam lux propius accedit? tempus est cœnæ.* Ac plura ibi de lucifugis illis vide. Adde et hæc Lampridii in Heliog. 28. *Trajecit et dierum actus noctibus et nocturnos diebus, æstimans hoc inter instrumenta luxuriæ: ita ut sero de somno surgeret et salutari inciperet, mane autem dormire inceptaret.* Lips. *Officia antelucana* adpellat Plinius ep. 3, 12. Cf. et Suet. Aug. 78, Symm. ep. 1, 23.

Ac dicta factaque] *Ac* deest in Bud.

Proconsul Bithyniæ] Sic omnes scripti et edd. Vid. ad 2, 52. Mox *vigentem* MS. (Bud.) Guelf. ed. Rhen. seqq. At ceteræ vett. *ingentem.* Ern. Respice ad 15, 53. Fuit autem Proconsul prius quam Consul, quia Bithynia provincia Consularis; mox Consul, inter suffectos, puta.

Seu vitiorum imitationem] Sic MS. Guelf. edd. vett. omnes. MS. Flor. (et Bud. et ed.) Rhen. *imitatione;* quod unice probat J. Gron. Ita sensus est, seu quia ad vitia revolutus est, seu quia imitabatur; et ablativus ille absolutus cum participio conjunctus, quo nil frequentius Tacito. Vid. supra ad c. 10. Sed hic mihi tamen accusativus melior. Dubitat Tacitus, utrum vitia, an imitationem vitiorum, dicere debeat. Ern. Potior lectio Flor. et Bud. quam recipio cum Bip. Mox in Bud. est *Neronis.*

Præceps vitam] Elegans est Acidalii conjectura *per præceps.* Mox Guelf. a man. sec. *ad libitum,* item ed. pr. Ern.

Faciles versus] Sunt ludicri, jocosi,

cit: iniit epulas, somno indulsit, ut, quamquam coacta mors, fortuitæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod plerique pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia Principis, sub nominibus exoletorum feminarumque et novitate cujusque stupri, præscripsit, atque obsignata misit Neroni: fregitque annulum, ne mox usui esset ad facienda pericula.

XX. Ambigenti Neroni, quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia, matrimonio Senatoris haud ignota, et ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquam familiaris: agitur in exsilium, tamquam non siluisset, quæ viderat pertuleratque, proprio odio. At Minucium Thermum, Prætura functum, Tigellini simultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædam de Tigellino criminose detulerat, quæ cruciatibus tormentorum ipse, patronus ejus nece inmerita lueret.

XXI. Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam exscindere concupivit, interfecto Thrasea Pæto et Barea Sorano, olim utrisque infensus, et accedentibus caussis in Thraseam: quod Senatu egressus est, cum de

de rebus amatoriis et similibus. Mox *quamquam* ed. pr. Rhen. sqq. ceteræ veteres *quasi;* at MS. Guelf. *utque coacta m.* ERN. Bud. *quam*, unde Rhen. bene *quamquam*.

Iniit et vias, s. i.] Marklandus Ep. crit. ad Harium p. 89. eleganter corrigit *epulas*. *Vias inire*, non convenit ingenio Petronii et huic tempori. ERN. Bene *epulas* recepere Bip. quos sequor. Sic et 15, 52.

Ne mox usui esset etc.] Ut in adsimulatis Lucani litteris. V. c. 17.

Proprio odio] Veram puto Freinshemii correctionem: *pertuleratque. Proprio odio hanc; Num. Th. p. f. Tigellini simultatibus dedidit.* Mox MS. Fl. ed. pr. *Municius*, unde Rykius faciebat *Minucius*, recte: nam ejus gentis cognomen *Thermi*. *Dedidit* porro MS. Guelf. edd. Puteol. seqq. omnes. At Flor. Bud. Agr. ed. pr. *deditum*. Etiam in Guelf. man. sec. addidit *um* in fine. Illud verum est. ERN. *Minucium* omnino scribendum. Bud. *Numicium* et ubivis *Tigillinum* habet.

Lueret] Acid. conjicit scrib. *luere* pro *luerunt*, quod Lall. probat.

Thrasea Pæto] Cujus gentile nomen adhuc quæro. Nam Dio 61, 15. P. Thraseam Pætum saltem appellat. Marmor vetus suadet Valerium fuisse. C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO. MESSALLA. THRASIA. PRISCO. COS. Quod etsi de alio, ex cognomine tamen suspicemur de gente. Thraseas hic admirator unicus Catonis, de cujus vita librum scripsit, indicante Plutarcho. Laudes ejus sparsæ in Tacito, Arriano, Dione; sed ante alia egregium elogium de illo ipsius Neronis, in Plutarchi libello Πολιτικῶν παραγγελμάτων, 33. p. 810. Ait, Νέρων ὀλίγον ἔμπροσθεν ἢ κτεῖναι, τὸν Θρασέαν μάλιστα μισῶν καὶ φοβούμενος, ὅμως, ἐγκαλοῦντός τινος, ὡς κακῶς κεκριμένου καὶ ἀδικῶς· Ἐβουλόμην ἄν, ἔφη, Θρασέαν οὕτως ἐμὲ φιλεῖν, ὡς δικαστής ἄριστός ἐστιν. Salve, o salve, vir magne, et inter Romanos sapientes sanctum mihi nomen. Tu magnum decus Gallicæ gentis: tu ornamentum Romanæ curiæ: tu aureum sidus tenebrosi illius ævi. Tua inter homines, non hominis, vita: nova probitas, constantia, gravitas; et vitæ mortisque æquabilis tenor. LIPS.

Barea Sorano] Qui ille est nominatus Boethio de Consolat. l. prosa 3. LIPS. Hic ordo nominum est e Flor. a Pichena receptus, quem et habet (Bud. et) ed. pr. Ceteri Baream Soranum primo loco ponunt. ERN.

Quod Senatu egressus est] Muretus et Acidalius malebant *esset*, probatque Pichena. Immo *erat* (nam mox *præbuerat*), si quid mutandum. Malim certe *est*, quam *esset*, cum et indicativus sequatur, et paullo post iterum hoc tempore usus est, *censuit*, *obli-*

Agrippina referretur, ut memoravi; quodque juvenalium ludicro parum expetibilem operam præbuerat: eaque offensio altius penetrabat, quia idem Thrasea Patavii, unde ortus erat, ludis cesticis, a Trojano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat: die quoque, quo Prætor Antistius, ob probra in Neronem composita, ad mortem damnabatur, mitiora censuit obtinuitque: et, cum Deum honores Poppææ decernerentur,

nuitque. Omnino Tacitus hoc loco non est satis constans in temporibus. ERN. *Ut memoravi.* V. 14, 12.

Parum exspectabilem operam] i. e. exspectationi non respondentem. Et sic MSS. Flor. Guelf. edd. vett. ante Rhenanum; nisi quod Flor. inserit *et;* ed. pr. *et inexspectabilem. Expetibilis* est a Rhenano, incertum an e MS. Et, cum hoc verbum non magis apud alios reperiatur, quam illud, veterem potius, et a MSS. firmatam lectionem sequendam putavi. ERN. *Expetibilem* clare habet Bud. Tò *parum* ad *præbuerat* referunt Bip. perinde esse videtur ad verbum an ad adjectivum referas.

Ludis cæsticis a Trojano Antenore institutis] Quid cæstibus cum cantu? Cecinisse enim hic dicitur Thraseas, non pugnasse; et a Dione 62, 26. τραγῳδίαν ὑποκρινάμενος ἐν Πατασυίῳ τῇ πατρίδι, ita enim scribendum, (Patavinus quia Thraseas) non ποταμίᾳ. Sed crederem, ut fit, tempore auctiores ornatioresque eos ludos factos, et ad cæstus scenica etiam certamina adjecta. Turbat nos tamen et moratur Vatic. qui *cetastis* refert. Scriptura, de qua nihil hiscam. Apud Livium 10, 2. navale certamen annuum est Patavii; sed nihil ad istud. Agon item Drepanitanus apud Sidonium in Abitaco suo ep. 2, 2. ad exemplar Trojanæ superstitionis, pariter nihil istuc. Dio hoc tantum monet, fuisse ἑορτὴν τριακονταετηρίδα, tricennale spectaculum. LIPS. *Cetastis* etiam MS. Flor. et ed. pr. Neque abludit Guelf. (et Bud.) in quo *cestatis* pro *cetastis* scriptum. Sed ex hac scriptura *cestatis* forte Puteolanum puto effinxisse *cesticis*, a *cestu;* quia tale certamen apud Virgilium 5, 69, 420. in Sicilia præsente Ænea celebratum, ut Trojanus iste ludus fuisse videatur: sane etiam Romæ in antiquissimis ludis, qui Romani deinde dicti, ap. Liv. 1, 35. *pugiles* commemorantur. Pro eo Grotio placebat *xysticis*, in quibus et ipsis pugiles certant, ut patet inter alia ex inscriptione ap. Reines. Cl. 5. n. 44. Sed Pignorius in Origg. Patav. mavult *Iselasticis*, quod verbum fere corruptum est a librariis Latinis, ut apud Suetonium Calig. 20. Si legamus potius *Selasticis*, ut in inscriptionibus fere est, sane conveniet valde codd. scripturæ. Dubitatio est duplex, primo, an credibile, selastica ab Trojano instituta; deinde, unde cantus tragici in selasticis. Huic facile occurram ex eo, quod etiam in Græcia in istis ludis paullatim omnis generis certamina oratorum, poetarum etc. instituta, cum in illo tanto conventu quisque artem suam ostentando inclarescere cuperet. Ex altera me nondum expedio. ERN. Nil hic temere mutandum, Ryckius bene monet. *Cæstus Trojanos* Virgilius memorat. In istis ludis duplex potuit spectaculum obtinuisse, gymnicum et musicum, ut in quinquennali Neapolitano, de quo 14, 19. *Selastici* ludi male dicuntur pro *iselasticis*. Cf. Fabri agonistica 2, 10. Neque huc faciunt *astici* ludi, de quibus cogitarat Acidalius, et videri potest Ern. ad Suet. Cal. 20.

Habitu tragico] In Bud. additur *ornatus.*

Die, quo Pr. Antistius] Cf. 14, 48.

Cum Deum honores etc.] *Deum* e MS. Bud. edidit Rhen. (ut 15, 74.) Ante erat *divini*, quod et Guelf. habet. MS. Agr. ed. pr. *deinde*. De divinis honoribus Poppææ decretis nihil noster; at Dio, cujus locum ex Vales. Exc. 63. (26.) adtulit Ryckius. Recepi deinde *decernerentur*, ut Latinitas desiderat, et viris doctis (Faerno, Acidalio) dudum placuit, quod id clare est in Guelf. sed idem jam e cod. Agr. receperat Ryckius. Mox idem Guelf. et Flor. (et Bud.) *interfuerit:* unde conjicio fuisse *interfuerat*, ut supra plusquamperfectum post perfectum. Nam *interfuerit* alienum est. Et sic reperit Broterius. In MS. Flor. etiam Reg. ed. pr. post *iniquus*, pro *inimicus*. ERN. Bud. *inimicus*, et supra *decernuntur*. Ceterum, quod ad divinos honores Poppææ, extant nummi duo ænei, in quibus hinc DIVA. CLAVD.

sponte absens, funeri non interfuit. Quæ oblitterari non sinebat Capito Cossutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quod auctoritate ejus concidisset, juvantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.

XXII. Quin et illa objectabat: "principio anni vitare Thraseam sollenne jusjurandum: nuncupationibus votorum non adesse, quamvis Quindecimvirali Sacerdotio præditum: nunquam pro salute Principis, aut cælesti voce inmolavisse: adsiduum olim et indefessum, qui vulgaribus quoque Patrum consultis semet fautorem aut adversarium ostenderet, triennio non introïisse curiam: nuperrimeque, cum ad coercendos Silanum et Veterem certatim concurreretur, privatis potius clientium negotiis vacavisse: secessionem jam id et partes, et, si idem multi audeant, bellum esse. Ut quondam C. Cæsarem," inquit, "et M. Catonem, ita nunc te, Nero, et Thraseam avida discordiarum civitas loquitur. Et habet sectatores, vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque ejus sectantur, rigidi et tristes, quo tibi lasciviam exprobrent. Huic uni incolumitas

NER. F. *templum rotundum, intra quod signum muliebre stans;* illinc DIVA. POPPAEA. AVG. *templum distylum, in quo mulier sedens, sin. C. C.* Vid. Eckhel Doctr. NN. vet. vol. 6. p. 287. Cf. et Reimar. ad l. c. Dionis.

Sponte absens] Non justa de caussa.

Interrogant] Sic Cic. pro domo 29. *Quis me lege interrogavit.* Cf. et de Legg. 3, 3.

Principio anni vitare Thraseam solenne jusjurandum] Cujus multa memoria in Tacito aliisque. Ideo ordine rem exposui in Excursu A. LIPS.

Nuncupationibus votorum non adesse] De quibus 4, 17. (13, 11.) *Pontifices eorumque exemplo ceteri Sacerdotes cum pro incolumitate Principis vota susciperent.* Sueton. Neron. 46. *Votorum nuncupatione, magna jam ordinum frequentia, vix repertæ Capitolii claves.* Plura huic rei et opportuna in Excurs. B. LIPS.

Aut cælesti voce immolavisse] Indignor, cum lego, imo non indignor, ut nunc ætas mea est et peritia ludibriorum in re humana. En summates illi viri, genere, dignitate, sapientia, titulum criminis accipiunt, quem pudeat memorasse. Sed eadem Philostratus 5, 7. *Accusationes quot et quantas e theatris oriri censes, cum delatores ita redarguunt? Non venisti auditum Neronem: aut venisti quidem, sed negligenter et non attente audisti: risisti plane, non plausisti: nec pro ipsius voce sacrificasti, ut clarior liquidiorque esset.* LIPS. Paullo post, MS. Reg. *ostentaret* pro *ostenderet*, non male. Mox *si idem multi* Fl. Guelf. ed. pr. Put. Ber. In Rhen. ed. casu transpositum *si multi idem*, unde fluxit in ceteras. ERN. Non casu, sed ex Bud De memorato crimine Thraseæ v. et Dio 62, 26.

Nuperrimeque] Copula non est in Bud.

Quo tibi lasciviam] Sic e Flor. edidit Pich. in quo erat *quod ibi*, sicut in ed. pr. reperi, in Bud. Rhenanus, qui jam conjecit, *quo tibi*, legendum esse. Ceteri scr. et edd. *qui tibi;* in quo puto esse *qui* pro *quo*, ut alibi. ERN. Bud. habet *quod tibi*, unde e Rhen. emendatio.

Incolumitas tua sine arte] Sentio, abesse vocem, quam volenti Cornelio reddo, *incolumitas tua sine cura, artes sine honore.* Prius membrum ad nuncupationem omissam votorum spectat, quæ pro incolumitate Principis; alterum ad id, quod numquam immolarit pro cælesti voce. LIPS. Videtur Flor. significare, *Huic uni incolumitas tua, tuæ artes, sine honore.* GRON. Nam is liber habet *artes;* ceteri vulgatum. Lipsiana ratio mihi magis placet. ERN. Lipsii emendatio probatur Broterio, istius æque ac Gronovii Lallemando; posteriorem recepere Bip. quos sequor.

tua, tuæ artes, sine honore. Prosperas Principis res spernit: etiamne luctibus et doloribus non satiatur? Ejusdem animi est, Poppæam Divam non credere, cujus in acta D. Augusti, et D. Julii non jurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna Populi Romani per provincias, per exercitus, curatius leguntur, ut noscatur, quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt; aut nova cupientibus auferatur dux et auctor. Ista secta Tuberones et Favonios, veteri quoque Reip. ingrata nomina, genuit. Ut Imperium evertant, libertatem præferunt: si perverterint, libertatem ipsam adgredientur. Frustra Cassium amovisti, si gliscere et vigere Brutorum æmulos passurus es. Denique nihil ipse de Thrasea scripseris, disceptatorem Senatum nobis relinque." Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero; adjicitque Marcellum Eprium, acri eloquentia.

XXIII. At Baream Soranum jam sibi Ostorius Sabinus, Eques Romanus, poposcerat reum, ex Proconsulatu Asiæ, in qua offensiones Principis auxit justitia atque industria, et quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumpserat: vimque civitatis Pergamenæ, prohibentis Acratum, Cæsaris libertum, statuas et picturas avehere, inultam omiserat. Sed

Prosperas res spernit etc.] Hæc ut per concessionem dicta accipi debent: et forte scripsit Tacitus *spernat*. Id non intelligens Ryckius, præferebat mox codicis sui (Agr.) scripturam *etiamnum* sine interrogatione, male. Vulgatum verum et elegans est. ERN. Bud. *etiamne*. Bip. præferunt *etiamnum*.

Spernit religiones] Recte sic. At Flor. ed. pr. cod. (Bud.) Agr. *legiones*, vitiose. ERN.

Diurna P. R.] Vide Suet. Cæs. 20.

Curatius leguntur] Ita restitui, confusione librorum motus, qui ad vocem ignobiliorem adhæserant. Itaque *curiatium* aut *curantium* (sic Bud.) fere legas. At ita ante Tacitum Sallustius Jug. 16. (19.) *curatissime accepit:* et Ammianus; *Domicilia cuncta curatius ritu Romano instructa.* Noster 14, 21. *Ludos curatios editos.* LIPS. Bene Lipsius. Cod. Guelf. plane *accuratius*, quod etiam ex aliis notat Broterius. Ed. pr. *curatium.* ERN.

Ista secta Tuberones et Favonios] Stoicorum sectam vitium hoc hominis culpat, et qui eam secuti. Tuberonem intelligit Q. Ælium, qui in epulo publico hædinis pellibus stravit lectos Punicanos et vasa Samia exposuit. Cicero in Bruto 31. Valerius 7, 5, 1. aliique. Agellius 1, 22. *Tubero juris civilis antistes et Stoicæ doctrinæ sectator.* Idem ille est, qui Lucullum Xerxem togatum appellitabat, Plutarcho memorante in Luc. 39. Favonius est Catonis ille simia, de quo Suet. August. 13. et Valerius Max. 2, 10, 8. Plutarchus in Bruto 34. Vidi tamen qui *Fannios* hic reponeret, imperite. LIPS. De *Tuberone* cf. Voss. de Hist. Lat. 1, 12.

Libertatem præferunt] i. e. ostentant, ejus studium jactant: sive, si mavis, imperio meliorem dicunt. Mox *libertatem* ante *ipsam* e Flor. bene inseruit Pichena; fuitque et in libro unde ed. pr. ducta est. Nam in ea est *libertatem ipsam aggr.* Sed exciderunt verba *libertatem præferunt: si perverterint:* caussa in promtu est. ERN. In Bud. legitur *lib. ipsam egredientur.*

Cassium amovisti] Respice ad c. 9. Mox c. Agr. *iræ.*

Ostorius Sabinus] Mutant libri. Alii, *sibi Torius.* Vatic. *Subitorius.* Flexit me, ut *Ostorius* scriberem, locus infra, de hoc ipso: *Ostorio duodecies, et Quæstoria insignia tribuuntur.* LIPS. Sed et ibi Flor. (et Bud.) *Torius:* Guelf. et ed. pr. h. l. *subitorius*, altero loco *Torius*, tertio *Ostrio* ille, hæc *Ostorio.* Ut in ed. pr. sic in ceteris. ERN. In Bud. deest *Sabinus.* Bip. conjiciunt leg. *Obultronius Sabinus*, de quo 13, 28.

Acratum] Cf. 15, 45.

Inultam omiserat] Vatic. Male vulgo, *invitam.* LIPS. *Inultam* etiam Guelf.

crimini dabatur "amicitia Plauti, et ambitio conciliandæ provinciæ ad spes novas." Tempus damnationi delectum, quo Tiridates accipiendo Armeniæ regno adventabat: ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur, an, ut magnitudinem Imperatoriam cæde insignium virorum, quasi regio facinore, ostentaret.

XXIV. Igitur, omni civitate ad excipiendum Principem spectandumque Regem effusa, Thrasea, occursu prohibitus, non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens "objecta, et expurgaturum" adseverans, "si notitiam criminum et copiam diluendi habuisset." Eos codicillos Nero properanter accepit, spe, exterritum Thraseam scripsisse, per quæ claritudinem Principis extolleret, suamque famam dehonestaret. Quod ubi non evenit, vultumque et spiritus et libertatem insontis ultro extimuit, "vocari Patres" jubet. Tum Thrasea inter proximos consultavit, "tentaretne defensionem, an sperneret." Diversa consilia adferebantur.

XXV. Quibus intrari curiam placebat, "securos esse de constantia ejus," dixerunt: "nihil dicturum, nisi quo gloriam augeret. Segnes et pavidos supremis suis secretum circumdare. Adspiceret populus vivum, morti obvium, audiret Senatus voces, quasi ex aliquo numine, supra humanos: posse ipso

ed. pr. Rhen. (e Bud.) Ceteræ ante Rhen. *multam* solenni aberratione. Post Rhen. irrepsit in Gryphianam, opinor, *invitam*, operarum vitio. ERN.

Amicitia Plauti] Vide de *Plauto* 14, 57, 59. Mox Bud. *damnationis*.

Ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur] Sic omnes libri. Sensus est; dum rumores et sermones hominum occuparentur externis. Sed modus loquendi est durior. Acidalius addi volebat *versis*: Grutero placebat *ad externa rumorum*. ERN. Acidalii conjecturam probat Lallem. Hiller. Rac. 18. loco *rumoribus* legi jubet *ruentibus*. Vulgatam bene tuentur Bip. in qua nil duri Sensus; ubi homines in urbe occupantur externis.

Thrasea occursu prohibitus] Quod signum scilicet Principis indignantis, et a se atque adspectu suo spernentis. Tale Vespasiano factum ab eodem Nerone, apud Suetonium in Vesp. 4. *Prohibitus non contubernio modo, sed etiam publica salutatione.* Atque, ut ibi ille salutatione prohibitus, sic iste occursu. LIPS.

Non demisit animum] Bud. *dimisit.*

Exterritum Thraseam sensisse] Sententia mecum malit, *scripsisse*; et quod prævidi, firmat Flor. nunc codex. LIPS. *Scripsisse* etiam cod. Agr. ed. pr. Sed iidem libri Guelf. (Bud. et Agr.) edd. Put. Ber. etiam *sæpe*. Rhenanus (ex ing.) edidit *spe*. *Sensisse* defendit J. F. Gronovius ep. ad Salmas. a. 1638. scripta, itemque Obs. 2, 4. p. 239. ut *sensisse* sit, eos sensus concepisse, declarasse, sicut ap. Ciceronem sæpe *libere sentire*, et supra 15, 67. *sensus validi*. ERN. Bud. *sensisse*. Gronovii epist. extat in Burm. Syll. t. 2. p. 573.

Vocari patres jubet] Sic Flor. Agr. (Bud.) Guelf. ed. pr. Ceteræ *jussit*. Illud verius. Mox *esse se* volebat Groslotius. ERN.

Secretum circumdare] Bene mei libri, præ quod vulgo, *otium dare*. LIPS. Sic et Flor. Guelf. ed. pr. ERN. Recepere certatim recentiores editores. Bud. habet *secretum otium circumdare*, nullo sensu.

Supra humanas] Sic omnes præter Flor. et ed. pr. ubi *humanos* i. e. homines; quod illustrat post alios Ryckius, probatque cum J. Gronovio. Ante pro *ex aliquo*, quod edidit Rhenanus (e Bud.) estque et in Fl. ed. pr. alii habent *ex quodam*, ut Guelf. Put.

miraculo etiam Neronem permoveri: sin crudelitati insisteret, distingui certe apud posteros memoriam honesti exitus ab ignavia per silentium pereuntium."

XXVI. Contra, qui opperiendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem: "sed ludibria et contumelias inminere. Subtraheret aures conviciis et probris. Non solum Cossutianum aut Eprium ad scelus promptos: superesse, qui forsitan manus ictusque per inmanitatem ausuri: etiam bonos metu sequi. Detraheret potius Senatui, quem perornavisset, infamiam tanti flagitii; et relinqueret incertum, quid, viso Thrasea reo, decreturi Patres fuerint. Ut Neronem flagitiorum pudor caperet, inrita spe agitari: multoque magis timendum, ne in conjugem, in familiam, in cetera pignora ejus sæviret. Proinde intemeratus, inpollutus, quorum vestigiis et studiis vitam duxerit, eorum gloria peteret finem." Aderat consilio Rusticus Arulenus, flagrans juvenis, et cupidine laudis offerebat, "se intercessurum Senatusconsulto:" nam plebis Tribunus erat. Cohibuit spiritus ejus Thrasea, "ne vana et reo non profutura, intercessori exitiosa, inciperet. Sibi actam ætatem, et tot per annos continuum vitæ ordinem non deserendum: illi initium Magistratuum, et integra, quæ supersint. Multum ante secum expenderet, quod, tali in tempore,

Ber. eodem redit. Ern. *Humanos* pro humano genere habet et Varro ap. Non. Marc. 2, 98. Cf. et Cic. ad Att. 13, 21. Justin. 42, 3.

Sin crudelitati insisteret] Sic Guelf. edd. vett. Rhenanus edidit *sin crudelitas persisteret*. Vetus restituit Pichena. Flor. ed. pr. *si in crud.* sed eodem spectat. Ern. Bud. *crudelitati persisteret*.

De ipso Thrasea eadem] Cod. Agr. *nihil de ipso Thrasea*.

Superesse, qui forsitan manus ictusque * *per inmanitatem Augusti*] Animam agenti loco aquam sic affuderim: *ictusque parent. Immanitatem Augusti etiam bonos metu sequi*. Lips. Melius Acidalius *ictusque p. i. ausuri sint* vel *ausint*, et Grotius *auderent*. 'Αποσιώπησιν malunt Salinerius et Ryckius, quam ego hic non concoquo. Domi enim cur non proloquerentur, quæ sentirent? Broterius conjicit *intentarent*, deleto *Augusti*. Quod longius a libris recedit. An scripsit Tacitus, *qui forsitan ad manus ictusque*, ut referatur ad *promtos*? Nec *Augusti* nomen satis defenditur a Ryckio e Suet. Ner. 46. etsi J. Gronovio placebat defensio. Nam ibi Senatores alloquuntur Neronem: in quo genere sane usitatum nomen, nemo ambigit. In narrationibus aut talibus sermonibus, etiam ubi vituperarentur, Augustos vocari solitos Imperatores, id quidem doceri debebat. Tum *per immanitatem* e consuetudine Latine loquendi, haud dubie referendum ad agentem. Sed sine libris melioribus vix aliquid extricari potest. Ern. Cod. Agr. *per imm. Aug. intentarent* a l. m. tum a 2. m. *ingererent*. *Intentarent* simili loco noster habet etiam 3, 36. H. 1, 69. 3, 31. Cum Ryckio facit Hiller. Rac. 18. firmiorem stomachum professus. *Auderent* probat Lallem. recepere Bip. Fateor, mihi non liquere, et conjecturam Boxhornii placere præ reliquis. Eam proinde exhibui. Minime recedit a vulgato. *Sed* ante *etiam*, quod nonnulli intrudunt, non habet Bud.

Senatui, quem perornavisset] Puto leg. *quem semper ornavisset*. Lips. *Perornavisset* est semper et ad hunc usque diem, ad finem usque, ut bene monet Freinsh. Sic *perviguere* 4, 34. et similia. Ed. pr. (et cod. Bud.) *infamia*. Atque etiam in Guelf. signum literæ *m* erasum est. Ern.

Plebis Trib.] Flor. *plebi*, quod recepit J. Gron. Post *tali in tempore*, quod e Flor. edidit Pichena, etiam ed. pr. ab aliis (et Bud.) *in* abest. Ern.

Cohibuit spiritus ejus] Bud. *spem ejus*.

capessendæ Reipublicæ iter ingrederetur." Ceterum ipse, an venire in Senatum deceret, meditationi suæ reliquit.

XXVII. At postera luce, duæ Prætoriæ cohortes armatæ templum Genetricis Veneris insedere. Aditum Senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladiis: dispersique per fora ac basilicas cunei militares: inter quorum adspectus et minas ingressi curiam Senatores. Et oratio Principis per Quæstorem ejus audita est: nemine nominatim compellato, Patres arguebat, "quod publica munia desererent, eorumque exemplo Equites Rom. ad segnitiam verterentur. Etenim, quid mirum, e longinquis provinciis haud veniri, cum plerique, adepti Consulatum et Sacerdotia, hortorum potius amœnitati inservirent?" quod velut telum adripuere adcusatores.

XXVIII. Et, initium faciente Cossutiano, majore vi Marcellus, "summam Rempublicam agi," clamitabat: "contumacia inferiorum lenitatem imperitantis deminui. Nimium mites ad eam diem Patres, qui Thraseam desciscentem, qui generum ejus, Helvidium Priscum, in iisdem furoribus, simul Paconium Agrippinum, paterni in Principes odii hæredem,

Genitricis Veneris] MS. Flor. *Genetricis*, quæ scriptura et in nummis inscriptionibusque occurrit, et in aliis MSS. libris. V. Oudend. ad Sueton. Cæsar. c. 61. ERN.

Per Quæstorem ejus] Non enim cuilibet e Quæstorum collegio id munus, sed Candidatis Principis. l. 1. De offic. Quæstoris. Ideo Tacitus expressim, *Quæstorem ejus*. Et in lapidibus aliquoties, QVAESTOR. AVG. Reliqua ad hunc ritum trita. LIPS. Mox MS. Fl. *uterentur* pro *verterentur*, quod in ceteris omnibus: hoc melius. ERN. De Quæstore Aug. v. Suet. Aug. 65. Dio 54, 25. Cassiod. ep. 4, 4. et l. 6. form. 5. Cf. Guther. de Offic. dom. Aug. 2, 18. Bud. clare *verterentur*. Bip. præferunt *uterentur*.

Eorumque exemplo] Bud. *eodemque ex.*

Longinquis provinciis adveniri] Divinabam, *haud veniri*; nec tamen sententiæ plene consultum. Melius sic: *quid mirum nec longinquis provinciis subvenire*; vel *provinciis adverti*. LIPS. Recepit *haud veniri* Pichena, quod in Flor. est *hadveniri*. Sed J. Gronovius id esse putat *non adveniri*, ut Grotius voluerat. Sed vide, an dici possit, *homines in urbem, vel Senatum non adveniunt*. Immo *veniunt* est verbum in ea re legitimum. Pro *e* Guelf. ed. pr. etc. *est*, vitiose: non esse orationem directam, verbum *inservirent* docet. ERN. Bud. *adveniri*. Acid. volebat *haud adveniri*. Hoc verbum compositum omnino usurpari, puta, ubi de longo itinere sermo, ex Cic. N. D. 3, 23. contra Ern. probat Hiller. Rac. 18. De re ipsa v. 12, 23. 11, 25. Mox Bud. *corripuere*.

Summam Remp. agi] Sic post Ryckium et J. Gron. (it. Mur. Acid.) edidi auctore MS. Flor. Ceteri libri omnes *Reipubl.* quod non minus rectum est. V. 12, 5. ERN. Bud. *r. p.*

Helvid. Priscum] Cf. Plin. ep. 3, 11. 7, 19. 9, 13. Vide et infra H. 4, 5.

Paconium Agrippinum] Hic ille Agrippinus e Stoica domo, laudatus Epicteto et Arriano; quorum verba ad hanc historiam dabo. Epicteti Electis (ap. Stob. Serm. 7. et in Opp. Epicteti ed. Schweigh. t. 3. fragm. 56.) Διὰ τοῦτο ἐπαινεῖν Ἀγριππῖνον δίκαιον, ὅτι πλείστου ἄξιος ἀνὴρ γενόμενος, οὐδεπώποτε ἐπῄνεσεν ἑαυτὸν, ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλος τις αὐτὸν ἐπῄνει, ἠρυθρία. et statim: Καί ποτε μέλλοντι ἀριστήσειν αὐτῷ, ἐπέστησεν ὁ λέγων, ὅτι φεύγειν αὐτὸν κελεύει Νέρων. Καὶ ὃς ἔφη, Οὐκοῦν, εἶπεν, ἐν Ἀρικίᾳ ἀριστήσωμεν. Arriani 1, 1. Ἀπηγγέλθη αὐτῷ, ὅτι κρίνῃ ἐν συγκλήτῳ. Ἀγαθῇ τύχῃ. Ἀλλ' ἦλθεν ἡ πέμπτη. (intellige *hora*, non *dies*, ut male in versione Lat.) Ταύτῃ δ' εἰώθει γυμνασάμενος ψυχρολουτρεῖν. Ἀπέλθωμεν καὶ γυμνασθῶμεν. Γυμνασαμένῳ λέγει τις αὐτῷ, Ἧλθ', ὅτι κατακέκρισαι. Φυγῇ, φησιν, ἢ θανάτῳ; Φυγῇ. Τὰ ὑπάρχοντα τί; Οὐκ ἀφῃρέθη. Εἰς Ἀρικίαν οὖν ἀπελθόντες ἀριστήσωμεν. Tacito ista lucem dabunt, dum paullo

et Curtium Montanum, detestanda carmina factitantem, eludere inpune sinerent. Requirere se in Senatu Consularem, in votis Sacerdotem, in jurejurando civem: nisi, contra instituta et cærimonias majorum, proditorem palam et hostem Thrasea induisset. Denique ageret Senatorem, et Principis obtrectatores protegere solitus, veniret, censeret, quid corrigi aut mutari vellet: facilius perlaturos singula increpantem, quam nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias sine damno exercituum, displicere? Ne hominem, bonis publicis mœstum, et qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exsilium suum, ambitionis pravæ compotem facerent. Non illi consulta hæc, non Magistratus aut Romanam urbem videri. Abrumperet vitam ab ea civitate, cujus caritatem olim, nunc et adspectum exuisset."

XXIX. Cum per hæc atque talia Marcellus, ut erat torvus et minax, voce, vultu, oculis ardesceret; non illa nota et

inferius ait, *pulsum cum Italia.* Sed, cur Marcellus *paterni odii in Principes heredem* Agrippinum calumniatur? Propter patrem ejus Paconium, qui majestatis reus sub Tiberio periit. Eruo e Suetonii Tiber. 61. *Interrogatum eum a quodam nano, adstante mensæ inter copreas* (ita leg. non *Capreas*) *cur Paconius majestatis reus tamdiu viveret? statim quidem petulantiam linguæ objurgasse, ceterum post paucos dies scripsisse Senatui, ut de pœna Paconii quamprimum statueret.* Ideo Tacitus mox: *Quid Agrippino objectum, nisi tristem patris fortunam? quando et ille perinde innocens Tiberii sævitia concidisset.* LIPS. Bud. *Ragonium.* Sic et Puteol.

Curtium Montanum] Cujus mentio H. 4, 40. 42. LIPS.

Eludere sinerent] In animo videtur habuisse locum Cic. pro Mil. c. 12. *se posse eludere Remp. in istis suis cogitatis furoribus.* ERN.

Requirere se in Senatu] Ego nullum alium sensum hinc extrico, nisi quem edidit Pichena, ut *requirere se* dictum sit, pro *requisiturum se*, quod verba, *nisi induisset*, desiderant. Et supra notavimus, ubi futura non usitata satis sint, præsentia poni. At Freinsh. sic capit: si negaret, se esse proditorem et hostem, quærere, cur in Senatum non veniret. Bona sententia, sed ea non in verbis, quantum mihi licet adsequi. ERN. Tria, quæ hic crimini dantur Thraseæ, referuntur ad ea, quæ ipsi objecta c. 22. *Induere hostem* dicitur, ut mox *exuere caritatem*, et apud Lactant. de mort. persec. c. 9. contrario sensu *exuere socerum.* Cf. Cuperus ad h. l. Paullo ante pro *contra* Bip posuere *contemnens.*

Agere Senatorem] Cod. Agr. *ageret*, egregie. Nam diu absens male diceretur *agere Senatorem solitus.* Recte potius, *ageret, veniret, censeret.* Recepere Bip. Sequor.

Et Principis obtrectatores protegere solitus] Taciti manum fuisse censeo: *Denique agere Senatorem, ut Principis obtrectatores protegeret, solitus, veniret,* etc. GRON.

Quam nunc silentium perferrent] En calumniam! Viri boni silentio etiam apud Tyrannum peccant. Audi illa apud Senecam, Œdipo 523. sq. CR. *Tacere liceat: nulla libertas minor A Rege petitur.* ŒD. *sæpe vel lingua magis Regi atque regno muta libertas obest.* LIPS.

Pacem illi per orbem terræ] Huc procul dubio trahendi nummi Neronis, de quibus post alios egit Eckhel in Doctr. NN. vet. vol. 6. p. 273. In eorum postica legitur: PACE. P. R. TERRA. MARIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT. item: PACE. P.R.VBIQ. PARTA. IANVM. CLVSIT.

Ut erat torvus] Ita edidit Pichena e vestigiis MS. Flor. in quo *uteret.* Eam correctionem veram puto. Nec ceteræ lectiones, ut Guelf. Agr. ed. pr. *vinceret;* Puteol. Beroald. et seqq. *invcheretur*, ullo modo coeunt cum verbo *ardesceret;* omninoque nullum aliud verbum, quod a *cum* pendeat, desideratur. Brevitatem orationis voluerunt ex-

celebritate periculorum sueta jam Senatus mœstitia, sed novus et altior pavor, manus et tela militum cernentibus: simul ipsius Thraseæ venerabilis species obversabatur: et erant, qui "Helvidium quoque" miserarentur, "innoxiæ adfinitatis pœnas daturum. Quid Agrippino objectum, nisi tristem patris fortunam? quando et ille, perinde innocens, Tiberii sævitia concidisset. Enimvero Montanum probæ juventæ, neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi."

XXX. Atque interim Ostorius Sabinus, Sorani adcusator, ingreditur, orditurque "de amicitia Rubellii Plauti, quodque Proconsulatum Asiæ Soranus, pro claritate, sibi potius adcommodatum, quam ex utilitate communi egisset, alendo seditiones civitatum." Vetera hæc: sed recens, et quod discrimini patris filiam connectebat, "quod pecuniam Magis dilargita esset." Acciderat sane pietate Serviliæ: id enim nomen puellæ fuit: quæ, caritate erga parentem, simul inprudentia ætatis, non tamen aliud consultaverat, quam de "incolumitate domus, et an placabilis Nero, an cognitio Senatus nihil atrox adferret."

plicare, qui *vinceret* vel *inveheretur* addidere. Sensus enim est: cum his atque talibus inveheretur, idque ea vehementia, ut ardor animi e vultu et oculis eluceret. MS. Bud. habuit *verteret*, quod vergit ad lectionem Flor. Ern. Bip. recepere *verteret*, et sumunt intransitive pro *verteretur* in *speciem torvi* etc. Mihi id nimis durum videtur, potiorque emendatio Pichenæ. Sic noster etiam I, 41. *ut erat recens dolore et ira.*

Celebritate periculorum] Cum Rhenano lego *crebritate*. Lips. Nescio, quid *celebritate* ita offenderit viros doctos, quod exquisitius pro crebritate dici, hodie notissimum est: unde, cum omnes scripti et edd. ante Freinsh. habeant, (nam non Lipsius recepit, ut putat Ryckius) id cum Ryckio restitui. Cicer. ep. 7, 2. *nos hic multitudine et celebritate judiciorum, et novis legibus ita distinemur.* Ubi item Lambinus tentat *crebritate*. Mox Guelf. (et Bud.) *ulterior pavor;* sed in margine *altior*, quod Tacito dignius. Ern. Flor. Bud. Agr. *celebritate*. Lipsius quidem non recepit *crebritate*, ast in margine tamen adposuit. Mox Bud. *ulterior*.

Quia protulerit ingenium] Poeticam facultatem ostendisset. Suetonius *artem* dixit; Plinius junior *studia sua proferre*. Acidalius *sed* addi volebat, quod est in MS. Agr. Mox idem Acidalius malebat *accusationem ingreditur* (ut 6, 4.) velut alioqui *ingreditur orditurque* idem forent. Immo *ingreditur* int. curiam, Senatum. Erat enim Eques modo, expectabatque foris, dum tempus esset. Ern. *Sed* non habet Bud. Idem mox *Torius*, ut c. 23.

Proconsul Asiæ] Melius, *Proconsulatum*. Lips. Recepit Pichena; putatque vulgatum inde natum, quod *Procos.* scriptum esset, ut in MS. Flor. Ern. Bud. *proconsul*.

Sed recens, discriminis patris filiam connectebat] Ego ex Flor. codice (qui habet *et quot discrimini*) τὸ *quot*, ut supervacuum recidendum puto. Prorsus enim Taciti fuit: *Vetera hæc, sed recens, et discrimini patris filiam connectebat.* In duobus prioribus membris orationis intelligi voluit verbum substantivum. Gron. Pichena malebat *et quod;* Freinsh. *id quod.* In utroque incommodum, τὸ *quod* bis parum suaviter concurrere. Itaque magis placet Jac. Gron. *et quo.* Ern. Cod. Agr. *et quod*, bene. Recepere et Bip. Bud. *sed recens discrimen patris in filiam connectebat.* Lall. probat *et quo.*

Pecuniam Magis dilargita] Cape ad lucem historiæ Scholiastis hanc notam, ad illud Juvenal. 6, 552.—*faciet, quod deferat, ipse. Egnatium Philosophum significat, qui filiam Bareæ Sorani, quam cum ipse ad magicam descendisset, hortatus detulit Neroni.* Sed velim obiter corrigi: *quam, cum ipsius ad magicam descendisset hortatu, Neroni detulit.* Lips. In ed. Henninii legitur, *ipse ad magicam discendam esset hortatus.*

Igitur accita est in Senatum, steteruntque diversi ante tribunal Consulum, grandis ævo parens, contra filia, intra vicesimum ætatis annum, nuper marito, Annio Pollione, in exsilium pulso, viduata desolataque; ac ne patrem quidem intuens, cujus onerasse pericula videbatur.

XXXI. Tum interrogante adcusatore, "an cultus dotales, an detractum cervici monile venum dedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris contraheret?" primum strata humi, longoque fletu et silentio, post, altaria et aram complexa, "Nullos," inquit, "inpios Deos, nullas devotiones, nec aliud infelicibus precibus invocavi, quam ut hunc optimum patrem tu, Cæsar, et vos, Patres, servaretis incolumem. Sic gemmas et vestes et dignitatis insignia dedi, quomodo, si sanguinem et vitam poposcissent. Viderint isti, antehac mihi ignoti, quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, nisi inter Numina, fuit. Nescit tamen miserrimus pater: et, si crimen est, sola deliqui."

XXXII. Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatque, "non illam in provinciam secum profectam, non Plauto per ætatem nosci potuisse: non criminibus mariti connexam: nimiæ tantum pietatis ream separarent, atque ipse quamcumque sortem subiret." Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, nisi interjecti lictores utrisque obstitissent. Mox datus testibus locus: et, quantum misericordiæ sævitia adcusationis permoverat, tantum iræ P. Egnatius testis concivit. Cliens hic Sorani, et tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat, habitu et ore ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterum animo perfi-

In exsilium pulso] Nuper inter conjuratos. LIPS. Cf. 15, 71.

Altaria et aram complexa] Utrum aram Victoriæ intelligit, quæ ante curiam; an altaria et aram Veneris Genetricis, in cujus templo nunc Senatus? LIPS. Hoc verum. Similiter ista jungit Plinius Paneg. c. 1. *inter aras et altaria:* sermo autem de templo Jovis Capitolini. ERN. Altaria et aram hic pro eodem usurpari monet Minutolus de templis ap. Sallengre t. 1. p. 111. neque huc facere quicquam discrimen, quod notat Serv. ad Virg. Æn. 6, 124.

Tu, Cæsar, et vos, Patres] Copula abest a Flor. (Agr.) et ed. pr. Quia est narrantis oratio, copulam non rejiciam. ERN. Bud. habet.

Separarent, atque ipse] Sic MSS. Flor. Agr. ed. pr. *Atque* etiam est in Guelf. sed *ipse* excidit. (Sic et in Bud.) Ceteri omnes *separarent a se.* Illud haud dubie melius, ut jam Ryckio Gronovioque receptum. Sensus est: separarent modo caussam filiæ a sua; tum se facile ac libenter omnes pœnas toleraturum. Observanda elegantia in *atque*, ut in illo archimimi ap. Suet. Vesp. 19. *centum sibi sestertia darent, ac se vel in Tiberim projicerent.* ERN.

Quantum misericordiæ] Præclare libri. Vulgo *quantum nunc*; errore ex concisa ratione scribendi, *miæ*. Ingenio suo pridem hanc correctionem vindicaverat Faernus; nec invideo ego, nec culpo. LIPS. Idem in libris reperere Vertranius (in Vatic.), et Ursinus. Sic plane et edit. pr. Et in Guelf. in marg. additum fuit, sed erasum, ut tamen adhuc assequi oculis liceat. ERN. Bud. *nunc.*

Honesti et exerciti] Suadeo scribas, *honesti exercitus*, ex sententiæ ductu. LIPS. Recepit Pichena, eumque secuti omnes, contra libros. Sed veterem lectionem defendit Gronovius Obs. 2, 4. p. 234. et explicat, cujus is habitus,

diosus, subdolus, avaritiam ac libidinem occultans: quæ postquam pecunia reclusa sunt, dedit exemplum præcavendi, quomodo fraudibus involutos aut flagitiis commaculatos, sic specie bonarum artium falsos, et amicitiæ fallaces.

XXXIII. Idem tamen dies et honestum exemplum tulit Cassii Asclepiodoti; qui, magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranum celebraverat, labentem non deseruit: exutusque omnibus fortunis et in exsilium actus; æquitate Deum erga bona malaque documenta. Thraseæ Soranoque et Serviliæ datur mortis arbitrium. Helvidius et Paconius Italia depelluntur. Montanus patri concessus est, prædicto, ne in Republica haberetur. Adcusatoribus,

ca frons, quæ præferat imaginem hominis honesti et firmi atque exerciti philosophi; eamque rationem adversus Ryckium, temere cod. Flor. auctoritate nisum, defendit late Jac. Gronovius. Mihi tamen ne sic quidem persuasum est, ut Lipsii correctionem repudiem, quam et neuter Gronovius ausus est e textu ejicere. Durius mihi videtur dictum, *auctoritatem Stoicæ sectæ præferebat ore et habitu ad exprimendam imaginem h. et e.* nec ullo modo concoquo *os et habitum ad exprimendum aliquid*, pro *exprimente*. Cur non potius dixisset *ore et habitu exprimens imaginem honesti et exerciti?* quod erat in promtu. Nunc clarum est, ut opinor, voluisse alio modo dicere, quod 15, 45. dixerat: *Græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat.* Huic simillimum est, *ore et habitu exercitus ad exprimendam imaginem honesti, ceterum animo perfidiosus*, etc. Non hoc simplicius ac melius est, quam illud, quod sine argutiis defendi et explicari non potest? *Imago honesti* dicitur, ut apud Ciceronem sæpe *species, simulacrum honesti, virtutis.* Mox copulam et ante *subdolus* delevi, auctoribus codd. Flor. Guelf. Ern. (Sic et Bud.) Lipsii conjecturam firmat cod. Agr. Bip. in subsidium advocant 15, 45. *Græca doctrina ore tenus exercitus.* Dudum probarat Faernus. De re ipsa v. et H. 4, 10. Sic et Juven. 3, 115. *Stoicus occidit Baream, delator amicum.*

Cassii Asclepiodoti] Xiphilino 62, 26. dicitur *Caspius Asclepiodotus* Nicænus, et a Galba ex exsilio revocatus narratur.

Labentem non deseruit] Cod. Agr. et Reg. *labantem*, unde edidere Ryckius, Lallemanus, et Brot. *Labentem* verum est, quod bene opponitur *florenti*, non *labantem*. Sic *domus labens* ap. Virgilium, i. e. ruens ad interitum. Ern. Bud. *labentem.*

Æquitate Deum erga] Depravatio, quam adnoto, non tollo. Nisi placet eum ἐπικουρίζειν, et dicere, Deos hæc iisdem oculis adspexisse, æquos bonis malisque exemplis et sine cura nostri. Lips. Quicquid dicant, ἐπικουρίζει Tacitus, aut patitur sensus, qui pios etiam et divinæ providentiæ adsertores sæpe turbarunt, cum viderent scelus præmia, virtutem supplicia sequi. *Æquitatem* vocat indifferenter aliquid ferre, nihil ad id commoveri. Ut Cicero Agrar. 1, 5. *Quantum tibi agri vendet, ut alios omittam, socer tuus? et (si ego ejus æquitatem animi novi) non invitus.* Adde Observ. 17. Gron. Recte. Et est similis sententia supra 14, 12. Ern. Ab Epicureismi labe liberant nostrum Bip. itemque Hiller. Rac. 14. Sed Gronovius ipse animadvertit, quos sensus, occasione rerum hic gestarum, iste sit passus.

Paconius] Ita hic Bud. et Puteol.

Prædicto, ne in Rep.] Accipio, ut Romæ quidem esse ei liceret, sed, procul ab honore omni et publicis muneribus, vitam ageret privatam. Lips. Formulam *patri concessus est*, pro in patris gratiam veniam accepit, illustravere alii. V. Clav. Cic. in h. v. Ern. Ab interpretatione Lipsii recedit P. Faber de Magg. Rom. c. 1. ap. Sallengre t. 3. p. 1121. Scil. Montano præceptum, ne filium haberet in urbe, sed rus relegaret. Sic Rempublicam esse Romam urbem, ut ap. Vell. 2, 45. ubi M. Cato a Republica (i. e. urbe) relegatur, et in Cyprum Quæstor cum jure Prætorio mittitur; itemque ap. Sall. Cat. 19. ubi Piso Quæstor pro Prætore missus dicitur in Hispaniam cit. ut a Republica procul abesset.

Eprio et Cossutiano, quinquagies sestertium singulis; Ostorio duodecies et Quæstoria insignia tribuuntur.

XXXIV. Tum ad Thraseam, in hortis agentem, Quæstor Consulis missus vesperascente jam die. Inlustrium virorum feminarumque cœtus frequentes egerat, maxime intentus Demetrio, Cynicæ institutionis doctori; cum quo, ut conjectare erat intentione vultus et auditis, si qua clarius proloquebantur, de natura animæ et dissociatione spiritus corporisque inquirebat: donec advenit Domitius Cæcilianus, ex intimis amicis, et ei, quid Senatus censuisset, exposuit. Igitur flentes

Quæstor Consulis missus] Consulum ergo proprius aliquis Quæstor? Apparet e Dione, qui in actis anni 716. scribit, *Ap. Claudium et C. Norbanum Consules primos binos Quæstores habuisse.* Si id non sit, scribam, *Quæstor Consuli missus,* id esset, a Consule missus. Quod fieri solere observamus in iis qui damnati a Senatu: nam Consul, ejus caput; administer autem Consulis, Quæstor. Dio 58, 4. de Geminio Rufo: Καὶ μαθὼν τὸν ταμίαν ἐπὶ δικαιώσει αὐτοῦ παρόντα, αὐτός τε ἑαυτὸν ἔτρωσε, καὶ ἐκείνῳ δείξας τὸ τραῦμα, Ἀπάγγειλον, ἔφη, τῇ γερουσίᾳ, ὅτι ἀνὴρ οὕτως ἀποθνήσκει. LIPS.

Demetrio, Cynicæ institutionis] Quæ secta revera a Stoica tunica tantum distat; id est, quod nudius et inverecundius Cynici, quæ velant et tegunt leviter Stoici. Demetrii hujus laus apud Philostratum 4, 25. de vita Apollonii, Senecam de Benef. 7, 8. cujus verba: *Paullo ante Demetrium retuli, quem mihi videtur rerum natura nostris temporibus tulisse, ut ostenderet, nec illum a nobis corrumpi, nec nos* (omnino scribo, *et nos*; ita enim concludit, *ne aut exemplum sæculo, aut convicium deesset*) *ab illo corripi posse: virum exactæ* (*licet neget ipse*) *sapientiæ, firmæque in his quæ præposuit, constantiæ.* Et Epist. 63. (62.) *Demetrium virorum optimum mecum circumfero, et relictis conchyliatis, cum illo seminudo loquor, illum admiror.* Vox ejus magni animi ad Neronem, ἀπειλεῖς μοι θάνατον· σοὶ δ' ἡ φύσις, apud Arrianum 1, 25. LIPS.

Et auditu, si qua] MSS. Flor. Agr. (Bud.) ed. pr. *auditis.* Eodem vergit Guelf. *auditus.* Præfert J. Gron. Suspicio tamen esse potest, τὸ *s* adhæsisse e sequente *si*, atque inde *auditis* et *auditus* natum. ERN. *Auditis* probat Lallem. Recepi cum Bipont.

Igitur flentes queritantesque] Omnes scripti et edd. vett. *queritantes*, nisi quod nonnulli, ut ed. pr. MS. Agr. *querentes.* *Quiritantes* conjectura est Rhenani, quam nec ipse recipere ausus est, recepta post tacite a Lipsio, ut opinor, et ad ceteras edd. propagata. Non ignoro, dubitari a doctis Viris de verbo *queritandi*, et librarios subinde hoc verbum dedisse, ubi alii rectius alterum, ut apud Livium 39, 8. 10. 40, 9. quibus in locis vid. Drakenb. Diligentissime omnium de hoc verbo egit Schwarzius ad Plinii Paneg. c. 29. ubi omnes scripti, præter unum Salisburgensem, habent *queritantibus sociis*, et edd. veteres omnes; recentiores a Livineio inde *quiritantibus*, sine librorum vett. auctoritate. Is autem ita decernit: usum hic magis spectandum, quam analogiam, quæ sane ferat *queritare*: in ista varietate librorum tutius scribi ubique *quiritare*, donec e poeta exemplum proferatur, ubi e quantitate syllabæ secundæ de vera scriptura judicari possit: denique verbo *quiritandi* adhæsisse notionem *querendi*, et pro hoc dictum accipi posse. Bene. Interim omnibus in locis, v. c. Livii, ubi libri variar[illegible] intelligitur non merus questus, ut [illegible] l. sed qui cum clamore conjunctus sit, et cum imploratione auxilii. In illo ipso loco Plinii *quiritantibus sociis* non est simpliciter *querentibus sociis*, (quamquam sæpe apud Ciceronem et Livium *queri socii* dicuntur, hoc est, injurias ad Senatum Populumque deferre) sed *fidem Pop. Rom. implorantibus*, quod ipsum sæpe apud Ciceronem dicuntur facere, item confugere ad fidem S. P. Q. R. Atqui talis imploratio fidei et auxilii h. l. intelligi non potest, nisi forte, quæ usitata illa formula fiat, *proh Deum atque hominum fidem!* Deinde, si nullum illud verbum est, qui fit, ut librarii tam multi tam sæpe variisque in locis dederint? Nam alienum verbum substitui frequentissimum, sed verbum tamen. Denique in aliis locis variant tamen MSS. et vett. edd. at hic consentiunt. Igitur, etsi

queritantesque, qui aderant, "facessere propere" Thrasea, "neu pericula sua miscerent cum sorte damnati," hortatur. Arriamque, tentantem mariti suprema et exemplum Arriæ matris sequi, monet, "retinere vitam, filiæque communi subsidium unicum non adimere."

XXXV. Tum progressus in porticum, illic a Quæstore reperitur, lætitiæ propior, quia Helvidium, generum suum, Italia tantum arceri cognoverat. Accepto dehinc Senatus-consulto, Helvidium et Demetrium in cubiculum inducit: porrectisque utriusque brachii venis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius vocato Quæstore, "Libemus," inquit, "Jovi Liberatori. Specta, juvenis: et omen quidem Dii prohibeant; ceterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis." Post, lentitudine exitus graves cruciatus adferente, obversis in Demetrium * * *

non definire audeo *queritare* esse verbum probum, tamen scripturam MSS. et edd. veterum malui dare, quam meram conjecturam; facile interim passurus, si quis Tacitum *quiritantes* scripsisse malit, a quo ipse non valde abhorreo. Ern. Ap. Plin. ep. 6, 20. *infantium queritatus.*

Facessere] Heins. mallet *facesserent.* Tum cod. Agr. *miscerent*, quod et Heins. probat, et Bip. admisere, non male. Bud. *miscere.*

Exemplum Arriæ matris sequi] Arria mater uxor fuit Cæcinæ Pæti, qui in partibus Scriboniani contra Claudium. Ideo ad mortem actus. Sed præivit uxor, æterno et inaudito exemplo, semet feriendo; extractumque pugionem marito porrigendo cum voce, *Pæte, non dolet.* Plinium lege ep. 3, 16. ad Nepotem. Martialis de hac heroina 1, 14. *Casta suo gladium cum traderet Arria Pæto, Quem de visceribus traxerat ipsa suis: Siqua fides, Vulnus quod feci non dolet, inquit; Sed quod tu facies, hoc mihi, Pæte, dolet.* In Zonara 11, 9. et Dione 60, 16. eadem narratio; sed corrupte verba Græca, παῖ, οὐκ ἀλγῶ: et in puerili mendo Xylander, *puer, non dolet.* Scribe, Παῖτε, οὐκ ἀλγῶ. Hanc Arriam Scholiastes in vita Persii notat fuisse poetæ illi cognatam. *Ipse Persius*, inquit, *decem fere annis summe dilectus apud Thraseam est, ita ut peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam ejus Arriam uxorem habente.* Quid est autem, diligi apud Thraseam? Solœcus sermo. MS. Vulcanii, *apethithrasea.* Facile correctu, *a Pæto Thrasea.* Commentarii autem hujus, parum adhuc pervulgati, auctoritate sæpe nitor: quis carpet? doctus ille, probus: immo in pleraque parte et probi. Utinam hodie sic commentemur! Debemus eum P. Pithœo JC. viro doctrinæ, judicii, vitæ directæ. Lips. Artificum quoque manus exercuisse putatur egregium id Arriæ majoris facinus. Extat Romæ in hortis Ludovisiis par signorum e marmore, ipsam cum Pæto repræsentans, ut videtur, licet alii ad Pyramum et Thisben referant. V. Perrier segm. nobil. stat. n. 32.

Porrectisque u. b. venis] Sic libri, nisi quod (cod. Agr. et) ed. pr. *productisque;* unde possis conjicere *perruptisque.* Sed vulgatum verum puto; nec video, cur displiceat Acidalio et Freinshemio. Copula a Pichena addita est, et in (Bud. et) Guelf. ed. pr. Mox ed. pr. *fudit;* Guelf. *effundit*, quod non adeo displicet; nam hæc fecit et dixit, dum cruor effunditur. Idem liber mox *super adspergens*, item *expediat*, ut Flor. (Bud.) edd. pr. Puteol. Beroaldi sqq. irrepsit deinde *expedit.* Pichena vetus restituit. Ern. Bud. *superspergens:* tum *libamus.*

Obversis in Demetrium] Multa et libro huic et Neronianæ historiæ deesse, clarum. Duo anni dicendi supersunt, in quibus de adventu Tiridatis, de conjuratione Viniciana, de motu Vindicis, aliaque, digna quæ a magno auctore tradita legeremus, si Fatis ita visum fuisset. Lips.

TOMI SECUNDI FINIS.

LONDINI: EXCUDEBAT T. DAVISON, WHITEFRIARS.